

J20953



anale de istorie

anul XXXIII **1** 1987

1990

22 JUL 2015

97

b1 III 2014

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXIII

1

1987

SUMAR

80 DE ANI DE LA MAREA RĂSCOALĂ A ȚĂRANILOR DIN 1907

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația istorică a marii răscoale a țăranilor	3
ION ILINCIOIU : Solidaritatea clasei muncitoare, a intelectualității și a altor categorii sociale cu lupta eroică a țăranimii	15
GHEORGHE SURPAT : Concepția partidului comunist cu privire la noua revoluție agrară în România	32

ARTICOLE — COMUNICĂRI

MIRCEA BOȚA : Viitorul poporului român — obiectiv strategic fundamental al politicii P.C.R. în „Epoca Nicolae Ceaușescu”	47
IOAN ȘT. OPREA, GHEORGHE TUDOR : Evoluția funcției economico-organizatorică a statului român în anii construcției socialiste	67
ELISABETA PETREANU : Contribuția Partidului Comunist Român la definirea conceptului de solidaritate internațională în epoca contemporană . . .	85

STUDII DOCUMENTARE

ION ARDELEANU : Lupta forțelor revoluționare, democratice și patriotice din România împotriva revizionismului	100
---	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Manifestări științifice pe plan internațional în domeniul istoriei	117
--	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

„Istoria militară a poporului român“, vol. II, Editura militară, București, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. planșe : <i>Constantin Căzănișteanu</i>	127
ILIE CEAUȘESCU, „Independența poporului român — obiectiv fundamental al politicii Partidului Comunist Român. Tradiție—Actualitate—Perspectivă“, Editura militară, București, 1986, 366 p. : <i>Vasile Mocanu</i>	132
V. CRISTIAN, „Contribuția istoriografiei la pregătirea ideologică a revoluției române de la 1848“, Editura Academiei R. S. România, București, 1985, 208 p. : <i>Ion Babici</i>	135

REVISTA REVISTELOR

„Viitorul social“, nr. 1—6/1985 : <i>Florian Tănăsescu</i>	138
„Vědecký bulletin“, nr. 1—4/1985 : <i>Milică Moldoveanu</i>	141

ÎNSEMĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1986 (I) : <i>Ion Mamina</i>	143
Sumarul numerelor 1—6/1986	152

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A MARII RĂSCOALE A ȚĂRANILOR

ION POPESCU-PUTURI

Istoria României înscrie în filele sale una dintre cele mai puternice lupte pe care le-a dus de-a lungul veacurilor țărănimea : marea răsccoală din primăvara anului 1907.

Așa cum se apreciază în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, țărănimea a constituit, vreme îndelungată, în decursul multimilenarei existențe a poporului nostru, cea mai importantă forță socială a progresului. Poporul român, în substanța sa etnică și socială, s-a identificat, de când există el și pînă în timpurile moderne, cu țărănimea. Principală creatoare de bunuri materiale și de înalte valori spirituale, țărănimea a asigurat, timp de secole, permanența culturii și civilizației pe meleagurile noastre, iar prin lupta dusă neîncetat împotriva asupririi a determinat transformări de substanță în societate, ceea ce a contribuit la înaintarea poporului și a țării pe calea progresului social-economic și politic. În același timp, un rol deosebit de important a îndeplinit țărănimea ca principal rezervor de forță militară, pe care s-au biziuit marii noștri conducători de țară în eforturile lor de a ne apăra ființa etnică și entitatea statală. Încă de acum 2500 de ani, oștile geto-dacilor, formate prin ridicarea în masă a populației țărănești, au stat pavază pentru apărarea pămîntului lor. Eroismul acelorasi daci împotriva cotropitorilor romani a intrat în legendele antichității. Oamenii pămîntului, adică țaranii, au constituit forța de rezistență a marilor noștri domnitori, luminați și patrioți, în luptele purtate de aceștia la Rovine, Vaslui și Războieni, Jiliștea, Călugăreni și Giurgiu și în alte numeroase locuri. Tocmai datorită acestei lupte de rezistență împotriva imperiilor străine țările române și-au putut apăra identitatea statală, independența sau autonomia, spre deosebire de multe popoare din jur care și le-au pierdut. În 1877, cînd statul român modern și-a proclamat independența absolută, el și-a susținut acest drept prin puterea de rezistență și eroismul țaranului român, dovedite atît ca muncitor al pămîntului, cît și ca ostaș al țării pe cîmpul de luptă.

În decursul timpului, sintetizînd experiența a nenumărate generații, țărănul român a formulat înalte principii de morală și de dreptate socială. Năpăstuită de stăpînii de pămînt, de boieri și moșieri, țărănimea și-a dezvoltat un acut simț al justiției sociale, și-a afirmat cu tărie setea de dreptate. De aceea, istoria neamului nostru cuprinde memorabile pagini de luptă împotriva exploatării, a nedreptăților sociale, a asupririi naționale. Marile lupte țărănești, cum au fost răscoala de la Bobilna din 1437, războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja din 1514, răscoala din primăvara anului 1888, au prefigurat transformările progresiste necesitate de dezvoltarea generală a societății, enunțînd idei și idealuri ce aveau să fie înscrise pe drapelul celor mai progresiste forțe ale societății noastre.

În același timp, este mai presus de orice îndoială faptul că situația materială grea în care se zbătea a constituit factorul principal al mobilizării țărănimii în răscoale, dar, este tot atît de neîndoielnic adevărul că idealurile de viață ale țărănimii cuprindeau largi sfere de interese materiale și sociale. Dovedind o profundă conștiință de neam și o înaltă capacitate de a discerne ceea ce este mai însemnat într-un moment sau altul al dezvoltării noastre istorice, izvorîte din experiența sa îndelungată, țărănimea s-a ridicat întotdeauna mai presus de interesele sale imediate de clasă, pentru a apăra cauza generală a țării, a poporului. O înaltă conștiință politică a dovedit țărănimea în epoca modernă, cînd toate marile evenimente din istoria noastră — revoluția din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, revoluția din 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, marea revoluție română de la 1848 —, au fost dominate de covîrșitoarea ei prezență activă. De asemenea, în preajma și în timpul desfășurării evenimentelor legate de făurirea, în 1859, a statului național român modern, țărănul român a pus mai presus de problemele sale social-economice apărarea înaltei aspirații a țării în acel moment istoric: Unirea. Mai tîrziu, în războiul din 1877—1878 pentru cucerirea independenței absolute de stat a României, mii de țărani români s-au jertfit în bătăliile de la Grivița, Rahova, Plevna, Smîrdan, avînd convingerea adîncă a necesității sacrificiului lor spre binele patriei. Ca de atîtea ori în trecut, și în 1907 lupta țărănimii, care avea la bază setea de dreptate ce o caracteriza, dragostea pentru glia străbună, revolta împotriva rînduielilor economice și sociale nedrepte, a rupt zăgazurile unei societăți ce se dovedea retrogradă, venind în întîmpinarea progresului societății românești. Atunci, în primăvara de foc a anului 1907, țărănimea și-a exprimat voința necurmată de a rîndui viața țării după năzuința de echitate, dreptate și libertate a celor mulți.

Analiza pe care o întreprindem privind însemnătatea răscoalei din 1907 ne determină să evidențiem, încă de la început, că izbucnirea acestei uriașe confruntări de clasă își află rădăcinile în *procesul istoric de dezvoltare a societății românești moderne*. Într-adevăr, de-a lungul timpului, clasele dominante au răpit țărănimii, prin viclesug și forță, pămînturile pe care le muncea din moși-strămoși și aceleași interese înguste ale privilegiaților i-au hărăzit truditorului gliei o viață de continuă muncă aspră, mizerie și privațiuni.

Marea ridicare la luptă a țărănimii române de acum opt decenii a avut, deci, profunde cauze de ordin economic și social. Deși în 1864 a fost înfăptuită Legea rurală, reformă progresistă, care a venit în întîmpinarea intereselor maselor largi ale țărănimii și în general ale țării, deschizînd largi perspective dezvoltării societății pe coordonatele capitalis-

mului, către sfârșitul veacului trecut și la începutul secolului nostru țărănimea a cunoscut un proces de înrăutățire a situației sale economico-sociale. Cauza acestui fenomen, aparent paradoxal, a constatat în politica de clasă, de apărare a intereselor moșierimii pe care au promovat-o toate guvernele de după 1866, iar instrumentul concret legal a fost *Legea învoielor agricole* care restituia, pe alte căi, dreptul moșierimii de a asupri pe țărani. În aceste condiții, s-a accentuat lipsa de pământ, au crescut, s-au înmulțit, diversificat și au devenit tot mai apăsătoare obligațiile ce i se impuneau prin contractele de așa-zise învoieli, semnate din necesitatea acută de a astîmpăra nevoile zilnice ale traiului și a scăpa astfel de spectrul foamii.

Se știe acum, ceea ce se știa și la începutul secolului al XX-lea, că aproximativ 4 170 de mari proprietăți, însumau circa 3 800 000 ha de teren cultivabil, cu peste 500 000 ha mai mult decît cele 920 000 de proprietăți țărănești din întreaga țară. Această situație a raporturilor de proprietate funciara era agravată de existența a aproape 300 000 de familii țărănești complet lipsite de pământ.

Cu toată evoluția sectorului agrar al economiei naționale pe cale capitalistă, marea proprietate moșierească n-a putut și nici nu era aptă a se adapta rapid noilor forme economice și tehnico-productive. Și cum în economia agrară a țării nota dominantă era dată de marea proprietate moșierească, a continuat și la începutul secolului al XX-lea ca agricultura României să fie grevată de resturi ale raporturilor de producție și exploatare cu un caracter semifeudal. Sistemul muncii în dijmă, pe care se altoiau prevederile legii de învoieli agricole, precum și noianul de dări în natură s-au răsfrînt în mod negativ nu numai în ceea ce privește producția, dar și asupra condițiilor de existență ale masei producătorilor nemijlociți.

Arendășia, care s-a substituit, într-o proporție însemnată, la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, exploatarea moșierească, n-a adus nimic nou în mecanismul raporturilor de exploatare și producție, dimpotrivă, a preluat integral acest mecanism, aducînd în plus practici agravante. Pe lîngă toate acestea, arendășia a dat o atît de mare amploare și un ritm atît de rapid arenzilor și ciclului lor încît s-a constituit într-una dintre cele mai chinuitoare perioade din viața țărănimii. Este în afara oricărei îndoieli că în anii de început ai secolului nostru, țărănimea, care forma aproape 82% din populația țării, era aruncată în vârtejul unei apăsătoare exploatare, a ruinării totale și unei crescînde mizerii.

Dependent economic de marea proprietate, lipsit de apărare și de mijloace eficiente pentru a putea reacționa și, eventual, a contracara efectele nocive ale „legăturii” sale cu marea proprietate, țăranul român era supus unui regim abuziv și vexatoriu revoltător din partea aparatului de stat, corupt, servil și venal. Petițiile, plîngerile țăranilor adresate autorităților centrale, semn al unei încrederi pe care acestea erau de parte de a o justifica, stau mărturie situației zguduitoare în care se afla în pragul răscoalei partea cea mai numeroasă a națiunii române.

Elementele de modernizare a vieții politice înregistrate în viața statului român în perioada anterioară marii răscoale s-au răsfrînt doar într-o măsură infimă asupra țărănimii, care, supusă în continuare sistemului electoral censitar, restrictiv și discriminatoriu era practic scoasă în afara treburilor și deciziilor politice, acestea rămînînd privilegiul unui cerc restrîns de potentăți și oameni de încredere ai regimului.

Datorită unei asemenea situații, care se răsfrîngea asupra tuturor laturilor vieții economico-sociale și politice a țării, în ultima parte a veacului al XIX-lea și în anii de început ai secolului al XX-lea România a cunoscut o nouă și dintre cele mai puternice activizări ale luptei de clasă la sate. După răscoala din 1888, mișcările, frământările, alte ridicări la luptă deschise, cu caracter local, limitat se succed asemenea verigilor unui lanț, amplificîndu-se cu fiecare an, cu fiecare nouă confruntare între oprimați și oprimatori, pînă la acel pisc al disperării, dar și al nădejzii, care a fost anul 1907. Timp de cinci decenii, țărănimea care fusese reprezentată și avusese un rol important în Adunările ad-hoc, din 1857, a fost eliminată din viața politică a țării. Să ne amintim cuvintele deputatului țaran Tănase Constantin rostite în 1857 pentru a înțelege că răscoala din 1907 era urmarea constituirii regimului burghezo-moșieresc după 1866, a politicii acestui regim față de țărănime : „Dacă noi, țăranii români — spunea acesta —, am votat să nu cercetăm trebile dinăuntru ale țării și dacă stăruim în această hotărîre, aceasta nu o facem nici din neștiință, nici de frică să nu pierdem vreun folos oarecare, dar din dorința fierbinte ca să nu vătămăm noi înșine autonomia țării noastre“. Așadar, în zorii creării statului român modern, țaranul român pune mai presus de problemele sale social-economice apărarea marilor aspirații ale țării — unirea și independența națională. „Noi, țăranii plugari români, care sîntem partea cea mai numeroasă, avem dreptul netăgăduit să luăm parte la viitoarele Adunări care vor alcătui constituția țării și legămintele ei lăuntrice“. Aceste cuvinte rostite în cadrul aceleiași alocuțiuni din 1857 au rămas ca un angajament al țărănimii pe care forțele politice dominante *l-au interzis* cu desăvîrșire în perioada următoare.

Speranța exprimată de Constantin Tănase că țăranii vor participa la alcătuirea Constituției și a viitoarelor legiuri ale țării a rămas neîmplinită. Constituția din 1866, alcătuită în grabă din motive și rațiuni politice externe, a înlăturat prin prevederile ei electorale țărănimea din viața politică a țării.

De aceea, răscoalele de la sfîrșitul veacului trecut și din primii ani ai secolului nostru au purtat semnele marilor și ireconciliantelor conflicte între lumea exploataților satelor și toți cei ce o asuprau, o apăsau și-i înăspreau chinul vieții, anunțînd uriașa ridicare la luptă a robilor pămîntului care a venit în 1907.

Răscoala din primăvara anului 1907 a constituit un moment de vîrf în procesul revoluționar din România anilor de pînă la primul război mondial. Act de voință și acțiune al țărănimii noastre, avînd în primele sale rînduri pe țăranii săraci, răscoala din 1907 a hrănit, pe ogorul fertilizat de impetuosul avînt revoluționar al truditorilor pămîntului, tot ceea ce sufletul țaranului român agonisise din generație în generație : aspirația de a statornici o societate mai bună, mai dreaptă, în cadrul căreia să aibă și el un cuvînt de spus, pe măsura muncii și a jertfei sale, a rolului pe care îl avea, de făuritor al bunurilor materiale și de creator de alese opere spirituale. Căci este în afara oricărei îndoieli faptul că situația materială grea, exploatarea la care era supusă au constituit cauze însemnate care au împins țărănimea pînă la limita superioară a unei atitudini înțelegătoare față de realități. Dar, marea ridicare la luptă din 1907 n-a putut și nici nu putea să izbucnească numai datorită cauzelor de ordin economico-social. Conținutul acestei impresionante confruntări

de clasă pune în lumină maturitatea politică a țărănimii, evidențiată prin aspirațiile și năzuințele exprimate, care veneau în întâmpinarea procesului de propășire a țării.

Izbucnită la 8 februarie 1907, în comuna Flămânzi — nume parcă predestinat a simboliza întreaga suferință a țărănimii —, localitate situată în județul Botoșani, răscoala a cuprins treptat sau concomitent mai multe județe, extinzându-se pînă în a doua jumătate a lunii martie, practic în întreaga țară, din Dorohoi și pînă în Mehedinți.

Prin amploarea și virulența acțiunilor, prin durata și suprafața geografică mare pe care s-a extins, răscoala țăranilor români din primăvara anului 1907 a fost *cea mai impresionantă ridicare la luptă a țărănimii din Europa în epoca dezvoltării sale capitaliste*. Se impune în acest context a se evidenția faptul că, privită din perspectiva largă a istoriei universale, răscoala din 1907 a dat o vie și reprezentativă expresie energiei revoluționare a țărănimii, nu numai din punctul de vedere al istoriei României, ci și din punct de vedere european. Produs al contradicțiilor izvorîte din specificul evoluției economico-sociale și politice a României aceluși timp, răscoala din 1907 este fenomenul cel mai caracteristic pentru asemenea tip de mișcări sociale, dobîndind, datorită tocmai caracterului său reprezentativ, o semnificație de ordin istoric general.

De-a lungul celor peste trei săptămîni de încleștare revoluționară, răscoala a antrenat în imensa sa tălăzuire mase de sute de mii de țărani, lupta lor îmbrăcînd forme din cele mai variate, în funcție fie de momentul declanșării ei, fie de gradul de tensiune a relațiilor dintre țărani și moșieri sau arendași, dintre țărani și alți exploatare ai satelor, de la cămătari, negustori și vechili și pînă la reprezentanții autorităților statului.

Caracteristică pentru zilele de început ale răscoalei, trimiterea de petiții și formularea verbală de doleanțe în fața moșierilor, arendașilor, a oamenilor acestora, precum și a reprezentanților autorităților, această formă de manifestare a nemulțumirilor țărănești se regăsește, de fapt, de-a lungul întregii perioade de desfășurare a marii confruntări de clasă. Dar chiar și la începutul răscoalei, atunci cînd evenimentele nu căpătaseră cursul violent din zilele ce au urmat, era evident că prezentarea, în termeni ultimativi, a doleanțelor, caracterul de masă al petițiilor, aveau semnificația depășirii acestui prag peste care semnatarii acestora nu mai erau dispuși să aștepte pînă cînd autoritățile locale sau factorii de răspundere în stat ar fi binevoit să le discute păsurile, arătînd, bineînțeles, și înțelegerea necesară pentru „rezolvarea” diferendelor tot mai frecvente dintre ei și exploatare ai satelor.

De altfel, țăranii nici n-au ascuns faptul că ei au ajuns cu răbdarea la limita superioară. În petițiile lor, țăranii au făcut cunoscută autorităților situația în care se găseau și au fixat termene de rezolvare a problemelor cu care se confruntau, de cele mai multe ori acestea exprimîndu-se în cererea de luare a pămîntului în arendă, în condiții mai bune și amintind deschis că, în cazul în care doleanțele nu le vor fi satisfăcute, atunci își vor face singuri dreptate. Astfel, într-o plîngere a țăranilor din comuna Lunca, satul Storești, județul Botoșani, adresată prefectului se exprimau foarte semnificativ aceste năzuințe generale: „*Noi sîntem oameni săraci, ne ocupăm numai cu munca cîmpului; ei bine, pămînt de hrană nu avem... așa că sîntem nevoiți de a cumpăra cu bani de pe unde putem și cum sîntem domiciliați pe domeniile principelui Dimitrie Sturdza — Flămânzi, Novaci, Storești... pînă acum am răbdat mult, iar* 7

acum nu mai putem căci ne-a ajuns cuțitul la os, pentru că pentru primăvara anului curent nu avem unde să ne luăm o bucată de pământ pentru hrana noastră și a copiilor noștri, așa că sintem amenințați să murim de foame...

Domnule prefect, vă aducem cazul la cunoștința dvs. și vă rugăm respectuoși și cu lacrimi pe obraz ca să interveniți către... arendașul acestei moșii să vie în localitate spre a conveni cu noi asupra condițiunii prețului... așa ca cel mai târziu la 1 martie a.c. să putem începe sămănăturile, iar în caz că pînă la acea dată nu vom căpăta vreun rezultat satisfăcător, vă declarăm că cu forța ne vom duce pe moșie... și că nu vom da înapoi chiar cu riscul vieții noastre“.

Dacă pentru județele din nordul țării perioada petiționară a precedat acțiunile de luptă deschisă și a avut o durată mai mare, pe măsura înaintării valului răscoalei către sud, și îndeosebi în regiunile din sudul și sud-vestul țării, petițiile sau cererile verbale erau prezentate aproape concomitent cu declanșarea acțiunilor violente.

Atacarea și incendierea conacelor moșierești, a administrațiilor moșiilor, a condicilor în care erau consemnate oneroasele obligații contractuale ale țăranilor, formă superioară de luptă la care țăranimea a apelat aproape de la începutul răscoalei, a fost pretutindeni însoțită de împărțirea cerealelor aflate în magazii, a uneltelor de muncă și unor bunuri mobile din curțile și din încăperile locuințelor. În multe locuri, răsculații cereau și impuneau moșierilor sau arendașilor noi condiții de muncă, diferite, de cele mai multe ori, radical față de cele consemnate în contractele de învoieli încheiate anterior.

Generalizarea formelor de luptă superioare ne îndreptățește a aprecia că țăranimea urmărea, prin acțiunile sale, un dublu țel : pe de o parte, prin distrugerea, incendierea conacelor, a acareturilor se urmărea, exprimîndu-se deschis, înlăturarea exploataților din satul românesc, iar, pe de altă parte, împărțirea pămîntului în loturi mai mari sau mai mici, în funcție de nevoile fiecărei familii, viza lichidarea bazei materiale a moșierimii și, implicit, desființarea acestei clase sociale reacționare.

Lichidînd cu trecutul, cu tot ce era perimat și retrograd țăranimea își exprima opțiunea către rosturi social-economice noi, aducîndu-și, astfel, contribuția la impulsivitatea procesului de dezvoltare a țării și ridicării societății românești pe coordonate superioare. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, „Răscoala din 1907 nu a fost o întîmplare, ci rezultatul creșterii conștiinței țăranimii noastre, a setei ei străvechi de libertate și o viață mai bună. Răscoala a fost consecința unui regim ce se cerea înlăturat odată pentru totdeauna“.

În județele din sudul țării, lupta țăranimii a dezvoltat, adeseori, caracteristicile unui adevărat război țăranesc. Asemenea forme de manifestare a răscoalei și-a avut cauze proprii, ele grefîndu-se și pe o anume conjunctură, cu implicații în sfera conștiinței de clasă a țăranimii. Astfel, acțiunile din sudul țării își au explicația în condițiile de învoieli agricole deosebit de oneroase în raport cu județele din nord, la care s-au adăugat profunde nemulțumiri ale țăranilor împotriva moșierilor și arendașilor, pricinuite fie de nenumăratele și îndelungatele procese pentru pămînt, fie de tendința de acaparare directă a loturilor țăranesti sau de felul în care fuseseră aplicate dispozițiile legii din 1889, votată în urma răscoalei din primăvara anului precedent, privind vînzarea bunurilor

statului către țărani. Alături de factorii obiectivi, de ordin economic, au mai existat și alte împrejurări care au contribuit la declanșarea răscoalei, la cursul său năvalnic, tăios. Așa a fost crearea partidului clasei muncitoare în 1893, care în programele sale, ca și în activitatea practică considera problema țărănească drept o preocupare majoră a sa. În acest sens inițiativa sa de a organiza cluburi socialiste la sate în anii 1898—1899 a avut un ecou deosebit în conștiința țărănimii. Cluburile socialiste au răspândit în rîndurile maselor de țărani ideile echității și dreptății, ale eliberării sociale, avînd astfel partea lor de contribuție în înrîurirea gîndirii și acțiunilor răsculaților, determinîndu-le gradul de intensitate. Se impune, din acest punct de vedere, să menționăm cîteva date statistice pe care le considerăm semnificative și edificatoare. În județul Teleorman, de pildă, din 96 de sate în care au existat cluburi socialiste cu doar cîteva ani mai înainte de izbucnirea răscoalei, în 90 au izbucnit răscoale; în Vlașca, din 28 de sate în care au ființat asemenea cluburi, 24 au luat parte la răscoală, iar în județul Olt, țăranii din 31 de sate din cele 38 în care fuseseră înființate organizații socialiste au cunoscut impetuosul iureș al răscoalei.

La formele obișnuite de luptă, întîlnite în aproape majoritatea localităților răscolate, în județele din sud, care formaseră o zonă de maximă intensitate a răscoalei, se adaugă altele noi, izvorîte din contradicțiile existente pe plan local între țărănime și exploatatori, cît și din cerințele tacticii de luptă adoptate de țărani. În rîndul acestor forme de luptă se numără împresurarea și distrugerea gărilor și a unor linii de cale ferată, pentru a se împiedica trimiterea și debarcarea trupelor în zonele răscolate, ca, de pildă, în orașul Alexandria (jud. Teleorman) și la Băilești (jud. Dolj), crearea unor obstacole în calea unităților care urmau să sosească în localitățile răscolate, ca în comunele doljene Afumați și Coțofeni, atacarea și dezarmarea trupelor, cum a fost la Podul Buzăului sau la Mihăița și Marotinul de Sus (jud. Dolj), ridicarea de baricade și concentrarea răsculaților în clădiri mai rezistente, ca la Băilești și Aurora (jud. Mehedinți), ruperea firelor telefonice pentru a se împiedica informarea autorităților centrale asupra izbucnirii răscoalei și chemarea unităților represive, cum au procedat răsculații în mai multe comune de pe aproape întregul cuprins al țării.

Au fost numeroase cazurile, în zonele în care răscoala a înregistrat maximum de intensitate, cînd răsculații, concomitent cu atacarea conacelor, împărțirea bunurilor și a cerealelor din hambare, au trecut la înfăptuirea unor acte de justiție socială, în timpul cărora au fost uciși cei ce îi exploatau și oprimau cu atîta ferocitate. Și-au făcut, astfel, dreptate, numai în județul Dolj, țăranii din 8 localități, iar în județul Mehedinți numărul moșierilor uciși a fost și mai mare.

În majoritatea cazurilor, țărănimea a dat dovadă de înălțătoare și pilduitoare acte de eroism. Asemenea acte sînt cu atît mai demne de semnalat cu cît ele au fost săvîrșite în condițiile unei evidente inferiorități sub raportul mijloacelor de luptă. Dacă răsculații erau înarmați, aproape în cea mai mare parte, cu unelte de muncă, în schimb, unitățile forțelor represive erau dotate cu tehnică de luptă uzitată la începutul secolului al XX-lea. Atacarea unităților represive, presupunea, desigur, un act de voință colectivă și de acțiune, de viguroasă bărbăție, de mare curaj. La acestea s-au adăugat actele de rezistență și contraatac, în timpul cărora au căzut eroic sau au fost răniți nu numai răsculați, dar și soldați și ofițeri. Asemenea episoade de luptă, adevărate bătălii, s-au desfășurat

la Băilești, Moțăței, Brabova, Caraula, Vîrtop, Oprișori, Pătule, Golfin, Popînzălești.

În multe alte cazuri, pe întregul cuprins al țării, au fost semnalate încercări ale răsculaților de a pătrunde în orașele mai importante sau în reședințele de județ, unde se aflau autoritățile de stat sau locuiau majoritatea moșierilor și arendașilor și își aveau administrațiile moșiile stăpînite sau exploatate de aceștia. De aceea, dacă la începutul răscoalei, orașele au reprezentat cel mai sigur loc de refugiu pentru exploataorii satelor, pe măsură ce acțiunile de luptă ale țărănimii creșteau în intensitate, aceștia, văzînd că orașele de provincie nu mai prezentau siguranța la care se așteptau, s-au deplasat în Capitala țării și, nu în puține cazuri, s-au refugiat în afara hotarelor.

De aceste acțiuni sînt legate nemijlocit acele forme de organizare a răsculaților, de formare a unor „unități armate” ale răscoalei, ca în vremurile răscoalei de la Bobilna, ale războiului țărănesc condus de Gheorghe Doja sau ale revoluției lui Horea, Cloșca și Crișan. Așa cum se cunoaște, în vederea pătrunderii în orașe sau chiar în Capitală, țaranii din mai multe comune apropiate, iar în unele cazuri din comune situate în județe limitrofe, avînd la bază înțelegeri prealabile sau contacte stabilite în timpul acțiunilor, au format masive coloane de combatanți, în fruntea cărora s-au situat unii consăteni, recunoscuți drept conducători ai acestor coloane revoluționare. În multe cazuri, asemenea acțiuni, impresionante prin amploarea lor, au determinat adoptarea de măsuri care veneau în întîmpinarea cererilor țărănimii.

Încercările țărănimii răsculate de a forța pătrunderea în orașe și țîrguri au contribuit la accentuarea panicii în rîndurile tuturor exploatatorilor satelor. Aceștia au solicitat autorităților luarea de măsuri care să le apere situația materială și privilegiile social-politice. Cererile lor n-au fost lăsate să aștepte, iar măsurile luate de guvernanți s-au dovedit deosebit de aspre, astfel încît, începînd cu a doua jumătate a lunii martie, prin intervenția unităților militare, au fost respinse toate încercările răsculaților de a intra în reședințele de județe sau în țîrguri.

Simultaneitatea izbucnirii răscoalei în mai multe comune și județe ale țării, la care s-au adăugat amploarea și virulența nemaicunoscute pînă atunci ale acțiunilor țărănești, *au dat prima mare lovitură regimului social-politic existent atunci în România, zguduindu-l din temelii și punînd cercurile guvernante într-o situație dintre cele mai grele, fără precedent.* Schimbarea guvernului conservator în plină desfășurare a răscoalei, cu un cabinet liberal, „fraternizarea” politică a deputaților conservatori cu cei liberali în ședința Adunării Deputaților din 13 martie 1907, sprijinul acordat noului guvern de către conservatori, foștii și viitorii „rivali” ai celor ce reveniseră la conducerea țării, pun în lumină deruta și dezorientarea existente în rîndul claselor dominante, cu implicații dintre cele mai profunde în sistemul de guvernămînt, vădînd semne evidente de criză politică. Chiar unii lideri politici sesizau adevăratele dimensiuni ale viitoarelor schimbări în statul român, dacă momentul critic nu va putea fi depășit în condiții favorabile claselor dominante. Astfel, Vintilă Brătianu, inițiat în problemele cu care se confruntau atunci cercurile politice, scria, la sfîrșitul lui martie 1907, cînd satele răsculate fuseseră „pacificate”, că acum „după ce primejdia acută a trecut, putem mărturisi că toți cei care au putut arunca o privire generală asupra evenimentelor ce se desfășurau în zilele de 13, 14 și 15 martie se întrebau

nu ce guvern va fi a doua zi în țara românească, dar dacă va fi altul decât cel ieșit dintr-un adevărat război civil“.

În disperare de cauză, guvernul a recurs la masive concentrări de trupe, la manevra dislocării forțelor represive din județele unde lupta țărănimii era în reflux și trimiterea lor în zonele de mare încordare revoluționară, la înlocuirea trupelor originare din județul în care staționau, cu ostași din județe depărtate de zonele în care primiseră ordin să reprime pe răsculați. Datorită acestor măsuri represive, spre sfârșitul lunii martie 1907 lupta eroică a țărănimii române era înăbușită. Căzuseră uciși de gloanțele puștilor și obuzelor tunurilor, după surse contemporane evenimentelor, 11 000 de răsculați; în plus, mii și mii de răsculați au fost arestați, deferiți justiției de clasă și condamnați la ani grei de temniță. Cu prețul atîtor jertfe țara fusese „pacificată“.

Răscoala țăranilor români din primăvara lui 1907 n-a avut și nici nu putea avea drept componentă exclusivă acțiunea țărănimii; evenimentele revoluționare au pus în mișcare, au antrenat, într-un fel sau altul, în funcție de interesele proprii, *toate clasele și grupările sociale existente în statul român*. În acest context, este foarte semnificativ faptul că întregul curs al desfășurării mării răscoale a evidențiat realitatea că singura clasă socială care, în întregul său, avea disponibilitățile necesare și forța morală de a susține lupta țărănimii, dînd un hotărît și necondiționat ajutor răsculaților, a fost proletariatul. În acest fel, țărănimia, făcînd dovada vigurosului său potențial revoluționar, a avut prilejul să verifice pe ce forțe sociale se poate sprijini, în toiul luptei și mai tîrziu, cînd lupta ar fi putut să fie dusă prin altfel de acțiuni. În perspectiva istoriei, țărănimea putea și trebuia să devină aliatul principal al clasei muncitoare în lupta pentru lichidarea modului de producție capitalist și construirea societății socialiste. Răscoala a favorizat înțelegerea mai deplină a unității de interese dintre muncitori și țărani, iar acțiunile desfășurate de clasa muncitoare la Pașcani, Buhuși, Galați, Alexandria, Mizil și în alte localități, ca și manifestările inițiate de mișcarea socialistă, au reliefat necesitatea istorică a consolidării alianței muncitorilor de la orașe și sate.

În zilele lui martie 1907, ca și înainte și mult timp după marea răscoală, savanți, profesori ai unor institute de învățămînt superior, scriitori, poeți, pictori, medici, avocați, magistrați, profesori secundari, slujitori ai bisericii, studenți și elevi și chiar unii reprezentanți ai aparatului de stat local — primari, șefi de garnizoană, factori de răspundere din cadrul autorităților judiciare și de învățămînt — au încercat să ia apărarea năpăstuiților satelor, unii dintre ei solidarizîndu-se deschis cu aspirațiile și lupta răsculaților. Nume de prestigiu în epocă au figurat pe listele organelor polițienești, împotriva lor fiind declanșată o veritabilă prigoană și acțiuni cu caracter reprimator.

În viața politică a țării, marea răscoală din 1907 s-a manifestat nu numai ca un violent seism social, care s-a repercutat puternic și în rîndurile păturilor superioare ale societății, ci a înfrîurit orientarea ce trebuia s-o urmeze fiecare din partidele sau forțele politice ale țării față de acuta problemă agrară. Înțelegerea survenită între cele două tradiționale partide de guvernămînt, sub formula „încetării urilor pentru salvarea patriei“, pentru a face front comun împotriva luptei revoluționare a țărănimii, n-a durat decât pe timpul răscoalei. Reinstalarea „liniștei sociale“, cu prețul miilor de jertfe țărănești, a fost vremelnică. Protestul vehement al clasei muncitoare și al unor largi pături democratice împo-

triva ororilor săvârșite de clasele dominante, starea de tensiune ce se menținea în lumea satelor, disputele declanșate în jurul reformelor preconizate de guvernul liberal au făcut viața politică a țării tot mai agitată. Partidul conservator și-a slăbit pozițiile, deși a încercat să grupeze în jurul noului lider — P.P. Carp — toate forțele de care dispunea. Partidul liberal, care săvârșise cumplita represiune a răscoalei, și-a atras opoziția opiniei publice progresiste, în general, al mișcării socialiste și muncitorești, în special, fapt care i-a afectat pozițiile, împiedicându-l să folosească în favoarea sa noul raport de forțe ce se crease în viața politică a țării.

În această atmosferă politică internă încărcată — în care a răsunat cu putere glasul proletariatului, al mișcării muncitorești, cerînd exproprierea mării proprietăți moșierești în favoarea țărănimii —, cercurile guvernante au fost nevoite să ia, în scopul atenuării contradicțiilor de clasă la sate, o seamă de măsuri. Sub presiunea răscoalei au fost adoptate unele legi prin care s-au îngăduit excesele sistemului bazat pe dijmă, s-a limitat marea arendășie, s-au acordat anume facilități în vederea cumpărării de către țărani a unor suprafețe de pământ prin intermediul Casei rurale, nouă instituție creată special în acest scop, s-au făcut reglementări pe linie judecătorească care aveau menirea de a aduce, printr-o judicioasă aplicare, unele foloase țărănimii, precum și unele reglementări în domeniul învoielilor agricole, care, deși nu afectau sistemul agrar tradițional, îi aduceau unele corective. Prin conținutul lor, prin consecințele care le-au avut, unele din reformele adoptate în anii 1907—1909 au facilitat dezvoltarea capitalismului la sate, au slăbit și mai mult forța elementului moșieresc, îndeplinind, prin toate acestea, un anumit rol progresist.

Așa cum se cunoaște, în forme diferite, ecoul răscoalei a răsunat cu putere în teritoriile românești aflate atunci sub dominație străină. Căzut pe un teren social-politic caracterizat prin existența unei duble exploatare, sociale și naționale, ecoul răscoalei a declanșat o puternică efervescență, mai ales la sate, unde s-au semnalat mișcări agrare ce s-au prelungit și în cursul verii anului 1907. Împreună cu acțiunile de simpatie și solidaritate exprimate în rîndurile țăranilor din Transilvania și Bucovina, ele vin să pună în evidență, pe lângă latura socială, și semnificația națională a răscoalei, necesitatea înmănuncherii eforturilor revoluționare ale întregului popor român în lupta sa pentru eliberare socială și națională.

Pe plan internațional, desfășurarea răscoalei, amploarea ei, energia revoluționară uriașă de care a dat dovadă țărănimea, problemele multiple de ordin economic, social și politic pe care le-a ridicat au contribuit la captarea interesului opiniei publice progresiste din numeroase țări față de evenimentele care se petreceau în România. Ecoul răscoalei a fost mai puternic în unele state vecine: Rusia, Austro-Ungaria, Serbia, Bulgaria, unde, concomitent cu marea răscoală din România, s-au înregistrat mișcări și frământări printre țărani, ca și opinii de simpatie pentru cauza și lupta țărănimii române.

Dînd o înaltă apreciere evenimentelor eroice din primăvara anului 1907, tovarășul Nicolae Ceaușescu le conferă dimensiunile unei veritabile *răscoale revoluționare*, deoarece ele „*au demonstrat maturitatea politică a țărănimii, hotărîrea ei de a acționa cu toată energia împotriva nedreptăților sociale, a asupririi moșierești, pentru lichidarea inegalităților so-*

cială, pentru a fi stăpînă pe pămînt și a participa cu întreaga sa forță la dezvoltarea generală a țării, la asigurarea independenței și suveranității patriei“.

Acum, la împlinirea a opt decenii de la desfășurarea acestei eroice epopei, se poate afirma că răscoala din 1907 a contribuit într-o însemnată măsură la progresul general al societății românești. Zdruncinînd principii și rosturi economice și sociale învechite ale societății, însuși regimul social-politic existent atunci, răscoala a obligat cercurile diriguitoare să ia în considerare o nouă împroprietărire a țărănimii. Pusă la ordinea zilei încă înainte de declanșarea primului război mondial și amînată datorită izbucnirii acestuia, reforma agrară avea să fie legiferată, în condițiile avîntului revoluționar din anii 1918—1920, în vara lui 1921. Împroprietărirea, care a determinat exproprierea a 6 500 000 ha de pămînt, avea să aducă în stăpînirea directă a țărănimii aproape 3 500 000 ha, restul pămîntului expropriat fiind declarat proprietate comună, a avut consecințe importante pentru evoluția social-economică și politică a României în întreaga perioadă următoare.

Amintirea răscoalei a rămas însă vie în conștiința țărănimii, care s-a aflat, alături de proletariat, în anii luptelor de clasă din perioada interbelică, precum și în înfăptuirea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată la 23 August 1944.

În noile condiții istorice, alianța muncitorească-țărănească, pusă puternic în evidență de desfășurările revoluționare din 1907, avea să fie consolidată prin înfăptuirea, pe cale revoluționară, în primăvara anului 1945, a reformei agrare democratice. Apoi, prin cooperativizarea agriculturii, alianța clasei muncitoare cu țărănimea a fost ridicată pe o treaptă superioară. Proces revoluționar deosebit de complex, cu vaste implicații economice și sociale, realizat în focul unor aspre confruntări de clasă, sub conducerea nemijlocită a partidului comunist, cooperativizarea agriculturii a constituit o parte integrantă a operei de edificare a noii societăți. În răsturnarea claselor exploatare, în transformarea revoluționară a societății, *alianța dintre muncitorime și țărănime a avut un rol hotărîtor, constituind temelia de granit a orînduirii socialiste în România*. Ea a dobîndit, în procesul de edificare a societății socialiste pe pămîntul românesc un conținut nou, bazat pe comunitatea de interese economice și politice, devenind cea mai puternică forță socială a României contemporane.

În amplul proces de transformare și dezvoltare pe temeiuri moderne a agriculturii românești îndeosebi în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., *noua revoluție agrară*, formă superioară de exprimare a potențelor agriculturii noastre socialiste, care pune în lumină și în acest domeniu rolul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu, fondatorul acestei strălucite orientări conceptuale, are în vedere amplificarea energiilor creatoare ale țărănimii, valorificarea superioară a fondului funciar prin înfăptuirea unui vast program de irigații, asigurarea și întrebunțarea cu maximă eficiență economică a mijloacelor tehnice, perfecționarea formelor de organizare și conducere a acestei ramuri, chimizarea rațională a producției și alte măsuri de interes major care să asigure dezvoltarea permanentă, intensivă a agriculturii noastre socialiste.

În acest context capătă o deosebită semnificație recenta instituire, prin decret al Consiliului de Stat, a titlului de „Erou al Noii Revoluții Agrare”, în mod simbolic în anul în care a fost obținută cea mai mare producție de cereale din întreaga istorie a României — 28 de milioane de tone. În semn de înaltă stimă și aleasă prețuire, cel dintâi titlu de „Erou al Noii Revoluții Agrare” a fost conferit tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, pentru rolul hotărîtor în elaborarea și fundamentarea conceptului privind noua revoluție agrară în România, în înfăptuirea politicii agrare a partidului și statului nostru de făurire a unei agriculturi moderne, intensive, de înalt randament, pentru aportul fundamental la creșterea tot mai accentuată a contribuției agriculturii, ca ramură de bază a economiei noastre naționale, la dezvoltarea generală a țării, la ridicarea bunăstării întregului popor.

Profundele prefaceri înnoitoare din agricultura românească, din viața satului românesc, constituie cel mai înalt omagiu adus de constructorii României socialiste contribuției inestimabile a țăranimii la progresul și propășirea patriei, la lupta pentru unitate, independență și libertate națională a poporului român, în cadrul căreia epopeea eroică din primăvara anului 1907 ocupă un loc de dreaptă și aleasă cinstire.

SOLIDARITATEA CLASEI MUNCITOARE, A INTELECTUALITĂȚII ȘI A ALTOR CATEGORII SOCIALE CU LUPTA EROICĂ A ȚĂRĂNIMII

ION ILINCIOIU

Răscoala țăranilor din 1907 — rezultat și consecință a nemulțumirilor acumulate în satul românesc și, în general, în întreaga societate românească la începutul secolului al XX-lea — a constituit pentru toate clasele, păturile și categoriile sociale, pentru toate partidele și grupările politice, pentru toate curentele de idei (politice, economice, sociale, literare) un examen cu repercusiuni imediate sau în timp. În fapt, 1907 a concentrat expresia revoltei maselor de milioane de membri ai societății românești, iar prin înfriurirea exercitată a depășit cadrul satului sau limitele țăranimii ca forță și clasă socială.

O răscoală de asemenea amploare, care a ridicat la luptă întreaga suflare a exploataților lumii satului, cu mii de țărani asasinați sau întemnițați, dovedea că potențele revoluționare ale țăranimii nu pot și nu trebuie neglijate. Muncitorii, socialiștii au înțeles cei dintâi că aceste potențe se cer dirijate, mai bine și cu mai mult folos ca înainte, pe făgașul luptelor cu țel social eliberator și că țăranimea nu poate aștepta un sprijin mai eficient decât de la proletariat, de la organizațiile sale politice și sindicale.

Clasa muncitoare, forță socială aflată de mai multe decenii în plină ascensiune și afirmare, și-a verificat, în timpul răscoalei, orientarea revoluționară, adăugînd pozițiilor sale, cele mai înaintate în raport cu toate celelalte clase sau categorii sociale, un plus de concluzii care-i vor sluji pentru realizarea practică a fondului de idei și a cadrului organizatoric propriu alianței muncitorești-țăărănești.

Răscoala din 1907 a evidențiat cu claritate atît rosturile apropierii muncitorimii de țărănime, pentru înmănuncherea uriașelor forțe revoluționare de masă, cît și pozițiile altor categorii și păături sociale intermediare, care puteau sluji determinării și impunerii unui curs democratic în viața statului românesc în acea perioadă. Atunci, în vîlvătaia mării răscoale, forțele revoluționare, progresiste, democratice, acționînd sub înfriuriri felurite — socialiste, liberal-radicală, poporaniste sau din uma-

nitarism —, s-au înscris cu o participare și un rol remarcabil în marele eveniment „1907“.

Prezența elementelor democratice, intelectuale în ridicarea revoluționară a țărănimii s-a impus treptat și gradual, condiționată în cele mai multe cazuri de influența pe care au resimțit-o prin situarea lor în lumea satelor sau datorită înrîuririi ideilor socialiste ori radicale.

De la intelectuali prestigioși, a căror valoare era unanim recunoscută, pînă la muncitori, meșteșugari sau dascăli ai abecedarului de la sate, identificați firesc cu suferințele țăranilor, s-a manifestat în epocă o acută stare protestatară contra jafului și împilării din sate, iar în zilele răscoalei autoritățile au înregistrat cu surprindere numeroasele și variatele acte de solidarizare directă a acestora cu țăranimea și cauza pentru care ea lupta.

Răscoala din 1907 a constituit, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională atît a muncitorimii revoluționare cît și a țărănimii — profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatării și asupririi burghezo-moșierești“¹.

Așa cum deja se cunoaște, exprimînd starea de spirit a clasei muncitoare, mișcarea socialistă din România a manifestat, de la începuturile sale, un interes profund față de țăranime, militînd pentru eliberarea socială a țăranului român. La rîndu-i, departe de a fi opacă față de ideile socialiste referitoare la problemele economice și social-politice cu care se confrunta societatea românească, țăranimea a primit cu interes crescînd pe reprezentanții socialismului pe pămîntul românesc. Stau mărturie și chezaș al acestui interes cele peste 300 de cluburi socialiste țărănești întemeiate în anii 1898—1899 aproape în întreaga țară, cuprinzînd, în mai multe locuri, majoritatea locuitorilor comunelor respective². Reflectînd starea de spirit din satul românesc în acea perioadă, o gazetă a timpului exemplifica: „Socialismul se extinde din nou cu atîta putere prin satele din Teleorman încît autoritățile nu mai îndrăznesc, de frica țăranilor, să facă nici un pas. Primarii din mai multe sate nu îndrăznesc nici măcar să anunțe subprefecții ce se petrece prin comună“³.

La începutul secolului al XX-lea, organele de presă de diverse nuanțe reliefau acțiunile concrete desfășurate de socialiști în lumea satelor și subliniau consecvența cu care mișcarea socialistă își îndrepta atenția asupra țăărănimii⁴.

Cu doar cîteva zile înainte de izbucnirea, la Flămînzii, a primei scînteii care avea să transforme întreaga țară într-un imens cîmp de luptă, organul de presă central al mișcării noastre socialiste — „România muncitoare“ — punea încă o dată în evidență interesul și forța de analiză ale socialiștilor privind situația din satul românesc, elemente care i-au condus la sesizarea apropiatei erupții a vulcanului care mocnea în adîncuri. „La sate — scria ziarul — se petrec lucruri înfiorătoare. Nu numai că țăranii trăiesc în lipsa cea mai mare, nu numai că exploatarea proprietarilor nu are

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 270—271.

² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 667.

³ „Epoca“ din 14 februarie 1899.

⁴ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Muncitori și țărani — tradiții ale alianței și luptei comune*, în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 2/1982, p. 84—85.

marginii, nu numai că autoritățile se poartă cu ei ca «misionarii» cu sălbaticii din Asia și Africa, dar acești țărani au o astfel de viață, apăsările sînt atît de crude încît, dacă lucrurile nu se vor îndrepta — și nu credem —, vom intra în curînd într-o nouă perioadă de agitație, de revoltă și de vărsări de sînge»⁵.

Încă din momentul declanșării și pe întreg parcursul desfășurării marii răscoale clasa muncitoare, mișcarea socialistă și-au manifestat cu vigoare, de pe poziții înaintate, solidaritatea cu cauza și lupta dreaptă a țărănimii⁶. Astfel, la 9 martie 1907, atunci cînd răscoala cuprinsese mai bine de două treimi din teritoriul țării, Cercul socialist „România muncitoare” din București, împreună cu Comisia Generală a Sindicatelor din România, declarau, în manifestul *Către muncitorii Capitalei*, că muncitorimea conștientă și organizată „are datoria neînlăturabilă de a-și manifesta solidaritatea sa cu țărănimea apăsată” și că tot ei îi revine sarcina de a clarifica, în spiritul ideilor socialiste care o călăuzesc, marea problemă agrară, precum și „de a arăta stăpînilor orbi măsurile de îndreptare ce trebuie să fie luate”⁷. Manifestul a fost unul dintre cele mai importante documente elaborate de mișcarea socialistă în timpul răscoalei, al cărui conținut a trezit în conștiința populației Capitalei un ecou profund. Cercurile guvernante și-au dat seama ce ar putea, firesc, să urmeze. În manifest se făcea aluzia la o posibilă alianță în luptă a muncitorilor cu țărani, datorită comunității de interese a celor două clase sociale : „Muncitori ! Voi știți pentru ce pașnica țărănime împilată s-a ridicat ca un singur om împotriva stăpînitorilor. Ca și voi ea suferă, ca și voi ea îndură muncile grele și chinurile foamei, ca și voi se trudește ca robul pentru făurirea belșugului celor de sus”.

În consecință, autoritățile au dat ordine severe pentru a se împiedica răspîndirea manifestului. S-au operat, de asemenea, numeroase arestări în rîndul muncitorilor care erau surprinși împărțind manifestul printre tovarășii de muncă sau în afara Capitalei⁸.

Două zile mai tîrziu, ziarul „România muncitoare” dădea publicității documentul-manifest adresat lucrătorilor, țăranilor și studenților și apelul *Către concediați și rezerviști*, iar Cercul socialist „România muncitoare” din Brăila lansa manifestul-apel intitulat : *Chemare către tovarășii țărani și muncitori*. Ele puneau în lumină cauzele reale care au determinat ridicarea la luptă a țărănimii, denunțînd exploatarea și oprimarea ei, lipsurile și neajunsurile în care se zbătea, vădînd caldă simpatie a mișcării socialiste pentru idealurile și aspirațiile maselor de milioane de truditori ai pămîntului, explicînd și justificînd, astfel, răscoala⁹. În plus, apelul adresat armatei evidenția faptul că mișcarea socialistă se solidarizează cu lupta dreaptă a țărănimii și chema pe soldați la acțiuni de fraternizare cu răsculații, atunci cînd condițiile ar fi fost prielnice unui

⁵ „România muncitoare” din 11—18 februarie 1907.

⁶ Ion Popescu-Puțuri, D. Hurezeanu, A. Deac, I. Felea, *Clasa muncitoare din România și 1907*, în *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Editura Academiei R. S. România, București, 1969, p. 621—646.

⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909* (în continuare : *Documente... 1900—1909*), Editura politică, București, 1975, p. 525.

⁸ Arhivele Statului București (în continuare : A.S.B.), fondul Prefectura poliției Capitalei, dosarul nr. 160/1911, fila 1 ; „Țara” din 22 martie 1907 ; „Conservatorul” din 18/31 martie 1907.

⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Țărănimea — forță de bază a progresului social, a luptei pentru dreptate socială și națională*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 2/1982, p. 43.

asemenea act. „Arătați pretutindeni pe dușmanul adevărat — se scria în acest apel — și, dacă va fi nevoie și dacă va fi cu putință, dați-vă de partea răsculaților, ca să luptați contra acestui dușman. Niciodată gloantele voastre în pieptul țaranilor asupriți ! Trageți în vînt !“¹⁰. Toate aceste documente au avut un adînc ecou în rîndurile maselor și, cum era de așteptat, au produs reacție în rîndul claselor dominante și al politicienilor conservatori și liberali. Conservatorii, de pildă, au calificat manifestul *Către concediați și rezerviști* un „mizerabil apel“ și, erijîndu-se în reprezentanți ai opiniei publice, s-au încumetat să declare că acesta „a stîrnit oprobiul“¹¹. În Adunarea Deputaților, cunoscutul om politic Al. Marghiloman semnală parlamentarilor largă răspîndire a aceluiași manifest, prin care, aprecia el, se face o „propagandă așa de odioasă“, cerînd guvernului liberal să ia măsuri pentru ca această acțiune să înceteze¹².

Peste o săptămînă, la 18 martie 1907, „România muncitoare“ insera prima parte a unui amplu articol ce avea să continue și în numărul următor, intitulat *Răscoalele țărănești*. În articol se făceau ample referiri la situația materială și socială a țărănimii, înfățișîndu-se cauzele care au generat răscoala și militîndu-se pentru forme hotărîte de luptă și schimbarea întregii alcătuiți sociale existente. „Cît timp se va menține absurdă organizațiune socială de astăzi — se menționa în articol —, organizațiune care permite ca o mînă de oameni să concentreze în mîinile lor toate avuțiile pămîntului și să exploateze restul omenirii, căzută pradă întunericii, sărăciei și mizeriei, atît timp revoltele țărănești, și-n genere revoltele muncitorești, vor fiînța. Numai atunci vor dispărea cînd tot pămîntul, cu toate avuțiile lui, va fi al tuturor și exploatat în comun, beneficiînd cu toții deopotrivă, cînd dar, în locul organizațiunii de astăzi, va fi organizațiunea socială viitoare, organizațiunea socialistă“¹³.

În afara preocupărilor de ordin ideologic, de clarificare a unor poziții principale față de cauza și lupta truditorilor ogoarelor, mișcarea socialistă și-a manifestat profundul său atașament și sprijin față de țărănimea asupra căreia se abătuse cumplita reprimare, inițiînd și organizînd impunătoare mitinguri și adunări ale clasei muncitoare în semn de solidaritate cu răsculații.

La 11 martie 1907, în incinta „Băilor Eforiei“ din Capitală s-a desfășurat un impresionant miting la care, după aprecierile presei, erau prezenți peste 5 000 de muncitori. Au luat cuvîntul fruntași ai mișcării muncitorești, precum : V. Anagnoste, I. Crețu, M. Gh. Bujor, dr. C. Racovski¹⁴. Apreciînd, pe bună dreptate, că „răscoalele țărănești sînt urmările unei nepăsări criminale din partea tuturor guvernanților“, V. Anagnoste respingea afirmațiile presei stipendiate de clasele dominante, care încerca să facă responsabilă mișcarea socialistă de ridicarea la luptă a milioanelor de țărani. „Adevărații instigatori — spunea el — sînt aceia care încontinuu au exploatat puterea de muncă a poporului de la țară. Clasele stăpînitore, prin preocuparea lor neînteruptă de a se folosi de țaran ca de o vită de muncă, au dat rezultate mult mai bune decît acelea pe care le-ar fi realizat socialiștii prin propaganda lor“.

¹⁰ *Documente... 1900—1909*, p. 536.

¹¹ „Conservatorul“ din 15/18 martie 1907.

¹² „Dezbaterile Adunării Deputaților“, nr. 47, ședința din 14 martie 1907, p. 831.

¹³ „România muncitoare“ din 18—25 martie 1907.

¹⁴ „Dimineața“ din 13 martie 1907.

Un vibrant discurs a rostit M. Gh. Bujor. El a scos în evidență nepăsarea guvernanților față de problema agrară, față de strigătul disperat al țărănimii de a i se face dreptate. Evidențiind că politicienii au găsit cu cale să se ocupe cu probleme minore, ca, de pildă, perfectarea legii avocaților, în timp ce întreaga țară trăia incandescența zilelor revoluționare, Bujor făcea sublinieri pline de conținut în legătură cu perspectivele alianței muncitorești-țăărănești în condițiile adâncirii luptei de clasă : „Revoltele țăranilor vor dezvolta conștiința solidarității de interese ce există între exploatații din orașe și exploatații de la sate, vor strânge legăturile dintre aceștia, le vor da același ideal“.

Miile de participanți la miting au adoptat o moțiune al cărui conținut reliefează aceeași statornică majoră preocupare a mișcării socialiste față de țăranime, de situația sa materială și social-politică. În această moțiune, răscoala era apreciată ca firească, în condițiile în care țăranimii îi fuseseră închise toate căile obișnuite de a-și dobîndi drepturile ce i se cuveneau și a-și rostui viața în mod demn. Totodată, se făcea o semnificativă subliniere asupra necesității înmănuncherii forțelor muncitorești-țăărănești, interesate în aceeași măsură în lichidarea rînduielilor economico-sociale oprimate. Programul de reforme cuprins în această moțiune, punînd în discuție și vizînd elementele cele mai însemnate prin consecințele lor negative în viața satelor, avea menirea să atenueze exploatarea la care era supusă țăranimea și să-i faciliteze accesul la viața politică a țării. Se preconiza, între altele : confiscarea de la moșieri a tuturor pămînturilor pentru care aceștia nu dețineau acte de proprietate, desființarea sistemului arendășiei, fixarea prin lege a unui maximum de arendă pe baza prețului real al pămîntului, revizuirea în spirit democratic a legii tocmelilor agricole și interzicerea învoielilor cu plata în natură și muncă, o reformă în domeniul impozitelor, care să așeze contribuțiile cetățenești către stat în raport cu veniturile individuale, precum și reforma administrativă. „Ca mijloc pentru dobîndirea acestor reforme și ca o cheazășie că ele vor fi sincer aplicate“, se menționa în finalul acestui program, participanții la adunare cereau : „introducerea *votului obștesc*, egal, direct și secret, pentru toți supușii statului român, fără deosebire de neam, de la 21 de ani în sus“¹⁵.

Pentru aceeași zi de 11 martie 1907 cercurile socialiste „România muncitoare“ din Brăila și Galați au organizat, la Brăila, o adunare de solidaritate cu țăranimea a muncitorilor din cele două mari porturi de pe malul Dunării. Manifestul lansat cu acest prilej a fost repede răspîndit în rîndul maselor muncitoare. Dar, intervenind armata și poliția, mitingul, aflat în plină desfășurare, nu a mai putut continua. Agenții Siguranței au încălcat localul Cercului socialist din Brăila, arestînd numeroși muncitori și militanți ai mișcării, între care și pe N. D. Cocea, învinuit de a fi împărțit manifeste interzise de autorități. Cu toate acestea, a doua zi era difuzat un nou manifest al Cercului socialist din Brăila — *Chemare către tovarășii țărani și muncitori* —, care făcea cunoscută atitudinea muncitorilor brăileni și gălățeni de simpatie și sprijin față de lupta dîrză a țăranimii.

Militanții mișcării noastre socialiste, ca și ziarisții socialiști, prin articolele publicate în gazetele mișcării, prin poziția exprimată cu diverse prilejuri au condamnat acțiunea reprimatoare dusă împotriva răsculaților, situîndu-se ferm de partea țăranimii. Paginile ziarului „România munci-

¹⁵ Documente... 1900—1909, p. 527.

toare“, ca și ale altor publicații socialiste, stau mărturie adevăratului val de proteste adresate cercurilor guvernante care patronau singeroasa reprimare, precum și acțiunea diversionistă de depistare a „instigatorilor“. La 25 martie 1907, într-un articol publicat în „România muncitoare“, I. C. Frimu demasca teroarea instaurată în țară, constatînd : „Sub protecția tunului, care aruncă jalea și moartea pe plaiurile țării și ametește de mirosul singelui ce se ridică de pe pămîntul întregii Românii, clasa conducătoare, spre a-și micșora partea de răspundere ce are în actualele răscoale țărănești, se năpustește cu furia omului ce și-a pierdut mintea asupra tuturor acelor ce-i ies în cale și sub pretextul de instigatori umple cu ei pușcăriile sau sînt împușcați“¹⁶.

La rîndul său, Dimitrie Marînescu făcea un aspru rechizitoriu la adresa claselor exploatare vinovate de starea materială deplorabilă a țărănimii, dezvăluind, totodată, lipsa de temei a versiunii „instigatorilor“, care ar fi fost vinovați de declanșarea răscoalei. „Nesfîrșita mizerie cu care e înlănțuită viața țăranilor a făcut ca în nenumărate rînduri să iasă din legalitate, pentru a cere hrană și pămînt de cultivat — scria D. Marînescu în articolul *O pagină din istoria contemporană a României*. Mizeria și suferințele au copleșit pe bieții țărani și, în repetate rînduri, cînd au cerut reforme, politicienii le-au promis, fără a se ține de vorbă. Ieri au fost mințiți și înșelați, iar astăzi împușcați. Și cînd te gîndești că poliția și autoritățile caută instigatori în socialism. E timpul să spunem iar guvernanților : instigatorii principali ai răscoalelor căutați-i în mizeria și suferințele țăranilor“¹⁷.

Demascator și emoționant prin adevărurile ce le releva era și articolul intitulat *Destul*, publicat în „România muncitoare“ din 1—8 aprilie 1907, articol pătruns de o vibrantă și caldă simpatie față de lupta și sacrificiile țărănimii, de apărare a victimelor nevinovate, căzute jertfă răzbunării de clasă : „Ceea ce se petrece acum la sate e groaznic, e neînchipuit. Sub aparența de liniște și de ordine, trîmbiată de rapoartele oficiale, cele mai josnice, mai crude și mai degradatoare fapte zguduie țărănimia întreagă... Trebuie să înceteze chinuitoarea priveliște ce ni se ridică înaintea ochilor noștri : *un popor întreg trîntit la pămînt și bătut*... Dar, mai presus de toate, în numele civilizației, în numele muncii desconsiderate, în numele demnității omenești, în numele solidarității umane, în numele acelor milioane suferinde și batjocorite, strigăm guvernanților noștri : *Destul !*“

Urgia autorităților s-a abătut și asupra unor militanți ai mișcării socialiste și a unor muncitori care „îndrăzniseră“ să ia apărarea țărănimii, să sprijine sau să se declare solidari cu lupta răsculaților. Pe motiv că ar fi „primejdios ordinii publice“, Ministerul Instrucțiunii Publice cerea Senatului Universității din Iași excluderea din Facultatea de drept a studentului M. Gheorghiu-Bujor, autorul apelului *Către concediați și rezervați* și a mai multor articole demascatoare și virulent critice la adresa stării de lucruri din țară. O măsură similară, excluderea din Facultatea de drept din București, se cerea a fi luată și împotriva lui Mișu Ionescu, alt militant al mișcării socialiste care era învinovățit de o activitate foarte intensă dusă în rîndul țărănimii în primăvara lui 1907. Binecunoscutul militant și publicist socialist N. D. Cocea a fost deferit Tribunalului Militar pentru activitatea desfășurată în rîndurile muncitorilor brăileni, în

¹⁶ „România muncitoare“ din 18—25 martie 1907.

¹⁷ „România muncitoare“ din 1—8 aprilie 1907.

martie 1907, în sprijinul și ca semn al solidarității sale cu lupta răsculaților. Pentru că au răspîndit manifeste „care îndemneau la revoltă“ au fost arestați și aruncați în celulele poliției mai mulți muncitori, între care Al. Niculescu, Aurel Bogdan, Gh. Petrescu, Gh. Condea, Florea Predescu, Gh. Opran, Petru și I. Ionescu, L. Hlatric ¹⁸.

Neobositul luptător și militant de frunte al mișcării noastre muncitorești, Ștefan Gheorghiu, avea și el să fie arestat, învinuit că a îndemnat pe soldați să nu tragă în frații și părinții lor, că a făcut „instigații“ la răscoală, precum și că este autorul unui manifest răspîndit la Ploiești ¹⁹. La Ploiești și apoi la Galați dîrzul luptător socialist a fost supus timp de 7 luni unui aspru regim celular, care i-a zdruncinat profund sănătatea.

Urmare directă a acestei acțiuni cu caracter represiv, în dimineața zilei de 30 martie/12 aprilie 1907 o delegație de lucrători din Capitală s-a prezentat la Ministerul de Interne pentru a-i prezenta titularului acestui departament, I. I. C. Brătianu, un viguros protest al tuturor lucrătorilor organizați în sindicate contra măsurilor luate împotriva răsculaților și a muncitorilor care făcuseră din cauza țăranimii propriile lor aspirații. Înminînd acest protest, membrii delegației au cerut secretarului general al Ministerului de Interne să fie luate măsuri pentru a se respecta legile statului și libertatea individuală a cetățenilor ²⁰.

Întrunirile, manifestele, apelurile, articolele apărute în presă, prezența muncitorilor, a militanților mișcării socialiste în rîndul țăranilor, ale armatei, ale populației nevoiașе din orașe, luînd chiar parte la unele acțiuni ale țăranilor au scos în evidență spiritul combativ de care erau animate în zilele răscoalei proletariatul și mișcarea noastră socialistă, toate acestea punînd în lumină interesul oamenilor muncii de la orașe pentru închegarea unui front comun de luptă cu cei de la sate. O asemenea perspectivă, sesizată în acele zile de cercurile guvernante, alarma și neliniștea clasele dominante. Jurnalul Consiliului de Miniștri nota, la 21 martie 1907, ca o problemă urgentă care trebuia avută în vedere și rezolvată : „Un pericol de înlăturat. Trebuie să evităm contactul dintre țăranime și proletarii de la orașe“ ²¹. La rîndul său, Vintilă Brătianu scria că „în acele zile critice nu era de temut numai caracterul sălbatic ce-l luase devastările din județele dunărene și repeziciunea cu care focul se întindea, dar erau de temut și clocotele care începeau să se simtă puternic în orașe, și mai cu seamă în Capitală. Cu drept cuvînt — scria el neliniștit — ne întrebam cu ce forțe se va putea restabili liniștea în sate, cînd și orașele de unde trebuia să plece pacificarea ar fi fost în flăcări“ ²².

Fenomenul luptei comune a muncitorilor și țăranilor își făcuse apariția încă la începutul răscoalei, o dată cu desfășurarea episodului de la Pașcani din ziua de 3 martie 1907, cînd muncitorii feroviari din acel nod de cale ferată au sprijinit eliberarea unor țărani arestați în comuna Ruginoasa, care se aflau închiși într-un vagon ce staționa pe o linie secundară, fiind continuat în zilele următoare, 4—5 martie 1907, la Botoșani, unde populația săracă a orașului a luat parte, alături de răsculați, la acțiunile acestora.

¹⁸ „Voința națională“ din 18 martie 1907 ; „Conservatorul“ din 18 martie 1907 ; „Țara“ din 18 și 22 martie 1907 ; „Viitorul social“, nr. 1/1907, p. 98 ; „România muncitoare“ din 11—17 iunie 1907.

¹⁹ „Adevărul“ din 23 octombrie 1907.

²⁰ „Adevărul“ din 13 aprilie 1907.

²¹ I. Mamina, V. Niculae, *op. cit.*, p. 88.

²² „Voința națională“ din 28 martie 1907.

Alăturarea clasei muncitoare la acțiunile răsculaților s-a manifestat într-o formă vie în timpul evenimentelor desfășurate la Buhuși și Galați. În ziua de 4 martie 1907, peste 200 de muncitori de la fabrica de postav din Buhuși s-au alăturat țăranilor din împrejurimi, susținând revendicările lor. Agitația a luat amploare în ziua următoare, când forțele polițienești n-au mai putut opune rezistență mării coloane formate din țărani, lucrători și plutași, care au manifestat pe străzi până noaptea târziu. În ziua de 6 martie 1907, mișcarea a atins maximum de intensitate. Țăranii au forțat barierele apărute de soldați și, împreună cu lucrătorii textiliști, au pătruns în localul primăriei și în casa arendașului local, unde au pus mina pe actele de învoieli agricole și le-au distrus.

La Galați, în ziua de 11 martie 1907, mai mult de 200 locuitori din cartierele mărginașe Loznoveni și Vadu-Ungurului, în bună parte muncitori cărăuși în port, împreună cu țăranii din împrejurimi, s-au îndreptat spre Prefectură pentru a-și exprima revendicările. În drumul lor au forțat cordoanele de sergenți și au ajuns la Prefectură, unde au fost întâmpinați de un detașament militar, care, la ordinul ofițerilor, a fost nevoit să tragă. Au fost atunci împușcați 14 oameni, între care se aflau Spiru Petrea-Plăcintaru, cărăuș în port, Nicolae Matei, cizmar, Gheorghe Anghel, muncitor în port. În rîndurile muncitorilor au fost operate, în aceeași zi, numeroase arestări, iar localul Cercului „România muncitoare” a fost devastat de poliție.

Și în alte localități — la Vaslui, Rîmnicu Sărat, Alexandria, Ploiești, Buzău, Craiova, Zimnicea, Pitești —, cu prilejul pătrunderii sau încercării de a pătrunde în aceste centre a răsculaților, au fost înregistrate acțiuni de participare a muncitorilor, a populației nevoiașe de la periferii, a meșteșugarilor la lupta țăranimii pentru dreptate socială²³.

Ca și întrunirile publice, luările de poziții prin presă, lansarea de manifeste, participarea muncitorilor la acțiunile răsculaților au contribuit la înțelegerea în profunzime a cauzelor care au determinat viguroasa ridicare la luptă a truditorilor pămîntului și la întărirea legăturilor dintre muncitorime și țăranime. În același timp, momentele de luptă comună au oferit clasei muncitoare, mișcării socialiste prilejul unei analize de conținut privitoare la necesitatea apropierii și mai strînse a muncitorimii de țăranime și a făuririi în viitor a unui front comun de luptă împotriva exploatării, pentru înfăptuirea altor rînduieli sociale.

Alături de clasa muncitoare, elemente înaintate ale intelectualității noastre democratice, prestigioase figuri proeminente ale științei și artei românești, cadre didactice de la orașe și sate, studenți și elevi, unele elemente de ordine și factori responsabili din aparatul de stat au înscris, prin cuvîntul și atitudinea lor demnă, o pagină luminoasă de solidarizare cu cauza și lupta țăranimii.

Urmărind să abată atenția opiniei publice de la adevăratele cauze economice și sociale care au generat răscoala, clasele exploatare au „confectionat” și în cazul acestora, versiunea „instigatorilor”, încercînd să acrediteze ideea, complet eronată și interesat pusă în circulație, potrivit căreia nu realitățile societății românești ar fi determinat pe țărani să încerce a-și face singuri dreptate, ci propaganda și ațîțările de tot felul făcute în rîndul țăranimii de către unii învățători, preoți, profesori din mediul urban, primari locali și chiar de personalități ale vieții noastre

științifice și politice, între care Spiru C. Haret, Vasile M. Kogălniceanu și Nicolae Iorga ocupă un loc de frunte.

Acționînd, unii în spiritul ideilor socialiste, alții influențați direct de acestea, parte dintre ei interpretînd într-o manieră proprie, mai radical, principiile enunțate de Spiru C. Haret în broșura publicată în 1905 și reeditată în 1907, *Chestia țărănească*, sau conținutul apelului *Către săteni*, redactat sub formă de broșură, în septembrie 1906, de Vasile M. Kogălniceanu, cei mai mulți indignați de starea cumplitei sărăcii și jefuiri a țărănimii, învățătorii vor constitui un sprijin important în lupta țărănimii răsculate. Recunoscînd și analizînd această stare de lucruri, prefectul județului Neamț, N. Albu, îl informa pe ministrul de interne că avînd în vedere o asemenea situație „nu e surprinzător deloc a găsi printre ei (printre învățători — *n.n.*) și dintre aceia care să creadă că idealul social de exemplu stă în răsturnarea stărilor existente” și că aceștia, depășind indicațiile date, „printr-o interpretare greșită” a măsurilor din programul general de activități extrașcolare indicat de Spiru C. Haret, „au devenit mijloace de răsturnare a situațiilor existente”²⁴. Ca urmare a unei asemenea concepții, imediat după izbucnirea răscoalei și în tot timpul desfășurării ei, printre participanții la acțiunile țărănești sau printre cei ce ar fi incitat spiritele la revoltă au fost „depistați” și numeroși învățători și preoți ai satelor. Multe vor fi denunțurile împotriva acestor stegari entuziaști ai idealurilor țărănimii, astfel că maltratările, bătăile, arestările, suspiciunile, perchezițiile contra lor se vor ține lanț.

Încă în vara și toamna lui 1906 autoritățile semnalau că unele cadre didactice și preoți din diverse comune ale județelor Dorohoi, Vlașca, Dolj, Romanai, Teleorman duc în rîndurile țăranilor o activitate „periculoasă ordinei sociale”²⁵, după cum aprecia revizorul școlar al județului Teleorman, de pildă, acțiunile învățătorului Al. Stroescu, diriginte al școlii din comuna Orbeasca de Jos.

În actele Ministerului de Interne figurează ca arestați, dați în judecată sau implicați în răscoală, un număr de 22 preoți și 42 de învățători²⁶. Cercetările efectuate de-a lungul timpului ne determină să apreciem că numărul acestora este cu mult mai mare, iar contribuția lor cu atît mai prețioasă cu cît, în tot timpul răscoalei, autoritățile au făcut presiuni asupra lor și le-au dat însărcinări precise în vederea temperării spiritelor sau a împiedicării declanșării acțiunilor revoluționare în comunele unde locuiau²⁷.

Toate acestea nu au produs asupra unei întregi mase a intelectualetății sătenești efectul scontat de autorități. În preziua izbucnirii răscoalei, chiar printre cei care au susținut cu hotărîre în fața autorităților cererile țăranilor din Flămînzii, județul Botoșani, au fost C. Maxim, învățătorul școlii din comună, preotul Toma Săvescu și Manole Ionescu, primarul localității²⁸. Atitudinea acestora va fi trecută de un ziar din București în rîndul actelor de „instigare”²⁹.

²⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 52, dosarul nr. 4 822, filele 190—191.

²⁵ A.S.B., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosarul nr. 825/1907, fila 266.

²⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 52, dosarul nr. 4 823, fila 49 ; dosarul nr. 4 881/1, fila 182.

²⁷ A.S.B., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosarul nr. 824/1907, filele 89—91.

²⁸ Arhivele Statului Iași, fondul Parchetul General Iași, dosarul nr. 72/1907, fila 155.

²⁹ „Universul” din 17 martie 1907.

Datorită activității ce desfășuraseră în timpul răscoalei în comunele unde își aveau catedrele sau parohiile, învățătorii Toader Rotariu din satul Plopeni, comuna Salcea și Gh. Ionescu din Ripiceni, județul Botoșani, I. Alexandrescu din Hudeștii Mari, Haralamb Teodosiu din Hreățca și V. Ștefănescu din Rădăuți, județul Dorohoi, I. V. Ungureanu, diriginte la școala din satul Uscăți, comuna Războieni, Gh. Gheorghiu din Mărgineni, Ion Roșescu din satul Calu, comuna Mastacani, N. Teodorescu din Urecheni, V. D. Palade din Helegiu-Brătla, județul Bacău, Pavel Mităchescu din Tătărani-Căușani, județul Fălciu, C. Iftemie din Liești, județul Tecuci, preoții I. Grigoriu din Fântânele și Gabriel Neagu din Siminicea, județul Botoșani, C. Popescu din satul Climești, comuna Budeștii Ghicăi, județul Neamț și mulți alții au fost denunțați, puși sub urmărire, li s-au întocmit acte și au fost înaintați justiției pentru „culpe” care mergeau de la îndemnul de neîndeplinire a prevederilor contractelor de învoieli agricole, și sfatul de a lua pământ cu forța, pînă la instigare la răscoală și devastare.

Intensitatea acțiunilor, eroismul în luptă și jertfa țăranilor din județele Munteniei și Olteniei au conferit răscoalei din această parte a țării atribute și caracteristici cu totul aparte. Intelectualii din aceste regiuni nu au rămas în afara spiritului de combativitate revoluționară al țărănimii. Învățătorii, preoții și alături de ei numeroși primari sau șefi de garnizoană locali au pregătit lupta consătenilor, au mers în fruntea răsculaților, unii dintre ei căzînd eroic răpuși de gloanțele „pacificatorilor”³⁰.

În aceste regiuni ale țării au fost stabilite unele legături între comunele apropiate din cadrul aceluiași județ sau chiar între localități rurale din județe vecine. Așa, de pildă, în unele comune învecinate din județele Teleorman și Vlașca, Olt, Romanați, Dolj, Vilcea declanșarea răscoalei s-a făcut avînd la bază anume elemente de pregătire anterioară la care a contribuit și acțiunea desfășurată de unele cadre didactice și preoți. Aceștia s-au informat reciproc despre situația din comunele lor, iar la consfăturile pe care le-au organizat au luat parte și conducători locali ai țăranilor. Astfel de consfătuiri au fost puse la cale și au avut loc în casele învățătorilor sau în cancelariile școlilor. „A fost suficient un cuvînt de ordine — se menționează într-un document al timpului cu privire la acțiunea învățătorilor rurali — ca, deodată, 52 comune din județul Vlașca să se ridice, ca un singur om, începînd din Băbăița, și să pornească cu vrajbă împotriva proprietarilor și arendașilor”³¹. Printre cei vizați se numărau învățătorii Al. Stroescu din Orbeasca de Jos, Stan Crudu din Băbăița, At. Birleanu din Măgura, D. Popescu din Pielea, I. Popescu din Cucuruzu, R. Ionescu din Gălăteni-Șoricești, preoții C. Dobrescu din Crevenicu-Rădulești, D. Tecucianu din Biscoveni, Al. Miculescu din Licuriciu, Ilie N. Constantinescu din Pielea, localități apropiate situate în Vlașca și Teleorman.

Al. Stroescu, de pildă, a convocat, la 11 februarie 1907, în localul școlii unde era și diriginte, pe sătenii din Orbeasca de Jos și le-a explicat cauzele situației lor materiale deosebit de grele, denunțînd pe jefuitorii

³⁰ Titu Georgescu, Ion Ilincioiu, 1907. *Intelectualii și răscoala*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1974, p. 91.

³¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 52, dosarul nr. 4 825, fila 9.

satelor. Cu cîteva zile înainte de izbucnirea răscoalei în comuna sa, el s-a dus în satele învecinate și a propagat în rîndurile țăranilor ideea luptei active împotriva exploatatorilor. Suspendat din învățămînt, Al. Stroescu va fi arestat și dat în judecată, „fiind găsit vinovat că a îndemnat pe săteni la răscoală”³².

Stan Crudu, colegul său din Băbăița, s-a dovenit un fervent animator al unirii forțelor consătenilor cu țăranii din comuna învecinată, Frăsinet, în vederea întreprinderii unor acțiuni comune. El a luat parte la acțiunea îndreptată împotriva moșierului I. Angelescu unde, se arată în actul de acuzare împotriva sa, „însuși învățătorul Crudu și secretarul comunei, Zamfirescu, aprindeau chibriturile și dau foc”³³. La 14 martie 1907, după ce răsculații se întorseseră de la proprietățile lui Paraschiv Noica și C. Manafu, învățătorul Stan Crudu a dat citire în fața lor textului unui manifest întocmit de el, pe care organele judiciare l-au caracterizat ca „incendiar”. În finalul acestui manifest, după ce se aduceau cuvinte de îmbărbătare la adresa răsculaților, se scria : „Obștea Țării Românești, țărănimea, cea care pînă acum a fost înjugată, să trăiască, căci mîinile ei au făcut bogățiile, iar nu ciocoi. Jos ciocoi ! Sus țăranul român !”³⁴. Arestat, el a fost deținut în penitenciarul din Giurgiu, unde timp de luni de zile a fost anchetat prin metode deosebit de brutale, între care și celebra afumare cu ardei pisat, ca în timpurile evului de mijloc.

În județul Vîlcea un rol deosebit în organizarea răscoalelor în Băbeni-Făurești, Laloș, Berbești l-au avut învățătorii M. Popescu, I. Stoenescu, preoții Ilie Niculescu, Florea și I. Ceașescu, precum și Șt. C. Ionescu, șeful garnizoanei locale, împreună cu ajutorul său, Șt. Al. Dinu. Ca și M. Popescu, de pildă, arestat pentru că „a propagat idei nesănătoase și a ațîțat pe țărani împotriva proprietarilor și arendașilor din localitate”, aveau să fie arestați și dați în judecată pentru „instigare”, între alții, învățătorii D. Georgescu din Crîmpoia, C. Munteanu din Vulturești, D. Negoescu din Topana, județul Olt, I. Petrescu din Țigănești, județul Muscel, Paul Ionescu din Cîmpeni și C. Poenaru din Braneț, județul Romanati, Petre Stănescu și Gr. Deca din Afumați, județul Dolj, preoții D. Ionescu din Cîmpeni, I. Dumitrescu din Adunații de Geormane, județul Dolj.

Demne de a fi menționate sînt și acțiunile unor preoți din Mehedintzi, care, convinși de justetea cauzei pentru care lupta țăărănimea, au sprijinit-o fără rezerve, ridicîndu-se pînă la înălțimea jertfei supreme. Astfel, Al. Popescu, preot în Corcova, pentru că „n-a sfătuit pe săteni să fie liniștiți”, ci, din contră, atunci cînd conducătorii locali ai răsculaților erau căutați de armată, el i-a ascuns, a fost împușcat acolo unde a fost prins — pe șoseaua Strehaia—Corcova³⁵.

Înăbușirea singeroasă a răscoalei în alte comune l-a determinat pe preotul N. Crăineanu, „tatăl a 9 copii dintre care 6 mai mici de 10 ani”, fără „altă avere decît pămîntul bisericii”, ca, împreună cu învățătorul și

³² A.S.B., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosarul nr. 824/1907, fila 339.

³³ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 52, dosarul nr. 4 825/1907, fila 11.

³⁴ Loc. cit.

³⁵ Loc. cit., dosarul nr. 4 881/1, fila 45.

notarul comunei, să iasă înaintea armatei pentru a lua apărarea țărănilor. Pentru gestul său, N. Crăineanu a fost împușcat pe loc ³⁶.

Preotul I. Podeanu din comuna Podul-Grosului s-a numărat și el printre conducătorii consătenilor răsculați. În ziua de 14 martie 1907, „a pus pe săteni de au jurat pe cruce și evanghelie că vor da foc conacului, magaziiilor și produselor arendașului din comună, ceea ce tot în acea noapte s-a și făptuit” ³⁷. Va fi împușcat. Peste câteva zile, protoereul județului scria în raportul său către episcopie despre uciderea preotului: „Moartea i s-a cuvenit, după cele ce se vorbesc, că a mers prin sat, îndemnînd pe săteni la revoltă” ³⁸.

Și preotului N. Bordsescu din cătunul Valea Ursului, comuna Timna îi era hărăzită aceeași soartă. Urmărit de armată pentru că „a venit în capul răzvrătiților, drum de 7—8 km la gara Timna..., avînd într-un baston o cîrpă roșie ca steag”, atunci cînd a fost descoperit s-a tras asupra lui. Dar glonțul ucigaș și-a greșit puțin ținta. Rănit, preotul Bordsescu a fost imediat arestat ³⁹.

Alături de învățători și preoți, o seamă de notabilități ale satelor — primari, notari, consilieri comunali — precum cele din Bistricioara-Neamț, Blăjești-Bacău, Muierasca, Pegeni și Hurezani-Vilcea, Lacul lui Baban și Dealul-Lung—Rm. Sărat, Horezu Poenari și Poiana—Dolj, Orbeasca de Sus și Frumoasa—Teleorman, precum și profesori de la liceele din diferite orașe ale țării, între care Tiberiu Popescu din Slatina și V. Mihailescu din Craiova, vor fi înțilniți printre „înstigatori”, unii dintre ei acuzați și că au condus, au luat parte sau au inspirat acțiunile răsculaților.

În perioada desfășurării evenimentelor revoluționare, numeroase au fost acțiunile de solidarizare și sprijinire a luptei țărănimii de către elevi și studenți. O primă acțiune de acest fel a fost înregistrată la Botoșani, în ziua de 4 martie 1907, cînd sătenilor, pătrunși în oraș cu intenția de a se îndrepta spre Prefectură, li s-au alăturat numeroși liceeni din localitate. Aceștia, se aprecia într-un raport al poliției, au contribuit la „agitarea spiritelor”, fiind remarcați „printre devastatorii și conducătorii” răsculaților, fapt pentru care se cerea luarea „dispozițiilor celor mai severe” împotriva lor ⁴⁰. De asemenea, în județul Ilfov au fost arestați trei elevi de la Școala comercială din București, găsiți în comuna Roșu, „căutînd a face agitație” ⁴¹.

Scurt timp după izbucnirea răscoalei, atenția autorităților s-a îndreptat asupra circulației deosebit de intense și pe o largă arie a unui număr mare de foi volante pe care erau tipărite poezia lui G. Coșbuc, *Noi vrem pămînt* și memorabilul rechizitoriu la adresa claselor posedante, scris de N. Iorga și publicat în revista sa, „Neamul românesc”, sub titlul *Dumnezeu să-i ierte!* Din cercetările întreprinse de autorități a rezultat că asemenea foi volante, ca și altele, apreciate ca avînd un caracter „incendiar”, aveau o frecvență circulație în rîndurile elevilor din București

³⁶ Arhivele Statului Drobeta-Turnu Severin, fondul Protoeria Mehedinți, dosarul nr. 170/1907, fila 87.

³⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 52, dosarul nr. 4 881/1, fila 45.

³⁸ Loc. cit., dosarul nr. 4 858/1907, fila 89.

³⁹ A.S.B., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosarul nr. 825/1907, fila 136.

⁴⁰ *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907*, vol. II, Editura Academiei R.S. România, București, 1983, p. 118.

⁴¹ A.S.B., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosarul nr. 824/1907, fila 211.

și din alte orașe ale țării. S-a stabilit, de asemenea, că elevii intraseră în posesia „manifestelor” prin intermediul unor studenți care luau parte la ședințele cercurilor socialiste „România muncitoare”⁴².

La Birlad, un grup de elevi de la Liceul din localitate au tipărit mai multe manifeste, răspindindu-le, apoi, în rândul colegilor din oraș. Autorii acestor manifeste, se nota într-un raport oficial al autorităților școlare, „joacă în Birlad același rol pe care-l joacă în București studenții”. Ei „sînt în legătură cu țărani și nu de puține ori țărani, întîlnindu-i, le ziceau: «Cînd vă puneți în capul nostru?»”. La 6 martie 1907, în timpul evenimentelor revoluționare desfășurate în oraș și împrejurimi, elevii menționați în raportul amintit „au îndrăznit să-i îndemne pe soldați să nu tragă în contra țăranilor”⁴³.

Tuturor acelor elevi de la liceele din București, Birlad, Brăila, ca și de la Ploiești — unde, potrivit concluziilor organelor anchetatoare, s-a aplecat că s-a constituit un „cuib socialist” ce trebuia distrus „cu orice preț” —, găsiți ca „vinovați” de a fi luat parte la întruniri studențești sau ale cercurilor socialiste „România muncitoare” și că dețin sau difuzează „manifeste incendiare”, le-a fost interzis accesul la cursuri.

Studenții din cele două centre universitare ale țării, București și Iași, au fost și ei animați, în zilele eroice răscoale, de adînci sentimente de solidaritate cu lupta și cauza țăranimii. Chiar din primele zile ale desfășurării acțiunilor țăărănești, studențimea din Iași a hotărît constituirea unui Comitet de inițiativă care să informeze tineretul universitar în permanență despre ceea ce se petrecea în țară. Comitetul a adresat un Apel studențimii din Iași, chemînd-o la o întrunire la care să se discute „concursul pe care-l putem da noi în rezolvarea acestei mari probleme economice și sociale” (problema agrară în genere — *n.n.*)⁴⁴. Tot atunci, grupuri de studenți ieșeni așteptau pe cei concentrați în drumul lor spre cazarmă și, intrînd în vorbă cu ei, le cereau „să nu tragă în țărani”⁴⁵.

Atît în Iași, cît și la București studențimea a organizat mari adunări de solidarizare cu lupta țăranimii. În timpul întrunirilor din zilele de 4 și 11 martie 1907, studențimea bucureșteană și-a exprimat protestul față de măsurile reprimatoare și, totodată, sprijinul și adeviziunea la lupta țăranimii. Ambele adunări s-au transformat în impunătoare manifestații de stradă, soldate cu ciocniri între tineretul universitar și forțele politenești.

Situația materială a țăranimii, exploatarea, lipsurile și sărăcia în care se zbătea, izbucnirea răscoalei și lupta eroică a truditorilor gliei au produs o adîncă impresie în conștiința a o seamă de profesori, cadre didactice din învățămîntul universitar, oameni de știință și valoroși slujitori ai artei, determinîndu-le luări de poziție protestatare la adresa fărădelegilor claselor exploatare, de atașament și simpatie pentru țăranime și idealurile sale. Pleiada oamenilor de știință și cultură favorabili ridicării țăranimii la lumină și libertate — care și-au spus cuvîntul în apărarea răsculaților, i-au susținut, au evidențiat dreptatea cauzei maselor țăărănești, și-au manifestat indignarea față de reprimarea singeroasă a luptei lor și protestul la adresa cruzimii de care a dat dovadă regimul față

⁴² *Loc. cit.*, dosarul nr. 1 991/1907, fila 55.

⁴³ *Loc. cit.*, fila 42.

⁴⁴ „Dimineața” din 1 martie 1907.

⁴⁵ „Dimineața” din 2 martie 1907.

de truditarii ogoarelor — a cuprins nume prestigioase : Nicolae Iorga, Garabet Ibrăileanu, C. Dobrogeanu-Gherea, A. D. Xenopol, Mihail Sadoveanu, Constantin Brâncuși, Emil Racoviță, Panait Mușoiu, dr. Dimitrie Voinov, dr. Ion Cantacuzino, dr. Victor Babeș, dr. Gheorghe Marinescu, I. L. Caragiale, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, V. M. Kogălniceanu, Radu Rosetti, Tudor Arghezi, G. D. Creangă, Panait Cerna, Octavian Goga, Emil Isac, Constantin Mille, George Ranetti, Paul Bujor, Constantin Stere, Nicolae Titulescu, dr. Nicolae Lupu, Octav Băncilă, Nicolae Tonitza și mulți alții, adică aproape tot ceea ce a fost, în epocă, figură marcantă a științei și culturii românești.

Cu prilejul adunărilor și mitingurilor care au avut loc în Capitală în semn de solidaritate cu lupta țărănimii au luat parte o seamă de bine-cunoscuți intelectuali care s-au declarat deschis în sprijinul răsculaților. Astfel, dr. I. Cantacuzino, unul dintre fondatorii celei de-a doua serii a ziarului „România muncitoare” și cunoscut pentru ideile sale socialiste, luînd cuvîntul la întrunirea studențească din București de la 11 martie 1907, avea cuvinte de profundă înțelegere față de lupta țărănimii. „Netăgăduit — spunea el, adînc mișcat de cele ce se petreceau în țară —, cauza țărănimii este o cauză dreaptă. Singura noastră dorință trebuie să fie realizarea integrală a dreptății... Ceea ce trebuia să se întîmple, s-a întîmplat. Starea tristă a țăranilor — pricinuită de mizerie — nu va dispărea pînă nu va dispărea și mizeria”⁴⁶. Cu același prilej, dr. D. Voinov, participant și el, încă din veacul trecut, la mișcarea socialistă, a trimis organizatorilor întrunirii o scrisoare prin care se solidariza cu mișcarea de protest împotriva asasinării țăranilor și cu lupta pentru îmbunătățirea soartei lor.

Printre personalitățile culturii românești care atestau existența în România a unei puternice opinii intelectuale în favoarea țărănimii, a îmbunătățirii situației sale în interesul progresului general al țării, numele savantului N. Iorga se înscrie la loc de frunte. Fronda lui N. Iorga din timpul răscoalei și de după aceasta împotriva marilor moșieri și a arendașilor, a autorităților locale și a guvernului, nu s-a născut în mod spontan în primăvara lui 1907, ci avea la bază o îndelungată și îndeaproape observare și cunoaștere a stării sociale din satul românesc, a fărădelegilor comise împotriva țăranilor⁴⁷. Receptiv la suferințele acelor pe care i-a numit „robii albi ai pămîntului”, N. Iorga a susținut hotărît ameliorarea situației lor economice, el însuși făcînd propuneri în acest sens.

Izbucnirea marii răscoale, energia revoluționară și hotărîrea de luptă a țărănimii, desfășurarea și consecințele răscoalei își vor pune în mod deosebit amprenta asupra gîndirii și acțiunilor savantului. Faptul că în paginile gazetei „Neamul românesc” a luat în discuție desfășurarea evenimentelor de pe poziții apropiate intereselor țărănimii, că a ajuns să vorbească despre exploatați și exploataitori i-au atras lui N. Iorga ura claselor dominante, care, orbite de patima răzbnării, îi vor trece numele, alături de cel al lui V. M. Kogălniceanu, în fruntea listei instigatorilor la răscoală. Ca urmare, autorităților judecătorești și polițienești li se dăduse cuvînt de ordine ca, în cazul în care s-ar fi dovedit că istoricul ar fi scris fie și două rînduri cu privire la politică unui țăran, el urma „să tragă ace-

⁴⁶ „România muncitoare” din 11—18 martie 1907.

⁴⁷ N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, vol. I, București, 1934, p. 143.

leaiși consecințe pe care le-a tras d. Kogălniceanu“⁴⁸, adică să fie arestat și deferit justiției.

Cu accente de profundă indignare și minie și-a ridicat marele istoric glasul împotriva sălbaticiei represiuni, revărsînd cuvinte de blestem asupra „unei întregi clase parazitare“, în celebrul articol *Dumnezeu să-i ierte!* scris imediat după ce, la 4 martie 1907, pe străzile Botoșanilor căzuseră secerăți de gloanțele „pacificatorilor“ primele victime din rîndurile răsculaților. Articolul era considerat de o gazetă a conservatorilor drept o crimă împotriva umanității⁴⁹. Mai târziu, cînd „ordinea se restabilise“, N. Iorga s-a încumetat să arunce, de la tribuna Parlamentului, în fața guvernanților, a politicienilor, adevărul despre cele ce se săvîrșiseră „în cel mai sălbatic chip ce se poate închipui“, cerînd să se înfăptuiască „o revoluție binefăcătoare : a da la cinci milioane de români o situație materială și morală la care au dreptul și care trebuia să li se dea“⁵⁰.

Tot din inițiativa lui au fost lansate liste de subscripții, ale căror fonduri erau menite ajutorării familiilor țărănești rămase fără sprijin, văduvelor și orfanilor. El însuși a donat a zecea parte din propriu-i venit pentru „alinarea suferințelor din satele românești care au pătimit“⁵¹.

Subscrierea pe listele de ajutorare a țărănimii a fost un prilej de manifestare a atașamentului față de muncitorii ogoarelor a numeroși intelectuali. Era și aceasta o formă de solidaritate cu lupta țăranilor, dar și un act de condamnare a claselor dominante, organizatoare ale cumplitei reprimări.

Alături de N. Iorga se impune a fi menționată poziția marelui istoric A. D. Xenopol, care, în timpul desfășurării răscoalei, atît în presă cît și prin viu grai, a justificat lupta dreaptă a țărănimii. Cunoscător îndeaproape al faptelor și evenimentelor trecutului nostru istoric, A. D. Xenopol ținea să sublinieze acutele cauze de ordin economic ce au stat la temelia răscoalei, în chiar momentele în care clasele conducătoare încercau să le ascundă. „Toate cîrmuirile ce s-au strecurat la putere de la 1864, vreme de 43 de ani — nota el, dezvăluind opiniei publice nepăsarea cercurilor guvernante față de viața țărănimii — nu s-au îndeletnicit cu chestia țărănească decît într-un fel cu totul întîmplător, fără de urmare și fără să caute a urmări aplicarea unui sistem întreg de măsuri care ar ridica starea țăranului român“⁵². La 3 aprilie 1907, reluînd ideea necesității înfăptuirii unor reforme, marele istoric rostea, în plenul Academiei Române, cuvinte a căror semnificație punea în lumină caldele sentimente pentru țărănimie. „Societatea noastră — spunea el — e frămîntată de ideea dreptății. De cîtva timp au intrat și țărani, alături de clasa muncitoare, în linia de bătaie pentru ameliorarea stării lor“⁵³. Analiza conținutului răscoalelor, a cauzelor sale adînci, l-a determinat pe Xenopol să ia poziție critică la adresa celor care negau rolul pozitiv al luptei maselor țărănimii animate de idealul cuceririi drepturilor ce li se cuveneau. „Noi — glăsuia el în această ordine de idei — vedem, în asemenea frămîntări, fierberi din care va ieși o lume nouă. Vedem în ele un pas uriaș, al evoluției, pe urma căreia

⁴⁸ N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. I, partea I, București, 1939, p. 49.

⁴⁹ „Patriotul“ din 11 martie 1907.

⁵⁰ N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. I, partea I, p. 55—56.

⁵¹ Biblioteca Academiei R.S.R., Corespondență N. Iorga, anul 1907, Msse A 71, p. 60.

⁵² „Românul literar“ din 25 martie 1907.

⁵³ „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice“, seria a II-a, tomul XXX, p. 363.

va răsări o lume mai dreaptă, mai adevărată și mai frumoasă. Și tot către aceeași cale se îndreaptă și marea turburare prin care trece acum iubita noastră țară“⁵⁴.

Mihail Sadoveanu, tânăr pe atunci, dar ale cărui opinii progresiste și marele său talent se făcuseră deja remarcate, a trăit evenimentele revoluționare din primăvara lui 1907 cu sentimentul aceluia care este alături de suferințele, cauza și lupta țărănimii. Discuțiile purtate de el cu Garabet Ibrăileanu evidențiază faptul că cele două mari personalități ale literaturii noastre prevăzuseră marea furtună. „A fost, în sfârșit, explozia despre care vorbeam noi în ianuarie (1907 — *n.n.*), când am fost la Iași, dar nu o socoteam așa de apropiată“ — îi scria el, la 16 martie 1907, lui Ibrăileanu⁵⁵. Tot astfel, mărturisindu-și aversiunea față de manevrele guvernului care declanșase goana după „instigatori“, M. Sadoveanu, bănuind și el de instigare la răscoală și supus percheziției și suspiciunii, îi scria lui Ibrăileanu : „Cred că ai aflat că s-au arestat la Pașcani mulți lucrători din atelier. Se caută pretutindeni instigatori. Eu sînt sigur că nicăieri nu se vor găsi“⁵⁶.

Adînc impresionat de lupta și de sacrificiul țărănimii, Mihail Sadoveanu mărturisea, scriindu-i aceluiasi Ibrăileanu : „Ah ! domnule Ibrăileanu, multe sînt de spus, multe sînt de scris despre lucrurile petrecute în vremea din urmă. De-aș putea să fixez măcar o parte din faptele petrecute în Moldova care caracterizează firea țaranului nostru !“⁵⁷. Iar într-o altă scrisoare el își exprima aceleași gânduri : „Cîte lucruri dureroase și înălțătoare am descoperit în împrejurările care ne-au cutremurat în sfârșit din toropeala în care zăceam“⁵⁸.

În ceea ce-l privește pe Garabet Ibrăileanu, tot Mihail Sadoveanu a fost în măsură să ne descrie starea suflatească a acestuia din perioada răscoalei, sentimentele sale față de țărănime. „Ibrăileanu — scria M. Sadoveanu — iubea țărănimea ca un intelectual adevărat, pentru suferințele de care o dorea eliberată, pentru originalitatea ei din care ieșise incomparabilul artist Ion Creangă, pentru inteligența și noblețea firească de care era înzestrată... N-a fost luptătorul cu arma, în arenă, ci șeful marelui stat major al intelectualității democratice“⁵⁹. Că așa a fost ne-o demonstrează și faptul că atît înaintea, cît și în timpul mării insurecții țărănești, „Viața românească“, condusă nemijlocit de Ibrăileanu, s-a ocupat cu competență și dragoste de țărănime, de problemele stringente din lumea satului românesc.

Multe alte mari condeie ale literaturii române, figuri de seamă ale vieții noastre artistice și culturale s-au preocupat de adevărurile aspre ale satului și țărănimii. Scriitori și pictori, poeți și artiști de mare prestigiu și-au pus talentul sau penelul în slujba celor care flămânzeau, a truditorilor năpăstuiți ai pămîntului, care nădăjduiau să-și rostuiască viața după principiul dreptății.

Al. Vlahuță, de pildă, și-a strigat mînia, acuzînd regimul represiv în binecunoscuta-i poezie intitulată semnificativ „1907“ ; Panait Cerna, cobora cu pana la talpa țării și da glas cutremurului din acele „zile ale

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Radu Negru, *Mihail Sadoveanu despre răscoala țărănească din 1907*, în „Iașul literar“, nr. 2/1962, p. 72.

⁵⁶ Ibidem, p. 74.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibidem, p. 73.

⁵⁹ M. Sadoveanu, *Mărturisiri*, E.S.P.L.A., București, 1960, p. 210.

durerii", cu vestiri profetice : „Cu torțe-aprinse robii, zburînd din loc în loc, / Vor îmbrăca pămîntul într-un veșmînt de foc, / Vijelioase flăcări vor mistui palate, / Vor șterge orice urmă din vechea nedreptate, / Dispar-o lume, tron de tron să ardă, / Dar nici-o lacrimă să nu se piardă / Din plînsul și din sîngele vărsat“ ; Octavian Goga, rapsodul Oltului din co-roana Carpaților, ce lega suflarea românească din inima munților transilvani și pînă în cîmpia munteană, scanda în vers durerea și dîrzenia : „O munți bătrîni / Voi gemeți azi de jale / De-atîtea ori v-ași fi mutat din cale, / Voi stavila atîtor versuri moarte, / V-ași prăvăli azi, munte peste munte / Între pămînt și cer v-ași face punte ! Să n-aud plînsul fraților departe...“. Bilanț tenebru al mormintelor și al teroarei, al sărăciei cumplute abătute peste satele României va așterne și magistrul dramaturgiei noastre, I. L. Caragiale, în asprul rechizitoriu 1907 — *Din primăvară pînă-n toamnă*.

Mulți dintre artiștii plastici ai timpului au găsit în paginile publicațiilor socialiste sau ale revistelor cu orientare larg democratică locul cel mai potrivit pentru a-și expune concepțiile despre țărănime și răscoală, prinse în tablouri și în desene. Octav Băncilă, adept al ideilor socialiste, împreună cu Ștefan Luchian, Francisc Șirato, Ary Murnu și alții au consacrat o parte a operei lor cauzei pentru care s-a ridicat la luptă țăranul român în 1907. Marele cronicar plastic al răscoalei a fost Octav Băncilă, a cărui operă dedicată evenimentului s-a constituit într-un ciclu de 17 lucrări. Cea mai cunoscută și cea mai emoționantă dintre pinzele amintite este, fără îndoială, „1907“. Tabloul, dominat în prim-plan de figura țăranelui în zdrențe, alergînd îngrozit, cu pletele fluturînd în vînt și cu pumnii strînși, printre cadavre și muribunzi, creează o atmosferă de zguduitor dramatism. Gîndul te poartă de la țăranul singular, la drama unui întreg popor. Cronicile de specialitate amintesc că, în 1909, cu prilejul expunerii tabloului, unul din țărani care pășise în incinta expoziției, la vederea pînzei, zdrobit de durere, a îngenunchiat în fața ei cu evlavie și cu ochii împăienjeniți de lacrimi.

Marea răscoală a țăranilor din 1907 a înrîurit, așadar, asupra conștiințelor și a determinat luări de poziție care au marcat destinele oamenilor. În istoria României, „1907“ a fost o mare ridicare la luptă, în care, alături de țărănime, s-au aflat forțe care reprezentau clase, pături și categorii sociale ce au depășit sfera unei răzvrătiri pur țărănești : muncitori, meșteșugari, intelectuali, militari, slujbași ai statului. Răscoala a confirmat, astfel, încă o dată, realitatea istorică ce demonstrează că momentele de cumpănă și încordare din viața poporului nostru au constituit tot atîtea prilejuri pentru forțele înaintate ale societății de a-și exprima sprijinul și adeviziunea lor la lupta generală a maselor largi populare pentru realizarea aspirațiilor lor fundamentale.

CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST CU PRIVIRE LA NOUA REVOLUȚIE AGRARĂ ÎN ROMÂNIA

GHEORGHE SURPAT

În condițiile țării noastre, agricultura, prin funcțiile sale ca bază alimentară a populației și de materii prime pentru industrie, ca sursă a fondului național de dezvoltare economică-socială și ca mijloc de amplificare a relațiilor internaționale, reprezintă, alături de industrie, o ramură de bază, hotărâtoare a economiei naționale, a construcției socialiste și comuniste, o forță dinamică a progresului națiunii noastre. În România, țară care dispune de o însemnată suprafață agricolă, de condiții de sol și climă favorabile, o agricultură modernă de înaltă productivitate constituie o bogăție națională dintre cele mai de seamă.

În economia noastră națională, agricultura utilizează peste 28% din populația ocupată a țării, contribuie cu peste 13% la realizarea produsului social și cu 15% a venitului național¹, ceea ce o situează, alături de industrie, ca o ramură fundamentală a economiei românești. Ea are un rol decisiv în creșterea nivelului de viață al poporului.

Locul pe care agricultura îl ocupă în economia națională și rolul pe care îl îndeplinește în funcționarea și progresul economiei, importanța ei în reproducția lărgită impun cu necesitate dezvoltarea acestei ramuri la nivelul ritmurilor cerute de dezvoltarea de ansamblu a economiei naționale și, înainte de toate, de industrie, accentuarea caracterului intensiv al agriculturii.

Pornind de la existența unei strânse legături și condiționări reciproce între industrie și agricultură, de la necesitatea stabilirii, în procesul dezvoltării economice, a unui raport optim între industrie și agricultură, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază că „ridicarea puternică a producției agricole vegetale și animale reprezintă o necesitate obiectivă pentru înfăptuirea cu succes a Programului partidului, că agricultura constituie, împreună cu industria, ramuri de bază hotărâtoare pentru dezvoltarea societății noastre. De aceea, nu trebuie

să subapreciem nici industria, nici agricultura, ci să acordăm toată atenția necesară dezvoltării armonioase a acestor două ramuri fundamentale ale economiei românești, cît și celorlalte sectoare de activitate. Numai pe această bază vom asigura înlăturarea diferitelor contradicții care pot apărea la un moment sau altul și dezvoltarea economico-socială armonioasă, echilibrată a patriei, care să creeze tot ceea ce este necesar pentru înaintarea fermă a României spre noi culmi de progres și civilizație”².

În România, trecerea la dezvoltarea socialistă a pus ca o necesitate obiectivă — odată cu industrializarea socialistă — organizarea pe baze noi a agriculturii, transformarea ei socialistă. În procesul îndelungat al cooperativizării agriculturii, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă activitate politică-organizatorică, a creat condițiile tehnice-materiale pentru trecerea țărănimii pe calea socialismului, pentru organizarea agriculturii pe baze socialiste de stat și cooperatiste. În primăvara anului 1962 s-a încheiat acest proces revoluționar complex, realizîndu-se organizarea agriculturii pe baze cooperatiste, moment care a marcat trecerea acesteia într-o nouă epocă de dezvoltare.

Încheierea cooperativizării a reprezentat o profundă revoluție în relațiile de producție din agricultură, a eliberat de povara exploatații masele țărănești, care, secole de-a rîndul, au luptat pentru a asigura dezvoltarea țării, a națiunii noastre, pentru libertatea și independența sa, pentru înlăturarea împilării sociale. În anii socialismului, țărănimea a devenit cu adevărat stăpînă pe pămîntul pe care îl lucrează, transformîndu-se în clasa țărănimii cooperatiste — importantă forță a societății noastre.

Odată cu organizarea pe baze socialiste a agriculturii, s-a realizat economia socialistă unitară în cele două sectoare fundamentale ale producției materiale — industria și agricultura. Totodată, s-a creat cadrul larg de acțiune legilor economice ale socialismului, precum și condițiile pentru aplicarea pe scară largă a tehnicii și științei moderne, pentru organizarea și utilizarea rațională a resurselor de muncă, a pămîntului, a tuturor mijloacelor existente, în vederea sporirii producției agricole.

Datorită justeței politicii agrare generale a partidului, încrederii cu care țărănimea a urmat și a înfăptuit această politică, complexul proces de reorganizare socialistă a agriculturii s-a desfășurat fără perturbații, asigurîndu-se creșterea continuă a producției agricole. Aceasta a constituit un factor important în echilibrarea economiei naționale, a asigurat satisfacerea nevoilor de consum ale populației cu produse agroalimentare și ale industriei cu materii prime agricole, crearea rezervelor de stat, precum și unele disponibilități pentru export.

Constituind un proces revoluționar deosebit de complex, cu vaste implicații economice și sociale, transformarea socialistă a agriculturii nu a fost lipsită de anume greutăți, dintre care unele inerente, iar altele puteau fi evitate. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în procesul cooperativizării, după cum este știut, odată cu marile realizări obținute, s-au ivit și multe greutăți, s-au manifestat multe îndoieli, au fost înregistrate cîteodată și insuccese vremelnice. Dar, în pofida acestora, sub conducerea partidului, țărănimea și-a unit eforturile și a pășit cu încre-

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănime, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor*. 29 mai 1986, Editura politică, București, 1986, p. 11—12.

dere și fermitate pe calea socialismului”³. Viața a dovedit justetea orientării politicii partidului în problema agrară, demonstrând că, „cooperativizarea agriculturii are o importanță hotărîtoare în realizarea victoriei noii orînduiri, în dezvoltarea generală a societății. Marea proprietate socialistă agricolă și-a dovedit pe deplin superioritatea asupra micii gospodării țărănești, asigurînd folosirea rațională a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, a cuceririlor științei moderne, creșterea producției agroalimentare și îmbunătățirea vieții țărănimii”⁴.

În fundamentarea și înfăptuirea politicii P.C.R. în noua etapă, un rol de cea mai mare însemnătate revine Congresului al IX-lea al partidului, din 1965, care a inaugurat o perioadă istorică nouă în dezvoltarea țării. Congresul a subliniat necesitatea imperioasă a dezvoltării concomitente și puternice atât a industriei, cît și a agriculturii pentru dezvoltarea armonioasă a economiei naționale. Jalonînd orientările și direcțiile dezvoltării economice-sociale a țării, Congresul a stabilit drept obiectiv central în agricultură intensificarea și modernizarea producției agricole în toate sectoarele și ramurile de activitate. În acest context, perfecționarea bazei tehnice-materiale, cea mai importantă și mai dinamică latură a modernizării agriculturii, constituie una din coordonatele esențiale ale politicii agrare a partidului.

În perioada de după Congresul al IX-lea, partidul a supus unei analize exigente situația din agricultură, a criticat o seamă de neajunsuri și rămîineri în urmă care s-au manifestat și a adoptat măsuri corespunzătoare pentru îmbunătățirea activității în această ramură. Astfel, s-a subliniat necesitatea acordării unei atenții sporite atât agriculturii de stat, cît și celei cooperatiste, asigurării dezvoltării proprietății de stat și cooperatiste, deoarece neglijarea uneia dintre ele aduce prejudicii dezvoltării agriculturii în ansamblul ei, economiei naționale în general.

Întărirea continuă a ambelor forme de proprietate, conlucrarea strînsă între unitățile de stat și cele cooperatiste din agricultură au oferit posibilități largi de folosire rațională și la un nivel superior a resurselor materiale și umane din agricultură, asigurînd creșterea producției agricole, cimentarea continuă a unității de interese dintre clasa muncitoare și țărănimea cooperatistă.

Partidul și statul au acordat o atenție sporită consolidării economice-organizatorice a tuturor unităților agricole — întreprinderile agricole de stat, întreprinderile pentru mecanizarea agriculturii, cooperativele agricole de producție. În această direcție, au fost depuse eforturi pentru ridicarea gradului de socializare a proprietății și a muncii în agricultura socialistă, pentru perfecționarea organizării și conducerii, creșterea continuă, an de an, a fondurilor alocate de stat în vederea dezvoltării agriculturii pe baze moderne, gospodărirea rațională a fondurilor cooperativelor agricole de producție, folosirea mai eficientă a investițiilor, a forței de muncă⁵.

În procesul de realizare a unei agriculturi intensive, de înaltă productivitate, o importanță deosebită au avut hotărîrile Congresului al

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 926.

⁴ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 62—63.

⁵ *România în anii socialismului. 1948—1978*, Editura politică, București, 1980, p. 231.

X-lea al partidului, din 1969, care a formulat noi obiective menite să accelereze modernizarea acestei ramuri prin extinderea mecanizării și chimizării, înfăptuirea unui amplu program de irigații și introducerea cuceririlor științei și tehnicii. În lumina acestor hotărâri, a fost elaborat *Programul național privind gospodărirea rațională a resurselor de apă, extinderea lucrărilor de irigații, îndiguiri, desecări și de combatere a eroziunii solului în Republica Socialistă România în anii 1971—1975 și prevederile generale de perspectivă pînă în 1985*. Ulterior, ca urmare a obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R., din 1974, acest program a fost actualizat și îmbunătățit pentru perioada 1976—1980, fiind introduse și prevederile generale pentru perspectivă pînă în anul 2000. Au fost adoptate, totodată, măsuri juridice menite să ducă la protejarea și la punerea în valoare a pămîntului, indiferent de forma de proprietate — de stat, cooperatistă sau particulară.

Congresul al XII-lea al partidului, din 1979, a subliniat necesitatea dezvoltării concomitente și puternice atît a industriei și, îndeosebi, a producției de materii prime și energetice, cît și a agriculturii, ca ramură de bază a economiei naționale, asigurîndu-se, în acest fel, odată cu progresul neîntrerupt al industriei, ridicarea la un nivel tot mai înalt a rolului agriculturii în dezvoltarea echilibrată a întregii economii, în întreaga operă de construcție socialistă.

Ținînd seama de rolul și funcțiile agriculturii în economia românească, Congresul al XII-lea al partidului a stabilit ca obiectiv fundamental în agricultură *înfăptuirea unei noi revoluții agrare*, care presupune dezvoltarea bazei tehnice-materiale, modernizarea și reorganizarea agriculturii pe temeiul celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, perfecționarea metodelor de conducere a acesteia, în vederea sporirii puternice a producției vegetale și animale. În acest scop — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres —, „se vor asigura folosirea rațională a întregului fond funciar, încheierea procesului de raionare a culturilor și stabilire a asolamentelor, mecanizarea complexă a lucrărilor și chimizarea producției, modernizarea integrală a patrimoniului pomiviticol, creșterea în continuare a efectivelor și ameliorarea raselor de animale, rezolvarea radicală a problemei furajelor”⁶.

În concordanță cu obiectivul fundamental, Congresul a prevăzut accentuarea procesului de dezvoltare intensivă, modernă a agriculturii — care, alături de asigurarea bazei de materii prime și energie, s-a situat printre prioritățile planului cincinal 1981—1985 —, aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei agrozootehnice, menită să asigure producții tot mai mari în vederea satisfacerii nevoilor de materii prime ale economiei, aprovizionării populației, precum și disponibilități pentru export.

Noua revoluție agrară înseamnă sporirea considerabilă a producției agricole, transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gîndire al țărănimii cooperatiste, al tuturor lucrătorilor din agricultură. În același timp, ea presupune reorganizarea și sistematizarea generală a sateilor, ridicarea nivelului general de cultură al țărănimii, crearea premiselor necesare pentru a se apropia tot mai mult condițiile de muncă și de viață de la sate de cele de la orașe, pentru creșterea mai puternică a productivității muncii, a întregii activități din agricultură. „Prin această nouă revoluție agrară — arată secretarul general al partidului — înțelegem o

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 202.

schimbare fundamentală a agriculturii noastre în noua etapă de dezvoltare a României, care să asigure recolte bogate în toate sectoarele și să creeze condițiile pentru sporirea contribuției agriculturii la dezvoltarea generală a țării, la asigurarea bunei aprovizionări a populației cu tot ce este necesar”⁷.

Dacă, în principal, cooperativizarea a însemnat o revoluție cu caracter social și economic, asigurând generalizarea relațiilor de producție socialiste în agricultura țării, înfăptuirea noii revoluții agrare constituie un *proces complex*, tehnic, organizatoric, economic, științific și social de transformare a agriculturii într-o ramură cu o înaltă productivitate a muncii și cu o eficiență economică ridicată, de transformare, în final, a muncii din agricultură într-o variantă a muncii industriale. La Congresul al II-lea al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănime, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor, din februarie 1981, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat obiectivele fundamentale ale noii revoluții agrare în țara noastră: „Ne propunem, de fapt, să realizăm o adevărată revoluție agrară în ce privește producția, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală din satele noastre. Va trebui făcut totul pentru obținerea unor producții vegetale și animale superioare, la nivelul unităților fruntașe, care să permită satisfacerea cerințelor științific fundamentate ale consumului populației, precum și celelalte nevoi ale economiei naționale”⁸. Totodată, noua revoluție agrară reprezintă o parte componentă a revoluției științei și tehnologiei în România și presupune așezarea agriculturii și a zootehniei pe baza celor mai avansate idei din domeniul biologiei, prefigurând elementele revoluției biologice care va urma revoluției tehnice-științifice contemporane și revoluției industriale implicate de aceasta. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Pentru a realiza revoluția în agricultură trebuie să realizăm mai întâi revoluția în știință, în conducerea agriculturii, în modul de a lucra al specialiștilor, al țărănimii. Trebuie să realizăm o revoluție în conștiința tuturor oamenilor muncii din agricultură, astfel încât ei să fie conștienți de forța de care dispun, conștienți că de ei depinde înfăptuirea revoluției agriculturii românești”⁹.

În esență, noua revoluție agrară răspunde cerințelor de accelerare a dezvoltării intensive a agriculturii, ale înfăptuirii pe un plan superior a prevederilor *Programului Partidului Comunist Român* cu privire la „realizarea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate, care va folosi cele mai noi cuceriri ale științei”¹⁰.

În vederea înfăptuirii noii revoluții agrare, eforturile sînt concentrate în următoarele *direcții principale* de acțiune: a) dezvoltarea puternică, în continuare, a forțelor de producție în concordanță cu cerințele revoluției tehnice-științifice, în scopul stăpînirii cît mai depline a factorilor care condiționează producția agricolă, al asigurării creșterii continue a producției agricole, al realizării unei agriculturi moderne, intensive;

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 509.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Editura politică, București, 1981, p. 420.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 166.

¹⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 75.

b) perfecționarea sistemului de conducere și organizare a activității din agricultură, a relațiilor de producție ; c) realizarea unei revoluții în felul de muncă, de viață, de gândire și de acțiune al țărănimii, al tuturor oamenilor muncii care lucrează în agricultură ¹¹.

În procesul înlăptuirii noii revoluții agrare, eforturile sînt orientate spre : folosirea rațională a întregii suprafețe agricole * ; ameliorarea fertilității, conservarea și utilizarea rațională a întregului fond funciar ; gospodărirea rațională a resurselor de apă în agricultură ; creșterea eficienței investițiilor ; perfecționarea sistemului de mașini agricole ; mecanizarea tuturor lucrărilor agricole, atît la producția vegetală, cît și la cea animală ; crearea unei puternice baze tehnice-materiale ; generalizarea în producție a soiurilor și hibrizilor de înaltă productivitate și crearea de noi soiuri de cereale pentru diferite zone pedoclimatice, dezvoltarea raselor de animale cu potență biologică ridicată ; perfecționarea, în continuare, a relațiilor de producție în agricultură, a conducerii și organizării acestei ramuri la toate nivelurile ; intensificarea activității de formare a unei înalte conștiințe socialiste a oamenilor muncii din agricultură, ridicarea pregătirii lor profesionale și cultural-științifice, creșterea ponderii muncitorilor de înaltă calificare ¹².

Factorul principal al modernizării agriculturii și al creșterii intensive a producției agricole îl constituie dezvoltarea și perfecționarea bazei tehnice-materiale, printr-o politică justă de investiții. Elocvent în acest sens este volumul investițiilor acordate agriculturii, care, în perioada 1965—1985, însumează circa 15% din volumul investițiilor pe economia națională. Volumul investițiilor acordate agriculturii a crescut de la 51,6 miliarde lei în perioada planului cincinal 1966—1970, la 77 de miliarde lei în 1971—1975, la 124,9 miliarde lei în 1976—1980 și la 155 de miliarde lei în perioada planului cincinal 1981—1985 ¹³. La această creștere se adaugă investițiile alocate industriei constructoare de mașini agricole și industriei producătoare de îngrășăminte și alte substanțe chimice pentru agricultură. Cea mai mare parte a investițiilor a fost repartizată pentru dezvoltarea mecanizării, pentru extinderea lucrărilor de irigații, îndiguiri, desecări și de combatere a eroziunii solului. În acest scop, a fost adoptat Programul național pentru asigurarea unor producții sigure și stabile, prin creșterea potențialului productiv al pămîntului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenurilor agricole, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55%—60% din suprafața arabilă, a lucrărilor de desecări și combatere a eroziunii solului. Acest program, aprobat de Plenara C.C. al P.C.R. din 29—30 iunie 1983, reprezintă cea mai importantă lucrare ce se realizează în țara noastră, care va asigura creșterea potențialului productiv al pămîntului, condiție esențială pentru realizarea unor producții mari și stabile, indiferent de influența factorilor climatici.

¹¹ *Agricultura socialistă a României*, Editura politică, București, 1983, p. 140.

* Fondul funciar al României totalizează peste 23 de milioane ha, din care, la sfîrșitul anului 1984, peste 14 milioane ha suprafață agricolă, revenind, pe locuitor, 0,67 ha teren agricol (A se vedea : *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1985, p. 116).

¹² *Agricultura socialistă a României*, Editura politică, București, 1983, p. 148—158.

¹³ *Epoca Ceaușescu, epocă de înlăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*. Coordonator Barbu Gh. Petrescu, Editura politică, București, 1985, p. 89.

Investițiile s-au materializat în ample lucrări de ridicare a potențialului productiv al pământului, în mijloacele mai perfecționate de mecanizare și chimizare, în capacități moderne de producție zootehnică, plantații vitipomicole și altele. Ele au contribuit la dezvoltarea continuă a bazei tehnice-materiale a agriculturii. Astfel, numărul tractoarelor fizice a crescut de la 13 713 în 1950 și 81 356 în 1965 la 184 408 în 1985, al combinelor autopropulsate pentru recoltat cereale de la 44 în 1950 și 202 în 1965 la 63 435 în 1985 ¹⁴. În ceea ce privește cantitatea de îngrășăminte chimice folosită în agricultură, aceasta a sporit de la 5,9 mii de tone în 1950 și 266,4 mii de tone în 1965 la 1 200 mii de tone în 1985 ¹⁵. În aceeași perioadă, suprafața totală amenajată pentru irigații s-a extins de la 42,5 mii de hectare în 1950 și 222,6 mii de hectare în 1965 la 2 712,4 mii de hectare în 1985 ¹⁶. Amenajările pentru irigații cuprindeau, în 1985, aproape 30% din suprafața arabilă a țării. Concomitent cu amenajările pentru irigații, au fost executate lucrările de combatere a eroziunii solului și îmbunătățiri funciare pe o suprafață de peste două milioane de hectare ¹⁷.

Ca urmare a creșterii parcului de tractoare și mașini agricole cu care au fost dotate unitățile agricole de producție, au crescut gradul de înzestrare a muncii în agricultură și, implicit, nivelul productivității muncii. Suprafața arabilă care revine pe un tractor fizic a scăzut de la 684 ha în 1950 și 121 ha în 1965 la 54 ha în 1985 ¹⁸. Succesele înregistrate în modernizarea agriculturii sînt indisolubil legate de industrializarea socialistă a țării. Industria asigură agriculturii o gamă tot mai diversificată de mașini și tractoare, de îngrășăminte chimice, de utilaje pentru irigații, care contribuie efectiv la creșterea eficienței economice, la obținerea unor producții mereu sporite.

În concordanță cu necesitățile tot mai mari ale activității productive în agricultură, cercetarea științifică a fost orientată în direcția satisfacerii cerințelor dezvoltării unei agriculturi moderne și eficiente. Pentru efectuarea cercetărilor a fost organizată o rețea de institute republicane profilate pe studierea problemelor specifice diferitelor domenii ale agriculturii și de stațiuni experimentale specializate, care dispun de baza materială necesară, la toate acestea adăugîndu-se activitatea cadrelor didactice din institutele agronomice de învățămînt superior. În 1985, în domeniul cercetării agricole funcționau 100 de stațiuni de cercetare și de producție agricolă ¹⁹.

Cercetarea agricolă a pus la dispoziția unităților din agricultură soiuri și hibrizi de înaltă productivitate, precum și tehnologii modernizate, atît pentru sectorul vegetal, cît și pentru creșterea animalelor. În legătură cu rolul cercetării științifice în sporirea producției agricole, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Obiectivele mărește pe care le avem de realizat în agricultură necesită angajarea, cu toată forța, a științei agricole în toate sectoarele, pentru crearea de noi soiuri mai productive de cereale, de legume, de plante tehnice și altele, pentru ameliorarea și crearea de

¹⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 143.

¹⁵ *Ibidem*, p. 161.

¹⁶ *Ibidem*, p. 162.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.* A se vedea și : Nicolae Ionescu, *Realizări de importanță istorică în dezvoltarea economico-socială a României*, în „Revista economică“, nr. 34 din 21 august 1986, p. 7—9.

¹⁹ *Concepția economică a președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura politică, București, 1985, p. XXIV.

noi rase de animale, mai productive, elaborarea de noi tehnologii și metode de fertilizare a solului pentru lucrările agricole, astfel încât știința să constituie un factor tot mai activ în înfăptuirea revoluției agrare, în creșterea producției agricole în toate sectoarele”²⁰.

Realizări importante au fost obținute și în pregătirea forței de muncă, a cadrelor de specialiști necesari agriculturii. Învățământul superior agricol asigură o largă și temeinică pregătire teoretică și practică de specialitate. De asemenea, liceele agroindustriale, care dețin o pondere însemnată în învățământul mediu, pregătesc muncitori de înaltă calificare în meseriile de agromecanizator, zoomecanizator, veterinar, agricultor-sericicultor, mecanic pentru utilaje de îmbunătățiri funciare ș.a.

Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii, ridicarea continuă a capacității productive a pământului, promovarea largă a progresului tehnic-științific, creșterea nivelului de calificare al lucrătorilor, perfecționarea organizării muncii în agricultură au determinat creșterea continuă a producției agricole. Astfel, față de 8,2 milioane de tone media anuală în cincinalul 1951—1955, s-a realizat, în cincinalul 1981—1985, în medie anuală, 22 de milioane tone de cereale²¹. S-au înregistrat creșteri importante și la alte produse : producția de sfeclă de zahăr s-a ridicat de la 3 013 mii de tone în 1965 la peste 6 445 mii de tone în 1985 ; producția la floarea-soarelui de la 564 mii de tone la peste 709 mii de tone²² ; au crescut, de asemenea, producția și la alte culturi, precum și efectivele de animale. Pe ansamblu, în perioada construcției socialiste, producția agricolă a crescut de peste patru ori²³. Sporirea producției agricole a avut loc în condițiile reducerii absolute și relative a populației ocupate în această ramură, de la 74⁰/₀ în 1950 la 28⁰/₀ în 1985²⁴.

Ținând seama de locul, rolul și importanța agriculturii în economia națională, în dezvoltarea forțelor de producție, de faptul că industria, împreună cu agricultura, vor da și în viitor profilul economiei românești, secretarul general al partidului arăta, la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 : „Privind în perspectivă, economia României va trebui să se bazeze pe o industrie modernă, puternic dezvoltată, pe o agricultură modernă de înaltă productivitate, continuând să rămână și în viitor o țară industrial-agrară. Pe această bază se vor asigura dezvoltarea forțelor de producție, progresul general al societății, ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului”²⁵.

Dezvoltarea intensivă, complexă și echilibrată a economiei naționale, pe baza industrializării și a modernizării agriculturii, creșterea venitului național și repartizarea judicioasă a acestuia între fondul de dezvoltare economică-socială și fondul de consum, perfecționarea relațiilor sociale au constituit factorii hotărâtori ai ridicării continue a nivelului de viață al poporului. Experiența construcției socialiste în țara noastră demonstrează strânsa corelație dintre repartiția judicioasă a venitului național și dinamica nivelului de trai al populației. Accentuarea ratei fondu-

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvintare la Congresul al III-lea al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor*, p. 16—17.

²¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1986, p. 168.

²² *Ibidem*, p. 165.

²³ *Ibidem*, p. 51.

²⁴ *Ibidem*, p. 70.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 25.

lui de dezvoltare a avut drept rezultat accelerarea creșterii fondului de consum. Astfel, în perioada 1965—1985, cînd rata acumulării în venitul național utilizat pentru acumulare a sporit la 30%—32%, venitul național creat a crescut de 4,1 ori, iar fondul de consum de 3,1 ori. Această creștere s-a răsfrînt pozitiv asupra bunăstării întregului popor.

În cadrul politicii partidului și statului nostru de modernizare a agriculturii, de perfecționare a relațiilor de producție și sociale, un loc important au ocupat problemele îmbunătățirii conducerii agriculturii, organizării și planificării producției și a muncii în această ramură. Ținînd seama de noua calitate a țărănimii — de stăpînă a mijloacelor de producție, producătoare a bunurilor materiale și beneficiară a rezultatelor muncii —, Partidul Comunist Român a acționat permanent pentru crearea de noi forme de organizare și conducere a agriculturii, capabile să contribuie la dezvoltarea producției agricole, pentru participarea tot mai activă a maselor de țărani la conducerea vieții economice. În acest sens, au fost instituționalizate și lărgite atribuțiile organelor de conducere colectivă la nivelul unităților cooperatiste — adunarea generală a cooperatorilor —, au fost create organizații obștești reprezentative proprii ale țărănimii cu importante atribuții organizatorice, economice și social-politice: Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție (U.N.C.A.P.) și uniunile județene, constituite la Congresul cooperativelor agricole de producție din 7—9 martie 1966, primul congres al țărănimii cooperatiste din România ²⁶.

Prin Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție se asigură participarea organizată a țărănimii cooperatiste la conducerea agriculturii și a întregii vieți sociale, președintele U.N.C.A.P. fiind membru al guvernului în calitate de reprezentant direct al țărănimii cooperatiste. Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție face parte din Frontul Democrației și Unității Socialiste, organism politic permanent, care asigură un cadru organizatoric corespunzător participării active la viața politică a celor mai largi mase de oameni ai muncii.

O formă nouă de instituționalizare a participării directe a reprezentanților țărănimii la conducerea vieții social-economice o constituie *Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimii, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor și Consiliul Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor*, organisme reprezentative ale țărănimii, ale tuturor oamenilor muncii din agricultură, menite să realizeze o cît mai bună coordonare a activității din acest domeniu. Congresul se întrunește o dată la cinci ani și dezbate problemele generale ale politicii agrare a partidului și statului și stabilește programul și măsurile de creștere a producției agricole, de ridicare a nivelului de trai al țărănimii.

Instituirea Congresului întregii țărănimii, forumul superior al agriculturii, perfecționarea activității organelor de conducere colectivă în toate unitățile agricole au asigurat participarea tot mai activă a oamenilor muncii de la sate la înfăptuirea politicii agrare a partidului, a programului de dezvoltare și modernizare a agriculturii.

Pornind de la faptul că dezvoltarea continuă a agriculturii cooperatiste și perfecționarea organizării ei au determinat o apropiere pu-

²⁶ Act constitutiv al Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție din Republica Socialistă România, în „Scînteia”, anul XXXV, nr. 6 915 din 10 martie 1966.

ternică între sectorul cooperatist și de stat din agricultură, iar forma de organizare și conducere a agriculturii nu asigura conducerea ei tehnică și economică unitară, Partidul Comunist Român a adoptat, la Plenara Comitetului Central din 1 februarie 1979, noi măsuri menite să înscrie mai ferm această ramură de bază a economiei naționale pe coordonatele de largă perspectivă trasate de Congresul al XI-lea și de Conferința Națională a partidului din 1977. Plenara a adoptat *Hotărîrea cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole*. Obiectivul principal al măsurilor în această direcție l-a constituit „asigurarea conducerii unitare a agriculturii, integrarea tot mai profundă a activității de producție și economice a unităților agricole de stat și cooperatiste în vederea utilizării cu eficiență maximă a fondului funciar, a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, perfecționarea structurii organizatorice de la unitățile de bază pînă la minister pentru crearea cadrului prielnic manifestării inițiativei oamenilor muncii, întăririi răspunderii în desfășurarea întregii activități, stimulării eforturilor în scopul creșterii producției vegetale și animale în toate sectoarele agriculturii”²⁷.

Consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste constituie forma de bază a organizării producției agricole în teritoriu pentru toate unitățile din raza lor de activitate. Avînd o structură și o funcționalitate mult îmbunătățite în comparație cu fostele consilii intercooperatiste, consiliile unice agroindustriale cuprind toate unitățile și instituțiile cu profil agricol din zona lor de activitate și, în calitate de titular de plan, răspund de realizarea sarcinilor ce revin unităților agricole componente. Unitățile componente ale consiliului unic își păstrează autonomia gestionară și proprietatea, au bugete de venituri și cheltuieli proprii și sînt titulare de plan pentru sarcinile ce le revin din planul național unic de dezvoltare economică-socială a țării; ele răspund de desfășurarea normală a activității de producție.

Conducerea colectivă a consiliului unic agroindustrial de stat și cooperatist se exercită prin adunarea generală a oamenilor muncii, prin consiliul de conducere și biroul executiv.

Consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste asigură crearea unor condiții egale de producție pentru toate unitățile din aceeași zonă de fertilitate, cooperarea în producție între sectoare, de stat și cooperatist, coordonarea unitară a tuturor problemelor legate de activitatea de concentrare și specializare a producției agricole, de organizare unitară a teritoriului, indiferent de forma de proprietate, folosirea în mod unitar a bazei tehnice-materiale existente, integrarea mai organică a cercetării cu producția și învățămîntul și perfecționarea pregătirii cadrelor, apropierea conducerii tehnice și economice din toate organismele agricole de activitatea unităților de producție; ele asigură cadrul organizatoric și celelalte condiții în vederea aplicării autoconducerii și autogestiunii, a noului mecanism economic-financiar în toate unitățile agricole. „Întreaga activitate din agricultură — subliniază secretarul general al partidului — trebuie organizată pe principiul autoconducerii și autogestiunii. În acest cadru se creează condiții pentru manifestarea puternică a inițiativei

²⁷ Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste și creșterea producției agricole, în „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 338 din 3 februarie 1979.

fiecărei unități în folosirea deplină a fondului funciar și în realizarea acestor producții care asigură valorificarea cât mai deplină a condițiilor de climă și sol din fiecare zonă și unitate. Aplicarea fermă a autoconducerii, a principiilor noului mecanism economic, a cointeresării materiale trebuie realizată în cadrul perfecționării generale a conducerii agriculturii, ca de altfel a întregii economii, pornind de la necesitatea creșterii rolului planului național unic de dezvoltare economico-socială, a rolului statului, al organelor democratice de conducere în toate sectoarele, de la perfecționarea activității consiliilor de conducere, al adunărilor generale ale proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor, al creșterii rolului oamenilor muncii în buna desfășurare a întregii activități”²⁸.

În elaborarea strategiei de dezvoltare intensivă a industriei și agriculturii, de creștere echilibrată a tuturor ramurilor economiei naționale, de accentuare a legăturii dintre industrie și agricultură, de modernizare a forțelor de producție pe temeiul celor mai noi descoperiri ale științei și tehnicii, de perfecționare a relațiilor de producție, un rol de cea mai mare importanță revine Congresului al XIII-lea al partidului, din noiembrie 1984. Pe baza stadiului atins în dezvoltarea economică, politică, socială și culturală a țării, Congresul a elaborat *direcțiile de dezvoltare economică-socială a României în perioada 1986—1990 și orientările de perspectivă până în anul 2000*. Documentele Congresului marchează *trecerea României într-o etapă superioară a construcției socialiste, și anume intrarea în cea de a treia etapă a realizării Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*.

În centrul întregii activități a partidului și poporului român în cincinalul 1986—1990 și, în perspectivă, până în anul 2000, se află consolidarea tuturor realizărilor obținute în edificarea noii orînduirii sociale, dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor și sectoarelor economiei naționale, întărirea pozițiilor României de țară socialistă mediu dezvoltată și intrarea ei, în perspectiva anilor 2000, într-un stadiu nou, superior — cel de țară socialistă multilateral dezvoltată. Trecerea la dezvoltarea economică intensivă reprezintă o necesitate obiectivă a actualei etape a construcției socialiste. Ea decurge din cerințele economisirii muncii sociale și ale ridicării eficienței economice în realizarea reproducției socialiste largite.

Prioritățile fundamentale ale planului cincinal 1986—1990 sînt : dezvoltarea puternică, în continuare, a forțelor de producție și a bazei tehnice-materiale, accentuarea creșterii intensive, afirmarea cu putere a noii revoluții științifice și tehnice, a noii revoluții agrare, continuarea perfecționării relațiilor de producție și sociale, a procesului de transformare revoluționară a societății, realizarea unei calități superioare a muncii și vieții, ridicarea pe o treaptă superioară a gradului de civilizație al întregului popor, întărirea independenței și suveranității României. Planul prevede un ritm mediu anual de creștere de 9,9%—10,6% la venitul național, 7,5%—8,3% la producția marfă industrială, 6,1%—6,7% la producția agricolă și de 8,8% la volumul comerțului exterior. Pe această bază, venitul național urmează să crească la 50 de mii de lei pe locuitor

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimii, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor*, p. 17.

în 1990²⁹. Ritmul de creștere a producției agricole apropiat de cel al producției industriale creează condițiile realizării unei apropieri și concordanțe corespunzătoare între ele.

În vederea realizării acestor obiective, industria va continua să-și consolideze poziția ca ramură conducătoare a complexului economic național. Dezvoltarea industriei se va concentra în ramurile principale, atât în industriile care determină sporirea bazei de materii prime și de energie, cât și în cele care permit asimilarea și propagarea rapidă și eficientă a progresului științific și tehnic, valorificarea deplină și superioară a resurselor naționale.

În scopul asigurării unui raport optim între industrie și agricultură, a echilibrului dinamic al economiei românești, un loc aparte se acordă dezvoltării intensive și modernizării agriculturii — bazată pe proprietatea de stat și cooperatistă —, creșterii productivității și eficienței economice, așezării ei pe baze moderne industriale. *În perioada planului cincinal 1986—1990, obiectivul fundamental în agricultură îl constituie îndeplinirea noii revoluții agrare*, care va însemna satisfacerea deplină a cerințelor ce stau în fața agriculturii în viitor, și anume: sporirea contribuției acestei ramuri la formarea venitului național, obținerea unor producții sigure, înalte și stabile, care să acopere în mod corespunzător nevoile economiei naționale de materii prime agricole, satisfacerea cerințelor de consum științific fundamentate ale populației, crearea unor disponibilități pentru schimburile economice internaționale³⁰.

În perioada planului cincinal 1986—1990, dezvoltarea intensivă și modernizarea agriculturii se realizează, în primul rând, în baza sa tehnică-materială, în forța de muncă, în organizarea producției și a muncii, a întregii activități din acest sector. Pîrghia principală a modernizării bazei tehnice-materiale a agriculturii o constituie investițiile. În acest cincinal a fost alocat agriculturii un volum de investiții de 190 de miliarde lei din totalul investițiilor în economia națională de 1 400 de miliarde lei, pentru îndeplinirea programului de îmbunătățiri funciare, mecanizarea completă a lucrărilor agricole, modernizarea plantațiilor vitipomicole și a sectorului zootehnic ș.a.³¹.

Baza tehnică-materială a agriculturii se va dezvolta și se va diversifica prin dotări cu tractoare pe șenile, mașini agricole specifice pentru terenurile în pantă; parcul de tractoare va fi, la sfîrșitul cincinalului, de 150 000 de bucăți, iar cel de combine de recoltat cereale de 62 000 de bucăți. Pînă la sfîrșitul cincinalului, agricultura va dispune de o sistemă de mașini de înaltă productivitate care vor efectua, simultan, mai multe operațiuni. De asemenea, agricultura va primi, în cursul cincinalului 1986—1990, peste 14 500 000 de tone de îngrășăminte chimice. Prin îndeplinirea programului național de îmbunătățiri funciare în perioada 1986—1990 va fi amenajată și pusă în funcțiune pentru irigații o suprafață de 2,6 milioane hectare, vor fi executate lucrări de desecări pe două milioane hectare, iar pe aproape un milion de hectare va fi combătută ero-

²⁹ *Legea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1986—1990*, nr. 2 din 27 iunie 1986, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 42 din 2 iulie 1986.

³⁰ *Strategia dezvoltării intensive a economiei românești*. Coordonator Barbu Gh. Petrescu, Editura politică, București, 1985, p. 233.

³¹ *Legea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1986—1990*, nr. 2 din 27 martie 1986, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 42 din 2 iulie 1986.

ziunea solului. La sfârșitul anului 1990, suprafața amenajată pentru irigat va ajunge la 5,6 milioane hectare ³².

Ansamblul de opțiuni și priorități în dezvoltarea economică și socială a României în perioada 1986—1990 are în vedere creșterea substanțială a contribuției științei și tehnologiei la progresul societății noastre socialiste, transformarea științei în puternică forță nemijlocită de producție. *Programul de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic în perioada 1986—1990 și în perspectiva anului 2000* orientează întreaga activitate de cercetare spre dezvoltarea în continuare a potențialului național de resurse energetice și de materii prime, introducerea de tehnologii moderne, creșterea substanțială a gradului de valorificare a resurselor materiale, realizarea unor produse cu parametri tehnici și calitativi ridicați, competitive pe plan mondial, îmbunătățirea structurii producției. Totodată, Programul asigură îmbinarea organică a cercetării aplicative cu cercetarea fundamentală în matematică, fizică, chimie, biologie, biochimie, biofizică, medicină și în alte domenii, sporirea aportului științei în înfăptuirea cincinalului 1986—1990, cât și în asigurarea de soluții tehnice pentru realizarea obiectivelor dezvoltării economice-sociale a țării în perioada de după 1990.

O orientare de bază a politicii partidului de înfăptuire a revoluției tehnice-științifice constă în faptul că cercetarea științifică trebuie să devanseze activitatea economică, să soluționeze nu numai problemele legate de înfăptuirea concretă a planului cincinal și a planurilor anuale, ci să abordeze probleme noi, de perspectivă.

Cercetarea agricolă va trebui să asigure, în continuare, crearea de noi soiuri de înaltă productivitate de porumb, de floarea-soarelui, plante tehnice și altele, noi rase de animale care dau producții mari de carne și lapte, precum și perfecționarea metodelor de fertilizare a terenurilor, a tehnologiilor de semănat și recoltat.

În procesul dezvoltării intensive a industriei, agriculturii, a întregii economii naționale, se acordă o mare atenție ridicării nivelului de pregătire a muncitorilor, țăranilor cooperatori, tehnicienilor, inginerilor, calificării temeinice și îmborsăririi cunoștințelor tuturor cadrelor din economie. Pentru economia națională, în perioada planului cincinal 1986—1990, se va asigura formarea profesională a unui număr de aproape două milioane de persoane. Numai pentru agricultură vor fi calificate 590 000 de cadre.

Accentuarea procesului de dezvoltare intensivă și de modernizare a agriculturii, aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei agrozootehnice și întărirea economică-organizatorică a tuturor unităților agricole, creșterea calificării lucrătorilor vor asigura obținerea unor recolte sigure și stabile la producția vegetală și animală în vederea satisfacerii cerințelor interne de consum, cât și disponibilități pentru export. Planul cincinal 1986—1990 prevede ca, în anul 1990, agricultura să realizeze, în condiții climatice normale, următoarele niveluri de producție la principalele produse agricole: cereale pentru boabe — 32 700 000 de tone, din care: grâu și secară — 10 240 000 de tone, porumb și sorg — 18 200 000 de tone, sfeclă de zahăr — 11 625 000 de tone, floarea-soarelui și rapiță — 1 410 000 de tone ³³.

³² *Legea Planului de dezvoltare a agriculturii și industriei alimentare pe perioada 1986—1990*, nr. 3 din 27 iunie 1986, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 42 din 2 iulie 1986.

³³ *Ibid.*

În vederea sporirii efectivelor de animale, în special de bovine și ovine, a creșterii producției animaliere, se va acționa pentru îmbunătățirea reproducției și extinderea raselor de animale cu potențial ridicat de producție, dezvoltarea sectorului zootehnic în fiecare întreprindere agricolă de stat sau cooperatistă, prin organizarea de microferme pe lângă unitățile cu profil vegetal și horticola în scopul valorificării complete și în condiții economice a tuturor resurselor furajere, sporirea producției de furaje. La sfârșitul anului 1990 efectivele de animale vor ajunge la 11 000 000 de bovine, 15 000 000 de porcine, 29 000 000 de ovine și caprine ³⁴.

Pe baza creșterii producției materiale și a eficienței economice în toate ramurile, venitul național va spori într-un ritm mediu anual de 9,9%—10,6%, asigurându-se resursele necesare pentru dezvoltarea, în continuare, a forțelor de producție și pentru îmbunătățirea nivelului de trai, material și spiritual, al populației ³⁵.

Eforturile depuse pentru modernizarea bazei tehnice-materiale a agriculturii și formarea cadrelor calificate au asigurat, în anul 1986, primul an al cincinalului 1986—1990, obținerea unei producții de cereale de peste 28 de milioane de tone — cea mai mare realizată vreodată în România. Producții bune au fost obținute și la celelalte culturi, precum și în creșterea animalelor. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită în noiembrie 1986 la marea adunare populară a oamenilor muncii din Capitală consacrată dezarmării și păcii, „Realizările dobîndite în cadrul noii revoluții agrare, faptul că într-o serie de județe și în multe unități agricole cooperatiste și de stat s-a reușit să se obțină în acest an producții agricole mari la hectar, că, pe ansamblu, am obținut în acest an o recoltă de cereale care depășește 28 de milioane de tone — cea mai mare recoltă din istoria țării — demostrează marile resurse și posibilități de care dispune agricultura noastră socialistă de a obține recolte tot mai bogate la toate culturile, inclusiv producții mari în zootehnie, care să asigure condiții tot mai bune pentru aprovizionarea corespunzătoare a oamenilor muncii, a întregului popor, pentru sporirea contribuției acestui important sector al economiei naționale la dezvoltarea generală a țării” ³⁶.

Pornind de la aceste realizări, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a hotărît instituirea titlului de „Erou al Noii Revoluții Agrare”, iar Consiliul de Stat, în ședința din 14 octombrie 1986, a adoptat Decretul privind instituirea titlului de „Erou al Noii Revoluții Agrare” din Republica Socialistă România, care se conferă județelor, întreprinderilor agricole de stat, asociațiilor economice de stat și cooperatiste, cooperativelor agricole de producție, asociațiilor economice intercooperatiste, unităților de cercetare, unităților de cercetare și producție, stațiunilor pentru mecanizarea agriculturii, altor unități agricole socialiste care realizează producții mari, la nivelul cerințelor noii revoluții agrare din țara noastră. De asemenea, acest titlu se conferă activiștilor de partid și de stat, conducătorilor de unități agricole socialiste, altor cadre din agricultură care au un aport deosebit în realizarea unei agriculturi moderne, de înaltă productivitate, în obținerea unor recolte cît mai mari pe întinse suprafețe.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea adunare populară a oamenilor muncii din Capitală consacrată dezarmării și păcii*. 21 noiembrie 1986, în „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 764 din 22 noiembrie 1986.

În anul 1986, înaltul titlu de „Erou al Noii Revoluții Agrare“ a fost decernat județului Olt și unui număr de 150 de unități agricole de stat și cooperatiste, precum și Institutului de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea. „Faptul că un număr important de unități agricole și un întreg județ au obținut, în acest an, înaltul titlu de «Erou al Noii Revoluții Agrare» — arată secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea la Plenara lărgită a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor din 26 decembrie 1986 — demonstrează justetea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului în domeniul agriculturii, ca și în toate domeniile dezvoltării economico-sociale a țării“³⁷.

Orientările de perspectivă ale dezvoltării economice-sociale a României în perioada 1991—2000 prefigurează orizonturi noi de progres general al României. În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, prin promovarea largă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii — se arată în *Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român* —, va continua procesul revoluționar de formare, dezvoltare și modernizare a bazei tehnice-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru trecerea la societatea comunistă. Va crește substanțial producția industrială și agricolă, se va dezvolta puternic baza energetică și de materii prime, se va accentua și mai mult rolul științei și tehnologiei moderne în dezvoltarea economică-socială a patriei. Se vor intensifica în și mai mare măsură laturile calitative, de eficiență, ale activității în toate domeniile vieții economice și sociale. Se va perfecționa, în continuare, învățămîntul și se va ridica gradul de pregătire profesională și tehnică, nivelul general de cultură și de cunoștințe al populației. Vor crește substanțial avuția societății, venitul național și, pe această bază, se vor ridica gradul general de civilizație materială și spirituală, calitatea vieții întregului popor. Pe baza dezvoltării puternice a forțelor de producție, în această perioadă se vor perfecționa relațiile de producție și sociale. Se vor apropia tot mai mult condițiile de muncă din diferite sectoare ale societății³⁸.

Sintetizînd finalitatea strategiei de dezvoltare și înflorire multilaterală a României, *Rezoluția* adoptată de Congresul al XIII-lea al partidului subliniază: „România se va înfățișa, la sfîrșitul acestui secol, ca o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punctul de vedere al producției industriale și agricole, al învățămîntului, științei și culturii, cît și în ceea ce privește nivelul general de viață și civilizație al poporului, asigurîndu-se astfel condițiile materiale necesare pentru trecerea la înfăptuirea și la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartiție, de muncă și de viață, în toate domeniile de activitate“³⁹.

Progresul economic și social înregistrat de România, precum și transformarea ei în anii ce vin, prin înfăptuirea hotărîrilor adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, într-o țară socialistă multilateral dezvoltată pun în lumină superioritatea socialismului, faptul că el se dovedește a fi în practică singura cale în măsură să asigure înlocuirea societății împărțite în clase exploataatoare și exploatați, înlăturarea exploatarii omului de către om, societatea care asigură progresul economic și social al poporului, suveranitatea deplină a țării.

³⁷ „Scînteia“, anul LVI, nr. 13 795 din 27 decembrie 1985.

³⁸ *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român. 19—22 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1985, p. 715—716.

³⁹ *Ibidem*, p. 716.

VIITORUL POPORULUI ROMÂN – OBIECTIV STRATEGIC FUNDAMENTAL AL POLITICII P.C.R. ÎN „EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU”

MIRCEA BOȚA

Îmbinînd și articulînd în mod armonios, în fundamentarea politicii sale, pe baza unei integrări și sudări indisolubile, trecutul glorios de muncă și luptă, cu prezentul socialist strălucit și cu viitorul comunist măreț al poporului nostru, P.C.R., personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, au manifestat și manifestă o grijă deosebită și o mare răspundere pentru viitorul națiunii române, prin crearea unor mari premise-condiții, care asigură continuitatea, progresul, prosperitatea și dăinuirea acestora pe meleagurile natale, în mod veșnic, peste veacuri și milenii.

Ținînd seama de importanța istorică a acestei laturi strategice fundamentale a politicii P.C.R., ce se referă la viitorul poporului român, care a fost elaborată și realizată din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prezentul studiu abordează, în mod complex și sintetic, această temă studiată mai puțin pînă acum. Studiul se ocupă, pe larg, de fundamentarea obiectivului strategic al făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintării României spre comunism, care reflectă grija deosebită și răspunderea P.C.R. pentru viitorul poporului nostru. O atenție deosebită este acordată prezentării creșterii susținute și folosirii eficiente a acumulării, care constituie pîrghia principală pentru înscrierea patriei noastre pe orbita civilizației moderne socialiste și comuniste. Ținînd seama de rolul hotărîtor al forțelor de producție în progresul multilateral al societății, este prezentat, pe larg, procesul de dezvoltare și modernizare a bazei tehnico-materiale și de perfecționare a forței de muncă în țara noastră, pentru etapa făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și a înaintării României spre comunism. Dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, constituie, în concepția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, premisa-condiție fundamentală pentru asigurarea dezvoltării, progresului, prosperității și continuității viitoare, eterne, în vatra străbună a poporului român. În înfăptuirea prezentului socialist și a viitorului comunist al României, o importanță deosebită o au marile construcții epocale, care au fost realizate sau sînt în curs de realizare în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”, adevărate ctitorii, care sînt folosite de generațiile prezente și vor servi, în continuare, și generațiilor viitoare. Construirea, în mod con-

știent, ferm și sistematic, a prezentului socialist și a viitorului comunist al patriei noastre este o operă complexă, vastă și de durată, concretizată în programele de largă perspectivă ale dezvoltării economico-sociale și ale folosirii raționale, protecției și conservării bogățiilor naționale.

Un rol hotărîtor, cu efecte determinante, de perspectivă, asupra viitorului poporului nostru, a progresului, prosperității și dăinuirii sale continue în vatra străbună, îl are creșterea numerică, sporirea vigoriei și tinereții națiunii și pregătirea temeinică, multilaterală, a tinerei generații și a întregii populații. Pentru îndeplinirea obiectivelor prezentului socialist și ale viitorului comunist luminos și prosper al poporului nostru un rol hotărîtor, prioritar și fundamental, îl are asigurarea păcii în lume, a libertății, independenței și suveranității naționale depline a patriei noastre.

Privit în legătura sa indestructibilă cu prezentul socialist și cu trecutul istoric glorios, viitorul comunist luminos și prosper al poporului nostru interesează, deopotrivă, toate generațiile care și-au adus, își aduc, sau își vor aduce contribuția la construirea lui. Prin îndeplinirea obiectivului strategic fundamental privind viitorul poporului nostru, se realizează armonizarea intereselor tuturor generațiilor și categoriilor sociale ale populației, ale generațiilor prezente și viitoare, în cadrul unei unități tot mai puternice politice, economice, sociale, culturale și morale a întregului popor român.

În orientările programatice ale partidului clasei muncitoare (P.S.D.M.R.) și, apoi, ale P.C.R., după făurirea sa, la 8 mai 1921, viitorul socialist și comunist al poporului român a constituit obiectivul strategic de perspectivă care a stimulat desfășurarea cu succes a luptelor revoluționare, îndeplinirea revoluției și construcției socialiste. După victoriile obținute în desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă s-a trecut la îndeplinirea, treptată, a obiectivului strategic al construirii socialismului și comunismului în țara noastră, obținându-se succese remarcabile.

În perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, în condițiile unui climat de libertate, independență și demnitate națională, de patos revoluționar, de responsabilitate și mîndrie patriotică, cutezanță și încredere în viitorul socialist și comunist al patriei, s-a făcut un salt calitativ important în fundamentarea profund științifică, curajoasă și realistă, în deplină concordanță cu interesele vitale ale poporului român și ale socialismului, colaborării și păcii în lume, a obiectivului strategic al făuririi societății socialiste și înaintării spre comunism a României.

Încă în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului, proiectînd în mod realist și curajos obiectivul dezvoltării în perspectivă a țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că : „mai avem încă multe de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelșugată, o înaltă civilizație materială și spirituală”¹.

Fundamentarea, adîncirea, îmbogățirea și concretizarea obiectivului strategic al construcției socialiste și comuniste în țara noastră a constituit, în tot acest răstimp, o preocupare permanentă a P.C.R., personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care și-a adus o contribuție hotărîtoare

și în acest domeniu. Din inițiativa și sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la congresele și conferințele naționale, ca și în alte documente de partid, a fost adincit și îmbogățit conținutul obiectivului strategic al dezvoltării, în perspectivă, a țării noastre.

Un moment deosebit de important l-a constituit elaborarea, în 1975, pentru întâia oară în istoria partidului nostru, a unui program unitar, care stabilește, într-o perspectivă cuprinzătoare, strategia generală, trasează direcțiile fundamentale ale politicii partidului pe o perioadă de 20—25 ani și prevede, ca obiectiv strategic, *făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism*, a cărui îndeplinire are și va avea implicații istorice, complexe, epocale, în destinul poporului român.

Subliniind implicațiile mari și complexe ale obiectivului strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră asupra viitorului poporului român, grija deosebită și marea răspundere a P.C.R. pentru viitorul națiunii noastre socialiste, la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „În fața unei națiuni apar momente unice, hotăritoare pentru destinul și viitorul său. Istoria adevărește că nu odată în fața poporului nostru s-au ivit asemenea momente, dar el a știut întotdeauna să fie la înălțimea vremurilor, să acționeze cu fermitate și hotărîre pentru a-și clădi viitorul. Se poate spune că astăzi trăim momente de care depinde locul pe care îl va avea România socialistă în marea familie a țărilor socialiste, a tuturor țărilor lumi“. Secretarul general al partidului nostru a subliniat, în continuare, că trebuie să lichidăm cu desăvîrșire rămînerea în urmă pe care am moștenit-o, să ridicăm poporul român la un înalt nivel de dezvoltare economică, științifică, culturală, să-i asigurăm un nivel de trai superior. „Problema se pune în felul următor : sau vom realiza acest obiectiv și ne vom înscrie pe orbita civilizației moderne, sau vom continua să rămînem în urma țărilor dezvoltate, condamnînd națiunea noastră să se mențină în această situație în decursul a mai multor generații. Avem răspunderea față de viitorul copiilor noștri, față de viitorul întregului popor, față de cauza socialismului și comunismului în România, față de națiunea noastră socialistă — de a face totul pentru dezvoltarea în ritm susținut a patriei, pentru crearea unei societăți socialiste moderne, dezvoltate“². Reflectînd în mod profund interesele fundamentale ale poporului român, ale generațiilor prezente și viitoare, sarcinile actualului cincinal 1986—1990 și obiectivele cuprinse în liniile directoare ale dezvoltării în perspectivă a țării noastre pînă în anul 2000, care au fost tratate de Congresul al XIII-lea al P.C.R., vor contribui, în continuare, la transformarea revoluționară, la dezvoltarea calitativă și la progresul multilateral al societății socialiste românești, prin care se va făuri o civilizație materială și spirituală superioară, pe baza căreia România se va înscrie definitiv pe orbita civilizației moderne socialiste, devenind, pînă în 1990, *o țară cu dezvoltare economică medie, iar pînă la sfîrșitul acestui secol o țară socialistă multilateral dezvoltată*.

Pentru îndeplinirea obiectivului strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării României spre comunism, P.C.R. a precizat că pîrghia principală este *creșterea susținută și folosirea eficientă a acumulării socialiste* și a fundamentat această opțiune pe baza

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 527.

următoarelor considerente : a). Necesitatea *efortului național propriu*, ca bază a dezvoltării, progresului și prosperității națiunii. România nu a folosit și nu folosește decât mijloacele proprii pentru dezvoltarea sa ; b). Situația specifică a țării noastre, de *fară socialistă în curs de dezvoltare și cerințele mari de fonduri pentru dezvoltarea și modernizarea economiei naționale în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane* ; c). Obiectivul strategic stabilit este *foarte exigent*, deoarece dezvoltarea are *caracter multilateral* și trebuie realizată la *nivel înalt*, pentru toate compartimentele tehnice, tehnologice, economice, sociale, instructiv-educative, culturale, nivelului de trai și calității vieții ; d). S-a luat în considerare adevărul axiomatic că „*o generație este judecată de istorie nu după cât consumă, ci după cât produce, ce progres realizează și ce avuție națională lasă ca moștenire pentru generațiile viitoare*” ; e). Perioada istorică în care trebuie să ne înscriem pe orbita civilizației moderne socialiste este *relativ scurtă*, impusă, în mod obiectiv, până la sfârșitul acestui secol și *există riscul rămânerii în urma țărilor dezvoltate pentru mult timp* ; f). Prin toate acestea, în condițiile actuale ale țării noastre, se concretizează teza lui Engels, potrivit căreia : „*acumularea reprezintă funcția progresistă cea mai importantă a societății*”³.

Insistînd din nou, în Cuvîntarea la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii, din decembrie 1985, asupra necesității obiective a unei rate înalte a acumulării, de 30%, pentru cincinalul 1986—1990, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „*Subliniez din nou, și în acest cadru, că fără a ne preocupa permanent de dezvoltarea bazei materiale, a fondurilor fixe, fără a aloca mijloacele necesare acumulării și dezvoltării, riscăm să rămînem în urmă cu implicații mari asupra nivelului de dezvoltare al patriei, asupra viitorului națiunii noastre socialiste ! Și nu avem dreptul să facem acest lucru, și nu vom face acest lucru !*”⁴.

Această orientare a fost înfăptuită consecvent în întreaga perioadă de după Congresul al IX-lea al partidului. Față de o rată a acumulării de numai 5% în perioada interbelică, în cele trei cincinale din perioada 1951—1965, ratele acumulării au fost de 24,3%, 17,1% și 25,5%, iar în următoarele patru cincinale ale perioadei 1966—1985, după Congresul al IX-lea al partidului, ratele acumulării au crescut substanțial la 29,5%, 33,7%, 35,5% și 31%⁵, iar în cincinalul 1986—1990, rata acumulării va fi de 30%⁶. Pe baza aceasta, au sporit considerabil fondurile de investiții și s-au dezvoltat cantitativ și calitativ fondurile fixe, care constituie elementul de bază material al avuției naționale, și care au ajuns, în 1985, la volumul de 2 780 miliarde lei, iar în 1990, pe baza acumulărilor și investițiilor de 1 350—1 400 miliarde lei, volumul fondurilor fixe va spori la 3 500 miliarde lei⁷. Pentru a aprecia în mod real, obiectiv și documen-

³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 20, Editura politică, București, 1964, p. 807.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe*, Editura politică, București, 1985, p. 21.

⁵ *Anuarul statistic al R.S. România pe anul 1985*, D.C.S., 1985, p. 50.

⁶ *Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura politică, București, 1984, p. 17.

⁷ *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985 ; Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura politică, București, 1984.

tat, aportul perioadei ultimilor două decenii, cunoscută și denumită cu mindrie patriotică de către poporul nostru „Epoca Nicolae Ceaușescu“, precizăm că, din fondurile fixe create în economia noastră națională, 87,4% au fost realizate în perioada 1966—1985 și numai 12,6% în perioada 1945—1965. Raportate la populația ocupată, revin, în 1985, pe o persoană, circa 230 000 lei fonduri fixe create în perioada ultimelor două decenii, față de circa 52 000 lei fonduri fixe create în perioada 1945—1965⁸.

În vederea obținerii unei eficiențe ridicate economico-sociale a folosirii acumulărilor uriașe, s-a orientat cea mai mare parte a investițiilor spre ramurile productive și spre construcția de locuințe, iar în cadrul acestora spre creșterea ponderii mijloacelor de muncă direct active și cu parametrii tehnico-calitativi superiori.

În cincinalul 1986—1990, prin amplificarea acțiunii factorilor intensivi-calitativ, va spori considerabil eficiența economico-socială a acumulărilor și investițiilor și a întregii activități economico-sociale.

Folosind uriașele resurse formate prin volumul sporit al acumulării socialiste, s-a realizat dezvoltarea și perfecționarea forțelor de producție, crearea și modernizarea, în toate ramurile și sectoarele economiei naționale, a unei puternice baze tehnico-materiale. Aceasta a sporit considerabil potențialul productiv al economiei naționale prin care se reflectă volumul și nivelul calitativ al dezvoltării forțelor de producție, al bazei tehnico-materiale a societății noastre, care a fost creată în anii construcției socialiste și în special în perioada de după 1965.

Dinamica creșterii potențialului productiv al economiei noastre naționale în anii construcției socialiste, ca și contribuția perioadei ultimelor două decenii la realizarea acestui potențial, se reflectă în datele tabelului de mai jos :

Dinamica indicatorilor dezvoltării economico-sociale a
R.S. România în perioada 1945—1965—1985*

Indicatorii	1945 = 1		Contribuția perioadei 1966—1985 la creșterea absolută a indicatorilor (%)
	1965	1985	
Populația	1,21	1,45	53,6
Numărul personalului muncitor	3,3	5,9	53,1
Fondurile fixe	3,1	17,6	87,4
Productivitatea muncii	5,4	17,7	73,6
Producția industrială	17,0	104,7	84,6
Producția agricolă	3,6	7,7	61,2
Produsul social	7,0	29,1	78,6
Venitul național	7,0	30,5	79,7
Venitul național/locuitor	5,8	21,0	76,0

⁸ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 51 și 60 ; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*.

* Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985* ; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*, în „Scînteia“, nr. 13 518 din 7 februarie 1986 ; Manea Mănescu, *Avuția națională*, Editura Academiei R. S. România, București, 1984, p. 251.

Analizată pe ramuri și subramuri ale industriei, creșterea potențialului productiv al economiei noastre naționale a sporit, în perioada 1945—1985, de 51 ori la energia electrică, de 19,3 ori la cărbune, de 110 ori la oțel, de 470 ori la construcția de mașini, de 1 200 ori la industria chimică, de 52,4 ori la ciment, de 75 ori în industria ușoară și de 28 ori în industria alimentară⁹. În cadrul acestei dezvoltări, partea cu ponderea absolut majoritară a potențialului productiv al industriei noastre s-a realizat, în perioada anilor 1966—1985, pe baza politicii ferme de continuare a industrializării socialiste, fundamentată cu contribuția hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ponderea contribuției acestei perioade la crearea potențialului nostru industrial este de 78% la producția de energie electrică, 75,7% la producția de oțel, 80% la cărbune, 91,3% la producția industriei constructoare de mașini, 55,2% la ciment, 90,3% la producția industriei chimice, 86,5% la producția industriei ușoare și de 66,7% la producția industriei alimentare¹⁰.

O dezvoltare puternică a cunoscut, în anii construcției socialiste și în special în ultimile două decenii, baza tehnico-materială a agriculturii, ramură în care numărul tractoarelor fizice a crescut de la 9 600 în 1945, la 81 356 în 1965 și la 184 000 în 1985, iar cel al combinelor pentru recoltat cereale a sporit de la 292 în 1965 la 65 000 în 1985. La sfârșitul anului 1985, suprafața amenajată pentru irigații a ajuns la 2 956,3 mii ha (față de 18,0 mii ha în 1938 și 229,9 mii ha în 1965); cea ameliorată prin lucrări de desecări era de 2 948,8 mii ha, iar lucrările de combatere a eroziunii s-au executat pe 2 095,5 mii ha¹¹. În cursul cincinalului 1981—1985, agricultura a primit 7 062,2 mii tone îngrășăminte chimice substanță activă, față de 834,9 mii tone în cincinalul 1961—1965. În perioada 1945—1985, efectivele de animale au sporit de 2,2 ori la bovine, de 12,3 ori la porcine, de 2,8 ori la ovine și de 9,1 ori la păsări, contribuția perioadei 1966—1984 la aceste creșteri fiind de 55,5% la bovine, 68,6% la porcine, 50% la ovine și 76,1% la păsări. Dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii a contribuit la creșterea potențialului producției agricole vegetale și animale; producția medie anuală de cereale a sporit de la 4,4 milioane tone în perioada 1945—1950, la 10,7 milioane tone în perioada 1960—1965, la 21,5 milioane tone în perioada 1980—1985¹² și la 28 milioane tone în 1986.

În ramura transporturilor, în perioada 1945—1984, lungimea liniilor de cale ferată electrificată a sporit de 54,2 ori, a drumurilor modernizate de 15,1 ori, iar volumul total de mărfuri transportate de 28,1 ori, contribuția perioadei 1966—1984, la creșterea indicatorilor respectivi, fiind de

⁹ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 79, 92, 96; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*, în „Scînteia”, nr. 13 518 din 7 februarie 1986.

¹⁰ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 79, 92, 96; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*; Manea Mănescu, *op. cit.*, p. 252—258.

¹¹ *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 129, 146 și 147; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*, în „Scînteia”, nr. 13 518 din 7 februarie 1986.

¹² Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 148 și 177; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*, în „Scînteia”, nr. 13 518 din 7 februarie 1986.

100%, 80% și respectiv 69%. Creșterea potențialului material, economico-social al ramurilor economiei naționale este reflectată și de dinamica fondurilor fixe, care au crescut, în perioada 1950—1984, de 29 ori în industrie, 70 ori în construcții, 6,9 ori în agricultură, 9,8 ori în transporturi și telecomunicații, 5,2 ori în gospodăria comună de locuințe și alte prestări de servicii neproductive și de 10 ori în învățământ, cultură și artă, ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică, ponderea contribuției perioadei 1966—1984 la aceste realizări în ramurile respective fiind de 90,8%, 89,9%, 90,1%, 91,3%, 81,1% și 74%¹³.

În același timp, pe baza extinderii și diversificării participării României la circuitul economic mondial, în perioada 1950—1985, comerțul exterior al țării noastre a crescut de 39,2 ori, contribuția perioadei 1966—1985 la dezvoltarea relațiilor economice externe fiind de 90,1%¹⁴.

Creșterea puternică a forțelor de producție, crearea și perfecționarea bazei tehnico-materiale și sporirea considerabilă, pe temelia aceasta, a potențialului pentru dezvoltarea producției materiale și activităților social-culturale, constituie premisa-condiție fundamentală care asigură progresul și prosperitatea continuă, existența permanentă și dăinuirea poporului român pe meleagurile sale străbune.

Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. au trasat înlăptuirea unor noi obiective a căror realizare va spori, în continuare, potențialul productiv și social-cultural al economiei noastre naționale. Problema cardinală, definitorie, a strategiei dezvoltării economico-sociale a țării noastre va fi, pentru etapa viitoare, amplificarea cantitativă și în special calitativă a forțelor de producție, întreaga capacitate creatoare a poporului nostru fiind orientată în următoarele direcții : accelerarea activității de cercetare științifică, dezvoltarea tehnologică și introducerea progresului tehnic ; creșterea substanțială a productivității muncii sociale prin dublarea acesteia în actualul cincinal ; ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției ; reducerea consumurilor de materii prime, combustibili și energie electrică ; creșterea mai accentuată a gradului de valorificare a materiilor prime, materialelor, combustibililor și energiei ; folosirea mai eficientă a fondurilor fixe existente în economia noastră națională ; modernizarea structurilor de producție în toate ramurile și îmbunătățirea organizării producției și a muncii ; reducerea ponderii cheltuielilor materiale în produsul social la circa 53 la sută în 1990 ; sporirea eficienței exporturilor noastre pe piața internațională ; perfecționarea, în continuare, a conducerii, organizării și planificării activității economico-sociale ; întărirea și dezvoltarea continuă a proprietății socialiste ; întărirea statului socialist și a autoconducerii și autogestunii economico-financiare ; creșterea nivelului de trai material și spiritual al poporului. Pe baza indicatorilor stabiliți în cincinalul 1986—1990, venitul național va avea un ritm mediu anual de creștere de 9,9%—10,6%, producția marfă industrială de 7,5%—8,3%, producția globală agricolă de 6,1%—6,7%, iar volumul comerțului exterior de 8,8%. Față de 1985, la orizontul anului 2000, venitul național va spori de 2,3—2,6 ori, ajungând la 72 000—82 000 lei anual pe locuitor, producția marfă industrială va crește de 2,1—2,4 ori,

¹³ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 51.

¹⁴ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 256 și 257 ; *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*.

atingînd nivelul de 2 800—3 200 miliarde lei, iar producția agricolă se va mări de 1,9—2,0 ori ¹⁵. Pe baza realizării acestor obiective și sarcini, se va îndeplini, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „trecerea, pînă în 1990, a României de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la un stadiu superior, de țară mediu dezvoltată, urmînd ca, în perspectivă, pînă în anul 2000, patria noastră să devină o țară socialistă multilateral dezvoltată, în care să se manifeste cu tot mai multă putere principiile comuniste de muncă și de viață” ¹⁶. Aceste perspective realiste și mărețe ale dezvoltării viitoare economico-sociale a țării noastre dau: siguranța, certitudinea, optimismul și încrederea deplină a poporului român în viitorul său sigur, luminos și prosper.

În realizarea premiselor fundamentale ale asigurării dezvoltării, progresului, prosperității și dăinuirii veșnice a poporului nostru pe meleagurile străbune, ale existenței sale multimilenare, un rol de primă importanță îl au *marile construcții epocale ale prezentului socialist și viitorului comunist al patriei*, care au fost create sau sînt în curs de îndeplinire în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”. Dintre acestea, o importanță deosebită pentru dezvoltarea prezentă și viitoare a țării noastre, pe toate planurile, o are „Canalul Dunăre—Marea Neagră” lung de 64 km, cu trei porturi fluviale și un mare port maritim, pe care circulă vase fluvio-maritime de 5 000 tone d.w. și convoaie de barje și remorcher-împingător de 18 000 tone d.w., reducîndu-se cu circa 400 km distanța de transport pe Dunăre și asigurîndu-se apa, atît de necesară în zona secetoasă a Dobrogei, pentru nevoile populației, industriei, irigației unei suprafețe de 220 000 ha, îmbunătățirii condițiilor pedoclimatice și dezvoltării economico-sociale și turistice a întregii zone. Demonstrînd forța creatoare a poporului nostru care, în libertate și independență deplină, făurește pentru generațiile prezente și cele viitoare mari construcții epocale ale prezentului socialist și viitorului comunist al României, grandioasa lucrare a Canalului Dunăre—Marea Neagră este, așa cum sublinia, la inaugurarea sa, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cea mai mare lucrare epocală pe care a realizat-o poporul român, iar „peste secole și milenii această nouă magistrală va rămîne permanent ca o mărturie vie a forței și capacității creatoare a poporului român, a societății noastre socialiste, a generației noastre care am schimbat cursul Dunării, creîndu-i o nouă cale care va dăinui cît va dăinui planeta noastră” ¹⁷. Eficiența complexă pentru transporturi, agricultură, industrie, condiții utilitar-gospodărești și alte destinații a „Magistralei albastre” va spori prin terminarea derivației Poarta Albă—Midia—Năvodari și a Canalului București—Dunăre, cu amenajarea în complex a rîurilor Dîmbovița, Argeș și Olt.

O altă construcție epocală, stringent necesară, îndeplinită pentru prezent și viitor, este „Metroul bucureștean”, cu un înalt nivel tehnic de funcționalitate și confort, care se situează printre cele mai moderne metrouuri din lume, cu o viteză comercială de 40 km pe oră, comparabilă cu

¹⁵ Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000, Editura politică, București, 1984, p. 19, 53, 54 și 57.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1986, p. 14.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea adunare populară de la Agiea cu prilejul inaugurării Canalului Dunăre—Marea Neagră*, Editura politică, București, 1984, p. 9.

cea a metrourilor din Paris, Boston, Leningrad, Moscova și Tokyo, ce poate transporta 50 000 călători pe oră și sens și care a fost construit integral prin forța creatoare tehnico-științifică a poporului nostru, într-un termen foarte scurt și în condițiile unui teren dintre cele mai dificile pentru asemenea construcții. Până în prezent, s-a ajuns la circulația zilnică a circa 615 trenuri, cu un trafic mediu de 355 000 călători.

Transfăgărășanul, constituie și el o lucrare de o deosebită dificultate tehnică, care funcționează ca arteră rutieră cu utilizări complexe, ce străbate, la mare altitudine, lanțul Carpaților Meridionali. *Marile hidrocentrale*, construite sau în construcție pe râurile interioare și pe Dunăre (în colaborare cu Republica Socialistă Federativă Iugoslavia și Republica Populară Bulgaria), termocentralele electrice și centralele atomo-nucleare, reprezintă și ele mari ctitorii ale prezentului socialist, de care vor beneficia, în continuare, mai multe generații viitoare. Prin efectuarea, în faza construcției, aproape a întregului efort investițional, prin solicitarea, în etapa următoare, a unor cheltuieli mici de exploatare și prin durata multidecenală de funcționare, hidrocentralele, care vor produce în 1990 circa 25% din energia electrică a țării noastre, reprezintă un mare efort al generațiilor prezente, pentru dezvoltarea actuală și de perspectivă a patriei, de care vor beneficia pe deplin generațiile viitoare. Ca mari ctitorii ale „Epocii Nicolae Ceaușescu”, funcționează, pe întregul teritoriu al țării, cele 250 de zone și platforme industriale noi, repartizate în mod eficient și echitabil în toate județele, orașele și localitățile, în acest fel fiind puse în valoare, la un nivel superior, resursele nefructificate din zonele respective și, în același timp, creîndu-se condiții egale de afirmare și împlinire economică, profesională, socială și umană pentru întreaga populație din România, aceasta fiind una din cele mai mari realizări ale partidului nostru, obținute cu deosebire în perioada de după Congresul al IX-lea, pentru care s-au făcut eforturi foarte mari, și care îndeplinește rolul de premisă-condiție de mare importanță pentru dezvoltarea viitoare a patriei noastre. Subliniind efectele pozitive ale politicii de repartizare echitabilă și eficientă a forțelor de producție, a obiectivelor economice și activităților social-culturale în toate județele și localitățile țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că aceasta asigură condiții tot mai bune de muncă și de viață pentru toți cetățenii patriei noastre, „se realizează, în fapt, deplina egalitate în drepturi pentru toți oamenii muncii, pentru toți cetățenii, deoarece numai când se asigură condiții de muncă, de viață, se asigură și adevărata egalitate în drepturi”¹⁸. În cadrul acestor platforme industriale, realizate prin mari investiții infrastructurale și direct productive, au fost create și funcționează, ca mari unități socialiste, în subramuri de vîrf, cu fonduri fixe de nivel tehnic ridicat, în valoare de mai multe miliarde de lei, și cu durata mare de funcționare, combinate mari siderurgice combinate de mașini grele, întreprinderi miniere și constructoare de mașini, platforme petroliere maritime continentale, mari combinate chimice și petrochimice, șantiere navale, întreprinderi electrotehnice și electronice, de mecanică fină și de construcții aeronautice, mari combinate forestiere, alimentare și zooindustriale, ca și alte întreprinderi ce au fost construite în ultimile peste două decenii ale dezvoltării noastre și vor fi folosite, prin dezvoltarea și modernizarea lor, în continuare, pentru făurirea socialismului multilateral dezvoltat și a comunismului în patria noastră.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1986*, Editura politică, București, 1986, p. 15.

Un alt domeniu de mare însemnătate, în care s-au obținut succese remarcabile în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu” și s-au creat premise-condiții deosebit de favorabile pentru progresul și prosperitatea viitoare a poporului nostru, este *construcția de locuințe pentru populație și de obiective social-culturale*. Așa cum confirmă și statisticile internaționale, România se află în prezent pe unul din primele locuri din lume în privința construcțiilor de locuințe. În anii construcției socialiste au fost edificate 5 662 300 locuințe noi, confortabile la orașe și sate, în care locuiesc 83,4% din cetățenii țării, iar din aceste locuințe noi, 85,8% au fost construite în perioada 1966—1985, când s-au ridicat de peste șase ori mai multe locuințe față de perioada anilor 1946—1965. Dacă ritmul construcțiilor de locuințe s-ar fi menținut la nivelul perioadei 1946—1965, realizarea numărului actual de apartamente ar fi fost posibilă abia în anul 2088, deci peste 100 de ani¹⁹. Această schimbare revoluționară, fundamentală, din domeniul locuințelor, de care beneficiază întregul popor și care este radical deosebită față de cea din perioada interbelică (când majoritatea covârșitoare a populației locuia în case de chirpici, învelite cu paie și cu pământ pe jos, întreaga familie trăind într-o singură cameră), am obținut-o în anii socialismului și, în mod deosebit, în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, când s-a înfăptuit o profundă revoluție socialistă și în domeniul construcțiilor de locuințe și social-culturale. Înfrățind acest proces revoluționar înnoitor tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „În anii socialismului s-a realizat un vast program de construcții industriale, agricole și social-culturale, s-a schimbat întreaga înfățișare a țării” și că „Oricine vizitează România, orice om de bună credință poate constata uriașele transformări petrecute în patria noastră, înnoirea orașelor și satelor, a patriei noastre în general”²⁰. În ceea ce privește construcțiile social-culturale sînt semnificative următoarele date: din suprafața construcțiilor de învățămînt de toate gradele care existau în 1985 în țara noastră, 75% a fost creată în anii construcției socialiste, iar din construcțiile școlare construite în anii de după război, 70% au fost realizate în perioada 1966—1985. Din numărul paturilor de asistență medicală și profilactică existente în 1985, 84,2% au fost realizate în anii construcției socialiste, iar din acestea o mare parte au fost date în folosință în perioada 1966—1985²¹.

Dacă ținem seama de faptul că durata de folosință a construcțiilor de locuințe și social-culturale este de peste 100 de ani, putem aprecia că în anii de pînă acum ai construcției socialiste, și în special după 1965, au fost create fonduri fixe locative și pentru activitatea social-culturală pe care le folosesc generațiile prezente și le vor folosi încă cîteva generații viitoare. Reflectînd cerințele funcțiilor complexe ale Capitalei țării și ale îmbunătățirii condițiilor de viață pentru cei peste 2 milioane de locuitori, lucrările de construire a noului *Centru civic* și de amenajare în complex a *Zonei riului Dîmbovița*, care se realizează în București, au o importanță majoră pentru prezentul și viitorul patriei noastre. Prin aceste lucrări, pe apa Dîmboviței se va crea, pentru diferite utilități, un lac de acumulare de 15 milioane metri cubi, cu o suprafață de 200 hectare. Dîmbovița va avea, în curgerea sa de la suprafață prin zona Capitalei, limpe-

¹⁹ „Scînteia”, nr. 13 676 din 12 august 1986.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, p. 12.

²¹ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 208, 209 și 321. *Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R., pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*.

zimea cristalului, iar în subteran ea va colecta, în continuare, apele reziduale. În locurile inundabile, unde în prezent băltesc, în stufărișuri, apele poluate și se depozitează gunoarele, vor fi construite zone de agrement prin amenajări de baze nautice, sportive, stranduri și zone de recreare pentru locuitorii de azi și cei de mâine ai Capitalei țării noastre ²².

O mare importanță pentru prezentul și viitorul țării noastre o au și obiectivele realizate, pe baza programelor de largă perspectivă, privind folosirea rațională, conservarea și protecția bogățiilor naționale și a mediului ambiant. Dintre acestea menționăm Programul național pentru asigurarea unor producții agricole sigure și stabile, prin creșterea potențialului productiv al pământului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenului agricol, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55—60% din suprafața arabilă, a lucrărilor de desecări și combatere a eroziunii solului ²³. Prin acest program, a cărui înfăptuire solicită fonduri de investiții de peste 100 miliarde de lei, se vor realiza, până în 1990, creșterea suprafețelor irigate la 5,5—6 mil. ha, a suprafețelor desecate la 4,961 mil. ha și a suprafeței lucrărilor antierozionale la 3,776 mil. ha, ceea ce va plasa România pe un loc fruntaș în ierarhia europeană și mondială în domeniul îmbunătățirilor funciare ²⁴. Se va urmări folosirea judicioasă și redarea în circuitul agricol a noi suprafețe de pământ, valorificarea terenurilor nisipoase, ameliorarea solurilor acide și sărăturoase. În directă legătură cu Programul național menționat, s-a elaborat și se urmărește realizarea Programului pentru executarea lucrărilor complexe privind amenajarea și exploatarea Deltei Dunării. Elaborarea și punerea în aplicare a acestor programe cu privire la folosirea rațională, păstrarea și creșterea productivității pământului, care este cea mai mare bogăție a națiunii noastre, arată înaltul simț patriotic, grija și responsabilitatea P.C.R., personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care a inițiat și îndrumă direct această acțiune, față de interesele fundamentale actuale și de perspectivă ale țării noastre, ale generațiilor prezente și viitoare.

Subliniind din nou această măreață sarcină, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „trebuie să se acționeze cu toată hotărîrea în vederea conservării și îmbunătățirii fondului funciar, a pământului, creșterii productivității sale, pe calea realizării programului de irigații și îmbunătățiri funciare, să se asigure folosirea judicioasă a fiecărui metru pătrat de pământ. Trebuie să avem întotdeauna în vedere că pământul — factor hotărîtor pentru producția agricolă — este proprietatea întregii națiuni, iar cei ce îl au în folosință, sub diferite forme, au răspunderea în fața poporului pentru a-l lucra în cele mai bune condiții și de a asigura creșterea continuă a producției, sub toate formele” ²⁵.

Un alt program, care reflectă grija conducerii noastre de partid, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru folosirea rațională și conservarea bogățiilor naționale în interesul generațiilor prezente și viitoare, este Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010, aprobat prin Legea nr.

²² Cel mai grandios proiect al „Epocii Ceaușescu”: *Reconstrucția pământului*, în „Flacăra”, nr. 624 din 1 august 1986, p. 12 și 13.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărăniimi, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor*, Editura politică, București, 1986, p. 12.

2/1976, care prevede respectarea riguroasă a cotelor de tăiere a pădurilor ce trebuie să se încadreze în posibilitățile de refacere a lor, evitarea dezgolirii solului prin tăiere, promovarea în cultură a speciilor autohtone valoroase, împădurirea râpilor și a altor terenuri degradate excesiv, instabile, inapte pentru agricultură, normarea și respectarea riguroasă a densității de arbori la hectar, sporirea substanțială a producției de masă verde pe pajiștile montane, amplificarea folosirii produselor pădurii și protecția pădurilor împotriva dăunătorilor ²⁶.

De mare importanță pentru dezvoltarea, progresul și prosperitatea viitoare a poporului nostru este *folosirea rațională și conservarea bogățiilor subsolului*, prin efectuarea unor cercetări și prospecțiuni geologice în vederea sporirii rezervelor de petrol, gaze naturale, cărbuni, mineruri și alte minerale utile, creșterea factorului final de recuperare a rezervelor de petrol din zăcămintele de la 33% în 1985 la 40% în 1990, intensificarea forajului la petrol pe structuri de mare adâncime și pe platforma continentală maritimă, limitarea la 22 miliarde m³/an a producției de gaz metan, în scopul menținerii unui grad corespunzător de asigurare cu rezerve ș.a. ²⁷.

Protecția și conservarea bunurilor ce fac parte și alcătuiesc patrimoniul cultural al poporului român au fost și ele reglementate și asigurate prin măsuri și acte normative, menite să păstreze integritatea și să conserve valoarea artistică, culturală și istorică a acestei mari bogății spirituale a națiunii române care aparține și pe care trebuie s-o folosească atât generațiile prezente cât și cele viitoare.

O mare importanță pentru asigurarea unor condiții favorabile dăinuirii permanente și progresului continuu ale poporului nostru pe meleagurile sale străbune o are asigurarea protecției întregului mediu ambiant, reglementată în țara noastră prin Legea nr. 9/1973 ²⁸. Referindu-se la această problemă, în Raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 1972, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că : „Este o datorie de onoare a partidului, a întregului nostru popor, să facă totul pentru asigurarea cadrului ambiant propice ocrotirii sănătății oamenilor, pentru păstrarea nealterată a frumuseților patriei, pentru a transmite generațiilor viitoare toate darurile cu care natura a hărăzit România” ²⁹.

O altă latură a politicii partidului și statului nostru, prin care se concretizează grija deosebită și marea răspundere pentru viitorul poporului român, este preocuparea pentru creșterea numerică, sporirea vigoriei și a tinereții națiunii și pentru pregătirea temeinică a tinerei generații, a întregii populații. Ținând seama de rolul hotărâtor al factorului uman în înfăptuirea dezvoltării tehnico-științifice, social-economice și realizarea progresului multilateral al societății noastre, P.C.R., din inițiativa și sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a acordat, încă din anii imediat următori Congresului al IX-lea, o atenție deosebită

²⁶ Raportul cu privire la măsurile pentru mai buna gospodărire a fondului forestier, a vegetației lemnoase și a pajiștilor montane, examinat în Ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 9 mai 1986, în „Scînteia”, nr. 13 596 din 10 mai 1986.

²⁷ Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000, p. 30 și 31.

²⁸ Legea nr. 9/1973 cu privire la protecția mediului ambiant.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 511.

și a luat o serie de măsuri pentru sporirea natalității, în vederea creșterii și întineririi populației țării noastre, pe baza cărora s-a obținut o redresare demografică a națiunii. Pe baza măsurilor stimulative luate după 1966, populația țării noastre a sporit, în anii care au urmat, crescând de la 15,7 milioane în 1945, la 19,1 milioane în 1966 și la 22,8 milioane în 1985³⁰. Perioada 1967—1985 are, în sporul populației, realizat în perioada 1945—1985, o pondere de 53%, iar, în prezent, peste 61% din populația țării este formată din generațiile născute după 23 August 1944.

Deoarece în anii 1982 și 1983 au început să apară, din nou, unele tendințe demografice negative, ce s-au atenuat, treptat, prin îmbunătățirile obținute în anii 1984 și 1985, dar care trebuie să fie dezvoltate și întărite în continuare, se impune și în prezent sporirea natalității pentru a se asigura creșterea vigorii și tinereții națiunii noastre, realizarea, în etapa actuală și în perspectivă, în paralel cu mărirea populației, și a unui echilibru optim continuu între diferite grupe de vîrstă ale acesteia. Pentru a înțelege această importanță crucială, cu rol hotărîtor în dezvoltarea, progresul, prosperitatea, continuitatea și destinul națiunii noastre, pe care o are realizarea, în mod continuu, a unei natalități ridicate de 18—20‰, menționăm că cei născuți în etapa 1985—2000, vor prelua, după o etapă de creștere, educare și instruire, munca productivă, de cercetare științifică, învățămînt, medicală, culturală și de conducere social-politică a țării peste circa 20 de ani, adică în perioada 2005—2020. Ei vor contribui, de atunci, în continuare, pînă în anii 2045—2060, la progresul continuu, multilateral al țării noastre, la optimizarea raportului dintre populația activă, creatoare de bunuri materiale și spirituale și populația care nu mai poate sau încă nu poate munci, la optimizarea raportului dintre grupele de vîrstă, împiedicarea îmbătrînirii populației și asigurarea tinereții permanente a poporului nostru, prin vîrsta tînără a lor, într-o anumită perioadă, și a urmașilor lor, în continuare. Prin întreaga lor activitate, ei vor contribui la dezvoltarea, prosperitatea și existența continuă a națiunii române, pe baza aportului de muncă creatoare și eficientă pe care îl vor aduce, în perioada activă a vieții lor, și în special între 20—45 ani. Creșterea natalității își realizează funcțiile pozitive, economice, sociale și politice, încadrată în cerințele îndeplinirii optimului demografic, prin obținerea unei natalități în creștere, la nivelul ridicat de 18—20 la mia de locuitori, care să fie menținută, în mod constant, de-a lungul anilor, evitîndu-se zig-zagurile demografice, dăunătoare, ale numărului contingentelor, cu o structură optimă pe vîrste, cu o stare de sănătate, dezvoltare, educație și instruire corespunzătoare pentru copiii și tineretul țării. O natalitate scăzută, și chiar una temporar redusă, au urmări negative complexe, tehnico-științifice, economice, sociale, politice, culturale, naționale etc., care pot avea, în perspectivă, efecte deosebit de grave pentru viitorul poporului nostru. Dintre acestea menționăm : reducerea numărului populației, a forței de muncă și a posibilităților de dezvoltare a țării în etapele viitoare ; îmbătrînirea populației ; limitarea calității vieții, deoarece copiii sînt o mare bucurie, prin care omul se realizează multilateral ; dezechilibrarea raportului dintre generații, care duce la sporirea presiunii sarcinii de asigurări sociale, de ajutoare sociale și asistență sanitară pentru întreținerea populației inactive (bătrîni, copii, tineri în curs de pregătire),

³⁰ Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985, p. 22 ; Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985.

asupra populației active, viitoare, diminuată prin natalitatea prezentă scăzută ; scăderea, în viitor, a forței de creație a progresului și a vitalității națiunii, care va impune creșterea, pe baza unui efort foarte mare, a natalității, în perioada următoare, ca singură alternativă la decăderea lentă, dar inexorabilă, a națiunii ; folosirea incompletă și neeficientă a bazei tehnico-materiale și a forței de muncă necesară pentru educarea și instruirea tinerei generații, în anii în care contingentele se reduc, ca urmare a reducerii natalității ; apariția unor disproporții privind cerințele și disponibilitățile de pregătire și asigurare a economiei naționale cu forța de muncă necesară ; apariția unor greutăți în pensionarea lucrătorilor, în reducerea duratei zilei de muncă, în asigurarea veniturilor pentru populația activă și cea întreținută, ca și apariția unor dezechilibre în structura teritorială și națională, a instabilității demografice și a zonelor mai puțin locuite. Scăderea natalității frânează și limitează, deci, progresul societății și viitorul națiunii, prin efecte prezente și viitoare foarte complexe, unele avînd un caracter indirect de perspectivă, mai puțin sesizabil. Din cauza aceasta, ea constituie un mare rău pentru prezentul și viitorul poporului nostru și a oricărui popor. Iată de ce, începînd cu primii ani care au urmat Congresului al IX-lea, P.C.R., secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-au ocupat cu mare grijă și răspundere, în mod permanent, de situația demografică a țării, subliniind că sporirea natalității și a sporului natural al populației constituie o problemă fundamentală, de însemnătate vitală pentru existența poporului nostru, pentru viitorul națiunii române. Arătînd, din nou, importanța acestei probleme, în Cuvîntarea la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la necesitatea creșterii mai puternice a natalității, pentru a ajunge la o natalitate de circa 20‰, a subliniat că : „Avem răspunderea și îndatorirea, așa cum au făcut-o, de-a lungul secolelor, strămoșii noștri, să păstrăm și să dezvoltăm ființa poporului român. Tot ceea ce realizăm nu ar avea nici un sens dacă nu s-ar asigura vigoarea și tinerețea națiunii ! Copiii sînt primăvara poporului nostru ! Ei reprezintă comunismul !”³¹.

Păstrarea și dezvoltarea ființei poporului român, cer, concomitent cu sporirea natalității, și asigurarea, pe toate căile, a sănătății fizice, psihice și morale a noilor născuți și a copiilor, în toate etapele ciclului de viață, a unui grad înalt de educare și instruire a tinerei generații și a înțregii populații și a unor condiții corespunzătoare, tot mai bune, de muncă și viață, pentru tineretul patriei, pentru toți cetățenii țării noastre.

În Cuvîntarea prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul științei și învățămîntului din noiembrie 1985, în documentele prezentate în dezbaterile care au avut loc și în Cuvîntarea ținută în încheierea lucrărilor Congresului de către tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, s-a arătat, din nou, că este necesară pregătirea tineretului și a tuturor oamenilor muncii, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii din toate domeniile, prin integrarea învățămîntului cu activitatea practică productivă și social-culturală și cu cercetarea științifică, formarea la tineri și la ceilalți cetățeni a unei conștiințe revoluționare comuniste și patriotice, educarea lor în cultul muncii, adevărului, cinstei, corectitudinii și omeniei, înarmarea acestora cu tezele materialismului dialectic și istoric și ale socialismului științific și cu cele mai noi

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, p. 23.

cuceriri ale cunoașterii umane, deoarece „numai un asemenea tineret și numai asemenea oameni pot fi cu adevărat comuniști, pot asigura victoria comunismului în țara noastră”³².

În afară de investițiile uriașe făcute în baza tehnico-materială a societății românești, asigurarea viitorului comunist al patriei noastre a cerut și cere efectuarea unor investiții foarte mari în factorul uman, în creșterea, instruirea și educarea tinerei generații. În anii construcției socialiste, în 1984, față de 1945, a crescut numărul absolvenților de liceu de 17 ori, numărul absolvenților învățământului superior de 14 ori (din care cel tehnic de 48 ori), iar numărul populației școlare de 2,3 ori; numărul cadrelor pregătite a sporit, în perioada respectivă, de 27 ori la ingineri, de 4,2 ori la medici, de 8 ori la cadrele cu pregătire universitar-pedagogică și de 5,8 ori la personalul muncitor. Este semnificativ faptul că, în ultimile două decenii, acest proces s-a extins și s-a accelerat, în perioada anilor 1966—1984 fiind pregătite 70,4% din totalul cadrelor cu studii superioare și 73% din totalul cadrelor de ingineri care s-au format în întreaga perioadă a anilor 1946—1984³³.

În ceea ce privește efortul făcut de societatea noastră socialistă pentru creșterea, instruirea și educarea tinerei generații, menționăm că, din fondurile fixe totale puse în funcțiune în învățământul de toate gradele, în întreaga perioadă 1950—1985, 82,2% au fost realizate în anii 1966—1985. Cheltuielile anuale pentru dezvoltarea învățământului de toate gradele, finanțate de la bugetul de stat, au sporit, în anul 1985, față de 1950, de 13,5 ori, iar cele pentru alocații de stat și alte ajutoare pentru copii au sporit, în aceeași perioadă, de 253 de ori. Din totalul cheltuielilor finanțate de la bugetul de stat în anii 1951—1985, perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, 1966—1985, are o contribuție de 83,5% la cheltuielile bugetare la învățământ și de 90,5% la cheltuielile bugetare pentru alocații și alte ajutoare pentru copii³⁴.

Datele relatate arată că, în anii construcției socialiste, și în mod deosebit în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”, pe baza unor investiții mari de eforturi și fonduri importante, societatea noastră socialistă, îndeplinindu-și o îndatorire sacră față de patrie, a realizat creșterea numerică continuă, sănătatea fizică și psihică, educarea și instruirea temeinică a tinerei generații, prin care se asigură viitorul țării, continuitatea existenței și dăinuirii, peste veacuri, a poporului român. Ca o nouă dovadă a grijii deosebite pe care partidul și statul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, o acordă creșterii, educării și instruirii tinerei generații, începând de la 1 ianuarie 1986, pe baza noilor măsuri luate pentru creșterea substanțială a veniturilor familiilor cu mai mulți copii, aceste venituri au sporit anual cu peste 6,5 miliarde lei, reprezentând o creștere de 46% față de 1985³⁵.

³² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul științei și învățământului*, Editura politică, București, 1985, p. 16.

³³ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anul 1985*, p. 61, 288, 291, 303 și 304; Manea Mănescu, *op. cit.*, p. 258—266.

³⁴ Calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R. pe anii 1966, 1981 și 1985*, p. 286; *Comunicat cu privire la îndeplinirea planului național unic de dezvoltare economico-socială a R.S.R. pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985*.

³⁵ *Decretul Consiliului de Stat al R.S.R. privind alocația de stat și indemnizația pentru copii, ajutoarele ce se acordă mamelor cu mulți copii și a soțiilor de militari în termen, precum și indemnizația de naștere*, în „Scînteia”, nr. 13 482 din 27 decembrie 1985, p. 3.

În cadrul acestor măsuri, alocația de stat pentru copii crește, în medie, cu 26,8%, reprezentînd 5% din cheltuielile bugetului de stat. Începînd de la al patrulea copil și următorii, alocația acordată pe cele trei grupe de venituri este de cîte 500, 400 sau 300 lei pentru fiecare copil în mediul urban și de cîte 350, 290 și 230 lei în mediul rural. Aproape 80% din totalul copiilor țării în vîrstă de pînă la 16 ani, adică 4,6 milioane de copii, beneficiază de alocație de stat. A fost mărită și indemnizația ce se acordă familiilor de țărani cooperatori cu peste 165%. S-au majorat substanțial ajutoarele acordate mamelor cu mai mulți copii, de cîteva ori față de 1985, acest ajutor ajungînd la 500 lei lunar pentru toată perioada vieții, pentru fiecare mamă care are în îngrijire 3—4 copii în viață pînă la 18 ani, sau pînă la 25 de ani dacă își continuă studiile. În prezent, aproape 700 000 de mame primesc ajutor, față de 166 700, în 1985. A sporit cu 15% ajutorul acordat lunar soțiilor de militari în termen și cu 50% indemnizația de naștere ce se acordă, începînd cu al doilea copil. Poporul nostru a făcut și face aceste eforturi sporite pentru creșterea, educarea și instruirea tinerei generații, care este înconjurată cu cea mai mare dragoste și grijă de către întreaga societate, conștient că, prin aceste eforturi prezente, se asigură temelia viitorului națiunii române.

Efortul pentru creșterea, educarea și instruirea tinerei generații se corelează și se completează cu cel depus pentru construirea marilor ctitorii tehnico-materiale ale prezentului socialist și viitorului comunist al patriei, care se caracterizează și ele prin : importanța economico-socială foarte mare pentru viitorul națiunii noastre ; nivelul tehnic ridicat și valoarea economică foarte mare ; durata de folosință îndelungată, multidecenală și chiar seculară ; efortul mare de acumulare, de investiții de fonduri și de muncă cerut generațiilor prezente ; folosirea lor în interesul mai multor generații, a generației prezente, care le-a construit, cît și a cîtorva generații viitoare. Prin construirea marilor ctitorii epocale ale bazei tehnico-materiale a socialismului și comunismului și prin asigurarea creșterii, educării și instruirii tinerei generații, P.C.R. a creat și creează, în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu“, temeliile trainice pentru viitorul comunist al României.

O altă condiție-premisă cu rol hotărîtor în înfăptuirea obiectivelor prezentului socialist și a viitorului comunist, luminos și prosper al poporului nostru, este *asigurarea libertății, independenței naționale și păcii în lume*.

În cele peste patru decenii, de cînd conduce destinele poporului, P.C.R. a înfăptuit în țara noastră o lume nouă, liberă, independentă, prosperă, fără exploatare, în care numai activitatea liberă, creatoare a maselor de oameni ai muncii și demnitatea umană au fost ridicate la măreția și rangul social-politic ce li se cuvine. În perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, acest cadru s-a amplificat și s-a ridicat pe o treaptă calitativ superioară, prin crearea unui climat de libertate și independență națională deplină, de trăire intensă, creatoare, patos revoluționar, cutență și încredere în prezentul socialist și viitorul comunist al patriei, de dreptate, echitate și de mîndrie patriotică, prin dezvoltarea demnității naționale a poporului nostru, la care românii au ținut, din totdeauna, și țin foarte mult. Acest climat social-politic nou, care îmbină, în mod armonios, fermitatea socialistă revoluționară și devotamentul patriotismului socialist, creat din inițiativa și sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a stimulat puternic, în perioada de după 1965, întreaga activi-

tate și obținerea, în toate domeniile, a unor remarcabile realizări și el reprezintă o condiție-premisă fundamentală pentru dezvoltarea viitoare, pentru progresul multilateral, pentru prosperitatea poporului român, climat pe care generațiile prezente ale anilor „Epocii Nicolae Ceaușescu” l-au realizat și-l transmit pentru a fi menținut și consolidat de către urmașii viitorimii.

Generațiile care lucrează în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu” pot fi mîndre că au înfăptuit și pot lăsa urmașilor o Românie pe deplin independentă din punct de vedere politic și economic. România și-a consolidat, în acești 22 de ani, tot mai mult independența tehnico-economică, științifică, social-culturală și financiar-valutară. În ceea ce privește independența privind dotarea tehnică a economiei noastre naționale, ca urmare a dezvoltării neînterupte, diversificării, perfecționării și a mutațiilor de ordin calitativ, intervenite în structura producției industriei construcțiilor de mașini, 90—95% din necesarul actual de mașini, utilaje, instalații și echipamente este asigurat din producție internă. În domeniul *cercetării științifice, țara noastră dispune de un puternic potențial de cercetare și creație tehnico-științifice*, în stare să abordeze și să soluționeze cele mai complexe probleme ale revoluției tehnico-științifice. Prin creșterea, în ritm susținut, a producției agricole, vegetale și animale, prin dezvoltarea industriei alimentare și ușoare, a construcțiilor și serviciilor, țara noastră și-a realizat *independența alimentară și de aprovizionare a populației cu bunuri de consum industriale și servicii*. Prin dezvoltarea în ritm susținut a întregii activități economico-sociale și crearea unui număr mare de locuri de muncă, în țara noastră s-a realizat *ocuparea, în economia națională, a întregii forțe de muncă disponibile*. Dezvoltarea în ritm susținut a învățămîntului de toate gradele și a sectorului medical asigură *independența țării noastre în pregătirea și perfecționarea, pentru toate cerințele și la cel mai înalt nivel, a forței de muncă și a independenței în domeniul ocrotirii sănătății populației*. Prin extinderea termocentralelor electrice, pe bază de cărbuni și a hidrocentralelor, prin darea în funcțiune a centralelor nucleare și creșterea energiei obținută din surse neconvenționale, *este în curs de realizare și independența energetică a țării*.

Mărețele programe constructive ale prezentului socialist și ale viitorului comunist al patriei noastre nu se pot realiza decît în condițiile asigurării păcii, care este condiția fundamentală pentru viitorul tuturor popoarelor, bunul cel mai de preț al omenirii. Între viitorul luminos, optimist și prosper al poporului nostru și condiția păcii există o legătură indisolubilă, care întregește sistemul de considerente pentru care P.C.R., personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, desfășoară o uriașă activitate pentru pace, problema fundamentală a politicii externe a partidului și statului nostru fiind apărarea păcii, oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmarea nucleară și generală și realizarea unor relații internaționale pașnice, de încredere, destindere, colaborare și pace între toate popoarele lumii³⁶. Această politică este urmată de întregul nostru popor, care și-a manifestat cu putere voința de pace prin votul unanim exprimat la referendumul din 23 noiembrie 1986, în favoarea reducerii de către România, cu 5 la sută, a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*, p. 43.

Realizarea premiselor-condiții ale unui viitor comunist, luminos, liber, sigur și prosper pentru poporul român nu reflectă unilateral numai interesele generațiilor viitoare, ci și pe cele ale generațiilor prezente. Există posibilitatea reală a *armonizării intereselor generațiilor prezente și viitoare*, prin înfăptuirea obiectivului strategic fundamental, pe baza realizării condițiilor-premisă care au efecte hotărâtoare asupra viitorului națiunii noastre socialiste. Îmbinarea intereselor generațiilor prezente cu cele ale generațiilor viitoare se realizează, pe baza mai multor tendințe, care sînt determinate de legile economice și sociale, de trăsăturile, principiile și mecanismul economico-social pe baza cărora sînt construite, funcționează, se dezvoltă și se perfecționează socialismul și comunismul. Dintre acestea menționăm :

a). Realizarea unui mare efort pentru dezvoltarea prezentă și viitoare a țării, care se concretizează într-o înaltă rată a acumulării, determinată, pe o perioadă de timp mai mare, prin efectele de influență multiplicatoare reciproce, dintre creșterea ratei acumulării, a fondului de acumulare, a volumului și eficienței investițiilor, a ritmului și volumului venitului național și a ritmului și masei fondului de conșum total și pe locuitor, pe o creștere a nivelului de trai și o îmbunătățire a calității vieții, de care pot beneficia și generațiile care au făcut efortul pentru dezvoltarea și progresul țării. Dacă ținem seama că efortul unei generații pentru progresul țării se face, în perioada activă a vieții contingentului, care durează circa 35—40 de ani, se poate constata că în această perioadă, prin efectele de influență multiplicatoare reciprocă, dintre indicatorii efortului, dezvoltării și cei ai creșterii bunăstării generale, generațiile pot beneficia, încă în perioada în care lucrează, de o mare parte a efectului contribuției lor la progresul realizat.

Contribuția unui efort mai mare, făcut de generațiile prezente, pentru progresul țării (oglundit prin mărimea ratei și a fondului de acumulare), asupra creșterii nivelului lor de trai în perioada respectivă, se reflectă în unele date semnificative. În perioada ultimilor patru cincinale realizate, cînd efortul pentru progresul social-economic al țării, reflectat prin rata acumulării, a fost mai mare (de 29,5% în 1966—1970, de 33,7% în 1971—1975, de 35,5% în 1976—1980 și de 31% în 1981—1985) față de perioada primelor trei cincinale, cînd el a fost mai mic (de 24,3% în 1951—1955, de 17,1% în 1956—1960 și de 25,5% în 1961—1966), creșterea medie anuală absolută a retribuției reale a personalului muncitor și a veniturilor reale medii, pe o persoană activă, ale țărănimii, au fost mai mari de 1,24 ori și, respectiv, de 2,38 ori în perioada 1966—1985, față de perioada 1951—1965.

b). Nivelul de trai și calitatea vieții populației vîrstnice, în perioada de după ieșirea la pensie, depinde și de nivelul de dezvoltare economico-socială pe care îl are societatea în perioada respectivă. Asemenea acțiuni, cum sînt creșterea pensiei medii nominale și a valorii reale a acesteia, dezvoltarea construcției de locuințe, a activităților utilitar-gospodărești, de asistență socială, de ocrotire a sănătății și a activităților culturale depind de potențialul dezvoltării economico-sociale a țării, la realizarea căreia au contribuit lucrătorii din anii anteriori, în perioada activă a vieții lor. Acest potențial economico-social dezvoltat, care materializează și efortul generațiilor vîrstnice, este perfecționat, în continuare, de către generațiile active, tinere, și folosit, parțial, și în interesul celor care nu mai sînt activi. Cu cît o țară socialistă este mai dezvoltată și mai

bogată, cu atât bătrînețea pensionarilor ei este mai liniștită, mai frumoasă și fără griji.

c). Nevoile care determină nivelul de trai și calitatea vieții se satisfac, de regulă, în grupuri sociale, constituite după criteriul larg, familial, și numai în familiile fără copii, care reprezintă o pondere mică, trăiesc, la un moment dat, numai persoane în vîrstă ca pensionari. În majoritatea cazurilor, din familia largă fac parte bunicii, părinții și copiii, între care sînt redistribuite veniturile tuturor, de regulă, în favoarea celor mai tineri. Progresele economico-sociale ale țării, realizate prin efortul generațiilor care au ieșit din activitate, creează condiții favorabile pentru obținerea și folosirea, de către copii și nepoții lor, a unor venituri mari și crescînde, cu care aceștia își satisfac toate nevoile, iar cei vîrstnici îi suplimentează numai cu ceea ce ei pot să le dea și să trăiască sentimentul bucuriei că toți cei dragi au o viață îmbelșugată și fericită.

d). Generațiile care ies din activitate, lăsînd, în urma lor, ca moștenire, generațiilor viitoare, realizări remarcabile pentru dezvoltarea și progresul patriei, au ca recompensă morală, de mare dimensiune, trăirea sentimentului de satisfacție și mîndrie patriotică pentru eforturile și realizările cu care ele au contribuit la punerea temeliei unui viitor comunist, liber, luminos și prosper pentru poporul nostru; ele pot avea marea bucurie dată de încrederea deplină în viitorul țării noastre, de faptul că au contribuit, prin efortul lor, la înscrierea definitivă, pe orbita civilizației socialiste și comuniste moderne a poporului român și la crearea premiselor necesare pentru dăinuirea sa continuă și eternă pe meleagurile natale.

e). Tot o recompensă morală, care poate genera satisfacții mari, este și mulțumirea și recunoștința pe care o aduc generațiile viitoare pentru tot ce au realizat generațiile anterioare, pentru zestrea primită de la acestea și pentru temeliele pe care le-au pus la zidirea viitorului comunist, liber și prosper al poporului român.

f). Îmbinarea intereselor generațiilor prezente și viitoare se realizează în societatea noastră socialistă și prin faptul că fiecare generație folosește avantajul de a primi o moștenire cît mai bogată și durabilă de la înaintași, și care are, în compensație, răspunderea și datoria de a păstra, a folosi rațional, a dezvolta, perfecționa și de a transmite generațiilor viitoare o zestre mult mai îmbogățită față de aceea pe care au primit-o. În aceste raporturi de compensație stimulativă și echitabilă dintre ce primește și ce lasă în urmă fiecare generație, meritul istoric este mai mare pentru generațiile care au primit de la înaintași puțin și lasă mult sau chiar foarte mult pentru urmași, printre aceste generații, spre marea lor satisfacție, putîndu-se număra, la loc de cinste, și generațiile care au construit și construiesc în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”. Preocuparea neconținută pentru dezvoltarea și progresul societății noastre socialiste, ca bază a creșterii, în etapa actuală, a nivelului de trai al întregii populații și a sporirii avuției și zestre pe care o lăsăm generațiilor viitoare, reflectă, în gradul cel mai înalt, umanismul socialist, grija și responsabilitatea atât pentru prezentul, cît și pentru viitorul națiunii noastre socialiste, preocuparea pentru crearea premiselor necesare progresului continuu, libertății, independenței, prosperității și existenței nemuritoare a poporului român în vatra sa străbună.

Alături de generațiile vîrstnice, tineretul patriei noastre are marea șansă, posibilitate și datorie de a contribui efectiv la realizarea acestor obiective mărețe ale făuririi viitorului comunist al poporului român.

Adresându-se tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia cerința ca acesta să fie permanent la înălțimea drumului glorios parcurs de partidul nostru, „de a acționa întotdeauna ca revoluționari, de a-și însuși cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane, de a învăța și munci, de a se pregăti pentru a fi cetățeni demni ai patriei noastre, constructori conștienți ai socialismului și comunismului ! Vouă, dragi prieteni tineri, generației tinere, vă revine misiunea istorică de a apăra și dezvolta cuceririle revoluționare, de a asigura mersul înainte, de a face totul ca poporul nostru să trăiască ca un popor liber, independent, în societatea comunistă, în rîndul națiunilor libere și independente ale lumii !”³⁷.

Din ansamblul aspectelor menționate se desprinde concluzia că politica P.C.R., a secretarului său general, a avut, are și va avea și în continuare, ca unul din obiectivele ei fundamentale — viitorul poporului român, că, în mod deosebit, în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, din inițiativa și sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a fundamentat, în mod temeinic, profund și multilateral, obiectivul fundamental, strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism și au fost precizate și, efectiv realizate, condițiile-premisă care, îmbinînd în mod armonios interesele generațiilor prezente cu cele ale generațiilor viitoare, asigură dezvoltarea și progresul multilateral al societății noastre, în vederea înfăptuirii, concomitente, a obiectivelor prezentului socialist și a temelilor trainice ale viitorului comunist, liber, luminos și prosper al poporului român, ale dăinuirii sale continue, nemuritoare și veșnice în vatra străbună.

EVOLUȚIA FUNCȚIEI ECONOMICO-ORGANIZATORICĂ A STATULUI ROMÂN ÎN ANII CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

IOAN ȘT. OPREA, GHEORGHE TUDOR

Desfășurarea evenimentelor revoluționare pînă în vara anului 1948 a fost marcată de o evoluție rapidă și pe plan politic; democratizarea țării și preluarea totală a puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, sub conducerea Partidului Comunist Român, instaurarea Republicii au dat naștere unei contradicții flagrante între caracterul puterii politice și al statului și cel al puterii economice, concentrată încă în miinile burgheziei¹. Această stare de lucruri a stat în atenția partidului, în ale cărui documente s-a subliniat că în domeniul politic situația din țară „a evoluat mai repede pe drumul democrației populare decît în domeniul economic”².

Cu toate că nu dețineau puterea economică, forțele conduse de P.C.R. foloseau puterea de stat pentru a interveni în evoluția economică și a o modela conform intereselor lor, ale întregului popor. Acționînd — chiar înainte de proclamarea Republicii — asupra bazei economice capitaliste, i se puteau imprima acesteia tendințe corespunzătoare orientărilor de principiu ale clasei muncitoare, poziții în concordanță cu sensul procesului obiectiv de refacere și dezvoltare a economiei românești. Deși măsurile întreprinse de stat erau realizate în limitele bazei economice capitaliste, ele nu puteau să nu atingă proprietatea privată a burgheziei, să nu-i aducă unele limitări, statul îndeplinind încă de atunci o anumită funcție economică în sensul prefacerilor revoluționare.

De aceea, înlăturarea intervenției statului în economie — materializată în diferite legi, prin înființarea Oficiilor industriale ș.a. — era obiectivul fundamental al reprezentanților burgheziei din Adunarea Deputaților, aleasă la 19 noiembrie 1946, și din guvern. De exemplu, la

¹ Statisticile economice evidențiază că întreprinderile particulare din domeniul industrial, comercial, al transporturilor, al băncilor etc. reprezentau cea mai importantă parte din sistemul economic al țării (*Întreprinderile particulare industriale, comerciale și de transport*, București, 1947; „Almanahul economic”, 1947; „Drapelul”, anul IV, nr. 677 din 28 martie 1947).

² *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Editura pentru literatură politică, București, 1956, p. 39.

dezbateră în Parlament a proiectului de Lege pentru înființarea Oficiilor industriale³, un reprezentant al grupării liberale conduse de Gheorghe Tătărescu declara că proiectul „nu este corespunzător cerințelor de redresare a economiei naționale“, deoarece „sporul de producție, de care depinde ieșirea țării din criza actuală, nu poate fi realizat decât prin întărirea încrederii inițiativei particulare în respectul drepturilor ce-i sînt garantate de legile fundamentale ale țării și de angajamentele luate prin Platforma-Program“ (a B.P.D. — *n.n.*). Proiectul de lege, afirma deputatul liberal, „conține dispozițiuni care, prin aplicarea lor, pot constitui încălcări ale unora din atributele dreptului de proprietate și, deci, sînt de natură să producă îngrijorarea întreprinzătorilor privind regimul ce se creează dezvoltării economiei românești“. Din motivele expuse, încheia el, „Partidul Național Liberal se abține de la votarea acestui proiect de lege“⁴.

Analizînd, în lumina concepției socialismului științific și pe baza condițiilor concret istorice ale țării noastre, situația social-politică și economică a României, Congresul al VI-lea al P.C.R. din 21—23 februarie 1948, forum la care s-a refăcut unitatea politică și organizatorică a clasei noastre muncitoare, a stabilit obiectivul trecerii imediate la construirea socialismului, iar pentru etapa istorică ce urma a fi străbătută el a jalonat liniile directe ale politicii partidului, în fond coordonatele evoluției societății românești⁵. Pe plan economic, al funcției statului de conducere și organizare a economiei, industrializarea socialistă a țării, pe baza dezvoltării industriei grele, și întărirea și modernizarea agriculturii, prin organizarea fermelor socialiste de stat, stimularea cooperăției sătești și consolidarea poziției micilor agricultori erau direcțiile ce urmau să asigure un curs ascendent economiei naționale⁶.

Proprietatea burgheză, elementul principal al relațiilor de producție capitaliste, stătea în calea refacerii și dezvoltării forțelor de producție ale țării, motiv pentru care smulgerea mijloacelor de producție industriale din mîinile burgheziei devenise o necesitate imperioasă, inevitabilă. Existența proprietății privat-capitaliste și a claselor exploatare ce dețineau puterea economică impunea ca noul stat — de tip socialist — să folosească puterea politică a clasei muncitoare și a aliaților săi împotriva exploatare, cărora, după ce li s-a smuls puterea politică, urma să li se ia și puterea economică. Odată cucerită puterea politică, statul socialist a folosit-o pentru a zdrobi complet puterea economică a burgheziei și apoi pentru a asigura triumful relațiilor socialiste în întreaga economie, a lichida definitiv exploatarea omului de către om⁷.

³ Proiectul legii a fost propus Adunării Deputaților de către Ministerul Industriei și Comerțului în vederea aplicării Legii nr. 114 din 19 aprilie 1947 privind organizarea și funcționarea respectivului minister.

⁴ „Monitorul oficial“, partea a III-a, „Dezbaterile parlamentare“, nr. 19 din 14 august 1947, p. 417 (Trebuie menționat că proiectul de lege a fost adoptat cu 218 voturi pentru, iar din cei 224 de deputați prezenți la vot numai 6 au introdus în urnă bila neagră ce semnifică votul împotriva).

⁵ Gheorghe Zaharia, *Obținerea de către Partidul Comunist Român a rolului de forță politică conducătoare în societatea socialistă românească — rezultat al consensului popular*, în „Anale de istorie“, anul XXXII, nr. 2/1986, p. 70—71.

⁶ *Raportul politic al Comitetului Central la Congresul Partidului Muncitoresc Român*, 21 februarie 1948 (Cap. IV : *Sarcinile noastre în domeniul economic*), în „Scînteia“, seria a III-a, anul XVII, nr. 1 053 din 23 februarie 1948.

⁷ Vezi : Ion Ceterchi, *Concepția Partidului Comunist Român cu privire la rolul statului socialist în înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 4/1981, p. 19.

Vasta operă de organizare și dezvoltare pe baze socialiste a vieții economice a țării, de concentrare a diferitelor domenii de activitate economică în mâinile statului oamenilor muncii, de făurire a organelor necesare conducerii și administrării acestei complexe activități, acțiune organizatorică de mari proporții, s-a desfășurat conform liniilor directoare stabilite de partidul comunist, potrivit principiilor Constituției socialiste, creîndu-se cadrul legal și aparatul de stat necesar pentru exercitarea funcției economice-organizatorice a statului socialist.

În procesul construirii noii orînduiri, funcția economică-organizatorică exprimă în modul cel mai evident rolul activ, creator al statului socialist, rol ce se exercită sub conducerea Partidului Comunist Român. Îndeplinirea sarcinilor ce constituiau conținutul acestei funcții esențiale a statului socialist român — reorganizarea întregii economii pe baze socialiste, asigurarea concordanței relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, înfăptuirea industrializării socialiste a țării, dezvoltarea planificată și într-un ritm rapid a întregii economii naționale, dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, perfecționarea relațiilor de producție socialiste, ridicarea continuă a nivelului de viață al poporului — a fost organic legată de adoptarea unor măsuri pe linie de stat. Sub conducerea partidului, statul, folosind mijloacele care îi sînt proprii, în primul rînd dreptul exclusiv de a adopta decizii ce iau forma de legi, decrete și alte acte normative obligatorii pentru toată societatea, a asigurat organizarea, conducerea și controlul întregii activități economice în conformitate cu cerințele și interesele oamenilor muncii, ale dezvoltării și prosperității întregii societăți.

Principiile de bază înscrise în Constituția din 13 aprilie 1948 au deschis largi posibilități de realizare, sub conducerea P.C.R., a unui vast program de reconstrucție și dezvoltare a economiei naționale. Conform legii fundamentale, proprietatea asupra mijloacelor de producție putea aparține statului — ca bun al întregului popor —, organizațiilor cooperatiste sau particularilor, consfințindu-se astfel existența a trei sectoare distincte în economia națională. Se definea, totodată, și conduita statului față de fiecare dintre ele, atitudine menită să asigure formarea și dezvoltarea bazei economice a socialismului, în care elementul principal îl reprezenta proprietatea de stat, bunurile comune ale poporului, dar conținea și premisele dezvoltării proprietății cooperatiste, stabilindu-se că statul încurajează și sprijină cooperarea sătească. Dacă mijloacele de producție puteau forma și obiectul proprietății particulare, „bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și pe mare, poșta, telegraful, telefonul și radioul, aparțin statului ca bunuri comune ale poporului”⁸ — se specifica în art. 6 din Constituție — și urma a se stabili, pe cale legislativă, în ce condiții acestea vor putea fi trecute în proprietatea statului.

Articolul 11 din Constituție a constituit baza juridică pe care s-a întemeiat actul revoluționar de la 11 iunie 1948 al naționalizării principalelor mijloace de producție, ca și cele ulterioare, prin care s-a format treptat un important sector socialist în economia națională, creîndu-se posibilitatea trecerii pe calea industrializării socialiste. Formulînd principiul : „Cînd interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare care sînt proprietate particulară a persoanelor

⁸ *Constituția Republicii Populare Române*, 1948, p. 50.

fizice sau juridice pot deveni proprietatea statului, adică bun al poporului, în condițiunile prevăzute de lege”⁹, Constituția a rezolvat definitiv problema proprietății asupra bunurilor ce formau baza economiei naționale, iar aprecierea momentului punerii în aplicare a trecut-o organului suprem al puterii de stat.

Prefacerile revoluționare din anii de după punerea în aplicare a primei constituții socialiste a României și, îndeosebi, crearea industriei socialiste, începutul transformării socialiste a agriculturii, schimbările petrecute în structura de clasă a societății și în raporturile de forțe, în evoluția bazei sociale a puterii, au făcut necesară o nouă lege fundamentală, care să reflecte mai complet cuceririle socialiste și să asigure dezvoltarea în ritm mai accentuat a vieții economice și sociale, înlăptuirea sarcinilor complexe ridicate de construirea noii orînduiri în plină desfășurare. Acest rol l-a îndeplinit Constituția din 24 septembrie 1952 care definea, ca fundament al formațiunii economice socialiste, proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție (cu două forme : proprietatea de stat și proprietatea cooperatistă), ce constituia baza dezvoltării țării pe calea socialismului.

Constituția din 1952 a creat cadrul juridic corespunzător pentru generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională, iar dezvoltarea acesteia, viața economică însăși a țării urmau să se desfășoare pe baza planurilor economice de stat. Între atribuțiile statului, prevăzute în constituție, cele referitoare la organizarea, conducerea și dezvoltarea economică se situează pe un loc central. Prin Constituție se stabilea că statul socialist asigura : întărirea și dezvoltarea forțelor de producție prin industrializarea socialistă și transformarea socialistă a agriculturii ; organizarea și dezvoltarea planificată a întregii economii ce are la bază întreprinderile de stat și cooperatiste ; conducerea sistemului bancar și de credit, elaborarea și realizarea bugetului statului și a întregii politici financiare ; administrarea întreprinderilor industriale, agricole, comerciale și bancare¹⁰. Faptul demonstrează că, încă de atunci, funcția statului de organizare, conducere și dezvoltare a economiei socialiste, care se conturase după actele de naționalizare din 1948—1950, devine tot mai complexă, responsabilitățile și atribuțiile statului se amplificaseră și se complicaseră, conducerea, dezvoltarea și organizarea economiei naționale deveniseră preocupări fundamentale în procesul de funcționare a statului, principalul instrument folosit în trecerea de la capitalism la socialism, în asigurarea construirii bazei economice a noii orînduiri.

Naționalizarea a deschis calea trecerii la conducerea științifică, planificată a economiei naționale — materializată în primele două planuri anuale, pentru anii 1949 și 1950 și, ulterior, în planurile cincinale —, la folosirea conștientă a legilor economice în scopul creșterii avuției naționale și al dezvoltării armonioase a forțelor de producție, pe de o parte, iar pe de altă parte, a creat premisele necesare aplicării politicii de industrializare socialistă a țării, condiție esențială a lichidării definitive a înapoierii economice moștenite din trecut și, pe această bază, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație al întregului popor, a întăririi independenței naționale a patriei.

După naționalizare au fost necesare noi măsuri economico-organizatorice menite să ducă la desființarea oricărui teren de renaștere a ca-

⁹ Ibid.

¹⁰ *Constituția Republicii Populare Române*, 1952, p. 14—15.

pitalismului, la creșterea puternică a forțelor de producție și la făurirea economiei socialiste unitare. După instaurarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, statul socialist român, sub conducerea partidului, a avut ca sarcină principală organizarea activității în vederea extinderii și generalizării relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională, construirea bazei tehnice-materiale a socialismului, formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii ¹¹.

Experiența construirii socialismului în țara noastră demonstrează că numai pe baza unui plan unic devine posibilă coordonarea eficientă a întregului proces al reproducției socialiste largite, cu ajutorul lui statul determinând creșterea rapidă a forțelor de producție, întărirea și dezvoltarea proprietății socialiste, ridicarea continuă a eficienței tuturor activităților economice, valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, îmbunătățirea condițiilor de viață ale poporului.

În strînsă legătură cu crearea unei industrii noi, socialiste s-a aflat și problema transformării socialiste a agriculturii. Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 a trasat linia generală de îngrădire a rămășițelor exploatarei în agricultură, a adoptat un amplu program privind trecerea de la mica producție agricolă, bazată pe proprietatea privată, la marea producție socialistă, întemeiată pe proprietatea obștească. Legat de aceasta, Plenara a stabilit și sarcinile partidului în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare — element esențial pentru evoluția viitoare a relațiilor sociale și de clasă din societatea noastră ¹².

În întreaga etapă a făuririi bazelor socialismului, statul s-a manifestat activ, înainte de toate prin activitatea sa creatoare, constructivă, desfășurată sub conducerea Partidului Comunist Român. S-au perfecționat continuu conținutul și formele de activitate ale statului, în așa fel încît el s-a putut afirma din ce în ce mai eficient în dezvoltarea relațiilor socialiste în toate compartimentele vieții sociale. Extinderea relațiilor de producție socialiste și sarcinile tot mai complexe puse de construcția noii orînduirii au determinat sporirea continuă a atribuțiilor statului în dezvoltarea economică a țării, creșterea rolului și importanței funcției sale de conducere și organizare a economiei.

Dată fiind amploarea sarcinilor de îndeplinit în condițiile construirii socialismului, problemele organizării și conducerii economiei naționale au căpătat o însemnătate deosebită, de ele fiind legate toate celelalte aspecte ale dezvoltării noii societăți. Pe măsura desfășurării ascendente a construirii socialismului, a creșterii gradului de industrializare a țării și dezvoltării agriculturii socialiste, căpăta o importanță tot mai mare planificarea economică, organizarea științifică a producției și a muncii, a întregii activități economice.

În exercitarea funcției sale economico-organizatorice statul are ca preocupare de seamă asigurarea dezvoltării forțelor de producție și perfecționarea relațiilor de producție în toate părțile lor componente, ceea ce presupune apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste — de stat și cooperatiste —, perfecționarea sistemului de repartitie și retribuire a muncii, dezvoltarea schimbului de mărfuri atît pe plan intern cît și extern, a relațiilor de cooperare și specializare între unitățile economice. Pentru îndeplinirea obiectivelor enunțate s-au elaborat noi norme de drept pri-

¹¹ Vezi : *România în anii socialismului. 1948—1978*, Editura politică, București, 1980, p. 64 și urm.

¹² „Scînteia”, seria a III-a, nr. 1 375 din 15 martie 1949.

vind organizarea și funcționarea ministerelor și s-au creat organe de stat corespunzătoare cerințelor construirii socialismului. Importantul rol constructiv al statului, în special în domeniul economic, a necesitat reorganizarea organului central al administrației de stat — Consiliul de Miniștri —, iar ministerele au devenit organe centrale de coordonare și conducere a economiei, culturii sau a activităților cu caracter social. Au fost, de asemenea, constituite organe centrale, cum au fost Comisia de Stat a Planificării¹³ și Comisia Controlului de Stat¹⁴, organisme speciale cu rolul de a asigura organizarea și controlul activității economice. Totodată, în scopul îndrumării și coordonării unitare a procesului de producție din întreprinderile și organizațiile economice ale statului s-au adoptat norme privind organizarea și funcționarea lor¹⁵, iar prin introducerea planului de casă (1949), Banca Națională a reușit să asigure disciplina financiară și să controleze toate operațiunile efectuate de întreprinderi; pentru reglementarea relațiilor dintre întreprinderi a fost introdusă obligativitatea contractelor economice și multe alte măsuri.

Perfecționarea neîntreruptă a formelor de conducere și organizare s-a realizat, totodată, respectându-se cerințele principiului centralismului democratic, principiu ce decurge din imperativul orientării dezvoltării economice și sociale într-o direcție și pentru un scop unic, al concentrării tuturor forțelor materiale și umane ale societății în vederea dezvoltării rapide a economiei, științei și culturii, avându-se continuu în vedere ca prin adâncirea laturii democratice a principiului să se lărgască cadrul instituțional favorabil participării oamenilor muncii la rezolvarea treburilor obștești, în vederea făuririi unității societății sub conducerea Partidului Comunist Român.

Procesul de largă înnoire, propulsat de Congresul al IX-lea al P.C.R., s-a făcut resimțit și în ceea ce privește statul, funcțiile sale, iar, dintre acestea, îndeosebi cea economico-organizatorică a fost puternic revitalizată și racordată la cerințele și exigențele revoluției tehnico-științifice, la necesitatea înfăptuirii unei economii moderne și dinamice. Astfel, multitudinea problemelor ridicate de dezvoltarea economică-socială, realizările obținute, acumulările cantitative și calitative din economie, din viața politică, socială și culturală a țării, necesitatea ridicării continue a eficienței tuturor activităților au impus perfecționarea regimului constituțional stabilit în septembrie 1952. Proiectul noii Constituții a fost supus spre dezbateri Congresului al IX-lea al P.C.R. și forumul comuniștilor l-a aprobat, iar Marea Adunare Națională l-a adoptat ca Lege fundamentală a țării în ședința sa din 21 august 1965.

Expresie elocventă a victoriei depline și definitive a socialismului în țara noastră, Constituția proclamă România ca Republică Socialistă, reflectă stadiul de dezvoltare economică și social-politică a patriei, este expresia cea mai grăitoare a nobilelor și înaltele aspirații de libertate și progres ale poporului român. Corespunzător cerințelor obiective ale vieții sociale, ale construirii socialismului și comunismului, Constituția prevede că această gigantică operă creatoare se desfășoară sub conducerea parti-

¹³ Decretul nr. 119 al Prezidiului M.A.N. pentru înființarea Comisiei de Stat a Planificării, în „Monitorul oficial“, anul 116, nr. 150 din 2 iulie 1948, p. 5 577—5 578.

¹⁴ Decretul nr. 369 al Prezidiului M.A.N. pentru înființarea Comisiei Controlului de Stat, în „Buletinul oficial“, anul I, nr. 60 din 15 septembrie 1949, p. 439—440.

¹⁵ Decretul nr. 199 al Prezidiului M.A.N., în „Buletinul oficial“, anul I, nr. 29 din 14 mai 1949, p. 201—203.

dului comunist. „În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român“¹⁶, „cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare“, subliniază textul Constituției, precizînd că P.C.R. „îndrumă activitatea organizațiilor de masă și obștești, precum și a organelor de stat“¹⁷.

În anii ce au urmat, sub conducerea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-au produs ample prefaceri și perfecționări în ceea ce privește exercitarea de către statul socialist român a funcției sale economico-organizatorice, dezvoltîndu-se cu precădere componentele sale calitative, menite să contribuie atît la propășirea economică și socială a României, cît și la afirmarea independenței și suveranității naționale a țării noastre¹⁸.

În realizarea cu succes a funcției economice a statului socialist, ca și a celorlalte funcții pe care acesta este chemat să le exercite în societate, un rol determinant îl reprezintă creșterea continuă a rolului conducător al partidului, diversificarea căilor și modalităților de conducere de către acesta a statului socialist. Întărirea rolului conducător al partidului, sporirea continuă a rolului statului în societate, dezvoltarea funcției economice a statului socialist își găsesc expresia, în primul rînd, în faptul că toate problemele principale — politice, economice, social-culturale, direcțiile de dezvoltare a țării într-o etapă sau alta a construcției socialiste se rezolvă pe baza liniei politice generale stabilite de partid. Politica internă și externă a statului, formulată în documentele congreselor, ale conferințelor naționale și plenarelor Comitetului Central, în alte documente de partid se exprimă în legi și în alte acte normative de stat, în elaborarea planurilor de dezvoltare economică și culturală a țării. De asemenea, conducerea de către partid a organelor de stat — centrale și locale — se realizează și din interiorul acestora, prin intermediul comuniștilor care-și desfășoară activitatea în cadrul lor, în organele de conducere, în care comuniștii militează pentru aplicarea liniei politice a partidului, pentru integrarea organică a organelor și organizațiilor de partid în viața economică și socială.

O altă latură importantă a exercitării rolului conducător al partidului în stat, cu o mare influență asupra dezvoltării funcției economice a acestuia, este formarea și perfecționarea cadrelor, calificarea lor în știința conducerii, acordîndu-se atenție sporită dezvoltării nivelului de cunoștințe al tuturor oamenilor muncii, înarmării lor cu cele mai noi descoperiri din toate domeniile cunoașterii științifice.

O particularitate a exercitării de către P.C.R. a rolului conducător în stat, cu puternice influențe asupra dezvoltării funcției economice a acestuia, o constituie tendința logică de împletire a activității de partid și de stat. La baza acesteia stau, în primul rînd, factori de natură obiectivă cum sînt : generalizarea relațiilor de producție socialiste, accentuarea procesului de omogenizare socială, creșterea încrederii și colaborării între clase în urmărirea și satisfacerea intereselor generale comune etc. În societatea socialistă românească întărirea legăturilor dintre partid și stat, manifestată în cadrul structurilor și formelor organizatorice existente și

¹⁶ *Constituția Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1968, p. 3.

¹⁷ *Ibidem*, p. 9.

¹⁸ A se vedea : *Contribuția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste*, Editura politică, București, 1986, p. 123—142.

a celor nou instituite, s-a concretizat, în principal, în cumulul de funcții pe linie de partid și de stat și în crearea, la nivel central, a organelor de conducere cu dublu caracter, de partid și de stat. În rîndul acestor din urmă organisme, cu importante consecințe pe linia conducerii, îndeosebi a proceselor economice și a imprimării stilului de muncă democratic, propriu partidului, în cele mai importante domenii ale activității economice și sociale, se găsesc : Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale (creat în 1973 și funcționînd astăzi ca un veritabil parlament economic) ; Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale (1972) ; Consiliul Organizării Economico-Sociale (1972) ; Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (1973) ; Consiliul Național al Științei și Învățămîntului (1985).

Pentru fundamentarea concepției Partidului Comunist Român cu privire la creșterea și dezvoltarea rolului și funcțiilor statului socialist în etapa actuală, cu prioritate a funcției economice, o deosebită importanță teoretică și practică au tezele elaborate de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la raportul dintre partid și stat, la sarcinile generale și specifice pe care fiecare din aceste importante organisme le îndeplinesc în societate.

În concepția Partidului Comunist Român, întărirea rolului de forță politică conducătoare al partidului în toate sectoarele de activitate nu trebuie să ducă nici un moment la diminuarea rolului statului socialist ca organ unitar de conducere a activității de construire a socialismului și comunismului. Ca exponent al puterii poporului, statul socialist este administratorul întregii avuții naționale, avînd sarcina să o gospodărească în bune condiții și, în această calitate, „Statul și organele sale nu pot fi înlocuite de nimeni, deci nici de organele de partid“¹⁹, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu. Totodată, statul este deținătorul exclusiv al dreptului de a adopta decizii obligatorii, care iau forma de legi, decrete sau alte acte normative, ori de aplicare a legilor, a căror respectare este garantată, împotriva celor ce le încalcă, prin mijloacele coercitive ale aparatului de stat.

Asupra eficienței înfăptuirii funcției economico-organizatorice a statului un rol determinant l-au avut continuele perfecționări și îmbunătățiri aduse modalităților de organizare a conducerii societății, în mod deosebit a economiei, pe baza centralismului democratic.

O însemnătate deosebită în asigurarea bunei funcționări a principiului centralismului democratic, a soluționării competente și realiste a celor mai diferite probleme economice și social-politice, a atragerii unui număr cît mai mare de oameni ai muncii la adoptarea deciziilor o are instituționalizarea muncii și conducerii colective în toate domeniile de activitate. Pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a P.C.R. din 1967 și a unor reglementări ulterioare au fost constituite organele deliberative de conducere colectivă pe toate treptele organizatorice — adunările generale și consiliile oamenilor muncii în întreprinderi, centrale și alte unități socialiste, precum și consiliile de conducere în ministere și instituții centrale. Corespunzător cerințelor creșterii rolului organismelor autoconducerii muncitorești s-a acționat pentru perfecționarea continuă a activității lor, pentru asigurarea celor mai propice condiții pentru ca

74 ¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 43.

un număr tot mai mare de oameni ai muncii să poată participa la conducerea activității economice și sociale.

Pe linia promovării neabătute a principiului muncii și conducerii colective în domeniul activității economice se înscriu și organizarea de consfătuiri de lucru pe ramuri și sectoare de activitate, instituționalizarea unor congrese și conferințe cu caracter național ale oamenilor muncii din principalele domenii ale vieții economico-sociale (Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe ; Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni ; Congresul științei și învățămîntului, care dezbate și adoptă hotărâri de mare importanță pentru dezvoltarea economică și socială a patriei noastre, pentru perfecționarea activității statului socialist român.

Tot în baza principiului centralismului democratic, a necesității perfecționării continue a funcției economice a statului socialist au fost adoptate importante măsuri vizînd perfecționarea activității organelor supreme și locale ale puterii și administrației de stat. În acest sens, este edificator faptul că partea cea mai însemnată din activitatea legislativă a Marii Adunări Naționale a fost consacrată adoptării unor legi menite să contribuie la dezvoltarea economiei naționale, la promovarea noilor forme și metode de organizare și conducere a producției și a muncii, sporirii participării oamenilor muncii la procesul decizional, lărgirii drepturilor și îndatoririlor personalului muncitor. Un important rol novator în perfecționarea mecanismului economico-financiar al țării l-au avut : Legea contractelor economice (1969) ; Legea privind organizarea și disciplina muncii în unitățile socialiste de stat (1969) ; Legea privind organizarea producției și a muncii în agricultură (1969) ; Legea privind gospodărirea mijloacelor materiale și bănești, organizarea și funcționarea controlului financiar (1969) ; Legea privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum (1969) ; Legea privind activitatea de comerț exterior, de cooperare economică și tehnico-științifică (1970) ; Legea privind perfecționarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din unitățile socialiste (1970) ; Legea privind activitatea de comerț interior (1972) ; Legea privind dezvoltarea economico-socială planificată a României (1972) ; Legea finanțelor (1972) ; Codul muncii (1972) ; Legea privind protecția mediului înconjurător (1973) ; Legea apelor (1974) ; Legea retribuirii după cantitatea și calitatea muncii (1974) ; Legea privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale (1974) ; Legea privind fondul funciar (1974) ; Legea pentru recrutarea și repartizarea forței de muncă (1976) ; Legea privind organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, precum și funcționarea acestora pe baza autoconducerii și autogestiei economice-financiare (1978) ; Legea investițiilor (1980) ; Legea contractului-angajament (1983) ; Legea privind principiile de bază ale perfecționării sistemului de retribuire a muncii și de repartitie a veniturilor oamenilor muncii (1983) ș.a. Concomitent, organul suprem al puterii de stat și-a lărgit continuu funcția de control asupra mersului dezvoltării economice și sociale, asupra aplicării legilor țării. Răspunderi tot mai mari în înfăptuirea politicii generale economice și sociale a partidului și statului, în soluționarea nemijlocită a problemelor locale revin consiliilor populare. Pe baza planurilor teritoriale unice, consiliile populare asigură dezvoltarea corespunzătoare a județelor și localităților, cărora lor le este subordonată mica industrie, ca și prestările de servicii.

Au sporit continuu rolul și atribuțiile Consiliului de Miniștri — organul suprem al administrației de stat — în elaborarea și îndeplinirea planurilor cincinale și anuale de dezvoltare economico-socială, a programelor speciale pe ramuri și grupe de produse, a programelor de cooperare economică și tehnico-științifică cu alte țări, în organizarea și îndrumarea activității ministerelor, centralelor și întreprinderilor pentru asigurarea tuturor condițiilor necesare îndeplinirii sarcinilor prevăzute și folosirea cu maximum de eficiență a resurselor materiale și financiare ale statului. În spiritul normelor centralismului democratic, ale muncii și conducerii colective, ministerele economice, ca și celelalte organizații de stat, pe baza perfecționărilor aduse activității și organizării lor, au acționat cu mai multă competență în direcția întăririi disciplinei de stat și economice, pentru creșterea răspunderii în muncă și aplicarea consecventă a legilor statului în toate domeniile de activitate.

Pornind de la adevărul confirmat de întregul proces al edificării societății socialiste, potrivit căruia planificarea constituie una din atribuțiile fundamentale ale statului socialist pe țărîm economic, chintesența rolului său economic, activitate în care se împletesc în modul cel mai strîns economicul cu politicul, atributul esențial și inalienabil al suveranității naționale, au fost aduse, în etapa actuală, importante îmbunătățiri conducerii planificate a activității economice și sociale.

Perfecționarea conducerii planificate a activității economico-sociale are în vedere, în primul rînd, conducerea de către partid a acestei activități la toate nivelurile și treptele organizatorice. A devenit o metodă obligatorie ca, în urma unei largi consultări, practic cu toți oamenii muncii, cu întregul popor, să se dezbată și să se adopte cu regularitate de către congresele partidului directivele pentru fiecare plan cincinal. Conferințele naționale ale partidului, ce se desfășoară între congrese, au, la rîndul lor, ca preocupare majoră, discutarea și adoptarea unor măsuri de importanță vitală pentru dezvoltarea economico-socială planificată a țării.

Pe același plan de preocupări s-au luat măsuri importante de perfecționare, de îmbinare a planificării de perspectivă cu cea curentă. Pînă la elaborarea planului cincinal 1966—1970, activitatea economică se desfășura, în fapt, pe bază de planuri anuale, la elaborarea cărora se aveau în vedere directivele generale aprobate de congresele partidului. O atare situație nu era de natură să permită punerea în valoare a superiorității economiei socialiste planificate, dădea loc la unele stări de lucruri negative în realizarea directivelor, prezenta pericolul neluării în considerare, în suficientă măsură, a cerințelor dezvoltării proporționale, influența negativă activitatea în domeniul investițiilor și chiar activitatea de producție a întreprinderilor care realizau produse cu un ciclu lung de fabricație²⁰.

Începînd din anul 1965, pe baza hotărîrilor Congresului al IX-lea al partidului, elaborarea planurilor cincinale și curente a fost așezată pe baze noi, științifice, în care planificarea de perspectivă s-a împletit organic cu cea curentă, anuală, fiind vorba, de fapt, de un plan cincinal desfășurat pe ani. Totodată, au fost adoptate măsuri ce au condus la lărgirea sferei de cuprindere a planului național, prin includerea între componentele sale nu numai a activității economice, ci și a planificării sociale, fapt ce a permis orientarea tuturor resurselor materiale și umane

²⁰ A se vedea : *Economia României socialiste în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura politică, București, 1978, p. 21—26.

ale țării spre direcțiile hotărâtoare ale progresului rapid al forțelor de producție, dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei naționale.

Planurile de dezvoltare economico-socială au fost elaborate tridimensional : în profil de ramură, departamental și teritorial. Sarcinile pe ramuri, ca și cele pe întreprinderi, centrale și ministere etc. s-au coordonat și s-au îmbinat în mod organic cu cele în profil teritorial, fapt ce a asigurat o conjugare mai eficientă a eforturilor ce s-au depus pentru îndeplinirea planului.

O latură distinctă a activității economice a statului, care a dobândit o mare importanță în etapa actuală, o constituie dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de producție, urmărindu-se, în mod deosebit, continua întărire și apărare a proprietății socialiste, pe de o parte, și așezarea fermă a raporturilor de repartitie pe baza normelor eticii și echității socialiste ²¹. Grijă permanentă a partidului și a statului pentru întărirea proprietății socialiste a căpătat noi dimensiuni prin promovarea de către P.C.R., de către secretarul său general, a unui nou concept cu privire la natura proprietății în etapa actuală, în virtutea căreia cele două forme ale proprietății socialiste — de stat sau a întregului popor și cooperatistă — au aceeași esență : stăpânirea în comun a mijloacelor de producție și a rezultatelor obținute. Ele nu se opun una alteia, ci, împreună, alcătuiesc baza relațiilor de producție socialiste, oferind câmp larg conducerii unitare a societății, dezvoltării neîntrerupte și folosirii eficiente a forțelor de producție, progresului științei și tehnicii, afirmării multilaterale a personalității umane, dezvoltării democrației socialiste, ridicării bunăstării materiale și spirituale a poporului. Gradul mai înalt de socializare a proprietății socialiste de stat nu constituie un criteriu de subapreciere a proprietății cooperatiste, nici de contrapunere a lor. La Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1982 s-a arătat că în actuala etapă a construcției socialiste din țara noastră, proprietatea socialistă a întregului popor nu mai are caracterul unei proprietăți statale, scoțându-se în evidență, în mod deosebit, că obiectul acestei proprietăți aparține în măsură egală colectivelor de producție, tuturor membrilor societății în ansamblul ei și că statul socialist — ca instrument în mîna clasei muncitoare, a întregului nostru popor, ca reprezentant al societății — este administratorul general al proprietății poporului ²².

Pentru a se generaliza răspunderile privind aplicarea fermă a principiilor enunțate pe ansamblul economiei naționale, în 1983 a fost reglementat prin lege contractul-angajament, ce se încheie între stat și colectivele de oameni ai muncii din întreprinderi și centrale, prin care patrimoniul unităților socialiste se încredințează personalului muncitor în vederea exercitării nemijlocite a prerogativelor și răspunderilor ce decurg din calitatea oamenilor muncii de producători, proprietari și beneficiari ai întregii avuții naționale ²³. De asemenea, fiecare om al muncii semnează un angajament individual în care sînt cuprinse obligațiile ce îi revin din contractul-angajament al unității în care lucrează în ceea ce privește realizarea integrală a sarcinilor de producție la un nivel calitativ superior,

²¹ *Funcțiile statului socialist român. Dinamică și perspective*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 53—56.

²² Constantin Răducu, *Gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu despre noua calitate a oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai muncii lor*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 17—30.

²³ *Legea nr. 3 privind contractul-angajament*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XIX, partea I, nr. 51 din 9 iulie 1983, p. 7—10.

folosind cu randament maxim materiile prime, materialele, combustibilul și energia, mașinile și utilajele, toate mijloacele de producție din dotarea întreprinderii.

O contribuție creatoare a partidului și statului nostru la teoria și practica constituirii și dezvoltării proprietății socialiste de stat o reprezintă și instituirea, începînd din anul 1982, a dreptului cetățenilor de a contribui, în bani, sub formă de părți sociale, la dezvoltarea mijloacelor fixe productive și de a obține, în funcție de aportul respectiv, un venit suplimentar rezultat din beneficiu. Folosirea acestei căi de dezvoltare a proprietății socialiste are drept scop asigurarea cadrului necesar pentru ca oamenii muncii să realizeze mai direct și mai concret calitatea de proprietari asupra părții din proprietatea întregului popor încredințată spre gospodărire și dezvoltare, întărirea legăturii lor cu unitățile în care lucrează, cointeressarea mai accentuată a personalului muncitor în obținerea de rezultate economice superioare. „Deținerea unei părți sociale din proprietatea întreprinderii — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — va crește și mai mult sentimentul de stăpîn al proprietății socialiste, preocuparea pentru apărarea și dezvoltarea unităților economice, pentru creșterea rentabilității și eficienței în toate domeniile activității sociale”²⁴.

În funcție de condițiile și realitățile concrete din țara noastră și pe măsura dezvoltării forțelor de producție, a gradului de conștiință al maselor, s-a perfecționat, în continuare, sistemul de repartitie — pîrghie importantă în dezvoltarea funcției economice a statului socialist. În anii 1968—1972 s-a experimentat un sistem perfecționat de retribuire a muncii ale cărei rezultate au constituit baza elaborării proiectului legii retribuiri după cantitatea și calitatea muncii, dezbătut și aprobat de Conferința Națională a partidului din 1972. După ce a fost supusă dezbaterii publice și perfecționată pe baza propunerilor făcute, Marea Adunare Națională a adoptat Legea retribuiri după cantitatea și calitatea muncii depuse. În virtutea acestei importante reglementări s-au asigurat, pentru toți oamenii muncii : dreptul la muncă ; un raport corespunzător între veniturile directe ale diferitelor categorii de personal muncitor ; evitarea tendinței de diferențiere exagerată a veniturilor, cît și a celei de egalitarism mic-burghez ; înlăturarea oricăror surse de venituri nebazate pe muncă ; combaterea oricăror încercări de însușire a rezultatelor muncii altora etc.

Extinderea și generalizarea, în anul 1984, a aplicării formei de retribuire în acord global în unitățile economice din industrie, construcții-montaj, agricultură, transporturi, cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică, proiectare și alte sectoare a contribuit la perfecționarea relațiilor de producție, la exercitarea, pe un plan superior a funcției economice-organizatorice a statului nostru socialist. De mare importanță în ridicarea eficienței economice și a nivelului de trai al celor ce muncesc s-au dovedit acele prevederi potrivit cărora veniturile nu mai sînt plafonate și nici garantate, ele depinzînd nemijlocit de aportul fiecăruia la realizarea producției și cele prin care fondul de retribuire pus la dispoziția unităților și cel repartizat fiecăruia om al muncii se determină în strînsă corelație cu un sistem de indicatori, între care de bază este realizarea producției fizice pe sortimente, produse, subansamble, piese, repere sau lucrări, care

rezultă din planul național unic și din producția planificată pe minister, centrală sau întreprindere ²⁵.

Un rol determinant în perfecționarea funcției economice-organizatorice a statului socialist l-a avut conceperea și aplicarea unor structuri organizatorice eficiente în industrie și agricultură, care au sintetizat — într-un mod original, adecvat deplin condițiilor concrete din țara noastră — cerințele valorificării avantajelor specializării și amplasării raționale a producției, amplificării cooperării, apropierii conducerii de producție, a adoptării deciziilor de locul înfăptuirii lor, eliminării paralelismelor și simplificării relațiilor dintre unitățile economice, creșterii operativității în activitatea de conducere și reducerile structural necesare ale aparatului administrativ-funcționar. De o însemnătate deosebită în această direcție a fost și noua organizare administrativ-teritorială a țării din 1968, precum și modificările ei din ianuarie 1981. În urma acestor măsuri au fost eliminate verigile intermediare inutile și s-a apropiat conducerea de unitățile de bază. Pe baza acestor reglementări, structura actuală a organizării administrative a teritoriului țării cuprinde 40 de județe, municipiul București, Sectorul Agricol Ilfov (subordonat municipiului București), 55 de municipii, 180 de orașe, 2 705 de comune ²⁶.

În vederea rezolvării la un nivel superior a problemelor esențiale ale economiei moderne, ale organizării științifice a producției și circulației bunurilor materiale, ale încadrării armonioase a întreprinderilor în mecanismul economiei naționale, au fost concepute și aplicate o serie de noi structuri organizatorice eficiente în industrie. Astfel, potrivit hotărârilor Conferinței Naționale a partidului din 1967, întregul sistem de organizare și conducere a industriei a fost trecut de la forma administrativ-economică la cea economico-organizatorică, concretizată prin realizarea unei structuri pe verigile întreprindere—centrală—minister.

În ansamblul acestui sistem, ministerul economic asigură înfăptuirea politicii partidului și exercită conducerea unitară în ramura respectivă. Atribuțiile ministerului au un predominant caracter de stabilire a orientărilor generale, misiunea sa principală fiind aceea de a elabora — pe baza obiectivelor cuprinse în planul național unic de dezvoltare economico-socială — strategia globală de dezvoltare a ramurii respective și politicile vizînd evoluția principalelor domenii de activitate.

La rîndul ei, centrala industrială constituie o unitate economică puternică, care cuprinde întreprinderi și alte unități de producție — grupe după criteriile integrării verticale și ale integrării pe orizontală — și are în componența sa unități de cercetare științifică și inginerie tehnologică, de proiectare, comerț exterior, aprovizionare, desfacere, prelucrare automată a datelor, pregătirea și perfecționarea cadrelor, precum și alte unități necesare îndeplinirii sarcinilor ce le revin. Întreprinderea constituie veriga de bază a producției; ea își integrează activitatea în strategia și politica stabilite la nivelul centralei din care face parte, acționînd,

²⁵ *Legea nr. 2 privind principiile de bază ale perfecționării sistemului de retribuire a muncii și de repartitie a veniturilor oamenilor muncii*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XIX, partea I, nr. 51 din 9 iulie 1983, p. 1—6.

²⁶ *Legea nr. 2 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul IV, partea I, nr. 17—18 din 17 februarie 1968, p. 132—134 și *Legea nr. 8 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XVII, partea I, nr. 3 din 23 ianuarie 1981, p. 1—10.

în condițiile unei largi autonomii funcționale, pentru valorificarea superioară a resurselor materiale, umane și financiare de care dispune²⁷.

Exercitându-se în cadrul funcției economice-organizatorice, conducerea generală a tuturor ramurilor economiei naționale, în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea au fost aduse importante perfecționări și structurilor organizatorice din agricultură. În acest sens, ca urmare a hotărârilor primului Congres al țărănimii cooperatiste din România — martie 1966 — au fost instituționalizate și lărgite atribuțiile organelor de conducere colectivă la nivelul unităților cooperatiste — adunarea generală a cooperatorilor — și au fost create organizații obștești proprii ale țărănimii, cu importante atribuții organizatorice, economice și social-politice: Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție (U.N.C.A.P.) și uniunile județene²⁸. De remarcat faptul că președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor de Producție este membru al guvernului, în calitate de reprezentant direct al țărănimii cooperatiste, iar U.N.C.A.P. face parte din Frontul Democrației și Unității Socialiste.

În 1967 gospodăriile agricole de stat au fost reorganizate, transformate în întreprinderi agricole de stat, iar în 1969 s-a trecut la organizarea asociațiilor intercooperatiste și s-au perfecționat formele de organizare a unităților de mecanizare a agriculturii; în 1977 au fost constituite comisiile producătorilor agricoli în toate localitățile necooperativizate de la deal și munte²⁹.

Pornind de la stadiul la care a ajuns dezvoltarea forțelor de producție în întreaga economie națională, în general, și a celor din agricultură, în special, de la faptul că organizarea, mecanizarea și chimizarea au determinat o apropiere puternică între sectorul cooperatist și cel de stat din agricultură, precum și de la necesitatea întăririi conducerii unitare, tehnice și economice a agriculturii, în 1979 au fost înființate consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste. Cu o structură și o funcționalitate mult îmbunătățite față de formele precedente, consiliile unice agroindustriale cuprind toate unitățile și instituțiile cu profil agricol din zona lor de activitate și, în calitate de titular de plan, răspund de realizarea sarcinilor ce revin unităților agricole componente³⁰.

Pornind de la rolul de importantă forță de producție pe care îl îndeplinește știința, o latură distinctă a activității economice-organizatorice a statului a reprezentat-o continua preocupare pentru perfecționarea structurilor și a activității din acest domeniu. Astfel, în anul 1965 a fost creat, pe lângă Consiliul de Miniștri, Consiliul Național al Cercetării Științifice³¹ — din anul 1971, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie —, organism a cărui menire este de a stabili un plan unic de cercetare pe scară națională și a asigura îndeplinirea lui. În scopul unirii orga-

²⁷ *Funcțiile statului socialist român. Dinamică și perspective*, p. 56—57.

²⁸ *Congresul cooperativelor agricole de producție*, 7—9 martie 1966, Editura politică, București, 1966, p. 475.

²⁹ *Lege pentru aprobarea statutelor organizațiilor producătorilor agricoli cu gospodării individuale din localitățile necooperativizate*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XIV, partea I, nr. 59 din 13 iulie 1978, p. 1.

³⁰ *Decret privind organizarea direcțiilor generale pentru agricultură și industria alimentară județene și a municipiului București, precum și a consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XVI, partea I, nr. 9—10 din 1 februarie 1980, p. 1—71.

³¹ *Lege cu privire la înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Național al Cercetării Științifice*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul I, partea I, nr. 21 din 23 decembrie 1965, p. 165—167.

nice a preocupărilor instituțiilor de cercetări științifice cu nevoile economiei naționale a fost instituit, în 1970, contractul de cercetare, ca instrument de consolidare a legăturilor dintre știință și producție. Majoritatea institutelor tehnologice au trecut la organizarea în regimul gestiunii economice proprii.

În anii 1969—1970 s-a trecut la o mai bună organizare a vieții academice în România. Au fost create noi academii, specializate pe mari ramuri sau domenii. Astfel, a luat ființă Academia de Științe Medicale³², Academia de Științe Agricole și Silvicultură³³, Academia de Științe Sociale și Politice³⁴. Aceste noi instituții științifice au preluat în competență, de la Academia R. S. România, institutele din sfera lor de specialitate, reușindu-se astfel a se grupa mai omogen, într-o ambianță unitară, institute cu același profil sau asemănător, păstrându-se, totodată, prin centrele lor de cercetare rămase în sistemul de organizare a Academiei, o linie de continuitate³⁵. O contribuție de seamă în domeniul cercetării științifice aduce și Ministerul Educației și Învățământului prin rețeaua sa de cercetare ce cuprinde mai multe institute și centre de cercetare în științele naturii și științele sociale.

Măsurile de îmbunătățire a activității Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, hotărâte de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., în iunie 1979, transformarea C.N.Ș.T. în organism central de partid și de stat, au contribuit la creșterea rolului și aportului C.N.Ș.T. în aplicarea politicii partidului în domeniul cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și promovării progresului tehnic, în educarea și formarea cercetătorilor, a tuturor specialiștilor în spiritul revoluționar, al răspunderii pentru buna gospodărire și sporire a avuției naționale.³⁶

O contribuție importantă la înfăptuirea unitară a politicii partidului în domeniile științei, tehnologiei și învățământului, în vederea promovării progresului tehnic și științific în toate sectoarele vieții economice și sociale, dezvoltării și perfecționării învățământului de toate gradele, formării cadrelor, o aduce Consiliul Național al Științei și Învățământului³⁷, constituit, ca organism de partid și de stat, în 1985, și al cărui președinte este tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu.

O însemnătate deosebită pentru perfecționarea și dezvoltarea funcției economico-organizatorice a statului, pentru ridicarea ei pe noi trepte calitative a reprezentat-o trecerea la aplicarea noului mecanism econo-

³² *Legea nr. 39/1969 privind înființarea Academiei de Științe Medicale*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul V, partea I, nr. 90 din 21 august 1969, p. 5—6.

³³ *Legea nr. 19/1970 privind organizarea și funcționarea Academiei de Științe Agricole și Silvicultură*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul VI, partea I, nr. 22 din 18 martie 1970, p. 131—132.

³⁴ *Legea nr. 18/1970 privind înființarea Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul VI, partea I, nr. 22 din 18 martie 1970, p. 130.

³⁵ Ion Bulei : *Cultura socialistă, o componentă esențială a procesului edificării conștiinței a socialismului în țara noastră*, în „Revista de istorie”, tom. 32, nr. 11, 1979, p. 2 077—2 096.

³⁶ *Decret nr. 60 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XVI, partea I, nr. 20 din 8 martie 1980, p. 1—6.

³⁷ *Decret privind organizarea și funcționarea Consiliului Național al Științei și Învățământului și a consiliilor științei și învățământului județene și al municipiului București*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XXI, partea I, nr. 83 din 31 decembrie, 1985, p. 1—3.

mico-financiar și a principiilor autoconducerii muncitorești și autogestiei economice-financiare la nivelul întregii societăți.

Adoptarea acestor măsuri s-a impus cu necesitate pentru soluționarea contradicțiilor apărute între baza tehnico-materială modernă creată și eficiența economică încă nesatisfăcătoare cu care este utilizată, între dezvoltarea forțelor de producție umane și materiale și diferitele laturi ale relațiilor de producție, între necesitatea obiectivă a cunoașterii temeinice a cererii, presupusă de existența pieții interne și externe³⁸, și caracterul, devenit greoi, al vechiului mecanism economico-financiar, între necesitățile de desfășurare tot mai largă și eficientă a democratismului economic socialist și limitele vechiului mecanism economico-financiar.

Răspunzând acestor necesități, Plenara C.C. al P.C.R. a adoptat, în martie 1978, noul mecanism economico-financiar, care, în esență, are ca principale elemente: introducerea valorii producției nete și a producției fizice ca indicatori de bază ai activității productive, precum și perfecționarea celorlalți indicatori economico-financiar, participarea oamenilor muncii la beneficii, îmbunătățirea structurilor de conducere, în sensul întăririi autoconducerii și autogestiei economice în întreprinderi. S-a creat posibilitatea unei mai bune exprimări a rezultatelor eforturilor proprii pentru realizarea producției fizice necesare economiei, asigurarea comensurării atât a aspectelor cantitative, cât și a celor calitative ale activității, a aportului fiecărei unități economice.

În strânsă legătură cu noul mecanism economico-financiar se situează și sistemul autoconducerii muncitorești și al autogestiei economice, inițiat de partid în anul 1978. Sistemul prevede că fiecare unitate economică, colectiv de oameni ai muncii, exercitându-și atribuțiile ce decurg din calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, poartă răspunderea directă și nemijlocită pentru mijloacele și bunurile, pentru partea din proprietatea comună ce le-a fost încredințată de societate spre administrare, astfel încât unitatea respectivă să-și acopere cheltuielile de producție și de circulație din veniturile proprii și să obțină beneficii³⁹. În felul acesta întreprinderile și centralele dispun, în cadrul planului și bugetului de venituri și cheltuieli, atât de mijloacele pentru dezvoltarea capacităților de producție, cât și de cele pentru satisfacerea directă a unor necesități sociale, inclusiv în domeniul construcției de locuințe.

În lumina hotărârilor Congreselor al XII-lea (1979) și al XIII-lea (1984) ale Partidului Comunist Român și ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1982, s-au adoptat măsuri de mare importanță, menite să asigure cadrul larg, cuprinzător, de funcționare a noului mecanism economico-financiar, de aplicare fermă a principiilor autoconducerii muncitorești și autogestiei economice. Ele privesc perfecționarea activității de planificare, inclusiv sporirea rolului controlului ca instrument de planificare, reierarhizarea și completarea sistemului indicatorilor de plan, așezarea pe noi principii a sistemului de prețuri, perfecționarea activității de comerț exterior, lărgirea atribuțiunilor și competențelor organelor colective de conducere ale unităților economice și financiare necesare sarcinilor ce le revin.

³⁸ Iulian Dănescu, *Dinamica relațiilor economice internaționale ale României în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 3/1986, p. 122.

³⁹ *Legea nr. 5 privind organizarea și conducerea unităților socialiste de stat*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XIV, nr. 56 din 12 iulie 1978, p. 1—31.

Odată cu trecerea la înfăptuirea unei noi etape a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, în cadrul cincinalului 1986—1990, funcția economică a statului socialist capătă noi dimensiuni calitative. Astfel, în viziunea creatoare, profund științifică, pe care o relevă Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R., conceptul de conducere și planificare capătă un conținut nou, mai amplu, caracterizat prin participarea largă și nemijlocită — pe baza principiului centralismului democratic — a tuturor oamenilor muncii, în calitate de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai valorilor materiale și spirituale, la elaborarea și înfăptuirea planului de dezvoltare economico-socială. Firește, afirmarea drepturilor adunărilor generale ale consiliilor oamenilor muncii de a adopta hotărâri în toate problemele privind planurile și activitatea economico-socială nu pune problema diminuării rolului statului în conducerea unitară a societății, dimpotrivă, aceste drepturi trebuie să se îmbine în mod armonios cu aplicarea și respectarea riguroasă a prevederilor planului național unic de dezvoltare economico-socială. „Să avem permanent în vedere — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că nu putem slăbi sub nici o formă conducerea unitară a activității economico-sociale pe baza planului unic — care trebuie să îmbine interesele fiecărei unități, ale fiecărui colectiv de oameni ai muncii cu interesele generale ale societății noastre socialiste, ale întregului popor“⁴⁰.

Precizări importante s-au făcut în Raport și în legătură cu viitorul funcției economico-organizatorice, subliniindu-se că aceasta nu va dispărea niciodată, deoarece societatea va trebui să dispună întotdeauna de organisme centrale proprii care să asigure conducerea activității economico-sociale pe baza aplicării legităților sociale, evitându-se disproporțiile, soluționând contradicțiile, asigurând dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

În perioada ce a trecut de la Congresul al XIII-lea, problema perfecționării funcției economico-organizatorice a statului socialist român, a raporturilor dintre partid și stat, dintre statul socialist și organizațiile de masă și obștești, a sporirii participării oamenilor muncii la conducerea propriei activități au fost abordate în repetate rînduri în cuvîntările secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în magistrala sa Expunere la adunarea solemnă consacrată aniversării a 65 de ani de la făurirea P.C.R., în cadrul unor plenare ale Comitetului Central al partidului, la congresele și consfăturile diferitelor organisme din cadrul sistemului nostru politic, îndeosebi la Congresul al III-lea al Consiliilor oamenilor muncii din septembrie 1986.

Pornind de la obiectivul fundamental al actualului cincinal — depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea României în rîndul țărilor mediu dezvoltate —, în lumina concluziilor izvorîte din aceste documente, pentru activitatea statului socialist și cu precădere pentru funcția sa economico-organizatorică, primordiale devin apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste, ridicarea pe noi trepte a calității de proprietar colectiv, accentuarea laturilor calitative în toate sectoarele economiei naționale. În vederea înfăptuirii acestor obiective au fost stabilite noi măsuri pentru îmbunătățirea mecanismului economico-financiar.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 57.

În mod deosebit, în acest context, rețin atenția : obligativitatea ca producția destinată consumului intern și exportului să fie practic integral contractată pînă la definitivarea planului pentru anul următor ; normele de consum și sarcinile de tipizare a produselor și materialelor să fie stabilite cu un an înaintea anului de plan, astfel încît să poată fi folosite la fundamentarea indicatorilor de plan pentru perioada următoare ; instituirea obligativității determinării pe repere, semifabricate și produse, pe baza normelor de consum stabilite, a cheltuielilor pentru materii prime, materiale, combustibili și energie, ținîndu-se seama de folosirea tehnologiilor avansate ; utilizarea intensă a capacităților de producție și gospodărirea cu maximă eficiență a resurselor materiale, precum și stabilirea prin plan, pe unitatea de produs, la principalele resurse materiale și energetice, atît a consumului total cît și a cantității minime de resurse refolosibile ce va fi utilizată în cadrul consumului total ; perfecționarea activității de tipizare, care contribuie nemijlocit la mai buna folosire a capacităților de producție, permite creșterea seriei de fabricație, stabilirea de norme de consum rigurose determinate, îmbunătățirea parametrilor de calitate, simplificarea operațiilor tehnologice ; dotarea cu noi mașini, utilaje sau instalații numai în condițiile în care se asigură, la cele existente în dotare, realizarea parametrilor proiectați, reexaminarea duratelor de serviciu normate ale fondurilor fixe, îndeosebi la categoriile de fonduri fixe în care evoluția progresului tehnic este mai rapidă.

Pe același plan de preocupări pentru dezvoltarea funcției economice-organizatorice a statului socialist se înscrie și noua Lege privind retribuirea în acord global și în acord direct a personalului muncitor, adoptată de Marea Adunare Națională în aprilie 1986, prin care se urmărește să se asigure legarea și mai strînsă a veniturilor individuale de îndeplinirea sarcinilor de plan, de realizarea producției fizice și a celei destinate exportului, creșterea ponderii produselor de calitate superioară și reducerea consumurilor specifice normate de materii prime, materiale, combustibili și energie, sporirea productivității muncii și a eficienței economice ⁴¹.

Reafirmarea, la începutul acestui nou cincinal, a concepției P.C.R., a secretarului său genereal, tovarășul Nicolae Ceaușescu, despre necesitatea dezvoltării armonioase a industriei și agriculturii, care împreună constituie ramuri de bază, hotărîtoare pentru dezvoltarea societății noastre a avut menirea să contribuie la precizarea mai clară a rolului și funcțiilor statului socialist, să întărească rolul său în conducerea și administrarea economiei naționale.

⁴¹ *Lege privind retribuirea în acord global și în acord direct a personalului muncitor*, în „Buletinul oficial al R.S.R.”, anul XXII, partea I, nr. 21 din 10 aprilie 1986, p. 1—9.

CONTRIBUȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN LA DEFINIREA CONCEPTULUI DE SOLIDARITATE INTERNAȚIONALĂ ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

ELISABETA PETREANU

Realizările dobândite de întregul nostru popor în procesul de edificare a unei noi orînduiri sociale pe pămîntul României — proces multi-lateral care a determinat profunde transformări în structura societății românești —, politica Partidului Comunist Român de înflorire a națiunii române, de apărare și consolidare a statului, a independenței naționale a poporului român, participarea consecventă a țării noastre la viața politică internațională, contribuția sa — principială și constructivă — la elucidarea ori soluționarea unor probleme ale lumii contemporane, politica și activitatea susținută pentru dezvoltarea largă a colaborării cu statele socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești din toată lumea, cu forțele democratice și progresiste de pretutindeni au angajat România pe calea progresului și civilizației, i-au sporit prestigiul, i-au asigurat un loc distinct în peisajul vieții politice contemporane.

O contribuție decisivă la efortul întregului popor pentru edificarea acestei ipostaze a României a avut-o secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Întreaga evoluție a țării noastre din ultimii 22 de ani este organic legată de numele și activitatea sa. Tot ceea ce s-a construit în economie în aceste două decenii, ritmurile de dezvoltare ale industriei, orientările privind agricultura, progresul științei și tehnicii, perfecționarea vieții de stat, activitatea internațională pentru afirmarea României în lume și pentru dobîndirea unui prestigiu internațional poartă amprenta gândirii și acțiunii secretarului general al Partidului Comunist Român. Personalitatea sa prodigioasă a imprimat un suflu înnoitor întregii activități politice-sociale românești.

De la începutul activității sale ca secretar general al P.C.R., în mod consecvent de-a lungul celor peste două decenii de cînd se află în fruntea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a dovedit adeptul gândirii creatoare în toate domeniile vieții politice-sociale românești ; de asemenea, în numeroase domenii ale gândirii social-politice contemporane, ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale. În toți acești ani, secretarul ge-

neral al partidului nostru s-a situat și a acționat împotriva imobilismului în gândire, împotriva tendințelor de a rupe teoria de practică, de a ignora realitățile noi ale lumii contemporane, împotriva ideii — sau practicii — de a accepta ca imuabile concepte (sau categorii) ale materialismului dialectic și istoric, ale teoriei și practicii revoluționare, împotriva tendințelor de a le prezenta, interpreta sau aplica din unghiul unor necesități sau dorințe subiective.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat, în repetate rânduri, că înnoirea concepției revoluționare a proletariatului, îmbogățirea teoriei și practicii edificării societății socialiste, eliminarea oricărui tendințe de închistare și dogmatism constituie o necesitate imperioasă a luptei pentru transformarea progresistă a întregii societăți. O serie de teze fundamentale privind revoluția și construcția socialistă, caracteristicile epocii contemporane, relațiile dintre state, inclusiv dintre statele socialiste, relațiile dintre partidele politice, partidele comuniste și muncitorești, partidele socialiste și social-democrate, dintre aceste partide și alte forțe ale procesului revoluționar mondial, mișcările de eliberare națională, forțele democratice și progresiste, au fost văzute dintr-un unghi nou, în raport cu dialectica dezvoltării sociale, cu imperativele noi ale lumii contemporane. Secretarul general al Partidului Comunist Român a contribuit la înțelegerea și interpretarea dintr-un unghi nou a unor concepte îndelung controversate în gândirea social-politică contemporană. „Nu trebuie să căutăm în operele clasicilor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — dacă au spus sau nu ceva despre fenomenele de astăzi. A gândi așa înseamnă a acționa dogmatic, înseamnă a fi nu revoluționar ci conservator, a rămâne în urma dezvoltării sociale“¹.

Întreaga activitate — teoretică și practică — desfășurată în acești ani de către secretarul general al partidului demonstrează efortul de a înțelege și aplica teoria revoluționară din perspectiva dezvoltării sociale, a fenomenelor noi pe care le incumbă evoluția procesului revoluționar contemporan, de a căuta răspunsuri nu în cărți, ci în viață. Ieșind de sub imperiul fetișizării unor concepte sau experiențe, al unor definiții stereotipe, lipsite de realism, gândirea social-politică din țara noastră și-a recăpătat — sub impulsul novator determinat de activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu — capacitatea de a investiga, de a interpreta și, deci, de a înnoi. În acest fel au putut fi aduse contribuții de largă perspectivă, cu adânci consecințe practice pentru politica și activitatea internă și internațională a Partidului Comunist Român, a României socialiste.

Unul dintre domeniile care a polarizat gândirea creatoare și activitatea neobosită a secretarului general al partidului a fost și este acela al politicii și activității internaționale a Partidului Comunist Român. În anii care au trecut de când se află în fruntea partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu, afirmarea internațională a P.C.R. a cunoscut noi coordonate. Prin activitatea prodigioasă a secretarului său general, poziția partidului nostru în mișcarea comunistă și muncitorească internațională a dobândit o dimensiune nouă, inconfundabilă. Ea se definește printr-o poziție principală, printr-o gândire dialectică, inspirată din analiza atentă a fenomenelor politice și sociale ce au loc în lumea contemporană, printr-o gândire elibe-

rată de prejudecăți și idei preconcepute, conexată intereselor naționale ale poporului român.

În istoria mișcării comuniste și muncitorești internaționale din ultimele două decenii poziția Partidului Comunist Român, a secretarului său general față de cele mai importante probleme ale procesului revoluționar mondial a devenit o poziție de referință. În acești ani, partidul nostru a participat activ la dezbaterile problemelor lumii contemporane, ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale față de care s-a situat, întotdeauna, pe o poziție principială și constructivă. Relațiile politice ale partidului nostru, de prietenie și colaborare, de solidaritate cu partidele comuniste și muncitorești din toată lumea, cu mișcările de eliberare națională, cu alte forțe democratice și progresiste de pretutindeni au cunoscut o amploare și un dinamism fără precedent.

În această privință este elocvent faptul că partidul nostru întreține astăzi relații prietenești, de fructuoasă colaborare, cu circa 200 de partide revoluționare, democratice și progresiste — partide comuniste și muncitorești, socialiste și social-democrate, partide de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, mișcări de eliberare națională, alte forțe democratice și progresiste. Comparativ cu perioada anterioară anilor 1965, această cifră reprezintă o triplare a densității numerice a raporturilor internaționale ale partidului, o diversificare evidentă a acestor relații.

Dimensiunea nouă a acestei politici își extrage substanța din concepția partidului nostru, a secretarului său general privind locul și rolul tuturor forțelor ce se manifestă în lumea contemporană, forțe care dau amploare procesului revoluționar mondial, și care — într-un fel sau altul — contribuie, prin experiențele pe care le parcurg, la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare. Întâlniri, contacte, schimburi de experiență; poziții principiale într-o multitudine de probleme ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale; acțiuni consecvente pentru întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru depășirea divergențelor și promovarea unor norme de relații între partide bazate pe egalitate și respect reciproc, pe neamestec în treburile interne și externe, pe dreptul fiecărui partid de a-și hotărî linia politică în concordanță cu realitățile din țara sa, în concordanță cu cerințele și interesele propriului popor — toate acestea dau expresie poziției Partidului Comunist Român în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, prestigiului său, contribuției sale la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare. Personalitatea secretarului general al partidului, gândirea și acțiunea sa au imprimat politici și activității P.C.R. caracteristici definitorii pentru istoria sa de după Congresul al IX-lea: cutezanță creatoare, înaltă principialitate, spirit novator, apărarea consecventă a intereselor naționale ale poporului român, promovarea unor idei și concepte izvorâte din realitățile lumii contemporane, ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ale procesului revoluționar mondial.

Prin activitatea sa — teoretică și practică —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus contribuții de substanță la afirmarea unei concepții profund revoluționare privind principiile și normele relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești și, în acest cadru, dintre partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste, dintre aceste partide și forțele democratice și progresiste; de asemenea, privind conținutul și formele de manifestare ale colaborării și solidarității internaționale în epoca contemporană. În legătură cu acest concept — al solidarității internaționale în

epoca contemporană —, tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul de a fi demonstrat inactualitatea unor teze, caracterul precar al unor abordări înguste, necesitatea de a privi acest domeniu extrem de important al activității politice a partidelor comuniste și muncitorești din perspectiva realităților epocii contemporane.

În acțiunea sa pentru definirea conceptului de solidaritate internațională, în concordanță cu cerințele noi ale procesului revoluționar mondial, secretarul general al P.C.R. nu a ignorat experiența istorică a mișcării muncitorești, revoluționare, democratice și progresiste din România. Nu a ignorat, de asemenea, experiența istorică a Partidului Comunist Român, cu toate învățămintele ce decurg din ea. Analiza și înțelegerea experienței trecutului a constituit una din sursele viguroase, inspiratoare, care se află la baza conceptului de solidaritate internațională în epoca contemporană, elaborat și promovat de către secretarul general al Partidului Comunist Român. „Solidaritatea internațională și întrajutorarea reciprocă cu celelalte detașamente înaintate ale popoarelor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au caracterizat întotdeauna mișcarea revoluționară și democratică din România”².

Într-adevăr, încă de la începuturile sale, mișcarea muncitorească și democratică din România s-a afirmat ca un detașament înaintat al luptei poporului pentru libertate și progres, participând activ la toate marile evenimente politice și sociale care au avut loc pe arena internațională. Spiritul internaționalist, solidaritatea militantă străbat ca un fir roșu întreaga istorie a mișcării revoluționare, muncitorești și democratice din România.

În anii construcției socialiste și, îndeosebi, în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., această componentă a activității internaționale a Partidului Comunist Român a cunoscut noi valențe, îmbogățindu-și permanent conținutul și formele de manifestare, pe baza unei concepții novatoare, realiste și unitare, profund revoluționare. Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul de a fi determinat o privire nouă asupra conceptului de solidaritate internațională în epoca contemporană, de a fi pus în lumină exigențele și principiile colaborării între partidele comuniste și muncitorești, între aceste partide și celelalte forțe politice, democratice și progresiste ce se manifestă pe arena vieții politice internaționale. Secretarul general al P.C.R. a elaborat și fundamentat o concepție științifică, înaintată și profund novatoare despre solidaritatea internațională, potrivit imperativelor epocii noastre, stadiului actual de dezvoltare a mișcării revoluționare. În același spirit novator — dovedit în toate celelalte domenii ale vieții politice-sociale românești, ale activității interne și internaționale a Partidului Comunist Român — tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus bazele unei metodologii noi în abordarea problemelor complexe ale colaborării forțelor revoluționare, democratice și progresiste implicate în viața politică internă și internațională contemporană.

Începînd din 1965, în rapoartele prezentate în cadrul Congreselor Partidului Comunist Român sau în cadrul Conferințelor Naționale ale P.C.R., în cuvîntările rostite cu diferite prilejuri, în țară sau peste hotare, în cadrul unor întîlniri bi sau multilaterale pe linie de partid sau de stat, în interviuri acordate unor corespondenți sau reprezentanți ai presei străine această problemă s-a aflat permanent în atenția sa. Dezvoltarea

socială, fenomenele și tendințele vieții politice actuale, imperativele procesului revoluționar contemporan au făcut necesară o abordare nouă a conceptului de solidaritate internațională. În repetate rînduri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că practica revoluționară demonstrează că nu se pot obține succese în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru realizarea aspirațiilor supreme de dreptate socială și națională decît folosind teoria științifică a materialismului dialectic și istoric, nu ca pe o dogmă, nu ca pe o schemă imuabilă, ci ca pe o metodă de studiere, de cunoaștere și înțelegere a cerințelor ridicate de viață, a imperativelor dezvoltării societății, ca pe o călăuză vie în stabilirea căilor de luptă, corespunzător realităților fiecărei etape istorice. „Numai pe baza înțelegerii și promovării cu curaj a noului — precizează secretarul general al P.C.R. — se poate acționa în spirit cu adevărat revoluționar”³.

În acest sens, pornind de la realități și nu de la dogme, folosind teoria materialismului dialectic și istoric ca pe o metodă de cunoaștere, a fost elaborat conceptul de solidaritate internațională în epoca contemporană, au fost formulate orientările de bază ale politicii Partidului Comunist Român de colaborare și solidaritate internațională. Această politică a partidului nostru a fost așezată pe baze ce corespund intereselor naționale ale poporului român, cerințelor edificării societății socialiste în România. Unele probleme, larg dezbătute în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, cum sînt : conceptul de internaționalism și, implicit, de solidaritate internațională, raportul dialectic dintre național-internațional, dintre independență națională și colaborare internațională, principiile relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, căile și necesitatea unei unități de tip nou, raporturile dintre partidele comuniste și muncitorești și alte forțe politice, revoluționare, democratice și progresiste, antiimperialiste și antirăzboinice au fost analizate în spiritul concepției marxist-leniniste și interpretate din perspectiva cerințelor noi ale procesului revoluționar mondial. Demersul teoretic al secretarului general al P.C.R. a relevat necesitatea înlăturării unor abordări înguste ale conceptului de solidaritate internațională, a unor teze învechite, limitative și echivoce, care se vedeau a fi tot mai mult contrare realităților politice-sociale contemporane. Grație activității tovarășului Nicolae Ceaușescu, punctul de vedere al Partidului Comunist Român a polarizat interesul multor partide comuniste și muncitorești, de asemenea, al unor forțe politice, democratice și progresiste interesate — sau angajate deja — în procesul de înnoire politică, de eliberare națională ori de emancipare socială.

Pornind de la experiența mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din România — și mai cu seamă de la învățămintele acesteia —, ținînd seama de trecut dar și de prezent, analizînd procesele politice, sociale și naționale care au avut, și au loc, în lumea contemporană, secretarul general al Partidului Comunist Român a demonstrat că, în noile condiții istorice, conceptul de solidaritate internațională incumbă alte dimensiuni, alte exigențe și alte forme de manifestare.

În elaborarea concepției sale privind solidaritatea internațională, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pornit de la analiza epocii contemporane, a fenomenelor și tendințelor caracteristice procesului revoluționar mondial. Au fost analizate structura forțelor sociale și politice care determină, în mod obiectiv, progresul social, de asemenea obiectivele (diferențiate) pe

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 334.

care și le formulează aceste forțe. A fost supusă analizei problematica nouă a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a celorlalte forțe democratice, progresiste, antiimperialiste și antirăzboinice ce acționează pe plan național și mondial; schimbările produse în raportul forțelor politice — dar și de altă natură — care acționează pe plan național, cât și al forțelor ce acționează pe plan mondial. Totodată, a fost luat în considerare procesul de maturizare a partidelor și organizațiilor revoluționare, democratice și progresiste, antiimperialiste și antirăzboinice, procesul de radicalizare și emăncipare a unor categorii sociale, eterogene din punct de vedere politic sau social, schimbările care au avut — și au loc — în rândurile unor categorii neorganizate. Au fost supuse studiului influența și forța polarizatoare a marilor procese transformatoare caracteristice epocii noastre: trecerea la socialism, mișcarea de eliberare națională, dezideratele vitale ale unor mase mari de oameni, care — indiferent de convingerile politice, religioase sau filozofice — sînt interesate sau participă la edificarea unei lumi mai bune, mai drepte, la lupta pentru apărarea păcii, pentru evitarea unei catastrofe nucleare. Concomitent cu analiza proceselor obiective ale lumii contemporane, secretarul general al Partidului Comunist Român a supus analizei evantaiul forțelor ce se afirmă în viața politică internă și internațională, diversitatea acestor forțe, locul și rolul lor în procesele politice și sociale contemporane. A fost analizată structura forțelor politice și sociale, naționale, democratice și progresiste ce acționează sau se afirmă în viața politică și socială.

Pe baza acestei analize, tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat creșterea continuă a rolului clasei muncitoare, atît în societate cît și în viața politică internă și internațională. În țările industrializate, clasa muncitoare reprezintă majoritatea națiunii, afirmîndu-se ca forța politică și socială cea mai avansată și cea mai revoluționară. Un rol important are, de asemenea, țărănimia. Ea reprezintă, în țările în curs de dezvoltare, majoritatea populației, iar în lupta pentru eliberare națională, pentru progres social se afirmă drept forța socială cea mai importantă. A crescut, totodată, ponderea intelectualității. În condițiile revoluției tehnico-științifice pe care o cunoaște epoca contemporană, intelectualitatea se afirmă ca un factor al progresului social și ca o forță tot mai importantă atît pe plan național, cît și pe plan internațional. În dezvoltarea socială a fiecărui popor, o contribuție de cea mai mare importanță o aduc femeile care întregesc forțele clasei muncitoare, ale intelectualității, ale tineretului și care participă la acțiunile de emancipare socială și națională, la acțiunile antirăzboinice, pronunțîndu-se cu fermitate împotriva politicii imperialiste, pentru des-tindere, pentru colaborare și pace. Tînăra generație constituie, prin vigoarea și obiectivele acțiunii sale, o uriașă forță a lumii de azi. Vital interesată în lichidarea inegalității și discriminărilor, ea se afirmă pentru realizarea unei lumi a dreptății sociale, a libertății politice și naționale. Un loc important în structura forțelor ce acționează azi în viața politică și socială îl ocupă păturile mijlocii, interesate îndeosebi de obiectivele luptei pentru democrație, colaborare și pace.

Colaborarea pe plan național și internațional a tuturor acestor clase și categorii sociale, unitatea lor și, în mod deosebit, a clasei muncitoare, reprezintă factorul determinant al luptei pentru transformarea revoluționară a societății, pentru eliberare și emancipare națională și socială.

90 Tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că toate aceste forțe, popoarele în

general, constituie factorul dinamizator al tuturor schimbărilor înnoitoare ale lumii, forța hotărâtoare în realizarea unei politici noi ⁴.

Odată cu creșterea rolului maselor populare în dezvoltarea istorică, în viața internă și internațională se afirmă — în cadrul fiecărei țări, cât și pe plan internațional — rolul și influența organizațiilor politice și profesionale, a organizațiilor revoluționare, progresiste și democratice. În acest cadru se înscrie dezvoltarea și afirmarea mișcării comuniste și muncitorești internaționale — forța politică cea mai avansată a epocii contemporane. În țările socialiste, partidele comuniste și muncitorești sînt partide de guvernămînt și, în această calitate, conduc întreaga viață politică. În aceste țări, comuniștii au un rol primordial în dezvoltarea societății, în viața politică și socială internă, în afirmarea pe plan internațional a obiectivelor politice și naționale ale propriilor lor popoare.

Trebuie remarcat, ca o caracteristică a istoriei postbelice a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, faptul că partidele comuniste se impun tot mai mult în viața social-politică și în statele unde la guvern se află partide cu orientări politice burgheze sau nemarxiste. Participînd la activitatea de conducere prin reprezentanții lor aleși, fie în guvern, fie în organele de administrație locală, partidele comuniste polarizează adeziunea și încrederea unor categorii largi populare, contribuie la dezvoltarea democratică a societății, la soluționarea — fie și parțială — a unor probleme stringente ale maselor. Intensificarea dialogului acestor partide cu toate forțele sociale ale națiunii, dornice de progres și înnoire, constituie, desigur, un imperativ al luptei revoluționare pentru realizarea țelurilor tuturor celor ce muncesc.

Un rol important în viața politică contemporană îl au partidele socialiste și social-democrate, care întrunesc adeziunea unei părți importante a clasei muncitoare din statele capitaliste dezvoltate și a altor categorii sociale. În numeroase țări, îndeosebi în Europa, dar și pe alte continente, aceste partide sînt partide de guvernămînt și, în această ipostază, ele formulează obiective politice și economice ce vizează dezvoltarea armonioasă a societății, apărarea intereselor naționale ale popoarelor și statelor lor.

Tendențele spre apropiere — sau unitate de acțiune — ce se manifestă în cadrul partidelor de stînga, între partidele comuniste și partidele socialiste și social-democrate din unele state, îndeosebi europene, reflectă existența unui curent pozitiv în mișcarea comunistă și muncitorească în direcția înlăturării conceptelor sectare, pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru creșterea influenței și rolului ei în procesele politice și sociale în plină desfășurare.

Analizînd structura forțelor ce acționează în lumea contemporană, secretarul general al Partidului Comunist Român a relevat adesea rolul important al partidelor progresiste și democratice de guvernămînt. De asemenea, a subliniat rolul organizațiilor democratice, care, în diferite țări, se pronunță pentru dezvoltarea progresistă, independentă a popoarelor lor și care, ca partide de guvernămînt, îndeplinesc un rol important în viața politică a popoarelor. Existența tuturor acestor forțe constituie

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 13, p. 117.

o realitate pregnantă a lumii de astăzi. Creșterea influenței lor în viața propriilor națiuni și popoare, în vederea accelerării proceselor social-politice pozitive, impune, ca o necesitate imperioasă, colaborarea dintre ele, întărirea acestei colaborări atât pe plan național, cât și pe plan internațional.

Avînd o imagine atît de cuprinzătoare asupra forțelor ce se afirmă în viața politică internă și internațională, tovarășul Nicolae Ceaușescu a demonstrat că este necesar ca și conceptul de solidaritate internațională să fie înțeles mult mai complex, în concordanță cu realitățile lumii contemporane, cu cerințele și exigențele procesului revoluționar mondial. Grație demersului său — teoretic și practic —, atît noțiunea, cît și conținutul conceptului de solidaritate internațională au dobîndit o interpretare nouă, originală, constituindu-se, astfel, ca o contribuție valoroasă la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare contemporane.

O primă precizare a fost adusă în legătură cu noțiunea de solidaritate internațională. Se știe că, timp de multe decenii, noțiunea de solidaritate internațională era identificată cu aceea de internaționalism proletar. Internaționalismul proletar sau solidaritatea proletară erau expresia — sau mai exact — latura esențială a colaborării și întrajutorării forțelor revoluționare implicate în viața politică a popoarelor și statelor lor, în desfășurarea unor evenimente politice sau sociale, care, prin consecințele, semnificația ori răsunetul lor se impuneau în atenția opiniei publice interne sau internaționale. În împrejurări, uneori dramatice, solidaritatea proletară a contribuit, în diferite feluri, la succesul luptei pentru realizarea obiectivelor propuse. Istoria mișcării comuniste și muncitorești din România reține numeroase asemenea momente — nu puține —, care, la vremea lor, au fost expresia înțelegerii și aplicării în acest sens a noțiunii de solidaritate internațională.

Solidaritatea internațională a constituit una din modalitățile de dezvoltare a legăturilor dintre partidele politice ale clasei muncitoare, ale participării lor la viața internațională și, implicit, la confirmarea sau îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare. Dar, nu de puține ori, solidaritatea internațională a cunoscut interpretări subiective, izvorite mai cu seamă din interesele sau obiectivele forțelor revoluționare dintr-o singură țară. Este evident, însă, că, în condițiile epocii actuale, solidaritatea internațională implică alte dimensiuni și alte exigențe. Oricum, ea nu mai poate fi identificată doar cu solidaritatea proletară.

Analiza procesului revoluționar contemporan, a tendințelor fundamentale ale luptei forțelor politice și sociale angajate în arena politică mondială, înțelegerea diversității forțelor politice și sociale ce acționează în viața politică internă și internațională au impus necesitatea abordării, dintr-un unghi nou, atît a noțiunii, cît și a conținutului solidarității internaționale. Văzută din perspectiva realităților lumii contemporane, solidaritatea internațională nu mai poate avea în vedere doar proletariatul, oricît de important (sau influent) ar fi el în viața politică internă și internațională. Este tot mai evident că solidaritatea și colaborarea internațională nu se mai pot limita doar la sfera partidelor comuniste și muncitorești. De altfel, istoria a atestat inconsistența teoretică și practică a viziunilor sectare și înguste despre rolul și sarcinile partidelor revoluționare, punînd în lumină adevărul că, pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică, partidele comuniste sînt chemate să facă totul pentru unirea, în jurul lor, a majorității covârșitoare a poporului, să promoveze o politică

de largi alianțe, să întărească unitatea cu toate forțele democratice, progresiste ale societății.

Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu au analizat noțiunea de solidaritate internațională din unghiul realităților actuale, al imperativelor procesului revoluționar contemporan. Această analiză a relevat faptul indubitabil că sfera forțelor sociale și politice care acționează (sau sînt interesate) în direcția unor schimbări înnoitoare nu a fost niciodată atît de largă, că problemele cu care se confruntă partidele politice, forțele democratice și progresiste sînt — în multe privințe — inedite, iar unele dintre ele prezintă o acuitate fără precedent. Prin urmare, aceste forțe, a căror densitate numerică este cu mult mai mare decît în deceniile cînd solidaritatea internațională era identificată cu solidaritatea proletară, trebuie luate în considerare.

Aceasta nu înseamnă nici pe departe negarea, sau diminuarea, importanței sau rolului forțelor revoluționare, partidelor comuniste și muncitorești în acțiunea lor de înnoire revoluționară a societății, ci înțelegerea realistă a faptului că, în epoca contemporană, forțele revoluționare, partidele comuniste și muncitorești reprezintă doar o componentă — desigur, cea mai avansată — a forțelor politice și sociale ce se afirmă în viața politică și socială, internă și internațională. În aceste condiții noțiunea de solidaritate internațională nu mai poate fi identificată cu aceea de solidaritate proletară fără riscul de a îngusta enorm aria de aplicare a acestei forme de manifestare, de activitate și de realizare a legăturilor între forțele politice ce acționează în viața politică. În acest cadru trebuie înțeleasă interpretarea, complet nouă, pe care secretarul general al partidului a dat-o noțiunii de solidaritate internațională. În această privință, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că, „privim noțiunea de solidaritate internațională în contextul uriașelor schimbări revoluționare produse în lume”⁵.

În concepția secretarului general al Partidului Comunist Român, solidaritatea internațională include : unitatea, colaborarea și solidaritatea cu țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești ; solidaritatea și colaborarea cu partidele socialiste și social-democrate, cu partidele progresiste de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare ; colaborarea și solidaritatea cu mișcările de eliberare națională, cu alte partide și organizații progresiste și democratice ; solidaritatea cu marile mișcări contemporane pentru pace și dezarmare, cu forțele antiimperialiste și antirăzboinice de pretutindeni ; de asemenea, sprijinul acordat mișcărilor de eliberare națională, celor ce luptă împotriva imperialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea unei noi ordini economice internaționale, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale.

În această viziune, noțiunea de solidaritate internațională este extrem de cuprinzătoare. Ea însumează totalitatea forțelor politice, revoluționare, democratice și progresiste, a forțelor naționale, a forțelor sociale antiimperialiste și antirăzboinice, într-un cuvînt a tuturor acelor care, într-un fel sau altul, pentru un obiectiv sau altul, participă la lupta pentru transformări revoluționare, pentru eliberarea națională și socială,

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 211.

pentru slujirea progresului social sau pentru salvagardarea păcii. Întărirea colaborării și solidarității între toate aceste forțe constituie astăzi, mai mult ca oricând, o condiție esențială a luptei pentru libertate și independență națională, pentru pace și progres social.

Secretarul general al Partidului Comunist Român apreciază că dezvoltarea colaborării și solidarității — atât pe plan național cât și pe plan internațional — între toate forțele revoluționare, progresiste, înaintate, între toate popoarele, în problemele fundamentale ale contemporaneității corespunde intereselor vitale ale fiecărui popor, ale fiecărei națiuni, cauzei generale a independenței naționale, progresului social și păcii. În acest context, apelul întemeietorilor socialismului științific — „Proletari din toate țările, uniți-vă !” — trebuie completat, îmbogățit, adus la nivelul realităților complexe ale lumii contemporane. Corespunzător cu această cerință, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat un apel mai cuprinzător, chemînd la unitate și colaborare nu numai pe proletari, ci toate forțele revoluționare, democratice și progresiste, antiimperialiste, popoarele de pretutindeni. Apelul secretarului general al P.C.R. cheamă la unitate și colaborare cele mai largi categorii sociale : muncitori, țărani, intelectuali ; cele mai diverse forțe politice și sociale ce acționează în lumea contemporană ; forțe democratice, progresiste, antiimperialiste de pretutindeni ; cheamă la acțiune popoarele din toate țările lumii.

Obiectivele pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le are în vedere sînt și ele extrem de cuprinzătoare. Ele privesc lupta pentru progres și pace, pentru lichidarea imperialismului și colonialismului, pentru libertate socială și națională, pentru dezvoltare liberă și independentă, pentru colaborare multilaterală, pentru destindere, pentru securitate, în sfîrșit, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră, pentru realizarea dezideratului vital al tuturor oamenilor cinstiți de pretutindeni : pacea, evitarea unei catastrofe nucleare. Astfel, în viziunea secretarului general al P.C.R., conceptul de solidaritate internațională în epoca contemporană a dobîndit o dimensiune globală și un conținut ce reflectă o abordare novatoare, inspirată de realitățile lumii contemporane și în concordanță cu imperativele acesteia. Este convingerea fermă a partidului nostru că lupta unită și colaborarea strînsă a tuturor acestor forțe, a popoarelor pot asigura un curs nou în viața internațională, în dezvoltarea liberă a fiecărui popor pe calea progresului economic și social, în făurirea unei lumi a păcii și colaborării.

Dar nu numai sfera de cuprindere a conceptului de solidaritate internațională a fost văzută într-un mod nou, ci și exigențele pe care le incumbă aplicarea acestui concept în condițiile lumii contemporane. O problemă de extremă importanță analizată de către tovarășul Nicolae Ceaușescu se referă la raportul dintre sarcinile naționale și cele internaționale. Avînd în vedere experiența istorică a Partidului Comunist Român, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ținînd seama de învățămintele acestei experiențe, care cuprinde o multitudine de aspecte — unele pozitive, altele mai puțin —, secretarul general al partidului a demonstrat că, în practica raporturilor internaționale — fie între partide, fie între state —, orice tendință de ierarhizare este neavenită, că interesele internaționale nu pot fi proclamate ca fiind primordiale, iar cele naționale ca fiind secundare, că primatul factorului internațional contravine unității dialectice dintre interesele naționale și cele internaționale.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a precizat adesea că între îndatoririle naționale și cele internaționale ale unui partid, ale unui stat sau ale unui popor există o strînsă interdependență, o unitate dialectică. În concepția secretarului general al P.C.R. apărarea intereselor propriului popor, dezvoltarea cuceririlor sale revoluționare, asigurarea victoriei socialismului constituie criteriul fundamental de apreciere a justetei politicii interne și internaționale a unui partid revoluționar, a internaționalismului său. „Este un adevăr axiomatic — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — că nu poate fi revoluționar și internaționalist adevărat acela care nu luptă pentru apărarea intereselor propriei clase muncitoare, ale propriului său popor“⁶.

În această viziune, exigențele conceptului de solidaritate internațională promovat de Partidul Comunist Român pun în lumină unitatea dintre patriotismul revoluționar și solidaritatea internațională, afirmă că internaționalismul unui partid implică înainte de toate îndeplinirea îndatoririlor față de clasa muncitoare din propria sa țară, față de propriul popor. Potrivit acestei concepții, solidaritatea internațională nu poate avea un suport real fără respectarea principiilor și normelor de relații bazate pe egalitate și respect reciproc, fără identificarea formelor celor mai potrivite de conlucrare care să asigure dezvoltarea fructuoasă a colaborării, în interesul reciproc.

Secretarul general al partidului concepe respectarea îndatoririlor internaționale ale unui partid în lumina problemelor complexe ce se ridică în fața fiecărui popor, în consonanță cu interesele acestuia și nu în detrimentul său : „Noi comuniștii români pornim de la considerentul că fiecare partid poartă răspunderea directă față de clasa muncitoare și propriul popor și că, ducînd la bun sfîrșit această răspundere, își îndeplinesc una din marile îndatoriri internaționale“⁷.

Patriotismul revoluționar, dragostea pentru propriul popor, pentru apărarea intereselor lui vitale reprezintă o trăsătură fundamentală a comuniștilor. Astăzi, cînd un mare număr de popoare s-au constituit — și se constituie — în națiuni independente, de sine stătătoare, cînd apărarea suveranității și independenței naționale este o cauză arzătoare a forțelor sociale înaintate, a popoarelor înseși, astăzi cînd națiunea, departe de a-și fi diminuat rolul ei istoric, continuă să aibă o importanță fundamentală în viața societății pentru o lungă perioadă de timp, una din îndatoririle supreme ale partidelor comuniste și muncitorești, ale forțelor înaintate ale lumii contemporane este salvagardarea libertății și independenței fiecărui popor, respectarea dreptului fiecărei națiuni de a se dezvolta liber pe calea progresului economic și social. Tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că preocuparea unui partid pentru apărarea intereselor clasei muncitoare și ale propriului popor nu poate fi considerată, în nici un fel, drept „îngustime națională“ sau „atitudine menită să ducă la slăbirea solidarității internaționale“. Solidaritatea internațională „poate fi concepută numai în legătură organică cu lupta pentru apărarea intereselor clasei muncitoare din fiecare țară, a intereselor naționale ale fiecărui popor, a independenței și suveranității fiecărei națiuni“⁸.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 124.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 210—211.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 211.

Între îndatoririle naționale și cele ale solidarității internaționale ale partidelor comuniste există o deplină unitate, ele condiționându-se reciproc. Aportul original al fiecărui partid la înfăptuirea principiilor generale ale socialismului, în condițiile specifice țării în care acționează, capacitatea de a da răspunsuri corespunzătoare cerințelor vieții, problemelor complexe pe care le ridică evoluția evenimentelor interne și internaționale substanțiază contribuția concretă pe care fiecare partid o aduce cauzei generale a socialismului, progresului și păcii. Cu cât aceste rezultate sînt mai importante, cu atît mai puternice devin forțele mondiale ale păcii și progresului, cu atît mai mare este forța de atracție a ideilor socialismului. În acest fel, îndeplinirea îndatoririlor naționale se constituie ca o componentă a îndatoririlor internaționale. Secretarul general al P.C.R. a subliniat, în repetate rînduri, că apărarea libertății și independenței naționale este o condiție esențială a înfăptuirii socialismului în lume și că „aceasta constituie adevărata piatră de încercare a adevărului internaționalism proletar revoluționar”⁹.

Respectarea autonomiei și identității, a independenței fiecăreia dintre forțele ce se afirmă pe arena politică internațională sînt, în concepția Partidului Comunist Român, cerințe primordiale ale solidarității internaționale, așa cum trebuie ea înțeleasă și aplicată în stadiul actual al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ale realităților vieții politice contemporane. În acest cadru, colaborarea și solidaritatea trebuie să se bazeze pe principiile egalității depline în drepturi a tuturor partidelor — indiferent de vechimea sau dimensiunea lor numerică —, pe neamestecul în treburile lor interne și externe, pe respectarea independenței fiecărui partid, a dreptului său de a-și elabora, de sine stătător, linia politică, de a organiza și conduce lupta pentru transformarea revoluționară a societății. Încălcarea acestor principii a adus în trecut mari prejudicii luptei revoluționare, atît pe plan național cît și pe plan internațional, a frînat — în bună parte — procesul de dezvoltare a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Secretarul general al partidului a subliniat adesea că, în condițiile în care mișcarea comunistă internațională a devenit o puternică forță a lumii contemporane, cînd numeroase partide comuniste, socialiste și social-democrate au un rol activ pe plan național, colaborarea și solidaritatea dintre partide trebuie să fie așezate pe baze principiale. Deosebirile de păreri asupra diferitelor probleme ale luptei revoluționare, ale dezvoltării contemporane trebuie acceptate ca fiind firești, inevitabile. Dezbaterea tuturor problemelor trebuie realizată într-un climat de obiectivitate principală. „În cadrul discuțiilor — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie ascultate toate părerile ; nimeni nu poate pretinde că a spus ultimul cuvînt într-o problemă sau alta și că orice alte păreri sînt nemarxiste”¹⁰. Orice probleme controversate care apar trebuie analizate în spirit constructiv, cu receptivitate față de punctele de vedere comune, întrucît „justețea unei teze trebuie dovedită din punct de vedere principal, teoretic și practic, și nu prin invocarea vreunei anumite autorități”¹¹.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 609.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 284.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 284—285.

În acest cadru este necesară desfășurarea largă a contactelor directe dintre partide, a întâlnirilor bi sau multilaterale, a schimbului de opinii, în cadrul cărora partidele să discute și să-și expună părerile cu sinceritate și curaj. Fiecare partid are dreptul de a-și prezenta punctul său de vedere și acest drept este inalienabil. Respectarea acestui drept nu numai că nu contravine solidarității, ci constituie o modalitate de întărire a ei. Dealtfel, una dintre caracteristicile esențiale ale politicii și activității internaționale a Partidului Comunist Român este că aceasta își extrage substanța tocmai din preocuparea permanentă de a demonstra necesitatea respectării dreptului fiecărui partid, indiferent de mărimea sau experiența lui, de a-și elabora politica, strategia și tactica revoluționară în mod independent, potrivit cu condițiile specifice ale țării sale, cu interesele și năzuințele poporului său. Între afirmarea autonomiei și independenței fiecărui partid și dezvoltarea solidarității partidelor comuniste și muncitorești există o strânsă unitate dialectică, o condiționare reciprocă.

Un aspect deosebit de important al conceptului de solidaritate internațională în epoca contemporană elaborat și promovat de Partidul Comunist Român este acela al corelației dintre independența națională și solidaritatea internațională. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu se relevă că între aceste două componente ale vieții politice contemporane există o relație intrinsecă : „Între independența națională și solidaritate există o strânsă legătură. Numai dacă ești liber poți să colaborezi și să fii solidar cu altul”¹². Această apreciere indică una din laturile cele mai importante ale conceptului de solidaritate internațională elaborat și promovat de către partidul nostru. Ea reflectă înțelegerea profundă a uneia dintre cerințele primordiale ale vieții politice contemporane : respectarea independenței, afirmarea liberă a tuturor națiunilor și popoarelor, dezvoltarea colaborării dintre ele în mod echitabil, pe baza egalității și respectului reciproc.

De-a lungul istoriei, aspirația la libertate și independență a fost cea forță care a însuflețit continuu lupta de eliberare și emancipare a popoarelor, pentru constituirea lor ca națiuni libere, de sine stătătoare. Împlinirea acestei aspirații n-a putut fi oprită, așa cum nu pot fi oprite din mișcarea lor de rotație înseși planetele. Și în zilele noastre lupta pentru suveranitate și independență națională, pentru afirmarea națiunii, a factorului național se află în însăși inima societății internaționale. Nu numai națiunile care și-au cucerit recent independența, dar chiar și națiunile mai vechi ce ființează atât în lumea occidentală, cât și în lumea socialistă, acordă prioritate independenței și suveranității lor naționale. Evenimentele mondiale ce se petrec pe arena vieții politice internaționale relevă forța cu care conștiința independenței naționale acționează în lupta popoarelor pentru afirmarea lor liberă. O privire asupra relațiilor politice internaționale indică preocuparea tuturor guvernelor de a salvagarda — sau întări — independența propriilor lor națiuni și popoare. Acțiunile politico-diplomatice ale statelor au în vedere tocmai acest obiectiv iar respectarea reciprocă a independenței constituie cheia conviețuirii pașnice a popoarelor.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 213—214.

Nicicînd în trecut tema suveranității și independenței nu a fost mai actuală ca în prezent. În primul rînd, pentru că niciodată voința de libertate a popoarelor nu a fost mai fermă și nu s-a exprimat în forme mai viguroase ca în zilele noastre. În al doilea rînd, pentru că ideea suveranității și independenței nu a cunoscut triumful generalizat, de proporții cu adevărat mondiale, pe care l-a cunoscut — și îl cunoaște — în epoca contemporană. Iată de ce, de atîtea ori, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu se evidențiază faptul că recunoașterea independenței naționale și a necesității respectării ei constituie factorul cel mai progresist al zilelor noastre, garanția întăririi solidarității internaționale în lupta împotriva politicii imperialiste, a afirmării unor relații noi, de egalitate între toate națiunile lumii : „Cu cît o națiune va fi mai independentă și mai liberă, cu atît va fi mai dornică să colaboreze în condiții de egalitate cu alte state și națiuni“ ¹³.

Este evident că afirmarea independentă și suverană a statelor constituie calea cea mai sigură a dezvoltării colaborării, a apropierii între națiuni și popoare. Experiența istorică, dar și evenimentele ce au loc pe scena vieții politice contemporane demonstrează, cu infinite fapte și tot atîtea argumente, că, dacă o națiune este independentă și liberă, ea poate să-și afirme mai bine și mai util — în formele pe care le dorește și le consideră mai potrivite pentru ea — dorința și posibilitățile sale de colaborare cu alte națiuni. Prezența statelor suverane în relațiile mondiale, ca exponente ale națiunilor pe care le reprezintă, afirmarea lor independentă și suverană se înfățișează ca adevărate condiții ale desfășurării unei largi cooperări internaționale ²¹.

Afirmarea națiunilor, a statelor naționale în relațiile internaționale nu contrazice desfășurarea unei largi cooperări internaționale. Dimpotrivă, între extinderea colaborării internaționale și năzuința popoarelor de a fi stăpîne pe destinele lor, de a-și asigura independența și suveranitatea — în cadrul unor state naționale proprii — există o intercondiționare reciprocă. Constituie dreptul suveran al unui stat de a decide asupra colaborării și relațiilor sale cu alte state, asupra participării sale la circuitul mondial de valori materiale și spirituale.

Independența și suveranitatea națională constituie baza colaborării internaționale. Dealtfel, o colaborare autentică implică identitatea și personalitatea distinctă a partenerilor, egalitatea lor suverană, reciprocitatea avantajelor, absența imixtiunii sau restricțiilor. O colaborare reală înseamnă echitate, refuzul subordonării, dominației și forței, al dependenței, al dezvoltării unor state pe seama altora. În acest context, aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia numai dacă ești liber poți să colaborezi se impune ca o axiomă și, totodată, ca o cerință primordială a colaborării. Evidențierea acestei laturi a colaborării și solidarității internaționale în epoca contemporană se înscrie, de asemenea, ca o contribuție originală, de mare importanță teoretică și practică, la definirea unui concept de solidaritate internațională corespunzător realităților noi ale lumii contemporane, cerințelor și exigențelor pe care le implică desfășurarea normală a relațiilor dintre partide și state, dintre națiuni și popoare.

Pe baza acestei concepții a fost așezată politica Partidului Comunist Român, a României socialiste de colaborare și solidaritate internațională. În anii care au trecut de când se află în fruntea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat o amplă activitate internațională pentru întărirea colaborării și solidarității partidului nostru cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru dezvoltarea relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate, pentru întărirea colaborării cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu alte partide democratice, cu organizații revoluționare, democratice și progresiste de pretutindeni, într-un cuvânt cu toate forțele care se afirmă pe arena politică internațională, care luptă sau se pronunță pentru schimbări structurale în viața politică și socială a popoarelor lor, pentru edificarea unei orînduiri noi sociale, pentru independență națională, împotriva războiului, pentru destindere și pace. Pe aceste coordonate, Partidul Comunist Român, România socialistă au promovat o colaborare activă, o solidaritate militantă cu toate forțele care slujesc progresul social și politic al lumii de astăzi. Conceptul de solidaritate internațională definit de către secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă o deschidere teoretică și practică de o deosebită importanță ideologică și politică, înscriindu-se ca o contribuție remarcabilă la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare, a gândirii social-politice contemporane.

LUPTA FORȚELOR REVOLUȚIONARE, DEMOCRATICE ȘI PATRIOTICE DIN ROMÂNIA ÎMPOTRIVA REVIZIONISMULUI

ION ARDELEANU

Poporul român, în multimilenara sa existență, niciodată nu s-a împăcat cu asuprirea și dominația străină, cu promovarea sau menținerea unei politici de învrăjbire cu alte state sau popoare și, îndeosebi, cu cele vecine. Preluând și ridicând pe o treaptă superioară aceste minunate tradiții, clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, a militat pentru reunirea pe aceeași platformă de luptă a forțelor democratice, progresiste, interesate dintr-un motiv sau altul în lupta împotriva tendințelor acaparatoare ale unor forțe străine, pentru independența, suveranitatea și integritatea patriei. „Sentimentul național, apărarea independenței și suveranității naționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie factori primordiali pe calea transformărilor democratice, revoluționare, a progresului social”¹.

Politica de revizuire a sistemului tratatelor de pace semnate după primul război mondial a fost promovată cu tenacitate de Ungaria, în fruntea căreia s-a aflat, din anul 1920, dictatorul Horthy Miklós. Această politică a fost amplificată prin ațîțarea ideilor naționaliste, șovine și prin acțiuni provocatoare față de statele vecine. La începutul anilor '20, când situația în Europa Centrală avea o nouă înfățișare, guvernul horthyst a încercat, pe mai multe căi, să obțină anumite rectificări teritoriale. „Granițele Trianonului — scria, în 1968, Ádám Magda — au devenit sursa gravelor conflicte între Ungaria și statele succesorale în perioada dintre cele două războaie... Această politică, cât și încercările cercurilor legitimize ungare, care, în special sub influența puciului lui Kapp, au început să se miște nu numai la Budapesta, dar și în alte orașe de provincie, colportând că puterile occidentale nu se mai împotrivesc restaurării habsburgilor, au pus în pericol interesele statelor succesorale”². La rîndul său, istoricul

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 553.

² Ádám Magda, *Magyarország és a Kiszántal a harmincas években (Ungaria și Mica Antantă în anii '30)*, Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1968, p. 14—15.

ungur Juhász Gyula, referindu-se la politica Ungariei din perioada interbelică, arăta : „Ungaria contrarevoluționară a fost un dușman de neîmpăcat al sistemului de pace creat după primul război mondial. Revizuirea Trianonului putea, însă, să intre în discuție numai în cadrul revizuirii generale a păcii de la Versailles, căci doar nici clasele dominante ungare nu puteau să-și imagineze că pot obține o revizuire teritorială prin forțe proprii. Tocmai de aceea, Ungaria, din punctul de vedere al politicii externe, și-a legat soarta de acele mari puteri care nu au fost interesate în păstrarea statu-quo-ului european. Istoriografia care se ocupă de epoca horthystă constată unanim că, chiar dacă clasele dominante ungare au avut contradicții în mai multe probleme cu Germania fascistă, chiar dacă s-au temut, în anumită măsură, de politica expansionistă a imperialismului agresiv german, politica externă a sistemului contrarevoluionar a avut două puncte definitorii, tendințele revizioniste și antisovietismul, care au împins clasele dominante ungare alături de politica de prietenie cu Germania“³.

Un exponent al acestei politici a fost contele Teleki Pál, care a intrat în viața politică la sfârșitul primului război mondial. În anul 1918, când prăbușirea Puterilor Centrale era un fapt și tendințele de desprindere a națiunilor asuprite subjugate din cadrul monarhiei dualiste s-au concretizat în formarea sau desăvîrșirea statelor naționale, Teleki a realizat, împreună cu un mare grup de cartografi, harta etnografică a Ungariei, care a devenit cunoscută sub denumirea de „Carte rouge“. „Această activitate a fost un semnal cu privire la faptul că Teleki, mai târziu în calitate de politician de seamă al sistemului contrarevoluionar, va deveni un luptător de avangardă al ideii de revizuire și al realizării ei“⁴.

În anii 1920—1923 au luat ființă, sub diferite titulaturi, organizații al căror program era promovarea politicii revizioniste. La o întrunire a acestor organizații, care a avut loc la Budapesta, precizîndu-se scopul activității lor, se arăta : „Am pierdut Ardealul, Bacica și Banatul cu toate bogățiile lor și numai redobîndirea lor ne poate vindeca suferințele și satisface nevoile... Orice faceți, oriunde ați fi, aceasta să fie primul țel și sfînta noastră datorie“⁵.

În 1926, Teleki înființează Institutul pentru științele statului, iar apoi Institutul de sociografie, al cărui scop a fost pregătirea „științifică“ a revizuirii. În perioada următoare, a întreprins numeroase călătorii în străinătate și, îndeosebi, în Germania. Scopul acestor călătorii a fost de a realiza legături cu acele forțe din partea cărora clasele dominante ungare au putut spera sprijinirea tendințelor revizioniste. Așa a fost posibil ca, în 1928, cu prilejul unei vizite în Germania, să aibă o întrevvedere cu Hitler și, cu această ocazie, un îndelung schimb de păreri. Când, în 1933, Hitler a ajuns la putere în Germania, opiniile sale au fost tot mai evident afirmate. Sensul acestei politici a fost astfel definit de Teleki în ziarul „Nem-

³ Juhász Gyula, *A Teleki kormány kiulopolitikája (1939—1941) (Politica externă a guvernului Teleki)*, Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1964, p. 11—12.

⁴ *Ibidem*, p. 18.

⁵ „Universul“ din 26 martie 1923. A se vedea și : Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare : A.M.Ap.N.), fondul 3 338, dosarul nr. 78, fila 18.

zeti Ujság“, la 25 decembrie 1935 : „Cei mai mulți văd numai revizionismul maghiar și nu se gîndesc că revizionismul nostru se poate realiza doar în cadrul unei revizuirii general-europene. Și din acest motiv este evident faptul că revizionismul nu este doar o problemă ungară... Nu trebuie privită, deci, doar situația maghiară, ci devenirea situației Europei. Este dăunător să concepem revizionismul în așa fel și să sperăm că Europa va recunoaște nedreptatea săvîrșită asupra Ungariei. Dacă se va schimba înfățișarea Europei, atunci poate că și adevărul își va cîștiga terenul“. Politica Ungariei horthyste s-a bucurat nu numai de sprijinul lui Hitler, ci și al lui Mussolini. Într-o declarație făcută în Senatul italian, acesta preciza : „Tratatul de la Trianon a tăiat prea adînc în carnea vie a poporului ungar, care merită o soartă mai bună. Nici un tratat nu este etern“⁶.

Concepția de politică externă a guvernului Teleki din anul 1939, în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, pe lîngă menținerea politicii de prietenie cu Axa, cuprindea două elemente constitutive, și anume : păstrarea neutralității armate a Ungariei și realizarea revizuirii teritoriale față de România⁷. Pregătirile militare pentru materializarea acestei revizuirii au început încă din primăvara anului 1939. Werth Henrik, șeful Marelui Stat Major al armatei ungare, a trimis membrilor guvernului, la 8 mai 1939, planurile sale cu privire la începerea acțiunii de pregătire a operațiunilor militare împotriva României. Textul proiectului prevedea că „Pregătirea operațiunilor militare împotriva României și realizarea lor practică la momentul oportun impun începerea unor atare activități pregătitoare, care necesită un timp mai îndelungat. Aceste activități pregătitoare, independent de situația internațională, trebuie păstrate în strict secret, cu atît mai mult cu cît ele nu pot fi operate pe loc“. În acest scop, Werth Henrik a propus următoarele : „Pregătirea acțiunilor de sabotaj în România pe tărîmul transporturilor și al telecomunicațiilor, precum și în industria de armament ; crearea organizațiilor unitare de autoapărare în Ardeal ; pregătirea pe bază de nuclee a unei răscoale în rîndul populației maghiare de lîngă graniță ; începerea unei largi activități propagandistice“⁸. La acest proiect, ministrul de externe Csáky a comunicat, la 11 mai 1939, că este de acord cu planul de atac împotriva României și consideră necesare pregătirile. Iar la 22 mai același an, Teleki, Csáky, Bartha, ministrul apărării naționale, și Werth, șeful Marelui Stat Major, au ținut o consfătuire în cadrul căreia au adoptat planul Marelui Stat Major⁹.

Trăind în vraja revizuirii teritoriale, guvernul ungar a fost incapabil să aducă la un numitor comun „intențiile sale de neutralitate cu scopurile sale practice“¹⁰. Începînd cu mijlocul lunii august 1939, și-a concentrat din nou întreaga activitate în direcția revendicării Ardealului. Accentuarea faptului că guvernul ungar dorește să manifeste o poziție de neutralitate față de conflictul germano-polonez, dar că nu va da declarație de neutralitate, nu s-a produs doar la dorința guvernului german. Gu-

⁶ *Ungaria și revizuirea Tratatului de la Trianon*, București, 1939, p. 36.

⁷ Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 29.

⁸ *Ibidem*, p. 34.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

vernul ungar nici nu a intenționat să se oblige la o neutralitate strictă. Pentru aducerea la îndeplinire a planurilor sale a vrut să-și asigure mâini libere, pentru ca, la momentul oportun, să-și realizeze pretențiile revizioniste.

Mobilizarea armatei ungare și plasarea unităților militare la granița româno-ungară au început la 23 august 1939. În aceea zi, Csáky a trimis o notă guvernului român, în care a prezentat mișcările unităților militare ca fiind măsuri necesare de apărare împotriva mobilizării din România. În același timp, a anunțat Berlinul și Roma despre măsurile militare ungare ¹¹. Faptul că măsurile militare horthyste au fost, pur și simplu, luate la cunoștință de Ministerul de Externe german și că nu au dat naștere la nici un fel de protest a alimentat speranțele revizionistilor unguri. Atitudinea germană însă, în realitate, nu a însemnat că Hitler a dat mină liberă Ungariei să atace România. Această politică a culminat, așa cum este cunoscut, prin impunerea României, la 30 august 1940, a odiosului Dictat fascist de la Viena, prin care 45 000 de kilometri pătrați și o populație de peste 2 500 000 de locuitori, din care majoritatea români, au intrat sub ocupația Ungariei horthyste.

Față de politica revizionistă promovată de Ungaria horthystă, cu sprijinul Germaniei și Italiei, România a urmărit în mod constant realizarea colaborării și înțelegerii cu vecinii ei, menținerea păcii. Cu prilejul unei vizite la Paris, în ianuarie 1923, I. G. Duca, într-un interviu acordat ziarului „Journal des Débats”, declara că „România are țeluri esențialmente pașnice. Unitatea ei națională fiind desăvârșită, ea nu mai cugetă decît să se întărească în granițele sale actuale și să trăiască în bune relațiuni cu toți vecinii și cu toată lumea” ¹². Formulînd liniile directoare ale politicii externe românești, Ion I. C. Brătianu, prim-ministru al țării în anii 1922—1926, arăta, în Adunarea Deputaților, în octombrie 1922: „România este unul din statele cele mai interesate la menținerea păcii și la întărirea situațiunii politice statornicite prin tratatele de pace existente” ¹³. Aceeași politică va fi promovată de Nicolae Titulescu în perioada cît s-a aflat în fruntea politicii externe românești. Într-un interviu acordat reprezentanților presei din Belgrad, la 18 iunie 1928, el spunea: „Nu poate exista pacea adevărată, destinată a repara răul produs de atîția ani de război de distrugere, dacă nu există în sufletele tuturor o încredere desăvârșită în stabilitatea condițiilor actuale... Noi nu vom fi agresivi față de nimeni pe lume. Dimpotrivă, noi nu dorim decît prietenia cu toată lumea, fără deosebire. Noi nu avem alt stăpîn decît pe noi înșine. Am impresia, însă, că la orizontul nostru încep să se arate unele valuri mărunte. Prin solidaritatea noastră vom face ca toată lumea să înțeleagă un adevăr simplu: sîntem aici” ¹⁴. Iar în conferința *Progresul ideii de pace*, ținută la Universitatea Cambridge, la 19 noiembrie 1930, Nicolae Titulescu, relevînd factorii materiali și spirituali care împiedicau întărirea păcii generale, situa în primul rînd tendințele revizioniste ale unor state ¹⁵.

¹¹ *Ibidem*, p. 43.

¹² „Viitorul” din 12 ianuarie 1923.

¹³ Ion I. C. Brătianu, *Activitatea corpurilor legiuitoare și a guvernului de la ianuarie 1922 pînă la 27 martie 1927*, București, 1928, p. XIX.

¹⁴ „Dimineața” din 17 iunie 1928.

¹⁵ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 348—349.

Reflectînd puternicele acţiuni împotriva revizionismului, ziarul „Dimineaţa” a publicat, în anii 1930—1932, articole cuprinzînd opinii anti-revizioniste ale unor personalităţi culturale franceze. Astfel, A. Aulard, eminent istoric al revoluţiei franceze, nota : „Populaţiunile pe care tratatul de la Trianon le-a desprins de Ungaria sînt, în majoritate, nemaghiare. Dacă le-am pune din nou sub jugul Ungariei n-am face decît să restabilim o stare de lucruri tiranică, o stare de lucruri contrară dreptului ginţilor, contrară a ceea ce Societatea Naţiunilor se străduieşte să constituie”. La rîndul său, Emile Haumant, profesor la Sorbona, scria : „Ceea ce urmăresc maghiarii — prin casta lor diriguitoare — nu e întoarcerea la Ungaria a cîtorva districte maghiare, ci restaurarea Ungariei de altă dată, a regatului Sfîntului Ştefan, cu centralismul său, cu asuprirea minorităţilor, cu feudalismul său... Ar fi o mare greşeală pentru statele succesorale să încurajeze o stare de spirit ce nu poate produce decît aceleaşi rezultate ca altă dată”. Iar Charles Leignobas, profesor la aceeaşi Universitate, arăta : „E prea evident că orice revizuire a tratatelor ar avea ca rezultat tulburarea şi neliiniştea întregii Europe, cu atît mai mult că nu vedem nici un principiu care ar putea servi drept călăuză pentru revizuire”¹⁶.

În decembrie 1932, Grigore Gafencu, pe atunci subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, într-un discurs rostit în Parlament, referindu-se la patima cu care revizionismul ungar agita anacronicul dezerat al reconstituirii „Ungariei milenare”, atrăgea atenţia că îndemnul pentru politica de revizuire a tratatelor nu venea numai de la Budapesta, ci din mai multe direcţii. El sublinia, totodată, că singura atitudine realistă a statului român era aceea „de a nu lăsa nici o umbră de îndoială asupra hotărîrii de a apăra, cu toate puterile, un hotar pe care îl considerăm drept şi definitiv”¹⁷.

Situaţia creată în Europa în urma instaurării hitlerismului la putere în Germania, în ianuarie 1933, a ridicat noi probleme în faţa multor ţări şi popoare, printre care şi România. Transformată în centrul celor mai reacţionare forţe ale imperialismului, Germania nazistă a devenit principala primejdie pentru securitatea şi pacea generală, pentru libertatea popoarelor, orientîndu-şi politica externă în direcţia revizuirii prin forţă a tratatelor de la Versailles şi a statu-quo-ului postbelic. Cel de al III-lea Reich a devenit forţa de şoc la care s-au raliat, în scurtă vreme, celelalte state revanşarde, revizioniste.

Încă în martie 1933, primul ministru englez MacDonald, dînd curs planurilor cercurilor imperialiste engleze de a-şi menţine coloniile şi de a folosi într-un eventual război potenţialul militar german, care renăştea, şi-a însuşit proiectul dictatorului fascist italian Mussolini în vederea încheierii unui acord între Anglia, Franţa, Italia şi Germania de revizuire a tratatelor în cadrul Societăţii Naţiunilor. Un asemenea acord, menit să încurajeze politica revanşardă a Germaniei hitleriste, a stîrnit o vie neliinişte în ţările din estul şi sud-estul Europei, inclusiv în România, care

¹⁶ „Dimineaţa” din 2 februarie 1932.

¹⁷ „Monitorul oficial”, nr. 12, şedinţa din 3 decembrie 1930, p. 152—153.

luptau pentru menținerea statu-quo-ului. „Pactul de înțelegere și colaborare a celor patru puteri“, încheiat la Roma, la 15 iulie 1933, reprezenta o încălcare grosolană a Cartei Societății Națiunilor, în prevederile căreia își puseseră speranța asigurării integrității teritoriale toate statele amenințate. Datorită poziției strategice și resurselor ei economice, România a fost unul din obiectivele expansiunii Germaniei hitleriste. Din aceste considerente, Reichul nazist a sprijinit toate tendințele revizioniste ale statelor acolite lui, tendințe care puneau în evidență primejduirea fruntariilor naționale ale României.

În aceste condiții, mișcarea antirevizionistă din România, cât și din celelalte țări din centrul și sud-estul Europei vizate de politica revanșardă a statelor revizioniste, a căpătat noi dimensiuni în formă și conținut, devenind o largă mișcare de masă, cu un vădit caracter antifascist. Astfel, „în România, intensificându-se mișcarea antirevizionistă, în rîndurile forțelor luptătoare pentru apărarea fruntariilor țării s-au încadrat muncitori, țărani, intelectuali, inclusiv o categorie largă de oameni politici burghezi. Presa a informat pe larg opinia publică românească despre marile acțiuni antirevizioniste care aveau loc în diferitele centre ale țării și cu care se exprima unanim hotărîrea că orice încercare de revizuire, mai ales în ceea ce privește granițele României, va pune poporul românesc în stare de energetică apărare“¹⁸.

Față de primejdiile revizioniste crescînde, politica externă a României, de apărare a independenței naționale și a integrității teritoriale, a fost orientată spre un amplu sistem de alianțe pentru asigurarea păcii și a securității europene în concordanță cu interesele vitale ale poporului român. Continuitatea și permanența acelorași orientări în politica externă a României sînt relevate de răspunsul guvernului Gheorghe Tătărescu la mesajul regal citit în Parlament la 17 februarie 1934 : „Politica noastră externă, avînd ca ideal pacea și intangibilitatea pe veci a granițelor țării, nu poate cunoaște nici schimbări, nici șovăiri. Lozincile ei rămîn aceleași : respectul tratatelor, respectul alianțelor și stabilirea de legături amicale cu toate națiunile, fără deosebire“¹⁹.

Una din primele acțiuni pe planul politicii externe a României și a celorlalte state ale Micii Înțelegeri, constituită în 1921 ca sistem de alianță defensivă, a fost semnarea noului pact de organizare, la 16 februarie 1933, la Geneva. Declarația Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, adoptată la Praga, la 30 mai 1933, în spiritul noului pact de organizare, preciza : „Problema revizuirii frontierelor țărilor lor nu se pune pentru ei [pentru miniștrii afacerilor externe ai statelor componente]. Totuși, ca principiu, ei nu ar putea admite ca o propunere în vederea revizuirii să fie făcută cu privire la orice țară, soarta teritoriilor depinzînd exclusiv de factori constituționali responsabili și de parlamente în virtutea dispozițiilor diverselor constituții naționale ; ei constată că evocarea problemei revizuirii nu face decît să învenineze raporturile reciproce dintre state,

¹⁸ „Dimineața“ din 6 mai 1933.

¹⁹ „Monitorul oficial“, nr. 10, ședința din 17 februarie 1934, p. 407.

afiind speranțe irealizabile și făcând astfel să crească obstacolele în calea normalizării relațiilor dintre state“²⁰.

Larga mișcare protestatară înregistrată în întreaga lume față de pactul de la Roma și, mai ales, eforturile Franței pentru păstrarea blocului antirevizionist și a pactului Societății Națiunilor au determinat renunțarea la articolul 2 al pactului în patru, care prevedea revizuirea tratatelor. S-a menținut, însă, articolul 3, care prevedea egalitatea în drepturi a Germaniei cu celelalte state în problema înarmării²¹.

Referindu-se la politica marilor puteri occidentale, inaugurată prin pactul de la Roma — care constituia preludiul Munchenului —, Nicolae Titulescu a calificat-o drept complot la adresa păcii și un pericol pentru independența țărilor mici, declarându-se drept „adversar deschis al acestei politici“²².

În cele din urmă, datorită poziției Miciei Înțelegeri, protestului opiniei publice democratice mondiale și contradicțiilor dintre cele patru puteri semnatare, pactul nu a fost ratificat. El a constituit, însă, o încurajare pentru statele revizioniste, pentru creșterea revanșismului fascist german.

Cu același scop al contracarării politicii revanșarde și revizioniste s-a constituit, în februarie 1934, Înțelegerea Balcanică, sistem de alianță defensivă între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. Cu ocazia semnării pactului Înțelegerii Balcanice, la Atena, în 9 februarie 1934, Nicolae Titulescu argumenta legitimitatea acțiunilor statelor semnatare pentru realizarea unor organisme care să le apere integritatea teritorială împotriva tendințelor revizioniste ale unor state : „De la noile tratate de pace, grație unor exagerări și a unei violențe blinde făcute asupra anumitor dispozițiuni nevinovate, s-a creat pentru o anumită categorie de state un regim bizar și special. Chestiunea frontierelor lor poate fi discutată oricând între patru ochi sau în public... Din moment ce frontierele pot fi amenințate în timp de pace, este legitim ca ele să poată fi garantate fără să se poată vorbi de preparative de război“²³.

În consens cu politica externă a statului român, s-au desfășurat puternice acțiuni de masă, care exprimau profunde sentimente patriotice și starea de spirit antirevizionistă ale poporului român. Astfel, la 29 mai 1933, au fost organizate mitinguri antirevizioniste la București, Ploiești, Iași, Constanța, Sighet, Brașov, Oradea. O profundă impresie a făcut în cadrul mitingului de la București, desfășurat la Arenele Romane, scrisoarea adresată de Nicolae Iorga, în care se atrăgea atenția că existau în Europa forțe „care voiesc întoarcerea unui trecut de apăsare națională. Le trebuie hotare pentru a căror înlăturare au murit douăzeci de milioane de oameni... Proiectele de schimbare vor întâlni la granițele puse în discuție un front de baionete și o nezdruncinată hotărâre“²⁴.

²⁰ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 505.

²¹ A.M.Ap.N., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 28, raportul 583/c din 23 martie 1923.

²² *Documents on German Foreign Policy. 1918—1945*, Series C2, vol. I, London, 1957, documentul 328.

²³ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, p. 401.

²⁴ „Dimineața“ din 30 mai 1933.

Cînd, în august 1933, în întreaga țară au avut loc manifestații de cinstire a eroicelor lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz, pretutindeni s-a subliniat că dacă frontierele patriei vor fi puse în pericol, „dacă se va încerca o tulburare a păcii, dacă se va încerca o nouă agresiune nedreaptă ca și cea din 1914 — atunci România este gata să-și îndeplinească datoria de a apăra pacea, de a apăra dreptatea, de a apăra tratatele”²⁵.

În condițiile unei puternice activizări a forțelor naționale care militau pentru cauza apărării integrității și ființei patriei, a avut loc constituirea, la 15 decembrie 1933, a Ligii antirevizioniste române, grupare politică ce și-a adus contribuția, de-a lungul activității sale (1933—1940), la lupta împotriva uneltirilor fascisto-revizioniste. În conducerea organizației s-au aflat personalități ale vieții politice, științifice și cultural-artistice, ca prof. univ. Gheorghe Țițeica, prof. dr. Dumitru Burileanu, dr. Voicu Nițescu, prof. dr. Dragomir Hurmuzescu, dr. Iuliu Moldoveanu, prof. Silviu Dragomir, prof. dr. Ioan Cantacuzino, prof. dr. Gheorghe Marinescu, prof. Constantin Moroianu ș.a.²⁶. În actul constitutiv al Ligii, precizîndu-se obiectivele activității sale, se arăta că ea urmărea „Să dezvolte simțăminte de solidaritate și de rezistență românească... Să organizeze în țară și în străinătate propagandă intensă pentru menținerea și asigurarea păcii pe baza respectării tratatelor și în cadrul intereselor statului român pe veci unit. Să lucreze pentru întărirea legăturilor politice și sufletești cu statele și popoarele amice și aliante, care se străduiesc, de asemenea, pentru menținerea tratatelor ce le garantează drepturile lor istorice și integritatea lor teritorială. Să combată propaganda și acțiunile de orice natură tendențioase din țară și de peste hotare asmuțite fie de state, fie de organizații de orice fel, în vederea revizuirii tratatelor de pace. Să informeze permanent opinia publică din țară și din străinătate asupra acțiunilor subversive și mijloacelor cu care se lucrează contra statului român și a unității lui politice și naționale și, prin aceasta, contra păcii însăși”²⁷.

Anul 1934 a început sub auspiciile desfășurării unor ample acțiuni antirevizioniste, pentru pace, împletite cu cele duse împotriva Gărzii de fier, care ucisese în decembrie 1933 pe primul ministru al țării, I. Gh. Duca. România, „poartă către Orient”, cum era supranumită de naziști, devenise obiect de tirguală între marile puteri, țintă a politicii de revizuire teritoriale din partea unor vecini ai săi²⁸.

La 17 martie 1934 Mussolini, Dolfuss și Gömbös semnau protocoalele de la Roma între Italia, Austria și Ungaria, organizîndu-se astfel, în Europa Centrală, sub emblema unui „plan constructiv”, un bloc agresiv și revanșard, destinat să traducă în viață tendințele de supremație ale Italiei fasciste și să susțină, în același timp, politica revizionistă horthystă împotriva României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei. În legătură cu acest eveniment, în ședința din 4 aprilie 1934 a Parlamentului român au fost adresate multe interpelări ministrului de externe Nicolae Titulescu. Răspun-

²⁵ „Dimineata” din 7 august 1933.

²⁶ *Liga antirevizionistă română. Actul constitutiv și statutele*, București, 1934, p. 8—9.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ General-locotenent (r) dr. Gheorghe Zaharia, *Aspecte ale dezvoltării României și ale eforturilor ei pentru apărarea suveranității naționale și a integrității teritoriale în anii 1919—1944*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 10, Editura militară, București, 1982, p. 413.

zînd interpelărilor, acesta dădea, în același timp, o ripostă fermă revizionismului italian și horthyst : „Primul revizionism (italian) pare a avea mai curînd un caracter principial, bazat pe credința că tratatele, ca toate lucrurile omenești, nu sînt eterne. Al doilea (maghiar) are un caracter practic ... și este bazat pe dorința fățiș exprimată de a mutila statele vecine pentru a spori patrimoniul teritorial al Ungariei actuale ... Primul revizionism pare a fi recurs pînă azi numai la încurajări verbale, cel de-al doilea a practicat și continuă să practice o operă de sabotare sistematică pe toate căile a ordinii actuale create de tratate. Dacă fac această deosebire nu am să scuz primul revizionism în dauna celui de-al doilea. Le consider pe amîndouă inacceptabile și dăunătoare ... Și celor care ne vorbesc azi de întoarcere la trecut, pe calea revizuirii, le răspundem : trecutul a fost al vostru, prezentul nu este al nimănui, iar viitorul nu vi-l dăm, căci este cel mai scump bun din cîte avem“²⁹. Iar Victor Iamandi, într-o cuvîntare ținută la Radio în ziua de 1 decembrie 1934, spunea : „În împrejurările actuale, cînd glasuri revizioniste și revanșarde se aud în anumite locuri, amintirea răsunătorului eveniment de la 1 decembrie 1918, Unirea Ardealului cu România, constituie, mai ales, prilejul unei impunătoare manifestațiuni de indestructibilă solidaritate națională și de fermă proclamare a drepturilor etnice și istorice pe al căror temei imprescriptibil s-a clădit pentru vecie unitatea statului român“³⁰.

În scrisoarea Comitetului Central al Partidului Comunist Român către Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat, din 1 noiembrie 1935, se arăta : „Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist“³¹.

Făcînd o analiză a situației internaționale de la mijlocul deceniului al patrulea, cînd se cristalizau tot mai evident planurile revanșarde și agresive ale Germaniei naziste, Italiei fasciste și Ungariei horthyste, ziarul „Scînteia“ din decembrie 1935 conchidea : „Campania politică de pregătire a acestui plan monstruos se face sub lozinca «revizionismului», adică a îndreptării nedreptăților din tratatele de pace... Oștile fasciste germano-ungare odată pătrunse în Cehia, în România etc., vor șterge aceste țări de pe harta lumii ... Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc ... Națiunea este în pericol. Poporul muncitor, apărîndu-se pe sine de ghearele fascismului, trebuie să apere țara de groaza războiului și de pieirea independenței. Timp de pierdut nu este“³².

În scrisoarea adresată Partidului Național-Țărănesc în ianuarie 1936, Partidul Comunist Român, susținînd ideea necesității coalizării tuturor forțelor naționale, patriotice, antifasciste în lupta pentru apărarea democrației și libertății patriei, releva marile primejdii externe ce planau asupra poporului român din partea statelor revizioniste : „Independența poporului român este amenințată de statele fasciste, din centrul Europei, zis bloc revizionist, format sub hegemonia imperialismului ger-

²⁹ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, p. 408, 417, 424.

³⁰ *Politică națională de stat*, București, 1935, p. 114.

³¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), cota A-XIX-23.

³² „Scînteia“, nr. 27—28 din decembrie 1935.

man, care se înarmează în grabă nemaivăzută pentru cotropirea în primul rând a orientului european. În caz de victorie, blocul fascist va șterge țara noastră de pe harta Europei, va distruge bazele înseși ale existenței naționale a unui popor care a luptat 700 de ani pentru ființa, unitatea și libertatea sa”³³.

O amplă campanie de presă, ostilă agitațiilor revizionismului internațional, venea să riposteze acțiunilor periculoase ale Germaniei hitleriste și ale sateliților ei. Un larg ecou a înregistrat editarea lucrării *Înarmarea clandestină a revizionismului maghiar*, realizată de publicistul clujean Eugen Toth: „România, santinela păcii în sud-estul Europei — se sublinia în această lucrare —, trebuie să lupte din răspuțeri contra germinilor războiului pe care îi răspindește himera revizionistă. Deci, se impune ca România să se pună în fruntea propagandei antirevizioniste internaționale”³⁴.

La adunarea generală a organizației Uniunii muncitorilor și țăranilor maghiari din România (Madosz, ținută la Tîrgu-Mureș, în ziua de 8 martie 1936, la care au participat și delegați din Cluj și din județul Ciuc, s-a arătat că „pregătirea de război a statelor fasciste prezintă un pericol pentru pacea și liniștea popoarelor. Madosz-ul are menirea să lupte alături de celelalte organizații politice democratice contra pericolului fascist, pentru apărarea păcii, împotriva șovinismului și revizionismului de oriunde ar fi”³⁵.

O lucidă analiză a pericolului revizionismului fascist a fost făcută de C.C. al P.C.R. la Plenara sa din iulie 1936. În rezoluția adoptată se arăta: „Triumful imperialismului german ar duce la triumful fascismului ungar, bulgar etc. ..., la dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea străină a poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german ... Fascismul german, pentru realizarea intențiunilor sale imperialiste, are nevoie de Polonia în contra Uniunii Sovietice și de Ungaria în contra Cehoslovaciei. Lor le promite compensarea teritorială pe socoteala României. România poate deveni numai obiect de reîmpărțire imperialistă a Europei, iar nu subiect”. Precizînd poziția P.C.R. în împrejurările atacării României, rezoluția sublinia: „În caz dacă Germania hitleristă, dezlănțuind războiul în Europa și în contra U.R.S.S., va ataca România cu ajutorul Ungariei horthyste, comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pământ a țării noastre pentru ferirea lor de subjugarea lor de către fascismul german. Continuînd lupta pentru asigurarea pozițiilor economice și politice ale muncitorimii, țăranimii și naționalităților asuprite, noi, comuniștii, vom intra în primele rânduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste și vom duce războiul pînă la capăt”³⁶.

În articolul *Zece milioane de morți vestesc*, Jozsa Béla, cunoscut militant comunist, înfierînd zăngănitul armelor, preludiu al modificării

³³ A.I.S.I.S.P., cota Ab XX-5, inv. 952.

³⁴ Eugen Toth, *Înarmarea clandestină a revizionismului maghiar*, București, 1935, p. 108.

³⁵ Arhiva Ministerului de Interne, fondul Direcțiunea poliției și siguranței generale, dosarul nr. 032187/19 martie 1936.

³⁶ A.I.S.I.S.P., cota Ab XX-3.

frontierelor, scria : „În fața amăriților zilieri ai pusteii maghiare, în scopul unei vieți mai puțin chinute, li se flutură în culori trandafirii mirajul războiului, la fel ca și prin satele din Ardeal, în care mișună agenții ce șoptesc în urechi : lasă să vie numai războiul, cîte schimbări nu va aduce el. Da, va aduce. Acum nu se vor sufoca de gaze numai cei mari, ci și zecile de mii de copii. Iar foametea, sărăcia și suferința vor fi și mai crâncene. În timp ce în cealaltă parte beneficiul va fi și mai mare. Aceasta va fi schimbarea. Da, vrem și noi o schimbare, dar niciodată pe o asemenea cale. Războiul acum nu mai este un simplu spectru al groazei, ci cruda realitate a zilei de mâine. Mussolini, Hitler, Gömbös, fascismul polonez și bulgar, iată echipa care mâine va face să explodeze nesfîrșitul lanț al tuturor ororilor“³⁷.

În condițiile întetirii acțiunilor îndreptate împotriva pactului Societății Națiunilor și, îndeosebi, împotriva acelor prevederi care se opuneau revizuirilor teritoriale, România, urmărind să-și apere interesele naționale și să contribuie la menținerea păcii generale, s-a situat, alături de celelalte state ale Micii Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice printre cei mai activi militanți împotriva revizuirii pactului Societății Națiunilor. Nicolae Titulescu, conștient de pericolul că revizuirea pactului Societății Națiunilor ar fi atras după sine repudierea întregului sistem al tratatelor de la Versailles, declara : „Azi, cînd se vorbește de reforma Societății Națiunilor, eu spun : băgați de seamă, se voiește a se ușura procedura revizuirii“³⁸.

În urma discursului revizionist al lui Mussolini rostit la Milano, la 1 noiembrie 1936, s-a produs o puternică efervescență în atitudinea antifascistă și antirevizionistă a opiniei publice din România. Numeroși patrioți români, masele largi populare, forțele democratice românești au dat glas hotărîrii lor de a apăra glia strămoșească față de orice încercare străină de a dezmembra integritatea teritorială a țării.

O contribuție deosebită în campania antirevizionistă determinată de discursul dictatorului fascist italian a reprezentat-o editarea și difuzarea, în tiraj de masă, a unei lucrări a lui Nicolae Iorga, redactată sub forma unei scrisori adresate lui Mussolini. Lucrarea, intitulată : *Nicolae Iorga, fost președinte al Consiliului de Miniștri, către E. S. Benito Mussolini, șeful guvernului italian*, constituie un amplu rechizitoriu la adresa încurajării de către Italia fascistă a cercurilor revizioniste ungare, un apel la realism, la păstrarea neatinsă a adevărurilor istorice și, totodată, o documentată argumentație științifică a dreptului poporului român la unitate și independență națională. La rîndul său, dr. Petru Groza publica articolul intitulat : *Reacțiunea Ardealului*, în care circumscria astfel îndatoririle cetățenilor conștienți din România : „Noi sîntem în tabăra celor care vor menținerea granițelor și nu vom ceda fără război. Acțiunea pacifistă, deci, a cetățenilor conștienți din această țară devine identică cu ieșirea imediată a noastră pe arena vieții publice, mobilizînd toate forțele morale ale poporului dezbinat în diferite tabere pentru închegarea imediată a unui front puternic contra aventurii care ne amenință din partea cealaltă“³⁹.

³⁷ „Uj Szó“ din 20 iulie 1936.

³⁸ „Universul“ din 18 iulie 1936.

³⁹ Dr. Petru Groza, *Texte alese*, Editura politică, București, 1973, p. 171.

În decembrie 1936, în cadrul uneia din numeroasele întruniri anti-revizioniste organizate de P.N.Ț., Virgil Madgearu combătea acele gruppări politice care susțineau schimbarea politicii externe a României în direcția alianței cu Germania hitleristă, arătând că : „tendențele politicii externe a Germaniei, fiind susținătoare ideii de revizuire a tratatelor, sînt în opoziție cu orientarea firească a politicii noastre externe, al cărei comandament, în mod fatal, ne duce alături de toate țările potrivnice revizuirii tratatelor“ ⁴⁰.

Deosebit de semnificativ pentru încordarea cunoscută de oamenii acelei epoci este articolul scriitorului Mihail Sevastos, *Acte de provocare*, în care se arăta : „România n-are două căi înainte — ci numai una : calea păcii și a nerevizionismului, singurul mijloc de a apăra granițele care cuprind idealul nostru realizat. Orice altă politică — pornită de la Berlin sau de la Roma, sau de la amîndouă aceste centre de război și de revizionism — este contrară intereselor vitale ale statului românesc“ ⁴¹.

Aflat în fruntea forțelor democratice, patriotice, antirevizioniste, Partidul Comunist Român, într-un document din noiembrie 1936, și-a ridicat glasul cu deosebită tărie împotriva discursului revizionist al lui Mussolini : „Declarația lui Mussolini făcută în ziua de 1 noiembrie a.c., la Milano, constituie o provocare de război și o încurajare directă a tuturor elementelor fasciste și războinice din toată lumea și, mai cu seamă, a fasciștilor germani și a militariștilor japonezi din Extremul Orient. Declarația necesității revizuirii actualelor granițe ale statelor din bazinul dunărean, ca singurul mijloc de pacificare a țărilor dunărene, constituie o amenințare directă a păcii. Această declarație încurajează fascismul și revizionismul din Ungaria și reprezintă un îndemn direct de război. P.C.R. este hotărît să lupte contra oricărei revizuii a tratatelor de pace pe calea armelor. El consideră orice acțiune care duce la întărirea relațiilor între statele Miciei Antante, ale Înțelegerii Balcanice, cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist“ ⁴².

La 10 noiembrie 1936, Comitetul Central al Madosz a protestat cu indignare, prin președintele Sándor Szepesi și secretarul general Ladislau Bányai, împotriva declarației lui Mussolini, arătînd că „«Dreptatea» cerută de căpetenia fascistă pentru poporul maghiar este respinsă de acesta, minoritatea maghiară din România fiind solidară cu poporul român în apărarea libertății și unității statului“ ⁴³.

În ampla mișcare din România de combatere a revizionismului hitlerist și horthyst, a tuturor curentelor și tendințelor revizioniste, s-a încadrat în mod activ și tineretul. *Dreptate României !* s-a intitulat un manifest al Frontului Studențesc Democrat, publicat, la cererea Comitetului Central al Frontului, de ziarul „Dimineața“ din 7 noiembrie 1936 și apărut, de asemenea, și în alte ziare de orientare democratică. În manifest se arăta : „Hotarele României, împlinirea destinului de veacuri al unui neam ..., al unui mileniu de plîns și de frîngerî pe roată, sînt amenințate.

⁴⁰ „Dimineața“ din 18 decembrie 1936.

⁴¹ „Dimineața“ din 4 noiembrie 1936.

⁴² A.I.S.I.S.P., cota A XX-22.

⁴³ „Universul“ din 17 noiembrie 1936.

În fața acestor amenințări din afară, în fața strigătului de ultimă oră «Dreptate Ungariei», ce facem noi ? Unde sînt cohortele verzi și albastre ale celor care admiră și se prosternă în fața dictatorilor fasciști ? În acest ceas de cumpănă, unde este presa patriotardă care agită fantoma pericolului iudeofrancmason ? În tăcerea lor răsună zimții mărcilor și lirelor“. Și se continua : „Studenti, tineret român, cetățeni, dacă tace dreapta trădătoare, nu va tăcea însă poporul român. În fața fascismului războinic din afară, trebuie demascată și distrus hitlerismul trădător dinăuntrul granițelor... Ceasul e greu. Dezmeticiți-vă ! Strîngeți rîndurile ! E ceasul uniunii ! Strigătului «Dreptate Ungariei» din afară și tăcerii trădătoare a dreptei «naționaliste» dinăuntru, opuneți-le «Dreptate României !». Dreptate acestui popor, care nu vrea robia ciocoismului internațional, pe care o pre-gătește dreapta românească la ordinele fascismului revizionist“.

La rîndul lor, femeile universitare române, într-o moțiune adoptată în adunarea ținută la București în ziua de 19 noiembrie 1936, declarau : „Protestînd contra atentatului ce se încearcă față de granițele patriei noastre, noi, femeile universitare române, integrate în același suflet indestructibil al neamului nostru, înțelegem să luptăm pînă la una pentru a păzi neștirbite granițele române obținute prin drepturi imprescriptibile“ ⁴⁴.

În întreaga țară au avut loc numeroase demonstrații și adunări, cu care prilej reprezentanții diferitelor partide și grupări politice au rostit discursuri înflăcărâte, dînd glas hotărîrii neștirbite a poporului român de a apăra cu arma în mînă fiecare palmă de pămînt, în cazul în care țara va fi atacată de agresor. În moțiunea adoptată la adunarea antirevizionistă de la Cluj, din 15 noiembrie 1936, se arăta : „Nici un fel de revizuire a granițelor nu este cu putință decît pe calea armelor ... Hotarele statului român întregit, așa cum au fost fixate și cu semnătura solemnă a Italiei prin tratatul de pace de la Trianon, constituiesc cea mai esențială și mai integrantă parte a patrimoniului național, pe care poporul român va ști să-l apere în deplină și indestructibilă solidaritate națională, pînă la ultima picătură de sînge“ ⁴⁵.

Ca răspuns la discursul lui Mussolini, a apărut și broșura *Ungurii transilvăneni și revizionismul*, de György Ferenczy, în care se arăta că, după discursul „lui Mussolini, apostolii revizionisti din Ungaria și-au pierdut de-a dreptul mințile și s-a aprins din nou, cu un foc sălbatec, flacăra propagandei revizioniste nechibzuite. Să ia la cunoștință Mussolini că masele secuiești ungare care trăiesc în România nu au nevoie de serviciile lui avocatăști. Noi sîntem cetățeni ai acestei țări cu drepturi depline. Vrem să trăim cu românii în înțelegere frățească, în interiorul hotarelor de la Trianon și vrem să muncim împreună cu ei pentru făurirea patriei noastre comune“ ⁴⁶.

Scriitorul Gaál Gábor, în lucrarea *Metamorphosis Transylvaniae. 1918—1936*, arăta, în 1936 : „Epoca e mare, dinamică și te silește întruna și în toate să stai și să iai aminte. Să nu mai contestăm ; aici, în România, epoca nouă e istorică, e epoca cînd se clădește statul român și se umple

⁴⁴ „Dreptatea“ din 20 noiembrie 1936.

⁴⁵ „Dimineața“ din 17 noiembrie 1936.

⁴⁶ Ferenczy György, *A Transilvâniai Magyarság és a Revizio*, Oradea, p. 11.

de orașe țara. Viața grupului maghiar decurge, de 18 ani, în cadrul unui proces vertiginos de ridicare în burghezie și de industrializare. Oricîte să fi fost piedicile, ținerele în loc și handicapurile, acești 18 ani trecuți sînt ani de avînt, în care tot — chiar și neajunsurile cele mai dureroase — sileau la activism. Ardealul de dinainte de Unire a fost o provincie mucedă și încuiată, meleag oropsit de Dumnezeu, ținut unde se înfundau drumurile de fier. Cursul vieții molcom, timorat, lipsit de inițiative. Colonie, atît din punct de vedere spiritual, cît și din punct de vedere economic. Gazetișoare provinciale și oameni provinciali. Cultura, centralizată la Budapesta, mijea în manifestări foarte modeste. Cu schimbarea stăpînirii, toate s-au petrecut dintr-o dată. Nu numai din pricina schimbării de stăpînire. Ritmul evoluției urbane se accentuase încă înainte de Unire. Au apărut premisele unor creații spirituale autonome. Însă, în întregul vechii Ungarii, la periferie, s-ar fi ajuns foarte încet la folosirea lor.

Schimbarea a potențat procesul. L-a potențat silindu-i pe cei rămași ei înșiși să fie activi, în toate direcțiile și tirîndu-i, adeseori împotriva voinei lor, în albia propriilor lor tendințe. Maghiarimea din România nu și-a creat numai o sumedenie de reviste și de edituri, toate aceste organe ale vieții spirituale și literare, ci, într-un cuvînt, a fost întrepidă, în mic și mare, luînd parte în industrie și comerț, la rînduirea nouă a vieții, luînd parte la procesul mare al evoluției urbane a României⁴⁷.

Un moment deosebit în lupta antirevizionistă, pentru pace l-a constituit marea întrunire desfășurată la 12 decembrie 1937 în sala „Marna” din București. În manifestul de convocare la adunare, masele populare erau chemate să participe la această impunătoare acțiune antirevizionistă pentru a-și exprima hotărîrea de „luptă pentru independența noastră națională azi amenințată dinlăuntrul și din afara granițelor de țările revizioniste și de sprijinatorii băștinași ai revizionismului așezați pe Axa Berlin-Roma”⁴⁸.

Cu luciditate, presa comunistă din țara noastră atrăgea atenția asupra situației dramatice care amenința România. În semnificativul articol intitulat: *Nori grei asupra României*, „Scînteia” din 25 noiembrie 1938 scria: „Ungaria horthystă n-are de gînd să amîie mult planul de acaparare a Transilvaniei. O aflăm chiar din gura lui Imredy, care declară fățiș că Ungaria dorește să se așeze în granițele ei «istorice». Avioane ungurești au zburat, de altfel, deasupra localităților românești de la granița ungară, anunțînd apropiata venire a domniei grofilor fasciști ... România, după München, e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — o țară pîndită. Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbatica fiară, îmbătată de sîngele jertfelor sfișiate, care este fascismul german. Nori grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată. Partidul nostru nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României”.

În memoriul adresat guvernului român, în noiembrie 1938, de Madosz, semnat de peste zece mii de oameni ai muncii de naționalitate

⁴⁷ Gaál Gábor, *Metamorphosis Transylvaniae. 1918—1936*, 1936, p. 45.

⁴⁸ „Universul” din 10 decembrie 1937.

maghiară, se arăta : „Pe noi, maghiarii transilvăneni, ne leagă un trecut milenar de acest pământ și de locuitorii lui de alte limbi, în primul rînd de poporul român. De-a lungul veacurilor, din respectul și sprijinul reciproc, a înflorit întotdeauna prosperitatea noastră socială, în timp ce învrăjbirea, ura de rasă, exclusivismul național care ținea păgubirea reciprocă a netezit mereu calea oprîmării comune. Egalitatea în drepturi este singurul mijloc prin care se poate stăvili orice tendință care urmărește tulburarea sentimentelor pașnice ale naționalității maghiare din Transilvania“⁴⁹.

La Cluj, a apărut în mod legal, în martie 1939, o broșură în limba maghiară, purtînd un titlu semnificativ : *Nu capitulare ! Rezistență ! Contribuții la problema Comunității Populare Maghiare*. Broșura era semnată de Sándor Szenkovits — muncitor, care activa, de fapt, în cadrul Comitetului teritorial din Ardeal și Banat al P.C.R. și care spunea : „Internaționalismul nostru nu poate fi o piedică pentru ca noi să devenim elementul sănătos, activ, dinamic, elementul care să lupte din răsuputeri în cadrul Comunității Populare Maghiare ... Din internaționalismul nostru derivă că avem dreptul de a pretinde respect, înțelegere și ajutor pentru poporul nostru numai dacă și noi procedăm la fel cu celelalte popoare. Internaționalismul nostru nu este în antagonism cu patriotismul nostru, ci cu șovinismul intolerant și ațîțător la război ... În spatele intențiilor revizioniste se ascunde măcelul milioanelor de oameni“⁵⁰.

Agresivitatea Germaniei hitleriste, acțiunile coordonate ale celorlalte state revizioniste au determinat noi luări de poziții în România. Primul ministru Armand Călinescu arăta, la 4 aprilie 1939, într-un interviu : „Nu sînt nici convențiile, nici tratatele acele care pot să stabilească noi frontiere. Ele sînt stabilite de istorie și de dreptul natural al poporului. Aceste frontiere le vom apăra. Tot în cadrul lor locuiesc de multă vreme cetățeni de diferite origini. Acesta este, de altfel, un fenomen pe care-l înțelîm pretutindeni. Cred că nici într-o parte aiurea minoritățile nu se bucură de un tratament mai bun ca în România“⁵¹.

Un larg ecou a avut în rîndurile maselor populare maghiare scrisoarea conducerii Madosz din 21 martie 1939, semnată de Ladislau Bányai, Gyula Rácz, Sándor Szepesi, János Vincze. În scrisoare se sublinia, între altele : „Noua tiranie cotropitoare germană a distrus statul nostru vecin, Cehoslovacia, și a pus în lanțuri popoarele sale. Cine știe unde se oprește arbitrarul puterii, dacă poate să-și atingă țelurile fără rezistență, numai prin amenințare, dacă popoarele care apără independența lor, integritatea țării lor nu pun stavilă în fața acestuia.

Furtuna, care bîntuie în vecinătatea noastră, mîine poate să ne atîngă pe noi. Semănătorii de vrajbă, care netezesc drumul puterii agresive, mișună printre noi“⁵².

⁴⁹ *Naționalitatea maghiară din România*, Editura Kriterion, București, 1981, p. 80—81.

⁵⁰ Ladislau Bányai, *Uniunea oamenilor muncii maghiari din România împotriva pericolului hitlerist, a horthysmului și a fascismului. Madoszul în perioada dictaturii regale*, în „Anale de istorie“, anul XVI, nr. 5/1970, p. 127.

⁵¹ „Lumea și țara“ din 5 martie 1939.

⁵² L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 214—215.

Pe aceeași linie, Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, în discursul rostit la primul congres al breslelor, de la 1 mai 1939, declara : „Se spune că în presa dintr-o țară străină se vîntură astăzi unele revendicări înspre România. Se spune chiar că aceste revendicări se înfățișează ca sprijinite și de alte puteri străine ... România dorește să întrețină relațiuni de bună vecinătate cu țările dimprejur ; ea este gata să lucreze pentru a întări aceste relațiuni... Cînd, însă, se va schița, de undeva, o încercare de atingere a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență”⁵³.

Un moment culminant al valului luptei patriotice antifasciste și antirevizioniste îl constituie marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939, organizată sub semnul unității de acțiune dintre comuniști și socialiști, în timpul căreia cei 20 000 de muncitori au scandat lozincile : „*Trăiască independența națională a țării*” ; „*Să apărăm granițele împotriva agresorului hitlerist*”⁵⁴.

Subliniind semnificația deosebită a mării demonstrații patriotice de la 1 Mai 1939, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München”⁵⁵.

În mai 1939, populația de naționalitate maghiară din Cluj și din București a adresat primului ministru Armand Călinescu două scrisori prin care își exprima protestul împotriva agitațiilor revizioniste, precum și hotărîrea de a lupta pentru apărarea unității naționale a României. În scrisoarea locuitorilor de naționalitate maghiară din București se arată : „Protestăm în contra încercărilor de a învenina sufletul conaționalilor noștri din Ardeal și cerem ca conducătorii oficiali ai maghiarimii să ia atitudine pe față contra oricărei propagande demagogice îndreptate contra statului român, ce nu poate avea decît un efect catastrofal pentru soarta populației maghiare. Primiți, domnule prim-ministru, asigurarea că noi, cetățenii români de naționalitate maghiară, conștienți de răspunderea noastră, vom fi alături de toată suflarea românească pentru apărarea independenței și integrității statului român”⁵⁶.

Înțelegînd adevăratul sens al raportului internațional de forțe și al politicii promovate de Germania hitleristă, Partidul Comunist Român a descifrat perspectivele evoluției situației României, locul său în planurile expansioniste agresive ale celui de-al III-lea Reich în etapa post-muncheneză. Astfel, raportul prezentat la Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iulie 1939 vedea o înțelegere profundă, lucidă a realității obiective : „Recentele evenimente au agravat mult situația internațională a României. Ea a pierdut o aliată firească și puternică, principala ei furnizoare de armament, Cehoslovacia. În locul ei România a căpătat un primejdios vecin, Germania ... Politica Ungariei și Bulgariei fiind determinată de

⁵³ Armand Călinescu, *Noul regim (Cuvîntări). 1938—1939*, București, 1939, p. 151—152.

⁵⁴ „Scînteia” din 1 iunie 1939.

⁵⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

⁵⁶ „Lumea și țara” din 7 mai 1939.

Berlin, iar Iugoslavia căzînd tot mai mult sub influența țărilor fasciste, apare clar că într-un tempo rapid Germania realizează o veritabilă încercuire și izolare a țării noastre⁵⁷. Iar într-un articol publicat în „Scînteia” din noiembrie 1939, era demascată activitatea deosebit de periculoasă pentru independența României dusă de grofii unguri, de Partidul Maghiar și de alte elemente reacționare. „Argații lui Horthy — sublinia „Scînteia” — caută să atragă masa de maghiari într-o mișcare revizionistă, îndreptată contra intereselor muncitorilor și țăranilor maghiari. La luptă deci, țărani și muncitori ai naționalităților conlocuitoare, alături de țăranii și muncitorii români, care și ei luptă pentru libertățile lor. Țărani maghiari, întoarcerea la Ungaria horthystă, pe care o vor grofii, înseamnă o robie și mai neagră în întărirea barbariei fasciste”⁵⁸.

Aflată singură în fața agresiunii fascismului german, lipsită de orice sprijin din afară, în condițiile declanșării celui de-al doilea război mondial, România a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare și uzurpare a unității naționale. În anul 1940, în pofida luptei și eforturilor mișcării revoluționare și democratice din România, de la amenințări s-a trecut la fapte. Într-un manifest din august 1940, intitulat *Ardealul nu se dă*, purtînd peste 2 000 de semnături, se spunea : „Ardealul nu-l avem de dat, pentru că el este românesc din vecii vecilor... În sprijinul acestei afirmații putem aduce mărturia scrisului multor cărturari de seamă străini, printre care și unguri ... N-avem Ardeal de dat sau de vîndut pe nici un preț. Dacă ni se cere pămînt românesc să ne socotim ultragiați și să procedăm corespunzător... O ȚARĂ NU SE DĂ”⁵⁹.

În condițiile izolării României pe plan internațional, ale creșterii agresivității grupărilor de extremă dreaptă, stipendiate și sprijinite de la Berlin, ale amputării teritoriale la care a fost constrînsă țara în anul 1940, s-a deschis drum larg subordonării acesteia statelor fasciste, impunerii, la 30 august, în favoarea Ungariei horthyste, a odiosului Dictat de la Viena. Prin aceasta, unitatea, suveranitatea, integritatea teritorială și independența națională ale României au fost grav afectate.

A revenit poporului român, în frunte cu partidul comunist, cu larga participare a forțelor patriotice, democratice și progresiste, misiunea de a se angaja în mod activ și plenar în apriga luptă pentru recîștigarea independenței și suveranității sale naționale, care a fost marcată de victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

Poporul nostru, consecvent luptei pentru dreptate, libertate, pentru cooperare și bună înțelegere cu alte popoare, respinge cu hotărîre încercările de peste hotare, chiar și în reuniuni internaționale, ale unor reprezentanți care, dornici să sustragă atenția de la problemele grave nesoluționate în propriile țări, reeditează unele practici naționaliste, șoviniste folosite în trecut.

Consecvent acestei concepții, poporul român înfăptuiește neabătut politica externă promovată de statul nostru, politică ce poartă amprenta președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ale cărei obiective fundamentale sînt colaborarea, cooperarea și pacea între popoarele lumii.

⁵⁷ „Lupta de clasă”, nr. 6 din august 1939.

⁵⁸ „Scînteia” din 25 noiembrie 1939.

⁵⁹ *Ibid.*

MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE PE PLAN INTERNĂȚIONAL ÎN DOMENIUL ISTORIEI

Pe baza Convenției de colaborare științifică bilaterală dintre Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G., în zilele de 5 și 6 noiembrie 1986 s-au desfășurat, la București, lucrările Simpozionului științific cu tema: *Dezvoltarea economică, locul și rolul partidului și statului în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și ale Congresului al XI-lea al P.S.U.G.*

Delegația germană a fost alcătuită din: dr. Volker Steinke, conducătorul delegației, dr. Roland Grau, dr. Norbert Kaiser, cercetători științifici. Din delegația română au făcut parte: dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., conducătorul delegației, dr. Elena Mureșan, dr. Gheorghe Tudor, cercetători științifici.

Lucrările Simpozionului au fost prezidate, alternativ, de conducătorii celor două delegații.

Din partea oaspeților au fost expuse referatele: *Strategia P.S.U.G. cu privire la făurirea în continuare a societății socialiste dezvoltate și la lupta pentru pace în lumina Congresului al XI-lea al partidului*, de dr. Volker Steinke; *Raportul dialectic dintre creșterea rolului conducător al partidului marxist-leninist și perfecționarea democrației socialiste în făurirea societății socialiste dezvoltate în R.D.G.*, de dr. Roland Grau; *Strategia economică a P.S.U.G. în vederea unirii avantajelor*

socialismului cu cerințele revoluției tehnice-științifice, de dr. Norbert Kaiser.

Delegația română a prezentat referatele: *Continuarea politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate pe baza înfăptuirii noii revoluții tehnice-științifice*, de dr. Gheorghe Surpat; *Rolul statului în conducerea întregii activități economice-sociale. Adâncirea democrației socialiste în viața socială*, de dr. Elena Mureșan; *Partidul Comunist Român — centrul vital al întregii națiuni*, de dr. Gheorghe Tudor.

În referatul conducătorului delegației din R.D.G., dr. Volker Steinke, se întreprinde o analiză retrospectivă, începând cu Congresul al VIII-lea al P.S.U.G., din iunie 1971, asupra strategiei economice și sociale a partidului, care a reușit să asigure dezvoltarea țării, mărturie a capacității de progres a noii orânduiri. Arătând că, la acest Congres, a fost elaborată concepția privind făurirea socialismului dezvoltat în R.D.G., referatul a subliniat: „Conducându-se după acest obiectiv fundamental, al VIII-lea Congres al partidului a stabilit drept sarcină principală ridicarea, în continuare, a nivelului de trai, material și cultural, al poporului, pe baza unui înalt ritm de dezvoltare a producției socialiste, a sporirii eficienței, a progresului tehnico-științific și a creșterii productivității muncii. Această sarcină îmbină în chip nou politica economică și cea socială într-o unitate dialectică, imprimând dezvoltării societății o calitate superioară. Finalitatea ei rezidă în a face clasa muncitoare capabilă să răs-

pundă creșterii legice a rolului său în condițiile interne și externe în transformare, să consolideze neabătut alianța dintre clasa muncitoare, clasa țăranilor cooperatori, intelectualitatea socialistă și celelalte categorii de oameni ai muncii, să adâncească legăturile partidului și puterii de stat socialiste cu clasa muncitoare și cu ceilalți oameni ai muncii, întărind astfel multilateral R.D.G.”.

Succesele obținute în îndeplinirea hotărârilor celui de-al VIII-lea Congres al partidului și experiența acumulată — s-a arătat în referat — „au necesitat și au făcut, totodată, posibilă, la jumătatea anilor șaptezeci, luarea de hotărâri și în ceea ce privește dezvoltarea pe termen mai lung, în perspectivă, a R.D.G. Această sarcină a fost soluționată de cel de-al IX-lea Congres al P.S.U.G., din mai 1976. Congresul a adoptat un nou Program al partidului, care a fundamentat complex sarcina făuririi în continuare în Republica Democrată Germană a societății socialiste dezvoltate, creîndu-se astfel premise fundamentale pentru trecerea treptată spre comunism. Programul definește făurirea socialismului dezvoltat drept un proces istoric de profunde prefaceri politice, economice, sociale și spiritual-culturale. El cuprinde caracteristicile esențiale ale societății socialiste dezvoltate.” Cel de-al X-lea Congres al P.S.U.G., din aprilie 1981, a adoptat, sub forma unei strategii economice în zece puncte, o concepție de perspectivă pentru trecerea la reproducția intensivă largită a economiei naționale, bazată pe unirea avantajelor socialismului cu cuceririle revoluției tehnico-științifice.

Cursul politic adoptat de aceste congrese a fost dezvoltat de Congresul al XI-lea, din aprilie 1986. Acest curs — a relevat autorul — „a asigurat atît o creștere economică dinamică, cit și îmbunătățirea permanentă a nivelului de trai, material și cultural, al poporului, fapt care, la rîndul său, a stimulat oamenii muncii spre noi inițiative. Această politică a adîncit legăturile și încrederea dintre partid și popor, ceea ce constituie o bază esențială a stabilității politice, a dinamismului economic și, totodată, premisa capacității R.D.G. de a aduce o contribuție crescîndă la lupta pentru menținerea păcii”. Congresul „a demonstrat capacitatea P.S.U.G. de a aplica în mod creator teoria marxist-leninistă la condițiile istorice concrete ale R.D.G., de a perfecționa, în continuare, pe această bază, strategia și tactica făuririi societății socialiste dezvoltate și de a mobiliza masele la soluționarea sarcinilor, de a le conduce cu claritate spre acest țel”. Uni-

tatea dintre politica economică și cea socială, definită de Congresul al XI-lea drept linia directoare cea mai importantă a politicii interne și principalul cîmp de acțiune, se transpune, îndeosebi, în generalizarea experienței pozitive, în dezvoltarea intensivă a economiei, pe baza celor mai moderne tehnologii, în ridicarea productivității muncii. Acestea sînt jaloane ale strategiei economice a P.S.U.G. în perspectivă, pînă în anul 2000.

Activitatea creatoare a oamenilor muncii din R.D.G., lupta lor susținută pentru îndeplinirea sarcinilor de plan — s-a conchis în referat — „reprezintă dovezi convingătoare ale faptului că spiritul de progres al celui de al XI-lea Congres al P.S.U.G. determină munca de fiecare zi și ritmul vieții în R.D.G., lupta pentru întărirea multilaterală a socialismului și pentru asigurarea păcii”.

În referatul său, dr. *Roland Grau* a prezentat aspecte ale raportului dialectic dintre creșterea rolului conducător al partidului marxist-leninist și perfecționarea democrației socialiste în R.D.G. Experiența istoriei de peste 35 de ani a R.D.G. — a arătat autorul — a demonstrat că partidul clasei muncitoare poartă cea mai mare răspundere în organizarea politică a societății socialiste. „Și istoria republicii noastre — se subliniază în acest sens — a confirmat constatarea fundamentală a marxism-leninismului potrivit căreia întărirea puterii clasei muncitoare se află într-un raport dialectic cu maturitatea partidului, cu unitatea rîndurilor sale. Cu cît este mai puternic partidul, cu atît este statul mai puternic. Deoarece creșterea rolului conducător al partidului presupune integrarea tot mai activă a oamenilor muncii în toate problemele sociale, reclamă perfecționarea democrației socialiste, cresc, concomitent, în edificarea socialistă, însemnătatea și eficiența celorlalte organizații și instituții politice și sociale, crește importanța politicii de alianță”.

Congresul al VIII-lea al P.S.U.G. a inițiat o nouă etapă în dezvoltarea R.D.G., care a ridicat noi exigențe în îndeplinirea rolului conducător al partidului, în activitatea sa politică-ideologică și organizatorică. Experiența dobîndită în realizarea sarcinilor acestui congres și-a găsit materializarea în noul Program, adoptat de P.S.U.G. la Congresul al IX-lea, din 1976. Acest program a abordat pe larg „sarcinile partidului în privința întăririi multilaterale a puterii de stat socialiste”, indicînd drept principală direcție perfecționarea în continuare a democrației socialiste. „Esența democrației socialiste — s-a arătat în acest sens — își are expresia

în dreptul cetățeanului de a decide asupra conținutului, telurilor și sarcinilor fundamentale ale dezvoltării sociale și de stat, de a participa la conducerea proceselor sociale, la îndeplinirea sarcinilor, precum și la urmărirea îndeplinirii lor. Acest drept nu poate fi proclamat, și cu atât mai puțin asigurat, de nici un stat burghez. Voința de a-și asuma acest drept se exprimă în R.D.G., printre altele, în faptul că din cei peste 9,4 milioane de membri de sindicat aproape 2,5 milioane exercită o funcție sindicală electivă, că 1,17 milioane de oameni ai muncii iau parte la mișcarea de inovații, că aproape 90 la sută dintre ei participă la dezbaterile publice a planurilor economiei naționale, că aproape 390 000 de cetățeni conlucrează în cadrul celor 19 100 de comitete ale Frontului Național, că peste 600 000 de cetățeni activează voluntar în reprezentanțele părinților în școli și în alte instituții ale educației publice, că peste 260 000 de cetățeni fac parte din organele de control obșteșc ale Inspecției muncitorilor și țăranilor, că, în total, peste o treime din numărul cetățenilor de vîrstă adultă activează voluntar în organisme de stat și obștești“.

Toate acestea — a conchis autorul — au făcut ca cel de-al X-lea Congres al partidului să poată aprecia că linia politică elaborată de Congresul al VIII-lea al P.S.U.G. și stabilită în Program s-a afirmat pe deplin în practică. Congresul a trasat drept sarcină perfecționarea în continuare a democrației socialiste, dezvoltarea încrederii crescînde dintre partid și popor. Experiența de decenii a P.S.U.G. — s-a subliniat în continuare — atestă că „întărirea continuă a legăturii dintre partid, clasă și popor, pe baza progresului economic și social, prezintă temelia cea mai importantă pentru consolidarea multilaterală a puterii muncitorilor și țăranilor“. În acest spirit, la Congresul al XI-lea al P.S.U.G. s-a apreciat că, în perioada scursă de la ultimul congres, partidul a ieșit întărit, datorită, în primul rînd, întăririi legăturilor sale cu masele. Acest lucru — s-a relevat în referat — constituie un îmbold pentru continuarea acțiunii sale practice de dezvoltare și perfecționare a democrației socialiste în toate sectoarele vieții sociale, „ceea ce reprezintă, totodată, garanția că și în epoca în care calculatoarele își fac pretutindeni intrarea, în socialism omul se află în centrul preocupărilor, că tot ceea ce se face este pentru el și prin el pentru bunăstarea poporului“.

În referatul său, dr. *Norbert Kaiser* a accentuat că, în strategia socială, P.S.U.G. se conduce după principiul potrivit căruia unitatea dintre politica economică și

cea socială, reproducția intensiv lărgită și legătura organică a revoluției tehnico-științifice cu avantajele socialismului constituie caracteristici și sarcini fundamentale ale făuririi societății socialiste dezvoltate, care urmăresc scopul de a asigura și a ridica treptat, în continuare, nivelul de trai, material și cultural al poporului. În ceea ce privește strategia sa economică, P.S.U.G. pornește de la faptul că, așa cum arată legăturile dezvoltării sociale și demonstrează experiența practică, economia societății socialiste dezvoltate necesită o creștere dinamică, pentru realizarea căreia se impune o reproducție intensiv lărgită. „După cum o confirmă experiența P.S.U.G. — s-a precizat în referat —, economia s-a lovit, încă din anii șaizeci, dar mai accentuat în anii șaptezeci, ca rezultat al evoluției interne, de granițele dezvoltării predominant extensive. Pe această cale, stăpînirea revoluției tehnico-științifice, o transformare calitativă a economiei naționale și modernizarea structurii ei nu erau posibile. De aici, P.S.U.G. a tras concluzia hotărîtoare de a se trece, treptat, la ampla reproducție intensiv lărgită în întreaga economie națională și a dezvoltat un concept economic adecvat. Schimbările de pe piețele mondiale și agravarea politicii imperialiste de confruntare în cursul anilor șaptezeci și la începutul anilor optzeci au sporit necesitatea de a se efectua rapid și în mod eficient trecerea la intensificarea amplă în economia națională“. Referatul a relevat că îndeplinirea strategiei economice elaborate de cel de al X-lea Congres al P.S.U.G. a avut ca rezultate: accelerarea ritmului creșterii economice, fapt evidențiat și de ratele de creștere anuală a venitului național; creșterea, în continuare, a nivelului de trai al oamenilor muncii; dobîndirea unei noi surse de creștere prin scăderea costurilor de producție etc. În același context, a fost menționat faptul că „o creștere considerabilă a randamentului a rezultat din introducerea în producție a cuceririlor științei și tehnicii, de pildă în domeniile microelectronicii, tehnicii roboților, biotehnologiei, innobilării materiilor prime și combustibililor (în 1970, nu exista nici un singur robot industrial, la sfîrșitul anului 1985 numărul lor se ridica deja la peste 56 000)“.

Cea de-a șaptea Consfătuire a C.C. al P.S.U.G. (noiembrie 1983) — s-a arătat în referat — a stabilit ca sarcină accelerarea în continuare a progresului tehnico-științific, atingerea unei eficiențe superioare prin noi tehnologii și noi produse. În această orientare, care dezvoltă strategia economică formulată la Congresul al X-lea, „P.S.U.G. pornea de la

considerentul că procesul obiectiv de prefaceri profunde în sistemul forțelor de producție nu numai că se va perpetua, ci se va și accelera în continuare, că înflorirea R.D.G. și nivelul de trai al poporului vor fi determinate de modul în care se va ține pasul cu progresele revoluției tehnice-științifice și în care țara se va afirma în primele rânduri ale statelor industrializate dezvoltate. Această strategie s-a materializat în pași calitativi noi făcuți în întreaga economie a R.D.G. în direcția stăpînirii revoluției tehnice-științifice. Pornind de aici, Congresul al XI-lea al P.S.U.G. a trasat sarcina făuririi în continuare a societății socialiste dezvoltate. P.S.U.G. consideră că, în această etapă, în fața socialismului „se pune sarcina de a elibera în chip nou pe tărîmul economiei potențele proprii societății socialiste și de a ajunge și a întrece țările capitaliste dezvoltate din punct de vedere tehnic în sectorul productivității muncii. Se asigură, prin aceasta, desfășurarea multilaterală, dezvoltarea stabilă și dinamică a potențialului socialismului dezvoltat, răspunzîndu-se, în același timp, exigențelor superioare puse în fața asigurării păcii în lume“.

Referatele delegației române au analizat, în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R., aspecte multiple ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în etapa actuală și în perspectivă, ale rolului politic conducător al partidului, ale rolului statului socialist și ale perfecționării democrației socialiste.

În referatul său, dr. *Gheorghe Surpat* a înfățișat politica P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate pe baza înfăptuirii noii revoluții tehnice-științifice. Analizînd diferitele laturi ale acestei politici, autorul a subliniat că întregul ansamblu de opțiuni și priorități în dezvoltarea economică-socială a României în perioada 1986—1990 are în vedere creșterea substanțială a contribuției științei și tehnologiei la progresul societății noastre socialiste, transformarea științei într-o forță nemijlocită de producție. *Programul de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic pe perioada 1986—1990 și în perspectiva anului 2000* orientează întreaga activitate de cercetare spre dezvoltarea, în continuare, a potențialului național de resurse energetice și de materii prime, introducerea de tehnologii moderne, creșterea substanțială a gradului de valorificare a resurselor materiale, realizarea unor produse cu parametri tehnici și calitativi ridicați, competitive pe plan mondial, îmbunătățirea structurii producției. Pro-

gramul asigură, în același timp, îmbinarea organică a cercetării aplicative cu cercetarea fundamentală în matematică, fizică, chimie, biologie, biochimie, biofizică, medicină ș.a., sporirea aportului științei la înfăptuirea cincinalului 1986—1990, cit și la asigurarea de soluții tehnice pentru realizarea obiectivelor dezvoltării economice-sociale a țării în perioada de după 1990. Dezvoltarea forțelor de producție, modernizarea, pe acest temei, și dezvoltarea complexului economic național se sprijină, în cincinalul 1986—1990, pe noile cuceriri ale științei și tehnicii, pe angajarea cu toate forțele în înfăptuirea noii revoluții tehnice-științifice. Accentuarea caracterului intensiv al reproducției — s-a arătat în referat — determină implicarea într-un mod organic a cercetării științifice, creșterea rolului ei în înfăptuirea programelor de dezvoltare a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri și sectoare de activitate. Se acordă, de aceea, o mare atenție ridicării nivelului de pregătire, calificării temeinice și reîmprospătării cunoștințelor tuturor cadrelor din economia națională.

După ce a prezentat diferite laturi ale strategiei partidului de dezvoltare și înflorire multilaterală a țării, referatul a conchis că finalitatea acestei politici rezidă în aceea că, la sfîrșitul secolului, România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punct de vedere al producției industriale și agricole, al învățămîntului, științei și culturii, cît și în ceea ce privește nivelul general de viață și civilizație al poporului.

Odată cu trecerea României la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate — s-a demonstrat în referatul susținut de dr. *Gheorghe Tudor* —, rolul conducător al partidului capătă noi valențe. Ele au fost analizate și evidențiate în documentele programatice ale P.C.R., în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, găsindu-și expresie în definirea partidului ca centrul vital al societății, ca organism politic capabil să mobilizeze întregul popor la activitate constructivă. Definirea partidului ca centrul vital al societății — s-a subliniat în referat — pune în lumină concepția potrivit căreia rolul său conducător are un profund caracter politic, realizîndu-se nu prin metode administrative, ci printr-o intensă activitate politică-organizatorică și educativă, care cuprinde toate sferele vieții social-politice și economice, pentru unirea într-un unic elan creator a tuturor eforturilor maselor de oameni ai muncii, ale întregului popor.

Abordînd laturile procesului de integrare tot mai profundă a partidului în societate, referatul s-a ocupat, în continuare, de principiile democrației interne

de partid, precum și de activitatea P.C.R. pe plan internațional. În concluzie, s-a relevat că afirmarea tot mai puternică a rolului conducător al P.C.R. în societate determină necesitatea studierii permanente a schimbărilor care au loc în lume pentru a le descifra sensul și a se adopta cele mai adecvate măsuri menite să asigure promovarea liniei sale politice de dezvoltare a colaborării, de apărare a independenței și suveranității naționale.

În referatul prezentat de dr. Elena Mureșan au fost abordate principalele direcții ale afirmării rolului statului socialist în conducerea activității economice-sociale. În acest sens, s-a arătat că una dintre cele mai importante funcții ale statului socialist este cea de asigurare a organizării, planificării și controlului activității economice-sociale, a cărei exercitare poate avea loc numai în condițiile deținerii tuturor pîrghiilor de conducere a vieții economice-sociale. Conducerea pe bază de plan unic a economiei naționale este unul din atribuțele esențiale ale statului socialist. În referat, s-a relevat, de asemenea, că, în concepția P.C.R., statul nu este proprietarul în sens juridic al mijloacelor de producție; lui îi revine, însă, sarcina de mare importanță a coordonării unitare a dezvoltării la nivelul întregii țări. Documentele celui de-al XIII-lea Congres al partidului subliniază, în această direcție, necesitatea întăririi rolului și răspunderii statului în gestionarea, în administrarea ju-

dicioasă a avuției sociale și în creșterea eficienței întregii activități economice.

În viziunea Partidului Comunist Român — s-a remarcat în referat —, adîncirea continuă a democrației socialiste în țara noastră constituie un indiciu al superiorității noii orînduiri sociale. În acest sens, în documentele Congresului al XIII-lea se subliniază că perfecționarea activității statului democrației muncitorești, revoluționare, cît și dezvoltarea sistemului de organisme democratice ale oamenilor muncii din diversele sectoare duc la creșterea participării active a maselor la conducerea statului, la realizarea deplină a oamenilor muncii în calitate de subiecți activi ai istoriei.

Referatele expuse în cadrul Simpozionului au fost urmate de întrebări și discuții, care au lărgit schimbul de păreri.

În ansamblul său, Simpozionul științific al specialiștilor din Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană a contribuit la evidențierea și la analizarea unor probleme de prim-plan ale istoriei contemporane din cele două țări, la detașarea elementelor caracteristice dinamicii lor economice și sociale în cadrul procesului de ascensiune pe calea socialismului. Întîlnirea științifică bilaterală se înscrie astfel cu fructuoase rezultate în cadrul cooperării științifice dintre cele două institute.

ELENA MUREȘAN

*

*

*

În zilele de 20—24 octombrie 1986, s-au desfășurat, la Bratislava, lucrările celei de-a treia reuniuni a Comisiei mixte româno-cesoslovace de istorie, avînd ca temă: *Securitatea colectivă în Europa în anii 1933—1938 și lupta popoarelor din România și Cehoslovacia împotriva fascismului pînă în 1945*. În deschiderea lucrărilor reuniunii, președinții părților română și cehoslovacă din Comisie — prof. dr. Camil Mureșan și, respectiv, acad. Miroslav Kropilák — au subliniat importanța și actualitatea temei abordate, exprimîndu-și, totodată, satisfacția pentru continuarea dialogului dintre istoricii români și cehoslovaci.

Delegația română a prezentat în cadrul reuniunii două referate: *Lupta poporului român împotriva fascismului și*

contribuția sa la victoria de la 9 mai 1945, de dr. Gheorghe Zaharia, și *Concepția României în problema securității colective în Europa în anii 1933—1938*, de dr. Ion M. Oprea. În referatul său, Gheorghe Zaharia a subliniat factorii care au determinat atitudinea antinazistă a poporului român, în ansamblul său, faptul că aproape toate partidele politice (cu excepția Gărzii de fier și a altor cîtorva organizații efemere de extremă dreaptă) se pronunțau împotriva planurilor revanșarde ale Germaniei hitleriste și ale aliaților ei. În acest context, autorul s-a referit pe larg la rolul și activitatea partidelor muncitorești, care au descifrat, primele, pericolul nazist pentru existența poporului român și au inițiat lupta împotriva lui; a pus în

evidență activitatea Comitetului Național Antifascist — organizație creată și condusă de Partidul Comunist Român, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasă socială și de apartenență politică, precum și principalele acțiuni organizate de forțele revoluționare și democratice din țară în lupta împotriva pericolului fascist, pentru salvarea integrității țării, a independenței și suveranității ei. Intensa activitate antihitleristă din anii '30, s-a arătat în referat, avea să-și producă roadele prin strălucita victorie a insurecției naționale din august 1944, deschizătoare de epocă revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

La rândul său, Ion M. Oprea, pe baza documentelor din epocă, raportează permanent la cadrul general-european în care s-a circumscris politica externă a României și Cehoslovaciei în anii '30, a pus în evidență rațiunile care au făcut posibilă o intensă și multilaterală colaborare între guvernele de la București și Praga în vederea menținerii păcii și securității europene. Autorul a precizat că punctele de vedere comune exprimate de cercurile conducătoare din România și Cehoslovacia în problemele majore ale securității și păcii din anii respectivi, cum ar fi dezarmarea, definiția agresorului și a agresivității, stabilirea căilor și mijloacelor adecvate pentru anihilarea eventualelor agresivități, rolul și locul Societății Națiunilor și altele izvorau din dorința popoarelor române, ceh și slovac de a-și apăra statele naționale unitare și independente făurite în 1918, de a-și menține unitatea și independența națională.

Din partea delegației cehoslovace referatele au fost prezentate de dr. Ladislav Deák și dr. Miroslav Tejchman. În referatul intitulat: *Securitatea colectivă și lupta poporului cehoslovac împotriva fascismului până la Pactul de la München*, Ladislav Deák a insistat asupra cauzelor care au determinat eșecul politicii de securitate colectivă, arătând că pericolul fascist din exterior, accentuat prin venirea hitlerismului la putere în Germania, a sporit pericolul fascismului în interiorul Cehoslovaciei, organizațiile naziste din țară primind un ajutor real din partea Berlinului. În fruntea luptei forțelor democratice împotriva partizanilor totalitarismului și fascismului, a subliniat L. Deák, s-a situat Partidul Comunist din Cehoslovacia, care „după depășirea unor teze sectariste s-a strădui să formeze frontul unic al clasei muncitoare împotriva pericolului hitlerist”.

După ce a prezentat semnificația alianțelor cehoslovaco-franceze și cehoslovaco-sovietice și locul acestora în

politica de securitate promovată de guvernele de la Praga, autorul a formulat ideea potrivit căreia dezmembrarea Cehoslovaciei în urma dictatului de la München s-a datorat „politicii șovăitoare și concesive a guvernului (cehoslovac — n.n.) față de Germania nazistă și față de «coloana a cincea», ca și orientării unilaterale spre țările occidentale”. El a arătat că U.R.S.S. a fost singurul stat aliat care în zilele dramatice ale Münchenului „a stat ferm, până la capăt, pe pozițiile apărării Republicii (cehoslovace — n.n.) față de pericolul fascist”, în timp ce „burghezia cehoslovacă s-a subordonat planurilor strategice ale imperialismului”.

Referatul lui Miroslav Tejchman a prezentat *Lupta poporului cehoslovac împotriva fascismului în anii 1939—1945*, cu accent pe analiza mișcării de rezistență a forțelor patriotice din interior împotriva ocupantului hitlerist și a principalelor curente ce s-au delimitat în interiorul acesteia. Totodată, autorul a subliniat aportul rezistenței organizate peste hotare.

În completarea referatelor principale, delegația română a prezentat trei coreferate, întocmite de prof. dr. Camil Mușeșan, dr. Constantin Botoran și Nicolae Dascălu, care au înfățișat aspecte ale manifestărilor opiniei publice românești față de problemele securității colective, date cu privire la relațiile politico-militare și economice româno-cehoslovace în anii '30, precum și momente din cronică participării armatei române la eliberarea Cehoslovaciei.

Coreferatele istoricilor cehoslovaci au îmbrățișat o problemă privind: atitudinea opiniei publice cehoslovace față de politica de securitate colectivă (dr. Josef Harna), rolul Partidului Comunist Cehoslovac în lupta antifascistă (dr. Vojtěch Blodig), aspecte ale colaborării cehoslovaco-române în perioada Münchenului (dr. Valerian Bystrický), lupta ideologică în teritoriile cehe în anii celui de-al doilea război mondial (dr. Hana Kráčmarová), participarea armatei române la eliberarea Cehoslovaciei (dr. František Mainuș), începutul revoluției naționale și democratice în Cehoslovacia (acad. Miroslav Kropilák).

Referatele și coreferatele au fost urmărite cu multă atenție de participanții la reuniune și au stîrnit vii și fructuoase discuții de natură a pune în lumină și alte aspecte ale problematicei abordate sau de a clarifica mai bine unele probleme, concluzii, afirmații etc. cuprinse în materialele prezentate. În marea majoritate a problemelor dezbătute s-a conturat o identitate sau o sensibilă apropiere a punctelor de vedere exprimate

de cele două istoriografii. Istoricii ambelor delegații au prezentat poziția și rolul celor două țări în lupta comună împotriva ascensiunii fascismului în Europa; continuitatea unor tradiții de luptă împotriva dominației străine și pentru pace, pentru apărarea și consolidarea statelor naționale unitare, independente și suverane; sprijinul efectiv acordat de poporul român și armata sa luptei de eliberare a poporului cehoslovac; existența unor similitudini evidente în ce privește etapele parcurse de cele două țări și popoare în perioada postbelică și altele.

Dezbaterile din cadrul reuniunii de la Bratislava au evidențiat, totodată, și unele deosebiri de interpretări și de accente în unele probleme. De pildă, în timp ce istoricii români au subliniat, în cadrul referatelor și coreferatelor prezentate, locul și rolul Miciei Înțelegeri ca factor important de securitate și stabilitate în Europa și ca un obstacol în calea expansiunii statelor fasciste și revizioniste spre centrul și sud-estul Europei, istoricii cehoslovaci au trecut aproape total cu vederea activitatea acestei organizații politice și militare defensive, amintind de existența ei doar pentru anii 1937—1938, când, practic, procesul de prăbușire se accentuase la maximum. Și în ce privește poziția României față de dictatul de la München, în urma căruia Cehoslovacia a fost dezmembrată, s-a acreditat ideea potrivit căreia guvernul român ar fi fost de acord și chiar ar fi îndemnat guvernul de la Praga să facă concesii teritoriale statelor revizioniste vecine. Autorul acestei opinii (Valerian Bystrický) a relatat că „după acceptarea ultimatumului puterilor apusene de către Cehoslovacia, atitudinea României a început să se schimbe și a fost chiar de acord cu dezmembrarea Cehoslovaciei în favoarea Ungariei dacă aceasta s-ar realiza într-un mod «paș-

nic». România nu s-a opus nici ambițiilor teritoriale poloneze... Bucureștiul, care la începutul crizei a fost împotriva presiunii asupra Cehoslovaciei, a schimbat brusc punctul său de vedere, interpretând pactul de la München ca o salvare a păcii“. Or, se știe în mod precis că înainte de semnarea pactului de la München, guvernul român a făcut demersuri pe lângă guvernele Angliei, Franței și Iugoslaviei, chemându-l pe acesta din urmă să adopte măsuri comune, pe baza tratatului Miciei Înțelegeri, în scopul împiedicării unui atac ungar contra Cehoslovaciei; după München, România a respins atît propunerile reprezentanților unor grupări și ai unor partide slovace de a lua sub protecția sa o parte din teritoriul slovac, cît, mai ales, propunerile guvernului polon de a participa, alături de Ungaria și Polonia, la împărțirea, în continuare, a Cehoslovaciei, și a întreprins noi demersuri la Varșovia, Paris și Londra pentru a se pune capăt acestei drame. Din foarte multe rațiuni, menținerea statului cehoslovac avea pentru România o importanță capitală, fapt demonstrat pe larg prin intervențiile delegațiilor români.

De precizat faptul că aspectele mai sus enumerate au fost dezbătute și clarificate în cadrul reuniunii într-o atmosferă sinceră și constructivă, astfel că, în final, unele din afirmațiile conținute în referatul menționat au fost mult diminuate.

În cuvîntul de închidere a dezbaterilor, atît președintele părții române în Comisia mixtă cît și președintele părții cehoslovace au subliniat că lucrările sesiunii au fost folositoare, au prilejuit un schimb util de păreri, fapt ce pledează pentru continuarea dialogului dintre istoricii români și cehoslovaci, pentru aprofundarea și clarificarea și a altor subiecte din istoria celor două țări.

CONSTANTIN BOTORAN

*

*

*

În zilele de 9—13 septembrie 1986, s-au desfășurat, la Linz, lucrările celei de a 22-a sesiuni a *Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești* (*Internationale Tagung der Historiker Arbeiterbewegung*), la care au participat specialiști din Europa, Asia, Africa și America. Au fost dezbătute două teme: *Migrația forței de muncă și mișcarea*

muncitorească și Stadiul cercetării privind guvernele de Front Popular din Spania, Franța și Chile în anii '30. Referatele prezentate, precum și discuțiile pe marginea primei teme au abordat aspecte trecute sau prezente ale migrației forței de muncă, pe plan național, pe zone ale țărilor sau la scară subcontinentală. Un loc deosebit au ocupat pro-

blemele actuale ale migrației forței de muncă din țările în curs de dezvoltare în țările capitaliste dezvoltate și manifestările de rasism („rasism colonial“, cum l-au denumit unii participanți) ale cercurilor reacționare din Occident împotriva muncitorilor imigranți. Dezbatările în legătură cu cea de a doua temă, deși cu caracter predominant metodologic, au scos în evidență atât asemănările existente între Fronturile Populare din Spania, Franța și Chile, cât și deosebiri, determinate de condițiile concrete istorice din fiecare țară. Totodată, s-a subliniat că aprecierea exactă și evaluarea realistă a însemnătății experienței care se desprinde din istoria Fronturilor Populare rămân o sarcină de viitor a științei istorice, susceptibilă a fi îndeplinită pe măsură ce noi fonduri arhivistice vor intra în circuitul științific.

Reprezentantul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a expus un referat privind rolul migrației rurale în formarea și creșterea numerică a clasei muncitoare din România, în strânsă legătură cu fazele de dezvoltare social-economică pe care le-a cunoscut țara noastră în ultimul secol și jumătate. Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste în România — s-a arătat în referat — a dus, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, la o creștere mai accentuată a numărului muncitorilor salariați în industrie, în minerit, în transporturi și în construcții. Revoluția industrială, care a început în acea perioadă în România, a influențat, la rândul ei, procesul de formare a proletariatului ca clasă. În acele condiții, a avut loc o creștere numerică continuă a muncitorilor, datorată, în cea mai mare măsură, migrației unei părți a țăranilor spre oraș, unde mulți dintre ei au devenit muncitori industriali. Acest fenomen social s-a accentuat după unirea Moldovei și Munteniei, în 1859, și, mai ales, după reforma agrară din 1864, când spre întreprinderile industriale de la orașe, care foloseau din ce în ce mai mult munca salariată, se îndrepta un număr tot mai mare de migranți din lumea satelor, eliberați de dependența feudală. Migrația se înscrie astfel ca o componentă esențială a procesului de dezvoltare social-economică a României în ultimul secol și jumătate. Concomitent, orașele au cunoscut transformări economice și sociale importante, devenind din centre administrative și comerciale, cum fuseseră, în general, până atunci, și centre industriale, cu întreprinderi în continuă expansiune, în care erau concentrați sute și chiar mii de salariați.

În referat, s-a subliniat că fenomenul migrării unei părți a populației satelor

la orașe și al transformării ei în proletariat industrial a cunoscut, în timp, schimbări ale caracteristicilor sale, în strânsă legătură cu evoluția socială, economică și politică de ansamblu a societății românești. Având în vedere modificările volumului, intensității, cauzelor și mecanismelor de producere a procesului migrațional, se pot deosebi trei etape fundamentale în desfășurarea acestuia. Prima cuprinde aproximativ a doua jumătate a secolului al XIX-lea până la 1918, a doua anii 1918—1948, iar a treia perioada de după 1948.

În prima etapă, migrația a contribuit la însăși formarea proletariatului modern. Muncitorimea deceniilor al VI-lea—al VIII-lea ale secolului trecut era o muncitorime de prima generație, ea apărea în societate ca o clasă absolut nouă, puțin numeroasă, corespunzător unei țări care abia pornea pe drumul dezvoltării capitaliste. Migranții care băteau la porțile fabricilor aduceau cu ei condiția de proletar ca urmare a neînțelegerii lor cu pământ, unelte și vite prin reforma agrară. Deși acest fapt era de natură a grăbi apropierea lor de lumea fabricilor, procesul nu a fost nici simplu, nici rapid, în evoluția lui intervenind factori complecși, care au făcut ca adaptarea la noua situație a celor dezrădăcinați de la sat să fie îndelungată, dificilă, uneori dramatică. Dacă noii veniți aveau, toți, mentalitatea omului provenit din mediul rural, se puteau distinge, totuși, în cadrul lor, nuanțe specifice, în funcție de locul pe care îl ocupaseră în relațiile agrare de producție.

Migrația din rural — s-a apreciat în referat — a fost factorul cel mai important în creșterea numerică a clasei muncitoare din România în acea perioadă; de la 135 000 de persoane — din care 95 000 în Transilvania, la 1870 —, la circa 189 000 în 1890, iar imediat după primul război mondial la 550 000.

Intensitatea fenomenului migrației țăranilor spre centrele industrial-urbane a atras atenția contemporanilor, care l-au consemnat și i-au redat amploarea. Astfel, în 1876, dr. M. G. Obedenaru scria că orașul București „a devenit, de câțiva ani, o pompă aspiratoare în privința muncitorilor, zilierilor și proletarilor“. Doi ani mai târziu, un document al Ministerului de Interne conchidea, în același sens, că sporirea numărului locuitorilor Bucureștiului se datora „poporațiunii de prin județ care emigrează neconținut în Capitală, precum și străinilor ce sosesc multime în București“. Într-adevăr, creșterea populației Bucureștiului între 1859 și 1899 s-a datorat exclusiv migrației și, în primul rând, celei de la sat. Dacă, în 1859, capitala României avea 121 734

de locuitori, în 1899 numărul acestora s-a ridicat la peste 280 000 (1877—177 000 ; 1890—194 633). Ritmul mediu anual de creștere a fost de 3,17%, realizat numai din imigrare (între 1866 și 1878 sporul natural a fost deficitar cu 15 600 ; între 1878 și 1889 a ajuns la 3%, iar între 1889 și 1899 la 5,8%). Totodată, în București se aflau concentrați aproximativ 25% din muncitorii ocupați în marea industrie din Vechea Românie (la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut numărul acestora depășea, în Capitală, 10 000).

Datorită industrializării și atragerii forței de muncă de la sate, etapa 1859—1918 s-a caracterizat printr-o sporire moderată, dar constantă a populației orășenești din Vechea Românie (30,9% în anii 1859—1899 și 42,9% în primele trei decenii ale secolului al XX-lea), ceea ce a dus la creșterea gradului de urbanizare de la 6,5% în 1831 la 16,3% în 1912.

În referat, s-a evidențiat că mișcarea muncitorească din România, a sesizat, încă dintr-o etapă timpurie, importanța fenomenului migrațional și a acordat sprijin noilor veniți în rîndul muncitorimii industriale, demascînd exploatarea la care aceștia erau supuși și condițiile grele în care erau obligați să trăiască. Astfel, în numărul său din 12 noiembrie 1872, gazeta „Lucrătorul român” denunța condițiile în care locuiau muncitorii recent veniți în București : „Locuiesc cîte 7—8 într-o cameră întunecoasă și rău aerisită ; nu mai vorbim de aceia care-și închiriază cu seara cîte un pat la vreunul din dormitoare de care se află multe și la noi, în București, prin podurile caselor și unde sînt așezate cîte 10—15 paturi, cît te face să crezi că este un spital”. În anii următori, aceste preocupări s-au accentuat, au fost realizate anchete în rîndul muncitorilor recent veniți în orașe, s-a acționat pentru atragerea lor în organizațiile profesionale și politice ale clasei muncitoare.

În continuare, s-a arătat că, în etapa a doua (1918—1948), procesul de migrație a țărănimii spre centrele industriale s-a desfășurat într-un ritm relativ mai ridicat, rămînînd, și în acei ani, principalul izvor de creștere numerică a clasei muncitoare. Acest ritm s-a datorat accelerării procesului de industrializare (în medie, în anii 1918—1939, ritmul de dezvoltare a industriei a fost de 5%), existenței unui surplus de forță de muncă la sate (și chiar creșterii acestuia datorită sporului natural ridicat și sporirii populației țării ca urmare a desăvîrșirii unității național-statale), dezvoltării vechilor ramuri industriale (alimentară, petrolieră) și apariției unor noi ramuri (chimică, metalurgică, construcții de ma-

șini). Pe lîngă acești factori cu acțiune îndelungată, procesul de migrație a fost influențat, uneori decisiv, de o serie de factori limitați în timp, dar cu consecințe profunde, precum marea criză economică din 1929—1933, pierderile teritoriale din 1940, războiul, anularea Dictatului de la Viena, seceta din unii ani, refacerea economiei în perioada postbelică.

Acțiunea acestor factori a determinat variații ale direcțiilor, ritmului și volumului migrației, pe baza cărora se pot distinge, în această etapă, patru perioade de migrație. În prima perioadă (1919—1929), se remarcă, în special, tendința populației rurale transilvănene de a emigra spre orașele și centrele industriale ale aceluiași județ sau spre centrele urbane mai mari din cadrul aceleiași zone și, în același timp, puterea de atracție a Vechii Românie (66% din cei care și-au părăsit provincia s-au stabilit aici ; majoritatea lor o formau transilvănenii, care, în cea mai mare parte, s-au stabilit în București. Din totalul de 101 229 de persoane stabilite în Capitală, 81 790, adică 80,7%, au fost transilvăneni). În a doua perioadă (1929—1932), dintre țărănii loviți de criză care se îndreptau spre oraș în speranța găsirii unui loc de muncă, dar unde nu au găsit decît șomaj, numai o mică parte au putut deveni muncitori (pentru zona industrială a Brașovului, de exemplu, acest procent a fost de 11%). Dealtfel, marea majoritate a celor care au părăsit satul în acea perioadă dorea numai să strîngă bani și să revină acasă. O parte din țărănii care au migrat în București s-a putut angaja pe șantierele de construcții edilitare ale Capitalei. În intervalul 1932—1941, odată cu redresarea economică de după marea criză și cu apariția a noi ramuri industriale, fluxul populației rurale spre centrele industriale a continuat într-un ritm relativ mai intens (numai în industria prelucrătoare numărul personalului angajat a crescut cu 142 000). În general, au migrat de la sate, în respectivul interval, 603 000 de persoane, dintre care 328 600 (54,6%) s-au stabilit în București (Capitala a cunoscut un ritm mediu anual de creștere a populației de 4,43%, cel mai ridicat din anii interbelici, între 1899 și 1912 fiind de 1,48, iar între 1912 și 1930 de 2,9%).

În perioada 1941—1945, în condițiile războiului, ale stagnării economice și reducerii la minim a producției industriale, centrele urbane nu au mai reprezentat pentru populația satelor forța de atracție din perioadele anterioare. Fenomenul a perpetuat și în anii 1945—1947, deși statul român a întreprins acțiuni energice de refacere a economiei, mai mult,

populația orașelor a înregistrat scăderi (indicele mediu anual minus 0,77% în toate zonele țării, cu excepția Olteniei și a Bucureștiului). Cea mai importantă scădere a avut loc în Moldova, unde numărul locuitorilor orașelor s-a redus, față de 1941, în medie, cu 13,5%, indicele fiind de aproape 20% în orașele mai mari. Războiul și seceta prelungită din Moldova, iar pe de altă parte reintegrarea părții de nord-vest a țării în frontierele naționale au determinat masive deplasări de populație. Datorită tuturor acestor factori, la sfârșitul etapei 1918—1948 indicele de urbanizare a cunoscut o creștere minoră (23,4%, față de 21,4% în 1930). În 1948, populația urbană totaliza 3 713 139 de locuitori.

Dintre cei veniți din mediul rural în rândul muncitorimii industriale în perioada interbelică mulți s-au integrat în mișcarea muncitorească, remarcându-se prin activitatea lor revoluționară. Unii aveau să devină conducători de seamă ai mișcării noastre muncitorești.

După 1948 — s-a evidențiat în ultima parte a referatului —, în desfășurarea procesului migrațional din România a început o nouă etapă, care se deosebește de cele anterioare prin importante elemente calitative și cantitative. Astfel, dacă în perioada anterioară migrația se datora existenței unei populații excedentare la sate, formate din țărani săraci și din muncitori agricoli, care alimenta exodul spre oraș, în condițiile orînduirii socialiste nu se poate vorbi de o suprapopulație agrară. Disponibilul se creează datorită cooperativizării și mecanizării agriculturii, deci în cadrul unui proces de economisire a muncii sociale. Asupra acestui disponibil uman orașul exercită o forță de atracție ca urmare a industrializării în ritmuri ra-

pide, care reclamă resurse de muncă în permanentă creștere. Se remarcă ritmul mult superior de creștere a numărului de muncitori. Dacă în 1950 numărul lor era de 1 222 000, în 1955 se ridica la 1 967 000, în 1960 la 2 284 000, în 1965 la 3 109 000, ajungînd, în 1984, la 5 362 000 (adică 23,7% din totalul populației țării de 22,6 milioane și 51% din totalul populației active de 10,5 milioane). În anii industrializării socialiste, clasa muncitoare a cunoscut un spor mediu anual de creștere de circa 122 000; concomitent, ponderea ei în totalul personalului angajat a sporit de la 57,5%, în 1950, la 80,8%, în 1976. Ritmul de urbanizare a fost superior celui din etapele anterioare, precum și celui înregistrat în aceeași perioadă pe plan mondial (59% în România, față de circa 50% pe plan mondial). De la un indice de urbanizare de 23,4% în 1948, s-a ajuns, în 1956, la 31,4%, iar în 1966 la 42,7%. La sfârșitul deceniului al optulea, majoritatea populației țării locuia în orașe. În 1984, indicele de urbanizare atingea 52,3%.

Pentru prima oară în ansamblul fluxurilor de migrație, fluxul rural-urban a devenit, la începutul acestei etape, respectiv în anii '50, flux principal, devansîndu-l pe cel rural-rural. Între 1968 și 1973, migrația rural-urban reprezenta în totalul migrației 39,4% (rural-rural — 25,4% urban-urban — 24,5%). Este de observat că migrația rural-urban nu s-a făcut haotic, ci în cadrul determinat de planificarea dezvoltării social-economice, ceea ce a dat statului socialist posibilitatea de a stăpîni procesul de migrație și de a interveni ori de cîte ori a fost necesar, evitînd consecințele unei evoluții spontane.

ION CALAFETEANU

ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN, vol. II,

Editura militară, București, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. planșe



Printre lucrările monumentale de istorie națională, care au văzut lumina tiparului după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — epoca cea mai fertilă din întreg trecutul nostru multimilenar, epocă ce poartă numele genialului conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — *Tratatul de istorie militară a poporului român* se situează la loc de frunte.

Apărut sub egida Comisiei române de istorie militară și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară,

beneficiind de coordonarea* și colaborarea unora dintre cei mai prestigioși specialiști ai istoriografiei naționale, *Tratatul* se constituie într-o adevărată premisă științifică. Nu numai pentru că reprezintă cel dintâi elaborat de acest gen publicat în țara noastră, dar și pentru că a reușit, în mare măsură, să răspundă unei cerințe pe cât de necesare, pe atât de imperioase, pusă înaintea frontului istoric românesc — încadrarea fenomenului militar din trecut în contextul dezvoltării istorice naționale și universale. Totodată, *Tratatul* de istorie militară caută să găsească rezolvări adecvate, argumentele documentare și interpretative corespunzătoare adevărului istoric, problemelor cardinale care jalonează drumul devenirii poporului și statului român.

Din toate aceste puncte de vedere, volumul al II-lea al *Tratatului* de istorie militară a poporului român, apărut în prima parte a anului trecut este o elocventă și convingătoare ilustrare. El îmbrățișează perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIV-lea și jumătatea celui de-al XVI-lea secol. Este, această

* Comisia de coordonare este formată din : general-colonel Vasile Milea, acad. Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu — coordonator principal, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, general-maior Constantin Antip, conf. univ. dr. Mircea Mușat, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel dr. Florian Tucă, maior dr. Mihail E. Ionescu.

epocă, etapa deplinei înfloriri a statalității și civilizației românești medievale. Acum, societatea românească, din largă arie carpato-danubiană-pontică, împlinindu-se în structuri armonioase și unitare, se afirmă impetuos, în cadre statale trainice și viguroase, a căror forță de dăruire își extrage seva dintr-o lungă tradiție de organizare politică ce urcă, în timp, pînă la statalitatea dacică. Structurile politice evoluează ascendent, pe temelia solidă a tradiției, constituind armătura complexei organizări de stat medievale. Alături de vechiul voievodat românesc al Transilvaniei, închegarea, în secolul al XIV-lea, a domniilor a toată *Țara Românească* și a toată *Țara Moldovei* marchează încheierea procesului de constituire a statalității românești medievale, statalitate constituită și afirmată în limitele etnice firești ale românității medievale. Conducătorul statului românesc s-a numit, în acea epocă, „mare voievod și domn singur stăpînitor din mila lui Dumnezeu”, titlul relevînd, în limba lui politic medieval, autoritatea unui mare voievod independent, fără nici o subordonare temporală. Domnia românească, monarhia ereditară, era întemeiată pe stări, reunite în adunări locale sau generale, cu un rol decisiv în desfășurarea politicii statului, inclusiv în alegerea domnului. Legea țării, obiceiul pămîntului, religia ortodoxă creau cadrul de fapt al vieții statale. Alături de domnie, celelalte instituții politice și religioase au dat statalității românești medievale trînicia necesară dăinuirii și înfruntării gravelor adversități ale vremii. Toate aceste aspecte sînt temeinic analizate în paginile volumului, ele venind să explice natura și caracteristicile structurilor militare românești din evul de mijloc.

Organizarea ostășească românească a secolelor XIV—XVI, structura militară medievală clasică au avut ca element definitoriu *oastea cea mare*. Ea a reprezentat, în acea epocă, la fel ca și înainte, răspunsul societății românești la amenințările marilor puteri ale vremii, capabile de invazii pustiitoare. Tratatul evidențiază că instituționalizarea „oastei celei mari” s-a făcut treptat, în secolul al XIV-lea, la cumpăna cu cel următor acest organism militar original funcționînd în repetate rînduri în

împrejurările efortului de apărare a frontierei sudice, dunăreano-pontice împotriva cotozirii și expansiunii Imperiului otoman.

Funcționarea instituției „oastei celei mari” pe întreg parcursul secolului al XV-lea, al războiului general de apărare al poporului român împotriva expansiunii otomane s-a datorat caracteristicilor evoluției social-politice și economice a societății românești din acea vreme. Ca expresie sintetică a acesteia, „oastea cea mare” reflecta preponderența țărânimii libere, posesoare de ocine, în stare să facă față efortului militar, echipării sale după cerințele timpului.

Interesată direct în existența liberă a țării, ca și boierimea, țărâtimea română a fost prezentă sub steagurile domniei în toate campaniile epocii. Voinicii, vitejii, ca și cnezii și voievozii transilvani, au constituit temeiul „oastei celei mari”. Instituție care s-a menținut în țările române chiar și atunci cînd în restul Europei căzuse în desuetudine, ea a reprezentat un adevărat model românesc de organizare militară prin lupta întregului popor. Paralel cu ea s-au dezvoltat sistemele de fortificații, care, sprijinindu-se pe coroana Carpaților, au amenajat teritoriul pe cele trei mari fronturi de apărare: dunăreano-pontic, oriental și occidental. Prin complementaritatea economică a Transilvaniei cu Muntenia și Moldova, înzestrarea, echiparea și aprovizionarea oștilor s-a putut face la parametrii epocii, consolidîndu-se, totodată, unitatea în luptă a celor trei țări române.

Viabilitatea sistemului militar românesc în epoca medievală — evidențiată în atîtea rînduri în această perioadă de glorie istorică — a fost posibilă datorită structurării lui, a unei armonioase doctrine militare. Avînd ca scop suprem apărarea independenței statalității românești și a integrității pămîntului străbun, doctrina militară a epocii a generat o strategie originală de apărare, cu pregnante note de tradiție istorică. Ridicarea la luptă a întregului popor pentru a învinge armatele străine invadatoare — superioare numericește și în înzestrare — a constituit temeiul unor strălucite victorii militare care au asigurat, imediat și în perspectivă, dăinuirea statalității românești. „În marea epopee a luptei pentru dezvoltarea și păstrarea ființei naționale a poporului nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul

general al Partidului Comunist Român —, pentru libertate și neatințare, un loc de cinste ocupă eroicele războaie purtate sub conducerea lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul — care a realizat pentru prima oară, în 1600, unirea celor trei provincii românești —, precum și a altor voievozi ce n-au pregetat să-și jertfească viața pentru apărarea pământului străbun¹.

Poporul român, în organizarea sa statală din ținuturile carpato-danubienepontice, a trebuit să facă față, în secolele XIV—XVI, unor amenințări convergente, adesea simultane, ale unor adevărate superputeri ale epocii: hanatul Hoardei de Aur, regatul Poloniei, regatul Ungariei, Sfântul imperiu romano-german și, cu o pondere și durată deosebite, Imperiul otoman. Stăpîn și garant al mării căi a comerțului internațional — Dunărea de Jos și, prin aceasta, interesat major în asigurarea libertății navigației în Marea Neagră, poporul român, apărîndu-și propria independență, și-a asumat, în mod obiectiv, misiunea istorică a apărării civilizației europene la una dintre porțile continentului. Statalitatea românească, organizatoare a mării lupte a poporului român pentru libertate, a conceput, de la început, această misiune de anvergură internațională ca o parte a efortului comunității europene împotriva expansiunii otomane. Evoluția feudalismului, conflictele între statele naționale, constituite acum, au împiedicat însă concertarea efortului european pentru blocarea expansionismului turcesc. În pofida acestei conjuncturi internaționale defavorabile, românii au rezistat cu succes, ființa statală românească menținîndu-se chiar și după ce Imperiul otoman cîmpîșe sud-estul european, desființînd state puternice, ele însele cu veleități de expansiune și dominație.

Continuitatea statală, libertatea internă deplină, asigurarea evoluției culturii naționale și reglementarea raporturilor internaționale, în primul rînd cu Imperiul otoman, s-au datorat glorioasei politici și efortului militar al poporului român. Țările române au rămas singurele puteri creștine libere pe harta politică a

Europei de sud-est în fața Imperiului otoman și a vasalului musulman al acestuia, hanatul tătăresc al Crimei.

Întemeiat pe metoda materialismului istoric, îmbogățit prin cele mai recente contribuții, volumul al II-lea al **Istoriei militare a poporului român** include valoroasele achiziții ale istoriografiei române și străine referitoare la secolele XIV—XVI. Magistrală sinteză, și acest volum are la bază concepția revoluționară a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind trecutul istoric și excepționala valoare cognitiv-educativă a experienței multimilenare a poporului nostru în lupta pentru apărarea ființei sale, a libertății și unității. „Orice popor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, mai cu seamă un popor cum este poporul român, care are o istorie destul de veche”, nu poate „să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seama de tradițiile sale”. În acest sens, „tradiția, bazarea pe tradiții, poate fi — și constituie — un factor indispensabil al progresului. Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul”².

La elaborarea volumului s-a apelat, deopotrivă, la contribuțiile înaintașilor în scrierea istoriei militare medievale, ramură specializată a studierii trecutului. Susținută de opera de pionierat a lui Gheorghe Șincai, întemeietorul istoriografiei științifice românești, medievistica militară s-a impus prin Nicolae Bălcescu, cel dintîi istoric militar modern. Concepția sa este ilustrată prin memorabila profesiune de credință: „am preferat a lucra instituțiile ostășești înaintea oricăror altora, căci aceste instituții sînt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărirea și puterea țării în vreme de patru veacuri; în sfîrșit, căci sînt convinși că țeara românilor de își va lua o dată rangul ce i se cuvine între popoarele Europei, aceasta o va fi ea datoare mai mult regenerației vechilor ei instituții ostășești”. Alături de concepția prospectivă a istoriei, a celei militare în particular, contribuțiile sale referitoare la puterea armată românească în epoca medievală au avut un rol însemnat în promovarea studiilor de istorie

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 35.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 464.

militară. Direcția enunțată de Nicolae Bălcescu a fost strălucitor reprezentată de Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Dezvoltarea și perfecționarea organizării militare, ca și desfășurările evenimentiale, și-au găsit locul și în sinteza de istorie românească a lui A. D. Xenopol. S-au alăturat, apoi, acestora, prin contribuții de excepție la descifrarea istoriei militare a poporului român, istorici de cel mai mare prestigiu: Nicolae Iorga, C. C. Giurescu, Gheorghe I. Brătianu sau generalul academician Radu R. Rosetti.

Procesul de înfățișare obiectivă a istoriei militare a secolelor XIV—XVI din cel de-al doilea volum al **Tratatului de istorie militară a poporului român** a avut în vedere, în mod permanent, raportul armată-societate în evoluția poporului nostru, căutându-se depășirea concepției tradiționale de tratare a trecutului militar, abordare cunoscută sub formula „istorie-bătălie”. Conștienți de faptul că o înțelegere completă și complexă a realităților militare ale epocii la care se referă nu se poate realiza decît prin raportarea permanentă a acestora la ansamblul societății, autorii volumului au căutat să înfățișeze, în toate laturile sale, fenomenul militar. Descifrarea componentelor acestuia, a liniilor sale directe, a integrării lui în angrenajul social au fost țeluri permanente ale efortului științific cuprins în paginile volumului. Nu a fost ignorată, însă, restituirii succesiunii evenimentiale corecte, căreia i s-a acordat spațiul corespunzător unei înțelegeri clare a faptelor și desfășurării proceselor istorice. Sub semnul aceleiași metodologii s-a încercat depășirea viziunilor limitate, impuse de mai vechi concepte desuete de istorie a armatei sau a artei militare. Analiza istorică a fenomenului militar, cuprinsă în noua sinteză, valorifică ideea fundamentală potrivit căreia războiul este continuarea politicii, cu alte mijloace. Astfel, pe temeiul datelor organizării social-economice existente în evul mediu, s-a reconstituit conținutul structurilor militare și, apoi, s-a urmărit funcționarea lor în vremea confruntărilor războinice.

O altă exigență metodologică, izvorită practic din realitatea obiectivă, căreia autorii i s-au subordonat integral, a fost aceea a relevării unitare a istoriei militare naționale în epoca care face obiectul volumului. Depășindu-se vechea con-

cepție a înfățișării separate, pe țări, a istoriei medievale românești, s-a abordat, în spirit revoluționar, înnoitor, imprimat cercetării științifice de secretarul general al partidului nostru, întreaga evoluție a fenomenului militar în spațiul carpato-danubiano-pontic într-o viziune integratoare. Concomitent, un efort deosebit s-a întreprins pentru racordarea istoriei militare românești la cea europeană, subliniindu-se contribuția remarcabilă a poporului nostru la apărarea civilizației europene.

Volumul al II-lea al **Istoriei militare românești** oglindește deopotrivă evoluția structurilor militare medievale în raport cu factorii determinativi economici, sociali și politici, cu schimbările cantitative și calitative pe planul istoriei militare universale în general și pe cel al istoriei militare la nivel central și sud-est european în special, înfățișînd, totodată, în secțiunea desfășurărilor cronologice, funcționarea organismului militar românesc, îndeplinirea funcției ostășești interne și externe a statului.

Primul capitol reprezintă o sintetică analiză a structurilor economice, sociale și politice, a evoluției societății românești din secolul al XIV-lea și pînă la mijlocul secolului al XVI-lea; în finalul lui sînt evidențiate obiectivele statalității românești, caracteristicile politicii noastre în contextul relațiilor internaționale. Pe această bază s-a reconstituit, în capitolul al II-lea, organizarea militară românească a perioadei, caracterizată prin instituționalizarea „oastei celei mari”, detaliindu-se modalitățile de recrutare și mobilizare, organica oastei, înzestrarea, echiparea și asigurarea materială, evoluția amenajării genistice a teritoriului, instruirea oastei și pregătirea populației pentru apărare. În concluzia capitolului se definesc achizițiile efectuate în această etapă în cadrul doctrinei militare românești a apărării patriei prin lupta întregului popor.

Capitolele III—VII, consacrate dinamicii proceselor militare, urmăresc consolidarea Munteniei, Moldovei și voievodatului Transilvaniei în vremea confruntărilor cu regatul Ungariei și a primelor lupte cu otomanii, pînă la mijlocul secolului al XV-lea, ilustrate de marii comandanți de oști ca Vladislav I, Dobrotiță, Ștefan I, Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Dan al II-lea și Iancu de

Hunedoara. Sînt subliniate etapele de intensă afirmare a țărilor române sub Mircea cel Mare și Iancu de Hunedoara, dramaticele confruntări cu Imperiul otoman pentru apărarea Dunării de Jos și a nordului Peninsulei Balcanice, confruntări cu un rol european în stăvilirea invaziei musulmane spre centrul continentului, mai ales prin victorioasa apărare a Belgradului (1456).

O nouă etapă istorică s-a încheiat în jurul politicii militare pentru apărarea libertății și integrității statale din epoca dominată de personalități proeminente ca Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș și Radu de la Afumați, împotriva forțelor cuceritorului Constantinopolului, Mehmed al II-lea, a urmașului acestuia, Baiazid al II-lea, sau ale regelui Poloniei, Ioan Albert.

Evenimentelor politico-militare din prima jumătate a secolului al XVI-lea, marcate de lupta lui Petru Rareș pentru unitatea politico-militară și statală românească, le este consacrat capitolul al VII-lea.

Capitolul al VIII-lea cuprinde o sinteză a istoriei militare a răscoalelor țărănești medievale din voievodatul Transilvaniei, notabile prin surprinderea organizării ostășești proprii, originale, a țărănimii, a valorii acestor mari ridicări sociale ca mijloc de exprimare a vitalității politice a neamului românesc din interiorul arcu-lui carpatic.

Ultimele două capitole finale fac bilanțul celor două sute de ani de luptă eroică pentru libertate, pentru supraviețuirea distinctă a statalității românești, pe de o parte, iar, pe de alta, înfățișează nivelul atins de gîndirea și arta militară românească în epoca de glorie a „oastei celei mari“. Este relevantă dimensiunea națională și europeană a efortului românesc, grație căruia țările române au reușit să se mențină ca o prezență inconfundabilă și de prestigiu pe harta politică a Europei.

Ideea fundamentală a volumului este aceea a valorii exemplare a luptei unui popor care, confruntat cu forțe expansioniste cotropitoare, a izbutit să-și salvgardeze libertatea, instituțiile proprii, cultura și spiritualitatea. Valoare exemplară ce se cere cu de-amănuntul relevantă în toate implicațiile și consecințele ei, în funcție de realitățile interne și internaționale ale vremii, pentru ca astfel să fie integrată perspectivei istorice, reprezentînd o valență autentică și un izvor de tărie al strategiei românești actuale.

Ca și celălalt volum al **Tratatului de istorie militară a poporului român**, cel de-al doilea este însoțit de o bibliografie generală și pe capitole, de un glosar al termenilor de specialitate și de un indice general. Materialul ilustrativ, fotografiile, desenele, schițele, ca și cel cartografic, foarte bogat și extrem de judicios selectat și realizat, se constituie ca parte integrantă a expunerii, exemplificînd, detaliînd și completînd textul. S-a preferat preluarea a tot ceea ce era ilustrativ din valorosul tezaur de reprezentări figurative de epocă, păstrat cu grijă în fondurile Muzeului de istorie a R.S. România, Muzeului Moldovei din Iași, Muzeului de Artă din București, Direcției Patrimoniului Cultural Național, Institutului de Arheologie din București, Cabinetului de Stampe al Bibliotecii Academiei R. S. România, deținătoare a multora dintre ilustrațiile incluse în volum.

Realizarea acestui al II-lea volum a fost călăuzită de convingerea fermă a alcătuitoarelor lui în valoarea educativă a istoriei, evidențiată cu claritate de secretarul general al Partidului Comunist Român, care spunea: „Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume?“³

Iar volumul al II-lea al **Istoriei militare a poporului român**, în epoca de glorie a „oastei celei mari“ din secolele XIV—XVI, este un adevărat imn închinat luptei pentru libertate a înaintașilor noștri, din care urmașii pot extrage învățăminte de preț și pot găsi modele de urmat. Deviza de pe steagurile militare românești: „Vitejia dreaptă să biruiască“, sub faldurile căroră au luptat și s-au jertfit nenumărați eroi, cuprinde, în substanța ei, și dorința de libertate și hotărîrea poporului nostru de a nu precupeți nici un efort și de a face orice sacrificii pentru apărarea independenței și unității patriei sale.

Volumul al II-lea al **Tratatului de istorie militară** adaugă — cu competență și probitate științifică, cu dragoste nețărnută față de pămîntul strămoșesc și locuitorii lui dintotdeauna, pe cit de încercați de vitregiile istoriei pe atît de neînfrigați, față de lupta lor necurmată, pentru o viață slobodă și unită — o nouă și durabilă filă la hronicul bogat în fapte al neamului românesc.

CONSTANTIN CAZĂNIȘTEANU

³ Nicolae Ceaușescu. *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 463.

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU,
**INDEPENDENȚA POPORULUI ROMÂN —
OBIECTIV FUNDAMENTAL AL POLITICII
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN.**

Tradiție—Actualitate—Perspectivă,

Editura militară, București, 1986, 366 p.



Aniversarea celor 65 de ani de existență glorioasă a Partidului Comunist Român a constituit un prilej fertil și pe plan științific și editorial, prin apariția a numeroase studii și lucrări ce pun în evidență aspectele majore, fundamentale, ale rolului și locului partidului comunist în viața social-politică a țării în diferitele etape istorice, contribuția sa la abordarea și rezolvarea, în spiritul cerințelor socialismului științific, a unor probleme de ordin teoretic și practic de maximă importanță. Între aceste lucrări de certă valoare și contribuție științifică, un loc aparte îl ocupă cartea reputatului istoric, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, intitulată: *Independența poporului român — obiectiv fundamental al politicii Partidului Comunist Român. Tradiție — Actualitate — Perspectivă*, apărută recent în Editura militară.

Bazat pe cunoașterea temeinică — rezultat al unei investigații vaste și profunde în trecutul de luptă al poporului român —, a documentelor partidului și statului nostru, autorul pune la dispoziția cititorului și, deopotrivă, a cercetătorului, o remarcabilă carte care, pe parcursul a douăsprezece capitole, face o detaliată analiză științifică a concep-

telor de independență și suveranitate, a evoluției lor istorice din punct de vedere al aplicabilității practice, demonstrând, cu date și fapte furnizate de istorie, politologie, filozofie ș.a., caracterul obiectiv al afirmării principiului independenței naționale reale. În acest sens, autorul ține să precizeze, de la început, că „Tezaurul de experiență al umanității, inclusiv trecutul istoric românesc, evidențiază, fără putință de tăgadă, faptul că independența este bunul cel mai de preț din viața popoarelor” (p. 3).

Primele două capitole ale valoroasei lucrări abordează probleme de maximă importanță pe plan teoretic și practic: *Conceptul de independență. Caracterul legitim al independenței și Necesitatea obiectivă a unei independențe reale pentru existența și dezvoltarea popoarelor.*

Luând în discuție definițiile date de-a lungul timpurilor pe plan internațional conceptelor de independență și suveranitate, atît în lucrări de autor cit și în documente oficiale de stat — cum ar fi Declarația de independență a S.U.A. (1776), Declarația drepturilor omului și cetățeanului (Franța, 1789), Carta Organizației Națiunilor Unite (1945) și alte declarații adoptate de O.N.U. pe această problemă —, autorul se oprește, cum era și firesc, asupra contribuțiilor teoretice și practice românești de-a lungul timpului, cu accent pe efortul României socialiste, al președintelui său în acest domeniu. În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, independența națională reprezintă un drept sacru, imprescriptibil al fiecărui popor, izvorît din însăși rațiunea de existență a acestuia, expresia elocventă a demnității și libertății umane. Această concepție în domeniul vital al evoluției istorice, definit de afirmarea plenară a principiului independenței naționale în viața internațională, reprezintă o contribuție originală românească de cea mai înaltă ținută științifică la teoria și practica socială universală, la tezaurul de valori al umanității. „Efortul teoretic românesc în stabilirea perimetrului național al conceptelor de independență și suveranitate națională — se arată în lucrare — s-a inserat astfel cu pregnanță tezaurului universal în domeniu, remarcîndu-se prin argumentația solidă a caracterului

său legic, obiectiv în evoluția istorică“ (p. 21)

Pe baza unei ample și profunde analize a materialului studiat, autorul consideră între principiile care surprind, în esența lor, conținutul și direcțiile de manifestare ale conceptului de independență națională — relevante și validate de o practică internațională îndelungată —, următoarele: „stabilirea unei politici interne proprii în domeniile economic, social, militar ș.a. și promovarea neabătută a acestora; promovarea și apărarea în arena internațională a intereselor naționale fundamentale, neacceptarea nici unei știrbiri a acestora ca urmare a presiunilor sau amenințărilor externe; conducerea întregii politici interne și externe, a întregii activități economice-sociale de către organele reprezentative, alese prin consultarea democratică a națiunii; neacceptarea prezenței pe teritoriul național a unor trupe militare străine, în afara cadrului legal stabilit prin înțelegeri exprese între părțile interesate; colaborarea intensă, pe baza respectării drepturilor inalienabile ale tuturor statelor la egalitate, în arena internațională, în cele mai diverse domenii“ (p. 22). Astfel, autorul ajunge la concluzia, în spiritul documentelor partidului și statului nostru, că „*independența națională sau este integrală, completă, atotcuprinzătoare sau nu există*“ (p. 22).

În spiritul acestor concepte și teze, lucrarea supune unei critici științifice teoriile nihiliste, relativiste sau limitative ale „suveranității limitate“, „independenței restrinse“ ș.a., consecință a politicii imperialiste de forță și dictat, de amestec în treburile interne ale altor state, de împărțire și reîmpărțire a lumii în sfere de influență și de dominație. Asemenea teorii contravin caracterului obiectiv al afirmării principiului independenței naționale — problemă atît de amplu argumentată în capitolul al II-lea al lucrării —, creează focare de tensiune, agravează insecuritatea în lume și amenință pacea. Aliniindu-se la trei curente principale — federalismul, mondialismul și concepția responsabilității speciale —, aceste teorii au ca punct de plecare, cum temeinic demonstrează autorul, vechile pretenții ale marilor state imperialiste la „spații imperiale“, „centură externă de apărare“, „zonă exclusivă de interese“ ș.a.

Capitolele III: *Independența la români — două milenii și jumătate de lupte eroice pentru apărarea ei*, și IV: *Aspecte privind lupta pentru apărarea independenței în istoria universală*, atestă, cu forța argumentelor istorice, lupta îndelungată și eroică dusă de po-

porul român, de alte popoare ale lumii, pentru apărarea independenței și suveranității, a integrității vetrei lor străbune.

Vasta problematică a luptei de veacuri a poporului român pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber și a fi stăpîn pe destinele sale, este abordată în etapele sale istorice, autorul elucidînd, în cadrul fiecăreia dintre ele, aspectele esențiale privind domeniile diplomatic, politic și militar, cu un accent deosebit pe urmărirea fenomenului militar. Sînt prezentate, sugestiv, momentele și personalitățile politice cele mai reprezentative ale luptei pentru neafrînare, efortul acestora, în fruntea ostirilor, a poporului român, pentru redobîndirea și păstrarea independenței. În spiritul adevărului istoric, autorul subliniază că niciodată poporul român nu a tîns să se reverse în alte zone geografice, mai apropiate sau mai îndepărtate, locuite de alte popoare, sau să-și instituie, indiferent prin ce modalități și sub ce forme, dominația sa asupra altor popoare. Dacă românii nu și-au propus și nici n-au acționat vreodată pentru cuprinderea de teritorii ce nu le aparțineau (adevăr demonstrat de autor printr-o solidă documentație), împrejurările istorice le-au impus, nu de puține ori, să se apere prin lupte grele, purtate secole de-a rîndul, împotriva valurilor de migratori sau a armatelor unor regate și imperii puternice și hrăpărețe, care dinspre est sau vest, dinspre nord sau sud, au urmărit cucerirea și supunerea, prin forță, a unor teritorii de străveche locuire românească. Din aceste aprige confruntări s-a născut o epopee eroică, a cărei substanță o constituie tocmai apărarea vetrei strămoșești, a patriei române, a libertății, unității și independenței sale. Această luptă necurmată pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate și neafrînare, indiferent de forma sub care s-a materializat — poporul înarmat, oastea cea mare, națiunea înarmată, războiul întregului popor —, constituie, așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însăși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale“.

Componente inseparabile ale aspirațiilor spre progres și o viață mai bună, independența și suveranitatea au impulsionat și au dat substanță tuturor înfăptuirilor ce au jalonat devenirea istorică a poporului român, caracterizînd și astăzi inițiativele sale susținute în

contextul vieții politice internaționale. „Tuturor inițiativelor și acțiunilor promovate de România pe plan mondial — arată autorul —, le stau mărturie și li se constituie un izvor nesecat de concluzii și învățăminte, propria experiență istorică ce-și găsește o strălucită abordare, interpretare și restituire în opera președintelui țării“ (p. 53).

Mergînd pe firul istoriei autorul abordează, în capitolul al V-lea, *Problema independenței patriei — element fundamental în concepția socialiștilor români și a Partidului Comunist Român*. Continuatoare, pe o treaptă superioară, a glorioaselor tradiții de luptă ale poporului român pentru apărarea dreptului său legitim la o viață liberă și independentă, într-o patrie unită și suverană, mișcarea muncitorească și socialistă din România, partidul politic al clasei muncitoare — se relevă în lucrare —, au afirmat cu tărie, în peisajul vieții politice, încă de la începuturile existenței lor, o concepție înaintată, izvorită dintr-o temeinică analiză a realităților timpului, concepție pe care au promovat-o cu consecvență, fapt ce a situat clasa muncitoare, în frunte cu partidul său politic, în centrul luptei întregului popor pentru îndeplinirea acestor deziderate fundamentale. Marile evenimente politice-sociale din veacul trecut și de la începutul secolului nostru, care au vizat independența, unitatea națională și emanciparea socială, au încorporat — amplu și documentat demonstrat de autor — și contribuția clasei muncitoare, a partidului său politic, care au oferit, totodată, „și soluții proprii destinate să potențeze capacitatea de apărare a țării, să-i consolideze independența, ele fiind rezumate în concepția despre transformarea armatei permanente în națiunea înarmată“ (p. 142).

Un spațiu larg îl ocupă în acest capitol intrarea în arena vieții social-politice a țării, la 8 mai 1921, a Partidului Comunist Român — stegarul luptei pentru emancipare socială, pentru apărarea unității naționale și a independenței statale a poporului român. Situîndu-se în avangarda luptei pentru neatințare și dezvoltarea de sine stătătoare a României reîntregite, Partidul Comunist Român a militat, totodată, pentru o politică externă de pace și colaborare cu celelalte popoare, împotriva dominației străine.

Lucrarea întreprinde un vast și profund demers științific asupra rolului și locului Partidului Comunist Român în perioada interbelică. În condițiile instaurării la putere a hitlerismului în Germania, a exacerbarii politicii revizioniste în țările învinse în primul război

mondial sau nemulțumite de reglementările politice, teritoriale și militare incluse în sistemul tratatelor de la Versailles, care amenințau unitatea statală a României făurită prin Marea Unire din 1918, consolidarea și apărarea integrității și independenței țării au devenit obiectivele majore ale întregii activități desfășurate de Partidul Comunist Român. Într-o manieră convingătoare și atractivă, autorul demonstrează științific, pas cu pas, linia politică generală realistă și patriotică a partidului comunist în această problemă, a tuturor momentelor și acțiunilor din deceniul al patrulea al secolului nostru, a modului în care comuniștii au organizat și pregătit rezistența națională antifascistă, antihitleristă, iar, apoi, actul de demnitate națională al poporului român de la 23 August 1944.

Restabilirea independenței și suveranității naționale a României — rezultat al înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care constituie problematica celui de al VI-lea capitol, dă dimensiunea reală a uriașului și eroicului efort făcut de țara noastră, de poporul român în perioada august 1944—mai 1945, pentru salvarea ființei sale din marea primejdie ce o amenința. Acest uriaș efort militar al României în lupta împotriva fascismului, concluzionează autorul, „a fost aplicat cu scopul exclusiv de a fundamenta decisiv independența și suveranitatea națională a statului și poporului român, de a asigura acestora continuitatea la existență istorică“ (p. 18).

Aproape jumătate din lucrare este consacrată de către autor, cum era și firesc, politicii promovate de România socialistă, de Partidului Comunist Român și conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru apărarea, consolidarea și afirmarea independenței și suveranității naționale a țării.

În anii de după *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — eveniment de însemnătate istorică pentru întărirea independenței și suveranității țării* — după cum întitulează autorul capitolul al VII-lea —, România socialistă, președintele său, au preluat și ridicat pe culmi nebănuite cele mai înaintate tradiții ale luptei poporului nostru, a forțelor democratice ale societății românești și, în primul rînd, a clasei muncitoare, pentru libertate, unitate și independență națională.

Într-adevăr, în evoluția destinelor României, în amplul proces istoric al edificării socialismului în vatra strămoșească, *Congresul al IX-lea al partidului,*

din iulie 1965, a reprezentat o adevărată piatră de hotar, un moment de cotitură, cu adinci și multiple semnificații în viața partidului, statului și națiunii noastre. Congresul al IX-lea al partidului „a stabilit o strategie de ansamblu a dezvoltării economico-sociale a României, strategie destinată să asigure merul înainte accelerat al întregii societăți românești, să afirme și să consolideze independența și suveranitatea națională a României socialiste“ (p. 191). Dealtfel, numai prezentarea titlurilor capitolelor VIII—XII atestă, fără putință de tăgadă, ce a însemnat și ce înseamnă pentru problematica abordată de autor în lucrare, pentru istoria poporului român, în general, „Epoca Nicolae Ceaușescu“:

Apărarea și consolidarea independenței naționale — esența întregii politici interne și externe a partidului și statului român, rațiune a măsurilor întreprinse pe toate planurile după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român; Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al doctrinei luptei întregului popor pentru apărarea patriei; Existența și respectarea independenței fiecărui popor — singura cale a colaborării între țări, condiție obiectivă a salvării păcii; Rolul României în promovarea indepen-

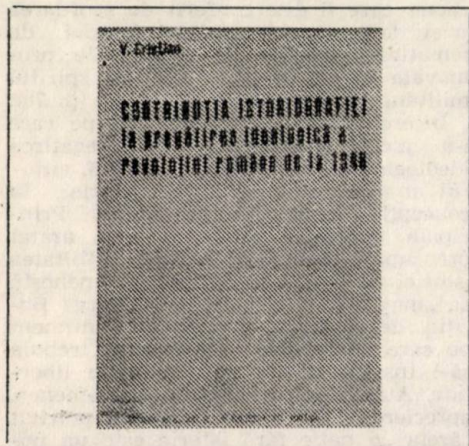
denței ca principiu fundamental al relațiilor dintre state; Independența națională în perspectivă istorică.

Întreg ansamblul politicii interne și externe românești, amplu documentat și demonstrat de autor, al cărui arhitect este secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au făcut ca poporul român să se bucure astăzi de o independență absolută, să fie stimat și prețuit în rândul popoarelor lumii. „Activitatea României socialiste, a Partidului Comunist Român pentru promovarea fermă în viața internațională a principiului legic al independenței naționale — subliniază autorul —, are astăzi un răsunset uriaș, beneficiază de adeziunea unanimă a forțelor progresiste, antiimperialiste din întreaga lume“ (p. 4).

Elaborată în spiritul respectului pentru adevărul istoric, cu argumentație temeinic susținută științific, într-un stil antrenant, cu un profund mesaj patriotic, cartea generalului-locotenent dr. Ilie Ceaușescu se impune ca o reală și valoroasă contribuție a istoriografiei românești la aprofundarea uneia din cele mai importante și de mare actualitate probleme ale epocii contemporane.

VASILE MOCANU

V. CRISTIAN, CONTRIBUȚIA ISTORIOGRAFIEI LA PREGĂTIREA IDEOLOGICĂ A REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 208 p.



Studierea aportului pe care l-a avut istoriografia în pregătirea și desfășurarea revoluției române de la 1848 prezintă o temă interesantă, care nu a

constituit pînă în prezent obiectul unei cercetări speciale monografice. Aceasta nu înseamnă că problema a fost neglijată. Există asupra ei o serie de lucrări care prezintă o însemnatate pentru subiectul de față.

Cu toate acestea, aspectele pe care le ridică aprofundarea temei amintite sînt numeroase. Evident, încercînd să le rezolve, V. Cristian a desfășurat o îndelungată și rodnică investigație științifică, parte din rezultatele cercetării fiind deja publicate. Pentru lărgirea bazei documentare, autorul a apelat și la unele fonduri de arhivă; totodată, a folosit scrieri și documente inedite, utilizate mai puțin sau deloc pînă acum.

Travaliul reușit a lui V. Cristian a fost concretizat în lucrarea intitulată: *Contribuția istoriografiei la pregătirea ideologică a revoluției române de la 1848*, apărută în anul 1985. Lucrarea este împărțită în patru capitole distincte, după cum urmează: I. *Premisele dezvoltării*

istoriografiei române în perioada premergătoare revoluției; II. *Conținutul militant al istoriografiei române din preajma revoluției*; III. *Acțiunea de popularizare a cunoștințelor istorice*; IV. *Apelul la trecut în timpul revoluției de la 1848*.

Referindu-se la tradițiile istoriografiei românești, autorul relevă în *Introducere*: „Cultul pentru trecut, pentru trecutul național în primul rînd, constituie una din trăsăturile esențiale ale vieții spirituale românești din deceniile premergătoare anului 1848” (p. 7). Principalele orientări ale istoriografiei române premergătoare revoluției de la 1848 sînt analizate succint în contextul intern și cel european. Autorul reușește o integrare a istoriografiei noastre în cadrul general european, ceea ce i-a permis precizarea trăsăturilor acesteia în funcție de epoca în care s-a dezvoltat, subliniind particularitățile istoriografiei românești.

Schițînd contextul european, V. Cristian se ocupă de evoluția istoriografiei din Anglia, Franța, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia și Rusia. Un important rol în cunoașterea istoriografiei în țara noastră, se arată în lucrare, l-au jucat studiile în urma călătoriilor învățaților români peste hotare. În același timp, istoriei românilor i-au fost consacrate tot mai multe scrieri în limbi de circulație internațională, ceea ce a avut ca rezultat o mai bună cunoaștere a trecutului patriei noastre peste hotare, chiar dacă ele nu prezentau, uneori, realitatea într-o lumină exactă, ceea ce făcea necesară o acțiune în acest sens din punct de vedere românesc. Autorul conchide că, „fără a neglija sau a subestima rolul contextului general în dezvoltarea istoriografiei noastre din perioada premergătoare anului 1848, principalul ei suport trebuie căutat, totuși, în trăsăturile evoluției generale ale țărilor române din această perioadă” (p. 34).

Premisele acestor manifestări au fost legate de transformările generale care au marcat trecerea de la feudalism la capitalism în țările române. În acest sens, în lucrare se arată că acest proces s-a desfășurat în condițiile unui regim politico-juridic particular pentru diferele provincii românești. Situația cea mai avantajată, sub acest raport, au avut-o Moldova și Muntenia, unde dominația otomană nu s-a putut impune complet, cele două țări reușind să-și mențină autonomia, spre deosebire de Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Mare, intrată sub stăpînire turcească, după cum teritoriul dintre Prut și Nistru se afla, din 1812, sub stăpînirea țaristă. La rîndul lor, Transilva-

nia și, din 1775, Bucovina, se aflau sub dominația habsburgică. „Exercitată în forme și în intensități diverse, dominația străină a întîrziat progresul societății românești, dar nu a putut să-l împiedice” (p. 35).

Procesul de formare a națiunii române, dezvoltarea sentimentului național, a patriotismului au fost elemente de natură să stimuleze, la fel ca și la alte popoare, alături de cultul limbii, pe cel al istoriei naționale. Utilizarea istoriei ca armă de luptă națională s-a realizat mai întîi în Transilvania, începînd de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Treptat, însă, centrul de greutate al istoriografiei românești s-a deplasat în Muntenia și Moldova, unde, în deceniile din preajma revoluției de la 1848, condițiile cultivării ei deveniseră mai favorabile. Autorul menționează contribuțiile cărturarilor Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino, Ion Neculce, Naum Rîmniceanu, Zilot Românul, Inochentie Micu, Gheorghe Șincai, Samuel Micu, Petru Maior și alții.

În ajunul revoluției de la 1848, se arată în volum, se constată o pregnantă innoire a istoriografiei, reprezentată, îndeosebi, de Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu, dar și de alții, cit și o intensificare a manifestărilor acesteia, concretizată atît prin apariția unui număr sporit de lucrări, cit și prin editarea primelor periodice de specialitate. „Se poate considera, așadar — subliniază autorul —, că, deși cunoaște o evoluție extrem de rapidă, istoriografia noastră din deceniile anterioare anului 1848 păstrează totuși un caracter unitar, caracter care îi este conferit de acordarea unei deosebite însemnătăți istoriei de tematica scrierilor, de concepțiile promovate în ele și, mai ales, de spiritul militant în care sînt redactate” (p. 70).

Încercînd să determine locul pe care l-a jucat istoriografia în pregătirea ideologică a revoluției de la 1848, autorul analizează importanța istoriei în concepția generației pașoptiste. Principala problemă de care s-au arătat preocupați pașoptiștii a fost utilitatea istoriei ca dascăl al acțiunilor omenești, ca „magistra vitae”. Pentru George Barițiu, de exemplu, principalul sentiment pe care, alături de patriotism, trebuia să-l însușe istoria era ideea de libertate. Autorul menționează, de asemenea, aprecierea lui Nicolae Bălcescu, potrivit căreia „o nație fără istorie este un popor încă barbar și vai de acel popor care și-a pierdut religia suvenirilor” (p. 77).

În continuare, V. Cristian analizează tematica scrierilor istorice din preajma

revoluției române de la 1848. Producția istoriografică din acea vreme, consideră autorul, a constat exclusiv din sinteze parțiale sau scrieri privind anumite evenimente sau etape ale istoriei noastre. Cărturarii pașoptiști au urmărit, în primul rând, să evidențieze momentele cele mai importante și mai glorioase ale trecutului național, adică a acelor care erau mai apte să contribuie la tonificarea spiritelor și la sprijinirea drepturilor românilor.

Atenția acordată de Nicolae Bălcescu istoriei sociale, ca și sublinierea de către Mihail Kogălniceanu a rolului poporului dovedeau, și pe acest plan, radicalizarea gândirii românești în ajunul revoluției de la 1848, sesizarea faptului că o transformare în sens modern a societății românești trebuia să vizeze toate sectoarele ei, că între emanciparea național-politică și emanciparea socială exista o strânsă legătură.

V. Cristian relevă că pentru gânditorii din preajma revoluției de la 1848 istoria națională nu s-a mărginit a fi doar un obiect al cercetării, ci ea a fost și larg popularizată de către aceștia. În acest sens, autorul arată că mijloacele cele mai importante pentru atingerea acestui scop au fost cartea de istorie, presa și școala. În lucrare se evidențiază rolul periodicelor românești, între care: „Albina românească”, „Curierul românesc”, „Gazeta de Transilvania”, „Curierul de ambe sexe”, „Alăuta românească”, „Foaie pentru minte, inimă și

literatură”, „Dacia literară”, „Propășirea”, „Magazin istoric pentru Dacia”, „Arhiva românească”. Revistele amintite au fost concepute nu numai ca un instrument pentru dezvoltarea cercetării istorice, ci și ca o armă de luptă pentru apărarea dezideratelor fundamentale ale națiunii române.

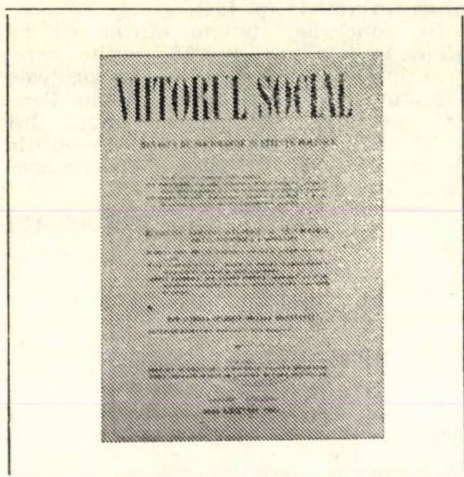
Ideea că viitorul ce urma să fie realizat prin revoluție trebuia să se situeze la înălțimea trecutului este des întâlnită la revoluționarii din toate provinciile românești. Apelul la trecut apare pregnant în legătură cu problema unității naționale. Viitorului stat care trebuia să-i reunească pe românii din toate provinciile românești i se atribuia numele simbolic de Dacia.

V. Cristian apreciază, în „Considerații finale”, că, „Încheind lucrarea de față, nu putem avea, firește, pretenția că am reușit să epuizăm tema pe care am abordat-o. Rezultatele cercetării pe care le-am expus aici permit citeva constatări de ordin general, privind rolul pe care istoriografia l-a jucat în pregătirea ideologică a anului 1848, ca și în sprijinirea revoluției” (p. 194).

În concluzie, putem afirma că ne aflăm, în fața unei lucrări reușite, care, prin întregul său conținut, îmbogățește literatura istorică pe această temă. Pentru calitățile semnalate, cartea lui V. Cristian se înscrie între contribuțiile de referință ale istoriei naționale consacrate anului revoluționar 1848.

ION BABICI

„VIITORUL SOCIAL”,
nr. 1—6/1985



Sociologia românească, relativ mai nou definită ca disciplină autonomă în cadrul comunității științifice naționale, revendică, cu justificare, un palmares propriu de tradiții, legitimate începând cu veacul trecut. Recuperarea lor integrală, așa cum își propune primul *Tratat de istoria sociologiei românești*, elaborat sub coordonarea unui colectiv de la Centrul de cercetări sociologice al Universității bucureștene, este nu numai dezirabilă, dar, deopotrivă, în consens cu substanța lor valorică și originală.

Sociologii au inclus de mult în repertoriul tradițiilor disciplinei lor științifice presa marxistă românească de la sfârșitul

veacului trecut, precum și pe cea din epocile următoare, fundamentind rolul materialismului dialectic și istoric în geneza și dezvoltarea sociologiei în România. „Viitorul social”, revistă socialistă apărută la începutul secolului nostru, ocupă un loc distinct și important în cadrul sistemului presei sociologice, reeditarea ei, în serie nouă, fiind nu doar o simplă recunoaștere a contribuțiilor sale, ci și o expresie a legăturii indisolubile dintre trecut și prezent, dintre tradiție și contemporaneitate.

Noua serie a revistei își menține nemodificată opțiunea tematică inițială, enunțată încă de la apariția ei, care postulează două liniamente problematice: sociologice și științe politice. Nu este, desigur, facil pentru redacția revistei ca, în contextul spațiului tipografic actual, să dea curs solicitărilor unor consistente și variate producții științifice de profil, motiv pentru care operează continuu cu un sistem propriu selectiv, ale cărui coordonate constau în noutatea și relevanța informației științifice.

Implementată în cotidian, în însăși demersul societății noastre spre progres și civilizație, revista răspunde, cu mijloace specifice, la marile și fundamentale probleme teoretice și practice suscitade de edificarea socialismului în patria noastră. Dimensiunea istorică, însemnată și înfrurirea Congresului al XIII-lea pentru întreaga evoluție a României socialiste în această etapă, ca și în perspectivă, apar în plinătatea lor într-o suită de articole redactionale sau de fond precum: *Noi direcții în cerce-*

țarea social-politică. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind o nouă calitate a muncii și vieții în societatea socialistă și comunistă, de Ion Iordăchel ; *Perfecționarea relațiilor de producție și sociale în consens cu cerințele dezvoltării multilaterale a patriei*, de Gheorghe Crețoiu (nr. 1) ; *Democrația muncitorească revoluționară — expresie a superiorității orînduirii socialiste*, de Victor Duculescu (nr. 2).

O suită de articole și studii de aceeași factură sînt consacrate împlinirii a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Premergător evenimentului, numărul 2 al revistei publică studiile : *Două decenii, o epocă de progres*, semnat de Ion Ardeleanu, iar următorul, apărut în timpul manifestărilor omagiale, include în sumar, sub genericul 1965 — două decenii de la Congresul al IX-lea — 1985, trei asemenea materiale : *Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată* (Nicolae Kallós) ; *Elemente noi în dezvoltarea statului socialist român în lumina Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român* (Vasile Nichita, Ilie Rădulescu) ; *Autoconducerea și responsabilitatea socială — dimensiuni ale democrației socialiste* (Ioan Papadopol).

Din perspectiva aceluiași eveniment, „Viitorul social” publică, și în numerele următoare, articole de fond în care se relevă gîndirea creatoare, cutezantă și revoluționară a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, rolul său hotărîtor în imprimarea unui curs nou și dinamic dezvoltării patriei noastre.

Un bilanț expresiv și cuprinzător al evoluției ascendente a științei sociologice românești din 1965 și pînă în prezent este realizat de Ioan Drăgan în studiul *Orientări noi ale cercetării sociologice în perioada istorică inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R.* (nr. 4). Autorul pornește de la constatarea că „Restituirea sociologiei românești, începînd cu anul 1965, scoaterea ei din letargia dogmatică la care fusese condamnată în trecut, n-a fost, așa cum se știe, un act izolat. Aceasta s-a integrat în procesul cuprinzător al restituirii și revitalizării patrimoniului cultural-științific național, al punerii în valoare a geniului creator al poporului nostru, al inaugurării unei epoci originale și deosebit de fertile în gîndirea social-politică și în practica construcției socialiste” (p. 305). Ioan Drăgan configurează direcțiile și realizările sociologiei românești, în general, ale Centrului de cercetări sociologice în particular, în perioada is-

torică care a urmat Congresului al IX-lea al P.C.R. Din context se desprinde implementarea hotărîtă a cercetării sociologice în realitățile naționale, dovedindu-se un mijloc prețios, de neînlocuit în investigarea lor ; împletirea obiectivă și mereu accentuată a investigațiilor fundamentale cu cele aplicativ-concrete ; orientarea lor energică și sistematică spre analiză și evaluarea proceselor sociale majore, spre probleme reprezentînd priorități de interes național și zonal ; sporirea și diversificarea structurii tematice a planurilor de cercetare, a producției științifice sociologice, distribuită pe un mare număr de grupe și categorii problematice reprezentative, în relație cu liniile de forță ale transformărilor revoluționare din societatea noastră.

Rubricile de permanență ale revistei, reclamate de înseși orientările actuale ale sociologiei și științelor politice, proiectează preocupări de o reală semnificație și însemnătate. Fără a face remarcii asupra conținutului — titlurile exprimîndu-l fidel — menționăm, selectiv, studiile : *Mutații în structura socio-profesională a întreprinderilor cu profil de cercetare-producție* (Maria Ciobanu-Băcanu), *Implicațiile sociale ale dezvoltării tehnologiilor bazate pe utilizarea surselor regenerabile de energie* (Adrian Vasilescu, Ion Andrei Popescu) — la rubrica *Revoluția științifico-tehnică și dezvoltarea social-economică a României* (nr. 1) ; *Comportamentul profesional al țăranilor-muncitori* (Caliopia Radu) — în nr. 2 ; *Tineretul urban în procesele de mobilitate socială* (Ioana Petre, Șt. Ștefănescu), *Tendințe ale evoluției structurii sociale din România* (Ioan Mărginean) — în nr. 3 ; *Indicatori ai dezvoltării social-economice în profil teritorial* (Dorel Abraham) — în nr. 4 ; *Proгноza locuirii urbane în țara noastră* (Dumitru Sandu), *Prestigiul ocupațional în perspectivă comparativă internațională* (Honorina Cazacu) — în nr. 5, toate la rubrica *Cercetarea și practica social-politică* ; *Determinări sociologice ale comportamentului cultural* (Rodica Atanasescu-Țugui) și *Intellectualitate. Valori și practici sociale* (Simonie Roșeev) — în nr. 1, în cadrul rubricii *Cultură și societate* ; *Direcții și orientări metodologice în cercetarea delincvenței juvenile* (Sorin M. Rădulescu) și *Analize de dependență în studiul fenomenului cultural în condițiile revoluției tehnico-științifice* (Petruș Alexandrescu, C. Tudor) — în nr. 6, publicate la rubrica *Metodologia științelor sociale*.

La celelalte rubrici ale revistei, cum sînt : *Gîndirea socială și politică*, *Viitorul, educația, pacea, Demografie ș.a.*, sînt incluse alte contribuții ale cercetătorilor,

cadrelor didactice universitare, ale unor personalități ale vieții social-politice din țara noastră. Gheorghe Rădulescu consacră o caldă evocare activității didactice a eminentului economist care a fost Virgil Madgearu (*Profesorul Virgil N. Madgearu*, în nr. 2). Fostul student al ilustrului savant recompune personalitatea complexă a profesorului său, din care se degajă forța sa intelectuală, pasiunea pentru studiu, consecvența atitudinii sale democrat-burgeze și antifasciste, patriotismul, credința sinceră în valorile democrației și civilizației, puterea sa de penetrare a realităților interne și externe.

Stabilitate și consens în ancheta Delphi (Vasile Mihai) propune o tratare metodologică care să așeze nu numai principiile generale ale metodei, dar mai ales procedee de calcul și alegere rezultate din aplicații practice (nr. 2), iar *Însemnări cu privire la începuturile sociologiei românești* (Mihai Dinu Gheorghiu) expune un punct de vedere propriu privind originile și emergența sociologiei românești în cimpul culturii românești (nr. 3).

Analiza scrierilor militantului comunist Lucrețiu Pătrășcanu din perspectiva atitudinii sale antifasciste (*Critica fascismului în lucrările lui Lucrețiu Pătrășcanu*, nr. 4) conferă autorului (Ovidiu Trăsnea) posibilitatea formulării unor aprecieri vizind originile, „coloratura” și manifestările fascismului în România.

În „perimetrul” rubricilor semnalate se înscriu și contribuțiile: *Instituționalizarea crizei sociologiei occidentale și adaptarea ei funcțională* (Ion Ungureanu), *Cercetarea socială concretă în concepția lui Karl Marx* (Gheorghe Cordoș), *Concepția acțională a lui Raymond Boudon* (Traian Rotariu) — toate în nr. 4; *Procesul de îmbătrânire demografică în țările europene* (Vasile Ghețu) — în nr. 6 ș.a.

După cum este știut, în iulie 1985, la Paris, s-au desfășurat lucrările celui de-al XIII-lea Congres mondial al Asociației internaționale de științe politice, importantă manifestare științifică mondială la care au participat aproape 1 800 de politologi din peste 50 de state. Din prezentarea lucrărilor Congresului de către Ovidiu Trăsnea (*Statul și interacțiunea sa cu societatea națională și internațională — Confruntări de idei la al XIII-lea Congres mondial al Asociației internaționale de științe politice*, nr. 6) rezultă nu numai sfera impresionantă a dezbaterilor, dar și anume repere noi în orientarea politologiei. „Este pentru prima dată în istoria A.I.S.P. — subliniază autorul — că teoria politică și-a dobândit un loc aproape egal cu al celorlalte ramuri ale disciplinei”. Și, în con-

tinuare: „În abordarea problemelor statului s-a relevat că statul modern nu mai este o instituție formală și doar pur coercitivă, ocupînd un domeniu independent și îndepărtat care să-i fie propriu, deci cvasiautonom: datorită mișcării spre descentralizare, pe de o parte, și a pluralismului punctelor de vedere și valorilor, datorită, de asemenea, emergenței grupurilor de interese organizate, structura internă a statului a cunoscut mari schimbări în toate tipurile de sisteme politice. Mai mult, interdependența crescîndă a statelor, fie ea economică, militară, politică sau de altă natură, implică faptul că nici un stat, oricît de puternic ar fi, nu mai este astăzi în întregime autonom, în sensul tradițional al termenului” (p. 507—508).

O abordare sociologică a personalității și operei științifice a economistului P.S. Aurelian, în contextul științelor social-politice românești din veacul al XVIII-lea și începutul celui următor, așa cum își propune și reușește studiul P.S. Aurelian și științele social-politice românești, de H.H. Stahl (nr. 6), evidențiază și mai pregnant substanța și originalitatea contribuțiilor sale teoretice și acționale. Simpla enumerare a referențialilor problematici atacați este, credem, edificatoare pentru modul cum realizează autorul analiza sa: „Climatul istoric în care a apărut opera lui P.S. Aurelian”, „P.S. Aurelian și monografiile sociale”, „Propaganda pentru anchetele noastre”, „P.S. Aurelian și politica sa proindustrială”, „P.S. Aurelian și lupta sa proărănească”, „P.S. Aurelian, reformator social”.

Revista consacră un important spațiu Vieții științifice, publicînd comentarii asupra unor diverse și incitante subiecte, cum sînt: *Matematici, societate, cultură* (Solomon Marcus, nr. 2), *Declinul urban* ca simptom al tranziției de la orașul de tip industrial la orașul post-industrial (Georgeta Gheorghe, Nicolae Gheorghe, nr. 4), *Putere și autoritate* (Virgil Măgureanu, nr. 5) ș.a.; prezentări privind manifestări științifice interne (*Calitate și dezvoltare. Dezbateri științifice interdisciplinare organizată la București în octombrie 1984, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Centrului de cercetări pentru problemele tineretului, Sesiunea științifică în cinstea aniversării a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, organizată de Centrul de cercetări sociologice etc.) și externe (*Al XX-lea Congres general al Uniunii internaționale pentru studiul științific al populației* — Florența, iunie 1985, *Reuniunea internațională „Sociologia țărănimii și a satului”* — Chiși-

nău, mai 1985, ș.a.). Sint prezente, de asemenea, rubricile *Recenzii*, *Note de lectură*, *Revista revistelor*.

„Viitorul social“, prin întreg conținutul său, rămâne aceeași apreciată revistă

științifică și socio-politică, apariția sa fiind, în esență, un act de cultură națională.

FLORIAN TÂNĂSESCU

„VĚDECKÝ BULLETIN“, nr. 1—4/1985



Ca și în anii precedenți, „Buletinul științific“ — revista Institutului de marxism-leninism al C.C. al P.C. Cehoslovac și a Institutului de marxism-leninism al C.C. al P.C. Slovac — cuprinde numeroase rubrici, reflectând multiplele preocupări ale celor două institute.

Primul număr pe anul 1985 al revistei este dedicat, în întregime, publicării materialelor mesei-rotunde, pe tema *Social-democrația în condițiile luptei pentru coexistență pașnică și dezvoltare socială la începutul anilor '80*, organizată în zilele de 18—20 septembrie 1984 de către Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.C. Au participat, ca invitați, și cercetători sovietici de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., Academia de Științe Sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. și Institutul Mișcării muncitorești internaționale al Academiei de Științe a U.R.S.S. Intervențiile și discuțiile s-au axat pe trei mari probleme și anume: 1) Social-democrația în condițiile încordării relațiilor

internaționale și rolul ei în lupta pentru pace și dezarmare; 2) Social-democrația în condițiile crizei capitalismului și politica ei economică și socială în anii '80. Atitudinea social-democrației față de diferite curente politice, îndeosebi față de comuniști și noua mișcare socială; 3) Eforturile mișcării social-democrate pentru modernizarea programului social reformist.

În cadrul dezbaterilor au fost prezentate următoarele referate: *Comuniștii, social-democrații și problema prevenirii războiului termonuclear*, de V.D. Ejov; *Internaționala socialistă și problemele actuale ale luptei pentru pace, securitate internațională și dezarmare*, de Jaroslav Čmejrek; *Evoluția concepțiilor social-democrației cu privire la lupta pentru pace în anii '80*, de G. I. Egorov; *Posibilitățile și limitele social-democrației în lupta contemporană pentru pace și prevenirea războiului termonuclear*, de Jaroslav Čap; *Atitudinea principalelor curente ale social-democrației contemporane față de marxism*, de V. F. Masič; *Mișcarea anti-războinică și social-democrația*, de O. N. Melikian; *Social-democrația în condițiile crizei economice și intensificării încordării internaționale*, de K. E. Holodkovskij; *Despre procesele de criză în țările capitalului și despre politica social-democrației*, de M. A. Nejmarek; *Dezvoltarea mișcărilor populare contemporane, influența lor asupra politicii social-democrației și mutațiile în dispunerea forțelor politice și de clasă în Europa occidentală*, de Jindřich Volek; *Problemele păcii și rachetele în contextul ideologiei P.S.D. din Germania în preajma anilor '80*, de Ladislav Hrzal și Oldřich Ševčík; *Despre unele aspecte ale crizei social-democratismului austriac la începutul anilor '80*, de Renata Kamichova; *Contradicțiile politicii economice a socialiștilor francezi*, de Zora Komínková; *Social-democrații și*

neoconservatorismul american în realitatea Americii Latine, de Vera Durinová.

O rubrică consacrată a revistei o reprezintă *Istoria Partidului Comunist Cehoslovac*. În cadrul ei au fost cuprinse materialele : *A 40-a aniversare a naționalizării în Cehoslovacia*, de Václav Lhota și *Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste și P.C.C.*, de Vojtěch Blodig (ambele în nr. 3—4).

Prezentă și în numerele din anul 1985, rubrica *Teoria și practica construcției socialismului dezvoltat* cuprinde o serie de materiale foarte actuale privind această tematică : *Rolul colectivului de muncă în formarea personalității socialiste*, de Miroslav Matušík ; *Mecanismul economic și concordanța dintre relațiile de producție, nivelul și tendințele dezvoltării forțelor de producție*, de Jiří Dvořák (ambele în nr. 2) ; *Unele probleme ale creșterii rolului conducător al P.C.C. în etapa actuală*, de Jaroslav Krejčí ; *Atitudinea teoretică față de problemele principiilor economice și efectele legice ale acestora asupra economiei socialiste mondiale*, de Alena Maňasková ; *Știința în slujba urgentării dezvoltării sociale și economice*, de Ilja Šedivý ; *Politica ecologică ca parte componentă a strategiei social-politice a partidelor în societatea socialistă*, de N. J. Tichonovová (toate în nr. 3—4). O problematică vizînd procese importante ale istoriei universale contemporane este susținută în studiile și articolele încadrate la rubricile, intitulate semnificativ : *Procesul revoluționar mondial și Relații internaționale*. Cităm, în acest sens : *Căile revoluțiilor democrat-populare*, de Jaroslav Cesar ; *Factori sociali și de clasă ai evoluției crizei în unele țări socialiste*, de Andrej Gabal și Jozef Kiss (ambele în nr. 2) ; *Caracterul și conținutul proceselor revoluționare din America Latină*, de V. P. Davidov (nr. 2—3) ; *Principalele trăsături ale evoluției politicii orientale a R.F.G.*, de Josef Grousl ; *Revoluția tehnică-științifică și țările dezvoltate, reflectare în prognoza nemarxistă*, de Jiří Putník (ambele în nr. 2) ; *Insemnătatea mondială a Tratatului de la Varșovia*, de Vladislav Rybecký (nr. 3—4).

Unor chestiuni teoretice și metodologice „Buletinul științific” le-a conferit un spațiu larg în paginile sale. Astfel, în nr. 2 s-au publicat materialele : *Probleme metodologice ale cercetării sferei politice în etapa construirii societății socialiste*

dezvoltate, de Peter Kulašík ; în nr. 3—4 : *Rolul teoriei în ridicarea muncii politico-ideologice a P.C.C.*, de Zdenek Snitil ; *Despre problema unității dintre politica social-economică și munca partidului de educare ideologică ; rolul concepției despre lume în consolidarea unei atitudini active despre viață*, de Oleg Semak ; *Despre importanța unor probleme teoretico-metodologice ale cercetării idealului individului*, de Peter Weiss ; *Alienarea muncii vii și condițiile învingerii ei*, de Josef Suchanek ; *Despre tendințele contemporane ale cercetării culturii politice în U.R.S.S.*, de Darina Malová.

Și în anul 1985, revista a publicat bibliografia tematică pe următoarele teme : *Social-democrația contemporană și cercetarea ei* (nr. 1) ; *Apogeul luptei de eliberare a poporului cehoslovac și eliberarea Cehoslovaciei* (nr. 2) ; *Naționalizarea în Cehoslovacia, 1945—1948* (nr. 3—4). De asemenea, număr de număr, sînt prezentate rubricile *Recenzii și Informații despre cărți*, care includ recenzii, note bibliografice, însemnări despre o serie de lucrări și articole apărute îndeosebi în Cehoslovacia și U.R.S.S.

De un real interes este și rubrica *Informații științifice și știri*, în care sînt descrise o serie de manifestări științifice organizate de cele două institute de marxism-leninism din Cehoslovacia, sau la care reprezentanții lor au participat. Între acestea se numără : Simpozionul științific ce a avut loc la Moscova, în zilele de 23—25 aprilie 1984, pe tema *Problemele actuale ale valorificării factorilor sociali ai creșterii economice în condițiile intensificării economiei socialiste* ; Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești (Linz, 10—15 septembrie 1984) ; Simpozionul cehoslovaco-bulgar, organizat la Praga, în zilele de 27—29 noiembrie 1984, pe tema *Probleme teoretice ale construcției societății socialiste. Experiența în elaborarea concepției socialismului dezvoltat și construirea lui în R.S.C. și R.P.B.* ; Seminarul științific pe tema *Procesul revoluționar contemporan și lupta pentru pace*, desfășurat la Institutul de marxism-leninism al C.C. al P.C.C. la 4 decembrie 1984.

În ansamblu, revista „Vědecký bulletin” abordează și în anul 1985 o arie problematică largă, care înfățișează cititorilor preocupările esențiale ale celor două institute de marxism-leninism din Cehoslovacia.

MILICĂ MOLDOVEANU

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1986 (I)



A. D. XENOPOL, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. II : De la întemeierea Țărilor Române până la moartea lui Petru Rareș, 1546, ediția a IV-a. Text stabilit de Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu. Note, comentarii, prefață, indice și ilustrația de Nicolae Stoicescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 502 p. + 4 p. color + 48 p. alb-negru.

Al doilea tom a monumentalei opere a lui A. D. Xenopol cuprinde volumele III și IV din cea de-a treia ediție. În această parte a sintezei sale, marele istoric înfățișează, mai întâi, „luptele cele mari și eforturile serioase ale unor state de abia alcătuite contra tuturor elementelor ce se năpustiră asupra lor (spre) a le nimici”. Paralel cu expunerea vieții politice — cadru larg în care se detașează figurile impresionante ale domnilor Mircea cel Mare, Vlad Țepeș, Alexandru cel Bun —, el analizează „dezvoltarea așezămintelor, bune sau rele, așa cum le crease mintea poporului român și care așezăminte au determinat în mare parte istoria însăși de mai târziu a acestui popor” (p. 11).

Referitor la statutul internațional al țărilor române stabilit potrivit tratatelor

(„Capitulații”) încheiate cu Poarta, el scrie despre cea acordată Țării Românești în vremea marelui voievod Mircea : „Punctele acestui hătișerif ar fi fost următoarele : Muntenia să se ocîrmuiască de sine, sub domni creștini, aleși de mitropolit și de boieri. Domnii să aibă dreptul de viață și de moarte asupra supușilor, să poată declara război și încheia pace. Creștinii ce ar fi îmbrățișat religia mahomedană, dacă ar trece iarăși la cea creștină, să nu fie supărați. Supușii români ce ar călători în Împărăția turcească să nu fie îndatoriți la contribuție. Pentru aceste toate, Muntenia se obligă a plăti pe an sultanului 3 000 de bani de țară sau 500 de lei în argint”. O confirmare a existenței acestor acte, afirmă Xenopol, este relevată de documente ulterioare. „Așa, în armistițiul din 1452, încheiat între Mohamed al II-lea și Iancu Corvin de Huniade, vorbindu-se de domnitorul de atunci al Munteniei, Vladislav, Mohamed spune că nici una din părți, adică nici el, nici Huniade, să nu aibă dreptul, la caz de moarte a lui Vladislav, să sprijine ca domn al Transalpiniei *decît pe care l-ar alege țara*. Apoi Baret, în *Histoire des troubles de la Moldavie*, spune că Alexandru Movilă ar fi trimis lui Radu Mihnea o scrisoare,

în care i-ar spune între altele că : «după legile fundamentale ale țării și după drepturile încuviințate de sultani, de cînd moldovenii se supuseră dominației lor, nimeni nu poate fi domn în Moldova de nu va fi din țară» (p. 89).

În partea a doua a tomului — avînd

titlul generic : *Epoca lui Ștefan cel Mare* — este cuprins „timpul luptelor celor mari ale Moldovei pentru păstrarea neatrînrării, lupte care sînt o vrednică urmare a celor susținute de Muntenia sub Mircea cel Bătrîn și înaintașii lui” (p. 247).



ALEXANDRU I. GONȚA. *Satul în Moldova medievală. Instituție*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 400 p.

Analiză în adîncime a satului românesc de la răsărit de Carpați, așa cum s-a cristalizat și a evoluat, de la străvechile începuturi pînă către sfîrșitul veacului al XVI-lea, lucrarea regretatului istoric Al. I. Gonța reprezintă — apreciază Dinu C. Giurescu — „prima cercetare monografică de ansamblu a componentelor sociale ale satului, cu reglementările juridice aferente” (p. 7).

Într-o primă parte a lucrării înfățișează alcătuirea satului pînă la impunerea raporturilor feudale și formarea statului românesc independent al Moldovei, făcîndu-se referiri largi asupra atribuțiilor adunării megieșilor. În cea de-a doua parte sînt urmărite transformările satului de la jumătatea secolului al XIV-lea și pînă la finele secolului al XVI-lea. Au-

torul scrie că, „Odată stabilite categoriile unităților administrative în care sînt încadrate așezările omenești organizate după întemeierea statului feudal, ca și mai tîrziu, dealtfel, formează unități administrative distincte unele de altele. Vom avea astfel de constatat : 1) sate puse sub administrația ocoalelor domnești, 2) sate încredințate boierilor..., puse sub administrația ținuturilor, 3) sate mănăstirești sau episcopale și 4) slobozii, numai mănăstirești, la început, în secolul al XV-lea și abia mai tîrziu și boierești... Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, dar mai ales după domnia lui Ioan Vodă Viteazul și aceste sate au fost puse sub administrația ținuturilor. Așezări omenești în afară de această împărțire administrativă nu există” (p. 288). Justiția practică în această lume a satului ocupă spațiul celei de-a treia și ultime părți a monografiei. Se descrie felul cum erau reglementate raporturile între locuitorii satelor în pricinile de natură civilă sau penală, pe temeiul unui drept consuetudinar, precum și instituțiile necesare împărțirii dreptății, instanța „oamenilor buni și bătrîni” fiind un tribunal permanent al satului moldovenesc medieval.



FLORIAN DUDAȘ. *Manuscrisele românești medievale din Crișana*, Editura Facla, Timișoara, 1986, 200 p.

tante ale culturii noastre. O dovedește cu prisosință și exegeza lui Florian Dudaș, care dezvăluie, prezintă și valorifică cultural-istoric manuscrisele medievale din Crișana, parte integrantă a fenomenului cultural manuscris românesc.

„Statornicită de pe la jumătatea veacului al XVII-lea, în epoca monumentelor de cultură, activitatea copiştilor din Țara Crișurilor a înregistrat maxima dezvoltare în decursul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, pe de o parte ca expresie a biruinței scrisului românesc, pe de alta ca o componentă a mișcării culturale, în ultimă instanță a luptei naționale a românilor din Transilvania

Pe străvechiul pămînt românesc al Aradului, Zărandului și Bihorului s-a născut și a rădîd unul din centrele impor-

împotriva asupririi și exploatării, pentru păstrarea și afirmarea ființei neamului" (p. 143—144). Trebuie subliniat faptul că acțiunea de copiere și răspîndire a acestor manuscrise s-a făcut în împrejurările circulației pe aceste meleaguri a unui număr important de tipărituri aduse de peste Carpați, expresie a cererii sporite de carte românească a năzuinței crescînde a poporului la învățătură.

Textele pe care le-au transcris copiiștii-cărturari Mihai Românul, Jurju și Ioan din Luncasprie, Pătru din Tinăud, Ursu din Cotiglet, Vasile din Sitani, Ioan Pușcă din Aștileu, Popa Flore din Bihor, diecii Ioan Petrovici și Simion din Seghiște, Toader Moga din Sacă, Popa Iosif din Beiuș, cărora li s-au adăugat copiiștii peregrini moldoveni, munteni, ardeleni,

dezvăluie, în cele peste 230 de manuscrise cunoscute, o mare diversitate de scrieri. Autorul le grupează în *cărți de învățătură* — texte cu aspect religios, dar scrise pentru folosul lăcașurilor, al slujitorilor acestora și, mai ales, pentru luminarea membrilor comunităților românești în limba proprie și *cărți populare*, cuprinzînd texte apocrife, legende hagiografice (ca, de pildă, *Povestea despre Sf. Gheorghe, Legenda Vinerii, Jelania lui Maximian împărat*), versuri populare, versiuni ale *Alexandriei, Esopiei, Istoriei lui Archir*. Toate aceste scrieri au fost înfățișate în strai românesc curat, ele reprezentînd, în condițiile asaltului Contrareformei și ale impunerii unirii cu Roma, susținătoare ale tradițiilor, păstrătoare a moștenirii străbune.



*** *Documente turcești privind istoria României*, vol. III : 1791—1812. Întocmit de Mustafa A. Mehmet, Editura Academiei R.S. România, București, 1986, XX + 396 p.

est europene, acțiune de editare ce se află în curs de desfășurare.

Prezentul volum conține 214 documente, în imensa lor majoritate inedite, înscrise în limitele cronologice ale anilor 1791 și 1812. Materialul documentar este reprezentat de acte emise în numele sultanilor, ca : *berate, hatt-i-șerifuri, firmane*, precum și de *arzuri* (cerere, explicarea unei situații), *seneduri* (chitanță), *telhisuri* (rapoarte), *mahzaruri* (memoriu), *kaimeuri* (scrisoare-poruncă) purtînd fie semnăturile și sigiliile marilor viziri sau ale altor autorități otomane, fie ale domnilor țărilor române, ale unor boieri români etc. Referindu-se la aspecte foarte variate, de natură economică, financiară, politică, militară, diplomatică, culturală, documentele ne oferă o imagine asupra ansamblului raporturilor Moldovei și Țării Românești cu Poarta, care evoluau în sensul lărgirii autonomiei celor două Principate. De asemenea, ele contribuie la înțelegerea mai exactă a poziției centrale a țărilor române în contextul larg al contradicțiilor și confruntărilor marilor puteri generate de „chestiunea orientală”, avînd ca sens internaționalizarea problemei românești. Din acest unghi de vedere sînt numeroase mărturiile despre evoluția relațiilor ruso-otomane, despre creșterea continuă a influenței Rusiei, care nu numai că își întărește dreptul de a interveni în Principate (prin hatt-i-șerifurile din anul 1802, sultanul accepta și întărea împărăției Rusiei „dreptul și atribuția de a mijloci în privința celor două

Pentru cunoașterea trecutului poporului român, date fiind raporturile specifice stabilite, pe parcursul mai multor veacuri, între Imperiul otoman și țările române, izvoarele turcești — documentare și narrative —, prin informațiile deosebit de bogate și variate pe care le conțin, se situează la un loc de frunte. Accesul la materialele turco-islamice relative la istoria noastră a fost însă îngreunat de dispersarea lor în arhive, muzee și biblioteci din multe țări, de dificultățile pe care le ridică limba și slova în care au fost scrise (inclusiv de ordin paleografic) chiar pentru specialiști. Prin eforturile turcologilor români s-au tălmăcit în românește pînă acum trei volume de cronici turco-osmane (întocmite de M. Guboglu și Mustafa A. Mehmet) și alte trei (cu acesta de față) de documente turcești (realizate de Mustafa A. Mehmet). Toate au apărut, începînd din anul 1966, în colecția „Izvoare orientale privind istoria României” inițiată de Institutul de studii sud-

țări" — p. 175), ci ajunge să răsluiască teritorii (a se vedea doc. 196—209 privind tratativele de pace ruso-turce, începute la 1 noiembrie 1811, la Giurgiu, și sfîrșite cu semnarea tratatului de pace

de la București din 29 mai 1812). În ajutorul cititorului stau și o listă a lunilor musulmane, explicația particularităților ortografiei limbii turce moderne și un extrem de util glosar.



G. I. IONNESCU-GION, *Portrete și evocări istorice*. Ediție îngrijită, prefată, note și glosar de Vistian Goia, Editura Minerva, București, 1986, XXXIV + 406 p.

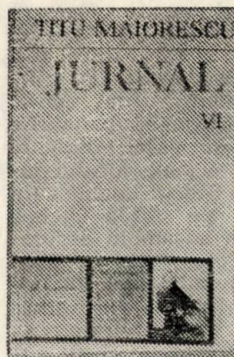
Un nume aproape uitat ne este readus în memorie prin intermediul acestui nou volum apărut în colecția „Restitutio” a Editurii Minerva. Este vorba de G. I. Ionescu-Gion (1857—1904), profesor apreciat de limba franceză și autor de manuale școlare, conferențiar cunoscut la tribuna Ateneului Român, ziarist prolific (a colaborat la peste 20 de publicații, îndeosebi la „Românul” și „Revista nouă”, cu foiletoane, cronici literare și dramatice), memorialist plin de savoare și, mai cu seamă, scriitor de istorie.

Urmărind să contureze o imagine sugestivă a acestei activități polivalente, Vistian Goia a întocmit cu pasiune și pricepere o antologie selectivă, bogată și reprezentativă. Sînt publicate acele pagini din scrierile lui G. I. Ionescu-Gion care dau în cel mai înalt grad măsura în care autorul lor a reușit să îmbine acribia istoricului cu fantezia scriitorului. Căci el, așa cum avea să o declare în anul 1891, a năzuit ca, „nepierzînd un singur moment din vedere adevărul istoric...”, a așeza, a povesti și a zugrăvi faptele astfel încît dispozițiunea, espunerea și descrițiunea lor să facă pe cetitor să vadă cît mai bine întrînsele «reînvierea trecutului» (p. 3).

Portretele istorice pe care G. I. Ionescu-Gion le-a consacrat unor domnitori fanarioți, ca Al. Ipsilanti și N. Mavrogheni (în lucrarea *Din istoria fanarioților* — 1891) sau vornicului Alecu Beldi-

man și marelui ban C. Năsturel-Herescu (în *Portrete istorice* — 1894) sînt și studii documentate, dar și descrieri pline de culoare, ce surprind cu ironie moravuri, dezvăluie mentalități, într-o viziune care-l apropie de N. Filimon. În tușe tari este făcut portretul-robot al fanariotului: „I se făcea urare fanariotului cînd era în leagăn să fie domn în Moldova sau în Țara Românească... Farmec irezistibil, fascinațiune fără seamăn ezercitau aceste două tronuri asupra fanarioților. Pentru a le cîștiga unii își pierdură capul, alții își risipiră averile și pe acelea ale rudelor și ale bancherilor care credeau în steaua lor; mulți suferiră exilul cel mai aspru, toți fură robi umiliți, batjocoriți, călcați în picioare, mai rău decît ultimul dintre eunuci, de către toate pașalele Porței, de viziri ... Și totuși, nu era greutate pe care fanariotul să nu o biruie, nu era piedică pe care să n-o sară. Ingenunchea cu mintea, cu punga, cu trupul ani de-a lungul; lupta pînă la sleirea desăvîrșită a puterilor cu un fel de desperată plăcere și chiar dacă, la urma urmelor, nu izbutea a se sui măcar o dată pe unul din cele două tronuri către cari căscase cu neîntrecută rîvnă, el nu se plîngea: intrigase pentru tronul Valahiei și pentru al Moldovei; realizase pe jumătate urarea ce i se adresase de moașă, de părinți, de rude, cînd i se zisese: să fii bei!” (p. 6—7). Viața palpită în filele *Istoriei Bucureștilor* — 1899 (din care în antologie au fost reproduse două capitole: „Curțile domnești” și „Din viața bucureștenilor pînă la 1800”). Trecutul, cu tot alaiul de domni și domnițe, boieri și preoți, negustori și slujbași, trăitori într-un oraș pitoresc, reînvie în autentice tablouri de viață scrise cu imaginație și farmec.

În antologie au mai fost cuprinse unele conferințe ținute și publicate de G. I. Ionescu-Gion, cîteva cronici teatrale și pagini din însemnările sale de călătorie.



TITU MAIORESCU, *Jurnal și epistolar*, vol. VI (8/20 noiembrie 1866—17 aprilie 1870). Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheriu și Domnica Filimon, Editura Minerva, București, 1986, 650 p.

Volumul înscrie în paginile sale corespondența purtată de Titu Maiorescu din 8 noiembrie 1866 pînă la 17 aprilie 1870. Prin informațiile ce le face cunoscute, ea interesează atît pe biograful vieții și activității unei figuri remarcabile a culturii naționale, cît și pe istoricul epocii. Nu lipsesc dintre destinatarii acestor scrisori cunoscuții junimiști P. P. Carp, Teodor Rosetti, Vasile Pogor, Iacob Negruzzi. Prin lectura lor — scrie Georgeta Rădulescu-Dulgheriu — „asistăm, la distanță de peste un veac, la zbulciul unei mari personalități, care n-a fost scutită deloc de vicisitudinile unei vieți trăite într-o societate plină de con-

tradiții, în care existența oricărui slujbaş al statului era mereu pusă sub semnul întrebării, depinzînd de desele schimbări ale guvernelor, într-o țară în care lucrurile erau în continuă prefacere; îi urmărim frămîntarea sufletească la demiterea jignitoare din directoratul Institutului „Vasile Lupu”, la demiterea de la Universitatea din Iași, la pierderea auzului, din păcate definitivă, la urechea stîngă, la prima candidatură la deputăție la numai 26 de ani, avocatura (nu pleda, după propria-i mărturie decît în cauze în care era convins că apără dreptatea și adevărul); vedem cum se desfășura, tot mai susținut, activitatea în cadrul „Junimii”, cum au luat naștere primele studii critice maioresciene publicate în *Convorbiri literare*, sprijinul pe care criticul îl acordă personal, încă de pe acum, multor tineri promițători pentru a-și desăvîrși studiile în străinătate, alegerea sa ca membru al Societății Literare, devenită Academia Română, demisia din această instituție și multe alte împrejurări importante la care se referă scrisorile din volum” (p. 5—6).



PETRE OPREA, *Itinerar inedit prin case vechi din București*, Editura Sport-turism, București, 1986, 222 p.

Autorul ne invită să-l urmăm într-o călătorie prin Capitala țării, să vedem și să cunoaștem frumusețile, încă insuficient știute, a 50 de vechi case bucureștene. Toate aceste clădiri, vestigii ale Bucureștiului de altădată, multe remarcabile și prin construcție arhitectonică, au ca element comun prezența în interioarele lor a unor picturi murale, executate de artiști români de notorietate, ca Gheorghe Tattarescu, Theodor Aman, Nicolae Vermont, Abgar Baltazar, Ștefan Luchian, George Dumitrescu-Mirea, Costin Petrescu și străini, ca Toudouse, Napoléon d'Este, Maréchal ș.a.

Cîteva exemple sînt edificatoare. Palatul Ghica Tei este un ansamblu arhitectonic în stil neoclasic, construit în prima jumătate a secolului al XIX-lea de domnul Grigore IV Ghica, care păstrează în interior o decorație picturală (inclusiv scene mitologice) realizată imediat după ridicarea edificiului. Tot în stil neoclasic este și edificiul actualului Muzeu „Theodor Aman”, ridicat în anul 1868 după planurile ilustrului ei proprietar. Th. Aman s-a ocupat direct și de decorația exterioară și interioară a clădirii (se detașează preocuparea constantă a lui Aman pentru înfățișarea măreței figuri a domnitorului tuturor românilor, Mihai Viteazul). La cererea lui Gh. Gr. Cantacuzino „Nababul”, șeful Partidului Conservator, arhitectul Berindei a conceput, în stil „Ludovic al XVI-lea”, somptuoasa clădire ce adăpostește astăzi Muzeul Muzicii românești. Interioarele au fost decorate de N. Vermont (remarcabilă prin calitățile artistice deosebite este compoziția istorică „Judecata lui Stroe Leurdeanu”, executată în anul 1909), de Costin Petrescu și de G. D. Mi-

rea (scenele „Preludiu“ și „Primăvara“ sînt tot atît de valoroase ca renumita sa capodoperă „Virful cu dor“). Palatul Băncii Naționale a R. S. România a fost construit în stil neoclastic, în 1884—1889, după planurile arhitecților francezi Albert Galleron și Cassien Bernard. Din cele șase statui de la fațadă, două sînt operele lui Ion Georgescu și altele două ale lui Ștefan Ionescu-Valbudea, sculptorii cei mai reprezentativi ai artei statuare românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În marea sală de consiliu se află și două compoziții ale lui G. D. Mirea („Mercur“ și „Prometeu“).

De asemenea, în alte imobile pot fi admirate fresce pictate de Gh. Tattaescu

prin 1880 (în actualul muzeu consacrat artistului), de G. D. Mirea (în casa din Calea Victoriei nr. 133, care, între anii 1887—1889 a fost reconstruită de arhitectul Ion Mincu pentru omul politic G. Vernescu), de N. Vermont (panourile pictate, la 1903, în fosta casă, aflată în Calea Moșilor nr. 99, a cunoscutului jurist C. Hamangiu), de Ștefan Luchian (în „Vila Matilda“ de pe strada Oțetari nr. 2 se păstrează un ansamblu decorativ realizat de marele pictor în anul 1897), de Cecilia Cuțescu-Storck (în locuința sa din strada Vasile Alecsandri nr. 16).

Și o ultimă remarcă: textul cărții este însoțit cu numeroase imagini fotografice ale picturilor descrise.



***** CORRESPONDENȚA LUI CEZAR PETRESCU, vol. I.** Editie îngrijită, cu o introducere, note și indici de Ștefan Ionescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 286 p. + 23 p. planșe.

Publicarea de mărturie istorice — în rîndul cărora corespondența unor iluștri oameni politici și de cultură se situează la un loc de prim rang — este una dintre preocupările de mare merit a Editurii Dacia. O ilustrare a acestei activități editoriale constante este și noul volum care îmbogățește colecția „Testimonia“ — un prim tom destinat corespondenței trimise de cunoscutul scriitor Cezar Petrescu.

Îngrijitorul ediției, Ștefan Ionescu, a pornit la realizarea lucrării animat de convingerea că, „Complexa personalitate a scriitorului Cezar Petrescu poate fi cunoscută și definită în toate aspectele ei polivalente, numai dacă cercetătorul ia în considerare și corespondența lui“ (p. 5). Dintr-un vast material epistolar au fost selecționate 164 de scrisori, potrivit criteriului interesului pe care-l suscită pentru istoria literaturii, pentru cunoașterea societății românești din timpul vieții scriitorului, pentru definirea personalității sale creatoare. Ele au fost împărțite în patru secțiuni: I. Scrisori către familie; II. Scrisori către prieteni și colaboratori; III. Scrisori către unele personalități (între care: N. Iorga,

Mihail Dragomirescu, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Ion Pillat, Al. Tzigara-Samurcaș, I. Bianu, Panait Istrati, Liviu Rebreanu, G. Călinescu, Teodor Capidan, I. Al. Brătescu-Voinești, Armand Călinescu, Mihail Sadoveanu); IV. Scrisori către editori și traducători.

Se poate spune că această corespondență definește mai precis omul și scriitorul, dezvăluie multiple fațete ale procesului de creație, aspecte inedite din viața literară și gazetărească a epocii, contribuie la creionarea atmosferei politice și sociale din perioada interbelică. Din filele epistolelor — care sînt însoțite de necesare și pertinente note — se ivește și reputatul ziarist ce a fost Cezar Petrescu. Și-a făcut debutul ca publicist în anul 1912, pe cînd era în primul an de facultate, la revista „Facla“ a lui N. D. Cocea. Mai tîrziu, la Iași, în 1918, colaborează la ziarele „Iașul“, „Opinia“ (unde a folosit pseudonimele „C. Zar“ și „Iago“). După ce scoate, împreună cu Pamfil Șeicaru, revista „Hiena“ (1919), la începutul anului 1920 îl găsim pe Cezar Petrescu secretar de redacție la ziarul „Țara nouă“, oficiosul Partidului Țărănesc, apoi, din luna mai a aceluiași an, în Cluj, la ziarul „România“, organ al Partidului Poporului (a mai colaborat, aici, și la „Voința“ și „Înfrățirea“). De la 1 mai 1920 și pînă la sfîrșitul anului 1927 numele lui se leagă de acela al revistei „Gîndirea“, ca secretar de redacție sau administrator. Retragera lui definitivă de la conducerea revistei

a însemnat o luare de poziție față de noua orientare, tradițională și ortodoxă, pe care Nichifor Crainic o imprima „Gîndirii”. Pentru scurt timp (18 octombrie—15 decembrie 1936) a primit să fie secretar general la Ministerul Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor, funcționînd cu delegație, fără salariu și demisionînd după două luni și o săptămîină de

activitate. În primăvara anului 1938, la solicitarea lui Armand Călinescu, el a acceptat să preia conducerea ziarelor „România” și „România satelor”, iar din 1939 și a „României literare”.

Sînt acestea cîteva date și mărturii care ne fac să așteptăm cu interes și apariția celui de-al doilea volum al corespondenței lui Cezar Petrescu.



*** **PAGINI EROICE DIN MAREA EPOPEE**, Editura militară, București, 1986, 380 p. + 4 p. hărți.

Studiile cuprinse în această carte prezintă, în fond, capitolele distincte ale unei lucrări unitare ce reconstituie, tematic și cronologic, etapele principale ale războiului purtat de țara noastră împotriva Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste, reliefînd contribuția de seamă a poporului român la dobîndirea victoriei asupra fascismului.

Așa cum se relevă în amplul studiu datorat conf. dr. Mircea Mușat — *Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei antifasciste a poporului român* —, uriașa ridicare la luptă din mărșălelele August 1944 încununează lupta permanentă dusă de poporul nostru pentru păstrarea ființei naționale, pentru unitate și libertate. „Sinteză a unei strălucite și multimilenare existențe istorice, expresie nepieritoare a puterii și voinței poporului român de a se ridica peste vitregiile istoriei, actul istoric de la 23 August a fost rezultatul luptelor îndelungate purtate de poporul român, al faptului că partidul comunist, în alianță cu celelalte forțe revoluționare și patriotice, s-a aflat tot timpul în focul luptei pentru apărarea intereselor vitale ale întregii națiuni române” (p. 23).

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă a reprezentat și momentul istoric al angajării țării noastre, cu toate forțele, în bătălia împotriva Reichului nazist. Maior dr. Mihail E. Ionescu — în *Armata română în revoluția din August 1944* — analizează executarea operației militare insurecționale, misiune care a revenit armatei, formațiunilor de luptă patriotice, practic întregului popor român. Ea a necesitat o rapidă „întoarcere a armelor”, o schimbare de front fără nici o ezitare și a implicat îndeplinirea concomitentă a trei obiective esențiale: lichidarea forțelor inamice în zona de interior a țării; acoperirea frontierelor țării și a liniei de demarcație româno-ungare din podișul Transilvaniei; replierea prin luptă a armatelor de pe frontul din Moldova. Desfășurarea cu deplin succes a acestei ample operații strategice a avut un efect considerabil asupra desfășurării războiului, fapt rezultat și din aprecierile elogioase ale unor personalități politice și militare din străinătate. *Luptele armatei române pentru eliberarea părții de nord-vest a țării de sub dominația horthysto-hitleristă*, care au consfințit, la 25 octombrie 1944, eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub ocupația străină, sînt urmări de colonel dr. Vasile Mocanu.

Acțiunile eroice ale ostașilor români la Debrețin, în zona Nyíregyháza, pe cursul mijlociu al Tisei, înceștările aprige în care s-au angajat pentru cucerirea masivelor muntoase Negyalja, Bükk, Matra, pentru alungarea trupelor fasciste din Budapesta fac obiectul studiului întreprins de colonel dr. Gheorghe Tudor, intitulat: *Participarea ar-*

matei române la eliberarea Ungariei; iar momentele epopeii eroice înscrise de armata noastră pe frontul din Cehoslovacia, în puternicele înfruntări din zona Seňa-Turna, în bătălia Rožňavei, în cucerirea masivelor Javorina și Nitra, pe valea Hronului, în bătăliile grele pentru cucerirea munților Fatra Mare, Fatra Mică și Carpații Albi, în operațiile Armatei 1 române în lungul Moravei și eliberarea orașelor Kroměříž și 4 române la operația Praga, precum și contribuția trupelor române la acțiunile militare de pe teritoriul Austriei, sint descrise în studiul semnat de colonel dr. Gheorghe Romanescu — *Armata română în operațiile pentru eliberarea Cehoslovaciei și a unei părți din Austria*.

Eforturile materiale ale României în război, realizate printr-o concentrare unică a energiilor naționale, jertfele

aduse de ostașii noștri pe altarul libertății popoarelor, aprecierea lor unanimă pe plan internațional sint relevate în studiile avînd ca autori pe dr. Ion Alexandrescu — *Contribuția economică a României la victoria asupra fascismului*; colonel dr. Florian Tucă — *Jertfele umane date de poporul român în războiul antihitlerist oglindite prin monumente*; și conf. dr. Ion Ardeleanu — *Ecoul internațional al participării României la războiul antifascist*.

Un studiu final semnat de dr. Florin Constantiniu se referă la *Învățămintele ale celui de-al doilea război mondial*, îndeosebi la semnificația remarcabilă pe care o are în contemporaneitatea noastră lupta pentru pace, pentru interzicerea politicii de forță și amenințare cu forța, de împărțire a planetei în sfere de influență, dominație și exploatare.



HORIA C. MATEI, *Mic dicționar al lumii antice. Țări — Popoare — Orașe*, Editura Albatros, București, 1986, 416 p.

bian-pontic, precum și a zonelor învecinate.

Autorul își propune și reușește ca, într-o formă de maximă concizie, să reliefeze, în cazul fiecărui termen al dicționarului, principalele trepte ale evoluției istorice, rolul în epocă și locul în posteritate. Anexele finale ale volumului îi întregesc într-un mod fericit conținutul. Ele se compun din: corespondentele antice ale unor denumiri geografice contemporane; liste ale suveranilor unor state — Egiptul (de la 1991 la 1200 î.e.n.), Imperiul persan (dinastia Ahemenizilor), Macedonia (dinastiile Argeazilor și Antigonizilor), Egiptul elenistic, Regatul Seleucid, Pergamul, Bitinia, Regatul Pontului, Dacia, Parția, Imperiul roman, Imperiul sasanid; un mic dicționar biografic al unor personalități politice, militare, culturale, religioase menționate în dicționarul propriu-zis (de pildă, sint prezente numele lui Dromichaite, Burebista, Acornion, Deceneu, Cotiso, Dicomes, Roles, Dapyx, Zyraxes, Duras-Diurpaneus, Decebal).

Alcătuit cu rigoare științifică, acest dicționar de natură enciclopedică pune la dispoziția unor largi categorii de cititori informații esențiale despre principalele etnii (popoare, populații, triburi sau confederații de triburi), formațiuni statale (imperii, regate, orașe-state), centre urbane (metropole politice sau culturale), unități geografice și entități politice (regiuni istorice, insule, provincii) ale antichității. În fond, este vorba de o prezentare sintetică a circa patru milenii de civilizație umană (3 000 î.e.n.—500 e.n.). În acest cadru, o atenție specială se conferă datelor referitoare la spațiul geografic și istoric carpato-danu-



*** *Dallas 22 noiembrie 1963. Un dosar deschis.* Introducere, selecție, traducere, comentarii și note de Stelian Țurlea, Editura politică, București, 1986, 316 p. + 16 p. planșe.

Pînă la fatidica zi de 22 noiembrie 1963, tinărul președinte al S.U.A., John F. Kennedy s-a manifestat ca inițiator al unor direcții noi de acțiune în planul politicii interne și externe americane. În cele o mie de zile ale președinției sale, el „făcuse — după cum arată Arthur M. Schlesinger Jr. — să se nască o nouă speranță de pace mondială, eliminase experiențele atomice în atmosferă, abolise diplomația nucleară, elaborase o politică nouă față de America Latină și lumea a treia, repusesse ordinea în apărarea națională în America; inițiasse emanciparea negrilor americani, revoluția economică, lupta împotriva mizeriei, dăduse un impuls artelor, luptase pentru a face să triumfe rațiunea asupra extremismului și miturilor“. Prin lichidarea lui fizică, la Dallas, în fața ochilor stupefiați ai Americii întregi — scrie cu îndreptățire James Reston —, „ceea ce a fost ucis n-a fost președintele, ci promisiunea“.

Aici găsim cheia interesului neslăbit în opinia publică pentru elucidarea mis-

terului care învăluie încă asasinatul și care continuă să rămână un dosar deschis. Oricum, încercarea de a impune „asasinul singuratic“ a eșuat, potrivit sondajelor de opinie, peste două treimi din publicul american socotind astăzi că a fost vorba de un complot și că adevărul nu a fost spus încă. Ziaristul Stelian Țurlea și-a asumat sarcina de a opera o selecție reprezentativă din ultimele, numeroasele apariții pe această temă, pentru a ne reda, într-o manieră sui-generis, un adevărat scenariu a celor întîmplate în orașul texan Dallas acum aproape un sfert de veac. Fiecare text cuprinde o ipoteză, o opinie și, poate, un con de lumină, iar toate laolaltă oferă un posibil răspuns la întrebarea esențială : pe cine stînjeneau actele politice ale președintelui J. F. Kennedy ? Între aceștia s-au aflat înalte oficialități ale Pentagonului dornice în revenirea la „războiul rece“ ; cercuri de afaceri, în primul rînd magnații petrolului din Texas, amenințați în privilegii ce le considerau imuabile ; C.I.A., nemulțumită de îngrădirea posibilităților ei de acțiune nelimitată ; lumea ocultă a Mafiei americane — Cosa Nostra și conducerea coruptă a unor sindicate ; contrarevoluționarii cubanezi refugiați în Statele Unite, care îl urau pe Kennedy pentru că renunțase să mai sprijine masiv și pe față tentativele lor de invadare a Cubei socialiste ; conservatorii sudiști și forțe extremiste de dreapta.

ION MAMINA

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1986

SĂRBĂTORIREA TOVARĂSULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI OMAGIERII ÎNDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al
P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii
Socialiste România II/3*

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
..... II/8

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al
P.C.R. adresată tovarăsei ELENA CEAUȘESCU
cu prilejul aniversării zilei de naștere II/13

CONFERIREA ÎNALTULUI TITLU DE „EROU AL NOII REVOLUȚII AGRARE” TOVARĂSULUI NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PRESEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Hotărîre-Decret a Comitetului Politic Executiv al
Comitetului Central al Partidului Communist Român
și Consiliului de Stat al Republicii Socialiste
România privind conferirea titlului de „Erou al
Noii Revoluții Agrare” tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU VI/3

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
..... VI/4

NICOLAE CEAUȘESCU: Cuvîntare la Adunarea
solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de

ani de la făurirea Partidului Communist Român.
8 mai 1986 III/3

65 DE ANI DE LA FĂURIREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

AUGUSTIN DEAC: Partidul Communist Român —
necesitate obiectivă, logică a istoriei româ-
nești II/15

GHEORGHE UNC: Coordonate ale procesului
de făurire a Partidului Communist Român .. II/32

NICOLAE COPOIU: Partidul communist — cel
mai înaintat și mai influent partid din România
în perioada 1921—1944 II/48

GHEORGHE ZAHARIA: Obținerea de către
Partidul Communist Român a rolului de forță poli-
tică conducătoare în societatea socialistă româ-
nească — rezultat al consensului popular .. II/64

GHEORGHE SURPAT: Edificarea socialistă a
patriei — victorie istorică a poporului român,
în frunte cu partidul communist II/80

PAMFIL NICHÎTELEA: Partidul Communist
Român — centrul vital al societății noastre so-
cialiste II/97

ARTICOLE — COMUNICĂRI

NICOLAE COPOIU: Contribuția Partidului Co-
munist Român, a tovarășului Nicolae Ceaulescu
la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și
construcției socialiste I/3

GHEORGHE SURPAT: Experiența P.C.R. în
opera de transformare socialistă a României I/16

GHEORGHE CIULBEA: Dezvoltarea ghidării
agrară românești în epoca făuririi societății socia-
liste multilateral dezvoltate I/32

VASILE BUDRIGĂ: Perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a țării — necesitate a dezvoltării armonioase a societății românești **I/48**

GHEORGHE PRISĂCARU: Concepția României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul popoarelor în promovarea dezarmării, păcii și securității internaționale **I/59**

24 Ianuarie 1859 — „Unirea națiunea a făcut-o” **I/73**

EMIL POENARU: Procesul de la Brașov din 1936 — o aleasă pagină din lupta revoluționară a tineretului comunist român **III/38**

ION IACOȘ: Marile manifestații muncitorești și democratice din 1936 împotriva primejdiei fasciste și revizioniste **III/57**

VASILE BOBOCESCU: Lupta poporului român, în frunte cu comuniștii, în anii 1933—1937, împotriva pericolului fascismului, pentru apărarea independenței și integrității naționale **III/73**

VASILE NICULAE: 100 de ani de la publicarea primului program marxist al mișcării noastre muncitorești — „Ce vor socialiștii români”... **III/88**

ALEXANDRU V. DIȚĂ: 600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare .. **IV/22**

ȘTEFAN LACHE: Conferința de pace de la Paris din 1946 și semnificația ei pentru afirmarea independenței și suveranității naționale a României **IV/44**

ȘTEFANIA MIHĂILESCU: Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea .. **IV/60**

Comitetul Național Antifascist Român **IV/78**

LIVIA DANDARA: Atitudinea României în cadrul discuțiilor internaționale privind situația evreilor din Europa (1938—1939) [Lucrările Simpozionului științific româno-israelian, Ierusalim, 1986] **IV/112**

GHEORGHE TUDOR: Cincinalul 1986—1990 — etapă calitativ superioară pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate .. **V/3**

ANETA NUȚU-BUSUIOC, ANGELA VASILIU: Istorie și spirit revoluționar **VI/18**

ION BITOLEANU: Conceptul românesc de pace, cooperare și bună vecinătate exprimat în dezbaterile Parlamentului român din perioada interbelică (I) **V/32**

GHEORGHE CIULBEA: Problema agrară în gândirea economică românească (1918—1944) **V/45**

ȘTEFANIA MIHĂILESCU: Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România la începutul secolului al XX-lea **V/60**

ION CALAFETEANU: Regimul cetățenilor români de origine evreiască aflați în străinătate în anii dictaturii antonesciene [Lucrările Simpozionului științific româno-israelian, Ierusalim, 1986] **V/124**

ION POPESCU-PUȚURI: Făurirea Partidului Comunist Român **VI/34**

ION BITOLEANU: Conceptul românesc de pace, cooperare și bună vecinătate exprimat în dezbaterile Parlamentului român din perioada interbelică (II) **VI/46**

ELISABETA IONIȚĂ: Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în perioada 1918—1944 (I) **VI/65**

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

HONORINA CAZACU, ION GLODEANU, SORIN MITULESCU: Evoluția structurii sociale și de clasă în România socialistă **I/82**

IULIAN DĂNESCU: Dinamica relațiilor economice internaționale ale României în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate **III/104**

GHEORGHE SURPAT: România în epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R. Consolidarea societății socialiste (1966—1970) **V/80**

2 500 DE ANI DE LA CONSEMNAREA LUPTELOR GETO-DACILOR PENTRU LIBERTATE ȘI NEATÎRNARE

ILIE CEAUȘESCU: Geto-dacii — „Cei mai viteji și mai dreپți dintre traci” **VI/7**

VASILE BORONEANT: Vechime și continuitate etnică, materială și culturală în vatra străbună **VI/24**

MĂRTURII ISTORICE

Actul de la 23 August 1944 în documente din arhivele vest-germane: *Tiberiu Coliban, Nicolae Jurcă* **IV/92**

Acțiunile ferme ale Partidului Comunist Român în toamna anului 1938 pentru demascarea, izolarea și lichidarea pericolului fascismului intern: *Vasile Bobocescu* **VI/99**

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

DOLORES IBARRURI (cu prilejul aniversării a 90 de ani de la naștere) **I/118**

TODOR JIVKOV (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere) **V/121**

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Evoluția istorică a partidelor muncitorești la începutul secolului al XX-lea **I/99**

NICOLAE PETREANU: Solidaritatea comunistilor, a forțelor democratice și progresiste din România cu lupta antifascistă a proletariatului german **III/123**

Mișcarea socialistă și muncitorească internațională în perioada primului război mondial (I) **V/100**

Mișcarea socialistă și muncitorească internațională în perioada primului război mondial (II) **VI/79**

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1985: *Gheorghe Unc, Nicolae Rauș* **II/114**

Simpozion de istorie româno-sovietic pe tema: *Conducerea politică de către partid a societății socialiste. Adîncirea democrației socialiste* (București, 4–6 decembrie 1985): Gheorghe Tudor II/131

Sesiune științifică națională dedicată aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român cu tema: *Partidul Comunist Român — partid al marilor transformări revoluționare, conducătorul operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Gîndirea și acțiunea revoluționară a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — contribuție de inestimabilă valoare la îmbogățirea teoriei și practicii construcției socialiste* (București, 6 mai 1986) III/20

Simpozion științific româno-israelian (Ierusalim, 12–14 ianuarie 1986): Ion Bulei III/133

50 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov. Activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, strălucit conducător de partid și de stat, exemplu de dăruire patriotică pentru cauza poporului, a independenței și suveranității patriei. Sesiune științifică omagială (București, 5 iunie 1986) IV/3

Sesiunea științifică cu tema: *Marele Mircea Voievod — personalitate proeminentă a istoriei naționale* (București, 20 septembrie 1986) VI/109

Simpozionul cu tema: *600 de ani de la urcarea pe tron aarelui Mircea Voievod* (Ilgoviște, 18 septembrie 1986) VI/121

Valeriu Căliman și Gheorghe Iancu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 320 p. + 10 p. pl II/153

TOADER IONESCU, *Idei și orientări în publicistica economică românească la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (1890–1918)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 296 p. + 16 p. pl. II/153

Lupta românilor din „Țara Silvaniei” pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român (1905–1918). Culegere de documente, note și comentarii de Ioan Tomole, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 244 p. + 12 p. pl. .. II/154

CONSTANTIN KIRITESCU, *Portrete. Oameni pe care i-am cunoscut*. Introducere de Costin Kiriteșcu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 366 p. II/154

HARALAMB ZINCĂ, *Ultima noapte de război, prima zi de pace*. Roman document. Editura militară, București, 1985, 416 p. II/155

MIRCEA DUDULEANU, *Octavianus Augustus*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 488 p. + 24 p. pl. II/156

ION HURDUBETIU, *Istoria Suediei*. Prefață: Dumitru Almas, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 380 p. + 16 p. pl II/156

A.D. XENOPOL, *Istoria românilor*. Vol. I. Ediția a IV-a. Text stabilit, note, comentarii, postfață și indice de V. Mihăilescu-Birliba. Prefață și studiu introductiv de Al. Zub, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 520 p. + 24 p. pl. III/154.

I.C. FILITTI, *Opere alese*. Cuvînt înainte, text stabilit, bibliografie, tabel cronologic și note de

Georgeta Penelea, Editura Eminescu, București, 1985, XLV + 444 p. III/154

Horea în publicistica românească de acum un veac. Ediție îngrijită, note și comentarii de Nicolae Edroiu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 226 p. III/155

Revoluția europeană de la 1848 reflectată în presa arădeană. Volum realizat și introdus de prof. Iulian Negrilă. Cuvînt înainte de prof. dr. Elena Bărbulescu, Editura politică, București, 1985, 246 p. III/155

Transilvania în conștiința românilor. Sub redacția și coordonarea C.Gh. Marinescu. Cu o prefață de Vasile Netea, Iași, 1985, 310 p. III/155

MARIN BADEA, *Sub cerul deschis al lunii Mai*, Editura Albatros, București, 1985, 180 p. III/156

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU, MIHAIL E. IONESCU, *Sub semnul victoriei*, Editura Albatros, București, 1985, 304 p. III/156

CONSTANTIN ANTONIADE, *Opere*. Studii selectate, prefață și note asupra ediției, note și comentarii de Ion Mihail Popescu, Editura Eminescu, București, 1985, XLV + 746 p. .. III/157

GHEORGHE BUZATU, *Războiul marilor spioni*, Editura Junimea, Iași, 1985, 254 p. III/157

NICOLAE IORGA, *Istoria poporului român*. Ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Editura

științifică și enciclopedică, București, 1985, 782 p. IV/151

VENIAMIN CIOBANU, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV–XVI*, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 224 p. .. IV/151

FLORIN CONSTANTINIU, *Constantin Mavrocordat*, Editura militară, București, 1985, 196 p. IV/152

PAUL PĂLTĂNEA, *Viața lui Costache Negri* Editura Junimea, Iași, 1985, 280 p. IV/152

ALEXANDRU LAPEDATU, *Scrieri alese*. Articole. Cuvîntări. Amintiri. Prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Ioan Opris, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 448 p. IV/153

OLIMPIU MATICHESCU, *Istoria nu face pași înapoi! (Logica istoriei împotriva Dictatului de la Viena)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 360 p. IV/153

Colonel (r) dr. LEONIDA LOGHIN (coordona-tor), colonel (r) AUREL LUPĂȘTEANU, colonel dr. CONSTANTIN UCRAIN, *Bărbai ai datoriei. 23 august 1944–12 mai 1945*. Editura militară, București, 1985, XXXII + 454 p. IV/154

NICOLAE IORGA, *Locul românilor în istoria universală*. Ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 510 p. IV/154

CONSTANTIN DANIEL, *Cultura spirituală a Egiptului antic*, Editura Cartea românească, București, 1985, 520 p. IV/155

Retrospective medicale. Studii, note și documente, Sub redacția dr. G. Brătescu, Editura medicală, București, 1985, 792 p. IV/155

REVISTA REVISTELOR

„Lupta întregului popor“, nr. 1(3)—4(6)/1985: Vasile Niculae I/145

„Lishi Yanjiu“, Beijing, nr. 1—6/1984: Ana Budura I/148

„Shijie Lishi“ („Istoria universală“), nr. 8/1985: Ana Budura III/149

„Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale et des conflits contemporains“, nr. 140/1985: Ion Bulei III/151

„Revista arhivelor“, nr. 1—4/1985: Gheorghe Neacșu IV/146

„România. File de istorie“ (1976—1985): Constantin Gheorghe V/149

„Voprosi istorii KPSS“, nr. 1—12/1985: Valentina Popoici V/151

„Social Sciences: n China“, nr. 1—4/1985: Ana Budura V/154

Revista de istorie, nr. 1—12/1985: Ion Bulei .. VI/149

„Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol“, tom. XXI, 1984, 728 p.: tom. XXII, 1985, 1 016 p., Editura Academiei R.S. România, Iași: Gheorghe David VI/154

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Documente privind marea răscoală a țărănilor din 1907. Vol. III. Desfășurarea răscoalei. B. Muntenia, Editura Academiei R.S. România, București, 1984, 592 p.: Teodor Marinescu I/122

LIVIA DANDARA, România în vîltoarea anului 1939, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 408 p.: Ion Babici I/126

AUREL BERINDE, SIMION LUGOJAN, Contribuții la cunoașterea limbii dacilor, Editura Facla, Timișoara, 1984, 246 p.: Augustin Deac I/129

Cine sînt sciții? Știri antice și opinii străine moderne despre sciți (II): Ana-Maria Coman I/133

ION MITRAN, Socialismul și contemporaneitatea, Editura politică, București, 1983, 240 p.: Marin Badea I/141

TEODOR MARIAN, Pămînt și pămînteni, Editura Albatros, București, 1984, 278 p.: Gheorghe Ciulbea II/138

Cine sînt sarmații? Știri antice și opinii străine moderne despre sarmați: Ana-Maria Coman II/141

Conștiință și progres, Editura Junimea, Iași, 1984, 322 p.: Ioan Căpreanu II/147

Mihai Viteazul în conștiința europeană. Vol. 3. Istoriografia strădînd din secolul al XIX-lea. Texte alese, Editura Academiei R.S. România, București, 1984, 522 p.: Nicolae Rauș III/142

GHEORGHE IANCU, Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918—1920), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, 316 p. + 16 p. pl.: Teodor Pavel .. III/147

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, România după Marea Unire. Vol. II, partea I. 1918—1933,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 1 172 p.: Ioan Talpeș IV/125

Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României. Septembrie 1940—octombrie 1944, Editura politică, București, 1985, 340 p.: Gheorghe Zaharia IV/133

CRĂCIUN IONESCU, Furtună deasupra Orientului, Editura politică, București, 1985, 304 p.: Ion Mamina IV/142

ELENA STAN, Momentul „Tribunei“ sibiene (1884—1903), Editura Minerva, București, 1985, 722 p.: Ion Ilincioiu V/138

Istoria aviației române, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 742 p. + 40 p. pl.: Ioan Sorescu V/142

CONSTANTIN BUȘE, De la Bolivar la Cardenas, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 364 p.: Constantin Botoran V/146

GHEORGHE PLATON, Istoria modernă a României, Editura didactică și pedagogică, București, 1985, 556 p.: Marian Stroia VI/128

NICHITA ADĂNILOAE, Independența națională a României, Editura Academiei R.S. România, București, 1986, 400 p.: Apostol Stan VI/132

WILLIAM MARIN, ION LUNCAN, Două secole de luptă revoluționară în sud-vestul României (1733—1948), Editura Facla, Timișoara, 1984, 314 p.: Radu Păușan VI/136

ROMUS DIMA, Organizarea politică a țărănimii, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 406 p.: Ion Iacoș VI/139

Istoria infanteriei române. Vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 400 + 520 p.: Dumitru Preda VI/143

ÎNSEMĂRI

— Cărți de istorie apărute în anul 1985* —

Primele trei cărți semnalate în această rubrică, realizate la și cu sprijinul redacției de istorie a Editurii militare și traduse în limbi străine, au fost prezentate de istoricii români, alături de alte realizări ale cercetării noastre istorice din ultimii cinci ani, în cadrul Congresului internațional de științe istorice reunit la Stuttgart între 25 august și 1 septembrie 1985.

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, From the Dacian State to Socialist Romania (De la statul dac la România socialistă), Military Publishing House, Bucharest, 1985, 212 p. I/151

Colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU, Romania in World War I (România în primul război mondial), Military Publishing House, Bucharest, 1985, 98 p. I/151

Dr. MIRCEA MUȘAT, dr. ION ARDELEANU, The Making of the Romanian Unitary National State. International Acknowledgement (Făurirea statului național unitar român. Recunoașterea internațională), Military Publishing House, Bucharest, 1985, 126 p. I/152

SERGIU IOSIPESCU, Balica, Dobrotiță, Ioancu, Editura militară, București, 1985, 192 p. I/152

Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania. Vol. XII (1361—1365). Sub redacția: acad. Ștefan Pascu. Întocmit de: Aurel Răduțiu, Viorica Pervain, Sabina Belu, Ioan Dani și Mariolina Wolf, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, LIX + 540 p. I/153

Reprezentanța diplomatică a Moldovei la Constantinopol (30 august 1741 — decembrie 1742). Rapoartele inedite ale agenților lui Constantin Mavrocordat. Traducerea textului grecesc, studiu introductiv, note și comentarii, glosar și indice de: Ariadna Camariano-Cioran, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 308 p. ... I/153

IOANA CONSTANTINESCU, *Arendășia în agricultura Țării Românești și a Moldovei până la Regulamentul Organic*, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 204 p. I/153

GEORGE POTRA, *Istoricul hanurilor bucurestene*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 222 p. + 56 p. pl. I/154

George Bariț și contemporanii săi. Vol. VII. *Correspondență trimisă*. Ediție de Ștefan Pascu, Ioan Chindris, Gheorghe Asanache. Coordonator: Ștefan Pascu, Editura Minerva, București, 1985, 434 p. + 6 p. pl. I/154

D. SANDRU, *Creditul agricol în România (1918—1944)*, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 180 p. I/155

M. BERZA, *Pentru o istorie a vechii culturi românești*. Culegere de studii editată, cu o introducere și note, de Andrei Pippidi, Editura Eminescu, București, 1985, XLVII + 266 p. II/151

VICTOR SPINEI, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X—XIII. Români și turanici*, Editura Junimea, Iași, 1985, 238 p. II/151

DAN A. LĂZĂRESCU, *Imaginea României prin călători*. Vol. I. 1716—1789, Editura Sport-Turism, București, 1985, 334 p. + 16 p. ilustr. II/152

VENIAMIN CIOBANU, *La granița a trei imperii*, Editura Junimea, Iași, 1985, 206 p. II/153

VALERIU BRANIȘTE, *Correspondență*. Vol. I. 1879—1895. Cuvânt introductiv de acad. Ștefan Pascu. Ediție îngrijită, note și comentarii de

* Prezentările de cărți de la rubrica *Însemnări* au fost alcătuite de Ion Mamina.

СОДЕРЖАНИЕ

80-АЯ ГОДОВЩИНА КРУПНОГО КРЕСТЬЯНСКОГО ВОССТАНИЯ 1907 ГОДА

- ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Историческое значение крупного крестьянского восстания .. 3
ИОН ИЛИНЧОЮ: Солидарность рабочего класса, интеллигенции и других социальных категорий с героической борьбой крестьянства .. 15
ГЕОРГЕ СУРПАТ: Концепция РКП о новой аграрной революции 32

СТАТЬИ — ДОКЛАДЫ

- МИРЧА БОЦА: Будущее румынского народа — основная стратегическая цель политики РКП «Эпохи Чаушеску» 47
ИОАН ШТ. ОПРЯ, ГЕОРГЕ ТУДОР: Эволюция экономико-организационной функции румынского государства в годы социалистического строительства 67
ЕЛИСАБЕТА ПЕТРЯНУ: Вклад РКП в определение концепции о международной солидарности на современном этапе 85

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

- ИОН АРДЕЛЕАНУ: Борьба румынских революционных, демократических и патриотических сил против ревизионизма 100

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

- Научные международные действия по истории 117

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

- «Военная история румынского народа», том II. Военное изд-во, Бухарест, 1986, XVI + 638 стр. + 24 стр. илл.: Константин Казанштану 127
ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ, «Независимость румынского народа — основная цель Румынской ком-

- мунистической партии. Традиция — Современность — Перспективы») Военное изд-во, Бухарест, 1986, 366 стр.: Василе Мокану 132
В. КРИСТИАН, «Вклад историографии в идеологическое подготовку румынской революции 1848 года», Изд-во Академии СРР, Бухарест, 1985, 208 стр.: Ион Бабич 135

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

- «Социальное будущее», н-ра 1—6/1985 г.: Флорин Тэпеску 138
«Информационный бюллетень», н-ра 1—4/1985: Миликэ Молдовану 141

ЗАМЕТКИ

- Книги по истории изданные в 1986 году (Л.: Ион Мамина 143
Содержание журнала в 1986 г. 152

SUMMARY

80 YEARS SINCE THE GREAT PEASANT UPRISING OF 1907

- ION POPESCU PUTURI: Historic Significance of the Great Uprising of the Peasants 3
ION ILINCIOIU: The Solidarity of the Working Class, Intellectuals and Other Social Strata with the Heroic Struggle of Peasantry 15
GHEORGHE SURPAT: The Conception of the Communist Party Concerning the New Agricultural Revolution in Romania 32

ARTICLES — PAPERS

- MIRCEA BOTA: The Future of the Romanian People — Fundamental Strategical Objective of the R.C.P.'s Policy on the «Nicolae Ceausescu Era» 47

IOAN ST. OPREA, GHEORGHE TUDOR: The Evolution of the Economic and Organisational Function of the Romanian State During the Years of Socialist Construction	67
ELISABETA PETREANU: The Contribution of the Romanian Communist Party to the Definition of the Concept of International Solidarity in the Contemporary Epoch	85
ION ARDELEANU, The Struggle of revolutionay, democratic and patriotic against Revisionism	100

SCIENTIFIC LIFE

International Scientific Conferences for History 117
--

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

"Military History of the Romanian People", vol. II, Military Publishing House, Bucharest, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. of Illustrations: Constantin Căzănișteanu	127
ILIE CEAUȘESCU, "The Independence of the Romanian People — Fundamental Objectiv of the Romanian Communist Party's Policy. Tradition-Actuality-Perspective", Military Publishing House, Bucharest, 1986, 366 p.: Vasile Mocanu	132
V. CRISTIAN, "The Contribution of Historiography to the Ideological Preparation of the 1848 Romanian Revolution", Publishing House of the Academy of the S.R. Romania, Bucharest, 1985, 208 p.: Ion Babici	135

REVIEWS' REVIEW

"Viitorul Social" (Social Future), nr. 1-6/1985: Florian Tăndăscu	138
"Vědecký bulletin", nr. 1-4/1985: Milică Moldoveanu	141

NOTES

History Books Published in 1986 (I): Ion Mamina	143
Summary of nr. 1-6/1986	152

SOMMAIRE

80 ANNESÉ DPUIS LA GRANDE INSURECTION PAYSANS EN 1907

ION POPESCU-PUTURI: La signification historique de la grande insurrection des paysans ..	3
ION ILINCIOIU: La solidarité de la classe ouvrière, des intellectuels et des autres categories sociales avec la lutte h�ro�ique des paysans ..	15
GHEORGHE SURPAT: La conception du parti communiste concernant la nouvelle revolution agraire en Roumanie	32

ARTICLES — COMMUNICATIONS

MIRCEA BOTA: L'�venir du peuple roumain — but stratégique fondamental de la politique du P.C.R. dans "L'�poque Ceaușescu"	47
IOAN ST. OPREA, GHEORGHE TUDOR: L'évolution de la fonction économique et d'organisation d'Etat roumain pendant les années d'édification socialiste	67
ELISABETA PETREANU: La contribution du P.C.R. � la définition du concept de la solidarité internationale dans l'époque contemporaine ..	85

ETUDES DOCUMENTAIRES

ION ARDELEANU: La lutte des forces revolutionnaire, democratiques et patriotiques de Roumanie contre la revisionisme	100
--	-----

VIE SCIENTIFIQUE

Actions scientifiques internationyles historiques	117
---	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

"L'histoire militaire du peuple roumain", tom. II, Editura militar�, Bucurest, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. ill.: Constantin C�z�nișteanu	127
ILIE CEAUȘESCU, "L'ind�pendence du peuple roumain — but fondamental de la politique du P.C.R. Tradition-Actualité-P�rspectives", Editura militar�, Bucurest, 1986, 366 p.: Vasile Mocanu	132
V. CRISTIAN, "La contribution de l'historiographie dans les préparatifs idéologiques de la révolution roumain de 1848", Editura Academiei R.S.R., Bucurest, 1985, 208 p.: Ion Babici ..	135

REVUE DES REVUES

"Viitorul social", nos. 1-6/1985: Florian T�nd�scu	138
"Vědecký bulletin", nos. 1-4/1985: Milic� Moldoveanu	141

NOTES

Livres d'histoire parus en 1986 (I): Ion Mamina	143
Sommaire des numeros 1-6/1986	152

INHALT

80 JAHRE SEIT DEM GROSSEN BAUERNAUERSTAND VON 1907

ION POPESCU-PUTURI: Die historische Bedeutung des Grossen Bauernaufstands	3
ION ILINCIOIU: Die Solidarität der Arbeiterklasse, der Intelligenz und anderer sozialen Kategorien mit dem heldhaften Kampf der Bauernschaft	15
GHEORGHE SURPAT: Die Auffassung der Rumänischen Kommunistischen Partei über Neue Agrarrevolution in Rumänien	32

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

MIRCEA BOTA: Die Zukunft des rumänischen Volkes — strategisches Ziel der RKP in der époque Nicol�e Ceaușescu	47
ION ST. OPREA, GHEORGHE TUDOR: Die Evolution der �konomischorganisatorischen Funktionen des rumänischen Staats in den Jahre des sozialistischen Aufbaus	67
ELISABETA PETREANU: Der Beitrag der RKP zum Definieren des Begriffs von Internationaler Solidarität in Gegenwart	85
ION ARDELEANU: Der Kampf der revolutionären, demokratischen und paatriotische Kräfte in Rumanien gegen des Revizidnismus	100

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Internationale Wissenschaftliche Tagungen fur Geschichte	117
--	-----

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

- Die militärische Geschichte des rumänischen Volkes, Band 2, Editura militară, București, 1986, XVI + 638 S + 24 Fotos: *Constantin Căzănișteanu* 127
- ILIE CEAUȘESCU, Die Unabhängigkeit des rumänischen Volkes — Grundziel der Politik der Rumänischen Kommunistischen Partei. Tradition — Aktualität — Perspektive. Editura militară, București, 1986, 366 S.: *Vasile Mocanu* 132
- V. CRISTIAN, Der Beitrag der Geschichtsschreibung zur ideologischen Vorbereitung der rumänischen Revolution von 1848, Editura Academiei R.S.R., București, 1985, 208 S.: *Ion Babici* .. 135

ZEITSCHRIFTENSCHAU

- „Die soziale Zukunft“, Nr. 1–6/1985: *Florian Tănăsescu* 138
- „Vedecký bulletin“, Nr. 1–4/1985: *Milică Moldoveanu* 141

ANNOTATIONEN

- Bücher des Jahres 1986 (I): *Ion Mamina* .. 143
- Inhalt der Zeitschrift „Anale de istorie“ im Jahre 1986 152

SUMARIO

80 ANOS DESDE LA GRAN REVUELTA DE LOS CAMPESINOS DE 1907

- ION POPESCU-PUTURI: La significación histórica de la gran revuelta de los campesinos .. 8
- ION ILINCIOIU: La solidaridad de la clase obrera, de la intelectualidad y de otras categorías sociales con la lucha heroica del campesinado .. 15
- GHEORGHE SURPAT: La concepción del partido comunista con respecto a la nueva revolución agraria en Rumania 32

INFORMES — COMUNICACIONES

- MIRCEA BOTA: El futuro del pueblo rumano — objetivo estratégico fundamental de la política del Partido Comunista Rumano en „La Época Nicolae Ceaușescu“ 47
- IOAN ST. OPREA, GHEORGHE TUDOR: La evolución de la función económica — organizativa del Estado rumano en los años de la edificación socialista 67
- ELISABETA PETREANU: La contribución del Partido Comunista Rumano en la definición del concepto de solidaridad internacional en la época contemporánea 85
- ION ARDELEANU: La lucha de las fuerzas revolucionarias, democráticas y patrióticas de Rumania en contra del revisionismo 100

VIDA CIENTÍFICA

- Acciones científicas en plano mundial en el campo de la historia 117

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

- „Historia militar del pueblo rumano“, vol. II, Editorial militar, Bucarest, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. estampas: *Constantin Căzănișteanu* .. 127
- ILIE CEAUȘESCU, „Independencia del pueblo rumano — objetivo fundamental de la política del Partido Comunista Rumano — Tradición — Actualidad — Perspectiva“, Editorial militar, Bucarest, 1986, 366 p.: *Vasile Mocanu* 132
- V. CRISTIAN, „La contribución de la historiografía en la preparación ideológica de la revolución rumana de 1848“, Editorial de la Academia de R.S. Rumania, Bucarest, 1985, 208 p.: *Ion Babici* 135

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

- „Viitorul social“ („El futuro social“), nr. 1–6 1985: *Florian Tănăsescu* 133
- „Vedecký bulletin“, nr. 1–4/1985: *Milică Moldoveanu* 141

APUNTES

- Libros de historia publicados en el año de 1986 (I): *Ion Mamina* 143
- El sumario de los números 1–6/1986 152

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

I 20954



anale de istorie

anul XXXIII **2** 1987

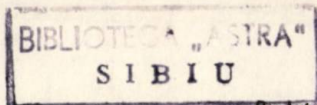
1990

22 JUL 2015

97

61 III 2014

20954



Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XXXIII

2

1987

SUMAR

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI OMAGIERII INDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România.	3
Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU.	9
Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei ELENA CEAUȘESCU cu prilejul aniversării zilei de naștere.	16

★

Opera președintelui Nicolae Ceaușescu pe meridianele lumii	18
--	----

110 ANI DE LA UCURIREA INDEPENDENȚEI DE STAT DEPLINE A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUȚURI : 1877 — moment de excepțională însemnătate în lupta poporului român pentru libertate și independență națională.	36
VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE : Caracterul național și popular al războiului neafrînării	50

65 DE ANI DE LA FĂURIREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST

CONSTANTIN PETCULESCU : Martie 1922 — moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România.	68
GHEORGHE PRISĂCARU : Tineretul și problemele dezarmării, securității și păcii în Europa.	86

43788

Falsificarea conștiință a istoriei sub egida Academiei Ungare de Științe : <i>acad. Ștefan Pascu, dr. Mircea Mușat, dr. Florin Constantin</i>	103
--	-----

STUDII DOCUMENTARE

VASILE BOBOCESCU, TRAIAN BARA : Împotrivirea populației maghiare față de regimul de ocupație fascisto-horthyst asupra nord-vestului României (30 au- gust 1940—25 octombrie 1944)	116
---	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social- politice în anul 1986 : <i>Gheorghe Unc, Ion Mamina</i>	135
---	-----

ÎNSEMĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1986 (II)	155
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, NICOLAE POPESCU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

**SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI OMAGIERII
ÎNDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE**

**SCRISOAREA OMAGIALĂ
a Comitetului Politic Executiv
al C.C. al P.C.R.,
Consiliului de Stat și Guvernului
Republicii Socialiste România**

Mult stimate și iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU,

În aceste momente de aleasă sărbătoare pentru comuniști, pentru toți oamenii muncii, pentru întregul popor, prilejuite de aniversarea zilei dumneavoastră de naștere și a peste cinci decenii de intensă și eroică activitate revoluționară, vă adresăm, din adincul inimilor, cele mai calde felicitări, urări de sănătate deplină și fericire, viață îndelungată, multă și nesecată putere de muncă, pentru a conduce, cu strălucire și cutezanță, scumpa noastră Românie pe drumul unor noi și mărețe împliniri epocale, al făuririi luminosului ei destin socialist și comunist.

Asemenea tuturor fiilor patriei, ne facem o datorie de inimă și conștiință din a ne reafirma, și în aceste clipe solemne, sentimentele noastre de profundă stimă, înaltă prețuire și recunoștință pe care le nutrim față de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, militantul comunist înflăcărat, care v-ați identificat, din cei mai tineri ani ai vieții, cu lupta partidului pentru libertate și dreptate socială și națională, făuritorul celei mai înălțătoare epoci din multimilenara existență a poporului român, conducătorul înțelept și vizionar al amplului proces de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei spre comunism, Erou al păcii, prieteniei și colaborării între toate popoarele lumii.

În cartea de aur a istoriei naționale și în conștiința întregii națiuni s-a înscris pentru totdeauna vasta dumneavoastră activitate revoluționară din anii grei ai ilegalității, participarea neînfricăată la marile bătălii de clasă împotriva asupririi și exploatării, a fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților democratice, a integrității, independenței și suveranității țării, pentru salvagardarea intereselor naționale. Dirzenia impresionantă dovedită în cadrul procesului de la Brașov al luptătorilor comuniști și antifasciști, bărbăția și curajul fără seamăn cu care ați înfruntat, în urma unor grele și nedrepte sentințe, represuniile și teroarea Doftanei, ale altor odioase închisori și lagăre — pe care le-ați transformat în adevărate școli de pregătire politică, ideologică, de educare și formare a militanților revoluționari — au ilustrat cu pregnanță înaltele dumneavoastră trăsături moral-politice, remarcabila capacitate organizatorică, marea putere de mobilizare a maselor și de înfruntare a conștiințelor. Aceste însușiri s-au reliefat cu deosebită putere în pregătirea și desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944, în anii de uriașă muncă politică și organizatorică, de mari bătălii sociale pentru cucerirea și consolidarea puterii politice a clasei mun-

citoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea, pentru instaurarea trainică a puterii poporului.

În anii ce au urmat după victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, v-ați dăruit cu nestrămutată pasiune și abnegație revoluționară, cu întreaga ființă operei de edificare a noii orânduiri în România, luptei pentru triumful idealurilor socialiste, împlinirii aspirațiilor de libertate, democrație și pace ale poporului român.

Strălucitele calități de eminent militant și conducător revoluționar, vasta experiență acumulată în îndelungata activitate consacrată promovării intereselor vitale ale celor ce muncesc, progresului multilateral al societății românești au cunoscut deplina afirmare în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, cind, prin voința unanimă a tuturor comuniștilor, a întregii națiuni, dumneavoastră, mult stimată și iubită tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați fost investit cu cele mai înalte răspunderi în conducerea partidului și statului. Gînditor vizionar de largă cuprindere, neobosit promotor al noului, profund cunoscător al realităților românești, ați adus, în toți acești ani, contribuția hotărîtoare la elaborarea strategiei de dezvoltare economico-socială a României, la soluționarea problemelor complexe ale edificării noii societăți, la unirea și concentrarea forțelor întregii națiuni în direcția înfăptuirii neabătute a politicii partidului consacrate edificării unei patrii înfloritoare, libere și demne, bunăstării și fericirii poporului.

Viața, realitățile au confirmat cu strălucire marele adevăr că anii de cînd v-ați aflați la cîrma destinului României — cei mai rodnici din întreaga existență multi-milenară a neamului nostru — se constituie într-o epocă de mărețe înfăptuiri socialiste, deschizătoare de luminoase orizonturi comuniste, pe care întregul popor o numește cu îndreptățită mîndrie patriotică, cu profundă dragoste și recunoștință pentru inspiratul și genialul ei ctitor, „Epoca Nicolae Ceaușescu”. Acest timp eroic al afirmării plene a unității de nezdruccinat a națiunii în jurul gloriosului nostru partid comunist atestă, cu puterea de netăgăduit a faptelor, că succesele uriașe pe care le-am obținut în toate domeniile construcției socialiste sînt nemijlocit legate de numele dumneavoastră, de neobosită activitate pe care o desfășurați cu exemplară dăruire pentru împlinirea aspirațiilor de progres și bunăstare ale poporului român, pentru creșterea tot mai puternică a prestigiului României socialiste, libere, independente și suverane, în rîndul tuturor națiunilor lumii.

Poporul nostru apreciază în cel mai înalt grad rolul dumneavoastră determinant la întărirea necontenită a Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii — a unității sale de granit, a legăturii permanente cu masele. Ne mîndrim cu toții de faptul că partidul nostru este astăzi — după mai bine de 65 de ani de eroică și glorioasă existență — un partid puternic, unit, strîns legat de mase, un partid al marilor transformări revoluționare, centru vital al societății, stimat și urmat cu adîncă încredere de toți cetățenii țării. Pe bună dreptate, comuniștii, oamenii muncii din patria noastră asociază numele dumneavoastră cu cel al partidului, cu înaltul său prestigiu în rîndul maselor, al întregului popor.

Comuniștii, întregul nostru popor apreciază în mod deosebit uriașa dumneavoastră contribuție la dezvoltarea creatoare a gîndirii social-politice contemporane, la îmbogățirea tezaurului teoretic al partidului cu noi idei, teze și concluzii desprinse din practica edificării societății socialiste în România și a mișcării muncitorești revoluționare mondiale, din analiza profund științifică a fenomenelor vieții social-politice actuale.

Datorăm gîndirii dumneavoastră cutezătoare tezele de o inestimabilă valoare teoretică și practică cu privire la continuitatea procesului revoluționar, la făurirea socialismului și comunismului cu poporul și pentru popor, contribuțiile esențiale la dezvoltarea materialismului dialectic și istoric, la aplicarea creatoare a adevărilor și legităților obiective la realitățile și condițiile concrete din România.

Cu remarcabila putere de pătrundere în esența fenomenelor politice, economice și sociale, cu spiritul novator și revoluționar ce v-a sînt caracteristice, ați fundamentat teoretic și ați ilustrat practic interdependența profundă și dinamică între industrializare, crearea și modernizarea bazei tehnico-materiale și progresul economico-social al întregii țări, concepînd, pe această bază, într-o viziune științifică globală și unitară, strategia făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în

România. În lumina acestei orientări esențiale, partidul și statul nostru au pus și pun un accent deosebit pe alocarea unei părți însemnate din venitul național — peste o treime, în ultimii 20 de ani — pentru fondul de dezvoltare economică și socială a țării, ceea ce a asigurat sporirea și modernizarea potențialului productiv al economiei naționale, creșterea echilibrată, armonioasă, a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, consolidarea independenței și suveranității naționale, realizarea unei calități noi, superioare a muncii și vieții întregului popor.

Prețuim cu toții energia și dăruirea revoluționară cu care acționați pentru realizarea neabătută în viață a hotărârilor Congresului al XIII-lea al partidului privind progresul economic și social al patriei noastre, dezvoltarea intensivă și modernizarea întregii economii, accentuarea puternică a laturilor ei calitative, promovarea în producție a celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice, pentru îndeplinirea obiectivului strategic de trecere a României la un stadiu nou, superior, de dezvoltare — la cel de țară socialistă mediu dezvoltată.

Ca urmare a acestor preocupări susținute, dispunem în prezent de o industrie puternică, cu o structură modernă, având la bază programe științifice fundamentate privind mai buna organizare a producției și a muncii, modernizarea instalațiilor și tehnologiilor, perfecționarea și ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, valorificarea superioară a resurselor de materii prime și energetice, creșterea puternică a productivității muncii, sporirea eficienței și rentabilității în toate sectoarele.

Constituie pentru noi toți un motiv de profundă mândrie uriașele transformări revoluționare din agricultura țării, contribuția esențială pe care dumneavoastră ați adus-o și o aduceți la fundamentarea și îndeplinirea strategiei partidului de realizare a noii revoluții agrare în România, de dezvoltare intensivă a agriculturii, ramură de bază a economiei naționale, care a obținut, în acest an, cea mai înaltă producție de cereale din istoria țării, atingând, în linii generale, obiectivele stabilite de Congresul al XIII-lea pentru sfârșitul acestui cincinal.

Este meritul strălucit al partidului, al dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, de a fi fundamentat teza cu privire la necesitatea dezvoltării continue a proprietății socialiste — baza cea mai sigură a sporirii avuției naționale și a venitului național, a ridicării permanente a nivelului de trai material și spiritual al tuturor oamenilor muncii.

De asemenea, au o inestimabilă valoare teoretică și practică ideile și concepțiile dumneavoastră privind creșterea și perfecționarea rolului statului în conducerea societății pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială a țării, imbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu cea a organismelor democrației muncitorești-revoluționare.

Pornind de la înțelegerea clară că, în procesul construirii noii orânduiri, socialismul și democrația sînt de nedespărțit, ați acționat și acționați în continuare, cu consecvență și principialitate revoluționară, pentru dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, pentru crearea și perfecționarea cadrului larg democratic care asigură participarea directă, nemijlocită a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriului destin. Ați instaurat în societatea noastră o democrație reală, care asigură realizarea efectivă în viață a principiului construirii socialismului prin popor și pentru popor și în care toți oamenii muncii — în calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari a tot ceea ce se realizează în țara noastră — participă direct la dezbaterile problemelor privind buna organizare și desfășurare a vieții economice și sociale, la luarea tuturor hotărârilor care privesc prezentul și viitorul patriei noastre socialiste.

Vă revine dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, marele merit de a fi definit, cu claritate și rigoare științifică, rolul autoconducerii muncitorești, al noului mecanism economico-financiar în impulsivizarea și punerea deplină în valoare a inițiativei, energiilor și capacităților creatoare ale oamenilor muncii, în creșterea răspunderii tuturor făuritorilor de bunuri materiale și spirituale, în întărirea continuă a ordinii și disciplinei, în gospodărirea cu maximă eficiență a avuției naționale.

Constituie un adevăr incontestabil faptul că, sub impulsul profundelor transformări care au loc în societatea noastră după Congresul al IX-lea al partidului,

cu aportul dumneavoastră hotărîtor, știința și învățămîntul din România au fost așezate pe baze noi, devenind o puternică forță a progresului economic și social al întregii țări. Cu adînc respect, vă exprimăm recunoștința noastră, a întregului popor, dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, precum și tovarăsei Elena Ceaușescu, pentru orientarea nouă, profund revoluționară, pe care ați imprimat-o acestor domenii de importanță esențială, care asigură desfășurarea largă a revoluției tehnico-științifice, dezvoltarea susținută a cercetării științifice și învățămîntului în strînsă legătură cu cerințele actuale și de perspectivă ale societății noastre. Viața a confirmat cu putere justetea orientării fundamentate de dumneavoastră privind legarea tot mai strînsă a cercetării științifice cu învățămîntul și producția. Strălucit strateg al dezvoltării multilaterale a societății socialiste românești, ați conferit noi dimensiuni calitative procesului complex de pregătire pentru muncă și viață a tinerei generații, promovării largi în întregul sistem de învățămînt a celor mai noi cuceriri ale gîndirii științifice și tehnice, ale cunoașterii umane, asigurînd, pe această bază, cadre de muncitori și specialiști capabili să stăpînească și să dezvolte mai departe tehnica modernă cu care este înzestrată economia națională, să rezolve cu succes cele mai complicate probleme ale progresului tehnic contemporan.

Promotor consecvent al umanismului revoluționar, dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, situați neabătut în centrul întregii opere de construcție socialistă omul, afirmarea sa plenară, dezvoltarea multilaterală a personalității umane, ridicarea conștiinței socialiste și a nivelului tehnico-științific și de cultură al tuturor celor ce muncesc. Au o înaltă semnificație ideile și tezele dumneavoastră originale privind locul și rolul activ al conștiinței socialiste în actuala etapă și în perspectiva înaintării spre comunism, necesitatea întăririi și perfecționării muncii politico-educative în vasta operă de formare a omului nou, educat în spiritul muncii, al patriotismului socialist, al concepției revoluționare despre lume și viață, al răspunderii față de cauza socialismului și comunismului în patria noastră.

Poporul nostru, harnic și talentat, năzuind dintotdeauna, prin muncă, spre mai bine, vă este astăzi recunoscător din adîncul ființei sale pentru marea bucurie de a trăi într-o țară cu o industrie, agricultură, știință și cultură aflate în plină dezvoltare socialistă, într-o patrie puternică și înfloritoare, al cărei chip nou a fost conceput și făurit de dumneavoastră, marele și genialul ei cîntor. Toate grandioasele realizări, purtînd cu strălucire pecetea gîndirii și acțiunii dumneavoastră revoluționare, adevăresc, prin argumentul faptei revelatoare, că scopul suprem al politicii partidului, esența socialismului o constituie omul, că tot ce se realizează în societatea noastră socialistă este destinat omului, bunăstării și fericirii celor ce muncesc.

Puternic mobilizați de ideile, orientările și îndemnul dumneavoastră pătrunse de o înaltă răspundere pentru destinele patriei socialiste, însuflețiți de luminosul exemplu de muncă și viață, de gîndire și luptă revoluționară pe care îl oferiți în permanență întregului nostru partid și popor, comuniștii, toți fiii țării sînt hotărîți să acționeze cu dăruire și nemărginit devotament pentru realizarea cu succes a sarcinilor de plan pe anul în curs și pe întregul cincinal, pentru înfăptuirea noii revoluții tehnico-științifice, a noii revoluții agrare, a noii revoluții de dezvoltare a societății noastre socialiste, pentru transpunerea neabătută în viață a istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea, a luminosului Program al partidului, care va ridica România pe trepte tot mai înalte de civilizație, bunăstare și progres.

Mult iubite și stimată tovarăse NICOLAE CEAUȘESCU,

Slujind cu pilduitoare abnegație și inepuizabilă energie țara și poporul, cauza socialismului și comunismului în patria străbună, dumneavoastră v-ați afirmat în conștiința opiniei publice mondiale, a întregii umanități — spre mîndria întregului nostru popor — ca unul dintre cei mai proeminenți și clarvăzători oameni politici ai contemporaneității, ca strălucit promotor al celor mai nobile idealuri de independență și suveranitate națională, de înțelegere, colaborare și pace între popoare, ca neobosit luptător pentru o lume mai bună și mai dreaptă.

Au un profund ecou internațional inițiativele, propunerile și acțiunile dumneavoastră, de amplă vibrație umanistă, apelurile înflăcărate pe care le adresați neconștient șefilor de state și guverne ca, în aceste momente hotărâtoare pentru soarta omenirii, să se dea dovadă de o înaltă răspundere și să se treacă cu fermitate de la vorbe la fapte, de la declarații la măsuri concrete pentru oprirea cursului periculos al evenimentelor spre încordare și război, pentru înfăptuirea dezarmării, îndeosebi a celei nucleare, pentru afirmarea fermă a politicii de pace, de colaborare, de apărare a dreptului suprem al oamenilor, al națiunilor — la viață, la pace, la existență liberă și demnă.

Așa cum apreciați dumneavoastră, astăzi, mai mult ca oricând, popoarele lumii, forțele înaintate de pretutindeni trebuie să-și unească eforturile și să conlucreze cât mai strins pentru o politică nouă, de pace, independență și suveranitate, pentru dezarmare, pentru eliminarea pericolului unui nou război mondial care, în împrejurările actuale, s-ar transforma, inevitabil, într-o catastrofă nucleară nemicitoare. Deplin conștient de consecințele dezastruoase ale armelor nucleare, poporul nostru susține cu toată ființa sa marele adevăr pe care l-ați formulat cu atita claritate, potrivit căruia vechea teză a inevitabilității războiului se cuvine înlocuită cu teza nouă a imposibilității și inadmisibilității, în actualele condiții, a unui nou război mondial.

Ca om al faptelor cutezătoare, ca mare și neobosit Erou al Păcii, al prieteniei și colaborării între popoare, dumneavoastră, mult stimat și iubit tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați deschis un nou drum, de excepțională valoare, propunând întregii națiuni ca România să-și reducă unilateral, cu 5 la sută, efectivele, armamentele și cheltuielile militare — și ați adresat, în același timp, un apel solemn oamenilor politici, șefilor de state și guverne din întreaga lume de a acționa în mod concret pe calea dezarmării. Această strălucită inițiativă politică, unică în concertul națiunilor lumii — validată prin votul unanim al poporului român în cadrul referendumului de la 23 noiembrie 1986 — a dat glas voinței și aspirațiilor de pace ale întregii noastre națiuni, a cărei muncă rodnică pentru progresul multilateral al patriei este puternic insufletită de exemplul luminos și înălțător al prodigioasei dumneavoastră activități în care împlețiți nețărmurita iubire de țară cu răspunderea și dăruirea pentru liniștea și viața întregii omeniri.

Militînd ferm pentru înțelegere și colaborare între popoare, ați adus și aduceți o contribuție deosebită — unanim recunoscută și apreciată pe plan internațional — la promovarea și generalizarea în relațiile dintre state a principiilor depline egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, a dreptului fiecărui popor de a se dezvolta în mod liber, de a-și hotări singur destinele.

Inițiativele și propunerile dumneavoastră privind oprirea cursei înarmărilor și trecerea la reducerea armamentelor nucleare și convenționale, eliminarea rachetelor cu rază medie din Europa și reducerea armamentelor nucleare pînă la lichidarea lor totală, încetarea oricăror experiențe cu arma atomică și oprirea oricăror acțiuni de militarizare a Cosmosului, demersurile și eforturile consecutive pe care le desfășurați în direcția soluționării pe cale politică, prin tratative, a problemelor litigioase dintre state, lichidării subdezvoltării și instaurării noii ordini economice mondiale, a creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea democratică, în spiritul păcii și colaborării, a marilor probleme ce confruntă lumea contemporană, cu participarea tuturor statelor, indiferent de mărime și fără deosebire de orînduire socială, au adus României un imens prestigiu, numeroși prieteni pe toate continentele.

Se bucură de o largă apreciere activitatea neobosită pe care o desfășurați pentru dezvoltarea colaborării și solidarității Partidului Comunist Român cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu mișcărilor de eliberare națională, cu forțele democratice, progresiste și antiimperialiste de pretutindeni, în cadrul efortului general pentru pace și progres economic și social, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră.

Înalta valoare a propunerilor și cutezanța ideilor, justețea inițiativelor ce le promovați cu consecvență pentru rezolvarea problemelor complexe ale vieții inter-

naționale, dialogul permanent, pe care-l purtați cu numeroși conducători de partid și de stat, șefi de guvern, personalități politice contemporane, v-au adus stima și prețuirea unanimă, o largă apreciere în rindul națiunilor lumii, au făcut ca numele României și al ilustrului său conducător să fie rostite cu considerație și respect pe toate meridianele globului.

Propunerile și chemările dumneavoastră la rațiune și realism, la dezarmare și oprirea evoluției periculoase a evenimentelor spre confruntare și război, la promovarea fermă a politicii de destindere, de înțelegere și colaborare internațională, acțiunile pe care le inițiați în scopul înlăturării marilor aspirații de pace și progres ale omenirii insuflă o profundă încredere în capacitatea popoarelor, a forțelor progresiste, înaintate de pretutindeni de a asigura lumii — acționind unite — un viitor pașnic, de securitate deplină, înțelegere și colaborare rodnică între națiuni.

Mult stimate și iubite tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU

În aceste momente aniversare, de înălțătoare vibrație patriotică, comunistă, toți oamenii muncii, strîns uniți în jurul eroicului nostru partid, al dumneavoastră — strălucit conducător al luptei poporului nostru pentru socialism, pentru pace și progres — se angajează să acționeze cu totală dăruire, abnegație și înaltă răspundere pentru a înlături neabătut politica internă și externă a partidului și statului nostru, să militeze în modul cel mai hotărît pentru realizarea mărețelor planuri și programe de dezvoltare economico-socială a patriei, pentru a asigura mersul ferm al României pe calea socialismului și comunismului, a bunăstării, fericirii și păcii.

Împreună cu întregul popor, cu întregul partid, ne angajăm, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, să acționăm cu înalt spirit revoluționar, cu toată capacitatea și răspunderea pentru înlăturarea exemplară a sarcinilor încredințate de partid, a liniei generale stabilite de Congresul al XIII-lea, astfel încît patria noastră scumpă să înainteze spre orizonturi tot mai luminoase, de progres și civilizație, spre visul de aur — comunismul.

La această scumpă aniversare, împreună cu toți fiii patriei, vă dorim din adîncul inimilor noastre, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, multă sănătate și putere de muncă, să vă bucurați permanent de aceeași tinerețe și vigoare creatoare, să vă aflați mereu în fruntea partidului și statului pentru a înlături, împreună cu poporul și pentru poporul care v-a ales spre a-i conduce destinele, măreața operă de edificare a noii societăți pe pămîntul României.

Să ne trăiți ani mulți și fericiți, împreună cu mult stimata tovarășă Elena Ceaușescu, cu toți cei ce vă sînt dragi și apropiați !

**LA MULȚI ANI,
MULT STIMATE ȘI IUBITE
TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU !**

**COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, CONSILIUL DE STAT,
GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

26 ianuarie 1987

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

Dragi tovarăşi,

Vă mulţumesc din inimă tuturor, mulţumesc Comitetului Politic Executiv, Comitetului Central al partidului pentru felicitările şi urările ce mi-au fost adresate cu prilejul zilei mele de naştere şi al îndelungatei activităţi revoluţionare în rîndurile gloriosului nostru partid comunist. Adresez cele mai vii mulţumiri partidului şi întregului popor pentru manifestările de preţuire şi încredere faţă de mine, de activitatea mea revoluţionară în slujba poporului, a cauzei socialismului, păcii şi colaborării între toate naţiunile lumii. (Aplauze puternice).

Privind retrospectiv la anii care au trecut — din care aproape 55 de ani în rîndurile Partidului Comunist Român — trebuie să declar acum, cu deplină satisfacţie, că am avut fericirea să particip activ la lupta revoluţionară de răsturnare a vechii orînduiri burghezo-moşiereşti şi de înlăptuire a revoluţiei socialiste şi realizarea noii orînduiri sociale, a socialismului pe pămîntul patriei noastre.

Lichidarea orînduirii claselor asupritoare, burghezo-moşiereşti, a necesitat o luptă îndelungată din partea maselor populare, a celor mai înaintate forţe ale poporului nostru. În acest cadru, merită subliniat rolul hotărîtor pe care l-a avut făurirea, cu peste 65 de ani în urmă, a Partidului Comunist Român, care, în întreaga sa activitate, şi-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de organizare şi conducere a luptei poporului nostru pentru răsturnarea vechii orînduiri sociale de asuprire şi inegalitate şi făurirea orînduirii noi, de egalitate şi dreptate socială şi naţională, în care masele populare, poporul a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale şi îşi făureşte în mod conştient propria sa istorie, propriul său viitor, liber şi independent. (Aplauze puternice).

În anii dezvoltării socialiste a patriei noastre au trebuit învinse multe greutăţi, depăşite multe stări de lucruri negative, şi, mai cu seamă, înapoierea în care se găsea ţara noastră ca urmare a îndelungatei asupririi de către diferite imperii şi, apoi, de monopolurile şi ţările imperialiste, care, sute de ani, au jefuit şi secătuit bogăţiile poporului nostru. La aceasta trebuie adăugat şi faptul că burghezo-moşierimea, clasele dominante din trecut nu au dus o politică corespunzătoare intereselor naţionale privind dezvoltarea forţelor de producţie, ridicarea generală a gradului de dezvoltare a patriei. Dar, subliniez încă o dată, factorul hotărîtor al înapoierii pe care am moştenit-o l-a constituit îndelungata dominaţie, asuprirea, sub diverse forme, de către diferite imperii şi de către monopolurile şi ţările imperialiste.

Iată de ce tocmai răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, cucerirea puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu întregul popor, înlăturarea pentru totdeauna a dominației și dependenței față de țările imperialiste au deschis calea dezvoltării noi, a progresului tehnic, economic și social al patriei noastre. Fără înlăturarea acestor cauze esențiale, poporul nostru ar fi continuat să rămână și acum în starea de înapoiere. Exemplu în această privință îl putem vedea în multe țări care au avut, în trecut, o situație asemănătoare și care, nerealizând aceste obiective fundamentale, continuă să se găsească și astăzi în stare de înapoiere, de dependență față de monopoluri și față de imperialism.

Este necesar să subliniem acest lucru — acum cînd se discută mult pe plan internațional cu privire la lichidarea subdezvoltării, a situației grele în care se găsește aproape două treimi din omenire — că adevărata cauză a acestei stări de lucruri o reprezintă politica colonialistă de dominație, politica imperialistă, că singura cale pentru lichidarea înapoierii, a inegalităților este înlăturarea acestor stări de lucruri și realizarea unor relații noi între toate națiunile, de deplină egalitate, de cooperare egală în drepturi, în care fiecare popor să fie pe deplin stăpîn pe destinele sale și să-și făurească viața în mod liber, așa cum o dorește. (Aplauze puternice).

Pornind de la înlăturarea cauzelor care au determinat rămînerea în urmă, poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, a trecut cu toate forțele și a edificat cu succes noua orînduire — socialismul — pe pămîntul României, iar acum acționează cu toată fermitatea pentru înlăturarea istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea al partidului, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare fermă a României spre societatea fără clase — a bunăstării și egalității depline între oameni și naționalități, a societății comuniste ! (Aplauze puternice).

Sînt cunoscute marile realizări obținute de poporul nostru. Oricine, și prieteni, și — ca să mă exprim așa — și cei care nu văd cu ochi buni dezvoltarea socialistă a patriei noastre și a socialismului în general, pot constata ce a însemnat pentru România calea socialistă de dezvoltare : industrializarea, dezvoltarea agriculturii, a științei, învățămîntului, culturii, ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului, repartizarea rațională a forțelor de producție și dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării, a județelor, crearea a mai multor centre economice și sociale în fiecare județ, vastele construcții economico-sociale, locuințele, școlile, spitalele și alte așezăminte care, toate împreună, au un rol hotărîtor în ridicarea gradului de civilizație și de dezvoltare a patriei noastre.

Ne putem, într-adevăr, mindri cu ceea ce am realizat în anii construcției socialiste, cu felul în care am aplicat cerințele socialismului științific, principiile sale, legitățile obiective și adevărurile generale la condițiile reale din România.

Au fost și lipsuri, am avut și greutăți, s-au comis și greșeli. Judecînd ca revoluționari și ca oameni, trebuie să spunem că unele din acestea erau inevitabile, iar unele puteau fi evitate. Desigur, dacă acum 25, 30 sau 35 de ani am fi avut înțelegerea și experiența de astăzi, multe din acestea nu s-ar fi produs. Dar trebuie să spunem, cu toată satisfacția și mindria, că, în ciuda tuturor acestora, poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, a reușit să depășească și să înlătore diferite stări de lucruri negative și să asigure mersul ferm înainte al României, înlăturarea principiilor socialiste de proprietate, de muncă și viață.

Trebuie să subliniem — și consider foarte important și necesar aceasta în actualele împrejurări internaționale — că tot ceea ce am înlăturat în țara noastră și tot ceea ce s-a realizat și în alte țări socialiste, demonstrează cu putere justetea principiilor socialismului științific, că numai și numai pe calea socialismului se poate asigura realizarea unei societăți în care oamenii, popoarele să se bucure pe deplin de minunatele cuceriri ale științei, ale culturii, ale progresului economic și social, să-și asigure bunăstarea, fericirea, adevărata independență și suveranitate ! (Aplauze puternice).

Profundele transformări ce au avut loc în întreaga lume, marile cuceriri ale științei și tehnicii au dus la schimbări uriașe în viața internațională. În general lumea — și, deci și țările socialiste, și România — se găsește într-o nouă etapă a

dezvoltării societății omenești. Se pun noi probleme privind căile dezvoltării forțelor de producție, o nouă diviziune internațională a muncii, noi raporturi economice între națiuni și, desigur, noi raporturi politice, realizarea unor relații noi care să excludă cu desăvârșire stările anacronice, de inegalitate, de asuprire a unui popor de către altul.

Se discută mult despre ce trebuie făcut și cum să se acționeze în noile împrejurări internaționale. M-aș referi, în primul rând, la unele probleme legate de dezvoltarea socialistă, de căile întăririi și perfecționării continue a socialismului.

Drumul îndelungat parcurs de țările socialiste, începînd cu Uniunea Sovietică, uriașele lor realizări — subliniez încă o dată — demonstrează, fără îndoială, superioritatea și justetea căii socialiste de dezvoltare a societății omenești, justetea principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare despre transformarea lumii. Dar și societatea socialistă a parcurs un drum lung, a trecut prin multe etape. Așa cum ne referim noi la etapele de dezvoltare a României, practic, într-o formă sau alta, fiecare țară socialistă a trecut prin diferite etape de dezvoltare. Am ajuns la o puternică acumulare socialistă — ca să mă exprim așa — atît din punct de vedere al forțelor de producție, al științei, culturii, cit și din punct de vedere al practicii și experienței socialiste. Luînd în considerație, pe ansamblu, tot ceea ce a fost bun, se poate afirma că practica a demonstrat justetea — repet — a socialismului, că s-au realizat progrese de neconceput în alte orînduiri, cu toate lipsurile, minusurile și greșelile care s-au comis.

Vorbînd acum de necesitatea perfecționării și dezvoltării în continuare a socialismului, consider că trebuie să pornim de la învățămintele pe care le avem, de la experiența și practica construcției socialiste, dar să avem întotdeauna în vedere principiile invincibile ale socialismului științific, ale comunismului. Nu se poate vorbi de înnoire socialistă, de perfecționarea socialismului decît pornind de la aceste principii, de la necesitatea dezvoltării, a îmbogățirii lor cu uriașele cuceriri ale științei și practicii construcției socialiste, ale luptei revoluționare a popoarelor. (Aplauze îndelungate).

În nici un fel nu se poate vorbi de perfecționarea socialistă privind înapoi, vorbind de așa-zisul socialism de piață, de libera concurență — și aceasta invocîndu-se legitățile obiective. Este necesar, într-adevăr, să se țină seama permanent de legitățile obiective și să fie aplicate corespunzător realităților din fiecare țară. Dar sînt legități și legități ! Socialismul și-a creat — în perioada existenței sale — legitățile proprii. Trebuie să desprindem legitățile și adevărurile general-valabile pentru dezvoltarea societății omenești, dar și să înțelegem bine legitățile specifice societății burgheze, imperialiste, bazate pe proprietatea unui grup de exploataitori, pe asuprire, pe inegalitate între oameni. Nu se poate vorbi de perfecționarea socialismului prin așa-zisa dezvoltare a micii proprietăți particulare. Proprietatea capitalistă, mică sau mare, rămîne proprietate capitalistă ! Nu se poate vorbi de o economie socialistă fără a așeza la baza ei proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție. Aceasta constituie o legitate obiectivă, fără de care nu se poate vorbi de făurirea unei orînduiri sociale mai drepte și mai bune. Practica noastră a demonstrat și demonstrează pe deplin că proprietatea socialistă, ca proprietate a întregului popor, indiferent sub ce formă este — de stat sau cooperatistă — întărirea și dezvoltarea ei reprezintă singura cale pentru înfăptuirea în viață a principiilor de echitate și dreptate socială, de dezvoltare puternică a forțelor de producție, de asigurare a bunăstării și independenței fiecărei națiuni. (Aplauze puternice, prelungite).

Consider necesar să subliniez acest lucru deoarece acum aproape 55 de ani, cînd am intrat în Partidul Comunist, am pornit tocmai de la necesitatea înfăptuirii în România a obiectivelor socialismului științific. Acum, cînd trăim într-o epocă în care s-au realizat și se dezvoltă în mod viguros aceste obiective și principii, trebuie să subliniez că ceea ce, cu 55 de ani în urmă, pentru mine, pentru partidul nostru mai de mult, pentru revoluționari în general, păreau, citeodată, visuri utopice — dar pentru care oamenii și-au dat chiar viața — au devenit o realitate. Ca revoluționar și comunist, consider o obligație a mea de a sublinia că principiile socialismului și-au demonstrat pe deplin superioritatea — și că numai și numai pe această cale trebuie să mergem spre dezvoltarea socialistă !

Vedeți, tovarăși, lumea se schimbă. Generațiile revoluționare sau, mai bine zis, cei care au înfăptuit revoluția și au pus bazele dezvoltării socialiste, încep să dispară, apar oameni care nu cunosc decît din cărți — și unii nu pun mina nici cel puțin să citească aceste cărți, nemaivorbind de faptul că nici nu avem încă suficiente cărți și lucrări care să înfățișeze trecutul glorios de luptă al partidului nostru, al mișcării noastre revoluționare — și mulți încep să considere că s-a cam terminat lupta revoluționară, că este timpul să trăim mai liniștiți, mai comod, că doar de aceea am făcut revoluția și am făcut socialismul. O asemenea stare de lucru există, tovarăși, și aceasta constituie un pericol — chiar dacă nu e încă puternic la noi. Trebuie să acționăm în așa fel încît să se înțeleagă bine că procesul marilor transformări revoluționare nu s-a încheiat, și, practic, nu se va încheia niciodată ! Întotdeauna, omenirea, fiecare popor va trece la noi și noi etape ale procesului sau ale diverselor procese revoluționare concepute într-un proces unic revoluționar, de progres continuu al întregii societăți omenеști, al fiecărui popor.

Este necesar să înțelegem bine și să prețuim trecutul, prezentul, să facem totul pentru asigurarea dezvoltării revoluționare a țării noastre, pentru continuarea procesului revoluționar !

Avem continuu nevoie de revoluționari cu noi și noi cunoștințe, în fața cărora se pun noi și noi cerințe, unele incomparabil mai mari decît în trecut ! Desigur, în trecut, a fi revoluționar era foarte greu. Se cerea un puternic spirit de sacrificiu și abnegație. Lupta revoluționară cerea spirit de sacrificiu, cerea să-ți dai chiar viața — și comuniștii și alți revoluționari au făcut acest lucru. Nici acum însă nu sînt cerințe mai mici ! Avem nevoie de revoluționari care să-și însușească bine uriașele cuceriri ale științei, ale tehnicii, în toate domeniile, oameni cu spirit de sacrificiu, cu o înaltă concepție revoluționară și răspundere față de prezentul și viitorul patriei, care să pună mai presus de toate interesele generale ale poporului, cauza socialismului, a bunăstării, a libertății și suveranității țării ! (Aplauze puternice).

Am dezvoltat puternic democrația socialistă. Dintotdeauna socialismul și-a propus să realizeze o societate în care oamenii muncii, poporul însuși, sau popoarele să fie pe deplin stăpîni pe bogățiile proprii, să-și făurească viitorul în mod liber, așa cum îl doresc, concebind aceasta ca o largă și adevărată democrație, în care masele, poporul să participe la conducerea tuturor sectoarelor, a întregii societăți, a întregii activități. Am făurit un larg sistem democratic, bine cunoscut. Putem spune că avem un cadru minunat, care asigură participarea tuturor categoriilor sociale la conducerea societății, a întregului nostru popor. E necesar să perfecționăm și să dezvoltăm acest sistem, pornind de la faptul că socialismul îl înfăptuim cu poporul și pentru popor, de la ceea ce am spus odată, că este specific poporului nostru, care spune că trebuie să fii om de omenie. Trebuie să construim un comunism de omenie, pentru oameni, pentru bunăstarea și fericirea omului, dar făcînd totul pentru ca fiecare să-și aducă contribuția activă la dezvoltarea generală a societății ! (Aplauze puternice).

Nu se poate concepe socialismul fără o largă democrație revoluționară, fără participarea activă a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate ! Dar, pornind de aici, înseamnă că trebuie să înțelegem că această largă democrație revoluționară trebuie realizată în noile condiții istorice, cînd au dispărut clasele exploatare și cînd trebuie să asigurăm calea spre o deplină omogenizare și unitate a societății noastre socialiste.

În acest proces larg revoluționar își are locul și se afirmă cu putere forța partidului — de conducător politic al întregii activități. Nici nu se poate concepe democrația socialistă, revoluționară, dezvoltarea societății, fără a asigura creșterea puternică a rolului partidului, a forței și cutezanței sale revoluționare — ca centru vital al întregii națiuni, de la care emană și trebuie să emane întotdeauna clarviziunea, să pună în mișcare întregul nostru popor și să dinamizeze forțele creatoare ale națiunii pe drumul luminos al comunismului în România ! (Aplauze puternice, prelungite).

Desigur, în diviziunea socialistă a muncii — deci și în democrația socialistă — în diviziunea socială a dezvoltării societății există răspunderi și obiective pentru diferite sectoare de activitate. Avem guvernul, avem organisme democratice, avem

conduceri colective, avem conducere în întreprinderi, în instituții, în toate sectoarele economico-sociale. Dar, se poate oare concepe a se lăsa la voia întâmplării activitatea fiecăruia din aceste sectoare, pornind de la faptul că fiecare trebuie să răspundă de activitatea sa, că trebuie să întărim răspunderea și autonomia întreprinderii? Dar ale cui sint aceste întreprinderi? Ale cui sint diferitele sectoare de activitate? Există oare, în lume, într-un stat organizat, unde un partid politic care și-a asumat o răspundere — chiar în democrația burgheză — să nu acționeze pentru a-și realiza programul și să nu facă totul pentru a-și îndeplini acest program? Nu se poate concepe ca un partid revoluționar să spună „voi lăsa întreprinderile sau sectorul economic să se autoconducă”, înțelegând prin aceasta ca partidul să nu se mai amestece în conducerea întreprinderilor sau în conducerea activității științifice, culturale și în alte domenii. Este posibilă o asemenea concepție? Are aceasta legătură reală cu principiile socialismului științific, cu concepția revoluționară despre lume? Fără nici o îndoială că nu se poate concepe un asemenea fel de abordare! Autoconducerea, autogestiunea înseamnă creșterea răspunderii fiecărui colectiv, a fiecărui grup de oameni dintr-un sector sau altul în buna gospodărire, dezvoltarea și realizarea obiectivelor încredințate, răspunzând însă pentru aceasta în fața statului, a poporului, partidul constituind forța conducătoare care poartă răspunderea pentru felul în care fiecare sector își desfășoară activitatea. Ce fel de partid conducător am fi noi, cum ne-am îndeplini răspunderea față de popor dacă nu am acționa ca, în toate sectoarele, să se realizeze hotărârile Congresului, Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate? Nu se poate concepe autoconducerea, democrația revoluționară, fără rolul conducător al partidului ca stegar și — repet — centru vital de la care trebuie să iradieze toate energiile creatoare ale națiunii noastre! (Aplauze puternice).

Avem marea răspundere să asigurăm dezvoltarea științei, tehnicii, învățămîntului, culturii, să dăm noi dimensiuni noii revoluții tehnico-științifice, noii revoluții agrare, să așezăm întreaga noastră activitate pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii! Numai și numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei în toate domeniile, ale cunoașterii umane în general, ale gândirii sociale, revoluționare vom putea asigura mersul ferm înainte și înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului!

Avem programe minunate, avem obiective mărețe; ele se bazează pe uriașele realizări de pînă acum, pe concepția revoluționară a socialismului științific, care rămîne călăuză clarvăzătoare și singura care asigură mersul neabătut spre socialism în împrejurările actuale, cînd apar multe, multe greutăți, cînd sint furtuni, mulți nori, cînd te poți abate ușor, cînd poți să întrezărești undeva un anumit luminii și să nu înțelegi că acela constituie nu calea dreaptă spre comunism, ci este — ca să spun așa — o iluzie, o deformare optică, în acest noian de furtuni și de mari transformări. Numai avînd o călăuză clară, științifică putem să asigurăm mersul ferm înainte! Și trebuie să facem totul pentru a dezvolta și întări concepția revoluționară a partidului nostru, pentru a da noi dimensiuni concepției socialiste, științifice despre lume și viață, așezînd aceste uriașe cuceriri din toate domeniile la baza concepției revoluționare despre lume, despre viață — ceea ce reprezintă realmente, și a reprezentat de la început, socialismul științific și comunismul. (Aplauze puternice).

Dragi tovarăși,

În viața internațională continuă să se manifeste cu putere politica de forță, de amenințare cu forța. Pericolul unui nou război mondial — care s-ar transforma inevitabil într-un război nuclear — continuă să amenințe însăși viața, existența civilizației, a planetei noastre.

Trebuie, într-adevăr, să înțelegem că în lume s-au produs multe schimbări. După cel de-al doilea război mondial lumea a cunoscut puternice prefaceri, dar nu s-au tras pînă la capăt concluziile și învățămintele necesare din faptul că noile arme fac imposibil un nou război mondial, că este în primejdie însăși existența vieții pe planeta noastră. În numele vieții, al existenței omenirii, trebuie să facem totul pentru a schimba cursul evenimentelor, pentru a se renunța cu desăvîrșire la concepțiile vechi privind inevitabilitatea războiului, pornind de la faptul că, în

actualele împrejurări, războiul nu mai poate avea loc, că trebuie să facem totul pentru dezarmarea nucleară, pentru eliminarea armelor nucleare, pentru dezarmarea convențională, pentru o lume fără arme și războaie, pe care socialismul științific a proclamat-o și și-a propus, ca țel, s-o realizeze, încă de la nașterea sa. (Aplauze puternice).

Nu doresc să mă refer acum la problemele mondiale, deoarece sint bine cunoscute pozițiile partidului nostru, activitatea sa pentru dezarmare, pentru pace, pentru relații noi între toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială. Aș dori numai să subliniez că putem să declarăm cu deplină satisfacție că partidul și statul nostru, după cel de-al doilea război mondial, îndeosebi în ultimii 20—25 de ani, și-au adus o contribuție uriașă în soluționarea multor probleme internaționale, că, față de cele mai importante probleme ale vieții mondiale contemporane, au avut o poziție proprie. Și viața demonstrează că pozițiile adoptate de partidul nostru în multe, multe probleme s-au dovedit juste. Avem satisfacția că, într-adevăr, ceea ce am apreciat și ceea ce ne-am propus în relațiile internaționale a corespuns tendințelor generale ale dezvoltării sociale, ale dezvoltării mondiale, a corespuns cerințelor obiective ale actualei etape de dezvoltare a omenirii.

Pe această bază putem să acționăm cu toată convingerea și încrederea pentru înfăptuirea politicii externe a partidului nostru de dezvoltare a colaborării cu toate statele lumii pe principiile egalității în drepturi, respectului independenței, suveranității, neamestecului în treburile interne. Să dezvoltăm larg relațiile cu toate țările socialiste, să acționăm ferm pentru perfecționarea colaborării și cooperării în C.A.E.R., pe baza principiilor stabilite de comun acord, care să contribuie la dezvoltarea puternică a fiecărei țări socialiste. Să acționăm ferm pentru dezvoltarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, pentru realizarea noii ordini economice mondiale și, totodată, să extindem relațiile economice și tehnico-științifice, din toate domeniile și cu țările capitaliste dezvoltate, să participăm activ la diviziunea internațională a muncii.

Trebuie să facem totul încît Europa să devină un continent al colaborării egale între toate națiunile, să acționăm pentru securitatea și unitatea Europei. Să facem astfel încît din Europa să fie îndepărtate armele nucleare, să fie reduse armele convenționale, pornind de la necesitatea ca, și în actualele împrejurări, continentul european, care a dat atît de mult în trecut pentru civilizație, să-și îndeplinească rolul important pe care îl are în soluționarea problemelor internaționale, în interesul păcii și colaborării egale între toate națiunile lumii. Noi avem ferma convingere că Europa poate să facă mult mai mult, și dorim să colaborăm cu toate statele continentului nostru pentru ca ea să-și îndeplinească mai bine rolul pe care îl are în viața internațională. Dorim o lume mai dreaptă, mai bună, fără războaie, fără arme, în care fiecare națiune să se dezvolte așa cum dorește.

Dorim să dezvoltăm larg relațiile cu partidele comuniste și muncitorești. Avem convingerea că, mai mult ca oricînd, acum comuniștii trebuie să-și asume răspunderea pentru a contribui la victoria luptei pentru dezarmarea nucleară, pentru dezarmare și pentru pace. Nu există astăzi problemă mai importantă pentru comuniști decît dezarmarea, pacea! Trebuie să dezvoltăm relațiile cu socialiștii, cu social-democrații, cu toate forțele democratice și progresiste, indiferent de convingeri sau de păreri privind dezvoltarea sau soluționarea unor probleme sau a altora. Avem probleme vitale legate de existența omenirii — și colaborarea tuturor forțelor progresiste, a tuturor popoarelor constituie necesitatea vitală pentru victoria rațiunii, pentru pace între toate națiunile lumii! (Aplauze puternice, îndelungate).

Dragi tovarăși,

Deși am vorbit mult în ultimele zile despre problemele dezvoltării noastre și despre măsurile pentru realizarea planului pe 1987, nu pot să închei fără a sublinia, și în acest cadru, că avem marea răspundere să acționăm cu toate forțele pentru înfăptuirea în cele mai bune condițiuni a planului și programelor pe acest an, a modernizării și perfecționării întregii activități, pentru afirmarea cu putere a autoconducerii și autogestiei, în sensul revoluționar de care am vorbit, în toate sectoarele de activitate.

14 Toate acestea impun răspundere, spirit revoluționar, devotament fără margini din partea fiecărui activist de partid și de stat, a fiecărui comunist, a fiecărui om

al muncii. Trebuie să înțelegem că acum rolul hotărîtor îl are activitatea practică, organizatorică pentru înfăptuirea minunatelor programe de dezvoltare pe care le avem.

Am spus într-o anumită împrejurare — acum menționez doar — că există o anumită rămînere în urmă a muncii organizatorice și, într-un anumit sens, a conștiinței revoluționare. Este necesar să ridicăm nivelul muncii organizatorice, al conștiinței revoluționare la nivelul puternicei dezvoltări a forțelor de producție, a societății noastre în general.

Aș dori să exprim convingerea că întregul nostru activ de partid și de stat, începînd cu membrii Comitetului Central și Comitetului nostru Politic Executiv vor acționa în spiritul înaltelor exigențe și răspunderi revoluționare și că vom face în așa fel încît să unim puternica forță creatoare a poporului și s-o orientăm într-o singură direcție — a înfăptuirii neabătute a Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, asigurînd trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, ridicarea continuă a forței materiale și spirituale a națiunii, a bunăstării și fericirii poporului, întărirea necontenită a independenței și suveranității României ! (Aplauze puternice, prelungite).

În ce mă privește, doresc să asigur și întregul nostru popor, să asigur Comitetul Central, și vă asigur și pe voi, dragi tovarăși, că și în viitor voi face totul pentru a contribui la creșterea forței și activității partidului nostru, a gîndirii sale revoluționare creatoare, pentru a asigura înfăptuirea neabătută a tuturor obiectivelor privind crearea condițiilor pentru victoria socialismului și trecerea la edificarea comunismului în patria noastră ! (Aplauze puternice, prelungite).

Ca și pînă acum, nu voi precupeți nici un efort, acționînd în spiritul democrației revoluționare, pornind de la teza construcției socialismului cu poporul și pentru popor, de la spiritul de omenie al poporului român — și deci și al partidului nostru — voi promova ferm această concepție revoluționară. Dar, consider că trebuie să mai adaug, și mai multă exigență revoluționară față de activitatea fiecăruia dintre noi, față de însăși activitatea mea și față de activitatea colaboratorilor mei, a tovarășilor mei de luptă și de muncă. Vreau să subliniez că spiritul de omenie nu trebuie înțeles ca lipsă de fermitate și exigență revoluționară. Tocmai spiritul de omenie, grija față de om, față de popor impun exigență revoluționară față de tine însuși, dar și față de colaboratorii tăi. Așa trebuie să acționezi comunist ! Și eu vă asigur că voi încerca să acționez mai bine și în această direcție ! (Aplauze puternice, prelungite).

Mulțumind încă o dată pentru urările și cuvintele ce mi s-au adresat, doresc, cu acest prilej, să adresez, în primul rînd partidului și poporului nostru, cele mai bune urări în împlinirea tuturor năzuințelor de mai bine, în înfăptuirea tuturor programelor de dezvoltare a patriei noastre. Multă sănătate și multă fericire !

Aceleași urări vi le adresez și vouă tuturor, dragi tovarăși ! (Aplauze puternice, prelungite).

SCRISOAREA

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.

adresată tovarăsei

ELENA CEAUȘESCU

cu prilejul aniversării zilei de naștere

Mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu,

Ne este deosebit de plăcut ca, la aniversarea zilei dumneavoastră de naștere, să vă adresăm, cu cele mai alese sentimente de stimă, respect și prețuire, calde felicitări și urări de ani mulți și luminoși, în deplină sănătate și fericire, împreună cu ilustrul conducător al partidului și statului, ctitorul strălucit al României socialiste, marele Erou al națiunii române, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Dorim, totodată, ca, în acest moment aniversar, să vă aducem un fierbinte și respectuos omagiu și să vă exprimăm deosebita apreciere ce o dăm, împreună cu toți fiii țării, strălucitei și neobositei activități în mișcarea revoluționară, în cadrul conducerii partidului și statului pe care dumneavoastră ați desfășurat-o și o desfășurați cu înaltă dăruire patriotică pentru înflorirea necontenită a României, întărirea independenței și suveranității sale, pentru ridicarea ei pe trepte tot mai înalte de progres și civilizație, pentru înfăptuirea neabătută a istoricelor hotărâri ale Congresului al XIII-lea al partidului.

Ca militant de frunte al vieții politice, sociale și științifice, dumneavoastră ați contribuit direct la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, la realizarea neabătută a luminosului Program al partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Întregul nostru partid și popor cunosc și dau o aleasă și unanimă cinstire contribuției, de mare și înaltă răspundere comunistă, pe care dumneavoastră o aduceți — ca membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prim viceprim-ministru al guvernului și președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — la găsirea soluțiilor și punerea în aplicare a vastelor planuri de dezvoltare economico-socială a patriei, la elaborarea și înfăptuirea programelor de creștere intensivă, de organizare și modernizare a producției, de ridicare a calității și nivelului tehnic al acesteia, de sporire a productivității muncii, la realizarea obiectivelor noii revoluții tehnico-științifice și noii revoluții agrare în România.

Prin devotament nemărginit și abnegație fierbinte față de partidul comunist și patria socialistă, prin spirit revoluționar și militant, prin sensibilitate și umanism, prin toate aceste minunate calități ce vă caracterizează întreaga viață și activitate, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, întruchipați în mod strălucit virtuțile cele mai alese ale neamului românesc.

Ne este, în același timp, deosebit de plăcut să subliniem și cu acest prilej remarcabila dumneavoastră activitate pe care o desfășurați în domeniul cercetării științifice și tehnologice, rolul determinant pe care îl aveți — ca eminent om de știință și ilustru savant de largă recunoaștere internațională — în dezvoltarea și înflorirea științei, învățămîntului și culturii românești, promovarea noului, a valorilor de vîrf ale cercetării tehnico-științifice în practica vieții materiale și spirituale. De numele și activitatea dumneavoastră prodigiasă, de marea putere de creație științifică și capacitate organizatorică se leagă nemijlocit definirea rolului științei naționale ca forță activă de producție în vastul proces revoluționar de făurire a civilizației socialiste, a unei economii dinamice, moderne, realizările strălucite din domeniul cercetării și tehnologiei românești.

Prezența dumneavoastră în fruntea Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, într-un moment în care cercetarea științifică și tehnologică, învățămîntul sînt chemate să aducă o importantă contribuție la progresul multilateral al societății românești, atestă recunoașterea unanimă de către întregul partid și popor a meritelor excepționale pe care le aveți în conducerea și îndrumarea nemijlocită a acestor domenii, în elaborarea și punerea în aplicare a unor importante programe vizînd modernizarea producției și creșterea eficienței și rentabilității întregii activități.

Slujind cu abnegație și dăruire revoluționară interesele poporului și ale patriei, unind într-o viziune armonioasă strălucitele calități ale omului politic cu răspunderea savantului față de marile cerințe ale dezvoltării și progresului societății românești contemporane, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, v-ați impus în conștiința națiunii și a întregii lumi ca luptător neobosit pentru folosirea cuceririlor științei în slujba civilizației umane, pentru apărarea dreptului sacru al popoarelor la viață liberă și demnă, la independență și suveranitate, pentru triumful rațiunii și păcii în lume.

Împreună cu întregul partid și popor apreciem în mod deosebit activitatea pe care — în calitate de președinte al Comitetului Național Român „Oamenii de știință și pacea” — o desfășurați pentru întărirea continuă a colaborării și conlucrării cu oamenii de știință și învățămînt de pretutindeni, ca știința și cultura să servească vieții, păcii și înțelegerii între toate popoarele lumii.

Dorim să vă asigurăm, și cu acest prilej aniversar, că rodnică și neobosită activitate pe care o desfășurați cu exemplar patriotism și spirit revoluționar pentru progresul științei, pentru îndeplinirea mărețelor planuri și programe de dezvoltare economico-socială a patriei reprezintă pentru noi, pentru toți comuniștii și cetățenii țării un minunat exemplu, un mobilizator îndemn de a face totul pentru edificarea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea neabătută a României spre comunism.

Împreună cu întregul partid, cu întregul popor, animați de cele mai înălțătoare și nobile gânduri, vă aducem, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, prinosul nostru de aleasă prețuire și recunoștință și vă adresăm din adîncul inimilor urarea de viață îndelungată, de multă sănătate și putere de muncă, pentru a contribui în continuare — alături de cel mai iubit fiu al națiunii, de marele și încercatul revoluționar și conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu — la înflorirea multilaterală a României, la îndeplinirea visului său de aur, comunismul.

Cu cele mai alese sentimente de înalt respect și afecțiune tovarășească, vă adresăm cu toată căldura inimilor noastre tradiționala urare **LA MULȚI ANI !**

**COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN**

OPERA PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU PE MERIDIANELE LUMII

În galeria impresionantă a eroilor țării, a acelor care și-au identificat viața întreagă cu viața de luptă pentru emanciparea socială și națională a poporului, comuniștii, militanții în numele unui crez revoluționar, de schimbare radicală a locului muncii și al omului muncii în patria noastră de muncitori și țărani, se disting, prin abnegația, perseverența și neînfricarea acțiunii lor, prin încrederea nestrămutată în forțele națiunii, în capacitatea și resursele inepuizabile ale celor mulți de a-și făuri o existență liberă și demnă, pe măsura înălțimii și frumuseții celor mai nobile aspirații, care au însuflețit mereu masele în cursul nestăvilitei istoriei. Tumultul luptelor ce străbat oceanul istoriei a scos mereu la iveală eroi, luptători exemplari pentru cauza celor mulți, în care aceștia și-au văzut întrunite trăsăturile, visurile de mai bine, precum și virtuțile puse în slujba idealului lor. Personalitățile născute și crescute de popor, educate la flacăra luptei și muncii revoluționare pentru binele acestuia, pentru întemeierea unor rânduiri echitabile, bazate pe justiție socială, pe egalitatea tuturor membrilor societății, se bucură de dragostea și prețuirea poporului, de respectul și considerația unanime ale națiunii pe care o slujesc cu consecvență și patos revoluționar.

Între aceste personalități, de cea mai înaltă prețuire se bucură, pentru strălucita sa activitate și operă revoluționară, profund patriotică, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ilustrul conducător al partidului și statului, ctitorul genial al României moderne, marele Erou al națiunii române, personalitate proeminentă a lumii contemporane. Luptător și gânditor revoluționar de excepțională virtute și impunătoare creație novatoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă valoarea de simbol a unui popor, identificându-se, prin întreaga sa ființă, cu însăși cauza socialismului, a ridicării României pe cele mai înalte culmi ale civilizației. În marea sa identitate de militant, în istoricul său mesaj se cuprinde acea perenă înțelegere și trăire a vieții sub semnul tinereței revoluționare, al incandescentei revoluționare, ca permanent mod de a fi și de a lupta în liniile de sus ale istoriei.

Epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din 1965, care a deschis poporului nostru o largă perspectivă de muncă și creație, de progres multilateral, avînd valoarea de piatră de hotar în procesul revoluționar amplu și complex de construire a socialismului și comunismului în România, este dominată de puternica personalitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu ; ea poartă amprenta gândirii și acțiunii sale revoluționare, fundamentate pe aplicarea creatoare, potrivit condițiilor concret-istorice din țara noastră, a principiilor materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific. A început, astfel, o epocă de o deosebită efervescentă creatoare în toate domeniile de activitate, subliniată, an de an, de noi și noi succese, cu care oamenii muncii se mîndresc și pe care le dezvoltă și le sporesc neconținut. Poporul nostru o denumește, cu firească mîndrie și satisfacție, „*EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU*“, ea tălmăcind altitudinile și prospețimea piscurilor la care a fost ridicată România, ce cunoaște acum cele mai marcante împliniri și victorii din întreaga existență a acestor meleaguri. Pe mărețele cuceriri din acești ani se întemeiază cea mai de preț izbîndă a noastră — unitatea de nezdruccinat în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și mai stimat fiu al națiunii —, garanția fermă a întăririi independenței și suveranității naționale, forța motrice a mersului înainte, premisa esențială a manifestării depline a rolului hotărîtor al maselor în planul creației istorice în România socialistă.

Intruchipînd cele mai scumpe aspirații ale poporului român, omenia și simțul dreptății, cumpătarea și vocația libertății, beneficiind de o bogată experiență în activitatea cu masele, în lupta pentru libertate socială și națională, vădînd o înțelegere profundă și realistă a evenimentelor și experiențelor pe care le traversează omenirea, tovarășul Nicolae Ceaușescu a creat, pe aceste baze, o viziune teoretică originală și novatoare, care reprezintă o uriașă contribuție la dezvoltarea creatoare a gândirii social-politice contemporane, la îmbogățirea tezaurului teoretic al partidului.

În lumina concepției materialist-dialectice și istorice și studiind în adîncimea lor realitățile naționale și internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat și desfășoară o vastă activitate de fundamentare teoretică a politicii generale, a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, de elaborare creatoare a unor probleme majore principiale deosebit de importante, care vădesc o impresionantă clarviziune asupra istoriei contemporane, a unor concepte și teze noi, de mare și recunoscută originalitate, cum sînt cele privind : continuitatea procesului revoluționar, construirea socialismului cu poporul și pentru popor, etapele procesului revoluționar parcurs de țara noastră în făurirea noii orînduiri ; stadiile evoluției economice — fundament pentru caracterizarea României ca țară socialistă în curs de dezvoltare și formularea perspectivei trecerii ei în rîndul țărilor mediu dezvoltate ; conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate ca etapă obiectiv necesară în mersul spre comunism și căile înfăptuirii ei ; rolul determinant al forțelor de producție în dezvoltarea vieții sociale, în victoria socialismului. De o mare însemnătate sînt tezele și orientările tovarășului Nicolae Ceaușescu privind industrializarea țării în condițiile actualei revoluții tehnice-științifice ; interdependența profundă și dinamică dintre industrializare, crearea și modernizarea bazei tehnice-materiale și progresul economic-social al țării ; noua revoluție agrară ; necesitatea dezvoltării continue a proprietății socialiste ; planul național unic de dezvoltare economică-so-

cială ; rolul legilor obiective, al concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice despre lume și viață ; rolul partidului ca centru vital al societății socialiste ; raportul dialectic dintre partid și stat ; creșterea și perfecționarea rolului statului în conducerea societății pe baza planului național unic de dezvoltare economică-socială a țării ; dezvoltarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare ; rolul autoconducerii muncitoarești, al noului mecanism economico-financiar în impulsționarea și punerea deplină în valoare a inițiativelor, energiilor și capacităților creatoare ale oamenilor muncii ; modalitățile de soluționare a contradicțiilor în socialism ; rolul națiunii în societatea socialistă ; locul și rolul activ al conștiinței socialiste în actuala etapă și în perspectiva înaintării spre comunism ; trăsăturile fundamentale ale epocii contemporane, marile transformări revoluționare petrecute pe plan mondial ; rolul statelor mici și mijlocii în lumea contemporană ; rolul hotărîtor al maselor în determinarea evoluției evenimentelor, în apărarea și statornicirea păcii ; noua ordine economică internațională și altele. Secretarul general al partidului a adus și aduce contribuții de inegalabilă valoare principială la cunoașterea și la înțelegerea istoriei poporului român, conferindu-i rolul plenar prin așezarea ei la temelia întregii activități ideologice, de educație patriotică, socialistă a maselor.

Monumentala operă teoretică, de dimensiuni universale, a tovarășului Nicolae Ceaușescu are larga deschidere a marilor gînditori, cuprinzînd vaste domenii ale cunoașterii, de la economie la politică, de la filozofie la istorie. Ea se distinge printr-un profund caracter unitar, a cărei esență constă în spiritul dialectic, în conceperea și dezvoltarea dialecticii materialiste și a materialismului istoric ca instrument metodologic de analiză a realității, cît și ca teorie revoluționară de înțelegere, interpretare și schimbare a lumii. Una dintre cele mai însemnate contribuții ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea creatoare a gîndirii revoluționare științifice constă tocmai în repunerea dialecticii în drepturile ei firești, ca dialectică revoluționară.

Întreaga gîndire și activitate ale conducătorului partidului și țării noastre poartă amprenta înaltei răspunderi pentru apărarea celui mai de preț drept al oamenilor, al popoarelor — dreptul la viață, la pace. Rolul primordial și meritul esențial în elaborarea și promovarea politicii externe profund principiale, dinamice și constructive, promovate de România socialistă, a întregii activități internaționale a partidului și statului nostru revin secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Erou al propriului popor și recunoscut „Erou al păcii” — cum a fost definit, ca eminentă personalitate politică a lumii contemporane. În anii „*EPOCII NICOLAE CEAUȘESCU*”, România s-a afirmat cu putere în viața internațională, prin cuvîntul și fapta președintelui său, promotor activ al marilor aspirații ale popoarelor, apărător consecvent și hotărît al drepturilor lor fundamentale la pace, la viață, la securitate, la dezvoltare liberă, de sine stătătoare. Amplele și multiplele acțiuni de politică externă ale României socialiste, îndreptate, toate, spre soluționarea constructivă a marilor probleme ale contemporaneității, în consens cu voința și cu nădejdlile popoarelor, au adus și aduc țării un uriaș prestigiu internațional, prieteni numeroși pe toate meridianele lumii.

Mesajul de pace al poporului român, dorința sa de colaborare fructuoasă cu toate popoarele lumii, demersurile și acțiunile președintelui Nicolae Ceaușescu s-au aflat la loc de frunte pe agenda de lucru cu prilejul celor peste 200 de vizite oficiale la nivel înalt întreprinse de secretarul

general al partidului, președintele Republicii, în țări din întreaga lume. Promotor al unui amplu dialog cu statele lumii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut pe pământul țării întâlniri și convorbiri cu peste 300 de șefi de state și de guverne.

Prin toate înaltele sale valori, opera teoretică și practică atotcuprinzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă pentru întregul popor călăuza ce străluminează cugetul și fapta, drumul de acțiune revoluționară și patriotică în toate domeniile. În același timp, ea are o uriașă forță de iradiere dincolo de fruntariile României, se bucură de un imens prestigiu, de o mare admirație pe toate meridianele, conducătorul partidului și statului nostru fiind prezent în conștiința omenirii ca unul dintre cei mai marcanți și mai clarvăzători oameni politici ai timpului, gânditor și teoretician revoluționar de uriașă cuprindere, rigoare și profunzime, luptător ferm pentru dreptate, libertate și socialism. De aceea, scrierile sale, larg răspândite în țară, s-au impus, de asemenea, dintru început, în lume prin înțelepciunea pe care o exprimă, prin profunzimea analizei și realismul soluțiilor, prin umanismul întregii politici pe care o reprezintă. Presa din toate țările socialiste, din numeroase alte țări de pe toate continentele a publicat și publică statornic articole, cuvântări, interviuri care fac cunoscute cititorilor magistralele idei novatoare fundamentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Căci fiecare cuvântare, fiecare scriere a președintelui țării noastre aduc o remarcabilă contribuție la îmbogățirea creațoare a teoriei revoluționare despre lume și viață, la luminarea perspectivelor lumii contemporane, la soluționarea complexelor probleme cu care aceasta se confruntă.

București—Moscova—Beijing—Berlin—Roma—Budapesta—Tokio
Paris—Varșovia—New York—Buenos Aires—Beirut—Lima—Cairo—Belgrad—Delhi—Louvain—Sidney—Viena—Rabat—Atena—Ciudad de Mexico—Londra sînt numai cîteva din punctele care marchează cuprinzătoarea hartă a ariei geografice străbătute de cuvîntul scris al președintelui Nicolae Ceaușescu. Publiciști, scriitori, oameni politici din multe țări, care au avut prilejul să-l cunoască direct sau din operele sale, impresionați de neobosita și fructuoasa activitate pe care o desfășoară, de puternica sa personalitate, de rezultatele cu adevărat istorice pe care le obține poporul român în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate, studiază cu un interes deosebit viața, gîndirea și activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrîndu-le ample cărți, care au văzut lumina tiparului în diferite limbi, dintre care toate limbile de circulație internațională. Expresie elocventă a înaltei prețuiri de care se bucură opera sa în lume o constituie apariția, în 30 de țări din Europa, America de Nord și de Sud, Asia, Africa și Oceania a aproape 160 de volume conținînd lucrări ale secretarului general al partidului nostru, președintele României socialiste, ori dedicate activității sale. Această amplă paletă de lucrări prezintă gîndirea și activitatea prodigioasă a conducătorului partidului și statului nostru pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei și înaintarea României spre comunism, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a păcii, colaborării și înțelegerii. Totodată, sînt înfățișate personalitatea secretarului general al partidului, președintele Republicii, viața sa de militant revoluționar, consacrată din fragedă tinerețe progresului multilateral al patriei, împlinirii idealurilor de libertate, pace, colaborare ale poporului român.

Apariția acestor lucrări reprezintă, în același timp, o contribuție însemnată la mai buna cunoaștere și apropiere între poporul român și po-

poarele respective, înscriindu-se în cadrul bunelor raporturi de prietenie și colaborare dintre România și celelalte țări. Titlurile multora din aceste cărți sînt deosebit de elocvente, ele vădînd stima, aprecierea, interesul față de conducătorul partidului și statului român: *Anul XXX al unui destin exemplar: Nicolae Ceaușescu, președintele României* (Belgia, 1974); *Ceaușescu — eroul României* (Egipt, 1979); *Demiurgul României noi* (Grecia, 1977); *Nicolae Ceaușescu — o viață de un dinamism fără seamăn, dedicată cauzei slujirii poporului român, păcii și colaborării internaționale* (India, 1978); *Nicolae Ceaușescu — o viață dedicată păcii* (India, 1980); *Da! Ceaușescu* (Italia, 1981); *Nicolae Ceaușescu — Studii despre președintele României* (Kuweit, 1978); *Nicolae Ceaușescu — 60 de ani de viață și de luptă* (Mexic, 1978); *Nicolae Ceaușescu — o viață de luptă* (Pakistan, 1980); *Ceaușescu al României — campion al păcii* (S.U.A., 1982); *Ceaușescu și România. Omul și patria sa* (Suedia, 1977); *România și Ceaușescu* (Turcia, 1974); *Nicolae Ceaușescu — Lupta pentru pace și colaborare* (Iugoslavia, 1986); *Nicolae Ceaușescu — Probleme cardinale ale contemporaneității. Lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice internaționale* (Argentina, 1987); *Concepția președintelui Nicolae Ceaușescu privind noua ordine economică internațională* (Anglia, 1987).

Configurînd strălucita personalitate a conducătorului partidului și țării noastre, Nirman Bose, ministrul industriei și comerțului din Bengalul de Vest (India), în prefața la lucrarea profesorului Sunil Kanti Kar, intitulată *Nicolae Ceaușescu — titan al timpului nostru* (1984), scrie: „Într-o lume complexă, a existenței unor numeroase concepții asupra fenomenelor din univers, natură, gîndire, societate și stat, Nicolae Ceaușescu se distinge ca o personalitate măreață și o figură politică eminentă, ale căruia idei și acțiuni îngemănate impun respect și admirație în întreaga lume“. Caracterizînd dimensiunile vibrantei și pilduitoarei biografii de militant revoluționar și patriot a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prefața volumului *Scrieri alese*, editat la Belgrad, în 1974, relevă: „Personalitate proeminentă, care s-a reliefat prin meritele sale deosebite [...], președintele Nicolae Ceaușescu și-a consacrat întreaga sa viață și activitate luptei pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, cauzei eliberării naționale și sociale a poporului român“. Jacques de Launay, cunoscutul istoric belgian, în cartea sa *Nicolae Ceaușescu — o luptă pentru dezarmare*, apărută la Louvain, în 1982, subliniază că președintele țării noastre este „Un mare patriot, un român care vede departe și care acționează într-o mare perspectivă istorică. El nu-l uită niciodată pe Mihai Viteazul, dar se gîndește deseori la anul 2000“. Carlos Loret de Mola, publicist și om politic, fost guvernator al statului Yucatan (Mexic), autorul volumului *Nicolae Ceaușescu — 60 de ani de viață și de luptă* (1978), face o cuprinzătoare caracterizare a președintelui României: „Nicolae Ceaușescu este un adevărat om al secolului XX [...]. Este un conducător cu o formație în toate sferile fundamentale ale guvernării. Împletește armonios matura sa personalitate de om politic cu aceea de desăvîrșit economist și ostaș. Este un om de stat modern și complet, una din cele mai strălucite personalități ale lumii contemporane [...]. Organizator și conducător al țării sale, o reprezintă în lume înălțînd-o cu demnitate și solidă pricepere, consolidînd-o prin efortul său, unit cu acela al poporului din rîndul căruia s-a ridicat și care este izvorul permanent al inspirației sale“.

22 Legătura indisolubilă dintre secretarul general al partidului și popor, care fundamentează și penetrează funciar toate acțiunile și scrierile

sale, a fost relevată, de asemenea, de senatorul italian Umberto Teracini, care, prezentînd conţinutul celui de-al cincilea volum din seria *Scrierilor alese* ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu apărut la Milano, spunea : „*Un popor — un partid — un om* : acesta este, după opinia mea, titlul ce s-ar potrivi mai bine cărţii [...]. Nicolae Ceauşescu este, în viziunea pe care o propune titlul meu, tocmai omul care s-a ridicat la rolul de reprezentant suprem al poporului său şi de conducător al partidului său — de care, conceptual, nu ar putea fi despărţit ca realitate vie, activă, şi ca gîndire creatoare —, desigur nu printr-o desfăşurare întîmplătoare a evenimentelor, ci prin înţelegerea deplină a procesului istoric în cursul căruia a condus poporul român la completa sa eliberare naţională şi socială, proces în care partidul comunist, al cărui militant este, s-a afirmat şi rămîne cel mai conştient şi mai experimentat garant“.

În prefaţa la volumul al IX-lea din *Scrieri alese*, apărut la Milano, în 1979, Luigi Longo, preşedinte al Partidului Comunist Italian, subliniind importanţa teoretică şi practică a activităţii şi a operei scrise a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, remarcă : „Ținînd seama de cele citite — şi de cele cunoscute din propria experienţă — nu putem decît să recunoaştem şi să preţuim contribuţia pe care Ceauşescu a adus-o, o aduce şi, sperăm, va continua să o aducă, vreme de mulţi ani încă, la afirmarea din ce în ce mai largă a idealurilor socialiste“.

Mulţi alţi oameni politici din diferite ţări care s-au aplecat cu interes şi atenţie asupra scrierilor preşedintelui României au exprimat aprecierea lor cea mai înaltă, evidenţiind, în repetate rînduri, rolul deosebit al tovarăşului Nicolae Ceauşescu în propăşirea patriei sale şi a poporului său, în dezvoltarea lumii contemporane. Prima carte despre gîndirea politică a secretarului general al partidului, care a apărut în Grecia, sub titlul *Nicolae Ceauşescu : Politica externă a României — pace, independenţă, colaborare internaţională* (Atena, 1974), subliniază, în prefaţa semnată de Ch. Xantopoulos-Palamas : „Preşedintele Ceauşescu, exprimînd cu sinceritate curajoasă poziţiile naţionale şi tradiţiile poporului român, a dobîndit pe plan internaţional poziţia unei personalităţi remarcabile [...]. Claritatea gîndurilor preşedintelui Ceauşescu în probleme de importanţă vitală, atît ale politicii externe, cît şi ale vieţii politice naţionale a ţării sale, este de cristal. Le caracterizează dreptatea, curajul, realismul“.

Profunzimea viziunii social-politice şi ideologice a tovarăşului Nicolae Ceauşescu este, tot asemenea, sugestiv configurată de Nissanka Wijeratne, om politic din Sri Lanka, în lucrarea *Ceauşescu şi România — prezent şi perspective* (1981), în care arată : „Întreaga viziune a preşedintelui Nicolae Ceauşescu reprezintă un sistem conceptual extraordinar de coerent, consistent şi suplu, îmbogăţit prin cuprinderea elementelor noi de dezvoltare economică şi socială, atît pe plan naţional, cît şi internaţional“.

Cu deosebită forţă sugestivă sînt reliefate personalitatea proeminentă a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, neobosita sa activitate teoretică şi practică pusă ferm în slujba intereselor supreme ale poporului român, a păcii, înţelegerii şi colaborării între toate naţiunile, în lucrarea intitulată *Concepţia preşedintelui Nicolae Ceauşescu privind noua ordine economică internaţională*, elaborată de cunoscutul publicist britanic Robert Govender şi editată în Anglia în preajma aniversării, în acest an, a zilei de naştere a ctitorului României moderne. „Preşedintele Nicolae Ceauşescu — se relevă în prefaţa volumului — este, fără îndoială, con-

știința lumii în cele mai importante probleme ale contemporaneității. Nicolae Ceaușescu este nu numai un gânditor, ci și un om de acțiune, care consacră întreaga sa activitate internațională înfăptuirii de schimbări radicale ale actualei ordini internaționale nejuste, edificării unei lumi fără arme și fără războaie, pentru egalitate între popoare și echitate între națiuni [...] Înzeștrătat cu un excepțional simț al realității și al istoriei, gîndind întotdeauna la viitorul generației actuale și al celor care vin, Nicolae Ceaușescu a formulat un sistem complex de principii și reguli, care, aplicate strict în relațiile dintre state, vor conduce, treptat, la acel tip de cooperare internațională esențial pentru eliminarea suferințelor umane“. În încheiere, se subliniază că „realismul, largă sa viziune și putere de înțelegere au făcut ca președintele Nicolae Ceaușescu să fie unul dintre cei mai respectați șefi de stat, atît în lumea dezvoltată, cît și în cea în curs de dezvoltare“.

Iar în cuvîntul introductiv din partea editorului recentului volum apărut în Argentina : *Nicolae Ceaușescu — Probleme cardinale ale contemporaneității. Lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice internaționale*, se arată că, „preocupat de numeroasele probleme ale efortului gigantic de a construi o nouă societate românească, bazată pe principiile socialismului, înțeles și interpretat în mod creator și original, președintele Nicolae Ceaușescu a înțeles, de la început, că problemele naționale specifice nu pot fi desprinse din contextul economic, politic și social al lumii contemporane [...] De aceea, viziunea sa asupra problemelor actuale ale secolului al XX-lea este de factură globală și sintetică. Solida sa cunoaștere a mecanismelor esențiale ale economiei mondiale l-a dus, implicit, la cunoașterea mecanismelor universale, dar nu din perspectiva îngustă a unui expert, ci din viziunea amplă a omului politic plin de responsabilitate pentru destinele propriului popor, dar și pentru destinul omenirii [...] Președintele Nicolae Ceaușescu — se spune în continuare — a dovedit că se numără printre puținele personalități politice de talie mondială pentru care soluționarea cu succes a problemelor interne nu este suficientă într-o lume a interdependenței și cooperării. Concepția sa generoasă, de rezonanță mondială asupra problemelor majore ale lumii contemporane — între care necesitatea unei noi ordini economice internaționale, ce nu poate fi depășită ca prioritate decît de imperativul păcii — nu este rodul unei preferințe subiective, ci concluzia, adevărul științific la care a ajuns în urma unei vaste experiențe, a unei profunde meditații, bazată pe cunoașterea realităților contemporane și pe sesizarea cu acuitate a tendințelor ascunse sau mai puțin evidente din economia mondială, bîntuită frecvent de crize din ce în ce mai grave“.

Expresie a stimei și prețuirii de care se bucură pe plan mondial opera secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, a interesului viu pe care-l suscită în cercurile largi ale opiniei publice sînt numeroasele culegeri tematice alcătuite peste hotare sau traduse după cele apărute în țară și publicate pe toate continentele. Concomitent, într-o serie de țări a fost editat un număr mare de cărți, tematica lor fiind axată atît pe probleme ale construirii socialismului în România, cît și pe cele de mare actualitate ale vieții planetei. Astfel, în Anglia au apărut pînă acum șase volume, în Republica Populară Chineză — patru, în Grecia — șaptesprezece, în India — optsprezece, în Italia — douăzeci și trei, în Japonia — șase, în Pakistan — șapte, în Turcia — cinci. Dintre acestea, în Italia se remarcă seria celor douăsprezece vo-

lume de *Scrieri alese*, începută în 1971 și continuată pe aceeași structură tematică, an de an, până în 1983, în India o serie de mai multe volume pe probleme de politică internă a României, în Grecia seria de cinci volume intitulată *România și lumea contemporană*.

Apariția acestor volume a fost marcată de conferințe de presă și ample prezentări, la care au participat cunoscute personalități politice și științifice din țările respective. Astfel de manifestări prilejuiesc exprimarea unor opinii competente cu privire la bogatul conținut de idei al operelor publicate și la semnificația lor. În cadrul unei asemenea manifestări, deputatul italian Alberto Ciampaglia, membru al Direcțiunii Partidului Socialist Democratic Italian, arăta : „Oameni politici, dar și opinia publică mondială au urmărit și urmăresc cu deosebit interes politica externă promovată de președintele Nicolae Ceaușescu, care a căutat întotdeauna să depășească handicapul împărțirii lumii în blocuri opuse. Totodată, doresc să subliniez dinamismul politicii șefului statului român, care are capacitatea și forța de a promova cu consecvență poziția sa în favoarea destinderii“. În încheiere, deputatul italian conchidea : „În acest fel interpretăm opera președintelui Nicolae Ceaușescu ca o operă de pace, de fraternitate, de realizare a celui bun absolut care este libertatea lumii, înțelegerea între popoare“. Dr. Antonio Sarubbi, profesor la Universitatea din Napoli, aprecia, cu același prilej, că „Importanța scrierilor lui Nicolae Ceaușescu rezidă în marea vitalitate a politicii promovate de domnia sa, în importanța deosebită pe care o acordă dezvoltării economice a țării, adâncirii procesului de democratizare, apărării independenței și suveranității naționale“.

Este larg remarcat peste hotare faptul că opera filozofică și social-politică a secretarului general al partidului nostru constituie un răspuns științific fundamentat și verificat în practica României socialiste la toate marile probleme care frământă astăzi omenirea. Pe planul politicii interne, scrierile sale constituie un program limpede și realist de construire a societății socialiste, societate care reprezintă singura soluție istorică pentru prezent și viitor. „Dovedind o adâncă înțelegere a istoriei, a tendințelor și direcțiilor dezvoltării economice și sociale a României — scrie profesorul indian S. S. Mohapatra, în prefața la lucrarea *România și președintele Ceaușescu*, apărută în 1980, în limba hindu —, președintele Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție importantă la definirea și delimitarea etapelor construcției socialiste pe pământul României și, în special, la elaborarea conceptului societății socialiste multilateral dezvoltate“.

Exemplul concret al României, care, în mai puțin de o jumătate de secol, a traversat mai multe etape istorice, atingând noi și noi culmi în dezvoltarea sa economică, socială, culturală, este nu numai prezentat, ci și teoretizat științific. În scrierile sale, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că toate transformările prin care a trecut țara noastră, poporul român, toate victoriile dobândite nu ar fi fost posibile fără existența partidului revoluționar, înarmat cu un program științific, bazat pe experiența istorică a mișcării noastre muncitorești, cu o tactică și o strategie adecvate fiecărei etape, corespunzător realităților țării. Partidul Comunist Român — organism viu, în continuă transformare și adaptare la condițiile concrete — este continuatorul pe un plan superior al luptelor de veacuri ale poporului nostru pentru libertate și dreptate socială și națională, este cel care a preluat steagul bătăliei de la partidul politic al clasei noastre muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe această bătălie și, în același

timp, a realizat programele propuse atât în 1893, cât și în 1921. Este un înalt exemplu de consecvență politică, de clarviziune în abordarea și îndeplinirea marilor sarcini propuse și, totodată, o cheazășie a faptului că programele elaborate în ultimii ani și care deschid noi perspective de dezvoltare armonioasă a întregii țări se transformă și se vor transforma în realitate.

Forțele progresiste de pe diverse meridiane ale lumii, clasa muncitoare din diferite țări se confruntă cu numeroase probleme deosebit de grele, care se cer rezolvate. Ele își caută armele teoretice pentru ieșirea din impasul în care se află lumea nesocialistă. Dezvoltarea creatoare, în condițiile concrete ale României și ale situației politice internaționale contemporane, a tezelor socialismului științific, îmbogățirea acestora de către secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, constituie un sprijin în lupta mișcării muncitorești, progresiste internaționale pentru edificarea unei lumi a dreptății și libertății. Tocmai această receptare a marxismului ca știință în continuă interdependență dialectică cu epoca, cu omul a atras în mod deosebit atenția. Referitor la aceasta, profesorul universitar Ram Naresh Trivedi, șeful Departamentului de științe politice de la Universitatea Ranchi din India, prezentând cartea : *Nicolae Ceaușescu. O viață de un dinamism fără seamăn, dedicată cauzei slujirii poporului român, păcii și colaborării internaționale* (Delhi, 1978), subliniază că președintele Nicolae Ceaușescu „nu a acceptat niciodată o interpretare rigidă, dogmatică a marxismului, valabilă pretutindeni. În gândirea sa, socialismul este conceput ca o filozofie atât de dinamică și de vie, încât trebuie să corespundă situațiilor specifice din diferite țări, condițiilor istorice diferite“. Iar Sheila Kaul, om politic indian, care a prefăcut culegerea *Nicolae Ceaușescu despre calitatea vieții*, scrie : „O importantă idee din gândirea președintelui Nicolae Ceaușescu este aceea că omul reprezintă elementul central în socialism și că întreaga activitate socială trebuie orientată astfel încât să asigure cele mai bune condiții materiale și să permită realizarea deplină a personalității umane“.

O societate pentru poporul suveran în propria sa patrie, o societate liberă, care se dezvoltă în pace, dezvoltându-și toate potențele creatoare, conlucrând activ cu celelalte popoare iubitoare de pace și înțelegere — acesta este idealul consecvent promovat de marele reprezentant al națiunii noastre. Este tocmai ceea ce remarcă și scriitorul suedez Per Olof Ekström, autorul cărții *Ceaușescu și România. Omul și patria sa* (1977) ; „Dorința de a relata despre activitatea și personalitatea lui Nicolae Ceaușescu m-a determinat să aprofundez atât biografia sa, cât și istoria României. Mi-am dat repede seama că politica internă și externă promovată de comunistul, românul și conducătorul de stat Nicolae Ceaușescu se înscrie în liniile tradițiilor milenare ale acestui popor atât de iubitor de libertate [...]. În România noțiunea de tradiție are semnificație mai mare decât în multe alte țări, inclusiv tradiția luptei cu toate mijloacele pentru independență națională. Firul roșu al tuturor etapelor istorice continuă în era nouă, socialistă. Strădanii românilor de a afirma toate expresiile culturii naționale au fost eroice. Acest «fir roșu» se numește «lupta pentru libertate», iar obiectivele acestei lupte au fost întotdeauna autonomia, suveranitatea și independența“.

Cu o deosebită rodnicie s-a aplecat secretarul general al partidului asupra istoriei patriei, luminând de la cele mai înalte orizonturi științifice substanța însăși a acesteia, trăsăturile și momentele de prim-plan care au

jalonat evoluția poporului nostru de-a lungul timpului în vatra sa strămoșească de viață. Numeroasele lucrări pe care le-a consacrat trecutului poporului se constituie în adevărate analize ale procesului devenirii acestuia din vremea lui Burebista, făuritorul statului dac centralizat și independent, pînă în epoca noastră, cînd socialismul și-a desfășurat larg aripile în spațiul carpato-dunărean-pontic.

Culegeri cuprinzînd scrierile istorice ale președintelui României au fost alcătuite și publicate în Italia, Grecia, Brazilia și în alte țări. De asemenea, în culegeri cu o tematică mai largă au fost reproduse numeroase pagini despre istoria poporului nostru din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, constituindu-se, toate, în veritabile tratate de istorie, care duc peste hotare faima luptei și vitejiei acestor meleaguri. Istoricul și scriitorul brazilian Atico Vilas-Boas da Mota, bun cunoscător al limbii române, scrie, în prefața la cartea *Momente din istoria poporului român reflectate în opera președintelui Nicolae Ceaușescu* (Brazilia, 1984) : „Istoria contemporană a României nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea trecutului său și nu va putea fi analizată dacă nu se ține seama de personalitatea președintelui Nicolae Ceaușescu, de activitatea sa pe scena politică internă și externă“.

Tematica volumelor care înmănușează scrierile secretarului general al partidului editate în străinătate este diversificată. Cele mai numeroase sînt culegerile tematice consacrate politicii externe pe care România socialistă, în frunte cu președintele său, o promovează cu deosebită consecvență și cu un remarcabil realism. Unele dintre aceste culegeri oglindesc ansamblul politicii externe, altele abordează monografic un aspect sau altul, realizînd o imagine integrală a pozițiilor românești în materie.

Politica externă promovată de România socialistă este o politică profund principială, dinamică și constructivă, fundamentată pe idealurile nobile ale libertății și independenței, păcii, înțelegerii și colaborării cu toate popoarele, idealuri care au însușit dintotdeauna poporul român și care-și găsesc în anii socialismului deplina afirmare. În zilele noastre, cînd, după cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, situația internațională cunoaște o agravare deosebită, cînd tensiunile și pericolele ce amenință pacea ating cote foarte ridicate, cînd în Europa și în alte zone ale lumii se acumulează noi arme ce amenință însăși existența planetei, în conștiința popoarelor găsesc un deosebit ecou, prin realismul și luciditatea lor, acțiunile energice, propunerile constructive ale președintelui României.

Nu există domeniu al realităților internaționale în care tovarășul Nicolae Ceaușescu să nu-și fi exprimat cu competență și clarviziune poziția, aducînd soluțiile de supremă eficiență practică, în interesul popoarelor. „Mi-au rămas în minte cunoașterea extraordinară, modul aprofundat în care tratează președintele Nicolae Ceaușescu problemele internaționale — declara secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, Hávier Perez de Cuellar —. Este extrem de impresionant a vedea cît de interesat se dovedește în pacea lumii și înțelegerea dintre națiuni“. În 1976, acad. Constantin Tsatsos, pe atunci președintele Republicii Elene, scria, în prefața la culegerea *Nicolae Ceaușescu — Pace și colaborare în Balcani și în întreaga lume* : „Sîntem datori să apreciem în mod deosebit felul în care această personalitate politică proeminentă, rămînînd credincios teoriei sale filozofice, concepe problemele internaționale atît de larg, cu asemenea înțelegere a realității istorice și cu atîta justete și umanism“. Iar în 1983, cînd a apărut în Australia culegerea intitulată *România și lumea*.

Nicolae Ceaușescu — Cuvîntări și scrieri, Al. Grasby, om politic australian, afirma : „Această carte eu aş numi-o cartea curajului și a independenței. A gândi și a acționa independent într-o lume în care este foarte greu să îți menții independența — aceasta conferă un prestigiu mondial președintelui Nicolae Ceaușescu“. Este mai mult decît grăitor că, pe una dintre copertile acestei cărți, sînt înscrise cuvintele mai înainte menționate ale secretarului general al O.N.U.

O prezentare sugestivă a virtuților de mare strateg politic ale conducătorului partidului și țării noastre face dr. A.S. Kanovah, în cartea sa *Președintele Ceaușescu și România*, apărută în Mauritius, în 1983. „Președintele Nicolae Ceaușescu — scrie el — oferă un minunat exemplu de promovare constantă și fermă, de apărare a intereselor poporului său, de implicare directă în nobila activitate de dezvoltare a relațiilor de prietenie și cooperare cu toate țările, de soluționare a problemelor majore ale omenirii pe baze noi, de înaltă principialitate [...]. Președintele Nicolae Ceaușescu, caracterizat de un pătrunzător simț al istoriei, de o incomparabilă capacitate de a sintetiza strălucit fenomenele și tendințele majore ale vieții internaționale, oferă un sistem de gândire și acțiune deschis la nou, definit de o analiză atentă și multilaterală, liberă de orice scheme și dogme, a elementelor și proceselor politice și economice mondiale“. În prefața culegerii intitulată *Nicolae Ceaușescu : Procese și tendințe fundamentale ale dezvoltării mondiale contemporane*, apărute în Pakistan (1980), se relevă : „Aportul președintelui României, în epoca actuală, la descifrarea semnificației marilor mișcări și mutații ale lumii contemporane este inestimabil. Bazîndu-se pe o analiză obiectivă, științifică, președintele Nicolae Ceaușescu descrie adevărata imagine a timpurilor noastre. Domnia sa oferă răspunsuri marilor întrebări și probleme ce confruntă omenirea și se pronunță ferm în favoarea necesității de a transforma lumea actuală într-una nouă, pe baze revoluționare. Gîndirea domniei sale exprimă clar preocuparea și optimismul cu privire la capacitatea forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor de a opri cursul periculos al evenimentelor, de a-și impune voința în lupta împotriva politicii de dominație și exploatare a națiunilor mici de către cele mari, împotriva tendințelor hegemoniste de divizare a lumii în sfere de influență, pentru dezvoltarea lor independentă, pe calea progresului economic și social“.

Numeroși oameni politici, personalități dintr-un mare număr de țări scot în relief deosebita însemnătate a principiilor de relații între țări și popoare fundamentate și promovate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, principii care se bucură de un uriaș prestigiu în rîndurile popoarelor, de o reputată recunoaștere internațională. Scriitorul și publicistul egiptean El-Sayed Farag Fuad, autorul cărții *Ceaușescu — eroul României* (1979), subliniază că „Președintele Nicolae Ceaușescu este unul dintre cei mai de seamă gînditori și oameni de acțiune în viața internațională, remarcîndu-se prin contribuția adusă la întărirea colaborării între statele lumii [...]. Politica externă a României se bazează pe concepte ferme și clare, în fruntea lor situîndu-se colaborarea cu toate statele, fără deosebire de orînduirea lor social-politică, respectul independenței și suveranității naționale, al dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, suverană, fără nici un amestec în treburile interne, al egalității depline în drepturi și avantajului reciproc, condamnarea agresiunii, a folosirii forței și amenințării cu forța, a tuturor formelor de dictat și dominație în relațiile dintre state“. Theodor Katrivanos, cunoscut om politic din Grecia, care a prefătat și a prezentat numeroase culegeri din scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu

apărute în țara sa, atent analist al politicii partidului și statului nostru, relevă, în prezentarea lucrării sale *Nicolae Ceaușescu. Democratizarea relațiilor internaționale* (1978), că, „Potrivit concepției conducătorului României, democratizarea relațiilor internaționale trebuie să cuprindă atât latura economică, cât și cea politică, avînd în vedere strînsa interdependență care există astăzi între ele [...]. Țările mici și mijlocii, țările în curs de dezvoltare și nealiniat sînt chemate, în concepția conducătorului român, să joace un rol cît mai dinamic în consolidarea noilor principii ale relațiilor dintre state, pornind de la răspunderea istorică ce le revine pentru viitorul omenirii“.

În lucrarea *Nicolae Ceaușescu — efortul de a crea o Românie modernă*, apărută la Londra, în 1978, și consacrată politicii promovate de țara noastră, de președintele ei, Stan Newens, publicist de renume și membru al Camerei Comunelor din Marea Britanie, afirmă că „Ideile președintelui Ceaușescu sînt de un interes aparte, întrucît ele reprezintă o bază intelectuală pentru adoptarea unei politici independente [...]. Existența unor sisteme sociale diferite nu este, după părerea sa, un obstacol serios. Din punctul său de vedere, fundamentală este aprecierea că nici un stat nu are dreptul de a interveni în afacerile interne ale altui stat“.

Actualitatea acestei teze consecvent promovată de România socialistă, de președintele ei a fost accentuată și cu prilejul apariției în Austria, în 1983, a culegerii *Nicolae Ceaușescu. Strategia politică a rațiunii*. Referindu-se la conținutul scrierilor tovarășului Nicolae Ceaușescu incluse în volum și, în general, la coordonatele politicii externe românești, prof. dr. Viktor Heller, ministru federal, spunea : „Folosindu-se de toate căile posibile, președintele Ceaușescu militează pentru coexistență pașnică și cooperare între popoare. Nu există nici o alternativă realistă la coexistență și colaborare pașnică, ci doar aparenta alternativă a războiului rece și a confruntării, care ne-ar aduce, însă, pe noi toți, în mod inevitabil, la catastrofă. Președintele Nicolae Ceaușescu se dedică acestei sarcini — coexistența pașnică și dezvoltarea cooperării. Existența unor sisteme social-economice diferite nu constituie un obstacol în calea dialogului între oameni, ea nu trebuie să îngreuneze și să facă imposibilă conviețuirea pașnică. În această direcție, activitatea depusă de președintele Ceaușescu are o mare însemnătate“.

Un larg ecou au cunoscut și cunosc în opinia publică internațională tezele tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rezolvarea problemelor litigioase pe calea tratativelor, a discutării sincere și deschise a tuturor problemelor. „Președintele Nicolae Ceaușescu — se spune în prefața lucrării *Nicolae Ceaușescu — o viață de luptă*, apărută în Pakistan, în anul 1980 — oferă un sistem de gândire și acțiune deschis spre nou, spre examinarea atentă și multilaterală a elementelor, fenomenelor, proceselor internaționale — pe baza contactelor directe cu realitățile politice din cele mai diverse zone geografice, a dialogului continuu cu conducători de state și guverne, șefi de partide politice de pe toate meridianele globului — în vederea adoptării de măsuri pentru soluționarea marilor probleme cu care se confruntă omenirea“.

După cum se știe, tovarășul Nicolae Ceaușescu acordă o importanță primordială problemelor securității europene, pe care le analizează în strînsă corelare cu problemele dezarmării și ale păcii generale. În locul arsenalelor de arme distrugătoare răspindite pe întregul continent, în locul înarmării, propune dezvoltarea colaborării și cooperării în domenii cum sînt cercetarea științifică și tehnologică, cultura și arta, viața economică,

pentru prosperitatea și progresul tuturor popoarelor. Prin glasul președintelui său, România socialistă a făcut numeroase propuneri constructive, atât în cadrul organizat al diferitelor conferințe europene, cât și în cadrul contactelor diplomatice bilaterale la nivel de șefi de state și guverne vizînd securitatea europeană pe plan general, dar și zonal. În concepția sa, crearea unor zone denuclearizate în Mediterana și în Balcani, reducerea stocurilor de armament, retragerea și distrugerea rachetelor amplasate în diferite țări europene, retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor țări sînt acțiuni în spiritul angajamentelor asumate la Helsinki, reprezentînd pași pe calea asigurării că Europa nu se va transforma din nou într-un teatru de război.

Aceste înalte principii și soluții au avut și au o largă audiență pe plan internațional. Așa cum releva scriitorul și omul politic elen Evangelos Averoff-Tossitsa, în prefața la cel de-al treilea volum din seria *Nicolae Ceaușescu — România și lumea contemporană* (1979), „O constantă a politicii externe românești este preocuparea președintelui Nicolae Ceaușescu de a se pune în funcțiune un sistem trainic de securitate europeană. Documentele oficiale, poziția exprimată în reuniuni internaționale evidențiază importanța deosebită a înfăptuirii securității și a dezvoltării bunei colaborări în Europa, a traducerii în viață a angajamentelor asumate de toți semnatarii prin Actul final de la Helsinki“. Iar în prefața la al patrulea volum din aceeași serie, președintele elen Andreas Papandreu exprima un gînd ce aparține, deopotrivă, țării sale și tuturor statelor din zona balcanică : „De o însemnătate deosebită pentru poporul elen este politica activă a României pentru dezvoltarea colaborării multilaterale în Balcani și transformarea lor într-o zonă a păcii, pe fundamentul principiilor egalității, al respectării independenței și drepturilor suverane ale fiecărei țări“.

În țările din această zonă au apărut, de altfel, mai multe culegeri din scrierile președintelui Nicolae Ceaușescu consacrate acestei probleme, în care sînt expuse și subliniate pe larg tezele politicii externe românești, argumentate prin puterea faptelor concrete — relațiile bune, în continuă dezvoltare, ale țării noastre cu toate statele balcanice. Prezentînd culegerea *Pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a colaborării și păcii, liberă de arme nucleare*, apărută în Grecia, în 1984, secretarul general al Partidului Socialismului Democratic — Haralambos Protopapas — sintetiza astfel, în fața unui public alcătuit din oameni politici, savanți, scriitori, oameni ai muncii, esența politicii promovate de președintele țării noastre: „Ceea ce conferă o deosebită credibilitate poziției președintelui român este argumentarea sa constantă că realizarea colaborării balcanice nu constituie o aspirație unilaterală izolată, ci se înscrie în eforturile generale pentru securitate europeană. Președintele român înțelege colaborarea balcanică nu ca o tendință de creare a unui bloc, ci ca un mijloc de promovare a politicii independente a fiecărei națiuni“.

Una dintre marile probleme ale lumii contemporane este conflictul din Orientul Mijlociu. Încă din momentul izbucnirii lui, în urmă cu două decenii, președintele țării noastre a expus clar poziția românească în această problemă. Poziție fermă, științific fundamentată pe realitățile concrete din zonă, în strînsă corelare cu situația internațională, și mereu actuală, venind în interesul popoarelor direct interesate. În țările respective, a apărut o serie de culegeri din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu axate, prioritar, pe această temă.

Om politic de excepțională clarviziune, călăuzit de spiritul echității și al respectului față de toate popoarele, luptător activ pentru indepen-

dența și suveranitatea poporului său, dar și al celorlalte popoare, președintele României socialiste a militat și militează consecvent pentru aplicarea hotărîrilor Consiliului de Securitate al O.N.U. privind înțelegerea pașnică dintre statele în conflict pe baza tratativelor, pentru dreptul inalienabil al poporului palestinian de a-și făuri un stat propriu, liber și neatârnat. Toate aceste teze, expuse pe larg în cuvîntări, interviuri și rapoarte, caracterizate prin consecvența pozițiilor și realismul lor, au suscitât interesul și atenția oamenilor politici, ale opiniei publice internaționale. Scriitorul și publicistul egiptean El-Sayed Farag Fuad scrie, în paginile cărții sale, mai sus-citate, că „Președintele Nicolae Ceaușescu este un mare conducător al României și, totodată, joacă un rol deosebit în desfășurarea evenimentelor pe arena mondială contemporană. El a sprijinit și sprijină lumea arabă, și-a exprimat deschis și clar opiniile, a depus eforturi ferme și susținute pentru instaurarea unei păci drepte și durabile în Orientul Mijlociu, s-a pronunțat pentru încetarea ocupației israeliene asupra pământului arab, ca premisă indispensabilă a lichidării îndelungatului conflict arabo-israelian“.

În anul 1975 a apărut, la Beirut, culegerea intitulată *Lumea arabă de la Mashrek la Maghreb văzută de președintele Nicolae Ceaușescu* — antologie a scrierilor despre problemele acestei zone geografice și despre relațiile țării noastre cu statele arabe. În 1981, tot în Liban, a fost tipărită culegerea *Președintele Nicolae Ceaușescu și democratizarea relațiilor internaționale*, în prefața căreia citim : „Președintele Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o contribuție importantă și constructivă, care se bucură de o largă apreciere în Liban și pe plan internațional, la reglementarea globală, justă și durabilă a crizei din Orientul Mijlociu, în interesul păcii și securității popoarelor din această regiune și a tuturor națiunilor“.

În strînsă legătură cu problemele securității europene și ale stingerii focarelor de tensiune și conflict existente în lume este problema majoră a zilelor noastre — dezarmarea generală. Popoarele de pe toate continentele resimt din ce în ce mai acut povara cheltuielilor militare. Experiențele științifice deturnate de la scopul lor firesc — binele și propășirea omului — au dus la producerea a noi și noi tipuri de arme clasice, nucleare, chimice, a căror acumulare a pus deja de mult sub semnul întrebării viitorul omenirii. România, președintele Nicolae Ceaușescu militează consecvent și asiduu pentru oprirea cursei înarmărilor. În numele poporului român, Marea Adunare Națională, conducătorul partidului și țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au adresat, în repetate rînduri, popoarelor lumii, conducătorilor Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii scrisori și ape-luri — documente de valoare internațională — în care se fac propuneri realiste concrete pentru dezarmare, pentru reducerea cheltuielilor de înarmare și folosirea fondurilor aferente în scopuri pașnice, se argumentează că sumele astronomice cheltuite în scopuri de înarmare ar putea fi utilizate în interesul progresului și bunăstării popoarelor din țările subdezvoltate, țările în curs de dezvoltare, al milioanele de oameni ce mai luptă cu starea de înapoiere la care i-a supus exploatarea colonială și capitalistă.

Consecventă principiilor pe care le susține, țara noastră a luat măsuri de reducere a fondurilor destinate scopurilor militare. Din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, în noiembrie 1986 România a dat lumii întregi un elocvent exemplu de concordanță deplină între vorbe și fapte. Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România au hotărît reducerea unilaterală cu

5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare. Chemat să-și spună părerea în această importantă problemă, poporul român, în numele a tot ceea ce a înfăptuit și își propune să înfăptuiască, în temeiul drepturilor și îndatoririlor sale democratice, a spus, la 23 noiembrie 1986, în cadrul referendumului, un DA hotărît vieții și păcii. Votul din acea zi, exprimat de toți cetățenii, inclusiv de tinerii între 14 și 18 ani, a fost o nouă și grăitoare confirmare a adevărului că poporul român este un popor liber și stăpîn pe destinele sale, un popor strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de la care emană energia și lumina ce-i pun în mișcare toate resursele creatoare, toate forțele constructive.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la marea adunare populară a oamenilor muncii din Capitală consacrată dezarmării și păcii, care exprimă hotărîrea fermă a poporului român de a milita pentru dezarmare, pentru lichidarea armelor nucleare și clasice, a tuturor mijloacelor de distrugere, pentru înlăturarea definitivă a războiului din viața societății și pentru o politică de destindere și largă colaborare internațională, a produs un ecou de mare rezonanță în întreaga lume. Ziare și publicații din R.P. Chineză, R.D. Germană, Franța, R.S.F. Iugoslavia, Italia, Portugalia, Brazilia și din alte țări de pe toate continentele au prezentat pe larg inițiativa de pace a președintelui României, îmbrățișată în unanimitate de poporul român și au subliniat concordanța exemplară dintre vorbe și fapte în politica României. „R.S. România — relevă cotidianul nipon „The Japan Times“ — oferă un exemplu de ceea ce înseamnă a trece de la declarații la fapte în problema reducerii cheltuielilor militare în Europa [...]. O asemenea măsură exprimă concepția românească potrivit căreia securitatea unei țări nu depinde numai de puterea militară, ci și de dezvoltarea economică și tehnologică“.

În numele poporului român, președintele Nicolae Ceaușescu a salutat înțilnirile la nivel înalt între reprezentanții U.R.S.S. și S.U.A., tratativele inițiate în acest scop, exprimîndu-și speranța — care este a lumii întregi — că ele se vor solda cu rezultate concrete, benefice pentru pacea și liniștea omenirii.

În lucrarea sa *Destindere și dezarmare : punctul de vedere românesc*, apărută în Anglia, în 1983, publicistul britanic Robert Govender subliniază că „neobosita și constanta campanie a președintelui Nicolae Ceaușescu împotriva blocurilor militare, a terorii și șantajului nuclear a vitalizat în mare măsură conștiința antirăzboinică a popoarelor europene [...]. Militanții pentru pace, atît cei tineri, cît și cei în vîrstă, afirmă în etapa actuală ideii pe care președintele Ceaușescu le-a expus cu 15 ani în urmă“.

Aproape în același timp cu lucrarea mai sus-menționată, apăsarea, în Grecia, culegerea *Nicolae Ceaușescu — pace și dezarmare*, în a cărei prefață cunoscutul om politic elen Ilias Iliou scrie că „Președintele român vorbește în mod repetat și insistent despre uriașele și copleșitoare poveri, suportate cu greu de popoare, inclusiv de români, în condițiile accelerării cursei înarmărilor. Președintele român, însă, arată calea de urmat pentru îmbunătățirea generală a condițiilor de viață din întreaga lume. El arată că lumea are nevoie de o luptă deschisă, sinceră, pentru dezarmare și pace, pentru ca omenirea să-și asigure un viitor mai bun“.

32 Din experiența de veacuri a unui popor exploatat, avînd mari resurse naturale, dar rămînînd, secole în șir, în stare de subdezvoltare eco-

nomică din cauza împilărilor străine — cum a fost poporul român —, din corelarea acestei experiențe cu problemele și imperativele de actualitate, din analizele de adâncime asupra lumii contemporane și a perspectivelor ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat conceptul de o deosebită însemnătate privind instaurarea unei noi ordini economice internaționale. Președintele României propune, în locul cheltuielilor militare — dezvoltare economică și socială ; în loc de bombe și rachete distrugătoare — spitale și școli ; în loc de oprimare a țărilor și popoarelor — colaborare echitabilă, eşalonarea datoriilor externe contractate cu țările în curs de dezvoltare și anularea dobânzilor prevăzute pentru împrumuturile acordate acestor țări. În același timp, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază necesitatea eforturilor pe care trebuie să le facă popoarele din țările subdezvoltate pentru a atinge cote noi pe calea dezvoltării lor economice și sociale. „O nouă ordine economică internațională — scrie prof. dr. E. Masini, secretarul general al Federației mondiale pentru studierea viitorului, în prefața la culegerea *Nicolae Ceaușescu. Să schimbăm lumea. Pentru o nouă ordine internațională* (Milano, 1977) — este problema pe care președintele Nicolae Ceaușescu a avut clarviziunea politică de a o întrevedea ca o componentă determinantă a viitorului și nu numai a prezentului. Concepția șefului statului român este, înainte de toate, o deschidere de drum, cu obiective clare, menite să conducă la progresul general al poporului. Poziția României cheamă la un dialog deschis toate țările pentru a fi conștiente de necesitatea propriei independențe politice și economice, pentru obținerea căreia făurirea unei noi ordini economice este premisa fundamentală. Numai așa se va putea ajunge la eliminarea decalajelor dintre țările bogate și cele sărace, la pace și securitate internațională“. Prefațatorul culegerii *Nicolae Ceaușescu. România — realități și perspective*, editată în 1975, la Rawalpindi (Pakistan), relevă că „România nu a uitat de restul lumii, ci, dimpotrivă, ea se află printre acele țări care, prin relațiile cu țările în curs de dezvoltare, sprijină întărirea economiei acestora prin valorificarea resurselor naturale și umane proprii, contribuie la promovarea unei noi ordini economice internaționale. În afara ajutorului economic, cooperarea României a creat în rîndul țărilor în curs de dezvoltare marea pasiune a încrederii în sine și dorința de a consolida economia, bazîndu-se în primul rînd pe resursele țării. Acestea sînt motivele pentru care președintele Nicolae Ceaușescu se bucură de o înaltă apreciere în întreaga lume“.

În volumul *Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, despre noua ordine economică internațională — garanție a păcii și dezvoltării libere a popoarelor*, apărut în India, în 1979, profesorul dr. Ram Naresh Trivedi relevă că această concepție a președintelui României „nu numai că reține atenția oamenilor politici, economiștilor, cercetătorilor și publiciștilor de pretutindeni, grație esenței și coerenței ei, profunzimii și abordării cuprinzătoare a întregii problematice în esența ei, validității sale îndelungate, dar cîștigă pretutindeni admirația și stima, fiind, în același timp, un îndemn spre conștientizare și acțiune în beneficiul intereselor vitale ale tuturor națiunilor, al dezvoltării, al civilizației și progresului întregii umanități“.

Printre problemele politice mondiale cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a conferit dimensiuni noi, punîndu-le în lumina realităților concrete și analizîndu-le din perspectiva experienței istorice, este problema păcii. Faptul a fost remarcat în chip semnificativ de oamenii politici de peste hotare. M'Hamed Boncetta, secretar general al Partidului Istiqlal

din Maroc, sublinia, la conferința de presă prilejuită de editarea, în țara sa, a cărții *Nicolae Ceaușescu promotor al egalității popoarelor și statelor* (1981), că „Această misiune a orientării popoarelor lumii în direcția înțării păcii și dezvoltării cooperării nu poate fi asumată decât de un om de stat de talia președintelui Nicolae Ceaușescu, cunoscând interesul superior al societății umane și acționînd în folosul acesteia“.

Întreaga politică internă și externă concepută și promovată de președintele țării noastre este fundamentată pe ideea de pace și orientată în sensul păcii, obiectiv pe care — în condițiile actuale — lumea îl poate cuceri și impune. În numeroase cuvîntări și expuneri, secretarul general al partidului nostru arată că, spre deosebire de perioada interbelică, în care predominant era capitalismul, cu tendințele lui imperialiste, generatoare de războaie mondiale, în zilele noastre — cînd socialismul a triumfat pe o mare parte a globului și cucerește noi poziții prin libera opțiune a popoarelor — stă în puterea opiniei publice mondiale să-și impună voința de pace. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a redimensionat noțiunea de pace, a demonstrat că ea înseamnă nu numai absența confruntărilor militare dintre state sau grupări de state, ci implică însăși ideea de existență suverană a națiunii, de dezvoltare multilaterală a ei. Ziaristul olandez Jehan Kuypers, autorul lucrării *Nicolae Ceaușescu — un militant realist al timpurilor noastre pentru dezarmare și pace*, apărute în Olanda, în 1983, scrie că „filozofii și sociologii au reflectat îndelung asupra mijloacelor cu care se poate realiza pacea. Concepția președintelui Ceaușescu evidențiază că națiunea este sufletul unui popor și că ea trebuie să-și mențină caracteristicile sale individuale. Suveranitatea este legată în mod strîns de dreptul de a trăi în libertate. Unitatea națională constituie o garanție pentru această libertate“.

Popoarele — subliniază, în lucrările sale, tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă forța uriașă care poate și trebuie să impună pacea, dar, în același timp, oamenii de stat au datoria de a conlucra la pacea lumii. „Gîndirea președintelui Nicolae Ceaușescu — scria Ilias Iliou, președintele Uniunii Democratice de Stînga (E.D.A.) din Grecia, prezentînd volumul *România, Ceaușescu* (Atena, 1982) — este călăuzită de credința că datoria principală a conducătorilor epocii noastre, din toate țările și indiferent de orînduirea socială, este apărarea păcii și securității țărilor lor și a lumii întregi și, în acest cadru, trebuie să se consolideze independența fiecărei țări, fără amestecul unei alte puteri în treburile interne, precum și egalitatea țărilor, indiferent de mărimea lor. Acesta este temeiul strădaniilor lui insistente pentru apropierea tuturor popoarelor“.

Una dintre componentele esențiale ale conceptului de pace în viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, izvorită din umanismul profund și definitiv al gîndirii și acțiunii sale, este considerarea păcii ca un drept al omului și, mai mult decât atît, egală cu viața însăși. În acest sens, secretarul general al E.D.A., Theodor Katrivanos, remarcă, în prefața culegerii *Nicolae Ceaușescu : Dreptul la viață — dreptul la pace*, apărută în ianuarie 1986, la Editura „Krinos“ din Atena : „Conducătorul României relevă cu consecvență că dreptul la viață se află într-o corelație indisolubilă cu dreptul la pace, considerate ca expresie majoră a dinamicii instituției drepturilor omului și ale națiunilor“. Iar Constantin Mitsotakis, președintele Partidului Noua Democrație, accentuează remarca de mai sus, arătînd că „Titlul acestei cărți deosebite relevă convingător că, fără asi-

gurarea dreptului omului la viață, toate celelalte drepturi nu au nici un sens, ele fiind automat anulate”.

Răspunzînd celor care perorează neîncetat pe tema drepturilor omului, dar, în fapte, încalcă cele mai elementare dintre aceste drepturi, președintele României socialiste a demonstrat și demonstrează că primul și esențialul drept al omului este dreptul de a trăi. Viața omului, viața a tot ce a creat el de milenii trebuie în primul rînd apărute. Volumul *Filozofia păcii în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, editat în Belgia, în 1986, de publicistul Jacques Frennet, pune în evidență cu putere această idee. Prezentîndu-l, la începutul anului 1986, într-o adunare publică, Isabella Adriaenssens, președinta Asociației culturale „Dacia” din această țară, spunea : „Întreaga bogăție de valori culturale create de-a lungul secolelor de popoarele noastre, toată civilizația milenară a omenirii ar dispărea, însă, dacă ar izbucni un nou conflict mondial, deoarece în lumea noastră suprasaturată de arme, îndeosebi nucleare, o asemenea conflagrație ar determina o distrugere totală. Tocmai de aceea noi apreciem atît de mult politica de pace a președintelui Nicolae Ceaușescu, politică pe care o promovează cu atîta stăruință. Este unul dintre acei conducători politici care acționează cu trup și suflet pentru pace și cooperare între națiuni. Pentru președintele Ceaușescu pacea nu este o utopie, dimpotrivă, ea reprezintă o problemă fundamentală a întregii omeniri”.

Toate aceste cărți, care cuprind concepțiile filozofice și social-politice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, sînt făclii ce duc în lume experiența dobîndită de poporul român în îndelungata și frămîntată sa istorie și sintetizată într-o politică lucidă, clară realistă și consecventă, promovată astăzi de conducătorul partidului și țării noastre în interesul poporului român, al colaborării cu toate popoarele, în folosul păcii. „Este o mare fericire cînd o națiune care luptă pentru viitorul ei poate să-și găsească cel mai potrivit conducător, în momentul cel mai potrivit” — spunea omul politic Yigal Allon cu prilejul apariției, în Israel, în 1976, a lucrării *Ceaușescu al României*. Dar această fericire este și mai mare, cînd acest conducător militează nu numai pentru poporul al cărui fiu este, ci contribuie la propășirea întregii omeniri, la orientarea ei pe calea progresului social și economic, deschizîndu-i larg perspectivele socialismului și comunismului, perspectivele făuririi unei noi istorii — a frăției, a bunăstării generale în condiții de colaborare și pace”. Pentru că, așa cum spunea Joannis Zigdis, președintele Uniunii Centrului Democratic din Grecia, atunci cînd se referea la culegerea *Nicolae Ceaușescu : Dreptul la viață — dreptul la pace*, apărută în țara sa, în 1986, „istoria, judecătorul suprem al faptelor umane, va consfinți, în paginile sale, care nu pot fi șterse niciodată, rolul și locul președintelui Nicolae Ceaușescu”. Acest rol și acest loc cu adevărat istorice sînt conferite de geniala operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de personalitatea proeminentă a conducătorului și gînditorului revoluționar care întruchipează în modul cel mai strălucit o țară și înscrie cu litere de aur o epocă în istorie.

VALENTINA POPOVICI

1877 – MOMENT DE EXCEPȚIONALĂ ÎNSEMNĂTATE ÎN LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU LIBERTATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ

ION POPESCU-PUȚURI

Poporul român sărbătorește, la 9 mai 1987, împlinirea a 110 ani de la proclamarea independenței de stat absolute a României, moment care, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, „a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmând cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său”¹.

Face parte această zi măreață din lungul șir de fapte de glorie ale neamului românesc, toate realizate prin forțe proprii și care se constituie în trepte succesive spre făurirea României comuniste de mîine.

Stă scris în hronicul vremii, cu litere de aur, că în glorioasa istorie a poporului român, lupta pentru apărarea dreptului sacru la dreptate și libertate, pentru unitate și neatîrnare constituie o permanență definitorie a existenței și devenirii sale, că ea este „suma vieții noastre istorice”, după fericita expresie a lui Mihai Eminescu. Făuritori ai unei străvechi, trainice și originale civilizații în vatra strămoșească a Daciei lui Dromichaites, Burebista și Decebal, românii au fost siliți de împrejurări vitrege să înfrunte, de peste 2 500 de ani, nenumărate năvăliri pentru a-și asigura ființa de sine stătătoare pe pămîntul unde s-au format ca popor și unde au locuit și locuiesc neîntrerupt. Însăși constituirea formațiunilor statale românești, de tip medieval, apoi centralizarea lor în statele feudale Țara Românească, Moldova, Transilvania, Dobrogea s-a realizat prin luptă îndîrjită împotriva cotropitorilor. De aceea, lupta pentru independență și unitate constituie trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale.

Stau mărturie rezistența opusă de viteji voievozi, precum Gelu, Glad și Menumorut, Petru, Asan și Ioniță, Litovoi, Basarab I și Bogdan I, împotriva expansiunii unor puternice regate ale timpului, marile bătălii purtate de renumiți domnitori, ca Mircea cel Mare, Dan al II-lea,

Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul. „Țara noastră românească nu fu niciodată supusă cu sabia“² — scria marele revoluționar și patriot Nicolae Bălcescu, sintetizînd cu strălucire un atribut fundamental al evoluției istorice a neamului românesc.

La Posada și Rovine, la Cîmpul Pîinii și Vaslui, la Călugăreni și Jiliște, în Cetățile Cîmpulungului, Curtii de Argeș, Sucevei, Țirgoviștei, Neamțului, Bistriței, Ciceului, Hunedoarei, Chilie, transformate în puternice bastioane, strajă în calea năvălitorilor, în munții și codrii noștri — frați ai românului, după cum îi consideră Mihai Eminescu — s-au scris nepieritoare pagini de eroism și dăruire sub stindardul libertății și neatrîrnării³. Masele de truditori ai pămînturilor acestor meleaguri au alcătuit, în vremuri de restriște, „oastea cea mare“, care semnifica atît de minunat ridicarea generală în apărarea țării, au dus greul bătăliilor pentru independența și unirea țărilor române.

Epopeea populară armată a fost însoțită de o constantă și rodnică activitate diplomatică, caracterizată prin înțelepciune, sprijin acordat prietenilor, fidelitate față de angajamentele asumate, hotărîre în acțiune. Obiectivul esențial al acestei vaste activități a fost, dintotdeauna, păstrarea ființei statale, înfăptuirea unității, apărarea independenței și integrității țării. Mutațiile intervenite de-a lungul vremurilor în echilibrul raporturilor dintre statele vecine nouă au impus politici externe românești o urmărire atentă a dinamicii vieții internaționale, o acțiune definită prin realism și luciditate, care a avut ca unic și permanent obiectiv salvagardarea statului și a instituțiilor sale tradiționale. Tratatelor de alianțe politice și comerciale, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat, de-a lungul vremurilor, dincolo de declarațiile omagiale specifice feudalismului european, puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cîrmui după propriile legi și întocmiri. „Neatrîrnarea noastră a fost pururea reală — aprecia, cu deplin temei, Mihai Eminescu —, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din cînd în cînd, nu prin alt drept, ci prin excese și abuzuri de putere“.

Domnitori animați de un profund patriotism au înțeles că, pentru menținerea și consolidarea independenței, se impunea făurirea frontului comun al țărilor române — orientare politică ce reliefa cu putere legăturile organice între toate teritoriile românești. De-a lungul multor veacuri de lupte, suferințe și împliniri, mai presus de hotare vremelnice, mai presus de împrejurări vitrege, de năvăliri și asuprairi străine, s-a situat conștiința unității și solidarității neamului românesc, „unit în cuget și simțiri“, prin forța adîncă a legăturilor economice, a identității instituțiilor politice, prin puterea tradițiilor spirituale comune, dobîndite și păstrate cu dragoste fierbinte. În focul luptei întregului popor pentru libertate s-a conturat tot mai clar necesitatea unității politice a țărilor române, obiectiv realizat pentru scurt timp, în 1600, de Mihai Viteazul, voievodul care a reîntrupat, pe temeiul comunității de teritoriu, de limbă și de viață spirituală, al originii etnice comune, vechea Dacie independentă.

² N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I, București, 1940, p. 263.

³ Ion Popescu-Puțuri, *Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suveranității și independenței patriei*, în „Anale de istorie“, anul XX, nr. 1/1976, p. 16—23.

„O patrie mare și independentă“ a fost și a rămas și în continuare gândul unanim, ce va deveni faptă măreață și viguroasă împlinire. Urmind pilda luminoasă a vrednicilor înaintași, în zorii erei moderne a istoriei patriei, generația lui „Horea Rex Daciae“, la 1784, a lui Tudor din Vladimiri la 1821, a revoluționarilor de la 1848, care au strigat, la Blaj, într-un glas cu poporul, „Noi vrem să ne unim cu Țara“, ca și aceea a făuritorilor Unirii din 1859 au reunit, sub steagurile libertății sociale și naționale, masele de luptători pentru deplina noastră suveranitate, spre a realiza, cum scria, în 1848, ziarul „Pruncul român“, „un singur stat, o singură nație, o singură Românie liberă, mare și puternică“. S-a dovedit atunci, în 1859, exactitatea viziunii lui Nicolae Bălescu, cel care scria că poporul român avea, după 1848, de înfăptuit „alte două revoluții“ — una pentru „unitatea națională“ și alta, realizată în 1877—1878, pentru „independență națională“, pentru redobândirea, prin luptă, a drepturilor depline ale românilor asupra uneia și aceleiași patrii libere, unite, suverane ⁴.

Se poate afirma, deci, că o istorie îndelungată lucrase temeinic pentru ca acest mare ideal să-și afle împlinirea, anul 1877 ilustrând grăitor trecerea de la conștiința dreptului românilor la neatîrnare deplină, la transpunerea lui în viață.

Este cunoscut faptul că, în conformitate cu tradițiile noastre istorice, de excludere a războiului ca mijloc de rezolvare a diferendelor cu alte state, guvernul român a încercat să obțină, în condițiile ascuțirii crizei orientale în anii 1875—1877, recunoașterea independenței absolute a țării prin mijloace pașnice, folosind căi diplomatice. Mărturie în acest sens stă memoriul înaintat, la 16 iunie 1876, de Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României, în numele guvernului român, către Poarta otomană, document ce a fost făcut cunoscut, prin agenții noștri diplomați, și cabinetelor puterilor europene garante — Franța, Anglia, Germania, Italia, Rusia, Austria — de la care se aștepta sprijin pentru cauza poporului român. Între altele, memoriul revendica : recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice de România, inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea exactă a frontierei româno-otomane, admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic. Sint, deci, revendicări ce vizau recunoașterea, de către Imperiul otoman, a statutului țării noastre de deplină independență. Mai mult chiar, memoriul preciza că, în caz de respingere a demersului românesc, statul român se considera îndreptățit a părăsi poziția de neutralitate, pe care se situase pînă atunci, față de conflictul din Balcani, conflict determinat de începutul luptei de eliberare a popoarelor balcanice sud-dunărene de sub dominația otomană.

Refuzul Porții otomane de a da curs cererilor drepte ale României, ca și indiferența, în unele cazuri chiar ostilitatea cu care unele mari puteri au primit memoriul lui Kogălniceanu, au închis calea dorită de români, a obținerii neatîrnării prin metode pacifice, deschizînd-o pe aceea a fortării guvernului otoman, prin luptă deschisă, să recunoască independența absolută a României.

Acesta a fost sensul declanșării contactelor diplomatice cu Rusia țaristă, ce pregătea un nou război în Balcani, contacte inaugurate în septembrie 1876 la Livadia, în Crimeea. Hotărîrea țării noastre de a-și

dobîndi, prin forțe proprii, independența absolută avea să se manifeste cu și mai multă vigoare după adoptarea noii constituții turcești, alcătuită de Midhat pașa, prin care, ignorîndu-se drepturile istorice ale românilor, înscrise de veacuri în Capitulații și recunoscute de puterile garante, România era considerată „provincie privilegiată” a Imperiului otoman, act ce presupunea desființarea statului nostru național. Pe fondul unei adînci nemulțumiri existente în țară, ca urmare a nesocotirii drepturilor noastre suverane, Adunarea deputaților și Senatul au exprimat protestul energetic al țării, iar primul ministru I. C. Brătianu a declarat că „Nici-odată sabia lungă a lui Baiazet și Mahomet nu a putut să pătrundă pînă în munții României unde cutează astăzi să străbată Midhat pașa prin constituțiunea lui”⁵. Actul de demnitate al forurilor legislative, scria, la 24 decembrie 1876, ziarul „Românul”, exprima „simțămîntul unanim al tuturor românilor”.

În aceste condiții, la 4 aprilie 1877 s-a semnat Convenția politică și militară româno-rusă, prin care țara noastră, în schimbul garantării apărării și menținerii integrității sale teritoriale, permitea trecerea trupelor țariste către Dunăre, spre Balcani, plata cheltuielilor de transport și aprovizionarea revenind guvernului țarist. Cu toate că nu prevedea nimic concret cu privire la o viitoare cooperare militară, convenția deschidea, totuși, posibilitatea unei viitoare cooperări, în care România să-și desfășoare *propriul război de cucerire a independenței sale absolute*.

Incheierea acestei convenții — ratificată de Parlament — a stîrnit o reacție negativă la Constantinopol, deoarece acțiunea românilor avea menirea să zdruncine puterea militară a Imperiului otoman în Balcani. Ca atare, guvernul turc a decis luarea de măsuri represive contra României, materializate în bombardamentele din 21 aprilie 1877 asupra Brăilei, unde ajunseseră trupele țariste, urmate de cele din 26 aprilie 1877 asupra Calafatului, Bechetului, Olteniței, Călărașilor, în care nu se aflau ostași ai Rusiei. Ziua de 26 aprilie 1877, atunci cînd tunurile de la Calafat au răspuns, prin salve, asupra Vidinului, marchează declanșarea stării de război cu Turcia, stare declarată oficial la 29 aprilie 1877, prin votul Parlamentului.

Trebuie spus că, în aceste împrejurări dramatice, s-a demonstrat solidaritatea întregului popor român, hotărît să-și cîștige independența absolută prin luptă. România, scria în acele zile ziarul „Românul”, „nu mai poate sta cu brațele încrucișate”, toți fiii ei dorind a trăi „liberi în România liberă”⁶. Iar ziarul „Telegraful” aprecia că România are datoria să dobîndească „independența cea mai absolută”⁷. Opinia publică cerea, așadar, din partea forului legislativ nu doar *declararea stării de război cu Turcia*, ci și *proclamarea independenței absolute de stat*.

Evenimentul avea să se producă în ziua de 9 mai 1877. În această zi de glorie, cînd tribunele Parlamentului erau pline de „un public numeros și nerăbdător”, iar mii și mii de oameni umpluseră curtea sediului acestuia și întregul Deal al Mitropoliei, guvernul a fost interpelat dacă a comunicat puterilor garante ruperea relațiilor cu Poarta și „independența absolută a României”. În numele guvernului a răspuns Mihail Kogălniceanu care, în cuvinte vibrante, a arătat că „sîntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă”, că „sîntem independenți, sîntem națiune

⁵ „Monitorul oficial” din 6 ianuarie 1877, p. 123.

⁶ „Românul” din 27 aprilie 1877.

⁷ „Telegraful” din 28 aprilie 1877.

de sine stătătoare..., sîntem o națiune liberă și independentă“. Dar, sublinia Kogălniceanu, în „noua noastră condițiune, cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinant și mai absolut“ trebuie „să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei“⁸.

În încheierea acestei istorice ședințe, Adunarea deputaților a adoptat moțiunea, veritabilă *Declarație de independență absolută de stat a României*, în care se afirma : „Camera, mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 aprilie anul curent, ia act că rezbelul dintre România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României (subl. ns.) au primit consacarea lor oficială“⁹. În aceeași zi de 9 mai 1877, Senatul a votat o moțiune similară. Iar ca prime acte de independență absolută a țării s-au înscris instituirea ordinului „Steaua României“ și anularea tributului plătit pînă atunci Porții, suma respectivă — 914 000 lei — fiind transferată la capitolul din buget destinat armatei române. „Prin acest act solemn — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — ziua de 9 mai a intrat în istoria poporului nostru ca una din cele mai mari sărbători naționale. Proclamarea independenței a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii noastre, deschizînd o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României pe calea progresului și civilizației“¹⁰.

Prezența în *Declarația de independență* a termenului de *independență absolută* nu era un fenomen întîmplător, ci prin aceasta se desemna marele salt calitativ intervenit în statutul politic al țării noastre, prin propria voință a poporului român, anume trecerea de la independența plătită printr-un tribut puterii suzerane — Turcia — și recunoscută ca atare de puterile garante, la independența completă, totală, de nimeni și de nimic îngrădită, atît în interior cît și pe planul relațiilor internaționale. Este ceea ce sesiza foarte bine ziarul „Telegraful“, care sublinia că, „deși independența o avem în drept, totuși, în fapt, cel puțin independența exterioară ne lipsește, ni se contestă în fiecare zi și în orice ocaziune atît de Poartă cît și de unii din diplomații Europei“, fapt care a făcut ca România „să nu se mai mulțumească cu independență numai de drept, ci să o declare și în fapt, să se afirme prin forță că e capabilă a o avea“¹¹.

Proclamarea independenței absolute de stat a României a stîrnit sentimente de puternic entuziasm și manifestații de ardent patriotism în întreaga țară. Stau mărturie documente ale timpului care ne vorbesc despre faptul că, după votarea moțiunii, „deputații fraternizau cu tribunele“, iar mulțimea aflată pe Dealul Mitropoliei, ca în 1848 sau în 1859, dînd tărie de granit istoricului act, a manifestat apoi în întregul oraș, sub stindardul tricolor și în sunetele marșului „Deșteaptă-te române“¹². Manifestații similare au avut loc în toate județele țării, întru cinstirea evenimentului care, așa cum aprecia presa timpului „va fi înscris cu litere de aur în analele istoriei române“. În teritoriile românești subjugate de Austro-Ungaria vestea proclamării independenței absolute de stat a României a fost primită cu aceleași înalte simțăminte de satisfacție, mărturie clară a

⁸ „Monitorul oficial“ din 27 mai 1877, p. 3 450.

⁹ *Ibidem*, p. 3 453.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 14, p. 325.

¹¹ „Telegraful“ din 10 mai 1877.

¹² N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 99.

unității de idealuri și aspirații românești. Sintetizându-le, ziarul vienez „Der Osten“ aprecia : „România e liberă și independentă. Milioanele de români din Transilvania, Banat și Bucovina urmăresc cu simțăminte frățești această luptă glorioasă a fraților lor“¹³.

Largi cercuri ale opiniei publice din diverse țări ale Europei s-au declarat favorabile față de acțiunea politică a țării noastre, menită, așa cum scria ziarul italian „Diritto“, „să asigure României existența sa națională“¹⁴. O semnificație aparte dobîndea, în context, legătura logică ce se făcea, dincolo de hotarele țării noastre, între independență și încheierea procesului de făurire a statului național unitar român. Românii, scria în acele zile publicația franceză „Journal des Debats“, au „misiunea istorică... de a desface de Austria, Banatul, Ardealul și Bucovina și de a face cu aceste bucăți reunite un imperiu daco-român“¹⁵.

Independența absolută de stat a României, proclamată la 9 mai 1877 și susținută cu căldură de întregul popor român de pe ambele versante ale Carpaților, se cerea a fi apărută și consfințită pe cîmpul de luptă de către armata română, cu sprijinul total și neprecupețit al poporului nostru. Mobilizarea armatei, începută încă din aprilie 1877, a pus o dată în plus în evidență voința unanimă a poporului de a-și cuceri neatîrnarea prin forțele sale proprii. La acea dată, România dispunea de un efectiv total de circa 120 000 ostași și ofițeri, din care 57 700 constituiau armata operativă¹⁶.

Guvernul român a insistat pe lângă cabinetul de la Petersburg și Comandamentul suprem al armatei ruse pentru a se stabili cadrul cooperării pe frontul din Balcani, pe baza următoarelor principii : zonă distinctă de front la vestul Plevnei și comandă națională pentru armata română. Încercările într-o izbîndă rapidă, potențialii noștri aliați au refuzat cooperarea sau au declarat că o pot admite doar prin înglobarea armatei române în forțele militare țariste. Abia după respingerea de către trupele otomane, la 8 și 18 iulie 1877, a atacurilor țariste pentru ocuparea Plevnei, marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse din Balcani, a cerut, prin trei telegrame, domnitorului Carol grabnic ajutor, în condițiile solicitate de români. Abia acum grosul armatei române a trecut Dunărea, acționînd pe frontul de la Plevna sub comanda supremă a domnitorului Carol, exercitată asupra trupelor române și ruse din această zonă a frontului, comanda efectivă a trupelor române revenind generalului Alexandru Cernat.

În rîndurile armatei române — formată în imensă majoritate din țărani — s-au aflat și numeroși voluntari transilvăneni și bucovineni, veniți în patria-mamă pentru a contribui la marea izbîndă comună a tuturor românilor. Aceasta demonstrează adevărul exprimat de „Gazeta Transilvaniei“ în cuvintele : „Cauza ostașului român e o cauză generală română ; victoria lui e a întregii națiuni, fie ea risipită în oricare parte a lumii“.

Bravii ostași ai patriei, însuflețiți de cele mai nobile sentimente ale consfințirii independenței absolute printr-o izbîndă în fața puterii otomane, au dat pilde emoționante de eroism, de dăruire și devotament în

¹³ Apud „Românul“ din 17 mai 1877.

¹⁴ Apud „România liberă“ din 25 mai 1877.

¹⁵ N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, p. 100.

¹⁶ Nichita Adăniloiaie, *Independența națională a României*, Editura Academiei R.S.R., București, 1986, p. 202—203.

bătăliile de la Grivița, Rahova și Plevna, Smîrdan și Vidin, iar 10 000 dintre ei au căzut sau au fost răniți în marea epopee a neatîrnării¹⁷.

Faptele de arme ale ostașilor români au stîrnit un larg ecou și o unanimă admirație în întreaga Europă. Aliații și adversarii, ca și corespondenții de război aflați la fața locului, ne-au lăsat mărturii grăitoare ale acestui eroism nepieritor. Marele duce Nicolae scria domnitorului Carol: „Întotdeauna am fost fericit de a recunoaște bravura și solidele calități militare ale armatei române“¹⁸; însuși țarul Alexandru al II-lea sublinia că „trupele române au dat dovadă de un curaj eroic, luptînd sub unul dintre cele mai uimitoare focuri ale inamicului“¹⁹; Osman pașa, comandantul suprem al trupelor otomane a recunoscut și el că a fost nevoit să se predea, la 28 noiembrie 1877, împreună cu întreaga sa armată încercuită la Plevna, „în mîinile junei și bravei armate române“.

Războiul drept al României n-a fost însă doar expresia uriașei și eroiceie înclăștări de pe frontul din Balcani, în care a fost implicată armata română. Atunci, în lunile de foc în care se decidea independența absolută a României, întregul nostru popor, toate clasele și categoriile sociale ale societății românești, s-au constituit în ostași ai patriei. Frontul și țara, spațiul etnic românesc în ansamblul său s-au mobilizat exemplar întru împlinirea mărețului nostru ideal național, fapt care a conferit războiului neatîrnării *un profund caracter național și popular*²⁰. Această impresionantă unanimitate dădea conținut real unei trăsături specifice istoriei noastre — *consensul național* în momente de răscruce, ce se va manifesta, apoi, la dimensiuni amplificate și în războiul reîntregirii din 1916—1918 și în epopeea insurecției din August 1944 și a războiului anti-hitlerist din anii 1944—1945.

În prim-planul acțiunilor de sprijinire, prin toate mijloacele, a efortului de război al țării s-a aflat țărănimea, ce reprezenta atunci imensa majoritate a populației României. Țăranii au fost cei dintîi care au răspuns la ordinele de mobilizare; ei au dus, fără nici o șovăială, greul rechizițiilor, încartiruirilor și transporturilor necesare armatei; au contribuit din inimă, din puținul avutului lor, la strîngerea de donații și ofrande în bani, alimente, echipament sanitar, îmbrăcăminte pentru cei aflați la datorie; au lucrat, cu simțul solidarității atît de specific țaranului român, loturile de pămînt ale ostașilor mobilizați, ajutorîndu-le astfel familiile rămase acasă fără sprijin.

O pildă vie de patriotism a oferit atunci și clasa noastră muncitoare, angajată în activitatea de dotare a armatei cu echipament, armament, muniții, de asigurare a bunei funcționări a mijloacelor de transport, de colectare a unor importante sume de bani în folosul frontului. Membrii organizațiilor socialiste s-au aflat în fruntea acestor acțiuni patriotice, iar mulți dintre ei — răspunzînd chemării din 26 mai 1877 a publicației „Socialistul“: „azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența“ —, s-au în-

¹⁷ A se vedea: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979, p. 63—144.

¹⁸ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. VII, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 236.

¹⁹ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională. 1877—1878*, Editura politică, București, 1977, p. 165.

²⁰ A se vedea: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 145—248.

rolat voluntar pe front, în calitate de combatanți, de medici sau sanitari în ambulanțele armatei sau ale „Crucii roșii”.

Intellectualitatea s-a asociat și ea, cu toate forțele, acestui uriaș efort național. S-au format comitete de susținere a armatei care au lansat liste de subscripție și au strâns și trimis pe front mari cantități de alimente, îmbrăcăminte, material sanitar etc.

Ca o supremă ilustrare a unanimității cu care națiunea întreagă a susținut cauza neatrănării patriei s-a înscris și sprijinul moral și material acordat frontului de români din provinciile încă subjugate, pentru care România, devenită stat pe deplin independent, reprezenta centrul polarizator al luptei pentru făurirea, în viitorul apropiat, a statului național unitar român²¹. Parafrazându-l pe Mihail Kogălniceanu care, referindu-se la momentul istoric 1859, spunea că „unirea, națiunea a făcut-o”, putem afirma, cu deplin temei, că și independența absolută a patriei tot „națiunea a făcut-o”.

Istoria stă, așadar, mărturie faptului că, printr-o conjugare perfectă a luptei eroice a armatei, cu sprijinul total al poporului, România s-a afirmat, prin forțe proprii, ca stat pe deplin independent și suveran, într-o epocă în care marile puteri își mai disputau teritoriile din zona europeană în care se afla și țara noastră. Politica lor s-a vădit imediat după victorie, atunci când România n-a fost admisă, ca parte cobeligerantă, la negocierile care au pus capăt conflictului, cu toată marea ei contribuție la înfrângerea Imperiului otoman. Independența României a fost recunoscută de reuniunile internaționale de la San Stefano și Berlin (ca și a Serbiei și Muntenegrului, ca și autonomia Bulgariei), dar revenirea Dobrogei la România, de care fusese despărțită cu mai bine de patru veacuri în urmă, s-a făcut printr-un „schimb” de teritorii care a fost impus țării noastre, cu toate asigurările cuprinse în Convenția din 4 aprilie 1877 privind garantarea integrității ei teritoriale.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, *„Dobîndirea independenței de stat a României nu a fost deci rezultatul unor împrejurări întâmplătoare sau al unei conjuncturi politice, ci este rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu marea victorie obținută în 1877 pe cîmpul de bătălie împotriva Imperiului otoman, ce a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre. Trebuie să spunem că fără cucerirea independenței România nu ar fi putut să-și asigure dezvoltarea și nu ar fi putut să se afirme din plin atît ca națiune, cît și pe plan internațional”*²².

Așezarea statului român pe temeliile independenței absolute a marcat intrarea țării noastre într-o etapă nouă a evoluției sale istorice, ea implicînd consolidarea neatrănării, progresul economico-social și, mai presus decît toate, făurirea statului național unitar. Au fost obiective majore care au dat substanță și sens eforturilor conjugate ale întregului popor, ale tuturor claselor sociale ce au acționat — cu mijloace specifice, în ritmuri corespunzătoare apartenenței sociale — către același unic și înalt țel. Întărirea economică a țării, prin dezvoltarea industriei, participarea tot mai fermă a României la circuitul și schimburile economice mondiale, preocupările pentru ridicarea randamentelor în agricultură, sprijinul acordat românilor subjugăți, sporirea interesului opiniei publice pentru

²¹ Ibidem, p. 249—295.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 14, p. 331.

larga democratizare a vieții politice și soluționarea problemei agrare — iată câteva dintre chestiunile vitale de a căror rezolvare depindea viitorul României, lupta sa pentru progres și întregire.

În această epocă de sfârșit al veacului al XIX-lea și început al secolului al XX-lea, un rol și o importanță majore au revenit clasei muncitoare — forța socială purtătoare a progresului și transformărilor generale —, partidului său revoluționar făurit în 1893, care au preluat și dus mai departe tradițiile glorioase de luptă ale poporului român pentru libertate socială, unitate și independență națională. Îmbinând cunoașterea profundă a socialismului științific cu analiza realităților concrete ale țării, partidul și-a alcătuit un program realist, în care afirmarea țelului final — societatea socialistă — nu punea în umbră, ci, dimpotrivă, scotea mai clar în evidență sarcinile momentului istoric în direcția desăvârșirii revoluției burghezo-democratice începute la 1848. Prin aceasta a putut partidul să-și dobândească numeroși aderenți și largă audiență în epocă, devenind o forță de prim-plan a luptei național-revoluționare. Ca urmare, el a imprimat acțiunii proletariatului român un profund caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor noastre sociale și naționale, la loc de frunte situându-se idealul reîntrupării vechii Dacii. „Voim Dacia așa cum ea fu“, declarau militanții socialiști, o Dacie liberă și independentă, o Dacie a muncitorilor și țăranilor, lipsită de exploatare și asuprire.

Mișcarea noastră muncitorească și socialistă a considerat problema realizării idealului unirii tuturor românilor în cadrul aceluiași stat național ca pe o necesitate istorică, reclamată stringent de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale. Susținând dreptul inalienabil al poporului român, ca, de altfel, al tuturor popoarelor aflate în aceeași situație, de a-și desăvârși unificarea statului național, socialiștii români s-au implicat viguros în bătălia pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpânire străină, pentru făurirea unei singure patrii independente a tuturor românilor, deoarece, subliniau militanții socialiști, „patria e un tezaur de progres și civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și obiceiuri și e sanctuarul libertății“²³.

În anii premergători primului război mondial, dezvoltarea social-economică și politică a României, creșterea conștiinței naționale a poporului român, precum și amploarea fără precedent a luptei de eliberare națională a românilor de pretutindeni au ridicat în fața națiunii necesitatea inexorabilă a desăvârșirii unității statale, a eliberării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpânire străină și unirea lor cu Țara. Izbucnirea, în 1914, a conflagrației mondiale pregătite de marile puteri imperialiste pentru împărțirea sferelor de influență, pentru înrobirea popoarelor și care crea pericolul transformării României în teatru de operațiuni militare și chiar al desființării statului român, a determinat, în rândul maselor muncitoare, o vie reacție de protest și împotrivire.

După doi ani de neutralitate (1914—1916), în condițiile în care asupra țării noastre se exercitau presiuni tot mai puternice din partea celor două tabere beligerante — Antanta și Puterile Centrale — și când, practic, era amenințată însăși ființa poporului nostru, România s-a alăturat coaliției Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului suprem al unirii cu Țara a teritoriilor românești aflate sub dominația austro-un-

gară. Desigur, poporul român ar fi dorit sincer făurirea statului său național unitar nu prin război, după cum au relevat socialiștii români. Dar aceasta nu depindea de el. În condițiile unei țări ca România, cu teritorii cotate de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza idealul național, în acele condiții istorice, era, ca și în 1877, folosirea împrejurărilor internaționale create atunci și acțiunea energică a întregului popor pentru apărarea independenței și desăvârșirea unificării național-statale.

În aceste împrejurări, cu toate că primul război mondial a avut, din partea marilor puteri, un caracter imperialist, România nu a participat la război călăuzită de intenții de cotate și anexiuni teritoriale; războiul de întregire al poporului român a fost un război drept, just, național — cum, de altfel, au fost toate luptele eroice purtate pînă atunci de români împotriva cotateitorilor —, de eliberare și unitate națională. Aspirațiile profunde ale românilor spre desăvârșirea statului național, cuprinse în declarațiile politice ale vremii, în presă, în puternicele manifestații publice care au avut loc cu acest prilej pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești, demonstau că participarea țării noastre la război a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare. De aceea, în luptele pentru apărarea pămîntului sfînt al patriei împotriva ocupației Puterilor Centrale din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris, la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri, pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. Aceste strălucite victorii românești au reprezentat o contribuție importantă și un element decisiv în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația vremelnică a cotateitorilor străini, pentru înmănuncherea, într-un singur stat, a tuturor românilor.

Imperativul istoric al desăvârșirii unificării statului național român independent — a patra reunire după cea a lui Mihai Viteazul de la 1600, după Unirea Moldovei și Munteniei din 1859 și după Unirea Dobrogei cu Țara în 1878 —, s-a realizat în 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbușirii imperiilor țariste și habsburgice, ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale și naționale din timpul războiului și a victoriei Revoluției din Octombrie. Caracterul profund democratic al adunărilor plebiscitare care au consfințit Marea Unire, conținutul identic al programelor mișcărilor revoluționare de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au demonstrat unitatea de aspirații, comunitatea idealului național: făurirea statului român unitar și independent.

Marea Unire din 1918 a fost, așadar, expresia vie, dinamică a vitalității națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor ferm hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească, unde s-a zămislit și s-a dezvoltat, și nicidecum un dar al bunăvoinței marilor puteri sau o consecință a conjuncturii externe ori a unor înțelegeri intervenite la masa tratatelor. Tratatul de pace de la Saint Germain (1919) și Trăianon (1920) au consfințit, pe plan internațional, o situație de fapt, creată prin lupta multiseculară a maselor populare. Unirea, proces istoric desăvârșit la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918 — care a întrunit acordul unanim al întregului nostru popor, inclusiv al naționalităților conlocuitoare —, a contribuit la înfăptuirea firească a năzuinței ferme a națiunii noastre, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

După făurirea Marii Uniri, apărarea unității și libertății țării s-a constituit într-o preocupare de prim ordin a poporului român. În rîndul forțelor politice ale vremii, Partidul Comunist Român, făurit în mai 1921, pe temelia României reîntregite, s-a detașat prin fermitatea manifestată în apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale și suveranității patriei. Trebuie spus că, în epoca interbelică, politica externă românească a urmărit, ca direcții esențiale, menținerea statu-quo-ului teritorial consfințit prin tratatele de pace ; instaurarea unui climat de pace în lume și crearea unor zone regionale de securitate ; stabilirea unor relații de bună vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale, lupta împotriva politicii revizioniste, care a marcat perioada de ascensiune și instaurare în multe țări europene a unor regimuri fasciste și dictatoriale.

Dar cerul anilor de pace postbelici a început, treptat, să se întunece datorită apariției norilor negri ai fascismului într-o serie de state europene și, mai ales, a instaurării, în 1933, a hitlerismului la putere în Germania. Regimul nazist a introdus în viața internațională un factor de instabilitate și amenințare, a cărui pondere a sporit permanent, declanșînd, în cele din urmă — pe fondul politicii marilor puteri, de dominație și asupra a altor popoare, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență —, o criză care și-a aflat deznodămîntul în cel de-al doilea război mondial.

Fascismul internațional — în primul rînd Germania hitleristă — și-a îndreptat privirile și asupra bogățiilor și fruntariilor patriei noastre. În acest scop, el a acționat fățiș pentru a-și crea agenturi pe teritoriul românesc. Din deceniul al patrulea a început, cu sprijin politic și financiar străin hitlerist, să prolifereze ideologia fascistă în țara noastră, să se manifeste ascensiunea organizațiilor reacționare de dreapta și de extremă dreaptă, cea mai periculoasă dintre acestea dovedindu-se a fi Garda de Fier, adevărată coloană a V-a a Germaniei naziste în România. A lupta împotriva pericolului nazist, a ideologiei hitleriste și a agenturii sale de tipul Gărzii de Fier, a dezvoltat conținutul nociv al nazismului, al planurilor sale de dominație mondială, trecînd peste dreptul popoarelor asupra pămîntului stăpînit de ele din trecutul îndepărtat, peste dreptul de a-și apăra unitatea, independența și suveranitatea națională, însemna de fapt a mobiliza conștiința popoarelor lumii cu un ceas mai devreme pentru înțelegerea pericolului real și pentru cerința luptei împotriva lui.

Partidul comuniștilor a înțeles că singura cale de soluționare a problemelor complexe cu care se confrunta România era unirea tuturor categoriilor sociale și politice într-un unic efort patriotic, avînd ca sens apărarea țării. Cu o experiență de acțiune politică de aproape o jumătate de secol, militanții partidului clasei muncitoare au realizat, înaintea tuturor, analiza cea mai serioasă a datelor concrete pe care le ofereau manifestările fascismului pe plan intern și au desprins, cei dintîi, concluzia necesității tragerii semnalului de alarmă asupra primejdiei fasciste pentru existența poporului și statului român, ca și a creării unor forme specifice de luptă, care să se adreseze tuturor forțelor conștiente ale țării, pentru a face un zid de rezistență împotriva acestui pericol. Din acest unghi de vedere, constituirea în România, din inițiativa partidului comunist, a Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, la numai cîteva luni după venirea nazismului la putere în Germania, apare ca un fapt istoric de semnificație majoră, semnificație care a depășit hotarele țării.

Marile acțiuni inițiate de organizațiile muncitorești împotriva poliției statelor fasciste, pentru apărarea independenței țării au crescut în amploare, pe măsura accentuării încordării internaționale, prin intrarea trupelor hitleriste în Renania, prin intervenția brutală germano-italiană în Spania, prin definirea blocului militar agresiv „Axa Berlin-Roma-Tokio“, care reprezenta un atac direct la pacea lumii, la existența și ființa multor popoare. În anii 1935—1937, puternicele manifestări de masă împotriva fascismului, ampla activitate pentru făurirea frontului democratic — care a antrenat Partidul Comunist Român, Partidul Socialist, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc, Partidul Radical-Țărănesc și alte grupări democratice — au contribuit la întărirea unității și coeziunii forțelor progresiste capabile să stăvilească pericolul fascist, au reprezentat un succes al orientării partidului comunist spre un *consens național* istoricește reclamat de imperativele vremii.

Actele de agresiune ale Germaniei naziste și ale aliaților ei s-au extins, însă, în condițiile politicii conciliatoare a puterilor occidentale. Anexarea Austriei de către Germania, în martie 1938, urmată de mutilarea Cehoslovaciei, în virtutea dictatului de la München, și, apoi, de cotropirea și împărțirea Cehoslovaciei, invazia fascistă italiană în Albania au însemnat noi pași spre un conflict mondial. Imperialismul german avea deschis drumul spre sud-estul Europei. Creșterea pericolului izbucnirii războiului mondial și, implicit, a primejdiei încălcării teritoriului țării noastre de către statele fasciste revanșarde au alertat toate forțele conștiințe ale poporului român.

Politica agresivă a Germaniei naziste, a Italiei mussoliniene și Ungariei horthyste a fost condamnată de întreaga opinie publică progresistă și patriotică din România. Marea manifestație populară de la București din ziua de 1 Mai 1939 — desfășurată în aceeași zi cu Congresul breslelor muncitorești — a devenit o mare demonstrație împotriva pericolului fascist-revizionist. Această demonstrație a avut și o deosebită semnificație internațională, întrucât s-a constituit într-un mare semnal pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii unui nou cataclism mondial. Din nefericire, semnalele de alarmă nu au fost auzite și, la 1 septembrie 1939, prin atacarea Poloniei de către Germania, s-a declanșat cea mai catastrofală conflagrație din istoria omenirii.

În aceste condiții, datorită jocului marilor puteri, România, ca și multe alte țări europene, a fost complet izolată. Aflată singură în fața agresiunii fascismului german și a acoliților acestuia, lipsită de orice sprijin din afară, țara noastră a devenit victima politicii de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare a unui vast teritoriu și de uzurpare a unității naționale. Ce a urmat se știe. Sfirtecătă, cu demnitatea națională călcată, România a rămas la discreția Germaniei hitleriste, în sfera de interese a căreia fusese „repartizată“. Instaurarea regimului de dictatură militară-fascistă, aderarea la „Axă“ și împingerea țării, în vara anului 1941, în războiul împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte state ale coaliției antifasciste n-au fost decât tragicele consecințe ale acestor evenimente. Toate aceste acte impuse țării noastre erau potrivnice voinței și tradițiilor poporului român, care, în îndelungata sa istorie, a luptat cu dîrzenie numai pentru apărarea propriilor hotare, a independenței și libertății sale. Răspunsul adevărat al poporului nostru s-a concretizat în rezistența antihitleristă, care a reunit, în jurul clasei muncitoare și sub

conducerea comuniștilor, toate forțele patriotice dornice să contribuie la eliberarea țării, să participe activ la lupta pentru zdrobirea blocului statelor fasciste.

Pe baza unei îndelungate experiențe istorice, a necesității vitale, obiective, a atingerii unor țeluri eliberatoare de care depindea însăși soarta poporului și a țării s-a realizat largul *consens național*²⁴ fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică ce a dus la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Dar, așa cum niciodată necesitatea nu generează în mod automat soluția istorică optimă, nici consensul forțelor principale ale unui popor nu se înfăptuiește de la sine, în mod spontan. Este nevoie de acțiunea conștientă a unei forțe sociale și politice înaintate, capabile să-și propună obiectivul realizării unui asemenea consens, să-i formuleze scopurile, să-i elaboreze strategia și tactica, să constituie catalizatorul și factorul mobilizator al energiilor ce pot fi antrenate în vederea realizării cotiturii necesare. În istorie va rămâne înscris, cu trăinicia și perenitatea marilor fapte și cu valoarea pe care numai rezultatele majore, de perspectivă, le-o conferă, că acest rol l-a avut, în anii grei ai luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și ai dominației hitleriste, ca și în asigurarea desfășurării revoluționare a evenimentelor ulterioare, Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a clasei muncitoare și a poporului²⁵. Frontul național al poporului român s-a sudat verigă cu verigă, avînd drept pivot central unitatea de acțiune a clasei muncitoare, prin întărirea unității forțelor antifasciste, la care s-au raliat, treptat, grupările politice burgheze, armata română, precum și cercurile Palatului, toate elementele patriotice. S-a realizat, astfel, cea mai largă coaliție de forțe politice din istoria României, cuprinzînd practic întreaga națiune română. Totodată, mișcarea de rezistență din România a luat în considerare evoluția raportului de forțe ale războiului mondial. P.C.R. a ținut seama, în organizarea asaltului final din August 1944 — act care a luat prin surprindere atît Germania hitleristă, cît și puterile din coaliția Națiunilor Unite —, de condițiile internaționale favorabile create de victoriile importante militare repurtate de Uniunea Sovietică, de loviturile aplicate mașinii de război germane de forțele aliate pe fronturile din Italia și Franța, de succesele mișcărilor de eliberare națională care diminuau capacitatea de agresiune și opresiune a cotropitorilor fasciști.

Arestarea principalelor căpetenii și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene au marcat declanșarea insurecției și începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Prin acest act de voință națională, România s-a alăturat, cu întregul său potențial economic și militar, coaliției Națiunilor Unite și a declanșat ostilitățile contra Germaniei naziste. În numai opt zile, în cursul unor grele bătălii, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, au lichidat rezistența trupelor hitleriste, au eliberat Capitala și o mare parte a țării. Declanșarea revoluției române a avut un impact remarcabil asupra desfășurării celui de-al doilea război mondial în Europa, scurtînd durata conflictului cu circa 200 de zile, pe care România și poporul ei le-au dăruit cauzei păcii universale.

²⁴ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—119.

²⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația zilei de 9 mai pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 19—26.

Dragostea de patrie și dorința vie de a o vedea liberă și independentă au stîrnit un puternic suflu patriotic în rîndurile poporului român, caracterul drept, eliberator al războiului antihitlerist dînd un avînt nestăvilit luptei maselor pentru alungarea trupelor fasciste de pe pămîntul strămoșesc. Armata română, cooperînd strîns cu armatele sovietice, a luptat cu eroism pentru eliberarea de sub ocupația fascisto-horthystă a părții de nord-vest a țării, smulsă din trupul patriei prin Dictatul fascist de la Viena, a stropit cu sînge melegurile străbune. Înfăptuind voința întregului popor, determinată de necesitatea salvagărdării intereselor naționale, armata română și-a continuat neabătut lupta și dincolo de hotarele patriei, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din Austria, pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei naziste, fapt împlinit tot într-o zi de 9 mai, cea a anului 1945.

Eliberarea țării și trecerea ei pe calea construcției socialiste au pus definitiv capăt dominației imperialiste străine în țara noastră, asigurînd, în mod plinar, independența și suveranitatea noastră națională, dreptul poporului român de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum o dorește. „*În acest sens — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, dezvoltarea socialistă a României coincide de fapt cu lichidarea dominației imperialiste la care țara noastră a fost supusă vreme îndelungată, cu trecerea bogățiilor naționale în mîinile întregului popor, cu preluarea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărăni-mea, intelectualitatea și celelalte categorii sociale, ceea ce a dus, de fapt, la făurirea conștientă, de către masele largi populare, de către poporul însuși a orînduirii noi, socialiste. De aceea, construcția socialistă în România coincide cu afirmarea deplină a independenței naționale*“²⁶.

Una din cele mai importante cuceriri ale epocii construcției socialiste — prestigiul internațional fără precedent al României de astăzi — este rezultanta majoră a mai multor factori care au acționat convergent: succesele dobîndite în edificarea unei orînduirii mai drepte și mai bune; politica externă dinamică, constructivă, în consens cu marile idealuri ale umanității, cu cerințele arzătoare ale lumii de azi; poziția principială a României în problemele contemporaneității, strălucirea cu care președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militează pentru soluționarea lor în spiritul rațiunii și umanismului, al păcii și colaborării între popoare. Marile înfăptuiri ale epocii de construcție socialistă, și îndeosebi ale celor peste două decenii ale *Epocii Nicolae Ceaușescu*, inițiativele și acțiunile pe plan internațional ale conducătorului partidului și statului nostru, contribuția sa la cristalizarea, într-un sistem unitar, a normelor de relații dintre state, la oprirea cursei înarmărilor și instaurarea păcii — pentru ca un nou cataclism mondial să nu mai amenințe viața și liniștea popoarelor —, la definirea principiilor noii ordini politice și economice internaționale formează temeiurile solide ale prețuirii de care se bucură România socialistă în întreaga lume.

O strălucită expresie a acestei politici, validată prin votul unanim al poporului nostru la referendumul din 23 noiembrie 1986, l-a constituit reducerea unilaterală, de către România, cu 50%, a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare — contribuție de seamă la afirmarea, în fapt, în viața internațională a politicii de colaborare între popoare, de dezarmare și pace.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 238—239.

CARACTERUL NAȚIONAL ȘI POPULAR AL RĂZBOIULUI NEATÎRNĂRII

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE

În istoria multimilenară a poporului nostru, lupta pentru independență statală, pentru apărarea ființei naționale și a integrității hotarelor constituie o adevărată permanență, fiind firul roșu al devenirii, în timp, a românilor. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, această luptă reprezintă „trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale”¹.

Marile epoci ale antichității geto-dacice, strălucit ilustrate îndeosebi de cele ale lui Burebista și Decebal, eroicele bătălii ale evului mediu, împlinirile istorice din evul modern, ca și lupta pe care o desfășurăm astăzi pentru consolidarea marilor cuceriri ale socialismului în patria independentă și suverană pun în evidență unitatea de gînd și faptă a întregului popor român.

Din lungul șir al faptelor eroice așezate la loc de cinste în marea carte a neamului, războiul pentru cucerirea independenței de stat absolute a României ilustrează convingător capacitatea poporului român de a stabili, într-un moment de cumpănă pentru viitorul lui, consensul național necesar dobîndirii unei biruințe istorice prin jertfe și eforturi proprii.

Atunci, în apriga încheștare pentru confirmarea, pe cîmpul de luptă, a independenței absolute proclamate la 9 mai 1877, *frontul și țara* și-au îngemănat puterile într-o singură faptă, într-o unică voință, făcînd din *războiul nostru* un adevărat *război național și popular*².

La chemarea patriei au răspuns, cu vibrant și nestăvilit elan patriotic, toți românii : și cei din statul național român modern și cei din

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 321.

² Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația zilei de 9 mai pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 12—17.

provinciile subjugate încă. Această unanimitate s-a materializat într-o largă paletă de fapte cu istorică semnificație : în răspunsul prompt la ordinul de mobilizare și în marele număr de cereri de a fi admiși ca voluntari pe front ; în bravura fără seamăn cu care ostașii patriei au luptat pe câmpiile de sînge de la Grivița, Rahova și Plevna, de la Smîrdan și Vidin ; în înalta înțelegere față de necesitatea unor mari eforturi materiale pentru susținerea frontului prin rechiziții, donații în bani pentru procurarea de armament, ofrande materiale necesare celor aflați la datorie, transporturi pentru armată, încartiruiți de trupe și multe altele³. „Populațiunea țării se arată în cursul acestui război însuflețită de cel mai viu interes pentru armată, căci ea simțea că destinele României erau strîns legate de izbînzile sale. Cel care nu putea contribui cu puterile sale proprii la opera renașterii României recunoștea că era dator a o face cu averea sa“⁴. Așa cum avea să scrie George Coșbuc, războiul neatîrării „a fost o pildă frumoasă de trăinicie a neamului, de credință și de mîndrie națională, că întreg neamul s-a ridicat deodată, unii apucînd armele și trecînd în țara dușmanului, iar cei rămași acasă rupînd bucăți de pîine în două și trimițînd-o jumătate celor ce luptau“⁵. Însuși primul ministru al României, I.C. Brătianu, avea să recunoască, îndată după încheierea războiului, că „dacă armata română a susținut prestigiul țării în fața Europei, apoi și poporul român, în întregul său, și-a făcut datoria și nici un alt popor nu a făcut ceea ce a făcut poporul român, fiindcă de a se bate cu curaj și bravură sînt și alte națiuni care au armate brave ; dar ceea ce a făcut poporul român în întregul lui n-a făcut nici un alt popor“⁶.

În spiritul tradițiilor noastre ostășești, care includeau, ca element esențial al doctrinei militare românești, lupta întregului popor, încă înainte de proclamarea independenței absolute s-a trecut la o amplă mobilizare a armatei. Aceasta urma să cuprindă armata permanentă și teritorială, milițiile, organizate în corpuri active, precum și gărzile civice destinate pazei în orașe. Din momentul publicării decretului de mobilizare (6 aprilie 1877), în întreaga țară s-a instaurat un climat de puternică vibrație patriotică, ce s-a tradus într-un entuziast răspuns la ordinele de mobilizare. „Un fapt care ne-a umplut inima de bucurie și speranța în triumful cauzei române asupra evenimentelor grave prin care trecea — aprecia presa timpului — este graba cu care au alergat sub arme, la primul apel ce li s-a făcut, rezerviștii și milițienii. De prin toate unghiurile cele mai depărtate ale țării vedem alergînd voioși la punctele de concentrare sute de vechi soldați rezerviști sau în concedii, gata de a-și lua armele spre a merge în contra semilunei care ne amenință hotarele. Românul nu caută niciodată a provoca războiul, dar atunci cînd nu mai poate răbda, cînd vrăjmașul merge cu perfidia pînă a-i ataca hotarele patriei sale, este gata să-și verse sîngele pentru a scăpa de el“⁷.

³ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979 ; N. Adăniloae, *Independența națională a României*, Editura Academiei R.S.R., București, 1986.

⁴ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*, partea I, București, 1887, p. 136.

⁵ George Coșbuc, *Povestea unei coroane de oțel*, București, 1899, p. 222.

⁶ I. C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, publicate de C. C. Giurescu, vol. III (1 mai 1877—30 aprilie 1878), Editura Cartea românească, București, 1930, p. 155.

⁷ „Telegraful“ din 8 mai 1877.

Cei dinții care au răspuns la chemarea patriei au fost și de această dată țărani, care au constituit imensa majoritate a armatei române, gata să dea marea bătălie pentru țară. „Spuneau răuvoitorii noștri — scria George Coșbuc — că țărani de la plug, căci era primăvara, au să apuce codrii când le va veni porunca să s-adune sub steaguri, că se vor respira ca fumul ca să n-ai de unde să-i aduni. Și a fost cu totul altfel. S-au mirat străinii de buna rînduială și de iuțeala cu care s-au adunat dobrobanții. N-au apucat drumul spre codri, ci spre cazărmi. Când a fost la apel, n-a lipsit niciunul, ba se adunaseră mai mulți decît cei chemați“⁸.

Aceste probe de devotament au impresionat profund opinia publică românească. Presa vremii a înregistrat, la loc de frunte, mărturii ale exemplului pe care țărani — „opt din zece părți ale armatei“⁹ — l-au oferit celorlalte clase și categorii sociale. „Apelul făcut de guvern la rezerviști și milițieni spre a veni la concentrare — aprecia ziarul „Telegraful“ — a fost primit cu multă bunăvoință de toți ; cu toate că acum era timpul lucrării cîmpului, cu toate că mai toți știau, în urma știrilor răspîndite, că acele concentrări se fac în scopul de a apăra teritoriul român, poate chiar cu armele, rezerviștii au răspuns imediat apelului și, animați de patriotismul străbunilor lor, veneau în gloate, de prin toate comunele, spre a se atașa la corpurile lor“¹⁰.

Pe măsura intensificării acțiunilor bandelor de cerchezi și bașbuzuci la nord de Dunăre, ca și a bombardamentelor artileriei otomane împotriva localităților românești de la frontiera sudică, dorința ostașilor de a trece la acțiune devenea tot mai evidentă. În preajma istoricului act de la 9 mai 1877, presa scria despre hotărîrea rezerviștilor, „demni descendenți ai bravilor noștri strămoși“, de a păși în luptă, chiar dacă acasă le-au rămas „holdele nearate și lipsite de semănături tocmai cînd era timpul muncii, cînd pămîntul avea necesitate de brațele lor viguroase“¹¹. Recunoscînd că țărani făceau „cel mai mare sacrificiu pentru patrie“, ziarul „România liberă“ lansa un înflăcărat apel, cerînd „Să dăm luptătorului cît mai multe mijloace de a învinge. Să îngrijim astăzi de cei răniți, miine de familiile celor morți pentru patrie“¹².

La fel de prompte au venit răspunsurile la mobilizare din partea muncitorilor, a socialiștilor, a studenților, intelectualilor, a celorlalte categorii sociale din România, împreună cu numeroase cereri de plecare voluntară pe front. Este semnificativă, în acest sens, scrisoarea socialis-tului Nicolae Codreanu, trimisă, în mai 1877, lui C.I. Istrati, în care era clar înfățișată înțelegerea deplină și sprijinul pe care mișcarea noastră socialistă le-au acordat războiului just al României: „Țara noastră este în rezel cu unul din mulții săi inamici, cu Turcia, aceasta este ideea care stă neclintită în capetele tuturor, chiar și pe aicea, prin Puiești, aceasta este ideea care pune pe gînduri despre datorii către țară ce trebuie acuma îndeplinite nu numai de oamenii de omenie, dar de mai toți de-a rîndul. M-am gîndit și eu neapărat despre ceea ce trebuie să fac în împrejurările de față ale țării noastre, prin ce chip să mă arăt că sînt un vrednic fiu al națiunii române și m-am hotărît ca, în împreju-

⁸ George Coșbuc, *op. cit.*, p. 224.

⁹ „România liberă“ din 4 septembrie 1877.

¹⁰ „Telegraful“ din 14 aprilie 1877.

¹¹ I. C. Brătianu, *op. cit.*, p. 155.

¹² „România liberă“ din 4 septembrie 1877.

rările de față, să părăsesc pentru cîtva timp serviciul de medic de plasă, să mă duc acolo unde arma inamicului României zdrobește vieți tinere și forte ale conaționalilor mei, unde se varsă, pentru o cauză sfîntă, sîngele românesc : m-am hotărît a intra în armată ca medic“¹³.

Expresia concretă a atitudinii patriotice a socialiștilor a constituit-o înrolarea voluntară a numeroși socialiști, mulți dintre ei studenți, fie în calitate de combatanți pe front, fie ca medici în ambulanțele armatei sau ale Crucii Roșii. Între ei s-au aflat : C. I. Istrati, Al Spiroiu, C. Stăucanu, N. Russel, Gh. Sabin, Titus Dunka, I. Cantacuzino. În focul luptei s-au distins, în mod deosebit, membrii „Grupului celor 14“, dintre care Petre Lăzărescu și Ioan Corvin au căzut la datorie¹⁴.

De altfel, fenomenul angajării voluntare în luptă nu cunoștea limite de clasă și nici de vîrstă, cu toate că imensa majoritate a voluntarilor erau tineri, îndeosebi studenți. Așa cum scria ziarul „Românul“, „încă din primele zile ale intrării în acțiune..., mulți tineri români, convinși de cauza sfîntă ce apără și animați de focul patriotismului, s-au înrolat voluntari“¹⁵. Numai de la Universitatea din București au venit peste 500 de cereri de primire voluntară în armată ; li s-au alăturat fii ai unor cunoscuți oameni politici, precum C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, I. Bălăceanu ș.a., deputații Al. Candiano-Popescu, Leonida Stere, medici renumiți ca I. Felix, L. Fialla, Al. Marcovici, elevii Ion Pastia din Iași și Alexandru Iarca din Rîmnicu Sărat, tînărul lucrător tipograf Ștefan Georgescu, poetul Ioan Nenișescu și mulți alții¹⁶, cu toții afirmînd că nu vor „a rămîne nepăsători scrificiilor ce trebuia să facă fiecare cetățean“¹⁷.

Emoționante dovezi ale iubirii de țară și de mărețul ideal al neatîrării și unității depline a poporului român au dat și numeroșii români transilvăneni și bucovineni care, înfruntînd prigoana autorităților austro-ungare, au trecut frontierele nedrepte și s-au înrolat voluntar în armată, unde au fost primiți ca fii ai unuia și aceluiași neam. Încărcat de profunde semnificații a fost răspunsul ministrului de externe român Mihail Kogălniceanu la nota de protest a contelui Andrassy, ministrul de externe al Imperiului austro-ungar, care reproșa României că îngăduie prezența în țară a unor tineri transilvăneni ce „trecuseră frontiera fără pașapoarte pentru a se înrola în armata română“¹⁸, cerînd expulzarea lor. Șeful diplomației românești a refuzat cu demnitate cererea, arătînd că nu va putea comite un asemenea „act de nedreptate“ față de „frații români din Transilvania, din Banat și din Bucovina“. Dacă în 1860 România a refuzat să predea Curtii de la Viena pe emigranții unguri refugiați la noi în țară, n-ar putea face aceasta „mai ales astăzi, cînd e vorba de români“¹⁹.

În pofida măsurilor represive ale autorităților de stat din dubla monarhie — întărirea pazei la granițe, ordine severe de a se împiedica trecerea acestora, inclusiv prin folosirea armelor, eliminarea din școli a elevilor și studenților, desființarea Societății „Arboroasa“ a tineretului

¹³ Stelian Neagoe, *Nicolae Codreanu*, Editura politică, București, 1970, p. 123.

¹⁴ Gh. Sabin, *Amintiri din războiul independenței*, București, 1912.

¹⁵ „Românul“ din 2 octombrie 1877.

¹⁶ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 66—69.

¹⁷ *Ibidem*, p. 68.

¹⁸ *Pagini din istoria poporului român pentru independență națională. 1877—1878*, Editura politică, București, 1967, p. 144.

¹⁹ *Ibidem*, p. 151.

bucovinean etc. —, numărul transilvănenilor, bucovinenilor și bănățenilor care au ajuns în țară și s-au înrolat voluntar în armată a fost apreciabil. Între ei s-au aflat elevi, studenți, funcționari, medici, ofițeri. Amintim aici doar câteva nume foarte cunoscute — ofițerul Moise Grozea, ciobanul Badea Cîrțan, răspîditorul de carte în toate ținuturile românești²⁰ și elevul-sergent Constantin Popescu, primul ostaș român căzut în războiul de independență²¹.

În sfîrșit, trebuie să menționăm și răspunsul ferm la chemarea patriei al studenților români care se aflau atunci la studii în Franța: „Evenimentele grave ce se desfășoară și care amenință, prin violența lor, liniștea țării noastre au deșteptat în inimile tinerimii române din Paris toate preocupările ce nasc dintr-un ardent patriotism. La cele dintîi știri de natură a zdruncina pacea și, prin urmare, prosperitatea țării, toți românii din Paris s-au unit într-un singur gînd: acela de a fi gata a-și face datoria pînă la unul în momentul cînd serviciile lor vor fi cerute pentru apărarea căminelor strămoșești. Animați de aceste simțăminte, ei au voit a rămîne strînși între dinșii pentru a putea răspunde într-un singur glas la chemarea țării“²².

Acest unanim și patriotic răspuns la înrolarea sub drapel explică faptul că, în scurt timp (între 6 aprilie, data începutului mobilizării, și 25 aprilie 1877, încheierea acesteia), țara noastră a pus pe picior de luptă o armată puternică, cu o medie de vîrstă tînă (sub 30 de ani — contingentele 1869—1877), doritoare să lupte pentru neatinerea patriei. Totalul efectivelor militare ale României s-a cifrat la circa 120 000 de oameni, dintre care 58 700 soldați și ofițeri formau armata operativă, 30 000 constituiau efectivul milițiilor, 16 000 al gărzilor civice, 14 000 al recruților anului 1877 și 5 000 dorobanți și călărași erau afectați pazei granițelor, asigurării ordinii și părții sedentare a unităților²³.

Armata română, care a trecut Dunărea între 16 iulie și 22 august 1877, într-un moment greu pentru soarta războiului, cînd două ofensive ale armatei ruse asupra Plevnei fuseseră respinse, a acționat cu vitejie fără seamăn, luptînd sub comandament național, în cea mai dificilă zonă a frontului, cea din fața Plevnei. Aici oștenii români au scris, cu sîngele lor, pagini de adevărată epopee la Grivița (30 august 1877), Rahova (9 noiembrie 1877), Plevna (28 noiembrie 1877), Smîrdan (12 ianuarie 1878), Vidin (12 februarie 1878)²⁴, iar circa 10 000 de fii ai patriei au fost uciși sau răniți pe cîmpul de luptă.

De fiecare dată, cu fiecare nouă victorie a armatei române, faptele ei de arme au fost primite cu viu entuziasm în întreaga țară, mîndră de vitejia ostașilor ei. Astfel, ziarul „Resboiul“ scria: „Juna noastră armată, în fața Plevnei, în fața celor mai bune trupe ale Turciei, în fața armatei lui Osman Pașa, a știut și a putut să se arate demnă de renumele vitejesc al străbunilor ei... Cînd vedem demnitatea cu care armata noastră își îndeplinește datoria, sufletul ni se umple de o nobilă mîndrie și strigăm: Trăiască armata română! Țara ai cărei fii fac parte dintr-o asemenea

²⁰ N. Adăniloae, *op. cit.*, p. 261—262.

²¹ Arhivele Statului Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, inventar nr. 183/1882, fila 2.

²² „Românul“ din 16 aprilie 1877.

²³ N. Adăniloae, *op. cit.*, p. 203.

²⁴ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 83—131.

armată trebuie să fie mare și fericită”²⁵. Urmare directă a acestei strălucite comportări a oștirii, scria, la rîndu-i, „Românul”, „independența absolută a României nu mai e și nici nu mai poate fi pusă în discuțiune”²⁶. Iată de ce, la 8 octombrie 1878, cînd trupele române și-au făcut intrarea triumfală în București, ele au fost întîmpinate cu cuvintele emoționante : „Grivița, Rahova, Plevna, Smîrdan... au arătat lumii că brațele care au purtat sapa știu, pe cîmpul de onoare, să poarte, cu aceeași bărbăție, arma, zburînd sau la victorie, sau la moarte. Oastea și-a îndeplinit cu abnegație datoria. Singele fraților noștri rămași pe cîmpul de luptă va fi o dovadă nepieritoare de purtarea românului în acest război”²⁷.

Referindu-se la faptele de arme ale oștirii române în războiul de acum 110 ani, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „În asaltul redutelor Plevna, în luptele de la Grivița, Rahova, Smîrdan și în alte bătălii, ostașii români au dovedit un eroism fără seamăn, ducînd mai departe tradițiile glorioase de la Rovine, Călugăreni și Vaslui, afirmînd încă o dată înaltele virtuți ale poporului nostru, capacitatea sa de a-și cuceri cu arma în mînă drepturile fundamentale, libertatea și independența”²⁸.

În cadrul uriașului efort uman și material al întregului popor pentru purtarea războiului drept al neatîrnării patriei, contribuția cea mai de seamă a adus-o țărănimea. Această clasă socială, ce avea o pondere principală în structura demografică și în viața economică a țării, bazată îndeosebi pe agricultură, țărănimea a adus o contribuție hotărîtoare la sprijinirea materială a frontului. „Cu fericire și mîndrie — aprecia ziarul „Românul” — constatăm că țăranul, deși e cel mai sărac, e totuși în frunte oricînd e vorba de sacrificiu pentru binele comun”²⁹, fapt relevat și de primul ministru I. C. Brătianu : „Recunosc sacrificiile ce a făcut țăranul român și datoria ce are țara a-l răsplăti..., căci astăzi, mai cu seamă, țăranul a dovedit adevărul cuvintelor zise de M. Kogălniceanu în Divanul ad-hoc din Iași, că țăranul este temelia casei”³⁰.

Rechizițiile și ofrandele, transporturile pentru armată, încartiruirile de trupe, lucrarea pămînturilor în locul consătenilor concentrați au fost principalele mijloace prin care țărănimea a contribuit, în mod decisiv, la susținerea războiului drept al neatîrnării patriei. „Să luăm exemplul de la poporațiunea agricolă — scria presa timpului —, care muncește cu stăruință, care contribuie cu sudoarea și singele ei pentru binele tuturor”³¹.

O importantă formă de înfăptuire a contribuției țărănimii la susținerea materială a războiului independenței a reprezentat-o modul în care a înțeles necesitatea rechizițiilor pentru armată. Prin „Regulamentul asupra rechizițiunilor militare”, promulgat la 6 aprilie 1877, rechizițiile pentru necesitățile oștirii înglobau o arie largă de bunuri și prestații (alimente, furaje, îmbrăcăminte, încălțăminte, animale și atelaje pentru transporturi, îngrijirea bolnavilor etc.), care, prin natura lor, cădeau mai ales în sarcina țărănimii. În schimbul materialelor rechiziționate și al

²⁵ „Resboiul” din 30 august 1877.

²⁶ „Românul” din 26 noiembrie 1877.

²⁷ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*, p. 1081.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 327.

²⁹ „Românul” din 6 octombrie 1877.

³⁰ I. C. Brătianu, *op. cit.*, p. 155.

³¹ „Românul” din 31 iulie 1877.

serviciilor prestate, populația a primit de la comisiile de rechiziții bonuri reprezentând contravaloarea acestora, care urmau a fi achitate de către stat după demobilizarea armatei.

De la început, poporul nostru, țărănimea îndeosebi, au considerat rechizițiile drept o necesitate stringentă și o îndatorire de onoare, de care s-au achitat în mod exemplar. Pentru a reda o imagine cât mai veridică a contribuției maselor țărănești la susținerea armatei, menționăm că necesarul de alimente și furaje, numai pentru o lună, era de 1 260 400 kg grâu, 386 000 kg de porumb, 1 000 000 kg de fasole, 3 200 000 kg de fin, 1 400 000 kg de orz și 1 000 000 kg de paie³².

Transportul hranei trupelor, al furajelor, al armamentului și echipamentului s-au constituit într-un important capitol al sprijinului material acordat frontului. Suprasolicitarea rețelei de căi ferate a impus realizarea transporturilor în folosul armatei îndeosebi pe șosele, cu mijloace cu tracțiune animală, rechiziționate mai ales din sate. A fost unul din cele mai grele tributuri depuse de truditorii pământului pe altarul patriei, căci, în nenumărate rînduri, animalele se îmbolnăveau sau mureau pe drum, privind mica gospodărie țărănească de cel mai prețios auxiliar în munca cîmpului. „Dar și în această privință populațiunile rurale probară simțămintele cele mai lăudabile de abnegațiune și devotament pentru armată, căutînd a satisface, cu toată grăbirea putincioasă, cererile numeroase care li se făcuse”³³.

De altfel, trebuie precizat că, încă din primele momente de după mobilizare, s-a stabilit contribuția fiecărui județ în animale pentru transport, care a fost repede acoperită, în special prin efortul țărănimii. Răspunsul prompt la acest apel al patriei reiese cu putere în relief din scrisoarea prefectului județului Buzău, trimisă Ministerului de Interne, în care se arată că locuitorii județului, „cu ocaziunea aplicării regulamentului pentru rechiziționare...”, au răspuns printr-un avînt admirabil la apelul făcut de guvern, în fața momentelor supreme în care se află scumpa noastră patrie... În toate inimile se părea că nu există altă idee decît nobilul sentiment de a contribui fiecare, în marginile posibilului, la nevoile țării”³⁴.

Încartiruirea trupelor pe parcursul tranzitului către front s-a făcut, de asemenea, în cele mai multe cazuri, la sate, unde populația și-a demonstrat ospitalitatea, primind, cu toată bunăvoința, unitățile aflate în marș. Gospodăriile țărănești s-au pus în întregime în slujba armatei, asigurînd adăpost și nu o dată hrană pentru soldați și furaje pentru cai. Reliefind însemnătatea acestei categorii de contribuții din partea țărănimii, generalul Radu Rosetti avea să scrie: „Cu toată lunga durată a acestor găzduiri și cu toată micimea încăperilor în care trăiau locuitorii, și mai ales cei de la țară, aceștia au primit cu omenie pe găzduiți, împărțind, adesea, cu dinșii puțină lor hrană”³⁵.

În afara rechizițiilor, donațiile în bani pentru întărirea capacității de apărare a țării și pentru ajutorarea ostașilor răniți, precum și ofran-

³² Documente privind istoria României. Războiul pentru independență (în continuare, D.I.R.R.I.), vol. V, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 194.

³³ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*, partea I, p. 135—136.

³⁴ D.I.R.R.I., vol. II, p. 467, 342.

³⁵ Radu Rosetti, *Participarea populației civile la războiul din 1877—1878*, în „Analele Academiei Române”. Memoriile secției istorice, seria a III-a, tomul XXIII (1940—1941), p. 265.

dele în alimente, furaje pentru animale, îmbrăcăminte, material sanitar au reprezentat și ele un mijloc principal de susținere materială a efortului de război. Principala pondere în cadrul acestei acțiuni a avut-o tot țărănimea. „Veneau țăranii la primărie — scria George Coșbuc — unul aducînd un căpăstru, altul un frîu ori o șa și cereau să fie scriși că unul va aduce un car cu fin, altul că va da două cămăși, altul pînă, altul atîtea chile de grîu. Și aduceau de-ale mîncării, făină și sare, unt și brînză, carne afumată; și aduceau veșminte, care ce putea, unul opinci pentru dorobanți, altul albituri, mănuși de iarnă, căciuli, cojoace, țeale pentru cai”³⁶. Presa timpului a înregistrat cu multă fidelitate contribuția materială voluntară a țărănimii, considerată drept „dovada cea mai pipăită de patriotismul românilor” și „un semn că românii își înțeleg cu toții misiunea și datoriile către țară”³⁷.

De o largă popularitate și de o puternică audiență în rîndurile țărănimii s-a bucurat acțiunea de stringere a donațiilor pentru completarea înzestrării cu armament modern a armatei. În vederea colectării sumelor necesare cumpărării de arme (dar și pentru stringerea de alte ajutoare materiale — alimente, îmbrăcăminte, material sanitar), în numeroase comune au fost constituite comitete ce și-au asumat sarcina organizării acestor activități. „Prin sate — scria George Coșbuc — s-au alcătuit societăți, în frunte cu preoții, ca să adune bani și haine pentru oștire. Era lucru ce te înduioșa, văzînd pe țărani și pe muncitori dîndu-și din puținii bani o parte pentru «băieții noștri», despre care povesteau cu lacrimile în ochi cît de bine se luptă la Plevna... Inima românului e darnică, iar pe vremea războiului s-a văzut cît de multă inimă are românul cînd e vorba de țara sa”³⁸.

Subliniind faptul că „în cea mai mare parte a satelor locuitorii, din propria lor inițiativă, au constituit comitete și adună sume pentru armata română”, ziarul „Telegraful” își exprima admirația pentru devotamentul țăranilor față de cauza independenței patriei. „Este frumos a asculta felurite probe de sentimente patriotice cu care locuitorii însoțesc mica lor sumă cînd o depun la președintele sătesc: «Dacă copilul meu care este soldat, va fi hărăzit de d-zeul țării noastre a vărsa sîngele său pentru țara lui, na și de la mine, d-le președinte, atît cît pot da, pentru a cumpăra, dacă va fi trebuință, doftorii și orice va mai trebui pentru dînsul și frații lui», zicea un bătrîn sătean din plasa Prutul cînd da mica sa sumă”³⁹.

Ofrandele în alimente (grîu, porumb, piine, făină, mălai, fasole, brînză, carne, legume), precum și în furaje pentru hrana animalelor (orz, ovăz, fin, paie) au contribuit substanțial, alături de efortul statului, la completarea nevoilor de hrană pentru armată. Și din acest punct de vedere aportul țărănimii a fost remarcabil, sătenii din toate localitățile rurale ale României trimițînd mari cantități de alimente și furaje. Este cît se poate de semnificativă o constatare a ziarului „Telegraful” în legătură cu valoarea contribuției țărănimii: „Dacă am observa cu de-amănuntul tabelul foarte instructiv al acestor ofrande, am putea vedea că patriotismul ocupă un mai mare loc în inimile poporului decît în ale boierilor mari, că tot cei de jos plătesc mai mult și cu mai mare abnegație datoria

³⁶ George Coșbuc, *op. cit.*, p. 230.

³⁷ „Telegraful” din 27 mai 1877.

³⁸ George Coșbuc, *op. cit.*, p. 229.

³⁹ „Telegraful” din 25 mai 1877.

lor către patrie decît cei avuți, acei care au milioane ori sute de mii de franci“⁴⁰.

De o mare diversitate au fost și donațiile în obiecte de îmbrăcăminte pentru armata română, în prim-plan situîndu-se îmbrăcăminte groasă, necesară soldaților în timp de iarnă. Contribuția țărănimii s-a dovedit și din acest punct de vedere decisivă, statisticile, presa timpului (mai ales „Monitorul Oficial“) înregistrînd-o pînă la cele mai mici amănunte.

Importante donații, venite din toate satele României, au completat și o parte din necesarul de material sanitar pentru ambulanțele Crucii Roșii, precum și pentru spitalele în care erau îngrijiți răniții aduși de pe front. S-a dat astfel un patriotic răspuns apelului lansat de Comitetul central al Societății Crucea Roșie către întregul popor român, apel în care se spunea : „La lucru, frați și surori ; dați, adunați, trimiteți, ca să putem da pretutindeni unde este un soldat român rănit sau bolnav tot ce poate aduce alinare și mîngiere. Toți trebuie să fim, cum am zis, uniți ; toate spiritele trebuie să fie unul singur, căci una este și inima, și iubirea, și datoria, ca și patria“⁴¹.

Un mijloc important de susținere a efortului de război al României a fost sprijinirea, de către locuitorii săteni rămași în țară, a familiilor rezerviștilor concentrați. Cei mai mulți dintre aceștia aveau familii de îngrijit, loturi de pămînt de lucrat, iar momentul mobilizării i-a surprins în plină desfășurare a muncilor agricole de primăvară. În atare condiții, se sublinia în presa timpului, „este de datoria oricărui român rămas acasă să îngrijească de soarta familiilor celor ce-și varsă singele pentru țară. Trebuie toți să facă sacrificii în aceste timpuri de restriște, pentru că toți sîntem fii ai aceleiași mame, România“⁴². Și astfel de sacrificii s-au făcut de către toate familiile țărănești, cu conștiința clară a necesității întrajutorării într-un moment greu și eroic pentru țară, conștiință păstrată și transmisă din strămoși la țaranul român.

Trebuie arătat că modul în care au înțeles sătenii să contribuie la sprijinirea familiilor rezerviștilor a avut un ecou puternic asupra ostașilor plecați pe front, al căror moral de luptă era fortificat atunci cînd știau că cei rămași acasă nu sînt lăsați pradă lipsurilor, cînd aflau că ogoarele lor sînt lucrate, că micile lor gospodării nu aveau de suferit de pe urma lipsei brațelor de muncă, transformate acum în vînjoase brațe de lup-tători.

O atitudine de înțelegere profundă, de patriotică dăruire față de războiul purtat de România au manifestat socialiștii, muncitorimea din țara noastră, ei afirmîndu-se ca susținători activi ai luptei pentru cucerirea deplinei independențe statale⁴³. Purtători ai idealurilor vitale ale poporului român, atitudinea lor a corespuns unor convingeri ferme după care independența de stat era o condiție esențială nu numai a dezvoltării țării pe plan economic și național, ci și pe plan social. Prin atitudinea față de războiul din anii 1877—1878, socialismul din România, mișcarea muncitorească s-au ridicat la înălțimea sarcinilor istorice ce le reveneau, de susținători ai aspirațiilor celor mai înalte ale întregului popor. Iată de ce, în vremea de grea încercare a războiului, socialiștii români au făcut front

⁴⁰ „Telegraful“ din 22 iunie 1877.

⁴¹ „Românul“ din 23 septembrie 1877.

⁴² „Telegraful“ din 8 mai 1877.

⁴³ În legătură cu acest aspect vezi, pe larg : *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 179—188.

comun cu reprezentanții tuturor claselor sociale pentru îndeplinirea dezideratului fundamental al poporului român : independența absolută de stat.

Tinăra clasă muncitoare din țara noastră, animată de sentimente patriotice înălțătoare, și-a dat tributul nu numai pe cîmpurile de luptă, ci și în țară, unde a desfășurat o activitate susținută, în fabrici și ateliere, în construcții și transporturi pentru a asigura producția necesară fronlului și țării, a participat la campania de strîngere a fondurilor pentru înzestrarea armatei, pentru cumpărarea de arme, pentru ajutorarea familiilor celor morți sau răniți. Datele publicate în presa vremii sînt grăitoare pentru modul cum a înțeles proletariatul din țara noastră, deși se afla încă într-o fază de început a dezvoltării și organizării sale, să contribuie la efortul general al poporului pentru cucerirea independenței depline de stat a României. Era o participare conștientă a muncitorimii române, care o plasa în primele rînduri ale luptei pentru neatîrnare, afirmînd-o ca purtătoare hotărîtă a idealurilor de libertate și progres ale poporului român ⁴⁴.

În cronică războiului din 1877—1878, alături de țărănime și de clasa muncitoare, un rol important l-a avut lumea orașelor — tîrgoveți, meseriași, comercianți, funcționarii de stat și cei de la diferite întreprinderi și instituții particulare, burghezia și marii proprietari funciari. Pagini frumoase în această epoece națională au înscris și intelectualii : scriitori și ziariști, învățători, profesori și medici, elevi și studenți, oameni de știință și artă ; preoțimea română, de asemenea, a fost alături de enoriașii săi, ca și mănăstirile. Vorbind de caracterul de masă al războiului, atît în ceea ce privește componența armatei, cît și sprijinul ce i-a fost acordat, trebuie să subliniem și contribuția deosebită pe care au avut-o femeile și tineretul ⁴⁵.

Chiar din faza inițială, ziariștii și, în genere, presa au devenit portdrapelul publicistic al idealului independenței, al susținerii și apărării statului român neatîrnat. Minuitorii condeiului, atît de la zierele centrale, cît și de la cele locale, și-au manifestat dragostea nețîrnută pentru cauza independenței României, acționînd cu ferveare pentru susținerea acesteia, pentru cauza națiunii, a poporului român. „Românul“, „Socialistul“, „Telegraful“, „România liberă“, „Resboiul“, „Gazeta Transilvaniei“, „Națiunea română“, „Timpul“, „Pressa“, „Familia“, „Curierul de Iași“, „Steaua României“, „Curierul de Galați“ și multe altele au salutat declararea independenței absolute de stat, iar redactori de ziare, ca C. A. Rosetti, Gr. H. Granda, A. Laurian, G. Barițiu, Iosif Vulcan și alții, au publicat, număr de număr, apeluri înflăcărâte pentru „România independentă“, pentru „România liberă și independentă“, pentru „România de sine stătătoare și neatîrnată“, au relevat eroismul ostașilor români în marile bătălii de la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan, Lom Palanka, Vidin, au pus în lumină contribuția de masă la susținerea războiului.

În cadrul marii campanii de susținere morală și materială a războiului, presa a îndeplinit și un rol organizatoric deosebit de impor-

⁴⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R. — continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 3/1975, p. 32.

⁴⁵ În legătură cu contribuția celorlalte categorii sociale și organizații obștești, vezi, pe larg : *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 189—248.

tant. Nu numai pentru faptul că în coloanele ziarelor se publicau manifestele, apelurile și chemările la solidaritate națională, la conjugarea eforturilor pentru marea cauză a independenței absolute a patriei, ci și pentru aceea că redacțiile ziarelor erau centre de colectare a sumelor bănești oferite de populație, care apoi erau vărsate organizațiilor special constituite în acest scop. Totodată, ziarele „Românul“, „România liberă“, „Telegraful“, „Monitorul Oficial“, „Dorobanțul“, „Monitorul Oastei“, „Resboiul“ și altele au publicat cu regularitate sumele de bani și numărul obiectelor colectate prin listele de subscripție lansate în toată țara. Presa era, în același timp, un bun sfătuitor în modul de menținere a evidenței a tot ce se încasa de la masa largă a cetățenilor ⁴⁶.

Alături de ziariști, o contribuție de mare importanță în susținerea războiului drept purtat de România au adus-o învățătorii și profesorii. Ei s-au remarcat prin constituirea diverselor comitete, în mînuirea și centralizarea pe plan local a listelor de subscripții, prin organizarea de conferințe și reprezentații teatrale, ale căror beneficii erau destinate ajutoarelor armatei. Totodată, învățătorii și profesorii s-au manifestat ca propagatori activi ai idealului independenței în rîndurile maselor populare, ei fiind aceia care, în modalități diferite, întrețineau elanul patriotic, îmbărbătau familiile celor plecați pe front, întocmeau scrisori ale sătenilor către ostașii de pe cîmpul de bătălie, le scriau despre starea familiilor lor, despre efortul general al poporului pentru consolidarea independenței naționale a României. Dar, în afară de această contribuție morală, deosebit de prețioasă în acele momente, învățătorii și profesorii, ca și ceilalți intelectuali, au contribuit în mod substanțial la susținerea materială a efortului de război. În general, acțiunea lor a constat în subscrierea din salariu a unei cote-părți ce era vărsată lunar la Societatea „Independența“, la fondul general de înzestrare de pe lîngă Ministerul de Război sau la Societatea Crucea Roșie ⁴⁷.

O contribuție meritorie la marea cauză a națiunii române au adus-o, alături de educatorii lor, elevii și studenții. Prin întruniri restrînse ori prin reprezentații teatrale, prin liste de subscripții lansate de asociațiile lor, ei s-au manifestat activ în fruntea multor acțiuni consacrate sprijinirii efortului general pentru purtarea războiului.

În multitudinea manifestărilor naționale pentru apărarea independenței absolute a României s-au înscris și acelea ale clerului. Încă de la începutul războiului, capii bisericii au dat pastorale „preoților de pe la toate bisericile urbane și rurale de a primi cutii în bisericile lor și de a recomanda enoriașilor lor pentru a veni fiecare cu ce poate în ajutorul soldaților români răniți“ ⁴⁸. Asemenea pastorale adresate de mitropolitul Moldovei și Sucevei, episcopul de Buzău, episcopul Dunării de Jos, episcopul de Rîmnic și Severin, indicau preoților nu numai acțiuni de colectare a banilor și a altor ajutoare materiale pentru armată, dar și sprijinirea familiilor celor plecați pe front. Răspunzînd chemărilor adresate și glasului patriei, preoții din întreaga țară nu numai că au sprijinit strîngerea de bani și ofrande pentru armata română, dar au subscris și direct la fondul de ajutorare. Alături de cler, slujitorii mănăstirilor, între care Putna, Văratec, Agapia, Neamț și multe altele, au donat sume de

⁴⁶ *Ibidem*, p. 190—191, 197—198.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 193.

⁴⁸ Biblioteca Academiei R.S.R., fondul manuscrise, nr. 3 268, fila 174.

bani și diferite obiecte, între care pînză, cămăși, flanele, prosoape, scamă⁴⁹.

Proclamarea independenței depline a României a găsit un larg și puternic ecou și în rîndurile orășenimii, care a organizat numeroase comitete pentru sprijinirea armatei și a răniților, acțiune ce a cuprins, într-o largă manifestare patriotică, toată țara. Efortul general pentru dotarea armatei, pentru asigurarea ostașilor cu tot echipamentul necesar, cu hrană, medicamente și alte numeroase lucruri trebuincioase purtării războiului eliberator s-a manifestat încă din primele momente printr-o largă campanie. „Spectacolul ce ne-a oferit acest neașteptat avînt patriotic a fost cu adevărat grandios. Coloanele «Monitorului Oficial» erau mai toată ziua și continuă și azi a fi pline de ofrande, de renunțări la lefi din partea funcționarilor inferiori, de rezultatele a noi asociațiuni constituite în scopul lăudabil al ușurării sarcinilor și consecințelor războiului»⁵⁰.

Efortul material, sprijinul moral acordat de masele orășenești au fost elemente de bază în acțiunile de solidaritate ale poporului cu armata, în legătura sufletească trainică și durabil stabilită. „Să nu ne despărțim de popor — era dictonul unui ziar al vremii. — Fiecare pas ce vom face înainte, să-l facem ținîndu-ne cu el de mînă»⁵¹. Legătura aceasta s-a realizat în toate manifestările, peste tot observîndu-se același entuziasm. În acest cadru de avînt general, o contribuție însemnată au adus-o comercianții, în al căror manifest se arăta că „oștenii s-au luptat pentru țară și pentru apărarea vieții și bunurilor noastre. Dați tot ce trebuie celor răniți pentru mîntuirea voastră, căci puteți. Aduceți-vă aminte că bunurile și viața voastră și a familiilor voastre le datorați lor»⁵². Și apelul-manifest a găsit un larg ecou în rîndul diferitelor categorii de comercianți, nefiind vorba doar de acțiuni izolate, ci de acțiuni colective, organizate la nivelul fiecărui oraș⁵³.

Pentru sprijinirea războiului s-au angajat, cu tot elanul patriotic, și funcționarii de stat, cei din consiliile comunale și județene, cei de la tribunale, judecătorii și din alte instituții locale și centrale ale statului⁵⁴. La apelul Comitetului central pentru sprijinirea armatei au răspuns și numeroși mari proprietari din toate orașele țării; unii cu bani, alții cu cereale, cu animale sau diferite obiecte necesare ambulanțelor militare⁵⁵.

⁴⁹ „Românul” din 4, 5 iulie, 1, 2 și 23 august, 12 și 14 octombrie 1877; „România liberă” din 18 iulie, 1 și 4 octombrie, 2 noiembrie 1877; „Telegraful” din 6 septembrie 1877; „Monitorul Oficial”, nr. 221 din 1/13 octombrie, p. 5 707 și nr. 236 din 20 și 21 octombrie 1877.

⁵⁰ „Telegraful” din 22 iunie 1877.

⁵¹ „Resboiul” din 21 august 1877.

⁵² „România liberă” din 4 septembrie 1877.

⁵³ „Românul” din 7, 14 și 16 iulie, 2, 19—20 septembrie 1877; „România liberă” din 7 septembrie 1877.

⁵⁴ „România liberă” din 7 iunie, 14 septembrie, 12, 13 octombrie 1877; „Telegraful” din 12 și 18 iunie 1877; „Românul” din 25 și 26 iulie, 11 septembrie, 7 și 11 octombrie și 1 noiembrie 1877; „Monitorul Oficial”, nr. 288 din 9 octombrie 1877, p. 5 881—5 883; nr. 233 din 16 octombrie 1877, p. 5 961.

⁵⁵ Așa, de exemplu, Iordache Caranfil din București a oferit 5 000 lei; I.G. Diamandi din Birlad — 1 000 lei; Irina Șutu — 3 000 franci; bancherul Weinberger — 4 000 lei, Maria Flechtenmacher — 4 800 franci; Constantin Porumbaru — 15 000 lei; Gh. Gr. Cantacuzino — 50 000 lei și 100 kile mari de porumb; Dumitru Teclu — 3 000 lei; generalul în retragere George Adrian — 3 000 lei; Gherasim Antipa din Brăila — 3 000 ocale de făină; G. Vernescu — 1 000 perechi de ciorapi de lînă, 400 flanele, 180 cojoace etc. (*Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 215—216).

În ampla solidaritate națională, în afara comitetelor pentru ajuto-
rarea armatei sau a donațiilor individuale, un rol important l-au
avut și numeroasele societăți economice, profesionale, politice, comer-
ciale, financiare și de altă natură, care, prin acțiunile întreprinse pe linia
colectării de fonduri bănești sau a altor bunuri materiale, prin mani-
festările de sprijinire a celor aflați pe front sau familiilor acestora, și-au
adus contribuția la completarea dotării armatei, la sprijinirea efectivă,
materială și morală, a ostașilor români. Ample manifestări „pentru apărarea
libertăților patriei” au organizat și comunitățile evreiești și armene din
diferite centre ale țării ⁵⁶.

Ca unul a răspuns orășănimea și la apelul care chema la strîn-
gerea de fonduri bănești pentru înzestrarea armatei române cu cel mai
modern armament. În toate județele țării s-au creat comitete pentru
cumpărarea de arme, în care au intrat reprezentanți ai autorităților, cit
și cetățeni de diferite categorii sociale. În fiecare capitală de județ au avut
loc întruniri la care cei prezenți au subscris entuziasmat la fondul pentru
arme și au ales, totodată, comitetele care să se ocupe în mod nemij-
locit de această acțiune de interes național. Ziarele vremii au publicat
pe larg informații despre manifestările populare legate de această im-
portantă campanie, subliniind că „Celor care înfruntă furia unui dușman
ce dispune de niște poziții bine întărite și cu arme superioare să le venim
în ajutor” în mod neprecupețit ⁵⁷, „să îmbrățișăm pe acești luptători, să
le înarmăm brațele vînjoase cu arme multe și bune” ⁵⁸, aceasta deoarece,
în ceasul de cumpănă, „brațele soldaților noștri cer arme. Aceste arme
sînt o zestre strămoască smulsă din mîinile noastre. Să redăm fiilor
noștri aceste arme” ⁵⁹.

Acțiunile cetățenilor de la orașe se conjugau cu cele ale consiliilor
județene, cu cele ale primăriilor, comitetelor și instituțiilor din întreaga
țară. În felul acesta, scria „Românul”, „fiecare vom avea mîngîierea su-
fletească că am luat parte cu averea, dacă nu și cu persoana, la eroica
apărare a țării, pentru drepturile seculare, pentru prestigiul și respectul
ce i se cuvin” ⁶⁰. Manifestările de subscriere pentru cumpărarea de ar-
mament, ca și celelalte referitoare la susținerea războiului, îmbrăcau un
caracter național, deoarece contribuiau, într-o formă sau alta, la suc-
cesul oștirii pe teatrul de operații militare. Patriotismul românesc și
consensul național trebuiau să învingă, „căci toți se vor întrece a da, și
a da îndată, arme pentru Calafat, arme pentru Plevna, arme pentru ar-
mata țării, arme pentru apărarea unei comori prețioase : pentru apărarea
României” ⁶¹. Voința unui popor hotărît să trăiască liber și pe deplin in-
dependent nu putea fi înfrîntă. De secole poporul român înfruntase atîtea
pericole și vitregii cînd dintr-o parte, cînd din alta, fiindu-i amenințată
nu numai ființa de stat, ci și ființa națională. Dar nici una din furtunile
vremii n-au putut slăbi puterea sa de rezistență, hotărîrea de a trăi
liber pe pămîntul strămoșesc. De aceea, dictonul „arme dar, frații români,
arme pentru ocrotirea asupriților, arme pentru susținerea amicilor, arme

⁵⁶ „Telegraful” din 18, 24 mai și 13 iunie 1877 ; „România liberă” din 24, 25,
27 mai, 19 și 22 iunie 1877 ; „Românul” din 2 iulie și 3 august 1877.

⁵⁷ „România liberă” din 11 septembrie 1877.

⁵⁸ „Steaua Dunării” din 12 septembrie 1877.

⁵⁹ „Resboiul” din 10 septembrie 1877.

⁶⁰ „Românul” din 16 septembrie 1877.

⁶¹ *Ibid.*

pentru înfiorarea vrăjmașilor“ a găsit un atît de larg ecou în inimile tuturor românilor ⁶².

Încă din primul moment al proclamării independenței absolute de stat a României, femeile s-au angajat, cu toate forțele, pentru susținerea marii acțiuni patriotice a întregului popor. Aparținînd tuturor categoriilor sociale, într-o acțiune unitară, ele au găsit modalitățile de manifestare cele mai adecvate pentru a-și exprima dragostea față de patrie, față de cauza independenței statului român. În orașe mai ales, dar și la sate, femeile au organizat o gamă largă de acțiuni, între care colectarea de obiecte și bani pentru susținerea frontului, îndeosebi prin societățile Crucea Roșie și „Independența“; îngrijirea soldaților răniți; crearea de societăți pentru ostașii mutilați și pentru cei convalescenți; societăți pentru fondarea și întreținerea de spitale și cantine; trimiterea unor ambulanțe sanitare pe front; organizarea de reprezentații teatrale și concerte în vederea colectării de fonduri pentru armată ⁶³.

Activitatea multilaterală, bogată și complexă, desfășurată de femei nu s-a limitat doar la acțiuni caritabile, ci a reprezentat o participare directă, de proporții, la un act decisiv, eroic, al poporului nostru. Așa se și explică caracterul de masă, organizat al participării femeilor la susținerea materială și morală a războiului pentru independență. Acționînd unite în comitete feminine, care se vor extinde rapid la nivelul întregii țări, sub conducerea Comitetului femeilor din București, care avea menirea de a menține și legătura cu Societatea Crucea Roșie și cu Societatea „Independența“, femeile erau conștiente că „în momentul cînd țara, pentru apărarea fruntariilor sale, poate fi nevoită a face apel la sîngele și hrana copiilor ei, femeia română nu poate să nu simtă că, după ce și-a dat soțul sau copilul, mai este încă loc în inima ei pentru îndeplinirea și a altor îndatoriri“ ⁶⁴.

Una dintre marile manifestări patriotice desfășurate sub auspiciile Societății Crucea Roșie ⁶⁵ a fost aceea a înființării de spitale în principalele orașe ale țării ⁶⁶. Apelul lansat de Societatea Crucea Roșie la 10 aprilie 1877 către toate inimile generoase și caritabile a găsit un larg ecou în rîndurile maselor populare pentru sprijinirea acțiunilor organizate de Societate ⁶⁷ și, înainte de toate, pentru amenajarea și întreținerea

⁶² *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 226.

⁶³ „Telegraful“ din 30 aprilie 1877.

⁶⁴ „Curierul de Iași“ din 24 aprilie 1877.

⁶⁵ Din Comitetul Societății Crucea Roșie au făcut parte: C. A. Rosetti, Gr. C. Cantacuzino, Emanoil H. Manuah, Dimitrie Sturdza, Dimitrie Gr. Ghica (președinte); Comitetul central al femeilor din București era condus de Maria Rosetti (președintă), Pia Brătianu, Felicia Racoviță, Elena Cantacuzino, V. Zane, Maria Cernat, Ana Calinderu, Adela Felix, Lucia Lecca; ca membre ale Comitetului femeilor din Iași, găsim pe: Maria Roznovanu (președintă), Catinca Ghica, Aglae Moruzi, Sofia Aslan, Smaranda Carp, Zoe Sturdza, Maria C. Catargiu, Alice Sutzu, Maria Negruzzi, Maria Bogdan.

⁶⁶ „Telegraful“ din 25 aprilie 1877.

⁶⁷ Pînă la data de 10 august, ofrandele în bani trimise pe adresa Societății Crucea Roșie s-au ridicat la suma de 175 112 lei („România liberă“ din 17 august 1877); la 20 octombrie cifra s-a ridicat la 292 321 lei („Monitorul Oficial“, nr. 239 din 23 octombrie 1877, p. 6 077); la 3 decembrie aceasta a ajuns la 349 223 lei („Românul“ din 12, 13 decembrie 1877).

unor spitale⁶⁸. Referindu-se la semnificația amplei acțiuni de sprijinire materială a Societății Crucea Roșie, ziarul „România liberă” scria, adresându-se femeilor din întreaga țară: „Nu e dar timpul de pierdut. Golonganul săracului, banul văduvei, adaose la sumele de la cei mai cu prinoare, vor da Crucii Roșii mijlocul de a îngriji în locul vostru, mame, surori, soții, pe cei ce-i iubiți și tot ajutorul ce Crucea Roșie va primi de la voi, de la țară”⁶⁹. La rîndul său, unul din numeroșii medici, care și-au pus cunoștințele în slujba idealului suprem al patriei, declara, referindu-se la trecutul glorios al neamului și la comandamentele majore ale timpului: „Să ne aducem aminte epocile noastre de glorie și de mărire națională și datoriile ce avem de îndeplinit către patrie. Numai cunoscînd aceste epoci, numai privind trecutul față în față cu prezentul vom putea să întrededem viitorul care ne așteaptă și rezultatul la care poate să ne conducă calea pe care am apucat pentru neatinare”⁷⁰.

Abordînd retrospectiv ampla angajare a locuitorilor orașelor noastre la cauza națiunii române, nu putem să nu amintim rolul aparte pe care l-au avut, în strîngerea de fonduri pentru nevoile armatei, reprezentațiile teatrale, concertele și conferințele publice, organizate de diferite societăți și asociații, de instituții de cultură și artă, de personalități ale vieții științifice și artistice ale țării. Indiferent de forma de desfășurare, toate aceste manifestații au avut, mai presus de latura materială, și un puternic efect moral în rîndul maselor populare prin conținutul patriotic al programelor⁷¹. „Fiecare, în sfera lui de activitate — sublinia ziarul „România liberă” —, ținea la onoarea și datoria lui de a-și plăti tributul pentru salvarea patriei”⁷².

Calculule efectuate după încheierea războiului atestă cu putere uriașul efort material al maselor populare, datorită căruia s-au putut asigura, în imensă majoritate, cele necesare frontului. Astfel, valoarea totală a rechizițiilor a fost de 11 227 098 lei⁷³ (în care intră și transporturile și alte munci pentru armată), a subscripțiilor și ofrandelor în bani s-au cifrat la 1 639 798,52 lei, din care 427 137,02 lei pentru soldați și 1 212 661,50 lei pentru cumpărarea de arme (echivalentul a 50 000 puști „Peabody”) ⁷⁴, iar cea a donațiilor în alimente, îmbrăcăminte, material sanitar la 9 247 055 lei⁷⁵ (sumă suficientă pentru alimentarea întregii armatei operative pe 300 de zile), cu mențiunea că cifra are în vedere doar donațiile primite de către guvern, nu și pe cele strînse de diverse comitete speciale constituite și care „pot zice c-au fost cu mult mai numeroase decît ofrandele înscrise în registrele statului”⁷⁶.

Defalcînd unele din datele de mai sus, constatăm că, în total, s-au rechiziționat — după situația oficială — 11 619 900 l grîu, 1 816 200 l po-

⁶⁸ Asemenea spitale au fost înființate la Adjud, București, Bacău, Brăila, Buftea, Calafat, Cetate, Craiova, Drăgășani, Focșani, Galați, Iași, Mărășești, Moțăței, Ploiești, Poiana Mare, Piatra Neamț, Pitești, Radovanu, Rîmnicu Vilcea, Roman, Segarcea, Slatina, Tecuci, Tirgoviște, Turnu Măgurele, Turnu Severin, Vaslui, ca și în incinta mănăstirilor din Oltenia.

⁶⁹ „România liberă” din 19 august 1877.

⁷⁰ „Românul” din 3 noiembrie 1877.

⁷¹ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 246—247.

⁷² „România liberă” din 10 iunie 1877.

⁷³ Al. Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878*, București, 1878, p. VI.

⁷⁴ *Ibidem*, p. VII.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

rumb, 19 538 800 l orz, 1 192 445 kg mălai, 1 383 641 kg alimente diverse (brinză, carne etc.), 66 387 vite (vacii, oi, cai), 631 100 l fasole și alte legume, 349 vedre oțet, 952 700 l ovăz, 19 181 274 kg fin, 1 783 005 kg paie, 1 553 trăsuri, 73 500 lemne de cherestea, 5 259 vase și unelte de metal etc.⁷⁷. Cît privește mijloacele de transport, după datele oficiale, au fost rechiziționate 264 394 de care, prestîndu-se cu ele 1 045 747 zile de lucru și parcurgîndu-se 26 143 677 km⁷⁸.

Deosebit de grăitoare este și statistica ofrandelor primite direct de guvern (în afară de cele adunate de societățile de binefacere): 376 900 l porumb, 125 600 l orz, 252 600 l fasole, 42 244 kg brinză, 6 724 vite (boi, vacii, oi), 1 882 cai, 91 436 kg pîine, 7 217 kg pesmeți, 33 736 kg făină și mălai, 914 buți și 47 000 l vin și rachiu, 432 care fin, plus încă 90 956 kg, 205 trăsuri, 2 332 cojoace, 2 992 flanele, 2 554 kg scamă, 23 750 rufe, mari cantități de lenjerie de corp și de pat, pînză, bandaje și alte obiecte de îmbrăcăminte și spitalicești⁷⁹.

Dintotdeauna românii de pretutindeni s-au simțit uniți în cuget și în faptă pentru a înfrunta vicisitudinile istoriei, pentru a-și apăra ființa lor, au acționat pentru a reuni toate provinciile locuite de ei din vechime, spre a se dezvolta uniți, cum este și firesc, de a-și pune toate energiile, străduințele și aptitudinile în balanță pentru a asigura progresul continuu pe meleagurile locuite de ei și a contribui la îmbogățirea culturii materiale și spirituale universale. Aceasta este, de altfel, și explicația logică a faptului că războiul de neatinzare a avut un puternic ecou în toate provinciile românești aflate sub stăpînire străină, bucurîndu-se de un însemnat sprijin — moral, uman și material⁸⁰. Referîndu-se la semnificația acestui adevărat consens național, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „În acest război, alături de munteni, olteni și moldoveni, au luat parte, într-o formă sau alta, și românii din celelalte provincii aflate sub stăpînire străină. Locuitorii din Transilvania, Bucovina, Banat și-au făcut auzit cu putere glasul în sprijinul luptei de independență a României”⁸¹.

Proclamarea, în Parlamentul român de la București, a independenței absolute de stat la 9 mai 1877 a constituit un moment de supremă bucurie pentru românii din provinciile subjugate. „Toate inimile românești — constata „Telegraful român” — sînt pline de bucurie și entuziasm; în Transilvania, în Banat și în Bucovina domnește entuziasmul și numeroase adrese, a căror publicare ar umple un tom întreg, ne dovedesc clar ce dispozițiune entuziastă domnește între români”⁸².

De altfel, trebuie precizat că presa românească de dincolo de Carpați și din Bucovina a publicat sistematic hotărîri și comunicate ale guvernului român și ale comandamentului armatei, scrisori și știri de pe front, numeroase discursuri oficiale și ale unor personalități, făcînd ample comentarii privind justetea participării României la război. Ziarele „Tele-

⁷⁷ *Ibidem*, p. 38—39.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibidem*, p. VII.

⁸⁰ În legătură cu sprijinul moral și material acordat de românii aflați sub dominație străină războiului pentru independența absolută a României, vezi, pe larg: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 249—295.

⁸¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 326.

⁸² „Telegraful român” din 19/31 mai 1877.

graful român“, „Gazeta Transilvaniei“, „Familia“ și altele au deschis rubrici permanente, prin care opinia publică din provinciile românești aflate sub dominație străină era informată despre luptele fraților de peste Carpați, despre abnegația și spiritul de sacrificiu ale ostașilor.

În acest context, în numeroase localități din Transilvania, Banat și Bucovina, din inițiativa unor înflăcărați patrioți⁸³, s-au constituit comitete pentru strângerea fondurilor bănești și a ofrandelor datorite de populație armatei române⁸⁴. Referindu-se la această amplă campanie, în Apelul Comitetului românilor din Brașov pentru sprijinirea războiului neatârării se preciza că : „Frații noștri de dincolo, puși în dura necesitate de a-și apăra cu arma averea și existența, vocea carității vine și reclama de la umanitate ajutor și alinare. Cu atât mai virtuos va reclama această sacră voce de la noi, unde ea este, totodată, vocea singelui, pentru că ei sînt frații noștri... Și dacă luminile civilizațiunii au ajuns un adevărat cult din îngrijirea și alinarea durerilor celor căzuți în război, vom putea rămînea noi nepăsători față de cei d-aproape ai noștri, care și-au expus viața pentru legea, onoarea și existența neamului românesc ? Martoră istoria, martori viii, mulți chiar dintre noi, că frații de dincolo, în timpuri nefaste, ne-au primit și ne-au adăpostit în căminul lor, fără osebire de naționalitate, ne-au ajutat lipsele și ne-au alinat durerile“⁸⁵.

Dovedind profundul patriotism și hotărîrea de a contribui la victoria românilor, zeci de mii de țărani, muncitori și intelectuali din provinciile cucerite au răspuns apelurilor fruntașilor mișcării naționale românești. Dar acțiunea amplă de strângere a fondurilor materiale și bănești n-a fost pe placul autorităților austro-ungare și, în general, a claselor dominante. Ziarele reacționare din monarhie au dezlănțuit o vehementă campanie de presă împotriva comitetelor românești, ducînd, în cele din urmă, printr-un ordin circular din 12/24 mai 1877, la interzicerea activității acestora⁸⁶.

Interzicerea, de către autoritățile imperiale a formării de comitete pentru ajutorarea armatei române a determinat o serie de persoane particulare să-și asume sarcina de a colecta ofrande pentru ostașii români și de a le trimite la prezidiul Societății Crucea Roșie din București. În același timp, această măsură samavolnică a constituit un nou prilej de manifestare a solidarității naționale între toți „aceia în al căror piept bate o înfierbîntată inimă de român“, între toți „cei ce luptă pentru gloria și viitorul neamului românesc“, între toți cei legați „prin nația și legături de sînge“, legături ce „nu se vor dizolva decît odată cu moartea“⁸⁷.

De la românii din provinciile asuprite de Austro-Ungaria s-a adunat însemnata sumă de 124 700 de franci aur, sumă sporită substanțial

⁸³ Dintre aceștia, amintim pe : George Barițiu, Diamandi Manole, Iuliu Poruțiu, Francisc Hossu-Longin, Iudita Măcelariu, Maria Ilișiu, Anastasia Popescu, Elisabeta Pop-Păcurariu, Veturia Roman, Iulia Rotaru, Elena Popovici, Natalia Hurmuzachi, Elena Petrino, Carolina Pop, Anulia Crișianu, Sevastița I. Mureșanu, Emilia Rațiu, Maria Barițiu, Maria Cosma, Harieta Stănescu, Ana Moga, Ludovica Borgovan.

⁸⁴ Printre număratele localități în care s-au creat asemenea comitete s-au aflat : Abrud, Alba Iulia, Arad, Brașov, Baia Mare, Baia Sprie, Cluj, Curtici, Cîmpeni, Caransebeș, Cernăuți, Deva, Făgăraș, Gherla, Hațeg, Lăpuș, Lugoj, Lipova, Orăștie, Oradea, Oravița, Remetea, Roșia Montană, Sibiu, Suceava, Storojineț, Sălaj, Sighet, Șimleu, Șomcuta Mare, Timișoara, Lăpuș, Turda, Zalău.

⁸⁵ „Românul“ din 14 iulie 1877.

⁸⁶ Arhivele Statului Sălaj, fondul Prefectura județului Sălaj, anul 1877.

⁸⁷ „Românul“ din 27 mai 1877.

prin ofrandele în natură, constînd din pînză, scamă, lenjerie, îmbrăcăminte, plus echiparea unei trăsurii-ambulante, care a fost prezentă pe cîmpul de luptă, în cadrul Crucii Roșii⁸⁸. Referindu-se la acest din urmă dar al „doamnelor române din Transilvania“, într-un organ de presă de peste munți se scriau următoarele : „Inimile românilor băteau de bucurie văzînd că, în fața nenumăratelor obstacole ce întîmpină ai noștri, ei, totuși, n-au încetat de a alerga cu obolul lor, de a se alipi cu inima și sufletul lor lingă surorile lor, lingă frații lor din România independentă, spre a alina durerile ostașilor români răniți“⁸⁹.

Contribuția românilor de dincolo de Carpați este impresionantă nu numai prin sumele oferite și ofrandele trimise, ci și prin aria întinsă a satelor și orașelor din care s-a primit această contribuție. Cauza ostașului român la 1877 a fost sprijinită de frații lui, aflați sub stăpînirea austro-ungară, din circa 400 de localități⁹⁰. Pentru a avea o imagine de ansamblu a acestei avalanșe de donații și contribuții, este suficient să ne referim la nota redacției „Gazetei Transilvaniei“ în care donatorii care trimiseseră liste spre publicare erau rugați să aibă răbdare, căci pe încetul ele se vor publica. Numărul acestor liste, comunica redacția, era atît de mare, încît „am putea umple mai multe coale de tipar numai cu acestea“⁹¹.

Ajutorul material colectat din toate straturile populației românești din Transilvania, Banat și Bucovina a fost apreciat așa cum se cuvine dincoace de Carpați. În acest sens, ilustrativă este scrisoarea din București, datată 28 octombrie/9 noiembrie 1877, în care, între altele, se releva : „Mulțumim fraților noștri transcarpatini pentru generoasele lor oferte, prin care arată că inima lor caldă palpită de dorințe identice cu cele ale inimilor noastre. Puținul lor are valoare înzecită pentru noi, știind împrejurările în care se află și dificultățile ce întîmpină în manifestarea sentimentelor lor către noi“⁹².

Sprijinul total și neprecupețit al întregului popor român — țărani, muncitori, intelectuali, funcționari, tîrgoveți și meseriași, tineri, bărbați și femei — acordat războiului independenței, îmbinat, într-un tot unitar, cu eroismul armatei române pe fronturile de luptă, au conferit epopeei neatîrnării un caracter profund național și popular. A fost o nouă și impresionantă mărturie a înțelegerii comandamentelor majore ale timpului, o participare de masă la obținerea victoriei, căreia toată suflarea românească i-a subsumat întreaga sa capacitate de acțiune, toate resursele morale și materiale. Iar cucerirea independenței depline a fost răsplata binemeritată a unor grele eforturi și sacrificii, prepetuate prin veacuri de glorioasă istorie și încununată de succes în „războiul nostru“ din 1877—1878.

⁸⁸ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, p. 270.

⁸⁹ „Gazeta Transilvaniei“ din 16/28 iunie 1877.

⁹⁰ N. Adăniloae, *op. cit.*, p. 251.

⁹¹ „Gazeta Transilvaniei“ din 30 iunie/12 iulie 1877.

⁹² „România liberă“ din 28 octombrie 1877.

MARTIE 1922 – MOMENT CRUCIAL ÎN ISTORIA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE DE TINERET DIN ROMÂNIA

CONSTANTIN PETCULESCU

Tînăra generație a României socialiste, întregul nostru popor aniversează, în martie 1987, împlinirea a 65 de ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști, momente cu valoare de simbol, ce s-au gravat, adînc și trainic, cu litere de aur, în istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din țara noastră. Două momente fundamentale, întruchipînd un uriaș și original tezaur de fapte și idei, de idealuri și aspirații, care au polarizat și dinamizat peste ani energiile revoluționare și capacitățile creatoare ale tinerei generații în tumultul aprigelor bătălii de clasă pentru libertate socială, independență și unitate națională, pentru victoria revoluției socialiste și făurirea unui nou destin patriei noastre. 65 de ani de glorioasă existență revoluționară, ani de luptă, jertfe și victorii, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru cauza nobilă a dreptății și libertății sociale, a demnității și independenței ; ani de neșovăită angajare pe făgașul transformării radicale a fizionomiei țării, ani de măreț patos revoluționar.

Actul istoric edificat în urmă cu 65 de ani a fost împlinirea firească a unui îndelungat proces de maturizare politică, ideologică și organizatorică parcurs, vreme de aproape un secol, de mișcarea revoluționară de tineret din România, alături de mișcarea muncitorească și socialistă și sub îndrumarea ei nemijlocită, a reprezentat o necesitate obiectivă determinată de profundele mutații survenite în societatea românească de după Marea Unire din 1918, de rolul ce revenea tinerei generații în amplul proces de consolidare și transformare democratică a României reîntregite. În acest context, Uniunea Tineretului Comunist, făurită în martie 1922, a exprimat ideile de unitate, continuitate și ascendență revoluționară care au definit și istoria mișcării revoluționare de tineret încă de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice românești.



Caracterizată prin receptivitate și atașament organic la marile idealuri ale dăinuirii și devenirii istorice a poporului nostru, prin atitudine angajată în slujba afirmării valorilor și ideilor novatoare, regeneratoare din viața economică, social-politică și culturală, tinăra generație s-a manifestat și afirmat, dintotdeauna, ca un important factor de progres în societatea românească. Izvorul resorturilor sale de gândire și de acțiune revoluționară, patriotică l-au constituit condițiile vieții sociale și politice a timpului, antecedentele lor istorice — toate încărcate de învățăminte și profunde semnificații —, lupta aprigă și eroică — generatoare de progres — a poporului român pentru dreptate socială, unitate națională și neatîrnare, pentru apărarea dreptului sacru de a se rîndui în istorie potrivit cu vocația sa, de a fi stăpîn în propriul edificiu național. „Tineretul — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, prin dinamismul și receptivitatea sa la idealurile de libertate și dreptate socială, la schimbările înnoitoare, a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului societății. Din veac în veac, el a preluat și dezvoltat virtuțile și tradițiile înaintate ale poporului; înfruntînd greutăți, dînd nenumărate jertfe, el a jucat un rol de seamă în lupta împotriva asupritorilor, pentru dezrobirea socială, pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității naționale”¹.

Marile deschideri și fecunditatea în idei, acțiunea temerară, dinamică pentru promovarea acestora au aparținut, dintotdeauna, modului de a fi și a se manifesta al tineretului. Nimic din ce a fost aspirație înaltă și vis curat în inimi și în cugete, nici una din mărețele fapte și izbînzi ale trecutului nostru nu pot fi despărțite de avîntul generos, de receptivitatea largă la nou, de capacitatea de dăruire a vîrstelor tinere. Revoluțiile române de la 1821 și 1848, Unirea Principatelor din 1859, războiul pentru cucerirea independenței de stat absolute a României din 1877—1878, marea răscoală a țărănilor din 1907, Marea Unire din 1918 au reprezentat, din acest punct de vedere, momente cu valoare de simbol, care au pus în evidență, în cadrul ridicării generale a maselor, brațul de luptă și contribuția tineretului muncitor, a tineretului studios — expresie concludentă a înțelegerii imperativelor majore, de ordin social și național, care constituiau direcția de acțiune a întregului popor, sensul unic al evoluției societății românești pe drumul progresului și civilizației.

Spiritul novator, revoluționar care a animat gîndul și fapta tinerei generații s-a adîncit neconținut, și-a îmbogățit sensurile și a dobîndit un cadru organizat de manifestare și afirmare sub înrîurirea determinantă a idealurilor și luptei clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății românești.

Mișcarea revoluționară de tineret din țara noastră și-a legat destinele — încă de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — de mișcarea muncitorească și socialistă, în cadrele și sub îndrumarea căreia a parcurs, vreme de cîteva decenii, etape și forme identice de organizare a rîndurilor sale — de la asociații de întraajutorare, la organizații politice bazate pe principiul luptei de clasă —, un identic proces de formare și dezvoltare a conștiinței

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 308—309.

sale de clasă, de maturizare politică și călire revoluționară. O atare realitate istorică definitorie, caracteristică tuturor provinciilor românești — cu multiple și profunde implicații asupra cursului practicii sale politice — își află temeiul în preocuparea statornică a mișcării noastre muncitorești față de situația și destinele tineretului, în concepția acesteia, cu caracter de permanență, potrivit căreia tinăra generație reprezenta, prin cutezanța gândirii și entuziasmul acțiunii, un mediu social dintre cele mai prielnice promovării ideilor nobile ale libertății sociale, independenței și unității naționale, o importantă forță, care își afirmase în numeroase împrejurări potențialul revoluționar.

Plămădită la retorta vie a mișcării muncitorești, a partidului politic al proletariatului, făurit în 1893 — ca parte componentă, inseparabilă a acestora —, în climatul de vie efervescentă politică generat de afirmarea și răspîndirea în societatea românească a ideilor socialismului științific — operă în care tinăra generație s-a implicat deosebit de fecund —, mișcarea revoluționară de tineret și-a conturat și dezvoltat, treptat, o personalitate distinctă, s-a alăturat luptei desfășurate de întreaga muncitorime organizată pentru înfăptuirea programului revoluționar al partidului. În acest context, evoluția organizatorică și politică a mișcării revoluționare de tineret — de la Cercul elevilor tipografi (iunie 1894), la Societatea „Tinerimea muncitoare” (iulie 1894 — cea dintâi organizație de tineret concepută la scară națională)² și Cercul de propagandă al studenților social-democrați (noiembrie 1896), de la Cercul ucenicilor din februarie 1908 (transformat, un an mai târziu, în cercul „Tineretul muncitor”), și pînă la reunirea acestora, în august 1912, în Mișcarea Tineretului Muncitoresc din România — a reprezentat nu numai etape consecutive ale procesului unic de centralizare la nivel național a mișcării revoluționare de tineret, dar și momente definitorii de continuitate și ascendență revoluționară, de practică politică unitară și de afirmare a acesteia în viața social-politică a țării.

Cadrul deosebit de fertil de dezvoltare și afirmare pe care l-a oferit mișcarea noastră muncitorească, sprijinul și îndrumările sale atente au influențat și determinat decisiv orientarea fermă a mișcării de tineret din România pe direcția de acțiune revoluționară, patriotică a partidului clasei muncitoare. Spiritul său revoluționar de gândire și de acțiune s-a vădit, deosebit de pregnant, în preocuparea permanentă pentru crearea unor organizații puternice și înarmarea lor cu un program de acțiune corespunzător sarcinilor aflate în fața proletariatului român într-o etapă istorică sau alta ; în prezența combativă a tineretului revoluționar în luptele economice și politice ale clasei muncitoare, concomitent cu inițierea și desfășurarea unor acțiuni revendicative proprii ; în susținuta activitate ideologică, educativă și culturală — în variate forme de exprimare — pentru înarmarea tinerei generații cu ideile socialismului științific, cu concluziile de natură tactică și strategică la care ajunsese mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră ca urmare a raportării marxismului la condițiile concret istorice ale României. De aici a rezultat puternica ancorare a mișcării revoluționare de tineret în realitățile românești, abordarea îndrăzneată a problemelor fundamentale ale dezvoltării României moderne (necesitatea dezvoltării industriale a țării, rezolvarea problemei agrar-țără-

² Vasile Niculae, Constantin Petculescu, *Societatea „Tinerimea muncitoare” (1894) — prima organizație politică a tineretului concepută la scară națională*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 4/1982, p. 117—122.

nești, democratizarea regimului social-politic, cucerirea și consolidarea independenței absolute de stat și desăvârșirea unității național-statale) și susținerea activă — atât în plan teoretic, cât și în practica luptei politice — a soluțiilor preconizate în aceste domenii de partidul clasei muncitoare, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale muncitorimii, ale maselor largi populare³.

Din imaginea istorică a ceea ce a realizat mișcarea de tineret din România se desprinde cu ușurință o multitudine de acțiuni prin care tineretul revoluționar și, alături de el, cel democrat s-au implicat organic în toate marile înfăptuiri ale clasei muncitoare, ale poporului român, de la luptele eroice din vara anului 1917 de la Mărăști, Mărășești și Oituz pentru apărarea pământului străbun al patriei, la actul istoric al desăvârșirii statului național unitar român în cursul anului 1918 ; de la marile bătălii revoluționare din anii imediat următori Marii Uniri, la făurirea Partidului Comunist Român, în rindurile căruia aveau să se înroleze cei mai buni tineri crescuți în spirit revoluționar, patriotic.

În noua etapă istorică inaugurată de memorabilul 1918, în fața poporului român s-au ridicat sarcini noi, deosebit de complexe, determinate de necesitatea transformării democratice a structurilor societății în spiritul hotărârilor adoptate de adunările plebiscitare de unire cu Țara. Marea Unire a creat clasei muncitoare cadrul propice de manifestare și afirmare plenară, pe plan național, a uriașului său potențial revoluționar, punând în fața mișcării noastre muncitorești, ca sarcină fundamentală, unificarea la scara României reîntregite a organizațiilor politice proletare într-un singur partid revoluționar și înarmarea sa cu un program pe măsura epocii, un partid capabil să conducă lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești.

În strînsă legătură cu spiritul nou al epocii, cu evoluția politică și organizatorică a mișcării muncitorești din această perioadă, s-a dezvoltat și mișcarea revoluționară de tineret. Este profund semnificativ pentru cursul practicii sale politice din anii 1918—1922 faptul că obiectivele fundamentale pe care le avea de realizat erau identice cu cele ale mișcării noastre muncitorești : reorganizarea și apoi înmănuncherea într-un singur șuvoi a tuturor forțelor revoluționare ale tinerei generații de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești, situarea la baza acțiunii politice a organizației revoluționare unice a unui program corespunzător noilor realități ale României reîntregite, un program în care să se reflecte aspirațiile legitime ale tineretului. Unificarea mișcării de tineret într-o singură organizație revoluționară pe plan național era de natură să asigure cadrul politic adecvat afirmării tineretului revoluționar pe scena vieții social-politice a țării, participării lui, cu forțe sporite, la lupta partidului clasei muncitoare pentru a imprima un curs democratic dezvoltării României întregite.

Început la scurt timp după Marea Unire, amplul proces de unificare — desfășurat pe fondul unei puternice efervescențe revoluționare a maselor muncitoare și al unor vii dezbateri programatice — a polarizat și antrenat întreg tineretul revoluționar, totalitatea organizațiilor sale care, în cadrul congreselor și conferințelor regionale, în coloanele gazetelor „Tineretul socialist“ și „Ifjúmunkás“, ale celorlalte organe de presă muncitorești, au argumentat necesitatea obiectivă și imperativă a făuririi unei organizații comuniste unice de tineret pe plan național. Acest fapt, grefat

³ Vezi : *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, revăzută și completată, Editura politică, București, 1980, p. 46—59.

pe identitatea aspirațiilor spre unitate ale tineretului, pe existența, chiar din perioada anterioară anului 1918, a unor statornice legături dintre tinerii de pe întreg cuprinsul țării — în pofida granițelor vremelnice și artificiale impuse de vitregia împrejurărilor — a conferit procesului de unificare un pronunțat caracter de masă.

Intensa activitate politică și organizatorică de unificare a dobândit un conținut nou și a intrat în faza sa finală, decisivă odată cu făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, act istoric „de maturitate politică și de hotărâre pentru munca de emancipare”⁴, cum a fost apreciat de gazeta „Tineretul socialist”. Definindu-și clar, de la început, în virtutea tradițiilor mișcării noastre muncitorești, strategia politică față de tineret, partidul comunist s-a preocupat statornic de organizarea rindurilor acestuia și așezarea întregii sale activități pe temeiul programului și acțiunii comuniste, a sprijinit efectiv și coordonat — prin intermediul tinerelor sale cadre — amplul proces de unificare politică și organizatorică a mișcării de tineret într-o organizație comunistă unică la nivelul României întregite. O necesitate stringentă relevată, odată în plus, de Lucrețiu Pătrășcanu la începutul anului 1922: „Unificarea mișcării noastre — scria tînărul militant comunist —, strîngerea tuturor energiilor într-un singur mănunchi, e unul din punctele cele mai principale pentru existența și puterea viitoareii organizații... Numai unificarea va putea da și mișcării noastre puțința unor realizări cu adevărat folositoare pentru muncitorimea tînără”⁵.

Eforturile stăruitoare depuse de partidul comunist, de mișcarea revoluționară de tineret și-au găsit încununarea firească și necesară în cadrul Conferinței generale a tineretului socialist, din 19—20 martie 1922, care a reunit pentru prima dată, la București, reprezentanți ai organizațiilor din toate provinciile istorice reunite ale țării. Sintetizînd, prin întreaga desfășurare a lucrărilor sale și prin hotărârile adoptate, rezultatele majore pe care le punea în evidență întregul proces istoric de dezvoltare, întreaga experiență revoluționară acumulată de-a lungul deceniilor de tînăra generație, Conferința a pus bazele organizației unice, consecvent revoluționare a tineretului din România întregită — Uniunea Tineretului Comunist⁶, aflată, de la început, sub conducerea nemijlocită a partidului comunist.

Moment de însemnătate esențială, făurirea, în martie 1922, a Uniunii Tineretului Comunist a conferit mișcării revoluționare de tineret noi dimensiuni, o și mai mare forță și capacitate de înrîurire politică, determinînd, în mod hotărîtor cursul luptei sale revoluționare, alături de partidul comunist și sub conducerea sa directă, pentru promovarea și apărarea intereselor majore ale maselor muncitoare, ale întregului popor, pentru împlinirea idealurilor libertății sociale și naționale pe pămîntul României. „Formarea în 1922 a Uniunii Tineretului Comunist, la un an după crearea Partidului Comunist Român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit un moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România... Se poate spune că Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat în toată perioada ilegalității o intensă activitate de organizare a tine-

⁴ „Tineretul socialist” din 28 august 1921.

⁵ Lucrețiu Pătrășcanu, *Texte social-politice. 1921—1938*, Editura politică, București, 1975, p. 27—28.

⁶ Vezi, pe larg : C. Petculescu, *Crearea Uniunii Tineretului Comunist*, Editura politică, București, 1972, p. 105—274.

retului, de conducere a luptelor sale alături de clasa muncitoare, de toate forțele revoluționare și progresiste din România”⁷.

Întreaga existență a Uniunii Tineretului Comunist în anii regimului burghez, întregul său drum de luptă și glorioase împliniri sînt indisolubil legate de conducerea și îndrumarea ei permanentă de către Partidul Comunist Român, în care aceasta a văzut, de la început, exponentul fidel și consecvent al aspirațiilor fundamentale nutrite de clasa muncitoare, de poporul român de-a lungul glorioasei sale istorii, flacăra vie a spiritului revoluționar și patriotic. Identificînd în tineret un uriaș potențial revoluționar, o forță socială mereu deschisă înnoirii, unul din principalele izvoare de cadre, schimbul de miine — în măsură să continue opera de transformare revoluționară a societății românești —, Partidul Comunist Român a îndrumat, pas cu pas, activitatea politică și organizatorică a U.T.C. și, prin intermediul ei, a întregii mișcări revoluționare și democratice de tineret, a manifestat o stăruitoare atenție pentru asigurarea unei linii tactice corespunzătoare momentului istoric, imperativelor majore ale luptei revoluționare.

Confruntată, de la început cu mari greutăți — în primul rînd cele provocate de actul ilegalizării sale din vara anului 1924 — Uniunea Tineretului Comunist a acționat, pe baza indicațiilor partidului comunist și cu sprijinul său direct, pentru cristalizarea unei linii tactice și a unui program politic inspirate din realitățile țării, din dezideratele vitale ale tuturor categoriilor tinerei generații, pentru adoptarea unor forme organizatorice adecvate, apte să asigure îmbinarea luptei ilegale cu toate posibilitățile de manifestare legală. În spiritul hotărîrilor Congresului al II-lea al U.T.C., de la București, din octombrie 1924, și ale Conferinței de la Oradea a U.T.C., din octombrie 1927, au fost puse bazele unei largi rețele de celule ilegale ale U.T.C. în fabrici, ateliere, școli, universități, la sate și chiar în unele unități militare⁸; au fost create, pe lîngă și în colaborare cu Sindicatele Unitare, Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Ajutorul Roșu și alte organizații de masă legale și ilegale ale partidului comunist, secțiuni ale tineretului; s-a înfăptuit, temporar, unitatea de acțiune a studențimii democratice, indiferent de orientarea sa politică, pe temeiul unor stringente revendicări profesionale, prin constituirea, în iulie 1925 — din inițiativa partidului comunist —, a Uniunii Studenților Independenți⁹.

Toate acestea au permis Uniunii Tineretului Comunist să mențină și să dezvolte trainice legături cu masa tineretului muncitoresc de la orașe și sate; să se afirme, printr-o intensă activitate propagandistică, politică-ideologică (publicații ilegale și legale, manifeste și broșuri, acțiuni cultural-artistice, sportive și turistice), ca o reală școală de educație revoluționară și patriotică a partidului comunist în rîndurile tinerei generații; să asigure dinamizarea și antrenarea activă a tineretului muncitoresc și studios la toate marile bătălii purtate de clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, împotriva exploatării și nedreptății sociale, pentru salvagardarea democrației, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 220.

⁸ Ilie Ceaușescu, *U.T.C. și tineretul din armată (1922—1944)*, Editura militară, București, 1974, p. 42.

⁹ M.C. Stănescu, *Uniunea Studenților Independenți*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 3/1975, p. 127—137.

Realizările în plan organizatoric și politic ale Uniunii Tineretului Comunist din primii ani de ilegalitate au creat tineretului revoluționar cadrul adecvat de manifestare și afirmare în viața social-politică a țării, au conferit o nouă dimensiune și combativitate sporită luptei sale revoluționare. O primă și concludentă ilustrare a acestei realități istorice o constituie perioada crizei economice din 1929—1933, când, pe baza indicațiilor partidului comunist, a documentelor cu caracter programatic elaborate de Congresul al III-lea al U.T.C. din iulie 1929, de plenarele C.C. al U.T.C., organizația comunistă de tineret și-a definit clar linia tactică și strategică ce a asigurat participarea în masă, viguroasă și eroică, a tineretului muncitor, cu deosebire din marile centre industriale ale țării — în spiritul celei mai depline solidarități proletare —, la amplele bătălii de clasă; antrenarea unor largi categorii ale tinerei generații la acțiuni de solidaritate cu luptele muncitorești din București, Cluj, Arad, Oradea, Ploiești, Iași, Tg. Mureș ș.a., cu grevele și demonstrațiile ceferiștilor, petroliștilor, mine-rilor, textiliștilor; sprijinirea activă și eficientă a activității politice și organizatorice a partidului comunist pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare¹⁰. Vor rămâne în istorie, ca nepieritoare pilde de eroism și spirit de sacrificiu, prezența combativă a Uniunii Tineretului Comunist în fruntea mișcării revoluționare și democratice de tineret în eroicele lupte ale muncitorimii române din iarna anului 1933, când tineretul muncitoresc a demonstrat — așa cum aprecia Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933 — „un eroism și curaj demn de tînăra gardă a proletariatului revoluționar”¹¹.

Puternicele bătălii revoluționare din anii crizei economice au contribuit în mod hotărîtor la lărgirea și consolidarea legăturilor U.T.C. cu masele tineretului muncitoresc de la orașe și sate, ale elevilor și studenților, ale tinerilor din unitățile militare, la creșterea forței sale organizatorice și a capacității de înrîurire politică. Pe temeiul experienței revoluționare dobîndite în practica luptei social-politice din acei ani. Uniunea Tineretului Comunist a demonstrat, în perioada imediat următoare, largi posibilități de polarizare în jurul său, în jurul tineretului muncitor — pe baza unității de acțiune — a celor mai înaintate forțe din rîndul tinerei generații, vital interesate în afirmarea dreptății sociale, a democrației și culturii înaintate, în apărarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale în fața politicii agresive și revizioniste a blocului statelor fasciste.

Ascendența pericolului fascist extern și, îndeosebi, a variantei sale celei mai agresive — nazismul, proaspăt înscăunat în Germania, însoțită de recrudescența activității organizațiilor fasciste din țară, în primul rînd a Gărzii de fier, a fost de natură a sensibiliza conștiința politică a tuturor forțelor social-politice revoluționare, democratice, progresiste, îndeosebi a clasei muncitoare și a partidului său comunist. Avertizînd țara asupra primejdiei pe care hitlerismul și stipendiata acestuia de la noi — Garda de fier, o reprezentau pentru libertățile fundamentale ale poporului, pentru valorile culturii și civilizației sale, pentru independența și suveranitatea sa națională, Partidul Comunist Român și-a asumat, totodată, patriotica răs-

¹⁰ *File din istoria U.T.C.*, p. 156—172.

¹¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Bb XVII—3.

pundere de a opune acestui adevărat flagel ideologic și politic frontul comun de luptă al tuturor forțelor vii ale națiunii.

Remarcabilă, exemplară și demnă a fost, în aceste împrejurări de grea cumpănă, atitudinea Uniunii Tineretului Comunist, a covârșitoarei majorități a tinerei generații, care s-a manifestat, de la început, vehement potrivnică propagandei nocive și vătămătoare a fascismului, orientărilor nefaste și acțiunilor teroriste ale organizațiilor fasciste, situându-se ferm de acea parte a baricadei de pe care se acționa în sensul intereselor majore ale națiunii — preservarea democrației și culturii, apărarea independenței și suveranității României.

S-a exprimat această patriotică atitudine prin contribuția de substanță a Uniunii Tineretului Comunist, a tineretului democrat, antifascist la vasta ofensivă declanșată de partidul comunist împotriva ideologiei de circumstanță înjghebată de doctrinarii fascismului din țara noastră, a odioasei ideologii a răului, ale cărei coordonate principale erau rasismul, antidemocratismul, cultul morții și al aventurii, misticismul cel mai întunecat, spiritul antinațional. Documentele programatice ale U.T.C., articolele de atitudine ale tinerilor publiciști comuniști, democrați inserate în coloanele gazetelor ilegale sau legale ale tinerei generații („Tînărul leninist“, „Brazda“, „Cazarma“, „Studentul român“ ș.a.), ale celorlalte publicații democratice, antifasciste („Cuvîntul liber“, „Manifest“, „Arena“, „Fapta“, „Reporter“ ș.a.) s-au constituit în pagini de analiză pătrunzătoare și virulentă stigmatizare a fascismului extern, ca și a celui intern, cu întregul său arsenal terorist și criminal; de demascare a silniciilor sociale care apăsau pe cei mulți, pentru promovarea democratismului și a libertății oamenilor și țării, a virtuților gîndirii raționaliste, a valorilor autentice în literatură și artă, dar, mai ales, pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei. De aici, avertismentele lor lucide la vigilență activă, apelurile insistente pentru încheierea unității de acțiune a tineretului muncitor și, pe această bază, a unui cuprinzător front de luptă antifascistă a tinerei generații — indiferent de profesie, naționalitate sau apartenență politică — integrat organic în Frontul Național Antifascist, preconizat cu deplin temei de partidul comunist.

Imperativul fundamental al epocii — crearea în rîndul tinerei generații a unei opinii antifasciste de masă — i s-a circumscris activitatea rodnică desfășurată de tineretul comunist, democrat prin intermediul Comitetului Național Antifascist și, cu deosebire, al Comitetului Național Antifascist al Tineretului (creat în septembrie 1933), care a reprezentat nucleul dinamic, mobilizator de ralieri și de acțiune a unor foarte diverse forțe sociale și politice ale tinerei generații, animate de dorința de a se opune expansiunii fascismului pe plan internațional și ascensiunii lui spre putere în România. Rațiunea politică care a stat la baza creării C.N.A.T. și, deopotrivă, activitatea, pe multiple planuri, desfășurată în scurtă sa existență¹² — puternic înrîurită de personalitatea și elanul revoluționar ale tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu, în același timp membru în conducerea C.N.A. ca reprezentant al tineretului democrat din Capitală — au dat rezultate fructuoase, determinînd, în anii imediat următori, o vie activizare a forțelor antifasciste ale tinerei generații.

¹² Constantin Petculescu, *Comitetele naționale antifasciste ale tineretului și femeilor, organizații de acțiune și de luptă contra pericolului fascist*, în *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 213—243.

Pornind de la experiența dobândită cu acest prilej — îmbogățită cu noile concluzii rezultate din hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și iulie 1936 — și pe fondul efervescenței antifasciste a masei tineretului, Uniunea Tineretului Comunist a consacrat ample și stăruitoare eforturi în direcția promovării unei largi politici de colaborare cu celelalte organizații muncitorești de tineret (politice, culturale sau sportive), cu organizațiile burgheze de orientare democratică în vederea unirii tinerei generații — pe deasupra tuturor divergențelor și deosebirilor de vederi politice, filosofice sau religioase — într-un cuprinzător front de luptă antifascistă. Aceste laudabile strădanii aveau să-și afle noi și concludente forme de manifestare prin crearea Frontului Studențesc Democrat (mai 1935)¹³ — organizație care a reprezentat, în condițiile istorice de atunci, opțiunea politică imperativă a unor foarte diferite forțe democratice studențești, constituind, atît sub aspect organizatoric și programatic, cît și al acțiunii politice, un important și semnificativ pas pe calea făuririi consensului național antifascist al tinerei generații din România, a „Comitetului de organizare a acțiunilor de masă ale tineretului din Capitală” sau a „Frontului tineretului pentru pace” — organisme politice larg reprezentative¹⁴. Crearea și activitatea acestor cuprinzătoare coaliții democratice, antifasciste și, deopotrivă, a secțiunilor de tineret de pe lîngă organizațiile de masă aflate sub influența P.C.R. (Blocul democratic, Madosz ș.a.) ilustrau, odată mai mult, multiplele disponibilități de manifestare și afirmare a opiniei antifasciste de masă ce se conturase deja în rîndul tinerei generații.

Datorită liniei politice profund patriotice a partidului comunist — însușită și promovată cu consecvență de Uniunea Tineretului Comunist — imensa majoritate a tineretului muncitor de la orașe și sate, a elevilor și studenților, a tinerilor din unitățile militare, cuprinsă într-un larg front democratic, a repudiat fascismul hitlerist și agentura sa din România, Garda de fier, a exprimat o atitudine ostilă, combativă față de manifestările lor huliganice, profanatoare, implicîndu-se fără preget, dîrză și neînfriată, în lupta poporului român pentru salvagardarea democrației și culturii, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei. Din itinerarul istoric al generației tinere a epocii deceniului patru, o generație onestă și demnă, de consecvent militantism revoluționar și înflăcărat patriotism, vor rămîne pildă vie, însuflețitoare peste ani, vasta și viguroasa campanie politică de demascare și contracarare a Congresului legionar de la Tîrgu Mureș din aprilie 1936 și a grevei studențești legionare din 7—9 mai același an, ca și demonstrația tineretului Capitalei de la Mormîntul Eroului Necunoscut din Parcul Libertății din 21 mai 1936 — acțiuni cu puternic și statornic ecou în epocă, care au întrunit larga participare a tinerei generații, adeziunea și sprijinul opiniei publice progresiste, democratice ; situarea tinerei generații, alături de forțele democratice, antifasciste, în timpul campaniilor electorale pentru alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara (februarie 1936) sau generale (decembrie 1937) ; implicarea sa energetică în marile întruniri și demonstrații antifasciste, ca și în ampla mișcare pentru apărarea păcii, inițiate de comuniști în deceniul patru, cu momentul lor de maximă amplitudine — marea

¹³ Vezi, pe larg : Fl. Dragne, C. Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat. Pagini din lupta antifascistă a studențimii române*, Editura politică, București, 1977.

¹⁴ Gh. I. Ioniță, *Pagini din lupta antifascistă a studențimii din România*, în *Tineretul comunist în acțiune*, Editura științifică, București, 1972, p. 259—280.

demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939, în organizarea și desfășurarea căreia un rol important a revenit tinerilor militanți comuniști Nicolae Ceaușescu și Elena Petrescu (Ceaușescu)¹⁵. Cu forțe unite, pe care le aliau interese naționale fundamentale, tinăra generație și-a unit atunci glasul cu glasul mulțimii pentru a rosti hotărârea unanimă și de neclintit a poporului român de a apăra independența și integritatea țării, de a da ripostă fermă oricărui agresor.

Atitudinea ferm antifascistă a tinerei generații din țara noastră, hotărârea de a se opune hitlerismului, planurilor și acțiunilor lui războinice și revizioniste s-au ilustrat, deopotrivă, prin spiritul de solidaritate militantă cu victimele nazismului, cu lupta popoarelor și tineretului împotriva fascismului și războiului, pentru democrație, pace și colaborare între națiuni : de la luări de poziție în coloanele publicațiilor democratice, antifasciste, la demonstrații și manifestații de simpatie și sprijin ; de la participarea activă a reprezentanților săi la diferite congrese sau reuniuni antifasciste internaționale și pînă la lupta cu arma în mînă a multor tineri din țara noastră pe diferitele fronturi ale rezistenței, mai întîi în Spania, iar apoi în Franța, Belgia, U.R.S.S. ș.a.¹⁶

Prin acțiunile revoluționare desfășurate în acei ani, sub îndrumarea partidului comunist, pentru făurirea unității de acțiune a tineretului și închegarea unui larg front de luptă antifascistă al tinerei generații, prin întreaga lor activitate politică-ideologică de combatere și demascare a fascismului, Uniunea Tineretului Comunist, celelalte organizații revoluționare, democratice de tineret au adus o importantă contribuție la stăvilirea temporară a ascensiunii spre putere a organizațiilor fasciste și înfudarea țării Germaniei naziste. U.T.C. și-a demonstrat, astfel, capacitatea politică și organizatorică de a face față cu succes împrejurărilor complexe ale luptei antifasciste de masă, de a ridica activitatea tinerilor comuniști, a tineretului patriotic la înălțimea marilor răspunderi impuse de momentele grele prin care trecea țara.

Rolul decisiv în forjarea și oțelirea conștiințelor, în fertilizarea acțiunii politice a tineretului l-a avut Partidul Comunist Român, prezență marcantă și tonică în rîndurile tinerei generații, prin noblețea idealurilor sale revoluționare, prin puterea de penetrare și de influențare a politicii sale autentic patriotice, prin atitudinea curajoasă și activitatea însuflitoare a tinerilor săi militanți. O deosebită forță mobilizatoare și un vibrant exemplu a reprezentat tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, cel care, avînd mereu aproape de inimă vrerile și nădejtile poporului său, s-a ilustrat în tumultul luptei revoluționare, antifasciste printr-o energie și putere de muncă clocotitoare, impresionantă capacitate organizatorică, profunzime și maturitate în gîndire, dîrzenie și pilduitoare conduită revoluționară, prin patriotism înflăcărat și devotament față de cauza clasei muncitoare și a partidului comunist, față de interesele majore ale poporului român.

Intrat la o fragedă vîrstă în vîltoarea luptei revoluționare a partidului comunist, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat energetic, cu uriașă forță mobilizatoare — din însărcinarea partidului comunist — în conducerea Comitetului Național Antifascist și, deopotrivă, al

¹⁵ Vezi, pe larg : Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, Editura politică, București, 1981.

¹⁶ C. Petculescu, *Tradițiile internaționale ale mișcării revoluționare și democratice de tineret din România*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 313—324.

Comitetului Național Antifascist al Tineretului, pentru atragerea pe făgașul unic al mișcării antifasciste a unor importante forțe sociale și politice — în special a tinerei generații —, pentru dinamizarea și antrenarea acestora la manifestări de masă împotriva fascismului, pentru apărarea democrației, a independenței și suveranității naționale a României. O activitate care avea să-l situeze în primele rînduri ale mișcării antifasciste românești, dobîndind, în scurt timp, admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanență, precum și ale unor intelectuali de prestigiu.

Neobosita sa activitate revoluționară nu a trecut neobservată de organele represive ale regimului burghez. Numele tînărului comunist Nicolae Ceaușescu figura în rapoartele organelor de poliție și siguranță ca „periculos agitator comunist“, pentru ca, în iunie 1934, să fie arestat, la Craiova, unde se afla pentru a exprima solidaritatea maselor muncitoare cu conducătorii luptelor revoluționare ale muncitorimii române din iarna anului 1933, implicați în procesul judecat de Consiliul de Război al Corpului I Armată ¹⁷.

Înfruntînd cu tenacitate măsurile represive ale autorităților, dîrz, mereu drept în fața nedreptății, tînărul militant comunist și-a urmat cu fidelitate destinul revoluționar, crezul politic și patriotic care îi animau gîndul și fapta cutezătoare. Experiența pe care o dobîndise, calitățile moral-politice de excepție, probate în numeroase acțiuni revoluționare, au fost tot atîtea argumente care au determinat conducerea P.C.R. să-i încredințeze, în toamna anului 1935, sarcina de mare răspundere de secretar al Comitetului Regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist. Sarcină pe care tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu o va onora printr-o susținută și rodnică activitate politică și organizatorică consacrată consolidării Regionalei Prahova a U.T.C. și extinderii posibilităților sale de manifestare legală, promovării în rîndul tinerei generații a liniei politice patriotice a Partidului Comunist Român. Este din nou arestat și implicat — alături de alți tineri luptători comuniști și antifasciști — în procesul desfășurat între 27 mai și 5 iunie 1936 în fața Consiliului de Război al Corpului V Armată din Brașov, în timpul căruia s-a ilustrat printr-o pilduitoare lecție de curaj și demnitate comunistă, de solidaritate revoluționară și patriotism fierbinte ¹⁸. Strădania completului militar de judecată de a pronunța împotriva lui condamnarea cea mai grea (doi ani și jumătate închisoare, plata unei împovărătoare amenzi și „un an interdicție de a părăsi domiciliul părintesc“ după executarea sentinței), de a-i îngreuna situația prin neluarea în considerare a celor 143 de zile de arest preventiv, demonstra, o dată în plus, intențiile autorităților de a-l îndepărta pe o perioadă cît mai mare din mișcarea muncitorească revoluționară ; și aceasta datorită capacității sale deosebite de mobilizare și de înrîurire politică, prestigiului de care se bucura în rîndul tineretului muncitor, forței de iradiere a exemplului personal.

Anii petrecuți între zidurile Doftanei nu i-au putut frînge voința de acțiune, nu l-au putut abate de la drumul revoluționar pe care se angajase din cea mai fragedă vîrstă. Abia eliberat din închisoare se avîntă din nou, cu același entuziasm și spirit de sacrificiu, în clocotul luptei afir-

¹⁷ Olimpiu Matichescu, *Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*, „Scinteia tineretului“, București, 1981, p. 9—10.

¹⁸ Vezi, pe larg : *Un proces în fața istoriei*. (Evocare realizată de Emil Poenaru), Editura Albatros, București, 1986.

mîndu-se, ca și pînă atunci, drept exponentul strălucit al intereselor și aspirațiilor fundamentale ale întregii generații tinere. Alături de tînăra comunistă Elena Petrescu (Ceaușescu), contribuie în mod decisiv la dinamizarea activității politice și cultural-educative a tineretului comunist în cadrul breslelor muncitorești, este prezent în toate acțiunile revoluționare de anvergură desfășurate de partidul comunist în cursul anului 1939. Se detașează, dintre acestea, contribuția determinantă a militantului comunist Nicolae Ceaușescu la organizarea și desfășurarea uneia dintre cele mai mari și răsunătoare demonstrații muncitorești din acea epocă plină de amenințări și pericole — manifestația patriotică, anti-războinică, antifascistă și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 ; sarcinile de mare răspundere ce i-au fost încredințate de partidul comunist — îndeplinite în spiritul viu al datoriei revoluționare — în ampla acțiune de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist¹⁹ și, apoi, din decembrie 1939, în conducerea organizației, ca secretar al C.C. al U.T.C.

O activitate tumultuoasă și rodnică ce ilustrează elocvent înalta viziune și discernere politică a tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu, adîncă înțelegere a imperativelor acelui ceas al istoriei, devotamentul său fierbinte și spiritul de sacrificiu pentru cauza patriei primejduite. O activitate exemplară, desfășurată în condițiile unei permanente și dure prigoane din partea aparatului represiv, care l-a impus, cu îndreptățit temei, drept unul dintre cei mai reprezentativi conducători ai Uniunii Tineretului Comunist și căruia tînăra generație îi datorează toate succesele luptei sale ulterioare.

Afirmată strălucit în momente decisive ale luptei revoluționare, antifasciste a partidului comunist, activitatea pilduitoare a militantului comunist Nicolae Ceaușescu a contribuit hotărîtor la intensificarea activității partidului în rîndurile tinerei generații, conferind un curs ascendent unității de acțiune a acesteia în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței naționale și a integrității României reîntregite prin Marea Unire din 1918. Forța organizatorică și dinamismul politic, spiritul de fermitate revoluționară și de înaltă responsabilitate patriotică pentru viitorul țării imprimate Uniunii Tineretului Comunist și, prin intermediul său, întregii mișcări revoluționare și democratice de tineret, aveau să fie plenar puse în valoare în anii de grele încercări ai dictaturii antonesciene și ai războiului antihitlerist — în care România a fost vremelnice împinsă contrar voinței poporului nostru —, cînd U.T.C. a reprezentat cea mai importantă și apropiată organizație de masă a Partidului Comunist Român, constituind, cu adevărat, rezerva de cadre și principalul său ajutor.

Situîndu-se, de la începutul celui de-al doilea război mondial, pe poziții antihitleriste, organizația comunistă de tineret a desfășurat o amplă activitate politică și organizatorică pentru integrarea tuturor forțelor democratice, progresiste ale tinerei generații într-un larg Front Național Antifascist. În același timp, sub îndrumarea directă a partidului comunist, U.T.C. a inițiat, organizat și condus numeroase acțiuni revendicative ale tineretului muncitor de la orașe și sate, ale elevilor și studenților, și-a făcut auzit glasul său de durere și revoltă, alături de cel al întregului popor, față de sfîșierea teritoriului național în urma Dictatului fascist de la Viena, din august 1940 — prin care România a fost constrînsă de Germania hitleristă și Italia fascistă să cedeze Ungariei horthyste partea de nord-vest a țării, reprezentînd o suprafață de 43 500 km² și o populație de peste 2 500 000

¹⁹ Vezi : *File din istoria U.T.C.*, p. 220—243.

de locuitori, din care majoritatea erau români —, pronunțându-se ferm pentru apărarea independenței, suveranității și integrității patriei, grav știrbite în acele momente.

Este meritul incontestabil al Partidului Comunist Român de a fi jalonat, în noile condiții istorice deosebit de complexe, direcțiile principale de acțiune revoluționară, patriotică ale Uniunii Tineretului Comunist, ale tuturor forțelor democratice, progresiste ale tinerei generații. Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională”, precum și alte documente elaborate de partidul comunist vizau adecvarea formelor și metodelor de muncă ale U.T.C. la noua situație, găsirea, în împrejurările creșterii valului de propagandă șovină și războinică, a unor noi posibilități care să permită depășirea momentelor grele și unirea tuturor forțelor naționale ale tinerei generații în lupta de rezistență antihitleristă a poporului român, pentru salvarea țării.

În spiritul acestor indicații, Uniunea Tineretului Comunist a elaborat, în februarie 1942, sub îndrumarea directă a partidului comunist, o Platformă-program proprie, în care, pe baza analizei situației tineretului din țară în contextul războiului mondial și al dictaturii militare-fasciste, aprecia că „numai lupta hotărîtă a întregului tineret din România, unit în cadrul Frontului Patriotic al poporului român, îl poate salva de la distrugerea lui fizică și robirea națională pe care o pregătește fascismul german”²⁰. Drept urmare, C.C. al U.T.C. a adresat, în continuare, tuturor personalităților și organizațiilor politice de tineret — tineretul social-democrat, național-țărănesc, radical-țărănesc și liberal, tuturor organizațiilor sportive, culturale etc. — insistente propuneri de colaborare, pe baza unui program de revendicări general-democratice, naționale, pentru unirea întregului tineret democratic, patriotic, indiferent de convingerile sale politice, într-un atotcuprinzător Front patriotic antihitlerist al tinerei generații — conceput ca parte componentă a Frontului Național Antihitlerist al poporului român —, în vederea creșterii aportului său la lupta partidului comunist pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul hitlerist și eliberarea ei de sub dominația nazistă, pentru redobândirea independenței naționale a României. Pe acest temei, U.T.C., mișcarea revoluționară și democratică de tineret s-au putut afirma — în pofida terorii instituite de dictatura antonesciană și de ocupația hitleristo-horthystă —, ca o puternică și dinamică forță socială și politică în ampla mișcare de rezistență antihitleristă a poporului român²¹, iar, apoi, în pregătirea și înfăptuirea mărețului act de demnitate națională de la 23 August 1944 — moment epocal în procesul devenirii noastre istorice, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Angajat ferm, după 23 August 1944, pe calea unor profunde transformări revoluționare, Partidul Comunist Român a aplicat o strategie suplă, care i-a permis să atragă pe făgașul noului flux al istoriei un evantai foarte larg de forțe sociale și politice, interesate să participe, într-un fel sau altul, la înfăptuirea programului politic propus de comuniști. În acest context, tînăra generație nu numai că și-a regăsit propriile aspirații, dar prin intermediul organizațiilor politice și profesionale în care s-a încadrat, îndeosebi al Uniunii Tineretului Comunist — în fruntea căreia s-a aflat, din însă-

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, mapa nr. 916.

²¹ *File din istoria U.T.C.*, p. 260—294.

cinarea conducerii Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-au putut formula opțiuni în deplin consens cu noul ev al istoriei românești ; și-a manifestat plinar voința de acțiune, de valorificare a uriașului său potențial revoluționar și de creație în efortul general al națiunii de făurire a unui nou edificiu social-politic — acela al societății socialiste. Și acesta, animat de convingerea fermă, că, el, tineretul, reprezintă o puternică forță socială, viitorul însuși al țării, că aportul său la derularea procesului revoluționar trebuie să fie cât mai mare posibil, cât mai prețios. O realitate incontestabilă exprimată cu claritate și robust optimism revoluționar de tovarășul Nicolae Ceaușescu în coloanele primului număr legal al ziarului „Scnteia“ : „Tineretul este viitorul unui popor ; spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său, tineretul este o forță creatoare, care, pusă în serviciul științei și progresului, poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor“²².

Înțelegînd la adevărata lor semnificație și dimensiune imperativele fundamentale ale noii etape istorice, conținutul profund patriotic al apelurilor ce i-au fost adresate de partidul comunist, tînăra generație a constituit o prezență activă, eroică în luptele crîncene purtate de Armata română, de poporul român pentru eliberarea întregului teritoriu național de sub ocupația hitleristo-horthystă și, apoi, dincolo de hotarele țării — în Ungaria, Cehoslovacia și Austria — pînă la victoria finală, de la 9 mai 1945, asupra fascismului ; s-a angajat, cu entuziasmul și dăruirea specifice vîrstei, în marea bătălie a forțelor democratice, condusă de comuniști, pentru cucerirea puterii politice și instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democrat din istoria României, sprijinind, totodată, înfăptuirea programului de guvernare al acestuia (reforma agrară, democratizarea aparatului de stat, reconstrucția economică a țării, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii ș.a.), menit să cheazăuiscă victoria revoluției democrat-populare și trecerea la construirea socialismului²³. S-a gravat puternic, în conștiința contemporanilor, ca și în hronicul de aur al țării, epopeea brigăzilor de muncă patriotică, a primelor șantiere naționale ale tineretului de la Bumbești-Livezeni, Agnita-Botorca, Salva-Vișeu ș.a.²⁴, a eroismului miilor și miilor de tineri, care, la chemarea partidului, au dăruit țării, pornită pe un nou făgaș, cele dintîi construcții de anvergură, simbol al marilor înnoiri socialiste ce aveau să urmeze.

Întreaga evoluție a mișcării revoluționare de tineret din această perioadă de ample și profunde transformări înnoitoare a stat sub semnul preocupării constante și atente a partidului comunist pentru cristalizarea unei fizionomii organizatorice adecvate, apte a realiza unitatea de acțiune a întregului tineret interesat în propășirea democratică a țării. Cu toate eforturile depuse, nici una din formele organizatorice în cadrul cărora tineretul și-a desfășurat activitatea după dizolvarea Uniunii Tineretului Comunist în vara anului 1945 — forme care au cuprins mase eterogene din punct de vedere social și politic — nu au putut suplini lipsa organizației care în cele două decenii de activitate ilegală dobîndise o bogată experiență revoluționară. Numai prin constituirea Uniunii Tineretului Muncitoresc și, mai ales, prin făurirea, în martie 1949, a unei singure organizații

²² „Scnteia“ din 21 septembrie 1944.

²³ Vezi, pe larg : *File din istoria U.T.C.*, p. 295—354.

²⁴ Aurică Simion, *Activitatea tineretului pe șantierele naționale în anii puterii populare, în Tineretul comunist în acțiune*, p. 389—406.

revoluționare de tineret — Uniunea Tineretului Muncitor (care, din august 1965, a revenit la vechea denumire de Uniunea Tineretului Comunist), s-a asigurat cadrul larg de valorificare deplină a capacității de creație și a potențialului revoluționar ale tinerei generații în vasta operă de edificare a socialismului pe pământul României.

Trecerea la construirea socialismului, pe baza vastelor programe elaborate de partidul comunist, a deschis în fața întregului tineret al țării perspective luminoase, de împlinire a gândurilor și aspirațiilor sale cele mai îndrăznețe, dar a însemnat, în același timp, creșterea răspunderii și gradului său de angajare, pe măsura sarcinilor mari și complexe ale noii orânduiri sociale. Din acest punct de vedere, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, a reprezentat și pentru Uniunea Tineretului Comunist, ca de altfel pentru întregul nostru popor, un eveniment de excepțională însemnătate, cu ample și profunde reverberații în munca și viața generației tinere a patriei noastre. Atunci, în 1965, cel ce a fost ales — prin voința unanimă a comuniștilor, prin vrerea întregului popor — la cîrma destinului partidului și ale țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, releva, în mod clar și expresiv, de la înalta tribună a Congresului, un adevăr de cea mai mare însemnătate pentru tinăra generație, pentru viitorul țării : „Socialismul a deschis tineretului nostru perspectivele afirmării elanului și entuziasmului său, i-a creat condiții optime de dezvoltare multilaterală. Fără îndoială că tineretul va răspunde și în viitor acestor condiții printr-o muncă perseverentă de pregătire și lărgire a orizontului de cunoștințe, prin participarea activă, alături de întregul popor, la opera de desăvîrșire a construcției socialiste“²⁵.

Pornind de la tradițiile revoluționare și de muncă ale tineretului, de la locul și rolul său în construcția socialistă, Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste — a desfășurat, cu deosebire în epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului — epocă ce a intrat în conștiința noastră, a tuturor, drept „Epoca Nicolae Ceaușescu“ — o vastă și susținută muncă politică și organizatorică pentru reevaluarea, pe baze științifice, corespunzător condițiilor concrete din țara noastră, a întregii activități desfășurate de tinăra generație, de organele și organizațiile sale. Pe această linie, un rol important în definirea cu claritate a locului, rolului și răspunderilor tinerei generații, ale Uniunii Tineretului Comunist în direcționarea acțiunii lor politice au avut Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979), al XIII-lea (1984) și Conferințele Naționale ale partidului, plenarele Comitetului Central al P.C.R., cuvîntările rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la forumurile tinerei generații, ca și dialogul viu, permanent și fructuos purtat de secretarul general al partidului, președintele țării cu prilejul diferitelor întâlniri cu oamenii muncii.

S-a cristalizat, astfel, o nouă concepție privind rolul și locul tineretului în dinamica procesului istoric, în ansamblul devenirii societății românești pe coordonatele socialismului și comunismului, magistral concretizată în însuși Programul partidului, în ideea potrivit căreia „tineretul reprezintă o puternică forță socială“, „viitorul însuși al națiunii noastre socia-

liste“²⁶. Ea exprimă, în datele sale esențiale, concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vasta sa experiență de luptă revoluționară, valorificată astăzi la înalta tensiune a exigențelor practicii sociale și a ritmului istoric, deosebit de trepidant, pe care îl cunoaște societatea noastră socialistă.

În toți acești ani de mărețe înfăptuiri și împliniri revoluționare, ani de glorie pentru înflorirea necontenită a României socialiste, tineretul și-a pus și își pune semnătura pe tot ceea ce se construiește, pe tot ceea ce reprezintă efectul roditor al muncii și creației poporului român, el aflându-se mereu profund implicat, cu toate forțele, cu ardoarea și patosul ce îl caracterizează, în gigantica epopee a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul străbun al patriei.

Într-adevăr, imaginea a ceea ce este astăzi România — țară liberă, independentă, înfloritoare —, a ceea ce este viața noastră — o viață dreaptă, luminoasă, optimistă — însumează și capacitatea creatoare, gîndul înaripat și voința fermă de acțiune ale tinerei generații a „Epocii Nicolae Ceaușescu“. O demonstrează, în mod elocvent, aportul entuziast al sutelor de mii de tineri din uzine, șantiere, instituții de cercetare, din agricultură, la realizarea obiectivelor planurilor de dezvoltare economico-socială a patriei, a programelor stabilite de partid în concordanță cu sarcinile fiecărei etape istorice, participarea lor activă la acțiunile vizînd dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, creșterea eficienței întregii activități economice, înfăptuirea noii revoluții agrare ; o demonstrează strădaniile elevilor și studenților de a asimila cît mai profund cunoștințele viitoare profesioni, de a-și însuși cele mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane. Dimensiuni și valențe noi a dobîndit, în acești ani rodnici, epopeea muncii voluntar-patriotice pe marile șantiere naționale ale tineretului sau la obiectivele economice de interes local. Sute de mii de tineri muncitori, țărani, elevi, studenți, ostași, înfrățiți în muncă, au așezat și așează, cu entuziasm patriotic și responsabilitate revoluționară, în piatra durabilă a marilor magistrale ale socialismului — de la Sistemul hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier și pînă la Canalul Dunăre—Marea Neagră, cea mai recentă și mai impunătoare ctitorie din istoria patriei — toată pricepera și hărnicia lor²⁷.

Investită cu largi atribuții și răspunderi de a asigura educarea prin muncă și pentru muncă și viață a tinerei generații, sporirea contribuției acesteia la accentuarea și accelerarea procesului dezvoltării economico-sociale a patriei, Uniunea Tineretului Comunist a reușit să închege, într-un sistem unitar, acțiunile proprii de formare multilaterală a personalității tinerilor, de educare comunistă, revoluționară a acestora, de dezvoltare continuă a conștiinței lor socialiste, în consens cu imperativele și exigențele noii etape de dezvoltare a țării. Aceasta vizează formarea unui tineret plin de cutezanță comunistă, de spirit de inițiativă în muncă, de sete nepotolită de a cunoaște, de a descoperi, de a învinge orice greutăți, un tineret pregătit la nivelul cerințelor actuale și de perspectivă ale dezvoltării României socialiste.

²⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 138.

²⁷ Vezi, pe larg : V. Galin-Corini, Gh. Fecioru, Ion Tomescu, *Tinăra generație, prezență activă pe șantierele reconstrucției socialiste*, Editura politică, București, 1980.

Cu sprijinul celorlalți factori educaționali, organele și organizațiile U.T.C., U.A.S.C.R. și de pionieri au inițiat o largă și variată paletă de acțiuni menite să stimuleze interesul tinerilor pentru însușirea concepției despre lume și societate a partidului nostru, a ideologiei și politicii sale revoluționare, să contribuie la educația prin muncă și pentru muncă a tinerei generații, să cultive în rîndul acesteia disciplina exemplară în îndeplinirea sarcinilor de producție, entuziasmul, hărnicia, spiritul revoluționar, novator, în toate domeniile de activitate. O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării la tineret a patriotismului revoluționar, socialist, a dragostei și atașamentului față de patrie, popor și partid, a sentimentelor de mîndrie și demnitate națională, creșterii tineretului în spiritul idealului comunist de viață, al angajării militante ferme și responsabile pentru înfăptuirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — programul de muncă și de viață al tinerei generații.

Un instrument cu o reală forță de înrîurire, de formare și modelare a conștiinței tineretului s-a dovedit a fi activitatea cultural-educativă, sportivă și turistică, prin intermediul căreia organizațiile U.T.C., U.A.S.C.R. și de pionieri urmăresc stimularea preocupărilor tinerei generații pentru îmbogățirea vieții sale spirituale, pentru cultivarea receptivității față de valorile culturii, științei și tehnicii naționale și universale; prin aceasta contribuie la lărgirea orizontului de cunoaștere al tineretului, la atragerea acestuia în mișcarea cultural-artistică și sportivă de masă. Participarea la marele Festival național al muncii și creației „Cîntarea României“, la ampla manifestare polisportivă „Daciada“ ș.a. constituie minunate prilejuri de afirmare a potențialului său creator, de intensificare a vieții spirituale a tinerei generații.

Focalizîndu-și preocupările asupra acestor direcții majore, Uniunea Tineretului Comunist acționează ca promotoare a tendințelor înnoitoare în toate domeniile, cîștigîndu-și dreptul de a vorbi în numele celor aproape patru milioane de membri pe care îi cuprinde în rîndurile sale și de a-i reprezenta, îndeplinindu-și astfel cu înaltă responsabilitate mandatul cu care partidul nostru comunist a investit-o.

Participant entuziast, alături de întregul popor, la traducerea în viață a celui mai grandios și cutezător program de dezvoltare a României pe drumul progresului și civilizației socialiste, tineretul susține, totodată, în mod unanim politica externă a partidului și statului nostru, inițiativele și contribuțiile remarcabile, cu puternică rezonanță internațională, ale președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la soluționarea, în interesul popoarelor, a problemelor majore ale epocii contemporane, la instaurarea unui climat de pace, securitate și colaborare între toate națiunile lumii. Călăuzită de prețioasele îndemnuri și indicații ale secretarului general al partidului, această activitate s-a concretizat în dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie, solidaritate și conlucrare ale Uniunii Tineretului Comunist cu peste 550 de organizații, asociații și mișcări naționale, regionale și internaționale ale tinerei generații de pretutindeni ²⁸.

Sensul fundamental al întregii activități desfășurate pe plan internațional de tineretul român, de organizațiile sale îl reprezintă sporirea contribuției la unirea eforturilor tinerei generații de pretutindeni în lupta

²⁸ Vezi : Elena-Ana Cristescu, *Tineretul român — factor activ al promovării idealurilor de libertate, progres și pace în lume*, în „Revista de istorie“, tomul 38, nr. 9, septembrie 1985, p. 841—856.

pentru făurirea unei lumi a păcii, securității, înțelegerii și colaborării între națiuni, din care să dispară spectrul amenințător al unui pustiitor război nuclear, pentru modelarea viitorului popoarelor și a propriului său viitor pașnic și prosper.

Această opțiune imperativă a tinerei generații s-a regăsit și se regăsește în toate inițiativele și acțiunile de zi cu zi, în implicarea sa activă în pregătirea și marcarea anului 1985 drept Anul Internațional al Tinerețului, în adeviziunea sa la toate manifestările desfășurate în țară în cursul anului 1986, consacrat ca Anul Internațional al Păcii. Voința nestrămutată a generației tinere — în consens cu cea a întregului popor român — de a milita cu toate forțele în apărarea dreptului sacru al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență liberă și demnă, la pace s-a evidențiat deosebit de pregnant cu prilejul referendumului național din 23 noiembrie 1986, când totalitatea tineretului cu drept de vot și, pentru prima dată în istorie, cel între 14 și 18 ani, a exprimat un DA hotărît în favoarea noii și strălucite inițiative a președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind reducerea de către țara noastră cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare.



Astăzi, la aniversarea celor 65 de ani de glorioasă existență, luptă și mărețe împliniri, sub conducerea partidului, a Uniunii Tineretului Comunist, tinăra generație a României socialiste, unită prin aceleași gânduri și idealuri, trăiește și acționează, alături de întreaga națiune, sub semnul unanimei aprobări și a deplinei angajări revoluționare și patriotice generate de hotărârile adoptate de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, la înfăptuirea cărora este chemată să participe cu mintea, cu brațele, cu entuziasmul său cutezător. Din acest punct de vedere. Forumul național al tinerei generații, desfășurat în mai 1985, a dat expresie crezului milioaneilor de tineri de toate categoriile socio-profesionale, atașamentului lor neclintit la politica partidului, hotărîrii unanime de a-și onora exemplar înaltele răspunderi și îndatoriri ce le revin, de a se situa, întotdeauna, în primele rînduri ale luptei pentru înălțarea patriei pe culmile înalte ale civilizației socialiste și comuniste. Este legămîntul de faptă, de ideal prin care tinăra generație — pregătită la nivelul cerințelor prezentului eroic, clocotitor pe care îl străbate țara — răspunde vibrantei chemări ce i-a fost adresată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de la tribuna Adunării solemne din Capitală prilejuite de aniversarea a 65 de ani de la făurirea P.C.R., de a fi permanent la înălțimea drumului glorios parcurs de partidul nostru, de a acționa întotdeauna ca revoluționari, de a-și însuși cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane, de a învăța și munci, de a se pregăti pentru a fi cetățeni demni ai patriei noastre, constructori conștienți ai socialismului și comunismului. „Vouă, dragi prieteni tineri — arăta secretarul general al partidului —, generației tinere vă revine misiunea istorică de a apăra și dezvolta cuceririle revoluționare, de a asigura mersul înainte, de a face totul ca poporul nostru să trăiască ca un popor liber, independent, în societatea comunistă, în rîndul națiunilor libere și independente ale lumii“²⁹.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, Editura politică, București, 1986, p. 24.

TINERETUL ȘI PROBLEMELE DEZARMĂRII, SECURITĂȚII ȘI PĂCII ÎN EUROPA

GHEORGHE PRISĂCARU

În ansamblul vieții politice mondiale, problematica dezarmării, securității și păcii în Europa ocupă un loc de prim ordin. Istoria i-a oferit continentului nostru nu doar menirea de a fi leagăn al unor înfloritoare civilizații, focar de cultură și de propășire spirituală a umanității, dar și teren al unor grave confruntări armate, care au provocat popoarelor uriașe pierderi umane și materiale, frînând puternic progresul întregii omeniri. Numai în cele două conflagrații mondiale — care au izbucnit, una în sudul, iar cealaltă în nordul Europei — au pierit pe câmpul de luptă sau din rîndul populației civile peste 75 de milioane de oameni. Deși reprezintă doar 15 la sută din populația lumii, țările europene — în marea lor majoritate puternic industrializate — au avut și continuă să aibă un rol de seamă în dezvoltarea forțelor de producție, a tehnologiei și culturii, dețin o pondere deosebită în economia mondială. În Europa s-a născut democrația burgheză și, apoi, orînduirea socialistă; aici s-a declanșat „războiul rece“, după cum, tot aici, a început în anii '70 procesul de des-tindere. Se poate afirma, pe drept cuvînt, că toate evenimentele de natură economică, politică sau militară din Europa s-au răsfrînt și se răsfrîng nemijlocit asupra celorlalte regiuni ale globului. Faptul că, în ultimii 40 de ani s-a asigurat — prin lupta unită a popoarelor — pacea în Europa, a permis să se evite și izbucnirea unui nou război mondial. Aceste cîteva considerații justifică pe deplin aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, potrivit căreia atît „din punct de vedere militar, cît și din punct de vedere politic, economic, tehnico-științific, cultural, Europa continuă să reprezinte un factor important în contextul dezvoltării vieții mondiale. Se poate afirma că nu există în lume o altă forță care să poată contribui mai mult decît Europa la soluționarea problemelor mondiale...“¹

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Sesiunea Marii Adunări Naționale. „Activitatea internațională a României privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării multilaterale cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezarmare și pace în lume“*. 23 octombrie 1986, Editura politică, București, 1986, p. 17—18.

La mijlocul anilor '60, Europa reprezenta o realitate politică complexă, în care coexistau state cu orînduiri sociale diferite, state mari și mici, state aparținînd blocurilor militare și state neutre, nealiniat. Eșecul politicii „războiului rece“, ca și potențialul distructiv de care dispuneau statele continentului au impus, ca singură alternativă realistă, instituirea, în această zonă a lumii, a unor relații noi în care fiecare națiune, indiferent de orînduire socială, de mărime sau de participarea la diferite blocuri militare, să aibă asigurate integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională, dreptul de a-și hotărî singură destinele, să se bucure din plin de binefacerile dezvoltării economico-sociale, ale progresului și civilizației universale. În aceste condiții, înfăptuirea securității, cooperării și păcii în Europa s-a înscris, în ultimele decenii, ca un obiectiv primordial al luptei forțelor revoluționare, progresiste și democratice, al tuturor națiunilor europene.

În primele rînduri ale acestei lupte s-a aflat, de la început, tînăra generație, organizațiile sale de diferite orientări politice, ideologice și religioase. După cum sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la începutul anilor '70, „dezvoltarea mișcării de tineret, activitatea politică a milioane și milioane de tineri care se ridică la înălțimea marilor chemări ale epocii noastre, se reflectă cu vigoare crescîndă și pe planul acțiunilor îndreptate spre înfăptuirea securității și dezvoltării cooperării pe continentul european. Întîlnirile, reuniunile și acțiunile tineretului dedicate acestui țel, de care sînt indisolubil legate aspirațiile sale spre un viitor fericit, constituie o expresie a hotărîrii tinerilor de cele mai diferite orientări politice și ideologice de a-și uni eforturile pentru a feri continentul nostru de un nou război, de a milita cu energie pentru realizarea destinderii și securității în Europa și în întreaga lume“².

Pentru tineretul european, înlăturarea pericolului de război, înfăptuirea dezarmării și asigurarea unei păci durabile pe continent nu au constituit și nu constituie o problemă abstractă, pur filosofică, ci una concretă, a cărei rezolvare îl privește în mod direct și vital.

Astfel, pentru tinerii țărilor socialiste din Europa pacea este o necesitate obiectivă în vederea participării depline, împreună cu popoarele respective, la edificarea noii orînduiri, lipsită de exploatare. Creșterea contribuției tinerei generații la dezvoltarea forțelor de producție, la transpunerea în viață a amplelor programe de dezvoltare economică și socială stabilite de partidele lor comuniste și muncitorești, la înflorirea învățămîntului, științei și culturii este condiționată de existența unui climat de pace și securitate, de înțelegere și largă colaborare între popoare, care să permită manifestarea întregului său potențial de creație. Pacea este singura în măsură să asigure condițiile pentru dezvoltarea economică a țărilor socialiste, pentru realizarea bunăstării materiale și spirituale, a prosperității popoarelor respective și, odată cu aceasta, să determine creșterea influenței și a forței de atracție a ideilor socialismului în lume.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 737.

Totodată, pentru tinerii țărilor socialiste, lupta pentru dezarmare, securitate și pace este și o îndatorire ce decurge din speranțele pe care popoarele de pretutindeni și le pun în socialism, ca orînduire care trebuie să asigure relații noi între state, libertatea, independența și suveranitatea tuturor națiunilor, să elimine orice formă de asuprire și dominație, precum și folosirea forței în raporturile dintre state. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, una din misiunile istorice ale socialismului și comunismului — pe lîngă eliberarea popoarelor de orice asuprire — este și aceea de a izbăvi omenirea de o nouă conflagrație, de a elimina definitiv războiul din viața omenirii. Prin urmare, lupta pentru dezarmare și pace în Europa constituie pentru tînăra generație a țărilor socialiste nu numai o necesitate, dar și o obligație impusă de natura noii orînduiri, de obiectivul strategic al socialismului ce constă, între altele, în făurirea unei lumi lipsită de războaie, care să asigure condițiile pentru dezvoltarea independentă și pașnică a fiecărei națiuni. De aceea, organizațiile de tineret și studenți din țările socialiste europene au înscris în documentele lor programatice — în spiritul orientărilor partidelor lor comuniste și muncitorești — lupta pentru pace, securitate și cooperare în Europa drept unul din obiectivele lor majore de manifestare în planul mișcării internaționale de tineret. Prin multiple manifestări naționale și internaționale, ele și-au exprimat, totodată, opțiunea pentru pace, hotărîrea de a acționa pentru ca Europa să nu mai constituie detonatorul unei noi conflagrații mondiale.

La rîndul său, tînăra generație din țările capitaliste europene, organizațiile sale revoluționare, progresiste și democratice au înscris înfăptuirea păcii și securității pe continent printre preocupările lor prioritare de acțiune. Dincolo de deosebirile de păreri existente între diferitele sale componente politice în legătură cu conceptul și modalitățile de realizare a unui sistem de securitate și cooperare în Europa, se poate aprecia că, în ansamblul său, tînăra generație din aceste țări este profund interesată în eliminarea războiului din viața continentului, în promovarea unor relații interstatale noi, care să răspundă aspirațiilor și dreptului popoarelor de a se dezvolta independent, la adăpost de orice agresiune din afară. Tinerii sînt conștienți că atmosfera de tensiune și încordare din Europa, menținerea unei psihoze războinice nu folosește decît celor mai reacționare cercuri imperialiste și hegemoniste, complexului militar-industrial, forțelor revanșarde și neofasciste, care nu se împacă cu realitățile teritoriale postbelice, cu promovarea unor raporturi de cooperare egală și pașnică între națiuni. În același timp, puternica angajare a tinerilor din țările capitaliste în ampla acțiune pentru securitate, dezarmare și pace în Europa izvorăște din convingerea că înfăptuirea unui asemenea climat favorizează nemijlocit desfășurarea luptei pentru democrație și progres, pentru transformări înnoitoare în societate, pentru realizarea drepturilor sale specifice la muncă și educație, la o nouă calitate a vieții.

Prin propria sa activitate, tînăra generație de pe continent a anticipat demersuri pe linie guvernamentală în direcția transformării Europei într-o zonă a păcii, securității și cooperării, consacrării unui sistem de angajamente ferme din partea tuturor statelor, precum și de măsuri concrete de natură să ducă la excluderea forței și a amenințării cu folosirea

orice act de agresiune, să favorizeze o rodnică colaborare economică, tehnico-științifică și culturală între toate popoarele continentului.

Atmosfera de dialog și respect reciproc care s-a statornicit la nivelul mișcării europene de tineret și studenți, spre sfârșitul anilor '60, a fost un adevărat prolog pentru „spiritul de la Helsinki” ce a caracterizat Conferința statelor pentru securitate și cooperare în Europa. Rolul esențial în crearea acestei atmosfere l-au avut, neîndoielnic, organizațiile naționale de tineret și studenți de diferite orientări, care, prin schimburi de delegații politice, de formații cultural-artistice, de echipe sportive și grupuri turistice, prin participarea reciprocă la congresele naționale au stimulat mai buna cunoaștere, dezvoltarea încrederii și înțelegerii între popoare, făcând, totodată, posibilă organizarea de acțiuni cu participare internațională, consacrate modalităților prin care tinerii pot contribui la făurirea unui sistem trainic de pace, securitate și cooperare în Europa.

O însemnătate cu totul deosebită în cadrul eforturilor de substituire a climatului „răboiului rece” și a reminiscențelor acestuia cu o atmosferă nouă, de încredere și cooperare între tineri a avut-o Masa rotundă de la Snagov cu tema : „Rolul și contribuția tineretului la realizarea unui climat de pace și securitate în Europa” (1969), la care au luat parte 71 de delegații din aproape toate țările europene. Această acțiune — organizată de Uniunea Tineretului Comunist din România — a reunit, pentru prima dată în mișcarea continentală de tineret, forțe politice dintre cele mai diferite — comuniști, socialiști și social-democrați, liberali, catolici, democrat-creștini, conservatori —, în numele aceluiasi obiectiv comun : securitatea, cooperarea și pacea în Europa. În mesajul adresat participanților la această importantă reuniune, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia : „Sîntem convinși că, acționînd în comun — pe deasupra deosebirilor de convingeri politice, ideologice și religioase — alături de celelalte forțe sociale și politice, dumneavoastră puteți influența pozitiv în măsură însemnată cursul evenimentelor politice de pe continentul nostru, puteți exercita o înrîurire eficientă asupra guvernelor, asupra oamenilor politici, sprijinind eforturile și acțiunile acestora spre destindere, pace și securitate în Europa”³.

Această idee, caracteristică pentru gîndirea clarvăzătoare și anticipativă a președintelui Nicolae Ceaușescu, a fost confirmată de întreaga evoluție ulterioară a situației politice de pe continent. În perioada premergătoare, ca și pe parcursul desfășurării primei Conferințe pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki (1972—1975), tînăra generație s-a afirmat ca un factor activ, dinamic și responsabil în promovarea idealurilor securității, păcii și cooperării între națiuni, în impulsionarea preocupărilor tuturor statelor, ale celorlalte forțe social-politice în această direcție. Amplele campanii ale tineretului în sprijinul securității și cooperării, desfășurate în numeroase țări europene la începutul deceniului al 8-lea, precum și o serie de manifestări la nivel regional, au dat expresie clară voinței milioanelor de tineri de a trăi într-un continent pus definitiv la adăpost împotriva războaielor, a stărilor de tensiune și conflict, în care raporturile dintre state să se întemeieze pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, promovării unei largi colaborări între toate popoarele. Conferințele europene ale tineretului de

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 118—119.

la München (1970), Florența (1971) și Helsinki (1972), întâlnirile anuale ale uniunilor naționale studențești de pe continent, acțiunile unor organizații internaționale de tineret și studenți (Federația Mondială a Tineretului Democrat, Consiliul European al Comitetelor Naționale de Tineret, Federația Europeană a Tineretului Liberal și Radical, Tineretul Nordic de Centru, Uniunea Europeană a Tineretului Democrat-Creștin și Uniunea Internațională a Studenților) au evidențiat preocuparea activă a tinerei generații pentru pregătirea și desfășurarea corespunzătoare a Conferinței general-europene, ca o etapă importantă în direcția statornicirii unui climat de pace, securitate și cooperare în Europa.

Tinăra generație a continentului, organizațiile sale naționale și internaționale au salutat cu deplină satisfacție și încredere în viitor încheierea cu succes a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa prin semnarea de către reprezentanții celor 35 de state participante a Actului final. Printr-o fericită coincidență, prima Conferință general-europeană, desfășurată în afara blocurilor militar-politice, se încheia la împlinirea a 30 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, ceea ce reprezintă și un angajament politic din partea guvernelor de a acționa astfel încât, în Europa, să nu se mai repete un nou război.

În prevederile Actului final semnat la Helsinki, tineretul și-a regăsit în mare parte și fondul său de interese și aspirații pe care le proclamase, în mod activ, încă cu mulți ani înainte. Totodată, tinăra generație a continentului a salutat înscrierea în documentul Conferinței — la inițiativa unor state, între care și România — a prevederii referitoare la „necesitatea studierii, de către organizațiile de tineret, a posibilităților de încheiere a unor acorduri privind structurile cooperării multilaterale a tineretului”⁴, apreciind aceasta drept o modalitate activă de manifestare a dorinței tinerilor de a-și uni forțele pentru făurirea unui climat de pace, securitate și conlucrare rodnică între popoarele europene.

Omagiind contribuția popoarelor, a tinerei generații la desfășurarea și încheierea cu succes a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, președintele Nicolae Ceaușescu sublinia de la înalta tribună a reuniunii europene : „În mod deosebit, doresc să menționez rolul important pe care l-a avut opinia publică, toate popoarele din aceste țări, cărora se cuvine, în primul rînd, să le adresăm cele mai vii mulțumiri și să le asigurăm că vom acționa și în viitor, în spiritul răspunderii și în cel în care s-au desfășurat lucrările conferinței, pentru înfăptuirea în viață a normelor și principiilor din documentele pe care le vom semna astăzi. În acest scop se impune, după părerea mea, întărirea colaborării și unității tuturor forțelor iubitoare de pace, fără deosebire de convingeri politice, filosofice sau religioase, a tuturor popoarelor, care pînă la urmă, au rolul hotărîtor, ele trebuind să asigure realizarea în viață a securității și păcii în Europa și în întreaga lume”⁵.

Anii care au urmat Conferinței au marcat un vădit interes din partea tinerei generații în direcția transpunerii integrale și efective în practică a angajamentelor asumate la Helsinki, inclusiv a celor care vizau nemijlocit tinăra generație, condiția sa economică, socială și culturală, problemele educării și formării sale multilaterale pentru muncă și viață,

⁴ Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, Editura politică, București, 1975, p. 336.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 1 045.

pentru asigurarea unei participări active la dezvoltarea națională și internațională. Nu a existat, după 1975, reuniune a tineretului sau studenților la nivel regional la care ideea necesității aplicării consecvente, prin acțiuni concrete, a Actului final să nu fi fost subliniată cu prioritatea ce i se cuvine. Între acestea se detașează, ca semnificație, în ceea ce privește participarea, spiritul și conținutul dezbaterilor, Întîlnirea europeană a tineretului și studenților de la Varșovia (1976) și Seminarul internațional de la București (1980), consacrat securității, păcii și dezarmării în Europa. Totodată, tineretul și-a exprimat, cu diferite prilejuri, insatisfacția față de încheierea cu rezultate necorespunzătoare a reuniunii de la Belgrad, care nu s-a situat la înălțimea speranțelor și proiectelor pe care tinerii și le-au pus în aceasta.

În aceste condiții, tînăra generație s-a orientat, cu îndreptățită speranță, către noua reuniune a statelor europene desfășurată la Madrid. Contextul politic european din acea perioadă — care indica o accentuare a contradicțiilor dintre state și grupări de state, o stagnare a procesului de destindere și cooperare — a făcut ca tineretul să-și exprime, cu energie și răspundere, poziția în legătură cu menirea reuniunii din capitala Spaniei. Prin numeroase acțiuni la nivel național (mitinguri, congrese ale organizațiilor de tineret, moțiuni către factorii de competență guvernamentală) și internațional (Forumul mondial al tineretului de la Helsinki — 1981, Seminariile europene ale tineretului organizate la București, în octombrie 1980 și iunie 1981, întîlnirile europene ale uniunilor naționale studențești de la Brno — 1980 și Viena — 1981), organizațiile de tineret și-au manifestat opțiunea ca reuniunea de la Madrid să se constituie într-o etapă de autentică dinamizare a eforturilor pentru asigurarea securității și păcii, pentru realizarea de pași concreți în direcția dezangajării militare și dezarmării pe continent, precum și a dezvoltării neîngrădite a unor ample și fructuoase raporturi de colaborare în domeniile economic, tehnico-științific și cultural între statele europene.

Beneficiind de aportul original al României, reuniunea de la Madrid, a inclus pe agenda sa de lucru și o serie de probleme de maximă stringență pentru tînăra generație. În spiritul umanismului nou, promovat cu consecvență de președintele Nicolae Ceaușescu, România a propus un punct distinct referitor la asigurarea dreptului la muncă, educație și cultură prin adoptarea, de către toate statele participante, a unor măsuri corespunzătoare, inclusiv de natură legislativă, în direcția accesului larg al tinerilor la activitatea economică, la valorile culturale ale societății. De asemenea, în rîndul tineretului a produs o vie satisfacție propunerea prezentată de România, în același cadru, referitoare la contactele între tineri, la necesitatea încurajării acestora de către state, a lărgirii schimburilor și intensificării colaborării dintre organizațiile de tineret.

Tinerei generații nu i-a putut trece neobservat faptul că Europa este continentul cu cea mai mare pondere în domeniul armamentelor, inclusiv nucleare, că aici stau față în față cele două blocuri militare opuse — NATO și Tratatul de la Varșovia —, căroră le revin 80 la sută din cheltuielile militare mondiale și care alimentează neîncrederea și confruntarea, sporește sentimentul de insecuritate și pericolul de război. În spațiul european se află : 15 000 de încărcături nucleare, avînd o putere explozivă de 13 000 de megatone ; 24 000 de avioane de luptă ; circa 100 000 de tancuri ; peste 4 500 de nave de război ; 700 de baze și instalații militare, diseminate pe teritoriul a 18 state europene. Tot aici se află și cele mai mari concentrări de efective militare : 14 milioane de oameni — în majoritatea lor zdro-

bitoare tineri — aflați sub arme. Conform unor statistici aparținând S.I.P.R.I. (Stockholm) și Institutului de studii strategice de la Londra, densitatea militarilor pe kmp este, în Europa, de 6 ori mai mare decât în Asia, de 20 de ori mai mare decât în America Latină și de peste 30 de ori mai mare ca în Africa.

De aceea, organizațiile de tineret și studenți au considerat, în mod pe deplin justificat, înfăptuirea dezangajării militare și dezarmării pe continent ca o latură fundamentală, indisolubilă a întregului proces de făurire a securității și cooperării în Europa, a asigurării libertății și independenței popoarelor, a progresului general al societății omenești. În această ordine de idei, în mesajul adresat participanților la „Masa rotundă” de la Snagov, președintele Nicolae Ceaușescu evidențiază necesitatea ca tînăra generație să fie activ implicată în soluționarea acestei probleme cardinale a zilelor noastre, relevînd că în înfăptuirea dezarmării „cei în primul rînd interesați sînteți voi, tinerii, pentru că povara înarmărilor afectează viața voastră de azi, posibilitatea de a vă pregăti, de a vă afirma, pentru că un nou război ar lovi adînc în viitorul vostru, în năzuințele voastre nobile spre progres, spre viață mai bună”⁶.

Acțiunilor desfășurate pe plan național, în diferite țări europene, li s-au adăugat numeroase manifestări internaționale ale tineretului și studenților consacrate înfăptuirii dezarmării, făuririi unei Europe a păcii și colaborării între popoare. Conferința europeană a tineretului și studenților pe problemele dezarmării (Budapesta, 1978), festivalurile mondiale ale tineretului și studenților de la Berlin (1973), Havana (1978) și Moscova (1985), precum și Forumul mondial al tineretului și studenților pentru pace, destindere și dezarmare de la Helsinki (1981) reprezintă momente importante pe calea dezvoltării în rîndul tinerei generații a conștiinței necesității de a intensifica acțiunile — alături de cele ale altor forțe înaintate, realiste — pentru încetarea cursei înarmărilor și, îndeosebi, a celor nucleare, pentru dezarmare, securitate și pace.

Manifestările de masă ale tinerei generații din Europa, dedicate dezarmării și păcii, au cunoscut o intensificare fără precedent la începutul anilor '80. După cum se știe, prin trecerea la amplasarea de către S.U.A. a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în unele țări din vestul Europei și, ca urmare, la aplicarea contramăsurilor nucleare de către Uniunea Sovietică, pe continentul european s-a creat o situație deosebit de gravă. Ca rezultat al acestor evoluții, a crescut în mod considerabil pericolul de război în Europa, care, în actualele împrejurări, s-ar transforma inevitabil într-o catastrofă nucleară la scara întregii planete. Întrucît arma nucleară, spre deosebire de toate celelalte armamente clasice, are proprietatea de a putea distruge însăși condițiile vieții pe Pămînt, într-un eventual război nuclear nu vor exista nici învingători și nici învinși, pentru că, de fapt, nu vor mai exista nici supraviețuitori.

După cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, în actualul raport de forțe din viața internațională „Europa reprezintă cea mai puternică forță care poate să aibă un rol de mare însemnătate pentru a determina Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică să treacă la dezarmarea nucleară, și un rol decisiv în reducerea armelor convenționale”⁷.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 118.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Marea adunare populară din Capitală consacrată dezarmării și păcii*. 21 noiembrie 1986, Editura politică, București, 1986, p. 14.

Din această realitate decurge și cerința ca popoarele europene să-și asume pe deplin răspunderea în fața istoriei, a generațiilor viitoare, acționind cu întreaga hotărîre pentru dezarmare și pace, pentru eliberarea continentului de spectrul unui nou război.

În aceste condiții, sînt pe deplin explicabile acțiunile politice militante ale milioanele de tineri din Europa îndreptate împotriva războiului, participarea unor largi cercuri ale tinerei generații la lupta împotriva noii escaladări a cursei înarmărilor pe pămînt și în Cosmos, pentru asigurarea dreptului fundamental al omenirii la pace, pentru făurirea unui continent lipsit de arme și de războaie.

Marile manifestări pentru dezarmare și pace, care au atins în „toamna fierbinte“ a anului 1983 punctul lor de maximă intensitate, s-au caracterizat, înainte de toate, printr-o amploare fără precedent, nemaiîntîlnită în anii postbelici. Acțiunile antirăzboinice, care au prilejuit participarea a milioane și milioane de tineri, s-au desfășurat și se desfășoară în țările socialiste, în țările capitaliste dezvoltate, cuprinzînd, practic, toate țările europene, fără deosebire de orînduirea lor socială.

Această amplă acțiune pentru dezarmare și pace a depășit granițele naționale, inclusiv pe cele care țin de sistemul social-politic și ideologic, după cum nici consecințele unei eventuale catastrofe atomice nu s-ar opri la granițele anumitor țări, fie ele socialiste sau capitaliste, mari sau mici, aparținînd sau nu blocurilor militare.

Marșuri pentru pace ale tineretului s-au desfășurat în mai multe orașe ale Republicii Democrate Germane : Dresda, Leipzig, Halle, Gera, Magdeburg, Karl Marx-Stadt, Erfurt, demonstranții dînd expresie aspirațiilor de a trăi într-o lume a păcii și înțelegerii, lipsită de războaie și conflicte distrugătoare.

În Uniunea Sovietică — țară care în cel de-al doilea război mondial a suferit imense pierderi umane și distrugerii materiale — s-au organizat ample acțiuni pentru pace și dezarmare, împotriva deciziei N.A.T.O. de a amplasa rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa. În cadrul unui miting pentru pace, desfășurat la Palatul sporturilor din Moscova, peste 12 000 de reprezentanți ai opiniei publice au reafirmat hotărîrea poporului sovietic de a nu îngădui declanșarea unei catastrofe nucleare, de a intensifica lupta pentru destindere, pace și colaborare.

În apropierea capitalei Cehoslovaciei, la Lidice — localitate rasă de pe suprafața pămîntului în anii ocupației hitleriste —, mii de tineri participanți s-au reunit, în vara anului 1982, pentru a demonstra împotriva războiului, pentru pace și dezarmare.

Perspectiva de neînviat ca pe teritoriul R.F. Germania să fie amplasate 108 rachete „Pershing-2“ și 49 de rachete „Cruise“ a făcut ca în această țară să se dezvolte una din cele mai cuprinzătoare și active mișcări pentru pace. În aprilie 1981, aproximativ 25 000 de persoane au participat, la Bonn, la chemarea organizațiilor de tineret ale partidelor comunist, social-democrat și liberal-democrat, la o acțiune de protest împotriva bombei cu neutroni și a amplasării de noi tipuri de arme pe continentul european. În cursul anului 1984, la mișcările de protest din R.F. Germania au participat peste 3 milioane de persoane, în marea lor majoritate tineri, iar principalele organizații democratice de tineret și-au exprimat opoziția categorică față de sporirea arsenalelor nucleare.

Ample acțiuni ale tineretului îndreptate împotriva instalării, pe teritoriile unor țări europene, de rachete nucleare cu rază medie de ac-

țiune, s-au desfășurat în Marea Britanie, Belgia, Italia, Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, Grecia, Franța, Spania, Portugalia etc.

Partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu personal, au dat o înaltă apreciere marilor mișcări pentru dezarmare și pace ale tineretului. „Participarea activă a tinerilor la marile manifestări pentru pace și dezarmare din Europa și de pe alte continente — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul adresat participanților la Congresul mondial al U.N.E.S.C.O. privind tineretul — demonstrează că tineretul poate și trebuie să se afirme, acționînd unit, ca o puternică forță a lumii contemporane, în lupta pentru salvagardarea păcii și vieții pe pămînt, pentru apărarea și dezvoltarea în continuare a marilor comori ale civilizației materiale și spirituale făurite de omenire în decursul existenței sale multimilenare”⁸.

Pornind de la această apreciere, tineretul român, împreună cu întregul nostru popor, s-a angajat cu întreaga sa forță în aceste manifestări, avînd convingerea că ele au o mare însemnătate în oprirea cursei înarmărilor, în salvarea continentului european și a întregii lumi de la catastrofa nucleară. Marșurile desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea” în noiembrie 1981 și, respectiv, în noiembrie 1983, au constituit expresia înaltei conștiințe politice a tineretului român, a hotărîrii sale de a acționa, împreună cu tineretul din celelalte țări europene, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru o politică responsabilă față de destinele Europei și ale întregii lumi, pentru promovarea păcii și colaborării între toate popoarele.

În fața primejdiei distrugerii civilizației în Europa și în întreaga lume, mișcările de masă ale tineretului pentru dezarmare și pace au reunit o mare diversitate de orientări politice, ideologice și religioase. Tineri de cele mai diferite convingeri — comuniști, socialiști și social-democrați, liberali și radicali, ecologiști, centriști, democrat-creștini și conservatori — s-au regăsit, în forme și modalități diferite de la țară la țară, în ampla manifestare vizînd eliminarea oricăror rachete nucleare din Europa, asigurarea condițiilor de natură să permită dezvoltarea liberă, independentă a tuturor națiunilor.

Acțiunile prin care tinerii și-au exprimat opțiunea pentru dezarmare și pace au îmbrăcat o mare varietate de forme : constituirea de organizații și inițierea de campanii, mitinguri, marșuri și demonstrații de protest ; „procesee” intentate armelor nucleare și celor care ar intenționa să le folosească ; caravane și curse ale păcii ; greve de avertisment împotriva amplasării rachetelor nucleare ; congrese, simpozioane, seminarii și „tabere ale păcii” ; blocarea accesului la bazele militare și „lanțuri vii” de zeci de kilometri ; strîngeri de semnături pe apeluri pentru dezarmare și pace ; trimiterea de delegații la forumuri internaționale în care se dezbateau problemele dezarmării. În țările vest-europene, îndeosebi în Belgia, Olanda și Marea Britanie, tinerii au sprijinit acțiunea de proclamare a unor localități și regiuni drept zone denuclearizate.

Indiferent de modalitatea sub care s-au desfășurat, aceste acțiuni s-au distins printr-un vădit caracter militant, combativ, ceea ce le-a

conferit — alături de acțiunea popoarelor respective —, rolul de însemnată forță politică în lupta pentru înlăturarea pericolului unei catastrofe nucleare, pentru promovarea păcii, dezarmării și colaborării în Europa și în întreaga lume.

Mișcărilor pentru dezarmare ale tineretului le revine meritul esențial de a fi tras un puternic semnal de alarmă în legătură cu primejdia pe care o reprezintă pentru ființa umană noua escaladare a cursei înarmărilor, de a fi conștientizat milioane de oameni asupra riscului unui război nuclear. Unul din liderii Campaniei de dezarmare nucleară din Marea Britanie releva, pe bună dreptate, că mișcarea antinucleară a dezvăluit slăbiciunea argumentelor militare ale desfășurării rachetelor. Aceste mișcări au exercitat, totodată, o însemnată influență asupra unor factori politici de decizie, organisme legislative, ca și a unor partide sau organizații cu importantă pondere în țările occidentale. De asemenea, manifestările antirăzboinice au prilejuit sporirea interesului tinerei generații față de problemele politice majore ale zilelor noastre, creșterea răspunderii față de făurirea propriului viitor.

Din nefericire, mișcărilor antirăzboinice nu au reușit să se transforme într-o forță social-politică capabilă să împiedice amplasarea rachetelor nucleare în Europa, să-i determine pe șefii de state și guverne să manifeste mai multă răspundere față de interesele majore ale păcii, ale națiunilor de pretutindeni.

Acestea nu au depășit — în unele țări — o serie de disensiuni interne în legătură cu obiectivele și tactica de luptă și, prin urmare, nu au atins acel grad de intensitate care să împiedice noua escaladă a cursei înarmărilor nucleare. În plus, cercurile interesate în politica de înarmări au desfășurat o amplă campanie de subminare și discreditare a mișcărilor antinucleare, prezentând măsurile de sporire a arsenalelor atomice drept măsuri de securitate și pace.

Promotor consecvent al unei concepții optimiste, revoluționare în legătură cu rolul și capacitatea popoarelor, a tinerei generații în special, de a asigura evoluția pozitivă a evenimentelor internaționale, pacea și securitatea în Europa și în întreaga lume, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază permanent să situația nou creată prin instalarea și dezvoltarea eurorachetelor nu trebuie acceptată ca o fatalitate, că masele populare pot și trebuie să continue lupta cu și mai multă energie. Trăgând învățăminte din acțiunile trecute, masele, forțele iubitoare de pace trebuie să găsească forme și modalități noi de manifestare și mai hotărâtă a voinței lor, să determine trecerea la negocieri și realizarea unor înțelegeri corespunzătoare între U.R.S.S. și S.U.A. în problemele armelor nucleare și Cosmosului, precum și ale dezarmării convenționale.

În unele țări occidentale are loc, în prezent, un proces de reevaluare a obiectivelor și formelor de luptă, a strategiei și tacticii folosite de mișcărilor antirăzboinice. Unele mișcări apreciază, de exemplu, că succesul acțiunii lor depinde, în actualele condiții, de stabilirea unor obiective politice mai largi. Astfel, alături de lupta împotriva rachetelor nucleare, între preocupările lor ele înscriu: părăsirea N.A.T.O. sau cel

puțin a structurii sale militare integrate ; lichidarea bazelor militare străine de pe teritoriul național ; desființarea blocurilor și lichidarea divizării Europei ; reducerea cheltuielilor militare pentru a asigura redresarea economică și, îndeosebi, lichidarea șomajului ; interzicerea tranzitului de arme nucleare prin teritoriul național ; dezarmarea unilaterală ; înlocuirea politicii de forță și război printr-o politică de pace, destindere și colaborare.

Mișcările pentru dezarmare au în vedere, totodată, folosirea unor forme de acțiune mai militante, recurgerea la confruntări politice mai ample, de natură să determine autoritățile să ia în considerare opțiunile și voința majorității covârșitoare a opiniei publice.

Se poate spune că însăși desfășurarea întâlnirii dintre secretarul general al C.C. al P.C.U.S., Mihail Gorbaciov, și președintele S.U.A., Ronald Reagan, care a avut loc în octombrie 1986, la Reykjavik, constituie un rezultat nemijlocit al luptei popoarelor, a forțelor progresiste, antiimperialiste, inclusiv a tinerei generații, pentru trecerea la realizarea unor măsuri efective de dezarmare, pentru înlăturarea pericolului unui război nuclear nimicitor. Propunerile formulate de Uniunea Sovietică, cu acest prilej, privind reducerea cu 50 la sută a armelor nucleare strategice și eliminarea totală a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune din Europa au fost salutate de organizațiile democratice și progresiste de tineret, de forțele realiste ale tinerei generații pentru că acestea reprezintă un moment deosebit de important în îndeplinirea obiectivelor generale de eliminare totală a armelor nucleare pînă în anul 2000. Deși, în Islanda, nu a fost posibil să se realizeze acorduri concrete asupra problemelor privind armele nucleare — în principal din cauza poziției S.U.A. de a continua programul de militarizare a Cosmosului —, opinia publică din țara noastră apreciază că cele două mari puteri ar trebui să treacă, în cel mai scurt timp, la încheierea unui acord cu privire la eliminarea tuturor rachetelor cu rază medie de acțiune din Europa. După cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, realizarea unui asemenea acord ar avea o mare însemnătate pentru îndeplinirea programelor de reducere și lichidare a armelor nucleare, precum și de dezarmare convențională, în general.

Încheierea fără rezultate a întâlnirii sovieto-americane la nivel înalt din Islanda dovedește că problemele mondiale nu se pot soluționa numai de cele două mari puteri, că este necesară participarea activă a tuturor statelor și popoarelor, fără deosebire de mărime sau orînduire socială.

În rîndul opiniei publice internaționale, a tinerei generații s-a înregistrat, pe bună dreptate, un sentiment de insatisfacție, de nemulțumire generală pentru că, în Islanda, s-a pierdut un moment în care acestea și-au pus mari speranțe și care putea determina o schimbare radicală a situației internaționale în direcția dezarmării nucleare, a dezarmării generale, a dezvoltării încrederii și colaborării între popoare.

Astfel se și explică faptul că, în ultimele luni, am asistat în Europa și Statele Unite ale Americii la o intensificare a acțiunilor tineretului, a altor forțe realiste pentru dezarmare nucleară și pace, pentru oprirea experiențelor nucleare și încetarea oricăror activități de militarizare a

Cosmosului. În vara anului 1985, cînd reprezentanți ai tinerilor de pe toate continentele participau, la Moscova, la cea de-a XII-a ediție a Festivalului mondial al tineretului și studenților, Uniunea Sovietică a anunțat instituirea unui moratoriu unilateral asupra experiențelor nucleare. Din păcate, atît S.U.A., cît și alte state nu s-au alăturat acestui moratoriu și au continuat — în ciuda protestului opiniei publice mondiale — efectuarea de experiențe nucleare cu consecințe dintre cele mai nefaste asupra vieții politice mondiale și a mediului înconjurător. Interesele păcii, ale popoarelor de pretutindeni cer să se facă totul pentru a se ajunge fără întîrziere la sistarea și interzicerea oricăror arme nucleare, ceea ce ar marca un prim și important pas pe calea dezarmării nucleare, ar avea repercusiuni pozitive asupra ansamblului situației internaționale. Cu prilejul numeroaselor demonstrații pentru dezarmare și pace din Anglia, R. F. Germania, Olanda, Belgia, Italia, ca și a unor reuniuni internaționale, între care Adunarea Federației Mondiale a Tineretului Democrat (Budapesta, 1986), tineri de diferite convingeri politice și-au exprimat în mod hotărît protestul împotriva continuării experiențelor nucleare și au cerut realizarea, cît mai grabnică, a unui acord general de interzicere definitivă a lor.

În concepția partidului și statului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, factorul hotărîtor în măsură să asigure succesul luptei pentru dezarmare și pace îl constituie îndeplinirea unității de acțiune a celor mai largi forțe social-politice, unirea într-un singur torent a tuturor energiilor cărora le este scumpă cauza vieții și libertății popoarelor. O asemenea cerință decurge în mod obiectiv, din faptul că un război atomic ar lovi întreaga umanitate, „noaptea nucleară” neputînd fi limitată la o țară, la un partid politic sau la o anumită clasă socială. Așa cum sublinia președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, armele nucleare nu vor alege și nu vor face nici un fel de deosebire de orînduire socială și nici alte deosebiri; ele vor duce la distrugerea omenirii, la distrugerea a însăși condițiilor vieții.

Realizarea unității de acțiune a mișcărilor pentru pace trebuie să pornească de la realitatea de necontestat că lupta pentru dezarmare cuprinde o mare diversitate de forțe politice, sociale și ideologice. Avînd în vedere că fiecare din aceste forțe reprezintă un sector sau anumite sectoare ale populației, este de mare importanță respectarea specificului, a autonomiei și independenței lor, unitatea de acțiune a acestora fiind posibilă nu prin subordonarea unora de către altele, ci prin promovarea unor raporturi de egalitate, de stimă și respect reciproc. În unele țări europene au apărut, de exemplu, organizații de tineret distincte, în afara structurilor politice tradiționale, care s-au manifestat și se manifestă activ împotriva rachetelor nucleare, pentru asigurarea dezvoltării pașnice a continentului european și a întregii lumi. Aceste organizații cuprind, de regulă, un mozaic de orientări politice și ideologice, de concepții filozofice, de categorii sociale. Pe toți îi reunește convingerea că un eventual război atomic — prin trăsăturile sale specifice — amenință în egală măsură pe comunist și pe liberal, pe muncitor și pe intelectual, pe civil și pe militar. Fiecare din aceste organizații aduce o contribuție proprie, originală la lupta pentru dezarmare, întărind prin aceasta marea mișcare

care se pronunță și acționează pentru pace. Încercarea unora din aceste componente de a se considera și prezenta drept singurele forțe „autentice“ ale luptei pentru dezarmare nu poate decât să dăuneze făuririi unității de acțiune a maselor largi populare, opririi agravării cursului spre confruntare și război.

Mișcările pentru pace au apărut și s-au dezvoltat ca o reacție firească și obiectiv necesară la amenințarea pe care noua escaladă a cursei înarmărilor nucleare pe continentul european o reprezintă pentru specia umană. Prin urmare, unitatea de acțiune poate și trebuie să se înlătuiească pe platforma largă, general acceptabilă, a luptei împotriva pericolului nuclear, pentru asigurarea și consolidarea păcii în Europa și în întreaga lume. De aceea, cuvintele adresate de președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, participanților la cel de-al XII-lea Festival mondial al tineretului și studenților de la Moscova capătă o semnificație cu totul deosebită: „În condițiile în care în lume s-au acumulat uriașe arsenale de arme nucleare care ar putea distruge de câteva ori întreaga planetă, nimic nu poate justifica desfășurarea pe mai departe a cursei înarmărilor. Trebuie făcut totul pentru dezarmare și pace, pentru oprirea amplasării de noi arme nucleare în Europa și pentru retragerea celor existente, pentru încetarea înarmărilor atât pe Pământ cât și în Cosmos! Pământul și Cosmosul trebuie să rămână libere de orice arme nucleare și de distrugere în masă! Să facem ca cerul — sub care vă întâlniți, cîntați și dansați în aceste zile ale Festivalului — cerul întregii lumi să rămână mereu senin, pentru ca stelele să poată lumina, așa cum au făcut-o întotdeauna, și pentru ca tinerii, îndrăgostiții, toate generațiile să le poată admira în liniște și pace, să se bucure de frumusețea și strălucirea lor“⁹.

Dat fiind că Europa este continentul pe care s-au acumulat cele mai mari cantități de arme, că aici se află față în față cele două blocuri militare, care dețin cea mai mare parte din armamentele lumii, apare firească preocuparea popoarelor, a tineretului pentru trecerea de la vorbe la fapte, de la declarații de bune intenții, la măsuri efective, reale de dezarmare. Din acest punct de vedere anul 1986, proclamat de O.N.U. drept „An Internațional al Păcii“, va rămîne în conștiința omenirii ca anul în care România socialistă a trecut — la inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, validată de întregul nostru popor prin votul unanim exprimat în cadrul referendumului de la 23 noiembrie — la reducerea unilaterală cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare. Această măsură, care constituie expresia dorinței și a voinței întregului nostru popor de a-și aduce contribuția activă la cauza dezarmării și păcii în lume, a avut un puternic ecou internațional în rîndul cercurilor politice, al opiniei publice mondiale, al șefilor de state și guverne, al organizațiilor de tineret, studenți și copii din întreaga lume. Nu întîmplător, la referendumul național din 23 noiembrie au fost chemați — pentru prima dată în istorie — să-și dea votul lor, în favoarea dezarmării și păcii, tinerii între 14—18 ani. Pentru că, tinerii care nu au

98 ⁹ Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, adresat participanților la cel de-al XII-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților de la Moscova, în „Scînteia“, anul LV, nr. 13 353 din 28 iulie 1985.

cunoscut pînă acum grozăviile războiului, nu trebuie să le cunoască niciodată. Actul politic al României constituie prima acțiune autentică de dezarmare pe continent, pregătind viitorul de pace al popoarelor lumii.

Pe fondul multiplicării contactelor între organizațiile de tineret de diferite orientări politice și ideologice de pe continent, în anii '70 a apărut ideea unui organism european care să sprijine și să stimuleze dezvoltarea colaborării tinerei generații. Încă la Conferința Europeană a Tineretului de la München, organizată, în decembrie 1970, de Consiliul Federal al Tineretului din R. F. Germania și Consiliul European al Comitetelor Naționale de Tineret, a fost avansată, în mod oficial, propunerea de constituire a unei Fundații Europene de Tineret. Inițiativă a Consiliului Europei — însoțită imediat de organizațiile internaționale de tineret din Europa occidentală, în care acestea vedeau o posibilitate majoră de finanțare a propriilor activități — Fundația a luat ființă în 1973, ca organism mixt — interguvernamental și de tineret —, finanțat de țările vest-europene.

În contextul desfășurării Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa s-au accentuat preocupările în direcția creării unor structuri general-europene de tineret și studenți. Din păcate, și în această fază au predominat preocupările de a găsi soluții unor probleme financiare cu care se confruntau unele organizații din Europa occidentală și, totodată, de a face din organizațiile internaționale de tineret principala pîrghie de participare a tinerilor la procesul de colaborare pe continent.

Uniunea Tineretului Comunist din România a subliniat, în mod constant, că o eventuală structură general-europeană pe linie de tineret trebuie să aibă ca obiectiv esențial unirea eforturilor tinerei generații în lupta pentru pace, securitate și cooperare în Europa, pentru dezangajarea militară și dezarmare, soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre state pe calea tratativelor, aplicarea în viață a ansamblului prevederilor și angajamentelor asumate prin Actul final de la Helsinki, pentru împlinirea drepturilor specifice ale tinerei generații. Animate, în toate fazele pregătitoare, de dorința de a-și aduce contribuția directă și constructivă la materializarea acestei idei, organizațiile de tineret și studenți din România s-au pronunțat în favoarea unor structuri elastice, democratice, larg deschise participării tuturor organizațiilor interesate.

Realitatea vieții internaționale, evoluția ei din ultimii ani demonstrează în mod convingător că promovarea păcii și securității europene constituie o problemă care vizează, în mod prioritar, popoarele și tineretul din țările Europei, organizațiile sale naționale de diferite orientări politico-ideologice sau afiliere internaționale. De altfel, însăși Conferința pentru securitate și cooperare în Europa a fost o reuniune a 35 de state independente și nu a unor organizații internaționale și nici a celor două blocuri militare. Iată de ce, în opinia organizațiilor noastre de tineret și studenți, cadrul de cooperare pe linie de tineret trebuie astfel conceput încît să asigure condiții reale pentru participarea la dezbateri și decizie a tuturor structurilor naționale de tineret interesate din țările participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa.

Tocmai ținînd cont de acest aspect, Uniunea Tineretului Comunist din România și-a adus o contribuție activă la elaborarea Declarației de

principii, care stabilește obiectivele fundamentale spre care ar trebui să-și intensifice eforturile mișcarea europeană de tineret în vederea creșterii contribuției sale la făurirea păcii și securității pe continent. Uniunea Tineretului Comunist din țara noastră nu și-a însușit însă prevederile instituțional-organizatorice ale structurii, care nu sînt de natură să asigure participarea directă la activitatea acestora în primul rînd a organizațiilor naționale de tineret. Organizația noastră a subliniat, în mod constant, că fundamental este ca tineretul din toate țările europene să contribuie efectiv, prin mijloace ce-i sînt proprii, la înfăptuirea marelui ideal al popoarelor continentului — o Europă unită, în care să trăiască în pace și colaborare, la adăpost de orice amestec din afară și de pericolul izbucnirii unui nou război.

Din această perspectivă, tineretul român a dovedit — după „Masa rotundă“ de la Snagov —, în spiritul principiilor de politică externă ale partidului și statului nostru, al orientărilor și indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, că este un militant activ pentru cauza dezarmării, securității și păcii în Europa, a dezvoltării libere a tuturor națiunilor și promovării contactelor și colaborării dintre organizațiile de tineret. Stau mărturie, în acest sens, raporturile de colaborare ale U.T.C. și U.A.S.C.R. cu cele peste 140 de organizații de tineret și studenți de pe continentul european, precum și numeroasele manifestări europene, balcanice sau bilaterale pe care le-a găzduit țara noastră. Prin larga reprezentare a orientărilor politice și ideologice, prin substanța dezbaterilor și spiritul democratic, deschis și prietenesc, în care s-au desfășurat, aceste acțiuni au oferit organizațiilor de tineret și studenți din Europa nu numai posibilitatea de a dialoga și a-și cunoaște mai bine pozițiile, dar și de a identifica, împreună, noi căi și modalități de sporire a contribuției acestora, alături de cea a popoarelor respective, la înfăptuirea păcii, securității și păcii pe continent. În acest sens, seminariile europene desfășurate la București : „Studenții și securitatea europeană“ (1974), cea de a 13-a Întîlnire europeană a uniunilor naționale studențești (1975), „Locul și rolul tineretului în procesul dezvoltării sociale și naționale“ (1978), „Accesul tineretului la muncă și participarea sa la viața publică“ (1979) și „Contribuția tinerei generații la edificarea păcii și securității, la înfăptuirea dezarmării în Europa“ (1980) au consacrat, cu tot mai multă evidență, imaginea unui tineret care, dincolo de orientările politice, ideologice, filozofice și religioase cărora le aparține, este profund animat de dorința de a-și aduce contribuția sa concretă la lupta popoarelor, a forțelor democratice și progresiste în direcția realizării dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare, a făuririi securității și cooperării europene.

În același context s-a înscris și Seminarul european „Tineretul anilor '80 — aspirații, drepturi, perspective“, organizat la Costinești, în iunie 1981, de Uniunea Tineretului Comunist și Asociația Tineretului și Studenților din România pentru Națiunile Unite, împreună cu Federația Mondială a Tineretului Democrat și Mișcarea Internațională a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite. Seminarul a prilejuit realizarea unui larg și fructuos schimb de opinii în legătură cu rolul tinerei generații din Europa în lupta pentru pace, securitate și colaborare între popoare, pentru drepturile specifice ale tinerei generații. De asemenea,

o serie de acțiuni pe linie de tineret, consacrate colaborării și păcii în Balcani, organizate la București, precum și seminariile bilaterale cu organizații naționale și internaționale de diferite orientări politice, au constituit tot atâtea prilejuri de reafirmare a voinței tineretului de a se angaja, alături de popoare, în lupta pentru făurirea unei Europe lipsite de arme nucleare, a păcii și securității.

Un rol deosebit de însemnat în activizarea preocupărilor tinerilor în direcția înfăptuirii dezarmării, securității și cooperării pe continentul european l-au avut acțiunile prilejuite de marcarea, în 1985, a Anului Internațional al Tineretului sub deviza : „Participare, Dezvoltare, Pace” — valoroasă inițiativă adoptată de Organizația Națiunilor Unite la propunerea României. În acest cadru, Reuniunea regională europeană dedicată Anului Internațional al Tineretului, desfășurată la Costinești, în septembrie 1983, a relevat necesitatea concentrării eforturilor tinerilor, ca și a factorilor guvernamentali din toate statele Europei, în direcția înfăptuirii păcii, dezarmării, securității și colaborării, a creării tuturor condițiilor pentru formarea și afirmarea personalității multilaterale a tinerei generații.

În mesajul adresat participanților la această acțiune, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia : „Este în interesul vital al tuturor popoarelor, al tinerei generații de a lupta în modul cel mai hotărât pentru ca Europa — de pe care au izbucnit în secolul nostru flăcările a două războaie mondiale — să devină un continent al păcii și colaborării, fără rachete, fără arme nucleare, de nici un fel !

Tineretul trebuie să se angajeze cu toate energiile în această luptă, să militeze activ, împreună cu popoarele țărilor lor, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru reducerea cheltuielilor militare, pentru crearea de zone denuclearizate în Europa și în alte regiuni ale lumii, pentru adoptarea de măsuri practice, concrete, de dezarmare. Este necesar să se acționeze cu cea mai mare hotărâre pentru eliminarea forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale, pentru soluționarea tuturor problemelor și conflictelor dintre state numai și numai prin mijloace pașnice, prin tratative. În zilele noastre nu există imperativ mai arzător decât de a preveni războiul, de a apăra pacea, securitatea și viața popoarelor, de a îndepărta primejdia unei catastrofe nucleare”¹⁰.

Punând mai presus de orice ceea ce îi unește, hotărârea de a acționa împreună pentru făurirea propriului viitor, pașnic și fericit, tinerii din Europa — indiferent de orientările lor politice și ideologice — pot să-și aducă o contribuție importantă la lupta popoarelor europene pentru oprirea cursei înarmărilor și, îndeosebi, a înarmărilor nucleare, pentru înfăptuirea dezarmării, securității și colaborării pe continent, pentru instaurarea unor relații noi, de încredere și respect între toate națiunile, a unui climat de pace și înțelegere.

Organizațiile revoluționare și democratice de tineret din Europa au salutat încheierea cu rezultate pozitive a Conferinței de la Stockholm — în cadrul căreia au fost convenite o serie de măsuri de creștere a încrederii

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 220—221.

pe continent — și se pronunță ca reuniunea de la Viena consacrată securității și cooperării să se încheie cu adoptarea unor măsuri efective de dezarmare. Aceasta ar fi o evoluție în consens cu interesele tinerei generații de pretutindeni, al cauzei păcii, securității și colaborării internaționale.

În acest sens, la actuala reuniune general-europeană de la Viena, România a propus — pe baza orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu — organizarea unei Conferințe de dezarmare convențională în Europa, la care să ia parte și să-și aducă contribuția, pe baza deplinei egalități, toate statele participante la procesul de securitate și cooperare pe continent. Pînă la realizarea unui acord în acest sens, țara noastră propune ca fiecare stat participant să treacă, în mod unilateral, la reducerea cu cel puțin cinci la sută a armamentelor convenționale, efectivelor și cheltuielilor militare. Totodată, ca expresie a preocupării pentru condiția tinerei generații, România a avansat, în același cadru, un ansamblu de măsuri cum sînt : organizarea unei reuniuni de experți care să analizeze cauzele și efectele șomajului și, mai ales, să facă propuneri de asigurare a locurilor de muncă, în special pentru tineri ; adoptarea de reglementări care să asigure un tratament egal de muncă și retribuție pentru muncitorii emigranți ; ținerea unei Conferințe europene în domeniul învățămîntului, al pregătirii și instruirii forței de muncă ; organizarea unei conferințe în cadrul căreia să se dezbată probleme privind cauzele și măsurile care se impun pentru combaterea criminalității, alcoolismului și consumului de droguri în rîndurile tineretului ; adoptarea de recomandări vizînd educarea tineretului în spiritul respectului față de muncă, al prieteniei și înțelegerii, colaborării și păcii.

Este convingerea fermă a tineretului român, a organizațiilor sale revoluționare că, manifestîndu-se tot mai activ — în deplină unitate — pe planul luptei pentru dezarmare, pace și securitate, tînăra generație a Europei poate să-și aducă contribuția la făurirea unui continent al păcii și colaborării între toate națiunile, poate determina factorii de decizie politică să acționeze pentru eliminarea coșmarului unui război nuclear, pentru salvagardarea dreptului suprem al popoarelor la viață și libertate.

FALSIFICAREA CONȘTIINȚĂ A ISTORIEI SUB EGIDA ACADEMIEI UNGARE DE ȘTIINȚE

În Editura Academiei de Științe a R. P. Ungare a apărut, recent, lucrarea *Istoria Transilvaniei* (Erdély Története), amplă sinteză în trei volume, însumând circa 2 000 de pagini, realizată de un colectiv de cercetători, redactor responsabil fiind ministrul culturii al R. P. Ungare, Köpeczi Béla. Obiectul investigației echipei de cercetători unguri constituindu-l Transilvania — stăvechi pământ românesc — este firesc interesul pe care lucrarea l-a stîrnit în rîndul istoricilor români. Cu atît mai mult cu cît ei sînt îndreptățiți să cunoască în ce chip s-a renunțat la vechile teze și clișee naționaliste, șoviniste, vehiculate în vechea orînduire și în vechea istoriografie.

Istoria Transilvaniei, sub coordonarea lui Köpeczi Béla, nu răspunde în nici un fel acestei așteptări. Cu părere de rău constatăm, de la început, că ne aflăm în fața unei lucrări care nu se deosebește în ceea ce privește tezele și concluziile ei fundamentale de vechea istoriografie ungară de orientare șovinistă și revizionistă. Parcurgînd filele acestei lucrări, cititorul are impresia unei incredibile ieșiri din cadrul temporal, pentru că volumele tipărite în 1986 de Editura Academiei Ungare de Științe par a fi scrise cu peste patru decenii în urmă. Și totuși realitatea este că această lucrare a văzut lumina tiparului în zilele noastre, sub girul celui mai înalt for științific și avîndu-l ca redactor responsabil pe un membru al guvernului ungar.

Specialiștii români vor analiza *Istoria Transilvaniei* și își vor spune cuvîntul în fiecare din problemele majore abordate în paginile acestei lucrări. Ceea ce dorim acum este să oferim cititorilor noștri o imagine de ansamblu asupra lucrării pentru a evidenția elementele necesare unei aprecieri ce nu poate duce decît la o singură concluzie: ne aflăm în fața unei denaturări grosolane a istoriei Transilvaniei și, implicit, a istoriei poporului român, în fața vehiculării unor teze pe cît de nocive pe atît de jignitoare la adresa poporului nostru, în fața încercării deliberate de a contesta integritatea teritorială a României. În problemele fundamentale ale istoriei poporului român cum sînt: continuitatea strămoșilor geto-daci, originea daco-romană, continuitatea în vatra strămoșească, unitatea românilor în evul mediu și statutul lor politic și juridic, lupta de emancipare națională și socială a românilor transilvăneni, marile bătălii purtate pentru neatîrnare, făurirea statului național unitar ca și locul românilor în istoria universală, în toate aceste coordonate esențiale ale trecutului românesc, autorii *Istoriei Transilvaniei* se situează — așa cum se va vedea — la antipodul realității istorice, denaturînd și falsificînd adevărul istoric.

De la primele capitole, consacrate istoriei străvechi, se vedește cu limpezime intenția autorilor de a nega orice continuitate de locuire în Transilvania, ca de altminteri în întreg spațiul etnic românesc. Firește, nimeni nu tăgăduiește că în epocile istorice: paleolitic, neolitic, bronz și fier au avut loc deplasări de populații. Cercetările arheologice au arătat însă că, în ciuda acestor mișcări de populații, a existat

mereu o masă de băştinaşi care nu a fost dislocată de migraţiile succesive ale altor grupuri de populaţie. Ceea ce îi preocupă însă pe autorii Istoriei Transilvaniei este de a face din această parte a ariei dacice un fel de vad al populaţiilor, care vin, pleacă, îl lasă deseori gol şi care, în fond, nu aparţine nimănui. Este o modalitate de a contesta orice continuitate de locuire şi de a tăgădui astfel vechimea elementului autohton, geto-dac, organizarea lui statală în vremea regelui Burebista, acum peste două milenii.

Mergînd pe firul istoriei, regăsim, apoi, teza devenită obsesie a istoriografiei ungare : exterminarea dacilor de către cuceritorii romani, teză susţinută pentru a se contesta continuitatea statornică de locuire în marea arie dacică de la nord de Dunăre şi, mai ales, în interiorul arcului carpatic. Ceea ce citim în această privinţă în Istoria Transilvaniei este aidoma vechii istoriografii ungare naţionaliste : „În analiza depopulării nu este indiferent nici faptul că tocmai partea centrală a ţării lui Decebal (adică Transilvania — n.n.) a devenit provincie nouă. Era teritoriul a cărui populaţie a fost mai ales nimicită nu numai în război — care în mare parte s-a desfăşurat, de asemenea, pe acest teritoriu — ci şi pentru că aici dacii au rezistat pînă la sfîrşit, au rămas fideli lui Decebal pînă la cupa cu otravă. Romanii au masacrat, în primul rînd, populaţia acestei regiuni, ea a ajuns în sclavie sau s-a refugiat în faţa cuceritorilor pe teritoriile neocupate“. Autorii ignoră în mod deliberat şi în această problemă rezultatele cercetărilor arheologice care au scos la lumină în chiar interiorul castrelor romane din Transilvania vase sau fragmente de vase dacice — Micia, Angustia, Bologa, Buciumi, Orheiul Bistriţei — pentru a nu mai stăruia asupra aşezărilor dacice descoperite la Lechinţa de Mureş, Caşolt, Noşlac, Obreja etc., sau cimitirele de incinerare ale aceleiaşi populaţii autohtone dace, precum cele de la Soporul de Cîmpie, Caşolt, Obreja etc., ce dovedesc — alături de alte mărturii — că la întrebarea pe care şi-o pune încă, la timpul său, savantul B.P. Hasdeu, Perit-au dacii ? răspunsul este un categoric NU. Şi dacă totuşi autorii Istoriei Transilvaniei au eludat cu bună ştiinţă şi cu rea credinţă rezultatele descoperirilor arheologice, dovezi incontestabile ale culturii materiale şi spirituale, ale continuităţii dacice pe această vatră de locuire, o cerinţă elementară îi obliga să cunoască vestita inscripţie de la Grammeni, lingă anticul oraş Philippi din Macedonia, inscripţie care a produs o întregă revelaţie în frontul istoric mondial. În nici un caz această inscripţie nu aminteşte — aşa cum fac autorii lucrării — că regele erou Decebal a murit „bind cupa de otravă“ împreună cu „clasa conducătoare a dacilor care s-a sinucis în masă“.

Relansînd vechea teorie neştiinţifică a lui Robert Roesler din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, despre originea sud-dunăreană a românilor, autorii Istoriei Transilvaniei neagă posibilitatea romanizării Daciei, pretinzînd că „Înlocuirea limbii, care reprezenta gradul cel mai înalt al romanizării, preluarea ca limbă maternă a latinei, nu pot fi demonstrate în Dacia şi nici dezvoltarea istorică şi socială nu le-a făcut posibile“. Afirmatia le este necesară autorilor pentru a plasa procesul formării poporului român în exclusivitate la sud de Dunăre, undeva prin Munţii Balcani, unde, în anul 271, cu prilejul retragerii administraţiei şi armatei romane din Dacia, hotărîrită de împăratul Aurelian, ar fi plecat şi coloniştii romani din această provincie : „Este posibil — admit în mod «concesiv» autorii — ca nu întreaga populaţie să fi părăsit provincia, deşi nimic nu vine în sprijinul acestei posibilităţi. Oricum, pe baza celor arătate pînă acum se poate afirma că numărul celor rămaşi a fost nesemnificativ“. Şi, mai departe : „Cercetarea arheologică veche de două sute de ani din Transilvania nu a putut oferi pînă acum o dovadă certă a continuităţii populaţiei «romane» din Dacia, care să poată fi luată în consideraţie“. În cea mai pură posteritate roesleriană, întrecîndu-şi chiar „maestrul“, autorii reiau teoria vidului de populaţie daco-romană la nord de Dunăre pentru a putea prezenta apoi Transilvania ca un pămînt golit de autohtoni şi de colonişti, „o ţară a tuturor şi a nimănui“, cum formulează undeva autorii. Apoi pe acest pămînt al nimănui se succed goţi, huni, gepizi, avari, slavi, bulgari, dar nu ar fi existat nici o urmă de populaţie daco-romană şi apoi românească.

Au uitat autorii că un istoric ungur — Huszti András — a scris rînduri ca acestea : „Urmaşii geţilor trăiesc şi astăzi acolo unde au locuit părinţii lor, rostesc în limba în care glăsuiau mai de mult părinţii lor. Nici o naţiune nu are limba atît de apropiată de acea veche limbă romană (latină) ca limba românilor : ceea ce este un semn sigur şi care nu poate înşela că ei sînt în Transilvania urmaşii vechilor coloni romani, despre care însemnăm pe scurt acestea : numele acestui popor în limba lui proprie este de «roman» adică de la Roma, sau român“. Nu invocăm acest autor ca argument determinant, voim doar să amintim că unii istorici unguri au putut rosti cu obiectivitate un adevăr al istoriei poporului român : continuitatea daco-romană şi românească la nord de Dunăre.

În timp ce, după autorii lucrării, spațiul dintre Carpați și Dunăre s-ar fi aflat sub stăpânirea primului țarat bulgar, în anul 894, în bazinul carpatic își fac apariția ungurii: „primul loc de descălecare a ungurilor a fost deci Transilvania. Drumul parcurs apoi de descălecare a fost prin valea Mureșului și a Crișului Repede și poate prin trecătoarea Meseș, în direcția Cimpiei Pannonice“.

Autorii Istoriei Transilvaniei încearcă să schimbe arbitrar realitatea istorică, inversând situațiile, adică făcând din români, migratori, și din migratori, sedentari. Or, realitatea este că după venirea triburilor ungare în Cimpia Pannonică în anul 896, și apoi, după înfringerile care le-au barbat drumul spre Apus, ele au început incursiuni spre interiorul arcului carpatic, deci în Transilvania. Aici, însă, românii trăiau de secole organizați în formațiuni politice atestate de diferite surse istorice între care însăși *Cronica Notarului anonim al regelui Bela*, adică de o sursă principală a istoriografiei ungare. În locul acestei realități, autorii Istoriei Transilvaniei prezintă triburile ungare ca „descălecând“ mai întâi în Transilvania, în mijlocul unei populații slave, alături de care s-ar fi aflat și elemente proto-bulgare, pentru ca după aceea să se îndrepte spre Cimpia Pannonică. Transilvania devine astfel, „peste noapte“, un străvechi „leagăn“ al triburilor ungare, mai vechi decât însăși Cimpia Pannonică, unde se află astăzi statul ungar.

Dar românii? se întreabă cititorul, unde au fost cei care formau majoritatea populației Transilvaniei? Autorii declară cu falsă prudență: „Nu ne putem angaja aici în disputa cu privire la așa-numita continuitate daco-romană, adică a dăinuirii continue în Transilvania, începând din antichitate, a unei populații romanizate, ci trebuie doar să repetăm aceea constatare anterioară că înainte de începutul secolului al XIII-lea nu există dovezi nici istorice, nici arheologice, nici toponimice cu privire la existența populației române în Transilvania“. În realitate, aceste dovezi există și ele sînt numeroase, rod al unei investigații de decenii a istoriografiei române. Autorii Istoriei Transilvaniei le ignoră, le minimalizează sau, pur și simplu, le „desființează“.

Un exemplu concludent al negării izvoarelor care îi deranjează în tiparele prefabricate îl constituie „tratamentul“ aplicat Notarului anonim al regelui Bela (Anonymus). Pe pagini întregi, autorii încearcă să „demonstreze“ că acesta s-a înșelat afirmind că ungurii i-au găsit pe români în Transilvania, cînd au început primele incursiuni în interiorul arcului carpatic. Efortul de „desființare“ a lui Anonymus întreprins de autori este deopotrivă straniu și amuzant: rareori s-a văzut într-o istoriografie o asemenea înverșunare pentru a discredita și infirma relatările istorice oferite de unul din cele mai vechi izvoare ale propriei sale istorii. Vina lui Anonymus? În ochii autorilor este de o gravitate excepțională: îi menționează pe români în Transilvania și Banat și amintește de „un oarecare român“ Gelu, „ducele românilor“. Este lesne de înțeles că pentru cei ce neagă continuitatea românilor în Transilvania, Notarul anonim este un „obstacol“ anevoios, culpa lui reclamînd sancțiunea „lichidării“ cronicii sale sau, mai precis, a informațiilor despre Transilvania și, în primul rînd, despre românii transilvăneni. Autorii decretează că Anonymus s-a înșelat, înțelegînd greșit un pasaj din vechea cronică rusă „Povestea vremurilor de demult“ și proiectînd în secolele IX—X o realitate din timpul său, adică de la sfîrșitul secolului al XII-lea: existența imperiului româno-bulgar.

Nu vom relua aici discuția — atît de veche — asupra valorii de izvor a cronicii lui Anonymus. Ne mărginim să repetăm observația, ce s-a mai făcut, că atît timp cît nu a existat un interes politic pentru a prezenta denaturat istoria Transilvaniei, nimeni, nici măcar cineva din anturajul regilor Ungariei nu ezita să recunoască existența de secole a românilor în Transilvania, înainte de incursiunile triburilor ungare. Cu toate limitele impuse de timpul său, Anonymus a fost mult mai aproape de adevăr decît autorii Istoriei Transilvaniei, care folosesc toate mijloacele pentru a denatura adevărul: autohtonismul și continuitatea românilor în spațiul intracarpato-danubiano-pontic, deci și în Transilvania, atestate concludent de mărturiile istorice, arheologice, lingvistice, toponimice, etnografice, logice etc.

Oare se poate pune la îndoială existența la finele secolului IX și începutul secolului următor a unor formațiuni politice cuprinzătoare pe teritoriul Transilvaniei de tipul voievodatelor (ducatelor) sau „țărilor“, cum le numeau, în epocă, românii? Relatînd pătrunderea ungurilor în Transilvania, Anonymus arată cum oștile ungare au cucerit mai întâi, în urma unor aprige lupte, teritoriul unui asemenea voievodat, situat spre vest pînă la Tisa, la nord de Satu Mare, spre est pînă la Piatra Craiului și Porțile Meseșului și spre sud pînă la Mureș.

O asemenea formațiune politică, țară (terra) menționată de cronicar, corespunde pe deplin, ca teritoriu, marii concentrări de așezări constatată în nord-vestul Transilvaniei; conducătorul ei (dux) se numea, potrivit aceleiași cronicar, Menumorut, și-și avea reședința în cetatea Biharea (în apropiere de Oradea). Iată ce relatează

cronica Notarului regal Anonymus : „În adevăr, trimișii lui Arpád, Usubuu și Veluc, au trecut peste riul Tisa în vadul Lucy, și, după ce au plecat de aici, venind în forțăreața Bihor, au salutat pe ducele Menumorut și i-au prezentat darurile, pe care ducele lor i le trimisese. La urmă, însă, comunicându-i ce aveau să spună din partea ducelui Arpád, au pretins teritoriul numit mai sus. Ducele Menumorut i-a primit însă cu bunăvoință, și, încărcându-i cu diverse daruri, a treia zi le-a cerut să se întoarcă. Totuși le-a dat răspuns, zicându-le : Spuneți lui Arpád, ducele Hungariei, domnului vostru : datori îi sintem ca un amic unui amic, cu toate ce-i sint necesare fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce le-a cerut bunăvoinței noastre nu îl vom ceda niciodată, cită vreme vom fi în viață. Și ne-a părut rău că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, cum se spune, fie din frică, ceea ce se tăgăduiește. Noi însă, nici din dragoste nici de frică nu-i cedăm nici o palmă de pământ, deși a spus că are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Athila, care se numea biciul lui Dumnezeu“.

Autorii noii Istории a Transilvaniei declară, însă, că „personajele romantice și luptele neînsemnate descrise de Anonymus“ nu-și găsesc nici un fel de confirmare. Să amintim mai întâi că nu ne aflăm în fața unicului caz, cînd, o realitate istorică își găsește reflectarea într-o singură sursă narativă cum este Anonymus. Important, în astfel de situații, este ca izvorul să fie supus unei analize riguroase care să dea la iveală elementele autentice. „Hipercriticismul“ autorilor Istoriei Transilvaniei față de Anonymus ne amintește de știuta zicală a aruncării din albie a copilului odată cu apa. Elementele legendare — care se întilnesc în cronicile medievale, inclusiv în cea a lui Anonymus —, nu trebuie să escamoteze realitatea, mai ales că este confirmată și de alte izvoare scrise și arheologice : în întregul spațiu locuit de români existau în secolele VIII—X formațiuni politice, conduse de juzi și voievozi. Fixarea pe hartă a descoperirilor arheologice din interiorul arcului carpatic oferă o conturare chiar și celor trei formațiuni politice menționate de Anonymus, care s-a putut înșela în unele detalii, nu în marea realitate a anteriorității românilor față de unguri, în Transilvania : copacii nu trebuie să ne împiedice să vedem pădurea.

Negînd, ocolind, falsificînd sursele istorice, autorii Istoriei Transilvaniei readuc în actualitate vechiul arsenal al adversarilor continuității românești la nord de Dunăre. Pentru ei, românii au reprezentat o populație pastorală, care, pe măsură ce se împuținează la sud de Dunăre, sporește la nord de fluviu. Pentru a se prezenta preocupați de „rigoarea“ științifică, autorii scriu cu simulată precauție : „trebuie să riscăm, totuși, ipoteza că apariția documentară relativ tîrzie a vlaho-românilor în Carpații Meridionali, cu trimitere înapoi cel mult pînă la 1210, nu înseamnă că ei efectiv nu au apărut aici doar cu puțin mai înainte“. Și pentru a nu „risca“ prea mult în afirmația lor, autorii acceptă că în loc de anul 1210 se poate admite că organizarea românilor din Carpații Meridionali, ca paznici ai frontierelor, numiți de regii unguri (desigur !), „poate fi considerată a fi avut loc între 1150 și 1200“.

Odată „lansată“ teza venirii tîrzii a românilor mai întîi în Muntenia și Moldova și, după aceea, în Transilvania din „patria lor sud-dunăreană“, autorii se străduiesc statornic să convingă cititorul că un șir de calamități abătute asupra Transilvaniei au favorizat exclusiv pe români ! Dacă în anul 1241 marea invazie mongolă a produs mari devastări în Transilvania, beneficiarii au fost cine ? românii ! „O urmare directă a invaziei tătare a fost și imigrarea masivă a românilor“, scriu autorii. Apoi, se afirmă că regalitatea ungară a populat domeniile pustiite din jurul cetăților cu „păștori români, care s-au retras din Bulgaria și Serbia spre nord“. Un alt „aliat“ al românilor, în viziunea autorilor Istoriei Transilvaniei, ar fi fost marea epidemie de ciumă, care a lovit continentul spre sfîrșitul primei jumătăți a veacului al XIV-lea : „Epidemia de ciumă din 1348—1349 care a adus distrugerii în întreaga Europă și care, după surse din țară și din străinătate, a decimat și populația Ungariei [...] a deschis românimii calea spre satele ungarilor și sașilor dispăruți. Stăpînii de pămînt, care duceau lipsă de forță de muncă, au colonizat în satele din Transilvania interioară, parțial sau în întregime depopulate, românii care au fost mai puțin loviți de ciumă și care, oricum, se înmulțiseră la număr prin migrație permanentă“. Lăsăm la aprecierea cititorilor dacă aceasta poate fi calificată drept argumente științifice !

Odată „nomadizați“ ca mod de trai și „balcanizați“ ca arie de obîrșie, românii sint înfățișați drept o populație primitivă, aflată la un nivel de dezvoltare inferior celorlalte etnii din Transilvania. Autorii se complac în a stăruia asupra înapoierii acestor păstori, infiltrați, pe tăcute și neștiute, în interiorul arcului carpatic, unde ar fi fost „absorbiți“ ca urmare a politicii de colonizare și a calamităților generatoare de mari spații nelocuite. Totuși autorii uită că din rîndurile aces-

tei populații prezentată drept „hoinară, primitivă și desculță” s-a ridicat una dintre cele mai strălucite personalități politice și militare ale secolului al XV-lea — Iancu de Hunedoara — ajuns și guvernator al Ungariei. În viziunea autorilor, singurul progres făcut de românii transilvăneni este acela al unei sedentarizări progresive, dar foarte lente : „Cei care au trecut la modul de viață sedentar reprezintă la sfârșitul secolului al XVI-lea doar o mică parte a țărânimii române din Transilvania. Majoritatea ei și-a păstrat modul de viață seminomad, de păstorit și creștere a viteilor”. Și mai departe : „Aceste colectivități, nelegate de pământ, migrind liber cu animalele lor [...] reprezintă întruparea românilor din Transilvania secolului al XVII-lea”.

Românii transilvăneni ar fi dispus — după opinia autorilor —, de o armă puternică, în măsură să le asigure victoria pe planul structurii demografice a Transilvaniei : ei, acești păstori rătăcitori cu turmele lor, ar fi sfârșit prin a deveni majoritari în raport cu sedentarii maghiari, sași și secui, grație a trei factori : sedentarizarea, care pune capăt deplasărilor și oferă astfel autorităților posibilitatea de a-i lua în evidență (deci nu este vorba de o creștere autentică a populației române, ci numai de înregistrarea ei de către stat sau seniorii feudali), imigrare și natalitate. Potrivit autorilor Istoriei Transilvaniei, în anumite perioade se constată fluxuri masive de populație românească venită de peste Carpați — din Muntenia și Moldova — pentru a se pune, mai ales, la adăpost de povara fiscală. Și Transilvania îi primește, căci, ne spun autorii : „Transilvania până în 1687 este o țară care poate asigura protecție, o țară cu consolidare relativă, cu noi posibilități și necesități din ce în ce mai mari în privința forței de muncă. Deci se bucură de orice venetic”.

Sintem de acord cu autorii că la acea dată Transilvania era „o țară care putea asigura protecție, o țară relativ consolidată”, numai că în acea vreme era un principat autonom și nu făcea parte din regatul ungar, prăbușit și dezagregat la 1541, după transformarea centrului și sudului Ungariei în pașalic otoman ; Transilvania, la fel celorlalte două țări românești — Moldova și Muntenia — se bucura de o largă autonomie, accentuind și mai mult legăturile dintre ele.

Cît privește sporul natural de populație, să amintim doar că în privința românilor „nomazi” din Transilvania, autorii nu ezită să amintească de... „poligamia lor”.

Ne-am văzut siliți să reproducem afirmațiile și caracterizările de mai sus, jignitoare și defăimătoare la adresa poporului român, pentru ca cititorul să-și facă o imagine cit de cit despre „probitatea științifică” a autorilor, despre elementara lipsă de respect față de adevărul istoric, față de multimilenara istorie a poporului român. Dar să lăsăm istoria — această „carte de căpătii a fiecărei nații” — să judece adevărul.

Ne oprim acum asupra altei probleme. De ce Istoria Transilvaniei nu relatează motivul pentru care regalitatea ungară a adoptat voievodatul ca formulă politico-administrativă a Transilvaniei, adică o instituție care în societatea românească medievală avea un conținut specific, asemănător voievodatului muntean și celui moldovean, ce-l integrează în structurile politice ale spațiului românesc ? De ce nu explică nicăieri o mare realitate a evului mediu, și anume că, așa cum a demonstrat istoriografia românească, voievodatul Transilvaniei prezintă caractere fundamentale identice cu acelea ale voievodatului muntean sau moldovean ? Este știut că la fel ca în Moldova și în Muntenia, voievodul transilvănean concentra în demnitatea sa toate atribuțiile militare, administrative și judiciare ale statului. El dispunea de o autoritate completă — ca și dincolo de munți — cu singura deosebire că nu se putea intitula „singur stăpînitor”. Nici o explicație în această Istorie a Transilvaniei de ce, așa cum s-a dovedit, „nicăieri pe teritoriul vechiului regat la Ungariei — atît de întins odinioară — nu găsim urmele vreunei organizații teritoriale și politice similare aceleia a voievodatului transilvan. Această organizație este, și pe un versant și pe altul al Carpaților, un produs specific românesc pe care penetrațiunea ungară în centrul spațiului nostru politic n-a putut-o nimici, cu toate încercările repetate pe care le-a făcut în decursul veacurilor”. Era de așteptat ca în paginile acestei lucrări de sinteză a istoriei Transilvaniei să se explice specificul structurilor voievodatului în raport cu organizarea administrativă a regatului ungar, dar astfel de probleme — care sînt totuși esențiale — nu i-au preocupat pe autori și este lesne de înțeles de ce. Ei ar fi trebuit să admită atunci că, datorită prezenței românilor cu instituțiile lor specifice, voievodatele și cnezatele, organizate pe întreg cuprinsul Transilvaniei, regalitatea s-a văzut silită să recunoască și să accepte instituțiile politico-administrative ale băștinașilor români. În locul unei analize solide și obiective a istoriei Transilvaniei, autorii au preferat falsul și denigrarea. Pentru ei obiectivul principal nu a fost adevărul, adică reconstituirea veridică a faptelor, ci „demonstrarea” unei teze preconcepționale, cu o vădită finalitate politică : absența românilor în

Transilvania, în perioada pătrunderii ungurilor în interiorul arcului carpatic și contestarea, pe această cale, a drepturilor legitime ale poporului român asupra vetrei sale strămoșești.

De ce oare autorii lucrării ignoră opiniile istoricului Farczady Elek care încă în 1912 scria : „Regii Ungariei au fost siliți să încuviințeze organizarea deosebită a Transilvaniei, cu voievozi puternici în fruntea ei, sub presiunea stringentă, a necesității, deoarece sentimentul independenței aici era așa de adinc înrădăcinat, încît, formațiunea statală, pornită odată, nu mai putea fi oprită“.

Un alt exemplu concludent pentru procedeele „științifice“ ale autorilor este prezentarea statutului nobilimii române transilvănene și începuturile politicii de excludere a românilor din viața politică a Transilvaniei. În viziunea autorilor, regimul de discriminare socială, națională și confesională la care au fost supuși românii transilvăneni — reduși, în cele din urmă, la situația de populație „tolerată“ — apare drept consecința venirii lor tîrziu, prin imigrarea elementelor pastorale sau prin refugierea în secolele XVII—XVIII a țăranilor din Muntenia și Moldova, ceea ce ar explica situația lor marginală în viața social-politică transilvăneană. Autorii „admit“, cum s-a văzut, sedentarizarea unei părți a populației românești și existența unei nobilimi române, dar ei explică astfel absența unei „națiuni“ (în sens medieval, adică politic al termenului; în evul mediu „nație“ includea numai pătura privilegiată a unei comunități etnice) române medievale : „românimea la sfîrșitul evului mediu ajunsese în mase mari să fie iobăgimea nobilimii ungare sau săsești, în parte a nobilimii române ridicate din rîndurile sale. Acesta este și motivul pentru care nu s-a format o «națiune» nobiliară română separată, căci iobagii, indiferent de naționalitate, nu aveau drepturi politice, iar nobilimea, tot fără deosebire de naționalitate, reprezenta o singură națiune“. Și mai departe : „Nobilul român se declara cu bună știință membru al «națiunii ungare» nobiliare și, în timp ce voievozii și boierii din Muntenia și Moldova, cu excepția unor cazuri izolate, se situau tot mai mult pe poziția compromisului cu puterea otomană, nobilii români din Ungaria se angajau cu dăruire alături de maghiarime în lupta împotriva acesteia, condiție a situației lor privilegiate“.

Nu stăruim aici asupra afirmației denigrante despre „cazurile izolate“ de luptă împotriva Porții otomane, pentru că orice cititor poate măsura mistificarea săvîrșită de autori cînd știe că aceste „cazuri izolate“ sînt în fapt epopeea istoriei medievale a poporului român, biruitor al puterii militare otomane, în atîtea rînduri, sub conducerea unor domnitori viteji și iubitori de țară : Mircea cel Mare, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul și care, cu oastea formată din oamenii pămîntului, cu o mină pe plug și cu alta pe sabie, au asigurat țărilor române un statut de autonomie față de Poarta otomană, în timp ce majoritatea statelor din centrul și sud-estul Europei au fost desființate și transformate în pașalicuri. Oare pentru ce motive acești conducători de țară și de oști au fost recunoscuți de opinia publică europeană a vremii drept apărători ai civilizației europene ? Ceea ce voim să arătăm, în legătură cu istoria poporului român, sînt metodele de falsificare folosite de autori, atunci cînd realitatea istorică sfidează încercările lor de a o prezenta denaturat. Se știe că în anul 1366, regele Ungariei, Ludovic I de Anjou, a luat un șir de hotărîri, care marchează începutul eliminării românilor din viața politică a Transilvaniei. Cea mai gravă dintre deciziile regale a fost condiționarea recunoașterii statutului nobiliar de adeziune la confesiunea catolică. Constatăm cu uimire că acest moment de excepțională însemnătate din istoria Transilvaniei nu este discutat de autori în chip serios în paragrafele despre români, ci apare, în chip surprinzător, la capitolul... Cultura medievală în Transilvania, în paragraful Cultura bisericească medievală a românilor transilvăneni. O problemă de istorie politică de cel mai mare interes este pur și simplu escamotată ca o mărunță problemă confesională ; în chip deliberat, autorii asociază, pentru a crea confuzie, măsurile regelui Ludovic I de Anjou și propunerile de convertire silnică, făcute suveranului de vicarul Bartolomeo de Alverna, și autorii conchid că „acest zel respingător nu numai că nu a avut efect asupra lui Ludovic cel Mare, care nu a pornit la o nouă acțiune de convertire, dar a stîrnit în mulți repulsie, îndeosebi în rîndurile nobililor maghiari transilvăneni interesați în stabilizarea românilor“. În realitate, măsurile din anul 1366 promulgate de suveranul ungar marchează începutul unui proces ce va culmina cu alianța dintre nobilimea maghiară, patriciatul săsesc și fruntașii secuilor (Unio trium nationum din 1437), formula politică pe care se va întemeia structura Transilvaniei secole de-a rîndul și care va face din locuitorii autohtoni și majoritari — românii — „tolerați“ pe propriul lor pămînt.

În același paragraf consacrat culturii medievale din Transilvania, autorii discută și problema creștinismului. Ei arată că în Ungaria au conviețuit la început

creștinismul de rit latin și cel de rit ortodox și că „Transilvania s-a aflat la confluența și, în același timp, la periferia celor două culturi creștine. Biserica romană era reprezentată de etnicul ungar și german, cea bizantină de etnicul român și rutenian“. În privința românilor, autorii afirmă că tradițiile lor creștine erau de obârșie balcanică și slavă. Ne aflăm din nou în fața procedeeleor „științifice“ utilizate de autori. Ei ignoră faptul indeobște cunoscut că terminologia de bază a creștinismului este în limba română de origine latină, că pe teritoriul Transilvaniei au fost descoperite urme creștine din perioada de după retragerea armatei și administrației romane din Dacia și că, deci, în momentul infiltrării triburilor ungare în interiorul arcului carpatic exista o populație românească de religie creștină, gravitând în jurul patriarhiei de la Constantinopol și al Imperiului bizantin. Creștinarea ungarilor a avut loc la anul 1000 sub egida Bisericii romane (schisma între Roma și Bizanț a avut loc în anul 1054, dar ea a fost precedată de tensiuni și rupturi) și la început, cum arată corect autorii, cele două rituri au coexistat. Este lesne de înțeles că, în aceste condiții, prezența românilor creștini din Transilvania a favorizat difuzarea noii religii în rîndurile populației ungare. Preocupați însă să-i „aducă“ pe români din sudul Dunării, pînă în secolul al XIV-lea autorii nu suflă nici un cuvînt despre acest aspect al istoriei Transilvaniei.

După ce „a rezolvat“ originea românilor, locul lor de baștină, lăsându-i să umble „hoinari prin munții Transilvaniei în urma turmelor de oi“, autorii trec la altă problemă și anume: înfățișarea Transilvaniei drept o parte componentă a Ungariei. Prăbușirea regatului ungar în urma bătăliei de la Mohács (1526) și noul statut politic al Transilvaniei, devenită principat autonom în relații de dependență față de Poarta otomană, ca și celelalte două țări române, nu-i împiedică pe autori — continuatori fideli și în această problemă ai istoriografiei ungare naționaliste — să prezinte acest străvechi pămînt românesc, locuit din totdeauna de români, reprezentînd permanent majoritatea populației, drept o nouă „țară“ ungurească: „Domnitori unguri și conducători ai politicii ungare determină deci soarta Transilvaniei, devenită stat. Astfel, în deceniile de după 1556, în privința esenței sale, noul stat, care și-a rezolvat propria soartă cu tot mai multă conștiință, a rămas ceea ce devenise în deceniile singeroase ale formării sale: o rămășiță împinsă spre răsărit a statului medieval ungar. Constrîngerea din afară a rupt aceste teritorii din țaramamă, i-a schimbat forma de stat și a impus conducătorilor săi o politică externă nouă și îndrăzneată. N-a putut însă să înfrîngă gîndirea, conștiința maghiarității forțelor conducătoare ale societății“. Așadar, principatul Transilvania este prezentat ca o continuare a regatului ungar, o entitate politică deosebită de celelalte două state românești, muntean și moldovean. Autorii se separă aici de un șir de cronicari, istorici și geografi care au stăruit asupra orientării total diferite a Transilvaniei de Ungaria. Astfel, cronicarul Cserei Mihály observa că „amenințarea pentru Transilvania a venit întotdeauna de la Ungaria și de la unguri“, în timp ce istoricul Szilágyi Sándor releva în anul 1866 că „istoria Transilvaniei nu poate fi integrată istoriei ungare, întrucît ea are un caracter specific“, pentru ca geograful Cholnoky Jenő să sublinieze că „Transilvania își are propria istorie, distinctă de cea ungară“. Distinctă de cea ungară, și integrată, adăugăm noi, ansamblului spațiului și societății românești. Este ceea ce recunoștea Cancellaria aulică transilvană din Viena cînd, în anul 1779, releva „legătura strînsă care exista între marele principat al Transilvaniei și țările vecine, Moldova și Muntenia“, cu care forma o adevărată unitate economică.

Încă din prefața lucrării, autorii susțin că „timp de secole, istoria Transilvaniei s-a întrepătruns cu istoria poporului ungar“. Se știe, de asemenea, cît caz s-a făcut în vechea istoriografie ungară și cît caz se mai face și astăzi — mai ales în cercurile emigrației ungare — despre stăpînirea milenară a Ungariei asupra Transilvaniei. Dar o simplă aritmetică arată că perioada în care Transilvania a constituit o parte componentă a Ungariei se reduce la cei 51 de ani care separă instituirea dualismului austro-ungar în 1867 de hotărîrea Marii Adunări Naționale a românilor transilvăneni din 1 decembrie 1918 de a uni Transilvania cu România. În rest? Pînă cînd Ungaria a căzut sub lovitura lui Soliman Magnificul, Transilvania a fost, cum s-a mai spus, un voievodat cu o individualitate politică viguroasă conturată. Devenită în 1541 un principat autonom, ea nu mai putea avea legături cu Ungaria — cum susțin autorii — pentru că Ungaria încetase să mai existe ca stat, Buda însăși devenind centrul unui pașalic otoman. Cînd ofensiva habsburgică a determinat, după 1683, retragerea otomană, Transilvania a devenit principat în cadrul Imperiului habsburgic, apoi Mare Principat administrat separat de Ungaria. Unde sînt atunci secolele și mileniul de stăpînire ungară? Numai în mințile infierbîntate ale revizionistilor care nu mai sînt în stare nici măcar de un calcul elementar.

Nu se găsește în această Istorie a Transilvaniei o prezentare cit de cit obiectivă a strinselor relații politice, economice, militare și culturale dintre românii de o parte și de alta a Carpaților. Unitatea poporului român este negată, iar colaborarea politică, economică, militară dintre cele trei țări române este eludată. Cea dintâi unire a țărilor române, realizată de Mihai Viteazul, este înfățișată într-un chip care stârnește revoltă. Nu numai că marele voievod este prezentat ca un „mercenar“, ca un instrument al împăratului Rudolf și nerecunoscător față de „binefăcătorii lui“ Bathorești, dar se contestă conștiința de neam a poporului român și a celui care, pentru prima dată, i-a unit pe români sub un singur sceptru: „Nu avem — arată autorii — nici o dată din care să reiasă că Mihai intenționa să dea un rol politic românimii transilvănene. Dimpotrivă. Așa cum a adus în Transilvania cițiva credincioși munteni, în Muntenia a chemat secui și maghiari pentru ajutor în guvernare“. Deci opera politică a celui dintâi unificator al românilor, unul din simbolurile scumpe ale unității naționale, este prezentată cu aceeași rea-credință care alterează până la disfigurare realitatea istorică. Măsurile luate de Mihai Viteazul în beneficiul țăranilor și al clerului român, precum și politica sa confesională, în care se distinge lesne efortul de a disloca, prin confesiune, formula lui „Unio trium nationum“ sînt ignorate voit de autori, preocupați de a-l prezenta pe marele voievod drept un cuceritor brutal și singeros: „Domnitorul-conducător de oști a pornit cu soldații săi împotriva Moldovei, iar în mai l-a gonit pe Ieremia Vodă, prieten al Poloniei. Prada nesemnificativă care se găsea în această țară săracă nu putea da o rezolvare decît pentru cîteva săptămîni; spre sfîrșitul verii, mare parte a oastei triumfătoare nu se putea întreține decît prin jaf. Populația locală — maghiari și români deopotrivă — încerca să se apere cu arma, dar acest lucru nu făcea decît să amplifice represiunile“. Imaginea luminoasă a uneia dintre cele mai de seamă personalități ale istoriei poporului român, care a semnat cu jerfa singelui său actul unirii tuturor românilor, este astfel pătată de noroiul calomniei, deghizată în cercetare istorică.

Nu este de mirare că fiind obsedați de dorința de a contesta caracterul românesc al Transilvaniei, organica ei integrare în pămîntul, istoria și viața românească, autorii prezintă la fel de deformat principalele etape ale luptei de emancipare națională a românilor transilvăneni, români care ar fi devenit majoritari — spun autorii — abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea! Se pune sub semnul întrebării caracterul național al revoluției din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, lipsește analiza revendicărilor cuprinse în *Supplex Libellus Valachorum* (1791), căreia i se substituie afirmația că „autorii săi nu puteau să se aștepte în mod real că, în sistemul celor trei națiuni, națiunii lor i se va asigura un loc ca entitate politică separată“, este grav denaturată istoria revoluției din 1848. Lupta românilor transilvăneni este înfățișată ca o mișcare contrarevoluționară, Munții Apuseni, unde Avram Iancu a condus rezistența românilor, luînd chipul unei pretense „Vendée“ transilvane (referire la provincia franceză), unde în timpul Marii Revoluții s-au organizat acțiuni contrarevoluționare). Gravele greșeli în politica națională a guvernului condus de Kossuth Lajos sînt total ignorate iar hotărîrea nefastă a nobilimii maghiare de unire a Transilvaniei cu Ungaria este justificată de autori „chiar și numai din autoapărare“, hotărîrea Dietei din Cluj de la 30 mai 1848 care a votat această unire este caracterizată ca realizînd „unirea celor două patrii surori“, Ungaria și Transilvania. În schimb, revoluția română și conducătorii ei sînt aspru criticați: Simion Bărnuțiu care prin concepția sa „confuză“ ar fi stîrnit „neîncredere externă“ și a amenințat „armonia între națiuni“, provocînd „ruperea de realități“. În Adunarea de la Blaj din mai 1848 s-ar fi manifestat tendințe contrarevoluționare, intelectualii români ațîțind „ura religioasă și națională“.

În contextul evenimentelor din 1848—1849 se evidențiază în privința românilor aspectele de violență: „Răsculații români în retragere, «din pură răzbunare» au dat foc Aiudului, cu colegiul, biblioteca acestuia și au organizat o îngrozitoare baie de sînge în orașul maghiar“.

Dietă de la Sibiu de la începutul anilor '60, în care românii aveau majoritatea deputaților, este apreciată ca „unealta docilă a guvernului de la Viena“, iar delegații sibiieni la Viena „cerșetori“, „figuranții guvernului“. Minimalizînd lupta românilor și a Dietei de la Sibiu pentru drepturi naționale și sociale, se afirmă: „Împotriva păturii conducătoare a societății maghiare, a taberei liberale și conservatoare maghiare, forța cea mai veche a țării, cu pozițiile economice cele mai puternice, cu potențialul politic cel mai mare, avînd aliați puternici dincolo de Piatra Craiului nu se poate obține o rînduială durabilă“.

În schimb, dualismul austro-ungar, instaurat în 1867, incorporarea Transilvaniei la Ungaria și politica de maghiarizare nu găsesc în carte condamnarea meritată.

Mai mult, românii nu ar fi știut să prețuiască „constituționalismul, precum și uniunea românilor din Transilvania cu cei din Ungaria, aducerea lor într-o singură tabără“. Era de așteptat din partea istoricilor unguri să întreprindă o analiză profundă a consecințelor formulei dualiste pentru monarhia austro-ungară, pe care Marx, Engels și Lenin au denunțat-o ca un stat al oprimirii sociale și naționale, o adevărată închisoare a popoarelor. Au uitat autorii că încă din anul 1848, Friedrich Engels caracteriza monarhia austriacă drept „un complex pestriț, rezultat din moșteniri și furtişaguri, acest talmeş-balmeş organizat în care se învălmăşesc zece limbi și zece națiuni, acest amestec întimplător de obiceiuri și legi dintre cele mai contradictorii“ ? (Fr. Engels, *Începutul sfârșitului Austriei*, în Marx-Engels, *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, 1963, p. 511). Au uitat autorii ceea ce scria Marx în 1875 : „În Ungaria, majoritatea populației supusă ungarilor nu-i simpatizează, suportă împotriva voinței lor jugul acestora, de unde o luptă neîntreruptă“ ? (K. Marx, *Conspectul cărții lui Bakunin „Statul și Anarhia“*, în Marx-Engels, *Opere*, vol. 18, Editura Politică, București, 1964, p. 609). Au uitat autorii că în 1916 V. I. Lenin împărtășea ideea că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decât o continuare a destrămării Turciei, fiind ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“ ? (V.I. Lenin, *Broșura lui Junius*, în *Opere complete*, vol. 30, Editura Politică, București, 1964, p. 8). Trecind sub tăcere această pagină întunecată a istoriei universale, autorii se mărginesc a face totuși o critică superficială. Astfel, cînd se amintește de o politică mai severă pe timpul guvernării lui Bánffy Dezső urmează imediat concluzia „științifică“ : „dar și atunci (pe timpul lui Bánffy Dezső — n.n.) a fost mai mult fum decît foc“.

Este o realitate arhicunoscută că în scurta etapă de 51 de ani dintre 1867 și 1918 guvernul de la Budapesta a promovat o politică de nedreptățire și oprimare a naționalităților neungare, de maghiarizare forțată a acestora cu mijloace draconice, încît a stîrnit aprobriul întregii opinii publice internaționale. Iată, de exemplu, ce scria marele scriitor rus Lev Tolstoi despre politica de deznaționalizare, de maghiarizare : „Ceea ce e mai trist este faptul că în străinătate contele Apponyi (unul dintre cei mai vehemenți politicieni de la Budapesta în măsurile de deznaționalizare — n.n.) are reputația unui pacifist, pe cînd în Ungaria el nu recunoaște nemaghiarilor nici măcar calitatea de oameni. Orice persoană cu mintea sănătoasă trebuie să smulgă de pe fața acestui om masca sa mincinoasă, pentru a arăta întregii lumi că nu este un binefăcător, ci o pasăre de pradă“. Iar scriitorul norvegian, „Uriaşul de la Nord“, cum era caracterizat B. Bjoernson, declara : „În tinerețe am iubit și admirat mult poporul maghiar. Mai tîrziu, cunoscîndu-l mai de aproape, am început să-i detest șovinismul. Aceste nedreptăți vor duce Ungaria mai devreme sau mai tîrziu la pieirea sa“. Politica economică și culturală, învățămîntul și justiția, biserica și colonizările, jandarmeria și închisorile, totul a fost pus în joc pentru a modifica raporturile demografice, economice și sociale din Transilvania, pentru a-i schimba străvechea sa fizionomie românească.

Miscarea memorandistă este desconsiderată, autorii încercînd să o prezinte ca pe o acțiune izolată, privită de contemporani drept „cerșetorie de anticameră“. Oare astfel pot evalua istorici ce pretind că analizează trecutul de pe pozițiile materialismului istoric, revendicările naționale ale românilor transilvăneni, supuși unui regim de discriminare și opresiune ? A folosi astăzi termenul de „cerșetorie de anticameră“ este o insultă adusă memoriei luptătorilor români și cei care o utilizează se identificează cu cei care i-au trimis pe memorandiști în temniță.

Merită a fi reamintite cuvintele pline de un mare adevăr, rostite de Ion Rațiu, președintele Partidului Național Român din Transilvania, la procesul memorandiștilor : „Noi nu sîntem acuzați, ci acuzatori. Poate fi aci vorba de judecată, de apărare în înțelesul juridic ? Nu ! Faceți ce voțiți. Nevinovați sîntem, dar dumneavoastră sînteți stăpîni pe individualitatea noastră fizică, nu însă și pe conștiința noastră, care în această cauză este conștiința națională a poporului român. Nu sînteți dumneavoastră competenți să ne judecați, ci este un alt tribunal, mai mare, mai luminat și desigur mai nepărtinitor, care ne va judeca pe toți : e tribunalul lumii civilizate, care vă va osîndi odată mai mult și mai aspru decît v-a osîndit pînă acum. Prin spiritul de intoleranță, printr-un fanatism de rasă fără seamăn în Europa, osîndindu-ne, veți izbuti numai ca să dovedeți lumii că maghiarii sînt o notă discordantă în concertul civilizațiunii“.

Ne surprinde faptul că în 2 000 de pagini, cit cuprinde această lucrare, autorii nu au atribuit nici o pagină legitimității istorice a statului modern român din 1859, a cărei necesitate obiectivă era consecința firească a procesului legic de afirmare a națiunii române, în întreaga arie dacică. Zadarnic am căuta în paginile Istoriei

Transilvaniei o analiză a constituirii națiunii, a problemei naționale, a drumului legic al reîntregirii statului național. În locul unei astfel de analize, întâlnim o imagine deformată a marilor evenimente din anul 1918, în cadrul căreia efortului și voinței întregii națiuni române de a se regăsi în frontierele unui singur stat — statul național unitar — i se substituie acțiunea „unui grup al burgheziei române din Arad”.

O realitate de domeniul evidenței demonstrează că tratatele de pace din anii 1919—1920 au dat recunoașterea internațională creării sau desăvîșirii unității naționale a statelor din centrul și sud-estul Europei. În acest cadru larg se înscrie și lupta românilor pentru desăvîșirea unității național-statale în virtutea dreptului la autodeterminare, în cadrul unor adunări reprezentative, democratic alese, plebiscitare, a voinței românilor — aflați sub stăpînire străină — de a se uni cu Țara. Această realitate este și ea escamotată și denaturată. „Tratatul” de la Trianon (4 iunie 1920) este prezentat ca un tratat imperialist care a dus la „destrămarea statului istoric ungar”. Impuse de state imperialiste, tratatele de pace „nu au ținut seama de dreptul popoarelor la autodeterminare, iar în multe situații nici de realitățile etnice”, afirmă autorii, precizînd că singurul stat socialist, Rusia Sovietică, nu le-a recunoscut și „niciodată n-a renunțat la Basarabia, nici Bulgaria n-a acceptat ca Dobrogea de sud să aparțină României”. Referindu-se la lupta pentru unitate a românilor și a fruntașilor lor se arată că aceștia în loc să accepte rezolvarea echitabilă a problemei naționale pe baza conviețuirii multiseculare în statul ungar, au lăsat „decizia definitivă pe seama armatei regale române și a tratatelor de pace”. Tratatul de la Trianon este făcut corespunzător de orientarea reacționară, fascistă a Ungariei horthyste: „Faptul că destrămarea statului istoric ungar s-a făcut concomitent cu înfrîngerea unor revoluții și cu aranjamente de pace ce au adus grave prejudicii naționale, a împiedicat ca în țară să se instaureze o democrație în cadrul căreia societatea ungară ar fi acceptat treptat procesul legic al schimbărilor și ar fi trecut peste ne cazuri și, raportîndu-se în mod creator la noile condiții, să fi căutat împreună cu popoarele vecine căile de conlucrare”. O jalnică încercare de reabilitare a lui Horthy și a regimului său prin „sistemul de pace imperialist”, pe care autorii i-l acordă ca un comod alibi. Față de regimul fascist al lui Horthy, autorii manifestă o „discreție” surprinzătoare, arătîndu-se cu totul avari în binemeritarea lui condamnare, validată de mult de istorie.

Perioada de după primul război mondial este tratată sumar, „în lipsa unor date și prelucrări corespunzătoare” — cum afirmă în mod fals autorii, căci astfel de date există din abundență. „După 1918 — se afirmă în lucrare — istoria Transilvaniei este parte a istoriei României. Procesele economice, sociale, politice și culturale care continuă, sau cele noi, în desfășurare, trebuie să le analizăm de acum prin prisma întregii României. Și situația din teritoriul pe care îl examinăm se schimbă”. Unirea Transilvaniei cu România a avut consecințe negative asupra transilvănenilor — afirmă în mod tendențios autorii — din cauza „alipirii” la o țară slab dezvoltată și a acaparării, chipurile, a bogățiilor și întreprinderilor de aici de către „regăteni” colonizați masiv. Sfidînd realitatea anilor interbelici, autorii susțin că naționalitatea maghiară nu a avut posibilități depline de dezvoltare „parțial din cauza unor procese economico-sociale nefavorabile, parțial din cauza politicii naționale ce făcea diferențieri, sau a procesului de românizare... Maghiarii din Transilvania au trăit primele momente ale transformării istoriei dezorientați, demoralizați. Nu puteau accepta nici ideea că organizarea de stat milenară, din care făceau parte organic și ei, dispăre în câteva săptămîni și nici ideea că prin anexarea la o țară străină, clădită pe o bază economică-socială mai puțin dezvoltată, îi așteaptă soarta de minoritari”.

Ca urmare, după 1918, niciodată în lucrare nu se vorbește de integrarea organică a Transilvaniei în statul național unitar român, de faptul că ea s-a unit cu celelalte provincii românești sau de reîntregirea României, ci tot timpul numai de „schimbarea stăpînirii”.

Autorii ignoră total de-a lungul prezentării istoriei Transilvaniei aprecierile documentelor românești privind momentele cruciale ale acestei istorii, nu găsesc spațiu de-a lungul celor 2 000 de pagini să consacre câteva rânduri legăturilor organice — economice, demografice, culturale — dintre Transilvania și celelalte provincii românești, dar ajungînd la perioada de după 1918, cînd năzuința statornică a românilor de a făuri și a trăi într-un stat național unitar a devenit un fapt împlinit, o realitate istorică ireversibilă, ei își aduc aminte, în sfîrșit, de un citat dintr-un document — este vorba de hotărîrea Congresului al III-lea al P.C.R. (1924), impusă, după cum se știe, de Comintern, prin care „s-a declarat dreptul la autodeterminare a

popoarelor pînă la despărțire, s-a stabilit că România, prin unificarea diverselor regiuni, s-a transformat dintr-un stat național într-un stat multinațional“.

Dictatul fascist de la Viena este prezentat ca un „arbitraj“ cerut de guvernul român, iar represiunile și crimele regimului horthyst sînt estompate printr-o inventată politică similară a autorităților române : „A început astfel așa-numita politică națională de reciprocitate, la expulzări s-a răspuns cu expulzări de cealaltă parte, la internări cu internări, la închiderea de școli s-a răspuns cu închiderea de școli, creindu-se o totală nesiguranță a soartei românimii din Nord, respectiv, maghiarimii din Sud“. Așadar, se pune semnul identității între situația celor două populații, trecindu-se sub tăcere faptul că dincolo de expulzări și internări, de care pomenesc autorii, în nord-vestul României s-a dezlănțuit o teroare de o ferocitate fără precedent. Bărbați și copii măcelăriți, femei gravide spintecate, familii întregi exterminate, intelectuali de vază și clerici asasinați, masacre în masă ca cele de la Ip și Trăzneu, crime oribile ca cele de la Moisei și Sărmaș — iată ce a jalonat anii de groază ai coterpirii nord-vestului României de către horthyști. Acestea sînt fapte care nu pot fi escamotate, pentru că ele sînt încă vii, dureros de vii în memoria oamenilor acestor meleaguri românești.

Fără cele mai elementare scrupule față de realitatea istorică, autorii, consecvenți în preocuparea lor de a denatura și falsifica, sugerează un paralelism asemănător și în privința situației evreilor din Transilvania în anii celui de-al doilea război mondial. Se afirmă că din teritoriul coterpit de horthyști a fost „transportată o parte însemnată a populației evreiești, cca 90 000—100 000“, în timp ce în România „au fost asasinați 387 000 de evrei“. Să nu știe oare nici unul din autori că din teritoriul de sub ocupația horthystă au fost deportați nu o parte însemnată, ci absolut toți, nu 90 000—100 000, ci peste 160 000 de evrei ? Să nu știe oare chiar nici unul că însuși Horthy a recunoscut că deportarea, așa cum a făcut-o jandarmeria ungară, a întrecut prin cruzime chiar și ceea ce s-a întimplat în Germania nazistă ? Este posibil să le fie autorilor complet străine lucrările istoricului american Randolph Braham despre holocaustul în Ungaria și în partea smulsă României prin Dictatul de la Viena, istoric american care a subliniat că evreii de aici „au fost exterminați într-un ritm fără precedent prin cel mai teribil program de deportare și masacrare nemiloasă, întîlnit în întregul război“ ? Iar referindu-se la România, același istoric afirmă că în acele cumplite împrejurări, România a constituit un liman, o oază pentru evrei.

Credem că sînt suficiente exemplificările de falsificare a istoriei Transilvaniei și de denigrare a istoriei poporului român. Totuși, mai adăugăm concluzia lucrării, care este pe cit de gravă pe atît de tendențioasă : „Transilvania este o entitate etnică și culturală deosebită în Europa centrală și răsăriteană și evoluția situației ei influențează dezvoltarea acestei regiuni...“ Așadar, Transilvania nu este, după opinia autorilor, o parte componentă a statului român, ci o „entitate etnică și culturală deosebită“, suveranitatea statului român este implicit limitată, de vreme ce „situația ei (a Transilvaniei — n.n.) influențează dezvoltarea acestei regiuni“ (a Europei centrale și răsăritene — n.n.). În fața acestor neadevăruri orice cititor onest, orice om de bună credință nu poate citi aceste rînduri fără ca lectura lor să nu stîrnească indignarea și protestul față de afirmațiile provocatoare ale colectivului de autori, condus de Köpeczi Béla. Cum își permit autorii acestei cărți, pe a cărei copertă este scris Istoria Transilvaniei, să încerce anularea rezultatului unei lupte îndelungate, care a impus poporului român jertfe și sacrificii, pentru îndeplinirea unei statornice aspirații multiseculare : unitatea națională ? Cum poate sluji o asemenea lucrare „prieteniei dintre cele două popoare“, așa cum declara emfatic redactorul responsabil al lucrării ?

Este un fapt unanim cunoscut că grație politicii Partidului Comunist Român, problema națională a fost integral și definitiv rezolvată : românii și naționalitățile conlocuitoare au aceleași drepturi și îndatoriri și sînt angajați în efortul comun al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Dar despre marile realizări ale României socialiste, obținute în toate domeniile, inclusiv în problema națională, autorii nu spun aproape nimic, motivînd din nou, în mod pueril, că... nu dispun de informații.

În realitate, din lectura lucrării se desprinde constatarea că autorii nu sînt preocupați atît de soarta naționalității maghiare din România, cît mai ales de a crea o diversiune și de a induce în eroare opinia publică. Acțiunea lor se integrează astfel încercărilor de a crea o falsă problemă a „minorităților din România“ pentru care nu există nici un temei obiectiv. Înfrățite prin lupta și munca lor de-a lungul

secolelor, poporul român și naționalitățile conlocuitoare dau astăzi un chip nou patriei lor comune, Republica Socialistă Română.

Prin orientarea ei politică, Istoria Transilvaniei apare ca o lucrare întocmită în spirit revizionist și șovin, racordindu-se astfel perfect literaturii istoriografice ungare naționaliste, care din secolul trecut și până astăzi încearcă să justifice reînvierea unor structuri politice și teritoriale anacronice.

Din noianul de lucrări ale propagandei horthyste amintim doar volumul Transilvania, tipărit de Societatea ungară de istorie, a cărei prefață este datată 1 august 1940. Redactată — și aceasta — de un colectiv de autori, între care și primul ministru de atunci al Ungariei, Teleki Pál, precum și câțiva istorici, între care Makkai László, prezent și acum între redactorii Istoriei Transilvaniei, lucrarea Transilvania urmărea să-i convingă pe Hitler și Mussolini că Transilvania trebuie să aparțină Ungariei. În ajunul odiosului Dictat de la Viena, regimul horthyst ceruse, așadar, istoriografiei ungare să dea, prin reprezentanții ei, legitimarea istorică a pretențiilor revizioniste, anexioniste asupra Transilvaniei românești. Să mai amintim că Ministerul Propagandei al Reichului hitlerist a cerut unei comisii de specialiști, condusă de W. Czeli, o expertiză asupra acestei lucrări. Cel solicitat a întreprins o examinare riguroasă a lucrării, la capătul căreia a conchis că ceea ce era destinat să influențeze poziția marilor puteri fasciste nu era decît o „șarlatanie politică”. Interesele Germaniei hitleriste și Italiei fasciste au determinat totuși Dictatul de la Viena, prin care partea de nord-vest a României a fost oferită Ungariei horthyste.

În 1946, în timpul lucrărilor Conferinței de pace de la Paris, același Makkai László a publicat, în limba franceză, o Istorie a Transilvaniei al cărei rost era să convingă, de această dată, coaliția antihitleristă că Transilvania aparține prin întreaga ei istorie Ungariei și că deci pretinsa în Justiție de la Trianon nu trebuie repetată. „Argumentarea” autorului nu a convins și negustoria meschină încercată la Paris, pentru a smulge măcar o parte din teritoriul Transilvaniei în beneficiul Ungariei, a eșuat.

Astăzi același Makkai László, care a scris pentru Hitler și Mussolini, apoi pentru învingătorii lor, își încearcă — alături de alți colegi — obiceiul de falsificator și denigrator al istoriei poporului român. Considerat în țara sa „specialist” al istoriei Transilvaniei, el apare în fapt ca „apostolul” întîrziat al unui crez revizionist invalid de istorie.

Pe cine vor autorii să convingă acum că Transilvania este o „entitate etnică și culturală deosebită”? Cine confruntă cele trei lucrări citate care merg din timpul Ungariei horthyste pînă în zilele noastre constată că tezele de bază sînt aceleași, iar, uneori, chiar și formularea lor. Promisiunile autorilor privind „aplicarea categoriilor fundamentale ale materialismului istoric” se dovedesc vorbe goale: ne aflăm în fața unei lucrări scrise în spirit reacționar, naționalist, cu izbucniri șovine, revizioniste.

Metoda colectivului de autori unguri este, cum s-a văzut, foarte „simplă”: tot ceea ce nu intră în tiparele interpretării lor predeterminate, cu o finalitate politică de cea mai clară esență revizionistă, este eliminat. Caracteristic, în această privință, este tratamentul aplicat lucrărilor românești de istorie, ale căror concluzii sînt ignorate sau declarate „depășite”. Dialogul, adică adevăratul schimb de opinii, desfășurat cu competență și obiectivitate, devine astfel imposibil. Își inchipuie însă autorii Istoriei Transilvaniei că, închizînd ochii în fața mărturiilor care infirmă tezele lor, ele încetează astfel să mai existe? Venite din secole și milenii, aceste mărturii — de la cea a lui Herodot despre geți și pînă la sursele contemporane — vor fi întotdeauna dovezile de neclintit ale continuității și unității românești în vatra dacică. Și orice construcție interpretativă care le ignoră va sfîrși prin a se prăbuși.

O precizare este necesară: nu întîlnim în această lucrare enormități cu care ne obișnuise vechea istoriografie ungară, ca, de pildă, afirmația că românii au devenit majoritari în Transilvania grație regimului alimentar, caracteristic păstorilor, adică întemeiat pe produse lactate! Falsificatorii de azi s-au mai rafinat. Nu mai invocă astfel de enormități: se străduiesc acum să strecoare propaganda lor într-un ambalaj mai credibil: acela al unei cercetări „științifice”, „obiective”. Este ceea ce a încercat să facă, spre exemplu, așa-numitul „Comitet pentru Transilvania”, creat de emigranți de origine ungară din S.U.A., care a tipărit în 1980 un supliment al publicației sale „Carpathian Observer”, sub titlul Transilvania și teoria continuității daco-romano-române. Între cele susținute de autorii textelor din acest supliment și cei ai Istoriei Transilvaniei, nici o deosebire notabilă. Poate de aceea s-a și reprodus discuția dintre patru istorici din R. P. Ungară — Györfy György, Hanak Péter, Makkai László, Mócsy András (ultimii doi, redactori ai Istoriei Transilvaniei).

Între istoriografia emigrației ungare și istoriografia din R. P. Ungară nu există deosebire cînd e vorba de Transilvania, mai exact de poziția revizionistă față de ea.

Uimește și indignează că o astfel de lucrare care sfidează adevărul istoric, falsificînd grosolan și denigrînd gloriosul trecut multimilenar al poporului român, a putut să apară sub egida Academiei Ungare de Științe. Cum se poate admite ca o instituție menită să reprezinte cel mai înalt for de probitate științifică și etică profesională să-și dea girul unei lucrări care nu are nimic comun nici cu știința, nici cu etica, care ignoră, falsifică și denaturează fără scrupule cele mai elementare adevăruri, care reînvie calomniile și teze ce le credeam de mult îngropate în lada cu gunoi a istoriei, vehiculînd idei nocive, periculoase, ce nu pot stîrni decît dispreț și minie, nu pot decît să dezbine, să creeze disensiuni, să învenineze atmosfera ?

Istoria Transilvaniei este un model de cum nu trebuie scrisă istoria. Ignorarea deliberată a surselor ce nu convin și a literaturii de specialitate cu concluzii diferite, interpretările arbitrare (un exemplu sugestiv îl oferă manipularea tendințioasă a datelor despre populație oferite de conscripții și recensăminte), falsurile și denigrările — caracterizează această lucrare, care ne apare ca o ediție întîrziată, anacronică și regretabilă a vechilor poziții ale istoriografiei ungare, și încă din perioada Ungariei horthyste.

Istoria este, în primul rînd, chemată să găsească și să rostească adevărul și tot ce se clădește pe adevăr este trainic și benefic. Ca și limbile din celebra fabulă a lui Esop, istoria — în funcție de cum este scrisă — poate apropia sau dezbina popoarele. Trăim într-o lume care aspiră la pace, securitate și cooperare : de ce să nu punem istoria în slujba acestor idealuri ale întregii omeniri ? de ce să nu se slujească, așa cum se cuvine, cauza nobilă a cunoașterii reciproce și apropierii între popoare ? de ce să o înjosim la ingrata funcție de propagatoare a urii ? Procedînd astfel, pingărim istoria ca știință și ne descalificăm ca profesioniști ai ei ; este ceea ce au uitat, din păcate, autorii Istoriei Transilvaniei, punîndu-se în postură de falsificatori ai istoriei.

Acad. ȘTEFAN PASCU, Dr. MIRCEA MUȘAT, Dr. FLORIN CONSTANTINIU

ÎMPOTRIVIREA POPULAȚIEI MAGHIARE FAȚĂ DE REGIMUL DE OCUPAȚIE FASCISTO-HORTHYSTĂ ASUPRA NORD-VESTULUI ROMÂNIEI (30 august 1940 – 25 octombrie 1944)

VASILE BOBOCESCU
TRAIAN BARA

La 30 august 1940, la Viena, statele fasciste — Germania hitleristă și Italia fascistă —, prin intermediul miniștrilor de externe, Joachim Ribbentrop și contele Ciano, fără a lua în considerare argumentele delegației române și hotărârea energică a poporului nostru ostilă oricărei cedări teritoriale, au pronunțat un odios dictat, prin care România era obligată să cedeze Ungariei horthyste nord-vestul țării, străvechi teritoriu românesc, cu o suprafață de 45 000 km² și o populație de peste 2 500 000 de locuitori, din care peste jumătate (50,2⁰%) erau români, 37,1⁰% maghiari și secui, iar restul germani, evrei și alte naționalități.

Monstruosul Dictat fascist de la Viena — impus prin forță, presiuni politico-diplomatice, militare, consiprativ-teroriste, șantaj și amenințarea cu agresiunea militară și dispariția națiunii române în cadrul noii ordini economice și politice preconizată de conducătorii Germaniei hitleriste — a provocat în întreaga țară o puternică stare de revoltă, determinînd manifestarea unor înalte și profunde sentimente patriotice din partea maselor.

Poporul român, în unanimitatea sa, a respins, de la început, în modul cel mai energic și hotărît, mutilarea teritoriului țării prin Dictatul fascist de la Viena, s-a opus cedării teritoriale în favoarea Ungariei horthyste și a cerut, categoric, organizarea unei rezistențe naționale, lupta cu arma în mînă pentru apărarea hotarelor strămoșești. Dînd glas sentimentelor sale patriotice, armata română s-a situat de partea poporului, participînd la demonstrațiile organizate împotriva dictatului și pronunțîndu-se pentru trecerea la un adevărat război popular, bazat pe lanțul Carpaților, împotriva trupelor invadatoare ale statelor fasciste, pentru salvarea și apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării.

Afirmîndu-se, de la înălțimea cerințelor epocii, drept forța politică cea mai înaintată, clarvăzătoare și dinamică a luptei antifasciste și anti-revizioniste, pentru apărarea intereselor fundamentale ale țării, Partidul Comunist Român a adoptat o poziție energică împotriva Dictatului fascist de la Viena, cerînd maselor să organizeze demonstrații pentru respingerea

acestui. Clasa muncitoare s-a remarcat drept una din forțele sociale cele mai active și conștiente ale uriașelor manifestări populare patriotice.

Nedreptatea făcută poporului român prin sentința arbitrară de la Viena a statelor fasciste, în favoarea Ungariei horthyste, a trezit și oprobiul unei părți însemnate a populației de naționalitate maghiară, îndeosebi a celor ce se situaseră pe poziții antirevizioniste și antifasciste. Printre cei care s-au aflat pe o poziție fermă împotriva odiosului Dictat fascist s-a numărat și Madosz-ul¹, care a mobilizat masele muncitoare maghiare să participe, alături de poporul român, la acțiunile organizate în Transilvania împotriva mutilării teritoriului național al României.

Deși pronunțarea Dictatului fascist de la Viena de către statele fasciste în defavoarea României a produs o stare de euforie în rîndurile elementelor naționalist-șovine și iredentiste maghiare din Transilvania — care s-au dedat la acte agresive și provocatoare împotriva autorităților de stat românești, a unităților militare și chiar a populației românești —, totuși, numeroși maghiari, îndeosebi muncitori și țărani, nu s-au lăsat antrenați în aceste acțiuni, și-au păstrat calmul politic, moderația, luînd apărarea românilor și evreilor și întrevăzînd, de la început, caracterul nedrept și efemer al stăpînirii fascismului horthyst asupra părții de nord-vest a României. Mai mult, elementele democratice, antifasciste și antirevizioniste maghiare au răspuns cu însuflețire apelului lansat de P.C.R. privind organizarea unor acțiuni viguroase împotriva destrămării unității statale a României prin Dictatul fascist și trecerea la lupta cu arma în mîină pentru apărarea hotarelor țării.

Semnificativă pentru poziția populației maghiare din Transilvania față de odioasa sentință de la Viena, din 30 august 1940, este atitudinea categorică a publicistului secui Gheorghe J. de Ferenczy, care, în lucrarea sa intitulată *Ardealul, pămînt românesc !*, scria : „Hotărîrea de la Viena a fost motivată prin necesitatea imperioasă a marilor jertfe aduse de România pentru păstrarea echilibrului, a armoniei și a păcii în Valea Dunării, fapt ce ar duce nu numai la o înțelegere reciprocă, ci ar contribui și la formarea unei prietenii româno-maghiare. Nu caut aci amănuntele ; nu cercetez nici aceea că pe planul politicii internaționale, împotriva cui se îndreaptă verdictul de la Viena. Nu mă refer nici la nedreptatea strigătoare la ceruri, care a pretins ca, de dragul a 968 084 unguri și secui, să ajungă sub jugul unguresc 1 307 903 români, respectiv 1 643 943 de nemaghiari, soluție care nu se poate împăca, în nici un caz, cu principiile etnice”².

Totodată, el a ținut să precizeze că populația de naționalitate maghiară, aflată în minoritate în Transilvania, s-a bucurat, în cei aproape 22 de ani de după Marea Unire din 1918, de o situație social-economică, politică și culturală mai bună decît chiar poporul ungar aflat sub jugul fascisto-horthyst. În acest sens, Gheorghe J. de Ferenczy scria : „Am ținut conferințe, am scris cărți, am redactat gazete și reviste — strigînd și verbal și în scris : Ardealul, pămînt românesc !

Totdeauna am publicat că ungurii și înainte de război erau o minoritate în Ardeal.

Și pentru un milion jumătate de săcui și maghiari nu poate pretinde nimeni ca aproape trei milioane de români să ajungă sub dominația străină,

¹ Vezi, pe larg : *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, vol. II, Editura politică, București, 1981, p. 36—79.

² Gheorghe J. de Ferenczy, *Ardealul, pămînt românesc !*, Editura Asociației publiciștilor români, București, 1941, p. 18.

mai ales atunci cînd masele muncitoare ale ungurilor și secuilor au fost complet mulțumite cu situația lor în România, unde au avut depline drepturi și libertăți cetățenești, fiind împroprietăriți prin reforma agrară (din 1921 — *n.n.*), scăpați de datorii prin conversiunea agricolă și au trăit în mult mai bune împrejurări decît frații lor din Ungaria, care sînt și azi iobagi pe moșiile latifundiariilor oligarhici“³. El conchidea că „Arbitrajul de la Viena a produs o mare surpriză, sfîșiind din trupul Ardealului un teritoriu de 44 442 km², în care trăiesc 968 064 maghiari și săcui, și de altă parte 1 307 903 români, 72 109 germani, 148 640 evrei, 28 098 ruteni și 87 184 alte naționalități. Total : 1 643 943 locuitori care nu sînt unguri, și teritoriul acesta a fost predat cadou Ungariei“⁴.

Un alt contemporan al evenimentelor din vara tragică a anului 1940, istoricul maghiar din S.U.A., Nicolas M. Nagy-Talavera, va critica, într-o lucrare privind istoria fascismului în Ungaria și România, apărută ulterior, nedreptatea făcută poporului român prin Dictatul fascist de la Viena și va demasca obiectivele politice și militare urmărite de Germania hitleristă prin impunerea acestui act odios. În acest sens, el scria : „Hotărîrea de la Viena din 1940, ar putea fi denumită, mai propriu, un tratat impus, în-deosebi din punctul de vedere românesc. Delegația română era atît de puțin la curent cu ceea ce i se pregătise, încît atunci cînd Ribbentrop și Ciano le-au arătat, membrilor ei, o hartă ce reprezenta împărțirea Transilvaniei, Manoilescu a leșinat ; membrii delegației veniseră la Viena pentru a face ceea ce credeau ei că ar fi niște concesii minore...

Hotărîrea (de la Viena — *n.n.*) nu rezolva nimic, în afara faptului că-i dădea Germaniei o temporară ușurare în problema materiilor prime. Ribbentrop a explicat valoarea intrinsecă a acestei hotărîri : «Ideea de bază a politicii noastre actuale față de Ungaria și România este să le mențină ca două bucăți de fier în stare fierbinte, la roșu, și a fi modelate potrivit intereselor germane, potrivit evoluției evenimentelor»⁵.

În ceea ce privește atitudinea ostilă a poporului român față de Dictatul fascist de la Viena, Nicolas M. Nagy-Talavera scria : „Este de nedescris efectul pe care l-a avut în România și în special la București dezmembrarea Transilvaniei. Amărăciunea a umplut inimile poporului. În două luni, România pierduse mari teritorii, unde majoritatea locuitorilor erau români. În București, la 30 august, nu era neobișnuit să întilnești oameni plîngînd în public. Starea de spirit era revoluționară. Sistemul care abandonase o treime din teritoriul națiunii fără a se trage un singur foc și care predase milioane de români jugului străin (căci jug trebuie să fie și încă unul dintre cele mai împovărătoare) — acest sistem trebuia înlocuit. În jurul statuii lui Mihai Viteazul se adunaseră mari mulțimi care strigau : ... Să luptăm !...“⁶.

La rîndul ei, populația de naționalitate germană — care între cele două războaie mondiale se situase pe poziții antirevizioniste și antihorthyste, iar în anii 1938—1940 se solidarizase cu lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării, împotriva acțiunilor revanșarde ale statelor fasciste în frunte cu

³ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 3 814, fila 181; „Curentul“ din 12 octombrie 1940.

⁴ Loc. cit.

⁵ Nicolas M. Nagy-Talavera, *The Green shirts and the others. A History of Fascism in Hungary and Roumania*, Hoover Institution Press, Stanford University, California, 1970, p. 306.

⁶ Ibid.

Germania hitleristă, precum și contra presiunilor politico-diplomatice, militare și teroriste ale Ungariei horthyste, din vara anului 1940, împotriva României, pentru anexarea prin forță a Transilvaniei —, s-a declarat ostilă Dictatului fascist de la Viena, nerecunoscându-i valabilitatea.

Solidarizându-se și de astă dată cu cauza dreaptă a poporului român, un grup de 90 de avocați germani din Timișoara — alăturându-se celor 200 de colegi români de breaslă —, întruniți într-o adunare extraordinară, la 8 octombrie 1940, au adresat guvernului român o telegramă în care „ridicau cu energie cuvîntul lor de protest în contra atrocităților și barbariilor ungare, săvîrșite de către oficialitatea ungară asupra miilor de intelectuali și țărani români, precum și contra familiilor lor din Ardealul robit, deși prin arbitrajul de la Viena s-a garantat egalitatea de tratament românilor băștinași, care au rămas în Dacia superioară și care formează majoritatea față de maghiari și secui. Nerespectarea acestei condiții sine qua non face inoperantă aplicarea sentinței de arbitraj de la Viena“. Totodată, ei se angajau să dea tot concursul pentru anularea Dictatului de la Viena și pentru reclădirea României „în granițele ei naturale“; „fără repararea acestei nedreptăți — se preciza în încheierea telegramei —, nu poate fi pace între români și unguri“, dar pentru realizarea acestui ideal „refuzăm să aplicăm legea talionului : ochi pentru ochi, dinte pentru dinte“⁷.

Cu o deosebită ostilitate a întîmpinat Dictatul fascist de la Viena cea mai mare parte din populația evreiască din teritoriul românesc răpit, care, încă de la 11 iulie 1940, printr-o telegramă înaintată regelui Carol al II-lea și primului ministru I. Gigurtu, a subliniat că, alături de evreii din vechiul Regat, se solidarizează cu lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale a țării și respinge cu hotărîre pretențiile teritoriale ale statelor fasciste revizioniste. Cunoscînd politica antisemită a guvernului fascisto-horthyst și, mai ales, acțiunile antisemite întreprinse de Germania hitleristă în statele cotoprite, evreii nord-est transilvăneni manifestau o vădită aversiune față de trecerea lor sub jugul Ungariei horthyste.

Anexarea teritoriului nord-vestic al României de către Ungaria horthystă în urma Dictatului fascist de la Viena a însemnat instaurarea unui regim de ocupație imperialistă și colonialistă de tip fascist, de cruntă teroare, îndreptată nu numai împotriva românilor ci și a celorlalte naționalități, inclusiv a maghiarilor. Prin întregul mecanism de stat, al partidelor și organizațiilor fasciste, al formațiunilor paramilitare și terorist-fasciste, al asociațiilor revizioniste, cărora li s-au alăturat elementele fanatice iredentiste locale, regimul fascisto-horthyst a urmărit, de la început, să schimbe artificial raportul demografic în favoarea populației maghiare, în scopul unei eventuale permanentizări a ocupației fascisto-horthyste asupra acestui teritoriu românesc.

De la intrarea trupelor horthyste în Transilvania de nord-est, la 6 septembrie 1940, ocupanții fascisto-horthyști au trecut la aplicarea unui program de reprimare sîngeroasă a românilor și a celorlalte naționalități, inclusiv a celei maghiare, care își manifestase, în toată perioada interbelică, loialitatea sa față de statul român și respinsese dezmembrarea teritorială a României prin Dictatul de la Viena.

Acțiunile criminale, teroriste, săvîrșite împotriva populației românești au fost pregătite premeditat de către guvernanții horthyști cu mulți

⁷ Arhivele Statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 426/1940, filele 206—207.

ani înainte, prin întreaga lor politică internă și externă, și au fost înfăptuite prin intermediul întregului mecanism de opresiune. Ele au constat în mii de crime și atrocități, zeci de mii de maltratări și schingiuiiri, inter-nări în lagăre și tabere de muncă, sute de mii de expulzări, devastări și însușiri de bunuri etc. De pildă, numai în intervalul 6 septembrie 1940—15 mai 1941, teroarea fascistă organizată de guvernul horthyst împotriva populației românești din Transilvania s-a soldat cu 910 omoruri și asasi-nate, 771 schingiuiiri, 3 373 bătăi, 13 359 arestări, 117 profanări, 91 devas-tări în masă și 405 devastări răzlețe ⁸.

Crimelor și atrocităților săvârșite în modul cel mai sălbatic de armată, jandarmerie, partidele și organizațiile fascisto-teroriste horthyste, de ele-mentele iredentiste maghiare fanatice împotriva populației românești din teritoriul cotopt — care au atins dezmățul și cruzimea nemaiîntâlnite în noaptea de 13/14 septembrie 1940 —, le-au căzut victime și numeroși ma-ghiari, evrei, slovaci, ruteni și de alt neam. Așa, spre exemplu, în comu-nele Cerișa și Mereci ocupanții horthyști au împușcat mai mulți evrei și au decapitat nouă slovaci. În timpul masacărării românilor din comuna Mure-șenii de Cîmpie (județul Cluj), la 23 septembrie 1940, ocupanții horthyști au ucis, ca și în alte localități, și numeroși maghiari. La Sucutard au fost uciși doi evrei.

La 19 noiembrie 1940, un grup terorist ungar, în frunte cu Fr. Trunk, l-a asasinat în mod bestial, cu lovituri de ciomag și de cuțit, pe tînărul german Ștefan Mannherz, care, în anii regimului românesc, luptase pentru regermanizarea șvabilor din vestul României, maghiarizați cu forța de cercurile conducătoare ungare în perioada dualismului austro-ungar. Acest odios asasinat, produs în incinta Casei de cultură a Grupului Etnic Ger-man din comuna Petri, județul Satu Mare, a fost aspru condamnat de fruntașul populației germane dr. Iosif Schönborn, fost deputat în Parla-mentul României, în cuvîntarea rostită cu prilejul înmormîntării acestui tînăr ⁹.

Cruntul regim de teroare fascisto-horthystă instaurat în nord-vestul României, cu tot cortegiul său de sălbatică opresiune și, îndeosebi, săvîr-șirea unor monstruoase crime și atrocități împotriva poporului român ma-joritar, a populației evreiești și chiar și a unor germani, au fost condam-nate vehement, de la început, de unele personalități, intelectuali, clerici și oameni ai muncii maghiari. Emoționante, în acest sens, sînt slovele ne-înfricatului publicist secui Gheorghe J. de Ferenczy, care scria : „Trebuie să mă refer, însă, la omenie, la cinste, la bunul simț, la sentimentele ome-nești, cînd arăt nedreptățile și faptele lipsite de milă ce s-au petrecut pe pămîntul Transilvaniei în prima săptămînă și împotriva cărora tre-buie să protesteze toată lumea din sufletul căreia n-a murit adevăratură creștinism și iubirea de aproape. Îmi tremură tocul în mînă cînd aștern pe hîrtie șirele aceste...

Pămîntul mîndru al Ardealului s-a transformat într-o Golgotă tristă, unde se petrec cele mai dureroase evenimente. Oamenii sînt arestați cu sutele, cu miile. Îi bat, îi lovesc, îi chinuie îngrozitor și execuțiile și asasi-

⁸ 23 August 1944 — Documente, vol. 1, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 263—264 ; Arhivele Statului București, fondul Președinția Consi-liului de Miniștri, dosarul nr. 287/1940, filele 63—87.

⁹ Vasile M. Teodorescu, *Transilvania sub maghiari și români*, București, 1941, p. 21—22.

natele se urmează vertiginos. Și toate pentru că *nenorocitele victime au un singur păcat : s-au născut români* (subl. în text)¹⁰.

Dezavuind în modul cel mai ferm crimele și atrocitățile săvârșite de fasciștii horthyști, publicistul secui menționa, în continuare : „Nu vreau să înșir aci nimic din șirul nesfârșit al atrocităților comise de armata de ocupație și de vestitele bande de teroriști «Rongyos garda» („Garda zdrențăroșilor“). Ele se aseamănă, în metode, cu inchiziția spaniolă. Săvârșirea lor asupra populației Transilvaniei constituie cea mai rușinoasă, cea mai ticăloasă epocă din istoria acestui pământ“¹¹.

Relevînd că astfel de acte au un ecou defavorabil în fața opiniei publice internaționale, Gheorghe J. de Ferenczy scria : „...Care e păcatul nenorociților zdrobiți ? Că s-au născut români ?

Pînă aici se aud gemetele multelor sute de mii de oameni ajunși sub stăpînirea străină pe pămîntul Transilvaniei transformat în Golgotă, unde vîntul suflă printre cadavrele spînzurate, unde trupurile martirilor asasi-nați cu cruzime vestesc lumii că s-au eliberat instinctele animalice și că dansul morții saltă barbar pe melodia răzbunării.

Nu se gîndesc cei de dincolo (din Ungaria — n.n.) că atrocitățile de felul acesta înrăutățesc situația celor aproape jumătate de milion unguri și secui rămași în România ? (subl. în text)¹².

Din cauza terorii horthyste, mii de maghiari, germani, evrei, slovaci și de alt neam au fost nevoiți să se refugieze din Transilvania de nord-est în România, unde, dealtfel, se aflau 200 000 de români refugiați și expulzați pînă la sfîrșitul anului 1942.

Printre cei care au trebuit să ia calea pribegiei și să se refugieze în România s-a numărat și ziaristul secui din Satu Mare, Gheorghe J. de Ferenczy, care, în anii 1933—1940, se situase pe poziții ferme antirevizioniste și antifasciste și militase pentru înfrățirea maghiarilor cu poporul român în apărarea patriei comune în fața acțiunilor expansioniste ale statelor fasciste. La scurt timp după sosirea sa în România, el va publica, la Arad, în limbile română și maghiară, broșura *Golgota în Ardeal*, în care a demascat crimele, atrocitățile și fărădelegile săvârșite de fasciștii horthyști, după intrarea lor în Transilvania de nord-est, împotriva populației românești și de alt neam, inclusiv a celei maghiare.

Indignat de comportamentul inuman, barbar al trupelor, autorităților, organelor polițienești și jandarmeriei, al formațiunilor paramilitare și teroriste horthyste în teritoriul românesc răpit, publicistul Gheorghe J. de Ferenczy își va exprima oprobriul față de acestea, în toamna anului 1940, într-o scrisoare deschisă adresată generalului Ion Antonescu, în care menționa : „Obrăzul îmi crapă de rușine, condeii îmi tremură în mîna cînd scriu aceste rînduri. Atrocitățile comise în nordul Ardealului mă determină însă, ca eu, publicistul de origină secui, să protestez pe tonul cel mai revoltat contra brutalităților ce se întîmplă dincolo, fiindcă asemenea fapte nu s-au mai pomenit în istoria popoarelor culte.

Întotdeauna cu credința cinstită m-am declarat secui, care am luptat pentru colaborarea pașnică a popoarelor din România, dar totodată am veștejit toate acțiunile de subminare îndreptate contra integrității patriei

¹⁰ Gheorghe J. de Ferenczy, *op. cit.*, p. 181 ; „Curentul“ din 12 octombrie 1940.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibidem*, p. 19.

noastre și am luat atitudine contra manifestărilor și propagandei revizioniste și iredentiste.

Am ținut conferințe, am scris cărți, am redactat ziare și atît prin scris cît și prin grai viu am propovăduit mereu că Ardealul e pămînt românesc, pe care, chiar înainte de război, maghiarii au fost în minoritate. Am arătat că minoritățile secuiești și maghiare din România se bucură de cele mai perfecte drepturi egale și pot fi mulțumite cu soarta lor în toate privințele.

Rezultatul activității publicistice cinstite a fost că a trebuit să iau toiagul pribegiei și să mă refugiez și eu din Ardealul ocupat, părăsindu-mi mormîntul părinților și situația, existența mea creată prin muncă cinstită. Cu toate astea nu disperez. Cu capul ridicat merg mai departe pe drumul apucat și ca simplu soldat, care nu este mînat de ambiții personale sau politice, vreau să lucrez mai departe în interesul țării și al colectivității¹³.

Procesul de împilare și maghiarizare a fost extins și asupra celorlalte naționalități nemaghiare din Transilvania de nord-est : evrei, slovaci, ruteni, germani etc. Dintre acestea, îndeosebi asupra evreilor, pe lîngă represiunile rasiste devenite obișnuite (expulzări, deportări și internări în lagăre de concentrare sau de muncă forțată etc.), se exercita o puternică acțiune de maghiarizare (prin recensăminte, treceri la religiile maghiare) și de cuprindere în campaniile iredentiste antiromânești.

Reforma agrară efectuată în România, în urma căreia au fost împrîietăriți zeci de mii de țărani maghiari și germani, a început să fie contestată de latifundiarii maghiari, încît țărani români și maghiari împrîietăriți au început să tremure, deopotrivă, pentru loturile lor. Potrivit proiectelor, revizuirea reformei agrare românești era strîns legată de acțiunea naționalistă maghiară avînd drept scop lichidarea „centurii etnice” care a despărțit Țara secuiilor de alte teritorii locuite de unguri în Transilvania și de Ungaria.

Teroarea horthystă s-a răsfrînt și asupra maghiarilor care se situaseră pe poziții antirevizioniste, antifasciste, democratice și comuniste, care au ocupat diferite funcții în aparatul de stat românesc sau se căsătoriseră cu români.

Regimul de teroare fascisto-horthystă s-a îndreptat cu o deosebită violență împotriva comuniștilor români, maghiari și evrei, a membrilor Madosz-ului și ai altor organizații democratice, antifasciste, antirevizioniste și patriotice, care au fost arestați, torturați, internați în lagăre și închisori, înaintați curților marțiale sau uciși în chinuri ce depășeau orice limită umană.

Interesele maghiarilor din Transilvania de nord-est s-au ciocnit cu cele ale ungarilor din Ungaria și în ce privește ocuparea funcțiilor administrative. Maghiarii din Transilvania au crezut că dominația ungară le va oferi foarte multe posturi din cele care erau ocupate mai ales de români. Dar guvernul ungar — care numai în prima lună a „eliberării” a primit din Transilvania 15 000 de cereri pentru slujbe — s-a străduit să scape de oamenii fără serviciu din Ungaria, numindu-i în posturile din teritoriile ocupate. Situația a devenit și mai complicată prin faptul că majoritatea funcționarilor români cu slujbe modeste nu s-au refugiat în România și, astfel, multe din slujbele destinate ungarilor au rămas ocupate. Pentru alungarea funcționarilor români a fost declanșată o adevărată teroare polițienească : au fost snoșiți în băți, apoi constrînși să iscălească declarații

că vor pleca de bună voie. În cele din urmă, ei au fost mînați peste graniță, în România, împreună cu familiile lor.

În urma numirii funcționarilor din Ungaria în posturile, mai ales cele mai bune, din Transilvania, nemulțumirea a atins apogeul. Aceștia au fost numiți „parașutiști“, deoarece au fost „lansați de sus în funcțiile de conducere“, fără să aibă vreo tangență și să fie legați de realitățile transilvănene. Chiar și maghiarii localnici s-au plîns că „veneticii“ îi desconsideră, că în ochii lor nu sînt „buni unguri“, că „pe un ton de superioritate ei dau lecții tuturor în ce privește ordinea din patria noastră“, ceea ce făcea să fiarbă sîngele transilvănenilor.

Amăgiți de propaganda revizionistă fascisto-horthystă, circa 60 000 de maghiari din România au trecut, în toamna anului 1940, în teritoriul românesc anexat de Ungaria prin Dictatul fascist de la Viena, optînd pentru cetățenia ungară. Marea majoritate a acestora a fost internată în lagăre și colonii — tabere de muncă, neasigurîndu-li-se condiții minime de muncă și de trai, fapt ce a generat în rîndurile acestora o stare de continuă nemulțumire și o puternică mișcare de protest.

Astfel, într-o notă a Serviciului special de informații român de pe lîngă Președinția Consiliului de Miniștri, din 1 octombrie 1940, se relatea că starea de spirit a celor 4 000 de refugiați maghiari din România, aflați la Oradea, „este foarte scăzută din cauza indifferenței autorităților și intenționării guvernului ungar de a-i invita să se reîntoarcă în România“¹⁴. În continuare, se arăta că „intențiunea guvernului ungar de a retrimite în România pe toți refugiații unguri, este dovedită de ordinul dat unui grup de tineri refugiați din comuna Ginta (Bihorul românesc) de a se reîntoarce la căminele lor părăsite“¹⁵.

Într-o altă notă a aceluiași organ, din 4 octombrie 1940, se menționa că „Procedul adoptat de Ungaria în a plasa unguri aduși din interiorul țării, în locurile rămase vacante în administrația publică, prin refugierea sau punerea în disponibilitate a funcționarilor români, a reușit să nemulțumească însăși populația maghiară băștinase, ca și pe cei ce s-au repatriat din România. Aceștia cer să li se dea de lucru și să fie plasați, prin înlăturarea ungarilor aduși din interiorul Ungariei, în posturile ocupate de aceștia“. Totodată, se relatea că „Față de teroarea dezlănțuită împotriva românilor, populația românească din județele Someș, Bistrița și Satu Mare, manifestă o îndrîjită rezistență împotriva autorităților ungare“¹⁶. În lagărele de concentrare de la Florești și Someșeni — continua nota —, amenajate special pentru maghiarii repatriați din România, „domnește o stare de spirit foarte scăzută“¹⁷.

Dezamăgiți de condițiile de muncă și de trai din teritoriul românesc anexat de fascismul horthyst, numeroși maghiari din România — care după Dictatul de la Viena trecuseră în Transilvania de nord-est — s-au reîntors în localitățile românești. Între aceștia s-a numărat, încă din toamna anului 1940, și Elemer Loczly, fost funcționar particular angajat la breasla patronilor meseriași, care, „după ce a colindat mai multe orașe din Ardealul cedat, fără să-și poată încropi o viață demnă, luptîndu-se cu mizeria și

¹⁴ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 4 290, fila 387.

¹⁵ Loc. cit.

¹⁶ Loc. cit., fila 387.

¹⁷ Loc. cit., fila 392.

foamea, s-a reîntors la Timișoara“, unde a fost reprimat la vechiul loc de muncă ¹⁸.

Jefuirea bogățiilor solului și subsolului Transilvaniei de nord-est, a muncii oamenilor, de către ocupanții fascisto-horthyști a determinat înrăutățirea peste măsură a condițiilor de viață, astfel că prețurile produselor agricole și ale celor industriale de larg consum — care se găseau și așa cu mare greutate — au crescut extrem de mult. În același timp, au sporit impozitele și taxele, iar ocuparea unui loc de muncă, fie cît de modest, era aproape imposibilă. Zeci de mii de muncitori au fost concediați din întreprinderile industriale. Toate acestea au avut drept rezultat crearea unei puternice stări de nemulțumire în rândurile populației Transilvaniei de nord-est, care a cuprins și populația maghiară.

„Degeaba, jugul îl purtăm tot noi“ — au început să spună și țărani maghiari și cei secui, care speraseră că sub dominația ungară vor trăi mai bine. Ei au fost loviți și de o sumedenie de amenzi percepute fără temei de administrația ungară. „Numai la așa ceva nu ne-am așteptat de la unguri“ — declarau maghiarii din Transilvania de nord-est. „Nemulțumirea — arăta istoricul maghiar Loránt Tilkovszky — a crescut necontenit și din cauza lipsei de bunuri de consum; nu s-au găsit nici măcar articole de primă necesitate, cum ar fi făina, săpunul de spălat rufe, talpă pentru pinge. În special în Țara Secuilor a fost deosebit de acută lipsa de produse industriale; cu greu s-a procurat nu numai un plug, dar chiar un hîrleț sau o sapă“ ¹⁹.

Dezamăgiți de condițiile grele de viață create de ocupanții horthyști, de lipsa și scumpirea produselor agro-alimentare, tot mai mulți maghiari, alături de români, germani și evrei, criticau regimul horthyst și nivelul lor de trai în continuă scădere. Totodată, ei nu se sfiau să evidențieze condițiile superioare de viață din timpul regimului românesc, buna aprovizionare cu produse agro-alimentare și nivelul scăzut al prețurilor acestora, precum și existența unor drepturi și libertăți cetățenești pentru locuitorii de alt neam.

Din cauza înrăutățirii condițiilor de muncă și de trai, masele muncitoare maghiare au organizat numeroase acțiuni revendicative împotriva ocupanților horthyști. La 3 ianuarie 1941, spre exemplu, masele muncitoare din Oradea au organizat, în fața primăriei, o demonstrație împotriva scumpirii produselor agro-alimentare. Pe străzile orașului au fost răspîndite cu acest prilej manifeste, prin care populația maghiară își exprima regretul după viața îmbelșugată pe care o trăise în România și dorința de a reveni sub administrația românească.

Mulți maghiari cu vederi realiste dezavauau regimul fascisto-horthyst și refuzau să se asocieze actelor despotice ale acestuia. Fostul președinte al organizației județene Bihor a Partidului Maghiar, Emanuel Markovics, „s-a retras din viața politică și evită orice contact cu autoritățile ungare, afirmînd că nu poate admite prigoana dezlănțuită împotriva românilor“. Perseverînd în poziția sa anti-horthystă, Markovics a refuzat să primească sarcina încredințată de autoritățile fasciste ungare de a organiza în acea regiune noul partid horthyst „Erdelyi Part“ (Partidul Ardelean), „motivînd că nu poate accepta prigoana pe care guvernul și autoritățile ungare

¹⁸ Loc. cit.

¹⁹ Loránt Tilkovszky, *Revizuirea teritorială și politica față de naționalități în Ungaria. 1938—1941*, Editura Academiei R. P. Ungare, Budapesta, 1967, p. 297—298.

o fac față de românii și evreii din Ardealul de Nord și care, după părerea lui, va avea consecințe dezastruoase”²⁰.

Lipsa alimentelor și, în general, a articolelor de primă necesitate, precum și scumpetea acestora au întreținut o accentuată stare de nemulțumire în rîndurile populației maghiare din teritoriul răpit, care comenta defavorabil această situație și se arăta ostilă ocupației fascisto-horthyste și prezenței trupelor germane în Ungaria. Manifestele lipite, în repetate rînduri, pe pereții caselor din Oradea cereau : „lucru, pîine și lemne sau dacă nu înapoi la valahi”. Deși aceste manifeste au fost înlăturate de către polițiști, în locul lor apăreau altele și altele. Într-un Buletin de informații, din 14 octombrie 1941, se arăta că „atît în rîndurile populației, cît și printre soldații unguri se desfășoară o vie propagandă comunistă, anti-războinică, urmărindu-se crearea unui curent de simpatie față de Rusia Sovietică și aliații săi”²¹.

În legătură cu situația grea a maselor muncitoare maghiare din Transilvania de nord-est, o notă a Serviciului special de informații român, din 14 februarie 1943, comunica : „populația de origine maghiară este din ce în ce mai demoralizată, deoarece și-a pierdut încrederea față de autorități, care nu-i pot satisface cererile de plasare în muncă. Cei mai oropsiți sînt meseriașii și muncitorii care au părăsit de bună voie România, în speranța unui trai mai ușor, iar azi, cînd nimeni nu se interesează de soarta lor, ar dori să se întoarcă în România. Majoritatea acestora sînt internați în tabere de muncă, duc o viață grea, au o hrană mizerabilă și nu au nici o posibilitate de cîștig. Alții sînt duși spre interiorul Ungariei, la muncă de folos obștesc și numai o mică parte sînt liberi, dar și aceștia somează”²². Secretarul general al Comunității Maghiare din România, contele Teleky Adam, confia unor fruntași maghiari din Brașov că, „în ultimul timp, se observă în rîndurile maghiarilor din România o notă de îngrijorare în legătură cu situația maghiarilor din teritoriile cedate, care nu este în concordanță cu așteptările lor”²³.

Starea de nemulțumire a maselor muncitoare din Ungaria cît și din teritoriile anexate a trezit îngrijorare în rîndurile unor cercuri conducătoare horthyste care considerau necesar, pentru a evita radicalizarea maselor acestora, acordarea unor concesi

Regimul de exploatare și de învrăjbire națională instaurat de horthyști în Transilvania de nord-est, precum și continuarea acțiunii iredentiste împotriva României, departe de a constitui o binefacere pentru populația maghiară, au reprezentat o perioadă de vertiginos regres față de cea anterioară. Această situație s-a răsfrînt cu acuitate, îndeosebi asupra păturilor maghiare sărace și înclinate spre o colaborare cu românii.

În aceste condiții, așa cum rezultă din documentele vremii, țărani și meseriași maghiari „discuță în public că armata ungară și, în general, noua stăpînire le-a adus numai sărăcie și nenorocire... se aud dese comentarii în legătură cu belșugul din timpul stăpînirii românești”. În centrele urbane și industriale se resimțea din ce în ce mai mult lipsa de lucru din cauza reorganizării industriei și comerțului în urma anexării lor la Unga-

²⁰ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 3 808, fila 261.

²¹ Loc. cit., dosarul nr. 546, vol. 123, fila 900.

²² Loc. cit.

²³ Loc. cit., dosarul nr. 545, vol. 14, filele 219—220, 439—440.

²⁴ Loc. cit., dosarul nr. 1 037, vol. 76, fila 288.

ria. Intelectualii unguri, cu excepția celor puțini care au fost numiți în posturile de conducere, erau nemulțumiți de atitudinea guvernului horthyst față de clasa cultă din Transilvania. La rîndul lor, funcționarii maghiari, care ocupaseră funcții în administrație sub regimul românesc, au fost înlocuiți cu unguri anume pregătiți în Ungaria horthystă înainte de 30 august 1940.

În numeroase cercuri de maghiari se vorbea tot mai insistent despre autonomia din trecut a Transilvaniei, afirmîndu-se că ea „n-a aparținut Ungariei decît de la 1849 (din 1867 — *n.n.*) și chiar atunci numai pe hîrtie” și că „ar fi de dorit să i se restituie individualitatea istorică”.

Regimul de ocupație fascisto-horthystă s-a răsfrînt negativ și asupra maselor muncitoare secuiești, care au fost supuse unor obligații din produsele agricole, în timp ce aprovizionarea lor cu produsele agro-alimentare necesare s-a agravat. Ca urmare a înrăutățirii condițiilor de trai, în rîndurile populației secuiești s-a creat o puternică stare de îngrijorare și de nemulțumire. Nu de puține ori, în rîndurile secuilor se rosteau cuvintele: „mai bine nu venea armata ungară”²⁵.

Pentru potolirea acestei stări de spirit, autoritățile fascisto-horthyste de ocupație au efectuat numeroase arestări printre secui. Astfel, într-o notă a Serviciului special de informații, din 5 octombrie 1940, se insera știrea, sosită din teritoriul ocupat de Ungaria horthystă, că, „în secuime, sînt semnalate cazuri de arestări printre aceia care refuză să se supună ordinului de declarare a cantității cerealelor de care dispun, pentru înscrierea acestora de către autorități”²⁶.

Comportarea autorităților fascisto-horthyste de ocupație în teritoriul românesc anexat, abuzurile și ilegalitățile săvîrșite de acestea, rechiziționarea produselor agricole de la populație, arestarea și prigonirea unor maghiari și secui a generat o stare de profundă nemulțumire în rîndurile secuimii și a maghiarilor din Transilvania de nord-est, înfățișată Parlamentului Ungariei, la sfîrșitul anului 1940, de deputatul secuî Pall Gabor, care a primit o replică dură din partea deputaților fascisto-horthyști. Referitor la actul de curaj al lui Pall Gabor, un document al vremii consemna: „În Ardeal nemulțumirile sînt din ce în ce mai evidente. Ecoul lor a răzbit în Camera Deputaților prin discursurile președintelui grupului parlamentarilor ardeleni, deputatul Pall Gabor. Acest discurs a stîrnit o adîncă impresie, nemulțumind cercurile guvernamentale ungare.

Deputatul guvernamental, Ferenczi Tibor, a răspuns, în ziua de 3 decembrie 1940, purtătorului de cuvînt al maghiarilor ardeleni: «Ne-am așteptat ca partidul maghiar din Ardeal să ne dea un exemplu de loialitate și solidaritate. Discursul d-lui Pall Gabor ne-a făcut însă să ne înșelăm în aceste așteptări (Parlamentarii guvernamentali aplaudă și aprobă). Am întins multă piine și acum ni se răspunde cu pietre. Cred, însă, că aceste pietre nu sînt secuiești, ci sînt bucăți ordinare din asfaltul Budapestei» (Președintele partidului guvernamental strigă: «Așa este» și toți deputații guvernamentali aplaudă)²⁷.

În pofida zgomotoasei propagande revanșarde a fascismului horthyst pentru satisfacerea pretențiilor revizioniste maxime asupra României, masele populare din Ungaria s-au convins, însă, că anexarea Transilvaniei de nord-est, cu toate bogățiile solului și subsolului său, nu a contribuit

²⁵ Loc. cit., dosarul nr. 4 290, fila 374.

²⁶ Loc. cit., fila 392.

²⁷ Loc. cit., dosarul nr. 4 291, filele 81—82.

cu nimic la îmbunătățirea condițiilor lor materiale de viață, ci le-a înrăutățit și mai mult. Acest fapt, alături de alte cauze, a făcut ca noi grupuri sociale de maghiari, îndeosebi țărănimea, să-și piardă încrederea în politica revizionistă a guvernului de la Budapesta, să manifeste chiar aversiune față de anexarea Transilvaniei de nord-est, să critice vehement politica Ungariei horthyste și a Germaniei hitleriste și să se convingă tot mai mult că Hitler va pierde războiul.

Referitor la această stare de spirit din Ungaria, un document din 12 decembrie 1940 nota : „Timp de 22 de ani, propaganda revizionistă a afirmat că mizeria și greutățile cu care se luptă națiunea ungară, sărăcită și proletarizată, vor înceta în momentul cînd se vor revizui tratatele de pace și Ungaria va intra în posesiunea teritoriilor la care are dreptul.

Prin arbitrajul de la Viena, promisiunile revizionismului ungar au ajuns la scadență. Masa țărănească are o concepție mult mai realistă decît aristocrația și burghezia ungară, care continuă să se lege în noi speranțe revizioniste.

Pentru țărănimea ungară «revizionismul» s-a terminat prin sentința de arbitraj de la Viena. Dacă Italia și Germania — judecă țărănul ungar —, care sînt puterile prietene ale Ungariei, nu au redat azi decît o parte din ceea ce se spera că va primi Ungaria, nu se mai poate spera nici un petec de pămînt mai mult. Cine să mai atribuie alte teritorii Ungariei, cînd Germania și Italia învingătoare nu au recunoscut integral drepturile revizionismului ungar ?

Dar durerea și amărăciunea țaranului ungar nu rezidă în faptul că își dă seama că «revizuirea s-a terminat» ci, mai ales, din cauză că, prin teritoriile anexate în ultimii ani, soarta lui nu s-a îmbunătățit ci, din contră, nicidecum nu s-a găsit într-o situație mai mizerabilă...

Niciodată n-a existat în rîndurile țărănimii proletare ungare o mai mare nemulțumire decît astăzi, după «glorioasa campanie de ocupare» a Ardealului.

Populația Budapestei și a orașelor din Ungaria este, de asemenea, nemulțumită. Viața s-a scumpit. Alimentele de primă necesitate nu se mai găsesc în comerț și, pe zi ce trece, restricțiunile ordonate de guvern sporesc.

Populația orașelor, îndeosebi, acordă crezare tuturor zvonurilor răspîndite de evrei, care pretind că Germania va pierde războiul și, în consecință, toate suferințele de azi ale poporului ungar, «care hrănește pe germani», sînt de prisos²⁸.

În același timp, documentul menționat relatează despre creșterea stării de spirit antihorthyste și antihitleriste a poporului ungar la sfîrșitul anului 1940. În acest sens, se arată : „Politica guvernului este criticată pe față în cafenele, localuri publice și pe stradă. Sentimentul de aversiune față de Germania și Italia este în plină creștere.

Adeziunea Ungariei la pactul tripartit nu a produs nici o impresie. Din contră, populația manifestă pe față o inexplicabilă aversiune față de actul de la Viena. Cetățeanul ungar din orașele Ungariei vede în adeziunea statului ungar la pactul tripartit o slăbiciune a puterilor Axei. De altfel, ca urmare a acestui sentiment general care domnește în rîndurile populației orașelor din Ungaria, în ultimele două săptămîni se observă un

²⁸ Loc. cit., filele 79—80.

impresionant dezinteres față de mișcarea «Crucilor cu Săgeți» (partid de extrema dreaptă, pronazist — *n.n.*)²⁹.

Deși Germania hitleristă, alături de Italia fascistă, a fost factorul decisiv care a impus, prin forță și amenințare, Dictatul fascist de la Viena în favoarea Ungariei horthyste, totuși, autoritățile de ocupație ungare au instaurat în Transilvania de nord-est un regim de cruntă teroare fascistă chiar și împotriva populației de naționalitate germană, care își manifestase loialitatea față de statul român și participase activ la acțiunile antireviziioniste ale poporului român între cele două războaie mondiale.

Fără a cunoaște, însă, amploarea terorii antiromânești și antievreiești, totuși, populația germană din teritoriul anexat de Ungaria horthystă, îndeosebi sașii din Bistrița și șvabii din Satu Mare, au fost supuși unui regim de teroare și asuprire din partea autorităților de ocupație ungare, care a evoluat de la expulzări peste graniță, destituiri din funcții, confiscări de bunuri, depozări de averi, reluarea acțiunilor de deznaționalizare și maghiarizare, arestări și schingiuri pînă la asasinarea și maltratarea unor germani. Toate acestea, la care se adăuga înrăutățirea condițiilor lor de viață, au determinat o profundă stare de nemulțumire și în rîndurile germanilor din Transilvania de nord-est, care s-a concretizat într-o puternică mișcare antihorthystă, manifestată, îndeosebi, prin respingerea, în continuare, a Dictatului fascist de la Viena, condamnarea crimelor și atrocităților săvîrșite de ocupanții fascisto-horthyști și solidarizarea cu lupta de eliberare națională a românilor.

Într-o notă a Serviciului special de informații, din 4 octombrie 1940, se menționa că „populația săsească este revoltată contra jafurilor și banditismelor săvîrșite de către armata și populația maghiară după retragerea trupelor române”. Într-un alt document, din 9 decembrie 1940, intitulat „Atitudinea sașilor din regiunea Bistrița față de populația românească”, se arăta : „Între populația săsească și ungurească din județul Năsăud se vedește tot mai mult o ură neîmpăcată. Din partea ungarilor ura este sporită de faptul că, prin situația privilegiată ce se observă față de minoritatea germană din Ungaria, sînt puși în imposibilitatea să acționeze cum ar voi împotriva sașilor.

Antipatia sașilor față de unguri se manifestă prin susținerea elementului românesc față de prigoana ungurească și refuzul de a se supune autorităților ungurești.

Astfel, sașii îndeamnă pe români să nu-și părăsească gospodăriile, refugiindu-se în România, ci să aibă răbdare, deoarece situația se va schimba spre bine, ziua dezrobirii fiind apropiată”³⁰.

Pentru anihilarea acestei stări de spirit ostile, create în rîndurile oamenilor de rînd, inclusiv a maghiarilor, autoritățile ungare au constituit la Tg. Mureș, Cluj și Oradea tribunale penale, cunoscute sub numele de „Colegiul celor cinci” ; acestea aveau în competență judecarea cazurilor mai puțin grave decît cele care, potrivit reglementării nr. 2 770/1941 a Președinției Consiliului de Miniștri ungar, intrau sub incidența legii marțiale. În atribuția acestor tribunale intrau procesele intentate persoanelor care au „ofensat statul și națiunea ungară”, au criticat situația social-economică precară în care se găsea Ungaria horthystă, condițiile grele de muncă și viață în care trăia populația etc. De asemenea, în competența „Colegiului celor cinci” a mai intrat judecarea persoanelor care au adus

critici legislației ungare din anii 1940—1944 ori s-au exprimat în favoarea legilor românești, au făcut comparații cu situația din România, au „ofensat armata horthystă sau organizațiile paramilitare” etc.

Din analiza a 596 de dosare existente în Arhiva Tribunalului județean Mureș pe anii 1940—1944, instanță ce și-a exercitat atribuțiile pe teritoriul județelor ce intrau în sfera Curții de Apel Tg. Mureș — Mureș, Turda, Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, precum și județele Bistrița-Năsăud și Sălaj —, rezultă că marea majoritate a celor judecați erau maghiari, urmau apoi românii, dar și numeroși germani, evrei și cetățeni de altă naționalitate. De asemenea, au fost judecați numeroși maghiari și germani din România, aflați temporar sau în trecere prin nord-estul Transilvaniei care, impresionați de cele văzute și constatate în teritoriul românesc anexat de horthyști, au comentat negativ această situație, adresînd critici severe autorităților fascisto-horthyste. Alți maghiari — ca și români — au fost judecați și condamnați de această instanță pentru manifestări antifasciste și antirevizioniste avute în anii 1939—1940, pentru atitudine ostilă împotriva Dictatului fascist de la Viena și a regimului de ocupație fascisto-horthystă asupra părții de nord-vest a României.

Înfruntînd justiția fascisto-horthystă, numeroși maghiari și-au exprimat în timpul proceselor sentimentele lor patriotice, dorința de a fi eliberată Transilvania de nord-est de sub ocupația fascismului horthyst și de a trăi în granițele statului român unitar. Unii dintre maghiari au fost judecați și condamnați pentru colportarea unor zvonuri, pentru jigniri și injurii la adresa dictatorului fascist Miklos Horthy, fapte ce se constituie într-o expresie vie a stării de spirit agitate a populației; alții pentru atitudinea de condamnare a războiului hitlerist antisovietic și de prezentare a realităților din Uniunea Sovietică.

Marea majoritate a acuzaților au fost condamnați, pentru faptele menționate, la închisoare și la pierderea drepturilor politice pe mai mulți ani; unii dintre cei deferiți justiției horthyste s-au putut salva trecînd frontiera vremelnică, în România.

Între procesele mai importante judecate de această instanță, în care au fost implicați maghiari din nord-vestul României, aflați sub ocupația Ungariei horthyste, amintim:

Procesul penal nr. 216 din 9 ianuarie 1941, intentat lui Oláh Ferenc, pantofar din Tomești—Ciuc, de naționalitate maghiară, pentru „ofensă” la adresa guvernatorului Ungariei, săvîrșită la 2 ianuarie 1941, cînd a afirmat că: „Ar fi mai bine dacă Horthy s-ar preocupa ca oamenii să aibă ce mîncea și să aibă petrol; dealtfel mie nu-mi poruncește”³¹. Prin sentința din 17 februarie 1941, acuzatul a fost condamnat la 6 luni închisoare și pierderea drepturilor politice pe timp de 3 ani.

Procesul penal nr. 1612 din 8 martie 1941, intentat lui Zátyi Rozalia, văduva lui Gyöne Mihály, muncitoare din Pădureni (județul Trei Scaune), de naționalitate maghiară, pentru „ofensă” adusă națiunii ungare, săvîrșită în cursul zilelor de 11—13 septembrie 1940, cu ocazia intrării honvezilor în sat, cînd a afirmat, între altele: „V-a răsărit ziua mîrșavilor unguri, dar nu pentru mult timp, pentru că ea ne va răsări nouă (românilor și maghiarilor din Transilvania de nord-est — n.n.) și se va întuneca vouă și că Dictatul de la Viena nu e adevărat (drept — n.n.)”³².

³¹ Arhivele Statului Tîrgu-Mureș, fondul Tribunalul Mureș, dosarul nr. 2/25 din 9 ianuarie 1941, fila 25.

³² Loc. cit., dosarul nr. 30/158 din 24 martie 1941, fila 30.

Prin sentința pronunțată de instanță, la 28 aprilie 1941, acuzata a fost condamnată la 6 luni închisoare și la pierderea drepturilor politice pe timp de 3 ani.

Procesul penal nr. 3 898 din 7 octombrie 1941, intentat lui Kapás Ioan, muncitor din Mădăraș (județul Mureș—Turda), de naționalitate maghiară pentru „ofensă” contra națiunii ungare, săvârșită la 17 august 1941, prin afișarea unui manifest pe fîntîna comunală, ce cuprindea injurii la adresa regimului fascisto-horthyst : „*să ia dracul ochii lui Horthy, de ce a nenorocit România* (prin Dictatul fascist de la Viena — n.n.) ; *pînă cînd a fost România Mare, a fost mai bine și să nu creadă ungurii că al lor va fi Ardealul, pentru că nu va fi niciodată al lor cît timp va fi un român...*”³³.

Prin sentința pronunțată la 12 ianuarie 1942, Kapás Ioan a fost condamnat la 3 luni închisoare și la pierderea drepturilor politice pe timp de 3 ani.

Procesul penal nr. 1 079 din 31 martie 1941, intentat numiților Farakas Gabor, Kotidán Tudor și Grigorescu Tivador (învățător), toți trei din Merișor, județul Mureș, de naționalitate maghiară și română, pentru „ofensă” exprimată, în ziua de 26 decembrie 1940, la adresa națiunii ungare, afirmînd că : „Transilvania dintotdeauna a fost a românilor și nu peste mult timp va fi tot a lor”³⁴, continuînd, apoi, să cînte imnul românesc și să ureze mulți ani României Mari și regelui.

Instanța l-a condamnat pe Kotidán Tudor la 3 luni închisoare și la pierderea drepturilor politice pe o perioadă de 3 ani, iar ceilalți acuzați au fost achitați³⁵.

Procesul penal nr. 4 896 din 4 noiembrie 1941, intentat contra lui Gyekel Mihail din Odorhei, de naționalitate maghiară, pentru „ofensă” contra națiunii ungare (regimului fascisto-horthyst — n.n.)“; în septembrie 1941 a afirmat, față de alții : „A fost mai bine sub domnia românilor și de cînd a venit Ungaria nici de locuit nu mai locuiesc bine. A murit regele Matyas, a murit și dreptatea, pentru că acum se pot impune cei care au bani... *puneți înapoi hotarele în România*, pentru că acolo este mult mai bine”³⁶.

Acuzatul a scăpat de pedeaspa ce urma s-o pronunțe instanța horthystă, fugind în locuri necunoscute.

Procesul penal nr. 1 094 din 10 februarie 1942, intentat numitei Kovacs Maria, soția lui Ráduj Miklos din Sînmartin Ciuc, de naționalitate maghiară, casnică, pentru „ofensă” adusă contra națiunii și statului ungar, exprimată, în ziua de 25 ianuarie 1942, prin afirmația : „Ungurilor trebuia să li se rupă picioarele și gîtul înainte de a fi venit în Transilvania, pentru că au adus numai foamete; nu poate să se uite la unguri pentru că... o dor ochii ; cu mult mai bine a fost în timpul românilor, atunci se găseau de toate, acum omul moare de foame...”³⁷.

Instanța a condamnat-o pe acuzată la 2 luni închisoare și la 3 ani pierderea drepturilor politice.

Procesul penal nr. 4 952 din 4 noiembrie 1942, intentat numitului Balogh Ferencz din Mătrici, născut în anul 1891, de religie reformată, de naționalitate maghiară, care, în cursul anului 1940, încă înaintea venirii

³³ Loc. cit., dosarul nr. 115/331 din 7 decembrie 1941, fila 26.

³⁴ Loc. cit., dosar nr. 582/127 din 31 martie 1941, fila 9.

³⁵ Loc. cit., dosar nr. 51/198 din 22 aprilie 1941, filele 1—16.

³⁶ Loc. cit., dosarul nr. 146/397 din 4 noiembrie 1941, fila 48.

³⁷ Loc. cit., dosarul nr. 190/63 din 14 februarie 1942, fila 12.

trupelor ungare, precum și în luna martie 1941, s-a exprimat, astfel, față de regimul ungar : „pînă cînd Ardealul era al românilor tot mai bine a fost ca acum“ ; „ce caută ungurii în Ardeal, pentru că Ardealul niciodată n-a fost al ungurilor și nici nu va fi“ ³⁸.

Procesul penal nr. 2 467 din 10 aprilie 1943, intentat numitului Nagy Kálman, născut în anul 1903, de religie reformată, de naționalitate maghiară, învățător în Idicel, care, în ziua de 19 octombrie 1941, aflîndu-se în cîrciuma numitului Pop Gheorghe din localitate, a cerut orchestrei, în fața a 30 de oameni, să-i cînte „Imnul regal“ al României și, apoi, „Pe-al nostru steag e scris unire“, cîntînd și el cu voce tare ; a fost condamnat la 6 luni și 10 zile închisoare și pierderea drepturilor politice pe o perioadă de 3 ani ³⁹.

Procesul penal nr. 3 327 din 3 septembrie 1943, intentat numitului Nagy Daniel din Gălățeni, născut în anul 1899, de religie reformată, de naționalitate maghiară, care, în luna iulie 1943, a acuzat astfel regimul fascisto-horthyst : „Nu e bună această orînduire (ordine — *n.n.*), de ce trebuie predade statului vite ; nu-i nimic, va veni un alt 1918 și atunci ne vom căuta dreptatea“ ⁴⁰. Acuzatul se referea la anul revoluționar 1918, pe care îl considera an al dreptății, an în care s-a realizat unirea Transilvaniei cu România, urmată, apoi, de înfăptuirea reformei agrare din 1921. Instanța l-a condamnat la o amendă de 500 pengő și la suspendarea drepturilor politice pe un an.

Procesul penal nr. 5 186 din 23 noiembrie 1941, intentat soției lui Stojan Ladislau, născut Laszlo Zsiga, din Remetea, de naționalitate maghiară, casnică, pentru „ofensa“ la adresa națiunii ungare și armatei horthyste, afirmînd, în ziua de 25 septembrie 1940 : „Ungaria pierde și deja armata se retrage. Dea Dumnezeu să vină românii în Ardeal, să fie din nou România. Numai 6 săptămîni vor mai fi ungurii în Ardeal. Și rușii au declarat război Ungariei“ ⁴¹. Pentru a scăpa de condamnare la închisoare acuzata a fugit în România.

În fața acestor faimoase tribunale au fost aduși și cetățeni evrei, germani, ruteni, slovaci și de altă naționalitate, pentru care regimul de ocupație fascisto-horthyst a însemnat înrăutățirea condițiilor de viață și supunerea lor unei crunte terori polițienești. Dintre acestea, menționăm :

Procesul penal nr. 4 588 din 18 octombrie 1941, intentat lui Spielmann Mălas din Dobeni, de naționalitate israelită, comerciant, pentru „ofensă“ la adresa națiunii ungare, întrucît, în luna februarie 1941, ar fi afirmat : „A fost păcat să-i așteptăm pe unguri, pentru că în loc să aducă bine ne-au îngreuiat numai viața și nu se poate trăi așa de bine ca la români. Rău au făcut ungurii că în loc să se alătore englezilor s-au supus nemților“ ⁴². Acuzatul a fost condamnat la o lună închisoare și la suspendarea drepturilor cetățenești pe timp de 3 ani.

Procesul penal nr. 5 166 din 20 decembrie 1942, intentat numitului Szupra Antal din Brețcu, județul Sf. Gheorghe, de naționalitate germană, șef de echipă la fabrica de cherestea din localitate, pentru „ofensa“ adusă națiunii ungare, în ziua de 31 iulie 1942, în fața mai multor persoane, în

³⁸ Loc. cit., dosarul nr. 385/357 din 4 noiembrie 1942, fila 37.

³⁹ Loc. cit., dosarul nr. 483/185 din 10 aprilie 1943, fila 85.

⁴⁰ Loc. cit., dosarul nr. 504/227 din 3 septembrie 1943, fila 9.

⁴¹ Loc. cit., dosarul nr. 157/414 din 23 noiembrie 1941, fila 46.

⁴² Loc. cit., dosarul nr. 137/378 din 18 octombrie 1941, fila 28.

sediul primăriei din Brețcu : „păcat că am devenit unguri... păcat că a avut loc Dictatul de la Viena“⁴³.

Instanța l-a condamnat pe acuzat la o lună închisoare și la pierderea drepturilor politice pe timp de 3 ani.

Procesul penal nr. 629 din 23 ianuarie 1943, intentat numitului Markovits Izsák din Singeorgiul de Pădure, născut în anul 1913, izraelit, care, în ziua de 26 noiembrie 1942, aflându-se în satul Crișani, a caracterizat, astfel, noua ordine instituită de regimul fascist ungar : „lume mizerabilă, nu va fi întotdeauna așa, va trebui schimbată pentru că chiar și în timpul românilor era mai bine“⁴⁴ ; a fost condamnat la 2 luni închisoare și la pierderea drepturilor politice pe 3 ani.

Devenind cetățeană a statului român, Emilia Szabo — de origine etnică maghiară, titulara pașaportului român nr. 348/512—599, ds. 29 743 din 21 aprilie 1943, eliberat de Prefectura Poliției București — a ieșit din România la 16 mai 1943 și a intrat pe teritoriul românesc aflat sub cotoire a fascismului ungar. A fost arestată de autoritățile fascisto-horthyste, deferită Tribunalului din Oradea, sub acuzația de „ofensă a națiunii“ (adusă regimului fascist ungar — *n.n.*), și condamnată la 28 zile închisoare. Nici după ispășirea pedepsei, ea nu va fi pusă în libertate, fiind reținută pînă la 19 august 1943 la sediul Poliției din Oradea.

Toate aceste procese pun în evidență puternica stare de spirit anti-fascistă existentă și în rîndurile populației maghiare, germane, evreiești și de altă naționalitate care, alături de români, dorea eliberarea străvechiului teritoriu românesc al Transilvaniei de nord-est de sub ocupația regimului fascisto-horthyst și restabilirea unității naționale a României.

Infrîngerile suferite de trupele statelor „Axei“ pe toate fronturile de luptă, mai ales pe cele din răsărit, în cursul verii și toamnei anului 1943, precum și debarcarea anglo-americană în Italia, au agravat criza regimului fascisto-horthyst din Ungaria, fapt ce s-a repercutat și asupra înrăutățirii și agravării și mai mult a condițiilor de viață ale maselor populare, inclusiv ale celor maghiare, din teritoriul românesc anexat de horthyști prin Dictatul fascist de la Viena ; aceasta a determinat creșterea nemulțumirii populare împotriva fascismului ungar, exprimarea, în diverse forme, a dorinței revenirii Transilvaniei de nord-est sub autoritatea statului român. Așa, spre exemplu, într-o notă informativă a Poliției de reședință Beiuș, din 8 octombrie 1943, înaintată Inspectoratului regional de poliție Timișoara, se consemna : „În teritoriul cedat Ungariei, maghiarii băștinași sînt nemulțumiți de regimul ungar, atît din cauza măsurilor severe ce se iau de către autorități, în toate domeniile, cît și pentru faptul că sînt considerați cetățeni de gradul doi, toate posturile principale și majoritatea posturilor de conducere fiind ocupate de către ungurii veniți din vechea Ungarie. Aceeași situație în industrie și comerț.

...Față de starea generală de spirit, unii maghiari băștinași se exprimă între ei că nu le pasă, să se retrocedeze Ardealul de Nord României, căci ei vor aștepta pe români, sub dominația cărora s-au bucurat de o mai mare libertate.

Chiar și acei maghiari, care după intrarea trupelor ungare (în Transilvania de nord-est — *n.n.*) au avut o atitudine ostilă față de români, au început să susțină, că, la o eventuală schimbare, ei nu se vor refugia, cu riscul chiar de a fi arestați, pentru că ei s-au convins că românii sînt to-

⁴³ Loc cit., dosarul nr. 386 din 20 august 1942, fila 44.

⁴⁴ Loc cit., dosarul nr. 413/31 din 23 ianuarie 1943, fila 60.

leranți și iertători și că, prin legăturile pe care le au la București, vor ști să-și aranjeze situația”⁴⁵.

Într-o notă-raport a Inspectoratului regional de poliție Timișoara, din 28 octombrie 1942, către Direcțiunea poliției de siguranță din Direcțiunea Generală a Poliției, se informa că „marea parte ... a populației maghiare sărace din Ardealul de Nord ar dori o revenire a dominației române și mulți nu sînt mulțumiți de administrația ungară, exprimîndu-se, în diferite ocazii, că a fost mai bine sub români, căci ungurii de acum nu sînt cei așteptați de ei.

Chiar funcționarii maghiari preluați de la noi sînt persecutați și degradați din funcțiile lor și întrebuițați în funcțiuni inferioare gradului lor, reproșîndu-le mereu că nu au încredere în ei, bănuindu-i românizați”⁴⁶.

La rîndul său, populația maghiară din Transilvania de sud a condamnat măsurile represive întreprinse de autoritățile fascisto-horthyste de ocupație împotriva românilor din Transilvania de nord-est. De pildă, într-o notă a Chesturii poliției Municipiului Alba Iulia, din 19 octombrie 1943, se arăta că „populația maghiară din România considera că măsurile (represive — *n.n.*) de dincolo (Transilvania de nord-est — *n.n.*) sînt luate de o clică de grofi, fără asentimentul majorității populației maghiare”⁴⁷.

Declarațiile făcute de baronul Atzel Eduard (Ede) — președintele formațiunii paramilitare terorist-fasciste din Ungaria, Asociația de tir „Wessélenyi Miklos” — la Șimleu Silvaniei, în ziua de 8 august 1943, cu ocazia sărbătoririi zilei Sf. Ștefan, prin care a propus o serie de măsuri pentru deznaționalizarea și eliminarea românilor din partea de nord-est a Transilvaniei, făcîndu-se, totodată, un îndemn și o incitare la asasinarea și exterminarea acestora, au produs în rîndurile maghiarilor din România „consternare și îngrijorare...”⁴⁸.

Regimul de dominație fascisto-horthystă a declanșat o teroare sălbatică și împotriva comuniștilor și antifasciștilor maghiari din Transilvania de nord-est. În toamna anului 1941, autoritățile de ocupație fascisto-horthystă au arestat peste 1 200 comuniști, în marea lor majoritate maghiari — între care se aflau : Fazekas Jozsef, Kohn Hillal, Nemes Iozsef, Racz Gyula și alții — care au fost internați în lagărele de tortură din Someșeni (județul Cluj) și Acățări (județul Mureș). În urma schingiuirilor la care au fost supuși, după metodele fasciste cele mai bestiale, un mare număr de comuniști au fost schilodiți. Dintre cei 1 210 comuniști anchețați, 795 au fost predați parchetelor civile și militare; marea majoritate a celor condamnați au fost trimiși pe front, în „detașamente de pedeapsă”, denumite pe drept cuvînt „detașamente de moarte”.

În anul 1942, aproximativ 20 000 de bărbați, mai ales români și evrei, dar și numeroși maghiari bănuți drept comuniști, au fost trimiși în lagăre de muncă forțată.

Înfuriați de înfrîngerile suferite pe frontul antisovietic, și, mai ales, de creșterea rezistenței antihorthyste a maselor populare românești și maghiare din teritoriul anexat prin Dictatul fascist de la Viena, autoritățile fascisto-horthyste au deferit, la începutul anului 1943, tribunalelor din Budapesta, Cluj, Tg. Mureș și Satu Mare, 664 de comuniști români și ma-

⁴⁵ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 121, filele 416—417.

⁴⁶ *Loc. cit.*, fila 526.

⁴⁷ *Loc. cit.*, fila 518.

⁴⁸ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 601.

ghiari, arestați încă la sfârșitul anului 1941; ei au fost acuzați, printre altele, că „au ridicat doleanțe naționale inexistente și au ascuțit situația economică grea“, fiind condamnați la ani grei de închisoare.

În condițiile înăsprii terorii fasciste, autoritățile horthyste de ocupație au arestat, în toamna anului 1943, în nord-estul Transilvaniei, 283 de luptători din rândurile comuniștilor sau celor suspectați ca atare. La 14 noiembrie a fost arestat și dus în lagărul de tortură de la Someșeni și militantul comunist Józsa Béla, conducătorul Partidului Păcii, care succedase autodizolvării Partidului Comunist din Ungaria.

Militant neînfricat pentru cauza frăției de luptă a oamenilor muncii români și maghiari împotriva regimului de ocupație fascisto-horthystă, militantul comunist maghiar Józsa Béla scria, cu puțin timp înainte de a fi arestat: „De săptămîni întregi dispar fără urmă oameni din fabricile și birourile clujene. Unguri, români, evrei deopotrivă. Nu se știe pe unde au fost duși și nu se știe pentru ce. Există informații după care ar fi transportați la Budapesta, dar în fabrici și în cartierele mărginașe s-a dus vestea că sînt în camerele de tortură de la Someșeni, unde sînt bătuți cu o neomeaie care ar face rușine chiar și în evul mediu. Se spune că motivul lor ar fi dorința lor de pace. Dar pe această bază ar putea fi arestată majoritatea populației țării, pentru că fiecare plugar, fiecare muncitor și fiecare burghez este dornic de pace“⁴⁹. Schingiuit în mod bestial, el a fost ucis de călăii horthyști la 22 noiembrie 1943.

După ocuparea Ungariei de către trupele hitleriste, la 30 martie 1944, autoritățile represive fasciste ungare au arestat, alături de evrei, români și numeroși maghiari.

În condițiile înfăptuirii victorioase a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944 și a trecerii trupelor române, alături de cele sovietice, la operațiunile militare pentru eliberarea Transilvaniei de nord-est de sub ocupația horthystă, forțele fasciste ungare au săvîrșit noi crime împotriva românilor și maghiarilor. Astfel, la 10 octombrie 1944, cu numai o zi înainte de eliberarea orașului Cluj, jandarmeria fascistă ungară a arestat și executat, la indicația Gestapoului, pe fruntașul comunist, scriitorul Kovacs Katona Jenő, fost redactor-adjunct al revistei „Korunk“, cunoscut pentru poziția sa intransigentă în ce privește aplicarea liniei politice a Partidului Comunist Român și solidarizarea cu forțele progresiste românești. De asemenea, Pora Imre, unul dintre conducătorii răscoalei țăranilor maghiari și români din Valea Ghimeșului, din 1934, a fost împușcat în toamna anului 1944, în timp ce încerca să treacă de partea armatelor eliberatoare româno-sovietice.

În urma eliberării Transilvaniei de nord-est de către trupele româno-sovietice, acțiune care s-a încheiat la 25 octombrie 1944, și a revenirii acestui străvechi teritoriu românesc în garnițele statului român, populația maghiară, alături de celalalte naționalități, și-a redobîndit adevărata libertate națională și socială, creîndu-se condiții pentru a putea trăi, munci și dezvolta din punct de vedere spiritual în deplină libertate și egalitate cu poporul român.

ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE ÎN ANUL 1986

Anul 1986 a însemnat pentru Institutul de studii istorice și social-politice un an de încordate eforturi pentru a răspunde, prin mijloacele ce-i sînt specifice, sarcinilor puse în fața cercetării istorice prin documentele de partid. Întreaga sa activitate s-a inspirat neîncetat de la înalta viziune a partidului nostru comunist, de la gîndirea revoluționară novatoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a așezat cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor, la temelia acțiunii politico-ideologice și de educație patriotică, revoluționară a poporului.

Ca întregul nostru popor, care muncește călăuzit de directivele Congresului al XIII-lea al partidului, de îndrumările directe ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, activitatea de ansamblu a Institutului — muncă de cercetare, propagandistică, didactică etc. — a fost direcționată spre înfăptuirea unor acțiuni, spre realizarea unor lucrări istorice, care, toate — monografii, studii, articole, culegeri de documente, expuneri și conferințe, lecții și prelegeri, comunicări la reuniuni științifice —, să încorporeze o nouă calitate, să răspundă cu mai multă promptitudine exigențelor actuale ale societății socialiste românești.

Pe o linie de continuitate a preocupărilor sale statornice, Institutul și-a concentrat eforturile de investigare științifică în direcția strădaniilor întregului nostru front istoriografic, avînd ca sens scrierea istoriei unice și unitare a poporului român, încadrarea procesului

istoric național în istoria generală a umanității. Prin exegezele elaborate de cercetătorii Institutului — unele publicate în cursul anului trecut, altele predate la edituri — s-a abordat un perimetru tematic larg, circumscris unor probleme majore ale istoriei patriei, îndeosebi ale evului său modern și contemporan, precum și ale istoriei universale.

Se detașează, între aceste realizări de valoare, primul volum al lucrării *Pe teme de istorie* (Editura Albatros, București, 272 p.), elaborată de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice. Lucrarea, de elevată ținută și vastă erudiție, este structurată în trei secțiuni problematice.

Într-o primă parte, intitulată „*Conducătorul omagiat și cinstit de întregul popor*“, autorul evidențiază, cu o deosebită forță, faptul că, a cunoaște și a cinsti trecutul glorios de luptă și izbînzii ale partidului și poporului, biografia marilor bărbați ai țării, în rîndul cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu ocupă un loc proeminent, constituie o îndatorire patriotică, revoluționară și, deopotrivă, un imbold de a acționa fără preget pentru a fi la înălțimea cerințelor actuale ale evoluției societății socialiste românești. În pagini vibrante se evocă emoționantele momente din lupta revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a cărui tinerețe s-a însoțit, cu strălucitoare clarviziune politică, cu cele mai importante lupte ale poporului român împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și integrității

țării, prezența sa dinamizatoare în viața țării, participării României la războiul antihitlerist, exprimarea și dezvoltarea minunatelor sale calități de luptător și patriot înflăcărat în primele rinduri ale bătăliei maselor muncitoare, conduse de Partidul Comunist Român, pentru cucerirea puterii politice și economice, ale vastei activități de organizare a societății românești pe baze socialiste, răstimp în care a acumulat un uriaș tezaur de experiență politică, identificându-se cu ființa partidului și a poporului nostru. Pe acest plan, se dezvoltă semnificația istorică a Congresului al IX-lea al partidului din 1965, ca deschizător al unei noi etape istorice în dezvoltarea socialistă și comunistă a României, forum comunist care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, revoluționar și patriot înflăcărat, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, neobosit luptător pentru triumful idealurilor nobile de independență și libertate, de progres social, colaborare și pace în lume, ceea ce a determinat înnoire, perfecționare și creativitate în toate domeniile, o nouă fertilizare a mersului înainte al poporului nostru pe calea procesului revoluționar unic de edificare socialistă a patriei. Punând în lumină ceea ce exprimă în mod definitoriu opera teoretică a secretarului general al partidului, în primul rând gândirea vie, viziunea novatoare de largă cuprindere, spiritul profund creator, analiza întreprinsă de autor se oprește mai îndelung asupra concepției istorice a tovarășului Nicolae Ceaușescu. „Cu strălucita sa viziune asupra cursului vremurilor, semnificând dezvoltarea creatoare a tezaurului materialismului dialectic, tovarășul Nicolae Ceaușescu — se relevă în lucrare — a restituit poporului român glorioasa sa istorie, adăugându-i strălucirea și valențele epocii contemporane a societății noastre socialiste. Secretarul general al partidului a înțeles minunat dragostea, prețuirea oamenilor pentru istorie, căci în această dintii carte a nației se regăsesc, prin ea își află temeiurile înțelegerii prezentului și ale prefigurării viitorului. Expresia elocventă a acestei cunoașteri profunde a uneia din dimensiunile majore, venite și păstrate din vremuri, ale spiritualității poporului nostru o constituie lucrările magistrale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, care definesc coordonatele dezvoltării poporului român, istoria noastră regăsindu-și autenticele resorturi și semnificații. Am ajuns, astfel, să ne cunoaștem părinții, înaintașii, să fim noi înșine. Conceperea științei istorice în spiritul profund crea-

tor conferă, de aceea, sensul cel mai deplin și mai rodnic direcționării prezentului și viitorului, ținând seama de antecedentele istorice, de tradiție ca forță menită a sluji contemporaneității“ (p. 44—45).

Cea de-a doua secțiune a volumului este subordonată unei tematici de maximă importanță, și anume aceea privind „Istoria unică și unitară a poporului român“, care presupune tratarea celor mai vechi civilizații de pe pământul străbunilor ca aparținându-ne direct, studierea, într-o perspectivă organică, a istoriei tuturor românilor, pe baza generalizărilor și sintetizărilor de reală expresivitate și consistență, integrarea firească a mișcării muncitorești în istoria generală a patriei. Împărtășind și afirmând aceste puncte de vedere metodologice profund științifice, în demersul său științific autorul include o imagine sintetică, dar plină de sensuri, asupra drumului străbătut de la veacul lui Burebista la „Epoca Nicolae Ceaușescu“, epoca marilor cuceriri ale poporului român sub steagul socialismului; dezvoltă locul țărânimii în evoluția societății noastre pe treptele timpului; desprinde semnificația istorică a Marii Uniri din 1918; proiectează la locul de înaltă cinstită cinstire cuvenit în patrimoniul național marilor manifestații și demonstrații politice organizate de partidul comunistilor împotriva fascismului și războiului în anii dinaintea declanșării celei de-a doua conflagrații mondiale; relevă, cu o mare putere de evocare, rolul decisiv al Partidului Comunist Român ca forță politică conducătoare a societății românești.

Sub titlul „Miscellanea historica“, în partea finală a lucrării sînt cuprinse valoroase eseuri și studii referitoare la trecutul de luptă pentru libertate națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor statornice de prietenie și colaborare între popoarele sud-estului european; la rezolvarea problemei național-statale și importanța ei pentru ansamblul relațiilor dintre state; la necesitatea imperioasă a păcii pe Terra, mama tuturor oamenilor.

Uriașa bătălie a popoarelor pentru libertate și independență din anii celui de-al doilea război mondial, marea epopee a rezistenței antifasciste și antiimperialiste reprezintă o temă predilectă de investigație științifică în planul de activitate al Institutului de studii istorice și social-politice. În anul ce a trecut a văzut lumina tiparului cel de-al treilea volum din serialul dedicat acestui relevant fenomen istoric, și anume *Rezistența antifascistă și antiimperia-*

listă în Asia și Africa. 1931—1945 (Editura militară, București, 400 p.). Lucrarea a apărut sub îngrijirea unei comisii formate din dr. GHEORGHE UNC, dr. MARIN BADEA, dr. CONSTANTIN BOTORAN, dr. MILICĂ MOLDOVEANU, având ca autori cercetători ai Institutului — dr. MARIN BADEA, dr. CONSTANTIN BOTORAN, dr. ANA BUDURA, dr. ION CALAFETEANU, dr. MILICĂ MOLDOVEANU, dr. GHEORGHE UNC —, cărora li s-au alăturat dr. CONSTANTIN BUȘE și dr. LUCIAN D. PETRESCU.

Lucrarea prezintă cititorilor imaginea luptei de rezistență și de eliberare națională pe care au desfășurat-o popoarele din Asia și Africa — mai precis din China, Coreea, Etiopia, Tunisia, Algeria și Maroc, Indochina, Birmania, Indonezia, Filipine, Thailanda, Malaysia și Singapore, Japonia — împotriva forțelor fasciste și militariste, precum și acțiunile de solidaritate ale poporului român cu mișcarea de rezistență a acestor popoare cătropite în preajma și în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale. O luptă dramatică, care a avut elementele ei de specificitate, popoarele din aceste părți ale lumii dezvoltând o rezistență cu dublă finalitate : alungarea ocupantului fascist și înlăturarea dominației coloniale. Așa cum se dezvăluie din filele cărții, în cursul înfruntărilor eroice cu puterile fascisto-militariste, în conștiința popoarelor s-a împlintat, cu o forță deosebită, ideea că orice dependență este păgubitoare pentru cursul dezvoltării lor economice și sociale, că singura cale istorică pe care se putea merge în continuare era aceea a deplinei independențe și a suveranității naționale.

Ampla monografie *România în anii socialismului 1948—1978* — apărută în 1980, sub egida Institutului nostru, la Editura politică — a fost tradusă și publicată în anul 1986 — de Editura Poporul din provincia Jiangsu — în China.

O preocupare consecventă a Institutului de studii istorice și social-politice constă în editarea unor corpusuri reprezentative de documente vizind momente, procese esențiale ale istoriei moderne și contemporane a patriei. Astfel, împreună cu Institutul de istorie „N. Iorga” și Direcția Generală a Arhivelor Statului, a pornit, încă din anii trecuți, acțiunea de publicare a celor mai importante mărturii referitoare la epopeea eroică a marii ridicări la luptă a țărânimii române de acum opt decenii. În anul 1986 a apărut cel de-al IV-lea tom — penultimul — de *Documente privind marea răscoală a țaranilor din 1907* (Editura

Academiei R.S. România, București, 454 p.). La această reușită colectivă au contribuit, din partea Institutului nostru : ION POPESCU-PUȚURI (coordonator), MARIN BADEA, ION ILINCIOIU, AUGUSTIN DEAC, VASILE NICULAE, GEORGETA TUDORAN și, ca referent științific, GHEORGHE UNC. Mărturiile documentare deosebit de valoroase aduse în circuitul științific sint consacrate desfășurării luptelor viguroase ale truditărilor ogoarelor, pentru pământ, condiții omenști de viață și drepturi democratice, în județele din stînga și dreapta Olului — Dolj, Romanați, Mehedinți, Vilcea, Gorj, Olt, Argeș și Muscel —, acolo unde răscoala a cunoscut accente radicale de manifestare, o amploare și o violență cu totul aparte. Documentele reproduse în volum pun în relief, în mod pregnant, formele de luptă ale țărânimii, care au ajuns și la ciocniri cu unități ale armatei, la încercări ale răsculaților de a ataca primăriile satești și de a pătrunde în reședințele de județ ; descriu caracterul singeros al represiunii dezlănțuite de autorități.

Pe aceeași linie se înscrie și apariția, sub egida Institutului nostru, a celui de-al II-lea volum de *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. 1922—1933*, sub îngrijirea lui CONSTANTIN PETCULESCU (coordonator), GHEORGHE SBÎRNĂ și MARIN C. STĂNESCU (Editura politică, București, 368 p.). Paginile sale cuprind mărturii documentare, în mare parte inedite, referitoare la istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, din perioada care începe imediat după Conferința generală a tineretului socialist din 19—20 martie 1922 (ale cărei materiale au fost publicate în primul volum al acestei serii) și se încheie cu eroicele lupte ale muncitorimii române din ianuarie-februarie 1933. Ele oglindesc momente și aspecte semnificative ce vin să înfățișeze tabloul cuprinzător al întregii problematice cu care s-a confruntat, vreme de peste un deceniu, Uniunea Tineretului Comunist, alte organizații revoluționare și democratice de tineret, contribuția lor de seamă la lupta generală a maselor muncitoare, sub conducerea partidului comunistilor, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună, pentru consolidarea și propășirea României reîntregite.

Rezultatele muncii științifice desfășurate de cercetătorii Institutului s-au concretizat și în apariția altor lucrări pe teme importante de istorie.

Astfel, sub semnătura lui GHEORGHE ZAHARIA, a apărut lucrarea *Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român* (Editura militară, București, 416 p.). Lucrarea, reunind într-o formă îmbogățită și îmbunătățită mai multe studii și comunicări publicate și susținute de autor cu diferite prilejuri pe parcursul a două decenii, își propune să prezinte sinteza acelor momente din istoria poporului român, de la începuturile sale și pînă la mijlocul anilor optzeci ai secolului al XX-lea, care au reprezentat esența vieții sale: lupta pentru unitate național-statală, independență și progres social.

De la aspectele esențiale ale trecutului, între care detașează la loc de înaltă cinstire opera politică făptuită de Mihai Viteazul Unificatorul, autorul se oprește asupra momentelor revoluționare deschizătoare de noi orizonturi ale epocii moderne — revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848 —, văzute ca trepte ascendente ale unui proces revoluționar unic pe linia împlinirii dezideratelor sociale și naționale ale românilor, după care relevă semnificația istorică majoră a marilor acte ale libertății și unității care au culminat cu Marea Unire din 1918. Un spațiu larg, marcînd valoroase concluzii științifice, este conferit, în filele cărții, luptei forțelor revoluționare și democratice pentru apărarea unității și independenței țării în perioada interbelică; evoluției evenimentelor politice și militare internaționale și implicațiile lor asupra României la începutul celui de-al doilea război mondial (toamna lui 1939—primăvara lui 1941); aspectelor esențiale ale înfăptuirii revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă și contribuției României la înfrîngerea fascismului. Partea finală a lucrării prezintă anii revoluției și construcției socialiste — anii celui mai înalt grad de independență și progres social al patriei noastre.

Lucrarea *Istoria unirii românilor* (vol. I: *De la începuturi la Cuza Vodă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 694 p.), realizată de STELIAN NEAGOE, reînvie file memorabile din cronică de aur a luptei înaltașilor pentru împlinirea năzuinței mereu vii de unitate a poporului român. Substanța analizei întreprinse de autor vizează, cu precădere, momentele, personalitățile, acțiunile care au dat expresie pregnantă acestui proces istoric fundamental în evul modern al istoriei noastre. Sînt relevante: rosturile sociale și naționale ale mării ridicări a țării

rănimii române de sub conducerea lui Horea; rolul scrierilor corifeilor Școlii Ardelene în menținerea aprinsă a flăcării conștiinței de sine a românilor; personalitatea lui Tudor Vladimirescu și Gheorghe Lazăr — precursori străluciți ai renașterii naționale; acțiunile naționale desfășurate în epoca regulamentară; idealul suprem al unității național-statale în concepția și acțiunea tinerei generații pașoptiste. Invocînd numeroase mărturii ale vremii, cartea — punînd în relief situația țărilor române în ansamblul „chestiunii orientale” la sfîrșitul războiului Crimeii, problema unirii lor în raporturile și debaterile internaționale, semnificația istorică a lucrărilor Adunărilor Ad-hoc, entuziasmul popular care a însoțit și a conferit tărie hotărîrilor Adunărilor electivă, din 5 și 24 ianuarie 1859, de alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza — reconstituie pe larg însuși drumul înfăptuirii Unirii Principatelor, operă a întregii națiuni române.

O succintă dar consistentă sinteză, realizată de AUGUSTIN DEAC, dezvăluie aspecte esențiale referitoare la *Contribuția clasei muncitoare la făurirea statului național unitar român* (Editura politică, București, 152 + 7 p. planșe). Pornind de la afirmarea clasei muncitoare în viața social-politică a societății românești, autorul înfățișează analizele științifice întreprinse de specialiștii români pentru argumentarea necesității unității statale a românilor, pentru demascarea politicii reacționare a imperiului bicefal austro-ungar; descrie acțiunile partidului clasei muncitoare în sprijinul unirii tuturor românilor; pune în relief contribuția majoră a muncitorimii române la înfăptuirea Marii Uniri.

Monografia lui ION ALEXANDRESCU, *Economia României în primii ani postbelici. 1945—1947* (Editura științifică și enciclopedică, București, 290 p.), abordează evoluția economiei țării noastre la începutul revoluției de eliberare socială și națională, în strînsă conexiune cu celelalte laturi ale vieții societății românești și în contextul internațional contradictoriu al epocii. Se pune în lumină faptul că România a trebuit să depășească mari greutăți, datorate insuficienței mijloacelor materiale și financiare generate de nivelul relativ scăzut de dezvoltare economică, de distrugerile de război și îndeplinirea unor obligații externe de proporții în raport cu disponibilitățile de atunci ale economiei românești. Se subliniază, totodată, că redresarea economică postbelică a fost realizată prin eforturile proprii ale po-

porului român, fără ajutor extern, ceea ce și explică, în parte, ritmul lent al refacerii economice postbelice, precum și marile privațiuni materiale pe care masele au fost nevoite să le înfrunte în acei ani. În contextul dat, politica economică-socială a guvernului a asigurat consolidarea regimului revoluționar-democrat și crearea premiselor pentru trecerea la construcția economiei socialiste.

Lucrarea *Filieri ale neofascismului și violenței* (Editura politică, București, 206 p.) — alcătuită de ELENA MUREȘAN — este o antologie de texte din lucrări și studii (cu precădere din autori în ale căror țări aceste manifestări sînt la ordinea zilei) consacrate evoluției și manifestărilor neofascismului contemporan, fenomen nociv învinovat de forțele antifasciste, progresiste de pretutindeni, de întreaga comunitate internațională.

Anul care a trecut a prilejuit publicarea unor cărți de istorie, rod al unirii eforturilor creatoare ale mai multor istorici. Un exemplu sugestiv îl constituie lucrarea intitulată: *Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii și articole*. Coordonatori: acad. ȘTEFAN PASCU, prof. univ. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU (Editura științifică și enciclopedică, București, 384 p.), prin care s-a dat răspunsul cuvenit acelor care, ocupîndu-se de trecutul istoric al românilor, încearcă, în pofida adevărului, să mistifice realitatea, să conteste dreptul lor sacru asupra teritoriului pe care-l locuiesc de milenii, pentru a „justifica” pretense „drepturi istorice” ale altora. Între membrii colectivului Institutului care au contribuit la alcătuirea acestei lucrări s-au numărat: dr. AUGUSTIN DEAC, semnat — împreună cu conf. univ. dr. VASILE CRISTIAN și conf. univ. dr. NICOLAE EDROIU — al studiului ce a dat și titlul culegerii; GHEORGHE DAVID, împreună cu conf. univ. dr. MIHAIL DIACONESCU, *Între ignoranță și eroare voită*; dr. VIORICA MOISUC, 1920. *Un fals diplomatic și substratul său politic*; dr. MARIN C. STĂNESCU, *O unanimă replică antirevizionistă*; dr. CRISTIAN POPIȘTEANU și dr. ION CALAFETEANU, *Salonic, 31 iulie 1938*; MARIAN ȘTEFAN, care, împreună cu GHEORGHE BUZATU, prezintă însemnările lui M. Manolescu, R. V. Bossy și Valer Pop referitoare la evenimentele care au precedat Dictatul de la Viena; dr. CONSTANTIN BOTORAN și dr. ION CALAFETEANU, *Idei revizioniste găzduite într-o publicație a Academiei de Științe din Ungaria*; dr. VIORICA MOISUC și dr. CRISTIAN

POPIȘTEANU, *Cui folosește denaturarea adevărului istoric*.

Cercetători ai Institutului au participat și la elaborarea unor lucrări editate de alte instituții științifice. Astfel, volumul al II-lea de *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*. Coordonatori: ȘTEFAN LACHE, NICOLAE PETREANU (Editura politică, București, 362 p.) include studiul lui MILICĂ MOLDOVEANU despre „Unele aspecte ale relațiilor româno-polone la începutul celui de-al doilea război mondial”; lucrarea *Pagini eroice din marea epopee* (Editura militară, București, 380 p. + 4 p. hărți) — în care se reconstituie, tematic și cronologic, etapele principale ale războiului purtat de țara noastră împotriva Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste — cuprinde studiul lui ION ALEXANDRESCU privind „Contribuția economică a României la victoria asupra fascismului”; volumul I al lucrării *România în istoria universală*. Coordonatori: I. AGRIGOROAIEI, GH. BUZATU, V. CRISTIAN (Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 728 p.) include studiul ELISABETEI PETREANU (în colaborare cu GHEORGHE BUZATU) privind „Rolul și locul României într-o «lume în schimbare» (1945—1985)”; volumul consacrat cursului politico-ideologic: *Socialismul științific și procesul transformării revoluționare a societății românești* (Editura politică, București, 164 p.) înglobează lecția lui GHEORGHE SURPAT, intitulată „Caracterul creator al politicii Partidului Comunist Român de înfăptuire a revoluției socialiste și de edificare a noii orînduiri sociale în România; continuitatea procesului revoluționar în țara noastră”; în volumul al V-lea despre *Diplomați iluștri*. Coordonator: ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER (Editura politică, București, 432 p.), VIORICA MOISUC descrie personalitatea omului politic francez Louis Barthou. CONSTANTIN BOTORAN a făcut parte din colectivul care a întocmit volumele III—VI din monumentală ediție de documente: 1918. *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Documente interne și externe* (Editura științifică și enciclopedică, București, vol. III: august 1918—iunie 1919, CXIV + 812 p.; vol. IV: iulie 1919—octombrie 1919, XXVIII + 546 p.; vol. V: noiembrie 1919—ianuarie 1920, XX + 596 p.; vol. VI: februarie 1920—decembrie 1920, XIX + 528 p.). De asemenea, VIORICA MOISUC a semnat *Cuvîntul înainte* la lucrarea lui Milan Vanku, Nicolae Titulescu promotor al politicii de pace și

colaborare în Balcani. 1920—1936 (Editura politică, București, 190 p.).

ION CALAFETEANU și CRISTIAN POPIȘTEANU au coordonat lucrarea *Politica externă a României. Dicționar cronologic* (Editura științifică și enciclopedică, București, 416 p.). Ca autori, ei au redactat termenii referitori la perioadele 1918—1947 și, respectiv, 1948—1984. Dicționarul oferă o imagine de ansamblu asupra dezvoltării raporturilor poporului român cu alte popoare, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre, fundal pe care se evidențiază continuitatea fundamentală a marilor orientări ale politicii externe românești, principalitatea și originalitatea ei, elementele componente definitorii a ceea ce se poate denumi, peste veacuri, „școala diplomatică românească”.

Vastele orizonturi pe care documentele partidului nostru, opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu le-au deschis gîndirii social-politice românești, marile comandamente ale adîncirii spiritului creator, militant al scrișului istoric, ale creșterii eficienței întregii activități politico-ideologice au generat, și în anul 1986, o intensă preocupare a Institutului pentru realizarea publicațiilor sale — „ANALE DE ISTORIE” și „MAGAZIN ISTORIC” — la un înalt nivel calitativ, pentru a fi mereu la altitudinea exigențelor pe care le pretinde, pe drept cuvînt, societatea noastră socialistă. Această preocupare permanentă a presupus concentrarea eforturilor spre marile teme și probleme care au trasat destinul istoric al poporului nostru, din cele mai vechi timpuri pînă în contemporaneitatea României socialiste, spre promovarea adevărilor fundamentale ale istoriei patriei și ale istoriei universale și elaborarea unor exegeze de ținută științifică și ideologică, menite să îmbogățească patrimoniul științei noastre istorice. Promotoare ale ideilor înnoitoare, izvorite din investigații științifice temeinice, revistele Institutului s-au remarcat ca tribune de afirmare a unei problematice de înaltă responsabilitate în largul evantai al publicațiilor istorice și social-politice din țara noastră.

Principală oglindă publicistă a Institutului, „ANALE DE ISTORIE” s-a ilustrat printr-un registru tematic larg, prin analize istorice care, prin concepție și metodologie, prin conținut și spirit de sinteză, se înscriu drept notabile cîștiguri istoriografice. Revista a continuat să cuprindă în filele sale un material istoric destinat să adîncească aspecte nodale, momente de rezonanță,

coordonate și permanențe ale istoriei naționale, ale istoriei mișcării noastre muncitorești, precum și ale istoriei universale. Studii și articole de sine stătătoare, ca, de altfel, ansamblul materialelor publicate, au pus în relief uriașă valoare teoretică și practică a operei tovarășului Nicolae Ceaușescu, ideile sale de excepțională însemnătate privind dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste, contribuția inestimabilă a secretarului general al partidului la făurirea destinelor socialiste ale poporului român, la afirmarea rolului popoarelor în promovarea dezarmării, păcii și securității internaționale; au ilustrat momente de prim-plan ale luptei poporului român pentru libertate și neatințare, au conferit un spațiu foarte larg reflectării epocii construcției socialiste în țara noastră.

În paginile revistei a fost reprodusă importanta *Cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român* (nr. 3). De asemenea, în numărul 2 au fost publicate documentele de partid care au marcat sărbătorirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării zilei de naștere și a peste cinci decenii de strălucită activitate revoluționară și sărbătorirea tovarășei Elena Ceaușescu cu ocazia zilei de naștere, iar, în numărul 6, cele privind *Conferirea înaltului titlu de „Erou al Noii Revoluții Agrare” tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România*.

Revista „ANALE DE ISTORIE” a publicat, în cele șase numere tipărite în al 32-lea an de apariție neconținută, o gamă variată de studii, articole și comunicări, bogate rubrici de critică istorică și informare științifică — datorate cercetătorilor Institutului nostru, cît și altor specialiști —, în care și-au găsit reflectarea cele mai noi cuceriri ale istoriografiei românești, desprinse din cerințele stringente puse în fața frontului istoric de documentele P.C.R. Revista și-a menținut rubricația care-i definește profilul, îmbogățită și adecvată celor mai însemnate și mai actuale problematice specifice domeniului ei. Dintre cercetătorii Institutului au fost prezenți în revistă cu studii și comunicări: ION POPESCU-PUTURI, GHEORGHE ZAHARIA, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, ȘTEFANIA MIHĂILESCU, VASILE NICULAE, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC. Recenzii și note bi-

bliografice, prezentări de reviste românești și străine, însemnări istorice, informații asupra unor reuniuni științifice au semnat: GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ANA-MARIA COMAN, GHEORGHE DAVID, AUGUSTIN DEAC, ION IACȘOȘ, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Marilor aniversări ale anului trecut, revista le-a consacrat studii de amplitudine, însuflețitoare pagini de cinstire a luptelor și fapturilor înaintașilor. În acest cadru, sărbătorirea a *65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român* a fost marcată, în numărul 2, printr-o rubrică distinctă, incluzând studii de înaltă competență științifică referitoare la acest eveniment cardinal al istoriei patriei, care au abordat o problemă importantă, privind: făurirea și afirmarea partidului comunist în viața social-politică a României reîntregite — necesitate obiectivă, logică, a istoriei naționale; coordonatele procesului de făurire a Partidului Comunist Român; Partidul comunist — cel mai înaintat partid din România în perioada 1921—1944; dobândirea de către partidul comunistilor a rolului de forță politică conducătoare în societatea socialistă românească — rezultat al consensului popular; edificarea socialistă a patriei — victorie istorică a poporului român, în frunte cu partidul comunist; Partidul Comunist Român — centrul vital al societății noastre socialiste.

La împlinirea a *50 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov*, articolele publicate în numărul 4, evocând marile tradiții de luptă ale Partidului Comunist Român împotriva exploatării și asupririi, a fascismului și a războiului, au evidențiat semnificația politică deosebită a procesului de la Brașov, care s-a înscris cu litere de aur în istoria luptelor revoluționare din România, au subliniat rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu în desfășurarea acestui proces, luminos exemplu de patriotism, de voință comunistă, de nestrămutată hotărâre de acțiune revoluționară, contribuția sa hotărâtoare în conducerea mișcării revoluționare și antifasciste din România.

Momente de rezonanță din trecutul luptelor eroice ale înaintașilor, pentru dezvoltare de sine stătătoare, pentru afirmarea ființei proprii, pentru libertate și-au găsit locul convenit în paginile revistei „ANALE DE ISTORIE”. În

semn de omagiere a *2500 de ani de la consemnarea luptelor geto-dacilor pentru libertate și neatințare* s-au oferit cititorilor două materiale, în numărul 6, în care s-au relevat vechimea și continuitatea etnică, materială și culturală în vatra străbună și epopeea luptelor pentru libertate ale geto-dacilor — „cei mai viteji și mai drepti dintre traci”; iar la împlinirea a *600 de ani de la urcarea pe tron a Marelui Mircea Voievod* s-a publicat un studiu menit să aducă noi precizări asupra victoriei românești de la Rovine din 17 mai 1395 (în nr. 4).

Rubrica permanentă *Articole-comunicări* a inserat materiale de analiză (unele apărute în cicluri de articole) și mărturii documentare vizând momente esențiale, aspecte definitorii ale istoriei moderne și contemporane, precum și — ca o componentă intrinsecă a istoriei naționale — ale istoriei mișcării muncitorești, a partidului revoluționar al clasei muncitoare. Studii temeinic documentate au abordat și oglindit: semnificația majoră a înfăptuirii, prin eforturile întregului popor, a Unirii Principatelor din 1859; importanța primului program marxist al mișcării noastre muncitorești — „Ce vor socialiștii români” din anul 1886; evoluția mișcării revoluționare și democratice de femei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pînă în anul 1944; conceptul românesc de pace, cooperare și bună vecinătate exprimat în dezbaterile Parlamentului român din perioada interbelică; constituirea și activitatea Comitetului Național Antifascist Român; marile manifestații muncitorești și democratice din anul 1936; lupta poporului român, în frunte cu comuniștii, în anii 1933—1937, împotriva pericolului fascismului, pentru apărarea independenței și integrității țării; acțiunile ferme ale P.C.R. în toamna anului 1938 pentru demascarea, izolarea și lichidarea pericolului fascismului intern; problema agrară în gîndirea economică românească din perioada interbelică.

Epoca contemporană a istoriei românești este reprezentată, de asemenea, prin studii care au ca temă: actul de la 23 August 1944 în documente din arhivele vest-germane; Conferința de pace de la Paris din 1946 și semnificația ei pentru afirmarea independenței și suveranității naționale a României; experiența P.C.R. în opera de transformare socialistă a patriei; dezvoltarea gîndirii agrare românești în epoca făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate; perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a țării — necesitate a dezvoltării armonioase a societății românești;

istorie și spirit revoluționar; cincinalul 1986—1990, etapă calitativ superioară pe drumul năruu ascendent al poporului român spre piscurile comunismului.

Aspecte majore ale prezentului nostru socialist au fost cuprinse și în cadrul rubricii *Din istoria contemporană a României*, în articole ce au avut ca obiect de analiză: consolidarea societății socialiste în epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului (1966—1970); evoluția structurii sociale și de clasă în România socialistă; dinamica relațiilor economice internaționale ale României în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

În rubrica *Studii documentare* au apărut referatele susținute de cercetători din Institut în cadrul Simpozionului științific româno-israelian, desfășurat la Ierusalim, în ianuarie 1986, care au avut ca teme: atitudinea României în cadrul discuțiilor internaționale privind situația evreilor din Europa (1938—1939); regimul cetățenilor români de origină evreiască aflați în străinătate în anii dictaturii antonesciene.

Problematica istoriei universale a fost ilustrată în revistă prin materiale înscrise rubricii permanente, intitulate *Pagini de istorie universală*, care au reliefat evoluția istorică a partidelor muncitorești la începutul secolului al XX-lea; situația mișcării socialiste și muncitorești internaționale în perioada primului război mondial; solidaritatea comuniștilor, a forțelor democratice și progresiste din România cu lupta antifascistă a proletariatului german. Sub titlul *Militanți de seamă ai mișcării muncitorești internaționale* s-au publicat medalioanele biografice ale lui Dolores Ibarruri, președintele Partidului Comunist din Spania (cu prilejul aniversării a 90 de ani de la naștere) și Todor Jivkov, secretarul general al C.C. al Partidului Comunist Bulgar, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere).

În mod consecvent, „ANALE DE ISTORIE” a destinat, în fiecare număr, un spațiu larg reflectării vieții științifice, precum și criticii istorice, prin intermediul rubricilor *Viața științifică*, *Critică și bibliografie*, *Revista revistelor* și *Însemnări*. Ele au cuprins referiri la participarea cercetătorilor din Institut la reuniuni științifice interne și internaționale, recenzii și prezentări ale unor importante lucrări istorice și ale revistelor de profil din țară și de peste hotare, semnalări a cit mai multor noi apariții editoriale.

În lumina documentelor partidului nostru, cele 12 numere ale revistei „MA-GAZIN ISTORIC” apărute în anul 1986 au abordat o tematică vastă, menită să evidențieze coordonatele principale ale istoriei românești — unitatea, permanența neîntreruptă a românilor pe pământul strămoșesc, lupta necurmată pentru libertate și independență, aportul poporului nostru la civilizația umană, contribuția adusă la victoria împotriva fascismului, lupta împotriva exploatării, pentru echitate și dreptate socială.

Aceste idei și-au găsit o largă reliefare în ciclurile de articole consacrate marilor aniversări istorice ale anului trecut. O deosebită atenție a fost conferită aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român și a cinci decenii de la marele proces antifascist din mai-iunie 1936, care a relevat strălucita activitate de revoluționar-patriot a tovarășului Nicolae Ceaușescu, atașamentul său profund față de idealurile clasei muncitoare, curajul și dârzenia, înaltele idealuri revoluționare cărora le slujește neabătut. Aniversarea acestor momente de excepțională însemnătate din istoria patriei și a partidului, în unitatea lor dialectică, a fost marcată prin studii, evocări și reconstituiri pe teme ca: *Partidul independenței, demnității și libertății patriei*; *Partid al idealurilor întregului popor*; *Partidul conștiinței noastre*; *Consecvență istorică* — care au subliniat faptul că, de la nașterea sa, partidul comuniștilor a reprezentat forța politică revoluționară cea mai înaintată și profund atașată intereselor țării, el legându-și strins activitatea de toate marile probleme ale istoriei contemporane a României. Revista a oglindit, pe larg, contribuția esențială pe care secretarul general al partidului a adus-o în activitatea revoluționară din perioada interbelică și în opera de adânci prefaceri pe care o cunoaște România în deceniile inaugurate de Congresul IX al partidului, în care își găsește o rodnică împlinire aspirațiile fundamentale de progres, libertate, unitate și independență. În articole ca: *Istorie și creație*; *Cu poporul pentru popor*; *O impresiionantă renaștere*; *Epoca marilor împliniri istorice* s-a reliefat neobosită și prestigioasă activitate pe care o desfășoară tovarășul Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului și statului pentru edificarea socialismului și comunismului în vatra străbună, bunăstarea și fericirea celor ce muncesc, înflorirea patriei noastre libere, independente și suverane, deplin stăpână pe soarta sa.

Revista și-a adus, de asemenea, contribuția la aniversarea a 600 de ani de

la urcarea pe tron a lui Mircea cel Mare și 2 500 de ani de la atestarea primelor lupte ale geto-dacilor pentru apărarea libertății și independenței. Într-o suită de articole s-au înfățișat momente importante din domnia lui Mircea cel Mare — relațiile interromânești, activitatea politică, diplomatică și culturală —, remarcându-se rolul hotărâtor al domnitorului Mircea în conturarea liniei politice urmată de țările române în întreaga lor existență din epoca feudală.

Istoria geto-dacilor, vechimea organizării lor politice și militare, strălucitele dovezi de civilizație create pe acest pământ, eroicele lupte purtate de ei pentru libertate au fost reflectate prin mai multe materiale, între care se detașează ciclul de articole având ca titlu generic: *Pe urmele strămoșilor*, scris de ION POPESCU-PUȚURI și consacrat vechimii geto-dacilor și întinșelor legături cu alte neamuri ale antichității.

În paginile „MAGAZINULUI ISTORIC” au apărut articole de demascare a tezelor și teoriilor antiștiințifice puse în circulație în unele studii și lucrări din străinătate, referitoare la istoria poporului român.

Continuând o veche și susținută preocupare, revista a prezentat și în cursul anului 1986 documente inedite sau puțin cunoscute despre momente semnificative din istoria patriei: relatări din presa scandinavă asupra revoluției din 1821; dezbaterile din Adunarea Națională Franceză privind sprijinul acordat României de către aliați; date semnificative despre felul în care s-a constituit dualismul austro-ungar și despre oprimarea socială și națională la care era supusă populația majoritară românească din Transilvania; mărturii privind Adunarea românilor de la Orlat (septembrie 1848); date referitoare la constituirea, în anul 1842, a celei dintâi asociații muncitorești românești de înțajutorare. Efortul de valorificare a documentelor s-a concretizat și prin publicarea de memorii, jurnale și amintiri ale unor oameni politici și de cultură români, prețios izvor în reconstituirea unor momente istorice: noi pagini din însemnările lui Grigore Gafencu, rapoartele diplomatice ale lui Lucian Blaga, amintirile generalului Radu R. Rosetti, Roman Ciorogariu, Ion Bianu ș.a.

Au fost prezentate, de asemenea, cititorilor lucrări românești de mare valoare, aflate în colecții de peste hotare (la Pierpont Morgan Library din S.U.A., în Biblioteca Vaticanului, în colecții din R.F.G.), precum și vechi scrieri cu-

prinzând informații inedite despre români: stema Daciei într-un armorial din secolul al XVIII-lea; documente italiene despre Mihai Viteazul; jurnalul intim al principelui Constantin Brîncoveanu, ce relevă noi date despre colaborarea moldo-munteană în lupta antiotomană purtată de țările române la începutul veacului al XVIII-lea.

Presă vremii, amintirile și memoriile au stat la baza realizării rubricii permanente *În București, acum 50 de ani*, care se bucură de un constant interes din partea cititorilor, precum și a reportajelor istorice dedicate reconstituirii unor momente ale vieții politice românești, cum a fost criza dinastică (1925—1927).

Între numeroși colaboratori ai revistei s-au aflat, cu notabile contribuții, și cercetătorii Institutului: ION POPESCU-PUȚURI, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, NICOLAE COPOIU, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC.

Ca și în anii precedenți, „MAGAZIN ISTORIC” a găzduit și teme importante de istorie universală, menite să pună în lumină factorii de progres și civilizație, acțiunile și legăturile care au contribuit la apropierea și colaborarea între popoare. Materialele publicate au reliefat aspecte reprezentative din istoria a 25 de țări ale lumii; noi episoade de referință din lupta popoarelor împotriva regimului colonialist, pentru independență și libertate națională, din cronica uriașei mișcări de rezistență antifascistă și antiimperialistă; au evocat personalități ale vieții politice, diplomatice și culturale din multe state și au dezvăluit file din trecutul unor orașe de pe diverse meridiane ale globului. Informația din istoria diferitelor popoare pe care o aduce revista în circuitul științific a fost susținută cu nume cunoscute ale istoriografiei din țările respective, precum: Louis Allen, Jacques Bariéty, Gordon Craig, Jaques de Launay, Dan Kurzman, Z. S. Șeinis, Jacques Heers, Tin Hla Thaw, H. Tomlinson, A. Mariiman Peck.

Toate numerele revistei au conținut un bogat material istoric ilustrativ, alb-negru și color, contribuind, astfel, și pe această cale, la popularizarea în rîndurile maselor largi de cititori a patrimoniului istoric național, a unor mărturii de semnificație din istoria umanității.

„ROMÂNIA. FILE DE ISTORIE” — publicație trimestrială editată în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spa-

niolă de Agenția română de presă „Agerpres” și Redacția publicațiilor pentru străinătate, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice, menită să dea măsura înfăptuirilor reprezentative ale școlii românești de istorie — a căutat, și în cel de-al 11-lea an al existenței sale, să popularizeze adevărurile istoriei noastre peste hotare.

Pe linia preocupării constante de a răspîndi opera conducătorului partidului și țării noastre în lume, revista a publicat, în numărul 2—3, importanta *Cuvîntare rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986.

Structurate tematic, numerele revistei cuprind studii și articole axate pe mari evenimente istorice care s-au sărbătorit anul trecut. Astfel, studiile cu care se deschide primul număr pun în lumină importanța majoră a făuririi Partidului Comunist Român, eveniment crucial în istoria patriei noastre, marile bătălii conduse de partidul comunistilor în slujba intereselor vitale ale apărării independenței, integrității și suveranității patriei, semnificația profundă a procesului politic de la Brașov din mai-iunie 1936, care a ilustrat cu putere nestrămutata hotărîre de luptă, de voință comunistă, de patriotism fierbinte dovedite de tovarășul Nicolae Ceaușescu. În numărul 2—3 este marcată împlinirea a 2 500 de ani de la primele lupte ale geto-dacilor pentru libertate și independență, iar numărul 4 este consacrat, aproape integral, domniei Marelui Mircea Voievod, personalitate proeminentă a istoriei naționale.

Revista a reunit în paginile sale articole ce abordează momente și fapte de conștiință din istoria luptei necurmăte pentru unitate și neatințare a strămoșilor, aspecte definitorii ale istoriei civilizației române, precum: epoca lui Matei Basarab, epoca unui mare ctitor de cultură, arhitectura română tradițională, tezaurele de la Turnu Măgurele și Brad, începuturile Academiei Române ș.a.; de asemenea, a inclus răspunsuri ale istoricilor români adresate aceluia care încearcă să denatureze adevăruri fundamentale ale trecutului poporului nostru. Prin conținutul ideatic, ca și prin numeroasele și sugestivele imagini care le cuprinde, revista oferă cititorului din alte țări o imagine sintetică asupra trecutului și prezentului românilor.

Cercetătorii Institutului și-au valorificat rodul investigațiilor lor științifice — pe teme importante ale trecutului poporului român, ale evoluției istorice a partidului clasei muncitoare, ale edifică-

rii socialismului în România — și prin intermediul altor publicații. Semnalăm, mai întîi, prezența în paginile revistelor centrale și locale sau cu profiluri înrudite — cum sînt: „Era socialistă”, „Revista de istorie”, „Lupta întregului popor”, „Revista română de studii internaționale”, „România. File de istorie”, „Revista română de drept”, „Revista economică”, „Revista muzeelor”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol””, „Cercetări istorice” — a contribuțiilor științifice (studii, articole, recenzii, prezentări) datorate cercetătorilor: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, ION IACOS, AUREL KARETCHI, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

De asemenea, răspunzînd solicitărilor ce le-au fost adresate, cei mai mulți cercetători ai Institutului nostru au semnat articole în ziarele și revistele cu profil social-politic sau cultural din Capitală și din numeroase alte centre ale țării. Între aceste publicații menționăm: „Scînteia”, „România liberă”, „Munca”, „Scînteia tineretului”, „Contemporanul”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „Lumea”, „România azi”, „Tribuna României”, „Astra”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Crișana”, „Cronica”, „A Hét”, „România literară”, „Săptămîna”, „Tomis”, „Tribuna”, „Ramuri”, „Agricultura socialistă”, „Albina”, „Almanahul Convorbirilor literare”, „Almanahul Scînteii tineretului”, „Amfiteatru”, „Apărarea patriei”, „În slujba patriei”, „Lupta C.F.R.”, „Magazin”, „Pentru patrie”, „Revista gărzilor patriotice”, „Revista pompierilor”, „Suplimentul literar-artistic al Scînteii Tineretului”, „Școala nouă”, „Veac nou”, „Viața militară”, „Viața românească”, „Viața studentescă”, „Buletinul: Tineret-Cercetare-Activitate socială”, „Cuvînt nou”, „Flacăra Iașului”, „Informația Bucureștiului”, „Secera și ciocanul”, „Steagul roșu”, „Teleormanul”, „Tribuna Ialomiței”, „Tribuna Teleormanului”, „Viața Buzăului”, „Vreamea nouă”. Iar dintre autori amintim: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, AU-

GUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Institutul de studii istorice și social-politice și-a adus o însemnată contribuție la afirmarea istoriei ca fundament al activității politico-ideologice și de educație revoluționară, patriotică a maselor, prin participarea cercetătorilor săi cu realizări de înaltă ținută la manifestările științifice organizate, în cursul întregului an 1986, în București și în alte localități, de către comitetele județene ale P.C.R., cabinetele pentru activitatea ideologică și politică-educativă, comitetele de cultură și educație ale județelor, instituții centrale, muzee ș.a. Cum era și firesc, multe asemenea sesiuni și simpozioane științifice au fost prilejuate de aniversarea unor mari evenimente din istoria glorioasă a patriei.

Ample asemenea acțiuni au avut loc cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român. În cadrul unor simpozioane organizate la București, la Alba Iulia, Alexandria, Arad, Băilești, Brașov, Buzău, Calafat, Cimpina, Craiova, Curtea de Argeș, Focșani, Giurgiu, Miercurea Ciuc, Moldova nouă, Slobozia, Timișoara, contribuții științifice au adus și cercetătorii Institutului nostru: GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, ANA BUDURA, AUGUSTIN DEAC, ȘTEFANIA MIHĂILESCU, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, VASILE NICULAE, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

În materialele prezentate, ei au subliniat: semnificația istorică a făurii partidului nostru comunist, moment epocal în istoria multimilenară a poporului român; rădăcinile adânci ale partidului comunist în istoria patriei, faptul că acesta este moștenitorul celor mai glorioase tradiții de luptă revoluționară din țara noastră, continuatorul direct al partidului politic al clasei muncitoare din România, creat cu aproape 100 de ani în urmă, al bogatului său tezaur de gândire și experiență revoluționară; situarea consecventă a P.C.R. în

fruntea luptei împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării, grav amenințate de expansiunea și agresivitatea Germaniei naziste și a statelor revizioniste; participarea eroică a tovarășului Nicolae Ceaușescu la marile bătălii revoluționare din deceniile al patrulea și al cincilea, la organizarea și activitatea mișcării antifasciste, la lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților maselor largi de oameni ai muncii; eroismul luptei de rezistență antifascistă a poporului român în anii dictaturii antonesciene și ai războiului hitlerist, vasta activitate desfășurată de partidul comunist pentru unirea, într-un larg front național de luptă a tuturor forțelor patriotice, democratice, antifasciste; valoarea principală și practică a concepției partidului nostru cu privire la însemnătatea și semnificația unității de acțiune a clasei noastre muncitoare, ca fundament al realizării coaliției de forțe politice care a asigurat înfăptuirea actului demnității naționale din August 1944; însemnătatea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a deschis o etapă nouă în istoria poporului român, a deschis calea înfăptuirii năzuințelor sale de a fi liber și stăpîn pe bogățiile sale, pe munca sa, de a-și făuri propriul destin; marile izbînzii ale poporului român pe drumul socialismului; contribuția hotărîtoare, determinantă, a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea și transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, în epoca ce poartă, cu îndreptățită mîndrie, numele secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

La simpozionul organizat în cinstea aniversării a „65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român” de Ministerul Apărării Naționale, la București, în ziua de 5 mai 1986, ION POPESCU-PUTURI a prezentat comunicarea intitulată: *Concepția revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind creșterea tot mai puternică a rolului Partidului Comunist de centru vital al întregii națiuni, adîncirea democratismului orînduirii noastre și afirmarea pleneră a statului socialist, ca stat al democrației muncitorești, revoluționare.*

În documentele partidului nostru, în bogata operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu — s-a relevat în comunicare —, problemele rolului conducător al partidului ocupă un loc central. Demersul ideologic, teoretic și practic efectuat de secretarul general al partidului nos-

tru după Congresul al IX-lea al P.C.R. a dus la eliberarea concepției despre partid de viziunile înguste, dogmatice, conferind activității partidului o perspectivă nouă, științifică, revoluționară. Ideile și tezele, punctele de vedere originale elaborate în această perioadă istorică cu privire la locul și rolul partidului revoluționar al clasei muncitoare în opera de construcție socialistă, concepția partidului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind manifestarea tot mai puternică a partidului ca centrul vital al întregii națiuni au dat o fundamentare principală, realistă, întregii politici interne și externe a partidului și statului nostru, au contribuit la lărgirea orizontului politic, ideologic al comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii, au sporit aportul Partidului Comunist Român la îmbogățirea tezaurului de idei al mișcării revoluționare, la afirmarea tot mai puternică în lume a teoriei socialismului științific.

Înalta cinstită pe care întregul nostru popor a adus-o la împlinirea a cinci decenii de la procesul de la Brașov din 1936, la care s-a ilustrat cu strălucire tovarășul Nicolae Ceaușescu, a înscris și contribuția Institutului nostru. Un moment deosebit în acest sens l-a reprezentat Sesiunea științifică omagială cu tema: „50 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov. Activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, strălucit conducător de partid și de stat, exemplu de dăruire patriotică pentru cauza poporului, a independenței și suveranității patriei“, desfășurată în Capitală, la 5 iunie 1986, în organizarea Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de partid pentru învățămînt social-politic și Institutului de studii istorice și social-politice.

În cadrul lucrărilor sesiunii, ION POPESCU-PUȚURI a expus comunicarea *Procesul militanților comuniști și antifasciști de la Brașov — eveniment de seamă în lupta poporului român împotriva fascismului, revizionismului și războiului. Rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu în desfășurarea acestui proces.*

Toate momentele de luptă revoluționară și patriotică a poporului nostru între cele două războaie mondiale situează partidul comunist — s-a relevat în comunicare — în planul central, atît prin superioritatea viziunii politice, cît și prin consecvența și fermitatea acțiunii sale practice. Un asemenea moment, cu adînci semnificații istorice, a fost procesul de la Brașov, al unui grup de militanți revoluționari ai Uniunii Tineretului Comu-

nist, în fruntea căruia s-a aflat Nicolae Ceaușescu.

Partidul comunist a depus eforturi pentru a transforma acest proces într-un mijloc activ de luptă, de denunțare și înfierare a urgiei fascismului. Aceste eforturi au fost magistral slujite de poziția curajoasă, intransigentă și principială pe care luptătorii comuniști și antifasciști au avut-o în tot cursul procesului. Constituie o mărturie de puternică rezonanță istorică faptul că, în fruntea lor, s-a aflat militantul comunist Nicolae Ceaușescu, căruia partidul i-a încredințat rolul principal în orientarea procesului, datorită calităților sale politice și morale, strălucit afirmate cu fiecare prilej. Luptătorii comuniști și antifasciști, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, au devenit din acuzați acuzaatori, demascînd cu virulență pericolul fascismului și al războiului și pronunțîndu-se pentru apărarea intereselor naționale fundamentale ale poporului român. În cele aproape cinci luni de detenție, tînărul militant revoluționar Nicolae Ceaușescu a constituit pentru tovarășii săi un exemplu de tărie, de comportare curajoasă și demnă; la interogatorii și la proces, el și-a expus cu demnitate și mîndrie revoluționară concepțiile politice comuniste, scopurile luptei sale și ale tovarășilor săi.

În acel moment al istoriei, cînd trebuia apărât viitorul poporului român, independența și integritatea patriei în fața pericolului expansiunii fascismului, tînărul militant comunist s-a dovedit a fi exponentul celor mai înaintate forțe ale societății românești, care își asumaseră nobila misiune a luptei împotriva celui mai mare flagel care se abătea asupra omenirii — fascismul, cu varianta sa cea mai feroce, nazismul german. Privirile tuturor au fost ațintite asupra tînărului revoluționar Nicolae Ceaușescu, care a înțeles să-și primejduiască libertatea pentru a impune respectarea legii în proces; el a dovedit spirit de dăruire, mai presus de interesele sale personale, a fost tot timpul inspiratorul și conducătorul grupului de militanți comuniști și antifasciști arestați, poziție pe care și-a dobîndit-o prin calitățile sale de excepție și pe care le-a afirmat cu fiecare prilej.

Curajul, dîrzenia și eroismul luptătorilor comuniști și antifasciști, largul ecou în opinia publică din țară și de peste hotare au înscris procesul de la Brașov în rîndul evenimentelor de seamă ale luptelor revoluționare și antifasciste. Ca și celelalte procese împotriva comuniștilor, el a sporit prestigiul politic al Partidului Comunist Român, care a de-

monstrat că avea forța politică și organizatorică de a asigura izbînda misiunii sale istorice, de a conduce poporul pe calea transformării revoluționare a societății, că formase militanți comuniști cu convingeri revoluționare ferme, profund devotați cauzei partidului și poporului.

Date fiind agresiunile fascismului italian și ale hitlerismului din anii 1935—1936 și faptul că în proces se afla unul din membrii Comitetului Național Antifascist, Partidul Comunist Român a mobilizat importante forțe gazetărești și din rîndul scriitorilor pentru prezentarea aspectelor din sala tribunalului, a organizat mitinguri în care au fost înfierate cu vehemență persecuțiile și presiunile morale la care au fost supuși militanții comuniști și antifasciști. Gazetele revoluționare și democratice au prezentat numele și atitudinea tînarului militant revoluționar Nicolae Ceaușescu, au relevat înaltele sale trăsături politico-morale — principalitatea comunistă, patriotismul înflăcărat, devotamentul în slujirea intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale poporului și țării, abnegația, dirzenia și neînfricarea în luptă.

Este o mare mîndrie pentru partidul nostru, pentru poporul român faptul că astăzi se află în fruntea lor și prin voință unanimă un astfel de conducător educat de Partidul Comunist Român, călit în focul unor aprige bătălii de-a lungul a peste 50 de ani de activitate revoluționară, care călăuzește cu strălucire destinele României pe calea progresului și civilizației socialiste, afirmării ei demne, libere și independente în rîndul națiunilor lumii.

Cercetătorii GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, LEON EȘANU, ION IACOV, AUREL KAREȚCHI, VIORICA MOISUC, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC au susținut expuneri și au prezentat comunicări, la București, Alba Iulia, Alexandria, Arad, Baia Mare, Brașov, Brăila, Buzău, Calafat, Cluj-Napoca, Focșani, Giurgiu, Iași, Piatra Neamț, Reșița, Slobozia, Timișoara, în cadrul unor simpozioane avînd ca teme centrale: „Partidul Comunist Român, organizatorul și conducătorul luptei clasei muncitoare, a întregului popor pentru libertatea și independența patriei”; acțiunile patriotice, antifasciste și antirăzboinice din anii 1929—1936. Contribuția

hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu în organizarea și conducerea mișcării revoluționare și antifasciste din România” și „Procesul militanților comuniști și antifasciști de la Brașov — eveniment de seamă în lupta poporului român împotriva fascismului, revizionismului și războiului”.

Cu acest prilej, ei au evocat marile tradiții de luptă ale Partidului Comunist Român în cele șase decenii și jumătate de existență eroică și glorioasă, în cadrul căreia procesul de la Brașov s-a înscris ca un moment de mare însemnătate în îndelungata luptă a poporului nostru, condus de partid, împotriva exploataării și asupririi, a fascismului și războiului, pentru o societate nouă, mai bună și mai dreaptă, pentru ca el să trăiască liber și demn, singur stăpîn pe soarta sa, într-o țară independentă și suverană; au evidențiat semnificația politică a procesului de la Brașov, care a pus cu putere în lumină patriotismul fierbinte al militanților partidului nostru comunist, atașamentul lor nestrămutat față de înaltele idealuri ale poporului, fermitatea convingerilor revoluționare, încrederea neabătută în justetea cauzei luptei clasei muncitoare, a socialismului și comunismului pe pămîntul scump al patriei; au relevat faptul că, neînfricarea și dirzenia de care au dat dovadă militanții comuniști și antifasciști, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, acum o jumătate de veac, în cadrul procesului de la Brașov, au contribuit la creșterea puternică a forței și prestigiului partidului nostru în rîndul maselor largi de oameni ai muncii, la continua sa afirmare ca strălucit conducător al luptei întregului popor împotriva fascismului și a războiului, pentru apărarea democrației și păcii, a libertății și integrității patriei; au reliefat în mod pregnant luminosul exemplu de patriotism fierbinte, de voință comunistă, revoluționară și nestrămutată hotărîre de luptă pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a dovedit cu acel prilej, îndeplinind cu strălucire misiunea de înaltă răspundere pe care partidul i-a încredințat-o în orientarea politică a procesului și afirmarea curajoasă a adevăratelor țeluri ale luptei partidului — țeluri izvorite din năzuințele cele mai fierbinți ale poporului, din imperativele stringente ale momentului istoric; au subliniat puternica rezonanță a procesului de la Brașov în rîndul clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, în rîndurile opiniei publice din țară și de peste hotare.

O vie prezență au marcat cercetătorii din Institut la manifestările științifice destinate omagierii unor importante eve-

nimente din trecutul luptei poporului român pentru libertate, independență și unitate națională, cum au fost cele avînd ca teme: marele act eliberator din August 1944 — GHEORGHE ZAHARIA, *Semnificația epocală a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944* (Muzeul de istorie al orașului București, 10 august 1986); VASILE NICULAE, *Strategia și tactica P.C.R. în pregătirea și înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Lupta poporului român împotriva ocupanților hitleriști și horthyști, pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei, pentru victoria asupra Germaniei naziste* (Vaslui, 14 august 1986); VASILE PETRIȘOR, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944* (Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, 21 august 1986); GHEORGHE TUDOR, „*Epoca Nicolae Ceaușescu*” — strălucită incununare a luptei eroice a poporului român pentru eliberarea socială și națională (Arhivele Statului București, 15 august 1986); împlinirea a 600 de ani de la urcarea pe tron a lui Mircea cel Mare — MARIN BADEA, *Un mare erou al păcii* (Slobozia, 15 octombrie 1986); AUREL KAREȚCHI, P.C.R. — conducătorul luptei poporului român pentru independență și suveranitatea țării (Iasi, 29 august 1986); aniversarea a 2 500 de ani de la atestarea documentară a primelor lupte ale poporului geto-dac pentru libertate și independență — GHEORGHE ZAHARIA, *Opera secretarului general al Partidului Comunist Român despre trecutul glorios al poporului român* (Ministerul Apărării Naționale, 5 decembrie 1986); MARIN BADEA, *Prestigiul internațional al operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România* (Sf. Gheorghe, 19 decembrie 1986); STELIAN NEAGOE, *Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai glorioase tradiții ale poporului român pentru libertate și independență* (Ministerul Apărării Naționale, 5 decembrie 1986); VASILE NICULAE, *Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai înalte aspirații ale poporului român pentru libertate socială și națională* (Miercurea Ciuc, 7 noiembrie 1986).

Manifestările ocazionate de evocarea momentului împlinirii a 600 de ani de la urcarea pe tronul țării românești a Munteniei a Marelui Mircea Voievod, unul dintre cei mai străluciți apărători ai pămîntului românesc, vajnic luptător pentru suveranitatea și înflorirea patriei străbune moștenită de la înaintași,

au fost încununate de sesiunea științifică cu tema: „*Marele Mircea Voievod — personalitate proeminentă a istoriei naționale*”, organizată de Consiliul Național al Științei și Învățămîntului, împreună cu Academia Republicii Socialiste România, la București, în ziua de 20 septembrie 1986. În acest cadru, ION POPESCU-PUȚURI a susținut comunicarea: *Lupta poporului român pentru dreptate socială, unitate și independență națională reflectată în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.*

Sărbătorim, în aceste zile — s-a arătat în comunicare —, aniversarea a 600 de ani de la urcarea pe tron a lui Mircea Voievod, călăuziți de lumina vie pe care conducătorul României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a proiectat-o asupra întregii istorii a poporului nostru. Ca și în cazul altor mari aniversări istorice, sărbătorite din inițiativa directă a secretarului general al partidului, aniversarea domniei lui Mircea prilejuiește nu numai o simplă evocare a unei personalități politice, ci și o reasezare mai potrivită cu adevărul faptelor, a locului acestui domnitor în mult milenara istorie a poporului român. Domnie îndelungată de 32 de ani, domnia lui Mircea a reprezentat o epocă glorioasă de dezvoltare a poporului, de afirmare a forței sale pentru apărarea gliei și libertății lui, de înflorire a culturii și civilizației pe pămîntul țării noastre.

Ctitorul acestei acțiuni de împropătare a trecutului poporului nostru, de restaurare a adevăratelor portrete ale conducătorilor lui, de înlăturare a peneșirilor și falsificărilor de tot felul prezente încă în multe cărți de istorie de aiurea, este, spre bucuria noastră, însuși secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, continuator vrednic, la scara marii istorii, a iluștrilor săi înaintași.

Este un adevăr incontestabil că, paralel cu ctitorirea marii istorii a României socialiste de după Congresul al IX-lea al P.C.R., secretarul general al partidului a proiectat o imagine nouă și asupra trecutului poporului român.

În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu două idei fundamentale jalonează istoria mult milenară a poporului român și ambele îi conferă demnitate și onoare: ideea de unitate, care i-a asigurat continuitatea de milenii pe același teritoriu și ideea de luptă neîncetată pentru apărarea libertății și independenței sale de-a lungul timpului.

Ideea de unitate a poporului nostru s-a reflectat în întreaga operă teoretică a secretarului general al partidului, începînd cu istorica cuvîntare rostită la

cea de a 45-a aniversare a P.C.R., unde s-a recomandat, ca un adevăr istoric, integrarea istoriei mișcării muncitorești, a partidului în istoria patriei, în istoria națională, și sfîrșind cu ultimele cuvîntări din vara anului 1986, în care se evocă unitatea și continuitatea poporului nostru de 2500 de ani, adică de la prima atestare documentară a luptelor purtate de strămoșii noștri geto-daci pentru apărarea pămîntului lor.

Alături de unitate, stabilitate și continuitate pe același pămînt, istoria poporului nostru oferă un rar exemplu de afirmare, aproape fără excepție, a simțului de dreptate și moralitate în cadrul relațiilor internaționale.

În încheiere, în comunicare s-a arătat: poporul român se poate mîndri — cum spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — cu un asemenea trecut. Bazat pe el, în epoca noastră, România socialistă, prin președintele ei, afirmă pe plan internațional acele principii pe care experiența istorică a poporului nostru le-a validat: respectarea libertății și independenței naționale, a dreptului fiecărui popor de a-și făuri singur destinul, dezvoltarea unor relații de colaborare bazate pe egalitate, rezolvarea litigiilor pe cale pașnică.

În tot cursul anului trecut, cercetători ai Institutului nostru au participat, cu contribuții istorice, și la diverse alte acțiuni cu caracter științific. La simpozionul organizat de cenaclul literar „Cezar Petrescu” (București, 21 ianuarie 1986), MIHAI DOGARU a prezentat comunicarea: *Unirea, poporul a făcut-o*; în cursul „Zilelor Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»” (Iași, 8—9 mai 1986), LEON EȘANU a înfățișat *Problemele fundamentale ale Iașului în dezbaterile Congresului ieșenilor din întreaga țară* (mai 1936); la sesiunea anuală de comunicări a Centrului de cercetări sociologice al Universității București (mai 1986), IOAN ȘT. OPREA a reliefat *Funcția economică-organizatorică a statului român în anii construirii bazei economice a socialismului*; la simpozionul științific anual, organizat de Arhivele statului București (octombrie 1986), NATALIA TAMPĂ s-a referit la *Preocupări organizatorice ale mișcării socialiste din România pînă în anul 1893*; la simpozionul științific organizat de Comitetul județean Argeș pentru cultură și educație socialistă (Pitești, 23—24 octombrie 1986), MARIN BADEA a susținut comunicarea: *George Brătianu și Dictatul fascist de la Viena*; cu ocazia „Săptămîinii muzeelor ieșene”

(Iași, 17—23 noiembrie 1986), LEON EȘANU a prezentat: *Congresul mondial pentru pace de la Bruxelles și atitudinea forțelor democratice din România (3—6 septembrie 1936)*, iar AUREL KARETCHI: *Un descendent al lui Dimitrie Cantemir călătorind prin țările române la începutul secolului al XIX-lea*; la simpozionul științific organizat de Comitetul orașenesc Curtea de Argeș pentru cultură și educație socialistă (Curtea de Argeș, 29—30 noiembrie 1986), MARIN BADEA s-a ocupat de *Unele probleme actuale ale cercetării fascismului*.

Dat fiind profilul său istoric și social-politic, Institutul s-a integrat, cu toate forțele, în intensa activitate politico-ideologică desfășurată la scara întregii țări. În Capitală, în multe alte orașe și comune, cercetătorii săi au ținut numeroase conferințe și expuneri în întreprinderi industriale, în instituții de învățămînt superior și de cercetare, în școli, licee, biblioteci, cenacurii literare și muzee, au participat intens la activitatea universităților cultural-științifice și populare. Dialogul larg cu colectivele de oameni ai muncii s-a fundat pe dezbaterile unor probleme, teme, momente istorice deosebit de importante, precum: istoria unică și unitară a poporului român în concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu; independența și unitatea — permanențe fundamentale ale istoriei poporului nostru; locul și rolul Marelui Voievod Mircea în istoria românilor; însemnătatea zilei de 1 Decembrie 1918; semnificația istorică a făuririi Partidului Comunist Român; marile tradiții de luptă ale partidului comunistilor, în cadrul căreia procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a înscris ca un moment de mare însemnătate; 23 August 1944 — începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România; Congresul al IX-lea al partidului — eveniment crucial în edificarea socialismului în patria noastră; „Epoca Nicolae Ceaușescu” — epoca celor mai înalte împliniri socialiste ale poporului român; anul 1986 — anul internațional al păcii; vocația milenară de pace a poporului român. Au luat parte la aceste acțiuni: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, ELENA-ANA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, LEON EȘANU, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KA-

REȚCHI, VIORICA MOISUC, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Un caracter de permanență l-a avut munca de propagandă desfășurată de cercetătorii Institutului în calitate de lectori ai C.C. al P.C.R., sau ai Cabinelor pentru activitatea ideologică și politico-educativă ale Comitetului Municipal București al P.C.R. și Comitetelor județene Cluj și Iași ale P.C.R. Ca propagandiști ai C.C. al P.C.R., CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU și VASILE NICULAE au acționat nemijlocit în direcția organizării și desfășurării a diverse manifestări cu conținut politico-educativ în județele Alba, Dimbovița, Gorj, Harghita, Maramureș, Neamț : simpozioane, învățămînt politico-ideologic, expuneri, conferințe etc. Ca propagandiști în cadrul Cabinetului pentru activitatea ideologică și politico-educativă al Comitetului Municipal București al P.C.R., precum și al Comitetelor județene Cluj și Iași ale P.C.R. au fost antrenati cercetătorii : ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA-MARIA COMAN, ELENA-ANA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, MARIN C. STĂNESCU, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA. Ei au susținut expuneri, conferințe și au asigurat buna desfășurare a cursurilor anului III al Universității politice și de conducere, care a avut ca obiect de studiu : „Probleme de bază ale activității ideologice și cultural-educative în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român. Cunoașterea istoriei patriei — fundament al activității politico-ideologice a partidului nostru”.

Continuînd o activitate inaugurată cu ani în urmă, specialiști ai Institutului au îmbinat munca științifică cu cea didactică, asigurînd predarea în învățămîntul superior a Cursului de „Probleme fundamentale ale istoriei României”.

MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, GHEORGHE SURPAT și GHEORGHE UNC au susținut cursuri și seminarii la facultăți ale Institutului agronomic, Institutului de construcții, Institutului politehnic — toate din București — și Institutului politehnic din Iași.

De asemenea, unii cercetători au fost prezenți — cu documentare, evocări, intervenții la mese rotunde și dezbateri — la emisiuni cu profil istoric și social-politic ale posturilor de radio și televiziune : MARIN BADEA, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT.

Cercetătorii ai Institutului nostru au alcătuit referate la lucrările de istorie supuse dezbaterii Consiliului științific, au răspuns, ca referenți științifici, la solicitările editurilor, au elaborat numeroase și diverse documentare științifice, au sprijinit acțiunea de pregătire a unor culegeri foarte importante de documente, au fost angrenați la activități impuse de munca de perfecționare prin intermediul doctoranturii : ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, EMILIA CARABA, ANA-MARIA COMAN, NICOLAE COPOIU, ELENA-ANA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ELENA GHITĂ, IOAN IACOS, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, ȘTEFANIA MIHAILESCU, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POIȘTEANU, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Deoarece, pentru intervalul 1983—1986, revista nu a mai publicat informații asupra tezelor de doctorat care au fost susținute la Institutul nostru, folosim prilejul pentru a o face acum.

Astfel, în anii amintiți a avut loc susținerea publică a următoarelor teze de doctorat :

La 7 mai 1983 — „Propaganda mișcării de rezistență națională în România (septembrie 1940—august 1944)“, elaborată de Mihail E. Ionescu. Comisia de doctorat a fost formată din : dr. Nicolae Copoiu, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București ; dr. Cristian Popișteanu, redactor-șef al revistei „Magazin istoric“ ; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

La 27 decembrie 1983 — „Lupta de rezistență anti-japoneză a poporului chinez (1931—1945)“, elaborată de Ana Budura. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; dr. Nicolae Copoiu, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice ; prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București ; prof. univ. dr. Zamfir Zorin, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București — membri.

La 30 iunie 1984 — „Mișcarea culturală românească din nord-vestul țării, factor activ în lupta pentru eliberare națională (1849—1918)“, elaborată de Valeriu Achim. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; dr. Augustin Deac, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“ ; prof. univ. dr. Constantin Corbu, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București ; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

La 29 septembrie 1984 — „G. Panu și Partidul Democrat-Radical în viața politică a României la sfârșitul secolului al XIX-lea“, elaborată de Corneliu Mateescu. Comisia de doctorat a fost formată din : dr. Nicolae Copoiu, șef de sector la Institutul de studii istorice și so-

cial-politice — președinte ; conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu, de la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu“ ; dr. Vasile Petrișor, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice ; dr. Vasile Niculae, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

La 19 iulie 1986 — „Situația social-economică și politică a țărânimii dobrogene. 1878—1916“, elaborată de Vicol O. Marian. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; dr. Augustin Deac, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu de la Academia pentru învățămînt social-politic ; prof. univ. dr. Constantin Corbu, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București ; conf. univ. dr. Ion Bitoleanu de la Institutul superior de marină „Mircea cel Bătrîn“ din Constanța — membri.

La 9 august 1986 — „Mișcarea sportivă a tineretului muncitor din România de la începuturi pînă în 1940“, elaborată de Nicolae Postolache. Comisia de doctorat a fost formată din : dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, decanul Facultății de istorie-filozofie, Universitatea București, directorul Institutului de studii sud-est europene ; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu de la Academia pentru învățămînt social-politic ; conf. univ. dr. Florian Georgescu de la Institutul de medicină și farmacie București — membri.

La 8 noiembrie 1986 — „Valori socialiste în gîndirea românească a epocii de la 1848. Premise istorice“, elaborată de Nicolae Rauș. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; dr. Augustin Deac, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, decanul Facultății de istorie-filozofie, Universitatea București, directorul Institutului de studii sud-est europene ; prof. univ. dr.

Constantin Corbu, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

În urma discutării lucrărilor, comisiile de doctorat au hotărât, în unanimitate de voturi, acordarea titlului științific de doctor în istorie autorilor acestora.

În 1986, ca și în anii precedenți, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a desfășurat, sub îndrumarea conducerii de partid, o bogată și variată activitate pe linia dezvoltării colaborării științifice cu institute similare de peste hotare. În baza acordurilor de colaborare încheiate cu institutele respective, în anul care a trecut au fost organizate simpozioane bilaterale, participări la sesiuni științifice din alte țări, s-au efectuat schimburi de experiență între reviste, deplasări în scopuri documentare ș.a.

Experiența acumulată de-a lungul anilor a demonstrat încă o dată marea eficiență a simpozioanelor bilaterale cu cercetătorii de la institute de profil din alte țări, care au contribuit la îmbogățirea reciprocă a cunoștințelor cu privire la diferite momente din istoria popoarelor respective. Un exemplu în acest sens au oferit lucrările celor patru simpozioane bilaterale desfășurate în 1986.

Astfel, la Ierusalim, în zilele de 12—14 ianuarie, a avut loc cel de-al treilea simpozion româno-israelian, pe o tematică referitoare la situația evreilor din România între 1938—1944. Delegația Institutului de studii istorice și social-politice, formată din cercetătorii științifici principali dr. ION CALAFETEANU, dr. ION BULEI și dr. LIVIA DANDARA, a susținut referatele: *Atitudinea României în cadrul discuțiilor internaționale privind situația evreilor din Europa (1938—1939)*; *Situația României în vara anului 1940 și repercusiunile ei asupra populației evreiești*; *Regimul cetățenilor români de origine evreiască aflați în străinătate în anii dictaturii antonesciene*. Delegația Institutului „Yad Vashem”, alcătuită din YITZHAK ARAD, directorul Institutului, dr. JEAN ANCEL și dr. LEON VOLOVICI, cercetători științifici la același institut, dr. EFRAIM OPHIR și PINHAS HAIKIS, colaboratori ai Institutului „Yad Vashem”, a prezentat referatele: *Lăgărul de la Belzek din Polonia*; *Atitudinea României față de planurile de emigrare și „Aliya” din România. 1938—1940*; *Eforturile diplomației germane*

de a îngloba România în tabăra nazistă — vara anului 1940; *Atitudinea României față de cetățenii ei evrei aflați în Germania și în Europa ocupată de naziști*; *Intelectuali români — intelectuali evrei în anii dictaturii antonesciene*.

La București, în zilele de 9—10 septembrie au avut loc lucrările celui de-al doilea simpozion dintre cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și ai Institutului pentru traducerea și editarea operelor lui Marx, Engels, Lenin, Stalin de pe lângă C.C. al P. C. Chinez, pe temele: „Făurirea partidelor comuniste în România și China” și „Legăturile celor două partide cu masele în etapa actuală”. Delegația română, formată din dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice, dr. GHEORGHE UNC, șef de sector, dr. AUGUSTIN DEAC, cercetător științific principal, dr. GHEORGHE TUDOR, cercetător științific, a pus în relief procesul de reorganizare a partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite, proces care a dus, la Congresul din mai 1921, la făurirea Partidului Comunist Român; a relevat semnificația istorică a Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român privind adâncirea legăturilor partidului cu masele, făurirea sistemului organismelor democrației muncitorești revoluționare, care asigură participarea activă a maselor populare la conducerea statului, a întregii vieți economico-sociale. Delegația istoricilor chinezi, alcătuită din GU JINPING, director adjunct al Institutului pentru traducerea și editarea operelor lui Marx, Engels, Lenin, Stalin de pe lângă C.C. al P. C. Chinez, GAO YUNPENG, director adjunct al Bibliotecii, ZHANG WENHUAN, cercetător științific, a înfățișat dezvoltarea mișcării muncitorești din China după primul război mondial, care a dus la crearea, în iulie 1921, a Partidului Comunist Chinez, a abordat aspecte legate de stringerea legăturilor partidului cu masele, de adâncirea democrației socialiste în etapa actuală.

În zilele de 5 și 6 noiembrie, la București, a avut loc un simpozion al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G., cu tema: „Dezvoltarea economică, locul și rolul partidului și statului în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și ale Congresului al XI-lea al P.S.U.G.”. Delegația română, alcătuită din dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector, dr. ELE-

NA MUREȘAN și dr. GHEORGHE TUDOR, cercetători științifici, a susținut referatele : *Continuarea politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate pe baza înfăptuirii noii revoluții tehnice-științifice* ; Rolul statului în conducerea întregii activități economice-sociale. Adâncirea democrației socialiste ; Partidul Comunist Român — centrul vital al întregii națiuni. Delegația istoricilor din R.D.G., formată din dr. VOLKER STEINKE, șef de sector, dr. ROLAND GRAU și dr. NORBERT KAISER, cercetători științifici, a expus referatele : *Strategia P.S.U.G. cu privire la făurirea în continuare a societății socialiste dezvoltate și la lupta pentru pace în lumina Congresului al XI-lea al partidului* ; Raportul dialectic dintre creșterea rolului conducător al partidului marxist-leninist și perfecționarea democrației socialiste în făurirea societății socialiste dezvoltate în R.D.G. ; *Strategia economică a P.S.U.G. în vederea unirii avantajelor socialismului cu cerințele revoluției tehnice-științifice*.

La Moscova, în zilele de 25—26 noiembrie 1986, s-au desfășurat lucrările celui de-al optulea simpozion româno-sovietic, pe tema : „Legăturile partidului cu masele. Dialectica relațiilor reciproce, în lumina hotărârilor adoptate de Congresul al XIII-lea al P.C.R. și de Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S.“. Delegația română, alcătuită din dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice, dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector și dr. GHEORGHE TUDOR, cercetător științific, a susținut referatele : *Concepția teoretică și activitatea practică a P.C.R. în domeniul întăririi legăturilor sale cu masele* ; *Organismele autoconducerii muncitorești — forme democratice de participare a oamenilor muncii la conducerea societății, de întărire a legăturilor partidului cu masele* ; *Conducerea politică de către Partidul Comunist Român a organizațiilor de masă și obștești — factor hotărâtor în asigurarea participării oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate*. Delegația sovietică, compusă din dr. P. A. RODIONOV, prim adjunct al directorului Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., dr. V. I. BONDAR, șef de sector, R. S. ȘARAVATOVA, dr. V. M. LAVRICEV, dr. A. F. KADAȘEV, T. T. POPOV, cercetători științifici principali, a expus referatele : *Legătura cu masele — sursa de forță și invincibilitate a P.C.U.S.* ; *Spiritul activ*

social-politic al maselor — factor al accelerării dezvoltării social-economice în condițiile actuale ; *Caracterul politic al conducerii de către partid a organizațiilor obștești de masă* ; *Stilul leninist al muncii de partid — factor important al consolidării legăturilor P.C.U.S. cu masele* ; *Rolul organizațiilor obștești în consolidarea legăturii partidului cu masele*.

Tot pe linia întâlnirilor bilaterale se înscriu și vizitele reciproce în schimb de experiență. Astfel, în intervalul 21—30 mai, CONSTANTIN PETCULESCU și VASILE NICULAE, redactori principali la revista „Anale de istorie”, au făcut o vizită de lucru la redacția revistei „Voprosi istorii KPSS”, iar între 16—24 septembrie, P. S. KOLTOV, redactor principal la revista „Voprosi istorii KPSS” a efectuat o vizită de lucru la revista Institutului nostru. În cadrul acestor întâlniri a avut loc un fructuos schimb de experiență, ambele părți pronunțându-se pentru continua dezvoltare a relațiilor de colaborare dintre cele două reviste.

În zilele de 8—24 septembrie, NICOLAE POPESCU, membru în Colegiul de redacție și NICOLAE RAUȘ, redactor principal la aceeași revistă „Anale de istorie”, au efectuat o deplasare în Republica Populară Chineză, la invitația conducerii redacției „Studii de istorie”. În discuțiile purtate cu colegiul și cu membrii redacției revistei din Beijing s-a făcut un amplu schimb de experiență cu privire la activitatea desfășurată de cele două reviste, precum și la posibilitățile de amplificare a colaborării dintre ele. În timpul vizitei, delegația română a avut întâlniri și discuții cu redactori ai altor publicații ale Academiei de Științe Sociale din Beijing, Hangzhou, Nanking și Xian, cu cadre didactice, muzeografi, editori.

În anul care a trecut, cercetători de la alte institute de peste hotare au efectuat deplasări de documentare la Institutul nostru. Astfel, în zilele de 16—30 iunie, JEAN ANCEL, cercetător la Institutul „Yad Vashem” din Israel a studiat aspecte legate de situația evreilor din România în perioada celui de-al doilea război mondial. Între 1—21 septembrie, RAISA SEMIONOVA ȘARAVATOVA, cercetătoare la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., a făcut o vizită de documentare în țara noastră, având ca temă de studiu : *Traducerea în viață a hotărârilor Congresului al XIII-lea al P.C.R. în domeniul construcției de partid*. În zilele de 1—7 septembrie, ILEANA RUMENOVA, cercetătoare la Institutul de is-

torie a Partidului Comunist Bulgar, a efectuat o vizită de documentare la Institutul nostru, studiind problema : *Dezvoltarea social-politică a țărilor balcanice în deceniul al șaselea al secolului al XX-lea*. Între 23—28 septembrie, MILOSLAV KAFKA, cercetător la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P. C. Cehoslovac, a avut discuții cu specialiști din Institutul nostru pe teme legate de făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră. De aceeași temă s-a preocupat, în zilele de 19—21 noiembrie, și PAVEL KANIS, cercetător la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P. C. Slovac.

La începutul anului 1986, VIORICA MOISUC a continuat cercetarea în arhivele din Bruxelles și a participat, în capitala Belgiei, la ședința Biroului Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial.

Membri ai colectivului Institutului nostru au luat parte la o serie de reuniuni științifice internaționale inițiate de institute similare din alte țări. AUGUSTIN DEAC și NICOLAE POPESCU au participat la Budapesta, în zilele de 11—12 februarie, la Conferința științifică consacrată împlinirii a 100 de ani de la nașterea militantului comunist ungar Bela Kun, susținând comunicarea : *Tradiții de solidaritate revoluționară româno-ungară*.

În zilele de 11—12 iunie, ION CALAFETEANU a luat parte la masa rotundă cu participare internațională de la Budapesta, avind ca temă : „Migrația clasei muncitoare”, iar între 9—13 septembrie, la cea de-a 22-a sesiune a Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz, unde s-au dezbătut temele : „Migrația forței de muncă și mișcarea muncitorească”; „Stadiul cercetării privind guvernele de Front Popular din Spania, Franța și Chile în anii '30” —, la care a prezentat referatul privind *Rolul migrației rurale în formarea și creșterea numerică a clasei muncitoare din România, în strînsă legătură cu fazele de dezvoltare social-economică pe care le-a cunoscut țara noastră în ultimul secol și jumătate*.

Între 14—17 octombrie, GHEORGHE SURPAT a reprezentat Institutul de studii istorice și social-politice la Consfătuirea reprezentanților unor institute de pe lângă Comitetele Centrale ale partidelor comuniste, care a avut loc la Praga, susținind comunicarea : *Congresul al XIII-lea al P.C.R. — moment fundamental în dezvoltarea pe noi trepte*

a operei de edificare socialistă și comunistă.

În acest context menționăm și participarea unor cercetători ai Institutului la lucrările sesiunilor Comisiilor mixte ale istoricilor români cu istorici din alte țări. Astfel, la reuniunea Comisiei mixte româno-cehoslovace de istorie (Bratislava, 20—24 octombrie), avind ca temă : „Securitatea colectivă în Europa în anii 1933—1938 și lupta popoarelor din România și Cehoslovacia împotriva fascismului pînă în 1945”, GHEORGHE ZAHARIA a prezentat referatul *Lupta poporului român împotriva fascismului și contribuția sa la victoria de la 9 mai 1945*, iar CONSTANTIN BOTORAN a susținut comunicarea *Relații politice, economice și militare româno-cehoslovace în anii '30*. În cadrul reuniunii Comisiei mixte româno-sovietice de istorie (Moscova, 28—30 octombrie), avind ca temă : „Teoria și practica construirii socialismului în U.R.S.S. și România, în lumina documentelor Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S. și ale Congresului al XIII-lea al P.C.R.”, GHEORGHE SURPAT a expus comunicarea : *General și particular în teoria și practica construirii socialismului în România, în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R.* La întîlnirea Comisiei mixte de manuale româno-polone (Varșovia, 15—19 decembrie), din delegația română a făcut parte și MILICĂ MOLDOVEANU, care a avut intervenții pe marginea problematicii supuse dezbaterii.

În anul 1986, Institutul a fost vizitat de numeroși oaspeți de peste hotare — cadre didactice universitare, istorici, muzeografi, publiciști, politologi ș.a. Printre oaspeții străini care au vizitat Institutul menționăm : prof. WILLIAM WALLACE, directorul Institutului pentru studii sovietice și est-europene al Universității din Glasgow ; istoricul bulgar ATANAS ATANASOV, lector al C.C. al P. C. Bulgar ; FU YAOZI, redactor la postul de radio din R. P. Chineză ; doctor în istorie DALIA OFFAR din Israel ; ziariștii iugoslavi JASMIN KR PAN și DARKO BUDELIST, de la cotidianul „Vjesnik” (Zagreb) ; cercetătorii polonezi TADEUSZ KONDRACKI și ZBIGNIEW WAWER, de la Institutul de istorie al Academiei de științe poloneze ; prof. univ. ALBERT BLAU STERN și prof. GEORGE BULIOK din S.U.A. ș.a.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUTURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice.

GHEORGHE UNC, ION MAMINA

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1986 (II)



D. PRODAN, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, vol. I : *Supușii*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, VIII + 582 p.

telor concrete, fără această «deficiență» (p. V).

Această primă parte a monografiei *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, intitulată „*Supușii*” (cea de-a doua va trata „*Stăpînii*”), prezintă cuprinsul fizic și uman al domeniilor întemeiate pe iobăgie ; structura socială a supușilor, care, departe de a forma o masă uniformă, se distribuie într-o scară ierarhică de categorii sociale, în cadrul cărora însăși iobăgimea se stratifică ; sarcinile senioriale — censul, daturile în natură (care se diversifică pe scară largă), slujbele (care evoluează în salturi) și cele publice — darea, obligații militare, încartirui, cărăușii publice, poștarit ș.a. ; monopolurile senioriale, între care cel mai aducător de venit pentru stăpîn era crișmăritul ; judecarea iobagului în cadrele domeniului și în scaunele de judecată ; șerbia, care se menține durabil, se agravează sub toate aspectele ei, ducînd la migrări, la emigrări masive, la scăderi de populație.

La capătul unui impresionant demers științific, se conchide : „În genere iobăgia din Transilvania se arată a fi una din cele mai grave iobăgii cunoscute. Cu atît mai gravă pentru iobagul român care constituia majoritatea covârșitoare a iobăgimii țării, cu cît poporul român însuși se găsea exclus din rîndul cetățenilor ei,

din rîndul fiilor patriei — cum le place textelor să se exprime —, socotit fiind numai «tolerat»... Degradările catastrofale din a doua jumătate, respectiv din spre sfîrșitul secolului, tulbură adînc o evoluție, agravează considerabil și această stare. Textele, cifrele ne aduc în față doar schematic o realitate tulbure, stri-

vitoare în care trebuie să se scurgă viața de toate zilele a supusului, o viață în servitute care mereu se adîncește. O viață care își are totuși normele ei, necesitățile și posibilitățile ei fizice și morale, un *modus vivendi* care să-i asigure continuitatea, să asigure mersul înainte a unui proces istoric" (p. 578—579).



N. BĂLCESCU, *Opere*, vol. III: *Români supt Mihai Voevod Viteazul*. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane. Volum îngrijit de Daniela Poenaru, Editura Academiei R.S. România, București, 1986, 368 p. + 1 planșă.

În anul 1877 se tipărea pentru întâia oară, sub oblăduirea Societății Academice Române, capodopera *Români supt Mihai Voevod Viteazul*, la care Nicolae Bălcescu a trudit pînă în ultima clipă a vieții lui zbuciumate și pe care și-a dorit să fie o „piatră de temelie a unității naționale”. Dezvăluind sensul adînc al acestei cărți de excepție, în care se îmbină armonios măiestria scriitorului, erudiția istoricului și patosul patriotic al luptătorului, Alexandru Odobescu, îngrijitorul primei ediții, o considera — în *Precuvîntare* — ca o operă ce va aduce „folos și întărire cugetului național al întregii româniimi”!

Tot atunci, în ziarul „Timpul”, apreciindu-i valoarea deosebită, M. Eminescu își exprima speranța că ea va deveni „evanghelia neamului”. Iar N. Iorga, în 1891, o socotea, sugestiv, „o epopee”.

Monument istoriografic și literar totodată, opera de căpătîi a lui N. Bălcescu beneficiază de abia acum de o ediție critică pe măsură, cuprinzînd textul integral al lucrării, redat după manuscrisele originale. Apariția acestei ediții — relevantă, în *Prefață*, Virgil Cândea — „împlinește, postum, multe, nobile dorințe: a lui Bălcescu, a contemporanilor lui, a îngrijitorilor G. și Elena G. Zane, regretații cărturarilor care au jertfit o viață de studii, pasiune și neobosite strădanii pentru a da *Operele* lui Nicolae Bălcescu veșmintul meritat între clasicii scrisului românesc. În același timp, însă, dorința fiecărei generații a culturii noastre, pentru care istoricul, revoluționarul, scriitorul își păstrează neștirbite prestigiul, autoritatea, dreptul la admirația urmașilor” (p. 8).



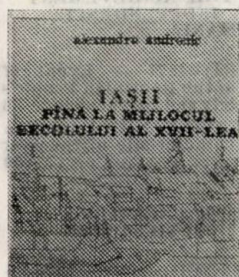
ION HORĂȚIU CRIȘAN, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, Editura Albatros, București, 1986, 450 p. + 28. p. planșe.

tate, de gîndire proprie, „în comparație cu alte popoare contemporane din Europa ori de la alte continente, ce se găseau pe aceeași, ori aproximativ aceeași treaptă a evoluției sociale” (p. 8).

În capitole distincte se înfățișează portretul fizic al strămoșilor (chipurile geto-dacilor în reprezentări artistice, ținuta și vestimentația, tatuajul), cel moral (însușirile sufletești, în primul rînd vitejia, curajul, spiritul de dreptate, rituri și ritualuri la naștere și la moarte, căsătoria), arta creată (arhitectura militară, civilă și religioasă, arta figurativă, podoabele, ceramica, monedele, literatura, poezia, muzica și dansul), știința lor (medicina, astronomia, filozofia, morală, botanica, gîndirea și creația tehnică, înstruirea). În legătură cu credințele și ideile religioase, autorul susține teza exis-

Istoricul Ion Horațiu Crișan și-a propus să sintetizeze în această lucrare „toate acele elemente de factură istorică apte a sluji la configurarea spiritualității geto-dacilor, a profilului lor moral”, insistînd asupra unor aspecte în care se reflectă pregnant caracterul de creativi-

tenței istorice a lui Zalmoxis. Acesta „n-a fost zeul suprem al geto-dacilor, a cărui natură urano-solară ori chthoniană s-au străduit să i-o găsească atîția învâțați moderni, ci un preot, un preot-fondator, ce a sfîrșit prin a fi zeficată. Așa s-a întîmplat și cu alți mari preoți ai geto-dacilor, cum a fost Deceneu“



ALEXANDRU ANDRONIC, *Iașii pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Geneză și evoluție*, Editura Junimea, Iași, 1986, 142. p.

Potrivit cercetării întreprinse de autor, la originea orașului medieval Iași se află o așezare rurală care a beneficiat nu numai de condiții optime geografice, ci și de existența unei centuri de sate în imediata sa apropiere. Odată cu sporul demografic absolut necesar s-au creat premisele constituirii unei piețe locale de schimb, condiția indispensabilă a evoluției pe calea urbanizării a așezării care va deveni Iași, în jurul căruia au gravitat din punct de vedere economic comunitățile rurale înconjurătoare. Săpăturile efectuate au dus la precizarea teritoriului inițial al tirgului medieval datînd din secolul al XIV-lea. Datele arheologice

(p. 377). Într-o ultimă secvență a cărții se prezintă moștenirile spiritualității geto-dacilor în cultura populară românească, în tezaurul gîndirii populare românești, moșteniri ce se constituie în argumente elocvente ale continuității noastre milenare în spațiul carpato-danubian-pontic.

concordă astfel cu informația scrisă care, pentru prima oară, menționează documentar existența tirgului Iașilor în anul 1388. Tot pe temeiul mărturiilor arheologice (înfățișate pe larg, prin imagini fotografice, în a doua parte a lucrării) se urmărește procesul de urbanizare a Iașilor, proces grăbit de existență, din prima jumătate a secolului al XV-lea, a Curții domnești. Instalarea Capitalei și dezvoltarea concomitentă a Curții domnești (aceasta va fi puternic fortificată în secolul al XVII-lea) au avut drept urmare creșterea populației orașului, diversificarea meșteșugarilor și impulsivitatea comerțului. „În ansamblu, materialele arheologice de la Iași permit să tragem concluzia că aici s-a desfășurat o amplă activitate umană pe parcursul tuturor etapelor cronologice ale evoluției de la sat la oraș, Iașii devenind, în virtutea procesului de urbanizare, un centru urban medieval cu nimic mai prejos de alte centre similare ale lumii civilizate în evul mediu european“ (p. 77).



*** Arthur Baligot de Bayne — *Correspondență cu Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri*. Studiu introductiv, selectarea și traducerea textelor, note, comentarii și indici de Emil Boldan, Editura Junimea, Iași, 1986, XXXVI + 404 p. + 23 p. planșe.

evident că, ocupînd această poziție oficială deosebită, corespondența care-i poartă semnătura prezintă un mare interes istoric.

Volumul de față include un important fond epistolar, însumînd 123 de scrisori, dintre care 47 schimbate între Baligot de Bayne și Al. I. Cuza între anii 1861—1873 și 76 între Baligot de Bayne și C. Negri, în intervalul 1860—1865. După cum se menționează în studiul introductiv, aceste mărturii epistolare privesc relațiile statului român cu Poarta și cu celelalte mari puteri, acțiunea diplomatică românească pentru obținerea unirii definitive a Principatelor, ecolul extern al loviturii de stat de la 2 mai 1864, diverse aspecte ale politicii interne duse de domnitorul Al. I. Cuza.

„Unul dintre aceia care au lucrat cel mai mult în favoarea regenerării noastre — după cum îl șocotea Vasile Alecsandri, „prietenu nostru și căldurosul luptător cu neconținere pentru neamul și interesele române încă de la anul 1846“ — cum îl aprecia Costache Negri, ziaristul francez Arthur Baligot de Bayne a devenit, din anul 1860, la recomandarea acestora, secretarul Cabinetului domnesc al lui Alexandru Ioan Cuza. Este

СОДЕРЖАНИЕ

ПРАЗДНОВАНИЕ ДНЯ РОЖДЕНИЯ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ И ПОЧТЕНИЕ ЕГО ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОЙ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Почтительное письмо Политисполкома ЦК РКП,
Государственного Совета и Правительства Со-
циалистической Республики Румынии 3
Речь товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ ... 9
Письмо Политисполкома ЦК РКП адресованное
товарищу ЕЛЕНА ЧАУШЕСКУ по случаю
празднования её дня рождения 16

★

Распространение сочинений президента
НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ на меридианах зем-
ного шара 18

110-й ЮБИЛЕЙ ЗАВОЕВАНИЯ ПОДНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ РУМЫНИИ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: 1877 год — момент
эксплуатационного значения в борьбе румынско-
го народа за свободу и национальную независи-
мость 36
ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР, ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ:
Национальный и народный характер войны за
независимость 50

65-ая ГОДОВЩИНА СОЗДАНИЯ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

КОНСТАНТИН ПЕТКУЛЕСКУ: Март 1922 —
решительный момент в истории революцион-
ного движения румынской молодежи 68
ГЕОРГЕ ПРИСĂCARУ: Молодежь и проблемы
разоружения, безопасности и мира в Европе 86

★

Сознательное искажение истории под эгидой
Венгерской Академии Наук: *Штефан Паску,*
Мирча Мушат, Флорин Константину ... 103

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

ВАСИЛЕ БОБОЧЕСКУ, ТРАИАН БАРА: Со-
противление венгерского населения против ре-
жима фашистско-хортистского захвата северо-
западной части Румынии (30 августа 1940 г. —
25 октября 1944 г.) 116

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Внешняя и международная деятельность Инсти-
тута исторических и социально-политических
исследований в 1986 году: *Георге Унк, Ион*
Мамина 135

ЗАМЕТКИ

Книги по истории изданные в 1986 г. (II) ... 155

SUMMARY

CELEBRATING COMRADE NICOLAE CEAUSESCU'S BIRTHDAY AND PAYING HOMAGE FOR HIS LONGSTANDING REVOLUTIONARY ACTIVITY

Letter of Homage of the Executive Political Com-
mittee of the C.C. of the R.C.P., State Council and the
Government of the Socialist Republic of Ro-
mania 3

Speech Delivered by NICOLAE CEAUSESCU ... 9
Letter Addressed to Comrade ELENA CEAUSESCU
on the Occasion of Her Birthday Celebration by
the Executive Political Committee of the C.C. of
the R.C.P. 16

★

President Nicolae Ceausescu's Works All Around
the world 18

110 YEARS SINCE THE ACHIEVEMENT OF THE TOTAL INDEPENDENCE OF ROMANIA

ION POPESCU-PUTURI: 1877 — Event of
Exceptional Importance of the Romanian People's
Struggle for National Liberty and Independence 36
VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE: The
National and People's Characteristic of the War
for Independence 50

65 YEARS SINCE THE CREATION OF THE COMMUNIST YOUTH'S UNION

CONSTANTIN PETCULESCU: March 1922 —
Crucial Moment in the History of the Revolution-
ary Movement of the Youth in Romania .. 68
GHEORGHE PRISĂCARU: Youth and the
Problems of Desarmament, Security and Peace
in Europe 86

★

Conscious Falsification of History Under the A-
egis of the Hungarian Academy of Sciences: *Stefan*
Pascu, Mircea Mușat, Florin Constantiniu ... 103

DOCUMENTARY STUDIES

VASILE BOBOCESCU, TRAIAN BARA: The
Resistance of the Hungarian Population to the
Fascist-Horthyist Occupation in North-Western
Part of Romania (30th of August 1940 — 25th
of October 1944) 116

SCIENTIFIC LIFE

Internal and International Activity in 1986 of
the Institute of Historic and Social-Political Stu-
dies: *Gheorghe Unc, Ion Mamina* 135

NOTES

History Booke Published in 1986 (III) 155

SOMMAIRE

CELEBRATION DU CAMARADE NICOLAE CEAUSESCU À L'OCCASION DE SON ANNIVERSAIRE ET POUR SA LONGUE ACTIVITÉ REVOLUTIONNAIRE

Lettre d'hommage du Comité Politique Exécutif du
C.C. du P.C.R., du Conseil d'Etat et du Gouverne-
ment de la République Socialiste de Roumanie 3
Discours du camarade NICOLAE CEAUSESCU 9
Lettre du Comité Politique Exécutif du C.C. du
P.C.R. adressée à camarade ELENA CEAUSESCU
à l'occasion de son anniversaire 16

L'oeuvre du president Nicolae Ceausescu sur les
meridiens du monde 18

110 ANNÉES DEPUIS LA CONQUÊTE DE LA PLÉNIÈRE INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE

ION POPESCU-PUTURI: 1877 — moment
d'exceptionnelle signifiacnce dans la lutte du peuple
roumain pour la liberté et l'indépendance na-
tionale 36

VASILE PETRIȘOR. VASILE NICULAE: Le
caractère national et populaire de la guerre d'in-
dépendance 50

65-ÈME ANNIVERSAIRE DEPUIS LA CRÉATION DE L'UNION DE LA JEUNESSE COMMUNISTE

CONSTANTIN PETCULESCU: Mars 1922 —
moment décisif dans l'histoire du mouvement
révolutionnaire de la jeunesse roumaine 68

GHEORGHE PRISĂCARU: Les jeunes et les
problèmes de la désarmement, de la sécurité
et de la paix en Europe 86

La consciente falsification de l'histoire sous l'é-
gide de l'Académie Hongroise des Sciences: *Ste-
fan Pascu, Mircea Mușat, Florin Constantiniu* 103

ETUDES DOCUMENTAIRES

VASILE BOBOCESCU. TRAIAN BARA: La
résistance de la population hongroise contre le
régime d'occupation fascisto-horthyste dans le
nord-ouest de la Roumanie (30 août 1940 — 25 oc-
tobre 1944) 116

VIE SCIENTIFIQUE

L'activité intérieure et internationale de l'Institut
des études historiques et socio-politiques pendant
l'année 1986: *Gheorghe Unc, Ion Mamina* .. 135

NOTES

Livres d'histoire parus en 1986 (II) 155

INHALT

FEIERLICHE EHRUNG DES GENOSSEN NICOLAE CEAUSESCU, ANLÄSSLICH SEINES GEBURTSTAGS UND SEINER LANGJÄHRIGEN REVOLUTIONÄREN TÄTIGKEIT

Ehrenbrief des Politischen Exekutivkomitees des
ZK der RKP, des Staatsrates und der Regierung
der Sozialistischen Republik Rumänien 3

Die Rede des Genossen NICOLAE CEAUSESCU 9

Brief des Politischen Exekutivkomitees des ZK
der RKP an Genossin ELENA CEAUSESCU,
anlässlich ihres Geburtstags 16

Das Werk des Genossen Nicolae Ceausescu in der
welt 18

110 JAHRE SEIT DER VÖLLIGEN UNABHÄNGIGKEIT RUMÄNIENS

ION POPESCU-PUTURI: 1877 — ein Moment
vongrosser Bedeutung im Kampf des rumänischen
Volkes für Freiheit und nationale Unabhän-
gigkeit 36

VASILE PETRIȘOR. VASILE NICULAE: Der
National — und Volkscharakter des Krtges für
Unabhängigkeit 50

65 JAHRE SEIT DER GRÜNDUNG DER VERBAND DER KOMMUNISTISCHEN JUGEND

COSTANTIN PETCULESCU: März 1922 —
entscheidendes Moment der Geschichte der revo-
lutionären Jugendbewegung in Rumänien .. 68

GHEORGHE PRISĂCARU: Die jugend und
die Fragen der Abrüstung, der Sicherheit und
des Friedens in Europa 86

Bewusste Fälschung der Geschichte unter der Ägi-
de der Ungarischen Akademie der Wissenschaft:
Ștefan Pascu, Mircea Mușat, Florin Constantiniu 103

DOCUMENTARISCHE STUDIEN

VASILE BOBOCESCU. TRAIAN BARA: Die
Widersetzlichkeit der madjarischen Bevölkerung-
gegen des faschistisch-horthystischen Besatzungs-
regims im Nord-West Rumäniens (30. August
1940 — 25. October 1944) 116

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die Innere — und Aussentätigkeit des Instituts
für geschichtliche und sozial-politische Studien
im 1986: *Gheorghe Unc, Ion Mamina* 135

ANZEICHNUNGEN

Die im Jahre 1986 verofentlichte Bücher für
Geschichte (II) 155

SUMARIO

CELEBRACIÓN DEL CAMARADA NICOLAE CEAUSESCU CON LA OCASIÓN DE SU ANIVERSARIO Y PARA SU LARGA ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA

La carta de homenaje del Comité Político Ejecutivo
del Comité Central del Partido Comunista Rumano
del Consejo de Estado y del Gobierno de la Re-
publica Socialista de Rumania 3

El discurso del camarada NICOLAE CEAUSESCU 9

La carta del Comité Político Ejecutivo del Comité
Central del Partido Comunista Rumano dirigida
a la camarada ELENA CEAUSESCU con la ocasión
de su cumpleaños 16

La obra del presidente NICOLAE CEAUSESCU
en los meridianes del mundo 18

110 AÑOS DESDE LA CONQUISTA DE LA INDEPENDENCIA ABSOLUTA DE RUMANIA

ION POPESCU-PUTURI: 1877 — momento de
importancia excepcional en la lucha del pueblo
rumano por libertad e independencia nacional 36

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE: El carácter nacional y popular de la guerra de independencia 50

65 AÑOS DESDE LA CREACIÓN DE LA UNIÓN DE LA JUVENTUD COMUNISTA

CONSTANTIN PETCULESCU: Marzo de 1922 — momento grandioso en la historia del movimiento revolucionario de la juventud de Rumania .. 68
GHEORGHE PRISĂCARU: La juventud y los problemas del desarme, seguridad y paz en Europa 86

La falsificación consciente de la historia bajo la égida de la Academia Húngara de Ciencias: Ștefan Pascu, Mircea Mușat, Florin Constantiniu 103

ESTUDIOS DOCUMENTALES

VASILE BOBOCESCU, TRAIAN BARA: La resistencia de la población húngara en frente del régimen de ocupación fascisto-hortysta contra Noroeste de Rumania (30 de Agosto de 1940 — 25 Octubre de 1944) 116

VIDA CIENTÍFICA

La actividad interna e internacional del Instituto de Estudios Históricos y Social-Políticos en el año de 1986: Gheorghe Unc, Ion Mamina .. 135

APUNTES

Libros de historia publicados en el año 1986 II) 155

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raș

SUMARIO

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

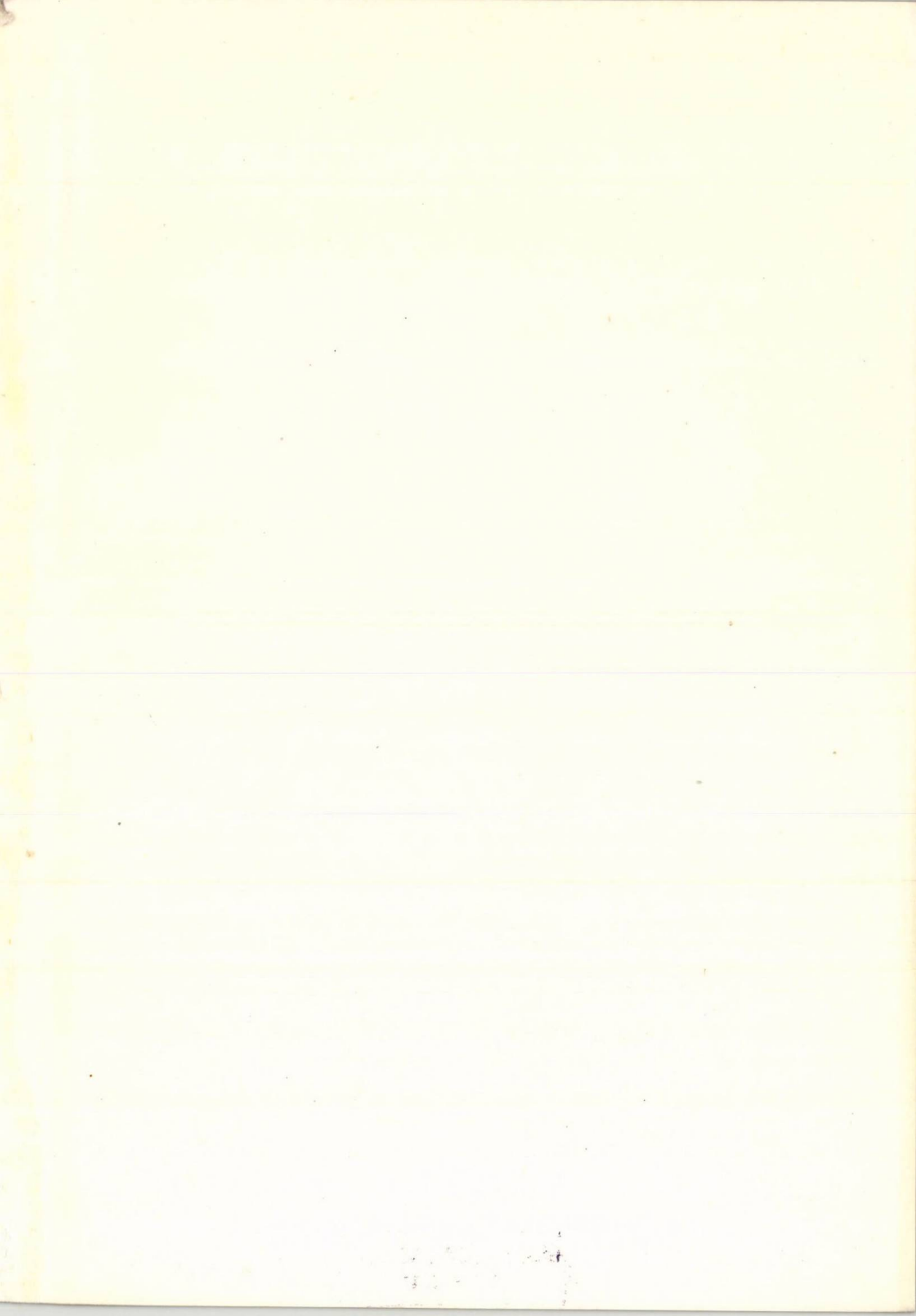
Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU



720955



anale de istorie

anul XXX **3** 1987

1990

22 JUL 2015

97

89 III 2014

20955

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale
de istorie

Anul XXXIII
3
1987

SUMAR

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la adunarea solemnă consacrată aniversării a 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România.
21 martie 1987 3

ARTICOLE — COMUNICĂRI

PAMFIL NICHÎTELEA : Unitatea de monolit a comuniștilor, a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cheazășie a înaintării neabătute a României pe drumul socialismului și comunismului 14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU : Industrializarea României : opinii și controverse în perioada interbelică 30

NICOLAE RAUȘ : Gîndirea revoluționară de la 1848, precursora a mișcării socialiste din România 47

*
* *
*

Metode și stiluri în serviciul falsificării intenționate a istoriei : Titus Popovici 67

Denaturări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste : dr. Oliver Lustig 77

STUDII DOCUMENTARE

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU : Politica naționalist-șovină a cercurilor conducătoare din Ungaria de deznaționalizare și maghiarizare forțată a românilor din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar 89

43850

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

KIM IR SEN (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere) 111

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozion româno-sovietic pe tema: „Legăturile partidului cu masele. Dialectica relațiilor reciproce” (Moscova, 25—26 noiembrie 1986): *Gheorghe Tudor* 115

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ION POPESCU-PUȚURI, „Pe teme de istorie”, Editura Albatros, București, 1986, 272 p.: *Cristian Popișteanu* 122

„Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe”, vol. III (august 1918—iunie 1919), CXIV + 814 p.; vol. IV (iulie 1919 — octombrie 1919), XXVIII + 548 p.; vol. V (noiembrie 1919—ianuarie 1920), XX + 598 p.; vol. VI (februarie 1920—decembrie 1920), XVI + 528 p., Editura științifică și enciclopedică, București, 1986: *Ion Calafeteanu*. 129

GHEORGHE ZAHARIA, „Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român”, Editura militară, București, 1986, 416 p.: *Nicolae Petreanu* 133

C. G. Costa-Foru. „Din viața și opera unui mare democrat român”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 12 p. foto: *Vasile Petrișor* 140

REVISTA REVISTELOR

„Lupta întregului popor”, nr. 1 (7) — 4 (10)/1986: *Vasile Niculae* 144

ÎNSEMĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1986 (III): *Ion Mamina* 149

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

NICOLAE CEAUȘESCU

CUVÎNTARE LA ADUNAREA SOLEMNĂ CONSACRATĂ ANIVERSĂRII A 65 DE ANI DE LA CREAREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST ȘI A 30 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA UNIUNII ASOCIAȚIILOR STUDENȚILOR COMUNIȘTI DIN ROMÂNIA

21 martie 1987

Dragi tovarăși și prieteni,

Cu prilejul celei de-a 65-a aniversări de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist și a trei decenii de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România, am deosebită plăcere ca, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al Consiliului de Stat și al Guvernului, precum și al meu personal, să adresez tuturor tinerilor comuniști, organizațiilor lor revoluționare, întregului tineret al patriei noastre socialiste un călduros salut revoluționar, împreună cu cele mai bune urări. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Partidul și statul nostru, întregul popor dau o înaltă prețuire activității revoluționare a Uniunii Tineretului Comunist, care, din primele momente ale constituirii sale, a acționat neabătut, sub conducerea eroicului și gloriosului nostru partid comunist, pentru apărarea intereselor fundamentale ale tineretului, ale națiunii române, a independenței și suveranității țării, pentru cauza socialismului și comunismului în România. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — tinerii !“).

Constituirea Uniunii Tineretului Comunist a reprezentat un proces legic în dezvoltarea mișcării democratice revoluționare, a mișcării muncitorești, o continuare a luptelor celor mai înaintate forțe ale națiunii noastre, în care tineretul s-a aflat întotdeauna în primele rânduri.

În istoria îndelungată și glorioasă, de mai bine de două milenii, a poporului nostru nu au existat momente mai importante în care tineretul să nu-și fi adus contribuția și jertfa sa pentru formarea poporului și a națiunii române, pentru realizarea Unirii și apoi a statului național unitar român. (Aplauze puternice, îndelungate).

În toate marile bătălii împotriva cotropitorilor străini, pentru independență, tineretul român, ca parte integrantă a întregului nostru popor, și-a adus întotdeauna jertfa supremă, nu a precupețit nimic pentru asigurarea libertății și independenței poporului nostru. Așa se și explică faptul că, secole de-a rândul, țările românești, prin lupte grele — plătind cîteodată greu — nu au putut fi niciodată ocupate, tocmai pentru că poporul nostru, tineretul patriei au știut să dea totul, inclusiv viața, pentru ca țările românești, poporul român să fie permanent liber și independent ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mîndria !“).

De asemenea, în toate marile bătălii revoluționare — în revoluția condusă de Horia, Cloșca și Crișan, în revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, în revoluția de la 1848, în mișcările pentru realizarea Unirii, în războiul pentru independență de acum 110 ani și în alte și alte momente hotărîtoare pentru istoria

noastră — găsim tineretul, întotdeauna la datorie, în primele rînduri, servind poporul, făcînd totul pentru libertatea și independența sa. (Aplauze puternice, prelungite).

În marile mișcări democratice, în dezvoltarea științei, învățămîntului, culturii, în însăși formarea limbii române, tineretul a fost un participant activ, servind întotdeauna cu întreaga sa forță interesele poporului, luptînd pentru viitorul său de aur ! (Aplauze puternice, prelungite).

O dată cu apariția clasei muncitoare pe scena istoriei, și — o dată cu aceasta — a mișcării muncitorești revoluționare din a doua parte a secolului al XIX-lea, s-a dezvoltat puternic și mișcarea muncitorească revoluționară a tineretului, care își asumă înalta misiune ca, în cadrul mișcării muncitorești revoluționare, să asigure participarea activă a tinerelor generații la toate marile transformări democratice revoluționare din patria noastră.

După cum este bine cunoscut, formarea, în 1921, a Partidului Comunist Român a reprezentat o etapă nouă, de însemnătate istorică în mișcarea muncitorească revoluționară, în ridicarea luptei clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualiității, a întregului popor la un nou nivel, în vederea lichidării exploatării și asupririi, a inapoierei, a inegalităților, pentru o societate a dreptății și echității sociale și naționale. (Aplauze puternice, prelungite).

La numai un an, în 1922, în martie, s-a creat și organizația revoluționară a tineretului — Uniunea Tineretului Comunist — care și-a desfășurat întreaga activitate sub conducerea directă a Partidului Comunist Român. (Aplauze puternice, prelungite).

În toate marile bătălii ce au avut loc în țara noastră între primul și cel de-al doilea război mondial, tineretul comunist a acționat cu toată forța pentru organizarea și unirea întregului tineret în vederea participării, sub conducerea Partidului Comunist Român, la lupta împotriva războiului și fascismului. Nu au existat momente revoluționare mai importante în care tineretul să nu-și fi adus contribuția de însemnătate deosebită la toate aceste lupte revoluționare. Lung și greu a fost drumul parcurs în această perioadă de comuniști, deci și de Uniunea Tineretului Comunist, care la puțin timp de la înființarea sa a trebuit să-și desfășoare activitatea într-o adîncă ilegalitate, în condiții de prigoană și teroare, în care mulți militanți de seamă ai tineretului și-au dat jertfa supremă pentru ca poporul nostru să poată să triumfe în lupta împotriva asupririi, pentru eliberarea socială și națională ! (Aplauze puternice, îndelungate).

Merită subliniată poziția consecventă a Partidului Comunist Român și, totodată, a Uniunii Tineretului Comunist împotriva dictatului hitlerist de la Viena, pentru apărarea integrității patriei noastre, a României. (Aplauze puternice, prelungite). Mă simt obligat să menționez, la această adunare festivă, că atunci partidul, tineretul comunist au acționat cu toată forța, s-au declarat gata să ia armele în mîini și să lupte împotriva cotropitorilor, pentru apărarea integrității țării ! Aceasta este suprema dovadă a faptului că întotdeauna comuniștii au fost cei mai hotărîți apărători ai integrității și independenței României ! (Urale puternice, aplauze îndelungate ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — tinerii !“, „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !“).

Consider o îndatorire de onoare de a menționa, la această aniversare a Uniunii Tineretului Comunist, că primii pași în mișcarea revoluționară i-am făcut în rîndul Uniunii Tineretului Comunist. În Tineretul Comunist, sub conducerea partidului, am învățat să lupt pentru interesele poporului, pentru cauza socialismului și comunismului. Am învățat că nu este nimic mai presus decît de a acționa întotdeauna ca revoluționari, de a promova noul, de a asigura triumful socialismului și comunismului în România, de a asigura permanent independența, bunăstarea și fericirea întregii națiuni ! (Urale și aplauze puternice ; se scandează : „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — P.C.R. !“).

Au urmat anii grei ai celui de-al doilea război mondial, cînd, în prima parte, România, împotriva voinței maselor largi populare, a înseși intereselor poporului nostru, a fost aruncată de dictatura militaro-fascistă în războiul împotriva Uniunii Sovietice și a aliaților de Germania hitleristă.

În toți acești ani, partidul nostru a fost organizatorul și conducătorul marilor bătălii împotriva războiului, al acțiunilor mișcărilor de partizani — și, la toate acestea, Uniunea Tineretului Comunist și-a adus o contribuție activă.

Tot ca o datorie de onoare trebuie să menționez că prima jertfă în această luptă a fost a unui tânăr comunist care a fost împușcat din ordinul lui Antonescu pentru că s-a ridicat în lupta împotriva războiului, pentru ieșirea României din

război — așa cum a făcut partidul, întregul nostru tineret revoluționar. (Aplauze puternice).

Înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 — la care Uniunea Tineretului Comunist a participat cu toate forțele sale — a deschis o nouă eră în istoria milenară a poporului nostru. Tineretul a răspuns cu entuziasm chemării partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie!”. Mulți militanți ai Tineretului Comunist s-au înrolat voluntar, au pornit cu masele largi de tineri și au participat activ la lupta dusă de armata română, de întregul nostru popor, alături de armata sovietică, pentru zdrobirea definitivă a fascismului, a Germaniei hitleriste.

Nu vor putea fi uitate niciodată jertfele armatei române, în rindul căreia tineretul a constituit marea majoritate, iar tinerii comuniști s-au aflat în primele rinduri pentru alungarea tuturor cotropitorilor străini de pe teritoriul nostru, pentru eliberarea întregii țări și, apoi, participarea activă la lupta împotriva fascismului, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, până la victoria finală. (Aplauze puternice, prelungite).

Iată de ce, acum, când aniversăm 65 de ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist și 30 de ani de la crearea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști, omagiem și cinștim pe toți militanții democrați, progresiști, revoluționari, pe toți acei care, de-a lungul îndelungatei istorii a poporului nostru, au pus mai presus de toate interesele patriei, ale libertății și independenței poporului și au dat jertfa supremă — viața — pentru viitorul liber și luminos al poporului nostru! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul!”, „Ceașescu — tinerii!”, „Ceașescu — România, stima noastră și mândria!”).

Dragi tovarăși,

În marile transformări revoluționare și înfăptuirea revoluției socialiste, tineretul a participat activ — și se poate spune că s-a aflat în primele rinduri —, înfăptuind neabătut politica Partidului Comunist Român de transformare revoluționară a societății noastre românești.

Merită ca și la aniversarea organizațiilor revoluționare ale tineretului să reamintim faptul că, în mai puțin de 40 de ani de construcție socialistă, România s-a transformat dintr-o țară slab dezvoltată, cu o agricultură înapoiată, într-un stat industrial-agrar cu o industrie modernă, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale tehnicii și științei, cu o agricultură socialistă modernă, în plină dezvoltare. Despre aceasta vorbesc faptele, realitățile, care sînt de netăgăduit! Producția industrială a fost, în 1986, de 115 ori mai mare față de 1944; producția agricolă a crescut de circa 6 ori în aceeași perioadă; produsul social a sporit de 27 de ori, iar venitul național de peste 32 de ori. Pe această bază s-au asigurat dezvoltarea generală a patriei și ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru comunist, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează: „Ceașescu și poporul!”, „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu — România, stima noastră și mândria!”).

Pe baza dezvoltării puternice a forțelor de producție s-a asigurat dezvoltarea puternică a științei, învățămîntului, culturii — factori de importanță primordială pentru întreaga dezvoltare a patriei noastre, pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului.

Într-o perioadă scurtă, de 43 de ani, cîți au trecut de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, sub conducerea partidului nostru comunist poporul român a parcurs mai multe etape istorice, pe care alte popoare le-au parcurs în sute de ani. Aceasta demonstrează că, în condițiile cînd clasa muncitoare — în alianță cu țărănimia, cu intelectualitatea, cu toate forțele sociale, cu întregul popor — devine clasă conducătoare a societății, cînd poporul devine stăpîn pe destinele sale, cînd există o politică justă se pot realiza, într-o perioadă scurtă, năzuințele de veacuri ale unui popor! Și poporul român a demonstrat marea sa capacitate de a realiza, și de a parcurge mai multe etape istorice, și de a trece la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și la crearea condițiilor pentru înaintarea spre comunism! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează: „Ceașescu — eroism, România — comunism!", „Ceașescu — P.C.R.!").

Toate aceste mărețe înfăptuiri demonstrează cu putere justetea politicii partidului nostru, care se călăuzește în întreaga sa activitate după principiile invincibile ale socialismului științific, după concepția revoluționară materialist-dialectică despre lume și viață și aplică în mod creator adevărurile generale la condițiile și realitățile din România. (Aplauze puternice, prelungite). Totdeauna, în toată perioada con-

strucției socialiste, și, mai cu seamă, în ultimii 20 de ani, am pornit de la faptul că trebuie să avem permanent în vedere uriașele schimbări care au avut loc atât în patria noastră, cit și pe plan internațional, noile cuceriri ale științei și ale cunoașterii umane în general, să ținem permanent seama atât de propria noastră experiență, cit și de experiențele altor țări și popoare, dar să respingem orice șabloane, orice copiere sau transpunere mecanică a unor forme și metode de organizare, a unor forme care nu mai corespund sau nu corespund realităților din patria noastră. Am considerat și considerăm că pentru a fi cu adevărat revoluționari trebuie să avem o atitudine fermă împotriva dogmatismului, a tot ce e vechi și perimat și să promovăm larg noul, spiritul revoluționar de înnoire în toate domeniile de activitate. (Aplauze puternice, prelungite).

Putem afirma cu deplină satisfacție că viața, dezvoltarea economico-socială, atât în țara noastră, cit și pe plan internațional, au demonstrat cu putere justetea activității partidului nostru, a căilor de construcție socialistă, în concordanță cu realitățile și voința unanimă a poporului român. (Aplauze puternice, îndelungate).

Toate aceste mari realizări sint rezultatul muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, în rindul căruia tineretul a fost întotdeauna prezent, a răspuns chemării partidului, și-a făcut datoria față de cauza socialismului, servind fără preget interesele poporului, ale independenței și suveranității României ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — tinerii !“).

Pentru toate aceste mărețe realizări, doresc să adresez tuturor oamenilor muncii, întregului popor, deci și întregului nostru tineret, cele mai calde felicitări și urări de noi și noi succese în toate domeniile de activitate ! (Urale și aplauze puternice ; se scandează : „Ceașescu — România, stima noastră și mândria !“, „Ceașescu — tinerii !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

Întregul nostru popor se află angajat cu toate forțele în realizarea celui de-al 8-lea plan cincinal 1986—1990 și a programelor de dezvoltare în perspectivă, până în anii 2000, a istoricelor hotărâri ale Congresului al XIII-lea al partidului, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

Obiectivele fundamentale ale noului cincinal sint trecerea țării noastre la un stadiu superior de dezvoltare, de țară socialistă mediu dezvoltată, asigurarea modernizării și dezvoltării intensive a tuturor sectoarelor de activitate, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

În centrul întregii activități trebuie să punem dezvoltarea puternică a științei, a învățămîntului, a ridicării nivelului general de cultură, ca factori determinanți, hotărâtori pentru dezvoltarea generală, pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului. Trebuie să realizăm o nouă revoluție tehnico-științifică, o nouă revoluție agrară ! Să facem totul pentru a ține pasul cu marile dezvoltări și cuceriri din toate domeniile, pe plan mondial ! (Aplauze puternice).

Este necesar să avem permanent în vedere că noua orinduire socială, progresul general nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii universale în general.

În același timp, pe baza prevederilor planului, a programelor adoptate de organizare și modernizare a întregii activități, de normare economico-financiară, va trebui să asigurăm înfăptuirea neabătută a perfecționării tuturor sectoarelor de activitate, creșterea mai puternică a productivității muncii, a eficienței economice, a rentabilității, ca cerințe esențiale pentru înfăptuirea tuturor planurilor și programelor de dezvoltare.

O atenție deosebită va trebui să se acorde aplicării ferme a noului mecanism economic, înfăptuirii neabătute a autoconducerii și autogestunii în toate sectoarele de activitate.

În același timp, realizarea obiectivelor actualului cincinal impune o preocupare mai intensă pentru ridicarea calității și a nivelului tehnic al produselor.

Sint cunoscute prevederile planului, ale programelor, hotărârile Congresului al XIII-lea al partidului — de aceea nu mai mă opresc asupra lor.

Subliniez încă o dată că este necesar să punem în centrul întregii activități a tuturor organelor de partid și de stat, a organismelor democrației muncitorești revoluționare, deci și în centrul activității organizațiilor Uniunii Tineretului Comunist, a întregului tineret, înfăptuirea neabătută a tuturor planurilor și programelor de dezvoltare, care sint hotărâtoare pentru dezvoltarea viitoare a patriei noastre,

pentru ridicarea bunăstării generale a poporului. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!” „Ceașescu — tinerii!”).

După cum este cunoscut, în primul an al cincinalului actual am obținut rezultate importante în dezvoltarea industriei, care a crescut într-un ritm de 7,7 la sută față de anul precedent, a producției agricole, care a înregistrat o creștere de peste 12 la sută, realizându-se cea mai mare producție de cereale din istoria de pînă acum a României. Am obținut o creștere a venitului național de peste 7 la sută. Am pus astfel o bază trainică noului cincinal.

Prevederile pentru acest an asigură, de asemenea, dezvoltarea în ritm intens a tuturor sectoarelor de activitate. Hotărîtoare sînt acum activitatea de organizare și înlăptuire în viață a tuturor programelor și planurilor de dezvoltare, creșterea răspunderii, întărirea ordinii și disciplinei în toate sectoarele de activitate.

În acest cadru, aș dori să subliniez și contribuția organizațiilor de tineret, a întregului tineret la toate aceste mari realizări și, totodată, necesitatea ca organizațiile Uniunii Tineretului Comunist, întregul tineret să se angajeze cu și mai multă hotărîre, împreună cu toți oamenii muncii, cu întregul popor, în realizarea neabătută a planului pe acest an și pe întregul cincinal. Așa cum tineretul a fost prezent în anii construcției socialiste pe toate marile șantiere, în toate unitățile economice, industriale — și acum tineretul trebuie să se angajeze ferm în activitatea din toate unitățile economico-sociale, dar și pe marile șantiere ale construcției socialiste pentru a-și aduce o contribuție și mai însemnată la realizarea obiectivelor actualului cincinal, la înaintarea țării spre comunism! (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!”).

După cum este cunoscut, în ultimii 20 de ani partidul nostru, acționînd pentru dezvoltarea forțelor de producție și repartizarea armonioasă a acestora pe întreg teritoriul țării, a adoptat o serie de măsuri cu privire la perfecționarea conducerii și dezvoltarea democrației muncitorești revoluționare, ca factor primordial pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului. Am pornit și pornim de la faptul că socialismul îl construim cu poporul și pentru popor, că, devenind pentru prima oară cu adevărat stăpîn pe bogățiile întregii țări, pe destinele sale, poporul nostru, în deplină unitate, sub conducerea partidului nostru comunist — forța politică conducătoare a întregii societăți — își făurește în mod conștient propriul său viitor liber, independent, viitorul de aur, socialist și comunist! (Urale și aplauze puternice; se scandează: „Ceașescu și poporul!” „Ceașescu — tinerii!”).

Cu mai bine de 20 de ani în urmă am pus problema de a ține seama de specificul poporului român, de afirmarea umanismului revoluționar și de înlăptuirea socialismului și comunismului de omenie.

Perfecționînd și dezvoltînd cadrul democratic al organelor de stat, am trecut totodată la realizarea unei noi forme democratice de conducere a tuturor sectoarelor economico-sociale, de participare activă a oamenilor muncii, a tuturor categoriilor sociale, a întregului popor la adoptarea planurilor de dezvoltare, la activitatea de realizare a lor, la stabilirea politicii interne și externe a statului nostru.

De aproape 20 de ani funcționează consiliile oamenilor muncii în toate unitățile economico-sociale, în care muncitorii reprezintă cel puțin 30 la sută. Am instituționalizat adunările generale ale oamenilor muncii în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, care se întrunesc, de regulă, de trei ori pe an, dezbătînd problemele fundamentale ale activității fiecărei unități, stabilind planurile generale, programele și măsurile pentru realizarea lor.

Avînd în gospodărire și administrare o parte a bogăției naționale, materializate în fondurile fixe și mijloacele de producție din fiecare unitate și sector de activitate, oamenii muncii, adevărații proprietari, au răspunderea directă pentru valorificarea și dezvoltarea continuă a fiecărei întreprinderi, ca parte integrantă a avuției generale a întregului popor.

În același timp, am adoptat forma de participare la fondul de dezvoltare cu părți sociale, în care fiecare om al muncii poate să dispună de părți sociale pînă la 100 000 lei, ceea ce face să se întărească și mai mult rolul de proprietar și asupra avuției generale încredințate, dar și a părții personale pe care o deține fiecare. Am luat această hotărîre pornind de la faptul că, în calitatea lor de proprietari asupra tuturor bogățiilor țării, oamenii muncii pot să dețină în proprietate și o anumită parte din acestea sub formă de părți sociale. Nu vom accepta însă niciodată ca cineva să dețină în proprietate mijloace de producție, să se revină la exploatarea și asuprirea muncii altora! Aceste forme sînt lichidate pentru totdeauna — și nu vor mai avea loc niciodată în patria noastră! (Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu și poporul!”)

Am realizat, pe plan județean, organisme corespunzătoare de coordonare și conducere a activității consiliilor oamenilor muncii, iar pe plan național, la fiecare

5 ani au loc congresele oamenilor muncii, ale agriculturii — la care participă cîte 11 000 de oameni —, ale științei și învățămîntului, ale culturii, precum și congresele consiliilor populare, care dezbate problemele fundamentale ale dezvoltării fiecărei ramuri și a întregii țări și aleg organele de conducere între congrese. La aceasta trebuie adăugat congresele cooperativelor agricole de producție, meșteșugărești și de consum, precum și congresele organizațiilor de masă și obștești, care formează un cadru unic general al democrației noastre muncitorești revoluționare.

Pornind de la necesitatea creării unui cadru cît mai bun pentru participarea la viața politică a tuturor oamenilor muncii care nu sînt membri ai Partidului Comunist Român, s-a creat o organizație proprie — Organizația Democrației și Unității Socialiste — care numără peste 4 milioane de membri. Iată de ce putem spune că, în decursul ultimilor 20 de ani, am realizat un larg cadru și sistem democratic unic în felul său, care este superior oricăror forme ale democrației burgheze și asigură participarea nemijlocită și largă a tuturor categoriilor sociale, a întregului popor la conducerea întregii vieți economico-sociale, la înfăptuirea politicii interne și externe a patriei noastre, la făurirea în mod conștient de către întregul popor a propriului său viitor ! (Urale și aplauze puternice, îndelungate).

La toate aceste organisme, începînd cu Marea Adunare Națională și consiliile populare, organizațiile tineretului comunist și ale Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști, masele largi ale tineretului participă activ și iau parte la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Pornind tocmai de la rolul pe care îl are tineretul în societatea noastră, în referendumul legat de reducerea armamentului, efectivelor și cheltuielilor militare din luna noiembrie 1986, am acordat tineretului, de la 14 ani în sus, dreptul de vot, considerînd că el trebuie să-și spună părerea asupra unor probleme de importanță deosebită pentru prezentul și viitorul patriei noastre. (Aplauze puternice, prelungite). Acum avem obligația să acționăm cu toată hotărîrea pentru perfecționarea și dezvoltarea democrației, a activității tuturor organismelor democratice, aceasta reprezentînd un factor — subliniez — de importanță primordială pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului în România ! (Aplauze puternice, îndelungate).

În noua etapă de dezvoltare a societății noastre, un rol deosebit îl are ridicarea continuă a nivelului de pregătire profesională, tehnică și științifică a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru tineret. În această activitate, tineretul, organizațiile sale trebuie să se angajeze cu întreaga forță, avînd în vedere că numai și numai cu tineri, cu oameni ai muncii de înaltă calificare, cu înalte cunoștințe în toate domeniile, se pot înfăptui în bune condiții planurile și programele de dezvoltare. Numai cu oameni cu o înaltă calificare și cunoștințe științifice se poate asigura mersul ferm înainte al patriei noastre spre piscurile înalte ale societății comuniste ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — România, stîmna noastră și mîndria !“).

O atenție deosebită am acordat și trebuie să acordăm și în continuare ridicării conștiinței revoluționare, educației politice, ideologice, formării omului nou cu o înaltă conștiință cetățenească și revoluționară, constructor conștient al socialismului și comunismului. Va trebui să așezăm permanent la baza întregii noastre activități principiile socialismului științific, concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, cele mai noi cunoștințe ale științei și cunoașterii umane din toate domeniile de activitate !

Tineretul trebuie să se afle în primele rînduri ale dezvoltării conștiinței revoluționare, să-și însușească continuu tot ce este nou în toate domeniile, să-și însușească concepția și spiritul revoluționar despre viață și muncă, despre transformarea lumii. Trebuie să nu uităm nici un moment că procesul revoluționar de transformări sociale nu s-a încheiat o dată cu victoria revoluției socialiste. Am intrat într-o nouă etapă, superioară, în care se cer noi și noi cunoștințe, un spirit de luptă revoluționară și o abnegație și mai fermă și hotărîtă. Trebuie permanent să studiem și să înțelegem noile realități și legități care apar și să acționăm în concordanță cu ele, asigurînd continuarea procesului revoluționar și dezvoltarea transformărilor economico-sociale pe noi și noi trepte. Acest proces legic este, de altfel, însăși esența concepției revoluționare, a materialismului dialectic și istoric despre lume și viață. (Aplauze puternice, prelungite).

De la înalta tribună a acestei mari adunări mă adresez tinerilor comuniști, întregii generații tinere cu chemarea :

„Dragi prieteni tineri, partidul, societatea noastră socialistă, prin eforturi mari, au asigurat și asigură tinerei generații condiții minunate de viață, de învățătură, de muncă. Sînteți membri ai unei organizații cu un glorios trecut de luptă revoluționară. Nu uitați nici un moment că tot ceea ce s-a realizat, minunatele

condiții pe care le aveți astăzi în toate domeniile sînt rezultatul luptei și muncii revoluționare a înaintașilor, a părinților voștri, care au trebuit să înfrîngă multe greutăți, să renunțe la multe pentru a asigura dezvoltarea patriei, cele mai bune condiții de viață tinerii generații, întregii națiuni. (Aplauze puternice, prelungite).

Învățați și munciți, munciți și învățați, însușindu-vă continuu cele mai noi cunoștințe profesionale, tehnice, științifice și cea mai înaintată concepție revoluționară despre lume și viață ! Învățați și creșteți ca revoluționari, acționați întotdeauna în spiritul tradițiilor revoluționare ale organizației tineretului comunist, ale partidului nostru ! Serviți întotdeauna cauza poporului, a libertății și independenței sale, cauza socialismului și comunismului în patria noastră !". (Aplauze puternice, urale îndelungate ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !", „Ceașescu — tinerii !", „Ceașescu — România, stîma noastră și mîndria !").

Una din marile înfăptuiri ale politicii partidului și statului nostru o constituie realizarea deplinei egalități în drepturi între toți oamenii muncii, între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate. Ne mindrim cu această măreață cucerire a socialismului din patria noastră. Tot ceea ce am realizat în anii socialismului, ca și în multe din realizările trecutului, este opera muncii comune a oamenilor muncii, indiferent de naționalitate.

Mărețele victorii ale socialismului, dezvoltarea județelor patriei noastre, a științei, culturii, învățămîntului, ridicarea bunăstării generale, transformarea orașelor și satelor noastre, care au căpătat o înfățișare nouă, sînt rodul muncii unite, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Trebuie să respingem cu fermitate orice manifestare de șovinism, de naționalism, de rasism, sub orice formă s-ar manifesta și din partea oricui ar veni ele.

Cunoaștem bine politica de învrăjbire a claselor stăpînitoare, a cercurilor reacționare imperialiste. Dar știm tot atît de bine că, întotdeauna, oamenii muncii au luptat împreună împotriva asupritorilor comuni, că tinerii comuniști, și români, și de altă naționalitate, au stat pe aceleași baricade, în aceleași închisori, în aceleași lagăre, și-au dat și viața, inclusiv pentru integritatea României, pentru victoria socialismului ! (Aplauze și urale îndelungate ; se scandează îndelung : „Ceașescu și poporul !", „Ceașescu — tinerii !").

Trebuie să demascăm fără șovăire orice asemenea manifestări, să facem totul pentru a întări continuu prietenia, frăția, unitatea întregului nostru popor, indiferent de naționalitate ! Activitatea Uniunii Tineretului Comunist, a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști, inclusiv a Organizației de Pionieri și a Șoimilor Patriei, trebuie să devină o puternică școală de educație revoluționară, de înfrățire a întregului tineret, fără deosebire de origine sau naționalitate. Avem cu toții aceeași patrie, avem același viitor — o Românie socialistă și comunistă, puternică, independentă ! Să facem totul pentru a asigura fericirea sa, bunăstarea tuturor celor ce trăiesc pe aceste meleaguri ale României socialiste ! (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !", „Ceașescu și poporul !").

Să dezvoltăm puternic sentimentul mîndriei patriotice socialiste, dar, totodată, și sentimentul prieteniei și solidarității internaționale cu toți oamenii muncii, cu toate popoarele în lupta pentru pace, pentru democrație, pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta aceasta ! (Aplauze puternice, prelungite).

Dragi tovarăși și prieteni,

La această măreață aniversare a tinerii generații, privind retrospectiv la trecutul glorios al poporului nostru, al tineretului dintotdeauna, trebuie să ne angajăm cu toate forțele în înfăptuirea neabătută a minunatelor programe și planuri de dezvoltare economico-socială. Avem o perspectivă minunată ! Realizarea acestor programe, a perspectivelor pînă în anul 2000 va asigura înfăptuirea obiectivului strategic de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, de ridicare continuă a forței materiale și spirituale a patriei noastre. (Aplauze și urale îndelungate).

Tot ceea ce am realizat pînă acum a cerut eforturi mari. Au fost și lipsuri, am făcut și greșeli. Dar ceea ce caracterizează întreaga activitate din anii construcției socialiste este faptul că partidul, pornind de la realitățile patriei noastre, a știut să găsească întotdeauna căile pentru înlăturarea stărilor negative și pentru a asigura mersul ferm înainte al patriei noastre ! Bazați pe această realitate, avem ferma garanție că, sub conducerea partidului nostru comunist, vom învinge orice greutate, vom asigura victoria comunismului în România ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !", „Ceașescu și poporul !", „Vom munci și vom lupta, patria vom înălța !").

Generația tină de astăzi are marea fericire de a trăi într-o etapă de mari transformări revoluționare, hotărâtoare pentru viitorul de aur al patriei noastre. Tineretul trebuie să se angajeze cu toate forțele sale pentru a participa activ la înfăptuirea tuturor planurilor și programelor, la ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație. Acestea deschid minunate perspective de afirmare a talentelor, a personalității umane în toate domeniile de activitate. Tot ceea ce am realizat pînă acum reprezintă garanția justetei Programului partidului și a drumului pe care mergem.

Este necesar ca, pornind de la învățămintele dezvoltării societății noastre, să întărim continuu partidul, unitatea sa, rolul conducător al partidului în toate domeniile de activitate, să asigurăm îndrumarea și conducerea permanentă a organizațiilor de tineret, a întregului tineret de către partid — aceasta constituind garanția mersului ferm pe calea dezvoltării revoluționare a conștiinței noi, a afirmării forței tineretului în întreaga dezvoltare a societății noastre.

Să facem totul — și mă adresez deosebi tineretului — să faceți totul, dragi prieteni tineri, pentru a putea să spuneți cu satisfacție și mîndrie că v-ați făcut întotdeauna datoria acolo unde au cerut partidul și poporul, că nu v-ați dat în lături de la nici o greutate, că v-ați făcut datoria față de partid, față de popor, că ați servit și veți servi cu devotament fără margini cauza socialismului și comunismului, că vă pregătiți și acționați să fiți demni de încrederea pe care partidul o are în voi, pregătindu-vă temeinic pentru a asigura mersul ferm înainte al poporului nostru, spre înalte culmi ale civilizației comuniste ! (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — tinerii !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

Punind în centrul întregii noastre activități înfăptuirea neabătută a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, de construcție socialistă, desfășurăm, totodată, o largă activitate internațională în vederea dezvoltării relațiilor de colaborare și prietenie cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, de participare activă la lupta pentru dezarmare, pentru pace, pentru o largă colaborare internațională.

Situația internațională continuă să fie deosebit de gravă și complexă. Aceasta se datorește continuării cursei înarmărilor, acumulării de noi și noi arme nucleare, menținerii și chiar amplificării unor conflicte în diferite zone ale planetei noastre, continuării politicii de forță și de amenințare cu forța, de amestec în treburile interne ale altor state.

În același timp, continuă să se înrăutățească situația economică mondială, deosebi situația țărilor în curs de dezvoltare, se acumulează în mina unui grup restrîns de state tot mai multe bogății, în timp ce marea majoritate a statelor lumii în curs de dezvoltare devin tot mai sărace. Se poate spune că asistăm la dezvoltarea unor contradicții puternice între diferite grupări de state, dar mai cu seamă la amplificarea contradicției dintre țările bogate și sărace, care devine cea mai puternică contradicție a epocii noastre.

Faptele, realitatea demonstrează că, pe plan mondial, există încă puternice forțe orientate spre politica de forță, de dominație, spre cursa înarmărilor și război. În același timp, s-au dezvoltat și devin tot mai puternice forțele antiimperialiste, realiste, care doresc dezarmarea, pacea, noi relații internaționale, bazate pe egalitate și respect reciproc. Aceste forțe sînt în ascensiune și ele pot să devină atît de puternice încît să determine o schimbare a cursului evenimentelor internaționale.

Avînd în vedere că în lume s-au acumulat uriașe armamente nucleare, în stare să distrugă de mai multe ori întreaga omenire, însăși viața pe planeta noastră, problema fundamentală a epocii contemporane o constituie oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmarea nucleară, la eliminarea completă a armelor nucleare, la reducerea, sub un control strict internațional, a armamentelor convenționale, asigurarea unei păci trainice. Nu există astăzi problemă mai importantă decît aceea de a face totul pentru dezarmarea nucleară, pentru a asigura dreptul suprem al popoarelor, al oamenilor la existență, la viață, la libertate și independență ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — pace !“, „Dezarmare — pace !“).

În această uriașă luptă pentru a apăra însăși existența vieții pe planeta noastră, tineretul, tină generație de pretutîndeni are un rol tot mai important și trebuie să-și ridice cu putere glasul, să acționeze împreună cu toți oamenii iubitori de pace pentru a asigura viitorul omenirii, pentru a asigura pacea, dezvoltarea liberă a fiecărei națiuni !

România se pronunță ferm împotriva armelor nucleare și susține programul prezentat de Uniunea Sovietică privind eliminarea rachetelor nucleare până în anul 2000. Ne-am pronunțat întotdeauna pentru soluționarea în mod independent a problemei retragerii rachetelor cu rază medie de acțiune din Europa, ca un prim pas spre eliminarea armelor nucleare de pe continentul european și din întreaga lume.

Iată de ce am salutat propunerea Uniunii Sovietice cu privire la soluționarea, independent de alte probleme, a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune! Considerăm că acum, pe baza propunerilor Uniunii Sovietice, cit și a propunerilor prezentate de Statele Unite ale Americii, sînt posibilități reale de a se ajunge, într-un timp scurt, la un acord în vederea eliminării rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în Europa.

Avînd în vedere că aceste arme nucleare privesc nemijlocit statele europene, considerăm că toate popoarele continentului nostru, întregul tineret din Europa trebuie să acționeze cu toată hotărîrea și să contribuie la realizarea în cel mai scurt timp a unui acord între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii în această problemă.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru reducerea armelor convenționale. Considerăm că propunerile formulate de țările socialiste din Tratatul de la Varșovia reprezintă o bază bună în această privință, așa cum apreciem că și o serie de propuneri ale statelor din N.A.T.O. constituie, de asemenea, o bază de discuție.

Aprecîm în mod deosebit începerea discuțiilor preliminare între statele din cele două blocuri militare, în vederea organizării tratativelor pe această problemă.

Reducerea substanțială a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, sub un control strict, care să asigure echilibrul de forțe la un nivel cît mai scăzut, reprezintă o necesitate vitală pentru pacea în Europa și în întreaga lume. În acest spirit România a hotărît să reducă în mod unilateral cu 5 la sută armamentele, efectivele și cheltuielile militare. Întregul popor, inclusiv tineretul de la 14 ani în sus, în cadrul Referendumului național, și-a manifestat voința unanimă pentru această reducere, pentru dezarmare și pace! (Aplauze puternice, prelungite).

Mai mult ca oricînd, considerăm că este necesar să se treacă de la vorbe la fapte, de la declarații la acțiuni concrete în direcția reducerii armamentelor. Urișele mijloace umane, financiare, materiale ce se cheltuiesc pentru înarmare ar putea fi destinate soluționării unor probleme sociale grave din diferite țări, inclusiv pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare.

România acționează cu toată hotărîrea pentru dezvoltarea colaborării cu toate țările continentului nostru.

Participăm activ la reuniunea de la Viena a țărilor europene și considerăm că trebuie făcut totul pentru a obține rezultate cît mai bune pe calea dezarmării, a dezvoltării colaborării economice, tehnice, științifice, culturale, a întăririi prieteniei între toate statele continentului nostru. Pornim de la necesitatea realizării unei unități noi între țările europene, bazată pe respectul independenței și suveranității, pe neamestecul în treburile interne, pe respectarea orînduirii sociale din fiecare țară.

Ne pronunțăm pentru transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine, a colaborării pașnice și prieteniei dintre toate statele din această regiune. Susținem realizarea unor asemenea zone în nordul și centrul Europei, precum și pe alte continente.

Aș dori să exprim satisfacția României socialiste pentru faptul că tot mai multe state, dar și o serie de localități, de orașe din diferite țări de pe toate continentele se declară zone fără arme nucleare, zone ale păcii, se pronunță ferm pentru eliminarea armelor nucleare. Cu cît se vor declara tot mai multe zone ale păcii, cu cît se vor realiza tot mai multe zone fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine, cu atît se va intensifica lupta și se vor crea condiții tot mai bune pentru realizarea năzuințelor întregii omeniri de a trăi într-o lume fără arme nucleare, fără arme chimice, într-o lume fără războaie și fără arme. (Aplauze puternice, prelungite).

România se pronunță cu toată hotărîrea pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre state numai și numai prin tratative.

Ne pronunțăm ferm împotriva politicii de apartheid din Africa de Sud, susținem lupta S.W.A.P.O. pentru independența Namibiei, așa cum am susținut întotdeauna, și susținem, lupta popoarelor pentru independență, pentru consolidarea și dezvoltarea suveranității, libertății, independenței lor.

Considerăm că asigurarea deplinei egalități în drepturi, respectul independenței și suveranității, neamestecul în treburile interne, renunțarea la forță și la amenințarea cu forță reprezintă astăzi o necesitate vitală pentru o politică de pace, de colaborare, pentru însuși viitorul pașnic al întregii lumi. (Vii aplauze).

Ne pronunțăm cu toată hotărîrea pentru respectarea dreptului fiecărei națiuni de a-și alege calea dezvoltării pe care o dorește, fără nici un amestec din afară.

Ținînd seama de situația economică gravă în care se găsește întreaga omenire, dar mai cu seamă țările în curs de dezvoltare, de adîncirea — așa cum am menționat — a decalajelor între țările bogate și țările sărace, ne pronunțăm ferm pentru o soluționare globală a problemelor subdezvoltării.

În acest sens este necesară organizarea unei conferințe internaționale, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, cu participarea tuturor țărilor în curs de dezvoltare și a țărilor dezvoltate. Este în interesul ambelor grupări de state să se ajungă la soluții reciproc acceptabile — inclusiv în problema datoriilor extrem de mari ale țărilor în curs de dezvoltare — care să țină neapărat seama de situația gravă a țărilor în curs de dezvoltare, să asigure un sprijin puternic în dezvoltarea acestora, în realizarea unei noi ordini economice mondiale.

Problemele complexe și deosebit de grave — politice, militare, economice — realizarea dezarmării și asigurarea păcii impun participarea activă la soluționarea acestora a tuturor statelor, indiferent de mărime sau de orînduire socială.

Considerăm că un rol deosebit revine țărilor mici și mijlocii, țărilor în curs de dezvoltare, țărilor nealiniate. Ne pronunțăm pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al organismelor internaționale în soluționarea tuturor problemelor, în interesul fiecărei națiuni, al păcii și colaborării internaționale.

Partidul nostru se pronunță ferm pentru dezvoltarea colaborării cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu toate forțele democratice și de eliberare națională, considerînd că întărirea colaborării tuturor forțelor politice realiste, democratice constituie o necesitate în lupta pentru pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

În acest spirit, apreciem că organizațiile tineretului au un rol tot mai important în unirea tineretului de pretutindeni în lupta pentru dezarmare, pentru pace, pentru soluționarea problemelor grave ale subdezvoltării, pentru o colaborare egală între toate națiunile lumii.

Iată de ce este necesar ca, și în viitor, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști să întărească conlucrarea și colaborarea cu toate organizațiile de tineret, cu tineretul de pretutindeni și să participe activ la uriașa mișcare a întregii generații tinere, care trebuie să aibă un rol tot mai activ în lupta pentru dezarmare și pace, pentru asigurarea a însuși viitorului său, a vieții pe planeta noastră. (Aplauze puternice, prelungite).

Deși situația mondială este gravă, avem convingerea că, acționînd unite, popoarele de pretutindeni, forțele realiste — în rîndul cărora tineretul ocupă un loc deosebit de important — pot să determine o schimbare a cursului evenimentelor, pot să asigure triumful rațiunii, să impună dezarmarea, să asigure pacea, realizarea unei lumi mai bune, conlucrarea egală între toate popoarele, între toate națiunile. (Aplauze puternice, prelungite).

Dragi tovarăși și prieteni,

Aniversarea organizațiilor revoluționare ale tineretului și studenților din patria noastră trebuie să determine o îmbunătățire și o intensificare a activității tuturor organizațiilor lor, de unire a întregului tineret în participarea activă la înfăptuirea celui de-al VIII-lea plan cincinal, a istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea al partidului.

Este necesar ca în rîndul organizațiilor revoluționare ale tineretului și studenților să fie cuprinși toți tinerii și să se asigure participarea lor activă la întreaga activitate a organizațiilor. Perfecționarea activității organizațiilor Uniunii Tineretului Comunist și ale Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști trebuie să ducă la creșterea spiritului de combativitate și exigență în muncă și învățatură, la întărirea spiritului de ordine, disciplină și responsabilitate în întreaga activitate. Va trebui să se dezvolte și mai puternic democrația în rîndul organizațiilor revoluționare ale tineretului și, în același timp, să se întărească spiritul critic și autocritic, ca parte integrantă a muncii de educare și formare a tineretului pentru muncă și viață în spiritul concepțiilor revoluționare. (Aplauze puternice, prelungite).

Întreaga viață a tinerilor comuniști trebuie să se bazeze pe principiile eticii și echității socialiste, ale umanismului revoluționar. Activitatea în rîndurile organizațiilor revoluționare ale tineretului și studenților trebuie să constituie o înaltă școală de educare și formare a tinerilor pentru muncă și viață, de înarmare a tineretului cu cele mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii universale, de pregătire și

formare a tinerilor pentru a intra în rindul Partidului Comunist Român. (Aplauze puternice).

Imi exprim convingerea că tinerii comuniști, întregul tineret al patriei noastre vor face totul pentru a-și ridica neconținut nivelul pregătirii profesionale, științifice și politice, pentru însușirea celor mai noi cunoștințe din toate domeniile de activitate, pentru însușirea spiritului revoluționar de muncă și luptă, de pregătire permanentă pentru a putea să-și asume, în orice domeniu, înalta răspundere de conducere a diferitelor sectoare de activitate, de conducere a poporului nostru pe calea socialistă și comunistă, a bunăstării și fericirii. (Aplauze puternice, prelungite).

Am deplina convingere că întregul tineret, la fel ca întregul nostru popor, va acționa cu întreaga răspundere și își va aduce contribuția tot mai activă în înfăptuirea programelor de dezvoltare a patriei, de ridicare a României pe noi culmi de progres și civilizație. (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — tinerii !“).

Sînt convins că tinăra generație, organizațiile sale revoluționare, urmînd tradițiile progresiste revoluționare, înfăptuind neabătut politica Partidului Comunist Român, nu vor precupeți nici un efort pentru a fi întotdeauna prezenți la datorie, pentru a-și aduce contribuția la dezvoltarea bazei materiale și spirituale a patriei, la ridicarea continuă a bunăstării întregii națiuni, la întărirea independenței și suveranității Republicii Socialiste România ! (Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — România, stîmna noastră și mîndria !“).

Cu această convingere, urez tuturor tinerilor comuniști, tuturor organizațiilor sale, întregului tineret tot mai multe împliniri și succese în muncă, în învățătură, în viață, un viitor tot mai luminos în libertate, independență și pace, în România socialistă și comunistă ! Multă sănătate și fericire ! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — tinerii !“, „Stîmna noastră și mîndria — Ceașescu, România !“, „Ceașescu — pace !“. Într-o atmosferă de puternic entuziasm și strînsă unitate în jurul partidului, toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovacionează minute în șir pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre socialiste —, pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

UNITATEA DE MONOLIT A COMUNIȘTILOR, A ÎNTREGULUI POPOR ÎN JURUL PARTIDULUI, AL SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, CHEZĂȘIE A ÎNAINȚĂRII NEABĂTUTE A ROMÂNIEI PE DRUMUL SOCIALISMULUI ȘI COMUNISMULUI

PAMFIL NICHÎTELEA

În ansamblul transformărilor revoluționare care au avut loc în țara noastră în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului se impune atenției, ca un proces de cea mai mare importanță, întărirea continuă a unității socialiste a societății, al cărui ax polarizator la scară națională îl constituie unitatea monolitică a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Semnificația profundă a acestei trăsături definitorii a societății românești actuale constă în faptul că partidul și poporul reprezintă o unică și nestrămutată voință, că toți oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, înconjoară cu nețărmurită dragoste, stimă și prețuire pe strălucitul conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, urmîndu-l cu deplină încredere în marea operă a edificării societății socialiste și comuniste pe pămîntul scump al patriei.

Caracterizată astăzi prin maturitate și trăinicie, unitatea moral-politică și ideologică a întregului popor, cimentarea coeziunii tuturor celor ce muncesc în jurul partidului, forța politică conducătoare a națiunii, centrul său vital, reprezintă un puternic catalizator social și politic, o forță dinamizatoare a dezvoltării societății socialiste. „Unitatea dintre muncitori, țărani și intelectuali — subliniază în acest sens tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a ridicat pe o treaptă nouă, constituind chezășia înfăptuirii neabătute a Programului partidului, a ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, a sporirii bunăstării materiale și spirituale a poporului”¹.

Desigur, unitatea socialistă a poporului român întruchiează rezultatele profundelor prefaceri intervenite în societatea noastră în anii socialismului, dar ea s-a clădit pe baza unor îndelungate tradiții istorice, ce se prelungesc în trecutul de luptă necurmată pentru eliberare socială și națională, pentru libertate, independență, unitate și progres social. Așa cum ne apare astăzi, această unitate este, în ultimă instanță, expresia

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 49—50.

unei sinteze superioare dintre istorie și actualitate. Ea s-a constituit ca una din valorile social-politice fundamentale ale societății noastre socialiste, avînd însă, în conținutul și formele ei de manifestare, numeroase și semnificative elemente de originalitate, izvorîte din specificul și particularitățile dezvoltării istorice a poporului român, ale devenirii noastre socialiste, din caracterul creator al strategiei revoluționare a partidului.

Este meritul partidului, al secretarului său general, de a făuri noua orînduire în țara noastră prin valorificarea și redimensionarea — potrivit noilor realități, legități și principii ale socialismului — a trăsăturilor istorice constituite și validate ale unității poporului, a națiunii noastre române de-a lungul existenței sale, în care nevoia de unitate a fost trăită și înțeleasă drept prima și fundamentală condiție a perenității, a stabilității și continuității în vatra străbună. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „partidul nostru comunist este continuatorul celor mai bune tradiții de luptă pentru dreptate socială și națională, pentru formarea și păstrarea ființei poporului, a națiunii și statului național unitar român”².

Istoria stă mărturie că toți pilonii dăinuirii și ascensiunii noastre prin vremuri s-au clădit pe temelia unității. Conștiința unității, asemenea unei făclii, a luminat prin secole și a propulsat întreaga operă istorică a poporului român. Marile bătălii sociale și de clasă purtate pentru o viață demnă, eliberată de povara exploatarei umane, lupta împotriva agresorilor străini, pentru independență și libertate au condus, în numeroase rînduri, la formarea unei puternice unități naționale.

Tradițiile revoluționare de luptă ale poporului nostru au fost ridicare pe o treaptă superioară odată cu intrarea clasei muncitoare în arena istoriei, odată cu apariția partidului său revoluționar. Produs al cerințelor și realităților proprii României, partidul comunist s-a afirmat, încă din momentul făuririi sale, drept promotorul și purtătorul celor mai înalte idealuri ale națiunii române, continuatorul luptei clasei muncitoare, a întregului popor pentru eliberare socială și națională, pentru democrație și o viață mai bună, pentru transformarea revoluționară a societății, pentru apărarea independenței și integrității patriei, pentru progres economico-social³.

În marile bătălii conduse de partid s-a încheiat unitatea socială reală de luptă prin stringerea rîndurilor poporului în jurul clasei muncitoare. Această unitate a cunoscut noi forme și o amploare deosebită în cadrul rezistenței naționale antifasciste, în lupta împotriva dominației hitleriste, pentru eliberarea patriei. Organizînd și conducînd revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Partidul Comunist Român a reușit să unească în jurul său muncitorimea, țărâniimea, intelectualitatea, forțele democratice și progresiste, creînd largi alianțe politice naționale. Hotărîrea fermă de luptă a întregului popor, larga participare a tuturor forțelor patriotice, democratice, antifasciste la memorabilul act istoric de la 23 August 1944, demonstrează că eliberarea patriei a reprezentat un energic și determinant act de unitate și voință al întregii noastre națiuni, care a constituit trăsătura istorică de necontestat a dezvoltării poporului român pe calea progresului.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, Editura politică, București, 1986, p. 6.

³ A se vedea: *Istoria patriei și a Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura militară, București, 1979, p. 83 și urm.

Sub conducerea partidului comunist, lupta pentru unitate și independență națională, pentru prefaceri revoluționare avea să ridice poporul român în anii de după Eliberare pe noi trepte ale creației sale istorice.

În etapa revoluției popular-democratice s-a făurit unitatea democrat-revoluționară și națională, bazată pe unitatea de țeluri și de acțiune a forțelor patriotice, progresiste și revoluționare ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de partidul comunist. Coloana vertebrală a acestei unități sociale a constituit-o întărirea unității clasei muncitoare, a colaborării și alianței sale cu țărănimea și alte forțe democratice, în lupta pentru reforme sociale, pentru apărarea intereselor maselor populare, pentru înfăptuirea reformei agrare. Referindu-se la transformările revoluționare ce au avut loc în țara noastră după 23 August 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă : „Pe baza experienței proprii putem afirma cu deplină temei că unitatea clasei muncitoare, a forțelor sale politice, crearea partidului unic muncitoresc, precum și unitatea largă a tuturor forțelor antifasciste, democratice și patriotice au constituit factorii hotărâtori pentru înfrângerea reacțiunii, a încercărilor imperialiste de amestec în treburile interne, pentru trecerea la revoluția socialistă în patria noastră, la victoria socialismului în România !”⁴.

În opera de edificare a socialismului se formează o stare calitativ nouă de unitate socială, un proces complex de apropiere și sudare a raporturilor dintre oamenii muncii, de constituire a unității moral-politice și ideologice a poporului pe baza relațiilor de producție socialiste. Acest tip nou de unitate a poporului reprezintă sinteza transformărilor revoluționare petrecute în toate sferele vieții sociale și care au dus la victoria definitivă a socialismului în țara noastră.

Prin cucerirea deplină a puterii de stat de către clasa muncitoare și aliații săi — clasă care, prin poziția ei socială, eliberându-se pe sine de exploatare eliberează întreaga societate — s-a pus capăt scindării politice a societății și a fost creată unitatea politică a poporului. Aceasta avea să constituie condiția hotărâtoare pentru însuși revoluționarea bazei economice și a suprastructurii societății, a întregii vieți sociale. În urma ofensivei neîntrerupte a socialismului, prin naționalizarea mijloacelor de producție, prin încheierea procesului de cooperativizare a agriculturii și generalizarea relațiilor de producție socialiste a fost lichidată proprietatea privat-capitalistă și, implicit, acele cauze care generau interese antagonice, contradictorii.

În condițiile proprietății socialiste, modul de producție acționează ca un puternic factor integrator al vieții sociale : se făurește unitatea economică a societății — baza materială, obiectivă a coeziunii crescînde a întregului popor. „Instaurarea comunismului — notau K. Marx și F. Engels — are în fond un caracter economic ; ea înseamnă crearea condițiilor materiale ale acestei uniri ; ea transformă condițiile existente în condiții ale unirii”⁵. Apariția și dezvoltarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție — sub cele două forme, a întregului popor și cooperatistă — conferă membrilor societății tripla calitate de proprietari, producători și beneficiari ai rezultatelor muncii lor. Mecanismul causal dezvoltat de Marx constă în aceea că, prin înlăturarea exploatării umane, „muncitorii, în calitate de subiecți, utilizează mijloacele de producție ca

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, p. 11.

⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 3, Editura politică, București, 1962, p. 72.

obiect spre a produce avuție pentru ei înșiși”⁶. Pe plan social, aceasta a însemnat înlăturarea exploatării omului de către om, precum și a claselor exploatare, a antagonismelor sociale, crearea bazelor egalității sociale și naționale a tuturor oamenilor muncii, afirmându-se drept criteriu unic de repartitie cantitatea și calitatea muncii prestate în folosul societății.

Dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de colaborare și întrajutorare reciprocă ce stau la baza raporturilor dintre membrii societății noastre generează unitatea fundamentală dintre interesele individului și cele ale colectivității sociale, ca și dintre interesele claselor și grupurilor sociale. Locul confruntărilor și opozițiilor antagonice dintre clase l-au luat colaborarea și conlucrarea diverselor clase și categorii sociale care-și întemeiază existența pe muncă, pe unitatea de năzuință și interese fundamentale ale întregului popor.

Reflectarea acestor transformări revoluționare din viața materială și socială a societății noastre, a comunității de interese și aspirații în planul conștiinței sociale a condus la armonizarea intereselor spirituale, la afirmarea unor concepții și convingeri politice și ideologice unitare. Evidențiind faptul că „fiecare mod de producție și orînduire socială își are modul său de gîndire și conștiință socială”, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „dispariția claselor sociale, a inegalității sociale și naționale, realizarea unei societăți a egalității sociale și naționale asigură baza materială și socială pentru o concepție unitară despre lume și viață”⁷. Formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, a concepției teoretice și ideologice revoluționare despre lume și viață sînt de natură să cimenteze tot mai puternic unitatea socialistă a poporului.

Cuprinzînd toate nivelurile vieții sociale, unitatea socialistă a poporului se afirmă simultan ca unitate politică, economică, socială și spirituală. De aici și trăinicia acestei unități, pe care se întemeiază însăși vitalitatea orînduirii noastre socialiste, rolul său de adevărată forță motrice a progresului multilateral al patriei. Firește, unitatea socialistă a poporului reprezintă un proces dinamic, care parcurge anumite trepte evolutive, pe măsura continuei dezvoltări a societății noastre socialiste.

Înscriindu-se ca un eveniment de excepțională însemnătate în viața societății noastre, Congresul al IX-lea al partidului, care a marcat o etapă nouă, legică în dezvoltarea economico-socială a patriei, a ridicat, sub înrîurirea gîndirii novatoare și acțiunii consecvent revoluționare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe o treaptă calitativ superioară întregul proces de afirmare puternică a unității poporului nostru. Aceasta se reflectă, înainte de toate, în întărirea continuă a unității economice a societății socialiste românești, în progresul său economic viguros și complex pe baza celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane.

Meritul istoric al Congresului al IX-lea al partidului este acela că a pus cu toată fermitatea problema dezvoltării mai accelerate a forțelor de producție, a amplasării lor echilibrate, armonioase în profil teritorial, a realizării unei economii naționale moderne, competitive, eficiente. Amplele măsuri de esență revoluționară inițiate de tovarășul Nicolae Ceaușescu după Congresul al IX-lea al partidului pentru creșterea în ritm

⁶ K. Marx, *Teorii asupra plusvalorii*, partea a II-a, Editura politică, București, 1960, p. 492.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 7—8.

susținut a forțelor de producție, a proprietății socialiste, prin aplicarea unei politici științifice de alocare a unei părți importante din venitul național pentru dezvoltare, înfăptuirea unor ample programe de investiții au asigurat crearea unei puternice baze tehnico-materiale, a unui complex economic național unitar, dinamic și de înaltă eficiență.

În ultimii 22 de ani, România a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie dezvoltată, modernă și o agricultură socialistă avansată. În această perioadă, producția industrială a crescut de peste 6 ori, cea agricolă de circa 2,2 ori, iar venitul național de peste 4 ori. S-a dezvoltat puternic știința, învățământul, cultura. Toate acestea au asigurat accesul larg al tuturor cetățenilor țării la bunăstare și civilizație, ceea ce a sporit și mai mult încrederea poporului în politica partidului nostru, întărirea unității tuturor celor ce muncesc în jurul său.

Procesul obiectiv al progresului economico-social multilateral și viguros declanșat de Congresul al IX-lea își găsește continuarea în actualul cincinal și în deceniul viitor, pe baza documentelor Congresului al XIII-lea al partidului, care acordă „o atenție deosebită dezvoltării forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuând cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății”⁸.

Aceste orientări fundamentale ale noii etape — cea de-a treia — de înfăptuire a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei spre comunism vor asigura condițiile pentru realizarea obiectivului strategic al cincinalului 1986—1990, acela al trecerii României de la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare la țară mediu dezvoltată, urmînd ca în anul 2000 țara noastră să devină o țară socialistă multilateral dezvoltată, în care se vor manifesta cu tot mai multă putere principiile comuniste de muncă, de repartitie, de viață, de etică și echitate revoluționară.

Sub aspectul dezvoltării sale extensive, cantitative — venitul național, care a ajuns astăzi la peste 1 500 de dolari pe locuitor, dezvoltarea multilaterală și echilibrată a economiei naționale, a diferitelor ramuri și sectoare (industria, agricultura, transporturile), dezvoltarea științei, învățământului și culturii, creșterea nivelului de trai general ș.a. —, „România a depășit în multe domenii caracteristicile unei țări în curs de dezvoltare”⁹. În ceea ce privește însă laturile calitative ale progresului său economico-social, țara noastră continuă și azi să fie o țară socialistă în curs de dezvoltare. De aceea, sarcinile actualului cincinal vizează accentuarea și prioritatea factorilor intensivi-calitativi, trecerea hotărîtă la dezvoltarea intensivă a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregului popor, prin angajarea hotărîtă a tuturor forțelor națiunii în înfăptuirea noii revoluții tehnico-științifice, a noii revoluții agrare și a unei revoluții în modul de gîndire și acțiune al oamenilor. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „am depășit stadiul dezvoltării extensive ; acum dispunem de o asemenea industrie și de o asemenea bază, în toate sectoarele, încît trebuie să facem totul pentru a folosi mijloacele de care dispunem

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 16.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 24.

în vederea realizării obiectivelor intensive, a modernizării tehnologiilor, a creșterii eficienței economice, a valorificării superioare a materiilor prime și a muncii poorului nostru. În aceasta constă una din problemele noii etape în care se găsește țara noastră”¹⁰.

Acțiunea unită a întregului popor român pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate se afirmă astăzi ca o forță motrice inepuizabilă în înfăptuirea istoricelor hotărâri ale Congresului al XIII-lea al partidului. Prin forța unită a poporului se vor realiza, în cursul actualului cincinal, dezvoltarea economică intensivă, creșterea substanțială a productivității muncii, reducerea simțitoare a consumurilor materiale și de energie, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, afirmarea mai puternică a economiei noastre în circuitul mondial de valori materiale.

Din inițiativa și sub conducerea nemijlocită a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au fost elaborate, într-o perspectivă îndelungată, o serie de programe de o deosebită importanță pentru dezvoltarea științei și ingineriei tehnologice, pentru promovarea continuă, în toate domeniile, a celor mai noi cuceriri ale cunoașterii umane. „Nu putem obține trecerea la o nouă etapă superioară de dezvoltare fără o nouă calitate, fără ridicarea nivelului tehnic al producției în toate domeniile !... Acum este necesar să demonstrăm cu tărie că ne angajăm cu toate forțele în noua revoluție tehnico-științifică, în noua revoluție agrară, în noua revoluție de dezvoltare a societății noastre socialiste !”¹¹. Sub îndrumarea de înaltă competență a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, cercetarea științifică și învățămîntul, organic legate de producție, aduc o însemnată contribuție la dezvoltarea și modernizarea mijloacelor de producție și a proceselor de muncă, la valorificarea cu eficiență sporită a resurselor naționale, la formarea omului nou, la dezvoltarea și afirmarea multilaterală a personalității umane.

Realizarea practică a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a societății noastre în etapa actuală este condiționată de perfecționarea relațiilor de producție, a relațiilor sociale în ansamblul lor, relații întemeiate pe dezvoltarea continuă a proprietății socialiste. Amplul proces inițiat de secretarul general al partidului pentru dezvoltare și perfecționarea celor două forme ale proprietății socialiste — proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă, ambele avînd aceeași importanță și o esență comună —, a raporturilor dintre ele, întărirea legăturilor personalului muncitor cu unitățile socialiste productive, prin cointeresarea lor în acest sens ca deținători de părți sociale din fondurile întreprinderilor, perfecționarea relațiilor de repartitie prin instituirea acordului global, pentru generalizarea în întreaga societate a principiilor noului mecanism economic, a autoconducerii și autogestiei muncitorești stimulează participarea oamenilor muncii, în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale, la conducerea economiei, a societății noastre socialiste în ansamblu, determină consolidarea și amplificarea forței, unității întregului nostru popor.

Profunzimea și amploarea unității socialiste a poporului nostru în etapa actuală se reflectă și în prefacerile calitativ esențiale din structura

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 9—10 decembrie 1986*, în „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 781 din 11 decembrie 1986.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 8 decembrie 1986, în „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 779 din 9 decembrie 1986.

socială și de clasă a țării, în fizionomia, ponderea și funcționalitatea social-politică a claselor și categoriilor sociale.

Societatea noastră prezintă astăzi un tablou nou al dinamicii claselor și categoriilor sociale, deschizând larg drumul omogenizării sale. Începuturile acestui proces complex sînt legate de reforma agrară din martie 1945, care a pus capăt existenței moșierimii ca clasă, de naționalizarea principalelor mijloace de producție și lichidarea marii burghezii financiare, prin care clasa muncitoare — unitară prin natura ei — a devenit clasă conducătoare în stat, deținătoare, împreună cu întregul popor, a puterii politice și economice. Aceste mutații au continuat, firește, cu procesul cooperativizării agriculturii și formarea celei de-a doua clase unitare a societății socialiste — țărănimea cooperatistă, cu amplele transformări în viața spirituală, care au dus la formarea intelectualității socialiste. „Societatea socialistă românească — se evidențiază în Programul partidului — este alcătuită actualmente din clase și categorii sociale care participă activ la munca productivă — în sfera creației materiale sau spirituale —, acționează în strînsă colaborare și unitate, sînt vital interesate în creșterea și modernizarea continuă a forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor socialiste, în făurirea socialismului și comunismului în România“¹².

Semnificația deosebită a acestor adînci prefaceri din structura socială este redată în planul unității socialiste a poporului nu atît prin tabloul lor static sau statistic, ci în dinamica lor, surprinse în procesul evoluției lor. Unitatea socialistă a societății noastre, a întregului popor s-a plămădit și s-a dezvoltat în jurul clasei muncitoare, clasa cea mai înaintată a societății, căreia îi revine meritul istoric de a fi reușit, prin activitatea sa plină de abnegație, să strîngă în jurul său, sub conducerea partidului comunist, toate forțele creatoare ale poporului, să le mobilizeze pentru cauza socialismului. „Îndeplinindu-și cu cinste acest măreț rol istoric, dovedindu-se prin întreaga ei activitate fidelă intereselor și năzuințelor supreme ale națiunii, clasa muncitoare, în frunte cu partidul ei comunist, și-a cîștigat încrederea deplină, stima și prețuirea întregului nostru popor“¹³.

În etapa actuală, în condițiile dezvoltării economice intensiv-calitative, clasa muncitoare aduce o contribuție hotărîtoare la formarea venitului național, iar rîndurile ei au sporit continuu. Ea reprezintă astăzi circa 58% din totalul populației ocupate, iar în cadrul personalului muncitor aproape 80%. Clasa muncitoare a devenit și sub raport numeric principala clasă a societății românești.

Dezvoltarea puternică a forțelor de producție, restructurarea și modernizarea economiei, crearea unor noi ramuri purtătoare de progres tehnic au impulsionat ritmul și amploarea pregătirii profesionale și de cultură generală a clasei muncitoare. În planul unității, importanța unor asemenea schimbări depășește aspectele pur cantitative, reprezentînd factorul obiectiv al întăririi bazei sociale a unității socialiste a poporului, al afirmării rolului conducător al clasei muncitoare în societatea noastră. Trăsăturile înaintate care îi sînt proprii și pe care le imprimă întregului popor, consecvența și fermitatea politică, înalta sa conștiință revoluțio-

¹² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 104—105.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 603.

nară situează clasa muncitoare în fruntea luptei pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Exprimând scopul și idealul întregii națiuni, ea unește în jurul său toate clasele și categoriile sociale prin legăturile indestructibile ale intereselor comune, armonizează interesele specifice ale diferitelor categorii sociale cu interesele și cerințele generale ale societății socialiste. În această direcție acționează și înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului. Dinamismul economiei naționale, promovarea progresului tehnico-științific contemporan, realizarea noii revoluții tehnico-științifice, creșterea volumului și complexității sarcinilor în toate domeniile, perfecționarea relațiilor sociale, adâncirea continuă a democrației muncitorești-revoluționare, lărgirea orizontului de cultură a muncitorilor, ridicarea nivelului lor politic și ideologic accentuează poziția de forță socială conducătoare a clasei muncitoare, exercită o înfrîurire hotărîtoare asupra procesului de dezvoltare a coeziunii poporului nostru.

Țărănimea constituie în țara noastră o clasă de bază a societății, aliatul clasei muncitoare, și aduce o contribuție sporită la conducerea treburilor în agricultură, a întregii societăți. Deși, ca urmare a modernizării forțelor de producție și a creșterii productivității muncii în agricultură, a schimbărilor de ordin calitativ intervenite în economia națională, rîndurile țărânimii s-au restrîns și vor continua să se restrîngă, ea va continua să ocupe un rol de seamă în viața economico-socială și a întregii societăți. Este semnificativă, în acest sens, importanța tot mai mare pe care partidul nostru o acordă agriculturii, care este și va continua să rămînă, alături de industrie, o ramură de bază, hotărîtoare a economiei naționale. Consecințe dintre cele mai importante privind rolul țărânimii și valorificarea potențialului ei creator pentru dezvoltarea multilaterală a patriei are înfăptuirea noii revoluții agrare, care presupune o transformare profundă a organizării și creșterii producției agricole, transformarea a însuși modului de gîndire, de viață și de muncă a tuturor oamenilor muncii din agricultură, al întregii țărârimi.

În anii socialismului s-au realizat două mari revoluții în agricultură — înfăptuirea reformei agrare și încheierea cooperativizării agriculturii. Acum ne aflăm în fața celei de-a treia mari revoluții — a noii revoluții agrare. „Primele două — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au avut mai mult un caracter social și economic, dar noua revoluție agrară pune pe primul plan aplicarea științei, realizarea unei producții noi, a unei agriculturi superioare, în concordanță cu proprietatea întregului popor asupra pămîntului, cu proprietatea socialistă în agricultură, ca de altfel în întreaga economie”¹⁴.

Înfăptuirea noii revoluții agrare va amplifica trăsăturile noi, socialiste, ale țărânimii cooperatiste, de proprietar colectiv, producător și beneficiar, ridicarea nivelului său de cunoștințe profesionale, tehnico-științifice și de cultură generală, sporirea gradului de civilizație a vieții satelor, demonstrînd rolul țărânimii, de puternică forță a progresului social, politic și cultural al țării.

Tochmai rolul tot mai important pe care-l joacă clasa muncitoare și țărănimea determină ca alianța muncitorească-țărănească, temelia de

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara lărgită a Consiliului național al agriculturii, industriei alimentare, silviculturii și gospodăririi apelor*. 26 decembrie 1986, în „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 795, din 27 decembrie 1986.

granit a orînduirii noastre, să cunoască o calitate nouă, superioară, să devină o unitate trainică a tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului nostru popor. În acest fel, însuși conceptul de „popor muncitor unic”, care desemnează, de fapt, forma de comunitate umană a societății comuniste, apare într-o lumină mai apropiată și mai clară, ca fiind o treaptă calitativă de afirmare a unității socialiste, a comunității noastre social-istorice, adică a noii națiuni socialiste unitare. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că, „în noua etapă a revoluției trebuie să transformăm alianța și colaborarea dintre clasa muncitoare, celelalte clase și categorii sociale, a oamenilor muncii de diferite naționalități în unitatea dintre toate clasele și categoriile sociale, în unitatea întregului popor, trecînd la o nouă calitate, la realizarea poporului muncitor unic, a noii națiuni socialiste unitare”¹⁵.

În acest amplu proces, un rol de seamă revine intelectualității, care — așa cum subliniază secretarul general al partidului — reprezintă „a treia forță socială a societății românești și ocupă un loc de importanță deosebită în întreaga activitate de producție materială și creație spirituală”¹⁶. Intelectualitatea din țara noastră are vechi tradiții, strîns legate de lupta maselor populare, a clasei muncitoare, pentru progresul patriei, pentru libertate și independență națională, pentru democrație și progres social. În procesul construirii socialismului, vechile și noile generații de intelectuali s-au sudat organic, căpătînd un statut social nou. Cea mai mare parte a intelectualității actuale, aproape 90%, s-a format din rîndurile oamenilor muncii de la orașe și sate.

Astăzi, în condițiile înfăptuirii noii revoluții tehnico-științifice, ale transformării științei într-o puternică forță de producție materială, ale dezvoltării întregii noastre societăți pe temeiul cuceririlor celor mai înaintate ale științei și culturii, crește rolul și ponderea intelectualității în cadrul națiunii, în întreaga activitate de producție materială și creație spirituală a poporului; ea dobîndește noi trăsături, calitativ superioare, care o apropie de clasa muncitoare. Este meritul partidului nostru, al secretarului său general de a fi sesizat perspectiva dialecticii schimbărilor din structura de clasă a societății noastre, de a fi evidențiat tendințele și fenomenele noi, pozitive ce se manifestă îndeosebi în structura clasei muncitoare, a intelectualității, în relațiile dintre aceasta, ca expresii ale interacțiunii și coincidenței istorice dintre două mari procese revoluționare — noua revoluție tehnico-științifică și făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, clasa muncitoare trebuie privită într-un sens mai larg, „în rîndul căreia să se cuprindă și intelectualitatea, îndeosebi cea tehnică, care reprezintă o parte însemnată, mai avansată din punct de vedere științific și tehnic, a clasei muncitoare”¹⁷.

Într-adevăr, intelectualitatea nu poate să se rupă sau să fie tratată ca o categorie în sine, desprinsă de clasa muncitoare. Forța și rolul intelectualității sînt strîns legate de clasa muncitoare și de țărănime. În același timp, ridicarea nivelului profesional, tehnic și cultural al munci-

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului al III-lea al oamenilor muncii din industrie și alte sectoare economice ale României socialiste*. 6 septembrie 1986, Editura politică, București, 1986, p. 53.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 49.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, p. 30.

torimii nu duce la diminuarea, ci la creșterea rolului clasei muncitoare în toate domeniile producției materiale și spirituale, în societatea omenească în general.

Această viziune novatoare despre clasa muncitoare, despre intelectualitate și despre raporturile dintre ele nu numai că surprinde schimbările care au loc în epoca noastră pe planul relațiilor dintre clase, noile fenomene de întrepătrundere între acestea și apariția unor structuri inedite de alianțe socio-politice, dar oferă, totodată, un răspuns fundamentat și o replică fermă concepțiilor unor politologi din Occident cu privire la așa-zisa diminuare a rolului clasei muncitoare în lumea contemporană, a caracterului ei revoluționar. „Se poate deci afirma că schimbările petrecute în rândurile clasei muncitoare duc nu la diminuarea, ci la creșterea și mai puternică a rolului acesteia în întreaga dezvoltare economico-socială, atât pe plan național, cât și pe plan mondial, în soluționarea marilor probleme ale vieții contemporane”¹⁸.

În structura actuală a societății românești se integrează armonios și activitatea celorlalte categorii de oameni ai muncii — personalul din administrație și servicii, micii meseriași organizați în cooperativele meșteșugărești, un număr restrâns de țărani individuali, de meseriași și de liber-profesioniști —, care, deși au particularități distincte de ordin social și profesional, sînt animați de interese și năzuințe comune, aduc o contribuție utilă la desfășurarea vieții publice, la progresul socialist al patriei.

Pe măsura maturizării societății noastre, în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate se va accentua apropierea dintre clase și categorii sociale, vor dispărea treptat deosebirile esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și cea industrială, dintre sat și oraș. Pe baza acestor transformări, „vor dispărea multe din deosebirile de azi dintre clase, dintre categoriile sociale, accentuându-se procesul de ștergere a deosebirilor de clasă și sociale, de omogenizare a societății socialiste românești, de formare a poporului unic muncitor al României socialiste”¹⁹.

Desigur, acest proces revoluționar nu se va realiza spontan și rapid, ci într-o perioadă mai îndelungată de timp, în urma dezvoltării puternice și modernizării forțelor de producție, a perfecționării relațiilor sociale, ridicării conștiinței, înfloririi științei și culturii și, firește, pe baza unui nivel superior de bunăstare materială și spirituală. Procesul omogenizării societății noastre socialiste are un caracter dialectic; nu este vorba de o uniformizare socială, ci de o acumulare treptată de elemente calitative, care vor duce la o tot mai mare apropiere a oamenilor muncii în privința trăsăturilor esențiale ale existenței și relațiilor lor. Această apropiere dintre clase și grupurile sociale se realizează pe baza scopurilor istorice ale clasei muncitoare, a convergenței și contopirii intereselor diferitelor categorii sociale cu interesele fundamentale ale clasei muncitoare, care sînt și interesele întregii națiuni. Înțelegerea dialecticii procesului de omogenizare, stimularea lui conștientă constituie o parte inseparabilă a luptei pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În acest context va crește și mai mult rolul clasei muncitoare, în calitatea ei de

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, p. 30.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 33.

clasă conducătoare a societății, de forță socială propulsoare a progresului social.

Un rol de o deosebită însemnătate în întărirea unității forțelor sociale care compun poporul român îl au rezolvarea justă, marxist-leninistă, a problemei naționale, asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate. „Am putea spune — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că sîntem printre puținele țări din lume în care s-a asigurat în mod real deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate”²⁰. Ca urmare, a fost ridicată pe o treaptă calitativ superioară unitatea dintre oamenii muncii români, maghiari, germani, sîrbi ș.a., aceasta constituind un element esențial al coeziunii întregului nostru popor. Acest fapt s-a materializat în întreaga dezvoltare economico-socială, politică și culturală a României socialiste, care încorporează în remarcabilele sale rezultate munca, spiritul de creație și patriotismul tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate.

Toate procesele care au loc în societatea românească în etapa actuală exprimă tendința creșterii rolului unității socialiste, a afirmării sale ca o lege obiectivă a progresului noii orînduiri.

Firește, unitatea și lupta contrariilor continuă să reprezinte o forță motrice a dezvoltării sociale și în condițiile socialismului. Ignorarea acestui fapt ar duce la o viziune nedialectică, cu consecințe negative asupra vieții sociale. Ca și celelalte legi obiective, însă, legea unității și luptei contrariilor acționează în socialism pe fondul unor condiții radical deosebite. Odată cu instaurarea noilor relații de producție, cu formarea comunității intereselor sociale între clasele și categoriile sociale și adîncirea omogenizării societății se produce o schimbare calitativă în modul de acțiune al legilor sociale, în raportul dintre spontan și conștient în dezvoltarea socială, progresul social devenind un proces predominant conștient. „Forțele obiective străine — scrie F. Engels — care dominau pînă acum istoria trec sub controlul oamenilor înșiși. Abia din acest moment oamenii își vor făuri, pe deplin conștienți, propria lor istorie, abia din acest moment cauzele sociale puse în mișcare de ei vor avea în chip precumpănitor și în măsură tot mai mare efectele dorite de ei. Este saltul omenirii din imperiul necesității în imperiul libertății”²¹. În aceste condiții, forța propulsoare a societății nu o mai constituie antagonismele de clasă, ci tocmai unitatea oamenilor muncii, coordonarea eforturilor lor pentru realizarea în cunoștință de cauză a cerințelor legilor obiective.

Experiența istorică arată că dezvoltarea societății socialiste nu constituie un proces lin, lipsit de greutate și contradicții. Depășirea greutăților, descoperirea și soluționarea la timp a contradicțiilor și asigurarea, pe această bază, a unității dinamice a noii orînduiri reprezintă o îndatorire fundamentală a partidului comunist, o cerință esențială a înfăptuirii cu succes a rolului său conducător. „Avînd misiunea de organizator și conducător al întregii activități sociale, partidul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să fie în stare să sesizeze la timp contradicțiile ce apar în sînul societății”²². Într-o asemenea viziune profund științifică,

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 12, p. 631.

²¹ F. Engels, *Anti-Dühring*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1966, p. 286.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 91.

partidul nostru, secretarul său general, desfășoară o amplă activitate de perfecționare neîntreruptă a întregii vieți sociale, menită să asigure rezolvarea diferitelor contradicții și fenomene negative care pot să apară în procesul dezvoltării societății, conducerea unitară a efortului creator al poporului. Prin aceasta, unitatea poporului devine tot mai trainică, sporește continuu rolul ei de forță motrice a înaintării societății spre comunism.

Viața, realitatea demonstrează că înfăptuirea și dezvoltarea continuă a unității societății socialiste nu este un proces spontan, care se desfășoară de la sine, în virtutea transformărilor ce au loc în viața socială. Un asemenea proces se realizează în mod conștient, presupune intervenția activă a partidului comunist, factorul fundamental în jurul căreia s-a format și se consolidează permanent. În această privință, o deosebită importanță are capacitatea partidului de a elabora o linie politică creatoare, corespunzătoare realităților concret-istorice, de a întări continuu legăturile cu masele. Partidul nostru s-a dovedit a fi mereu la înălțimea acestor cerințe. Îndeosebi în anii de după Congresul al IX-lea, Partidul Comunist Român a demonstrat cu strălucire că știe să aplice, în mod creator, adevărurile general-valabile, principiile socialismului științific la condițiile specifice din țara noastră, să realizeze o conducere științifică a societății, antrenând și mobilizând masele largi populare la marea operă de făurire a noii orânduiri.

Strînsa unitate dintre Partidul Comunist Român și popor izvorăște din concordanța deplină dintre politica partidului și interesele supreme ale națiunii, din contopirea acestei politici cu năzuințele și aspirațiile vitale ale maselor. În perioada de după Congresul al IX-lea, partidul nostru, prin programele sale de dezvoltare politică, economică și social-culturală — în a căror elaborare și înfăptuire tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut și are rolul determinant —, a propus națiunii, pentru prima oară în întreaga noastră istorie modernă, un ansamblu de țeluri clare, concrete și programatice, generatoare de adeziune profundă și încredere în progres. „Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că avem un partid puternic unit, urmat cu încredere de întregul popor, că partidul nostru nu are și nu va avea niciodată țel mai înalt, suprem decît interesele poporului, ale bunăstării și fericirii sale, ale independenței și suveranității României, decît cauza socialismului și comunismului“²³.

Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a veghea permanent ca întreaga politică a partidului să fie cu adevărat emanația voinței și intereselor clasei muncitoare, ale poporului. Aceasta și-a găsit o elocventă expresie în concepția novatoare, revoluționară a secretarului general al partidului, al cărei miez îl constituie ideea integrării organice a partidului în viața societății. În această viziune, Partidul Comunist Român exercită rolul conducător în mod atotcuprinzător; el nu se situează deasupra claselor sociale, a statului, a societății, ci acționează din interiorul societății, ca nucleu vital al acesteia, ca principală forță motrice a progresului social.

Exercitîndu-și conducerea politică nu în numele, ci împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor, partidul comunist și-a perfecționat el însuși activitatea, structura, metodele de lucru, viața sa internă. Partidul constituie astăzi o uriașă forță politică de masă, care, prin însăși

²³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 aprilie 1986*, în „Scinteia“, anul LV, nr. 13 565 din 3 aprilie 1986.

compoziția sa socială, prin ponderea sa în populația activă a țării este indisolubil legat de popor, de națiune, de societate. În rîndurile sale, care numără peste 3 500 000 de membri, sînt reprezentate toate clasele și categoriile sociale de oameni ai muncii. Ponderea comuniștilor în totalul populației majore este, în prezent, de 22,65%, iar în totalul populației ocupate de 32,53%. Un partid care are o asemenea uriașă influență în mase, care dispune de o puternică forță în toate sectoarele vieții sociale — îndeosebi în sfera producției materiale, unde își desfășoară activitatea peste 76% din numărul total al comuniștilor —, un partid a cărei politică este elaborată în cea mai directă legătură cu poporul, nu mai poate constitui un organism detașabil de societate. Un asemenea partid se relevă a fi nu doar „avangarda clasei muncitoare“, ci un adevărat partid de masă, care se manifestă într-un mod calitativ nou, ca un centru vital al societății, al întregii noastre națiuni. „Partidul reprezintă astăzi centrul vital al întregii națiuni, el este conștiința revoluționară a poporului nostru, de la care radiază energiile creatoare ale întregii națiuni și care luminează calea spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste“²⁴.

Practic, prin afirmarea partidului ca centru vital al întregii noastre națiuni, se cimentează unitatea poporului, osmoza în jurul său, proces care va duce, în perspectiva comunismului, la ridicarea treptată a conștiinței maselor pînă la nivelul de conștiință și responsabilitate al membrilor partidului.

În aceste condiții, afirmarea rolului conducător al partidului presupune implicarea tot mai activă a comuniștilor, a tuturor organizațiilor de partid în activitatea concretă din fiecare unitate și domeniu social, întărirea rîndurilor partidului, creșterea nivelului politico-ideologic al tuturor comuniștilor, afirmarea tot mai puternică a exemplului înaintat pe care-l oferă fiecare membru de partid în activitatea profesională, în întreaga viață social-politică. O importanță esențială au, în acest sens, perfecționarea continuă a stilului și metodelor de muncă, creșterea spiritului de răspundere în cunoașterea realităților, a sarcinilor ce se ridică astăzi în fața partidului, a poporului nostru, buna organizare a muncii, întărirea ordinii și disciplinei, respectarea cu fermitate a hotărîrilor de partid, a legilor țării, intensificarea participării comuniștilor la dezbaterile și rezolvarea problemelor. În cele din urmă, realizarea rolului conducător al partidului se reflectă în felul în care fiecare comunist, fiecare activist își desfășoară activitatea. „Rolul conducător al partidului nu reprezintă o lozincă sau o cerință abstractă, el se materializează în munca de zi cu zi a fiecărei organizații, a fiecărui organism de partid, a fiecărui comunist“²⁵.

Formulînd teza construcției socialismului cu poporul și pentru popor, partidul nostru a creat și perfecționat un cuprinzător cadru, un sistem democratic unitar complex, unic în felul său, expresie a democratizării partidului însuși, a societății în ansamblul său, sistem prin care masele populare hotărâsc asupra destinului țării, asupra căilor de înfăptuire a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, asupra întregii politici interne și externe.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, p. 21—22.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Opere alese*, vol. 4, Editura politică, București, 1986, p. 632.

Dezvoltarea puternică a democrației socialiste reprezintă climatul și cadrul cele mai propice pentru adâncirea unității dintre partid și popor. Dezbateră marilor hotărâri ale partidului împreună cu poporul, determină pe toți oamenii muncii să participe cu elan la îndeplinirea hotărârilor adoptate, din convingerea că inițiativele partidului sînt, în egală măsură, propria lor cauză. Această realitate demonstrează că partidul este un organism politic implantat adînc în rîndurile poporului.

Sistemul democrației noastre socialiste înmănușează toate forțele națiunii, toate clasele și categoriile sociale, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, organele de stat și organizațiile obștești, grupate în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român. Consiliile oamenilor muncii din industrie și agricultură, ca organisme permanente pentru perioadele dintre congrese, organele autoconducerii muncitorești, congresele educației și culturii socialiste, ale științei și învățămîntului valorifică înțelepciunea, virtuțile conducerii colective în vederea înfăptuirii, pe baze profund democratice, a conducerii diferitelor domenii de activitate socială.

În centrul sistemului democrației muncitorești, revoluționare, partidul nostru a situat autoconducerea și autogestiunea muncitorească, expresia cea mai cuprinzătoare a participării directe a maselor la guvernarea societății, cadrul cel mai fertil de impulsione și fructificare a energiilor și capacităților creatoare ale oamenilor muncii, de sudare a unității în jurul partidului.

Componente ale sistemului democrației socialiste, syndicatele, organizațiile de femei, de tineret, celelalte organizații de masă și obștești au un rol de seamă în unirea eforturilor maselor largi în scopul realizării neabătute a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, a măsurilor de ridicare continuă a nivelului de trai al celor ce muncesc. Același spirit animă și activitatea Organizației Democrației și Unității Socialiste, care atrage la viața politică a țării milioane de cetățeni nemembri de partid.

În cadrul acestui sistem, un loc și un rol de mare însemnătate revin statului nostru, care, în prezent, prin natura și funcțiile sale, este un stat al democrației muncitorești, revoluționare. Întruchipare a puterii clasei muncitoare, a poporului, statul are sarcina și răspunderea deosebită de a asigura conducerea unitară, planificată a întregii activități economico-sociale, a tuturor sectoarelor, realizarea echilibrului, a dezvoltării armonioase a societății, a unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și ansamblul relațiilor sociale. În acest cadru, adîncirea democrației societății noastre presupune împletirea și conlucrarea tot mai strînsă între organele de stat și noile organisme ale democrației muncitorești, revoluționare.

O expresie vie, puternică, originală a afirmării în practică a concepției că socialismul se construiește cu poporul, pentru popor, o constituie dialogul permanent al conducătorului partidului și statului cu oamenii muncii, prilejuit de vizitele de lucru în întreprinderi și instituții, în localități din toate județele țării, dezbateră publică a legilor și hotărârilor cruciale pentru destinele poporului și țării, consfăturile periodice pe ramuri sau domenii organizate de conducerea partidului. Dialogul viu, permanent, cu masele de oameni ai muncii, cu poporul, contactul nemijlocit cu realitățile, cu problemele concrete ale construcției socialiste asigură eficiența deciziei politice, îndeplinirea rolului partidului de centru vital

al întregii noastre națiuni, stimulează spirtul creator al maselor, le dă posibilitatea de a-și valorifica din plin inițiativa și experiența lor.

Modul autentic democratic în care partidul își desfășoară activitatea, antrenarea permanentă a maselor la conducerea societății permit forței politice conducătoare a țării mobilizarea eforturilor creatoare ale națiunii în direcția înlăptuirii Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, cimentînd și mai puternic unitatea întregului nostru popor, forța motrice a progresului patriei.

Creșterea rolului și forței unității poporului în edificarea noii orînduiri depinde, într-o mare măsură, de înflorirea vieții spirituale, de dezvoltarea conștiinței socialiste, înaintate a oamenilor muncii. Edificarea socialismului generează fenomene spirituale necunoscute istoriei anterioare a oamenilor, iar altora le dă un nou conținut, le acordă o nouă funcție și valoare socială, ca reflectare a noii existențe sociale, socialiste. Această transformare radicală a tuturor structurilor și formelor vieții spirituale, cu implicații corespunzătoare pentru afirmarea conștiinței și personalității umane, a creat condițiile necesare creșterii funcționalității culturii noastre naționale, astfel încît ea să devină un puternic factor de umanizare și înălțare morală și spirituală a întregii societăți, de apropiere și sudare a oamenilor muncii pe temeiul unor idealuri și voinței comune.

Funcționalitatea superioară a culturii socialiste este dată de activismul și dinamismul politicii culturale a partidului nostru, care vizează, deopotrivă, transformarea valorilor științifice și culturale în bunuri de civilizație pentru întregul popor, cît și îmbogățirea conștiinței socialiste a maselor, creșterea rolului său educativ.

Forța educativă și capacitatea transformatoare a vieții spirituale socialiste își au izvorul în ampla activitate politico-ideologică și educativă desfășurată de partid. Afirmarea concepției clasei muncitoare despre lume și viață, concepția revoluționară, profund științifică, formează suportul teoretic, fondul de idei și baza metodologică a asimilării, pe o temelie unitară, a culturii și științei, a valorilor artistice, morale, juridice de către omul societății socialiste și influențează direct idealul moral, de viață, gîndirea oamenilor. Diversele forme și componente ale conștiinței socialiste sînt, prin aceasta, strîns legate între ele, integrate organic, configurînd unitar viața spirituală a societății noastre socialiste.

Din această perspectivă, vasta activitate ideologică și politico-educativă desfășurată de partid se învederează a fi o condiție de prim ordin pentru așezarea, pe temeiuri conștiente, a unității și coeziunii poporului. Conștiința socialistă a devenit un liant puternic al unități dintre partid și popor, forță a progresului social și național, care se manifestă în forme specifice în toate activitățile economico-sociale. Prin aplicarea Programului ideologic al partidului, prin încorporarea normelor și principiilor eticii și echității socialiste în relațiile sociale, unitatea socialistă a poporului dobîndește tot mai mult caracterul unui proces conștient, sporind eficacitatea acțiunii sale. În această direcție, o deosebită importanță are afirmarea spiritului revoluționar, afirmarea unei concepții și atitudini novatoare, înaintate, în toate domeniile de activitate. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să păstrăm permanent spiritul viu, novator, revoluționar al partidului, al activității teoretice și ideologice, să acționăm în permanență pentru perfecționarea și ridicarea rolului

conducător al partidului în raport cu noile etape, cu cerințele dezvoltării economico-sociale, ale științei și culturii”²⁶.

În această viziune cuprinzătoare, spiritul revoluționar nu este exterior conștiinței socialiste, o adăugire la aceasta, ci constituie una din trăsăturile sale esențiale care-i conferă un puternic rol transformator în societate. Izvorînd din însușirea concepției materialist-dialectice și istorice, a principiilor și normelor eticii și echității socialiste, spiritul revoluționar presupune, în etapa actuală, formarea unui mod de a gândi și a acționa înaintat, militant, educarea tuturor oamenilor în spiritul patriotismului revoluționar, formarea și dezvoltarea unor trainice convingeri comuniste, a unui larg orizont politic și ideologic, ridicarea continuă a pregătirii profesionale, tehnico-științifice, a atitudinii înaintate față de muncă. Așa cum relevă secretarul general al partidului, „pentru a realiza noua revoluție tehnico-științifică, noua revoluție agrară, creșterea gradului de civilizație al patriei noastre, trebuie să realizăm ridicarea nivelului general de cunoștințe, conștiința revoluționară a poporului nostru. Numai cu o asemenea forță socială, cu înalt nivel de conștiință revoluționară, de cunoștințe în toate domeniile de activitate, vom asigura îndeplinirea obiectivelor stabilite de Programul partidului, ridicarea nivelului general de dezvoltare a patriei!”²⁷.

Analiza diverselor laturi și direcții ale făuririi și dezvoltării unității socialiste a poporului pune în lumină capacitatea partidului, ca factor politic fundamental, de a uni întregul popor în vederea îndeplinirii neabătute a liniei sale politice generale. Realizarea unei coeziuni tot mai strînse a membrilor societății, a întregului popor este organic legată de creșterea rolului conducător al partidului — expresia cea mai pregnantă a unității de tip nou a națiunii noastre. Sub conducerea partidului, îndeplinirea istoricelor hotărîri ale celui de-al XIII-lea Congres, a Programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, va crea, totodată, premisele consolidării unității socialiste a poporului, îmbogățirii sale cu noi elemente, cu noi trăsături, transformînd-o treptat într-o unitate superioară, comunistă.

Pe acest drum glorios, întregul partid, întreaga națiune urmează cu credință și devotament pe iubitul și stimatul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, avînd convingerea nestrămutată că numai strîngîndu-și tot mai mult rîndurile în jurul său poporul își va desfășura cu succes activitatea constructivă, iar patria noastră socialistă va înainta în mod ferm spre noi culmi de progres și civilizație socialistă.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 66.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, în „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 779 din 9 decembrie 1986.

INDUSTRIALIZAREA ROMÂNIEI: OPINII ȘI CONTROVERSE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU

Gîndirea economică din România interbelică a fost confruntată cu probleme complexe și deosebit de acute, cărora li s-au dat explicații și li s-au căutat soluții din unghiuri de vedere și de pe poziții sociale diferite. În cadrul ei, problematica industrializării, nerezolvată satisfăcător pînă atunci, a rămas o permanență în atenția practicii dar și a teoriei economice. Nu greșim dacă spunem că în cercetare, în publicistică și în teoria economico-socială și politică, alături de problema agrară, cea a industrializării țării a fost cea mai controversată în epocă, formulîndu-se teorii numeroase, dintre care unele cu importantă încărcătură științifică; realizările practice au fost însă modeste.

Economia României a pășit în epoca de după Marea Unire din 1918 cu multe rămîneri în urmă față de alte țări europene, dar și cu o mare realizare — făurirea statului unitar român, cadru propice pentru consolidarea complexului economiei naționale. Acest eveniment major, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării”¹. Dar între premisele obiective și dezvoltarea efectivă mai intensă a forțelor de producție s-a creat un important decalaj, legat de faptul că la cîrma țării s-au aflat, în continuare, clasele exploatoare, care au subordonat și acest proces intereselor lor de îmbogățire, limitîndu-i posibilitățile de stimulare a progresului economic și social-politic.

Cu toate obstacolele ridicate de un sistem social ce se arăta din ce în ce mai evident perimat și în ciuda piedicilor puse de interesele înguste ale claselor exploatoare, forțele de producție s-au dezvoltat — deși nu conform posibilităților noi create și așteptării maselor — în primul rînd ca urmare a muncii intense depuse de poporul muncitor. Așa cum se apreciază în Programul Partidului Comunist Român, în perioada dintre înfăptuirea

30 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 279.

statului național unitar și criza din 1929—1933 a avut loc „o dezvoltare mai accentuată a forțelor de producție, îndeosebi a industriei, ceea ce exercită o puternică influență asupra vieții economico-sociale a țării”².

Pentru înțelegerea problemelor teoretice și practice ale industrializării, trebuie să ținem seama de faptul că distrugerile de război, jaful puterilor ocupante și al monopolurilor străine din timpul primului război mondial — cifrate la circa 72 miliarde lei aur — au dat înapoi economia românească cu aproape 35 de ani, că puterile imperialiste ne-au frustrat de drepturile la despăgubirile de război recunoscute la Conferința de pace de la Versailles și că, în perioada amintită, a avut loc o adevărată „ofensivă” a capitalului străin³. Cu o pondere în jur de 40% în economia noastră națională, capitalul străin, atras aici de ratele mari de profit⁴, a exercitat un rol de frână în calea dezvoltării economiei românești în general, a industrializării în speță.

În climatul marilor eforturi ale poporului de refacere și dezvoltare a economiei, al agravării contradicțiilor sistemului social și al regimului politic existent, al afirmării impetuoase a clasei muncitoare și a mișcărilor revoluționare ale maselor, în fața cărora se puneau sarcini noi, legate de transformarea democratică a societății românești, în mai 1921 a fost făurit Partidul Comunist Român — eveniment de o deosebită însemnătate pentru evoluția țării noastre. Clarificările ideologice din cadrul acestui detașament de avangardă al clasei muncitoare s-au răsfrânt și asupra elucidării problemei industrializării, a luptei de opinii pe această temă.

Criza economică mondială din 1929—1933 a avut grave repercusiuni asupra dezvoltării României: scăderi importante ale producției industriale, exploatarea prădalnică de către monopolurile străine a resurselor naturale — petrolul, domeniul în care producția, respectiv extracția, au crescut vertiginos, a fost în mare parte secătuit —, fuga unor capitaluri străine, dezorganizarea sistemului monetar și de credit, dezechilibrări ale bugetelor și ale balanțelor de plăți etc. După dările înapoi ale economiei și agravarea anarhiei din perioada crizei a urmat, între 1934—1938, un avânt, îndeosebi al industriei, în condițiile de monopolizare a pieței interne și de protejare a capitalurilor din interior. Întrucât politicile protecționiste aplicate nu vizau în fond protejarea economiei naționale ca entitate și munca poporului ca sursă de sporire a avuției naționale, ci capitalul, sub incidența lor binefăcătoare au intrat și capitaluri străine care s-au autovalorificat și sporit în ritm accelerat. Dominînd o bună parte a industriei, capitalul

² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 40.

³ Costin Murgescu, *Ofensiva capitalului străin în perioada 1919—1922*, în *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1960, p. 21.

⁴ Rata profitului în mai multe ramuri ale industriei extractive și prelucrătoare, după unele calcule, a oscilat între 20—60%, ceea ce era destul de tentant pentru capitalul străin. Studiul făcut de G. Rădulescu a condus la concluzia că, în perioada 1927—1938, „industria românească oferă un procent înalt de rentabilitate medie” (G. Rădulescu, *Rata profitului în economia românească în anii 1927—1940*, p. 54). Într-un alt studiu se conchidea că „dependența economiei naționale românești (industria, comerțul, finanțele) de capitalul străin duce la sustragerea din țară a unei bune părți din plusvaloarea creată, mărginind posibilitățile de acumulare a capitalurilor și reproducția lărgită capitalistă” (S. Toma, *De la criză la criză*, în „Lupta de clasă”, anul XIX, nr. 5/1938, p. 20). După calculele din această lucrare, pe baza bilanțurilor, 56 societăți anonime cu cel mai mare capital au avut o rată a profitului de 46,9% în 1935 (*Ibidem*, p. 63).

străin a căutat să o orienteze după propriile interese de câștig și nu după cerințele economiei noastre naționale ca un tot ; el a creat un fel de enclavă în corpul economiei naționale, prin care a subminat realizarea unui proces coerent — atât cât permitea sistemul existent — de industrializare, a contribuit la împingerea României spre periferia dezvoltării. Ca o reacție la aceasta, publiciști și oameni de știință patrioți ca Lucrețiu Pătrășcanu, Ilie Cristea sau Mitiță Constantinescu, au insistat în mod deosebit asupra ideii de creare a „complexului industrial național”⁵, Mihail Manoilescu — în ciuda unei concepții corporatiste și a mașinațiilor politice — a fundamentat teoria „industrializării coerente”⁶ a României, iar Octavian Tăslăuanu a formulat o teorie specifică — ținând seama de comportamentul țărilor industriale față de cele agrare — aceea a protejării economiei naționale și a stimulării industrializării „pentru apărarea muncii naționale și pentru ridicarea nivelului general de viață”⁷. Concomitent, ideea centrală a uneia din lucrările lui Al. Topliceanu este cea a locului ocupat de industrie în complexul economic al României⁸, iar în studiul marxist din 1938, intitulat *De la criză la criză*, se promovează teoria dezvoltării industriale complexe, coerente și în ritm rapid, într-o societate adecvată, pentru ca țara noastră să devină industrial-agrară într-o perspectivă apropiată⁹.

Procesul industrializării țării noastre — început în chip mai sistematic și cu sprijinul politicii de stat după denunțarea, în 1886, a convenției cu Austro-Ungaria, frânat în perioada primului război mondial și a crizei din 1929—1933, puternic afectat de penetrația Germaniei fasciste și de distrugerile din timpul celui de-al doilea război mondial — a întâmpinat numeroase obstacole de ordin intern și extern. El a evoluat, de regulă, lent — a cunoscut câteva „salturi” în perioadele 1900—1914, 1921—1930 și 1934—1938 —, încoerent și cu o repartizare teritorială a unităților industriale nerațională din punctul de vedere al economiei naționale¹⁰. Acest fapt s-a răsfrânt și asupra problematicii gândirii economice despre industrializare, a confruntărilor de idei și asupra caracteristicilor acesteia. Din acest punct de vedere două aspecte ni se par semnificative : corelarea insistență, explicit sau implicit, a industrializării țării cu starea și perspectivele sistemului economico-social existent — putea sau nu putea să supraviețuiască așa cum ieșise din război, era el în stare să asigure industrializarea iar aceasta, înfăptuindu-se, îl consolida sau îl slăbea ? — și marea discrepanță dintre bogăția și vigoarea teoriilor, amploarea dezbaterilor teoretice, pe de o parte, și realizările modeste în planul practic al industrializării, pe de altă parte. Este necesar să precizăm că lupta de idei, confruntările de opinii în problema industrializării au avut loc atât între clase sociale, partide politice, curente de gândire, cât și în interiorul lor.

Principalele curente au fost, în ordinea poziției oficiale, cel *neoliberalist*, cel *țărănist* și cel *marxist*. Tot trei curente, ca și în perioada ante-

⁵ Mitiță Constantinescu, *Politica economică aplicată*, vol. III, București, 1943, p. 97—115.

⁶ Mihail Manoilescu, *Theorie du protectionisme et de l'échange international*, Giard, Paris, 1929.

⁷ Octavian Tăslăuanu, *Politica economică a României*, partea a III-a, București, 1931.

⁸ Al. Topliceanu, *Locul ocupat de industrie în complexul economic al României*, în „Analele statistice și economice”, anul VI, nr. 3—6/1923.

⁹ S. Toma, *op. cit.*

¹⁰ Pentru cunoașterea repartizării teritoriale a forțelor de producție în perioada interbelică prezintă interes lucrarea ing. Liliana Georgescu, *Localizarea și structura industriei românești*, București, 1941.

rioară, dar cu configurații mult diferite față de trecut, singurul care s-a păstrat, urmîndu-și cursul ascendent, fiind curentul marxist. Curentul liberalist a pierdut atît de mult din importanță, încît n-a mai figurat de sine stătător, unii adepți ai săi trecînd la noul curent neoliberalist, iar alții rămînînd outsiders ; o parte importantă din ideile curentului protecționismului industrializant a fost preluată de întemeietorii și susținătorii neoliberalismului. Țărănismul, cu orientarea sa prioritar agrariană, apare ca un curent nou, care a preluat numai în parte idei ale vechiului poporanism ; adepții săi nu mai sînt atît de neîncrezători, ca poporaniștii, în posibilitățile dezvoltării industriale a țării, optînd pentru „industrii organice“, viabile și ridicîndu-se împotriva creării artificiale de industrii care să vegheze permanent pe subvenții bugetare.

Neoliberalismul — rezultat dintr-o reevaluare teoretică a vechiului liberalism, dar și a tradiției protecționiste din care se făceau uneori variate combinații iar alteori sinteze completate cu idei noi, precum cele ale keynesismului de exemplu, adaptîndu-le la noile realități — a susținut industrializarea, ca regulă, din punctul de vedere al intereselor burgheziei industriale și bancare autohtone. Aceasta nu înseamnă că adepți ai săi, în unele cazuri, n-au depășit orizontul restrictiv al intereselor proprii în problema industrializării, ceea ce le-a permis să emită și idei de mare valoare. Printre reprezentanții săi de seamă pot fi reținuți : I. N. Angelescu, M. Manoilescu, Mitiță Constantinescu, Al. Topliceanu, O. Tăslăuanu și N. P. Arcadian. Adeseori teoriile și doctrinele lor au exprimat un compromis între protecționism, liberalism (amendamentate) și dirijism statal, unii dintre ei fiind adepți liberali ai neoliberalismului, iar alții adepți dirijiști, în funcție de accentul pus pe un element component sau altul, ale compromisului teoretic și practic ¹¹. Această precizare ne permite înțelegerea sensului și limitelor confruntărilor de opinii între unii adepți ai curentului chiar în problema industrializării.

Țărănismul reprezenta un curent destul de eterogen ca structură — cum îi era și baza socială, formată din acea parte a burgheziei afectată în interesele ei de politicile liberale, din burghezia sătească, mica burghezie, inclusiv o parte a țărănimii, care spera să fie sprijinită de un stat național-țărănesc să reziste concurenței capitaliste — și cu un bagaj teoretic adesea eteroclit. Dînd prioritate sprijinirii agriculturii de către stat, adepții săi au avut rezerve serioase față de industrializarea României, spre a o transforma într-o țară industrial-agrară. Ei au criticat politicile economice neolibérale, prin care s-ar fi imprimat o dezvoltare industrială forțată, cu industrii bugetivore și, în linii mari (cu variații de la un autor la altul), au militat pentru o dezvoltare agrar-industrială. În ședința Senatului din 7 martie 1928 economistul și senatorul țărănist Ion Răducanu ținînd să dea o replică liberalilor menționa : „Se spune că la noi industria este de o rentabilitate deosebită. Eu cred că cea mai mare parte din întreprinderile noastre industriale sînt susținute prin buget de către agricultură, pe calea unui protecționism exagerat“ ¹². Printre reprezentanții săi de seamă amintim pe V.N. Madgearu, I. Răducanu, Gr. Mladenatz, Ernest Ene și, cu o poziție mai aparte, pe G. Zane.

¹¹ Pe larg despre acest aspect vezi : *Progresul economic în România. 1877—1977*, Editura politică, București, 1977, p. 193—199.

¹² Ion Răducanu, *Din politica financiară și economică*, Imprimeriile statului, București, 1928, p. 17.

Curentul marxist — care avea un bogat precedent în opera lui C. Dobrogeanu-Gherea, ca și în publicațiile și studiile premergătoare lui 1918 — a fost marcat de abordări diferențiate ale industrializării, în funcție de aderența gânditorilor la cele trei partide coexistente ale clasei muncitoare: comunist, social-democrat și socialist. Demn de remarcat este faptul că, dacă într-o seamă de probleme ale strategiei și tacticii, între teoreticienii celor trei partide au existat unele divergențe, în problema industrializării deosebirile de opinii au fost destul de atenuate. Dintre teoreticienii și publiciștii marxiști mai de seamă amintim pe Lucrețiu Pătrășcanu, Lotar Rădăceanu, Ilie Cristea, Sorin Darvale, Ion Clopoțel, C.-Titel Petrescu, Titus Cristureanu, Vasile Malinschi. Având un orizont mai larg, pe care li-l conferea poziția socială și opțiunea teoretico-ideologică, neangajați în practicile politico-economice statale interbelice, defectuoase și criticabile, încrezători în perspectiva apropiată a trecerii la socialism, gânditorii de inspirație marxistă au abordat multilateral și cu profunzime problemele industrializării țării.

Duritatea controverselor, mai ales între adepții curentelor diferite, nu era legată de *negarea* importanței dezvoltării industriale, ci mai mult de *locul* pe care industria urma să-l ocupe în ansamblul economiei, de *modul* realizării și de sprijinul acordat de stat, de *repartiția* roadelor industrializării, de *poziția* față de capitalul străin și față de efortul propriu etc. Cu toate deosebirile de interese sociale, la adepții marxismului și ai neoliberalismului au existat unele idei comune cu privire la amploarea industrializării și la locul industriei în complexul economiei naționale, la rolul tehnicii înaintate și la importanța producției mașiniste etc. Semnificativ este și faptul că M. Manoilescu a luat ca punct de plecare teoria valorii-muncă a lui K. Marx, spre a demonstra mecanismul exploatării țărilor agrare de către cele industriale și necesitatea imperioasă a industrializării primelor.

Nu trebuie să omitem nici faptul că în dezbaterile problemelor industrializării au intervenit și factori străini de interesele țării noastre. Prin *Manifestul bancherilor* din 1927 se cerea, în general, țărilor agrare să renunțe la industrializare, iar în 1929 se teoretiza împărțirea Europei în țări agrare și țări industriale. Mai târziu, Germania hitleristă a cerut direct României să renunțe la industrializare și să se întoarcă la agricultură¹³.

Și punctele de vedere ale marxiștilor au fost afectate, uneori, de teze străine, care contraveneau realităților și intereselor țării noastre. De

¹³ Hitler declarase că România ar trebui să renunțe la ideea de a avea o industrie proprie, să dirijeze bogățiile pământului și, în special, grîul ei, spre piața germană. Astfel, proletariatul României, care este „contaminat de bolșevism“, ar dispărea, iar țara noastră nu ar duce lipsă niciodată de nimic (Cf. *Militarismul german și România*, Editura politică, București, 1963, p. 67). Se cerea, deci, României să renunțe atât la principala pîrghie a progresului ei economic, cît și să-și sacrifice propria clasă muncitoare ca Germania hitleristă să nu ducă lipsă de nimic. României și altor țări agrare li se dădea drept consolare speranța că „avantagiile economice ale unei asocieri cu Apusul vor răsplăti în mod amplu sacrificiile consimțite“ (Otto Franges, *Viitorul agricol al statelor agricole europene*, în revista „Lumea nouă“, anul II, nr. 1/1933, p. 11). Au fost și autori străini, inclusiv germani, care au apreciat că mai degrabă România să facă sacrificii să se industrializeze, căci „sacrificiile cerute de această dezvoltare reprezintă, în ultimă instanță, prețul pentru făurirea unui stat național independent. Din acest punct de vedere își capătă adevărata legitimitate și consacrare marea lege de încurajare a industriei din 1912“. În al doilea deceniu al secolului nostru, autorul la care ne referim considera că „România se află numai la începutul marelui deschideri a bogățiilor sale (prin industrializare — n.n.). Dar trebuie să ia ea însăși în mîini această deschidere, chiar dacă nu se poate lipsi de

exemplu studiul *De la criză la criză*, important în multe privințe, se remite de teza Cominternului despre pretinsul caracter imperialist al României. Autorul (sau autorii, căci este semnat cu un pseudonim — S. Toma — neidentificat) exagerează dimensiunile și rolul monopolurilor, pune un accent prea mare pe rolul producției de război, fapte care alterează unele aprecieri asupra anumitor probleme ale industrializării. Este cât se poate de firesc să nu trecem cu vederea asemenea realități în aprecierea controverselor privind industrializarea țării.

Adepții industrializării din epoca anterioară foloseau *prezența bogățiilor* solului și subsolului ca argument forte în favoarea *creării de industrii*. La fel procedează și cei din perioada interbelică, cu deosebirea că ei pun insistent problema evaluării resurselor, a utilizării economicoase și raționale a acestora (în teorie, căci în practică lucrurile au stat cu totul altfel), întrevăzând încă de pe atunci posibilitatea epuizării unora dintre ele într-un viitor nu prea îndepărtat. De exemplu, s-au emis aprecieri după care resursele de petrol, exploatate prădalnic, s-ar fi putut epuiza în deceniul al VI-lea. Resursele naturale erau considerate ca abundente, suficiente ca să se poată dezvolta, pe lângă industria extractivă, și o puternică industrie de prelucrare a bogățiilor subsolului și solului. Imediat după primul război mondial, în 1919, I.N. Angelescu socotea că „avem toate condițiile care se cer unei țări industriale: materiile prime cele mai variate și izvoarele de energie cele mai bogate. Industrializarea României este nu numai posibilă, dar este necesară”¹⁴. Iar ziarul comunist „Socialismul” publica, în 1922, un studiu despre bogățiile naturale ale țării, în care se spunea: „România este într-adevăr o țară cu foarte mari bogății naturale. În afară de pământul gras, producător de grâne, ea posedă zăcăminte petrolifere, zăcăminte enorme de cărbune de calitate ușoară, gaz metan și bauxită”. Se făcea referire și la aprecierile apărute în „Rumänischer Lloyd” din 2 august 1922, după care „România este direct predestinată să devie patria industriei grele și chimice din Europa răsăriteană”¹⁵. Insuficiența dezvoltare a industriilor nu permitea însă punerea în valoare a bogățiilor naturale la nivelul convenit. După opinia autorului, capitalul străin exploata situațiile create din cauza lipsei de fonduri proprii și căuta să se infiltreze în domeniile cele mai profitabile pentru el.

O poziție similară întâlnim și într-un studiu de mai târziu (1938) al lui C.-Titel Petrescu, în care se scria că: „România oferă condițiuni imense pentru dezvoltarea rațională a activităților industriale, superioare chiar multor altor state care trec printre cele mai industriale din Europa”. Printre aceste „condițiuni” se enumera faptul că ea posedă, alături de pământ mănos, materii prime de bază și surse de energie care fac din România „o țară cu bogății excepționale și cu o nemărginită capacitate de producție industrială”¹⁶. Similitudinea aprecierilor formulate de un autor comunist și de un altul social-democrat, la interval de peste un deceniu și jumătate,

ajutorul străin, și să asigure avantajele care decurg din aceasta propriei țări și propriului popor; aceasta este o politică națională prevăzătoare care are în vedere viitorul și nu este dispusă de a-l sacrifica numai în vederea depășirii unor dificultăți momentane” (C.G. Rommenhöller, *Gross-Rumänien*, Berlin, 1926, p. 583).

¹⁴ I. N. Angelescu, *Politica economică a României*, București, 1919, p. 25.

¹⁵ Petre Bejenaru, *Țară bogată*, în „Socialismul”, anul XVII, nr. 198 din 29 octombrie 1922.

¹⁶ C.-Titel Petrescu, *Industrializarea țării și mișcarea sindicală*, în „Lumea nouă”, anul XXXI, nr. 14 din 3 aprilie 1938.

este dovada comunității de păreri în probleme de fond ale industrializării, dar și a importanței ei.

Al. Topliceanu a întărit ideea posibilității industrializării prin introducerea argumentului avantajului valorificării, prin industrie, a bogățiilor naturale, sporindu-se astfel avuția națională. „Toată diferența între valoarea produselor fabricate și a materiilor prime plus combustibilul utilizat, pe care am numit-o valoare nou creată, în cazul în care procesul de industrializare se consumă în țară — scria el — rămîne să sporească bogăția națională. Cu cît această valoare nou creată este mai mare, cu atît ramul de industrie respectiv este mai util gospodăriei naționale”¹⁷. Ultima precizare viza nevoia de sprijinire de către stat a ramurilor industriale în funcție de contribuția adusă de fiecare la sporirea avuției naționale, prin mărimea valorii nou create.

Pe măsură ce procesul industrializării avansa, devenea tot mai presantă cerința inventarierii și a evaluării resurselor naturale. Mitiță Constantinescu, ca guvernator al Băncii Naționale, a întreprins o vastă acțiune în acest sens. Pe lîngă importanța practică deosebită a acestei acțiuni, rezultatele ei constituiau și un argument în disputele privind orientarea și limitele industrializării¹⁸. Se ridicau unele probleme importante privind ducerea industrializării pînă la transformarea României în țară industrială, industrial-agrară sau agrar-industrială ; altele privind prelucrarea industrială prioritară a bogățiilor solului sau ale subsolului ; una din probleme era aceea a industrializării numai pe baza resurselor proprii sau și pe baza celor din afară.

Se cuvine menționat faptul că, în condițiile aceluia nivel scăzut al industrializării, economiști de diverse orientări au pus cu insistență probleme precum cele ale valorificării maxime a materiilor prime, ale exploataării raționale a resurselor și ale economisirii lor și probleme foarte actuale ca acelea ale protecției mediului natural și ale utilizării deșeurilor. M. Manoilescu a făcut din valorificarea la maximum a materiilor prime „criteriul fundamental al politicii de stat în promovarea diferitelor industrii”¹⁹. Pentru a determina gradul de valorificare a materiilor prime el formulează „coeficientul de industrializare”, ca un raport între trei grupe de componente ale valorii : a) materiile prime ; b) combustibilul ; c) amortizarea instalațiilor, salariile și beneficiile. Coeficientul mediu de industrializare (în sensul de prelucrări succesive spre a adăuga valoare nouă) stabilit de el pentru anul 1919 era de 42,6⁰/₀. Cel mai mare coeficient îl aveau metalurgia (59⁰/₀) și chimia (60⁰/₀), iar cel mai mic industria lemnului și hîrtiei (18⁰/₀) și industria alimentară (35⁰/₀)²⁰. Cu toate deficiențele legate de nedelimitarea riguroasă a componentelor valorii care să permită separarea valorii nou create în mărimea ei reală, coeficientul industrializării a constituit un instrument util de apreciere a gradului de valorificare a materiilor prime și surselor energetice. Problemele „utilizării raționale a energiilor” și cele ale „valorificării superioare a materiilor prime”²¹ erau socotite de maximă importanță pentru o politică economică științifică. În

¹⁷ Al. Topliceanu, *Între agricultură și industrie*, în „Democrația”, anul XIX, nr. 1/1931.

¹⁸ Rezultatele muncii de cîțiva ani a unei echipe au fost publicate în lucrarea în șase volume intitulată *Contribuții la problema materiilor prime în România*, Biblioteca monetară, economică și financiară a Băncii Naționale, București, 1939.

¹⁹ M. Manoilescu, *Politica producției naționale*, București, 1923, p. 49.

²⁰ *Ibidem*, p. 50.

²¹ *Ibidem*, p. 30.

expunerea de motive la Legea minelor din 1924, Tancred Constantinescu menționa, ca un postulat al politicii în acest domeniu, „o cât mai bună valorificare a zăcămintelor miniere“. Plecînd de la realitatea că zăcămintele miniere sînt limitate, el menționa că „statul nu poate privi indiferent exploatarea și deci epuizarea bogățiilor sale miniere... Statul trebuie să ducă, în principiu, o politică de conservare a zăcămintelor, sau în orice caz să aibă grijă de economisirea bogățiilor sale miniere, utilizînd cît mai rațional ceea ce pune în consumație“²². Să se urmărească evitarea exploatării prădalnice, atît de către capitalul străin cît și de către cel autohton, „care nu țin seamă de nevoile zilei de mîine“. Se întîlnește frecvent ideea (cuprinsă într-o formă și în Constituție) că zăcămintele subsolului sînt un bun național și nu trebuie să aparțină unor particulari. Tot pornind de la preocuparea pentru economisirea și valorificarea materiilor prime, M. Manoilescu sugera, ca un postulat al politicii industriale, „încurajarea specială a fabricilor ce întrebunțează deșeuri și subproduse“²³. Dar considerentele teoretice de acest gen, izvorîte din grija pentru economia națională ca un tot, n-au fost luate în seamă de întreprinzători și de capital (autohton și îndeosebi cel străin), care urmăreau profituri imediate cît mai mari.

Problemele *raporturilor industrie-agricultură* și ale economiei românești în general au fost privite în strînsă legătură cu o multitudine de factori — obstacolele ridicate de țările industriale în calea celor agrare care vor să se industrializeze, insuficiența capitalului autohton și preferințele capitalului străin care venea în țara noastră, posibilitățile României de a ieși cu mărfuri industriale pe piața mondială etc. — printre care cel al resurselor naturale valorificabile prin industrie a jucat un rol de seamă.

Literatura de specialitate ce ne-a stat la dispoziție nu ne vorbește de opinii în favoarea unei țări industriale prin excelență. Chiar și cei mai hotărîți autori în favoarea industrializării, atît din rîndul marxiștilor cît și al neoliberalilor, au considerat drept cea mai potrivită pentru România o economie *industrial-agrară*. O atenție deosebită s-a acordat conjugării dezvoltării industriei cu agricultura, evitării progreselor industriei pe seama (și în detrimentul) agriculturii. Din această preocupare s-a născut și ideea industrializării agriculturii, frecvent întîlnită în literatura marxistă și nemarxistă.

Pînă și un economist de talia lui M. Manoilescu — convins de importanța și binefacerile industrializării — considera că potrivit ar fi pentru economia românească ca jumătate din activitate să se desfășoare în industrie și restul în agricultură și în alte ramuri productive. Foarte frecventă era ideea unei economii mixte, în care agricultura și industria să se susțină reciproc. Oreste Anastasiu socotea că „România trebuie să devină un stat jumătate agricol, jumătate industrial, ceea ce va contribui la creșterea bogăției naționale“²⁴. Au fost și economiști, ca G. Iorganda, care considera că „bogățiile solului și subsolului României, precum și situația geografică a ei ne impun o economie națională integrată“, precizînd că „România nu e menită să devină un stat industrial, dar nici nu mai poate

²² Tancred Constantinescu, *Legea minelor. Expunere de motive*, București, 1924, p. 37.

²³ M. Manoilescu, *Politica statului în chestiunea refacerii industriale*, București, 1920, p. 31.

²⁴ Oreste Anastasiu, *Industria satești în raport cu localizarea mării industriale*, București, 1922, p. 159.

rămîne un stat agrar“²⁵. Fără a se supraestima, dar nici subestima, nivelul dezvoltării noastre industriale, în 1939 se formula ideea, într-o publicație socialistă, că „O fi fost cîndva țara noastră — așa cum o poreclea definiția devenită celebră — o «țară eminentamente agricolă», dar cifrele statistice dovedesc tot mai mult că factorul industrial este în continuă creștere și că am devenit de mult și devenim pe zi ce trece tot mai pronunțat o țară cu o economie mixtă, agricolă și industrială“²⁶. Investigațiile statistice au fost însoțite de cele sociologice, pentru a se determina cît mai precis structura economiei românești.

Pentru lămurirea problemei locului industriei în economia națională, la primul Congres al Asociației generale a inginerilor români de la Iași din 1921 C. Cassasovici și M. Cioc au propus să se discute „gradul în care țara noastră poate deveni și trebuie să devină țară industrială“, formulînd și o seamă de probleme care să se dezbată în cadrul acestei teme. Printre întrebări figurau : dacă este nevoie să se ducă o politică sistematică de industrializare sau să se lase lucrurile la voia întîmplării ; dacă România trebuie și poate deveni o țară industrială „în cel mai larg sens al cuvîntului“ sau să aibă o economie mixtă ; pînă la ce grad să se industrializeze țara noastră ținînd seamă de resursele ei naturale ; pe ce cale să se realizeze industrializarea, spre a se evita perturbări în economia generală²⁷.

Din motive ușor de înțeles, la un asemenea congres specialiștii de orientare marxistă n-au participat. Dar anumite idei formulate aici (și cu alte prilejuri) coincideau cu cele pe care le susțineau și ei, îndeosebi cele vizînd caracterul mixt al economiei (rolul preponderent revenind industriei), industrializarea agriculturii și a produselor agricole ș.a. Se poate spune că unii gînditori marxiști au pus accent mai mare pe necesitatea asigurării rolului preponderent al industriei în cadrul economiei naționale. În 1929, I. Clopoțel formula teza imposibilității progresului fără industrializarea mijloacelor de producție, adică fără dezvoltarea industriilor industrializante, cum se exprimau unii economiști. Și aceasta, printre altele, întrucît „proprietatea agricolă este atîrnătoare de tehnicizarea perfecționată, de introducerea fabricatelor mașinismului celui mai modern. Industrializarea face apel nu numai la forța fizică, ci și la intelect“²⁸. Frecventă era însă și la marxiști ideea că existau condiții pentru o dezvoltare mixtă, atît industrială, cît și agrară.

În 1939, ocupîndu-se de industrializarea țării, C.-Titel Petrescu aprecia că România trebuie să fie, în același timp, o țară agricolă și industrială : „Bogățiile sale naturale de petrol, minereuri, aur o predestină industrializării, după cum fertilitatea excepțională a pămîntului mînos o indică, totodată, ca o țară agricolă. Ceea ce-i lipsește țării noastre pentru a deveni mai curînd o «țară eminentamente industrială» este lipsa de capitaluri mari de investiție, care să pună în valoare bogățiile naturale ale solu-lui și subsolului său“²⁹. Autorul acordă prea mult credit capitalului străin,

²⁵ George Iorganda, *Cercetări asupra încurajării industriei naționale. Studii politico-economice*, București, 1929, p. 1.

²⁶ *Industrializarea țării și muncitorimea ca factor social în economia națională*, în „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 4 din 22 ianuarie 1939.

²⁷ Vezi : C. Cassasovici, M. Cioc, *Raport relativ la chestiunea marii producții industriale*, București, 1921, p. 71.

²⁸ Ion Clopoțel, *Industrializarea mijloacelor de producție*, în „Societatea de mîine“, anul VI, nr. 20/1929, p. 1.

²⁹ C.-Titel Petrescu, *Spre industrializarea țării*, în „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 6 din 5 februarie 1939.

care ar fi putut suplini lipsa celui autohton și ne-ar fi putut ajuta să ne industrializăm. Fără a nega orice importanță a capitalului străin, trebuie spus că el mai degrabă a creat o seamă de întreprinderi industriale, dar prin aceasta n-a stimulat industrializarea ca proces ci, mai curînd, a frînat-o.

România avea condiții pentru dezvoltarea concomitentă a industriei și agriculturii și numai agrarienii conservatori opuneau industria agriculturii. Restul specialiștilor și publiciștilor, indiferent de orientarea lor ideologică, erau pentru dezvoltarea paralelă a celor două ramuri de bază, în cadrul unei economii mixte. Ei se deosebeau prin ponderea acordată fiecărei ramuri, prin modul de realizare a dezvoltării și finalitatea ei, prin substructurile ce trebuiau să se constituie în fiecare ramură. V.N. Madgearu considera că lipsită de sens teza opoziției între agricultură și industrie, ambele fiind necesare economiei moderne și trebuind să se susțină reciproc. Respingînd învinuirea adusă de critici doctrinei țărăniste cum că ar fi antiindustrialistă, autorul menționat preciza că, „dimpotrivă, e o întregire reciprocă între dezvoltarea agriculturii țărănești și a întreprinderilor industriale mari. Nici într-un caz nu se poate vorbi de agrarianism contra industrialism, în acest sens, de dezacord permanent și hotărît”³⁰. Numai că el acorda prioritate agriculturii în complexul dezvoltării, considerînd că ordinea cea mai rațională a celor două ramuri de bază ale economiei românești ar fi: agricultura mai întîi și apoi industria. Notă discordantă făceau opiniile unor autori ca V.H. Serdici, C. Argetoianu, C. Garoflid și alți cîțiva. Primul, în calitate de deputat țărănist, s-a ridicat în Parlament împotriva industrializării, argumentînd că „orice s-ar spune, am fost și vom fi totdeauna o țară eminentemente agricolă. Și în această direcție trebuie să depunem toate eforturile noastre, spre a prelucra produsele noastre agricole și a le industrializa”³¹. Iar cel de-al doilea, om politic cu vederi conservatoare, susținea, fără o argumentație solidă, că „România, prin situația ei și prin condițiile ei geografice, economice și etnice, va rămîne o țară esențialmente agricolă”³². Idei de acest gen au constituit ținta atacurilor multor oameni de știință, economiști sau nu, care vedeau că România, dacă rămîne „esențialmente agricolă”, este sortită înapoierii și dependenței față de țările industriale, cum de altfel și doreau acestea și reprezentanții lor în teoria economică.

Teoria lui M. Manoilescu despre industrializare și restructurarea economiei românești a fost, la timpul ei, cel mai solid argumentată și influența ei s-a resimțit nu numai în țară, ci și departe peste hotare. Plecînd de la ideea că valoarea este creată de muncă, iar țările schimbă între ele muncă națională în condiții internaționale date, că industria are o productivitate intrinsecă a muncii mai mare decît agricultura, el a demonstrat cum, în virtutea acestui fapt, țările agrare sînt exploatate de cele industriale pe baza unui schimb de valori doar în aparență echivalent, dar în fapt neechivalent, întrucît țara agricolă trebuie să dea munca a 8—10 lucrători contra muncii unui lucrător dintr-o țară industrială. „Ceea ce comparăm noi atunci cînd recomandăm industrializarea țării — preciza autorul român, dezvăluind substratul teoriei avantajului relativ — nu este cantitatea de muncă pe care o cheltuim noi pentru a realiza anumite produse, cu cantitatea de muncă pe care o cheltuiesc străinii. Ceea ce ne

³⁰ V. N. Madgearu, *Doctrina țărănistă*, în *Doctrinile partidelor politice*, Cultura națională, București, 1924, p. 83.

³¹ V. H. Serdici, *Trei discursuri împotriva jafului protecționismului industrial*, București, 1933, p. 3.

³² C. Argetoianu, *În jurul creditului agricol*, București, 1930, p. 6.

interesează pe noi — și ceea ce este într-adevăr concludent cînd trebuie să ne decidem pentru sau împotriva industrializării — este să comparăm cantitatea de muncă românească pe care am cheltuit-o pentru a realiza produsele industriale în țară, cu cantitatea de muncă românească pe care ar trebui s-o cheltuim pentru a realiza produsele agricole cu care am fi nevoiți să plătim — în lipsa unei industrii — produsele industriale ale străinătății³³. Acest gen de comparație pune în lumină inechitățile „avantajului relativ” al schimburilor între țări agrare și țări industriale și relevă imperativul industrializării țărilor agrare. Ca să scape de exploatare, țările agrare trebuie să se industrializeze pentru a putea ridica nivelul productivității muncii naționale. Întrucît nu toate ramurile și subramurile industriei au aceeași productivitate intrinsecă a muncii, Manoilescu a sugerat ideea ordonării lor pe scara preferințelor (în vederea stimulării și susținerii de către stat), în funcție de nivelul productivității intrinsece și al „gradului de industrializare” (prelucrare și valorificare) a materiilor prime, a resurselor naturale. În ciuda neajunsurilor de detaliu sau a celor legate de o anumită fetișizare a caracterului intrinsec al productivității fiecărei ramuri (ea se schimbă în funcție de dotarea tehnică a muncii, de nivelul pregătirii muncii și al organizării activităților etc.) teoria le oferea un suport solid pentru orientarea restructurării economiei naționale, ținînd seama de interesele ei de ansamblu și nu de cele ale unor particulari, departamentele sau de grup. Instrumentul oferit era menit să submineze subiectivismul în stabilirea ordinii de preferință a subvențiilor, comenzilor și avantajelor acordate de stat diferitelor ramuri și întreprinderilor din cadrul lor. După încercarea lui Spiru Haret de a da, prin *Mecanica socială*, un fundament măsurilor de politică economică, teoria lui M. Manoilescu este cea mai reușită. Dar și ea n-a avut mai mulți sorți de izbîndă decît prima în a fi aplicată.

Considerațiile teoretice și practice nu s-au oprit doar la raportul general industrie-agricultură sau la cel al raporturilor dintre ramurile industriei propriu-zise; ele s-au extins și asupra unui domeniu de interferență între agricultură și industrie, cel al *industrializării agriculturii*. Multe studii s-au scris pe această temă, îndeosebi de către autorii țăraniști (dar nu numai de către ei), plecînd fie de la nevoia de prelucrare industrială a produselor agricole, spre a le valorifica mai bine, fie de la cerința presantă de creare a locurilor de muncă pentru suprapopulația latentă de la sate. S-au făcut numeroase calcule privind sporul de cîștig pentru economie și pentru oameni, dacă populația sătească aptă de muncă ar fi fost ocupată în întregime.

Petre Bejenaru vedea în agravarea contradicțiilor capitalismului cauza creșterii șomajului³⁴, iar în aceasta motivul readucerii în actualitate a teoriei lui Malthus, prin care se explica suprapopulația și mizeria maseilor cu ajutorul pretensei discordanțe crescînde dintre sporul demografic mare și zgîrcenia naturii, ca urmare a resurselor ei limitate. Combătînd teoriile lui Malthus reactualizate, V.N. Madgearu demonstra că există posibilități de ocupare a suprapopulației de la sate prin dezvoltarea industriilor și îndeosebi a celor de prelucrare a produselor primare ale agricul-

³³ M. Manoilescu, *Doctrinile și teoriile noastre în lumina criticii*, în „Analele economice și statistice”, anul XX, nr. 3—5/1937, p. 80.

³⁴ Petre Bejenaru, *Malthus redivivus*, în „Socialismul”, anul XVI, nr. 198 din 29 octombrie 1922.

turii³⁵. Roman Moldovan, respingînd soluția moșierească de angajare ca argați a surplusului de populație pe moșiile existente sau în formare, aprecia că „unica soluție este plasarea surplusului de populație în industrie... Economia de echilibru spre care mergem, în care statele agrare se industrializează și cele industriale se agrarizează, este un argument hotărîtor că unica soluție pentru țara noastră este industrializarea”³⁶, incluzînd în acest proces și industrializarea agriculturii, a satelor.

Ocuparea suplimentară a forței de muncă de la sate era unul dintre argumentele în favoarea industrializării agriculturii. În afara lui mai existau și altele. Ion Dimoftache, plecînd de la anomalia exportului de grâu și a importului de paste făinoase de către o țară ca a noastră, care avea condiții să fie furnizorul de asemenea produse pentru întreaga Europă, scria : „Industrializarea produselor agricole se impune ca o necesitate absolută și imediată. Ne trebuie fabrici care să completeze grupul de exploatări agricole țărănești, fabrici care să industrializeze produsele țărănești”³⁷. Autorul considera că, pentru îmbunătățirea traiului țărănimii, fabricile respective trebuiau să aparțină obștei satești și nu unor capitaliști particulari. Lotar Rădăceanu, făcînd distincție între industrializarea agriculturii și cea a satelor, o definea pe ultima ca o acțiune concomitentă de „valorificare industrială a produselor agricole” și de „întrebuințare a muncii țărănești la munca propriu-zisă industrială, fără însă a provoca nici un exod rural”³⁸, populația satească rămînînd la sate. Prin aceasta se îmbina munca agricolă cu cea industrială, se reținea suficientă forță de muncă pentru agricultură și se evita supraaglomerarea orașelor. Unele din ideile formulate atunci își păstrează actualitatea și în zilele noastre în procesul de îndeplinire a unei noi revoluții agrare care, printre altele, are ca sens și îmbinarea muncii agricole cu cea industrială, ridicarea satelor la nivelul de civilizație al orașelor. Iar Dan Periețeanu considera că, odată asigurată prioritatea dezvoltării industriilor de bază, este necesar să se acorde o importanță sporită și industriilor complementare. Într-o țară ca a noastră cu condiții foarte favorabile pentru agricultură, industria pentru agricultură trebuia socotită ca de bază. „Este natural — scria el — ca o țară în care producția agricolă este îmbelșugată, să-și dezvolte o industrie puternică agricolă. Și tot acest fapt implică și crearea în țara respectivă a unei industrii care să pună la dispoziție mașinismul necesar acestor diverse industrii agricole”³⁹. O asemenea industrie de bază pentru agricultură se poate crea mai ușor, este mai rentabilă direct și, prin efectele ei asupra agriculturii, indirect pentru economia națională.

Covîrșitoarea majoritate a economiștilor din perioada interbelică au fost pentru depășirea caracterului eminamente agrar al economiei românești, pentru o economie mixtă, în care agricultura și industria, dezvoltîndu-se, să se sprijine reciproc. Deosebiri între punctele lor de vedere erau legate, în mare măsură, de modul în care urma să se realizeze dezvoltarea

³⁵ V.N. Madgearu, *Evoluția economiei românești*, București, 1940.

³⁶ Roman Moldovan, *Industrializarea și absorbirea surplusurilor de populație rurală*, în „Dacia nouă”, anul II, nr. 4 din 9 ianuarie 1938.

³⁷ Ion Dimoftache, *Industrializarea produselor agricole*, în „Țara nouă”, anul I, nr. 4/1939, p. 2.

³⁸ Lotar Rădăceanu, *Industrializarea satelor*, în „Societatea de miine”, anul XIV, nr. 3/1937, p. 2.

³⁹ Dan Periețeanu, *Era nouă industrială*, București, 1931, p. 6.

unei economii mixte și în ce raporturi să se afle ea cu economiile celorlalte țări : de complementaritate și dependență sau de independență bazată pe complexitatea structurii unor ramuri interdependente.

Ideile lui P.S. Aurelian și C. Dobrogeanu-Gherea privind crearea în țara noastră a unui *sistem de industrii* au avut mulți adepți și în perioada interbelică. Dar cum avea să arate acest sistem, ce loc urmau să ocupe diversele ramuri și subramuri ale industriei, ce pondere trebuia să se acorde industriei mari, mijlocii și celei mici, cum să se realizeze sistemul în cadrul unei economii bazate pe inițiativă particulară, cu serioasă penurie de capital autohton, concurată de mărfurile industriale străine și mult rivnită de capitalul străin — toate acestea erau probleme care-i frământau pe economiști și pe oamenii de decizie la nivel macroeconomic, mai puțin pe întreprinzători, ale căror preocupări erau dominate de câștigul propriu imediat și în perspectivă.

Nevoia de realizare a unui sistem de industrii a fost un argument în plus în favoarea intervenției sistematice a statului în economie. Una din concluziile principale desprinse la primul Congres al industriașilor a fost cea a sprijinirii industriei de către stat, socotită ca un adevăr axiomatic. În darea de seamă se spunea că „particularii, chiar asociindu-se, nu pot asigura întreprinderilor lor expansiunea dorită fără sprijinul eficace al statului. Ceea ce trebuie să se concerteze nu este principiul colaborării statului cu inițiativa particulară, căci aceasta este azi o axiomă, ci condițiile acestei conlucrări”⁴⁰. Nevoia realizării unui sistem de industrii, alături de cea a protejării și stimulării unei economii naționale rămase în urmă, au fost determinante pentru rolul sporit al statului în viața economică, și nu dominația monopolurilor — cum s-a crezut și scris uneori — care s-ar fi unit cu forța statului într-un capitalism monopolist de stat *sui-generis*⁴¹. Chiar în perioada de după marea criză, monopolurile autohtone erau puține, angajate într-o confruntare inegală cu cele străine (cu care au trebuit să conlucreze sau chiar să fuzioneze), iar statul le venea în ajutor. Nu de puține ori, sub pretextul protejării industriei, marele capital străin beneficia de oblăduirea statului, aspect sesizat și supus criticii de către economiști ai vremii.

Dacă în legătură cu nevoia de intervenție a statului în economie exista un acord tacit între marea majoritate a economiștilor, deosebirile și opozițiile apăreau pe temele modului de intervenție și în folosul cui să intervină statul în economie, în folosul capitalului sau al muncii, or al ambelor, căror ramuri și subramuri să se acorde preferință. Economistul țărănist V.N. Madgearu, autor al doctrinei statului național-țărănesc, considera intervenția statului în economie ca un imperativ al vremii, la fel ca și neoliberalul M. Mașoilescu, autor al unei doctrine a statului corporatist. Dar în timp ce la Madgearu eforturile statului trebuiau canalizate, în primul rând, spre agricultură și apoi spre industrie, la Mașoilescu ele trebuiau orientate hotărât spre industrie, agricultura progresând ca urmare a efectelor binefăcătoare ale dezvoltării industriei. Lucrețiu Pătrășcanu (și nu numai el) analiza critic intervenția statului în economie, atât din punctul

⁴⁰ *Dare de seamă a primului Congres al delegaților industriașilor din întreaga țară*, București, 1921, p. 122.

⁴¹ Într-un studiu din perioada interbelică se vorbea de împletirea dominației băncilor mari și a monopolurilor capitaliste cu statul, de „împletirea capitalului monopolist cu aparatul de stat” (S. Toma, *op. cit.*, p. 13).

de vedere al progresului țării, cît și al efectelor asupra clasei muncitoare, a maselor de oameni ai muncii. El menționa că afirmarea și menținerea pe piața internă a marii industrii nu depindea de forța și organizarea ei proprie, ci în primul rînd de stat. „Numai întrucît statul urma o anumită politică economică, dirija într-un anumit fel comerțul exterior și impunea o anumită politică fiscală, industria autohtonă putea să trăiască și să se dezvolte“. În aceste condiții, „cucerirea pieței interne prin mijloacele ei proprii și în concurență cu produsele similare străine ar fi fost de la început o bătălie pierdută fără o permanentă și puternică protecție vamală, luînd în unele direcții un caracter prohibitiv“⁴². Monopolizarea pieței interne, cu efecte protectoare și stimulative pentru industrie, l-ar afecta pe cumpărătorul de rînd, atît prin prețurile ridicate la produsele industriale, cît și prin calitatea lor mai slabă.

În interesantul studiu marxist *De la criză la criză*, pe lîngă analize aprofundate și concluzii întemeiate, întîlnim și aprecieri unilaterale, inclusiv cu privire la intervenția statului în economie. Această intervenție, accentuată după criza din 1929—1933, ar fi contribuit la pauperizarea absolută a maselor, la restrîngerea puterii lor de cumpărare și a pieței, pregătind o nouă criză. Se cuvenea, însă, să nu fie scăpat din vedere faptul că politicile economice, în noul stadiu al capitalismului, se bazau pe mecanisme complexe, cu implicații și efecte foarte contradictorii, că masele trebuiau să le cunoască și să-și apere propriile interese imediate pînă la trecerea la socialism. În acest context, îndemnul lui Gh. M. Vasilescu, ca muncitorimea să acorde importanță politicilor economice, vizau tocmai activizarea ei, ca să influențeze atît formularea cît și aplicarea politicilor economice⁴³.

Apologetii ai capitalismului au prezentat intervenția statului în economie ca mijloc salvator și o soluție pentru mai toate problemele economiei și societății românești. Într-o formulare din 1938, care aducea cu cea a lui J.M. Keynes din 1936, inginerul A. Derigault scria că „dacă societatea nu se va hotărî la timp să secondeze pe întreprinzătorul particular prin întreprinderi create de stat care să absoarbă tot excedentul de brațe de muncă disponibile, va trebui să se resemneze în cîrînd să guste din farmecul războiului civil“⁴⁴. În cazul României și al altor țări statul a intervenit, dar declanșarea procesului revoluționar n-a putut fi oprită. Economistii marxiști au avut dreptate cînd au criticat aceste tendințe apologetice și au demascat practicile antipopulare ale intervenționismului statal. L. Straton considera iminentă trecerea de la liberalism la dirijism, deoarece ultimul „este infinit mai bun decît anarhia liberalistă“ dar, „pentru a domina gravele probleme ale economiei contemporane trebuie un nou sistem, o nouă politică economică dirijată“⁴⁵, sistemul capitalist dovedindu-se perimat. Controlul societății și îndrumarea de către ea a vieții economice se impuneau în chip obiectiv, dar ele puteau fi efectuate în interesul capitalului sau al muncii. Prin dirijism se deschidea o poartă spre

⁴² Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970, p. 28.

⁴³ Vezi Gh. M. Vasilescu, *Atenție politiciii economice*, în „Viața muncitoare“, anul III, nr. 29 din 25 aprilie 1926.

⁴⁴ A. Derigault, *Drumuri noi pentru regenerarea economiei capitaliste*, în „Analele economice și statistice“, anul XXI, nr. 4—6/1938, p. 154.

⁴⁵ L. Straton, *Fosile burgheze*, în „Lumea nouă“, anul XXX, nr. 5 din 2 februarie 1936.

planificare, menită ca, în principiu, să permită realizarea industriilor și a economiei ca sistem.

Am menționat mai înainte importanța teoriei lui M. Manoilescu privind dispunerea într-un sistem a ramurilor industriei și stimularea lor prioritară prin intermediul statului, în funcție de contribuția la creșterea productivității muncii naționale și la valorificarea resurselor naturale. Efectul ei a fost molipsitor și multe studii despre nevoia dezvoltării, în sistem, a industriei se resimt de influența ei. Nu același lucru se poate spune despre genul de întreprinderi industriale pe care să se pună accent, unde opiniile erau foarte împărțite. Vechea dispută dintre P.S. Aurelian și A.D. Xenopol privind începerea dezvoltării industriale cu întreprinderi mari sau mici era depășită prin însuși avansul înregistrat pe drumul industrializării. În noua etapă nu dimensiunea în sine conta, cât cadrul propice asimilării progresului tehnic, al ridicării randamentului și productivității muncii, nu opoziția între întreprinderile mari și cele mici sau mijlocii, cât locul fiecăreia într-un sistem și condițiile de existență. Marea întreprindere pretindea să i se acorde prioritar sprijin de către stat în virtutea faptului că promovează progresul tehnic și trebuie să reziste în lupta de concurență cu giganții monopolisti ai capitalului străin; întreprinderile mici și mijlocii, afectate și chiar strivite de concurența celor mari, cereau sprijinul statului ca să poată supraviețui.

Opțiunea lui M. Manoilescu pentru industrializarea hotărâtă, punând pe prim-plan producția mare uzinală, nu l-a împiedicat să aprecieze și rolul întreprinderilor mici, al meseriilor. La baza înțelegerii rolului și rostului meseriilor într-un plan economic național el pune o doctrină care „trebuie să hotărască rolul meseriilor în a educa elementele necesare industriei mari și de a româniza, prin infiltrațiuni de jos în sus, însuși patronatul din marea industrie. Meseriile — după el — trebuiesc văzute ca o școală primară a industriei și ca o pepinieră de elemente românești, pentru schimbarea caracterului actual al marilor întreprinderi”⁴⁶. El nu neglija nici rolul meseriilor pe linia dezvoltării clasei de mijloc. Dar, spre deosebire de D.R. Ioanițescu și de alți economiști, care considerau această clasă ca o punte de legătură între proletariat și burghezie, Manoilescu lega soarta ei de procesul inevitabil al diferențierii prin concentrarea și centralizarea de capitaluri. Citeva întreprinderi meșteșugărești puteau deveni mari, dar multe altele erau amenințate permanent cu ruina sau subordonarea.

Optica dinamică a lui Manoilescu contrasta cu cea statică a lui D.R. Ioanițescu, care considera că „în țările agrare, care n-au o armătură prea dezvoltată de fabrici și uzine, mica industrie e factorul economic cel mai important, atât ca producție, cât și din punct de vedere social și național”⁴⁷. Dar țările agrare nu puteau rămâne la acest stadiu și ca să se industrializeze ele trebuiau să creeze, ca factor economic cel mai important, marea industrie, să facă să se detașeze drept conducătoare industria uzinală față de cea meșteșugărească. Merită atenție considerațiile unor autori ca V.N. Madgearu, Gr. Mladenatz, I. Răducanu, I.N. Angelescu, D.R. Ioanițescu, Cezar Popescu ș.a. cu privire la încurajarea meseriilor și a cooperativelor de meseriași în mediul urban ca și în cel rural. În ele este cuprinsă și ideea că meseriile, cooperativizate sau nu, se adaptează ușor cerințelor pieței, nu solicită mari capitaluri și absorb multă forță de muncă,

⁴⁶ M. Manoilescu, *Ideea de plan economic național*, București, 1938, p. 43.

⁴⁷ D. R. Ioanițescu, *Politica meseriilor*, în *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1938, p. 215.

dînd posibilitate de cîştig unui număr mare de oameni, care valorifică mai ales resurse locale și contribuie la lărgirea pieței pentru marea industrie.

Industria de fabrică și cea meșteșugărească, uzinală și manufacturieră au coexistat într-o manieră care l-a determinat pe un cercetător străin s-o considere ca o caracteristică a economiei românești interbelice. „România — scria C.G. Rommenhöller — este o țară a contrariilor neintermediate. Lipsesc tranzițiile care împacă și îmbină extremele în celelalte țări europene... În industrie, cei mici și cei foarte mari stau unii lingă alții, fără să existe un strat de proporții mai mari care să facă legătura între cei doi. Cu alte cuvinte, înnobilarea materiilor prime are loc parțial în unități cu totul primitive, parțial în întreprinderi avansate din punct de vedere tehnic. Pe de o parte, mai găsim în proporții mari unități meșteșugărești mici, în case țărănești, pe de altă parte, fabrici moderne”⁴⁸. Autorul lega această stare de faptul că „România a sărit treptele intermediare” cu concursul capitalului și tehnicii străine, occidentale.

Marea industrie de fabrică s-a impus în fața celei mici, meșteșugărești prin avantajele ei economice, sociale și naționale. Cum remarcă I. Gigurtu în 1919, în perioada refacerii, prin industrializarea economiei, afectată de război, „intensificarea producției nu se poate atinge, în toate ramurile de activitate, decît prin industrializare, prin introducerea mașinismului în general și prin exploatarea științifică în agricultură”. Autorul ținea să sublinieze, în procesul industrializării, rolul industriei mari: „Pe noi ne preocupă în primul rînd industria mare, contra căreia chiar după război s-au mai găsit voci să se ridice, zicînd că e un produs artificial, care nu servește decît la scumpirea traiului”⁴⁹. La numai un an, M. Manoilescu adăuga la nevoia sprijinirii industriei mari în perioada de refacere și pe cea a „favorizării în mod particular a creării acelor fabrici care vin să completeze un sistem întreg de producție”⁵⁰, lucru necesar și de dorit.

Argumentelor teoretice privind dezvoltarea unui sistem de industrii, cu concursul statului, nu le-au corespuns și realizări practice pe măsură. În primul rînd, pentru că puterea de intervenție a statului în economie era limitată de posibilitățile materiale de care dispunea și de interesele capitalului care-și căuta plasamentul cel mai rentabil. În al doilea rînd, datorită deselor schimbări de guverne și, implicit, reorientărilor măsurilor economice, se modificau direcțiile dezvoltării. În al treilea rînd, capitalul străin — cu pondere mare în unele sectoare — nu-și încadra activitatea în funcție de cerințele creării unui sistem corelat și coordonat al economiei naționale în general, al industriei în speță. Și acesta era un motiv, pe lingă altele, pentru o dezvoltare industrială „prin noi înșine”. Cu toate concesiile de la principiile acestei orientări, făcute capitalului străin, nu se poate nega opoziția între interesele lui și cele ale economiei naționale și nici realitatea măsurilor menite să-i îngrădească activitatea, în folosul capitalului autohton, îndeosebi în deceniul 1929—1939.

Dificultățile întîmpinate pe linia creării unui sistem industrial — dificil de surmontat chiar și prin intervenția statului — au avut un cuvînt greu în nerealizarea unei structuri coerente și corelate a economiei naționale, în repartitia anarhică a forțelor de producție pe teritoriul țării. Noua

⁴⁸ I. G. Rommenhöller, *op. cit.*, p. 247.

⁴⁹ I. Gigurtu, *Posibilitățile de refacere și dezvoltare a industriei în România*, București, 1919, p. 5.

⁵⁰ M. Manoilescu, *Politica statului în chestiunea refacerii industriale*, București, 1920, p. 29.

strategie a industrializării, elaborată și pusă în practică după revoluția de eliberare socială și națională din August 1944 a trebuit să prevadă și soluționarea problemelor creării *sistemului de industrii*, mijloc important de armonizare a complexului economiei naționale și de repartiție rațională, pe teritoriu, a forțelor de producție.

Multiplele idei, teorii, doctrine pozitive despre industrializarea României au constituit un izvor autohton de inspirație pentru Partidul Comunist Român, care și-a dezvoltat propria doctrină în vederea industrializării țării atunci când destinele ei, trecînd în mîinile poporului muncitor, partidul a devenit factorul politic decisiv, iar apoi centrul vital al întregii națiuni.

În România numai în anii socialismului s-a putut îndeplini industrializarea ca o acțiune amplă, planificată și în ritm susținut de către întregul popor și în interesul întregului popor. În acest proces istoric, ideile valoroase din trecut și-au putut găsi, la nivel mult superior, îndeplinirea, prin încorporarea lor în supla, profunda și originala concepție despre industrializare a Partidului Comunist Român, partid care conduce opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în cadrul căreia dezvoltarea industrială servește drept pivot al economiei noastre naționale.

GÎNDIREA REVOLUȚIONARĂ DE LA 1848, PRECURSOARE A MIȘCĂRII SOCIALISTE DIN ROMÂNIA

NICOLAE RAUȘ

Meleagurile noastre, precum se cunoaște, aparțin acelor spații europene în care ideea de revoluționare socială și națională este de veche întemeiere și rodire. Ea găsește aici condiții pentru a se înfiripa și a se dezvolta grație celui tradițional filon democratic și umanist al gândirii, firii și acțiunii poporului nostru, valorilor unei existențe sociale îndelungi și dense istoricește, generatoare de mari înțeleșuri, evoluind sub semnul permanentei înfruntări a unor realități aspre, mereu presante, al luptei împotriva feluriților opresori. În timpurile moderne, ceea ce a decantat istoria românilor avea să se transpună teoretic-ideologic și programatic în dinamica gândirii revoluțiilor de la 1784, 1821 și 1848, care au abordat teme sociale și naționale apte a cristaliza socialismul fazei de debut în țara noastră. Fertilizările aveau să se învedereze mereu mai mult. Nu puțini cugetători români de avangardă ai epocii de la 1848 și-au format un univers ideologic-filosofic în care reprezentări ale socialismului incipient — socialismul utopic — au jucat rol de pivot, transpunându-se în viziunea revoluției, în opera regimului revoluționar victorios. „Merită să fie menționate operele cărturarilor din cele trei țări române de la 1848 — relevă *Programul Partidului Comunist Român* —, din care unii erau simpatizanți ai ideilor socialiste”¹.

Demersurile teoretice socialist-utopice nu desemnează, însă, direcția creativă unică sau dominantă, ci unul dintre compartimentele novatoare ale revoluției române. Ridicare generală — națională și socială — a poporului român, de covârșitoare forță propulsivă, ea aduce acel *spirit nou*, spiritul epocii, care însemna fructificarea din unghiuri moderne a valorilor și experiențelor evoluției poporului nostru prin vremuri, lansarea marilor sensuri regeneratoare ale dezvoltării materiale și spirituale a societății românești în perspectivă. Expresia acestui *spirit nou* este mișca-

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 33.

rea de idei a pașoptismului, care cuprinde, graduat, deceniile al IV-lea — al VI-lea ale veacului și care a însemnat o creație ideologică, politică și culturală de întindere și acuitate, de rapidă și spectaculoasă depășire a unor limite de departe previzibile, numaidecît egale cu epoca. Se exprimă și lucrează acum, într-o sinteză a inovărilor de durată, virtuți tradiționale specifice poporului român — capacitatea de deschidere la vremuri și de înțelegere a liniilor de forță ale înnoirii acestora, originalitatea și mobilitatea spiritului teoretic-creativ, disponibilitatea de a anticipa în planuri de radicalitate, de a atinge apogeuri în gîndirea și acțiunea militantă —, pătrunse, toate, de năzuința unirii și independenței, a edificării viitorului de la viziunea românilor despre dreptate și libertate, de la vocația proprie în istorie. În această retortă, s-a dezvoltat și a cunoscut o nouă radicalizare fondul de gîndire revoluționar-populară și democratică în domeniile național și social, s-a amplificat cugetarea socialist-utopică autohtonă și, în același timp, s-au încheat, la un anume nivel, o seamă de elemente proprii concepției socialist-științifice, materialismului istoric și economiei politice științifice. Acest din urmă fenomen s-a produs, firește, concomitent cu procesul elaborării marxismului, dar nu totalmente paralel cu acesta, ci, într-o măsură, în legătură cu el.

Departate de noi intenția de a supralicita lucrurile. Mișcarea de idei a revoluției este și rămîne de esență burghezo-democrată, capabilă, însă, prin sintezele pe care le operează, să germineze și să integreze elemente ale unei gîndiri de suprem orizont. Fondul burghezo-democrat al revoluției nu contrazice acest fenomen, fiindcă noile idei se află, oricînd, într-un avans categoric față de realitate. Aceasta este, de fapt, una dintre distincțiile creației spirituale autentice. Marx și Engels au pus bazele concepției revoluționare a clasei muncitoare nu în orînduirea fără clase exploata-toare, ci într-un loc și într-o epocă în care capitalismul nici nu intrase în faza crepusculară, dar își dezvăluia natura și efectele dure în societățile dezvoltate ale Europei, în vreme ce multe alte țări ale continentului nu atinseseră acest stadiu. De altminteri, încercarea de validare teoretică a unor soluții de acuitate istorică pentru societatea românească de atunci se arăta, nu odată, șubredă în marginile ideologice ale unei revoluții de esență burghezo-democrată. Concepte și reprezentări mai aproape de necesitatea înfăptuirii celei mai drepte societăți se vedeau astfel formulate de pulsul foarte activizat al practicii sociale ; realitatea istorică, mișcarea ei inovatoare, care anunțau evoluții pînă atunci greu de întrevăzut, cereau — încă în forme de început — termeni ai unei gîndiri de o noutate aparte.

Chiar dacă această creație a pașoptiștilor români nu este urmarea unei direcții pe deplin orientate în acest plan, fenomenul comportă un interes de excepție, prin producerea lui timpurie și, mai cu seamă, prin efectele și semnificațiile pe care le cuprinde ca parte componentă specifică a înfiripării pe pămîntul românesc a unor idei de expresie socialist-științifică într-o perioadă în care, la noi, nu putea fi conceput un sistem de gîndire științifică revoluționară complet și unitar. *Practic, el desemnează etapa a doua de creare în solul autohton a unor reprezentări socialiste*, prima fiind cea a socialismului utopic, iar a treia, cea a deliberatei dezvoltări și răspîndiri în România a ideologiei revoluționare științifice ca un corp încheat de gîndire și de acțiune al clasei muncitoare, incluzînd ansamblul componentelor și principiilor ei de bază, proces care se va petrece odată cu afirmarea distinctă pe arena politică a societății românești a proletariatului — chemat istoricește să înfăptuiască schim-

barea din temelii a orînduirii capitaliste — și pe măsura organizării lui ca clasă. În această etapă de mijloc, doctrinarii pașoptiști au formulat idei de tentă revoluționar-științifică în unele domenii ale vieții sociale românești și, ceea ce definește atît de elocvent fenomenul, au înțeles și au deslușit, bineînțeles pînă la un anumit nivel de abordare teoretică, unele elemente cardinale ale *concepției materialiste despre istorie*, laturi și manifestări ale producerii și consecințelor *plusvalorii* (în cazul lor, cu referire la agricultură) — două descoperiri epocale, prin care socialismul se așază pe baze științifice. Engels scrie că, „Prin aceste descoperiri socialismul a devenit o știință, care urmează acum să fie elaborată în continuare în toate amănunțele și conexiunile ei”².

Este acesta un proces dialectic specific mai multor țări din Europa mijlocului de veac, în care cugetarea politică-socială a unor popoare ce au pregătit și au înfăptuit atunci revoluții se înscrie cu un aport specific la întemeierea concepției revoluționar-științifice a umanității. El situează în prim-plan pe socialiști și, cu deosebire, pe genialii gînditori și conducători ai proletariatului — Karl Marx și Friedrich Engels. Pornind de la datele societăților dezvoltate din Apusul Europei, ei au pus bazele comunismului științific, ca o concepție consecventă și integrală despre natură, societate și gîndire a proletariatului, care, treptat, va încorpora și cuceririle altor popoare, inclusiv ale românilor, în acest domeniu.

Nu înseamnă, așadar, că alte țări s-au exclus sau se excludeau de la posibilitatea de a veni, încă din acea fază intermediară, cu un aport propriu la cea mai înaltă concepție a umanității. După cum, de la specificul lor, realitățile și problematica economice-sociale și spirituale din societățile dezvoltate ale Occidentului Europei cereau și serveau în mod obiectiv ca punct de plecare pentru așezarea bazelor teoriei revoluționare științifice de către Marx și Engels, tot asemenea alte țări — inclusiv România —, aflate pe trepte diferite de dezvoltare capitalistă, ofereau condiții *in nuce* pentru deschiderea gîndirii sociale și politice proprii la valori temerare, implicit pentru înfiriparea unora sau altora dintre ideile de expresie revoluționar-științifică sau apropiate acesteia. Societatea românească a vremii ilustrează, la rîndul ei, adevărul de cuprindere universală că *acolo unde, într-o măsură sau alta, se întrunesc condiții proprii vremurilor moderne, apar, corespunzător, și idei de expresie socialist-științifică și că epoca așterne condițiile, specifice în fiecare loc, pentru germinarea noilor idei. Este una din strălucirile teoriei revoluționare științifice ca gîndire a întregii omeniri pentru întreaga omenire.*

Din această împrejurare nu decurge, însă, că, automat, fenomenul s-ar fi putut produce pretutindeni în aceleași zone problematice, în forme și la niveluri identice și în exact același moment. Caracteristicile existenței sociale în interconționarea lor, antecedentele istorice, nivelul și măsura în care gînditorii porneau de la realitățile specifice oferă cheia explicării, în fiecare caz, a mutațiilor spirituale specifice în evoluția unui popor pînă la acele altitudini care vor permite apropierea *în chip propriu* a forțelor celor mai radicale de terenul de gîndire materialist-dialectică și istorică, socialist-științifică.

În cazul țării noastre, condițiile de la mijlocul secolului trecut care au generat posibilitatea cristalizării unor idei dintre cele mai avansate ale timpului, pe care Marx le-a recunoscut ca făcînd parte din teoria sa și

² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 20, Editura politică, București, 1964, p. 28.

le-a înglobat în ea, prezintă un interes aparte, deoarece aici intră în cauză o diversitate de elemente materiale și spirituale ce se interconstrâng și alcătuiesc acest *specific propriu* de creare pe solul nostru a unor idei de cea mai mare radicalitate în lume. Întâiul dintre ele vine din oprirea, în forme atroce, a poporului român de către cele trei imperii înconjurătoare — otoman, țarist, habsburgic —, care, prin forță și imixțiuni brutale, afectau în măsură hotărâtoare progresul general, național și economic-social, al acestor meleaguri, periclita însuși destinul lor ca entitate de sine stătătoare în istorie. În plin „secol al naționalităților“, țările române acuzau nefastele efecte convergente ale suzeranității otomane și ale „protectoratului“ țarist, acesta din urmă fiind vecin cu starea de ocupație străină sau, adeseori, chiar identic cu ea, cum a fost în anii 1829—1834 ori în 1848—1851. Practic, aceste imperii exploatau și împilau poporul român și național, și social, fiind principalul obstacol al înaintării lor spre orizonturi moderne. La acea oră a istoriei, poporul român trebuia să se confrunte atât cu feudalismul intern în destrămare, cât și cu cele trei imperii absolutiste. În primul rînd datorită balastului feudal, care a fost prelungit cu sila, noua orînduire, capitalistă, s-a afirmat mai anevoios în țările române cunoscînd o fază incipientă mult prea îndelungată, o ascensiune lentă. Și tot datorită imperiilor reacționare din jur, a fost, mult timp, împiedicată și întîrziată înfăptuirea unui ideal totdeauna stringent și totdeauna posibil de înfăptuit de la condițiile interne — cel al unirii tuturor românilor în cadrele firești ale străvechii Dacii și al dezvoltării lor de sine stătătoare ca neam, ca națiune. „Imperiul otoman, țarismul și Imperiul habsburgic — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — erau profund interesate în menținerea stăpînirii feudale în țările române, în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor spre unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, spre scuturarea jugului dominației străine. Actul care legifera condițiile conservării și întăririi relațiilor feudale a fost Regulamentul Organic, impus țărilor românești de Imperiul țarist“³.

Un aspect social propriu-zis se revelează din chiar condiția națională a românilor în epoca dată, fiindcă aspirarea străină se materializa implicit printr-o exploatare și o spoliere economică a maselor — în cadrul căroră forța de bază și majoritatea o forma țărănimia — nu numai de către împilatorii dinăuntru, ci și de către clasele exploatare și autoritățile din statele opresoare. „Factorul economic — cum s-a observat — devenea problemă națională, deoarece așa se prezentau împrejurările în România la începutul secolului al XIX-lea“⁴. Un Bălcescu va pleda cauza libertății naționale cu gîndul la dreptatea socială a poporului, respectiv a țărănimii, teoretizările sale situîndu-se pe un teren de justețe și acuratețe a viziunii. În acest fel, „naționalismul său nu este, în realitate, decît un adevărat socialism progresist“⁵.

Exploatarea economică-socială a poporului român de către marile imperii retrograde, o exploatare de tip feudal, care, îndeobște, este mai

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 389.

⁴ Petru Iroaie, *Bălcescu precursor del socialismo romeno*, F. Agate Editore, Palermo, 1946, p. 18—19.

⁵ *Ibidem*, p. 19.

absconsă, a devenit atât de feroce, încît, alături de asuprirea politică-națională, s-a vădit la lumina zilei, asemenea exploatarei de tip capitalist. Aceasta a generat o sensibilizare deosebită a observației sociale și politice românești.

Mari deschideri ideatice s-au produs în gîndirea pașoptiștilor de la datele lăuntrice ale evoluției economice-sociale a societății românești, care dezvăluiau valențe moderne în afirmare. Dacă orînduirea feudală era menținută, mai cu seamă, prin eforturi străine, trebuie să se observe că o altă orînduire, cea burgheză, încerca să răzbată și să triumfe, aducînd cu sine, în chiar acea fază, și în anume forme, trăsăturile ei îndeobște caracteristice. Era, prin urmare, epoca în care două alcătuiți sociale exploatare se înfruntau în societatea românească, în care anumite fenomene de esență capitalistă se manifestau în manieră specifică în păienjenişul contradicțiilor sociale. Nu întîia oară în epoca de la 1848 se întrevedeau elemente ale noului mod de producție. Acestea deveniseră perceptibile în țările române încă din secolul al XVIII-lea, cînd se iveau aici cele dintîi întreprinderi manufacturiere care apelau la munca salariată, alături de munca de tip feudal a clăcașilor⁶. „Apariția muncii salariate, în plin regim iobăgîst — remarcă Lucrețiu Pătrășcanu —, dovedește direcția pe care o luau aici raporturile de producție. Și dacă nu se poate vorbi încă de întreprinderi cu caracter capitalist, se tinde însă spre această formă de organizare. Și din acest punct de vedere evoluția Principatelor se încadrează în evoluția generală a economiei din celelalte țări europene”⁷. Începutul veacului al XIX-lea ne relevă organizarea de manufacturi tipic capitaliste și în industria ușoară, și în metalurgie, extinderea muncii salariate în mai multe sectoare. Alte procese și fenomene, mai cu seamă din agricultură, denotă mersul treptat al vieții economice-sociale pe făgaș capitalist.

În același curs al trecerii spre orînduirea capitalistă se formează premisele nașterii muncitorimii române. Este, tot asemenea, un proces specific, al cărui început se situează în prima jumătate a veacului al XVIII-lea⁸. Apare, în acest secol, nu doar lucrătorul iobag de manufactură, care, totuși, în această nouă condiție, va avea un „statut juridico-economic cvasicapitalist”⁹, ci *lucrătorul salariat*. Pe măsura dezvoltării forțelor de producție și a folosirii unei tehnici mai înaintate, ponderea muncii salariate va crește, ajungînd ca, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, să aibă un caracter mereu mai accentuat în producție¹⁰.

La 1848, muncitorul român nu era, prin urmare, cel aparținînd momentului incipient al apariției noii clase, care va juca rolul istoric decisiv în evoluția modernă și contemporană a țării, ci avea o existență de cel puțin un veac și acumulasese experiență în bătăliile sociale și naționale, în primul rînd în cele două revoluții anterioare, de la 1784 și 1821.

⁶ A se vedea: Vasile Petrișor, *Destrămarea feudalismului și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste. Formarea proletariatului român. Geneza muncitorimii române*, în *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 24 și urm.

⁷ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 53.

⁸ Vasile Petrișor, *op. cit.*, p. 30 și urm.

⁹ *Ibidem*, p. 32.

¹⁰ *Ibidem*, p. 34.

Cu toate că, la 1848, muncitorimea nu se cristalizase ca clasă, se afla într-un viu proces care convergea spre această calitate, atrăgând atenția asupra sa. Nu numai că lucrătorii au participat la revoluție, ci au fost o importantă forță combativă a acesteia¹¹. Ei au acționat, în rîndul maselor pentru țelurile generale, naționale și sociale, ale revoluției și, totodată, au adus o notă nouă, prezentînd o seamă de revendicări social-politice proprii, care, în parte, mergeau dincolo de terenul luptei anti-feudale.

Revoluționarii pașoptiști au sesizat existența în categorii deja conturate a lucrătorilor și potențialul lor de acțiune ca forță socială împilată, socotind muncitorimea, așa cum notează Lucrețiu Pătrășcanu, drept „elementul de bază, elementul dinamic din toate manifestațiile revoluționare, ea a dat elementul combativ întregii mișcări”¹². Apoi, accepțiunea de *clasă proletară*, în întreaga ei identitate, avea să le fie cunoscută nemijlocit, fiindcă mulți dintre ei au trăit, o vreme, în Apusul Europei, au luat contact cu realitățile de acolo și cu frământările sociale și politice generate de acestea.

Toate la un loc au influențat cînd gînditorii români și-au formulat tezele. Ei au făcut-o nu pentru că cineva ar fi deschis drumuri noi în domeniu, ci pentru că realitățile zilei și experiențele istoriei cereau și inspirau aceasta.

Condițiile naționale și economice-sociale ale societății românești lucrau asupra unei spiritualități de îndelungată tradiție novatoare — înțitul și cel mai rezistent depozitar al făuririlor istorice de pe meleagurile carpato-dunărene-pontice —, care a receptat și a înnobilat valori și experiențe nu de cîteva secole, ci de milenii. În fapt, specificul spiritualității românești, seva ei de radicalitate vin din îndepărtarea unei istorii, din civilizația de statornicie și multimilenară tradiție, care a dat unicate inconfundabile în patrimoniul universal. Civilizația înaintașilor noștri, precum se știe, era la nivelul marilor civilizații ale antichității. Ea s-a păstrat în fondul de aur al culturii românești și s-a dezvoltat, decantînd idei, cugetări, concepții despre lume și viață proprii poporului nostru, un popor recunoscut prin geniul său nativ și deschis la spiritualitatea lumii. Caracterul unitar al acestei civilizații, factor de dăinuire a valorilor și de accelerare a creativității, este expresia istoriei unitare a unui și aceluiași popor, „nație născută democratică”¹³, cum spune Bălcescu. Se pot stabili filiații în toate planurile mișcării de idei care dau contur acelei caracteristici a cugetării sociale și politice românești materializate în formularea timpurie a unor observații de mare avans istoric asupra datelor realității, a valorilor libertății și unității naționale, a înaintării societății românești pe tărîm material și spiritual. Urmărite constant, ele se vor îmbogăți și vor cunoaște mereu noi sensuri și complexități, adăugîndu-se, cărămidă cu cărămidă, la un edificiu ale cărui fundamente fuseseră trasate pe un sol revoluționar trainic. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „pe întreg teritoriul patriei noastre, s-a dezvoltat continuu, de milenii, o civi-

¹¹ A se vedea : Vasile Petrișor, *Primele acțiuni muncitorești. Participarea muncitorimii la revoluția română din 1848*, în *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România*, p. 114—133.

¹² Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 202.

¹³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 210.

lizație avansată, pînă la civilizația modernă, la civilizația socialistă pe care o edificăm astăzi sub conducerea gloriosului Partid Comunist Român¹⁴.

Este ilustrativ, de pildă, că ideea unității politice a existat dintotdeauna la poporul nostru, fiindcă trăsăturile înseși care vor alcătui, în timpurile moderne, națiunea au existat și s-au păstrat aici neștirbit — comunitatea de origine și viețuire materială și spirituală, de limbă și istorie, de interese economice și politice, de aspirații și idealuri; ele au evoluat neconținut, etapă cu etapă, în cadrul aceleiași istorii românești. Faptul a fost astfel înțeles și relevat de doctrinarii pașoptiști, și nu numai de ei. „La noi — scria revista „Junimea română“ —, elementele care constituie o naționalitate (limba, suvenirurile, obiceiurile etc.) s-au păstrat neatinse“¹⁵.

Întruchiparea cea dintîi a unității și neatîrnării a fost străvechea Dacie, care formase o aceeași cuprindere, organic încheagată și armonizată, o singură entitate materială și spirituală. Ceea ce s-a întemeiat prin Dacia în planul unității politice avea să ființeze, simbol și mesaj, să fertilizeze strădaniile și luptele, ca și împlinirile de unire politică ale românilor. Ţelul reîntregirii vetrei istorice a Daciei a străbătut ca un fir roșu simțirea politică românească, s-a aflat, pe parcursul veacurilor, în centrul mișcării naționale a poporului nostru, cunoscînd ample dezvoltări programatice în marile momente de acțiune pentru împlinirea unității și, cu deosebire, în revoluțiile de la 1784 și 1848. Atunci nu mai poate stîrni nedumeriri că, în plin Ev Mediu, prin convergența factorilor interni ai unității, prin bătălii de impresionant sacrificiu, s-a statornicit în întregimea ei țara, prin reunirea, la 1600, a Munteniei, Transilvaniei și Moldovei, sub sceptrul lui Mihai Viteazul, înfăptuire care, prin semnificațiile ei, avea să contribuie la deschiderea vremurilor, la înaintarea lor, să ridice meleagurile carpato-dunărene-pontice în avanscena politică a continentului. Mihai venea să restabilească moștenirea unității și neatîrnării în circumstanțe în care alții socoteau un atare obiectiv de neîncăput. Făcîndu-se purtător de stindard al unirii românilor și înscriindu-se în linia de acțiune istorică a factorilor interni care întemeiază această unitate, Mihai Unificatorul a fost un gînditor și un făptuitor modern. În plin Ev Mediu, el a dărîmat mitul fărîmîțării și a sugerat Europei — de la nivelul unui popor neconținut hărțuit de imperii cotropitoare — ideea întocmirii statului unitar *acolo unde valorile unității există și acționează intrinsec și o argumentează practic*¹⁶. Este una dintre dimensiunile europene ale unirii făurite de poporul nostru, în frunte cu Mihai Vodă Viteazul, care s-a impus, astfel, contemporanilor și urmașilor ca om al vremurilor noi.

Pe terenul economic-social, încă din veacul al XV-lea se înregistrează formulări programatice deschise țintind înlăturarea nu a unui sau altuia dintre marii proprietari funciari ca persoană, ci a feudalismului *ca orînduire*. O învederează direct un important document programatic al răscolei de proporții de la Bobilna din 1437—1438. Reprezentanții obștei iobagilor, în cunoscuta *Înțelegere de la Cluj-Mănăstur*, din 6 iulie 1437, cereau, fără înconjur, „să se ia de pe grumazul lor jugul insuportabil al

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 1112.

¹⁵ G. Crețeanu, D. Florescu, *Scopul nostru*, în „Junimea română“ (Paris), anul I, nr. 1 din 1 mai 1851.

¹⁶ A se vedea, pe larg: Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Unirea politică de la 1600 — întruchipare a păstrării și dezvoltării unității de neam a poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 2/1984, p. 48—68.

robiei“¹⁷, practic, deci, desființarea rînduielilor feudale, desigur fără înțezăirea unor soluții istorice de perspectivă. Decurge aici, cu limpezime, că abolirea feudalismului era resimțită ca imperativ imediat, ceea ce oferă o reală temă de meditație în legătură cu fixarea, pe cadranul istoriei românești, a perioadei în care stadiul economiei feudale devenea crepuscular. Războiul țărănesc de la 1514 afirma, tot astfel, țelul modern al lichidării stărilor feudale. În cunoscutul său discurs din 1514, Gheorghe Doja declara iobagilor: „De nimic nu le e teamă mai puțin acestor oameni îmbătați de bogățiile lor decît de aceea că v-ar trece prin minte să scuturați jugul robiei. Învățați-le pe aceste fiare înfumurate să trăiască în egalitate cu țaranii lor ca cetățeni, nu să-i stăpînească în mod nelegiuit“¹⁸. Sesizînd dimensiunea acestei mișcări, Friedrich Engels aprecia că Gheorghe Doja, ca exponent al maselor țărănești, „a proclamat republica, desființarea nobilimii, egalitate pentru toți și suveranitatea poporului“¹⁹.

Asemenea reprezentări de avangardă — și ele sînt numeroase la români — au cunoscut adîncimi și îmbogățiri de sensuri, de radicalitate prin revoluțiile naționale și sociale de la 1784 și 1821, astfel că mișcarea de idei a revoluției române pleacă de la importante făuriri doctrinare de tentă modernă, pe care nu le descoperă, ci le poartă spre noi planuri novatoare. *Momentul istoric 1848 nu inaugurează, ideologic și politic, gîndirea modernă românească, ci operează acea mare sinteză din care apar și idei revoluționare, socialiste de suprem orizont*. Fermentul acestei sinteze o formează valorile creative ale unei întregi culturi naționale, ale culturii poporului într-o nouă ipostază a lor, viziunea și idealurile maselor, care, supuse vicisitudinilor exploatării și ale opresiunii politice, au făurit și au dezvoltat propriul fond de gîndire democratică și socialistă prin pătrunderea și judecarea acutei problematice sociale și naționale. „În fiecare cultură națională — scrie V.I. Lenin — se găsesc elemente, fie și nedezvoltate, de cultură democratică și socialistă, fiindcă în fiecare națiune există mase de oameni care muncesc și sînt exploatați, ale căror condiții de viață creează în mod inevitabil ideologia democratică și socialistă“²⁰. Iar „Poporul suveran“, într-o idee apropiată, constată că „principiile democratice au găsit ecou nu numai în popor“, dar „poporul a învățat a le cunoaște prin suferință...“²¹. Acel *bun-simț* fără greș al maselor, a căror bază o forma țărănimea, pe drept cuvînt firea și pecetea țării, țara însăși, a făcut să se lumineze înalte orizonturi de gîndire, ceea ce doctrinarii revoluționari au cuprins apoi în expresii teoretice. „Cețurile zilei — va observa Dimitrie Brătianu, într-o corespondență din 1850 către Jules Michelet — nu-l împiedică pe țaranul român să distingă la orizont soarele care va străluci mîine, și pe care doctorii voștri sînt departe de a-l bănuși“²². Și, mai departe: „ideile pe care marii voștri gînditori nu le

¹⁷ Ludovic Demény, *Textele celor două înțelegeri încheiate în 1437 între răsculați și nobili, după documentele originale*, în „Studii. Revistă de istorie“, anul XIII, nr. 1/1960, p. 94.

¹⁸ *Antologia gîndirii românești. Secolele XV—XIX*, partea I, Editura politică, București, 1967, p. 15.

¹⁹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 7, Editura politică, București, 1960, p. 399.

²⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, ediția a doua, vol. 24, Editura politică, București, 1964, p. 132.

²¹ „Poporul suveran“, anul I, nr. 15 din 2 august 1848.

²² Marin Bucur, *Jules Michelet și revoluționarii români în documente și scrisori de epocă (1846—1874)*. Cu un studiu introductiv, note și comentarii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 73—74.

înțelegeau sau, cel puțin, nu credeau a fi realizabile încă multă vreme în februarie [1848], astăzi țăranul de la Dunăre le înțelege și vrea să le realizeze”²³.

Alături de condițiile istorice care au mijlocit inducerea fenomenului cercetat, clarificări necesare vin din examinarea profilului creatorilor și purtătorilor acestor valori, luați, însă, nu ca individualități, cu un orizont ideatic circumscris sieși, ci ca pleiadă. Opera fiecăruia cuprinde numai unele ori altele dintre ideile de expresie socialist-științifică, și a le privi separat însemnează a diminua și a deforma identitatea lor ca fenomen. Considerarea universului doctrinar pașoptist ca un tot ideologic-politic este de natură să conducă la noi planuri analitice, la comensurarea reală a valorilor acestuia ca momente de vîrf în cugetarea radicală românească. În fapt, aceleași mari distincții îi cuprind pe toți. Sînt figuri de spiritualitate și forță prospectivă, teoreticieni pe tărîm social și, cel mai adesea, științific și cultural, care-și iau seva din experiența multimilenară a poporului nostru, dar, în același timp, oameni de exprimare practică, promotori de acțiune, capabili să galvanizeze masele, să ridice strada. Ei sînt ceruți de istorie și lucrează pentru istorie, avînd șansa să se exercite în circumstanțe deosebite, impuse de comandamentul accelerării cursului istoric în toate planurile edificării României moderne. Mulți vin în mișcarea pentru revoluție animați de idealul libertății și unirii naționale, obiectiv pe care îl concep nu în sine, ci corelat cu cel al dreptății sociale pentru mase, al propășirii societății românești potrivit cu cerințele sale reale, și nu urmînd în copie modele de aiurea. Sînt, cu toții, oameni de implicare în viață, năzuitori, dinamici, eroici, mereu neliniștiți și mereu scrutați, dornici de nou, înclinați spre explorarea și talmăcirea concretului social și politic din societatea românească, dar și de pe alte meridiane, trăsătură manifestă a gînditorilor socialiști. Ei formează generația cea mai prodigioasă în personalități de prim rang pe care o dau, concomitent, provinciile istorice ale țării, în totalitatea lor, și care alcătuiește, semnificativ, o unică mișcare ideologică și culturală a pașoptismului român. Din Muntenia și Oltenia sînt, bunăoară : Nicolae Bălcescu, Dimitrie și Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Ion Heliade Rădulescu, Ștefan G. Golescu, Nicolae Golescu, Al. C. Golescu (Albu), Al. G. Golescu (Negru), Cezar Bolliac, Ion Ghica, Cristian Tell, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Gheorghe Magheru, Nicolae A. Kretzulescu, Ioan Bălăceanu, George Crețeanu, C.D. Aricescu, Barbu Iscovescu, I.D. Negulici. Transilvania și Banatul i-au dat pe : Avram Iancu, George Bariț, Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu, Andrei Mureșanu, Al. Papiu Ilarian, Florian Aaron, Timotei Cipariu, A.T. Laurian, Ion Codru-Drăgușanu, Stephan Ludwig Roth, Ioan Maiorescu, Aron Pumnul, Anton Kurz, Gábor Áron, Axente Sever. Moldovei le aparțin : Mihail Kogălniceanu, Vasile și Iancu Alecsandri, Ion Ionescu de la Brad, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Vasile Mălinescu, Costache Negruzzi, George Sion, Alecu Russo, frații Constantin, Eudoxiu, George și Alexandru Hurmuzachi.

Interesant de observat că, prin domeniile în care s-au exercitat, ei au acoperit, practic, întreaga spiritualitate românească a epocii. Au făcut parte din această generație a piscurilor oameni politici, economiști, agronomi, filosofi, istorici, literați, lingviști, pictori, publiciști, juriști, ingineri, medici, diplomați, profesori. Unii, precum Bălcescu, Kogălniceanu, Bariț, Rosetti, au cumulat mai multe compartimente social-umanistice,

²³ *Ibidem*, p. 82

ceea ce le-a permis să-și lărgască aria observației, să sesizeze fine interdependențe.

Din rîndul lor s-au detașat analiști cu excepțională forță de discernere, de cuprindere în expresii teoretice a realității sociale, dar, tot așemenea, mai fiecare înregistrează, într-un punct sau altul, supreme ascensiuni. Ei merg la esența diferitelor procese economice-sociale și politice cu implicații hotărîtoare în vremea lor, urmăresc pînă departe în istorie antecedentele acestora, ca și direcțiile spre care tindeau și, tot astfel, sînt la curent cu realitățile și cu tensiunile din țările avansate ale continentului, pe care le observă la fața locului, cu mișcările de idei de acolo. Era aceasta o necesitate socială și politică acut resimțită, iar nu un exercițiu științific pur și simplu, ea decurgînd din nevoile de progres ale țării, ale omului de pe aceste meleaguri, din țelul care le rezumă pe toate al revoluției noastre, acela al libertății și unității naționale, al propulsării societății românești la nivelul societăților cu dezvoltare modernă de pe continent și al luminării perspectivelor ei pe îndelungi perioade.

Semnificativ, revoluționarii români au venit în contact cu mai tot ce însemna noutate de gîndire și de viziune în Europa timpului, au fost prezenți și au acționat în cercuri și organizații, societăți și asociații de avangardă de la Paris, Londra, Viena, Geneva, Bruxelles, au avut legături, personale și de grup, cu lideri ai mișcărilor de eliberare națională, cu personalități de orientare general-democratică, socialist-utopică și socialist mic-burgheză — francezi, germani, italieni, ruși, englezi, polonezi, unguri ș.a. —, precum și de orientare socialistă-comunistă, inclusiv cu fondatorii teoriei revoluționare științifice, Marx și Engels. Aceste legături vizau atît mobiluri doctrinare, cît și promovarea intereselor istorice, în primul rînd naționale, ale poporului român în respectivele circumstanțe. Corespunzător, au cunoscut literatura politică și socială care însoțea eferescența revoluționară din Europa occidentală, inclusiv scrieri marxiste. Este reprezentativ pentru poporul nostru că ideile socialist-științifice s-au bucurat la noi de adînc răsunset de îndată ce au fost elaborate. „Socialismul științific — se remarcă în *Programul Partidului Comunist Român* — găsește, chiar de la întemeierea sa, un ecou profund în mișcarea noastră revoluționară, ideile lui Marx și Engels înregistrînd rapid o largă răspîndire în România“²⁴. Toate acestea i-au făcut pe doctrinarii români să distingă socialismul științific creat de Marx și Engels de toate celelalte idei și curente socialiste ale timpului. La 1848, Ion Ionescu de la Brad, de exemplu, în cunoscutul articol *Socialiștii (Adversarii proprietății)*, numea șase curente socialiste, în cadrul cărora evoca distinct comunismul²⁵. Mișcarea românească de idei a epocii pașoptiste a fost, astfel, un imens laborator, în care elementele de socialism științific s-au cristalizat prin cunoașterea de ansamblu a gîndirii timpului.

Dar această deschidere la curente de idei din Europa epocii '48 este nu urmarea, pur și simplu, a unor înrîuriri exercitate de alte meridiane, ci expresia factorilor interni și a problematicei poporului nostru. Cu cît acest fenomen era de mai mare amplitudine și se integra funciar în procesul de deschidere a meleagurilor românești la vremurile moderne, cu atît mai mult se vădea a fi opera gîndirii revoluționare românești, care nu a pre-

²⁴ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 35.

²⁵ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, Editura politică, București, 1971, p. 216.

luat tale quale, ci a *prelucrat*, asemenea unei albine, ceea ce era la ordinea zilei în gândirea de peste hotare, într-o sinteză ideologică proprie, corespunzător realităților și cerințelor poporului nostru. De pe acest teren s-a produs și impactul cu ideile socialist-științifice în cadrul procesului creării, pe solul propriu, a unor teze, principii în spiritul noii ideologii în formare.

Dacă, sub raportul etapei istorice, doctrinarii români aparțineau unei revoluții cu caracter burghezo-democrat, care propunea și proclama obiective programatice — naționale și sociale — adecvate cerințelor societății românești din respectiva etapă, sub raport ideologic, unii dintre ei, și nu puțini, se înscriau, prin convingeri și vocație, în linia idealurilor și crezurilor populare, militând pentru promovarea și materializarea lor. I-am putea denumi, din acest punct de vedere, gânditori și luptători *revoluționari democrat-populari*. Momentul 1848 — va observa gazeta socialistă „Besarabia“, în numărul său din 28 octombrie 1879 — „a dat naștii cîțiva democrați adevărați, oameni care au făcut pentru popor tot ce era în puterile lor“. Nu numai că, în momentul dat, s-au detașat de mobilurile clasei care va ajunge la identitatea de clasă conducătoare în revoluție — burghezia —, ci le vor combate, vor acționa împotriva actelor și firii ei de pe poziția maselor populare. Nicolae Bălcescu se va opune categoric constituirii, prin revoluție, a unui stat burghez în societatea românească. În *Mersul revoluției în istoria românilor*, el va spune : „Sînt unii moderați care propun, ca o tranzacție, ca să se întindă drepturile politice la starea de mijloc, la negustorime numai, adică a se întocmi *un stat negustoresc* sau *orășenesc*, fără a se gândi că aceasta ar fi a reîncepe epoca fanarioților ... Numai întocmind *statul românesc sau democratic* putem absoarbe clasele corupte de sus în popor și a întineri și împuternici *statul*“²⁶. Ziarul francez de orientare socialistă „La Réforme“ scria, tot asemenea, în august 1848, firește, la inspirația românilor, că „Revoluția care a izbucnit în Muntenia nu este o mișcare a *ciocoilor* împotriva înaltei aristocrații ; ea este triumful ideilor democratice, al libertății împotriva tiraniei și a despotismului“.

De pe aceeași poziție, și nu exclusiv socialist-utopică — de altminteri nici o direcție ideologică-politică nu e absolută în mișcarea pașoptistă —, au fost incriminate societățile de tip capitalist din lumea apuseană. În Marea Britanie — spunea Bariț — „sînt prea mulți bogați *peste măsură* și iarăși prea mulți *lipiți* de săraci, iar starea de mijloc a locuitorilor e mai puțină“²⁷. C. A. Rosetti deplîngea, în 1851, imposibilitatea înaintării revoluției franceze în condițiile în care aceasta a căpătat un făgaș burghez : „Liberalii, prin educația și știința lor de lux și de paradă, nu cunosteau și nu-nțelegeau decît legile monarhice și constituționale. Cu legile și obiceiurile monarhiei, cu regimul proprietății celei vechi, cu domnia cea absolută a capitalului asupra neaverii, cu filosofia eclectică și maxima ei, «fiecare la dînsu, fiecare pentru dînsu», este învederat că Revoluția nu putea face un pas înainte ; și cu toată încrederea și răbdarea Populilor, chestiile sociale, politice și naționale năpădeau neîncetat

²⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I. *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 200.

²⁷ George Bariț, *Britania Mare*, în „Gazeta de Transilvania“, anul I, nr. 14 din 1838.

pe guvern, cerîndu-i soluția și punerea lor în lucrare“²⁸. Și, în sfîrșit, să marcăm că Al. G. Golescu, într-o scrisoare din 2 septembrie 1848, își exprimă regretul că „Republica franceză a devenit burgheză“²⁹.

Existența acestei categorii de fruntași revoluționari era firească și semnificativă pentru o revoluție în care forța socială cea mai largă și mai robustă, interesată pînă la capăt în progresul multilateral — social și național —, o formau masele largi, și nu burghezia. V. I. Lenin avea să observe că „nu toți democrații sînt democrați burghezi“. Spre deosebire de liberali, care sînt toți liberali burghezi, „Democratul reprezintă masa populației... Democratul crede însă în mișcarea maselor, în forța și în dreptatea ei; el nu se teme cituși de puțin de această mișcare“³⁰.

Natural, ca doctrinari revoluționari, ei n-au atins, cuvînt cu cuvînt, același nivel de radicalitate în fiecare din enunțurile lor, după cum neîmplinirile lor nu stau nici ele sub semnul egalului. Efervescentă și dinamică, gîndirea lor este contradictorie, dar într-un proces de largă creativitate și deschidere — *pe canale multiple* — la orizonturile lumii moderne. Așa se face că lui Bălcescu, de pildă, sau lui Ion Ionescu de la Brad, sau lui Bariț le sînt specifice elemente de gîndire și popular-democratică, și socialist-utopică, și socialist-științifică. Bolliac, Rosetti sau Heliade sînt figuri proeminente ale socialismului utopic român, dar, în unele cazuri, intuiesc valori ale gîndirii socialist-științifice. Exemplele pot fi multiplicare.

Se cuvine a se face și aici rezerva de fond că ideologii pașoptiști nu au putut vedea contururile și ramificațiile propriu-zise ale unui corp doctrinar socialist-științific, fertilizările lor în acest plan fiind vîrfurile unei gîndiri revoluționare și popular-democratice, expresii ale *bunului-simț*, dar un bun-simț în care s-au transpus factori pe cît de numeroși, pe atît de diverși, generatori de întemeieri ideatice noi. Cu alte cuvinte, aceleași condiții care argumentează procesul inducerii acestor idei explică și nivelul posibil de atins în momentul istoric dat. De aceea, a căuta la tot pasul confirmări ale gîndirii pașoptiste românești în opera fondatorilor socialismului științific din respectivii ani, ca metodă de elucidare a problemei, nu este de natură să conducă oricînd la liman. Foarte semnificative și, deci, de nelipsit în multe cazuri, comparațiile se dovedesc, nu odată, inoperante. Întîi că, sub raportul ariei problematice, în mișcarea de idei a revoluției române e și mai puțin, iar în cîteva domenii și mai mult decît la Marx în aceeași perioadă. Unele idei ale doctrinarilor români sînt formulate înainte de Marx și preluate de filosoful german. Problematica națională și cea agrar-țărănească, bunăoară, sînt abordate în premieră de militanții români pe noul teren ideatic, dar planurile și nivelul de investigare diferă. Apoi, doctrinarii români teoretizează pornind, în genere, de la datele societății românești — aflate în lungul și anevoiosul stadiu incipient al dezvoltării capitaliste —, pe cînd Marx și Engels de la realitățile celor mai dezvoltate țări ale lumii capitaliste îndeobște, fără să neglijăm, totuși, realitatea că aserțiunile ideologilor

²⁸ C. A. Rosetti, *Cronica politică*, în „Republica română“ (Paris), nr. 1 din 1 noiembrie 1851.

²⁹ *Anul 1848 în Principatele Române*. Acte și documente, vol. IV, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1902, p. 395.

³⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, ediția a doua, vol. 22, Editura politică, București, 1963, p. 54.

pașoptiști de la noi erau și ele de răsfringere universală în domeniile date. Întemeietorii concepției revoluționar-științifice a proletariatului duc analiza pînă la capăt, vizează pătrunderea esenței fenomenelor și configurarea ideilor înăuntrul unei construcții sistematice, științific și unitar concepute, în vreme ce revoluționarii români argumentează de la cadrul uneia sau alteia dintre problemele cercetate, iar în diverse cazuri rămîn la nivelul enunțurilor. Este un material ideologic elaborat în acțiune și slujind acțiunea, cerințele procesului revoluționar în desfășurare. De aceea, nu gînditorii români l-au încheiat. În respectivele circumstanțe, ei mărturisesc pragul înalt spre care tindea, în substanța sa, cugetarea revoluționară românească în epoca modernă.

Acestea nu sînt, însă, minusuri ale gîndirii pașoptiste românești, ci praguri pînă la care ea a putut ajunge. Valorile pe care le-a germinat denotă trecerea, *în anumite privințe și cu anumite mijloace*, în același teritoriu de creație socială și politică în care Marx și Engels s-au ilustrat în chip suprem în lume.

După cum la baza revoluției române au stat, în primul rînd, cauze naționale, în corelație nedespărțită cu cele economice-sociale, tot asemenea teoretizările revoluționar-științifice ale mișcării de idei pașoptiste vizau în măsură largă domeniul național, iar la rîndul lor cele de ordin economic-social, foarte numeroase și ele, aveau în vedere, implicit, datul național. A consacra, mai întîi, analiza cuceririlor ideatice pe tărîm național este de natură să situeze pe un plan de normalitate examinarea problemei și să evite unghiurile sociologizante.

În aparență, lupta pentru țelurile naționale ar fi avut a urma, la 1848, numai linii general-democratice, întrucît idealurile unității și libertății naționale erau comune nu doar forțelor celor mai radicale, ci tuturor claselor și păturilor sociale, care le promovau prin consens, în cadrul unei revoluții cu caracter burghezo-democratic. Afirmarea insistentă a obiectivelor naționale de către burghezie, interesată de pe poziții proprii în soluționarea lor, a făcut chiar ca, adesea, domeniul național să fie asociat, ca esență ideologică-politică — avîndu-se în vedere și realitatea că „secolul naționalităților“ era secolul revoluțiilor de factură burgheză, al ascensiunii burgheziei —, cu clasa dominantă a orînduirii capitaliste. Este unul din motivele pentru care istoriografia dintr-o anume perioadă, dar și alte discipline din sfera științelor sociale, a evitat să opereze analize propriu-zise ale ideologiei naționale românești, mărginindu-și aria preocupărilor și centrul de interes aproape exclusiv la domeniul social.

Dar doctrina națională de la 1848 nu era, la noi, nici emanația, și nici expresia distinctă a mobilurilor clasei burgheze, ci o doctrină de substanță și tradiție popular-democratice despre libertate și dreptate a românilor ca popor asuprit și dominat, angajat în lupta pentru unire și independență, pe temeiul cărora să poată purcede la restructurări moderne în planurile economic-social și politic. În condițiile de la mijlocul veacului trecut, realitățile românești au făcut ca această doctrină, deschisă inovării — un popor ca al nostru nu se putea servi, în promovarea cauzei sale, decît de principii profund radicale, înnoitoare —, să devină creuzetul în care avea să se cristalizeze un fond de idei în domeniul național care, sub raport temporal, premerg sau sînt sincrone cu gîndirea

lui Marx și Engels în domeniu, iar sub raportul spiritului în care au fost concepute apar concordante cu aprecierile întemeietorilor comunismului științific, mai exact cu unele de atunci și cu toate celelalte de mai târziu. În ultimă analiză, toate marile întocmiri teoretice ale gânditorilor noștri pașoptiști vin din aplecarea asupra acestor realități, din cercetarea în-deaproape a cerințelor istorice și a mesajului modern pe care-l purtau. *Însăși abordarea problemei naționale ca problemă centrală, izvorită din necesitățile fundamentale ale țării, este, prin chiar acest fapt, o contribuție nouă de viziune și analiză, care se constituie ca parte componentă a socialismului științific în acest domeniu.*

O măsură a lucrurilor se cuvine a fi aici considerată. Socialismul științific nu putea să însemneze, în acea fază de punere a bazelor lui, doar ceea ce Marx și Engels cuprindeau în expresii teoretice, ci tot ceea ce se înscrisa sub semnul gândirii revoluționar-științifice. *Problematica națională este parte intrinsecă a socialismului științific și nu poate fi neglijată în această identitate a sa, căci ea s-a impus ca o realitate de prim-plan a vieții popoarelor aservite sau primejdite de forțele împilatoare externe, soluționarea ei fiind o necesitate neapărată și stringentă a existenței istorice, a întemeierilor de ordin social, a mersului înainte.* Așa cum lupta de clasă este legată, tot asemenea mișcarea de eliberare națională și de unitate națională este legată. „Istoria omenirii, deci și istoria poporului român — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de-sine-stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou”³¹. Și dacă astfel stau lucrurile, trebuie să marcăm că românii au atins atunci altitudini proprii teoriei revoluționare științifice în abordarea naționalului, fiind deci superiori, în acest plan, atitor doctrinari revoluționari ai timpului. La acea vreme, ideologii și militanții radicali din Occidentul dezvoltat al Europei nu abordaseră problematica națională sub raportul in Justițiilor, al efectelor nefaste pe care le aduceau menținerea unor popoare în granițe diferite, artificial stabilite, și oprimarea lor socială și politică de către clasele exploatare și șoviniste din imperiile epocii. Pentru că atare fenomene nu erau la ordinea zilei în acea parte a continentului. Însși Marx și Engels, preocupăți îndeaproape, la 1848, de fundamentele economice-sociale ale concepției revoluționare științifice a clasei muncitoare, pe care o înche-gau, n-au consacrat, în respectivul moment, același grad de interes laturii naționale a noii concepții, stringențele naționale avându-și atunci punctele de maximă incandescență mai cu seamă în centrul și estul Europei. De aceea, referirile lor la un șir de popoare mici din această zonă, la condiția și îndreptățirea națională, la capacitatea acestora de dăinuire și exprimare de sine stătătoare în istorie sînt, nu odată, improprie și se înscrisu sub semnul provizoratului. Figurează, bunăoară, în opera lor din momentul 1848 aprecieri — desigur contradictorii în raport cu spiritul gândirii lor de ansamblu — despre existența unor popoare mari „istorice” și a

60 ³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 6.

unor popoare mici „anistorice“, fără capacitate de acțiune istorică și contrarevoluționare, care, inexorabil, vor pieri³². Unele popoare europene erau taxate de „barbare“, „aproape nomade“, menite istoricește a fi stăpinite, fiind, de fapt, anexe ale altor națiuni, în vreme ce marile puteri erau privite cu anume înțelegere și simpatie, excepție făcând Rusia țaristă. Față de mișcările naționale ale popoarelor oprite de Imperiul habsburgic, de pildă, Engels manifesta o atitudine negativă. În acest imperiu — aprecia el —, numai germanii, italienii și ungurii ar proba o viabilitate istorică³³.

A fost necesar, de aceea, ca Marx și Engels să-și revadă, să-și revizuiască tezele în domeniul național. Ei au și făcut-o prin întreg patrimoniul de idei, teze, principii pe care le-au conceput ulterior în domeniu, inspirate, în ceea ce-i privește pe români, de cursul luptei lor revoluționare, de amprenta viguroasă pe care o imprimau în istorie. Expresia cea mai elocventă a acestei direcții noi o formează *Insemnări despre români*, datorate lui Karl Marx, precum și numeroase articole semnate de Friedrich Engels, ca și corespondența dintre Marx și Engels de după 1848. Ele sînt calde pledoarii în favoarea drepturilor naționale ale poporului nostru și puternice incriminări ale politicii imperiilor înconjurătoare, punînd în lumină energia cu care românii se manifestă în istorie, viabilitatea lor ca națiune³⁴.

Gînditorii români nu au avut a urma atare reconsiderări de viziune, nu au avut nimic de retractat în acest domeniu, ci, dimpotrivă, în respectul climat ideatic din Europa, au înscris o premieră prin noile valori, de fundamentare socialist-științifică, pe care azi le ridicăm la rangul de principii în relațiile internaționale, și în considerarea și definirea națiunii.

Realitățile și țelurile naționale ale poporului nostru, acuitatea gîndirii revoluționare românești au făcut ca aceste idei-principii, deși în stadiul primelor enunțuri, să fie în rîndul acelorora de importanță cardinală în viitoarea concepție socialist-științifică sintetizată de Marx și Engels despre libertatea și dreptatea națională. Ele au în vedere : evoluția popoarelor la stadiul de națiuni ca proces legic al dezvoltării lor moderne, legitimitatea și viabilitatea existenței națiunilor ca entități de sine stătătoare, oriunde și oricînd în istorie, caracterul drept al aspirațiilor, luptelor și înfăptuirilor acestora de unitate politică și independență, rolul lor ca factor și cadru de neapărată necesitate pentru evoluțiile de progres social, raportul de strictă determinare între național și social, antagonismele sociale din interiorul națiunii, rolul de progres al egalității între țări și popoare, indiferent de mărime și puterea lor, al conlucrării internaționale constructive, la baza cărora să stea factorul obiectiv primordial — cel economic —, inevitabilitatea istorică a disoluției imperiilor asupritoare de popoare, a celor înjghebate și menținute prin cotropiri, a celor ce împilează propriile popoare, dar și a forțelor care le

³² A se vedea, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație*, Editura politică, București, 1985, p. 136 și urm.

³³ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 11, Editura politică, București, 1961, p. 215

³⁴ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 122—124.

dau sprijin. Sînt idei-forță care plasează idealurile naționale pe terenul trainic al valențelor revoluționare — sociale și naționale — proprii maselor populare.

Își capătă, în acest fel, întreaga distincție faptul că, într-o vreme cînd libertatea și dreptatea națională erau obiective presante, de interes vital, pentru atîtea popoare, cînd unele dintre acestea — inclusiv românii —, care sufereau consecințele politicii opresive a marilor imperii, s-au ridicat să înlăture servitutea străină, mișcarea de idei a revoluției române de la 1848 a fost aceea care, împreună cu contribuții ale respectivelor popoare, a adus o seamă de elemente teoretice în domeniul ideologiei naționale care se situează ca valori ale socialismului științific. Ele au deplină valabilitate și astăzi, domeniul național fiind unul dintre elementele constitutive, din pilonii teoriei revoluționare științifice, stînd indestructibil la baza edificării socialismului. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Nu trebuie uitat nici un moment că apărarea libertății și independenței este o condiție esențială a înfăptuirii idealurilor socialismului și comunismului în lume”³⁵.

Gînditorii revoluționari români s-au îndreptat și către prospectarea datelor și mecanismelor *existenței sociale*, categorie fundamentală a materialismului istoric, cuprinzînd în sfera cercetării miezul însuși al acesteia — *modul de producere a vieții materiale și relațiile* ce se stabilesc între oameni în acest proces —, pe care le-au așezat la fundamentul explicațiilor și judecăților asupra mișcării istorice a societății, pentru a extrage de aici idei și întemeieri privind evoluția și schimbarea socială ca legitate și cerință. Se întîlnesc la diverși ideologi pașoptiști, mai mult sau mai puțin conturate, accepțiuni științifice ale categoriei de *formațiune socială, de societate determinată istoricește*, ca și ale unor concepte corelative acesteia, cum sînt: *forțe de producție și relații de producție, relații sociale, clase sociale, lupta de clasă, revoluție*, se vedește pătrunderea mecanismului progresului social, a legăturii intime dintre progresul material, social și politic.

Se detașează, de asemenea, faptul că ei au prospectat un domeniu de nimeni explorat pînă atunci cu asemenea mijloace — cel economic-social propriu unei societăți cu economie precumpănitor agrară. Ceea ce se desprinde din aprofundările lor formează, pe plan mondial, începutul creației științifice generate de problematica societăților cu profil predominant agrar, adevărind că, *în epoca modernă, idei ale economiei politice științifice, ale socialismului științific pot fi deduse din orice societate divizată în clase antagonic contrapuse, din orice forme de exploatare, și nu exclusiv din cea de fabrică*. Revoluționarii români au analizat o multitudine de laturi și caracteristici ale proprietății funciare din unghiul originii, locului și rolului ei în raporturile de clasă, al determinărilor asupra vieții sociale și politice. Ei au situat relațiile de proprietate la baza explicării condiției economice-sociale a țaranului în epocă, au deslușit — Bălcescu, cel dintîi — procesul formării mării proprietăți funciare feudale și al nașterii servajului din munca de clacă, unitatea dintre starea de aser-

62 ³⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 609.

vire a șerbului față de pământ și față de stăpînul de moșie. Înainte ca Marx să teoretizeze problematica relativă la munca necesară și la supra-muncă în agricultura capitalistă, Nicolae Bălcescu a sesizat delimitarea muncii necesare de supra-muncă în interiorul relațiilor agrare din societatea românească, fără să utilizeze, desigur, terminologia specifică și fără să-i formuleze pînă la capăt implicațiile teoretice, dar dezvăluind științific exploatarea lucrătorului ogoarelor.

Ideologia economică a revoluției a vădit înțelegerea științifică a unor elemente ale teoriei valorii-muncă, datorate nu preluărilor din surse externe, ci filonului gîndirii populare, de impresionantă acuitate. Ea a înscris un anume aport — indirect — la închegarea teoriei plusvalorii a lui Karl Marx, firește de la datele societății românești preponderent agrare. Bălcescu, în primul rînd, a semnalat participarea clăcii la producerea plusvalorii în agricultură, sub forma clăcii generatoare de „produs net”³⁶. O încercare de identificare a plusvalorii, de această dată în condițiile industriei capitaliste, găsim la Cezar Bolliac³⁷.

Prin opera lor, revoluționarii români au argumentat astfel în practică posibilitatea germinării în solul național a unor idei-principii ale teoriei revoluționare științifice încă din perioada premergătoare înche-gării acesteia ca sistem general unitar și consecvent de către Karl Marx și Friedrich Engels. Se vădea atunci și de la nivelul istoriei noastre adevărul că ideea socialistă nu apare și nu este produsul unui grup sau categorii de țări, al unor meridiane geografice doar, ci sinteza și identitatea a ceea ce este mai avansat, mai revoluționar în cugetarea și experiența întregii umanități. Dacă mediul în care au trăit și au creat Marx și Engels oferea condiții în această privință, la rîndul lui mediul în care au trăit și au creat Bălcescu și ceilalți gînditori revoluționari români a venit — păstrînd, firește, proporțiile — cu o contribuție specifică la această operă, corespunzînd stadiului și ariei problematice a societății românești, o societate care se străduia să depășească rămînerea în urmă, să-și accelereze mersul istoric. Alte țări și popoare au avut, de la parametrii proprii, doctrinari care s-au înscris în acest curs.

Durînd geniala lor creație revoluționară, Marx și Engels poartă acea strălucire inconfundabilă proprie ctitorilor, dar ei nu au fost singulari, și aceasta le detășează și mai mult meritele în fața istoriei. Fiecare contribuție la întemeierea și la dezvoltarea concepției socialiste confirmă caracterul ei de știință revoluționară universală. Anglia a participat la punerea bazelor marxismului prin economia politică, Franța prin socialismul utopic, Germania prin filosofia clasică. Poporul român a înscris atunci un anume aport pe tărîmul socialismului științific, al economiei politice științifice, alături de cel al altor popoare, printr-o problematică necercetată pînă atunci, dar de un mare interes — cea națională și cea a societăților cu o economie precumpănitor agrară —, foarte numeroase la acea epocă și care aveau de făcut față unor imense greutăți, pe fondul dominațiilor străine. Era punctul de altitudine maximă realizat în cadrul

³⁶ A se vedea pe larg : Nicolae Rauș, *Gîndirea social-politică a revoluționarilor români de la 1848 și rolul ei în cadrul mișcării de idei europene*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 107—109.

³⁷ *Ibid.*

mișcării de idei a revoluției române, nu lipsite de contradicții, dar și de rapide și radicale evoluții.

În epoci de prag, precum se știe, o seamă de idei novatoare se află pretutindeni în centrul de interes al mișcărilor de avangardă. Tot astfel a fost în epoca revoluțiilor de la 1848. Ceea ce gîndea Bălcescu, aplecat asupra realităților românești, gîndeau și alți doctrinari în contextul specific țărilor lor. Asemenea tuturor marilor cugetători, Karl Marx a avut în vedere, a preluat și a sintetizat ceea ce era pe etajul de sus al acestei gîndiri, pentru a duce mai departe opera sa revoluționară. Dacă l-a preluat și pe Bălcescu, a făcut-o datorită faptului că gînditorul român se aplecase asupra unei problematice de o factură diferită celei analizate de fondatorii marxismului și, în același timp, extrem de reprezentativă, pe care a deslușit-o într-o viziune identică sau apropiată aceleia a genialului filosof german. Nu a fost nevoie aici de o defetișizare a ideilor, de restabilirea sensului lor materialist, pentru a fi aduse pe terenul științific. Ceea ce oferea opera revoluționarilor români erau, pe de o parte, date și calcule social-economice, iar pe de alta idei, teze, concluzii deduse din prospectarea fenomenelor și proceselor caracteristice societății românești, care apoi au fost cuprinse și corelate de Karl Marx în cadrul unitar al teoriei revoluționare științifice.

O strălucită confirmare a integrării unor idei ale doctrinarilor români în fondul însuși al teoriei revoluționare științifice o formează *Însemnări despre români* și însăși lucrarea de bază a marxismului — *Capitalul*. *Însemnări despre români* ilustrează cît de mult s-a inspirat Marx din gîndirea revoluționară românească de la jumătatea veacului, cît de mult s-a bazat pe ea pentru argumentarea concepției marxiste, subliniind astfel, implicit, că metoda folosită de ideologii români și deducțiile lor sînt științifice și au condus la concluzii științifice. Așadar, nu este vorba aici numai de o *preluare*, cu indicarea sursei, ci, practic, de o anume *participare* a mișcării revoluționare de idei din țara noastră de la 1848 la înseși bazele teoriei revoluționare științifice în faza elaborării ei. În fapt, concluziile și tezele revoluționarilor români s-au încadrat perfect și viabil în ansamblul construcției științifice întemeiate de Marx și Engels și faptul denotă că ceea ce germinase universul de idei al revoluției române era, în partea lui cea mai avansată, gîndire științifică revoluționară, dovedindu-și această identitate pînă în zilele noastre. Tot astfel, unele idei și observații ale doctrinarilor de la noi au fost de natură să contribuie la lărgirea argumentărilor științifice de la baza tezelor și principiilor formulate de Marx, apoi de Engels, să mărească forța de semnificare, gradul de generalitate și de generalizare al lor. Aceasta era calea prin care problematica și viziunea teoretică, ideologică și politică a poporului nostru ridicat la istorica luptă socială și națională de la 1848 intrau în patrimoniul revoluționar universal.

În acest fel, revoluționarii popular-democrați români nu numai că au fost inspirați de ideile științifice revoluționare, ci, la rîndul lor, au inspirat — într-o măsură, firește — pe Marx, care a preluat de la ei nu numai idei cărora apoi să le dea o fundamentare științifică, ci și idei socialist-științifice sau incipient socialist-științifice. Cu alte cuvinte,

în sens dublu. Pe de o parte, unii pașoptiști din țara noastră au fost înruiți de tezele marxiste ale epocii, îndeosebi în concepția lor despre clase, lupta de clasă, revoluție — domeniu în care au venit cu o viziune nouă față de ceea ce fusese sesizat și arătat la noi pînă atunci —, iar pe de alta au inspirat, în unele privințe, pe întemeietorii comunismului științific, prin cercetările și ideile de expresie socialist-științifică în domeniul agrar.

Odată mai mult se subliniază în acest cadru caracterul creator al socialismului științific ca gîndire de largă deschidere și în continuă îmbogățire, capacitatea lui de a cuprinde și de a sintetiza în expresii teoretice diversitatea realităților și problemelor economice, sociale, politice din toate societățile și din toate vremurile.

Un substanțial material istoric învederează că doctrinarii revoluției care au conceput noile idei, deși nu le-au numit în mod expres identitatea, au acceptat, adesea, teze socialiste-comuniste, fie atunci, în tensiunea evenimentelor, fie după aceea, ori au utilizat în argumentările teoretice, în practica politică noțiuni, termeni din sfera teoriei revoluționare științifice.

Revoluționarii români au dat și o expresie organizatorică noii lor orientări. Potrivit documentelor de proveniență externă și internă, ea s-a cristalizat pornindu-se de la *partida națională* existentă. În rîndurile acesteia, unii membri, aflați în străinătate, au cunoscut un astfel de proces de radicalizare, datorat revoluției române și, îndeobște, spiritului înnoitor al vremii, legăturilor cu Comitetul Central Democratic European de la Londra, și chiar cu Marx și Engels, încît au evoluat la ideea întemeierii unui partid nou, numit de respectivele izvoare fie *democrat-social*, fie *democratic-socialist* sau *socialist*³⁸, denumire pentru prima oară în lume utilizată, care indică adaptarea lui la realitățile românești de la mijlocul veacului trecut. Se învederează astfel într-un chip deosebit că, în chiar acea etapă, exista la noi o preocupare apropiată pentru depășirea concepțiilor popular-democrat-revoluționare, pentru aplicarea ideii socialiste în practică prin înfăptuirea acestui partid. Ideologii români au simțit nevoia unui asemenea partid, care să conducă poporul român la soluționarea problemelor de ordin național și social cu care se confrunta atunci și este meritul lor istoric că l-au proiectat pe temeiul cunoașterii celui mai avansat document programatic revoluționar — *Manifestul Partidului Comunist* —, elaborat de Marx și Engels. Ei au intuit locul și rolul viitorului partid în societatea românească, fiind printre primii în Europa și în lume care s-au îndrumat în lumina teoriei socialiste despre făurirea partidului politic revoluționar. Prin orientarea spre înfiriparea acestei organizații, ideologii români s-au situat în stînga mișcării revoluționare a epocii. Ei se reprezintă și în plan organizatoric și programatic ca precursori direcți ai începuturilor mișcării socialiste-marxiste organizate din România.

În ansamblul lor, valorile socialist-științifice din universul doctrinar al revoluției române de la 1848, unele embrionare, altele mai dez-

³⁸ A se vedea pe larg: Nicolae Rauș, *Valori socialiste în gîndirea națională și socială românească de la mijlocul veacului trecut*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 3/1984, p. 71—73.

voltate, întind acele mari punți de radicalitate, sădesc în solul național vajnice rădăcini care vor naște arborele secular al spiritualității noastre marxiste. De aici ni se relevă faptul de însemnatate deosebită, că, *dintru început*, mișcarea noastră muncitorească s-a îndrumat spre concepția revoluționară științifică și că în sînul acesteia n-au putut prinde rădăcini curente mic-burgeze, anarhiste, cum s-a întîmplat în alte locuri. Continuitatea de fond dintre revoluția română de la 1848 și mișcarea muncitorească este o puternică ilustrare lăuntrică a istoriei unice și unitare a poporului nostru, a nașterii concepției revoluționare științifice a clasei muncitoare din solul național, adică din aceleași condiții și năzuințe care au cerut și au făcut posibile nașterea clasei muncitoare, afirmarea ei ca purtătorul de viitor al istoriei românești.

În perioada imediat următoare revoluției și pe o treaptă superioară, mișcarea socialistă organizată din România va aduce contribuții de fond pe plan mondial în aceleași domenii în care revoluționarii de la 1848 făcuseră pionierat. Ei vor înscrie un moment distinct, de mare relief, la extinderea ariei de investigare a socialismului științific, a economiei politice științifice, la dezvoltarea pe temeiuri creatoare a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, prin abordarea problemei agrare în complexitatea corelărilor ei economice-sociale, ca și a rolului țărănimii ca însemnată forță revoluționară și patriotică a societății, ca o componentă intrinsecă a mișcării revoluționare. Importante și originale dezvoltări teoretice vor înscrie socialiștii români, continuînd și amplificînd creația ideatică a revoluției române în domeniul național, distingîndu-se în mișcarea muncitorească internațională și prin noi valori doctrinare privind libertatea și unitatea națională, prin acțiunea lor viguroasă potrivit cu cerințele și îndreptățirile istorice ale poporului român, ale celorlalte popoare care sufereau asupriri străine și năzuiau la independența și unitatea națională integrale.

METODE ȘI STILURI ÎN SERVICIUL FALSIFICĂRII INTENȚIONATE A ISTORIEI

O profundă amărăciune interioară prezidează scrierea acestor rânduri : incredulitatea, stupefacția, indignarea, minia, tentația de-a răspunde cu aceeași monedă — acțiune nedemnă de un intelectual ce nu și-a pierdut respectul de sine, dar oarecum explicabilă după lectura în original a celor 2000 de pagini intitulate „Erdély Története” (Istoria Transilvaniei) — s-au decantat în această amărăciune spirituală ce se cere exprimată.

Din copilărie, mama mea, care a studiat la Budapesta, mi-a insuflat interesul și dragostea față de limba și literatura maghiară ; sensibilitatea mea virgină a receptat aproape în același timp și pentru totdeauna pe Eminescu și Petőfi, „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie” și „Egy gondolat bánt engemet” („Mă bîntuie un gînd”).

După ce amiralul — fără flotă — Horthy Miklós a intrat triumfal în Oradea, primită cadou-momeală de la Hitler și Mussolini, pe un cal alb cu potcoave de aur oferite respectuos de un bogat hotelier evreu care peste patru ani se topea cu întreaga familie în sinistrul fum de la Auschwitz —, în timp ce jandarmi cu pene de cocoș la ceață ne conduceau, brutali și disprețuitori, către vagoanele de vite ale expulzării — Pistike și Jancsika, prietenii jocurilor nebune prin misterioasele străduțe ale Oradiei natale, mă însoțeau și ei plîngînd spre gară, întrebîndu-mă cînd vin înapoi.

Mai tirziu, adolescent a cărui conștiință era adînc rănită de sarabanda de foc, nebunie și bestialitate generată de concepțiile antiumane ale fascismului, am considerat că una din sarcinile fundamentale pe care necruțătoarea Istorie le-a pus în fața generației noastre de intelectuali născuți și formați pe acest frămîntat pămînt al Transilvaniei, români și maghiari, este și va lupta în numele umanismului pentru eradicarea definitivă a concepțiilor, „teoriilor” și prejudecăților pe care clasele dominante le-au folosit — trebuie să recunoaștem : cu eficiență pricepere —, pentru învrăjbirea celor ce n-aveau de împărțit decît mizeria, împilarea și speranța într-o lume mai bună. Acest rol, revenit nouă, truditorilor cuvîntului „ce exprimă adevărul”, se insera, firese, în procesul larg, complex, nu rareori dificil, inițiat de un partid de concepție internaționalistă, care-și asuma sarcina istorică de a crea între oameni, naționalități și națiuni, acea unitate dialectică superioară ce nu se poate realiza prin negarea, disprețuirea și, în ultimă analiză, încercarea de anihilare a personalității, tezaurului cultural, istoriei și demnității celui alt, ci numai prin înțelegerea învățămîntelor istoriei, prin cunoaștere reciprocă, respect, colaborare în efortul comun, consecvență în urmărirea țelului ce ni l-am propus.

De aceea n-am avut liniște morală pînă nu mi-am procurat „Istoria Transilvaniei” ce poartă girul unei instituții în principiu respectabile : Academia Ungară de Științe. Am trecut de mult de vîrsta surprizelor, totuși, nu pot numi altfel decît șoc impresia produsă de citirea, cu creionul în mînă, a respectivei tipărituri. Incredulitate față de dovezi de ignoranță care l-ar duce la repetenție pe un elev de școală

medie ; stupefacție față de vehicularea nonșalantă a unor aberații „istorice“ de mult infirmate de cea mai elementară cercetare a celor mai elementare surse ; minie pentru insultele și calomniile suburbane, proferate pe un ton condescendent. Ca la sfârșitul secolului XX, într-o țară socialistă vecină și prietenă — dacă luăm ca punct de orientare, cum e și firesc, tratatele oficiale ce statuează relațiile reciproce într-un spirit nou, socialist ; după ce personalități politice ungare declară reiterat că nu există intenția să se pună în discuție Tratatul de pace rezultate din tragedia celui de-al doilea război mondial și că Ungaria nu are pretenții teritoriale în Transilvania, este îngrijorător să fie publicată, nu de o editură din sectorul particular („Maszek“), o tipăritură voluminoasă în care, pe lângă multe altele ce le vom analiza fatalmente sumar, răsună, incredibil, până și accente ale urii și disprețului de rasă — căci somnul rațiunii naște și renaște monștri — și ne obligă la clasică întrebare : care este scopul, finalitatea acestei acțiuni ? Cui prodest ? Este această operație, a cărei ducere la capăt a necesitat, desigur, travaliu și timp, un „act gratuit“ ? Expresia unui impuls brusc, necontrolat ? O parodie a kantianului „an sich und für sich“ („în sine și pentru sine“) ? Răspunsul logic posibil, singurul răspuns posibil duce la concluzii atât de grave, încît cred că e preferabil să nu considerăm (ne-ar fi și greu s-o facem) această tipăritură drept o lucrare istorică, ci... un roman. Un roman ieftin, mă grăbesc să adaug, așa cum erau cele apărute la noi, pe vremuri, în „Colecția celor 15 lei“, sau în Ungaria așa numitele „ponyva-regény“. Alexandru Dumas-tatăl, titanul romanului istoric popular, romantic și generos, acuzat că n-ar prea respecta „ad litteram“ datele istorice a răspuns printr-o ascuțită butadă : „On peut violer l'histoire à condition de lui faire un enfant“. Cum se prezintă „Erdély Története“, produsul născut mort al unui viol în grup al istoriei, ne vom strădui să arătăm fără indulgență pentru profilul „intelectual“ al autorilor acestei confecțiuni hibride de un simplism și de o sărăcie dezolantă până și a nuanțelor. Ca prim exemplu, cuvîntul „probabil“ (valószínűleg) care nu prea are ce căuta într-o lucrare istorică, dar într-un roman, mai ales din categoria „ponyva“ se mai admite, se repetă cu o frecvență ce pare a dovedi paupertatea lingvistică a autorilor și lipsa de vigilență a redactorului : după ce l-am numărat de peste o sută de ori, am renunțat. Dar la o analiză mai atentă pasiunea pentru acest adverb nu mai apare ca o simplă neglijență : folosirea lui pînă la sațiu este menită a înlesni formularea celor mai stridente aberații istorice, deoarece prezența providențialului „probabil“ oferă oricînd o porțiță de scăpare. Desigur o asemenea „deontologie“ reflectă o oarecare lășitate. Dar pentru autorii porniți pe panta demonstrării nedemonstrabilului, important este că acest modest „probabil“ nu anulează, mai ales în mintea cititorului ne-specialist, efectul afirmației nefondate științifice, ori pur și simplu mincinoase.

Un alt procedeu face parte dintr-o tehnică, despre care André Malraux (ministru al culturii în timpul Generalului de Gaulle și — cer iertare memoriei marelui scriitor francez — omolog deci al d-lui Köpeczy Béla, coordonatorul „științific“ al acestui roman) spunea : „Este vorba totdeauna de obținerea reflexului condiționat, adică a face ca un anume epitet, sistematic agățat de anumite nume, să lege aceste nume de sentimentele pe care epitetul le trezește în mod firesc“. Astfel, armata română este peste tot armata regală română, spre deosebire de cea numai maghiară. Se încearcă deci acreditarea ideii că armata română a fost mereu una de clasă, spre deosebire de cea maghiară, națională ori internaționalistă. Cele trei națiuni feudale (Unio Trium Nationum) sînt denumite în imensa majoritate a cazurilor numai națiuni, căpătînd deci semantic atribuțiile moderne, actuale ale termenului : se încearcă astfel crearea voluntară a unei false percepții istorice. Căci dacă în cadrul națiunilor feudale poporul român era doar tolerat, intrucît imensa lui majoritate nu întrunea cerința fundamentală de a intra în rîndul națiunii feudale : catolicismul și maghiarizarea, „escamotarea“ termenului feudal și „substituirea“ ideii de națiune în sens modern, vor să creeze impresia că românii sînt o non-entitate. (La jocul de cărți asemenea „procedee“ au un nume precis, rău famat.) O altă metodă la care recurg fără încetare acești „romancieri“ ahtiați după succes profitabil (cui ?) este preluată „creator“ din arsenalul reclamelor comerciale americane de acum vreo 30 de ani (deoarece actualmente procedeul e interzis în S.U.A. prin lege federală). S-a constatat că o fotografie lăudînd cutare produs, introdusă de repetate ori pe parcursul unui film nu este înregistrată și receptată ca atare, dar că se fixează, un timp, în subconștient. Astfel, după ce a plîns la „Gone With the Wind“ spectrotoarea simte, nici ea nu știe de ce, dorința irezistibilă de a cumpăra un anume detergent. Cuvîntul predilect care ia, în cazul Istoriei Transilvaniei, locul fotografeiei este **IMIGRAȚIA** (a românilor, evident), care-i obsedează pe autori. A-ți imagina un popor, care se ia și se duce cale lungă, trece Dunărea în masă, bărbați, femei, copii, bătrîni, se așează în munții Balcani și stă acolo o mie de ani, apoi într-o bună zi se ia din nou și vine exact pe locurile de unde a plecat, nepăstrînd în tradiție, în legende,

în cîntece, în folclor — ca să nu vorbim de dovezi materiale, arheologice — nici o urmă a unei asemenea prodigioase aventuri, face ca o astfel de „istorie“ să se auto-exileze din domeniul științei și să „imigreze“, ca să folosim un cuvînt scump autorilor cu pretenție academică, în zonele suprarrealismului, ale renunțării la logica elementară, la bunul simț. E adevărat că în momente de rară luciditate, literații-amatori recunosc că aceste mișcări de mase mari de oameni sînt „la fel de dificil de reconstituit în ultima treime a secolului XVI“¹ (ca și în secolul X, deci, adăugăm noi) dar imediat își revin la starea lor „probabil“ (valószínűleg) obișnuită și afirmă că au fost „puternici“, apoi „de anvergură“, apoi „val masiv de imigrare“ și tot așa și-n secolele următoare, ba chiar spre sfîrșitul multelor pagini să insinueze timid că ar avea loc și azi. Pentru ca „teoria“ acestei imigrații permanente să poată purta măcar minuscula foaie de viță a unei aproximative verosimilități literatorii îi face pe românii exclusiv păstori. Pornind „probabil“ (valószínűleg) de la premisa că această ocupație este, prin natura ei, infamantă, nu se jenează să-i prezinte ca pe niște sub-oameni, subdezvoltați mintal, trăind în bezna superstițiilor și în promiscuitatea poligamiei, „foarte instabili, aproape nu se puteau lega de pămînt“. (Observați finețea stilistică a acestui „aproape“!). Mă întreb de unde apare acest dispreț grofesc pentru una dintre cele mai vechi și mai nobile preocupări umane: domesticirea și creșterea animalelor, ocupație care, ținîndu-l pe om într-un permanent contact cu natura, l-a condus spre înțelegerea fenomenelor ei, l-a îmbogățit spiritual, l-a făcut să intuiască și apoi să sistematizeze și să transmită urmașilor învățăminte de astronomie, de geografie, de botanică, de medicină veterinară, de alimentație rațională, i-a format o etică a bunicii conviețuiri și a intrajutorării, o concepție artistică ce a creat opere de o zguduitoare măreție filosofică („Miorița“) mult superioară, de pildă, monopolizării șovine a lui Dumnezeu la care a putut să coboare un poet atît de mare, un geniu ca Petőfi, dus de valul nefericit al exaltării naționaliste! („A magyarok istnére esküszük“ — Pe dumnezeul ungarilor jurăm — subl. ns.). Dar, în definitiv cu ce e mai de admirat — chiar de niște snobi ce se pretind marxști — călărețul nomad ce poartă sub șa, spre frăgezire, carne răpită cu sila acestor muncitori cinstiți și pașnici? Desigur însă, ca să-l justifiți pe prădător, trebuie să-l înjosești pe cel prădat. Neguțătorii de sclavi, negrierii, nu procedau altfel. Ajuns în acest punct, sila mea e provocată și de faptul că nivelul incredibil de jos al acestei tipărituri pretențioase mă obligă, fie și citind din paginile ei, să mă simt eu însumi oarecum diminuat intelectual. Tot André Malraux observa în legătură cu tehnicile propagandei totalitare că: „Împrumută adversarului propriile-ți tare pentru ca cititorul să nu mai înțeleagă nimic, este de asemenea un procedeu banal“. Minuitorii de cuvinte fără altă acoperire decît a redactorului șef considerînd „probabil“ (valószínűleg) migrarea drept o țară, foarte infamantă, încearcă s-o exorcizeze, azvirlind-o ca pe ceva rușinos poporului român. Numai cel ce supralicitează rolul subconștientului ar putea descifra ce complex de inferioritate, specific micului-burghez care ar da oricît să se poată mindri și el cu un blazon ereditar (în cazul de față continuitatea, stabilitatea), se ascunde în dosul acestei științifice-suspecte obstinații.

Într-o perspectivă cit de cit științifică, migrarea, care în cazul maghiarilor a fost totdeauna numită „honfoglalás“ — stabilire în patrie) sună mai nobil! — e un fenomen istoric obiectiv: el nu diminuează cu nimic calitățile și multiplele realizări ale celor de azi, urmașii unui popor migrator, dar nici nu le conferă dreptul de a pretinde în virtutea dreptului istoric (decît în fantezie) teritorii ce nu le-au aparținut, întrucît cuceririle creează posesiune nu proprietate!

Faptul că astăzi ideea popoarelor „alese“ nu mai are nici o valoare de argument, deci truda de a confecționa strămoșilor alt statut, altă biografie, altă istorie, și inutilă și ridicolă, nu-i deranjează pe fabulatorii istorici, redactați de ministrul culturii lor. Ei merg mai departe și după ce au creat acest erou-negativ, păstorul român năvălitor, își descoperă și veleități de lingviști. Și astfel stabilesc „ex cathedra“ că acești imigranți „probabil“ (valószínűleg) n-aveau limbă întrucît Dacii au murit cu toții, sau au fost împrăștiți, ajungînd pînă în Britania (Dacă „logica“ revendicativă a d-lui Makkai & Comp. ar fi molipsitoare, am putea și noi fi îndrituiți să avem pretenții, întîi „istorice“, apoi... „mai vedem noi“ asupra Yorkshire-ului, Sussex-ului sau Walles-ului!). Așadar, după ce Dacii au fost șterși de pe fața Transilvaniei pînă la unul cu limba lor cu tot, s-a mai întîmplat că ostașii romani și coloniștii aduși de Traian... nu vorbeau latina! Ei vorbeau greaca, iraniana, arameica, vorbeau „probabil“ (valószínűleg) și alte limbi, azi necunoscute, dar nu latina! Cum se face că după aproape două milenii de condiții de o vitregie rar întîlnită în istoria universală, româna este azi una dintre cele mai viguroase limbi romanice, cu o

¹ Erdélyi Történetek, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986, p. 492.

structură gramaticală identică celei latine, cu un fond principal de cuvinte emina-mente latin, literatorii deveniți lingviști trec sub tăcere, cu o impudică pudoare.

Pentru a înveseli cit de cit cititorul pe care, cu neplăcere îl purtăm prin te-ritoriile fetide ale falsificării, calomniei și relei credințe, vom spune că „probabil“ (valószínűleg) în timp ce au stat un mileniu prin necunoscute sihle ale Balcanilor, păstorii au învățat acolo latinește la vreo Sorbonă misterioasă !

În fine, după ce și-au epuizat resursele de fantezie lingvistică, autorii re-devin literați și încearcă să uzurpe și domeniul umorului — e drept macabru — cu o abilitate care „probabil“ (valószínűleg) îl face să se răsucească în mormint pe unul din marii maeștri ai acestui gen, strălucitorul Karinthy Frigyes. Umorestică e furia cu care îl reduc la neant pe bietul Anonymus, vinovat că a pomenit de exis-tența românilor încadrați în forme statale la sosirea lui Árpád : macabră e simili-tudinea care a dus la executarea în 1849 a lui Stephan Ludwig Roth culpabil de crima de : „Introducere a limbii române ca limbă oficială în afacerile Comitatului : protocolul redactat în această limbă a fost înfățișat Curții ca Corpus delicti“, după cum informează pe John Paget, contele „revoluționar“ Karacsay care l-a condam-nat pe Roth la moarte („For introducing the Wallack language as the official lan-guage in the County business : the protocol was drawn up in this language and was produced before the Court as Corpus delicti“) ². Singura întrebare ce ne-o trezește tratamentul aplicat Notarului Regelui Béla este : de ce se mai păstrează, în plină Budapesta, statuia acestui falsificator ? Pe vremea de tristă memorie a dogmatis-mului, în cadrul unui proces „bine aranjat“ (konceptíós per), d. Makkai, care are experiența reincarnărilor ideologice, l-ar fi putut acuza pe sărmanul notar-cronicar că a fost agent plătit și spion al lui Gelu și Menumorut. Umorul macabru atinge însă sublimul atunci cînd aflăm că ciuma care a pustiit Europa în 1348—49... i-a evitat pe români !!! Fantezia „creatoare“ a colectivului de libretiști este însă, to-țuși, limitată. Se putea merge mai departe : se putea afirma (ce mai conta) că „pro-babil“ (valószínűleg) păstorii români invadatori au inventat „avant la lettre“ răz-boiul bacteriologic și ei au fost aceia care au împrăștiat microbii ciumei, pentru a rări populația maghiară sedentară și a-i ocupa casele, „probabil“ (valószínűleg) după o prealabilă dezinfecție. Dictionul franțuzesc „li n'y a que le ridicule qui tue“ (numai ridicolul ucide) nu este adevărat : altfel d-nii Makkai & Comp. nu ne-ar mai bucura cu prezența lor pe acest pămînt.

Cu cit ne apropiem de epoci în care evenimentelor nu li se mai poate aplica miraculosul „probabil“ (valószínűleg), calomnia apodictică (Academia Hungarica locuta est !) începe să prolifereze zgomotos în ceea ce ne privește pe noi, românii, în timp ce maghiarii, eroi-pozitivi prin definiție, sint atît de încărcăți cu toate vir-tuțile, încît devin excesiv de schematici. Astfel lupta necurmată a Țărilor Româ-nești pentru apărarea independenței și stăvilirea expansiunii otomane, care a îm-brăcat toate formele posibile, este nu numai minimalizată, dar pur și simplu pre-zentată cu semn schimbat. „Ca funcție, voievozii ei (ai Munteniei — n.n.) nu însemnau mai mult decît guvernatorii turci“. Asta în 1593, sub Mihai, căruia, mai tîrziu (subl. ns.) i s-a adăugat și apozitia Viteaz... ³ „Turcii trebuiau să înțeleagă, la fel ca și în 1551—1556, că Transilvania nu este Muntenia sau Moldova, și că... poate deveni foarte periculoasă“... ⁴ „Drumul voievodatelor române reduce la soarta de slugi“ ș.a.m.d. ad nauseam. Și este instructiv pentru cunoașterea gradului de decădere intelectuală la care poate duce patima necontrolată, ori mentalitatea neepurată de vestigiile unei gândiri pervertite de ură neputincioasă, să poți citi asemenea afirmații despre sin-gurele țări din centrul și sud-estul Europei care n-au fost niciodată reduce la starea de pașalic, nu pentru că Poarta n-ar fi dorit-o, ci pentru că s-a convins, din proprie experiență militară, că acest lucru este cu neputință — în timp ce la Buda timp de peste un secol și jumătate din minaretele moscheilor au răsunat chemările la rugă-ciune ale muezinilor ! În schimb, printr-un tendențios contrast, din clipa cînd „ELEMENTUL DE ELITĂ al societății, NOBILIMEA MAGHARĂ“ ⁵ (subl. ns.) ajunge în contact diplomatic cu otomanii, tonul se schimbă. „Începînd din 1556 po-litica filoturcă este piatra fundamentală a conducerii STATULUI UNGAR DE RĂ-SĂRIT“ ⁶ (o altă formă eufemistică de a susține apartenența organică a Transilva-niei la Ungaria !) se afirmă cu solemnitate, ca despre un remarcabil succes. E drept,

² Cornelia Bodea, 1848 la români, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 1018.

³ Erdélyi Története, p. 526.

⁴ Ibidem, p. 538.

⁵ Ibidem, p. 540.

⁶ Ibidem, p. 445.

acestei pietre fundamentale, elementele „de elită“ i-au rămas multă vreme fidele, dacă și în 1877 — cind armata română cucerea la Grivița și Plevna independența deplină a țării — ele doreau public și oficial victoria lui Osman Pașa ! Remarcabilă logică ! După ce-și fac un titlu de glorie, adesea exagerat — din rezistența lor singulară antiotomană, amintind într-un sfîrc de frază de „cazurile izolate“ românești (care s-au numit Mircea cel Mare, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul), romancierii debutanți trec la polul opus, cu o dezinvoltură aproape amuzantă. S-ar putea spune încă multe, dacă tehnica falsificării și denaturării nu ar deveni, pînă la urmă, fastidioasă și plictisitoare prin monotonia ei încăpățînată.

Cercetarea evenimentelor din 1848 capătă în ochii mei o importanță esențială, depășind cadrul strict istoric. Am considerat întotdeauna că în tragedia acestei revoluții se găsește cheia multor evenimente ulterioare și că numai o aprofundare sinceră, dezbărată de toate poncelele declamatorii ori unilaterale, de explicațiile parțiale și subiective, o analiză științifică bazată pe documente și efectuată cu obiectivitate și rigoare poate contribui la formularea tuturor concluziilor atît de necesare rezolvării, în sfîrșit firești, a problemei naționale, pe acest pămînt, unde celor mai vechi și celor mai mulți locuitori li se negase pînă și existența. S-ar părea, la o lectură superficială, că autorii „Istoriei Transilvaniei“ sînt animați pe neașteptate de dorința de a cîntări sine ira et studio responsabilitățile prăbușirii unei revoluții care părea să aibă toate șansele de a schimba destinele Europei, devenind unul dintre acele evenimente cruciale care influențează hotărîtor mersul istoriei. Din păcate însă și aici, cu ceva mai multă abilitate, e drept, reapar toate metodele (mai corect spus : tertipurile) nedemne de un istoric, de un om de știință, de un om de cultură pur și simplu : afirmații gratuite, fără acoperire, denaturarea faptelor evidente, insinuările rău voitoare, ocolirea sau trecerea sub tăcere a mărturiilor ce nu convin, diminuarea și înjosirea românilor și a rolului lor — totul deghizat sub aparențele unui obiectivism așezat sub aripa unei iezuitice „reservatio mentalis“. Să vedem, așadar, cum arată „viziunea critică“, dînd cuvîntul autorilor. „În cursul amarnicei autoexaminări care a urmat după Șiria, emigrația a ajuns la recunoașterea faptului că obținerea independenței era condiționată de colaborarea cu celelalte popoare ale Ungariei istorice, în primul rînd cu românii din Transilvania“⁷. Adică a acelei Ungarii ce înglobează Transilvania în virtutea arbitrariei hotărîri a Dietei din Cluj care a proclamat unilateral unirea Transilvaniei cu Ungaria fără participarea românilor, împotriva voinței lor, cauza principală a conflictului militar ce a urmat. „Pe ce baze în sfîrșit lucide, noi, deduse din examinarea cauzelor înfrîngerii, urma să aibă loc această colaborare ? se va întreba cititorul. Ne grăbim să răspundem : pe aceleași despre care Avram Iancu declara că românii sînt dispuși să moară pînă la unul decît să le primească, acceptarea lor echivalînd cu sinuciderea națională. Dar să vedem cum arată, pe viu, „amarnica autoexaminare“. Am în fața mea o splendidă ediție de cinci volume masive, totalizînd peste 2 500 de pagini, apărute în condiții cu totul excepționale : „AZ 1848—49 Magyar Szabadságharc Története“ (Istoria luptei maghiare pentru libertate din 1848—49) de Gracsa György, apărută la Budapesta la Editura Lampel Robert (Wodianer F. & Fiii) în decembrie 1894, deci la aproape o jumătate de secol de la evenimentele, timp suficient pentru o autoexaminare, fie și neamarnică. Luptele eroice purtate de armatele revoluționare maghiare împotriva unui inamic ce le covârșea numeric, victoriile strălucite, înfrîngerile, martiriul final al generalilor spînzurați la Arad, sînt înfățișate veridic, cu emoție, cu talent, tulburător. Lucrurile se schimbă radical, devin literalmente dezgustătoare cînd vine vorba de români. „Păstori nomazi, subdezvoltați mintal, fericiți în întunericul înapoierii lor, turmă încultă“... (Unde am mai citit asemenea „înălțătoare“ aprecieri ?). Eroii Revoluției Române, Ianku Abrahám. Axente Szeverusz, „acești doi monștri cu înfățișare umană“ (két emberi szörnyeteg), Belecescu Miklos, alt agitator (másik agitátor) care... (!) ia cuvîntul pe Cîmpia Libertății — (unde n-a fost niciodată — n.n.) în fața unei mulțimi care... atenție, apare și în această lucrare, cuvîntul atoisor-salvator : „probabil“ (valószínűleg) nici nu știe despre ce e vorba, dar care desigur (természetesen) urmează orbește îndemnul lui Belecescu Miklós (e vorba, sper că s-a înțeles, despre Nicolae Bălcescu) ca o delegație să se ducă la Viena, să-l asigure pe Împărat de credința românilor“ (!?).

Este îndeobște cunoscut că vechea istoriografie maghiară se caracteriza prin apelarea insistentă la o fantezie fără friu și incontinență verbală. Iată doar citeva din epitetele cu care sînt „onorați“ Barnucz Simon, Butyaniu János, Dobra Péter : „...Hiene... umblind în singe pînă la genunchi... tăind sinii femeilor... ucigînd copi-

⁷ Ibidem, p. 1 449.

lași cu lănci speciale (e vorba de „coasele îndreptate“) ale căror desen incadrează un fioros portret al lui Ianku Ábrahám, de miinile căruia atirná în chip de brelocuri, cranii, enuturi, lanțuri și cătuși. Așa arăta, în 1894, „amarnica autoexaminare“ despre care sintem asigurați că ar fi avut loc, după Șiria.

Să-l lăsăm însă pe Gracza György, înainte-mergător al d-lor Makkai & Comp. și să vedem cum apare în viziunea acestora din urmă respectivul proces istoric de conștiință... „Kossuth încă la Brussa, în Turcia, a intrat în legătură cu Ion Ghica, care (cu aprobarea lui Bălcescu) în primăvara lui 1850 i-a ridicat ideea confederației ungaro-româno-sîrbești, dar atunci fostul guvernator încă nu a dorit să-și asume obligații... (Pesemne nu începuse procesul de autoexaminare !). „Teleki i-a recomandat în zadar acceptarea proiectului, el (Kossuth) văzînd în aceasta în primul rînd tendința românească de acaparare a Transilvaniei“ (subl. ns. : Fără comentarii !). E drept, Kossuth însuși sublinia încă în iunie 1850 că Ungaria „ori n-are viitor, ori dacă are, viitorul ei e să formeze o federație cu națiunile vecine, mai mici“ dar — îl justifică autorii — „pe temeiul amestecului dintre naționalitățile Ungariei și al imposibilității delimitării lor teritoriale — a respins în repetate rînduri ideea desființării unității statului istoric ungar“⁸ (subl. ns. : idee fixă). Mai departe. „Cele două emigrații au încercat să se convingă reciproc asupra dreptății poziției lor. Românii s-au cramponat de concesiile privind autonomia teritorială (gravă culpă contrarevoluționară „probabil“ (valószínűleg), în ochii autorilor !) iar ungurii de dreptul istoric... «dincolo de care se află tunul !»“⁹ (această frază a contelui Andrassy este expresia cea mai sinceră a „amarnicei autoexaminări“ !). „Metoda“ d-lor Makkai & Comp. e clară : întii se oferă o premisă falsă drept concluzie : „După Șiria, emigrația maghiară s-a amarnic autoexaminat“, apoi imediat se reiau necritice, ca atare, toate argumentele și „ideile“ care au obligat pe români să ia armele pentru a-și apăra ființa națională direct, nemijlocit, și necamuflet amenințată... „La un moment dat — apreciază colectivul coordonat de redactorul-ministru — „Kossuth a avut o idee genială (zseniális ötlet) : a despărțit în esență în așa fel viața de stat de organizarea politică a diferitelor naționalități încît o lăsa pe cea dintii în mîna moșierimii — intelectualității maghiare, iar pe a doua o integra într-o formulă ad-hoc, independentă de aparatul de stat, ca apoi ponderea și influența lor să evolueze potrivit jocului liber al forțelor reale în determinarea viitorului statului (și al diferitelor regiuni)“... Și un analfabet politic își dă seama care putea fi rezultatul jocului „liber“ între forța reală a organizației de stat, aflată în mîna moșierimii, și formula ad-hoc a organizării „probabil“ (valószínűleg) într-un fel de cluburi, sau asociații cultural religioase a naționalităților ! Și se mai miră acest colectiv în volumul III al „Istoriei Transilvaniei“ că în 1918, la întrebarea exasperată a lui Jászi Oszkár (care propunea Consiliului Național Român soluții aproape identice) : „În fond ce vor românii ?“, Iuliu Maniu i-a răspuns scurt și cuprinzător : „Despărțire definitivă !“ (teljes elszakadás!)... Dar să vedem cum se continuă ideea genială (a zseniális ötlet). „Pentru început — ne liniștesc literatorii redeveniți istorici cu pretenții de obiectivitate — nu voia să desființeze total poziția privilegiată a clasei conducătoare maghiare, dar oferea garanții serioase...“¹⁰. „Încercînd să ne păstrăm calmul în fața unui asemenea monument de insolență, să vedem ce „garanții serioase“ oferea românilor Kossuth Lajos în 1848, cînd era Guvernator al Ungariei, cu puteri dictatoriale și nu un oarecare emigrant, redus la pomana otomanilor la Brussa.

Într-un Apel (kialtvány) către poporul valah (az oláh Néphez) semnat în numele „Comisiunii apărătoare de țară așezată prin Dietă“ (Az ország védelmére megbízott országggyűlési választmány), apel republicat în : Kossuth Lajos, Összes munkái (Opere complete), XIII/(III). Budapest, 1952, p. 153—154 —, după ce le promitea românilor drepturi sociale, bineînțeles în cadrul statului istoric ungar și în schimbul renunțării la revendicarea naționalității politice, conducătorul revoluționar îi povățuia : „Pentru aceasta, ia seama, ca nu cumva lăsîndu-te înșelat să atragi asupra-ți nimicirea totală... căci altfel, precum e adevărat că există un dumnezeu în cer... așa e adevărat că va coborî asprimea pedepsei pe capetele vinovaților și viteza noastră cormai — care tocmai a spulberat o turmă trădătoare de patrie (aceștia erau sîrbii numiți cu un termen pejorativ «rácok», care, și ei, luptau cu arma în mînă pentru recunoașterea drepturilor naționale) va porni asupra voastră și atunci vai și amar de fiecare ațîțător. Atunci ar fi fost mai bine să nu vă fi născut, pentru că nimeni dintre cei ce s-au răsculat împotriva patriei nu se poate aștepta la îndurare. DAR ȘI PÎNĂ ATUNCI (subl. ns., adică pînă s-ar răscula cineva, deoarece pînă la apariția acestui generos și inteligent apel, românii nu întreprinseseră

⁸ Ibidem, p. 1450.

⁹ Ibidem, p. 1451.

¹⁰ Ibidem, p. 1452.

nici o acțiune armată !) se va ordona maghiarilor și secuilor să se ridice și ca viforul să măture fiecare gunoi nerecunoscător,... ca să se scoale poporul maghiar în masă și să șteargă de pe fața pământului pe fiecare trădător de patrie și rebel, care nu vrea să asculte de vorba bună". În continuare Guvernatorul revoluționar devine și mai concret în ceea ce privește soarta celor ce nu renunță de voie la naționalitatea lor și nutrește pretenția „contrarevoluționară” de a le fi și recunoscută : „Pământul li se va lua și va fi împărțit între fiii credincioși ai patriei, iar el va pieri de mîna călăului sau de sabie”¹¹. În fața acestui document lugubru te întrebi : care putea fi răspunsul unui popor care ținea la demnitatea lui națională mai mult decît la viață ? Cît de adevărat sună amara judecată a lui Bălcescu : „Kossuth a guvernat slab și rău, el mi-a dovedit și mai mult că un demagog nu poate fi om de stat. El a pierdut Ungaria”.

Să ne mai amintim ? De pildă, de cuvintele lui Vasvári Pál, „Demosthenele maghiar”, înflăcăratul luptător pentru libertate, care, însă, îndată ce se adresa românilor devenea de o ferocitate inumană ? : „Să întindem prieteneste o mînă către cei înțelegători, dar în cealaltă să sclipească sabia nemiloasă a răzbunării. Ne silim a-i convinge prin vorbe și cu proclamații. (Faptele ar fi fost mai concludente !). Dar asupra celor care nu se convertește (adică nu acceptă de bună voie deznaționalizarea, n.n.) și continuă răscoala pronunțăm sentința : acest neam a fost stirpit !” (c faj kiirtatott). Frumosul și avîntatul tînăr a plătit cu viața această parte întunecată a gîndirii sale, la Fintinele, sub securile și coasele moșilor care, „trădători de patrie și contrarevoluționari”, nu voiau nici să se convertească, dar nici nu acceptau cu miinile în sin să fie exterminați !

Să-l pomenim pe Csány Lajos, Comisar General al Transilvaniei, ale cărui patru luni de guvernare l-au adus la exasperare pînă și pe generalul polonez Iosif Bem, prin cruzimile și presiunile cărora le-au căzut victimă peste 6 000 de români, pe lîngă cei aproape 40 000 asasinați în timpul revoluției în sutele de sate scrumite ? Era firesc ca groful Csány să se comporte astfel, din moment ce opinia lui despre români era : „De cînd există omenire, nicăieri nu se vorbește în paginile nenumărate ale istoriei despre libertatea vieții voastre naționale. Ați fost slugi pe vremea românilor, slugi ați fost sub domnia popoarelor migratoare (deci acestea i-au găsit toți, aici, pe români !), slugi ați fost și mai tîrziu în cursul veacurilor”.

Același conte Csány, om în vîrstă, bolnăvicios, cel mai bun prieten al lui Kossuth, a murit ca un erou în timpul terorii contrarevoluționare a lui Haynau, „hiena din Brescia”, smulgînd lacrimi pînă și călăului : a sărutat ștreangul cu care urma să fie spînzurat spunînd : „Și asta o suport cu drag, pentru țara mea ! (Házámért ezt is szívesen)“...

Ce orgoliu nesăbuit, ce hipertrofie maladivă a naționalismului șovin, ce dihotomie sufletească îi făcea pe acești oameni oricînd gata de sacrificiul suprem pentru cauza libertății, s-o refuze cu o oarbă înverșunare altor popoare, mai ales românilor ? În scrisoarea către comandantul de brigadă Simonffy József, — care făcea o ultimă încercare disperată, cînd era prea tîrziu, de altfel, de a găsi o modalitate de aplanare a conflictului româno-maghiar, Avram Iancu scria : „Crede-ne, frate, că trebuie să mărturisim cu cea mai mare sfișiere a inimii că noi pînă acum armele le-am întrebuințat împotriva împilatorilor noștri ; însă prin această afirmație nu vrem să necinstim caracterul întregii națiuni maghiare, nu ! de așa ceva să ne ferească dumnezeul popoarelor ! Vrem să vă trezim și să vă arătăm că între voi e viermele ce vă roade rădăcina ; în Senatul vostru s-a încuibătat răzbunarea întrupată... ca să nu vă puteți apropia simpatia unui popor prin natura lui compact... ca să nu vă puteți însuși sincera amicitie a unui popor de secole virtuos, așa cum l-ați putut vedea și cînd mîna lui era lipsită de arme și cum vi-l vor mai arăta timpurile critice care ne amenință în viitor !”¹².

Caracterizarea drept „contrarevoluționară” a mișcării unanime a unui popor, al cărui conducător răspunde în acest fel valului de injurii și amenințări (din care am citat numai o parte infimă), mă dispensează de efortul de a caracteriza moralitatea intelectuală, probitatea politică și chiar simpla decență umană a tipăriturii intitulată „Erdély Története” !... Uriășei figuri a lui Avram Iancu, erou român al Transilvaniei, care va dăinui mereu prin puritatea și consecvența idealului său revoluționar, prin sacrificiul conștient al întregii sale vieți, prin tragedia lui personală, o tragedie a lucidității, echipa de pseudo-istorici adăpostită sub coloanele Academiei Ungare de Științe îi acordă cîteva rînduri condescendente, repede um-

¹¹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 920.

¹² *Ibidem*, p. 1091.

brite de caracterizări negative, în timp ce — ca să luăm un exemplu la întâmplare — nehotărâritului Báthory Zsigmond, cel cu atât de jalnic rol în timpul lui Mihai Viteazul, i se consemnează pînă și eşecul din patul conjugal, în noaptea nunții cu Maria Kristierna !

Dar veleitatea de-a induce în eroare „în mod subtil“ pare să fi devenit a doua natură a mai sus amintiților și iată cum este prezentat Iancu după înfringerea revoluției : „Conducătorul idolatrizat al poporului român din munți lupta acum cu furia leului neputincios, închis în cușcă. La Cîmpeni a doborât vulturul bicefal de pe clădirea erariului, a îndemnat poporul la rezistență, apoi i-a atacat pe conscripatorii cadastrali, pînă cînd în august 1852 a fost arestat și în temniță a fost maltratată. Sub greutatea răspunderii moral-politice care l-a copleșit brusc (*hirtelen*) în ultimii ani, prăbușirea totală a obiectivelor sale locale privind ameliorarea situației națiunii sale... sistemul său nervos nu a mai rezistat“¹³.

Trecînd cu vederea banalitatea calculată a formulărilor n-ar fi nimic de obiectat, dacă micul cuvînt, în aparență nevinovat, brusc n-ar demasca tehnica de care uzează și abuzează acești scamatori întru ale istoriei. Ce vrea să afirme, insinuînd, acest „brusc“ ? Nimic altceva decît ceea ce se susține în toate tezele false ale vechii și noii istoriografii ungare, despre caracterul revoluției române din 1848! Dacă abia în 1852 Iancu a fost copleșit brusc de greutatea răspunderii sale moral-politice înseamnă că înainte, adică în timpul evenimentelor, n-o avea ! De aceea „probabil“ (*valószínűleg*) „s-a încrezut“ în promisiunile habsburgice. Nu s-a încrezut nici o clipă, dar nu avea ce face ; politica față de naționalități a guvernului kossuthist nu-i lăsase altă șansă ! De altfel Kossuth Lajos declarase limpede, în stilul său bombastic obișnuit, deputaților români de Banat și Transilvania din parlamentul maghiar : „Cînd cineva vrea naționalitate și-o cîștigă cu armele !“. Simpla lectură a cunoscutelor scrisori către colonelul Simonffy i-ar fi putut lămuri pe încăpățînații denaturatori ai evidenței în ce raporturi politice conștiente se situa Avram Iancu : „Să nu credeți, domnilor, că răscurarea noastră s-a întîmplat din pricina amăgirilor Austriei (după cum d-voastră sînteți rău informați), ci pre noi ne-au răscurat nerecunoașterea naționalității politice, tiraniile și barbariile conservatorilor și aristocraților transilvăni maghiari, pe care poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi și de care intelectualitatea s-a scîrbit cu totul ; am fost siliți a ridica arme și a le purta contra aceluia care mai de aproape ne asuprește și ne apasă existența politică“. Se poate ceva mai limpede, mai fără echivoc ? Să nu uităm că aceste pagini sînt scrise într-un moment cînd soarta revoluției maghiare era clar pecetluită, cu trei luni înainte de capitularea generalului Gőrgy Arthur la Șiria. Unii le-ar putea considera o imprudență politică față de austrieci ; eu le socotesc dovada unei purități revoluționare, neatînsă de aripa oportunismului. La declarațiile și apelurile conducătorilor revoluționari maghiari care ofereau alegerea între exterminare și un fel de „apartheid“ politic, cultural, civic, tînărul Prefect răspunde : „Fraților, credeți-ne nouă că prea luminat vedem și cu putere credem că în aceste DOUĂ PATRII SURORI (subl. ns. : Cu fermitate Iancu respingea ideea Ungariei istorice !) maghiar nu poate vorbi de viitorul și de existența lui fără român și nici românul fără maghiar. Credem și vedem limpede că peste noi și peste voi voiește să-și dea mîna, azi-mîine, un element gigantic care în curînd ne va îneca și nu vor rămîne decît urmele existenței noastre !“... Probabil că redactorul șef nu cunoștea aceste documente, aceasta nu intra în atribuțiile lui : în atribuțiile lui intra orientarea generală, politică a tipăriturii. Dar cei ce se pretind istorici ? Am mai putea analiza cum este prezentată în „Istoria Transilvaniei“ moartea nefericitului deputat Ioan Dragoș, care venise la Iancu animat de dorința sinceră de a apropia cele două forțe revoluționare, și căruia Kossuth personal îi dăduse un salvoconduct cu valoare de armistițiu, ca în același timp, același Kossuth să ordone maiorului Hatvani Imre să profite de acest armistițiu și să pătrundă pe furiș în citadela, pînă atunci inexpugnabilă, a munților Apuseni, acțiune de o etică militară și revoluționară care n-are nevoie de nici un comentariu. Înfrînt rușinos, în goana lui bezmetică Hatvani a asasinat pe prefectii Buteanu și Dobra care se încrezuseră în cuvîntul Guvernatorului Ungariei ! Am putea cita în întregime, pentru concepția ce se desprinde din ea, scrisoarea-ordin a lui Axente Sever, către lăncierii săi [parafrazătă sărăcăcios de autori], după capitularea de la Șiria și din care spicuiesc : „Lupta ce se încinse între noi și maghiari acuși un an se pare că se va precurma. Suferințele ambelor părți sînt așa de mari încît nu le poate cineva vorbi nici scrie... Dacă mai găsiți recruți și cătane ungurești prin păduri, rătăciți, dezarmați-i, dați-le o piine în traistă, un

călăuz și drum !... de acum înainte e păcat a omori unguri și moartea cu moarte se va răsplăti !"¹⁴.

Am pus față în față două atitudini revoluționare, două etici. Speranța că cel puțin istoricii unguri de azi ar fi capabili de o examinare căreia, după scurgerea unui secol și jumătate, nimeni nu-i cere să fie și amarnică, ci numai elementar obiectivă mi-a fost repede spulberată : mai puțin virulenți în expresie, schițând chiar și mici tablouri critice (marșul seculor care au pornit împotriva românilor cu luminări aprinse, ca într-o procesiune, ca apoi după jaf să înceapă a se bate între ei în jurul prăzii, suferind mai multe pierderi decât în timpul luptei), d-nii Makkai & Comp. reiau cu formulări ceva mai ambigue aceleași „teorii“, aceleași mentalități de aristocrați plini de obtuzitate, din pricina cărora în 1848 s-a ratat, sint ferm convinși de acest lucru, cea mai mare șansă europeană. Perseverența lor voită în eroare mă dispensează să mai insist asupra acestui moment, deși nu există frază în care, vorbindu-se despre români, să nu se strecoare un fals, o calomnie, o insinuare. Conchid parafrazind virgilianul „Timeo Danaos et dona ferentes“ („mă tem de ahei, mai ales cînd fac daruri“) spunînd „Timeo rerum scriptores Hungaros veritatem se dicere dicentes“ („Mă tem de istoricii unguri cînd susțin că spun adevărul“).

Atîta că denaturările și falsificările lor nu produc teamă. Cel mult, dispreț.

Cu cît ne apropiem de epocile contemporane, apare cu forță necesității întrebarea inevitabilă : care este, pînă la urmă, scopul final al acestei masive tipărituri, cărui țel se subordonează efortul apreciabil, dar numai pe plan strict cantitativ, al autorilor, căci din punct de vedere al conținutului, al metodelor de cercetare, al filosofiei politice, care au stat la baza travaliului lor, li se poate aplica, perfect, constatarea lui Talleyrand despre emigrația aristocratică franceză de la Koblenz : „Ils n'ont rien appris et rien oublié“ („Ei n-au învățat nimic și n-au uitat nimic“). Înțelegem că pentru colectivul academic formularea deschisă a unei finalități, a unei concluzii este — în condițiile actuale — imposibilă : ea ar însemna recunoașterea fățișă a intențiilor revanșarde, revizioniste și o asemenea asumare deschisă a unei grave responsabilități nu stă nici în caracterul probității profesionale a autorilor, dar nici în posibilitățile lor, chiar dacă redactorul șef al tipăriturii, d. Köpeczi Béla, este membru al guvernului ungar.

Dar în problema aceasta, a reinvierii și repunerii în circulație a vechilor slo-gane revizioniste cele mai virulente, este foarte activă emigrația ungară, care pare a dispune de mari resurse materiale, dacă e să considerăm cantitatea și varietatea formelor de propagandă pe care le vehiculează, cu orice prilej. O unitate care, dacă s-ar făuri în jurul unui scop constructiv, ar fi impresionantă, adună asupra falsei probleme a „minorităților din România“ pe toți cei ce trăiesc în afara granițelor R. P. Ungare, de la bătrîni szălasiști la relativ mai puțin virstnicii, unii din ei chiar „de stînga“, care și-au părăsit țara în urma evenimentelor din 1956 și chiar după aceea. Nestînjenîți de nici un fel de considerent ce ar decurge — în alte cazuri — din documente inter-statale, aceste publicații, numeroase, dau glas fățiș scopului ce „în-sufletește“ pe animatorii lor. Cu toată repulsia și dureroasele amintiri reinviate de tonul acestor publicații, cu toată grija de a nu stîrni cumva resentimente inutile și dăunătoare în sufletul unora mai labili emoțional din rîndul generațiilor tinere, pe care Partidul Comunist Român, legile țării privind drepturile și îndatoririle naționalităților (aceleași pentru toți locuitorii României), efortul comun de ridicare a patriei socialiste comune i-au format în spiritul conviețuirii frățești, al prețuirii și respectului reciproc, frecvența nocivă a unor asemenea manifestări ne obligă să reproducem o mostră. După laborioasa lectură a celor 2 000 de pagini intitulate „Erdély Története“ tonul ei nu ni se pare necunoscut. Desigur, aceasta fără voia și spre maxima indignare — încă neexprimată public ! — a celor care, confecționînd o „Istorie“ a Transilvaniei unde, sub o formă mai mult sau mai puțin voalată, reapar toate „tezele“, toate „teoriile“, întreaga concepție a claselor condamnate de istorie, dau în mod obiectiv apa la moară uneltirilor zgomotoase și perseverente ale celor care, auto-exilindu-se din propria lor țară, au pierdut ipso facto și orice drept de a vorbi în numele ei. E vorba de un manifest publicat recent și răspîndit de „Hungarian Freedom Fighters Federation“ (Magyar Szabadságharcos Szövetség — Federația Luptătorilor Maghiari pentru Libertate) : „Dragi prieteni concetățeni ! Azi cînd frații noștri din Transilvania trăiesc sub cruda opresiune românească, putem noi să nu facem nimic ? Cu toate că sîntem împrăștiati în lume și obligați să fim liniștiți, trebuie să acționăm pentru copiii noștri, pentru bătrîni,

¹⁴ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 1 115.

pentru mamele și neamurile din Transilvania. Ce ideal mai drag poate avea un maghiar la sfîrșitul acestui secol decît lupta pentru Patria Maghiară ? Să nu ne cufundăm în noaptea uitării și apatiei, să grăbim timpul cînd maica-patrie va fi iarăși între sfîntele ei granițe. Să fim gata pentru acest moment. Să rostim ca pe o rugă de îmbărbătare, ca pe un jurămint de credință cuvintele lui Dűcső Csaba : «Voi ucide pe fiecare român care-mi va tăia drumul. Îi voi stîrpi pe unul și pe toți ! Fără milă ! Noaptea am să aprind satele românești. Voi spinteca locuitorii cu sabia mea. Am să otrăvesc fîntinile. Am să gîtuiesc pruncii. Voi fi fără milă ! Față de toți ! Nu voi avea milă față de copii, ori față de muieri însărcinate. Răzbunare ! Fără milă, cruntă răzbunare !» Acesta este idealul luptei noastre. Numai uniți vom fi victorioși. Trebuie să purtăm Transilvania în singele nostru și să n-o uităm nici în somn. Să trezim încredere și speranță în frații noștri din Transilvania și să luptăm. Ca buni maghiari. Ca adevărați maghiari“.

Dă oare „Istoria Transilvaniei“ (Erdély Története) un răspuns cit de cit convingător, cit de cit politicește angajat, teoriilor de ură și dispreț care nasc asemenea îndemnuri la repetarea — pe scară mai largă — a ororilor de la Ip și Trăznea, de la Moisei și Sărmaș ? Cu un profund regret, în numele respectului ce-l nutresc și-l voi nutri întotdeauna pentru valorile nepieritoare ale culturii maghiare, pentru opera lui Petőfi și Jókai, Ady și Kosztolányi, József Attila și Babics, care au îmbogățit substanțial tezaurul spiritual al omenirii, deci și sufletul și cugetul meu, — răspunsul este un NU categoric. „Concepția“ care stă la baza acestui voluminos manifest, purtînd prin contrabandă titlul de „Istorie“, se așează, ca un dig subred, de altfel, împotriva curentului nobil, romantic, impetuos, plin de strălucitoare generozitate care caracterizează adevărata cultură maghiară, pe care tentative ca ale d-lor Makkai & Comp., chiar sub nevigilenta supraveghere a redactorului-ministru, nu fac decît să încerce — inutil — s-o dezonoreze !

Aș vrea să mă despart de dinșii, așa cum Marx spunea că omenirea se desparte de trecutul ei, rizînd. Dar nu pot. Au zgîndărit prea multe amintiri dureroase, unele din ele personale, altele pe care le port — povară a unui trecut de împilări și umilințe, dar mai ales de luptă necurmată — de la înaintașii mei.

Și atunci ca să le adresez, totuși, acestor triști cavaleri ai unei cauze compromise și pierdute, un ultim cuvînt, chem în ajutor finalul poeziei „Strămoșii“ a lui Octavian Goga, a cărui prietenie, stimă și comuniune întru înaltă spiritualitate progresistă cu Ady Endre ar trebui să fie în aeternum, îndemn, dar mai ales exemplu :

Vă văd, și oastea mea pe-acasă
O-ndemn încet să se strecoare...
Vai, toată ura mea mă lasă,
Căci sărăcia ta mă doare...

TITUS POPOVICI

DENATURĂRI ȘI FALSIFICĂRI CARE JIGNESC ȘI PROFANEAZĂ MEMORIA VICTIMELOR TERORII HORTHISTE

Terminind de citit cele 2 000 de pagini ale Istoriei Transilvaniei, recent apărută la Budapesta, mă văd silit să constat, cu amărăciune și indignare, că, în ciuda înalțului forum — Academia Ungară de Științe — care a patronat-o, ea se abate, cu o consecvență demnă de o cauză mai nobilă, și de la probitatea științifică, și de la etica istoriei.

Ca fiu al plaiurilor transilvane, cetățean român de naționalitate evreu, obligat de soartă, la un moment dat, să beau până la fund paharul umilințelor și suferințelor generate de ură și vrajbă, mă simțeam îndreptățit să sper că o carte, apărută în zilele noastre într-o țară socialistă, carte ce-și propune să evoce amplu, în trei volume masive, istoria Transilvaniei, să fie — sau cel puțin să încerce să fie — o caldă și sinceră pledoarie pentru colaborarea între țările și popoarele noastre, condamnând energie și fără rezerve toate acele idei, teze și orientări care, în diferite momente ale istoriei, au propagat ura, diversiunea, asuprirea și disprețuirea, ajungând până la acea teroare horthystă deșantată, care s-a soldat cu exterminarea fizică a zeci și zeci de mii de români și evrei din nord-vestul României. Cred — și nici nu mă poate cînti din această convingere — că o carte de istorie trebuie să militeze — tocmai pe baza învățămintelor cristalizate de istorie — pentru o mai bună cunoaștere, pentru apropiere, pentru respectul reciproc al trecutului popoarelor noastre.

Deschizind primul volum al Istoriei Transilvaniei cu astfel de gânduri, am ajuns ca la terminarea celui de-al treilea să fiu stăpinit de o totală deziluzie, sufletul să-mi fie plin de durere și revoltă. Da, de durere și revoltă, pentru că în paginile celor trei volume s-au condensat nu doar erori și aprecieri tendențioase, nu doar imprecizii și date greșite ci, mai ales, denaturări și falsuri, care merg până la pingărirea celor mai luminoase momente din istoria poporului român, până la jignirea demnității naționalităților ce au conviețuit și conviețuiesc de secole pe străvechiul pământ românesc al Transilvaniei, până la reînvierea și relansarea unor teze extrem de nocive, șoviniste și revizioniste, pe care le credeam de mult înmormintate. În loc să apropie popoarele și naționalitățile țărilor noastre vecine, cele trei volume ale Istoriei Transilvaniei — prin falsuri grosolane și inadmisibile omisiuni deliberate, prin aprecieri batjocoritoare și calomnii fățișe — provoacă nedumerire și revoltă, generează animozități și disensiuni, înveninează atmosfera, subminează, prin atacurile sale directe, un bun dobîndit de-a lungul unei zbuciumate istorii : conlucrarea, buna înțelegere.

Nu numai ansamblul lucrării la care ne referim prezintă o imagine denaturată a istoriei Transilvaniei, ci fiecare capitol al ei falsifică etapele și momentele pe care le abordează.

În cele ce urmează nu mă voi referi la faptele incriminate de mult de istorie : masacrele, teroarea fără egal, reprimarea, lagărele de muncă forțată, expulzările exer-

citare de horthyști în anii 1940—1944 împotriva populației românești majoritare din teritoriul de nord-vest al României ocupat ca urmare a dictatului fascist de la Viena din august 1940. Din multitudinea problemelor privind teroarea horthystă, probleme prezentate denaturat și fals ori pur și simplu omise, mă voi referi, pentru exemplificare, la un singur moment : deportarea și exterminarea populației evreiești din partea de nord-vest a României, cotoplită de Ungaria horthystă.

Pare de necrezut și totuși aceasta este realitatea : din 2 000 de pagini, mai precis, din cca 90 000 de rinduri, autorii lucrării consacră doar patru rinduri și jumătate exterminării de către horthyști a evreilor din nordul Transilvaniei. Expediază, așadar, într-o singură frază, deportarea și nimicirea fizică a unei populații care trăia de secole întregi pe aceste plaiuri. Pentru precizie, pentru a vorbi „la concret”, reproducem în întregime fraza : „După ocupația germană, în 1944, autoritățile ungare — în pofida protestelor curajoase ale intelectualilor progresiști și ale capilor bisericești, ca de pildă a episcopului Márton Áron — au transportat o parte însemnată a populației evreiești din Transilvania de Nord, vreo 90—100 mii de oameni, în lagăre de concentrare din Germania, condamnându-i la pieire”¹.

Dincolo de faptul că reducerea la atât a eliminării fizice a evreimii din nordul Transilvaniei reprezintă o minimalizare de-a dreptul profanatoare a unuia din cele mai mari asasinat în masă din istoria omenirii, fraza de mai sus denaturează, falsifică și induce în eroare opinia publică mondială atât prin omisiuni de neiertat cât și prin fiecare afirmație, prin fiecare cuvânt al ei.

Să le luăm pe rind.

Autorii încep evocarea holocaustului evreilor din nordul Transilvaniei așternind pe hirtie, fără să le tremure mina, „După ocupația germană...”. Cititorul însă nu poate să nu se întrebe : dar pînă atunci, pînă la ocupația germană din martie 1944, evreilor din nordul Transilvaniei chiar nu li s-a întimplat nimic ? Consider jignitoare și profanatoare deopotrivă pentru memoria victimelor și pentru suferințele supraviețuitorilor vehicularea cu insistență și în alte lucrări a tezei potrivit căreia evreilor din Ungaria și din teritoriile pe care le cotoprise „nu li s-a clintit nici un fir de păr” — cum le place să declare unora — pînă la 19 martie 1944. Este o impietate pe care mă simt dator s-o resping în numele celui dureros de lung șir al victimelor din satele și orașele Transilvaniei de Nord, ucise de gloanțele unor ofițeri sau soldați horthyști, ucise cu patul pustii, cu vină de bou ori izbite cu capul de pereți de jandarmii și polițiștii regimului de teroare ungar sau gonite în masă spre marele masacru de la Kamenec-Podolsk.

Desigur, pătrunzînd în nord-vestul României pe baza samavolnicului dictat de la Viena, întregul aparat represiv, întreg mecanismul opresiunii horthyste și-a îndreptat tăișul împotriva populației românești, săvîrșind mii de crime individuale și colective, devastînd și maltratînd, semănînd deopotrivă la sate și orașe spaimă și frică, instaurînd o teroare fără precedent în sălbăticia sa.

Dar încă de atunci, din primele zile ale trecerii frontierei, printre victime, alături de români, se numărau tot mai mulți evrei. În marele masacru de la Trăzneu — din septembrie 1940 — au fost uciși și șase evrei. Au căzut, de asemenea, alături de români, doborîți de glonț sau spintecați de baionetă horthystă, evrei din Cerișa și Marga (județul Sălaj), din Vișeu și Tășnad etc. La Sucutard, lângă Gherla, la sugestia grofului din comună au fost uciși doi tineri țărani români — Iosif Moldovan și Ion Cotin. În aceeași zi, locotenentul Papucs a dispus asasinarea a două tinere evreice — Roza și Ester Rozenberg. Evocînd această crimă într-o carte, Michael Bar-On din Israel consemnează : „După război, cadavrele au fost exhumate. Ungurii, cărora le place să facă paradă de spiritul lor cavaleresc, îngropaseră victimele într-un mod infam : pe fundul gropii au așezat fetele, iar peste ele pe cei doi bărbați”.

Oare chiar nici unul din autorii volumelor să nu cunoască faptul că pentru primul asasinat în masă din lungul șir al celor care au jalonat aplicarea „soluției finale” de către naziști, adică pentru cumplitul masacru din 1941 de la Kamenec-Podolsk, din cele peste 20 000 de victime, cca 16 000 au fost furnizate de autoritățile horthyste din rîndurile evreilor din nordul Transilvaniei și Ucraina subcarpatică ? E greu de crezut, pentru că lucrarea lui Ghideon Hausner, procurorul general în cunoscutul proces intentat criminalului de război Eichmann, apărută în traducere în *Budapesta* cu titlul „Sentință la Ierusalim” arată : „În vara lui 1941, la scurt timp după ce Germania nazistă atacă Uniunea Sovietică, autoritățile ungare îi strîng pe toți așa-ziii «evrei din Răsărit», adică pe cei care nu aveau cetățenie ungară (foști evrei polonezi, români și cehoslovaci) și-i tirăsc în zonele abia cucerite din Polonia Răsăriteană. Acolo, S.S.-Obersturmbannführer Jeckelm s-a angajat «că pînă la 1 septembrie îi va lichida pînă la unul pe acești jidani» (pe cei deportați din Ungaria, din

Transilvania de Nord și pe cei localnici — n.n.). Și s-a ținut de cuvînt. Einsatzgruppe C. de sub comanda lui i-a măcelărit pe toți la Kamenec-Podolsk și în orașele vecine. Numărul victimelor a depășit cifra de 20 000. Doar cîțiva au reușit să scape ca prin minune, să ajungă la Budapesta și să povestească cele întimplute“.

Și cum se poate trece peste suferințele celor peste 50 000 de bărbați evrei în floarea virstei — dintre aceștia 15 000 au fost din nordul Transilvaniei — pe care autoritățile horthyste, constituindu-i în detașamente de muncă forțată și de pedeapsă, i-au trimis în Ucraina cu scopul premeditat de a-i lichida? După cum reiese din memoriile fostului ministru al apărării din Ungaria horthystă, general-colonel Nagybaconi Nagy Vilmos, din fiecare 7 evrei trimiși în Ucraina șase au pierit: de foame, de frig, uciși în bătai, împușcați sau arși de vii la Dorosici.

Fraza continuă „...în 1944 — în pofida protestelor curajoase ale intelectualilor progresiști și ale capilor bisericești, ca de pildă al episcopului Márton Áron...“ Aici ar fi fost absolut necesar să se facă referiri concrete cel puțin la un singur document, la un singur memoriu public semnat de un intelectual ungur de vază sau de un grup de intelectuali. Noi, cei aflați în gheto-uri, așteptam un astfel de protest cu sufletul la gură. Dar nici atunci, nici pe timpul desfășurării deportărilor nu s-a auzit de un astfel de protest. Da, Márton Áron, singurul pe care-l numesc autorii, a protestat curajos, numai că el nu era capul unei biserici din Ungaria, cum lasă să se înțeleagă autorii, ci era episcop cu reședința în Alba-Iulia, deci în România; de acolo a trecut granița vremelnică, și, la 18 mai 1944, și-a rostit protestul în catedrala Sf. Mihail din Cluj, fapt pentru care, chiar la sfîrșitul acelei luni, a devenit „persoană nedorită“ pe teritoriul ocupat de Ungaria horthystă și expedit înapoi.

Este adevărat că, pe la mijlocul lui iunie, a existat din partea bisericii reformate o încercare de a organiza un protest comun al bisericilor ungare. Încercarea a eșuat însă din cauza poziției primatului Ungariei, Serédi Jusztinián, capul bisericii majoritare. Peste ani, apărătorii primatului vor susține că el, aidoma unui strateg militar, a așteptat să atace „la timpul oportun, cu forța necesară și în locul potrivit“. Numai că atunci, cînd oamenii erau duși spre moarte într-un ritm de 12 000 pe zi, „așteptarea și aminarea“ nu reprezentau nici strategie, nici tactică ci, pur și simplu, abandonarea victimelor.

Deci, în pofida protestelor curajoase (pentru a căroră atestare nu ni se oferă mărturie), spun autorii în continuare, autoritățile ungare „...au transportat o parte însemnată a populației evreiești din Transilvania de Nord, vreo 90—100 mii de oameni în lagărele de concentrare, condamnîndu-i la pieire“.

Pentru mine — supraviețuitor al acelui calvar — este de neînțeles cum și-au permis autorii să mistifice în așa hal faptele, să cludeze, cu asemenea lipsă de scrupule, o realitate atît de gravă. Las la o parte expresia „au transportat“* — deși nu pot să ascund că mi se infinge în inimă ca un cuțit orice încercare de poleire a unei realități de o cruzime și o sălbăcie fără asemănare în istoria omenirii — dar nu pot, n-am dreptul să nu protestez cînd nu se respectă adevărul nici măcar în privința faptelor și cifrelor arhicunoscute. Cum poți să spui că doar „o parte însemnată“ a evreimii din nordul Transilvaniei a fost deportată, cînd este un lucru notoriu că jandarmeria și poliția horthystă — cu o precizie și meticulozitate, cu un zel ce i-au surprins pînă și pe hitleriști — au scotocit fiecare casă din fiecare sat și orăș și, pe baza datelor de la serviciile de „evidență a populației“ și a „listelor speciale“, întocmite din timp, i-au strîns „om cu om“ pe toți din nordul Transilvaniei în gheto-uri, apoi, inghesuindu-i cîte 80—90 într-un vagon de vite, i-au expedit la moarte în trenuri de cîte 50 de vagoane. Cei exceptați — cîțiva mari mutilați de război etc. — reprezintă o cifră atît de infimă încît n-au cum să schimbe datele problemei.

Și nu acoperă realitatea nici afirmația că au fost transportați „în lagăre de concentrare din Germania“. Într-adevăr, Reich-ul nazist era împinzit, la acea dată, de mii de lagăre de concentrare, în care deținuți de toate naționalitățile din Europa erau supuși unor munci istovitoare și unui tratament imposibil de suportat. Evreii din nordul Transilvaniei au fost însă expediați, fără excepție, în lagărul de exterminare Birkenau-Auschwitz, unde 70—75%, uneori chiar 80% din cei sosiți erau duși,

* Naziștii au trimis direct sau au patronat trimiterea la moarte, gazele și ardere a cca șase milioane de evrei. În toate documentele vremii emise de autoritățile hitleriste se vorbește însă doar de „transportarea spre Răsărit“, de „evacuarea“, de „strămutarea“, de „aplicarea unui tratament special“ evreilor. Niciodată de uciderea, de asfixierea, de exterminarea lor. Urmînd acest trist exemplu, în documentele vremii, elaborate de autoritățile horthyste, se folosește același limbaj eufemistic de un rar cinism, ocolindu-se, de fiecare dată, pînă și cuvîntul „deportare“. Cred că ar fi timpul să spunem lucrurilor pe nume!

de pe peron, direct în camerele de gazare. Și numai cei 20—30%, rămași în viață au fost trimiși, ulterior, în lagărele de concentrare din Germania.

Deși la Birkenau-Auschwitz era pusă la punct o bandă rulantă a morții și exista o experiență de câțiva ani în asigurarea funcționării ei fără perturbări, în vederea sosirii într-un ritm fără precedent a deportaților din Ungaria și din teritoriile pe care le copleșise s-a luat un șir întreg de măsuri speciale. Locotenent-colonel SS Rudolf Höss, fostul comandant al lagărului, numit între timp inspector general în centrala lagărelor de concentrare, a fost din nou detașat la Auschwitz.

Garniturile au fost renovate, furnalele recositorite, coșurile întărite cu benzi de oțel; au fost săpați kilometri de șanțuri în imediata vecinătate a crematoriilor, pregătindu-se arderea pe ruguri a cadavrelor ce nu vor putea fi mistuite de cele patru crematorii în zilele și nopțile când capacitatea lor va fi depășită.

Chiar și camerele de gazare primitive, care fuseseră folosite înaintea construirii celor moderne, au fost repuse în stare de funcționare.

S-a construit o nouă linie ferată între Auschwitz și Birkenau, iar punctul de debarcare a fost adus mai aproape cu 200 m de crematorii. Numărul Häftling-ilor din cele două Sonders-kommando-uri (detașamente speciale) ce lucrau la camerele de gazare a fost sporit de la 224 la 860, iar Kommando-ul care sorta prada din trenuri a fost majorat la aproape 2 000 de oameni. Cu toate aceste măsuri, Rudolf Höss a fost nevoit să se deplaseze de câteva ori la Budapesta pentru a pune de acord ritmul exagerat al deportărilor horthyste cu capacitățile de gazare și ardere de care dispunea Birkenau-1.

Cît privește cifra de 90—100 mii de oameni, pe care o dau autorii, nu poate fi explicată altfel decît ca o tendință deliberată de a micșora dimensiunile crimei săvîrșite de horthyști și, implicit, de atenuare a răspunderilor făptuitorilor ei.

Un calcul cît de cît apropiat de realitate era ușor de făcut. Recensămîntul din 1941 întreprins de organele horthyste a pus în evidență existența a 151 125 de evrei în nordul Transilvaniei. Se știe însă că, datorită legilor antievreiești, au fost supuse prigonirii, ghețozării și deportării și persoanele care se considerau creștine dar care aveau părinți și chiar numai buni evrei. Astfel, numărul lor a crescut cu cca 10%. Cert este că, potrivit datelor cunoscute în literatura de specialitate, numărul evreilor din nordul Transilvaniei supuși acțiunii de exterminare a fost de peste 166 000, dintre care peste 150 de mii au fost deportați de autoritățile horthyste la Birkenau-Auschwitz, iar în jur de 15 000 au fost trimiși la moarte în Ucraina. Nu-mi pot explica cum au ajuns autorii să aprecieze numărul victimelor la maximum o sută de mii. Chiar dacă ei s-ar fi limitat să consulte datele incomplete, consemnate de Comandamentul militar ungar din Kosice, pe unde au trecut trenurile cu deportați spre Birkenau-Auschwitz, ar fi văzut că sînt înregistrate 27 de garnituri, indicîndu-se ziua trecerii, numărul deportaților aflați în vagoanele lăcătuite și ghetoul din care provin.

Adunînd cifrele găsite acolo ar fi ajuns la un total de 131 641, la care neapărat trebuia să-i adauge pe cei 15 000 trimiși în Ucraina.

Apoi se cuvenea, era obligatoriu să menționeze cel puțin, dacă nu și să comenteze cutremurătoarea realitate, că dintre cei deportați — transportați, cum se exprimă eufemistic autorii — 84,5% au fost exterminați².

De altfel, nu este singurul fapt grav eludat. Din păcate, omisiunile sînt atît de multe și de neiertat încît, în unele privințe, ele sînt mai de condamnat decît înseși denaturările comise.

Am recitit paragraful în cauză de cîteva ori; nu-mi venea să trec mai departe. Nu-mi venea să cred, nu puteam să concep că într-o carte ce se pretinde de istorie, apărută sub egida Academiei Ungare de Științe și din al cărei colectiv redacțional face parte un membru marcant al guvernului de la Budapesta, se consemnează pur și simplu exterminarea unei întregi populații fără să se dea acestei crime odioase nici un fel de caracterizare, fără să se facă cea mai vagă referire la cauzele care au generat-o, fără să se spună un singur cuvînt de condamnare la adresa făptuitorilor.

Înainte de toate trebuia și trebuie spus răspicat, fără ocolișuri, că aplicarea „soluției finale”, cu alte cuvinte „rezolvarea definitivă a problemei evreiești în stil horthyst” este urmarea directă a politicii fasciste, șoviniste, rasiste și antisemite, promovată de regimul lui Horthy. De altfel, mai marilor acestui regim le plăcea să se mîndrească — și nu fără temei — că în perioada de după primul război mondial, Ungaria a fost primul stat din Europa care a legiferat măsuri antisemite. În-

² Remember. 40 de ani de la masacrarea evreilor din Ardealul de Nord sub ocupația horthystă, Federația comunităților evreiești din R.S. România, București, 1985, p. 59.

tr-adevăr, încă în 1920 s-a adoptat legea privind reglementarea admiterii în învățămîntul superior, scopul declarat al legii fiind „contingentarea cu înțeleaptă chibzuință a numărului studenților”. În realitate era vorba de limitarea la anumite procente a studenților aparținînd naționalităților conlocuitoare.

În 1938 a apărut din nou o lege antievrească, purtînd un titlu nevinovat : „Asigurarea mai eficientă a echilibrului vieții sociale și economice”, menită să limiteze accesul evreimii la viața economică și socială din Ungaria.

Peste numai o jumătate de an, parlamentul ungar a adoptat o altă lege antievrească, care stabilea că trebuiau considerați evrei, alături de cei de religie izraelită, toți acei cetățeni unguri care aveau un părinte ori doi bunici de religie izraelită, în momentul ori înaintea intrării în vigoare a legii. Noțiunea de evreu a fost extinsă apoi prin legea din 1941 privind „apărarea rasei”.

Bazîndu-se pe această realitate, vitéz Endre László, numit de Horthy secretar de stat la Ministerul de Interne, într-o declarație difuzată la posturile de radio și reluată de întreaga presă ungară, a combătut vehement „concepția potrivit căreia problema evreiască ar fi apărut din nou (adică după 19 martie 1944 — n.n.) ca rezultat al situației politice mondiale”. El a subliniat că „unanimitatea societății ungare apărătoare a purității rasiale urgencează de aproape 25 de ani rezolvarea problemei evreiești. Antisemitismul ungar nu este o politică la modă, nu este copierea sau imitarea unor tendințe și idei actuale. Nu de un an-doi, ci de decenii întregi, ca să spunem așa, prima în Europa, ungurimea a simțit, pe propria piele, ce pericol catastrofal reprezintă creșterea în proporții tot mai mari a influenței evreiești. De-a lungul unei lupte de decenii s-a cristalizat convingerea că numai o rezolvare radicală poate duce la rezultatul definitiv și satisfăcător, dorit de ambele părți.

Convingerea noastră de nestrămutat — și-a continuat declarația primul colaborator al ministrului de interne horthyst — putem s-o sintetizăm astfel : Pentru neamul nostru ungar, evreimea este un element care nu este dorit, nici din punct de vedere moral, nici spiritual, nici fizic. Conștienți de această descoperire, trebuie să căutăm acea rezolvare care departajează și elimină în întregime evreimea din viața ungarimii”³.

Sintetizînd această realitate istorică, Tribunalul Poporului din Cluj, judecînd în mai 1946 pe criminalii horthysti vinovați de exterminarea evreilor din nord-vestul României, releva în actul de acuzare adevărul că „În Ungaria horthystă a fost cel mai vechi fascism din Europa, fiind primul care a introdus legi antievreiești, deja în anul 1920, prin legiferarea instituției «Numerus clausus» în universitățile din Ungaria. Aceeași opresiune a practicat-o prin prigoana muncitorilor, a elementelor progresiste, asasinatelor politice, avînd legătură, din primul moment al venirii la putere, cu regimul hitlerist din Germania. Drept consecință a statornicirii unui astfel de regim fascist în Ungaria horthystă au fost adoptate o serie de legi antievreiești, s-au înfăptuit măsuri inumane cum au fost deportarea unui număr de evrei în vara anului 1941 la Kamenec-Podolsk, expulzările ordonate de comandamentele militare din nordul Ardealului, pogromul de la Ujvidék și alte fapte similare”⁴.

Mă simt dator să stărui asupra acestor realități, pentru că, nevorbind despre ele, așa cum procedează autorii așa-zisei „Istории a Transilvaniei” se creează confuzii, tinerele generații sint induse în eroare. Aici nu-i vorba de o simplă omisiune. A prezenta holocaustul evreilor din Ungaria și teritoriile cotoprite de ea ca un fapt accidental, a sugera fie și indirect ideea că el a fost exclusiv urmarea intrării trupelor naziste în Ungaria reprezintă o gravă eroare politică și istorică, o încercare condamnată de a micșora — dacă nu chiar de a absolve — răspunderea statului ungar de atunci. O astfel de poziție din partea unor istorici nu poate decît să dezinformeze opinia publică, tinerele generații care au obligația morală să vegheze, să militeze activ ca niciodată, nicăieri în lume asemenea dezastre să nu se repete.

Au perfectă dreptate supraviețuitorii ghetoului Gherla cînd, destăinuindu-și gîndurile cele mai intime în volumul evocator al calvarului, intitulat : „Gherla, Iclod și împrejurimile”, spun : „Trebuie să scriem, dacă nu pentru noi, care am fost martorii acestor orori, care am văzut cu ochii noștri vărsarea de sînge dezlănțuită de monștri cu chip de om, am simțit sălbăticia jandarmilor cu pene de cocoș la pălărie... atunci pentru urmași, care peste una-două generații nu vor crede că așa ceva s-a putut întîmpla. Trebuie să scriem pentru ca lumea să știe și peste zece mii de ani că au existat cîndva și asemenea țări care au văzut că începe sfîrșitul, că frontul a so-

³ *Vádírat a nácizmus ellen (Act de acuzare împotriva nazismului)*, vol. I, Budapest, 1958, p. 88—89.

⁴ Randolph Braham, *Genocid and Reward (Genocid și pedeapsă)*, Boston, Haga, Dordrecht, Lancaster, 1983, p. 17.

sit la granița lor și ele totuși, în acele momente critice, nu s-au preocupat decît de lichidarea evreilor“.

Este, cred, semnificativ faptul că Iankó Béla, președintele Tribunalului Popular din Budapesta, care a funcționat în primii ani de după cel de-al doilea război mondial, caracterizînd nocivitatea și pericolul propagandei șoviniste și rasisto-horthyste, urmările dezastruoase ale ațîțării patimilor, s-a simțit dator să sublinieze : „În ciuda prezenței trupelor germane și a violentelor pretenții ale lui Hitler, această acțiune singeroasă (deportarea — n.n.) n-ar fi putut fi efectuată atît de complet, dacă din partea populației creștine s-ar fi manifestat o împotrivire mai mare, așa cum s-a întîmplat în alte părți. După opinia mea, această acțiune rușinoasă, inumană a fost posibilă nu numai datorită guvernului Sztójay, ci și datorită inducerii în eroare și exacerbării urii poporului ungar printr-o propagandă antisemită de decenii și, nu în ultimul rînd, datorită ațîțării instinctelor gregare ale lepădăturilor flămînde de pradă...“⁵.

Cred că și autorii Istoriei Transilvaniei erau datori să releve nocivitatea ideologiei horthyste, tocmai pentru a sublinia adevărul că vina pentru cele întîmplate n-o poartă poporul în ansamblu ci, în primul rînd, regimul horthyst, exponenții și ideologii lui care, pe diferite trepte ierarhice, au propagat și exacerbat vrajba, ura rasială, teroarea.

Revenind la omisiunile condamnabile la care m-am referit, consider, de asemenea, că trebuia și trebuie spus, în al doilea rînd, că aplicarea „soluției finale“, cu alte cuvinte „rezolvarea definitivă a problemei evreiești în stil horthyst“ s-a făcut în Ungaria și teritoriile cotate de ea cu un zel și o cruzime fără asemănare, întrecînd în multe privințe tot ce s-a întîmplat în alte țări europene, inclusiv în Germania hitleristă.

„Nu, ungurii nu i-au vîndut pe evrei naziștilor — exclamă Singer Zoltán în cartea sa *Volt egyszer egy Dézs...* („A fost odată un Dej...“) —, ci pur și simplu le-au plătit ca să-i ia și să-i ducă. (Eichmann a mărturisit că „guvernul ungar a plătit 5 000 de mărci pentru deportarea fiecărei familii de evrei“ — n.n.). Putem afirma cu inima curată că nu a existat popor în Europa care să se fi purtat mai cumplit, mai inuman cu evreii decît ungurii“⁶.

În volumul A Ieruzsálemi per („Procesul de la Ierusalim“), Schön Dezső arată că a avut o discuție cu cîțiva oameni de la Liska 06, cu aceia care aproape de-a lungul unui an, zi și noapte, au studiat exclusiv holocaustul, în vederea procesului întentat lui Eichmann. Așa a ajuns la concluzia că : „Ungurii au fost cei mai neîndurători. Atîta sălbăticie, atîta inumanitate față de evrei n-am constatat la nici un alt popor din Europa... Este dureros să consemnezi această constatare, îndeosebi este dureros să consemnezi acest lucru în limba maghiară“.

După reconstituiriile lui Stern Samu, pe atunci președinte al Consiliului Central Evreiesc din Budapesta, situația devenise atît de insuportabilă, încît „La mijlocul lui aprilie, ne-am adresat pentru ajutor lui Eichmann, împotriva lui Endre László. I-am zugrăvit ororile din ghetourile din provincie și am solicitat — în numele minimei omenii — să ne ajute în situația dată. Firește, răspunsul a fost un refuz rece. Atunci a făcut Eichmann faimoasa afirmație : «Endre Will die Juden mit Paprika fressen»“ („Endre vrea să-i infulece pe evrei cu paprika“) ⁷.

Cu prilejul unei întîlniri cu Freudiger Fülöp, președintele comunității evreiești din Budapesta, Wisliceny, colaborator al lui Eichmann, a remarcat : „Ungurii par a fi cu adevărat descendenți ai hunilor ; nu am fi reușit niciodată o asemenea performanță fără ei“. Krumei, locțiitor al lui Eichmann, s-a exprimat în același sens : „Jandarmii unguri își fac treaba cu o brutalitate asiatică autentică“⁸.

Lévai, unul din experții în holocaustul din Ungaria, a rezumat astfel realitatea : „Datorită numărului lor redus, naziștii nu erau practic capabili nici măcar să supravegheze deportările, cu atît mai puțin să le efectueze. Marcarea evreilor cu Steaua lui David, stringerea lor în ghetouri și lagăre de concentrare au fost posibile numai pentru că jandarmeria — bine pusă la curent cu situația și avînd circa 20 000 de oameni la dispoziție — putea fi sigură, oriunde, și de ajutorul poliției locale“⁹.

⁵ Lévai Ienő, *Zsidósors Magyarországon* (Destin evreiesc în Ungaria), Magyar Téka, p. 139.

⁶ Singer Zoltán, *Volt egyszer egy Dézs...* (A fost odată la Dej...), vol. II, Tel Aviv, p. 411.

⁷ Tanácsi feljegyzés 1944 majus 16-ról. Stern Samu Közlése. (Proces-verbal al Consiliului din 16 mai 1944 — Comunicarea lui Stern Samu).

⁸ Lévai Ienő, *op. cit.*, p. 110.

⁹ *Ibidem*, p. 117.

Uimit de zelul horthyștilor, Veesenmayer, imputernicitul lui Hitler la Budapesta, raporta încă la începutul acțiunii, la 31 martie 1944, lui Ribbentrop că „ținînd seama de împrejurările de aici (Ungaria — n.n.) evoluția poate fi apreciată ca neobișnuit de rapidă”. La numai cîteva zile subliniază din nou, într-o telegramă, că în privința măsurilor anti-evreiești „guvernul ungar procedează deosebit de activ și cu o rapiditate deosebită”.

Este de altfel semnificativ că naziștii de la Berlin, examinînd legile anti-evreiești din Ungaria, au constatat că „unele prevederi sînt chiar mai severe decît cele germane”.

Zelul guvernului de la Budapesta în aplicarea „soluției finale” a atins asemenea proporții, încît nu numai că i-a surprins și uimit pe frații lor mai mari — naziștii de la Berlin —, dar nu o dată i-a silit pe aceștia să tempereze lucrurile, să intervină ei — ce ironie a sortii ? ! — pentru a-i „apăra” pe evrei de unele excese care puteau să ricoșeze și să le aducă prejudicii pe plan mondial.

Este grăitor în acest sens procesul-verbal al ședinței Consiliului de Miniștri de la Budapesta din 3 mai 1944, care a dezbătut administrarea avutului cetățenilor-dușmani (evrei și neevrei), precum și a evreilor de cetățenie străină: Domnul prim-ministru a arătat, printre altele, că este în interesul comun al celor două popoare (german și maghiar — n.n.) ca administrarea avutului cetățenilor-dușmani (este vorba îndeosebi de evrei — n.n.) și a evreilor de cetățenie străină să se facă pe baze principiale, în mod corespunzător.

„Unul din consilierii ambasadei germane din Budapesta s-a prezentat de trei ori la Ministerul de Externe și a atras atenția cu pregnanță că reprezintă un interes comun (nazisto-horthyst — n.n.) să nu se comită excese polițienești, care ar putea genera contramăsuri pe plan extern nu numai împotriva cetățenilor unguri, ci și a cetățenilor germani... În mod deosebit s-a atras atenția guvernului ungar asupra tratamentului corespunzător ce trebuie aplicat cetățenilor considerați dușmani și averii acestora; s-a transmis sinteza reglementărilor germane în acest domeniu, exprimînd dorința ca din partea ungară să nu se întreprindă măsuri care să le depășească (subl. ns.) pe acestea”¹⁰.

Nimic nu incriminează mai copleșitor zelul horthyștilor decît graba cu care au organizat ghetozarea, decît ritmul infernal cu care au expediat transporturile spre crematorii.

Primarii horthyști, pe baza unor indicații verbale, fără să aștepte dispoziții scrise, s-au pus pe treabă cu un zel fanatic. Cu o grabă inexplicabilă au îngrămădit zeci de mii de evrei în niște perimetre imposibile, fără să asigure în prealabil nici cele mai elementare măsuri de igienă, apoi agitînd pericolul epidemiilor, al infecțiilor împrejurimilor, au început să ceară forurilor superioare, inclusiv celor germane, urgentarea îndepărtării „acestor aglomerări nedorite și periculoase”, „lichidarea acestor focare de infecție”. Primarul orașului Ungvár își încheia astfel memoriul trimis Ministerului de Interne: „Cu respect vă rog să dispuneți cît mai urgent ca evreei adunați în Ungvár și dispuși în sistem de lagăr să fie cît mai urgent expediți”¹¹.

În declarația pe care o va face în 1946, în închisoarea din Bratislava, SS-Hauptsturmführer Dieter Wisliceny va arăta:

„Eu am trecut la începutul lui aprilie prin Munkács, să supraveghez ghetozarea. S-a prezentat la mine comandantul jandarmeriei din Sighetul Marmăției și mi-a spus că nu este în stare să efectueze [...] ghetozarea în Sighetul Marmăției, deoarece lipsesc clădirile corespunzătoare, instalațiile sanitare. Trebuie sau să-și abandoneze activitatea sau să i se ia «surplusul de oameni» (de evrei — n.n.) și să fie duși în Ungaria de Apus ori chiar în Germania...”

Cum am sosit la Budapesta, m-am îndreptat imediat spre Eichmann și i-am atras atenția: Baky îl va chema în curînd la telefon și-i va cere să decidă. La prînz, între orele 2 și 3, ne-am întîlnit în cabinetul lui Baky [...] Secretarul de stat Baky i-a povestit lui Eichmann care este situația în Maramureș, apoi a spus:

— Te întreb deci, dragă Adolf, să abandonăm ghetozarea ori ești dispus să-i preiei de la noi pe evrei ?

— Mein lieben Laci (Dragul meu Laci), cu aprobarea pe care mi-a avansat-o forul meu superior pot să-ți declar imediat, acum, că sîntem gata să-i preluăm pe toți evreii.

Întreaga discuție (care a pecetluit soarta evreilor din nord-vestul României — n.n.) n-a durat nici 15 minute”¹².

¹⁰ Vădirat a nácizmus ellen, vol. I, p. 258.

¹¹ „Magyar Nemzet” („Națiunea ungară”) din 24 august 1984.

¹² Ibid.

Firește, naștii inși au dorit o acțiune rapidă. După cum s-a exprimat Eichmann la procesul de la Ierusalim s-a urmărit: „Evacuarea accelerată a tuturor evreilor și deportarea lor la Auschwitz, în care scop Ungaria trebuia scotocită de la răsărit spre apus. Accelerarea a constituit o cerință esențială, pentru a evita repetarea evenimentului umilitor (pentru naști — n.n.) al răscolei ghetoului din Varșovia“.

Cu toată preocuparea lor pentru a imprima un ritm accelerat deportărilor, autoritățile naziste preconizaseră inițial să se transporte spre Auschwitz, zilnic, 3 000 de evrei cu câte un tren a 50 de vagoane. În consecință, Veessenmayer raportase la Berlin: „[...] Au început tratativele privind transportarea lor (a evreilor — n.n.) și, începând cu 15 mai, ne-am planificat să transportăm zilnic 3 000 de evrei [...]“. Gara de destinație: Auschwitz“.

Supralicind pe naști în aplicarea „soluției finale“, horthystii, în condițiile încordate ale războiului, cind conta fiecare vagon, s-au angajat că ei pot asigura — era vorba doar de lichidarea evreilor! — nu un tren, ci patru trenuri a 50 de vagoane. Așa se face că din nordul Ardealului au fost transportați zilnic spre Auschwitz nu 3 000, ci 12 000 (uneori chiar 14 000) de evrei.

N-am înțeles nici atunci și nici în cei peste 40 de ani care au trecut: de ce atita grabă? Cum s-a putut ca o țară întreagă, și încă în timp de război, să subordoneze totul, forțe și mijloace, nu necesităților frontului, nu echilibrării economiei, nu aprovizionării populației, ci stringerii, imbarcării și trimiterii la moarte a sute de mii de oameni nevinovați? Nu existau suficiente locomotive pentru transportul alimentelor, nu se puteau asigura vagoane pentru râniți, trenurile se împotmoleau, circulația persoanelor și bunurilor se degrada întruna. Dar trenurile morții aveau „liberă trecere“ zi și noapte; în nici nu ghetou nu s-a întârziat cu nici un transport din lipsă de vagoane. Graficul sosirii trenurilor din nord-vestul României pe rampa morții de la Birkenau, datorită zelului horthyst, nu s-a dat peste cap nici măcar o singură dată. De unde atita ură față de om? De ce noi, evreii din nord-vestul României cotropit de horthysti, a trebuit să intrăm în camerele de gazare în cel mai mare procentaj în comparație cu deportații din toate țările Europei?

Nu-mi pot explica nicicum, de ce autorii Istoriei Transilvaniei nu amintesc nimic despre toate acestea? Nici măcar nu simt nevoia să pomenească în acest context numele lui Horthy, al cărui nume a devenit, de-a lungul a 25 de ani, sinonim cu teroarea și care nu o dată a dat expresie publică — prin vorbe și mai ales prin fapte, —, urii sale față de evrei.

Este adevărat că Horthy, dîndu-și seama de gravitatea fără precedent a monstruoasei crime ce se organiza împotriva evreilor, și-a pregătit un alibi, imbatibil, credea el. Ședința Consiliului de Miniștri din 29 martie 1944, care a declanșat avalanșa legilor antievreiești menite să dea — culmea cinismului! — un „cadru legal“ exterminării evreimii din Ungaria și teritoriile cotropite, a început — potrivit procesului-verbal — cu „transmiterea“ unei „decizii“ a lui Horthy: „Potrivit declarației domnului prim-ministru, excelența sa regentul dă mină liberă guvernului de sub conducerea sa în legătură cu toate ordonanțele evreiești (antievreiești — n.n.) și în privința acestora nu dorește să exercite influență“¹³.

Apreciind cele ce se săvîrșeau de horthysti în Ungaria, Churchill îi scria în acele zile lui Eden: „Prigonirea evreilor din Ungaria este, probabil, crima cea mai mare și cea mai abjectă din întreaga istorie a omenirii“.

Participarea nemijlocită a lui Horthy la conceperea și săvîrșirea acestei crime este incontestabilă. Faptul că și-a declinat orice prerogativă în rezolvarea problemei evreiești nu denotă decît lășitatea lui. Pentru că el „s-a dat la o parte“ doar „de jure“, „de facto“ s-a îngrijit ca oribila crimă să fie săvîrșită fără îndurare. În consecință s-a grăbit să numească la Ministerul de Interne în funcții de secretari de stat cu misiunea de „a rezolva problema evreiască“ pe Baky și pe Endre, oamenii lui de încredere, pe care-i știa încă de la Szeghedin, binecunoscuți în toată țara ca fiind cei mai sălbatici și vehemenți antisemiți.

De altfel, în fața Tribunalului Poporului din Budapesta, Baky va reda cuvintele pe care i le-a adresat Horthy cînd l-a investit în funcția de secretar de stat la Interne: „Te numeri printre ofițerii mei vechi din Szeghedin, știu că îmi ești devotat, mă încred total în tine, de aceea te numesc, în aceste zile grele, secretar de stat la Ministerul de Interne. Azi avem nevoie de cei mai buni unguri... Urăsc evreii galițieni și comuniști. Afară cu ei din țară! Afară! Afară!“¹⁴.

¹³ Vádirat a nácizmus ellen, vol. I, p. 51.

¹⁴ Lévai Ienő, op. cit., p. 99—100.

Și apoi, cu ce drept un conducător de stat poate să se dezică pur și simplu de soarta unui milion de cetățeni ai săi? Cum poate el să privească nepăsător batjocorirea, schingiuirea și lichidarea în masă a unui milion de cetățeni ai țării pe care o guvernează și să se considere nevinovat, invocând motivul absurd că „n-a dorit să exercite nici o influență”? !...“

Cine și cum ar putea să absolve un dictator (așa cum a fost Horthy) de fărâdelegile săvârșite din ordinul guvernului numit chiar de el? Iar guvernele numite de Horthy, începând mai ales cu cel prezidat de Sztojay Döme, au inițiat, patronat și acoperit crime inimaginabile, sfidând protestele unei lumi întregi.

După Eliberare, Tribunalul Poporului din Budapesta va pune în evidență fără echivoc atitudinea lipsită de orice urmă de umanitate, graba febrilă, duritatea și abuzurile, înfiorătorul zel în săvârșirea crimelor ce au caracterizat ghețozarea și deportările. În sentința nr. B.X. 4419 din 7 ianuarie 1946, în procesul Endre, Baky (secretari de stat) și Iáross (ministru de interne), referindu-se la stringerea și expedierea la moarte a evreilor, Tribunalul va arăta: „Nu poate exista nici o îndoială că efectuarea concentrării și deportării peste granița a unui număr de 434 351 persoane cu locuințe răspândite în diferite părți ale țării în numai 2 luni a fost posibilă exclusiv datorită colaborării active a autorităților ungare cunoscătoare a situației locale... La timpul său, mai multe personalități germane (Eichmann, Wisliceny) au declarat că situația în Ungaria este specială, pentru că Endre și Baky dictează un tempo mai rapid în afacerile evreiești decât înșiși nemții. Iar, potrivit depoziției lui Veessenmayer, Eichmann Adolf, specialistul Berlinului în Ungaria pentru rezolvarea problemei evreiești, i-a comunicat că, în esență, desfășurarea deportării se bazează pe jandarmeria și administrația ungară, pentru că el nu dispune decât de un mic comandament“¹⁵.

După război se vor găsi, cum spuneam, voci care vor căuta să atenueze zelul horthystilor, mergând până la încercarea de a le diminua răspunderea, împingând pledoaria până aproape de absolvire, aruncând vina pe naziști. Din păcate, autorii lucrării nu fac nici ei excepție. Mărturiile și documentele vremii — mărturiile inclusiv ale guvernanților de la Budapesta și Berlin, documentele elaborate și ștam-pilate în capitalele de mai sus — acuză însă fără drept de apel. Dar chiar dacă n-ar fi rămas nici un document, chiar dacă nu s-ar fi găsit nici un martor din foștii deportați care să-i incrimineze și tot nu s-ar fi putut ascunde adevărul, pentru că, în cruzimea și neîndurarea lor, au săvârșit, în ultimul moment, în ultima lor zvîcnire, o crimă strigătoare la cer, o crimă imposibil de acoperit, de negat — îngrozitoarea crimă de la Sărmaș.

Era septembrie 1944. Suferințele populației din nord-vestul României se apropiau de sfârșit. Înaintarea victorioasă a trupelor române și sovietice aducea libertatea și alinarea durerilor. Dar, pe alocuri, de-a lungul frontierei vremelnice impuse, trupele nazisto-horthyste au reușit să pătrundă pentru câteva zile în sudul Transilvaniei, dincolo de granița nedreaptă fixată prin odiosul dictat de la Viena. Aici, toți evreii, fără excepție, rămăseseră în viață. În comuna Sărmaș, la câteva zeci de kilometri de Cluj, au pătruns subunități ale armatei horthyste. „Cavalerii“ horthysmului, au constatat cu surprindere că mica localitate avea 126 de evrei. Și toți în viață! N-au stat nici o clipă pe gânduri. Fără să le ceară ori să le ordone cineva ceva din partea germană, fără să întrebe măcar Budapesta, ei, cavaleri ai armatei horthyste, din proprie inițiativă, minăți de sentimentele sădite în ei în cel aproape un sfert de veac de guvernare fascisto-horthystă s-au năpustit asupra celor 126 de bărbați, femei, copii și bătrini și au săvârșit una din cele mai cutremurătoare crime din perioada holocaustului, care avea să devină cunoscută în toată lumea sub numele de: „oribila crimă de la Sărmaș“.

Am văzut la Birkenau-Auschwitz, la Landsberg și Kaufering, în toate lagărele prin care m-a purtat destinul hărăzit de horthyști, mii și mii de cadavre. Am fost martor ocular la moartea multor camarazi care au pierit de foame, de frig, de boli, uciși prin asfixiere, împușcare sau spinzurare; inecați, înghețați ori aruncați de pe schele. Mărturisesc însă că niciodată nu m-am înfiorat ca atunci când am văzut fotografiile victimelor de la Sărmaș. Redau un singur fragment din procesul-verbal întocmit cu prilejul deshumării efectuate de autoritățile românești la 21 februarie 1945.

„...Foarte multe cadavre — în special cele din groapa a doua unde s-au aflat mai mult femei și copii — prezentau urme de violențe, din cele mai sălbatice, avînd craniile zdrobite și chiar sfărîmate de pe urma loviturilor puternice provocate cu corpuri tari sau ascuțite (paturi de armă, tirnăcoape, lopeți etc.); multe corpuri

¹⁵ Randolph Braham, *op. cit.*, p. 29.

erau străpunse sau chiar sfîșiate de arme albe ; altele aveau oasele membrelor superioare sau inferioare fracturate.

Cadavrele au fost aruncate de-a valma, unele peste altele, găsindu-se totuși corpuri înlănțuite, un soț îmbrățișându-și soția, un tată stringindu-și la piept copilășul...¹⁶

Este de-a dreptul curios că autorii Istoriei Transilvaniei, în timp ce despre holocaustul evreilor din nord-vestul României aflat sub ocupație horthystă, n-au găsit de cuviință să scrie decît patru rînduri și jumătate, despre soarta evreilor din România s-au hotărît să scrie ceva mai mult — șase rînduri. Autorii le-au folosit din plin pentru a spori confuziile, a continua cu mistificările și denaturările.

Pentru a înțelege mai bine jocul periculos al falsificării istoriei la care se dedau autorii acestei improvizații istorice, e necesar să reproducem un citat anterior care arată viziunea pe care ei doresc s-o acrediteze. Potrivit autorilor, după dictatul fascist de la Viena a început așa-numita „politică față de naționalități de reciprocitate : la expulzări s-a răspuns cu expulzări de cealaltă parte, la internări cu internări, la închiderea de școli s-a răspuns cu închiderea de școli, creîndu-se o totală nesiguranță a soartei românimii din nord, respectiv a maghiarimii din sud“¹⁷.

Se încearcă, așadar, să se sugereze cititorilor existența unui paralelism între situația din nordul și sudul Transilvaniei. Dar o asemenea încercare este mai mult decît revoltătoare. Cînd și unde, în care comună din sudul Transilvaniei au fost măcelăriți 155 de oameni nevinovați — grăvide și mame cu copii la sin, bărbați în floarea vîrstei și bătrîni de-a valma — așa cum s-a întîmplat în nordul Transilvaniei în noaptea de 13 spre 14 septembrie 1940 în comuna Ip ? Cînd și unde, în ce comună din sudul Transilvaniei a avut loc un masacru asemănător celui săvîrșit de horthyști la 9 septembrie 1940, în comuna Trăzneu, soldat cu 81 de victime ? Cînd, unde, în ce comune din sudul Transilvaniei s-au comis asemenea crime cutremurătoare ca acelea săvîrșite de horthyști la Moisei, Sărmaș sau Leordina ?

Autorii încearcă să lanseze ideea unui paralelism și în atitudinea față de evrei. O enunță lapidar, ca un lucru care, chipurile este firesc : „Politica fascistă a mers mină în mină de ambele părți (adică și în nordul și în sudul Transilvaniei — n.n.) cu antisemitismul“¹⁸. Urmează apoi fraza pe care am reproduș-o la începutul articolului, în care autorii înfățișează, în cele patru rînduri și jumătate, tot ce le-au dictat inima și conștiința să scrie despre exterminarea evreilor din nordul Transilvaniei cîmpit. O logică elementară ar fi pretins ca, în continuare, să se arate ce s-a întîmplat în sudul Transilvaniei pentru a susține ideea lansată privind similitudinea „în ambele părți“. Autorii sacrifică însă fără remușcări orice logică și, spre stupoarea cititorului, nu fac nici cea mai mică referire la starea de lucruri din sudul Transilvaniei, ci sar, fără nici o legătură, la situația evreilor din întreaga Românie. Firește, autorii au făcut acest salt pentru că n-au avut tăria să consemneze adevărul istoric : în sudul Transilvaniei, sub regimul lui Antonescu, viața nici unui evreu n-a fost periclitată. În timp ce evreii din Cluj și Dej, din Oradea și Satu-Mare, din toate orașele și satele Transilvaniei de nord au fost strînși și, toți, pînă la ultimul bătrîn, pînă la ultimul sugar, au fost miinați, sub amenințarea baionetelor horthyste, spre crematoriile și camerele de gazare din Birkenau-Auschwitz, evreii din Turda și Alba-Iulia, din Arad și Timișoara n-au purtat nici măcar steaua galbenă !

Mai mult, aceste orașe ca de altfel orașele din întreaga Românie au oferit adăpost sigur tuturor evreilor din nordul Transilvaniei — și chiar din orașele Ungariei — care au reușit să evadeze din ghetouri și să fugă în România.

Este bine cunoscută, frecvent citată în literatura de specialitate, telegrama din Budapesta expediată la Berlin în care Veessenmayer raportează : „...Din cercurile consulatului general român de la Cluj s-a aflat că evreii din Ungaria refugiați în România sînt tratați acolo ca refugiați politici, urmînd a li se înlesni de către guvernul român emigrarea în Palestina“.

Autorii susțin că „În timpul celui de-al doilea război — potrivit aprecierilor — în România, mai ales la est de Carpați, au fost asasinați cca 387 000 de evrei“¹⁹.

În discuție este acum Istoria Transilvaniei, falsurile și denaturările pe care le conține, nu destinul evreilor sub regimul lui Antonescu. Totuși, pentru că autorii ei au făcut o asemenea apreciere, cîteva precizări se impun.

¹⁶ Matatias Carp, *Sărmaș, una din cele mai oribile crime fasciste*, București, 1945, p. 30—33.

¹⁷ Erdélyi Történetek, p. 1 754.

¹⁸ Ibidem, p. 1 757.

¹⁹ Ibidem, p. 1 758.

Nu este prima dată cînd, autori din Ungaria, cu o simplă trăsătură de condei, trec în totalitate numărul evreilor din nord-vestul României căzuți victimă aplicării în stil horthyst a „soluției finale” în seama regimului antonescian. Mistificarea se petrece în felul următor. Din datele recensămîntului oficial din 1930 rezultă că în România trăiau 728 115 evrei. Datorită sporului demografic natural se estimează că la începutul anului 1940, România avea o populație evreiască de aproximativ 760 000. După eliberarea de sub dominația nazistă, în România mai trăiau peste 350 000 de evrei. Deci numărul lor s-a micșorat, într-adevăr, cu circa 400 000 de oameni. Numai că această cifră cuprinde evident și pe cei peste 166 de mii de evrei deportați de autoritățile horthyste, dintre care 84,5% au pierit. Apoi este vorba de soarta evreilor — cca. 280 000 din Basarabia și Bucovina. Fără a minimaliza cu nimic răspunderea lui Antonescu pentru moartea în Transnistria a 70—80 000 de evrei din Basarabia și Bucovina, strămutați acolo în vîltoarea războiului mondial, trebuie arătat că în România de sub autoritatea guvernului român, în cadrul granițelor stabilite în vara lui 1940, în ciuda marilor și repetatelor presiuni ale Berlinului, „soluția finală” nu s-a aplicat.

Profesorul universitar dr. Israel Gutman din Israel, într-un referat intitulat: „Situația evreilor din România pe fondul Europei cucerite sau dominate de naziști”, arată că planurile naziste de a-i deporta pe evrei din România în lagărele de exterminare din Polonia au întîmpinat „o opoziție energică din partea poporului român și a autorităților românești, inclusiv a guvernului și dictatorului Ion Antonescu... Refuzul lor de a-i preda pe evrei a crescut cu timpul și această rezistență este factorul care a salvat majoritatea evreilor români de «soluția finală» de concepție nazistă. Mi se pare că aceasta nu a fost doar consecința unor poziții oportuniste și a schimbărilor de pe front, ci, în mare măsură și, în parte, în mod decisiv, rezultatul deosebirilor de poziții și concepții care existau între Germania nazistă și România de sub dictatura lui Antonescu în privința evreilor”²⁰.

Potrivit documentelor originale aflate în arhiva Iad Vashem-ului din Ierusalim, la 15 septembrie 1942 Hauptsturmführer-ul Gustav Richter, sosit la București ca specialist „în problemele evreiești” al Berlinului, semnează planul german de deportare a evreilor din România. Nerăbdător „Bukarester Tageblatt”, editat de legația germană din București, anunță că încă în cursul anului 1942 vor fi evacuați evreii din sudul Transilvaniei și Banat, iar în anul viitor toți evreii din vechiul regat vor fi deportați, așa încît nu va mai exista nici un evreu în România. Ziarul afirma, sigur de informațiile pe care le deținea, că „România va servi de astă dată drept exemplu pentru alte țări”. Intenția de deportare devenind publică, un val de proteste ale celor mai diferite cercuri politice, economice, culturale și religioase din România au început să-și facă simțită presiunea.

Într-un protest al românilor din sudul Transilvaniei și din Banat — intelectualii, comercianții, industriași și meseriași — înaintat Ministerului de Interne de la București, se spunea: „Oricare ar fi concepția noastră despre evrei, sîntem creștini și oameni, și noi, care am suferit atîta sub dominația ungară și care știm cît suferă astăzi ai noștri sub aceeași dominație, ne cutremurăm la gîndul că cetățenii unui stat ar putea, fără nici o vină, să fie despuiați de tot avutul lor și alungați din țara în care s-au născut și în care zac de secole osemintele părinților, bunicii și străbunilor lor”. Planul de deportare n-a putut fi pus în aplicare. A eșuat²¹.

Într-un studiu intitulat „Regimul antonescian și salvarea evreilor din Transilvania de sud”, dr. Jean Ancel din Israel apreciază că: „Problema deportării evreilor din Transilvania (de sud — n.n.) și Banat poate fi considerată ca o primă ciocnire serioasă între planurile guvernului nazist și dirzenia unui popor mic. Dacă considerăm Stalingradul ca eveniment hotărîtor în istoria celui de-al doilea război mondial, moment care marchează începutul sfîrșitului dominației naziste în Europa, atunci refuzul guvernului român de a-și preda evreii poate fi considerat ca unul din marile acte de rezistență din Europa, într-un moment cînd Germania se afla în culmea puterii sale...”²².

Desigur, nici evreii din România n-au fost scutiți de un șir întreg de măsuri antisemite, de vexațiuni și prigoniri. La rebeliunea legionară din București din ianuarie 1941, printre victime s-au numărat și 130 de evrei. Apoi, în pogromul de la Iași au pierit cîteva mii. Cifra exactă din lipsă de documente nu s-a putut sta-

²⁰ Simpozion științific româno-israelian, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 6/1984, p. 83.

²¹ Jean Ancel, *Documents concerning the fate of Romanian Jewry during the Holocaust*, vol. IV, p. 113—114.

²² Simpozion științific româno-israelian, p. 90.

bili. Aprecierile cercetătorilor indică peste 3 200 de victime. Referindu-se la rebeleliune și la pogromul de la Iași, profesorul universitar dr. Israel Gutman de la Iad Vashem arată : „Este de presupus că naștii au fost inițiatorii și ațitătorii acestor evenimente tragice, însă nu se poate trece cu vederea faptul că anumite elemente antisemite din rindul localnicilor au luat parte la ele”²³.

Am mai spus-o și cu alt prilej și mă simt nevoit să repet : ca supraviețuitor al holocaustului din nordul Transilvaniei îmi vine extrem de greu să compar cifre care exprimă vieți strivite, să apreciez gravitatea crimelor, în raport cu numărul victimelor, cind uciderea unui singur om numai pentru că este de altă etnie reprezintă un act ce merită o condamnare capitală. Totuși consider că este nedrept, este inadmisibil să pui pe același plan — așa cum fac autorii Istoriei Transilvaniei — soarta evreilor din nordul Transilvaniei — unde 84,5% au fost exterminați — cu cea a celor din sudul său, unde, se știe, toți au rămas în viață. Este nedrept, este inadmisibil să pui pe același plan destinul evreilor din Ungaria horthystă — despre care cunoscutul istoric american Randolph Braham spune că „au fost nimiciți cu o viteză fără precedent prin cea mai crincenă deportare și cel mai nemilos program de masacrare întilnit pe timpul războiului” — cu cel a evreilor din România, țară care, apreciază același istoric, a reprezentat „o oază, un liman pentru refugiații evrei din Ungaria”²⁴.

Însuși Endre László, secretar de stat la Ministerul de Interne, în raportul sinteză prezentat în fața Consiliului de Miniștri de la Budapesta, în ședința sa din 21 iunie 1944, arăta : „Pentru a scăpa de ghețozare a început fuga evreimii peste graniță, în străinătate, MAI ALES ÎN ROMÂNIA (subl. ns.). Dintre țările vecine cu noi România a fost aceea care, printr-o indulgență pază a graniței a facilitat strecurarea evreilor în interiorul ei... În această privință l-am și solicitat pe domnul ministru de externe să dea dispoziții organismelor sale reprezentative de peste hotare să întreprindă acțiunile diplomatice ce se impun”²⁵.

După cum se știe, guvernării de atunci de la Budapesta n-au vrut în nici un chip să recunoască public crima pe care au inițiat-o și pe care au săvârșit-o cu meticulozitate sadică și sălbăticie gregară.

Cu încăpăținare și nerușinare stupefiantă, guvernul horthyst, apoi cel szálasist, au negat crima săvârșită împotriva evreilor. La 7 noiembrie 1944, Ambasada Elveției, care reprezenta și interesele României la Budapesta, a prezentat Ministerului de Externe ungar o notă în care guvernul român solicita Crucii Roșii Internaționale să cerceteze autenticitatea știrilor privind intenția guvernelor german și ungar de a-i lichida pe evreii deportați din nordul Transilvaniei și comunica, totodată, faptul că studiază măsuri menite să determine guvernele amintite să se abțină de la măsuri extreme față de evrei.

Răspunsul la notă a fost remis ambasadei Elveției la Budapesta la 15 noiembrie. Guvernul szálasist afirma că evreii din Transilvania de Nord — ale căror trupuri de luni de zile fuseseră transformate în fum și cenușă în crematoriile Birkenau-ului — nu au fost deportați, ci mobilizați la muncă la fel ca toți cetățenii unguri. În continuare, se scria negru pe alb : „nu numai că (pe evrei — n.n.) nu-i amenință nici un pericol, ci, din contră : ei se bucură de un bun tratament (subl. ns.), de o aprovizionare regulată, acordându-le munci sigure și importante. Asemănătoare este și situația românilor care efectuează munci obligatorii”.

Generațiile de azi, așa cum am mai spus, nu pot răspunde pentru fărădelegile de atunci. Au însă datoria morală de a le recunoaște — de altfel ele nici nu pot fi scoase din istorie —, de a le analiza cauzele care le-au generat, de a le combate și a face totul ca să nu se repete. În acest demers, istoricii au mari obligații. Constat cu amărăciune și indignare că autorii Istoriei Transilvaniei nu s-au achi-tat de ele.

Dr. OLIVER LUSTIG

²³ *Ibidem*, p. 88.

²⁴ Randolph Braham, *op. cit.*, p. 905.

²⁵ Lévai Ienő, *Fekete Könyv* (Cartea neagră), Oficina, 1946, p. 288.

POLITICA NAȚIONALIST-ȘOVINĂ A CERCURILOR CONDUCĂTOARE DIN UNGARIA DE DEZNAȚIONALIZARE ȘI MAGHIARIZARE FORȚATĂ A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA DUALISMULUI AUSTRO-UNGAR

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU

Istoria universală a relevat, în rîndul celor mai de seamă valori ale umanității, ideile de libertate, unitate, neatîrnare și independență națională. Poporul român, făuritorul unei avansate civilizații materiale și spirituale în vatra strămoșească în care s-a plămădit și a viețuit permanent, și-a apărut cu eroism legendar pămîntul, ființa națională, libertatea și independența. Istoria universală consemnează strălucita cultură a poporului nostru alături de popoarele civilizate ale antichității, faptul că el a locuit și a trăit în permanență pe aceste meleaguri. O istorie de milenii stă mărturie în acest sens.

Românii au fost confrunțați de timpuriu cu numeroase vicisitudini, care s-au răsfrînt dureros asupra dezvoltării lor. Istoria neamului românesc a făcut ca fiecare realizare, fiecare progres dobîndit într-un domeniu sau altul să fie înfăptuite cu cele mai grele sacrificii umane și materiale, în vreme ce țări din apusul Europei, care au avut răgazul de pace și liniște pentru a-și dezvolta nestingherite viața materială și spirituală, au avansat mai rapid pe calea progresului și civilizației.

Poporul român, deși s-a aflat într-o neconținută luptă împotriva invadatorilor străini, și-a păstrat hotărîrea de a fi unit, liber și deplin stăpîn în propria vatră. Pentru aceasta, a înfruntat timp de secole valurile succesive, pustiitoare ale populațiilor migratoare, a trebuit să facă față politicii de cuceriri și anexiuni ale unor mari imperii, care îi rîvneau pămîntul și bogățiile. Idealurile de libertate, unitate, neatîrnare și dreptate socială ale românilor nu au putut fi însă niciodată înfrînte. Ele s-au înfăptuit, în mod treptat și cu mari jertfe, în epoca modernă, în pofida mășinațiunilor unor mari imperii și state hrăpărețe.

Karl Marx, care a arătat, ca și Friedrich Engels, un susținut interes față de poporul român, a cărui luptă pentru unitate și independență se încadra în mișcarea europeană pentru emancipare a popoarelor oprite, a examinat cu deosebită atenție situația acestuia, lăsîndu-ne, peste timp, opinii de excepțională importanță desprinse din realitățile și documentele vremii. Astfel, titanul gîndirii revoluționare, descriînd procesul cotro-

pirii de către regalitatea feudală ungară a pământurilor românești din nord-vestul țării, arăta că „ungurii i-au redus la vasalitate (pe români — *n.n.*) și și-au împărțit între dinșii pământul și cetățile“; mai mult, el precizează, fără echivoc, faptul că „ungurii consideră pe nedrept Transilvania ca parte integrantă a Ungariei“¹. El a ținut să precizeze că românii formau 2/3 din populație, în timp ce maghiarii, sașii, secuii, grecii reprezentau de-abia o treime². Denunțând șovinismul conducătorilor revoluției ungare de la 1848, el sublinia, între altele: „În Dieta din 1847 s-a manifestat cel mai injurios dispreț față de slavi și de români: a topi toate naționalitățile în naționalitate ungară. Kossuth datora acestei politici parte din influența sa asupra Dietei. Ședințele furtunoase din lunile noiembrie și decembrie 1847 au continuat și în primele zile ale anului 1848. Kossuth propunea deschis ca limba ungară să fie introdusă în școlile primare ale slavilor și românilor, să se înlăture orice altă limbă și chiar preoții să fie siliți să slujească în ungurește. Tirania nu mai folosea menajamente.

Cînd a izbucnit revoluția din februarie 1848, ungurii au crezut momentul sosit de a întemeia, pe ruinele celorlalte naționalități, marea patrie ungară, puternica și viguroasa națiune ungară.

La 14 martie 1848, Kossuth propunea să trimită o deputație la Viena. Trei sute de magnati, îmbrăcați în tunică națională, ... s-au întors la Pesta cu semnătura regală. Articolul al XII-lea al acestei noi Constituții decreta încorporarea Transilvaniei la Ungaria. Pe bazele adoptate la Viena, Dieta ungară a elaborat Constituția: Transilvania e declarată țară ungară, limba ungară era singura admisă în municipalități și în comitatele districtelor însărcinate cu alegerea deputaților. Dreptul electoral era bazat pe cens: și toți cei ce au avere sînt unguri.

În ședința Dietei din 18 martie 1848, Kossuth declară că Ungaria nu-și datorește existența decît nobilimii. Nobilul e ungurul. Numai nobilimea are să conducă națiunea.

Kossuth era slovac, fiu al unui plugar sărac din Tjkely; numele său în limba slovacă însemna cerb; s-a căsătorit cu Tereza Wesselény, fiica unui magnat... Datorită acestei protecții a ajuns în Dietă. Alegerea acestui parvenit l-a costat pe Batthyány 100 000 florini...

Art. 18 al Constituției, paragraful 6, prevede «patru ani închisoare pentru toți aceia care ar îndrăzni să vorbească împotriva perfecte unități a națiunii ungare»... La 25 martie 1848, o proclamație manuscrisă a fost pusă în circulație printre românii din Sibiu (autorul anonim era Simion Bărnuțiu). Ea se termina prin cuvintele: «nu vrem unire cu ungurii...»³.

Respingînd astfel de acțiuni, pe care Karl Marx le califica, fără rezerve, drept tiranice, programul revoluției românilor din Transilvania, cuprins în Petiția națională, aprobată de cei peste 40 000 de țărani, meseriași și intelectuali români, în cadrul mării adunări populare de la Blaj, din ziua de 3/15 mai 1848, și care înscrisa, la loc de frunte, în cadrul obiectivelor de luptă, „independența națională a națiunii române, egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte naționalități conlocuitoare și constituirea unei adunări naționale, formată din reprezentanții tuturor aces-

¹ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 145.

² *Ibidem*, p. 145.

³ *Ibidem*, p. 146—147.

tora, în raport de numărul lor“⁴. Iar în jurământul depus de masele populare se arăta : „Voi respecta toate națiunile ardelenene, poftind egală respectare de la dînsele ; nu voi încerca să asupresc pe nimenea, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimenea“⁵. În timpul Adunării de la Blaj, masele țărănești, care nu voiau unirea cu Ungaria, ci cu frații lor de dincolo de munți, au strigat : „Noi vrem să ne unim cu țara“⁶.

Înfrîngerile militare suferite de Austria pe frontul de luptă în războiul ei cu Prusia din 1866 și creșterea luptei de eliberare a popoarelor asuprite au determinat burghezia austriacă să treacă la înțelegere cu nobilimea ungară. Relevînd neputința Casei de Habsburg de a menține dominația prin vechile ei mijloace, ziarul „Tribuna română“ din Iași, scria : „Austria își caută scăparea în dualism. Ea dă mină liberă ungurilor pentru a ține sub jug pe români...“⁷.

Pactul dualist austro-ungar, încheiat în primăvara anului 1867, act reacționar, care a încercat să frizeze lupta de eliberare națională a popoarelor din centrul și sud-estul Europei, a pus capăt statutului de autonomie al principatului Transilvaniei, pe care românii îl apăraseră cu succes secole de-a rîndul. Pentru prima oară, acest străvechi pămînt românesc a fost încorporat la Ungaria care a exercitat asupra lui o stăpînire deosebit de nemiloasă pînă la sfîrșitul anului 1918. Poporul român a fost privat de cele mai elementare drepturi și supus unei crunte exploatare și asupriri naționale, ajungîndu-se la cele mai brutale forme de deznaționalizare. Pe bună dreptate Bertrand de Jouvenel scria : „Oligarhia ungară, mîndră de a fi dobîndit independența față de Viena, a trecut la maghiarizarea populațiilor slave și românești care [de acum — *n.n.*] îi erau supuse“⁸.

Enunțînd și statuînd prin lege ideea „statului național unitar ungar“, guvernauții de la Budapesta au abandonat cele mai elementare drepturi acordate naționalităților, promovînd o politică imperialistă, reînviînd mitul coroanei Sf. Ștefan, în numele căruia au trecut la acțiuni sistematice de schimbare a raportului demografic din Transilvania unde românii au fost întotdeauna majoritari.

S-a declanșat o largă campanie de ațîțare a urii împotriva celorlalte popoare cărora li s-a negat dreptul la existența națională. Scriitori care se situau pe poziții naționalist-șovine, în frunte cu Grünwald Bela, declarau drept un pericol mortal pentru Ungaria chiar și simplul fapt al existenței celorlalte naționalități, iar istoricul Hunfalvy Pál — german maghiarizat — nu se sfia să-i compare pe români cu Pieile Roșii, îndemnînd la exterminarea lor fizică⁹.

Nefăcînd un secret din obiectivele politicii lor naționalist-șovine de maghiarizare a românilor din Transilvania, contele Bánffy Dezső

⁴ Victor Chereșteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*. 3—5 (15—17) mai 1848, Editura politică, București, 1966, p. 459.

⁵ *Ibidem*, p. 446.

⁶ *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 138.

⁷ „Tribuna română“, Iași, din 18 februarie/2 martie 1867.

⁸ Milton G. Lehrer, *Ardealul, pămînt românesc (Problema Ardealului văzută de un american)*, București, 1944, p. 102.

⁹ *Ibidem*, p. 103.

declara : „Interesele Ungariei cer ca statul național (ungar — *n.n.*) să fie întemeiat pe șovinismul cel mai neînduplecat“, iar scriitorul ungar Kostensky Géza adăuga : „Să lăsăm deoparte minciuna convențională că nu am voi distrugerea naționalităților nemaghiare. Da, vrem să le distrugem și trebuie să voim asta“ ¹⁰.

Spre a crea o bază juridică politicii de deznaționalizare a românilor, guvernul ungar, prezidat de Deák Ferencz a adus în „dezbaterea“ parlamentului proiectul Legii naționalităților, cunoscută și sub titulatura, deloc lipsită de ironie, de „Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților“, despre care istoriografia ungară a pretins, pe tonul cel mai serios, că ar fi fost „modelul neegalat al acelor vremi“. Pentru a evita orice fel de confuzii, această lege declara, încă din preambul, că „toți cetățenii Ungariei formează o națiune, națiunea ungară unitară și indivizibilă...“ ¹¹. Rezultă, astfel, fără echivoc, că scopul Legii naționalităților din 1868 era înglobarea tuturor cetățenilor în națiunea ungară. În ceea ce privește acordarea de drepturi cetățenilor de alt neam, acestea urmau, potrivit spiritului exclusivist enunțat, să fie aplicate „în funcție de interesele de unitate ale statului ungar“ ¹², respectiv, „numai în măsura în care nu contravin unității țării și nu limitează posibilitatea practică a guvernării și administrației“ ¹³.

Refuzînd acceptarea unor asemenea statuări discriminatorii, parlamentarii români, în frunte cu Alexandru Mocioni, Alexandru Roman și Vincențiu Babeș, împreună cu cei sîrbi, au întocmit un contraproiect la această lege, în care au prevăzut recunoașterea ca națiuni egale a românilor, sîrbilor, slovacilor, rutenilor și germanilor, egalitatea de tratament politic, cît și dreptul fiecărui popor de a folosi limba maternă. În această ultimă direcție, legea ungară, în articolul 29, refuza să amintească despre Transilvania ca o provincie separată, sau de faptul că limba română trebuia acceptată oficial sau neoficial. Întrucît s-au lovit de refuzul deputaților unguri, aflați în majoritate zdrobitoare, deputații români au fost obligați să părăsească incinta parlamentului, împrejurare în care legea a fost votată fără ei ¹⁴.

Compromisul dualist s-a dovedit, în fapt, incapabil să escamoteze realitatea unui stat multinațional care era de fapt Ungaria, „națiunea politică ungară a cetățenilor de diferite limbi“ rămînînd o simplă ficțiune. Contradicția dintre „statul național unitar“ și realitatea unui tablou etnic și lingvistic dintre cele mai variate din Europa era insolubilă în cadrul dualismului. Împeștrirea masivă, ca în puține alte state ale timpului, a fost amplu prezentată în studiul lui Balogh Pál, intitulat „Neamurile din Ungaria“. Autorul a analizat situația etnică pe regiuni, consemnînd date statistice și asupra populației Transilvaniei, atît din interiorul arcului carpatic, cît și din zonele de la est de acesta.

¹⁰ Roberto Falva, *La Questione Romena e gli agenti dei Signor Wekerle in Italia*, Paris, 1894 ; Romulus Seisănu, *La Roumanie-Roumania-România*, București, 1936, p. 123.

¹¹ „Legea Naționalităților“, sancționată la 5 decembrie, promulgată în ambele Camere ale parlamentului ungar la 7 decembrie și publicată în colecția de legi ale țării, la 9 decembrie 1868.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibidem*, preambul, aliniatul 3.

¹⁴ Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. IV, Sibiu, 1906, p. 432—433.

Conform lucrării lui Balogh Pál, Transilvania avea, din punct de vedere național, la recensămintele din 1880, 1890 și 1900, o populație repartizată astfel în cele 4 597 de comune : românii aveau majoritatea în 2 971 de comune (64,7%) ; maghiarii în 616 (13,4%) ; secuii în 417 (9,1%) ; germanii în 350 (7,6%) și alții în 243 de comune (5,2%)¹⁵. În comitatele din sud-vest (4 la număr : 3 bănățene și comitatul Aradului) existau 653 localități românești, 156 germane, 75 maghiare, populația numărînd 768 000 români, 407 000 germani și 231 000 maghiari. O masivă populație românească era înregistrată și în comitatele din Crișana, Bihor și Satu Mare : 485 localități românești, față de 296 maghiare. Prezența românească era puternică și în localitățile din sud-estul Transilvaniei. De pildă, în comitatul Mureș-Turda, erau consemnate, în 1902, 76 localități românești, 49 mixte (româno-maghiare), 8 maghiare și 4 germane¹⁶.

Numeroși istorici, geografi, lingviști, etnografi, sociologi, economiști, filologi și publiciști din Europa au reliefat faptul că Transilvania a fost locuită din totdeauna de o populație românească majoritară. Spre exemplu, Eliséé Reclus preciza, în 1878, referitor la aceasta următoarele : „Nașterea și reînvierea românilor este una din problemele cele mai interesante ale istoriei. Românii formează acum națiunea cea mai considerabilă prin număr din Ungaria și Transilvania. Ei ocupă în masă compactă o mare parte din Banat și mai mult de jumătate din regiunea muntoasă ce domină la est cîmpia maghiarilor. Așa se împlinește cu Bucovina, Moldova, Basarabia și Valahia un cerc de populație latină, al cărui centru, printr-un ciudat contrast, îl formează în valea superioară a Oltului, secuii și sașii.

Mai bine de două milioane și jumătate de români trăiesc în partea ungurească a acestui arc“¹⁷.

Caracterul românesc al Transilvaniei era recunoscut de cei mai competenți specialiști. Este grăitoare constatarea făcută de profesorul Cirbusz Géza cu privire la larga circulație a limbii române chiar printre minoritățile acestei provincii. „Dăt fiind marele număr al românilor, soldații sași și slavi de la unitățile din garnizoanele Transilvaniei, pentru a se înțelege mai ușor, vorbesc între ei românește. La fel și în Banat, ungurii și șvabii folosesc în conversațiile dintre ei limba română“¹⁸.

Printre personalitățile ungare care cunoșteau multilateral problemele românilor din Transilvania se număra și Jáncsó Benedek, consilier al guvernului ungar. Realitatea l-a silit și pe el să recunoască : „Pe versantul Transilvaniei locuiesc 1 472 000 români, pe partea stîngă a Tisei 620 000, între Tisa și Mureș 850 000, în total 2 942 000 români. În Ungaria, în partea dinspre frontiera română, românii reprezintă pretutindeni, în afară de masivul secuiesc, o majoritate de la 64% la 84%“¹⁹.

Să amintim și de aprecierea ministrului de externe al Austro-Ungariei, Gustav Kálnoky, înscrisă în memoriul său din 1881 : „...În cifra totală a populației provinciilor coroanei ungare de aproximativ 15 mili-

¹⁵ Balogh Pál, *A Népfajok Magyarországon (Neamurile din Ungaria)*, Budapest, 1902, p. 892.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ „Nouvelle Géographie Universelle“, vol. III, Europe Centrale, 1978, p. 350.

¹⁸ Czirbusz Géza, *Magyarország a XX évszáz elején (Ungaria la începutul secolului al XX-lea)*, Temesvár, 1902, p. 160.

¹⁹ Jáncsó Benedek, *A román irredentista mozgalom története (Istoria mișcării irredentiste românești)*, Budapest, 1920, p. 114.

oane, ungurii dețin o minoritate, care, chiar după evaluările cele mai favorabile lor, rămîne cu mult sub cifra de 7 milioane”²⁰.

Cu alte cuvinte, în situația obiectiv existentă și oglindită fidel de numeroase statistici, „statul și națiunea unitară” se dovedeau noțiuni dincolo de orice realitate, impuse prin metode opresive, în conformitate cu dictonul arhicunoscut „scopul scuză mijloacele”. De altfel, potrivit convingerilor pe care oamenii de stat budapeșteni nu se mai sfiau de mult să le declare cu un cinism deliberat — considerat cea mai bună dovadă de patriotism ungar — pentru atingerea țelurilor fictive ale statului ungar, orice mijloc, act legislativ sau măsuri represive erau considerate potrivite și binevenite spre a se putea înfăptui lozinca formulată încă în anul 1870 : „Dacă vrem să trăim, trebuie să ne înmulțim și să ne întărim prin asimilarea de elemente străine”²¹, țel trimbițat cînd patetic, cînd panicard : „ori asimilăm minoritățile, ori ne prăpădim ; tertium non detur”, cum scria, în 1898, un publicist ungar²².

Așadar, în Ungaria nu era recunoscută existența legală decît a unei singure națiuni, în care „grupele etnice” trebuiau să se integreze, să fie asimilate, operațiune în fapt imposibilă, în ciuda unor texte de lege abil întocmite și a unor lozinci amăgitoare. Pierzînd simțul realității din cauza grandomaniei, exacerbind „mitul destinului milenar”, autorii amintitelor proiecte nu au luat în seamă nici măcar faptul că principala și inevitabila consecință imediată, dar mai ales de perspectivă, va fi creșterea impetuoasă a luptei de rezistență națională a tuturor popoarelor asuprite și, îndeosebi, a celui român.

Rămîne să constatăm că, în trufia lor fără margini, guvernării de la Budapeșta au transformat conceptul „statului național unitar ungar” — sortit unui eșec lamentabil — într-o idee fixă, cultivată cu o osîrdie obsesivă, perpetuată grav și jenant, alimentată arogant cu „argumente” din arsenalul marilor și nefastelor iluzii ale unui imperiu la fel de efemer.

Erau probe de necontestat că „Naționalismul ungar a devenit încă de mult o religie de stat a Ungariei multinaționale, stat bazat pe principiul asupririi naționalităților și al hegemoniei ungare”²³. Pentru a menține în subordine și a desființa națiunile neungare — în primul rînd, pe cea românească —, aparatul de stat, organizațiile paramilitare, serviciile de spionaj și diversiune, partidele și grupările politice au desfășurat o adevărată campanie de ungarizare în conformitate cu tendințele de expansiune și cotropire ale unui sistem politico-militar hrăpăreț. Agravarea permanentă a mijloacelor și metodelor oprimate demonstrează că aristocrația ungară era conștientă de faptul că elementul etnic unguresc era, în realitate, numai o minoritate față de totalul națiunilor în cadrul geografic al vechii Ungarii „istorice”.

²⁰ Vasile M. Theodorescu, *Transilvania sub maghiari și români*, București, 1941, p. 54—55.

²¹ S. Pfeiffer, *Beiträge zur Kenntnis des Deutschtums in Rumänien*, Sibiu, 1940, p. 20 ; *Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj*, VII, 1942, p. 88. Autorul acestei formule era politicianul Bela Grünwald (1839—1890), amintit deja de noi, șovinist fanatic, el însuși „maghiar... asimilat”.

²² Kostensky Géza, *Nemzeti politika a Felvidéken (Politica națională în Ungaria de nord)*, Budapeșta, 1898, p. 25.

²³ Galántai József, *Magyarország az első Világháborúban. 1914—1918 (Ungaria în timpul primului război mondial. 1914—1918)*, Budapeșta, Gondolat, 1964, p. 122—123.

Acțiunea de ungarizare asupra unei numeroase populații de alte naționalități a fost dusă atît prin forța brutală, prin teroare, dar și prin presiunii economice, politice și morale.

Dualismul austro-ungar, prin cele mai diverse metode, a făcut posibilă intensificarea sistemului de asuprire națională și, în general, a pus piedici foarte grave evoluției popoarelor din întregul imperiu habsburgic. Oprimarea națiunilor avea, în primul rînd, un aspect economic. De pildă, recensămîntul din 1910 pune în evidență faptul că populația românească, deși reprezenta o majoritate de 53,8⁰/₀, avea în industrie o pondere de doar 29,9⁰/₀, deci cu mult sub media populației maghiare sau germane²⁴. Această situație afecta, în primul rînd, posibilitățile de dezvoltare economică, socială și culturală ale muncitorului român, al cărui nivel de salarizare era și așa mai scăzut ; în timp ce media salariului săptămînal al muncitorilor din Ungaria era, în 1910, de 18,9 coroane, în regiunile locuite în majoritate de români această medie era de numai 16,3 coroane. La muncitorii agricoli, în 1905, media salariului de sezon era de 500 coroane, iar în regiunile integral românești aceasta varia între 360 și 430 coroane²⁵. Aceeași disproporție exista și în domeniul funciar, atunci cînd se analiza repartizarea pămîntului între moșieri și masele țărănești pe naționalități : în 1915, din moșiile cu peste 500 ha, 85,7⁰/₀ erau deținute de proprietari maghiari, față de 5,7⁰/₀ stăpînite de români²⁶. La fel, în sectorul financiar, maghiarii și sașii dețineau circa 75⁰/₀ din capitalul bancar și 97,3⁰/₀ din capitalul industrial și comercial²⁷. Rămînerea în urmă, pe plan economic, social și politic a românilor din Transilvania, era o consecință a politicii deliberate de asuprire națională și socială din partea guvernanților unguri.

Problema fundamentală a Ungariei rămînea tot cea a naționalităților, dar, pentru rezolvarea ei, se dădea falsa soluție a maghiarizării. Așa cum scria Aurel C. Popovici, în 1894, o parte din corifeii ungarismului doreau maghiarizarea tuturor națiunilor, alții doar a intelectualității popoarelor neungare, iar alții, mai lucizi, deși o doreau, considerau ungarizarea doar o utopie²⁸.

În vederea concretizării acestei politici șovine au fost emise legi care aveau ca obiective : maghiarizarea, prin intermediul azilelor comunale, a copiilor români trecuți de 3 ani, cu părinți lipsiți de mijloace materiale (Legea din 1891) ; maghiarizarea numelor românești de comune, de munți, ape, văi, păduri (Legea din 1896) ; maghiarizarea antroponimelor românești prin revizuirea, „din oficiu“, a actelor de stare civilă ; convertirea forțată a ortodocșilor la catolicism ; înlocuirea numelor românești de pe crucile din cimitire cu transcrierea lor în limba maghiară, introducerea obligatorie a limbii maghiare ca materie de bază în învățămîntul de toate gradele etc. Pentru a ne da seama de proporțiile preconizate ale acestui fenomen, este suficient să enumerăm doar principiile

²⁴ *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Romînie*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 88.

²⁵ *Destrămarea monarhiei austro-ungare*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 32.

²⁶ *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Romînie*, p. 89.

²⁷ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p. 333—336 ; N. N. Petra, *Băncile românești din Ardeal și Banat*, Sibiu, 1936, p. 39, 52, 73.

²⁸ Aurel C. Popovici, *Chestiunea naționalităților și modurile soluționării sale în Ungaria*, Sibiu, 1894, p. 7.

statuate, în 1906, de „Societatea pentru maghiarizarea numelor“ (Országos Neumagyarosító Társaság), referitoare la „minoritățile naționale“ : 1. Nici un funcționar să nu fie primit cu nume nemaghiarizat ; 2. Școli minoritare (românești, germane etc.), nu se pot înființa ; 3. Folosirea limbii române în școală să fie restrînsă ; 4. Învățămîntul religiei să se facă în toate școlile numai în limba maghiară ; 5. Activitatea confesională să fie, ca și pînă atunci, împiedicată (prin presiuni și persecuții, care vor culmina cu înființarea faimoasei episcopii greco-catolice de la Hajdudorog, în 1912, al cărei scop a fost „să-i învețe ungurește pe români...“, după cum preciza primul episcop St. Miklossy) ; 6. Trecerea în registrele de stare civilă și în tabelele statistice ca unguri a tuturor românilor care puteau vorbi limba maghiară. Printr-o asemenea politică față de celelalte națiuni se părea că în statul ce se revendica a fi al „coroanei Sfîntului Ștefan“, se proceda contrar tocmai unuia dintre preceptele atribuite acesteia : „regnum unius linguae imbecile est“²⁹.

Politica de maghiarizare totală, inițiată de guvernele de la Budapesta, a luat uneori forme ridicole, ca faimoasa carte de „onomastică“, întocmită de avocatul Zoltán Lengyel, fondatorul „Societății pentru maghiarizarea numelor“, carte în care se puteau „căuta și alege numele unguresc care-i convenea fiecăruia cel mai bine“³⁰.

În ceea ce privea regimul electoral, acesta înlătura de la viața politică a Ungariei toate celelalte popoare. Astfel, în baza Legii electorale nr. XXXIII din 1874, cu modificările succesive ce i s-au adus, mai ales în 1899, acordarea dreptului de vot se făcea pe bază de cens, iar în stabilirea acestuia erau nedreptățiți, în primul rînd, românii. În comunele rurale din Transilvania, locuite în majoritatea lor de către români, censul era de 3—6 ori mai mare față de comunele urbane, locuite în număr mare de „națiunile istorice și privilegiate“ și de 8—9 ori mai mare decît în comunele rurale din Ungaria. Cum populația românească era formată din pături sărace ale societății din acea vreme, rezultă că aceasta, în marea ei majoritate, nu putea participa la vot.

În același timp, printr-un sistem de arondare a circumscripțiilor electorale care favoriza elementul ungar, românii erau nedreptățiți și în repartizarea mandatelor ; în timp ce 4 comitate și 15 orașe maghiare trimiteau în Cameră 35 de deputați, adică un deputat pentru 460 km² și 17 000 de locuitori, pentru 11 comitate nemaghiare se acordau numai 30 de mandate, ceea ce revenea un deputat pentru 1 000 km² și 34 000 de locuitori³¹.

Obligarea alegătorilor de a vota în altă localitate decît în cea de care aparțineau, constituia o nouă îngrădire a exercitării dreptului de vot. În fine, caracterul nesecret — public — al votului, constînd într-o declarație verbală, făcută președintelui centrului, era un mijloc de a împiedica libera exprimare a opțiunii alegătorilor români, de a teroriza pe candidații acestora și de a favoriza pe cei maghiari prin falsificarea rezultatului votului.

²⁹ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 121—126.

³⁰ Zoltán Lengyel, *Magyar Névkönyv*, Budapest, 1917, p. 13. Lucrarea conține, la paginile 51—169, un tabel alfabetic de nume de familie, dintre care nu lipseau nici numele de origine românească ori slavo-română, ortografiate ungurește (Boér, Bogdán, Csobány, Dán, Mircea, Mokány, Nyegre, Olah etc.). Cartea aceasta nu era doar produsul unui naționalist înverșunat, ci al unui întreg curent. Încă din 1898, un zelos gazetar provincial anticipa : „Din această zi sfîntă să fim unguri nu numai în inimă, ci și prin nume“. („Szekely Lapok“, Tîrgu Mureș, din 17 iulie 1898).

³¹ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 57.

Prin astfel de îngrădiri, Camera deputaților era formată, în majoritatea ei zdrobitoare, din unguri, iar Senatul era rezervat, aproape în exclusivitate, magnaților și clericilor unguri. La un număr de 400 de deputați unguri, românii erau reprezentați de 5—8 deputați ³².

În realizarea deznăționalizării, clasele stăpînitoare au rezervat un rol deosebit de important școlii, care funcționa în baza Legii nr. XVIII din 1879, a renegatului german maghiarizat, A. Trefort, și a Legii nr. XXVII din 1907, a contelui Apponyi Albert. Prin această lege din urmă, au fost suprimate nu numai învățămîntul de stat primar și secundar în limba română, ci chiar și grădinițele de copii, ajungîndu-se la situația să nu mai existe nici o școală de stat în care limba de predare să fie cea română. Potrivit programului, studiul limbii române, împreună cu cel al religiei, nu i se acordau decît două ore pe săptămînă din totalul de 36 de ore, care era repartizat, în cea mai mare parte, predării și însușirii cunoștințelor în limba maghiară ³³.

Politica școlară apponyiană și acțiunea de ungarizare a copiilor popoarelor neungare încă de pe băncile școlii a provocat dezgust în rîndul opiniei publice europene și vehemente critici din partea unor ilustre personalități ale timpului. Marele scriitor norvegian Björnsterne Björnson arăta, la Conferința interparlamentară pentru pace de la Budapesta, ce a avut loc în 1907, la două luni după ce Apponyi obținuse aprobarea Parlamentului ungar pentru suprimarea învățămîntului în limba maternă a celorlalte popoare : „În tinerețe am iubit și admirat mult poporul ungar, atunci cînd el a fost oprit și vărsat lacrimi amare. Dar, mai tîrziu, cînd l-am studiat mai de aproape, și cînd m-am convins de nedreptățile pe care le comite față de celelalte națiuni ...am început să-i detest șovinismul. Aceste nedreptăți vor duce Ungaria, mai devreme sau mai tîrziu, la pieirea sa” ³⁴. În luna septembrie a aceluiași an, Björnsterne Björnson a refuzat să participe la Congresul păcii de la München, arătînd, într-o scrisoare publicată în presa vremii, că nu poate sta alături de mincinosul propovăduitor al păcii, contele Apponyi, care, în congrese, ține cuvîntări pentru buna înțelegere între popoare, pe cită vreme acasă la el, în Ungaria, a pornit un război împotriva copiilor de școală ai germanilor, românilor, sîrbilor, slovacilor și rutenilor. Întrucît Apponyi i-a răspuns, printr-o scrisoare, că se va prezenta și la viitoarele congrese de pace cu fruntea sus, marele om de cultură norvegian i-a replicat trufașului conte ungar : „Cine se îndoiește de aceasta ? Cînd s-a prezentat vreodată, altfel, un asupritor al popoarelor ? ... A smulge pe copii de la limba maternă e tot atît ca a-i smulge flămînzi de la țîța micii lor, și tocmai aceasta e ceea ce poruncește, prin legea sa, contele Apponyi, cu capul ridicat... Dacă copiii nu pot învăța ungurește, pentru că e o limbă grea, și, ca urmare, nu învață nimic, așa încît Ungaria are cei mai mulți analfabeți din Europa, ce-are a face. Vedeți, contele Apponyi stă între ei cu capul ridicat... În cinstea acestui duh propovăduitor aduc eu martori și dovezi de la popoarele asuprite ale Ungariei...” ³⁵.

Acțiunii lui Björnson i s-a alăturat și marele romancier rus Lev Tolstoi, care a refuzat să participe și el la același congres. La rîndul său, istoricul ungar Acsády scria : „Nobilimea din Transilvania nu încetează

³² General-locotenent Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străvechi pămînt românesc*, Editura militară, București, 1982, p. 67.

³³ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 62.

³⁴ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 131.

³⁵ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 63.

să tremure de frica pe care le-o inspiră servii săi valahi... Ea are temerea că dacă românii se vor instrui și vor avea, prin consecință, șefi mai cultivați, nu vor mai accepta să-și suporte sclavajul. De aceea, ea nu a îngăduit școli pentru săraci ; sistemul economic, învechit, a devenit astfel un factor net anticultural ; pentru a salva interesele celor câteva sute de familii de mari proprietari, un popor întreg a fost condamnat la o perpetuă ignoranță, la o concretă orbenie spirituală, la o crudă mizerie materială și morală...“³⁶.

Elementele naționalist-șovine ungare, în acțiunea lor de a maghiariza celelalte popoare, n-au cruțat nici biserica ortodoxă română din Transilvania, care a reprezentat o adevărată citadelă de rezistență în lupta pentru păstrarea ființei etnice. Pentru a curma relațiile neîntrerupte ce existau între români prin biserica ortodoxă, nobilii unguri n-au pregetat să o treacă pe cea din Transilvania sub jurisdicția celei calvine. Preoții români erau în continuu terorizați ; mulți dintre ei au fost aruncați în temnițe, fapt ce a determinat o emigrare masivă a acestora în România. În pofida acestei prigoane, românii nu și-au părăsit religia străbună³⁷.

Un instrument puternic de promovare a ideilor naționalist-șovine în perioada dualismului austro-ungar l-au reprezentat și societățile culturale de maghiarizare. Dintre acestea, un loc de frunte l-a ocupat „Asociația pentru cultura maghiară din Transilvania“ (E.M.K.E.), înființată în 1885, cu sediul la Cluj. Tot în această perioadă a fost înființată și Societatea „Helikon“. Aceste societăți, dispunând de însemnate fonduri bănești acordate de stat, au acționat în direcția cultivării sentimentelor naționalist-șovine în rindul populației ungare și pentru întărirea situației economice și culturale a elementului maghiar din Transilvania³⁸.

În domeniul presei a fost instituită o severă cenzură asupra publicațiilor românești, iar cartea românească tipărită în Transilvania era extrem de rară, importul ei din România fiind interzis cu desăvîrșire. Cenzura exercitată de autoritățile ungare era atât de dură, încît simpla afirmare a existenței noastre ca națiune, a trecutului istoric, amintirea eroilor naționali ai poporului român în manualele de istorie constituiau pretexte pentru interzicerea apariției unor asemenea lucrări³⁹.

Teroarea dezlănțuită de autoritățile ungare contra ziariștilor care aveau curajul să proclame lupta pentru idealurile naționale, de libertate și egalitate socială, era de natură, prin violența ei extremă, să-i descurajeze pe unii intelectuali români de a continua activitatea publicistică. Numai în perioada 1886—1900, instanțele de resort ungare au condamnat 353 gazetari români, pentru „delictul de atentat la siguranța statului“, la o detenție însumînd 131 de ani, 10 luni și 21 zile și la 92 791 de coroane amendă. Să reținem că, în aceeași perioadă, alți 389 de români transilvăneni au mai fost condamnați la 197 de ani închisoare, fapt ce demonstrează că „regimul presei“ s-a situat, în mod prioritar, pe agenda acțiunilor represive ungare⁴⁰.

³⁶ S. Dragomir, *La Transilvanie Roumanie et ses minorités ethniques*, București, 1934, p. 159—160 ; „Köszgazdasági lexicon“, sub redacția lui Tagányi, Budapest, vol. II, p. 223 ; Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 66.

³⁷ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 121—126.

³⁸ *Ibidem*, p. 73.

³⁹ *Ibidem*, p. 83—88.

⁴⁰ „Révue de Transylvanie“, tomul III, nr. 3/1937, p. 380—381 ; Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 130.

Regimul presei s-a înăsprit continuu. Ziarele românești nu puteau să apară fără o prealabilă cautiune. Cine îndrăznea să discute un simplu proiect de lege și să ia atitudine împotriva acestuia era aspru sancționat. De pildă, pentru faptul de a fi criticat „faimoasa“ lege Apponyi, prin care învățământul era complet maghiarizat, trei editori români au fost condamnați la cîte 18 luni închisoare. „Persecuția — arăta marele istoric britanic Seton Watson — a fost împinsă pînă la atari limite, încît găsești cu greu un ziarist român care să nu fi fost în închisoare pentru vreun delict politic“ ⁴¹.

Dreptul de reuniune, ca și cel de asociațiune, erau aproape inexistente. Adunările de orice fel trebuiau declarate în prealabil și se puteau ține numai în urma unei autorizații speciale. Un ofițer de poliție asista, în mod obligatoriu, la toate reuniunile, el avînd dreptul să dizolve în orice moment adunarea. Teroarea alterna cu corupția, corupția cu falsurile și acestea din urmă cu fraudele. Arestările în masă ale țăranilor români și slovaci erau lucruri foarte curențe în timpul alegerilor. Același mare istoric englez Seton Watson va califica, de altfel, Ungaria drept „paradisul corupției electorale“ ⁴².

Sub guvernarea baronului Bánffy Dezső (1895—1899), politica de maghiarizare prin violență a atins apogeul. Bánffy nu făcea nici un secret din „principiile“ sale șovine. „Politica mea șovină este o năzuință irezistibilă către un scop determinat și către atingerea lui cu orice preț. Acest scop este crearea unui stat unguresc unitar și cu o singură limbă“ ⁴³. Edificator pentru aplicarea unor asemenea „principii“ este un singur exemplu : cu prilejul campaniei electorale din vremea lui Bánffy, teroarea împotriva neungurilor a atins o asemenea virulență, încît aceștia, deși constituiau 54⁰/₁₀₀ din populația Ungariei, nu au reușit să trimită decît un singur deputat în parlament ⁴⁴.

Pentru transformarea Transilvaniei într-un teritoriu unguresc au fost preconizate două măsuri convergente : maghiarizarea elementului om și maghiarizarea pămîntului însuși. În acest sens, contele I. Mailáth redactase un adevărat „program“, bazat pe principiul transferului proprietății rurale de la români la unguri, iar Societatea „E.M.G.“ a agricultorilor unguri proclama, în mod fățiș, că pămîntul Transilvaniei trebuie să devină unguresc, deoarece „Al cui e pămîntul a aceluia e și țara !“.

Contele Bethlen István, unul dintre cei mai aprigi apărători ai sistemului asimilării forțate, atenționa împotriva pericolului „oceanului românesc dintre Tisa, Dunăre și Carpați“ și, reluînd vechiul principiu al legii colonizării lui Dáranyi, propovăduia „spargerea blocului compact al românilor transilvăneni prin colonizări de unguri“. În consecință, după cum scria și Charles Hupson Clark în lucrarea sa *Greater Roumania* — apărută în anul 1922 la New York, „guvernul ungar a cheltuit milioane de coroane pentru a coloniza Transilvania cu unguri, iar după ce războiul a început, el a mărit efortul său în această direcție“ ⁴⁵.

⁴¹ R. V. Seton Watson, *Racial Problems in Hungary*, London, 1908, Appendix X, în Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 128.

⁴² *Ibidem*, p. 129.

⁴³ *Der Aufbau des einheitlichen, einsprachigen ungarischen Staates*, Berlin, 1906, p. 77 ; Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 124.

⁴⁴ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 125.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 136, 225.

Premierul Tisza István, care a guvernat viața politică a Ungariei în cel de-al doilea deceniu al secolului nostru, s-a dovedit un adversar hotărât al oricărui drept românesc. După ce, printr-o nouă lege electorală, a anihilat aproape complet reprezentarea românilor în parlament, reducând circumscripțiile electorale românești de la 49 la 17, el a avut cinismul să declare de la tribuna Camerei deputaților : „am reușit să-i scoatem din parlament pe domnii aceștia (pe români — *n.n.*) cu puține excepții dureroase“. Astfel, cei 3 500 000 de români erau „reprezentați“ în parlamentul ungar prin 17 deputați, din care numai cîțiva erau români, în timp ce 200 000 sași trimiteau 14 deputați ⁴⁶.

Pînă în anul 1914, guvernul prezidat de contele Tisza a edictat nu mai puțin de 33 ordonanțe menite să desăvîrșească politica de maghiarizare. Libertatea presei a fost mult îngrădită ; de pildă, ziarul lui Vasile Goldiș, „Românul“, a fost suspendat ⁴⁷. Întrunirile politice au fost interzise cu desăvîrșire. Statul ungar și-a arogat controlul gestiunilor băncilor românești. Autonomia bisericească a fost încălcată, adunările și congresele naționale bisericești fiind obligate a se desfășura în prezența comisarilor guvernului ungar. Populația românească din Transilvania a fost scoasă de sub jurisdicția judecătorilor ei și pusă sub cea excepțională a curților marțiale. Legea nr. XVIII, decretată în 1915, care sancționa trădarea de „patrie“, a înăspriț, într-un mod greu de imaginat, atmosfera de teroare în care trăiau românii transilvăneni de la izbucnirea primului război mondial. Era suficient un simplu denunț pentru ca românul, considerat drept trădător, să fie aruncat în temniță sau internat în lagăr iar averea lui să fie confiscată ⁴⁸.

Temnițele din Brașov, Făgăraș, Cluj, Seghedin erau pline, pînă la refuz, de români, a căror singură „vină“ era aceea de a se fi născut pe pămîntul românesc al Transilvaniei. Învățători, profesori, muncitori, preoți, ziariști, țărani, bătrîni și tineri umpleau lagărele special improvizate de la Sopron și de la Veperd. Pentru a înăbuși mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania, guvernul ungar a dezvoltat un puternic și numeros aparat represiv, încadrat, în totalitate, cu unguri sau germani. La sate jandarmii, iar la orașe poliția, urmăreau și reprimeau cu severitate orice mișcare națională a românilor, supraveghind îndeaproape legăturile patrioților transilvăneni cu statul român ⁴⁹.

Ca urmare a politici de „ungarizare cu orice preț“ a tuturor poarelor neungare, rîndurile ungurilor au înregistrat creșteri consecutive, în timp ce ale celorlalte popoare s-au redus în mod progresiv. În timp de 30 de ani (1880—1910), ca urmare a metodelor de deznăționalizare aplicate de unguri, a avut loc o creștere a elementului ungar de la 46,65%, la 54,50% și o diminuare corespunzătoare a procentajului națiunilor din Ungaria de la 53,53% la 45,50%. Procentajul românilor a scăzut, de la 17,50% în 1880, la 16,10% în 1910, al germanilor de la 13,62% la 10,4%, iar al sîrbilor de la 4,60% la 3,30%. Chiar și în condițiile acestei diminuări forțate, românii au continuat să constituie majoritatea populației în Transilvania, potrivit datelor recensămintelor ofi-

⁴⁶ *Ibidem*, p. 152.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibidem*, p. 153.

⁴⁹ *Ibid.*

cială din anii 1880 (47,44%), 1890 (47,98%), 1900 (47,20%) și 1910 (46,20%)⁵⁰.

Din cele 23 de județe care compuneau Transilvania la data unirii ei cu patria mamă, românii dețineau majoritatea absolută în 17 : Alba, Arad, Bihor, Brașov, Caraș, Cluj, Făgăraș, Hunedoara, Maramureș, Năsăud, Sălaj, Satu Mare, Severin, Sibiu, Someș, Tîrnava Mică și Turda. De asemenea, românii dețineau majoritatea relativă în județele Mureș și Tîrnava Mare. Maghiarii, și în special secuii, populație distinctă de maghiari, aveau majoritatea absolută în 3 județe : Ciuc, Odorhei și Trei Scaune, iar germanii aveau majoritatea relativă numai în județul Timiș Torontal (37%), față de 36% români și 14,6% maghiari⁵¹.

Politica naționalistă a cercurilor conducătoare ale Ungariei de intoleranță față de celelalte popoare a atras atenția opiniei publice internaționale, determinînd numeroase acțiuni de înfierare a metodelor și practicilor de opresiune, pe toate planurile vieții sociale și de stat. Personalități proeminente ale vieții politice, culturale și științifice din numeroase țări ale lumii și-au exprimat protestul față de reprimarea sistematică exercitată asupra populației neungare, dînd, totodată, glas fidelității și largii lor simpatii față de mișcarea de eliberare națională a românilor, slovacilor, sîrbilor, croaților și rutenilor din monarhia austro-ungară. La rîndul ei, mișcarea muncitorească internațională a luat poziție fermă față de metodele de genocid, aplicate împotriva celorlalte popoare, sprijinind dreptul acestora la autodeterminare.

În aceeași ordine de idei, două mari enciclopedii europene sintetizau astfel politica de deznaționalizare a altor popoare practică de guvernele ungare. Într-un articol de sinteză asupra istoriei Ungariei din Marea enciclopedie franceză „Larousse” se arăta : „Din totdeauna ungurii au respectat prea puțin naționalitățile și s-au purtat prea puțin toleranți față de rasele celelalte cu care au conviețuit...”⁵². În același sens, „Enciclopedia italiană” aprecia politica ungară față de Transilvania în următorii termeni fără echivoc : „Din 1867 pînă în 1918 Transilvania a fost supusă unei hotărîte politici de maghiarizare”⁵³.

Lev Tolstoi stigmatiza fără ezitare acțiunea de maghiarizare dusă de exponenții cei mai detestabili ai statului ungar, precum agresivul conte Apponyi. Într-o scrisoare adresată în 1907 revistei ungare „A Hir” din Budapesta, marele scriitor rus arăta : „...Ceea ce este mai trist este faptul că în străinătate contele Apponyi are reputația unui pacifist, pe cînd în Ungaria, el nu recunoaște neungurilor nici măcar calitatea de oameni. Orice persoană cu mintea sănătoasă trebuie să smulgă de pe fața acestui om masca sa mincinoasă, pentru a arăta lumii întregi că nu este un binefăcător, ci o pasăre de pradă”⁵⁴.

⁵⁰ *Recensămîntul din 1910 (Magyar korona országainak 1910 évi népszámlálása, II rez., Budapest, 1912)* ; vezi și dr. Sabin Manuilă, *Aspects démographiques de la Transilvanie, în La Transilvanie. Ouvrage publié par l'Institut d'histoire nationale de la Cluj*, București, 1938, p. 798 și 822.

⁵¹ *Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat*, vol. 42. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai, Budapest, 1912, p. 280—458.

⁵² Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 56.

⁵³ *Ibidem*, p. 104.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 147.

La rîndul său, marele om politic francez Gambetta afirma, în termenii cei mai categorici, faptul că „ungurii sînt aceia care, prin violența guvernării lor, fac să ia naștere chestiunea românească”⁵⁵, întărind, astfel, apelul pe care nu mai puțin celebrul istoric francez Jules Michelet îl adresa Europei de a veni în sprijinul „nefericitei României” supusă atacurilor ungare. Cît privește pe Menotti Garibaldi, fiul eroului național al Italiei, Giuseppe Garibaldi, acesta îl apostrofa pe deputatul ungar Pulzski, cu ocazia Congresului internațional al păcii ținut în anul 1891 la Roma, în felul următor : „Tatăl meu a simpatizat cauza ungarilor și a susținut-o crezînd că ungurii vor da un bun exemplu de liberalism. Dar ungurii nu sînt demni de simpatia Italiei, pentru că ei asupresc în chipul cel mai barbar 3 milioane de frați ai noștri”⁵⁶. În Anglia, fostul subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Străine în cabinetul Gladstone, lordul Edmund Fitzmaurice, scria, în 1890 : „Ungurii urmăresc o politică violentă și oarbă față de națiunile supuse Coroanei ungare și îndeosebi împotriva românilor. Această politică imprudentă și cu consecințe fatale a mers atît de departe încît nu ezit să afirm, la nevoie pot chiar să dovedesc, că dacă sînt azi pericole pentru Tripla Alianță și pentru pacea europeană, ele sînt în Transilvania, unde atitudinea provocatoare a minorității maghiare împotriva românilor poate să provoace, dintr-o zi în alta, tulburări sîngeroase, cu urmări incalculabile”⁵⁷.

De caracterul nefast al politicii de ungarizare forțată a celorlalte popoare și-au dat seama și personalități marcante ale poporului ungar, care și-au ridicat glasul împotriva opresiunii și violenței practicate insidios împotriva acestora. Printre ei s-a numărat și bătrînul baron Wesséleny, care, la 24 august 1868, declara : „Obiectul despre care vreau să vă vorbesc este de cea mai mare importanță, anume liniștirea și împăcarea diferitelor popoare locuitoare în patria noastră. Străbat cu ochii mei sufletești (bătrînul baron era orb — *n.n.*) prin viitorul plin de nori al patriei mele și viitorul e mai negru decît noaptea ochilor mei. Văd o singură rază, și palidă e și raza aceasta : *pacea și înțelegerea ne mai pot mîntui !*”. În încheiere, bătrînul baron, despre care Alexandru Vaida-Voevod arăta că avea o minte mai luminată decît a conducătorilor Ungariei din acea vreme, recomanda „*a ne uni din inimă cu naționalitățile e singura cale care ne mai rămîne deschisă*”⁵⁸.

Mocsary Lajos, cunoscut om politic ungar al Partidului ungar al independenței, a condamnat, în termenii cei mai categorici, politica de deznaționalizare și maghiarizare a românilor promovată de cercurile conducătoare de la Budapesta : „O teamă grozavă ne împinge să săvîrșim acțiuni în adevăr extravagante. Mă refer la tendința generală de maghiarizare. Știm foarte bine că se neagă acest adevăr, dar atunci pentru ce se aplaudă frenetic din toate părțile ori de cîte ori marele șovin Bánffy Dezső (fostul prim-ministru al Ungariei — *n.n.*), repetă că «nu va fi fericire mai mare pentru patria noastră, pînă cînd ultimul individ aparținînd rasei române sau slovace nu va fi transformat într-un adevărat maghiar ?»

⁵⁵ *Ibidem*, p. 123.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 120.

⁵⁷ „Pall Mall Gazette”, London, 1890.

⁵⁸ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 104.

Zadarnic voim să negăm toate acestea, căci această dorință bolnavicioasă trăiește în noi și constituie unul din elementele esențiale care stau la baza politicii noastre cu privire la naționalități”⁵⁹.

Și alte personalități ale vieții politice, științifice și culturale din Ungaria au recunoscut anacronismul politicii naționalist-șovine ungare față de români. „Nenorocirea ungară — scria baronul și diplomatul ungar J. Szilassy în lucrarea sa *Der Untergang der Donau-Monarchie*, apărută la Berlin după primul război mondial — a început din ziua în care a fost introdus dualismul austro-ungar. Dualismul a fost o anomalie și el a însemnat dominația ungară și germană asupra celorlalte popoare ale monarhiei, stare de lucruri pe care civilizația timpurilor noastre nu o putea tolera... La adăpostul armatei comune, Ungaria, sau mai bine-zis magnații unguri, stăpînii ei, au pus în practică maghiarizarea naționalităților... Noi ungurii — accentua Szilassy — n-am vrut să învățăm nimic, n-am vrut să ținem seama de faptul că Ungaria orientală era locuită de români, și, mai mult, că aceștia constituiau majoritatea. La 1864 Austria acordase românilor autonomia națională. Trei ani după aceea, Ungaria a violat această autonomie. O astfel de tortură a unui popor în secolul al XX-lea era pur și simplu intolerabilă”⁶⁰.

Începînd cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, lupta împotriva asupririi naționale a românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Bucovina, Maramureș a luat o deosebită amploare. Mișcarea de eliberare națională și de unire cu patria mamă s-a intensificat în mod deosebit după încheierea pactului reacționar — dualismul austro-ungar. La 3/15 mai 1868, un grup de patrioți români a semnat, la Blaj, un protest public, denumit *Pronunciament*, împotriva alipirii forțate a Transilvaniei la Ungaria. Actul declara că națiunea română își menținea cu fermitate principiile și revendicările adoptate în Adunarea de la 3/15 mai 1848 și contesta dreptul Dietei ungare de a elabora și impune legi pentru Transilvania⁶¹. La 26 ianuarie/7 februarie 1869 s-a constituit Partidul Românilor din Banat și Ungaria, sub președinția lui Alexandru Mocioni, iar la 23—24 februarie/7—8 martie 1869, în urma conferinței de la Miercurea, Partidul Național al Românilor din Transilvania, sub conducerea lui Ilie Măcelariu⁶².

Dobîndirea independenței absolute de stat a României a constituit un puternic stimulent pentru lupta de eliberare națională a tuturor românilor. După unificarea celor două partide și constituirea Partidului Național Român unitar, în anul 1881, s-a intensificat lupta politică pentru cauza justă a românilor din Transilvania și pentru demascarea cruntei asupririi naționale la care erau supuși. Concomitent, mișcarea muncitorească și socialistă, atît din România, cît și din celelalte provincii românești aflate sub stăpînire străină, a înscris pe stindardul luptei de eliberare socială și națională făurirea statului național unitar. Dezvoltată în forme identice de organizare pe întreg teritoriul locuit de români, mișcarea muncitorească a cunoscut o nouă etapă în afirmarea sa, în contextul so-

⁵⁹ Mocsary Lajos, *Chestiunea naționalităților*, în „Egyetértés“, nr. 306 din 25 decembrie 1907.

⁶⁰ J. Szilassy, *Der Untergang der Donau-Monarchie*, E. Berger, Berlin, 1923, p. 87.

⁶¹ Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, p. 345, 354—355.

⁶² *Istoria României*, vol. IV, p. 675.

cietății românești, prin crearea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, care a înscris, în programul său de luptă, eliberarea românilor aflați sub dominație străină⁶³.

Cît privește mișcarea muncitorească din Transilvania, aceasta a militat activ, în fruntea maselor populare românești, împotriva dualismului austro-ungar, pentru eliberarea lor socială și națională și împlinirea visului milenar al tuturor românilor — unirea. „Crearea, începînd cu 1890, a organizațiilor locale ale Partidului Social-Democrat din Transilvania, intensificarea relațiilor dintre socialiștii din România și cei transilvăneni, unitatea tot mai strînsă a forțelor proletariatului de diferite naționalități — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au constituit factori care au favorizat dezvoltarea mișcării muncitorești, crearea unității naționale a poporului român“⁶⁴.

Lupta națională a românilor era urmărită cu o deosebită atenție și sprijinită direct, moral și material, de largi forțe social-politice, care își făceau un titlu de mîndrie în a susține cauza unirii. Un rol deosebit în această direcție l-a avut „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor“, întemeiată în 1891, la o dată cu valoare de simbol, 24 ianuarie⁶⁵.

Proteste ale populației românești și ale deputaților ei împotriva politicii de deznaționalizare au culminat cu Conferința extraordinară de la Sibiu a Partidului Național Român, ținută în zilele de 20—21 ianuarie 1892. Cu acest prilej s-a hotărît alcătuirea unui *Memorandum* către împăratul Franz Joseph I, cuprinzînd drepturile istorice ale românilor din monarhia austro-ungară. Textul *Memorandumului*, aprobat de Conferința Națională a Partidului Național Român de la Sibiu, din martie 1892, cuprindea o analiză temeinică a situației economice, sociale, politice și culturale a celor peste trei milioane de români supuși Austro-Ungariei în intervalul de un sfert de veac de la formarea monarhiei dualiste, relevîndu-se lipsa de drepturi politice, acțiunea evidentă de deznaționalizare promovată de autoritățile ungare și înfățișînd dorința românilor de a li se crea condiții pentru a putea trăi „în bună înțelegere cu toți concetățenii noștri și să putem urma în pace lucrarea noastră culturală și economică“⁶⁶.

Memorandumul din 1892 fusese precedat de acțiunea Comitetului Studențesc Român din Transilvania, care, în 1891, difuzase, în 12 000 de exemplare, redactate în cinci limbi (română, franceză, germană, engleză și italiană), un alt document de protest intitulat „Replică“, prin care era demascată situația de gravă inegalitate impusă națiunii române din Transilvania, asuprirea națională deosebit de cruntă, organizarea numeroaselor procese politice și de presă împotriva patrioților transilvăneni. Acțiunea tineretului român a prilejuit un interes deosebit în Europa, presa

⁶³ *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 51—53.

⁶⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 346—347.

⁶⁵ *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, p. 52, 150.

⁶⁶ Vasile Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Transilvania și Banat*, colecția „Transilvania“, București, 1947, p. 286; G. Moroianu, *Les lutes des Roumains de Transylvanie pour la liberté et l'opinion européenne*, Paris, 1933, p. 72—75.

marilor state ale timpului dezvoltînd un curent de opinie favorabil luptei poporului român ⁶⁷.

În aceste circumstanțe, în martie 1892, 300 de delegați ai românilor din Transilvania, în frunte cu avocatul Ioan Rațiu din Turda, au plecat la Viena pentru a-i prezenta împăratului textul *Memorandumului*. Acesta, însă, cedînd presiunilor ungare, a refuzat să primească delegația română. Plicul conținînd *Memorandumul* a fost trimis, nedescăcut, ministrului de interne ungar din acele timpuri, Hieronynyi, care, la rîndul lui, l-a trimis Arhivei de stat din Budapesta, fără a se deranja nici măcar să-l deschidă ⁶⁸.

Memorandumul a apărut, însă, prin grija patrioților români, în Franța, Anglia, Italia și Belgia, unde a produs impresii dintre cele mai puternice. Era al doilea document care apărea, la scurt interval, peste hotarele monarhiei austro-ungare și care demasca tratamentul inuman la care erau supuși, de secole, românii din Transilvania.

În Franța, *Memorandumul* a declanșat un imens val de simpatie pentru cauza românilor transilvăneni. Asociația generală a studenților francezi, solidarizîndu-se cu ideile *Memorandumului*, a denunțat, cu o largă publicitate, stările de lucruri despotice din Ungaria, reamintind, cu acest prilej, celebrele cuvinte ale lui Montesquieu : „există un cod penal și pentru popoare, ca și pentru indivizi“ ⁶⁹. La rîndul ei, presa pariziană a vestejit în cuvinte aspre metodele feudale ale guvernului ungar de opri-mare a popoarelor. În Belgia, profesorul Louis van Keymeilen dădea glas sentimentelor de profundă revoltă ale conaționalilor săi în numeroase articole publicate în presă, între care și în marele cotidian „Le Précurseur“ din Anvers ⁷⁰.

Autoritățile ungare au înscenat un proces monstruos autorilor *Memorandumului* și *Replicii*, care s-a ținut la Cluj între 7—25 mai 1894. Cu acest prilej, acuzații s-au transformat în acuzatori, condamnînd stările de lucruri inchizitoriale din Ungaria, încercările sistematice de lichidare națională a populației românești din Transilvania. Sintetizînd lupta românilor, dreptatea cauzei mișcării memorandiste, Ioan Rațiu declara, la procesul de la Cluj : „Ceea ce se discută aici este însăși existența poporului român ! Or, existența unui popor însă nu se discută, ea se afirmă ! De aceea nu ne dă în gînd să venim înaintea dv. să dovedim că avem dreptul la existență. Într-o asemenea chestiune nu ne putem apăra în fața dv. ; nu putem decît să acuzăm, în fața lumii civilizate, sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceea ce un popor are mai scump : legea și limba ! De aceea nu mai sîntem aici acuzați, sîntem acuzatori“ ⁷¹. La 25 mai 1894, justiția ungară a condamnat la ani grei de temniță și la amenzi imense

⁶⁷ *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968, p. 282—283.

⁶⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 366.

⁶⁹ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 109.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 109—110.

⁷¹ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 213.

pe patrioții români Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băsești, Dimitrie Comșa, Teodor Mihali, Nicolae Cristea, Aurel Suciu și alții ⁷².

Procesul a demască, încă o dată, acțiunile pentru înăbușirea luptei de eliberare a românilor și regimul incalificabil de teroare instaurată de guvernul ungar în Transilvania. El a avut un larg răsunet în rîndul maselor largi populare, care au organizat mari demonstrații de simpatie în toată țara și îndeosebi pe străzile Clujului, în fața Curții cu juri. Dezbaterile au fost viu urmărite și în străinătate, determinînd un larg curent de simpatie în favoarea cauzei naționale române. Întreaga presă europeană s-a solidarizat cu lupta dreaptă a românilor din Transilvania. În numeroase orașe din Franța și Anglia au avut loc mitinguri de protest împotriva politicii represive a guvernului ungar și de solidarizare cu conducătorii mișcării de eliberare națională a românilor transilvăneni aduși în fața „justiției” ungare la Cluj ⁷³.

Personalități de mare prestigiu ale vieții politice și culturale din numeroase țări ale lumii au stigmatizat cu vehemență metodele de teroare aplicate de guvernul ungar în Transilvania și s-au solidarizat cu lupta dreaptă a poporului român. În numeroase ziare din Franța, Anglia, Italia, Germania, Austria și din alte țări au apărut articole care îmbrățișau cu căldură lupta eroică a conducătorilor poporului român din Transilvania.

„Procesul care se judecă actualmente de către jurații din Cluj și în care sînt implicați 25 de membri ai Partidului Național Român — scria Henri Rochefort în „L'Intransigeant” —, întrece cu adevărat toate limitele imaginabile ale inechității. «Crima» acuzațiilor este următoarea : asupriți, persecutați și tratați ca niște fiare sălbatice (bêtes fawes) de către unguri, românii din Transilvania au trimis delegați împăratului Austriei, suveranul lor, pentru a exprima doleanțele lor. Or, orgoliul unguresc nu admite ca românii, exploatați și torturați de stăpînii lor neînduplecați, să meargă să ceară ajutor șefului suprem al imperiului” ⁷⁴.

Marele om politic francez Clemenceau publica un articol în ziarul „La Justice”, un aspru rechizitoriu la adresa sistemului despotic de guvernare al ungarilor : „Acest proces este o rușine pentru libera națiune ungară. Dr. Rațiu și prietenii săi vor putea fi condamnați, opinia europeană i-a achitat dinainte” ⁷⁵. La rîndul său, ziarul „La libre parole” scria : „...acest popor ungar, dimpreună cu Kossuth și prietenii săi, n-au încetat o clipă a fi cei mai sălbatici tirani ai naționalităților asupra cărora au reușit să-și întindă mîna” ⁷⁶.

Cînd sentința aspră, pronunțată de Tribunalul ungar împotriva fruntașilor mișcării naționale a românilor, a fost cunoscută în străinătate, marile istoric francez Ernest Lavisse a trimis condamnaților următorul mesaj de simpatie : „Românilor, care pentru faptul de a fi revendicat drepturile naționalității românești au fost acuzați în mod nedrept și con-

⁷² *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, p. 74.

⁷³ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 116—117.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 114.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ „La libre parole” din 8 mai 1894.

damnați, le trimit omagiul meu de admirație respectuoasă și simpatia mea profundă, făcînd urări calde pentru revanșa justiției și a dreptului, ofensate în mod brutal în persoana lor. Această revanșă sper că va veni în curînd și sînt convins că ea va veni. TRĂIASCĂ ROMÂNIA !“⁷⁷

Chiar și în Italia, legată de Austro-Ungaria prin pactul Triplei Alianțe, s-au ridicat voci în favoarea patrioților români aduși în fața justiției naționalist-șovine ungare de la Cluj. Renumitul arheolog Angelo de Gubernatis, scria, la 22 iunie 1894 : „Ungurii nu au meditat îndeajuns asupra istoriei. Ei n-au ținut seama de posibilitățile unei renașteri. Au intrat în Europa ca un popor războinic de cuceritori și au parvenit, în cursul a cîtorva secole de mizerie și barbarie, ajungînd să aservească țărani (români — *n.n.*) care lucrau pămînturile lor. Ungurii reclamă pentru ei toate libertățile ..., dar, în același timp, ei pretind privilegiile nemaiauzite. Ei vor să fie stăpîinii absoluți ai românilor și vor ca românii să rămînă servitorii lor. Aceasta nu mai este nici posibil, nici admisibil“⁷⁸. Ziarul italian din Roma „Il Diritto“, a publicat, la rîndul său, mai multe articole asupra procesului memorandiștilor : „Această condamnare a reprezentanților naționali ai românilor din Transilvania, pentru faptul de a fi redactat *Memorandumul* în favoarea nației lor, va produce în lumea civilizată o impresie de dezgust“⁷⁹.

În Marea Britanie, cu ocazia judecării procesului de la Cluj, a fost organizată, la Universitatea din Oxford, o manifestare de simpatie în favoarea românilor din Transilvania, la care au luat parte savanți, profesori și oameni de litere iluștri, precum și numeroși studenți ai renumitei universități engleze. Reputatul filolog și romanist englez W. R. Morphill, care prezida întrunirea, într-un discurs de o înaltă ținută morală, a cerut concetățenilor săi să se alătore, cu simpatie, cauzei „unei nații pline de viață, energetică și muncitoare, care nu cere decît să fie element de cultură în sînul marii familii europene“⁸⁰.

Chiar și în Germania și Austria, țări care puseseră bazele Triplei Alianțe, procesul memorandiștilor, intentat de justiția ungară împotriva patrioților români transilvăneni, a trezit sentimente de reprobare față de politica teroristă ungară împotriva celorlalte popoare. „Toți cei care cunosc starea de lucruri din Transilvania — scria ziarul „Neue Preussische Zeitung“ — vor recunoaște că acest proces nu va putea avea decît un singur rezultat : acela de a alimenta ura împotriva a tot ceea ce e ungar și de a pune în pericol însăși existența imperiului, căci toată lumea știe că, din cauza politicii brutale de maghiarizare, ungurii sînt poporul cel mai urît din Europa orientală“⁸¹.

Forța motrice a mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina au constituit-o masele populare de la orașe și sate, țărănimea, muncitorimea și intelectualitatea. Această luptă a avut un caracter progresist și ea a determinat unirea firească a întregului popor român în realizarea idealului național.

⁷⁷ Milton G. Lehrer, *op. cit.*, p. 115.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibidem*, p. 116.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 116—117.

⁸¹ „Neue Preussische Zeitung“ din 6 mai 1894.

Opinia publică din România, mișcarea muncitorească și socialistă, împreună cu cele mai proeminente personalități ale vieții politice și culturale, s-au ridicat, cu fermitate, contra acțiunilor de deznaționalizare îndreptate împotriva românilor din Transilvania de către cercurile conducătoare din Ungaria. „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor“ a organizat, prin cele 60 de filiale ale sale, importante mitinguri într-o serie de orașe ale României, ca și în unele centre din Europa — Paris, Bruxelles, Roma, Londra —, făcând cunoscute, în întreaga lume, cauza națională a românilor și voința lor colectivă de a se uni într-o singură țară. Astfel, la Congresul Interparlamentar, ținut la Bruxelles în august 1897, delegația din România, condusă de V. A. Urechia — președintele Ligii culturale —, a difuzat tuturor delegațiilor o broșură în limba franceză ce cuprindea „un energetic și documentat protest împotriva regimului de opresiune al ungarilor împotriva românilor din Ardeal“. Luarea de poziție a condamnat, în modul cel mai ferm și argumentat, insolența conțelului Apponyi, șeful delegației ungare, care a încercat să susțină pretinsul liberalism al „constituției milenare ungare“⁸².

Mișcarea socialistă din România a manifestat o reală clarviziune față de lupta de eliberare națională a românilor de peste Carpați, ce a sprijinit-o din plin, condamnând politica naționalist-șovină a cercurilor conducătoare din Ungaria. Socialiștii români au făcut o distincție clară între interesele și poziția burgheziei ungare, în raport cu marea majoritate a poporului ungar, care era alături de națiunile subjgate și oprimate. „Protestarea noastră — scria Constantin Mille în articolul „Chestiunea ardeleană“ — o unim cu a tuturor românilor și cu altă condițiune : să se deosebească poporul de burghezia ungurească. Noi, socialiștii români, nu putem să avem decît dragostea și stima pentru frații noștri de muncă unguri“⁸³.

Încă de la Congresul de constituire a P.S.D.M.R., din primăvara anului 1893, a fost exprimat un protest hotărît „contra comportării nedrepte a guvernelor maghiare“ în Transilvania și s-a arătat clar că „Partidul socialist nu putea să se dezintereseze de această chestiune“⁸⁴. La numai câteva luni de la crearea sa, P.S.D.M.R. a ridicat, la Congresul Internațional socialiste de la Zürich, din 6—12 august 1893, problema națională a românilor din Transilvania și a condamnat crunta asuprire la care erau supuși de guvernul ungar. „În Transilvania — se arăta în raport —, 3 000 000 de români sînt de fapt privați de orice drept politic și în imposibilitatea de a-și trimite un singur reprezentant în Cameră. Ei sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrații fără scrupule. Această stare de lucruri a avut drept consecință de a ridica în România o mișcare de protestare destul de puternică“. Exprimîndu-se solidaritatea cu lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania, în raport se arăta, că „e de datoria noastră de a recunoaște acest adevăr istoric, că clasele dominante maghiare, abia eliberate de jugul austriac, au reluat

⁸² *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, p. 85.

⁸³ „Munca“ din 28 iunie 1892.

⁸⁴ „Munca“ din 22, 29 august și 5 septembrie 1893.

pe socoteala lor o politică detestabilă de apăsare asupra naționalităților slave și române supuse hegemoniei lor”⁸⁵.

Numeroși militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră au criticat cu virulență măsurile represive ale cercurilor conducătoare din Ungaria și și-au manifestat solidaritatea cu lupta de eliberare națională a românilor din provinciile cotate. C. Dobrogeanu-Gherea scria, în acest sens : „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțirea în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, face ca dezvoltarea sa să devină anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad. Din împărțirea și acapararea aceasta rezultă cele mai mari inconveniente de dezvoltare pentru țările acaparate, dar rezultă asemenea inconveniente grave și pentru dezvoltarea morală și democratico-socială a țărilor acaparatoare. Subjugările acestea se fac în folosul claselor dominante, popoarele muncitoare se aleg din ele, de obicei, cu îngreuierea lanțurilor lor. Social-democrația deci din lumea întreagă, care luptă împotriva oricărei nedreptăți, oricărei apăsări și robirii a omului prin om, luptă și cu cea din urmă energie împotriva tuturor banditismelor politice din societatea capitalistă, împotriva tuturor acaparărilor naționale — luptă pentru eliberarea națiunilor de sub jugul străin. Și nu numai social-democrațiile țărilor cucerite, ci tot așa și social-democrațiile tuturor țărilor cuceritoare”⁸⁶.

În ceea ce privește condamnarea de către autoritățile burghezo-moșierești ungare a conducătorilor mișcării memorandiste, prin procesul intentat acestora, gazeta „Munca”, organul oficial al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în articolul intitulat : *Procesul de la Cluj și răscoalele țărănești*, a luat atitudine hotărâtă împotriva acestuia și a demascât asuprirea națională la care erau supuși românii din Transilvania : „Acest proces este rezultatul firesc ce a trebuit să producă dualismul austro-ungar ; el nu-i decât rezultatul asupririi românilor de către clasa asupritoare maghiară. Pentru că, după stabilirea dualismului, magnații maghiari au devenit stăpînii și exploataorii românilor”. În același timp, în articol se precizau următoarele : „se știe bine de toți că nu poporul ungar, nu păturile muncitoare fac procesul românilor, pentru că ele suferă de la clasele stăpînitoare tot așa ca și românii. Dovada cea mai bună, aceea care spulberă minciunile șoviniste de tot soiul, este că, la congresul național, ținut anul acesta la Pesta, partidul muncitorilor unguri — P.S.D. — a protestat contra procesului de la Cluj și s-a declarat solidar cu poporul român, cu frații lui de suferință”. De asemenea, în articol se mai arăta că scopul burgheziei ungare „este de a deznaționaliza pe români, ca și pe toți acei care nu sînt unguri, de a le lua limba, cultura, ca să-i subjuge, să-i exploateze. Iată cauza luptei și zvircolirilor între unguri și români. Dar românii se opun, cer să aibă drepturi cetățenești, dreptul la viață. Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu populația română din Ungaria, care se agită și vrea să aibă drepturile ei... Pur-

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59—60.

tarea stăpînirii ungare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere, aceasta este părerea noastră a socialiștilor“⁸⁷.

Poziția socialiștilor români împărtășea astfel opinia clarvăzătoare a lui Friedrich Engels care, încă în anul 1888, prevăzînd un viitor război între Austro-Ungaria și Rusia țaristă, spunea că românii erau vital interesați, dacă s-ar fi putut, ca amîndouă aceste puteri autocrate să fie înfrînte, fiindcă numai prăbușirea țarismului și dezmembrarea Austro-Ungariei creau cu adevărat posibilitatea eliberării și întregirii popoarelor asuprite din această parte a Europei⁸⁸. Istoria a confirmat întocmai aceste previziuni.

⁸⁷ „Munca“ din 15 mai 1894.

⁸⁸ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.



KIM IR SEN

(cu prilejul aniversării
a 75 de ani
de la naștere)

Tovarășul Kim Ir Sen, secretar general al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, președintele Republicii Populare Democrate Coreene, a implinit 75 de ani. Comuniștii, oamenii muncii din România împărtășesc sentimentele de bucurie cu care comuniștii coreeni, poporul țării prietene sărbătoresc pe tovarășul Kim Ir Sen, conducătorul lor iubit și stimat, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, prieten apropiat al poporului nostru, care și-a consacrat întreaga viață promovării intereselor vitale ale maselor populare, luptei pentru cucerirea și consolidarea independenței naționale, cauzei generale a socialismului și păcii. Aceste sentimente își găsesc expresie în mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu tovarășului Kim Ir Sen, ca și în conferirea înaltului ordin „Victoria Socialismului“, secretarului general al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, președintele R. P. D. Coreene, pentru contribuția deosebită adusă la dezvoltarea colaborării dintre partidele, țările și popoarele noastre, la promovarea cauzei generale a socialismului, păcii și înțelegerii internaționale, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani.

Opera revoluționară înfăptuită de-a lungul mai multor decenii de președintele Kim Ir Sen, munca sa neobosită, plină de abnegație, pusă în slujba partidului și a patriei, își găsesc o strălucită materializare în schimbarea din temelii a condițiilor de viață ale poporului, în transformarea R. P. D. Coreene într-un stat socialist înfloritor, care se afirmă, totodată, ca factor de seamă al forțelor înaintate ale contemporaneității.

Născut la 15 aprilie 1912 la Manklăngde, nu departe de Phenian, într-o familie de patrioți revoluționari, tovarășul Kim Ir Sen a pășit din fragedă tinerețe pe calea luptei revoluționare. El a creat „Uniunea pentru răsturnarea imperialismului“, iar apoi „Uniunea Tineretului Comunist din Coreea“, care au jucat un rol important în cultivarea conștiinței naționale și de clasă, în desfășurarea luptei pentru independență și eliberare socială. O dată cu crearea de către tovarășul Kim Ir Sen a armatei muncitorești-tărânești și a „Asociației pentru restaurarea patriei“, care reunea forțele antiimperialiste coreene, această luptă a luat o deosebită amploare și intensitate și s-a soldat, la 15 august 1945, cu izbînda istorică a maselor, a întregului popor — eliberarea țării de ocupația imperialismului japonez.

Calitățile de militant revoluționar, politice și organizatorice, ale tovarășului Kim Ir Sen au căpătat, în această nouă etapă, o și mai viguroasă afirmare. Lui îi revine meritul excepțional de a fi elaborat strategia și tactica de luptă pentru făurirea socialismului, obiectiv pe care comuniștii coreeni și l-au propus chiar de la începutul activității lor revoluționare. Un eveniment de răscruce în acest sens l-a constituit crearea, în octombrie 1945, a Partidului Comunist din Coreea. Prin fuziunea partidului comunist și a partidului neodemocratic a luat ființă Partidul Muncii din Coreea, care, sub conducerea tovarășului Kim Ir Sen, consolidându-și mereu rîndurile, călîndu-se din punct de vedere ideologic și politic, a mobilizat masele în lupta pentru înfăptuirea revoluției democratice, antiimperialiste și anti-feudale, pentru instaurarea și consolidarea puterii populare, pentru făurirea noii orînduirii. În condițiile în care Coreea de Sud a fost aservită intereselor străine, pentru victoria cauzei revoluției o etapă hotărîtoare a constituit-o proclamarea, la 9 septembrie 1948, a Republicii Populare Democrate Coreene, stat al oamenilor muncii. Prin crearea R. P. D. Coreene — arăta tovarășul Kim Ir Sen — „poporul nostru s-a transformat dintr-o națiune pe care imperialiștii străini o lipsiseră în trecut de propria sa țară și care îndurase tot felul de umilințe într-o națiune puternică și plină de demnitate“.

O grea încercare pentru tînărul stat, pentru poporul R. P. D. Coreene a constituit-o războiul imperialist din 1950—1953. Îndeplinind în această perioadă funcțiile supreme de președinte al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, președinte al Consiliului de Miniștri, comandant suprem al Armatei Populare și președinte al Comitetului militar, tovarășul Kim Ir Sen a mobilizat întregul popor, toate resursele materiale pentru înfrîngerea agresiunii, pentru salvagardarea patriei, a cuceririlor revoluționare. Însuflețit de aceste mărețe obiective, dînd dovadă de dirzenie și eroism, poporul R. P. D. Coreene a demonstrat, o dată mai mult, în acei ani grei, că nu există forțe capabile să înfrîngă un popor care luptă cu hotărîre pentru a-și apăra libertatea și independența, dreptul sacru de a-și hotări de sine stătător destinele.

O vastă activitate a desfășurat tovarășul Kim Ir Sen pentru înarmarea ideologică a partidului, pornind de la necesitatea aplicării adevărurilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete istorice, naționale și sociale, din R. P. D. Coreeană. Tovarășul Kim Ir Sen a sintetizat această concepție în principiul „Ciuce“, a cărui semnificație a definit-o astfel: „Înfăptuirea principiului Ciuce înseamnă asumarea unei atitudini demne, de stăpîn față de revoluție și construcție în propria țară. Cu alte cuvinte, aceasta înseamnă materializarea spiritului de independență și creator, constînd în rezolvarea tuturor problemelor puse în cadrul luptei revoluționare și al operei de construcție, în principal prin propriile forțe în concordanță cu situația reală a țării, tinzînd spre o politică independentă și creatoare“. Avînd ca deviză acest principiu fundamental, Partidul Muncii din Coreea, sub conducerea încercată a președintelui Kim Ir Sen, a mobilizat masele populare de la orașe și sate la reconstrucția și dezvoltarea țării și a asigurat transformarea R. P. D. Coreene într-un stat socialist independent și suveran, în continuă înflorire.

Ideile președintelui Kim Ir Sen și-au găsit o elocventă materializare în industrializarea țării, temelia dezvoltării ei independente multilaterale. Prin transpunerea în viață a politicii partidului de industrializare, în primul rînd pe baza mobilizării resurselor interne, au fost construite noi centre industriale, sute de întreprinderi moderne din cele mai diferite ramuri, care asigură în măsură tot mai mare necesitățile ce decurg din dezvoltarea în continuare a economiei naționale. Un rezultat de seamă al industrializării îl constituie creșterea puternică, numerică și calitativă, a clasei muncitoare, forța cea mai dinamică a societății. Mari transformări au avut loc în agricultură. Din temelii au fost reconstruite, pe baze moderne,

orașele și satele, au înflorit puternic știința și cultura, a crescut gradul de calificare și de instruire a tuturor oamenilor muncii. Îndeplinind hotărârile Congresului al VI-lea al Partidului Muncii din Coreea, poporul coreean obține zi de zi noi realizări de seamă în modernizarea industriei și a întregii economii naționale. Orientări prioritare constituie dezvoltarea științei și tehnicii, înzestrarea industriei și agriculturii cu utilajele și tehnologiile cele mai noi pentru asigurarea creșterii în ritm înalt a producției și calității produselor.

Pentru meritele sale deosebite în conducerea revoluției și a construcției socialiste, tovarășului Kim Ir Sen i-a fost decernat de trei ori — în 1953, 1972, 1982 — titlul de Erou al R. P. D. Coreene.

O caracteristică fundamentală a activității desfășurate de tovarășul Kim Ir Sen a constituit-o și o constituie preocuparea constantă pentru unificarea independentă și pașnică, prin tratative, a patriei. În acest sens, tovarășul Kim Ir Sen, Guvernul R. P. D. Coreene au formulat numeroase inițiative și propuneri constructive. Recent, tovarășul Kim Ir Sen a reafirmat voința R. P. D. Coreene de a acționa și de acum înainte pentru realizarea unității naționale, declarînd : „Înlăturarea stării de divizare a națiunii noastre și înfăptuirea reunificării patriei constituie, astăzi, imperativul de luptă cel mai stringent care stă în fața poporului coreean, soluționarea pașnică a problemei coreene constituind o problemă importantă a salvagărdării păcii în Asia și în lume“.

Promovînd cu consecvență voința maselor, aspirațiile naționale, Partidul Muncii din Coreea, sub conducerea tovarășului Kim Ir Sen, și-a cîștigat dragostea și stima întregului popor coreean. Totodată, pentru contribuția sa la promovarea principiilor noi de relații între partidele comuniste și muncitorești — egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne, dreptul fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător politica internă și externă — pentru consecvența cu care acționează în vederea realizării unității forțelor revoluționare, antiimperialiste de pretutindeni, Partidul Muncii din Coreea se bucură de un binemeritat prestigiu în rîndul mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Pe plan internațional, R. P. D. Coreeană promovează o politică inspirată din principii constructive, acționînd pentru democratizarea relațiilor internaționale, întărirea mișcării de nealiniere, dezvoltarea colaborării între națiuni.

Succesele remarcabile dobîndite de poporul prieten al R. P. D. Coreene, sub conducerea Partidului Muncii, în frunte cu tovarășul Kim Ir Sen, în dezvoltarea multilaterală a țării, în făurirea noii orînduiri sînt urmărite cu caldă simpatie și prietenie în țara noastră, ele constituind o contribuție importantă la întărirea socialismului, la afirmarea cauzei progresului în lume.

Cu prilejul celei de-a 75-a aniversări a tovarășului Kim Ir Sen, comuniștii din România, poporul nostru își reafirmă satisfacția pentru legăturile de strînsă prietenie, solidaritate și colaborare ce se dezvoltă între cele două partide, țări și popoare. Sînt relații tradiționale, care s-au întărit continuu în lupta pentru țelurile comune ale eliberării naționale și sociale, ale făuririi socialismului în țările noastre. Temelia trainică, verificată și rodnică a acestor relații o constituie principiile depline egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, solidarității și întrajutorării prietenești — principii consacrate în Tratatul de prietenie și colaborare româno-coreean din 1975 și în Declarația comună din 1978, documente care, purtînd semnăturile tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășului Kim Ir Sen, asigură stabilitate și perspectivă raporturilor reciproce, stimulînd evoluția lor continuu ascendentă.

Așa cum este bine cunoscut, manifestîndu-și solidaritatea activă cu cauza dreaptă a poporului coreean, partidul nostru, România socialistă sprijină cu fermitate inițiativele și propunerile constructive ale R. P. D. Coreene privind soluționarea pe cale politică a problemei reunificării țării, cu convingerea că numai prin ne-

gocieri sint posibile implinirea acestei năzuințe legitime a națiunii coreene, asigurarea dezvoltării sale independente.

Viața însăși a demonstrat rolul hotărîtor al întîlnirilor la nivel înalt pentru dezvoltarea continuă a relațiilor de colaborare româno-coreene. Întîlnirile frecvente dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Kim Ir Sen, bunele raporturi personale de prietenie și înaltă stimă reciprocă statornicite între cei doi conducători de partid și de stat au impulsionat puternic colaborarea româno-coreeană, deschizindu-i mereu noi și fertile perspective.

În acest sens, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta : „Întîlnirile și convorbirile noastre, de la București și Phenian, înțelegerile la care am ajuns cu prilejul acestora au constituit momente de o deosebită importanță pentru impulsionarea puternică a relațiilor de prietenie și colaborare dintre partidele și țările noastre, în interesul dezvoltării libere și independente a popoarelor român și coreean, al cauzei generale a socialismului, păcii și înțelegerii în întreaga lume“.

La rîndul său, tovarășul KIM IR SEN a arătat : „Relațiile tradiționale de prietenie și colaborare dintre Coreea și România s-au întărit și dezvoltat pe o treaptă tot mai înaltă, mai ales ca rezultat al frecventelor întîlniri și convorbiri de o profundă semnificație avute cu tovarășul Nicolae Ceaușescu“.

La implinirea a 75 de ani de viață de către tovarășul Kim Ir Sen, comuniștii, întregul nostru popor îi adresează din adîncul inimii cele mai calde felicitări, îi urează multă sănătate și succese tot mai mari în rodnică activitate dedicată propășirii patriei, cauzei socialismului, păcii și colaborării internaționale. Totodată, poporul nostru transmite poporului R. P. D. Coreene un salut frățesc și urarea ca, sub conducerea Partidului Muncii, în frunte cu tovarășul Kim Ir Sen, să dobîndească noi victorii pe calea socialismului, în lupta pentru reunificarea pașnică a țării, pentru pace și progres.

**SIMPOZION ROMÂNNO-SOVIETIC PE TEMA :
„LEGĂTURILE PARTIDULUI CU MASELE.
DIALECTICA RELAȚIILOR RECIPROCE“
(Moscova, 25—26 noiembrie 1986)**

Pe baza convenției de colaborare științifică între Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., la Moscova s-au desfășurat, în zilele de 25 și 26 noiembrie 1986, lucrările Simpozionului românno-sovietic pe tema: *Legăturile partidului cu masele. Dialectica relațiilor reciproce*, în lumina hotărârilor adoptate de Congresul al XIII-lea al P.C.R. și de Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S. Este cel de-al optulea simpozion pe probleme ale activității celor două partide comuniste care conduc în țările lor opera de făurire a socialismului și comunismului.

Delegația română, alcătuită din: dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — conducătorul delegației; dr. Gheorghe Surpat, șef de sector; dr. Gheorghe Tudor, cercetător științific, a prezentat referatele: „Concepția teoretică și activitatea practică a P.C.R. în domeniul întăririi legăturilor sale cu masele”; „Organismele autoconducerii muncitorești — forme democratice de participare a oamenilor muncii la conducerea societății, de întărire a legăturilor partidului cu masele”; „Conducerea politică de către Partidul Comunist Român a organizațiilor de masă și obștești — factor hotărâtor în asigurarea participării oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate”.

Delegația istoricilor sovietici a fost formată din: dr. Piotr Aleksandrovici

Rodionov, prim adjunct al directorului Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — conducătorul delegației; dr. Vasili Iakovlevici Bondar, șef de sector; Raisa Semenova Șaravatova; dr. Veniamin Mercurevici Lavricev; dr. Aleksandr Fedorovici Kadașev; Timoftei Tihonovici Popov — cercetători științifici principali la același Institut.

Simpozionul s-a desfășurat în cadrul unor ședințe plenare, prezidate alternativ de conducătorii celor două delegații. La deschiderea lucrărilor simpozionului a luat cuvântul P. A. Rodionov, care a expus unele considerații legate de tema generală supusă dezbaterii, de importanța pe care întâlnirile bilaterale românno-sovietice le aduc la înțelegerea mai profundă a construcției socialiste în cele două țări, a modalităților de exercitare de către P.C.U.S. și P.C.R. a rolului de forță politică conducătoare.

După ce a reamintit că, în urmă cu zece ani, s-a desfășurat la București un simpozion consacrat aceleiași teme, și anume a legăturilor partidului cu masele, P. A. Rodionov a subliniat că reluarea ei, după această perioadă de timp, nu diminuează importanța întâlnirii științifice, deoarece: „Această temă a devenit de atunci mai actuală, dacă nu și cea mai actuală, iar sarcina noastră este să analizăm evoluția cunoașterii în problema respectivă în cei zece ani care au trecut, precum și ce probleme noi au apărut în literatura de specialitate, care se cer explicate și cercetate”. Apoi, referindu-se la unele probleme care preocupă P.C.U.S. și statul sovietic, P. A. Ro-

dionov a arătat că, în lumina celui de-al XXVII-lea Congres și a noii redactări a Programului Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, societatea sovietică este puternic angajată în dezvoltarea social-economică accelerată. Politica de accelerare — a precizat vorbitorul — presupune o nouă calitate a creșterii economice, intensificarea producției pe baza progresului tehnico-științific, reorganizarea economiei. Totodată, ea impune perfecționarea relațiilor sociale, înnoirea metodelor de activitate a instituțiilor politice, depășirea inerției, stagnării și conservatorismului, democratizarea tuturor sferelor vieții, respectarea riguroasă a principiilor echității sociale, lupta împotriva încălcării normelor etico-morale, a altor fenomene negative.

În viziunea acestor obiective — a informat P. A. Rodionov — este în curs de reorientare și întregul sistem al legăturii partidului cu masele: „Învingerea a tot ce este învechit, perimat, accelerarea dezvoltării sociale sînt legate, înainte de toate, de utilizarea consecventă a tezei Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S. cu privire la activizarea, prin toate mijloacele, a legăturilor partidului cu masele, cu folosirea deplină, maximală a factorului uman, cu privire la lărgirea publicității, la întoarcerea spre oameni“.

În continuarea cuvîntului său, P. A. Rodionov s-a referit la o problemă care a mai fost abordată și cu prilejul altor simpozioane bilaterale, și anume a influenței pe care societatea o exercită, la rîndul ei, asupra politicii P.C.U.S., a hotărîrilor și deciziilor acestuia. „Așa cum am mai spus, partidul a ținut seama de starea de spirit a maselor și a reflectat-o, la început, în documentele Plenarei C.C. al P.C.U.S. din aprilie 1985, iar apoi în documentele Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S., în special în Raportul politic al Comitetului Central. Și modificările esențiale ale Statutului P.C.U.S., printre care cele legate de necesitatea de a lupta pentru un profil cinstit și corect al membrului de partid, de noile abordări în politica de cadre, de creșterea responsabilității comunistilor, a organizațiilor de partid, de dubla răspundere față de partid și lege și multe altele, sînt condiționate de acțiunea societății asupra partidului“.

În încheierea cuvîntului său, P. A. Rodionov, abordînd din nou unele probleme legate de conținutul simpozionului, a subliniat: „Avem motive să exprimăm încrederea că dezbaterile referatelor, discuțiile vor ajuta la examinarea aspectelor celor mai importante, ceea ce va contribui la elaborarea științifică, în continuare, a problemei respective. La baza

acestei convingeri se află și faptul că toate simpozioanele noastre precedente au fost rodnice și utile, ca și întreaga noastră colaborare“.

În referatul său, intitulat: „Legătura cu masele — sursa de forță și invincibilitate a P.C.U.S.“, V. Ia. Bondar a abordat o serie de probleme, atît pe plan teoretic cît și practic, cu largi referiri la situația actuală existentă în U.R.S.S. De la începutul referatului său, autorul a afirmat: „Legătura indisolubilă a partidului cu masele decurge din bazele teoriei marxist-leniniste, din învățătura despre popor ca forță hotărîtoare a progresului societății, din faptul că înaintarea societății are loc în urma activității principalei sale forțe de producție — masele muncitoare“. Călăuzindu-se după acest adevăr fundamental, „din primele zile ale existenței sale, partidul a făcut maximum posibil pentru lărgirea și întărirea legăturilor lui cu masele, pentru atragerea oamenilor muncii la lupta revoluționară“.

A fost, apoi, înfățișată, pe larg, activitatea desfășurată la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut de „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare din Petersburg“, de partidul politic al clasei muncitoare din Rusia țaristă pentru strîngerea legăturilor sale cu masele populare, pentru a înfăptui unirea marxismului cu mișcarea muncitorească, precum și lupta neîmpăcată desfășurată de P.C.U.S. și V. I. Lenin împotriva diferitelor teorii narodnice, oportuniste ce înfățișau poporul ca o „gloată pasivă ce urmează orbește persoanele alese — unicii și hotărîtorii creatori ai istoriei“.

Problema legăturii partidului cu masele — a arătat autorul — a căpătat o importanță deosebită în condițiile perioadei edificării societății socialiste, deoarece „socialismul nu poate fi creat numai prin eforturile avangărzii, el poate fi construit numai cu participarea activă a maselor de multe milioane. Iar pentru acestea nu trebuie să comanzi, ci să convingi masele de justetea politicii partidului, printr-o muncă îndelungată și persistentă, să le cucerești încrederea“. Din această perspectivă, V. Ia. Bondar, a subliniat că, în prezent, specialiștii din domeniul științelor sociale din U.R.S.S. desfășoară o luptă neîntre ruptă împotriva concepțiilor retrograde promovate de unii istorici, sociologi și filozofi burghezi, „care deformează problema relațiilor reciproce dintre P.C.U.S. și masele muncitoare, care caută să separe conducerea sa de poporul sovietic“.

Tot în legătură cu tema abordată, autorul a făcut interesante precizări asupra evoluției raporturilor dintre P.C.U.S.

și masele de oameni ai muncii în diferite etape istorice. Astfel, spre deosebire de oportuniști, care minimalizau rolul maselor, pentru marxisti-leniniști legătura cu masele însemna conducerea lor. „Legătura cu masele nu înseamnă codism, adaptarea la nivelul elementelor înapoiate ce participă la mișcare. A întări legăturile cu masele înseamnă, înainte de toate, să duci în masă conștiința socialistă, să duci mișcarea înainte, să fixezi în fața ei scopuri clare, să educi masele în spiritul activității revoluționare“. În condițiile construirii socialismului, legăturile dintre partid și mase devin și mai ample și mai profunde. În aceste condiții „partidul determină perspectiva generală de dezvoltare a țării, asigură conducerea științifică a activității de construcție a poporului, conferă un caracter organizat, planificat și orientat luptei sale pentru atingerea scopului final — victoria comunismului“.

Interesante considerații a făcut V. Ia. Bondar și în legătură cu relațiile reciproce care există între mase și partid. Pe această bază, el a afirmat că „Partidul poate conduce masele, poate să le învețe, dacă învață și el de la mase, adică studiază temeinic acele forme și metode de lucru care se nasc în practica populară. A învăța de la mase, a te sprijini pe experiența comună a milioanele de oameni ai muncii, pentru ca apoi să le înveți — iată cel mai important principiu al conducerii leniniste, pe care îl urmează neabătut partidul nostru“.

În continuarea referatului au fost date câteva exemple despre modul în care experiența și dorințele maselor populare au fost preluate de partidul revoluționar al clasei muncitoare și și-au găsit expresia în unele decizii politice și economice de mare însemnătate; de felul în care organele și organizațiile de partid acționează în spiritul documentelor Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S. și al noii redactări a Programului P.C.U.S. pentru întărirea legăturilor acestora cu masele de oameni ai muncii, a atragerii lor la elaborarea planurilor de dezvoltare a țării, a liniei politice, asupra luării de hotărâri în toate domeniile de activitate și a metodelor de îndeplinire a lor.

„Spiritul activ social-politic al maseilor — factor al accelerării dezvoltării social-economice în condițiile actuale“ este titlul referatului susținut de R. Șaravatova. Referindu-se la procesul accelerării și restructurării care se desfășoară în Uniunea Sovietică, în lumina sarcinilor stabilite de cel de al XXVII-lea Congres al P.C.U.S., autoarea a subliniat că, prin aceasta, „P.C.U.S. urmărește dezvoltarea neabătută a autoconducerii socialiste a poporului, lărgirea și aprofunda-

rea consecventă a democrației, activizarea tuturor verigilor sistemului politic al societății, formarea, la fiecare om sovietic, a sentimentului de stăpîn al țării sale, realizarea, din ce în ce mai deplină, a principiilor echității socialiste“.

Ocupîndu-se de problemele înlăturării autoconducerii socialiste, ca principală direcție a accelerării, R. Șaravatova a prezentat, apoi, pe larg, activitatea sovietelor de deputați ai poporului, ca principală verigă a acestui proces. S-a arătat, astfel, că, pornindu-se de la indicațiile cuprinse în documentele Congresului al XXVII-lea, activitatea sovietelor trebuie îndreptată, în primul rînd, în etapa actuală, „spre întărirea pozițiilor organelor republicane și locale ale puterii în asigurarea dezvoltării complexe a teritoriului, spre lărgirea împuternicirilor lor în organizarea producției de mărfuri de consum, spre dezvoltarea sferei serviciilor, a producțiilor interramuri, a construcțiilor capitale, a activității de protejare a mediului, spre dezvoltarea infrastructurii sociale și de producție“.

O altă direcție a perfecționării muncii sovietelor — s-a subliniat în referat — constă în adîncirea esenței democratice a sovietelor, proces care presupune: atragerea unor mase largi ale populației în activitatea sovietelor, revitalizarea funcțiilor de analiză și control ale comisiilor permanente de pe lîngă organele locale, perfecționarea sistemului electoral sovietic, îmbunătățirea raporturilor reciproce dintre deputați și cetățeni ș.a.

În cadrul acelorasi preocupări, manifestate de P.C.U.S. pentru întărirea autoconducerii socialiste, R. Șaravatova a abordat și problemele creșterii rolului organizațiilor de masă și obștești în societatea sovietică, a perfecționării raporturilor dintre acestea și organele de stat. Pe această bază se prevede, după cum se subliniază în referat, „lărgirea cercului de probleme pe care organele de stat le pot hotărî numai cu participarea sau cu acordul prealabil al respectivelor organizații sindicale, de consum, de femei“; „înlăturarea practicii de înlocuire a activității proprii a maselor, a organelor lor alese de către aparatul organizațiilor obștești; reglementarea rețelei organizațiilor obștești, a diverselor comisii de pe lîngă comitele executive și sovietele locale, dezvoltîndu-se numai acelea dintre ele care sînt verificate de practică“.

Referența a adus importante precizări și în legătură cu preocuparea manifestată de organele și organizațiile P.C.U.S., în cadrul procesului de accelerare și restructurare în domeniul economic și social, pentru lărgirea participării maselor la conducerea producției, a treburilor sta-

tului și societății. În legătură cu acest proces s-a insistat asupra necesității dezvoltării, în continuare, a inițiativelor venite de la oamenii muncii, a ridicării continue a nivelului lor de instruire, de cultură politică, a dezvoltării sentimentului că ei sint stăpînii bunurilor materiale și spirituale existente în societatea sovietică.

V. M. Lavricev a prezentat, la rîndul său, referatul : „Caracterul politic al conducerii de către partid a organizațiilor obștești, de masă“. În atmosfera de puternică angajare pe calea accelerării și restructurării tuturor domeniilor de activitate ce caracterizează etapa pe care o parcurge în prezent Uniunea Sovietică — a arătat referentul — sporesc, într-o mare măsură, rolul și sarcinile organizațiilor de masă și obștești, contribuția lor la realizarea prevederilor Programului P.C.U.S. În aceeași măsură — a precizat autorul —, devine tot mai atotcuprinzător și caracterul politic al conducerii de către partid a organizațiilor de masă și obștești și care, în lumina documentelor P.C.U.S., constă în „elaborarea liniei politice a activității organizațiilor de masă, definirea sarcinilor ce stau în fața lor, delimitarea clară a funcțiilor organizațiilor de partid și de masă ; alegerea, repartizarea și creșterea răspunderii cadrelor lor de conducere, reprezentarea reciprocă în componența organelor de conducere ale organizațiilor de partid și de masă, dezvoltarea și susținerea inițiativei și creației acestora ; controlul politic al activității lor și verificarea executării hotărîrilor partidului și a celor proprii ; criticarea lipsurilor în munca organizațiilor de masă și acordarea de ajutor acestora pentru înlăturarea lor“.

În continuarea referatului său, V. M. Lavricev s-a ocupat, pe larg, de modul în care V. I. Lenin a conceput rolul și sarcinile pe care le au de îndeplinit organizațiile de masă și obștești în societate, de modul de exercitare a conducerii lor de către partid.

În legătură cu acest din urmă aspect, autorul a arătat că V. I. Lenin, definind organizațiile de masă și obștești, raportează acestea cu P.C.U.S. „sub forma unui mecanism politic social-organizatoric, ce constă dintr-un sistem complicat de «roți de transmisie», «dispozitive de acționare» de la avangardă la mase“ nu s-a gîndit să le diminueze importanța, transformîndu-le în simple „curele de transmisie“, ci, dimpotrivă, să prezinte cît mai plastic raporturile statornice între partid și organizațiile de masă. Pe această bază, referentul a arătat : „În această reprezentare sugestivă a celei structuri a sistemului politic al societății socialiste nu există nici dimi-

nuarea rolului vreunui element al său, nici impunerea conducerii de către partid. De aceasta din urmă au nevoie în mod obiectiv chiar aceste organizații, deoarece acționarea concomitentă este posibilă numai prin coordonare și nu separat. A acționa împreună și a fi în același timp independent este o imposibilitate. Această imposibilitate de a acționa absolut independent generează cerința obiectivă a rolului coordonator, conducător al partidului față de organizațiile de masă“.

O interesantă analiză a prezentat V. M. Lavricev și în legătură cu atribuțiile pe care trebuie să le îndeplinească, în cadrul sistemului politic sovietic, organele de partid, cele ale statului și organizațiile de masă și obștești, pentru a se evita încălcările și substituirile de atribuții. „Corespunzător cerințelor principiului unității muncii politice și organizatorice — a subliniat referentul —, organele de partid pun în activitatea lor accentul pe laturile politico-organizatorică și ideologico-educativă ; Sovietele — pe cele politico-administrative și administrativ-educative ; organele economice — pe laturile organizatorico-economice și economico-educative ; organizațiile de masă — pe laturile social-organizatorice și social-educative“.

Referatul „Stilul leninist al muncii de partid — factor important al consolidării legăturilor P.C.U.S. cu masele“ a fost susținut de A. F. Kadașev. Autorul a arătat că, în lumina documentelor Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S., care a stabilit ca obiectiv fundamental înfăptuirea unei calități noi, superioare prin accelerarea și restructurarea activității în toate domeniile, problemele perfecționării stilului leninist al muncii de partid, ale consolidării legăturilor acestuia cu masele capătă un conținut și trăsături noi.

„Practica actuală de partid — s-a arătat în referat — confirmă, într-o măsură tot mai mare, teza că pentru întărirea legăturilor partidului cu masele este imperios necesar ca organizațiile de partid să schimbe în mod hotărît stilul muncii cu oamenii. El trebuie să fie pătruns de respect față de popor, de părerile sale, de o apropiere reală, sinceră față de el. Trebuie, într-adevăr, să mergem spre oameni, să-i ascultăm, să ne întîlnim cu ei, să-i informăm. Cu cît este mai greu, cu atît mai des trebuie să ne întîlnim cu ei, să fim împreună cu ei. Exemplul în acest sens este dat de Comitetul Central al P.C.U.S., de Biroul său Politic“.

Trecînd, apoi, la prezentarea căilor și metodelor prin care trebuie, în etapa actuală, să se perfecționeze stilul de muncă al organelor și organizațiilor de partid,

al comuniștilor sovietici, A. F. Kadașev a pus, pe primul plan, necesitatea introducerii „stilului întreprinzător“ în toate domeniile de activitate și care, în esența sa, constă în „dezvoltarea unor astfel de calități cum sînt competența, simțul noului, spiritul de inițiativă, curajul și capacitatea de a-ți lua răspunderea, dorința de a învăța să lucrezi tot mai bine, priceperea de a pune o problemă și de a fi în stare să o rezolvi pînă la capăt, capacitatea de a lua în considerare sensul politic al activității economice și oricărei activități legate de oameni, exigența față de sine și de ceilalți“.

O deosebită importanță pentru perfecționarea stilului leninist de muncă al organelor și organizațiilor de partid, pentru întărirea legăturilor sale cu masele de oameni ai muncii — a subliniat referentul — o are și dezvoltarea continuă a democrației interne de partid. Între componentele care trebuie să capete o pondere deosebită în cadrul acestui proces, referatul s-a ocupat de necesitatea lărgirii continue a principiului muncii și conducerii colective, întăririi criticii și autocriticii, a controlului spiritului de răspundere față de sarcinile primite, a eticii și echității socialiste.

În acest context, A. F. Kadașev a arătat că: „Comitetul Central al P.C.U.S. manifestă o grijă excepțională pentru dezvoltarea continuă a democrației interne de partid, criticii și autocriticii, caracterului deschis, public de muncă. Nivelul acestora crește continuu. Acest fapt întărește legăturile organizațiilor de partid cu masele, crește activitatea unora și altele, realizează mai bine opinia publică. Poporul a simțit un aflux de putere, a devenit mai curajos, mai activ în muncă și în viața socială. După cum se vede, este important ca democrația internă de partid, critica și autocritica să se intensifice în continuare“.

Referatul: „Rolul organizațiilor obștești în consolidarea legăturii partidului cu masele“, întocmit de T. T. Popov, a prezentat pe larg rolul important pe care îl au aceste organisme în înfăptuirea politicii partidului, căile și metodele prin care ele sînt atrase la conducerea societății sovietice.

De la început, autorul a definit cu claritate importanța pe care P.C.U.S. o acordă organizațiilor de masă și obștești. „În popor, în organizațiile sale, partidul

vede forța necesară pentru înfăptuirea programului său. În experiența lor el găsește izvorul politicii sale. Organizațiile obștești sînt întruchiparea vie a celei mai bogate experiențe a activității social-economice și politice a maselor. În cursul construcției comuniste partidul studiază cu atenție tot ceea ce se naște din practica organizațiilor obștești, își însușește experiența lor, sintetizează și analizează această experiență corespunzător cu cerințele problemelor arzătoare ale dezvoltării societății“.

Apoi, T. T. Popov s-a referit la cauzele care au condus la sporirea rolului organizațiilor de masă și obștești în etapa actuală. Astfel, „Dinamismul proceselor ce au loc în societatea sovietică actuală, rezolvarea problemelor ce decurg din orientarea partidului spre accelerarea dezvoltării social-economice au condiționat creșterea activității organizațiilor obștești, folosirea mai completă a posibilităților lor, crearea bazei tehnico-materiale a comunismului, perfecționarea relațiilor sociale, educarea omului nou“.

Referindu-se la preocuparea permanentă manifestată de P.C.U.S. pentru dezvoltarea continuă a democrației statale, pentru ridicarea rolului statului în cadrul societății sovietice, referentul a prezentat direcțiile prin care se acționează, în etapa actuală, pentru crearea unor raporturi, pe baze larg democratice, între organele de stat și organizațiile de masă și obștești. Pe această bază se poate vedea cum „sindicatelor, comsomolului și altor organizații obștești în persoana organelor lor unionale și republicane li se acordă dreptul de prezentare a proiectelor de legi în Sovietul Suprem al U.R.S.S. și Sovietele supreme ale republicilor. Există practica de emitere, în caz de necesitate, a unor acte normative de către organele de stat, inclusiv Consiliile de Miniștri al U.R.S.S. și ale republicilor unionale, împreună cu organele centrale și republicane ale organizațiilor obștești; de asemenea, reprezentanții organizațiilor sociale se includ în componența colegiilor ministerelor, comitetelor, conducerilor și a altor organe de stat, în diferite organe consultative și ajutoare de pe lîngă ele: consiliile tehnico-științifice, consiliile de oameni de știință și altele“.

Sporirea rolului organizațiilor de masă și obștești în societate — după aprecie-

rea referentului — are loc și datorită importanțelor atribuții de control popular cu care aceste organisme au fost învestite. În acest sens, T. T. Popov a arătat: „Controlul obștesc completează controlul de partid și se efectuează sub conducerea organizațiilor de partid. Materialele tuturor verigilor controlului obștesc se discută regulat la ședințele comitetelor de partid și birourilor organizațiilor de bază, la ședințele comuniștilor. Principalul scop al controlului obștesc și de partid este perfecționarea conducerii procesului de producție, rezolvarea cu succes a problemelor economice și social-politice“.

Ultima parte a referatului a prezentat, în mod argumentat, cu date și cifre, contribuția concretă pe care o aduc organizațiile de masă și obștești la realizarea sarcinilor în producție și mobilizarea oamenilor muncii sovietici în cadrul întrecerii socialiste, la accelerarea progresului tehnic, la ridicarea conștiinței socialiste a maselor și la formarea acestora ca elemente înaintate în construirea socialismului.

În referatele prezentate, delegația română și-a concentrat atenția asupra a trei probleme principale, izvorite din tematica simpozionului. În acest context, în primul rând a fost abordată problema legată de prezentarea concepției teoretice și a activității practice desfășurate de P.C.R. în vederea întăririi legăturilor sale cu masele de oameni ai muncii. Ocupându-se de caracteristicile pe care le-a dobândit, îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., sistemul de participare a oamenilor muncii la conducerea societății, s-a subliniat că aceasta are un caracter multidimensional, deoarece obiectul participării îl constituie toate domeniile de activitate ale vieții noastre sociale: politic, economic, ideologic, că ea cuprinde atît sfera conducerii de partid și de stat, cît și aria largă a problemelor de competență obiectiv obștească, precum și că participarea vizează, deopotrivă, problemele de interes general, național, macrosocial, cît și pe cele specifice fiecărui loc de muncă, de nivel microsocial. S-a arătat, apoi, că, pornindu-se de la obiectivele stabilite de Programul P.C.R., de la documentele Congresului al XIII-lea, în condițiile etapei actuale au căpătat o mare extindere formele participării directe, reprezentate

prin vizitele de lucru ale conducerii de partid, în frunte cu secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, în toate județele țării, dezbaterea amplă a problemelor fundamentale ale politicii interne și externe, consfătuirile periodice pe ramuri sau domenii de activitate, experimentarea prealabilă a unor măsuri înainte de a fi aplicate în practică, soluționarea sesizărilor oamenilor muncii și buna organizare a audiențelor, instituționalizarea autoconducerii muncitorești. O atenție specială a fost, de asemenea, acordată înfățișării modalităților de participare a oamenilor muncii la conducerea societății prin formele democrației indirecte sau reprezentative practicate, îndeosebi, în exercitarea puterii de stat, centrale și locale, cît și prin intermediul organizațiilor de masă și obștești, ca și ale Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Delegația română a prezentat, apoi, organismele autoconducerii muncitorești, ca forme importante de conducere a economiei naționale, de întărire a raporturilor dintre partid și mase. În acest context a fost arătată activitatea pe care o desfășoară, la nivelul întreprinderilor, adunarea generală a oamenilor muncii, consiliul oamenilor muncii și biroul executiv al acestuia, iar la nivelul întregii țări, congresele oamenilor muncii, cel al întregii țărâni, ca și congresele consiliilor populare, științei și învățămîntului, educației politice și culturii socialiste. Desemnarea secretarului organizației de partid ca președinte al consiliului oamenilor muncii realizează integrarea tot mai organică a comuniștilor, a organizației de partid în activitatea economico-socială, imprimă organului colectiv de conducere metodele specifice muncii de partid în fundamentarea, elaborarea și realizarea deciziilor.

În sfîrșit, o ultimă serie de probleme s-au referit la conducerea politică de către P.C.R. a organizațiilor de masă și obștești și importanța pe care aceasta o reprezintă în asigurarea participării oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Au fost subliniate, pe primul plan, importante măsuri adoptate în perioada ce a trecut de la Congresul al IX-lea al P.C.R. pentru sporirea rolului organizațiilor de

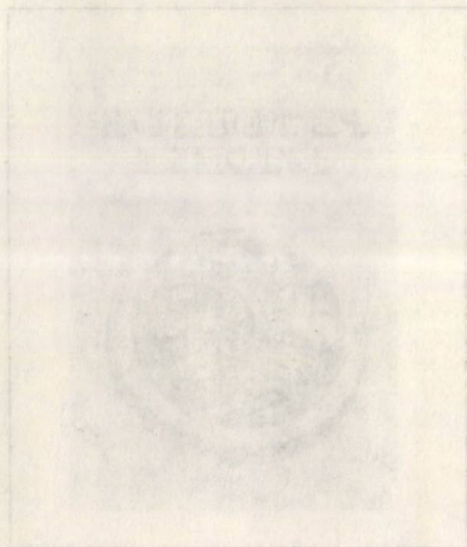
masă și obștești în cadrul sistemului politic al țării, cum sînt: reprezentarea acestora în foruri de stat, centrale și locale, în organele de conducere colectivă ale unităților economice și ale instituțiilor cultural-artistice și de învățămînt, precum și împletirea tot mai strînsă a activității organizațiilor de masă și obștești cu cea a organelor statului și celorlalte organisme sociale.

În legătură cu metodele și căile de realizare a conducerii de către partid a organizațiilor de masă și obștești a fost subliniată importanța pe care o are în direcționarea activității acestora documentele congreselor și conferințelor naționale ale partidului, operele secretarului general al P.C.R., Constituția țării, unele legi și acte normative, Codul eticii și echității socialiste, participarea conducerii de partid la congresele și conferințele acestor organisme, precum și munca concretă desfășurată în cadrul lor de co-

muniști, organele și organizațiile de partid.

În încheierea lucrărilor simpozionului, delegația română a fost primită de directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., A. Egorov, care a apreciat utilitatea întîlnirilor bilaterale româno-sovietice, subliniind că ele au permis un fructuos schimb de păreri în principalele probleme ale edificării noii orînduiri sociale în cele două țări, cunoașterea experienței pozitive a celor două partide și popoare. El a arătat că asemenea întîlniri trebuie continuate și în viitor, propunînd lărgirea ariei de probleme ce urmează a fi dezbătute. De asemenea, la 27 noiembrie 1986 „Pravda”, organul central de presă al C.C. al P.C.U.S. a publicat o notă informativă a agenției TASS asupra simpozionului bilateral, cît și a problematicii pe care acesta a abordat-o.

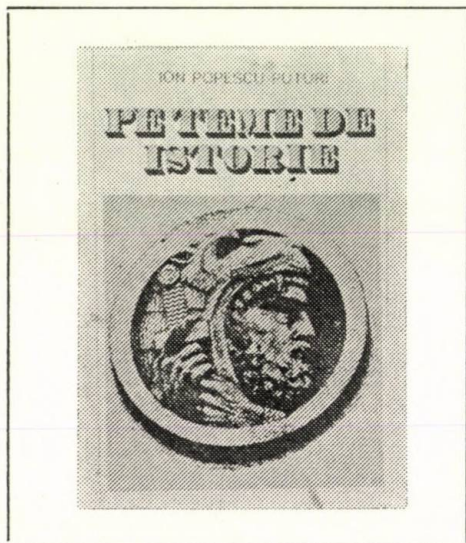
GHEORGHE TUDOR



— **Pravda** — organul central de presă al C.C. al P.C.U.S. a publicat o notă informativă asupra simpozionului bilateral, cît și a problematicii pe care acesta a abordat-o.

ION POPESCU-PUȚURI,
PE TEME DE ISTORIE,

Editura Albatros, București, 1986, 272 p.



Cînd — parafrazîndu-i pe artiștii Renașterii, care văzuseră în natură singurul învățător (*Natura sola magister*) — oamenii de spirit al Veacului Luminilor au lansat, la rîndul lor, afirmația potrivit căreia *Historia [est] magistra vitae* (Istoria este învățătorul vieții), ei nu făceau decît să exprime adevărul esențial cu privire la „marea lecție” pe care istoria o adresa „din adîncul veacurilor către vremurile noi” (cum se exprima odinioară Nicolae Iorga). Și cu adevărat, Istoria, cu majusculă, nu încetează să ne înfățișeze cea mai complexă, mai instruc-

tivă și mai educativă lecție *despre viață și pentru viață*, căci, inspirîndu-se din trecut, istoria este știința, disciplina care vizează mult prezentul și, prin el, viitorul.

Este istoria, înainte de toate, rezervorul inepuizabil de fapte de glorie ale strămoșilor generațiilor de azi, a muncii și luptei lor de mai multe ori milenare pentru existență, pentru dăinuire. E cartea vie, cartea de suflet a unui popor, așa cum a considerat-o Nicolae Bălcescu: „Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte urieșe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, supt povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea. Povestirea mea — scria marele gînditor și luptător democrat-revoluționar în cartea I a *Istoriei românilor supt Mihai Voievod Viteazul* — va cuprinde numai opt ani (1593—1601), dar anii istoriei românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie”.

Este, istoria, de asemenea, prima și cea mai înălțătoare lecție de patriotism. Din descifrarea faptelor eroice ale strămoșilor, ale muncii și luptei lor necurmate pentru dăinuire în vatra strămoșească, pentru biruirea dușmanului care le amenința hotarul și neamul, istoria ne învață să prețuim și să cinștim trecutul. Al omenirii întregi. Și pe al patriei în mod special, pentru că istoria țării face parte din însăși ființa noastră. De aceea, afirma Mihail Kogălniceanu — cel care, prin

lecția de deschidere a cursului de Istorie națională ținută în anul 1843 la Academia Mihăileană, exprima necesitatea stringentă de cunoaștere a istoriei în acea epocă de pregătire și înfăptuire a Revoluției, Unirii și Independenței românești — „inima mi se bate când auz rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul... Și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați, pentru mine, sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Annibal, decît Cezar ; aceștia sînt eroii lumii, în loc că cei dintîi sînt eroii patriei mele“. Și el continua : „Pentru mine, bătălia de la Răboieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile, și izbînzile de la Racova și de la Călugăreni îmi par mai strălucite decît acele de la Maraton și Salamina, pentru că sînt cîștigate de către români. Chiar locurile patriei mele îmi par mai plăcute, mai frumoase decît locurile cele mai clasice. Suceava și Tîrgoviștea sînt pentru mine mai mult decît Sparta și Atena ! Baia, un sat ca toate satele pentru străini, pentru români are mai mult preț decît Corintul, pentru că în Baia, avanul rigă al Ungariei, Matei Corvinul, viteazul vitejilor, craiul crailor, cum îi zicea Sixt IV, rănit de sabia moldovană, fu pus în fugă și uită drumul patriei noastre !“.

Fiind ea, istoria, și disciplina cea mai umană dintre toate științele, înseamnă neapărat că trebuie să fie pătrunsă și de un înalt umanism, de o înțelegere a fenomenului istoric, în așa fel încît, prin faptele care le relevă — chiar dacă acestea îmbracă adeseori aspecte dureroase și sîngeroase —, să știe a găsi și a netezi calea înțelegerii și colaborării între popoare. Proclamînd virtuțile poporului din care face parte, istoricul are datoria să nu uite, niciodată, principiul valabil încă din antichitate de a scrie o istorie *sine ira et studio* (fără minie și părtinire), în așa fel încît opera sa să conducă la apropiere și prietenie.

O arăta, atît de bine, cu mai mult de un veac în urmă, și autorul *Istoriei critice a românilor*, Bogdan Petriceicu Hasdeu : „Istoricul — spunea el — este un uvrier și un artist totodată. Ca uvrier, el adună ; ca artist [decî prin interpretare, prin analiză], el dă brutei materie acea sublimă expresiune, care face că statuetele lui Canova sau curțile Alhambrei nu sînt din piatră, că Madona lui Rafael nu este [numai] o pînză sau o scîndură îmbibată de niște sucuri vegetale“. Dar această căutare și această analiză, arăta enciclopedistul savant, nu trebuie să servească unui scop în sine, făcînd istorie de dragul istoriei : „Cău-tînd totdeauna adevărul numai pentru adevăr, fără nici un folos egoist și fără

nici o tendință șovinistă, sînt fericit de a constata că nu m-am contrazis niciodată în trăsăturile cele fundamentale... Dar fericirea cea mai mare este că rezultatul definitiv al muncii mele nu împinge la dezbinare, ci îndeamnă la înfrățire“.

Sînt acestea legități esențiale ale istoriei, ale *adevăratei istorii*, care au făcut dintotdeauna glorie școlii istorice românești, fie că cei care au ilustrat-o au fost cronicarii epocii medievale, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, fie erudiți, precum Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino ori Gheorghe Șincai, fie reprezentanți ai școlii romantice, ca Bălcescu și Kogălniceanu, sau istorici moderni, făuritori de școală și curente istorice, filozofi ai acestei științe, ca A.D. Xenopol și Nicolae Iorga. „Făcînd parte dintr-un popor, înfățișîndu-i viața, încălzîndu-se astfel de toate silințele și credințele cheltuite în cursul epocelor, mișcat de nesfîrșitele suferințe prin care a trebuit să treacă neamul său pentru ca să ajungă pînă în timpul de față — rostea Nicolae Iorga la 17 mai 1911, în discursul de intrare la Academia Română, înfiorat crez despre rosturile și sarcinile istoricului —, avînd în sufletul său răsune-tul tuturor triumfurilor și tuturor înfrîngerilor cîștigate și suferite în timp de secole ; istoricul e un bătrîn prin experiență [Iorga însuși avea atunci 40 de ani. Prin această imagine voia doar să arate că istoricul este depozitarul informațiilor și experienței de viață de secole] al nației sale. Dacă nu-l întreabă alții, el e dator să vorbească, ținînd la dispoziția contemporanilor învățăturile culese în vastul cîmp al trecutului studiabil“.

Prin faptele glorioase ale strămoșilor, prin munca, luptă și aspirațiile poporului nostru către unitate, independență și libertate socială și națională, dar și prin felul în care cei ce au scris istoria au știut să o facă cunoscută poporului și întregii umanități, românii își prețuiesc și își cinstesc istoria, trecutul de luptă. Au prețuit-o și au cinstit-o întotdeauna, și cu atît mai mult în epoca noastră socialistă, în care întreg poporul, pentru întîia oară cu adevărat liber și independent, într-o deplină unitate în jurul Partidului Comunist Român — continuatorul celor mai înaintate tradiții de muncă și luptă ale poporului —, făurește, în mod conștient, cea mai măreață istorie : „Noi, comuniștii — arată secretarul general al partidului — considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaște și cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea națiunii noastre, care și-au dat viața pentru libertatea națională a poporului ro-

mân. Noi, comuniștii, sîntem continua-torii a tot ceea ce are mai bun poporul român... Oare cum ar fi posibil ca un partid care își propune să conducă po-popul pe calea făuririi unei orînduiri mai drepte, a orînduirii socialiste, să nu cunoască trecutul de luptă? Îmi închi-pui că un asemenea partid ar fi sărac, ar fi lipsit de vlagă și fără îndoială că nu s-ar putea bucura nici de sprijinul, nici de încrederea poporului. Or, tocmai pentru că partidul nostru continuă cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, trage învățăminte din experiența tre-cutului și depune eforturi pentru a asi-gura mersul înainte spre o viață mai bună a poporului, pentru construirea orînduirii socialiste, el se bucură de stîmă și încrederea nelimitată a întregu-lui nostru popor. Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cînsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume? Fără nici o îndo-ială că așa ar fi“.

Considerată, cîndva, în vremea anele-lor, a letopiseșelor și a cronicilor, o disci-plină strict informativă (de adunare laolaltă a datelor, evenimentelor, personali-tăților), istoria a devenit și este astăzi din ce în ce mai mult o știință emina-mente *formativă*, cu rol esențial în edu-carea și formarea omului nou: „Stabili-rea locului în istorie, a originii și conti-nuității în bazinul carpato-dunărean a poporului nostru constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative — se arată în Expu-nera tovarășului Nicolae Ceaușescu, se-cretar general al partidului, la Plenara din 1—2 iunie 1982, document integrat, conform hotărîrii Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1982 și Con-gresului al XIII-lea din 1984, Programu-lui Partidului Comunist Român de fău-rire a societății socialiste multilateral dez-voltate și înaintare a României spre comunism —. Nu se poate vorbi de edu-cație patriotică socialistă fără cunoaș-terea și cînstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri“.

Cu fața la trecut, cu gîndul la viitor. Marea lecție pe care învățătoarea vieții, istoria, o extrage din experiența trecutu-lui e destinată viitorului, pregătirii tine-rei generații și a celor ce vor veni pe urmele ei, pentru o înțelegere a mesa-jului istoriei, cel puțin pe măsura pre-zentului: „Iată de ce noi, comuniștii — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, cînstind pe cei care în trecut și-au dat viața pentru prezentul pe care îl făurim și, totodată, pentru a pune bazele vii-torului, educăm tineretul în spiritul dra-gostei și respectului față de lupta și

munca înaintașilor. Numai așa tineretul nostru va învăța să ducă mai departe ceea ce au făurit înaintașii, ceea ce fău-rește generația de astăzi, să păstreze ca lumina ochilor și să întărească indepen-dența și suveranitatea patriei noastre“.

Trîind o epocă de măreție și cutezanță revoluționară, tineretul nostru — partici-pant activ și responsabil la marea epopee a timpului — este dornic să cunoască istoria, *istoria cea vie și adevărată a țării*, în întreaga sa demnitate și măre-ție, pe coordonatele deschise cu cutezan-ță revoluționară și deosebită clarviziune de Congresul al IX-lea al P.C.R., de opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Tineretul vrea să cunoască această istorie a patriei și poporului nostru, dar și a celorlalte popoare în contribuția lor generală la făurirea civilizației omenirii, și una din consecințele acestei dorințe neostoite de cunoaștere a istoriei este și această cule-gere de eseuri, datorată lui Ion Popescu-Puțuri, intitulată *Pe teme de istorie*, pe care Editura Albatros a publicat-o în cadrul colecției „Memoria pămîntului românesc“, colecție de lucrări cu largă audiență la public, din rîndul cărora re-cente apariții s-au impus drept contribuții de seamă la aprofundarea unor momente și evenimente istorice, venind astfel în întîmpinarea interesului, mereu în creș-tere, al tinerelor generații.

Abordare de o deosebită originalitate și varietate a unor subiecte de mare di-versitate tematică, *Pe teme de istorie* este rodul unei pertinente analize a fe-nomenului istoric — gîndit și pătruns în însuși nucleul său de manifestare —, în-treprinsă de Ion Popescu-Puțuri, autor ale cărui valoroase contribuții, prin cercetări proprii sau în calitate de coordonator principal, s-au concretizat în numeroase lucrări monografice, culegeri tematice, studii și articole privind cele mai variate momente și aspecte ale istoriei Partidului Comunist Român, ale vieții politice in-terne și internaționale, ale vieții cultu-ral-ideologice, ale istoriei luptelor revo-luționare, pentru democrație și progres, duse de poporul nostru în epoca modernă și contemporană a României.

Autor al unei culegeri de eseuri re-cente, sub titlul *Îndemn la creație* (eseul eponim este inclus și în lucrarea de față), publicate în prestigioasa colecție filozofico-istorică „Idei contemporane“, Ion Popescu-Puțuri procedează la o sub-tilă analiză a trecutului multimilenar al poporului nostru și dă o proiecție de vii-tor, ceea ce situează *Îndemn la creație* între cele mai pertinente demersuri filo-zofice ale istoriei din istoriografia româ-nească.

Eseuri istorice — gen publicistic mai puțin abordat în literatura noastră — cuprinde și lucrarea la care ne referim. Culegerea este structurată pe trei secțiuni: I. *Conducătorul omagiat și cinstit de întregul popor*; II. *Istoria unică și unitară a poporului român*; III. *Miscellanea historica*.

Cartea abordează, într-o manieră pătrunzătoare, subiecte esențiale din istoria românească, urmărite atît în chintesența lor de expresie, cît și în întrepătrunderea și conexiunea lor universală. Astfel, lucrarea cuprinde subiecte de mare actualitate: *Congresul al IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei noi etape istorice în dezvoltarea socialistă și comunistă a României*; *Conducătorul cinstit și omagiat al întregului popor*; *Ceașescu și istoria și Istoria poporului român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu* (în cadrul primei secțiuni de articole). *O unică și unitară istorie a poporului român*; *De la veacul lui Burebista la Epoca Ceaușescu — epoca marilor cuceriri ale poporului român sub steagul socialismului*; *București — milenii de istorie*; *Dacia Felix*; *Partidul revoluționar al clasei muncitoare din România și locul său în istoria patriei*; *Țărănimea și istoria*; *În numele unei vieți mărețe*; *Marea Unire și semnificația ei istorică*; *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de P.C.R. împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării*; *Unitatea clasei muncitoare, factor fundamental în afirmarea sa ca forță socială conducătoare a României*; *P.C.R. — făuritorul mișcării revoluționare de tineret și copii din patria noastră*; *Eroul deosebit — erou al eroilor*; *Indestructibila istorie* (în cuprinsul celei de-a doua secțiuni). *Terra — mama tuturor*; *Trecutul de luptă pentru libertate națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor statornice de prietenie și colaborare între popoarele sud-estului european*; *Indemn la creație*; *Punga sau viața*; *Prietenia și aliatul ei credincios — interesul comun* (în cadrul secțiunii *Miscellanea historica*).

În fiecare articol, în fiecare pagină a sa, lucrarea respiră suflul nou, revoluționar imprimat și în cunoașterea istoriei, ca în toate domeniile vieții noastre politice, economice, sociale și culturale de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. „Căci Congresul a adoptat hotărîri și orientări de vastă perspectivă pentru progresul multilateral al țării și pentru perfecționarea întregii vieți politice și social-economice a țării, pentru asigurarea unei largi participări a oamenilor muncii la elaborarea și la înfăptuirea programelor de dezvoltare a

României, pentru afirmarea viguroasă a vocației de pace și colaborare a poporului român. Dacă Congresul al IX-lea își merită cu prisosință calificativul de deschizător de drumuri pentru poporul român pe calea socialismului — subliniază Ion Popescu-Puțuri —, aceasta se datorește, înainte de toate, faptului că prin el s-a inaugurat o perioadă nouă în gîndirea și activitatea practică a partidului nostru comunist, care a avut caracterul unui salt calitativ revoluționar. Abordînd lucid, creator, problemele construcției socialiste, în strînsă legătură cu realitățile din România, propunînd modalități noi, revoluționare de soluționare a problemelor, Congresul al IX-lea a deschis drum larg pentru a înlătura ideile preconcepute, dogmele ideologice, pentru a promova puternic un curent de gîndire curajos, novator, întemeiat pe analiza lipsită de orice prejudecăți a faptelor vieții, cît și pe tezaurul culturii politice universale” (p. 8).

Anii inaugurați de Congresul al IX-lea al partidului, ani purtînd pecetea activității creatoare, novatoare, de extraordinară adîncime de gîndire și acțiune a secretarului general al partidului — motiv pentru care, cu legitimă mîndrie, definim această perioadă cu numele de „Epoca Nicolae Ceaușescu”, au marcat profund felul de a trăi, de a acționa în toate sectoarele vieții, inclusiv în gîndirea și scrierea istoriei. „În viziunea novatoare, revoluționară a secretarului general al partidului, istoria unui popor nu este o înșiruire simplă de fapte petrecute pe firul vremurilor, oricît de complexe ar fi ele... Gîndirea cutezătoare a secretarului general al partidului, analizele sale profunde asupra trecutului nostru ne-au călăuzit să ne căutăm istoria la noi acasă. Avem astăzi, măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii, care își are începutul cu mii de ani în urmă, în istoria strămoșilor noștri îndepărtați. De atunci și pînă astăzi, preciza în spirit științific președintele republicii noastre, istoria românească aparține unuia și aceluiași popor, care a trăit în unul și același spațiu geografic, unuia din popoarele vestite ale lumii antice și a căruia civilizație s-a aflat în raporturi de influențare reciprocă cu civilizațiile acelor vremuri” (p. 36—37).

Nicolae Iorga afirma, demult, că „istoria este curgere”, vrînd, prin această lăpiardă formulă, să sintetizeze întrepătrunderea firească dintre fenomene, condiționarea lor și continuitatea istorică. Ceea ce marele savant intuia, în urmă cu decenii, a căpătat astăzi dimensiuni legitime, exprimate în caracterul unic și unitar al istoriei patriei raportată permanent la fenomenul istoric universal, la evoluția

legică a înseși societății omenești, așa cum o subliniază Cuvîntarea la Plenara din 1—2 iunie 1982, în care se arată că „istoria omenirii, deci și istoria poporului român, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberarea națională și dezvoltarea de sine stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou”. „În noua imagine în care este proiectat trecutul poporului și partidului — subliniază autorul —, marile probleme ale istoriei noastre, începînd cu originea poporului român și sfîrșind cu epopeea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate din zilele noastre, sînt definite și apreciate într-o viziune unitară, în spiritul concepției partidului nostru, al materialismului dialectic și istoric, în concordanță cu adevărul istoric” (p. 79).

În această viziune novatoare și, totodată, tradițională, întrucît, așa cum se subliniază într-unul din eseuri, în ea s-a înscris și „concepția istorică a primilor cronicari români, care au tratat în mod organic istoria românilor de prin toate locurile unde sălăsluiau, a muntenilor, transilvănenilor și moldovenilor” (p. 87). Ion Popescu-Puțuri subliniază legătura dialectică între prezentul socialist și trecutul multimilenar, seva realizărilor de azi avîndu-și punctul de plecare în rădăcinile adînc împlîntate în gîlia țării. „În curgerea veacurilor și mileniilor, în continuitatea neîntreruptă a poporului nostru, istoria a dat țării, în marile ei momente, oameni de frunte ai epocii lor, care s-au identificat cu marile deziderate ale progresului și civilizației”, istoria națională înfățișîndu-se, în legătura indestructibilă dintre epoci și generații, ca un arc luminos peste milenii, de la cei mai îndepărtați strămoși, la Epoca Nicolae Ceaușescu, „cea mai înfloritoare epocă a poporului nostru, sub steagul biruitor al socialismului” (p. 90, 96).

Firul neîntrerupt al istoriei patriei este urmărit în coordonatele sale fundamentale: de la *pămîntul* „Daciei Felix...”, Dacia roditoare, Dacia fericită “a antichității, la „patria celor 23 de milioane, a întregului nostru popor, o adevărată Dacie Felix, o Românie socialistă, prosperă, fericită”; cu *azezările* sale, în ale căror ziduri se află incifrată nu numai munca înaintașilor, ci și simboluri venite din resorturile de conștiință ale poporului, fie că aceste azezări s-au aflat odinioară la Sarmizegetusa — centru al rezistenței și credinței geto-dacilor, fie la București — „cetatea bucuriei”, spre care, în anii fierbinți ai desăvîrșirii unității naționale, se îndreptau privirile românilor de pretutindeni, pentru că aici răsărea,

pentru ei, soarele libertății și unității; și, „de aici, din inima țării românești, din București se revărsau, în toate provinciile vechii Dacie, nu numai ideile cele mai înaintate de progres, dar și sprijinul material, cultural și moral, de îmbărbătare a tuturor românilor în lupta pentru înfăptuirea marelui ideal al refacerii vechii Dacie, «așa cum ea fu», căci istoria și dreptul, trecutul de douăzeci de ori secular — după cum subliniau socialistii români — dădeau justificarea juridică la aspirația legitimă ca toți românii să se regăsească într-unul singur și unitar stat național român” (p. 100, 105).

Dar, mai cu seamă, în acest proces al devenirii românești socialiste de astăzi sînt urmăriți *oamenii acestui pămînt, țărănimea*, care a reprezentat, pe parcursul mai multor milenii, „seva acestei istorii mereu ascendente”, și *clasa muncitoare*, de apariție mai recentă pe scena istoriei, dar reprezentînd „fenomenul cel mai caracteristic al epocii de la sfîrșitul secolului XIX”, o dată cu apariția forței politice ce avea să-i poarte pașii spre transformarea revoluționară a societății — partidul clasei muncitoare. „Semnificația istorică a apariției clasei muncitoare și a partidului ei în arena vieții social-politice a României, rolul deosebit de important pe care avea să-l joace, încă de la sfîrșitul secolului trecut, în desfășurarea proceselor sociale, politice și economice din țara noastră erau determinate — relevă Ion Popescu-Puțuri — de legile obiective ale societății”. Continuator, pe o treaptă superioară, a programului revoluționarilor pașoptiști, dezvoltînd ideile unității naționale și luînd parte activă la dobîndirea independenței de stat, partidul clasei muncitoare este continuatorul firesc al celor mai înaintate tradiții de luptă, istoria sa înscriindu-se efectiv în Istoria cea Mare a țării. Această integrare organică în viața țării, în trecutul dar și în perspectivele ei de viitor, explică faptul că „mișcarea muncitorească și gîndirea socialistă românească, întruchipate în Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, organizat ca partid la scară națională prin congresul din 1893, a enunțat, aproape în toate domeniile vieții social-politice, economice și culturale, principii idei și soluții care au constituit un program de luptă și o adevărată școală socialistă pentru masele largi ale poporului român” (p. 117—118).

Dar marele merit al partidului maselor muncitoare din România, care-l particularizează și-i dă originalitatea de gîndire și de acțiune, este dat — cum subliniază autorul — de felul în care a știut (într-o vreme în care, în mai toată Europa mișcării socialiste, țărănimea era consi-

derată „o masă conservatoare legată doar de trecut“) să dezvăluie marile energii revoluționare ale truditorilor pământului, demonstrând că „țărâniea poate deveni un aliat de nădejde al proletariatului nu numai în lupta general democratică, ci și în viitoarea bătălie pentru transformarea revoluționară, radicală a societății. Alături de ridicarea țărâniei, faptul că mișcarea muncitorească și-a manifestat cu putere solidaritatea cu țărâniea, protestul împotriva represiunilor dezlănțuite prevestea zorii alianței muncitorești-țărânești, [alianță] care avea să devină cea mai puternică forță socială și politică de transformare a societății noastre“ (p. 110).

Născut în împrejurările încheierii unei etape istorice în dezvoltarea poporului român — crearea statului modern, prin unirea din 1859 și proclamarea independenței absolute în 1877 —, partidul clasei muncitoare și-a căutat și și-a definit locul în perspectiva dezvoltării societății românești printr-o permanentă și directă raportare la datele concrete ale istoriei poporului român, aceasta fiind expresia cea mai grăitoare a identificării istoriei partidului cu aceea a țării. „Încă de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice — precizează autorul —, mișcarea muncitorească a fost prezentă în momentele hotărâtoare ale istoriei poporului român, partidul clasei muncitoare înscrind, ca unul din obiectivele importante ale programului său revoluționar, înfăptuirea unității depline de stat“. Această trăsătură „a imprimat luptei proletariatului român un profund caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor lor sociale și naționale supreme“ (p. 139).

Unitatea astfel înfăptuită — și care n-a putut fi înfrântă nici în împrejurările grele ale anului 1940 —, avea să fie evocată și invocată de forțele revoluționare și democratice în anii celui de-al doilea război mondial, când însăși ființa națională a României era grav periclitată. Înțelegând răspunderile ce-i reveneau în acel moment istoric, Partidul Comunist Român a realizat, în jurul clasei muncitoare, „un larg consens național al forțelor democratice, patriotice, antihitleriste“, Frontul Unic Muncitoresc devenind, în

acest fel, „coloana vertebrală“ în bătălia „pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor, pentru edificarea noii noastre istorii“.

Această aspirație spre unitate — stare de echilibru a națiunii române — se regăsește „în condițiile și pe frontul transformărilor revoluționare din anii socialismului, unitatea poporului... devenind unitatea morală și social-politică pe temeiuri socialiste“ a întregului nostru popor în jurul partidului, al secretarului nostru general, „factorul decisiv a ceea ce nutrim, a ceea ce vrem să devenim“ (p. 142-143).

Remarcînd rolul maselor în făurirea istoriei, Ion Popescu-Puțuri realizează, în același timp, un profil de efigie celui care, prin acțiunea, fapta și gîndirea sa, știe să impulsioneze, să dirijeze pe cei mulți în înfăptuirea obiectivului propus. Asemenea personalități, poporul le înscrie în Cartea de Aur a Istoriei și îi definește cu titlul de eroi — admirabilă pagină consacrată de autor rolului personalităților în istorie: „Eroul iese din comun prin faptele pe care le săvîrșește pentru semenii lui“. Odinioară, eroismul se exprima, îndeosebi, prin vitejia pe cîmpul de luptă. „Vitejia de ordin istoric, însă, vitejia și eroismul politic, ca și cel militar, curajul oamenilor politici, al conducătorilor de state, acestea sînt categorii istorice... Astăzi, ca niciodată în istorie, s-au plămădit, în focul unor evenimente complexe și încă necunoscute în istorie, condițiile cele mai propice pentru apariția eroului deosebit... *Un erou deosebit, un erou al eroilor* poate fi numai acela care știe să facă dintr-un adversar un prieten devotat, împreună cu care să lupte în acțiunile comune destinate unei cauze juste, pînă la sacrificiul suprem... Iată de ce, cînd trebuie să înfruntate valurile uriașe provocate de uragane și cutremure, popoarele îi vor considera eroi deosebiți, eroi ai eroilor, numai pe aceia care vor ști să navigheze cu mare atenție pentru a evita coliziunea catastrofală, aceia vor merita, din partea popoarelor, gloria de eroi deosebiți ai *Secolului nostru*, care vor da dovadă de înțelegere profundă a structurilor de bază ale realității, a năzuinței esențiale a popoarelor spre pace și colaborare. Aceia care sesizează limpede faptul că, în epoca noastră, destinderea nu a devenit ireversibilă, dar popoarele pot, acționînd

unite, să împiedice un nou război mondial ; aceia care înțeleg că pe arena mondială se confruntă puternic două tendințe principale... Aceia, deci, vor fi eroii deosebiți ai epocii noastre, care vor înțelege clar natura confruntării celor două tendințe amintite și își vor aduce contribuția maximă la unirea tot mai puternică a zeci și sute de milioane de oameni de pretutindeni, a miliardelor de locuitori ai planetei, a forțelor antiimperialiste, revoluționare, democratice de pretutindeni, a forțelor realiste, progresiste, a tuturor popoarelor și națiunilor în vederea promovării unei politici noi, a colaborării egale între toate țările lumii, a asigurării triumfului păcii și al cooperării internaționale... Epoca istorică contemporană necesită asemenea eroi ai eroilor, ea este terenul fertil pentru manifestarea eroilor deosebiți“ (p. 170—172).

Preocupat de rădăcinile, liniile de convergență și dimensiunile istoriei propriului popor, istoricul se arată adânc împlîntat în marile probleme ale existenței, păcii și colaborării — chestiuni esențiale ce frământă întreaga omenire. În descifrarea miturilor originare, a grăuntelui filozofic adînc pe care îl conțin legendele perene ale lumii — aceleași, în fond, deosebite doar ca formă de expresie, de la un capăt la altul al pămîntului —, istoricul identifică și pune în valoare simboluri străvechi. Unul este mitul ancestral al pămîntului-mamă, pămîntul fără de care nu ar exista viață și a cărui existență tocmai cei ce beneficiază de pe urma lui o periclitează în chip grav. Apelul istoricului (care, din experiența trecutului, știe ce a însemnat distrugerea și, mai ales, știe ce poate să însemne o distrugere, în condițiile actuale ale cursei înarmărilor, dincolo de orice rațiune) țintește stăvilirea unei asemenea curse demențiale : „ca să se poată obține o hrană bună, sănătoasă, pămîntul trebuie apărat, el, în primul rînd, trebuie ferit de otrăvuri nimicitoare de viață, de boala experiențelor nucleare, cruțat de războaiele atomice care pun în pericol chiar existența planetei. O lume mai dreaptă, mai bună, înseamnă, în primul rînd, un pămînt sănătos, cu ape și aer sănătos, înseamnă o hrană curată din mamela lumii pentru toți fiii ei, pentru toți locuitorii planetei. La urma urmei, fie sărac, fie bogat, indiferent din ce sistem social face parte, omul va apela tot la sînul naturii pentru a se hrăni și

natura îi va da ceea ce, la rîndul ei, a primit. Ea este aceea care va influența fondul de sănătate și nu ne poate fi indiferent dacă, prin produsele necesare subzistenței, va întreține vitalitatea, capacitatea mereu creatoare a omului, sau va împinzi planeta cu schizofrenici, dezechilibrați, oameni născuți într-o vreme de tensiune nervoasă, de nesiguranță, de un pustiitor război mai mult sau mai puțin local, de experiențe făcute pe crusta pămîntului populați și traumatizată pînă la saturare de fel de fel de experiențe nucleare, de gîndul păgîn, nimicitor, al stingerii a tot ceea ce a dat cîndva viață vieții — pămîntul“ (p. 181).

Remediul — singurul remediu posibil —, în fond „o filozofie a bunului simț... ușor de înțeles și de respectat chiar și de cei mai neștiutori dintre pămînteni“, este oferit chiar de experiența istorică care arată că „numai cunoașterea și respectul reciproc al intereselor, promovarea consecventă a celor comune și armonizarea celor divergente pot, în fond, crea acea osatură, acel schelet de oțel inoxidabil și indistructibil, pe care să se grefeze prietenia și cooperarea popoarelor Pămîntului ... A căuta ... punctele convergente de interes comun, coincidențele și apropiierile de interese pe orice termen — scurt, mediu sau lung —, a căuta și căile de rezolvare constructivă a contradicțiilor de interese, toate acestea echivalează, în lumea de astăzi, cu depistarea, în profunzimile organismului complicat al societății umane, a acelor artere care pompează însuși sîngele vieții spre inima, mintea și toată ființa omenirii“ (p. 269).

Reluînd — concentric și evolutiv — problemele esențiale ale istoriei românești și universale, în logica firească a interdependenței lor, lucrarea *Pe teme de istorie*, scrisă de Ion Popescu-Puțuri, este și o umană lecție de viață, a drumului străbătut din zorii istoriei pentru devenirea de azi, pentru făurirea societății de mîine, pe care tineretul, „viitorul însuși al națiunii noastre socialiste“, este chemat să îl realizeze. Exemplul istoric, venit din adîncuri, prin încălcătura sa de valori morale și patriotice, prin perspectiva de înțelegere pe care o realizează, constituie, în fond, un „îndemn la creație“, adresat de trecut viitorului, prin intermediul istoricului, factor de rezonanță al epocii sale.

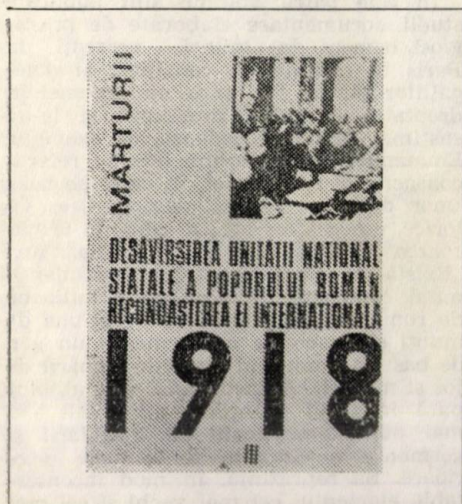
DESĂVÎRȘIREA UNITĂȚII NAȚIONAL-STATALE A POPORULUI ROMÂN.

RECUNOAȘTEREA EI INTERNAȚIONALĂ. 1918.

DOCUMENTE INTERNE ȘI EXTERNE,

- vol. III (august 1918—iunie 1919), CXIV + 814 p. ;
vol. IV (iulie 1919—octombrie 1919), XXVIII + 548 p. ;
vol. V (noiembrie 1919—ianuarie 1920), XX + 598 p. ;
vol. VI (februarie 1920—decembrie 1920), XVI + 528 p.,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986



Dacă anul 1918 încununează, în istoria noastră națională, izbînda unui vis și, deopotrivă, a unei lupte seculare — căroră hotărîrile de unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia le-au dat consistența faptei —, anii 1919—1920 s-au impus prin eforturile poporului român de a obține recunoașterea internațională a operei de dreptate pe care o săvîrșise. A fost o luptă grea, dusă în numele justiției și al dreptului internațional, o luptă care a necesitat nu numai argumente științifice diverse și irefutabile, nu numai pledoarii la masa verde, dar și sacrificii umane impuse de dușmanii dreptății, ai progresului istoric, de cei ce nu voiau să renunțe la himerele trecutului.

Întreaga acțiune diplomatică, desfășurată în acei ani de guvernul român pentru recunoașterea internațională a Marii Uniri, este ilustrată de volumele III—VI din culegerea de documente privind *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român*, apărută în Editura științifică și enciclopedică, sub

egida Direcției Generale a Arhivelor Statului.

Rod al colaborării unui larg colectiv de istorici și arhiviști (Varvara Aioanei, Alecsenia Andone, Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Constantin Botoran, Tudor Bucur, Valentina Costake, Ielița Gămulescu, Mircea Mușat, Rodica Mușetoiu, Emilia Poștăriță ; colectivul de coordonare : Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat), volumele conțin documente de natură diversă (rapoarte, note și telegrame diplomatice, ordine, proclamații, ordonanțe, instrucțiuni militare, sinteze documentare, declarații, procese verbale, note stenografice, scrisori, referate, memorii, convenții, acorduri și tratate internaționale, articole de presă etc.), ce provin de la diferite instituții, organe și personalități din țară și din străinătate, unele dintre ele văzînd pentru prima oară lumina tiparului. Mărturiile documentare publicate redau întreaga complexitate a situației interne și internaționale în care s-a aflat România în anii 1919—1920, evidențiază factorii interni și externi ce au favorizat realizarea scopurilor urmărite, dar și pe cei care se opuneau năzuințelor naționale românești ; ele relevă atitudinea unor personalități și guverne față de „problemele românești”, greutățile pe care le-a avut de înfruntat delegația română la Conferința de Pace etc.

În ansamblu, cele patru volume de documente demonstrează cît de lipsită de fundament este afirmația unor istorici — făcută din necunoașterea adevărului sau din rea-credință — că România ar fi o creație a Marilor Puteri, prin tratatele de pace ale sistemului de la Versailles. Pentru că documentele publicate dovedesc, fără putință de tăgadă, că România reîntregită a fost opera firească, legitimă și necesară a poporului român, rezultatul luptelor, al suferințelor și jertfelor sale grele de sute și sute de ani ; temeliile ei au fost zidite de generațiile care s-au succedat în cursul istoriei, suferind, muncind și

luptind pe acest pământ pe care nu l-au părăsit niciodată, nici cînd jefuitoarii și asupritorii străini le-au dezmoștenit de moșie și de drepturi, ori au încercat să le deznaționalizeze, să le abată de la credința lor, să le alunge de pe pămîntul strămoșesc. Pe bună dreptate, Vasile Arimia și Mircea Mușat remarcă în „Introducere”: „Recunoașterea internațională și consfințirea prin tratate a Unirii înfăptuite de români în 1918 a fost un succes al luptei poporului român, o validare a dreptății sale. Odată înfăptuită Unirea, ea a trebuit să fie susținută pe cale diplomatică și apărată pe cale politică și militară. Vitejia și eroismul soldaților români, priceperea și hotărîrea conducătorilor statului au constituit unul din factorii importanți ai apărării și respectării hotărîrilor de Unire. Puterea militară a statului român, în ciuda marilor dificultăți prin care a trecut, s-a aflat mereu în serviciul idealului poporului român. Lupta concomitentă a diplomației și a armatei, susținută de întregul popor, a fost cheia succesului. Forțele politice românești n-au așteptat și nu s-au bazat pe bunăvoința și înțelegerea Aliaților în a oferi României ceea ce avea dreptul. Dreptul a fost cucerit și apărât. România recunoscută prin tratatele din 1919—1920 a fost creația veacurilor, creația în primul rînd a luptei poporului român. Aici sînt înglobate și victoriile de la Podul Înalt și de la Codrul Cosminului, de la Călugăreni și de la Șelimbăr, de la Plevna și Smîrdan, de la Mărăști, Mărășești și Otuz, din Munții Apuseni și de pe Tisa. Aici sînt hotărîrile de la Chișinău, de la Cernăuți și de la Alba Iulia. Aici este lucrarea poporului român asupra lui însuși în cursul veacurilor, aici se găsește sinteza prefacerilor succesive în conștiința și viața poporului român. Aici și acum s-au oglindit cum nu se poate mai bine realitățile permanente, naționale și etnice ale întregului cuprins al revendicărilor românești. Soarta și hotărîrea țării n-au fost legate de litera unui tratat, ci tratatul a trebuit să recunoască ceea ce poporul român a înfăptuit“ (vol. III, p. LVIII—LIX).

Și — adăugăm noi — să recunoască ceea ce era drept. Documentele publicate îndreptățesc întru totul o astfel de concluzie. Pentru că, la Conferința de Pace de la Paris, România — reintrată în război la 10 noiembrie 1918 pentru a continua lupta în vederea realizării unui ideal, în numele căruia luase armele în 1916, și care, în momentul încheierii armistițiului de la 11 noiembrie 1918, se regăsea din nou, de drept și de fapt, alături de Puterile Aliate și Asociate

victorioase — nu a fost aceea care a dictat condițiile păcii. Dimpotrivă, ea nu a fost scutită de umilințe și de nedreptăți din partea „celor mari“, contactele ei cu Consiliul Suprem cunoscînd tensiuni pe care nici chiar raporturile acestuia cu fostele state inamice nu le-au înregistrat. Și, cu toate acestea, la Paris, a fost recunoscut dreptul românilor de a trăi uniți într-un singur stat, fiindcă el corespundea principiului de justiție pe care Conferința era chemată și obligată să-l transpună în viață. La Paris, dreptatea cauzei românilor a învins.

În cele patru volume sînt publicate studii documentare elaborate de prestigioși oameni de știință, prezenți la Paris în calitate de consilieri ai delegațiilor țărilor lor, care au argumentat dreptatea cererilor românești și le-au susținut. Astfel procedează, de exemplu, Emmanuel de Martonne într-un referat consacrat Transilvaniei, în care, pe baza unor date geografice, demografice, istorice, etnografice etc., a ajuns la următoarea concluzie, formulată cu claritate: „Există în afara Regatului României o masă compactă de aproape 5 milioane de români, care populează o regiune de munți și de coline ce formează un gen de bastion dominînd cîmpiile Dunării de jos și mijlocii. Această masă este absolut pură în jurul munților, mai mult sau mai puțin amestecată cu maghiarii și germanii în cîmpiile și bazinele interioare. Ea reprezintă, în mod incontestabil, elementul cel mai vechi și cel mai viabil al populației, crește mai repede decît celelalte și trebuie în mod firesc să le absoarbă. Această populație românească este mai ales rurală; ea a fost, timp de mai multe secole, menținută într-o stare de servitute, rămînînd fidelă credinței ortodoxe sub o nobilime catolică maghiară sau maghiarizată, care nu recunoștea drepturi politice decît sașilor și secuilor... Ungurii se cred îndreptățiți să realizeze, la nevoie cu forța, fuziunea raselor în cadrul statului pe care-l domină. Principiile proclamate de Puterile Antantei se opun acestei concepții medievale. Nu încapă nici o îndoială asupra faptului că românii din Transilvania nu vor să fie maghiarizați. Acestei perspective ei îi preferă unirea cu România, care a făcut, pentru a realiza acest ideal, cele mai mari sacrificii“ (vol. III, doc. nr. 457, p. 28—29).

În aceste condiții este imposibil de vorbit de „cadouri“ făcute României de Conferința de Pace fără a jigni nu numai simțămintele poporului român, memoria sutelor de mii de oameni care

s-au jertfit pentru unire, ci însăși ideea de dreptate.

Numeroase documente incluse în volumele la care ne referim vorbesc despre refuzurile cercurilor conducătoare din Ungaria de a recunoaște drepturile poporului român la autodeterminare, despre incapacitatea lor de a înțelege mersul istoriei, cramponându-se de himera „Ungariei coroanei Sfintului Ștefan“, despre rezistența lor la transpunerea în viață a hotărârii românilor de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, și despre persecuțiile la care era supusă populația românească de către elemente șovine din rindul fostei națiuni asupritoare, ce profitau de faptul că, imediat după încheierea armistițiului de la Belgrad (13 noiembrie 1918), o parte importantă din teritoriul românesc (zona aflată la nord de Mureș) continua să se afle sub administrația guvernului de la Budapesta. Încă la 28 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central avertizase asupra faptului că „starea de lucruri întreținută de condițiile armistițiului poate lesne deveni cauza unei adevărate tragedii pentru poporul român din Transilvania“ (vol. III, doc. nr. 470, p. 84).

Datorită cererilor guvernului român, Conferința de Pace a aprobat, în perioada următoare, ca linia de demarcație stabilită prin armistițiu să fie împinsă spre vest, fără însă ca toate teritoriile românești să fie eliberate. În regiunile rămase încă sub ocupația ungară — cum informa un document din 12 ianuarie 1919 al generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Stat-Major al Armatei române — „teroarea se întinde din ce în ce mai mult. Primesc zilnic telegrame disperate prin care populațiunea și societățile culturale, fără deosebire de neam, credință și lege, imploră ajutorul nostru... Fac cunoscut că pe zi ce trece pericolul se agravează“ (vol. III, doc. nr. 496, p. 134—135). Evenimentele care au urmat au confirmat aceste previziuni pesimiste: Arad, Giurcuța, Făget, Chereleş, Covăsinț, Curtici, Șiria, Sohodol, Ciuc, Sighet, Beiuș etc. s-au înscris în lista lungă a masacrelor săvârșite de șovinistii unguri împotriva populației românești.

După ce Conferința de Pace a stabilit, la 26 februarie 1919, fixarea liniei de demarcație pe aliniamentul Satu Mare—Oradea—Arad, guvernul ungar, condus de Mihály Károlyi, a demisionat și a predat puterea „în miinile proletariatului națiunii ungare“, lansind, totodată, un apel proletariatului internațional, prin care îi cerea ajutor „împotriva deciziilor nedrepte ale Conferinței de Pace“

(vol. III, doc. nr. 562, p. 269). În aceste condiții a fost proclamată, la 21 martie 1919, Republica Ungară a Sfaturilor și s-a constituit un Consiliu Revoluționar guvernamental, în care Béla Kun a devenit comisar al poporului pentru Afacerile Străine. Din păcate, nici noul guvern de la Budapesta nu a înțeles corect problema națională, dovedind „că el nu se deosebea de guvernele anterioare, care aveau ca țel principal apărarea integrității Ungariei Sfintului Ștefan“ (vol. III, p. XXIII). Urmind o astfel de linie politică și profitind de slăbiciunile Conferinței de Pace, de necunoaștere de către aceasta a situației reale, guvernul de la Budapesta, în loc să dezarmeze, așa cum prevedea acordul de armistițiu, și-a întărit armata și a stabilit legături cu Rusia Sovietică în vederea organizării unui atac concomitent din est și vest împotriva României (vol. III, doc. nr. 564, p. 272—273 și doc. nr. 567, p. 277). Încercările în succes, armata ungară a atacat, la mijlocul lunii aprilie 1919, trupele românești situate de-a lungul frontului din Munții Apuseni, ceea ce a antrenat contraofensiva românească, încheiată pe aliniamentul Tisei, și propunerea de pace a guvernului ungar (vol. III, doc. nr. 595, p. 329—330 și doc. nr. 601, p. 350—351).

Deși, la 13 iunie 1919, Conferința de Pace a stabilit granița între România și Ungaria (vol. III, doc. nr. 632, p. 448—449), raporturile dintre cele două țări au continuat să se mențină tensionate. Relațiile României cu Conferința de Pace deveneau, de asemenea, tot mai critice, întrucât guvernul român a condiționat retragerea armatei române la est de frontiera stabilită de dezarmarea și demobilizarea armatei ungare, temându-se de un nou atac din partea acesteia. Ceea ce s-a și produs, de altfel, la 20 iulie, Armata română reușind abia după 5 zile de lupte înverșunate să oprească înaintarea trupelor inamice (vol. IV, doc. nr. 660, p. 53—54; doc. nr. 662, p. 55—56; doc. nr. 663, p. 56—57; doc. nr. 669, p. 82—85).

În volume sînt publicate o serie de documente ce pun în lumină adevăratele scopuri urmărite în Ungaria de armata română: pe de o parte, asigurarea liniștii la granița de vest a țării prin dezarmarea și demobilizarea armatei ungare, lichidarea întreprinderilor ce lucrau pentru armată, iar, pe de altă parte, identificarea și recuperarea măcar a unei părți din imensele cantități de bunuri materiale luate de armatele de ocupație ale Puterilor Centrale din România în anii 1916—1918 și de armata și administrația ungară din Transilvania. Aceste

măsurile au dat naștere la fel de fel de interpretări, la exagerări din partea Puterilor Aliate și Asociate, care se temeauă că partea ce le-ar fi revenit ca despăgubiri de război ar putea fi diminuată prin rechizițiile efectuate de români.

În afara proclamațiilor date de Comandamentul trupelor române din Ungaria, care precizau raporturile dintre armata română și populația ungară (vol. IV, doc. nr. 670, p. 85; doc. nr. 678, p. 101—102; doc. nr. 692, p. 127—128 și doc. nr. 703, p. 140), numeroase alte documente ilustrează sprijinul dat de armata română la reorganizarea administrației și buna aprovizionare a populației (aceasta în condițiile în care însăși România avea de făcut față unor greutăți și lipsuri extrem de grave), la repunerea în funcțiune a fabricilor și reluarea activității de către toate instituțiile etc. Astfel, un document din 20 august 1919 confirmă că, „începând de la data de 10 ale lunii curente (august — n.n.), comandantul Regimentului 4 vânători român a împărțit din bucătăriile sale masa de prinz și seară la 200 de copii săraci înfometați” (vol. IV, doc. nr. 693, p. 128); altele vorbesc de hrănirea zilnică a 400 de copii și persoane neputincioase de către o subunitate a Regimentului 1 infanterie (vol. IV, doc. nr. 695, p. 129—130 și doc. nr. 750, p. 506), de punerea în funcțiune a unor mori și de aprovizionarea lor cu benzină (vol. IV, doc. nr. 758, p. 513—514), de aprovizionarea cu cărbuni a orașelor etc.

Documentele publicate demonstrează cât de nedrepte au fost învinuirile care s-au adus (și se mai aduc) guvernului român de atunci privind „intervenția în Ungaria”, „înăbușirea revoluției socialiste”, sau „înlăturarea Republicii Sfaturilor”, fără să se fi arătat cauzele pentru care armata română a intrat în Ungaria. „Pentru Ungaria, indiferent de guvernele care s-au succedat — se afirmă în „Introducere” —, scopul esențial era apărarea Ungariei istorice, a statului «milenar», utilizând pentru realizarea și menținerea lui toate justificările, căile și mijloacele. Dorința și hotărârea de a se separa de Ungaria a teritoriilor și popoarelor incluse cu forța sub stăpânirea nobilimii ungare în decursul timpului erau considerate atunci atentat la integritatea statului ungar, iar țările cu care aceste popoare cereau să se unească erau etichetate ca imperialiste, anexioniste etc. Deci păstrarea integrității teritoriale a regatului ungar, apărarea statului «național unitar ungar» constituiau obiectivul real al întregii politici interne și externe și a gu-

vernului Béla Kun. În acest caz — când se apărau teritoriile crotopite cu forța în decursul istoriei, cu o populație străină care nu avea nimic comun cu statul în care a fost inclusă, asuprită permanent și a cărei luptă de eliberare a fost mereu înăbușită — sintem în drept să spunem că aceasta era o politică imperialistă, promovată de un guvern care se intitulă comunist” (vol. III, p. XXXIX).

Un mare număr de documente, în parte inedite, ilustrează criza intervenită în raporturile dintre România și Conferința de Pace în a doua jumătate a anului 1919. O criză anunțată încă de la începutul anului, când Ion I. C. Brătianu s-a ridicat împotriva sistemului nedemocratic de organizare a Conferinței, a împărțirii artificiale a participanților în „țări cu interese nelimitate” (marile puteri) și „țări cu interese limitate” (micile state), a desconsiderării drepturilor și intereselor României, a încercărilor de a impune micilor state clauze ce lezau grav independența și suveranitatea națională etc. Atitudinea demnă a șefului delegației României este ilustrată de procesul-verbal al celei de-a opta sesiuni plenare a Conferinței de Pace din 31 mai 1919, când acesta declara în fața înaltului for: „...Ne găsim — cel puțin așa după cum am înțeles totdeauna — în fața Conferinței Puterilor Aliate și Asociate care au luptat pentru a stabili între ele dreptul de egalitate al statelor mari și mici și pentru a institui reguli care să poată servi pe viitor ca principii și precedente. Printre aceste reguli, subliniez una care tinde să stabilească, în prezent, categorii diferite în ceea ce privește suveranitatea statelor. În numele României, nu pot admite, de principiu” (vol. III, doc. nr. 618, p. 393—394).

Documentele publicate în cele patru volume aduc un plus de informație extrem de valoroasă într-o arie problematică foarte largă. Cititorul — istoricul în primul rând — găsește aici un material informativ deosebit de bogat privind lucrările pregătitoare ale încheierii tratatelor de pace cu Germania și, în special, cu Austria, Bulgaria și Ungaria, în care România era deosebit de interesată; despre încercările marilor puteri de a profita de greutățile țării noastre, de starea de epuizare în care se găsea economia românească după război și după jaful practicat de Puterile Centrale pentru a intra în posesia bogățiilor noastre naturale, în special a petrolului; despre activitatea de propagandă în sprijinul cauzei românești desfășurată de românii aflați în străinătate; despre politica „de rezistență” a guvernului român față de dictatul ma-

rilor puteri ; despre începutul politicii revizioniste și antiromânești desfășurate de cercurile reacționare de la Budapesta ; despre colaborarea României la Conferința de Pace cu delegațiile micilor state — întregite sau create pe ruinele fostului imperiu multinational austro-ungar — punându-se, astfel, bazele viitorului sistem regional de securitate ; despre inițierea primelor contacte româno-sovietice ; despre regimul naționalităților conlocuitoare etc.

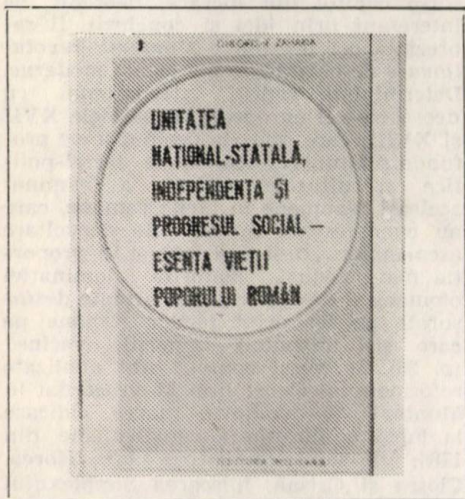
Remarcăm, de asemenea, „Introduce-rea“, semnată de Vasile Arimia și Mircea Mușat, care, prin concluziile pe care le formulează pe baza analizei aprofundate a unui bogat material bibliografic și documentar (parțial publicat în lucrare), aduc noi elucidări asupra unor probleme și momente din istoria zbuciumată a anilor 1919—1920, detașându-se de vechile reprezentări schematice, încărcate de dogmatism, de interpretările eronate, nu numai neconforme cu adevărul științific, dar și opuse acestuia. Sint reintegrate, astfel, istoriei noastre naționale pagini de jertfă și eroism, sint redați cinstirii noastre de astăzi ultimii eroi căzuți pe câmpul de bătălie în anul

1919, în marea luptă pentru unitatea românilor.

Problematika și perioada abordate de corpusul de documente din care am prezentat cititorilor volumele III—VI sint mult prea importante pentru istoria românilor pentru ca cei care l-au alcătuit să considere munca lor încheiată. De aceea, credem că ar fi necesară continuarea acțiunii de depistare și de selectare a noi documente — inclusiv a memoriilor unor participanți la evenimentele din acea epocă — din arhivele românești și străine și publicarea lor. Astăzi cunoaștem deja numeroase mărturii din anii 1918—1920 care — după opinia noastră — puteau fi integrate în volumele apărute (inclusiv tratate ce consfințeau unitatea națională). Cercetări viitoare vor face, cu siguranță, ca numărul lor să fie și mai mare. Tot acest tezaur istoric național va trebui să fie pus la dispoziția specialiștilor și a publicului larg cititor prin continuarea acestui corpus de documente ce se bucură, deja, de o largă și binemeritată apreciere.

ION CALAFETEANU

**GHEORGHE ZAHARIA,
UNITATEA NAȚIONAL-STATALĂ,
INDEPENDENȚA ȘI PROGRESUL SOCIAL — ESENȚA
VIEȚII POPORULUI ROMÂN,
Editura militară, București, 1986, 416 p.**



Recent a văzut lumina tiparului o cuprinzătoare și interesantă lucrare de sinteză consacrată luptei pentru unitate național-statală, independență și progres

social, năzuințe considerate, pe drept cuvânt, de autor — *esența vieții poporului român*.

Așa cum se cunoaște, problematica abordată de Gheorghe Zaharia a făcut obiectul și al altor lucrări și studii apărute anterior. Ceea ce este însă nou și deosebit de interesant este faptul că lupta poporului român pentru unitate, neatîrnare și progres social este tratată ca un *proces unitar, legitim, dialectic de dezvoltare și afirmare a poporului nostru*.

Privind istoria poporului român într-un asemenea larg orizont și fundamentându-și concluziile pe tezele materialismului dialectic și istoric, reflectate în documentele de partid, în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, autorul a reliefat, în cuprinsul celor 12 capitole ale lucrării, precedate de un *Cuvînt înainte*, unitatea de neam, de teritoriu, de limbă și cultură — permanență a istoriei poporului român ; unitatea și identitatea intereselor și aspirațiilor masei largi de-a lungul secolelor ; hotărîrea de neclintit în apărarea ființei, libertății și neatîrnării sale ; rolul forțelor

înaintate în dezvoltarea istorică și, în acest context, rolul clasei muncitoare și al partidului său revoluționar în înfăptuirea marilor obiective ale progresului istoric al societății românești; unitatea și coeziunea moral-politică a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, centrul vital al societății noastre socialiste multilateral dezvoltate. Aceste elemente caracteristice devenirii noastre istorice au fost analizate într-o strînsă condiționare reciprocă, alcătuind un tot unitar indestructibil și reprezentînd stîlpii de granit ai edificiului României socialiste de astăzi.

Abordarea cuprinzătoare a fenomenului studiat ne dă temeul să afirmăm că această prestigioasă lucrare se înscrie ca o realizare remarcabilă a istoriografiei marxiste din țara noastră, lucrare în care prezentarea faptelor și evenimentelor se îmbină cu judecăți și modalități de interpretare originale, oferind o imagine de larg orizont și în context internațional asupra marilor momente ale vieții naționale, a luptelor de eliberare socială și națională care au jalonat istoria multimilenară a poporului român.

Avînd drept scop reliefaarea coordonatelor majore ale luptei poporului nostru de-a lungul timpului, în *Cuvînt înainte* sînt formulate considerații interesante cu privire la caracterul unitar al civilizației materiale și spirituale a strămoșilor noștri geto-daci. În acest sens, se arată că: „După cucerirea unei părți a Daciei în 106 — ceea ce a avut urmări tragice pentru poporul dac —, cultura și civilizația dacilor și-au continuat drumul spre un nou progres în cadrul schimbului de valori cu culturile și civilizațiile romane, grecești și ale altor popoare“ (p. 10). În continuare, se menționează continuitatea neîntreruptă a românilor în vatra strămoșească și dezvoltarea unitară a societății românești; procesul de constituire și consolidare a statelor feudale centralizate românești și similitudinea organizării lor politice interne; lupta necurmată pentru libertate, unitate, independență; înflorirea neconținută a națiunii, întărirea statului național; afirmarea independenței și suveranității în procesul revoluției și construcției socialiste.

Lucrarea debutează cu semnificația istorică a făuririi statului feudal unitar român sub Mihai Viteazul, actul cel mai strălucit al evului mediu românesc. Această primă reunire politico-statală a românilor, unul dintre cele mai de seamă evenimente din istoria poporului nostru, a avut ca fundament istoric, arată autorul, „Dezvoltarea forțelor de producție, conștiința unității de neam și

de viațuire în aria geografică străbună, necesitatea unirii forțelor pentru asigurarea existenței libere a românilor împotriva politicii expansioniste a regatelor și imperiilor vecine, factori esențiali ai actului strălucit săvîrșit sub Mihai Viteazul cu consensul tuturor românilor, ceea ce a constituit, împreună cu năzuința de progres economic și social, esența vieții lor“ (p. 16). Autorul consideră că „Acest act conștient, legitim și obiectiv s-a înscris în procesul european desfășurat în secolele XV—XVI, cînd s-au constituit și statele feudale centralizate poloneze, franceze, britanice și ruse... pe baza aceluiași factori economici, sociali, politici și culturali, desigur cu anumite particularități proprii fiecărui popor“ (p. 18—19).

Deși opera lui Mihai Viteazul n-a putut dăinui datorită unor presiuni și uneltiri externe, ea a dobîndit o inegalabilă forță și valoare de simbol, lăsînd urmașilor un program politic de o irezistibilă forță mobilizatoare. Reliefaînd ideea de continuitate în lupta pentru dezvoltarea unitară, sub toate aspectele, a poporului român, în vatra străbunilor geto-daci, în lucrare este demonstrat faptul că, începînd cu secolul al XVII-lea, mai mulți domni ai țărilor române au preconizat reconstituirea Daciei ca un stat puternic, neatîrnat. Acesta nu era un vis utopic, o himeră, ci expresia unor realități, demonstrînd convingător că eliberarea și unitatea statală a poporului român reprezentau obiective pe deplin realizabile.

Un capitol din lucrare, deosebit de interesant prin idei și concluzii, îl reprezintă cel intitulat: *Momente revoluționare deschizătoare ale epocii moderne*. Determinînd cadrul internațional, cu deosebire cel european, în secolele XVII și XVIII, care înfățișa tabloul unor profunde schimbări economice, social-politice și culturale, autorul a examinat aceleași fenomene în țările române, care au cunoscut un proces de dezvoltare asemănător, „deși mai lent și în proporție mai redusă, datorită dominației otomane și deselor ciocniri armate desfășurate pe teritoriul țărilor române pe care și-l disputau imperiile vecine“ (p. 25). În acest context sînt analizate reformele lui Constantin Mavrocordat în Muntenia și Moldova, marea ridicare la luptă a țăranimii transilvănene din 1784, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, mișcarea Supplexului din 1791, evenimente care au pus pregnant în evidență criza de sistem a orînduirii feudale, concomitent cu necesitatea unor transformări economice și sociale, a unor schimbări în consens cu

dreptul național al poporului român de a se dezvolta în cadrele naționale proprii.

Analiza caracterului social și național al ridicării la luptă a țărănimii române transilvănene din 1784 demonstrează elocvent că ea a avut un caracter organizat, a fost pregătită psihologic, a avut un program și o oaste organizată ad-hoc. Aspectul cel mai important l-a constituit enunțarea principiului programatic fundamental al revoluției de la 1784 și anume: *desființarea nobilimii și împărțirea latifundiilor nobiliare la țărani*. Autorul consideră, în mod just, că, deși acest principiu revoluționar „n-a fost expus de la începutul acțiunii, ci numai spre sfârșitul ei, nu încapă îndoială că el a existat din capul locului în conștiința conducătorilor... Că el izvorise din experiența de viață a iobăgimii, din condiția ei socială și națională”, fiind „călăuza amplei ridicări revoluționare de masă de la 1784” (p. 29—30). Acest eveniment, în asociere cu reformele lui Constantin Mavrocordat și mișcarea Supplexului, a marcat începutul „intrării poporului român în epoca modernă a istoriei sale” (p. 31), epocă ale cărei trăsături se vor completa și întregi prin revoluția condusă de Tudor Vladimirescu de la 1821 și, ulterior, prin revoluția română de la 1848.

Un eveniment determinant pentru procesul făuririi unității național-statale, căruia autorul îi consacră un capitol din lucrare, îl reprezintă Unirea Moldovei cu Muntenia, în 1859. Expresie a unei necesități obiective, determinată de stadiul de dezvoltare al națiunii române — stadiu care pune pe prim plan unificarea celor două principate —, constituirea statului național român modern a dat un puternic impuls dezvoltării națiunii române pe calea progresului, exercitând, în același timp, o puternică atracție pentru românii aflați încă sub dominație străină. În cuprinsul capitolului sînt evocate mărturiile dintre cele mai semnificative cu privire la ecoul și entuziasmul cu care întregul popor român, inclusiv din teritoriile aflate sub vremelnică stăpînire străină, au primit vestea Unirii Principatelor.

Alături de idealurile de libertate și unitate, un loc central în cadrul luptei naționale a românilor — arată Gheorghe Zaharia — a revenit, în permanență, idealului independenței statale, al dezvoltării de sine stătătoare, neîngrădite de nimeni și de nimic. Acționînd ca un ferment activ, ca un catalizator al spiritualității românești, de-a lungul multor secole, aspirația spre neatîrnare și-a găsit împlinirea în marea victorie obținută în 1877—1878 pe cîmpul de bătălie împotriva Imperiului otoman. Cu-

cerirea independenței deplină de stat a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, dînd un puternic impuls luptei de eliberare națională a românilor aflați sub ocupație străină.

Sub auspiciile independenței și ca urmare a unor măsuri stimulatorii — se demonstrează în lucrare —, dezvoltarea industriei s-a accelerat, agricultura a înregistrat progrese, s-au extins transporturile și comunicațiile, a avut loc un proces de modernizare a instituțiilor, a armatei etc.

În acest context, în lucrare se acordă o atenție deosebită analizei rolului clasei muncitoare, care, odată cu apariția sa pe arena vieții social-politice, a ridicat pe o treaptă superioară conștiința națională a poporului român, a dat un profund conținut revoluționar luptei acestuia pentru libertate și unitate. „Independența și unitatea, îngemănate organice — subliniază autorul —, erau socotite imperios necesare pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale cu care se confrunta România” (p. 73). În acest cadru de abordare a unor probleme de maximă importanță pentru societatea românească de atunci sînt reliefate și analizate concepția socialistă cu privire la apărarea independenței patriei, viziunea realistă asupra politicii externe a statului român, poziția de înțelegere și angajare hotărîtă a socialiștilor români în lupta pentru făurirea statului național unitar, a apărării independenței, suveranității și integrității sale teritoriale. Reflecții dintre cele mai pertinente face autorul și asupra modului cum problemele fundamentale ale dezvoltării României și ale apărării independenței sale s-au reflectat în programele și activitatea partidului revoluționar al clasei muncitoare.

Întreaga activitate teoretică și practică desfășurată de socialiștii români învederează o încercare susținută de a-și însuși, în mod creator, ideile socialismului științific, de a face din ele un instrument eficient de investigație și de înțelegere a realităților românești, un ghid al acțiunii de transformare revoluționară a societății, iar „preocuparea pentru organizarea sa politică — precizează autorul — a constituit o caracteristică a mișcării muncitorești din țara noastră încă de la începutul existenței sale, înțelegînd că în aceasta constă cheia succeselor ei în lupta împotriva exploatații și pentru eliberarea socială a tuturor celor ce muncesc” (p. 78).

Eforturile socialiștilor români, desfășurate mai bine de două decenii pentru dezvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului, pentru organizarea și afirmarea sa în viața social-politică a țării, au alcătuit premisele înființării, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, care și-a asumat, de la început, misiunea istorică de a conduce lupta clasei muncitoare, a celorlalte categorii de oameni ai muncii, de la orașe și sate, pentru cucerirea puterii politice și transformarea socialistă a societății românești.

Referindu-se la greutățile pe care le-a întâmpinat partidul revoluționar al clasei muncitoare și, cu deosebire, la „criza de conducere” de la sfârșitul secolului, datorată, în principal, poziției elementelor burghezo-liberale interesate de prevederile cu caracter burghezo-democratic, dar care, mai apoi, au părăsit rîndurile partidului, considerînd că țelurile inițiale ale mișcării și, cu deosebire, cele de natură burghezo-democratică ar fi putut fi mai ușor înfăptuite în cadrul Partidului Național Liberal, autorul argumentează ideea de fond că lupta revoluționară a socialiștilor și a mișcării a continuat să se desfășoare în cluburile muncitorești, în diferite alte organizații și în cercurile socialiste „România muncitoare”, create începînd din 1901.

Evoluția ulterioară a evenimentelor a confirmat justetea acțiunii elementelor înaintate din mișcare pentru menținerea și întărirea partidului revoluționar al clasei muncitoare. Vitalitatea politico-organizatorică a mișcării muncitorești, într-o perioadă de intense căutări și clarificări politico-ideologice, precum și unitatea de gândire și de acțiune a mișcării, avînd ca suport întregul proletariat, a avut o influență pozitivă asupra acțiunii partidului, care și-a definit poziția și și-a rostit cuvîntul asupra tuturor problemelor cu care a fost confruntată țara, preconizînd soluții proprii înaintate: de la cerința dezvoltării industriei, ca temelie economică a societății socialiste, pînă la soluționarea democratică a problemei țărănești, de la imperativul lărgirii drepturilor cetățenești pînă la ridicarea nivelului de civilizație materială și spirituală a maselor, de la apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale pînă la desăvîrșirea procesului de făurire a statului național-unitar.

Această parte din lucrare se încheie, logic, cu actul făuririi, la Congresul din mai 1921, a Partidului Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului creat în 1893 și care a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile

condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională. „Prezent în toate evenimentele importante ale țării, față de care și-a spus cuvîntul cu claritate — se arată în lucrare —, Partidul Comunist Român a continuat și continuă cele mai bune tradiții ale poporului român, ale mișcării muncitorești și socialiste din România, situîndu-se permanent în fruntea luptei pentru progres economic și social, pentru relații de colaborare cu toate popoarele, bazate pe principiile avantajului reciproc și respectului mutual” (p. 98).

Analiza participării României la primul război mondial, precum și marea epopee militară din vara anului 1917, în timpul căreia armata română a înscris una dintre cele mai strălucite pagini de vitejie și eroism din istoria luptei poporului nostru pentru apărarea existenței sale într-un stat național-unitar și independent, a oferit autorului prilejul de a formula judecăți și concluzii deosebit de pertinente. În această uriașă încercare a forțelor imperialiste, care vizau împărțirea și reimpărțirea lumii, participarea la primul război mondial a unor națiuni și state mijlocii, printre care și România, a fost subordonată, pe plan extern, obiectivelor de interes național. Astfel, arată autorul, „Armata română începuse războiul național și popular, rămas în conștiința națională ca război pentru desăvîrșirea unității statului român” (p. 104).

Nerespectarea angajamentelor asumate de aliații României, potrivit celor stipulate în Convenția militară semnată la 4/17 august 1916, a permis Puterilor Centrale să realizeze o superioritate de forțe zdrobitoare pe frontul român. În fața unor forțe mult superioare, armata română a fost nevoită să lase, în mîinile ocupanților, circa 2/3 din teritoriul național.

Puternica confruntare din vara anului 1917, care a culminat cu bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a reprezentat cea mai însemnată victorie a armatei române din timpul primului război mondial, prin care s-a salvat existența statului român, întărind încrederea națiunii în propriile ei forțe. În felul acesta, se subliniază în lucrare, „Războiul dus pentru apărarea independenței țării și realizarea unității statale a poporului român a avut un caracter drept și a fost sprijinit de întregul popor. Caracterul său popular este ilustrat de modul în care toți românii au răspuns la efortul economic și militar necesar pentru purtarea lui, de convingerea tuturor în victoria cauzei pentru care luptau” (p. 113).

Marea Unire a poporului român din 1918, moment epocal în istoria patriei noastre, căreia autorul i-a consacrat un capitol aparte, a fost rezultatul actelor plebiscitare desăvârșite pe fundamentul dezvoltării ascendente a societății românești, rodul firesc al necesității obiective decurgând din această dezvoltare.

În paginile acestui capitol sînt analizate condițiile interne și internaționale în care poporul român s-a întregit în frontierele sale firești, conlucrarea activă dintre toate clasele și categoriile sociale în vederea înlăturării acestui deziderat atît de scump poporului român. Astfel, cele trei momente remarcabile din 27 martie/9 aprilie, 16/29 noiembrie și 18 noiembrie/1 decembrie 1918 au fost acte plebiscitare ale unanimității poporului din vatra strămoșească a vechii Dacii, voința întregii noastre națiuni. Documentele, mărturiile timpului, faptele prezentate și analizate de autor demonstrează, cu prisosință, că Marea Unire a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român.

Întregirea cadrului național-statal român a creat condițiile pentru o largă dezvoltare a forțelor productive, a științei și culturii, a dat un puternic imbold mișcării progresiste, revoluționare, forțelor care luptau pentru respectarea prevederilor constituționale, pentru largi drepturi și libertăți cetățenești, pentru îmbunătățirea nivelului de viață materială și spirituală a poporului.

În acest context general sînt prezentate adoptarea noului sistem electoral, în decembrie 1918, reforma agrară din 1921, modificarea Constituției în 1923, reforma administrativă promulgată în iunie 1925, organizarea, funcționarea și dezvoltarea armatei etc. În lucrare se face o analiză pertinentă asupra progreselor realizate în domeniul industriei, îngrădirea infiltrării capitalului străin — mai întîi în industria petrolieră, dar și în alte ramuri, măsuri menite să consolideze independența economică și politică a României.

Noul cadru național-statal a sporit ponderea și rolul clasei muncitoare în viața social-politică, a deschis calea făuririi unității dintre muncitori, țărani și intelectuali, dintre toți cei care doreau ca România să se dezvolte pe un făgaș democratic, ca problemele acestei dezvoltări să fie rezolvate în folosul maseilor, ca independența și suveranitatea, securitatea și integritatea teritorială a patriei să fie asigurate în mod real. Con-

comitent, s-au produs importante mutații în dinamica vieții politice, acestea reflectînd schimbările produse în baza economică și în structura socială. Comparativ cu perioada anterioară, a avut loc o evoluție în sens burghezo-democratic a angrenajului politic, o mai activă participare a maselor la treburile politice.

Bun cunoscător al situației internaționale a României în perioada care a urmat primei conflagrații mondiale, autorul aduce o contribuție meritorie la cunoașterea politicii externe promovate de toate guvernele României în perioada interbelică, la politica orientată spre apărarea unității și integrității teritoriale a patriei, la realizarea, în acest scop, a unui sistem de alianțe care să asigure pacea și combaterea revizionismului, la asigurarea securității pentru toate statele. Sînt analizate, în acest context, Convențiile de alianță defensivă, încheiate între România, Cehoslovacia și Iugoslavia, care au pus bazele *Micii Înțelegeri*, Convenția de alianță defensivă dintre România și Polonia, Tratatul de alianță dintre România și Franța, Pactul de prietenie cu Italia, Convenția privind crearea *Înțelegerii Balcanice* ș.a.

Situația internațională a României — afirmă autorul — a fost însă afectată de faptul că se afla la interfeșterea intereselor marilor puteri, obiect de tirgială și țintă a acelor forțe care acționau pentru o politică de revizuire a statu-quo-ului teritorial postbelic; de faptul că, în general, marile puteri n-au respectat interesele țărilor mici și mijlocii.

Abordînd, gradual, evoluția politicii externe a României, autorul prezintă, în conformitate cu adevărul istoric, pericolul grav care amenința România, după ascensiunea la putere a hitlerismului în Germania. Pentru atingerea scopurilor sale, cel de-al III-lea Reich a folosit întregul arsenal de mijloace, pînă la presiuni brutale, precum și Garda de Fier, organizație teroristă de tip nazist, devenită agentură a Germaniei naziste și principală componentă a coloanei a cincea naziste în România.

În acei ani grei de pericole, situîndu-se pe cele mai înalte poziții de apărare a intereselor vitale ale țării și poporului, Partidul Comunist Român și-a extins influența în rîndul maselor, și-a lărgit contactele cu grupările și cu organizațiile democratice, a stabilit legături cu lideri ai principalelor partide burghezo-democratice, cu diferite cercuri și fracțiuni ale cercurilor politice animate de sentimente patriotice, antifasciste, a acționat, neabătut, pentru apărarea democrației și, deopotrivă, a hotarelor țării amenințate de politica agresivă a hitle-

rismului, de pretențiile revizioniste ale unor vecini ai săi.

Analizînd, moment cu moment, drama popoarelor care au căzut victimă agresiunii statelor fasciste, încurajate de atitudinea „conciliantă” a Angliei și Franței, autorul reconstituie procesul dramatic de izolare a României pe plan extern, agravarea continuă a situației internaționale, cu consecințe grave și pentru țara noastră. Acest proces era determinat de situația creată, după cîștigarea Cehoslovaciei, de eșecul tratativelor de la Moscova, precum și de încheierea tratatului politic, la 23 august 1939, dintre U.R.S.S. și Germania, tratat care a stîrnit îngrijorare și derută în majoritatea țărilor lumii.

Declanșarea celui de-al doilea război mondial, la 1 septembrie 1939, prin atacarea Poloniei de către Germania hitleristă, a îngrijorat în modul cel mai profund România, care s-a proclamat neutră. În același timp, guvernul și poporul român au acordat un larg sprijin poporului polonez a cărui patrie fusese cîștigată. „Nedorind victoria Germaniei — subliniază autorul —, sîntînd, cu convingere, pe victoria puterilor occidentale — pe care o doreau —, întrevăzînd posibilitatea unei răsturnări în raporturile dintre marile puteri, cercurile guvernante românești încercau să cultive, în continuare, relațiile cu Anglia și Franța, să consolideze înțelegerea Balcanică, în care vedeau un instrument de legătură cu aceste puteri și cu U.R.S.S., față de care organismul regional trebuia să adopte o atitudine binevoitoare în neutralitatea sa generală față de conflict” (p. 227).

O problemă de mare interes istoric, prezentă în lucrare, privește evoluția evenimentelor politice și militare internaționale, care s-au desfășurat cu repeziune, ca și implicațiile lor asupra României, începînd din toamna anului 1939, pînă în primăvara lui 1941. În acele împrejurări, în urma unui schimb de note între guvernul sovietic și cel german, între acestea și guvernul român, la 28 iunie, Basarabia și partea nordică a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice. Concomitent, guvernul ungar a concentrat trupe la frontiera cu România.

Din paginile cărții se degajă atmosfera și presiunile la care a fost supusă România din partea Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, pentru ca „diferențînd” teritorial ungaro-român, provocat și întreținut de cercurile reacționare și revizioniste ale burgheziei și moșierimii ungare, să fie reglementat, în spirit nazist, ducînd la o mai mare dezbinare a celor două popoare și la subor-

donarea lor intereselor celui de al III-lea Reich. La 30 august 1940, la Viena, miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei au impus, printr-un dictat, smulgera părții de nord-vest a țării în profitul Ungariei, „amenințînd că, în caz contrar, România va deveni obiectul unei acțiuni militare, va fi invadată și ștearsă de pe harta Europei” (p. 257). În cadrul unor mari manifestații, masele populare de la orașe și sate, întregul popor român au condamnat această decizie imperia-listă, exprimîndu-și hotărîrea de a lupta pentru apărarea integrității pămîntului românesc.

Raptul teritorial săvîrșit prin amenințări și forță de către Germania hitleristă și aliații săi a întrerupt brutal dezvoltarea vieții economice și social-politice a populației din nord-vestul Transilvaniei în cadrul general al țării. Obiectivul principal pe care ocupanții și l-au propus după Dictat a fost acela de a schimba raportul demografic în favoarea Ungariei horthyste prin asasinarea în masă a românilor, prin expulzări, trimiterea la muncă forțată, internarea în lagăre și închisori ș.a. Practicile folosite de ocupanții horthyști față de populația românească s-au constituit într-un act de acuzare la adresa fascismului și șovinismului.

În acele condiții interne și internaționale extrem de critice, la 6 septembrie 1940, sub presiunea directă a Germaniei hitleriste și a Gărzii de Fier, Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai și a predat puterea generalului Ion Antonescu. La 14 septembrie — se arată în lucrare —, s-a instaurat un regim totalitar de dictatură fascisto-legionară a cărei expresie și bază politică a constituit-o Garda de Fier.

Urmărind, în cadrul lucrării, evoluția regimului de dictatură fascisto-legionară, autorul analizează măsurile de natură economică, socială și politică luate pe plan intern, precum și actele de politică externă care au dus la subordonarea țării Germaniei naziste.

Rebeliunea legionară din zilele de 21-23 ianuarie 1941, care s-a soldat cu numeroase devastări, jafuri și crime, nu a primit sprijin politic din partea nici unei grupări politice, fiind zdrobită de armată. „Considerente economice și militare — subliniază autorul —, dorința de a asigura ordinea și liniștea necesare realizării planurilor sale strategice în sud-estul Europei și de a dispune de armata română în îndeplinirea respectivelor planuri au determinat guvernul hitlerist să ia atitudine în favoarea generalului I. Antonescu” (p. 282).

Stăpinind metodele de cercetare cu competență și rigoare și analizând, într-o amplă cuprindere, problematica conținutului regimului politic după zdrobirea rebeliunii, autorul îl consideră ca fiind un *regim politic totalitar de dictatură militară*, acesta fiind însă afectat de dominația Germaniei asupra României, de amestecul consilierilor și serviciilor germane în diferite compartimente ale vieții economice și politice.

Un rol important este rezervat în lucrare luptei forțelor revoluționare, democratice și patriotice pentru eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste, precum și contribuției României la înfrângerea fascismului. Mișcarea de rezistență a poporului român a fost determinată, în principal — arată autorul —, de măsurile adoptate de guvernul generalului Antonescu și comportamentul trupelor germane, ea dezvoltându-se, treptat, odată cu antrenarea țării, la 22 iunie 1941, în războiul hitlerist, cu marile înfringeri suferite pe fronturi și în spațiile frontierelor de statele agresoare. Mișcarea de rezistență a avut ca suport „ostilitatea poporului român față de Germania nazistă, conștiința faptului că independența și viitorul țării se găsesc în pericol, dorința de a-și recuceri suveranitatea națională și drepturile istorice asupra părții nord-vestice a țării anexată de Ungaria horthystă, situația materială și morală extrem de grea a familiilor celor ce se aflau sub armă” (p. 320). Nemulțumirile și starea de spirit antihitleristă au cuprins clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, mica burghezie, pături însemnate ale marii burghezii nemulțumite de politica antonesciană, partidele și forțele politice democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român, partide politice și oameni politici burghezi, armata, monarhia, ca și alte forțe antinaziste.

Aspirațiile poporului român și-au găsit cel mai fidel exponent în Partidul Comunist Român, care a înțeles, în toată amploarea, nu numai gravitatea situației, dar și modalitatea de a o depăși, prin alcătuirea unui front unic al rezistenței, menit să antreneze și să unească, într-o coaliție organizată și activă, toate păturile și categoriile sociale, toate forțele patriotice și democratice, toate partidele, grupările și cercurile politice interesate în eliberarea țării de sub dominația Germaniei hitleriste, inclusiv ofițeri și cadre din comandamentele superioare ale armatei, iar, în ultima perioadă, cercurile palatului și regele. „Pornind de la aprecierea justă că sarcina primordială constă în organizarea luptei pentru salvagardarea ființei naționale a poporului român — se

arată în lucrare —, partidul comunist și-a stabilit o strategie și o tactică corespunzătoare gravității acelor ani dramatice. El a subliniat caracterul național și internațional al mișcării de rezistență, necesitatea luptei hotărâte împotriva războiului hitlerist, pentru ieșirea României din acest război și întoarcerea armelor contra ocupanților” (p. 323). Analiza evenimentelor din acei ani, întreprinsă de autor, demonstrează convingător că Partidul Comunist Român a fost prezent în toate înțelegerile făurite din inițiativa și la insistențele sale și a avut rolul dinamizator al tuturor forțelor care acționau pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă.

Insurecția din august 1944, care a constituit începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a încununat cu succes lupta clasei muncitoare, a tuturor forțelor naționale, în frunte cu partidul comunist, descătușând, totodată, uriașul potențial revoluționar al maselor populare. La 23 August 1944, România s-a alăturat, cu întregul ei potențial militar și economic, coaliției antihitleriste, participând la războiul contra celui de al III-lea Reich pînă la victoria finală din mai 1945. Caracterizînd contribuția României la înfrângerea fascismului, autorul apreciază că participarea poporului român „la războiul antihitlerist a reprezentat corolarul luptelor și eforturilor tuturor forțelor patriotice și democratice naționale, unite pe platforma comună a eliberării țării de sub dominația Germaniei naziste” (p. 358).

Potrivit modului în care a fost concepută tratarea temei, autorul dedică un important capitol *anilor revoluției și construcției socialiste — anii celui mai înalt grad de independență și progres social*. Explicînd semnificația actului istoric de la 23 August 1944 și relevîndu-i dimensiunea de revoluție de eliberare socială și națională, Gheorghe Zaharia subliniază ideea că „Declanșarea acestui proces revoluționar a constituit, totodată, și începutul *epocii contemporane a istoriei poporului român, clasa muncitoare devenind hegemonul societății românești*” (p. 361).

Sub conducerea Partidului Comunist Român, forța politică cea mai înaintată a societății românești, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice, jalonate de profunde prefaceri revoluționare, de mari realizări în toate domeniile de activitate. În cuprinsul capitolului sînt analizate lupta și activitatea maselor muncitoare pentru desăvîrșirea transformărilor revoluționare burghezo-democratice, pentru cucerirea puterii politice de către

clasa muncitoare în alianță cu țărâni-
mea, pentru reforme sociale profunde și
trecerea la construcția socialistă.

În perioada care a urmat victoriei re-
voluției și, îndeosebi, după Congresul al
IX-lea al P.C.R., după ce în fruntea
partidului și a țării a fost ales tovarășul
Nicolae Ceaușescu, au avut loc mari pre-
faceri revoluționare, chipul patriei a că-
pătat o nouă înfățișare, România s-a ri-
dicat pe trepte calitativ noi ale progre-
sului material și spiritual. Abordînd în-
tr-un spirit nou, profund creator, proble-
mele fundamentale ale edificării orin-
duirii socialiste, ale dezvoltării forțelor
de producție și perfecționării continue a
relațiilor de producție și sociale, ale or-
ganizării și conducerii vieții sociale, ale
afirmării libere și independente a po-
porului român în rîndul națiunilor lumii,
Congresul al IX-lea al P.C.R. „a
marcat — subliniază autorul — o epocă
nouă, cea mai fecundă în amplul proces
revoluționar de dezvoltare economico-
socială a țării” (p. 375).

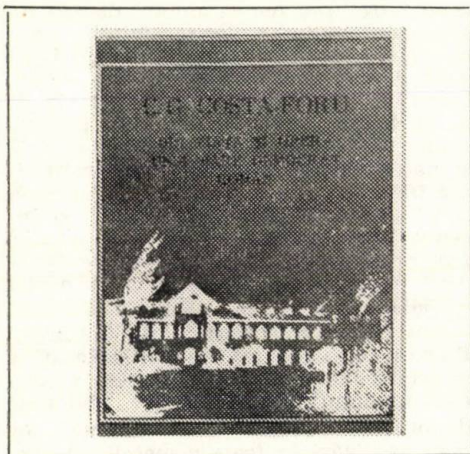
Consolidarea temeliiilor socialismului și
trecerea la făurirea societății socialiste
multilateral dezvoltate au generat nu nu-
mai ample transformări revoluționare în
viața internă a României, dar și premisa
fundamentală pentru afirmarea suverană
a țării pe plan internațional, pentru dez-
voltarea relațiilor sale de colaborare cu
toate statele, pentru participarea activă

la soluționarea problemelor lumii con-
temporane. „Unitatea și coeziunea oame-
nilor muncii în jurul încercatei lor forțe
politice conducătoare — Partidul Comu-
nist Român — se arată în finalul lu-
crării —, constituie garanția apărării și
consolidării libertății, independenței și
suveranității patriei” (p. 389).

În ansamblu, lucrarea de riguroasă ți-
nută științifică, care face obiectul acestor
considerații, înfățișează cititorilor un ta-
blou veridic al luptei poporului român,
de-a lungul secolelor, pentru unitate na-
țional-statală, independență și progres
social. Constituie un mare merit al lu-
crării, și implicit al autorului, faptul că
pune accentul pe cauzalitatea fenomenelor
și evenimentelor, formulînd concluzii
interesante, pertinente, bazate pe analiza
documentelor, pe luarea în considerare
a tuturor factorilor care au concurat la
un eveniment sau altul din istoria po-
porului român. Totodată, este necesar să
remarcăm faptul că lucrarea se impune
nu numai prin larga informație și acu-
ratețea interpretării, ci și prin modul cu-
prinzător și sistematic al abordării pro-
blematicii, prin stilul clar, plăcut de ur-
mărit. Este cert că ne aflăm în fața unei
lucrări meritorii, care va fi apreciată ca
atare și de specialiști și de publicul iubi-
tor de istorie.

NICOLAE PETREANU

C.G. COSTA-FORU, **DIN VIAȚA ȘI OPERA UNUI MARE DEMOCRAT ROMÂN,** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 12 p. foto



Despre Constantin G. Costa-Foru —
figură reprezentativă a intelectualității
democrate din România din perioada in-
terbelică —, revista „Anale de istorie”

publica, cu ani în urmă, o evocare, prin
care se făceau cunoscute momentele esen-
țiale ale existenței și activității acestuia.
Unele lucrări conțin, de asemenea, un
set relativ semnificativ de date despre
C.G. Costa-Foru, îndeosebi din perspec-
tiva colaborării sale cu organizațiile mun-
citorești. Pentru specialiști — avem în
vedere mai ales pe istorici —, imaginea
democratului umanist Costa-Foru este
destul de clar conturată, nu însă și pen-
tru un cerc mai larg de cititori, dornici
de a cunoaște și alte aspecte, dincolo de
cele circumscrise unei ipostaze majore,
ale activității sale politice.

Lucrarea pe care o prezentăm, datorată
istoricilor Florian Tănăsescu și Florea
Nedelcu, nu numai că aduce completări
substanțiale la biografia acestuia, pe baza
unor documente inedite puse la dispo-
ziție de familia Costa-Foru, dîndu-se,
astfel, un contur complet personalității
sale, dar se constituie și într-o lectură
utilă și instructivă pentru un public di-
vers ca pregătire și preferințe.

Înțelegem bine că publicarea lucrării nu s-a înscris numai în obiectivul limitat al evocării existenței unuia din cei mai distinși democrați români ai epocii premergătoare primului război mondial, ca și a celei interbelice, dar și în ideea generoasă a evocării tradițiilor democrat-umanitare ale intelectualității române. Și putem afirma, așa cum s-a mai făcut de altfel, că încă mai este desul loc pentru a sublinia — cu date și argumente noi — plasarea mării majorității a oamenilor de știință, cultură și artă din România în primele alinamente ale luptei pentru democrație, unitate națională, independență și progres social a patriei noastre. Nu avem motive să ne arătăm modeste la un aspect care face cinste intelectualității noastre, cu un pregnant și majoritar caracter progresist și democrat, în contextul în care, în alte țări, grupuri masive de intelectuali s-au lăsat amăgiți și au devenit promotori ai politicii revizionist-fasciste, revanșarde. Desigur, și în România au existat unii rătăciți care au făcut jocul ocult al dreptei, dar numărul lor este infim în raport cu masa intelectualității, care a respins, dintr-un început, extremismul de dreapta și care, atunci când ceasul de istorie încărcat de răspunderi a cerut, s-au încadrat în marele front național și internațional de acțiune împotriva fascismului, a amenințărilor acestuia, a dezastrelor provocate prin dezlănțuirea celei de-a doua conflagrații mondiale.

Iată de ce și pentru ce salutăm apariția acestei lucrări care, așa cum s-a apreciat până acum, se constituie într-o evocare realistă a demersului politico-acțional al cărturarilor români, în condițiile unor epoci zguduite de mari seisme sociale, crize economice și drame militare. Prin intermediul lui Constantin G. Costa-Foru, editorii acestui volum oferă imaginea întregii intelectualități române cu frământările, aspirațiile, opțiunile și demersurile ei socio-politice, într-o deschidere istorică de peste o jumătate de veac.

Constantin G. Costa-Foru, așa cum l-au cunoscut contemporanii și așa cum îl aflăm și noi prin intermediul acestui volum, a fost un nonconformist în înțelesul cel mai autentic al cuvântului: s-a retras dintr-un partid burghez (conservator), refuzând o carieră politică sigură și avantajoasă în schimbul dorinței neînfrinate de a biciui moravurile politicianiste, de a promova adevărul și de a încerca asanarea vieții publice din România de bizantinisme, atât de înrădăcinate în mentalitate și în practică; s-a depărtat, spiritual, de clasa căruia îi aparținea — burghezia —, situându-se pe po-

ziții apropiate de cele ale năpăstuiților, oropsiților societății de atunci, atrăgându-și, prin aceasta, ura și disprețul protipendadei; nu a cedat amenințărilor, fiind, peotriva înțelegerii și forțelor sale, un luptător pentru dreptate și adevăr.

În biografia sa sînt numeroase momente de referință: demisia de la conservatori și atacul declanșat împotriva foștilor partizani de partid; atitudinea clară și constantă antimonarhică, pe fondul ideilor sale republicane; înrolarea, ca voluntar, în armata română în timpul primului război mondial, în condițiile când avea peste 60 de ani; susținerea mișcării muncitorești înainte și după 1918; colaborarea cu Partidul Comunist Român, cu organizații de masă create și conduse de acesta; atitudinea fermă antifascistă, marcată, între altele, și de prezența sa la procesul asasinilor prefec-tului Manciuc, în calitate de avocat al acuzării; denunțarea, cu vehemență și constanță, a corupției, manevrelor oculte, abuzurilor, presiunilor și a tuturor ră-cilelor societății burgheze în care trăia.

Lucrarea reușește să contureze, cu claritate, atitudinea civică și politică a lui Constantin G. Costa-Foru, nu lipsită de contradicții și limite. Umanitar și democrat nu de ocazie, ci din adîncă convingere și simțire, Costa-Foru a parcurs, în timpul vieții, mai multe trepte de înțelegere și evoluție politică; de la politician burghez la cetățean fără coloratură politică; de la independent la democrat radical burghez. Radicalismul său s-a manifestat prin colaborarea și sprijinirea mișcării muncitorești socialiste, prin activitatea desfășurată în conducerea unor organizații de masă aflate sub conducerea partidului comunist (Liga drepturilor omului, Comitetul pentru amnistie, Blocul pentru apărarea libertăților democratice), prin asigurarea apărării, în procese intentate unor militanți revoluționari, prin sprijinul moral și material pe care l-a acordat unor activiști ai P.C.R. etc., precum și prin manifestarea sa publică ca adversar ferm al fascismului, indiferent de nuanța acestuia.

Evoluția atitudinii sale civice și politice, deși spectaculoasă, fără îndoială, n-a depășit cadrele radicalismului burghez, Costa-Foru rămînînd un militant umanist și democrat de esență burgheză.

„Pentru noi — afirmă realizatorii volumului —, interesul manifest al acestuia față de proliferarea curentului revoluționar, față de creșterea influenței în mase a P.C.R., este justificat, firesc, ca pentru oricare alt democrat din epocă. Explicațiile sale pe tema cauzelor dezvoltării mișcării revoluționare, mai ales cea privitoare la aderarea la comunism

a persoanelor care au suferit prigoana autorităților represive sînt nu numai greșite, dar și departe de înțelegerea modului de receptare a ideilor marxiste și mai ales de aderare *conștientă* (subl. în text — *n.n.*) la ideologia marxistă. Se observă, în aceasta, că limitele de clasă, oricît s-a apropiat Costa-Foru de mișcarea muncitorească revoluționară și-au spus cuvîntul“ (p. 66—67).

Evoluția civică și politică a celui evocat nu este ruptă de contextul epocii, acesta fiind fundalul necesar și coerent de discernere și analiză, în care evenimentele, în desfășurarea lor, au o semnificație particulară în descifrarea „etapei“ pe care o traversa Costa-Foru. Sfirșitul de secol XIX, ca și începutul celui următor, cînd Costa-Foru promova o politică conservatoare (ca și tatăl său Gheorghe Costa-Foru, investit cu înalte funcții în stat) apare în lucrare ca fiind marcat de eterna rivalitate dintre conservatori și liberali pentru putere; anii premergători dezlănțuirii primei conflagrații mondiale, cu întreg zbuciumul lor, sînt evocați prin tensiunile sufletești ale eroului lucrării care, la fel ca oricare alt bun român, trăia drama angrenării României în război. Spunem dramă, fiindcă, nicidecum, un război n-a însemnat altceva! Este dincolo de orice îndoială că toți cetățenii țării doreau eliberarea provinciilor românești aflate sub dominație străină și că acceptau, conștient, jertfa pentru împlinirea acestui ideal. Dar România, așa cum se afirmă și în lucrare, nu și-a ales singur momentul intrării în război, fiind „constrînsă, sub amenințare“ să treacă de partea uneia din cele două tabere beligerante, cum nu și-a ales nici singură situațiile limită de după angrenare, cu efecte dintre cele mai serioase asupra evoluției ei pe timpul conflagrației. Din acest orizont, apar ca surprinzătoare afirmațiile unui recenzent al volumului (Zigu Ornea: „Un umanitarist militant: C.G. Costa-Foru“, în „România literară“ din 18 septembrie 1986, p. 19), potrivit căroră „Finalmente, intrarea României în război nu a fost — în ciuda presiunilor exercitate de cele două grupuri de puteri — consecința vreunei amenințări, ci expresia voinței majorității covârșitoare a conștiinței românești“. Ar fi inutil să insistăm asupra acestui aspect, lămurit de mult prin mijlocirea documentelor oficiale de epocă, ca și de literatura de specialitate, cum este, de asemenea, fără de folos de a mai demonstra temeiurile, ca și conținutul modificării constituționale din 1918, precum și ale Constituției burghezo-democrate din 1923. Istoricii și-au spus cuvîntul de mult.

Prezentarea la care ne referim noi pune în discuție și alte aspecte, în aceeași notă personală, propunînd alternative interpretative discutabile sau încercînd să marginalizeze altele prin exemple pe care orice editor serios și cu experiență le consideră ca făcînd parte din cota de risc tehnoredacțional.

A doua parte a lucrării are menirea de a introduce cititorul direct, nemijlocit, în atmosfera scrierilor lui C.G. Costa-Foru, desfășurate pe o perioadă relativ mare ca timp: 1888—1928. Scrierile (articole, fragmente din lucrări, documente) sînt de natură să accentueze asupra unor trăsături ale autorului lor și, deopotrivă, să deschidă drumul interpretărilor privind atitudinea civică, politică și patriotică a acestuia, evident în dinamica ei, dimensiunea registrului tematic, acuratețea și coloratura lor stilistică ș.a. Din antologie, cititorul observă, independent de textul evocării însoțitoare, cu proprii săi ochi critici, care au fost gîndurile, aspirațiile, nemulțumirile, revoltele intime, zbuciumul sufletesc al ziaristului Costa-Foru — cum și în ce mod a văzut el soluționarea unor mari probleme ale societății românești ante și postbelice.

După cum se subliniază în *Nota* care prefațează partea antologică a lucrării, realizatorii ei au procedat la o atentă selecție din scrierile lui Constantin G. Costa-Foru cu gîndul mărturisit de a contura cît mai expresiv posibil personalitatea inconfundabilă a democratului român. Firul călăuzitor l-a reprezentat ilustrarea, prin textele scrise, a atitudinii sale civice și politice, în raportare cu cele mai semnificative aspecte ale evoluției vieții politice interne și internaționale.

Ne stăruie în memorie cele afirmate de Constantin G. Costa-Foru la sfîrșitul veacului trecut, într-o însemnare publicată în anul 1888, în care își fixa, drept conduită în publicistică, „adevărul și dreptatea“. Urmărind scrierile sale, de la această dată și pînă în pragul crepusculului vieții sale, observăm o remarcabilă constanță, o linie directoare care-i definesc profilul publicistic și care-i conturează, în peisajul epocii, atitudinea democratică.

Condeiful său s-a aflat într-o continuă ofensivă împotriva politicienilor și a politicii corupte și venale care pricinuiseră atîta rău țării și poporului, chemînd la respectarea legilor, a adevărului și a cinstei, fără de care orice progres era practic imposibil. După opinia sa, factorul dominant de dereglare a funcțiunii mecanismului politic în România îl reprezenta plaga politicianismului, înțeles și

explicat în modul următor : „Într-o țară ca a noastră, în care guvernul este totul și cetățeanul nimica, a pune mîna pe putere și apoi a o păstra, este arta supremă. De aceea aproape toată activitatea, toată viața noastră socială se concentrează în politică. Nimeni nu se poate dezinteresa de politică, căci, pe orice drum apuci, ajungi la răspîntia unde te întâlnești cu politicianul care îți stă în cale la pîndă“ (p. 80).

Din acest orizont, partidele politice burgheze capacita, fiecare în felul său, menținerea acestei situații, perpetuarea „plăgii“ despre care vorbea Costa-Foru. Pînă la primul război mondial, liberalii și conservatorii, cele două partide care-și disputau supremația politică, se arătau ferme adverse ale apariției în peisajul politic românesc a oricărei alte formații politice ce le-ar fi periclitat situația. Demascînd acest lucru cu virulența-i ce-l caracteriza, C. G. Costa-Foru avea să scrie, în 1911 : „În țara noastră — afirmă ele — nu trebuie decît două partide. Mai mult de două, e pericol național ! cataclism ! Un al patrulea, ar fi pieirea lumii ! Lozinca comună e deci : exterminarea oricărui nou partid“ (p. 94).

Atunci cînd, fără voia lor și împotriva intereselor lor, apăreau alte partide, adversarii ireductibili din trecut își întindeau mîinile pentru a le anihila inițiativele sau pentru a determina dizolvarea lor. Această atitudine nu era singulară. Ea se regăsea și în situații mult mai delicate, cum erau, de pildă, descătușările violente ale unor tensiuni sociale (și cazul cel mai tipic îl constituie marea răscoală a țărănilor din 1907), cînd interesele de clasă se „armonizau“ momentan.

C. G. Costa-Foru, el însuși fost conservator, deci implicat în demersurile unui partid „de guvernămînt“, era în măsură să cunoască mecanismul de funcționare al sistemului partidist românesc, motiv pentru care remarcile sale, ca și aprecierile, au, în bună măsură, un caracter realist.

Observator atent al vieții politice românești, gazetarul Costa-Foru, fără a fi fost un profesionist în materie, a abordat în scrierile sale și alte aspecte importante ale evoluției societății românești, între care structura, caracterul și funcțiunile unor instituții politice și administrative (monarhie, guverne, administrația centrală și locală etc.), propunînd aplicarea sistemului descentralizării progresive și efective, punerea în practică a prevederilor democratice înscrise în constituție, cu accente asupra necesității manifestării nestingherite a

libertății de exprimare și asociere, considerate ca fiind elemente cheie ale democrației (în acest sens Memoriul adresat regelui Ferdinand, în numele Asociației generale a presei române, reprezentînd un autentic credou cetățenesc), precum și luarea de măsuri pentru educarea tinerei generații în spiritul ideilor umanitarist-pacifiste.

De un real interes sînt și acele texte ale democratului Costa-Foru prin care, răs-punzînd unor acuzatori anonimi sau știuți, care-l învinuiau de „bolșevism“, el pleda pentru respectul opiniei, considerînd că societatea însăși este decantatorul cel mai firesc, receptînd sau respingînd o idee sau alta. El demonstrează că, apărînd pe comuniști, nu se îndepărta cu nimic de la principiile sale democratice ; din contră, era o dovadă în plus că democrația autentică își avea justificarea și trebuia să funcționeze pentru fiecare cetățean, independent de convingerile sale politice.

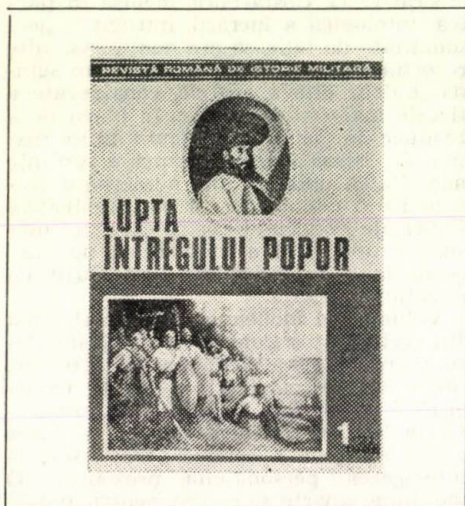
Ar mai fi, desigur, încă mult de comentat asupra scrierilor militantului democrat C. G. Costa-Foru, incluse în partea antologică a lucrării, întrucît o personalitate de talia sa are numeroase alte resorturi interpretativ-valorice. Am semnalat doar cîteva aspecte, considerate a fi cele mai reprezentative, în ideea de a readuce în actualitate figura unui distins democrat român și pentru a sublinia necesitatea unor cît mai numeroase restituiri din panoplia celor mai ilustrative figuri ale poporului nostru care, pe măsura timpului și a mijloacelor pe care le-au avut la îndemînă, l-au slujit cu devoțiune.

Volumul se încheie cu o listă selectivă din scrierile lui Constantin G. Costa-Foru, o cronologie a vieții și activității sale, indici de persoane și o secțiune iconografică, conținînd, în principal, fotografii de familie, din diverse epoci — toate avînd rolul de a conduce, mai ușor, la înțelegerea personajului prezentat. O mențiune aparte se cuvine pentru notele însoțitoare antologiei, care dovedesc, o dată în plus, travaliul editorilor, cît și seriozitatea cu care au întocmit antologia.

Sîntem încredințați că restituirea generațiilor de astăzi a tot ceea ce a fost mai frumos, înaintat și demn din viața și creația unor înaintași de prestigiu — oameni de curaj și atitudine —, cum a fost și Constantin G. Costa-Foru, este nu numai salutară, dar și necesară. Puterea exemplului și-a dovedit întotdeauna înfrîurirea asupra oamenilor, cu atît mai mult cu cît el a fost pornit din nobile idealuri.

VASILE PETRIȘOR

„LUPTA ÎNTREGULUI POPOR“, nr. 1(7) — 4(10) / 1986



În anul al treilea al existenței sale, publicația de istorie militară „Lupta întregului popor“ a pus la dispoziția publicului iubitor de istorie și adevăr obișnuitele sale patru numere, cărora li s-a adăugat un număr special, închinat împlinirii a 2 500 de ani de la cele dintâi lupte atestate de izvoare scrise ale geto-dacilor pentru apărarea pământului străbun.

Fiecare număr în parte și, cu atât mai mult, totalitatea lor ne oferă prilejul de a consemna, încă o dată, așa cum am făcut-o și în anii precedenți, că această revistă și-a câștigat deja un binemeritat

prestigiu în lumea istoricilor și în rândurile cititorilor prin multitudinea, diversitatea și înalta calitate a materialelor publicate, ce îmbracă întregul nostru trecut și reverberează în actualitatea socialistă a patriei (evident cu privire specială asupra istoriei militare românești, organic integrată istoriei naționale), prin fierbinte omagiu adus luptei înaintașilor, cu prilejul marilor noastre aniversări, prin poziția fermă pe care o adoptă, în spiritul adevărului științific argumentat, față de denigratorii trecutului istoric al poporului român. Dacă adăugăm tuturor acestora ținuta grafică atractivă, asigurată și printr-o ilustrație bogată (fotografii și hărți), redăm, credem, imaginea unei reviste ce-și află locul și prezența activă în câmpul scrisului istoric românesc.

De la început trebuie subliniat faptul că toate articolele publicate în paginile revistei au ca suport teoretic și metodologic tezele, ideile și concluziile formulate în cuprinzătoarea operă teoretică cu conținut istoric a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tezaur de înaltă valoare științifică și practică, prin care, așa cum se relevă în editorialul apărut în nr. 1, intitulat: *Vechimea și continuitatea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic oglindită în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu*, ni s-a redat „istoria națională adevărată, îndemnându-ne să ne raportăm în toate marile acțiuni pe care le întreprindem la învățămintele acestei istorii

la fel de glorioase și minunate așa cum este întregul popor român“.

Ca și în anii precedenți, revista „Lupta întregului popor“ a consacrat un important spațiu omagierii — prin articole de analiză istorică și grupaje de documente, reunite sub sugestive titluri generice — marilor aniversări ale anului 1986.

În ordinea vechimii acestora, ne oprim mai întâi asupra celui ce marchează împlinirea a 2 500 de ani de la prima consemnare scrisă a luptelor înaintașilor noștri geto-daci pentru apărarea libertății și neatrării. Este vorba, cum bine se știe, despre fragmentele din Cartea a IV-a a *Istoriilor* lui Herodot, în care sînt înfățișate evenimentele legate de expediția din anul 514 î.e.n. a regelui persan Darius I împotriva sciților de la nordul Mării Negre, prilej cu care năvălitorii au supus cu ușurință populațiile prin al căror teritoriu au trecut, numai geții au luat „hotărîrea îndrăzneată“ de a-l înfrunta, fapt pentru care au fost caracterizați de părintele istoriei ca fiind „cei mai viteji și mai drepți dintre traci“. Este, aceasta, o apreciere în același timp exactă și măgulitoare, ea rămînînd o trăsătură fundamentală a poporului nostru din zorii istoriei sale scrise și pînă în prezent.

Data fiind importanța acestui eveniment, revista i-a consacrat, în întregime, un număr special, în care sînt reunite materiale cu aleasă ținută, degajînd vibrant patriotism, ce urmăresc nu doar înfățișarea momentului 514 î.e.n., ci, pornind de aici, continuitatea neabătută a luptei poporului nostru pentru unitate și independență, pentru progres social. Căci, așa cum se subliniază în articolul ce deschide acest număr, intitulat: *Vechimea și continuitatea în spațiul carpato-danubiano-pontic, caracteristici fundamentale ale poporului român*, scris de dr. Mircea Mușat, dr. Ion Ardeleanu, „Coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat logic al evoluției societății românești, lupta pentru unitate și neatrare a constituit idealul și năzuința multiseculară a poporului român. Ea a fost grefată pe temelia de granit a dezvoltării poporului român — popor plămădit unitar în vatra strămoșească a Daciei și care a locuit dintotdeauna în spațiul carpato-danubiano-pontic“. Pornind de la acest adevăr fundamental, autorii ne prezintă principalele etape ale acestei eroice bătălii pînă în momentul Marii Uniri din 1918, care „a însemnat înfăptuirea firească a năzuințelor seculare ale poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării is-

torice, dreptul poporului român de a trăi liber și unit în vatra strămoșească“.

La rubrica intitulată *Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale* (asupra căreia vom mai stăruși și în continuare), general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu publică articolul: *2 500 de ani de luptă pentru păstrarea ființei naționale, pentru unitate, libertate și independență*, în care sînt sintetizate concluzii cu valoare de simbol privind trecutul luptei românilor pentru neatrare și unitate, din vechime pînă în evul contemporan. Dintre toate, subliniază autorul, fundamentală rămîne concluzia că „sîntem aici dintotdeauna. Noi nu a trebuit să ne căutăm și să ne cucerim glia străbună fiindcă aici ne-am născut, am trăit, am muncit și am luptat. A trebuit continuu să ne apărăm glia, înfruntînd cu înverșunare vrăjmași mai mereu copleșitori ca număr și superiori ca dotare tehnică. Pe-aici au trecut invadatori cu scopul de cucerire, puhoaiile populațiilor migratoare și oștile celor mai mari puteri din ultimii 2 500 de ani. Noi am rămas și am rezistat, am luptat și am construit. Așa s-a ivit în graiul nostru cugetarea aceea adîncă și limpede, exprimată lapidar: «Apa trece, pietrele rămîn»“.

Alte articole subsumate aceleiași arii tematice detaliază aspecte majore ale luptei noastre multimilenare pentru independență. Astfel, colonel dr. Gheorghe Tudor scrie despre *Marea confruntare militară din anul 514 î.e.n. dintre geto-daci și perși*, în care, referindu-se la izvorul de mare autoritate și prestigiu provenit de la Herodot, apreciază, pe drept cuvînt, că „marele istoric grec n-a consemnat în opera sa perenă acest eveniment, în termenii și expresiile atît de clasificante, din simpatie față de geto-daci, ci pentru că realmente ei au jucat un rol însemnat în lumea antică“; prof. dr. Ion Horațiu Crișan reinvie pentru cititori o epocă de glorie a geto-dacilor, epoca lui *Burebista — marele strateg al Daciei secolului I î.e.n.*, iar prof. dr. docent Dumitru Berciu rememorează *Epopoea luptei dacilor pentru libertate sub conducerea regelui erou Decebal împotriva expansiunii romane*; mărturii elocvente despre capacitatea de apărare a geto-dacilor aflăm din articolele lui Mihail Zahariade — *Oastea geto-dacă, organizare, înzestrare, logistică (sec. V î.e.n. — I e.n.)* și Floricel Marinescu — *Sistemul de fortificații al geto-dacilor*; prof. dr. Virgil Cîndea ne propune ca, *Recitînd pe Herodot*, să descifrăm măsura exactă a operei sale, „deoarece ea stabilește calități excepționale ale strămoșilor noștri“; continuitatea luptei românilor pentru independență, pînă în zilele noastre, ne este și ea înfățișată în

articolele: *Spațiul carpato-danubiano-pontic — cadru esențial al unității etno-culturale a poporului român*, de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu; *Momente ale luptei poporului român pentru independență și unitate statală în evul mediu (XIV—XVIII)*, de locotenent-major Mircea Dogaru; *Trepte ale împlinirii idealurilor românești de dreptate socială, ne-afirmare și unitate națională*, de dr. Florin Constantiniu; *Lupta întregului popor pentru apărarea patriei de la geto-daci până în contemporaneitate*, de colonel Emanoil Stanislav; *Eroismul poporului român în lupta pentru apărarea pământului străbun*, de prof. univ. dr. Dumitru Almaș. În sfârșit, unele rubrici permanente ale revistei, prezente și în acest număr omagial, se înscriu și ele pe aceleași coordonate tematice: *Monumentele luptei*, de Marin Bărboi, articol consacrat descrierii monumentului lui Burebista de la Măgura-Buzău, bustului monumental al lui Decebal de la Cluj-Napoca, statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul de la București, statuii lui Tudor Vladimirescu de la Tg. Jiu, monumentului independenței de la Calafat și monumentului victoriei de la Tișița; rubrica *Personalități militare ale lumii antice* ne prezintă figurile eroice ale lui Dromichaite, Burebista și Decebal, alături de cele ale lui Darius I, Alexandru Macedon și Traian; cea dedicată unor *Mari bătălii ale istoriei* ne vorbește despre înclăștarea daco-romană de la Adamclisi (autor: colonel dr. Vasile Mocanu), iar cea care cuprinde *Mărturii muzeistice* se referă la celebrul steag al geto-dacilor (*Insemne geto-dace*, de dr. Maria Dogaru).

Semnalăm, în același context, articolul prof. univ. dr. Dumitru Berciu, publicat în nr. 4 al revistei, sub titlul: 514 î.e.n. — 1986: două milenii și jumătate de la confruntarea militară a geto-dacilor cu perșii. *Epopeea rezistenței poporului geto-dac împotriva invaziei persane*, citind și concluzia autorului, aceea că vitejia și dreptatea geto-dacilor, sesizate, la vremea lui, de Herodot, constituie „două trăsături morale majore ale poporului român, pe care le-a păstrat, peste veacuri, de la strămoșii săi ca pe un tezaur inestimabil“.

O altă aniversare ce-și găsește reflectarea în nr. 1 al revistei o constituie împlinirea a 1900 de ani de la urcarea lui Decebal pe tronul Daciei. Acesta este genericul rubricii apărute în nr. 1, care se deschide cu articolul acad. Emil Condurachi, cu titlul: *Decebal — mare strateg și om politic al lumii antice*, articol ce înfățișează personalitatea marelui nostru înaintaș, raportată nu numai la dimensiunile statului pe care l-a con-

duc într-o epocă dramatică și eroică, dar și ca o figură de prim-plan a timpului său, „cu nimic mai prejos decât cea a marilor comandanți ai antichității“. În cadrul aceleiași rubrici, colonel dr. Gheorghe Tudor scrie despre *Oastea geto-dacilor, factor activ în lupta împotriva cotropirii străine, pentru libertate și independență*, după care sînt reproduse, sub titlul: *Dacia și poporul dac în scrierile autorilor antici*, extrase din mărturii documentare de epocă referitoare la înaintașii noștri, la vitejia și eroismul lor în lupta de apărare a pământului străbun. Din lungul șir de glorioși continuatori ai ilustruului rege geto-dac, în alte epoci istorice, acad. Ștefan Pascu ne înfățișează pe *Voievozii Gelu, Glad, Menumorut și voievodul de Alba, apărători de neam și țară*, iar Sergiu Iosipescu scrie despre *Scheia în șirul biruințelor lui Ștefan cel Mare*, cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la bătălia victorioasă din 6 martie 1486 a marelui voievod împotriva agresiunii Imperiului otoman.

Și în nr. 3 al revistei întâlnim o rubrică aniversară — 600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare, sub genericul căreia sînt grupate articolele: *O glorioasă și îndelungată domnie consacrată afirmării idealurilor de libertate și independență la români*, de dr. Mircea Mușat, dr. Ion Ardeleanu; *Ctitor și unificator de țară, domn până la Marea cea Mare*, de locotenent-major Mircea Dogaru; *Iscusit diplomat de anvergură europeană*, de colonel dr. Gheorghe Romanescu; *Rovine. Strălucită biruință antiotomană a oastei celei mari, condusă de ilustrul voievod*, de colonel dr. Vasile Mocanu; *Mircea cel Mare și „oastea cea mare“*. *Elemente de strategie și tactică în lupta întregului popor*, de colonel dr. Gheorghe Tudor. Din toate acestea se desprinde marea personalitate a lui Mircea: „ctitor de țară, domn înțelept, diplomat vizionar și iscusit, conducător de oști genial, luptător aprig împotriva cotropitorilor de vetre“.

O altă figură măreață a trecutului nostru istoric o constituie Tudor Vladimirescu. Împlinirea a 165 de ani de la izbucnirea revoluției române de la 1821 ce l-a avut în frunte este marcată, în nr. 1 al revistei, printr-un grupaj de materiale de analiză și de mărturii documentare: *Peste 100 de zile sub steagul lui Tudor — repere cronologice*, de colonel dr. Florian Tucă; *Eroi din oastea lui Tudor Vladimirescu*, de maior Costică Prodan; *Revoluția de la 1821 — Documente de epocă*, de dr. Dorina N. Rusu. Iar în nr. 3, lector univ. dr. G. D. Iscriu publică, sub titlul „*Îl ciopîrțiră cu*

iataganele la ceasurile de noapte, cînd fac isprăvi tilharii“, un articol consacrat sfîrșitului tragic al lui Tudor din Vladimiri. Ele ilustrează convingător adevărul că revoluția din 1821 „a reprezentat un moment important pe firul necurmat al luptei poporului nostru pentru dreptate socială, unitate și independență națională“.

O amplă rubrică este consacrată, în nr. 2 al „Luptei întregului popor“, aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român, eveniment de cea mai mare însemnătate în istoria patriei, a mișcării revoluționare din țara noastră. Împreună cu materialele publicate la rubrica *Conducerea de către Partidul Comunist Român a sistemului național de apărare*, articolele destinate omagierii activității și luptei eroice a partidului nostru comunist redau o imagine grăitoare și veridică a marilor bătălii purtate de partid, în fruntea poporului, pentru apărarea independenței și integrității statale, ce au culminat cu izbînda revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944, a marilor împliniri ale evului socialist, în care a fost și este implicată, ca element activ, constructiv și oștire națională. Înseși titlurile acestor materiale mărturisesc aplecarea autorilor către aspectele cele mai importante ale tematicii abordate: *Partidul Comunist Român — inițiatorul și organizatorul luptei revoluționare de apărare a independenței și suveranității patriei*, de dr. Ion Ardeleanu, dr. Mircea Mușat; *Problemele armatei și apărării naționale în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu*, de general-colonel Vasile Milea („În opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu — arată autorul — și-au găsit o strălucită și originală rezolvare toate problemele majore ale gîndirii și practicii militare românești pe care le ridică, în condițiile actuale, apărarea națională, acestea atîngînd, astfel, un stadiu de dezvoltare și perfecționare fără precedent“); *Făurirea Partidului Comunist Român — moment hotărîtor în desfășurarea activității revoluționare în armată*, de colonel dr. Gheorghe Tudor; „*Membru activ și bun propagandist comunist*“. Cinci decenii de la procesul intentat militanților comuniști și antifasciști judecați la Brașov, de prof. univ. dr. Ștefan Lache; *Un imperativ solemn: „Nici o brazdă nu vom ceda din glia străbună“*, de prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță; *Chemările înflăcărâte ale partidului adresate armatei — mobilizator program în lupta de rezistență antifascistă și în războiul antihitlerist*, de colonel dr. Constantin Tode-

rașcu; *Mișcarea de rezistență națională condusă de Partidul Comunist Român în anii celui de-al doilea război mondial (mărturii străine)*, de Mihai Retegan; *Concepția partidului nostru cu privire la apărarea patriei*, de colonel dr. Victor Deaconu; *Sistemul național de apărare, materializare a concepției Partidului Comunist Român cu privire la apărarea patriei de către întregul popor*, de colonel dr. Aurel Petri.

Un deosebit interes prezintă articolele elaborate de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu și publicate la amintita rubrică permanentă, intitulată: *Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale*. Ele abordează teme cu majoră semnificație ale istoriei noastre, precum: *Păstrarea neștirbită a vetrei străbune — obiectiv fundamental al doctrinei luptei întregului popor pentru apărarea patriei la români* (nr. 1); *Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai glorioase tradiții ale luptei pentru apărarea patriei* (nr. 2); *Necesitatea obiectivă a formării și consolidării statelor feudale românești Transilvania, Muntenia și Moldova* (nr. 3); *Unitatea — trăsătură definitorie a evoluției istorice a poporului român* (nr. 4). Din acest ultim articol cităm un semnificativ pasaj, în care autorul ia poziție fermă împotriva acelor istorici străini care „încearcă să denatureze adevărul istoric, falsifică faptele istorice, inventează formule care mistifică realitatea, denigrează poporul român, istoria sa milenară, ponegrind lupta eroică a poporului nostru pentru apărarea ființei sale“, acte prin care, consideră cu îndreptățire autorul, aceștia „comit delictul de amestec în treburile interne ale țării noastre“.

În același spirit, la rubrica *Atitudini*, revista publică două interesante articole de răspuns, bine documentate și scrise într-un limbaj academic, prob, propriu istoriografiei românești, la adresa unor lucrări și articole tipărite în R. P. Ungară, în care istoria noastră este grav denaturată: *Adevăruri istorice care nu pot fi contestate*, de colonel dr. Constantin Toderășcu — nr. 1 (în care se relevă adevăratele dimensiuni ale contribuției României la războiul antihitlerist) și *Istoria trebuie scrisă așa cum a fost*, Redacțional — nr. 4 (referitor la continuitatea neîntreruptă a poporului român și a organizării sale statale în vatra străveche de formare și dezvoltare).

Semnalăm, de asemenea, alte valoroase articole apărute în numerele pe anul 1986 ale „Luptei întregului popor“: *Lupta pentru Unirea Principatelor în contextul european*, de prof. univ. dr. Gheorghe Platon (nr. 1); *Coloana înființată a independenței românești (1877—*

1878 ; 1944—1945), de colonel Constantin Căzănișteanu (nr. 2) ; 23 August 1944. *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român*, de prof. univ. dr. Nicolae Petreanu ; *Refacerea economică, obiectiv important al poporului român în perioada războiului antihitlerist*, de colonel dr. Constantin Toderășcu (nr. 3) ; *Marea Unire din 1918, un act de profundă dreptate istorică* (Redacțional) ; *Afirmarea formațiunilor statale dobrogene conduse de Tatu-Tatos, Sacea-Satza și Sestlav*, de dr. Adrian Rădulescu ; *Marele efort uman și material al României pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei de sub dominația fascistă*, de maior Gheorghe Vartic ; 30 decembrie 1947. *Proclamarea Republicii Populare Române. Armata își exprimă totala adevărată, de căpitan Dumitru Dobre* (nr. 4) ; *România în războiul de eliberare și de reîntregire națională. Repere cronologice*, de colonel Constantin Căzănișteanu, dr. Dorina N. Rusu (nr. 3 și 4).

Diversitatea tematică, bogăția de informație istorică pusă în circuitul științific și noile idei desprinse din aceasta rezultă și din numeroase alte articole, grupate și ele pe rubrici, unele devenite deja tradiționale, cum sînt : *Fundamente ale doctrinei militare naționale* (Din trecutul gîndirii strategice românești, de colonel dr. Vasile Alexandrescu și maior Gheorghe Alexandrescu — nr. 1) ; *Încredibil dar adevărat (Ipoteza „X”. Resorturile și implicațiile unei înțelegeri*

secrete, de maior dr. Ioan Talpeș — nr. 1 și 2 — referitor la măsurile preconizate de guvernul român, în 1934, în vederea apărării țării în cazul declanșării unui „război generalizat” ; *Programul revizionist al regimului horthyist*, de Mihai Retegan — nr. 4) ; *Bătălii din istoria românească și universală (Bătălia de la Grînwald — nr. 1 ; Operația Budapesta — nr. 2, ambele de colonel dr. Gheorghe Romanescu) ; Mari comandanți de oști ; Veteranii își amintesc ; Monumentele luptei ; Mărturii muzeistice ; Memoria documentelor ; Fișe de dicționar.*

Numerele pe anul 1986, ale „Luptei întregului popor” se încheie, de regulă, cu semnalarea și prezentarea unor noi apariții editoriale (*Cartea de istorie*), cu înfățișarea obișnuitului și fructuosului *Dialog cu cititorii* și dau informații prompte *Din activitatea Comisiei Române de Istorie Militară*, forul științific sub a cărui egidă apare revista.

Putem, așadar, conchide că și în anul trecut revista română de istorie militară „Lupta întregului popor” și-a făcut datoria față de frontul istoric din țara noastră și de cititori, contribuind din plin, alături de celelalte publicații cu profil istoric și de lucrările tipărite, la cunoașterea aprofundată a trecutului poporului român așa cum a fost el — un trecut glorios, drept, curat, marcat de mari bătălii pentru apărarea independenței, pentru unitate, pentru progresul și propășirea patriei române, pentru înțelegere și pace cu toate țările și popoarele.

VASILE NICULAE

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1986 (III)



*** *Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii și articole.* Coordonatori : acad. Ștefan Pascu, prof. univ. Ștefan Ștefănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 384 p.

Lucrarea întrunește studii și articole — publicate inițial în revistele „Magazin istoric”, „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul” —, care, pe linia respectării și afirmării adevărului istoric, iau atitudine împotriva mistificatorilor trecutului, a celor care lansează neadevăruri la adresa istoriei românilor, în încercarea, sortită eșecului, de a le contesta dreptul lor asupra teritoriului ce-l locuiesc de milenii, pentru a „justifica” preținse „drepturi istorice” ale altora. *Trecutul trebuie mărturisit* — susține într-un eseu plin de căldură patriotică scriitorul Francisc Păcurariu. Și *trebuie mărturisit* cu deplină obiectivitate științifică, fără ură și părtinire, fără a omite momentele lui dramatice, dezvăluind erorile și consecințele negative ale acestora. Căci, numai așa, istoricul va ajuta, prin concluziile cercetării sale, la perfecționarea prezentului, la dezvoltarea relațiilor de colaborare și prietenie dintre popoare, la promovarea idealurilor nobile ale civilizației umane. Este spiritul care animă scrisul tuturor istoricilor semnatari ai acestei cărți de istorie.

Astfel, în studiile realizate, Mircea Mușat prezintă coordonatele dezvoltării unitare a poporului nostru în vatra Daciei străbune, analizează nefasta experiență a trecutului care a fost dualismul austro-ungar, precum și cea care a reprezentat-o monstruosul dictat fascist de la Viena. Unele acțiuni diplomatice inițiate de cercurile revizioniste ungare în anii 1920—1921 sînt puse în evidență în studiile semnate de Viorica Moisuc și de Mihai Retegan, în timp ce M.C. Stănescu descrie răspunsul unanim pe care l-a dat poporul român, în anul 1936, zgomotoasei campanii revizioniste susținute fățiș de către Italia fascistă și Germania nazistă. Referindu-se la acordul de la Salonic, din 31 iulie 1938, semnat între Înțelegerea Balcanică și Bulgaria, într-o perioadă de mari și grave frământări internaționale, Cristian Popișteanu și Ion Calafeteanu remarcă faptul că acesta a fost o probă elocventă că statele din Balcani ar fi putut să-și reglementeze probleme politice dintre ele într-un mod pașnic și fără nici un amestec din afară. Oliver Lustig descrie atitudinea autorităților române față de evrei în anii celui de-al doilea război mondial. Fie din lupta de eliberare a poporului român declanșată la 23 August 1944, ce s-a constituit într-o contribuție de seamă la zdrobirea Germaniei hitleriste, sînt reconstituite de Alexandru Savu și Alesandru Duțu. Numeroase alte materiale incluse în volum se ridică împotriva unor idei retrograde apărute în publicații de peste hotare, iau poziție fermă împotriva falsificatorilor și denigratorilor istoriei noastre naționale.



*** Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România, vol. I. Volum întocmit de Victor Eskenasy. Cuvînt înainte dr. Moses Rosen. Prefață dr. Alexandru Vianu. Studiu introductiv Victor Eskenasy, București, 1986, XXXV + 164 p. + 20 p. planșe

Prin acest volum se deschide — sub îngrijirea unui comitet de redacție format din dr. Moses Rosen, dr. Alexandru Vianu și Sergiu Stanciu — o colecție de mărturii documentare referitoare la evreii din România, din antichitate și pînă în contemporaneitate. Colecția este „menită — cum se relevă în Prefață — să illustreze umanismul funciar al românilor în conviețuirea lor cu naționalitățile conlocuitoare și, totodată, să spulbere calomniile proferate de unele scrieri din străinătate cu privire la politica națională a României față de populația evreiască,

ridicînd prestigiul țării noastre în lume“ (p. XIV).

În acest prim tom sînt cuprinse 194 surse istorice — relații de călătorie ale unor solii sau misiuni diplomatice pe lîngă domnii români, relatări ale unor personalități ecleziastice medievale în trecere prin țările române, consultații rabbinice (implicînd proceduri judiciare), acte de cancelarie emise de domnii Moldovei și Țării Românești sau de voievozii și principii Transilvaniei, documente provenind din cancelariile Poloniei, Ungariei, Imperiului Otoman, documente epigrafice și numismatice —, vizînd o întinsă perioadă istorică, între anii 133 și 1699, din viața evreilor pe pămîntul românesc. La selecția documentelor și-au adus contribuția Al. Vianu, S. Diamandi, V. Eskenasy, E. Glück, I. Kara, S. Stanciu, N. Vaintraub, iar traducerea textelor a fost asigurată de I. Kara, Al. Iliescu, V. Eskenasy, C. Vekov, M. Constantinescu și E. Glück.



CORNEL I. SCAFEȘ, VLADIMIR ZODIAN, *Grigore al IV-lea Ghica (1822—1828)*, Editura militară, București, 1986, 224 p. + 8 p. planșe

Cu acest volum dedicat personalității complexe a lui Grigore al IV-lea Ghica, primul domnitor pămîntean al Țării Românești după regimul politic fanariot, excelenta colecție „Domnitori și voievozi“ a Editurii militare ajunge la cel de-al 28-lea număr. El este semnat de Cornel I. Scafeș și Vladimir Zodian, cercetători preocupați de studierea importantei perioade a începuturilor vieții moderne a societății românești, care, dealtfel, au mai publicat împreună o carte, asemănătoare ca gen, consacrată redării portretului istoric al domnitorului Barbu Știrbei.

Autorii își propun „să opereze o deschidere, să invite pe specialiști la o dezbateră științifică mai amplă, menită a adînci cunoașterea realității istorice ro-

mânești din frămîntata epocă de tranziție de la secolul «luminilor» la cel al «naționalităților»“ (p. 5). Din această perspectivă, ei urmăresc reexaminarea vieții și activității de om politic și organizator a celui dintîi domn al „restaurării pămîntene“, punînd accentul, cu precădere, pe încărcătura politică națională a actelor de guvernare. Pe aceste temeuri, lucrarea pune în relief întărirea, în acești ani, a statutului de autonomie a Țării Românești, în condițiile accentuării presiunilor exercitate de marile imperii vecine angajate în confruntarea pentru reîmpărțirea sferelor de dominație în zonă, acțiunea de reformare și modernizare a societății românești și, mai ales, aportul acestui domnitor la afirmarea drepturilor naționale ale românilor. „Grigore Ghica nu a încetat să militeze pentru reluarea de către români — după mai bine de un secol de regim fanariot — a funcțiilor de decizie (în administrație, armată, justiție, învățămînt), în vederea stopării intervențiilor marilor puteri în funcționarea mecanismelor statale, în scopul înlăturării definitive a pericolului transformării țării în teren de confruntare între imperiile estului și

sud-estului european. În același timp, ca activ fruntaș al Partidei Naționale, Grigore Ghica a susținut tentativele de unificare a principatelor și de modificare, în sens pozitiv, a poziției lor în planul relațiilor internaționale. Experimentul economic, instituțional și politic angajat în

timpul domniei sale — ca și cel patronat de domnul «liberal» din Iași, Ioniță Sandu Sturduza — are calitatea incontestabilă de a fi fost pregătit și desfășurat în exclusivitate de către români, din inițiativa și în conformitate cu interesele lor fundamentale“ (p. 213).



VALERIU BRANIȘTE, *Correspondență*, vol. II : 1895—1901. Ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Căliman și Gheorghe Iancu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 16 p. planșe.

La distanță scurtă în timp apare, în aceeași colecție de larg interes istoric, „Testimonia“, cel de-al doilea volum din corespondența lui Valeriu Braniște. Sint incluse 206 scrisori, ordonate cronologic, primite sau scrise de prestigiosul ziarist și luptător în intervalul 18 octombrie 1895 — 17 decembrie 1901.

Întregul fond epistolar cuprins în volum ne oferă, mai întâi, prețioase date vizând destinul unei vieți închinată libertății și unității românilor, despre momentele grele prin care Valeriu Braniște a trecut în temnița de tristă amintire din Vaț („Felicităm călduros pe confratele nostru, care timp de un an și două luni a suferit cu bărbăție și cu demnitate pedeapsa ce i-a impus-o un sistem de guvernare atît de ostil cauzei sfinte și aspirațiunilor neamului său asuprit, pentru

care s-a expus“ — scria, după eliberarea sa, „Gazeta Transilvaniei“ din 28 mai/9 iunie 1896) ; despre activitatea lui Valeriu Braniște ca dascăl la liceul din Brașov în anul școlar 1896—1897 ; despre plecarea lui în Bucovina și munca redacțională la ziarul „Patria“ din Cernăuți (1897—1900) ; despre întoarcerea sa în Banat, înființarea și primul an de existență al ziarului „Drapelul“ din Lugoj, condus de Valeriu Braniște.

De asemenea, volumul pune la dispoziția cercetătorului o multitudine de informații referitoare la realitățile politice și culturale românești din teritoriile aflate sub dominație străină, la istoria Partidului Național Român, la aspecte esențiale ale mișcării naționale a românilor. Printre cei cu care Valeriu Braniște s-a aflat în legătură în această vreme au fost : Coriolan Brediceanu, George Pop de Băsești, Alexandru Mocioni, Elie Dăianu, George Dobriu, Modest Grigorcea, Virgil Onițiu, Iancu Flondor, Ioan Rațiu și alții.

De menționat că textul scrisorilor este însoțit de note bogate, elaborate cu serioasă competență, și că textul celor scrise în limbile germană sau maghiară este tradus și în românește.



DAN BERINDEI, *Cultura națională română modernă*, Editura Eminescu, București, 1986, 502 p.

Volumul reunește în paginile sale un număr de studii și comunicări realizate de istoricul Dan Berindei în cursul a patru decenii de activitate științifică, care,

asa cum mărturisește însuși autorul, au fost revizuite, completate, înnoite. Prin tematica lor intimă, toate sînt subordonate reflectării unor aspecte și momente ale evoluției culturii române în epoca modernă. Aici rezidă interesul pe care-l suscită lucrarea, deoarece, se știe, prin cultură, poporul român și-a menținut unitatea în împrejurările vitrege ale dominației străine asupra unor teritorii strămoșești, iar fenomenul cultural, în ansamblul său, s-a înscris drept o componentă inseparabilă a procesului complex de construcție a statului român modern.

„Odată cu națiunea modernă, cu obiectivele ei generate de conștiința națio-

nală, s-a dezvoltat cultura națională, a cărei creștere a fost corelată atît procesului de maturizare a națiunii cît și programului acesteia. N-a fost în nici un moment o cultură pentru cultură, desprinsă de realitățile naționale ale românilor, ci a fost o cultură militantă, servind cauza națiunii și contribuind din plin la realizarea țelurilor acesteia. Nu întîmplător cele mai marcante personalități culturale ale epocii au fost totodată personalități politice, cu roluri eficiente în procesul complex al eliberării sociale și naționale a poporului lor. Cultura a reprezentat pentru toți aceștia o formă de exteriorizare mai puțin supusă reprimărilor și desigur o armă eficientă" (p. 16). Aceste idei, formulate de autor

în cadrul unui dens studiu introductiv, sînt exemplificate, demonstrate pe parcursul analizelor care conferă substanță volumului, referitoare la: începuturile presei românești; dezvoltarea învățămîntului după Unirea Principatelor; concepția despre istorie, ca armă a prezentului și călăuză pentru viitor, în opera ilustrilor istorici Gheorghe Șincai, Nicolae Bălcescu, Eudoxiu Hurmuzaki, A. D. Xenopol, N. Iorga; treptele edificării celui mai înalt for național de cultură — Academia Română; aspecte ale evoluției literaturii; raporturile culturale dintre statul român și teritoriile românești de peste Carpați în anii de pînă la Marea Unire; imagini ale Europei în conștiința românilor.



*** Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907, vol. IV : Desfășurarea răscoalei. B. Muntenia-Oltenia, Editura Academiei R.S. România, București, 1986, 454 p.

Cel de-al patrulea tom din corpusul de documente consacrat mării răscoale a țăranimii române din primăvara anului 1907 este rezultatul colaborării fructuoase a cercetătorilor de la Institutul de studii istorice și social-politice, Institutul de istorie „N. Iorga” și Direcția Generală a Arhivelor Statului. El a apărut sub îngrijirea unui colectiv format din Ion Popescu-Puțuri, Andrei Oțetea (coordonatori), Marin Badea, Coralia Fotino, Ion Ilincioiu, Mircea Iosa. La alcătuirea volumului au mai colaborat: Marin Florescu, Augustin Deac, Damian Hurezeanu, Traian Lungu, Vasile Niculae, Rodica Șoimescu, Georgeta Tudoran, iar asupra conținutului său științific au referat: Vasile Arimia, Anastasie Iordache, Gheorghe Unc.

Sînt reproduse în acest volum mărturii concludente și semnificative referitoare la acțiunile puternice, viguroase ale răsculaților în județele: Dolj, Romanați, Mehedinți, Vilcea, Gorj, Olt, Argeș și Muscel, acțiuni care au încununat bătălia de clasă a țăranimii române din însîngeratului an 1907. Documentele reflectă pregnant formele de luptă ale țăranimii, care, în județele din sud-estul Munteniei și în Oltenia, au atins un înalt grad de

violenta, conferind răscoalei caracterul unui veritabil război țăranesc. „La tactica de luptă promovată de țăranime în timpul răscoalei, devenită, s-ar putea afirma, clasică, ca atacarea și incendierea conacelor, a acareturilor, în județele din stînga și dreapta Oltului s-au adăugat elemente noi, izvorîte din realitățile relațiilor de clasă și ale raporturilor de proprietate din această zonă a țării, precum și din înseși cerințele desfășurării răscoalei. Între aceste elemente se numără încercările țăranilor de a pune piedici în calea trupelor ce urmau să sosească în comunele aflate în stare de revoltă, ciocnirile țăranilor cu unitățile militare însărcinate cu reprimarea răscoalei în urma cărora au căzut și de o parte și de alta mai mulți morți și răniți, ruperea firelor telefonice în vederea izolării localității sau a proprietăților de autorități, ascultarea convorbirilor telefonice între autorități în vederea luării de măsuri potrivite situației concrete” (p. 7). La acestea s-au adăugat numeroasele încercări ale răsculaților de a ataca primăriile satești sau de a pătrunde în orașe și mai cu seamă în reședințele de județ. De pildă, într-o telegramă extraurgentă adresată, la 12 martie, primului ministru și ministrului de interne, prefectul județului Dolj scria alarmat: „Situația îngrijorătoare. Armata absolut insuficientă... Orașul nostru grav amenințat; vă rog ordonați starea de asediu, cerința generală” (p. 46).

Revendicările legitime ale truditărilor pămîntului, care s-au ridicat ca un singur om, cerînd pămînt, condiții omenești de viață și drepturi democratice, autoritățile vremii le-au răspuns cu focul ne-

milos al puștilor și tunurilor. Cum rezultă cu claritate din filele documentelor, represiunea a fost cumplită în aceste județe ale țării. Comandantul Diviziei a 2-a, generalul Gigurtu cerea — din Craiova, la 16 martie — regimentelor în subordine o acțiune fără milă împotriva răsculaților : „Vă ordon să reprimăți în mod exemplar, distrugând totul și împușcând pe capii răzvrătiților, fără a vă mulțumi făcând numai prizonieri“ (p. 325). Și același general, tot la 16 martie, ordona : „După bombardarea unei

localități, infanteria va proceda la lupta de localitate, astfel ca acțiunea infanteriei să fie simțită peste tot și cu maxim de efect“ (p. 327).

Dacă ținem seama și de valoarea tomurilor anterioare, putem spune că, prin publicarea prezentului volum, cercetarea istorică are acum la dispoziție un impresionant tezaur documentar, care surprinde la adevăratele sale dimensiuni epopeea eroică a țărănimii române, de la desfășurarea căreia se împlinesc anul acesta opt decenii.



AUGUSTIN DEAC, *Contribuția clasei muncitoare la făurirea statului național unitar român*, Editura politică, București, 1986, 152 p. + 7 p. planșe.

Preocupat de cercetarea procesului istoric al făuririi statului național unitar, Augustin Deac se oprește, în această consistentă sinteză, asupra contribuției clasei muncitoare, a partidului său politic la împlinirea marelui ideal al unirii tuturor românilor. Prin întreaga sa demonstrație, cartea relevă că partidul politic al clasei muncitoare, prin natura intereselor sale de clasă, prin țelurile propuse, prin concepția ideologică ce-i guverna acțiunea, s-a afirmat în viața politică a României ca o forță activă, purtătoare a idealurilor de libertate și independență națională, a patriotismului fierbinte al întregului nostru popor.

Astfel, autorul pune în relief concepția revoluționarilor români privind necesitatea unității statale — cerință fundamentală a tuturor românilor, ce izvoră din antecedentele și drepturile nezdruincinate ale unei istorii multimilenare —, însemnătatea luptelor naționale și rolul lor ca factor motor în accelerarea procesului de emancipare socială, relația dialectică dintre patriotism și solidaritatea internațională, efortul lor publicistic de demascare a politicii reacționare a Im-

periului austro-ungar față de români, acțiunile muncitorești pentru unitate statală în timpul războiului de reîntregire. Referitor la atitudinea mișcării muncitorești față de acest război just, național, sînt foarte interesante două mărturii invocate de autor. La 20 septembrie 1914, un socialist din Tîrgu Jiu îi scria dr. C. Racovski, între altele : „sînt socialist în sensul că am crezut că însăși idealul național era mai natural să fie realizat prin democrație și doborîrea indolentei oligarhii în cap cu suveranul său, că actualmente, fiind la o cotitură a istoriei universale (impusă bineînțeles), patriotismul meu se unește cu cel al burgheziei pentru moment cu condițiunea ca războiul să devină național prin împărțirea actelor războiului cu poporul“ (p. 52) ; iar dr. Cristian Racovski, descriind seara de 15 august 1916, după intrarea României în acțiune pentru împlinirea cauzei sale drepte, nota : „Se înserase, însă orașul era splendid iluminat. Bucureștiul viețuia ultima sa noapte fericită. Pe străzi se auzeau strigăte răgușite «Trăiască România Mare». Pe la colțuri și în grădini pline de vizitatori se cînta în acompaniamentul orchestrelor cunoscutul marș militar al decedatului Șt. O. Iosif «La arme !»“ (p. 52—53). Partea finală a lucrării prezintă contribuția majoră a muncitorimii la destrămarea monarhiei dualiste austro-ungare (cu o privire atentă și asupra colaborării partidului politic al clasei muncitoare cu Partidul Național Român din Transilvania) și activitatea internațională a reprezentanților clasei muncitoare pentru recunoașterea hotărîrii istorice de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.



*** *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 416 p.

Ne aflăm în fața unei lucrări de informare științifică care oferă cititorului o imagine consistentă și clară asupra evoluției și dezvoltării raporturilor poporului nostru cu alte popoare, din cele mai vechi timpuri și pînă în contemporaneitate. Cu date esențiale, însoțite de comentarii relevante, sînt puse în relief permanențele politicii externe românești — apărarea independenței, refacerea și păstrarea unității național-statale, raporturile de colaborare cu alte state, contribuția la pacea și securitatea generală —, prioritățile și modalitățile concrete de manifestare în funcție de specificul fiecărei epoci istorice și, implicit, elementele componente definitorii a ceea ce se poate denumi „școala diplomatică

românească“. Nu sînt omise dificultățile pe care le-a avut de învins poporul român pentru apărarea independenței și suveranității, a teritoriului național, adversitățile pe care le-a avut de înfruntat — datorate, în primul rînd, politicii expansioniste a marilor puteri, cu adresă directă și asupra unor teritorii românești — și sînt descrise legăturile de prietenie pe care le-a stabilit și s-a bizuit în vremuri de cumpănă. Un spațiu larg este conferit în dicționar înfățișării activității internaționale a României socialiste după Congresul al IX-lea al partidului, activitate rodnică în slujba generoaselor idealuri ale păcii și colaborării, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Lucrarea a fost elaborată de un grup de cunoscuți specialiști în domeniu, format din : Mircea Babeș (pentru perioada din cele mai îndepărtate timpuri pînă în secolul al VII-lea), Nicolae Stoicescu (secolul al VII-lea pînă la 1820), Valeriu Stan (1820—1877), Șerban Rădulescu-Zoner (1877—1917), Ion Calafeteanu (1918—1947), Cristian Popișteanu (1948—1984). Coordonarea întregii munci, cu rezultate atît de fructuoase, a fost asigurată de Ion Calafeteanu și Cristian Popișteanu.



*** *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. II. Coordonatori : Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, Editura politică, București, 1986, 362 p.

Cele 15 studii incluse în volum abordează teme esențiale ale evoluției societății românești în perioada interbelică, analizează semnificația proceselor înnoitoare deschise de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944.

Implicațiile înfăptuirii statului național unitar român în planul structurilor sociale și de clasă, precum și în evoluția vieții politice sînt urmărite în studiile : *Modificări în structura socială și de clasă a României în anii 1918—1928*, de Ioan Coman și *Aspecte ale vieții politice ro-*

mânești în anii 1918—1939, de Vasile Arimia. De asemenea, se înscriu drept contribuții notabile la cunoașterea istoriei acțiunilor forțelor revoluționare, în frunte cu partidul comunistilor, ridicate la luptă pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea independenței și suveranității României, studiile : *Partidul Comunist Român și problemele fundamentale ale dezvoltării societății românești în perioada interbelică*, de Nicolae Petreanu — în care se argumentează cu tărie că „Partidul Comunist Român a fost singura forță politică din țară capabilă să înțeleagă și să asigure convergența dintre cerințele obiective ale evoluției sociale, aspirațiile maselor și obiectivele luptei revoluționare. El a militat neobosit pentru elaborarea și înfăptuirea unei linii politice, strategice și tactice, care să corespundă condițiilor istorice concrete, realităților sociale și naționale ale României“ (p. 53) ; *Țărănimea — factor activ al luptei împotriva fascismului, pentru dreptate socială, pentru apărarea independenței și integrității*

României (1934—1944), de Luchian Deaconu ; Mișcarea muncitorească din Oltenia în perioada interbelică, de Romus Dima.

Un spațiu larg este ocupat în lucrare de studiile care reliefează obiective, trăsături și direcții de acțiune ale politicii externe românești în perioada menționată : *Securitatea și dezarmarea în sistemul Societății Națiunilor. Poziția și acțiunea României*, de Petre Bărbulescu ; *Unele aspecte ale relațiilor dintre România și Cehoslovacia în contextul situației politice și militare europene din anii 1933—1939*, de Stelian Streja ; *Unele aspecte ale relațiilor româno-polone la începutul celui de-al doilea război mondial*, de Milică Moldoveanu.

Studiile cuprinse în ultima parte a volumului sînt consacrate semnificației istorice a marelui act eliberator din August 1944, luptei maselor populare pentru consolidarea puterii revoluționar-democratice, obiectivelor politicii externe a statului socialist : *Partidul Comunist Român — promotorul aderării României*

la coaliția antihitleristă, de Eugen Preda ; *Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 oglindită în presa internă și externă*, de Petru Ignat ; *Partidul Comunist Român — conducătorul luptei pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea în anii 1944—1947*, de Gheorghe Țuțui ; *Contribuția maselor populare din Banat în frunte cu Partidul Comunist Român la înfăptuirea transformărilor democratice și revoluționare în perioada 23 August 1944—30 decembrie 1947*, de Ioan Luncan ; *Trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste și unificarea partidelor muncitorești din România*, de Ștefan Lache ; *Relațiile de prietenie și colaborare dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre România și Uniunea Sovietică în perioada 1944—1985*, de Vasile Buga ; *Solidaritatea și colaborarea multilaterală cu țările în curs de dezvoltare — obiectiv fundamental al politicii externe a României socialiste*, de Ilie Seftiuc.

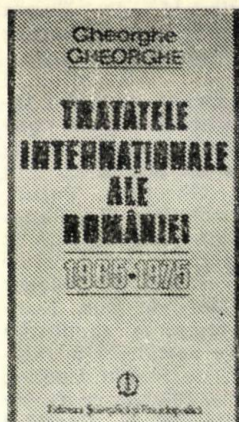


RODICA DUMITRESCU, *Mafia — filiera tăcerii. Violentă și terorism, realități ale lumii capitaliste*, Editura politică, București, 1986, 256 p. + 16 p. foto.

torsiuni și dezechilibre, în plan economico-social, politic și, nu în ultimul rînd, moral“ (p. 8).

Într-adevăr, folosind un stil alert, captivant, autoarea conduce cititorul cu pricepere prin labirintul evoluției „istorice“ a acestei sinistre organizații criminale zămislite pe pămîntul Siciliei, îi înfățișează mecanismele, componentele, precum și regulile (dintre care, celebra lege a tăcerii — „l'omertà“, pe care a știut să o impună îi reprezintă, de fapt, cheia puterii), dar și contradicțiile „onorabilei societăți“, care răbufnesc în repetate conflicte sîngeroase pentru poziții preponderente între clanuri rivale ; și toate acestea, prin biografiile, mai mult sau mai puțin cunoscute, ale șefilor mafiei. Un tablou viu, policrom, întregit cu acțiunile, cu eforturile întreprinse, multe soldate cu pierderi de vieți omenești, pentru a eradica acest flagel din societatea italiană. Concluzia autoarei, la unison cu părerile exprimate de intelectuali italieni cunoscători ai fenomenului, este că acest adevărat cancer nu va dispărea din societatea italiană atîta timp cît nu-i vor fi afectate rădăcinile, adică pînă nu se va extirpa cordonul dintre mafie și politicieni, pînă nu va dispărea drogul, pînă nu se vor lichida sărăcia și șomajul.

La 10 februarie 1986, într-un tribunal special amenajat în interiorul închisorii Ucciardone din Palermo s-a deschis, ceea ce înșiși judecătorii au numit, marele proces al Mafiei. Și nu fără temei, căci erau aduși în fața instanței 355 de prezumtivi mafioți, dintr-un total de 467 de acuzați. „Este punctul de pornire al acestei cărți scrise — cum declară autoarea, cunoscuta ziaristă Rodica Dumitrescu — sub presiunea actualității. Nu cu intenția de a antrena cititorul într-o călătorie riscantă pe drumurile înșelătoare ale mafiei, ci cu gîndul de a oferi, în temeiul faptelor, un prilej de meditație critică asupra resorturilor intime, mecanismelor complexe ale unui fenomen care s-a născut și a crescut pe solul minat de contradicțiile profunde ale societății dominate de competiția pentru profit — ea însăși generatoare de violență, grave dis-



GHEORGHE GHEORGHE, *Tratatul internațional ale României*, vol. IV : 1965—1975. Texte rezumate, adnotate, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 502 p.

Acest al IV-lea volum din seria *Tratatul internațional ale României* se referă la un deceniu de intensă și fructuoasă acțiune diplomatică românească. Sint prezentate sintetic, în substanța lor, 507 acte internaționale (acorduri, convenții, tratate ș. a.) — instrumente juridice bi și multilaterale — încheiate de țara noastră în intervalul 6 septembrie 1965—31 decembrie 1975. Ele ilustrează cu

putere dinamismul politicii externe românești după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român — o politică activă, științific fundamentată, vizând statornicirea unor relații de colaborare multilaterală cu statele și națiunile lumii, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță. Astfel, acordurile de colaborare economică, industrială și tehnică, culturală, artistică și turistică, convențiile vamale, de plăți, de cooperare științifică și tehnologică, cele privind transporturile internaționale rutiere și transporturile aeriene civile etc. reflectă pregnant sporirea, în această epocă, a participării românești la circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale; de asemenea, ele reflectă amplificarea contribuției statului nostru socialist în organizațiile internaționale.



EUGEN CIZEK, *Secvență romană. Mijlocul secolului I al erei noastre*. Prefață de acad. Emil Condurachi. Traducere de Sanda Chiose Crișan și Constantin Crișan, Editura politică, București, 1986, 430 p.

Editura politică oferă cititorilor versiunea în limba română a lucrării intitulată *Néron*, apărută la Paris, în anul 1982, și care a fost încununată cu premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Republicii Socialiste România și cu Premiul literar european conferit de Asociația scriitorilor de limbă franceză. Încă de la apariție, cartea a fost primită ca o excelentă contribuție românească la înțelegerea unui important capitol din istoria Imperiului roman. Avînd în plan central domnia împăratului Nero, care a instituit un regim represiv deosebit de crud și adesea absurd, demersul științific între-

prins de Eugen Cizek surprinde „o secvență istorică ilustrată nu numai prin brutalitate singeroasă, ci și prin explorări febrile, îndeobște creatoare. Aceste căutări fertile se manifestă nu numai în domeniul geografiei, ci și pe tărîmul cunoașterii, creației de noi valori și de noi structuri culturale, precum și politice... Măsurile represive, precum și potențarea absolutismului imperial au însoțit aceste strădanii de reformare a modelului socio-cultural, a întregului mod de viață al romanilor” (p. 13). Cum rezultă din întreaga demonstrație a lucrării, modelul socio-cultural propus de Nero nu avea nici o șansă de reușită. Căci se întemeia „pe un hedonism exagerat, pe o exuberanță excesivă, care nu au fost și nici nu puteau fi acceptate... Pe de altă parte, romanii nu erau pregătiți să accepte nici consolidarea masivă a absolutismului. Și astfel cortina a căzut peste una dintre marile drame — sau poate, cine știe, peste una dintre micile drame — ale istoriei” (p. 13—14).

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Речь на торжественном собрании посвященное 65-ому юбилею создания Союза Коммунистической Молодежи и 30-летию создания Союза Ассоциаций Студентов Коммунистов Румынии. 21 марта 1987 г. 3

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

ПАМФИЛ НИКИЦЕЛЯ: Монолитное единство коммунистов, всего народа во круг партии, ее генерального секретаря, товарища Николае Чаушеску — залог неуклонного продвижения Румынии по пути социализма и коммунизма 14

ИВАНЧУ НИКОЛАЕ-ВЭЛАНУ: Индустриализация Румынии: Мнения и споры в межвоенный период 30

НИКОЛАЕ РАУШ: Революционное мышление 1848 г. — предшественник социалистического движения Румынии 47

★

Методы и стили на службе преднамеренной фальсификации истории: *Титус Попови* .. 67

Извращения и фальсификации которые обижают и профанируют память жертв хортистского террора: *др. Оливер Лустиг* 77

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

МИРЧА МУШАТ, ВАСИЛЕ БОБОЧЕСКУ, ХОРИА БРЕСТОЮ: Националист-шовинистическая политика руководящих кругов Венгрии, ввиду денационализации и принудительной мадьяризации румын в Трансильвании периода австро-венгерского дуализма 89

ВЫДАЮЩИЕСЯ ДЕЯТЕЛИ МЕЖДУНАРОДНОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

КИМ ИР СЕН (по поводу его 75-ой годовщины) 111

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Румыно-советский симпозион на тему: «Связи партии с массами. Дialectика взаимоотношений» (Москва, 25—26 ноября 1986 г.): *Георге Тудор* 115

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ, «На исторические темы», Изд-во «Албатрос», Бухарест, 1986, 272 стр.: *Кристиан Попиштану* 122

«Завершение государственно-национального единства румынского народа. Его международное признание 1918. Внутренние и внешние документы. Том III (август 1918. — июнь 1919 г.), CXIV + 814 стр.; Том IV (июль — октябрь 1919 г.), XXVIII + 548 стр.; Том V (ноябрь 1919 г. — январь 1920 г.), XX + 593 стр.; Том VI (февраль — декабрь 1920 г.), XVI 1528 стр.: Научное и энциклопедическое изд-во Бухарест, 1986 *Ион Калафетяну* 129

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ, «Государственно-национальное единство, независимость и социальный прогресс — суть жизни румынского народа», Военное изд-во, Бухарест, 1986, 416 стр.: *Николае Петряну* 133

К.Г. Коста-Фору, «Из жизни и творчества одного видного румына демократа». Изд-во «Дачия», Клуж-Напока, 1986, 272 стр. + 12 л. илл.: *Василе Петришор* 140

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

« » («Борьба всего народа»), н-ра 1/7—4/10/1986 : *Василе Никула* 144

ЗАМЕТКИ

Книги по истории изданные в 1986 г. (III): *Ион Мамина* 149

SUMMARY

NICOLAE CEAUȘESCU: Speech Delivered at the Solemn Meeting Occasioned by the 65th Anniversary of the Creation of the Communist Youth League and 30 Years Since the Founding of Communist Students' Associations Union in Romania. 21st of March 1987 3

ARTICLES — PAPERS

PAMFIL NICHIȚELEA: The Monolithic Unity of the Communists, of the Entire People Around the Party, its Secretary General, Comrade Nicolae Ceaușescu, Pledge of the Firm Advancement of Romania On the Road of Socialism and Communism 14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU: The Industrialisation of Romania: Opinions and Controversies During the Period Between the Two World Wars 30

NICOLAE RAUȘ: The Revolutionary Thinking of 1848, Forerunner of the Socialist Movement in Romania 47

★

Methods and Styles Put Into Service of the Deliberated Falsification of the History: *Titus Popovici* 6

Misrepresentations and Falsifications which Hurt and Profane the Memory of the Victims of the Horthy-Terror: *dr. Oliver Lustig* 77

DOCUMENTARY STUDIES

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU: The Nationalistic and Chauvinistic Policy of the Leading Circles of Hungary of Denationalization and Forced Hungarianization of the Romanians in Transylvania During the Austro-Hungarian Dualism 89

OUTSTANDING MILITANTS OF THE INTERNATIONAL WORKERS MOVEMENT

KIM IR SEN (On the Occasion of His 75th Birthday) 111

SCIENTIFIC LIFE

Romanian-Soviet Symposium on the Topic: «The Parties Relations with the Masses. The Dialectics of Mutual Relations» (Moscow, 25–26 november 1986): *Gheorghe Tudor* 115

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

ION POPESCU-PUTURI, «Pe teme de istorie» (On Historical Topics“), București, 1986, 272 p.: *Cristian Popișteanu* 122

«Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe» («Completion of the National and State Unity of the Romanian People. International Recognition. 1918. Internal and External Documents»), vol. III (august 1918 — iunie 1919), CXIV + 814 p.; vol. IV (iulie 1919 — octombrie 1919), XXVIII + 548 p.; vol. V (noiembrie 1919 — ianuarie 1920), XX + 598 p.; vol. VI (februarie 1920 — decembrie 1920), XVI + 528 p., Editura Științifică și Enciclopedică, București 1986: *Ion Calajeleanu* 129,

GHEORGHE ZAHARIA, «Unitatea național-fatală, independența și progresul social — esența vieții poporului român» («National and State Unity, Independence and Social Progress — the Essence of the Romanian People's Life»), Editura Militară, București, 1986, 416 p.: *Nicolae Petreanu* 133

«C.G. Costa-Foru, „Din viața și opera unui mare democrat român» («C.G. Costa-Foru, Life and

Work of a Great Romania Democrat»), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 271 p. + 12 foto.: *Vasile Petrișor* 140

REVIEWS REVIEW

«Lupta întregului popor» («The Fight of the Entire People»), nr. 1(7)–4(10)/1986: *Vasile Niculae* 144

NOTES

Books on History Published in 1986 (III): *Ion Mamina* 149

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU: Discours à l'assemblée solennelle marquant 65 ans depuis la création de l'Union de la Jeunesse Communiste et 30 ans depuis la constitution de l'Union des Associations des Etudiants Communistes de Roumanie. 21 mars 1987 3

ARTICOLES — COMMUNICATIONS

PAMFIL NICHIȚELEA: L'unité monolithique des communistes, du peuple entier autour du parti, du son secrétaire général, camarade Nicolae Ceaușescu, garantie d'avancement ferme de la Roumanie sur la voie du socialisme et du communisme 14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU L'industrialisation de la Roumanie: Opinions et controverses dans l'époque d'entre deux guerres 30

NICOLAE RAUȘ. La pensée révolutionnaire de 1848 — précurseur du mouvement socialiste roumain 47

★

Méthodes et styles au service d'une falsification voulue de l'histoire: *Titus Popovici* 67

Dénaturations et falsifications qui blessent et profanent la mémoire des victimes de la terreur horthyste: *dr. Oliver Lustig* 77

ETUDES DOCUMENTAIRES

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU: La politique nationaliste-chauvine des cercles dirigeants d'Hongrie visant la dénationalisation et l'hongroisation forcée des roumains de Transylvanie pendant la période du dualisme autricho-hongrois 89

ILLUSTRES MILITANTS DU MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

KIM IR SEN (à son 75-ème anniversaire) 111

VIE SCIENTIFIQUE

Symposium roumaino-soviétique sur le thème: «Les liaisons du parti avec les masses. La dialectique des interdépendances». (Moscou, 25–26 novembre 1986): *Gheorghe Tudor* 115

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI, «Sur thèmes d'histoire» Editura „Albatros”, Bucarest, 1986, 72 p.: *Cristian Popișteanu* 122

«L'achèvement de l'unité nationale et d'Etat du peuple roumain. Sa reconnaissance internationale. 1918. Documents internes et extérieurs». Vol. III (août 1918 — juin 1919), CXIV + 814 p.; vol. IV, (juillet–octobre 1919), XXXVIII + 548 p.; vol. V (novembre 1919 — janvier 1920), XX +

598 p.; vol. VI (février—décembre 1920), IV + 528 p. Editura științifică și enciclopedică, București, 1986: *Ion Calafeteanu* 182

GHEORGHE ZAHARIA, «L'unité nationale et d'Etat, l'indépendance et le progrès social — l'essence de la vie du peuple roumain», Editura militară, București, 1986, 416 p.: *Nicolae Petreanu* 132

C.G. COSTA-FORU «De la vie et de l'oeuvre d'un grand roumain démocrate», Editura «Dacia» Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 12 p. foto.: *Vasile Petrișor* 139

REVUE DES REVUES

„Lupta întregului popor“ («La lutte du peuple entier») nos. 1(7)—4(10)/1986: *Vasile Niculae* 143

NOTES

Livres d'histoire parus en 1986 (III): *Ion Mamina* 148

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU: Rede an der Festversammlung zu Ehren des 65. Jahrestages der Gründung des Verbandes der Kommunistischen Jugend und des 30. Jahrestages der Schaffung des Verbandes der Vereinigung Kommunistischen Studenten Rumaniens (den 2 März 1987) 3

ARTIKLEN — MITTELUNGEN

PAMFIL NICHIȚELEA: Die Einheit der Kommunisten, des ganzen Volkes um die Partei, der Generalsekretär, Genosse Nicolae Ceaușescu herum, Garantie des unbeirbaren Voranschreitens Rumäniens auf den Weg des Sozialismus und Kommunismus 14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU: Die Industrialisierung in Rumänien: Meinungen und Kontroversen in Zwischenkriegszeit 30

NICOLAE RAUȘ: Das 1848-revolutionäre Denken — Vorgänger der sozialistischen Bewegung in Rumänien 47

★

Methoden und Wege im Dienste der Fälschung der Geschichte: *Titus Popovici* 67

Entstellungen und Fälschungen, die es uns beleidigt und das Gedächtnis der Opfer der horthystischen Terror profaniert: *Oliver Lustig* 77

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU: Die nationalistisch-chauvinistische Politik der in Ungarn leitenden Kreisen und die gewaltsame Entnationalisierung und Maghyarisierung der Rumänen in Transsilvanien während des österreichisch-ungarischen Ausgleiches .. 89

HAUPTKÄMPFER DER INTERNATIONALEN ARBEITERBEWEGUNG

KIM IR EN (anlässlich des 75. Jahrestages Ihres Geburtstags) 111

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Rumänisch — sowjetisches Symposium zum Thema: Verbindung der Partei mit Volksmassen. Die Dialektik der gegenseitigen Beziehungen (Moskau, den 25—26. November 1986): *Gheorghe Tudor* 115

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI, „Pe teme de istorie“ («Auf geschichtliche Themen»), Editura Albatros, București, 1986, 272 S.: *Cristian Popișteanu* 122
„Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918.

Documente interne și externe“ («Die Vollendung der national-staatlichen Vereinigung des rumänischen Volkes. Die internationale Anerkennung. Innund Aussendekumerten»), Band III (august 1918 — iunie 1919), CXIV + 814 S.; Band IV (julie 1919 — octombrie 1919), XXVIII + 548 S.; Band V (noiembrie 1919 — ianuarie 1920), XX + 598 S.; Band VI (februarie 1920 — decembrie 1920), XVI + 528 S., Editura științifică și enciclopedică, București, 1986: *Ion Calafeteanu* .. 128

GHEORGHE ZAHARIA, „Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român“ («Die national-staatliche Vöblendung die Uabhängighert und den sozialen Fortschritt — das Wesen des Lebens des rumänischen Volkes»), Editura militară, București 1986, 416 S.: *Nicolae Petreanu* 133

C.G. Costa Foru, „Din viața și opera unui mare democrat român“, («Aus Leben und werk eines rumänischen demokratischen Kämpfer»), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 S. + 12 foto.: *Vasile Petrișor* 140

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Lupta întregului popor“, nr. 1(7)—4(10)/1986: *Vasile Niculae* 144

ANNOTATIONEN

Dieim Jahr 1986 erschinene Bücher für Geschichte (III): *Ion Mamina* 149

SUMARIO

NICOLAE CEAUȘESCU: Discurso pronunciado en la Asamblea solemne consagrada al 65 aniversario de la creación de la Unión de la Juventud Comunista y al 30 aniversario de la fundación de la Unión de la Asociación de los Estudiantes Comunistas de Rumania. 21 de marzo de 1987 3

INFORMES — COMUNICACIONES

PAMFIL NICHIȚELEA: La unidad monolítico de los comunistas, de todo el pueblo, cerca del partido, del secretario general, el camarada Nicolae Ceaușescu, garantía del avance consecuente de Rumania hacia el camino del socialismo y comunismo 14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU: La industrialización de Rumania: Opiniones y controversias entre las dos guerras mundiales 30

NICOLAE RAUȘ: El pensamiento revolucionario de 1848, precursor del movimiento socialista de Rumania 47

★

Métodos y estilos al servicio del falseamiento intencionado de la historia: *Titus Popovici* .. 67
Deformaciones y falsificaciones que insultan y deshonran la memoria de las víctimas del terror hortysta: *dr. Oliver Lustig* 77

ESTUDIOS DOCUMENTALES

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU: La política nacionalista-patriotera de los círculos dirigentes de Hungría orientada hacia la desnacionalización y hungarización forzados de los rumanos de Transilvania en el período del dualismo austro-hungaro 89

MILITANTES NOTABLES DEL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

KIM IR SEN (con motivo de su 75 cumpleaños) 111

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

ION POPESCU-P URI: „Sobe temas de historia”, Editura Albatros, Bucarest, 1986, 272 p.: *Cristian Popișteanu* 122

“La culminación de la unidad nacional-estatal del pueblo rumano. Su reconocimiento internacional. 1918. Documentos internos y externos”, vol. III (agosto de 1918 — junio de 1919), CXIV + 814 p., vol. IV (julio de 1919 — octubre de 1919), XXVIII + 548 p.; vol. V noviembre de 1919 — enero de 1920), XX + 597 p.; v l. VI (febrero de 1920 — diciembre de 1920), XVI + 58 p.; Editorial científico y enciclopédico, Bucarest, 1986: *Ion Colafeteanu* 129

GHEORGHE ZAHARIA, „La unidad nacional-estatal, independencia y progreso social — esencia de la vida del pueblo rumano”, Editorial militar, Bucarest, 1986, 416 p.: *Nicolae Petreanu* .. 133

C.G. Costaforu, „De la vida y obra de un gran democrata rumano”, Editorial Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 12 p. foto: *Vasile Petrișor* .. 140

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Lupta întregului popor” („La lucha de todo el pueblo”), nr. 1()—4(10)/19 6: *Vasile Niculae* 144

APUNTES

Libros de historia publicados en el año de 1986 (I): *Ion Mamina* 149

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex



J20956



anale de istorie

anul XXXIII

4

1987

2090



22 JUL 2015

6 JUL 2014

720956

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXIII

4

1987

S U M A R

Actul istoric din August 1944 și contribuția României la înfrângerea Germaniei naziste — încununare a luptei antifasciste a poporului român 3

MĂRĂȘTI — MĂRĂȘEȘTI — OITUZ (1917—1987)

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația istorică a marilor victorii repurtate de armata română în vara anului 1917 19
GHEORGHE TUDOR : Pagini de înalt eroism românesc în legendarele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz 36
VASILE BOBOCESCU : Lupta maselor populare din teritoriul copleșit împotriva ocupanților străini în anii 1916—1918 55
VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU : Ecoul internațional al eroismului ostașilor români în luptele din 1917 73

MĂRTURII ISTORICE

Relațiile României cu Aliații (decembrie 1916—iunie 1917) : *Dumitru Preda* 89
Unele considerații istorico-statistice privind efortul militar depus de poporul român pentru susținerea cauzei naționale în anii primului război mondial : *Ilie Schipor* 95
Cadrele didactice și ofițerii-elevi al Școlii Superioare de Război în marea epopee a războiului de reîntregire : *Ioan Sorescu* 99
Contribuția eroică a militarilor genști la apărarea patriei în primul război mondial : *Teofil Oroian* 102
Considerații cu privire la cooperarea forțelor navale cu cele terestre în timpul războiului din anii 1916—1918 : *Mariana Păvăloiu* 107

44119.

STUDII DOCUMENTARE

- VASILE ȘERBAN, TRAIAN BARA : Acțiuni revizioniste ale regimului fascisto-horthyst împotriva României și a altor state (1938—1940) 113

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

- Aniversarea semicentenarului Brigăzilor Internaționale din Armata Populară Spaniolă : *Mihail Florescu* 132

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- Colonel dr. V. Mocanu, „Timp al îndârjirilor eroice. 1916—1917“, Editura militară, București, 1986, 264 p. : *Aurel Pentelescu* 141

- AL. ZUB, „De la istoria critică la criticism (Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX)“, Editura Academiei R.S. România, București, 1985, 312 p. : *Marin Badea* 145

REVISTA REVISTELOR

- „Revista arhivelor“, nr. 1—4/1986 : *Gheorghe Neacșu* 149

INSEMNĂRI

- Cărți de istorie apărute în anul 1986 (IV) : *Ion Mamina* 152

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

ACTUL ISTORIC DIN AUGUST 1944 ȘI CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA ÎNFRÎNGEREA GERMANIEI NAZISTE — ÎNCUNUNARE A LUPTEI ANTIFASCISTE A POPORULUI ROMÂN

Istoria luptei împotriva fascismului, îndeosebi a variantei sale cea mai brutală — nazismul, se poate împărți în trei perioade. Prima perioadă începe cu instaurarea fascismului la putere în Italia (1922) și se încheie cu venirea Partidului Național-Socialist la putere în Germania, în ianuarie 1933 ; este o perioadă când se produceau surprinzătoarele și, totodată, îngrijorătoare succese electorale ale naziștilor, iar forțele adverse, în primul rînd principalele grupări ale clasei muncitoare, își iroseau energia combătîndu-se reciproc din cauza scindării proletariatului german în mai multe partide. A doua perioadă o reprezintă anii de pregătire a dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial (1933—1939), în care politica de concesi, de manevrare și chiar de pactizare pe care au adoptat-o marile puteri ale Europei față de Germania hitleristă, a constituit o încurajare a agresorului. S-au produs, astfel, primele agresiuni militare fascisto-hitleriste, în urma cărora cîteva state (Etiopia, Austria, Cehoslovacia, Albania) au dispărut de pe harta politică a lumii. A treia perioadă o reprezintă anii celui de-al doilea război mondial (1939—1945) și ea se încheie odată cu zdrobirea celui de al III-lea Reich ; în această perioadă, popoarele au plătit un greu tribut de sînge, suferințe și distrugeri materiale, care ar fi putut fi preîntîmpinate printr-o politică adoptată la timp, de descurajare a politicii agresive hitleriste.

În forme deosebite, lupta popoarelor, în frunte cu forțele lor cele mai lucide, împotriva fascismului s-a desfășurat în toate cele trei perioade. Deși inegală ca rezultate și efort material în raport cu perioada a treia, lupta antifascistă din primele două perioade pune în evidență semnificații și învățăminte demne de a fi cunoscute și înscrise la locul cuvenit în cărțile de istorie ale popoarelor. Pentru poporul român — popor cu o tradiție de viață statală multimilenară, care reușise să-și refacă unitatea într-un singur stat național în anul 1918 —, punerea sub semnul întrebării a acestui act istoric de către teoriile revanșarde naziste și revizioniste însemna un atac direct la însăși existența sa.

Spre sfârșitul deceniului al treilea, dar mai ales în anii crizei economice mondiale, au ieșit tot mai mult la suprafața vieții politice din multe țări ecouri ale curenților politice, îndeosebi din Italia și Germania. Nazismul în Germania, ca și fascismul în Italia, exploatând traumatismul popoarelor după primul război mondial, au exacerbât ideea de revanșă în urma înfringerii suferite în război și, odată cu aceasta, vechile aspirații imperialiste ale militaristilor germani. Alături de acest slogan al revizuirii tratatului de la Versailles — care a găsit adepți și în alte țări, precum Ungaria, Bulgaria și Polonia —, nazismul atașa o serie de principii social-politice nocive, cum era inegalitatea raselor, dreptul unor popoare, în primul rând al germanilor, de a-și extinde dominația asupra altora, îndeosebi asupra slavilor, total incompatibile cu stadiul de cultură și civilizație atins de popoarele Europei în secolul al XX-lea.

Spre sfârșitul secolului trecut, cînd în România s-a pus problema unei opțiuni filosofice în rîndurile tineretului intelectual, acesta a îmbrățișat cu entuziasm ideile umaniste și socialiste. Cu aceste idei, nu le-a fost greu să vadă nocivitatea nazismului. Este, așa dar, firesc, ca atunci cînd se pune întrebarea : de ce poporul român a fost refractar fascismului, răspunsul să-l căutăm în climatul social-politic pregătit de ideile și sentimentele umaniste și socialiste, de activitatea partidelor muncitorești, care au descifrat, primele, pericolul nazist pentru existența popoarelor, pentru existența omului și au inițiat lupta împotriva lui. Cînd se prezintă problema atitudinii antinaziste a poporului român, în ansamblul său, se impune a fi relevant, de asemenea, faptul că aproape toate partidele politice (cu excepția Gărzii de fier și a altor citorva organizații efemere de extremă dreaptă) s-au pronunțat împotriva planurilor revanșarde ale Germaniei hitleriste. Dar, întrucît nazismul era, în primul rînd, împotriva comunismului, a mișcării muncitorești, partidele burgheze nu respingeau total această orientare a nazismului. Așa se explică faptul că nici o organizație sau partid politic burghez de oarecare suprafață din România nu au acordat atenția cuvenită tuturor teoriilor hitleriste.

Prin crearea, ca o ripostă promptă la succesul hitlerist din ianuarie 1933, a Comitetului Național Antifascist, în iunie același an, Partidul Comunist Român, care era scos în afara legii, a dovedit, înaintea celorlalte partide, clarviziune politică în orientarea luptei poporului român împotriva pericolului hitlerist. Totodată, trebuie subliniat că foarte puține guverne europene și-au exprimat neliniștea imediat după succesul nazismului în Germania, deși Hitler nu făcuse anterior nici un secret din obiectivele politicii ce urma să o pună în aplicare. În această situație, constituirea, în România, a Comitetului Național Antifascist, la numai cîteva luni după venirea național-socialismului la putere în Germania, apare ca un fapt istoric de însemnătate europeană.

Din punctul de vedere al dezvoltării evenimentelor, al evoluției luptei antinaziste a poporului român, luptă care va triumfa la 23 August 1944, activitatea Comitetului Național Antifascist pînă la sfârșitul anului 1934, a reprezentat un fapt cu adevărat istoric și o orientare politică patriotică, ce își va produce roadele prin strălucita victorie a insurecției naționale din August 1944, deschizătoare epocii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în țara noastră.

Ideea creării unei organizații deschise tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasă socială și de apartenență politică, de către un partid, care nu numai că și-a declarat caracterul de clasă încă de la apariția sa pe

scena istoriei, în 1893, dar a și desfășurat în tot acest timp o intensă activitate pe linia luptei de clasă, pare, la prima vedere, de neînțeles. Dar, trebuie relevat faptul că problemele de interes național n-au lipsit niciodată din programele partidului clasei muncitoare, care și-a asumat sarcina înfăptuirii acestora. De aceea, Comitetul Național Antifascist nu a fost o simplă organizație legală a partidului comunist, care să-i reprezinte, la suprafața vieții politice, principiile și obiectivele patriotice de luptă, ci o organizație la scară națională — inițiată de partidul comunist și deschisă tuturor cetățenilor țării —, cu o sarcină precisă și clară, care interesa întregul popor român — lupta împotriva pericolului fascist, pentru salvarea democrației, a integrității țării, a independenței și suveranității ei.

Flexibil și suplu față de precipitarea evenimentelor interne și internaționale, care răsturnau situațiile de la o zi la alta, P.C.R. a sprijinit politica antihitleristă a guvernului Armand Călinescu. Marea manifestație muncitorească antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939, în organizarea căreia un rol de frunte a avut militantul comunist Nicolae Ceaușescu — manifestație desfășurată în aceeași zi cu Congresul breslelor muncitorești, în care primul-ministru, Armand Călinescu a rostit o cuvîntare patriotică antihitleristă —, s-a transformat într-o mare demonstrație populară împotriva pericolului nazist, rezultată din consensul politicii externe a guvernului cu obiectivele și aspirațiile poporului, în rîndul căruia masele muncitoare erau forțele cele mai active.

Pe măsură ce hitlerismul iniția acțiuni agresive pe plan internațional, iar adversarii săi potențiali se dovedeau incapabili să-l descurajeze pe agresor, guvernele din România s-au schimbat din ce în ce mai des, toate opunîndu-se, pînă în vara anului 1940, politicii războinice, expansioniste a Germaniei naziste. Dealtfel, Armand Călinescu avea să plătească cu viața, la 21 septembrie 1939, atitudinea guvernului pe care îl prezidase.

În orientarea activității P.C.R., în conformitate cu imperativele momentului istoric, un rol însemnat l-a avut Rezoluția C.C. al P.C.R. din februarie 1935, intitulată : Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist din România ¹. Documentul aducea noi elemente față de C.N.A., atît în ceea ce privea satisfacerea unor cerințe economice și politice ale maselor muncitoare și ale altor categorii sociale, cît și pe linia luptei acestora pentru apărarea drepturilor democratice, pentru eliberarea deținuților politici comuniști și altor antifasciști, contra Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste și a altora profasciste. Se preconizau : o campanie activă sub lozincă „Fascismul înseamnă război“, măsuri eficiente pentru respingerea unui război de cîmpire fascist și apărarea intereselor generale ale țării.

Este meritul istoric al P.C.R. de a fi conceput și realizat, treptat, ideea unității muncitorești de acțiune ca fundament al unității naționale a tuturor forțelor democratice, progresiste, antifasciste. În condițiile în care și alte partide comuniste europene se confruntau cu problemele luptei antifasciste, asemenea idei și îndrumări ale P.C.R. au avut o semnificație politică deosebită. Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste a generalizat experiența unor partide comuniste în domeniul luptei antifasciste și antirăzboinice, a Frontului unic și Frontului Popular Antifascist, adoptînd rezoluții în acest sens.

Un rol hotărîtor în propulsarea activității partidului comunist, în definirea mai clară a strategiei și tacticii sale revoluționare, a luptei anti-

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arh. I.S.I.S.P.), cota Ab XIX-2.

fasciste și antirevizioniste, pentru apărarea frontierelor țării, l-a avut Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din 9—12 iulie 1936. Spre deosebire de rezoluția din februarie 1935, documentele Plenarei au acordat o importanță majoră nu numai problemelor interne, ci și celor externe, primejdiei pe care o genera hitlerismul și revizionismul teritorial pentru soarta statelor, a României înseși². Ținând seama de multitudinea factorilor politici interni și internaționali, Plenara a adoptat documentul programatic de mare importanță în orientarea politică-tactică a partidului, intitulat: Pentru pace, pîine, pămînt și libertate, prin care chema la luptă întregul popor, toate partidele și organizațiile democratice, burghezo-democratice și burgheze nefasciste, toate clasele și păturile sociale din România. Totodată, P.C.R. se pronunța pentru o politică de stringere a legăturilor României cu Franța, U.R.S.S., Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, pentru întărirea Societății Națiunilor, ca instrument de prevenire a războiului și de sancționare a agresiunii. Adresînd un apel tuturor forțelor progresiste, patriotice, antifasciste pentru a face un front comun în apărarea intereselor majore ale țării, „Partidul Comunist din România — se preciza în document — este gata să trateze cu alte partide și organizații pentru lupta comună pe baza acestei platforme ori a unora din punctele ei”³.

Presa a dezvăluit cu mult realism caracterul reacționar, nociv și agresiv al teoriilor hitleriste privind spațiul vital și inexistența dreptului la independență a popoarelor mici și mijlocii, rasismul și șovinismul, înăbușirea libertății spirituale și a altor teorii cu caracter antiuman. Într-unul din articolele sale, publicația „Facla”, spre exemplu, a dezvăluit și condamnat căile de infiltrare a hitlerismului în România, prin care Berlinul nazist urmărea „transformarea minorității saxone și șvabe de la noi într-o avangardă a marii națiuni tutelare din Occident și organizarea celor de sub Carpați într-un bastion de pangermanism”⁴. În același timp, valoroși oameni de știință și cultură, savanți, scriitori și artiști, al căror renume depășise de mult frontierele României, au fost purtătorii curentului democratic, progresist, ostil fascismului.

Concomitent cu manifestările populare pentru pace, contra primejdiei hitleriste și revizioniste, poporul român a desfășurat numeroase acțiuni de solidarizare cu popoarele devenite victime ale actelor agresive ale statelor fasciste. Puternice proteste a provocat, în opinia publică românească, atacul Italiei asupra Etiopiei.

Mișcarea democratică antifascistă din România și-a exprimat, în variate forme de manifestare, solidaritatea cu Frontul popular înfăptuit în Franța. În zeci de întruniri și demonstrații, în presa comunistă și antifascistă, în alte materiale de propagandă ale P.C.R., ale altor partide și organizații muncitorești și democratice, în activitatea asociațiilor culturale „Amicii Franței”, „Tinerimea amică româno-franceză”, „Anatol France”, „Louis Barthou”, în conferințe publice, problemele Frontului popular din Franța au fost amplu dezbătute, participanții manifestîndu-și simpatia cu lupta antifasciștilor francezi și exprimînd, totodată, dorința fermă de a contribui, prin efortul lor, la bararea căii fascismului în România.

² Loc. cit., cota Ab-3, inventar nr. 956.

³ Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937, E.P.L.P., București, 1957, p. 454.

⁴ „Facla” din 20 noiembrie 1936 (articolul *Führerul din Carpați*).

O importantă pagină în cartea manifestărilor internaționale contra fascismului și războiului a constituit-o mișcarea de solidaritate militantă cu lupta eroică a poporului spaniol împotriva rebeliunii franchiste și a intervenției fasciste din anii 1936—1939. În numeroase orașe ale țării au fost create comitete Pro Spania, au fost organizate conferințe, întruniri și alte manifestări muncitorești, au fost lansate liste de subscripții, colecte pentru medicamente și alte ajutoare destinate republicanilor spanioli. În pofida protestelor Reichului, România a susținut prin numeroase acte de guvernământ Spania Republicană, furnizându-i petrol, a condamnat agresiunea, alături de statele democratice, în cadrul Ligii Națiunilor⁵. În același timp, circa 600 de patrioți români, mobilizați de P.C.R., au plecat voluntari în Spania, unde și-au înscris numele la loc de cinste în luptele eroice duse contra agresiunii Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste, pentru apărarea Republicii spaniole, pentru democrație și pace⁶. Manifestându-și simpatia față de lupta forțelor republicane spaniole, într-o telegramă adresată în primăvara anului 1937 comandantului regimentului de artilerie român, Nicolae Titulescu i-a felicitat pe voluntarii antifasciști români care, „acționând în spiritul echității și dreptății, reinvie, departe de patrie, virtuțile strămoșești”⁷.

Reprezentanții mișcării democratice, antifasciste din România, încadrați în diferite partide și organizații politice — comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai organizațiilor de masă, ai Partidului Național-Țărănesc, Partidului Radical-Țărănesc și ai altor partide și grupări politice —, au adus o valoroasă contribuție, în cadrul conferințelor și congreselor internaționale, de luptă împotriva fascismului și războiului, pentru pace.

Pasul hotărîtor spre înfăptuirea politicii anexioniste a guvernului celui de-al III-lea Reich l-a constituit cucerirea Austriei. Acest eveniment, împreună cu politica de „conciliere” a guvernelor britanic și francez de sub conducerea lui Chamberlain și, respectiv, Daladier, a influențat și mai mult politica statelor est și sud-est europene, a ascutit divergențele lor politice, a slăbit puterea de rezistență a aceloră dintre ele care continuau să se opună expansiunii germane, modificării statu-quo-ului teritorial postbelic.

Înfăptuirea Anschluss-ului a reprezentat primul pas al Germaniei naziste în marșul său spre estul și sud-estul Europei. Folosind timpul care lucra în favoarea lui, cel de-al III-lea Reich a trecut la realizarea punctului următor înscris pe agenda agresiunilor sale. Anschluss-ul aducea Wehrmachtul la frontiera sudică a Cehoslovaciei, al cărui teritoriu prezenta o mare importanță economică și strategică prin puternica sa industrie și prin poziția dominantă în centrul Europei.

În perioada crizei cehoslovace, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică au desfășurat o intensă activitate, nădăjduind că eforturile lor vor fi sprijinite efectiv și eficient de Marea Britanie și Franța. Lăsate de către aliații lor la bunul plac al statelor revizioniste, guvernele țărilor amenințate din centrul și sud-estul Europei au manifestat tendințe de a stabili

⁵ Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 170—187.

⁶ 30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale în Spania, în „Anale de istorie”, anul X, nr. 5/1966, p. 83.

⁷ Valter Roman, *Din istoria regimentului român de artilerie motorizat, în Voluntari români în Spania. 1933—1939. Amintiri și documente*, Editura politică, București, 1971, p. 190—191.

înțelegeri cu vecinii lor în scopul renunțării la forță, pentru rezolvarea unor diferențe ce s-ar fi putut ivi între ele. În această ordine de idei se înscriu acordul de la Salonic între Înțelegerea Balcanică și Bulgaria, semnat la 31 iulie 1938, acordurile dintre România și Iugoslavia, România și Ungaria, încheiate sub presiunile unor forțe interne bulgare și ungare dori-toare de pace.

Paralel cu acțiunile comune desfășurate în cadrul celor două orga-nizații regionale antirevizioniste, România a căutat să sprijine Cehoslova-cia prin toate mijloacele ; ea a refuzat să încheie o înțelegere bilaterală cu Ungaria fără o înțelegere similară a acesteia cu Cehoslovacia. Cu ocazia sesiunii din mai 1938 a Micii Înțelegeri, N. Petrescu-Comnen, ministrul afacerilor externe, declara, cu privire la condiția pusă de Budapesta — „probabil inspirată de alte capitale“ — de a abandona Cehoslovacia, că „România nu va comite niciodată un act de felonie“, și că „abandonarea Cehoslovaciei va fi semnalul pentru disoluția Iugoslaviei și României“⁸.

Dorind să determine guvernele britanic și francez să pășească la ac-tiuni hotărâte, guvernul român a permis, în aprilie 1938, survolarea unor bombardiere sovietice în trecere spre Cehoslovacia⁹. Evident, guvernării români concepeau problema trecerii trupelor sovietice numai în acord și în strinsă legătură cu Anglia, Franța și Polonia. Referindu-se la consimță-mintul guvernului român privind trecerea trupelor sovietice, W. Chur-chill afirmă, în memoriile sale, că „nu era deloc greu a-l obține, după cum mi-a remarcat M. Maiski, sub presiunea și cu garanțiile unei mari coaliții plasate sub protecția Societății Națiunilor“¹⁰.

La 22 septembrie 1938, guvernul român a făcut un nou demers pe lingă guvernul englez și unul pe lingă guvernul de la Belgrad, chemându-l pe acesta din urmă să adopte măsuri comune, pe baza tratatului Micii În-țelegeri, în scopul împiedicării unui atac ungar contra Cehoslovaciei¹¹.

După München, România a respins atât propunerile reprezentanților unor grupări și partide slovace de a lua sub protecția sa o parte din teri-toriul slovac, cât, mai ales, propunerile guvernului polon de a participa, alături de Ungaria și Polonia, la împărțirea, în continuare, a Cehoslovaciei, și a întreprins noi demersuri la Varșovia, Paris și Londra pentru a se pune capăt acestei drame¹².

Pentru România, menținerea statului cehoslovac avea o importanță capitală ; deși în urma Münchenului pierduse fortificațiile de la frontierele cu Germania, Cehoslovacia rămânea un aliat potențial contra ingerințelor revizionismului horthyst, iar industria de armament cehoslovacă continua să fie principalul furnizor al României. Toate acestea, adăugate unor tra-diții îndelungate de prietenie și colaborare, completează tabloul mobiluri-lor care au determinat poziția activă a României în sprijinul Cehoslova-ciei, ceea ce a constituit dominantă activității diplomatice românești în toamna și iarna anilor 1938—1939. Astăzi, asemenea fapte sînt, din pă-

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare : Arh. M.A.E.), fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 3 (procesul verbal al sesiunii Consiliului permanent, Si-naia, 4 și 5 mai 1938).

⁹ Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse (în continuare : A.S.W.), tom. IV, doc. 70.

¹⁰ W. Churchill, *La deuxième guerre mondiale*, tome 1, Paris, 1948, p. 312.

¹¹ *Documents on British Foreign Policy* (în continuare : D.B.F.P.), Seria 3, vol. II, 1938, H.M.S.O., Londra, doc. 27.

¹² Arh. M.A.E., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 40, telegrama nr. 35 din 8 22 septembrie 1938.

cate, date uitării de unii istorici, interesați în a considera România drept singura vinovată de tragedia popoarelor ceh și slovac.

Corelarea acțiunilor Ungariei horthyste cu cele ale Germaniei naziste, aderarea celei dintii la pactul anticomintern (13 ianuarie 1939) și ieșirea ei din Societatea Națiunilor, poziția complet concesivă a Angliei și Franței, atitudinea oscilantă a Iugoslaviei, poziția însăși a guvernului cehoslovac făceau greu de realizat o acțiune militară românească nemijlocită pentru Cehoslovacia în spiritul convențiilor militare încheiate în cadrul Micii Înțelegeri. Din aceleași motive, România nu a trecut la o astfel de acțiune nici în martie 1939, când a decretat mobilizarea parțială, mărginindu-se la măsuri de apărare a frontierei nord-vestice, prin constituirea unui grup de forțe denumit „Maramureș“, care între 18 și 26 martie avea în compunere două corpuri de armată, totalizând șapte divizii ¹³.

Caracteristic pentru starea de spirit a maselor populare din România, din mohoritele zile ale lui martie 1939, a fost avîntul cu care ele au răspuns la mobilizare, moralul înalt manifestat de armată și de populație, hotărîrile să-și apere cu armele glia strămoșească. În fruntea acestei lupte s-a aflat Partidul Comunist Român, care a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte „pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste“, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării contra agresiunii fasciste este un război drept“ ¹⁴.

În noua conjunctură internațională din primăvara anului 1939, România se afla tot mai mult sub amenințarea și presiunea forțelor fasciste agresive, în condițiile adîncirii procesului izolării sale pe plan extern. În timp ce personalități franceze politice și militare influente considerau : „mai bine Hitler decît Blum“, guvernării români nu manifestau aderență nici pentru Berlin, nici pentru Moscova, încercînd să rămînă în afara conflictelor. Sub amenințarea și presiunea forțelor fasciste agresive, ei au început să se orienteze tot mai mult spre modalități care să evite agresiunea Germaniei hitleriste, mizînd pe compromisuri de natură economică. Cercurile guvernante române nutreau, totodată, iluzia să poată obține pe această cale și promisiunea guvernului de la Berlin de a nu sprijini pretențiile revizioniste ale guvernului horthyst și de a garanta integritatea teritorială a României. Guvernul german, însă, nu era dispus la angajamente de acest fel ; el nu dorea nici relații economice normale, ci aspira la situația de a avea cuvîntul hotărîtor, atît în relațiile economice, cît și în cele politice cu România. În acest sens, el activizase mijloacele sale diplomatice și coloana a cincea.

Conferințele regionale ale P.C.R. desfășurate la începutul anului 1939, Conferința pe țară a partidului, din februarie, și, mai ales, Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R., din iunie același an, au întreprins o amplă analiză a situației interne și externe a României, au condamnat ocuparea Austriei de către Germania hitleristă, ca și concesiile mîuncheneze acordate fasciștilor pe seama teritoriului cehoslovac și invadarea acestuia, stabilindu-se sarcinile comuniștilor în mobilizarea întregului popor la luptă pentru salvarea țării. Cu mult realism a apreciat P.C.R. raportul dintre forțele politice interne, socotind că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier — împotriva acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în primul

¹³ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosarul nr. 165, filele 60—63.

¹⁴ „Lupta de clasă“, nr. 6/1939.

rind, îndreptat focul principal“¹⁵. În același timp, P.C.R. a apreciat că pe plan extern primejdia cea mare pentru poporul român o reprezintă hitlerismul și horthysmul revizionist, avertizând că „România, după München, e mai mult ca oricând, după fericita expresie a lui Iorga, «o țară pîndită». Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbatica fiară îmbătută de sîngele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german (...) Nori negri se string deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată“. De aceea, partidul comunist se angaja să nu cruțe „nici o efortare, nici o jertfă, pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor democratice să apere pacea și independența României“¹⁶.

În condițiile cînd pericolul nazismului plana tot mai amenințător asupra României, cînd P.C.R. desfășura o luptă eroică de mobilizare a tuturor forțelor vii ale țării pentru a se opune Germaniei hitleriste și Gărzii de fier, organizație fascistă de tip nazist, partidul a primit din partea Internaționalei Comuniste indicații și directive ce decurgeau din consecințele tratatului de neagresiune sovieto-german din august 1939. Directivele Cominternului, din mai 1940, aduceau cu totul nejustificat critici comuniștilor români pentru activitatea desfășurată împotriva agresiunii hitleriste. „Aceste directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului, cu necesitățile luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — au provocat o adîncă confuzie și dezorientare în partid, au frînat pentru un timp activitatea sa, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale, a numeroase grupări politice. Ele au avut repercusiuni grave asupra întregii activități desfășurate în România pentru unirea poporului împotriva fascismului și agresiunii Germaniei“¹⁷.

După înfrîngerea Franței și retragerea forțelor britanice, Germania nazistă și-a sporit efortul pentru acapararea țărilor din sud-estul Europei, a căror situație era tot mai complicată. Succesele militare pe care cel de-al III-lea Reich le obținuse prin cîmpirirea mării majorității a statelor din vestul Europei au contribuit la întărirea cercurilor progermane și fasciste din Ungaria și Bulgaria, au dus la accentuarea presiunilor concentrice din afară asupra țării noastre, soldate, în vara anului 1940, cu importante amputări teritoriale.

Tragedia poporului român din vara anului 1940 a ridicat în toată țara un puternic val de protest. La sfîrșitul lui august și la începutul lui septembrie 1940, în întreaga țară au avut loc mari manifestații și demonstrații împotriva celui de-al doilea dictat fascist de la Viena, prin care Ungaria horthystă anexa o parte din teritoriul României. La demonstrații au participat muncitori — comuniști, socialiști și social-democrați într-o frățească unitate —, cărora li s-au alăturat numeroși țărani, meseriași, intelectuali și alți cetățeni. Împărtășind sentimentele întregului popor, armata, ale cărei cadre permanente proveneau în marea lor majoritate din rîndul păturilor mijlocii, legate de masele de bază ale populației, ca și autoritățile din teritoriile ocupate de Ungaria horthystă, s-au alăturat de-

¹⁵ Ibid.

¹⁶ „Scînteia“ din 25 noiembrie 1938.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*,

monstranților¹⁸. Deosebit de semnificativ este, de asemenea, faptul că din totalul de 3 555 de ofițeri superiori și generali activi ce încadrau, în 1940, comandamentele centrale și de la marile unități, 3 158 luaseră parte la luptele din primul război mondial împotriva Puterilor Centrale¹⁹. Cît privește ofițerii inferiori, o bună parte dintre ei erau fiii celor căzuți în același război. Toate acestea explică atitudinea armatei față de Germania nazistă și aliații ei, precum și față de organizațiile fasciste din interior, agenturi ale nazismului.

În acest context internațional și intern al indignării și revoltei generale a poporului, dictatura regală s-a prăbușit. Compromis pe plan intern și lipsit de credit pe plan extern, regele Carol al II-lea a predat puterea generalului Ion Antonescu, agreat de Germania nazistă ; el consimțise să guverneze împreună cu Garda de fier.

Drama care începuse era rezultatul răsturnărilor politice externe în intervalul august 1939 — august 1940. Pe acest fundal s-au plasat reacționarismul și anticomunismul șefilor principalelor partide burgheze, sciziunea care dăinuia în mișcarea muncitorească, ceea ce a dus la restrângerea posibilităților de manifestare a forțelor antihitleriste.

În pofida acestor situații și împrejurări neasemuit de grele, lupta maselor populare, a numeroaselor grupări și personalități politice antifasciste, patriotice și democratice, în frunte cu comuniștii, împotriva expansiunii hitlerismului și a agenților interne ale acestuia, pentru salvarea integrității, libertății și independenței patriei — care a constituit dominantă vieții politice românești în anii 1933—1940 — a continuat cu forță și vigoare sporite și în noile condiții create de instaurarea regimului militar-fascist și de intrarea trupelor germane în România. Rezistența antihitleristă a poporului român s-a dezvoltat concomitent cu agravarea situației economice și înăsprirea măsurilor represive, cu grelele pierderi suferite în războiul antisovietic, cu marile înfringeri ale coaliției hitleriste pe fronturi și în spatele acestora.

Forța politică ce s-a ridicat de la început, cu toată fermitatea și consecvența, la luptă pentru eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste și de sub ocupația fascisto-horthystă a fost, ca și în anii anteriori, Partidul Comunist Român. Demascînd împrejurările instaurării dictaturii militare-fasciste, caracterul și scopurile acesteia, el arăta că Ion Antonescu și legionarii, odată veniți la putere, vor întrona o politică antinațională și antipopulară, în folosul imperialiștilor germani și italieni, care voiau „să-și asigure în România un regim politic care să se supună la toate cererile lor”²⁰. În decembrie 1940, P.C.R. a adoptat o platformă intitulată : Drumul de salvare a poporului român în care arăta că sarcina centrală și imediată consta în lupta contra invaziei germane și a aderării guvernului la „Pactul tripartit”, împotriva atragerii țării în războiul dus de Germania hitleristă și transformarea ei într-un hinterland al celui de-al III-lea Reich nazist. În acest scop, P.C.R. declara că era gata să colaboreze cu toate partidele, grupările și personalitățile politice.

În documentul adoptat la 15 ianuarie 1941, intitulat : Pentru pacea și independența națională a poporului român, P.C.R. lansa apelul la unirea tuturor forțelor patriotice într-un larg front național de luptă

¹⁸ C. Olteanu, I. Ceașescu, V. Mocanu, *Activitatea Partidului Comunist în armată. 1921—1944*, Editura militară, București, 1974, p. 186—208.

¹⁹ Arhiva Muzeului Militar Central, București, *Anuarul armatei pe 1940*.

²⁰ „Știința” din 2 octombrie 1940.

impotriva dictaturii fascisto-legionare, a Germaniei hitleriste, pentru restabilirea independenței și suveranității naționale a țării, „impotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența poporului român față de toate țările imperialiste“. Partidul comunist declara, din nou, că era gata să colaboreze cu toate forțele politice pentru oricare revendicare parțială, că „pune singura condiție oricărei colaborări“ atitudinea față de dominația Germaniei hitleriste²¹. În același mod au fost puse problemele și în documentul emis la 26 februarie 1941, intitulat : De la regimul legionar, la dictatura militară.

După dezlănțuirea războiului hitlerist antisovietic, Partidul Comunist Român a definit sarcinile imediate ale clasei muncitoare în cadrul luptei generale antifasciste a poporului român. Trăsătura caracteristică a eforturilor sale din acei ani a constituit-o politica de unire a tuturor forțelor care își manifestau adversitatea față de dictatura antonesciană și față de „alianța“ nefastă cu cel de-al III-lea Reich, indiferent de motivele și scopurile urmărite. Această orientare a fost concretizată în Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma program al C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941, intitulată : Lupta poporului român pentru libertate și independență națională, în Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată : Pieirea sau salvarea poporului român, în Hotărîrea C.C. al P.C.R. din iunie 1943, privind constituirea Frontului Patriotic Antihitlerist, precum și în alte documente.

Pornind de la interesele fundamentale ale poporului român, programul partidului comunist îmbina lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și a dominației Germaniei hitleriste — ale cărei baionete constituiau sprijinul principal al regimului politic — cu lupta pentru restabilirea independenței și suveranității naționale a României. În acest sens, documentele la care ne-am referit, după ce explicau caracterul național și internațional al luptei antihitleriste, anunțau un amplu program de măsuri menite să ducă la încetarea războiului contra Uniunii Sovietice, la eliberarea țării de sub dominația celui de-al III-lea Reich și alăturarea ei la Națiunile Unite în lupta împotriva Germaniei hitleriste, la formarea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice, la eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația Ungariei horthyste, la arestarea și pedepsirea vinovaților de război și de crime împotriva umanității. Pentru înfăptuirea acestor țeluri, comuniștii subliniau necesitatea făuririi unui Front Național Antihitlerist, în care scop erau gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, personalitățile politice, cu toți patrioții români, punînd ca singur criteriu al colaborării atitudinea față de dominația Germaniei naziste și față de guvernarea antonesciană²².

Considerînd unitatea de acțiune a clasei muncitoare ca factor hotărîtor al luptei de eliberare, coloana vertebrală a unei alianțe patriotice antihitleriste pe plan național, Partidul Comunist Român a stabilit și menținut legături strînse cu conducerea Partidului Social-Democrat. Mulți aderenți ai acestui partid acționau împreună cu comuniștii și cu ceilalți antifasciști, iar unii dintre conducătorii lui manifestau tendințe de colaborare ; mult timp, însă, în organul de conducere al P.S.D. a dominat orientarea spre colaborarea numai cu partidele național-țărănesc și național-liberal.

²¹ Arh. I.S.I.S.P., cota Ab XXV—3.

²² Loc. cit., cota Ab XXV-2.

În lupta grea și eroică la care se angajase, Partidul Comunist Român s-a bazat pe forța clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare, a altor categorii de oameni ai muncii care, prin însăși condiția lor socială, resimțeau cel mai greu efectele dezastrului spre care era împinsă țara. În toată perioada dictaturii antonesciene și a dominației Germaniei naziste, P.C.R. s-a menținut ca organizație politică centralizată, a condus organizații de masă cu activitate neîntreruptă (Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică ș.a.), a influențat, prin membrii săi, publiciști democrați, cadre didactice din învățământul de toate gradele, alți oameni de cultură. Sub conducerea sau îndrumarea sa au fost tipărite și difuzate numeroase manifeste, iar la București, Iași, Timișoara și în alte centre au fost editate peste 25 de publicații cu conținut adecvat sarcinilor fundamentale ale perioadei. Cel mai important mijloc de propagandă anti-hitleristă al comuniștilor, după încetarea apariției „Scintei” (noiembrie 1940), a fost gazeta „România liberă”, al cărei număr prim a apărut la București la 28 ianuarie 1943.

Concomitent, comuniștii și alți democrați și patrioți români emigranți în U.R.S.S. dispuneau de postul de radio „România liberă” și de gazeta „Graiul liber” (aceasta din urmă destinată îndeosebi prizonierilor de război); emigranții români din Franța editau, la Paris, gazeta „La Roumanie libre”, organ al Comitetului Frontului Național Român din Franța, al cărui președinte era savantul român Traian Vuia.

Atitudinea diferitelor grupări burgheze și a reprezentanților lor politici a fost diferită de la o perioadă la alta, ea parcurgând un proces lent, în strinsă legătură cu evoluția crizei regimului antonescian — criză care s-a pronunțat începând din 1942 —, cu creșterea stării de spirit antifasciste a populației, cu înfringerile suferite pe front, cu adâncirea crizei blocului statelor fasciste. Monopolizarea aproape totală, de către Germania hitleristă, a comerțului exterior al României și întreruperea legăturilor economice tradiționale cu o serie de țări, au lipsit, treptat, industria românească de unele materii prime și semifabricate asigurate anterior din import; numeroase întreprinderi industriale au fost, astfel, nevoite să-și reducă sau să-și întrerupă temporar activitatea de producție, iar capitalul bancar să resimtă o stagnare a operațiunilor sale. Aceasta a determinat o anumită rezistență din partea unor importanți cercuri burgheze.

În rindul factorilor care au adâncit criza regimului, un rol determinant l-a avut evoluția de ansamblu a situației politice și militare a celui de-al doilea război mondial. Hotărâtoare au fost crearea și menținerea coaliției antihitleriste. O puternică influență au avut răsunătoarele victorii obținute de Uniunea Sovietică, care, purtând pe umerii săi greul războiului împotriva fascismului, a dat cele mai mari jertfe în zdrobirea mașinii de război naziste. O importanță ce nu poate fi subestimată au avut, de asemenea, succesele repurtate de trupele aliate occidentale pe fronturile din Africa, din Mediterana și Pacific.

Cotitura intervenită în desfășurarea războiului și acceptarea de către Antonescu a diverselor cereri germane, amestecul comandamentelor germane în acțiunile de comandament ale marilor unități române au îndepărtat corpul de generali și ofițeri superiori de mareșalul Antonescu, dându-și și ei seama de catastrofa spre care erau împinse armata și țara.

Încă de la început, între cercurile Palatului regal și dictatura militară-fascistă s-au ivit, de asemenea, fricțiuni și divergențe în legătură cu urzuparea de către I. Antonescu a celor mai importante prerogative

regale, limitind rolul regelui la aspecte protocolare. În situația dată, cercurile Palatului au trecut la căutarea unor soluții de diferențiere. În acest scop, în mesajul de Anul Nou 1944, regele nu a mai făcut elogiul războiului, ci urări pentru o pace imediată și justă, bazată pe libertate și pe concordie. În jurul Palatului s-au grupat oameni politici, generali și ofițeri superiori care, din diferite motive, erau nemulțumiți de regim și adversari ai „alianței” cu Germania hitleristă. Ceea ce caracteriza acțiunea acestor cercuri era graba în a găsi orice soluție care, fără a provoca schimbări esențiale pe plan intern, să desprindă și să distanțeze monarhia de soarta dictaturii antonesciene.

Existența unor poziții diferite în rindul partidelor politice burgheze, cum era gruparea lui Gh. Tătărescu, la liberali, sau Gh. Pop și Gr. Niculescu-Buzești, la țărăniști, demonstra că situația începea să devină favorabilă coaliției forțelor ce se pronunțau, în pofida divergențelor de clasă și ideologice, pentru ieșirea României din „alianța” cu Germania. În acest scop, P.C.R. a stabilit contacte cu Gh. Tătărescu și cu cercurile Palatului. Comuniștii au considerat că, în vederea folosirii tuturor posibilităților pentru asigurarea succesului acțiunii de scoatere a țării din războiul hitlerist și de sub dominația celui de-al III-lea Reich, contactul cu Palatul era util, contribuția regelui, a generalilor și ofițerilor superiori din anturajul său și, prin intermediul lor, a armatei, fiind de importanță capitală.

Un prim succes în direcția făuririi unui larg front politic de eliberare a patriei l-a constituit crearea, în toamna anului 1943, a Frontului Patriotic Antihitlerist. Răspunzind apelului din iunie 1943, în lunile septembrie-octombrie 1943 s-au aliat partidului comunist, în lupta pentru eliberarea patriei, partide și organizații patriotice ce se aflaseră anterior pe această poziție antifascistă și antinazistă, precum : Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz), Uniunea Patrioților (organizație de masă antifascistă, care avea aderenți în rindurile intelectualilor și ale păturilor mijlocii) și Partidul Socialist-Țărănesc.

Urmărind lărgirea Frontului Patriotic Antihitlerist pînă la cuprinderea tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice influente, comuniștii au acționat cu consecvență pentru înfăptuirea unității clasei muncitoare — coloana vertebrală a acestei largi alianțe politice. În acest sens, discuțiile purtate de activiști de frunte ai celor două partide muncitorești au avut ca rezultat încheierea, la mijlocul lunii aprilie 1944, a unui acord de Front Unic Muncitoresc. Manifestul programatic dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944 chema toate forțele patriotice antihitleriste să se unească în lupta hotărîtă pentru : „Pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare. Alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă”²³.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc a reprezentat un eveniment de mare însemnătate pentru organizarea detașamentelor înarmate muncitorești, denumite „Formațiuni de luptă patriotice” și pentru lărgirea coaliției politice antihitleriste.

Orientarea unor grupări politice și cercuri ale burgheziei spre ruperea alianței cu Germania nazistă, deși determinată de motive foarte diferite și contradictorii, corespundea — în situația dată — intereselor vitale ale țării. Dezvoltarea de către comuniști și social-democrați, cu forțe unite, a contactelor stabilite anterior cu aceste grupări, a avut drept rezultat încheierea, la 26 mai 1944, a unei înțelegeri cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu și cu gruparea național-democrată de sub conducerea lui Petru Topa²⁴ (derivată din fostul Partid naționalist-democrat, aflat înainte de război sub conducerea lui Nicolae Iorga). S-a constituit, astfel, Coaliția Național-Democratică, procesul-verbal al înțelegerii fiind semnat de reprezentanți ai P.C.R. în numele tuturor organizațiilor politice reunite în Frontul Patriotic Antihitlerist.

La jumătatea lunii iunie 1944, regele și sfetnicii săi, dînd dovadă de mai mult realism politic decît șefii P.N.Ț. și P.N.L., au aderat la planul partidului comunist. Fără îndoială, cercurile Palatului apreciau și faptul că, în lipsa unei acțiuni hotărîte, România ar fi rămas izolată la tratativele de pace, că P.C.R. — care prin toată activitatea lui își manifestase constant politica de prietenie cu Uniunea Sovietică — era singurul partid politic cu autoritate în tratativele ce urmau a fi purtate cu guvernul sovietic.

În ceea ce îi privește pe I. Maniu, șeful P.N.Ț., și C.I.C. Brătianu, șeful P.N.L., presiunea maselor și a propriilor lor partizani, desfășurarea favorabilă a contactelor P.C.R. cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu și cu cercurile Palatului regal, le-au impus adoptarea unei poziții mai realiste. Ei au aderat, în sfîrșit, la platforma propusă de partidul comunist privind constituirea Blocului Național Democrat.

Se realizase, astfel, Frontul Național Antihitlerist, expresie a politicii de alianțe inițiată și urmărită cu tenacitate de partidul comunist, ceea ce a angajat la o luptă hotărîtoare pentru interesele naționale fundamentale cele mai largi pături ale populației, întregul popor român. În toate înțelegerile stabilite în consens, partidul comunist era prezent și acționa ca liant și nucleu dinamizator, ceea ce nu a scăpat observației organelor informative germane care relatau, la 5 august 1944, că „evoluția politicii interne din ultimile săptămîni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de partidul comunist”²⁵.

Fructul imediat al alianțelor politice realizate l-a constituit insurecția din august 1944 — înlăptuită în condițiile prielnice create de puternica ofensivă sovietică pe frontul de la Iași-Chișinău — care, prin răsturnarea dictaturii antonesciene și întoarcerea armelor contra celui de-al III-lea Reich, a realizat eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste. Ea a fost rezultatul acțiunii convergente, unitare a tuturor forțelor interesate în salvarea țării de pericolul grav care o amenința.

Faptul că partidele burgheze, înseși cercurile Palatului au acceptat, în cele din urmă, soluțiile și mijloacele propuse de Partidul Comunist Român pentru ieșirea din impas, arată că linia acestuia era singura viabilă, că P.C.R. era singura forță politică în măsură să asigure succesul unei acțiuni antifasciste decisive. Pe de altă parte, faptul că partidul comunist

²⁴ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Circulara nr. 1 din septembrie 1944 a secretarului general al Partidului Național-Liberal, Gh. Tătărescu, către președinții organizațiilor locale ale P.N.L.

²⁵ Arhivele Statului București, fondul Documente germane, rola nr. 883/5 631, cadrele 433—434.

a militat pentru colaborarea și cu reprezentanți ai unor asemenea partide, cu monarhia, demonstrează înalta sa responsabilitate patriotică, înțelegerea necesității de a pune pe primul plan interesele naționale vitale, lăsând pentru o etapă ulterioară rezolvarea problemelor cu caracter social, în care pozițiile diferitelor formațiuni participante la lupta împotriva dominației Germaniei hitleriste erau profund divergente.

Odată cu răsturnarea dictaturii antonesciene și ieșirea din războiul antisovietic, România a trecut — cu întregul său potențial economic și militar — de partea coaliției antifasciste, aducând o contribuție remarcabilă la victoria finală împotriva Germaniei naziste. Eliberarea țării de hitleriști, alungarea ocupanților horthyști din partea nord-vestică a țării, restabilirea independenței și suveranității naționale, consolidarea libertăților democratice dobândite de poporul român în urma răsturnării dictaturii antonesciene erau strins legate de zdrobirea Germaniei naziste — centrul internațional al fascismului și reacțiunii. De aceea, participarea României în cadrul coaliției antihitleriste la războiul pentru înfrângerea definitivă al celui de-al III-lea Reich era, în acel moment, o sarcină centrală, a cărei realizare cerea, în continuare, mobilizarea tuturor energiilor națiunii.

Eliberând cu forțe proprii zonele sudice, centrale și sud-vestice ale țării, armata română a luptat, umăr la umăr cu armata sovietică, pentru alungarea hitleriștilor și horthyștilor din partea nord-vestică, iar în octombrie 1944 a trecut pe teritoriul Ungariei și a continuat acțiunile în cadrul Frontului 2 Ucrainean, angajând în luptă peste 210 000 de oameni, din care a pierdut aproape 43 000 (morți, răniți și dispăruți). Trupele române au eliberat sau și-au adus contribuția la eliberarea unui mare număr de localități ungare, între care Budapesta, Debrecen, Miskolc, Győr și alte orașe importante ²⁶.

În intervalul 18 decembrie 1944—12 mai 1945, forțele române, totalizând peste 240 000 de oameni, au luptat apoi în Cehoslovacia, înaintând, în grele condiții de teren și anotimp, pînă la aproximativ 80 km sud-est de Praga. Cu prețul pierderii a circa 66 500 de soldați, subofițeri și ofițeri (morți, răniți și dispăruți), trupele române au eliberat sau au contribuit la eliberarea a numeroase localități, dintre care 31 de orașe, precum Rožnáva, Kremnica, Batovce, Kroměříž, Lučenec, Zvolen, Banská Bystrica, Bratislava ș.a. ²⁷.

Un regiment român de tancuri, precum și subunități de căi ferate, au acționat, de la începutul lunii aprilie 1945, în cadrul unor mari unități și unități sovietice pe teritoriul Austriei, în zonele localităților Hohenrappersdorf (30 km nord-est de Viena), Schrick, Willfersdorf, Mistelbach, Eibenthal, Poysdorf, Laa, Stockerau, Ziersdorf, Zellendorf, Leopoldau, Absdorf ș.a. ²⁸.

Ca și în luptele pentru eliberarea patriei, în timpul acțiunilor din Ungaria, Cehoslovacia și Austria, soldații și ofițerii români au săvârșit numeroase fapte de eroism, făcând dovada unui remarcabil spirit de sacrificiu. Singele vărsat în comun de ostașii români, sovietici și cehoslovaci în lupta dusă împotriva armatelor fasciste a dat noi sensuri tradițiilor de prietenie și colaborare între popoarele noastre, a creat noi premise pen-

²⁶ *România în războiul antihitlerist*, p. 468—663.

²⁷ *Ibidem*, p. 664—694.

²⁸ *Ibidem*, p. 695.

tru întărirea pe mai departe a prieteniei și conlucrării româno-sovietice, româno-ungare și româno-cehoslovace.

Contribuția totală a României — în efective luptătoare, precum și în personal ocupat cu îndeplinirea unor servicii legate nemijlocit de nevoile operative — de la 23 August 1944 și pînă la 12 mai 1945 — cînd trupele române, urmărind în Cehoslovacia resturile armatei germane înfrînte, au tras ultimile focuri de armă —, a totalizat aproape 540 000 de oameni²⁹, cifră care nu cuprinde formațiunile de luptă patriotice și alți numeroși cetățeni ce au luat parte la lupte în țară sau în rîndurile partizanilor în U.R.S.S., Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, Franța, Belgia. În ceea ce privește contribuția economică a României, aceasta este evaluată la circa 1,2 miliarde dolari valută 1938.

„Poporul nostru a demonstrat astfel — apreciază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, prin nenumărate fapte de vitejie și înalt eroism, că aspirația sa vitală, țelul său suprem erau lichidarea fascismului — cel mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al civilizației umane —, asigurarea independenței patriei, dreptul la dezvoltare liberă“. Secretarul general al partidului își încheie aprecierea de mai sus cu chemarea de a face totul „pentru ca forțele negre ale fascismului să nu mai amenințe libertatea și viața popoarelor“³⁰.

Evenimentele din August 1944 — încununare a unui trecut glorios de luptă purtată de-a lungul vremii pentru libertate și progres — se înscriu ca un moment de importanță epocală în întreaga istorie a României, care au inaugurat un ev nou în destinele țării noastre — evul socialist —, au dus la îndeplinirea celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul secolelor generații după generații, patrioții cei mai luminați, forțele cele mai înaintate ale națiunii române.

În anii socialismului și, mai cu seamă, în perioada istorică deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, care, prin orientările programatice și prin generalizările teoretice aduse, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății românești, a inaugurat o nouă perioadă în viața partidului și a țării, poporul român, sub conducerea partidului — centrul vital și conștiința națiunii — și avînd în frunte pe cel mai iubit fiu al său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a obținut realizări de importanță decisivă pentru înaintarea neîntreruptă a țării pe calea noii orînduiri, a progresului istoric. România s-a transformat dintr-o țară cu o economie preponderent agrară, cu o industrie slab dezvoltată într-un stat industrial-agrar, cu o industrie modernă, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare. Înfăptuirile istorice ale socialismului au creat condițiile pentru afirmarea din plin a ființei naționale a poporului român, pentru dezvoltarea și înflorirea pe baze noi a națiunii, pentru consolidarea unității moral-politice a poporului, pentru creșterea puternică a forței statului nostru național unitar.

Experiența revoluției și construcției socialismului în țara noastră confirmă că marile aspirații de progres și civilizație ale poporului pot fi

²⁹ Ibidem, p. 703—707.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 579.

realizate numai în condițiile în care clasa muncitoare acționează unită și în fruntea ei se găsește partidul revoluționar, înarmat cu concepția științifică a materialismului dialectic și istoric, strins legat de popor, exponent fidel al intereselor fundamentale ale întregii națiuni.

Succesele remarcabile ale poporului român pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate constituie nu numai un prețios bun al țării și al oamenilor ei. Prin puterea exemplului, realizările României socialiste întăresc forțele socialismului și progresului în lume, dau strălucire ideii și practicii socialismului, aducând o contribuție științifică originală, de mare însemnătate, la întărirea colaborării și solidarității internaționale.

Cinstind tradițiile înaintate ale trecutului istoric, poporul nostru, strins unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privește viitorul încrezător în forțele sale, știind că stă în puterea lui să asigure, prin forțele proprii, dezvoltarea patriei pe noi trepte de progres. Hotărîrea cu care în acest an — anul celei de-a 43-a aniversări a libertății noastre și, deopotrivă, anul Conferinței Naționale a partidului — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii acționează pentru îndeplinirea planului de stat pe acest an și pe întregul cincinal, pentru realizarea obiectivelor noii etape de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate constituie o puternică garanție că poporul nostru, stăpîn pe destinele sale, va înregistra noi și marcante succese în opera revoluționară de ridicare a României pe trepte mereu mai înalte de progres și civilizație.

SEMNIIFICAȚIA ISTORICĂ A MARILOR VICTORII REPURTATE DE ARMATA ROMÂNĂ ÎN VARA ANULUI 1917

ION POPESCU-PUTURI

Împlinirea a 70 de ani de la memorabilele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz constituie un prilej de reafirmare a recunoștinței veșnice ce o datorăm eroilor care s-au jertfit în acele crâncene încleștări pentru apărarea ființei naționale a poporului, pentru libertatea, neatârarea și unitatea patriei. Aceste locuri, cu rezonanță profundă în conștiința națională a tuturor românilor, „și-au înscris numele — scria cu adâncă emoție tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cartea memorială a Mausoleului de la Mărășești, la 15 septembrie 1966 — în istoria glorioasă a poporului nostru, prin neîntrecutele fapte ale vitejiei săvârșite de ostașii români în lupta pentru apărarea libertății și independenței naționale. Mărășeștii vor rămâne în veci un simbol al eroismului poporului român — înaltă trăsătură morală pe care o afirmă astăzi cu strălucire munca plină de entuziasm desfășurată de oamenii muncii din patria noastră, sub conducerea partidului, pe frontul larg al construcției socialismului”¹.

Împrejurări istorice vitrege au făcut ca poporul român să se dezvolte într-o permanentă înfruntare cu nenumărate piedici și greutăți. De-a lungul multimilenarei sale existențe, poporul român a fost nevoit să ducă o luptă neîncetată împotriva cotropitorilor pentru apărarea pământului străbun, a ființei sale naționale. Dar, în ciuda oricăror vicisitudini, el s-a ridicat la luptă evidențiindu-se ca vajnic apărător al năzuințelor de libertate, unitate și independență. „Istoria luptelor poporului român — se relevă în Programul Partidului Comunist Român — demonstrează cu putere adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frâna sau întârzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social — dacă el este hotărât să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism”².

¹ „Scinteia”, anul XXXVI, nr. 7 103 din 16 septembrie 1966.

² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 30.

În epoca modernă, aspirațiile poporului nostru la independență deplină și unitate au căpătat noi valențe și împliniri, ele manifestându-se pregnant în marile momente de acțiune națională și socială înscrise în anii 1784, 1821, 1848 și 1859. Secolele de jertfe și de nenumărate eforturi închinat libertății și progresului patriei au condus la necesitatea proclamării, la 9 mai 1877, a independenței absolute de stat a României, independență consfințită și apărată, într-un război drept, pe cîmpul de luptă.

Obținerea independenței absolute de stat a exercitat o puternică înfrîurire asupra dezvoltării economice, sociale, politice și culturale a României, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare. Conștiința națională și voința maselor pentru desăvîrșirea unității statului românesc cu toate provinciile românești cotate de marile imperii vecine a căpătat, în noile condiții, o amploare și o intensitate mereu crescînde. Necesitate legică a progresului României, legată nemijlocit de înfăptuirea idealului național — unirea tuturor teritoriilor românești într-un stat național unitar — s-a constituit într-o problemă fundamentală, vitală, de rezolvare a căreia depindea însuși viitorul națiunii române, evoluția sa pe calea progresului și civilizației. Aceasta deoarece, „o țară, ca un organism social — remarcă, cu deplină temei, în 1911, C. Dobrogeanu-Gherea —, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”³.

Lupta de eliberare națională a tuturor românilor, luptă care a intrat, către sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în ultima ei fază, s-a desfășurat în forme diverse atît în teritoriile aflate încă sub dominație străină, cît și în România, către care românii subjugăți își îndreptau toate speranțele. În acest cadru se cuvine să fie menționat faptul că ideea luptei pentru formarea statului național unitar a animat toate păturile și clasele sociale, a inspirat programele de acțiune ale tuturor partidelor politice românești. În programele partidului clasei muncitoare, făurit în 1893, în scrierile militanților socialiști s-a proclamat solemn dreptul imprescriptibil al poporului nostru la viață liberă și independentă în cadrele unui stat național unitar. Acestui înaintat punct de vedere îi dădea glas, încă în 1883, revista socialistă semnificativ intitulată „Dacia viitoare”, cînd scria: „*Voim Dacia așa cum ea fu*, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară e al nostru. Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat, așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor, fericita zi cînd mină în mină vom putea striga liberi și împreună «Trăiască România»”⁴. Dînd expresie scopului suprem care anima toate acțiunile mișcării de eliberare și unitate națională, Vasile Lucaciu, eminentul luptător pentru înfăptuirea idealului tuturor românilor aflați sub stăpînire străină, releva: „Dacă secolul al XIX-lea a fost considerat veacul deșteptării naționalităților, al XX-lea are ideea îndrumătoare de a forma și consolida statele pe temeiul principiului național ... În

³ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59.

⁴ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

spiritul timpului, cultura, civilizațiunea, libertatea națională, conștiința drepturilor noastre naționale și mai ales luptele și suferințele noastre de două mii de ani ne dau dreptul și ne impun dorința să mergem cu un pas înainte și, împreună cu unitatea noastră culturală, să proclamăm unitatea națională a tuturor românilor”⁵.

Situația Europei la începutul veacului nostru prezenta simptome îngrijorătoare. Se afirmau fără ocol tendințele marilor puteri imperialiste de împărțire și reîmpărțire a sferelor de dominație, de acaparare a noi teritorii. Pe plan social s-a intensificat politica de exploatare și jefuire dusă de marile monopoluri. Pe planul raporturilor internaționale, grupul marilor puteri europene s-a scindat în funcție de interesele economice și politice, calculate de guvernanți cu minuțiozitate peste capul și împotriva popoarelor. Noului raport de forțe îi corespundea alcătuirea celor două tabere imperialiste : Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Antanta (Franța, Anglia, Rusia). Contradicțiile dintre marile puteri au erupt cu violență în 1914.

Primul război mondial — care, avînd la originea sa lupta statelor imperialiste pentru reîmpărțirea lumii, pentru acapararea unor noi sfere de influență, pentru lărgirea piețelor de desfacere și a surselor de materii prime, a avut un caracter general imperialist — a prilejuit, cu toate acestea, și manifestarea unor alte năzuințe, ale unor popoare ce aveau de îndeplinit importante sarcini naționale⁶. Caracterizînd, de pildă, sub acest aspect, situația în care s-a aflat poporul român în timpul acestei conflagrații, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă : „Primul război mondial imperialist — care își puna cu putere amprenta asupra începutului secolului al XX-lea — ridică și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii. După cum se știe, în această perioadă, în țara noastră, ca și în celelalte țări balcanice — așa cum sublinia pe atunci și Lenin — construcția de stat în direcția burghezo-națională nu se terminase, un mare număr de români trăiau încă în afara granițelor statului, teritorii românești se aflau sub stăpînire străină. Dezvoltarea socială, progresul economic, politic și cultural al țării erau strîns legate de încheierea procesului de formare a națiunii române. Unirea într-un singur stat — aspirație seculară a românilor, cauză înălțătoare pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași — devenise un obiectiv imediat, o necesitate stringentă impusă de însuși mersul înainte al societății românești“. Tocmai de aceea, „poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotorpire și anexiune teritorială”⁷, ci în numele acestui obiectiv, diferit de acelea pe care le urmăreau statele imperialiste. Atingerea lui a avut loc în contextul internațional al schimbărilor epocale survenite spre sfîrșitul primului război mondial, dar acestea au găsit poporul român în plină luptă pentru îndeplinirea dezideratului suprem al unității naționale.

La izbucnirea războiului mondial, statul român, aflat la interferența unor puternice interese ale marilor puteri, obiect de dispută între țările imperialiste, a fost nevoit să țină seama de complexitatea împrejurărilor create și, în funcție de acestea, să acționeze în direcția asigurării indepen-

⁵ „Informații pentru membrii Ligii“, București, anul II, nr. 9, 1915.

⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație*, Editura politică, București, 1984, p. 198.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

denței, suveranității și integrității sale, ca și în direcția împlinirii aspirației făuririi statului național unitar. România nu a intrat, atunci — în 1914 —, în război nici de partea Puterilor Centrale, nici de partea Antantei.

Consiliul de coroană de la Sinaia, din 3 august 1914, ținând seama de faptul că — așa cum arăta președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu — „soarta românilor de peste munți, idealul național al românismului sînt chestiuni pe care nici un guvern român nu le poate neso-coti“⁸, a decis adoptarea expectativei armate. „România — se menționa în această hotărîre — va aștepta cu arma la picior, spre a intra în război acolo și atunci cînd o va socoti necesar și potrivit cu interesele sale“⁹. Refuzul punerii în aplicare a tratatului cu Puterile Centrale — care era perfect motivat prin caracterul defensiv al acestui act diplomatic semnat de România în anul 1883, ce fusese încălcat prin acțiunea agresivă a Austro-Ungariei împotriva Serbiei — reprezenta, în fond, exprimarea oficială a opțiunii României, care consta în eliberarea teritoriilor românești cotate de monarhia dualistă.

Această hotărîre a fost un succes al politicii naționale, în consens cu interesele României, cu voința și doleanțele poporului român. „Urmărim cu toții un ideal : întregirea neamului“¹⁰ — s-a afirmat ca obiectiv de acțiune la Congresul Ligii culturale din 14 decembrie 1914. „Vrem unirea tuturor românilor. Vrem statul nostru național român care să poată combate și curma orice tentativă de opresiune din partea dușmanilor noștri. Iată politica noastră națională, unică, singura pe care dorim s-o urmăm în aceste momente istorice“¹¹ — era direcția politică urmărită de Partidul Național Român.

Ținînd seama de situația geografică a țării, așezată la confluența tendințelor expansioniste ale unor mari imperii, de politica acaparatoare a marilor puteri urmărită prin declanșarea războiului, partidul clasei muncitoare s-a pronunțat pentru o politică de neutralitate¹², poziție izvorîtoare din grija sa neslăbită pentru interesele supreme ale țării. Căci, după cum scria C. Dobrogeanu-Gherea, „întregirea țării e o dorință comună a tuturor cetățenilor“. Ceea ce trebuia supus discuției, remarcă gînditorul socialist, „e metoda, e vremea, e forma și felul acestei întregiri, împrejurările, consecințele, putința realizării ei“¹³. Socialiștii români păstrau vii în memorie aprecierile lui F. Engels, care, încă în 1888, arătase, într-o scrisoare adresată lui Ioan Nădejde, directorul revistei „Contemporanul“, că atîta timp cît vor exista cele două mari puteri absolutiste, Rusia țaristă și Austro-Ungaria, problema românilor, ca și a celorlalte popoare asuprite, nu putea fi rezolvată, că înfrîngerea uneia dintre aceste mari puteri și victoria celeilalte constituia un permanent pericol pentru însăși ființa sta-

⁸ I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, München, 1981, p. 58.

⁹ C. Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. I, București, [f.a.], p. 125.

¹⁰ V. Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 252.

¹¹ „Telegraful român“, anul LXIII, nr. 2 din 6/19 ianuarie 1915.

¹² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 811.

¹³ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *op. cit.*, p. 242.

tului român, că „în asemenea luptă n-am putea să ținem cu vreunul din luptători, dimpotrivă, le-am dori să fie cu toții bătuți dacă s-ar putea”¹⁴.

Subliniem această apreciere a lui F. Engels, *dacă s-ar putea*, întrucât, încă din momentul izbucnirii conflictului mondial, având în vedere poziția strategică a României, potențialul său economic și uman, prestigiul de care se bucura armata română, marile puteri imperialiste beligerante au exercitat presiuni asupra guvernului român pentru a-l atrage în război. Presiunile diplomatice asupra României au cunoscut, de-a lungul celor doi ani de neutralitate, momente de „acalmie” sau de intensitate, în funcție de desfășurarea evenimentelor pe fronturile de luptă. Ele au devenit tot mai stăruitoare, pe măsură ce apărea limpede că războiul va fi de durată, că atragerea României cu însemnatele ei resurse materiale, grâu, petrol și potențial uman putea înclina balanța spre victorie.

În fața acestor stări de lucruri, statul român nu putea rămâne nici izolat și nici indiferent. Chiar dacă ar fi dorit să se mențină într-o atitudine de neutralitate, aceasta nu mai era posibilă în împrejurările anului 1916, când conflictul căpătase un caracter atotcuprinzător, când toți vecinii săi erau atrași în vîltoarea războiului, pentru că marile puteri vecine aveau nevoie și de potențialul său, și de teritoriul său, pentru că forțele sale nu erau atît de puternice încît să se poată opune. Dealtfel, trebuie spus că, în primăvara și vara anului 1916, la comandamentele militare ale Puterilor Centrale se studia cu tot mai multă febrilitate posibilitatea unui atac combinat în vederea cuceririi României; totodată, s-au accentuat și presiunile Antantei, care cerea în mod ultimativ — acum ori niciodată — României intrarea în război împotriva Puterilor Centrale, pentru a produce o slăbire a ofensivei forțelor inamice pe frontul de vest.

Depășind multiple dificultăți, guvernul român a urmărit constant, cu luciditate, recunoașterea pe plan internațional a dreptului legitim al poporului român la desăvîrșirea unității statale. Un succes deosebit în această direcție l-a reprezentat Tratatul politic și militar de alianță încheiat, la 4/17 august 1916, de țara noastră, pe de o parte, și Franța, Anglia, Rusia și Italia, pe de altă parte. Prin acest act internațional Antanta garanta integritatea teritorială a României, iar România se obliga să declare război Austro-Ungariei. Antanta recunoștea României dreptul de unire a teritoriilor locuite de românii din Austro-Ungaria. României i se garantau aceleași drepturi ca și puterilor Antantei la preliminarile și tratativele de pace. Secretul documentului trebuia păstrat de puterile contractante pînă la încheierea păcii generale¹⁵. Convenția politică era completată de o Convenție militară, încheiată între aceleași părți, prin care România se obliga să-și mobilizeze toate forțele sale terestre și navale și să intre în război cel mai tîrziu la 15/28 august 1916, iar aliații se angajau la măsuri de ordin militar și economic menite să sprijine operațiunile armatei române¹⁶.

Prin semnarea acestui tratat, marile puteri ale Antantei recunoșteau României, pentru prima dată formal și din punct de vedere juridic, deziideratele ei naționale și îi promiteau asigurarea lor pentru realizarea dorin-

¹⁴ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

¹⁵ *1918 la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe*, vol. I: 1879—1916, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 765—767.

¹⁶ *Ibidem*, p. 771—774.

țelor sale legitime. Tratatul nu oferea, prin el însuși, certitudinea împlinirii dezideratului național, dar, oricum, îl făcea posibil, firește prin imense sacrificii materiale și umane ale întregului popor român¹⁷. În consiliul de coroană din 14 august 1916, Ion I.C. Brătianu, explicînd poziția guvernului și cauzele care au determinat această opțiune a României, preciza : „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se preface, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de aliați și în contra Puterilor Centrale. Fără îndoială — continua el —, cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine și de toți că, chiar dacă ar fi să ieșim învinși, tot cred că țara... trebuie, în această clipă a evoluției ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbînzi trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rîndul. Într-o atare situație e astăzi românismul. De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit, printr-un act solemn, hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jertfe și acestor afirmări de drepturi“¹⁸.

La 14 august 1916, România a declarat război *numai* Austro-Ungariei, motivînd temeinic intrarea sa în luptă ca fiind dictată exclusiv de desăvîrșirea statului național¹⁹. Așadar, România a participat la război avînd drept scop realizarea năzuinței de veacuri a poporului — făurirea statului național unitar și independent. România — se preciza în Declarație —, departe de a uita legăturile de sînge cu românii supuși monarhiei austro-ungare, a putut constata că speranța ce ne puseseam pe adeziunea noastră la Tripla Alianță a fost înșelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducîndu-se vreo reformă de natură a le da cel puțin o speranță de satisfacție, dar, din contră, au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decît o minoritate în mijlocul naționalităților deosebite din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptățile pe care frații noștri erau, astfel, siliți să le îndure au întreținut între țara noastră și monarhie o stare neîntreruptă de ură... Doi ani de război, în cursul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viața popoarelor sale, s-a arătat tot pe atît de gata de a le jertfi... România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfîrșitul conflictului și, sub imperiul necesității de

¹⁷ *România în primul război mondial*, Editura militară, București, 1979, p. 128.

¹⁸ C. Kirițescu, *La Roumanie dans la guerre mondiale. 1916—1919*, Payot, Paris, 1934, p. 64.

¹⁹ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 21.

a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită de a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale”²⁰.

Poporul român ar fi dorit, firește, desăvîrșirea statului național nu prin război. Dar aceasta nu a depins de el. În condițiile unei țări mici ca România, cu teritoriile cotoprite de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza acest ideal național, în acele condiții istorice, era folosirea conjuncturii internaționale create atunci. Oricum, indiferent de calea aleasă sau impusă de împrejurări, obiectivul urmărit de guvernul român în acel moment istoric slujea progresului și democrației, răspundea năzuințelor lui de veacuri.

Războiul de întregire al poporului român a fost un război drept, un război național, de eliberare și unire națională, cum, dealtfel, au fost toate bătăliile eroice purtate, prin vremi, de români împotriva cotoptorilor. „Ce vrem noi oare ? — se întreba și dădea cu claritate răspuns Onisifor Ghibu —. Noi nu vrem să cucerim pământul altora, noi voim să luăm îndărăt pământul nostru, care ni s-a luat cu nedreptate și în care patru milioane de români au fost asupriți sute și mii de ani. Mai vrem să scăpăm de robie pe frații noștri din Transilvania și din Bucovina ; vrem să redobîndim pământul în care își dorm somnul de veci arhanghelii neamului nostru : Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare. Mai vrem pământul străvechi al părinților noștri, al fraților noștri”²¹. Declarațiile politice ale vremii, presa, manifestările publice de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești demonstrau adeziunea întregului popor la cauza „sfintă și dreaptă” a eliberării românilor aflați sub stăpînirea Imperiului dualist, confereau acestei acțiuni politice și militare un profund caracter popular. „Dacă în istoria războaielor se pomenesc că unele au fost populare — scria ziarul „Opinia” din 23 august 1916 —, apoi desigur războiul nostru va purta pentru toate timpurile ce vor urma un asemenea epitet. Da ! Războiul nostru e popular, e războiul poporului român”.

În noaptea de 14 spre 15 august 1916, forțele române, totalizînd aproape 526 500 de oameni, au intrat în luptă pe toată lungimea arcului carpatic — din nordul Moldovei pînă la Dunăre —, eliberînd, în scurt timp, o parte din trupul Transilvaniei. Trupele române au fost primite cu entuziasm de masele populare, dornice să se elibereze de sub opresiunea străină. Ele au ieșit în întîmpinarea ostașilor români potrivit tradiționalului obicei al ospetiei, cu pine și sare²². Salutînd intrarea trupelor române în Brașov, „Gazeta Transilvaniei” scria : „Bine ați venit ! strigăm noi cei de un sînge și de-o lege, puțini cîți am mai rămas în acest vechi centru de cultură românească”²³. Salutînd, la rîndul său, locuitorii Transilvaniei și explicînd misiunea armatei române, generalul Averescu spunea : „Armata românească, pășind pe pământul sfînt, pe care răsună de veacuri graiul nostru obișnuit, nu a venit cu gînd de dușmănie împotriva oamenilor de orice lege și orice neam, rămași pe la vetrele lor, ci dimpotrivă, însuflețită de cele mai frățești sentimente pentru tot norodul pașnic”²⁴. Așadar, de la început, războiul de întregire a căpătat nu numai un caracter popular, ci și un autentic caracter național prin ridicarea gene-

²⁰ Apud : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 495.

²¹ „Gazeta ostașilor” din 11 septembrie 1916.

²² Gheorghe Zaharia, *Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român*, Editura militară, București, 1986, p. 104.

²³ „Gazeta Transilvaniei”, anul LXXXV, nr. 175 din 24 august 1916.

²⁴ *Ibidem*, nr. 186 din 7 septembrie 1916.

rală la luptă a maselor românești din toate teritoriile locuite de acestea. Armata, ca principal instrument al acestei lupte, primea astfel un sprijin uriaș, care avea să se constituie, dealtfel, și în chezașul victoriei finale.

Pînă la 25 septembrie 1916, armata română a eliberat o parte însemnată a Transilvaniei, mai ales teritoriile de sud-vest ale acesteia, pînă în părțile Sibiului, cu însemnate capete de pod în punctele de penetrație, de pe extremitatea vestică a Carpaților Meridionali și porțiunea sudică a celor Orientali (la gurile defileelor Oltului și Jiului, precum și în zona Porților de Fier)²⁵. Pentru a face față situației, comandamentele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acțiunilor militare pe frontul român. Neangajate puternic pe nici unul din fronturile principale, în ciuda obligațiilor asumate de Aliați prin Convenția militară, Puterile Centrale au realizat o superioritate de forțe zdrobitoare pe frontul român. Armata română a luptat cu dîrzenie și dăruire pe rîurile Cerna, Jiu și Olt, la Rucăr și Cîmpulung, la Bran și Predeal, în Dobrogea, pe Argeș—Neajlov, scoțînd din luptă circa 200 000 de soldați și ofițeri inamici. Ducînd bătălii sîngeroase, trupele române s-au repliat spre Moldova, unde au reușit să organizeze rezistența. „Noi — recunoștea în amintirile sale generalul Erich Ludendorff, șeful Marelui Cartier General german — am respins armata română, dar n-am putut s-o nimicim. A trebuit să lăsăm în Dobrogea și Muntenia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontul occidental sau în Macedonia”²⁶.

Pentru soarta poporului român, a ființei sale naționale se crease o situație deosebit de gravă. Teritoriul vremelnice ocupat, aproape două treimi din suprafața țării, a trecut sub administrația militară a Comandamentului german. Inamicul a instaurat un regim de teroare și jaf necruțător, organizat meticulos și sistematic. A fost constituit un stat-major economic special (Wirtschaftsstab), cu secțiuni și ramificații pe întreg teritoriul ocupat. A luat ființă un comandament special pentru exploatarea prădalnică a petrolului românesc. Aceste organisme, împreună cu „Marea comisie a prăzii de război” (Grosse Kriegsbeute Kommission), au trecut la executarea planului, întocmit încă în octombrie 1916 la Berlin, de către reprezentanții Puterilor Centrale, care urmăreau „a se ridica din România tot ce poate fi ridicat”. Precizînd sarcinile autorităților de ocupație din România, printr-o ordonanță specială din 21 aprilie 1917, Înaltul comandament german declara cu cinism că „cea mai importantă datorie a administrației militare în România constă în exploatarea economică a țării cît mai complet posibil”²⁷.

Autoritățile de ocupație au rechiziționat întreaga producție de cereale, zahăr și alte produse alimentare, au jefuit produsele petroliere și cele textile, lemnul, sarea, pieile brute și prelucrate, tot felul de obiecte de metal, ca și obiecte de uz casnic și personal. Soldații și ofițerii inamici au trimis familiilor lor sute de mii de colete, iar armatele cîmpuitoare au consumat uriașe cantități de produse. Prădarea bogățiilor țării avea loc în condițiile unei creșteri extreme a fiscalității și a contribuțiilor impuse populației, sub presiunea unor măsuri de constrîngere dintre cele mai severe, de la amenzi, închisoare, luarea de ostateci și pînă la exterminarea

²⁵ În legătură cu desfășurarea de ansamblu a operațiunilor militare, a se vedea, pe larg : Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916—1917*, Editura militară, București, 1967.

²⁶ E. Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, vol. I, Paris, 1934, p. 331.

²⁷ Ilie I. Georgianu, *Exploatarea economică a țării*, București, 1920, p. 6.

celor care se împotriveau. Atît în agricultură, cît și în industrie, autoritățile militare germane au introdus sistemul muncii forțate. Descriind situația din teritoriul cotopt, N. Iorga scria, cu durere, în articolul *Ne pierde neamul*: „Acolo, în ținuturile ocupate, domnesc foametea și jaful cel mai barbar. Pumnul de fier este singurul stăpîn. Execuțiile și persecutarea populației civile se țin lanț. Este exterminarea organizată”²⁸.

Totodată, planurile imperialiste ale Puterilor Centrale, de subjugare și dezmembrare a țării noastre, au căpătat aspecte concrete la începutul anului 1917 : cum trebuia împărțită România, cum să fie desființat statul român, cît să ia Germania, cît Austro-Ungaria, cît să se dea altor state. Cîteva variante erau întocmite în dezbaterile cabinetelor ministeriale, pentru a fi aplicate după zdrobirea armatei române din Moldova și după ocuparea părții din țară care mai rămăsese liberă. V. I. Lenin consemna, în ianuarie 1917, că „Despre planul de împărțire a României... se vorbește pe față în presa imperialistă germană !”²⁹ Consiliile imperiale comune ale Puterilor Centrale din 12 ianuarie și 8 martie 1917, conferințele conducătorilor civili și militare ale acelorași puteri au avut ca obiectiv pregătirea ofensivei împotriva României și reînnoirea proiectelor de împărțire a acesteia.

Conform acestor planuri, întregul teritoriu al țării urma a fi împărțit între Puterile Centrale. România era sortită a dispărea ca stat de pe harta Europei³⁰. Astfel, șeful Statului-Major al armatei austro-ungare, Conrad von Hoetzendorf, și premierul ungar, contele Tisza Istvan, ajunseseră la un acord în sensul că, în cazul victoriei Puterilor Centrale, „independența de stat a României să fie desființată fără rezerve”. La rîndul său, Otto-kar Czernin, ministrul de externe de la Viena, pretindea că, în eventualitatea victoriei, monarhiei austro-ungare trebuia „să-i revină Muntenia și Moldova dintre Carpați și Siret”. La Conferința de la Kreuznach, din 22 aprilie 1917, cercurile conducătoare de la Berlin au aprobat planul, potrivit căruia Austro-Ungaria urma să anexeze răsăritul Munteniei, cu condiția ca exploatarea regiunilor petrolifere din Valea Prahovei să aparțină Germaniei. Pretenții asemănătoare au formulat și cercurile conducătoare ungare. La reuniunea Consiliului regal din 22 martie 1917, premierul ungar Tisza, referindu-se la soarta viitoare a României, declara categoric că, „oricum ar evolua frontierele României, ce urmează să fie anexată, respectiv neutralizată, condiția obligatorie a anexării tuturor teritoriilor românești este ca ele să fie predate imediat Ungariei”.

Tirguiele pe seama României nu s-au limitat la simple discuții în cabinetele ministeriale ale Puterilor Centrale, ci au fost transpuse în planurile strategice ale trupelor germane și austro-ungare de pe frontul de răsărit. În vara anului 1917, armatele germane și austro-ungare pregăteau, cu febrilitate, ofensiva care avea ca obiectiv distrugerea armatei române și ocuparea ultimului teritoriu românesc necotopt.

În fața acestor grave primejdii trebuia rezistat cu orice chip. Forțele poporului român, strîns unite, s-au ridicat la luptă împotriva dușmanului, pentru apărarea libertății și independenței patriei. Pe melea-

²⁸ Apud : Gheorghe Zaharia, *op. cit.*, p. 105.

²⁹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 342.

³⁰ În legătură cu aceste planuri cotoptitoare, a se vedea : Gonda Imre, *Scopuri militare și de pace în politica de război a monarhiei*, în „Századok”, nr. 1—2/1967, p. 4—9.

gurile cotropite, jaful, teroarea, samavolniciile de tot felul au stîrnit revolta adîncă a maselor, neîmpăcate nici o clipă cu gîndul opresiunii străine.

Lupta lor a îmbrăcat cele mai diverse forme — de la manifestări spontane, răzlețe, pînă la lupta armată organizată. Un loc important în cadrul acestor acțiuni l-au ocupat luptele de partizani desfășurate în Mehedinți și Gorj, ca și cele ale patrioților din ținutul Vrancei³¹. Militanții partidului clasei muncitoare au trecut, încă din octombrie 1916, la formarea unor grupuri ilegale la București, Ploiești, Craiova, Turnu Severin și în alte localități, care au desfășurat o vie activitate potrivnică invadatorilor. Sustragerea sistematică de la munca forțată, sabotarea mașinii de război, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, demonstrațiile de stradă, grevele au constituit, în pofida măsurilor represive aplicate de Comandamentul militar german, mijloace eficace de acțiune folosite de clasa muncitoare. Tărînimea s-a opus diverselor rechiziții și corvezi, a distrus liniile telefonice și telegrafice, a provocat distrugerii căilor de comunicație, a incendiat obiective militare, a furnizat comandamentelor românești informații prețioase asupra ocupanților. Pe bună dreptate remarca N. Iorga, la 16 decembrie 1916 : „Armata noastră în momentul de față reprezintă un popor întreg”³².

În acele momente de cumpănă, pe pămîntul liber al patriei s-a înțeles că trebuia rezistat cu orice preț, că trebuia apărată fiecare palmă de pămînt și că nici o jertfă nu era prea scumpă. Aici, în această parte a țării, se afla salvarea întregii României. O rezistență eroică, pentru a menține ceea ce mai rămăsese neocupat din trupul României, anima întregul popor, armata țării. De aici se așteptau salvarea patriei, eliberarea teritoriilor cotropite, înfăptuirea năzuințelor de făurire a României unite. Masele largi nădăjduiau, cu toată puterea convingerii lor, în victoria armatelor române retrase în Moldova. Speranța refacerii armatei și a unei riposte eroice a poporului amenințat cu completa subjugare a ridicat în sprijinul acestei lupte nu numai ostașii din tranșee, ci tot omul care putea să contribuie, prin munca și capacitatea sa, la pregătirea, în spatele frontului, a victoriei armatelor noastre.

În cursul iernii și primăverii anului 1917, cu prețul unor uriașe sacrificii ale populației, guvernul și comandamentul român au procedat la refacerea armatei, în condiții neasemuit de grele. Să amintim că în Moldova au trebuit să fie găzduiți și întreținuți refugiații din teritoriul vremelnic cotropit de inamic și din zona de operații, întreaga armată română — ceea ce însuma, la un loc, peste un milion și jumătate de oameni — precum și corpurile de armată ruse (aproape un milion de militari). La acestea se adăugau : lipsa tot mai acută de alimente și furaje, criza de combustibil și materii prime, dezorganizarea transporturilor, tifosul exantematic și, în plus, una dintre iernile cele mai grele cunoscute.

Au fost organizate 15 divizii de infanterie, două divizii de cavalerie și alte cîteva brigăzi și unități independente; au mai fost înființate 15 regimente de artilerie. La comanda multor divizii au fost numiți ofițeri care s-au distins în luptele duse în campania anului 1916. Toate aceste forțe au fost grupate în cinci corpuri de armată (corpurile I, II și V formau Ar-

³¹ A se vedea, pe larg : Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cîmpitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978.

³² N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. II : 1916—1917, Craiova, [f.a.], p. 210—211.

mata I, iar corpurile III și IV Armata a II-a), însumînd aproape 400 000 de oameni forță combatantă. La reorganizarea armatei române a contribuit și misiunea militară franceză condusă de generalul Berthelot. Din țările Antantei s-au primit armament, muniții și echipament ³³.

Muncitorimea română, înfruntînd greutăți de tot felul, a depus o activitate asiduă în fabrici și ateliere, de înalt sacrificiu obștesc, pentru întărirea potențialului militar al armatei. Unitățile industriale strămutate în Moldova au fost puse într-un timp record în stare de funcționare, fiind subordonate în întregime producției de război. Lucrînd zi și noapte, peste 30 000 de muncitori, ingineri și tehnicieni au asigurat echiparea artileriei grele, fabricarea de armament de toate tipurile, valoarea totală a producției de război a țării, realizată prin eforturi proprii, depășind 70 milioane lei aur ³⁴. La refacerea potențialului militar și moral al țării au contribuit și românii transilvăneni și bucovineni aflați în Moldova ³⁵. Ei au ajutat la organizarea detașamentelor de voluntari, formate din prizonieri români din armata austro-ungară. Autoritățile Imperiului dualist apreciau că atît înaintea intrării României în război, cît și după aceea, au trecut de partea armatei române 20 000 de oameni capabli de luptă. Organizați într-un puternic corp de voluntari, prizonierii români din armata austro-ungară aflați în lagărul de la Darnița, lângă Kiev, au lansat, la 26 aprilie 1917, un manifest prin care se angajau de a participa, cu jertfa vieții lor, la lupta pentru idealul „de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțita Românie liberă și independentă” ³⁶. Sosirea, la 8 iunie 1917, în Iași a primului eșalon al voluntarilor — format din 1 500 de ofițeri și soldați — a stîrnit un uriaș entuziasm. În jurul statuii lui Al. I. Cuza din Piața Unirii s-a desfășurat, într-o atmosferă de patriotism înălțător, o amplă manifestare, care simboliza idealul de întregire a neamului.

Astfel, grație unor eforturi susținute, armata română s-a transformat într-un puternic instrument de luptă. În același timp, moralul ostașilor români a crescut. Sentimentele lor de înalt patriotism erau generate de dragostea pentru vatra strămoșească cotropită, de încrederea neșărmurită în dreptatea cauzei lor. Înțelegerea deplină a pericolului care plana asupra statului român, de a fi șters de pe harta lumii, idealurile naționale mereu vii în conștiința populară au permis mobilizarea poporului într-un efort suprem pentru obținerea victoriei.

La sfîrșitul lunii iunie 1917, frontul româno-rus se întindea de la Dorna la Marea Neagră. Marele Cartier General român, în cadrul planului de eliberare a țării, prevăzuse, pentru vara anului 1917, două acțiuni ofensive : una în sectorul Mărăști, la care trebuia să ia parte Armata a II-a română și care avea ca obiectiv alungarea dușmanului la vest de crestele Carpaților răsăriteni ; cealaltă, în sectorul Nămolosa, avea ca scop eliberarea, de către Armata I română, a unei părți din Muntenia ³⁷.

³³ C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 379—387 ; Al. Ioanițiu, *Războiul României*, București, 1928, p. 283 și urm.

³⁴ Viorica Moisuc, *România în anii primului război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 1/1977, p. 52.

³⁵ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, Editura Academiei R. S. România, București, 1983, p. 408—414.

³⁶ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918—1928*, vol. I, p. 121—122.

³⁷ Pentru bătăliile din vara anului 1917, a se vedea : C. Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 449—682 ; *România în primul război mondial*, p. 277—305.

După o pregătire de artilerie, care a durat aproape 40 de ore, în zorii zilei de 11 iulie a început ofensiva de la Mărăști. Rînd pe rînd dealurile Mărăștilor și Minăstioarei, satul Mărăști, dealurile Poiana Încărcătoarea, Momîia și Fîntîna Puturoasă sînt luate cu asalt. Frontul dușman a fost străpuns pe o lărgime de 10 km, iar puternicele întărituri ale inamicului au căzut, una după alta, în mîinile vitejilor ostași ai Armatei a II-a române. Dezorientat, inamicul s-a retras în grabă, căutînd scăparea în direcția lanțului de înălțimi ce străjuiesc spre apus și miazăzi Țara Vrancei. Pînă la 30 iulie, marile unități ale Armatei a II-a române, de sub comanda generalului Averescu, au ajuns, prin lupte grele, în valea superioară a râului Putna. Frontul dușman fusese sfărîmat pe o lungime de 30 km și împins înapoi pe o adîncime de 20 km ; 30 de localități fuseseră eliberate.

Ofensiva de la Mărăști a constituit un episod strălucit, o expresie grăitoare a calităților de bravură și eroism ale ostașilor români, un exemplu înălțător al dragostei pentru țară, o dovadă concludentă a vitalității și energiei nestinse a poporului nostru. „Bătălia de la Mărăști — avea să scrie Mihail Sadoveanu — va trece în istoria noastră ca o operă serioasă și solidă de artă militară. Toată dezvoltarea ei a fost prevăzută și s-a executat potrivit planului inițial. Cel din urmă soldat a știut unde merge și și-a făcut datoria. Artileria a dovedit o precizie înspăimîntătoare. Ofițerii germani prinși au trebuit să se plece, arătîndu-și toate omagiile lor. Iar deruta nemaipomenită care i-a dus pe inamici de la dealuri într-o goană pînă pe crestele munților le va rămîne ca o diră de foc în amintire ; în această diră sclipește o baionetă și un ochi încruntat de care se vor înfiora întotdeauna. Mult doliu, multe dureri, multe lacrimi au fost răzbu-nate în ziua de 11 iulie 1917”³⁸.

Înceștării formidabile de forțe de la Mărăști i-au urmat, la un interval de mai puțin de o săptămînă, alte două bătălii de anvergură, la Mărășești și Oituz, ca urmare a ofensivei trupelor germane și austro-ungare, care ținteau să prindă într-un clește uriaș Armata a II-a română și unități ale Armatei a IV-a ruse — de-a lungul Siretului și de-a lungul Trotușului — și să facă joncțiunea la Adjud. Îndeplinirea acestui plan ar fi adus după sine dezastrul complet al celor mai importante forțe militare ale frontului român. De rezultatul acestor două bătălii — cele mai mari acțiuni militare de pe frontul Moldovei — depindea nu numai soarta frontului, ci și viitorul țării.

Bătălia de la Mărășești a început la 6 august 1917. Ea s-a desfășurat, neîntrerupt, timp de 14 zile, angajînd în luptă divizii inamice refăcute, cu efective și armament bine puse la punct. Obiectivul strategic al ofensivei inamicului era de a rupe zăgazul care-l țintuise locului timp de șase luni, de a scoate din luptă oastea română, de a cotropi ultimul teritoriu românesc neocupat și a-și deschide astfel drum liber către sudul Rusiei. Cu toate pregătirile intense, cu toată superioritatea numerică, inamicul a avut pierderi atît de grele încît unele dintre cele 12 divizii aruncate în luptă au fost aproape desființate, iar planurile sale au fost răsturnate. Pe măsură ce zona de operații se întindea de la est la vest, au intrat în acțiune trupele Armatei I române, care au suportat tot greul ofensivei germane. În luptele de la Doaga, Pătrășcani, Mărășești, Panciu, Chicera, pădurea Prisaca, Muncelu și pădurea „La Răzoare”, trupele româ-

38 Mihail Sadoveanu, *File singerate. Povestiri și impresii de pe front*, Iași, 1917, p. 109.

nești, de sub comnada generalului Eremia Grigorescu, prin vitejia de care au dat dovadă, s-au acoperit de glorie nemuritoare.

Prin durata, amploarea și intensitatea ei, bătălia de la Mărășești a fost cea mai înverșunată înfruntare de forțe de pe frontul românesc în vara anului 1917. Ea s-a soldat cu victoria asupra trupelor germane, determinând prăbușirea planurilor ofensive ale inamicului. Prin rezultatele militare strălucite, care au sancționat eșecul tentativei imperialiste de subjugare completă a României, Mărășeștii rămîne cea mai de seamă victorie românească în războiul național din 1916—1918, nume de amplă rezonanță într-o înșiruire glorioasă care jalonează lupta noastră multiseclară pentru apărarea gliei strămoșești, pentru unitate și independență : Sarmizegetusa, Posada, Rovine, Vaslui, Călugăreni și Plevna. „Victoria de la Mărășești — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat o contribuție importantă la înfringerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională”³⁹.

Îndîrjite lupte au purtat ostașii noștri și în bătălia de la Oituz. Începută la 8 august, ea numai două zile după declanșarea ofensivei de la Mărășești, ea s-a desfășurat în teren muntos, de o parte și de alta a rîului Oituz, pînă în ziua de 24 august. Datorită superiorității sale numerice, inamicul a reușit, inițial, cu prețul unor mari pierderi, să realizeze o oarecare pătrundere în dispozitivul nostru de apărare. Dar, după regrouparea forțelor, diviziile Armatei a II-a române au trecut la contraofensivă, zdrobind definitiv capacitatea ofensivă a inamicului și recucerind o bună parte din terenul pierdut. Contraatacurile impetuoase la baionetă ale ostașilor diviziilor a 6-a și a 7-a române, sub comanda generalului Văleanu, lupta dată pentru fiecare palmă de pămînt străbun în înclășările de la Pravila, Ungureanu, Poiana lui Boboc, Cireșoaia, Dealul Coșna au zdrobit ultima încercare a inamicului de a rupe frontul din Moldova. Cu două zile înainte, generalul Mackensen, înfrînt la Răzoare, fusese nevoit să renunțe definitiv la ideea forțării apărării Siretului, iar acum generalul Rohr îi imita gestul. Planul strategic al lui Ludendorff se prăbușea în mod dezastruos.

În luptele pentru apărarea pămîntului sfînt al patriei împotriva ocupanților Puterilor Centrale din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. Aceste strălucite victorii românești au reprezentat o contribuție importantă și un eveniment decisiv în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația vremelnică a cîmpitorilor străini, pentru înmănuncherea, într-un singur stat, a tuturor românilor.

Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz vor rămîne în istoria poporului român mărturii de glorie nepieritoare, fapte înălțătoare de sacrificiu în slujba patriei. Vor dăinui în amintirea poporului nostru actele de vitejie săvîrșite de regimentele 32 Mircea, 34, 37 și 51 infanterie, 3 și 9 vînători, pilde vii de tenacitate, abnegație și devotament. Peste veacuri vor străbate faptele de glorie săvîrșite de reputați comandanți de arme ca generalii Eremia Grigorescu, David Praporgescu, Ioan A. Dragalina, de căpitanul Grigore Ignat, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, capo-

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 469.

ralul Constantin Mușat, sergentul Iliescu Ignat și de mii de alți eroi. La victoria de la Mărăști, Mărășești și Oituz au adus o contribuție și membrii misiunii militare franceze, mulți dintre ei căzând eroic pe teritoriul României.

Sacrificiile care au consfințit victoria în aceste istorice bătălii din vara anului 1917 s-au adăugat secularelor jertfe ce stau la temelia României întregite. Au rămas testamentare cuvintele lui Mihail Kogălniceanu despre marile bătălii purtate de armatele române de-a lungul secolelor. Fără a nega importanța răsunătoarelor războaie duse de vestiții comandanți ai altor popoare, în tot atît de vestitele locuri, el nu se sfia să grăiască : „Pentru mine, bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile, și izbinzile de la Rahova și Călugăreni îmi par mai strălucite decît cele de la Maraton și Salamina“. Asemenea acestor bătălii ale românilor, purtate de-a lungul istoriei, a căror semnificație trăiește peste veacuri, luptele eroice de la Mărăști, Mărășești și Oituz constituie, după 70 de ani, simbolul viu al luptei drepte a poporului român pentru apărarea ființei sale naționale, a patriei amenințate, a pămîntului strămoșesc. „Românii — se arăta într-un document al vremii — au înscris, în istoria lumii, Siretul alături de Marna, Yser și Isonzo“ ⁴⁰.

Planul inamic de scoatere definitivă din război a României a suferit un eșec total. Nu numai că această parte a țării n-a putut fi ocupată, dar ea a putut rămîne în continuare o prezență distinctă, suverană, independentă pe arena internațională, asigurînd continuitatea existenței noastre statale. Făuritorii acestei strălucite biruințe au fost masele de combatanți, soldați și ofițeri, care au luptat cu o însuflețire fără seamăn împotriva invadatorilor, dovedind un eroism legendar, demn de înaltașii lor.

Semnificația biruințelor din triumhiul Mărăști-Mărășești-Oituz este cu atît mai mare cu cît ele au fost obținute aproape exclusiv prin efort propriu, sprijinul aliat fiind nu numai nesatisfăcător, dar în unele momente stînjînînd chiar armatele noastre în exploatarea succesorilor. Aceste succese au fost, totodată, o incontestabilă contribuție la victoria asupra imperialismului german, grăbind înfrîngerea militară a Puterilor Centrale ⁴¹.

Evenimentele de pe frontul român au avut un larg ecou și au fost urmărite cu mult interes de opinia publică mondială, iar bravura ostașilor noștri a atras atenția și admirația lumii întregi. Impresiile martorilor oculari, ale corespondenților de presă, ale observatorilor militari, rapoartele militare, precum și o serie de lucrări memorialistice au relevat cu prisosință caracteristicile și importanța bătăliilor din sudul Moldovei, calitățile morale și de luptă ale ostașului român.

Recunoscînd contribuția materială și de sînge adusă de poporul nostru în lupta împotriva cîmpitorilor, primul ministru britanic, Lloyd-George, arăta că, „Declarînd război Puterilor Centrale, România s-a ridicat, pentru cauză libertății, împotriva autocrației și a nedreptății... Această cauză nu poate eșua niciodată, oricît s-ar părea că este de întîrziat triumful ei. Reconstituirea armatei ei și rezistența îndîrjită și de neprețuit pe care o opune în prezent inamicului, în condițiile de excepțională dificul-

⁴⁰ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Armata I, dosarul nr. 19/1917, fila 187.

⁴¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 513.

tate, constituie un exemplu magnific al tăriei pe care libertatea o insuflă unui popor liber ⁴². La rîndul său, Georges Clemenceau preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, aprecia că armata franceză, „după ce a constatat cu bucurie succesul repurtat de armata română în cursul ofensivei sale din luna trecută, a aplaudat eforturile sale viguroase care i-au permis să continue victorios ofensiva împotriva atacurilor duşmane sporite cu forţe considerabile, în parte scoase de pe alte fronturi. Curajul şi tenacitatea de care armata română dă dovadă în aceste condiţii arată că grelele încercări prin care a trecut nu au făcut decît să mărească încrederea în succesul final. Sînt fericit să vă transmit expresia întregii noastre încrederi în înalta valoare a trupelor române” ⁴³.

Impresionat de vigoarea cu care au acţionat trupele române şi de eroismul lor de masă, generalul Luigi Cardona, comandantul armatelor italiene, a telegrafiat, la Iaşi, următorul mesaj : „Exprimaţi Comandamentului suprem român via mea admiraţie pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz” ⁴⁴, iar generalul Scerbacev, într-o telegramă către Eremia Grigorescu, a ţinut să declare că : „Sînt plin de admiraţie pentru eroismul trupelor române şi felicit comandamentul, ofiţerii şi soldaţii tuturor unităţilor pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului” ⁴⁵. Sînt numai cîteva exemple concludente ale puternicului ecou pe care l-au avut în lumea întreagă victoriile obţinute de armata română în vara anului 1917.

Dacă pe front trupele române au dat dovadă de curaj şi bărbăţie, în spatele frontului masele populare nu au precupeţit nimic pentru a sprijini armata în acţiunea comună de salvare a ţării. Prin strădaniile susţinute ale muncitorilor, exploatările miniere din Valea Trotuşului şi-au intensificat producţia de cărbune atît de necesar în acele vremuri grele, iar muncitorii forestieri au dat cantităţi uriaşe de lemn deosebit de util frontului. Cu acelaşi elan au lucrat, zi şi noapte, muncitorii feroviari, cei din fabricile de armament şi muniţii, din industria textilă şi uşoară. Lipsa acută a mijloacelor de transport rutier a fost suplinită, în bună măsură, prin organizarea transporturilor cu ajutorul carelor, în care un rol principal l-a avut ţărănimea. Populaţia rurală a prestat sute de mii de zile de muncă pentru repararea drumurilor şi efectuarea lucrărilor de apărare, care, de multe ori, se prelungeau pînă la primele linii ale frontului. Țărănimea a predat pentru armată sute de mii de tone de cereale ; ostaşii de pe front au primit zeci de mii de colete trimise de populaţia oraşelor şi satelor, însemnate sume de bani din partea muncitorilor şi funcţionarilor. Prin sprijinul lor neîntrerupt, masele populare — muncitori, ţărani, intelectuali — s-au arătat a fi la înălţimea eforturilor depuse de fraţii lor îmbrăcaţi în haine militare.

Memorabilele bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz au întruchipat uriaşa voinţă a întregului popor, care şi-a strîns forţele pentru apărarea libertăţii, pentru împlinirea dezideratelor naţionale vitale. Eroismul de care au dat dovadă ostaşii români a intrat pentru totdeauna în patrimo-

⁴² Arhivele statului Bucureşti, Colecţia microfilme. Anglia, rola 257.

⁴³ *Loc. cit.*, Colecţia microfilme. Franţa, rola 175, c. 1 064.

⁴⁴ Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, fondul M.St.M., dosarul nr. 456/26, fila 25.

⁴⁵ „România” din 24 august 1917.

niul spiritual al poporului, a fecundat creația artistică și istorico-literară. Cîntecele și legendele populare, literatura, dramaturgia și artele plastice, creația poetică au găsit un izvor nesecat de inspirație, arta și cultura poporului român îmbogățindu-se cu opere valoroase. Sutele de mii de jertfe din acele zile eroice se înscriu în șirul luptelor duse pentru libertate, independență și unitate națională — aspirație realizată în neuitatul an 1918.

În perspectiva istoriei, Marea Unire din 1918 a fost expresia vie, dinamică a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor ferm hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit și nicidecum un dar al bunăvoinței marilor puteri, o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativelor⁴⁶. Tratatul de pace de la Saint Germain (1919) și Trianon (1920) au consfințit, pe plan internațional, o situație de fapt, creată prin lupta multiseclară a maselor populare. Unirea, proces istoric desăvîrșit la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918 — care a întrunit acordul unanim al întregului popor, inclusiv al naționalităților conlocuitoare —, a contribuit la înfăptuirea firească a năzuințelor seculare a națiunii noastre, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice. „A pune sub semnul întrebării «justețea» sau «oportunitatea» constituirii unor state naționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atît mai de neînțeles astăzi, în epoca celei mai impetuoase afirmări a voinței popoarelor de a scutura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii“⁴⁷.

Alături de celelalte mari momente ale istoriei noastre naționale, Marea Unire din 1918 constituie unul din punctele cardinale ale identității noastre ca popor, dovadă concludentă a hotărîrii de a fi stăpîni pe destinele noastre, de a ne asigura un viitor în acord cu interesele noastre, cu idealurile noastre legitime, firești. Este acesta mesajul intim al evenimentelor de la acel sfîrșit de an 1918, un mesaj istoric ce avea să călăuzească lupta poporului român, a maselor largi populare — în fruntea cărora s-a situat cu consecvență Partidul Comunist Român — în primul rînd pentru apărarea independenței, suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale.

Unitatea astfel înfăptuită — și care n-a putut fi frîntă nici în împrejurările grele ale anului 1940 — avea să fie apărută cu toată vigoarea de atacul forțelor revanșarde și revizioniste în deceniul de ascensiune agresivă a fascismului hitlerist și de recrudescență a agenturii sale din interior — Garda de Fier. Ea avea să fie evocată și invocată de forțele revoluționare și democratice în anii celui de-al doilea război mondial, cînd însăși ființa națională a României era grav periclitată. Înțelegînd răspun-

⁴⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Pe teme de istorie*, Editura Albatros, București, 1986, p. 140—141.

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274.

derile ce-i reveneau în acel moment istoric, Partidul Comunist Român a realizat, în jurul clasei muncitoare, un larg consens național al forțelor democratice, patriotice, antihitleriste, a stabilit legături și a colaborat cu forțele armate în lupta pentru doborîrea dictaturii antonesciene, pentru ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea României la coaliția antihitleristă. Frontul Unic Muncitoresc a devenit, în aceste condiții, coloana vertebrală a unirii tuturor forțelor democratice, antihitleriste, a maselor largi populare în bătălia decisivă și triumfătoare din August 1944, pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor, pentru edificarea noii noastre istorii.

În condițiile și pe fondul transformărilor revoluționare din anii socialismului, unitatea poporului a dobîndit noi valențe, devenind unitatea morală și social-politică pe temeiuri socialiste — creație nemijlocită a unui proces istoric obiectiv, rezultat al politicii științifice a Partidului Comunist Român.

Unitatea noastră de astăzi, unitate înfăptuită în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se adîncește și se consolidează prin hotărîrea de care sînt animați toți fiii patriei de a face totul pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, pentru afirmarea mereu liberă și demnă a României socialiste. Muncind cu pasiune, luptînd pentru promovarea noului, acționînd sub semnul înalțelor valori moral-politice proprii societății socialiste, cu conștiința că depinde de toți fiii patriei de a parcurge trepte mereu mai înalte de bunăstare și prosperitate, noi întărim în mod direct temeliile unității noastre de monolit — factorul decisiv a ceea ce sîntem, a ceea ce vrem să devenim.

PAGINI DE ÎNALT EROISM ROMÂNESC ÎN LEGENDARELE BĂTĂLII DE LA MĂRĂȘTI, MĂRĂȘEȘTI ȘI OITUZ

Colonel GHEORGHE TUDOR

A scrie despre eroismul românesc în general, cu deosebire despre cel de tip ostășesc, înseamnă a ne apropia, în primul rînd, de izvoarele sale, de factorii care l-au determinat și prezidat ca pe una dintre condițiile fundamentale în încheierea victorioasă a desfășurărilor militare de anvergură și rezonanță europeană care poartă sigla anului 1917.

Cititorii vor conceda că o judecată de valoare asupra eroismului ostașilor români în celebrele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz implică, în cel dintîi rînd, sublinierea că obîrșia acestuia coboară în adîncul vremurilor, el trebuind să fie considerat, în mod firesc, ca o expresie a virtuților moștenite de la înaintași. „Focul luptei naționale și sociale a ars neconținut — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, cînd cu vîlvătăi, care făceau pe asupritori să se cutremure, cînd mai potolit, ca apoi să se întetească și mai puternic. Multe pagini glorioase a înscris poporul român în lupta pentru libertate și socialism. Graiul nu poate reda măreția acestor lupte ; ele adevăresc și vor adevăra peste veacuri vitalitatea și înțelepciunea poporului nostru, care, trecînd prin grele încercări, a rămas neclintit și a prins de fiecare dată noi puteri ridicîndu-se, asemenea stejarului după furtună, și mai mîndru spre soare”¹.

Cu profunde premise și determinări istorice, eroismul ostașilor români în anii 1916—1918, cu deosebire în cadrul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a fost generat de faptul că ei participau la un război de eliberare și unitate națională. Apare astfel firesc ca un subiect major al istoriografiei să-l constituie relevarea adevărului că România avea de realizat idealul ei național, că războiul declarat în august 1916 era un război național, că, în virtutea principiului naționalităților, poporul român din întregul spațiu carpato-danubiano-pontic revendica teritoriile sale aflate sub dominația monarhiei austro-ungare — Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina —, care au făcut parte din străvechea noas-

tră vatră dacică. De altminteri, este încărcat de semnificații faptul că el a fost denumit „războiul pentru reîntregire“, un număr însemnat de lucrări care alcătuiesc corpusul istoriografiei privind participarea României la primul război mondial purtînd acest titlu².

În strînsă corelație cu această situație se desemnează scopul politico-strategic al participării României la primul război mondial — acela al realizării unității naționale, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii țării. „În anul 1916 — scria istoricul american Glenn Torrey —, România a negociat un tratat de alianță cu puterile Antantei și și-a trimis trupele dincolo de Carpați pentru realizarea idealului național și desăvîrșirea unității statului român“³. Caracterul național-popular eliberator al războiului dus de România reiese cu o deosebită claritate și din conținutul declarației de război remisă de către reprezentantul român la Viena ministrului de externe austriac, în seara zilei de 14 august 1916, în care se preciza : „România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfîrșitul conflictului și, sub imperiul necesității de a-și salva interesele sale de rasă, se vede nevoită de a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale“⁴.

Intrarea în primul război mondial, pe care nu statul român îl provocase, marcată prin ofensiva armatelor sale în Transilvania, apăsătoare, cu atît mai necesară, cu cît el se purta la hotarele României între mari puteri care stăpîneau teritoriile locuite de români și care promovau scopuri imperialiste și expansioniste, participarea românilor la acest război constituind un act legitim, izvorît din necesitatea desăvîrșirii unității statale. „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și anexiune teritorială ; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia, care promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale“⁵.

Caracterul profund popular al războiului dus de România a avut un puternic impact asupra moralului armatei române, a comportării eroice a ostașilor săi în toate operațiunile și luptele care au avut loc, dar mai ales în celebrele bătălii care intră în cîmpul evocării noastre. Marele savant Nicolae Iorga atrăgea atenția, într-o conferință ținută la Școala militară de infanterie în anul 1912, că puterea morală nu este aceeași la toate armatele și în toate războaiele, pentru că : „Nu orice război se cîștigă, ci numai acel război în care merge cineva pe urmele unei dreptăți naturale, imprescriptibile. În orice război oricine trebuie să-și facă întreaga datorie, dar elementul moral superior vine numai atunci cînd glasul dreptății vorbește în cel din urmă soldat care trage asupra dușmanului“⁶. Tipologic, acesta era războiul dus de poporul român în anii 1916—1918, la care liniile de

² Colonel dr. Gheorghe Tudor, *Romanian historiography concerning Romania's participation in the first world war*, în „Neue Forschungen zum Ersten Weltkrieg“, Literaturberichte und Bibliographien, Bernard & Graefe Verlag, 1985, p. 304—305.

³ Glenn R. Torrey (S.U.A.), *România și beligeranții, 1914—1918. Cîteva observații asupra ofensivei lui Sarraïl la Salonic, august 1916*, în „File din istoria militară a poporului român“, vol. 12, Editura militară, București, 1984, p. 158.

⁴ Arhiva Istorică Centrală, fondul Casa regală, dosarul nr. 19/1916, filele 1—2.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

⁶ *Pagini din gîndirea militară românească. 1821—1916*, Editura militară, București, 1969, p. 388.

forță și de eficiență ale eroismului ostașilor români au sălășluit în iubirea nestinsă față de țară și neam, în neîmpăcarea cu dominația și asuprirea străină, în spiritul de demnitate, dreptate și libertate, în hotărîrea de a apăra ființa etnică, glia și independența României, fără a ține seamă de eforturi și sacrificii.

A aborda în lărgime și adîncime problematica eroismului ostașilor români în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz înseamnă a pătrunde într-un cîmp doctrinar dominat de pasiuni și controverse privind raportul dintre forțele morale și materiale în război, în cadrul căruia gînditorii militari români au intrat cu contribuții valoroase atît înainte cît și după primul război mondial. Fără a opune cele două forțe, unii dintre cei mai reputați gînditori militari români au ținut să sublinieze rolul moralului armatei. „Ceea ce face însă ca o națiune să se mențină și să se înalțe — scria Dimitrie Gusti în *Sociologia războiului* —, este forța morală rezumată în cea mai concentrată formă a conștiinței sociale, în ideea de patrie”⁷. În conferința amintită, intitulată semnificativ *Mediul moral și virtuțile ostășești*, Nicolae Iorga conchidea : „Nu este un popor care să nu aibă o limită a puterii sale materiale..., valoarea morală a unui popor, care se găsește în armata sa, cîștigă biruința. Că, de îndată ce are această valoare morală, de rest n-are de ce să se teamă”⁸. La rîndul său, generalul Ion Jitianu considera că experiența războaielor a demonstrat, pînă la evidență, că „o armată nu se istovește așa de repede din cauza pierderilor materiale și că pieirea ei este mai adeseori din cauza alterării forțelor sale morale”⁹.

Fără îndoială că eroismul de masă al ostașilor români era, în același timp, un rezultat al felului în care a fost concepută și desfășurată instrucția și educația lor în anii premergători războiului, cu deosebire al educației patriotice a tineretului în familie, în sistemul de învățămînt și, ca un corolar, în armată, care era considerată o școală a națiunii, în cadrul căreia a predominat ideea că este nevoie de o trupă educată într-o puternică „disciplină psihică”. În lucrarea *Dresaj sau educațiune*?, scrisă în anul 1910, se arăta că, pentru ca „o trupă să-și poată îndeplini însărcinarea tactică, cu toate primejdiile cîmpului de bătaie..., dovedit este că, în atingerea acestui scop, este nevoie de o dezvoltare și o desfășurare unitară de voință, de la cel mai înalt grad pînă la cel mai mic, cu atît mai însemnată cu cît însărcinarea e mai greu de îndeplinit”¹⁰.

Ca o componentă intrinsecă a rolului forțelor morale în război, a căror greutate specifică în balanța factorilor care determină victoria nu a scăzut cu toată dezvoltarea spectaculoasă a tehnicii de luptă, eroismul ostașilor români în grelele și durele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz¹¹ este fără egal în analele primului război mondial, stîrnind admirația și motivînd gratitudinea personalităților de marcă ale vremii, ale comandanților din ambele tabere și ale mijloacelor de informare în masă.

Firește că numitorul comun al comportamentului militarilor români în toate cele trei bătălii a fost eroismul de masă, un eroism rațional, cu

⁷ *Ibidem*, p. 431.

⁸ *Ibidem*, p. 384, 389.

⁹ General Ion Jitianu, *Forțele morale și materiale la război*, București, 1928, p. 21.

¹⁰ Cpt. G. A. Dabija, *Dresaj sau educațiune*?, București, 1910, p. 359.

¹¹ Gh. Zaharia, *Mărăști, Mărășești, Oituz — marea epopee din vara anului 1917*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 3/1977, p. 7.

obiective operativ-tactice evidente, dar formele de manifestare ale acestuia, exprimările sale potențiale au fost determinate de caracterul și fizionomia operațiunilor la care ne referim, de situațiile create, mai ales a celor limită, de formele de luptă la care s-a recurs. Tipologic, operațiunea de la Mărăști a fost ofensivă, cu momente de apărare, iar cele de la Mărășești și Oituz au fost defensive, punctate însă de numeroase și violente riposte ofensive. De aceea, pentru o mai bună înțelegere a problematicii eroismului ostașilor români vom recurge la tratarea separată a acțiunilor desfășurate, cu fixarea cadrelor și structurilor militare specifice lor.

Ca factor al victoriei de dimensiuni și semnificații deosebite, eroismul ostașilor români s-a manifestat pe fondul și în cadrul unei concepții ingenioase elaborate de comandamentul și Statul major al Armatei a II-a române, care acționa în vechiul ținut al Vrancei, fiind însă, în același timp, subordonat scopurilor și obiectivelor bătăliei de la Mărăști. Conceptual și rațional, eroismul s-a proiectat pe modalitățile la care s-a recurs pentru a rupe apărarea inamicului, care au constatat, în esență, în trecerea la ofensivă a trupelor de la aripa stângă a Armatei a II-a române (la care se alătura aripa dreaptă a Armatei a IV-a ruse). În adevăr, la 11 iulie 1917, după o pregătire de artilerie, care a început cu două zile mai devreme, gruparea de la lovitura principală a armatei a trecut la ofensivă. Canonada de artilerie, la care participau cele 228 guri de foc ale românilor, aducea vestea că ceasul răfuielii cu forțele dușmanului cotropitor a sosit. Două zile și două nopți pozițiile celor 21 de batalioane de infanterie, 6 regimente de cavalerie și ale celor 30 de baterii ale dușmanului au fost puternic lovite. Soldații români ascultau „înfricați de plăcere și plini de mândrie glasul tunului românesc ce se întetea din ce în ce mai tare, ca un cântec de răzbunare de atîta vreme dorit”¹².

Prin eforturi conjugate, diviziile din primul eșalon au reușit să rupă pe front larg, încă din prima zi a bătăliei, cea dintîi poziție, astfel că, în ziua de 12 iulie 1917, arhiducele Iosif raporta cu amărăciune : „În luptă disperată, linia noastră subțiată este respinsă. Pe un teren foarte greu și sub presiunea celui mai puternic foc de artilerie inamic, contraatacurile noastre au avut prea puține rezultate... Artileria noastră a fost decimată, iar infanteria a suferit foarte mari pierderi”¹³. Era o performanță cu impact operativ, dacă ținem seama de toți factorii situației, mai ales că pozițiile inamicului erau de fapt un lanț de cote cu valori de peste 650 m.

Readucînd în actualitate, pe un plan superior, în condiții dintre cele mai complexe, procedee întrebuintate de armatele lui Dromichete, Burebista, Decebal, ale marilor voievozi din evul mediu, de dorobanții și călărașii războiului de independență din 1877—1878, marile unități și unitățile tactice române au considerat manevra ca o condiție sine qua non în asigurarea obținerii succesului. Dealtfel, în ordinul de zi dat de comandantul Armatei a II-a în ajunul ofensivei de la Mărăști se arăta, între altele : „În trecutul nostru, nu o dată țărișoara noastră a fost poposită de dușmani ; întotdeauna însă strămoșii noștri au știut să-i alunge și să ne păstreze pînă azi moșia neatîrnată. Aceeași datorie avem și noi

¹² C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, vol. II, ediția a II-a, București, [f.a.], p. 462.

¹³ General G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916—1918)*, vol. IV, București, 1928, p. 108.

față de urmașii noștri. Am toată nădejdea că Armata a II-a nu va lipsi de la o așa sfântă datorie și va ști să se menție, ca și pînă acum, prin valoarea ei dovedită, la înălțimea încrederii ce pune țara în ea”¹⁴. În acest fel, la raportul de forțe în unități și guri de foc, comandantul armatei adăuga un factor moral care își va pune pecetea pe întreaga desfășurare a ofensivei.

Folosind cu abilitate avantajele oferite de întuneric, ale terenului frământat și acoperit, în a doua jumătate a nopții de 11/12 iulie, ostașii români din Regimentul 2 vînători, în strînsă cooperare cu ostașii Regimentului 4 Argeș, au atacat pozițiile inamice de pe dealul Mărăștilor. După două ore de lupte eroice, ei au pus stăpînire pe această redută naturală din sistemul apărării dușmane. Continuînd apoi înaintarea, cele două regimente au cucerit un alt obiectiv însemnat — dealul Teiușului. Nici regimentele 18 Gorj și 17 Mehedinți nu au fost mai prejos. Lovind inamicul fără cruțare, ostașii acestor unități au cucerit, succesiv, punctele sale de rezistență și au pus stăpînire, în timp scurt, pe fortificațiile de pe înălțimile Cotul Roșca și Dealul Mare. Astfel, prin acțiuni bine coordonate și grație unei bune cooperări, forțele române de pe această direcție s-au apropiat, pînă în seara aceleiași zile, de valea Sușița. Localitatea Mărăști a fost eliberată, după cum arăta C. Kirițescu, prin atacuri „dinspre nord, din coastă și din spate, pe cînd cele două companii, care reușiseră în acest timp să urce ripa, îl atacă de front [pe inamic], unindu-și eforturile cu ale camarazilor lor din dreapta. O luptă crîncenă se încinge; tranșee după tranșee, curte după curte sînt luate rînd pe rînd”¹⁵.

Într-un interviu consemnat de Mihail Sadoveanu, intitulat semnificativ : *Cîmpurile*, apărut în ziarul „România” din iulie 1917, comandantul Armatei a II-a române, generalul Alexandru Averescu, relatează următoarele : „Poziția inamică a fost ruptă la Mărăști. O să vedeți satul și organizarea întregii poziții și o să vă dați seama de toate. Aici nu este nevoie de vorbe mari. Faptele vorbesc singure. Spărtura a fost așa de repede, violentă și neașteptată, încît au părăsit în cea mai mare grabă nu numai poziția, ci și Cîmpurile, unde și-au avut așezămîntul de căpetenie și de unde nu mai credeau să iasă [pînă] la încheierea păcii. A doua zi, spărtura s-a lărgit către Vizantea, a treia zi către Soveja, a patra zi către graniță. N-a fost o retragere. Depozitele pline de materiale și munițiuni, tunurile, chesoanele și armele abandonate pe toate drumurile și ripele dovedesc cu ce fel de fugă au avut de-a face”.

În timp ce gruparea principală a armatei române dezvoltă cu succes ofensiva, trupele de la centru și aripa dreaptă făceau eforturi similare pentru a pune stăpînire pe dealul Poiana Încărcătoarea, dealul Dorului etc. Rezistența înverșunată a dușmanului a fost înfrîntă. Trupele române au cucerit, rînd pe rînd, prin lupte eroice, pozițiile acestuia, obligîndu-l să înceapă retragerea generală. Dar nu orice fel de retragere. Unul din ofițerii germani, luat prizonier, răspunzînd la întrebarea unui corespondent — „Unde sînt trupele dumneavoastră ?” — spunea : „Dacă ai noștri continuă să fugă cum au fugit în ultimele trei zile, și dacă ai dumneavoastră continuă să-i urmărească cu aceeași iuțeală, ei trebuie să fie acum pe aproape de Budapesta !”¹⁶

¹⁴ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare, Editura militară, București, 1977, p. 74.

¹⁵ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 469.

¹⁶ Așud : „În slujba patriei”, anul XIX, nr. 29(915) din 19 iulie 1967.

Potențialul moral, concretizat, între altele, prin eroismul ostașilor români, care a fost fenomenul dominant, poate fi ilustrat prin faptul că nu doar indivizi, ci regimente întregi au fost decorate cu ordinul „Mihai Viteazul” — cea mai înaltă distincție a vremii —, instituit în anul 1916, conducerea românească vrînd parcă să simbolizeze, și pe această cale, continuitatea și caracterul luptei pentru unitate și eliberare națională în anii primului război mondial, prin readucerea în actualitate a numelui celui care realizase, în anul 1600, reuniunea tuturor românilor. Conținutul propunerilor de decorare pune pe prim plan tocmai comportamentul eroic al efectivului unităților pe timpul bătăliei de la Mărăști. Astfel, în *Anuarul ordinului „Mihai Viteazul”* putem citi, cu emoție, pentru ce s-a acordat această înaltă distincție :

— *Regimentului 2 vînători* : „Pentru vitejia și avîntul extraordinar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații corpului în aprigele lupte din iulie 1917. Primind ordin de a străpunge puternicul front german de pe dealul Mărăști, regimentul a pornit cel dintîi la asalt și, pătrunzînd în tranșeele inamice, după o luptă înverșunată corp la corp, a silit pe apărători să fugă în dezordine. În aceeași zi, prin atacuri furioase la baionetă, i-a aruncat afară din tranșeele lor de pe dealurile Teiușului, Roșca și cel de la est de Cîmpurile, iar în zilele următoare i-a împins pînă dincolo de riul Putna. S-au capturat 5 ofițeri, 320 trupă, 4 tunuri antiaeriene, 2 obuziere de 105 mm, 14 mortiere de tranșee, un mortier de 117 mm, 6 mitraliere, 8 aruncătoare de grenade, peste 800 de arme, 38 chesoane, precum și o imensă cantitate de munițiuni și material de război”¹⁷ ;

— *Regimentului Radu Negru nr. 28* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în crîncenele lupte care au avut loc la Mărăști, în luna iulie 1917. Atacînd la baionetă puternica poziție de pe vîrfurile Leșioarei, a înfrînt pe inamic, în ziua de 14 iulie, capturîndu-i prizonieri, mitraliere, mortiere de tranșee, precum și un bogat material de război”¹⁸ ;

— *Regimentului Tecuci nr. 24* : „Pentru vitejia și devotamentul cu care ofițerii, subofițerii și soldații regimentului au atacat puternicele poziții germane de la Poiana Încărcătoarea și cota 710 în ziua de 11 iulie 1917. După ce au deschis breșe în rețelele de sîrmă ale inamicului, valurile de asalt s-au aruncat cu un avînt fără seamăn la atac și, după o luptă furioasă la baionetă și cu grenadele, au reușit să pună stăpînire pe linia întîi de apărare. Apoi, după alte atacuri eroice ale acestui viteaz regiment, inamicul a fost nevoit să părăsească poziția, în timpul nopții, lăsînd în urma sa 8 mortiere grele de tranșee, 2 tunuri de munte, 4 obuziere, prizonieri, mitraliere, arme, proiectile și o mare cantitate de muniție și de materiale de război”¹⁹ ;

— *Regimentului Gorj nr. 18* : „Pentru vitejia și avîntul exemplar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații regimentului în luptele înverșunate ce s-au dezlănțuit între 11—14 iulie 1917... Atacînd cu furie pozițiile întărite de pe dealul Mărăști, de pe dealul Răchitașul Mic, precum și acelea de pe muntele Tiua Neagră și Tiua Golașe, au aruncat pe rînd trupele inamice afară din liniile lor de apărare și le-au pus pe fugă

¹⁷ *Anuarul ordinului „Mihai Viteazul” (1916—1920)*, București, 1931, p. 188.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibidem*, p. 191.

în dezordine pînă dincolo de Lepșa. Au luat prizonieri 8 ofițeri, 676 trupă și au capturat 4 obuziere mari, 4 mitraliere, 13 mortiere de tranșee, 1 tun de munte, 3 camioane, 900 lăzi grenade și bombe, precum și un bogat material de război“²⁰;

— *Regimentului Mehedinți nr. 17* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații în aprigele lupte de la Mă-rășți din 1917. În ziua de 11 iulie, acest eroic regiment a cucerit uvra-jele germane numărul 101, 102, 4 și 6 de pe dealul Mărăștilor și a con-tribuit la luarea pozițiilor de pe Poiana Încărcătoarea, capturînd o ba-terie de obuziere de 105 mm, 26 de prizonieri și un bogat material de război. La 12 iulie a cucerit pozițiile inamice de pe Dealul Mare ; la 17 iulie a ocupat Dealul Ciobotarul..., pînă la muntele Streiu, iar a doua zi a rezistat cu îndirjire..., respingînd puternicele atacuri ale inamicului. În aceeași zi, compania 11, contraatacînd la ora 18 la baionetă, a respins pe inamic din valea Lepșei, aruncîndu-l cu mari pierderi înapoi“²¹;

— *Regimentului Argeș nr. 4* : „Pentru vitejia și avîntul extraordi-nar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și ostașii regimentului în apri-gele lupte din iulie 1917. Primind ordinul de a străpunge puternicul front german de pe dealul Mărăști, au plecat la atac în dimineața zilei de 11 iulie și, pătrunzînd în tranșeele inamice, după o luptă înverșunată corp la corp, au continuat înaintarea către valea Dracea Mare, iar în zilele următoare au acționat pentru ocuparea poziției Roșculeț, spre Cîm-purile. S-au capturat 3 ofițeri, 360 trupă, un tun ungar de 105 mm, 4 tunuri de 57 mm, 12 mortiere de tranșee, 1 mortier de 117 mm, 7 arun-cătoare de grenade, 14 chesoane, mitraliere, 700 arme infanterie, pre-cum și o enormă cantitate de munițiuni și materiale de război“²²;

— *Regimentului Muscel nr. 30* : „Pentru vitejia și avîntul extraordi-nar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații în aprigele lupte din iulie 1917. În ziua de 11 iulie au dat o luptă crîncenă... în satul Mărăști, pe care l-au curățat de rămășițele unităților dușmane. În aceeași zi, regimen-tul a străpuns lucrările fortificate de pe dealul Mănăstioara, ce nu fuse-seră încă bombardate, aruncînd pe apărători afară din ele în completă dezordine. În zilele următoare au înaintat victorioși prin Găurile, cuce-rind dealurile Poiana Zimbrului, Bataraga, Virful la Șipote, Virful Ca-lului și pe acel al Pleșoaiei, unde au rezistat apoi îndelungat contra în-verșunatelor atacuri date de două regimente germane, noi intrate în luptă. S-au capturat : 5 ofițeri, 260 trupă, 2 obuziere de 105 mm, 1 tun munte, 1 mortier de 117 mm, 4 tunuri de 11 mm, 8 mortiere de tranșee, 5 aruncătoare de grenade, 5 mitraliere, peste 600 de arme, 27 chesoane, o trăsură de gaze asfixiante, precum și o imensă cantitate de munițiuni de război“²³.

Este ușor de constatat faptul că propunerile de decorare se con-stituie într-un autentic cod nu numai al eroismului colectiv al ostașilor români, ci și al modului ingenios de acțiune, al unei game largi de pro-cedee întrebuintate pentru a înfrînge rezistența inamicului, îndeosebi pentru cucerirea punctelor tari din apărarea acestuia în timp cît mai scurt și cu pierderi cît mai puține. Nu întîmplător, în ampla sa lucrare

²⁰ *Ibidem*, p. 174.

²¹ *Ibidem*, p. 180—181.

²² *Ibidem*, p. 175—176.

²³ *Ibidem*, p. 176—177.

Istoria războiului pentru întregirea României, C. Kirițescu arăta că, bătălia de la Mărăști se înscrie ca „un episod strălucit al acestui război, o probă vorbitoare de capacitatea șefilor, de calitățile de bravură și energie ale soldatului român..., dovada vitalității și energiei nestinse a poporului nostru”²⁴. Într-adevăr, eroismul a fost numitorul comun al tuturor acțiunilor în cadrul bătăliei. Mărăștii, consemna generalul C. Găvănescul „va rămîne un diamant strălucitor, ca luceafărul în coroana plină de nestemate din istoria neamului nostru. Această victorie a arătat tuturor, chiar celor mai răuvoitori, și chiar și dușmanilor, că românul este un soldat cum puțini sînt pe pămînt”²⁵.

Cu spirit de dreptate, memoria istoriei a reținut faptul că eroismul de masă al ostașilor români a fost o realitate evidentă și în bătălia de la Oituz, în cadrul căreia a fost lansată celebra deviză „Pe aici nu se trece!”, legată de numele și renumele Diviziei 15 infanterie, comandată de generalul Eremia Grigorescu. Aceasta era, practic, o sinteză a unor eforturi și succese obținute de trupele române începînd din luna octombrie 1916, pentru zădărnicierea încercărilor inamicului de a-și deschide drum prin pasul Oituz, care era cea mai favorabilă direcție de pătrundere din întregul lanț al Carpaților, și a ieși în Moldova în spatele și flancul trupelor române și ruse din zona Mărăști și Mărășești.

Tema noastră ne cantonează însă la ultima fază a luptelor de apărare desfășurate de unitățile și marile unități române în zona Oituz, care a avut loc în vara anului 1917, concomitent cu bătălia de la Mărășești. O conotație duce la încheierea potrivit căreia și aici eroismul nu numai că a avut un caracter de masă, dar s-a exprimat și a fost practic solicitat de anumite condiții specifice pe care și-au pus amprenta misiunile primite de trupele de toate armele în cadrul unei bătălii în esență de apărare, care cerea o rezistență deosebită pe poziții și deosebite virtuți pentru executarea ripostelor ofensive, ca atribut al apărării. Practic, misiunea trupelor române consta în a rețea din fașă unul din brațele aceluiași clește imaginat și proiectat de comandamentul Puterilor Centrale prin pasul Oituz, coordonat cu al Armatei a IX-a germane, dorit a se realiza, în ultimă instanță, pe direcția Focșani, Mărășești, Adjud.

Un context operativ-tactic determinat de faptul că inamicul a decis să execute lovitura principală cu trupele Corpului 8 armată austro-ungar — care avea în componere Divizia 70 honvezi, Divizia 7 cavalerie germană, Divizia 117 infanterie germană, Brigada 15 rezervă bavareză, unități din Divizia 71 infanterie austriacă și din Divizia 8 cavalerie germană — de-a lungul văii Oituzului spre Onești și o altă secundară spre Tirgu Ocna, ceea ce a obligat marile unități și unitățile române la atitudine de apărare. La lovitura principală a inamicului, comandamentul român trebuia să răspundă printr-o apărare fermă, „fără gînd de retragere”, avînd însă la dispoziție inițial numai două divizii — 7 și 6 infanterie din Corpul 4 armată român (din Armata a II-a română), care primise anterior 6 baterii de artilerie grea, totalizînd 24 de piese, dintre care patru obuziere de 152 mm, 16 obuziere de 120 mm și patru tunuri de calibrul 105 mm, ceea ce era o performanță deosebită pentru acea vreme, împotriva cărora dușmanul a realizat un raport de forțe de 4/1 în infan-

²⁴ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 489.

²⁵ General C. Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916—aprilie 1918)*, Iași, 1918, p. 89.

terie și de 2/1 în artilerie în favoarea sa ²⁶. Ca întotdeauna, lipsa unui raport de forțe optim ostașii români trebuiau să o compenseze prin alți factori, între care eroismul era pe primul plan.

Intr-o unică și uriașă inimă, militarii români, de la soldat la general, au răspuns la atacurile furibunde ale trupelor inamicului — care de aproape un an făceau eforturi și sacrificii mari pentru a-și deschide drum prin Pasul Oituz — prin legea pământului românesc, aceea de a apăra cu abnegație și inteligență fiecare palmă de teren, de a-l lovi și hărțui neîntrerupt pe dușman, de a-i face mulțimea nefolositoare și a-l determina să renunțe la planurile sale și să părăsească țara fără ispravă. În adevăr, valea Oituzului a fost din nou martora unei epoei românești eroice, ale cărei componente s-au dezvăluit pe măsură ce gruparea de forțe inamică și-a intensificat și amplificat eforturile. Inamicului i s-a răspuns printr-o apărare dirză pe poziții, combinată cu violente riposte ofensive, cu atât mai mult cu cât apărarea noastră se sprijinea pe importante forme de teren, ca vîrfurile Pravila (cota 875), Ungureanu (cota 779) și Bălcuța (cota 619) — în fișia Corpului 4 armată, Măgura Cașin și Vîrful Războiului (cota 961) — pe restul frontului ²⁷.

Așa cum își propusese, la 26 iulie 1917 gruparea de forțe austro-ungare și germane a trecut la ofensivă după o violentă pregătire de artilerie, în a cărei structură au fost incluse un număr important de lovituri cu încărcătură de gaze toxice de luptă, încălcînd astfel prevederile Convenției de la Haga. Un participant la epopeea de la Oituz relatează: „Un bombardament îngrozitor de puternic de artilerie de toate calibrele 37—105, cu gaze lacrimogene și asfixiante s-a năpustit asupra tranșeele noastre. Toate tranșeele în câteva minute s-au sfărîmat, toată comunicația de pe șoseaua principală, văile Leșunțului și defileul Oituz erau barate și sfărîmate de nu se mai putea face nici o mișcare; cu măștile pe față abia se mai putea ține respirația” ²⁸.

Perfidia nu le-a fost trupelor austro-ungare și germane un factor atât de eficient cît s-a dorit, pentru că ostașii români, greu încercați în lupte, cu experiența a peste un an de război și cu o dotare comparabilă cu a inamicului, le-au întîmpinat după datina străbună. Ca urmare, în loc să aibă o evoluție spectaculoasă, ofensiva a îmbrăcat tot mai mult caracterul unei roaderi lente a pozițiilor românești, dușmanul fiind obligat să plătească scump fiecare cută de teren cucerită ²⁹. Trecînd la ofensivă, Divizia 70 honvezi a acționat spre Vîrfurile Pravila, dar atacul ei a fost respins de aripa dreaptă a Diviziei 7 infanterie română, în timp ce unitățile de la flancul stîng au fost silite să se replieze pe o adîncime de 1—2 km, sub forța copleșitoare a numărului, cedînd Vîrfurile Ungureanu. La rîndul ei, Divizia 6 infanterie, atacată de forțele de 5—6 ori superioare numericește ale Diviziei 71 austro-ungare, întărită cu majoritatea artileriei grele, s-a retras, disputînd pas cu pas terenul la est de Herestrău și Vîrfurile Bălcuța, acestea căzînd în mîinile inamicului, care a plătit însă succesul său cu pierderi importante. Totuși, în ziua de 26 iulie 1917, ofensiva inamicului

²⁶ Colonel I. Cupșa, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, Editura militară, București, 1967, p. 131.

²⁷ *Istoria infanteriei române*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 140.

²⁸ General Al. Stoenescu, *În ploaia de gloanțe. Note din carnetul de campanie (1916—1918)*, București, 1919, p. 185.

²⁹ *Istoria infanteriei române*, vol. II, p. 141 și urm.

a fost temporar oprită, cu toate că acesta reușise să realizeze o punge la joncțiunea dintre diviziile 7 și 6 infanterie române.

Comandamentele și statele majore ale unităților și marilor unități române au găsit însă soluțiile și resursele necesare pentru a dejuca planul inamicului de străpungere a apărării pe toată adîncimea ei și a deбуша în Podișul Moldovei. Deciziile și măsurile s-au succedat cu rapiditate, în mod sincron, cu evoluția situației de pe frontul de la Oituz. La amplificarea loviturilor inamicului prin introducerea în bătălie a noi forțe, îndeosebi a Diviziei 117 infanterie germană, angajate împotriva Diviziei 7 infanterie, s-a răspuns prin contramăsuri.

Pentru început, încă din prima zi a bătăliei, s-a recurs la executarea unui număr important de contraatacuri în toate sectoarele frontului de la Oituz. Dealtfel, eroismul ca valoare morală supremă a armatei române s-a manifestat cu o deosebită vigoare în timpul ripostelor ofensive executate cu o rară violență și frecvență de toate eșaloanele, ignorîndu-se canoanele timpului. Nu se lua în considerare dacă inamicul e oprit sau nu, dacă-i mai numeros sau nu, dacă și-a introdus sau nu în luptă rezervele. Avem de-a face cu riposte ofensive gradate, cele mai multe însă cu scopuri limitate. Pare paradoxal, dar un calcul cît de sumar ar duce la concluzia că din cele 15 zile cît a durat bătălia, cel puțin jumătate au fost consacrate ripostelor ofensive. Așa că n-ar fi o eroare dacă am numi-o bătălie defensiv-ofensivă.

Hronicul primei zile a bătăliei a immortalizat contraatacurile date cu grupări de forțe de tărie variabilă pe întregul front de apărare. Cu titlu de exemplificare, menționăm contraatacul executat cu o companie din Regimentul 11 infanterie și batalionul 1 din Regimentul 7 vînători împotriva inamicului care pătrunsese la joncțiunea dintre cele două regimente ale Diviziei 6 infanterie, cu intenția de a pune stăpînire pe Vîrfurile Bălcuța, precum și contraatacul batalionului 2 și parte din batalionul 3 din Regimentul 11 infanterie. Aceeași frecvență au avut-o contraatacurile și în fișia Diviziei 7 infanterie, care ducea lupte grele împotriva inamicului ce înainta spre Vîrfurile Pravila. Cu toate că ripostele ofensive nu și-au atins pe deplin scopul de a reface integritatea apărării, ele au contribuit în mod substanțial la oprirea ofensivei inamicului la sfîrșitul zilei de 26 iulie 1917, provocîndu-i, în același timp, pierderi mari în forță vie și tehnică de luptă.

Nerenunțînd însă la planurile sale, a doua zi, după ce a făcut unele restructurări de dispozitiv, inamicul a reluat atacul spre Poiana Arșița, direcție interzisă de regimentele 10 infanterie și 7 vînători, concomitent cu alte lovituri pe întregul front, al Corpului 4 armată român. În urma unor eforturi mari și cu pierderi grele, trupele austro-ungare și germane au reușit să ocupe, în zilele de 27 și 28 iulie, un număr de puncte tari din sistemul apărării din valea Oituzului, ceea ce a dus la crearea unei situații grele pentru forțele noastre. Sesizînd acest moment critic, comandantul Armatei a II-a române a cerut întăriri Marelui Cartier General.

Întrevăzînd faptul că se contura tot mai evident apogeul bătăliei de la Oituz, Marele Cartier General a înțeles situația Armatei a II-a române, căreia i-a dat următoarea directivă operativă : „1. Armata va retrage, în timpul cel mai scurt, de pe front, o divizie complet constituită ; 2. Această divizie se va grupa de armată, în rezervă, în raport cu necesitățile de ordin operativ... ; 5. Dat fiind situația critică în care se găsește dreapta armatei și în urma cererilor verbale presante făcute, se pun la dispoziție următo-

rele unități : Divizia 1 cavalerie...“, care se găsea, în acel moment, 28 iulie, la 6 km nord Răcăciuni și trebuia să se concentreze a doua zi la Onești; totodată, Marele Cartier General a pus Brigada de grăniceri la dispoziția Armatei a II-a ³⁰.

La rîndul său, generalul Averescu a ordonat Corpului 2 armată să pună la dispoziția Corpului 4 armată trei batalioane care să întărească Divizia 6 infanterie, să regrupeze de la diviziile 1 și 12 infanterie un număr de batalioane pe care să le deplaseze în timp cît mai scurt spre Mănăstirea Cașin. S-a dat ordin ca Corpul 4 armată să pregătească replierea forțelor pe aliniamentul jalonat de dealul Slatina, Răchitașul Mare, Irești, în fapt aliniamentul de apărare pe care-l stabilizase concentrat Marele Cartier înainte de a fi declanșată bătălia de la Oituz. Ansamblul de măsuri luate gravitau în jurul obiectivului operativ fundamental formulat astfel de comandamentul Armatei a II-a române : „Important pentru situația generală a armatei este să oprească presiunea din sectorul Onești ; de aceea Corpul 2 armată (care nu era angajat de inamic — *n.n.*) să trimită spre acest sector maximum de batalioane ce va putea ridica de pe frontul său“ ³¹.

Evoluția evenimentelor a validat pe deplin măsurile luate atît de Marele Cartier General, cît și de comandamentul Armatei a II-a, pentru că, la 29 iulie, trupele austro-ungare și germane au reluat ofensiva, presînd puternic Divizia 7 infanterie de la dreapta Corpului 4 armată. Divizia 70 honvezi a reușit să cucerească Vîrful Cireșoaia, încercînd apoi să înainteze spre Tîrgu Ocna și să iasă în Valea Troțușului. Au fost cucerite, de asemenea, dealurile Coșna și Știbor. Pe direcția spre Oituz (Grozești), inamicul a pus stăpînire pe Vîrful Pietrii. Față de situația gravă care s-a creat, Corpul 4 armată a ordonat Diviziei 1 cavalerie, întărită cu două autoblindate ³² și sprijinită de „un grup de bombardament format din două escadrile“ ³³, să execute un contraatac, „atacînd descălecat“, în flancul drept al grupării inamicului pătruns în fișia de apărare a Diviziei 7 infanterie. La acest contraatac a participat și un batalion din Regimentul 1 vînători. La orele 19, adică la numai cîteva ore de la sosirea în noua zonă a frontului, Divizia 1 cavalerie a contraatacat prin surprindere trupele inamicului, reușind, pînă la căderea nopții, să recucerească dealurile Coșna și Știbor, realizînd, totodată, o pătrundere la nord de Grozești. „Atacul cavaleriștilor • superb. Înflăcărați și entuziasmați, ei șarjează cu baioneta. În fruntea escadronului său, căpitanul Brăileanu, răpus de o grenadă, cade strigînd : «Înainte, băieți!»“ ³⁴.

Trupele de la aripa dreaptă a Armatei a II-a române au reușit astfel să oprească ofensiva grupului generalului Gerok, organizată cu atîta mîgală și executată cu furie. „În fața Tîrgului Ocnei, austro-germanii rămăseseră înțepenii pe crestele Cireșoaiei, agățați pe povîrnișurile Coșnei. În valea Oituzului ei erau fixați de-a curmezișul Grozeștilor, iar pe dealul

³⁰ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare Arh.M.Ap.N.), fondul Marele Cartier General, Secția operații, dosarul nr. 17/1a/1917, fila 58 (Ordin de operațiune al Marelui Cartier General din 28 iulie 1917 către Armata a II-a și I).

³¹ *Loc. cit.*, fondul Armata II, 1916, dosarul nr. 68, fila 202.

³² *Loc. cit.*, fondul Corpul 4 armată, dosarul nr. 169/1917, fila 32 (Ordinul Corpului 4 armată către Divizia 1 cavalerie din 29 iulie 1917).

³³ *Loc. cit.*, fila 26.

³⁴ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 608.

Sticlăriei o barieră de cadavre indica linia despărțitoare a celor două fronturi“³⁵.

Profund nemulțumit de rezultatele obținute, dealtfel cu mari pierderi, marile unități austro-ungare și germane fiind considerabil împuținate de rezistența opusă și contraatacurile date de români, comandamentul austro-german a hotărât să reia ofensiva pentru a rupe cu orice preț apărarea din pasul Oituz și să iasă în valea Trotușului. În aceste circumstanțe, comandamentele și statele majore române au elaborat planul unor ample acțiuni ofensive pentru zilele de 30 și 31 iulie 1917, în cursul cărora eroismul de masă s-a impus ca un important factor de succes. El s-a exprimat plenar, inițial în rîndul trupelor care au executat o puternică contralovitură asupra grupării inamicului, și care, în ziua de 31 iulie, s-a generalizat într-o ofensivă ce s-a desfășurat cu succes în întreaga fișie a Corpului 4 armată, într-o idee unitară, unind eforturile diviziilor 6 și 7 infanterie și ale Diviziei 1 cavalerie cu scopul de a restabili apărarea pe aliniamentele pe care inamicul reușise să le cucerească, între care și Cireșoaia (cota 722). Directiva operativă dată de generalul Alexandru Averescu preciza : „Mîine, 31 iulie, diviziile 6, 7 infanterie și 1 cavalerie, întărite cu ajutoarele venite în cursul zilei (de 30 iulie — *n.n.*), vor ataca pe inamic în scopul de a-l împinge spre vest“³⁶.

Era momentul în care inamicul se legăna în iluzia că mai are nevoie doar de un mic efort pentru a depăși bariera muntoasă și a face saltul spre Onești. Documentele operative au immortalizat, peste vremi, concepția și obiectivele acțiunilor ofensive din ultimele zile ale lunii iulie 1917. „1) Corpul de armată — se arăta în ordinul de operații —, întărit cu ajutoarele ce i-au sosit în ultimele zile, va ataca pe vrăjmaș pentru a-l respinge spre vest și a pune stăpînire pe vechile pozițiuni, pentru care ordon : a) Divizia a 7-a, în strînsă legătură cu trupele din Divizia a 2-a rusă, va continua acțiunea începută în ziua de 30 iulie a.c. ; b) Divizia a 6-a se întărește cu Brigada de grăniceri (4 batalioane) ... Va forma o trupă de manevră care va pleca din Valea Curița, atacînd în direcțiunea dealului Arșiței, înlesnind, în același timp, înaintarea frontului pe dealul Leșunțului ... ; c) Divizia a 8-a va fixa trupele vrăjmașe ... ; d) Divizia 1 cavalerie, întărită cu 2 batalioane din Regimentul 22 infanterie și 2 batalioane grăniceri, va porni de pe linia actuală, cu direcția la satul Slănic... ; 3) Acțiunea va începe la ora 5 prin surprindere, susținută de artilerie printr-un foc intensiv“³⁷.

Un elan de nedescris domnea în rîndurile luptătorilor din toate armele și specialitățile. Cavaleriști pe jos, grăniceri, infanteriști se luau la întrecere.

În mod deliberat vom insista, însă, asupra contraatacului executat de vînătorii de munte, armă care a luat ființă și a primit botezul focului în primul război mondial. Situația a fost de așa natură, încît Batalionul de vînători de munte, organizat pe cinci companii de pușcași și două companii de mitraliere, a fost introdus în luptă după ce a străbătut în patru zile aproape 160 km, ajungînd în dimineața zilei de 30 iulie la Brătești

³⁵ *Ibidem*, p. 629—630.

³⁶ Arh.M.Ap.N., fondul Marele Stat Major, dosarul nr. 55, vol. Ia, fila 58.

³⁷ *Loc. cit.*, fondul Corpul 4 armată, dosarul nr. 169, fila 36 (Ordin de operațiune pentru ziua de 31 iulie 1917 — conform ordinului Armatei a II-a, nr. 2 295 — al Corpului 4 armată din 30 iulie 1917) ; fondul M.C.G., dosarul nr. 134/1917, fila 13 (Ordin de operațiune nr. 22 pentru ziua de 31 iulie 1917 al Diviziei 1 cavalerie).

(5 km nord-est Tîrgu Ocna), deplasîndu-se, apoi, după numai cîteva ore de odihnă, spre dealul Cireşoaia, unde urma să intre în luptă ³⁸.

Pentru a se apropia la adăpost de vederile şi focul inamicului, care stăpînea înălţimile ce dominau dinspre vest valea Trotuşului, batalionul s-a strecurat prin spatele dealurilor, făcînd un mare ocol spre nord, după care a trecut Trotuşul prin apă „pînă-n subsuori“, iar la orele 16 a ajuns în satul Mosoarele, la poalele Cireşoaiei. Peste numai o oră, în timp ce Regimentul 27 infanterie urca dealul Vrînceanului, vînătorii au început şi ei urcuşul pe lingă pîriul Rupturile. După ce au depăşit o ultimă „muche“, ei s-au desfăşurat, pornind în pas alergător spre inamicul care, şi el, înainta în salturi din direcţia opusă. La apariţia vînătorilor, acesta a fost surprins. Valurile vrăjmaşe din Regimentul 313 austriac, care fugeau din faţa Regimentului 27 infanterie român erau primite de vînători cu focuri şi grenade şi înghesuite în valea Rupturile, unde erau prinse ca într-o capcană. Inamicul, intrat în panică, a început să se retragă, urmărit de vînătorii de munte şi de infanterişti Regimentului 27. Ziua s-a încheiat cu un succes deplin. Infanterişti şi vînătorii de munte români stăpîneau înălţimile Măgura, Vrînceanul, Cuprianul, Grohotişul, Cireşoaia ³⁹. La sfîrşitul luptei din acea zi, „Crestele şi văile dealurilor erau presărate de cadavrele şi răniţii inamicului; peste 400 de prizonieri erau prada bogată a acestei zile, pe cînd vînătorii de munte n-au avut decît 2 soldaţi morţi, 2 ofiţeri şi 17 soldaţi răniţi ! Ceea ce era încă şi mai important, era că duşmanul fusese împins înapoi cu cîtiva kilometri. Valea Tortuşului scăpase de pericol !“ ⁴⁰. În adevăr, combinînd cu inteligenţă şi abilitate rezistenţa pe poziţii, cu viguroase contraatacuri, trupele române au reuşit să oprească ofensiva inamicului şi pe valea Oituzului.

Eroismul ostaşilor de la Oituz a fost remarcat în numeroasele ordine de zi date pe armată, pe corpuri de armată, pe divizii şi regimente, iar presa informa zilnic poporul despre bravura fiilor săi care luptau sub deviza „Pe aici nu se trece !“. Referindu-se la aceste eroice evenimente, tovarăşul Nicolae Ceauşescu subliniază că „Ostaşii şi ofiţerii români — muncitori, ţărani şi intelectuali — au apărut cu preţul vieţii fiecare palmă din pămîntul patriei invadate de duşman, adăugînd astfel o nouă şi măreaţă pagină de glorie şi de vitejie la hronicul neamului nostru, la tradiţiile eroice ale luptei pentru neaţîrnare, pentru libertate naţională şi socială“ ⁴¹.

Faptul că eroismul ostaşilor români nu poate fi abordat ca fenomen individual, singular, ci numai ca avînd caracter de masă se demonstrează, dacă mai este nevoie, după ce ne-am referit la bătăliile de la Mărăşti şi Oituz, într-un relief cu totul deosebit de comportamentul inegalabil al soldaţilor şi ofiţerilor români şi în ceea ce posteritatea numeşte bătălia de la Mărăşeşti, în cadrul căreia a fost frîntă coloana vertebrală a forţelor germano-austro-ungare pe frontul de est, succes cu puternic impact strategic pe toate teatrele de acţiuni militare europene în anii primului război mondial. „Victoria de la Mărăşeşti, unde s-au consumat peste 30 de divizii germano-austro-ungare-bulgaro-turce — declara Aristide Briand — a salvat frontul oriental în 1917 pînă la venirea iernii, căci prin ocuparea

³⁸ *Istoria infanteriei române*, vol. II, p. 142.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 614.

⁴¹ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, p. 465.

Moldovei și a Basarabiei s-ar fi prăbușit mult mai devreme armata rusă, înainte ca Anglia să fi ajuns la maximul efortului său militar și America să-și fi transportat în Franța trupele sale, imense cantități de alimente și munițiuni care au hotărît victoria pe frontul occidental⁴².

Mărășeștii evocă în istoria multimilenară a poporului român o amin-tire nepieritoare. Devenit inima rezistenței într-un moment de grea cum-pănă, în zilele fierbinți ale verii anului 1917, Mărășeștii au întruchipat patriotismul înflăcărat, sentimentul profund al dragostei față de glia stră-moșească, hotărîrea neclintită a poporului român și a armatei sale de a spulbera definitiv planurile Puterilor Centrale de a ocupa întregul teri-toriu al țării, de a scoate România din război și de a lichida existența noas-tră statală. S-a demonstrat, în acele zile dramatice, că un popor decis să-și apere ființa etnică, unitatea și independența este de neînvins.

Nu este lipsit de interes să subliniem faptul că asupra formelor de manifestare a eroismului ostașilor români și-au pus puternic amprenta condițiile în care a luat naștere bătălia de la Mărășești în factura și di-mensiunile cunoscute, maniera în care au fost angajate trupele române pentru a opri înaintarea inamicului. După cum este bine cunoscut, planul de campanie român prevedea trecerea la o ofensivă generală în vara anu-lui 1917, în cadrul căreia lovitura principală urma să se execute în secto-rul Nămolosa cu aripile interioare ale Armatei I române și Armatei a VI-a rusă, iar lovitura secundară în sectorul Mărăști cu aripile interioare ale Armatei a II-a române și Armatei a IV-a ruse. La rîndul său, coman-damentul Puterilor Centrale a proiectat o ofensivă în stil mare, hotărînd să execute lovitura principală cu Armata a IX-a germană tot în sectorul Nămolosa și una secundară, la o depărtare de 140 km, prin pasul Oituz, cu Grupul Gerock, combinate cu ofensiva a două armate austro-ungare din Bucovina spre sud, cu intenția de a realiza un Cannae uriaș și a zdrobi forțele române și ruse din spațiul de referință⁴³.

În dinamica evenimentelor ambele planuri au devenit însă neopera-ționale, totul pornind de la trecerea la ofensivă a Armatei a II-a române pe frontul de la Mărășești, care, în cooperare cu aripa dreaptă a Armatei a IV-a ruse, a obținut mari succese în timp relativ scurt. În adevăr, de-vansînd inamicul în pregătirea noilor acțiuni, la 11 iulie 1917, după o pre-gătire de artilerie care a durat două zile, aripa stîngă a Armatei a II-a ro-mâne, susținută de trei escadrile de aviație, executînd lovitura principală la joncțiunea dintre Armatele I austro-ungară și a IX-a germană, a trecut la ofensivă, reușind să rupă, încă din prima zi, apărarea trupelor austro-ungare și germane pe un front de 10 km, breșa fiind ulterior lărgită la 30 km, iar adîncimea pătrunderii fiind de peste 20 km ; au fost eliberate un teritoriu cu o suprafață de aproximativ 500 km² și peste 30 de locali-tăți vrîncene⁴⁴.

Ni se oferă astfel un fericit exemplu cu valențe de învățăminte și anume cum pregătirea în secret a unei acțiuni de amploare operativă, de-clanșată prin surprindere, a determinat instanțele strategice germane, care declaraseră cu emfază că în două săptămîni vor fi la Iași, să-și schimbe

⁴² Apud : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 515.

⁴³ *România în primul război mondial*, Editura militară, București, 1979, p. 275, 277.

⁴⁴ *Istoria infanteriei române*, vol. II, p. 123.

planul de campanie pentru vara anului 1917. Pana cu impact strategic înfiptă adinc și cu vigoare la jonctiunea dintre cele două grupări care primiseră misiunea să declanșeze o ofensivă „decisivă” l-a obligat pe feldmareșalul Mackensen să înceapă deplasarea forțelor principale de la aripa dreaptă la cea stângă pentru a evita o situație critică ce se contura tot mai evident.

Receptarea șocului de către inamic, lovit în punctul cel mai sensibil, și mutarea loviturii principale cu aproximativ 50 km spre vest pe direcția Focșani—Mărășești—Adjud, materializată printr-o manevră de mari unități de-a lungul frontului și din adâncime, evident de la această dată cu scopuri mai limitate, au pus însă în fața conducerii strategice române probleme complexe, cu atât mai mult, cu cât ofensiva declanșată la 24 iulie 1917 a surprins trupele române și ruse în curs de regroupare. Situația strategică a fost de așa natură, încît trupele Armatei a IV-a ruse au suportat la început primele lovituri ale inamicului. În acest timp, comandamentul român trebuia să regrupeze și să deplaseze Armata I din zona Nămolosa pe frontul de la Mărășești.

Ca urmare, intrarea în bătălie din mișcare a forțelor principale ale Armatei I române, după o largă manevră de rocadă, în condițiile unor treceri reduse peste Siret și prin marșuri lungi a fost, fără îndoială, una dintre cele mai semnificative caracteristici ale bătăliei de la Mărășești, care și-a pus puternic sigiliul asupra formelor de manifestare a eroismului de masă.

Situația a fost de așa natură, încît Divizia 5 infanterie a Armatei I române, care era în ziua de 24 iulie cea mai aproape de noua fișie de acțiune, a intervenit prin riposte ofensive în sprijinul Diviziei 34 ruse care fusese silită de inamic să se replieze spre nord. „În contraatacuri puternice — scria un corespondent de război german —, executate — după părerea infanteriei noastre — cu un avînt strălucit, încearcă românii să repare eșecul rus din ajun”⁴⁵. Evocînd eroismul ostașilor Armatei I române, generalul Eremia Grigorescu, care fusese numit în fruntea acestei armate la 17 iulie, releva, în ordinul de zi din 26 iulie 1917 : „Ziua de 24 iulie/6 august a fost scrisă de voi cu litere de aur în cartea vitejiei neamului nostru, afirmînd în lumea întreagă drepturile lui nebiruite... De la general la soldat, stringeți rîndurile pline de mîndria eroilor admirați de lumea întreagă și fiți gata, ca atunci cînd ceasul deplinei răzbunări va suna, să goniți dincolo de hotare pe vrăjmașul cotropitor”⁴⁶.

Ce poate fi mai edificator pentru comportamentul eroic al ostașilor români decît următorul extras din darea de seamă a Regimentului 32 Mircea, care și-a onorat denumirea învingătorului lui Baiazid la Rovine, încheiată în seara zilei de 25 iulie, deci în a doua zi a bătăliei : „Ofițerii și soldații sînt atît de animați de dorința răzbunării că, fără să țină seama de insuficiența adăposturilor ce le ocupă și pericolul la care erau expuși, cu un dispreț de moarte, au răspuns focului dușman, hotărît să treacă peste noi cu cea mai mare îndîrjire posibilă. Dușmanul este oprit la orele 10 definitiv. Cu tot focul năpraznic de infanterie, mitraliere și artilerie dușman, agenți de legătură zboară pretutindeni la batalioane, la brigadă, știrile și rapoartele se succed unele după altele, aduse de acești disprețuitori ai morții, care nu țin seama nici de glonț, nici de obuz și nici de

⁴⁵ „Bukarester Tageblatt“, nr. 221 din 12 august 1917 (st.n.).

⁴⁶ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare, p. 335.

căldura solară care devenise sufocantă... Pierderile noastre sînt simţitoare, dar avem mulţumirea sufletească că duşmanul, izbindu-se de voinţa hotărîită de a păstra cu orice sacrificiu poziţia sau de a muri cu toţii pe poziţie, se retrage. Cînd, pe la amiaza zilei, comandantul regimentului întrebă linia întîia dacă mai are cartușe, «sînt pe terminate» fu răspunsul de pretutindeni şi mai presus şi demn fu admirat răspunsul sublocotenentului Nicolau Emil : «terminăm cartușele, luptăm cu grenadele, terminăm grenadele, luptăm cu baioneta, dar din loc nu ne va clinti duşmanul, las' pe noi»⁴⁷.

Impresionează, în primul rînd, frecvenţa, vigoarea şi hotărîrea cu care erau executate contraatacurile. Caracteristicile eroismului ostaşilor români în timpul executării ripostelor ofensive au fost determinate, în mare parte, de faptul că gruparea de forţe germane de la lovitura principală şi-a schimbat mereu direcţia de acţiune în căutarea unui punct sensibil în dispozitivul operativ al Armatei I române.

Erau căutări febrile, dar zadarnice, pentru că peste tot inamicul se lovea de rezistenţa de neînfînt a ostaşilor români, pentru care poarta Moldovei (a Focşanilor) era acum poarta întregii ţări. Şi nimeni nu-şi apără cu atîta dirzenie şi fermitate casa decît stăpînul însuşi. Iată de ce, la măsura luată de Comandamentul Armatei a IX-a germane de a muta din nou lovitura principală în fişia Corpului 1 armată pe direcţia Mărăşeşti—Diocheşti, pe care l-a întărit cu alte forţe şi mijloace, comandamentele şi statele majore ale marilor unităţi şi unităţilor române au replicat printr-o dîrză rezistenţă a trupelor proprii pe poziţiile ocupate, combinată cu violente contraatacuri date acolo unde inamicul încerca să străpungă dispozitivul românesc⁴⁸.

Contraatacurile date de marile unităţi şi unităţile române au fost dominate, adesea, prin lupta lor la baionetă, în cursul căreia militarii germani şi austro-ungari îşi manifestau o tot mai mare sensibilitate pentru că simţiseră pe pielea lor nu numai curajul, ci şi iscusinţa şi agerimea soldatului român, care a considerat-o adesea „ultima ratio“ pentru a recuceri poziţiile pierdute, a respinge ofensiva inamicului şi restabili integritatea apărării. În căldura înăbuşitoare a verii anului 1917, „soldaţii români leapădă bluzele şi azvîrlă căştile de metal. În cămăşi, cu mincile suflecate şi cu capetele goale, ei se reped la contraatacuri cu baioneta“⁴⁹. A rămas vestit, în acest sens, contraatacul dat de Regimentul 32 Mircea. Duşmanul a rămas înmărmurit la acest mod de acţiune a românilor. În mintea germanilor a stăruit multă vreme acest atac, iar în literatura germană de după război acţiunea a fost denumită „contraatacul fantomelor albe“. Comandantul Corpului 1 german, participant la bătălia de la Mărăşeşti, avea toate motivele să-şi reamintească că rezistenţa românilor „a fost neobişnuit de dîrză şi s-a manifestat prin 61 de contraatacuri (pe frontul Corpului — *n.n.*) în decursul celor 14 zile de luptă. Ele au condus mai ales la lupta cu baioneta. Acestea au pricinuit (germanilor) pierderi considerabile“⁵⁰.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 213, 215.

⁴⁸ Lt. colonel Alexandru Ioaniţiu, *Războiul României (1916—1918)*, vol. II, Bucureşti, 1928, p. 337.

⁴⁹ C. Kirişescu, *op. cit.*, p. 511.

⁵⁰ General Kurt von Morgen, *Meiner Truppen Heldenkämpfe*, Berlin, 1920, p. 125—126, în : C. Kirişescu, *op. cit.*, p. 591.

Relatînd fapte despre eroismul și abnegația fără de seamă cu care luptau ostașii români de toate armele, ziarul „România” consemna, în acele zile : „Fără frică și fără iertare ! Cu gloanțele, cu grenada, cu baioneta și cu dinții ! Nu-i cîlîtește nimic din loc, stau ca o stană și pîndesc. Chiar dacă dușmanii sînt întreîți la număr, ei îi lasă pînă se apropie și apoi se reped ca să-și facă drum. Îi întorci greu înapoi, chiar cu ordin. Nu-ți poți închipui cît sînt de oțeliți și de crînceni ... Nici cei răniți nu se astîmpără. Se luptă pînă ce-i părăsesc puterile. Și cînd vin la doctor, toți au foarte multe răni, rar care au o singură rană”.

Pentru eroismul de care au dat dovadă ostașii români la Mărășești, în apărarea pămîntului străbun, drapelele unui mare număr de unități au fost decorate cu ordinul „Mihai Viteazul”. În decretul de acordare a acestei înalte distincții se menționau următoarele motivații :

— Drapelul *Regimentului Mircea nr. 32* : „Pentru vitejia și avîntul remarcabil cu care au luptat atît ofițerii cît și trupa acestui glorios regiment pe pozițiunile de la Străjescu, Moara Roșie și Valea Jugastrului, între 24 iulie—3 august 1917. Deși cu pierderi mari, au rezistat pe poziție, ținînd pe loc numeroase trupe germane ce-i atacau fără întrerupere și au găsit încă energia de a mai pronunța două atacuri legendare asupra Moarei Roșii în zilele de 28 și 29 iulie 1917”⁵¹ ;

— Drapelul *Regimentului 3 vînători* : „Pentru vitejia și avîntul remarcabil cu care au luptat la satul Doaga atît ofițerii, cît și trupa acestui glorios regiment. Deși cu pierderi mari, au respins toate atacurile înversunate ce trupele germane au dat asupra pozițiunei ce regimentul ocupa și, la rîndul lor, au atacat de două ori cu furie acea localitate, făcînd, prin sacrificiul lor, să se poată stăpîni capul de pod de la Cosmești, la care rîvnea un inamic de patru ori mai numeros”⁵² ;

— Drapelul *Regimentului 50 infanterie* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat atît ofițerii cît și trupa în aprigele lupte de la Mărășești din anul 1917. În ziua de 30 iulie... nu numai că a rezistat cu energie nenumăratelor atacuri date de inamic, dar contraatacînd cu furie a reușit să înainteze și să cîștige teren. Acest regiment de elită s-a distins în mod glorios prin îndîrjirea cu care a luptat, la 6 august 1917, împotriva trupelor din Divizia 2 bavareză și în timpul cărei lupte batalionul I a dat un contraatac strălucit, care a determinat prima retragere a dușmanului”⁵³ ;

— Drapelul *Regimentului 51 infanterie* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat atît ofițerii cît și trupa în aprigele lupte de la Mărășești din anul 1917... Se citează în mod special compania 1 mitraliere, ai cărei ofițeri și trupă au fost găsiți, după luptă (din 6 august — *n.n.*), acoperiți, lîngă mitralierele lor, de cadavrele vrăjmașe”⁵⁴. Era vorba de compania de mitraliere a căpitanului Grigore Ignat, care „a rămas cu unitatea sa neclintit pe poziție, secerînd moartea în valurile de asalt ale inamicului. După respingerea germanilor, eroica companie a fost găsită acoperită de cadavre inamice, iar comandantul ei cu mîna încheștată pe mitralieră” —

⁵¹ *Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, p. 398.

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibidem*, p. 406.

⁵⁴ *Ibid.*

faptă pentru care eroul a fost distins postmortem cu ordinul „Mihai Viteazul”⁵⁵;

— Drapelul *Regimentului 47 infanterie* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat atît ofițerii cît și trupa în aprigele lupte de la Mărășești din anul 1917. În ziua de 6 august, pe cînd regimentul se afla în poziție la Răzoare, regimentul a fost atacat de forțe germane covârșitoare. Ofițerii, subofițerii și soldații au luptat însă cu o furie și o energie atît de mare, încît, cu toate atacurile îndirjite date de dușman, acest glorios regiment a rămas neclintit pe poziție ; apoi, contraatacînd, a sfărîmat avîntul germanilor pe care i-a urmărit pînă la Satul Mare, capturîndu-le mitraliere, prizonieri și un însemnat material de război”⁵⁶ ;

— Drapelul *Regimentului Petru Rareș nr. 39* : „Pentru vitejia și avîntul cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații acestui eroic regiment în crîncenele lupte din regiunea Panciului, ce s-au dezlănțuit în luna august 1917... În ziua hotărîtoare a bătăliei de la Mărășești (6 august), după ce a micșorat, prin focurile sale, avîntul valurilor inamice, regimentul s-a aruncat la baionetă, cauzînd inamicului pierderi neobișnuit de mari, capturîndu-i 10 ofițeri, 350 grade inferioare, un mare număr de arme, munițiuni și a cîștigat teren pe un front de 4 km, cu 500 m adîncime”⁵⁷.

Pentru fapte de arme asemănătoare au fost decorate și drapelele altor regimente⁵⁸.

La Mărășești, ostașii români au instituit deviza „*Nici pe aici nu se trece !*”. Și nu s-a trecut. Iubindu-și fierbinte patria, ostașii români n-au dat nici un pas înapoi. În spatele lor se afla acea parte a teritoriului țării peste care dușmanul nu-și întinsese încă tentaculele cotropitoare și trebuia oprit fără a ține seama de eforturi și sacrificii. Și a fost oprit. Confirmînd această realitate, în darea de seamă trimisă grupului de armate de generalul von Eben, comandantul Armatei a IX-a germane, se recunoștea, cu amărăciune : „Pentru că o punere în ordine a unităților și un repaus al trupeii se arată absolut necesare și pentru că, în urma luptelor grele, efectivul infanteriei scăzuse, o continuare a ofensivei nu mai păru de consiliat și, în consecință, se ordonă deocamdată să se păstreze și să se fortifice pozițiile cucerite”⁵⁹.

Ca valoare morală supremă a poporului român și a armatei sale, de atîtea și atîtea ori probată de-a lungul a peste două milenii, eroismul ostașilor noștri în celebrele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz s-a constituit într-un factor de primă mărime al victoriilor obținute, fiind recunoscut ca atare de numeroase personalități politice și militare de peste hotare⁶⁰.

Oricît am încerca, însă, nu vom fi în măsură să evocăm prin glasul slovelor comportamentul eroic al ostașilor români în cele trei bătălii ale războiului neatîrnării, cu deosebire în cea de la Mărășești. „Iscușita pană a unui geniu — se consemna într-un articol omagial consacrat luptelor de la Mărășești în revista „România militară” din 1927 — va fi încă nepuțincoasă pentru a ne reda, în adevărata-i splendoare, această bătălie, în

⁵⁵ *Ibidem*, p. 412 ; a se vedea și : maior Vasile Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, Editura militară, București, 1967.

⁵⁶ *Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, p. 406—407.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 419.

⁵⁸ Florian Tucă, *Triunghiul eroic Mărăști—Mărășești—Oituz*, Editura Junimea, Iași, 1977, p. 106—108.

⁵⁹ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 586.

⁶⁰ A se vedea, în numărul de față al revistei „Anale de istorie”, p. 73—88.

care nici morții n-au avut odihnă ! Căci trupurile neînsuflețiților au fost măldăruite pentru a mări puterea stăvilarului zidit din piepturile celor rămași să apere ultimul petic din moșia udată cu sângele celor care aproape 2 000 de ani s-au jertfit pentru ea“. Așa cum a apreciat generalul Eremia Grigorescu, „Mărășeștii fu mormîntul iluziilor germane“⁶¹.

Ca părți constitutive ale războiului unității și eliberării naționale, acțiunile militare desfășurate în anul 1917 au declanșat toate energiile și resorturile poporului român, care s-au exprimat în voința sa neclintită ridicată în fața întregului arsenal al mașinii de război a Puterilor Centrale, ceea ce a imprimat o puternică tărie morală trupelor de toate armele. „Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — exprimă voința întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă“⁶². Victoriile din vara anului 1917 au reprezentat o contribuție de seamă la înfrîngerea forțelor coteropitoare, un moment important în lupta pentru eliberarea patriei, pentru îndeplinirea idealului suprem al unirii tuturor românilor.

⁶¹ Arh.M.Ap.N., fondul Corpul 5 armată, dosarul nr. 61/1917, fila 263.

⁶² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*,

LUPTA MASELOR POPULARE DIN TERITORIUL COTROPIT ÎMPOTRIVA OCUPANȚILOR STRĂINI ÎN ANII 1916-1918

VASILE BOBOCESCU

La sfârșitul anului 1916, trupele Puterilor Centrale au ocupat două treimi din teritoriul României, instaurînd un regim despotic de o deosebită cruzime, realizat cu ajutorul unor puternice unități militare, al poliției de ocupație, al serviciilor secrete și al unui număr mare de funcționari militarizați; comanda supremă a trupelor din România a fost încredințată brutalului general prusac Mackensen. La 17 decembrie 1916, împăratul Wilhelm a numit un guvernator militar în România, ce urma să fie secondat de cîte un reprezentant al Austro-Ungariei, Turciei și Bulgariei.

Prin ordonanțe, proclamații și instrucțiuni speciale, autoritățile de ocupație au interzis populației întrunirile publice, manifestațiile de orice fel, circulația pe străzi în grupuri mai mari de trei persoane, activitatea organizațiilor și a cluburilor politice muncitorești, editarea de ziare etc. Persoanele care posedau arme erau obligate să le predea; cei ce nu se conformau acestor ordine erau împușcați pe loc.

Administrația militară de ocupație a avut ca sarcină principală exploatarea cît mai intensă a bogățiilor solului și subsolului românesc, în scopul aprovizionării mașinii de război a Puterilor Centrale; în același timp, a organizat o largă acțiune de germanizare a Capitalei și a orașelor din teritoriul cotozit. De asemenea, teritoriul românesc, vremelnic ocupat, a fost împinșit de organele poliției militare, jandarmeriei și ale serviciilor secrete germane și austro-ungare, care au instaurat un regim de opresiune și cruntă tiranie împotriva populației românești.

Înfruntînd această teroare, masele populare, în frunte cu militanții socialiști, au desfășurat, în teritoriul românesc vremelnic ocupat de trupele Puterilor Centrale, o luptă neînteruptă pentru eliberarea pămîntului strămoșesc și apărarea drepturilor românilor rămași la vetrele lor. Referindu-se la această luptă grea, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „După cum se știe, armatele germane și austro-ungare, mult superioare ca număr și înzestrare tehnică, au ocupat cea mai mare parte a pămîntului țării... În aceste clipe dramatice pentru soarta țării, forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adu-

nat toate puterile și au hotărît să reziste, cu orice preț, în fața armatelor invadatoare”¹.

Declanșând un adevărat război popular, masele din teritoriul vremelnic ocupat au organizat puternice și continue acțiuni de rezistență, într-o multitudine de forme, printre care : angajarea unor lupte, în perioada retragerii armatei române către Moldova, cu grupările diversioniste inamice pentru apărarea localităților respective ; sabotarea producției, în special a celei de țigări și agricole, destinate mașinii de război a Puterilor Centrale ; organizarea unor acte de diversiune pentru dereglarea transporturilor și comunicațiilor militare ; greve însoțite de demonstrații de stradă ale maselor muncitoare, ale populației ; întreținerea unei propagande susținute în favoarea statului român și contracararea acțiunilor defetiste întreprinse de serviciile secrete și de propagandă germane și austro-ungare ; constituirea unor grupuri de partizani și de guerilă ; anihilarea spionilor, agenților și colaboratorilor inamicului ; refuzul de a comunica informații spionajului inamic și de a-i călăuzi trupele ; crearea de rețele de informații în teritoriul ocupat de inamic ; sprijinirea prizonierilor români și ai aliaților, evadați din lagărele ocupantului, pentru a ajunge în Moldova ; neexecutarea ordonanțelor, rechizițiilor și corvezilor pentru administrația militară de ocupație ; participarea efectivă, în toamna anului 1918, alături de trupele române și de cele ale aliaților, la eliberarea teritoriului ocupat de inamic, pentru salvarea unor bunuri materiale de la distrugere și capturare ș.a.

Mișcarea de rezistență a populației împotriva invadatorilor s-a născut încă din perioada luptelor grele purtate de armata română, în toamna anului 1916, pentru apărarea teritoriului liber al României contra trupelor Puterilor Centrale, care, dinspre Carpați și din Dobrogea, se îndreptau spre Capitală. Semnificativă este, în acest sens, *eroica rezistență din 14 octombrie 1916* a populației din orașul Tîrgu Jiu împotriva trupelor invadatoare germane, conduse de generalul Falkenhayn — una din paginile de glorie ale luptei locuitorilor gorjeni pentru libertatea și unitatea națională a patriei.

În timpul mării bătălii de la Jiu, din toamna anului 1916 — încheiată cu victoria trupelor române și cu mari pierderi pentru inamic —, o grupare diversionistă germană, de tăria unei companii și jumătate, înarmată cu mitraliere, a reușit să se strecoare printre grupul românesc central și detașamentul din stînga și să ajungă în marginea de vest a orașului Tîrgu Jiu. Încercînd să pună stăpînire pe podul de fier de peste Jiu, inamicul urmărea să pătrundă și să ocupe orașul Tîrgu Jiu, important centru strategic, de unde să atace, din spate, trupele române și să le taie retragerea.

Aflînd vestea apariției trupelor inamice la podul de peste Jiu, întreaga populație a orașului — bătrîni, femei, tineri —, cuprinsă de în sufletește patriotică, s-a ridicat la luptă. În sprijinul ei au venit sergenții de poliție și 150 de milițieni, comandați de căpitanul în rezervă Petre Sădoveanu, precum și elevii cercetași din cohorta „Domnul Tudor”, de la gimnaziul din localitate. Forțelor de rezistență li s-au alăturat, de asemenea, militarii români aflați internați în spitalul din Tîrgu Jiu, tîrgoveți și țărani înarmați cu arme pe care le păstrau din tată în fiu. Printre luptători s-au

56 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 468—469.

aflat numeroase femei și chiar copii, care asigurau transportul muniției necesare și îngrijirea răniților. Din inițiativa subcomisarului de poliție Popilian s-a organizat imediat apărarea podului și amplasarea luptătorilor gorjeni, asigurându-se punctele nevralgice și realizarea unui foc continuu asupra grupării principale inamice.

În dorința de a nu permite pătrunderea grupării germane în oraș, luptătorii gorjeni au ocupat poziții în spatele digului de pe marginea de est a râului Jiu, lângă grădina publică a orașului. Atunci când o coloană inamică, formată din vestii militari bavarezi, a încercat să intre pe pod, ea a fost întâmpinată de un puternic foc nimicitor. Încercările repetate ale inamicului de a lua cu asalt podul au eșuat. Aceeași soartă a avut și manevra militarilor germani de a trece Jiul prin vad; au fost descoperiți de elevii cercetași, urcați în copaci, care au dirijat focul împotriva lor.

Pentru a nu fi încercuită, coloana germană a fost nevoită să se retragă în grabă, fiind urmărită de luptătorii gorjeni și de militarii români. Astfel, după o luptă deosebit de grea, eroicii apărători de la Jiu au făcut să eșueze această încercare diversionistă a inamicului, producându-i, totodată, importante pierderi, printre care 39 de morți și 25 de prizonieri. Eroica rezistență a apărătorilor Țirgu Jiului a insuflat un curaj deosebit militarilor români, care au respins trupele germane, comandate de generalul Falkenhayn, pînă la trecătorile din Carpați.

Printre elevii cercetași ai gimnaziului local, care au luat parte la desfășurarea luptei, s-a distins, prin curajul și înflăcărea ei, tînăra infirmieră Ecaterina Teodoroiu — intrată în istoria poporului nostru sub numele de „eroina de la Jiu”² —, care, alături de alte femei curajoase, a îngrijit pe răniți chiar în linia de luptă.

La începutul lunii noiembrie 1916, cînd începuse retragerea trupelor române de pe frontul de la Jiu, țărani din Horezu au organizat, cu sprijinul jandarmilor din partea de nord-vest a județului Vîlcea, o dîrză rezistență împotriva înaintării unei coloane inamice, care reușise să se strecoare prin munți și se îndrepta spre această parte a frontului. Doar cu cîteva tunuri de munte, luptătorii vîlceni au ținut în loc pe dușman, făcînd posibil „să se evacueze serviciile și întregul aparat al Comandamentului grupului de la Jiu, care, altfel ar fi căzut în mîna inamicului”³.

Una dintre formele intens utilizate de rezistența populară împotriva regimului de ocupație a constituit-o sabotarea producției și a aprovizionării armatelor Puterilor Centrale. Acțiunea de sabotare a fost întreprinsă de către organizațiile muncitorești revoluționare, îndeosebi în întreprinderile industriale din București, Valea Prahovei, Turnu Severin, Constanța, Brăila și din alte centre. Așa, spre exemplu, la întreprinderile „Lemaître”, „Wolf” și „Arsenalul Armatei” din Capitală, s-a întîrziat executarea comenzilor făcute de inamic prin risipirea materialelor și a combustibilului, sau prin realizarea unor produse de calitate inferioară. O largă extindere au luat-o actele de sabotaj în zona petroliferă, căreia ocupații îi acordau o importanță vitală. Încă din perioada retragerii trupelor și a autorităților de stat române, la sfîrșitul anului 1916, a început, în Valea Prahovei, operațiunea de distrugere a sondelor, rafinăriilor, depozitelor, conductelor și instalațiilor petroliere române, pentru a nu cădea

² Constantin Kirîțescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, vol. I, București, 1922, p. 371.

³ *Ibidem*, p. 366.

în mâinile cotropitorilor, acțiune desfășurată pe baza unui plan elaborat din timp, cu concursul specialiștilor englezi.

Astfel, la 3 decembrie 1916, ministrul Angliei la București, Sir Barclay, cerea ministrului de externe al României, în numele guvernului englez, distrugerea sondelor, rafinăriilor și stocurilor de țiței, precizînd, totodată, că guvernul român va fi despăgubit pentru pierderile rezultate din această vastă acțiune. Confirmînd, în ianuarie 1917, într-o scrisoare adresată noului ministru de externe al României, Take Ionescu, cererea și anagjamentul guvernului englez, Sir Barclay scria : „Prin nota mea de la 3 decembrie (1916 — *n.n.*) am avut onoarea să rog pe predecesorul Excelenței Voastre să dea ordin companiilor de petrol ca să distrugă stocurile de petrol, sondele și rafinăriile care aparțin companiilor lor și prin care ne-am angajat că guvernul român va fi despăgubit pentru pierderea ce ar rezulta dintr-o astfel de măsură”⁴.

Operațiunile de distrugere, aprobate de guvernul român, au fost executate de echipe speciale, alcătuite din muncitori și militari români, sub supravegherea colonelului Norton Griffiths și a colonelului Thompson, atașatul militar al Angliei la București. În urma acestei acțiuni, au fost astupate peste 1 500 de sonde, incendiate peste 1 000 de puțuri și sonde, au fost aruncate în aer rezervoare cu o capacitate de peste 150 000 metri cubi și distruse peste 70 de rafinării. Pentru a nu cădea în mâinile trupelor Puterilor Centrale, o cantitate uriașă de 830 000 de tone de benzină și petrol lampant a fost incendiată. Numai la rafinăriile din Ploiești, de pildă, au fost date pradă focului 600 000 de tone de produse petroliere. Județele Prahova, Dîmbovița și Buzău, în care se exploata țițeiul, arătau, la sfîrșitul anului 1916 și la începutul anului 1917, ca o adevărată mare de flăcări⁵. Totalul distrugerilor, în urma acestei vaste acțiuni, a fost evaluat la 600 de milioane de lei aur, din care 200 de milioane reprezentau valoarea stocurilor de țiței ; acest fapt a contribuit la îngreunarea aprovizionării cu combustibil a mașinii de război a Puterilor Centrale, constituind un factor important în evoluția războiului în favoarea aliaților.

Concomitent cu aceste acțiuni, din ordinul generalului Berthelot — șeful Misiunii militare franceze —, au fost distruse marele pod de peste Dunăre de la Fetești—Cernavodă, conducta de petrol spre Constanța și rezervoarele de produse petroliere din portul Constanța. De asemenea, au fost distruse o parte a flotei dunărene și silozurile de cereale din porturi și gări.

În pofida marilor avantaje pe care le-a avut de pe urma executării acestei operațiuni, îndeosebi pe plan militar, guvernul englez nu și-a mai respectat promisiunea despăgubirilor. Referitor la această nedreptate făcută poporului român, Armand Călinescu nota, mai tîrziu : „Aliații au refuzat să recunoască dreptul statului român la despăgubiri și, pînă la urmă, au acceptat să recunoască doar 4 milioane de lire sterline din cele 10 milioane reprezentînd pagubele suferite de stat și nici această sumă nu urma să fie plătită efectiv, ci să fie scăzută din datoria de război pe care România o avea față de aliați”⁶.

⁴ Gh. Ravaș, *Din istoria petrolului român*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1957, ediția a II-a, p. 122—123.

⁵ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 453.

⁶ Horia Brestoiu, *Acțiuni secrete în România*, Editura științifică, București, 1973, p. 68.

Desfundarea sondelor, repunerea în funcțiune a rafinăriilor și conductelor de țiței au necesitat eforturi deosebite din partea invadatorilor germani. Pentru impulsionarea acestei acțiuni, împăratul Wilhelm a efectuat o vizită în Valea Prahovei, iar organele poliției militare germane și serviciile secrete ale Puterilor Centrale au acordat o atenție deosebită acestei zone.

În pofida terorii exercitate, muncitorii, tehnicienii și inginerii români, rămași în teritoriul ocupat, au refuzat să dea concurs inamicului în repunerea în funcțiune a sondelor, rafinăriilor și depozitelor de țiței. Pentru a asigura mîna de lucru necesară, acesta a adus 2 000 de prizonieri români, originari din regiunile petrolifere, și 2 000 de soldați germani.

Astfel, cu toate eforturile depuse, Puterile Centrale nu au reușit să repună în exploatare decît o parte din industria petrolieră românească, care va funcționa abia la jumătate din capacitatea de producție dinainte de intrarea României în război, iar țițeiul extras va constitui obiectul acțiunilor de sabotaj ale grupurilor de patrioți români. Prin sacrificiile materiale uriașe făcute și în acest domeniu, România a contribuit la diminuarea potențialului de luptă al armatelor Puterilor Centrale, a căror sursă principală de aprovizionare cu țiței era țara noastră. Eșuarea bătăliei pentru petrol a reprezentat o grea lovitură dată planurilor expansioniste germane și austro-ungare.

Acțiunea de sabotare a producției de țiței a constituit, în continuare, un obiectiv de seamă al rezistenței poporului român împotriva cotropitorilor străini. De pildă, la schelele petrolifere din Moreni, Băicoi, Țintea, Runcu etc., sondorii români au defectat instalațiile și, sub diferite pretexte, n-au executat forajul pînă la straturile de țiței; în același timp, muncitorii din rafinării produceau benzină de calitate inferioară, determinîndu-i pe ocupanți să o transporte în Germania pentru a fi din nou rafinată. Militantul revoluționar Alecu Constantinescu, a reușit, cu concursul supraveghetorilor parcurilor de rezervoare de la rafinăriile „Vega” și „Steaua Română”, să producă scurgerea a zeci de tone de țiței destinat trupelor germane.

Acțiunile de sabotaj în cadrul acestei industrii au crescut în intensitate în urma strălucitelor victorii obținute de armata română, la Mărăști, Mărășești și Oituz. După punerea în funcțiune, în primăvara anului 1918, a conductei de țiței Cîmpina—Giurgiu, patrioții români au organizat avariile ei în numeroase puncte. Îngrijorat de pierderile de țiței rezultate în urma acestor acțiuni, comandamentul administrației germane a avertizat, în mai 1918, populația română că „orice vătămare a țevelor conductei, în scop de a scoate petrol sau din alte motive, orice manipulare din partea persoanelor nechemate, la rezervoare sau la ventile este pasibilă de pedeapsă și va fi pedepsită de către judecătoriile militare cu pedepsele cele mai grele”⁷. Viguroase acțiuni de sabotaj au întreprins și muncitorii de la C.F.R. pentru a împiedica transportarea trupelor Puterilor Centrale, a materialelor grele de luptă, precum și a muniției către frontul din Moldova. Unul dintre martorii oculari ai acestor evenimente, Vasile Th. Căncicov, nota, în însemnările sale, că, în iunie 1917, Gara de Nord a ars de trei ori, în decurs de 10 zile, ca urmare a actelor de sabo-

⁷ Grigore Pherekide, *Colecția ordonanțelor pentru populațiunea românească în cuprinsul administrațiunii militare*, București, 1918, p. 237.

taj întreprinse de muncitori⁸. Defecțiuni la liniile de cale ferată au fost provocate de muncitori și țărani îndeosebi în județele Buzău și Prahova, îngreunând sau împiedicând atât aprovizionarea trupelor germane de pe frontul din Moldova, cât și transporturile de petrol. De asemenea, la Ploiești, muncitorii petroliști au aruncat în aer depozitul de bombe al armatei germane, detunătura exploziei auzindu-se pînă la București.

În pofida terorii instaurate de către cotropitori, muncitorii au incendiat o serie de obiective militare, fabrici și uzine care lucrau pentru trupele germane și austro-ungare, au organizat sabotarea producției de energie electrică ; țăranii au distrus depozitele de cereale și de muniții ale ocupanților și au refuzat predarea cerealelor și vitelor cerute de autoritățile administrației germane. Opuinându-se înlocuirii inginerului Polizu, de la conducerea Uzinei electrice din București, cu un ofițer german, muncitorii întreprinderii au pus la cale și un act de sabotaj — reducerea vidului la turbină —, fapt ce a dus la scăderea tensiunii curentului electric⁹.

O frecvență deosebită a întregirat-o distrugerea sau provocarea de deranjamente la liniile telefonice și telegrafice folosite de trupele inamice sau de către autoritățile militare de ocupație. Așa, spre exemplu, la București, un muncitor a rupt firul telegrafic instalat de autoritățile militare germane, fapt pentru care a fost arestat și condamnat¹⁰. Patrioții români Dima și Rădulescu, care au tăiat firele de telefon ale armatei germane, au fost condamnați, la 21 februarie 1917, de Tribunalul militar al unei divizii germane, la cîte 5 ani muncă silnică¹¹. Pe teritoriul comunei Stoiceni (Comenduirea de etapă nr. 286) au fost distruse, în repetate rînduri, în vara și toamna anului 1917, liniile telefonice folosite de trupele și autoritățile de ocupație ale Puterilor Centrale¹².

Acțiunile de sabotaj au fost însoțite, în numeroase cazuri, de greve sau alte puternice mișcări revendicative ale muncitorilor pentru îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de viață ; la rîndul lor, țăranii au organizat, în continuu, acțiuni de luptă împotriva cotropitorilor și a colaboraționiștilor, pentru îmbunătățirea condițiilor lor de viață.

În fruntea tuturor acestor acțiuni s-au aflat militanții socialiști, care au organizat demonstrații ale maselor populare, îndeosebi ale femeilor, împotriva regimului de ocupație și pentru îmbunătățirea condițiilor de trai. O primă asemenea acțiune a avut loc în februarie 1917, cînd un număr impresionant de femei s-au adunat în fața hotelului Imperial, a sediului poliției și a locuinței primului ministru Al. Marghiloman, cerînd eliberarea deținuților politici și alimente. Cu privire la această demonstrație, Virgiliu N. Drăghiceanu consemna : „Germanilor le e teamă de revolta femeilor, care, exasperate, fac o strașnică manifestație la poliție și primărie : aruncă cu noroi în soldați [germani], cer pîine și pace“¹³.

⁸ Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale în timpul războiului României*, vol. I, București, 1920, p. 515.

⁹ Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 109—110.

¹⁰ *Ibidem*, p. 100.

¹¹ *Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, Editura militară, București, 1977, p. 412.

¹² Aurel Gavrilescu, *Eroi din umbră. Spionaj românesc în războiul de întregire*, Timișoara, 1937, p. 195.

¹³ Virgiliu N. Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, Editura Cartea românească, București, 1920, p. 124—125.

Convinși de spiritul combativ manifestat de femei cu prilejul acestei acțiuni demonstrative, militanții socialiști, printre care Gheorghe Cristescu, I.C. Frimu, Alecu Constantinescu, Iancu Olteanu și alții, cu sprijinul unor militante, s-au preocupat, îndeaproape, de organizarea, în Capitală, a unei noi demonstrații împotriva regimului de ocupație¹⁴. În acest scop, a fost redactat un manifest, semnat de un grup de militante socialiste — tipărit în 1 000 de exemplare și răspândit în întreprinderile industriale care concentrau un mare număr de muncitoare —, prin care femeile erau chemate la o nouă întrunire pentru ziua de 10/23 martie 1917.

Cu toată teroarea regimului de ocupație, în această zi numeroase femei s-au adunat în parcul Cîșmigiu, iar de aici, organizate în două grupuri, au manifestat pe străzile Capitalei sub lozincă „Ajutor și pace“; primul grup s-a îndreptat spre sediul Prefecturii Poliției Capitalei și locuința lui Alexandru Marghiloman, iar cel de-al doilea a demonstrat în fața Ministerului de Interne și a locuinței guvernatorului german din București.

Referindu-se la această curajoasă acțiune, un contemporan consemna, în notele sale, următoarele: „În ziua de 10 (23) martie 1917 a avut loc la București o reușită manifestație de stradă a femeilor. În dimineața acelei zile, o coloană de 300—400 femei și-au făcut apariția manifestînd pe frecventata Cale a Victoriei, purtînd placarde pe care erau scrise lozinci conținînd proteste împotriva războiului, cerînd pîine. Privită cu uimire de ofițerii armatelor ocupante, coloana femeilor trecea dincolo de prefectură. Ajungînd în dreptul Cercului militar (sediul Comandamentului german), coloana femeilor este barată de frontul unei companii germane... Încercarea armatei de a le împrăști eșuează. Femeile ripostează cu o neașteptată energie... Ele aruncă în soldați cu bulgări înghețați de zăpadă. După prima ciocnire, femeile s-au strîns în mai multe grupuri și au continuat să manifesteze pe mai multe străzi“¹⁵.

Temîndu-se ca această demonstrație să nu degenereze într-o răscoală populară, autoritățile de ocupație au fost nevoite să acorde familiilor de concentrați un ajutor lunar în bani și să mărească cotele de alimente pentru aprovizionarea populației Capitalei.

Demonstrații ale femeilor au fost organizate de militanții socialiști și în alte localități din teritoriul cîștopit, menite să întrețină, în rîndul populației civile, o stare generală de revoltă împotriva armatelor Puterilor Centrale. La rîndul lor, muncitorii au întreprins demonstrații de stradă pentru îmbunătățirea condițiilor lor de trai. O astfel de acțiune, soldată cu satisfacerea revendicărilor muncitorești, s-a desfășurat în ziua de 10/23 mai 1917, cînd 800 de muncitori de la Atelierele C.F.R. „Grivița“ au ieșit în stradă, demonstrînd în fața locuinței lui Alexandru Marghiloman.

Îmbrăcînd caracterul unui adevărat război popular, rezistența națională din teritoriul vremelnic cîștopit de inamic a antrenat, pe lîngă muncitori și țărani, și alte categorii sociale: intelectuali, slujitori ai clerului ortodox, cadre din aparatul de poliție și chiar unele elemente din rîndul burgheziei și marilor proprietari.

Țărani din numeroase localități din teritoriul cîștopit au adăpostit agitatori și prizonieri de război evadați, fapt pentru care au fost amendați cu zeci de mii de lei de către guvernatorul militar german. Pe diferite șo-

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 164, filele 3—4.

¹⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 413, filele 2—4.

sele pe care se deplasau unitățile armatei îndăvatoare, țăranii au distrus ori au ascuns tablele indicatoare puse de germani la intersecțiile de drumuri sau la intrarea în unele localități. În felul acesta, au fost provocate dificultăți multor unități militare germane de ocupație în timpul deplasărilor lor în Oltenia, Muntenia și Dobrogea.

Intellectualii, îndeosebi cei din mediul rural, au întreținut o viguroasă propagandă patriotică în rîndurile maselor populare și, în special, ale tineretului, iar cei de la orașe au refuzat să participe la acțiunile cultural-artistice organizate de elementele colaboracioniste în favoarea cîmpitorilor.

Militarii români, care nu s-au putut retrage în Moldova odată cu unitățile din care făceau parte, s-au încadrat în lupta maselor populare împotriva trupelor Puterilor Centrale, devenind chiar organizatorii acestora și participînd la cele mai grele acțiuni. Mare parte dintre aceștia au încercat, însă, ca, pe căi ocolite, să ajungă în Moldova, pentru a fi de un real folos armatei române.

La rîndul lor, prizonierii români, internați în lagărele din teritoriul vremelnice cîmpit de inamic, au sabotat lucrările la care participau, au întreținut o vie propagandă ostilă Puterilor Centrale și au încercat, prin toate mijloacele, să evadeze pentru a trece, cu sprijinul populației civile, linia frontului în Moldova, în vederea întăririi potențialului de luptă al poporului român. Unii dintre prizonierii evadați s-au încadrat în grupurile de rezistență. Pentru a da expresie sentimentelor de revoltă față de cîmpitori, un grup de socialiști, cărora li s-au alăturat numeroși tineri, au scandat, după prezentarea unui spectacol la sala teatrului „Modern” din Capitală, cuvintele: „Jos nemții!”, și au cîntat prima strofă din „Internățională”¹⁶.

Mulți muncitori, țărani și intelectuali au refuzat să servească drept călăuze armatelor germane și să le dea lămuriri despre trupele române, fapt pentru care unii au fost condamnați și executați de către ocupanți.

Una dintre cele mai eficace și mai viguroase forme de luptă desfășurate de populația română din teritoriul vremelnice cîmpit de armatele Puterilor Centrale a reprezentat-o constituirea și activitatea unor detașamente de partizani și crearea unei puternice rețele informative. Mișcarea de partizani a dat lovituri puternice inamicului și serviciilor sale secrete și polițienesti, contribuind, totodată, la întreținerea, în rîndul populației civile, a unei stări de spirit favorabile statului român și la intimidarea elementelor colaboracioniste. Pilduitoare, în acest sens, a fost activitatea desfășurată de detașamentul de partizani condus de învățătorul Victor Popescu, care a acționat în vestul județului Gorj și estul județului Mehedinți.

Originar din satul Valea cu Apă, comuna Fărcășești, județul Gorj, a făcut parte — după intrarea României în război — din Regimentul 18 Gorj, care a acționat în zona carboniferă a Văii Jiului, luînd parte activă, în calitate de comandant de pluton, la luptele de pe frontul de la Jiu. După spargerea acestui front, pentru a nu cădea prizonier, a stat ascuns în pădurea Eforie din Țicleni, iar apoi s-a adăpostit în satul natal, pe la rude și prieteni. Dorea să ajungă pe frontul de la Cerna, dar, aflînd că toate drumurile sînt controlate de inamic, a pornit să-și ajungă din urmă unitatea ce se retrăgea către Muntenia. La Peșteana a lichidat o patrulă

inamică. Venirea iernii, depărtarea prea mare la care se afla regimentul său l-au determinat să se reîntoarcă acasă și să continue altfel lupta.

În decembrie 1916, sublocotenentul Victor Popescu, și-a atras colaborarea tânărului student Ion Prunescu, fost elev al Școlii militare din Craiova, punînd bazele unui detașament de partizani. Îmbrăcat în haine preoțești, Victor Popescu cutreiera, însoțit de doi militari, deghizați și ei în țărani, plaiurile Gorjului și Mehedințului, chemînd poporul la luptă împotriva cîmpitorilor. S-au strîns, în jurul său, numeroși țărani, ostași români rătăciți de unitățile lor și cîțiva prizonieri italieni și ruși, evadați din lagărul de la Turnu Severin.

Efectivul detașamentului de partizani, considerați haiduci de către populație, a ajuns la aproape 40 de oameni. Printre cei mai activi colaboratori ai lui Victor Popescu, în afara studentului Ion Prunescu, s-au aflat plutonierul Ioan Gheorghe, soldatul Ionel Popescu, țăranii Nicolae Marcu, Ilie și Dumitru Circiumaru și alții. Partizanii și-au ales ca loc de retragere satul Negomir, din partea de vest a județului Gorj, înconjurat din toate părțile de pădure, ce le oferea posibilitatea să declanșeze atacuri prin surprindere asupra patrulelor inamice și să se retragă în siguranță. Cu ajutorul localnicilor au reușit să-și procure două mitraliere, mai multe puști și să-și creeze un stoc de muniții.

La început, acțiunile lor au fost îndreptate împotriva militarilor inamici izolați, a patrulelor și a convoaielor de alimente și muniții ; în primăvara anului 1917, ei au declanșat unele acțiuni de anvergură împotriva cîmpitorilor, între care atacarea sediului Comandamentului austro-ungar de la Raci, din județul Gorj, și eliberarea mai multor ostateci. Deși o parte a detașamentului de partizani, condus de Victor Popescu, a fost surprins, de o subunitate inamică, la scurt timp după acțiunea de la Raci, vigoarea cu care au ripostat curajoșii luptători români i-a determinat pe cîmpitori să renunțe la urmărirea lor.

Ceva mai tîrziu, partizanii au trecut la lichidarea unor cadre ale poliției inamicului și, mai ales, a agenților din zonă, care acționau în favoarea serviciilor secrete ale Puterilor Centrale. Sub gloanțele partizanilor gorjeni au pierit spionul Toma Aftangel din Bolboși, aflat în slujba spionajului german, și numeroși polițiști din localitățile Ploștina, Bolboși, Valea cu Apă.

Avînd ca model proclamația prin care Tudor Vladimirescu ridicase poporul la luptă, sublocotenentul Victor Popescu a redactat, în mai 1917, o proclamație intitulată „*Domnilor Primari ! Frați Români ! Soldați !*“, în care se arăta : „Trăim timpuri grele și vom trăi și mai rău dacă nu ne vom uni și dacă ne vom pîrî unul pe altul germanilor și ungurilor. Deșteptați-vă și înviați odată, cum a înviat codrul. Arătați fiecare din voi că mai aveți sînge românesc în vinele voastre.

Puneți mîna pe coasă, topor, sapă și pari și cîntați „Veșnica pomenire“ dușmanului care ne batjocorește femeile și fetele noastre, ne ia hrana și laptele de la gura copiilor.

Decît prizonieri schingiuiți și cu familiile batjocorite de dușmani, mai bine la codru cu arma în mînă, făcîndu-ne datoria pentru țară ca strămoșii noștri, sau să murim !“¹⁷. Adresîndu-se, îndeosebi soldaților români care nu s-au putut retrage în Moldova, date fiind condițiile grele în care s-au desfășurat luptele, cît și celor ascunși în diferite locuri, *Procla-*

¹⁷ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare, p. 42—43 ; Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați la Turnu Severin*, Timișoara, 1924, p. 10—12.

mația îndemna, în continuare : „Soldați de toate categoriile ! Eu, ofițerul vostru, vă ordon ca, fără nici o întârziere, să vă prezentați la statul meu major în pădure, pentru ca, împreună cu ofițerul vostru, să luptați și să vă faceți datoria față de țară... Gândiți-vă că jurământul, care e sfânt, trebuie ținut în orice împrejurări“¹⁸.

Exprimînd încrederea în justetea luptei de eliberare a poporului român și în victoria finală, *Proclamația* consemna : „Ei se vor supăra și vor încerca să ne prindă, dar va fi în zadar și, dacă ne vor prinde, ne vor lua numai morți, dar vii niciodată ! Vom muri ca români, iar nu ca mișei și trădători de țară. Recruți ! Feriți-vă de apelurile lor, căci vor să pună mîna pe voi“. În final, adresîndu-se din nou soldaților, în cuvinte de adîncă rezonanță patriotică, *Proclamația* le cerea : „Veniți cît mai curînd în pădure la șefii voștri, care își fac datoria... Vă așteptăm, soldați români !“¹⁹.

Multiplă și răspîdită în numeroase localități din județele Gorj și Mehedinți, această *Proclamație* a întărit simțitor detașamentul lui Victor Popescu cu noi patrioți. Urmărind să-l înspăimînte și să-l deruteze pe ocupant, partizanii, constituiți în cete de cîte trei-patru, îl atacau simultan, în diferite localități ; aceste atacuri erau bine pregătite, fiind precedate de cercetarea amănunțită a drumurilor și obiectivelor ocupate de inamic, precum și de culegerea, cu ajutorul locuitorilor gorjeni și mehedinteni, a unor informații precise despre intențiile și efectivele trupelor germane și austro-ungare.

Pentru a împiedica transporturile de trupe inamice prin Oltenia către Muntenia, iar de aici pe frontul din Moldova, detașamentul de partizani, condus de sublocotenentul Victor Popescu, a minat calea ferată de la Balota, a distrus podul de la Broșteni, a atacat convoaiele care transportau grîu și porumb, precum și moara din Vulturești, cerealele capturate fiind distribuite populației din comunele din împrejurimi.

Înspăimîntate de loviturile primite și temîndu-se ca asemenea acțiuni să nu se transforme într-o răscoală a populației împotriva trupelor sale — ceea ce ar fi primejduit ofensiva ce o preconizau —, autoritățile militare de ocupație au trecut la măsuri ferme pentru lichidarea acestei rezistențe. Noi și noi detașamente militare ale ocupantului au fost trimise în urmărirea „rebelilor“. Unul dintre acestea a reușit, la un moment dat, să le dea de urmă la Roșia de Jiu și să-i atace prin surprindere. Deși forțele erau inegale, partizanii s-au angajat într-o luptă violentă, în cursul căreia au căzut plutonierul Ioan Gheorghe, studentul Ioan Prunesco și cîțiva italieni. Rănit, Victor Popescu, împreună cu alți partizani, s-au salvat sărînd în apa Tismanei. Deși au fost urmăriți de o întreagă unitate inamică, ei au reușit să se ascundă, folosind cu pricepere relieful de la confluența Tismanei cu Jiul, iar la lăsarea întunericului s-au îndreptat spre locuri mai sigure.

Îndirjite de aceste eșecuri, autoritățile militare germane de ocupație din Țirgu Jiu au oferit o recompensă de 30 000 de lei pentru arestarea lui Victor Popescu, iar primarul orașului Țirgu Jiu a fost amenințat cu închisoarea dacă, în următoarele 20 de zile, va dispărea măcar unul din afișele prin care se făcea cunoscută această hotărîre. Nimeni însă nu a furnizat nici cea mai mică informație.

¹⁸ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare, p. 43—44.

¹⁹ Ibidem, p. 44.

Autoritățile germane de ocupație l-au judecat și condamnat la moarte pe Victor Popescu în contumacie ; motivînd sentința, un raport al comandamentului trupelor din Tîrgu Jiu, adresat Curții Marțiale, arăta : „Populația din Gorj și din Mehedinți privește pe Victor Popescu cu oamenii lui ca pe un erou național și îi înlesnește, prin toate mijloacele, mișcarea de rebeliune...”²⁰.

Luptele eroice desfășurate de partizani în județele Gorj și Mehedinți, în primăvara și în vara anului 1917 — acțiuni ce se adăugau uriașelor eforturi materiale și umane pe care le făcea poporul român pe frontul din Moldova, pentru respingerea puternicei ofensive a trupelor Puterilor Centrale —, n-ar fi fost posibile fără sprijinul larg al maselor populare din această zonă a țării. Săteni din comunele Negomir, Roșia de Jiu, Peșteana, Bolboși, Raci, Stejerei, Urdari, Ohaba, Fărcășești, Rovinari, Broșteni, Brădet, Covrigi, precum și locuitorii din Turnu Severin și Tîrgu Jiu²¹ au fost, tot timpul, alături de luptătorii români ascunși prin păduri, informîndu-i despre forțele inamice și oferindu-le arme, îmbrăcăminte și hrană. „Populația din împrejurimi — raporta cu îngrijorare, din Baia de Aramă, un ofițer german al comandamentului de etapă Turnu Severin — consideră pe Victor Popescu ca pe un adevărat erou național”²² ; iar într-un alt document se aprecia că „Populația județului este frate cu Victor Popescu, ajutîndu-l cu informațiuni, arme și hrană”²³.

Pentru intimidarea membrilor grupului de partizani și pentru a împiedica organizarea de noi acțiuni antigermane, autoritățile de ocupație au arestat zeci de bărbați și femei — printre care tatăl și sora lui Victor Popescu —, pe care i-au supus la torturi dintre cele mai cumplite pentru a obține informații privind locurile unde se află ascunși partizanii ; totul a fost însă în zadar.

Urmărind să dea o lovitură capitală mișcării de partizani, mai mulți țărani din județele Mehedinți și Gorj, bănuți că au susținut și ajutat grupul condus de Victor Popescu, și care refuzaseră să furnizeze informații cu privire la organizarea și dislocarea lui, au fost arestați și trimiși în fața Tribunalului militar german. După o judecată sumară, 10 dintre patrioții români arestați au fost condamnați la moarte pentru „trădare în timp de război”²⁴. Cînd, la 11 iulie 1917, procurorul militar le-a citit sentința și i-a întrebat care le este ultima dorință, toți au strigat într-un singur glas : „Trăiască România Mare !”²⁵.

Descoperirea de către inamic a unora dintre ascunzători, răpirea rîndurilor grupului ca urmare a luptelor, venirea toamnei, precum și zguduitoarea dramă a condamnării celor 10 patrioți români, l-au determinat pe sublocotenentul Victor Popescu să-și schimbe locul de acțiune, pentru a-l deruta pe ocupant. Urmat de cîțiva tovarăși, s-a stabilit în satul Vulturești-Olt (sub numele de Nicolae Frunză), unde a reușit, pînă în septembrie 1917, să înjghebe o nouă grupă de luptători împotriva trupelor co-

²⁰ Florian Tucă, *In memoriam. Itinerar eroic*, Editura militară, București, 1973, p. 35.

²¹ Vasile Cărbășiș, *Partizanii români în primul război mondial, mai 1917, în Codrii Mehedințului*, în „Magazin istoric”, anul XI, nr. 7/1977, p. 21.

²² Nicolae Bolocan, *op. cit.*, p. 23.

²³ „Alarma Mehedințului” din 3 august 1919.

²⁴ Luchian Deaconu, *Locul luptelor de partizani din județele Gorj și Mehedinți în cadrul mișcării de rezistență a populației din teritoriul vremelnice ocupat în anii 1916—1918*, în „Historica”, II, Editura Academiei R.S.R., București, 1971, p. 198.

²⁵ Nicolae Bolocan, *op. cit.*, p. 27.

tropitoare. La 23 octombrie 1917, el a lichidat o patrulă germană din localitate²⁶, după care, împreună cu alți șase luptători, s-a îndreptat spre Moldova, unde a ajuns la începutul anului 1918. Aducea cu sine informații prețioase despre efectivele inamicului dislocate în localitățile prin care trecuse și despre starea de spirit a populației din teritoriul cotropit.

La 30 aprilie 1918, Victor Popescu a fost trimis la unitatea sa — Regimentul 18 „Gorj”, care se afla la Mărășești. În raportul Marelui Cartier General al armatei române se menționa că ofițerul Victor Popescu „... a dat dovadă de voință și curaj, timpul cât a fost făcut prizonier, din noiembrie 1916 până la evadare, l-a trăit în pribegie și haiducie, formînd bande de francțirori (grupuri de partizani — *n.n.*) cu care a adus pierderi inamicului”²⁷.

Mișcarea de partizani, ca formă superioară de luptă împotriva trupelor Puterilor Centrale din teritoriul vremelnice cotropit, a cunoscut și alte grupuri înarmate de luptă ale patrioților români, cuprinzînd marea majoritate a județelor aflate sub ocupația inamicului²⁸. Un asemenea grup de rezistență înarmat a funcționat, în vara anului 1917, și în județul Vilcea, provocînd pierderi grele inamicului din teritoriul vremelnice cotropit. Pentru lichidarea lui, autoritățile militare de ocupație au concentrat importante efective. Patru dintre membrii acestui grup au fost arestați, judecați de Tribunalul comendurii de etapă Rîmnicu Vilcea și condamnați la moarte, la 18 septembrie 1917, sub acuzația „de nepredare și purtare de arme, precum și pentru colindare în uniformă ca bandă înarmată de tîlhari”²⁹.

Militarii români care n-au reușit să ajungă în Moldova, în zona de refacere a armatei, au pus la dispoziția partizanilor armele și munițiile ce le aveau asupra lor sau le-au ascuns pentru a le folosi la momentul oportun pentru lichidarea unor militari inamici izolați. Mulți dintre aceștia, constituiți în grupuri înarmate, sau acționînd individual, au trecut la atacarea patrulărilor germane și la organizarea unor acțiuni diversioniste împotriva obiectivelor militare inamice.

Rezistența populației din teritoriul vremelnice cotropit s-a manifestat, deosebit de eficace, și prin constituirea unor *rețele informative* și sprijinirea activității acestora pentru culegerea informațiilor necesare Marelui Cartier General al armatei române. Încă din perioada retragerii trupelor române din Muntenia către Moldova, organele de siguranță și de informații militare, precum și comandanții unor armate, corpuri de armată sau divizii, au trecut la pregătirea unor comisari de poliție și de siguranță, militari, țărani, intelectuali ș.a., pentru activitatea de culegere a informațiilor despre inamic în teritoriul vremelnice cotropit și constituirea unei largi rețele informative, la care urmau să fie atrași numeroși colaboratori în rîndul populației civile. Aceste cadre au fost lăsate special în teritoriul vremelnice cotropit pentru organizarea și conducerea rezistenței populare, centralizarea și transmiterea informațiilor în Moldova și întreținerea unei stări de spirit patriotice în rîndurile populației.

În momentele tragice ale retragerii trupelor române din zona Capitalei, în noiembrie și decembrie 1916, comisarul de poliție Alexandru Po-

²⁶ C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura politică, București, 1977, p. 153.

²⁷ Vasile Cărăbiș, *op. cit.*, p. 21.

²⁸ Vasile Th. Cancicov, *op. cit.*, p. 119—120.

²⁹ Mărășești, Mărășești, Oituz. *Documente militare*, p. 405.

povici, din Prefectura Poliției Capitalei, a fost mutat și numit, la 20 decembrie 1916, ca șef al Poliției portului Brăila, cu misiunea de a organiza activitatea informativă în acest oraș și în teritoriul vremelnice ocupat de dușman din zona Bărăganului și de pe cursul inferior al Dunării³⁰.

Profitând de faptul că, în virtutea funcției, avea acces la toate obiectivele din port, la magaziiile cu muniții ale inamicului, comisarul portului Brăila, Alexandru Popovici, împreună cu sergentul-major Gheorghe Rădulescu, a creat, cu ajutorul elevilor de la Liceul „Nicolae Bălcescu” din localitate, a unor polițiști și a numeroși cetățeni, o rețea de informații în favoarea trupelor româno-ruse situate în sudul Moldovei. Datele de valoare culese se refereau la mișcările trupelor Puterilor Centrale, la pregătirile de luptă ale unităților militare cantonate în Bărăgan, la sistemul de apărare și locul de dispunere a depozitelor militare, precum și la flota militară inamică de pe Dunăre.

Notate zilnic codificat, informațiile erau introduse în sticle și aruncate în Dunăre, pentru a fi recuperate, la Galați, de oamenii serviciilor informative românești. Transmiterea de informații către armata română, la Galați, avea o deosebită importanță, având în vedere că aprovizionarea frontului german de la Mărășești se făcea mai ales de la Brăila. Aceste informații au fost deosebit de utile aviației române ale cărei raiduri, de la începutul anului 1917, asupra unor obiective militare speciale, au provocat pierderi grele inamicului.

Îngrijorate, autoritățile militare germane au trecut imediat la măsuri represive; a fost arestat un prim grup de persoane, bănuite că transmiteau informații românilor din Moldova. În martie 1917, s-a dat publicității, la Brăila, prima sentință a tribunalului de război german, care anunța condamnarea la moarte a lui Danilof Alexandru, pescar, a lui Vasile Matei, tot pescar, la doi ani închisoare, și Tudor Vasile, negustor de pescărie, la 3 ani, sub acuzația că au găzduit și hrănit un prizonier de război rus evadat³¹.

Începând cu vara anului 1917, avioanele românești din Moldova au bombardat cu mare precizie și eficacitate un număr tot mai mare de obiective militare, printre care numeroase depozite de muniții și arme din portul Brăila. Alarmate, autoritățile militare de ocupație au luat măsuri și mai severe pentru descoperirea celor care transmiteau informații serviciilor secrete românești despre amplasarea obiectivelor militare, reușind, în cele din urmă, să „pescuiască” din Dunăre una din sticlele în care se aflau notițe și schițe cu privire la amplasarea depozitelor germane din docurile portului Brăila³². A urmat arestarea lui Alexandru Popovici și Gheorghe Rădulescu, sub învinuirea de spionaj în favoarea trupelor româno-ruse, judecarea și condamnarea lor la moarte. În urma tratamentului inuman din închisoare, sergentul-major Gheorghe Rădulescu, în vîrstă de 30 de ani, a decedat; comisarul Alexandru Popovici, împreună cu alți 10 locuitori ai orașului Brăila (între care 5 elevi), au fost executați în ziua de 22 iulie 1917. Totodată, autoritățile militare de ocupație au ordonat închiderea Liceului „Nicolae Bălcescu” din localitate.

Jertfa comisarului român Alexandru Popovici și a tovarășilor săi de acțiune a constituit o pildă vie de înalt patriotism pentru toți românii.

³⁰ Ionel Popa, *Eroismul polițistului român. Executarea comisarului Alexandru Popovici din Brăila în anul 1917*, Editura Tiparul, Brăila, 1937, p. 20.

³¹ Arhivele Statului Brăila, fondul Primăria orașului Brăila, dosarul nr. 60/1916, fila 154.

³² Loc. cit.

Referindu-se la aceasta, Constantin C. Giurescu scria : „Cinste și slavă acestor brăileni care au plătit cu viața lor patriotismul lor ! Impresionează mai ales curajul băieților care n-au prețuit, cu prețul jertfei supreme, să-și servească țara“³³.

Membrii neidentificați ai rețelei lui Alexandru Popovici au continuat să acționeze, cu prudență, din umbră. Constatând că, cu toate măsurile represive, de intimidare a populației, „plimbarea“ sticlelor pe Dunăre în loc să înceteze se intensifica, poliția militară germană a instalat plase de sîrmă pe fluviu pentru a colecta corpurile solide. Datorită măsurilor luate, autoritățile germane au arestat pe Ion M. Ungureanu — distribuitor de combustibil la un depozit din Brăila —, sub învinuirea că, asemenea comisarului Alexandru Popovici, culesese date despre efectivele și mișcarea trupelor inamice³⁴.

Aidoma patrioților din Brăila, la Tulcea, comisarul poliției portului, cu sprijinul unor locuitori, a transmis informații armatelor româno-ruse și a identificat o serie de agenți ai inamicului.

Participanți activi la lupta de rezistență a populației din teritoriul vremelnice cotropit de trupele Puterilor Centrale, socialiștii români au sprijinit, la rîndul lor, sub diverse forme, acțiunea de informare a Comandamentului armatei române, furnizîndu-i date despre starea și situația inamicului și realizînd legătura, pe linie informativă, cu trupele aliaților din Balcani. Semnificativă este, în acest sens, activitatea în care s-a implicat Gheorghe Cristescu, militant de seamă al partidului, pentru subminarea autorității militarismului german și pentru transmiterea, prin Dobrogea și Bulgaria, a informațiilor secrete către Aliați. „Ca albinele culegeam cit mai multe date — declara el — pe care, prin intermediul unor oameni de încredere români și bulgari, le trimiteam generalului Sarrail la Salonic“³⁵.

Cea mai importantă rețea informativă creată de organele românești în spatele liniei frontului inamic, în regiunea Vrancei, a fost cea condusă de Vasile Chilian, formată din 27 de persoane, inclusiv soția și mama sa, a cărei activitate s-a bucurat de sprijinul întregii populații din împrejurimi. Fără să fi urmat vreo școală specială de informații, membrii acestei rețele au reușit, „spre mîndria lor, să inducă în eroare pe iscusii spioni și polițiști germani, de care teritoriul ocupat era plin, pentru a aduce însemnate servicii armatei noastre“³⁶.

Alături de plugari ca Toma Cotea din Vidra, Dumitru Pantazică din Tichiriș, Ștefanache Secăluș (primarul comunei Păulești) — care, în frunte cu Chilian, erau și conducătorii grupului —, au acționat și cetățeni de alte profesii, precum : învățători și preoți (Radu Macovei, Ștefan și Ion Băsnuță), oameni de serviciu (Toader Buture, Luca Ciobotaru), personalul medical de la spitalul din Vidra (dr. Vasilica Dobrescu, Florica Popp) etc. Unii dintre colaboratorii lui Chilian au fost gazde, alții iscoade trimise să afle mișcările trupelor germane, iar alții călăuze ale prizonierilor români evadați din lagăre.

Conducătorul acestei rețele, Vasile Chilian — un țăran înzestrat cu multă inteligență și pricepere, animat de un fierbinte patriotism — a reu-

³³ Constantin C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila*, Editura științifică, București, 1968, p. 256.

³⁴ Arhivele statului București, fondul Ministerul de Justiție, dosarul nr. 3 393, filele 1—20.

³⁵ Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.*, p. 191—192.

³⁶ Aurel Gavrilescu, *op. cit.*, p. 97.

șit să intre în anturajul celor mai înalte cercuri ofițerești, cantonate în comuna Tichiriș și într-o serie de alte localități, unde se aflau trupele de ocupație, să cîștige încrederea comandanților germani, printre care și pe cea a șefului brigăzii germane din această localitate. De asemenea, colaboratorul său, Dumitru Pantazică, tot din Tichiriș, în casa căruia era instalat comandamentul trupelor germane din zonă, a reușit să cîștige încrederea ofițerilor germani, fapt ce a ușurat accesul membrilor rețelei la documentele secrete germane.

Într-o noapte s-a reușit chiar pătrunderea în sediul comandamentului ; cu acest prilej, s-au copiat, după hărțile expuse pe pereți, situația la zi a pozițiilor germane, planurile ofensivei ce se pregătea pentru vara anului 1917, precum și obiectivele pe care inamicul le descoperise pe frontul românesc. Schițele făcute au fost transmise în Moldova de sublocotenentul Meloiu, prizonier român evadat din lagăr, ele stînd la baza întocmirii planului contraofensivei armatelor româno-ruse din acel an.

Pentru transmiterea informațiilor, rețeaua Chilian folosea, pe lîngă prizonierii români evadați din lagăr, diferite mijloace de semnalizare optice și acustice. Cu aprobarea comandamentului german, Chilian a construit o moară de apă în apropierea liniei frontului, unde au fost găzduiți prizonieri români evadați din lagărele inamice, ce urmau să fie trimiși în Moldova. Pe la această moară au trecut în Moldova 2 000 de oameni, mulți dintre ei fiind îndrumați spre acest loc de membrii rețelei, răspîndiți în diferite localități ale județelor Vrancea și Buzău.

Includerea, în rețeaua lui Chilian, a personalului medical românesc din Vidra, care lucra la spitalul militar de campanie german, a facilitat cunoașterea stării de spirit a trupelor inamice, culegerea de informații despre pregătirile lor de luptă, precum și procurarea de medicamente necesare îngrijirii prizonierilor români răniți.

Un aport însemnat la culegerea de informații l-a avut învățătorul Radu Macovei, care își trimitea elevii să numere tunurile din dispozitivul inamic, să afle unde sînt concentrate forțele sale sau să ducă aceste informații în Moldova. De asemenea, împreună cu alți dascăli, el a mobilizat la lupta de rezistență pe sătenii din localitățile ocupate de trupele Puterilor Centrale. Membrii rețelei lui Chilian au reușit chiar să intercepteze convorbirile telefonice ale inamicului.

Rețeaua a acționat cu succes mai bine de șase luni, fiind descoperită, la 23 mai/5 iunie 1917, atunci cînd își îndeplinise, în cea mai mare parte, scopurile propuse. Deși vinovăția lui Vasile Chilian și a tovarășilor săi era evidentă, comandantul trupelor germane din zonă, căruia îi cîștigase total încrederea, n-a dat crezare, la început, acuzației, fiindcă „... Chilian nu este capabil de așa ceva”³⁷. Rînd pe rînd, au fost arestați majoritatea membrilor rețelei lui Chilian. Pe parcursul celor peste două luni de cercetări, efectuate de poliția secretă germană din Focșani, patrioții români au răspuns cu demnitate și curaj umilințelor și torturilor la care au fost supuși. Procesul, desfășurat între 5/18—11/24 august 1917, în fața Curții Martiale a Diviziei 89 infanterie germană din Focșani — în atmosfera apăsătoare generată de înfrîngerea trupelor germane la Mărășești —, s-a încheiat cu condamnarea la moarte a lui Vasile Chilian și a altor cinci tovarăși de ai săi și la ani grei de închisoare a celorlalți. Pînă în ultimele clipe ale vieții, Vasile Chilian s-a comportat cu demnitate și curaj, cerînd să nu fie legat la ochi și afirmînd că moare pentru patrie și că este pe

³⁷ Ibidem, p. 163.

deplin mulțumit de contribuția adusă la înfrângerea armatelor cotropitoare. Cel de-al șaselea condamnat la moarte, prizonierul Barbu Piriianu, a reușit să evadeze.

Jertfa celor cinci patrioți, în frunte cu Chilian, a constituit o pildă vie, însuflețitoare pentru numeroși podgoreni din zona Vranceni, care au cules și transmis, în continuare, comandamentelor militare române informații privind dispozitivul trupelor inamice din zona frontului, fapt pentru care unii au fost arestați și condamnați ³⁸. Privind cu îngrijorare aceste acțiuni, autoritățile de ocupație de la București raportau că existau strînse legături între îndrăzneții spioni rămași în teritoriul cotropit și populația civilă ³⁹.

Încheierea păcii de la București, din 24 aprilie/7 mai 1918, în condiții înrobitoare pentru poporul român, a fost întâmpinată cu ură și ostilitate de către masele populare, de toți patrioții români. În teritoriul ocupat de inamic s-au desfășurat puternice demonstrații muncitorești, care au culminat cu cea din 17 iulie 1918. „Noi nu putem aproba o pace cu anexiuni și despăgubiri de război — se arăta într-un manifest socialist, editat în mai 1918 — pentru că aceasta înseamnă robirea poporului român. O astfel de pace poartă într-însa germenul unor noi conflicte, unor războaie de care popoarele sînt sătule” ⁴⁰. De asemenea, în București și în alte orașe din teritoriul cotropit au avut loc greve muncitorești și manifestații de stradă, care s-au transformat în ciocniri cu trupele de ocupație și elementele administrației militare germane.

În același timp, militanți socialiști români și-au amplificat activitatea de propagandă și agitație, pentru lămurirea maselor asupra necesității organizării unei rezistențe dirze față de regimul de ocupație, pentru recrutarea și pregătirea de patrioți înarmați, care, la momentul oportun, să lupte cu arma în mînă pentru alungarea cotropitorilor și pentru apărarea pămîntului străbun al patriei ⁴¹.

În fața acestei situații, s-au intensificat măsurile represive ale autorităților de ocupație împotriva mișcării de rezistență națională a populației din teritoriul cotropit. Astfel, la 1 mai 1918, poliția militară germană a arestat un grup de socialiști din București, în frunte cu Alecu Constantinescu, dr. Ecaterina Arbore, Constantin Popovici, Ilie Moscovici, Iancu Olteanu și alții, care au fost deținuți timp de două luni de zile.

La mișcarea de rezistență a populației din teritoriul cotropit s-au raliat cu hotărîre și militarii români demobilizați de pe frontul din Moldova. În acest sens, serviciul de spionaj austro-ungar a stabilit că militarii români demobilizați, înapoiati în Muntenia, au pus bazele unei organizații secrete, al cărei scop suprem era eliberarea teritoriul românesc de sub ocupația Puterilor Centrale ⁴².

În lupta lor eroică, patrioții români au avut de înfruntat abila și agresiva propagandă diversionistă desfășurată, în teritoriul cotropit, de serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale. Pentru dezinformarea și derutarea poporului român de la îndeplinirea dezideratului unității sale naționale

³⁸ Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.*, p. 173.

³⁹ C. E. Decuseară, *Românii sub ocupația dușmană*, fascicola 1, *Organizarea și activitatea poliției militare*, București, 1920, p. 20.

⁴⁰ Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.*, p. 277.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 808, filele 78—79; dosarul nr. 4 330, filele 1—10; dosarul nr. 4 332, fila 60.

⁴² Ronge Max, *Spionaj și contraspionaj (Spionajul militar și industrial)*, București, 1955, p. 247.

nale și punerea lui în fața unui fapt împlinit — răpirea unei însemnate părți din pământul strămoșesc —, acestea au desfășurat, cu sprijinul comandamentelor militare și al autorităților de ocupație, o intensă acțiune pacifistă. Deosebit de virulentă a fost activitatea cadrelor și agenților serviciilor secrete și ale poliției militare germane și bulgare în Dobrogea, unde s-a urmărit distrugerea documentelor și mărturiilor referitoare la istoria acestui străvechi teritoriu românesc. Printr-un regim de cruntă teroare, populația română a fost expulzată din Dobrogea, în scopul modificării raportului demografic în favoarea elementului bulgar.

Pentru contracararea acestor planuri diversioniste, populația română nu și-a părăsit meleagurile natale, a căutat să salveze dovezile autohtonei și continuității sale neîntrerupte pe aceste meleaguri, a desfășurat o dîrză și eroică luptă împotriva cîmpitorilor străini. Cu sprijinul luptătorilor din mișcarea de rezistență din teritoriul românesc al Dobrogei, Mihail Moruzov, șeful Serviciului de Siguranță al Deltei Dunării, a reușit să-l captureze chiar pe șeful Serviciului de informații german, colonelul Friederich von Meyer. Pe baza informațiilor dobîndite de la acesta, s-a putut preveni distrugerea unor depozite de muniții și alimente ale armatei române, a flotei de la gurile Dunării, trecîndu-se, totodată, la arestarea, cu același sprijin al patrioților din Dobrogea, a 156 de agenți ai spionajului german.

Populația civilă din teritoriul ocupat de inamic a participat și în perioada finală a primului război mondial la o neconținută și viguroasă luptă împotriva trupelor Puterilor Centrale. Înfruntînd teroarea organelor poliției militare ale ocupantului, patrioții români au scris de mîină numeroase manifeste care informau obiectiv opinia publică asupra situației politice și militare a celor două tabere și asupra desfășurării operațiunilor militare pe diverse fronturi. Uneori, aceste manifeste reproduceau articole apărute în presa de la Iași sau în cea a aliaților.

Pe măsură ce armata aliată franco-engleză, comandată de generalul Franchet d'Esperey, se apropia de Dunăre, rezistența românească s-a intensificat tot mai mult. Concludentă este, în acest sens, demonstrația masei populare bucureștene, din 22 octombrie/3 noiembrie 1918, desfășurată în grădina Ateneului și pe Calea Victoriei⁴³. Manifestanții au distrus afișele de propagandă germane și au dat foc exemplarelor din ziarul „Gazeta Bucureștilor”. Ca un torent, masele s-au îndreptat spre Cercul militar, unde a avut loc o puternică demonstrație împotriva regimului de cruntă teroare instaurat de administrația și armata Puterilor Centrale în teritoriul cîmpitor. Ofițerii de naționalitate cehă, croată sau polonă din armata austro-ungară din Capitală s-au solidarizat cu manifestanții, refuzînd să participe la măsurile de represiune ordonate.

Urmărind să prevină generalizarea acestei mișcări pe întreg teritoriul ocupat, generalul Koch, guvernatorul militar al Bucureștiului, a intervenit personal, dar în zadar, pentru a-i liniști pe demonstranți; automobilul său înainta cu greu prin mulțimea dezlănțuită. Atunci au intervenit poliția militară de ocupație și trupele germane care au reprimat cu brutalitate manifestația; au căzut eroic 21 de bucureșteni, îndeosebi tineri, iar alții au fost răniți. Numeroși participanți la această acțiune au fost arestați și aruncați în beciurile poliției ocupantului din Capitală.

⁴³ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, vol. III, București, 1922, p. 331.

La 29 octombrie/11 noiembrie 1918, ziua încheierii primului război mondial, Bucureștiul a cunoscut una dintre cele mai impunătoare și mai entuziaste demonstrații ale populației împotriva trupelor Puterilor Centrale.

La sfârșitul zilei de 12 noiembrie 1918, evacuarea Bucureștiului s-a încheiat. Cei din urmă soldați și polițiști germani au fost dezarmați și făcuți prizonieri de jandarmii români.

În vederea eliberării țării de sub dominația Puterilor Centrale, la București dar și în alte orașe din țară, patrioții români s-au constituit în gărzii naționale. Formate din muncitori, intelectuali și studenți, gărzile naționale patrulau pe străzi în grupuri înarmate, purtând cocarda tricoloră la butonieră. Pe lângă asigurarea ordinii interne și participarea la lupta pentru alungarea trupelor germane, ele au desfășurat și o vie propagandă patriotică în rîndurile populației, scandînd lozinci ca : „Trăiască România Mare !“, „Trăiască Armata Română !“.

În așteptarea trupelor române eliberatoare, Capitala a îmbrăcat un aspect sărbătoreesc. Fațadele clădirilor au fost pavoazate cu covoare românești, iar pe străzi mii de cetățeni purtau steaguri și aveau brațele încărcate cu flori. Asemenea demonstrații populare de întîmpinare a trupelor române au avut loc și la Craiova, Turnu Severin, Călărași și în alte orașe.

În această atmosferă sărbătorească și-au făcut intrarea, în toamna anului 1918, pe teritoriul românesc eliberat prin lupta maselor populare, autoritățile și armata română, care, prin eroica epopee națională de la Mărăști, Mărășești și Oituz, făcuse să se năruie planurile expansioniste ale imperialismului german. Dînd o înaltă apreciere luptei poporului român împotriva ocupantului german, Programul Partidului Comunist Român relevă că „în timpul luptelor din primul război mondial pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvarea unității și integrității teritoriale, oștirile române, masele populare din România au înscris în istoria țării o pagină nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte“⁴⁴.

⁴⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 37.

ECOUL INTERNAȚIONAL AL EROISMULUI OSTAȘILOR ROMÂNI ÎN LUPTELE DIN 1917

VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU

Îndreptățit istoricește, ca și celelalte popoare, la o viață liberă și independentă, în hotarele sale firești, poporul român a aderat cu însuflețire la decizia luată de factorii politici guvernamentali, în anul 1916, privind intrarea României în război, alături de Antanta, care-i promitea împlinirea dezideratului reîntregirii sale național-statale. Caracterul drept, legitim al obiectivelor urmărite — eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominația Austro-Ungariei și desăvârșirea unității naționale — a imprimat războiului purtat de România trăsăturile distincte ale războiului popular, generînd nenumărate acte de eroism, individual și colectiv, atît pe front, cît și în spatele acestuia, în rîndul maselor largi muncitoare de la orașe și sate de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești.

Este cunoscut faptul că, în pofida marilor sacrificii, a vitejiei și dîrzeniei cu care au luptat ostașii ei, de la soldat la general, armata română, apărîndu-se pe alinamente succesive, a fost nevoită, sub presiunea forțelor inamice copleșitoare, să se retragă în Moldova, reușind, la sfîrșitul anului 1916, să oprească înaintarea armatelor Puterilor Centrale pe Carpații Orientali și pe Siretul inferior.

Prin eforturile întregului popor — așa cum au procedat de-a lungul vremilor românii ori de cîte ori pămîntul străbun și independența lor le-au fost primejduite de invazii străine — s-a reușit, în scurtă vreme, beneficiindu-se și de sprijinul material al aliaților, reorganizarea armatei române, refacerea potențialului ei combativ, factorul hotărîtor în zdrobirea definitivă a planurilor Puterilor Centrale de a ocupa întregul teritoriu național și a scoate România din război. „În aceste clipe dramatice pentru soarta țării — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adunat toate puterile și au hotărît să reziste cu orice preț în fața armatelor invadatoare. În acest cadru se înscriu eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești

și Oituz, care au dovedit încă o dată că peste voința de fier a poporului ce-și apără dreptul la viață și libertate «nu se poate trece»¹.

Simbol viu al luptei drepte, eroice a poporului român pentru apărarea ființei sale naționale, victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, prin amplele și profundele lor consecințe politico-militare, au stîrnit un puternic ecou în țară și peste hotare. Într-un moment de răscruce în viața națiunii noastre, ele au avut un caracter tonifiant pentru moralul poporului român și al oștirii sale, sădindu-le și mai puternic încrederea în izbînda finală. Totodată, către România și către viteaza sa armată s-au îndreptat privirile admirative ale străinătății. Sentimentelor firești de mîndrie patriotică cu care toți românii au salutat marile biruințe de la porțile Moldovei din iulie-august 1917 li s-au adăugat nenumăratele aprecieri și recunoașteri elogioase de peste hotare, care au ridicat la înalte cote prestigiul internațional al armatei române. La numai cîteva zile după succesul strălucit de la Mărăști al Armatei a 2-a române, de sub comanda generalului Alexandru Averescu, presa consemna: „Izbînzile ofensive românești au avut darul să stîrnească cel mai mare entuziasm în toată țara. La Iași lumea se îmbrățișa și se săruta pe stradă de bucuria biruințelor noastre. Numeroși străini, ofițeri francezi, englezi, sirbi, americani salută pe stradă pe simplii soldați români cu un respect și mai mare ca pînă acum”².

Mesaje pline de admirație față de vitejia ostașilor români au fost primite din partea unor șefi de state și de guverne, expresii elocvente ale satisfacției cu care oamenii politici ai vremii apreciau contribuția reală a României la victoria Antantei. Astfel, președintele Franței, Raymond Poincaré, într-o telegramă adresată șefului statului român, declara: „Am asistat cu emoție la o manifestație grandioasă în cursul căreia drapelul lui Ștefan cel Mare (adus de militarii francezi de la Muntele Athos — *n.n.*) a fost predat în mod solemn ministrului Maiestății voastre în fața unui public entuziasmat, interpret fidel al poporului francez. Ecoul izbînzilor cucerite de vitezele trupe românești a făcut să tresalte de bucurie inima mulțimii care se îngrămădea la această ceremonie”³.

Tot de pe malurile Senei sosea, în acele zile, la Iași, pe adresa primului ministru român I.I.C. Brătianu, telegrama premierului francez, Alexandre Felix Ribot, ale cărei sensuri politice clare reiterau angajamentul Franței de a sprijini, în continuare, înfăptuirea idealului nostru național, factor primordial care a însuflețit armata română pe toată durata războiului reîntregirii. „Franța — scria primul ministru francez — salută națiunea română, sora sa curajoasă, care a arătat, în mijlocul greutăților de acum, cele mai eroice virtuți, cheazășia victoriei... Rog pe excelența voastră să creadă că guvernul francez se asociază mai mult ca niciodată la speranțele României de mîine și are hotărîta încredere în apropiata lor înfăptuire”⁴.

Idealurile nobile, eliberatoare, care au însuflețit pe ostașii români în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost sesizate și de minis-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 468—469.

² „România Mare”, anul I, nr. 1 din 21 iulie/4 august 1917.

³ Arhivele Statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 23/1917; vezi și: Augustin Deac, *Luptele din vara anului 1917 în aprecierea contemporanilor*, în „Revista de istorie”, tomul 30, nr. 7, iulie 1977, p. 216.

⁴ „Mișcarea”, anul XI, nr. 190 din 24 august 1917; Augustin Deac, *op. cit.*, p. 1217.

trul de război al Franței, Paul Painlevé, într-o telegramă trimisă omologului său român și publicată de cunoscuta gazetă „Le Figaro” : „Armata franceză a primit cu bucurie vestea strălucitelor succese ale armatei române, reconstituită și nerăbdătoare să elibereze pământul patriei sale copleșit, ca și al nostru, de dușmanii dreptății și ai civilizației”⁵. Iar Paul Deschanel, președintele Camerei Deputaților, într-un discurs rostit la Sorbona, în prezența președintelui Republicii Franceze, adresa poporului român, angajat în acele zile în apriga înclăștare cu forțele inamice la Mărășești, un călduros omagiu : „Mi se pare că în această oră hotărâtoare din istoria voastră și a noastră, întreaga glorie a trecutului vostru, ca și toate încercările prin care ați trecut de 18 secole, se înalță, toți eroii voștri care au căzut nu numai pentru libertatea lor, dar și a noastră, se ridică și aclamă în armata română refăcută patria voastră acoperită de glorie”⁶.

Salutînd cu vădită satisfacție victoria armatei române de la Mărăști, Georges Clemenceau, într-o telegramă trimisă la Iași, în august 1917, amintea, totodată, faptul că Puterile Centrale au fost nevoite să aducă pe frontul din Moldova forțe numeroase, ceea ce, implicit, a ușurat situația militară a Aliatilor pe alte teatre de operații. „Curajul și tenacitatea de care armata română dă dovadă în aceste condiții — aprecia, în continuare, cunoscutul om politic francez — arată că grelele încercări prin care a trecut nu au făcut decît să mărească încrederea în succesul final”⁷.

Aceeași corectă evaluare a contribuției românești la victoria Aliatilor, la facilitarea efortului militar al Antantei pe frontul de vest a fost, deseori, exprimată în corespondența diplomatică a vremii. Reverberațiile strălucitelor victorii ale armatei române de la Mărăști, Mărășești și Oituz nu și-au diminuat intensitatea odată cu trecerea timpului. În toamna anului 1918, diplomatul francez Graillet adresa, din Iași, Ministerului de Externe de la Paris un memoriu în care, evidențiind marile sacrificii făcute de români pentru zdrobirea agresorilor, nota : „Ei au luptat cu toate forțele și efortul lor a fost destul de însemnat pentru ca, la data de 1 decembrie 1917, aproape 86 divizii austro-germane să fie concentrate împotriva lor, eliberînd astfel frontul nostru de un anume număr de unități inamice”⁸.

Numeroși oameni politici și diplomați din celelalte state aliate au exprimat aceleași cuvinte de înaltă apreciere pentru eroismul ostașilor români dovedit în marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Astfel, din partea Rusiei s-au făcut auzite o serie de declarații elogioase, însoțite de manifestări de recunoștință. În telegrama trimisă suveranului României, Aleksandr Kerenski, primul ministru al Guvernului provizoriu rus, sublinia : „Țin să proclam admiratia ce o deșteaptă prin noi vitejia armatelor române în apărarea pământului lor natal ... Guvernul provizoriu se înclină în fața vitejilor ce au acoperit de glorie trupele române, sub conducerea comandantului lor suprem, și îl roagă să primească, ca semn al fraternității noastre de arme, Ordinul «Sf. Gheorghe» crucea bravilor”⁹.

⁵ „Le Figaro” din 31 iulie 1917 ; vezi și : C. Botoran, O. Matichescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 143.

⁶ „Le Temps” din 29 iulie 1917 ; C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 141.

⁷ 1918 la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe. 1916—1918 (în continuare, 1918 la români), vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 998—999.

⁸ *Ibidem*, p. 1 222—1 223.

⁹ „Mișcarea”, anul XI, nr. 193 din 27 august 1917.

Un alt om politic rus, Tereșcenko, ministrul afacerilor străine de la Petrograd, declara, la finele lunii octombrie 1917, într-o cuvîntare ținută în Adunarea Deputaților : „Ar fi o mare mișelie să răsplătim prin vînzare nenumăratele jertfe aduse de România. Să nu uităm că, în vreme ce armata rusească se da înapoi în fața dușmanului, armata românească, ea singură, își vărsa sîngele ca să apere partea de miazăzi a Rusiei, precum și cinstea steagului nostru. Asemenea, nu trebuie să uităm drepturile poporului român asupra Dobrogei și asupra celor 4 milioane și jumătate de români supuși împărăției austro-ungare“¹⁰. În aceeași vreme, Iablovski, înalt comisar al Guvernului provizoriu al Rusiei, declara : „Istoria va pune pe picior de egalitate pe învingătorii nemuritori de la Marna și de la Verdun și pe ostașii-țărani de la Mărășești“¹¹.

Luptele desfășurate pe frontul român au fost urmărite cu viu interes de opinia publică din Marea Britanie, de importante personalități politice, precum și de suveranul acestei țări, regele George al V-lea, aflat, datorită legăturilor dinastice, într-o permanentă corespondență cu familia regală din România. La 24 august 1917, gazeta „România Mare“, care apărea la Iași, publica telegrama regelui George al V-lea adresată regelui Ferdinand, în care se spunea : „În timpul cînd Maiestatea Voastră este prinsă într-o luptă grozavă pentru apărarea țării, doresc să aduc admirația poporului britanic pentru modul admirabil cum luptă armatele aliate de sub comanda Maiestății Voastre și pentru vitejeasca rezistență pe care o susțin împotriva atacurilor inamice. Popoarele britanice urmăresc de aproape mersul acestei mari bătălii, care e în toiul ei, și au încredere că vitejia trupelor românești și rusești de sub comanda Maiestății Voastre va zădărnici eforturile dușmanului“¹².

Pe linia acelorași sentimente de prețuire a eroismului poporului român și al armatei sale, suveranul britanic scria, în februarie 1919, reginei Maria a României, după încheierea victorioasă a războiului : „Nimeni nu a urmărit cu un interes mai mare sau cu o mai sinceră neliniște încercările prin care a trecut România și vitejeasca ei rezistență în fața copleșitoarelor dificultăți și nimeni nu s-a bucurat mai mult cînd a sosit ziua eliberării ei și a putut să ia parte la victoria comună“¹³.

La împlinirea unui an de la intrarea României în războiul de eliberare și întregire națională, în zilele în care, după consumarea ofensivei victorioase de la Mărăști, pe frontul de la Mărășești erau în curs de desfășurare aprigele confruntări cu armata germană, premierul Marii Britanii, Lloyd-George, îi telegrafia primului ministru român I.I.C. Brătianu : „La aniversarea intrării în război a României, doresc să exprim, în numele guvernului britanic, admirația noastră cordială pentru curajul și capaci-

¹⁰ „Ardealul“, anul I, nr. 6 din 5 noiembrie 1917.

¹¹ *Marea Unire a românilor în izvoare narative* (în continuare, *Marea Unire*), București, 1984, p. 554.

¹² „România Mare“, anul I, nr. 6 din 24 august 1917 ; vezi și : Gh. Romanescu, V. Asproiu, *Mărturii străine despre eroismul ostașilor români în luptele de pe frontul din Moldova*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, anul XIII, nr. 3/1967, p. 43.

¹³ *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe* (în continuare, *Desăvîrșirea unității național-statale*), vol. III (august 1918—iulie 1919), Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 196.

tatea de rezistență de care a dat dovadă poporul român în timpul unui an de încercări aproape fără seamăn ... Reconstituirea armatei și rezistența îndrăzită, de neprețuit, pe care o opune în prezent inamicului, în condiții excepțional de dificile, constituie un exemplu magnific al tăriei pe care libertatea o insuflă unui popor liber”¹⁴. Cuvintele cunoscutului om politic englez puneau, astfel, în evidență unul dintre factorii esențiali, decisivi care au generat eroismul ostașilor români în anii războiului — nestinsa dragoste de libertate pentru pământul strămoșesc, caracteristică tuturor fiilor acestui neam.

Cîteva zile mai tîrziu, într-un discurs rostit la Birkenhead, Lloyd-George a evidențiat din nou rolul deosebit de însemnat al luptelor purtate de armata română în contextul general al războiului dus de Antanta împotriva Puterilor Centrale. „Cine ar putea să omită — declara premierul britanic în fața unei numeroase asistențe — importanța rezistenței armate pe care o opune România inamicului nostru comun. Românii au adus servicii incalculabile aliaților prin apărarea tenace a Moldovei ... Românii s-au luptat cu succes și chiar germanii s-au mirat de această rezistență eroică. Cînd va sosi momentul oportun, Aliații nu vor putea uita România, care, în tot timpul războiului, și-a făcut datoria în chip strălucitor”¹⁵.

Aprecieri elogioase la adresa armatei noastre care — însuflețită de un ideal național legitim, recunoscut ca atare de toți aliații României — s-a acoperit de glorie nepieritoare în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a rostit și lordul Bessbrough, președintele Comitetului Executiv al Ligii anglo-române, într-o declarație făcută la Londra, la 27 august 1917 : „Neclintiți în idealul și omogenitatea lor, guvernul, armata și poporul român au continuat să lupte cu același eroism. Forțele întregii țări au fost reorganizate și spiritul poporului român este acel al unui popor care are neclintita convingere că trebuie să învingă. Momentul este critic. Armatele române se luptă din nou cu un eroism fără seamăn împotriva unui inamic bine condus și bine echipat... Noi dorim, în acest moment solemn, să oferim aliaților noștri români tributul nostru de admirație și simpatie și cuvîntul de îmbărbătare în sfortarea sublimă a românilor de a elibera pe toți frații lor de același sînge”¹⁶.

Vădit impresionat de victoriile trupelor române de la Mărăști, Mărășești și Oituz, un mare om de afaceri britanic, W. Weston Rutherford, într-o declarație publicată de gazetele din Iași, în octombrie 1917, felicita călduros poporul și guvernul român „pentru succesele din urmă ale armatei române”. Amintind gravele consecințe ale neîndeplinirii obligațiilor asumate de Aliați față de România, la intrarea acesteia în război și pe timpul campaniei din 1916, autorul declarației continua : „Ceea ce este însă mai de admirat la români e că, după pierderile și sacrificiile suferite, au putut să îndeplinească admirabila sfortare pe care au desfășurat-o în luptele din urmă”¹⁷.

Rezonanța marilor victorii românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz nu s-a limitat doar la țările continentului european. Dimensiunea internațională a succesului militar al poporului nostru, din vara anului 1917, a cuprins și opinia publică de peste ocean, care a manifestat un

¹⁴ 1918 la români, vol. II, p. 941—942.

¹⁵ A. Deac, I. Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 253.

¹⁶ *Ibidem*, p. 253—254.

¹⁷ „România Mare”, anul I, nr. 13 din 12 octombrie 1917.

interes tot mai sporit față de evoluția evenimentelor militare de pe fronturile din Europa, îndeosebi după intrarea S.U.A. în război, de partea Antantei, la 6 aprilie 1917. Reputați oameni politici americani au exprimat, în mesaje și declarații oficiale, aprecieri elogioase la adresa României și a armatei sale, asigurându-i pe conducătorii ei de sprijinul material și moral al noului său aliat.

În mesajul său din noiembrie 1917, adresat suveranului României, președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, arăta : „Poporul Statelor Unite a urmărit cu sentimente de cea mai caldă simpatie și admirație lupta curajoasă a Maiestății voastre și a poporului român pentru a feri de dominația militarismului german integritatea țării și libertatea națională. Guvernul Statelor Unite este hotărât să continue a-i da ajutor României în această luptă”¹⁸.

Sentimente de sinceră admirație și prețuire pentru eroicul popor român a exprimat și fostul președinte al S.U.A., Theodore Roosevelt (1901—1909), care, în toamna anului 1917, i-a declarat profesorului transilvănean Vasile Stoica, aflat în misiune la New York : „Sînt încîntat de vizita dumitale pentru că mi-e foarte drag poporul român. Iar de cînd nenorocirea s-a abătut asupra lui sufăr parcă și eu ... Și-mi sînteți dragi pentru că totdeauna v-ați luptat pentru libertate și unire ... Cunosoc vitejia românilor, căci dacă astăzi mai e vreun punct sigur pe frontul răsăritean, e locul unde se află armata română”¹⁹.

Imagina veridică a situației militare a României în vara anului 1917, ca și recunoașterea obiectivă a eroismului cu care s-au luptat ostașii români în acele zile, poate fi frecvent întîlnită în rapoartele diplomatice ale reprezentanților puterilor aliate aflați la Iași. Ca unii care priveau mai de aproape atît actele politice și militare ale Comandamentului suprem român, cît și faptele de arme de pe frontul românesc, diplomații străini, acreditați la Iași, reușeau să confere un plus de obiectivitate observațiilor lor, ceea ce a influențat, în mod pozitiv, opinia publică din țările lor, ca și atitudinea propriilor guverne față de cauza poporului român. Edificatoare sînt, în acest sens, și rapoartele lui M. van Ypersele de Strihou, ministrul plenipotențiar al Belgiei în România. La 1/14 august 1917, cînd bătăliile de la Mărășești și Oituz erau în plină desfășurare, diplomatul belgian informa pe ministrul său de externe că, deși „austro-germanii au atacat, în ultima vreme, România din trei părți deodată”, armata sa, „care se află într-o stare materială și morală bună, ca și armata rusă, care a avut ici și colo cîteva mici înfrîngeri, dar care luptă totuși, au oprit inamicul cu succes și i-au provocat pierderi grele. Acesta din urmă pare însă hotărît să dea o lovitură decisivă pentru a scoate România din luptă. El aduce întăriri și dă o mare amploare acțiunii sale, astfel încît situația este foarte serioasă, fără să fie totuși critică”²⁰.

Zdrobirea ofensivei germano-austro-ungare și zădărnicierea planurilor Puterilor Centrale de a scoate România din război pe calea armelor au fost surprinse, de același diplomat belgian, în raportul său din 20 august/2 septembrie 1917 : „Armata română rezistă pretutindeni cu succes, în ciuda cîtorva mici avantaje pe care și le-au putut asigura germanii, atacînd deunăzi în regiunea Panciu, în punctul de joncțiune al armatelor

¹⁸ 1918 *la români*, vol. II, p. 1 020.

¹⁹ „Ardealul”, anul I, nr. 8 din 19 noiembrie 1917 ; A. Deac, I. Tîocă, *op. cit.*,

p. 251.

²⁰ 1918 *la români*, vol. II, p. 939.

Averescu și Grigorescu, și unde Divizia 124 rusă, în întregime, a fugit, ca și în nord, la frontiera Bucovinei, unde trupele rusești, de asemenea, au părăsit toate terenul în fața bombardamentului. Este vizibil că generalul Mackensen, a cărui reputație contribuie, în mare măsură, la aparența de invincibilitate a Germaniei, cu care ea își impresionează propriul popor și pe mulți dintre inamicii săi și care îi dă o atît de mare forță în ducerea războiului, nu dispune de un număr suficient de oameni pentru a-și reveni imediat din eșecul la care l-au supus românii la Mărășești“²¹.

Un alt raport diplomatic, provenit de la reprezentantul unui stat neutru, Gustav Boissier, însărcinatul cu afaceri al Elveției în România, consemna, la 19 august/1 septembrie 1917 : „La Mărășești, la nord de Focșani, pe Siret, luptele au fost foarte violente și au provocat guvernului serioase îngrijorări... Datorită eroismului trupelor române, mai mult sau mai puțin secundate de cîteva divizii ruse, această eventualitate (a rupe-rii frontului — *n.n.*) nu s-a produs încă ; dușmanul a putut fi împiedicat să avanseze, și dacă, pe alocuri, a înaintat puțin, în alte sectoare a trebuit să se retragă... În ceea ce privește pe nemți, pierderile lor ar fi apreciate la 100 000 de oameni. Este incontestabil că au suferit un serios eșec, neputînd pune în aplicare, în ciuda pierderilor foarte mari, proiectul lor de invadare completă a Moldovei și pentru că au avut de împlinat, din partea armatei române, o rezistență la care nu se așteptau. Comportamentul acesteia este acum mai presus de orice elogii...“²².

Evident, aprecierile cele mai pertinente asupra dimensiunii militare a victoriilor românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost formulate de specialiștii în organizarea și conducerea operațiunilor militare. Numeroși generali și ofițeri din țările aliate au evaluat, în mod corect, atît eroismul, abnegația și spiritul de sacrificiu ale luptătorilor români, cît și capacitatea cadrelor de comandă ale oștirii române, de la factorii de decizie din Marele Cartier General, la comandanții de armate, corpuri de armată, divizii sau regimente, adevărații artizani ai victoriei. Colaborator apropiat al Înaltului comandament român, generalul Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii militare franceze în România, sublinia, într-un mesaj remis generalului Eremia Grigorescu, că subordonații și colaboratorii săi au „o pildă în bravura ofițerilor și soldaților români, care atrag în acest moment admirația tuturor armatelor aliate și cărora chiar dușmanii le aduc omagiile lor“²³. Într-un interviu acordat ziarului „România“, același general francez, reputat specialist militar, care urmărise personal pe ostașii noștri luptînd la Mărăști, declara : „Soldații români luptă admirabil. Ei sînt la înălțimea celor mai viteji apărători. Sînt cei mai buni soldați din lume“²⁴.

Victoriile din vara anului 1917 au oferit generalilor ruși posibilitatea să constate și să aprecieze „pe viu“ capacitatea combativă, măiestria și curajul trupelor române. În ordinul de zi, dat în Iași, la 13/26 august 1917, generalul D. G. Scerbacev, locțiitor al comandantului suprem al frontului român, Ferdinand I, și comandant al forțelor ruse de pe acest front, sublinia : „De la 24 iulie pe frontul nostru s-a dat una din cele mai mari lupte ale acestui război... Timp de trei săptămîni, neținînd cont de pierderi, comandamentul german a ținut să spargă frontul nostru și a avea

²¹ *Ibidem*, p. 958.

²² *Ibidem*, p. 953, 955.

²³ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, dosarul nr. 216, fila 121.

²⁴ „România“, anul I, nr. 223 din 10/23 septembrie 1917.

*un succes hotărâtor. Dar speranțele sale s-au spulberat. Trupele frontului român nu numai că au oprit pe inamic, dar, trecind la contraofensivă, l-au gonit din pozițiile ocupate, luându-i prizonieri ... Admir vitejia trupelor aliaților noștri români și felicit pentru strălucitoarea respingere a ofensivei inamicului atât cadrul ofițeresc, cât și soldații unităților care au luat parte la luptă”²⁵. Referindu-se la ansamblul operațiunii ofensive de la Mărăști, generalul Vinogradski, membru al Misiunii militare ruse în România, declara, la rîndul său, că „se cuvin a fi laudate spiritul de prevedere, metoda și energia cu care a fost realizată”. Cît privește desfășurarea și rezultatele operației de apărare de la Mărășești, specialistul militar rus aprecia că „trupele române și Corpul 8 rus au înțeles perfect întreaga însemnătate a bătăliei și au rezistat energic”²⁶.

O profundă impresie au produs victoriile românești în rîndul cadrelor militare ale armatei italiene, ale cărei trupe operaseră, în vara anului 1917, aproape concomitent cu cele române împotriva adversarului comun. Într-o scrisoare adresată comandantului suprem al forțelor de pe frontul român, șeful Marelui Cartier General italian, generalul Luigi Cadorna, își exprima „via admirație pentru proba măreață dată de trupele române în luptele din zonele Mărăști, Oituz și Mărășești” și declara că „armata italiană urmărește cu frățească simpatie strălucitele acțiuni ale soldaților români, care se arată demni urmași ai victorioșilor cuceritori ai Plevnei”²⁷. Un ofițer apropiat frontului român, colonelul Luciano Ferigo, atașatul militar al Italiei la Iași, declara, în acele zile, unui reporter britanic : „Soldatul român a făcut întotdeauna miracole de bravură în condițiile cele mai dificile și merită întregul nostru respect. Niciodată armata (română — *n.n.*) n-a fost animată de un moral mai ridicat decît azi”²⁸.

Cu viu interes au urmărit operațiunile armatei române și specialiștii militari americani. Generalul John J. Pershing, comandantul Corpului expediționar american de pe frontul francez, declara entuziasmat : „Admir splendidul eroism al armatei române, care și-a apărut cu îndrjire pămîntul patriei”²⁹, în timp ce observatorul militar C. T. Robertson aprecia astfel importanța strălucitelor victorii românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz : „... cucerirea Moldovei ar fi fost pentru Germania o victorie aproape incalculabilă. O înaintare peste liniile din Moldova s-ar fi răsplătit din belșug cu prada ce o putea avea. Numai așa este cu puțință calcularea valorii străduințelor eroice ale armatei române pentru civilizația întreagă”³⁰.

Deosebit de interesant, prin informația corectă și analiza obiectivă ce le conținea, s-a dovedit amplul raport înaintat Departamentului de război din Washington, în septembrie 1917, de colonelul F. Le J. Parker, fost observator militar pe lîngă armata română. Despre operațiunea de la Mărăști el nota că „ofensiva română a început într-un mod demn de laudă și cu unele succese locale dar, din nefericire, a fost oprită cu totul în mod prematur” din cauza insucceselor înregistrate de forțele ruse pe frontul din sud-estul Galiției și din Bucovina. Comentînd, în continuare,

²⁵ Mărăști, Mărășești, Oituz. *Documente militare*, Editura militară, București, 1977, p. 347.

²⁶ Général Vinogradski, *La guerre sur le front oriental*, Paris, 1926, p. 359, 374.

²⁷ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, dosarul nr. 216, fila 122.

²⁸ *Marea Unire*, p. 214.

²⁹ C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 38.

³⁰ Augustin Deac, *op. cit.*, p. 220.

eroica apărare a românilor la Mărășești și Oituz, specialistul militar american aprecia : „În întâmpinarea acestei ofensive dușmane, trupele române au arătat că îmbunătățirea în moralul, instruirea și echiparea lor a fost substanțială. Ele au opus o excelentă rezistență și apare în mod neîndoielnic că, datorită eforturilor lor, germanii nu sînt astăzi în deplină posesiune a întregii României și, probabil, a unor părți din sud-estul Rusiei... Forțele române au făcut o bună treabă pentru aliați, în condiții excesiv de grele“ ³¹.

Un alt document din epocă, raportul căpitanului H. E. Yates, atașatul militar american în România, aprecia că în bătălia de la Mărășești, „românii au dovedit că erau trupe excelente“ ³². Făcînd o caracterizare generală a operațiunilor de pe frontul din Moldova, ofițerul american scria, în încheierea raportului său : „Ofensiva inamicului împotriva României a fost, propriu-zis, înfrîntă. El a avut pierderi grele și a cîștigat teren puțin. Aceasta a fost datorită capacității deosebite a armatei române“ ³³.

Opinia publică internațională a fost permanent ținută la curent, prin intermediul presei, cu evoluția evenimentelor militare de pe frontul român, din vara anului 1917. Publicații de mare tiraj de pretutindeni, dar, mai ales, din țările aliate, au informat cititorii despre glorioasele fapte de arme săvîrșite de ostașii români, subliniind importanța politică și strategică a victoriilor înregistrate pe frontul din Moldova. Reputați ziariști și corespondenți de front au relevat, în comentariile lor, caracterul drept, eliberator al războiului dus de poporul român, dragostea fierbinte a tuturor fiilor lui pentru libertatea și unitatea sa național-statală — factori care au generat vitejia lor legendară. Influentul ziar francez „Le Figaro“ scria, la 29 august 1917, într-un articol consacrat împlinirii unui an de la intrarea României în război : „Am vorbit deja despre voința nezdruccinată a armatei române de a renaște din înfrîngerea suferită. Acest miracol s-a împlinit în mijlocul celor mai grele suferințe morale și fizice. Iată că, după o lună, soldații acestor mari conducători, generalii Prezan și Averescu, opresc, în fața Siretului, armata austro-germană care credea că-l va trece în două zile. Pierderile multor divizii germane au fost atît de mari încît Mackensen a trebuit să le trimită în spatele frontului ... Cele mai frumoase recompense ale viitorului pentru România sînt bine meritate“ ³⁴.

O lună mai tirziu, Robert de Flers, directorul aceuiași ziar parizian, scria : „Efortul armatelor lui Mackensen, zdrobit de armata română în legătură cu cea rusă — aceasta este una din marile fapte de arme care va rămîne din acest mare război. Mărășeștii sînt Verdunul român ... România este pe cale de a deveni o națiune de planul întii ; niciodată n-a fost atît de mare de cînd este atît de mică. Ultimele două luni au făcut-o victorioasă, căci a fi zădărnicit planul lui Mackensen — aruncînd peste cap, de-a valma, numeroasele divizii, aproape toate germane, trimise pe acest front de către imperiile centrale — este o victorie ... Este imposibil ca, după război, România să nu cunoască o stare foarte înfloritoare pe care o va merita nu numai pentru vitejia ei actuală, ci și pentru toată istoria ei atît de plină de dureri și grele încercări“ ³⁵. La rîndul său, ziarul

³¹ Sergiu Columbeanu, *Mărăști, Mărășești, Oituz în documente militare străine*, în „Revista de istorie“, tomul 30, nr. 7/1977, p. 1 238.

³² *Ibidem*, p. 1 239.

³³ *Ibid.*

³⁴ C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 152.

³⁵ „Mișcarea“, anul XI, nr. 213 din 22 septembrie 1917 ; A. Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 256.

„Echo de Paris“ consemna : „În fața necesității severe și situațiunii extrem de grele de a face față invaziei germane..., armata română și-a îndeplinit însărcinarea sa cu un curaj și o competență demnă de admirat și de lăudat. Rezistența trupelor române a sfărîmat toate speranțele germanilor și austriecilor. Bravii soldați români au obținut o adevărată victorie defensivă“³⁶. După ce elogia „munca formidabilă care a avut ca urmare reconstituirea armatei române“, o altă publicație franceză — „Le petit journal“, conchidea : „Se cuvine toată cinstea și lauda aliaților români și toată simpatia profundă care unește, în fața ochilor noștri, destinul României cu acela al eroicei Belgii“³⁷.

Impresionante descrieri ale luptelor duse de armata română în vara anului 1917 a inserat și presa rusă. La 7/20 septembrie, gazeta „Iujnii Krai“ relatează, sub semnătura corespondentului său Boris Untkovski, martor ocular al bătăliei de la Mărășești, următoarele : „Românii sînt bravi și se luptă ca leii. Azi, cînd Germania amenință să ocupe și treimea de teritoriu ce a mai rămas românilor, ei mor în mod fanatic, dar țin în loc pe păgîni. Mor, dar nu se predau. Se luptă pentru orice bucățică din pămîntul lor așa de sălbatic, ca și lupoaica cînd i se răpește ultimul pui. Am văzut pe răniții români umplînd spitalele, care, cu ochi strălucitori, cu figuri aprinse de entuziasm, îmi spuneau : «Ah, de m-aș înzdrăveni mai curînd să mă întorc la luptă... Ce chin pentru un rănit să stea în spital fără să facă nimic tocmai cînd patria ne cheamă, cînd ea are trebuință de ajutorul nostru...». Românii sînt hotărîți, orice ar fi, să-și apere bucata de pămînt ce le-a mai rămas. Armata, ca un singur om, a răspuns : «Ne vom lăsa aici oasele, dar nemții nu vor putea înainta»“³⁸. „Ferice de o țară cu asemenea soldați !“, avea să exclame corespondentul altei gazete din Petrograd, la sfîrșitul lunii august 1917, plin de admirație pentru calitățile ostașilor români³⁹.

Un puternic și statornic ecou au avut victoriile armatei române de la Mărăști, Mărășești și Oituz în Marea Britanie, unde presa de mare tiraj a informat cu regularitate opinia publică despre mersul evenimentelor militare de pe frontul român. Îndeosebi „The Times“, unul din cele mai răspîndite ziare de limbă engleză, a inserat o suită de reportaje și comentarii în care au fost înfățișate, în termeni deosebit de elogioși, faptele de arme ale ostașilor români. Chiar și o succintă expunere selectivă a cîtorva fragmente din aceste articole poate da măsura interesului deosebit și a admirației cu care erau privite actele de vitejie ale armatei române. „Un sector foarte bun se găsește pe frontul de est, în Moldova, unde armata română dă un nobil exemplu marilor, dar derutaților săi aliați, aflați mai departe, spre nord ... Trebuie să recunoaștem și să cunoaștem vitejia care i-a dus pe români înainte, în împrejurări deosebit de grave“⁴⁰, scria cotidianul britanic la 30 iulie 1917, referindu-se la ofensiva română victorioasă de la Mărăști.

La 11 august, același ziar publica un amplu reportaj, în care corespondentul său pe frontul român descria bătălia de la Mărăști, însoțită de asemenea aprecieri : „Sînt pe frontul unde armata română a cîștigat prima sa victorie contra germanilor și a dovedit că, dacă sînt bine aprovizionați cu artilerie și material de război, oamenii sînt minunați. Entuziasmul și

³⁶ A. Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 257.

³⁷ Gh. Romanescu, V. Asproiu, *op. cit.*, p. 42.

³⁸ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale. Informații, dosarul nr. 216, fila 123.

³⁹ Gh. Romanescu, V. Asproiu, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁰ C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 142.

elanul cu care au luptat (ostașii români — *n.n.*) stîrnesc admirația tuturor celor care i-au văzut. Eu am avut prilejul de a fi martor astăzi la o acțiune mai mică și nu pot decît să subliniez energia și disprețul față de primejdia pe care soldații l-au manifestat. Cînd au fost aduși primii răniți, toți au șoptit trecînd : «I-am învins, domnule general»⁴¹. Sub titlul *Un exemplu măreț*, „The Times” din 28 august 1917, făcînd aluzie la telegrama de felicitare trimisă de Lloyd-George lui I.I.C. Brătianu, după răsunătoarea biruință românească de la Mărășești, scria : „Primul ministru (britanic — *n.n.*) vede în moralul armatei române un «exemplu măreț» al puterii pe care o dă libertatea unui popor liber. Întîi, și mai presus de toate, în scopul de a elibera milioanele de români ce trăiesc sub opresiunea ungară, au acceptat românii din Regat riscurile mari de a se alătura Antantei. Ei au luptat împotriva militarismului și au luptat pentru democrație la fel de sincer ca oricare altul dintre aliați ... Curajul calm și neînfricat cu care soldații României confruntă din nou dușmanii săi este un exemplu frumos...”⁴²

Unul dintre cele mai impresionante reportaje de pe frontul român, publicat de „The Times”, a fost, fără îndoială, cel din 29 august 1917, în care este descrisă și comentată bătălia de la Mărășești. Martor ocular al luptelor, corespondentul de presă englez reproducea, la începutul relatării sale, conținutul unei scrisori găsite, după luptă, asupra unui ofițer german ucis, datînd din ajunul ofensivei inamice. Ca și întregul comandament german, autorul scrisorii spera într-o victorie facilă și în cucerirea rapidă „a Iașului și a întregii Moldove”. Planurile agresorilor s-au prăbușit însă în fața eroicei rezistențe opuse de armata română. „Ultimele 15 zile — scria reporterul britanic — vor rămîne scrise cu litere de aur în istoria acestei țări. Apărarea pe frontul de la Mărășești, spre nord de Focșani, a fost fapta cea mai glorioasă de arme pe care a săvîrșit-o vreodată armata română. Eroica luptă, purtată de acești soldați-țărani, care trebuiau să înfrunte forțe germane mult superioare, care aveau de partea lor avantajul surprizei, nu e depășită prin nimic de faptele beligeranților sau sîrbilor”. Reportajul se încheia cu deosebit de interesante considerații menite să contribuie la înțelegerea dimensiunii politico-morale, precum și a celei militare, a istoricei biruințe românești de pe Siretul inferior : „Situația în ansamblu poate fi considerată într-o lumină mai optimistă. Oprirea germană pe frontul acesta este cea mai serioasă înfrîngere pe care au suferit-o ei în Orientul Apropiat. După lupte de 14 zile, cu pierderi îngrozitoare, inamicul a fost oprit de o forță numericeste inferioară. Pe de altă parte, avantajul strategic este de partea românilor, care stăpînesc întregul mal sîng al Siretului, ale cărui pante foarte abrupte domină malul drept”⁴³.

Alte noi și elogioase comentarii asupra victoriei românești de la Mărășești au fost publicate, de același ziar britanic, în numărul din 1 septembrie 1917. „Bătălia de la Mărășești — transmitea experimentatul reporter de front — a dovedit că trupele române, dacă sînt bine înzestrate cu cele necesare războiului modern, sînt excelente. Apărarea de la Mărășești le-a consacrat în istoria lor și le-a pus în rangul apărătorilor de la Yser și Verdun. Mackensen a trimis pe frontul de la Mărășești toate trupele sale disponibile, susținute de o artilerie foarte puternică și era hotărît să-l

⁴¹ *Ibidem*, p. 143—144.

⁴² *Ibidem*, p. 150—151.

⁴³ *Ibidem*, p. 163, 165.

străpungă cu absolut orice preț, fără a lua în considerare pierderile. Românii au trebuit să se opună avalanșei germane fără nici o altă protecție decât tranșeele goale. Nu existau acolo nici forturi, nici munți, pentru a facilita o apărare ca cea din toamnă în Carpați ; românii au stat neînfricați, fără să cedeze, sub focul artileriei inamice, și fiecare atac a fost urmat de mai multe contraatacuri“⁴⁴.

Dar nu numai „The Times“ a manifestat un interes deosebit față de operațiunile eroice ale armatei române. Și alte gazete din Marea Britanie, precum „Daily Graphic“, „Liverpool Daily“, „Yorkshire Herald“ sau „Morning Post“ au elogiât actele de bravură ale ostașilor noștri, apreciind victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz ca pe „un succes remarcabil“, ca una din „minunile războiului“. „Armata română — scria „Morning Post“, după victoria de la Mărăști — nici nu s-a clintit măcar în fața dezastrului (rus — *n.n.*) din Galiția. Ea, din contră, a luat ofensiva pe frontul românesc, respingînd cu viteză toate atacurile germanilor... Eroismul trupelor române a fost cu atît mai măreț cu cît lupta se dădea în condițiuni cu totul defavorabile și descurajatoare. Ofensiva română constituie un miracol de răbdare și de curaj foarte rar întîlnite de cineva în acest război“⁴⁵.

Într-o sinteză de mare concizie a luptelor purtate de armata română în vara anului 1917, ziarul englez „The Earth“ încheia cu următoarea apreciere : „Românii pot fi mîndri de succesul lor. Ofensiva lor din 24 iulie, cu retragerea ce a urmat și oprirea pe Siretul mijlociu, formează un record de curaj, de rezistență și de hotărîre care rareori a fost întrecut în acest război și a restaurat complet creditul datorat armatelor române“⁴⁶. În aceiași termeni se exprima și „Westminster Gazette“ cînd aprecia că „apărarea frontului de pe Siret contra unei serii de atacuri ale germanilor lui Mackensen a fost una din cele mai frumoase operațiuni de război“⁴⁷.

Numeroase relatări și comentarii asupra desfășurării operațiunilor pe frontul român a inserat și presa de peste ocean, marile cotidene „The Washington Post“ și „The New York Times“ salutînd cu satisfacție succesele trupelor noastre și relevînd valoarea lor internațională. „Situația a fost practic restabilită la Pasul Oituz — scria „The Washington Post“ —, unde trupele române, după strălucite contraatacuri, au reușit să respingă pe inamic, cauzîndu-i pierderi teribile. Pe frontul de la Mărășești, la nord de Focșani, luptele continuă cu mare violență“⁴⁸. În condițiile grele prin care trecea țara noastră la începutul anului 1918, cînd s-a văzut nevoită să întrerupă temporar operațiunile militare și să înceapă tratativele de pace cu Puterile Centrale, influentul ziar american „The New York Times“ amintea opiniei publice că „România a înscris o pagină glorioasă în istoria mondială prin exemplul său de curaj și loialitate fără precedent“⁴⁹.

În preajma reluării luptei pentru eliberarea teritoriului cîmpit și întregirea națională, aceeași gazetă americană publica, la 6 octombrie 1918, un documentat studiu despre uriașul efort făcut de poporul român pentru înfăptuirea idealului său multiseclar. „Lupta îndîrjită din Carpați — se arăta în articol — a fost lupta întregului neam românesc pentru eliberarea și unirea sa. De aceea, românii, care nu puteau fi atinși de puterea ger-

⁴⁴ *Ibidem*, p. 166.

⁴⁵ „România Mare“, anul I, nr. 7 din 28 august 1917.

⁴⁶ *Ibid.* ; A. Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 259.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 146.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 31.

mană și austro-ungară, au refuzat să recunoască orice pace care nu ar elibera și nu ar uni națiunea lor într-un singur stat român⁵⁰.

Ca și în alte țări aliate, presa din Italia a informat cu regularitate opinia publică asupra operațiunilor militare de pe frontul român. Relevind virtuțile armatei române, dovedite cu prisosință în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, ziarul „Corriere della Sera” declara că aceasta nu este cu nimic mai prejos decât oricare dintre armatele marilor puteri aliate: „Armata română, așa de bine reorganizată, însuflețită de cel mai mare spirit patriotic..., a dat atâtea pilde bărbătești și înălțătoare. Pe terenul acțiunilor militare, ca și pe terenul moral, oștirea română se află astăzi cot la cot cu armatele aliate din Occident”⁵¹.

Cu o admirație la fel de sinceră înfățișau eroismul ostașilor români și gazetele din țările neutre ale Europei. Într-un articol intitulat sugestiv *Eroica comportare a românilor*, „Journal de Genève” din 26 august 1917 comenta astfel îndrjita confruntare de la Mărășești: „Faptele de curaj și de eroism săvârșite de trupele române, în diferite lupte din ultimele zile, depășesc orice imaginație. Ele au suportat, fără ezitare, cele mai teribile bombardamente de artilerie efectuate până în ziua aceea și atacurile în masă executate cu o violență extremă de soldați bavarezi și almanzi au fost zdrobite de rezistența și bravura ostașilor români, care, deși inferiori numericeste, au luptat într-un mod fără egal”⁵². Articolul cita cazul „eroicului Regiment 32, ai cărui ofițeri și soldați, abandonînd întregul echipament și veșmintele, au pornit la atac și au pus inamicul pe fugă”⁵³.

Dacă în statele aliate sau neutre ecoul luptelor eroice purtate de armata română a avut rezonanțe firești, mai puțin obișnuite au apărut contemporanilor declarațiile presei din statele coaliției inamice, precum și ale unor personalități politice și militare germane sau austro-ungare, în care — deși pe un ton reținut — erau recunoscute meritele oștirii române. Astfel, gazeta „Nord-Deutsch Allgemeine Zeitung”, din 28 august 1917, publica aprecierea generalului german von Blume, conform căreia „trupele române reorganizate par a răspunde tuturor așteptărilor”⁵⁴. Relatînd aspecte din bătălia de la Oituz, ziarul „Freuden Blatt” consemna: „Armata română, reorganizată, compusă din 15 divizii, luptă cu vitejie și îndrjire la Ocna, împotriva înălțimilor de nord-est de Soveja, precum și împotriva pozițiunilor de ambele părți ale Șușiței; atacurile reluate după puternice pregătiri de artilerie au dus, în repetate rînduri, la aprige lupte corp la corp. Dușmanul se bate bine. Puterca de rezistență a rușilor s-a întărit, aceea a românilor nu are nevoie de așa ceva. De la catastrofa anului 1916 ea n-a fost înfrîntă niciodată”⁵⁵.

La rîndul său, ziarul austriac „Neues Wiener Tageblatt” afirma, în zilele marilor bătălii din Moldova, că „armata română e splendid reorganizată și dornică de luptă”, iar „Neue Freie Presse” scria, la finele anului 1917, că oștirea română era „în bună stare morală și fizică. Ultima ofensivă încercată de Mackensen a eșuat și prin aceasta s-a ridicat în mod considerabil încrederea în sine a armatei române”⁵⁶.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 222.

⁵¹ Gh. Romanescu, V. Asproiu, *op. cit.*, p. 45.

⁵² C. Botoran, O. Matichescu, *op. cit.*, p. 147.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ „Actualitatea”, anul IX, nr. 14 din februarie 1921.

⁵⁵ A. Deac, I. Toacă, *op. cit.*, p. 266.

⁵⁶ *Ibid.*

Trecerea timpului nu a diminuat intensitatea ecoului internațional al marilor victorii înregistrate de poporul român în anii primului război mondial, în lupta lui dreaptă pentru libertate, independență și unitate națională. În deceniile care s-au scurs de la terminarea primei conflagrații mondiale a secolului al XX-lea, un număr impresionant de lucrări apărute în diverse țări au consacrat spații importante marilor confruntări din vara anului 1917 de pe frontul român, relevând atât semnificațiile și implicațiile politico-militare ale succeselor armatei române, cât și înaltele virtuți ostășești ale trupelor noastre. Atît în scrierile de specialitate — studii docte de istorie și artă militară, cât și în lucrări cu caracter memorialistic, și-au găsit reflectarea chipul ostașului român, curajul și dîrzenia cu care și-a apărât vatra strămoșească, abnegația dusă pînă la sacrificiul suprem, toate izvorînd din dreptatea cauzei pentru care lupta.

Într-o lucrare apărută la puțină vreme după încheierea primului război mondial, generalul rus Nikolai Monkevitz afirma, referindu-se la ostașii și la cadrele armatei române în ajunul marilor bătălii din iulie-august 1917 : „Patriotismul lor, energia morală, spiritul de luptă rămăsese neclintite ; disciplina era neatinsă. Un măreț avînt combativ însuflețea armata reînviată și consolidată ; ofițerii și soldații așteptau cu nerăbdare bătălia pentru a se răzbuna de nereușitele din 1916 și a elibera teritoriul invadat“⁵⁷. Generalul Pétin, fostul șef de stat major al Misiunii militare franceze în România, consemna, la rîndul său, într-o lucrare consacrată participării țării noastre la primul război mondial : „Bătălia de la Mărășești a fost evenimentul cel mai strălucitor al anului 1917 în România. Ea a oprit în 15 zile ofensiva germană, a închis definitiv porțile Moldovei oricărei încercări de înaintare și a menținut frontul pe pozițiile inițiale“⁵⁸.

Un alt specialist militar francez, colonelul Bujac, într-o valoroasă lucrare consacrată campaniilor armatei române în anii 1916—1919, a înfățișat, pe baza unei bogate documentări și a propriilor observații, marile bătălii purtate de trupele române, care, pe frontul din Moldova, „au cules o generoasă recoltă de lauri purpurii“. „Bătălia de la Mărășești — scria ofițerul francez — a fost cîștigată de trupele ruso-române, dar, ca să spunem exact, de diviziile române. Onoarea victoriei, cea mai strălucitoare, cea mai glorioasă de la intrarea regatului în conflictul mondial revine, în cea mai mare măsură, Armatei 1 (române — *n.n.*). Soldatul român a știut să fie magnific“⁵⁹.

Despre calitățile ostașilor noștri, despre semnificația internațională a jertfelor și sacrificiilor făcute de armata română atît pentru cauza sa națională, dreaptă, cât și pentru cea a aliaților săi, a scris și istoricul și gazetarul englez R.W. Seton-Watson într-o valoroasă *Istorie a românilor*. Referindu-se la marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, el nota : „valoarea soldatului-țăran român, atunci cînd este condus cu pricepere, a fost acum puternic reabilitată și acceptată cu bunăvoință de Mackensen, înfrînt dar mereu brav, și de statul său major ... Nu este prea

⁵⁷ Général Nicolas de Monkevitz, *La décomposition de l'armée russe*, Paris, 1919, p. 74.

⁵⁸ Général Pétin, *Le drame roumain. 1916—1918*, Paris, 1932, p. 153.

⁵⁹ Colonel Bujac, *Campagnes de l'armée roumaine. 1916—1919*, Paris, 1933, p. 124.

mult dacă spunem că menținerea lor permanentă într-o puternică atitudine defensivă a salvat Odessa de ocupația lui Mackensen și poate chiar Moscova de Leopold de Bavaria⁶⁰.

Istoricul nord-american Sherman David Spector remarcă, de asemenea, faptul că, deși „după reorganizarea armatei..., România reia ostilitățile în iunie 1917 și produce inamicului câteva înfrângeri severe la Mărăști și Mărășești“, în iarna aceluiași an a fost confruntată cu grava problemă a „opțiunii între o subjugare totală, în urma capitulării în fața Puterilor Centrale, și continuarea rezistenței, fără nici un ajutor din partea aliaților“⁶¹.

În anii postbelici, o serie de generali germani și-au publicat și ei memoriile de război, care conțin interesante referiri la luptele de pe frontul român și aprecieri asupra valorii armatei române. Astfel, fostul comandant al Corpului 1 armată german, generalul Kurt von Morgen, consemna, referitor la bătălia de la Mărășești : „Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dîrză și s-a manifestat prin 61 de contraatacuri în decursul celor 14 zile de luptă. Ele au condus mai ales la lupta cu baioneta... Luptele din august ne-au dovedit că românii deveniseră un adversar respectabil ; ... ei se băteau mai bine, erau conduși cu mai multă dibăcie și, în special, artileria și infanteria cooperau mai concordant decît la începutul campaniei“⁶². „O încercare făcută de noi, mai tîrziu, de a sfărîma armata română din Moldova, printr-un atac la Focșani, n-a reușit“ — avea să recunoască și fostul șef al Marelui Cartier Militar german, mareșalul von Hindenburg⁶³.

Vizibil marcat de primul său eșec de proporții dintr-o celebră carieră de „spărgător de fronturi“, mareșalul german von Mackensen nota în jurnalul său : „Românii și-au revenit după înfrîngere ..., au recurs la o apărare tenace, mereu întărită cu forțe proaspete, și au căutat să reciștîge terenul ocupat prin repetate contraatacuri... Mai mult de atît nu vom obține“⁶⁴.

Dacă lucrările cu caracter memorialistic pot fi suspectate de interpretări subiective și părtinitoare, operele științifice se vor — cel puțin pe planul intențiilor — reflectări fidele, obiective, ale adevărului istoric. O asemenea lucrare de proporții, *Războiul cel mare. 1914—1919*, apărută în Germania postbelică în zece volume, considera necesar să includă astfel de aprecieri : „Comandamentul român putea să privească cu mulțumire la cele din urmă succese ale trupelor sale, care purtaseră greutatea principală a luptelor. Printr-o rezistență îndîrjită împotriva unei ofensive bine pregătite și prin numeroase contraatacuri energice, duse pînă la lupta corp la corp, fără nici o considerație față de grelele pierderi, diviziile române, nou formate și educate de ofițeri francezi, au știut să apere patria lor de o completă cucerire. Luptele de la Focșani și Ocna, sau bătălia de

⁶⁰ R. W. Seton-Watson, *A History of the Roumains — from Roman times at the Completion of Unity*, Cambridge, 1934, p. 502.

⁶¹ Sherman David Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference*, New York, 1962, p. 40.

⁶² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. II, p. 591.

⁶³ Hans von Seeckt, *Aus meinen Leben*, Leipzig, 1938, p. 603.

⁶⁴ Feldmareschal von Mackensen, *Briefe und Aufzeichnungen*, Leipzig, 1938, p. 335—336.

la Mărășești, cum îi zic românii, au devenit mindria armatei române în războiul mondial“⁶⁵.

Încrustate adînc pe răbojul vremii, glorioasele fapte de arme săvîrșite în urmă cu șapte decenii de ostașii români pe cîmpiile de bătălie de la Mărăști, Mărășești și Oituz au purtat pe toate meridianele faima eroismului poporului nostru, au vorbit întregii lumi, prin graiul convingător al jertfelor și sacrificiilor, despre nepotolita sete de dreptate, libertate și unitate națională a românilor. Departate de a reprezenta simple manifestări de curtoazie sau gesturi de politețe, consemnarea puternicului ecou stîrnit peste hotare de victoriile oștirii române constituie o confirmare la scară internațională a contribuției majore aduse de România la deznodămîntul primului război mondial, o recunoaștere unanimă a virtuților celor mai nobile ale unei oștiri moderne, cu nimic mai prejos — pe plan moral și militar-volitiv — decît cele mai viteze armate din lume. O armată care avea de partea ei, mai presus de orice, dreptatea cauzei pentru care fusese chemată la luptă — eliberarea și întregirea patriei —, ceea ce îi conferea girul invincibilității, factor fundamental al istoricelor ei biruințe. „Victoria de la Mărășești — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat o contribuție importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională“⁶⁶.

⁶⁵ M. Schwartze, *Der Grosse Krieg. 1914—1919*, Leipzig, 1922—1923 ; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 592.

⁶⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 469.

RELAȚIILE ROMÂNIEI CU ALIAȚII (decembrie 1916 — iunie 1917)

Relațiile României cu partenerii din coaliția Antantei au continuat să aibă la bază, în această perioadă, cadrul juridic și diplomatic-militar concretizat în Tratatul de alianță și Convenția militară din 4/17 august 1916. Deși România s-a străduit să respecte clauzele acestor acorduri cu Antanta, dînd jertfe considerabile la cauza victoriei împotriva grupării Puterilor Centrale, Aliații, în pofida demersurilor insistente ale guvernului român, nu și-au respectat decît parțial și cu întîrziere angajamentele strategice și operativ-tactice, ca și cele privind aprovizionarea ritmică și corespunzătoare a armatei române¹. Evoluția defavorabilă a operațiunilor militare desfășurate de armata română, atacată concentric de patru armate inamice, pierderea a 2/3 din teritoriul național și stabilizarea frontului pe linia Carpaților Orientali, a Siretului și Dunării în iarna anului 1916, au creat condiții speciale raporturilor dintre guvernul român, refugiat la Iași, și guvernele aliate, între comandamentele superioare ale membrilor coaliției, cu deosebire între cel român și cel rus. De această situație dificilă în care se afla România au fost responsabili, în colectiv, toți Aliații².

Dacă, în ceea ce privește comandamentul țarist, acesta și-a exprimat, în repetate rînduri, neîncrederea în capacitatea armatei române de a-și reface forța combativă necesară continuării operațiunilor, preconizînd chiar o integrare completă în cadrul frontului rus, guvernul și comandamentul francez, pornind de la interesele de ansamblu ale Antantei, au apreciat, ca absolut necesară, menținerea frontului dintre Carpați și Dunăre și reorganizarea grabnică a armatei române, acționînd în direcția menținerii, prin toate mijloacele, a eforturilor destinate continuării rezistenței sale, a respectării individualității statului și armatei române. Această poziție a fost precizată în mai multe rînduri. Astfel, încă din 28 noiembrie 1916, interpelat în ședința Comitetului secret parlamentar, premierul Aristide Briand declara: „Armata română a fost obligată să dea înapoi, dar nu a fost distrusă”, adăugînd că „nu am încetat să intervin pe lîngă aliații noștri [Rusia — n.n.], care era singura în stare a da un concurs prielnic”³. La 7/20 mai 1917, noul premier francez, Al. Ribot, scria, la rîndul lui, șefului guvernului britanic, D. Lloyd-George: „Noi nu am putea,

¹ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—5; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 507—509.

² Commano M. Larcher, *La Grande Guerre dans les Balkans. Direction de la guerre*, Paris, 1929, p. 174.

³ General C. N. Herjeu, *Studii și critice militare. Din învățămintele războiului dintre popoare (1916—1918)*, vol. II, București, 1921, p. 228.

într-adevăr, sacrifică nici Serbia, nici mai ales România, care nu a intrat în război decât la cererea noastră”⁴. Dealtfel, într-o notă oficială din 8 martie 1917 a ministrului de război, Hubert Lyautey, adresată colonelului Vasile Rudeanu, reprezentantul României pe lângă Marele Cartier General francez și aliat, se sublinia că: „Guvernul francez... e ferm hotărât să nu negligeze nimic pentru a da vrednicei armate române mijloacele cu care să reia, cel mai repede posibil, ofensiva”⁵.

Prezența, din octombrie 1916, a Misiunii militare franceze în România, pe lângă bogata experiență de luptă și tehnică adusă în serviciul armatei aliate, a reprezentat un factor important de întărire a poziției guvernului I. I. C. Brătianu în raporturile cu autoritățile ruse. În același timp, trebuie subliniat încă o dată faptul că, așa după cum însuși șeful statului-major al misiunii, generalul V. Pétin, a recunoscut mai târziu, activitatea ei a urmărit în primul rînd „menținerea energică a intereselor franceze” în această parte a continentului⁶.

Interesul constant manifestat de Franța față de întărirea frontului român dintre Carpați și Dunăre — care reținea, în folosul Aliaților de pe frontul de vest, numeroase forțe adverse — era încă o dată demonstrat de prezența la Iași, în anul 1917, a ministrului Armamentului, liderul socialist Albert Thomas, pe atunci îndeplinind provizoriu și misiunea de ambasador la Petrograd pe lângă noul guvern rus⁷. Acesta avea să aprecieze, relativ la puterea de luptă a armatei române reorganizate, că „Ea ne va ajuta să se înfăptuiască victoria comună. Ea știe prea bine că dincolo de Carpați, în Transilvania, alți români sînt în așteptare, nădăjduind la întregirea națională. Victoria libertății le-o va împlini. Trăiască România întregită și liberă!”⁸.

În ceea ce privește guvernul britanic, deși poziția sa a fost mai reținută, el a sprijinit programul aliat de reorganizare a rezistenței românești⁹. De altfel, încă de la 29 decembrie 1916, la Conferința de la Londra, guvernul britanic și cel francez au hotărât să dea armatei române „materiale și muniții corespunzătoare, cu totul noi, din modelul în curs de fabricare în țările aliate și care să fie imediat disponibil”¹⁰.

Aprecierile și încrederea acordată de Aliații occidentali izvorau dintr-o temeinică analiză nu numai a forțelor românești, dar și a calităților ostășești dovedite de-a lungul campaniei anului 1916, precum și din evaluarea justă a rolului sentimentului patriotic național în exercitarea voinței neștrămutate de a rezista, cu orice preț, pe solul național și a-și recîștiga drepturile de independență și unitate națională. Acestea se vor dovedi corecte, deoarece tocmai România va fi elementul care va salva interesele Antantei în răsărit, pentru mai bine de șase luni, în condițiile dezagregării armatei ruse, sub impactul revoluției.

După cum rezultă din numeroase rapoarte diplomatice și militare, înaltul Comandament Rus, sub impresia evenimentelor, a subestimat mult concursul viitor al armatei române¹¹. De asemenea, o parte din cercurile politice țariste din jurul primului ministru, baronul Boris Stürmer, nu vedeau cu ochi buni susținerea efortului României. Se cunoaște conținutul Raportului diplomatic Polivanov, din 20 noiembrie 1916, în care se arată că „Eșecul României nu e de natură a dispăcea Rusiei”¹², considerîndu-se că existența unui stat român puternic, avînd în compunere și teritoriile aflate pînă atunci sub dominația Austro-Ungariei, ar fi constituit o serioasă piedică în planurile expansioniste ale Rusiei¹³.

De altfel, se pare că aveau deja loc negocieri ruso-germane, vizînd chiar împărțirea României¹⁴, lucru remarcat chiar de V. I. Lenin, care scria, la 21 ianuarie

⁴ *Journal de Alexandre Ribot et correspondances inédits. 1914—1922*, Paris, 1936, p. 108.

⁵ Bibl. Acad. R.S.R., fondul General Rudeanu, Mss. 1, vol. 1, p. 262.

⁶ Général Pétin, *Le drame roumain*, Paris, 1932, p. 152.

⁷ General Rudeanu, *Albert Thomas*, București, 1934, p. 131—134.

⁸ *Ibidem*, p. 34.

⁹ Valeriu Florin Dobrinescu, Vasile Vesa, *Relațiile româno-engleze în perioada primului război mondial*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai*”, Historia, Cluj-Napoca, anul XXVII (1982), p. 51.

¹⁰ Arh. M. Ap. N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 289/1916, fila 65.

¹¹ Arhivele Statului București, fondul Microfilme. Belgia, rola 41, c. 351 (raportul din 8 ianuarie 1917).

¹² Charles Stiénon, *Le Mystère roumain et la défection russe*, IIIe édition, Paris, 1918, p. 221.

¹³ *Ibidem*, p. 222.

¹⁴ Comte de Saint-Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Paris, 1953, p. 351—353.

1917 : „Nu este exclus ca o pace separată între Germania și Rusia să fi fost, totuși, încheiată... Cit despre planul de împărțire a României între Rusia și Quadrupla Alianță, respectiv Puterile Centrale, despre aceasta se vorbește pe față în presa imperialistă germană”¹⁵.

În pofida unor declarații binevoitoare ale țarului Nicolae al II-lea, Stavka rusă, condusă, din noiembrie, în absența generalului M. V. Alekseev (care era bolnav), de către generalul V. I. Gurko¹⁶, a căutat să preia în întregime controlul și conducerea frontului român, la recomandarea generalului A. A. Brusilov fiind desemnat, în acest scop, generalul V. V. Zaharov, ca șef suprem al acestuia. Abia după intervenții ale Aliatilor, și din rațiuni politice bine întemeiate, s-a ajuns la acordul ca, în fruntea trupelor de pe frontul român, cu titlul de „Comandant de căpetenie”, să se afle suveranul României, Ferdinand, dar avind drept ajutor pe același general rus. Relațiile comandamentului suprem rus cu guvernul și comandamentul român erau încordate, la sfârșitul lunii decembrie 1916, și datorită refuzului categoric al șefului statului român de a ordona evacuarea armatei sale și refacerea ei dincolo de Prut¹⁷. Atitudinea conducătorilor români era conformă imperativului politic al păstrării unității de comandă, care căuta să evite subordonarea față de comandamentele străine aliante. Așa după cum s-a subliniat într-o recentă lucrare, din experiența poporului nostru, inclusiv din anii primului război mondial, „pentru poziția oricărui stat, în orice fel de coaliție, determinante sînt interesele proprii. Sub acest aspect, în ceea ce privește statele mici, promovarea intereselor proprii le obligă la o trasare cit mai precisă a condițiilor de materializare a colaborării militare cu partenerii, mai ales cînd necesitățile de ordin strategic impun angajarea unor forțe străine pe teritoriul lor... în măsură să asigure suveranitatea deplină a statului respectiv asupra teritoriului național, obligația aliatului de a-i respecta, pe deplin, personalitatea”¹⁸. Deși ele au fost curînd ameliorate în mod sensibil, ca urmare a vizitei efectuate în Rusia de prințul Carol și președintele Consiliului de Miniștri român Ion I. C. Brătianu (ianuarie-februarie 1917), raporturile româno-ruse s-au menținut la un nivel de neîncredere reciprocă, ceea ce a dăunat efectiv cooperării militare. Așa cum notează, în memoriile sale, fostul ministru al Franței la București și Iași, contele Charles de Saint-Aulaire, guvernul român, deși a împărțășit, după revoluția burghezo-democratică din februarie din Rusia, „iluziile de la Paris și Londra asupra renovării ruse”, a continuat, totuși, să fie atent la raporturile cu marele său aliat și, mai ales, la campania care se desfășura în Rusia pentru revizuirea angajamentelor luate de fostul regim¹⁹.

Guvernul român a insistat, cu precădere, pentru determinarea unor raporturi precise de comandament, în vederea reluării ofensivei, în condiții de eficiență, pentru delimitarea unor sectoare proprii de luptă ale armatei române și păstrarea liberei conduceri a operațiunilor de către Marele Cartier General român²⁰. Guvernul român ținea seama și de starea de eferescență revoluționară care cuprinsese armata rusă și care punea sub semnul întrebării valoarea cooperării militare româno-ruse în vara lui 1917, fapt ce fusese recunoscut chiar de generalul D. Scerbacev, noul adjunct al Comandantului de căpetenie la Conferința șefilor de front de la Moghilov, din 2/15 mai 1917 : „Această situație este dureroasă, în special pe frontul din România, unde războiul este mai dur decît pe celelalte fronturi... Guvernul român și reprezentanții Alianței cunosc și țin seama de agitația care domnește în armata noastră... Nu se mai are încredere în vigoarea armatei ruse... Îmi apăr încă autoritatea, dar

¹⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 244, 245, 341—342.

¹⁶ *Mémoires du général Broussilov. Guerre 1914—1918*, Paris, 1929, p. 295.

¹⁷ Comte de Saint-Aulaire, *op. cit.*, p. 367. Într-un raport din 3 ianuarie 1917 al Marelui Comandament General Român se sublinia că „am arătat Comandamentului rus că dorința M. S. Regelui este ca trupele noastre să nu treacă în Rusia decît în caz de absolută necesitate”, în același timp, ca măsură de precauție, studiindu-se și pregătindu-se planurile unei astfel de evacuări (Arh. M. Ap. N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 286/1916, fila 96). În zilele de 15—20 ianuarie 1917 au avut loc discuții între delegații români și ruși pe această temă, la Odessa, sub președinția generalului Kianovski, cu care prilej s-a semnat un protocol (Arh. M. Ap. N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 286/1916—1917, filele 10—20).

¹⁸ Constantin Olteanu, *Considerații asupra coalițiilor politico-militare în lumina doctrinei militare naționale*, Editura militară, București, 1985, p. 41—42.

¹⁹ Comte de Saint-Aulaire, *op. cit.*, p. 374. Același lucru va fi pus pe tapet și de Statele Unite ale Americii după intrarea lor în război.

²⁰ Arhivele Statului București, fondul Microfilme, Franța, rola 174, c. 158—160.

dacă descompunerea armatei nu se oprește, vom pierde pe aliații noștri și ne vom face din ei dușmani... Armata noastră e bolnavă, dar ea poate fi încă vindecată”²¹.

După cum s-a arătat mai sus, șeful guvernului român, decis să restabilească raporturi normale de colaborare cu aliatul și vecinul din răsărit, întreprinsese o primă vizită la Petrograd în iarna anului 1917. „Legăturile care unesc Rusia și România — declarase el corespondentului influentului jurnal francez „Le Temps” — devin din ce în ce mai puternice; de aceea examinăm numeroase probleme care ni se pun într-un spirit de solidaritate ... Din actuala frăție de arme noi vedem baza relațiilor noastre. Am intrat în război cu certitudinea că alianța cu Rusia ne va deschide orizonturi largi, atât din punctul de vedere al relațiilor noastre cu marea Rusie, cât și din punctul de vedere al aspirațiilor noastre naționale. Cu toate grelele încercări, această certitudine persistă la noi. Sintem hotărâți să mergem până la capăt”²².

Atitudinea fermă de încredere a guvernului român în forțele proprii era dublată de dorința de a stringe cooperarea cu guvernele aliate, tocmai în ideea urgențării susținerii frontului român. Intervenția României în război fusese mult așteptată, în ea Aliații pusese mari speranțe, dar anul 1916 se încheiase, pe frontul răsăritean, sub auspicii puțin favorabile; în plus, situația internă a statelor Antantei, influențată de rezultatele de pe cimpurile de luptă, nu era nici ea mai bună. În Marea Britanie, criza ministerială aducea un guvern în frunte cu liberalul Lloyd-George, ce refuza să sprijine frontul de la Salonic; în Franța se produsese o criză în chiar înaltul Comandament — generalul J. Joffre, avansat mareșal, era practic îndepărtat, hotărându-se ca un comitet de război, alcătuit din șeful guvernului, care era și ministru de externe, și miniștrii de finanțe, război, al marinei și armamentului, sub președinția șefului statului, să dirijeze marile probleme legate de conducerea luptelor; generalul G. Nivelle era desemnat comandant-șef al armatelor din nord și nord-est. În Rusia, criza se simțea tot mai acut, atingând straturi profunde ale populației. Aliații resimțeau, la nivelul conducerii militare superioare, absența unei reale coordonări a eforturilor, absența unei conduceri unice eficiente a operațiilor²³.

Pe această atmosferă încăleată au apărut oferta de pace a Germaniei²⁴ (12 decembrie 1916) și nota lui W. Wilson, președintele S.U.A., care invitau guvernele beligerante să-și indice scopurile de război și punctele lor de vedere privind terminarea acestuia. La 5 ianuarie 1917, Aliații, apreciind, în unanimitate, că propunerile germane nu erau decît o încercare de a impune o pace favorabilă Puterilor Centrale, exprimau voința de a nu înceta lupta pînă cînd drepturile și libertățile violate, principiul naționalităților și al liberei existențe nu vor fi recunoscute²⁵. Puterile Centrale au răspuns prin declanșarea, de către Germania, a războiului submarin total, în timp ce noul împărat, Carol, suit pe tronul Habsburgilor la 21 decembrie 1916, avansă misiuni de pace în scopul salvării unității imperiului multinațional²⁶. În primăvară, convenția germano-austro-ungară de la Kreuznach (17—18 mai 1917) stabilea, în ceea ce privește România, intrarea ei în „sfera de interese” a Austro-Ungariei, sub garanția „participării economice” a Germaniei în România, ceea ce definea foarte clar obiectivele expansioniste ale Puterilor Centrale, care voiau să soluționeze viitorul în estul Europei în beneficiul lor, profitînd în special de situația gravă din Rusia.

În aceste condiții internaționale, intervenția Statelor Unite în război, de partea Antantei, a constituit un suport în primul rînd moral și de perspectivă, căci efectul intrării trupelor americane în luptă, pe teatrul european, va fi mult mai tîrziu resimțit, în 1918.

Aceste elemente, survenite în contextul raporturilor internaționale, al relațiilor de comandament superioare, au influențat poziția guvernului român, au determinat

²¹ Général A. I. Dénikine, *La décomposition de l'armée du pouvoir, février-septembre 1917*, Paris, 1922, p. 177—178. Vezi și Général Nicolas de Monkévitz, *La décomposition de l'armée russe*, Paris, 1919, p. 55.

²² „Mișcarea”, Iași, anul XI, nr. 13 din 17 ianuarie 1917.

²³ Maréchal Sir William Robertson, *Conduite générale de la guerre. Chefs militaires et hommes politiques. 1914—1918*, Paris, 1929, p. 21.

²⁴ *Documents du G.O.G. Allemand sur le rôle qu'il a joué de 1916 à 1918*, publiés par Erich Ludendorff général d'infanterie, tome II, Paris, 1922, p. 37—38.

²⁵ Général L. Koetz, *La guerre de 1914—1918. Les opérations militaires*, Paris, 1966, p. 50—53.

²⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 509—510; vezi și Général F. Gam-biez, colonel M. Suire, *Histoire de la première guerre mondiale*, tome II, Paris, 1968, p. 50—65.

nuanțări și noi atitudini din partea marilor puteri ale Antantei, concretizate, spre mijlocul anului 1917, într-o susținere mai largă, inclusiv din partea Marii Britanii, a României, atât pe plan diplomatic, cât, mai ales, militar, prin intensificarea aprovizionării frontului român.

În convorbirile purtate între Marele Cartier General rus și cel francez, la începutul anului 1917, se convenise că ofensiva generală a armatei ruse, hotărâtă la Conferința interaliată de la Chantilly (noiembrie 1916), nu putea fi declanșată mai devreme de 1 mai. Comandamentul francez a insistat, însă, pentru menținerea angajamentelor asumate de Rusia față de România. În acest scop, după ce proiectata vizită a suveranei României la Petrograd nu a mai avut loc, s-a produs amintita misiune a lui Ion I. C. Brătianu²⁷. Acesta a fost primit de țarul Nicolae al II-lea și a purtat convorbiri cu primul ministru și miniștrii afacerilor externe, de război, cu alte personalități ruse, atât asupra problemelor de ansamblu ale cooperării militare, cât și asupra detaliilor legate de îmbunătățirea aprovizionării armatei române²⁸.

Vizita primului ministru, se aprecia într-un raport belgian, avea să întărească poziția acestuia și să aducă obținerea unor promisiuni mai concrete de sprijinire a armatei române²⁹, renunțându-se la insistența problemă a evacuării ei imediate din Rusia. În plus, se pare că Ion I. C. Brătianu a solicitat și înlocuirea generalului V. V. Zaharov printr-un comandant mult mai energic, schimbare ce se va efectua abia în aprilie, după o a doua vizită a premierului român în Rusia.

Problemele românești au fost dezbătute și în cadrul Conferinței interaliată de la Petrograd, din ianuarie—februarie 1917, care a urmărit să realizeze coordonarea acțiunilor Aliaților de pe fronturile europene din apus și răsărit în anul 1917³⁰. În hotărîrea Conferinței se specifică: „Campania din anul 1917 trebuie să fie dusă cu cea mai înaltă încredere și cu folosirea tuturor mijloacelor existente pentru a se crea o atare soluție, încît succesul decisiv al Aliaților să fie în afara oricărei îndoieli”³¹. Încă de la prima ședință plenară, Comitetul militar, alcătuit din generalii V. I. Gurko, E. de Castelnau, L. Ruggieri și H. Wilson, a decis, printre altele, „să nu se întreprindă nici un mare atac în România, să nu se dizolve armata română în corpurile ruse”³². Operațiunile militare ale românilor, gradul participării lor la ofensiva de primăvară de pe frontul est-european urmau să fie stabilite pe măsura refacerii capacității de luptă a acesteia.

Deși aflat în capitala Rusiei și invitat de generalul V. I. Gurko să ia parte la lucrările conferinței interaliată, premierul român I. I. C. Brătianu nu va fi, totuși, admis la deliberările acesteia, motivându-se că nu se voia să se provoace, prin acest precedent, nemulțumirea puterilor aliate mici care nu fuseseră invitate³³. Această practică, care contravenea chiar principiilor proclamate de Antantă, a trezit un protest profund din partea șefului guvernului român. Într-o întâlnire cu ambasadorul V. Scialoja, conducătorul delegației italiene, în care și-a exprimat dorința de a stringe relațiile între cele două state, I. I. C. Brătianu a subliniat că „în termenii Pactului încheiat cu Aliații, în momentul intervenției sale, România trebuie să fie tratată pe un picior de perfectă egalitate cu [celelalte] puteri”³⁴. În cele din urmă, în semn de considerație față de eforturile României în război, el a fost invitat să prezinte în fața delegațiilor situația țării, cu care prilej a evidențiat necesitatea susținerii urgente a operei de consolidare a rezistenței românești.

²⁷ C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediția a II-a, vol. II, București, [f. a.], p. 377 și urm.

²⁸ Ministrul de război român, în înțelegere cu Statul-Major al Comandamentului suprem al frontului rus, a stabilit ordinea în care cererile de aprovizionare necesare armatei române urmau a fi satisfăcute. Cererile trebuiau adresate direct șefului aprovizionării armatelor de pe frontul român, iar în caz de nesoluționare șefului Serviciului intențenței sau Inspectorului general al Artileriei din cadrul Marelui Cartier General rus.

²⁹ Arhivele Statului București, fondul Microfilme. Belgia, rola 41, c. 367—368.

³⁰ *Istoria primei mirovoii voini. 1914—1918* (sub redacția lui I. I. Rostunov), vol. II, Moskva, 1975, p. 289—290.

³¹ *Ibid.*

³² *Journal du maréchal Sir Henry Wilson*, Paris, 1929, p. 203.

³³ Arhivele Statului București, fondul Microfilme. Belgia, rola 4, c. 408—409; General Basile Gurko, *Memoires and impressions of War and Revolutions in Russia. 1914—1917*, London, 1918, p. 240—250.

³⁴ L. Aldrovandi-Marescotti, *Guerra diplomatica. Ricordi i frammenti di diario (1914—1919)*, Milano, 1939, p. 59—60.

Aflat și el la lucrările Conferinței, generalul H. M. Berthelot, șeful Misiunii militare franceze în România, a sprijinit poziția guvernului român privind necesitatea acordării unui loc corespunzător și individualizat în planul de operații armatei române, care să fie reconstituită pe teritoriul liber al Moldovei. Acest punct de vedere s-a impus, în final, dar a provocat o acțiune directă a Înalțului Comandament Rus de subminare a rolului Misiunii militare franceze, inclusiv cererea insistentă de rechemare a generalului Berthelot în Franța. Revoluția rusă, survenită la scurt timp, va amina și, apoi, va trece pe planul al doilea problema schimbării șefului Misiunii franceze³⁵.

A doua vizită a lui I. I. C. Brătianu în Rusia, efectuată în a doua parte a lunii aprilie, convorbirile avute cu noile autorități, ca și participarea generalului C. Prezan, șeful Marelui Cartier General român, la discutarea planului de operații pentru primăvara și vara lui 1917, vor duce la luarea unor măsuri concrete, de acord cu generalii I. G. Scerbacev și H. M. Berthelot, în vederea declanșării proiectatei ofensive din vara anului 1917³⁶.

Demersurile constante și multilaterale ale guvernului I. I. C. Brătianu pentru a da un curs pozitiv și eficient raporturilor sale cu Aliații, prin care să fie asigurată menținerea frontului român, a individualității și suveranității statului — ca temelie a efortului de eliberare a provinciilor cotate —, au fost încununate, parțial, de succes. În ajunul marilor bătălii din vara anului 1917, partenerii mai vechi sau mai noi din coaliție au început să manifeste cu toții un interes sporit față de România și armata sa. În acest sens s-au înscris și vizitele liderului socialist belgian Emile Vandervelde și, mai ales, vizitele misiunilor militare de informare britanică și nord-americană, sosite în Moldova în iunie 1917. Acest interes sporit a fost concretizat în intensificarea susținerii militare și politice a României, pentru că, după cum raporta generalul H. M. Berthelot la 8/21 iunie, „tot efortul întreprins în favoarea armatei române... este cel mai bun sprijin ce poate fi dat întregului front oriental“³⁷.

Victoriile strălucite repurtate la Mărăști, Mărășești și Oituz vor impresiona profund pe Aliați, ca și pe adversari, impunând o reconsiderare substanțială a rolului și locului României în ansamblul coaliției.

DUMITRU PREDA

³⁵ Général Pétin, *op. cit.*, p. 146—152.

³⁶ C. Kirilescu, *op. cit.*, vol. 2, p. 398—399.

³⁷ Michel Roussin, *La Mission militaire française*, vol. II, Lausanne, 1972, p. 83

UNELE CONSIDERAȚII ISTORICO-STATISTICE PRIVIND EFORTUL MILITAR DEPUȘ DE POPORUL ROMÂN PENTRU SUSȚINEREA CAUZEI NAȚIONALE ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Prima conflagrație mondială, declanșată și desfășurată în principal pe continentul european, a reprezentat pentru omenire nu numai cunoașterea puterii distructive a ceea ce înseamnă holocaustul planetar, ci și un context în care națiunile mici și mijlocii — disputate de marii coloși ai vremii — și-au descătușat aspirațiile, energiile, hotărîrea dobîndirii unui statut cît mai demn și mai neîngrădit în lume.

Națiunea română, forțată de împrejurări vitrege să trăiască încă dispersată, avînd cel puțin jumătate din membrii săi încorporați abuziv, prin forță, de conglomeratele etnice ale imperiilor austro-ungar și țarist, a transformat ocazia oferită într-o glorioasă demonstrație de voință și acțiune pusă în slujba înlăptuirii marelui ideal — obiectiv necesar și legitim — al întregirii depline de neam.

Încercarea de a pune în valoare efortul, sacrificiile și gradul de angajare ale întregului nostru popor, aceea de a stabili — prin analiză și comparație — locul și rolul românilor în contextul primei conflagrații mondiale și mai ales mobilizarea lor pentru realizarea dezideratului suprem al războiului de întregire se constituie într-un vibrant omagiu pe care-l aducem celor care, în urmă cu 70 de ani, au scris cu jertfe de singe o nouă pagină de glorie nepieritoare în cartea de aur a națiunii.

Trunchiată teritorial, România avea — la începerea primei conflagrații mondiale — o suprafață de 136 907 km² și o populație de aproximativ 7 750 000 locuitori¹, fapt ce o situa în rîndul țărilor mici, ea reprezentînd doar 0,027% din întinderea mapamondului și 0,47% din populația globului, respectiv 0,5% din cei 1,5 miliarde cameni aparținînd celor 28 de state antrenate în război.

În cele ce urmează, vom urmări să evidențiem — sub aspectul economic, financiar, militar și demografic — efortul românesc pus în slujba înlăptuirii unității statale, raportînd în permanență diferiți indicatori de angajare la datele de bază prezentate anterior.

Conștient de necesitatea susținerii energice a acestei cauze scumpe tuturor românilor și cunoscînd capacitatea de efort a națiunii — probată de atîtea ori în momentele decisive de grea cumpănă, organele de decizie au hotărît și au asigurat participarea efectivă a forței combative a țării într-o pondere neatînsă de nici una din celelalte state aparținînd Antantei. Cei aproximativ 1 000 000 de mobilizați chiar din primele zile ale intrării României în război reprezentau 13,3% din populația țării și, respectiv, 1,33% din totalul celor 75 milioane luptători aparținînd ambelor tabere beligerante, sau 2,8% din cei ai Antantei, deci aproape triplul ponderii populației statului român în ansamblul celor 810 milioane de locuitori ai țărilor cu care

¹ Statistica anuală a României — 1915, București, 1916.

se aliașe². Acest fapt devine mai evident dacă avem în vedere că mobilizații în primul război mondial au reprezentat, pe ansamblu, 5% din populația participanților, această pondere fiind, aproximativ, de trei ori mai mică decât cea asigurată de România. Efortul de mobilizare al altor state din coaliție a fost de 2,25% pentru Anglia și coloniile sale, 9,46% pentru Rusia și 9,07% pentru Franța, cu precizarea că la aceste cote s-a ajuns abia către sfârșitul conflagrației, adică după ani întregi de pregătire a războiului și peste 50 de luni de campanie³.

Caracteristicile strategico-operative ale frontului românesc evidențiază și alte argumente ce susțin caracterul cu totul deosebit al angajării țării noastre în efortul național, subordonat făuririi unității sale statale. Avind o dezvoltare de 1 600 km, frontul românesc nu numai că a avut cea mai mare lungime din cele deschise în prima conflagrație mondială (fapt insuficient abordat chiar în istoriografia românească, unde, din păcate, în legătură cu acest aspect s-au strecurat și aprecieri complete eronate prin situarea acestuia pe poziția a doua, după cel rusesc, care avea 1 400 de km), dar a constituit peste 1/3 din deschiderea totală (4 600 km) a fronturilor anului 1916 și următorilor ani.

Forma și configurația dispozitivului strategic românesc, deschiderea frontierei naționale pe aproape 3/4 din lungimea lor către inamici declarați, posibilitatea — de altfel devenită realitate — executării loviturilor convergente cu grupări masive de forțe ale adversarului spre Capitală și în adâncimea teritoriului național, faptul că declanșarea războiului pentru întregirea neamului servea direct și decisiv cauza aliaților făceau necesară — pe lângă această angajare totală a statului și poporului român — o mai susținută și loială cooperare din partea celorlalți parteneri din coaliție. Chiar pînă a se manifesta primele disfuncționalități și apoi interminabilul șir de încălcări ale angajamentelor asumate de celelalte părți semnatare ale Tratatului și Convenției din 4/17 august 1916, situația de ansamblu și cea specială dezavantaja radical România pînă într-atît încît nu considerăm exagerată aprecierea că ea a fost — sub unele aspecte — sortită premeditat sacrificiului, prețul acestei perspective fiind îmbunătățirea, cel puțin parțială, a situației delicate în care se găseau aliații din Antantă.

Această idee este susținută cel puțin de următoarele argumente: densitatea de forțe pe km de front activ european era, în vara anului 1916 — potrivit calculelor noastre —, de peste 7 000 de oameni (revenind cite 3 500 oameni/km pentru fiecare dintre beligeranți), adică:
$$\left[\frac{35\,000\,000 \text{ luptători}}{4\,600 \text{ km front} \times 2} = 3\,690 \right],$$
 în timp ce țara noastră

n-a putut realiza, la intrarea sa în război, decît 500 oameni/km front $\left(\frac{800\,000}{1\,600 \text{ km}} \right)$, situație ce nu s-ar fi îmbunătățit radical nici dacă aliații introduceau oportun în dispozitiv corpul de armată prevăzut în Convenția militară. Concret, în august 1916, aliații realizau pe frontul de vest o densitate de 5 485 oameni/km $\left(\frac{3\,840\,000}{700 \text{ km}} \right)$, adică de 11 ori mai mare decît s-a putut asigura pe frontul românesc, italienii 5 000 oameni/km, iar rușii 4 500 oameni/km front.

În afară de discrepanțele deja atît de cunoscute din înzestrarea armatei române, în comparație cu situația concretă a inamicului, se impun a fi evidențiate și altele — din păcate prea puțin încă uzitate —, din care rezultă rolul factorului uman într-o înleștare pusă în slujba cauzei naționale, așa cum a fost și rămîne participarea românilor la războiul pentru întregirea neamului.

La intrarea țării noastre în prima conflagrație mondială, armata română dispunea de 1 817 piese de artilerie, eterogene din punct de vedere al calibrului, stării tehnice, preciziei modelelor etc., dintre acestea doar 113 fiind tunuri, obuziere și mortiere între 105 și 210 mm, iar 240 erau dislocate în artileria cetăților și zonelor fortificate. Acestor piese le erau afectate 1 843 340 obuze și proiectile, adică în medie 1 000 buc./piesă⁴. Aceasta însemna — chiar în condițiile cînd întreaga artilerie ar fi fost în stare de funcționare și ar fi fost cuprinsă în organica sau dată în sprijinul trupelor din prima linie — că unei piese îi revenea un front de aproximativ 960 de m.

² Mircea N. Popa, *Primul război mondial*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 467—469.

³ *Ibidem*, p. 174, 468—469.

⁴ *România în războiul mondial. 1916—1919*, vol. I, Ministerul Apărării Naționale, București, 1934, anexa 8.

În aceeași lună, august 1916, aliații din Antantă foloseau pe frontul de la Malmaison 1 850 tunuri pe 12 km (adică unei piese îi revenea un front de 6,48 m), 2 200 tunuri pe 18 km la Verdun (o piesă la 8,18 m), iar la Aisne 5 150 guri de foc pe 60 km (o piesă la 11 m). Pe un alt sector al frontului de vest, la Marna, francezii au folosit, în 13 zile (13—26 august 1917), patru milioane de obuze, ceea ce înseamnă 12 820 obuze pe oră, cam cât vor folosi românii într-o întreagă săptămână în vara aceluiași an⁵.

În timp ce la Verdun și pe Somme aliații României au consumat — în 10 luni din anul 1916 — 43 100 000 obuze (sau altfel spus zilnic câte 144 000 proiectile de 75 mm, 17 000 obuze de 155 mm și 1 343 de 240 mm), România n-a primit, pe tot parcursul războiului (cu toate angajamentele existente), decât 1 721 281 încărcături artilerie, dintre care cele pentru artileria grea (423 920 obuze) reprezentau aproximativ consumul realizat de gurile de foc ale aliaților pe 2,7 zile de luptă pe frontul occidental⁶. Luând în calcul toate cele 5 218 671 proiectile și obuze (existente în țară la 15 august 1916, cele primite sau produse pe timpul războiului) și numărul maxim de 2 231 piese de artilerie ce au existat în acest interval, rezultă un consum mediu de 11 200 bucăți pe zi pentru toată artileria și, în medie, 5 proiectile folosite zilnic de o gură de foc în întreaga campanie românească, aceste cifre fiind de zeci de ori mai mici decât ceea ce s-a folosit pe celelalte fronturi.

Nu în ultimul rând se impune o interpretare mai amănunțită a schimbării raportului de forțe dintre beligeranți produsă de declanșarea de către România a războiului împotriva Austro-Ungariei. La mijlocul lui august 1916, puterea militară introdusă în luptă de către țara noastră reprezenta, este adevărat, doar aproximativ 30% din cea mobilizată la acea dată de Antantă (cu precizarea că populația României reprezenta numai 0,92% din totalul locuitorilor țărilor ce formau Tripla Înțelegere), însă frontul românesc a atras, în scurt timp, forțe inamice a căror valoare demonstrează — prin ponderea pe care o aveau în ansamblul puterii militare a adversarilor — atât importanța ce i s-a acordat acestui front, cât și o certă ușurare a misiunilor partenerilor noștri din coaliție.

Concret, pînă la sfîrșitul lunii noiembrie 1916, pe frontul românesc au fost aduse 41 de divizii germane, austro-ungare, bulgare și turcești, dintre care : de pe frontul rusesc : 13 divizii (180% din marile unități angajate pe acest front), 8 de pe frontul de vest (150%), 2 din Italia (70%), 13 de la Salonic și din Balcani (500%), iar celelalte 5 din disponibilitățile și unitățile constituite în interiorul Puterilor Centrale. Cum aceste 41 de divizii reprezentau 160% din totalul celor angajate în Europa contra Antantei, se desprinde ușor concluzia că frontul românesc a preluat asupra-i o forță combativă adversă ce depășea, ca efort, de 17 ori ponderea statului nostru în ansamblul totalului populației țărilor Triplei Înțelegeri și de 5—6 ori ponderea forțelor militare românești în totalul mobilizat de coaliția din care făceam parte⁷.

Fără a analiza cauzele ce au făcut imposibilă continuarea seriei de succese dobîndite de România în prima lună de campanie pe frontul din Carpați, sugerăm că, după opinia noastră, determinante au fost cele ce țin de insuficiența, lipsa de oportunitate sau chiar reaua-voință în sprijinirea și consolidarea de către aliați a efortului supraomenesc demonstrat atât de convingător de români pe parcursul celor peste doi ani de colaborare politico-militară.

Sacrificarea cauzei românești de către aliați a fost nu numai nedreaptă și neloloală, dar a căpătat forme și dimensiuni de manifestare nebănuite, nesperate chiar de către adversarii comuni ce vor fi, în scurt timp, întîrziată și apoi definitiv opriți — din proiectatul marș-triumfal spre spațiul ucrainean — numai și numai de rezistența și eroismul legendar al poporului român și glorioasei sale oștiri.

Occuparea militară a aproximativ 100 000 km² din teritoriul țării a însemnat reducerea sferei de autoritate a guvernului la 25,60% din întinderea României în august 1916, respectiv 12,80% din cea locuită de conaționali. Cele 707 zile de prezență militară străină într-o parte însemnată din teritoriul românesc a transformat unele dintre cele mai bogate zone ale țării într-o veritabilă scenă în care aproape jumătate de milion de ocupanți au pus în rol — în plin secol XX — o desuetă piesă de barbarism și primitivism modernizat printr-o riguroasă organizare prusacă⁸.

În acest interval de timp au fost sacrificate și consumate pentru nevoile de întreținere ale armatei și autorităților Puterilor Centrale din zona frontului românesc peste 2 000 000 de animale mari (dintre care mai bine de 285 000 de vite și

⁵ Maior V. Chisovici, *Războiul mondial*, Sibiu, 1930, p. 118 și urm.

⁶ *România în războiul mondial. 1916—1919*, vol. I, anexa 8.

⁷ *Ibidem*, p. 143 și anexele cu situațiile operative.

⁸ A se vedea : Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cîmpotopitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 41—50.

aproximativ 65 000 de porci) și peste 1 000 000 tone produse cerealiere și leguminoase, au fost expediate în Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria peste 2 160 000 tone cereale, 600 000 cai, 1 400 000 bovine, 1 000 000 porcine, peste 1 500 tone carne și produse din carne, la care s-au adăugat alte aproximativ 25 000 tone produse agroalimentare trimise familiilor lor de către militarii străini cantonați în România. Numai cu cantitățile primite în acest mod de către Germania s-ar fi putut hrăni, în cei aproape doi ani de crunte rechiziții, 10 000 000 de oameni, adică de 2,5 ori populația românească supusă unui asemenea ritm draconic de spoliere economică.

În acest fel, șeptelul județelor s-a diminuat, în timpul războiului, cu 62% la cai, 51% la bovine, 80% la porcine, animalele sacrificate pentru așa-zisele nevoi de întreținere a 500 000 de ocupanți reprezentind — atît pe total, cit și pe categorii — între 45 și 120% din numărul și greutatea totală a animalelor tăiate în 1914 pentru consumul a 7,5 milioane de locuitori ai României. Larghețea și abuzurile ocupanților — rămase drept mărturie posterității prin meticuloase reglementări și statistici întocmite de administrația militară — rezultă și din aceea că rațiile stabilite la carne, de exemplu, pentru trupele proprii (1,2 kg pe săptămînă), erau de 12 ori mai mari decît pentru locuitorii români și însemnau — pentru un an calendaristic — un consum ce-l depășea de 5,5 ori pe cel mediu al locuitorilor din România în timp de pace.

Cele aproximativ 2 000 000 tone produse petroliere, exploatate și exportate forțat din România, respectiv consumate gratuit de ocupanți între 1 decembrie 1916—31 octombrie 1918, reprezentau de trei ori întregul consum al țării la nivelul anului 1914.

Pierderile cauzate României de către Puterile Centrale, cifrate la 72 miliarde lei aur, reprezentau de 33 de ori venitul național al ultimului an dinainte de război, fapt ce a făcut, printre altele, ca datoria publică a statului să fie, în primul an al perioadei interbelice, de peste 16 miliarde lei aur, adică de aproximativ 15 ori mai mare decît în 1914⁹. Raportate la situația antebelică, pagubele produse în timpul celor aproape doi ani de ocupație a unei mari părți a teritoriului românesc (4 528,3 lei/locuitor) au întrecut de peste 14 ori venitul național realizat pe locuitor la nivelul anului 1914.

Nimic însă nu poate fi comparat cu imensele pierderi umane cu care națiunea română a plătit atît de scump, între 1916—1918, întregirea statală. În totalul celor 10 milioane de morți cu care s-a soldat primul război mondial, numai românii din Vechiul Regat însumează aproape 340 000, adică 3,4% din ansamblul celor căzuți pe front (de 7 ori mai mult decît ponderea populației României în totalul beligeranților anului 1916). Cei ce și-au jertfit viața în slujba idealului unității au prezentat 33% din totalul efectivului mobilizat de România, în timp ce pentru alte state din Antantă aceste cifre n-au depășit 13,3% (Anglia), 17,4% (Italia), 18,2% (Franța), din nou cu precizarea că acestea au participat la război pe o perioadă mai mare decît dublul celei în care țara noastră a avut trupele în campanie¹⁰.

Avînd un total de 800 000 pierderi (peste 10% din populație) și o medie de 1 720 morți, răniți și dispăruți pe zi, România s-a situat pe primul loc privind cotele atinse de sacrificiile umane ale întregirii național-statale, dar, în aceeași măsură, și ale susținerii concrete a coaliției din care făcea parte.

Alăturîndu-se celorlalte milioane și milioane de români care au plătit cu viața prețul atît de ridicat al libertății, independenței și unității statale, eroii neamului de acum 70 de ani au probat, încă o dată, înalta capacitate de mobilizare și de sacrificiu a poporului nostru, Marea Unire constituind — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordante legitime între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de-o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități”¹¹.

ILIE SCHIPOR

⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 4; *Progresul economic în România. 1877—1977*, Editura politică, București, 1977, p. 184—194.

¹⁰ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 465—469.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 275.

CADRELE DIDACTICE ȘI OFIȚERII-ELEVI AI ȘCOLII SUPERIOARE DE RĂZBOI ÎN MAREA EPOPEE A RĂZBOIULUI DE REÎNTREGIRE

În august 1916, România a intrat în arena marilor ciocniri de forțe ale primului război mondial. Caracterizînd participarea României la primul război mondial, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și anexiune teritorială”¹. Participarea României la primul război mondial, alături de Puterile Antantei, a vizat realizarea aspirațiilor seculare ale poporului român de unitate națională, de eliberare a tuturor teritoriilor românești aflate sub dominație străină și de reunire cu patria-mamă.

În acele împrejurări, cauza unității naționale a focalizat cugetul și simțirea țării într-o vibrantă unitate de voință, poporul român înscriind o pagină glorioasă în filele istoriei sale multimilenare. Alături de întreaga armată și întregul popor, în marea epopee a războiului de reîntregire a neamului o importantă contribuție la cauza națiunii române au adus-o și cadrele didactice și ofițerii-elevi ai Școlii Superioare de Război.

Armata română a intrat în primul război mondial avînd la bază o doctrină la a cărei fundamentare Școala Superioară de Război adusese o contribuție esențială. Pe lângă aceasta, din august 1916, 431 de absolvenți ai acestei instituții superioare de învățămînt militar, precum și cadrele didactice, au fost înregimentati efectiv în trupele combatante, el încadrîndu-se în statele-majore ale marilor unități sau îndeplinind funcții de comandă².

În campania din 1916, din cei patru comandanți de armată, trei erau absolvenți ai Școlii Superioare de Război (Armatele I, a II-a și de Nord), din cei șapte comandanți de corp de armată, șase erau absolvenți ai aceleiași instituții superioare militare, iar din cei 20 de comandanți de divizie, 11 își făcuseră, de asemenea, studiile la Școala Superioară de Război. La începutul campaniei din 1917, comandanții celor două armate române, generalii Constantin Cristescu și Alexandru Averescu, erau foști profesori ai Școlii Superioare de Război, iar 14 din cei 15 comandanți de divizie erau absolvenți ai acestui for de cultură militară³.

Absolvenții Școlii Superioare de Război au onorat, de la început, prin înaltele lor calități militare, posturile de comandă ce li se încredințaseră. Ei au asimilat, în extrem de scurt timp, experiența de război, ajungînd să pună în situații critice diferitele comandamente germane de armate și divizii în luptele de la Jiu, Sibiu, Argeș, Mărăști, Mărășești și Oituz. Apreciînd contribuția absolvenților Școlii Supe-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

² *Istoricul Școlii Superioare de Război. 1889—1939*, București, 1939, p. 269.

³ *Ibidem*, p. 268.

rioare de Război în cadrul operațiunilor militare ale armatei române desfășurate în primul război mondial, generalul de divizie Referendaru Alexandru consemna : „Ofițerii de stat-major, formați în Școala noastră de Război, au contribuit în mod foarte util la pregătirea campaniilor din... 1916—1918, precum și la conducerea operațiunilor militare... Pe timpul operațiunilor..., ofițerii de stat-major au fost printre cei dintâi la datorie și la sacrificii”⁴.

Pentru activitatea desfășurată în organizarea și desfășurarea luptelor, mulți dintre ofițerii absolvenți au fost decorați cu ordine și medalii ale României. Cu ocazia acordării ordinului „Steaua României” generalului de brigadă Mironescu A. Gheorghe, în decretul de decorare se sublinia, între altele, că această înaltă distincție militară i s-a acordat „pentru felul și destoinicia cu care, în calitate de subșef de stat-major, a dirijat serviciile Armatei I de la 23 iulie la 15 noiembrie 1917”⁵. De asemenea, în decretul de acordare a ordinului „Steaua României” colonelului Miciora Paul, comandantul Regimentului 8 obuziere, se menționa că el a fost decorat „pentru modul judicios cum a organizat și a condus focul unităților de artilerie, împiedicând inamicul să deuteze în Valea Troțușului și cooperind, în bune condiții, cu Brigada 13 infanterie, precum și destoinicia cu care a condus operațiile Regimentului 8 obuziere în luptele de la Cireșoia, în lunile iulie și august 1917”⁶.

Pătrunși de un înalt spirit patriotic, luptind cu dăruire și abnegație, din rândurile generalilor și ofițerilor cadre didactice, ofițeri-elevi și absolvenți ai Școlii Superioare de Război, 30 au dat suprema jertfă pe cîmpul de luptă⁷. Nemuritor va rămîne în memoria generațiilor de azi și de mâine eroismul generalului David Praporgescu, fost absolvent și, apoi, profesor la Școala Superioară de Război. Ridicat dintr-o familie de plugari din Turnu Măgurele, cu vechi și luminoase tradiții ostășești, prin muncă neobosită și probitate profesională, David Praporgescu și-a onorat cu cînte sarcinile și misiunile incredințate în ierarhia militară, ceea ce i-a atras stima și prețuirea tuturor. Ca o recunoaștere a meritelor sale, în aprilie 1916 a fost avansat la gradul de general de brigadă⁸. În preajma intrării României în primul război mondial, respectiv la începutul lunii august 1916, generalul David Praporgescu a primit comanda Diviziei 20 infanterie, care tocmai se constituise, cu misiunea să supravegheze Dunărea între Corabia și Turnu Severin, spre a zădărnici orice încercare de forțare a fluviului de către trupele germano-bulgare.

După 6 septembrie 1916, cînd evenimentele de pe frontul din Transilvania s-au precipitat, datorită intervenției Armatei a 9-a germane, comandată de generalul Falkenhayn, Marele Cartier General român a aruncat în luptă noi rezerve din interior spre a opri ofensiva trupelor germane și austro-ungare. Din trupele Diviziei 20 infanterie s-a constituit „Detășamentul Lotru”⁹, sub comanda generalului David Praporgescu, cu misiunea „de a respinge forțele Corpului alpin inamic, care au interceptat defileul Oltului”. În aceste lupte deosebit de înverșunate, desfășurate în zilele de 13—16 septembrie, generalul David Praporgescu, pătruns de un înalt spirit de responsabilitate, și-a pus întreaga sa energie și capacitate în slujba apărării patriei. El a reușit să însuflească încrederea în izbîndă subordonaților, să mobilizeze resursele trupelor sale și să pună în valoare virtuțile ostașului român.

Comentînd aceste lupte, în lucrarea Războiul neamului românesc, Mircea Rădulescu consemnează : „Grație hotărîrii de a învinge cu orice preț a generalului Praporgescu și puterii de sacrificiu a trupelor sale, cu enorme pierderi de ambele părți, Corpul alpin a fost risipit și respins, lăsînd armatei de Olt trecătoarea liberă pentru a se retrage”¹⁰.

Comandamentul român, apreciîndu-i calitățile de bun strateg, l-a numit pe generalul David Praporgescu, la 18 septembrie 1916, la comanda Corpului 1 armată, care acționa în zona Olt. Luînd conducerea într-un moment critic pentru trupele române aflate în această zonă, generalul Praporgescu s-a ocupat personal de organizarea pozițiilor de apărare ale trupelor din subordine și mai ales de ridicarea moralului ostașilor, greu zdruncinat. A fost mereu acolo unde se decidea soarta

⁴ Ibidem, p. 259.

⁵ „Monitorul oastei”, nr. 15 din 20 martie 1919, p. 554—558.

⁶ „Monitorul oastei”, nr. 3 din 12 februarie 1919, p. 76.

⁷ *Istoricul Școlii Superioare de Război. 1889—1939*, p. 226.

⁸ I. Batalli, col. dr. V. Mocanu, col. I. Strujan, *Pe aici nu se trece !*, Editura militară, București, 1976, p. 13.

⁹ Col. dr. V. Mocanu, *Timp al îndîrjirilor eroice. 1916—1917*, Editura militară, București, 1986, p. 70.

¹⁰ I. Batalli, col. dr. V. Mocanu, col. I. Strujan, *op. cit.*, p. 14.

bătăliei, pentru a organiza și conduce lupta. La 30 septembrie 1916, în operațiunile de la Coți, în mijlocul bravilor grăniceri, el a căzut răpus de explozia unui obuz inamic ¹¹. Referindu-se la moartea acestui brav erou, în ziarul „Neamul românesc”, Nicolae Iorga consemna: „Moartea, în fruntea trupelor sale, pe care le comanda personal, a generalului Praporgescu, arată ce energii capabile de supremul sacrificiu se găsesc în rindurile ofițerilor noștri superiori”.

În rindurile eroilor Școlii Superioare de Război, căzuți la datorie pe cîmpul de luptă în campania din 1916, se mai înscriu: maior Petrescu Ioan din Regimentul 26 infanterie, originar din Craiova, care a murit ca un erou la 1 septembrie 1916, în luptele din zona trecătorii Bran; maior Stoicescu Florea, din Regimentul 68 infanterie, care a căzut, la 14 noiembrie 1916, în luptele de la Prunaru-Vlașca ¹²; comandantul Regimentului 23 infanterie „Ialomița”, colonelul Constantin Constantinescu, oștean cu aproape trei decenii sub steag, care a murit, în fruntea ostașilor acestui regiment, în asprele înceștiări cu inamicul desfășurate în zona Dunării la Cocargea ¹³.

Neuitat va rămîne în filele istoriei celei mai înalte instituții de învățămînt militar superior din țara noastră și spiritul de sacrificiu al căpitanului Cîmpeanu Alexandru. Într-un înalt ordin de zi al armatei române, purtînd data de 14 noiembrie 1916, faptele acestui erou au fost consemnate astfel: „Căpitanul Cîmpeanu Alexandru, comandantul companiei mitraliere din Regimentul Bacău nr. 27, însărcinat cu comanda unui mic detașament, pe cînd înainta pe Valea Uzului, spre a cădea în flancul stîng al inamicului, la un moment dat a fost atacat de o companie inamică. Atunci, căpitanul Cîmpeanu Alexandru a luat personal o mitralieră și, urcînd sus pe o poziție, a deschis un foc ucigător asupra companiei inamice, omorînd mai mulți din ea. Fiind lovit în umăr în timpul acestei acțiuni, nu a dat înapoi, ci a continuat a trage, pînă cînd, în cele din urmă a căzut rănît mortal, străpuns în abdomen de patru gloanțe. Rezultatul a fost că întreaga companie inamică, compusă din 114 soldați cu comandantul și ofițerii ei, s-a predat. Căpitanul Cîmpeanu Alexandru a căzut ca un viteaz în fruntea oamenilor săi, servind drept pildă de bravură și devotament întru îndeplinirea datoriei sale de ostaș” ¹⁴.

La 23 noiembrie 1916, în luptele din zona Băicoi—Prahova, a căzut, răpus de gloanțele inamicului, maiorul Sichitiu Nicolae. Inițial, la începutul campaniei, a comandat un divizion din Regimentul 2 obuziere. A fost prezent în grelele înceștiări de la Porumbacu, Cîncu Mare, Măgura Voinea și la Perșani, unde a căpătat o rană la mina stîngă. Incomplet vindecat, s-a prezentat la comisia de revizie, neacceptînd clasarea sa ca inapt pentru front. Repartizat la Armata a II-a a aflat că Regimentul 83 infanterie nu mai avea comandant; el a cerut să i se încredințeze lui această răspundere. În numai șapte zile, a transformat radical situația acestei unități. După un marș de două nopți și o zi, ajungînd în zona Băicoi, regimentul de sub comanda maiorului Sichitiu Nicolae, care organizase o perfectă cooperare cu artileria, s-a avîntat într-un contraatac fulgerător, asigurînd retragerea a doua mari unități. A fost contraatacul în care bravul ofițer a căzut eroin pe cîmpul de luptă ¹⁵.

Printre eroii Școlii Superioare de Război s-a numărat și locotenent-colonelul Alexandru Stelian, originar din Călărași, comandant al Regimentului 30 infanterie-Muscel, rănît în luptele de la Răcoasa și care a murit, la 23 iunie 1917, într-un spital din Iași ¹⁶.

În luptele din zona Rimnicu Sărat, căpitanul Petre Mircescu, din comandamentul Diviziei 3 infanterie, fiind trimis într-o recunoaștere, a străbătut cu mult curaj terenul ocupat de inamic și, pe cînd își îndeplinea misiunea, a fost lovit mortal. Pentru ca documentele să nu cadă în mina dușmanului, el le-a distrus, după care a încetat din viață ¹⁷.

Citînd, pe lespedea nemuririi, numele acelor care simbolizează jertfa Școlii Superioare de Război, prin fața noastră se perindă glorioase figuri de comandanți de corp de armată, divizie, regiment, batalion și companie, care și-au săpat legenda lor în pagini nepieritoare pentru cauza poporului român, eliberarea de sub dominația străină și făurirea statului național unitar.

IOAN SORESCU

¹¹ Arhiva M. Ap. N., fondul S.S.R., dosarul nr. 128, fila 10.

¹² Loc. cit.

¹³ Col. dr. V. Mocanu, *op. cit.*, p. 57.

¹⁴ I. Batalli, col. dr. V. Mocanu, col. I. Strujan, *op. cit.*, p. 108—109.

¹⁵ Col. dr. V. Mocanu, *op. cit.*, p. 92.

¹⁶ Arhiva M. Ap. N., fondul S.S.R., dosarul nr. 128, fila 10.

¹⁷ Col. dr. V. Mocanu, *op. cit.*, p. 133.

CONTRIBUȚIA EROICĂ A MILITARILOR GENIȘTI LA APĂRAREA PATRIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

După cum este cunoscut, intrarea și participarea României la primul război mondial au fost subordonate exclusiv apărării independenței și suveranității țării, grav amenințate, și împlinirii aspirației de veacuri a poporului nostru — făurirea statului național unitar. Subliniind acest adevăr de necontestat, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă : „Dornică să-și realizeze năzuințele de veacuri, România s-a alăturat puterilor Antantei care recunoscuseră drepturile istorice ale poporului român asupra teritoriilor cotoprite de Austro-Ungaria. În acest război România a dat un greu tribut de sînge în lupta împotriva cotoptorilor, pentru apărarea gleei strămoșești”¹.

Caracterul drept al participării țării noastre la prima conflagrație mondială a generat un ridicat moral de luptă întregului popor, tuturor ostașilor săi în acțiunile și campaniile din anii 1916—1918. „Nici nu s-au apucat să sune bine goarneau mobilizării — mărturisește Gheorghe Umbră într-un articol, intitulat Cum a plecat oștirea, publicat în „Viitorul” din 19 septembrie 1916 — și fiii țării, valurile oștirii române, au alergat într-un suflet și au izvorit de pretutindeni, din orașe și sate, din văi și dealuri, din cele mai depărtate și uitate cătune. Puzderie de oameni au răsărit ca din pămînt și au răspuns la glasul țării ca un singur om cu sufletul întărit de iubirea de patrie, cu inima palpitînd de dreptul sfînt pe care este chemat să-l apere”. La rîndul său, Barbu Ștefănescu-Delavrancea declara, la tribuna Academiei Române : „Noi n-am intrat în haosul acestui măcel pentru cuceriri, ci pentru desrobiri... Noi nu vrem ce nu e al nostru, ci vrem unirea cu frații noștri din Ardeal, din Banat și din Bucovina... Noi nu ne dorim cu sabia o patrie nouă, ci ne-o întregim. Duhul adevărului, al dreptății și al fraternității mină vitezele noastre oștiri”².

Imensul efort și sacrificiu al poporului român și al armatei sale, închinat nobilei cauze a apărării independenței și întregirii naționale încorporează și contribuția eroică a militarilor geniști — pionieri, pontonieri, telegrafiști, trupe de căi ferate și alte specialități care făceau parte, în acel timp, din arma genului. De altfel, la mobilizarea din 14 spre 15 august 1916 fiecare divizie de infanterie dispunea de cite o companie de pionieri și cite o secție de telegrafie; corpurile de armată de cite o companie de pionieri, o companie de poduri ușoare, o secție de proiectare, o companie de telegrafie și un parc de geniu; armatele dispuneau de cite 1—3 companii de căi ferate, 1—3 companii de pontonieri, o secție de telegrafie fără fir, o secție foto și o secție aerostație.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 436—437.

² „Epoca” din 2 septembrie 1916.

Pentru reconstituirea aportului și comportamentului ostașilor geniști în războiul pentru întregirea neamului un rol de cea mai mare importanță îl au jurnalele de operațiuni ale marilor unități și unități în subordinea și sprijinul cărora aceștia au acționat, documentele de arhivă ale Inspectoratului general al genului din anii 1916—1918, „Monitorul oastei” (1916—1919), precum și studiile publicate în „România militară” din perioada interbelică.

În totalitatea lor, jurnalele de operații ale marilor unități și unități, celelalte documente arhivistice evidențiază multiplele misiuni îndeplinite de militarii geniști, potrivit specificului armei, volumul mare de lucrări executate, abnegația, dăruirea și spiritul de jertfă manifestat în permanență și pretutindeni. Astfel, pe timpul ofensivei în cadrul campaniei din 1916, geniștii au însoțit marile unități și unități române, asigurându-le condiții de înaintare rapidă în dispozitivul inamic prin amenajarea și refacerea de drumuri, poduri și sectoare de cale ferată, deminarea unor porțiuni de șosele și poduri minate de inamic în retragere, asigurarea trecerilor peste cursurile de apă etc. Spre exemplu, pionierii companiei a 2-a din Divizia 22 infanterie, manifestând un înalt spirit al datoriei, hotărâre și abnegație, au construit, în timp scurt, trei poduri pe șoseaua Giuvăla—Bran, au deminat șoseaua Rucăr—Bran și podul metalic de peste Dimbovița, la Moecul de Jos. Ulterior, la începutul lunii septembrie, ei au participat, împreună cu subunități de pontonieri-riuri și cu companiile 1 și 3 pionieri, la forțarea Oltului și construirea de poduri în zona Făgăraș³.

Aceeași dăruire au dovedit și pionierii diviziilor 1 și 11 infanterie în luptele de lângă Orșova (Valea Cernei) și din bazinul Hațegului (Valea Jiului). De pildă, în ziua de 18/19 august 1916, plutonul de pionieri, comandat de sublocotenentul Victor Georgescu, înfruntând torentul de foc al inamicului, a acționat cu mult curaj și spirit de sacrificiu pentru executarea de breșe în rețelele de sîrmă și distrugerea adăposturilor fortificate inamice de pe înălțimile Alion, Ozaina și Drămic, creind condiții favorabile înaintării Regimentului 1 Dolj, ocupării poziției dușmane și eliberării orașului Orșova. Deși era la cea dintîi confruntare cu vrăjmașul, tinărul ofițer Victor Georgescu s-a comportat admirabil. Acest lucru rezultă și din foaia calificativă a ofițerului pe anul 1916, în care se arăta, între altele, că „Sublocotenentul Victor Georgescu, conform ordinului, ia parte, în ziua de 18/19 august 1916, în fruntea plutonului său, la coloana de asalt, tăind rețelele de sîrmă și contribuind, în bună măsură, la ocuparea poziției de către Regimentul 1 Dolj”⁴.

La fel de eroică a fost și comportarea pontonierilor, care, chiar în condițiile grele ale insuficienței materialelor și mijloacelor tehnice și, de cele mai multe ori, sub bombardamentele năprasnice ale aviației, artileriei și flotilei dușmane, au reușit să-și îndeplinească la timp misiunile primite, construind poduri și amenajînd puncte de trecere peste Jiu, Olt, Mureș, Siret, Dunăre etc. Pilda oferită de ostașii Batalionului pontonieri-fluvii din Regimentul de pontonieri în executarea podului de vase peste Dunăre, la Flămînda, este edificatoare pentru cele afirmate mai sus. Construcția propriu-zisă a podului a început la 18 septembrie 1916, ora 5 dimineața, executîndu-se în condiții deosebit de grele din cauza bombardamentului aviației germane, a flotilei austro-ungare și a unei puternice furtuni și ploi torențiale⁵. Împrejurările vitrege n-au putut abate pe bravii pontonieri de la îndeplinirea misiunii incredințate. Dimpotrivă, stăpîniți de un nemărginit simț al datoriei, ei au lucrat, fără întrerupere, ore în șir, și au dat nenumărate jertfe. La numai șase ore de la începerea lucrului a căzut, rănit de schijele unei bombe, însuși comandantul batalionului, locotenent-colonelul Popovici Nicolae, aflat mereu în mijlocul subordonaților săi⁶.

Spre seară, cînd podul era aproape terminat, acesta a fost rupt în trei locuri de exploziile proiectilelor dușmane. Pontonierii au lucrat, însă, toată noaptea, pe ploaie și furtună, reușind ca, în dimineața zilei de 19 septembrie, ora 5,45, să-l dea circulației. Dar, în după amiaza aceleiași zile, podul a fost din nou rupt de focul monitoarelor inamice. Și, din nou, ostașii pontonieri au acționat cu energie și curaj, reparînd rapid stricăciunile, astfel că retragerea trupelor s-a putut face în bune condițiuni⁷.

³ Arhiva M.Ap.N., fondul nr. 3 710, dosarul nr. 10, vol. I, fila 10.

⁴ Lt.-col. Vasile Filimon, *G-ral Victor Georgescu*, Editura militară, București, 1969, p. 21.

⁵ Maior Gheorghe Ion, *Podul de la Flămînda*, în „România militară”, nr. 9/1925, p. 37.

⁶ Arhiva M.Ap.N., fondul nr. 3 710, dosarul nr. 1/1931, fila 156.

⁷ Lt.-col. Ștefan Cătoi, *Trupele de geniu în război*, în „România militară”, nr. 1/1921, p. 65.

Construirea și menținerea podului de la Flămînda, lung de 1 020 m, sub focul concentrat și continuu al aviației și flotei fluviale inamice, au constituit nu numai un act de înalt profesionalism, ci și o dovadă de mare bravură ostășească cu care poporul român, pontonierii români, trupele noastre de geniu se pot mindri. Printre cei care s-au distins în mod deosebit s-au numărat căpitani Zaharescu Gheorghe și Moldoveanu Ion, locotenentii Gheorghe Ioan, Onojescu Vasile și Hălăceanu Ion, sublocotenentul Cristescu Gheorghe, plutonierii cu termen redus Ripeanu Stelian și Avramescu Constantin, sergenții Panait Nica, Stanciu Ioan, Mateescu Ilie, Nicolae Ion, Coman Coman, Fedorovici Petre, Ionescu Andrei, Ionescu Matei și Croitoru Dumitru, decorați cu înalte ordine și medalii românești⁸.

Pe parcursul retragerii trupelor române, prin lupte, spre Carpați, în zona muntoasă, prin Oltenia și Muntenia, companiile de geniu de la divizii, corpurile de armată și armate au participat cu hotărîre, abnegație și spirit de sacrificiu la blocarea direcțiilor principale de ofensivă ale inamicului, au distrus poduri, viaducte, șosele și căi ferate în punctele obligatorii de trecere. Totodată, învingînd enorme greutăți, atît pionierii cit și pontonierii au îndeplinit misiuni contra minelor de curent, au executat poduri pe pontoane, „bariere” (fortificații) contra inamicului, așa cum au fost cele de la Bumbești și Călimănești. Asemenea lor, și subunitățile de căi ferate au făcut față unor sarcini sporite în comparație cu cele din timp de pace.

Rămin încrustate cu litere de aur în cartea tradițiilor de luptă ale armatei române faptele de eroism săvîrșite de pionierii din detașamentul comandat de sublocotenentul Ștefan Bălan⁹, din compania a 2-a pionieri a Diviziei 22 infanterie, care, sub ploaia de gloanțe a inamicului, au executat distrugerii pe șoseaua Giuvala—Rucăr, ale ostașilor din Batalionul 1 pionieri, comandat de maiorul Gheorghiu Gheorghe, care, în aceleași condiții, au executat distrugerii și baraje în Valea Jiului¹⁰, precum și ale pontonierilor din Batalionul poduri-riuri care, luptînd vitejește cu patrulele germane, au reușit să salveze materialul celor două poduri întinse peste riul Buzău, la Minzu și Găvănești¹¹.

În perioada refacerii armatei române din iarna și primăvara anului 1917 s-au asigurat atît dotarea materială, cit și pregătirea de specialitate a întregului efectiv al trupelor de geniu, care crescuseră cu aproape 10 000 de oameni¹²; era mai mult decît o dublare a efectivelor față de campania din 1916. Pe baza învățămîntelor din anul precedent, după reorganizarea armatei române, divizia de infanterie avea în compunerea sa un batalion de pionieri cu două companii, o secție de telegrafie, o secție de poduri ușoare, o secție de proiectoare și un detașament parc de geniu; corpurile de armată nu mai aveau în subordinea lor trupe de pionieri, ci dispuneau doar de o secție de telegrafie. Fiecare armată avea la dispoziție un batalion de pionieri, un batalion de pontonieri, o companie de telegrafie cu fir, o secție de telegrafie fără fir, 1—2 secții proiectoare, o secție foto-cinema, un parc de geniu, un depozit de materiale de geniu și un depozit de materiale de transmisiuni; Marele Cartier General avea în subordine un batalion de pionieri, o companie de telegrafie specială, un batalion de pontonieri-fluvii, două secții telegrafie fără fir, o secție foto-cinema, patru companii de căi ferate, o secție hidrologică, trei secții proiectoare, cinci batalioane de lucru și alte subunități.

De menționat că, paralel cu eforturile pentru îmbunătățirea organizării, înzestrării și pregătirii lor de specialitate, geniștii au desfășurat o neobosită și eroică activitate pentru executarea lucrărilor de fortificații din poziția a II-a și a punctelor de comandă din linia I. „Pe un frig îngrozitor — arată lt.-col. Ștefan Cățoiu —, pionierii au început executarea, fără șovăire, a lucrărilor poziției a II-a. Ofițerii și soldații se adăposteau noaptea în colibe acoperite cu ramuri de brad sau lîngă focul arborilor seculari, doborîți pentru a deschide drumurile necesare. Valea Susitei, Zăbrăuțului, Holoșului și a Cașinului au înghițit multe vieți tinere ale pionierilor, care, în iarna anului 1917, au luptat cu cele mai aspre elemente ale naturii”¹³.

⁸ „Monitorul oastei”, nr. 62 din 29 martie 1918.

⁹ Pentru curajul, devotamentul și destoinicia dovedite în organizarea și conducerea lucrărilor încredințate, sublocotenentul Ștefan Bălan a fost decorat cu ordinul „Coroana României”, cu spade în gradul de cavaler („Monitorul oastei”, nr. 22 din 27 februarie 1917).

¹⁰ Arhiva M. Ap. N., fondul 3 710, dosarul nr. 10, vol. I, fila 890.

¹¹ Loc. cit., dosarul nr. 1 a/1917, fila 57.

¹² Col. Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din 1916, 1917*, Editura militară, București, 1967, p. 293.

¹³ Lt.-col. Ștefan Cățoiu, *Trupele de geniu în război*, în „România militară”, nr. 2/1921, p. 174.

Ulterior, în timpul eroicelor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, pionierii și telegrafistii de la divizii și armate au însoțit infanteria la atac, executând breșe în rețelele de sîrmă ale inamicului, au reparat și întreținut căile de comunicație, au amenajat punctele de comandă succesive și au asigurat legăturile telefonice. Totodată, ostașii geniști au pregătit distrugerea podurilor, stațiilor și a unor sectoare de cale ferată, au executat baracamente, fortificații de companie, precum și lucrări speciale de mascare. Localitatea Mărășești a devenit, astfel, un adevărat reduit care a contribuit, în cea mai mare măsură, la zdrobirea ofensivei germane. În cadrul acestor febrile activități, s-au distins, prin curaj și destoinicie, ostașii Batalionului 9 pionieri, în frunte cu maiorul Paraschivescu Ștefan, locotenentii Georgescu Alexandru, Năsturaș Dumitru, Tudorache Gheorghe și sublocotenentii Dumitrescu Alexandru și Stoian Valeriu ¹⁴.

Asemenea celorlalte specialități, pontonierii au înscris și ei un important aport la realizarea oportună și în bune condițiuni a manevrei forțelor și mijloacelor trupelor proprii. Ei au întins peste Dunăre 7 poduri cu material de echipaj, în lungime de aproximativ 5 500 m, iar pe riurile Siret și Prut 16 poduri în lungime de 3 200 m ¹⁵.

Contribuția și eroismul ostașilor geniști în istoricele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917 au fost expresiv evidențiate în Ordinul comandamentului Armatei I, din 19 septembrie 1917: „Pentru a răsplăti munca, devotamentul și sacrificiul pus în serviciul neamului de bravi ostași ai Armatei I, cu care am stăvilit năvălirea vrăjmașului și am distrus faima căpeteniei lui, ce se socotea de neînving, aduc laudele și mulțumirile mele trupelor de pionieri, telegraf și pontonieri, primele pentru executarea la timp și în bune condițiuni a stavilei formată din fortificațiile la cîmp, cu care au întărit frontul luptătorilor, celor de-al doilea pentru că, printr-o muncă neobosită de zi și noapte, au asigurat legăturile telegrafice și telefonice între comandamente și trupe, iar celor din urmă pentru că, prin podurile, rampele și drumurile cu care au legat cele două maluri ale Siretului, au asigurat regulata funcționare a transporturilor de subzistență și munițiuni de tot felul. În mod deosebit aduc mulțumirile mele Inspectoratului de geniu, care a condus și supravegheat toate lucrările tehnice, ca și căpitanilor Cristescu Petre din Batalionul de pionieri, Moldoveanu Ion, Șerban Gheorghe, Romanescu Nicolae, locotenentului Ghițescu Nicolae din Batalionul de pontonieri, care, neclintii la posturile lor, sub ploaia de proiectile, au desăvîrșit lucrările cu care au fost însărcinați” ¹⁶.

Același spirit de angajare patriotică la marele efort al țării au manifestat ostașii geniști odată cu a doua mobilizare a armatei române, decretată la 28 octombrie 1918. Ca și în campaniile anterioare, pontonierii au asigurat trecerea trupelor române peste diferite cursuri de apă, iar pionierii, celelalte specialități au executat numeroase lucrări pentru amenajarea, refacerea și întreținerea căilor de comunicație, precum și poziții defensive în mai multe raioane. De pildă, Batalionul 6 pionieri a organizat poziții defensive în raionul Ciucea pentru Divizia 5 infanterie, apoi, în ziua de 16 aprilie 1919, împreună cu trupele acestei mari unități române, a intrat în orașul Oradea. Cu acest prilej pionierii au fost folosiți pentru distrugerea liniilor ferate și executarea de furnale de mină contra trenurilor blindate inamice. Secția de telegrafie a executat și reparat rețeaua telefonică permanentă pe direcția Cluj.

Bogatul bilanț al activității geniștilor în războiul de apărare a ființei naționale și întregire a neamului din anii 1916—1918 cuprinde un număr impresionant de lucrări de asigurare genetică, de misiuni de luptă îndeplinite, sute de kilometri de drumuri și căi ferate construite sau refăcute, mii de cîmpuri de mine plantate și deplantate, sute de adăposturi, 74 poduri de pontoane, din care 14 peste Dunăre, și numeroase alte misiuni impuse de desfășurarea operațiunilor militare.

Jertfele geniștilor în acest război s-au cifrat la aproape 1 000 de morți și mult mai numeroși răniți. Pentru comportarea lor eroică, vitejească, vrednică de laudă, peste 100 de ofițeri geniști au fost decorați cu ordine și medalii de război. Dar cifrele acestea, oricît de impresionante, rămîn totuși reci față de ceea ce au însemnat efort, dăruire, curaj, eroism, abnegație, dragoste fierbinte pentru pămîntul țării, virtuți ostășești care au asigurat, în cele din urmă, victoria împotriva dușmanului cîmpitor.

¹⁴ „Monitorul oastei”, nr. 57 din 17 martie 1918; Maior Alexandru Șt. Demetrescu, *Contribuția trupelor de geniu românești la bătălia de la Mărășești*, în „Revista genului”, nr. 3—4/1938, p. 43.

¹⁵ Arhiva M. Ap. N., fondul nr. 3 710, dosarul nr. 2/1917, fila 633.

¹⁶ Loc. cit., dosarul nr. 1 c/1917, fila 346.

În memoria eroilor armii genului din războiul de apărare a ființei naționale și întregirea neamului din anii 1916—1918, urmașii acestora au ridicat, pentru eternizarea celor care cu singele lor au apărât cauza sfântă a poporului nostru, în frumoasa Capitală a României, pe locul unde altădată treceau și se instruiau geniștii, la intersecția Bulevardului Armata Poporului cu Bulevardul Geniului, alături de locul unde a fost cazarma geniștilor în timpul lui Alexandru Ioan Cuza (intemeietorul armii genului), pe dealul Cotrocenilor, un maiestuos monument omagial, ce domină împrejurimile și impresionează pe trecători, cunoscut sub numele de „Statuia Leul”. Pe una din fețele soclului grupului statuar au fost înscrise cuvinte simple dar emoționante, o înflăcărată chemare și în același timp o sinteză magistrală a ceea ce a făcut eroica armă a genului în acest război: „Spuneți generațiilor viitoare că noi am făcut suprema jertfă pe cimpul de bătălie pentru întregirea neamului”. Este, într-adevăr, o frescă, o chemare, un îndemn pentru generațiile de azi și cele viitoare, un omagiu, printre atâtea altele, aduse armii genului.

Monumentul eroilor armii genului a fost inaugurat la 29 iunie 1929. El este opera sculptorului Spiridon Georgescu. Principala figură a acestui monument omagial reprezintă un leu uriaș de bronz, ca simbol al curajului, iar alături, în cele patru colțuri ale soclului de piatră, sînt reprezentați, în mărime naturală, patru militari, fiecare reprezentînd una din specialitățile care făceau parte din arma genului în perioada respectivă: un pionier, un pontonier, un transmisionist și un militar din căile ferate. Basoreliefurile aflate pe soclu redau scene din activitatea trupelor de geniu în război. Toate acestea, împreună cu inscripția de care am amintit, răscolesc zi de zi conștiința trecătorilor, cărora le vorbesc, prin impresia puternică a efectului ce-l produce eroii geniști, toți acei militari din această glorioasă armă care n-au preocupat nimic pentru apărarea libertății și independenței patriei străbune, pentru făurirea statului național unitar român.

TEOFIL OROIAN

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA COOPERAREA FORȚELOR NAVALE CU CELE TERESTRE ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DIN ANII 1916-1918

Participarea marinei militare române la războiul de reîntregire națională reprezintă un important moment din istoria campaniilor din anii 1916—1918. Acțiunile întreprinse de trupele de marină oferă concluzii și învățăminte valabile și astăzi, ele avându-și rădăcinile în zbuciumata istorie multimilenară a românilor, în lungul șir al crâncenelor lupte purtate de aceștia pentru independență și integritate teritorială¹.

Încă din 1914, în urma Consiliului de coroană din 21 iulie, începând cu luna septembrie au fost elaborate ipotezele de luptă „A” și „B”, în cadrul cărora marina militară își avea rolul său bine determinat². Dintre numeroasele variante, „Ipoteza Z”, elaborată în anul 1915, a constituit, de fapt, planul de campanie pus în aplicare de Comandamentul armatei române în august 1916. Marina intra, cu forțele sale fluviale, în acel procent de 20%, care urma să rămână, inițial, în apărarea frontului de sud, iar după 10 zile, în urma sosirii Corpului rus, să treacă la ofensivă în Dobrogea³.

În concepția „Ipotezei Z”, Comandamentul Armatei de sud (Armata a II-a) îi revenea misiunea „de a asigura libertatea de acțiune a grosului forțelor, apărând teritoriul național și respingând atacurile pe care le-ar întreprinde trupele bulgare dinspre sud”⁴. În componerea acestei armate, ce-și avea forțele articulate în trei grupuri operative — est, centru și vest —, a fost constituită o structură de comandament distinctă, denumită Capul de pod Turtucaia, conform Instrucțiunilor speciale pentru apărarea Capului de pod Turtucaia din 18 aprilie 1916 ale M.St.-M.⁵ și Deciziei ministeriale nr. 167 din 22 aprilie 1916⁶. Capul de pod Turtucaia constituia un comandament special, similar unui comandament de divizie. Lui i se subordonau, din punct de vedere tactic și disciplinar, toate trupele aflate la Turtucaia și în împrejurimi, până la linia frontierei bulgare, de la Dunăre (pichetul nr. 44 inclusiv, și cele din Oltenița) până la creasta terasei dunărene. Tot în sfera de competență a acestei mari unități intra și Divizia de Dunăre, cu toate vasele și unitățile

¹ Locotenent-comandor Constantin Ciuchi, *Istoria marinei române în curs de 18 secole*, Constanța, 1906, p. 40—52.

² Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare, Arh. M. Ap. N.), fondul Comandamentului marinei militare, dosarul nr. 112/1914—1918, filele 159—168.

³ Colonel Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916—1917*, Editura militară, București, 1967, p. 34.

⁴ Arh. M. Ap. N., fondul Comandamentului marinei militare, dosarul nr. 163/1916, fila 41.

⁵ Loc. cit., fila 42.

⁶ Loc. cit., fila 43.

sale. În felul acesta, s-a creat unitatea de comandament asupra trupelor de uscat și a Forței navale fluviale. Sarcinile Diviziei de Dunăre reieșeau din Instrucțiunile speciale semnate de contraamiralul Nicolae Negrescu, în care se arăta, în conformitate cu prevederile „Ipotezei Z”, că Divizia de Dunăre trebuia „să completeze, pe apă, dispozitivul de apărare al capului de pod, menținând, cu orice preț, în stăpânirea noastră, Dunărea la vest de Turtucaia și capul de pod, și, prin urmare, să împiedice, cu orice preț, trecerea unei forțe navale inamice la vale de Turtucaia, în scop de a întoarce și face să cadă apărarea capului de pod”⁷. Prin urmare, misiunea forțelor marinei fluviale se circumscria misiunii capului de pod, la a cărei defensivă contribuia prin apărarea pasivă, ce consta în baraje de mine, estacade, baterii lans-torpile și apărarea vie, în care intrau bateriile de coastă fixe și bateriile flotante mobile.

La intrarea României în război, organica Diviziei de Dunăre, a cărei denumire, la mobilizare, s-a schimbat în Flota de operațiuni, era : comandant — contra-amiral Nicolae Negrescu, primul amiral român care a condus o flotă de operațiuni pe timp de război ; Escadra de Dunăre era condusă de comandorul Nicolae Negru și avea, în formație, cele patru monitoare ale marinei : „Brătianu”, „Kogălniceanu”, „Lahovari”, „Catargiu” și cele opt vedete : „Maior Ene”, „Cpt. Bogdan”, „Cpt. Romano”, „Maior Giurăscu”, „Maior Șonțu”, „Maior Nicolae Grigore Ioan”, „Locotenent D. Călinescu” și „Cpt. V. Mărăcineanu”. Monitoarele, grupate câte două, formau două divizioane, sub ordinele comandanților mai vechi, iar vedetele erau repartizate câte două de monitor, formind, astfel, o unitate tactico-administrativă ce purta numele monitorului⁸.

În anumite situații, vedetele puteau forma și o escadrilă de vedete, unitate tactică ce se împărțea în două grupări de câte patru vedete. Gruparea canonierelor și a șalupelor tip „Vedea” era comandată de căpitanul-comandor M. Gavrilesu, ea fiind alcătuită din patru canoniere și două șalupe⁹. Convoiul de aprovizionare, comandat de căpitanul-comandor Munteanu, cuprindea șleपुरi, șalupe, remorchere, un ceam, în general nave rechiziționate.

Bateriile de coastă Turtucaia, ce se aflau pe malul stîng al Dunării, erau comandate de locotenentul-comandor Puricescu, iar artileria din ostroave de căpitanul Matei Niculescu¹⁰. Bateriile erau dispuse astfel : o baterie, formată din patru tunuri „Krupp” de 150 mm, scoase de pe crucișătorul „Elisabeta”, o baterie de 120 mm, compusă din patru piese „St. Chamond”, trei baterii de 120 mm de câte două tunuri fiecare, o baterie formată din patru obuziere de 120 mm „Skoda”, trei baterii de câte două mortiere, artilerie ușoară fixă și artilerie ușoară semi-mobilă. Toate acestea totalizau 126 guri de foc¹¹.

Prezentind instrucțiunile speciale pentru comandamentele capetelor de pod Siliștră și Turtucaia, șeful Statului-Major General, V. Zottu, a făcut următoarea considerație cu privire la operațiunile ce urmau să se desfășoare pe frontul de sud, arătînd că „Ipoteza Z” prevedea un război contra Puterilor Centrale, dar, „cu toate acestea, operațiunile noastre contra Bulgariei nu urmăresc un scop politic agresiv, ele vor fi un mijloc de apărare”¹². Trupele care au intrat în constituirea garnizoanelor cu capete de pod au fost considerate trupe de acoperire¹³.

Din ziua de 25 august 1916, în compunerea Flotei de operațiuni a intrat și Diviziunea rusă de canoniere, ce cuprindea trei canoniere : „Donet”, „Teret” și „Cubaneț”. De acum, Flota de operațiuni a luat numele de Flota de operațiuni româno-rusă pe Dunăre, aflată tot sub comanda contraamiralului Negrescu¹⁴.

În cadrul luptelor purtate în vederea apărării capului de pod de la Turtucaia, în intervalul 20—24 august 1916, monitoarele românești au bombardat șoseaua Rusciuk—Turtucaia, în scopul ca aceasta să nu mai poată fi folosită de către inamic, și au ripostat focului bateriilor dușmane. Monitorul „Brătianu” a executat trageri asu-

⁷ Contraamiral Nicolae Negrescu, *Rolul marinei în războiul pentru întregirea neamului și recompensa finală*, București, 1920, exemplar dactilografiat, p. 21.

⁸ Arh. M.Ap.N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 112/1914—1918, fila 17 ; *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, publicat de Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat-Major, Serviciul istorie, Imprimeria națională, București, 1934, p. 415.

⁹ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 425.

¹⁰ Colonel I. Cupșa, *op. cit.*, p. 313—314.

¹¹ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 440.

¹² Arh. M. Ap.N., fondul Armata a II-a, dosarul nr. 17/1916, fila 25.

¹³ *Loc. cit.*, fila 51—52.

¹⁴ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 576—577.

pra unei tranșee pline cu trupe și a unor baterii dușmane (loviturile sale fiind apreciate de artileriștii de uscat drept „foarte bune“), forțând pe inamic să-și schimbe des pozițiile și reducând la tăcere parte din piesele sale¹⁵. La fel, în zilele de 20, 21 și 22 august, monitorul „Catargiu“ a executat trageri asupra infanteriei inamice¹⁶. La rîndul său, monitorul „Kogălniceanu“ a întreprins, la 20 august, o recunoaștere pe canalul Cusui¹⁷, iar în noaptea următoare a fost sub estacadă, cu misiunea de a supraveghea și împiedica orice încercare de trecere a inamicului spre Turtucaia¹⁸.

Tot în acele zile, bateriile debarcate de pe crucișătorul „Elisabeta“ au reușit să împrăști trupele inamice, obligându-le să se retragă în dreptul Ostrovului Cîr-neci¹⁹. Cît privește bateria de obuziere a marinei, aceasta a tras, numai în ziua de 22 august, aproximativ 370 de proiectile asupra dealului și satului Staroselo, unde se aflau concentrate trupe inamice²⁰. În acest context, comandantul artileriei marinei din ostroave, căpitanul Niculescu, a organizat, din proprie inițiativă, un releu de ștafete, deoarece rețeaua de transmisiuni fusese întreruptă datorită luptelor. Ca urmare, ofițerul de marină a fost propus pentru decorare de către comandantul Diviziei 17 infanterie²¹.

La 23 august 1916, cele două divizii de monitoare românești au încadrat și susținut cele două flancuri ale apărării zonei Turtucaia²². A fost ziua ruperii frontului nostru de către inamic. În seara aceleiași zile, monitoarele Diviziei a II-a, împreună cu bateriile debarcate de pe crucișătorul „Elisabeta“, au redeschis focul asupra trupelor inamice care coborau de pe deal în scopul atacării trupelor noastre²³. În tot cursul nopții, trei vedete de siguranță, împreună cu canoniera „Grivița“ și șalupa „Siliștra“, au evacuat răniții de la Turtucaia la Oltenița²⁴. Referindu-se la luptele din ziua de 23 august 1916, generalul Toșev, comandantul Armatei a III-a bulgare, avea să scrie: „Încă din zorii zilei, obuzele începuseră din nou să plouă... Artileria bateriilor crucișătorului «Elisabeta», aceea a forturilor și monitoarelor își inercușau focul pe toată întinderea atacată“²⁵.

În situația critică din 24 august, toate forțele plutitoare și de la uscat ale marinei au rămas sub ordinele superioare ale Comandamentului Capului de pod Turtucaia²⁶, monitoarele sprijinind, în continuare, flancurile capului de pod²⁷. A fost ziua în care marina a pierdut cele mai multe efective²⁸.

În după amiaza zilei de 24 august 1916, Escadra, în formație, care a rămas în acțiune pînă la retragerea ultimelor elemente, s-a îndreptat spre Siliștra, unde a ajuns după trei ore de marș. În acest fel, sub protecția monitoarelor, vedetelor și canonierelor, s-au putut retrage spre Siliștra trupele care s-au salvat din zona Turtucaia. După război navele au fost decorate „pentru bravura și disprețul de moarte de care au dat dovadă ofițerii și trupa în timpul luptelor din anul 1916 din lungul Dunării, precum și în cele de la Turtucaia“²⁹.

Episodul Turtucaia constituie un exemplu concludent privind cooperarea dintre marinari și trupele de uscat. Marinarii, cu prețul vieții multora dintre ei, au acoperit retragerea și au transportat pe malul stîng al Dunării, la bordul navelor de luptă, mii de soldați români. La Siliștra, împreună cu cele trei canoniere rusești, a început, în noaptea de 25 spre 26 august, evacuarea trupelor române aflate în zonă. În acest cadru, Flota de operațiuni a primit misiunea de a proteja retragerea Diviziei a IX-a infanterie și de a bombarda Siliștra după ce va fi ocupată de inamic³⁰.

¹⁵ Arh. M.Ap.N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 162/1916, filele 1—2.

¹⁶ Loc. cit., filele 2 și 2 verso.

¹⁷ Loc. cit., dosarul nr. 192/1916—1920, fila 2.

¹⁸ Loc. cit., dosarul nr. 162/1916, fila 14.

¹⁹ Loc. cit., filele 8—9.

²⁰ Loc. cit., fila 17.

²¹ Colonel I. Cupșa, op. cit., p. 314.

²² *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 512.

²³ Arh. M. Ap. N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 162/1916, fila 10.

²⁴ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 524.

²⁵ Col. I. Cupșa, op. cit., p. 315.

²⁶ Arh. M. Ap. N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 136/1916, fila 42; fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 126/1916, fila 293.

²⁷ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 550.

²⁸ „Buletinul marinei“, nr. 8/1925, p. 121.

²⁹ „Monitorul Oficial“, nr. 114 din 19 mai 1931, p. 4 606.

³⁰ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 576—577.

În luna următoare, marinarii, debarcați de pe monitoare și vedetele fluviale, au acționat ca luptători de uscat, alături de trupele terestre, pentru eliberarea flancului drept al Dunării, în Dobrogea. Flota va fi subordonată operativ Armatei de Dobrogea, cu misiunea generală de a-i proteja flancul drept, fapt care ducea la mărirea spațiului de competență și responsabilitate al unităților fluviale. În această situație, în perioada septembrie—noiembrie 1916, flota va coopera cu unitățile de la dreapta Armatei de Dobrogea, adică Grupul de divizii al generalului Socec, Grupul de divizii al generalului Radian, Brigada 32 infanterie și Corpul 4 siberian, comandat de generalul Sirelius. În perioada menționată, flota a luat parte la îndeplinirea a numeroase acțiuni militare la Silistra, Rasova, Olțina, Cernavodă și Topalu: acooperire și pază pentru a preveni ori a interzice eventuale tentative de infiltrare și debarcare ale inamicului în flancul sau spatele armatei, în baltă sau în spațiul Călărași—Fetești—Cernavodă; cercetare și recunoaștere în spatele frontului inamic; punerea unor noi baraje de mine; trageri de artilerie pentru neutralizarea bateriilor grele bulgaro-germane care, prin tirul lor, jenau armata de uscat, precum și a bateriilor dușmane amplasate pe dealurile Mirleanu și Vlahchioi; trageri asupra coloanelor inamice aflate în marș.

Dintre aceste misiuni de luptă amintim: la 27 august (la o zi după retragerea trupelor proprii din Silistra), flota militară a bombardat portul, distrugând magazinele, cazarmile și depozitele de petrol pentru a nu fi folosite de inamic; pe 28 august, comandorul Nicolae Negru, pentru a culege știri despre inamic, ale cărui baterii erau instalate în locuri ascunse, la 3—4 km în interior, a debarcat un detașament la km 341, format din 40 marinari și un ofițer, pentru a executa o cercetare prin luptă. Detașamentul a ocupat creasta unui deal la 5 km nord-vest de Satul Nou. Identificând coloane inamice pe șoseaua Ostrov—Dervent, el a transmis aceste informații la escadră, care a declanșat un puternic bombardament, împrăștiindu-le și silindu-le să se oprească³¹. Despre eroismul trupelor de marină, dovedit în timpul acestor lupte, N. Negrescu avea să scrie în amintirile sale: „zilele de urmărire a flancului stâng al armatei germane din Dobrogea și zilele de la Rasova vor forma pururea pagini de glorie pentru mica dar brava și neobosită flotilă românească”³²; în zilele de 30—31 august, navele au executat opt incursiuni în spatele frontului inamic, fapt care a determinat pe generalul Mackensen să comunice Marelui Cartier General german că „Brigada Bodl” este tulburată zilnic de bastimente române de pe Dunăre”; în zilele de 4—6 septembrie, cu sprijinul flotei, Divizia a 2-a română a oprit ofensiva Armatei a 3-a bulgară și a Brigăzii Bodl; la 6 septembrie, ora 21,15, Escadra a debarcat un detașament de 320 de oameni, cu patru tunuri de 37 mm și două mitraliere, în Ostrovul Lungu, pe care l-a ocupat. Din acest punct s-a putut supraveghea șoseaua de pe malul Dunării, între Musait și Rasova și tot de aici s-au executat, în zilele următoare, trageri asupra bateriilor de artilerie inamice amplasate pe movila Vlahchioi; la 8 septembrie, escadra a executat o incursiune în spatele frontului inamic. Deși la km 322, circa 90 km aval de Călărași, a fost atacată de artileria grea inamică, instalată pe dealurile Mușaitului, ea și-a continuat misiunea de recunoaștere pînă la Olțina, sub focul artileriei germane. Cu acest prilej, monitorul „Lahovari” a fost avariat. La adăpostul unei perdele de fum protector, lansată de o vedetă, acesta a reușit să se retragă spre pozițiile proprii. Deși retragerea s-a efectuat cu prova afundată, artileriștii nu au încetat tragerea. Informațiile culese de flotă au fost de mare folos Brigăzii 32 infanterie³³; în zilele de 6 și 7 octombrie, printr-un foc viu, bine dirijat, flota a ajutat hotărîtor Brigada 32 infanterie să-și reocupe pozițiile pierdute de pe valea Caramancea³⁴; o acțiune meritorie, desfășurată din proprie inițiativă de flota română a fost eliberarea Hirșovei, în ziua de 26 octombrie. O grupare de nave românești primise ordin să se deplaseze pe canalul Măcin, spre Dăeni, pentru a sprijini flancul drept al Corpului 4 siberian. Din inițiativa comandorului Toescu Vasile, recunoașterea a fost împinsă pînă la Rașova, cu patru vedete, susținute de monitorul „Brătianu”. La Hirșova a fost debarcat un detașament de marinari, care a eliberat orașul și a capturat o însemnată cantitate de muniție părăsită de inamic³⁵.

³¹ *Ibidem*, p. 582, 590—592.

³² Colonel I. Cupșa, *op. cit.*, p. 316.

³³ *România în războiul mondial. 1916—1918*, vol. I, p. 608; Arh. M.Ap.N., fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 162/1916, filele 27, 28, 31.

³⁴ Arh. M.Ap.N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 149/1916—1917, fila 201.

³⁵ *Loc. cit.*, fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 162/1916, p. 208.

De asemenea, ținem să amintim acțiunea independentă a unui mic detașament de marinari, care a debarcat de pe vedetele „Romano” și „Călinescu”, în noaptea de 22 decembrie 1916, eliberând, printr-o acțiune curajoasă, satul Ghecet de trupele germane ocupante. Acestea, luate prin surprindere și intimidare de focul concentrat al marinarilor, deși erau net superioare numeric românilor, au părăsit în mare grabă satul ³⁶.

Din șirul acțiunilor întreprinse de navele fluviale în sprijinul armatei de uscat în campania din 1916, rezultă că flota a luat parte la toate luptele ce s-au desfășurat pe malul dobrogean al Dunării, susținând flancul drept și atacând, prin numeroase incursiuni, spatele frontului inamic și coloanele lui de aprovizionare ³⁷.

Prima parte a anului 1917 a fost destinată reorganizării și dotării Marinei militare. Misiunea ei a fost aceea de a contribui, alături de armata terestră, la apărarea frontului de pe Dunăre, bombardând, cu artileria navelor, bateriile inamice de la Tulcea, precum și aceea de a asigura transporturile pe apă, între Galați, porturile Ismail, Chilia, Vîlcov și Gurile Dunării ³⁸. În martie 1917, Divizia de monitoare, Divizia ușoară și Apărările sub apă au primit ordin de a părăsi Chilia, unde se retrăseseră la sfârșitul anului 1916 ³⁹, și de a veni la Ismail, pentru a se pregăti în vederea unor noi acțiuni de luptă ⁴⁰.

O confruntare directă cu inamicul a avut loc la 10 iulie 1917, cind bateriile române au executat un puternic foc asupra lucrărilor inamice din mijlocul Ostrovului Chiciu ⁴¹. Rezultatul a fost caracterizat de colonelul rus Golejovski ca „magnifique” ⁴², în urma bombardamentului trupele germane fiind nevoite să abandoneze poziția deținută.

Două zile mai târziu, la 12 iulie, s-a primit la Ismail ordinul ca vasele românești și rusești să întreprindă, în ziua următoare, o demonstrație îndreptată împotriva localității Tulcea; cu acest prilej, au fost bombardate bateriile ușoare și grele ale inamicului, ale căror poziții fuseseră reperate prin recunoașteri aeriene ⁴³. Într-o dare de seamă asupra operațiunilor executate în această zi se arată că, „în timpul tragerii, monitoarele au ținut un foc foarte bine nutrit asupra inamicului, reducându-l la tăcere” ⁴⁴. Rezultatele bombardamentelor din zilele următoare, efectuate de navele fluviale românești, au fost calificate ca „perfecte” ⁴⁵.

Conform ordinului general, primit de la Comandamentul Forțelor Fluviale și al Deltei, de a face demonstrații de artilerie și chiar mici incursiuni terestre cu forțe pînă la o companie, în cursul lunii august s-au efectuat, de la bordul monitoarelor, trageri de artilerie asupra bateriilor din Tulcea. Aceste acțiuni aveau drept scop să împiedice trupele germane de ocupație din Dobrogea să traverseze fluviul și să realizeze o eventuală joncțiune cu cele aflate pe frontul din Moldova.

Referindu-se la toate aceste acțiuni de luptă, executate de monitoare asupra bateriilor inamice de la Tulcea, din iulie și pînă în octombrie 1917, contraamiralul Koslinski scria în lucrarea sa, aflată în manuscris: Extras din Jurnalul de operațiuni al flotei și note personale, că „Tragerile au fost conduse de la bordul fiecărui monitor și rezultatele au fost excelente” ⁴⁶. În afara acestor misiuni executate de monitoare, au mai avut loc și alte acțiuni ale navelor escadrei, care au urmărit obiective diferite, cum au fost recunoașterile în Ostrovul Chiciu, sau instalarea unor

³⁶ Loc. cit., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 149/1916—1917, fila 936.

³⁷ Muzeul Marinei Române, fondul documentar, *Marina noastră de război în marele război*, cuvîntarea amiralului M. Gavrilescu, rostită la Cernavodă, la 27 mai 1931, cu prilejul decorării monitoarelor și vedetelor românești pentru acțiunile de luptă din anii 1916—1918.

³⁸ Georgeta Borandă, *Aspecte ale contribuției Marinei Militare Române, prin acțiunile din 1917, la înfăptuirea statului național român*, p. 1—2 (Comunicare ținută la Sesiunea Comandamentului marinei militare din 24—25 septembrie 1984).

³⁹ Arh. M. Ap. N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 149/1916—1917, fila 1 082.

⁴⁰ Loc. cit., dosarul nr. 165/1916, filele 1 și 1 verso.

⁴¹ Loc. cit., dosarul nr. 161/1917, fila 112.

⁴² Loc. cit.

⁴³ Muzeul Marinei Române, fondul documentar; Contraamiral Iacob Bălan, *Memorii din primul război mondial*, mss, fila 15.

⁴⁴ Arh. M. Ap. N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul nr. 209/1917, filele 75—76.

⁴⁵ Loc. cit., dosarul nr. 151/1917, filele 112—122.

⁴⁶ Nicolae Bîrdeanu, Dan Nicolaescu, *Contribuții la istoria marinei române*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 305.

baraje de mine în aceeași zonă. La 27 decembrie 1917, flota a primit ordin să intre la iernat pe canalul Tâtaru, încetind acțiunile împotriva inamicului.

În acest al doilea an de război pentru România, marina, prin misiunile îndeplinite, a facilitat acțiunile operative ale armatei române și a împiedicat trecerea Dunării de către inamic, aducându-și, astfel, o contribuție însemnată la victoria finală.

La începutul anului 1918, Flota de operațiuni se afla aproape în întregime grupată la Chilia Veche, cu misiunea de a apăra parcul de nave comerciale al marinei, în timp ce batalionul de debarcare și batalionul de pontonieri se aflau pe front, constituind apărarea dinspre sud a Deltei Dunării.

În urma tratatelor de la începutul anului 1918 cu Puterile Centrale, în timpul cărora s-a discutat problema curățirii de mine a căii navigabile, românii și-au rezervat dreptul de a-și ridica barajele proprii, precum și pe cele rusești⁴⁷. În primăvara anului 1918 au continuat lucrările de dragaj — în februarie fuseseră ridicate barajele de pe brațul Sulina —, scoțându-se minele din barajele de la Galați, Reni și Pătlașanca⁴⁸. Navele de dragaj românești au ridicat și estacada ce fusese executată de ruși în aval de barajul de la Pătlașanca.

Nu încheiem înainte de a aminti faptul că și la cea de-a doua mobilizare, decretată la 28 octombrie 1918, marinarii au răspuns în totalitate, iar navele fluviale militare au îndeplinit misiuni de capturare a materialului navigabil german și austro-ungar de pe Dunăre și de alungare a echipajelor inamice.

Din prezentarea succintă a acțiunilor de luptă la care au participat unități ale marinei militare, se desprind unele concluzii edificatoare. Succesul în lupta pe Dunăre, împotriva unui inamic puternic, a putut fi obținut numai prin eforturile întrunite ale forțelor marinei militare cu trupele de uscat și cu alte categorii de forțe ale armatei. Conducerea unitară a acțiunilor de luptă, ca și inițiativa unor comandanți, în funcție de condițiile concrete, curajul și dirigenția în acțiunea pentru apărarea gliei străbune au condus la obținerea victoriei împotriva unor agresori superiori din punct de vedere numeric și al tehnicii de luptă. Pregătirea marinarilor militari, atît ca luptători pe apă, cît și pe uscat, strînsa cooperare cu alte forțe ale trupelor de uscat au creat posibilitatea ca aceștia să poată acționa cu succes pentru eliberarea unor localități sau apărarea unor obiective importante.

MARIANA PĂVĂLOIU

⁴⁷ Georgeta Borandă, *op. cit.*, p. 5.

⁴⁸ Arh. M. Ap. N., fondul Comandamentul marinei militare, dosarul 112 nr. 248/1918—1919, fila 141.

ACȚIUNI REVIZIONISTE ALE REGIMULUI FASCISTO-HORTHYST ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI ȘI A ALTOR STATE (1939-1940)

VASILE ȘERBAN, TRAIAN BARA

Printre primele state din Europa și chiar din lume, în care fascismul s-a instaurat la putere, iar revizionismul și terorismul au devenit politică oficială de stat, a fost Ungaria, care prin politica revanșardă și acțiunile complotist-teroriste împotriva statelor vecine și de reprimare cruntă a mișcării muncitorești și democratice a poporului ungar — promovată de cercurile conducătoare reacționare horthyste —, a creat un focar de încordare politico-diplomatică și de conflicte militare în bazinul dunărean.

Nici nu s-a uscat bine cerneala pe textul Tratatului de pace de la Trianon, semnat la 4 iunie 1920, și regimul fascist-horthyst a declanșat o intensă acțiune, atât pe plan intern cât și extern, pentru modificarea statu-quo-ului teritorial în Europa Centrală și Peninsula Balcanică — stabilit prin sistemul tratatelor de pace de la Paris — și pentru refacerea hotarelor Ungariei „milenare“. Aceasta viza ruperea din trupul României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei a teritoriilor care, la sfârșitul anului 1918, s-au eliberat de sub jugul monarhiei austro-ungare și s-au unit cu frații lor, împlinindu-și idealul național. Pentru realizarea acestor obiective revanșarde, Ungaria horthystă a colaborat cu Italia fascistă, cu regimul fascist din Bulgaria și, mai ales, cu Germania hitleristă. La început, ea a scontat și pe concursul unor cercuri politice din Marea Britanie, Franța și S.U.A., favorabile revizionismului, însă după instaurarea dictaturii hitleriste, Ungaria horthystă și-a legat definitiv soarta de Germania nazistă.

Acțiunea revizionistă horthystă a îmbrăcat o multitudine de forme și aspecte prin care a urmărit : educarea întregului popor ungar în spirit naționalist-șovin, al urii față de popoarele vecine, îndeosebi față de români și slavi ; inocularea în rîndurile tineretului a ideilor fascist-teroriste, de revanșă ; propagarea mitului refacerii hotarelor Coroanei Sfintului Ștefan ; întreținerea unei virulente propagande revizioniste în interior și în străinătate ; incitarea minorităților maghiare din România, Cehoslovacia și Iugoslavia la acțiuni iredentiste împotriva statelor în care trăiau ; înaintarea de memorii, petiții și plîngerii forurilor internaționale,

îndeosebi către Liga Națiunilor de la Geneva, pentru compromiterea politicii naționale a statelor român, cehoslovac și iugoslav; denigrarea și contestarea unor acte de politică internă ale acestor state, cum a fost cazul reformei agrare românești; implicarea statului român și a altor state în procese adresate unor instanțe internaționale de justiție, ca, de exemplu, în procesul optanților unguri¹; captarea emigrației ungare și a ungarilor stabiliți în străinătate în favoarea tezelor revizionismului horthyst; cîștigarea opiniei publice europene și a cercurilor conducătoare europene și din S.U.A. de partea ideii revizuirii tratatelor de pace în favoarea Ungariei; organizarea de acțiuni de spionaj, diversiune, subversiv-teroriste și militare pe teritoriul statelor vecine în vederea destabilizării situației politice și creării cadrului adecvat destrămării integrității teritoriale a acestora; pregătirea armatei ungare în vederea anexării, pe calea armelor, a teritoriilor revendicate; menținerea și promovarea unei atmosfere de încordare în relațiile cu statele vecine; reprimarea mișcării democratice și antirevizioniste etc.

Printre mijloacele și instrumentele uzitate pentru realizarea obiectivelor politicii revizioniste fasciste ungare s-au numărat: școala, biserica, editurile, presa, armata, administrația, justiția, diplomația, radioul, teatrul, asociațiile și societățile politice, economice, profesionale, religioase, cultural-artistice și sportive, partidele politice, precum și o serie de organisme special create de guvernul horthyst. Întregul aparat de stat, începînd de la Președinția Consiliului de Miniștri și terminînd cu administrația locală trebuiau să-și aducă contribuția la organizarea și desfășurarea acțiunilor revizioniste împotriva statelor vecine. Sarcini speciale pe această linie au revenit Ministerului de Interne și Ministerului de Război, precum și Serviciului de informații ungar, mai ales în organizarea acțiunii informative și subversive împotriva României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei. Întreaga politică revizionistă a Ungariei horthyste era coordonată și dirijată de Secția a II-a de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, iar în realizarea ei peste hotare au fost angrenate și ministerele economice și întreprinderile de comerț exterior.

Revizuirea tratatelor de pace și refacerea hotarelor Coroanei Sfîntului Ștefan, prin anexarea unor teritorii aparținînd României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, care pînă la sfîrșitul anului 1918 au făcut parte din monarhia austro-ungară, au figurat în programele tuturor partidelor politice fasciste horthyste, începînd de la cel guvernamental — Partidul Uniunii (Unității) Naționale, condus de István Bethlen, Gyula Gömbös și Pál Teleky — și terminînd cu cele de orientare fascistă pronazistă — Partidul Reînnoirii Ungare, condus de Bela Imredy, Partidul „Crucile cu Săgeți”, Partidul Național Socialist Ungar, sau Partidul Micilor Agra-rieni, condus de Tibor Eckhardt.

Pentru a crea impresia că revizuirea era cerută de însuși poporul ungar și a pregăti populația ungară în vederea declanșării agresiunii armate împotriva statelor vecine, s-au înființat o serie de societăți și organizații revizioniste — Asociația de Apărare Națională (M.O.V.E.), Societatea Ungurilor care se Deșteaptă (E.M.E.), Liga Revizionistă, Uniunea Mondială a Ungurilor, Uniunea Femeilor Ungare etc. —, precum și formațiuni paramilitare, fascist-teroriste — Ordinul Vitejilor, Garda

Zdrențăroșilor (Rongyos Garda), Vinătorii Turanici (Turani Vadaszok), Uniunea Asociațiilor Camaraderești „Turul“, Asociația Generală a Tira-lorilor Unguri, Divizia Secuiască, organizația „Levente“ și altele ².

Referindu-se la obiectivele activității organizațiilor revizioniste horthyste, contele István Bethlen, regizorul politicii ungare, declara, la 25 octombrie 1925, în Parlament : „Eu cred că propaganda nu trebuie făcută de către guvern, căci dacă guvernele o fac pe față, prejudiciază interesele țării.

Societățile noastre revizioniste, alături de cetățenii țării, trebuie însă să-și facă datoria în toate domeniile : științific, literar, economic și prin presă, publicațiuni diverse, conferințe în țară și străinătate, mină în mină cu biserica și școala, să acționeze în scopul ca chestiunea ungară să devină o problemă serioasă europeană.

În măsura în care diferitele societăți vor avea nevoie de asistență și intervenția guvernului și întrucât va fi nevoie să se respingă în mod oficial propaganda străină îndreptată contra Ungariei, guvernul ungar își va face pe deplin datoria“ ³.

Fascismul horthyst, sub oblăduirea celui hitlerist și în colaborare cu fascismul din alte țări, a căutat să folosească și armele subversiunii și terorismului, îndeosebi cele ale atentatului politic, pentru realizarea țelurilor sale revizioniste asupra statelor antirevizioniste vecine și pentru lichidarea unor personalități politice ce se pronunțau energic împotriva revizionismului. Printre statele pe teritoriul cărora fasciștii horthyști au întreprins atentate, acțiuni teroriste, de propagandă revizionistă diversio-nistă și au organizat grupuri subversiv-teroriste pentru dezinformarea opiniei publice internaționale, subminarea sistemului tratatelor de pace, destabilizarea situației politice din țările vecine, incitarea populației de naționalitate maghiară la acțiuni iredentiste și ostile, s-au numărat Iugo-slavia, Cehoslovacia și România.

Fasciștii horthyști au întreținut strânse legături cu organizațiile tero-riste ale ustașilor croați, pe care le-au subvenționat și le-au înarmat pen-tru a pune la cale acțiuni complotist-teroriste împotriva unității și integrității teritoriale a statului iugoslav, în care trăia și o populație de naționalitate maghiară. Echipa de teroriști croați care a pus la cale, la 9 octombrie 1934, atentatul de la Marsilia, în urma căruia au fost asasinați regele Alexandru I al Iugoslaviei și ministrul de externe francez Louis Barthou — inițiator și organizator al acțiunilor antirevizioniste pe plan european — a fost instruită și s-a pregătit pe teritoriul Ungariei în tabăra de la Ianca Pusta și a primit armamentul și fondurile necesare de la auto-ritățile horthyste ⁴. „Atentatul — arată istoricul iugoslav Milan Vanku — a fost organizat de ustași sub conducerea lui Paveliĉ, Kvaternik, Percet Artukoviĉ și alții, iar urmele duceau la Roma, Berlin și Budapesta. Imediat după atentat, posturile de radio italiene s-au referit la destrămarea Iugo-slaviei, transmitînd știri senzaționale despre apropiata împărțire a terito-riilor iugoslave“ ⁵.

² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 379, filele 19—71.

³ *Loc. cit.*, fila 7.

⁴ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 294—295.

⁵ Milan Vanku, *Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei. 1920—1938*, Editura politică, București, 1979, p. 106—107.

Asasinatul de la Marsilia, săvârșit de către membrii unei organizații teroriste internaționale, pregătiți pe teritoriul Ungariei horthyste cu ajutorul și complicitatea hitleriștilor germani și al fasciștilor italieni, a umplut de indignare opinia publică din întreaga lume și a provocat un adevărat val de proteste din partea cercurilor guvernamentale ale diferitelor țări. O profundă consternare a produs criminalul act terorist în țările Micii Antante și Înțelegerii Balcanice, îndeosebi în România, care își vedeau periclitată independența națională și integritatea teritorială⁶.

Întrucât asasinii lui Barthou și ai regelui iugoslav se dovediseră a fi unelte aflate în serviciul guvernelor fascist-revizioniste, statele membre ale Micii Antante și Înțelegerii Balcanice au hotărât, la cererea și din inițiativa Iugoslaviei, să acționeze în comun pentru a stabili răspunderile și a sancționa pe vinovați. În acest scop, miniștrii de externe ai celor cinci state, întruniți la Belgrad, în ziua de 19 octombrie 1934, într-o consfătuire, au dat publicității un comunicat în care era condamnat atentatul de la Marsilia și se cerea adoptarea unor măsuri eficace împotriva acțiunilor de subminare a păcii pe calea asasinatelor politice. Potrivit hotărârii adoptate cu acest prilej, Iugoslavia a adus chestiunea asasinării lui Barthou și a regelui Alexandru I în fața Societății Națiunilor.

În cadrul dezbaterilor ce au avut loc în decembrie 1934 în fața Societății Națiunilor, Nicolae Titulescu a susținut cu ardoare poziția Iugoslaviei și Franței și a cerut fixarea poziției fiecăruia stat față de actele teroriste. Împreună cu ministrul de externe cehoslovac, Eduard Beneš, el a criticat cu asprime politica Ungariei horthyste, acuzând-o de revanșism⁷.

Numeroase plângeri ale unor cetățeni maghiari împotriva României au ajuns în discuția „Comitetului celor trei” de pe lângă Liga Națiunilor, care, după o cercetare amănunțită a întregii chestiuni, a respins, prin decizia din 18 martie 1926, acuzațiile ce se aduceau statului român.

Absurditatea acestor plângeri și memorii, în spatele cărora se afla Ungaria horthystă, a nemulțumit chiar și o serie de personalități politice din fruntea marelui forum internațional. De pildă, lordul Cecil, în calitate de președinte al Comitetului, a ținut să înfiereze în următorii termeni exageratele acuzații ungurești: „Membrii Comitetului țin să sublinieze cât este de important ca plîngerile formulate înaintea Societății Națiunilor să fie redactate cu maximum de îngrijire, pentru ca Societatea să nu fie sesizată de fapte inexacte”⁸. În același timp, marele om politic englez a evidențiat poziția corectă și loială a guvernului român, căruia „Comitetul celor trei” i-a adresat felicitări „pentru atitudinea sa europeană, pe care românii au adoptat-o în chestiunea minorităților din Ardeal”⁹. În nota adresată României la încheierea discuțiilor asupra memoriului înaintat de unii cetățeni maghiari, „Comitetul celor trei” arată: „Într-o chestiune foarte dificilă, guvernul român a manifestat dorința cea mai sinceră, cea mai lăudabilă de a satisface Justiția și Umanitatea”¹⁰.

Amestecându-se tot mai mult în treburile interne ale statelor vecine, Ungaria horthystă a îndemnat populația de naționalitate maghiară din România, Cehoslovacia și Iugoslavia să refuze încadrarea în viața social-

⁶ „Dimineața” din 11 octombrie 1934.

⁷ Milan Vanku, *op. cit.*, p. 107.

⁸ Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc (Problema Ardealului văzută de un american)*, București, 1944, p. 271.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

economică și politică din aceste state, să mențină pretenții și cereri maxime față de cercurile conducătoare, să participe la acțiuni de spionaj, teroriste și de propagandă revizionistă în favoarea fascismului ungar și să inițieze acte de iredentism contra statelor în care trăiau. De asemenea, cercurile conducătoare ale Partidului Maghiar au fost orientate să promoveze o politică naționalist-șovină în rîndurile populației maghiare și să susțină politica revizionistă a regimului fascist ungar.

Pentru realizarea acestor obiective, guvernul horthyst ungar de la Budapesta a subvenționat cu mari sume de bani activitatea iredentistă împotriva României a cercurilor conducătoare reacționare ale Partidului Maghiar din Transilvania. Numai în perioada 1936—1937, de exemplu, li s-au acordat anual, din fondul Președinției Consiliului de Miniștri, suma de un milion pengő (30 de milioane lei), la care s-au mai adăugat alte 20 de milioane lei strînși de la diferite municipii și comune din Ungaria¹¹. În afară de această sumă, Uniunii Culturale Maghiare din Transilvania (E.M.K.E.) i-a fost pusă la dispoziție suma de 7 milioane lei, rezultată din vînzarea unui imobil din Budapesta, proprietatea acestei asociații¹².

În toamna anului 1938, ca urmare a politicii tolerante și concesive a guvernelor Marii Britanii și Franței față de agresorii fasciști, Germania hitleristă a anexat, prin acordul de la Munchen, regiunea sudetă din Cehoslovacia¹³, fapt ce a însemnat mutilarea gravă a integrității teritoriale și începutul destrămării unității acestui stat din centrul Europei, care se afirmase puternic, în perioada dintre cele două războaie mondiale, în lupta antirevizionistă, pentru apărarea independenței naționale a popoarelor amenințate de politica revanșardă a statelor fasciste-revizioniste. Acest act revanșard a stimulat acțiunea revizionistă a regimului fascisto-horthyst asupra statului cehoslovac.

Ofensiva diplomatică a guvernului fascist ungar contra Cehoslovaciei, din toamna anului 1938, a fost secondată de o vie propagandă iredentistă și de o amplă acțiune teroristă, desfășurate în Slovacia și Ucraina Subcarpatică potrivit unui plan dinainte stabilit pînă în cele mai mici detalii¹⁴. Guvernul horthyst de la Budapesta a utilizat în această acțiune, într-o largă măsură, posturile de radio-emisie clandestine și agenți iredentiști inițiați în metodele de propagandă și instruiți în săvîrșirea actelor de terorism. Emițînd pe aceeași lungime de undă cu posturile de radio oficiale slovace (Kosiče și Bratislava), ele au difuzat știri false pentru a alarma și deruta populația sau au desfășurat, în limbile slovacă și ruteană, o propagandă diversionistă de incitare a populației din sudul Slovaciei împotriva cehilor¹⁵.

Încă din primăvara anului 1938, în localitățile locuite și de populație maghiară și-au făcut apariția numeroși indivizi veniți din Ungaria, cu scopul mărturisit de a vinde și distribui cărți de literatură, broșuri și reviste. Este de remarcat faptul că acest material nu conținea nimic subversiv sau compromițător la adresa statului cehoslovac, ci erau obișnuite

¹¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 380, filele 10—11.

¹² Loc. cit., filele 11—14.

¹³ *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1971, p. 57.

¹⁴ Arhiva Ministerului de Interne (în continuare : A.M.I.), fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 165, studiul : *Acțiunea teroristă ungară în Cehoslovacia. 22 noiembrie 1938*, fila 3.

¹⁵ Loc. cit.

cărți de literatură și, pentru a nu da de bănuît, ele au fost alese potrivit gradului de cultură și de pregătire al populației în rîndurile căreia urmau să fie difuzate ¹⁶.

În acest fel, înșelînd vigilența autorităților de stat și, îndeosebi, a organelor de siguranță cehoslovace, acești vizitatori ambulanți nu erau, în realitate, decît agenți iredentiști inițiați în metodele de propagandă și instruiți în săvîrșirea actelor de terorism și sabotaj. Pe această cale, ei au putut lua contact cu populația maghiară, slovacă și ruteană de pe teritoriul Cehoslovaciei, dîndu-și, pe de o parte, seama de atmosfera care începuse să se creeze în jurul ideii de revizuire a hotarelor Cehoslovaciei, iar pe de altă parte, recrutînd elemente de încredere pentru desăvîrșirea propagandei iredentiste ungare și pregătirea acțiunii de subminare a statului cehoslovac. Datorită legăturilor create în rîndurile unor persoane oficiale din Cehoslovacia, unii dintre acești agenți — în majoritate studenți, preoți, învățători și ziarîști — au izbutit, chiar de la început, să atragă o parte a populației rutene și slovace împotriva cehilor. În același timp, prin intermediul posturilor secrete de radio-emisie, postul de radio Budapesta a chemat, în ziua de 2 noiembrie 1938, grupele teroriste din Munkács și Űjvár să intervină, făcîndu-le comunicări importante ¹⁷.

Astfel, populația rurală și, în special, cea din Ucraina Subcarpatică, lipsită de o informare clară, a căzut repede pradă agenților propagandei revizioniste ungare, contribuind într-o anumită măsură la accentuarea acțiunii de autonomie preconizată de conducătorii slovacilor și ucrainenilor. În aceste condiții, misiunea, atît a agenților revizionîști veniți din Ungaria, cît și a celor recrutați pe teritoriul Cehoslovaciei, a fost ușoară, deoarece riscul de a fi prinși și a fi pedepsiți era minim.

Coordonîndu-și activitatea diversionist-teroristă cu cea a național-socialiștilor sudeți, conduși de Konrad Henlein — coloana a cincea a nazismului în Cehoslovacia, care își amplificase acțiunile revanșarde și fascist-teroriste —, Ungaria horthystă a început, către sfîrșitul lunii septembrie 1938, organizarea unităților denumite „Szabad Csatatok“ („Trupe libere“), care de la început au participat activ la propaganda revizionist-iredentistă horthystă împotriva statului cehoslovac. Recrutarea acestor trupe s-a efectuat inițial din unitățile de asalt ale partidului fascist de orientare nazistă „Crucile cu Săgeți“ („Nyilas Keresztek“), apoi din rîndul membrilor diferitelor organizații fascist-teroriste și formațiuni paramilitare, precum și din societățile de tir, vînătoare și sportive. Un rol important în conducerea acestor unități l-a avut Garda Zdrentăroșilor. Ulterior, aceste unități au fost completate și încadrate cu ofițeri din cadrele active și de rezervă ale armatei regulate ungare, precum și cu numeroși subofițeri, ostași și voluntari ¹⁸.

Într-o lucrare tipărită în mai 1939 la Budapesta, în editura „Szit-tya“, sub titlul *Rongyosoc*, autorul ei — căpetenia teroristă Eggyedy Bá-lasz Deneș — înfățișă cu emfază participarea sa la acțiunea teroristă din Cehoslovacia din toamna anului 1938 : „La un cuvînt rostit de Horthy Miklos, Garda Zdrentăroșilor a sărit ca un singur om spre a trece la fapte.

¹⁶ Loc. cit.

¹⁷ Loc. cit., fila 11.

¹⁸ Loc. cit., fila 15.

Trebuia să dăm ajutorul nostru tănuat și în mod ilegal guvernului, care trata la masa verde (este vorba de Conferința de la Viena în problema Slovaciei din sud-vest — *n.n.*).

A trebuit să ne adunăm în taină și să pornim spre frontiere cu cele mai mari precauțiuni, deoarece autoritățile nu puteau să recunoască fățiș existența și activitatea acestora¹⁹.

Pentru a masca patronajul oficialității horthyste și adevăratele misiuni ale acestor trupe s-au lansat diverse zvonuri. În realitate, misiunea acestora era pregătirea lor pentru a invada teritoriul Cehoslovaciei, unde urmau să provoace diferite acte subversiv-teroriste pentru a destrăma ideea de autoritate a statului ceh, a influența starea de spirit a populației, a destabiliza situația politică din țară, și a crea astfel condiții favorabile unei eventuale intervenții a armatei regulate ungare. S-au constituit 11 centre de organizare și instruire a bandelor fascist-teroriste ungare, cu un total de 18 batalioane, cuprinzând 15 000 de oameni²⁰. Printre conducătorii centrului de la Kisvarada s-a numărat lt. col. Hejas István, din partea Gărzii Zdrentăroșilor, care a devenit „sufletul acțiunii agresive împotriva statului cehoslovac”²¹.

Acțiunea subversiv-teroristă a bandelor fasciste ungare a început la 5 octombrie 1938, în ajunul Conferinței de la Komarno, și a constat din numeroase atacuri în diferite zone ale teritoriului revendicat. În atacul de la Kegrovo, bandele subversiv-teroriste horthyste au pătruns 7 km în adâncimea teritoriului slovac, iar pentru respingerea atacului celor trei bande din regiunea Brehova a fost nevoie de intervenția energică a trupelor cehoslovace, care au recurs la tancuri și la aviație. În urma acestor atacuri, bandele teroriste horthyste au pierdut 68 de morți și 316 prizonieri²².

Riposta energică a trupelor cehe n-a însemnat însă îndepărtarea agresiunii horthyste și salvarea integrității teritoriale a țării în fața pretențiilor revanșarde ungare. Căutând să imite metodele și practicile subversiv-teroriste naziste din timpul crizei müncheneze, Ungaria horthystă dorea să ofere negociatorilor fasciști Ribbentrop și Ciano — care se întruniseră la Viena pentru a „arbitra” disputa teritorială ungaro-cehoslovacă —, argumentele necesare pentru a pronunța o sentință în favoarea fascismului ungar. În același timp, se urmărea dezorientarea și intimidarea autorităților de stat cehoslovace pentru a satisface revendicările teritoriale horthyste și ridicarea populației minoritare maghiare la acțiuni iredentiste și de guerilă împotriva statului cehoslovac. Astfel, la mai puțin de două ore de la încheierea Conferinței de la Viena, în seara zilei de 2 noiembrie 1938, edificiile publice, casele particulare, tramvaiele, autoturismele și trăsurile din Kosiçe au arborat drapelul ungar; marea majoritate a populației din acest oraș, bărbați și femei, bătrâni, tineri și copii și-au pus cocarde cu culorile naționale ungare²³. Captați de către revizionismul fascist ungar, funcționarii maghiari de la poștă, telefoane și din gări, precum și din alte instituții de stat și particulare, au refuzat să mai presteze serviciul în favoarea statului cehoslovac, sabotând acțiunile de evacuare

¹⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 3 814, fila 208.

²⁰ *Loc. cit.*, dosarul nr. 546, vol. 165, filele 15—22; A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 382, fila 1.

²¹ *Loc. cit.*

²² A.M.I., dosarul nr. 546, vol. 165, filele 23—24.

²³ *Loc. cit.*

ce urmau să se efectueze. În vitrinele magazinelor a fost expusă fotografia regentului Horthy, iar pe străzi se distribuiau foi volante cu imnul și crezul ungar ²⁴.

În urma primului „arbitraj“ de la Viena, din 2 noiembrie 1938, dictat de Ribbentrop și Ciano, Ungaria horthystă a reușit, cu concursul Germaniei hitleriste și al Italiei fasciste, să cotopească o parte a Slovaciei, însumând 12 000 de km² și o populație de aproximativ 1 milion de locuitori ²⁵. Referindu-se la rezultatul acțiunii terorist-fasciste ungare contra statului cehoslovac din toamna anului 1938, într-o lucrare de sinteză a Serviciului Secret de Informații român din 22 noiembrie 1938 se preciza: „Ofensiva diplomației ungare, dublată de propaganda subversivă și acțiunea teroristă pentru redobândirea teritoriilor revendicate din Cehoslovacia și-a atins pe deplin obiectivele. În afară de orașele Nitra și Bratislava, toate teritoriile cerute i-au fost atribuite Ungariei, prin sentința de arbitraj de la Viena“ ²⁶.

Acest prim succes al politicii revizioniste horthyste i-a încurajat și mai mult pe conducătorii fasciști unguri în utilizarea metodelor și mijloacelor subversiv-teroriste și față de alte state, în vederea redobândirii și a celorlalte teritorii revendicate. Fără a face un secret din aceasta, ei afirmau că întregul efort diplomatic și militar al Ungariei va fi îndreptat în viitor împotriva României, pentru anexarea, prin forța armelor și a diversiunii, a Transilvaniei. În acest sens, societățile revizioniste și formațiunile fascist-teroriste ungare s-au și grăbit să acrediteze ideea că „lupta pentru recucerirea Ardealului, fie pe cale diplomatică, fie, în extremis, pe calea armelor, va fi cu mult mai ușoară decât aceea dată împotriva Cehoslovaciei“ ²⁷. Toate manifestările publice din Ungaria aveau o orientare revizionistă îndreptată împotriva României; prin presă, broșuri și, mai ales, prin expuneri de hărți, se făceau cunoscute revendicările teritoriale ale Ungariei horthyste asupra României.

Urmărind reeditarea acțiunii subversiv-teroriste fasciste din Cehoslovacia și împotriva statului român, guvernul horthyst a căutat să angreneze în această activitate elementele iredentiste fanatiche maghiare fugite din Transilvania în Ungaria, pe care le-a organizat în diverse grupuri teroriste. Studenții maghiari aflați la studii în Ungaria, alături de preoți și învățători, precum și alte elemente care trecuseră frontiera, în mod ilegal, în Ungaria, constituiau primele grupe de asalt ale acțiunii subversiv-teroriste horthyste împotriva României, care trebuiau să pună la cale acte de sabotaj și diversiune. Tot în acest scop, s-au pus bazele primelor grupe de radio, formate din studenți și absolvenți ai institutelor de învățământ superior, pentru a amplifica propaganda revizionist-diversionistă împotriva poporului român ²⁸.

Noua mutilare teritorială a Cehoslovaciei și, mai ales, modul cum au acționat fasciștii horthyști, în toamna anului 1938, împotriva poporului cehoslovac, au provocat o profundă indignare și dezaprobare din partea opiniei publice românești, a tuturor forțelor democratice, patriotice și antirevizioniste, precum și consternare în rândurile aparatului de stat

²⁴ Loc. cit., fila 25.

²⁵ Olimpiu Matichescu, *Istoria nu face pași înapoi*, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1985, p. 130.

²⁶ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 544, vol. 165, fila 26.

²⁷ Loc. cit., filele 27—28.

²⁸ Loc. cit.

și ale armatei române. „Atitudinea aceasta a Ungariei — se arăta într-un document intitulat *Primejdia revizionismului și anexionismului ungar* — nu trebuie să ne lase indiferenți. De orice sprijin s-ar bucura sau ar crede guvernul din Budapesta că s-ar putea bucura politica lui de expansiune teritorială, noi trebuie să fim atenți și gata să răspundem cu toată hotărîrea la orice acțiune prin care s-ar încerca punerea în discuție a frontierelor noastre”²⁹. În fața primejdiei revizionismului horthyst, se arăta în documentul menționat, „guvernul român se poate sprijini în atitudinea lui hotărîtă pe întreaga opinie publică românească, de la un capăt la altul al țării, care nu cere decît libertatea de a-și putea manifesta sentimentele ei naționale și de a putea opune acțiunilor revizioniste digul de granit al voinței ei unitare”³⁰.

Avînd în vedere modul cum au operat teroriștii horthyști în Cehoslovacia și, îndeosebi, pregătirile subversive inițiate pentru a întreprinde o asemenea acțiune și împotriva României, Serviciul Secret de Informații al armatei române considera că este imperios necesară adoptarea, din timp, a măsurilor convenite pentru stăvilirea propagandei revizioniste horthyste și prevenirea energică a oricărei acțiuni teroriste la granița de vest a țării. În acest sens, se sugera, între altele, ca „la frontiera de vest a țării, în toate posturile de conducere, trebuiau să fie puși oameni de mare energie, încredere și spirit de prevedere”³¹.

Cercurile conducătoare horthyste au acordat o atenție deosebită organizării acțiunii subversiv-teroriste pe teritoriul Transilvaniei, atît în scopul întreținerii în rîndurile populației maghiare a unei atmosfere ostile statului român, cît și al slăbirii potențialului de apărare a României și al creării condițiilor propice unei intervenții militare ungaro-germane.

În condițiile pregătirii unei noi agresiuni a Germaniei hitleriste contra Cehoslovaciei, s-a produs o exacerbare a propagandei și a agitației revizioniste ungare la adresa României, în care au fost angrenate atît organele de stat ale regimului fascist, cît și presa partidelor fasciste și pronaziste, precum și organizațiile și formațiunile teroriste și paramilitare. Astfel, la 12 martie 1939, ziarul fascist din Budapesta „Nemzet Szava”, publica un articol cu titlul *Vrem drum către frații noștri secui*, prin care revendica o parte însemnată din trupul Transilvaniei. Departe de a se mulțumi numai cu atît, unele elemente șovine ungare nu se sfiau să-și manifeste dorința de a stabili granița Ungariei „de-a lungul arcului carpat”³².

Tot în cursul anului 1939, a apărut la Budapesta lucrarea *Nincs Kegyelem (Fără îndurare)*, în care autorul ei, Dücsö Csaba, incita poporul ungar, îndeosebi tineretul, la teroare și asasinate împotriva românilor. În acest sens, se afirma : „*Nația ungară este cea mai splendidă realizare a rasei dominante mongole, care nu cunoaște decît victoria. În noi fierbe sîngele lui Atila, al lui Arpad și al lui Gingishan*” (subl. ns.)³³. Dücsö Csaba accentua că scopul urmărit de organizația de leventi a tinerilor unguri era exterminarea românilor prin toate mijloacele : prin asasinat, prin otravă, foc etc. În acest sens, în capitolul intitulat „Mărtu-

²⁹ Loc. cit., dosarul nr. 541, vol. 54, filele 39—40.

³⁰ Loc. cit.

³¹ Loc. cit., dosarul nr. 546, vol. 165, filele 6, 26—29.

³² Loc. cit., vol. 54, filele 228—235.

³³ Dücsö Csaba, *Nincs Kegyelem — Atila, Almos, Arpad invadeka fel az úy honfoglalásra !*, Budapest, 1939, tavasza, p. 155—156.

111
a o p

risirea leventului“, el cita cuvintele leventului Torday, care se adresează prietenei sale Piroska astfel : „*Eu nu aștept să vină răzbunarea. Nu aștept ! Voi suprima pe fiecare valah ce-mi iese în cale ! Pe fiecare îl voi suprima ! Nu va fi îndurare. Voi aprinde satele valahe ! Voi trage în sabie toată populația ; voi otrăvi toate fântinile și voi ucide pînă și copii în leagăn ; în genere, voi distruge acest neam !... Nu va fi pentru nimeni nici o milă*“³⁴. În continuare, Dűcső Csaba adăuga în cartea sa : „*Nici pentru copii din leagăn, nici pentru mama care va naște un copil... Voi suprima pe fiecare valah și atunci nu va mai fi în Ardeal decît o singură naționalitate, cea maghiară, națiunea, singelei meu ! Voi face inofensivi pe viitorii Horia și Cloșca. Nu va fi milă*“³⁵. Iar în încheierea acestei sadice chemări la crime și asasinate în masă se cerea : „*Loc, loc pentru națiunea maghiară ! Toți ceilalți trebuie să piară, să emigreze sau îi suprim eu pe toți*“ (subl. ns.)³⁶.

Acesta era programul instrucției și educației leventilor apărut în 1939, la Budapesta, program aprobat de guvernul fascisto-horthyst, dat publicității și difuzat în întreaga Ungarie. În numele unei organizații legal constituite pentru pregătirea premilitară a tineretului, cum era „Levente“, guvernul fascist ungar patrona îndemnuri la asasinat, la bestialități și barbarii odioase.

În timpul noii acțiuni agresive hitleriste, din primăvara anului 1939, spre centrul și sud-estul european — care s-a soldat cu cotoirea și dezmembrarea Cehoslovaciei — cel de-al treilea Reich a fost secondat de Ungaria horthystă. La 12 martie 1939, guvernul german a comunicat ambasadorului Ungariei la Berlin, Sztójai, că „Ungaria are un termen de 24 de ore pentru a rezolva problema ruteană“³⁷. Două zile mai tîrziu, la 14 martie 1939, s-a decretat mobilizarea generală în Ungaria și, în aceeași zi, primele unități militare horthyste au trecut frontiera cehoslovacă la Munkács.

Concomitent cu agresiunea trupelor hitleriste — care în zorii zilei de 15 martie 1939 au invadat Boemia și Moravia, iar apoi au intrat în Praga —, s-a desfășurat și ocuparea Ucrainei Subcarpatice de către Ungaria horthystă, acțiune încheiată la 17 martie. Demn de remarcat este că liderul populației acestei regiuni, monseniorul Voloșin, după dispariția Cehoslovaciei ca stat, s-a refugiat, la 16 martie 1939, la Sighetul Marmăției, cerind protecția românească³⁸. După săvîrșirea agresiunii hitleristo-horthyste, numeroși cehi, slovaci și ruteni s-au refugiat în România, fiind primiți cu căldură și ospitalitate de populația română și de autoritățile de stat³⁹.

Anexarea Ucrainei Subcarpatice de către Ungaria horthystă s-a făcut în numele „dreptului“ etnic. Cît de just era acest argument al propagandei revizioniste horthyste rezultă și din faptul că din cei 550 000 de locuitori ai acestui teritoriu, 410 000 erau ruteni, 65 000 evrei, 20 000 români, 16 000 slovaci, 7 000 germani și numai 22 000 erau unguri⁴⁰.

³⁴ *Ibidem*, p. 56.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ M.C.Mc Cartney, *A History of Hungary. 1929—1945*, New York, 1956, p. 336.

³⁸ Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 161.

³⁹ „România“ din 20, 21 și 22 martie 1939 ; „Universul“ din 20 martie 1939.

⁴⁰ Livia Dandara, *op. cit.*, p. 161—162.

În vederea împiedicării sprijinirii Cehoslovaciei de către România, au fost concentrate trupe horthyste și hitleriste la frontiera de nord-vest a statului român. Astfel, au fost puse în stare de luptă 5 corpuri ale armatei horthyste. Masărele de trupe la frontiera ungaro-română au fost însoțite de o ostilă și agresivă atitudine a presei și radioului de la Budapesta împotriva României.

În fața acestei situații, guvernul român, prezidat de Armad Călinescu, a adoptat o serie de măsuri excepționale pentru apărarea hotarelor de nord-vest ale țării și respingerea agresiunii hitleristo-horthyste. Între acestea s-a numărat și chemarea sub arme a mai multor contingente de militari și concentrarea unei mari părți a armatei române la frontiera vestică a țării. Răspunzând cu un entuziasm impresionant, „au venit — așa cum mărturisea, ulterior, primul ministru Armand Călinescu — de trei și patru ori mai mulți decât cei ce erau concentrați”⁴¹. De asemenea, guvernul român a comunicat, prin notificări oficiale, transmise cancelăriilor străine, hotărîrea României de a-și apăra fruntariile „împotriva oricui, cu toate puterile ei și fără să stea să cîntărească rezultatul luptei”⁴².

În timpul concentrării armatei ungare la granița cu România, în martie 1939, în vederea anexării Transilvaniei, s-a organizat o puternică acțiune diversionist-teroristă, menită să submineze spatele frontului trupelor române și să pregătească condițiile intrării trupelor horthyste pe teritoriul românesc revendicat. De asemenea, s-a încercat atragerea populației de naționalitate maghiară din Transilvania într-o astfel de acțiune; în acest scop, conducătorii horthyști au conceput „ideea creării unei organizații armate în sinul populației maghiare din Ardeal, care ar urma să prepare terenul și să secondeze acțiunea militară a armatei ungare”⁴³.

Scopul acestei acțiuni diversionist-teroriste era pregătirea terenului pentru înaintarea armatei ungare, prin neutralizarea rezistenței populației și armatei române, înlăturarea tuturor obstacolelor din calea trupelor horthyste. Prin acțiuni de sabotaj și diversiune trebuiau distruse căile de comunicații — șosele, poduri și căi ferate —, depozitele de muniții și carburanți, aeroporturile, monumentele istorice și de artă, întreprinderile de apărare și alte obiective. Totodată, elementele teroriste urmau să pună stăpînire pe punctele strategice și să lichideze conducătorii români, să captureze ofițeri ai armatei române.

Aducerea la îndeplinire a acestui plan a fost încredințată Serviciului de informații ungar, care din punct de vedere administrativ depindea de Ministerul Honvezilor, dar acționa și primea dispoziții de la un birou acoperit, atașat pe lângă cancelaria regentului Horthy⁴⁴. Încă din anii crizei cehoslovace (1938—1939), Serviciul de informații ungar a primit ordin, prin Ministerul Apărării Naționale al Ungariei ca, în colaborare cu tehnicienii Marelui Stat Major ungar, să organizeze pe teritoriul României o rețea teroristă, care să servească drept avangardă armatei operative ce urma să intre în Transilvania⁴⁵.

În momentul începerii operațiunilor militare, postul de radio Budapesta urma să transmită, în limbaj convențional, ordinele necesare pentru începerea acțiunii teroriste pe întreg teritoriul Transilvaniei de

⁴¹ „Semnalul”, „Argus” și „România” din 29 martie 1939.

⁴² Livia Dandara, *op. cit.*, p. 163.

⁴³ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 378, filele 1—2.

⁴⁴ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 3, filele 437—438.

⁴⁵ *Loc. cit.*, fila 439.

către membrii organizației, instruiți și pregătiți din timp în vederea acestei misiuni. În acest scop, urmau să fie instalate pe teritoriul românesc un post de radio emisie-recepție și posturi de radio-ascultare la anumite ore indicate, pentru primirea dispozițiilor operative în alte centre ale Transilvaniei⁴⁶. De asemenea, s-au organizat linii de curieri, care, prin trecerea frauduloasă a frontierei, au transportat materialul de distrugere necesar organizației, precum și fondurile bănești.

Membrii grupului terorist trebuiau să acționeze după sistemele indicate de specialiștii din armata ungară aflați sub comanda lt. col. Czukos și a căpitanilor Szigetváry și Cserey. Finanțarea complotului terorist s-a făcut de către guvernul horthyst, colaboratorilor principali punându-li-se la dispoziție suma de 2 milioane lei, iar pentru organizarea și realizarea lui s-au alocat 6 500 000 lei⁴⁷. Acest plan terorist trebuia realizat cu concursul preoților maghiari și maghiarizați din România, îndeosebi a celor catolici și protestanți.

Această organizație teroristă a cuprins elemente recrutate din cele mai diverse categorii sociale și profesionale. Conducerea ei a fost încredințată preotului dr. Köpf Karol, șvab maghiarizat, de la Episcopia romano-catolică din Satu Mare, instruit la fabrica de armament din insula Csepel, cu care prilej i s-a înmănat și un avans de 200 000 de lei; totodată, au fost instruiți asupra utilizării radioului Ladislau Pataky și Gabriel Sarkady⁴⁸. Prin intermediul dr. Orosz Gabor din Budapesta, preot maghiar refugiat din Transilvania, dr. Köpf Karol a fost pus în contact direct cu lt. col. Csukos și cu căpitanul Szigetváry din Marele Stat Major al armatei ungare și împreună au stabilit planul de acțiune și instrucțiunile pentru minuirea armelor, bombelor și materialelor explozive.

Centrul organizației diversionist-teroriste a fost stabilit în reședința Episcopiei romano-catolice din Satu Mare. Tot aici a fost fixat depozitul principal de armament și materiale explozibile, a fost instalat postul de radio emisie-recepție pentru a stabili, în secret, legătura cu Ungaria, de unde urmau să primească ordinele asupra modului de acțiune.

Organizația teroristă propriu-zisă din Satu Mare a luat naștere în toamna anului 1938 sub conducerea preotului dr. Köpf Karol, care în urma instrucțiunilor primite de la dr. Orosz Gabor din Budapesta, cadru al Serviciului de informații ungar, a procedat la constituirea unui comitet central, din care, în afară de el, au mai făcut parte: Göbl Zoltan — medic; Sarkady Gabor — farmacist; Linzenbold Ferencz — preot; Heinrich Victor — droghist; Simion Zoltan — muncitor; Székely Sandor — frizer; Roth Bela — fabricant de cântare; Osvald Ioan — preot reformist; Ion Mezáros — secretarul Episcopiei și alte persoane⁴⁹.

Membrii grupului diversionist-terorist iredentist din Satu Mare țineau ședințe de instruire la un interval de două săptămâni, când erau discutate probleme cu caracter revizionist și cele referitoare la acțiunea teroristă ungară. Pentru a nu fi descoperiți de autoritățile române cu prilejul acțiunii teroriste ungare în Cehoslovacia din octombrie-noiembrie 1938, ei și-au suspendat temporar activitatea; au reluat pregătirile la

⁴⁶ Loc. cit.

⁴⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 378, fila 2.

⁴⁸ Loc. cit.; A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 3, fila 441.

⁴⁹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 378, filele 2—3; A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 13, fila 441.

începutul anului 1939, cînd se întruneau la locuința preotului dr. Köpf Karol și a altor membri ai organizației.

În luna februarie 1939, dr. Köpf Karol s-a deplasat la Budapesta pentru a informa pe organizatorii acțiunii teroriste ungare împotriva României asupra stadiului pregătirilor grupului ce-l conducea și pentru a primi noi instrucțiuni. Aici a avut mai multe întîlniri cu preotul dr. Orosz Gabor și cu lt. col. Csukos din Marele Stat Major al armatei ungare, cu care ocazie s-a discutat punerea în aplicare a unui nou plan de acțiune, care, pe lîngă obiectivele stabilite inițial, prevedea mărirea numărului membrilor organizației și crearea unor noi grupări diversionist-teroriste în centrele locuite și de populație maghiară⁵⁰. S-a preconizat constituirea unor nuclee din 3—4 membri, care, la rîndul lor, să pună bazele altor grupuri teroriste ce urmau să cuprindă întreaga Transilvanie și să participe la realizarea obiectivelor stabilite de Secția operații a Marelui Stat Major al armatei ungare pentru acțiunea teroristă din România. S-a hotărît ca organizația teroristă din Satu Mare să fie condusă de Sarkady Gabor, dr. Köpf Karol urmînd să coordoneze activitatea teroristă pe întreaga Transilvanie și să țină legătura cu regizorii acțiunii subversive din Ungaria.

După revenirea lui Köpf Karol la Satu Mare, preoții Osvald Ioan și dr. Hossu Ladislau au trecut la organizarea grupului terorist de la Oradea, care cuprindea 22 de membri⁵¹.

În preajma invadării Cehoslovaciei de către trupele hitleristo-horthyste, în martie 1939, dr. Köpf Karol a mers din nou în Ungaria, unde i s-au dat indicații concrete asupra modului de acțiune a organizației diversionist-teroriste pentru a sprijini pătrunderea trupelor horthyste în România. În acest sens, i s-a cerut să studieze și să identifice locurile de pe granița ungaro-română, pentru a stabili „canalele” pe unde s-ar putea introduce în mod clandestin în România armele și materialele explozive pentru înarmarea populației maghiare.

După înapoierea de la Budapesta, dr. Köpf Karol și Sarkady Gabor — noul șef al organizației teroriste din Satu Mare — au efectuat mai multe recunoașteri la granița româno-ungară, alegînd ca loc pentru trecerea clandestină a armamentului punctul „Pădurea neagră”⁵². Pentru a verifica dacă organele de stat românești n-au pătruns pe urmele organizației, au fost trecute prin acel punct materiale inofensive — „becuri electrice”⁵³. A urmat transportarea armamentului, substanțelor explozive și a aparaturii radio, care, ulterior, au fost depozitate în diferite clădiri ale Episcopiei romano-catolice din Satu Mare. Teroriștii urmau să acționeze la anumite parole transmise de Budapesta⁵⁴.

Între timp, dr. Köpf Karol, împreună cu dr. Göbl Zoltan și cu preotul dr. Linzenbold Francisc, punînd în practică indicațiile primite de la Budapesta, a organizat nuclee teroriste și în alte localități din Transilvania — la Cluj, Odorhei, Baia Mare, Marghita (jud. Bihor), Carostelnic (jud. Sălaj), Miercurea Ciuc, Tirgu Mureș ș.a. Nuclee teroriste similare s-au constituit, ulterior, la Abrud, Zalău, Șumuleul Ciucului, Homorod Băi,

⁵⁰ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 3, fila 443.

⁵¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 378, fila 3.

⁵² A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 3, filele 445—446.

⁵³ Loc. cit.

⁵⁴ Loc. cit., filele 446—447.

Cehul Silvaniei, Șugatag etc.⁵⁵. Încercarea organizatorilor acțiunii teroriste din Satu Mare de a crea nuclee la Arad, Timișoara, Mediaș, Brașov, Alba Iulia și în alte orașe în care se afla și populație de naționalitate maghiară nu s-a încheiat cu rezultatul dorit, conducătorii comunităților din aceste orașe refuzînd să adere la o astfel de aventură.⁵⁶

Conducătorii organizației din Satu Mare au întreținut contacte cu baronul Atzél Ede, mare proprietar în Zaul de Cimpie, care, împreună cu cîțiva tineri iredentiști fanatici din jurul său, făcea legătura cu organizația teroristă ungară Garda Zdrენტăroșilor (Rongyos Gárda)⁵⁷. De asemenea, acțiunea teroristă a fost sprijinită și de episcopul romano-catolic din Satu Mare, Ștefan Fiedler, care, compromis pentru legăturile avute cu organizatorii acțiunii diversionist-teroriste antiromânești, a fost nevoit să părăsească conducerea Episcopiei.⁵⁸

Organizația teroristă condusă de Köpf Karol ar fi trebuit să intre în acțiune în primăvara anului 1939, cînd trupele germane și ungare au fost masate la granița de nord-vest a României. Aceste planuri odioase au fost însă dejucate atît prin măsurile ferme luate de guvernul român pentru apărarea independenței naționale și respingerea trupelor invadatoare, cît și datorită vigilenței manifestate de populația din Transilvania și a fermității cu care organele de stat românești au acționat împotriva agenților spionajului străin.

Cu toate acestea, în primăvara și vara anului 1939, transporturile de arme și materiale explozive din Ungaria către centrele teroriste din Transilvania au continuat, iar Köpf Karol s-a mai deplasat în două rînduri la Budapesta, primind noi instrucțiuni, prin intermediul lui Orosz Gabor, pentru declanșarea acțiunii teroriste într-un nou moment de încredare a relațiilor ungaro-române.

După declanșarea agresiunii hitleriste împotriva Poloniei, la 1 septembrie 1939 — cînd Ungaria horthystă și-a mobilizat și concentrat din nou armate la granița cu România, în vederea invadării și anexării Transilvaniei, precum și pentru a împiedica o intervenție a trupelor române în sprijinul poporului polonez —, organele de stat românești au trecut la anihilarea acestor grupuri subversive și teroriste, procedînd la arestarea tuturor membrilor lor în frunte cu dr. Köpf Karol. Cu ocazia descinderilor la sediile organizației subversiv-teroriste din Satu Mare și ale nucleelor ei din Transilvania, organele de poliție românești au confiscat aparatură radio, numeroase arme și imense cantități de material exploziv, precum și documente referitoare la organizarea activității teroriste. De asemenea, s-a găsit un număr mare de cocarde cu culorile Ungariei, care urmau să fie purtate de membrii organizațiilor subversiv-teroriste, după intrarea trupelor ungare pe teritoriul Transilvaniei.⁵⁹

Populația de naționalitate maghiară în imensa sa majoritate, ca și cea germană, evreiască și de alt neam, nu numai că a respins propaganda revizionistă și acțiunile subversiv-teroriste puse la cale de serviciile de spionaj horthyste, ci s-a solidarizat cu poziția hotărîtă a poporului român pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a României în fața acțiunilor agresive și revanșarde ale statelor fasciste. În pri-

⁵⁵ *Loc. cit.*, filele 451—456.

⁵⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 378, fila 4.

⁵⁷ *Loc. cit.*, filele 6—7.

⁵⁸ *Loc. cit.*, fila 4.

⁵⁹ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 304, vol. 3, fila 458.

măvara anului 1939, spre exemplu, grupuri importante de maghiari din Cluj, Braşov, Oradea, Bucureşti şi din alte centre ale ţării, de diferite profesii şi convingeri politice, au adresat memorii şi telegrame primului ministru al ţării, Armand Călinescu, prin care declarau categoric că „*maghiarimea din Ardeal se solidarizează cu poporul român pentru apărarea fruntăriilor României*“ (subl. ns.).⁶⁰ De asemenea, printr-o telegramă adresată, la 8 mai 1939, lui Armand Călinescu, 420 de meseriaşi, muncitori şi agricultori maghiari din Oradea, întruniţi în sala Camerei de muncă, s-au declarat solidari cu „acţiunea pentru apărarea independenţei şi integrităţii ţării“⁶¹. Din iniţiativa P.C.R., în martie 1939 a apărut, la Cluj, broşura *Nem kapitulálni ! Ellenállni ! (Nu capitulare ! Rezistenţă !)*

În cursul lunii mai 1939, mii de ţărani maghiari din Transilvania au defilat pe străzile Clujului cu pancarde pe care erau înscrise lozinci cu caracter antifascist şi antirevizionist : „Pace şi egalitate — nu revizuire! Békét es egyenlőségt — nem reviziot!“⁶². Puternica stare de spirit antifascistă şi antirevizionistă a maselor populare maghiare din România a iritat pe conducătorii horthyşti de la Budapesta, care au adresat reproşuri Partidului Maghiar din Transilvania.

Nerenunţînd la aplicarea acestei metode odioase, Ungaria horthystă a trecut, imediat după declanşarea mării conflagraţii mondiale, la organizarea unor noi grupuri subversiv-teroriste pe teritoriul Transilvaniei, cu intenţii similare. Astfel, au fost descoperite şi lichidate de către organele de stat româneşti următoarele organizaţii subversive teroriste : „Valea lui Mihai“, „Bocican Sighet“, „Oraşul nou“, „Andrid“ şi „Săcaşani.“

În vara anului 1940, acţiunile diplomatice şi militare ale Ungariei horthyste, sprijinită de Germania hitleristă şi Italia fascistă, împotriva României, au fost însoţite de o puternică activitate subversiv-teroristă şi diversionistă în Transilvania, destinată a crea o stare de încordare pe acest teritoriu şi a pregăti intervenţia trupelor horthyste şi hitleriste. Astfel, în timpul tratatelor dintre guvernul român şi cel ungar în problema Transilvaniei, au fost organizate noi grupuri subversive-teroriste pe teritoriul românesc, cu misiunea de a distruge căi ferate şi rutiere, a incendia păduri şi sate româneşti, a otrăvi fîntînile, a arunca în aer depozitele de muniţii şi aeroporturile ; de asemenea, se urmărea să se împiedice pe orice cale evacuarea armatei române, a autorităţilor şi populaţiei civile din regiunile ce se sconta că vor fi cedate Ungariei. Pentru a determina represalii din partea Germaniei hitleriste şi intervenţia ei militară, echipele respective mai aveau misiunea provocatoare de a incendia satele cu populaţie minoritară germană, vina urmînd a fi pusă pe seama autorităţilor româneşti. Totodată, membrii grupurilor teroriste trebuiau să culeagă şi să transmită informaţii secrete necesare trupelor horthyste şi propagandei revizioniste⁶³.

În cazul eşuării tratatelor româno-ungare, ele urmau să declanşeze acţiuni teroriste pentru a se crea o stare de panică în rîndul populaţiei maghiare şi germane din România şi a determina, astfel, intervenţia armatelor horthyste şi hitleriste în scopul aşa-zisei restabiliri a ordinii, iar

⁶⁰ „Timpul“ din 14 aprilie 1939.

⁶¹ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 68, fila 364.

⁶² Loc. cit., dosarul nr. 387, vol. 1, fila 32.

⁶³ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 384, filele 19—20 ; A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 4 198, vol 1, filele 1—10.

În final al anexării de către Ungaria a teritoriilor revendicate. În eventualitatea unui conflict militar ungaro-român, organizațiile teroriste și grupurile subversive horthyste trebuiau să treacă de îndată atât la asasinarea conducătorilor de stat și a fruntașilor politici români, precum și a celor ce se afirmaseră în mișcarea antirevizionistă și de apărare a independenței naționale în anii 1938—1940, la distrugerea monumentelor istorice și de artă, cât și la depistarea și capturarea documentelor cu valoare istorică. În plus, se preconiza ca teroriștii să pună stăpânire pe punctele și obiectivele strategice, care urmau să fie predate armatei ungare.

Pentru incitarea fanatismului ungarilor la acte teroriste împotriva popoarelor vecine, în cursul anului 1940 a fost publicată și difuzată în Ungaria horthystă broșura *Rongyos Gárda Harcái* (*Garda Zdrentăroșilor — Luptele duse*), în care era înfățișată participarea membrilor acestei organizații teroriste la înfrângerea puterii muncitorești ungare în anii 1919—1920, la reprimarea mișcării democratice și antifasciste a poporului ungar și, mai ales, în timpul agresiunii militare împotriva Cehoslovaciei din toamna anului 1938 și primăvara anului 1939, precum și la luptele de pe fronturile sovieto-finlandez și sovieto-polonez. Extrase din această lucrare au fost publicate de Marele Stat Major al armatei române în anul 1940, în vederea contracarării și anihilării unei eventuale acțiuni teroriste horthyste pe teritoriul românesc.

Pentru reușita acțiunii au fost trimiși în Transilvania, cu acte legale — pașapoarte eliberate de Prefectura poliției din Budapesta —, instructori și cadre de seamă ale Gărzii Zdrentăroșilor cu experiență diversionistă dobândită în Finlanda, unde participaseră la acțiunile de sabotaj împotriva unităților militare sovietice. Aceștia urmau să se prezinte la autoritățile românești de poliție pentru a obține aprobare de ședere, pe timp de 30 de zile. În limitele acestui termen, ei trebuiau să procedeze, cu concursul elementelor reacționare din rîndurile naționalității maghiare, la constituirea de organizații subversiv-teroriste, ai căror membri îndeplineau, la început, numai funcții de indicatori, curieri și depozitari ai materialului exploziv.

În aceste condiții, a venit la Oradea, la începutul lunii iulie 1940, cu pașaport eliberat la Budapesta, dr. Kuba Agoston, cu profesiunea declarată de procuror la calea ferată ungară, dar care în realitate se numea Szolnay Laszlo. El a intrat în legătură cu Gizela Aschner, proprietatea unui atelier fotografic din Oradea, și cu dr. Hollos Vilmoș, avocat, pe care îl cunoscuse în Ungaria, cu ajutorul cărora a reușit să pună bazele organizației teroriste din acest oraș⁶⁴. Ulterior, la 8 august 1940, au mai intrat în România supusul ungar Walter Henrich, care, în realitate, era instructor al organizației teroriste Garda Zdrentăroșilor, și Tokayer, cadru al Serviciului de spionaj ungar, care au organizat transportarea și depozitarea materialului exploziv adus din Ungaria⁶⁵.

Concomitent cu organizarea grupului terorist de la Oradea, la granița ungaro-română au fost concentrate unități ale formațiunii paramilitare „Turul”, constituită îndeosebi din elemente iredentiste maghiare refugiate din Transilvania.

Pentru cuprinderea întregii Transilvanii în acțiunea teroristă plănuită împotriva statului român, au fost trimise, în vara anului 1940, noi

⁶⁴ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 384, filele 21—22.

⁶⁵ Loc. cit., fila 22.

cadre cu experiență în organizarea acestei activități, îndeosebi din rîndul organizației Garda Zdrentăroșilor. Acestea au încercat să creeze noi nulee subversive teroriste la :

— *Sibiu*, condus de Baboș Gabor, venit din Ungaria, la 10 august 1940, cu pașaport eliberat de Prefectura poliției din Budapesta. Era membru al organizației teroriste Garda Zdrentăroșilor, condusă de locotenentul Kovacs Tivodor, și luase parte la campania din Finlanda. Cu prilejul pregătirii sale pentru misiunea ce trebuia să o îndeplinească în România, Tivodor i-a conflat că „în curînd va începe războiul ungaro-român și că e nevoie de oameni discreți și curajoși“ pentru a distruge linia ferată Sibiu—Turnu Roșu—Rîul Vadului și a incendia pădurea „Junger Wold“ de lîngă Sibiu. Totodată, lui Baboș Gabor i s-a încredințat și conducerea nucleului din Huedin, unde trebuiau depozitate materialele explozive și armele ce urmau să sosească din Ungaria ⁶⁶ ;

— *Cluj*, condus de Tokoyer Ede, sosit tot din Ungaria ;

— *Brașov*, sub conducerea lui Kömarony Edömer, venit din Ungaria, la 11 august 1940, cu pașaportul eliberat de Prefectura poliției din Budapesta, sub numele conspirativ Angyelany Ianoș. El avea misiunea să distrugă linia ferată Brașov—Predeal, să producă incendii în satele locuite și de sași pentru a provoca un conflict între minoritarii germani și autoritățile românești, determinînd, în ultimă instanță, intervenția trupelor hitleriste în România ⁶⁷ ;

— *Alba Iulia*, pentru constituirea căruia a fost trimis din Ungaria, în aceleași condiții, la 9 august 1940, inginerul Krystofoletty Lajos ;

— *Timișoara*, pentru organizarea căruia a fost trimis din Ungaria, la 11 august 1940, avocatul dr. Rethi Sándor, evreu maghiarizat, ca și alți participanți la acțiunea teroristă din Oradea ⁶⁸.

Întrucît organele de poliție și militare românești au procedat, la mijlocul lunii august 1940, la arestarea principalilor organizatori și participanți la activitatea grupului diversionist-terorist și subversiv din Oradea, care fuseseră urmăriți îndeaproape de către Serviciul Secret de Informații român și de Siguranța generală de la intrarea lor în țară, misiunea acestor emisari ai spionajului, diversiunii și acțiunilor teroriste horthyste în țara noastră n-a putut fi dusă la îndeplinire ⁶⁹. Printre cei arestați s-au aflat : Aranyossy Katalin, Hallos Vilmos, Aschner Gizela, Aschner Karoly, Aranyossy Gyorgy, Aranyossy Rebeca, Moldovany Ferencs, Baboș Gabor, Tamaș István, Kömarony Edömer, Kristofoletty Lajos, dr. Rethi Sándor și alții. Ultimii șase dintre cei arestați erau capturi de seamă, fiind in-structori trimiși de cunoscuta organizație teroristă Garda Zdrentăroșilor ⁷⁰.

Un număr de 12 membri ai acestei organizații subversiv-teroriste au fost înaintați Curții Marțiale a Comandamentului Militar al Capitalei, pentru a fi judecați ; alți patru participanți la acțiunea teroristă, au reușit să dispară, urmînd să fie judecați în contumacie ⁷¹.

Din cercetările întreprinse de organele poliției judiciare militare românești și din declarațiile celor anchetați a rezultat că pregătirea și organizarea acțiunii subversiv-teroriste fasciste ungare de la Oradea s-au

⁶⁶ Loc. cit., filele 22—23.

⁶⁷ Loc. cit., fila 23.

⁶⁸ Loc. cit.

⁶⁹ Loc. cit.

⁷⁰ Loc. cit.

⁷¹ Loc. cit., fila 24.

efectuat sub conducerea și cu participarea directă a formațiunii paramilitare fascist-teroriste Garda Zdrehtëșoșilor. Pentru aducerea la îndeplinire a planului terorist în cauză, s-a deplasat Kovacs Tivodor — unul dintre șefii acestei organizații —, iar, printre cei trimiși să pună la cale actele teroriste în România și să organizeze nuclee teroriste în principalele orașe transilvănene, s-au numărat maghiari refugiați din România în Ungaria, membri ai organizației teroriste amintite, cu activitate bogată în organizarea actelor subversive în Cehoslovacia și Finlanda. De asemenea, ca și în cazul organizației teroriste de la Satu Mare, unde au fost atrași șvabi maghiarizați, de astă dată au fost angrenați în acțiunea teroristă unii evrei maghiarizați în scopul de a „dovedi” opiniei publice internaționale că aceste acțiuni erau puse la cale și de populația nemaghiară din Transilvania. Pe de altă parte, s-a urmărit declanșarea de represalii din partea autorităților românești împotriva conducătorilor naționalităților maghiară, germană și evreiască cu intenția de a compromite politica națională a statului român ⁷².

Pentru a nu agrava și mai mult relațiile cu Ungaria, care erau deja încordate, autoritățile românești au eliberat din închisori pe marea majoritate a participanților la comploturile teroriste horthyste antiromânești de pe teritoriul Transilvaniei, din anii 1938—1940, condamnați de justiția militară. Interpretând acest gest al guvernului român ca un act de slăbiciune, aceștia s-au pus din nou în slujba serviciilor secrete horthyste și al formațiunilor paramilitare terorist-fasciste în perioada ocupației vremelnice fascisto-horthyste asupra teritoriului românesc, organizând o cruntă teroare împotriva populației românești.

În perioada anilor 1938—1940, guvernul fascisto-horthyst a întreținut, prin posturile de radio, mai ales cele din apropierea frontierei cu România, o intensă propagandă diversionist-revizionistă împotriva statului român, pentru exaltarea sentimentelor iredentiste ale maghiarilor, pentru slăbirea rezistenței poporului român și derutarea autorităților de stat românești. Agresivitatea emisiunilor acestor posturi de radio și, îndeosebi, absurditatea tezelor revizioniste propagate a trezit indignarea chiar și a numeroși maghiari din România. Așa, spre exemplu, într-o telegramă adresată lui Hitler, la 28 iulie 1940, un grup de maghiari din Reșița arăta : „...ascultînd posturile de radio ungare ne-am distrus deja nervii din cauza multor minciuni, pe care le transmit zilnic” ⁷³.

Organizațiile teroriste și formațiunile paramilitare horthyste, dirijate din umbră de spionajul ungar și avînd concursul unor elemente iredentiste fanatice maghiare, au pus la cale, în anii 1938—1940, o serie de atentate împotriva reprezentanților autorităților locale românești de pe frontiera de vest, cu scopul de a provoca o atmosferă de descurajare în rîndurile poporului român. Astfel, a fost asasinat, de către o bandă de teroriști veniți din Ungaria horthystă, primarul Teofil Rusu din Halmeu, județul Satu Mare ⁷⁴.

Acțiunea diversionist-teroristă organizată de fascismul horthyst ungar împotriva României, în perioada crizei cehoslovace din anii 1938—1939, a invadării Poloniei de către trupele hitleriste și, mai ales, în timpul desfășurării tratativelor ungaro-române din vara anului 1940 și a dictatului

⁷² Loc. cit.

⁷³ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 51, filele 565—566.

⁷⁴ Loc. cit., vol. 64, filele 24—26.

statelor fasciste de la Viena, pentru pregătirea agresiunii armate a trupelor horthyste asupra teritoriului românesc în vederea anexării prin forță a Transilvaniei, a fost anihilată de către organele de stat și militare românești, cu sprijinul populației. Demn de remarcat este faptul că populația maghiară, germană, evreiască și de alt neam, în imensa sa majoritate, cu excepția unor grupuri și elemente fanatice iredentiste, a repudiat organizarea unor astfel de acțiuni pentru destrămarea unității statale a României, refuzînd orice ajutor organizatorilor grupurilor subversiv-teroriste și pronunțîndu-se cu hotărîre împotriva revizuirii tratatelor de pace, a modificării statu-quo-ului teritorial și pentru apărarea, alături de întregul popor român, a independenței naționale și integrității teritoriale a României⁷⁵. Ilustrativă este, în acest sens, telegrama adresată regelui Carol al II-lea, la 11 iulie 1940, prin care Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România, în numele evreilor din vechiul Regat, Transilvania și Bucovina, se declara împotriva acțiunilor revizioniste horthyste împotriva României și se solidariza cu lupta poporului român pentru apărarea fruntariilor țării. „Cu tot ce sînt și cu tot ce au, evreii români — se arăta în telegramă — sînt gata la orice jertfă pentru îndeplinirea datoriei față de țară... Cu nestrămutată hotărîre și cu oțelită voință, evreii români se simt uniți cu poporul român, în solidaritate și disciplină, în profunda credință patriotică și adînc devotament față de țară“⁷⁶.

Sentința nedreaptă de la Viena, din 30 august 1940, a fost impusă României numai ca urmare a intervenției brutale a Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste și a amenințării cu desființarea statului român de pe harta Europei. Obiectivul urmărit de fascismul horthyst prin organizarea grupurilor subversiv-teroriste antiromânești în anii 1938—1940, de a da o bază „legală“ politicii lor revizioniste, de a acredita ideea că revizuirea tratatelor de pace postbelice și „alipirea“ Transilvaniei la Ungaria era cerută de populația maghiară, și de a pregăti terenul în vederea agresiunii armatei ungare împotriva teritoriului românesc, a eșuat. După instaurarea regimului de ocupație fascisto-horthystă asupra nord-vestului României, în urma dictatului fascist de la Viena, în toamna anului 1940, autoritățile ungare au recurs și mai mult la arma terorismului și diversionii, săvîrșind înfiorătoare crime și atrocități împotriva populației românești și de alt neam, în vederea modificării raportului demografic în favoarea maghiarilor și pentru micșorarea ponderii românilor, care constituiau majoritatea locuitorilor acestui străvechi teritoriu românesc⁷⁷.

Satisfăcuți numai în parte de anexarea nord-vestului României, fasciștii horthyști au continuat, cu și mai multă virulență, propaganda revizionistă pentru anexarea Transilvaniei de sud și chiar de a extinde dominația lor la est și nord de Carpați. Pentru realizarea acestui țel ei nu au renunțat la arma terorismului, organizînd, după odiosul dictat fascist de la Viena, noi acțiuni de spionaj, diversiune, sabotaj și terorism împotriva statului român.

⁷⁵ Mircea Mușat, Vasile Bobocescu, *Împotriva unei nedreptăți istorice : 40 de ani de la marile manifestații populare împotriva dictatului fascist de la Viena*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 3/1980, p. 77, 84—86.

⁷⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 386, fila 1.

⁷⁷ Vezi, pe larg : *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României. Septembrie 1940—octombrie 1944*, Editura politică, București, 1985, p. 45—106.

ANIVERSAREA SEMICENTENARULUI BRIGĂZILOR INTERNAȚIONALE DIN ARMATA POPULARĂ SPANIOLĂ

Au trecut peste cinci decenii de cînd pămîntul Spaniei a fost stropit cu singele celor mai buni fii ai săi pentru apărarea libertății, independenței și progresului social, cucerite în marile bătălii democratice care s-au încheiat cu victoria Frontului Popular în alegerile din 16 februarie 1936.

Rebeliunea generalilor feloni din coloniile Spaniei, care au transportat în peninsulă trupele lor coloniale, batalioane de mauri, „El Tercio” — legiunea străină și importante forțe ale fascismului internațional, îndeosebi trupe din armatele regulate hitleriste și mussolinienne, a determinat una din cele mai ample acțiuni de solidaritate a forțelor revoluționare, democratice internaționale cu poporul spaniol, ce își apăra existența liberă și calea spre progres social.

Chiar de la început, în vara clocotitoare a anului 1936, în focul marilor bătălii antifasciste din Spania împotriva invadatorilor, un mare număr de voluntari au venit să lupte în rîndurile republicanilor. În octombrie 1936, voluntarii, care veneau de pretutindeni din lume, au fost îndreptați spre Albacete în vederea încorporării lor în unități militare. Luigi Longo arată că primii voluntari au sosit la Albacete, centrul stabilit de Guvernul Republican Spaniol pentru organizarea Brigăzilor Internaționale. Între 22 și 28 octombrie 1936 s-au constituit patru batalioane, iar spre sfîrșitul lunii octombrie ele au primit armamentul necesar. În Batalionul german „Edgar André” a fost încorporat și un grup

de voluntari români sosiți din Franța și alți voluntari din țările balcanice¹.

Pentru a da o formă organizatorică acestei participări a voluntarilor, guvernul legal spaniol a hotărît, la 22 noiembrie 1936, constituirea lor în Brigăzi Internaționale.

Comandantul Brigăzilor Internaționale a fost numit André Marty, ofițer în marina franceză, secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Francez, iar comisar politic Gallo-Luigi Longo, care a îndeplinit mulți ani funcția de secretar general al Partidului Comunist Italian.

La încorporare, voluntarii semnav următoarea declarație solemnă: „Sînt un voluntar al Brigăzilor Internaționale pentru că admir profund valoarea și eroismul poporului spaniol în lupta contra fascismului internațional. Pentru că inamicii mei din totdeauna sînt aceiași ca ai poporului spaniol, aceștia sînt fasciștii. Pentru că știu că dacă fascismul se va dovedi victorios în Spania, el va fi și în țara mea și căminul meu va fi devastat. Pentru că sînt un lucrător, un muncitor sau un țăran, care prefer să mor în picioare decît să trăiesc în genunchi. Sînt aici pentru că sînt voluntar și voi da, dacă este necesar, pînă la ultima picătură din singele meu pentru a salva libertatea Spaniei, libertatea lumii”.

¹ Luigi Longo, *Brigăzile internaționale în Spania*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1957, p. 91.

La 24 decembrie 1936, Comisia politică a Brigăzilor Internaționale a lansat un apel, semnat de André Marty și Pietro Nenni, în care se spunea: „Brigăzile Internaționale, care grupează militanți din toate grupările politice, din toate asociațiile sindicale și culturale, au cucerit în luptă, cu prețul singelui celor mai buni luptători ai lor, dreptul de a proclama înaintea conștiințelor cinstite ale lumii întregi că războiul din Spania a fost impus poporului de partide, oligarhia și oamenii care sînt instrumente ale conspirației internaționale a fascismului împotriva păcii... Libertatea și pacea vor recunoaște pe apărătorii lor pentru elanul de generozitate care se va manifesta prin acțiuni de solidaritate internațională pentru poporul Spaniei și Brigăzile Internaționale”².

Împreună cu glorioșii combatanți ai Armatei Populare Spaniole — organizată în focul marilor bătălii de la Madrid — „voluntarii libertății” din Brigăzile Internaționale au intrat în luptele ce s-au desfășurat pe toate fronturile, impresionînd lumea întreagă prin tenacitatea și actele lor de eroism, prin vitejia și spiritul lor de sacrificiu. „Voluntarii libertății” au fost animați de conștiința faptului că luptînd cu arma în mînă, alături de gloriosul popor spaniol, apără nu numai libertatea Spaniei, ci și propriile lor popoare de fascism, de barbarism, de acea cumplită primejdie de război ce amenința țările bătrînului continent și întreaga omenire. Referindu-se la aceasta, Dolores Ibarruri scria în „Mundo Obrero” din octombrie 1936: „Au cerut un post de luptă. Doreau să apere pămîntul nostru, libertatea și pacea. Știau că, luptînd împotriva fascismului la Madrid, deschideau de asemenea drumul libertății în țările lor”³.

În rîndurile Brigăzilor Internaționale au luptat și numeroși voluntari din România. Plecarea lor spre Spania a fost o pilduitoare manifestare de solidaritate cu lupta împotriva fascismului, organizată de către Partidul Comunist Român pe baze largi, cu participarea multor organizații democratice, antifasciste. În cuvîntarea rostită la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la fîurirea Partidului Comunist Român, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia: „Revoluționarii români s-au aflat pe baricadele Comunei din Paris, au format detașamente de luptă în spri-

jinul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, au constituit unități în cadrul brigăzilor internaționale de luptă împotriva fascismului în Spania, iar în timpul celui de-al doilea război mondial mulți revoluționari și antifasciști români au luptat în Rezistența franceză împotriva Germaniei hitleriste”⁴.

În anul 1936 s-a înregistrat în Europa o serie de victorii ale forțelor populare împotriva fascismului, care amenința toate țările continentului. După victoria Frontului Popular Spaniol a urmat victoria forțelor democratice, antifasciste românești în alegerile parlamentare parțiale din 18 februarie, din județele Mehedinți și Hunedoara, iar, în luna iunie, constituirea guvernului de Front popular în Franța.

Succesul reputat de forțele democratice în alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936 a îmbogățit experiența de luptă a Partidului Comunist Român în coalizarea unor organizații și grupări politice în lupta pentru democratizarea reală a țării, a contribuit la creșterea influenței comuniștilor în mase, a dus la apropierea de partid și de forțele democratice în general a unor noi elemente devotate cauzei democrației, luptei hotărîte antifasciste. Experiența dobîndită de P.C.R. cu acest prilej a sporit avîntul și amplexarea luptei forțelor democratice, progresiste, antihitleriste, fapt evidențiat cu vigoare de marile manifestări muncitorești, democratice de la 1 Mai și 31 mai 1936, cînd masele largi populare, în frunte cu clasa muncitoare, și-au exprimat atitudinea lor potrivnică pericolului fascist și revizionist, hotărîrea fermă de a apăra principiile democratice, constituționale, independența și integritatea teritorială a României.

Starea de spirit a proletariatului, a celorlalte forțe democratice patriotice din România deceniului patru, în apărarea drepturilor economice și politice ale maselor, împotriva revizionismului teritorial și fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității României întregite prin Marea Unire din 1918 a fost pregnant ilustrată de procesul de la Brașov, din mai-iunie 1936, al grupului de luptători comuniști și antifasciști în cadrul căruia s-a detașat personalitatea de excepție, exemplul suprem al eroului patriot, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin pilduitoarea lecție de curaj și demnitate comunistă, de solidaritate re-

² Pietro Nenni, *La guerre d'Espagne*, Édition François Maspero, Paris, 1959, p. 197-198.

³ Dolores Ibarruri, *Son historia, son presente*, în „Mundo Obrero”, nr. 408 din 23-29 octombrie 1936, p. 3.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la fîurirea Partidului Comunist Român*, 8 mai 1966, Editura politică, București, 1966, p. 28.

voluționară și patriotism fierbinte oferită și cu acest prilej⁵.

În această atmosferă politică de viguroasă luptă revoluționară împotriva fascismului și a pericolului de război, la declanșarea în Spania a rebeliunii și invaziei, de la 18 iulie 1936, s-a conturat în țara noastră un puternic curent de solidaritate cu lupta poporului spaniol. Chiar de la izbucnirea rebeliunii generalilor feloni și a fascismului internațional, în opinia publică românească s-a ridicat un val de proteste, prin presă, manifeste și întruniri, împotriva agresiunii fasciste, care urmărea lichidarea primului guvern de front popular, rezultat din alegerile libere de la 16 februarie 1936.

Chemările adresate de Partidul Comunist Român, de comitetele organizate în toată țara pentru ajutorarea Spaniei republicane au avut un puternic ecou în cele mai largi mase ale populației. Prin celulele și comitetele de partid, prin organizațiile de masă legale create sau aflate sub influența partidului comunist s-a desfășurat o uriașă mișcare pentru constituirea, în întreaga țară, a comitetelor de solidaritate militanță antifascistă cu lupta poporului spaniol. În marile uzine, în marile cartiere muncitorești, în rândurile intelectualilor și studenților, ale unor personalități politice din partidele democratice, ale sindicatelor s-a creat un curent de masă în sprijinul poporului spaniol, împotriva agresiunii fasciste.

Cercuri largi din opinia publică, scriitori și oameni de artă, gazetari și publiciști, intelectuali din toate categoriile, studenți și elevi, și-au manifestat cu indignare protestul împotriva rebeliunii fasciste din Spania⁶. În acea vară fierbinte a anului 1936, marele nostru scriitor Mihail Sadoveanu, relevând dreptul inalienabil al poporului spaniol de a-și apăra libertatea, independența și suveranitatea, scria: „Lucrătorii se ridică în numele unor libertăți pe care acest pământ nu le-a avut niciodată; țărani luptă pentru pământul pe care au gemut, asudînd veacuri din veacuri”.

În aceste împrejurări, Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Uniunea Tineretului Comunist au desfășurat o amplă activitate politică și organizatorică pentru recrutarea tinerilor voluntari care urmau să se încadreze în

lupta cu arma în mînă împotriva fascismului pe pămîntul Spaniei însîngerate. Atmosfera plecării spre fronturile spaniole a cuprins cercuri largi de tineri muncitori și studenți. Talentatul nostru poet revoluționar Miron Radu Paraschivescu publica, în septembrie 1936, poezia *Scrisoare de adio*: „Îți las în păstrare / cărțile dragi, / scrisorile bunele mele mame / și un portret mai palid de febra plecării mele / de Don Quijote teribil cu pușcă de vinătoare”. Ajuns în Spania, el scria mamei sale: „Poporul, lingă mine, mai viu și mai drag, / cade și aleargă-n espadrițe / Salut cu pumnul strîns pe Largo Caballero, / ascult cu inima pe buze discursul lui Dolores Ibaruri / și-i iubesc pe toți oamenii aceștia / al căror nume sună frumos / ca locurile unde trăiesc și se luptă, / pe oamenii aceștia cu nume de steag / fluturat în vîntul Spaniei ca îndemn”⁷.

La rîndul său, Geo Bogza publica, în „Lumea Românească”, o serie de reportaje despre bătăliile care se desfășurau în Spania, demascînd barbariile bombardamentelor aviației hitleriste împotriva populației civile, odioasele crime ale trupelor invadatoare franchiste. Toate reportajele sale de mare valoare literară, de însuflețită adeviziune la cauza nobilă a existenței libere a popoarelor, a dragostei lor pentru libertate și demnitate umană, Geo Bogza le-a reunit în volumul *Spania în inima și conștiința mea*. „În Spania — scria Geo Bogza — s-au bătut pentru ultima oară cei ce nu știau să se bată prea bine, dar în al căror piept bătea o inimă însuflețită de un nobil și deznădăjduit ideal: apărarea civilizației umane de cea mai mare primejdie ce le amenințase vreodată. Ei veneau de pretutindeni, cum a spus unul dintre ei, veneau din munții Noii Zeelande și din Carpați, de dincolo de Atlantic și dintre sîrmele ghimpate ale Germaniei hitleriste, veneau de pretutindeni și mai ales din adîncuri: din adîncurile conștiinței fiecărui bărbat și fiecărei femei, în care pîlpîia conștiința umanității”. Și mai departe el scria: „Prezența voluntarilor români în Spania e nu numai un capitol patetic din viața cîtorva sute de oameni, ci un capitol al istoriei noastre cu care putem să ne mîndrim, ca și cu masiva prezență a trupelor românești pe fronturile antihitleriste, în ultimele luni ale războiului”⁸.

Datorită represiunii dezlănțuite de organele de siguranță, care au supus unei

⁵ Vezi pe larg: Emil Poenaru *Procesul de la Brașov din 1936 — o aleasă pagină din lupta revoluționară a tineretului comunist român*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 3/1986, p. 38-56.

⁶ Ion Babici, Gh. I. Ioniță, *Tradiții de solidaritate internațională ale Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1973, p. 47-50.

⁷ Miron Radu Paraschivescu, *Declarația patetică*, Editura tineretului, București, 1960, p. 30.

⁸ Geo Bogza, *Spania în inima și conștiința mea*, Editura politică, București, 1981, p. 118, 124.

stricte supravegheri toate căile de plecare spre Spania, mulți dintre voluntari au fost nevoiți să treacă ilegal frontiera țării. Cei mai mulți dintre voluntarii români plecați din țară au trăit odiseea drumului spre Spania. Unii dintre ei au fost arestați de siguranță și aruncați în închisori înainte de a trece frontiera; alții, care au reușit să treacă ilegal frontiera, au fost arestați de grănicerii din Cehoslovacia și trimiși înapoi în țară. Cei care, totuși, au reușit să depășească aceste obstacole, au primit sprijinul organizațiilor antifasciste de la graniță, care i-au dirijat la Praga, de unde au fost duși la frontiera cu Austria; fiecare, pe seama lui, a traversat această țară, în care hitlerismul își infipsea adânc ghearele.

La rîndul lor, organele de poliție și de grăniceri din țările vest-europene au luat măsuri draconice pentru a împiedica trecerea frontierelor de către tinerii voluntari spre Spania. Mulți dintre voluntari au fost arestați la trecerea ilegală din Austria în Elveția și din Elveția în Franța și aruncați în închisori sau înapoi peste frontiere. Dar voluntarii, cu tenacitate și elan revoluționar, reveneau mereu pe aceleași căi pentru a ajunge la Paris, unde organizația română de solidaritate cu poporul spaniol, cu ajutorul organizațiilor franceze, îi duceau pînă la poalele Pirineilor. Frontiera fiind închisă și păzită și aici, un ghid îi trecea noaptea peste piscurile periculoase ale Pirineilor, iar dimineața erau dincolo, pe pămîntul însoțit al Spaniei?

Constituiți în unități românești de infanterie și artilerie, în rîndurile cărora au fost cuprinși și voluntari de alte naționalități, precum și tineri republicani spanioli, voluntarii români au participat, timp de 32 de luni, alături de eroica Armată Populară Spaniolă, la luptele desfășurate pe toate fronturile Spaniei republicane.

Renumiți poeți spanioli — precum Rafael Alberti, Antonio Machado, Miguel Hernandez —, ca și din țările Americii Latine — ca Pablo Neruda din Chile, Nicolás Guillén din Cuba — au scris versuri pline de înflăcărare la adresa eroismului Brigăzilor Internaționale. Nu vom uita niciodată versurile înflăcărare ale marelui poet spaniol Rafael Alberti, dedicată „Brigăzilor Internaționale”, care a contopit poezia cu spiritul revoluționar al luptei pentru libertate: „Din depărtări venit-ați... / Dar ce înseamnă departe / pentru al vostru sînge cîntînd fără frontiere?”; și poezia se în-

cheie cu aceste versuri înaripate: „Rămîneți — vor copacii, cîmpiile / și pulberea luminii care însuflește / un singur sentiment ce marea învolburează: Frați! / Madrid cu numele vostru crește și se iluminează”¹⁰.

În luna iunie 1936, în plin război, s-a întrunit în Spania Congresul scriitorilor pentru apărarea culturii, la care au participat reprezentanți din 29 de țări, între care: din Spania — Rafael Alberti și Maria Tereza Leon; din Franța — André Malraux, Julien Benda și Tristan Tzara, scriitor francez de origine română; din Uniunea Sovietică — Alexei Tolstoi și Ilia Ehrenburg; din Germania — Ludovic Renn, Anna Seghers și Willy Bredel; din Statele Unite — Ernest Hemingway, Dos Pasos și alții. În mesajul trimis Congresului, marele savant Albert Einstein, laureat al premiului Nobel, arăta: „În evenimentul politic prezent, lupta poporului spaniol pentru libertate și demnitatea omului este de o valoare extraordinară pentru a menține speranța noastră în timpuri mai bune. Această luptă s-ar fi terminat de mult, cum ar fi meritat, dacă puterile democratice ar fi acționat după principiile morale și chiar după necesitatea propriei lor securități. Popoarele lumii vor recunoaște, în sfîrșit, că ele trebuie să se alieze atît de strîns pe cît sînt dușmanii Umanității?”. Într-un alt mesaj, Romain Roland sublinia, la rîndul său: „Trimit tovarășilor scriitori, reușiți în Congres la Valencia, Madrid și Barcelona, cele mai călduroase salutări. În aceste capitale, în acest moment, s-a adunat civilizația lumii întregi, amenințată de avioanele și bombele fasciste barbare, așa cum au fost și în antichitate invaziile barbare... Cu înflăcărare ne declarăm solidari cu frații noștri și tovarășii de luptă din Spania. Glorie acestui popor de eroi, acestor cavaleri ai spiritului, acestei alianțe a două forțe: puterea maselor populare și aleșii lor! Fie ca aceste alianțe să servească de exemplu marilor democrați din Europa și America! Fie ca aceste alianțe întărite în luptă să asigure progresul și libertatea lumii”¹¹.

De la începutul războiului, voluntarii români au luptat în nord la Irun și Santander, în eroica apărare a Madridului și în împrejurimile sale, în Jarama și Guadarrama, la Guadalajara — unde armata populară spaniolă a zdrobit tru-

¹⁰ Rafael Alberti, *El poeta en la calle*, Colección Ebro, Paris, 1966, p. 72.

¹¹ *Épopée d'Espagne. Brigades Internationales, 1936-1939*, Edité par L'Amicale des anciens volontaires français en Espagne Républicaine, Paris, 1956, p. 182-189.

⁹ Mihail Florescu, *Voluntarii*, vol. 1, *Spre Spania*, Editura „Știința”, București, 1945, p. 5-112.

pele mussoliniene și franchiste, în fața Zaragozei, în Aragon și în Levente; au participat, încadrați în unități de artilerie și infanterie, la marea ofensivă victorioasă de pe Ebru și, în final, la tragica retragere din Catalonia. De asemenea, un numeros grup de medici români a însoțit unitățile Brigăzilor Internaționale pe fronturi sau a desfășurat o susținută activitate în centrele spitalicești republicane din spatele fronturilor.

Condițiile deosebit de grele ale unor bătălii inegale, în special cele din anul 1938, cînd franchiștii dispuneau de armamentul modern trimis de Hitler și Mussolini — aviație, tancuri, artilerie de toate categoriile —, la care s-a adăugat politica de neintervenție inițiată de Marea Britanie și Franța și embargoul declarat de Statele Unite, au privat Republica Spaniolă de a achiziționa armamentul necesar. Cu toate acestea, moralul de luptă al republicanilor spanioli și al voluntarilor era deosebit de puternic. Vestile și scrisorile care veneau din țară, acțiunile energice de sprijin și solidaritate, scrisorile de îmbărbătare primite de la tovarășii din închisori ridicau pe cele mai înalte culmi moralul lor de luptă. Așa, spre exemplu, marele diplomat român Nicolae Titulescu a trimis următoarea telegramă voluntarilor români: „Îmi face o deosebită plăcere să pot felicita ostașii români, care, acționînd în spiritul echității și dreptății, reinvie, departe de patrie, virtuțile strămoșești“¹².

În legătură cu demiterea lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru de externe, Valter Roman, unul dintre voluntarii români care a publicat numeroase lucrări valoroase despre războiul din Spania și Brigăzile Internaționale, relatează următoarele: „Este interesantă din acest punct de vedere următoarea informație obținută dintr-un document aflat în arhiva Ministerului Afacerilor Interne, document în care sînt arătate cauzele în-lăturării lui Titulescu de la conducerea Ministerului de Externe: «Pînă la 10 septembrie 1936, urmau să sosească în România 100 de tunuri și 3 escadrile de avioane, care au fost comandate de guvernul român la uzinele din Franța. La începutul lunii septembrie 1936 a fost trimis la acele uzine d-nul subsecretar de stat Caranfil, care a constatat cu surprindere că tunurile și avioanele comandate de România au fost demult gata, însă d-nul Titulescu, care fusese personal la uzine, a spus că țara românească nu are nevoie de acel armament și de avioane și că pot să le trimită în Spania,

care solicitase și ea asemenea materiale. Acele tunuri și avioane, după cum rezultă din rapoartele date de agenții de spionaj ai Germaniei și Marii Britanii, ar fi fost debarcate parte în Barcelona, iar celelalte în Bilbao și îndreptate spre frontul comunist din Spania. Această faptă, la care se mai adaugă și cele specificate la punctele nr. 1, 2 și 3 de mai sus (și care se referă la poziția lui Nicolae Titulescu în problema agresiunii italiene împotriva Etiopiei și la Conferința de la Montreux — n. a.), a fost adusă la cunoștință Majestății Sale Regelui Carol al II-lea și din această cauză d-nul N. Titulescu a fost debarcat de la Ministerul Afacerilor Străine, fără a mai fi consultați ceilalți membri ai guvernului»“¹³.

Mulți dintre combatanții antifasciști români au rămas pentru totdeauna pe pămîntul însîngerat al Spaniei, mărturie a solidarității militante antifasciste a poporului român cu lupta eroică a poporului spaniol în războiul împotriva trupelor coloniale franchiste și a batalioanelor de mauri, a trupelor invadatoare ale armatei hitleriste și mussoliniene. După datele publicate de istoricii spanioli, care au avut acces la arhivele franchiste, în Spania au luptat 615 voluntari români, dintre care 19 au căzut pe fronturi, 12 au fost dați dispăruți sau au fost luați prizonieri, 332 au fost răniți recuperabili, 24 răniți irecuperabili, iar 560 de voluntari români au supraviețuit la sfîrșitul războiului.¹⁴

Dintre cei care au rămas pentru totdeauna pe pămînturile spaniole reamintim pe: Constantin Burcă, muncitor cehist de la Pașcani, căzut în bătălia de la Caspe în Aragon; Mihai Ardeleanu, țăran din Transilvania, din Aleșd, căzut dramatic la Madrid; Nicolae Roșu, metalurgist bucureștean, căzut la datorie în retragerea din Aragon; doctorul Andrei Tilea, arestat în luptele de partizani din Asturia și executat de franchiști; studentul Alexandru Făclie, din Craiova, care a căzut în ofensiva de la Ebru în Sierra Cabal.¹⁵

Hotărîrea Ligii Națiunilor de la Geneva luată, în septembrie 1938, cu aprobarea guvernului republican spaniol, de retragere a voluntarilor a fost pentru noi dramatică. Păraseam pe republicanii spanioli, împotriva voinței noastre, într-un moment cînd intervenția armată a Germaniei hitleriste și a Italiei mussoliniene se intensificase.

¹² Ibidem, p. 81-107.

¹⁴ Ricardo de la Cierva, *Nueva y definitiva historia de la Guerra Civil*, capitulo 22, *Las Brigadas Internacionales*, p. 337-352.

¹⁵ *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente*, Editura politică, București, 1971.

Guvernul spaniol a organizat, la Barcelona, o manifestare de plecare a „voluntarilor libertății” din Spania. În discursul de „despedida” de Brigăzile Internaționale, rostit la 1 noiembrie 1938, Dolores Ibarruri exprima, în cuvinte simple, căldura revoluționară și recunoștința comunistilor spanioli, a poporului spaniol față de voluntari: „Azi veți pleca. Ați fost soldați ai Spaniei, dar trebuie să vă gândiți că nu ați fost demobilizați. Veți lupta pentru Spania pe alte fronturi. În aceste noi bătălii trebuie să luptați cu aceeași dirzenie și același eroism ca pe câmpurile noastre de luptă. Nu uitați că sînteți soldați ai marii cauze de eliberare a popoarelor. Tovarăși, mulțumim pentru sacrificiul vostru, mulțumim pentru morții voștri și drum bun. De ziua victoriei vă așteptăm. În patria tuturor spaniolilor, voi veți avea un loc de onoare și în inima noastră o profundă dragoste”¹⁶.

După această manifestare de despărțire de la Barcelona au mai trecut câteva luni pînă la trecerea frontierei în Franța, la 9 februarie 1939. În această perioadă, forțele fasciste au trecut Ebrul și au obligat trupele Armatei Populare Spaniole să se retragă, după care a urmat ofensiva din Catalonia, susținută de puternice forțe de aviație ale diviziei hitleriste „Condor” și de tancurile cele mai moderne trimise de puterile fasciste lui Franco. Pentru a asigura retragerea populației, care, înspăimîntată de furia fascistă, se îndrepta spre frontieră, voluntarii din Brigăzile Internaționale au fost nevoiți să se reîntoarcă pe fronturile din Catalonia pentru a asigura viața oamenilor.

De la primii pași peste granița spaniolă în Franța, la 9 februarie 1939, voluntarii și-au dat seama că lupta lor nu a încetat. Aici au fost întîmpinați de forțele de poliție și de trupele coloniale franceze trimise să-i dezarmeze și să-i preia sub pază militară. Voluntarii Brigăzilor Internaționale, ca și republicanii spanioli, au fost deținuți în lagăre de concentrare și închisori; viața dură din acești ani și numeroasele provocări nu au slăbit voința voluntarilor de a lupta cu toate forțele împotriva fascismului.

În august 1939, voluntarii români, închisi în lagărul din Gurs, în sudul Franței, au adresat, prin dr. Petru Groza, deputat, o scrisoare Parlamentului român, prin care cereau dreptul de repatriere. După câteva luni, dr. Petru Groza le scria: „Poporul român apreciază mult gestul vostru sublim. Va veni timpul

cînd, într-o Românie liberă, poporul își va putea exprima deschis recunoștința sa față de fiii săi, care atît de eroic au ținut sus steagul democrației românești pe pămîntul însîngerat al Spaniei”¹⁷.

Pentru a împiedica folosirea căilor legale de reîntoarcere în țară, Ion Antonescu a retras, printr-un decret, cetățenia tuturor voluntarilor români care au luptat în Brigăzile Internaționale; lista voluntarilor era aceea înlocuită de autoritățile franceze din lagărul din Gurs.

Cu toate acestea, voluntarii români n-au renunțat un singur moment de a găsi căile ilegale care să-i readucă în țară. Mulți dintre ei, uneori cu sacrificiile enorme ale evadărilor din lagărele de concentrare și din închisori, sau din batalioanele de muncă forțată din Franța, Belgia și Germania hitleristă, au găsit căile pline de primejdii de reîntoarcere în țară. Dar cei mai mulți dintre voluntarii români au luptat în unitățile de Franc-Tirori și Partizani din Forțele Franceze din Interior, înscriind pagini de glorie nepieritoare în mișcarea de Rezistență franceză împotriva ocupației hitleriste. După cum se știe, la Paris, voluntarii români din Brigăzile Internaționale au constituit un puternic detașament de luptă împotriva trupelor de ocupație și a colaboraționiștilor. La Marsilia, Toulouse, Bordeaux, Lyon, în Pas de Calais, voluntarii români au îndeplinit funcțiuni de comandament de cea mai mare răspundere.

În luptele din Rezistența franceză și-au jertfit eroic viața numeroși voluntari români, între care: Nicolae Cristea — comandant al bateriei „Tudor Vladimirescu” din Spania și comandantul detașamentului de Franc-Tirori și Partizani români la Paris — a fost executat de Gestapo; Francisc Wolf Boczor, student ardelean, ȕtecist, din același detașament, judecat în vestitul proces Manukian-Boczor de la Paris, a fost, de asemenea, executat; Iancu Sieberman a căzut într-o acțiune directă împotriva unei unități hitleriste pe străzile Parisului; Ion Călin, muncitor bucureștean, arestat la Paris, a fost trimis în lagărele hitleriste și a dispărut fără urmă; Andrei Sas Dragoș din Sighișoara, a fost arestat, în urma atacului unui grup de aviatori hitleriști la Montrouge, și apoi executat. Numeroși alți voluntari au avut aceeași soartă. În cimitirele franceze, mormintele lor stau mărturie spiritului de solidaritate militantă și sacrificiului suprem care le-au animat gîndul și fapta pen-

¹⁶ Dolores Ibarruri, *Adiós a los héroes internacionales*, Frente Rojo, 1-11-38, în „Mundo Obrero”, nr. 4 din decembrie 1938.

¹⁷ *Voluntarii libertății*, Buletinul Asociației foștilor voluntari români din Armata Republicană Spaniolă, nr. 1-7 din ianuarie-decembrie 1946.

tru cauza libertății în lupta împotriva trupelor hitleriste.

Alți voluntari, ajunși în batalioanele de muncă forțată în Germania hitleristă sau în lagărele de concentrare cele mai înspăimântătoare, uneori cu sacrificiul suprem, nu au capitulat în fața fascismului. Deosebit de relevante sînt, în acest sens, amintirile a doi spanioli — Manuel Razola și Mariano Constante, asupra împrejurărilor în care au pierit, într-unul din cele mai înspăimântătoare lagăre naziste, la Mauthausen, șase voluntari români, care au refuzat să mai muncească în carierele morții pentru hitleriști : „A doua zi, cînd au ajuns la carieră, s-au îmbrățișat și, cîntînd Internaționala, s-au îndreptat spre mirador. Înspăimîntată, toată lumea s-a oprit din lucrul său. SS-iștii urlau : «Halt !», ei păseau mereu, cîntau din toate forțele lor și toată lumea asculta Internaționala. pînă cînd mitraliera i-a secerat. Acești tovarăși erau cetățeni români, de mai multe ori răniți în cursul luptelor din Spania, unde au venit să se angajeze ca luptători antifasciști. Seara, cînd deținuții au revenit în barăci, spaniolii s-au reunit și au ținut un moment de tăcere în onoarea lor... S-a recunoscut că spiritul de solidaritate a pătruns în lagăr odată cu spaniolii, și acest exemplu nu trebuie să rămînă fără rezultat”¹⁸.

Voluntarii români, care au fost primiți în Uniunea Sovietică, au luptat de asemenea, activ, în rîndurile Armatei Sovietice ; parașutați în spatele fronturilor, ei au lovit fără cruțare în trupele invadatoare hitleriste. Grupuri de voluntari români au acționat în țară, pe Valea Prahovei dînd lovituri în aprovizionarea cu produse petroliere a armatei hitleriste ; alții au participat la eroicele lupte ale forțelor patriotice pentru eliberarea Capitalei.

Mare parte dintre voluntarii români evadați din batalioanele de muncă forțată din Germania hitleristă au participat activ la luptele de rezistență antihitleristă care s-au desfășurat pe întregul teritoriu al țării. Unii dintre ei, prezenți în insurecția armată eliberatoare de la 23 August 1944, au primit misiuni importante în desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, pentru lichidarea rămășițelor fasciste din țară și participarea activă a armatei române la eliberarea întregului teritoriu al țării de trupele hitleriste și horthyste, iar, apoi, la luptele desfășurate în Ungaria, Cehoslovacia și Austria.

În ampla activitate politică și organizatorică de sprijinire a frontului antihitlerist un rol deosebit de important a revenit tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, care a desfășurat o largă și intensă activitate de sprijinire a frontului antihitlerist, de trimitere a tinerilor revoluționari în prima linie de luptă.

De la izbucnirea războiului antifascist din Spania și pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, încheiat cu victoria deplină asupra fascismului, din 1936 pînă în 1945, voluntarii români din Brigăzile Internaționale au acționat timp de 9 ani, pe toate fronturile, în lagărele de concentrare și închisori, în unitățile de partizani din țările ocupate și în spatele frontului hitlerist, în armatele eliberatoare, în luptele revoluționare din țară pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și întregul popor — o întreagă epopee care va rămîne înscrisă cu litere de aur în istoria modernă a României.

În perioada care a urmat după victoria revoluției democrat-populare și a revoluției socialiste, voluntarii români au participat activ la formarea noii Armate populare din țara noastră, au ocupat importante funcții în organele superioare de partid și de stat, implicîndu-se, cu toate forțele, în vasta operă de edificare a socialismului din România.

Acum, după o jumătate de secol, foștii voluntari din Brigăzile Internaționale se află integrați plenar în lupta organizată și condusă de Partidul Comunist Român, al cărei consecvent și neobosit promotor este secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împotriva pericolului deosebit de grav al unei catastrofe nucleare, care amenință omenirea, pentru dezarmare și pace, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, fără arme și fără războaie, a unei lumi a înțelegerii și colaborării pașnice între toate națiunile. „În actuala situație internațională — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — se poate afirma că problema fundamentală a epocii noastre este aceea a dezarmării nucleare și generale, a asigurării păcii pe planeta noastră. Nu există și nu poate exista astăzi o altă problemă mai importantă decît asigurarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor la existență, la libertate, independență, la viață și pace !”¹⁹. Iar cea mai recentă și concludentă dovadă este, în acest sens, fermitatea cu care foștii voluntari s-au pro-

¹⁸ Manuel Razola et Mariano Constante, *Triangle bleu*, Edition Gallimard, Paris, 1969, p. 73-74.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la sesiunea Marii Adunări Naționale*. 23 octombrie 1986, în „Scînteia” din 24 octombrie 1986.

nuțat, alături de întregul popor, în cadrul referendumului din 23 noiembrie 1986, în favoarea strălucitei inițiative a secretarului general al partidului, președinte Republicii Socialiste România, Eroul Păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a reduce cu 5 la sută armamentele, efectivele și cheltuielile militare ale țării.

Au trecut 50 de ani de la organizarea primelor unități ale Brigăzilor Internaționale și evenimentele stăruie încă vii în memoria și inima „voluntarilor libertății”. Ele au fost evocate, cu emoție, cu prilejul amplelor manifestări desfășurate la Madrid, între 16 și 20 octombrie 1986 și, în continuare, la Barcelona și Valencia, pentru omagierea semicentenarului înființării Brigăzilor Internaționale în cadrul cărora, în urmă cu peste cinci decenii, s-au înrolat voluntari din 53 de țări pentru a apăra cu arma în mână libertatea și independența poporului spaniol împotriva fascismului.

O largă și reprezentativă Comisie de organizare, formată din reprezentanții forțelor democratice și sociale spaniole, ai sindicatelor și ai altor asociații, din militari republicani, mutilați de război, foști deținuți politici a participat la pregătirea, în cât mai bune condiții, a acestei omagieri naționale și populare a pa-ladinilor libertății.

În lucrarea dedicată momentului aniversar, Santiago Alvarez, membru al C.C. al Partidului Comunist Spaniol și membru marcant în Comisia de organizare a omagierii Brigăzilor Internaționale, scria : „Românii au luptat în toate fronturile principale ale războiului civil... În timpul celui de-al doilea război mondial, brigadiștii români au participat în rezistența franceză și au organizat grupuri de partizani care au operat în România, în U.R.S.S., în Cehoslovacia și în alte țări din centrul Europei”²⁰.

La această manifestare au fost prezenți „voluntarii libertății” din 24 de țări, circa 800 de interbrigadiști, din care : 350 din S.U.A., 80 din Franța, 70 din Italia, cite 60 din Polonia și Bulgaria, iar din celelalte țări au participat doi pînă la 10 delegați.

În cadrul manifestărilor din piața centrală a Madridului, La Puerta del Sol, unde, în octombrie 1936, s-au dat grele lupte în care au intrat, pentru prima oară în acțiune, și voluntarii din Brigăzile Internaționale, cei prezenți au fost salutați de președintele Comitetului Autonom din Madrid, Juaqin Leguina, membru al Partidului Socialist, care a apreciat, într-un cuvînt călduros, parti-

ciparea voluntarilor în războiul din Spania.

Răspunzînd, în numele voluntarilor din numeroasele țări, prezenți la întîlnire, semnatarul rîndurilor de față a evocat tradițiile luptei antifasciste și legăturile de solidaritate militantă care unesc forțele progresiste și democratice în lupta împotriva războiului, a reacțiunii, a neofascismului, rolul activ al „voluntarilor libertății” în epoca contemporană în lupta popoarelor pentru pace, dezarmare generală, în primul rînd dezarmarea nucleară, colaborare internațională, democrație și progres.

Manifestările de la cimitirul din Fuencarral, s-au organizat în fața plăcii ridicată pe locul unde au fost înmormînați brigadiștii căzuți în luptele de la Madrid ; cu acest prilej, s-au depus coroane de flori și s-au rostit cuvîntări de către mulți brigadiști.

La colocviul istoricilor care a avut loc cu acest prilej, un tînăr istoric din Cordoba, Francisco Moreno, a declarat că este de datoria istoricilor tineri să studieze participarea Brigăzilor Internaționale în războiul din Spania, pentru că „nu poate exista o generozitate mai mare decît a unor bărbați și femei, acești brigadiști, care au lăsat-o popoarelor lor, cu dispreț față de viețile lor, pentru alții”²¹.

Comunicarea prezentată de reprezentantul veteranilor români a evidențiat contribuția celor peste 600 de voluntari, care, la chemarea Partidului Comunist Român, înfruntînd teroarea și opreliștile regimului burghez, au plecat în Spania și au luptat umăr la umăr cu republicanii și antifasciștii spanioli pentru libertatea și independența Spaniei. Au fost relevate, în acest context, coordonatele politicii externe românești, promovată cu consecvență și strălucire de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de întărire continuă a solidarității poporului român cu toate popoarele care luptă pentru libertate, independență, democrație și progres social. Reprezentantul român la manifestări a adresat cele mai profunde și călduroase urări de sănătate și viață îndelungată tovarăsei Dolores Ibarruri — legendara „Passionaria”, președinte al Partidului Comunist din Spania, care, prezentă mereu în mijlocul voluntarilor pe fronturi, i-a îmbărbătat la luptă, a fost pentru ei un pilduitor exemplu de curaj și fermitate revoluționară. Nu vom uita, de asemenea, nici-

²⁰ Santiago Alvarez, *La Guerre de España y las Brigadas Internacionales*, Madrid, 1986, p. 65-66.

²¹ Nelson Marra, Ana V. Pedrosa, Vilar Aller, *Brigadistas internacionales homenajes de un pueblo in „Mundo Obrero”, nr. 408 din 23-29 octombrie 1986, p. 35-36.*

odată cuvintele rostite de Dolores Ibarruri la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, din 7 august 1969: „În aceea rezistență populară spaniolă, care a intrat în istorie ca una din paginile cele mai emoționante ale luptei popoarelor pentru libertate, nu am fost singuri. Alături de noi au venit să lupte, în cadrul eroicelor Brigăzi Internaționale, comuniști, socialiști și democrați din multe țări, printre care și tovarăși din România, care n-au precupețit nimic, inclusiv viața, căzind pe pământul Spaniei, alături de eroii războiului nostru național-revoluționar”²². Sint cuvinte de înaltă apreciere care vor rămâne o pagină luminoasă în istoria solidarității poporului român cu lupta popoarelor pentru libertate, independență, democrație și progres social.

În cadrul unei recepții oferite de Comitetul Central al Partidului Comunist din Spania, „voluntarii libertății” au fost salutați de Dolores Ibarruri și Gerardo Iglesias, secretarul general al partidului.

În mesajul Comitetului luptătorilor și veteranilor de război împotriva fascismului din România, adresat Comisiei pentru omagierea celei de-a 50-a aniversări a Brigăzilor Internaționale, se arăta: „Stăpîniți de o profundă și firească emoție, ne îndeplinim sarcina de cinste ce ni s-a încredințat de a transmite, din partea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și a foștilor voluntari români în Brigăzile Internaționale un călduros salut tovarășesc Partidului Comunist din Spania, tuturor participanților la această impresionantă reîntîlnire. Exprimăm cele mai sincere mulțumiri Partidului Comunist din Spania, personal tovarăsei Dolores Ibarruri și tovarășului Gerardo Iglesias, Comisiei de organizare pentru excelenta inițiativă de a organiza această reuniune a foștilor combatanți ai Brigăzilor Internaționale, pentru amabila invitație pe care ne-a adresat-o și grație căreia și noi, reprezentanți ai foștilor vo-

luntari români, avem onoarea să fim printre participanți”.

Primarul socialist al orașului Madrid, Juan Barranco, a organizat o întîlnire cu brigadiștii internaționali, în cadrul căreia, exprimînd recunoștința locuitorilor orașului față de cei care au venit din toate părțile lumii pentru a contribui la apărarea democrației și a libertății poporului spaniol, a arătat că va propune consiliului municipal să confere numele „voluntarii libertății” unei străzi din capitala spaniolă, pentru a eterniza, astfel, în conștiința tinerelor generații, solidaritatea și sprijinul de care s-a bucurat poporul spaniol în momentele grele ale luptei împotriva fascismului.

În *Declarația finală*, prezentată în actul politico-cultural de omagiere a brigadiștilor se spunea, în încheiere: „Acest exemplu al brigadiștilor este prezent în toți acei care, în lungul și latul lumii, luptă pentru libertatea și viitorul umanității, cu care ne simțim într-o dorință arzătoare comună de pace și progres uman”.

La semicentenarul Brigăzilor Internaționale din Armata Populară Spaniolă, voluntarii români exprimă cu căldură întreaga lor grațitudine Partidului Comunist Român, secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militant comunist de frunte, eminent om de stat și personalitate proeminentă a vieții politice internaționale, strateg al revoluției și construcției socialiste din țara noastră și declară adeziunea lor înflăcărată la politica internă și externă stabilită prin hotărîrile Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, la acțiunea energetică desfășurată de poporul nostru pentru dezarmarea generală, în primul rînd cea nucleară, pentru pace în lume, participarea, cu toate forțele și priceperile lor, la construcția societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre culmile luminoase ale comunismului.

MIHAIL FLORESCU

Colonel dr. V. MOCANU,
TIMP AL ÎNDÎRJIRILOR EROICE. 1916—1917,
 Editura militară, București, 1986, 264 p.



Există cărți a căror lectură împlinește, cu firească bucurie, setea de cunoaștere și vibrația profundă a sentimentului cel mai înalt — dragostea față de patrie, întrucât se adresează, într-un mod aparte, deopotrivă, minții și inimii. O astfel de care este *Timp al îndirjirilor eroice. 1916-1917*, scrisă de colonel dr. Vasile Mocanu, apărută în Editura militară. Într-un consistent *Cuvînt înainte*, autorul precizează că „Volumul de

față se vrea un cald și respectuos omagiu adus ostașilor țării, care în anii de neuitat 1916—1917 s-au acoperit de nepieritoare glorie în crîncenele bătălii pentru apărarea patriei împotriva invaziei imperialiste austro-ungare. El este destinat, cu precădere, cititorului tînăr, ostaș-cetățean și cetățean-ostaș, spre a-i aduce, în fața ochilor minții, pildele înaintașilor încărcate de mesajul iubirii de țară, al devoțiunii patriotice în expresia lor cea mai răscolitoare — eroismul, fermitatea, puterea de sacrificiu“ (p. 7).

Ne aflăm în fața unei cărți de evocare istorică, scrisă cu probitatea științifică a istoricului de profesie, dar și cu patosul scriitorului autentic. În anul cînd se împlinesc șapte decenii de la eroicele lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din vara anului 1917, volumul *Timp al îndirjirilor eroice. 1916—1917*, elaborat pe temeiul unei ample bibliografii istorice din epocă, inclusiv publicațiile vremii, răspunde, pe deplin, unei nevoi reale, de mult resimțită în literatura noastră istorică actuală, care cuprinde un număr relativ restrîns de lucrări fundamentale, sistematice sau de evocare a acelor evenimente și fapte de glorie ce au premers împlinirea visului de veacuri al tuturor românilor — făurirea statului național unitar român în anul 1918.

Lucrarea, în cele opt capitole ale sale, concepute unitar și organizate crono-

gic — Salt peste nedreptul hotar ; La poarta de sud-est a țării ; Tranșee în Carpați ; Pe Argeș și pe Neajlov, în apărarea Bucureștiului ; Spre firești împliniri ; Anotimpul fierbinte al măreției ; Pe pământ, pe ape, în văzduh ; Cauză a întregului popor — este, în fapt, o istorie a războiului nostru de eliberare și întregire națională din anii 1916—1918. Nu analiza planurilor de campanie, reconstituirea monografică a bătăliilor și considerentele ce țin de arta militară au preocupat pe autor în această lucrare — cadrul strategic, operativ sau tactic fiind prezentat sumar, dar fără a face rabat informației istorice precise, spre mai bună înțelegere a împrejurărilor —, ci, așa cum se mărturisește : „încercarea de a înfățișa, în modalitățile publicisticii de evocare istorică, ceva din ființa combatanților, ca oameni anume și ca masă — subunități, unități, mari unități —, din patosul ce l-au pus, cu imensă generozitate, în confruntările din Carpați și de dincolo și dincoace de ei, în Dobrogea, în Cîmpia Română, la porțile Moldovei și, cu deosebire, în cele mai aprige dintre ele, încununate, de glorie nepieritoare, din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz“ (p. 7).

Intr-adevăr, ceea ce impresionează în lucrare este spiritul de jertfă al luptătorilor din linia întâi și al maselor. Între copertile cărții s-au adunat sute și sute de nume de soldați — țărani, muncitori, intelectuali —, soldați de-o viață, cum, inspirat îi numește autorul, subofițeri, ofițeri, generali din toate categoriile de arme și specialități militare ; ei aparțin unor generații, contingente și promoții despărțite, prin vreme, de decenii ; au biografii desemnînd, fiecare, o existență umană ce nu seamănă, în trăirile și devenirile ei, cu celelalte și au venit, sub steag, de pe un meleag sau altul al vetrei noastre din străbuni. Dar, toți au afirmat virtutea în ce are această națiune mai adînc și mai nobil. Virtutea ca îndrăzneală, dîrzenie, tărie de a suporta greutăți uriașe, de a îndura suferințe, de a înfrunta adversitățile, de a fi credincios datoriei, consemnului, ordinului, jurămintului, drapelului tricolor. Tărie care se nutrește din conștiința memoriei de fiu al țării, de sentinelă a ei, din fidelitatea față de idealurile, năzuințele și interesele poporului român de independență și unitate statală. „Prin ei

ni s-a păstrat țara neîngenuncheată și, astfel, s-a asigurat condiția fundamentală ca poporul să înfăptuiască Marea Unire de la 1 Decembrie 1918“ (p. 7).

Poporul român ar fi vrut, din adîncul conștiinței sale, să-și realizeze sacrul deziderat al unității naționale prin mijloace politico-diplomatice. N-a fost să fie așa. Țara, trebuind să intre în foc, războiul ei a fost drept, pentru o cauză justă. De aceea, poporul l-a susținut din toate puterile și cu toate resursele sale, astfel că el a avut, de la început și pînă la sfîrșit, importante caracteristici și elemente ale războiului popular de eliberare și întregire națională. Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și anexiune teritorială. „Desfășurarea evenimentelor — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, precum și presiunile exercitate asupra sa de marile puteri europene au determinat România să intre în anul 1916 în vîltoarea războiului de partea coaliției imperialiste anglo-franco-ruse, care promitea și satisfacerea unirii Transilvaniei cu țara. Astfel participarea țării noastre în război alături de această coaliție a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea cu Transilvania, făurirea statului român unitar“¹.

Poporul român, armata sa, pășeau, așa-dar, în vara anului 1916, într-un timp care, înainte de a fi al reîntregirii, trebuia să fie al îndîrjirilor, al marilor jertfe. Ostașii români, deși știau prețul cutremurător ce-l aveau de plătit, erau însuflețiți, toți, de la soldat la general, de patosul luptei drepte, orice le-ar fi cerut aceasta. Unitățile luptătoare aveau 562 947 de militari, înglobînd, în acest număr, 11 890 ofițeri. Totalul efectivelor mobilizate : 833 601 de oameni, inclusiv 19 843 ofițeri și elevi din școlile militare. S-a realizat, astfel, o superioritate netă față de inamic : 2,4/1 în infanterie și 3/1 în artilerie. Ofensiva s-a declanșat la 14/15 august 1916, surprinzînd adversarul. De la Vatra Dornei la Vîrciorova, prin 17 trecători carpatine, trupele române au pornit marșul eliberator. Pînă la 20 august, trecătorile din Carpații Răsăriteni și Meridionali au fost cucerite, armata

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 713.

română eliberatoare dezvoltând ofensiva în Transilvania. Trecerea Carpaților a avut ceva înălțător, sărbătorec. „Pretutindeni, ostășimea română era întimpinată cu flori și urale, cu steaguri tricolore, cu piine și sare, cu lacrimile bucuriei și recunoștinței“ (p. 21).

Evenimentele istorice ce au urmat sînt cunoscute. În condițiile în care aliații nu și-au respectat angajamentele asumate, a avut loc oprirea ofensivei eliberatoare din Transilvania, iar, în octombrie 1916, trecătorile din Carpați au fost arena unor dramatice înclăștări : comandamentul inamic intenționa să rupă apărarea română și să pătrundă în Muntenia, fapt ce se va realiza în luna următoare, cînd s-au produs mari modificări în raportul de forțe (7/1 în favoarea agresorului). S-au dat lupte grele la Tîrgu Jiu, pe văile Oltului, Jiului, Cernei, pe Argeș și Neajlov, aceasta din urmă fiind cea mai mare operațiune militară de pe frontul român în cursul anului 1916, denumită și „bătălia pentru București“, sau „bătălia de pe Argeș și Neajlov“, în urma căreia armata română, copleșită numeric și tehnic, a fost nevoită să se retragă, treptat, prin lupte dirze, pe aliniamente succesive, în Moldova. Două treimi din teritoriul statului român, inclusiv Capitala, au căzut, vremelnice, sub ocupația militară germană. Dar nici oștirea, nici țara nu au fost ingenuncherate. Lupta pe viață și pe moarte a armatei române, a poporului român, continua. Toate aceste momente de maximă înclăștare cu agresorul sînt înfățișate cititorului cu o mare putere de evocare.

Spre deosebire de alte lucrări consacrate participării României la primul război mondial, cea de față acordă un spațiu larg campaniei din anul 1916, evocînd, pe baza unor surse din epocă, multe inedite pentru cititorul de astăzi, oameni și locuri, fapte de arme, acte de eroism, de la nume răsunătoare ca generalii Ion Dragalina și David Praporgescu, jertfiți pe altarul războiului de eliberare și întregire națională, și pînă la „grade modeste dar suflete mari“, cum le numește autorul.

Pe umerii țaranilor și muncitorilor îmbrăcați în haine militare și ai șefilor lor, de la plutoane pînă la eșaloanele înalte, sta nu doar soarta unei bătălii sau a alteia, ci a țării însăși. Căci scopul Puterilor Centrale era scoaterea României din răz-

boi, ingenuncherea ei, exploatarea, pînă la epuizare, a resurselor sale ; nu numai cauza unirii, dar chiar ființa națională erau într-o primejdie extremă. Ostașii au înțeles limpede ce li se cerea, ce aștepta țara de la dinșii. Puterea de sacrificiu, în fața unui inamic copleșitor ca număr, a cunoscut forme de manifestare de un dramatism unic. Așa se explică șarja de la Robănești, în zona Balșului, cea de la Prunaru, în bătălia pentru apărarea Bucureștiului, încercarea temerară a militarilor Grupului Cerna de a forța Oltul, care, cu tot eroismul lor, au fost nevoiți să cedeze izbirilor de flanc și de front ale inamicului.

Nu poți să nu te cutremuri de emoție citind aceste dramatice pagini ! Cu imense jertfe, ostașii noștri au păstrat înzăvornice, în calea dușmanului, porțile Oituzului. „Pe aici nu se trece !“ era crezul fiecăruia, modul de a gîndi și exista în acele zile eroice. Desigur, din evocarea unor asemenea momente s-a născut chemarea, de un lirism copleșitor, pe care autorul o încorporează organic în text : „Ori de cîte ori privim harta țării și urmărim străbaterea Carpaților de la un hotar la altul al ei, ori de cîte ori ne călătorim pe crestele și prin văile lor, îmbătați de frumusețe și puritate, să ne amintim de cei din toamna anului 1916, soldați-generalii, soldați-ofițeri, soldați-subofițeri și soldați-soldați care, ca în atîtea alte dăți înaintașii lor, au fost statornici în vitejie și neprecupețire cum statornici în măreția lor sînt munții. Zeci și zeci de mii de ostași au întipărit atunci, în splendorile montane, efigia faptelor lor. Prin ele, Carpații au devenit, încă o dată, columnă română“ (p. 111).

Nădejdea, firește, a dominat masa luptătorilor, o masă cu inimi de viteji și cu conștiința răspunderii față de țară, o spune răsplatit autorul atunci cînd afirmă : „Mai mult ca orice, s-a învederat, la bine și la greu, că în popor și în oastea sa stă puterea de a birui, de a păstra țara și că numai prin popor și oastea sa va fi salvată ființa țării și vor fi împlinite idealurile de veacuri ale reîntregirii“ (p. 72).

Autoritățile avuseseră răgazul să se evacueze în Moldova. Acolo se refugiaseră și zeci de mii de locuitori. Tot acolo, în Moldova, va renaște oștirea și își va pregăti strălucitele biruinți din vara anului 1917, cînd fiii țării — muncitori, ț-

rani, intelectuali —, adunați sub drapel, vor însemna cu fapta și jertfa lor acel nepieritor „triumghi al vitejiei românești : Mărăști, Mărășești și Oituz“.

Paginile închinată acestor mari bătații sînt încărcate de emoție și note grave, scrise viguros, alert. Sînt aduse în fața cititorului glorioasele unități și mari unități ale armatei române care au acționat în lupte, cu oamenii, faptele și jertfele lor, de la generalii Alexandru Averescu, comandantul Armatei a 2-a române și Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 române, legendara companie a căpitanului Grigore Ignat, fiul unui luptător de la 1877, jertfa Ecaterinei Teodoroiu, și pînă la fetița de 12 ani, Maria Ion Zaharia, care și-a asumat aspra menire de oștean, răpusă fiind de gloanțele dușmane. Nu este uitat nici o clipă Eroul Necunoscut. „Pe el stă Moldova și stă România“, notează autorul în finalul unui vibrant omagiu adus Eroului Necunoscut de la Mărăști, Mărășești și Oituz — în fapt, cel dintîi și cel de pe urmă luptător din bătălie, din toate bătăliile zbuciumate și zbuciumînde prin veacurile poporului român.

Evidențiem, de asemenea, faptul că în atîtea linii întîi ale confruntărilor din 1916—1917 s-au aflat și au făcut tot ce a fost posibil omeneste pentru îndeplinirea datoriei față de țară combatanții tuturor armelor acelui timp, inclusiv geniștii, transmisioniștii, marinarii, artileriştii antiaerieni, aviatorii, cei din serviciul medical — arme și specialități cu un grad ridicat de tehnicitate, unele dintre ele aflate pentru întîia oară în focul luptelor. La posturile lor de pe pămînt, de pe apă, din văzduh, oricare ar fi fost situațiile, ei toți și-au făcut datoria. De aceea, lucrarea de față îi așează la loc de cinste în paginile ei, „așa cum sînt în marea tradiție a oștirii și a armatelor ei de azi, așa cum sînt nemuritori în sufletul poporului nemuritor“ (p. 231).

Meritul deosebit al autorului constă în aceea că, pe întreg parcursul lucrării, din noianul de evenimente și fapte de arme din anii 1916—1917, a desprins și evocat pe cele mai semnificative, încărcate de mesajul iubirii de țară, al datoriei sacre, al puterii de sacrificiu, al eroismului, ceea ce face din volumul *Timp al îndirjirilor eroice. 1916—1917* o carte unică în felul său, cu mare putere de penetrație în conștiința și inima cititoru-

lui, omagiind lupta și jertfa înaintașilor. „Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — exprimă voința întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă... Victoria de la Mărășești a reprezentat o contribuție importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională“².

La dimensiunile, scopurile și mijloacele ce și le-a propus, lucrarea întrunește, spre satisfacția cititorului, cerința formulată de Nicolae Iorga în acel timp al îndirjirilor eroice : „Cine va scrie odată istoria războiului nostru să nu uite că, în afară de planurile și ordinele concepute pe hirtie și puse în aplicare, mai este de scris istoria acestor eroi modești ale căror fapte scapă comentariilor militare. Istoria lor va fi însă istoria vie, care trebuie să înalțe sufletele nepoților și strănepoților noștri“. Tulburător și măreț îndemn, cu porțile încă larg deschise pentru toți cei care zămislesc astăzi istoriografia română.

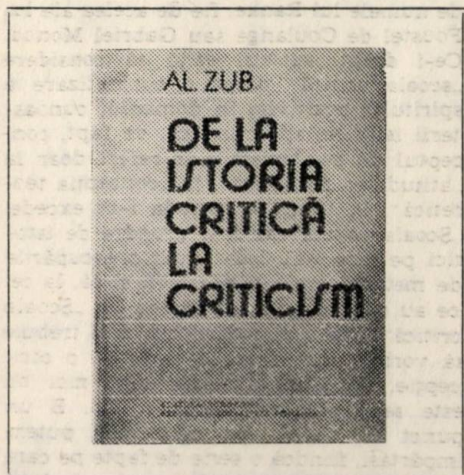
Timp al îndirjirilor eroice. 1916—1917, scrisă de colonel dr. Vasile Mocanu, este o carte care se citește cu mintea și cu inima, avînd mereu vie dorința de a relua lectura unor fragmente, pagini întregi și chiar toată lucrarea de la prima la ultima filă, cu setea de cunoaștere a omului căruia i se adresează — „ostaș-cetățean și cetățean-ostaș“, cum spune semnificativ autorul —, și cu bucuria de a fi vrednic urmaș, pe pămîntul României socialiste, al acelor care au luptat și s-au jertfit în marea nostru război de eliberare și întregire națională — condiție fără de care, în acele vremuri încărcate de neliniști și dramatisme, nu putea să-și afle împlinirea Marea Unire a tuturor românilor din memorabilul an revoluționar 1918. O carte cu eroi adevărați. O adevărată carte despre eroism, fermitate și putere de sacrificiu. Un vibrant omagiu adus armatei române, ostașilor ei — fii ai poporului român erou.

AUREL PENTELESCU

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 469.

AL. ZUB,
DE LA ISTORIA CRITICĂ LA CRITICISM
(Istoriografia română la finele secolului XIX
și începutul secolului XX),

Editura Academiei R.S. România,
București, 1985, 312 p.



Între împlinirile majore ale istoricilor noștri din ultimul timp și, îndeosebi, din acest deceniu se înscrie și abordarea structurală a istoriografiei, în înțelesul ei de *istorie a istoriei*. Contribuții sistematice în domeniu au adus cercetările istoricului Alexandru Zub, care a supus analizei un întreg segment al istoriografiei românești, de la cea de factură romantică, afirmată plenar la mijlocul veacului trecut, și pînă la cea din perioada interbelică, realizind și publicind un mare număr de studii, articole și comunicări științifice, precum și câteva lucrări de referință.

Cartea de față, consacrată evoluției pe care a cunoscut-o istoria ca disciplină la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, oferă cititorului o imagine, convingătoare din multe puncte de vedere, a afirmării acesteia în cîmpul culturii românești în respectiva epocă și, implicit, a conștiinței istorice a poporului, pe care l-au servit slujitorii muzei Clio. Ținem să atragem și noi atenția asupra noului demers științific al exegetului ieșean, pentru că este un răspuns în plus la necesitatea de a se reconstitui imaginea de ansamblu a evoluției pe care a cunoscut-o istoria ca știință în cultura românească. Și aceasta în condițiile în care, așa cum bine se știe, istoria ca disciplină a fost,

multă vreme, o principală formă de exprimare a conștiinței de sine a poporului român, un instrument esențial al luptei pentru afirmarea, în plan spiritual și politic, a intereselor sale sociale și naționale, iar în zilele noastre istoria ca știință constituie temeiul fundamental al oricărei activități politico-ideologice de formare a omului nou, ocupind, ca atare, un loc proeminent în viața științifică și politică-ideologică a țării.

Chiar dacă abordarea propriu-zisă a temei și, în general, a fenomenului istoriografic Alexandru Zub n-o realizează din perspectiva obținerii unei imagini despre gîndirea colectivă a poporului român, fiindcă lucrarea *De la istoria critică la criticism* nu este, în integralitatea ei, un tablou al ideilor, al interpretărilor oferite de istorici prin intermediul lucrărilor lor, ci textul în marea lui majoritate este construit în jurul unui singur element, și anume *metoda* de cercetare, totuși cartea de față trebuie apreciată ca o realizare importantă a frontului cunoașterii istorice din țara noastră.

Și este o asemenea realizare, fiindcă, deși demersul istoriografic al autorului e circumscris programatic prezentării modului în care s-a realizat cunoașterea istorică la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru și, îndeosebi, grupului de istorici care au ilustrat așa-numita „școală critică” a istoriografiei române, cu a sa „triadă” celebră: Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan, Nicolae Iorga, prezente fiind, însă, și alte nume de istorici atașați aceleiași orientări (C. Giurescu, V. Pârvan, G. Popovici, Șt. Orășanu, I. I. Nistor, I. Lupaș, Al. Lapedatu etc.), acest demers este conceput într-un plan și o perspectivă mult mai largi. Al. Zub a ținut să releve, înții de toate, existența unei tradiții a spiritului critic în domeniul cunoașterii istorice, fructificind, în realizarea acestei tendințe, inițiative și fapte mai vechi, ca cele pe care cultura și știința istorică românească le datorează unui Titu Maiorescu sau Garabet Ibrăileanu, pentru a adăuga, însă, date și fapte suplimentare izvorite din cercetări proprii ori puncte de vedere ale altor istorici sau cercetători ai diverselor părți componente ale dezvoltării culturii românești

de-a lungul timpului. Așadar, autorul găsește antecedentele „școlii critice“ în însuși procesul istoric de dezvoltare și de maturizare a culturii române, în „dispoziția criticistă“ a epocii postpașoptiste, în efortul spiritualității românești moderne de a crea valori durabile și aceasta în strinsă dependență de evoluția societății. De altfel, Al. Zub precizează, cu deplin temei, că: „Între evoluția societății și aceea a istoriografiei e o legătură firească“ (p. 18), fără a-și propune — de această dată neîntemeiat, credem noi — să insiste în relevarea corelațiilor dintre dezvoltarea generală a societății românești și drumul pe care l-a urmat știința istorică. Doar afirmativ autorul conchide că „Viziunea asupra istoriei se modifică de la o generație la alta (mai exact, am spune noi, de la o epocă la alta — *n.n.*), principiul motor al operei izvorînd nu numai din personalitatea istoricului, ci și din istoria efectivă pe care acesta o traversează“ (p. 18). Considerăm și aici că primordială este condiționarea generală, de factură social-politică și ideologică, a activității istoricului în raport cu personalitatea propriu-zisă a acestuia.

Pe firul istoric al „antecedentelor“, autorul schițează o imagine succintă a ceea ce a fost preocuparea pentru redarea adevărului prin istoriile lor de către reprezentanții umanismului românesc (Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino) sau de către un savant ca Dimitrie Cantemir. El s-a oprit, de asemenea, asupra atitudinii critice adoptate de reprezentanții „Școlii Ardelene“, pe care o definește, cu ajutorul unei expresii preluate de la Nicolae Iorga, ca „Școala de renovare“ transilvană. Iar din imaginea școlii istorice romantice redă, pe scurt, doar contribuțiile lui Kogălniceanu și Bălcescu, ambii punînd în evidență o remarcabilă acribie critică în folosirea izvoarelor și în reconstituirea „tablourilor“ istorice din care să se poată reține învățăminte cît mai consistente pentru practica politică revoluționară la care luau parte și pe care, se știe, aveau să o înriurească.

Tradiția pașoptistă în domeniul istoriei este, însă, mult mai largă. Alexandru Zub tratînd-o în alte lucrări, ca aceea intitulată: *A scrie și a face istorie*, punctînd și în paginile cărții la care ne referim tendința dominantă ce a marcat practica istoriografică românească de după înfrîngerea revoluției și care — susține autorul — s-ar fi realizat sub semnul decepției, al frîngerii marilor elanuri revoluționare. Împărtășind, la rîndul său, ideea coexistenței într-o bună perioadă de timp a școlii istorice romantice cu cea care avea să fie „școala critică“, Al. Zub se apleacă insistent asupra ge-

nezei propriu-zise a „școlii critice“, le-gînd-o, pe de o parte, de tradiția „spiritului critic“ ce a animat prin timp evoluția istoriei ca disciplină, iar pe de altă parte, de activitatea „Junimii“, cu implicațiile ei în domeniul cunoașterii istorice și, bineînțeles, de evoluția istoriei ca disciplină în plan european, îndeosebi în Franța și Germania, acolo unde se impusesse școala istorică pozitivistă legată fie de numele lui Ranke, fie de acelea ale lui Foustel de Coulange sau Gabriel Monod. Ce-i drept, autorul ezită să considere „școala critică“ drept o concretizare a spiritului pozitivist în domeniul cunoașterii istorice, apreciînd că, de fapt, conceptul de pozitivism s-ar referi doar la „atitudinea filosofică“, la „concepția teoretică“, în timp ce metoda i-ar excede. „Școala critică“ ar fi o grupare de istorici pe care i-au legat doar preocupările de metodologie a cunoașterii și că, la cei ce au definit prin activitatea lor „Școala critică“, „de o *metodă pozitivistă* trebuie să vorbim mai degrabă decît de o concepție, în sens comtean, care nici nu este sesizabilă de altfel“ (p. 22). E un punct de vedere pe care nu-l putem împărtăși, fiindcă o serie de fapte pe care chiar autorul le evocă în cuprinsul cărții sînt de natură, prin ele însele, să contrazică o asemenea concluzie, inclusiv unele „încheieri“, sau caracterizări de ansamblu la care îl obligă faptele evocate, cum este cazul portretului la care convine pentru a surprinde, întru totul realist, activitatea atît de prodigioasă a lui Nicolae Iorga: „Era și cel mai fecund istoric al nostru, afirmat în polemica deschisă cu Tocilescu și alți corifei ai vechii «școli», iar în ultimul deceniu, care era și primul în prodigioasa lui carieră, el desfășurase o activitate extraordinară, explorînd arhive din țară și din afară, lămurind un fapt, o conjunctură, o epocă, schițînd conturul unui vechi așezămint, evocînd o bătălie, o carte, o personalitate, o răscoală, tot ce-i ieșise în cale prin explorarea directă a izvoarelor, de la foi de zestre și diate pînă la memorialistică și rapoarte diplomatice“ (p. 56).

În legătură cu geneza „Școlii critice“ și cu alte puncte de vedere exprimate de Al. Zub, ar merita un plus de reflecție și, desigur, o dezbatere mai largă, fiindcă ni se pare, de pildă, insuficientă concluzia după care „Școala critică“ s-ar fi născut doar ca o simplă „reacție la lipsa de metodă și de rigoare documentară a istoriografiei de factură romantică“

(p. 55). Noi credem, de pildă, că există o determinare mult mai profundă a științei istorice de tip pozitivist și a polemicii antiromantice pe care au susținut-o mai toți reprezentanții „școlii” în discuție. Textele de istorie arată, pentru ultimul sfert al secolului trecut și începutul secolului nostru, că obiect al investigației au fost, în primul rând, fenomene și epoci ignorate de istorici romantici (originile limbii și poporului român, apariția și dezvoltarea statelor feudale de sine stătătoare, domniile fanariote etc.), pentru ca, în același timp, să existe o preocupare și pentru redarea imaginii acelor fenomene care fuseseră obiect predilect de investigație pentru istoricii pașoptiști. Iar această tendință era condiționată din punct de vedere social-istoric și își găsea, în același timp, nu numai un suport metodologic, ci și o justificare ideologică. În cadrul procesului de consolidare a pozițiilor ei politice, burghezia nu mai avea nevoie de viziunea romantică asupra istoriei, care conținea totdeauna un indemn la acțiune, la luptă deschisă pentru progres și care se adresa, mai de fiecare dată, maselor. De aceea, atacul la adresa istoricilor romantici, prezentat pe larg, cu date și fapte, în cartea la care ne referim, a fost necrutător și adesea nimicitor, negarea realizărilor acestora din urmă făcându-se nu numai din perspectivă metodologică, ci și ideologică.

Pe numeroase pagini, Al. Zub redă imaginea afirmării „Școlii critice”, cu accent preponderent pe aportul celor trei personalități: D. Onciul, I. Bogdan, N. Iorga. Nu-l ignoră pe A. D. Xenopol, dar îl apreciază, neîntemeiat după părerea noastră, ca pe unul care a pregătit nemijlocit apariția „Școlii critice”, când, în realitate, acesta este un ilustru reprezentant al pozitivismului, atât prin activitatea sa de istoric, cât și prin aceea de teoretician al istoriei. În structura textului său, Al. Zub redă profilul tematic al preocupărilor cunoașterii istorice, cadrul instituțional al investigației, cu accente pe ceea ce au reprezentat, din acest punct de vedere, universitățile și Academia Română, polemicile care au colorat în epocă înseși răspîndirea și difuzarea cunoștințelor de istorie, revuistica timpului în slujba istoriei și, desigur, principalele opere care au punctat dezvoltarea pozitivistă, spunem noi, a istoriei ca disciplină, îndeosebi *Originile Principatelor Române* (D. Onciul), *Istoria românilor din Dacia Traiană*, *Les*

principes fondamentaux de l'histoire (A. D. Xenopol), opera de ample dimensiuni a lui Nicolae Iorga și, desigur, și alte realizări.

Într-un capitol aparte, intitulat: *Implicații teoretice și de metodă*, Al. Zub prezintă unele din trăsăturile caracteristice ale scrierilor istorice elaborate de reprezentanții „Școlii critice” și, întâi de toate, *empirismul* pronunțat, corelat cu respingerea filosofiei, inclusiv a filosofiei istoriei, chiar dacă Xenopol a fost un ilustru reprezentant al gândirii filosofice aplicate la domeniul istoriei; discută statutul de știință al istoriei, așa cum l-au conceput pozitiviștii, caracterul fiind conferit, conchide și Al. Zub, de „rigoare, metodă, respect pentru adevăr”. Dar în ce constă adevărul istoric? Iată întrebarea-cheie a oricărei dezbateri cu privire la statutul istoriei ca știință și al cunoașterii istorice, la care răspunsul cel mai frecvent, consemnat și de Al. Zub în cel mai autentic spirit pozitivist, este următorul: *Să se redea istoria așa cum a fost*, după expresia binecunoscută a lui Leopold von Ranke. Dar, ne întrebăm noi, cine ne spune cum a fost istoria ca realitate? Fără îndoială că urmele rămase după activitatea prin timp a omului și, de aici, necesitatea analizei izvoarelor în reconstituirea imaginii trecutului, în baza a ceea ce s-a transmis ca izvoare. Nu, însă, fără ipoteze, fără scheme teoretice, fără deducții logice, mergînd, pur și simplu, printr-o împărăție a faptelor, ca în indemnul lui Xenopol exprimat într-o polemică publică cu D. Onciul: „Să ne ferim în istorie de ipoteze”, pentru a rămîne „numai pe tărîmul sănătos al faptelor constatate” (p. 206).

Al. Zub discută și semnificația a două concepte existente în textele de istorie ale epocii analizate: acelea de *om* și *timp*, acesta din urmă în înțelesul de durată, pentru a discuta apoi, mai pe larg, concepția umană a istoriei la Nicolae Iorga sau relația dintre *prezentul* în care trăiește istoricul și *trecutul* a cărui imagine își propune s-o reconstituie.

În sfîrșit, între problemele pe care le comportă analiza oricărui text de istorie și, cu atât mai mult, a textelor care concură la a defini fizionomia unei „școli” sau a unei epoci pe firul dezvoltării cunoașterii istorice este aceea a raportului cu practica social-politică, în ultimă instanță a finalității discursului

istoric. „Școala critică” și pozitivismul au avut „obsesia imparțialității”, cum scrie Al. Zub, pînă la depersonalizare, pretenția redării adevărului pur, neafectat în imaginea și dimensiunile sale de subiectivism, de pasiuni, de presiunea contextului politic-ideologic ș.a.m.d., fără să-și pună probleme sau întrebarea: pentru ce se scrie, totuși, istoria ca disciplină? Dar obiectivitatea pe care au proclamat-o istoricii pozitiviști, caracterul imparțial al textelor lor au fost o simplă pretenție, aici Al. Zub notînd, cu teamei, dar nu suficient de tranșant, că: „A recunoaște subiectivismul inerent oricărui demers istoriografic, a căuta soluții de limitare a acestuia, a înlocui, pe cît posibil, iluzia științistă cu estimarea realistă a șanselor era un semn de maturitate” (p. 215). Ar trebui să adăugăm că, în mod obiectiv, istoricul și istoria ca știință pot și trebuie să redea adevărul, să formuleze interpretări și concluzii științifice care să aibă aderența necesară în conștiința istorică și politică a celor cărora li se adresează și, din acest punct de vedere, istoricii „Școlii critice” au împărțit iluzia imparțialității demersurilor lor. A fost o simplă iluzie, fiindcă realitatea i-a obligat, practic, să abandoneze o asemenea autoexigență, întrucît lupta de clasă,

tenșiunile proprii societății în dinamica ei continuă au impus și istoricilor necesitatea de a se situa de o anumite parte a baricadei. Altfel spus, crezul pozitivist într-o obiectivitate dictată și asigurată de rigoarea metodei îmbrățișate n-a putut fi satisfăcut, căci orice reconstituire de imagini ale istoriei naționale sau universale nu se putea realiza fără a se încorpora și a se transmite celor cărora li se adresa autorul respectivei reconstituiri un mesaj politic sau ideologic.

Dincolo de aceste cîteva rezerve ale noastre, cartea lui Al. Zub *De la istoria critică la criticism*, posesoare și a altor calități, între care încadrarea fenomenului istoriografic românesc într-un context mai larg european, bogăția informației, cursivitatea textului, unele încercări reușite ale autorului de a portretiza pe slujitorii muzei Clio, de a-i înfățișa și ca oameni, cu virtuțile și defectele lor, constituie o realizare importantă și un punct de pornire pentru noi abordări de acest profil. Oricum, mai mult decît „un studiu preliminar menit a schița cadrul și a defini o problematică”, așa cum, cu modestie, și-a avertizat autorul pe cititorii săi.

MARIN BADEA

de la Varna (le mois de Mars) dans le

nr. 1-4/1986



În cele patru numere ale sale, editate în al LXIII-lea an de apariție (1936) de către Direcția Generală a Arhivelor Statului, revista a publicat o gamă variată de studii, articole și comunicări, impor-

tante rubrici de critică arhivistică și de informare științifică, datorate atât arhi-

Sărbătoririi a „65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român” revista i-a consacrat, în numerele 1 și 2, o rubrică specială, care a inclus studii de înaltă ținută științifică cu privire la acest eveniment de cea mai mare însemnătate în istoria patriei, a mișcării muncitorești revoluționare. Aceste materiale — 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român, de Gh. I. Ioniță (nr. 1) și Documente, prezentate de un grup de istorici și arhiviști (nr. 2), pun în lumină coordonatele principale ale procesului făuririi Partidului Comunist Român și ale afirmării sale în viața social-politică a țării reîntregite, relevă lupta sa eroică.

în fruntea maselor muncitoare, pentru dreptate și libertate socială, pentru independență și suveranitate națională, pentru făurirea unui nou destin socialist patriei noastre.

La împlinirea a 2 500 de ani de la prima atestare documentară a luptelor înaintașilor noștri geto-daci pentru apărarea libertății și neatrînrării, „Revista arhivelor” a publicat, în numărul 3, studiile: *Contribuția Daciei la completarea efectivelor romane*, de Vasile Manole și *Un proiect necunoscut din sec. al XVIII-lea de corpus al istoriei Daciei libere romane și postromane*, de Costin Feneșan. În primul studiu se relevă faptul că prin contribuția sa cu efective și cadre de comandă, Dacia s-a numărat, în perioada anterioară cuceririi sale (106 e.n.) și în secolele II și III, printre furnizorii importanți de recruți pentru legiunile romane și unitățile auxiliare ale Imperiului roman. Cel de-al doilea studiu se referă la preocupările istoricului silezian — Friedrich Wilhelm von Sommersberg — de a înmănunchia într-un corpus toate izvoarele și studiile de specialitate referitoare la istoria Daciei, intitulat „Dacia antică”. După cum arată autorul studiului, lucrarea urma să cuprindă patru secțiuni mari — Dacia înainte de August, Dacia antică de la August la Traian, Traian Dacicul și Soarta Daciei pînă la distrugerea Imperiului roman de răsărit, care să însumeze toate știrile și informațiile despre Dacia, în ordine cronologică, din cele mai vechi timpuri și pînă la părăsirea acesteia de către administrația și armata romană.

Un alt moment aniversar, larg reflectat în nr. 3 și 4 ale revistei, îl constituie împlinirea a 600 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Mircea cel Mare. În studiul *Mircea cel Mare — apărător al românilor și al Europei la Dunărea de Jos*, Ștefan Ștefănescu relevă însemnătatea domniei lui Mircea cel Mare și personalitatea ilustrului voievod care, prin talent militar și tact diplomatic, prin spirit de organizare și energie, a dat strălucire unei glorioase și îndelungate domnii consacrată afirmării idealurilor de libertate și independență ale poporului român; Radu Constantinescu expune, pe baza unei riguroase interpretări a izvoarelor, o serie de *Considerații asupra limitelor cronologice și teritoriale ale stăpînirii lui Mircea cel Mare* (partea I și a II-a în nr. 3 și 4); Valeriu Veliman prezintă *O cronică turcească despre domnia lui Mircea cel Mare* (nr. 4), reproducînd, în traducere românească, cîteva fragmente din lucrarea lui Sam-seddin Ahmed bin Süleyman Kemal Paşa-zâde, intitulată „Tevarih-i Al-i Osman” („Istoria dinastiei române”), care

conțin detalii semnificative asupra unor evenimente ce au înrîurit evoluția relațiilor româno-otomane (expediția organizată de Mircea împotriva acîngiilor de la Karinovosi, eveniment petrecut în 1393, invazia otomană în Țara Românească și bătălia de la Rovine — 1395).

Rubrica permanentă și de tradiție a „Revistei arhivelor” — „Studii și comunicări” — inserează materiale de analiză și mărturii documentare, vizînd aspecte esențiale sau momente definitorii ale istoriei naționale. Rețin atenția, prin largă și temeinică lor documentare, studiile: *Despoția lui Mircea cel Mare — o problemă de titulatură: între realitate și ficțiune* (nr. 1), în care Constantin Rezachievici demonstrează, pe baza unei aprofundate analize a tuturor categoriilor de izvoare, că Mircea nu a folosit niciodată titlul de „despot”, el fiindu-i atribuit direct de către cancelaria poloneză în urma semnării tratatelor din 1390 și 1391 și, indirect, de către reprezentările sculptate și zugrăvite la mănăstirea Cozia; *Românii în bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444) după izvoare turco-islamice și europene* (partea a II-a, nr. 2), în care Mihail P. Guboglu relevă rolul remarcabil al lui Iancu de Hunedoara și al domnitorilor țarilor române în efortul de a împiedica ofensiva otomană pe teritoriile românești în perioada dinaintea și din timpul bătăliei de la Varna, al cărui tragic deznodămînt a zdruncinat Europa Orientală și Centrală, a influențat situația Europei Occidentale și a creat premisele cuceririi Constantinopolului (1453); *Războiul undelor. Aspecte ale radiopropagandei britanice în România. 1944* (nr. 2), în cuprinsul căruia Mihail Retegan relevă preocuparea lui British Broadcasting Corporation și a factorilor de decizie britanici de a face din Radio Londra cel mai organizat și dezvoltat instrument de propagandă din Europa ocupată, neutră sau liberă — într-o perioadă de intensificare a acțiunilor P.C.R. pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale a României —, aspecte privind desfășurarea propagandei britanice, sursele de informații despre situația din România, precum și fragmente din emisiunile difuzate de Secția română a B.B.C.-ului.

O rubrică interesantă cu caracter de permanență a „Revistei arhivelor” o constituie „Teorie și practică arhivistică”, în care sînt analizate aspecte de strictă specialitate, organizarea și conservarea fondurilor arhivistice. Relevante ni se par, din acest punct de vedere, materialele: *Colecția arhivistică*, de Marin R. Mocanu (nr. 1); *Despre instrumente de*

informare, selecționare și evidență în publicistica arhivistică internațională, de Alex. Nastovici (nr. 2); Rolul stării hicroscopice a hîrtiei în procesul de laminare a documentelor istorice, de Fl. Oprea (nr. 3), precum și masa rotundă, organizată de către Direcția Generală a Arhivelor Statului pe tema *Editarea documentelor scrise în limba latină*, prezentată de Ana Cristina Halichis (nr. 4).

În același perimetru tematic se înscrie și rubrica „Opinii“, în cadrul căreia N. I. Chipurici aduce în discuție *Probleme de delimitare a documentelor contemporane pe fonduri arhivistice* (nr. 2), iar A. Adamache propune: *Sugestii pentru o teorie a valorizării documentului arhivistic* (nr. 4).

Continuînd o veche și susținută preocupare de a pune la dispoziția cercetării istorice noi surse de informare, revista a prezentat, și în cursul anului 1986, documente inedite referitoare la momente semnificative din istoria noastră națională prin intermediul rubricilor: „Documente“, „Achiziții noi“ și „Prezentări de fonduri și colecții“. Demne de semnalat ni s-au părut: „*Astra*“. 125 de ani de la înființare (nr. 4), în care Dorin Goția relevă, printr-un consistent grupaj, în cea mai mare parte inedit, activitatea prestigioasei asociații transilvane în principalele ei direcții; *Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brincoveanu* (partea a III-a și a IV-a), de Paul Cernovodeanu (nr. 1 și 3); serialul prezentat de Mircea Spiridoncu; „...din Viena Marelui război. Însemnări“ (VIII și IX), ale Irinei Mavrocordat (nr. 2 și 3); *Fondul personal „Academician*

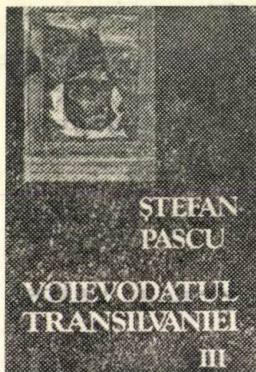
prof. C. I. Parhon“, de V. Hostiuc (nr. 1) și *Fondul personal „Roman R. Ciorogariu“* de M. Timbus (nr. 2).

„Științe speciale“ (ale istoriei), este o rubrică de tradiție a revistei, care, prin articole inserate în cuprinsul său, servește atât specialiștilor din domeniul muncii arhivistice, cit și cercetătorilor istorici. Astfel, Ana Cristina Haliachis, analizează unele probleme *Despre traducerea documentelor de arhivă scrise în limba latină* (nr. 1); Elena Cozma descrie *Reprezentări heraldice pe documente de cancelarie din Moldova* (sec. XVII—XVIII), *păstrate la Arhivele Statului Iași* (nr. 2), iar Tudor Mateescu relevă *Particularități ale documentelor românești emise în Dobrogea înainte de 1877* (nr. 3). Alte rubrici nu mai puțin interesante, nelipsite și în anul 1986 din paginile „Revistei arhivelor“ — „Cronica vieții științifice“, „Recenzii și prezentări“, „Revista revistelor“ —, precum și o deosebit de utilă „Bibliografie“ a revistei pe perioada 1981—1986 (nr. 1), realizată de Ana Cristina Haliachis, oferă cititorului imaginea unei publicații cu o personalitate distinctă în rîndul revistelor de istorie din țara noastră.

În finalul acestor scurte considerații, apreciem că studiile, articolele și comunicările publicate în paginile „Revistei arhivelor“ se impun, ca și în anii precedenți, prin documentarea și rigoarea științifică a acestei publicații, care este urmărită cu interes sporit atât de specialiști, cit și de publicul larg cititor pasionat de istorie.

GHEORGHE NEACȘU

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1986 (IV)



ȘTEFAN PASCU, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 674 p. + 45 p. planșe.

Ampla sinteză întreprinsă de acad. Ștefan Pascu abordează, în această a treia mare secțiune, structurile complexe și instituțiile specifice ale Voievodatu-
lui Transilvaniei, evoluția lor, de la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd a avut loc transformarea voievodatu-
lui în principat. Într-o primă parte a volumu-
lui sînt analizate relațiile și structurile social-economice și social-juridice: pro-
prietatea (domnească, feudală, biseri-
cească, țărănească și urbană); clasa feuda-
lă — în rîndurile căreia noua nobi-
lime își consolidează puternic pozițiile;
țărănimia — care suferă mutații, în sen-
sul că țărănimia liberă slăbește și, în
aceeași măsură, țărănimia aservită spo-
rește; orășenimea și orașele; minerii și
mineritul. Un capitol special este con-
sacrat luptei antif feudale a maselor popu-

lare, în cadrul căreia s-au detașat răs-
coalele țăranilor, în primul rînd răs-
coala de la Bobilna (1437) și cea con-
dusă de Gheorghe Doja (1514). „Înse-
mnătatea răscoalelor țărănești din Transil-
vania rezultă — apreciază autorul — și
din faptul că ele au fost din ce în ce
mai mult cu lupta plebei orășenești și
a lucrătorilor de la mine și ocne. În mo-
mentele lor de apogeu, răscoalele s-au
transformat în războaie țărănești care
au țintit mai departe decît interesele
mărginite ale masei țărănimii — lupta
locală împotriva feudaților locali —,
atacînd însăși structura socială a feuda-
lismului. Aceste mari mișcări populare
au întărit, în mintea maselor producă-
toare, conștiința puterii lor unite, capa-
bile să înfrîngă nobilimea pe calea ar-
melor, în mari bătălii“ (p. 348).

O parte distinctă a monografiei este
consacrată analizei istorice, multilate-
rale, a instituțiilor social-politice și so-
cial-juridice: cnezii și cnezate, voievozi
și voievodate, crainici și crâinicii. Se
relevă că aceste instituții și-au conti-
nuat existența activă, impunînd viabi-
litatea vechiului drept românesc în fața
legiurii feudale oficiale. Dar, pe mă-
sura mutațiilor în structurile bazei so-
cietății, prefaceri și stratificări impor-
tante au suferit și aceste instituții și
conducătorii lor. „Unii — cei mai mulți
— își păstrează rosturile și atribuțiile
mai vechi, juridice, administrative, fis-

cale și militare în calitate de conducători ai obștilor sătești sau ai obștilor teritoriale sau de uniuni de obști, ca reprezentanți ai oamenilor din aceste obști, constituite în cnezate și voievodate, apărându-le interesele față de opresiunea claselor dominante. Alții — puțini — urcă treptele ierarhiei feudale, sporind rîndurile nobilimii, mai ales a celei mici și mijlocii, păstrîndu-și cei mai mulți și neamul și credința. Iar alții — nu-

meroși și aceștia — coboară în rîndurile țărănimii, libere și chiar aservite, îndeplinind rosturi de juzi sătești, urmăriți mereu de nostalgia vremurilor dinainte, care nu mai aveau acoperire decît în titluri onorifice, de aceea se confundă și ca situație social-economică și social-juridică cu țărănimia din satele respective, participînd, în fruntea ei sau alături de ea, la apărarea intereselor acesteia" (p. 8).

ȘTEFAN LEMNY

ORIGINEA
ȘI CRISTALIZAREA
IDEEI DE PATRIE
ÎN CULTURA
ROMÂNĂ

UNIVERSITAS

EDITURA MINERVA

ȘTEFAN LEMNY, *Originea și cristalizarea ideii de patrie în cultura română*, Editura Minerva, București, 1986, 238 p.

În contextul vast al istoriei ideilor, lucrarea reconstituie drumul străbătut de ideea de patrie în gîndirea românească, de la primele ei manifestări, pînă la afirmarea definitivă ca dimensiune esențială a conștiinței naționale. Pe acest traiect, exegeza urmărește trecerea de la patriotismul medieval la patriotismul modern, notele specifice și însemnătatea conceptului de patrie la români, mutațiile care au conturat și au dat sens cristalizării idealului patriotic modern.

„Rezultatul cel mai însemnat al manifestării progresive a ideii de patrie în conștiința românească din veacul XVIII pînă la începutul secolului XIX — scrie Ștefan Lemny — s-a concretizat în elaborarea treptată a unei noi imagini în

acest sens. Prezența noului ideal în gîndirea română nu a reprezentat astfel o simplă «inovație» de limbaj, ci o idee decurgînd din realitățile și frămîntările spirituale ale societății. Ea evidențiază tendința de înnoire a discursului ideologic în acord cu noile nevoi de solidarizare și activizare a energiei, fenomen ce a devenit posibil prin conlucrarea mai multor factori de cultură și gîndire politică" (p. 208). Stau mărturie, în acest sens, documentele programatice ale revoluției din 1821, care au conferit o solidă consistență ideii de patrie. „Prin natura sa — continuă autorul —, ideea de patrie n-a fertilizat numai gîndirea. Faptele însele i-au resimțit mesajul tonifiant, cum a dovedit-o cu deosebire revoluția de la 1848, cînd crezul patriotic a însușit acțiunea. Din ultima parte a veacului XVII, pînă la jumătatea celui de-al XIX-lea, gîndul patriei a cunoscut astfel o transformare plină de semnificații, precedînd patria gîndului, pe care revoluționarii pașoptiști au încercat, cei dintîi, s-o făurească. Fără aceste îndelungi preparative pe planul sensibilității și al conștiinței n-ar putea fi înțelese apoi îndeajuns de bine nici unirea românilor din 1859 nici Marea Unire din 1918" (p. 209—210).

DOCUMENTE

PRIVIND

ISTORIA
MILITARĂ
A POPORULUI
ROMÂN

1848
1856

*** *Documente privind istoria militară a poporului român. Ianuarie 1848—decembrie 1856*. Volum întocmit de: colonel Constantin Căzănișteanu (coordonator), Maria Georgescu, dr. Dorina N. Rusu, Editura militară, București, 1986, LXX + 376 p.

Rusu —, reflectă liniile esențiale ale dezvoltării armatei române în răstimpul 1848—1856. Sînt cuprinse 306 mărturii istorice pe această tematică, dintre care multe depistate în fonduri arhivistice, în fonduri de documente și manuscrise, în periodice ale vremii, și care sînt puse pentru prima dată în circuitul istoriografic.

Volumul, realizat cu rigoare științifică de trei pasionați cercetători ai istoriei noastre moderne — Constantin Căzănișteanu, Maria Georgescu, Dorina N.

În mod firesc, un grup masiv de documente este consacrat revoluției române de la 1848, ilustrîndu-se astfel par-

tipicarea armatei la acțiunea de instaurare a puterii revoluționare la București; măsurile guvernului provizoriu în vederea întăririi ostirii permanente, creării gărzii naționale și constituirii formațiunilor înarmate de panduri și voluntari; organizarea militară originală a oastei revoluționare transilvane, într-un sistem ce oferea o sinteză între trecutul militar îndepărtat și experiența de luptă a mării ridicări populare de la 1784; acțiunea eroică a soldaților români împotriva trupelor otomane în Dealul Spirii, organizarea și semnificativitatea taberei de luptă de la Rîureni de sub conducerea lui Gheorghe

Magheru și epopeea eroică a românilor din Apusenii lui Avram Iancu; cristalizarea doctrinei militare naționale în cursul evenimentelor revoluționare, având ca fundament concepția înarmării întregului popor și a războiului popular. Alte materiale documentare dezvăluie evoluția armatei române în anii 1850—1856, cu toate împrejurările neprielnice datorate înăbușirii brutale a revoluției de către forțele militare străine și ocupației țaristo-otomane.

De menționat că documentele în limbi străine sînt însoțite, așa cum e de dorit, de traduceri menite să faciliteze lectura lor și de publicul larg cititor.



*** *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, vol. I. Ediție îngrijită, prefață, traducere, note și indice de I. Oprișan, Editura Minerva, București, 1986, 240 p.

Dacă reputatul filolog — scrie I. Oprișan în prefața, semnificativ intitulată, *Alexandru I. Philippide — un personaj românesc* — „a lăsat posterității imaginea unui om ciudat, dificil de caracterizat, prinzind contururi mai ales în perspectiva anecdoticii literare de-o tonalitate vădit nefavorabilă și a schițelor de portret persiflante din articolele polemice ale adversarilor“, scrisorile sale reliefează profilul unui cu totul alt om: „Adăugate însușirilor transmise de tradiție (precum: dezinteresul față de aspectele materiale, dăruirea pînă la sacrificiu și uitarea de sine pe altarul științei, indiferența față de politică și politicianism, vehemența susținerii ideilor, consecvența încurajare, impunere și apărare a tinerilor valori descoperite, dar și imprezibilitatea reacțiilor, iritarea, stîngăcia în comportări, mizantropia, închiderea aproape totală față de semenii săi etc.), ele conturează portretul unei existențe de o rară paletă coloristică (desprinsă, parcă, din paginile unui roman), care ne cucerește și ne încîntă prin pitorescul ei“ (p. 5; 9).

Acest prim volum include corespondența emisă de Alexandru I. Philippide. Sînt publicate 148 scrisori, în marea majoritate inedite, adresate prietenului

de o viață Hermann Suchier, profesor de romanistică la Universitatea din Halle (acestea formează setul epistolar cel mai bogat, însumînd 103 texte), lui Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, Artur Gornovei, Petru Th. Missir, Iorgu Iordan ș.a. Ele prezintă o importanță deosebită pentru conturarea peisajului cultural românesc de la răsăritul de veacuri al XIX-lea și al XX-lea, precum și un neîndoios interes pentru cercetarea istorică. Cităm, cu titlu de exemplu, un fragment dintr-o scrisoare trimisă lui H. Suchier, la 20 aprilie 1907: „De cînd nu ți-am scris, s-au petrecut lucruri importante în Belgia Orientului. Am avut, anume, un dublu jubileu pentru patruzeci de ani de domnie glorioasă a maiestății sale, unul de formă, cu exhibiție, și altul de fond, cu o generală răscoală a țăranilor..., care au trebuit să dea cu parul în capul birocraților pentru a le aduce aminte că după 40 de ani de viață de trîntori, a venit timpul (*die höchste Zeit* [momentul suprem]) să se gîndească și la interesele țării. Și s-au deșteptat, în sfîrșit, guvernanții noștri și s-au hotărît să îndrepteze țara cît ai bate din palme. Și ca să vezi cît de tîrziu s-au deșteptat, să dau vîrsta celor trei șefi de partide: unul e de 75 de ani, altul de 73 și altul de 70 [D. A. Sturdza, Gh. Gr. Cantacuzino, P. P. Carp]. Mă întreb, oare ce au făcut acești oameni atîta amar de vreme? Au tăiat frunză la ciini, cum zice românul. Au fost specialiști români în politică, adevărați oameni care au guvernat o țară fără ca să știe ce-i aceea a guverna o țară. Lucrurile au mers singure ca vai de capul lor, iar guvernanții au supt bugetul și n-au făcut nici o treabă“ (p. 221—222).



RADU-ȘTEFAN CIOBANU, *Neagoe Basarab (1512—1521)*, Editura militară, București, 1986, 200 + 8 p. planșe.

În cel de-al 29-lea număr al colecției „Domnitori și voievozi”, Radu Șerban Ciobanu înscrie o micromonografie a vieții și creației ilustrului domnitor și mare voievod al Țării Românești, Neagoe Basarab. Atrage în mod deosebit atenția felul cum autorul a urmărit transpunerea concepției lui Neagoe Basarab despre menirea domniei și cirmuirea statului — limpede exprimată în magistrala operă *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* — în practica politică.

Din acest unghi metodologic, cartea descrie: politica lui Neagoe Basarab de creare a unei domnii autoritare, eficientă și capabilă — evidentă și în alcătuirea unui sfat domnesc stabil și credincios,

în practicarea și perfecționarea la curte a unui ceremonial fastuos, de tip „imperial”, în încercarea de instaurare a unei noi dinastii, a Craioveștilor; acțiunile de ordin militar, urmărind consolidarea oștirii și organizarea sistemului defensiv al țării, prin refacerea și întărirea cetăților, curților domnești și mănăstirilor fortificate; măsurile de încheiere a unor orașe ca centre de schimb — precum Tîrgoviște, Cîmpulung, Curtea de Argeș, Tîrgșor — și de protejare a negustorilor români împotriva abuzurilor otomanilor sau ale altora; afirmarea domnitorului ca unul din marii cîtori ai românilor, monumentul de la Curtea de Argeș stînd măturie prin excepționalele sale virtuți artistice; politica sa externă, care a avut ca sens menținerea statutului juridic internațional al Țării Românești, pacea și echilibrul politic în zona Dunării de Jos.

Sintetizînd această creație istorică, se poate spune — așa cum scrie autorul — că *Învățăturile* și mănăstirea de la Curtea de Argeș, „Cele două mari monumente reprezentative pentru civilizația românească, nemuritoare prin valoarea lor intrinsecă, evident sînt un titlu de glorie neprețuit pentru Neagoe Basarab, completînd cu cele mai frumoase nestemate cununa care-i aureolează chipul” (p. 193).

N. IORGA



corespondență

2

N. IORGA, *Corespondență*, vol. II. Ediție, note și indici de Ecaterina Vaum, Editura Meridiane, București, 1986, 422 p.

Al doilea volum din corespondența trimisă de Nicolae Iorga cuprinde 519 scrisori redactate în intervalul decembrie 1890—24 noiembrie 1940. Printre destinatarii s-au aflat dascăli din lumea satului, cu care N. Iorga a menținut largi și permanente contacte, istorici, oameni de cultură și artă, figuri marcante ale vieții politice, atît din țară cît și din străinătate.

Prin bogăția informațiilor ce conține, această corespondență contribuie la

adîncirea cunoașterii vieții și activității prodigioase, multilaterale a marelui nostru învățat. Din filele scrisorilor răzbat și reacțiile temperamentale ale unui om de excepție, nestrămutat în convingeri, punînd un patos înflăcărat în toate întreprinderile sale, dar și intolerant față de atitudinile contrare punctelor sale de vedere. De un real interes sînt mărturiile care oferă imaginea omului politic care s-a dorit a fi N. Iorga. Date importante, dar și amănunte de semnificație, se referă la atitudinea sa în favoarea țărănimii în cursul marii răscoale din 1907, la activitatea pusă în slujba idealului desăvîșirii unității național-statale (îndeosebi acțiunea dusă în cadrele conducătoare ale Ligii culturale), la prezența sa pregnantă, în calitate de președinte al Adunării deputaților, în primul Parlament al României reîntregite, la istoria partidului pe care l-a creat și condus — Partidul Național Democrat (de pildă, corespondența

cu Iuliu Maniu din anii fuziunii cu Partidul Național Român), la manifestarea sa ca președinte al Consiliului de Miniștri în perioada 18 aprilie 1931—31 mai 1932 (menționăm din acest răstimp corespondența pe care a purtat-o cu Onisifor Ghibu, instituit, la 30 aprilie 1931, ca președinte al Comisiunii istorico-juridice în legătură cu problema desființării „Statului romano-catolic ardelean”, ce desfășura în acea vreme o acțiune iredentistă fățișă). Despre guvernarea pe care a patronat-o, Nicolae Iorga avea să scrie, cu evidentă dezamăgire: „... mi s-a oferit o conducere pe care am primit-o numai crezînd că e

totala rupere de trecut și sfîrșitul hegemoniei cluburilor. Am aflat pe urmă că nu acesta era scopul guvernării mele, că nu era vorba de o nouă Românie, ci de un intermezzo care să permită partidelor a se reface. Puțin după aceea am crezut că văd chiar dorința ca această perioadă de tranziție să fie ea însăși amestecată cu un politicianism pe care conștiința mea l-a condamnat patruzeci de ani” (p. 48).

Considerentele mai sus-amintite ne determină să spunem că așteptăm cu nerăbdare ca Ecaterina Vaum să finalizeze editarea acestui corpus de măturii cu valoare istorică incontestabilă.



NICOLAE LASCU, *Călători și exploratori în antichitate*, Editura Sport-turism, București, 1986, 318 p. + 40 p. planșe.

foceană Massalia a ajuns pînă în insulele britanice, în îndepărtata Thule și în Scandinavia —, avînd, printre rezultate, „stabilirea periodicității mareelor și legătura lor cu fazele lunii; stabilirea exactă a latitudinii țărilor nordice; descoperirea peninsulei bretone, a Britanniei, a Islandei și a Irlandei, a Oceanului Înghețat de Nord, a zilelor polare, a Mării Baltice” (p. 25) ș.a.

În părțile lucrării referitoare la ceea ce se numește „antichitatea clasică”, adică la Grecia și Roma, autorul pune în evidență obiectivele pentru care erau efectuate călătoriile — în scopuri comerciale, pentru motive de sănătate, la izvoarele termale și hidrominerale existente în mare număr, pentru a lua parte la serbări religioase, la spectacole sportive etc. —, modalitățile și mijloacele de deplasare folosite. Expunerea este completată cu un material ilustrativ adecvat, constînd din multe fotografii și cîteva hărți.



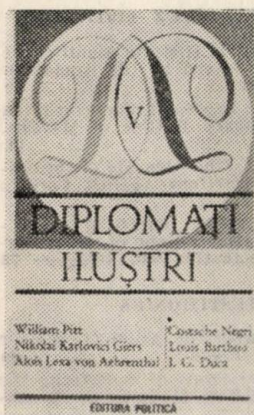
ION D. ISAC, *Din zilele unui învățător de la țară*. Cuvînt înainte de L. Kalustian. Ediție, selecție, note și postfață de Octavian Ungureanu, Editura Eminescu, București, 1986, 304 p.

și activității lui Ion D. Isac, dascăl de țară din Pojogenii Gôrjului, devotat apostol pe tărîmul învățămîntului, luptător democrat pentru binele obștesc.

Ediția de față reproduce, mai întîi, textul memorialistic intitulat *Zile de zbucium și glorie. Pe Valea Jiului — 1916*, pe care Ion D. Isac l-a publicat în anul 1933. Sînt însemnări din campania eroică, dramatică a primului an din istoria războiului de reîntregire. „Povestea noastră, a fiecăruia — scrie autorul —, este povestea tuturor celor ce-au simțit greutatea războiului, fie pe front cu arma în mînă, în lagăr, în cea mai

Colecții „Mărturii-Documente de viață” a Editurii Eminescu înscrie de această dată o lucrare destinată vieții

mare robie din cîte au văzut timpurile, în pîrbie, ori sub călcîiul duşman, la căminul drag. Povestea regimentelor 18 şi 58 e povestea Armatei Române. În ea se vede eroismul de care a fost în stare în lupte, mulţumirea sufletească în timpuri de glorie, şi resemnarea în zilele de durere. Pentru ca această poveste, cunoscută bine de toţi cîţi trăim azi şi am luat parte la lupte, să rămînă scrisă şi cum a fost adevărată să se păstreze urmaşilor, servind de untdelemn în candelă patriotismului lor, am hotărît să o tipăresc“ p. 21).



*** *Diplomați iluștri*, vol. V, Editura politică, București, 1986, 432 p.

Un nou volum întregeste această serie de real interes inițiată de Editura politică. Autorii ei — Dan A. Lăzărescu, Dan Berindei, Paul Cernovodeanu, Șerban Rădulescu-Zoner, Viorica Moisuc, Eliza Campus — prezintă, în ordine, viața și activitatea lui: William Pitt (1759-1806), adversarul implacabil al lui Napoleon Bonaparte, cel care a reușit performanța de a ajunge prim-ministru la 24 de ani, deținând această funcție timp de 19 ani, din care 17 neîntrerupt; Costache Negri (1812-1876) — remarcabilul diplomat în slujba Unirii Principatelor, unul dintre fruntașii generației făuritoare a României moderne („Negri a fost omul care a unit dragostea neînmurită de țară cu modestia și dezinteresul și care a inaugurat — alături de

În continuare sînt reunite discursurile pe care Ion D. Isac le-a pronunțat în Parlament, începînd din martie 1929 și pînă în martie 1933, ca deputat al Partidului Țărănesc, completate cu articolele pe care le-a scris în publicațiile gorjene: „Românismul“, „Revista învățătorimii gorjene“, „Gazeta plugarilor“, „Pandurul“, în intervalul ianuarie 1928—iulie 1935. Toate aceste materiale se constituie și în autentice documente la îndemîna cercetătorului istoriei epocii interbelice românești.

alți cîțiva iluștri contemporani ai săi — activitatea diplomatică modernă românească, apărînd cu dăruire și sacrificiu de sine interesele superioare ale națiunii și ale patriei sale“ — p. 132); Nikolai Karlovici Giers (1820-1895) — cancelar și ministru de externe de prestigiu al Rusiei din secolul al XIX-lea; Alois Lexa von Aehrenthal (1854-1912) — ministru plenipotențiar al Austro-Ungariei în România în anii 1895-1898 și ministru de externe al imperiului bicefal în anii 1906-1912; Louis Barthou (1862-1934) — a cărui prezență la Quai d'Orsay a înscris „străduința unui om reprezentînd o țară cu străvechi tradiții democratice să revitalizeze încrederea într-o lume a păcii și dreptății, să redea vieții publice internaționale, profund zdruncinată de terorism, fascism, revizionism, spirit revanșist, calmul, încrederea, pacea necesare progresului“ (p. 362); I.G. Duca (1879-1933) — omul politic care, „prin pătrunderea și înțelegerea, în adîncime, a curenților ce caracterizează impetuoașă istorie a secolului al XX-lea, a codificat prin tratate și convenții, prin negocieri și luări de poziție înaltele principii legate de o reală democratizare a vieții internaționale. El a izbutit, de asemenea, să pună cu succes în practică conceptul afirmării pe plan internațional a statelor mici și mijlocii“ (p. 417).

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

Исторический акт Августа 1944 г. и вклад Румынии в поражение нацистской Германии — завершение антифашистской борьбы румынского народа 3

МЭРЭШТЬ-МЭРЭШЕШТЬ-ОЙТУЗ (1917—1987)

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Историческое значение крупных побед одержанных румынской армией летом 1917-го года 19

ГЕОРГЕ ТУДОР: Страницы высокой румынской доблести проявленной во время легендарных сражений в Мэрэшть, Мэрэшешть и Ойтуз 36

ВАСИЛЕ БОБОЧЕСКУ: Борьба народных масс на захваченной территории против иностранных оккупантов в 1916—1918 гг. 55

ВАСИЛЕ АЛЕКСАНДРЕСКУ, ГРИГОРЕ АЛЕКСАНДРЕСКУ: Международный отклик вызванный героизмом румынских воинов в сражениях 1917 г. 73

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

Отношения между Румынией и союзниками (декабрь 1916—1917 гг.): *Думитру Преда* — 89
Некоторые статистическо-исторические соображения относительно материального и военного усилия прилагаемого румынским народом для поддержки национального идеала в годы первой мировой войны: *Илие Скипор* 95

Преподавательский состав и учащиеся — офицеры Высшей военной школы в великой эпопее войны за воссоединение: *Иоан Сореску* .. 99
Героический вклад воинов-саперов в деле защиты родины в первой мировой войне: *Теодил Ороян* 102

Соображения относительно кооперирования между морскими и наземными войсками во время войны 1916—1918 гг.: *Марияна Пэвэлоу* 107

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Ревизионистские выступления фашистско-хорватского режима против Румынии и других государств (1938—1940 гг.): *Василе Шербан, Траян Бара* 113

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Празднование полувека международных бригад Испанской Народной Армии: *Михаил Флореску* 132

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

В. МОКАНУ, «Timp al lndirjirilor eroice. 1916—1917». («Время героических усилий»), Военное издательство, Бухарест, 1986, 264 стр.: *Аурел Пентелеску* 141

Ал. Зуб, «De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX». («От критической истории к критицизму. Румынская историография конца XIX-ого века и начала XX-ого века»), Издательство Академии СР Румынии, Бухарест, 1985, 312 стр.: *Марин Бадя* 145

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Revista arhivelor» («Журнал архивов»), no. 1—4/1986: *Георге Някицу* 149

ЗАМЕТКИ

Книги по истории, изданные в 1986 г. (IV):
Ион Мамина 152

CONTENTS

Historical Action of August 1944 and Romania's Contribution to Defeating Nazi Germany—Crowning of the Romanian People's Anti-Fascist Struggle 3

MĂRĂȘTI-MĂRĂȘEȘTI-OITUZ (1917—1987)

ION POPESCU-PUTURI: Historic Significance of the Great Victories Scored by the Romanian Army in 1917 Summer 19

GHEORGHE TUDOR: Pages of Lofty Romanian Heroism in the Legendary Battles of Mărăști, Mărășești and Oltuz 36

VASILE BOBOCESCU: The Struggle of the Masses in the Occupied Territory Against Foreign Occupants in 1916—1918 55

VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU: International Echo of the Romanian Soliders' Heroism in the 1917 Struggles 73

HISTORIC TESTIMONIES

Romania's Relations with the Allies (December 1916—1917): *Dumitru Preda* 89

Statistical-Historic Considerations concerning the Material and Military Effort Made by the Romanian People for Upholding the National Cause in the Years of the First World War: *Ilie Schipor* 95

Didactic Staff and N.C.O.s of the Higher School of War in the Great Epopee of the Unification War: *Ioan Sorescu* 99

Heroic Contribution of the Engineer Corps in Homeland's Defence in the First World War: *Teofil Oroian* 102

Considerations concerning the Cooperation of the Naval Forces with the Terrestrial Ones during the War in 1916—1918: *Mariana Păvăloiu* 107

DOCUMENTARY STUDIES

Revisionist Actions of the Fascist-Horthyst Regime against Romania and Other States (1938—1940): *Vasile Șerban, Traian Bara*..... 113

SCIENTIFIC LIFE

Anniversary of the Semi-Centenary of the International Brigades in the Spanish People's Army: *Mihail Florescu* 132

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

V. Mocanu, „Timp al lndirjirilor eroice. 1916—1917” („Time of Heroic Clashes. 1916—1917”), the Military Publishing House, Bucharest, 1986, 264 p.: *Aurel Pentelescu* 141

Al. Zub, „De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX” („From Critical History to Criticism. Romanian Historiography by the end of the 19-th Century and the Beginning of the 20-th Century”), the Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1985, 312 p.: *Marin Badea*..... 145

REVIEW OF THE REVIEWS

„Revista Arhivelor“ („The Archives Magazine“) no. 1-4/1986: Gheorghe Neacșu 149

NOTES

History Books Printed in 1986 (IV): Ion Mamina 152

SOMMAIRE

L'acte historique d'Août 1944 et la contribution de la Roumanie à la défaite de l'Allemagne nazi — le couronnement de la lutte antifasciste du peuple roumain 3

MĂRĂȘTI — MĂRĂȘESTI — OITUZ (1917—1987)

ION POPESCU-PUTURI: La signification historique des grandes victoires remportées par l'armée roumaine pendant l'été 1917 19

GHEORGHE TUDOR: Pages d'exultant héroïsme roumain dans les légendaires combats de Mărăști, Mărășesti et Oituz 36

VASILE BOBOCESCU: La lutte des masses populaires sur le territoire envahi contre les occupants étrangers pendant les années 1916—1918 55

VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU: L'écho international de l'héroïsme des soldats roumains dans les luttes de 1917 73

TEMOIGNAGES HISTORIQUES

Les relations de la Roumanie avec les Alliés (Décembre 1916—1917): Dumitru Preda 89

Quelques considérations historiques-statistiques sur l'effort matériel et militaire du peuple roumain pour soutenir la cause nationale pendant la première guerre mondiale: Ilie Schipor 95

Le corps didactique et les élèves-officiers de l'Ecole supérieure de guerre pendant la grande épopée de la guerre de réunification: Ioan Sorescu 99

L'héroïque contribution des génistes dans la défense de la patrie pendant la première guerre mondiale: Teofil Oroian 102

Considérations sur la coopération entre les forces navales et terrestres pendant la guerre de 1916—1918: Mariana Păvăloiu 107

ETUDES DOCUMENTAIRES

Actions révisionnistes du régime fascisto-horthyste contre la Roumanie et aussi en dépit des autres états (1938—1940): Vasile Șerban, Traian Bara 113

LA VIE SCIENTIFIQUE

L'anniversaire du demi-centenaire des brigades internationales de l'Armée populaire Espagnole: Mihail Florescu 132

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

V. Mocanu, „Timp al îndrjirilor eroice. 1916—1917“ („Age de l'acharnement héroïque 1916—1917“) Edition Militaire, Bucarest, 1986, 264 p.: Aurel Pentelescu 141

Al. Zub, „De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX“. („De l'histoire critique au criticisme. L'historiographie roumaine à la fin du XIX-e siècle et au commencement du XX-e siècle). Edition de l'Académie de la R.S. Roumaine, Bucarest, 1985, 312 p.: Marin Badea 145

REVUE DES REVUES

„Revista arhivelor“ („La Revue des Archives“) no. 1-4/1986 Gheorghe Neacșu 149

NOTES

Livres d'histoire apparus pendant l'année 1986 (IV): Ion Mamina 152

INHALT

Die historische Tat von August 1944 und der Beitrag Rumäniens an den Kampf gegen Nazi Deutschland-Kronung des antifaschistischen Kampfes des rumänischen Volkes 3

MĂRĂȘTI—MĂRĂȘESTI—OITUZ (1917—1918)

ION POPESCU-PUTURI: Die historische Bedeutung der grossen Kämpfe des rumänischen Armees im Sommer 1917 19

GHEORGHE TUDOR: Blätter vom hohen rumänischen Heldentum in den legendären Kämpfen von Mărăști, Mărășesti und Oituz 36

VASILE BOBOCESCU: Der Kampf der Volksmassen von dem besitzendem Territorium gegen fremden Besitzer in den Jahren 1916—1918 55

VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU: Das Weltecho des Heldenmuts der rumänischen Soldaten in den Kämpfen in 1917 73

HISTORISCHE BEWEISE

Die Verhältnisse Rumäniens mit den Alliierten (Dezember 1916—1917): Dumitru Preda .. 89

Einige historische-statistische Bemerkungen betreffend die materielle und militärische Bemühungen des rumänischen Volkes für Unterstützung der nationalen Sache: Ilie Schipor 95

Die Lehrer und die Schüler — Offiziere der Kriegsschule in dem Krieg für nationale Einheit — Ioan Sorescu 99

Der Heldbeitrag der Baumilitären für die Verteidigung des Vaterlandes in dem ersten Weltkrieg: Teofil Oroian 102

Bemerkungen über die Kooperation zwischen der Flotte und des rumänischen Heeres in den Jahren 1916—1918 Mariana Păvăloiu .. 107

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Revisionistische Taten des horthystische faschistischen Regimes gegen Rumänien und anderen Ländern (1938—1940): Vasile Șerban, Traian Bara 113

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

50 Jahre seit den internationalen Brigaden des spanischen Volksarmees: Mihail Florescu .. 132

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

V. MOCANU, „Timp al îndrjirilor eroice. 1916—1917“ („Zeit der helden Kämpfe. 1916—1917“) Editura militară, București 1986, S. 264: Aurel Pentelescu 141

AL. ZUB, „De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX“ („Von der kritische Geschichte nach Kritizismus. Rumänische Historiographie am Ende des XIX-en und Anfang des XX-en Jahrhunderts), Editura Academiei R.S.R., București, 1985, S. 312: Marin Badea 145

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Revista arhivelor“ („Zeitschrift der Archiven“) Nr 1-4/1986: Gheorghe Neacșu 149

ANZEICHNUNGEN

Die im Jahre 1986 veröffentlichte Bücher für Geschichte (IV): *Ion Mamina* 151

SUMARIO

El acto histórico de Agosto de 1944 y la contribución de Rumania a la derrota de Alemania nazi: coronación de la lucha antifascista del pueblo rumano 3

MĂRĂȘTI—MĂRĂȘESTI—OITUZ (1917—1987)

ION POPESCU-PUTURI: La significación histórica de las grandes victorias del ejército rumano en el verano del año de 1917 19
GHEORGHE TUDOR: Páginas de alto heroísmo rumano en las legendarias batallas de Mărăști, Mărășești y Oituz 36

VASILE BOBOCESCU: La lucha de las masas populares en el territorio ocupado contra los invasores extranjeros en los años de 1916—1918 55
VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU: El eco internacional del heroísmo de los soldados rumanos en las luchas de 1917 73

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

Las relaciones de Rumania con los aliados (diciembre de 1916—1917): *Dumitru Preda* 86
Algunas consideraciones históricas—estadísticas con respecto al esfuerzo material y militar del pueblo rumano para sostener la causa nacional en los años de la primera guerra mundial: *Ilie Schipor* 95

El personal didáctico y los oficiales-alumnos de la Escuela superior de guerra en la gran epopeya de la guerra de reunificación: *Ioan Sorescu* 99

La contribución heroica de los militares zapadores en la defensa de la patria en la primera guerra mundial: *Teofil Oroian* 102

Consideraciones con respecto a la cooperación de las fuerzas navales con las terrestres en el período de la guerra de 1916—1918: *Mariana Părdoloiu* 107

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Acciones revisionistas del régimen fascista-horthysta contra la Rumania y de otros países (1938—1940): *Vasile Șerban, Traian Bara* 113

VIDA CIENTÍFICA

Aniversario del semicentenario de las brigadas internacionales del Ejército Popular Español: *Mihail Florescu* 132

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

V. Mocanu, „Timp al îndrjirilor eroice. 1916—1917”. („Tiempo de los encarnizamientos heroicos. 1916—1917”), Editorial Militar, Bucarest, 1986, 264 p.: *Aurel Pentelescu* 141

AL. ZUB, „De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX”. („De la historia crítica al criticismo. Historiografia rumana al fin del siglo XIX y al comienzo del siglo XX”), Editorial de la Academia de la Republica Socialista de Rumania, Bucarest, 1985, 312 p.: *Marin Badea* 145

LA REVISTA DE LAS REVISTAS.

„Revista arhivelor” („La Revista de los archivos”) nr. 1—4/1986: *Gheorghe Neacșu* 149

APUNTES

Libros de historia publicados en al año de 1986 (IV): *Ion Mamina* 152

Redactori : *Ion Mamina, Vasile Nicolae, Constantin Petculescu, Nicolae Raș*

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”





T20957



anale de istorie

anul XXXIII

5

1987

1990

97

22 JUL 2015

61 III 2014

20954



Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale
de istorie

Anul XXXIII
5
1987

SUMAR

ARTICOLE — COMUNICĂRI

MIRCEA MUȘAT : 1 Decembrie 1918 — o zi pentru eternitate	3
ELISABETA IONIȚĂ : Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în perioada 1918—1944 (II)	21
IOAN TALPEȘ : Criza renană și politica externă a României	40
NICOLAE CIACHIR : România în contextul sud-estului Europei. 1900—1914	55

MĂRTURII ISTORICE

„Săptămîna“ — o curajoasă publicație în lupta împotriva ocupației horthyste a nord-vestului României : <i>Traian Rus</i>	69
Acțiunile întreprinse pentru repatrierea diplomaților și trimișilor români aflați în Germania și țările aliate ei și ai acestora în România după actul de la 23 August 1944 : <i>Paul Abrudan</i>	73

STUDII DOCUMENTARE

HORIA BRESTOIU, VASILE BOBOCESCU : Acțiuni ostile ale poporului ungar împotriva revizionismului fascisto-horthyst, pentru relații de colaborare cu statele vecine	80
---	----

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Mișcarea muncitorească internațională în anii 1919—1923. Făurirea partidelor comuniste	99
--	----

44120.

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

ERICH HONECKER (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere) . . . 124

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozion științific internațional de istorie pe tema : „România și Italia. Crearea statelor lor unitare și cucerirea independenței române. 9 mai 1877 — 9 mai 1987” (Roma, 10 aprilie 1987) : *Nicolae Rauș* . . . 127

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Colonel dr. GHEORGHE TUDOR, „Armata geto-dacă”, Editura militară, București, 1986, 224 p. : *Vasile Mocanu* . . . 134
„Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani”, București, 1986, 662 p. : *Gelcu Maksutovici* . . . 137

REVISTA REVISTELOR

„Viitorul social”, nr. 1—6/1986 : *Florian Tănăsescu* . . . 142
„Voprosi istoriei KPSS”, nr. 1—12/1986 : *Valentina Popovici* . . . 145

ÎNSEMĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1986 (V) : *Ion Mamina* . . . 148

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

1 DECEMBRIE 1918 — O ZI PENTRU ETERNITATE

MIRCEA MUȘAT

Coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat legic al evoluției istorice a societății românești, lupta pentru unitate și independență națională a constituit idealul și năzuința multiseculară a celor mai înaintate forțe ale națiunii noastre, ale întregului popor român. Această luptă a fost grevată pe temelia de granit a comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit unitar în patria străveche a Daciei și care își avea tradiții de organizare statală de peste 2 500 de ani.

Rod al voinței și acțiunii întregului popor român, Marea Unire din 1918 a încununat aspirațiile de unitate ale națiunii noastre, a marcat triumful unui ideal pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași. Desăvîrșirea unității naționale și statale a poporului român nu a fost rezultatul unor evenimente întâmplătoare, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, un dar oferit de marile puteri, ci urmarea directă a luptei multiseculare a poporului român pentru a fi deplin stăpîn pe țara strămoșească și pe destinele sale, pentru a se afirma liber și suveran în rîndul popoarelor și națiunilor lumii. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul căror rolul hotărîtor l-au avut masele populare —, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne. Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei noastre muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății”¹.

După cum se știe, la începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică a societății românești, pe ambele versante ale Carpaților, creșterea forțelor de producție și consolidarea relațiilor capitaliste, lărgirea schimburilor comerciale cu alte țări, progresul general al României independente au ridicat și în fața poporului român necesitatea

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 705—706.

inexorabilă a desăvîrșirii unității statale și încheierii procesului de făurire a statului național unitar.

Această problemă se ridica nu numai în fața poporului român, ci și a altor țări din centrul și sud-estul Europei, unde marile imperii multinaționale, retrograde, otoman, habsburgic și țarist, țineau sub dominație un mare număr de națiuni și popoare, sau teritorii ale acestora. O atare situație a imprimat luptei naționale de eliberare o dezvoltare fără precedent, amplificată și de ascuțirea contradicțiilor interimperiale ale marilor puteri, în confruntarea din prima conflagrație mondială. Constituirea de state naționale independente devenise un imperativ al acestei etape istorice. V.I. Lenin remarca, pe bună dreptate, că „foarte mulți români și sirbi (în raport cu numărul total al românilor și sirbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor» și că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani”². Teza lui V.I. Lenin era valabilă nu numai pentru români, ci și pentru cehi, slovaci, sirbi, croați, sloveni — aflați sub dominație austro-ungară, ca și pentru polonezi — împărțiți între cele trei mari imperii.

După cum este cunoscut, primul război mondial, izbucnit în vara anului 1914, a constituit o crîncenă și sîngeroasă înfruntare între marile puteri imperialiste. „De aproape o jumătate de veac — scria V.I. Lenin, analizînd cauzele conflagrației —, guvernele și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Germania, și din Italia, și din Austria, și din Rusia au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești. Tocmai această politică, și numai această politică, este continuată de actualul război. În special politica dusă și de Austria și de Rusia, atît în timp de pace cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor și nu de eliberare a lor”³.

Războiul a precipitat cursul evenimentelor, a zguduit puternic rînduielile vechi, ascuțind la maximum contradicțiile sociale și naționale, mai ales în cadrul imperiilor multinaționale habsburgic și țarist, determinînd un puternic val al luptei popoarelor pentru eliberarea socială și națională.

Războiul a ridicat și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii. Tocmai de aceea, lupta pentru unitate națională a intrat în faza finală, angrenînd toate clasele sociale și forțele politice, atît din vechea Romînie, cît și din provinciile românești subjugate, imprimînd războiului purtat de țara noastră un profund caracter popular și național. Uriășele manifestații și demonstrații populare și revoluționare în sprijinul înfăptuirii dezideratului unității național-statale, organizate în tot cursul războiului, zecile de mii de voluntari de peste hotare, înrolați în lupta pentru cauza întregirii țării, sînt numai cîteva fapte care dădeau glas voinței de unitate statală a întregii națiuni române. Încrederea în apropierea ceasului izbăvitor era atît de mare, încît nici dramaticele evenimente din toamna anului 1916 și din primăvara anului 1917, cînd două treimi din teritoriul Romîniei au fost cîmpionate de armatele Puterilor Centrale, nu au putut stăvili dorința și voința neclintită de unire a tuturor românilor. Teritoriul Romîniei rămas necotropit a devenit simbolul salvării națiunii române, al năzuințelor de făurire a Romîniei unite. Prin efortul susținut al maselor largi, armata română a devenit un puternic scut de apărare a gliei străbune, atîngînd momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz.

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 355.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 318.

Veștile despre revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 și prăbușirea țarismului, despre victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia au dat un nou imbold avântului revoluționar pe toate meridianele globului, au răsunat ca îndemnuri înflăcărâte la luptă pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare națională ale tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare națională, înfrîngerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar. Se adevărea, astfel, demonstrația lui F. Engels dintr-o scrisoare către socialistul român Ioan Nădejde, din ianuarie 1888, în care argumenta că numai după ce țarismul se va prăbuși, fie într-o luptă cu foștii membri ai Sfintei Alianțe, fie printr-o revoluție internă, învechita monarhie austro-ungară va cădea și ea, iar națiunile de acolo se vor organiza după cum vor voi ⁴. De altfel, în 1916, V.I. Lenin califica monarhia austro-ungară drept „o uniune șubredă a citorva cliți de paraziți sociali“, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“ ⁵. Această previziune s-a adevărit în cursul anului 1918, cînd, pe ruinele acestui imperiu de tristă amintire, au apărut noile state naționale unitare și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei : Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Iugoslavia, Polonia ș.a.

Miscarea național-revoluționară, cu larg caracter burghezo-democratic, a cuprins și masele din teritoriul aflat între Prut și Nistru — Basarabia. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 și răsturnarea țarismului, românii din Basarabia și-au intensificat lupta pentru eliberare națională și socială, pentru autodeterminare națională.

La 3/16 aprilie 1917 a fost înființat, la Chișinău, Partidul Național Moldovenesc. În programul său se prevedea : „Lupta, alături de celelalte popoare ale Rusiei, pentru slobozeniile naționale ale tuturor“, „pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, bisericești, școlare și economice a Basarabiei“, pentru ca Basarabia „să-și cîrmuiască singură viața ei din lăuntru, ținînd seama de drepturile naționale ale tuturor locuitorilor ei“. Se preciza că „toate legile care privesc viața ei din lăuntru (a Basarabiei) să le întocmească Dieta provincială, «Sfatul Țării», potrivit obiceiurilor vechi și nevoilor de acum ale țării“ ⁶. În lunile următoare, populația din Basarabia a aderat în masă la acest partid, care cuprindea intelectualitatea românească, în special învățători, profesori, preoți, meseriași, țărani, avînd cea mai largă bază de masă, explicabilă prin faptul că reprezenta populația majoritară a provinciei. El activa alături de alte partide și grupări politice.

În aceste condiții, Partidul bolșevic, condus de V.I. Lenin, a proclamat principiul dreptului națiunilor la autodeterminare pînă la completa despărțire de stat. Pe temeiul principiilor dezvoltate de V.I. Lenin în broșura : *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*, apărută în septembrie 1917, în care se arăta că „În chestiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întîi proclamarea și înfăptuirea imediată a

⁴ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I. 1865—1900, partea I. 1865—1889, Editura politică, București, 1964, p. 188—190.

⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, p. 8.

⁶ „Cuvînt moldovenesc“, nr. 28 din 9 aprilie 1917.

libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate”⁷, lupta de eliberare națională s-a intensificat în rîndul tuturor popoarelor din Rusia.

Triumful revoluției socialiste din Rusia a dat un impuls nemaicunoscut pînă atunci avîntului de luptă al muncitorilor și țăranilor, al maselor populare, dornice de libertate și de o viață mai bună, de eliberare socială și națională, de aplicare în practică a dreptului la autodeterminare. Într-un articol, intitulat *Către frații ruși*, ziarul „Adevărul”, organul socialiștilor români din Transilvania, saluta, la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, Revoluția din Octombrie pentru nobila idee de pace între popoare pe care o anunța, pentru afirmarea dreptului popoarelor la autodeterminare, lozincă deosebit de apropiată aspirațiilor întregului popor român. „Preamăriți fiți voi, socialiștii ruși ! ..., [pentru că] voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pre alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor să aibă dreptul de a se conduce”⁸.

Un rol important în lupta de emancipare a popoarelor au avut, de asemenea, cele 14 puncte expuse de președintele S.U.A., Woodrow Wilson, în fața Senatului american, la 27 decembrie/8 ianuarie 1918, printre care principiul de dreptate pentru toate popoarele și națiunile lumii de a trăi în condiții egale, de libertate și siguranță, indiferent că erau puternice sau slabe, mici sau mari, ceea ce însemna confirmarea implicită a dreptului națiunilor la autodeterminare⁹.

La 24 ianuarie/6 februarie, Sfatul Țării a dat o declarație prin care proclama Basarabia „Republică Democratică Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatîrnată, avînd ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor. Proclamarea neatîrării este o cerință politică a vremii”¹⁰.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării, dînd glas opiniei exprimate de masele largi populare, a adoptat, cu o majoritate covârșitoare de voturi, hotărîrea unirii Republicii Moldovenești cu România. „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria — se arăta în declarația oficială de unire —, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”¹¹. Hotărîrea de unire, discutată în Sfatul Țării, a fost adoptată, cu 86 de voturi pentru, 3 voturi contra și 36 de abțineri (13 deputați au lipsit)¹². În întreaga Românie au avut loc uriașe adunări, în cadrul cărora muncitori, țărani, intelectuali, militari, profesori, studenți, tineri din cele mai diverse stări sociale, orientări politice au salutat, prin moțiuni, telegrame, unirea Basarabiei cu România.

⁷ V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 465.

⁸ „Adevărul” din 26 noiembrie/9 decembrie 1917.

⁹ J. Brown Scote, *President Wilson's Foreign Policy*, New York, 1958, p. 361—362.

¹⁰ „Cuvînt moldovenesc” din 29 ianuarie 1918.

¹¹ „Cuvînt moldovenesc” din 1 aprilie 1918. Actul de unire a cuprins o seamă de condiții, printre care păstrarea autonomiei provinciale, un Sfat al Țării ca „organ împlinitor”, pînă la legiferarea reformei agrare.

¹² Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, ediția a II-a, Cernăuți, 1923, p. 425.

Cunoscută în documente sub numele de „Țara de Sus“, Bucovina a făcut parte integrantă din țara românească a Moldovei, cuprinzând teritoriile constituite, mai târziu, în ținuturile Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Cîmpulung și Suceava. Ea a fost ruptă din trupul Moldovei în urma războiului ruso-turc din anii 1768—1774, când Austria, pentru mijlocirea păcii dintre cele două imperii, încheiată la Kuciuk Kainargi, la 10/21 iulie 1774, a cerut, drept recompensă, o fișie din pământul Moldovei la granița cu Galiția, pretextînd că are neapărată nevoie de o cale de comunicație între Galiția, răpită Poloniei în urma împărțirii acesteia cu Rusia, în 1772, și Transilvania, pe care o cotropise în 1688.

Demarcarea frontierelor teritoriului rupt din trupul Moldovei și cedat Imperiului habsburgic, teritoriu ce va primi numele de Bucovina (de la codrii de fag care se întindeau de la Cernăuți pînă spre Hotin), s-a făcut în decursul a cîtorva luni, austriei reușind, prin fraudă și mită, să extindă coridorul cerut inițial la o suprafață de 10 411 km², în care intra întreg ținutul Cernăuților și cea mai mare și mai bogată parte din ținutul Sucevei, cu cetatea Sucevei, Rădăuți, Putna, mănăstirile Sucevița, Moldovița, Humor, Voroneț, Dragomirna și altele. Convenția dintre Imperiul otoman și Imperiul habsburgic, care fixa frontierele definitive ale Bucovinei, a fost încheiată la Palamutka, pe Nistru, la 2 iulie 1776.

Protesteale poporului, ale boierilor și ale clerului, în frunte cu domnitorul Grigore al III-lea Ghica, împotriva violării teritoriului țării, au rămas fără rezultate pozitive. Mai mult, Grigore Ghica a fost asasinat mișelește de turci la Iași, în octombrie 1777. Actul de cesiune, încheiat fără consimțămîntul autorităților românești, a însemnat o încălcare flagrantă a angajamentelor asumate de Poartă prin tratatele încheiate cu domnii Moldovei (capitulații)¹³, tratate potrivit cărora Turcia nu avea dreptul de a înstrăina nici o palmă de pământ din trupul Moldovei, ci, dimpotrivă, trebuia să apere integritatea sa teritorială. Amintim că în tratatul încheiat în 1634 de Vasile Lupu cu sultanul Mehmet al IV-lea se arăta că „Frontierele Moldovei vor fi păstrate intacte în întreaga lor întindere“¹⁴.

Pînă la 1776, Bucovina a fost menținută sub administrație militară austriacă, iar după această dată, pînă în 1848, a fost alipită la Galiția, ca o simplă circumscripție administrativă a acesteia.

Politica de exploatare socială și de asuprire națională a românilor s-a accentuat în cursul războiului mondial, mai ales după intrarea României în luptă alături de puterile Antantei. Dar, în a doua jumătate a anului 1918, în condițiile prăbușirii imperiilor multinaționale țariste și habsburgice, lupta românilor aflați sub stăpînire străină pentru autodeterminare și unire cu România, inclusiv a românilor din Bucovina, a luat avînt fără precedent. La 11/24 octombrie 1918, un grup de intelectuali, în frunte cu profesorul Sextil Pușcariu de la Universitatea din Cernăuți, întruniți în locuința doctorului Isidor Bodea din incinta spitalului de copii din Cernăuți, au hotărît editarea ziarului „Glasul Bucovinei“ și au formulat programul luptei naționale sub forma unei declarații de principii, intitulată: *Ce vrem*. Printre altele, în program se preciza :

„Vrem să rămînem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocîrmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești.

¹³ „Arhiva românească“, II (1845), p. 349—351.

¹⁴ G. Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la renașterea României*, vol. I, București, 1900, p. 6.

Nu mai vrem să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci, în schimbul jertfelor de sînge aduse în acest război — jertfe mai dureroase decît ale altor popoare

Pretindem : ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă, în cadrul românismului.

Cerem să putem aduce la Congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanții aleși de noi înșine din mijlocul națiunii noastre¹⁵.

Încercînd să salveze monarhia dualistă din pragul prăbușirii, împăratul Austro-Ungariei, Carol I, a publicat, la 3/16 octombrie 1918, un manifest către *Popoarele mele credincioase austriece*, prin care anunța, printre altele, că „Austria va deveni, în sensul dorinței popoarelor ei, un stat federativ, în care fiecare popor să formeze o comunitate de stat proprie în cuprinsul teritoriului său“. Noul stat urma „să conlucreze prin sfaturi naționale compuse din deputații din parlament ai fiecărei națiuni care să reprezinte interesele popoarelor unul față de altul, precum și față de guvernul meu“¹⁶.

Răspunzînd acestei încercări a monarhului austriac, la 6/19 octombrie, în Declarația de la Iași a românilor emigrați din Austro-Ungaria, se spunea : „Românii ardeleni și bucovineni, aflători pe teritoriul Regatului român, în numele nostru și al fraților subjugăți de acasă, a căror conștiință e siluită și deci în imposibilitatea de a se manifesta liber, declarăm cele ce urmează :

1. Cerem să fim liberi de sub jugul monarhiei austro-ungare și sîntem hotărîți să luptăm, prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber.

2. Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece veacuri de-a rîndul ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie.

Toate încercările de federalizare ale casei de Habsburg sînt gesturi disperate ale unei împărății osîndite să se descompună și să piară¹⁷.

În acest climat, Clubul parlamentar român din Viena s-a transformat în Consiliul Național Român din Austria, în care a intrat și deputatul social-democrat George Grigorovici. Președinte al Consiliului a fost ales Constantin Iosipescu Grecul.

Cîteva zile mai tîrziu, la 14/27 octombrie 1918, deputații români din parlamentul de la Viena, foștii deputați din Dieta Bucovinei și primarii români din localitățile acestei părți a Moldovei, precum și alți reprezentanți ai românilor s-au întrunit la Cernăuți, într-o adunare politică ce s-a transformat în *Adunare constituantă*. Deschizînd lucrările în calitate de președinte ales al Adunării, Iancu Flondor a declarat : „O iobăgie națională de aproape un secol și jumătate, pe cît de dureroasă, pe atît de rușinoasă, e pe sfîrșite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, dumneavoastră veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina“¹⁸.

¹⁵ „Glasul Bucovinei“, nr. 1 din 22 octombrie 1918.

¹⁶ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, vol. I, Cernăuți, 1923, p. 78—79.

¹⁷ *Marea Adunare de la 1 decembrie 1918*, Societatea „Astra“, București, 1943, p. 23—24.

¹⁸ „Glasul Bucovinei“, anul I, nr. 3 din 29 octombrie 1918.

Într-un entuziasm general, după ce a intonat *Deșteaptă-te române*, Adunarea Constituantă a adoptat *Moțiunea* care hotăra : „Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești, într-un stat național independent“¹⁹.

La această Adunare, reprezentantul socialiștilor din Bucovina declara că „voiește o Românie mare, care să cuprindă toate teritoriile românești“. Criticînd asupra națională la care era supusă populația românească din Imperiul habsburgic, deputatul socialist George Grigorovici menționa : „Unirea românilor este un ideal și o țintă pe care o vor urmări românii totdeauna și în veci, în tot momentul și în toate împrejurările. Bucovina trebuie restituită patriei“²⁰.

Adunarea a hotărît ținerea Congresului general al Bucovinei la 15/28 noiembrie 1918, care să hotărască asupra viitorului acestei provincii. Constituanta a instituit Consiliul Național, compus din 50 de membri, care a delegat din rîndul său un Comitet Executiv, din care făceau parte : Iancu Flondor (președinte), Dionisie Bejan, Doru Popovici, Sextil Pușcariu (vicepreședinți), Vasile Bodnărescu, Radu Sbierea și Laurent Tomoagă (scriitori).

La 2/15 noiembrie 1918, Consiliul Național Român al Bucovinei a trimis o notă guvernului român de la Iași, prin care-i notifica hotărîrea luată de Constituantă la 27 octombrie și-l ruga să admită ca „acest Consiliu să fie reprezentat pe lângă guvernul român printr-un agent diplomatic“.

La 15/28 noiembrie 1918, în palatul Mitropolitan din Cernăuți s-au deschis lucrările Congresului general al Bucovinei, la care au luat parte, pe baze democratice, 74 delegați ai Consiliului Național Român, 13 ai comunelor ucraineene, 7 ai Consiliului Național German și 6 ai Consiliului Național Polonez. Congresul a votat în unanimitate o moțiune în care se declara : „Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din Cernăuți, considerînd că, de la fundarea Principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevii și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a încheșat ca stat ; considerînd că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsește vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei ; considerînd că fii ai acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărut, de-a lungul veacurilor, ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgîne ; considerînd că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei habsburgilor ; considerînd că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocîrmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care, prin strîmbătăți și persecuții, căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voiește să trăiască ca frate ; considerînd că, în scurgere de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici pe toate cîmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asuprașilor lor, și că ei drept

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

răsplată aveau să îndure din micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică ; considerînd că în același timp poporul băstinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de cîștig ale acestei țări și despoiat în mare parte de vechea sa moștenire ; considerînd că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mîntuirii, așteptat cu atîta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite, se va reîntregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va înfăptui, cînd se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar ;

Constată că ceasul acesta mare a sunat !

Astăzi, cînd după sfortări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și cînd în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au cîștigat dreptul de liberă hotărîre de sine, cel dintîi gînd al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea desrobirii noastre.

Drept aceea, noi, Congresul general al Bucovinei, întrupînd suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărîm :

UNIREA NECONDIȚIONATĂ ȘI PE VECIE A BUCOVINEI, ÎN VECHILE EI HOTĂRE PÂNĂ LA CEREMUȘ, COLACIN ȘI NISTRU, CU REGATUL ROMÂNIEI“.

Reprezentantul delegaților germani s-a pronunțat, în numele germanilor din Bucovina, „pentru alipirea Bucovinei la regatul României“ ; delegatul polonezilor a salutat călduros „ziua sfîntă a nașterii României unite“, iar reprezentantul țărănimii ucraineene și-a exprimat „dorința de a trăi împreună cu țărănimea română și că de aceea va vota moțiunea pentru unire“. Luînd cuvîntul în numele socialiștilor români, George Grigorovici menționa : „Dacă îmi strînge cineva mîna că am vorbit în sens național, trebuie să spun că aceasta nu o fac numai ca român, ci tocmai ca socialist, căci doresc libertatea pentru oricare popor“²¹.

În aceste împrejurări, lupta popoarelor subjugate din monarhia austro-ungară s-a accentuat atît de mult, încît pe plan internațional s-a impus în mod hotărît necesitatea de a desființa imperiul multinațional, acest „talmeș-balmeș de limbi și popoare“ — cum aprecia F. Engels. Congresul naționalităților întrunit la Roma în 10/23 aprilie 1918, la care au participat reprezentanții cehilor, sîrbilor, polonezilor și românilor, a adoptat trei hotărîri de o însemnătate deosebită, cu privire la : dreptul fiecărei națiuni de a se constitui ca stat independent sau a se uni cu statul său național, dacă exista un astfel de stat ; declararea Austro-Ungariei ca instrument al Germaniei și principal obstacol în realizarea drepturilor popoarelor asuprite ; hotărîrea de a duce lupta în comun împotriva agresorului tuturor — monarhia austro-ungară²².

²¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 118—152.

²² G. G. Mironescu, *Aperçus sur la question roumaine*, Paris, Leroux, 1919, p. 114—118 ; Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 273.

În contextul general al luptei românilor din provinciile istorice aflate sub dominație străină, proclamația soldaților transilvăneni din armata austro-ungară, prizonieri în Rusia, adoptată la Darnița (lângă Kiev) la 16/29 aprilie 1917, exprimă, în puține cuvinte, năzuința spre unire a românilor de pe tot întinsul vechii Dacii : „Astăzi, cînd noi, românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv, că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar și în întreaga noastră ființă etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma, împreună cu ea, un singur Stat Național Românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Credem ferm — se spunea în încheiere — că între viitoarele state fericite, naționale și democratice, va fi și România tuturor românilor”²³.

După adunarea de la Darnița, zeci de mii de voluntari români din Transilvania s-au îndreptat spre patrie pentru a se înrola în armata română și a lupta pentru înfăptuirea idealului național. Primul batalion de voluntari a plecat la 1 august 1917 pe front, participînd, sub comanda generalilor Alexandru Averescu și Eremia Grigorescu, la marile bătălii de apărare a patriei din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea întregului popor la cauza Unirii, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale, în fruntea lor aflîndu-se intelectuali și oameni politici ca Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Mihail Sadoveanu, dr. I. Cantacuzino, ca și membri ai Consiliului național român de la Paris în frunte cu Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuia, Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Vasile Stoica ș.a., exprimau actul de voință al întregii națiuni române²⁴.

În condițiile luptei generale a națiunilor asuprite din Imperiul austro-ungar, la 24 septembrie 1918 a avut loc ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în cadrul căreia s-a hotărît reluarea contactelor cu conducătorii Partidului Social-Democrat din această provincie. La rîndul său, Comitetul Central al Partidului Social-Democrat a luat, la 25 septembrie, o hotărîre asemănătoare, privind întărirea legăturilor cu Partidul Național Român. Drept urmare, reprezentanții celor două partide ale românilor din Transilvania au hotărît, la 6 octombrie, colaborarea lor în vederea înfăptuirii Unirii cu țara, în cadrul unui Consiliu Național Central.

La 12 octombrie, a avut loc la Oradea o nouă ședință a Comitetului Executiv al Partidului Național Român, în cadrul căreia s-a elaborat textul unei declarații de principii, prin care se exprima hotărîrea poporului român la autodeterminare, declarație ce urma să fie citită în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie 1918, în aceeași zi în care Austro-Ungaria primea răspunsul negativ din partea Antantei cu privire la condițiile de armistițiu²⁵, iar Tisza István, primul ministru ungar, recunoștea public că războiul a fost pierdut. „Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în declarația citită de Al. Vaida-

²³ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918—1928*, vol. I, București, 1929, p. 121—122.

²⁴ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, p. 273—274.

²⁵ *Ibidem*, p. 32.

Voevod —, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul firesc că fiecare națiune poate hotărî singură și liber de soarta sa — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei —, națiunea română dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române, ca să poată reprezenta la Congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal. Căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori desemnați de propria ei Adunare națională.

Națiunea română, care trăiește în monarhia austro-ungară, așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorificarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională²⁶.

Declarația de autodeterminare a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat, un document de mare importanță programatică și practică. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria în perioada următoare. Prin conținutul ei, declarația a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice din monarhia dualistă și a fost primită cu deosebit entuziasm de românii de pe ambele versante ale Carpaților²⁷.

Către sfârșitul anului 1918, lupta pentru formarea statului național român unitar a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare²⁸. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român“, format din șase social-democrați : Tiron Albani, Ion Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu și șase reprezentanți ai P.N.R. : Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voevod și Aurel Vlad²⁹. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român. Constituirea Consiliului Național Român, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara.

La 13 noiembrie, la Arad, au început tratativele între delegațiile Consiliului Național Român și Consiliului Național Ungar (Budapesta). Răspunsul delegației ungare la nota ultimativă din 10 noiembrie încerca, de fapt, să ocolească esența cererilor românilor, propunînd menținerea integrității Ungariei „pînă la tratativele de pace“, ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă“, cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania. A doua zi, 14 noiembrie, la reluarea

²⁶ *Marea Adunare de la 1 decembrie 1918*, p. 24—25.

²⁷ *Desăvîrșirea unificării statului național român*, Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 368.

²⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, Editura politică, București, 1976, p. 16—17.

²⁹ „Adevărul“ din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

tratativelor, V. Goldiș a citit un comunicat al Consiliului Național Român, în care se declara că „Națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii care, pe de altă parte, nu oferă nici o garanție care, pînă la rezolvarea definitivă, ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români”³⁰. O ultimă încercare a delegației ungare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei largi autonomii („cele 11 puncte”) a fost și ea respinsă de reprezentanții românilor, ce voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare națională și statală. Pozițiile opuse ale celor două delegații au dus la eșecul tratativelor de la Arad. La 15 noiembrie, a doua zi după eșuarea tratativelor, Consiliul Național Român a făcut cunoscut „Regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale”. Consul-tarea poporului reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce frământa, în această etapă, conștiința întregii noastre națiuni.

Românii din Transilvania au trecut cu energie la pregătirea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arată că : „Mersul irezistibil al civilizațiunii omenеști a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți”³¹.

În editorialul *La Alba Iulia*, ziarul „Adevărul” scria : „Se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc din Ungaria și Ardeal și, prin cuvîntul lor, vor arăta lumii întregi voința întregului neam. Se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național. Românii din Transilvania și din Ungaria, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți”³².

Alba Iulia — locul de convocare al adunării — era pe deplin indicat pentru desfășurarea Marelui Sfat Național. Era un vechi centru al Daciei, centrul celei dintîi uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan, locul înmormîntării lui Avram Iancu ; era orașul cu numeroase și adînci semnificații în istoria poporului român³³.

Zilele în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoționante din istoria românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aștepta ultimul act al desăvîrșirii unității sale național-statale. Adunările pentru alegerea deputaților în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriași, intelectuali, țărani, femei și bărbați, vîrstnici și tineri au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voința lor nestrămutată de unire³⁴.

La 1 decembrie 1918 s-au strîns la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horea, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesu-

³⁰ *Marea Adunare de la 1 decembrie 1918*, p. 36—37.

³¹ „Românul”, anul VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918.

³² „Adevărul”, anul XIV, nr. 46 din 17/30 noiembrie 1918.

³³ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 365.

³⁴ „Glasul Ardealului” din 17/30 noiembrie 1918.

lui de formare a statului național unitar român. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania, printre care oameni politici și fruntași ai mișcării naționale. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentând aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români, cît și maghiari, germani și de alte naționalități³⁵. Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia”, prin care Marea Adunare Națională a proclamat solemn unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile³⁶.

Vasile Goldiș, om de vastă cultură și înaintate concepții social-politice, a fost acela căruia i-a revenit cinstea să prezinte, în fața delegaților, Hotărîrea de unire, în care se prevedea: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decreteză unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România”³⁷. Hotărîrea a fost primită în unanimitate de delegați cu mare însuflețire. Solemn, președintele adunării a anunțat: „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă”³⁸.

Merită subliniat faptul că pentru unire s-au pronunțat și numeroși reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare. Astfel, în manifestul din 3 noiembrie 1918, semnat de cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești maghiare, printre care Ady Endre, Bartók Béla, Bölöny György, Kodály Zoltán, Varga Jenő, se spunea: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace, ca națiuni libere cu alte națiuni libere”³⁹. La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos, spunea: „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n.n.*) nu am tolerat-o față de Austria”⁴⁰.

În ianuarie 1919, prin intermediul unui manifest, s-a adus la cunoștință publică hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se poporului român „salutul frățesc, cu urările cordiale de îndeplinire a idealurilor sale naționale”⁴¹. Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în Congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea etnică și culturală”⁴². În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la ho-

³⁵ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 225—228.

³⁶ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, vol. I, p. 14—18.

³⁷ *Ibidem*, p. 10.

³⁸ Ion Clopoțel, *Revoluția de la 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 121—123.

³⁹ „Adevărul” din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

⁴⁰ „Arady Közlöny” din 21 noiembrie 1918.

⁴¹ „Mediascher Zeitung” din 11 ianuarie 1919.

⁴² „Revista Institutului social Banat-Crișana”, anul XXI, 1943, p. 420.

tărirea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român⁴³.

Formarea statului național unitar român a încheiat procesul de constituire a statelor naționale și independente în centrul și sud-estul Europei. În cadrul acestui proces a luat ființă și Republica Ungară independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, iar, apoi, instaurarea, pentru scurt timp, a puterii revoluționare a republicii staturilor. „Trebuie să spunem — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, din păcate, atât revoluția burgheză, cât și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legitim și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai târziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român“⁴⁴.

Făurirea unității statului român în memorabilul an 1918 — cea mai mare înfăptuire națională a poporului român — a avut consecințe din cele mai profunde în viața societății românești; ea a realizat cadrul național și social-politic, care a permis creșterea mai rapidă a forțelor de producție, afirmarea forțelor progresiste ale societății, în frunte cu mișcarea muncitorească revoluționară, dezvoltarea activității pentru progresul multilateral al României. Salutînd făurirea statului național unitar român, mișcarea revoluționară a subliniat legitatea ei, arătînd că „Provinciile românești ..., locuite, în marea lor majoritate, de o populație românească, apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere“. Comitetul executiv provizoriu al Partidului Socialist și Comisia generală provizorie a sindicatelor au adresat, prin ziarul „Socialismul“ din 17 februarie/12 martie 1919, un apel tuturor forțelor proletare și socialiste din teritoriile reunite „pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie“. Manifestul se încheia cu cuvintele: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“⁴⁵.

Înfăptuirea Marii Unirii din 1918 nu a aparținut unei singure clase sociale, unei păături sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul și acțiunea întregii națiuni române; pentru acest ideal au acționat toate forțele societății românești. De aceea, coordonată fundamentală a politicii externe românești, promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice, nu putea să fie alta decît aceea de a impune spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional a energicelor hotărîri democratice, plebiscitare, pe care masele populare le înfăptuiseră, prin lupta lor necurmată, în zilele de 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918.

România a participat la Conferința de pace de la Paris din 1919 ca țară care făcuse în primul război mondial supreme sacrificii umane și materiale, își respectase obligațiile asumate, fapt recunoscut și de per-

⁴³ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, Editura politică, București, 1978, p. 666.

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 276.

⁴⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

sonalității politice ale vieții internaționale. Recunoașterea, în repetate rânduri, de către marile puteri ale Antantei a principiului autodeterminării popoarelor și a dreptului legitim al poporului român la unitate națională și statală, afirmarea înaltelor principii de echitate și dreptate ce urmau a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să sporească încrederea României, ca și a altor state mici și mijlocii, în opera ce urma să o înfăptuiască Conferința de pace. Mai ales că România aducea spre recunoașterea oficială a acestui for internațional hotărârile istorice ale poporului român, proclamate solemn și definitiv în adunările reprezentanților maselor largi populare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. De aceea, Conferința păcii de la Paris nu a fost în situația de a crea ea un stat român întregit. Acesta era înfăptuit prin opera poporului român. Conferința a fost chemată să dea consacrare juridică noului statut teritorial și politic, prin recunoașterea principiului autodeterminării naționale. Poporul român pune, de această dată, comunitatea internațională în fața unui fapt împlinit, ca și la 1859 și 1877.

Așadar, Conferința de pace nu urma să ofere României un „dar“, ci ea trebuia să consacre o cerință de bază a dreptului istoric care se dezvoltase cu atîta putere în fața întregii lumi, încît și cei mai neîmpăcați adversari ai poporului român au trebuit să înțeleagă această cerință fundamentală a istoriei. Pentru realizarea acestei cerințe România intrase în primul război mondial, transformînd participarea sa într-un război al întregului popor. Tocmai de aceea marile puteri nu puteau ignora situația creată în această parte a Europei, unde, pe ruinele fostelor imperii, se realizaseră statele naționale unitare. Istoricul francez Pierre Renouvin, în lucrarea sa : „Histoire des relations internationales“, ajunge și el la concluzia că „distrugerea dublei monarhii era un fapt împlinit înainte chiar ca guvernul imperial să fi semnat, la 3 noiembrie, armistițiul de la Villa-Giusti. Această distrugere a fost realizată prin voința popoarelor... Conferința de pace nu face altceva decît să înregistreze rezultatele obținute“⁴⁶. Asupra conținutului tratatelor de pace își vor pune amprenta aceste realități, expresie a voinței și luptei revoluționare a popoarelor de realizare a statelor naționale unitare.

Programul Conferinței de pace, convocată pentru începutul anului 1919 la Paris, întrecea ca importanță pentru popoare toate congresele și conferințele din trecut. Pacea urma, în interesul tuturor, să împiedice orice posibilitate la o hegemonie politică, economică sau militară, să pună în aplicare principiile de autodeterminare națională, să recunoască statele nou constituite. În același timp, Conferința de pace trebuia să refacă harta Europei conform voinței popoarelor, în așa fel ca nici o națiune sau părți ale aceleiași națiuni să nu mai fie încorporate unui stat străin, prin încălcarea flagrantă a voinței acestor popoare. Conferința de pace se găsea în situația de a constata sfîrșitul marilor imperii, a căror integritate era materialicește imposibil de a mai fi conservată și ai căror moștenitori erau în general recunoscuți : Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, Austria și Ungaria. Misiunea Conferinței era astfel redusă la fixarea detaliilor frontierelor, care practic fuseseră trasate prin lupta și voința maselor populare. „De fapt — așa cum aprecia istoricul american J.A.S. Grenville —, Aliații și Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi, suc-

16 ⁴⁶ Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, vol. 7, Paris, 1958, p. 114.

cesorale ale Imperiului austro-ungar care s-a prăbușit în urma înfrîngerii“⁴⁷.

Avînd pe ordinea de zi o mare complexitate de probleme, Raymond Poincaré, președintele Franței, a deschis, la 18 ianuarie 1919, la Paris, Conferința de pace. La Conferință au participat delegați din 32 de țări, cu un număr variat de membri, între 1 și 5. Dar acest „Parlament al lumii“, cum a fost caracterizată Conferința, se deschidea de fapt sub auspiciile Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei.

Din delegația română făceau parte primul ministru Ion I.C. Brătianu, șeful delegației, N. Mișu, ambasador la Londra, Victor Antonescu, ministrul României la Paris, generalul C. Coadă, Alexandru Vaida-Voevod, C. Diamandi, iar, mai tirziu, N. Titulescu și dr. I. Cantacuzino. Delegația României, în temeiul mărețelor înfăptuiri ale poporului român, al jertfelor sale din timpul războiului, precum și al tratatului din 4/17 august 1916, care prevedea că după război România urma să participe la încheierea păcii „cu aceleași drepturi ca și aliații“⁴⁸, a militat pentru respectarea locului ce i se cuvenea.

Statele participante au fost împărțite în puteri mari, cu interese nelimitate, și în puteri mici, cu interese limitate, România fiind încadrată în a doua categorie. La deschiderea Conferinței, marile puteri, care încheiaseră cu România tratatul din august 1916, au declarat caduce⁴⁹ clauzele acestui tratat, inclusiv cele care prevedeau înfăptuirea idealului național. „Argumentul“ marilor puteri era nejust, dacă ținem seama de faptul că pacea de la Buftea—București fusese încheiată cu consimțămîntul Aliaților, aceștia recunoscînd situația dramatică în care se găsea România după încheierea păcii de la Brest-Litovsk, părăsită și trădată, după însăși expresia ministrului Franței la București, Saint-Aulaire. Marile puteri și-au rezervat dreptul de a decide ședințele la care puteau să participe celelalte delegații, inclusiv delegația română. Partea română a fost de cîteva ori invitată să-și expună punctul de vedere în fața „Consiliului celor patru“, a „Consiliului miniștrilor de externe“ sau a altor organe, în cadrul cărora dreptul de a decide îl aveau reprezentanții marilor puteri⁵⁰.

Din cauza deosebirilor de interese dintre marile puteri, care aveau cuvîntul hotărîtor, lucrările Conferinței înaintau destul de greu, justificînd expresia unui participant la Conferință, care declara că „este mai ușor să distrugi decît să clădești“. După mai bine de 5 luni, Tratatul de la Versailles a fost semnat, la 28 iunie, în sala oglinzilor din istoricul palat al „Regelui Soare“, de către reprezentanții puterilor aliate și asociate și ai Germaniei învinse. Acest tratat a constituit baza și cadrul tratatelor speciale ce i-au urmat : Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 cu Unga-

⁴⁷ J. A. S. Grenville, *The Major International Treaties. 1914—1973*, Methuen Co. Ltd, p. 45.

⁴⁸ Arhiva M.A.E., fondul Conferința de pace de la Paris.

⁴⁹ V. V. Tillea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919—martie 1920*, Sibiu, 1925.

⁵⁰ La început, organul de conducere a Conferinței a fost „Consiliul celor zece“, format din șefii guvernelor și miniștrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Japoniei. La 24 martie 1919, însă, delegația Japoniei n-a mai luat parte la ședințele organului de conducere a Conferinței, decît atunci cînd s-au discutat probleme ce o interesau. S-a format și a funcționat, pînă la 28 iunie 1919, „Consiliul celor patru“, alcătuit din șefii guvernelor celor patru mari puteri ; concomitent a funcționat și „Consiliul miniștrilor de externe“ al marilor puteri.

ria, Tratatul de la Sèvres din 10 august 1920 cu Turcia și Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920.

Reprezentanții României au dialogat în primul rînd cu delegații din „Comitetul pentru studierea chestiunilor teritoriale privind România“, ale cărui lucrări au început la 11 februarie 1919. În cadrul acestui Comitet, care a discutat traseul frontierelor românești, Franța, Anglia, Italia și ulterior S.U.A., în virtutea dreptului istoric, a principiului autodeterminării naționale, a voinței plebiscitare a maselor populare exprimată la Alba Iulia, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România. Această hotărîre a reprezentat baza analizei întreprinse în Consiliul miniștrilor de externe și Consiliul Suprem, care, la 1 și 13 iunie 1919, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România.

Potrivit Tratatului de la Versailles, semnat cu Germania, stabilirea „reparațiilor“ germane și a cotelor convenite diferitelor țări, printre care și România, intrau în sarcina ulterioară a Comisiei de reparații, alcătuită din reprezentanții S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Belgiei. În ciuda protestelor sale, guvernul român nu a fost admis în Comisie. Ca urmare, acordul de la Spa, din 16 iunie 1920, a rezervat României doar 1% din reparațiile datorate de Germania⁵¹. Repetatele intervenții ale delegației române în această problemă au rămas fără rezultat, marile puteri apreciind că Germania nu poate să fie considerată răspunzătoare pentru pagubele suferite de România. Se făcea o mare nedreptate poporului român, care a suportat, în timpul războiului, jaful ocupanților germani și uriașe pierderi materiale, care s-au ridicat la imensa sumă de 31 miliarde lei aur, inclusiv tezaurul statului român transferat la Moscova, precum și mari pierderi de vieți omenești. La 28 iunie 1919, România, pusă în fața faptului împlinit, a semnat tratatul de pace cu Germania, fără a obține justele sale revendicări.

În timpul guvernului Vaida au început negocierile în vederea tratatului de pace cu Ungaria. Prin acest tratat se conferea consacrare juridică actului istoric înfăptuit de masele largi populare în memorabila adunare de la Alba Iulia, prin care Transilvania se unise cu patria mamă. Scrisoarea adresată delegației ungare de A. Millerand, președinte al Conferinței de pace, constituie dovada seriozității cu care Conferința de pace a dezbătut problemele Ungariei : „După matură chibzuință, puterile aliate și asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conținute în condițiile de pace. Dacă s-au hotărît la aceasta, cauza este că s-au convins că orice modificare a fruntariilor fixate de ele ar aduce inconveniente și mai grave decît acelea pe care le denunță delegația ungară“. În continuare, subliniind faptul că Conferința păcii a avut de confirmat o situație rezolvată prin lupta maselor populare, așa cum a fost și în cazul României, el nota : „Voința popoarelor s-a exprimat în zilele de octombrie și decembrie 1918, cînd dubla monarhie s-a năruit și cînd populațiunile de mult timp oprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs la această epocă constituie tot atîtea mărturii noi despre sentimentele naționalităților pe vremuri subjugate“⁵².

⁵¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 17. Vezi și : Gh. Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României. 1919—1929, în Probleme de politică externă a României. 1919—1929*, Editura militară, București, 1971, p. 121.

⁵² *The hungarian peace negotiations*, vol. I, Budapeșt, 1920, p. 163.

Această poziție adoptată de Conferință reflectă adevărul istoric întemeiat pe recunoașterea dreptului străvechi al poporului român asupra teritoriului său, chiar dacă în timpul perioadelor de opresiuni străine, alături de el, s-au așezat, în împrejurări diferite și alte populații. Însăși delegația guvernului ungar la Conferința de pace, care pretindea Transilvania în numele unor false argumente „istorice”, s-a văzut nevoită să recunoască faptul că, potrivit chiar statisticilor ungare din 1910, populația Transilvaniei era în majoritate românească ⁵³.

Tratatul de pace cu Ungaria, iscălit la Trianon la 4 iunie 1920 de dr. I. Cantacuzino și N. Titulescu, recunoștea unirea Transilvaniei cu România. Adunarea Deputaților a României a ratificat Tratatul de la Trianon la 16 august 1920, iar Senatul la 17 august ⁵⁴. Ratificarea tratatului de către Marea Britanie și Franța a prilejuit cercurilor reacționare din aceste țări noi posibilități de susținere a vechilor stări de lucruri din centrul și răsăritul Europei, de a torpila hotărârile Conferinței de pace prin insistența asupra unor plebiscite. Cu ocazia ratificării Tratatului de la Trianon în Camera Comunelor, secretarul de stat Harmeworth preciza o realitate incontestabilă: „regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părțile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinței de pace” ⁵⁵. În mai 1921, Marea Britanie a ratificat tratatul. Cu ocazia debaterilor prilejuite de ratificarea de către Franța a Tratatului de la Trianon, în iunie 1921, Aristide Briand, susținând frontierele stabilite pentru România, integritatea sa teritorială, arăta: „Franța nu va interveni niciodată pe lângă guvernele aliate și prietene pentru a aduce vreo atingere oarecare, oricât de mică ar fi ea, drepturilor acesteia de suveranitate națională” ⁵⁶.

La 11 iunie 1919, Consiliul miniștrilor de externe al Conferinței de pace a convocat pe reprezentanții României și ai Cehoslovaciei pentru a le comunica granițele stabilite între aceste țări și Ungaria de Consiliul Suprem; la 13 iulie, o notă semnată de G. Clemenceau și adresată guvernului român făcea cunoscută în mod oficial frontiera dintre România și Ungaria ⁵⁷.

Perioada 1918—1921, ani de luptă eroică a poporului român pentru afirmarea lui ca națiune independentă și suverană, s-a încheiat cu recunoașterea internațională a hotărârilor luate prin voința unanimă a maseilor populare, de unire a tuturor teritoriilor românești într-un singur stat național.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918, și confirmarea lor prin hotărârile Conferinței de pace, pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a câștigătorilor, aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde

⁵³ *Traité de Paix entre les puissances alliés et associés et la Hongrie. Protocoles et déclarations. Du 4 juin 1920 (Trianon)*, Imprimerie de l'État, Bucarest, 1920.

⁵⁴ „Monitorul oficial” nr. 136 din 21 septembrie 1921.

⁵⁵ Viorica Moisuc, *Tratatul de la Trianon — consacrare internațională a legitimității Unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 55.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 52.

⁵⁷ H. W. Temperley, *A History of the Peace Conference*, vol. IV, London, 1924, p. 230.

s-a zămislit. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare“⁵⁸.

Făurirea statului național unitar român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a marcat intrarea acesteia într-un stadiu nou al evoluției sale.

MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ ȘI DEMOCRATICĂ DE FEMEI DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1918-1944 (II)

ELISABETA IONIȚA

În partea a doua a studiului nostru ne propunem să evidențiem principalele trăsături ale mișcării revoluționare și democratice de femei din România în perioada 1918—1944 și să reliefăm, îndeosebi, activitatea unor organizații de masă ale femeilor. Astfel, dorim să înfățișăm rolul important pe care femeile l-au avut și cuvântul temeinic pe care l-au rostit în acele vremuri de grele și eroice încercări pentru poporul român, activitatea pe care au desfășurat-o, pe diverse planuri, luările de poziție curajoase, pornite din căldura inimii și înțelepciunea gândului, față de marile probleme ale epocii, participarea la bătăliile de clasă, dîrza combativitate față de pericolul pe care-l reprezenta fascismul generator de război, dragostea fierbinte față de patrie, sentiment ce a cimentat toate acțiunile inițiate. Toate acestea și multe altele asemenea lor au evidențiat faptul că femeile — de diferite profesii, fără deosebire de naționalitate — au reprezentat, și în anii respectivi, nu numai din punct de vedere numeric — jumătate din populația țării —, dar și ca atitudine, o importantă forță socială și politică.

Femeile muncitoare — prezență activă în amplele bătălii de clasă, în lupta pentru consolidarea și apărarea independenței și integrității statului național român. După Marea Unire din 1918, dezvoltarea industriei a dus la creșterea numerică a clasei muncitoare, la întărirea rolului său în viața social-politică a țării, ea afirmîndu-se ca purtătoare a idealurilor de dreptate socială, democrație și progres ale întregului popor. Corespunzător acestei creșteri, se înregistrează și o sporire a numărului femeilor muncitoare. Astfel, conform recensămîntului din anul 1930, din totalul de 10 542 900 persoane, reprezentînd populația activă a țării, lucrătorii și personalul tehnic inferior reprezenta 13,1% (16,5%, dacă se adăuga numărul ucenicilor și al personalului casnic salariat). Din cei 1 385 493 de lucrători și personal tehnic inferior, aproape 27% erau femei, din 95 821 de ucenici, 13,4% erau femei, iar din rîndul celor 257 749 de salariați

casnici, femeile reprezentau circa 89%¹. Industriile alimentară, textilă, a îmbrăcăminte, sticlăriei, ceramicii încorporau un număr mare de femei, pînă la 14% din totalul muncitorilor din ramurile respective, iar minorii constituiau aproximativ 18% din același total². În industria prelucrătoare, se constata un proces accentuat de concentrare a muncitorilor într-un grup restrîns de întreprinderi, cea mai însemnată creștere avînd loc în întreprinderile mari, care foloseau între 501 și 1 000 de muncitori³. În această ramură, într-un procent mai mare ca în alte sectoare economico-industriale, femeile lucrau în condiții precare, de nerespectare a legii din 1928 pentru ocrotirea muncii minorilor și a femeilor cu privire la durata zilei de lucru. Erau numeroase cazuri în care femeile munceau cîte 12 ore. Un raport al Inspectoratului muncii București din anul 1934, referindu-se la o serie de fabrici din industria textilă, preciza, de pildă, că la fabrica „Venus”, unde munceau în majoritate femei, se lucra în două schimburi, „cu 12 ore de lucru... Orelle sînt de la 6 dimineața la 6 seara și altă echipă de la 6 seara la 6 dimineața”⁴. Și mai grea era situația muncitoare-mamă, care pe lîngă neajunsurile pe care le îndura la lucru, avea de suportat și dezinteresul patronilor față de situația ei specială. Prin aceeași lege din 1928, muncitoarea gravidă avea anumite drepturi, care, însă, nu erau respectate. În 1937, Inspectoratul muncii Sibiu consemna: „Concediile de lehzuzie nu se acordă la cele mai multe întreprinderi”⁵; în atare condiții, viitoarele mame, „de frica de a nu rămîne fără pîine, lucrează chiar și în a noua lună, pînă nu se mai pot mișca”⁶. Condițiile grele de muncă, programul istovitor și prelungit, salarizarea mizeră, lipsa de asistență socială și medicală au fost o parte din factorii obiectivi care au contribuit ca femeia intrată pe porțile fabricii, cu scopul de a-și asigura existența ei și a familiei, să se transforme într-o membră a marelui detașament proletar, devenind o muncitoare conștientă de importantul rol istoric al clasei din care făcea parte. „În marile bătălii revoluționare purtate de clasa muncitoare, condusă de partidul nostru comunist, în lupta maselor pentru răsturnarea vechii orînduiri și instaurarea puterii populare, pentru construirea socialismului, femeile au dat numeroase exemple de devotament, de eroism și spirit de abnegație”⁷, apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Într-adevăr, în anii care ne stau în atenție, femeile muncitoare — în ale căror prime rînduri se afla proletariatul feminin industrial — au dat dovadă de devotament, de eroism și spirit de abnegație, fiind, alături de bărbatul-muncitor, un tovarăș de nădejde în muncă și în luptă. În mari manifestații, demonstrații și mișcări revendicative organizate de partidul comunist, de mișcarea socialistă, în numeroase și dîrze luări de atitudine muncitorească împotriva exploatării capitaliste, a lipsei de drepturi, a mizeriei, femeia muncitoare a avut un cuvînt hotărîtor de spus, luptînd

¹ N. N. Constantinescu, *Situația clasei muncitoare din România. 1914—1944*, Editura politică, București, 1966, p. 231.

² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918—1933, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 422.

³ N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 178.

⁴ *Ibidem*, p. 308.

⁵ *Ibidem*, p. 316.

⁶ „Clopotul” din 8 iunie 1934.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 502.

pentru cucerirea unor condiții mai bune de muncă și de viață, pentru o lume mai dreaptă. La sfârșitul anului 1918, de pildă, 5 000 de muncitoare de la Regie, din București, au intrat în grevă, care a durat peste 10 zile și a încetat numai o dată cu satisfacerea tuturor revendicărilor⁸. Sub titlul *Grevistele*, ziarul „Socialismul” consemna: „Le-am văzut zilele acestea pe grevistele de la Regie stînd în frig și ploaie, pentru a asculta cuvîntările vorbitorilor socialiști... Au părăsit munca într-o singură pornire și n-au reluat-o decît atunci cînd cererile lor au fost satisfăcute”⁹.

În timpul grevei generale din anul 1920, muncitoarele din București și din alte localități din întreaga țară au constituit o forță combativă, asupra căreia autoritățile au aplicat aspre represalii, care au mers pînă la aducerea în fața Tribunalului militar a multor femei, acuzate că „au făcut grevă și o întinsă propagandă la grevă, cu intenția de a distruge organizarea statului”¹⁰.

În puternica efervescență revoluționară care a cuprins masele populare în anii crizei economice, muncitorimea feminină a înscris pagini însemnate, îndeosebi în anul 1932 și la începutul anului 1933, cu prilejul grevelor și demonstrațiilor oamenilor muncii metalurgiști, textiliști, petroliști, ceferiști și din alte ramuri industriale. Pe baricadele luptei, în rîndurile demonstranților, sau organizînd strîngerea de ajutoare pentru cei arestați, femeile muncitoare și soțiile de muncitori au luptat, așa cum au declarat în timpul procesului de la Craiova din 1934, „împreună cu soții noștri, pentru cîștigarea revendicărilor noastre”¹¹.

Luptele revoluționare de la începutul anului 1933 — care au avut, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „o mare rezonanță pe plan internațional, fiind, dealtfel, primele mari acțiuni revoluționare după venirea hitlerismului la putere în Germania”¹² — au arătat lumii întregi că poporul muncitor român, în frunte cu stegarul său, partidul comunist, era hotărît să desfășoare neclintit bătălia împotriva marelui pericol pe care l-a reprezentat fascismul declanșator al celui de-al doilea război mondial. Femeile muncitoare, continuînd lupta pentru realizarea programului de revendicări economice, au împletit-o cu lupta împotriva primejdiei pe care o genera fascismul. În acțiunile de front popular antifascist ce s-au desfășurat în România în acei ani — rezultat al clarvizionii politice a Partidului Comunist Român —, femeia proletară s-a situat în primele rînduri ale mișcării revoluționare și democratice de femei. Muncitoare de la întreprinderi unde lucrau mai multe femei, ca: „Jaquard”, „Saturn”, „Industria bumbacului”, „Iuta”, „Balcani”, „Regie”, „Belvedere”, „Talpa”, „Nova” etc. din București, precum și din alte localități, au participat la adunări și la acțiuni revendicative pentru apărarea intereselor lor economice, dar și la întruniri și manifestații în care revendicările economice le-au împletit cu cele politice, luptînd pentru apărarea libertăților democratice, împotriva pericolului fascismului și al războiului.

Este știut, că, de-a lungul celor peste două decenii și jumătate marcate de o bogată încărcătură faptică (1918—1944), România a militat pentru păstrarea statu-quo-ului legiferat prin sistemul tratatelor de pace de la

⁸ Elena Georgescu, Titu Georgescu, *Mișcarea democratică și revoluționară a femeilor din România*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1975, p. 9.

⁹ „Socialismul” din 9/22 decembrie 1918.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 188/1920, filele 1—9.

¹¹ „Dimineața” din 14 și 21 iunie 1934.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 248.

Paris și de cele adiacente din anii 1919 și 1920, pentru menținerea unui climat de pace, pentru crearea unor zone regionale de securitate și relații de bună vecinătate, pentru încheierea unor tratate sau convenții mutuale, a luptat împotriva politicii revizioniste și revanșarde favorizate de instaurarea de regimuri fasciste sau dictatoriale în unele țări ale Europei, pentru apărarea independenței, suveranității naționale și a integrității teritoriale. De asemenea, țara noastră a trecut prin perioada grea a războiului, ani în care Partidul Comunist Român, dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară, în fruntea poporului român, a fost organizatorul luptei pentru libertatea și independența patriei, pentru participarea țării la zdrobirea Germaniei naziste și transformarea revoluționară a societății românești.

În această epocă deosebit de grea, femeile s-au integrat cu hotărîre în lupta întregului popor pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a României. Posesoare a înaltei meniri de zămislitoare ale vieții, femeile au înțeles că datoria lor era și de a o apăra, de a o ocroti și păstra pentru a transmite generațiilor ce aveau să vină continuitatea de viață românească rodită de milenii în strămoșescul nostru pămînt.

Femeilor din perioada interbelică le era vie în suflet Marea Unire din anul 1918, ele fiind, alături de întregul popor român, unul dintre înfăptuitorii României unite.

De aceea ele s-au situat în primele rînduri ale luptătorilor pentru apărarea și consolidarea statului național unitar român. Este semnificativ, din acest punct de vedere, faptul că, în martie 1919, atunci cînd a plecat la Paris o delegație trimisă de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, cu aprobarea Comitetului Executiv al P.S.D. din Ardeal și Banat, pentru a susține eforturile României la Conferința de Pace, unul din mesagerii clasei noastre muncitoare a fost Eleonora Lemeni Rozvan¹³, cunoscută militantă socialistă.

În lupta împotriva pericolului fascismului, a politicii sale revizioniste, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței țării și a granițelor sale în deceniul al patrulea, femeile au făurit din atitudinea lor o puternică armă antifascistă. „În fața fascismului și a războiului ce ne amenință, femeile, care vor fi lovite mai crud de mizerie, au datoria, atît cele din oraș cît și cele de la sate, să fie alături de bărbați în lupta lor contra fascismului aducător de foame, șomaj, mizerie și război“¹⁴, declarau, ca un suprem angajament, femeile.

Cuvîntul clar și ferm al femeilor a fost rostit și la Congresul mondial al femeilor împotriva fascismului și războiului, care s-a ținut la Paris în august 1934 și a fost exprimat și în rîndurile trimise din țară : „Româncele, conștiente de datoria lor de mame, surori și soții și, mai presus de toate, de ființe exploatare pe toate cîmpurile de activitate, nu au decît o dorință : reușita Congresului, pentru a pune capăt carnajului războiului și pentru a împiedica întronarea regimului fascist“¹⁵. Tăria cugetului, căldura sufletească — animate de un puternic patriotism — au caracterizat toate acțiunile pe care femeile le-au organizat în acei ani împotriva politicii revizioniste, revanșarde a statelor fasciste în frunte cu Germania

¹³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 166.

¹⁴ „Blocul“ din 26 februarie 1936.

¹⁵ *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1985,

hitleristă, Ungaria horthystă și Italia fascistă. „Suveranitatea națională trebuie să ne rămână sfântă. Puterea neamului românesc este înrădăcinată în pământul sacru al scumpei noastre patrii — se arăta la Congresul feminin de la București, din 1933. Această iubire de pământ ne dă puterea a-l apăra pînă la ultima răsufflare. Față de acest popor nu va cuteza nimeni să-i calce hotarele pentru că noi, femeile, le vom apăra cu suflul nostru, iar fiii noștri bravi le vor apăra cu arma. Nu vom ceda nici un fir de iarbă de pe plaiurile noastre și așa vor face din neam în neam și fiii fiilor noștri“¹⁶.

La 1 Mai 1939, patriotismul fierbinte al comuniștilor, al muncitorimii române — care a demonstrat în front unic proletar —, conștiința înaltei răspunderi pentru soarta și viitorul țării, voința și hotărîrea poporului de a-și apăra cu arma în mînă independența națională și integritatea teritorială și-au găsit expresia și în lozincile scandate de miile de manifestanți pe străzile centrale ale Bucureștiului : „Vrem România liberă și independentă !“, „Vrem respectarea granițelor !“, „Să ținem piept agresorului !“, „Jos fascismul !“ și altele. Atunci, la 1 Mai 1939, în rîndul demonstranților s-au aflat și numeroase femei comuniste, socialiste, antifasciste, cu poziții democratice, progresiste, despre a căror participare ziarul „Scînteia“ consemna : „Mii și mii de muncitori, meseriași, funcționari, intelectuali, femei muncitoare, țărance, intelectuale, mase de tineri muncitori antifasciști — o adevărată înfrățire de luptă antifascistă... «La muncă egală, salariu egal !» strigă femeile susținute de bărbați... Această demonstrație a dovedit că lozincile partidului nostru sînt urmate de mase. Această demonstrație a fost o trecere în revistă a forțelor muncitorești, meșteșugărești, a femeilor și tineretului contra fascismului“¹⁷.

Un moment greu, de mare durere pentru poporul nostru a fost în vara anului 1940. Aflată singură în fața agresiunii fasciste, lipsită de orice sprijin din afară, România a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, puterile Axei impunîndu-i, la 30 august 1940, odiosul Dictat de la Viena. De la început, poporul român și-a exprimat cu hotărîre dezacordul față de acest act samavolnic, tipic fascist, s-a ridicat cu curaj împotriva dictatului imperialist, cerînd să lupte cu arma în mînă pentru apărarea integrității și suveranității patriei. Vîrstnici și tineri, bărbați și femei, oameni de diferite naționalități, convingeri politice și religioase — într-o strînsă unitate națională — și-au ridicat cu putere glasurile într-un vehement protest, condamnînd grava nedreptate care se făcea României. Femeile, purtînd în suflute adîncă durere pricinuită de sfîrtecarea gliei străbune, au fost o parte însemnată a protestului națiunii române¹⁸. Între zecile de mii de oameni care umpleau străzile și sălile, care luau parte la manifestații și demonstrații, care plecau de la sat la oraș pentru a-i exprima dezaprobarea față de hotărîrile luate de statele fasciste se aflau în număr mare și femei. Ele au fost prezente în toate amplele manifestații populare care au avut loc în numeroase localități din întreaga țară. Teatrul unor puternice manifestații populare a fost istoricul oraș Alba Iulia, unde mulțimea — locuitori ai orașului și cei veniți din satele județului — a cîntat cîntece patriotice și a scandat lozinci ca : „Trăiască Ardealul !“, „Nu vom da nici o brazdă !“, „Vrem arme !“, „Vom

¹⁶ „Gazeta Transilvaniei“ din 1 iunie 1933.

¹⁷ „Scînteia“ din 1 iunie 1939.

¹⁸ Traian Bunesco, *Lupta poporului român împotriva dictatului fascist de la Viena, august 1940*, Editura politică, București, 1971, p. 182.

muri cu toții, dar Ardealul nu-l vom da !”¹⁹. Prezente au fost femeile și la demonstrațiile de la Oradea, hotărîte „să facem dovada înaintea lumii că nu mai admitem nici un fel de dominație străină și că dorim să trăim și să muncim pe acest pământ udat de sîngele moșilor și strămoșilor noștri. Din acest pământ sfînt al țării noastre nîcîcînd nu vom da nici un petec, cîtă vreme în această țară va trăi un suflet de român”²⁰.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste, Partidul Comunist Român, forța politică cea mai înaintată a societății românești, s-a ridicat, de la început, cu toată hotărîrea la luptă, acționînd pentru unirea tuturor forțelor patriotice antifasciste, organizînd bătălia pentru ieșirea din marea conflagrație mondială, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. În acest cadru, femeile — și în mod deosebit femeile muncitoare, militantele revoluționare — s-au dovedit, încă o dată, a fi alături de marea cauză a patriei. În coloanele ziarului „România liberă” și-au găsit loc articole care evidențiau acțiunile la care luau parte și femei, manifestațiile protestatare organizate de femeile muncitoare, așa cum au fost cele din București, din Arad, Cîmpina, Ploiești, Caraș-Severin, Brașov.

În timpul războiului, în mișcarea de rezistență populară, națională, antifascistă și antihitleristă femeile au avut un cuvînt de spus, o faptă de demonstrat, începînd cu participarea la manifestațiile contra intrării în România a armatelor hitleriste în toamna lui 1940 și pînă la prezența la luptele insurecționale pentru zdrobirea lor. Femeia muncitoare a luat parte la acțiunile de sabotaj împotriva mașinii de război hitleriste ; femeia de pe ogoare și-a manifestat înverșunarea împotriva dușmanului, cerînd, alături de ceilalți săteni, scoaterea trupelor germane din sate sau refuzînd să le presteze munci obligatorii ; femeia intelectuală și-a spus cuvîntul, în scris și în faptă, fiind prezentă și printre numeroasele semnături așezate pe istoricele memorii redactate de intelectualitatea antihitleristă în anul 1944.

Preocuparea statornică a Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice față de problema feminină. Partidul Comunist Român, stegar al luptelor glorioase ale forțelor revoluționare, democratice, patriotice din țara noastră, a considerat constant femeile drept o forță socială cu importante rezerve și energii revoluționare. Preocuparea P.C.R. pentru atragerea și integrarea femeilor în lupta revoluționară, pentru organizarea lor în cadrul partidului și în formațiuni proprii cu caracter politic a fost exprimată prin însuși faptul că la Congresul din mai 1921 s-a inclus pe ordinea de zi și punctul *Mișcarea feminină*, problemă care a stat în centrul atenției sale de-a lungul anilor. În 1922, la cel de-al doilea Congres al partidului, în *Raportul general* se sublinia, între altele : „Partidul nu trebuie să neglijeze sau să amîne aplicarea măsurilor pe care le cer tezele pentru propaganda printre femei... Munca printre femei este o muncă grea, dar nu este ingrată. În toate țările, femeile cîștigate pentru comunism s-au dovedit a fi un element de muncă, de credință și de rar spirit de sacrificiu. La noi în țară numărul muncitoarelor este mare. Mare este și amarul și suferința lor. Partidul nostru

¹⁹ Mircea Mușat, Vasile Bobocescu, *Împotriva unei nedreptăți istorice : 40 de ani de la marile manifestații populare împotriva dictatului fascist de la Viena*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 3/1980, p. 89.

²⁰ A. Ganea, *Un sfert de veac. 1914—1939*, Oradea, 1939, p. 55.

trebuie și poate canaliza nemulțumirea muncitoarelor spre mișcarea comunistă”²¹.

Problema antrenării și organizării proletariatului feminin, a maseilor mari de femei a fost urmărită cu atenție de P.C.R. și în anii următori. *Munca printre femei și Despre necesitatea imediată a muncii speciale printre femeile muncitoare* sînt două importante documente adoptate de Partidul Comunist Român în anii 1931 și 1934, constituind o materializare grăitoare a liniei sale politice în rîndul femeilor. „În fața creșterii activității maselor mari ale femeilor și a participării lor active la luptele economice ale proletariatului și ale țărănimii — se menționa într-unul dintre aceste documente —, partidul trebuie să facă o întorsătură hotărîtă, ridicînd această muncă la o treaptă ce i se cuvine, considerînd-o ca o sarcină a întregului partid, pentru a cărei îndeplinire partidul trebuie să creeze de sus în jos organele corespunzătoare”²².

În anii tumultuoși ai deceniului al patrulea, ani de luptă dîră purtată de Partidul Comunist Român pentru mobilizarea tuturor energiilor conștiente ale națiunii române în apărarea libertăților și drepturilor democratice, a fruntariilor țării în fața politicii revanșarde, revizioniste promovate de statele fasciste, pentru salvagardarea păcii în lume, partidul comunist, păstrînd aceeași strategie, a adoptat o linie tactică nouă, adecvată realizării unui larg front antifascist, tactică pe care a aplicat-o și în mișcarea revoluționară și democratică de femei. În acest sens, la Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 s-a subliniat că „o însemnătate uriașă o are atragerea în luptă a tineretului și a femeilor muncitoare pe baza apărării intereselor și a nevoilor speciale”²³.

Lupta pentru făurirea unui larg front antifascist, în avangarda căreia s-a situat consecvent Partidul Comunist Român, s-a soldat cu o serie de rezultate pozitive, avînd la bază dezvoltarea colaborării forțelor muncitorești, ceea ce a făcut posibilă organizarea unor acțiuni de masă antifasciste la scară națională, cu participarea și a mișcării de femei. Astfel, în documentele adoptate cu ocazia încheierii acordurilor de la Băcia, București și Tebea din 1935 între o serie de organizații de masă legale, create sau influențate de P.C.R. și Partidul Socialist (C. Popovici) s-a acordat atenție și situației femeii, incluzîndu-se revendicări „pentru mărirea salariilor și condițiuni de muncă mai omenești pentru tineret și femeia muncitoare”²⁴.

În acei ani, cînd lupta maselor populare pentru apărarea libertăților democratice, pentru apărarea gliei strămoșești avea în fruntea sa partidul comunist, femeile revoluționare, antifasciste, democrate s-au dovedit o activă prezență atît prin participarea la manifestații, întruniri și mișcări revendicative, dar și prin organizarea unor acțiuni proprii, care exprimau o dîră poziție combatantă. Îndeplinind variate sarcini încredințate de partid, de la confecționarea unor obiecte destinate strîngerii de fonduri pentru ajutorarea șomerilor și a luptătorilor închiși și pînă la misiuni care necesitau o bună pregătire politică, ideologică, revoluționară, femeile, stimulate de atitudinea neînfricată a militanților comuniste, au dat numeroase exemple de devotament, eroism și putere de sacrificiu. Un moment

²¹ „Socialismul” din 8 octombrie 1922.

²² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), cota Ab XVIII—13/1934.

²³ Loc. cit., cota Ab XIX—2/1935.

²⁴ Loc. cit., cota T XIX—1/1935.

de manifestare a unei puternice combativități a fost anul 1936, cînd, alături de masele largi muncitoare, răspunzînd chemărilor partidului comunist, femeile au luat parte la numeroase manifestări de solidaritate cu luptătorii comuniști și antifasciști implicați în procesul de la Brașov, în fruntea cărora s-a aflat tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În vîltoarea amplelor mișcări de masă antifasciste și patriotice, în care s-au format și afirmat cadre de nădejde ale partidului comunist, luptători dirzi pentru apărarea intereselor supreme ale poporului, s-a remarcat în mod deosebit activitatea revoluționară a tovarășei Elena Ceaușescu. Activistă neînfricată a gloriosului nostru partid, tovarășa Elena Ceaușescu a luat parte la marile bătălii purtate de oamenii muncii împotriva exploatării capitaliste, animată de dorința arzătoare și de neclintita voință de a contribui, cu toate puterile, la schimbarea destinului României, cu încrederea nestrămutată în justetea politicii partidului al cărei membră era.

Este bogat în semnificații faptul că, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, tinăra comunistă Elena Ceaușescu s-a angajat, cu toată ființa, în glorioasele bătălii de clasă ce au urmat evenimentelor revoluționare din 1933. Acești ani de drum aspru, de luptă — drumul de militant revoluționar, drumul de comunist au fost evocați, în cuvinte deosebit de sugestive, de tovarășa Elena Ceaușescu : „Am avut fericirea ca, încă din perioada ilegalității, să lucrez nemijlocit alături de tovarășul meu de viață, care a constituit pentru mine un înalt exemplu de dirzenie și dăruire totală în lupta revoluționară, de nestrămutată încredere în victoria cauzei drepte a clasei muncitoare, a partidului nostru”²⁵.

În filele de aur ale istoriei noastre rămîn adînc încrustate imaginile de un fierbinte patriotism ale sărbătoririi zilei de 1 Mai 1939, puternicele demonstrații antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la București și din alte centre, strălucită victorie politică a partidului nostru comunist. În organizarea acestor uriașe demonstrații, la care numai în Capitală au participat peste 20 000 de oameni, acțiune cu un larg ecou internațional, un rol determinant a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu. Tovarășa Elena Ceaușescu, îndeplinind cu fermitate sarcinile încredințate de partid, a adus o contribuție însemnată la mobilizarea tineretului antifascist, la imprimarea unui puternic spirit revoluționar demonstrației de la 1 Mai 1939.

Modul în care a fost sărbătorită ziua de 1 Mai în anul 1939 se datorește și aportului femeilor, pe care partidul comunist l-a considerat necesar și însemnat, încredere justificată prin întreaga lor contribuție, de la confecționarea materialelor de propagandă și sprijinul acordat pregătirii programelor politico-educative și culturale ce s-au desfășurat, pînă la prezența în rîndul demonstranților, scandînd, alături de ei, lozinci ce exprimau hotărîrea de luptă pentru apărarea fruntariilor țării, a păcii și dreptății, pentru o viață mai bună.

Și în anii 1940—1944, în cuprinsul planului pe care Partidul Comunist Român l-a conceput și realizat, antrenînd largi forțe patriotice naționale pentru salvarea țării din catastrofa situație, femeile au fost considerate ca tovarăse de nădejde. Astfel, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 a C.C. al P.C.R. se sublinia : „Partidul nostru trebuie să dea cea mai mare atenție organizării luptei femeilor împotriva hitlerismului sin-

geros, care le-a răpit bărbații, copiii și frații. Femeile române trebuie să aibă și vor avea un rol de frunte în organizarea Frontului Unic Național al poporului român”²⁶. Și glasul documentelor, al faptelor intrate în istorie atestă că femeia română a știut să fie alături de marea cauză a neamului românesc, culminând cu participarea sa plenară la înfăptuirea mărețului act al poporului nostru declanșat în August 1944 — revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. Femeile au înfăptuit acte de mare curaj, mergînd pînă la sacrificiul suprem, înțelegînd că patria avea nevoie și de ajutorul lor. Ele au răspuns astfel patriotîcului îndemn lansat de partidul comunist în acele zile eroice : „Înrolați-vă în echipele formațiunilor de luptă patriotică ! Ajutați cu alimente și medicamente vitezele echipe în luptă ! Adăpostiți și dați primele ajutoare fraților noștri răniți de fiarele dezlănțuite de Hitler asupra poporului român ! Voi, femei, care ați primit în acest război cele mai grele lovituri, care v-ați pierdut ființele cele mai scumpe, voi trebuie să fiți în fruntea luptei noastre de eliberare de sub jugul hitlerist, pentru o viață nouă, liberă, în care căminurile voastre să fie ocrotite, în care copiii voștri să crească voinici, eliberați de amenințarea războaielor ucigașe, a mizeriei care vlăguiește puterea voastră de viață !

Femeie română ! Să nu se poată spune vreodată despre tine că nu ai fost la înălțimea clipei de față, că ai uitat pilda Ecaterinei Teodoroiu ! La luptă pentru libertatea patriei noastre !”²⁷.

Timp de 263 de zile, de la 23 August 1944 la 12 mai 1945, pe drumul greu de luptă, de victorii și jertfe, femeile din țara noastră, de la orașe și sate, muncitoare, țărance, meseriașe, funcționare, intelectuale, de diferite vîrste și profesii, românce și de alte naționalități și-au adus din plin contribuția la lupta pentru deplina eliberare a întregului teritoriu național și, apoi, mai departe, pentru eliberarea Ungariei, a Cehoslovaciei și a unei părți a Austriei, pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Și dacă 300 000 de înalte distincții au fost acordate de guvernele român, sovietic, cehoslovac și ungar eroismului românesc, unele dintre ele au reprezentat recompensa acordată femeii române „pentru patriotismul, bravura arătată și mai ales pentru realele servicii pe care le-a adus trupelor noastre, cu riscul vieții sale”²⁸, după cum se aprecia într-un Ordin de zi al Armatei române, din octombrie 1944.

Organizațiile de masă ale femeilor în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale naționale și sociale ale poporului român. Referindu-ne la activitatea organizațiilor de femei pentru progresul țării, pentru apărarea ei, pentru democratizarea societății românești și pace în lume, enumerăm mai întîi pe cele mai importante, care au cuprins femei de diverse profesii și casnice, românce și de alte naționalități, a căror arie a acoperit întreg teritoriul țării și din mijlocul cărora paginile cele mai însemnate în istoria mișcării de femei au fost scrise de militantele revoluționare, militantele comuniste ; organizații comuniste sau procomuniste, socialiste sau social-democrate și antifasciste, în primul rînd ; organizații burghezo-democratice, progresiste, în al doilea rînd. Între acestea : „Cercul femeilor socialiste”, „Cercul feminin comunist”, „Cercul femeilor muncitoare de pe lângă syndicatele unitare”, „Uniunea femeilor munci-

²⁶ A.I.S.I.S.P., cota Ab XXV—2/1941.

²⁷ „România liberă” din 27 august 1944.

²⁸ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Stat-Major, dosarul nr. 457/262, fila 13.

toare din România“, „Secția feminină a Comitetului Național Antifascist Român“, „Asociația pentru protecția femeii și a copilului“, „Frontul feminin“, „Cuibul copilului“, Secțiile feminine ale „Blocului Democratic“ și ale „Comitetelor cetățenești“, „Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeii române“, „Uniunea femeilor române“, „Federația femeilor universitare din România“, „Institutul cultural feminin român“, „Consiliul Național al femeilor române“, „Asociația pentru industria casnică“, „Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război“, „Asociația Mica Înțelegere feminină“, „Asociația pentru ocrotirea studentelor“, Asociația „Prietenii tinerei fete“, Asociația „Casa femeii“, „Societatea scriitoarelor române“, „Asociația femeilor medici“, „Secția română a Ligii internaționale a femeilor pentru pace și libertate“, „Uniunea educatoarelor române“, „Liga drepturilor și datorii femeii“ ș.a.

Prezentăm, în continuare, câteva date asupra activității unora dintre acestea.

„Cercul femeilor socialiste“ (1918—1920). Este bine cunoscut faptul că, din momentul reluării activității sale, în mod legal, la sfârșitul anului 1918, Partidul Socialist din România a inclus în cadrul procesului reorganizării sale și problema mișcării de femei, preocupându-se de înființarea unor cercuri ale femeilor socialiste în diferite localități din întreaga țară, cercuri care să continue activitatea organizațiilor socialiste ale femeilor ce ființaseră în perioada anterioară.

Primul a fost „Cercul femeilor socialiste din Capitală“; el a pornit la drum beneficiind de o însemnată experiență cîștigată în anii începutului de veac de organizațiile feminine ce au acționat cu bune rezultate. La sediul său — aflat la Clubul socialist din strada Sf. Ionică nr. 12 —, muncitoarele din București au început să vină încă din luna decembrie 1918, cînd, în ziua de 8 decembrie, a avut loc „o mare întrunire“ la care, „afară de delegatele lucrătoarelor, au luat parte un număr mare de femei“²⁹.

Datorită măsurilor organizatorice luate de Partidul Socialist, ca și a intensificării propagandei făcute de militantele socialiste în fabrici și în cartierele muncitorești din diferite localități, în anii 1919 și 1920 s-au format noi secțiuni la Ploiești, Iași, Turnu Severin, Brașov, Piatra Neamț, Cluj, Bacău și în alte orașe. Ca urmare a interesului din ce în ce mai mare al mișcării muncitorești în general și al Comitetului Executiv al partidului în special pentru antrenarea femeilor în luptă, în februarie 1919, în comitetul secțiunii București a Partidului Socialist au fost alese două femei, cunoscute militante socialiste: Rozalia Frimu și Paula Măgură.

Caracteristica principală a activității acestor cercuri consta în organizarea unor programe săptămînale, culturale, educativ-revoluționare, la care se căuta atragerea unui număr cît mai mare de femei. Programe cu acțiuni săptămînale ale cercurilor femeilor socialiste aveau loc și în alte localități, așa cum ne informează ziarele „Iașul socialist“, „Piatra socialistă“ (Piatra Neamț), „Lupta socialistă“ (Ploiești).

Un alt important domeniu al activității femeilor socialiste pentru pledarea cauzei femeii muncitoare l-a constituit publicistica. Este cunoscută, astfel, prezența activă a Elenei Filipescu, care — cu o bună pregătire politică și maturitate ideologică — a scris mai multe articole în presa socialistă. În articolul *Ne trebuie școli. Ne trebuie știință!*, Elena

Filipescu scria : „Va veni și ziua cînd muncitorii își vor face singuri școli și sutele de milioane risipite pe jandarmi și poliție vor fi întrebuințate pentru opere de cultură a maselor populare de la orașe și sate“³⁰.

În timpul desfășurării numeroaselor acțiuni revendicative, manifestații, întruniri care au avut loc în întreaga țară, culminînd cu greva generală din anul 1920, membrele cercurilor femeilor socialiste, stimulînd prin exemplul lor pe celelalte femei, au răspuns chemărilor Partidului Socialist și ale Uniunii Generale a Sindicatelor, avînd, însă, și un program propriu de revendicări economice și politice. Cu toate măsurile represive de după greva generală, lupta a continuat. Una din importante acțiuni inițiate de femeile socialiste a fost memoriul pe care l-au înaintat primului ministru și ministrului de război, protestînd împotriva întemnițării muncitorilor și cerînd eliberarea lor³¹.

„*Cercul feminin comunist*“ (1922—1924). După cum se știe, pe ordinea de zi a Congresului din mai 1921 a fost prevăzut și punctul *Mișcarea feminină*. În Proiectul de statut, important document programatic, într-un capitol aparte se demonstra necesitatea organizării femeilor muncitoare, precizîndu-se că, pentru realizarea propagandei comuniste în scopul atragerii femeilor în lupta revoluționară, trebuiau formate „Cercuri feminine“, ce urmau să aibă un caracter de sine stătător și să fie alcătuite din membre ale partidului. Se cunoaște că, datorită întreruperii lucrărilor congresului de făurire a Partidului Comunist Român, din mai 1921, prin intervenția autorităților, Proiectul de statut n-a mai putut fi votat, deci, nici problema organizării femeilor n-a putut fi rezolvată.

În perioada următoare, prezența femeilor la diferite acțiuni a scos în evidență și mai mult necesitatea participării lor organizate, a concentrării — în chip autonom — a rîndurilor lor. Un pas înainte în vederea activizării și organizării femeilor a fost făcut prin hotărîrea adoptată de partidul comunist în august 1922 de a se constitui un Cerc provizoriu al femeilor comuniste. Drept urmare, în octombrie 1922, la cel de al II-lea Congres al P.C.R., printre delegați s-a aflat și o reprezentantă a Cercului feminin³². La acest Congres, chestiunea feminină a format una dintre problemele care au stat în atenția delegaților. În Raportul prezentat Congresului se arăta : „Partidul nu trebuie să neglijeze sau să amîne aplicarea măsurilor pe care le cer tezele pentru propaganda printre femei... Partidul nostru trebuie și poate canaliza nemulțumirea muncitoarelor spre mișcarea comunistă“³³. Rezoluția în problema feminină, adoptată la Congres, exprima seriozitatea cu care era privită această chestiune, faptul că „femeile muncitoare sînt elemente prețioase și neapărat trebuitoare în lupta revoluționară a proletariatului“³⁴. În urma hotărîrilor luate la Congres, Secretariatul C.C. al P.C.R. a trimis în organizații *Instrucțiuni* care prevedeau că „Cercul feminin comunist“ își va desfășura activitatea în întreaga țară, organizînd pe lângă Comitetul Central al partidului.

Preocuparea imediată a fost aceea de a se înființa noi cercuri — mai ales în centrele industriale, acolo unde proletariatul feminin era mai puternic —, organizația din București continuînd a se situa în frunte. Principala formă de activitate a fost munca de propagandă, sub diferite forme.

³⁰ „Tineretul socialist“ din 1 septembrie 1920.

³¹ „Socialismul“ din 15 martie 1921.

³² „Socialismul“ din 8 octombrie 1922.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

Astfel, în publicațiile îndrumate de P.C.R., apărute în anii 1922—1924, în numele Cercului feminin comunist sau sub semnătura unor militante, au fost publicate manifeste, apeluri și articole destinate femeilor muncitoare³⁵. Propaganda prin conferințe era un alt mijloc folosit de membrele Cercului pentru atragerea, organizarea și educarea militantă a femeilor. Sărbătorile muncitorești au fost și ele un prilej folosit de „Cercul feminin comunist” pentru a organiza acțiuni, îndeosebi la 1 Mai și la 8 martie, de Ziua internațională a femeilor, când numărul participantelor a devenit din ce în ce mai mare. Atenția membrilor cercului s-a îndreptat asupra proletarelor din fabrici și de pe ogoare, ca și spre toate femeile care resimțeau urmările exploatarei capitaliste. Munca desfășurată la sate, rezultatele obținute au fost apreciate de conducerea partidului, Lucrețiu Pătrășcanu, de pildă, remarcînd „rolul important pe care îl are Cercul feminin care se ocupă cu propaganda comunistă la sate”³⁶.

De asemenea, „Cercul feminin comunist” — în conducerea căruia s-au aflat Elena Filipescu, Ecaterina Arbore, Elena Ivănuș, Elena Popescu-Doreanu ș.a. — a fost preocupat de concentrarea forțelor feminine în jurul unor probleme care interesau masele largi de femei, ca, de exemplu, problema emancipării femeii, a recunoașterii sale ca cetățean egal în drepturi. În acest scop, militante comuniste au luat parte la întruniri ale unor asociații burghezo-democratice feminine, cuvîntul lor fiind o puternică pledoarie pentru apărarea intereselor femeilor. Cercul a fost scos în afara legii în 1924, odată cu P.C.R. și cu alte organizații aflate sub influența acestuia.

„Cercul femeilor muncitoare de pe lângă Sindicatele unitare” (1928—1930). Partidul Comunist Român, după scoaterea sa în afara legii, în 1924, îmbinînd munca legală cu cea conspirativă, a continuat să se afle în fruntea luptei clasei muncitoare, a maselor largi populare pentru dreptate, libertate și o viață mai bună. Pe baza experienței și a rezultatelor obținute în perioada anterioară, în noile condiții partidul comunist a acordat o atenție sporită atragerii și organizării femeilor în forme legale. Această problemă a fost discutată la congresele al III-lea și al IV-lea ale P.C.R., din 1924 și 1928, precum și la Plenara C.C. al P.C.R., din iulie 1925, la care s-a precizat: „Numărul femeilor muncitoare este mereu în creștere, marea masă a femeilor-țărance zace în întuneric, mizerie și robie. Fără trezirea lor, fără atragerea lor în lupta de dezrobire, victoria revoluției este imposibilă”³⁷.

Singura cale legală, în acel moment, pentru atragerea și organizarea femeilor muncitoare o constituiau Sindicatele unitare, care au reprezentat cea mai largă organizație de masă prin intermediul căreia P.C.R. a apărut interesele oamenilor muncii și a strîns legăturile cu aceștia. Astfel, în decembrie 1928, întîlnim în presă prima mențiune despre existența unor cercuri ale femeilor, făcîndu-se cunoscut că, „față de marele număr de femei muncitoare care au început să vină la organizație, un grup de tovarășe au luat inițiativa reînființării Cercului de educație al femeilor muncitoare, organizat de Sindicatele unitare”³⁸. După cum se observă, cercu-

³⁵ Elisabeta Ioniță, *Prima organizație comunistă de femei din România*, în „Revista arhivelor”, nr. 4/1982, p. 356.

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 30, vol. I, fila 123.

³⁷ A.I.S.I.S.P., cota Ab—IX—14/1925.

³⁸ „Viața muncitoare” din 23 decembrie 1928.

rile care se înfiripau erau considerate ca fiind continuatoare ale „Cercului feminin comunist“.

Scopul principal pe care l-a urmărit era cel educativ și anume pregătirea politică-revoluționară a femeii pentru a deveni o tovarășă de nădejde în lupta clasei muncitoare. „Trebuie să facem din fata sau femeia muncitoare venită în cercul nostru o membră conștientă a sindicatului, care, la rîndul ei, să devină în atelierul sau fabrica unde lucrează, în birou, în magazin, oriunde vine în contact cu femeii ce muncesc, o activă și pricepută propagandistă a ideilor noastre“, se preciza în ziarul „Viața muncitoare“ din 30 decembrie 1928. Într-un scurt interval de timp, în afara Cercului din București, cel mai important, au luat ființă astfel de organizații și în alte localități, precum : Ploiești, Brăila, Galați, Buhuși, Piatra Neamț, Craiova, Oradea, Brașov, Timișoara, Iași, Cluj, Tg. Mureș, Medias, Lugoj, Constanța etc.

În pregătirea primului Congres general al Sindicatelor unitare — care se va ține la Timișoara, în primele zile ale lui aprilie 1929 — a fost inclusă și problema *Mișcarea feminină*. Înainte de a începe Congresul, a avut loc Conferința pe țară a Cercurilor femeilor muncitoare de pe lângă Sindicatele unitare ³⁹, la care a fost adoptat importantul manifest, intitulat : *Către femeile muncitoare din România care lucrează în fabrici, de pe ogoare, din industria mică și din birouri, fără deosebire de naționalitate*, care cuprindea cele mai însemnate concluzii pe marginea celor discutate la Conferință. La Congresul general al Sindicatelor unitare au fost discutate mai multe probleme referitoare la mișcarea de femei, fiind adoptată și o rezoluție în acest sens pentru impulsionearea activității, antrenării și organizării femeilor muncitoare. Rezultat al strădaniilor membrilor cercului, în decembrie 1929 a apărut ziarul „Femeia muncitoare“, prima publicație cu profil feminin editată de partidul comunist. Cercul femeilor muncitoare de pe lângă Sindicatele unitare a avut o scurtă perioadă de existență. Măsurile represive îndreptate împotriva Sindicatelor unitare l-au afectat, treptat, el încetininându-și, în 1930 ⁴⁰, activitatea legală și intrînd în semilegalitate ⁴¹.

„*Uniunea Femeilor Muncitoare din România*“ — U.F.M.R. (1930—1938). Partidul Social-Democrat din România — constituit în mai 1927 —, preocupat de a-și lărgi baza sa de masă și totodată susținînd cauza emancipării femeii, a inclus în programul său revendicări care priveau problema feminină. Rezultatul acestei atenții l-a constituit Cercul femeilor social-democrate din București, cu filiale și în alte localități, ce activau pe lângă secțiunile de partid. Pentru a deveni o organizație de masă, la Conferința femeilor social-democrate, din mai 1930, s-a hotărît „strîngerea relațiilor între grupurile existente de femei muncitoare“ în scopul de „constituire a Uniunii femeilor muncitoare din România“ ⁴². Conferința din mai 1930 a fost un moment de cotitură în dezvoltarea mișcării femeilor social-democrate. U.F.M.R., propunîndu-și să desfășoare o largă acti-

³⁹ Vezi : Elisabeta Ioniță, *Cercul femeilor muncitoare de pe lângă sindicatele unitare*, în „Revista de istorie“, tomul 38, nr. 3/1986, p. 226—236.

⁴⁰ M. C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 264.

⁴¹ O. Matichescu, L. Benjamin, *Cercurile femeilor muncitoare, în Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1924*, vol. I, Editura politică, București, 1970, p. 74.

⁴² „Socialismul“ din 25 mai 1930.

vităte educativă, de propagandă și de antrenare a femeilor, a editat și un ziar, „Femeia muncitoare“, al cărui prim număr a apărut în mai 1931.

Activitatea și-a desfășurat-o în întreaga țară. În 1933, Uniunea avea deja 14 filiale în centre cu o considerabilă forță de muncă feminină și cu vechi tradiții privind participarea femeilor la lupta revoluționară⁴³. Neîncetat, purtând lupta pentru realizarea unor condiții mai bune de muncă și viață pentru femeia muncitoare, pentru emanciparea sa socială și politică, U.F.M.R. și-a îndreptat atenția și spre copiii oamenilor muncii, ocupându-se de Asociația „Prietenii copiilor“ și conducând grădinița de copii din Parcul Veseliei, din București. Totodată, Uniunea s-a afirmat ca o luptătoare consecventă împotriva pericolului fascismului și a primejdiei unui nou război. În rezoluția adoptată la cea de a doua sa Conferință, din 1933, intitulată : *Lupta femeilor contra fascismului*, se arăta că „fiecare membru a Uniunii noastre va trebui să propovăduiască atît în familie cît și în afara ei ideea dezarmării și înțelegerii dintre popoare“⁴⁴.

În întreaga sa existență, U.F.M.R. a colaborat, în diverse acțiuni, cu alte organizații de masă feminine muncitorești și burghezo-democrate. Important este faptul că, pe linia colaborării dintre comuniști, socialiști și social-democrați, între Societatea pentru protecția femeii și a copilului și Frontul feminin — organizații legale create de P.C.R. — și Uniunea Femeilor Muncitoare a existat, cum mărturisesc documentele, o colaborare îndeaproape⁴⁵. De asemenea, unitatea de acțiune a femeilor muncitoare s-a materializat, în acești ani, în multe acțiuni revendicative, manifestații, demonstrații și întruniri⁴⁶. În urma instaurării dictaturii regale, în 1938, Uniunea Femeilor Muncitoare din România a fost printre formațiunile și organizațiile care au avut de suferit ca urmare a decretelor-lege promulgate.

„Comitetul Național Antifascist al Femeilor“ (1934). Politica de concentrare pe plan național a tuturor forțelor și categoriilor sociale potrivnice fascismului, promovată de partidul comunist prin Comitetul Național Antifascist, a avut în vedere, de asemenea, femeile. Astfel, în vara anului 1934, a fost constituit „Comitetul Național Antifascist al Femeilor“⁴⁷. În conducerea sa s-au aflat : Zoe Frunză (președintă), dr. Iulia Mironescu, Rozalia Frimu, Elena Marghita, Rada Hasnaș, Maria Țiulescu, Măndica Florescu ș.a. „Unite, alături de femeile din lumea întreagă — îndemna Apelul lansat de Comitetul de inițiativă —, să strîngem rîndurile în apărarea vieții alor noștri și a noastră și să luptăm pentru salvarea acelor care umplu pușcăriile din toată lumea fiindcă încearcă să stăvilească valul reacționar al fascismului și războiului“⁴⁸. Apelul a avut o puternică influență asupra maselor de femei, fapt pentru care la plenara C.N.A. din septembrie 1934 se preciza că „s-a putut constata că în mișca-

⁴³ Elisabeta Ioniță, *Uniunea Femeilor Muncitoare din România*, în „Revista de istorie“, tomul 32, nr. 10/1980, p. 1 915—1 916.

⁴⁴ „Gazeta femeii“ din 23 mai 1933.

⁴⁵ N. Jurcă, *Mișcarea socialistă și social-democrată din România. 1934—1944*, Editura Litera, București, 1978, p. 52.

⁴⁶ „Scnteia“ din 10 martie 1935 ; Elena Georgescu, Titu Georgescu, *op. cit.*, p. 197.

⁴⁷ Vezi : C. Petculescu, *Comitetele naționale antifasciste ale tineretului și femeilor, organizații de acțiune și de luptă contra pericolului fascist*, în *Comitetul Național Antifascist Român*, p. 213—243.

⁴⁸ „Cuvîntul liber“ din 7 iulie 1934.

rea noastră se află numeroase femei, și nu numai dintre acelea care simpatizează de multă vreme cu ideile politice de stînga”⁴⁹.

Pentru colaborare democratică, antifascistă, pe bază de front unic, în noiembrie 1934 C.N.A.F. a adresat femeilor din mișcarea socialistă, tuturor femeilor, propunerea de unire „într-un singur front pentru combaterea mizeriei actuale și zădărnicierea fascismului premergător războiului”⁵⁰. Activitatea Comitetului a cunoscut un moment important cu prilejul Congresului mondial al femeilor împotriva fascismului și războiului, care s-a ținut la Paris, în august 1934, la care mesajul de pace al femeilor române a fost făcut cunoscut prin prezența unei delegații formate din 16 femei. În „Comitetul mondial al femeilor contra războiului” au fost alese și două reprezentante din România.

Activitatea Comitetului Național Antifascist al Femeilor nu s-a putut desfășura o perioadă mai îndelungată, pentru că, rezultat al măsurilor represive îndreptate împotriva mișcării antifasciste, în urma ordonanței Comandamentului Corpului II Armată, din 25 noiembrie 1934, ea s-a aflat în rîndul celor 32 de organizații de masă scoase în afara legii și dizolvate.

„Societatea pentru protecția femeii și a copilului” (1934—1935). În rezoluția C.C. al P.C.R. din aprilie 1934 se sublinia necesitatea intensificării muncii printre femei, „începerea unei munci hotărîte și largi de masă pentru organizarea acțiunilor”⁵¹ în rîndurile acestora. Astfel, în perioada imediat următoare, indicațiile date și-au găsit materializarea prin înființarea „Societății pentru protecția femeii și a copilului” (cunoscută și sub denumirile de „Asociația pentru protecția mamei și a copilului”, sau de „Mama și copilul”), organizație creată și condusă de Partidul Comunist Român. Începîndu-și activitatea la puțin timp după emiterea ordonanței Comandamentului Corpului II Armată, existența sa a exprimat puternica vitalitate a partidului comunist și strînsele legături pe care le avea cu masele largi muncitoare. Depășind greutățile și șicanările din partea autorităților, la 29 ianuarie 1935 organizația a fost înregistrată la Tribunalul Ilfov, recunoscîndu-i-se actul de constituire și statutul legalizat la notariat și precizîndu-se că sediul ei urma să fie în București, Calea Dudești, nr. 228⁵². În afară de București, asociația a avut secțiuni la Cluj, Iași, Roman, Galați, Brașov, Ploiești, Rm. Vilcea, Timișoara⁵³ și în alte localități.

„Societatea pentru protecția femeii și a copilului” a desfășurat o bogată activitate politico-educativă în mijlocul maselor feminine, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței revoluționare, în vederea atragerii lor în lupta organizată pentru ridicarea nivelului de cunoștințe generale, lărgirea orizontului cultural ; ea a venit în ajutorul femeilor șomere și a soțiilor de șomeri ; s-a ocupat de organizarea unor ateliere unde femeile puteau să-și asigure existența ; a acordat asistență medicală gratuită, înființînd dispensare în cartiere muncitorești ; a inițiat cursuri de alfabetizare, în urma cărora femeile și-au putut găsi mai ușor de lucru. Pentru copii a avut o atenție deosebită, manifestată prin organizarea de cămine și grădinițe, acordarea de ajutoare materiale etc.

⁴⁹ „Ecoul” din 14 octombrie 1934.

⁵⁰ „Cuvîntul nou” din 3 noiembrie 1934.

⁵¹ A.I.S.I.S.P., cota Ab XVIII—13/1934.

⁵² Gh. I. Ioniță, *Pentru front popular antifascist în România*, Editura politică, București, 1971, p. 28.

⁵³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 152, fila 396.

Activitatea desfășurată a determinat creșterea numărului membrilor Asociației. În presă, cuvîntul organizației a fost făcut cunoscut mai ales în paginile ziarului independent „Drumul femeii“, care, în scurta sa existență (25 martie—22 iunie 1935), a fost o tribună legală de la care partidul comunist a susținut cauza femeilor muncitoare, a copiilor acestora.

Bogata activitate desfășurată a atras, în repetate rînduri, atenția autorităților, „Societatea pentru protecția femeii și a copilului“ fiind supusă unor măsuri represive care au culminat cu interzicerea sa totală, prin ordonanța Comandamentului Corpului V Armată, din 22 iunie 1935. Lupta va fi însă continuată de alte organizații de masă create de P.C.R., precum „Cuibul copilului“ și „Frontul feminin“.

„*Frontul feminin*“ (1936—1938). Cea mai reprezentativă organizație de masă de femei, creată de Partidul Comunist Român în anii deceniului al patrulea, a fost „Frontul feminin“. Practic, putem afirma că în anul 1936 — cînd a luat ființă organizația — nici o altă grupare politică feminină nu concentra întregul potențial al mișcării democratice, antifasciste de femei, așa cum o putea face, în mod direct, „Frontul feminin“, întruchipare a tacticii partidului comunist de unire a tuturor forțelor naționale, patriotice, progresiste pentru apărarea dezideratelor fundamentale ale poporului român : independența, suveranitatea, integritatea națională teritorială.

Constituirea organizației a fost marcată de crearea, în februarie 1936, a unui „Grup de inițiativă“, în componența căruia au intrat activiste cunoscute ale mișcării feminine, ale vieții cultural-științifice din țara noastră, scriitoare, muncitoare, doctorițe, funcționare, artiste, printre care : Sofia Nădejde, Lucia Sturdza Bulandra, Claudia Milian, Milița Pătrașcu ș.a.⁵⁴ Totodată, a fost dat publicității *Apelul Frontului feminin*, intitulat *Către femei*⁵⁵, ce poate fi considerat un adevărat „credo“ al organizației, prin care femeile erau chemate să intre în rîndurile sale.

Avînd un mare număr de membre, „Frontul feminin“ a fost organizat în București pe sectoare, iar în țară s-au deschis filiale în mai multe localități. Treptat, prestigiul acestei activități democratice feminine a atins cote naționale, bucurîndu-se de o caldă simpatie și susținere. Lucrările de la F.A.C. Grivița, înțelegînd menirea noii organizații, arătau, în scrisoarea adresată acesteia : „Răsunetul larg pe care l-a avut apelul lansat de Frontul feminin dovedește că a atins nevoi reale, că a trezit conștiințele și a întărit hotărîrile în cele mai variate cercuri femeiești“⁵⁶. Într-o altă scrisoare, a unui grup de funcționare, se spunea : „Salutăm cu entuziasm frumoasa inițiativă pentru trezirea conștiinței feminine. Forțelor reacționare și obscurantiste, care amenință să desființeze puținele drepturi cîștigate de femei în decursul anilor, trebuie să le opunem lupta noastră solidară pentru cîștigarea tuturor drepturilor economice și politice“⁵⁷. Drept urmare, scopul organizației a fost definit, cu tot mai multă claritate, ea urmărind „solidarizarea tuturor organizațiilor feminine sub un front unic, fiecare organizație păstrîndu-și programul ideilor fundamentale, dar unindu-se pentru obținerea unor drepturi politice și civile

⁵⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 30, dosarul nr. 4 542, fila 14.

⁵⁵ „Dimineața“ din 17 februarie 1936.

⁵⁶ „Dimineața“ din 9 aprilie 1936.

⁵⁷ „Dimineața“ din 16 martie 1936.

serioase”⁵⁸. Permanenta preocupare a partidului comunist pentru buna orientare și susținere efectivă a activității „Frontului feminin” i-a asigurat acestuia o temeinică angajare în probleme dintre cele mai însemnate ale luptei revoluționare.

Urmărind acțiunea de realizare a unui front comun de luptă, „Frontul feminin” a colaborat cu unele partide și organizații muncitorești, democratice ce grupau, alături de bărbați, și un mare număr de femei, precum și cu o serie de organizații feminine muncitorești radical-burheze, de binefacere, de Cruce Roșie, filantropice etc., unite pe platforma realizării Frontului popular antifascist în România. „Frontul feminin” a luat parte la pregătirea unor mari acțiuni antifasciste. Astfel, în 1936 și 1937, el a mobilizat femeile la sărbătorirea zilei de 1 Mai, în același fel acționând și pentru participarea lor activă la demonstrația antifascistă din 31 mai 1936 din București⁵⁹.

În vederea antrenării femeilor la lupta pentru pace, împotriva pericolului de război generat de fascism, organizația a desfășurat o intensă campanie în presă, a format echipe speciale, în București și în alte orașe, care mergeau prin cartiere și făceau propagandă pentru pace⁶⁰. În același sens, în împrejurările legate de pregătirile ce se făceau în țară în vederea întâmpinării Congresului universal pentru pace de la Bruxelles, din septembrie 1936, „Frontul feminin” a difuzat un vibrant *Apel pentru pace*, din care redăm : „Femei de pe tot întinsul țării noastre, în fața primejdiei care amenință viața și civilizația, veniți alături de noi, pentru a impune cu forțe unite voința noastră și voința noastră este PACEA”⁶¹. După Congresul de la Bruxelles — la care, din delegația română, a făcut parte și o reprezentantă a „Frontului feminin” —, organizația și-a intensificat activitatea, colaborând intens cu Comitetul Român al Reuniunii Universale pentru Pace.

Un loc important a ocupat în activitatea „Frontului feminin” preocuparea pentru inițierea unor manifestări de combatere a uneltirilor revizioniste, prin care cercurile hitleriste, mussoliniene și horthyste atențau tot mai fățiș la integritatea teritorială a României, la independența și suveranitatea sa națională. Pe această linie, după 1 noiembrie 1936, când la Milano s-au făcut auzite intențiile revizioniste ale lui Mussolini, „Frontul feminin” a organizat o serie de întruniri, în cursul cărora, ca răspuns la cei ce amenințau „să ne cotopească într-o zi țara, femeile și-au exprimat protestul lor indignat”, după cum aprecia unul din ziarele vremii : „Ridicându-se contra revizionismului, femeile au ridicat stindardul celui mai înalt patriotism”⁶².

În februarie 1938, odată cu instaurarea dictaturii regale, datorită interzicerii activității partidelor și organizațiilor politice, „Frontul feminin” și-a încetat activitatea legală.

„*Federația Femeilor Universitare din România*” (1921—1938). Dintre organizațiile feminine care și-au început activitatea după pri-nul război

⁵⁸ „Gazeta femeii” din 1 decembrie 1937.

⁵⁹ Vezi : Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare*, ediția a II-a, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 197—212.

⁶⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 30, dosarul nr. 4 542, fila 54.

⁶¹ A.I.S.I.S.P., cota J XX—1/1936.

⁶² „Fapta” din 1 octombrie 1937.

mondial, un rol însemnat l-a deținut „Federația Femeilor Universitare din România“, pe al cărui frontispiciu, din primul moment, s-a aflat dezideratul cuceririi de drepturi pentru femeile titrate, femei care s-au dovedit a fi, în frontul intelectualității române, o prezență activă, contribuind la dezvoltarea culturii și științei românești.

Bazele organizației au fost puse la Cluj, în aprilie 1921, când un mănunchi de femei a înființat „Asociația universităreilor române“⁶³. Dezvoltarea mișcării — „numără, pînă în prezent, peste 60 de membre numai în București“, mărturisea, în iulie 1926, Izabela Sadoveanu, una dintre cele care au depus o străduință neobosită pentru prosperitatea Asociației —, dovada grăitoare că femeile universitare înțelegeau marea chemare a țării de a acționa unite pentru propășirea societății românești a făcut ca, în februarie 1926, să se constituie Federația Femeilor Universitare din România, act autentificat de către Tribunalul Ilfov⁶⁴.

Societatea nu a primit sprijin material din partea nimănui, toate fondurile financiare, cu ajutorul cărora s-au putut realiza multe din cele propuse, provenind din autosubvenționare, avînd o largă bază realizată din strînsele legături cu celelalte asociații feminine, membre ale acestora activînd și în rîndurile Federației, de unde și nota de asociație federativă. Că înființarea acestei asociații a fost bine primită — absolventele învățămîntului superior resimțind lipsa unei organizații proprii care să le reprezinte și să le apere interesele — este dovedită și de faptul că, în 1930, ea avea peste 260 de membre, cu secții în diferite orașe, toate avînd studii superioare făcute la București, Cluj și Iași, precum și la o serie de universități din străinătate, unele dintre ele parcurgînd și trepte înalte în ierarhia științifică și didactică universitară.

Federația a militat pentru apărarea intereselor femeilor titrate, care cu greu găseau un loc de muncă după terminarea studiilor, ale tinerelor studente, dar ea și-a înscris activitatea și în marea luptă pe care poporul nostru a dus-o, în deceniul al patrulea, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și integrității țării⁶⁵. *Congresul feminin pentru pace ; Prin femeie, pacea ; Hitlerismul și femeile ; Patriotismul feminin*, sînt numai cîteva dintre articolele semnate de membre ale Federației. La marea întrunire antirevizionistă a femeilor române, din 22 noiembrie 1936, de la București, a luat cuvîntul și o reprezentantă din partea Federației, care a insistat „asupra drepturilor noastre imprescriptibile, cucerite cu atîta jertfă“, declarînd că „vom sta alături de fiii neamului românesc contra oricărui ar cuteza a se atinge de integritatea pămîntului sfînt, unde zac străbunii noștri, fiindcă oriunde călcăm pe acest pămînt se găsește cenușa străbunilor noștri“⁶⁶.

Aplicînd indicațiile Partidului Comunist Român de a se folosi toate formele posibile de activitate legală, la unele din acțiunile organizate de

⁶³ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fondul Tribunalul Cluj, secția I, dosarul nr. 6/1927, filele 2, 3 și 35.

⁶⁴ Arhiva Istorică Centrală. Filiala Municipiului București, fondul Tribunalul Ilfov, secția I.C.C., dosarul nr. 10/1929, fila 6.

⁶⁵ Elisabeta Ioniță, *Federația Femeilor Universitare din România*, în „Forum“, nr. 7, 8, 12/1983.

⁶⁶ „Gazeta femeii“ din 15 decembrie 1936.

Federație — cum au fost întâlnirile „Cercului feminin de studii” — au luat parte și tinere studente comuniste, antifasciste, membre ale Frontului Studențesc Democrat.

Asociația și-a încetat activitatea în anii dictaturii regale, dar femeile universitare au continuat să-și spună cuvântul în marile evenimente cu care s-a confruntat poporul nostru în acei ani. Când, la 1 septembrie 1940, la Cluj s-a întrunit Consiliul universitar pentru redactarea unui vehement protest împotriva odiosului Dictat de la Viena, printre cei care și-au pus semnătura s-au aflat și cadre didactice feminine.

Glorioasele tradiții de luptă a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră, încorporate organic marilor bătălii sociale și naționale ale poporului român, au fost preluate și ridicate pe o treaptă superioară în anii revoluției democrat-populare și ai construcției socialismului în România. Astăzi, femeile constituie o prezență activă, cu importantă pondere în vasta operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a patriei spre comunism.

IOAN TÂMBULEA

Apropie de existența lucrării noastre publicăm în acest număr al revistei noastre un studiu de istorie literară care prezintă o analiză critică a unor aspecte din viața literară a țării noastre în perioada interbelică. Acest studiu este scris de un autor care a avut ocazia să cunoască din aproape în aproape viața literară a țării noastre în perioada interbelică. Acest studiu este scris de un autor care a avut ocazia să cunoască din aproape în aproape viața literară a țării noastre în perioada interbelică.

Dincolo de consideratiile și aprecierile personale care apar în acest studiu, autorul este conștient de faptul că este vorba de o lucrare care prezintă o analiză critică a unor aspecte din viața literară a țării noastre în perioada interbelică. Acest studiu este scris de un autor care a avut ocazia să cunoască din aproape în aproape viața literară a țării noastre în perioada interbelică. Acest studiu este scris de un autor care a avut ocazia să cunoască din aproape în aproape viața literară a țării noastre în perioada interbelică.

Deși în acest studiu sunt prezentate unele aspecte din viața literară a țării noastre în perioada interbelică, nu trebuie să se considere că este vorba de o lucrare exhaustivă. Acest studiu este scris de un autor care a avut ocazia să cunoască din aproape în aproape viața literară a țării noastre în perioada interbelică.

1. Winston Churchill, în discursul său din 11 februarie 1940.
2. Ibidem, 1940.

CRIZA RENANĂ ȘI POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

IOAN TALPEȘ

Aproape nu există lucrare dedicată factorilor și evenimentelor politico-militare internaționale cu rol deosebit în desfășurările ce au pregătit declanșarea celui de-al doilea război mondial care să nu evidențieze implicațiile și consecințele actului de la 7 martie 1936. La acea dată, trupele Wehrmachtului, violînd prevederile tratatului de la Versailles, au intrat în zona demilitarizată a Renaniei, Germania denunțînd, totodată, acordurile de la Locarno.

Dincolo de considerațiile și aprecierile generale sau speciale (asupra raporturilor franco-germane spre exemplu), majoritatea autorilor sînt de acord în reliefarea atît a poziției adoptate de statele Micii Antante, net în favoarea unei riposte hotărîte împotriva politicii de încălcare a tratatelor practică de Germania nazistă, cît și asupra impactului politicii conciliatoriste, receptat cu prisosință încă la momentul respectiv, asupra căilor însușite apoi de cei mai fideli sprijinitori ai Societății Națiunilor. „În acea epocă — menționa Winston Churchill —, Franța putea conta pe loialitatea Micii Antante, anume, pe Cehoslovacia, Iugoslavia și România. Statele baltice și Polonia făceau de asemenea parte din sistemul său de alianțe. În plus, ea avea dreptul să conteze pe Marea Britanie în virtutea faptului că noi am garantat menținerea frontierelor sale contra oricărei agresiuni germane și pentru că noi am insistat pentru evacuarea anticipată a Renaniei. Or, niciodată nu s-ar fi putut să se prezinte o violare mai caracteristică nu numai a tratatelor de pace, dar de asemenea a tratatului de la Locarno, toate puterile interesate fiind la rîndul lor legate prin angajamente”¹.

Dar, în pofida evidentului sprijin pe care, într-adevăr, Mica Antantă s-a arătat gata — și de asemenea Uniunea Sovietică — să îl acorde, Franța a ales o altă cale, preocupîndu-se doar de o eventuală intervenție britanică, care nici măcar nu s-a lăsat așteptată, fiind refuzată expli-

40 ¹ Winston Churchill, *La deuxième guerre mondiale*, tome I. Librairie Plon, Paris, [1965], p. 196.

cit². La 12 martie, pentru a determina guvernul englez la o reconsiderare a poziției, Flandin, aflat la Londra, declara : „Lumea întreagă, în special țările mici, are ochii îndreptați spre Anglia. Dacă Marea Britanie se decide să acționeze, ea poate lua conducerea Europei. Dacă aveți o politică fermă, lumea întreagă vă va urma și veți putea astfel evita războiul. Aceasta este ultima dumneavoastră șansă. Dacă dumneavoastră nu opriți acum Germania, totul se sfârșește, Franța nu va mai putea garanta mult timp Cehoslovacia, căci va fi imposibil chiar din punct de vedere geografic. Dacă dumneavoastră nu veți face să fie respectat tratatul de la Locarno nu vă va mai rămâne decât să așteptați reînarmarea Germaniei, contra căreia Franța nu poate face nimic. Dacă nu opriți Germania prin forță astăzi, războiul este inevitabil, chiar dacă veți reuși să realizați, provizoriu, o Antantă amicală cu ea. În ceea ce mă privește, eu nu cred posibilă o prietenie între Franța și Germania“³.

Tulburătoare prin forța de previziune evidențiată, aprecierile șefului diplomației franceze sînt de-a dreptul uluitoare dacă se ia în analiză faptul că Franța nu avea nevoie, potrivit părerii tuturor istoricilor, precum și a convingerilor majorității militarilor cu funcții de răspundere din epocă, de intervenția Angliei. Astfel, Pierre le Goyet apreciază : „Războiul putea fi cîștigat fără sprijinul Angliei, numai cu acela al Poloniei și al Cehoslovaciei. Se poate reproșa generalului Gamelin că nu a ținut cont de al doilea front, care s-ar fi constituit de la sine. În fața hotărîrii franceze, alte națiuni s-ar fi raliat coaliției. A nu te angaja la 7 martie 1936 însemna să lași mină liberă lui Hitler pentru noi anexiuni, însemna să recunoști politica faptului împlinit, să abandonezi sistemul securității colective care se dovedea astfel ineficace“⁴. De asemenea, analizînd condițiile existente la acea dată, Benoist-Méchin menționează : „Cert, ei [Franței — n.n.] îi era foarte ușor să nimicească micile detașamente simbolice care au trecut Rinul. Generalii germani știau aceasta și abia reușeau ca să-și stăpînească îngrijorarea. În ceea ce-l privește pe Hitler, chiar el a recunoscut, mai târziu, «că dacă el a trăit vreodată sub presiunea unei angoase pe care speră să nu o mai trăiască, atunci aceasta a fost în ultimii zece ani»“⁵.

² La 9 martie, cînd încă se mai spera într-o reacție a Angliei, în conformitate cu obligațiile pe care și le-a asumat, Eden a declarat în Camera Comunelor : „Mă bucur să pot afirma că nu există nici un motiv de a presupune că actuala acțiune a Germaniei ar implica pericolul unui război“ (Martin Gilbert, Richard Gott, *Conciliatorii*, Editura politică, București, 1966, p. 73). Referindu-se la momentul mai sus prezentat, Corbin, ambasadorul Franței la Londra, martor ocular, comunica la Paris : „Cînd a vorbit de necesitatea de a se gîndi la viitor și de a reconstrui pacea, examinîndu-se propunerile cancelarului, au izbucnit cîteva rîsete“ (*Documents diplomatique française. 1932—1939* (în continuare D.D.F.), 2-e serie, tome I, doc. nr. 345).

³ Winston Churchill, *op. cit.*, p. 199.

⁴ Pierre le Goyet, *Le mystère Gamelin*, Presse de la Cité, Paris, 1976, p. 130.

⁵ Benoist-Méchin, *Histoire de l'Armée allemande. L'Essor 1925—1937*, tome III, Editions Albin Michel, Paris, 1964, p. 290. Pierre le Goyet dă, cu acest prilej, o imagine deosebit de semnificativă întregului mecanism utilizat de guvernarea naziștii pentru a disuada eventuale reacții la încălcările săvîrșite : „În timp ce ordona trupelor să reocupe Renania, Hitler lansează o manevră diplomatică ; el sugerează negocieri între Franța, Belgia, Germania pentru crearea unei zone demilitarizate reciproce, un pact de neagresiune pe 25 de ani, contrasemnat de Anglia, Italia, Belgia, garantînd frontierele germane la vest, încheierea unui pact aerian și reîntoarcerea țării sale în Societatea Națiunilor. Violenței îi urma negocierea cu speranța de a face să se accepte prezentul pentru viitor“ Pierre le Goyet, *op. cit.*, p. 215).

Cu un alt prilej, rememorînd evenimentele și momentele de mare încordare pe care le-a trăit în perioada cînd politica de forță nu beneficia încă și de instrumentul susținerii ei, al credibilității efective, dictatorul nazist arăta : „48 de ore după intrarea în zona Rinului trăiam momentele de cea mai mare încordare din viața mea. Dacă intrau atunci francezii în zona Rinului, noi am fi fost obligați să ne retragem într-un mod rușinos, deoarece forțele militare de care dispuneam erau insuficiente chiar și pentru o rezistență moderată“⁶.

Nu ne-am propus să analizăm, cu acest prilej, evenimentele ce s-au circumscris momentului 7 martie 1936, implicațiile politico-morale, militare și impactul acestora asupra poziției și atitudinii, în special a țărilor din centrul și sud-estul Europei, în particular a României și, în final, a situației acesteia de moment și perspectivă. Temă foarte amplă, care ar necesita ea însăși o lucrare specială, corelația dintre ocuparea zonei demilitarizate a Renaniei, rezolvările ce s-au dat crizei provocate și direcțiile ce au fost trasate apoi evoluției factorilor diplomatic și militar românesc se impune totuși unei reliefări chiar și succinte.

Astfel, dacă istoricului francez Maurice Baumont retrospectiva evenimentelor îi impunea concluzia că 7 martie 1936 a însemnat pentru francezi data începerii celui de-al doilea război mondial, iar Paul Reynaud aprecia, în 1964, atitudinea adoptată de Franța, cu același prilej, „cel mai criminal act din istoria sa“⁷, pentru România concluziile și aprecierile s-au evidențiat imediat și cu duritate.

În chiar ziua intrării unităților germane în zona demilitarizată, Nicolae Titulescu îi comunica ministrului francez la București, d'Ormesson, că noua încălcare săvîrșită de cel de-al treilea Reich impunea măsuri consistente și eficiente. Diplomatul francez îl informa pe Flandin, ministrul afacerilor străine francez, că șeful diplomației române își exprimase speranța într-o rapidă ratificare a pactului franco-sovietic și că aprecia acțiunea lui Hitler o încercare de intimidare. „Orice ezitare — arăta d'Ormesson — în această problemă i se pare deplorabilă“⁸. Dar România nu s-a oprit doar la a-și prezenta poziția și considerațiile platonice. În zilele imediat următoare, cînd încă problema adoptării unei poziții se afla la nivelul tratativelor și mulți considerau că o replică, în forță, a Franței era posibilă, Nicolae Titulescu, în calitate de președinte

⁶ Paul Schmidt, *Statist auf diplomatischer Bühne 1923—1945*, Bonn, 1950, p. 320. „Este sigur că atunci — aprecia Erich Kordt —, cu puțină energie și bunăvoință, ar fi fost posibil să fie scăpată atît Germania cît și lumea întreagă de dominația lui Hitler, fără ca pentru aceasta să fi fost nevoie să se tragă vreun foc de armă“ (Erich Kordt, *Nicht aus dem Akten*, Stuttgart, 1950, p. 143).

⁷ Apud : Alvina Lazea, *Probleme ale cooperării militare româno-franceze în anul 1936*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom 22, nr. 1/1969, p. 108.

⁸ D.D.F., 2-e serie, tome I, doc. nr. 309. Titulescu, conform comunicării lui d'Ormesson, aprecia că Reichul, „declarînd că denunță acordurile de la Locarno, nu poate să împiedice jocul în ceea ce privește celelalte puteri semnatare. El crede că Italia trebuie să fie în înțelegere cu Germania“. În discursul ce a însoțit ordinul adresat Wehrmachtului de a trece Rinul, Hitler a prezentat astfel situația : „La ofertele amicale și asigurările pacifice pe care Germania n-a încetat să i le propună, Franța a răspuns prin alianță militară cu Uniunea Sovietică, care este exclusiv dirijată contra Germaniei și care constituie o violare a Pactului renan. Prin aceasta, tratatul de la Lucarno și-a pierdut întreaga semnificație și, practic, a încetat să mai existe. Guvernul german nu se mai consideră legat de acest pact caduc“ (Benoit-Méchin, *op. cit.*, tome III, p. 287).

în funcțiune al Miciei Înțelegeri, a dat publicității o declarație, pe cît de semnificativă, pe atît de angajantă. Conform comunicatului din 11 martie 1936, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică declarau că „înțeleg să apere, prin toate mijloacele, aplicarea tratatelor, inclusiv a celui de la Locarno”⁹. Nici această intervenție determinată de Nicolae Titulescu nu a avut darul să hotărască Parisul la replica așteptată și căutată.

În loc de măsuri eficiente, între Paris și Londra se purtau discuții și tratative care evidențiau „comunitatea” de interese a celor doi mari aliați și mai ales zonele de exprimare ale acesteia. La 10 martie 1936, ministrul Franței la Praga comunica lui Flandin că declarațiile lui Eden și mai ales cea a lui Stanley Baldwin din Camera Comunelor au produs „un efect deplorabil”. Președintele Republicii Cehoslovacia, Eduard Beneš și colaboratorii săi nu ascundeau faptul că slăbiciunea manifestată de guvernul britanic era de natură „să descurajeze țările din centrul și estul Europei, care constituie primele obiective vizate de Reich”¹⁰.

În aceste condiții, Anglia arătîndu-se ostilă unei reacții în forță în sprijinul tratatelor, iar Franța probîndu-se incapabilă să întreprindă ceva fără sprijinul și acordul britanic, asistăm la unul din cele mai stranii, la prima vedere, momente din viața diplomatică internațională. Guvernele Turciei și Greciei apreciau comunicatul din 11 martie prea angajant și își exprimau desolidarizarea față de termenii în care a fost redactat. Moment cu implicații multiple în special asupra eficienței căilor diplomatice utilizate și promovate de Nicolae Titulescu, dezmințirea oficială dată de guvernele țărilor membre ale Înțelegerii Balcanice a evidențiat paternitatea actului și procesul de departajare a Belgradului, Ankarei și Atenei de la o politică pe care chiar Parisul și Londra o refuzau. Dar urmările nu s-au evidențiat imediat, înfrîngerea înregistrată de șeful diplomației românești fiind percepută, în prima fază, doar accidental, în cercurile guvernamentale păstrîndu-se încă convingerea că mai era posibilă o materializare a politicii de securitate colectivă sub egida Societății Națiunilor¹¹.

⁹ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, doc. nr. 423. După întîlnirea comună de la Geneva — a celor două alianțe — arată Milan Vanku —, Titulescu, la conferința de presă, a declarat, în numele celor două organizații, că ele se situează necondiționat de partea Franței în ceea ce privește problema denunțării de către Germania a acordurilor de la Locarno. Lui Stoja-dinovič nu i-a plăcut o astfel de declarație și, ca atare, a urmat dezmințirea declarației făcute de Titulescu (Milan Vanku, *Nicolae Titulescu promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920—1936*, Editura politică, București, 1986, p. 149).

¹⁰ D.D.F., 2-e serie, tome I, doc. nr. 373.

¹¹ Astfel, în ședința Adunării Deputaților din 9 martie, G. I. Brătianu cerea o precizare asupra situației în care se găseau tratativele dintre România și U.R.S.S., căci, „cu toate dezmințirile ce s-au dat chiar aci, în repetate rînduri, se înmulțesc știrile despre pactul de asistență româno-sovietic, care ar deschide granițele noastre trecerii armatelor străine. Ea a apărut la 5 martie în «L'indépendance roumaine», oficiosul de limbă franceză al guvernului... Întreb, încă o dată, cu toată gravitatea ce a impus împrejurările, pe d-l ministru de externe, iar în lipsa d-sale pe d-l prim-ministru, care sunt, în această privință, intențiile guvernului? Iar, spre a înlătura orice echivoc și orice interpretare răuvoitoare, mai întreb dacă domniile lor nu socot că e momentul, în împrejurările tulbure de astăzi, pentru a dovedi pe deplin intențiile noastre pașnice, de a relua cu guvernul din Moscova tratativele pentru un pact de neagresiune și neasistență la agresiune care să lămurească fără posibilități de discuții Uniunii Sovietice și lumii că România nu are de împrumutat frontiere pe credit nimănui, nici pentru trecerea de «la Răsărit la Apus, nici de la Apus la Răsărit»” („Monitorul oficial”, partea a III-a, nr. 40 din 10 martie 1936). Răspun-

La 18 martie 1936, d'Ormesson informa Parisul că discursul rostit de șeful diplomației sovietice în cadrul reuniunii Consiliului Societății Națiunilor de la Londra a produs o puternică impresie la București. Atacul vehement lansat de Litvinov la adresa actului de remilitarizare a Renaniei și propunerea de a se aplica imediat sancțiuni eficiente erau estimate la București, așa cum menționa ministrul francez acreditat în România, ca fiind „exact poziția pe care ar fi trebuit să o ia Anglia. Cercurile național-tărăniste, care sînt mai mult ca altele favorabile U.R.S.S.-ului, sînt în special satisfăcute de declarațiile d-lui Litvinov”¹².

Cinci zile mai târziu, la 23 martie 1936, ministrul francez în România prezenta o imagine deosebit de semnificativă asupra evoluției situației la București și a factorilor ce au determinat-o. Astfel, după ce arăta că, în primul moment, decizia lui Hitler a produs la București stupefacție, nepunându-se înțelege o asemenea violare a semnăturilor, opinia publică fiind incontestabil ostilă Germaniei, tergiversările guvernului britanic în adoptarea de măsuri de către Consiliul Societății Națiunilor au făcut să înceapă a se manifesta unele ezitări. După opinia lui d'Ormesson, „primul discurs al d-lui Eden, unele articole publicate în presa engleză, atitudinea Poloniei, Danemarcei, dominioanelor, intervențiile lor la Londra nu puteau să nu influențeze opinia românilor. În afară de aceasta, în fața slăbiciunii evidențiate de Marea Britanie în susținerea drepturilor juste ale tratatelor care apără Franța, românii își spun că dacă unele mari puteri aliate din Occident și chiar Societatea Națiunilor dau dovadă de așa de puțină viçoare pentru a se opune la violarea tratatelor pe care o comite cu premeditare Reichul, trebuie de așteptat că aceștia vor arăta și mai puțină energie dacă tratatele vor fi violate pe frontul oriental de adversarii Micii Antante, Bulgaria, Germania și mai ales Ungaria”¹³.

zînd unei noi interpelări pe aceeași temă, din 12 martie, I. Inculeț, ministru de interne, arăta : „În ce privește ieșirile de natura celor de astăzi, a mai avut istoria neamului pe Marghiloman și pe Carp, care mergeau în contradicere cu puhoiul sentimentelor și aspirațiilor întregului neam. Știți ce tristă amintire au lăsat ei în memoria și în istoria neamului nostru. Previn și pe d-l George Brătianu și pe toți ceilalți care ar vrea să vină cu insinuări de acestea ca, în mod conștient sau inconștient, să nu se facă coadă de topor în mîinile unora foarte, foarte interesați” („Monitorul oficial”, partea a III-a, nr. 43 din 13 martie 1936).

¹² D.D.F., 2-e serie, tome I, doc. nr. 452.

¹³ *Ibidem*, doc. nr. 465. O perspectivă apropiată, dar și cu o tulburătoare precizare a căilor ce vor fi practicate de Germania nazistă pentru a-și instaura dominația în Europa, îi prezenta Maiski, ambasadorul Uniunii Sovietice la Londra, ministrului Ungariei în capitala britanică : „Cea mai apropiată acțiune a cancelarului Hitler — comunica Masirevich, la 4 aprilie 1936, la Budapesta —, va fi îndreptată asupra Austriei și anume răsturnarea situației interne de acolo. În cazul nazificării Austriei, ceea ce este egal cu Anschluss-ul, situația Cehoslovaciei devine de nemenținut și se creează două posibilități, anume : 1) Franța satisface obligația sa de aliată și vine în ajutorul Cehoslovaciei, în care caz și Rusia trebuie să pornească (Anume, casus foederis sovieto-cehoslovac s-ar produce dacă Cehoslovacia ar fi atacată pe nedrept și Franța ar veni în ajutorul acesteia din urmă). O asemenea întorsătură duce la război general. 2) Națiunea franceză refuză supunerea față de guvern și nu vrea să intre în război din cauza Cehoslovaciei. În acest caz, Rusia nu se va pune în mișcare și Cehoslovacia, de voie, de nevoie, va ajunge într-o formă oarecare sub dependență germană. Germania național-socialistă nu se va opri la acest punct, ci vor veni la rînd Iugoslavia, România, Bulgaria și — cînd a șovăit puțin — am adăugat eu, Ungaria, adică reînvie vechea Europă centrală pînă la Marea Nordului, á la Neumann, cu posibilități de expansiune spre Est sub supremație germană” (*Diplomacii iratok Magyarorszag külpolitikájához 1936—1945*, vol. I, Akadémiai Kiado, Budapest, 1962, doc. nr. 83).

Evidentă pentru orice observator, poziția Bucureștiului, net favorabilă întreprinderii unor acțiuni eficiente, sub egida Societății Națiunilor, pentru contracararea politicii revizioniste agresive promovată de cel de-al treilea Reich a fost susținută și pe plan intern, din punct de vedere militar, prin adoptarea unor măsuri urgente privind pregătirea și punerea în stare de acțiune a grupului de forțe dispus în acoperirea frontierei de vest a țării. La 9 martie a fost convocată la București ședința Consiliului Superior al Apărării Țării în care, dezbătându-se posibilele implicații politice și militare ale actului german, s-a hotărât urgentarea acțiunilor ce vizau punerea în stare de luptă a marilor unități destinate să intervină în ipoteza declanșării unui conflict generalizat¹⁴. Unilateralitatea evidentă a măsurilor adoptate de moment sau de perspectivă mai îndepărtată — numai granița de vest — l-au determinat pe Alexandru Vaida-Voevod, unul dintre politicienii favorabili destinderii relațiilor cu Germania, să întrebe, „ce este cu Estul căci nu putem ști ce va fi deși astăzi sîntem în bune raporturi cu sovietele?“¹⁵. Hotărârile Consiliului Superior al Apărării Țării au fost incluse de Marele Stat Major, în aceeași lună, într-un complex de măsuri urmărind „îmbunătățirea planului de mobilizare a armatei“, pentru a corespunde în special „angajamentelor care privesc legătura operativă cu armatele aliate“ și „din nevoia de a avea pe frontul de vest unități cît mai bine înarmate și cît mai complet înzestrate“¹⁶.

Pe linia celor hotărîte la ședința Consiliului Superior al Apărării Țării, Secția operații din Marele Stat Major prezenta factorilor de decizie politică și militară studiul intitulat *Strategia Micii Înțelegeri în cadrul unui conflict generalizat*¹⁷. Conform obligațiilor asumate, atitudinilor și pozițiilor adoptate cu prilejul crizei renane, autorii apreciau că „oricare ar fi cauzele ce ar da naștere conflictului, cele două tabere potrivnice aveau următoarea alcătuire : *aliații* — Franța, Belgia și statele Micii Înțelegeri ; *inamicii* — Germania, Austria și Ungaria. „Acestor două grupări li s-ar putea adăuga, enumerați în ordinea probabilităților : la aliați — Rusia și Turcia ; la inamici — Bulgaria. Rămîne a fi întrevăzută atitudinea Angliei, Italiei, Poloniei și Greciei“¹⁸.

Corepunzător aprecierilor formulate în primăvara anului 1936 de Marele Stat Major român, organul suprem însărcinat cu transpunerea pe plan militar a direcțiilor de exprimare ale politicii externe a statului, la declanșarea unui conflict generalizat, Rusia „în ordinea probabilităților“ era situată înaintea Angliei, Poloniei și Greciei între aliații Micii Înțelegeri și deci ai României. Aprecierea mai sus avansată este indicată și de concluziile studiului asupra obiectivelor militare ale Micii Înțelegeri într-un conflict generalizat : „Pentru Mica Înțelegere obiectivul principal rămîne și acum scoaterea din cauză a armatei ungare, aceasta constituind primul problem ce se pune să rezolve Mica Înțelegere. Odată

¹⁴ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare : Arh. M. Ap. N.), fondul nr. 948, Secretariatul Consiliului Superior al Apărării Țării, dosarul nr. 12, filele 5—6.

¹⁵ *Loc. cit.*, fila 7. În procesul-verbal al ședinței se menționează următorul răspuns dat de Carol al II-lea : „Nu se pierde din vedere nici frontul de est. Nevoile armatei sînt foarte mari și nedispunîndu-se de fonduri suficiente s-a început realizarea lor cu frontul de vest“.

¹⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 456, fila 178.

¹⁷ *Loc. cit.*, fondul nr. 948/RSS3, dosarul nr. 1 414, filele 180, 187.

¹⁸ *Loc. cit.*, fila 184.

aceste operațiuni terminate se poate întrevedea o întrunire a tuturor forțelor Miciei Înțelegeri și o cooperare cu armata franceză împotriva Germaniei“¹⁹. Între 15—20 iunie 1936, la Conferința militară a Miciei Înțelegeri, ținută la București, au fost semnate două protocoale privind „măsurile pregătitoare și intervenția armatelor statelor Miciei Înțelegeri la denunțarea tratatelor de către Ungaria și Austria și protocolul privind organizarea unui comandament al armatelor aliate la declanșarea ostilităților și a unei baze comune de operații“²⁰.

Similitudinea existentă între mijloacele și metodele utilizate de România pe plan diplomatic și cele destinate din punct de vedere militar a fost consecința firească a concordanței existente, în problemele de politică externă, între punctele de vedere și pozițiile adoptate de partidul aflat la putere și majoritatea zdrobitoare a forțelor politice interne. Într-o perioadă caracterizată de mari confruntări pe probleme de politică internă, în domeniile social și economic, cînd din cele mai diverse și nu de puține ori contradictorii motive, agentura fascismului din România, Garda de Fier, se bucura de „înțelegerea“ binevoitoare a guvernului sau de sprijinul unor politicieni care mai tîrziu au plătit cu propria lor viață jocul la care s-au dedat²¹, a existat o platformă ce putea apropia toate forțele politice patriotice — apărarea independenței și suveranității naționale.

Corespunzător intereselor fundamentale ale țării, organele centrale ale P.C.R. și U.T.C. cereau „conducătorilor provinciali — cum se menționa într-o notă a Marelui Stat Major din 19 martie 1936 — să pună în vedere tineretului care se încorporează că-i este cu desăvîrșire interzis să întreprindă vreo acțiune de propagandă printre recruți fie în cazărmi, fie în exterior. Elementele tinere trebuie să dea dovadă de cea mai mare disciplină în timpul instrucției, căutînd să capete încrederea superiorilor pentru a fi avansați“²².

¹⁹ *Loc. cit.*, fila 187. În sprijinul afirmației de mai sus concură și tratativele angajate între Cehoslovacia și România pentru construirea liniei ferate Vișeu-Iacobeni cu sprijinul financiar acordat de guvernul de la Praga, întrucît, așa cum aprecia Legația cehoslovacă de la București, într-un „aide-memoire“ din aprilie 1936, „segmentul vizat prezenta un interes capital atît pentru relațiunile economice dintre cele două state, cît și pentru nevoile lor de apărare națională“ (*Loc. cit.*, filele 300—301).

²⁰ *Loc. cit.*, dosarul nr. 1 351, filele 148—153.

²¹ Cunoscutul om politic Armand Călinescu denunța și totodată avertiza asupra consecințelor nefaste ale politicii practicate de guvern față de Garda de Fier. „Sunt chiar unele acte ale miniștrilor — arăta Armand Călinescu într-un discurs ținut în Adunarea Deputaților la 11 martie 1936 — pe care opinia publică le socotește ca o profanare a memoriei șefului dv. Fiindcă, în vremea aceasta, sub aripile dv., mișcarea de odinioară continuă să se dezvolte. Am avut prilejul să semnalez unele acte. Dați-mi voie să aduc și altele. Vă aduceți aminte că, după cîteva luni numai de la moartea lui Ion Duca, cu prilejul unei ceremonii oficiale, în fața tuturor membrilor guvernului, un șef al studențimii, Furdui, își încheia cuvîntarea strigînd: «Trăiască Corneliu Codreanu!» și un detașament de oameni în uniforma Gărzii, prezenți acolo, l-au aclamat. Nu v-am văzut reacționînd. N-am văzut starea de asediu aplicată. ... D-lor deputați, am auzit și cred că o știe și dl. ministru de interne — ar fi trist să n-o știe —, am auzit că șeful acestei organizații anarhice, omul pe care dv. l-ați adus în fața justiției, implicat în asasinatul de la Sinaia, trăiește astăzi foarte comod, pe malul mării, într-o vilă cu o moșie de cîteva zeci de hectare, unde scrie un fel de *Mein Kampf* cu care ar dori să ne ferească miine“ („Monitorul oficial“, partea a III-a, nr. 42 din 12 martie 1936).

²² Arh. M. Ap. N., fondul nr. 28, dosarul nr. 17/1936, fila 20.

În perioada cînd șeful diplomației române acționa, conform însărcinării primite din partea guvernului, pentru încheierea tratatului de prietenie și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, în favoarea unui asemenea obiectiv se pronunțau deschis oameni politici de cele mai diverse nuanțe : Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Armand Călinescu, Constantin-Titel Petrescu, Lucrețiu Pătrășcanu²³, Grigore Iunian, Grigore Filipescu și alții. La 8 iulie 1936, spre exemplu, la ședința Comitetului Executiv al Partidului Țărănesc Radical, șeful acestuia, Grigore Iunian, se declara „pentru prietenie cu Rusia fără amestec în treburile interne și influențe ideologice“²⁴.

La 21 iulie 1936, la Montreux, Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov au convenit asupra principiilor de bază ale pactului de asistență mutuală româno-sovietic. Cu acest prilej, șefii celor două diplomații au întocmit un protocol ce conținea următoarele angajamente : „1. Asistență mutuală în cadrul Ligii Națiunilor (ca, de exemplu, cel conform tratatului sovietic sau francez), neîndreptată împotriva unei țări special vizate, ci în general contra oricărui agresor european ; 2. Intrarea în acțiune a fiecăreia din cele două țări numai cînd Franța va intra în acțiune ; 3. Guvernul U.R.S.S. recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor putea niciodată să treacă Nistrul fără o cerere formală în acest sens a guvernului regal al României, după cum guvernul regal al României recunoaște că românii nu vor putea niciodată să treacă Nistrul spre U.R.S.S. fără o cerere formală a U.R.S.S. ; 4. La cererea guvernului regal al României, trupele sovietice vor trebui să se retragă imediat de pe teritoriul român la est de Nistru, tot așa cum la cererea guvernului U.R.S.S. trupele române vor trebui să se retragă imediat de pe teritoriul U.R.S.S. la vest de Nistru“²⁵.

Semnarea tratatului de prietenie și asistență mutuală urma să aibă loc, conform propunerii făcute de M. Litvinov, în septembrie 1936.

După cum este știut, la 29 august 1936, prin remanierea guvernului Tătărescu, Nicolae Titulescu a fost desărcinat din funcția de ministru al afacerilor străine, fapt ce s-a repercutat direct asupra evoluției tratativelor dintre România și Uniunea Sovietică, M. Litvinov comunicîndu-i lui

²³ În revista „Manifest“, Lucrețiu Pătrășcanu publica, sub pseudonimul Victor Mălin, articolul intitulat sugestiv *Cine sînt trădătorii*, în care, referindu-se la situația și interesele țării, scria : „Aceste interese naționale cer nu război, ci pace. Nu ieșirea României din frontul potrivnic războiului, ci întărirea legăturilor existente prin noi și puternice alianțe cu statele dușmane hitlerismului și revizionismului. Încheierea imediată a pactului de asistență cu Uniunea Sovietică, cel mai important factor al păcii în Europa. O politică internă care să dezarmeze formațiunile fasciste și să facă imposibilă, între granițele țării, o doctrină a dreptei. Căci lagărul fascist, lagărul acestei drepte românești este lagărul trădării intereselor naționale, trădare care trebuie împiedicată prin orice mijloace, pe orice cale“ („Manifest“, anul III, nr. 10 din 1936).

²⁴ „Dimineata“, nr. 10 610 din 8 iulie 1936. Cu același prilej, Alexandru Miță arăta „importanța pe care o marchează în orientarea politică a țărilor apariția Uniunii Sovietelor. Trăgînd concluzii că țara românească nu poate fi în orientarea politicii externe decît alături de Uniunea Sovietică, care luptă pentru asigurarea păcii prin securitate colectivă, d-sa susține, de asemenea, un pact de asistență militară cu Franța“.

²⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), fondul nr. 3, dosarul nr. 355.

N. Titulescu că acordul semnat la 21 iulie la Montreux nu mai era valabil ²⁶.

Desigur, cauzele și repercusiunile înlăturării lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine au constituit subiectul unor aprige confruntări în epocă, atât în țară, cât și în străinătate și, bineînțeles, a unor largi dezbateri istoriografice. Nu vom inventaria, în cele ce urmează, argumentele pro și contra unor susțineri, acțiune nu atât de dificilă, pe cât de vastă și deci nerecomandabilă în condițiile unei abordări strict delimitate. Fascinanta personalitate a lui Nicolae Titulescu a influențat și, în ultimă instanță, a limitat atât posibilitatea contemporanilor, cât și a istoricilor de a înțelege rosturile și substratul actului de la 29 august 1936. A încerca să deslușești mobilul unui act, cum ar fi înlăturarea unui ministru dintr-un guvern, este departe de a capta interesul chiar și limitat la un cerc foarte restrâns de specialiști, nu și în cazul lui Titulescu, care s-a dedicat și a fost identificat cu o epocă, cu o întreprindere de nivel european și mondial cum a fost aceea ce s-a definit îndeobște prin politica de securitate colectivă. Dar, dacă majoritatea autorilor, și români și străini, sînt unanimi în aprecierea că ministrul afacerilor străine al României a acționat și s-a angajat, cu toate mijloacele și, deci, cu riscurile inevitabile, în acțiunea de edificare a securității colective, nu în aceeași măsură este evidențiată relația dintre eșecul acestei politici și înlăturarea lui Nicolae Titulescu din fruntea diplomației românești. Paradoxal, dar nu și inexplicabil, la o privire mai atentă, tocmai înfăptuirile de excepție, sau, am putea spune, de dincolo de limitele firescului situației, ale lui Nicolae Titulescu au fost acelea care au influențat mult judecata postumă în emiterea concluziilor. Între acestea am enunța : comunicatul de solidarizare a guvernului cu căile și obiectivele stabilite factorului diplomatic de titularul departamentului respectiv ; protocolul semnat la Montreux, la 7 iulie 1936, între generalul Asim Günduz, subșeful Statului Major General turc și generalul Nicolae Samsonovici, șeful Marelui Stat Major român, prin care se convenea asupra formulelor ce urmau să înlăture rezervele înscrise în convenția militară în trei (România, Turcia, Iugoslavia) a Înțelegerii Balcanice, parafată la Belgrad la 29 noiembrie 1935 ²⁷, încheierea protocolului dintre Titulescu și Litvinov.

Referindu-se la hotărîrea Consiliului de Miniștri din 14 iulie 1936, prin care era respinsă cererea de demisie a lui Nicolae Titulescu, aducîndu-i-se, totodată, cunoscutului om politic „elogii la adresa activității sale

²⁶ Apud : Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București, 1976, p. 194. La 2 septembrie 1936, însărcinatul cu afaceri al Franței la Moscova îl informa pe Delbos că „remanierarea cabinetului român, dirijată special contra d-lui Titulescu, a provocat aici o oarecare neliniște ; ea pare că constituie un succes indirect al Germaniei într-o țară pe care U.R.S.S. s-a obișnuit să o considere ca pe un bastion înaintat al propriei apărări“. Pentru buna informare a superiorilor de la Quai d'Orsay, Payart reproducea comentariul oficiosului sovietic „Izvestia“ pe marginea evenimentului în cauză : „Faptul că d-l Titulescu nu a mai fost inclus în noul cabinet deține o foarte mare importanță. Politica externă a României a fost legată de numele său. Concepțiile sale erau clare și el apăra atât interesele naționale ale țării sale, cât și cauza păcii. Pentru a asigura securitatea românească, el a combătut revizionismul, care amenința toate statele membre ale Micii Înțelegeri. El știa că România avea nevoie de sprijinul Societății Națiunilor și de acela al adevăraților ei amici. De asemenea, el a căutat a se sprijini pe statele neinteresate în revizionism și pe aceia care vedeau în manifestările acestei tendințe un pericol pentru pace. El înțelegea, de asemenea, că Bucureștiul nu poate conta pe Germania, a cărei politică vizînd o nouă reîmpărțire a lumii implică o amenințare la integritatea teritorială românească“ (D.D.F., 2-e serie, tome III, doc. nr. 228).

²⁷ Arh. M. Ap. N., fondul nr. 948/RSS3, dosarul nr. 1 706, fila 64.

diplomatice“ și specificația „păstrării deplinelor puteri pentru încheierea unui pact de asistență mutuală cu U.R.S.S.“²⁸, dincolo de orice considerente, indică concluzia că guvernul încă mai aprecia posibilă o rezolvare politico-diplomatică internațională în spiritul securității colective, în măsură să întărească mijloacele de sprijin extern la o cotă de disuadare a pericolului revizionist²⁹. Spre această concluzie obligă și rezultatele Conferinței militare a reprezentanților Micii Antante din 15—20 iunie 1936, materializare efectivă pe plan militar a concepției de securitate colectivă.

Ce a intervenit totuși între 14 iulie și 29 august 1936 în măsură să ducă la repudierea unei căi probate ca eficientă prin protocolul de la Montreux din 7 iulie și cel parafat, în aceeași localitate, la 21 iulie între Titulescu și Litvinov ? Istoricii, ca de altfel, și personajele implicate în desfășurarea evenimentelor, chiar dacă din motive diferite, să nu uităm momentele sau împrejurările în care s-a luat în discuție problema respectivă, se opresc cu precădere asupra ultimei înfăptuiri de politică externă a lui Nicolae Titulescu, încercînd să explice totul prin prisma și în virtutea eșuării acesteia. Dar și aici o privire mai atentă obligă la reflecție. Oare scoaterea lui Nicolae Titulescu din guvern a fost determinată de încheierea protocolului din 21 iulie ? Negocierile româno-sovietice pentru semnarea unui tratat de prietenie și asistență mutuală, în sensul celor încheiate de Uniunea Sovietică cu Franța și Cehoslovacia, s-au întrerupt, așa cum s-a susținut și cum îndeobște se afirmă, odată cu remanierea guvernamentală din 29 august 1936 ?³⁰

De fapt, înlăturarea lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine nu a însemnat și sfîrșitul tratativelor dintre Uniunea Sovietică și România. În virtutea acestui argument, destul de consistent, am ajuns la concluzia că înlăturarea lui Titulescu nu a fost în nici un caz determinată de protocolul încheiat cu Litvinov pe care, de altfel, nu Victor Antonescu, noul titular la palatul Sturdza l-a repudiat, ci șeful diplomației sovietice, luînd ca pretext actul din 29 august. Desigur, în România, în vara anului 1936, au existat oameni și grupări politice interesate în înlăturarea lui Nicolae Titulescu și în împiedicarea unei prea mari apropieri de Uniunea Sovietică. Între argumentele îndeobște utilizate pentru a combate politica oficială erau vehiculate, cu precădere, așa-zisul pericol comunist și implicațiile unui angajament politico-militar ce includea dreptul Uniunii Sovietice de a trece cu trupe prin teritoriul României, în condițiile în care nu a recunoscut oficial teritoriul dintre Prut și Nistru ca aparținînd de jure României³¹. Pe acest plan se insista, mai ales, asupra faptului că un eventual refuz al guvernului Uniunii Sovietice de a retrage trupele odată intrate în teritoriul dintre Prut și Nistru găsea România izolată, nici unul dintre aliații ei nefiînd obligat din punct de vedere juridic să-i intervină în sprijin într-o astfel de situație.

²⁸ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 335, fila 53.

²⁹ La Consiliul restrîns, din 14 iulie, s-a constatat necesitatea continuării eforturilor pentru încheierea unui pact de alianță între Franța și Mica Înțelegere și s-a hotărît „reînnoirea plenipotențelor pentru semnarea tratatului cu U.R.S.S.“. Prezentîndu-i documentul prin care era investit să negocieze pactul de alianță, Maxim Litvinov i-a declarat : „De data aceasta văd că nu sînteți singurul care vreți pactul de asistență cu U.R.S.S.“ (vezi Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 270—271).

³⁰ N. I. Lebedev, „Garda de Fier“, *Carol al II-lea și Hitler. Din istoria fascismului, monarhiei române și a politicii ei externe*, Editura „Moldovenească“, Chișinău, 1970, p. 115.

³¹ A. A. Seviacov, *Sovetskogo-rumânskie otnoșenie i problema evropeiskoi bezpastnosti. 1932—1939*, Nauka, Moskva, 1977, p. 189.

Succesele chiar dacă nu aduc și gloria meritată, în nici un caz nu provoacă căderi spectaculoase. Este cunoscut faptul că între Carol al II-lea și Nicolae Titulescu se manifestau serioase animozități, regele vădindu-se, printre altele, preocupat de a deveni, ceea ce el numea „propriul meu ministru de externe“. Dar, ar fi cel puțin hazardat să se aprecieze că, la 29 august 1936, regele a hotărât să-și pună în aplicare planul, cu riscul de a compromite sau tocmai pentru a compromite o acțiune la care doar cu puțin înainte își dăduse acordul. Întreaga literatură de specialitate, atât cea românească, cât și cea străină, evidențiază obiectivele și înfăptuirile lui Nicolae Titulescu, lucru firesc pînă la momentul în care se încearcă să se explice și căderea ministrului de externe ca fiind datorată aceluiași factori. Or, în vara anului 1936, Titulescu și politica de contracarare a agresorilor fasciști și revizionști, de edificare a securității colective au înregistrat eșecuri majore.

După episodul renan, doar țările mici și mijlocii antirevizioniste din centrul și sud-estul Europei și Uniunea Sovietică s-au mai pronunțat și au acționat ferm pentru transformarea Societății Națiunilor într-un organism internațional capabil să stăvilească poftele imperialiste ale statelor fasciste și revizioniste.

În pofida îndemnurilor la rațiune, factorii politici responsabili de la Paris și Londra continuau politica confruntărilor și a polițelor reciproce, Quai d'Orsay-ul sau Foreign Office-ul îndemnînd la „sacrificii“ în probleme politice sau teritoriale ce nu intrau în sfera lor de interes direct³². Negăsind colaborarea franceză la o politică fermă față de agresiunea Italiei asupra Etiopiei, guvernul englez s-a „revanșat“ promovînd politica de „apeasement“ față de Germania nazistă. Și în virtutea acestei politici, Europa era împărțită „pînă la Rin și dincolo de Rin“, Londra „garantînd-o“ doar pe prima. Nu este greu de imaginat ce a însemnat această degajare explicită a guvernului englez față de problemele din centrul și răsăritul Europei pentru guvernul de la București, care sprijinise și se declarase pentru adoptarea tezei inițiale britanice în problema etiopiană. La 4 iulie 1936, Léon Blum³³, președintele Consiliului de Miniștri al Franței, propunea Ligii Națiunilor ridicarea sancțiunilor econo-

³² Geneviève Tabouis redă conversația deosebit de semnificativă între Flandin și Boncour la întoarcerea celor doi oameni politici francezi de la întrunirea Consiliului Ligii Națiunilor de la Londra (12—18 martie 1936) : „Se aude glasul coborîrît al lui Flandin, care-i spune lui Boncour : La urma urmelor, la 7 martie noi am sacrificat de fapt niște texte ale Ligii Națiunilor — pe care le golisem deja de conținut cu ocazia incidentelor din Etiopia — în favoarea realității de astăzi : menținerea unei alianțe cît mai strînse cu Anglia. Boncour răspunde : Da, dar întorcîndu-ne de la efecte la cauze, vedem că, dacă atitudinea noastră din 7 martie ne-a fost impusă de reticențele diplomației britanice, aceste reticențe nu erau decît consecința directă a propriilor noastre rezerve asupra valorii pactului Ligii Națiunilor, manifestate cu ocazia conflictului italo-etioopian. Ce vrei prietene, Richelieu a spus : «A suporta o injurie fără a cere socoteală înseamnă a-ți atrage încă una !». Realitatea brutală este că Franța s-a dovedit incapabilă să-și apere interesele sale vitale atunci cînd era în stare s-o facă ; de aici înainte nimic nu se mai opune executării planului lui Hitler !“ (Geneviève Tabouis, *Douăzeci de ani de tensiune diplomatică*, Editura politică, București, 1965, p. 288—289).

³³ „Poziția mea aici — declara Léon Blum, sosit la Geneva, unor oameni politici, printre care și lui Nicolae Titulescu — va fi puțin ilocică. Sint silit de delegația mea ministerială și de convingerile mele personale să predic renașterea politică a Ligii Națiunilor în clipa cînd țara mea și aliații săi violează principiul ei esențial. Și sint silit, de asemenea, să mă pronunț asupra recunoașterii cuceririi italiene, care n-ar fi trebuit tolerată niciodată, ca și asupra ridicării unor sancțiuni care au rămas inoperante“ (Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 295—296).

mice și financiare adoptate împotriva Italiei. Se consemna astfel un fiasco total de partea celor care au crezut că agresorul putea fi oprit prin acțiunea concertată a membrilor Ligii Națiunilor, Nicolae Titulescu și diplomația românească înregistrând un usturător insucces.

Dealtfel, apreciem că această înfrângere considerată „personală“, cu atât mai mult cu cât ministrul român a fost între puținele voci care s-au opus revizuirii art. 16, discutată cu același prilej, a fost exploatată din plin de oponenții interni ai politicii sale, a stat la baza convocării ședinței restrinse a Consiliului de Miniștri din 14 iulie 1936. În condițiile existente, Societatea Națiunilor fiind compromisă, s-a considerat necesară o intervenție directă a tuturor factorilor de decizie românești pentru a da credibilitate internațională lui Nicolae Titulescu³⁴.

Cîteva zile mai tîrziu, la 18 iulie, odată cu declanșarea rebeliunii fasciste în Spania, Societatea Națiunilor era din nou chemată să-și probeze eficiența, guvernul republican spaniol fiind îndreptățit să se adreseze pentru sprijin direct. Și de această dată, în pofida faptului că agresiunea era evidentă, soluția adoptată de cele două mari puteri apusene³⁵, și impusă în afara Ligii Națiunilor, s-a materializat printr-un „acord internațional“ între 27 de state europene, prin care se stipula neintervenția în treburile interne ale Spaniei. În căutarea „unui nou Locarno occidental“, insinuat și reclamat cu abilitatea deja recunoscută a oficinelor de propagandă germană și italiană, Londra și, după ea, Parisul au dat, din nou, proba măsurii „sacrificiilor“ pe care sînt gata să le facă pe seama altora în dorința evitării unei prea strînse colaborări germano-italiene, dar și a înțelegerii cu cele două mari puteri fasciste. Și asemenea căi și rezolvări păreau cu atât mai mult posibile, cu cât întreaga presă nazistă era plină de atacuri la adresa Uniunii Sovietice, a pericolului comunist, cel de-al treilea Reich fiind prezentat drept „singurul baraj antibolșevic“³⁶. Se trecea, în fapt, la ceea ce Axel Kuhn, în cunoscuta-i lucrare asupra politicii externe naziste, avea să o definească drept faza de neu-

³⁴ Reprezentantul permanent al României pe lângă Societatea Națiunilor, Constantin Antoniadă, făcea următoarea caracterizare sesiunii dintre 30 iunie și 15 iulie 1936: „Sesiunea aceasta a fost cea mai penibilă ca atmosferă și mai penibilă ca rezultat. Penibilă pentru marile puteri care nu și-au făcut datoria și erau nevoite să vină să-și recunoască eșecurile, penibilă pentru celelalte puteri, sincere sprijini-toare ale Societății, care vedeau în mod concret ce bază se poate pune pe frumoasele principii ale securității colective“ (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul Geneva, dosarul nr. 56, fila 16).

³⁵ Pe timpul călătoriei spre Londra, pentru consultări asupra poziției ce urma să fie adoptată, Yvon Delbos, ministrul afacerilor străine francez „i-a tot repetat lui Léon Blum: «A sprijini Republica Spaniolă ar însemna, în orice caz, a jigni Anglia, care se opune oricărei intervenții! Cu atât mai mult cu cât problema spaniolă se pune tocmai în momentul în care Londra încearcă să găsească un teren de înțelegere cu Germania și Italia»“ (Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 308).

³⁶ Nu este lipsit de interes a menționa, într-un astfel de context, modul cum era apreciată situația în Europa și soluțiile posibile de un specialist al genului, Winston Churchill, într-o dezbateră a parlamentului britanic: „Marea Britanie și Franța — spunea el (comunicarea lui Corbin la Paris — *n.n.*), nu se vor ralia precis la o cruciadă nazistă contra comunismului. Pe de altă parte, Rusia este incontestabil în mare pericol căci ea este amenințată atât de la vest cit și de la est. Nu este nimic mai uimitor decît s-o vezi că acționează într-o manieră atât de dură precum a făcut-o în Spania. Va fi imposibil națiunilor libere ale lumii occidentale de a se interesa de soarta Rusiei dacă ea continuă să se prezinte sub semnul acestei zile și aceasta ar fi o crimă să se apeleze la soldații francezi și britanici pentru a sprijini o astfel de Rusie“ (*D.D.F.*, 2-e serie, tome III, doc. nr. 471).

tralizare a Angliei pe continent, prin hărțuirea factorului britanic la nivel global³⁷.

Dar, procesului de dezagregare în care intrase Societatea Națiunilor și eșecului politicii de securitate colectivă, care făceau discutabilă politica externă promovată de Nicolae Titulescu, i s-au suprapus o serie de evenimente și fapte mai puțin sau deloc abordate de literatura noastră de specialitate, deși și-au pus amprenta și în fond au hotărât soarta ministrului de externe român. Avem în vedere evoluția relațiilor româno-franceze și, prin raportare, polono-franceze, într-o epocă în care Bucureștiul a sprijinit toate acțiunile franceze pe plan internațional, s-a ridicat pentru sprijinirea victimelor fascismului și revizionismului, pentru edificarea unui sistem de securitate colectivă, iar Varșovia evidenția o preocupare manifestă în menajarea Italiei și Germaniei.

În ședința Consiliului restrâns din 14 iulie, una din hotărârile de directivă pentru diplomația românească, de care era condiționată chiar și înfăptuirea tratatului de prietenie și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, a fost aceea de a continua eforturile pentru a determina Franța să semneze un pact de alianță, împotriva oricărui agresor, cu țările Micii Înțelegeri, obiectiv hotărât la întrunirea șefilor celor trei state la conferința de la 6 iunie 1936³⁸. Pactul de alianță între Franța și Mica Înțelegere era conceput, în condițiile date, să ofere o garanție suplimentară semnatarilor, garanție care să acționeze, în orice situație posibilă, în virtutea pactelor semnate sau a celor ce urmau să fie încheiate.

Dealtfel, în tratativele dintre Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov, ministrul român a insistat asupra introducerii unui paragraf care condiționa aplicarea tratatului româno-sovietic de intrarea în acțiune a Franței. „Acest punct a fost — așa cum subliniază și Ion M. Oprea în cunoscuta-i monografie dedicată vieții și activității marelui diplomat român — singurul asupra căruia părerea celor doi miniștri de externe n-a coincis“, Litvinov ridicând o serie de obiecții, între care lipsa unei alianțe româno-

³⁷ Axel Kuhn, *Hitler aussenpolitisches Programm. Entstehung und Entwicklung 1919—1939*, Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1970, p. 212.

³⁸ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 203, dosarul nr. 8 083, fila 50. Despre propunerea română privind semnarea unui tratat între Franța și Mica Înțelegere, menționează Alvina Lazea, fără a da detalii, din lipsă de informații suficiente. „După toate aparențele — scrie autoarea —, ea nu a fost făcută în cadrul oficial al conferinței ... Propunerea lui N. Titulescu nu a dus la negocieri concrete în această problemă în vara anului 1936“ (Alvina Lazea, *op. cit.*, p. 111). Și Eliza Campus are o referire la problematica aici abordată. „În aceste împrejurări [înmulțirea atacurilor la adresa politicii sale], Titulescu a plecat în grabă la Paris pentru a cere, probabil, ajutorul Franței. După istoricul cehoslovac Milena Janisova, Titulescu a propus guvernului Léon Blum lărgirea tratatului dintre Franța, Mica Înțelegere și U.R.S.S., prin încheierea unei alianțe militare, ceea ce guvernul francez a refuzat“ (Eliza Campus, *Nicolae Titulescu și politica pentru menținerea integrității teritoriale a României*, în „Studii. Revistă de Istorie“, tom. 19, nr. 2/1966, p. 247). Singura referire și relație directă, problema fiind totuși tratată pasager, am găsit-o într-un articol, pe care îl considerăm, dealtfel, cea mai corectă și documentată analiză asupra subiectului, semnat de I. Chiper și Fl. Constantiniu, în care autorii, menționând demersul lui Nicolae Titulescu pentru semnarea unui tratat între Mica Înțelegere și Franța, arată: „Refuzul acesteia, motivat de dorința de a nu întreprinde acțiuni care ar fi apărut ca fiind îndreptate împotriva Germaniei sau Italiei, a creat o situație dificilă inițiatorului“ (I. Chiper, Fl. Constantiniu, *Din nou despre cauzele înlăturării din guvern a lui Nicolae Titulescu*, în „Revista de studii internaționale“, nr. 2(6), 1969, p. 45).

franceze și neîncrederea în posibilitatea încheierii unei astfel de alianțe³⁹. De unde proveneau rezervele diplomatului sovietic este dificil de stabilit; cert este faptul că Mica Înțelegere, prin Titulescu mai ales, a acționat, prin toate mijloacele, pentru a determina Franța să accepte încheierea unui tratat de asistență mutuală.

Dar și această acțiune, menită să întărească legăturile dintre statele sprijinitoare ale Societății Națiunilor în scopul întăririi mijloacelor de securitate pe plan european și implicit a factorilor de sprijin externi ai țărilor mici și mijlocii din centrul și răsăritul Europei a eșuat. Guvernul Léon Blum a respins propunerea, condiționând-o de reușita încheierii unui „nou Locarno occidental”. Franța nu numai că accepta, prin politica pe care o promova, dezintegrarea Societății Națiunilor, dar, fapt și mai concludent pentru înțelegerea factorilor definitorii de politică internațională, se alia tezei britanice privind situația în Europa.

Iritat de atitudinea adoptată de Léon Blum față de cererile privind încheierea unui tratat de alianță și mai ales de profesiunea de credință a omului politic francez, de a rămâne atașat alianței engleze „cu orice sacrificiu”, Nicolae Titulescu îi replica acestuia: „Dacă înțeleg bine, guvernul dumneavoastră nu vrea să înspăimînte guvernul scumpului nostru prieten Anthony Eden răspunzînd invitației pe care vi-o face Bucureștiul, Praga și Belgradul de a lucra împreună cu Turcia și Rusia la realizarea Locarno-ului de est! Vă temeți ca noile angajamente să nu pară la Londra dictate de considerente de politică internă. Ei bine, domnule Blum, am venit aici să ne plîngem de adîncă neliniște a țărilor mici prinse, fără voia lor, în mîngina economică germană! Ele vor să știe dacă pot conta pe Franța, căci, domnule Blum, la noi lumea se îndoiește de dumneavoastră!” Și Titulescu încheia: „Liniștiți-ne, domnule președinte al Consiliului de Miniștri francez sau cel puțin spuneți-ne adevărul! Noi nu uităm că nu v-ați apărat pe dumneavoastră înșivă la 7 martie, cum o să ne apărați deci pe noi contra unui agresor?”⁴⁰.

Și la această intervenție imperativă a lui Nicolae Titulescu, ca de altfel la toate celelalte exprimate pînă la înlăturarea sa din post, factorii responsabili de la Paris au evitat orice angajare. Cuvîntul de ordine vehiculat cu orice ocazie era „întîi un nou Locarno de vest” și abia după aceea negocierea unor noi tratate în est. Situația nu s-a schimbat nici după 29 august 1936. La insistențele și căutările noului ministru al afacerilor străine, Victor Antonescu, privind pactul de asistență mutuală între Franța și Mica Înțelegere, ministrul francez la București, Thierry, îi cerea să înțeleagă că „nimic nu ar putea fi definitiv încheiat cu noi înaintea reuniunii puterilor locarniene”⁴¹. Practic, forurile politice responsabile românești, înregistrînd degajarea Franței de Societatea Națiunilor, erau puse în fața unei realități de o duritate deosebită. Guvernul de la Paris, după ce a refuzat sau evitat angajarea într-o alianță politico-militară efectivă cu România, se eschiva și de la încheierea unui tratat de garanții general, fără de care la București nu era de conceput, în condițiile date, încheierea unui pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. Stipulația operantă la aplicarea pactului cehoslovaco-sovietic, spre exemplu, era refuzată României, Franța nefiind prin nimic obligată să intervină în ajutorul țării noastre.

³⁹ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 272.

⁴⁰ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 296.

⁴¹ D.D.F., 2-e serie, tome III, doc. nr. 362.

Majoritatea istoricilor români și străini, care au abordat problema, au evidențiat insistentele demersuri ale diplomației poloneze pentru înlăturarea lui Titulescu, considerat „spiritus rector” al preconizatului pact de asistență mutuală româno-sovietic. Apreciem că, în pofida multiplelor căi și mijloace utilizate de forurile politice și diplomatice de la Varșovia⁴², factorul polonez nu a contribuit la înlăturarea lui Nicolae Titulescu decât indirect, atunci când Parisul a acordat un gir politicii internaționale a Varșoviei. Ne referim la așa-numitul tratat de la Rambouillet, încheiat între Franța și Polonia, prin care guvernul francez a creditat efectiv o politică care pînă atunci s-a dovedit refractară Ligii Națiunilor și ostilă acțiunilor întreprinse în vederea edificării securității colective. Bucureștiul înregistra, astfel, încă una din durele lovituri diplomatice. Sprijinitorii unei politici de colaborare cu cel de-al treilea Reich și Italia fascistă, cu care întrețineau „relații speciale”, dobîndeau sprijinul economico-financiar, pe lîngă girul politico-militar al Franței, în timp ce României, sprijinitoare a Ligii Națiunilor și promotoare ferventă a ideii de securitate colectivă, i se refuzau sau i se limitau la cantități neîndestulătoare.

La sfîrșitul lunii august 1936 se conturaseră clar caracteristicile unei noi etape în evoluția relațiilor politice internaționale, o etapă în care, așa cum consemna președintele Consiliului de Miniștri francez, Léon Blum, deci un om politic în măsură să influențeze evoluția situației, „spiritul de solidaritate internațională, sentimentul datoriei internaționale, obișnuința și voința de a acționa împreună cu deplină încredere s-au alterat și s-au pierdut puțin cîte puțin. Dealtfel — continua omul politic francez —, într-o lume dezorganizată, fiecare guvern trebuie să se gîndească la pericolul care amenință propria sa țară. Și Europa e plină de pericole”⁴³.

Atitudinea adoptată de marile puteri occidentale în timpul crizei renane și în lunile imediat următoare în probleme ce au consemnat materializări efective ale politicii agresive revizioniste și imperialiste a statelor fasciste a determinat serioase restructurări în direcțiile de evoluție ale vieții politice internaționale. Faptul ocupării de către unitățile Wehrmachtului a zonei demilitarizate a Renaniei fără ca Franța, direct amenințată, să intervină, deși raportul de forțe îi era determinant favorabil, iar tratatele internaționale îi ofereau garanțiile de rigoare, a fost recepțat de către toți partizanii Societății Națiunilor ca o lovitură directă dată însăși spiritului și credibilității acesteia. După criza din martie 1936 s-a probat cu evidență faptul că politica de securitate colectivă — pe coordonatele căreia diplomația românească, sub conducerea lui Nicolae Titulescu, își structurase toate demersurile și manifestările — își epuizase disponibilitățile înainte de a-și dobîndi instrumentele juridice și materiale indispensabile funcționalizării ei. Linia de politică externă reprezentată cu atîta strălucire de Nicolae Titulescu era repudiată chiar de către cei care ar fi trebuit, în mod normal, să o practice, guvernele de la Paris și Londra, angajate, tot mai evident, pe calea conciliatorismului.

⁴² Cel mai categoric în sublinierea rolului jucat de Varșovia la înlăturarea lui N. Titulescu pare a fi Andreas Hillgruber, care declară : „Avertismentului clar dat de Polonia și nu intrigilor de culise ale oficiului de politică externă i se datorează faptul că, în cele din urmă, la 29 august 1936, regele Carol I-a demis pe Titulescu din funcția de ministru de externe” (Andreas Hillgruber, *Hitler, König Karol und Marshall Antonescu*, Beziehungen, 1938—1944, Wiesbaden, 1954, p. 13).

⁴³ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 315.

ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL SUD-ESTULUI EUROPEI. 1900-1914

NICOLAE CIACHIR

Pentru cunoașterea cât mai exactă a rolului pe care l-a jucat România, la începutul secolului al XX-lea, în sud-estul Europei este necesară o incursiune în trecut, în vremurile când, în urma încorporării majorității regiunilor sud-dunărene la Imperiul otoman, balcanicii au găsit azil și înțelegere pe meleagurile românești. Totodată, în evul mediu, o populație romanică încă mai era împrăștiată în toată Peninsula Balcanică, formînd diferite vlahii, aflate în Moesia, Etolia, Tesalia, Epir, Macedonia și chiar în Peloponez. De asemenea, se cuvine de făcut precizarea că, în urma transformării unei mari părți din Ungaria în pașalic turcesc, o parte din balcanicii refugiați acolo au venit și ei pe teritoriile românești, mai ales că Transilvania a reușit să se proclame Principat autonom. „Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic, poporul român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărât patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine”¹.

Mulți balcanici au fost nevoiți, astfel, să se refugieze pe ospitalierul pământ românesc. Fie că se stabileau în Țara Românească, în Moldova, ori în Transilvania, boieri sau călugări, tîrgoveți ori țărani, oșteni ori meșteșugari, ei au găsit azil și condiții de a munci, unii ajungînd în poziții economice înfloritoare. Ca oșteni au luptat, cu cîinste, în cadrul trupelor comandate de Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul și de alți domnitori, care nu s-au plecat imixtiunii otomane. Dealtfel, prestigiul românesc în Balcani a prins rădăcini în timpul domniilor lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brîn-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 322—323.

coveanu, Dimitrie Cantemir, domnitori cu influență, buni gospodari, abili diplomați, dar mai cu seamă pricepuți în arta diplomației și a războiului.

Unii domnitori, ca Vasile Lupu și Șerban Cantacuzino — după cum afirmă savantul iugoslav Radu Flora —, doreau chiar să restaureze Bizanțul, întinzându-și influența asupra întregului sud-est european, iar terminologia păstorească română, din zona Valaško din Moravia și din ținuturile transcarpatice polono-ucrainene, pînă la Peloponez, duce la trăsături comune². Lingvistul Alexandru Rosetti se întreba dacă limba română, la un moment dat, datorită mișcărilor de migrație ale vlahilor balcanici, nu poate fi considerată și un fel de limbă de comunicare, această „lingua franca”³. Nu întîmplător, aromânul Teodor Anastasie Cavalioti publica, la Veneția, în 1770, un vocabular greco-româno-albanez, cel care va fi reprodus, în 1774, de către savantul german Joahann Thunmann. Un alt aromân, Mihail Boiagi, tipărea, la Viena, un manual de conversație în 10 limbi, în care se găseau dialectele daco-român și aromân, iar N. Ianovici, în dicționarul său în cinci limbi (elină, greacă, română, germană, ungară), trecut prin cenzura habsburgică în anul declanșării revoluției lui Tudor Vladimirescu, afirma răsplat că românii din nordul și sudul Dunării sînt români și incorect sînt numiți vlahi sau macedovlahi. Se știe că patriotul și omul de cultură român Ienăchiță Văcărescu, folosind izvoare turcești, a scris o istorie a Imperiului otoman, dar și un dicționar turco-român și româno-turc (în jurul anului 1790). Cunoscutul balcanolog român, Victor Papacostea, scotea în evidență influența spirituală a bisericii ortodoxe în Balcani⁴. În ce privește influența otomană în limbă, muzică, obiceiuri, costume, mai ales în viața orașelor, aceasta a fost mai puternică în Balcani decît cea arabă în Spania și Portugalia⁵. Cronica Banatului, scrisă de Nicolae Stoica de Hațeg, cel care era prieten cu Tudor Vladimirescu și care i-a împrumutat o istorie românească și calendare, scrie că Pazvantoglu, vestitul pașă de Vidin, vorbea bine românește și în română s-a înțeles cu căpitanul austriac Henig⁶. Dealtfel, izvoarele pomenesc faptul că la curtea lui Ali Pașa din Ianina se vorbeau, pe lângă greacă, albaneza, turca și, frecvent, româna.

Țările române au constituit o adevărată Mecca pentru creștinii balcanici. Generozitatea voievozilor era recunoscută prin daniile făcute așezămintelor bisericești din Bulgaria, Serbia, Tesalia, Constantinopol, Muntele Athos, Anatolia, Siria, Palestina, Egipt etc. Potrivit tradiției, o cotă din venitul ocnelor și al vămilor finanța, ne semnalează un document din 1795, cele trei mari mănăstiri din Cipru, iar monahul Chiprian, care învățase la școala domnească din Iași, adusesse de acolo caiete de cîntări și două portrete făcute de zugravi moldoveni⁷.

² „Lumina” nr. 9, 1982, p. 54.

³ *Ibidem*, p. 63.

⁴ Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, Editura Eminescu, București, 1983, p. 367, 408, 410.

⁵ Lazăr Șeineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, București, 1900; M. Budimir, P. Skok, *But et Signification des Etudes balkaniques*, în „Revue internationales des études balkaniques”, I, Beograd, 1934.

⁶ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Editura Academiei R. S. România, București, 1969, p. 294.

⁷ N. Iorga, *Danii românești în Cipru*, în „Revista istorică”, nr. 3, 1919, p. 47—48.

Nu numai romanitatea balcanică beneficia de acest sprijin, ci și slavii, grecii și albanezii. Se știe că, în evul mediu, o perioadă de timp, limba slavonă a fost limba oficială în cancelarii și biserică, deși unii slavi, polonezii, cehii și croații, fiind catolici, foloseau latina. Aici se cuvine să facem următoarea remarcă. Herodotul istoriografiei bulgare, Paisie de la Hilandar, ideolog al mișcării de eliberare națională, autorul cărții *Istoria slavianobolgarskaia* (1762), bazat pe vechi manuscrite păstrate la Muntele Athos, afirma că vlahii din nordul Dunării, inițial, citeau și scriau în latină și cu biserica țineau de Roma. Și tot el făcea remarca interesantă că Petru și Asan erau de neam regesc, nepoți ai lui Gavril, fiul lui Samuil, care a fost nevoit să se refugieze în Valahia. Când a început răscoala de la Tirnovo (1185), au „strîns armată și din Valahia, trimițînd și domnii (gospodarii) vlahi în ajutorul lui Asan”⁸.

Deci, tradiția colaborării cu românii era vie în conștiința popoarelor balcanice, încît tipărirea de către Radu cel Mare, domnul Țării Românești, a unui *Liturghier slavon*, în 1508, așa-numit al lui Macarie (este vorba de tipograful muntenegrean, care primise azil la curtea de la Tirgoviste), a fost un mare serviciu cultural adus întregii lumi creștine din această zonă. Dealtfel, cartea se adresa tuturor ortodocșilor care foloseau limba slavonă în biserică la începutul secolului al XVI-lea : românii, sîrbii, muntenegrenii, bulgarii, ucrainenii, rușii, slovaci. Tipărirea cărții s-a datorat inițiativei domnului român, a cărui autoritate sporește în întreagă această parte a Europei. Deoarece meșterul era muntenegrean, observăm o particularitate a acestui *Liturghier*, față de originalul grecesc, și anume : introducerea în text a doi cunoscuți sfinți ai Serbiei, Sava și Simeon⁹. Specialiștii care au aprofundat problema au fost frapați de titulatura domnului Țării Românești, pe *Liturghier*, Radu cel Mare fiind numit domn „a toată țara Ungrovlahiei și a Podunaviei”, argumentînd că prezența acestui titlu domnesc însemna, pentru Macarie, un contact cu vechile acte domnești din veacul precedent, cu referiri la titulatura lui Mircea cel Mare îndeosebi, care stăpînise și Dobrogea. Nu sîntem de acord cu o asemenea argumentare, căci Macarie știa precis titulatura domnitorului în serviciul căruia era. Desigur, otomanii stăpîneau efectiv dreapta Dunării, dar titulatura „și a Podunaviei”, adică a ambelor maluri ale Dunării, deci și dreapta fluviului, fostele teritorii ale statului bulgar și sîrb, trebuie înțeleasă ca o stăpînire spirituală *.

Ivan Malișevski, profesor la Academia teologică de la Kiev, scria, în 1872, că România, continuînd tradiția ortodoxiei și posedînd un pămînt bogat și o populație numeroasă, era un membru însemnat în alianța popoarelor și a statelor ortodoxe-creștine. Prin neatîrnarea față de Poartă și prin fidelitatea pentru biserică, românii au sprijinit material patriarhia de la Constantinopol, încît patriarhul Nifon voia, după dispariția statului bizantin, să-și mute chiar reședința supremă în Țara Românească¹⁰. Același autor portretizează deosebit de sugestiv figura lui Mihai Viteazul,

⁸ *Văzrajdenski straniți-Bălgarski pisatel*, tom. I, Sofia, 1969, p. 57.

⁹ I. D. Brătan, *Liturghierul lui Macarie (1508)*, în „Mitropolia Olteniei” (Craiova), nr. 10—12, 1962, p. 727—732 ; vezi și : Nestor Vornicescu, *Scrieri patristice în biserica ortodoxă română pînă în sec. XVII*, Craiova, 1983.

* Este mai mult decît simplistă afirmația încetățenită chiar și în manualele școlare bulgărești, potrivit căreia *Liturghierul* din 1508 ar fi prima carte tipărită de către bulgari.

¹⁰ Ivan Malișevski, *Aleksandriischiî patriarh Meletii Pigas*, tom I, Kiev, 1872, p. 3.

scriind că „Mihai a știut să se ridice la înălțimea unei căpetenii naționale a României și să ridice steagul luptei pentru credință și libertate”¹¹.

În 1976 a apărut la Novisad (Iugoslavia), în ediție bilingvă, lucrarea *Tipografia din Rîmnic și reluarea tipăririi cărților sirbești la 1726*. În ea se arată că, numai în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688—1714) s-au deschis patru tipografii la București, Buzău, Snagov și Rîmnic, care serveau și nevoile popoarelor balcanice; iar tipografia de la Rîmnicu Vilcea, tipărind abecedarul lui Teofan Procopovici, *Slovenska gramatika* a lui Meletije Smotricki și alte lucrări cu caracter religios, a fost de un real folos atît învățămîntului cît și culturii sirbești. Serviciul era cu atît mai mare, cu cît în Imperiul habsburgic exista, în acea perioadă, o singură tipografie ce putea tipări cu litere chirilice, la Tîrnavia, lângă Pozun (Bratislava).

Trebuie să mai amintim că, deloc întîmplător, în mediul românesc se redacta, în 1792, la Mănăstirea Neamț, o scurtă istorie a poporului bulgar; în 1806, la Rîmnicu Vilcea s-a tipărit prima carte în bulgara vorbită de popor; în 1824, la Brașov, a apărut abecedarul lui Petre Beron, cel mai modern pentru vremea aceea; de asemenea, au apărut cărți și periodice bulgărești, iar prin „Societatea cultural-științifică din Brăila” (1869) s-au pus bazele Academiei bulgare de științe (1878). Corifeii renașterii bulgare: Gh. Sava Racovski, Hristo Botev, Vasil Levski, Liuben Karavelov, Ivan Vazov și-au scris, pe pămîntul nostru, majoritatea operei. Din București, Brăila, Galați, Craiova, Giurgiu, Alexandria etc. era dirijată întreaga mișcare din sudul Dunării, pregătindu-se înlăturarea dominației otomane și crearea statului național bulgar¹².

De asemenea, la Iași, în 1807, a apărut una dintre primele gramatici de greacă modernă (neogreacă), a poetului Athanasios Christopoulos, tradusă aproape imediat în engleză, ca și numeroase alte lucrări, atît în limba clasică cît și în cea modernă, pentru uzul grecilor stabiliți în diferitele colțuri ale Europei, dar, în primul rînd, pentru nevoile Eladei. La Brăila, avocatul Naum Vehilhargi tipărea, în 1844, primul abecedar în limba albaneză, pe baza unui alfabet propriu, care să-i satisfacă atît pe ortodocși, cît și pe mahomedani și catolici¹³.

Istoricul iugoslav Vladimir Stojancević scria că, în 1813, atunci cînd trupele otomane au pătruns în Serbia și Karageorge, peste 10 000 de sirbi au fost nevoiți să ia drumul exilului și să se refugieze în Țara Românească și Austria (mulți dintre ei în Banat și în Transilvania). Miloș Obrenovici, care a trăit 20 de ani în exil (1839—1859), o parte din aceștia i-a petrecut în Țara Românească, unde avea numeroase moșii, iar prin exportul grîului își plasa banii în băncile rusești și austriece. El a făcut numeroase donații culturale unor așezăminte din Serbia, Croația, Voivodina, iar Uni-

¹¹ *Ibidem*, p. 22. Figura lui Mihai Viteazul era atît de cunoscută în Europa, încît, în 1630, cînd a apărut la Londra lucrarea *Istoria politică și topografică a Rusiei, Moscovei și a Tartariei*, editorul a pus pe copertă chipul lui Mihai, încadrat în dreapta de un sfetnic, iar în stînga de un arcaș.

¹² Vezi: Veselin Traikov, *Racovski i balkanskite narodi*, Sofia, 1971; N. Jecev, *Brăila a bălgarskoto kulturno naționalno vâzrajdanie*, Sofia, 1970; Nicolae Ciachir, *Hristo Botev v Rumânia*, Sofia, 1980; Elena Siupiur, *Bălgarskata emigranska intelighenția v Rumânie prez XIX vek*, Sofia, 1982; C. Velichi, *România și renașterea bulgară*, București, 1980.

¹³ Nestor Camariano, *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Thessaloniki, 1981, p. 131; Nicolae Ciachir, *Istoria modernă a Albaniei*, București, 1974, p. 38—39.

versității din Atena i-a dat peste 1 000 de ducăți¹⁴. Evangelhie Zappa, mare filantrop grec, posesor al unei imense averi, descria, într-o carte publicată în 1847, cum a venit în Valahia fără nici un fel de avere, apoi s-a apucat de arendășie pe bogatul pământ românesc. Relevînd bunătatea românului, el nota : „Acești români, cînd îi va judeca cineva fără patimă, cu bună cunoștință și fără părtinire, îi va găsi mult mai buni decît mai multe alte nații, și avînd și talente pentru care li se cuvine dragoste și recunoștință. În inimile românilor vedem înrădăcinată depărtarea de orice prigonire, ospitalitatea, îndurarea și, mai presus de toate, ura către vărsarea de sînge. O, cît de vrednici de respect și de iubit sînt acești români, domnilor, și cît le sîntem datori, noi, străinii care locuim aici“¹⁵.

Să amintim și faptul că sîrbul Mișa Anastasevici, cu banii cîștigați în România, a ridicat palatul care va fi sediul Universității din Belgrad ; frații Gheorghiev, bulgari, mari negustori în țara noastră, au construit clădirea Universității din Sofia : familia Zappa a sprijinit bănește Universitatea și Academia de Științe din Atena ; Rigas Velestinul, cu banii cîștigați ca arendaș valah, a scris manifeste, broșuri, ridicînd poporul grec la luptă ; doctorul Beron, cu veniturile de pe moșiile din Dolj și Mehedinți, a deschis și finanțat școli pe teritoriul Bulgariei, iar Naum Vehilhargi, avocat, cămătar și arendaș la Brăila, a ajutat la emanciparea națională a albanezilor. Desigur, toate aceste acțiuni au fost posibile datorită bunăvoinței, în primul rînd, a autorităților române, cît și a ospitalității poporului nostru.

Legăturile tradiționale interbalcanice s-au intensificat în veacul al XIX-lea, în cursul luptelor de eliberare națională a popoarelor din sud-estul Europei. Astfel, insurecția sîrbă odată izbucnită (1804) s-a bucurat de sprijinul poporului român, domnitorul Constantin Ipsilanti, la început, sprijinind-o pe filieră diplomatică, apoi cu provizii, arme și oameni. Consulul francez acreditat la București raporta, la Paris, că românii urmăreau cu mare satisfacție orice succes al insurgenților și își arătau pe față dorința „ca Serbia să se desfacă de Imperiul otoman“¹⁶. Se cuvine de amintit faptul că Tudor Vladimirescu, viitorul conducător al revoluției române de la 1821, în fruntea pandurilor săi, a luptat alături de ruși și sîrbi, în timpul războiului din 1806—1812, la sud de Dunăre, la Cladova, la Rahova, la Plevna, distingîndu-se mai ales în bătălia de la Cladova, „unde a întrerupt orice comunicație dintre garnizoanele de aicea și Adakalé“¹⁷.

Grecii stabiliți în Principate au avut posibilitatea, sprijiniți de români, să contribuie la redeșteptarea națională a Eladei, al cărui război se declanșează decisiv în 1821. Nu trebuie omis faptul că revoluția română declanșată sub conducerea lui Tudor Vladimirescu la nord de Dunăre a dispersat forțele otomane și a ușurat lupta insurgenților greci din Atica, Epir, Tesalia și Peloponez. Otomanii, prin forța armelor cît și prin vicleșug, vor încerca să lichideze în primul rînd pe Ali Pașa din Ianina și să

¹⁴ V. Stojancević, *Miloș Obrenović i njegovo doba*, Beograd, 1976, p. 45, 308, 439.

¹⁵ *Trintorul care se mărginește în cercul României coprinzător de observații din cercetare asupra samănării griului și orîndueli asupra moșiilor*, București, 1847, p. 8—9. Cartea a apărut simultan în limbile română și greacă.

¹⁶ *Hurmuzaki*, vol. XVI : *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1603—1824)*, București, 1912, p. 609.

¹⁷ *Ibidem*, p. 840—841.

înăbușe revoluția română, pentru a îngusta aria de acțiune a Eteriei¹⁸. Documente recent publicate¹⁹ atestă și prezența a sute de români în Eterie, dornici să contribuie la emanciparea națională a sud-estului european. Este semnificativă remarca istoricului iugoslav D. Djordjević că „insurecția din Principatele române a fost preludiul revoluției grecești din 1821”²⁰, întărită de afirmația altui istoric din aceeași țară privind mișcările revoluționare din Balcani din anii 1821—1822, ce relevă „meritul poporului român, care a ridicat primul steagul răscoalei”²¹.

Revoluția română de la 1848 nu numai că a atras mulți balcanici ce locuiau la nord de Dunăre, dar a încercat să-i includă într-un front comun de emancipare socială și națională și pe cei de la sud de fluviu²². Totodată, Unirea Moldovei și Țării Românești (1859), ca și reformele liberale înfăptuite de domnitorul Alexandru Ioan Cuza au făcut din statul român un adăpost sigur pentru refugiații balcanici, atât de plastic exprimat, în 1869, de revoluționarul și publicistul bulgar Liuben Karavelov: „Trăim într-o țară pe care o putem numi a doua Elveție. România, conform constituției sale liberale, permite tuturor naționalităților, fără deosebire, să se dezvolte liber, să se întărească și să progreseze, să se dedice comerțului și să exercite orice muncă, fără nici un fel de opreliște”²³.

Prezența trupelor române, alături de armata rusă, sîrbă, munte-negreană și de voluntarii bulgari, în războiul din 1877—1878, a cimentat și mai mult relațiile noastre cu balcanicii, rezultatul fiind constituirea a trei state independente și a unui principat autonom în sud-estul Europei.

Independența și suveranitatea României, cucerite prin sacrificiile umane și eforturile materiale deosebite ale poporului român, au dat un impuls puternic dezvoltării ulterioare a României. Independența a adus egalitatea juridică a țării cu toate statele suverane și posibilitatea de a duce o politică activă mai ales în perimetrul balcanic. Pe linia promovării politicii de bună vecinătate și de prietenie cu țările balcanice se încadrează și numirea de reprezentanți diplomatici și consulari români la Sofia și Rusciuk, deși Bulgaria era încă un stat vasal²⁴. Izbucnind, în 1885, un conflict armat între Serbia și Bulgaria, ziarul „Românul” scria, la 5 noiembrie: „Două popoare de același sînge seucid azi între ele. Faptul este cu atât mai regretabil, cu cît nu se poate prevedea cu ce folease se vor alege după atîtea suferințe și lipsuri ce-și impun”. România a ajutat, pe măsura posibilităților sale, cele două țări, trimițînd ambulante ale Crucii Roșii atât în Serbia, cît și în Bulgaria, primind cu această ocazie mulțumiri din partea ambelor state²⁵.

¹⁸ *Turski dokumenti za Machedonska istorija (1818—1827)*, tom. IV, Skopje, 1967, p. 56, 62—63.

¹⁹ Nikolai Todorov, *Balkanski izmerenja za grătkote Văstanie ot 1821 godina. Prinosăt na Bălgarite*, Sofia, 1984. În anexa cărții, paginile 129—244, sînt incluse date și despre cei 209 români ajunși peste Prut după bătălia de la Sculeni.

²⁰ D. Djordjević, *Revolutions nationales des peuples balkaniques. 1804—1914*, Beograd, 1965, p. 42.

²¹ Omer Nakićević, *Revolt i protesni marš stanovnika Kosovo. 1822 godine*, Priština, 1969, p. 20.

²² Virginia Pascaleva, *Otvucăt ot revoluțata v Europa prez 1848—1849 v bălgarschite zemi*, în „Părvi Kongres na bălgarskoto istoriceskoto družestvo”, I, Sofia, 1972, p. 498.

²³ „Svoboda” din 12 decembrie 1869.

²⁴ N. Ciachir, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, Editura politică, București, 1968, p. 196—198.

²⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare: Arh. M.A.E.), vol. 202 (1885), dosarul nr. 41, lit. B, nr. 1 c.

La începutul secolului al XX-lea, România întreținea relații diplomatice și consulare cu 14 țări, un loc important revenind statelor din Peninsula Balcanică. Prin așezarea geografică, prin comunitatea de interese economice și politice, prin trecutul comun de luptă, România gravita în această zonă, chiar dacă dezideratul principal pe care-l urmărea era unirea românilor aflați cu precădere în cadrul monarhiei austro-ungare. Era, dealtfel, și firesc ca, în condițiile tehnicii de atunci și a posibilităților existente, comerțul românesc să fie îndreptat pe Dunăre, Marea Neagră și zona strîmtorilor, a Mării Egee, pe căile rutiere spre Balcani, decît spre Atlantic, Peninsula Iberică, Scandinavă, sau în alte părți ale lumii.

În această vreme, pe plan politic, statele și popoarele balcanice erau într-o continuă frământare, determinată de necesitatea desăvîrșirii unificării lor prin eliberarea teritoriilor ce se mai aflau încă sub stăpînire otomană. Se cuvine să facem precizarea că, cele cinci state sud-est europene — România, Serbia, Bulgaria, Grecia și Muntenegru — erau în plină ascensiune, iar albanezii și macedonenii căutau să-și păstreze entitatea națională și să-și creeze state naționale, în timp ce fostul stăpînitor, Imperiul otoman, era în continuă decădere, urmărit în această dezagregare atît de marile puteri, cît și de balcanici.

Puternica răscoală izbucnită în Macedonia și proclamarea republicii de la Krușevo (cu o populație majoritară aromână) și Stragea (1903) au subrezit pozițiile Imperiului otoman în această parte a Peninsulei, ducînd, totodată, la o încordare maximă cu statele vecine : Bulgaria, Serbia și Grecia. Noua dinastie Karageorge (1903), exprimînd interesele burgheziei comerciale și ale tinerei burghezii industriale, se orientează tot mai mult spre blocul ruso-francez, bloc ce îi putea sprijini emanciparea economică și politică față de Austro-Ungaria, stat care sufoca Serbia ²⁶.

Evenimentul din 1903 a fost urmat de o extraordinară propagandă împotriva Austro-Ungariei și a Imperiului otoman. În același an a fost înăbușită cu cruzime răscoala din Macedonia, mișcare ce fusese sprijinită de Serbia ²⁷. Datorită faptului că noul rege avea obligații față de complotiștii care-l aduseseră la putere, s-a ajuns, practic, ca armata să domine întreaga viață politică a țării. Ea susținea interesele mării burghezii sîrbe, formarea unui stat mare slav și, în acest sens, la 1911, colonelul Dimitriević Dragotin-Apis a înființat societatea secretă „Unire sau moarte” („Ujedinjenje ili smrt”), care, pe baza articolului 7, urmărea formarea unui stat în care, alături de Serbia, să fie incluse Bosnia, Herțegovina, Muntenegru, Macedonia, Croația, Slavonia, Sremul, Voivodina și Dalmația ²⁸ ; din actuala Iugoslavie, numai Slovenia nu trebuia să fi fost inclusă, fiind considerată în sfera de influență germană.

Rusia, a cărei diplomatie săvîrșise greșeli față de Serbia în perioada 1877—1878, dînd posibilitatea Austro-Ungariei să se întărească considerabil în partea vestică a Balcanilor, încuraja acum noua orientare a Serbiei. Ocupată în anii 1904—1905 în războiul cu Japonia, a îndemnat pe aliata sa Franța să acționeze cu mai multă fermitate în Balcani, mai ales că Franța, după cum se știe, perfectase, în 1904, o nouă alianță, aceea cu Anglia (Antanta cordială). În această conjunctură, Serbia avea tot inte-

²⁶ Arh. M.A.E., fondul nr. 21 (Rapoarte politice de la Constantinopol), vol. 38, fila 47.

²⁷ Angelo Tamborra, *Cavour e i Balcani*, Torino, 1958, p. 73.

²⁸ St. Stanojević, *Istoriја Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd, 1924, p. 213.

resul să mențină relații bune cu România, lucru dorit, dealtfel, și de diplomația românească, care urmărea menținerea unui anumit echilibru în Balcani ²⁹.

Micul Muntenegru rămânea statul balcanic cel mai slab dezvoltat. La începutul secolului al XX-lea, prințul Nicolae, proclamându-se rege (1910), a profitat de faptul că se înrudea cu câteva curți europene, dorind ca, în jurul său, să fie polarizați slavii sudici ³⁰. Muntenegrul se va amesteca activ în problemele balcanice în 1903 și în 1908, cu ocazia crizei bosniace, în anii 1910—1911, când mișcările din nordul Albaniei au luat amploare, dar a fost temperat când de Rusia, când de Franța și Italia, care, în anumite conjuncturi, nu aveau interesul să schimbe statu-quo-ul din Balcani ³¹. Relațiile sale cu România vor fi însă corecte în intervalul de care ne ocupăm, de bunăvoință, de curtoazie, deoarece, datorită așezării geografice și a intereselor pe care le urmăreau cele două țări, nu aveau probleme antagoniste.

Grecia, după 1900, a continuat să se dezvolte din punct de vedere economic, iar împrumuturile din anii 1900, 1902 și 1907, de la Comisia internațională financiară, au fost investite mai ales în exploatarea bogățiilor subsolului, în înzestrarea și modernizarea armatei, în dezvoltarea rețelei de căi ferate. Revoluția turcă, răscoala cretană (1908) și, în special, unirea acestei mari și importante insule cu Grecia, au stîrnit un imens entuziasm popular. Intervenția, însă, a marilor puteri, prin debarcarea de trupe în Creta, și rămînerea acesteia ca provincie autonomă în cadrul Imperiului otoman, au indignat masele, care au acuzat guvernul de slăbiciune ³². Numai intervenția plină de tact a Franței l-a salvat pe regele George de abdicare, iar numirea, ca prim-ministru, a cretanului Elefterie Venizelos, a calmat, pentru moment, spiritele.

Cît privește relațiile româno-grecești, faptul că România sprijinea elementul aromân din Peninsula Balcanică a iritat Atena și patriarhia de la Constantinopol, în ciuda întîlnirii dintre regele Carol al României și regele George al Greciei la Abbazia în 1901 ³³. Această iritare a atins culmea în 1905, imediat după ce sultanul a iscălit iradeaua ce acorda drepturi elementului aromân, ducînd, în același an, la ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două țări timp de șase ani, adică pînă la 1911. Relațiile diplomatice vor fi reluate în momentul izbucnirii conflictului militar italo-turc, care deschidea Greciei perspectiva de a ataca Imperiul otoman.

Deși începutul secolului al XX-lea găsea Bulgaria încă în situația de stat vasal al Imperiului otoman, această vasalitate era pur formală, Sofia plătind doar un tribut anual de un milion de leva. Revoluția turcă din 1908 a suscitât imediat interesele vecinilor balcanici. În prima instanță, Bulgaria s-a gîndit să-și proclame independența de stat. Noul regim otoman, intimidat în permanență de marile puteri, hărțuit de vecinii balcanici și sabotat de sultan și elementele contrarevoluționare, a fost nevoit să accepte independența Bulgariei (în schimbul sumei

²⁹ N. Ciachir, *Istoria modernă a Serbiei*, București, 1974, p. 130—131.

³⁰ Gavro Vuković, *Cetridesetogodisnica vladavine knjaza Nikolae*, Cetinke, 1928, p. 28.

³¹ Maurice Beaumont, *L'Europe de 1900 à 1914*, Paris, 1969, p. 187.

³² N. Svoronos, *Histoire de la Grèce moderne*, Paris, 1964, p. 82—84.

³³ Alex. Em. Lahovary, *Amintiri diplomatice (Constantinopol, 1902—1906)*, București, 1935, p. 24; Michel Lhéritier, *L'évolution des rapports gréco-roumains depuis un siècle (1821—1931)*, Paris, 1931, p. 58.

de 125 milioane franci), cît și anexarea Bosniei și Herțegovinei de către habsburgi ³⁴.

Într-o asemenea conjunctură balcanică complexă, agravată, între altele, și de războiul italo-turc din 1911, activitatea diplomației românești a urmărit, cu preponderență, menținerea statu-quo-ului în Balcani. În plus, guvernele românești, în anii de început ai secolului al XX-lea, au dus o politică de sprijinire a militanților albanezi stabiliți în țara noastră, în ciuda protestelor sultanului, ca și o intensă acțiune de ajutorare a populației aromâne, supusă persecuțiilor turcești. Astfel, Parlamentul român, în ședința sa din 9 decembrie 1903, a hotărît să ajute cu bani pe aromânii sinistrați (350 lei de persoană). Ajutorul nu s-a limitat, însă, numai la aromâni, creîndu-se, de asemenea, un fond de 600 000 de lei pentru construirea de biserici și școli românești în Turcia europeană ³⁵. I.I.C. Brătianu, precizînd, în calitate de ministru de externe, poziția României, releva : „Noi dorim să întreținem relațiunile cele mai cordiale cu statele vecine, să punem de acord interesele respective, întrucît vom ști, apărînd pe ale noastre, să respectăm legitimele drepturi ale amicilor noștri“. Iar în legătură cu problema urmărită de statul român în Macedonia, el declara : „Voim să ajutăm dezvoltarea culturală a unui neam cu care ne găsim în legături de simțăminte și de origine, dorim ca întreaga populație creștină din Imperiul otoman să aibă condiții civilizate de viață și relații pașnice cu întregul Orient al Europei“ ³⁶.

După insistențe din partea României, guvernul otoman a promulgat, la 9 mai 1905, iradeaua prin care se recunoștea și se permitea constituirea de comunități aromâne în cadrul imperiului. Acest eveniment, arăta diplomatul român Al. Em. Lahovary, a produs o mare senzație asupra publicului grecesc și, mai cu seamă, în cercurile influente din Fanar, ca și la patriarhia ecumenică de la Constantinopol ³⁷.

Anii 1905—1906 au marcat relații bune ale României cu statele balcanice, îndeosebi cu Turcia, Serbia și Muntenegru. În noiembrie 1907, regele Carol I arăta, în mesajul pentru deschiderea sesiunii corpurilor legiuitoare, că relațiile externe ale României sînt, în general, dintre cele mai satisfăcătoare, subliniind mai ales, că, cu Turcia, „misiunile schimbate între mine și sultan sînt o nouă dovadă de încredere de care se bucură România. Sper că, în curînd, se vor încheia cu Turcia o convențiune comercială și una consulară“ ³⁸. Drept urmare, guvernul a urmărit o apropiere tot mai strînsă cu Imperiul otoman și a încheiat cu Bulgaria un tratat de comerț și navigație pe baza respectării națiunii celei mai favorizate. Totodată, au avut loc vizite și schimburi de mesaje cu Serbia și Muntenegru, făcîndu-se, în același timp, tatonări pentru restabilirea relațiilor diplomatice cu Grecia.

Revoluția burgheză a junilor turci din 1908, după cum se arăta într-un raport confidențial al unui diplomat român, a fost îmbrățișată de către majoritatea popoarelor din cadrul Imperiului otoman, Bucureștiul salutînd mișcarea de regenerare ce avea șanse să aducă un suflu înnoitor în sud-estul Europei, ca și în Orientul apropiat ³⁹. La rîndul său, ma-

³⁴ N. Nintchitch, *La crise bosniaque et les puissances européennes*, vol. I, Paris, 1937, p. 267 și urm.

³⁵ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Ses. ord. 1903—1904, p. 144.

³⁶ *Ibidem*, p. 141.

³⁷ Arh. M.A.E., fondul nr. 21, vol. 47, fila 153.

³⁸ „Monitorul oficial“ din 25 noiembrie 1907.

³⁹ Arh. St. București, fondul Casa regală, dosarul nr. 15/1908, fila 2.

rele vizir Husein-paşa, sintetizînd, în 1909, liniile directoare ale politicii externe a ţării sale, declara : „Turcia susţine politica de neutralitate şi de amicitie faţă de toate puterile, politica mâinilor libere, cu ajutorul căreia speră să facă din Turcia, din nou, o mare putere militară, la adăpostul căreia ţara să-şi dezvolte toate resursele materiale şi să ridice nivelul intelectual al populaţiunii“ ⁴⁰.

Pe această linie se vor dezvolta relaţiile româno-turce în perioada 1909—1911, cu apariţia de articole reciproc favorabile în presa din cele două ţări, cu deschiderea unui seminar musulman la Babadag, cu încadrarea unor musulmani din Dobrogea în cadrele active ale armatei române, cu vizite reciproce, la nivel ministerial, dar fără să se ajungă la un tratat între cele două state ⁴¹. În 1911, ministrul bulgar acreditat la Bucureşti, interesîndu-se dacă există vreun tratat româno-turc, a primit următorul răspuns : „Zvonurile care circulă nu sînt întemeiate. România nu poate intra într-o asemenea alianţă, căci ea însăşi şi-a cîştigat independenţa în lupta contra turcilor şi că, prin urmare, dacă bulgarii, sîrbii şi grecii, creştini ortodocşi ca şi noi, vor să se lupte pentru îmbunătăţirea soartei conaţionalilor lor de sub stăpînirea turcească, România va păstra o strictă neutralitate, întrucît nu vor fi schimbări teritoriale“ ⁴².

Dacă relaţiile cu Turcia şi Muntenegru erau bune în anii 1910—1911, cu Serbia existînd, după părerea omului politic Milovanovici, „o desăvîrşită frăţie, comunitate de idei şi tradiţii“ ⁴³, iar cu Grecia se restabiliseră relaţiile diplomatice (1911), în schimb, cu Bulgaria, raporturile s-au înrăutăţit, mai ales în urma izbucnirii conflictului armat între Italia şi Turcia.

Tulburările din Creta şi din Albania de nord, războiul italo-turc, tratativele în culise între Bulgaria, Serbia, Grecia şi Muntenegru au ascuţit vigilenţa guvernului român, care a făcut cheltuieli suplimentare pentru armată şi l-a numit, ca şef al Marelui Stat-Major, pe unul dintre cei mai capabili generali, pe Alexandru Averescu, pregătindu-se să facă faţă evenimentelor care se conturau să izbucnească în perimetrul sud-est european. Deşi au existat disensiuni, alianţa dintre statele balcanice s-a creat totuşi. În cadrul ei, înţelegerea sîrbo-bulgară era punctul nevralgic. Încă în noiembrie 1911, regele Serbiei, Petar Karageorge, primea asigurări, de la Paris, că şi guvernul francez, alături de cel rus, aproba călduros planul unui bloc al statelor balcanice. Desigur, atragerea Bulgariei în alianţa balcanică a fost un succes al Antantei şi a deschis bulgarilor drum la băncile franceze şi cele engleze. Totuşi, într-o lucrare recentă, apărută la Paris, pe bază de materiale noi de arhivă, se afirmă că, în vara anului 1912, Ministerul de Externe francez, prin secretarul său general, Louis Barthou, a informat ambasada turcă că statele balcanice (Serbia, Bulgaria, Grecia, Muntenegru) duceau tratative secrete în vederea unei alianţe împotriva otomanilor ⁴⁴. Ministrul turc îl întreba pe Titu Maiorescu, în septembrie 1912, ce poziţie va lua România faţă de pregătirile de război ce se făceau la Atena, Belgrad şi Sofia. Răspunsul a sunat astfel : „Ca amici ai Turciei, noi credem că e în interesul său să

⁴⁰ Arh. M.A.E., fondul nr. 21, vol. 60, fila 112.

⁴¹ Arh. st. Bucureşti, fondul Casa regală, dosarul nr. 16/1912, fila 1.

⁴² Loc. cit., fila 2.

⁴³ „Adevărul“ din 31 iulie 1910.

⁴⁴ *La Turqui et la France à l'époque d'Atatürk*, Paris, 1981, p. 11.

încheie, în primul rînd, pacea cu Italia... în rest, România este decisă pe moment să păstreze neutralitatea“⁴⁵.

Creînd blocul balcanic, diplomația rusă își pregătea un atu în plus pentru războiul mondial care se prevedea a fi declanșat, însă și-a supra-estimat influența, deoarece acest bloc a atacat Turcia în octombrie 1912, înainte ca Petersburgul să-și fi desăvîrșit pregătirea militară. Într-un interval scurt de timp, de circa șase săptămîni, trupele aliate balcanice au zdrobit principalele forțe turcești din Europa și au eliberat cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice, ajungînd la periferiile Constantinopolului.

După bătălia de la Ceatalgea, marile puteri au hotărît să debarce trupe la Constantinopol, amestecîndu-se, astfel, în conflictul balcanic, pretextul fiind securitatea cetățenilor străini, de fapt neconvenindu-le ca acest oraș atît de important, ce domina două continente, să fie ocupat de balcanici. Amiralul francez Dartige du Pournet, reprezentant al unităților navale străine, și marchizul Pallavicini au obținut consimțămîntul Porții în acest sens⁴⁶. Detașamentele internaționale debarcate n-au avut ocazia să participe la nici o operațiune, deoarece s-a pus capăt primului război balcanic, fără ca trupele balcanice să reușească să intre în Constantinopol.

După cum se știe, la 16 decembrie 1912, începeau, la Londra, tratativele de pace între cele patru state balcanice și Turcia, iar, a doua zi, se deschidea Conferința ambasadorilor marilor puteri (Germania, Austro-Ungaria, Italia, Rusia, Franța, Anglia), președinția revenind, în calitate de gazdă, ministrului de externe britanic, sir Edward Gray. Împotriva dorinței Serbiei de a avea ieșire la Marea Adriatică, se ridica categoric Austro-Ungaria, sprijinită de Grecia. Tratativele duse la Londra, pe diverse planuri, au dat prea puține rezultate concrete, datorită numeroaselor puncte divergente între balcanici și Turcia, între balcanici înșiși și, în special, între interesele marilor puteri, încît, pe bună dreptate, nota ironic francezul G. Hanotaux : „Ce organism straniu funcționează la Londra. El va furniza un capitol inedit în manualele de drept internațional. Reuniune de miniștri, conferință de ambasadori, cenaclu de negociatori, cu sau fără puteri, după cum stau de o parte sau de alta a ușii. Deliberări, care se pretind a fi oficiale și secrete. Lumea întreagă, guverne, burse, piețe, diplomați, totul și toate sînt legate de acest mecanism deosebit care trebuie să decidă pace sau război“⁴⁷.

După cum arată istoricul grec S. M. Sophocles, printr-un război scurt și decisiv, balcanicii au depozat pe otomani, practic, de toate teritoriile europene, cu excepția spațiului adiacent Istanbulului⁴⁸. După 15 zile de discuții, Conferința de la Londra a admis ca orașul Silistra* să fie atribuit României, cu un teritoriu de trei kilometri în jurul său. Guvernul

⁴⁵ Arh. st. București, fondul Casa regală, dosarul nr. 16/1912, fila 1.

⁴⁶ Arh. M.A.E., fondul nr. 21, vol. 62, filele 98, 151.

⁴⁷ G. Hanotaux, *La guerre des Balkans et l'Europe (1912—1913)*, Paris, 1914, p. 201.

⁴⁸ S. M. Sophocles, *A History of Greece*, Thessaloniki, 1961, p. 351.

* Silistra, posesiune a lui Mircea cel Mare, a fost o puternică cetate în tot timpul ocupației otomane, dovedindu-se inexpugnabilă în timpul războiului din 1877—1878. Prin tratatele de la San Stefano și Berlin, ea a revenit Principatului autonom bulgar. Așezată în dreapta Dunării, vizavi de Călărași, locuită de un număr însemnat de români, a fost și un puternic centru cultural românesc pe timpul stăpînirii otomane.

român urma să-i despăgubească pe supușii bulgari care voiau să părăsească orașul. Bulgaria era atenționată să nu construiască fortificații de-a lungul frontierei și să acorde autonomie școlilor și bisericilor vlahilor din viitoarele posesiuni bulgare.

De fapt, cu excepția trasării hotarelor viitorului stat albanez, datorat luptei pline de abnegație a patrioților albanezi, favorizat de interesele Austro-Ungariei și Italiei, precum și a viitorului insulelor din Marea Egee, balcanicii au scăpat de sub controlul marilor puteri și încheierea propriu-zisă a tratatului a rămas în sarcina reprezentanților foștilor beligeranți, întruniți separat în palatul St. James. Semnarea păcii de la Londra, din 30 mai 1913, care a pus capăt primului război balcanic, aproape a nimicit dominația otomană din sud-estul Europei, dar a făcut să crească, în același timp, animozitățile între statele balcanice, de care voiau să profite marile puteri. În această situație, diplomația românească a precizat că, în cazul izbucnirii unui război între aliații balcanici, România va mobiliza imediat.

La 13/26 iunie 1913, reprezentantul Rusiei acreditat la București a avut o întrevedere cu Titu Maiorescu, căruia i-a comunicat că bulgarii nu vor să asculte de nici un sfat de moderație și sînt gata să-i atace pe sîrbi și greci. După opinia Rusiei, România ar trebui să prevină guvernul bulgar că, în acest caz, armata română ar trece Dunărea. I s-a răspuns că Bulgaria a fost deja avertizată de două ori în acest sens. Diplomația europeană era conștientă că, în cazul conflictului între aliații balcanici, România devenea arbitru situației.

Eforturile diplomației țariste de a modera pretențiile Bulgariei și, astfel, de a opri dezagregarea alianței balcanice, au fost sortite eșecului. Regele Ferdinand și generalii săi, subestimînd forțele celorlalți parteneri balcanici și mizînd pe sprijinul Austro-Ungariei și al Germaniei, au atacat trupele sîrbe și grecești. Muntenegru, urmat ulterior de România, a declarat război Bulgariei, în timp ce trupele otomane s-au grăbit să reocupe Adrianopolul.

Preocuparea guvernului român pentru adoptarea unei soluții negociate în acest conflict a fost demonstrată de insistența cu care a susținut încheierea sa cît mai grabnică, în care sens s-a și intervenit pe cale diplomatică în capitalele statelor balcanice. S-a acționat pentru alegerea locului conferinței de pace undeva în sud-estul Europei, pentru a se evita amestecul marilor puteri, care, dacă tratativele s-ar fi dus într-una din capitalele lor, cu siguranță că și-ar fi impus opiniile. Petersburgul și Viena erau excluse, iar Londra fusese deja locul primei conferințe, care nu duse la rezultate durabile. Parisul nu era aprobat de Germania, care propusese atunci, ca loc, Bucureștiul. Franța și Rusia au aprobat și ele ca pacea să se încheie la București. Ministrul României la Petersburg arăta că „guvernul imperial împărtășește cu totul punctul de vedere român de a lua parte întîi la încheierea armistițiului și după aceea la semnarea păcii la București⁴⁹. Imperiul otoman a fost refuzat politicos să participe la tratativele de pace de la București, Titu Maiorescu argumentînd că ele „vor privi numai schimbările teritoriale între statele creștine“⁵⁰.

⁴⁹ *Cartea verde*, p. 237.

⁵⁰ Arh. st. București, fondul Casa regală, dosarul nr. 16/1912, fila 34.

În această conjunctură s-a încheiat Tratatul de pace de la București, la 28 iulie/10 august 1913, între Serbia, Grecia, Muntenegru, România, pe de o parte, și Bulgaria, pe de alta ; iar la 16/29 septembrie 1913, la Constantinopol, s-a semnat pacea între Bulgaria și Turcia.

Participarea României la al doilea război balcanic și rolul activ jucat în această perioadă de diplomația românească au pus un serios semn de întrebare Puterilor Centrale în legătură cu poziția Bucureștiului într-un eventual conflict mondial. De asemenea, se cuvine de arătat faptul că, atît diplomația românească, cît și cea sîrbă și greacă, au reușit să profite de divergențele existente chiar și în cadrul Triplei Alianțe. Al doilea război balcanic a adus, însă, și o nouă repartizare a forțelor față de anul 1912, adică, în locul unui singur bloc sub egida Rusiei, se schița grupul Bulgaria și Turcia, care începeau să graviteze tot mai mult în sfera Puterilor Centrale, victorie însă diminuată prin alăturarea tot mai sigură a României de Antantă.

În orice caz, drumul afirmării statelor balcanice pe arena internațională se făcea tot mai simțit, în ciuda iritării marilor puteri, obișnuite cu docilitatea statelor mici, elocvente fiind, în acest sens, cuvintele împăratului Austro-Ungariei, Franz Iosif : „Puterile Centrale nu pot primi Tratatul de la București ca un aranjament definitiv al chestiunii balcanice, numai un război general ne va putea duce la o soluție convenabilă”⁵¹.

Se cuvine să facem precizarea că, dacă delegații balcanici au fost ținuți în anticamera tratativelor de pace de la Paris (1856), San Stefano (1878), Berlin (1878), spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și, mai ales, în primii ani ai celui de-al XX-lea, marile puteri au fost nevoite să țină cînt tot mai mult de doleanțele acestora, datorită creșterii ponderii lor atît politice cît și economice în circuitul european, iar, în timpul păcii de la București (1913), să privească chiar neputincioase la purtarea tratativelor.

La banchetul dat în cinstea încheierii păcii de la București, Carol I dorea ca pacea să fie durabilă și relațiile cele mai cordiale să se statornicească între România și celelalte state balcanice⁵². Era o mărturie în plus a faptului că diplomația românească dorea și căuta să aibă relații cît mai bune cu Serbia, Grecia, Turcia, Muntenegru, cu noul stat albanez și că era interesată să îmbunătățească relațiile cu Bulgaria.

Simultan cu încheierea Tratatului de pace de la București s-a încheiat un tratat secret între statele învingătoare, care se angajau să-și garanteze reciproc integritatea teritorială pînă cînd Sobrania bulgară va ratifica tratatul. De asemenea, profitînd de prezența delegaților la Conferința de pace de la București, guvernul român a iscălit, cu Bulgaria, Serbia și Grecia, învoieli privind autonomia școlilor și bisericilor aromânilor aflate pe teritoriul celor trei state⁵³.

Dacă analizăm situația lucid, toate statele balcanice au fost mulțumite de prevederile păcii de la București, cu excepția Bulgariei, dar

⁵¹ Emil Diaconescu, *România și marile puteri după Congresul de la Berlin și pînă la 1914*, Iași, 1937, p. 39.

⁵² Arh. st. București, fondul Casa regală, dosarul nr. 93/1913, filele 2—3.

⁵³ C. Xenii, *Take Ionescu (1859—1922)*, București, 1932, p. 246. „Monitorul oficial” din 5/18 august 1913.

nu trebuie uitat că aceasta și-a atacat aliații din primul război balcanic, fără a-i avertiza în prealabil*. Dar, chiar și așa, războaiele balcanice le-au adus bulgarilor un surplus de populație de 1 200 000 de locuitori. Tabelul francezului J. Bardoux este semnificativ în acest sens⁵⁴:

	Populația în ajunul războaielor balcanice	creștere
România	7 500 000	350 000
Bulgaria	5 000 000	1 200 000
Serbia	4 000 000	1 200 000
Grecia	4 500 000	1 600 000
Muntenegru	500 000	150 000

Judecând obiectiv evenimentele derulate în anii 1912—1913, putem caracteriza ca pozitivă poziția guvernului român, ea ducând la stabilitate politică în Balcani și la detașarea vizibilă a României de Puterile Centrale în ajunul izbucnirii primului război mondial.

* Este cazul să amintim că prin pacea de la Buftea—București (1918), impusă României de Puterile Centrale, Bulgaria încorporează întreaga Dobroge, iar prin tratativele secrete duse cu Antanta în 1918, ea condiționează încheierea unei păci separate, dacă primea întreaga Dobroge și toată Macedonia (Strașimir Dimitrov, Krèstio Mancev, *Istoria na Balkanskite narodî. 1879—1918*, vol. II, Sofia, 1975, p. 460).

⁵⁴ J. Bardoux, *La marche a la guerre. Deux Devoirs-Deux Tranchés*, Paris, 1920, p. 262.

„SĂPTĂMÎNA“ — O CURAJOASĂ PUBLICAȚIE ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA OCUPAȚIEI HORTHYTE A NORD-VESTULUI ROMÂNIEI

Politica de deznaționalizare și maghiarizare forțată a românilor din nord-vestul României dusă de ocupanții horthyști, s-a manifestat cu deosebită brutalitate și în domeniul presei. Românilor din acest străvechi teritoriu nu li s-au autorizat decât cinci publicații în limba maternă, în timp ce pentru o populație de trei ori mai puțin numeroasă, care vorbea limba maghiară, existau 24 de publicații¹. Unul dintre aceste organe de presă românești a fost „Săptămîna“, care apărea o dată pe săptămîină la Bistrița, sub conducerea lui Ioan Costan².

Cu toate că difuzarea liberă a „Săptămînei“ nu a fost aprobată de ocupanții horthyști, totuși numerele gazetei au ajuns în cele mai îndepărtate așezări ale județului Bistrița-Năsăud, „pe toate meleagurile noastre scumpe“, ducînd „hrană sufletească în graiul nostru dulce în toate comunele românești de pe șes, deal și munte“³.

În pofida faptului că gazeta era urmărită pas cu pas, în special de cenzura de război, colectivul redacțional a reușit să publice, în coloanele ei, o seamă de materiale cu un bogat conținut patriotic, în care era evidențiată vechimea, permanența și continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, iubirea fierbinte față de patrie de care au fost animați fiii acestei glii în decursul istoriei lor multimilenare, lupta dusă pentru păstrarea ființei naționale, pentru independență și unitate.

Preocuparea „Săptămînei“ de a face educație patriotică românilor, în special țăranilor, aceloră care erau contopiți indestructibil cu țara, cu glia strămoșească „stropită cu sîngele atîtor mii de moși și strămoși și udată cu sudoarea frunții“, de a ține trează conștiința națională, a fost cu atît mai meritorie cu cît ea a avut loc în condiții de permanentă prigoană

¹ *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României. Septembrie 1940—octombrie 1944*, Editura politică, București, 1985, p. 217.

² Celelalte organe de presă românești erau: „Tribuna Ardealului“, „Viața românească ilustrată“, „Cuvîntul Ardealului“ și „Cuvîntul creștin“.

³ „Săptămîna“, anul XVI, nr. 500 din 30 mai 1943.

și încălcare flagrantă a celor mai elementare principii de dreptate și omenie, cînd „În munții ardeleni se întind de-o vreme / Umbre imense peste păduri / Nu mai flutură flamuri de azur / Flutură nori de blesteme”⁴. În acei ani de cruntă teroare, cînd peste nord-vestul României se așternuse doliul, în ciuda greutăților financiare prin care a trecut, gazeta „Săptămîna”, alături de celelalte publicații românești autorizate de horthyști să apară, s-a străduit să fie o „tribună de afirmare românească”, din care să se adape toți „cu prisosință din strădania afirmării individua-lității noastre etnice”.

Dragostea de patrie, de glia străbună, în „care ne-am născut, pe care trăim și din care ne hrănim”, străbătea ca un fir roșu în multe din materialele apărute în coloanele gazetei, fie că acestea aveau un caracter cultural, economic sau politic. Într-unul din aceste articole, de pildă, se arăta că „Vatra strămoșească face legătura între generații și ea consfin-țește drepturi și tradiții în veacuri pentru neamurile și indivizii cu putere de viață”⁵, iar în articolul „Patriotismul la români” se reliefa că „Patrio-tismul înseamnă dragoste de patrie, dragoste pentru țara în care ne-am născut noi și părinții noștri, pentru pămîntul sfînt în care ni-s îngropați strămoșii noștri”⁶.

În acest fel, cititorii erau îndemnați să-și iubească ardent țarina unde s-au născut ei, moșii și strămoșii lor, patria eternă România. De asemenea, în multe articole se sublinia originea dacică a poporului român, necesitatea de a lupta pentru a păstra ființa noastră națională, „limba, credința și tradițiile, adevăratele noastre comori”⁷. „Testamentul părin-ților noștri... — se arăta într-un asemenea articol — este un ordin categoric de a trăi pe moșia noastră strămoșească și de a ne înfrăți, în veșnicie, cu glia, codrul, munții și văile. Fiecare arbore, fiecare adiere de vînt sau ciripit de păsări, orice izvor cristalin de munte sau lanurile de grîu ale ținuturilor noastre mănoase poartă pecetea sufletului și graiului nostru”⁸. Aceasta deoarece „continuitatea noastră pe aceste pămînturi, cu tot ce avem mai scump — limbă, lege și obiceiuri —, nu trebuie să fie contes-tată de nimeni, căci cu sînge dac ni-e semnat dreptul de existență pe aceste meleaguri”⁹. Tot pe această linie s-a înscris și articolul „Să ne mărturisim obîrșia”, în care se afirma, fără echivoc, originea noastră, hotărîrea de a păstra cu sfințenie limba, tradițiile, obiceiurile și credința. „Noi românii... trebuie să ne mîndrim totdeauna cu această origine. Neamul nostru cu calități distinse, recunoscute în toată lumea, este plin de viață și mîndrie. Bogat în fapte mari istorice, de veacuri și peste veacuri, și-a înscris și asigurat dreptul la viață. Mîndria obîrșiei noastre să ne determine să ne-o mărturisim oriunde și oricînd. Să ne vorbim deci cu curaj limba ; să ne purtăm pitorescul nostru port, să ne creștem copilașii în frica Domnului, să-i învățăm totul în graiul nostru, să ne cultivăm tradițiile și minunatele noastre obiceiuri, să trăim viața să-tească în jocuri, hore, șezători, toate în vorba noastră”¹⁰.

În același timp, articolele apărute în „Săptămîna” reflectau opti-mismul românilor în vremuri mai bune, încrederea în forțele și lupta lor

⁴ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 424 din 14 decembrie 1941.

⁵ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 423 din 7 decembrie 1941.

⁶ „Săptămîna”, anul XV, nr. 457 din 2 august 1942.

⁷ „Săptămîna”, anul XV, nr. 438 din 22 martie 1942.

⁸ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 390 din 20 aprilie 1941.

⁹ „Săptămîna”, anul XV, nr. 451 din 21 iunie 1942.

¹⁰ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 400 din 29 iunie 1941.

dreaptă, siguranța că rînduielele impuse cu forța, împotriva voinței în-tregului popor român, nu vor dăinui o veșnicie. „Toate trec. Împărății puternice se prăbușesc, orașe mari cad la pămînt, cetăți ferecate se fac pulbere, noroade numeroase pier, munții se macină de vremi, iar apele își croiesc pe alocuri alte mătci. Numai plugul rămîne. Pe unde au fost odată mindre palate sau cetăți năprasnice, plugul trece biruitor și, în brazda lui binecuvîntată, rodește pîinea omenirii“ — se menționa profetic într-un astfel de material inserat în paginile gazetei ¹¹. În concepția redacției, plugul simboliza poporul român care, în ciuda vicisitudinilor prin care trecuse în decursul vremurilor, asemenea copacilor cu rădăcinile adînc înfipite în glia strămoșească, ce își trag seva din solul generos, răz-bise la lumina istoriei după vremuri acoperite de ceață, rămînînd același popor, din veac în veac, statornic în credința lui de mai bine, în vatra vechii Dacii, unde a făurit o înfloritoare și originală cultură materială și spirituală.

Edificator în această ordine de idei este și articolul „Gînduri de 1 martie“ în care, printre altele, autorul scria : „Verdictul justiției rămîne tablă de aramă, relicvă pentru vremurile de mîine și un îndemn de viață. În umilință cresc virtuți și alături de ele se creează idealuri mari. Frontierele sînt convenții, sînt linii de demarcație pe care legile ne impun să le respectăm, chiar dacă cei ce au făcut convenția au greșit... Pămîntul în care am fost lăsați găzduiește, în adîncurile lui, oseminte de ale noastre și culmile numai de ecoul cîntecului nostru sînt pline. Osemințele sînt fără grai, dar răstignirile sînt martore de preț, ce nu pot să le mintă nici chiar trecătorii. Sînt urme ce în resemnare le venerăm și-n semn de adîncă pietate ne plecăm frunțile în fața veșniciei lor grăitoare. Sîntem păstrătorii limbii, credinței și tradiției noastre în fața cărora tratatele și arbitrajele nu mai au tărie“ ¹².

În condițiile cînd cotropitorii horthyști pregăteau cu înfrigurare anularea reformei agrare din 1921, în vederea predării pămînturilor, cu care fuseseră improprietăriți țărani și comunele, grofilor și baronilor, în coloanele gazetei a apărut o suită de materiale prin care truditarii ogoarelor erau îndemnați să-și apere bucățica de pămînt — pentru care au trudit atîtea generații. „Acest pămînt — se arăta în articolul „Sîntem țărani“ — l-am moștenit și, în virtutea dreptului ancestral, îl vom apăra cu tăria sufletului nostru și-l vom păstra și lăsa moștenire urmașilor noștri“ ¹³.

Este bine știut că regimul de ocupație horthyst a luat și o serie de măsuri restrictive cu caracter economic în scopul trecerii, în orbita de interese a capitalismului monopolist ungar, a întreprinderilor industriale, comerciale și financiare românești și care, dacă ne referim la județul Bistrița-Năsăud, au „avut o mare influență asupra tuturor instituțiilor grănicerești“, după cum se sublinia într-un material apărut în coloanele „Săptămînei“. Astfel, la 26 septembrie 1940, Marele Stat-Major al armatei horthyste, printr-o ordonanță, a numit la „Regna“, în calitate de „conducător oficial“ (hatósági vezető), un reprezentant al său, iar „la fiecare uzină a fost instalat cîte un ofițer în calitate de comandant militar al personalului“. Ca urmare, „Regna“ a fost declarată „întreprindere de război“, iar un număr mare de salariați români au fost concediați.

¹¹ „Săptămîna“, anul XV, nr. 437 din 15 martie 1942.

¹² „Săptămîna“, anul XIV, nr. 383 din 2 martie 1941.

¹³ „Săptămîna“, anul XIV, nr. 410 din 7 septembrie 1941.

Comandantul militar horthyst al județului a hotărât desființarea cooperativei „Regna” pe motivul „că nu are conducere, nu dispune de numerar necesar pentru plata muncitorilor și nu-i în stare să facă față destul problemelor de a continua munca de exploatare a pădurilor”. Această măsură arbitrară a provocat mânia și împotrivirea celor 44 de comune grănicerești, care, „într-un glas”, au „cerut și semnat cu însuflețire pentru menținerea «Regnei» ca întreprindere proprie grănicerească”. De asemenea, au protestat împotriva interzicerii adunării generale, programate pentru 10 februarie 1941, de către „organele sanitare, pe motiv că în județ ar bîntui «epidemie» de «influență»”¹⁴.

În ciuda politicii de dezbinare duse de prefectul județului, groful Bethlen Béla, și de unii membri ai consiliului județean¹⁵, nepoții grănicerilor au fost, în toate acțiunile, „unitari și solidari pentru menținerea și apărarea drepturilor grănicerești tradiționale și cîștigate”¹⁶.

La adunarea generală a „Regnei” din 17 mai 1941, de pildă, delegații comunelor grănicerești au hotărât, în unanimitate, să-și apere drepturile lor, deoarece „averile grănicerești nu sînt rezultatul creațiunii artificiale a vreunui legiutor”, ci au la bază „munca, sudoarea și sacrificiile înaintașilor noștri”. Plecînd din satele lor, delegații au primit mandatul de a lupta „pentru menținerea drepturilor cîștigate grănicerești”¹⁷.

Lupta comunelor grănicerești pentru apărarea acestui „patrimoniu material al strămoșilor, lăsat nouă scumpă moștenire”, a fost sprijinită de gazeta „Săptămîna”, în coloanele căreia au apărut o seamă de articole referitoare la drepturile urmașilor grănicerilor, a acestor „înalți, robuști și plini de vigoare” țărani, al „căror leagăn este ținutul falnic al Năsăudului”¹⁸. Astfel, în articolul „Porunca unui testament”, de pildă, se arăta : „Să nu uităm de unde am pornit și cine sîntem ! Să nu ne pierdem graiul și toate acele tradiții ce numai ale noastre sînt și pe care nu ni le poate lua nimeni. Toate acestea sînt comori scumpe, ce trebuie păstrate chiar cu cele mai mari jertfe. Să fim urmași vrednici ai acelora ale căror mor-minte au rămas pe aceste meleaguri”¹⁹.

„Săptămîna”, prin materialele publicate, prin întreaga sa activitate, a fost „un far luminos și o tribună de propagare a românismului”, un apărător constant al „drepturilor tradiționale și legale ce ni se cuvin”. În anii întunecați ai ocupației horthyste, ea și-a adus o contribuție meritorie, alături de celelalte publicații românești, la susținerea cauzei pentru care moșii și strămoșii noștri au luptat și s-au jertfit și care „într-o mîna țineau plugul, iar în cealaltă arma de apărare a hotarelor în zilele tulburi”²⁰. Activitatea desfășurată de temerarul colectiv redacțional pentru educarea patriotică a cititorilor „Săptămînei” s-a încadrat în larga mișcare de rezistență a maselor populare din partea de nord-vest a României, care avea drept scop răsturnarea regimului horthysto-fascist, alungarea ocupanților și reîncadrarea teritoriilor răpite în hotarele firești ale patriei.

TRAIAN RUS

¹⁴ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 382 din 23 februarie 1941.

¹⁵ Consiliul județean s-a constituit la 26 aprilie 1941, fiind format din 90 consilieri maghiari, 23 sași și 35 români.

¹⁶ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 393 din 11 mai 1941.

¹⁷ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 395 din 25 mai 1941.

¹⁸ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 399 din 22 iunie 1941.

¹⁹ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 396 din 1 iunie 1941.

²⁰ „Săptămîna”, anul XIV, nr. 401 din 6 iulie 1941.

ACȚIUNILE ÎNTEPRINSE PENTRU REPATRIEREA DIPLOMAȚILOR ȘI TRIMIȘILOR ROMÂNI AFLAȚI ÎN GERMANIA ȘI ȚĂRILE ALIATE EI ȘI AI ACESTORA ÎN ROMÂNIA DUPĂ ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944

Declanșarea, la 23 August 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — cind România a rupt alianța cu Germania și a întors armele împotriva acesteia, alăturându-se coaliției antihitleriste — a ridicat, pe lângă problemele militare, care erau predominante și numeroase, chestiuni de ordin politic și diplomatic. Între acestea din urmă, un loc de seamă l-au ocupat acțiunile întreprinse pentru repatrierea diplomaților și trimișilor, cu diferite misiuni și însărcinări — români și străini —, aflați, la 23 august 1944, fie în Germania și statele aliate acesteia, fie în România.

În acel moment, România avea reprezentanțe diplomatice la nivel de ambasade, legații și consulate în Germania, Ungaria, Slovacia, Croația și Italia (Republica Fascistă), alcătuite din personal civil și militar. Din rîndurile acestuia, personalul atașatilor militari, trimis de Marele Stat-Major, număra 21 de ofițeri, 9 subofițeri, 1 funcționar civil și 2 militari în termen.

În afară de personalul cu statut diplomatic, se aflau și alți trimiși, în special în Germania. Astfel, numai armata avea, în calitate de trimiși la studii, stagii, comisii de control și recepții, specializare etc., ai Marelui Stat-Major, Subsecretariatului de stat al industriei de război, Subsecretariatului de stat al aerului și Subsecretariatului de stat al marinei, un număr de 2 736 persoane, dintre care : 160 de ofițeri, 67 de subofițeri, 54 de maiștri militari, 5 funcționari civili, 5 ingineri, 435 de militari în termen, 64 de traducători, 637 de elevi la școli de ofițeri, 1 097 de elevi la școli de subofițeri și 212 elevi la școli de maiștri militari ¹.

După ruperea relațiilor diplomatice cu statele Axei, reprezentanții României în aceste țări au fost puși sub pază și, ulterior, internați în diferite localități, în vederea schimbului de personal. Ceilalți trimiși, fiind

¹ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare : Arh. M. Ap. N.), fondul nr. 948, dosarul nr. 351, filele 231—232.

considerați prizonieri de război, au fost internați în lagăre, unde au stat pînă la sfîrșitul operațiunilor militare în Europa.

Pe bază de reciprocitate, Germania și țările aliate ei aveau reprezentanțe diplomatice echivalente în România, precum și o serie de trimiși cu diferite misiuni. În afară de ambasadă și consulate, cu un personal destul de numeros, Germania avea în România : *Misiunea militară germană pentru armata de uscat*, condusă de generalul de corp de armată Erik Hansen, alcătuită din 54 de persoane, la care se adăuga personalul instructor din școlile militare de ofițeri, subofițeri și maiștri militari — din care sînt nominalizați 267 oameni —, precum și un număr necunoscut de subofițeri și grade inferioare ; *Misiunea militară germană pentru aeronautică*, condusă de generalul de divizie Alfred Gerstenberg, care, împreună cu personalul instructor din școlile militare, era formată din 182 de persoane, în afară de unii subofițeri și gradați ; *Misiunea militară germană navală*, în frunte cu amiralul Werner Tillesen, alcătuită din 4 ofițeri și un număr necunoscut de subofițeri și grade inferioare ; atașatul militar și aeronautic, generalul maior dr. Karl Spalke, care mai avea în subordine trei ofițeri — ajutoare pe domenii de activitate. După datele furnizate de documentele de arhivă, rezultă că misiunile militare germane în România numărau 412 persoane nominalizate², la care se adăuga un număr destul de ridicat de subofițeri și grade inferioare, necomunicat autorităților române. Legația și consulatele ungare din țara noastră cuprindeau 48 de persoane³, iar reprezentanțele diplomatice ale Slovaciei, Croației și Italiei (Republica Fascistă) aveau un număr mai redus de personal.

În primele zile ale insurecției, personalul ambasadei germane din Capitală se afla în interiorul clădirii acesteia. La 26 august, el a fost ridicat de către Baza Regimentului 3 transmisiuni aero și predat de sublocotenentul Nicolae Tomescu Marelui Stat-Major, Secția Adjutantură, „care l-a adăpostit în camera de audiențe”⁴, fiind păzit de o gardă comandată de căpitanul Gonțescu. În noaptea de 26/27 august, datorită condițiilor de cazare necorespunzătoare, „la cerințele insistente ale membrilor legației de a fi trimiși în localul ambasadei germane, unde să poată sta în condițiuni mai bune”, precum și datorită faptului că „printre ei se găseau doamne bătrîne, copii și un rănit”, aceștia au fost transportați la fostul sediu al ambasadei și ținuti sub pază. Printre ei se afla și Manfred von Killinger, fostul ministru al Germaniei în România, care „i-a comunicat căpitanului Gonțescu să i se dea posibilitatea să ia legătura cu generalul Gerstenberg”, pentru a-l determina să dea dispoziții „să înceteze imediat orice ostilitate și act de agresiune din partea ostașilor germani”⁵.

Peste cîteva zile, la 1 septembrie 1944, personalul diplomatic german a fost anunțat că trebuie să părăsească clădirea ambasadei, urmînd a fi mutat la Școala „Mihai Viteazul”. În timpul evacuării personalului din clădire, ambasadorul german Manfred von Killinger a împușcat-o pe secretara sa, domnișoara Peterson, după care s-a sinucis⁶. După sinuciderea lui Killinger, sarcina reprezentării intereselor germanilor internați și-a asumat-o Clodius. Îmbarcați în autobuze, reprezentanții diplo-

² Loc. cit., filele 50—67.

³ Loc. cit., filele 131—133.

⁴ Loc. cit., fila 1.

⁵ Loc. cit.

⁶ Tiberiu Coliban, Nicolae Jurcă, *Actul de la 23 August 1944 în documente* 74 din arhivele vest-germane, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 4/1986, p. 109.

matici germani au fost transportați la Școala „Mihai Viteazul“, de unde, după triere, au luat drumul locurilor de internare sau al lagărelor.

După lichidarea punctelor de rezistență hitleriste din Capitală, o parte din personalul misiunilor militare germane din România se afla la fosta ambasadă și în diferite lagăre, o altă parte însoțise unitățile armatei germane, iar un număr de 20 de persoane — între care 16 ofițeri, 1 inginer de aviație și 3 ordonanțe — „erau internați în corpul cazărmei «Predeal» din București, așteptând să fie schimbate cu membrii fostei Misiuni militare române din Germania și cu ofițerii și elevii români care au urmat școlile militare germane“⁷. Cererile celor internați în cazarma „Predeal“, ale locotenent-colonelului Herfurth și ale altor 35 ofițeri din fosta Misiune militară germană din România, de a fi tratați ca personal diplomatic, și nu ca prizonieri de război, n-au putut fi satisfăcute⁸.

Concomitent cu operațiunile militare, Ministerul Afacerilor Străine, Ministerul de Război și Marele Stat-Major au întreprins o serie de acțiuni pentru repatrierea reprezentanților diplomatici români și a personalului militar și civil aflat cu diferite misiuni și însărcinări în Germania și în statele aliate ei.

Demersurile Ministerului Afacerilor Străine în vederea realizării schimbului pe bază de reciprocitate a reprezentanților diplomatici și a altor trimiși cu diferite însărcinări români și germani, precum și cu celelalte țări satelite Germaniei au început în primele zile ale declanșării actului revoluționar de la 23 August 1944. În acest scop, au fost elaborate tabele nominale cu personalul diplomatic român sau cu alte misiuni, aflat în Germania, Ungaria, Croația, Slovacia și Italia (Republica Fascistă), precum și al țărilor respective în România. Asemenea acțiuni au întreprins și celelalte părți, fie direct, fie prin intermediul legațiilor Suediei și Elveției la București.

Cel mai activ dintre reprezentanții diplomatici străini din România a fost, în această direcție, colonelul Andrei Bartha, atașatul militar al Ungariei în Capitala țării noastre. Încă la 24 august 1944, el s-a adresat Marelui Stat-Major, solicitând autorizație de călătorie de la București, unde-și avea biroul, la Timișul de Jos, unde se afla evacuată Legația Ungariei⁹. La 28 august, el și-a reînnoit cererea, la care a adăugat propunerea de a se permite deplasarea personalului Legației ungare la Arad, în scopul efectuării schimbului cu membrii Legației române din Budapesta, care ar fi putut „să plece pe teritoriul bulgar ori român“¹⁰. Odată cu cererea, colonelul Andrei Bartha a anexat listele cu personalul și mașinile legației, care urma să se repatrieze¹¹. La 2 septembrie, el a revenit asupra problemei schimbului de personal diplomatic român și ungar, propunând ca acesta să se facă chiar în condițiile „extraordinaire“ ale acelor zile; în caz contrar, cerea transportarea lor la Istanbul, în Turcia¹².

Concomitent, guvernul Ungariei a propus, la 3 septembrie 1944, prin comandantul Batalionului de grăniceri din Cluj, efectuarea schimbului de personal ce încadra legația și consulatele ungare din România,

⁷ Arh. M. Ap. N., fondul nr. 948, dosarul nr. 351, filele 40—41.

⁸ Loc. cit., fila 68.

⁹ Loc. cit., fila 126.

¹⁰ Loc. cit., fila 129.

¹¹ Loc. cit., filele 66, 131—133.

¹² Loc. cit., filele 135—136.

cu membrii legației și consulatelor române din Ungaria și ai familiilor lor, la punctul Feleac, în zilele de 6—7 septembrie¹³. Cum această propunere a devenit nerealizabilă, datorită ofensivei declanșate, la 5 septembrie 1944, de trupele germano-ungare în Podișul Transilvaniei, la 17 septembrie, guvernul Ungariei a transmis un mesaj prin radio Ministerului Afacerilor Străine de la București, în care arăta că „membrii Legației române din Ungaria se găsesc adunați într-un tren special, compus din 3 vagoane, la stația de frontieră Lököshaza (nord-vest de Curtici), unde așteaptă a fi schimbați cu diplomații Ungariei din București“, și întreba „unde se găsește trenul cu personalul diplomatic ungar din România, când și unde dorește guvernul român a efectua schimbul, precum și locul unde se vor întâlni parlamentarii celor două părți“¹⁴.

În vederea realizării acestui schimb, secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine, Gheorghe Davidescu, a cerut Marelui Stat-Major să intervină pe lângă autoritățile militare sovietice pentru a facilita această operațiune. În acest scop s-a luat legătura cu generalul Vorobiev, șeful Misiunii sovietice de legătură a Frontului II Ucrainean pe lângă Marele Stat-Major Român, care a notificat în scris Comandamentul sovietic această intenție, arătându-se numele persoanelor ce urmează a fi schimbate, precum și propunerile Marelui Stat-Major Român asupra punctului unde se va efectua schimbul. După opinia generalului Vorobiev schimbul trebuia să se efectueze „într-un sector mai pasiv al frontului, la nord-vest de zona Arad“.

Referitor la locul schimbului și la modalitatea de transportare a personalului s-au propus două soluții :

a). Schimbul să se efectueze în zona Beiuș ; membrii legației ungare să fie transportați fie cu trenul pînă la Deva, iar de acolo cu mașini militare la Beiuș, fie cu 3—4 autobuze. În ambele cazuri, transportul să fie însoțit de o gardă română și de un ofițer sovietic, care să posede autorizație specială de călătorie, eliberată de generalul Vorobiev.

b). Amînarea efectuării schimbului pînă se va ajunge la o oarecare stabilizare într-unul din sectoarele frontului, pentru ca acesta să se facă în condiții de deplină siguranță pentru personalul diplomatic¹⁵.

Deoarece schimbul personalului oficiilor diplomatice și consulare române și ungare urma să se efectueze în sectorul Armatei 1, în cursul zilei de 18 septembrie 1944, Marele Stat-Major l-a informat despre acesta pe generalul de corp de armată Nicolae Macici, comandantul Armatei 1¹⁶. Cum acțiunea n-a primit aprobarea cuvenită din partea forurilor competente, schimbul de personal diplomatic între România și Ungaria nu s-a putut realiza.

Același rezultat a avut și tentativa Centralei Crucii Roșii Internaționale de la Geneva de a facilita efectuarea schimbului de personal diplomatic român și ungar, în lunile octombrie—noiembrie 1944¹⁷. Schimbul de diplomați între România și Ungaria — se raporta la 16 decembrie 1944 — „nu este posibil, pentru moment, din cauza situației militare“, precum și a faptului că „diplomații români au fost transportați în Germania și internați într-o localitate balneară din Silezia“¹⁸.

¹³ Loc. cit., fila 176.

¹⁴ Loc. cit., fila 145.

¹⁵ Loc. cit., filele 146—147.

¹⁶ Loc. cit., fila 155.

¹⁷ Loc. cit., fila 181.

¹⁸ Loc. cit., fila 182.

Personalul ambasadei și consulatelor române din Ungaria a fost deținut pe teritoriul acestui stat pînă în decembrie 1944, în „condiții din cele mai precare“. Edificatoare este, în acest sens, relatarea cuprinsă într-un raport din 20 septembrie 1944, în care se spunea : „Membrii Consulatului român din Oradea sîntem arestați cu toții în clădirea strîmtă și lipsită de adăpost antiaerian a consulatului. Personalul, în total 32 persoane, avem 4 paturi și 4 canapele. Nici o comunicație cu lumea din afară“¹⁹.

În prima jumătate a lunii decembrie 1944, personalul diplomatic român din Ungaria a fost transportat în Germania și internat în localitatea balneară Krummhübel, unde a stat pînă la sfîrșitul războiului. Din această localitate, fostul atașat militar al României la Budapesta a transmis, la 25 ianuarie 1945, prin intermediul Legației române din Berna, următorul mesaj : „Sînt sănătos și dornic să mă întorc în țară cît mai repede la datorie. Colonel Cosloschi“²⁰.

O intensă activitate s-a desfășurat pentru repatrierea personalului diplomatic, militar și administrativ român aflat în Germania și a celui german în România. La sfîrșitul lunii octombrie 1944, guvernul Reichului a prezentat guvernului român — prin intermediul ministrului Suediei la București, Patrik de Beuterswård, căruia, după 23 August 1944, Germania îi încredințase misiunea apărării intereselor sale în țara noastră — propuneri privind schimbul de personal diplomatic german și român. „Guvernul german — se arăta în document — dorește ca foștii reprezentanți germani în România să se poată reîntoarce cît mai curînd posibil în Germania. Din partea sa, guvernul german este dispus să permită tuturor foștilor reprezentanți români în Germania să se reîntoarcă în țara lor și propune un schimb de diplomați ai ambelor țări, care să fie efectuat la Göteborg“²¹. În cuprinsul notei sale, guvernul german mai arăta că „dorește ca personalul fostei ambasade din București, al fostului consulat din România și persoanele echivalente reprezentanților diplomatici și consulari, ca și familiile lor, să facă parte din grupul de schimb german“. Apoi erau enumerate categoriile de personal ce urmau a fi considerate „ca aparținînd diplomaților și consulilor și, în consecință, să facă parte din grupul de schimb : funcționarii oficiali, funcționarii neoficiali, reprezentanții presei, supleanții lor, radiotelegrafiștii, fotografii presei, reprezentanții cinematografilei și membrii Camerelor de Comerț“. Detaliile privitoare la persoanele ce trebuiau să facă parte din grupul de schimb urmau a fi stabilite „de puterile protectoare, de comun acord cu consilierul de legăție Stelzer, respectiv reprezentantul său“. În legătură cu ceilalți trimiși germani și români, guvernul Reichului propunea „ca repatrierea lor să facă obiectul unui grup de schimb deosebit“.

Pe parcursul a opt puncte, guvernul german propunea ca „Grupul de schimb german să fie transportat de la Constanța la Göteborg pe un vas român sau pe un vas procurat de guvernul român“, care să aibă aprobările cuvenite din partea autorităților S.U.A., Angliei, U.R.S.S. și Bulgariei, privind libertatea transportului pentru personalul diplomatic german și bagajele acestuia. „De la Göteborg, membrii grupului diplomatic român vor putea să se reîntoarcă la Constanța cu același vas și pe aceeași rută“.

¹⁹ Loc. cit., fila 175.

²⁰ Loc. cit., fila 187.

²¹ Loc. cit., fila 88.

Guvernul german se obliga să asigure reîntoarcerea vasului prin zonele controlate de forțele sale militare. Pe bază de reciprocitate, „Guvernul german este gata să permită grupului de schimb român să ia orice proprietate privată, în volum nelimitat — bani, bijuterii și devize —, cu excepția mobilelor și automobilelor“ și „să plătească toate cheltuielile în legătură cu transportul grupului de schimb român și a bagajelor la Göteborg, iar guvernul român să plătească toate cheltuielile grupului german pînă la Constanța“²².

Deși ambele părți au făcut numeroase intervenții pe lângă guvernele Suediei și Elveției, precum și la reprezentanțele diplomatice ale acestor țări, iar ministrul Suediei la București, Patrik de Beuterswård, declara că misiunea ce i s-a încredințat — de a face schimbul de diplomați — este foarte dificilă, dar, totuși, speră că o va îndeplini, soluționarea ei a întîmpinat numeroase greutăți. Între acestea amintim : necunoașterea exactă, din lipsă de date, a numărului și numelor trimișilor străini aflați în țară ; nerekunoașterea statutului diplomatic pentru personalul cuprins în Misiunea militară germană de instrucție pentru armata de uscat, aeronautică și navală ; nesiguranta transportului și schimbului de persoane din cauza operațiunilor militare și altele.

Concludentă este, în acest sens, adresa nr. 119 416 din 11 noiembrie 1944 a Ministerului Afacerilor Străine, prin care i se comunica generalului de corp de armată Nicolae Rădescu, șeful Marelui Stat-Major, „că în ceea ce privește schimbul de personal diplomatic, militar și administrativ între România și Germania, Ungaria, Croația și Slovacia nu s-a putut ajunge deocamdată la un rezultat satisfăcător, din cauza neputinței de a stabili un itinerariu practicabil pentru transportul persoanelor în chestiune. Guvernul român continuă a duce tratative cu guvernele suedez și elvețian în această chestiune“²³.

La 28 noiembrie 1944, guvernul Reichului a solicitat Legației suedeze din capitala României — via Stockholm — să-i comunice dacă guvernul român este dispus să transmită, în condiții de reciprocitate, informații cu privire la personalul militar german și prizonierii de război germani din România. Guvernul german urmărea să obțină știri în special despre „situația auxiliarelor feminine de la Statul-Major, despre surorile de la Crucea Roșie și auxiliarele feminine sanitare“²⁴.

Răspunzînd acestei solicitări, ministrul Suediei la București, Beuterswård, comunica, peste două zile, la 30 noiembrie, că, întrucît „membrii fostelor misiuni militare române în Germania sînt tratați ca prizonieri de război“ și „membrii fostei misiuni militare germane sînt supuși aici la regimul prizonierilor de război“²⁵.

Îndeplinind oficiul de intermediar, același diplomat aducea la cunoștința Ministerului Afacerilor Străine al României, la 23 decembrie 1944, că diplomații și consulii români se află internați în stațiunea climaterică Krummhübel din Silezia, fiind cazați în locuințe bine amenajate. „Alimentarea — comunica Patrik de Beuterswård — se face după normele germane și este socotită satisfăcătoare. Reprezentanții Elveției, sub a cărei protecție se găsesc românii în Germania, pot să viziteze grupul român

²² Loc. cit., filele 91—92.

²³ Loc. cit., fila 87.

²⁴ Loc. cit., fila 94.

²⁵ Loc. cit., fila 95.

odată pe săptămână, să se convingă de starea fiecăruia”²⁶. Ca urmare a unor asemenea vizite, peste o săptămână, prin telegrama nr. 541/3 610 din 31 decembrie 1944, Legația română din Berna comunica în țară numele a 20 de ofițeri și subofițeri români, cu soțiile și copiii, internați la Krummhübel, în Silezia, împreună cu personalul diplomatic civil al României²⁷.

La intervenția Marelui Stat-Major, Ministerul Afacerilor Străine al României comunica, prin adresa nr. 1 506 din 22 ianuarie 1945, că printre persoanele internate la Krummhübel se aflau „colonelul Cosloschi, fost atașat militar la Budapesta, maiorul Andrei, atașat militar-adjunct, și alte persoane din ierarhia militară”²⁸ și că, prin mijlocirea Legației române din Berna, se urmărea permanent situația diplomaților și militarilor români aflați în Germania și în statele aliate acesteia, trimițându-le, totodată, și pachete cu alimente. Din datele primite de la Legația română din Elveția pînă la 24 ianuarie 1945, rezulta „că toți militarii români surprinși de evenimentele de la 23 august 1944 în Germania — în afară de cei din Misiunea diplomatică — sînt internați în lagăre și considerați prizonieri de război”²⁹.

Concomitent cu desfășurarea operațiunilor militare pe teatrele de luptă au continuat și acțiunile pentru repatrierea personalului diplomatic și a celorlalți trimiși români cu diferite misiuni și însărcinări în Germania și statele aliate ei. La 29 ianuarie 1945, colonelul Constantin Ștefănescu, fost atașat militar la Bratislava, și colonelul Cosloschi — aflați la Krummhübel — cereau insistent, prin mesajele trimise în țară, urgentarea schimbului de personal diplomatic între România și Germania și statele aliate acesteia. De asemenea, pe la mijlocul lunii martie 1945, s-au întocmit noi tabele nominale cu personalul diplomatic, civil și militar român și cu ceilalți militari — ofițeri, subofițeri, elevi, militari în termen, maiștri militari, funcționari civili — aflați în străinătate³⁰, care au fost înaintate Ministerului Afacerilor Străine, în vederea repatrierii acestora.

În pofida repetatelor și stăruitoarelor demersuri ale Ministerului Afacerilor Străine și ale guvernelor Suediei și Elveției în cursul lunilor ianuarie—aprilie 1945, repatrierea personalului diplomatic și a altor trimiși români, aflați în Germania și statele satelite ei, precum și ai acestor țări în România nu a putut fi soluționată decît după încheierea celui de-al doilea război mondial.

PAUL ABRUDAN

²⁶ *Loc. cit.*, filele 109—110.

²⁷ *Loc. cit.*, fila 211.

²⁸ *Loc. cit.*, fila 123.

²⁹ *Loc. cit.*, fila 216.

³⁰ *Loc. cit.*, filele 229—230

ACȚIUNI OSTILE ALE POPORULUI UNGAR ÎMPOTRIVA REVIZIONISMULUI FASCISTO-HORTHYST, PENTRU RELAȚII DE COLABORARE CU STATELE VECINE

HORIA BRESTOIU, VASILE BOBOCESCU

În martie 1920, după înăbușirea revoluției proletare, reacțiunea ungară — formată din elemente aristocrat-feudale, ale castei militare și ale aparatului represiv polițienesc, din vîrfuri ale burgheziei —, a instaurat regimul fascisto-horthyst, făcînd din Ungaria prima țară din Europa care a cunoscut un asemenea odios regim. Prin politica revizionistă oficială împotriva statelor vecine și de reprimare a mișcării democratice și antifasciste, promovată de cercurile conducătoare reacționare, s-a creat un focar de încordare politico-diplomatică în Bazinul dunărean.

Contestînd Tratatul de pace de la Trianon, fascismul horthyst ungar s-a orientat, de timpuriu, spre o alianță cu Germania și Italia fascistă, care să-i slujească țelurilor politicii sale revizioniste împotriva statelor vecine, iar în interior a instaurat o cruntă teroare împotriva comuniștilor și antifasciștilor, a tuturor elementelor democratice, antirevizioniste; zeci de mii de comuniști, militanți democrați, antifasciști au fost arestați, judecați și condamnați la ani grei de închisoare. Cu aceeași furie, horthystii s-au îndreptat împotriva evreilor, românilor, slavilor și chiar a germanilor, care au fost supuși unei sistematice politici de deznaționalizare și ungarizare.

Unul dintre „ideologii“ revizionismului fascist horthyst, deputatul și scriitorul Nándor Urmánczi — din ordinul căruia au fost uciși 45 de țărani din Munții Apuseni în toamna anului 1918 —, reactualizînd tezele naționalist-sovine ale lui Rákoczy, care în 1915 propovăduia crearea unui imperiu cu 30 milioane de unguri, îndemna, la rîndul său, poporul ungar la înfăptuirea unui astfel de imperiu de cel puțin 15 milioane de unguri. În acest sens, el reitiera: „Avem 8 milioane de unguri în Ungaria mutilată, 3,5 milioane (?) sub stăpînirea română, sîrbă și cehă și încă o dată 3,5 milioane în America, Africa, Asia etc. Trebuie să adunăm aceste 15 milioane într-un singur popor. În primul rînd trebuie să eliberăm pe frații din teritoriile provizoriu ocupate. Apoi trebuie să ne scăpăm de paraziți (popoarele majoritare română, slovac și sîrb — *n.n.*). Mizerabilii trebuie să fie exterminați de pe pămîntul unguresc. În locul lor, ai acestor

oameni fără credință și fără recunoștință (?), ai acestor dușmani, să revină în patrie frați, forțați pînă astăzi să rămînă în străini, în America, în Asia, în insule și în păduri seculare ! Toți să revină în Ungaria reconstituită, care le va da o pîine mai bună, un cer mai frumos, fiindcă ea va fi patria lor ! Aceasta nu este o utopie. Cele 15 milioane de unguri vor fi mîine reuniți. Ei vor pune fundamentul Marelui imperiu ungar, asemănător aceluia al lui Ludovic cel Mare și al regelui Matias¹.

După anexarea teritoriilor revendicate — continua Nándor Ur-mánczi —, „Slovacii, panslavii, daco-românii vor trebui să dispară de pe pămîntul ungar. Județele furate (?) vor trebui să fie considerate ca pămînt unguresc, chiar dacă sînt locuite de slovaci, valahi sau sirbi. Ele vor trebui să rămînă pentru totdeauna ungare, conform legilor naturii“².

În condițiile deosebit de grele ale regimului fascisto-horthyst a continuat să trăiască și țărăimea — în special cei peste un milion de țărani complet lipsiți de pămînt —, care era nevoită să lucreze pe pămînturile celor 300 de familii de conți ce stăpîneau mai bine de 2/3 din suprafața arabilă a Ungariei. Muncitorimii, supuse unei nemiloase exploatare, lipsite de drepturi și libertăți politice îi era crunt reprimată orice mișcare revendicativă. Intelectualii care cutezau să-și manifeste opoziția față de regimul fascisto-horthyst, față de ideile sale naziste, erau concediați, arestați, judecați și condamnați.

Pentru supravegherea stării de spirit a populației și reprimarea în fașă a oricărei atitudini anti-horthyste, activitatea organelor de poliție, siguranță și jandarmerie era sprijinită de cea a organizațiilor fascisto-teroriste și a formațiunilor paramilitare.

În pofida acestei crunte terori și a unei fanatice propagande fascisto-revizioniste în interior și în străinătate, o parte însemnată a poporului ungar s-a pronunțat cu hotărîre împotriva regimului fascisto-horthyst și a politicii sale revanșarde față de statele vecine. Demascînd pe adevărații susținători ai revizionismului fascisto-horthyst, publicistul secuier Ferenczy György preciza : „Revizuirea o cer doar magnații și latifundiarilor de peste graniță care, printr-o propagandă sistematică și alimentată cu banii storși de pe spinarea bietului țaran, caută să infiltreze în sufletul poporului ungar credința că situația în care se găsește astăzi țaranul ungar se datorește Tratatului de la Trianon. Propaganda deșănțată continuă și astăzi cu aceeași intensitate, pentru ca nu cumva poporul ungar să se trezească la realitate și să-și ceară drepturile“³. El conchidea că „oligarhia ungară vrea revizuire, fiindcă numai în felul acesta speră să-și recîștige moșiile expropriate de la proprietari. Împotriva revizuirii protestează, deopotrivă, atît țaranul român cît și cel ungar, fiindcă nici unul, nici altul nu vrea să ajungă la iobăgie“⁴.

Într-o lucrare apărută în România, destinată informării opiniei publice, se arată : „Revizuirea frontierelor nu e cerută de națiunea ungară, ci numai de pătura conducătoare a aristocraților, care are interesul să se înstăpînească iarăși asupra latifundiilor rămase în statele succesoare, exploataînd, în interesul lor, populația teritoriilor ce le-ar reveni, după meto-

¹ „Pesti Hirlap“ din 23 noiembrie 1932.

² „Pesti Hirlap“ din 18 aprilie 1932.

³ György J. de Ferenczy, *Ardealul pămînt românesc*, Editura Asociației publiciștilor români, București, 1941, p. 14.

⁴ *Ibidem*, p. 17.

dele medievale ungare bine cunoscute, feudalismul fiind și azi în floare în Ungaria”⁵.

Din studiul a numeroase documente ale vremii, inclusiv a presei românești și ungare, precum și a unor lucrări, rezultă că mase însemnate ale muncitorimii, țărănimii, intelectualității și chiar grupuri ale burgheziei naționale ungare au repudiat ideologia și acțiunile revizioniste ale regimului fascisto-horthyst și teroarea instaurată în țară, pronunțându-se pentru democratizarea Ungariei, recunoașterea realităților istorice statuate prin tratatele de pace încheiate după primul război mondial, pentru promovarea unei politici externe, alături de statele democratice și anti-revizioniste, de dezvoltare a unor relații de bună vecinătate și rodnică colaborare cu țările vecine. Dovedind realism și luciditate, chiar și unele forțe politice și personalități care sprijiniseră într-un fel sau altul regimul dictatorial al lui Horthy, și-au dat seama de caracterul anacronic al politicii revizioniste ungare, au recunoscut situația social-economică și largile libertăți naționale de care se bucura naționalitatea maghiară din Cehoslovacia, România și Iugoslavia, spre deosebire de situația poporului ungar, împotrivindu-se angrenării cercurilor conducătoare ale acestuia în acțiuni iredentiste și fascisto-teroriste împotriva statelor în care trăiau.

În prim planul luptei împotriva fascismului horthyst și a politicii sale revizioniste s-au aflat publicațiile democratice, precum și o serie de figuri reprezentative ale științei și culturii ungare.

Unul dintre cei mai activi militanți antirevizioniști din Ungaria horthystă a fost publicistul Zoltán Nysztor din Budapesta, ale cărui numeroase articole inserate în ziarul „Nemzeti Ujság” condamnau politica revizionistă horthystă, acțiunile ostile puse la cale împotriva statelor vecine și se pronunțau pentru promovarea unor relații de bună vecinătate cu statele Micii Înțelegeri. Într-unul din aceste articole, apărut la începutul anului 1935 (transmis în rezumat de corespondentul Agenției române de presă de la Budapesta), analizând consecințele agitațiilor revizioniste întreprinse de guvernul ungar, el releva că acestea „au creat în sufletul ungar dispoziții psihologice negative care nu-i mai permit să judece cu bun simț realitățile politice”⁶ și atrăgea atenția că „este o nebunie și un mare pericol când se crede că un mănunchi de unguri va putea schimba cursul irezistibil al evenimentelor în lume”⁷.

Criticând pe cei care agitau în presă ideile revizioniste în rîndurile poporului ungar și exprimînd regretul că „în toate manifestațiile publice și private se reclama refacerea Ungariei istorice”, Zoltán Nysztor sublinia faptul că „cel mai mare binefăcător al poporului ungar va fi acela care va elibera acest popor de boala lui psihologică și care îi va face pe unguri să țină seama de realități. Fiindcă ungurii, în cursul istoriei lor, au alergat totdeauna după iluzii și viața ungară este plină de himere și de riscuri irealizabile”⁸.

Articolele antirevizioniste ale lui Zoltán Nysztor, în jurul cărora s-a angajat o vie polemică în presa ungară, au produs o mare senzație și o profundă impresie în rîndul intelectualității. Ele au fost, de asemenea, foarte bine primite și „în cercurile tineretului universitar din Ungaria,

⁵ Dr. Aurel Gociman, *România și iredentismul maghiar*, Editura ziarului „Universul”, București, 1934, p. 65.

⁶ „Dimineața” din 20 ianuarie 1935.

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

unde după evenimentele din ultimul timp și după lecția recentă de la Geneva (unde acțiunile Ungariei horthyste pentru revizuirea tratatelor de pace au fost contracarate cu succes la Societatea Națiunilor de marele diplomat român Nicolae Titulescu — *n.n.*) se schițează un curent puternic în favoarea apropierii Ungariei de statele Micii Înțelegeri⁹. Zoltán Nysztor nu numai că se pronunța contra revizionismului și a politicii aventuriste a guvernului horthyst, ci a militat pentru înfăptuirea unor reforme sociale și politice în conformitate cu spiritul timpului, pentru promovarea unei politici externe realiste și moderate, bazată pe respectul statutului politic al epocii din Europa Centrală¹⁰.

Situația grea a maselor muncitoare, îndeosebi a țăranimii, sub acest regim fascist a constituit subiectul unor virulente critici din partea a numeroase personalități politice și cultural-științifice ungare. „Ungaria, stat eminamente agrar — preciza sociologul Géza Féja —, n-a reușit astfel să realizeze nici măcar reforma agrară“¹¹. În același sens aprecia situația social-economică din Ungaria și publicistul francez R. Chelard într-un articol publicat în „L'Europe Centrale“ din 5 septembrie 1935¹².

Pe o poziție fermă împotriva politicii interne și externe a revizionismului regimului fascisto-horthyst s-a situat deputatul și scriitorul ungar Matias Matolcsy, care, într-un discurs rostit în Parlamentul ungar, la începutul anului 1936, menționa: „Politica ungară, care în 1918 a precipitat țara în prăpastie, a comis eroarea ireparabilă de a lua partea claselor sociale «istorice» contra aceleia a țăranilor care încercau să se ridice... Problema agrară n-a fost rezolvată. În 1848 libertatea nu s-a acordat decît de formă. De atunci și pînă în zilele noastre starea țăranilor nu s-a îmbunătățit întru nimic, nimeni nu s-a preocupat de ridicarea lor. Toate tentativele de emancipare a clasei țărănești s-au lovit, ca de un zid imuabil, de rezistența magnatilor. Lupta a fost dintre cele mai disperate, revoluția țăranilor a fost mută. Un milion și jumătate de țărani unguri i-au fost victimele; ei au emigrat, asigurînd astfel triumful aristocrației ungare. Dar cine sînt acești aristocrați? Numai în mod excepțional sînt unguri de origine; trăiesc în străinătate; acolo își cheltuiesc averile și n-au cu masele țărănești nici un contact moral. Proprietățile lor sînt, în cea mai mare parte a lor, fructul unei trădări a poporului, recompensa unei atitudini antinaționale etc. etc.“¹³. Concluzionînd asupra anacronismului politicii revizioniste horthyste, deputatul ungar Matolcsy se întreba: „Cum poate Ungaria să pretindă o revizuire a frontierelor, cînd ea n-a fost în stare nici măcar să facă o revizuire internă, necesită de circumstanțe?“¹⁴.

Situația social-economică grea a maselor de țărani unguri sub regimul fascisto-horthyst a fost prezentată cu mare realism și de sociologul Kovács Imre în lucrarea sa *Revoluția mută (Anéma foradalom)*, apărută la Budapesta în anul 1937. Datele necesare elaborării lucrării au fost culese de Kovács Imre de la țăranii unguri din părțile transdanubiene ale

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Géza Féja, *Colonia Maghiară*, în „Valász“, Budapesta, anul II, nr. 5—6/1935, p. 363.

¹² „Revista Institutului Social Banat-Crișana“, nr. 14/1936, p. 59.

¹³ „Pesti Napló“ din 24 ianuarie 1936.

¹⁴ *Ibid.*

Ungariei, cu prilejul unei călătorii de studii și documentare efectuată în anul 1937. „Sîntem din nou în luna martie — scria autorul în încheierea cărții sale; oficialitatea se pregătește iarăși de discursuri. Nobilimea ungară se va sărbători, pe sine însăși, însă despre revoluție nu va vorbi; fiindcă în ochii ei ea este numai o sperietoare; deși, de multe ori, revoluțiile sînt semnalele unei vitalități”¹⁵. Pentru realitatea crudă expusă în această carte, justiția fascistă ungară l-a condamnat la trei luni de temniță. Lucrarea *Revoluția mută* a fost primită cu viu interes în România, fiind recenzată de Cornel Groșovean¹⁶.

În pofida unei virulente propagande revizioniste desfășurate de organismele guvernamentale horthyste, partidele și organizațiile politice fasciste și formațiunile paramilitare și teroriste, totuși o serie de oameni de știință unguri au avut curajul să recunoască public că Ungaria fixată prin Tratatul de pace de la Trianon „se găsește între hotarele ei firești”. Spre exemplu, în lucrarea sa intitulată *Magyarország története (Istoria Ungariei)*, profesorul ungar Eckhardt Ferenc a combătut chiar teoria cu privire la regatul Coroanei Sfîntului Ștefan, precizînd că strămoșii ungarilor au dus războaie de pradă în toate direcțiile, ocupînd teritorii mult mai mari decît acelea pe care le stăpîneau de fapt și pe care trăiau. Ei au fost însă „tot timpul restrînși asupra unui teritoriu, care a corespuns aproximativ acelei întinderi la care a fost redusă Ungaria după o mie de ani (prin Tratatul de pace de la Trianon — n.n.)”¹⁷.

Personalități politice și ale vieții cultural-științifice ungare au înțeles foarte bine că prin revizionism cercurile conducătoare fasciste ungare nu urmăreau decît satisfacerea intereselor materiale ale claselor exploatare ungare. Așa, spre exemplu, scriitorul ungar Szász Zsombor remarcă, în revista „Magyar Szemle” din octombrie 1934, că politica revizionistă a Ungariei horthyste pentru redobîndirea Transilvaniei nu avea ca obiect recuperarea populației maghiare, ci recîștigarea teritoriilor, a pămînturilor și bogățiilor acesteia. În acest sens el consemna: „Nu se însuflețesc pentru salvarea poporului de peste Munții Apuseni, ci pentru posesiunea acelor teritorii, indiferent de cine sînt populate”¹⁸. De altfel, publicistul ungar Iosif Csétyenyi recunoștea, la rîndul său: „Vechii Ungarii îi lipsea o bază economică. Tratatul de la Trianon — prin consecință — n-a creat pe terenul economic o stare nouă de lucruri, ci doar a consacrat realitățile existente”¹⁹. În același sens, economistul ungar Farkas Mózes recunoștea că „Transilvania n-a avut decît slabe legături cu Ungaria și că sub dominațiunea română ea a realizat în domeniul economic cele mai mari progrese, fără precedent în întreaga Europă”²⁰.

Chiar și unii oameni politici unguri ce se situau pe poziții revizioniste au fost nevoiți să recunoască realitățile din România și să aprecieze că maghiarii din Transilvania se bucurau de o situație social-economică și politică mai bună decît conaționalii lor din Ungaria. Confirmînd aceste stări de lucruri, unii reprezentanți ai Parlamentului ungar nu s-au re-

¹⁵ Vasile M. Theodorescu, *Transilvania sub maghiari și români*, București, 1941, p. 208.

¹⁶ „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, nr. 25/1939, p. 120—123.

¹⁷ Dr. Aurel Gociman, *op. cit.*, p. 133—134.

¹⁸ „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, nr. 10—12/1934, p. 102.

¹⁹ „Pesti Hirlap” din 8 aprilie 1928.

²⁰ Cornelius Codarcea, *Le litige roumaine-hongrois*, Editura ziarului „Univer-sul”, București, 1937, p. 104.

ținut, în disputele lor, să revendice pentru deputați, în chiar Camera ungară, drepturile și libertățile acordate deputaților maghiari în Parlamentul de la București. În acest sens, deputatul Tibor Eckhardt, președintele Partidului Micilor Agrarieni și șeful opoziției din Parlamentul ungar, declara, într-o ședință din iunie 1933, când l-a interpellat pe Fischer Keresztes, ministrul de interne, în legătură cu situația din Ungaria : „Acordați-ne și nouă măcar atâtea libertăți câte au deputații maghiari în Parlamentul român“. Solidarizându-se cu poziția acestuia, deputatul Francisc Ullein a cerut, la rîndul său : „Dați-ne drepturile ce ni le acordă românii“. Față de asemenea aprecieri, președintele Camerei s-a rezumat doar să critice faptul că „...sinceritatea lor nu este patriotică“²¹.

Semnificativ pentru stările de lucruri anacronice din Ungaria horthystă a fost însuși faptul că scriitorul ungar Fr. Herczer, președintele Ligii Revizioniste Ungare, într-o conferință ținută în 1937 la Clubul ziariștilor, a făcut imprudența să ceară „respectarea libertății civice“, ceea ce a atras remarcă ziarului „Pesti Hirlap“, organul de presă al revizionistilor unguri : „Ce fel de unguri sîntem dacă dăm guvernelor vecine pilde despre opresiunea cetățenilor (din Ungaria — *n.n.*)? Cine va îndrăzni să-și asume răspunderea morală a unei astfel de situații? Ungurii din «statele successorale» (România, Cehoslovacia și Iugoslavia — *n.n.*) pot fi acum reduși cu ușurință la tăcere, prin următoarea replică : «Ce vreți? Ungurii din Ungaria au mai puține drepturi decît voi». Cum putem noi ungurii să ne erijăm în apărătorii minorității maghiare din statele vecine, atunci cînd noi nu recunoaștem dreptul la libertate al propriului nostru popor?»²².

De asemenea, personalități politice din rîndurile partidului guvernamental horthyst — aflate în dezacord cu orientarea revizionistă imprimată politicii Ungariei — s-au situat pe linia recunoașterii și respectării prevederilor tratatelor de pace încheiate după primul război mondial, pronunțîndu-se în favoarea promovării unor relații de bună vecinătate cu România. Așa, spre exemplu, dr. Nagy Mihály, unul dintre membrii Comitetului de direcție al Partidului Uniunii Naționale din Ungaria, în articolul intitulat : „Să plece!“ s-a pronunțat în favoarea unei apropieri româno-ungare, care în vremea aceea nu se putea realiza, după opinia sa, decît prin înlocuirea conducerii reacționare și naționalist-șovine a Partidului Maghiar din România²³. Totodată, el a dat o apreciere pozitivă situației social-economice și culturale a naționalității maghiare din România, iar în urma unei călătorii de informare efectuate în Transilvania s-a putut convinge de sentimentele de frățietate ce se statorniciseră între români și maghiari. Avînd în vedere această realitate, dr. Nagy Mihály recomanda ca „maghiarul, rămînînd credincios rasei, neamului, religiei, obiceiurilor și tradițiilor sale, să fie totuși cetățean cinstit și respectuos față de legile țării (ale statului român — *n.n.*)“²⁴.

Pe o poziție categoric antirevizionistă și antihorthystă s-a situat organizația democratică antifascistă ungară „Frontul lui Martie“, condusă și îndrumată de către comuniști. Unul dintre membrii acestei organizații, prof. Unghvary Sándor de la Universitatea din Debrețin, a efectuat, în vara anului 1937, cu concursul autorităților de stat românești,

²¹ „Kimondom“ din 10 ianuarie 1936; Cornelius Codarcea, *op. cit.*, p. 129.

²² Cornelius Codarcea, *op. cit.*, p. 128—129.

²³ „Gazda Ujság“ din 28 octombrie 1937.

²⁴ *Ibid.*

o excursie de studii și documentare în Transilvania, în vederea elaborării unei lucrări asupra situației reale a maghiarilor din România, prin care își propunea să militeze în favoarea înțelegerii între cele două popoare.

Mișcarea revoluționară, democratică din România și-a manifestat solidaritatea cu lupta forțelor antihorthyste din Ungaria, înfierînd crunta teroare ce s-a abatut împotriva comuniștilor unguri. Așa, spre exemplu, în iulie 1932, în România s-au desfășurat viguroase acțiuni de protest împotriva executării militanților comuniști ungari Imre Sallai și Sándor Fürst, pentru salvarea celorlalți arestați, printre care și scriitorul revoluționar Karikás Frigyes. Intelectuali progresiști români și maghiari au adresat scrisori de protest legației ungare din București, iar muncitorii din Oradea au organizat o demonstrație în fața redacției ziarului reacționar maghiar „Erdélyi Lapok“, care luase apărarea Curții Marțiale din Budapesta²⁵.

Regimul fascisto-horthyst a continuat, cu și mai mare tenacitate, politica de deznaționalizare și ungarizare a minorităților naționale, îndeosebi a românilor, care după încheierea Tratatului de pace de la Trianon au continuat să trăiască în hotarele Ungariei. Cei peste 80 000 de români aflați sub dominația acestui odios regim au fost privați de cel mai elementar drept politic: înlăturați din administrația locală, din funcțiile de primari, notari și consilieri ai comunelor în care ei se aflau în imensă majoritate, precum și din alte funcții. Începînd din decembrie 1933, funcțiile publice nu mai erau accesibile decît cetățenilor unguri sau cu nume ungarizate. Referindu-se la situația grea a românilor din Ungaria horthystă, V. Tulescu arăta: „E superfluu a vorbi despre aceste drepturi politice... Românii sînt constrînși să ia parte la toate reuniunile politice și patriotice ungare ... Țăranul român este forțat să se ducă la toate manifestațiile iredentiste ungare și silit să-și exprime credința în actuala Ungarie, precum și via sa dorința de a revedea cît mai curînd posibil reîntegrat vechiul stat ungar“²⁶.

Politica de ungarizare forțată n-a cruțat nici pe cei aproape 600 000 de germani din Ungaria. Referindu-se la situația acestora, scriitorul german Rüdiger preciza, în cadrul unei conferințe ținute la München, pe baza datelor culese cu prilejul unei anchete întreprinse asupra situației minorităților naționale din Ungaria, Iugoslavia și România: „În timp ce după 1918 se observă o schimbare în sistemul politic aplicat minorităților din statele succesoare (România, Iugoslavia și Cehoslovacia — *n.n.*), în Ungaria maghiarizarea își continuă cursul cu o și mai accentuată și nemiloasă intensitate. Pe cînd în Banat, de exemplu, situația germanilor, din punct de vedere economic și intelectual, este cu atît mai bună astăzi sub regimul român, decît odinioară sub dominația ungară, în acest timp în Ungaria contelui Bethlen pătrunderea unui german în «ordinul vitejilor» nu este posibilă decît cu sacrificiul numelui său de familie. Avem datoria să mulțumim românilor. Deopotrivă fiindcă, grație politicii lor, ei au salvat pe germanii din Satu Mare de la maghiarizare și au obținut două Episcopii pentru șvabi. România este statul ideal pentru minorități“²⁷.

²⁵ L. Banyai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 165.

²⁶ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 151.

²⁷ Silviu Dragomir, *La Transylvanie Roumaine et ses minorités ethniques*, Editura Imprimeriei Statului, București, 1934, p. 211—212.

În timp ce în România apăreau circa 370 de organe de presă maghiare, 180 germane, 19 rusești, 17 ucrainene, 10 bulgărești, etc. în Ungaria horthystă 600 000 de germani aveau abia două ziare în limba lor, 300 000 de slovaci doar un singur ziar național, iar cei 80 000 de români nu aveau nici un ziar. Ziarele germane ce apăreau în Ungaria erau în realitate organe ale propagandei ungare în lumea germanilor, condusă de renegatul dr. Gustav Gratz²⁸.

Condițiile materiale deosebit de grele în care trăiau sub regimul fascisto-horthyst masele populare ungare, îndeosebi cele țărănești, au atras critici vehemente din partea unor oameni politici și personalități de seamă ale științei și culturii din Ungaria, precum și a unor publiciști din străinătate. Astfel, în declarațiile făcute, în mai 1936, ziarului „America” din Cleveland — S.U.A., omul politic ungar Garbay menționa: „Condițiile în care trăiește astăzi Ungaria ar fi provocat, încă de multă vreme, o revoluție în orice altă țară a globului. Ea este un vulcan a cărui erupție o împiedică prin teroare. Ungaria este singura țară din Europa care a rămas feudală, o țară cu domenii imense, cu bogății enorme și, în același timp, totuși, o țară a foametei și a mizeriei. Jumătate din ea aparține la 300 de familii. În Ungaria nu există libertatea cuvântului și nici a întrunirilor. Votul universal, de asemenea, nu există. El este de la început cunoscut, fiindcă este dat sub ochiul jandarmului”²⁹.

Aceeași opinie a exprimat și scriitorul ungar István Turi în ziarul „Nepszava”, care, descriind peisajul danubian, arăta: „Tabloul este pitoresc. De o parte castelele și monumentele istorice, de cealaltă satele asiatice. De 1 000 de ani satele acestea nu s-au schimbat, sufocate de sistemul marilor proprietăți. 1 000 de ani s-au scurs fără a se lăsa populațiunii de la țară timpul necesar pentru a se pune în mișcare”³⁰.

Reluând o corespondență din Berlin a lui P. Swesditsch, intitulată sugestiv: *Pentru Ungaria lui Horthy nu-i loc în Europa! Ungaria e pe drumul celei mai periculoase reacțiuni*, ziarul „Adevărul” dezvăluia noi și semnificative luări de poziție din partea a numeroși reprezentanți ai vieții publice ungare împotriva nocivității fenomenului revizionist pentru pacea și colaborarea europeană și mondială. Potrivit acestor relatări, ziaristul ungar Diner-Dener — binecunoscut în cercurile presei socialiste și democratice —, într-o documentată lucrare, reținea următoarea concluzie: „Ungaria zilei de azi, Ungaria aristocraților și oligarhilor apare ca un veritabil corp străin în corpul Europei, care trebuie înlăturat”³¹.

Numeroși reprezentanți ai vieții politice și, îndeosebi, ai mișcării socialiste internaționale, semnalând gradul înapoiat în care regimul horthyst menținea societatea și poporul ungar, s-au ridicat cu hotărîre împotriva pretențiilor lui nesăbuite de expansiune pe seama statelor vecine, a amestecului brutal în treburile interne ale acestora. După o aprofundată analiză a situației interne a regimului horthyst, cunoscutul deputat socialist german Herrmann Wendel — o autoritate în problemele balcanice —, formula concluzia că în timp ce România, Cehoslovacia și Iugoslavia înfăptuiseră reale reforme sociale, cu caracter democratic — între care, în țara noastră, reforma agrară din 1921, aplicată în dauna

²⁸ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 131.

²⁹ Cornelius Codarcea, *op. cit.*, p. 127.

³⁰ *Ibidem*, p. 128.

³¹ „Adevărul” din 17 iulie 1929.

marii proprietăți, deopotrivă românești și maghiare, și în avantajul unei mari părți a țărănimii nevoiașе, de asemenea române și maghiare —, Ungaria, „deși declara întregii lumi că și ea o realizase (reforma agrară — *n.n.*), o transformase de fapt într-o «caricatură ridicolă», în urma căreia proprietățile țărănești sporiseră cu minusculul procent de 60%, magnaților rămânându-le nu mai puțin de $\frac{2}{3}$ din totalul suprafeței arabile a țării. În acest context, plîngerile adresate de către Ungaria Ligii Națiunilor, cu privire la «confiscarea» marilor proprietăți ungurești din România și Cehoslovacia, dovedesc îndeajuns la ce visează magnații unguri»³².

Demascînd tactica frontului politic unic, la care făcea apel Liga revizionistă, și atrăgînd atenția „cît de mare este pericolul cuprins în campania zgomotoasă întreprinsă de Ungaria în favoarea revizuirii Tratatului de la Trianon“, Wendel remarcă, cu îndreptățit temei, că „mai de grabă un astfel de «front unic» e cu puțință împotriva Ungariei (horthyste — *n.n.*), fiindcă democrațiile europene știu că prin cuvîntul «revizionism» Ungaria își acoperă năzuințele spre o «revanșă» pregătită de dînsa în ascuns. Această «revanșă» înseamnă, în același timp, o reacțiune social-politică foarte periculoasă“.

În pofida acestor realități, social-democrații unguri nu s-au situat pe poziții înaintate față de politica revanșardă a oficialităților ungare horthyste. Astfel, Comitetul de conducere al Partidului Social-Democrat în loc să respingă invitația ce i-a fost adresată de către Liga revizionistă, de a participa la acțiunile cu caracter revizionist, inițiate de guvernul horthyst, a analizat-o în ședința sa din 23 iulie 1929, dezbaterile fiind publicate ulterior în organul său central de presă³³. Rezoluția adoptată cu acest prilej declara că partidul va lupta cu toate mijloacele ce-i stau la dispoziție pentru revizuirea „pacifică“ a tratatelor de pace și exprima opinia că „această luptă va fi eficace numai sub sistemul democratic parlamentar, conform sistemelor guvernamentale din Europa occidentală“³⁴. Nici la tratativele pe care le-au purtat cu guvernul ungar în vara anului 1929, socialiștii unguri nu s-au situat pe poziții ferme antirevizioniste, ci au adoptat o atitudine favorabilă revizuirii statu-quo-ului teritorial din Bazinul dunărean.

Cu toate încercările social-democraților unguri de a determina Internaționala Socialistă să adopte o poziție în favoarea revizionismului ungar, Comisia Executivă a acesteia, întrunită, la scurt timp, la Berna, pentru a lua în discuție situația din sud-estul Europei, „s-a pronunțat deschis contra actualelor efortări ungare, declarînd că Ungaria feudală amenință pacea europeană și ordinea din statele învecinate cu Ungaria“³⁵.

Ca răspuns la o declarație a premierului fascist horthyst Gyula Gömbös, prin care respingea înțelegerea cu țările vecine, pe temeiul pretenției Budapestei de a fi protectoarea minorităților maghiare din cadrul acestora și al revizuirii pașnice a tratatelor, fostul ministru de externe ungar, Gratz, scria, într-un articol publicat în „Neues Wiener Tageblatt“ : „Ungaria trebuie să recunoască că revizuirea nu poate fi întreprinsă astăzi și ar fi un lucru grav acela de a face să depindă întreaga politică externă a Ungariei de realizarea visurilor revizioniste..., [aceasta] trebuie să-și modifice politica externă în sensul apropierii de vecinii săi..., să apuce o altă

³² *Ibid.*

³³ „Nepszava“ din 24 iulie 1929.

³⁴ „Curentul“ din 31 iulie 1929.

³⁵ „Ultima oră“ din 31 iulie 1929.

cale, care ar duce la rezultate economice mai bune și care constă într-o înțelegere cu vecinii”³⁶.

Opinia publică, forțele politice democratice și antifasciste internaționale, inclusiv din România, au urmărit cu legitimitate îngrijorare intensificarea măsurilor represive ale guvernului de la Budapesta împotriva militanților antihorthyști, și-au manifestat solidaritatea cu luptătorii arestați de autoritățile horthyste și deferiți justiției fasciste. Prigoana s-a îndreptat, deopotrivă, și împotriva activității legale a Partidului Social-Democrat din Ungaria și a organului său de presă „Nepszava”, interzis în toamna anului 1938, sub motivul că a atacat, în termeni violenți, politica revanșardă a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste.

Numeroși militanți antifasciști unguri, personalități de seamă ale științei și culturii ungare, care s-au situat pe poziții ostile revizionismului horthyst, au fost supuși unui crâncen regim de teroare fascistă. Printre aceștia s-a aflat și scriitorul Dezideriu Szabo, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai literaturii ungare din epocă. Datorită atitudinii sale dirze, potrivnice politicii revizioniste a cercurilor conducătoare horthyste, Dezideriu Szabo a fost destituit din învățământ — unde funcționa ca profesor la o catedră de limbă franceză — iar editurile și redacțiile ziarelor i-au închis porțile, refuzând să-i mai publice lucrările.

Întrucât mama sa era româncă din Transilvania, Szabo Dezideriu, ostracizat de oficialitatea fascistă ungară, și-a schimbat numele în Gheorghe Mille (după mamă), cerînd să plece în România, unde i se publicase în traducere romanul „Ajutor”, în două volume, apreciat elogios de critica literară românească. Autoritățile horthyste i-au refuzat însă eliberarea pașaportului pentru România și l-au pus sub urmărirea poliției pentru a nu putea părăsi Ungaria. I-a fost refuzată, de asemenea, și cererea de a emigra în Italia sau în Franța, de teamă ca din aceste țări să nu ajungă totuși în România. I s-a fixat domiciliu obligatoriu la Budapesta, iar în vara anului 1938 temerarul scriitor antifascist a fost adus în fața justiției horthyste, care l-a condamnat la ani grei de temniță.

Exprimîndu-și oprobiul față de metodele teroriste horthyste și solidaritatea cu acest militant antifascist din Ungaria, presa democratică, antifascistă din România a luat atitudine, publicînd o serie de articole de protest, între care și cel intitulat „Un scriitor la Budapesta în lanțuri; Szabo Dezső (Gheorghe Mille), autorul romanului «Ajutor», trăiește cu călușul în gură”³⁷.

O rezistență dirză în fața politicii de deznaționalizare și ungarizare au opus-o și germanii din Ungaria. În anul 1933 a fost dat ordinul ministrului de interne nr. 40 200 — B.M. în care se cerea ungarizarea numelor străine. În cadrul unei conferințe publice, secretarul general al Uniunii Germane din Ungaria, Francisc Basch, i-a îndemnat pe conaționali săi să-și păstreze numele de familie german, fapt pentru care a fost condamnat la 5 luni de închisoare³⁸.

În condițiile aplicării unor măsuri represive fără precedent, o parte însemnată a emigrației democratice și antifasciste din Ungaria s-a stabilit în România, Iugoslavia și Cehoslovacia, unde s-a bucurat de drepturi și libertăți politice, a beneficiat de concursul forțelor revoluționare și anti-

³⁶ „Universul” din 27 ianuarie 1935.

³⁷ „România” din 3 iulie 1938.

³⁸ György J. de Ferenczi, *op. cit.*, p. 15.

fasciste ale popoarelor din aceste țări, precum și al opiniei publice, în organizarea și desfășurarea unei rodnice activități împotriva fascismului, revizionismului și a războiului.

Recunoscînd realitățile istorice statornicite prin lupta de veacuri a popoarelor din centrul Europei împotriva asupririi naționale și sociale austro-ungare, emigrația ungară a avut un rol activ în orientarea poziției naționalității maghiare din România pe o cale justă, de înfrățire cu poporul român, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice în fața ascensiunii spre putere a organizațiilor fasciste, în frunte cu Garda de fier, precum și pentru salvagardarea independenței naționale și apărarea integrității teritoriale a țării, amenințate de politica revanșardă și revizionistă a statelor fasciste, în jurul cărora gravita și Ungaria horthystă. În același timp, ea a participat la viața politică și spirituală a maghiarilor din România, imprimîndu-i un caracter democratic, antifascist și antirevizionist. În rîndurile emigrației antifasciste ungare stabilite în România și în alte țări vecine s-au aflat personalități ale vieții politice și cultural-științifice ungare dintre cele două războaie mondiale, între care amintim pe :

Jászi Oszkar, ideologul radicalilor din Ungaria, fost ministru al naționalităților în guvernul Károlyi Mihály, refugiat în străinătate după instalarea regimului horthyst, a publicat în ziarul „Bukaresti Hirlep” — fondat de unii emigranți democrați din Ungaria — un apel în care, depășind vechea sa poziție, i-a îndemnat pe adepții săi din Transilvania la o politică realistă. „Primul pas al populației maghiare din Transilvania — scria el — ar fi o nouă orientare sufletească, care nu se amăgește cu leacuri înfierbîntătoare. Populația maghiară trebuie să se integreze pe toate liniile în cadrele noului stat. Cu cît mai multe valori spirituale și morale va crea în noul cadru de stat, cu atît mai multă eficacitate va putea revendica drepturile și libertățile ce îi revin”³⁹.

Benedek Elek, originar din secuime, stabilit de mult timp la Budapesta de unde, datorită persecuțiilor autorităților horthyste pentru poziția sa democratică, s-a reîntors, în 1922, la casa părintească din Trei Scaune. El a desfășurat o amplă activitate pentru înfrățirea oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități⁴⁰.

Sipos Domokos, scriitor radical, refugiat în România, care a evocat în nuvelele și romanele sale istorice luptele comune ale maselor populare române și maghiare din Transilvania împotriva asupritorilor feudali.

Dienes László, participant la revoluția proletară din Ungaria din 1919, a activat în cadrul redacției revistei „Korunk”, apărută în anul 1926, publicație de orientare democratică și antifascistă, care a avut o largă răspîndire și în străinătate, fiind pretutindeni susținută de intelectualitatea progresistă maghiară. După plecarea lui Dienes László din România, redactarea revistei „Korunk” a fost preluată de militantul revoluționar, publicistul și eseistul de vastă cultură *Gaál Gabor*, participant și el la luptele Armatei Roșii ungare și apoi refugiat în România⁴¹.

Béla Bartók, renumit compozitor, pianist, muzicolog și folclorist ungar — care în timpul instaurării și existenței Republicii Sovietice Ungare a făcut parte din comisia pentru reorganizarea Academiei de mu-

³⁹ „Bukaresti Hirlep” din 23 ianuarie 1921.

⁴⁰ L. Banyai, *op. cit.*, p. 143.

⁴¹ *Ibidem*, p. 158—159.

zică —, s-a refugiat în România din cauza terorii fascisto-horthyste, iar în 1940 a emigrat în S.U.A. În timpul cît a trăit în țara noastră a manifestat un viu interes pentru muzica populară, culegînd peste 30 000 de cîntece din folclorul maghiar, român, slovac și sîrb. Totodată, Béla Bartók s-a afirmat ca un dirz luptător împotriva fascismului horthyst și a militat pentru înfrățirea poporului ungar cu cel român, mai ales prin intermediul muzicii. Într-o scrisoare adresată muzicologului Beu, la 10 ianuarie 1921, Béla Bartók, care a cunoscut și prețuit muzica populară românească, scria : „Ideea mea principală însă, de care m-am călăuzit din clipa în care mi-am descoperit vocația de compozitor, este înfrățirea popoarelor, o înfrățire în ciuda tuturor războaielor și disputelor. Această idee încerc să o slujesc — pe cît îmi permit puterile — prin muzica mea...“. În semn de prețuire a activității sale consacrată înfrățirii popoarelor ungar și român, în 1955 lui Béla Bartók i s-a acordat, post-mortem, premiul internațional pentru pace.

O atitudine realistă în raport cu politica regimului fascisto-horthyst a adoptat contele *Bánffy Miklós*, originar din Transilvania, fost prefect al județului Cluj și deputat în Parlamentul de la Budapesta înainte de primul război mondial. Deși în anii 1921—1922 a făcut parte ca ministru al Afacerilor Străine din guvernul prezidat de Bethlen István, el s-a aflat în dezacord cu unele obiective ale politicii horthyste și, în 1922, s-a retras temporar din viața politică a Ungariei, iar în 1926 s-a stabilit în România.

Pronunțîndu-se pentru democratizarea programului și statutului Partidului Maghiar din România, înființat în decembrie 1924, și promovînd o politică mai elastică, de încadrare a minorității maghiare în realitățile României, contele Bánffy a intrat în dezacord cu orientarea oficială iredentistă, imprimată de aripa dreaptă a acestui partid, condusă de György Bethlen. În calitate de proprietar al ziarului „Ellenzék“ din Cluj, a imprimat acestuia propria sa orientare politică, motiv pentru care guvernul fascisto-horthyst prezidat de István Bethlen i-a trimis, în februarie 1928, un avertisment, cerîndu-i să înceteze criticile la adresa politicii conducerii Partidului Maghiar ⁴².

Aceste evenimente au determinat un proces de regroupare și clarificare în rîndul scriitorilor și publiciștilor maghiari de orientare mai radicală și mai realistă. Astfel, din inițiativa lui Bánffy și a altor 29 de intelectuali maghiari, s-a născut ideea creării societății *Erdélyi Helikon* și a editării unei reviste literare cu același titlu. „Unitatea maghiară este o cauză nobilă — arăta Bánffy Miklós și ceilalți semnatari ai documentului constitutiv al Societății —, dar în legătură cu ea se conturează două puncte de vedere : unul, care nu are încredere în unitatea partidului, și, deci, reprimă, din frică, orice libertate de opinii și, celălalt, care este convins că libertatea de opinii este o importantă cale de consolidare a unității de acțiune a partidului. Scriitorii sînt desigur interesați, în primul rînd, în libertatea de creație literar-artistică, dar aceasta nu înseamnă că ei pot face abstracție de viața politică a minorității maghiare din România“ ⁴³.

⁴² Nemes Deszö, *A Bethlen Kormány Külpolitikája. 1927—1931 (Politica externă a guvernului Bethlen. 1927—1931)*, „Kossuth“ Kiado, Budapest, 1964, p. 246.

⁴³ „Keleti Újság“ din 3 iulie 1926.

Revista „Erdélyi Helikon“, editată de Societate începînd din mai 1928, a tradus și a publicat, în limba maghiară, numeroase opere literare ale unor scriitori români, a promovat cu consecvență ideea necesității cunoașterii reciproce a valorilor culturale ale celor două popoare, român și ungar.

Militant pentru cunoașterea și înfrățirea, prin intermediul artei și literaturii, a maghiarilor cu poporul român majoritar, Bánffy Miklós declara, cu ocazia unei serate literare, ținute la București, în iunie 1928 : „Socot că în grupul acesta umil este găzduită o idee de interes universal și poate și un simptom semnificativ : dorința de a căuta în noi înșine nu ceea ce ne-ar putea deosebi, dezbină și învrăjbi, ci de a căuta, printr-un acord comun, ceea ce ne unește, ceea ce ne leagă, și, sprijinindu-ne unii pe alții în această aspirațiune a artei pentru ea însăși, să creăm armonia muncii în comun“⁴⁴.

După instaurarea dictaturii regale, Bánffy a preluat conducerea Comunității maghiare, devenind lider al maghiarilor din România. În urma constituirii Frontului Renașterii Naționale, Bánffy, alături de Pál Szász, a fost numit în Directoratul acestui organism politic, iar alți 9 reprezentanți ai populației maghiare în Consiliul Superior.

În această calitate el a colaborat cu regimul carlist, susținînd într-o oarecare măsură eforturile unor personalități politice, precum Armand Călinescu și alții, de zăgăzuire a agresiunii Germaniei hitleriste în sud-estul Europei și de sprijinire a luptei poporului român pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei în fața acțiunilor revanșarde ale statelor fascist-revizioniste. Acest fapt l-a adus din nou în conflict cu cercurile conducătoare ale regimului fascisto-horthyst de la Budapesta și cu sprijinatorii lor din România⁴⁵.

După Dictatul fascist de la Viena, Bánffy Miklós a fost nevoit să părăsească viața politică. Cu toate acestea, în 1943, el a fost desemnat de guvernul horthyst să poarte discuții cu reprezentanți ai guvernului român și cu Iuliu Maniu — în contextul unei acțiuni inițiate de români —, pentru îmbunătățirea raporturilor dintre cele două țări, în fața situației dezastruoase a evenimentelor. Deși ambele țări erau de acord că Germania nazistă pierduse războiul și că se impunea ca ele să se desprindă, în același timp, de Axă, tratativele secrete au eșuat ca urmare a faptului că guvernul horthyst ungar s-a cramponat de susținerea Dictatului de la Viena, în speranța menținerii pînă la sfîrșitul războiului a părții de nord-vest a României, pentru ca, apoi, prin manevre politice, să obțină acordul marilor puteri pentru permanentizarea situației⁴⁶.

Unul dintre cei mai activi și combativi luptători unguri împotriva regimului fascist horthyst și a politicii revizioniste promovată pe plan extern de Ungaria horthystă față de statele vecine, precum și pentru cunoașterea realităților istorice statornicite prin lupta de eliberare socială și națională a popoarelor din fosta monarhie austro-ungară la sfîrșitul anului 1918 și a apartenenței Transilvaniei la istoria poporului român, a fost publicistul antifascist *dr. Samuel Fenyés*.

⁴⁴ „Curentul“ din 18 iunie 1928.

⁴⁵ Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 138.

⁴⁶ A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 301—302.

Refugiat în România din cauza terorii fascisto-horthyste, el s-a integrat, în scurt timp, în mișcarea antifascistă a poporului român. Atît în presa română cît, mai ales, în cea maghiară din Transilvania, Samuel Fenyès a publicat numeroase articole prin care demasca teroarea fascisto-horthystă și acțiunile revanșarde ungare împotriva statelor vecine. „Hotarele de azi ale Ungariei (stabilite de Tratatul de pace de la Trianon din 4 iunie 1920 — *n.n.*) — scria el într-unul din aceste articole — au fost fixate în baza dreptății istorice“ și, prin urmare, „pretențiile teritoriale ale Ungariei horthyste asupra acestor străvechi teritorii românești nu sînt justificate“, deoarece „în afară de posesiunile acaparate de unii feudali, privilegiații unguri n-au stăpînit niciodată Ardealul Românesc“⁴⁷.

Pentru informarea opiniei publice internaționale, inclusiv a celei din România, asupra cruntei terori fascisto-horthyste exercitate împotriva poporului ungar, dr. Samuel Fenyès a publicat, în cursul anului 1934, lucrarea intitulată „*Ungaria revizionistă*“ — tradusă și în românește de dr. Ilie Dăianu, fost vicepreședinte al Senatului, și de Leontin Iliescu, publicist.

Luînd poziție critică față de concepțiile naționalist-șovine ale claselor exploatoare din Ungaria — care încercau să justifice stăpînirea ungurilor asupra Transilvaniei și a unor teritorii sud-slave —, dr. Samuel Fenyès preciza că „...în Ungaria, cea dintîi și unica luptă pentru libertate a fost în 1848, și aceasta însă și-a pătat strălucirea de multe pete negre, pentru că în timp ce poporul ungar lupta pentru libertate, conducătorii își făceau lanțuri de robie pentru celelalte națiuni supuse lor. E adevărat că, în Ungaria, în decurs de 1 000 de ani, au fost mai mult de treizeci de revoluții țărănești, așa că, pentru fiecare generație, revine cîte una, pe cînd insurecțiile, numite «naționale», ale nobilimii, nu erau decît contra-revoluții, pentru că «națiunea» ungară, adică nobilimea, n-a luptat niciodată decît pentru apărarea privilegiilor sale“⁴⁸.

Demascînd pe acei conducători și ideologi unguri care urmăreau să țină în asuprire și exploatare alte popoare, dr. Samuel Fenyès reproducea cuvintele marelui democrat revoluționar român Nicolae Bălcescu, rostite în replică lui Kosstuh, în timpul convorbirilor purtate pentru împăcarea celor două popoare : „Supremația cu democrația nu se pot asocia. Dacă Ungaria vrea să-și mențină supremația trebuie să rămînă aristocrată și oprinatoare, adică în alianță cu împăratul ; dacă vrea însă să fie democratică, trebuie să întindă mîna celor nouă milioane de români, care toți sînt democrați“⁴⁹.

Situîndu-se pe o poziție justă, de redare obiectivă a adevărului istoric, el a demonstrat în lucrarea sa că Transilvania a fost independentă pînă în anul 1690, cînd a fost anexată de Imperiul habsburgic, iar apoi s-a aflat, pînă la 1867, ca și Ungaria, ca principat sub aceeași stăpînire. De abia de la 1867 și pînă la 1918 Transilvania a fost integrată în regatul ungar, ca parte componentă a Imperiului austro-ungar. În acest sens, el menționa : „Pînă la 1690, Ardealul era independent, avînd o cîrmuire și o administrație bună, uneori ca model, care a făcut mult pentru cultura națională, ca și pentru cea internațională... De la 1690 pînă la 1848, sau,

⁴⁷ „Timpul“ din 25 august 1937.

⁴⁸ Dr. Samuel Fenyès, *Ungaria revizionistă*, „Excelsior“, București, 1934, p. 10.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 42.

mai bine zis 1867, Ardealul este o provincie ereditară a imperiului (habsburgic — *n.n.*)“⁵⁰.

Martor ocular al evenimentelor de după încheierea primului război mondial, dr. Samuel Fenyés a înfățișat, în mod veridic, situația social-economică și politică din Ungaria premergătoare instaurării regimului fascisto-horthyst, împrejurările care au condus la înfringerea revoluției burghezo-democratice din toamna anului 1918, forțele sociale cele mai reacționare care au contribuit la aducerea la putere a amiralului Miklos Horthy ș.a. Referitor la acest moment tragic din istoria Ungariei, el scria : „Poate că revoluția din octombrie (1918) ar fi fost o bună ocazie de a împărți imediat toate latifundiile și, astfel, revoluția ar fi avut un succes glorios, iar poporul ungar ar fi astăzi liber și mulțumit. Neglijarea acestei desființări a latifundiilor face ca și azi puterea să fie tot a grofilor. Ce-i drept, marile puteri, cu o miopie de neînțeles, au avut o îndoită dușmănie față de țările revoluționare. Curentul contrarevoluționar s-a născut în sânge și terorism și, astfel, au reînviat magnații, ceea ce nici ei n-ar fi crezut și ceea ce nici nu s-ar fi întâmplat fără sprijinul de multe feluri al puterilor învingătoare.

Dar, în vremea aceea, era mai bine văzută o haită de lupi contrarevoluționari, decât o turmă de miei pașnici. O clică de oameni capabili de orice acaparaseră atunci puterea prin crime, asasinate, spânzurători și temnițe. Domnii magnați, la început, strîmbau mofturoși din nas, dar mai târziu, în frunte cu contele István Bethlen, s-au așezat frumuseț în locul piraților lipsiți de orice scrupule. Ei nu sînt — ce-i drept — nici astăzi la guvern, dar oamenii lui Gömbös sînt logofeții lor.

Poporul ungar însă numai așa se va putea elibera de această șleahță și numai atunci se va așeza definitiv pacea în acest bazin al Dunării ungurești, cînd latifundiile vor fi împărțite“⁵¹.

Demascînd caracterul reacționar, antidemocratic și represiv al regimului dictatorial fascisto-horthyst din Ungaria, dr. Samuel Fenyés consemna, în continuare, în lucrarea sa : „De toate acestea, poporul ungar e, de fapt, nevinovat. Popoarele nu se urgisesc și nu tind spre cuceriri. Sînt mulți cei care lucrează în bucătăria statului ungar, dar e numai o mină de oameni pentru care se găsesc toate bunătățile. Poporul este despuiat de drepturi, burghezia este supusă unei cenzuri cu atît mai blestemată, cu cît nu este cunoscută. Nu numai că nimeni nu cutează să ridice cuvînt împotriva revizionismului, dar se face și suspect cel care nu jură în fiecare zi pe această lozincă.

Nici combaterea revizionismului nu pornește din rea voință sau din ură contra poporului sau a statului ungar, ci purcede din convingerea că această politică constituie o primejdie pentru Europa, eventual pieirea Ungariei și distrugerea poporului ei“⁵².

Întrucît magnații unguri constituiau baza socială și politică a regimului fascisto-horthyst, dr. Samuel Fenyés releva că prin desființarea acestei caste s-ar da o grea lovitură regimului. „Există o singură problemă ungară — nota el —, ce reclamă o rezolvare imediată, cu orice preț : cum

⁵⁰ *Ibidem*, p. 32—33.

⁵¹ *Ibidem*, p. 43.

⁵² *Ibidem*, p. 9.

s-ar putea desființa stăpînirea celor 300 de conți, pentru ca poporul să fie eliberat de primejdia foametei și să i se asigure condițiile de existență?⁵³. În același timp, militantul antifascist maghiar a recunoscut justetea hotărîrilor tratatelor de pace încheiate după primul război mondial în favoarea statelor vecine Ungariei și a apreciat pozitiv reforma agrară înfăptuită în România și Cehoslovacia pentru masele de țărani, indiferent de naționalitate.

Mica Înțelegere și Marea Înțelegere ar trebui să aducă împreună o hotărîre de ordin principal, în sensul că, atîta vreme cît nu se va realiza și în Ungaria o întinsă reformă agrară, cum e cea din România și cea din Cehoslovacia, nici un fel de guvern ungar nu este competent să formuleze pretenții ungurești față de statele succesorale⁵⁴.

Fără înfăptuirea unor reforme democratice, îndeosebi a reformei agrare în Ungaria, aprecia autorul, „nu poate fi stabilită pacea în această parte a Europei centrale“⁵⁵. „Regimul acesta perimat, întemeiat pe oligarhia medievală — arăta el — își simte sfîrșitul, cu toate că, pînă acum, a izbutit să suprimă, cu cea mai mare cruzime, izbucnirea mîniei poporului. Conților le tremură pămîntul sub picioare și de aceea le trebuie o întărire printr-o nouă infuziune de sînge și aceasta o caută și o așteaptă și de la revizuire. Dacă ar putea arăta, ca izbîndă, măcar un oraș sau o jumătate de județ recîstigat, ar avea din nou prilej de sărbătorire pe un an întreg, cum a fost ocazia recuceririi orașului Pécs. În acest caz li s-ar consolida puterea și, oricît de mult ar mai primi, n-ar fi mulțumiți și ar începe din nou, cu puteri sporite, opera de subminare“⁵⁶.

Cu părere de rău menționa dr. Samuel Fenyes în lucrarea sa faptul că Ungaria horthystă nu numai că nu recunoștea Tratatul de pace de la Trianon, din 4 iunie 1920, dar desfășura în interior o deșănțată propagandă revizionistă, de indoctrinare a tineretului în spiritul ideilor revanșei față de statele vecine. „Ungaria, acasă la ea — preciza el —, nu ia act de Tratatul de la Trianon. Educația tinerimii o face în spirit de revanșă. La un popor așa de mic, însăși ideea de revanșă față de puterile mari e de-a dreptul comică“⁵⁷.

În același timp, el a demascat întreaga activitate a fascismului horthyst de pregătire a agresiunii militare împotriva statelor vecine, care s-au format ori și-au întregit unitatea națională după destrămarea monarhiei austro-ungare, un rol important în această direcție revenind organizațiilor fasciste teroriste și paramilitare, grupate în Asociația Uniunilor Sociale. Referindu-se la scopurile acestor organizații, dr. Samuel Fenyes releva că „aceste detașamente, mai bine zis trupe deghizate, își îndeplinesc lucrările tot așa de bine și de disciplinat ca și trupele din Germania S.A. și S.S. Acestea sînt o armată gata în toată regula, numai probabil că pe timp de război se vor dovedi mai puțin triumfătoare decît în timp de pace, în apărarea cursiștilor“⁵⁸.

Recunoscînd valabilitatea tratatelor de pace și justetea împlinirii idealurilor naționale ale popoarelor vecine din România, Cehoslovacia și

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibidem*, p. 86—87.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 87.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibidem*, p. 112.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 122.

Iugoslavia, militantul antifascist dr. Samuel Fenyés respingea cu hotărîre ideea revizuirii, sub orice formă s-ar prezenta, chiar dacă aceasta ar fi făcută în favoarea unei Ungarii democrate, fiindcă s-ar încălca dreptul la autodeterminare al naţiunilor majoritare din aceste state. În acest sens, el reiterra : „Nici chiar Ungaria democratizată şi eliberată de sub jugul latifundiilor n-ar fi competentă să se pronunţe asupra acestor pretenţiuni, pentru că, în primul rînd, ar trebui întrebate grupurile de popoare (din România, Cehoslovacia şi Iugoslavia — *n.n.*), care ar putea fi sacrificate pe altarul acestei clase oligarhice“ ⁵⁹.

Cu o deosebită vigoare a demascat dr. Samuel Fenyés conţinutul şi caracterul reacţionar al propagandei revizioniste asidue desfăşurate pe plan internaţional şi în cadrul Ligii Naţiunilor de cercurile conducătoare fascisto-horthyste, precum şi în vederea recunoaşterii dreptului la autodeterminare al maghiarilor aflaţi în cadrul frontierelor statelor vecine. „Chestiunea autonomiei Ardealului (Transilvaniei — *n.n.*) — preciza el — e şi mai bizară. E cu neputinţă să ne închipuim că ar putea fi impusă cu forţa autonomia unei ţări, iar majoritatea fiind românească, dacă ea ar cere autonomia, e absolut sigur că nu ar cere-o în interesul ungarilor.

Atunci ce rost mai are argumentarea ?

Oricum am suci deci lucrurile, discutarea revizuirii n-are nici un rost, nu numai pentru că nu poate duce la rezultat, ci şi pentru că n-ar fi utilă nici Ungariei, nici părţilor desfăcute din ea. N-ar fi de folos nici Ungariei, nici altora ; fiecare parte şi-ar păstra boala ei, ba, ar mai spori-o şi cu a altora.

La prima vedere s-ar părea o aserţiune îndrăzneată dar, cercetată mai deaproape, ea se impune oricărui om cu mintea sănătoasă. Dacă am primi punctul de vedere al lui Bethlen, adică autonomia şi privitor la Slovacia, atunci s-ar ridica la frontierele Ungariei două teritorii autonome care n-ar constitui părţi integritoare ale Ungariei. Ce folos economic sau moral ar putea să-i revină Ungariei din aceasta e greu de priceput, pentru că autonomia ne-o putem închipui şi astfel, ca să rămînă părţi integrante ale României, recte ale Republicii Cehoslovace. Dar imposibil e de priceput ce foloase economice ar putea să iasă de aici pentru Ungaria. Deci, în dosul acestor postulate se ascunde calculul, că din aceste autonomii teritoriale prin autodeterminare ar putea să se nască ţări independente, iar din ele ţări care s-ar alipi Ungariei“ ⁶⁰.

Situîndu-se pe o poziţie justă, obiectivă, materialist-dialectică şi umanitară, dr. Samuel Fenyés se declara ostil oricăror încercări de restabilire a dominaţiei Ungariei horthyste asupra popoarelor vecine şi concepea o colaborare sinceră şi prietenească între poporul ungar, eliberat de sub dominaţia fascismului horthyst, şi vecinii săi. În ceea ce priveşte calea ce va trebui s-o urmeze poporul ungar, el nota : „Tragedia Ungariei deci nu poate fi văzută altfel decît cum este : stăpînirea latifundiilor a încetat pentru întreg rotocolul pămîntului civilizat. Nu se mai poate menţine decît în colţişorul unguresc. Dacă regimul ungar nu recunoaşte acest lucru, iar poporul ungar din a sa putere nu se poate elibera de sub jugul acestui regim latifundiar, atunci va bate odată ceasul cînd pumnul destinului fatal va zdrobi Ungaria, pentru ca să poată desfiinţa latifundiile.

Iată ce corespunde legii inexorabile a evoluțiunii. Dacă un organism nu mai e capabil să evolueze, trebuie să cadă în descompunere, ca din ruinele lui să se poată integra o nouă organizație. Descompunerea Coroanei ungare e o diferențiere ce produce un nou curent de dezvoltare, care, din diferitele părți variate, să întruchipeze o unitate de ordin superior.

Ungaria a fost o temniță a popoarelor. Zidurile acestei temnițe trebuie să cadă în ruină ; popoarele trebuiesc dezrobite ca, mai apoi, părțile eliberate să poată forma noi unități mai înalte, în care ele nu se vor mai lega între ele prin temnițe și cătușe, ci însăși interesele economice și istorice le vor lega pe toate în simțire frățească și unitate gospodărească.

De fapt, poporul ungar are nevoie să fie dezrobît, dar această eliberare nu se poate înfăptui în așa chip ca în temnița în care a rămas singur să se mai înghesuie și alți robi, ci invers, ca zidurile temniței să se dărîme. Un om cu mintea sănătoasă nu poate cugeta că istoria e ca o piesă de teatru care se poate repeta, care se poate relua, sau pune din nou pe afiș. Fapt e că națiuni străine au suferit sub stăpînirea ungară. Ele au îngremădit ură peste ură în sufletul lor ; această ură a zdrobit vechea unitate. Și acum, după toate cîte s-au întîmplat, să revenim la vechea stare de lucruri, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic ? Este cu neputință. Ungaria ar avea din nou 3 000 000 de români și aceștia și-ar da pe față din nou nemulțumirile etc. etc., pînă ce nu va fi altă soluție decît un nou război mondial“⁶¹.

În ceea ce privește calea ce va trebui s-o urmeze Ungaria, dr. Samuel Fenyés arăta : „Poporul ungar are o singură cale pentru mărirea și fericirea sa viitoare ; din pîrcălăbi de temniți să se ridice la rangul de popor frate cu celelalte popoare ca, împreună cu ele, să poată munci toți pentru binele tuturor“⁶².

Pentru realizarea acestor nobile idealuri, dr. Samuel Fenyés a adresat maghiarimii din țările vecine (Cehoslovacia, România și Iugoslavia), chemarea „de a mijloci și tîlmăci poporului ungar din patria-mamă acest spirit al buneî înțelegeri frățești“⁶³. După părerea sa, presei maghiare din statele succesorale îi revenea un rol activ în promovarea ideilor de înțelegere și armonie în rîndurile maghiarilor din aceste țări. De asemenea, el asigura pe români că poporul ungar „nu vrea decît pace“ și „dacă cele cinci milioane și jumătate de țărani, care își așteaptă eliberarea, mai primesc și pămînt, devin o oștire neclătinată a păcii și cu încredere ar da mîna frățească românilor, slovacilor și sîrbilor“⁶⁴.

În timpul cît s-a aflat în România sau cu prilejul unor călătorii de studii și informare în Cehoslovacia și Iugoslavia, dr. Samuel Fenyés a avut posibilitatea să cunoască adevărata stare de spirit revoluționară, antifascistă a popoarelor acestor țări, inclusiv a naționalităților maghiare. Referitor la atitudinea maselor populare maghiare din aceste țări împotriva politicii revanșarde horthyste și a cercurilor conducătoare ale claselor exploatare ale naționalității maghiare, el remarcă : „... maghiarimea din România, ca și cea din alte state succesorale, nu este iredentistă, nici în întregimea ei, nici măcar într-o parte preponderentă...“⁶⁵.

⁶¹ *Ibidem*, p. 136.

⁶² *Ibidem*, p. 138.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibidem*, p. 152.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 159.

Reputatul militant antifascist ungar a apreciat pozitiv politica externă a guvernelor române, care, spre deosebire de cea a cercurilor conducătoare horthyste, caracterizat printr-un revizionism agresiv, a urmărit promovarea unor relații de bună vecinătate, de colaborare și înțelegere cu Ungaria. În acest sens, dr. Samuel Fenyés cita declarația primului ministru român, Iuliu Maniu, din anul 1932 : „Este bun maghiar acela care caută înțelegerea cu popoarele împrejmuitoare ca, după aceea, împreună și cu încredere reciprocă, să lucreze unul spre binele fiecăruia. Eu nu pot decît să salut cu bucurie această năzuință și vă pot asigura că nu vrem să împiedicăm ca ungurii să-și cultive cultura proprie. Eu nu am fost dușmanul Ungariei nici cînd am luptat contra ei. N-am luptat decît contra acelei oligarhii care a pus în jug popoarele de sub stăpînirea ei, chiar și pe propriul ei popor. Nici acum nu simt decît iubire pentru poporul maghiar“⁶⁶.

Așadar, viața politică ungară între cele două războaie mondiale s-a caracterizat printr-o luptă puternică între forțele revoluționare democratice și antifasciste și forțele reacționare, fascisto-horthyste. O latură esențială a acestei confruntări a reprezentat-o și lupta împotriva politicii revizioniste horthyste, pentru promovarea unor relații de prietenie și colaborare cu statele vecine. Această politică a fost împărtășită de o mare parte a poporului ungar, îndeosebi de muncitorime, țărănime, intelectualitate și chiar de unele cercuri ale burgheziei. Emigrația ungară din țările Micii Înțelegeri s-a situat pe poziții ferme anti-horthyste și anti-revizioniste, aflîndu-se în primele rînduri ale luptei maselor populare ungare, alături de popoarele român, cehoslovac și iugoslav, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a acestor state în fața agresiunii statelor fasciste în frunte cu Germania hitleristă.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN ANII 1919-1923. FĂURIREA PARTIDELOR COMUNISTE

Perioada cuprinsă între sfârșitul conflagrației mondiale și anul 1923 se caracterizează printr-o amplă radicalizare a maselor populare, prin afirmarea cu tot mai multă vigoare a proletariatului — clasa cea mai revoluționară a societății. Această radicalizare s-a materializat printr-un șir de revoluții și răscoale care au avut loc în diverse părți ale globului, prin energice acțiuni de luptă muncitorești, prin activizarea mișcărilor de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente, prin făurirea de partide comuniste în diferite țări. Sintetizînd aceste fenomene, Programul Partidului Comunist Român arată că, „Alături de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, istoria a înscris în această perioadă, într-o serie de țări — ca de exemplu China, Germania, Ungaria, Turcia și altele — puternice mișcări revoluționare ce au cuprins largi mase muncitorești și forțe progresiste“¹.

Masiva ridicare la luptă a maselor populare își avea sorgintea în situația economică și social-politică a fiecărei țări. Războiul, cu întregul său cortegiu de distrugeri și privațiuni, a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă, precum și cele dintre țările imperialiste și țările dominate — capitalismul intrînd în criza sa generală —, determinînd un puternic avînt al luptelor sociale și naționale. În acest context, o puternică influență a avut-o Revoluția Socialistă din Rusia. Relevînd acest fapt, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază că „Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917 în Rusia și constituirea primului stat muncitoresc-țărănesc din istorie au arătat lumii, îndeosebi claselor exploatate și popoarelor subjugate, că vechea societate, bazată pe inegalitate și nedreptate națională și socială, nu este veșnică, că ea a intrat în faza dispariției, inaugurîndu-se

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 39.

o nouă eră, era făuririi orînduirii socialiste, era eliberării naționale a popoarelor”².

Convulsii sociale profunde au avut loc în statele învinse în război, precum Germania, Ungaria, Turcia, Bulgaria, dar ele s-au semnalat și în țări învingătoare, ca Italia, Franța, Polonia ș.a. În primul grup de țări, milioanele de muncitori și țărani demobilizați s-au întors la casele lor hotărîte a se răfui cu clasele conducătoare, vinovate de declanșarea măcelului și de suferințele îndurate.

În primii ani postbelici, proletariatul german s-a aflat într-o continuă stare de efervescență revoluționară. Înfrîngerea revoluției burghezo-democratice din noiembrie 1918 n-a pus capăt valului revoluționar din Germania. Urmărind aceste evenimente, socialiștii români constatau, în primăvara anului 1919, că „Revoluția germană nu-i terminată ; ea va fi, putem zice, abia la început”. Într-adevăr, în primele luni ale anului 1919, clasa muncitoare din Germania, care s-a manifestat drept forța cea mai activă în revoluția burghezo-democratică, va acționa pentru adîncirea ei, pentru transformarea ei în revoluție socialistă. Astfel, în prima decadă a lunii ianuarie 1919, muncitorii berlinezi au declarat grevă generală, înălăturînd autoritățile locale burgheze. Guvernul a angajat armata pentru înăbușirea luptei ; au avut loc ciocniri sîngeroase, soldate cu victime de ambele părți. În ianuarie 1919 s-a instaurat puterea muncitorească la Bremen, iar, în februarie, la Augsburg. La 13 aprilie, muncitorii și soldații din München au răsturnat guvernul regional burghez al Bavariei, proclamînd Republica Sfaturilor Bavareze. În Apelul Consiliului central revoluționar din Bavaria, intitulat „Către toate consiliile de lucrători”, se arăta că „Poporul muncitor din Bavaria s-a întrunit într-un bloc unitar împotriva oricărei dominațiuni și a oricărei exploatare. El ia asupra lui, prin organul consiliilor de lucrători, soldați și țărani, toată puterea publică. Dieta este dizolvată, comisarii poporului înlocuiesc pe foștii miniștri”³. Noul guvern muncitoresc a adoptat o serie de măsuri revoluționare pentru consolidarea regimului sfaturilor din Bavaria. Printre acestea s-au înscris : introducerea controlului muncitoresc în întreprinderi, naționalizarea băncilor, confiscarea depozitelor de alimente, asigurîndu-se hrana populației muncitoare, organizarea Gărzii Roșii, formată din 30 000 de muncitori. Contrarevoluția germană a trimis împotriva republicii bavareze o armată numeroasă. Detașamentele revoluționare au luptat cu dîrzenie și eroism. Forțele erau însă inegale și, la 3 mai 1919, armata contrarevoluționară a ocupat Bavaria, restaurînd puterea burgheziei și moșierimii. Deși înfrîntă, Republica Sfaturilor Bavareze a avut o însemnătate deosebită, ea reprezentînd prima încercare a proletariatului german de a făuri societatea socialistă pe pămîntul Germaniei⁴.

Tot în primăvara anului 1919, revoluția burghezo-democrată, declanșată în Ungaria în toamna anului 1918⁵, s-a transformat în revoluție proletară. La 21 martie 1919, burghezia ungară, neputînd face față dificultăților de ordin intern și extern, a fost constrînsă să cedeze puterea maselor muncitoare, care au instaurat în Ungaria Republica Sfaturilor, ce

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 42.

³ „Socialismul” din 17 aprilie 1919.

⁴ *Geschichte der Internationalen Arbeiterbewegung in Daten*, Dietz Verlag, Berlin, 1986, p. 176.

⁵ Mișcarea socialistă și muncitorească internațională în perioada primului război mondial, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 6/1986, p. 79—93.

avea să dăinuie 133 de zile. În urma tratativelor dintre lideri socialiști și conducătorul comunist Béla Kun, aflat în închisoare, s-a format un cabinet constituit din comuniști și socialiști, avînd ca premier pe Sándor Garbai, iar în funcția de comisar al poporului pentru afacerile externe pe Béla Kun, devenit conducător de fapt al guvernului.

Proclamarea Republicii Ungare a Sfaturilor a constituit un eveniment de mare însemnătate în viața poporului ungar, în fața căruia se deschidea perspectiva trecerii la lichidarea exploatații și făurirea noii societăți socialiste. În acest sens au fost transpuse în viață o serie de reforme și măsuri, precum : naționalizarea întreprinderilor industriale, a transporturilor și a băncilor, monopolul statului asupra comerțului exterior, îmbunătățirea situației oamenilor muncii, reorganizarea învățămîntului, artei și culturii, crearea unei armate muncitorești ⁶ ș.a. Crearea Republicii Ungare a Sfaturilor a avut, totodată, și o mare semnificație internațională, constituind o manifestare a posibilității declanșării revoluției socialiste în acea perioadă și în alte țări decît Rusia.

Alarmate de posibilitatea consolidării în Europa a unei noi țări socialiste, marile puteri ale Antantei au hotărît să vină în ajutorul reacțiunii ungare printr-o intervenție militară împotriva revoluției socialiste ungare, la care au fost antrenate și guvernele din țările vecine cu Ungaria. Aceasta a fost facilitată și de faptul că guvernul sfaturilor de la Budapesta nu a recunoscut dintr-un început dreptul popoarelor asuprite din fosta monarhie dualistă austro-ungară — cehoslovaci, români și sîrbi — la autodeterminare națională și la unirea lor în state de sine stătătoare. Relevînd acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Trebuie să spunem că, din păcate, atît revoluția burgheză, cît și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai tîrziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare ungare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției ungare față de formarea statului național unitar român“ ⁷.

La inconștiența guvernului revoluționar ungar în problema națională ⁸ se cuvine a arăta că și unele măsuri interne adoptate de către acesta n-au corespuns cu particularitățile Ungariei. Astfel, au fost naționalizate toate întreprinderile pînă la atelierele mici, ceea ce a privat puterea sfaturilor de sprijinul păturilor mijlocii ; țărănimea nu a primit pămînt, marile proprietăți funciare fiind naționalizate și transformate în întreprinderi de stat. De altfel, încă din primele zile ale revoluției ungare, V.I. Lenin salutînd evenimentul, atrăgea atenția comuniștilor unguri : „Este în afară de orice îndoială că simpla imitare a tacticii noastre rusești, în toate amănuntele ei, în condițiile specifice ale revoluției ungare ar fi o greșală. Țin să vă pun în gardă împotriva unei asemenea greșeli“ ⁹. Greutățile interne, conjugate cu acțiunile puterilor capitaliste internaționale,

⁶ *A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom története. 1848—1945*, Kossuth Könyvkiadó, 1972, p. 132—134.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 276.

⁸ Despre relațiile româno-ungare vezi, pe larg, capitolul *Ungaria*, în volumul *Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, Editura militară, București, 1984 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 646 și urm.

⁹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 38, Editura politică, București, 1966, p. 215.

au influențat puternic revoluția socialistă ungară, ducând, la 1 august 1919, la înfrângerea ei.

Forțele muncitorești și democratice din România și din alte țări s-au solidarizat în mod activ cu revoluția proletară ungară. În rândurile armatei revoluționare ungare se aflau numeroși români hotărâți să apere cuceririle revoluției socialiste din Ungaria ¹⁰.

La 16 iunie 1919, în timpul când ofensiva Armatei Roșii ungare a avansat în Cehoslovacia, Slovacia s-a proclamat Republică a Sfaturilor. Guvernul muncitoresc slovac, avându-l în frunte pe comunistul A. Janoušek, a trecut la naționalizarea mării industrii, a transporturilor și băncilor, la confiscarea latifundiilor agrare, la adoptarea unor măsuri în vederea îmbunătățirii nivelului de trai al maselor. După trei săptămîni de existență, la 7 iulie, regimul sfaturilor din Slovacia a fost răsturnat.

Ca și în celelalte „puteri centrale” înfrînte în război (Germania, Ungaria), dar la scară mai mică, avîntul revoluționar în Austria a depășit cadrul strict burghezo-democratic. La sfîrșitul anului 1918 și la începutul celui următor, în Viena și alte cîteva mari orașe s-au constituit, pentru scurtă vreme, sfaturi ale muncitorilor și soldaților. În cursul anului 1919 și în prima jumătate a anului 1920 o amploare deosebită au cunoscut-o demonstrațiile țărănești în favoarea reformei agrare.

În 1919—1920, efervescența revoluționară a cuprins, de asemenea, și țările victorioase în primul război mondial. Așa, de pildă, la confruntările de clasă din Franța, din 1919, au participat 1 160 000 de greviști, iar în anul următor, 1 317 000 ¹¹. În aprilie 1919 s-a declanșat răscoala marinarilor francezi de pe vasele militare staționate în porturile Odesa și Sevastopol. Ei au arborat, la bordul navelor, steaguri roșii, refuzînd să participe la intervenția împotriva Rusiei Sovietice. Sub impulsul marilor mișcări greviste, guvernul francez a promis demobilizarea armatei și întocmirea decretului cu privire la amnistie.

Mișcarea muncitorească din Italia a atins cota cea mai înaltă în anul 1920, cînd s-au înregistrat peste 1 880 de greve, cu aproape 1 300 000 de greviști ¹². S-au remarcat, prin amploare, greva muncitorilor din Torino, din aprilie 1920, greva muncitorilor agricoli din sudul Italiei, din vara aceluiași an, greva generală la scară națională cu ocuparea fabricilor, din septembrie 1920. Evidențiind ecoul în rîndul muncitorimii italiene a noii forme de acțiune privind ocuparea fabricilor, militantul comunist Luigi Longo scria : „Prin noutatea sa..., hotărîrea de a se trece la ocuparea generală a fabricilor a fost primită cu elan și entuziasm în aproape toată Italia, dar mai ales în Nord. La hotărîrea de a ocupa fabricile, patronii și inginerii au răspuns prin părăsirea întreprinderilor. Consiliile interne s-au transformat în consilii de fabrică, preluînd răspunderea pentru disciplina și ordinea din fabrică, precum și pentru producție” ¹³.

În Anglia, cele mai numeroase acțiuni muncitorești au avut loc în anul 1919, cînd s-au înregistrat peste 1 350 de greve, la care au participat

¹⁰ Vezi, pe larg : *Tradiții de solidaritate revoluționară româno-ungară. 1884—1946. Documente și amintiri*, Editura politică, București, 1979 ; Gh. Unc, *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu Revoluția din Ungaria*, Editura Academiei R. S. România, București, 1970.

¹¹ *Histoire du Parti Communiste Français*, Editions Sociales, Paris, 1964, p. 76.

¹² Paulo Spirano, *Storia del Partito Comunista Italiano*, Giulio Einaudi Editore, 1967, p. 78 și urm.

¹³ Luigi Longo—Carlo Salinari, *Între reacțiune și revoluție*, Editura politică, București, 1974, p. 68.

circa 2 600 000 de muncitori ¹⁴. Greviștii englezi din întreprinderile minere, textile, de la căile ferate ș.a. au cerut naționalizarea principalelor ramuri ale industriei, confiscarea averilor acumulate în timpul războiului, lărgirea legislației muncitorești.

Puternice acțiuni muncitorești au avut loc și în celelalte țări europene. În Iugoslavia, lucrătorii de la căile ferate au declanșat, în anul 1919, o grevă pe ramură, la care s-au solidarizat și alți muncitori. În Cehoslovacia, mișcările muncitorești au culminat cu greva generală din decembrie 1920, care a cuprins majoritatea lucrătorilor din țară. Mișcări revoluționare s-au semnalat în Polonia, Elveția, Norvegia, Danemarca, Belgia, Spania ș.a.

Înmănuncherea laolaltă a energiilor proletariatului român, în urma făuririi statului național unitar, a creat condiții favorabile intensificării luptei revoluționare a clasei muncitoare pentru democratizarea societății românești, pentru progres social. În șirul marilor acțiuni revoluționare din această perioadă se înscriu cele de la București, din 13 decembrie 1918, greva minerilor din Valea Jiului (1 ianuarie 1919), greva ceferiștilor (mai-iunie 1919), greva petroliștilor din Valea Prahovei (iulie-august 1919) ș.a. Toate acestea au culminat cu greva generală din octombrie 1920, prima acțiune de amploare desfășurată unitar pe teritoriul României reînțregite ¹⁵. Această viguroasă bătălie de clasă din România, ce a cuprins proletariatul de pe întreg cuprinsul țării, a demonstrat cu tărie că „muncitorimea este o forță socială în stare să conducă poporul în lupta pentru transformarea revoluționară a întregii societăți” ¹⁶.

Ridicarea la luptă a clasei muncitoare a depășit țările Europei, extinzându-se în cele mai îndepărtate state de pe alte continente. Statele Unite au cunoscut în acești ani o mișcare grevistă fără precedent. În 1919, numărul participanților la greve a atins cifra record de 4 160 000 de greviști ¹⁷. Un puternic ecou a avut greva generală a celor 350 000 de metalurgiști din S.U.A. (toamna anului 1919), care au revendicat încheierea de contracte colective de muncă, ziua de lucru de 8 ore ș.a. În Canada, în cursul anului 1919, au avut loc peste 335 de greve, cu circa 150 000 de participanți. În Japonia, acțiunea maselor muncitorești a fost dominată de „răscoalele de orez”, la care au participat peste 10 000 000 de oameni. Mișcări greviste s-au semnalat în Australia, Africa de sud etc.

Confruntări de clasă — mult mai ample ca în trecut — s-au semnalat și în America latină. În ianuarie 1919, în capitala Argentinei s-au desfășurat greve și demonstrații de masă, soldate cu sute de victime. În martie, același an, în Cuba a avut loc o grevă generală, la care au participat și muncitorii agricoli. Acțiuni muncitorești s-au mai semnalat în Brazilia, Peru, Chile, Mexic, Uruguay ș.a.

În timp ce țările capitaliste erau confruntate cu ample lupte de clasă, în Rusia Sovietică eforturile maselor populare erau îndreptate spre transpunerea în viață a planului leninist de construire a noii societăți. Edificarea noii orînduiri a avut loc în condiții interne și internaționale complexe. Țara moștenise o situație extrem de grea de la vechiul regim și era

¹⁴ *Geschichte der Internationalen Arbeiterbewegung in Daten*, p. 183.

¹⁵ Vezi, pe larg : *Greva generală din România — 1920*, București, 1970.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 273.

¹⁷ William Z. Foster, *Istoria celor trei Internaționale*, Editura politică, București, 1959, p. 340.

confruntată cu rămășițele contrarevoluției interne și cu intervenția străină. În pofida acestor greutăți, popoarele Rusiei Sovietice, mobilizate de partidul comunist, au reușit să înfrângă contrarevoluția internă și intervenția străină, înregistrând, apoi, succese importante în munca pașnică de edificare a orînduirii socialiste. Relevînd acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Este meritul istoric al popoarelor sovietice, al P.C.U.S. că, în ciuda numeroaselor dificultăți — rezultate din urmările anilor grei ai războiului civil și ai intervenției imperialiste, din nivelul economic scăzut și puternica rămînere în urmă moștenite de la vechea Rusie țaristă, din situația internațională complicată în care s-a aflat timp îndelungat statul sovietic ca singurul stat socialist înconjurat de ostilitatea lumii capitaliste — au apărat și consolidat cuceririle Revoluției, au asigurat victoria pentru prima dată în lume a noii orînduiri sociale“¹⁸.

De menționat că, în acești ani, clasa muncitoare din toate țările, cercuri largi democratice și progresiste și-au manifestat solidaritatea cu Rusia Sovietică, cu lupta de eliberare socială și națională din alte țări. Astfel, greva cu caracter internațional declanșată la 21 iulie 1919 în apărarea Rusiei Sovietice, a Republicilor Sfaturilor din Ungaria, pentru pace și demobilizare, pentru amnistie a avut un puternic răsunet în epocă. La această acțiune a luat parte activă și muncitorimea română. Subliniind semnificația acestei manifestări internaționale, ziarul „Social-democrația“ scria, la 27 iulie 1919 : „Încrucișînd brațele astăzi..., solidari cu întregul proletariat internațional, noi ne simțim una cu el în frămîntarea uriașă care va răsturna lumea veche, clădind societatea socialistă“.

Concomitent cu avîntul revoluționar al clasei muncitoare, anii care au urmat primului război mondial au marcat începutul unei noi etape în mișcarea de eliberare a popoarelor, în lupta împotriva formelor directe sau mascate ale colonialismului și asupririi naționale. Astfel, în China s-au conturat premisele revoluției antiimperialiste și antifeudale. Un moment important, în acest context, l-a reprezentat „Mișcarea de la 4 mai 1919“, cînd mii și mii de tineri revoluționari au demonstrat pe străzile capitalei pentru suveranitatea și integritatea țării¹⁹. La această mișcare patriotică antiimperialistă a participat, în mod activ, și clasa muncitoare chineză. Așa, de pildă, ca răspuns la măsurile represive ale autorităților împotriva demonstranților de la 4 mai, 60 000 de muncitori din Shanghai au declarat greve de protest, fiind urmași de muncitorii feroviari de la principalele noduri de cale ferată și din centrele industriale.

Puternice mișcări antiimperialiste și antifeudale au avut loc și în alte țări, ca : revoluția kemalistă din Turcia (1919—1922), care a dus la proclamarea republicii și la consolidarea independenței naționale ; insurrecția antibritanică din Egipt (martie 1919) ; răscoala anti-japoneză a poporului coreean (martie 1919) ; războiul de eliberare a Afganistanului împotriva imperialismului englez (mai-iunie 1919) ș.a. Împotriva dominației străine s-au ridicat masele populare din India, Iran, Indonezia, Mongolia, Siria, Irak, Libia etc. S-a dezvoltat, desigur în forme embrionare, mișcarea anticolonialistă în țările din Africa tropicală (Nigeria, Sierra Leone, Congo Belgian, Senegal).

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 484.

¹⁹ Vezi : *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*, Editura politică, București, 1973.

Lupta revoluționară, care a dominat perioada de după primul război mondial a demonstrat, cu noi elemente și mijloace de acțiune, rolul clasei muncitoare, forța sa de înfrîngere asupra proceselor social-politice care aveau loc în lume în această perioadă. Programul Partidului Comunist Român apreciază că „a început să se afirme cu tot mai multă vigoare proletariatul — clasa cea mai revoluționară a societății —, s-a produs o amplă radicalizare a maselor largi populare”²⁰. Clasa muncitoare a acționat ca forța motrice fundamentală a bătăliilor sociale ale perioadei avîntului revoluționar. La începutul deceniului al treilea, numărul muncitorilor din țările capitaliste era de 110 000 000. Organizațiile profesionale și politice ale clasei muncitoare cuprindeau noi și noi detașamente de muncitori. În 1921, sindicatele grupau 44 000 000 de membri. Numărul membrilor partidelor muncitorești a atins cifra de 8 500 000²¹. Mișcarea de eliberare socială și națională a maselor muncitorești s-a ridicat pe o treaptă nouă, superioară etapelor precedente. Marile confruntări de clasă se caracterizau printr-o largă participare, prin tendința de creștere a gradului de conștiință și de organizare, printr-o înaltă combativitate revoluționară.

Trebuie subliniat că în unele țări ridicarea la luptă a clasei muncitoare, a celor mai largi mase populare a întrecut capacitatea de acțiune și de înfrîngere a partidelor muncitorești, a depășit cu mult tezele programatice, țelurile strategice fixate în etapele anterioare. Luptele sociale din această perioadă și-au pus hotărîtor pecetea asupra mutațiilor politice din sînul social-democrației, au accelerat procesul complex și dificil de clarificare ideologică și politică.

Constituirea partidelor comuniste în cîteva zeci de țări în anii 1918 — 1921 a avut loc în condițiile caracteristice fiecăreia dintre ele. Fenomenul cel mai frecvent a fost ruptura radicală și directă a unor părți din vechile partide care acceptaseră colaborarea de clasă, abdicînd de la linia revoluționară în favoarea reformismului. Conceptul de reformism, apărut și concretizat în viața partidelor muncitorești, s-a definit la sfîrșitul primului război mondial în opoziție cu conceptul de revoluție, de luptă revoluționară, pe care avea să-l adopte partidele comuniste.

Procesul de însemnătate istorică al constituirii partidelor comuniste a ridicat pe o treaptă superioară mișcarea muncitorească, el fiind rezultatul firesc al evoluției luptei clasei muncitoare din fiecare țară în parte. „În fiecare țară — scria V.I. Lenin în articolul „Internaționala a III-a și locul ei în istorie” — s-a dezvoltat în mod deosebit de pregnant o anume latură sau trăsătură sau un anume mănunchi de însușiri ale capitalismului și ale mișcării muncitorești”²².

Afirmarea ideilor proprii ale noilor partide comuniste se baza pe izvoare specifice — cum erau tradițiile revoluționare ale mișcării muncitorești, ale poporului în mijlocul căruia se afla, pe capacitatea conducătorilor mișcării de a extrage învățăminte din complexitatea evenimentelor din perioada primului război mondial. Datorită acestui fapt, procesul de consolidare politică și organizatorică a partidelor revoluționare, comuniste, s-a materializat într-o gamă variată de forme și metode specifice, reflectînd o serie de particularități concrete, istorice, care difereau de la

²⁰ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 39.

²¹ I. M. Krivoguz și I. L. Molcionov, *Lenin i borba za edinstvo rabocego dvijenja*, Leningrad, 1969, p. 71—72.

²² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 50, Editura politică, București, 1966, p. 303—304.

țară la țară. În primul rînd, crearea partidelor comuniste se afla într-o conexiune directă cu poziția anterioară a partidelor muncitorești, din care proveneau; ea era condiționată, în al doilea rînd, de intensitatea luptei de clasă, de raportul între diferitele categorii și clase sociale, de tradițiile istorice a evoluției mișcării revoluționare etc. Aceste particularități aveau să-și pună amprenta asupra momentului, modalității și a forțelor social-politice care contribuiau la constituirea noilor partide ale clasei muncitoare.

Reflectînd faptul că în partidele muncitorești dinaintea primului război mondial existase o aripă revoluționară, o serie de partide comuniste s-au născut direct din partidele social-democrate antebelice, ele reprezentînd partea lor cea mai avansată, tocmai acea aripă revoluționară a mișcării muncitorești dinainte de război. În unele țări, în partidele muncitorești dinainte de primul război mondial se produsese deja o delimitare (cazul partidului din Bulgaria), ceea ce a grăbit procesul făuririi partidelor comuniste. Procesul a fost mai complicat în acele partide care fuseseră formal unitare înainte de război, cu toate că în interiorul lor sălășluiau mai multe curente. În Franța, Italia, Germania ș.a. nașterea partidelor comuniste s-a realizat prin scindarea vechilor partide. În alte țări, mai ales din cele succesoare ale monarhiei austro-ungare, un rol important în făurirea partidelor comuniste l-au avut foștii prizonieri întorși acasă din Rusia revoluționară. Cazul cel mai reprezentativ în această situație a fost Ungaria. Au fost și situații cînd, din cauza represiunilor, partidele comuniste au luat naștere în afara țărilor lor. În această situație s-a aflat Partidul Comunist din Finlanda, constituit la 29 august 1918 la Moscova, din emigrația revoluționară finlandeză, după înfrîngerea revoluției proletare din această țară²³.

Apariția și dezvoltarea în rîndurile mișcării muncitorești a partidelor comuniste, a curentului revoluționar, în coordonatele acțiunii pentru apărarea principiului luptei revoluționare, de clasă și a solidarității cu Revoluția victorioasă din Rusia, au fost stimulate de inițiativa Partidului Comunist (bolșevic) de a crea o nouă internațională — a III-a. Noua organizație internațională a partidelor muncitorești avea să stabilească o serie de condiții (pînă la urmă numărul acestora se va ridica la 21) pe care noile partide comuniste trebuiau să le îndeplinească. Într-o scrisoare a lui V.I. Lenin, către Cicerin, din 1919, se recomanda să fie invitați la Conferința de la Moscova numai „cei care : 1) se pronunță categoric pentru sciziune cu social-patrioții (adică cu cei ce au sprijinit, direct sau indirect, guvernele burgheze în timpul războiului imperialist din 1914—1918) ; 2) sînt *pentru* revoluție socialistă în *momentul de față* și pentru dictatura proletariatului ; 3) sînt în *principiu* pentru puterea sovietică și împotriva limitării activității noastre în parlamentul burghez, împotriva subordonării față de el și consideră că tipul de putere sovietic este superior și mai apropiat de socialism“²⁴.

Țara în care izbucnirea revoluției părea iminentă în anul 1918 era Germania, acolo unde se afla și cel mai mare partid muncitoresc în anii dinaintea războiului. Ca urmare a poziției față de războiul imperialist, Partidul Social-Democrat din Germania a pierdut o bună parte din efec-

²³ *Mejdunarodnoe rabocie dvijenie. Voprosi istorii i teorii*, tom. IV, Izdatelstvo „Misli“, Moskva, 1980, p. 145.

²⁴ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 50, p. 247—248.

tivul său (de la 1 085 000 membri în 1914 s-a ajuns la 243 000 în 1917). Crearea, în aprilie 1918, a Partidului Social-Democrat Independent, care avea o orientare centristă, nu a anihilat criza social-democrației germane, ci, din contră, i-a conferit noi dimensiuni. Pe fondul acestor frământări, constituirea grupului „Spartakus“ a marcat un pas însemnat în unirea forțelor revoluționare, în delimitarea față de social-democrația reformistă. Mobilizând elementele de stînga, grupul „Spartakus“ a încercat să imprime revoluției, care se dezlănțuise, un caracter proletar, să ridice rolul clasei muncitoare la rangul de hegemon. La 11 noiembrie 1918 a avut loc ședința grupului „Spartakus“ care a hotărît crearea „Uniunii Spartakus“, a ales un comitet central format din Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Wilhelm Pieck, Franz Mehring și alții. Programul său, publicat în ziarul „Rote Fahne“, chema clasa muncitoare la lupta pentru adîncirea revoluției, pentru instaurarea dictaturii proletariatului²⁵. Controversele dintre elementele de stînga și conducerea Partidului Social-Democrat s-au accentuat în mod deosebit la sfîrșitul lunii decembrie 1918, cînd membrii „Uniunii Spartakus“ au părăsit și din punct de vedere organizatoric acest partid, cu scopul de a se constitui într-o organizație independentă.

În zilele de 30 decembrie 1918 — 1 ianuarie 1919, la Berlin, s-au desfășurat lucrările Congresului de constituire a Partidului Comunist din Germania, la care au luat parte delegați ai „Uniunii Spartakus“, reprezentanți ai organizației „comuniștilor-internaționaliști din Germania“, precum și reprezentanți ai altor curente²⁶. În concepția programatică a noului partid figurau sarcini majore, menite să accelereze revoluția : crearea unei republici socialiste unitare, lichidarea parlamentelor burgheze și a altor organe ale vechiului aparat de stat, trecerea puterii în mîinile „sfaturilor“, exproprierea băncilor și a marilor întreprinderi etc. O serie de probleme, ca metodele de luptă, problema agrară, legătura cu masele nu au fost rezolvate just, în funcție de situația concret revoluționară, ceea ce a dăunat activității partidului în primii ani de existență²⁷. Cu toate limitele programatice, crearea Partidului Comunist din Germania a avut o mare importanță pentru dezvoltarea procesului revoluționar în această țară. În decembrie 1920, la Congresul de la Berlin, aripa stîngă a Partidului Social-Democrat Independent a fuzionat cu partidul comunist, creînd Partidul Comunist Unificat din Germania (din august 1921, P.C.U.G. se va denumi Partidul Comunist din Germania)²⁸.

În condițiile victoriei revoluției socialiste în Rusia, a reconstituirii Poloniei ca stat independent, mișcarea revoluționară a cunoscut o puternică înviorare. La 16 decembrie 1918, Conferința Națională a social-democrației Regatului Polonez și a Lituaniei (S.D.K.P.L.) și Congresul al XII-lea al Partidului Socialist Polonez—stînga (P.P.S. levița), care s-au desfășurat independent la Varșovia, au hotărît să unifice ambele partide și să pună bazele partidului comunist, proclamînd constituirea Partidului Comunist Muncitoresc Polonez²⁹.

²⁵ *Mejdunarodnoe rabocie dvijenie*, p. 190.

²⁶ *Ibidem*, p. 191.

²⁷ V. I. Lenin : *Stîngismul — boala copilăriei comunismului*, în *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 23—29.

²⁸ *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, Bd. 3, von 1917 bis 1923, Berlin, 1966, p. 311.

²⁹ *Vezi : Historia Polskiego Ruchu Robotniczego (1864—1964)*, tom I, Warszawa, 1967, p. 298.

Criza revoluționară, care a cuprins, la sfârșitul anului 1918, întreaga *Austrie* a accelerat procesul delimitării elementelor reformiste de cele revoluționare. La 3 noiembrie 1918, Conferința grupurilor socialiste de stînga a întemeiat Partidul Comunist din *Austria*³⁰. Condițiile concret istorice din această țară, influența reformismului în varianta austro-marxismului, s-au răsfrînt asupra partidului comunist, ai cărui conducători erau de părere — arăta V.I. Lenin — „că declarîndu-se comunist, un grup poate deveni o forță fără a duce o luptă profundă pentru a cîștiga influența în rîndul maselor...”³¹.

Partidul Comunist din *Ungaria*, după cum s-a mai amintit, a luat naștere în luna noiembrie 1918. Particularitatea principală a creării acestui partid constă în faptul că principalii lui conducători s-au reîntors din *Rusia*, după ce participaseră la lupta pentru victoria Revoluției din *Octombrie*. Crearea partidului comunist a avut un rol important asupra evoluției evenimentelor din *Ungaria*.

La 17 noiembrie 1918, Congresul al IX-lea al Partidului Social-Democrat din *Olanda*, întrunit la *Amsterdam*, a luat hotărîrea de a schimba denumirea partidului în Partidul Comunist din *Olanda*. De la început, partidul comunist a fost supus unor serioase presiuni reformiste, precum și unor tendințe stîngiste care au afectat negativ potențialul său de mobilizare.

La primul Congres al socialiștilor din *Grecia*, desfășurat între 4 și 10 noiembrie 1918, a fost creat Partidul Muncitoresc Socialist din *Grecia*, care avea la bază o concepție revoluționară. În aprilie 1920, cel de-al doilea Congres al P.M.S.G. a conturat și mai precis fizionomia și conținutul politic al partidului, a hotărît aderarea la Internaționala a III-a, transformîndu-se în Partidul Muncitoresc Socialist (Comunist) din *Grecia*.

Formarea Partidului Comunist din *Iugoslavia*, stat nou apărut pe harta Europei la sfârșitul războiului, s-a realizat în condițiile afirmării vechii aripi de stînga în mișcarea muncitorească din ținuturile iugoslave. După cum se știe, Partidul Social-Democrat sîrb a fost unul dintre partidele de stînga care, în timpul primului război mondial, s-a situat alături de bolșevici, de tesniaci, de socialiștii români. Deși, din cauza conflagrației mondiale, socialiștii sîrbi nu au putut participa la Conferința interbalcanică de la *București*, din iulie 1915, ei au aderat la hotărîrile acesteia, care condamnau atitudinea liderilor Internației a II-a, pronunțîndu-se, totodată, pentru întărirea legăturilor cu partidele rămase credincioase principiilor de clasă, marxiste. Transformarea Partidului Social-Democrat sîrb în partid comunist a fost complicată de faptul că Partidul Social-Democrat al *Croației* și *Sloveniei*, acceptînd colaborarea cu partidele burgheze, era reprezentat în guvernul regional și central³².

După desfășurarea congreselor partidelor social-democrate și ale mișcărilor sindicale din *Dalmația*, *Serbia*, *Bosnia* și *Herțegovina* și ale organizațiilor sindicale din *Banat*, *Bacica* și *Barania*, care s-au pronunțat pentru unirea, pe baze de clasă, a avut loc la *Belgrad*, în zilele de 20—23 aprilie 1919, Congresul de unificare a organizațiilor clasei muncitoare din

³⁰ *Die Kommunistische Partei Österreichs von 1918—1933*, Wien, 1968, p. 5—6.

³¹ *Istoriia mejdunarodnovo robocevo i naționalnovo osvoboditelnogo dvijenja*, partea a II-a, Izdatelstvo „Misli“, Moskva, 1969, p. 333.

³² *Compendiu de istorie a Ligii comuniștilor din Iugoslavia*, Editura „Libertatea“, *Panciova*, 1965, p. 36.

întreaga Iugoslavie (mai puțin Slovenia). Congresul a hotărât crearea Partidului Socialist Muncitoresc (al comuniștilor) din Iugoslavia — P.S.M.I. (c). Principalul document elaborat la congres, intitulat „Baza Uniunii“, arăta, printre altele, că acesta este drumul „cuceririi puterii politice din partea proletariatului, a distrugerii organelor puterii și a instaurării puterii exclusive a clasei muncitoare“³³. Acest document prevedea, de asemenea, afilierea la Internaționala a III-a.

Delimitat de aripa de dreapta socialistă, numită „široki“ (largi) încă de la începutul veacului nostru, „tesniacii“ din *Bulgaria* (strîmții) au reprezentat una dintre cele mai consecvente grupări revoluționare din Europa, înainte de primul război mondial. Participanți la Conferințele de la București, Zimmerwald și Kienthal, „tesniacii“ bulgari au adoptat o atitudine revoluționară față de regimul monarhist existent în țară, condamnând aventurile războinice ale acestuia. Înfrîngerea Bulgariei la sfîrșitul primului război mondial a creat în țară o situație revoluționară, „tesniacii“ avînd o influență puternică în rîndurile clasei muncitoare și ale țărănimii sărace³⁴. La Congresul din mai 1919, la care au participat 602 delegați, reprezentînd 436 de organizații³⁵, partidul „tesniacilor“ a adoptat numele de Partidul Comunist Bulgar, care reflecta realitatea profundă și esențială a procesului dezvoltării interne și a transformării partidului „tesniacilor“ în partid comunist.

Partidul Comunist din *Cehoslovacia* s-a întemeiat pe fundalul revoluționar apărut în condițiile prăbușirii Austro-Ungariei și al luptei popoarelor pentru afirmarea dreptului la libertate națională. Început încă din 1918, procesul de delimitare a celor două curente din sînul social-democrației cehoslovace s-a adîncit și mai mult după proclamarea Republicii: în timp ce aripa dreaptă intra în colaborare cu burghezia, aripa revoluționară își continua lupta, riscînd arestarea și înmîntarea, fapt reflectat în paginile revistei „Socialni-demokrat“, care scria: „Adepții partidului nostru stau în cabinetele Hradului și în celulele închisorii Pankrac“³⁶. În decembrie 1919, aripa stîngă a organizat o conferință, prima separată de aripa reformistă. La alegerile parlamentare din 1920, partidul clasei muncitoare a obținut aproape jumătate din numărul de mandate. Aripa de stînga a cerut să nu se participe la constituirea guvernului, ceea ce liderii social-democrați de dreapta n-au acceptat. Divergențele dintre cele două aripi s-au adîncit. La Congresul al XIII-lea al partidului, care a avut loc la Praga, în zilele de 25—28 septembrie 1920, aripa de stînga a fost mai puternică, impunînd o serie de rezoluții în sensul orientării partidului spre Internaționala Comunistă. O evoluție asemănătoare s-a produs și în rîndurile social-democrației din Slovacia cu prilejul Congresului din 1—2 ianuarie 1921. Împletit cu puternice acțiuni revendicative, de clasă, cum a fost greva generală din decembrie 1920, procesul de constituire a Partidului Comunist din Cehoslovacia s-a finalizat în cadrul Congresului de la Praga, desfășurat în zilele de 14—16 mai 1921³⁷. „În felul acesta, Partidul Comunist din Cehoslovacia a apărut ca un partid de masă, cu caracter esențial muncitoresc... În mijlocul statului multinațional Cehoslovac, Partidul Comunist din Ceho-

³³ *Ibidem*, p. 37, 39.

³⁴ *La Révolution d'Octobre et le Mouvement ouvrier européen. Etudes et documentation internationales*, EDI, Paris, 1967, p. 201—202.

³⁵ *Istoriia na Bîlgarskata Komunisticesko Partii*, Partizdat, Sofia, 1984, p. 199.

³⁶ „Probleme ale păcii și socialismului“, nr. 5/1971, p. 19.

³⁷ *Očerki Istorii KPC*, ediția a II-a completată, Praga, 1985, p. 98—104.

slovacia s-a constituit ca unica organizație revoluționară a proletariatului din întreaga țară”³⁸.

Într-un proces ascendent s-a desfășurat lupta pentru delimitarea elementelor revoluționare de cele reformiste și în *Norvegia*. La Congresul Partidului Muncitoresc Norvegian, din aprilie 1918, majoritatea delegaților au adoptat o poziție revoluționară în problemele fundamentale ale luptei clasei muncitoare, poziție care va fi reafirmată în vara anului 1919, când Congresul extraordinar al P.M.N. a condamnat politica reformistă. Sub presiunea „stângii”, liderii reformiști au părăsit, în 1920, P.M.N. și au creat Partidul Social-Democrat. La Congresul Partidului Muncitoresc Norvegian din 1921, majoritatea delegaților au susținut platforma revoluționară, aderând la Comintern.

Partidul Comunist din *Italia* s-a plămădit în marile centre industriale din nordul țării, ca o expresie elocventă a profundelor mutații survenite în mișcarea muncitorească. La 1 mai 1919, la Torino, Antonio Gramsci, împreună cu alți tineri socialiști, printre care și Palmiro Togliatti, au pus bazele grupului comunist „L'Ordine Nuovo” (Societatea Nouă). În sinul Partidului Socialist Italian se conturau tot mai pregnant tendințe de stînga, reprezentînd cele mai înaintate și revoluționare elemente. Conferința din noiembrie 1920 a grupurilor de stînga din Partidul Socialist Italian a hotărît transformarea lor într-o fracțiune comunistă, care a desfășurat o intensă acțiune politică pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

O situație deosebit de complexă a caracterizat procesul nașterii Partidului Comunist Italian. Partidul Socialist Italian, deși a aderat formal la Internaționala Comunistă, a continuat să se afle sub influența vechilor concepții ideologice, politice și organizatorice. La Congresul de la Livorno, din ianuarie 1921, cunoscut ca moment al creării Partidului Comunist Italian, majoritatea delegaților au votat menținerea unității cu reformiștii, ceea ce a dus la desprinderea aripii lui comuniste, care se pronunța pentru aplicarea tuturor condițiilor de afiliere la Internaționala Comunistă³⁹. În 1921, în Partidul Comunist Italian existau trei curente: extensionist, condus de Amedeo Bordiga, curentul de la revista „L'Ordine Nuovo”, condus de Antonio Gramsci, și curentul „maximalist”, cel mai puternic la Congresul din Livorno⁴⁰.

Datorită acestei situații, începînd din 1921 și pînă la Congresul al III-lea, din 1926, când la conducerea lui a venit Antonio Gramsci, Partidul Comunist Italian a trecut printr-un adînc proces de transformare și dezvoltare.

Mișcarea socialistă reprezenta o puternică forță politică și în *Suedia*. Încă în vara anului 1917, forțele de stînga s-au constituit într-un partid politic independent — Partidul Social-Democrat de Stînga din Suedia, care a desfășurat o largă activitate de mobilizare a maselor la lupta revoluționară. Congresul al IV-lea al P.S.D.S.S., ce și-a desfășurat lucrările în luna martie 1921, a pus bazele Partidului Comunist din Suedia. Programul adoptat cu acest prilej sublinia necesitatea instaurării dictaturii muncitorești, folosirea tuturor formelor de luptă pentru atingeria scopului final, inclusiv calea parlamentară.

³⁸ „Problemî mira i soțIALIZMA”, nr. 5/1981, p. 12.

³⁹ „Probleme ale păcii și socialismului”, nr. 4/1971, p. 34.

⁴⁰ Piedro Secchia, *Partidul Comunist Italian, de la înființare la Congresul al V-lea*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 1/1971, p. 102, 103.

În *Anglia*, Partidul comunist s-a născut pe fundalul unui mozaic de organizații socialiste, care, alături de unele succese înregistrate, erau tributare vechilor concepții, atât în problemele de organizare, cât și în stabilirea liniei politice de luptă a clasei muncitoare engleze. Procesul constituirii Partidului Comunist Englez a fost îngreunat de pozițiile tactice stângiste în problema alegerilor parlamentare, ca și de atitudinea față de Partidul Laburist⁴¹. În anul 1919, la Congresul Partidului Socialist Britanic (British Socialist Party), marea majoritate a organizațiilor locale (98 contra 4) s-au pronunțat pentru afilierea la Internaționala Comunistă⁴². Pentru afilierea la Internaționala a III-a s-au pronunțat și majoritatea membrilor Partidului Muncitoresc Socialist (Socialist Labour Party), Federația Socialistă Muncitorească (Workers' Socialist Federation) și Asociația Socialistă din Walesul de sud (South Wales Socialist Society)⁴³. Între reprezentanții acestor organizații au început discuții cu privire la modalitatea constituirii partidului comunist. Împreună cu Grupul Comunist al Unității, Partidul Socialist Britanic a avut un rol principal în constituirea partidului comunist. Între 31 iulie și 1 august 1920, la Londra, a avut loc Congresul de unificare al Partidului Socialist Britanic, al Partidului Muncitoresc Socialist, al unor organizații din Asociația Socialistă din Walesul de sud, precum și al unor grupuri locale socialiste și comuniste. Congresul a pus bazele partidului marxist-leninist în Marea Britanie și a adoptat documentul „Propuneri experimentale pentru transformarea în partid comunist”, în care erau schițate elementele organizării noului partid⁴⁴. La Congresul al II-lea al partidului comunist, din ianuarie 1921, Asociația Socialistă din Walesul de sud în totalitatea sa și Federația Socialistă Muncitorească au fuzionat cu Partidul Comunist al Marii Britanii.

Cît privește *Franța*, partidul comunist a luat naștere la Congresul socialist de la Tours, în decembrie 1920, cînd majoritatea delegaților au votat afilierea la Internaționala Comunistă. Această opțiune a majorității delegaților clasei muncitoare organizate din Franța pentru o nouă orientare în mișcarea muncitorească și, implicit, pentru un nou partid era rezultatul pozițiilor adoptate în perioada anterioară de partidul socialist. „Pînă în 1914, cu toate declarațiile sale răsunătoare, partidul socialist își limita activitatea la lupta electorală. El nu acorda atenție problemei coloniale, adică majorității populației imperiului francez”⁴⁵. Deși membrii lui erau în mare majoritate muncitori, în conducerea partidului predominau „intelectuali, liber profesioniști, profesori”. După cum se știe, Partidul Socialist Francez a adoptat, la începutul primei mari conflagrații mondiale, lozincă „Uniunii sacre”, a colaborării cu burghezia. Desfășurarea războiului, victoria revoluției în Rusia și crearea Internaționalei Comuniste au arătat însă că există și o altă cale de luptă revoluționară a clasei muncitoare.

⁴¹ V. I. Lenin, *Stingismul — boala copilăriei comunismului*, în *Opere complete*, vol. 41, p. 62.

⁴² R. Palme Dutt, *International*, Izdatelstvo „Progres”, Moskva, 1966, p. 164.

⁴³ James Klugmann, *History of The Communist Party of Great Britain*, vol. I, London, 1968, p. 16—19, 35.

⁴⁴ William Gallacher, *File din trecut*, Editura politică, București, 1968, p. 149—163.

⁴⁵ „Problemi mira i soțIALIZMA”, nr. 3/1981, p. 30—31.

Partidul Comunist din România a fost „continuatorul logic al mișcării revoluționare și socialiste din România”⁴⁶. Convocat la începutul lunii mai 1921, după ce, în prealabil, avuseseră loc conferințe în toate provinciile României reîntregite, „marele congres”, cum i s-a spus în epocă, a reunit delegații organizațiilor Partidului Socialist din întreaga țară, el marcând, totodată, și unificarea mișcării muncitorești la scara statului național unitar român, făurit prin Marea Unire din 1918.

Congresul a votat aproape în unanimitate afilierea la Internaționala Comunistă. În momentul congresului, Partidul Comunist Român era singurul partid al clasei muncitoare din țara reîntregită, ceea ce exprima faptul că Partidul Socialist din vechea Românie desfășurase o activitate revoluționară, în spiritul marxismului. În primăvara anului 1921, partidul clasei muncitoare din România — unul dintre cele mai mari din această parte a Europei — care număra peste 50 000 de membri, era un partid de masă și se afla în fruntea evenimentelor revoluționare într-o perioadă în care clasele dominante, ca și în alte țări ale Europei, se clătinau sub bătaia vântului revoluției⁴⁷.

Dezvoltarea mișcării comuniste în *Spania* prezintă o serie de particularități sub aspectul genezei organizatorice a partidului. În condițiile dezvoltării avântului revoluționar, în organizațiile muncitorești s-a produs o semnificativă deplasare spre stînga. În Partidul Socialist Muncitoresc, precum și în Federația Socialistă a Tineretului se contura o puternică tendință revoluționară. Dar, la Congresul extraordinar al Partidului Socialist Muncitoresc, din decembrie 1919, rezoluția „stîngii” cu privire la afilierea la Comintern nu a obținut numărul de voturi necesar. În aceste condiții, la 15 aprilie 1920, Congresul Federației Socialiste a Tineretului, desfășurat la Madrid, a consfințit constituirea Partidului Comunist din Spania. Procesul de clarificare politică a continuat în condițiile unei ascutite lupte ideologice. În aprilie 1920, partizanii afilierii la Internaționala a III-a au părăsit rîndurile Partidului Socialist Muncitoresc și au întemeiat Partidul Comunist Muncitoresc din Spania⁴⁸. Așadar, în Spania, au apărut două partide comuniste, care, în noiembrie 1921⁴⁹, se vor uni într-un singur partid — Partidul Comunist din Spania, aflat, de la începutul existenței sale, în avangarda luptei poporului spaniol pentru libertăți democratice și progres social.

În *Turcia*, în primii ani după primul război mondial are loc un amplu proces de răspîndire a ideilor marxiste, de emancipare a tînărului proletariat turc. În anul 1918, în principalele centre ale țării, au apărut grupe marxiste — reunind muncitori și intelectuali revoluționari — care mai tîrziu se vor transforma în organizații comuniste. Un rol însemnat în unirea organizațiilor comuniste locale și crearea premiselor pentru făurirea partidului comunist l-a avut ziarul „Lumea nouă”. Primul congres al partidului, convocat la 10 septembrie 1920 în orașul Baku (Rusia Sovietică), a unificat organizațiile comuniste în partidul comunist, a adop-

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român*. 8 mai 1986, Editura politică, București, 1986, p. 5.

⁴⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Făurirea Partidului Comunist Român*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 6/1986, p. 43.

⁴⁸ *Historia del Partido Comunista de España*, Paris, 1960, p. 33.

⁴⁹ *Origines et débuts des partis communistes des pays latins. 1919—1923*, Dordrecht — Olanda, 1970, p. 92—97.

tat programul partidului și a fixat direcțiile principale de luptă ale masele muncitoare din Turcia ⁵⁰.

„Mișcarea de la 4 mai“ antiimperialistă și antifeudală a contribuit la accelerarea procesului de răspîndire a ideilor marxiste în *China*. Pe fondul efervescenței revoluționare, care a cuprins întreaga țară, în principalele centre muncitorești au apărut și s-au dezvoltat cercuri comuniste, a căror activitate s-a caracterizat printr-o legătură strînsă cu mișcarea muncitorească. În noiembrie 1920, a apărut revista „Comunist“, numărul ziarelor și al revistelor marxiste din întreaga Chină ridicîndu-se la peste 400. Procesul de afirmare a teoriei revoluționare în China s-a dezvoltat în strînsă legătură cu realitățile acestei țări, cu sarcinile complexe care se ridicau în fața revoluției chineze. La 1 iulie 1921, la Shanghai, s-a reunit un grup de militanți care s-a constituit, de fapt, în primul Congres al Partidului Comunist din China. El a făcut o analiză a forțelor sociale care se confruntau în țară și a definit rolul proletariatului în lupta de eliberare socială și națională a poporului chinez. Crearea Partidului Comunist din China a ridicat lupta clasei muncitoare și a celorlalte mase de oameni ai muncii pe o treaptă nouă, calitativ superioară etapelor precedente ⁵¹.

Sub influența Revoluției Socialiste din Octombrie s-a conturat o mișcare revoluționară și în *Mongolia*, prin apariția primelor cercuri marxiste. La 1 martie 1921 a avut loc Congresul care a proclamat crearea Partidului Popular Mongol, acesta schimbîndu-și, mai tîrziu, denumirea în Partidul Popular Revoluționar Mongol. P.P.R.M. și-a fixat ca sarcină lupta pentru cîștigarea independenței naționale și crearea unui stat mongol de sine stătător.

Sub influența luptei de eliberare națională și socială s-a dezvoltat și mișcarea de stînga în *Indonezia*. În anul 1917, aripa de stînga din Uniunea Social-Democrată Indoneziană desfășura o intensă activitate în rîndul sindicatelor, precum și al organizațiilor religioase. În condițiile în care elementele de dreapta și-au pierdut complet pozițiile, la 23 mai 1920, elementele revoluționare au transformat Uniunea Social-Democrată Indoneziană în Partidul Comunist din Indonezia. La Congresul din decembrie 1920, partidul comunist și-a consolidat pozițiile revoluționare, ancorîndu-se mai puternic în frămîntările țării. Rezultat al „unirii mișcării muncitorești cu marxism-leninismul“, Partidul Comunist din Indonezia și-a desfășurat activitatea în rîndul muncitorilor, mobilizîndu-i la greve, demonstrații și alte acțiuni revendicative împotriva colonialiștilor, sarcina principală a comuniștilor constînd în „lupta pentru eliberare națională“ ⁵².

Pe fondul unor importante ciocniri de clasă, ideile comunismului s-au transformat într-o forță materială și pe continentul latino-american. În ianuarie 1918, socialiștii de stînga din *Argentina* au părăsit Partidul Socialist și au creat Partidul Internaționalist-Socialist, primul partid comunist din America Latină. Situîndu-se pe pozițiile luptei de clasă,

⁵⁰ *Istoriia mejdunarodnovo robocevo i naționalnovo osvoboditelnogo dvijenja*, partea I, Izdatelstvo „Misli“, Moskva, 1963, p. 541.

⁵¹ Wang Renz Long, *Linia maselor, linia fundamentală a P.C. Chinez, la a 60-a aniversare a creării P.C.C.*, în „Era socialistă“, nr. 14 din 20 iulie 1981, p. 27.

⁵² „Problemi mira i soșializma“, nr. 6/1980, p. 33, 34.

Partidul Internaționalist-Socialist (din anul 1920 se va denumi Partidul Comunist din Argentina) a organizat puternice acțiuni revendicative, a ridicat steagul de luptă pentru sprijinirea Rusiei Sovietice, deschizând un nou capitol în lupta de eliberare a maselor din această țară.

Importante mutații spre stînga a cunoscut Partidul Socialist din *Uruguay*, elementele revoluționare devenind „majoritare”. În septembrie 1920, Congresul al VIII-lea al Partidului Socialist a hotărît, cu majoritate de voturi, transformarea sa în partid comunist și aderarea lui la Internaționala Comunistă.

Într-un mod diferit față de Argentina și Uruguay, s-a constituit partidul comunist în *Mexic*. Începînd din anul 1918, procesul de răspîndire a ideilor marxiste în masele muncitoare s-a intensificat, fiind însoțit de constituirea a numeroase grupuri muncitorești. În septembrie 1919, Congresul reprezentanților cercurilor marxiste, al grupurilor comuniste și organizațiilor socialiste a pus bazele Partidului Comunist din Mexic.

La 25 martie 1922, la Rio de Janeiro a luat ființă și Partidul Comunist din *Brazilia*, prin unirea organizațiilor marxiste revoluționare și a grupurilor comuniste create în principalele centre industriale și portuare.

Aceeași amplă efervescență a cunoscut, după 1918, și viața politică din *Chile*, unde lupta revoluționară a proletariatului și a maselor țărănești și-a pus amprenta asupra Partidului Socialist, majoritatea membrilor săi încadrîndu-se în curentul revoluționar. Ultimul congres al Partidului Socialist, din 1 ianuarie 1922, avea să fie, în același timp, și primul congres al comuniștilor chilieni care au pus astfel bazele partidului marxist-leninist.

În *Statele Unite ale Americii* procesul de organizare a partidului marxist-leninist s-a materializat în existența, la început, a două partide comuniste. Ascutirea luptei de clasă în S.U.A., în anii postbelici, a determinat puternice frămîntări în Partidul Socialist, din care s-au desprins, sau au fost excluse, grupările de stînga. În iunie 1919, socialiștii de stînga, în frunte cu K. Rotenberg, au ieșit din Partidul Socialist și, peste cîteva luni, la 1 septembrie, au convocat, la Chicago, un congres care a proclamat crearea Partidului Comunist din S.U.A. Între timp, elementele oportuniste din Partidul Socialist au exclus o grupare de stînga condusă de John Reed care, la 31 august 1919, a constituit Partidul Comunist-Muncitoresc din S.U.A. Ambele partide au înscris în programele lor necesitatea luptei pentru cucerirea puterii și instaurarea dictaturii clasei muncitoare. În mai 1921, în condițiile unei puternice represiuni antimuncitorești, Partidul Comunist și Partidul Comunist-Muncitoresc s-au unificat, dînd naștere Partidului Comunist din S.U.A.

Schimbările calitative petrecute în organizarea politică a clasei muncitoare pe plan național prin crearea partidelor comuniste, delimitările sau transformările produse în „vechile” partide muncitorești, apariția, în numeroase țări, a mai multor partide și organizații muncitorești aveau să se reflecte și pe plan internațional. În anii 1918—1923 au avut loc o serie de conferințe, consfătuiri și congrese internaționale, în cadrul cărora s-a abordat problematica mișcării muncitorești, s-au confruntat diverse puncte de vedere conturîndu-se tendințe diferite în organizarea mișcării muncitorești pe plan mondial.

O intensă activitate pentru refacerea Internaționalei a II-a au desfășurat liderii partidelor social-democrate care, încă din toamna anului 1918, au început pregătirile în acest scop. Drept urmare, în februarie 1919, la Berna (Elveția), s-a întrunit Conferința internațională a partidelor

social-democrate, la care au participat 102 delegați, reprezentînd 26 de țări⁵³. N-au participat partidele muncitorești europene de stînga : Partidul Socialist din România, Italia, Bulgaria, Iugoslavia ș.a. Trei probleme au dominat dezbaterile acestei conferințe : responsabilitățile partidelor socialiste din ajunul războiului, „reorganizarea Europei” și a Internaționalei a II-a, atitudinea față de Revoluția din Octombrie. După vii discuții, din care a reieșit că socialiștii din unele țări „au cedat la izbucnirea războiului vijeliei șovinismului”⁵⁴, unii delegați cerînd ca liderii social-democrați germani să fie „condamnați” pentru atitudinea lor față de război, Conferința a adoptat o rezoluție de compromis, în care se aprecia că „pronunțarea sentinței cu privire la problema istorică mondială a răspunderilor” să fie discutată la o viitoare reuniune socialistă internațională⁵⁵. Conferința a acordat o deosebită atenție creării Ligii Națiunilor, care trebuia să devină „o ligă a popoarelor și nu o ligă a guvernelor”. S-a adoptat, cu majoritate de voturi, o rezoluție prin care era atacată puterea sovietică din Rusia, iar dictatura proletariatului instaurată în urma revoluției socialiste „era contrapusă democrației socialiste”. Rezoluția a fost însă contestată de delegații francezi și austrieci care au declarat : „Protestăm împotriva oricărei înfierări a stărilor de lucruri din Republica Sovietică Rusă, întrucît nu dispunem de nici o bază suficientă pentru o apreciere... Am avertizat Conferința împotriva oricărei rezoluții care ar putea să îngreuiereze în viitor unirea proletarilor din toate țările”⁵⁶.

În condițiile cînd în mișcarea muncitorească se afirma tot mai puternic aripa revoluționară — materializată în făurirea de partide și de grupuri comuniste —, cînd liderii de dreapta ai social-democrației depuneau eforturi susținute pentru refacerea „vechii internaționale”, problema solidarității internaționale, a legăturilor de colaborare dintre noile detașamente revoluționare naționale căpăta o deosebită însemnătate. Cadrul istoric concret, dominat de victoria proletariatului rus, de puternicul avînt revoluționar caracteristic pentru numeroase țări — care, după părerea lui V.I.Lenin, reprezentau premise pentru declanșarea revoluției mondiale —, și-a pus amprenta asupra constituirii unei noi Internaționale.

Lucrările primului Congres al Internaționalei Comuniste s-au desfășurat la Moscova, între 2 și 6 martie 1919 ; au participat 52 de delegați ai partidelor comuniste și ai organizațiilor socialiste de stînga din 21 de țări ale Europei, Americii și Asiei. Printre delegați s-a aflat și Cristian Racovski, reprezentînd Federația Socialistă Balcanică, din care făcea parte atunci și Partidul Socialist din România.

Congresul a dezbătut și a adoptat trei documente programatice : Platforma Internaționalei Comuniste, Tezele lui V.I. Lenin cu privire la democrația burgheză și dictatura proletariatului, Manifestul Internaționalei Comuniste. Primul document se pronunța pentru o tactică consecvent revoluționară, pentru ruptura radicală cu social-democratismul, pentru relații strînse între toate forțele socialiste de stînga din lume. Al doilea document conținea argumentația lui V.I. Lenin în favoarea dictaturii proletariatului, definită ca fiind cea mai largă democrație pentru majoritatea populației muncitoare, depășind cu mult limitele de clasă

⁵³ Jacques Droz, *La Socialisme democratique. 1864—1960*, Paris, 1966, p. 179.

⁵⁴ J. Braunthal, *Geschichte der Internationale*, vol. II, Hanovra, 1963, p. 170.

⁵⁵ P. Renaudel, *L'Internationale à Berne*, Paris, 1919, p. 3.

⁵⁶ *Rezoluțiile Conferinței Internaționale Muncitorești de la Berna*, 1919, p. 6.

ale celei burgheze. În sfârșit, în documentul-manifest, adresat „Către proletarii din întreaga lume“, se aprecia că Internaționala a III-a „este continuatoarea ideilor lui Marx și Engels expuse în *Manifestul Partidului Comunist* și a căror valabilitate a fost demonstrată de întreaga dezvoltare istorică. Sarcina noastră constă în a generaliza experiența revoluționară a clasei muncitoare..., a uni eforturile tuturor partidelor cu adevărat revoluționare ale proletariatului mondial și prin aceasta a ușura și a grăbi victoria revoluției comuniste în întreaga lume“⁵⁷.

Crearea Internaționalei Comuniste a avut loc în condițiile puternicului avânt revoluționar, într-un moment când mișcarea muncitorească și lupta de eliberare a popoarelor din întreaga lume se afirmau cu o forță nemaîntilnită până atunci, când efervescența revoluționară se extindea în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. În mișcarea muncitorească devenea mereu mai necesar imperativul conducerii clasei muncitoare de către partide combative, al luptei pentru depășirea crizei care cuprindea organizațiile politice ale clasei muncitoare, pentru reorganizarea detașamentelor politice ale proletariatului în așa fel încît să-și poată continua misiunea lor istorică⁵⁸. Crearea Internaționalei a III-a a contribuit la răspîndirea ideologiei socialismului științific în mase, la generalizarea experienței revoluționare, a exercitat o puternică influență asupra procesului de clarificare politică-ideologică care se desfășura în rîndurile mișcării muncitorești și socialiste, a jucat un rol important în stimularea și sprijinirea făuririi și consolidării partidelor comuniste.

Statutul Internaționalei a III-a, adoptat la cel de-al doilea congres (ținut la Moscova în vara anului 1920), definea Cominternul ca un partid comunist mondial unitar, conducător al revoluției proletare mondiale. Conform documentului, fiecare partid comunist făcea parte din Internațională în calitate de secție a acesteia, hotărîrile congreselor și ale Comitetului Executiv fiind obligatorii pentru toate partidele comuniste. Această centralizare excesivă pune accentul pe subordonarea naționalului internaționalului, pe conducerea secțiilor dintr-un singur centru.

Concepția spre o acțiune unitară, centralizată a Cominternului s-a reflectat și în cele 21 de condiții de primire în Internațională, problemă viu dezbătută la Congresul al doilea. Aceste condiții obligatorii prevedeau, printre altele, recunoașterea și propagarea dictaturii proletariatului, îmbinarea muncii legale cu munca ilegală, sprijinirea mișcării de eliberare națională, organizarea fiecărui partid pe baza centralismului democratic. Se considera că, prin adoptarea acestor condiții, mișcarea comunistă se va situa pe poziții consecvente revoluționare. În condițiile de primire în Comintern, se făcea următoarea precizare: „Internaționala Comunistă și Comitetul Executiv sînt obligate, desigur, ca în toată munca lor să țină seama de întreaga diversitate a condițiilor în care sînt nevoite să lupte și să activeze diferitele partide și să nu adopte hotărîri obligatorii pentru toți decît în probleme în care astfel de hotărîri sînt posibile“⁵⁹.

În acest spirit, la Congresul al doilea al Cominternului numeroși delegați s-au pronunțat pentru stabilirea unor raporturi juste, principiale între partidele comuniste și conducerea Internaționalei Comuniste. Reprezentantul Partidului Socialist Italian a declarat, de exemplu, că este

⁵⁷ *Pervii Kongres Kommunisticeskogo Internationala-Protokolî*, Moskva, 1933, p. 160.

⁵⁸ Ion Popescu-Puțuri, *50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste*, în „Anale de istorie“, anul XV, nr. 2/1969, p. 69.

⁵⁹ *Vtoroi Kongres Komintern. 1920*, Moskva, 1934, p. 504.

întru totul de acord cu condițiile de primire și va vota pentru ele, deoarece speră că Comitetul Executiv le „va aplica suficient de elastic, corespunzător punctelor care acordă atenție condițiilor specifice”⁶⁰. Tot în cursul dezbaterilor privind condițiile de primire, reprezentantul Partidului Social-Democrat din Germania, referindu-se la situația și la perspectivele luptei revoluționare din această țară, arăta, printre altele, că „metodele rusești nu trebuie transpuse în mod mecanic în țările vest-europene” și că „în Germania există alte premise ale realizării dictaturii proletariatului și, probabil, în anumite cazuri și alte forme de aplicare a acestei dictaturi în practică”⁶¹.

Discuții vii a suscitât și *Statutul Internațional*ei. Declarându-se de acord cu principalele prevederi ale acestuia, unii delegați au obiectat asupra formulărilor rigide care ar fi putut orienta în mod unilateral mișcarea comunistă. Astfel, delegatul Partidului Muncitoresc-Comunist din America a obiectat împotriva prevederii din proiectul de statut care, într-o oarecare măsură, absolutiza lupta armată ca singura formă de luptă a clasei muncitoare. „Dacă — spunea el — noi vom proclama necesitatea luptei armate ca regulă generală, fără a lua în considerare condițiile din fiecare țară în parte..., se poate întâmpla ca în anumite țări, unde nu sînt premise pentru asemenea luptă, această chemare să semnifice o provocare”⁶². Unii delegați (printre care reprezentanții partidelor comuniste din Germania și Olanda) au atras în mod serios atenția asupra necesității ca hotărârile să fie adoptate de Comitetul Executiv numai „pe baza cunoașterii minuțioase a condițiilor concrete din fiecare țară, iar reprezentanții diferitelor partide în Comitetul Executiv să nu piardă nici o clipă legătura vie cu mișcarea pe care o reprezintă”⁶³. S-a făcut propunerea ca, pentru o cunoaștere mai bună a situației din Europa și dat fiind că Rusia Sovietică era supusă blocadei, sediul Comitetului Executiv să fie stabilit într-o țară din Europa apuseană (Germania, Norvegia sau Italia).

În același spirit s-a pronunțat și Partidul Socialist Român, prin delegații săi desemnați să-l reprezinte la lucrările celui de-al doilea Congres al Cominternului dar, care, din cauze fortuite, au ajuns în Rusia Sovietică abia în toamna anului 1920. La Moscova, delegația socialistilor români a avut numeroase întâlniri și tratative cu conducătorii Cominternului, cu V.I.Lenin, pentru a stabili principiile și relațiile viitoare dintre partidul revoluționar al clasei muncitoare din România și Internaționala Comunistă. În cadrul acestor discuții, delegația socialistilor români, pe lângă adevărată deplină la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, a formulat „o serie de obiecții cu privire la amestecul Cominternului în stabilirea componenței organelor de conducere ale partidului — considerînd, pe bună dreptate, că aceasta este un drept legitim al propriului partid —, precum și cu privire la o serie de analize și aprecieri eronate făcute de Comintern la adresa situației din România”⁶⁴.

De altfel, teza aplicării creatoare a teoriei revoluționare la condițiile concrete din fiecare țară a fost subliniată de V.I. Lenin, care aprecia că un „centru conducător nu poate fi în nici un caz constituit după șablon, pe baza uniformizării, a identificării mecanice a regulilor tactice de luptă.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 277.

⁶¹ *Ibidem*, p. 270.

⁶² *Ibidem*, p. 396.

⁶³ *Ibidem*, p. 401.

⁶⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 274.

Atîta timp cît există între popoare și țări deosebiri naționale și statale — și aceste deosebiri vor dăinui încă foarte multă vreme, chiar și după înfăptuirea dictaturii proletarietului pe scară mondială —, unitatea tacticii internaționale a mișcării muncitorești comuniste din toate țările nu cere înlăturarea diversității, suprimarea deosebirilor naționale...”⁶⁵.

În primii ani ai activității Internaționalei a III-a, V.I. Lenin, împărțind partidelor comuniste experiența revoluției ruse, s-a ridicat, totodată, cu hotărîre împotriva șablonismului, a copierii mecanice a accei de către comuniștii din alte țări, a fost animatorul unei abordări dialectice a generalului și a particularului în activitatea partidelor comuniste. Este semnificativă, în acest sens, și replica dată de V.I. Lenin lui Lazzari și Serrati la Congresul al III-lea al Cominternului, de la Moscova, din vara anului 1921, în legătură cu problema atitudinii față de experiența sovietică. „Principiile revoluționare fundamentale — arăta V.I. Lenin — trebuie să fie adaptate la particularitățile diferitelor țări... În Italia, revoluția va decurge altfel decît în Rusia... Noi — continua el — n-am vrut niciodată ca Serrati să imite în Italia revoluția rusă. Asta ar fi o prostie. Avem destulă minte și sîntem destul de supli ca să nu susținem o asemenea prostie”⁶⁶. Referindu-se la rezoluția cu privire la „Structura organizatorică, metodele de acțiune și conținutul activității partidelor comuniste”, adoptată la Congresul menționat, V.I. Lenin arăta că „ea este aproape complet rusească... Am impresia că am comis o mare greșeală cu această rezoluție, și anume că ne-am închis singuri calea spre noi succese... Dar noi n-am înțeles încă cum trebuie să prezentăm străinilor experiența noastră rusească”⁶⁷.

Deși în perioada care a urmat situația internațională s-a schimbat, partidele comuniste dezvoltîndu-se în diverse condiții și fiind confruntate cu numeroase sarcini izvorîte din împrejurările istorice din țările în care își desfășurau activitatea, structura organizatorică a Internaționalei a rămas în linii generale neschimbată. Această situație s-a repercutat asupra evoluției partidelor comuniste, a relațiilor dintre ele și Internațională : s-au folosit unele practici și metode greșite, s-a recurs la ingerințe în treburile interne ale partidelor componente, au fost formulate directive necorespunzătoare pentru condițiile în care activau detașamentele naționale ale mișcării comuniste. „Viața a dovedit — arată secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — că dezvoltarea normală a mișcării comuniste, afirmarea fiecărui partid comunist ca forță politică de avangardă a clasei muncitoare, a poporului său sînt incompatibile cu existența unui centru coordonator internațional, cu practica stabilirii unor norme de conduită obligatorii pentru partidele comuniste, norme care prin forța lucrurilor nu pot ține seama de condițiile concrete în care își desfășoară activitatea acestea, de sarcinile și obiectivele specifice ale fiecărui partid”⁶⁸.

În pofida a tot felul de greutăți, mișcarea comunistă, exprimînd un proces obiectiv, se va consolida continuu, înregistrînd mari progrese în perioada interbelică.

⁶⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, p. 76—77.

⁶⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 44, Editura politică, București, 1967, p. 19 și 21.

⁶⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 45, Editura politică, București, 1967, p. 314—315.

⁶⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 286.

În ceea ce privește mișcarea social-democrată, ea a cunoscut o evoluție sinuoasă, în cadrul căreia, după Conferința de la Berna, s-au semnalat noi delimitări. Sciziunea din sinul ei s-a accentuat la Conferința de la Lucerna (august 1919), când minoritatea centristă s-a distanțat de dreapta majoritară, adoptînd o rezoluție proprie, prin care se pronunța pentru colaborarea cu partidele comuniste. La această reuniune s-a adoptat proiectul de statut al Internaționalei a II-a.

Congresul pentru refacerea Internaționalei a II-a s-a deschis la 31 iulie 1920, la Geneva, și la el au participat delegați ai partidelor social-democrate din Marea Britanie, Belgia, Germania, Olanda, Suedia ș.a. Congresul a reluat în discuție atitudinea social-democrației față de declanșarea primului război mondial, pentru a da răspuns unei probleme care stăruia apăsător în conștiința unor partide și în special a liderilor lor. În rezoluția propusă Congresului de comisia însărcinată cu analiza acestei probleme, se trecea sub tăcere implicațiile grave pentru mișcarea muncitorească ale votării creditelor de război și susținerii politicii guvernelor în confruntarea militară, cea mai „autocritică” apreciere reducîndu-se la constatarea că „... social-democrații nu au condus cu suficientă rezultate în timpul războiului lupta împotriva militarismului și imperialismului...”⁶⁹.

În Introducere la Rezoluția privind poziția față de revoluția rusă, adoptată de Congres, se arăta că, datorită eșecului sistemului capitalist în timpul războiului, „preluarea puterii politice de către clasa muncitoare a devenit o necesitate istorică”. Rezoluția se caracteriza prin unilateralitate; ea respingea metodele violente de răsturnare a orînduirii burgheze, afirmînd că singura formă democratică de cîștigare a puterii politice este „democrația parlamentară”⁷⁰.

În final, Congresul de la Geneva, care a desăvîrșit procesul de refacere a Internaționalei partidelor social-democrate — numită și Internaționala de la Londra, deoarece sediul Comitetului Executiv a fost stabilit în capitala Angliei —, a adoptat Statutul (proiectul lui fusese întocmit la Lucerna), care se referea la actualitatea organizării politice și profesionale a proletariatului, la socializarea mijloacelor de producție (fără a se arăta necesitatea revoluției proletare), idealizîndu-se reformele și metodele legale de luptă⁷¹.

Mișcarea social-democrată și organizațiile aflate sub influența acesteia a cunoscut noi aspecte și delimitări semnificative. Unele partide socialiste de orientare centristă au luat inițiativa creării unui alt forum al social-democrației. Astfel, în februarie 1921, s-a creat, la Viena, Uniunea Internațională Muncitorească care, datorită orientării sale, a intrat în istoria mișcării muncitorești sub denumirea de Internaționala II 1/2 (termen care încerca să exprime o situație de fapt, adică oscilația între Internaționala a II-a și Internaționala a III-a), sau Internaționala de la Viena. Principalul lider al acestui nou organism creat în mișcarea muncitorească, Friedrich Adler, a arătat, în cadrul Congresului, că este necesară o discuție cu Internaționala Comunistă, precum și cu Internaționala de la Londra, cu privire la perspectivele revoluției. Caracterul „centrist” al întrunirii de la Viena, la care au participat 71 de delegați, reprezen-

⁶⁹ Adolf Braun, *Congresul Internațional de la Geneva*, vol. IV, Berlin, 1920, p. 323.

⁷⁰ J. Braunthal, *op. cit.*, p. 180.

⁷¹ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 179.

tînd 20 de partide din 13 țări, rezulta din poziția inițiatorilor, dar, mai ales, din documentele elaborate, care criticau Internaționala a II-a, a cărei linie era declarată „aripa reformistă a mișcării muncitorești internaționale“, precum și Internaționala Comunistă, caracterizată drept „un organism cu puteri dictatoriale“⁷². Constituirea forumului de la Viena a fost apreciată de organizatori ca un prim pas spre realizarea unei internaționale „globale“, „un parlament muncitoresc mondial“, în care să fie reprezentate toate curentele politice din mișcarea muncitorească.

Fondarea mai multor centre internaționale ale partidelor muncitorești s-a repercutat și asupra mișcării sindicale și de tineret. În iulie 1919, s-au desfășurat, la Amsterdam, lucrările Conferinței organizațiilor sindicale din 14 țări, care au pus bazele Federației Sindicale Internaționale (denumită și Federația Sindicală de la Amsterdam), aflată sub influența social-democrată. Un an mai târziu, în iulie 1920, s-a constituit, la Moscova, Consiliul Internațional al Sindicatelor, care și-a fixat ca scop unirea elementelor revoluționare în cadrul sindicatelor. S-a creat, de asemenea, Internaționala sindicatelor catolice. Concomitent cu refacerea Internaționalei Socialiste a Tineretului, la Congresul de la Berlin, din noiembrie 1919, s-a constituit Internaționala Comunistă a Tineretului.

Sciziunea mișcării muncitorești la scară națională și internațională a adus multe daune acesteia, diminuînd forța și combativitatea luptelor muncitorești. „Fără îndoială — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că producerea, în decursul desfășurării evoluției istorice, a sciziunii mișcării revoluționare și a partidului, formarea mai multor partide muncitorești au avut consecințe negative asupra luptei de clasă, asupra rolului jucat de proletariat în înfruntarea cu burghezia și moșierimea“⁷³. De altfel, începînd din 1921, avîntul revoluționar al clasei muncitoare și al mișcării de eliberare națională — care în 1919—1920 a zdruncinat sistemul capitalist — a înregistrat o continuă scădere. După o scurtă perioadă de derută și cedare, forțele contrarevoluționare, care-și vedeau pozițiile amenințate, s-au regrupat, intensificîndu-și eforturile și diversificîndu-și metodele în vederea apărării lumii vechi, a lichidării mișcărilor populare de eliberare socială și națională. În țările în care avîntul revoluționar nu atinsese punctul exploziei sociale (Franța, Anglia, România, Cehoslovacia ș.a.), cercurile de dreapta au utilizat metode tradiționale de înăbușire a luptelor muncitorești, imbinînd mijloacele represive cu acordarea de concesi și reforme. În altele, însă (Germania, Ungaria, Italia și Bulgaria), unde criza revoluționară a generat revoluții, răscoale, ample seisme sociale, elementele cele mai reacționare ale burgheziei, pentru a-și menține dominația subminată de valul luptelor populare, au recurs la măsuri extreme, orientîndu-se spre fascism și militarism. Astfel, încă din această perioadă, s-au instaurat regimuri de tip fascist în Ungaria (1920), Italia (1922), Bulgaria (1923)⁷⁴, în paralel cu activizarea grupărilor teroriste în Germania, Austria etc.

Dezvăluind apariția acestui fenomen nociv în Europa în perioada imediat următoare primului război mondial, tovarășul Nicolae Ceaușescu

⁷² J. Braunthal, *op. cit.*, p. 185.

⁷³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 279—280.

⁷⁴ Vezi, pe larg, capitolele: *Ungaria, Italia, Bulgaria*, din lucrarea *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I, Editura militară, București, 1979.

subliniază că, „desfășurarea evenimentelor istorice în perioada dintre primul și cel ce-al doilea război mondial constituie pentru toate popoarele continentului nostru un bogat izvor de învățăminte și concluzii. Încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste”⁷⁵.

În fața contraofensivei forțelor reacționare, clasa muncitoare a înțeles că numai acționând unită își putea apăra cuceririle sale. Ideea frontului unic de luptă între comuniști și socialiști a fost dezbătută și de forurile internaționale muncitorești. Astfel, congresele al III-lea (22 iunie—12 iulie 1921) și al IV-lea (5 noiembrie—5 decembrie 1922) ale Cominternului, desfășurate la Moscova, în perioada scăderii valului revoluționar, au evidențiat necesitatea luptei unite a proletariatului împotriva ofensivei capitaliste. Sprijinind inițiativa partidelor comuniste de realizare a frontului unic de luptă între comuniști, socialiști și social-democrați, V.I. Lenin a arătat că „comuniștii trebuie să fie pentru o astfel de unire care să aibă la bază lupta împotriva capitaliștilor”⁷⁶.

Răspunzînd dorinței clasei muncitoare de a acționa în front unic în luptele sale de clasă, între 2 și 5 aprilie 1922 a avut loc, la Berlin, Conferința comitetelor executive ale celor trei internaționale : Internaționala a II-a, Internaționala II 1/2 și Internaționala a III-a, reuniune care avea ca scop, după cum arăta Clara Zetkin, organizarea „luptei comune a proletariatului universal”⁷⁷. După ample dezbateri, care demonstau existența în cadrul participanților a unor puncte de vedere diferite în problemele esențiale ale mișcării muncitorești, s-a ajuns la o înțelegere privind convocarea unui congres muncitoresc mai larg, care să dezbată, printre altele, problema privind organizarea unor acțiuni comune împotriva ofensivei capitaliste, înființarea de fronturi unice proletare în toate țările, acordarea de ajutor Rusiei Sovietice amenințată de foamete etc.⁷⁸.

Conferința de la Berlin a celor trei Internaționale nu a reușit să deschidă calea realizării unei unități muncitorești pe plan mondial. Comisia instituită de Conferință nu a ajuns la un acord în ce privește problemele concrete ale viitorului congres muncitoresc. În cadrul Cominternului se accentua linia dogmatică, iar în Internaționala a II-a — linia reformistă, de dreapta. În mai 1923, la Hamburg, a avut loc fuziunea Internaționalei a II-a cu Internaționala II 1/2, luînd ființă Internaționala Socialistă Muncitorească, cu sediul la Zürich. La congres a fost respinsă rezoluția cu privire la unitatea de acțiune a clasei muncitoare împotriva reacțiunii și a războiului⁷⁹.

Ideea frontului unic ciștiga însă tot mai mulți aderenți în cadrul mișcării muncitorești internaționale. Acționînd în front unic, clasa muncitoare din Germania, Polonia și Bulgaria a desfășurat, în cursul anului 1923, ultimele lupte ofensive din perioada avîntului revoluționar. La începutul anului 1923, cînd trupele franceze și belgiene au ocupat regiunea

⁷⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 44.

⁷⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 44, p. 33.

⁷⁷ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 181.

⁷⁸ William Z. Foster, *op. cit.*, p. 394.

⁷⁹ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 181—182.

Ruhr, sute de mii de muncitori germani au declarat greve și demonstrații de protest la care au participat comuniști, social-democrați, catolici și muncitori fără de partid. Pe fondul unei continue stări de efervescență revoluționară, în octombrie 1923, în Saxonia și Turingia, s-au instaurat guverne de coaliție muncitorească, alcătuite din comuniști și social-democrați⁸⁰. Dar, măsurile inițiate de aceste două guverne regionale pe linia îmbunătățirii situației materiale a maselor muncitoare au fost întrerupte ca urmare a înlăturării lor de către forțele contrarevoluționare.

În Polonia, mișcarea grevistă a atins punctul culminant în anul 1923, când în întreaga țară au avut loc 1 265 de greve, la care au participat 849 000 de muncitori⁸¹. Organizate, în majoritatea lor, de comitetele de front unic, în cadrul lor muncitorii revendicau adoptarea de măsuri care să ducă la scăderea prețurilor bunurilor de larg consum, la reducerea șomajului, la instituirea zilei de lucru de 8 ore etc.

Printre acțiunile de amploare din anul 1923 s-a detașat insurecția antifascistă din Bulgaria, din septembrie, organizată de Partidul Comunist Bulgar, în front unic cu toate celelalte forțe antifasciste ale oamenilor muncii de la orașe și sate. Comuniștii au acționat împreună cu Uniunea Populară Agrară și au creat, la scară locală, organe ale noii puteri democratice. După opt zile de lupte aprige, insurecția a fost înăbușită de guvernul militaro-fascist care, încă din iunie 1923, acaparase puterea în stat, prin înlăturarea guvernului agrarian, aflat la cîrma țării din august 1919. Represiunea a fost crîncenă. „Cinci mii de comuniști, agrarieni și alți fii glorioși ai poporului au fost uciși cu sălbăticie“ — scria militantul comunist bulgar Gheorghe Dimitrov⁸².

Marea confruntare dintre proletariat și burghezie, dintre masele largi populare și cercurile monopoliste, dintre popoarele asuprite și colonialism — trăsătură esențială a perioadei 1919—1923 — nu a dus la răsturnarea orînduirii bazate pe asuprire, pe inegalitate. Numai în Rusia Sovietică proletariatul a înlăturat puterea vechilor clase dominante, trecînd la edificarea noii orînduiri socialiste. De sub controlul sistemului imperialist s-a mai desprins Mongolia care, în urma înfăptuirii revoluției populare, a pășit pe calea unei evoluții îndelungate de la feudalism la socialism, sărînd peste etapa capitalistă de dezvoltare.

Desigur, explicația acestei situații trebuie căutată, în primul rînd, în situația clasei muncitoare, adică a acelei forțe a cărei misiune istorică rămînea răsturnarea capitalismului. Scindarea, după primul război mondial, „a mișcării muncitorești în aripile ei social-democrată și comunistă și adîncirea acestei scizii în perioada interbelică au fost, fără îndoială, un factor ce a îngreunat considerabil posibilitățile de ofensivă a proletariatului împotriva capitalismului“⁸³. Cu toate acestea, luptele muncitorești din anii 1919—1923 au zdruncinat puternic temeliile capitalismului. Ele au îmbogățit, în mod simțitor, experiența mișcării muncitorești internaționale. În același timp, sub presiunea lor, clasele conducătoare au fost

⁸⁰ *Geschichte der Internationalen Arbeiterbewegung in Daten*, p. 228.

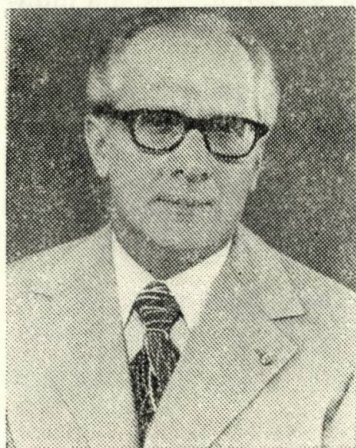
⁸¹ *Ibidem*, p. 230.

⁸² Gheorghe Dimitrov, *Opere alese*, Editura politică, București, 1959, p. 98.

⁸³ Ion Popescu-Puțuri, *Îndemn la creație*, Editura politică, București, 1984,

nevoite să acorde o serie de reforme și concesi în favoarea maselor. Astfel, în unele țări — Anglia, Japonia, Olanda, România, Suedia ș.a. — s-a legiferat dreptul de vot universal. În Franța, Italia și S.U.A. au primit drept de vot și femeile. În majoritatea țărilor europene, printre care și România, a fost introdusă ziua de lucru de 8 ore, s-a lărgit legislația muncitorească, s-a recunoscut dreptul la activitate legală a organizațiilor muncitorești ș.a.

Pe măsura scăderii valului revoluționar, burghezia, care-și consolidase, treptat, pozițiile, a recurs la restrângerea drepturilor cucerite, adoptînd o serie de măsuri antimuncitorești, mergînd pînă la scoaterea în afara legilor a organizațiilor revoluționare ale clasei muncitoare. În atare situație, clasa muncitoare își va regrupa forțele în vederea apărării și lărgirii cuceririlor sale democratice din anii avîntului revoluționar.



ERICH HONECKER

**(cu prilejul aniversării
a 75 de ani de la naștere)**

Comuniștii, poporul Republicii Democratice Germane au aniversat împlinirea a 75 de ani de la nașterea tovarășului Erich Honecker, secretar general al Comitetului Central al Partidului Socialist Unit din Germania, președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane. La această aniversare a fost omagiată personalitatea predominantă a unui vechi și încercat revoluționar, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, care și-a dedicat viața slujirii intereselor și aspirațiilor clasei muncitoare, ale poporului, înfloririi și afirmării tot mai puternice a R. D. Germane — primul stat al muncitorilor și țăranilor pe pământ german — cauzei socialismului, înțelegerii și păcii în Europa și în întreaga lume.

Animați de sentimente de prietenie și stimă față de poporul R. D. Germane, față de Partidul Socialist Unit din Germania, comuniștii, poporul nostru au participat cu bucurie la acest eveniment aniversar. Sunt sentimente cărora le-au dat expresie mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu tovarășului Erich Honecker și conferirea înaltului ordin „Victoria Socialismului” secretarului general al C.C. al P.S.U.G., președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane, pentru contribuția deosebită adusă la dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Socialist Unit din Germania, dintre Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană, la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul german, la promovarea cauzei generale a socialismului, păcii și colaborării internaționale.

Tovarășul Erich Honecker s-a născut la 25 august 1912 la Neukirchen, regiunea Saar, într-o familie de mineri, tatăl său fiind un membru activ al Partidului Comunist din Germania și al sindicatului minerilor. A intrat din fragedă vîrstă în rîndul mișcării revoluționare a tineretului. În 1926 a devenit membru al Uniunii Tineretului Comunist, iar în 1929 membru al Partidului Comunist din Germania. Îndeplinind sarcini de răspundere pe linie de partid și în cadrul organizației tineretului comunist din regiunea Saar, în 1932 a participat la plenara C.C. al U.T.C. unde l-a înlocuit pe Ernst Thälmann, președintele P.C.G.

După instaurarea dictaturii fasciste, tovarășul Erich Honecker a participat activ la lupta ilegală a tineretului comunist din regiunile Ruhr, Berlin, Baden, Hessen, Württemberg și Palatinat, miliind pentru unitatea de acțiune a comuniștilor și social-democraților, a clasei muncitoare împotriva reacțiunii, a pregătirilor de război, pentru răsturnarea regimului hitlerist, a participat la reuniuni internaționale ale tineretului pentru pace și prietenie între popoare. Urmărit pentru activitatea sa antifascistă, în 1935 a fost arestat, împreună cu alți militanți, de către Gestapo. Încarcerat fără judecată timp de un an și jumătate, în 1937 a fost condamnat de către un tribunal nazist la 10 ani de închisoare, rămînînd în temniță pînă la eliberarea Germaniei.

După zdrobirea hitlerismului, cînd în partea de răsărit a Germaniei forțele progresiste și democratice au desfășurat o vastă activitate în vederea eradicării rămășițelor fascismului, pentru făurirea unei vieți noi, tovarășului Erich Honecker i-au fost încredințate importante sarcini de partid. Ales în aprilie 1946 membru al C.C. al Partidului Comunist din Germania, a desfășurat o intensă activitate pentru unitatea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, ca o condiție majoră pentru făurirea în partea de răsărit a unui stat democratic, în care puterea să aparțină celor ce muncesc. A adus o importantă contribuție la pregătirea congresului de reunificare a Partidului Comunist și Partidului Social Democrat. Din 1946, cînd a avut loc reunificarea și crearea, pe această bază, a Partidului Socialist Unit din Germania, face parte neîntrerupt din conducerea partidului. Totodată, participînd activ la crearea noii organizații a tinerei generații, la Congresul de constituire a Uniunii Tineretului Liber German, din iunie 1946, este ales președinte al Consiliului Central al acesteia, funcție pe care a îndeplinit-o pînă în 1955. În anii ce au urmat, în conducerea de partid i-au fost încredințate importante sarcini pe linia apărării și în alte domenii.

Pentru înalte calități revoluționare și contribuția importantă adusă la edificarea socialismului, plenara C.C. al P.S.U.G. din mai 1971 l-a ales pe tovarășul Erich Honecker în funcția de prim-secretar al C.C. al partidului. În 1976, la Congresul al IX-lea a fost ales secretar general al C.C. al P.S.U.G., funcție în care a fost reales la Congresul al X-lea din aprilie 1981 și la Congresul al XI-lea din aprilie 1986. Deputat în Camera Populară de la crearea R.D.G., în 1976 tovarășul Erich Honecker a fost ales președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane.

Investit cu cele mai înalte funcții de partid și de stat, tovarășul Erich Honecker a adus și aduce o contribuție importantă la dezvoltarea multilaterală a țării, la elaborarea și înfăptuirea politicii consacrate creșterii forțelor de producție, înfloririi științei și culturii, ridicării nivelului de trai al poporului, R. D. Germană afirmîndu-se în prezent ca un stat socialist în plin progres. La propunerea tovarășului Erich Honecker, cel de-al XI-lea Congres al P.S.U.G. a elaborat și adoptat strategia economică a partidului pînă în anul 2000, care prevede aprofundarea dezvoltării intensive a forțelor de producție, înnoirea cuprinzătoare a acestora pe baza celor mai moderne soluții tehnico-științifice, sporirea contribuției țării la afirmarea cauzei generale a socialismului.

Pe plan internațional, R. D. Germană se afirmă ca un important factor al păcii și colaborării. Prezentînd obiectivele și direcțiile prioritare ale politicii externe a partidului, tovarășul Erich Honecker arăta că R. D. Germană are în vedere, în primul rînd, o acțiune consecventă pentru activizarea și coeziunea tuturor forțelor păcii, rațiunii și realismului, pentru prevenirea unui război atomic, pentru lichidarea armelor nucleare, pentru renunțarea la confruntare în favoarea colaborării dintre state. Totodată, P.S.U.G., R. D. Germană își manifestă solidaritatea activă cu toate popoarele care luptă pentru eliberarea națională și socială, sprijină lupta tinerelor state independente pentru o nouă ordine economică internațională. În același timp, R. D. Germană acționează pentru extinderea relațiilor cu toate statele, pentru menținerea și dezvoltarea unui dialog politic concret și a unei colaborări reciproc avantajoase.

Aniversarea zilei de naștere a tovarășului Erich Honecker a constituit un nou prilej de a evidenția trăinicia legăturilor de prietenie, colaborare și solidaritate dintre Partidul Comunist Român și Partidul Socialist Unit din Germania, dintre popoarele noastre, legături cu vechi și bogate tradiții în trecutul de luptă împotriva exploatații și asupririi, a imperialismului și fascismului, pentru o viață liberă și demnă. Stimulate de comunitatea de orînduire și de țeluri, relațiile dintre țările noastre cunosc o continuă dezvoltare. Factorul hotărîtor al evoluției ascendente a acestor raporturi îl constituie legăturile de solidaritate dintre P.C.R. și P.S.U.G.. O contribuție de mare însemnătate în acest sens au adus și aduc întîlnirile și convorbirile dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Erich Honecker. Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și R.D.G., declarațiile comune și alte documente semnate la nivelul cel mai înalt cu prilejul întîlnirilor de la București și Berlin au creat un cadru larg colaborării dintre țările noastre, așezate temeinic pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și întraajutorării tovarășești.

Caracterizînd evoluția legăturilor de prietenie și colaborare dintre partidele, țările și popoarele noastre, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta: „Noi apreciem stadiul înalt al acestor relații — și considerăm că trebuie să facem, și în continuare, totul pentru ca nivelul lor să crească necontenit, pentru ca ele să se afirme

din toate punctele de vedere ca un exemplu de relații între state socialiste prietene, care conlucrează strâns în edificarea noii orînduiri, în lupta pentru socialism și pace în lume“.

În același timp, tovarășul ERICH HONECKER arăta : „Fiți convins, dragă tovarășe Ceaușescu, că noi și în viitor vom acționa neobosit pentru a dezvolta tot mai efectiv relațiile noastre reciproce, pe baza marxism-leninismului și internaționalismului socialist, conform Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală. Fie ca ele să slujească în viitor și mai eficient desfășurarea cu succes a construcției socialismului în țările noastre, cauzei comune a socialismului și păcii“.

O importanță deosebită au dezvoltarea colaborării în economie, intensificarea cooperării și specializării în producție, cu precădere în domeniile tehnologiilor moderne, ceea ce reprezintă o contribuție de seamă la afirmarea superiorității noii orînduiri în domeniul hotărîtor al productivității muncii, al tehnicii și calității produselor. În același timp se diversifică colaborarea pe planul științei, culturii, învățămîntului și în alte domenii. Se extind contactele pe linie de partid, între guverne și parlamente, organizații de masă și obștești, schimburile de experiență în diferite domenii ale construcției socialiste.

România și R. D. Germană conlucrează, totodată, pe arena mondială, împreună cu celelalte țări socialiste, cu popoarele și forțele iubitoare de pace de pretutindeni pentru înlăturarea primejdiei unui război distrugător, pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, pentru soluționarea pe cale politică a diferendelor dintre state, în vederea unei largi și rodnice colaborări între toate națiunile din Europa și din întreaga lume.

La aniversarea a 75 de ani de viață a tovarășului Erich Honecker, comuniștii, poporul nostru au adresat secretarului general al C.C. al P.S.U.G., președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane, cele mai calde felicitări, urări de noi succese în activitatea de înaltă răspundere consacrată propășirii în continuare a R. D. Germane pe drumul victorios al socialismului. Salutînd cu sentimente de prietenie poporul R. D. Germane, poporul român și-a exprimat și cu acest prilej încrederea că relațiile de colaborare rodnică, multilaterală dintre P.C.R. și P.S.U.G., dintre cele două țări se vor dezvolta neconținut, spre binele comun, al cauzei generale a socialismului și păcii.

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL DE ISTORIE
PE TEMA :
**ROMÂNIA ȘI ITALIA. CREAREA STATELOR LOR UNITARE
ȘI CUCERIREA INDEPENDENȚEI ROMÂNE.**
9 MAI 1877—9 MAI 1987
(Roma, 10 aprilie 1987)

În numeroase țări de pe toate meridianele au fost organizate, în acest an, acțiuni pentru marcarea unui moment cardinal din istoria noastră națională — momentul 9 Mai, când se aniversează cucerirea independenței de stat absolute a României, Ziua victoriei asupra fascismului și Ziua eroilor patriei. Aceste manifestări au prilejuit evocarea luptei pline de sacrificii a poporului român pentru cauza libertății și neatinării depline, pentru afirmarea unității naționale, reliefaarea mărețelor realizări care definesc România în anii construcției socialiste, cu deosebire în perioada ultimelor două decenii, precum și a politicii de pace, prietenie și cooperare promovate de țara noastră, de președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În rîndul manifestărilor desfășurate cu acest prilej în Italia, și în cadrul cărora au fost larg configurate principalele momente din lupta și viața poporului nostru din cele mai vechi timpuri și pînă în prezent, se înscrie Simpozionul științific internațional de istorie cu tema: *România și Italia. Crearea statelor lor unitare și cucerirea independenței române. 9 Mai 1877 — 9 Mai 1987*, organizat la 10 aprilie 1987, în Capitala Italiei, de Academia Internațională de Propagandă Culturală, în colaborare cu Academia Română de la Roma.

În deschiderea lucrărilor, participanții au auzit comunicarea expusă de FRANCESCO GLIGORA, președintele Academiei Internaționale de Propagandă Culturală, care, pe temeiul liniilor definitorii ale istoriei românești multimilenare, a

detașat însemnătatea consfințirii prin luptă a neatinării de stat complete a României, în 1877-1878, iar apoi, într-o conexiune strînsă, a înfăptuirii unității național-statale a poporului nostru, în 1918, rolul libertății naționale ca dimensiune hotărîtoare a dezvoltării, amplitudinea ascensiunii României socialiste pe treptele progresului modern, spiritul de solidaritate și colaborare apropiată care a animat popoarele român și italian în lupta pentru libertate și unitate națională.

În analiza momentului 9 Mai 1877, autorul a accentuat saltul calitativ pe care acesta l-a marcat prin statuarea de către corpurile legiuitoare a trecerii României de la condiția independenței plătite printr-un tribut Imperiului otoman, ca putere suzerană, la aceea a independenței politice integrale, precum și antecedentele mai îndepărtate sau mai apropiate care au făcut posibilă aceasta. „În memorabila zi de 9 mai 1877 — a remarcat *Francesco Gligora* —, Parlamentul român a hotărît să rupă complet și definitiv raporturile de dependență față de Sublima Poartă și a proclamat, prin vot unanim, deplina independență a României.

Timp de aproape 500 de ani, țările române au cunoscut oprimarea străină, trebuind să plătească grele tributuri Imperiului otoman. Dar, spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean care fuseseră integrate Imperiului otoman sau celui habsburgic, poporul român a reușit să-și păstreze fizionomia, ființa, propria autonomie statală. Această autonomie a asigurat condiții pentru

un mai rapid progres al forțelor de producție și pentru consolidarea conștiinței unității naționale. Unirea Moldovei cu Muntenia într-un unic stat și crearea statului național român, în raport cu o situație politică internațională diferită, au determinat lichidarea raportului de dependență față de Poartă și, deci, exigența scuturării definitive a jugului celor 500 de ani de oprimare.

... La 9 Mai 1877 deci, Parlamentul român a proclamat, prin vot unanim, că: «Ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială».

Neîndoios, prin acel act solemn, ziua de 9 Mai a intrat în istoria poporului român drept una din cele mai mari sărbători naționale.

Momentul 9 Mai 1877 — a observat vorbitorul — n-a semnat numai curmarea suzeranității otomane. „Proclamarea neatârării a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod irevocabil caracterul autonom al acestei națiuni, deschizând o epocă nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României pe calea progresului și a civilizației“. Se regăsesc în această înfăptuire temeiurile solide clădite de înaintași prin luptele purtate pentru a-și conserva identitatea proprie în istorie, pentru a-și restabili condiția specifică de popor liber. „Realizarea independenței statale a României nu poate fi considerată rezultatul unor circumstanțe întâmplătoare sau al unei conjuncturi politice; luptele duse timp de veacuri de acei mândri strămoși pentru a defini și a sublinia propria lor ființă și civilizație au culminat cu acea victorie obținută în 1877 împotriva Imperiului otoman, victorie care a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a României pentru a asigura, pe plan național mai întâi, reconstituirea unui popor liber și suveran, iar pe plan internațional egalitatea în drepturi la participarea în concertul mondial“.

Marea Unire din 1918 — s-a subliniat în continuare — întruchiează voința și lupta întregului popor român, este rodul sacrificiului comun al românilor de pe ambele versante ale Carpaților. „În mișcarea popoarelor europene pentru independența națională și pentru înlăturarea dominației străine din 1918 este inclusă și lupta maselor populare din Vechea Românie și din Transilvania pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul habsburgic. Caracteristica fundamentală, distinctivă a acestei lupte a fost amplul său caracter de masă, faptul că ea a implicat muncitori, țărani, intelectuali, cercurile cele mai avansate ale burgheziei, principalele clase și pături ale so-

cietății. Și rolul deosebit de activ al mișcării pentru unirea Transilvaniei cu România a fost determinat de voința unanimă a populației. Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 nu a făcut altceva decât să consfințească o situație de fapt, determinată de lupta maselor populare din România și din Transilvania, și să o definească pe plan internațional“.

Oricât de puternice au fost furtunile istoriei, Marea Unire s-a învederat ca act de temeinicie și de firească îndreptățire. În perioada interbelică — a spus *Francesco Gligora* —, a fost urzită, în dauna României, prin Dictatul de la Viena din 1940, „o nedreaptă mutilare a teritoriului său național, adică partea de nord a Transilvaniei a fost smulsă din trunchiul Patriei. Conferința de pace de la Paris din 1947 a restabilit, totuși, dreptatea și adevărul istoric, anulând acel act de samavolnicie comis împotriva României și a reintegrat acestei națiuni un teritoriu care îi aparținuse și care, dintotdeauna, a fost trup din trupul Țării“.

Perspectiva istorică ce s-a deschis și s-a afirmat prin unirea întregii țări — a conchis autorul — s-a fructificat în totalitatea dimensiunilor sale moderne în România contemporană, „atunci când noile circumstanțe istorice au îngăduit progresul economic și au asigurat mai bune condiții de viață pentru toate categoriile sociale“ și, îndeosebi, în ultimele două decenii, când țara „a accelerat dorința sa de împlinire, realizând, printr-un efort uriaș, cucerirea unor orizonturi din ce în ce mai vaste“.

Comunicarea a consacrat largi spații soluționării structurale a problemei naționale în România, țară care asigură în toate domeniile deplină egalitate în drepturi, participarea egală la conducerea societății a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. S-a remarcat, astfel, că, în toate organismele și centrele de răspundere, la nivel național și local, sînt reprezentanți, alături de români, proporțional cu numărul lor, maghiarii, germanii și celelalte naționalități conlocuitoare. „În județele care moșteniseră din trecut o situație economică grea, inclusiv în acelea în care trăiesc cetățeni români de naționalitate maghiară — a subliniat autorul —, a fost asigurat, printr-o politică de investiții diferențiată, un ritm mult mai mare de creștere a producției industriale față de media întregii țări“. Indicii evoluției producției industriale din aceste județe în perioada 1965—1985 — s-a evidențiat în context — denotă creșteri spectaculoase. „Pe această bază, au fost create, în fiecare dintre aceste județe, zeci de mii de noi locuri de muncă, primat care trebuie recunoscut în mod

incontestabil statului român". A fost posibilă, tot asemenea, construirea în aceste zone a mii și mii de locuințe confortabile, a numeroase edificii cu destinație culturală, științifică, artistică, medicală sau de agrement. Populația a fost antrenată într-o amplă mișcare culturală de masă. Astăzi trăiesc și muncesc aici mii de ingineri și economiști, doctori și personal cu studii medicale medii, tehnicieni, maiștri. „Sînt cifre care vorbesc de noi profesii, cu un tot mai ridicat nivel de pregătire profesională tehnică, științifică, de cultură generală. Cu alte cuvinte, de ample și noi perspective de împlinire a personalității umane. Și toate acestea sînt valabile pentru toate regiunile din România”.

După ce a evocat, pe bază de date, condițiile create pentru studii în limba maternă în școli elementare, licee, în școli profesionale și de maiștri, distribuirea gratuită a sute de titluri de manuale școlare destinate acestui scop, activitatea publicistică și editorială în limbile naționalităților conlocuitoare, comunicarea a conchis că „cetățenii români de naționalitate maghiară au garantate, așa cum se poate constata de către orice persoană de bună-credință, drepturi egale cu românii, beneficiind, în afară de aceasta, de ample posibilități de a se instrui, a se cultiva și a se pregăti în limba maternă. Nu există nici un fel de discriminare cu caracter etnic în afirmarea personalității cetățenilor din România”.

Un compartiment al comunicării a recompus, pe baza unor elemente istorice revelatoare, legăturile de reciprocă prietenie dintre poporul român și poporul italian în epoca modernă, așa cum s-au ilustrat ele mai cu seamă în cursul unor mari momente ale luptei naționale. „În acele frământate și dramatice momente — a spus *Francesco Gligora* —, solidaritatea dintre români și italieni s-a vădit imediat, exprimată fiind într-un cor de consensuri și aprobări. În Parlamentul italian, numeroase au fost vocile care s-au ridicat spre a cere guvernului să sprijine și să încurajeze mișcarea națională din cea de a treia provincie română, adică Transilvania.

Se datorează lui Roberto Fava începerea, în anul 1894, în Italia, a unei adevărate dezbateri asupra chestiunii naționale a românilor. «Chestiunea română — susținea Fava — va afla întotdeauna un puternic sprijin din partea italienilor; și dacă va veni ziua în care frații români vor avea nevoie de noi, vom răspunde de îndată și vom lupta cu tot entuziasmul alături de ei, pentru libertatea lor și pentru drepturile lor istorice»...

La rîndul lor, numeroase personalități române au proclamat multisekulara prietenie dintre România și Italia și ne este plăcut să amintim aici, printre alții, pe A. D. Xenopol și pe Nicolae Iorga”.

În perioada luptei pentru desăvîrșirea unirii, „România și Italia s-au aflat pe aceleași baricade și au urmărit același țel: eliberarea teritoriilor lor de sub dominația străină. Din această cauză, încă din primele momente ale celui înfricoșător război [primul război mondial], cele două guverne au colaborat din nou, frățește, în timp ce opinia publică, reflectînd sentimentele de simpatie reciprocă, s-a manifestat în favoarea alianței celor două popoare.

Colaborarea națiunilor oprite a devenit și mai intensă, culminînd cu afirmarea popoarelor noastre la Congresul de la Roma din aprilie 1918, cînd s-a convalidat dreptul fiecărui popor «de a-și crea propria naționalitate și unitate statală». În Italia, manifestările opiniei publice în favoarea României au avut mare răsunet și au stîrnit pretutindeni un viu interes”.

La Marea Adunare din ziua de 30 mai 1918, ținută în Sala Augusteo din Roma — a explicat vorbitorul —, printre membrii Parlamentului italian s-a aflat și un reprezentant al guvernului. A fost hotărîtă atunci trimiterea unui mesaj, votat în unanimitate, către președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, în care se declara că Italia, „confirmă și absoluta necesitate de a asigura României, după destrămarea Imperiului austro-ungar, unirea provinciilor locuite de români cu patria-mamă”.

În multe orașe italiene — s-a specificat în comunicare —, au fost constituite, în acea vreme, comitete „Pro-România”, iar președinția lor onorifică a fost asumată chiar de către primarul Romei, Prospero Colonna. Aceste comitete au organizat o impunătoare manifestare în favoarea României, desfășurată la Roma, la 25 august 1918. Erau prezenți, cu acel prilej, unii membri ai guvernului italian, senatori și deputați, delegații din peste 200 de orașe italiene și a mai mult de 600 de asociații și comitete „Pro-România”. „A fost, în acea zi, o înflăcărată filfirie de steaguri tricolore și de stindarde cu culorile italiene și românești, purtate într-o unică, armonioasă îmbrățișare. Printre numeroasele ziare care au înregistrat evenimentul, cotidianul din Roma «Messaggero» scria: «Manifestația în onoarea României a fost cu adevărat impunătoare. Piața Forului Traian era plină de lume; ferestrele și balcoanele caselor fuseseră împodobite cu steaguri».

Vittorio Emanuele Orlando, președintele victoriei *, pe care Academia Internațională de Propagandă își face o onoare din a-l fi avut printre primii săi fondatori de seamă și susținători, într-o telegramă trimisă organizatorilor acelei manifestații afirma: «Particip la această manifestație din tot sufletul ... Italia, fidelă istoriei sale, privește poporul român cu o fraternă simpatie și primește cu cea mai mare dragoste contribuția pe care românii o oferă cauzei comune».

Tot în Italia, în același an 1918 — a indicat autorul —, „s-a constituit, cu sprijinul autorităților guvernamentale, un corp de voluntari transilvăneni. Aceștia au luptat apoi alături de camarazii lor italieni împotriva austrieilor, participând la bătălia de la Piave.

Unirea din 1918 a tuturor românilor într-un stat unic este datorată voinței întregului popor român. Unirea a fost realizată prin sacrificiul comun al românilor situați de o parte și de alta a Carpaților. Și este de datoria noastră să amintim că pentru înfăptuirea acestui mare eveniment, poporul italian a fost solidar cu patrioții români și a luptat în favoarea lor“.

Profesoara BIAGIA CATANZARO GLIGORA a evocat, în comunicarea sa, valori caracteristice ale existenței și manifestării ca entitate distinctă în istorie a poporului nostru, „care se plasează în istoria demnității ca popor încă din perioada primului rege geto-dac Burebista și, apoi, a regelui Decebal“ și ale cărui „prerogative de unitate lingvistică și de unitate etnică ne sînt mărturisite de numeroase vestigii monumentale, sculpturale și numismatice care supraviețuiesc pe întreg teritoriul carpato-danubiano-pontic“. A fost înfățișată, tot asemenea, lupta „acestui străvechi și harnic popor al României“, pentru apărarea ființei sale de neam și a ființei țării, pentru unitate și libertate națională, momente ale colaborării româno-italiene în mișcarea pentru cauza unității naționale, a renașterii moderne. Autoarea a accentuat ideea că, în pofida marilor impedimente de ordin extern, țările românești nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat autonomia statală, Muntenia, Moldova și Transilvania fiind „unite și pe atunci într-o identică fizionomie etnică“. Inseși pericolele la care erau ele expuse veneau din aceleași direcții. Transilvania a fost, astfel, ca și celelalte două principate-surori, ținta intențiilor acaparatoare otomane și, în același timp, a

cunoscut, esențialmente, același statut extern vreme de sute de ani. „Obiect al dorințelor îl constituia, între toate, Transilvania — s-a afirmat în comunicare — ; acest scump pămînt era unul dintre țelurile istorice ale politicii otomane, căci imensele sale resurse și materii prime ascundeau în păduri cheia stăpînirii otomane în Europa Centrală. Dar și Imperiul habsburgic era interesat de soarta Transilvaniei, unde încerca manevre periculoase. După o lungă perioadă de războaie, Imperiul otoman a semnat cu Imperiul habsburgic un nou acord, la pacea de la Vasvar din 10 august 1664, și Transilvania era declarată doar tributară Porții“.

Conștiința identității de neam a însoțit întreaga existență istorică a poporului nostru și s-a transpus în acțiunea sa conjugată pentru restabilirea unității și libertății păstrate din străbuni. „Nicolae Bălcescu — a apreciat autoarea — recunoștea existența unei conștiințe naționale, a unui spirit unitar și solidar chiar în timpuri foarte îndepărtate, coincidînd aproape cu însăși existența românilor.

Noi aflăm din documente și din mărturiile că, încă de multă vreme, se făcuseră încercări din partea românilor, care doreau reconstituirea Daciei lui Burebista și a lui Decebal, cu scopul de a înfăptui o unificare politică a celor trei provincii ce formează astăzi România, adică Transilvania, Țara Românească și Moldova. Un singur moment, totuși, a putut duce la speranța realizării acestui vis. În 1600, Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, printr-o serie de acțiuni eroice, reunise cele trei provincii române. El a sperat să formeze un puternic stat cu resurse economice autonome, cu o organizație militară proprie, capabil să alunge definitiv dominația Imperiului otoman.

Dar acesta a fost doar un moment eroic, rămas în memoria urmașilor ca un simbol, ca un ideal care trebuia să se înfăptuiască, într-o formă durabilă, doar mai târziu“.

Epoca modernă — s-a relevat în comunicare — a impulsionat de la datele unor revoluții conștiința națională și a amplificat lupta pentru unire și independență la români. „Un proces concret de renaștere a României și-a aflat începutul cu adevărat în anul 1821, atunci cînd Țara Românească a dat semnalul acțiunii revoluționare, a întărit conștiința națională la români, a dat un nou impuls luptei pentru independență, care s-a extins, în același timp, la celelalte principate dunărene ... În 1848, tot în Țara Românească, va începe revoluția care, din acest moment, va asuma nu numai un caracter național, ci și unul

* Vittorio Emanuele Orlando (1860–1952), jurist și om politic italian, prim-ministru al Italiei (octombrie 1917–iunie 1919), conducătorul delegației italiene la Conferința de pace de la Paris (1919).

social, iar poporul român își va exprima întreaga sa maturitate, îndrumându-și acțiunea spre unitatea națională“.

Autoarea comunicării a insistat asupra vechimii raporturilor de conlucrare dintre popoarele român și italian, care „s-au intensificat atunci când, după căderea Constantinopolului, în 1453, primejdia otomană a devenit amenințătoare nu numai pentru Peninsula Balcanică, ci apăsătoare pentru întreaga Europă“. Atunci, „voievozii români s-au aflat în prima linie“ a luptei pentru apărarea pământului strămoșesc. Apropierea dintre români și italieni înscrie, apoi, în rîndul factorilor săi stimulatori, acel „proces renăscător de independență și de libertate“ din epoca modernă. „În aspirația lor spre unitate națională și spre autonomia de sub străini și în revoluție, cele două popoare ale noastre s-au aflat vecine și colaboratoare prin eroica lor angajare politică și morală... Datorită unei perfecte identități de aspirații naționale, Italia și România au proiectat chiar și acțiuni comune pentru eliberarea propriilor teritorii naționale.

Amintim, de pildă, că Vincenzo Gioberti, președintele Parlamentului de la Torino*, dorea, între anii 1848 și 1849, o largă rețea de alianțe și, în primul rînd, cu românii.

Cavour a susținut imediat unirea celor două Principate Române [Muntenia și Moldova] sub un unic domnitor, Alexandru Cuza, considerîndu-o un fapt de o importanță hotărîtoare. În perioada cît el a condus guvernul, raporturile dintre cele două țări ale noastre s-au intensificat și mulți tineri studenți au venit în Italia pentru a-și continua studiile la universitățile noastre.

Țeluri comune, condiții aproape similare apropiu unirea Principatelor Române de Risorgimento-ul italian, în efortul comun al celor două popoare pe calea edificării statelor lor naționale în secolul al XIX-lea.

Oameni și idealuri se alătură; Cavour și Garibaldi sînt nume populare și personaje cu adevărat legendare în România; Mazzini se alătură lui Bălcescu, ambii fiind apostoli ai libertății popoarelor.

Și Italia este cea care păstrează mormîntul lui Nicolae Bălcescu, a acestui nobil fiu al României, în cimitirul bisericii Cappuccinilor din Palermo (1852)“.

În același timp, cînd, în 1861, a fost proclamată unificarea italiană, „autoritățile române exprimau, într-o scrisoare

oficială trimisă lui Cavour, solidaritatea poporului român cu triumful definitiv al cauzei italiene, «care atît de mare bucurie a provocat în națiunea noastră atît de legată de Italia»“.

Italia și România și-au edificat unitatea și independența în aceeași perioadă. „Ca într-un raport dialectic și paralel — s-a subliniat în comunicare —, unitatea națională română se realizează în secolul al XIX-lea, ca și unitatea națională italiană“. Mai mult, Italia și România au luptat alături împotriva dușmanului. În 1859, cînd s-a constituit statul național modern român, Italia obținea Lombardia de la Austria; după primul război mondial, ambele țări își desăvîrșeau renașterea și unitatea lor teritorială: Italia obținea Trentino și Alto Adige, Trieste și Istria; România se reîntregea în cadrele sale național-statale firești.

„Dar la începuturile tristetelor evenimente care urmau să caracterizeze cel de-al doilea conflict mondial — s-a arătat în comunicare —, România a suferit o adevărată profanare a integrității sale teritoriale. Prin Dictatul de la Viena, din 1940, i-a fost impusă pierderea Transilvaniei. Un teritoriu de 43 492 de kilometri pătrați, cu o populație de 2 667 000 de locuitori, majoritatea români, era anexat Ungariei regimului dictatorial al lui Horthy“.

La sfîrșitul războiului, Conferința de pace de la Paris din 1947 „a anulat acel «act de violență criminală», cum a afirmat generalul Georges Cotroux, reprezentantul Franței la această Conferință.

Astfel Transilvania era reîntegrată teritoriului național al României“.

Luînd poziție împotriva falsificatorilor istoriei, profesoara *Biagia Catanzaro Gligora* a declarat: „Este cu adevărat surprinzător ceea ce s-a afirmat în aceste zile în presă cu privire la Transilvania, cu prilejul Conferinței europene de la Viena și al celei de a 40-a aniversări a Conferinței de la Paris (1947—1987). S-au găsit cei care să susțină, sub masca drepturilor la libertate a naționalității maghiare din România, că Transilvania trebuie să mai fie considerată o problemă deschisă. Această poziție filo-ungară uimește pe români și ne surprinde atît pe noi, cît și pe toți cei care, în respectul istoriei, recunosc că Transilvania este o străveche vatră a etnogenezei române și, ca atare, aparține, prin drept istoric, României“.

De-a lungul veacurilor — a continuat autoarea —, pe actualul teritoriu al României s-au stabilit unele populații de alt neam, printre care și maghiarii. Aceste populații au coabitat în bună înțelegere cu românii și, „împreună, au urmat cursul

* Vincenzo Gioberti (1801—1852), filosof și om politic italian, președinte al Camerei piemonteze (1848), președinte al Consiliului de Miniștri (decembrie 1848—martie 1849).

istoriei, atât la bine, cât și la rău. Doar în perioada dualismului monarhic austro-ungar (1867—1918), Transilvania s-a aflat sub efectivă stăpânire a Ungariei. Dar faptul că, în acea perioadă, nobilii moșieri maghiari duceau o politică de deznaționalizare și de maghiarizare forțată, în încercarea de a înăbuși conștiința națională a românilor, nu ne poate conduce la ideea de a ne considera îndreptățiți să reținem drept o problemă deschisă ceea ce a fost rezolvat, în respectul istoriei, în respectul demnității popoarelor și al drepturilor pe care popoarele le au de a decide propriul destin, de a-și recunoaște propriile rădăcini.

Astfel că noi considerăm că unirea Transilvaniei cu România, consfințită ultima oară în 1947, corespunde nu numai adevărului, ci respectă unitatea etnică a acestui pământ, care a fost restituit patriei sale mame“.

Comunicarea expusă de FRANCESCO GUIDA a fost structurată sub titlul generic : *Independența României. Cadrul internațional și prezența italiană*. „Este cât se poate de evident — a apreciat autorul — că proclamarea independenței era realizarea unui program politic precis și ideal“, fapt care s-a învederat printr-o seamă de acte, „în primul rând prin renunțarea la denumirea formală de Principatele Unite în favoarea numelui mai simplu și mai semnificativ de România“, apoi prin deschiderea monetăriei naționale, prin tratatele comerciale, ca și prin convențiile poștale încheiate cu diferite țări (Austro-Ungaria, Rusia), în mod complet independent față de puterea suzerană. „Nu trebuia, deci, să uimească opțiunea Parlamentului român în favoarea independenței, din mai 1877, cu toată lunga neutralitate a României în numeroasele luni de-a lungul cărora se desfășurase criza orientală“.

Prilejul care a favorizat hotărîrea de la 9 mai 1877 — s-a afirmat în comunicare — a fost izbucnirea, în aprilie 1877, a unuia dintre nenumăratele conflicte ruso-turce. „Aceasta constituia o concluzie naturală a sus-amintitei crize orientale, care începuse prin insurecția din Bosnia și Herțegovina, în 1875, continuase cu războiul dintre Turcia, pe de o parte, și Serbia și Muntenegru, pe de altă parte, și cu o ulterioară răscoală în Bulgaria, înăbușită sîngeros. La sfîrșitul anului 1876, situația era, în schimb, mai calmă : războiul sîrbo-otoman se încheiase, diferitele insurecții fuseseră reduse la ultimele lor zvîcniri. La Constantinopol, o conferință internațională (al cărei președinte era ministrul de externe otoman și la care participau ambasadorii marilor puteri) ar fi trebuit să convingă pe sultan să acorde supușilor săi euro-

peni ample reforme în sensul autonomiei. ... Conferința n-a dat rezultate și, după o ulterioară și zadarnică mediere engleză, s-a ajuns, în aprilie 1877, la declarația de război a Rusiei împotriva Turciei“.

Între Petersburg și București — a arătat *Francesco Guida* — începuseră tratative pentru încheierea unei alianțe sau, cel puțin, pentru acordarea permisiunii de trecere a trupelor țariste prin Principate. „Încă din noiembrie 1876, diplomatul rus Nelidov și Ion Brătianu și N. Cantacuzino din partea României căzuseră de acord asupra unui text ; apoi s-a ajuns la Convenția de la Livadia din 14 aprilie, în care nu era vorba de o alianță, cum ar fi dorit România, și care, după trecerea vremii, s-a dovedit a fi un pact leonin. Statul-Major al armatei ruse nu a crezut de cuviință să ceară, de la început, concursul militar al armatei române și doar într-un moment critic al conflictului, la sfîrșitul lunii iulie 1877, fratele țarului, marele duce Nicolae, s-a convins, în calitate de comandant suprem, că trebuie să invoce ajutorul domnitorului Carol și al ostașilor săi. Au urmat evenimentele cele mai sîngeroase ale războiului în jurul orașului fortificat Plevna, a cărui cucerire, după cîteva luni de asediu, a hotărît soarta războiului. Statul-Major al armatei ruse comisese, într-adevăr, eroarea de a lansa, după trecerea Dunării, o ofensivă în profunzimea teritoriului bulgar, pe atunci parte integrantă a Imperiului otoman, de-a lungul râului Jantra, pînă la Balcani, și chiar dincolo de munți, dar pe un front din păcate prea îngust. Astfel că legăturile dintre liniile avansate și ariergarda au sfîrșit prin a fi tăiate, iar otomanii, după luni de tactică pasivă, au putut relua inițiativa pe flancurile trupelor țariste, avînd drept puncte de sprijin diferite fortărețe, precum Plevna, Rusciuc și Razgrad. Cu toate acestea, cu importantul concurs militar român, situația a putut fi schimbată în favoarea armatei țarului“.

Comunicarea a recompus secvențe ale relațiilor româno-italiene în circumstanțele date, care aveau să cunoască elocvente exprimări practice. „Chiar de la primele zvonuri de război — a spus *Francesco Guida* —, numeroși italieni s-au dus sau au încercat să ajungă în România. În mare parte, erau voluntari care luptaseră în Bosnia-Herțegovina sau în Serbia, cîțiva erau corespondenți de război ; cele două calificări sfîrșeau, uneori, prin a se suprapune, cum a fost cazul lui Luigi Cazzavillan, rămas apoi pe pămîntul românesc pînă la moarte, pentru a desfășura o intensă activitate de editor-ziarist și de organizator cultural. În afară de trimișii care acționau

pe urmele armatelor otomane sau scriau de la Constantinopol, trei ziariști au reușit să urmărească aproape întreaga desfășurare a campaniei militare: Giuseppe Narcotti de la «Fanfulla» (apoi scriitor de oarecare faimă și secretar la «Dante Alighieri»), care a pus, totuși, capăt reportajelor sale în iunie 1877, dar, mai ales, Nicola Lazzaro și Marco Antonio Canini. Corespondențele lor către „Gazzetta piemontese“, „Corriere della Sera“, „Ringolo“ (Neapole), „Roma“ ș.a. „sînt interesante nu numai din punct de vedere militar, ci și, mai cu seamă, prin atenția care se acordă evenimentelor politice și fenomenelor sociale și economice, atît în România, cît și la sud de Dunăre și de-a lungul cursului acestui mare fluviu... Ambii au aplaudat efectiva acțiune militară a Armatei române, referindu-se nu numai la principalul cîmp de luptă de la Plevna (în special, la bătălia desfășurată la 30 august 1877), ci și la alte episoade ale războiului, chiar dacă nu au asistat la bătăliile de la Smîrdan și Rahova și la cucerirea Plevnei. Merită să cităm o afirmație, deosebit de semnificativă: «Văd un ostaș rănit la brațul și la mîna dreaptă — scria Canini în legătură cu cea de a treia bătălie din

jurul Plevnei, referindu-se, în special, la ciocnirea pentru cucerirea redutei Gri-vița —, care ducea două puști, pe a sa și pe cea a unui camarad căzut. Întrebat de mine mi-a răspuns că acea pușcă reprezintă un bun al patriei și că trebuia să aibă grijă de ea. Alții duceau chiar și trei puști»“.

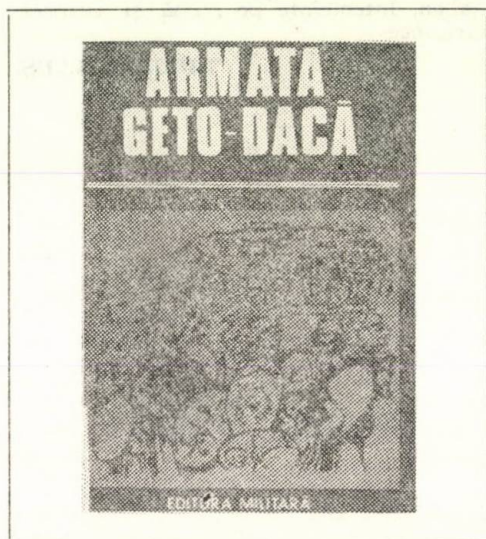
În încheiere, autorul a făcut o seamă de considerații în legătură cu aria exegezilor asupra temei și a remarcat că „recenta istoriografie italiană s-a angajat în studierea perioadei din istoria românească la care ne referim astăzi, alăturîndu-se istoriografiei naționale românești, în mod firesc mai bine alimentată“.

Simpozionul de la Roma a arătat, la rîndul lui, prin problematica de interes mereu actual pe care a prospectat-o, prin acuitatea semnificărilor sale științifice, rolul generos al valorilor istoriei în animarea bunelor relații culturale româno-italiene și, pe un plan mai larg, a tradiționalelor raporturi de prietenie și cooperare dintre poporul român și poporul italian, întemeiate pe stimă și respect reciproc.

NICOLAE RAUȘ



Colonel dr. GHEORGHE TUDOR,
ARMATA GETO-DACĂ,
 Editura Militară, București, 1986, 224 p.



Aniversarea a 2 500 de ani de la prima atestare documentară a luptei geto-dacilor pentru libertate și neatîrnare a constituit prilejul unor ample investigații ale istoricilor români pentru a pune în evidență, în mod cât mai temeinic, locul și rolul pe care l-au avut strămoșii noștri în istoria lumii antice.

Între lucrările apărute cu acest prilej, un loc aparte ocupă cea semnată de colonelul dr. Gheorghe Tudor, sub titlul: *Armata geto-dacă*. Autorul, pres-tigios istoric militar, înfățișează, pe baza

informațiilor oferite de scrierile antice, de săpăturile arheologice și de istoriografia românească și universală, principalele etape ale apariției și dezvoltării factorului militar autohton, în mod expres evoluția ostirii la geto-daci, concepția doctrinară care i-a animat în luptele pentru apărarea pămîntului străbun al patriei. Gheorghe Tudor relevă cu pregnanță realitatea că fiecare dintre conducătorii de formațiuni politice prestatale, de state și de oaste geto-daci și-au avut programul și doctrina militară inspirate din idealurile luptei pentru apărarea ființei etnice, considerînd libertatea, demnitatea și independența drept bunurile cele mai de preț.

Structurată în opt capitole, lucrarea dă o imagine amplă a modului de formare, evoluție și afirmare a oastei geto-dace în spațiul carpato-danubian-pontic în confruntările cu cele mai mari imperii ale timpului, cu cei mai vestiți conducători militari de atunci: Imperiul persan, în frunte cu regele regilor Darius I, Imperiul macedonean al lui Alexandru cel Mare și Imperiul roman, condus de împăratul Traian, ca să ne referim numai la cele trei personalități de mărime care au pășit, în fruntea armatelor lor numeroase, foarte bine organizate, dotate și pregătite, pe pămîntul geto-dacilor și cu care s-au confruntat aprig înaintașii noștri.

În primul capitol, intitulat: *Cadrul istoric, geografic și demografic al apariției și evoluției armatei geto-dace*,

autorul pleacă de la considerentul că „Organizarea și modul de luptă al armatei geto-dace au fost determinate de factori de natură obiectivă, între care cadrul geografic și demografic ocupă un loc de prim ordin“, că, de fapt, „Condiționarea evoluției organismului militar de acești factori constituie o legitate generală, universală a dezvoltării teoriei și practicii militare din toate timpurile“ (p. 11). Pornindu-se de la aceste fundamentări, în lucrare sînt ample și temeinic analizate caracteristicile cadrului natural și istoric-geografic al apariției și dezvoltării armatei geto-dace, rolul și locul factorului demografic în formarea și dezvoltarea acestei armate, civilizația materială și spirituală înfloritoare a geto-dacilor, care a stat la temelia organizării și capacității combative a oștirii lor.

Al doilea capitol are ca tematică: *Formarea armatei geto-dace. Structuri, dotare, de la începuturi pînă la statul lui Burebista*. Organizarea, rolul și funcțiile armatei geto-dace sînt tratate ca fiind strîns legate și determinate de dezvoltarea forțelor de producție, de o suită de condiții și factori economici și social-politici, de stadiul înregistrat de evoluția societății geto-dace, ca și de o seamă de factori de ordin extern.

Pe baza investigării de surse diverse, Gheorghe Tudor arată că apariția armatei geto-dace a avut un caracter procesual. „Într-o primă etapă — care se înscrie în intervalul istoric marcat de apariția factorului militar în faza sa incipientă, cînd populația din spațiul carpato-danubiano-pontic a luat primele măsuri pentru apărare, amplificate apoi de traci și geto-daci, și constituirea primelor formațiuni statale — avem de-a face — spune autorul — cu un anumit tip de structuri ostășești, care nu se diferențiază esențialmente de comunitățile omenеști, funcția de apărare revenindu-le exclusiv acestora. A doua etapă se caracterizează prin existența armatei ca una din instituțiile de cea mai mare însemnătate ale statului, care cuprindea, însă, numai o parte a poporului geto-dac, cu arii geografice marcate, în general, de repere naturale, prin care se obțineau avantajele strategice pentru apărare. Cea de-a treia etapă este dominată de organizarea celui dintîi stat dac centralizat și independent, sub conducerea lui Burebista, și durează pînă la retragerea autorităților și legiunilor romane la sud de Dunăre, moment care înseamnă, totodată, începerea procesului ireversibil de reîntregire a Daciei“ (p. 33—34).

În consens cu această etapizare, autorul rezolvă, în continuare, problemele privind: apariția și dezvoltarea armatei geto-dace (organizarea militară: a micromunităților umane; de tip tribal; pe baza uniunilor de triburi); armata primului stat geto-dac (Dromichaites); dotarea armatei cu mijloace de luptă; fortificațiile; caracteristici ale concepției și ale modului de luptă ale armatei geto-dace. „La unison — se conchide în lucrare —, izvoarele lumii antice, prezentîndu-i pe geto-daci în războaie de apărare pe propriul lor teritoriu, pun în evidență caracterul defensiv al politicii, organizării și actelor lor militare. Ca urmare, s-a născut și modalitatea proprie de purtare a războiului, aceea a ridicării la arme a întregii populații apte de efort militar. Gîndirea militară și arta militară a geto-dacilor, formele și metodele de luptă folosite de ei pentru a învinge pe invadatori le-au dat tot timpul un avans în lupta cu cotropitorii, făcîndu-i de neclintit de pe pămîntul pe care-l considerau sacru și numai al lor“ (p. 56—57).

Într-adevăr, armata geto-dacă, apărută dintr-o necesitate obiectivă, și-a definit conținutul și structura și s-a călit în aprige încheștări cu forțele militare ale celor mai puternice imperii ale acelor vremuri pentru apărarea ființei etnice și a vetrei poporului a cărei emanație era. Tocmai aceste mari confruntări militare constituie problematica celui de-al III-lea capitol al cărții, intitulat: *Armata geto-dacă în războaiele de apărare împotriva sciților, armatelor persane și macedonene*. Cititorul găsește în acest capitol, analizate competent și redată cu multă căldură, rezistența geto-dacilor, timp de mai multe secole (al IX-lea — al IV-lea î.e.n.), împotriva sciților, persilor, conduși de Darius I, în anul 514 î.e.n., macedonenilor, conduși de Filip al II-lea, Alexandru cel Mare și apoi de Lisimah, în a doua jumătate a secolului al III-lea î.e.n. și începutul secolului următor.

În ultimul secol al erei vechi, cursul istoriei noastre a fost marcat de constituirea primului stat dac centralizat și independent, sub conducerea marelui rege Burebista. Acestui moment autorul îi consacră capitolul al IV-lea al cărții, sub titlul: *Armata primului stat dac centralizat și independent. Efective, campanii*. După prezentarea, în sinteză, a principalelor trăsături ale statului dac centralizat și independent, Gheorghe Tudor se oprește în detaliu asupra problematicii militare, și anume: campaniile militare duse de armata lui Burebista (campania de vest sau anticeltică ;

campania de sud-vest; campania pontică). Un paragraf aparte, intitulat: *Trăsături ale gândirii și artei militare*, încearcă, pentru prima dată, și reușește pe deplin, să redea această latură deosebit de importantă a istoriei militare. „Adevărate capodopere ale artei militare a lumii vechi — se conchide în lucrare —, campaniile duse de armata geto-dacă sub conducerea lui Burebista se caracterizează prin concordanța dintre politică și strategie, prin unitatea de concepție în plan politico-strategic, prin stabilirea la nivelul instanțelor supreme a anumitor urgențe, priorități în organizarea și desfășurarea acestora, în proporționarea riguroasă a scopului cu mijloacele, asigurarea libertății de acțiune pentru fiecare campanie în parte, realizarea surprinderii, aplicarea formelor de manevră ale timpului — dubla învâluire, învâluirea și întoarcerea în funcție de valoarea și disponerea forțelor adversarului, de condițiile spațiului fizico-geografic etc.” (p. 93).

Cel de-al V-lea capitol se ocupă de *Bătăliile armatei geto-dace pentru apărarea țării împotriva romanilor și stăpânirea liniei Dunării*, în perioada cuprinsă între domnia lui Burebista și cea a lui Decebal, bătălii desfășurate în condiții extrem de complexe și grele. Evoluția situației politice-strategice pe eșichierul central și sud-est european a fost de așa natură încât, într-un interval istoric relativ scurt, Roma a reușit să-și extindă necontenit dominația asupra unui spațiu imens, lichidind, rînd pe rînd, statele existente, cu toată rezistența lor îndîrjită. În perimetrul de înaintare a oștilor romane a început lupta pentru încorporarea în fruntariile imperiale și a teritoriilor locuite de geto-daci în Cîmpia Tisei, la sud de Dunăre și în aria geografică dintre Dunăre și Mare, creîndu-se un grav pericol pentru însăși existența Daciei. Primul război daco-roman, din anii 85—87 e.n., desfășurat în două campanii, a adus în prim-plan pe regele-erou Decebal, cel care a obținut și prima mare victorie asupra romanilor, izbîndă care i-a sporit prestigiul, autoritatea și faima, atît în țară, cît și departe peste hotare.

Evenimentele arătau, însă, că Dacia se afla în fața unei mari primejdii, că Roma va reveni, cu forțe sporite, pentru a-i supune pe daci. Acest deznodămînt este tratat în capitolul al VI-lea: *Războaiele daco-romane din anii 89, 101—102 și 105—106*. Epilog al îndelungatelor și deselor confruntări militare dintre Roma și Dacia, cele trei războaie daco-romane se constituie în evenimente care, prin profundele lor implicații, au

depășit fruntariile epocii istorice. Tocmai de aceea autorul analizează detaliat problemele privind: statul dac și puterea sa militară; războiul daco-roman din anul 89 e.n.; războiul daco-roman din anii 101—102, cu singeroasele bătălii de la Tapae și Adamclisi; războiul daco-roman din anii 105—106, cu luptele duse de armata geto-dacă pe căile îndepărtate și apropiate de acces spre Sarmizegetusa; bătălia decisivă pentru zona centrală și cetatea-capitală a statului dac; continuarea luptelor după căderea Sarmizegetusei, pînă la înfrîngerea militară a lui Decebal. Este un capitol scris cu mult patos și căldură, cu admirație pentru rezistența eroică a geto-dacilor, care mureau cu zîmbetul pe buze pentru apărarea vetrei lor străbune.

Armata geto-dacă în secolele II și III constituie titlul celui de-al VII-lea capitol al lucrării, în care problema este abordată pentru prima dată de sine stătător și într-o asemenea manieră. Autorul o explică, de la început, în paragraful: *Dacia liberă și armata sa*, în sensul că: „Existența armatei dace și după anul 106 s-a datorat faptului că, cu toate eforturile făcute, Imperiul roman n-a reușit să încorporeze decît aproximativ o treime din Dacia, în restul teritoriului menținîndu-se structurile și jurisdicția anterioare ultimelor mari confruntări daco-romane” (p. 154). Deci, în teritoriul neocupat, statalitatea dacă a continuat să fie o realitate și o prezență activă în viața poporului dac, „mai cu seamă prin ceea ce posteritatea a denumit simbolic Dacia Mare, unde s-au păstrat nealterate tradițiile de organizare ostășească” (p. 155).

Ca și în capitolele anterioare, Gheorghe Tudor definește fundamentele economice-sociale și demografice ale organizării militare, structura, compoziția și destinația armatei dace în teritoriile libere, care „erau similare cu cele tradiționale” (p. 158).

În economia capitolului, autorul dezvoltă apoi acțiunile de luptă armată ale dacilor liberi și ale populației din teritoriul ocupat împotriva dominației romane, precum și constituirea de unități militare dace (Alae și Cohorte) în armata romană, „dovezi concludente care vin să ateste că viața și activitatea ostășească a dacilor au curs necontenit și în timpul stăpînirii romane asupra unei părți a Daciei” (p. 164).

Ultimul capitol, intitulat: *Gîndirea și arta militară la geto-daci*, este de strictă specialitate militară și căruia autorul, doctor în istorie militară, îi dă dimensiunea și rezolvarea la înălțimea eve-

nimentelor și personalităților pe care le analizează. Sînt abordate și definite trăsăturile gîndirii și artei militare geto-dace; armele, specialitățile și serviciile din armata geto-dacă (infanteria, cavaleria, geniul, serviciul de informații și cercetare, asigurarea materială, echipamentul armatei, serviciul medical; comandamentul, adunarea poporului înarmat, sfatul țării, elita militară); virtuțile militare ale poporului geto-dac; strategia și tactica armatei geto-dace (strategia militară, ofensiva strategică, contrapregătirea strategică, tactică).

Concluzia pe care o detașează acest capitol este că: „Dimensiunile gîndirii și artei militare a geto-dacilor sînt pe cît de naționale, pe atît de larg integrate în universalitate, atît prin forța lăuntrică, prin originalitate, cît și prin faptul că acestea s-au plămădit și exprimat în confruntări crîncene cu cele mai puternice state ale lumii antice. Gîndirea și arta militară a poporului geto-dac, a căror trăsătură dominantă a constituit-o găsirea soluțiilor, căilor și modalităților de a învinge un inamic

superior numeric și pe planul dotării tehnice, experimentat în războaie, au trecut proba timpului și au fost cimentate prin vreme, ele făcînd parte din patrimoniul creației poporului român, avînd valoarea unui autentic testament...” (p. 211—212).

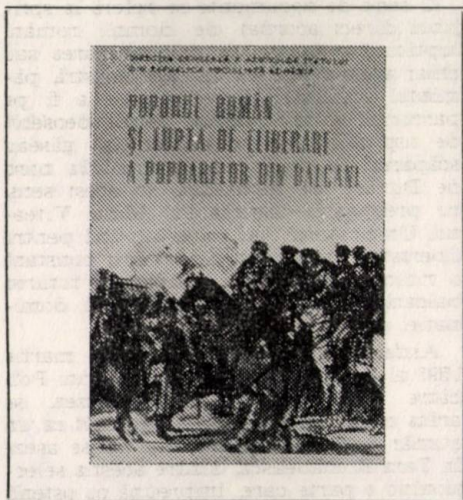
Acestea sînt tradiții pe care poporul nostru, adevăratul făuritor al istoriei, acela care, timp de milenii, a știut să ducă înainte făclia progresului, să asigure triumful socialismului, le-a continuat și le-a dezvoltat, fiind demn de glorioșii săi înaintași.

Lucrarea *Armata geto-dacă*, o reușită editorială, este pe cît de necesară, pe atît de utilă pentru cunoașterea mai aprofundată a forței politice-militare a geto-dacilor, autohtoni dintotdeauna în spațiul carpato-danubian-pontic, a locului și rolului lor în confruntările cu marile imperii ale lumii în acest spațiu geografic, a contribuției pe care au adus-o la civilizația și cultura materială și spirituală a omenirii, la dezvoltarea științei și artei militare universale.

VASILE MOCANU

POPORUL ROMÂN ȘI LUPTA DE ELIBERARE A POPOARELOR DIN BALCANI,

București, 1986, 662 p.



Sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului a apărut această excelentă culegere de documente consacrată unor multiple aspecte ale solidarității români-

lor cu lupta de eliberare a popoarelor din Balcani pe parcursul secolelor XIV—XX*. S-au selectat 250 de materiale documentare în limbile latină, greacă slavonă, franceză, engleză, germană, italiană, bulgară, însoțite de atente traduceri în limba română, precum și documente redactate direct în limba română, punîndu-se astfel în valoare o importantă parte din bogatele noastre fonduri arhivistice pe această temă și venind în sprijinul cercetării istorice cu interesante informații, parte inedite, mai ales pentru studierea raporturilor existente între popoarele sud-estului european în ultimii 500 de ani. O listă a documentelor, cu scurte relatări asupra conținutului, în limbile română și engleză, precum și numeroasele note explicative, întocmite cu competență, ușurează în mod substanțial consultarea lor. Un studiu introductiv

* Ediție întocmită de: Ioana Burlacu, Radu Constantinescu, Maria Dogaru, Olimpia Guțu, Vasile Matei, Ioana Alexandru Negreanu, Gheorghe Radu, Mircea Spiridonescu, Natalia Trandafirescu. Responsabil de carte: Mioara Tudorică. Introducere: Nicolae Ciachir.

dens, datorat lui Nicolae Ciachir, contribuie la înțelegerea contextului istoric în care au fost elaborate materialele cuprinse în această culegere.

Începînd cu primul document, datat 1368—1369 — un fragment din cronica lui Mauro Orbini, în care este menționată o trecere a lui Vladislav Vlaicu peste Dunăre, în timpul unei confruntări dintre regele Ungariei, Ludovic și țarul Vidinului, Srațimir, cînd voievodul Țării Românești „a venit cu multă oaste sub zidurile Vidinului și l-a luat cu asalt... Și trimițînd el toți oamenii pe care i-a găsit la Vidin în țara lui, așezată dincolo de Dunăre, ca să locuiască acolo... după ce a făcut pace, Vlaicu a trimis îndărăt la Vidin pe toți cei pe care-i luase din acel loc” (p. 105) —, pînă la ultimul, din 21 noiembrie 1914 — în care se relatează despre o ședință a Institutului de studii sud-est europene, în timpul căreia N. Iorga și George Murgoci iau apărarea Belgradului cucerit de austrieci (p. 616—617) —, în toate, ca un adevărat fir roșu, este prezentă solidaritatea poporului român cu neîntrerupta și îndelungata luptă de eliberare a popoarelor din Balcani, cu deosebire în timpul marii renașteri naționale a acestora din secolele XVIII—XIX, sprijinul nobil și dezinteresat acordat acestora sub diferite forme.

În timpul luptelor antiotomane ajutorul a fost de ordin militar, dar în largă măsură și cultural-spiritual, prin susținerea unor biserici și mănăstiri din Grecia, prin răspîndirea unor cărți în tot spațiul sud-est european și chiar în regiuni din Asia Mică. După greaua înfrîngere suferită de coaliția de oști creștine la Kossovo Polje în 1389, urmașul sultanului Murad, Baiazid Yıldırım pătrunde cu armatele sale tot mai adînc în Balcani. Lumea balcanicilor își îndreaptă acum privirile, cu speranță, către Marele Mircea Voievod, viteazul de la Dunăre, capabil să oprească șuvoiul otoman. Este semnificativă aprecierea unei cronici otomane, în care se scria că domnul Țării Românești era „unul din principii cei mai vestiți din țările necredincioase ale acelei vremi” (p. 111).

Sînt cuprinse în volum mai multe acte domnești prin care se acordau substanțiale ajutoare mănăstirilor de la Muntele Athos, mai ales după căderea Constantinopolului sub turci, Țările Române străduindu-se continuu pentru apărarea valorilor culturale și spirituale ale dispărutului Imperiu bizantin. Pot fi amintite, în acest sens, hrisovul lui Ștefan cel Mare din 10 mai 1466, prin care se acordau 100 de ducați ungurești mănăstirii Zograf (doc. 10); mai multe hrisoave de ajutoare date de Vlad Călugărul mănăstirilor Filoteu, Dohiar și Hilandar (doc. 12, 13

și 14); un hrisov din 7 decembrie 1514, prin care domnul Neagoe Basarab dăruia mănăstirii Cutlumuz un obroc anual de 10 000 de aspri și 700 de aspri pentru bolniță (doc. 17). Astfel de importante danii către călugării și mănăstirile de la muntele Athos întîlnim pe tot parcursul secolelor următoare, făcute atît de domni și de membrii familiilor lor, cît și de mari boieri români, care au contribuit la salvarea de la pieire a acestor importante lăcașuri de cult, dar și monumente păstrătoare a numeroase valori patrimoniale ale civilizației creștine.

Deosebit de însemnate sînt mărturiile privind tipărirea de cărți pe teritoriul Țărilor Române și apoi răspîndirea lor în diferite locuri ale sud-estului și răsăritului Europei. La 1635, Matei Basarab descria împrejurările înființării tipografiei din Cîmpulung, destinată a imprima cărți care să fie „hrană sufletească pentru creștinii moldo-valahi, ruși, sirbi și bulgari”. A fost făcut cu adîncă convingere că învățătura cărții „este bogăție mai de preț și mai cinstită decît toate bogățiile pămîntești” (p. 186). În scrisoarea lui Dositei, patriarhul Ierusalimului, din ianuarie 1699 — care avea să devină prefață la cartea *Mărturisirea credinței ortodoxe*, tipărită la Snagov — se remarcă meritele domnilor români, îndeosebi ale lui Vasile Lupu și Constantin Brîncoveanu, pentru „nenumăratele binefaceri de tot felul înfăptuite pentru bisericile din diverse ținuturi”, între care se enumera și tipărirea de cărți împărțite gratuit pretutindeni (p. 229).

O serie de documente se referă la sprijinul direct acordat de domni români luptătorilor balcanici, prin apărarea sau chiar adăpostirea lor în țara noastră, pămîntul românesc dovedindu-se a fi pe parcursul a mai multor secole deosebit de ospitalier pentru cei ce își găseau scăparea de asuprirea otomană la nord de Dunăre. Se detașează, în acest sens, cu pregnanță, domnia lui Mihai Viteazul Unificatorul, cel care, luptînd pentru libertatea românilor, a urmărit constant o ridicare la acțiune solidară a tuturor balcanicilor în vederea zdrobirii dominației otomane.

Astfel, într-un raport din 14 martie 1595 al agentului Giovanni de Marini Poli către consilierul imperial Pezzen, se arată că Mihai Viteazul a îngăduit ca un număr de 15 000 de albanezi să se așeze în Țara Românească, dintre aceștia selecționînd o parte care, împreună cu oștenii români, au participat la expediții antiotomane la sudul Dunării (doc. 25). Tot în acea vreme, un alt agent, Antonio Carnazzani, scria ducelui de Parma că bulgarii și albanezii răsculîndu-se au cerut ajutor domnului Țării Românești,

iar mitropolitul de Tirnovo, Dionisie Ralli Paleolog, într-o scrisoare din 12 martie 1597, îi comunica lui Mihai Viteazul faptul că, așa cum s-au înțeles, creștinii din sudul Dunării erau pregătiți să i se alăture în lupta contra turcilor (doc. 27 și 28). Într-un alt raport, din octombrie 1598, se relatau victoriile repute de oștile lui Mihai Viteazul, care a trecut în sudul Dunării cu 30 000 de ostași și 12 000 de haiduci conduși de Baba Novac, iar într-o scrisoare din 4 decembrie 1598 se amintea că Mihai Viteazul s-a întors cu 60 000 de bulgari, pe care i-a așezat în țara sa (doc. 31 și 34).

Această linie politică de unire în acțiune a forțelor antiotomane ale sud-estului european a fost continuată și în secolul al XVII-lea. Un raport al ambasadorului venețian la Viena, din 11 iunie 1650, semnală intențiile bulgarilor de a se răscula cu sprijinul lui Matei Basarab, „acesta făgăduind să adune 20 000 de ostași” (p. 207). Alte mărturii se referă la încercările lui Mihnea al III-lea de a realiza o puternică coalizare a forțelor creștine. Emisarii săi înștiințau, în iulie 1658, Austria și Veneția că era „gata să treacă Dunărea cu 30 000 de ostași, unindu-se cu Rackozi și cu celelalte neamuri creștine pe care le știe că-s gata de răsccoală, oferindu-se nu numai să bintuiască țara, ci să meargă până la zidurile Constantinopolului”. Mihnea al III-lea era convins de succesul unei atare acțiuni, deoarece avea „oameni ce i-au jurat credință, atît în Bulgaria, cît și în Grecia, Macedonia, Tracia și Serbia, care se află sub jugul cel tiranic, fiind aceia gata să se ridice împotriva dușmanului și se vor uni cu el, după cum au jurat” (p. 216, 216—217).

Un număr mare și important de documente ale volumului privesc apariția și dezvoltarea mișcării de eliberare națională a popoarelor din Balcani, cu multiplele ei manifestări legate de curente ideologice, programele revoluționare și acțiunile importante desfășurate în întreg secolul al XIX-lea.

Așezarea geografică a Țărilor Române, statutul lor politico-diplomatic specific în raporturile cu Imperiul otoman, tradiționalele legături comerciale și culturale stabilite de români cu popoarele din această parte a Europei au oferit revoluționarilor balcanici siguranța necesară și terenul cel mai propice organizării propagandei de trezire a conștiinței naționale a popoarelor lor și a pregătirii luptei armate de eliberare de sub stăpînirea otomană. Nu există popor din această zonă a Europei care să nu se fi bucurat de profunda solidaritate a românilor, la nevoie de cea mai largă ospitalitate, primind întotdeauna sprijin moral și mate-

rial în momentele critice. Putem afirma, cu certitudine, iar documentele cuprinse în acest volum stau mărturie, că toate mișcările de renaștere națională și revoluțiile de eliberare din Balcani, fie că este vorba de revoluția grecilor, de lupta pentru eliberarea teritoriilor sîrbe sau muntenegrene, de răscoalele bulgarilor sau de renașterea culturală albaneză, cu profunde scopuri de emancipare națională, au beneficiat, în mod direct sau indirect, de sprijinul și colaborarea românilor.

Cu toate că au avut ca numitor comun lupta antiotomană, revoluțiile de eliberare națională din Balcani poartă, fiecare în parte, pecetea condițiilor proprii, conferită de caracterul forțelor sociale și politice aflate în fruntea lor, de situația economică și geografică, precum și de împrejurările externe, prin care trebuie să înțelegem interesele expansioniste și presiunile marilor puteri.

Începutul secolului al XIX-lea găsește pe patrioții greci angajați într-o amplă mișcare de emancipare națională de sub apăsătoarea dominație otomană, mișcare ce a pregătit războiul de eliberare din anul 1821. Ca și în cazul bulgarilor sau al albanezilor, o bună parte a burgheziei grecești, ce avea să joace un rol important în lupta de eliberare, s-a format sau locuia în afara provinciilor etnice și a frontierelor Imperiului otoman, foarte mulți pe teritoriul Principatelor.

În volum se publică proclamația Eteriei, dată la Iași, în anul 1821, prin care popoarele balcanice erau chemate să scuture jugul dominației otomane : „Greci ! Viteji vlahomoldoveni ! Viteji și statornici bulgari, și voi, renumiți albanezi ! A sosit, în sfîrșit, acel strălucit timp pe care îl doreați de atîția ani... Uniți-vă. Puneți toți puterile voastre. Oferiți, bucușori și din belșug, argintul și aurul. Nu vă cruțați sîngele vostru” (p. 284). De o mare utilitate pentru cercetarea acestui moment istoric este și un tabel din 14 iulie 1821, care cuprinde numele a 209 luptători de naționalitate română, din totalul celor 1 002 eteriști salvați la Sculeni și arestați, ulterior, de autoritățile țariste (doc. 76).

Din mulțimea documentelor vizînd raporturile româno-sîrbe, semnalăm, mai întîi, scrisorile, cu conținut identic, adresate — în aprilie 1841 — de principele Mihail Obrenovici al Serbiei lui Alexandru Dimitrie Ghica, domnul Țării Românești și lui Mihail Sturdza, domnul Moldovei, în legătură cu reînființarea Agenției Sîrbe și cu acreditarea agentului său la București și Iași, spre „a sprijini și păstra pentru totdeauna buna armonie și prietenie care trebuie să existe” între cele trei state dunărene (p. 294).

Pe măsura agravării situației din Balcani, datorată confruntărilor de interese ale marilor puteri, colaborarea româno-sirbă s-a intensificat, ducând, după stabilirea unor agenții diplomatice oficiale la Belgrad și București, în 1863, la încheierea tratatului de alianță româno-sirb, la București, în 20 ianuarie 1868. În acest important document — reprodus integral în volum — se specifica : „Alteța sa serenisimă, principele României și Alteța sa serenisimă, principele Serbiei, însuflețiți de aceeași dorință sinceră și reciprocă de a strânge și mai mult legăturile de prietenie și de deplină armonie care au existat întotdeauna între țările lor, au considerat că nimic nu ar putea contribui cu mai multă eficacitate la înfăptuirea acestui țel salutar ca încheierea unui tratat de alianță strinsă și de intimă asociere reprezentând garanția cea mai sigură a prosperității țărilor lor... Drept urmare a acestei intime asocieri părțile contractante vor pune mai presus de orice datoria de a salvagarda interesele reciproce ale țărilor, de a se trata reciproc cu cea mai deplină bunăvoință și de a înlătura, atât una cit și cealaltă, orice ar putea să știrbească această asociere sau să aducă indiferent ce atingere sau prejudiciu țărilor lor și autonomiei care le este comună” (p. 376).

În număr mare sînt și materialele despre activitatea revoluționarilor bulgari pe pămîntul ospitalier românesc, referitoare la editarea de ziare și publicații, la organizarea de școli, de societăți cultural-științifice puse în slujba emancipării naționale, la ridicarea și dotarea unor detașamente armate în vederea declanșării acțiunilor eliberatoare de sub asupritorul jug străin al Imperiului otoman. Într-un memoriu din noiembrie 1859, comunitatea bulgară din Moldova mulțumea lui Mihail Kogălniceanu pentru „părinteasca îngrijire ce guvernul de astăzi au pus în mijlocul nostru și care ne facem să ne bucurăm de un viitor”, solicitînd, totodată, sprijinul pentru deschiderea unei tipografii și editarea unui ziar în limbile română și bulgară (p. 307). Prin decretul dat la 2 august 1861 de domnitorul Alexandru Ioan Cuza se asigura coloniilor bulgare păstrarea integrală a drepturilor „de care s-au bucurat pînă la Unire” (p. 316).

O atitudine confirmată de multe alte mărturii cuprinse în volum. La 28 aprilie 1864, ambasadorul Porții la Londra îi exprima lordului Russell opinia, potrivit căreia, pentru înțelegerea stării de agitație care domnea în Bulgaria, „trebuie ținut seamă că, Comitetul revoluționar al tinerei Bulgarii, de curînd instituit, își are sediul la București și că înființează acolo ziarele de propagandă în limba

bulgară” și că, „în calitate de principe, Cuza, contînd pe prestața sa, s-a hotărît să facă din Moldo-Valahia căminul tuturor revoluționarilor din Europa” (p. 337—338). Pline de semnificație sînt și : actul de constituire, la București, în martie-mai 1866, a Comitetului central secret bulgar și a Comitetului român, cu scopul de „a prepara spiritele pentru o revoluțiune generală contra inamicului comun al popoarelor creștine din Orient” (p. 346) ; relatările despre trecerea unor detașamente de bulgari înarmați la sudul Dunării, în iulie 1868, în încercarea de a declanșa insurecția antiotomană (doc. 139—149) ; nota diplomatică din 14 iulie 1880, prin care D. Tankov, ministru de externe al Bulgariei, făcea cunoscut acordul guvernului său pentru ridicarea la Plevna, Rahova și Smîrdan a unor monumente închinat eroilor români de la 1877—1878 (doc. 193). O dovadă a legăturilor strînse stabilite între mișcarea muncitorească din România și cea din Bulgaria o reprezintă și telegrama — reprodusă în volum —, prin care Comitetul Executiv al P.S.D. din România invita Partidul Social-Democrat Unificat din Bulgaria să-și trimită reprezentanți la sărbătorirea Zilei muncii la București, în ziua de 19 aprilie 1914 (doc. 248).

Culegerea de față conține mărturii de referință despre mișcarea de renaștere națională albaneză, începînd cu scrisoarea locuitorilor orașului Korçë adresată, la 22 aprilie 1845, lui Naum Veqilhari — cel care tipărise în țara noastră primul abecedar în limba albaneză, carte de învățătură care s-a bucurat de o caldă primire în rîndurile populației din Albania (doc. 83) —, și încheind cu relatarea ziarului „Adevărul” din 31 iulie 1914, consacrată acțiunilor eroice ale voluntarilor români care luptau pe pămîntul albanez (doc. 249). Sînt incluse importante informații despre activitatea unor societăți culturale albaneze constituite în capitala României : „Drita” („Lumina”), în anul 1884 și „Bashkimi” („Unirea”), în anul 1906 (de pildă, doc. 197, 200—204, 213, 219, 225). Se adaugă documentele care dezvăluie publicarea și răspîndirea de ziare și cărți albaneze la București, legăturile patrioților albanezi ce acționau pe pămîntul României cu diferite personalități ale vieții politice și culturale românești antrenate în susținerea luptei pentru cucerirea independenței Albaniei. Acest gen de acțiuni și această atitudine politică îl determinau pe agentul Austro-Ungariei la București să remarce, într-un raport din 22 iunie 1893, că „vederile liberale ale țării sînt favorabile unor astfel de mișcări patriotice” (p. 532).

La sfîrșitul acestei succinte prezentări, trebuie să remarcăm faptul că, prin in-

termeniul acestui volum, se pune în valoare o parte din numeroasele mărturii documentare privitoare la raporturile poporului român cu popoarele din Balcani. Se împlinește, astfel, o acțiune în plan istoriografic nu numai necesară, ci și foarte utilă. Cunoașterea evenimentelor istorice din Balcani, mai ales atunci când în desfășurarea lor au fost implicați și românii, contribuie în mod substanțial la o mai bună înțelegere și tratare a istoriei noastre în cadrul civilizației europene. Lupta de eliberare a popoarelor din Balcani s-a desfășurat în strinsă legătură și cu aceea a poporului român. Așa cum se subliniază în *Programul partidului*: „în mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scutirea dominației străine se încadrează și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar”. Fără îndoială, cunoașterea aportului înscris de poporul român în susținerea luptei de eliberare națională a celorlalte popoare

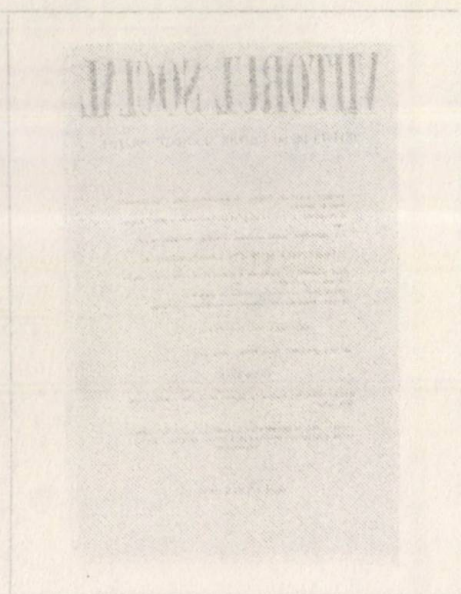
crează punți de unire cu vecinii, demonstrând vocația de pace, înțelegere și colaborare a poporului nostru în toate timpurile.

Semnaland cu deosebită căldură această lucrare specialiștilor, dar și publicului larg iubitor de istorie, ne revin în minte spusese lui A. D. Xenopol: „Dacă istoria în genere te face să iubești omenirea, istoria poporului din care faci parte va deschide inima ta către dînsul. Nu este putere care să învieze mai tare patriotismul decît istoria propriului tău popor”. Un cuvînt de caldă apreciere se cuvine Direcției Generale a Arhivelor Statului și specialiștilor ce au contribuit cu competență și dăruire la întocmirea volumului, punînd la dispoziția cercetătorilor și a tuturor celor interesați în cunoașterea istoriei o interesantă culegere de documente despre una dintre cele mai importante teme de studiu din zbuciumata istorie a popoarelor din sud-estul continentului nostru.

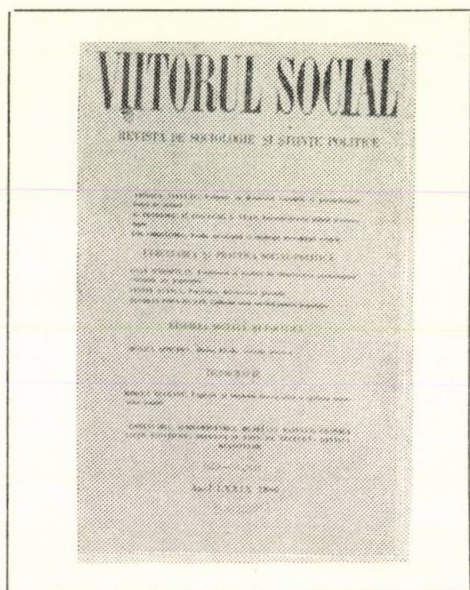
GELCU MAKUTOVICI

amplificate, în orizontul cunoașterii și dezbaterei celor mai noi achiziții din domeniul sociologiei și științelor politice, îl conferă un statut propriu, de mare actualitate, din perspectiva împlemțirii în cultura noastră socialistă a influxului de date, informații, idei, concepții, teorii, experimente, propuneri etc. privind disciplinele socio-umane, care — foarte — se constituie într-un corpus teoretico-metodologic și aplicativ unitar și viabil.

Cele șase numere ale „Viitorului social” apărute în anul trecut reconfirmă plasamentul viguros al revistei în câmpul dezbaterilor socio-politice actuale, în cadrul cărora ea analizează — cu un instrumentar divers și modern — atât „cotidianul” societății noastre, cât și proiectele sale evolutive. Caracterul teoretic și explorator al studiilor și articolelor publicate de revistă relevă cu pregnanță că sociologia și științele politice din România sînt term angrenate în aliniamentele unei strategii actuale, direcționată de înșuși cursul vertiginos al dezvoltării României socialiste, de soliditate, meren sporite, ale conducerei de partid de stat. Acesta este răspunsul adevărat la chemările secretarului General al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre aprofundarea teoretică a problemelor dezvoltării ordinii noastre, la prelucrarea evoluției în perspectivă a societății, la studierea temeinică a schimbărilor ce au loc în domeniul lărilor de producție și al re-



În preajma unui important eveniment jubilar — anul acesta se împlinește opt decenii de la apariția primului său număr — revista „Viitorul social” marchează o prezență remarcabilă în publicistica social-politică românească, înțelegându-se redimensionată potrivit noilor valori proprii, tradiționalei exigențe profesionale, care impun respect și deopotrivă, aprecieri. Calitatea materialului publicat, deschiderile, meren



Cele șase numere ale „Viitorului social” apărute în anul trecut reconfirmă plasamentul viguros al revistei în cîmpul dezbaterilor socio-politice actuale, în cadrul cărora ea analizează — cu un instrumentar divers și modern — atît „cotidianul” societății noastre, cît și proiecțiile sale evolutive. Caracterul teoretic și explorator al studiilor și articolelor publicate de revistă relevă cu pregnanță că sociologia și științele politice din România sînt ferm angrenate în aliniamentele unei strategii actuale, direcționată de însuși cursul vertiginos al dezvoltării României socialiste, de solicitările, mereu sporite, ale conducerii de partid și de stat. Acesta este răspunsul adecvat la chemările secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre aprofundarea teoretică a problemelor dezvoltării orînduirii noastre, la prefigurarea evoluției în perspectivă a societății, la studierea temeinică a schimbărilor ce au loc în domeniul forțelor de producție și al re-

lațiilor sociale, în fizionomia și structura claselor sociale, în raporturile dintre ele, în viața statului socialist român, la cercetarea și adîncirea fenomenelor care au loc în lume, a contradicțiilor internaționale și modificărilor în raportul de forțe pe plan internațional.

Cercetarea și practica social-politică — una dintre rubricile permanente ale publicației — este ilustrativă în sensul celor relevate, diapazonul său tematic fiind plasat generos și relevant sub incidența consistenței științifice. Sînt cercetate, astfel, probleme importante, precum rolul zonelor montane în ansamblul evoluției societății românești (*Perspectivă sociologică asupra zonelor alpine*, de Vasile Miftode); metodele de integrare culturală a satului românesc contemporan în contextul acțiunii social-economice transformatoare (*Acțiunea culturală și integrarea socială în mediul rural*, de Florin Ciotea); fazele de dezvoltare specifice individului uman și diferitelor grupuri social-umane — familie, colective de muncă, grupuri de prieteni (*Relevanța personală și socială a etapelor de dezvoltare și a ciclurilor de viață*, de Cătălin Mămali) — publicate în nr. 2, și *Normele și valorile umanismului în sistemul educației și acțiunii practice de edificare a societății socialiste și comuniste*, de Ion Iordăchel (nr. 3); un model original de investigare a stratificării sociale în epoca actuală, axat pe dimensiunile veniturilor, mărimea familiei, nivelul dotării gospodăriei personale cu bunuri de folosință îndelungată, pregătirea școlară și profesională, condițiile de locuit, consumul cultural și participarea la conducere (*Dimensiuni ale diferențierii și omogenizării sociale*, de Sorin Mitulescu, Poliana Ștefănescu — nr. 3).

De un real interes sînt și studiile consacrate, în nr. 4, dezbaterii problemelor privind preferințele cultural-artistice ale populației, în ideea explicării comportamentelor culturale și definirii criteriilor orientative pentru inițierea acțiunilor în acest domeniu (autor: Ion Mărginean); problematicei circumscrise etiologiei și prevenirii delinvenței juvenile, care probează posibilitatea cunoașterii cauzalității și condiționării juvenile în țara noastră (autor: Iustin Stanca); constatării și analizării calității serviciilor pentru populație (autor: Florian Popa-Micșan), ca și cele consacrate analizei unor *Aspecte psiho-sociale ale integrării forței de muncă din construcții*, de Corneliu Cărțină, sau unor *Cercetări privind resursele turistice ale Carpaților Orientali*, de Ion Talabă — ambele în nr. 6.

Revista promovează, în continuare, în-deosebi prin rubrica *Gîndirea socială și politică*, cultivarea respectului față de tradițiile progresiste ale gîndirii sociale și politice românești, desigur nu în sens contemplativ, ci critic, valorificînd, într-un larg spirit științific, tot ceea ce a produs mai avansat și mai autentic această gîndire. Astfel, Maria Larinescu realizează, din perspectivă sociologică, în articolul *Problema țărănească: opțiuni sociologice în gîndirea social-politică românească din perioada 1821—1918* (nr. 2), o analiză a lucrărilor social-politice din epoca respectivă, care au problematizat chestiunea țărănească. Potrivit părerii autoarei, „Problema țărănească constituie una din temele centrale ale gîndirii social-politice românești din sec. XIX și totodată un laborator sui-generis de constituire a punctului de vedere sociologic în cultura românească, în cadrul căruia s-au testat și validat concepte, ipoteze, teorii sociologice cu grad ridicat de relevanță științifică și ideologică, s-au proiectat utopii ingineresti de largă respirație socio-umană. În analiza problemei țărănești, a naturii surselor, efectelor și soluțiilor sale se găsește unul din izvoarele și resursele substanțiale ale științei sociologice, precum și elementele fundamentale ale culturii științifice românești” (p. 140). Studiul deschide importante piste interpretative și pentru gîndirea istorică, ca parte intrinsecă a științelor social-politice. Menționăm principalele idei formulate de autoare: problema națională are prioritate față de orice problemă socială; chestiunea agrar-țărănească are înțietate față de alte probleme social-economice; problema socială țărănească are un model tridimensional (sărăcia, producția pentru consum neproductiv, caracterul bugetativ al instituției statului); existența unor raporturi de determinare între chestiunea rurală și regimul proprietății agrare; nonvaloarea proprietății țărănești a generat dificultăți și starea de înapoiere a țărînimii române; regimul învoielilor agricole a constituit un mijloc fundamental de intensificare a exploatarei țărînimii.

Studiul lui Ion Ungureanu, intitulat: *Raționalitatea acțiunii sociale în sociologia contemporană și contribuțiile sociologiei românești* (nr. 3), este consacrat definirii conceptului de raționalitate socială și a funcțiilor sale. „O structură a problemei raționalității sociologice — scrie autorul — ar putea fi sumar identificată din analiza funcțiilor teoretice, metodologice, ideologice și practice ale acestui concept. După părerea noastră, conceptul de raționalitate

îndeplinește în sociologie toate aceste patru funcții principale ale cunoașterii științifice. În sociologie, raționalitatea apare mai întâi *ca postulat metodologic* al investigației. În al doilea rând, *ca instrument de descriere, clasificare, tipologie și explicare a acțiunii*. Raționalitatea este, în al treilea rând, *un instrument de evaluare* în sociologie, iar *les lut not least* un instrument al transformării, inclusiv al unei transformări revoluționare, a societății" (p. 240).

Despre Mircea Eliade ca scriitor și savant, eseist și publicist, istoric al religiilor, teoretician al imaginarului și gândirii simbolice — martor atent al timpului său —, Monica Spiridon ne propune, în cuprinsul articolului cu titlul: *Mircea Eliade; vocația sintezei* (nr. 4), perspectiva totalității, a unicității și sintezei operei și activității sale: „În oricare dintre domeniile pe care le-a încălcat, el a fost, în felul său inimitabil, un creator implinit. Și totuși *Sensul* adânc, ireductibil al întreprinderii de o viață a lui Mircea Eliade se află în *ansamblul operei sale*, nu este o rezultantă a părților și nu poate fi dedus *prin simpla însumare*, trăgând linie și făcând bilanțul conștiincios al compartimentelor. La fel ca la Balzac, semnificativă e *totalitatea* și normele sale de coerență interioară" (p. 347).

Există în opera lui Cantemir o concepție politică? — este întrebarea pe care și-o formulează și la care răspunde, la capătul unei temeinice analize, Ovidiu Trăznea, în studiul său: *Concepția politică a lui Dimitrie Cantemir* (nr. 5), afirmând, în final: „Iată, așadar, câteva elemente care pledează pentru existența unei filosofii politice, coerente, articulate, în opera lui Dimitrie Cantemir" (p. 440).

Revista a marcat, printr-o suită de articole și studii, marile momente aniversare ale anului 1986: 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român, 50 de ani de la procesul militanților comuniști și antifasciști de la Brașov, 125 de ani de la înființarea Asociației „Astra”, 600 de ani de la înscăunarea lui Mircea cel Mare — fie în cadrul unor rubrici distincte, fie în redacționale sau studii separate, De exemplu, în cadrul rubricii *65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român* s-a publicat articolul: *Partidul Comunist Român — centrul vital al societății socialiste românești*, de Ion Mitran (nr. 2), aceleași arii tematice fiindu-i circumscrise și studiile: *Politica, dreptul și calitatea vieții în concepția Partidului Comunist Român*, de Victor Duculescu, Mircea Dan Popescu și *Politica culturală a*

partidului și conținutul valoric al spiritualității socialiste, de Aurelian Bondrea — ambele în nr. 3.

Alte articole publicate în deschiderea numerelor pe 1986 ale „Viitorului social” abordează și ele probleme de mare actualitate cum sint: *Știința și învățămîntul într-o nouă etapă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate* (nr. 1), *Teoria sociologică și strategia dezvoltării sociale*, de Ion Iordăchel (nr. 4), *Perfecționarea învățămîntului superior în condițiile actualei revoluții tehnico-științifice*, de Ion Ioviț Popescu (nr. 5) ș.a. Iar Ion Drăgan și Ion Ungureanu scriu despre *Realizări și perspective ale sociologiei românești* (nr. 5), apreciind că dezvoltarea acestei ramuri științifice este imposibilă fără actul istoric, definit drept „Restituirea cercetării sociale originale, ca premisă și expresie a unei epoci de inovație politică excepțională”, care a permis „reluarea și continuarea pe un plan superior a celor mai valoroase tradiții din gândirea socială și istorică românească, inclusiv din *sociologie, știință* care a deținut un loc prestigios în cultura noastră națională” (p. 422). Practic, arată autorii, numai în cursul anilor 1981—1985, „cercetările Centrului de Sociologie (al Universității din București, principala instituție de profil din țară, cu importanță și atribuții la nivel național — *n.n.*) au înregistrat o substanțială creștere cantitativă și calitativă, programele noastre de cercetare fiind mai clar orientate spre cuprinderea macroscopică a unor fenomene și procese din cele mai variate domenii ale vieții sociale, accentuându-se preocuparea de a sesiza mecanismele schimbărilor sociale și de generalizare a transformărilor calitative caracteristice procesului global al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate” (p. 424). Astăzi, ca și în perspectivă, cercetările sociologice au o importantă contribuție la caracterizarea dinamicii și structurii relațiilor sociale, a conduitelor socio-culturale ale diferitelor clase și categorii de populație, a schimbărilor esențiale în sistemul de valori al acestora, în evoluția și interacțiunea dintre urban și rural, la descifrarea interdependențelor dintre subsistemele sociale, la diagnoza unor asimetrii și disfuncționalități și la căile depășirii lor, la proiectarea unor soluții creatoare în practica socială, la evaluarea specific sociologică a impactului social multiplu și profund al procesului de afirmare a revoluției tehnico-științifice în întreaga viață socială — coordonată fundamentală a politicii partidului nostru, avînd ca obiectiv de primă impor-

tanță realizarea unei dezvoltări economico-sociale de tip calitativ intensiv, de înaltă eficiență.

Demografia, ca de fiecare dată, este bine reprezentată în numerele apărute în 1986 ale revistei. Vladimir Trebici, de pildă, publică studiul *Nupțialitatea și modelul cultural* (nr. 1), Dumitru Sandu realizează *O tipologie demografică a județelor României* (nr. 2), Mircea Bulgaru scrie despre *Explozie și implozie demografică — optimul resurselor u-*

mane (nr. 4), iar Vasile Ghețau analizează *Conjunctura demografică a țărilor europene* (nr. 6).

Revista are o substanțială parte consacrată vieții științifice, notelor de lectură și recenziilor, revistei revistelor, care amplifică considerabil aria informațională privind cele mai semnificative manifestări în planul sociologiei și al științelor politice din țară și de peste hotare.

FLORIAN TÂNĂSESCU

„VOPROȘI ISTORII KPSS“,

nr. 1—12/1986



În Uniunea Sovietică, anul 1986 a stat sub semnul mărețului eveniment pe care l-a reprezentat pentru toți comuniștii, pentru întregul popor sovietic pregătirea și desfășurarea Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S. Deschizător de noi orizonturi în destinele poporului care cu șapte decenii în urmă a rupt lanțul capitalismului mondial și a pornit — sub conducerea lui V. I. Lenin — pe calea teoretic imaginată de fondatorii socialismului științific, acest congres a însemnat începutul unor restructurări și reasezări ale vieții economice și social-politice a țării, menite să determine accelerarea avansării pe calea socialismului și comunismului.

Angrenată organic în viața partidului, militând să fie permanent portdrapel al noului în activitatea teoretică și propagator al celor mai înaltate experiențe practice, revista „Voprosi istorii KPSS“ („Probleme de istorie a P.C.U.S.“) și-a consacrat cea mai mare parte din paginile numerelor apărute în anul 1986 reflectării acestui important eveniment.

Numerele 1 și 2 ale revistei au concentrat la rubrica „În întîmpinarea Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.“ ample comentarii și analize ale documentelor ce urmau a fi dezbătute la congres. Dintre acestea, menționăm articolele: *Orizonturi noi*, de acad. I. I. Minț; *Să apreciem critic rezultatele obținute, să mergem mai departe, să privim în perspectivă*, de R. P. Platonov; *Tinerețului i s-a deschis un drum sigur spre viitor*, de A. T. Kinkulkin; *Bogatul arsenal al ideilor marxist-leniniste*, de L. Ia. Zile; *Cursul spre accelerarea progresului tehnico-științific* (editorial). La aceeași rubrică au fost discutate și probleme ale științei istorice în lumina documentelor congresului: *Despre unele aspecte ale dezvoltării științei istoriei partidului*, de V. I. Iurciuk; *Concepția leninistă privind congresul partidului și falsificatorii ei*, de Iu. K. Malov.

În numărul 3, revista a inaugurat rubrica, ce va rămîne deschisă tot cursul anului: „*Transpunerea în viață a hotărîrilor Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.*“. Sub acest generic s-au publicat numeroase materiale referitoare la modalitățile de îndeplinire a deciziilor adoptate la marel forum al comunistilor sovietici, tematica lor fiind pe cît de cuprinzătoare, pe atît de bogată. Rubrica s-a deschis cu articolul: *Dezvoltarea ini-*

țiativei și creșterea răspunderii comuniștilor — cerințe ale momentului, de O. S. Miroșhin. Acesta a fost urmat de numeroase alte materiale. Din multitudinea de titluri amintim : *Contribuție creatoare la dezvoltarea învățăturilor leniniste despre partid*, de P. A. Rodionov (nr. 10) ; *Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S. și problemele metodologiei marxist-leniniste*, de acad. A. G. Egorov (nr. 12) ; *Importanța istorică a Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.*, de V. I. Kasiianenko (nr. 6) ; *Unitatea dintre munca politică și organizatorică a P.C.U.S.*, de V. Ia. Bondar ; *În procesul reorganizării*, de A. A. Korenev ; *Planurile noastre creatoare*, de V. D. Kașauskene — toate trei publicate în nr. 8 ; *P.C.U.S. despre căile de consolidare a păcii*, de S. I. Mokșin (nr. 4) ; *O lume fără arme nucleare, o nouă concepție politică — baza unei securități reale*, de L. M. Minaev (nr. 10) ; *Unele bilanțuri și problemele curente ale dezvoltării științei istoriei partidului* — material de sinteză (nr. 7).

Aspecte din problematica vastă a istoriei marxism-leninismului, a confruntărilor de idei din lumea contemporană au fost abordate în studiile — publicate la rubrici specifice — următoare : *Din istoria alcătuirii celui de-al doilea volum al „Capitalului” lui Karl Marx*, de A. Iu. Cepurenko (nr. 3) ; *Teoria leninistă a imperialismului și dezvoltarea ei de către Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S.*, de N. V. Zagladin (nr. 7) ; *Lenin, Octombrie și problema radicală a revoluției proletare*, de N. E. Korolev (nr. 11) ; *Critica falsificărilor burgheze ale principiului internaționalismului în construcția de partid*, de A. F. Ivanov și V. A. Pșenincinov (nr. 3) ; *Neputința falsificatorilor. Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S. reflectat în propaganda burgheză*, de Iu. K. Malov (nr. 9) ; *Politica P.C.U.S. de coexistență pașnică ; demascarea concepțiilor neoconservatorismului*, de S. E. Greciko (nr. 12).

Prin intermediul rubricii „Documente și materiale” se dezvăluie cititorilor rezultatele unor laborioase cercetări în arhive și se aduce în atenția celor interesați conținutul unor documente mai puțin sau chiar deloc cunoscute. În numerele 1 și 7 sînt înfățișate documente noi despre V. I. Lenin, iar în numerele 4 și 8 mărturii despre activitatea unor cunoscuți militanți ai mișcării muncitorești internaționale, și anume : Klement Gottwald și Ernst Thälmann. Un caracter similar are și materialul documentar intitulat : *La începuturile sărbătoririi zilei de 1 Mai. Documente și mărturii ale contemporanilor* (nr. 5). Menționăm, în strînsă legătură cu această tematică largă, și rubrica „Istoria și scriitorul”,

care cuprinde — în nr. 4 — articolul : *Despre unele aspecte ale reflectării Marxului Octombrie și a războiului civil în literatura beletristică*, de A. P. Nenarokov și Ia. P. Poleakov.

La rubrica intitulată „Probleme de teorie și metodologie” s-au publicat studiile : *Sursele ideologico-teoretice leniniste ale politicii internaționale a P.C.U.S.*, de Ia. G. Temkin (nr. 2) ; *Tradiție și înnoire în activitatea P.C.U.S.*, de S. V. Kolesnikov (nr. 6) ; *Concepția marxist-leninistă a autoconducerii socialiste a poporului*, de K. I. Varlamov (nr. 7) ; *V. I. Lenin despre interdependența dialectică dintre cultură și progres tehnico-științific*, de V. V. Gorbunov (nr. 8) ; la rubrica „Dezbateri” articolul : *Concepția accelerării și unele probleme ale studierii experienței istorice a P.C.U.S.*, de P. S. Kolțov (nr. 9), iar la rubrica „Socialismul și progresul tehnico-științific” articolele : *Politica P.M.S.U. în domeniul accelerării progresului tehnico-științific*, de Leonard Pal (nr. 4) ; *Programul complex al progresului tehnico-științific al țărilor membre ale C.A.E.R. reflectat în activitatea P.C.U.S. și a partidelor frățesti*, de O. A. Ciukanov (nr. 8).

Un loc important în economia revistei este acordat rubricii de „Comunicări”, ale cărei materiale vizează analize istorice, aspecte contemporane ale activității organizațiilor locale de partid, așa cum o relevă articolele : *Demascarea de către V. I. Lenin a poziției burgheziei liberale în perioada crizei din iulie 1906*, de V. V. Kornev (nr. 8) ; *Lupta lui Lenin, a bolșevicilor pentru transformarea revoluționară a orînduirii de stat din Rusia în anii 1905—1907*, de A. D. Stepanski (nr. 10) ; *V. I. Lenin și instituirea unei discipline noi, socialiste în muncă*, de R. M. Savițkaia (nr. 12) ; *Din experiența activității de educație politică desfășurată de P. C. (b) din Rusia în perioada colectivizării agriculturii*, de V. P. Vilkova (nr. 2) ; *Constituirea învățămîntului de partid în Kazahstan (1921—1937)*, de Ș. M. Muhamedina (nr. 3) ; *Din istoria discutării în mase a unor probleme oglindite în presa de partid*, de V. P. Smirnov (nr. 5) ; *Lupta cu „comuniștii de stînga” în perioada tratativelor de pace de la Brest-Litovsk — Pe baza materialelor organizațiilor de partid din regiunea Volga*, de V. I. Tkacev (nr. 6).

Revista consacră un spațiu cuprinzător aniversării unor evenimente istorice interne și internaționale. Dintre studiile referitoare la cea de-a 80-a aniversare a revoluției ruse din anii 1905—1907 amintim, în nr. 1 : *Importanța mondială*

a primei revoluții ruse, a insurecției armate din decembrie, de la Moscova, de acad. A. G. Egorov și în nr. 7: *Revoluția din anii 1905—1907 în aprecierile făcute de Clara Zetkin*, de L. V. Rodina. De asemenea, cu prilejul celei de a 40-a aniversări a creării P.S.U.G., în nr. 3 s-a publicat articolul: *Avangarda de luptă a oamenilor muncii din R.D.G.*, semnat de Egon Winkelman.

Un număr mare din paginile revistei este destinat celor ce studiază istoria P.C.U.S., astfel structurate încît să corespundă unor niveluri graduale de abordare; de pildă, pentru învățămîntul universitar și pentru învățămîntul politic de partid.

Revista rezervă un spațiu larg rubricii „*Viața științifică*”, în care este reflectată activitatea de cercetare din Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. și filialele sale, a revistei înseși, a altor instituții de cercetare sau de învățămînt superior. În nr. 4 au

fost prezentate lucrările Simpozionului de istorie româno-sovietic pe tema „Conducerea politică de către partid a societății socialiste”. Adîncirea democrației socialiste”, desfășurat la București în zilele de 4—6 decembrie 1985, manifestare tradițională pe linia colaborării Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. cu Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. Tot în cadrul acestei rubrici sînt prezentate întîlnirile redacției cu cititorii din diferite centre ale țării, cît și orientările principale ale muncii de cercetare în domeniul istoriei P.C.U.S.

„*Critică și bibliografie*” este, la rîndul ei, o rubrică bogat reprezentată, incluzînd note critice asupra unor teme istorice controversate, recenzii și prezentări de cărți, note de semnalare a noilor apariții istoriografice.

VALENTINA POPOVICI

...din anul 1905—1907 în aprecierile jă-
cute de Claret Zeklin, de L. V. Rodina.
De asemenea, cu prilejul celui de a 40-a
aniversară a creației P.S.U.G. în nr. 3
a publicat articolul: „Apariția de
lucă a omului nou” din A.D.G.,
semnat de Egon Wiskelman.
Un număr mare din paginile revistei
este destinat celor ce studiază istoria
P.C.U.S., astfel structurate încât să co-
respundă unor niveluri graduale de
abordare: de la „pentru învățămîn-
tul universitar și pentru învățămîn-
tul politic de partid.”

Revista rezervă un spațiu larg rubri-
cilor „Viața științifică”, în care este re-
flectată activitatea de cercetare din in-
stututul de marxism-leninism de pe lângă
C.C. al P.C.U.S. și filialele sale a re-
apariții istorice.

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1986 (V)

VALENTINA POPOVICI



NICOLAE BOCȘAN, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Editura Facla, Timișoara, 1986, 428 p.

Monografia analizează în profunzime impactul iluminismului asupra societății românești, relevind : temele centrale ale acestei mișcări culturale — lumina și luminarea, concepte fundamentale prin care gândirea românească s-a integrat celei europene și care au asigurat „cadru ideologic în care s-a definit și afirmat conștiința și idealul național” (p. 222); etapele dialogului Luminilor cu societatea românească ; difuziunea ideilor iluministe prin generații succesive de cărturari, avind ca exponenți pe Nicolae Stoica din Hațeg, Dimitrie Țichindeal, Paul Iorgovici, Moise Nicoară, Damaschin Bojincă, Eftimie Murgu și mulți alții ; eforturile de organizare și instituționalizare a culturii în spirit modern și cu o tot mai expresivă tentă națională, evidente și în lansarea presei în limba română. Pe aceste temeuri se pun în lumină importante transformări în planul mentalului colectiv, ce culminează cu „descoperirea” naționalității, exprimată pregnant în mișcarea națională, care beneficia la mijlocul deceniului patru al veacului al XIX-lea de o bază socială largă prin angajarea și antrenarea maselor țărănești. „Mișcarea de emancipare a românilor din Banat se interferează acum cu manifestările similare din celelalte teritorii ale monarhiei sau din Principate, asociind problematicii locale dezideratele majore, de valoare națională, unitatea și libertatea românilor, democratizarea structurii lor sociale” (p. 155).

Demersul autorului își propune să realizeze o sinteză asupra culturii iluministe românești din spațiul bănățean din perspectiva globală a întregului fenomen românesc. Și aceasta, pentru că „reconstituirea ansamblului unitar al culturii române din această zonă completează tabloul iluminismului nostru cu particularitățile și nuanțele izvorite din specificul evoluției istorice locale și fixează mai exact legăturile sau similitudinile cu mișcarea general românească, interferențele cu Europa Luminilor” (p. 5).

Raportind mișcarea iluministă la realitățile istorice, economice, demografice, sociale, politice și confesionale specifice Banatului de după 1718, Nicolae Bocșan dezvăluie felul și gradul receptării sau respingerii acesteia, plierea ei la diferite niveluri ale societății, în ultimă instanță, efectele marilor idei ale veacului asupra omului și societății între mijlocul deceniului șapte al secolului al XVIII-lea și deceniul patru al secolului al XIX-lea.

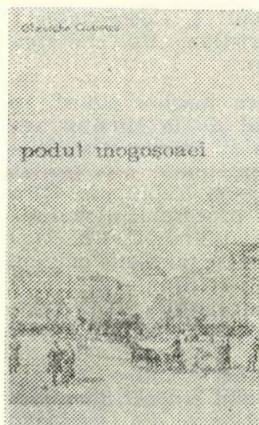


*** *Românii în istoria universală*, vol. I. Coordonatori :
I. Agrișoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Universitatea
„Al. I. Cuza”, Iași, 1986, XLVIII + 728 p.

Din inițiativa și strădania istoricilor ieșeni de la Universitatea „Al. I. Cuza” și Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, cu lucrarea de față se inaugurează o întreagă serie urmărind studierea și reliefaarea locului și rolului românilor în istoria universală. Realizare deosebită în plan istoriografic, volumul — ce cuprinde un mare număr de studii pe probleme și aspecte foarte variate, în diferite etape și momente ale istoriei — răspunde unei exigențe majore a cunoașterii, aceea a înscrierii trecutului românilor în cel al evoluției umanității, în care ei s-au încadrat organic. Așa cum remarcă coordonatorii lucrării, dacă, de-a lungul vremurilor, poporul nostru și-a găsit temelia în el însuși, împrejurările au făcut ca dezvoltarea sa să se înfăptuiască într-un complex context internațional, „a cărui considerare este absolut necesară pentru înțelegerea vieții sale istorice, cu toate realizările și vicisitudinile acesteia, cu specificul său, care, fără a o desprinde din viața generală a omenirii, îi conferă o firească notă particulară” (p. VIII).

Dezvăluim problematica volumului, amintind câteva materiale ce ilustrează poziția și imaginea românilor în epocile modernă și contemporană. V. M. Russu și Gh. Cliveti, într-un excelent studiu intitulat *Drumul spre independență (1856—1877)*, argumentează că „eliberându-se pe sine, prin luptă și sacrificii, prin perseverență și încredere în dreptatea cauzei, națiunea română și-a făurit singură independența, marile puteri fiind nevoite să i-o recunoască. Prin originalitatea căii și mijloacelor utilizate, reușita românească s-a constituit într-o confirmare grăitoare a adevărului universal că soluționarea unei cauze naționale nu poate reveni decât națiunii însăși” (p. 300). În *Considerații privind locul României în contextul european după cucerirea independenței*, V. Cristian și Gh. Iacob relevă că, într-o zonă a continentului definită prin instabilitatea

generată de politica marilor puteri, în cadrul internațional de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, România a reprezentat un factor de ordine și stabilitate. Din tematica majoră a procesului desăvârșirii statului național unitar, C. Gh. Marinescu prezintă aspecte relevante privind *Lupta românilor pentru Marea Unire și opinia publică europeană*, iar I. Agrișoroaiei tratează *Poziția marilor puteri față de România. 1914—1918*. Și tot I. Agrișoroaiei definește, într-o reușită privire sintetică, *Rolul și locul României în relațiile internaționale din perioada interbelică*, răstimp în care „România a acționat pe plan extern în direcția democratizării relațiilor internaționale, a sporirii rolului statelor mici și mijlocii, a realizării în etape a dezarmării și a securității colective, cu scopul menținerii păcii și întăririi colaborării între popoare”, iar diplomația sa „a contribuit la dezvoltarea dreptului internațional cu numeroase principii, teze și procedee” (p. 536). Valorosul studiu semnat de Ioan Scurtu urmărește *Evoluția politică a Europei în perioada 1918—1940. Situația României*. Analizând ansamblul evoluției vieții politice pe continentul european, autorul arată că, regimul dictatorial s-a instaurat în România mai tirziu decât în celelalte state din zonă, dovadă a capacității de rezistență, cu toate limitele, a democrației burgheze românești; instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene „nu a fost deci rezultatul unei evoluții interne, ci a politicii de forță și dictat ce se instaurase în viața internațională, căreia i-a căzut victimă și România” (p. 576). Într-un studiu temeinic — *România și lupta pe plan mondial pentru victoria asupra fascismului. Realități istorice și dezbateri istoriografice* —, Gh. Buzatu și I. Pătroiu pun în evidență faptul că, „acțiunea poporului român și a forțelor sale armate după 23 August 1944 și până în mai 1945 s-a dovedit a fi fost unul dintre elementele primordiale ale precipitării sfârșitului Germaniei hitleriste și ultimilor ei sateliți în Europa” (p. 660). *Investigînd rolul și locul României într-o „lume în schimbare” (1945—1985)*, Elisabeta Petreanu și Gh. Buzatu evidențiază trăsăturile și dimensiunile politicii externe românești de după Congresul al IX-lea al P.C.R., care corespund intereselor vitale ale poporului român, fiind în deplin acord cu cerințele generale ale dezvoltării comunității mondiale contemporane.



GHEORGHE CRUTZESCU, *Podul Mogoșoarei. Povestea unei străzi*. Prefață de Eugen Barbu. Note de Virgiliu Teodorescu, Editura Meridiane, București, 1986, 366 p. + 60 p. planșe.

Demnă de laudă inițiativa Editurii Meridiane de a retipări această carte, ale cărei file, deși au trecut destui ani de la prima apariție, 1943, își păstrează neîntinate savoarea și farmecul. Urmărind această axă centrală a orașului — Podul Mogoșoarei —, așa cum s-a născut și a crescut, aceste file scrise cu dragoste pentru trecutul neamului revivie o lume pe veci apusă, redau povești uitate despre locuri și oameni, reconstituie imaginea vechiului, pitorescului București. Prin intermediul lor, se remarcă în *Prefață*, „ne trezim într-un oraș de cîmpie, văzut printr-o sfumătură ușoară, cu ceva de acuarelă delicată sau un tîrg, multicolor, cînd turcesc, cînd grecesc, cînd un sat mai mare ce-și iese din fire și se modernizează într-un galop urban înregistrînd performanța de a

fi luminat cu gaz aerian încă înaintea Parisului și Berlinului!” (p. 7).

Autorul ne conduce — pentru a aminti doar cîteva repere a acestui itinerar istoric — în casele unde a trăit mai mult de o jumătate de veac Enăchiță Văcărescu, înțeleptul care nu-și refuza nici o plăcere a vieții, case unde mai tîrziu, în 1821, Bimbașa Sava și arnăuții săi au fost masacrați de turci; pe la Hanul lui Constantin Vodă (Brîncoveanu), unde, după dărîmarea acestuia, pe terenul viran rămas dădeau spectacole trupele circurilor Suhr și Hüttemann sau vorbeau oratori de talia lui N. Fleve (aici s-a ridicat, între 1894—1900, Palatul Poștei, ce a costat 4 milioane lei aur); la biserica Stavropoleos — adevărată bijuterie în piatră și Hanul Zlătari, din care s-a păstrat pînă astăzi biserica Zlătari, în haina ei de cărămizi aparente; pe la temuta agie, în beciurile căreia domnea, pe la 1830, înspăimîntătorul Costache Chihaiă Chiorul; prin curioasele pasaje Villacros și Macca; pe la Grand Hotel du Boulevard, la parterul căruia funcționa renumita librărie Alcalay; prin grădina Oteteleşanu, unde cînta trupa lui Grigoriu, și prin Piața Teatrului Național; pe la palatul Stirbei, cu care autorul își încheie, dealtfel, cronica.

Textul cărții este însoțit de 100 de imagini fotografice ale vechiului București și îmbogățit cu dense note istorice explicative la îndemîna cititorului datorate lui Virgiliu Teodorescu.



LIVIU MAIOR, *Mișcarea națională românească din Transilvania. 1900—1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 196 p.

cărei trăsătură distinctivă îi este conferită de intensificarea luptei eliberatoare. „Odată cu progresele de natură economică, politică și culturală înregistrate de societatea românească a crescut considerabil mobilitatea ei, astfel că noi categorii ale națiunii se alătură luptei pentru eliberare și unitate națională. Procesele istorice se accelerează și românii din Transilvania, în strînsă conlucrare cu cei de la sud și est de Carpați răspund cu promptitudine schimbărilor ce se prefigurau. Angrenarea unor pături largi în mișcarea națională a dat vigoare acțiunilor desfășurate în toate domeniile. Masele populare au imprimat un conținut nou, democratic, luptei pentru libertate socială și națională, ele constituind din acest punct de vedere saltul calitativ, dinamizator, al acestui efort chemat să sfîrșime un imperiu, să clădească o nouă lume” (p. 42).

Lucrarea este consacrată drumului parcurs de mișcarea națională a românilor transilvăneni de la începutul secolului al XX-lea și pînă la declanșarea primului război mondial, într-o epocă a

Pe acest fond, se produc mutații importante, de natură organizatorică, programatică și tactică, în rândurile Partidului Național Român. Liviu Maior descrie pe larg manifestarea noului activism, ca nouă direcție și formă de acțiune politică (se analizează, în acest sens, activitatea grupurilor neoactiviste de la Arad, Orăștie, Sibiu, Bistrița-Năsăud), care și-a impus programul la Conferința națională din 1905, ceea ce a contribuit la dinamizarea luptei românilor pentru dreptate socială și națională — ilustrată pregnant de campaniile politice desfășurate de P.N.R. în vederea dobândirii votului universal, cu evident caracter antihabsburgic și care au stîrnit un puternic ecou în România.

O parte importantă a lucrării vizează curente și tendințe care s-au manifestat în mișcarea națională: federalis-

mul — văzut de Aurel C. Popovici ca o modalitate de înlăturare a dualismului austro-ungar și acordare a autonomiilor naționale într-un imperiu reformat —, idee ce a fost respinsă de conducătorii politici români; acțiunea grupării tinerilor „oțeliți” — numărînd pe Octavian Goga, Ilarie Chendi, Octavian Tăslăuanu, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș, Ion Agirbiceanu, Sextil Pușcariu ș.a. —, care au promovat schimbarea și organizarea P.N.R. pe baze largi populare; evoluția concepției socialiștilor transilvăneni de la ideea egalității naționale spre aceea a înfăptuirii unității politico-statale, pe baza căreia s-a realizat cooperarea Partidului Social-Democrat cu Partidul Național Român în zilele furtunoase cînd s-a decis soarta Unirii din 1918.



MIRCEA IORGULESCU, *Spre alt Istrati*, partea întâi, Editura Minerva, București, 1986, 250 p.

cialiștii reprezintă o experiență fundamentală cu puternice și îndelungate ecouri în toată existența și activitatea lui” (p. 134).

Presupunînd, în mod judicios, că eroul său s-a familiarizat cu atmosfera și spiritul revoluționar încă la Brăila, care constituia unul din principalele centre ale partidului clasei muncitoare, Mircea Iorgulescu relevă că adevăratul contact, și cel mai strîns, cu ideile și organizarea socialistă l-a avut în Capitala țării — prin anii 1902—1903 —, în cadrele Cercului „România muncitoare”. „Aici, printre socialiști, înfocatul zugrav cu mintea aprinsă de viziuni mărețe și cu sufletul fremătînd de elanuri... putea fi el însuși, așa cum era, așa cum voia să fie. Se găsea, printre ei, într-o lume deopotrivă liberă și a libertății neînmurite” (p. 159—160).

Criticul și istoricul literar Mircea Iorgulescu își propune, în această primă parte a unei proiectate lucrări mai mari, să-l descopere pe *tinărul* Panait Istrati. În ce ne privește, ne-au atras în primul rînd paginile consacrate prezenței lui Istrati, personalitate complexă, contradictorie, dar atît de fascinantă prin destinul existenței și creației, în rîndurile mișcării noastre muncitorești în anii de început ai secolului al XX-lea. Așa cum remarcă Mircea Iorgulescu, „relațiile lui Panait Istrati cu mișcarea socialistă românească de la începutul secolului au fost și faptic foarte strînse; atît de strînse încît i-au influențat mult, chiar decisiv, formația și evoluția. Departe de a fi avut doar valoarea unui simplu episod biografic, echivalent cu practicarea temporară a unei îndeletniciri oarecare, fără a se fi redus cituși de puțin la o exaltare abstractă, contactul și legăturile lui Istrati cu socialismul și cu so-

În afară de descrierea acțiunilor socialiste în care Panait Istrati a fost implicat, a responsabilităților ce le-a îndeplinit în partidul muncitorilor, a prietenilor pe care le-a încheiat cu Gheorghe Cristescu, dr. Cristian Racovski și, mai cu seamă, cu Ștefan Gheorghiu, autorul cărții se oprește și asupra activității lui publicistice, inaugurată la 19—26 noiembrie 1906, în organul central socialist „România muncitoare”. Panait Istrati se angajează plenar în această activitate. Jurnalismul său ardent se dorește a fi un act de revoltă împotriva unor rînduiri sociale putrede și înăbușitoare, un strigăt în slujba cauzei adevărului, a unei lumi mai bune și mai drepte.



FLORIN VASILIU, *De la Pearl Harbor la Hiroshima*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 432 p. + 16 p. planșe.

bor la Hiroshima, la care ne și referim, o datorăm lui Florin Vasiliu.

Autorul înfățișează, sintetic, faptele, acțiunile politice, diplomatice și militare de la 7 decembrie 1941, când S.U.A. au intrat în vîltoarea războiului, și pînă la semnarea capitulării de către Japonia militaristă, la 2 septembrie 1945. „Am urmărit evoluția războiului din Pacific” — mărturisește autorul — nu ca istoric de catedră ci ca un bun cititor care dorește să-și lămurească cauzele care au determinat conflictul din Pacific și resorturile care au împins Japonia să intre în război. Să-mi explic politica păturii conducătoare a Japoniei, concepția militarilor din vîrfurile celor două piramide, Armata și Marina, care împreună cu politicienii au visat, au pregătit, au dezlănțuit și au tirat țara în război și catastrofă. Să înțeleg educația și modul de a gândi al tuturor acelor care se comportau ca stăpîni ai Asiei, Pacificului și lumii, învingători ai războiului pe care îl purtau, sălbatici și necruțători față de prizonieri și care în momentul în care pierdeau lupta preferau sau acceptau moartea” (p. 428-429). Cartea este închinată tuturor luptătorilor români care s-au ilustrat pe fronturile celui de-al doilea război mondial, în marea bătălie a popoarelor pentru zdrobirea fascismului și militarismului.

În ultima vreme, editurile noastre (mai cu seamă Editura politică) au publicat o serie de lucrări menite să facă cunoscute evenimente, momente care au trasat un front important al celei de-a doua conflagrații mondiale — confruntarea americano-japoneză din Oceanul Pacific. S-au tradus, de pildă, cărțile: *Pearl Harbor și Victoria de la Midway*, de Walter Lord; *Supraviețuitorul din Pacific*, Odiseea portavionului „Enterprise”, de Georges Blond; *Enola Gay*, de Gordon Thomas și Max Morgan Witts; *Ziua cea mai lungă a Japoniei*, realizată de Societatea japoneză de istorie. Anul trecut au apărut alte două lucrări. Prima, tot o traducere, este semnată de cunoscutul publicist William Manchester: *Adio întuneric. Memorii din războiul Pacificului*; cea de-a doua: *De la Pearl Har-*



DAN A. LĂZĂRESCU, *Imaginea României prin călători*, vol. II: 1789—1821, Editura Sport-turism, București, 1986, 350 p. + 16 p. planșe.

atît în evoluția continentului, aflat sub impactul puternic al revoluției franceze izbucnite în anul 1789, cit și în aceea a țărilor române, în interiorul cărora se acumulau tensiunile ce au condus la declanșarea revoluției din 1821.

Se detașează, în acest interval de timp, istoriografia și publicistica britanică, precum și produsele erudiției neogrecești. În ce privește prima serie de scrieri, acestea au fost reflexul firesc al interesului publicului cititor din Marea Britanie pentru stările de lucruri din Imperiul otoman și din țările române, interes crescînd pe măsura ce politica engleză era tot mai angajată în „chestiunea orientală”. Istoricul Dan A. Lăzărescu ne descrie, astfel, imaginea țărilor române așa cum apare în lucrările lui: William Eton, diplomatul cu funcții nu lipsite de importanță la Constantinopol și Galați, care la 1798 scria că, „aceste țări nu se află în relații cu Poarta în virtutea unui act de supunere ab-

Este de un interes incontestabil să afli cum au receptat diverși călători, diplomați sau publiciști străini spiritualitatea noastră, problemele de ordin social, economic, politic cu care se confrunta poporul român, cu alte cuvinte, cum s-au oglindit în trecut realitățile românești în mentalitatea europeană. Acest al doilea volum al unei lucrări mai ample are în vedere o epocă frămîntată

solută, ci sînt legate de ea printr-un tratat, care le asigură un minimum de independență în ceea ce privește cîrmuirea lăuntrică" (p. 31); consulului Thomas Thornton, care la 1807 califica sistemul politic fanariot drept „o monarhie limitată prin controlul financiar exercitat de boieri în divan și, mai ales, prin precaritatea obligatorie a fiecărei domnii" (p. 65); consulului William Wilkinson, care remarcă în 1820, la rîndul lui, că „dintre toate împrejurările care au exercitat vreo înfrîurire asupra soartei politice a valahilor și moldovenilor, nici una nu s-a dovedit mai pus-tuitoare decît sistemul politic introdus la ei de către fanarioți, sistem care a izbutit să le submineze spiritul public" (p. 133).

Dintre scrierile în limba elină, multe tipărite la Viena, Dan A. Lăzărescu se oprește asupra acelor semnate de Che-

sarie Daponte, Athanasie Comnen Ipsilanti, Daniil Philippide, Dionisie Fotino, care au contribuit în mare măsură la trezirea interesului Europei pentru țările române.

„Trebuie observat — se conchide în finalul volumului — că nu toate lucrările au reușit să distingă în întregime și corect realitățile românești și să ridice vîlul pe care regimurile alogene l-au aruncat asupra respectivelor realități sau să depășească datele false cu privire la poporul român transmise de intermediarii obligatorii pentru călătorii străini. În anul 1821 însă, toate realitățile vor deveni evidente, profilînd astfel în ochii opiniei publice europene un model cu totul nou de revoluționare a Chestiunii Orientului. Abia atunci imaginea poporului român va corespunde realității" (p. 334).



MIRCEA POPA, LUCIA POPA, NOROCICA COJESCU, MI-HAI MANEA, *O istorie a gândirii și mișcării socialiste internaționale în epoca modernă*, Editura Albatros, București, 1986, 452 p.

Ne aflăm în fața unei reușite sinteze a istoriei luptei clasei muncitoare în epoca modernă a evoluției omenirii, lucrare necesară, la îndemîna studenților, elevilor, a tuturor celor interesați în cunoașterea acestui proces istoric fundamental.

Un merit de seamă al demersului științific întreprins de cei patru entuziaști cercetători consistă în trasarea coordonatelor esențiale ale dezvoltării gândirii și mișcării socialiste internaționale, de la începuturile erei capitaliste și pînă la declanșarea primei conflagrații mondiale. Pe acest traiect, se pun în relief momentele esențiale ale intrării și afirmării pe scena vieții social-politice a proletariatului, acțiunile sale de anvergură, crearea Asociației Internaționale a Muncitorilor, nașterea și evoluția organizațiilor proletare naționale, menirea Internaționalei a II-a, ca și falimentul acesteia, contribuția partidelor socialiste din fiecare țară la îmbogățirea patrimoniului ideatic al socialismului științific (cu referire expresă la poziția parti-

dului clasei noastre muncitoare față de problemele vitale ridicate în fața României la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea).

De un interes aparte sînt filele cărții consacrate gîndirii socialiste, privită în dinamica și cu treptele calitative ale evoluției sale. Astfel, după literatura utopică a veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea sînt descrise concepțiile socialist-utopice ale veacului al XIX-lea, reflex al progreselor revoluției industriale în unele state europene, ce a determinat mutații structurale de ordin economic și social, a dus la apariția proletariatului modern. „Impactul realității nemijlocite asupra gînditorilor socialiști s-a exprimat și prin modificarea formelor în care au fost elaborate proiectele de reorganizare socială. Ele nu s-au mai prezentat ca lucrări de ficțiune, cu acțiunea plasată într-un teritoriu necunoscut, basme sau romane, ci ca sisteme în fundamentarea cărora autorii au adus argumente de ordin moral, rațional și pe măsura dezvoltării științelor au făcut încercări de folosire a descoperirilor lor. Evoluția socialismului în prima jumătate a secolului al XIX-lea a parcurs drumul de la imaginar la concretul istoric, ajungînd la fundamentarea teoretică, realizînd saltul de la utopie la știință" (p. 70). Capitole distincte analizează, în continuare, apariția comunismului științific, precum și curentele și confruntările politico-ideologice în marile probleme ale mișcării muncitorești și socialiste.



VALERIU FLORIN DOBRINESCU, *Relații româno-engleze (1914—1933)*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1986, 190 p.

În lucrarea sa cu caracter monografic, Valeriu Florin Dobrinescu abordează istoria relațiilor României cu Marea Britanie în epoca circumscripă de anii 1914 și 1933. Mai întâi, analiza sa vizează raporturile politico-diplomatice din anii primei conflagrații mondiale, timp în care Anglia a apreciat eforturile materiale și umane românești angajate în război, și multiplele contacte de importanță majoră între oficialii celor două state stabilite în timpul Conferinței păcii de la Paris (1919—1920). În legătură cu această ultimă chestiune, în lucrare se conchide: „Delegația britanică, prezidată de premierul David Lloyd George, a sprijinit majoritatea revendicărilor naționale ale României, în special în ceea ce privește problemele teritoriale dar, în unele momente, a condiționat recunoaș-

terea *Hotărârilor de Unire* din cursul anului 1918, de satisfacerea unor probleme economice, îndeosebi a petrolului, recunoașterea clauzei minorităților în tratatul de la St. Germain și Protocolul de la Paris și asigurări privind proprietatea și situația cetățenilor britanici din România. Delegația română, condusă în prima fază a Conferinței păcii de I. I. C. Brătianu, a adoptat o poziție de intransigență față de atitudinea marilor puteri, care prin modul cum înțelegeau să rezolve diferite probleme politico-teritoriale, economice, financiare, navale etc., afectau independența și suveranitatea statelor mici. Atitudinea lui I. I. C. Brătianu la Paris a influențat poziția Angliei față de problemele românești, îndeosebi a primului ministru David Lloyd George. Împreună cu delegațiile celorlalte mari puteri, Anglia a creat numeroase dificultăți oficialilor români aflați la Paris, ceea ce și-a pus amprenta asupra evoluției generale a raporturilor dintre cele două țări din anii '20“ (p. 150—151).

Iar în ultima parte a lucrării sînt urmărite relațiile româno-engleze în cel de al treilea deceniu al secolului al XX-lea, relații al căror principal obiectiv l-au constituit problemele economice și financiare.



M. TODOSIA, I. SAIZU, *Cultură și economie (Puncte de vedere din perioada interbelică)*, Editura Junimea, Iași, 1986, 304 p.

a noi construcții politice, sociale și cultural-artistice, potrivit imperativelor vremurilor moderne... O atare chestiune capitală, de soluționarea căreia atîrna rezolvarea multora din sarcinile fundamentale, depindea, la rîndul ei, de o altă poruncă, anume de sporirea reală, în adîncime și pe orizontală a contribuției învățămîntului, a științei și a culturii“ (p. 22—23). Aceasta presupunea implicarea puternică a culturii în viața economică. „Cu alte cuvinte, arma teribilă a culturii era datoare să lărgască tot mai mult calea spre un rapid progres economic, iar activitatea economică să caute în cultură sursa permanentă de renovare și de modernizare“ (p. 12).

Într-o demonstrație de înaltă ținută științifică, întemeiată pe un bogat și variat material documentar, M. Todossia și I. Saizu pun în evidență opțiunile, tezele și ideile emenate în perioada interbelică de la oamenii de carte, ca și inițiativele și programele pornite din perimetrul partidelor politice, referitoare la sporirea funcției aplicative a în-

Odată cu înfăptuirea Marii Uniri, în fața României s-au ridicat mari probleme, legate de necesitatea organizării statului și stabilirii direcțiilor viitoare ale dezvoltării sale. Forțele politice și spirituale ale țării erau chemate „să caute și să găsească «cheia» mobilizării întregii națiuni și a tuturor pîrghiilor economice și morale la prestarea efortului și la înălțarea unui nou edificiu de producție, de circulație și de schimb,

vătamintului de toate gradele și de toate formele — vizînd funcția școlii primare, rolul instrucțiunii secundare și tehnice secundare și a eficienței instrucțiunii agrosilvice, atribuțiile învățămîntului economic superior, rolul învățămîntului universitar în dezvoltarea economică; necesitatea creșterii gradului de implicare a științei în propășirea generală a țării; misiunea și funcțiile culturii în actul de redresare și de construcție economică; reformarea statutului învățămîntului, științei și culturii în raport cu exigențele noului cadru istoric.

Într-un capitol final sînt surprinse rezultatele și implicațiile trecerii concep-

telor, proiectelor formulate în universul aplicativ. „Multe din prescripțiile programatice și din realizări au avut esență de durată, acumulîndu-se o sumă de elemente utile dezvoltării mai rapide și mai moderne a economiei și a statului. Preceptele, ca și împlinirile, apărute în perioada de mari confruntări ideologice și de legitime aspirații spre progres, rămîn bunuri cîștigate pentru tezaurul culturii naționale și, tocmai pentru că au fost enunțate de o gîndire robustă, ancorată în realități, au putut sta la baza unor importante măsuri luate în perioada de după 23 August 1944, arătînd că, în atare privință, nu s-a plecat de pe un teren viran“ (p. 282).



LEONID BOICU, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (secolul al XVIII-lea)*, Editura Junimea, Iași, 1986, 296 p.

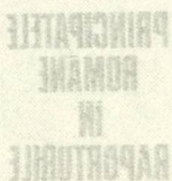
Pe linia eforturilor tot mai fructuoase ale istoricilor noștri de a înscrie cercetarea fenomenelor trecutului românesc în contextul larg al istoriei generale a umanității se înscrie și această monografie datorată unui specialist în domeniu, Leonid Boicu. Obiectul studiului său îl constituie descifrarea și evidențierea locului pe care l-au ocupat Principatele Române în evenimentele politice ale secolului al XVIII-lea, una dintre cele mai dramatice epoci în istoria neamului. După instaurarea regimului fanariot, autonomia Moldovei și Țării Românești a fost grav alterată; teritoriul lor a fost transformat în principalul teatru de confruntări militare dintre imperiile otoman, habsburgic și țarist, cu întreg cortegiul de consecințe pe plan economic, social, politic și diplomatic. În ce privește viața politică internațională a Principatelor Române, aceasta „n-a fost asemenea unei ape învolburate la suprafață, bînuite de furtuni, dar liniștită în adîncuri, ci asemenea unui cazan în fierbere în care curenții ascendenți tind să se elibereze prin deversare“ (p. 18).

Este fundalul pe care analiza întreprinsă de autor descoperă, cu minuție, în desfășurarea lor graduală, manifestă-

rile — cu trăsăturile și cu specificul lor — statelor românești în sfera relațiilor internaționale, pe de o parte, tendințele și acțiunile politice ale puterilor europene față de Principatele Române — soldate cu rapturi teritoriale, încercări de cucerire și anexiune —, pe de altă parte. În lucrare se pune în relief faptul că, deși Principatele Române „se află în cursul secolului al XVIII-lea în poziția de obiect în raporturile politice internaționale și nu de subiect“, ele țin-tesc „către această superioară ipostază prin desfășurări politice subsidiare proprii sau antrenate fiind din exterior grație situației lor geopolitice particulare. Treptat, ele cîștigă teren în conștiința politică europeană ca etnie distinctivă și organizare de stat individuală“ (p. 116). Referindu-se pe larg la ideile și proiectele de reconstituire a Daciei în plan european sau, altfel spus, de reunire a țărilor române medievale într-un singur stat independent, Leonid Boicu conchide: „Ideile și proiectele din secolul al XVIII-lea vizînd țările române își au importanța lor în planul raporturilor internaționale în zonă, îndeosebi în cel al desfășurării crizei orientale. Ele prezintă însă o și mai mare importanță pentru români. Deși ideile și proiectele amintite nu țineau la o soluție național românească a destinului politic al Principatelor, ele au contribuit, chiar fără voia autorilor lor, la conturarea și individualizarea în sens național a unei «chestiuni românești» în plan internațional, la propensiunea ei în conștiința publică și practica politică europeană“ (p. 248).

aplicativ. Măre din perspectivele pro-
gramului și din realizări au avut esențe
de gaură acumulate-se o sumă de ele-
mente utile dezvoltării mai rapide și mai
moderne a economiei și a statului. Pre-
ocupările ca și împlinirile aparute în pe-
rioda de mari contradicții ideologice și
de legături aspră între proiecte. În-
măsuarea câștigului pentru rezoluții
culturate naționale și pentru pentru că
au fost enunțate de o gândire tehnica.
anterior în țară, au putut sta la baza
unor importante măsuri luate în pen-
trada de după 23 August 1944, atingând
ce, în state prietene, nu s-a putut de-
pe un teren viabil. (p. 182)

LEONID BOIU. Principalele Romane în tehnologia polimerice
Internationale (secolul al XVIII-lea). Editura Universitatii Iasi.
1986. 296 p.



СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ — ДОКЛАДЫ

МИРЧА МУШАТ: 1-ое Денября 1918 г.: уве- ковечный день	3
ЕЛИСАБЕТА ИОНИЦЭ: Демократическое и революционное женское движение в Румынии, в период 1918—1944 гг. (II)	21
ИОАН ТАЛПЕШ: Ренанский кризис и внешняя политика Румынии	40
НИКОЛАЕ ЧАКИР: Румыния в контексте юго-восточной Европы. 1900—1914 гг.	55

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

«Септэмына» — храброе издание в борьбе про-
тив хортистской оккупации северозапада
Румынии: *Траян Рус*

Действия предпринятые после 23 Августа 1944 г.
для репатриации румынских дипломатов и
послов находящихся в Германии и союзных
ей странах, так как и для репатриации ихних
представителей находящихся в тот момент в
Румынии: *Паул Абрудан*

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

ХОРИЯ БРЕСТОЮ, ВАСИЛЕ БОБОЧЕСКУ:
Враждебные действия венгерского народа
против хортистско-фашистского ревизионизма,
ввиду установления дружественных отношений
с соседними государствами

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Международное рабочее движение в 1919—
1923 гг. Создание коммунистических партий

ВЫДАЮЩИЕСЯ ДЕЯТЕЛИ МЕЖДУНАРОДНОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

ЭРИК ГОНЕКЕР (по поводу его 75-й годов- щины)	124
--	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Международный научный исторический сим-
позиум на тему: «Румыния и Италия. Создание
их единных национальных государств и завое-
вание независимости Румынии. 9 мая 1877 г.
— 9 мая 1987 г.» (Рим, 10 апреля 1987 г.): *Нико-
лае Рауш*

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Полн. др. ГЕОРГЕ ТУДОР, „Armata geto-
dască“ («Гето-дакийское войско»), Военное изд-
во, Бухарест, 1986, 224 стр.: *Василе Мокану* 134

„Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor
din Balcani“ («Румынский народ и освободитель-
ная борьба балканских народов»), Бухарест,
1986, 662 стр.: *Джеселку Максимонович*

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛДОВ

„Viitorul social“ («Общественное будущее»),
н-ра 1—6/1986 г.: *Флориан Тэнэсеску* 143
«Вопросы истории КПСС», н-ра 1—12/1986 г.:
Валентина Попович

ЗАМЕТКИ

Книги по истории изданные в 1986 г. (V): *Ион
Мамина*

SOMMRA Y

ARTICLES — PAPERS

- MIRCEA MUŞAT: December the 1st 1918 : a Day in the Eternity 3
- ELISABETA IONITĂ: Revolutionary and Democratic Women Movement of Romania During 1918—1944 (II) 21
- IOAN TALPEŞ: The Renanian Crises and Romania's Foreign Policy 40
- NICOLAE CEACHIR: Romania in the South-Eastern Europe. 1900—1914 55

HISTORICAL TESTIMONY

- „Săptămîna.” — a Courageous Publication in the Struggle Against the Horthyst Occupation of Nord-Western Romania: *Traian Rus* 69
- Actions Taken for the Repatriation of the Romanian Diplomats and Envoys in Germany and Her Allied States and of Theirs in Romania After 23-rd August 1944: *Paul Abrudan* 73

DOCUMENTARY STUDIES

- HORIA BRESTOIU, VASILE BOBOCESCU: Hostile Actions of the Hungarian People Against the Fascist-Horthyst Revisionism, for co-operation with the Neighbouring States 80

PAGES OF WORLD HISTORY

- International Workers' Movement 1919—1923. The Creation of the Communist Parties 99

OUTSTANDING MILITANTS OF THE INTERNATIONAL WORKERS' MOVEMENT

- ERICH HONECKER (On the Occasion of this 75 Birthday) 124

SCIENTIFIC LIFE

- International Scientific Session of History: „Romania and Italy. Creation of Their Unitary States and Obtaining the Independence of Romania. 9th of May 1877—9th of May 1987” (Rome, 10-th of April 1987): *Nicolae Rauş* 127

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

- Col. dr. Gheorghe Tudor, „Armata geto-dacă” („The Geto-Dacian Army”), Military Publishing House, Bucharest, 1986, 224 p.: *Vasile Mocanu* 134
- „Poporul român şi lupta de eliberare a popoarelor din Balcani”. („The Romanian People and the Struggle of the Peoples in the Balcans”), Bucharest, 1986, 662 p.: *Gelcu Maksutovici* 137

REVIEWS' REVIEW

- „Viitorul Social” („The Social-Future”), nr. 1-6/1986: *Florian Tăndăscu* 142
- „Voprosi istorii KPSS”, nr. 1-12/1986: *Valentina Popovici* 145

NOTES

- Books on History Published in 1986 (V): *Ion Mamina* 148

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

- MIRCEA MUŞAT: 1 Décembre 1918: un jour pour l'éternité 3
- ELISABETA IONITĂ: Le mouvement démocratique et révolutionnaire de femmes en Roumanie, pendant les années 1918—1944 (II) 21
- IOAN TALPEŞ: La crise rhénane et la politique extérieure de la Roumanie 40
- NICOLAE CIACHIR: La Roumanie dans le contexte du sud-est d'Europe. 1900—1914 .. 55

TEMOIGNAGES HISTORIQUES

- „La Semaine” — une courageuse publication en lutte contre l'occupation horthyste du nord-ouest de la Roumanie: *Traian Rus* 69
- Les actions entrepris après le 23 Août 1944 pour la repatriation des diplomates et des envoyés roumains en Allemagne et les pays alliés tant que des diplomates de celles ci en Roumanie: *Paul Abrudan* 80

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

- Le mouvement ouvrier international en 1919—1923. La création des partis communistes .. 99

ILLUSTRES MILLITANTS DU MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

- ERICH HONECKER (à son 75-ème anniversaire) 124

VIE SCIENTIFIQUE

- Symposium scientifique international d'histoire sur la thème: „Roumanie et Italie. La formation de leurs États unitaires et la conquête de l'indépendance roumaine. 9 mai 1877—9 mai 1987”. (Rome, 10 avril 1987): *Nicolae Rauş* 127

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

- Col. dr. GHEORGHE TUDOR, „Armata geto-dacă” („L'armée geto-dacique”), Editura militară, Bucarest, 1986, 224 p: *Vasile Mocanu* 134
- „Poporul român şi lupta de eliberare a popoarelor din Balcani” („Le peuple roumain et la lutte libératrice des peuples balcaniques”), Bucarest, 1986, 662 p.: *Gelcu Maksutovici* 137

REVUE DES REVUES

- „Viitorul social” („L'avenir social”), no. 1—6/1986: *Florian Tăndăscu* 142
- „Voprosi istorii KPSS” („Problèmes d'histoire du P.C.U.S.”), no. 1—12/1986: *Valentina Popovici* 145

NOTES

- Livres d'histoire apparus en 1986 (V): *Ion Mamina* 148

INHALT

ARTIKELN-MITTEILUNGEN

- MIRCEA MUŞAT: Der 1. Dezember 1918: einen Tag für Ewigkeit 3
- ELISABETA IONIȚĂ: Die revolutionäre und demokratische Frauenbewegung in Rumänien in Zeitspanne 1918—1944 (II) 21
- IOAN TALPEȘ: Die Rheinlandkrise und rumänische Aussenpolitik 40
- NICOLAE CIACHIR: Rumänien im Rahmen Sud-Ost Europas. 1900—1914 55

GESCHICHTLICHE ZEUGNISE

- „Die Woche“ — eine mutige Publikation im Kampf gegen horthystische Besatzung von Nord-West Rumäniens: *Traian Rus* 69
- Handlungen für Zurückkommen in Heimat der rumänischen Diplomaten und Beamten von Deutschland und deutschfreundliche Ländern nach 23 August 1944: *Paul Abrudan* 73

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

- HORIA BREȘTOIU VASILE BOBOCESCU: Akten des ungarischen Volks gegen faschistisch-horthystischen Revisionismus, für Zusammenarbeit mit Nachbarnstaaten 80

BLÄTTER FÜR WLTGESCHICHTE

- Die internationale Arbeiterbewegung in Jahre 1919—1920. Die Gründung der Kommunistischen Parteien 99

GROSSE LEITER DER INTERNATIONALEN ARBEITERBEWEGUNG

- ERICH HONECHER (anlässlich Ihres 75. Geburtstag) 124

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

- Wissenschaftliche internationale Tagung mit Thema: „Rumänien und Italien. Die Gründung der Nationalstaaten und die Eroberung der rumänischen Unabhängigkeit. 9. Mai 1877-9. Mai 1987. (Rom., 10. April 1987): *Nicolae Răuș* 127

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

- Oberst dr. GHEORGHE TUDOR, „Armata geto-dacă“ („Das dako-getische Armee“), Editura militară, București, 1986, S. 224: *Vasile Mocanu* 134

„Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani“ („Das rumänische Volk und der Kampf für Befreiung der Balkanvölker“) București, 1986, S. 662: *Gelcu Măsuțovici* 137

ZEITSCHRIFTENSCHAU

- „Viitorul Social“ („Die soziale Zukunft“), Nr. 1-6/1986: *Florian Tănăsescu* 142
- „Voprosi istoriei KPSS“, Nr. 1—12/1986; *Valentina Popovici* 145

ANNOTATIONEN

- Geschichtliche Bücher des Jahres 1986 (V): *Ion Mamina* 148

SUMARIO

INFORMES — COMUNICACIONES

- MIRCEA MUSAT: 1 de Diciembre de 1918: un día para eternidad 3
- ELISABETA IONIȚĂ: El movimiento revolucionario y democrático de mujeres de Rumania en el período de 1918—1944 (II) 21
- IOAN TALPEȘ: La crisis renana y la política externa de Rumania 40
- NICOLAE CEACHIR: Rumania en el contexto sureste de Europa. 1900—1914 55

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

- „La semana“—una publicación valiente en la lucha contra la ocupación horthysta del Noroeste de Rumania: *Traian Rus* 69
- Las acciones emprendidas por la repatriación de los diplomáticos y enviados rumanos que se encuentran en Alemania y en los países aliados a ésta y a los representantes de éstos países en Rumania, después el acto de 23 de Agosto de 1944: *Paul Abrudan* 73

ESTUDIOS DOCUMENTALES

- HORIA BREȘTOIU, VASILE BOBOCESCU: Las acciones hostiles del pueblo húngaro contra el revisionismo fascista-horthysta, por relaciones de colaboración con los Estados vecinos .. 80

PAGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

- El movimiento obrero internacional en los años de 1919—1923. La creación de los partidos comunistas 99

MILITANTES NOTABLES DEL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

ERICH HONECKER (con motivo de su 75 cumpleaños) 124

VIDA CIENTÍFICA

Simposio científico internacional de historia con-
tema: „Rumania e Italia“. La creación de sus
Estados unitarios y la conquista de la indepen-
dencia rumana. 9 de mayo de 1877-9 de mayo
de 1987“ (Roma, 10 de abril de 1987): *Nicolae
Raus* 127

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

Coronel dr. GHEORGHE TUDOR, „Armata geto-
dacă“ („El ejército geto-daca“). Editorial mili-
tar, Bucarest, 1986, 224 p.: *Vasile Mocanu*... 134

„Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor
din Balcani“, („El pueblo rumano y la lucha de
liberación de los pueblos de Balcani“), Bucarest,
1986, 662 p.: *Gelcu Mahsutovici* 137

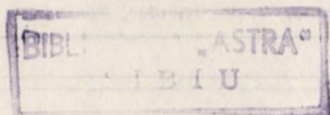
LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Viitorul social“ („El futuro social“), nr. 1-6/1986:
Florian Tănăsescu 142

„Voprosi istorii KPSS“, nr. 1—2/1986: *Valentina
Popovici* 145

APUNTES

Libros de historia publicados en el año de 1986
(V): *Ion Mamina*. 148



Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sat.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.



Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

J 20958



anale de istorie

anul XXXIII

6

1987

4000

22 JUL 2015



61 JUL 2014

20958

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXIII

6

1987

SUMAR

„Epoca Nicolae Ceaușescu” — epoca celui mai înalt progres economic și so-
cial din istoria patriei 3

40 DE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația istorică a actului politic revoluționar
de la 30 Decembrie 1947 22

ION IACOS : Ideea de republică în gândirea mișcării revoluționare și demo-
cratice din România 37

ȘTEFAN PÂSLARU : Atașamentul armatei române față de proclamarea
Republicii 48

ȘTEFAN LACHE : Ecoul internațional al proclamării Republicii 61

*

* * * Marea Unire din 1918 — corolarul înfăptuirilor de unitate națională
la români 77

STUDII DOCUMENTARE

VASILE BOBOCESCU : Acțiuni antirevizioniste pentru apărarea independen-
ței naționale a țării desfășurate de masele populare ale naționalităților conlo-
cuitoare din România (1933—1940) 87

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

VASILE BUGA : 70 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Oc-
tombrie. Valori trainice ale prieteniei și colaborării multilaterale româno-
sovietice 106

44247.

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- Simpozion româno-sovietic pe tema : „Politica de pregătire și perfecționare a cadrelor în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.” (București, 14—15 octombrie 1987) : *Gheorghe Surpat* 120

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- STELIAN NEAGOE : „Istoria unirii românilor”, vol. I : *De la începuturi la Cuza Vodă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 696 p. : *Dumitru Almaș* 126

- CONSTANTIN PETCULESCU, „Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice”, Editura politică, București, 1987, 448 p. : *Constantin Mocanu* 130

REVISTA REVISTELOR

- „Revista de istorie”, nr. 1—12/1986 : *Ion Bulei* 135
„România. File de istorie”, nr. 1—4/1986 : *Constantin Gheorghe* 140
„Lishi Yanjiu”, nr. 1—6/1985 ; nr. 1—6/1986 : *Ana Budura* 142

ÎNSEMNAȚII

- Cărți de istorie apărute în anul 1987 (I) : *Ion Mamina* 147
Sumarul numerelor 1—6/1987 154

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

„EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU” — EPOCA CELUI MAI ÎNALT PROGRES ECONOMIC ȘI SOCIAL DIN ISTORIA PATRIEI

România de astăzi învederează cu putere progresul economic și social realizat de poporul nostru în anii construcției socialismului și, cu deosebire, în epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965 — cea mai dinamică și mai prodigioasă în împliniri din întreaga noastră existență în istorie. Această epocă, deschizătoare de noi și cucerzante orizonturi, exprimând opțiunea întregului partid, a întregului popor, este indestructibil legată de activitatea teoretică și de acțiunea practică, științific transformatoare, permanent novatoare, ale secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Cunoscută de acum în istorie ca „*Epoca Nicolae Ceaușescu*”, ea evidențiază cu putere originalitatea soluțiilor adoptate de partidul nostru în rezolvarea problemelor fundamentale ale dezvoltării social-economice a țării, ale organizării și conducerii societății, preocuparea permanentă pentru aprofundarea fenomenelor și aspectelor noi apărute în procesul complex al consolidării și dezvoltării multilaterale a societății socialiste românești.

Subliniind rolul determinant al forțelor de producție, al industriei naționale, al efortului propriu în asigurarea dezvoltării societății românești pe calea progresului multilateral, secretarul general al partidului a fundamentat științific unitatea dintre dezvoltarea economică și socială pe baze socialiste, corelația dintre progresul economic al țării și satisfacerea nevoilor materiale și spirituale crescînde ale poporului.

Unitatea dintre politica economică și politica socială a Partidului Comunist Român, dintre obiectivele dezvoltării economice-sociale a țării și cele privind ridicarea continuă a calității vieții poporului își au determinarea în caracterul unitar, conștient și umanist al scopului, al țelului suprem ce caracterizează întreaga politică a P.C.R. „Politica generală a partidului, edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate — se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român*, adoptat de cel de-al XI-lea Congres al partidului, din 1974 — au drept țel suprem ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor, 3

sporirea gradului de civilizație a vieții întregii societăți. Acestui țel îi sînt subordonate toate eforturile pentru dezvoltarea în ritm intens a economiei naționale, pentru creșterea venitului național¹.

În concepția și practica Partidului Comunist Român, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate presupune : creșterea susținută a forțelor de producție pe baza cuceririlor noi ale științei și tehnicii contemporane ; crearea economiei naționale dezvoltate, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, a unei științe avansate, apte să dinamizeze producția materială ; realizarea unui înalt nivel al productivității muncii ; afirmarea revoluției tehnice-științifice în toate domeniile de activitate ; transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor ; perfecționarea permanentă a întregului sistem al suprastructurii ; promovarea eticii și echității socialiste. Această viziune cuprinzătoare evidențiază că Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, concep procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate nu doar ca un proces de creștere economică, de dezvoltare a bazei materiale a societății, de perfecționare a relațiilor de producție și sociale, ci și ca *un proces de făurire a unei civilizații spirituale superioare, de formare a omului nou, cu o conștiință înaintată, revoluționară, socialistă*. În acest sens, învățămîntul, știința, arta, cultura, toate domeniile vieții spirituale cunosc o continuă dezvoltare și înflorire, contribuind la ridicarea nivelului de pregătire profesională, de cultură generală și a nivelului politic-ideologic al oamenilor muncii.

Politica socială a partidului, fundamentată pe teoria socialismului științific despre orînduirea socială fără exploatare, în care tot ceea ce se înfăptuiește prin munca poporului are drept rațiune și finalitate supremă dezvoltarea multilaterală a omului, cuprinde astfel toate domeniile construcției materiale, sociale și culturale la nivelul societății în ansamblul ei, cît și al condiției omului integrat într-o operă unică și unitară de progres multilateral. Ea presupune, deopotrivă, progresul economiei, științei, învățămîntului și culturii, perfecționarea relațiilor de producție și sociale, dezvoltarea democrației socialiste, ridicarea nivelului de trai, crearea condițiilor pentru înflorirea multilaterală a personalității umane, realizarea unei noi calități a muncii și vieții în concordanță cu principiile modului de viață socialist. De aici decurg obiectivele politice generale ale partidului, concretizate în : dezvoltarea intensivă a economiei naționale și modernizarea structurii ei de ramură și teritoriale ; dezvoltarea industriei, agriculturii, construcțiilor, transporturilor, comerțului și serviciilor ; asigurarea unei înalte eficiențe economice ; pregătirea și perfecționarea forței de muncă ; creșterea susținută a venitului național și repartizarea lui adecvată pentru fondul de dezvoltare și fondul de consum ; realizarea unei producții de bunuri de consum care să asigure satisfacerea necesităților mereu crescînde ale oamenilor muncii ; dezvoltarea științei, învățămîntului și culturii, a conștiinței socialiste a oamenilor muncii ; așezarea întregului sistem de relații sociale pe baza principiilor eticii și echității socialiste ș.a.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 88.

Politica socială vizează un complex de probleme, care se referă la ansamblul relațiilor sociale și politice, la modul de viață socialist, la creșterea nivelului de trai, material și spiritual al poporului, urmărește dezvoltarea armonioasă, fizică și intelectuală a omului, afirmarea sa multilaterală, realizarea aspirațiilor sale de demnitate, libertate, fericire în contextul făuririi bunăstării întregului popor, al dezvoltării întregii societăți. „România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — situează în mod consecvent în centrul politicii sale de construcție socialistă grija pentru om — suprema valoare a societății —, preocuparea pentru îmbunătățirea continuă a condițiilor sale de muncă și de viață. Subordonăm întreaga noastră politică de dezvoltare economico-socială a țării țelului nobil al creșterii bunăstării materiale și spirituale a poporului — aceasta fiind, de fapt, însăși esența societății noi pe care o edificăm. În cadrul acestei politici acordăm o atenție deosebită problemelor legate de îmbunătățirea condițiilor de lucru în întreprinderi, de promovarea largă a măsurilor de protecție și securitate a muncii. Apreciem că aceste probleme au o deosebită însemnătate socială și politică și facem totul ca, în societatea noastră, oamenii muncii, în calitatea lor de producători ai bunurilor materiale și, în același timp, de proprietari ai mijloacelor de producție, să aibă asigurate toate premisele pentru a-și desfășura activitatea în cele mai bune condiții, beneficiind larg de cuceririle științei și tehnicii înaintate”.² Pornind de la realitatea că societatea socialistă românească este o societate a muncii, că munca reprezintă unica sursă de sporire a avuției naționale, partidul nostru consideră că nici un efort nu este prea mare atunci când este vorba de condițiile de viață ale oamenilor muncii, de creșterea nivelului lor de trai, a gradului de civilizație.

Partidul a avut și are permanent în vedere că esențiale pentru accelerarea progresului material, științific și cultural, pentru ridicarea continuă a calității vieții oamenilor sînt eforturile proprii, unirea energiilor întregii națiuni, concomitent cu promovarea unei colaborări internaționale largi, întemeiate pe echitate și avantaj reciproc. Așa cum atestă istoria societății omenești, dezvoltarea economică și socială a oricărei țări implică eforturi din partea poporului. Nici un popor, nici un stat nu au progresat fără o politică de acumulare care să asigure dezvoltarea accentuată a forțelor de producție, creșterea economică, sporirea avuției naționale și, pe această bază, ridicarea nivelului de trai, material și spiritual, al întregului popor. Istoria demonstrează că — excepție făcînd statele capitaliste dezvoltate, care și-au realizat progresul economic pe seama exploatării popoarelor din colonii — prosperitatea țărilor care, ca și România, pășesc pe calea socialismului, a edificării unei economii naționale dezvoltate poate fi înfăptuită numai prin strădanii proprii. De aceea, Partidul Comunist Român a avut și are permanent în vedere că hotărîtoare pentru dezvoltarea țării pe calea progresului material este munca poporului. „Istoria milenară, îndeosebi, ultimele secole de existență a patriei noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, ne duc la constatarea că ceea ce a determinat progresul, formarea națiunii și a statului național unitar, pînă la victoria socialistă, a fost gradul de acumulare, de creștere a bogăției generale naționale ; numai pe această bază, poporul nostru, ca, dealtfel, toate popoarele, a putut obține dezvoltarea economică-socială, a putut să-și întărească independența și suvera-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 381—382.

nitatea. Se poate afirma, cu deplin temei, că hotărîtor pentru viitorul unui popor nu este nivelul consumului înalt, al totalităţii venitului naţional, ci nivelul acumulării, alocării unei părţi însemnate a venitului naţional pentru dezvoltarea economico-socială a ţării³.

În lumina corelaţiei dialectice : acumulare—dezvoltare—bunăstare, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ţinînd seama de stadiul de dezvoltare economică a României — ţară în curs de dezvoltare —, de cerinţele revoluţiei tehnice-ştiinţifice contemporane, a fundamentat ştiinţific necesitatea asigurării unei rate înalte a acumulării, în vederea creşterii venitului naţional şi, pe această bază, depăşirea acestui stadiu, trecerea României la stadiul de ţară mediu dezvoltată şi, apoi, la stadiul de ţară industrial-agrară multilateral dezvoltată. Secretarul general al partidului a demonstrat convingător cerinţa creşterii venitului naţional, de care depinde nemijlocit ridicarea calităţii vieţii poporului, mărimea acestuia neputînd fi decît rezultatul făuririi unei economii moderne, de înaltă eficienţă. Documentele adoptate de Congresul al IX-lea al partidului şi de congresele următoare, precum şi planurile cincinale de dezvoltare economică şi socială a ţării au stabilit alocarea unei părţi importante — circa o treime — din venitul naţional pentru acumulare. Astfel, faţă de cincinalul premergător Congresului al IX-lea al partidului (1961—1965), cînd rata acumulării reprezenta 25,5% din venitul naţional, în cincinalul 1966—1970 ea a fost de 29,5%, crescînd la 33,7% în cincinalul 1971—1975 şi la 35,3% în cincinalul 1976—1980 ; în cincinalul 1981—1985 rata acumulării s-a ridicat la 38%⁴. Congresul al XIII-lea al partidului, din 1984, a stabilit, pentru perioada 1986—1990, circa 30% din venitul naţional pentru fondul de dezvoltare⁵.

În condiţiile concret-istorice ale dezvoltării economiei româneşti, opţiunea pentru o rată înaltă a acumulării, conjugată cu o largă cooperare internaţională, a fost şi este determinată de necesitatea recuperării decalajului economic faţă de statele industriale avansate ale lumii. În acelaşi timp, strategia dezvoltării economiei ţării noastre nu vizează numai micşorarea şi înlăturarea decalajelor faţă de ţările dezvoltate din punct de vedere economic, ci obiective mult mai complexe, şi anume realizarea unei economii avansate, pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, pentru edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerea la făurirea comunismului.

Practicarea constantă a unei rate înalte a acumulării a asigurat sporirea continuă a *investiţiilor* în industrie, agricultură şi în celelalte sectoare ale economiei naţionale. Astfel, valoarea totală a investiţiilor realizate în economie, în cele patru cincinale din perioada 1966—1985, a fost de 2 961,8 miliarde lei, reprezentînd un efort investiţional, în medie, anual, de peste 150 de miliarde lei⁶.

Fondurile de investiţii au fost utilizate, preponderent, pentru dotarea economiei naţionale, asigurînd sporirea continuă a venitului naţional, a avuţiei naţionale, dezvoltarea bazei tehnice-materiale a societăţii

³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, Bucureşti, 1983, p. 26.

⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1986, p. 60.

⁵ *Legea Planului naţional unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1986—1990*, nr. 2 din 27 iunie 1986, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 42 din 2 iulie 1986.

⁶ *Epoca Ceauşescu — epocă de împliniri istorice în dezvoltarea şi modernizarea economiei româneşti*, Editura politică, Bucureşti, 1985, p. 33.

socialiste românești, dezvoltarea și modernizarea industriei, agriculturii și celorlalte ramuri ale economiei, extinderea bazei proprii de materii prime și a bazei energetice, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, lărgirea activităților social-culturale, ridicarea pe o treaptă superioară a nivelului de civilizație materială și spirituală a poporului.

Justețea opțiunii pentru o rată înaltă a acumulării este ilustrată de principalii indicatori ai dezvoltării economice-sociale : creșterea producției industriale față de 1950 — anul începerii primului plan cincinal — de 6,5 ori în 1965 și de 40 de ori în 1985 ; față de același an, producția globală agricolă a crescut, în 1965, de 1,9 ori, iar în 1985 de 4,15 ori. Pe această bază, a avut loc sporirea continuă a venitului național pe locuitor, care a crescut, în 1965, de 3,5 ori față de 1950 și de 13 ori, în 1985, față de 1950 ⁷. La sfârșitul anului 1985, economia națională dispunea de fonduri fixe în valoare de 2 776,2 miliarde lei, față de 450,4 miliarde lei în 1965 ⁸.

În cursul anului 1986 — cu toate condițiile economice internaționale grele — acționându-se consecvent pentru dezvoltarea forțelor de producție, s-au obținut rezultate însemnate în dezvoltarea industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, în creșterea eficienței economice. În industrie s-a realizat unul din cele mai înalte ritmuri de creștere din ultimii ani, iar în agricultură s-a realizat cea mai mare producție de cereale din istoria țării. Așa cum rezultă din Comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România, publicat în „Buletinul oficial“, nr. 7 din 31 ianuarie 1987, valoarea producției industriale nete a sporit în 1986, față de 1985, cu 7,7%, valoarea producției globale agricole cu 12,8%, venitul național cu 7,3%, veniturile bănești ale populației de la sectorul socialist cu 3,6%. În anul 1986 au fost puse în funcțiune, integral sau parțial, peste 360 capacități de producție importante, industriale și agrozootehnice, lărgindu-se și mai mult baza tehnico-materială a economiei. În același an, numărul personalului muncitor a crescut cu peste 90 000.

În domeniul comerțului exterior, deși s-a exportat un volum mai mare de produse fizice, datorită scăderii prețurilor pe piața internațională, îndeosebi la țitei și produse petroliere, volumul general al comerțului exterior în 1986 a fost mai mic comparativ cu anul 1985. Cu toate greutățile existente, activitatea de comerț exterior desfășurată în anul 1986 a condus la un sold excedent al balanței comerciale de două miliarde dolari, asigurându-se achitarea unei părți însemnate din datoria externă.

Industria, dispunând de o dotare modernă, de specialiști și muncitori de înaltă calificare, asigură înzestrarea tehnică a economiei naționale și soluționarea celor mai complicate probleme tehnice, inclusiv în domeniile electronicii, utilajelor energetice și atomo-nucleare, aviației și în alte sectoare de importanță deosebită. A crescut continuu gradul de automatizare, mecanizare a activităților bazate pe dezvoltarea microelectronicii.

Dezvoltarea prioritară a producției mijloacelor de producție a creat condiții pentru creșterea rapidă și a producției bunurilor de consum, asigurându-se o apropiere a ritmurilor de creștere a acestor două grupe.

Ca urmare a progreselor realizate de industrie, România s-a apropiat, din punct de vedere cantitativ, la numeroase produse industriale, de țările dezvoltate, iar la unele dintre aceste produse chiar depășind produc-

⁷ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 51.

⁸ *Ibidem*, p. 50.

ția pe locuitor din respectivele țări. Este vorba, mai cu seamă, de producția de oțel, ciment, tractoare, autocamioane, vagoane de marfă, îngrășăminte chimice, fire și fibre chimice, mase plastice, cauciuc sintetic, frigidere, televizoare, aparate de radio, țesături, încălțăminte, produse alimentare.

În cadrul procesului de dezvoltare echilibrată a economiei naționale, un loc de cea mai mare importanță ocupă proporția dintre industrie și agricultură, asigurarea dezvoltării și modernizării acestor ramuri de bază ale economiei naționale. În actualul cincinal se înfăptuiește o nouă revoluție agrară, care — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gândire al țărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării economiei naționale”⁹.

Modernizarea industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei are la bază *dezvoltarea cercetării științifice și tehnologice naționale, introducerea progresului tehnic*. În prezent, țara noastră dispune de o puternică bază materială de cercetare științifică și inginerie tehnologică, în care lucrează peste 200 000 de oameni cu o înaltă pregătire, de aproape 5 ori mai mulți decât în 1965. Sub conducerea nemijlocită a tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al P.C.R., primviceprim-ministru al Guvernului, președintele Consiliului Științei și Învățămîntului, cercetarea științifică, implicată în toate sectoarele activității economice-sociale, a contribuit și contribuie la asimilarea și la introducerea în practică a celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnice-științifice contemporane, la îndeplinirea planurilor de dezvoltare economică și socială.

Una dintre marile realizări ale politicii economice-sociale a partidului și statului nostru o constituie *repartizarea și amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării*. Programul național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale, parte integrantă a *Programului P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, urmărește, prin prevederile sale, asigurarea unor condiții de muncă și de viață egale pentru toți cetățenii țării, ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat prin ridicarea satului la nivelul de dezvoltare a orașului. Cadrul legal al întregii activități de sistematizare a fost statuat de *Legea privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale*, adoptată în 1974¹⁰.

În activitatea de sistematizare, o atenție deosebită se acordă conservării frumuseților naturale, protejării pămîntului, apelor, aerului, pădurilor, zonelor verzi, monumentelor istorice și de artă, a întregului mediu ambiant. În scopul aplicării unitare a măsurilor privind *protecția mediului înconjurător*, în 1973 a fost adoptată *Legea privind protecția mediului înconjurător*, iar în 1974 a fost instituit *Consiliul Național pentru protecția mediului înconjurător*, organ central de specialitate, subordonat Consiliului de Miniștri. Pe plan teritorial, au fost constituite comisiile

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 36—37.

¹⁰ *Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale*, în „Buletinul oficial”, nr. 125 din 10 ianuarie 1974.

județene și a municipiului București pentru protecția mediului înconjurător. Întreaga activitate de orientare și îndrumare a activității de sistematizare este realizată de Comisia centrală de partid și de stat, înființată în 1978, pe lângă Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale¹¹. „Înfăptuirea programului național de sistematizare — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — va contribui astfel la realizarea unuia din cele mai importante obiective ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism — dispariția treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, satisfacerea tot mai bună a necesităților materiale și spirituale ale cetățenilor din toate localitățile țării, ridicarea generală a gradului de cultură și civilizație“¹².

Politica partidului și statului român de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe teritoriu a avut și are la bază un complex de criterii economice și sociale care iau în considerare atât obiectivele și sarcinile prezente, cât și cele de perspectivă. Astfel, la amplasarea unităților economice noi sau la dezvoltarea celor existente, cerințelor eficienței economice li se asociază permanent cele referitoare la soluționarea unor probleme sociale, cum sînt : folosirea rațională a forței de muncă din fiecare județ și localitate, valorificarea superioară a resurselor, realizarea unei structuri demografice echilibrate pe teritoriu, dezvoltarea armonioasă a centrelor urbane și rurale, crearea condițiilor pentru asigurarea egalității în drepturi între toți cetățenii țării.

În perioada 1965—1985 au fost obținute importante realizări în repartizarea teritorială a forțelor de producție, datorită orientării, cu precădere, a investițiilor spre dezvoltarea mai rapidă a industriei în județele rămase în urmă în trecut : Alba, Argeș, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Buzău, Călărași, Constanța, Covasna, Dîmbovița, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Mehedinți, Olt, Sălaj, Teleorman, Tulcea, Vaslui, Vilcea, Vrancea ș.a. Față de creșterea volumului investițiilor pe ansamblul țării, de circa 5 ori în perioada 1965—1985, această creștere a fost de 14 ori în județele Bistrița-Năsăud și Mehedinți, de 13 ori în Covasna, Giurgiu și Vilcea, de 12 ori în Constanța, de 10 ori în Gorj, Sălaj și Tulcea, de peste 7 ori în Alba, Călărași și Vaslui. Ca urmare, în județele în care industria construcției de mașini era aproape inexistentă sau foarte puțin dezvoltată, ponderea acesteia a înregistrat, în perioada 1965—1985, o creștere sensibilă : de la 2,8% la 30,4% în județul Bistrița-Năsăud ; de la 2% la 34,3% în județul Teleorman ș.a.

Repartizarea echilibrată a forțelor de producție pe întregul teritoriu național a fost și este însoțită de diversificarea subramurilor în industrie, agricultură, transporturi, știință, bazate pe tehnica de vîrf, ceea ce a dus la o mare diversificare a profesiilor. În 1985 populația ocupată în ramurile neagricole era preponderentă în toate județele, față de numai 4 județe în 1965. Aceasta a creat condiții tot mai bune de muncă și de viață pentru toți cetățenii țării.

Programul-directivă adoptat de Congresul al XIII-lea al partidului pentru dezvoltarea economică-socială a țării în profil teritorial asigură continuarea politicii de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe

¹¹ Decret privind organizarea și funcționarea Comisiei centrale de partid și de stat pentru sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale și a comisiilor locale de sistematizare, în „Buletinul oficial“, nr. 14 din 3 martie 1978.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 406.

întreg teritoriul României. Programul prevede ca, pînă în anul 1990, să se ajungă, în fiecare județ, la un volum de activitate economică de cel puțin 80 000 de lei pe locuitor, iar într-un număr de 29 de județe la peste 100 mii de lei pe locuitor, ceea ce va conferi potențialului economic din fiecare județ un echilibru dinamic, prin dezvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor economice și a tuturor localităților.

Înfăptuind politica partidului, poporul nostru a reușit să schimbe fundamental, într-o perioadă istorică scurtă, întreaga înfățișare a țării. Dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, România a devenit un stat industrial-agrar modern. În anii construcției socialismului, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare — de la societatea burgheză, bazată pe exploatare și asuprire, la societatea socialistă multilateral dezvoltată în plin proces de edificare.

Strategia dezvoltării economico-sociale a țării, asigurînd modernizarea structurii economiei naționale, a creat condițiile pentru înfăptuirea, la un nivel calitativ superior, a unor importante sarcini sociale, printre care se înscrie *realizarea dreptului constituțional la muncă fiecărui cetățean apt de a munci*. Pe baza dezvoltării, în ritm susținut, a forțelor de producție, în perioada 1950—1985 au fost create peste 5,5 milioane de noi locuri de muncă, adică pentru mai bine de jumătate din populația ocupată a țării¹³. Concomitent cu creșterea cantitativă a populației ocupate, s-au înregistrat modificări calitative privind modernizarea structurii populației ocupate și folosirea ei complexă, perfecționarea nivelului pregătirii profesionale și de cultură generală. Modificarea principală în structura populației ocupate o constituie creșterea celei ocupate în industrie, în general a populației neagricole și reducerea populației ocupate în agricultură. Pentru prima dată, în anul 1978, ponderea populației din industrie a depășit pe cea a populației din agricultură. Față de anul 1950, cînd populația ocupată în industrie și construcții reprezenta 14,2%, iar cea din agricultură 74,1% din totalul populației ocupate, la sfîrșitul anului 1985 ponderea populației ocupate în industrie și construcții s-a ridicat la 44,2%, concomitent cu diminuarea celei din agricultură la 28,9%. A crescut, totodată, populația ocupată în sfera serviciilor — învățămînt, știință și deservire științifică, ocrotirea sănătății și asistență socială, circulația mărfurilor, gospodărirea comunală, de locuințe și alte prestări de servicii. Subliniind asigurarea ocupării depline a forței de muncă existente în țara noastră, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „am realizat ceea ce încă în multe țări ale lumii, inclusiv în cele mai dezvoltate state capitaliste, nu este asigurat — dreptul la muncă, ce constituie unul din drepturile fundamentale ale omului. Nu numai că am înscris în Constituție și în alte legi acest drept, dar, prin dezvoltarea forțelor de producție și amplasarea lor pe teritoriul țării, am creat condiții reale ca de acest drept și la acest drept să aibă acces toți cetățenii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate“¹⁴. Ocuparea totală a forței de muncă existente ilustrează superioritatea societății socialiste față de cea capitalistă, a modului de viață socialist.

Odată cu creșterea populației ocupate au fost create condițiile pentru pregătirea profesională a forței de muncă prin dezvoltarea rețelei de învățămînt, îmbunătățirea structurii acesteia pe tipuri de școli și repar-

¹³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 70—71.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 215.

tizarea sa mai judicioasă pe întregul teritoriu al țării, generalizarea învățământului obligatoriu de 10 ani, dezvoltarea și modernizare bazei tehnice-materiale a învățământului, creșterea puternică a învățământului superior, cuprinderea populației adulte în diferite forme de perfecționare a pregătirii profesionale. Astfel, ponderea populației școlare — elevi și studenți — a crescut, în totalul populației țării, de la 11,4%, în anul școlar 1938/1939, la 24% în anul școlar 1986/1987. În perioada 1966—1986 învățământul de toate gradele a format cadre pentru toate sectoarele de activitate, însumând aproape 3,5 milioane de muncitori și maiștri și peste 625 000 de specialiști cu pregătire superioară.

Ținându-se seama de cerințele înprospătării și completării continue a cunoștințelor, ale lărgirii profilului de calificare, în concordanță deplină cu ritmul revoluției tehnice-științifice, cu imperativele creșterii productivității muncii, ale perfecționării, organizării și conducerii activității economice-sociale, a cadrului participării democratice a oamenilor muncii la conducerea acesteia, a fost instituționalizat un sistem național de perfecționare a pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii, avînd ca scop : înprospătarea și îmbogățirea sistematică a cunoștințelor profesionale, aprofundarea unui anumit domeniu al specialității de bază, însușirea noilor realizări ale științei, tehnicii și culturii din specialitatea respectivă sau din cele înrudite ; obținerea unei calificări suplimentare pe lângă profesiunea de bază ; schimbarea calificării în cazul în care profesiunea de bază nu mai corespunde cerințelor tehnicii moderne sau structurii economiei ; însușirea unor metode și procedee moderne în domeniul conducerii și organizării producției și muncii, precum și a cunoștințelor economice.

Sub raportul structurii sociale, de clasă, a populației, sensul fundamental al înfăptuirii obiectivelor stabilite în Programul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate constă în creșterea considerabilă, din punct de vedere numeric, a *clasei muncitoare*, în reducerea numărului și ponderii *țărănimii* în structura socială a populației, în creșterea importantă a rîndurilor *intelectualității*. Aceste schimbări calitative se înscriu în mod legic în procesul făuririi noii orînduiri sociale, al omogenizării sociale a societății noastre.

Ocuparea deplină a forței de muncă, ridicarea calificării ei, precum și creșterea venitului național pe locuitor de la 7 418 lei, în 1965, la 33 041 lei în 1985, precum și a fondului de consum pe locuitor de la 6 760 de lei la 23 820 de lei, au constituit baza creșterii *venitului populației*. Principala cale de creștere a nivelului de trai al populației a constituit-o sporul veniturilor sub forma retribuției directe, pe baza muncii prestate.

Retribuțiile după muncă ale personalului muncitor și ale țărănimii cooperatiste au urmat o linie continuu ascendentă. În perioada 1965—1986, retribuția medie netă lunară a personalului muncitor a sporit de la 1 028 de lei¹⁵ la 3 018 de lei, adică de 2,8 ori. În ceea ce privește retribuția reală, adică veniturile reale, ele au sporit, în principal, pe calea majorării retribuției nominale în condiții de stabilitate a prețurilor sau de menținere a modificărilor în limitele coeficientului de creștere planificat. Ținînd seama de evoluția prețurilor, creșterea retribuției reale pe ansamblul economiei naționale a fost, în 1985, de 2 ori față de 1965.

¹⁵ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986, p. 50.

Concomitent cu sporirea retribuiției personalului muncitor, au sporit veniturile țărănimii. Astfel, în 1985, veniturile reale ale țărănimii provenite din muncă în cooperativele agricole de producție și în gospodăriile personale erau de 2,5 ori mai mari decât în 1965.

Potrivit prevederilor Planului național unic de dezvoltare economico-socială pe perioada 1986—1990, retribuiția medie reală va crește, în anul 1990, față de 1986, cu 6—8%. Corespunzător cerințelor obiective ale dezvoltării echilibrate a economiei, va fi promovat principiul creșterii mai rapide a productivității muncii în raport cu creșterea retribuiției. Veniturile reale ale țărănimii, provenite din muncă în cooperativele agricole de producție și din gospodăriile personale, calculate pe o persoană activă, vor spori, în anul 1990, cu 6—8% față de 1985.

O trăsătură esențială a evoluției veniturilor populației, în condițiile edificării noii orînduiri, o reprezintă reducerea raportului dintre retribuiția maximă și retribuiția minimă, de la 9,7 ori în 1965 la 5,5 ori în 1986¹⁶. Tendința de apropiere dintre retribuiția minimă și maximă s-a bazat pe creșterea mai rapidă a retribuiției minime în raport cu retribuiția maximă. Aproximarea nivelurilor retribuiției are la bază atât considerente de echitate socialistă, cât și modificările obiective care intervin în caracterul muncii, ca urmare a generalizării învățămîntului de 10 ani, a creșterii nivelului de calificare și de cultură generală, a reducerii numărului personalului muncitor necalificat. Micșorarea raportului dintre retribuiția maximă și cea minimă s-a înfăptuit printr-o creștere mai substanțială a veniturilor mici. Astfel, ponderea personalului muncitor cu retribuiții nete lunare între 1 700 și 2 000 lei, în totalul personalului muncitor, a crescut de la 2,5%, în 1965, la 12,1%, în 1985, a personalului muncitor cu o retribuiție lunară între 2 001 și 2 500 lei de la 1,6% la 30,8%¹⁷.

În vederea asigurării cointeresării materiale se urmărește păstrarea permanentă a unui echilibru corespunzător între veniturile mari și mici, respingîndu-se orice tendință de nivelare a veniturilor, precum și de mărire a diferențelor dintre veniturile mari și mici și de creștere nejustificată, fără muncă, a veniturilor.

Partidul și statul urmăresc ca, în realizarea retribuiției, să se țină seama de cantitatea și calitatea muncii depuse, de importanța și răspunderea socială a diferitelor activități, de condițiile mai grele de lucru, astfel încît retribuiția să aibă un important rol stimulator. În scopul întăririi stimulării și echității socialiste, au fost eliminate din sistemul de retribuire indemnizațiile pe viață pentru diferite titluri și cumulul de atribuții. Concomitent, s-a desfășurat și se desfășoară o luptă hotărîtă împotriva veniturilor ilicite, pentru asigurarea materială a obligației de a munci a fiecărui membru al societății.

O caracteristică a politicii sociale a partidului și a statului de ridicare continuă a calității vieții o constituie preocuparea pentru asigurarea unui echilibru corespunzător, fundamentat economic, între veniturile directe obținute de fiecare om al muncii, în funcție de cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii prestate, și cheltuielile social-culturale efectuate de la bugetul de stat pentru dezvoltarea învățămîntului, artei, culturii, ocrotirii sănătății, sprijinirea familiei, ocrotirea mamei și copilului, realizarea programului de construcții de locuințe etc., de care beneficiază întregul popor. Astfel, cheltuielile pentru acțiunile social-cul-

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibidem, p. 80.

turale finanțate de la bugetul statului au crescut, în perioada 1965—1985, de 4,3 ori, de la 20,9 milioane lei la 90,4 milioane lei¹⁸. Ritmul de creștere a cheltuielilor pentru acțiuni social-culturale fiind superior celui de creștere a populației, a determinat sporirea continuă a volumului cheltuielilor social-culturale pe locuitor, de la 1 200 de lei, în 1965, la 3 979 de lei în 1985¹⁹. Cea mai mare parte a cheltuielilor social-culturale alocate din bugetul statului este destinată satisfacerii unor nevoi ale maselor largi populare (învățămînt, cultură, sport, sănătate). Ele se repartizează gratuit, în funcție de nevoile persoanelor, ale membrilor familiilor. O anume excepție fac bursele, care sînt atribuite elevilor și studenților atît după venitul părinților, ceea ce influențează raportul dintre veniturile mici și veniturile mari, cît și după rezultatele la învățătură.

O pondere importantă în cadrul fondurilor sociale revine pensiilor. Politica socială în domeniul pensiilor se întemeiază pe îmbinarea consecventă a stimulării cu echitatea. De asemenea, s-a lărgit sfera de cuprindere a populației care beneficiază de pensii. Astfel, dacă pînă în 1970 beneficia de pensii numai personalul muncitor, începînd din 1971 funcționează sisteme de pensionare și pentru țărănimea cooperatistă, iar din 1977 pentru întreaga țărănime, inclusiv pentru țărănimea din zonele necooperativizate²⁰. În acest mod, a fost rezolvată o problemă socială cu multe implicații pentru agricultură și țărănime, ea exprimînd un aspect esențial al politicii de îmbunătățire a condițiilor de viață de la sate.

Pensia medie de asigurări sociale pentru limita de vîrstă și vechime integrală în muncă a crescut de la 671 de lei în 1965 la 1798 de lei în 1985. În aceeași perioadă, totalul pensiilor a sporit de la 883,7 milioane lei la 2 868,2 milioane lei în 1985²¹.

În concordanță cu dezvoltarea generală a economiei naționale și creșterea venitului național, în cincinalul 1986—1990 se asigură sporirea, în continuare, a veniturilor din fondurile sociale de consum.

În condițiile creșterii continue a veniturilor bănești, precum și ale sporirii producției bunurilor de consum industriale și agricole, ale modernizării rețelei comerciale și a celei prestatoare de servicii, populația a putut să-și sporească și să-și diversifice, an de an, consumul de produse alimentare. Astfel, sporirea veniturilor bănești ale populației de la 78,2 miliarde lei în 1965 la 375,8 miliarde lei în 1985²² a determinat creșterea însemnată a vânzărilor de mărfuri prin comerțul socialist, de la 63,7 miliarde lei în 1965²³ la 283,3 miliarde lei în 1986, și a serviciilor prestate populației de la 9,4 miliarde lei la 62,4 miliarde lei.

A sporit, an de an, înzestrarea populației cu obiecte de uz îndelungat, care îi îmbogățesc condițiile de viață și de confort, îi asigură ridicarea nivelului cultural și îi creează condiții pentru folosirea cît mai plăcută a timpului afectat activităților cultural-educative sau turismului. Comparativ cu anul 1965, în 1985 la 1 000 de locuitori reveneau de 2,2 ori mai

¹⁸ *Ibidem*, p. 50.

¹⁹ *Ibidem*, p. 50, 308.

²⁰ *Legea privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale membrilor cooperativelor agricole de producție și Legea privind pensiile și drepturile de asigurări sociale ale țăranilor cu gospodărie individuală din zonele necooperativizate*, în „*Buletinul oficial*”, nr. 61 din 8 iulie 1977.

²¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1986, p. 308.

²² *Epoca Ceaușescu — epocă de înfăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*, p. 234.

²³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1986, p. 272.

multe aparate de radio, de 7,7 ori mai multe mașini de spălat, de 5,4 ori mai multe aspiratoare de praf și de 35 de ori mai multe autoturisme.

În vederea satisfacerii în condiții cât mai bune a cerințelor populației, volumul desfacerilor de mărfuri va crește în anul 1990, față de 1985, cu 9,4%, iar cel al prestărilor de servicii cu 70%.

Un rol important în politica socială a partidului ocupă protecția muncii, îmbunătățirea permanentă a condițiilor de muncă și ocrotirea sănătății oamenilor. În procesul creșterii economice, al dezvoltării industriei s-a creat un sistem de protecție economică și socială care asigură tuturor oamenilor muncii dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul la asigurarea materială de bătrînețe, boală sau incapacitate de muncă, garantează condițiile de protecție și securitate a muncii, de ocrotire a femeilor și copiilor etc.

Eforturile pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă s-au concretizat în construirea de întreprinderi moderne în toate ramurile industriei, în creșterea gradului de înzestrare tehnică a muncii, în mecanizarea și automatizarea proceselor de producție din industrie, construcții, agricultură și alte ramuri ale economiei naționale. În întreprinderi și instituții au fost aplicate măsuri importante pentru asigurarea protecției muncii și igienei la locurile de muncă, prevenirea accidentelor, eliminarea treptată a muncilor dăunătoare sănătății ș.a. În marile întreprinderi au fost înființate cabinete de medicină a muncii, care promovează cele mai noi realizări în acest domeniu.

Un element esențial al condițiilor de muncă îl constituie durata muncii — de 8 ore pe zi — care, în țara noastră, este reglementată prin Constituție. Totodată, legislația muncii prevede o durată redusă a timpului de muncă, sub 8 ore pe zi, fără scăderea retribuției, pentru unele munci cu regim de lucru special, în anumite ramuri, pentru femeile cu copii până la un an, pentru adolescenți etc. În perioada planului cincinal 1986—1990, realizările ce se vor înregistra în domeniul creșterii productivității muncii, al eficienței economice pe seama introducerii progresului tehnic-științific vor permite introducerea, la sfârșitul cincinalului, a săptămânii de lucru de 44—42 de ore.

Concediul de odihnă, garantat și plătit pentru toate categoriile de oameni ai muncii, inclusiv pentru membrii cooperativelor agricole de producție, are o durată variind între 15 și 24 de zile lucrătoare. Cît privește tinerii pînă la 18 ani încadrați în muncă, aceștia au dreptul la concedii de 18—24 de zile lucrătoare. Totodată, persoanele care lucrează în condiții deosebite beneficiază de un concediu suplimentar de odihnă cu o durată de 3 pînă la 12 zile lucrătoare.

Familia și copilul se bucură de ocrotire și sprijin deosebit din partea societății. Constituția țării garantează concediul de maternitate pentru sarcină de lăuzie de 112 zile. Ajutoarele materiale care se plătesc pe durata acestui concediu variază între 50% și 85% din retribuție, în funcție de vechimea în cîmpul muncii. Femeile cu copii de pînă la 6 ani au dreptul să lucreze în regim de 1/2 normă dacă nu beneficiază de creșă sau cămin sau pot întrerupe activitatea fără a pierde continuitatea în muncă.

În cadrul politicii sociale a partidului și statului nostru de îmbunătățire continuă a condițiilor de muncă și de viață ale poporului, un loc important ocupă problema *ocrotirii sănătății întregului popor*. Statul alocă o parte importantă din mijloacele sale materiale în scopul dezvoltării și întăririi continue a activității de prevenire a îmbolnăvirilor, de refacere

a capacității de muncă, de îmbunătățire a calității asistenței medicale. Aceasta a permis dezvoltarea bazei materiale, lărgirea continuă a acțiunilor în domeniul ocrotirii sănătății. Una dintre marile cuceriri ale oamenilor muncii în anii socialismului este, în acest sens, *asistența medicală gratuită*. Prin eforturile materiale ale statului a fost pregătit un număr mare de medici, de cadre sanitare și au fost construite noi spitale și policlinici. Ca urmare, numărul locuitorilor ce revin la un medic s-a redus de la 1 047 în 1950²⁴ la 475 în 1986. La acest indicator România se situează la nivelul unor țări dezvoltate din punct de vedere economic.

În vederea asigurării accesibilității populației din toate localitățile la asistență sanitară, s-au luat măsuri pentru repartizarea judicioasă a unităților spitalicești și a cadrelor medicale pe teritoriul țării. S-a dezvoltat asistența medicală la locul de muncă, prin extinderea dispensarelor din întreprinderi și de pe platforme industriale, de asemenea rețeaua de maternități, de spitale de specialitate, policlinici și dispensare pentru femeia-mamă și copil. În România, 99,1% din copii sînt născuți într-o instituție sanitară asistată de un personal medical calificat²⁵. Totodată, familia primește sprijin material prin sistemul alocațiilor de stat pentru copii, prin acordarea de ajutoare mamei cu mulți copii și indemnizații de naștere, prin asistența medicală a copiilor și medicamente, exceptate de plată, prin organizarea de creșe, cămine, grădinițe, colonii și tabere pentru copii. Rețeaua de creșe și cămine de copii a înregistrat o continuă dezvoltare. Astfel, numărul locurilor în creșe a crescut de la 11 800 în 1965 la 86 475 în 1984²⁶.

Rezultatul sintetic al măsurilor de îmbunătățire a condițiilor de muncă și de viață ale populației și al acțiunilor sanitare îl constituie menținerea mortalității generale la un nivel relativ scăzut, reducerea mortalității infantile, precum și creșterea duratei medii de viață a populației. Mortalitatea infantilă, spre exemplu, s-a redus de la 78,2 la 1 000 de născuți vii în 1955 la 34,7 în 1975 și la 25,6 în 1985²⁷. Durata medie de viață a crescut de la 68,5 ani în 1964—1967 la aproape 70 de ani în perioada 1982—1984²⁸. Politica demografică promovată de Partidul Comunist Român, pornind de la faptul că omul constituie factorul determinant al progresului economic-social, a asigurat creșterea continuă a populației țării, de la 17,5 milioane în 1956 la 19,1 milioane în 1966²⁹ și la 22,8 milioane în 1986.

O latură esențială a politicii sociale a Partidului Comunist Român o constituie preocuparea constantă pentru înfăptuirea sistematizării teritoriale și îmbunătățirea continuă a *condițiilor de locuit ale populației*. În perioada 1951—1985 a fost construit, din fondurile statului, întreprinderilor, organizațiilor obștești și ale populației, un număr de peste 5,2 milioane de locuințe, din care mai mult de jumătate din fondurile statului³⁰. Amploarea construcțiilor de locuințe a permis ca, în perioada de după 1965, să se mute în locuințe noi aproape 40% din populația țării, iar din cea a orașelor aproape 80%. În perioada planului cincinal 1986—1990 vor fi construite circa 750 de mii de noi locuințe, urmărindu-se ca,

²⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 343.

²⁵ *Ibidem*, p. 342.

²⁶ *Ibidem*, p. 345.

²⁷ *Ibidem*, p. 38.

²⁸ *Ibidem*, p. 48.

²⁹ *Ibidem*, p. 12.

³⁰ *Ibidem*, p. 248.

în toate județele, în mediul urban, să se asigure fiecărei familii o locuință. Concomitent cu construirea locuințelor au fost ridicate numeroase lăcașuri de artă și cultură — școli, teatre, instituții muzicale, case de cultură, muzee, biblioteci etc., de așezăminte sociale destinate ocrotirii sănătății poporului — spitale, creșe și grădinițe de copii.

În acest cadru, o atenție deosebită s-a acordat și se acordă dezvoltării economice și urbanistice a Capitalei țării, a municipiilor reședință de județe, celorlalte orașe, înființării de noi orașe, precum și echipării edilitare a localităților țării. Ca urmare, numărul orașelor a crescut de la 183 în 1965 la 237 în 1985³¹. De asemenea, numărul localităților care dispun de rețele de distribuire a apei potabile a sporit de la 261 în 1965 la 2 059 în 1985, iar al orașelor cu transport urban de călători de la 135 la 177³². În aceeași perioadă, populația urbană a crescut de la 6 417,5 mii la 12 061,5 mii, reprezentând, la 1 iulie 1985, o pondere de 53,1% din totalul populației țării, față de 38,3% la 15 martie 1966³³. În scopul asigurării unor condiții cât mai bune de viață și de muncă pentru populație, dezvoltarea economică-socială și edilitară a localităților urbane și rurale se face în strînsă corelație cu măsurile de protecție a mediului înconjurător, menite să asigure menținerea și îmbunătățirea calității mediului, corespunzător cerințelor ocrotirii naturii și desfășurării armonioase a vieții umane. Partidul și statul promovează o politică consecventă de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător.

Concomitent cu procesul urbanizării a fost creată o amplă și modernă bază materială pentru practicarea turismului. În 1985, numărul locurilor de cazare turistică, de odihnă și tratament balnear a fost de 281 771, față de 189 538 în 1970³⁴. În aceeași perioadă, numărul turiștilor din țară cazați în unitățile turistice, de odihnă și tratament balnear din cele circa 160 de stațiuni de interes național și local a sporit de la 5 185,7 mii de persoane în 1970, la 9 821,3 mii de persoane în 1985, reprezentînd o creștere de 1,9 ori³⁵. De asemenea, taberele de elevi și coloniile de preșcolari au găzduit în 1984/1985 un număr de 390,6 mii de copii, față de 311,8 mii în 1975/1976³⁶.

O componentă esențială a calității vieții oamenilor în țara noastră o constituie *participarea socială în condițiile adîncirii democrației, a autoconducerii socialiste*. „Tot ceea ce înfăptuim — subliniază secretarul general al partidului — trebuie să răspundă năzuințelor poporului, să asigure bunăstarea și fericirea sa. Aceasta constituie, de fapt, însăși esența democrației muncitorești-socialiste”³⁷. Factorul fundamental al democrației socialiste în societatea românească îl reprezintă proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, asupra întregii bogății naționale — și, pe această bază, repartitia venitului național în conformitate cu principiile eticii și echității socialiste —, puterea clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii, care asigură în practică înfăptuirea acestor principii de bază.

³¹ *Ibidem*, p. 10.

³² *Ibidem*, p. 350.

³³ *Ibidem*, p. 12.

³⁴ *Ibidem*, p. 346.

³⁵ *Ibidem*, p. 347.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, p. 42.

Promotor consecvent al principiului că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, Partidul Comunist Român a desfășurat, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, o amplă activitate pentru perfecționarea raporturilor sociale, pentru lărgirea și adâncirea democrației. Ca urmare, în această perioadă a fost creat un sistem instituțional original și cuprinzător al democrației socialiste românești, care îmbină armonios, într-o viziune unitară, democrația reprezentativă, de stat, cu democrația directă, obștească, conducerea unitară, centralizată cu autoconducerea muncitorească a unităților economice-sociale, democrația politică cu cea economică, asigurându-se astfel cadrul politic-organizatoric pentru participarea largă și activă a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea tuturor treburilor societății. În actuala etapă, a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, s-au accentuat formele democrației directe. Dezbaterile în cadrul organismelor autoconducerii muncitorești — adunările generale ale oamenilor muncii, consiliile oamenilor muncii —, analiza în presă, la radio și televiziune a celor mai importante proiecte de dezvoltare social-economică, a unor proiecte de legi și a altor documente de importanță națională pentru prezentul și perspectivele dezvoltării societății, încetățenirea consultării largi a maselor asupra principalelor probleme politice-sociale, întrunirile în care cetățenii își exprimă opinia asupra modului de gospodărire a treburilor țării și de îndeplinire a hotărârilor partidului, consfăturile periodice pe domenii sau ramuri de activitate, organizarea de congrese la nivel național pe domenii de activitate — Congresul oamenilor muncii, Congresul agriculturii, Congresul educației politice și culturii socialiste, Congresul științei și învățământului —, precum și alte numeroase forme constituie cadrul în care clasa muncitoare, întregul popor participă nemijlocit la conducerea societății. Partidul și statul stimulează manifestarea eficientă a opiniei publice împotriva fenomenelor negative, posibilitățile de exprimare a acestei opinii. „Socialismul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — îl construim cu oamenii și pentru oameni, și ei sînt deci cei ce hotărăsc asupra felului cum trebuie să fie îndeplinit, asupra felului cum trebuie să arate socialismul pe care îl realizăm“³⁸.

În contextul preocupării pentru adâncirea și perfecționarea democrației socialiste, are loc sporirea și instituționalizarea participării *tineretului* la toate nivelurile decizionale ale vieții economice și social-politice în cadrul formelor democrației directe și ale democrației reprezentative. Reprezentanții organizațiilor de tineret, ai tineretului, în general, participă la activitatea de conducere în unitățile economice de stat și cooperatiste, în școli și universități, în toate domeniile de activitate. De asemenea, un număr din ce în ce mai mare de tineri participă, ca deputați, în organul suprem al puterii de stat, iar reprezentanții aleși ai tineretului fac parte din diferitele colegii și foruri de conducere ale unor ministere, instituții și organisme centrale de stat, care, prin problematica activității lor, vizează și aspecte ale muncii și vieții tinerei generații.

O caracteristică esențială a dezvoltării democrației în societatea socialistă românească constă în faptul că ea asigură și garantează material tuturor oamenilor muncii drepturi și libertăți cetățenești dintre cele mai largi — dreptul la muncă, la odihnă, la retribuție în funcție de aportul social, la asigurarea materială la bătrînețe sau boală, dreptul de a fi

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 581.

stăpîn pe munca depusă și pe roadele ei, dreptul la proprietate personală, dreptul la moștenire, dreptul la învățătură, dreptul de a alege și de a fi ales în organele și organisme politice, sociale, de a participa activ la conducerea întregii țări, libertatea conștiinței și libertatea cultelor, libertatea presei, a cuvîntului.

Democrația socialistă se adîncește pe măsura ridicării gradului de pregătire și competență a oamenilor muncii, a lărgirii orizontului de cunoaștere și nivelului lor ideologic și politic, a înțelegerii juste a fenomenelor economice, sociale și politice. În acest scop, partidul desfășoară o intensă activitate ideologică și politică-educativă, asigură dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, a tuturor pîrghiilor de formare și ridicare a nivelului general de cunoaștere și educație socialistă a maselor. Partidul nostru orientează ideologic creația cultural-științifică în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice, promovează o politică de amplă culturalizare a maselor, de ridicare a nivelului lor de cunoaștere și cultură, de difuzare a valorilor științei și culturii, acestea devenind un bun al întregului popor. „Educația și cultura înaintată, revoluționară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, presupune cunoștințe vaste, multilaterale, în toate domeniile, bazate pe concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric —, pe idealurile nobile ale socialismului științific. În asemenea condiții, educația politică, culturală constituie, asemenea soarelui, un adevărat astru care emană cultură și luminează omenirii calea spre noi orizonturi, spre înțelegerea originii vieții, a lumii înconjurătoare, a dialecticii naturii și societății, a legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale”³⁹.

Atenția acordată instrucției și educației, dezvoltării științei și culturii izvorăște din concepția Partidului Comunist Român cu privire la însăși esența orînduirii pe care o făurim, ca orînduire a dezvoltării multilaterale și armonioase a tuturor oamenilor muncii, a afirmării plenare a personalității umane. În același timp, lărgirea permanentă a orizontului politic, profesional, tehnic și de cultură generală este înțeleasă ca o principală condiție a îndeplinirii cu succes a sarcinilor pe care le implică făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Partidul Comunist Român, bazîndu-se pe unitatea intereselor fundamentale ale claselor și categoriilor sociale din societatea noastră socialistă se preocupă permanent de armonizarea intereselor claselor și categoriilor sociale de oameni ai muncii, de rezolvarea contradicțiilor care apar în procesul dezvoltării societății noastre. Printr-o temeinică analiză a realității, a necesităților și posibilităților reale, observînd în permanență rezultatele obținute prin aplicarea liniei sale politice, partidul dezvoltă tendințele obiective fundamentale, cerințele dezvoltării istorice, promovează, în toate domeniile, concepțiile revoluționare de muncă, de gîndire, asigură îndrumarea, organizarea și conducerea unitară a eforturilor clasei muncitoare, țărînimii, intelectualității, ale întregului popor spre îndeplinirea acestor tendințe. Prin aceasta, unitatea social-politică și morală a poporului devine tot mai trainică, sporește continuu rolul ei de forță motrice în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Prefacerile profunde petrecute în viața economică, socială, politică și culturală a țării se reflectă și în activitatea externă a României socialiste, care s-a afirmat și se afirmă cu putere în viața internațională prin-

tr-o politică activă, principală, de independență națională, de largă colaborare, de destindere și pace.

Liniile directoare ale politicii externe a partidului și statului român sînt : dezvoltarea cooperării și colaborării cu toate țările socialiste ; amplificarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealiniat ; sprijinirea activă a luptei popoarelor și a mișcărilor de eliberare națională pentru libertate și independență ; lărgirea relațiilor de colaborare cu țările capitaliste dezvoltate în spiritul principiilor coexistenței pașnice ; înfăptuirea unei păci trainice, a dezarmării generale ; democratizarea relațiilor internaționale ; solidaritatea internaționalistă cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate forțele care luptă pentru dezvoltarea progresistă a societății ; lichidarea subdezvoltării și crearea unei noi ordini politice și economice internaționale ; dezvoltarea colaborării științifice, culturale, turistice, a schimburilor de informații cu toate statele.

Elementul central al politicii externe românești îl constituie promovarea și respectarea fermă a principiilor fundamentale ale relațiilor inter-statale — respectul independenței și suveranității naționale, egalitatea deplină în drepturi, avantajul reciproc, neamestecul în treburile interne, nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, dreptul fiecărui popor de a dispune de destinele sale —, activitatea consecventă pentru generalizarea respectării acestor principii confirmate de viață.

Concepția partidului și statului român privind amplificarea relațiilor economice externe pornește de la faptul că realizarea unei puternice dezvoltări economice într-o perioadă istoricește scurtă presupune, în mod necesar, o încadrare activă în diviziunea internațională a muncii și promovarea unui larg schimb de valori materiale, tehnico-științifice și culturale cu celelalte popoare. Prin înfăptuirea consecventă a politicii de dezvoltare a relațiilor economice cu alte țări, participarea României la schimburile internaționale s-a lărgit și s-a diversificat continuu, îndeosebi în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965. Volumul comerțului exterior al României a crescut, în perioada 1965—1986, de peste 8 ori. În anul 1986, România întreține relații economice și de cooperare cu 149 de state. S-au dezvoltat și diversificat, în continuare, relațiile comerciale și de cooperare în producție cu țările socialiste. S-au extins relațiile cu țările membre ale C.A.E.R. pe baza programelor speciale de cooperare pe termen lung și a Programului complex de colaborare tehnico-științifică pînă în anul 2000.

România, situînd în centrul activității sale internaționale dezvoltarea relațiilor de strînsă colaborare și solidaritate cu toate țările socialiste, și-a extins continuu relațiile economice, tehnico-științifice și culturale cu aceste țări. De la 1 272 de milioane ruble în 1965, volumul total al comerțului exterior al României cu celelalte țări socialiste s-a ridicat, în 1985, la 9 268 milioane ruble. De asemenea, România și-a dezvoltat puternic relațiile economice cu țările în curs de dezvoltare. Acționînd în spiritul coexistenței pașnice, țara noastră și-a lărgit raporturile economice, tehnico-științifice și culturale cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii. Relevînd necesitatea participării largi a României la diviziunea mondială a muncii, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Fără a ne încadra în mod activ în diviziunea mondială a muncii, fără promovarea unui larg schimb de valori materiale, tehnico-științifice și culturale cu celelalte po-

poare, nu putem asigura făurirea unei societăți avansate — așa cum trebuie să fie societatea socialistă și comunistă“⁴⁰.

Economia complex dezvoltată și echilibrată a României socialiste a creat condiții favorabile pentru extinderea și diversificarea schimburilor comerciale, pentru promovarea unor forme variate de cooperare economică și tehnico-științifică pe baze reciproc avantajoase, în condiții de egalitate, pentru înlăturarea urmărilor vechilor relații de inechitate, din timpul cînd țării noastre îi era atribuit, pe planul relațiilor economice internaționale, doar rolul de furnizor de produse agricole și materii prime și importatoare de produse industriale.

Strategia dezvoltării economice și sociale intensive a României pe baza înfăptuirii noii revoluții tehnico-științifice, își găsește o amplă fundamentare științifică și concretizare în documentele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român din 19—22 noiembrie 1984, în special în *Directivele cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*⁴¹.

În concordanță cu hotărârile Congresului al XIII-lea al partidului, Planul național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România în perioada 1986—1990, asigură, prin prevederile sale, dezvoltarea economică și socială intensivă a țării în perioada 1986—1990, corespunzător cerințelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Obiectivul strategic fundamental al planului cincinal 1986—1990 îl constituie trecerea României într-un stadiu nou — de la țară socialistă în curs de dezvoltare la țară socialistă cu un nivel mediu de dezvoltare din punct de vedere economic. În aceeași perioadă, volumul total al comerțului exterior al României va crește cu 52,7% față de perioada 1981—1985; exportul urmează să sporească cu 75% — o creștere cu mult mai mare decît cea a venitului național și a producției industriale⁴².

Orientările de perspectivă ale dezvoltării economice, sociale, politice și culturale ale României în perioada 1991—2000 prefigurează orizonturi noi de progres general. În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, prin promovarea largă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, va continua procesul de formare, dezvoltare și modernizare a bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate. Va crește substanțial producția industrială și agricolă, se va dezvolta puternic baza energetică și de materii prime, se va accentua și mai mult rolul științei și tehnologiei moderne în dezvoltarea economico-socială a patriei. Se va dezvolta avuția societății, venitul național și, pe această bază, se va ridica gradul general de civilizație materială și spirituală, calitatea vieții întregului popor⁴³.

Sintetizînd finalitatea strategiei de dezvoltare și înflorire multilaterală a României, Rezoluția adoptată de Congresul al XIII-lea subliniază: „România se va înfățișa, la sfîrșitul acestui secol, ca o țară socialistă multi-

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 57.

⁴³ *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român. 19—22 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1985, p. 15—17, 536—570, 707—732.

⁴² *Legea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1986—1990*, nr. 2 din 27 iunie 1986, în „Buletinul oficial“, nr. 42 din 2 iulie 1986.

⁴³ *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român. 19—22 noiembrie 1984*, p. 715—716.

lateral dezvoltată, atât din punct de vedere al producției industriale și agricole, al învățământului, științei și culturii, cât și în ceea ce privește nivelul general de viață și civilizație al poporului, asigurându-se astfel condițiile materiale necesare pentru trecerea la îndeplinirea și la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartitie, de muncă și de viață, în toate domeniile de activitate”⁴⁴.

Progresul economic și social remarcabil obținut de poporul român în anii socialismului, precum și perspectiva transformării României, în anii următori, într-o țară socialistă multilateral dezvoltată evidențiază viabilitatea și superioritatea istorică a orînduirii socialiste, umanismul societății socialiste, capacitatea națiunii noastre de a rezolva problemele vitale ale existenței umane, faptul că socialismul reprezintă singura societate în care tot ceea ce se făurește este destinat satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, ridicării calității vieții lor, înfloririi multilaterale a personalității umane.

Poporul nostru se bucură de roadele transpunerii în viață a politicii economice și sociale a partidului, care elaborează științific obiectivele și sarcinile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în deplină concordanță cu cerințele societății românești, cu realitățile concrete ale țării, asigurînd punerea în valoare a resurselor materiale și umane ale României. Adeziunea națiunii noastre la politica partidului, hotărîrea cu care oamenii muncii acționează pentru îndeplinirea Programului Partidului Comunist Român, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a prevederilor celui de-al VIII-lea cincinal 1986—1990 constituie o puternică garanție că poporul nostru, stăpîn pe destinele sale, va înregistra noi succese în opera de dezvoltare socialistă multilaterală a țării.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 718.

SEMNIIFICAȚIA ISTORICĂ A ACTULUI POLITIC REVOLUȚIONAR DE LA 30 DECEMBRIE 1947

ION POPESCU-PUȚURI

Instaurarea regimului republican în România, în urmă cu 40 de ani, a constituit un eveniment istoric cu adânci semnificații politice, privit nu numai în perspectiva timpului, ci și a împrejurărilor interne și externe imediate¹. Proclamarea, la 30 Decembrie 1947, a Republicii Populare Române a consacrat cucerirea întregii puteri politice în mâinile clasei muncitoare și ale aliaților ei, inaugurând o etapă superioară în dezvoltarea statului român prin trecerea la realizarea măreței opere de făurire a socialismului în patria noastră.

În decursul vremii, societatea omenească a cunoscut diverse forme de conducere, de guvernământ, rezultate sau impuse de anumite condiții, practici sau trăsături proprii fiecărui popor și fiecărei epoci. Indiferent de numele lor — împărăție, regat, republică — judecata istorică asupra valorii lor se face în raport cu stadiul de dezvoltare atins în epocile respective, cu moștenirea lor istorică. Privit dintr-o asemenea perspectivă istorică, poporul român își are numele înscris permanent în istoria lumii în ultimele milenii, de la seria regilor daci, din care aveau să strălucească peste timp Burebista și Decebal, la epoca când pe tronurile statelor românești, sute de ani în evul mediu, s-au succedat domnitori cu numele de Vlaicu, Mircea, Ștefan, Ioan, Mihai, Vlad, Petru, Matei etc.

Deși în cronica domniilor românești există câteva familii domnitoare de mare continuitate (Basarabii, Mușatinii etc.), sistemul de guvernământ din țările române nu era identic cu cel al monarhiilor din alte țări europene, el încorporând și principiul electiv. Alegerea presupunea: existența mai multor candidați, chiar din interiorul aceleiași familii și, poate cel mai important, a unui for permanent investit cu dreptul de a alege. Că s-a numit sfat domnesc, divan sau obștească adunare, că a fost mai restrâns sau mai numeros, însemnătatea istorică a existenței acestui organ colectiv în practica conducerii din țările române este incontestabilă.

22 ¹ A se vedea : Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația republicii socialiste în istoria poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983, p. 134—136.

Oricît de puternice au fost presiunile și influențele din afară, statele românești din epoca feudalismului și-au păstrat structurile proprii și o largă autonomie politică. Este interesant de observat că și atunci cînd amestecul marilor puteri în treburile interne ale românilor era deosebit de puternic, acest amestec nu a putut trece peste formele tradiționale, specifice de conducere ale statelor românești. Fenomenul este izbitor, mai ales cînd intervenția din afară venea din partea unui stat sau a unor state cu formă de conducere total diferită de cea a românilor. Este, de pildă, elocvent momentul domniilor pămîntene din prima jumătate a veacului trecut, care, la o privire mai atentă, semănau foarte mult cu forma republicană. Domnitorul era ales de o Adunare, de un for electoral, pe timp limitat (șapte ani). Și, poate, nu este întîmplător faptul că tocmai în timpul acestor domnii s-au creat condițiile pentru afirmarea marilor idei ale pașoptismului românesc, în care principiul republicii a fost așezat la loc de frunte.

În condițiile epocii moderne, ale mutațiilor în raporturile dintre forțele aflate în luptă pentru schimbarea structurală a societății românești s-a cultivat ideea unui stat eliberat de cătușele servitutiilor feudale, a unei guvernări în folosul poporului, realizată prin popor. În timpul revoluțiilor conduse de Horea și Tudor Vladimirescu, dar mai ales a revoluției române de la 1848, s-a dezvoltat o largă mișcare națională și socială de luptă împotriva dominației străine și a exploatării feudale, în cadrul căreia ideile și acțiunile republicane apar tot mai pronunțate. Programul revoluției române de la 1848 evidențiază necesitatea instaurării unui stat al republicii democratice, care să transpună în viață obiectivele majore ale acesteia în domeniul economic, social, politic și național, să reprezinte și să favorizeze executarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, progresul rapid și multilateral al țării, afirmarea națiunii române, în condiții de egalitate, în concertul națiunilor lumii. Ținînd seama de situația externă a țărilor române, de faptul că erau înconjurate de mari imperii absolutiste, revoluționarii români au manifestat mult realism politic în promovarea și menținerea ideii domniilor pămîntene, preconizînd ca modul de alegere și de activitate al acestora să întrunească atributele unui președinte de republică democratică, eligibil, ceea ce semăna foarte mult cu forma republicană de guvernare.

Ideea de republică democratică a găsit o fundamentare teoretică de înaltă ținută în scrierile unor fruntași ai revoluției române de la 1848, precum Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu, C. A. Rosetti, Cezar Bolliac, Eftimie Murgu, Dimitrie Bolintineanu și ale altor personalități politice și culturale ale epocii. Se remarcă caracterul avansat al unor idei și teze privind o seamă de aspecte fundamentale ale statului și, în special, concepția potrivit căreia menirea noii forme de guvernămînt, rațiunea de a fi a republicii, o constituia asigurarea deplinei suveranități a poporului, dreptul său inalienabil de a fi stăpîn pe el însuși, de a dispune, după buna lui voie, de propria-i soartă. „Patria, pe care locuitorii ei sînt gata să o apere cu viața — scria marele democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu —, este identitatea intereselor, ideilor, pasiunilor ce-i strînge și unește în apărarea unui bun comun... Așadar, de nevoie e ca românii să se întocmească în republică democratică..., stat în care oamenii adunați

îngrijesc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd în lucrarea sa drept regulă dreptatea și drept țintă frăția”².

În perioada ce a urmat revoluției de la 1848, întreaga dezvoltare social-politică a țării a fost indisolubil legată de realizarea marilor și secularelor deziderate de unitate și independență națională și, în acest context, al căutărilor pentru forma de stat cea mai potrivită realizării acestor obiective. Alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în 1859, a reprezentat o etapă însemnată pe drumul formării statului constituțional român, iar învestirea sa a fost o alegere democratică, de tip republican. Singura abatere — pe care, de fapt, o marcase ră Adunările ad-hoc în 1857, cînd formulară cerința prințului străin ereditar — era înlăturarea limitării în timp a exercitării funcției. Datorită împrejurărilor interne și internaționale complexe și contradictorii, care au împiedicat consolidarea domniei lui Cuza, acesta și-a păstrat tronul exact șapte ani, la fel ca și predecesorii săi.

După cum se știe, în 1866, el a fost înlocuit de prințul Carol de Hohenzollern, adus în fruntea statului român unit pentru a se dejuca manevrele unor mari puteri străine care urmăreau desfacerea unirii din 1859. Conform practicilor politice ale timpului, într-o perioadă cînd Europa — și nu numai ea — se afla sub stăpînirea cîtorva mari familii domnitoare, statele mai mici își căutau un sprijin politic în aducerea în fruntea lor a unor suverani aparținînd acelor dinastii puternice din statele mari. Așa a procedat și statul român, la mijlocul veacului trecut, cînd, prin votul unanim al Adunărilor naționale din 1857, se hotărîse aducerea în fruntea Principatelor Unite a unui prinț străin. Cuza însuși votase această opțiune în 1857, ca membru al Adunării ad-hoc din Moldova, o reinnoise în 1859, imediat după dubla sa alegere, și o reamintise cu puțin timp înaintea abdicării, la 5 decembrie 1865, în mesajul de deschidere a corpurilor legislative.

Poziția geografică a țării noastre, înconjurată de cele trei imperii — otoman, țarist și habsburgic — cu interese contradictorii, de multe ori în dese conflicte generate de disputa pentru sfere de influență și dominație în această parte a Europei, conflicte de pe urma cărora au avut de suferit, în primul rînd, popoarele și statele mici, între care și România, consecințele nefaste rezultate din înăbușirea revoluției române de la 1848 de către armatele puterilor monarhice respective, ca și atitudinea diferită, uneori chiar ostilă, a unora dintre marile puteri europene față de problemele vitale ale poporului român, toate acestea și-au pus pecetea și asupra modalității în care au evoluat evenimentele care au condus la instaurarea, în 1866, a dinastiei de Hohenzollern.

În cei 81 de ani de prezență a acesteia în viața statului și a poporului român, dinastia hohenzollernilor a făcut corp comun cu clasele dominante, exploatare, mai ales după ce, prin înzestrarea din 1884, primise în proprietatea coroanei o suprafață de peste 150 000 de hectare. Lupta clasei muncitoare, a țărănimii asuprite împotriva exploatării capitalisto-moșierești a lovit și în monarhie, iar manifestul *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, publicat de mișcarea socialistă în 1906 pentru a blama jubileul celor patru decenii de domnie a regelui Carol, rămîne un document semnificativ al timpului, mai ales că el a prefațat marea răscoală a țăranilor din 1907.

Deși, la sfârșitul primului război mondial, multe tronuri s-au rostogolit, dinastia hohenzollernilor s-a menținut în fruntea României. A fost, fără îndoială, răsplata pentru adeviziunea curții regale la cauza luptei pentru făurirea statului național unitar român, care l-a pus pe regele Ferdinand în situația de a duce război împotriva țării și a poporului său de origine.

În perioada interbelică, ca și în epoca anterioară, monarhia a făcut corp comun cu guvernele claselor dominante în exploatarea maselor muncitorești, astfel încât sentimentele antimonarhice, dezideratul instaurării unei republici democratice au crescut în intensitate. Instaurarea dictaturii personale a regelui Carol al II-lea, sub pretextul concentrării forțelor poporului român în lupta pentru apărarea țării, a slăbit și mai mult regimul social-politic, în fruntea căruia se afla monarhia. În situația complexă a luptelor politice interne, când Garda de fier — devenită agentură a Germaniei hitleriste în România — aspira spre putere și a început cel de-al doilea război mondial, care a adus sfârșitul trupului țării, regele Carol al II-lea a fost silit să abdice în favoarea fiului său Mihai.

Faptul că, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, Partidul Comunist Român s-a aflat în fruntea luptei antifasciste a poporului, iar în timpul conflagrației a devenit forța principală a mișcării de rezistență și creierul organizării insurecției de la 23 August 1944, a plasat partidul clasei muncitoare în poziția de apărător principal al intereselor fundamentale ale poporului și statului român, nu numai în vorbe, ci și în fapte. Alarmat de perspectiva împărțirii soartei Germaniei hitleriste și a conducătorilor ei, tânărul rege a fost sfătuit să se distanțeze de guvernul antonescian și, după cum se știe, împreună cu reprezentanții partidului comunist și ai altor forțe antihitleriste, a participat la arestarea conducătorilor antonescieni chiar în Palatul regal.

Dar actul politic și militar de la 23 August 1944, care a deschis zăgazurile *revoluției de eliberare socială și națională*, se afla într-un context de împrejurări interne de însemnătate majoră. Această revoluție nu era nemijlocit legată de evenimentele celui de-al doilea război mondial, însă acestea îi acceleraseră cursul. Ea fusese anunțată cu 50 de ani mai înainte de partidul clasei muncitoare din România, o dată cu făurirea sa. Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893 și transformat, în 1921, în partid comunist, s-a născut din necesitatea de a schimba societatea românească de tip capitalist într-o societate cu structuri noi, de tip socialist. De asemenea, aceasta fusese anunțată de Comitetul Național Antifascist, creat în iunie 1933, care, prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român —, prin cuprinderea unor largi forțe sociale și prin linia întregii sale acțiuni politice a constituit, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza istoriceii înfăptuiri din August 1944. Așadar, întreaga activitate de aproape o jumătate de veac a partidului comunist s-a desfășurat în acest sens, al pregătirii acestei transformări revoluționare, în cadrul căreia erau *prevăzute și abolirea monarhiei și instaurarea republicii*.

În pofida poziției pe care s-a situat regele și a activității sale obstrucționiste, în prima etapă a revoluției Partidul Comunist Român nu a pus problema lichidării instituției monarhice. Mai mult, ținând seama de faptul că monarhia se mai bucura de unele simpatii în rîndurile unor categorii sociale, precum și în anumite cercuri ale armatei, în dorința

de a evita apariția unor noi impedimente de care ar fi putut profita forțele reacționare din interior și din exterior, partidul comunist, ca și celelalte partide și organizații de masă democratice, nu au atacat sub nici o formă instituția monarhică, considerînd că transformările revoluționare înnoitoare pe care le preconizau puteau și trebuiau înfăptuite chiar în condițiile menținerii formei de stat monarhice. O atare orientare vădea, în mod elocvent, maturitatea, clarviziunea politică și înalta răspundere patriotică cu care partidul comunist a acționat în contextul, deosebit de complex, al momentului istoric. Deși, încă de la crearea sa, partidul clasei muncitoare a demască cu virulență monarhia și a militat pentru o formă de stat republicană, în urma unei analize profunde a realităților românești postbelice el a recurs la tactica menținerii vremelnice a acesteia, concomitent însă cu instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare.

După 23 August 1944, vechile forțe politice, partidele național-liberal și național-țărănesc, care guvernaseră România în perioada interbelică, deși au participat la coaliția antihitleristă, erau slăbite și lipsite de o perspectivă de viitor. Pe de o parte, singurul lor program de guvernare prevedea reîntoarcerea la stilul antebelic, care nu anunța nimic constructiv, înnoitor, iar, pe de altă parte, plana asupra lor, în ochii poporului, răspunderea pentru situația României în primii ani ai războiului, pentru consecințele acestuia asupra țării și a poporului român.

O parte însemnată a poporului, masele muncitorești de la orașe, aflate de multe decenii sub influența politică a partidului comunist, unele categorii țărănești organizate în Frontul plugarilor și un contingent masiv al intelectualității, care cultiva ideile de stînga, socialiste, încă de la sfîrșitul veacului trecut, așteptau și doreau o adevărată înnoire a vieții social-politice a țării și evenimentele de la 23 August le-au stimulat în această direcție. În numai cîteva luni de zile, masele populare, prin neîncetate și energice acțiuni, au reușit să impună regelui Mihai un prim-ministru recomandat de Frontul Național Democrat, coaliție a tuturor forțelor antihitleriste aflate sub influența sa directă, sau numai dornice să colaboreze cu partidul clasei muncitoare. La 6 martie 1945 s-a constituit guvernul dr. Petru Groza, în care majoritatea o dețineau reprezentanții clasei muncitoare și ai aliaților ei. Toate încercările vechilor partide — național-liberal și național-țărănesc — de a-și redobîndi forța și influența în societatea românească, uneori apelînd și la sprijinul guvernelor occidentale, au eșuat. Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, în care acestea au suferit o răsunătoare înfrîngere, au anunțat apropiata lor dispariție de pe scena politică a țării.

La sfîrșitul anului 1947 se realizase cadrul politic intern și internațional în care monarhia era, practic, izolată. Democratizarea continuă a aparatului de stat și a armatei, înfăptuirea unor profunde reforme democratice, eliminarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei (noiembrie 1947), precum și larga muncă politică de masă desfășurată de forțele revoluționare contribuiseră la îngustarea, în permanență, a influenței pe care regele o avea în rîndurile unor categorii de cetățeni. Desfășurarea victorioasă a revoluției făcuse incompatibil conținutul nou al puterii de stat cu forma de stat monarhică, anacronică și perimată, punînd la ordinea zilei, ca o necesitate imperioasă, înlăturarea regalității. „Realizarea republicii — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, veche și arzătoare aspirație a poporului, a devenit posibilă în condițiile sociale noi create după eli-

berarea țării, ale profundelor schimbări democratice, revoluționare care s-au produs în societatea românească”³.

De fapt, regele însuși a înțeles că vremurile erau schimbate în România, că noile forțe ale națiunii nu-și mai puteau acorda obiectivele lor cu existența instituției monarhice. De aceea, a acceptat să abdice, lăsând poporul să-și aleagă el singur, prin reprezentanții săi direcți, destinul în viitor.

În cursul lunii decembrie 1947, forțele revoluționare, conduse de P.C.R., au adoptat noi măsuri menite să apropie momentul înlăturării monarhiei. La 24 decembrie 1947, partidul comunist a preluat conducerea armatei prin numirea lui Emil Bodnaraș ca ministru al Apărării Naționale; în același timp s-a trecut la punerea în aplicare a planului de măsuri elaborat de C.C. al P.C.R. privind asigurarea pazei principalelor puncte strategice din Capitală și din provincie de către gărzile muncitorești înarmate și unitățile militare. A urmat întrevederea cu regele din ziua de 30 decembrie 1947, în cursul căreia dr. Petru Groza și Gh. Gheorghiu-Dej i-au arătat că, în condițiile noului raport de forțe din interiorul țării, proclamarea republicii populare devenise o necesitate obiectivă, o cerință stringentă a maselor largi populare și, în consecință, i-au cerut monarhului să abdice.

În fața mării influențe pe care guvernul o avea în rîndurile maselor largi de la orașe și sate, a poziției sale ferme, regele, înțelegînd că orice împotrivire era sortită eșecului, a semnat actul de abdicare.

Intrunit în plenul său, în după-amiaza aceleiași zile, Consiliul de Miniștri a luat act de abdicarea regelui și a adoptat o Proclamație către popor. „Istoria va înregistra o lichidare a monarhiei, fără zgudui, cum poate inamicii noștri n-ar fi dorit — declara dr. Petru Groza în ședința Consiliului de Miniștri. Ca să utilizez o expresie a reginei-mamă, poporul a făcut astăzi un divorț — și decent și elegant — de monarhie... Vreau să se știe pretutindeni — și aceasta este foarte important — că lucrul acesta s-a făcut cu cumințenie, la timpul său...; noi mergem înainte pe drumul nostru, cu minimum de zgudui și maximum de foloase”⁴. Seara, Parlamentul a consfințit cu mare însuflețire abolirea monarhiei și a adoptat Legea pentru proclamarea Republicii Populare Române și cea referitoare la constituirea Prezidiului R.P.R.

Vestea abolirii monarhiei și a proclamării Republicii a declanșat o adevărată explozie de entuziasm în rîndurile maselor populare. Pretutindeni, la orașe și sate, masele și-au exprimat bucuria prin ample manifestații, mitinguri și adunări, care au îmbrăcat aspectul unor impresionante serbări populare. Prin numeroase scrisori, moțiuni și telegrame, muncitorii, țărani, intelectualii, armata și-au exprimat devotamentul față de republică, hotărîrea nestrămutată de a-și consacra toate forțele înfloririi ei. În același timp, opinia publică progresistă și democratică internațională a salutat, cu deosebită căldură, acest eveniment, pe care l-a apreciat nu numai ca o victorie istorică a poporului român, dar și ca un succes de prestigiu al forțelor democrației și păcii în lume.

Atmosfera de adeziune deplină a maselor largi de la orașe și sate față de actul proclamării Republicii Populare Române — mărturie incontestată

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1972, p. 957.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 082, filele 1—6 (*Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 30 decembrie 1947*).

bilă a izolării totale a monarhiei — a asigurat, de la început, trăinicia noii forme de guvernământ. În condițiile sprijinului popular și al hotărîrii ferme a oamenilor muncii de a contribui la apărarea și consolidarea ei, Republica a devenit un puternic instrument care, sub conducerea partidului comunist, a asigurat apărarea și dezvoltarea cuceririlor revoluționare, democratice ale maselor largi populare, îndrumarea și activă organizare a procesului de edificare a noii orînduirii sociale. La rîndul său, Republica, instaurată în urmă cu patru decenii, a reprezentat cadrul politic și juridic în care s-au afirmat, pe un plan superior, imensele forțe creatoare ale poporului român, hărnicia și inteligența sa.

Proclamarea Republicii Populare Române a însemnat nu numai o schimbare a formei de stat, ci și un salt calitativ în conținutul puterii. Acest act istoric semnifica desăvîrșirea cuceririi întregii puteri politice de către partidul comunist și aliații săi și instaurarea deplină a suveranității poporului împlinind, totodată, o veche aspirație populară, înscrisă în programul revoluției naționale de la 1848 și în documentele programatice ale mișcării muncitorești, ale partidului clasei muncitoare încă de la sfîrșitul secolului trecut, conformă cu tradițiile istorice ale poporului român.

Prin proclamarea Republicii, națiunea română a dobîndit cea mai democratică formă de guvernământ din întreaga sa istorie ; statul român a devenit un stat de tip socialist marcînd, astfel, trecerea țării noastre în etapa edificării socialismului, etapă de profunde transformări, atît în baza economică, tehnică-materială, cît și în suprastructura conștiinței sociale. „Proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947 — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit un eveniment revoluționar de importanță deosebită în istoria poporului nostru și a deschis o nouă eră, marcînd, de fapt, trecerea României la construcția societății socialiste“⁵.

Odată cu abolirea monarhiei și proclamarea Republicii, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută prin insurecția armată din august 1944, era în linii generale încheiată. Marile sale obiective fuseseră realizate. Rămînea de rezolvat eliminarea proprietății capitaliste din industrie și din agricultură pentru ca sistemul socialist să devină predominant nu numai în ceea ce privește puterea politică, ci și cea economică. Erau realizări epocale, ce urmau să se înfăptuiască în anii 1948 și 1962, premise sigure și capitale pentru crearea unei Românie independente și suverane în planul relațiilor internaționale.

Pornind de la necesitățile impuse de făurirea socialismului într-o țară rămasă în urmă, ca dezvoltare capitalistă, comparativ cu țările Occidentului capitalist, și aflată în curs de dezvoltare ca nivel general al potențialului economic, Partidul Comunist Român, pășind în fruntea întregului popor, a întins României o punte solidă spre viitor. În epoca nouă, socialistă, istoricește scurtă, dar de mari transformări revoluționare, poporul român a înfăptuit o operă materială și spirituală care relevă că acum a avut loc cea mai importantă împlinire a evoluției sociale, cu cea mai mare densitate istorică. Au fost lichidate, pentru totdeauna, proprietatea capitalistă-moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă. S-a făurit o economie socialistă unitară în industrie și agricultură, bazată pe proprietatea comună a oamenilor muncii,

ca proprietate a întregului popor și pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție. S-a realizat înfăptuirea principiului socialist de repartitie a produsului social și a venitului național. Pe această bază, forțele de producție au cunoscut o dezvoltare puternică, România devenind un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică, modernă și cu o agricultură socialistă dezvoltată, cu un nivel de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat. În deplin consens cu aceste noi realități ale societății românești, Constituția adoptată de Marea Adunare Națională la 21 august 1965, a consfințit victoria deplină a socialismului în toate sectoarele vieții sociale și, în consecință, a statuat și schimbarea denumirii țării în Republica Socialistă România.

Datorită unor condiții interne și internaționale deosebit de grele, edificarea socialismului nu a constituit un drum neted, ci o operă eroică, care a cerut și numeroase sacrificii, superioare chiar celorlalte epoci ale existenței poporului nostru. Misiunea de a conduce această operă de o înaltă complexitate a revenit Partidului Comunist Român, care, pe baza bogatei sale experiențe de luptă revoluționară și ținând seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de gradul de dezvoltare socială, de tradițiile trecutului istoric național, de interesele și aspirațiile fundamentale ale poporului român a definit cu clarviziune, în mod științific, etapele dezvoltării României și a elaborat o politică adecvată fiecăreia dintre aceste etape. „Am avut întotdeauna în vedere — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — de a ține seama de legitățile generale, de legitățile dialectice ale dezvoltării societății, dar întotdeauna am studiat bine condițiile concrete din țara noastră — economice, sociale, naționale, istorice —, inclusiv gradul de dezvoltare al poporului și am căutat ca aceste legități generale să le aplicăm la condițiile din țara noastră, să găsim pentru problemele pe care le avem în față acele soluții care corespund condițiilor din România”⁶.

Așadar, drumul străbătut în acest răstimp scurt, dar de o neașemuită densitate istorică, a însemnat exercitarea noastră potrivit cerințelor și orizonturilor solului propriu și în linia celei mai înalte evoluții înregistrate în România. Într-un proces unic de continuitate și ascensiune în lumea contemporană, țara a parcurs mai multe etape istorice de transformări revoluționare, economice și sociale; socialismul a rezolvat sarcini mari și complexe, a dus înainte mersul istoriei pe pământul românesc, arătînd cu putere că acesta este, în chip firesc, mersul istoric al supremei opțiuni, calea cea mai bună, mai eficientă de înaintare și dezvoltare. Atît în lumina experienței noastre, cît și a evoluției vieții internaționale se reliefează, astfel, adevărul că drumul popoarelor pentru lichidarea subdezvoltării, pentru o viață demnă, liberă se poate asigura numai pe baza orînduirii socialiste, numai în condițiile în care poporul devine pe deplin stăpîn pe bogățiile sale, pe destinele sale și își făurește viața așa cum o dorește, fără nici un amestec din afară.

În retrospectiva celor patru decenii care s-au scurs de la proclamarea republicii ne apare astăzi, cu și mai deplină claritate, că marile schimbări înnoitoare pe care le-a cunoscut țara, realizările impresionante obținute în dezvoltarea economico-socială, în toate domeniile de activitate își au izvorul în justetea politicii promovate de partidul nostru, în capacitatea sa de a mobiliza, de a organiza și de a conduce clasa munci-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 100.

toare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor în opera de transformare revoluționară a societății.

Pe drumul deschis de acel August 1944 biruitor, drum mereu ascendent pe care actul proclamării Republicii strălucește ca un luminos reper, se detașează epoca de strălucite împliniri socialiste inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, epocă de un nemaiîntlnit dinamism în dezvoltarea societății românești, de un uriaș avânt creator al poporului, reprezentînd o adevărată piatră de hotar în amplul proces revoluționar de edificare a socialismului și comunismului în România. Congresul a adus un spirit profund înnoitor în toate domeniile construcției socialiste, determinînd adînci prefaceri revoluționare în întreaga societate românească. Abordînd lucid, creator problemele construcției socialiste în strînsă legătură cu realitățile din România, propunînd modalități noi, revoluționare, de soluționare a problemelor, Congresul a deschis drum larg pentru înlăturarea ideilor preconcepute, a dogmelor și principiilor simpliste, rigide, a tabuurilor ideologice, pentru promovarea puternică a unui curent de gîndire curajos, novator, întemeiat pe analiza lipsită de orice prejudecăți a faptelor vieții. Prefigurîndu-i încă de pe atunci marele rol în devenirea României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta de la tribuna înaltului forum comunist : „*Cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român va rămîne înscris cu litere de aur în istoria României*“⁷.

Congresul a ales în fruntea partidului pe militantul în măsură ca nimeni altul să călăuzească marea operă a muncii și dezvoltării în România socialistă — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, care, prin întreg cursul vieții sale de luptător în rîndurile Partidului Comunist Român, îndeplinind misiuni de înaltă răspundere, a dobîndit un imens prestigiu în fața comunistilor, a țării. Această istorică opțiune, desemnînd vocația unui întreg partid, a unui întreg popor, s-a dăltuit ca moment crucial în desfășurarea operei de construcție socialistă în România.

Epoca istorică inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului este dominată decisiv de puternica personalitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu, poartă din plin pecetea gîndirii și acțiunii sale revoluționare, fundamentate pe aplicarea creatoare a principiilor materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific la condițiile de fapt ale țării noastre. Ideile și orientările prețioase ale secretarului general al partidului, pătrunse de o înaltă responsabilitate pentru destinele României socialiste, de o mare și înflăcărată dragoste de țară și de popor, și-au găsit o minunată materializare în mărețele succese și înfăptuiri obținute de oamenii muncii din România în cei peste 22 de ani de cînd se află în fruntea destinului poporului român — epoca cea mai fertilă în împliniri, de cea mai strălucită distincție din întreaga istorie românească. Poporul român se mîndrește cu succesele remarcabile obținute în dezvoltarea, în ritmuri înalte, a ramurilor hotărîtoare ale producției materiale — industria și agricultura —, în repartizarea teritorială armonioasă a forțelor de producție, creșterea dinamică a puterii economice a țării, ridicarea generală a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii. Pe această bază s-au asigurat înflorirea învățămîntului, științei, culturii, factori fundamentali ai edificării noii orînduirii, afirmarea plenară a principiilor eticii, echității și ale umanismului socialist în întreaga noastră societate. Pe aceste mărețe cuceriri se întemeiază izbînda cea mai de preț a acestor ani — uni-

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 103.

tatea de neînfrînt a poporului în jurul partidului, garanția fermă a întăririi independenței și suveranității naționale, forța motrice hotărîtoare a mersului nostru înainte, premisa esențială a manifestării plenare a rolului decisiv al maselor în planul creației istorice în România socialistă.

În analele patriei, în conștiința poporului român s-a întipărit adînc memorabila zi de 28 martie 1974, cînd Marea Adunare Națională — forul suprem al țării, în care sînt reprezentați muncitorii, țăranii, intelectualii, români, maghiari, germani, toți oamenii muncii din România —, convocată în a XII-a Sesiune a celei de-a VI-a legislaturi, consacînd voința națiunii, a ales, prin votul său unanim, pe cel mai strălucit fiu al națiunii române, conducătorul care încununează șirul marilor bărbați de stat ai neamului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, în suprema funcție în stat — președinte al Republicii Socialiste România *. Moment de seamă al istoriei naționale, această înaltă investitură, de profundă semnificație pentru viața partidului și a statului nostru — întru totul sprijinită prin dragostea și încrederea nemărginite ale tuturor cetățenilor patriei — constituie o nouă și strălucită recunoaștere a meritelor nepieritoare pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a cîștigat în fața partidului, a întregului popor, ca ilustru militant revoluționar și patriot înflăcărat, ctitor de țară nouă, liberă și independentă, care conduce cu abnegație destinele României spre înfăptuirea țărilor socialismului și comunismului, slujește fără preget cauza păcii și progresului în lume. Votul Marii Adunări Naționale înscrie în marea carte a patriei consfințirea unei realități pe care cei peste douăzeci de milioane de cetățeni ai României socialiste o aveau trainic gravată în inimile și gîndurile lor. Istoricul act dădea, astfel, expresie în fapt sentimentelor și voinței unei națiuni întregi, hotărîrii tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a poporului român, de a urma și de a înfăptui neabătut politica Partidului Comunist Român, în frunte cu secretarul său general.

Jurămîntul rostit de întîiul președinte al României în fața aleșilor poporului, în fața patriei s-a gravat în conștiința tuturor oamenilor acestor meleaguri, fiind propriul lor legămint de cetățeni ai unei țări libere, stăpînă pe destinele ei, deplin încrezători în forța călăuzitoare de drum spre viitor — Partidul Comunist Român.

În numele națiunii noastre socialiste, exprimînd unanim voința fierbinte a partidului, a întregului popor, reprezentanții țării în forul suprem al puterii de stat, desemnați prin alegerile de deputați în Marea Adunare Națională, într-o însuflețitoare și entuziastă unanimitate, au reales, la 17 martie 1975, și, respectiv, la 28 martie 1980, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de președinte al Republicii Socialiste România. Aceste acte solemne ale realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de președinte al țării își găsesc înțelesurile profunde în marile realizări ale României socialiste, marcate puternic de perioada anilor de istorie nouă, revoluționară inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, care poartă efigia personalității marcante, a gîndirii și forței sale creatoare cu care a acționat și acționează în fruntea partidului și a statului pentru înfăptuirea idealurilor nobile de progres și prosperitate ale poporului român, pentru pace și conlucrare internațională.

* Funcția de președinte al Republicii Socialiste România — veche aspirație a poporului și necesitate de stat — a fost instituită de Marea Adunare Națională în urma recomandării Plenarei C.C. al P.C.R. din 25—26 martie 1974.

Anii care au urmat deceniului precedent de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu fusese chemat la conducerea Partidului Comunist Român constituie pentru țara noastră epoca înnoirilor fundamentale, care prin proporțiile ei, prin ritmurile dinamice și prin îndrăzneala obiectivelor propuse și îndeplinite nu-și găsește egal și precedent în întreaga istorie a României.

Sub sceptrul celui dintîi președinte al României, poporul nostru a inaugurat astfel o nouă etapă a dezvoltării sale, caracterizată printr-un profund spirit științific, rațional și înnoitor în conducerea societății, prin mobilizarea tuturor energiilor sale creatoare la făurirea conștientă a propriei istorii. Congresele al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea, cele două Conferințe Naționale, ca și plenarele Comitetului Central, desfășurate în acești 13 ani au pus în fața întregii națiuni române obiective pe cît de cuceritoare, pe atît de profund realiste, determinînd un avînt fără precedent, un dinamism și un entuziasm plin de ardoare în dezvoltarea tuturor sectoarelor economiei și, pe această bază, ridicarea continuă a bunăstării celor ce muncesc.

Tabloul deosebit de bogat în realizări al acestei perioade reprezintă cel mai convingător argument cu privire la cuceririle pe care noua orînduire le-a adus în viața poporului nostru. Sub conducerea partidului, în frunte cu secretarul său general, am adăugat, an de an, noi și însemnate valori avuției naționale, edificînd o economie modernă, armonioasă, dinamică, înnobilînd chipul patriei cu mari înfăptuiri, ridicînd neconținut nivelul de trai, material și spiritual, al tuturor oamenilor muncii.

Partidul nostru a analizat, în esența lor autentică și în evoluția lor reală, procesele, fenomenele și trăsăturile proprii societății românești contemporane, pe care le privește în interinfluențele și determinările lor reciproce, făurind magistrale teze, principii, aprecieri și orientări care dau perspectiva clară, trasează făgașul cel mai adecvat, mai eficient de exprimare a poporului român în istorie, de ascensiune a țării în noi etape și stadii de dezvoltare și care îmbogățesc patrimoniul teoriei și practicii revoluționare. Toate acestea au propulsat România spre cea mai înfloritoare etapă — a societății socialiste multilateral dezvoltate, înțeleasă ca o etapă a construcției socialismului care urmează victoriei definitive a socialismului în țara noastră și care pregătește, prin procesele sale calitative, trecerea la o nouă fază de dezvoltare.

În centrul strategiei partidului de dezvoltare economico-socială a țării se află politica de industrializare, elementul hotărîtor al creșterii și stabilității economice, al folosirii raționale a potențialului nostru material și uman, al ridicării gradului de civilizație al întregii societăți, al întăririi independenței naționale, al dezvoltării schimburilor externe și cooperării cu alte state. „Dacă România, trecînd pe calea construcției socialiste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu ar fi acționat pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru realizarea unei industrii moderne pe baza tehnicii celei mai avansate, am fi rămas în continuare o țară slab dezvoltată, dependentă de țările industrializate. Dezvoltarea puternică a industriei socialiste, amplasarea forțelor de producție și progresul industriei în toate județele au constituit factorul esențial al victoriei socialismului, al trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism”⁸. Este profund semnifi-

cativ că industria românească produce astăzi de peste 50 de ori mai mult decât înainte de cel de-al doilea război mondial. S-au dezvoltat puternic noi ramuri ale industriei în sectoarele hotărâtoare ale asigurării progresului multilateral al economiei naționale și întăririi independenței țării. În ultimii 22 de ani, industria românească a înregistrat o dezvoltare într-un ritm anual de circa 12 la sută. Practic, peste două treimi din fondurile fixe ale României sînt realizate în acești ani.

Alături de o industrie modernă, puternică, procesul amplu și complex al dezvoltării istorice din țara noastră se bazează pe o agricultură modernă, de înaltă productivitate, ramură aflată în plin proces de dezvoltare și modernizare. O însemnătate principală pentru dezvoltarea agriculturii au aprecierile secretarului general al partidului potrivit căroră revoluția agrară nu se încheie odată cu făurirea și generalizarea noilor relații de producție, ci implică transformări profunde la nivelul și în structura bazei tehnico-materiale, în formele de organizare a producției și în conținutul muncii din această ramură de bază a economiei noastre naționale. Pornind de la această premisă, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat conceptul noii revoluții agrare — desfășurată pe fondul revoluției tehnico-științifice, al prefacerilor structurale din toate domeniile vieții sociale —, care are un caracter complex, vizînd producția agricolă, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală a satelor, relevînd legătura organică dintre laturile tehnică, economică, organizatorică, socială și cultural-educativă, precum și finalitatea social-economică generală a acestui proces dialectic.

Manifestînd o preocupare statornică pentru progresul continuu al națiunii noastre socialiste, pentru creșterea nivelului de trai, material și spiritual al poporului, partidul nostru a acordat și acordă o atenție aparte promovării largi în producție a cuceririlor științei și tehnicii moderne, dezvoltării și perfecționării neconținute a învățămîntului, făuririi unui om nou, cu un vast orizont. Știința, învățămîntul, cultura au devenit, astfel, mai mult decît oricînd, puternice forțe materiale puse în slujba transformării revoluționare a societății, a dezvoltării economico-sociale a patriei, a bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii. Opțiunea pentru om nou, pentru popor, pentru prezentul lui socialist, constituie, totodată, expresia înaltei răspunderi cu care partidul acționează consecvent pentru a asigura însuși viitorul națiunii noastre, ascensiunea ei neîntreruptă spre culmile luminoase ale comunismului.

Pornind de la necesitatea înfăptuirii unei conduceri unitare, științifice, democratice a întregii activități politice, economice și social-culturale, Partidul Comunist Român a acordat o atenție aparte elaborării unei concepții științifice privind conducerea societății. În anii de după Congresul al IX-lea, s-a afirmat cu putere în viața țării, în viața fiecărui colectiv de muncă, rolul de conducător politic al partidului, inspiratorul celor mai nobile idealuri de civilizație socialistă și comunistă, organizatorul energiilor poporului consacrate propășirii multilaterale a României.

La fel ca orice organism social, partidul nostru s-a dezvoltat neîntrerupt în aceste ultime decenii, și-a perfecționat neconținut activitatea și formele de organizare, înregistrînd profunde transformări în felul în care își îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a societății socialiste românești. Analiza științifică asupra problemelor partidului, ale locului și misiunii sale în ansamblul sistemului politic al țării, ale conținutului și modalităților de exercitare a rolului său conducător are ca punct de pornire demonstrarea ideii că poziția pe care o deține azi Parti-

dul Comunist Român — de centrul vital al întregii națiuni — nu este efectul unor dorințe subiective, ci însuși rezultatul dezvoltării istorice, expresie a necesității și legilor sociale obiective. Pornind de la adevărul că edificarea noii orînduiri socialiste reprezintă opera revoluționară și conștientă a maselor populare, a întregului popor, desfășurată sub conducerea partidului comunist, secretarul general al partidului a fundamentat, din punct de vedere teoretic, locul și rolul partidului în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, legitatea rolului său conducător. Rolul conducător al partidului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat Congresului al XIII-lea al P.C.R. — „nu reprezintă o lozincă sau o cerință abstractă, el se materializează în munca de zi cu zi a fiecărei organizații, a fiecărui organism de partid, a fiecărui comunist. Comuniștii nu au și nu pot avea țeluri mai mărețe decît de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, a politicii interne și externe, de a servi în orice împrejurări interesele poporului, ale patriei, ale socialismului și comunismului”⁹.

Exercitarea rolului conducător al partidului în etapa actuală presupune afirmarea cu prioritate a spiritului revoluționar. Spiritul revoluționar semnifică cuprinderea unitară a tuturor problemelor și sectoarelor de activitate, pentru a asigura funcționarea lor armonioasă, perfecționarea stilului de muncă al tuturor organelor și organizațiilor de partid, cunoașterea și respectarea neabătută a legilor țării și hotărîrilor de partid, înlăturarea la timp a contradicțiilor și greutăților care se ivesc inevitabil în procesul de construcție a unei opere de amploarea celei în care este angajat poporul nostru. În acest sens, o cerință de mare importanță care se ridică pe planul întăririi spiritului revoluționar, a militantismului este cea a cultivării spiritului de luptă, a dorinței de a învinge greutățile, de a asigura victoria idealurilor noastre, pornind de la realitatea — așa cum subliniază secretarul general al partidului — că „socialismul nu este un marș triumfător, ci un drum de muncă și luptă revoluționară!”¹⁰.

În cadrul domeniilor de cea mai mare importanță care, în aceste peste două decenii, au cunoscut considerabile dezvoltări teoretice, se înscrie și concepția despre partid și stat. În viziunea P.C.R., partidul și statul sînt analizate ca realități vii, în continuă transformare și dezvoltare, în raport nemijlocit cu sarcinile și obiectivele societății noastre. Partidul nu este o entitate situată dincolo sau deasupra realităților social-politice, o noțiune vidă de conținut, ci, dimpotrivă, partidul este centrul vital al națiunii, avînd răspunderea de a se implica nemijlocit în rezolvarea practică a tuturor problemelor cu care se confruntă construcția socialismului. Tocmai de aceea, pe măsura progresului societății, rolul său devine din ce în ce mai complex, răspunderea sa și a membrilor săi din ce în ce mai mare.

Profunde semnificații are teza formulată de partidul nostru privitoare la faptul că, în condițiile victoriei socialismului și trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, statul nu mai poate fi definit ca un stat al dictaturii proletariatului, ci ca stat al democrației muncitorești revoluționare, al întregului popor, ca administrator al avuției poporului. Această nouă viziune pune puternic în evidență caracterul larg democratic al activității maselor populare, al organismelor sta-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 66.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 181.

tale, unul din instrumentele de bază pentru exprimarea voinței întregului popor, privit ca titular al proprietății sociale și organizator al vieții comune a întregii națiuni.

Pornind de la concepția că socialismul este opera conștientă a poporului, partidul, secretarul său general, au acționat neobosit, din 1965 și pînă în prezent, pentru a asigura, în forme viabile, participarea directă, democratică a întregului popor la conducerea societății. Dezvoltarea fără precedent a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale a societății, înflorirea științei și culturii, transformarea revoluționară a învățămîntului, asigurarea unui înalt nivel de civilizație socialistă, materială și spirituală, sînt fapte ce dovedesc, practic, ce poate realiza un popor care, sub conducerea partidului comunist, a luat soarta țării în propriile sale mîini.

Expresie concentrată a realizărilor dobîndite în întreaga operă de edificare a noii orînduiri în România, democrația muncitorească, revoluționară se înscrie ca una dintre cuceririle de seamă, istorice ale poporului român, ea nefiind un scop în sine, ci o cale reală, eficientă de participare a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la făurirea de către întregul popor a propriei sale istorii, a propriului său viitor.

Vasta activitate politică-ideologică și cultural-educativă contribuie la adîncirea cunoașterii de sine a națiunii, la modelarea unui om adînc pătruns de drepturile și datoriile sale, asumîndu-și conștient înalte responsabilități sociale. Sensul profund al acestei idei a fost magistral pus în evidență de secretarul general al partidului în cuvîntarea rostită la cel de-al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste din 17—18 august 1987 : „Întreaga activitate politico-educativă, culturală trebuie să aibă drept scop formarea unui om cu înalte calități moral-politice, încrezător în forțele poporului, ale societății, hotărît de a-și aduce întreaga contribuție la împlinirea Programului partidului, la dezvoltarea generală a patriei, de a fi întotdeauna la datorie și de a acționa ca adevărat revoluționar în toate împrejurările”¹¹. Pe asemenea temelii s-a întărit neconținut și s-a cimentat unitatea de gînd, de simțire și de acțiune a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, s-a realizat acea sudură de aur a conștiințelor care stă la temelie tuturor izbînzilor pe care le-am obținut în acești ani și care este garanția sigură că tot ceea ce ne-am propus pentru anii ce vin va deveni realitate.

A existat dintotdeauna, și cu deosebire în anii EPOCII NICOLAE CEAUȘESCU, o legătură indisolubilă dintre politica internă și cea externă a partidului și statului nostru, dintre procesul de edificare a noii orînduiri socialiste și strădaniile permanente pentru asigurarea condițiilor de liniște și securitate necesare progresului țării. Datorită profundelor prefaceri înnoitoare care au avut loc în acest răstimp, România înseamnă astăzi în lume o prezență demnă și viguroasă, o țară care se afirmă puternic, deopotrivă, prin valorile materiale și spirituale ale operei de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și prin activitatea rodnică și consecventă pe arena internațională, în slujba idealurilor de pace, destindere, dezarmare, cooperare și înțelegere ale întregii umanități.

În zilele noastre, cînd omenirea traversează o perioadă de agravare puternică a tensiunilor și pericolelor la adresa păcii, cînd în Europa se acumulează noi arme ucigătoare, care pun în primejdie viața pe continentul nostru, pe întreaga planetă, s-au impus cu deosebită forță în con-

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste*, 17 august 1987, Editura politică, București, 1987, p. 13.

știința popoarelor acțiunile energice, lucide, profund umaniste ale președintelui României, chemarea înflăcărată ca, în acest moment hotărîtor pentru soarta umanității, să se facă realmente dovada unei înalte răspunderi în fața generațiilor de azi și de mâine, să se acționeze cu fermitate pentru înlăturarea totală și definitivă a primejdiei unui holocaust nuclear, a primejdiei distrugerii omenirii.

Aceste mobilizatoare chemări și-au găsit concretizare practică în inițiativele și demersurile de amplu ecou internațional ale României socialiste, a căror înfăptuire este de natură să deschidă căi noi, realiste pentru revenirea la un climat de conlucrare și pace, de soluționare pe cale politică, prin tratative, a problemelor controversate ale lumii de azi. Prima și cea mai importantă măsură ce se impune a fi adoptată — arată președintele României — este oprirea amplasării noilor rachete nucleare cu rază medie de acțiune, retragerea și distrugerea celor existente, eliberarea Europei și a întregii lumi de pericolul unei catastrofe nucleare. Revenirea neîntîrziată la masa tratativelor preconizează nu numai acțiuni cu caracter imediat, ci și măsuri de amplă deschidere menite să contribuie la o soluționare în profunzime a problemei lichidării armamentelor nucleare, a oricăror arme de pe continent.

Toate acestea vădesc cu putere poziția principală, consecventă a Republicii Socialiste România, înalta răspundere manifestată de țara noastră, de președintele ei, pentru destinele omenirii, pentru apărarea celui mai de preț drept al oamenilor, al popoarelor — dreptul la viață, la existența liberă și demnă, la pace. În acest context se înscrie și recenta adoptare de către Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința sa din 11 septembrie 1987, pe baza propunerilor prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a considerentelor și propunerilor României privind problemele majore ale vieții internaționale aflate pe ordinea de zi a celei de-a 42-a Sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., precum și cele privind soluționarea globală a problemelor datoriiilor externe și a dobînzilor excesive — documente ce pun în evidență realismul politic și spiritul constructiv al întregii activități internaționale a României socialiste consacrată soluționării, în consens cu voința și nădejdiile popoarelor, a marilor și complexelor probleme de însemnătate cardinală din lumea contemporană.

Marile ctitorii ale celor peste două decenii de strălucire istorică ce alcătuiesc EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU și, în cadrul lor, anii de cînd cel mai iubit și mai stimat fiu al națiunii se află la conducerea țării, toate făuririle acestei epoci de neasemuită ascensiune istorică formează suportul de trîncie al stabilității dezvoltării noastre ca țară, ca popor pe traiectele de sus ale viitorului, chează și însăși a dezvoltării proeminente în continuare a socialismului în România, a înaintării spre comunism. Este sentimentul tonic cu care oamenii muncii, întreaga noastră națiune întîmpină cea de-a 40-a aniversare a proclamării Republicii și apropiata Conferință Națională a P.C.R., acționînd fără preget pentru continua înălțare a patriei pe culmile tot mai înalte ale progresului și civilizației socialiste, într-o lume a colaborării și păcii.

IDEEA DE REPUBLICĂ ÎN GÎNDIREA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA

ION IACOS

Istoria modernă a României a pus în evidență realitatea incontestabilă că, preluând tradițiile înaintate ale gândirii social-politice românești, mișcarea revoluționară și democratică din țara noastră, partidul clasei muncitoare creat în 1893, apoi continuatorul său legitim, Partidul Comunist Român, făurit în 1921, s-au situat în fruntea luptei maselor populare pentru democratizarea continuă a sistemului social-politic românesc. Între alte laturi ale acestui obiectiv major, năzuința către o formă de stat republicană — care să permită accesul maselor populare la viața politică activă, desfășurarea largă a acțiunilor lor pentru emancipare și, în ultimă instanță, pentru transformarea socialistă a societății românești — s-a înscris la loc de frunte în programele și în acțiunea politică a acestor forțe politice democratice, patriotice, revoluționare.

Pe linia unei continuități neabătute, ce coboară în adâncuri de istorie și se constituie ca un concept cu largă răspindire în mediile democratice ale societății românești, îndeosebi în timpul și imediat după revoluția română din 1848 — ideea de republică, „veche și arzătoare aspirație a poporului”¹, cum o definește secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cuprindea cercuri largi ale opiniei publice progresiste românești și ansamblul mișcării noastre muncitorești, începînd din a doua jumătate a veacului trecut.

Astfel, în ordine cronologică, se disting, pe planul gândirii social-politice, mai întii *ideile radicale*, propagate de cei ce concepeau o republică în care să se asigure regimul parlamentar și principiile democrației burgheze. După 1866, odată cu instaurarea dinastiei de Hohenzollern, se manifestă, de asemenea, idei care susțineau reinstaurarea *domniei pămîntene* și, în fine, apare o vastă literatură publicistică, uneori satirizantă, care, deși nu contesta legitimitatea de principiu a monarhiei, conținea o *critică ascuțită* împotriva regalității, ca exponentă a claselor dominante și ca profitoare de pe urma întînșelor moșii — domeniile Coroanei — acordate în 1884 de guvernul liberal.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 958.

În cadrul general al gândirii burgheze progresiste din acea perioadă, o intensă activitate pentru republică burghezo-democratică au desfășurat-o partidele și grupările politice radical și democrat-republican, care au avut ca principali exponenți pe Gheorghe Panu, Alexandru V. Beldiman, Ion C. Filitti, Eduard Dioghenide ș.a. Ideile lor au fost exprimate cu prilejul unor întruniri publice, în special electorale, sau în diferite periodice, între care se detașează ziarele „Lupta” (director Gh. Panu), „Adevărul” (director Al. V. Beldiman), ca și publicația „Republica română”. Pe aceste căi erau dezvăluite acutele probleme sociale care își așteptau rezolvarea, era subliniată necesitatea înfăptuirii unor reforme social-politice pentru emanciparea maselor largi ale poporului, fiind scoasă în evidență contradicția dintre forma monarhică de guvernământ și aspirația poporului spre republică. Concepția lor nu depășea însă cadrul relațiilor sociale capitaliste, nu afecta proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, preconizând doar schimbări de suprafață, instituționale, iar nu prefaceri de structură².

Lupta pentru înfăptuirea năzuințelor de mai bine ale poporului a căpătat un conținut nou, a fost ridicată pe o treaptă superioară de mișcare muncitorească și socialistă care, încă de la primii săi pași, și-a spus cuvântul față de marile probleme ce preocupau viața social-economică și politică a țării, formulând puncte de vedere și soluții înaintate, revoluționare. În virtutea condițiilor materiale obiective din societate, a poziției pe care o ocupa în ansamblul relațiilor de clasă, proletariatul s-a afirmat tot mai mult ca forța socială cea mai înaintată a societății românești, ridicând steagul luptei împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea intereselor vitale ale celor ce muncesc, asumându-și, totodată, menirea istorică de conducător al transformărilor revoluționare din România³. În acest context, lupta pentru republică, ce a cuprins — de pe poziții diverse și cu mobiluri diferite — imensa majoritate a populației țării, a căpătat un caracter mai larg și mai organizat, ca și noi valențe, de natură socialistă, sensuri de afirmare cu semnificații profunde pentru înțelegerea și susținerea lor de către masele muncitoare. Socialiștii români au abordat ideea republicană în lumina tezelor fundamentale ale socialismului științific cu privire la caracterul de clasă al statului, subliniind că în orice societate bazată pe clase antagoniste, statul — indiferent de forma ce o îmbracă — reprezintă întotdeauna dominația minorității exploatoare asupra majorității asuprite. În contextul activității revoluționare generale, mișcarea noastră muncitorească și socialistă a explicat maselor corelația dintre forma de stat și orînduirea social-economică dată, înțelegerea intervenită între monarhie și clasele avute în scopul exploatării maselor populare, a subliniat necesitatea luptei împotriva regimului capitalist, pentru o nouă orînduire socială. „Atitudinea mișcării socialiste împotriva monarhiei, pentru o republică democratică, pentru realizarea egalității între toți cetățenii, indiferent de naționalitate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a contribuit la crearea unei largi opinii democratice în România”⁴.

² A se vedea, pe larg : Gh. Ghimeș, *Ideea de republică la români*, Editura științifică, București, 1972, p. 90—120.

³ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 346.

Pe măsura organizării politice și profesionale a muncitorilor, a creșterii conștiinței lor de clasă, fenomenele politice erau tot mai mult și mai clar raportate la condiția luptei generale dezrobitoare. Astfel, în programul *Ce vor socialiștii români*, din 1886, ideea fundamentală o reprezenta instaurarea unei orînduiri cu adevărat democratice, cucerirea puterii politice de către proletariat și transformarea revoluționară a societății. „Poporul, proletariatul, ajungînd la putere după revoluția socială, proletară — se preciza în program —, va întrebuița dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele de viață ale societății socialiste”⁵. Aceste forme, în plan statal, nu puteau fi decît cele republicane, ale republicii sociale, după cum rezultă din întreaga activitate teoretică și propagandistică desfășurată de mișcarea noastră muncitorească și socialistă⁶, de militanții săi de frunte: I. Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Al. Constantinescu, dr. Cr. Racovski, M. Gh. Bujor și mulți alții.

Promovarea consecventă a principiilor celor mai înaintate în domeniul social-politic, impulsionarea luptei pentru transformări democratice radicale, a manifestărilor republicane din țara noastră au cunoscut o largă deschidere în anii 1886—1893, care coincid cu pregătirea politică, ideologică și organizatorică a constituirii partidului politic al clasei muncitoare. Oponînd monarhiei, republica, socialiștii, în publicațiile „Drepturile omului”, „Muncitorul”, „Munca”, „Democrația socială”, „Critica socială”, au organizat ample dezbateri nu numai în ceea ce privește năzuința către o republică democratică, republică a poporului, republică socială română sau republică socialistă română, ci și asupra căilor și metodelor de făurire a regimului de stat republican în România, ca parte integrantă a acțiunii generale dezrobitoare a clasei muncitoare⁷.

Militanții revoluționari au propagat în mase concepția înaintată după care, în epoca modernă, popoarele ce aspiră la înfăptuirea republicii trebuie să realizeze mai ales schimbarea relațiilor economico-sociale, întregul eșafodaj al societății. În acest context se înscrie ampla dezbatere din anul 1892 purtată între mișcarea muncitorească și socialistă și grupările radicală de la „Lupta” și democrat-republicanii din jurul „Adevărului”, care a avut un puternic ecou în opinia publică progresistă a vremii⁸. Cu deosebită forță au fost expuse țelurile programatice ale clasei muncitoare în acest domeniu de C. Dobrogeanu-Gherea, în articolul *Socialismul și republica*. „Noi, social-democrații — scria el — dacă vom sincer dezrobirea muncitorilor, dacă vom desființa monarhia..., atunci trebuie să căutăm să distrugem rădăcinile, temeliile acestor instituții. Dacă noi vom putea organiza pe muncitori și a-i face să capete stăpînirea politică, dacă prin această stăpînire politică vom putea reuși ca mijloacele de producție, unelte și pămînt, să nu fie în mîna unei singure clase, ci în mîna națiunii întregi, dacă prin aceste mijloace am pus în ne-

⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 317.

⁶ Vasile Niculae, *Republica în concepția și acțiunea mișcării muncitorești și socialiste din România pînă la crearea P.C.R.*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 12—25.

⁷ A se vedea: *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani. Antologie*, Editura politică, București, 1968.

⁸ Ion Iacoș, Alexandru Porțeanu, *Poziția antimonarhică a mișcării muncitorești și socialiste la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 25, nr. 6/1972, p. 1 175—1 198.

putință de a se exploata și jefui om pe om și prin urmare atunci nici o clasă nu mai atîrnă de alta, nici o clasă nu mai poate stăpîni prin silnicie pe alta, atunci domnia burgheziei va dispărea, domnia silniciei și a jafului nu vor mai fi, alcătuirea societății de azi va pieri cu toate instituțiile ei : cu armată, regalitate, poliție etc.". Cu aceeași acuratețe în gîndire, autorul sublinia, în finalul articolului, că numai socialismul deschide perspective pentru a realiza idealul de republică, „care să folosească întregii națiuni, nu o republică care să folosească unei clase, ca republica burgheză”⁹. În același timp, se manifestă din partea socialiștilor simpatie pentru grupările radicală și republicană, promițîndu-le sprijin în lupta pentru realizarea idealului republican, preconizînd colaborarea cu aceste grupări pentru realizarea unor obiective general-democratice, dar sesizînd și distanța ideologică dintre acestea și socialiști : pe cînd radicalii și republicanii socoteau un asemenea program drept ținta lor finală, socialiștii îl considerau doar ca o etapă în drumul spre făurirea noii orînduiri sociale. „Cînd facem socialism, indirect facem și republicanism — se scria în articolul *Noi și radicalii* —, dar dacă am face republicanism, am înceta de a face socialism”. Ca atare, socialiștii demonștrau că, „dacă revoluția va trebui să fie, apoi acea revoluție nu trebuie să fie între țară și tron, ci între apăsători și apăsați”, pledînd cu consecvență „pentru republica socială, în care nu va mai fi nici rege, nici tron, dar nici jefuitori și jefuiți”¹⁰.

Întreaga activitate desfășurată pe plan politic, ideologic și organizatoric a fost subsumată pregătirii condițiilor pentru desfășurarea, între 31 martie și 3 aprilie 1893, a lucrărilor Congresului de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, care a marcat un moment istoric în dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, în istoria poporului român¹¹. Situîndu-se ferm pe pozițiile socialismului științific, programul partidului politic al clasei muncitoare însera dezideratul înlăptuirii republicii : „ca și social-democrația lumii întregi, cea română, ca formă de guvernămînt, nu poate fi, în principiu, decît pentru cea republicană”¹².

Înscrierea idealului republican în programul P.S.D.M.R. avea o semnificație deosebită atît în ceea ce privește momentul politic respectiv, cît și pentru perspectiva istorică. Adeziunea mișcării socialiste din România la principiul republican, recunoașterea faptului că republica este „singura formă posibilă și compatibilă cu socialismul”, însemna deschiderea unei noi pagini în propagarea acestei idei în rîndurile elementelor democratice și ale maselor largi muncitoare, în vederea desfășurării luptei revoluționare în direcția socialismului. În programul de acțiune imediată, împreună cu o serie de deziderate economice și sociale vizînd dezvoltarea societății românești, apărarea intereselor clasei muncitoare și ale țărănimii, au fost formulate obiective politice precum revizuirea Constituției, desființarea Senatului, introducerea votului universal etc., menite să contribuie la educarea maselor muncitoare în vederea cuceririi de către ele

⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3, Editura politică, București, 1977, p. 50—51.

¹⁰ „Munca”, anul III, nr. 14 din 24 mai 1892.

¹¹ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment important în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 25—52.

¹² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 51.

însele a drepturilor politice și a ajunge, în cele din urmă, la republica socială.

Un loc important îl ocupă în program dezideratul privind „întoarcerea domeniilor coroanei la stat”. Această cerință a fost formulată de socialiști cu multă claritate încă înainte de Congres, atât în presă, dar și de la tribuna Parlamentului¹³. Presa din Capitală a publicat și comentat, pe spații întinse, interpelarea deputatului socialist V.G. Morțun, din 1 iunie 1891, în legătură cu faptul că membrii guvernului conservator nu-și respectau angajamentul asumat în timp ce se aflau în opoziție, de a anula dotarea Coroanei cu cele 12 moșii ; în anul următor, același deputat socialist s-a opus stabilirii listei civile de 300 000 lei anual prințului moștenitor, Ferdinand, socotind că suma respectivă ar putea fi mai bine utilizată pentru „îmbunătățiri pe care le simțim neapărat și mult mai urgente, mai folositoare, mai cerute de țară”¹⁴. O altă importantă revendicare inclusă în programul partidului din 1893 a fost și cea referitoare la „restrângerea prerogativelor regale și mai ales a dreptului de a schimba ministerele și de a dizolva și proroga toate corpurile alese”¹⁵.

În lumina ideilor sale programatice, partidul politic al clasei muncitoare a desfășurat și în anii următori o tot mai vastă și complexă activitate politică împotriva exploatării capitaliste, pentru apărarea intereselor imediate și de perspectivă ale clasei muncitoare, ale întregii națiuni, pentru pregătirea maselor muncitoare în vederea revoluției, a instaurării republicii sociale. Organul central de presă al partidului, „Lumea nouă”, scria, de pildă, că, pe lângă votul universal și educația politică a cetățenilor, se impunea și intensificarea luptei pentru schimbarea formei de stat, pentru instaurarea republicii, dar nu o republică în care să fie menținută puterea tradiționalelor partide politice — liberal sau conservator —, ci o republică a muncitorilor și țăranilor¹⁶.

Presa socialistă scotea în evidență și rolul monarhiei în politica externă a României, în promovarea alianței cu Germania și Austro-Ungaria, subliniind, însă, că această orientare era menită să asigure anumite garanții împotriva pericolului expansionist pe care îl reprezenta politica țaristă¹⁷. Condamnând, în același timp, tendințele expansioniste pe care le manifestau și Germania și Austro-Ungaria, precum și politica guvernelor dualiste de deznaționalizare a românilor subjugăți, mișcarea muncitorească și socialistă a susținut cauza desăvîrșirii unității naționale a statului și poporului român.

Poziția republicană a mișcării muncitorești și socialiste din România la începutul veacului al XX-lea a fost exprimată printr-o serie de manifestări politice, prilejuite de momente importante de istorie socială și politică : jubileul de 40 de ani de la instaurarea monarhiei, în 1906, marea răscoală a țăranilor, în 1907, și aniversarea semicentenarului Unirii Principatelor, în 1909. Fiecare din aceste evenimente au avut o semnificație aparte, forțele politice burgheze, burghezo-democratice și socialiste acor-

¹³ V. Niculae, *Parlamentul — tribună de afirmare a idealului socialist în România (1888—1899)*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 69—84.

¹⁴ V. Morțun, *Dotățiunea Prințului Ferdinand*, Tipografia Modernă, București, 1892, p. 12.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 58.

¹⁶ „Lumea nouă”, anul II, nr. 519 din 12 mai 1896.

¹⁷ „Lumea nouă”, anul II, nr. 576 din 10 iulie 1896 ; nr. 639, 641, 672 din 16 și 18 septembrie, 20 octombrie 1896.

dându-le importanța cuvenită, desigur, de pe pozițiile ce le reprezenta fiecare.

Astfel, în 1906, Cercul socialist „România muncitoare” din București a editat broșura *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, în care se făcea o analiză a condițiilor economice, sociale și politice ale României de atunci, a raporturilor dintre clasele sociale, a distribuției venitului național, a sărăciei poporului muncitor de la orașe și sate, a activității politice a claselor dominante în frunte cu regele, recurgându-se, însă, uneori, la formulări exagerate, la aprecieri neconforme cu realitatea. Adresându-se maselor muncitoare pentru a le explica adevărata stare economică și politică a țării, cauzele care o generau, documentul exprima principiul republican al mișcării socialiste. „Pentru noi, socialiștii, care sîntem republicani și împotriva regimului monarhic, în general, n-are nici o însemnătate persoana care șade pe tronul României. Deosebirea dintre un rege și altul e fără însemnătate, după cum fără însemnătate e deosebirea dintre un patron și altul, (care) tot dușman al poporului rămîne”. Remedierea radicală a situației o putea aduce numai revoluția socială, care „va aduce fericire, cultură și libertate”¹⁸. Campania republicană a fost continuată în presă, în conferințe și întruniri, la care au participat reprezentanți de seamă ai clasei muncitoare: I. C. Frimu, Șt. Gheorghiu, M. Gh. Bujor, Cr. Racovski, Al. Constantinescu, D. Marinescu etc., care au subliniat rolul determinant, munca și sacrificiile maselor populare pentru dezvoltarea României.

Expresie a racilelor vieții economico-sociale și politice a României la începutul secolului nostru, marea răscoală din 1907 a prilejuit mișcării muncitorești un aspru rechizitoriu la adresa monarhiei, considerată, pe drept cuvînt, un aliat și un complice al burgheziei române în opera ei de împilare a muncitorului și țaranului român. Această atitudine, împreună cu solidarizarea activă a muncitorimii cu țăranii răsculați, a înrîurit activitatea unor cercuri progresiste, democratice, a unor personalități politice, oameni de cultură și artă, publiciști, printre care I.L. Caragiale, Al. Vlașcu, C. Mille, N. D. Cocea, O. Băncilă, T. Arghezi, I. Iser, C. Ressu și alții, care au susținut, cu pasiune și combativitate, manifestările de sprijinire a luptei truditorilor pămîntului.

Mișcarea noastră muncitorească și socialistă a folosit prilejul aniversării, în 1909, a 50 de ani de la Unirea Principatelor, pentru cultivarea tradițiilor progresiste, republicane ale înaintașilor. Articole, precum *Cuza și Carol*, *Serbările de la Iași* ș.a., apărute în presa socialistă, scrise pe baza documentelor istorice, au scos în evidență capacitatea, hărnicia, talentul, vitejia poporului român, ca și personalitatea lui Cuza, rolul său în așezarea bazelor statului modern român.

Congresul din 1910 al partidului clasei muncitoare din România a marcat o creștere a combativității luptelor de clasă desfășurate în întreaga țară, ca și o intensificare a luptei pentru drepturi și libertăți democratice, pentru obținerea unor largi reforme în domeniul agrar și electoral, pentru o legislație muncitorească, pentru un regim republican și, în perspectivă, pentru o nouă societate, socialistă. Documentele programatice ale partidului reafirmau scopul luptei sale finale: „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție”, precizînd că „Partidul Social-Democrat vrea să cucerească

42 ¹⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909, Editura politică, București, 1975, p. 374, 383.

puterea guvernamentală ca unul din mijloacele de prefacere socială¹⁹, că el va acționa „pentru prima și singura republică a clasei muncitoare : republica socială“²⁰.

Campania desfășurată de către P.S.D. din România în anul 1914 în jurul proiectelor de reforme electorală și agrară preconizate de guvernul liberal de sub președinția lui Ion I. C. Brătianu, cât și cea în jurul alegerilor pentru Constituantă au reprezentat momente importante în lupta mișcării noastre muncitorești. Congresul P.S.D. din aprilie 1914, pentru prima oară după 1893, atît în raportul prezentat, cît și în rezoluția *Pentru republică*, ținea să „afirme în fața principiului monarhic pe care este întemeiată Constituția țării, principiul său republican, fiindcă numai sub un regim republican lupta clasei muncitoare se poate desfășura în toată puterea ei“²¹.

Socialiștii români înțelegeau idealul republican nu ca un scop în sine, ci ca un proces de profunde transformări sociale, încheiat prin „suprimarea exploatării capitaliste“, revoluția socială și cucerirea puterii politice²². Prin publicațiile socialiste — „România muncitoare“, „Lupta zilnică“, „Viitorul social“, „Facla“, „Viața socială“, „Tribuna transporturilor“ etc. —, în cadrul unor întruniri publice, în campaniile electorale, în conferințe etc. au fost cultivate pe o scară mai largă ideile republicane în rîndurile proletariatului, dar și ale opiniei publice progresiste din țara noastră.

În împrejurările istorice ale anului 1918, generate de lupta eroică pentru unitate a poporului român, s-a realizat unirea tuturor românilor într-un singur stat național liber, democratic și independent, la care proletariatul și-a adus o contribuție deosebită. Mișcarea muncitorească și socialistă a militat pentru unire, aspirație seculară a poporului român, văzînd în aceasta mijlocul „care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi — se spunea în Declarația Partidului Socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor din februarie 1919 — trebuie să devină România socialistă de mîine“²³, în care forma de stat nu putea fi decît cea republicană.

Partidul Comunist Român, ridicînd pe o treaptă superioară tradițiile luptei poporului, ale mișcării muncitorești și socialiste din perioada precedentă, și-a înscris pe steagul său de luptă țelul răsturnării regimului exploatare, al cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare. În ceea ce privește forma viitorului stat de dictatură a proletariatului, documentele Marelui Congres al partidului din mai 1921 menționau, ca o sarcină fundamentală și de perspectivă a proletariatului, „cucerirea puterii politice și aplicarea dictaturii proletariatului..., transformarea societății capitaliste... într-o societate socialistă“, de unde decurgea necesitatea abolirii monarhiei și organizării republicii sociale²⁴.

Situîndu-se pe poziții principial republicane și subordonînd manifestările în această direcție luptei generale a proletariatului pentru transfor-

¹⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 11.

²⁰ „România muncitoare“, anul VIII, nr. 22 din 18 martie 1912.

²¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 761.

²² „Viitorul social“, seria a III-a, anul I, nr. 1, mai 1916, p. 3—4.

²³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

²⁴ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)*. Coordonatori Ion Popescu-Pușuri, Augustin Deac, Editura științifică, București, 1971, p. 438—440.

marea democratică și revoluționară a societății românești, Partidul Comunist Român n-a exclus, din punct de vedere tactic, posibilitatea colaborării cu monarhia, atunci când interesele supreme ale națiunii o cereau.

În concordanță cu documentele Marelui Congres din mai 1921, cu hotărârile congreselor și plenarelor ce au urmat, P.C.R., deși a fost nevoit să acționeze, începînd din 1924 în ilegalitate, s-a implicat activ în viața politică a țării, aducînd contribuții meritorii într-o serie de probleme importante ce vizau întărirea statului român reîntregit în 1918, în ducerea pînă la capăt a reformei agrare, în democratizarea reală a structurilor politice, în apărarea intereselor maselor muncitoare de la sate și orașe, în progresul general al României, al întăririi independenței sale naționale.

Atitudinea față de monarhie, de viața constituțională, de exercitarea suveranității poporului, de rolul Parlamentului a fost clar exprimată de partidul comunist. În declarația din ianuarie 1922 a deputaților comuniști se spunea : „Din experiența politică a mișcării socialiste internaționale rezemată pe principiile nestrămutate și nediscutabile ale marxismului științific, n-am avut încredere în guvernele burgheziei trecute, cum nu avem încredere în nici un guvern burghez. Încrederea noastră merge la un singur guvern : la guvernul izvorît din conștiința maselor muncitoare socialiste, la guvernul republicii socialiste“²⁵.

Pe fondul frământărilor și luptei dintre diferitele grupări politice ale burgheziei prilejuite de adoptarea noii Constituții, în 1923, menită să ducă la consolidarea statului reîntregit²⁶, Partidul Comunist Român a socotit necesară participarea sa la campania constituțională, apreciind : „Constituția reprezintă o mare necesitate a organismelor noastre moderne“²⁷, izvorită din discrepanța care s-a creat între dezvoltarea economică și socială și legislația aflată în vigoare. Militanții comuniști Al. Dobrogeanu-Gherea, L. D. Pătrășcanu, P. Constantinescu-Iași, N. D. Cocea au publicat articole în ziarele „Socialismul“, „Facla“, „Dezrobirea“, „Viața muncitoare“, „Înainte“ în care au cerut desființarea Senatului, au întreprins o analiză critică a proiectului de Constituție liberal, ca și a altor proiecte întocmite de diferite partide politice, apărînd interesele clasei muncitoare, ale maselor populare în genere, drepturile și libertățile cetățenești și apreciind că numai instaurarea unei forme de stat republicane ar face reale dezideratele maselor populare.

Poziții înaintate a manifestat P.C.R., ca și celelalte organizații muncitorești și democratice, în timpul crizei dinastice, al regenței și restaurației. Criza dinastică a survenit în 1927, ca urmare a contradicțiilor dintre diferitele partide și grupări politice ale claselor dominante, a neașteptatei renunțări la tron a prințului moștenitor Carol și a decesului regelui Ferdinand, antrenînd, în fond, toate forțele politice din România. Partidele și grupările politice burgheze, îndeosebi cele guvernamentale, au întreținut o atmosferă propice conservării monarhiei, ca instrument de dominație politică, căutînd, în forme diferite, să-și asigure o situație privilegiată, pentru a obține timp mai îndelungat monopolul asupra vieții politice, poziții în parlament și, respectiv, puterea guvernamentală.

²⁵ *Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România (mai 1921 — august 1924)*, Editura politică, București, 1970, p. 121.

²⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire. 1918—1933*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 314—348.

²⁷ „Socialismul“, anul XVII, nr. 22 din 18 martie 1923.

P.C.R. a dezvăluit manevrele partidelor național-liberal și național-țărănesc în problema dinastiei, subliniind că regența reprezenta o „unealtă în mîna liberalilor”²⁸, care urmăreau să-și asigure înflorirea în viața politică.

În atare împrejurări, partidul comunist s-a pronunțat pentru : „Republică populară ! O republică a țăranilor și muncitorilor care să apere interesele tuturor celor ce muncesc și care să garanteze înăuntrul puterea în mîinile poporului, prin măsuri economice și politice, iar în afară pacea și prietenia”²⁹.

În 1930, după trei ani de regență, vîrfurile burgheziei române și, în primul rînd, ale Partidului Național-Țărănesc, avînd și sprijinul unor cercuri politice din străinătate, care doreau o stabilitate a regimului monarhic din țara noastră, au readus pe prințul Carol și l-au proclamat ca rege. Partidul comunist a luat poziție deschisă împotriva înscăunării lui Carol al II-lea ca rege al României, arătînd că actul restaurației era menit să ducă la consolidarea regimului politic burghez, la înrăutățirea situației materiale a maselor. Iar Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist al Muncitorilor din România, prin intermediul ziarelor „Socialismul” și „Proletarul”, prin manifeste și campanii electorale s-au pronunțat și ele pentru „republica politică și socială”.

După proclamarea lui Carol al II-lea ca rege al României, în 1930, Partidul Comunist Român, celelalte partide și organizații muncitorești și democratice și-au exprimat, în modalități dintre cele mai diferite, poziția față de monarhie, analizînd conținutul puterii de stat, raporturile dintre rege și partidele politice burgheze, sarcinile ce stăteau în fața poporului pe drumul transformărilor democratice din societatea românească. De la tribuna Parlamentului, deputații Blocului Muncitoresc-Țărănesc, prin Lucrețiu Pătrășcanu, au protestat, la 24 iunie 1931, împotriva încălcării principiilor democratice, au făcut un aspru rechizitoriu politicii guvernului și partidelor burgheze, și-au spus cuvîntul răsplat față de mesajul regal și de manevrele de invalidare a celor cinci deputați comuniști. „Puteți valida sau nu mandatele noastre — spunea Lucrețiu Pătrășcanu —. Cînd discutați această chestiune să nu vă faceți însă iluzia că validarea sau invalidarea schimbă cursul luptei de clasă în România. Noi sîntem aici în numele unui curent cu rădăcini adînci în mase... Cu această validare sau invalidare nu veți schimba cu nimic destinul istoric pe care trebuie să-l urmeze România în lupta de eliberare a maselor exploatate prin răsturnarea burgheziei și a capitalismului”³⁰.

În aceeași ordine de idei se înscriu dezbaterile și hotărîrile Congresului al V-lea al P.C.R., din 1931, care a definit rolul clasei muncitoare în procesul de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și de trecere la revoluția socialistă în România, stabilind și obiectivele cu caracter republican, cum erau : înlăturarea „puterii de stat burghezo-moșierești și a monarhiei” și instaurarea „dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țăranimii” și, în acest cadru, „confiscarea tuturor pămînturilor regale”³¹. Sarcina abolirii monarhiei devenea astfel parte integrantă a procesului revoluționar de luptă împotriva politicii guvernamentale de aruncare a tuturor greutăților pe umerii muncitorilor și țăranilor, a stării

²⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XI—1, documentul nr. 1 927.

²⁹ „Lupta de clasă”, nr. 4—5 din iunie 1927, p. 24—25.

³⁰ „Monitorul oficial”, partea a III-a, nr. 6 din 24 iunie 1931.

³¹ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XVI—3, inventar nr. 474.

de asediu în unele centre muncitorești, pentru apărarea și cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice.

Un rol de seamă în lupta contra politicii antipopulare a claselor dominante în frunte cu monarhia au avut acțiunile revoluționare din anii crizei economice, care au culminat cu luptele muncitorimii din ianuarie-februarie 1933.

Partidul Comunist Român a criticat decretul-lege din 4 februarie 1933, semnat de Carol al II-lea, pentru introducerea stării de asediu, pe baza căruia s-a trecut la dizolvarea comitetelor de acțiune și la arestarea a numeroși militanți revoluționari ai muncitorimii ³².

În perioada următoare s-a vădit tot mai clar tendința regelui de instaurare a dictaturii personale. O încercare în această direcție a fost făcută în 1935, când s-a propus ca în Constituție să se legalizeze dreptul regelui de instaurare a unui astfel de regim. Publicații comuniste, socialiste, democratice au dezvăluit substratul modificării Constituției, chemînd masele, forțele și grupările progresiste să apere principiile democratice, drepturile și libertățile cetățenești. Personalități politice din interiorul mișcării muncitorești, ca și cercuri de intelectuali democrați — Lucrețiu Pătrășcanu, Petru Groza, C.-Titel Petrescu, N. D. Cocea, Dem. Dobrescu, Grigore Iunian, Tudor Teodorescu-Braniște ș.a. au luat atitudine publică împotriva monarhiei, a uneltirilor sale dictatoriale ³³.

Urmărind lichidarea regimului parlamentar și instaurarea dictaturii personale, Carol al II-lea a întreținut, în mod premeditat, disensiunile dintre partidele și grupările politice ale claselor dominante, iar la 10 februarie 1938, sub pretextul concentrării forțelor poporului român în lupta pentru apărarea țării, el a instaurat dictatura personală, ceea ce a slăbit și mai mult regimul social-politic în fruntea căruia se afla monarhia.

Partidul Comunist Român a apreciat dictatura carlistă ca un regim antipopular, arătînd că între acesta și masele muncitoare „există o prăpastie de neînlăturat” ³⁴, dar, în același timp, el atrăgea atenția asupra greșelii de a se confunda carlismul cu fascismul, avertizînd că pericolul principal este și rămîne Garda de Fier — agentură hitleristă în România — împotriva căreia trebuie în primul rînd îndreptat focul principal ³⁵.

Analizînd noua situație, Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1939 a stabilit drept sarcină principală a partidului concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a Frontului Unic, a Frontului Popular Antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra pericolului agresiunii fasciste, pentru stîrpirea agenturilor hitleriste și pentru doborîrea dictaturii regale” ³⁶ și înscăunarea regimului democratic.

În condițiile creșterii pericolului agresiunii hitleriste și horthyste asupra României, masele populare, în frunte cu clasa muncitoare, cu avangarda sa revoluționară, partidul comunist s-au ridicat cu vigoare la luptă pentru apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale a țării și a ființei poporului român. Aceste manifestări, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „au culminat cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939

³² 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura politică, București, 1971, p. 264—269, 313—348.

³³ *Pentru Republică în România*, coordonator Aron Petric, Editura politică, București, 1972, p. 99—104.

³⁴ „Lupta de clasă”, anul XIX, nr. 4 din august 1938, p. 3.

³⁵ „Scînteia”, anul VIII nr. 3 din 31 ianuarie 1939.

³⁶ „Scînteia”, anul IX, nr. 21 din 26 iulie 1939.

împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și integrității țării“³⁷.

Analizînd situația grea în care se afla România în vara și toamna anului 1940 — părăsită de aliați, sfîrtecată teritorial și ajunsă a fi condusă de un regim de dictatură militară-fascistă —, P.C.R. a subliniat răspunderea ce revenea monarhiei pentru situația dramatică a țării și necesitatea transformării României „într-o republică democratică și populară“³⁸.

În anii dictaturii antonesciene și ai războiului care a fost impus poporului nostru, Partidul Comunist Român, împreună cu alte forțe democratice, antifasciste, s-a ridicat cu hotărîre în apărarea intereselor naționale, pentru ieșirea României din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. În acest cadru, partidul comunist a manifestat mult realism, inițiind discuții și apoi colaborarea cu partidele social-democrat, național-liberal și național-țărănesc, cu monarhia și cu cercurile grupate în jurul Palatului regal, precum și cu o serie de ofițeri și generali cu stare de spirit antifascistă. În cadrul tratativelor cu monarhia, reprezentantul comunist a declarat: „Partidul Comunist Român este și rămîne un partid republican, dar pentru scoaterea României din Axă și încheierea războiului antisovietic înțelege să colaboreze cu monarhia“³⁹. În felul acesta, ca urmare a realizării consensului național al poporului român, pe fundalul evoluției situației mondiale, au fost create condițiile reale pentru schimbarea raportului de forțe în favoarea mișcării de rezistență, pentru înfrîngerea regimului dictatorial, pentru ieșirea României din război, pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă și instaurarea unui regim constituțional, democratic⁴⁰.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă începută la 23 August 1944 a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească. România a continuat, însă, să rămînă, pînă în 1947, din punct de vedere al formei de stat, monarhie constituțională.

Derularea cu rapiditate a evenimentelor istorice în direcția desăvîririi sarcinilor revoluției popular-democratice de către poporul român, sub conducerea partidului comunist, a impus punerea de acord a cadrului statal cu noua etapă în care intra țara, ferm hotărîtă să pășească pe drumul făuririi societății socialiste. În aceste condiții, la 30 decembrie 1947, regele a abdicat și a fost proclamată republica, eveniment apreciat de tovarășul Nicolae Ceaușescu drept „încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate pentru eliberarea națională și socială, pentru neatîrnare, progres social și o viață mai bună“⁴¹. S-a înfăptuit, astfel, o năzuință de veacuri a românilor, a multor generații de patrioți și revoluționari care au luptat pentru înfăptuirea unei cîrmuri a poporului prin popor și pentru popor, a unei forme de stat care să asigure libertatea, demnitatea și suveranitatea deplină a României, biruința socialismului și comunismului pe pămîntul românesc.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 16.

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XXIV—1, inventar nr. 109.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 9 153, fila 292.

⁴⁰ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 3/1986, p. 108—119.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 957.

ATAȘAMENTUL ARMATEI ROMÂNE FAȚĂ DE PROCLAMAREA REPUBLICII

ȘTEFAN PÂSLARU

Retrospectiva istorică a celor patru decenii care au trecut de la proclamarea Republicii, la 30 Decembrie 1947, moment memorabil prin care poporul român, liber pe destinele sale, și-a luat înalta responsabilitate de a se afla la cîrma propășirii țării, pune în evidență faptul că însuși procesul devenirii armatei într-o organizație militară de tip socialist a fost caracterizat de împletirea armonioasă a transformărilor operate în structurile sale interne, în fizionomia sa politico-morală, cu angajarea ei totală în toate fazele luptei pentru cucerirea puterii politice și apoi pentru îndeplinirea obiectivelor etapei socialiste a revoluției. Armata — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „s-a alăturat în întregime intereselor generale ale poporului, a dus lupta pentru eliberarea țării, apoi a participat activ și a militat pentru toate transformările revoluționare din țara noastră. Armata a participat nu în general, ci în mod concret, inclusiv la sate, în întreprinderi, în cartiere, la întreaga activitate de transformări revoluționare ale societății și, în felul acesta, ea s-a contopit cu interesele generale ale națiunii noastre și constituie o forță puternică în construcția socialismului, în apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității țării”¹.

Analiza realităților românești de după 23 August 1944 a determinat partidul comunist să considere problemele armatei, prezența factorului militar în preocupările și desfășurarea vieții social-politice a țării ca parte organică, inseparabilă a politicii sale de transformare revoluționară a aparatului de stat, a întregii societăți. Participarea efectivă și pleneră a armatei la insurecție, la războiul antihitlerist a făcut din oștire o forță aptă de a da o contribuție hotărîtoare la salvarea țării, a accelerat mutațiile calitative ce aveau loc în cadrul oștirii, a deschis posibilitatea, devenită ulterior realitate, ca armata să poată fi atrasă și să se încadreze organic în amplul proces larg transformator, în sfera confruntărilor din viața politică a țării, în înfăptuirea țelurilor revoluționare. Referindu-se

la construirea noului aparat de stat pe calea transformării treptate a vechilor instituții statale, a restructurării și reorganizării lor corespunzător exigențelor epocii, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă : „Am avut întotdeauna grijă ca, menținând ceea ce este bun, să întărim organele respective, să le organizăm pe o bază nouă, revoluționară, să le dăm un conținut de clasă pentru a le transforma în organe ale dictaturii proletariatului, în organe ale puterii muncitorești și țărănești“².

Hotărîrea de a integra factorul militar național în dinamica prefacerilor generale prin care trecea țara a fost clar exprimată în obiectivul formulat de Partidul Comunist Român — democratizarea armatei —, idee lansată încă din anul 1936 și apoi puternic fundamentată începînd cu septembrie 1944 —, abordare de mare originalitate, rezultat al luării în considerare a condițiilor și realităților țării, a stării de lucruri din oștire, a compoziției ei sociale alcătuită în marea majoritate din fii de muncitori, țărani, meseriași, mici comercianți, intelectuali legați de popor, receptivi la aspirațiile și interesele acestuia³. Totodată, originalitatea soluției adoptate de partidul comunist consta și în aceea că ea viza, cu precădere, o prefacere revoluționară a vechiului organism militar, pe calea unor modificări treptate dar radicale și nu prin lichidarea organizatorică a acesteia.

Avînd ca obiectiv atragerea continuă a armatei de partea forțelor democrat-populare, ale progresului, Partidul Comunist Român, apreciind corect raportul de forțe pe plan intern, nu și-a propus să desfășoare o luptă antimonarhică directă nici în plan general politic, nici în cadrul oștirii, nu a subordonat direct relația armată-democrație, ci a căutat, prin toate mijloacele, să conștientizeze masa ostașilor și cadrelor asupra sensului procesului revoluționar, a noilor direcții de dezvoltare a României, să-i antreneze la îndeplinirea prefacerilor social-progresiste din viața țării și din interiorul organismului militar. Această poziție era pe deplin justificată și de faptul că în oștire, unde prejudecățile monarhice fuseseră cultivate timp de decenii, atacarea directă a regelui ar fi putut încă să trezească unele resentimente, să creeze neclarități printre militari, în fond să stînjenească cursul firesc al evenimentelor⁴.

În condițiile în care orientarea oștirii spre direcția preconizată de comuniști împotriva împotrivirea forțelor conservatoare în frunte cu monarhul, care susțineau ideea, înrădăcinată în anii anteriori, că „armata nu face și nu trebuie să facă politică“, P.C.R., concomitent cu elaborarea și difuzarea amplă a programului său, a desfășurat în rîndurile militarilor o intensă activitate politică.

Direcțiile și orientările partidului comunist privind educarea politică, ideologică a personalului armatei, atragerea lui de partea forțelor democratice în contextul transformării revoluționare a societății se îmbinau armonios cu măsurile politico-organizatorice luate de organele de stat

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, p. 392.

³ *Apărarea națională în concepția Partidului Comunist Român*, Editura militară, București, 1982, p. 59.

⁴ Remarcăm, în acest sens, că la banchetul de la Cercul militar din 22 august 1945, ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, exprimînd poziția clară a partidului comunist în conflictul monarh-guvern, în ceea ce terminologia istorică a definit drept „grevă regală“ (august 1945—ianuarie 1946), arăta : „Dacă se va pune din nou ideea apărării libertății, vom mobiliza toate forțele și vom împiedica prin faptele noastre ca între popor, armată și rege să se facă o spărtură“ („Glasul armatei“, anul I, nr. 8 din 30 august 1945).

după 6 martie 1945 — legi, decrete, acte normative — menite să schimbe profilul moral-politic al oștirii, rolul și funcțiile ei în viața societății.

După alegerile parlamentare din noiembrie 1946, la care, prin votul masiv (peste 90%) dat coaliției forțelor democratice, s-a demonstrat elocvent că armata devenise o componentă principală a angrenajului social ce se racordase la prefacerile transformatoare prin care trecea România.

Surprinzând mutațiile produse pe plan politic și conceptual în armată, inspectorul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă arăta, în toamna anului 1947 : „Ne mărturisim bucuria când vedem schimbările care s-au produs în oștire și mersul mai departe spre deplina democratizare, spre transformarea ei într-o armată populară. În această adevărată școală a patriei, fiii poporului au învățat să-și cunoască drepturile și îndatoririle ce le revin. Ei au devenit cetățeni cu mintea luminată, cetățeni care au gustat din apa vie a libertății depline. Acum, când sînt cetățeni liberi, ei nu vor accepta niciodată să poarte jugul asupririi, ca în regimurile trecute”⁵.

În contextul prefacerilor revoluționare generale, al acțiunii democratizării aparatului de stat, al întăririi pozițiilor forțelor conduse de partidul comunist și al creșterii nemijlocite a influenței lui în cadrul armatei, la 23 decembrie 1947 regele a trebuit să accepte și să sancționeze, ca factor constituțional, numirea ca titular al Ministerului Apărării Naționale a lui Emil Bodnaraș, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R. Această măsură a întărit în mod considerabil poziția forțelor democratice, a limitat posibilitățile de manevră ale cercurilor palatului, încheind, practic, șirul acțiunilor care au pregătit condițiile abolirii monarhiei. Prin acest act, care a constituit o consecință directă a schimbării raporturilor de putere pe plan politic, se realiza, în fapt, unitatea deplină între asigurarea conducerii și controlului direct al armatei de către forța dinamizatoare a societății, partidul comunist, și situația existentă de drept, ceea ce a avut implicații profunde în accelerarea procesului de transformare revoluționară, socialistă a oștirii. Semnificativ ne apare și faptul — în legătură directă cu acțiunile în curs de pregătire ce vizau abolirea monarhiei — că, în cuvîntul rostit cu prilejul instalării sale, noul titular al departamentului militar nu s-a mai referit la rege, subliniind că preia funcția „din însărcinarea Partidului Comunist Român și cu asentimentul unanim al guvernului”⁶, ceea ce venea să confirme că, la acea dată, atribuțiile regelui de „cap al oștirii” deveniseră o pură ficțiune.

Schimbările produse în departamentul militar au vizat nu numai numirea unui nou titular, ci și efectuarea unor importante redistribuiri în funcții, în comenzi superioare. În acest context se înscriu măsurile din 27 decembrie 1947 prin care au fost numiți în funcții superioare, la diferite comandamente, ofițeri superiori și generali — militanți comuniști sau cu vederi larg democratice —, concomitent cu trecerea în rezervă a unor militari ce nu se încadraseră în procesul modelării revoluționare a armatei. În cuvîntarea ținută la instalarea noului șef al Marelui Stat-Major, precum și a unui nou comandant de regiune militară, ministrul apărării naționale arăta : „Schimbările acestea sînt rezultatul unor consultări a

⁵ „Glasul armatei”, anul III, nr. 396 din 3 octombrie 1947.

⁶ „Glasul armatei”, anul IV, nr. 468 din 31 decembrie 1947.

tuturor factorilor responsabili ai guvernului nostru, întrucît democrația noastră evoluează spre formele perfecte ale democrației populare”⁷.

Transformările operate în structurile interne ale armatei, în fizionomia sa politică și morală, treptata clarificare politico-ideologică a militarilor și participarea lor la toate fazele luptei pentru putere, iar apoi preluarea integrală a organismului militar sub controlul și conducerea partidului comunist au făcut ca instituția militară a țării, important sector al aparatului de stat, să devină un factor de prim ordin în cadrul acțiunilor ce se pregăteau.

Cu toate că monarhia nu mai putea opune, la sfîrșitul anului 1947, o rezistență eficientă, Partidul Comunist Român a acordat, în planul său de măsuri, o atenție deosebită forței militare a țării, care a fost chemată să participe direct la asigurarea desfășurării în condiții optime a acestui act revoluționar. În dimineața zilei de 29 decembrie 1947, comuniști cu munci de răspundere în armată au fost convocați la Ministerul Apărării Naționale unde, după ce li s-a comunicat de către inspectorul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă, generalul Dumitru Petrescu, unele directive privind îndepărtarea imediată din armată a celor trecuți în cadrul disponibil, întărirea pazei și securității unităților militare, asigurarea siguranței și ordinei în județe și în garnizoane, precum și modul de legătură cu organele locale ale partidului comunist, li s-au înmînat plicuri pe care urmau să le deschidă la un anumit consemn, fiind apoi trimiși în diferite unități și comandamente din întreaga țară⁸.

De asemenea, concomitent cu alarmarea unor unități militare, Marele Stat-Major a dat, încă la 27 decembrie 1947, o serie de ordine urmărind, în principal, contracararea acțiunilor ostile și prevenirea unor eventuale tulburări sau dezordini. Printre aceste ordine s-au aflat cele referitoare la întărirea pazei la depozitele de armament de pe raza tuturor regiunilor militare și sporirea efectivelor acestora, precum și la punerea la dispoziția unităților de serviciu a întregului personal pentru îndeplinirea oricăror sarcini⁹.

În conformitate cu planul concret de măsuri elaborat de conducerea partidului comunist, la 30 decembrie 1947 Marele Stat-Major a dat dispoziții regiunilor militare să consemneze în cazărmi sau în localitățile pe care le ocupau întreg personalul de care dispuneau (ofițeri, subofițeri, militari în termen) în așteptarea unor instrucțiuni speciale. Totodată, s-a dat ordin comandantului mării unități de la Curtea de Argeș să înlocuiască garda de la reședința regelui din localitate, care a fost trimisă apoi în Capitala țării, la fel procedîndu-se și cu grada de la Săvîrșin¹⁰. Pe timpul desfășurării evenimentelor au fost luate măsuri de izolare și punere sub observație a unor cadre promonarhice din batalionul de gardă regală, precum și a unor eventuali sprijinitori ai monarhiei, în ideea împiedicării unor încercări de împotrivire. În ansamblul acțiunilor întreprinse de partidul comunist s-au înscris și cele luate de comitetele județene de partid, care au constituit comandamente, au mobilizat activul de partid,

⁷ „Glasul armatei”, anul IV, nr. 469 din 1 ianuarie 1948.

⁸ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare : Arh. M. Ap. N.), fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, filele 154, 265 ; Gh. Bejancu, O. Lustig, *Cronică în mars*, Editura militară, București, 1974, p. 201.

⁹ Arh. M. Ap. N., fondul *Microfilme*, rola F II 1 077, c. 248.

¹⁰ *Loc. cit.*, fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, fila 288.

muncitori, formațiuni de poliție și jandarmerie, precum și un număr de ofițeri și subofițeri din unitățile militare aflate în zonă ¹¹.

Toate aceste măsuri s-au dovedit a fi oportune, întrucât în discuția sa cu președintele Consiliului de Miniștri și cu secretarul general al Comitetului Central al P.C.R. din 30 decembrie 1947, regele Mihai, pe moment foarte surprins ¹², întrucât nu avea nici o bănuială că soarta monarhiei avea să fie atât de rapid decisă, a încercat, pe cât posibil, să tergiverseze lucrurile; s-a gândit, printre alte soluții — după cum relatează biograful său, Arthur Gould Lee —, să facă apel la armată sau la unitățile sale de gardă, dar nu era sigur că acestea l-ar sprijini. Numai după ce s-a convins că era inutilă orice încercare de împotrivire sau de tergiversare, că fusese complet izolat, că paza palatului din șoseaua Kiseleff fusese schimbată, iar comunicațiile telefonice întrerupte, Mihai de Hohenzollern s-a hotărât să semneze actul de abdicare, înțelegând că aceasta era voința poporului. Era o schimbare cerută de multe generații de înaintași, de gândirea democratică și progresistă a celor care, de-a lungul secolelor, au luptat pentru realizarea Republicii, veche și arzătoare aspirație a poporului român.

Faptul că la 6 ianuarie 1948, la plecarea sa din România, fostul rege n-a fost însoțit — cu excepția unui grup restrâns de persoane apropiate — de nici un ofițer marcant, demonstrează elocvent că la acea dată militarii au rămas fideli în primul rînd patriei căreia-i juraseră credință, ce pășea activ pe noul drum al construcției socialiste. Reliefînd poziția oștirii la 30 Decembrie 1947, care a fost alături de forțele progresiste, revoluționare, în frunte cu partidul comunist, consecință directă și nemijlocită a procesului profund înnoitor ce cuprinsese societatea românească, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că, „în procesul revoluționar de trecere la făurirea societății socialiste, care a dus și la răsturnarea monarhiei, armata s-a plasat alături de partidul nostru tot timpul și a jucat un rol important în desfășurarea întregii activități din România” ¹³.

În după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947, Consiliul de Miniștri, în plenul său, a adoptat o Proclamație către țară, care anunța înlăturarea monarhiei și instaurarea Republicii, chemînd poporul român și armata sa să apere noua formă de stat, să contribuie la dezvoltarea și întărirea ei: „Muncitori, țărani și intelectuali, ostași, subofițeri și ofițeri, cetățene și cetățeni! Să înălțăm noua formă de viață a statului nostru, Republica Populară Română, patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea, de la orașe și sate” ¹⁴. Prin Legea nr. 363, adoptată în unanimitate în cadrul aceleiași ședințe extraordinare, s-a stabilit ca, în termen de trei zile, funcționarii publici și militarii să depună jurămintul de credință față de Republică, a cărui formulare era: „Jur de a fi credincios poporului și de a apăra Republica Populară Română împotriva dușmanilor din afară și dinăuntru. Jur de a respecta legile Republicii Populare Române și de a

¹¹ Pentru Republică în România, Editura politică, București, 1972, p. 186.

¹² Semnificativ pentru starea de spirit a monarhului la începutul lui decembrie 1947 ni se pare a fi declarația maiorului Jacques Vergotty, ofițerul de ordonanță al lui Mihai, dată la Lausanne. Exprimînd punctul de vedere al monarhului, acesta făcea cunoscut ziarelor, la 5 decembrie 1947, că „regele este foarte contrariat de toate știrile ce au apărut în presă. Multe din aceste știri nu țin seama de «completa armonie» în relațiile dintre rege și guvernul său și aceste știri tind să pună pe rege într-o situație foarte jenantă” (Arh. M.Ap.N., fondul Microfilme, rola F II 1 743, c. 219).

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 101—102.

¹⁴ „Glasul armatei”, anul IV, nr. 469 din 1 ianuarie 1948.

păstra secretul de serviciu. Jur supunere legilor și regulamentelor militare în toate ocaziunile“¹⁵. Totodată, prin ordinul nr. 50 140 al Cabinetului apărării naționale, semnat de ministrul departamentului militar, s-a comunicat tuturor unităților că „Parlamentul țării a votat legea de abrogare a Constituției, pe baza actului de abdicare a regelui și a proclamat Republica Populară Română și, în consecință, se ordonă ca imediat să înceapă depunerea jurământului de credință față de Republica Populară Română“¹⁶.

Devotamentul nețărnut al armatei față de patrie și popor, atitudinea entuziastă și înalta conștiință cetățenească a tuturor categoriilor de militari, precum și eficacitatea muncii politico-organizatorice desfășurată de comuniști au fost elocvent reliefate prin jurământul depus față de puterea muncitorească-țărănească într-un timp record și într-o atmosferă sărbătorească. Prin coordonatele sale social-politice, cât și prin parametrii organizatorici ai acțiunii, depunerea jurământului a reprezentat un act fără precedent în istoria armatei române, care a cuprins, într-un timp extrem de scurt, întreaga oștire, de la cadrele de conducere pînă la ultimul soldat.

Organizată de către Marele Stat-Major, în colaborare cu Inspectoratul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă, depunerea jurământului militar a început în seara zilei de 30 decembrie în cabinetul de lucru al ministrului apărării naționale, cînd cadrele de conducere ale oștirii au jurat credință Republicii, deschizătoare de zori noi și perspective luminoase. „Toți cei prezenți — sublinia organul central de presă al oștirii — simțeau cu putere lucrul acesta și pe fețele lor se putea citi bucuria unei izbînzii și seriozitatea clipei ce o trăiau. Veniseră să depună jurământul de credință poporului. Veniseră să se lege pentru totdeauna în fața viitorului pentru luptă, stăruință și muncă în folosul propășirii poporului și a armatei lui“¹⁷.

În toate unitățile și formațiunile armatei acest moment memorabil a declanșat o uriașă revărsare de simțăminte de simpatie, respect și încredere față de Republică și Partidul Comunist Român. Din rapoartele înaintate conducerii superioare a armatei, în care se descria modul în care a avut loc acest moment solemn din viața oștirii române, reiese cu claritate starea de spirit și sentimentele cu care militarii din toate garnizoanele au depus jurământul de credință.

Aceste solemnități, desfășurate în multe locuri în piețele marilor orașe, „au exercitat o deosebită impresie nu numai asupra celor ce depuneau jurământul, prin măreția serbării, dar și asupra populației civile“¹⁸. Astfel, la Arad, în prezența reprezentanților organizațiilor de masă, a muncitorilor și a muncitoarelor de la fabricile I.T.A., „Astra“ ș.a., după încheierea jurământului militarilor, a avut loc un impresionant miting la care, „uralele ostașilor, împletite cu ale poporului muncitor, au arătat bucuria și voința lor nestrămutată, precum și hotărîrea de a lupta pentru apărarea și întărirea regimului popular“. Asemenea adunări au avut loc în numeroase localități ale țării. De pildă, la Oradea, unde armata s-a dovedit a fi „motorul“ manifestațiilor pentru Republică și noua putere de stat; la Tîrgu Mureș, unde „s-a demonstrat o stare de spirit și un entu-

¹⁵ „Monitorul oficial“, partea I, nr. 300 bis din 30 decembrie 1947, p. 11 414.

¹⁶ Arh. M. Ap. N., fondul nr. 948, dosarul nr. 2 919, fila 71.

¹⁷ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 470 din 2 ianuarie 1948.

¹⁸ Arh. M. Ap. N., fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, fila 268.

ziasm înălțător, populația civilă înfrățindu-se cu ostașii și alcătuiind un tot care s-a manifestat într-un mod ce a întrecut orice așteptări“ ; la Cluj, unde „armata a influențat foarte mult populația civilă prezentă, creîndu-se și o atmosferă frumoasă pentru Republică“ ; la Constanța, Timișoara, Dej, precum și în alte orașe ¹⁹.

Subliniind importanța deosebită a noului legământ al oștirii, organul central de presă al armatei arăta, într-un editorial, că oștirea „jură că va fi credincioasă poporului..., jură că va apăra Republica Populară Română, adevărata ei patrie, mamă bună a fiilor acestui popor..., jură că va apăra Patria — Republica Populară Română — contra dușmanilor dinăuntru și din afară... Este primul jurământ adevărat al armatei române populare care leagă solemn și grandios oștirea de paza veșnică a dezvoltării Republicii Populare Române, a progresului poporului român și a păcii generale“ ²⁰. La solemnitatea care a avut loc la Marele Stat-Major, șeful acestui organ de conducere al oștirii reliefa astfel sensurile multiple, angajante ale jurământului pentru întregul personal al armatei : „Jurământul depus nu e o formă, ci trebuie considerat ca un act ostășesc și civic de înaltă conștiință politică și național-patriotică. Jurământul depus ne angajează nu numai a-l respecta în forma lui, dar a-l aplica în fondul lui ; fiecare dintre noi, ofițer, subofițer, soldat și funcționar civil, trebuind să devină, de acum înainte, flacăra vie și conștiință care să lumineze... efortul de muncă și de organizare pe care l-a orînduit poporul“ ²¹.

Încă din momentul depunerii jurământului, militarii au remracat atât importanța actului proclamării Republicii, cât și orizonturile noi, luminoase, care se deschideau în fața României. Considerînd actul de la 30 Decembrie 1947 drept „una din etapele necesare pentru instaurarea socialismului“, ofițerii, subofițerii și ostașii din diferite unități militare apreciau că „trecerea la Republică a țării noastre constituie un progres foarte mare spre socialism“ ²². Militarii care au luat cuvîntul în această „adevărată zi de sărbătoare“ — cum se arăta într-un raport înaintat conducerii armatei — și-au exprimat convingerea că jurământul de credință față de poporul din care făceau parte este drept și solemn, unic în istoria oștirii, angajîndu-se, totodată, să-și unească eforturile cu toți cei ce muncesc în fabrici, uzine și pe ogoare în apărarea și înflorirea tinerei republici. „Ne-am angajat cu toții, ca toată munca noastră s-o ducem pentru binele poporului — arăta un soldat, dînd glas unor sentimente unanime — și nu vom lăsa niciodată arma din mînă, ci, din contră, ne vom sacrifica chiar viața pentru ca drepturile cîștigate de popor să le păstrăm cu sfințenie. Am jurat. De acum sîntem cu toții un bloc strîns, mînați de aceleași gînduri și plini de aceeași mare încredere în viitorul fericit al Republicii Populare Române“ ²³. Exprimînd spiritul de profund patriotism care anima armata, un alt soldat a spus : „Am depus jurământul cu toată inima și credința pentru că acum am jurat într-adevăr poporului“ ²⁴.

Prin moțiunile și telegramele adoptate în momentele solenne ale depunerii jurământului, care urmau a fi trimise Prezidiului provizoriu al noii Republici și Parlamentului țării, militarii s-au angajat să respecte legământul față de patrie și popor, să apere Republica, independența și

¹⁹ Loc. cit., filele 286, 77, 18, 367.

²⁰ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 470 din 2 ianuarie 1948.

²¹ Ibid.

²² Arh. M. Ap. N., fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, filele 25, 442.

²³ Loc. cit., fila 313.

²⁴ Loc. cit., fila 399.

suveranitatea națională, cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii. Astfel, în motiunea adoptată de personalul Marelui Stat-Major, se arăta : „În fața actului unic în istoria poporului român, prin care acesta și-a luat soarta în propriile sale mâini, proclamînd Republica Populară Română, noi, soldații, subofițerii, maiștrii militari, funcționarii civili și ofițerii din Marele Stat-Major al armatei române democratice, conștienți de importanța și măreția acestui act epocal, salutăm și întîmpinăm cu însuflețire și deosebit entuziasm tînăra noastră republică populară, pentru că vedem prin ea deschizîndu-se drumurile noi ale marilor înfăptuiri și realizări în lupta pentru dezvoltarea și consolidarea regimului de democrație populară, pentru apărarea independenței și asigurarea păcii“²⁵. Pentru militarii garnizoanei Iași, adunați în dimineața zilei de 31 decembrie 1947 pe stadionul sportiv „Copou“, actul depunerii jurămîntului militar a reprezentat „un pas uriaș înainte pentru armată și popor“, care „chezăsuiește transformarea noastră într-o țară demnă și respectată“. Ei și-au luat, cu acest prilej solemn, „angajamentul de a păstra cu sfințenie legămîntul și de a apăra în orice împrejurare Republica Populară Română, drepturile, libertățile, independența și suveranitatea ei națională“²⁶.

Atitudinea profund loială a armatei față de Republica Populară Română, precum și comportarea militarilor la depunerea jurămîntului militar reies în evidență și din aprecierile unor reprezentanți ai puterii de stat, participanți direcți la mitingurile care au avut loc în acele zile. Astfel, la mitingul de la Bacău, din 31 decembrie 1947, în fața a mii de muncitori, intelectuali, ostași, ofițeri și subofițeri, prefectul județului a arătat că, „însuflețirea tuturor, precum și a ostașilor, care acum o oră au depus jurămîntul lor față de Republica Populară Română, constituie dovada pecetluirii pentru totdeauna a înfrățirii între armată și popor și, împreună, să pornim la munca pentru făurirea unei societăți mai bune și mai fericite“²⁷.

Manifestările entuziaste cu care a fost primită proclamarea Republicii, precum și atmosfera de însuflețire în care a fost depus jurămîntul de credință față de noua formă de stat demonstrează elocvent că, din primul moment, armata a fost de partea forțelor care au pregătit acțiunea de abolire a monarhiei, adeziunea ei la acest act revoluționar, la țelurile regimului democrat-popular căpătînd expresie juridico-morală prin actul depunerii jurămîntului față de puterea populară. Armata se transformase deja, se integrase în mod organic în viața social-politică a țării, în ansamblul prefacerilor prin care trecuse România în drumul ei spre etapa revoluției socialiste. Ea devenise, în fapt, o componentă esențială a ansamblului forțelor care acționau pentru realizarea năzuințelor vitale ale maselor largi²⁸.

Pentru prima dată în istoria sa, armata a depus jurămîntul nu față de o persoană — monarhul, exponent al claselor exploatoare —, ci a jurat credință poporului, puterii populare, s-a angajat să apere Republica, independența și suveranitatea patriei, cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii. Prin angajamentul solemn față de noua formă de stat, armata a demonstrat elocvent legăturile strînse statornicite între ea și poporul din care s-a născut, identitatea deplină a idealurilor de dreptate,

²⁵ *Loc. cit.*, fondul *Microfilme*, rola F II 1 745, c. 79.

²⁶ „Scînteia“, anul XVII, nr. 1 011 din 2 ianuarie 1948.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ General-maior dr. Ilie Ceaușescu, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români*, Editura militară, București, 1980, p. 344.

libertate și neatîrnare ale maselor, promovate de partidul comunist. Jurămîntul a angajat întregul personal al armatei, prin conduita și activitatea sa, să sprijine toate acțiunile întreprinse de noua putere de stat atît pe linia transformării organismului militar, cît și a schimbărilor ce urmau să aibă loc în viața social-politică și economică a țării.

Chiar din primele zile care au urmat proclamării Republicii, ministrul apărării naționale a reliefat însemnătatea deosebită a schimbărilor care avuseseră loc în viața politică a țării, importanța lor în adîncirea procesului larg transformator al societății și statului român. „În ultimele luni — preciza el — am asistat la transformări care au culminat cu crearea noii forme a statului român, Republica Populară Română. Este un proces care începe abia acum, o nouă etapă de mari și adînci transformări și de mari largi schimbări în toate domeniile vieții noastre și în toate aspectele societății și statului nostru“²⁹.

În luările de cuvînt ocazionate de depunerea noului jurămînt militar, în adunările populare și mitingurile prilejuite de proclamarea Republicii, în moțiunile și telegramele trimise forurilor de conducere ale țării, precum și în editorialele și articolele publicate în presă s-a subliniat ideea că noua formă de stat — Republica Populară — era socotită de personalul oștirii drept singura corespunzătoare cu realitățile social-politice existente la sfîrșitul anului 1947. Numai ea putea fi capabilă să asigure împlinirea năzuințelor creatoare ale poporului, precum și dezvoltarea instituției militare a țării, să garanteze independența și suveranitatea patriei. „Regimul republican popular — se arăta într-un editorial al unei reviste de armă — este singura cale pe care vom putea ridica o patrie puternică, respectată, înfloritoare, care să se țină la pas cu progresul“³⁰. În forma de stat a Republicii, armata își avea asigurată — remarca „Glasul armatei“ — „o dezvoltare așa cum niciodată nu a putut avea în trecut... De aceea ea respiră acum liberă, ca și poporul muncitor cu care face un tot, și susține din toate puterile sale Republica Populară Română, cheazăia unui viitor măreț pentru România democratică“³¹.

Act cu implicații deosebite în viața țării, proclamarea Republicii a fost primită cu mare satisfacție și entuziasm pe întreg cuprinsul României, întrunind adeziunea unanimă a maselor populare, inclusiv a militarilor. „Știrea că monarhia a fost înlăturată din țara noastră și că România a fost proclamată Republică Populară — se arăta în organul central de presă al oștirii — s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului în toate unitățile armatei și ea a dezlănțuit entuziasmul fără margini al ostașilor, subofițerilor și ofițerilor“. În adunări spontane, întregul personal militar și-a exprimat adîncă bucurie față de mărețul act săvîrșit, „atașamentul său nelimitat pentru Republică, hotărîrea lor de a lupta pentru înflorirea ei“³².

Militarii au fost prezenți și au participat, alături de mii de oameni ai muncii, studenți, elevi, femei, tineri și vîrstnici, la mitingurile și adunările populare ce aveau loc în piețele bucureștene „Sf. Gheorghe“, „Puișor“, „Cotroceni“, „Banu Manta“, „Unirii“, „Bucureștii Noi“, „Obor“, la Bariera Vergului, la „Malaxa“, „Grivița“, în cartierul „Ferentari“, la S.T.B. și în alte locuri; ei intonau cîntece populare pe străzile Capitalei, au scandat lozinci și s-au prins în hore. „În privirile însoțite ale multimilor prinse în hore, în lozincile strigate din zeci de mii de piepturi stă-

²⁹ „Scînteia“, anul XVII, nr. 1 015 din 9 ianuarie 1948.

³⁰ „Revista aeronauticii“, anul XXII, nr. 1 din 1948, p. 4.

³¹ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 474 din 9 ianuarie 1948.

³² „Glasul armatei“, anul IV, nr. 471 din 4 ianuarie 1948.

ruie, din adîncul trecutului, transmis din generație în generație, clocotul năzuințelor tuturor truditorilor neamului, tuturor celor care au îndurat amarul și lipsa, silnicia și obida. Prin nestăvilitul elan al generațiilor de azi glăsuiește un întreg trecut de lupte necurmăte, duse cu hotărîre și îndîrjire pentru cucerirea acelei forme de stat care îi permite poporului să-și ia singur soarta în mîini și să-și croiască felul de viață așa cum cer interesele și nevoile sale”³³.

La marele miting, care a avut loc la 31 decembrie 1947 în centrul Capitalei, „au intrat în horă tineri și tinere..., muncitori și muncitoare, funcționari și funcționare, ostași de toate gradele și de toate armele“. În Piața Palatului, „soldații, împrăștiați prin mulțime, sînt piloni ai entuziasmului. Laolaltă, ofițerii, soldații, generalii, civilii ridică același strigăt... Fanfarele intonează imnul Internaționaliei... Militarii, de la soldat la general, cu mîna la chpiu, înfrățiți în același sentiment, salută imnul poporului muncitor“. În sunetele fanfarelor muncitorești și a muzicilor militare, reprezentanții armatei, prezenți în număr mare, scandau, împreună cu întreaga mulțime : „Trăiască Republica Populară Română“ ; „Trăiască guvernul și armata poporului“ ; „Trăiască armata română, apărătoarea Republicii“³⁴. După cum relatea un martor ocular, în Piața „Sf. Gheorghe“, „grupuri de soldați și ofițeri dominau cu strigătele lor piața“, scandînd, pînă noaptea tîrziu, împreună cu ceilalți participanți : „Muncitori, țărani, soldați, Republica să apărăți“ ; „Să trăiască, să-nflorească Republica românească“ ; „Să muncim și să luptăm, Republica să apărăm“ ; „Muncitori, soldați, țărani, toți sîntem republicani“³⁵.

De asemenea, la întrunirile care au avut loc la Gara de Nord, în comuna suburbană Dudești-Cioplea, în piața „Obor“, alături de muncitorii ceferiști, de textiliștii de la fabrica Dimbovița, de muncitorii de la uzinele „Malaxa“, de țărani și alți cetățeni au luat cuvîntul ofițeri și soldați. La impunătoarea adunare populară de la 4 ianuarie 1948 din piața Cercului Militar din Capitală, unul dintre cei prezenți a arătat că „trebuie să facem din oștire unul din cele mai puternice și mai bine organizate corpuri populare ale țării ; să fiți siguri că armata va fi numai alături de năzuințele și realizările poporului“³⁶.

În cuvîntul altor vorbitori s-a subliniat că proclamarea Republicii a fost posibilă numai datorită luptei hotărîte duse de forțele înaintate ale țării, sub conducerea partidului comunist. „Nici un dar pentru anul 1948 — a declarat un ofițer la mitingul care s-a ținut în comuna Progresul — nu putea fi mai prețuit pentru poporul nostru decît acela pe care el însuși și l-a făcut sub conducerea Partidului Comunist Român și a guvernului, Republica Populară Română“³⁷. Semnificativă ne apare și aprecierea unui ostaș din Regimentul 8 grăniceri care, după ce a relevat rolul Partidului Comunist Român, a arătat că : „Trebuie să fim recunoscători partidului comunist, căci prin lupta lui am ajuns să fim un popor în rîndurile democrației populare“³⁸. Ofițerii din Regimentul 1

³³ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 474 din 9 ianuarie 1948.

³⁴ „România liberă“, anul VI, nr. 1 034 din 2 ianuarie 1948 ; „Scînteia“, anul XVII, nr. 1 011 din 2 ianuarie 1948.

³⁵ „Scînteia“, anul XVII, nr. 1 012 din 4 ianuarie 1948.

³⁶ „România liberă“, anul VI, nr. 1 034 din 2 ianuarie 1948.

³⁷ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 473 din 7 ianuarie 1948.

³⁸ Arh. M. Ap. N., fondul nr. 3 570, dosarul nr. 776, fila 49.

grăniceri, Brigada de Geniu Aero, Școala de ofițeri și subofițeri cavalerie Tirgoviște au relevat caracterul istoric al luptei poporului român pentru noua formă de stat, arătând că, „odată cu instaurarea Republicii, s-a împlinit și visul pașoptiștilor“, s-a împlinit „dorința poporului de la 1848 de a înfăptui idealul nostru, Republica, și aceasta se datorește luptei consecvente duse de cei mai iluștri reprezentanți ai democrației“. Prin instaurarea Republicii, afirma, cu îndreptățită încredere, un ostaș din Regimentul 92 infanterie, „de acum înaintea țara va fi mai bine condusă și totul va fi făcut în folosul poporului“³⁹.

Sub acelalași consens s-au desfășurat manifestațiile pentru Republică în întreaga țară. Ca și în Capitală, la toate aceste adunări au luat parte mii de militari, iar generalii și ofițerii superiori care au luat cuvântul la Timișoara, Pitești, Sibiu, Galați, Craiova, Cluj, Buzău, Bacău, precum și în alte localități, și-au manifestat bucuria pentru proclamarea noii forme de stat, au relevat noul drum pe care pășea țara, s-au angajat să facă zid în jurul Republicii, să apere independența și suveranitatea patriei, să participe la reconstrucția țării, la dezvoltarea democrației populare, la înflorirea continuă a României⁴⁰. Considerind că, prin preluarea integrală a puterii în stat de către clasa muncitoare va crește și mai mult rolul partidului ei revoluționar în societate, la Divizia de aviație, după ce s-a reliefat rolul Partidului Comunist Român, „inițiatorul și făuritorul acestui mare act“, s-a exprimat dorința ca secretarul general al C.C. al P.C.R. să devină „președintele republicii“⁴¹, act istoric ce avea să se înfăptuiască în martie 1974 când, prin voința întregului popor, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost investit ca întâiul președinte al României socialiste.

Sentimentul de unanimă satisfacție, adeziunea deschisă a militarilor la politica partidului comunist, la țelurile regimului democrat-popular, exprimate în numeroase și impresionante adunări spontane — care au fost pe larg prezentate în toate cotidienele vremii —, reies cu claritate și din telegrama adresată Parlamentului țării de militarii Comandamentului teritorial Brăila, care se angajau să stea „permanent în fruntea întregului popor muncitor pentru a-i apăra drepturile și libertățile cucerite și apărute de actualul regim. Alături de toate forțele democratice, vom munci, mai departe, pentru întărirea și dezvoltarea democrației în țara noastră, pentru asigurarea independenței și suveranității Republicii Populare Române“⁴². În moțiunea adoptată la mitingul care a avut loc, cu același prilej, ofițerii, subofițerii, maiștrii militari și ostașii Cercului teritorial Tulcea își exprimau „deplina lor solidaritate cu poporul, în ziua nașterii noului stat român, Republica Populară Română, năzuință pentru care înaintașii noștri, iubitori ai poporului, au luptat și sîngerat“. Conștienți că armata este „corpul ales al națiunii și că numai prin această organizare de stat poporul, din sinul căruia se trage, va putea păstra puterea care îi aparține“, militarii din această garnizoană a țării se angajau solemn „să lupte pentru clădirea Republicii Populare Române și să facă din ea o patrie puternică, mîndră și fericită“⁴³. De aceeași hotărîre și fermitate au dat dovadă și ostașii, subofițerii și ofițerii Regimentului de

³⁹ Loc. cit., fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, filele 228, 399 ; dosarul nr. 776, fila 49.

⁴⁰ Loc. cit., dosarul nr. 775, fila 76.

⁴¹ Loc. cit., fila 59.

⁴² Loc. cit., fondul Microfilme, rola F II 42 545, c. 856.

⁴³ Loc. cit., fondul nr. 3 570, dosarul nr. 775, fila 438.

artilerie grea din București, în a căror moțiune se arăta : „Luînd cunoștință de Proclamația guvernului către popor..., pătrunși de mărețul act înfăptuit și de însemnătatea lui pentru propășirea poporului și țării noastre, ne angajăm, cu toată convingerea și tot devotamentul, de a susține eforturile guvernului nostru popular pentru realizarea tuturor înfăptuirilor în folosul poporului și Republicii noastre populare“⁴⁴.

Într-un raport înaintat conducerii armatei, imediat după proclamarea Republicii, se arăta că „transformările produse în viața poporului român în ziua de 30 decembrie au fost primite în mod pozitiv“ de întreaga oștire română⁴⁵. O trăsătură caracteristică a actelor de adeziune ale oștirii, ca de altfel ale întregului popor, față de proclamarea Republicii a constituit-o și faptul că ele au reprezentat o formă de acțiune unită de luptă, în cadrul aceluiași front, a clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, precum și a militarilor pentru dezvoltarea procesului revoluționar și făurirea noii orinduirii socialiste. Totodată, amploarea și diversitatea manifestărilor de adeziune ale militarilor față de instaurarea Republicii constituie o puternică mărturie a caracterului profund democratic și popular al acestui important eveniment din viața națiunii române.

În activitatea de participare concretă a militarilor la susținerea Republicii se înscriu și acțiunile întreprinse de ofițeri, subofițeri și ostași care s-au deplasat în localitățile rurale ale țării. La câteva zile după instituirea noii forme de stat, Regiunea a III-a militară raporta că „a luat măsuri ca, imediat după proclamarea Republicii Populare Române, toate unitățile să trimită pe teritoriul respectiv ofițeri conferențieri la sate pentru a lămuri populația civilă“⁴⁶. În cadrul mitingurilor organizate, precum și la întîlnirile cu sătenii din diferite localități s-a realizat o largă popularizare a noii forme de stat. Asemenea acțiuni, care veneau să întregască imaginea nouă a oștirii, prin integrarea ei în viața social-politică a țării, au avut loc în județul Teleorman, unde au fost organizate manifestări în peste 20 de comune, în județul Sibiu, unde, alături de conferențierii militari, au participat și reprezentanți ai organizațiilor de masă, în localitățile din jurul orașelor Tîrgu Mureș, Cluj, Zalău, Satu Mare, Dej, Bistrița, Turda, Alba Iulia și în alte sate și comune din întreaga țară⁴⁷. Scriind despre ecoul produs în rîndurile sătenilor de prezența trimișilor oștirii în săptămîinile imediat următoare proclamării Republicii și despre utilitatea acestor întîlniri, un organ local de presă preciza : „Sătenii manifestă un interes deosebit față de cuvîntul reprezentanților armatei și, fără excepție, cer ca astfel de vizite să li se facă cît se poate de des“⁴⁸.

Atașamentul armatei față de Republică și regimul de democrație populară, însuflețitor concretizat prin jurămintul de credință depus, prin angajamentul militarilor de a lupta pentru ridicarea forței combative a oștirii demonstra, prin puterea faptelor, că instituția militară a țării suferise importante mutații, își schimbase considerabil înfățișarea politico-morală. În același timp, însăși proclamarea Republicii a determinat o intensificare a acțiunilor pentru modelarea unui militar nou, contemporan cu schimbările ce cuprindeau întreaga societate românească.

⁴⁴ „Glasul armatei“, anul IV, nr. 470 din 2 ianuarie 1948.

⁴⁵ Arh. M. Ap. N., fondul *Microfilme*, rola F II 42 545, c. 696.

⁴⁶ *Loc. cit.*, c. 906.

⁴⁷ *Loc. cit.*, fondul nr. 3 570, dosarul nr. 349/1948—1949, filele 180, 184.

⁴⁸ „Teleormanul liber“, anul I, nr. 5 din 1 martie 1948.

Proclamarea Republicii și măsurile luate pe tărîm militar s-au repercutat pozitiv asupra stării morale și materiale a militarilor. Surprinzînd aceste schimbări, un raport al Marelui Stat-Major concluziona : „Începutul unei cu totul noi perioade de la sfîrșitul anului (1947 — *n.n.*) este marcat printr-un salt brusc, direct, revoluționar în redresarea stării de spirit produsă odată cu importante evenimente survenite rapid și succesiv pe tărîm militar și politic, adică... proclamarea Republicii Populare Române”⁴⁹. Astfel de aprecieri erau cuprinse în numeroase rapoarte și dări de seamă întocmite, la începutul anului 1948, cu mențiunea că instituirea Republicii exercita înrîuriri „binefăcătoare asupra întregului personal al armatei, ostași, subofițeri și ofițeri”⁵⁰.

La sfîrșitul etapei democratice a revoluției și a trecerii la îndeplinirea sarcinilor construcției socialiste, armata se găsea pregătită, atît prin fizionomia social-politică, cît și prin compoziția și orientarea politică și ideologică, pentru noile prefaceri structurale și de conținut ce aveau să-i prefigureze profilul socialist.

În anii construcției noi orînduiri, socialiste, datorită atenției acordate de partidul și statul nostru organismului militar național, armata a devenit scutul puternic capabil să apere cuceririle revoluționare ale poporului muncitor, independența și suveranitatea României. În climatul de înnoire creatoare inaugurat de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român și sub înrîurirea determinantă a operei social-politice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, profilul revoluționar al armatei României socialiste a căpătat cote valorice și dimensiuni deosebite. Trăsînd orientări novatoare și cutezătoare pentru activitatea de partid și de stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat o concepție nouă, originală cu privire la apărarea patriei socialiste, fundamentînd, pe această bază teoretico-metodologică, doctrina militară a Republicii Socialiste România.

Profilul revoluționar al armatei este definit, în prezent, prin cele două funcții fundamentale pe care le are și care se constituie, într-un tot unitar, în strînse raporturi de interdependență și intercondiționare reciprocă, exprimate în binomul apărare-construcție. Considerînd armata una din componentele importante ale suprastructurii, ale statului democrației muncitorești revoluționare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat teza, de mare importanță principală și metodologică, potrivit căreia ea trebuie să joace un rol tot mai activ, revoluționar în îndeplinirea politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism. În același gînd și simțire cu toți oamenii muncii, militarii, cetățeni demni și liberi ai Republicii, trăind într-o țară unde valori ca independența și suveranitatea reprezintă coordonate supreme ale politicii partidului și statului român, îndeplinesc neabătut misiunile încredințate prin Directiva comandantului suprem, sînt ferm hotărîți să nu precupețească nici un efort pentru a fi gata, în orice moment, să apere independența și suveranitatea patriei, glia strămoșească, munca pașnică, constructivă a națiunii, viitorul ei liber și luminos.

⁴⁹ Constantin Căzănișteanu, Nicolae Nicolae, *Ecoul proclamării Republicii Populare Române în rîndul militarilor*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 25, nr. 6/1972, p. 1 267.

⁵⁰ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 948, dosarul nr. 1 160, fila 323.

ECOUL INTERNAȚIONAL AL PROCLAMĂRII REPUBLICII

ȘTEFAN LACHE

Eveniment istoric memorabil, cu profunde semnificații interne și internaționale, proclamarea Republicii Populare Române, la 30 Decembrie 1947, a fost rezultatul nemijlocit al dezvoltării impetuoase a procesului revoluționar început la 23 August 1944, rodul luptei eroice a maselor populare, al activității politice a forțelor revoluționare, democratice, patriotice, în rîndul cărora rolul principal l-a avut Partidul Comunist Român. Înfăptuit în condiții social-politice interne pe deplin maturizate, cînd rolul decisiv în conducerea țării îl avea clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii sociale muncitoare, în frunte cu partidul comunist, actul revoluționar de la 30 Decembrie 1947 nu a însemnat o simplă înlocuire a vechii forme de stat, monarhice, cu una nouă, republicană, ci o schimbare fundamentală a conținutului regimului politic, marcînd începutul unei etape noi, superioare în dezvoltarea României — etapa revoluției și construcției socialiste. „Realizarea republicii — veche și arzătoare aspirație a poporului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român — a găsit un profund ecou în conștiințele milioanei de oameni ai muncii din întreaga țară. Masele largi populare au salutat cu nețărmurită satisfacție și bucurie marea victorie obținută prin luptă, exprimîndu-și hotărîrea nestrămutată de a-și închina toate forțele consolidării și înfloririi continue a republicii noi, populare, apărării libertății și suveranității sale, ridicării ei la un loc demn în marea familie a națiunilor lumii”¹.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, transformările democratice, revoluționare care s-au produs în societatea românească în perioada următoare au făcut posibilă proclamarea Republicii și instaurarea puterii de stat de tip socialist în țară „fără insurecție sau război civil, saltul calitativ producîndu-se, în urma unor acumulări cantitative și calitative treptate, prin

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 958.

măsuri adoptate de organele centrale de stat existente — guvern și parlament — cu sprijinul puternic al maselor largi populare”².

Aidoma altor momente fundamentale ale istoriei noastre naționale, actul istoric al proclamării Republicii Populare Române a avut o amplă rezonanță internațională. Mărturiile externe care reflectă acest ecou sînt numeroase și de o mare diversitate, iar retrospectiva lor pune puternic în lumină rolul hotărîtor al acestui eveniment în dezvoltarea societății românești pe noi trepte de civilizație și progres, precum și consecințele sale pozitive asupra evoluției relațiilor internaționale postbelice, asupra luptei forțelor socialismului și democrației pentru libertate, independență și suveranitate națională, alături de care prima republică populară românească avea să se manifeste ca unul dintre partenerii cei mai activi.

Știrile transmise de posturile române de radio, de edițiile speciale ale ziarelor în după amiaza zilei de 30 Decembrie 1947 și, în tot cursul nopții, de Agerpres *, au fost imediat receptate de marile agenții de presă și posturi de radio străine și difuzate pe toate meridianele lumii, fiind reluate, completate și viu comentate, în tot cursul lunii ianuarie, de cercurile politice și diplomatice, prin declarații și note oficiale, emisiuni radiofonice, ziare și reviste din aproape toate statele. Desigur, în bogăția de informații, relatări și aprecieri asupra evenimentelor istorice petrecute în România la 30 Decembrie 1947, se confruntau concepții și orientări ideologice diferite, atît de la o țară la alta, cît și în cadrul aceleași țări, după cum diferite erau pozițiile și interesele de clasă, vederile și interesele politice pe care le exprimau. Semnificativ este însă faptul că marea majoritate a informațiilor și comentariilor consacrate actului istoric de la 30 Decembrie 1947 au apreciat apariția pe harta politică a Europei și a lumii a unei noi republici populare ca un eveniment crucial în istoria poporului român, ca o expresie a hotărîrii sale de a-și făuri o viață nouă, liberă și independentă și, deopotrivă, ca o contribuție de seamă la afirmarea și consolidarea forțelor socialismului, democrației și păcii pe arena mondială.

Partide comuniste și muncitorești, organizații democratice din numeroase țări, personalități politice și de stat, opinia publică progresistă au apreciat trecerea de la monarhie la republică în România ca o victorie istorică a poporului nostru și au adresat factorilor de conducere ai statului felicitări cu prilejul marelui eveniment.

Mesajele de salut sosite în acele zile din țările europene care evoluau pe calea socialismului — U.R.S.S., Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Albania, Polonia — au dat o înaltă apreciere transformării statului român în republică populară, relevînd semnificația politică a evenimentului și exprimînd bucuria de a vedea poporul român ferm angajat pe calea edificării socialismului. Astfel, în telegrama adresată de guvernul sovietic

² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, p. 326.

* Buletinul de știri al Agerpres pentru străinătate din 30/31 decembrie 1947 a început cu transmiterea actului de abdicare a regelui și a Proclamației guvernului adresată poporului; au urmat informațiile privind desfășurarea lucrărilor sesiunii extraordinare a Adunării Deputaților din seara zilei de 30 decembrie 1947, care a consfințit abolirea monarhiei și a hotărît transformarea statului român în Republică populară (vezi: C. Kormos, *30 decembrie 1947. Emisiune specială de noapte*, în „Magazin istoric”, anul VI, nr. 12 (69), decembrie 1972, p. 57—58).

conducerii statului român se transmiteau un salut călduros și „urări prietenești pentru înflorirea și succesul deplin al Republicii“³.

În mesajul adresat primului ministru al României, dr. Petru Groza, șeful guvernului iugoslav, Iosip Broz Tito, exprima sentimentele de satisfacție și de solidaritate ale popoarelor Iugoslaviei față de istorica victorie a poporului român. „Îngăduiți-mi, domnule președinte — se arăta în mesaj —, de a transmite din partea poporului iugoslav și din partea mea cele mai calde felicitări cu ocazia proclamării republicii. Urăm tinerei republici a poporului român prieten, cel mai mare succes și prosperitate“. La rîndul său, președintele Prezidiului Adunării Populare a Republicii Federative Iugoslavia, Ioan Ribar, transmitea președintelui Prezidiului Republicii Populare Române, dr. Constantin I. Parhon, „cele mai călduroase și cele mai sincere felicitări cu ocazia proclamării Republicii Populare Române“, apreciind, totodată, că actul de la 30 Decembrie 1947 a consacrat întărirea regimului democratic și continuarea luptei duse de poporul român, „împreună cu toate popoarele dornice de libertate, pentru reconstrucția și clădirea internă și pentru realizarea păcii în lume“⁴.

Primul ministru al Republicii Populare Bulgare, Gheorghe Dimitrov, într-o telegramă adresată președintelui Consiliului de Miniștri al R.P.R., exprima calde felicitări „cu prilejul proclamării Republicii Populare în România“ și evidenția faptul că acest eveniment a provocat „bucurie și entuziasm“ în rîndurile poporului bulgar⁵. De asemenea, cu prilejul vizitei pe care delegația guvernamentală bulgară a efectuat-o în România la mijlocul lunii ianuarie 1948, Gheorghe Dimitrov a relevat că actul istoric înfăptuit la 30 Decembrie 1947, nu numai că asigură progresul societății românești, dar „el netezește definitiv și drumul pentru edificarea prieteniei noastre tradiționale într-o alianță frățască indestructibilă, pentru pace, democrație și propășire în folosul poporului. Acum se vor putea clădi cu atît mai ușor și mai solid relațiile de prietenie reciprocă, frățești, cordiale între R.P. Română, R.P. Bulgaria, între poporul român și poporul bulgar“⁶.

Sincere felicitări, dimpreună cu urări cordiale pentru prosperitatea și dezvoltarea pașnică și fericită a tinerei republici și a întregului său popor, a adresat în acele zile guvernului român, prin intermediul unei scrisori, și guvernul cehoslovac⁷. De asemenea, în cuvîntarea rostită cu prilejul Anului Nou 1948, primul ministru al Cehoslovaciei, Klement Gottwald, arăta că proclamarea republicii în România „are o deosebită însemnătate internațională“, iar într-un interviu acordat organului central de presă al Partidului Comunist Cehoslovac, referindu-se la același eveniment, el declara : „Este un semn bun pentru evoluția internațională din 1948 că frontul democrațiilor populare intră, în noul an, întărit cu un nou membru“⁸.

Organele de presă și posturile de radio din țările socialiste au informat pe larg opinia publică asupra stării de spirit a poporului român în

³ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127/1948, fila 12.

⁴ *Loc. cit.*, Presă externă, dosarul nr. 256, fila 39 ; „Scînteia“, nr. 1 014 din 7 ianuarie 1948.

⁵ „Scînteia“, nr. 1 014 din 7 ianuarie 1948.

⁶ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Presa externă, dosarul nr. 256, fila 95.

⁷ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosarul nr. 210/1948, *Proclamarea Republicii Populare Române*.

⁸ „Scînteia“, nr. 1 013 din 5 ianuarie 1948.

acele momente istorice ; articolele, reportajele, comentariile lor remarcă amplexarea și diversitatea formelor de adesiune a maselor populare la actul proclamării Republicii, analizau condițiile social-politice care au făcut necesară și posibilă înlocuirea vechii forme de stat, evidențiind faptul că monarhia devenise anacronică, prăbușirea ei fiind rezultatul inevitabil al profundelor transformări revoluționare și democratice înfăptuite sub conducerea Partidului Comunist Român. Așa, spre exemplu, organul central de presă al C.C. al P.C.U.S., ziarul „Pravda“, releva, într-un articol publicat la 5 ianuarie 1948 : „Poporul român a primit cu cea mai mare satisfacție transformarea regatului român în Republică Populară. Întreaga țară, de la București și pînă la Iași, de la Constanța pînă la Arad, este cuprinsă de entuziasm fără precedent. Mii de oameni ai muncii, prin mitinguri și manifestații, prin scrisori și telegrame, salută în mod călduros această hotărîre istorică“⁹. Într-un alt articol, din 15 ianuarie 1948, aceeași publicație aprecia că lichidarea regimului monarhic și proclamarea Republicii Populare Române au însemnat începutul unei noi etape în istoria țării, etapă în care România a dobîndit posibilitatea de a realiza o politică independentă, de a-și întemeia relațiile cu celelalte state în conformitate cu interesele vitale ale poporului român. „Succesele dobîndite de poporul român — sublinia „Pravda“ — dovedesc din nou lumii întregi forța vitală nelimitată a acestui tip de stat — republica populară, în care puterea aparține poporului, iar forța conducătoare este reprezentată prin clasa muncitoare“¹⁰.

Însemnătatea istorică a proclamării Republicii Populare Române a fost relevată cu vădită satisfacție de întreaga presă din țările socialiste. Astfel, organul de presă al Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, ziarul „Borba“, arăta, la începutul lunii ianuarie 1948, că „abdicarea lui Mihai este consecința logică a schimbărilor intervenite în viața de stat și socială a poporului român... După realizarea unei României cu adevărat independente, după instaurarea democrației populare în această țară și după încheierea unui sistem de tratate de amiciție, colaborare și asistență mutuală între popoarele Europei Sud-Estice, monarhia nu-și mai avea loc în România“. În încheierea comentariului său, „Borba“ nota : „Poporul iugoslav se bucură de noua victorie a democrației române — Proclamarea Republicii Populare Române. Aceasta constituie victoria forțelor democratice în lupta lor pentru reconstrucția țării și întărirea democrației“¹¹. Alt ziar iugoslav, „Politika“, referindu-se la motivele pentru care unele țări din statele capitaliste nu priveau cu ochi buni instaurarea Republicii în România, arăta, la rîndul său : „Occidentul regretă pe Mihai numai pentru faptul că imperialiștii occidentali, societățile petroliere și capitalul internațional pierd prin plecarea lui ultimele speranțe de a-și relua pozițiile în România“¹². Opinii similare exprima și „Glos Ludu“, organul de presă al comuniștilor polonezi, într-un articol publicat la 4 ianuarie 1948 : „Curtea regală și monarhia au fost baze naturale pentru toate forțele interesate în menținerea României la un nivel social, economic și cultural înapoiat ;

⁹ „Scinteia“, nr. 1 014 din 7 ianuarie 1948.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 124/1948, fila 261 ; „Scinteia“ nr. 1 012 din 4 ianuarie 1948.

¹² „România liberă“, nr. 1 035 din 4 ianuarie 1948.

lichidarea ei a fost rezultatul schimbărilor democratice din această țară”¹³.

Ample articole și comentarii asupra însemnătății interne și internaționale a actului proclamării Republicii în România a inserat și „Rabotničesko Delo”, organ de presă al Partidului Comunist Bulgar. „Înlăturarea monarhiei — scria publicația într-unul din articolele sale — înseamnă consolidarea definitivă a democrației populare în România. Fără îndoială aceasta este un mare succes pentru apărarea democrației și a păcii în lumea întreagă”¹⁴. În aceeași ordine de idei, ziarul „Szabad Nép” din Ungaria sublinia că „lichidarea monarhiei și transformarea României într-o republică democratică fac democrația română mai puternică și contactul cu țările dunărene mai strâns. Noi ungurii sîntem în mod natural interesați în desfășurarea evenimentelor politice din România și salutăm cordial lichidarea monarhiei ca un mare succes al democrației române”¹⁵.

Semnificația istorică a proclamării Republicii în România a fost amplu relevată în cadrul unor reuniuni ale partidelor comuniste. Un salut cordial a fost adresat comuniștilor, întregului popor român de la tribuna celui de-al VII-lea Congres al Partidului Comunist Italian (4—9 ianuarie 1948) de secretarul general al acestui partid, Palmiro Togliatti, care a declarat: „Am urmărit și urmărim cu atenție și admirație munca și lupta comuniștilor și a muncitorilor români pentru înnoirea democratică a țării lor, pentru a face din România o țară liberă, independentă, progresită și fericită”. Salutul conducătorului Partidului Comunist Italian s-a încheiat cu urările: „Trăiască Republica Populară Română!”, „Trăiască poporul român, stăpîn pe destinul său”¹⁶. În cuvîntarea rostită cu același prilej, Maurice Thorez, ținea să precizeze, în numele Partidului Comunist Francez, că prin instaurarea Republicii Populare Române, precum și prin alte succese importante obținute de celelalte țări socialiste, „s-a stîrnit un vînt care umflă pinzele mișcării muncitorești-democratice, antrenînd lumea către înfăptuirea cît mai grabnică a socialismului și comunismului”¹⁷.

Actul de la 30 Decembrie 1947 a fost apreciat, de asemenea, cu vie satisfacție, în numele Partidului Comunist din Spania, de Dolores Ibarruri, care, într-un articol publicat în revista teoretică „Nuestra Bandera”, evidenția, drept una din particularitățile procesului revoluționar desfășurat în România după 23 August 1944, faptul că vechiul aparat de stat nu a fost înlocuit dintr-o dată, „ci s-a modificat profund printr-o luptă zilnică și s-a transformat continuu, evoluînd spre forme tot mai avansate, spre socialism”¹⁸.

Numeroase organizații muncitorești și democratice din diferite țări au trimis mesaje, telegrame sau scrisori organizațiilor similare din România. Astfel, Comitetul Antifascist al Tineretului Sovietic a adresat Federației Naționale a Tineretului Democrat din România o telegramă în care, după ce transmitea felicitări „tineretului democrat din România cu ocazia

¹³ Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *Pentru republică în România*, Editura politică, București, 1972, p. 222.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Eufrosina Popescu, Mihai Rusenescu, *Ecoul internațional al proclamării Republicii Populare Române*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 20, nr. 6/1967, p. 1 119; „România liberă”, nr. 1 036 din 5 ianuarie 1948.

¹⁶ Constantin Botoran, Aurel Harșa, *Ecoul internațional al proclamării Republicii Populare Române pe meridianele lumii*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 6/1972, p. 69.

¹⁷ „Scînteia”, nr. 1 018 din 12 ianuarie 1948.

¹⁸ Constantin Botoran, Aurel Harșa, *op. cit.*, p. 69.

proclămării Republicii Populare Române“, își exprima încrederea în viitorul luminos al României și al tineretului ei. „Sîntem siguri — se arăta în telegramă — că în fața țării voastre și a tineretului vostru se deschide o cale nouă pe care vă așteaptă noi realizări și noi succese“¹⁹. Cu prilejul proclămării Republicii Populare Române — transmitea agenția France Presse — „Biroul Confederației Generale a Muncii din Franța adresează salutul frățesc al muncitorilor din Franța Confederației Generale a Muncii din România“²⁰. De asemenea, Apărarea Populară Franceză, arăta, în coloanele organului său de presă, „La Défense“, că toți prietenii poporului român, printre care se număra și militanții săi — care nu au uitat luptele duse odinioară în apărarea eroicelor victime ale fascismului — se bucură de noua victorie românească de la 30 Decembrie 1947. „Salut Republicii Populare Române — scria, în acest sens, „La Défense“ din 15 ianuarie 1948 — și fie ca legăturile de prietenie frățești să unească poporul român și poporul Franței. Fie ca viitorul să strângă și să întărească și mai mult aceste legături tradiționale“²¹.

Un mesaj similar de solidaritate a adresat, în numele clasei muncitoare spaniole, Uniunea Generală a Muncitorilor Spanioli : „În aceste momente, în care România a devenit Republică și poporul român întreprinde noi acțiuni către orizontul libertății și progresului, noi vă trimitem un salut frățesc, rugîndu-vă să-l transmiteți tuturor muncitorilor români“. Apreciind, în continuare, contribuția poporului român la întărirea forțelor democrației și socialismului pe plan mondial și, în mod deosebit, sprijinul acordat luptei poporului spaniol pentru libertate și democrație, mesajul releva : „Avem siguranța deplină că această luptă va fi susținută cu tărie prin solidaritatea poporului român care, aflîndu-se acum pe drumul cuceririlor, va găsi calea ce duce la consolidarea instituțiilor sale democratice și a înfrățirii cu celelalte popoare balcanice, fapt care constituie o promisiune pentru noi succese către pacea și solidaritatea internațională“²².

Principalele agenții de presă și ziare de mare tiraj din Europa occidentală au prezentat, de regulă, veridic modul în care a fost proclamată Republica în România, fie preluînd informații și aprecieri din presa română, fie inserînd corespondențe transmise direct de reprezentanții acestora în țara noastră. Într-o sinteză a comentariilor presei românești, corespondentul agenției France Presse transmitea din București, la 2 ianuarie 1948, că „presa română este unanimă în a considera că instituția monarhică nu mai corespundea situației politice, sociale și economice din România... ; monarhia a fost înlăturată și poporul român a stabilit o organizație de stat conform timpului de astăzi“²³. În același timp, corespondentul agenției Reuter din București releva că, „în după-amiaza zilei de miercuri (31 decembrie 1947 — *n.n.*), o mare masă de demonstranți s-a adunat în Piața Palatului, manifestînd pentru noua republică“²⁴. Revista pariziană „Regard“ publica, în numărul său din 9 ianuarie 1948, un interesant articol intitulat *S-a născut o republică populară*, în care sublinia,

¹⁹ „Scinteia“, nr. 1 014 din 7 ianuarie 1948.

²⁰ „Scinteia“, nr. 1 012 din 4 ianuarie 1948.

²¹ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 326—327.

²² Constantin Botoran, Aurel Harșa, *op. cit.*, p. 69—70.

²³ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Stat-Major, Secția a II-a, dosarul nr. 636/1948, fila 28.

²⁴ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127/1948, fila 2.

între altele : „După observatorii străini, diplomații, ziariștii care se află actualmente în România, nu s-a ridicat nici un singur protest în fața abdicării regelui Mihai și Adunarea română (Parlamentul — *n.n.*) a votat proclamarea republicii în unanimitate“²⁵. Dînd glas ecourilor ajunse în Franța despre marea satisfacție a poporului român generată de instaurarea republicii, revista menționată arăta, în finalul articolului : „De la București se ridică în lume ecourile unei bucurii pe care nu poate s-o cunoască decît un popor liber : s-a născut Republica Populară Română“²⁶.

La rîndul său, revista italiană „Il Calendario del Popolo“ a sesizat faptul că instituția monarhică devenise ostilă prefacerilor înnoitoare înfăptuite de poporul român, demonstrînd astfel, „fără putință de tăgadă, că nu mai putea face față cursului evenimentelor, intrînd în conflict direct cu organele constituționale, care reprezentau voința poporului“²⁷.

Este cit se poate de concludent faptul că și acele organe de presă care nu agreau schimbările politice produse în România la 30 decembrie 1947, lăsau loc, în coloanele lor, unor aprecieri care puneau în evidență discreditarea monarhiei și hotărîrea poporului român de a-și crea o formă de stat corespunzătoare tradițiilor sale democratice, năzuințelor și intereselor sale. Așa, de pildă, într-un editorial semnat de ziaristul Leon Bruyère — cunoscut mai ales datorită unui ciclu de articole consacrate alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946 —, ziarul „Combat“ arăta : „Hotărîrea poporului român consecvent tradițiilor sale revoluționare republicane este neclintită. Regele a fost obligat să-și caute altă reședință. Occidentul îi va da găzduire dar nu și scaun regal“. Apreciînd dezavuarea monarhiei în România drept „rezultanta nu numai a unui șir nesfîrșit de erori politice, dar și a unui mercantilism ce depășea chiar preocupările unor feudali orientali“, reputatul ziarist sublinia că „cercuri politice cu orientări relativ diferite, sprijinite de majoritatea poporului, și-au dat adeziunea la acest act. Debarcarea cu mijloace moderne a monarhiei din România este un semnal nu dintre acelea lipsite de ecou internațional“²⁸.

Confirmînd informațiile apărute deja în presă referitoare la totala izolare internă a monarhiei, la 4 ianuarie 1948, în timpul staționării, în gara Ferenczvaros din Budapesta, a trenului care-l ducea spre Elveția * pe ex-regele Mihai, secretarul particular al acestuia, Mircea Ioanițiu, s-a limitat să declare ziariștilor că „nu s-a înregistrat nici o manifestație cînd Mihai a părăsit România“²⁹.

²⁵ *Loc cit.* ; Gheorghe Țuțui, *Abolirea monarhiei*, în „Magazin istoric“, anul I, nr. 9, decembrie 1967, p. 19.

²⁶ *Vezi* : Constantin Botoran, Aurel Harșa, *op. cit.*, p. 73.

²⁷ *Ibidem*, p. 69.

²⁸ „Combat“, nr. 2 159 din 29 ianuarie 1948.

* Guvernul elvețian și-a dat avizul pentru stabilirea lui Mihai în Elveția cu condiția ca el să nu desfășoare activitate politică ostilă României sau altor state și „să se conformeze legilor țării care îi oferă ospitalitate“ (Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radioinformative, dosarul nr. 129/1948, fila 232). Ca urmare, la 16 ianuarie 1948, postul de radio „Elveția“ informa : „Fostul rege al României a declarat că momentul nefiind propice, el nu se va ocupa de politică“ (*Loc. cit.*, dosarul nr. 19/1948, fila 32).

²⁹ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radioinformative, dosarul nr. 127/1948, fila 33. Fostul rege a plecat din Sinaia, în seara zilei de 3 ianuarie 1948, cu un tren special alcătuit din 8 vagoane (6 vagoane salon și 2 de bagaje), fiind însoțit de 33 de persoane ; ulterior, au mai plecat și alții, ceea ce a făcut ca numărul celor care au părăsit România, ca urmare a abolirii monarhiei, să se ridice la 46, din care 17 făceau parte din „suita“ ex-regelui (Gh. Țuțui, Gh. I. Ioniță, *Anii tumultuoși ai luptei pentru republică*, Editura militară, București, 1978, p. 126).

Succesul luptei poporului român pentru instaurarea Republicii și trecerea la edificarea socialismului a fost consemnat și apreciat elogios de presa tuturor partidelor comuniste și muncitorești. Trecînd în revistă marile prefaceri revoluționare îndeplinite în România în cursul anului 1947, ziarul „L'Humanité”, organ al Partidului Comunist Francez, consemna, în numărul din 1 ianuarie 1948 : „Înainte a ultimei zile a anului 1947, o republică nouă s-a născut în România. Această victorie rezumă ea însăși toate victoriile unui an al cărui bilanț este pozitiv și despre care reacționarii au într-adevăr motiv să spună că el este pentru ei «un an trist»”³⁰. Punînd întrebarea : „Cum să nu salutăm cu emoție nașterea celei mai tinere republici din Europa” ? același ziar arăta : „Francezii văd în aceasta un prilej de dublă satisfacție : în primul rînd, înaintarea pe drumul democrației a unui popor care, prin tradiții, a fost un aliat de nădejde al Franței și, în al doilea rînd, pentru că progresul regimului popular este admirat de toți muncitorii din țara noastră. Evenimentele care s-au petrecut ieri la București demonstrează forța unui regim care are o legătură trainică cu poporul și care este hotărît să transforme țara într-o republică democratică și să-și întărească forța și independența sa”. Întreaga presă britanică — constata, la 1 ianuarie 1948, „Daily Worker”, organul Partidului Comunist din Marea Britanie — a înregistrat cu viu interes știrea abdicării fostului rege al României și proclamarea Republicii Populare Române, subliniind, totodată, că „dezvoltarea democratică a țării a făcut ca monarhia să devină o instituție perimată, deoarece ea continua să existe în România după ce aceasta încetase a mai fi o țară dependentă, dominată și exploatată de imperialiștii străini. Această abolire — arăta, în continuare, ziarul — constituie o răsturnare a tuturor planurilor uneltite în vest de către cei care au încercat să folosească monarhia drept instrument împotriva poporului după eliberarea României de sub fascism”³¹.

Presa partidelor comuniste și muncitorești a comentat pe larg semnificația deosebită a evenimentelor revoluționare din România, exprimînd, totodată, solidaritatea cu lupta poporului pentru edificarea noii orînduiri sociale și luînd atitudine împotriva denaturărilor și a știrilor calomnioase apărute în presa burgheză, reacționară. Astfel, „Le Drapeau Rouge”, organul Partidului Comunist din Belgia, sublinia, la 2 ianuarie 1948, că poporul român a devenit suveran deplin în țara sa, ceea ce deschide larg drumul spre dezvoltarea democrației populare, insistînd asupra celor două tendințe care s-au conturat în presa occidentală în legătură cu actul de la 30 Decembrie 1947 : „Dacă presa democratică salută cu simpatie tinăra republică, presa reacționară a dezlănțuit un atac furibund împotriva noului regim”³². În același timp, redacțiile ziarelor „L'Humanité”, „Rude Pravo”, „Glos Ludu”, „L'Unita”, „Rabotnicesko Delo” și ale altor organe de presă comuniste și muncitorești, au adresat ziarului „Scînteia” telegrame de felicitare cu prilejul proclamării Republicii Populare Române. „Salutăm cu mare admirație și simpatie noua Republică Populară

³⁰ Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *op. cit.*, p. 222—223. Articolul a apărut ca replică la comentariul cunoscutului diplomat francez André François Ponce, care, analizînd evoluția vieții internaționale, inclusiv evenimentele din România, aprecia în „Le Figaro” din 31 decembrie 1947, anul 1947, drept „un an trist”.

³¹ Constantin Olteanu, 1947. *Un an de transformări revoluționare în România*, Editura politică, București, 1972, p. 204.

³² Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *op. cit.*, p. 223—224.

Română — se arăta în telegrama ziarului „Bashikimi“, organul Partidului Comunist din Albania —, fiind siguri că, în cursul anului 1948, prietenia care leagă popoarele noastre va fi și mai mult adâncită“³³.

Îndată după instaurarea regimului republican, la 3 ianuarie 1948, guvernul român a adus la cunoștință tuturor statelor, în mod oficial, prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe și al reprezentanțelor sale diplomatice în străinătate, conținutul actului de abdicare semnat de rege, precum și prevederile legilor adoptate de Parlament, care consfințeau proclamarea Republicii Populare Române.

Guvernele statelor socialiste, fie direct, fie prin reprezentanțele lor diplomatice la București, odată cu înștiințarea oficială care confirma primirea notei guvernului român, au apreciat importanța istorică a proclamării Republicii, exprimând, totodată, sentimentele de prietenie și de solidaritate cu poporul român ferm angajat în opera de edificare a noii orânduiri sociale. „Ambasada poloneză — se arăta, între altele, în nota adresată Ministerului Afacerilor Externe al României — își exprimă convingerea că prietenia care leagă de mult poporul român și poporul polonez se va dezvolta și aprofunda în noile condiții ale instaurării Republicii Populare Române“³⁴.

Răspunsurile guvernelor marilor puteri occidentale, date prin oficiile diplomatice din România, au fost laconice, limitându-se doar la evaluarea impactului acestui eveniment asupra viitoarelor lor relații cu România. O atare atitudine vădea cât se poate de concludent influența pe care o exercitau asupra guvernelor de la Paris, Londra și Washington cercurile politice reacționare, anticomuniste, potrivnice transformărilor revoluționare din România, dar și teama de a nu intra în evidentă contradicție cu forțele democratice, progresiste din țările respective, favorabile acestor transformări. În plus, după semnarea și ratificarea Tratatului de pace, diplomația marilor puteri occidentale nu mai dispunea de nici un pretext pentru a se amesteca direct în viața politică a unui stat independent și suveran, cu atât mai mult cu cât abolirea monarhiei s-a făcut pe baza actului de abdicare semnat de Mihai.

Astfel, la 31 decembrie 1947, un purtător de cuvânt al Ministerului Afacerilor Externe al Marii Britanii a declarat că „abdicarea regelui Mihai n-a fost o chestiune pentru care domnul Bevin (ministrul de externe al Marii Britanii — *n.n.*) să-și fi dat avizul“³⁵, iar peste câteva zile Foreign Office-ul, exprimând poziția guvernului britanic, arăta că „abdicarea regelui României, deși foarte sever judecată în cercurile oficiale londoneze, nu va avea, probabil, nici o influență asupra relațiilor dintre cele două țări“³⁶. O atitudine asemănătoare, de expectativă, față de actul istoric al proclamării Republicii Populare Române a adoptat și guvernul de la Paris; un reprezentant al Ministerului de Externe ale Franței a declarat

³³ „Scînteia“, nr. 1 014 din 7 ianuarie 1948.

³⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosarul nr. 210/1948. *Proclamarea Republicii Populare Române*; Aron Petric, Traian Caraciu, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *op. cit.*, p. 215—216.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127/1948, fila 8. În urma discuției pe care ministrul britanic de externe, E. Bevin a avut-o cu ambasadoul Marii Britanii în România, A. Holmann — aflat în acele zile la Londra —, s-a ajuns la concluzia, acceptată de guvernul britanic, că „proclamarea republicii nu trebuie să ridice problema recunoașterii României“ (*Loc. cit.*).

că „abdicarea regelui Mihai a surprins guvernul francez, dar este vorba de o evoluție naturală, deși rapidă a evenimentelor“³⁷.

Poziția guvernului Statelor Unite ale Americii a fost identică cu aceea a guvernelor Franței și Marii Britanii. Edificatoare sînt, în acest sens, opiniile ambasadorului Norman Armour, consilier principal al secretarului Departamentului de Stat, comunicate foștilor diplomați români Grigore Gafencu și Citta Davila, la 19 ianuarie 1948, la Washington, opinii potrivit cărora guvernul american nu se arăta deloc dispus „să rupă relațiile cu guvernul de la București... pe chestiunea monarhică“ și să aleagă, astfel, un rege „detronat“, în schimbul situației de fapt din România³⁸. La întrebarea dacă fostul rege va putea obține viza de intrare, pentru o vizită în Statele Unite ale Americii, ambasadorul Norman Armour „vădit jenat“ de maniera intempestivă a întrebării, a răspuns echivoc : „«Chestiunea e în studiu !». Guvernul american — notează Grigore Gafencu în Jurnalul său — se teme de caracterul senzațional al evenimentului : un rege în exil, în Republica americană ! Ce zguduiri în presă, în opinia publică !“³⁹.

Fără îndoială o asemenea temere nu era deloc nejustificată, deoarece unele ziare americane publicaseră deja articole defavorabile fostului rege Mihai, iar altele îndemnau la spirit obiectiv și luciditate și nu odată, exprima, în paginile lor, simpatia de care se bucura poporul român în opinia publică progresistă din Statele Unite ale Americii pentru calea nouă de dezvoltare pe care și-a ales-o prin instaurarea formei republicane de guvernămînt. În acest sens, într-un amplu studiu referitor la schimbările politice survenite în estul și sud-estul Europei în primii ani postbelici — studiu apărut în „New York Times“ și reluat de Agenția U.P.I. și de alte mari agenții de presă — cunoscutul publicist american Walter Lipman, făcea, între altele, următoarele considerații despre țara noastră : „Româ-

³⁷ Loc. cit., fila 19.

³⁸ Grigore Gafencu, *Jurnal*, vol. III, iunie 1946—iunie 1949, p. 245. Din convorbirile care au avut loc cu acel prilej — notează Gafencu —, a reieșit că „formula“ care ar avea aprobarea Departamentului de Stat ar fi „o declarație“ a ex-regelui făcută presei, în care acesta „ar vorbi de siluiri, amenințări, uneltiri străine, împotriva intențiilor și voinței sale“, dar ambasadorul Norman Armour se îndoia că elvețienii îi vor permite să facă o astfel de declarație. În adevăr, guvernul elvețian, ca și alte guverne din Europa de vest, care au fost sondate, n-au permis fostului rege să facă o asemenea „declarație“, care, dealtfel, denatura conținutul și sensul discuțiilor purtate cu dr. Petru Groza și Gh. Gheorghiu-Dej la 30 decembrie 1947. În schimb, guvernul de la Londra și-a dat asentimentul și, în martie 1948, la Southampton, înaintea plecării în Statele Unite, „regele a făcut mult așteptatele declarații, arătînd modul cum a fost silit să semneze actul de abdicare. Voise să facă aceste declarații la Paris, dar guvernul francez s-a opus“ (*Ibidem*, p. 271).

³⁹ *Ibidem*, 245. În cele din urmă, guvernul de la Casa Albă și-a dat avizul, dar vizita fostului rege Mihai în Statele Unite n-a satisfăcut deloc speranțele și iluziile celor care au inspirat-o. Referindu-se la atitudinea ex-regelui în timpul vizitei, pe care a putut-o urmări direct, Grigore Gafencu. arăta : „Nu este dornic să facă din nou politică..., și nici nu-mi pare deosebit de interesat în politica internațională. Ascultă cu gentilețe, dar fără «încordare», comentariile pe care i le fac despre cele din urmă faze ale politicii americane. Pare blazat cu privire la cauzele unor demersuri și atitudini deoarece cunoaște, dintr-o dureroasă experiență, cît de slabe sînt efectele lor. Problema care îl interesează deocamdată este căsătoria lui... cu tinăra prințesă Anna de Bourbon“. În continuare, Grigore Gafencu arată că Mihai „era uimit de rezistența pe care i-o opune biserica catolică“, Vaticanul neadmițînd căsătoria unui prinț ortodox cu o prințesă catolică decît în schimbul convertirii lui Mihai la catolicism. „Papa este mai rău decît bolșevicii — i-a declarat Mihai lui Gafencu. Bolșevicii nu mi-au cerut să mă fac bolșevic“ (*Ibidem*, p. 273—274).

nia a săvârșit un act de mare îndrăzneală politică și civică care o detașează pentru totdeauna din sfera influențelor occidentale, plasîndu-o în rîndurile celorlalte țări avîntate spre alte idealuri. Probabil că în viitor va face și alți pași. Acest popor dîrz de la gurile Dunării dispune de asemenea resurse spre a-și croi un drum propriu încît nouă nu ne rămîne decît să consemnăm faptul istoric ca atare. Orice aventură a Departamentului de Stat privind poziția față de Europa răsăriteană ne va pune în conflict direct și cu acest popor de pe urma căruia prestigiul democrației americane va suferi inevitabil o nouă înfrîngere. De aceea, orice atitudine hazardată în raporturile cu Europa răsăriteană trebuie reevaluată în legătură și cu evenimentele petrecute în România la sfîrșitul anului 1947⁴⁰. Un alt cunoscut ziarist american, James Reston, atrăgea atenția Departamentului de Stat, prin intermediul ziarului „New York Times” : „Orice politică americană față de România după evenimentele ce au avut loc în decembrie 1947, cere, în primul rînd, să se caracterizeze prin cea mai mare limpezime și onestitate. Sarcina noastră trebuie să constea din realizarea unui compromis politic între interese, pe baza realităților postbelice”⁴¹.

Guvernele unor state mici și mijlocii, ale celor neutre, dar și altele, nu s-au rezumat la o poziție de expectativă față de evenimentele din România de la 30 Decembrie 1947, ci au emis aprecieri favorabile privind regimul republican instaurat în țara noastră. Astfel, reprezentanța diplomatică a Republicii Argentina la București, arăta, în răspunsul dat Ministerului Afacerilor Externe : „Legatia Republicii Argentina, conform instrucțiunilor precise primite de la guvernul său, își face o plăcere din a felicita Republica Populară Română, exprimînd dorințele sale cele mai vii ca relațiile cele mai cordiale care unesc cele două țări să devină încă mai strînse dacă e posibil”⁴². Guvernul elvețian, pe lîngă declarația de recunoaștere a noii forme de stat a României, afirma că „nu-și permite nici un amestec în treburile politice ale țării voastre”⁴³, iar postul de radio „Elveția”, într-o emisiune specială de la începutul lunii ianuarie 1948, preciza : „Elveția dorește să mențină relații cordiale cu toate țările și nu vrea să facă nimic ca să le înrăutățească... Schimbarea formei de stat este o afacere internă a țării respective”⁴⁴.

Guvernul român a depus, în această perioadă, o intensă activitate politică-diplomatică de mare răspundere pentru destinele țării, al cărei obiectiv principal era strîngerea legăturilor de prietenie și solidaritate cu țările care au trecut la edificarea socialismului, cu forțele revoluționare și democratice de pretutindeni. Abolirea monarhiei și proclamarea Republicii nu a dus la încordare în raporturile dintre România și țări nesozialiste sau la ruperea relațiilor diplomatice cu vreuna din aceste țări. În pofida unor greutăți, provocate de atitudinea cercurilor imperialiste reacționare, Republica Populară Română își consolida treptat influența și pozițiile în viața internațională.

O dovadă grăitoare a amplului ecou internațional al proclamării Republicii în România o constituie numărul impresionant al comentariilor,

⁴⁰ „New York Times”, nr. 37 din 7 februarie 1948.

⁴¹ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127/1948, fila 104.

⁴² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosarul nr. 210/1948. *Proclamarea Republicii Populare Române*.

⁴³ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127/1948, fila 31.

⁴⁴ *Loc cit.*, dosarul nr. 129/1948, fila 232.

articolelor, informațiilor inserate în presa democratică de peste hotare, în cotidiene și periodice de cele mai diverse tendințe și opțiuni politice; chiar și cele care nu agreau prefacerile revoluționare s-au văzut nevoite să reflecte veridic, în paginile lor, unele aspecte ale procesului revoluționar, să consemneze caracterul perimat al monarhiei din România și inevitabilitatea înlăturării ei, să recunoască rolul proeminent al Partidului Comunist Român în viața politică și de stat a țării. Consacrînd o întreagă pagină evenimentelor din România, pe care le considera „normale“, cotidianul „Le Monde“ scria în primul său număr din 1948: „Pentru nimeni din România, ca și din străinătate, nu constituiau un secret contradicțiile adînci dintre regele Mihai și guvernul Groza. Menținerea monarhiei constituia o anomalie al cărei sfîrșit se putea ușor prevedea“.

Cursul firesc al evoluției politice din România spre instaurarea republicii a fost surprins și de alte organe de presă franceze. „De mult timp — arăta ziarul „Le Parisien Libre“ la 31 decembrie 1947 —, paradoxul unei republici populare în conținut, adăpostită sub egida unei monarhii formale de fapt era sortit eșecului“; iar cotidianul „Ce Soir“ din 1 ianuarie 1948, sub un titlu de mari dimensiuni — *Republica Română face primii săi pași*, arăta: „Regele a înțeles că monarhia a devenit anacronică. În ultima sa declarație *, el a subliniat că instituția monarhică nu mai corespunde cu noile condiții în care se dezvoltă țara“.

Recunoscînd că actul proclamării republicii reprezintă „o victorie a Partidului Comunist Român“, ziarul „Nouvelle République“ releva, în numărul său din 31 decembrie 1947: „După procesul lui Maniu și înlăturarea lui Tătărescu, plecarea regelui și proclamarea republicii apar ca ultima etapă victorioasă a luptei desfășurate de comuniști pentru cucerirea deplină a puterii politice în România“. O comparație între evoluția regimului republican în Franța și în România realiza „L'Ordre de Paris“, din 5 ianuarie 1948: „Momentul istoric pe care îl trăiește România este, păstrînd proporțiile și ținînd seama de timp și de loc, asemănător cu momentul istoric pe care l-a trăit Franța în 1792. România s-a debarasat de regele său. Republica Română nu s-a născut în singe ca prima Republică Franceză și este cu atît mai bine pentru România“.

Semnificația politică deosebită a actului revoluționar înfăptuit de poporul român la 30 Decembrie 1947 a fost evidențiată și de Andréé Ūlman, redactor-șef al ziarului „Tribune des Nations“, care aprecia că „România de altădată reprezenta dominația marelui capital din țară și din străinătate și a marilor proprietari de pămînt, în timp ce Republica Populară Română exprimă în esență voința și scopul poporului muncitor din România“ ⁴⁵. La 9 ianuarie 1948, Pierre Cazenave, releva, în coloanele aceleiași publicații: „În măsura în care lumea modernă e socialistă, contradicția (între guvern și monarhie — *n.n.*) e evidentă și în mod necesar trebuie să dispară ori guvernul socialist ori regele“. Și tot el conchidea: „climatul republican, climatul socialist... iată climatul Europei și al lumii. El este ostil monarhiei... Acesta este adevăratul motiv care l-a silit pe regele Mihai al României să redevină prințul de Hohenzollern-Sigmaringen“. Pe o poziție similară se plasa și Emile Buré în ziarul „L'Ordre“: „România, care îmi este atît de dragă, se află în plină revoluție. Această revoluție a dat naștere unui guvern care are în primul rînd

* Referire la actul de abdicare semnat de rege la 30 decembrie 1947.

⁴⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosarul nr. 210/1948. *Proclamarea*

voința de a trăi și de a face să trăiască pe cei de care depinde soarta ei, muncitorii și țărani, care constituie majoritatea poporului român. O nouă clasă a apărut, care domină pe cea veche și care e hotărâtă să nu-i redea niciodată puterea care i-a smuls-o“⁴⁶.

Numeroase organe de presă de cele mai diferite tendințe și orientări politice își intitulasă deosebit de sugestiv articolele consacrate actului proclamării Republicii în România: „Republica Populară Română — patria tuturor celor ce muncesc — a fost proclamată“ („Marsilliese du Centre“); „România trăiește primele sale ore de republică populară“ („Ce Soire“); „Republica Românească face primii săi pași“⁴⁷.

Opinia publică din Anglia s-a aflat, chiar din primele ore de după proclamarea Republicii Populare Române, în fața unui adevărat „val“ de știri și comentarii. La 30 decembrie 1947 și în zilele următoare, posturile de radio din Marea Britanie și-au întrerupt programele obișnuite pentru a transmite ultimele știri sosite din România. „În Anglia — arăta comentatorul B.B.C.-ului, la câteva ore după proclamarea Republicii — nu abdicarea regelui a surprins lumea, ci faptul că el a putut domni atât de mult într-un stat comunist. În ultimul timp, comuniștii s-au întărit, iar puterea regelui a scăzut“⁴⁸. În timp ce organul de presă conservator „Daily Telegraph“ scria că „Marea Britanie regretă sincer că regele Mihai a fost silit să abdice“, postul de radio Londra preciza, la 2 ianuarie 1948, că „declarațiile premierului Petru Groza*, metoda românească de a rezolva problemele importante au făcut o impresie excelentă în opinia publică londoneză, fiind comentate pe larg de majoritatea ziarelor“. În coloanele ziarului liberal „Manchester Guardian“ din 31 decembrie 1947, Alexander Werth, corespondentul B.B.C. la Moscova, recunoștea că „în vremurile actuale continuarea monarhiei în România ar fi fost o anomalie istorică“, iar „Times“ aprecia situația dificilă a lui Mihai drept consecința „alunecării din ce în ce mai accentuată a României spre stînga“⁴⁹.

În Elveția, „La Suisse“ din 31 decembrie 1947 remarca, cu îndreptățit temei, că „monarhia a devenit inconciliabilă cu noul regim“, iar „ruptura a putut să se producă fără complicații, avînd în vedere că de aproape trei ani regele nu mai avea practic nici o putere“. Reluînd această idee, în concluzia unui amplu articol consacrat modului deosebit în care a fost proclamată Republica în România, „Gazette de Lausanne“ scria, la

⁴⁶ Eufrosina Popescu, Mihai Rusenescu, *op. cit.*, p. 226.

⁴⁷ Evenimentele din România au fost, de asemenea, comentate pe larg de alte numeroase organe de presă franceze centrale și locale: „Ce Matin“, „France Dimanche“, „L'Epoque“, „Liberation“, „La Liberté“, „France“, „Dernière Heure“, „Le Provençal“ (Marseille), „Liberté“ (Lyon), „Le Nouvelles de Bretagne“, „L'Union“ (Reims), „Republican du Sud. O“ (Baynne), „Journal D'Alsace“, „Voix de la Patrie“ (Montpellier) și multe altele.

⁴⁸ Arhivele Statului București, fondul Ministerului Informațiilor, Buletine radioinformative, dosarul nr. 127/1948, fila 2.

* Comentatorul britanic avea în vedere declarația făcută de dr. Petru Groza în ședința Consiliului de Miniștri din după amiaza zilei de 30 decembrie 1947 — reprodusă în presa română —, potrivit căreia abdicarea regelui Mihai „s-a făcut prin bună învoială... Vom îngriji ca fostul rege să plece liniștit, așa cum se cuvine, pentru ca nimeni să nu poată avea un cuvînt de reproș pentru felul cum poporul nostru a ținut să se poarte față de acela care, înțelegînd glasul vremurilor, s-a retras“ (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 082, fila 4. *Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 30 decembrie 1947*).

⁴⁹ Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *op. cit.*, p. 227—228.

1 ianuarie 1948 : „A realiza lucruri mari cu complicații cât mai mici, aceasta este formula ultimilor ani“ *.

În deplin consens cu aprecierile presei elvețiene, postul de radio Berna considera, în comentariul său din 2 ianuarie 1948, că : „Abdicarea sau mai bine zis destituirea regelui Mihai a fost un eveniment pregătit cu mult timp înainte. După instalarea guvernului Groza, regele nu numai că nu mai guverna, ceea ce ar fi fost firesc, dar nici nu mai domnea, astfel că abdicarea lui n-a constituit o surpriză pentru nimeni“ ⁵⁰. Revenit în țară după vizita efectuată, între 12 noiembrie și 20 decembrie 1947, în Marea Britanie și Elveția cu prilejul căsătoriei reginei Elisabeta (pe atunci moștenitoarea tronului Angliei) — arăta același post de radio la 10 ianuarie 1948 —, „regele Mihai nu-și făcea nici o iluzie asupra soartei ce-i era rezervată. La București s-a lăsat să se înțeleagă că menținerea monarhiei nu era compatibilă cu regimul democratic și popular pe care-l instalau comuniștii“ ⁵¹. De altfel, continua Radio Berna, în timpul respectivei vizite Mihai „și-a putut da seama că Aliații (anglo-saxoni — *n.n.*) nu puteau să facă nimic în favoarea lui“, deoarece „nu dispunea nici măcar de mijloace suficiente de presiune“ împotriva guvernului român.

Presa din Italia a apreciat în general pozitiv transformările esențiale intervenite la 30 decembrie 1947 în structura de stat a României. Într-un amplu reportaj, publicat la 8 ianuarie 1948 sub titlul „Republica Română“, „Roma-Napoli“ după ce strecura aserțiunea, potrivit căreia : „Căderea monarhiei în România este una din multele consecințe ale greșelii enorme pe care au făcut-o anglo-americanii la Yalta“, ajunge totuși la următoarea concluzie : „Trebuie să recunoaștem cinstit că România nu pierde mare lucru cu plecarea ultimului reprezentant al dinastiei Hohenzollern-Sigmaringen, care a dat naștere unei serii întregi de scandaluri și delict“ ⁵².

O atenție deosebită a acordat „problemei românești“ de la sfârșitul anului 1947 și presa din Belgia. „Dacă abdicarea regelui Mihai a surprins lumea, aceasta este numai datorită momentului“ — scria „Le Peuple“ la 1 ianuarie 1948, iar ziarul „Standard“ din 12 ianuarie 1948 prezenta Prezidiul Republicii Populare Române și își însoțea reportajele cu fotografii de la manifestațiile populare care au avut loc la București prilejuite de proclamarea Republicii.

Marile cotidiene din Statele Unite ale Americii au relevat, într-o serie de articole și comentarii, semnificația instaurării noii forme de stat în România, caracterul anacronic al monarhiei, „o anomalie în condițiile schimbărilor fundamentale petrecute în viața acestei țări“ ⁵³, cum preciza „New York Times“ la 31 decembrie 1947 ; aceeași publicație arăta că „de când comuniștii ajunseseră stăpâni în țară, Mihai al României nu era decît o umbră a unui rege“ ⁵⁴.

Abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române au găsit, de asemenea, ecou și reacții de simpatie în presa și în comentariile posturilor de radio din Turcia, Spania, Portugalia, Danemarca, Austria,

* Evenimentul a fost consemnat și comentat și de alte publicații elvețiene, precum „Journal de Genève“, „Basler Nachrichten“, „Neue Züricher“, „Tages Anzeiger“, „Le Peuple“ (Geneva), „Berner Tagwacht“ și altele.

⁵⁰ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radioinformative, dosarul nr. 127/1948, fila 19.

⁵¹ Loc. cit., fila 117.

⁵² Loc. cit., dosarul nr. 129/1948, fila 335.

⁵³ Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, *op. cit.*,

p. 229.

⁵⁴ Ibid.

Finlanda, Norvegia, în țările din America Latină, precum și în alte state ale lumii.

Largi comentarii au făcut unele ziare străine pe marginea divergențelor dintre fostul rege și guvern în legătură cu reforma justiției înfăptuită în a doua jumătate a anului 1947. În acest sens, „Le Provençal“ (Marseille) din 1 ianuarie 1948 a reprodus o informație a fostului consilier al Ambasadei României la Londra, D. Dimăncescu, din care rezulta că „refuzul regelui de a aproba legislația prin care se creaseră tribunalele populare, cu judecători aleși, a constituit unul din faptele care au precipitat abdicarea lui Mihai“. La rîndul său, „France Soir“, în numărul din 11 ianuarie 1948, referindu-se la evenimentele premergătoare abolirii monarhiei, menționa că „între regele Mihai și comuniști lupta a început la 12 octombrie“, cînd i-au fost înmîinate cele două mesaje pe care urma să le prezinte la închiderea sesiunii extraordinare a Parlamentului (14 octombrie) și la deschiderea sesiunii ordinare (15 octombrie). Tot atunci, menționa același ziar, „regele“ a refuzat să aprobe textul din mesaje referitor la legislația pe baza căreia s-a creat justiția populară, iar organele judecătorești au devenit eligibile“. Într-adevăr, măsurile ce se adoptau — unele în aparență pentru schimbarea formei, fapt important de altfel — vizau în primul rînd esența politică, preluarea întregii puteri de stat de către clasa muncitoare și aliații săi.

În general, știrile care au prezentat eronat și nu odată cu amărăciune actul istoric de la 30 Decembrie 1947, publicate îndeosebi în presa din țările care ele însele aveau un regim republican, nu puteau contesta caracterul său progresist, nu se ridicau împotriva formei de stat republicane, ca atare, ci a conținutului noii puteri de stat, preluată integral de clasa muncitoare și aliații ei, a faptului că aceasta semnifica trecerea României la edificarea socialismului.

O serie de publicații de mare tiraj din Franța, Elveția, Italia, Suedia, Statele Unite ale Americii și din alte state occidentale, urmărind să satisfacă apetitul unui anumit grup de cititori, au furnizat cu lux de amănunte aspecte din viața mondenă a fostei familii regale; altele — și nu puține, care încercau să abată atenția opiniei publice de la semnificația reală a schimbării înfăptuite de națiunea română la 30 Decembrie 1947 —, au considerat hotărîrea de căsătorie a lui Mihai cu prințesa Anna de Bourbon-Parma — proiect căruia i s-ar fi împotrivit guvernul român — drept una din cauzele principale a abdicării sale⁵⁵. Astfel, ziarul francez „Main Libere“ din 1 ianuarie 1948 scria că o „persoană din anturajul monarhului“ a confirmat că „dorința regelui de a se căsători cu prințesa Anna de Bourbon a fost cauza nominală a abdicării sale“. Mai prudent, René Payot, comentator al postului de radio Berna, în articolul *Pateticul destin al unui rege tînăr*, arăta: „Nu se știe precis momentul care a declanșat criza. E sigur că proiectul său de căsătorie a provocat un dezacord între el și

⁵⁵ Eufrosina Popescu, Mihai Rusenescu, *op. cit.*, p. 1122. În realitate, guvernul român nu s-a opus în mod categoric căsătoriei. La 7 decembrie 1947, în timp ce regele era la Lausanne, dr. Petru Groza l-a primit pe Dimitrie Negel, mareșalul Curții regale, care avea „misiunea de a expune proiectul matrimonial al suveranului“; primul ministru i-a declarat acestuia, pentru a-i transmite regelui, că „momentul era, desigur, inoportun pentru celebrarea unei căsătorii regale, dar că, totuși, nu era vorba de un refuz, ci de o amîinare a răspunsului guvernamental, Maiestatea Sa fiind rugată să aștepte, să aibă răbdare“ (Nicolette Frank, *La Roumanie dans l'engrenage. Comment le Royaume est devenu Republique Populaire (1944—1947)*, Elsevier Sequoia, Paris-Bruxelles, 1977, p. 230).

guvern”⁵⁶. Unele ziare au sesizat cu multă profunzime cauzele actului abdicării. „Le Figaro”, de pildă, remarca, la 1 ianuarie 1948, că fostul rege nu a abdicat pentru a-și câștiga libertatea necesară de a se căsători; „realitatea e cu mult mai simplă și mai gravă. Regele a renunțat la coroană după ce s-a convins că prezența sa nu oferea nici cea mai mică garanție pentru bunăstarea poporului său”. Aceeași opinie exprima și „Le Monde” în primul său număr din 1948: „A vorbi astăzi de o abdicare cauzată de dragoste nu e decît un popas pe care l-au și făcut amatorii de senzațional”, iar „Ce Soir” arăta că „romanul de dragoste al ex-regelui Mihai nu este decît un pretext elegant al unei retrageri pe care istoria o face inevitabilă”. De asemenea, „Le Provençal” și alte ziare erau unanime în aprecierea că înlăturarea monarhului a fost dictată de considerente politice, iar problema căsătoriei n-a ocupat decît un loc minor în conflictul dintre rege și guvern⁵⁷. Dealtfel, unul din membrii suitei fostului rege, maiorul Jacques Vergotty, a declarat la Linz că „actul căsătoriei” nu are nimic comun cu abdicarea, act care nu afectează cu nimic planul de căsătorie⁵⁸.

Toate aceste mărturii, consemnări și aprecieri pun pregnant în evidență amplul ecou, multiplele semnificații și implicații internaționale ale remarcabilei victorii obținute de poporul nostru la 30 Decembrie 1947 sub conducerea Partidului Comunist Român, prefigurînd, încă de atunci, rolul activ, responsabil pe care România îl deține astăzi în arena politică mondială.

Rolul hotărîtor și meritul esențial în elaborarea și promovarea politicii externe, a întregii activități internaționale a partidului și statului nostru revine secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, erou al propriului popor și recunoscut „erou al păcii”, eminentă personalitate politică a lumii contemporane. Amplele și multiplele acțiuni de politică externă ale României socialiste, îndreptate toate spre soluționarea în chip nou, democratic a marilor și complexelor probleme de însemnătate cardinală pentru omenire, i-au adus țării un prestigiu fără precedent pe plan internațional, numeroși prieteni pe toate meridianele lumii. În anii EPOCII NICOLAE CEAUȘESCU, România s-a afirmat cu putere în viața internațională, prin cuvîntul și fapta președintelui său, ca promotoare activă a marilor aspirații ale popoarelor, apărătoare consecventă și hotărîită a drepturilor fundamentale ale acestora la pace, la viață, la securitate, la dezvoltare liberă, de sine stătătoare.

⁵⁶ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Informațiilor, Buletine radio-informative, dosarul nr. 127, filele 117—119.

⁵⁷ Loc. cit., dosarul nr. 127/4, 1948, fila 5.

⁵⁸ Loc. cit.

MAREA UNIRE DIN 1918 — COROLARUL ÎNFĂPTUIRILOR DE UNITATE NAȚIONALĂ LA ROMÂNI

Pe măsură ce înaintăm în timp, se vedește mereu mai mult, de la nivelul operei materiale și spirituale de neasemuit relief pe care o edificăm astăzi în România, funcția istorică vitală a marilor momente din trecutul național, nu numai la ceasul producerii lor, ci în toate vremurile de după aceea, pînă în contemporaneitatea noastră. Ele se susțin și se determină, alcătuind stilpii de rezistență ai unei construcții istorice a cărei supremă altitudine e socialismul. Făurirea statului național unitar român — Unirea Cea Mare. —, consfințită în nepieritorul 1 Decembrie 1918, se înscrie la loc de prim-plan în cadrul acestora.

Ceea ce a pecetluit și pecetluiește 1 Decembrie 1918 este suprema împlinire a românilor pe țărîm național. Pentru întia oară în timpuri moderne, oamenii acestor meleaguri, toți și de pretutindenți, s-au reunit în același corp național-statal propriu, înfăptuire progresistă, revoluționară, cu rol întemeietor în toate planurile ascensiunii istorice a poporului nostru de atunci și pînă azi și totdeauna în viitor. „*Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul căroro rolul hotărîtor l-au avut masele populare — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.*

Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei noastre muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății.

Se înmănunchează și se sintetizează în Marea Unire acel fond integral de unitate specific poporului nostru, acea structură funciară care străluminează în identitatea și individualitatea sa. Unirea politică deplină este, astfel, urmarea obiectivă, firească a *unătății de facto depline*. Fiindcă au existat și s-au manifestat dintotdeauna la noi ansamblul componentelor

esențiale ale unității și libertății, de fapt a colectivității unui neam și care, dezvoltate prin vremuri, se vor regăsi ca elemente de specific și de rezistență ale unirii și independenței națiunii : unitatea și statornicia de viață și dăinuire pe pământul propriu, oricând același peste veacuri și milenii, oricând vatră natală a celor care ne-au precedat aici, unitatea de cuget, de voință și de faptă în istorie, pe temeiul acelorași comandamente și aspirații, unitatea și identitatea de limbă și cultură, de fire și simțăminte, unitatea forțelor înaintate, a maselor largi, brațul luptător și făuritor, constructorul și susținătorul țării, în fruntea căroră se va situa, în epoca modernă, clasa muncitoare — forța cea mai înaintată, mai revoluționară, factorul polarizării și dinamizării poporului în apărarea ființei și libertății naționale, promotorul propășirii sociale, al idealurilor de dreptate socială pentru cei mulți, al socialismului și comunismului în România.

Aceste componente, de eternă trăinicie și, în același timp, de continuă dezvoltare și îmbogățire a valorilor lor, potrivit cu fiecare treaptă de înaintare a istoriei, au cunoscut, constant, o mare proeminență și forță de exercitare și au fost totdeauna strict convergente, s-au presupus și s-au implicat reciproc, ceea ce le-a vitalizat și le-a mărit capacitatea de iradiere. Fiecare dintre ele, purtând o încărcătură strălucită, a cuprins și a oglindit, într-un fel sau altul, substanța tuturor celorlalte. De aceea, menținerea silnică, veacuri în sir, a românilor în granițe politice diferite și artificiale nu numai că nu a stins dorul și vrerea de unire în același corp național-statal, ci trăsăturile unității de facto le-au animat și le-au întărit. „*Nimic nu lipsește României decât să redobândească unitatea politică ce a avut în mai multe rînduri și a cărei idee nu i-a lipsit niciodată*“ — va scrie Cezar Bolliac în 1853.

Lupta poporului român pentru unire nu a fost, ca urmare, pentru adăugirea unora sau altora dintre elementele trebuitoare unității de fapt, ci, cu necesitate, pentru menținerea întregimii acesteia în fața forțelor potrivnice străine, pentru asigurarea cadrului dezvoltării lor potrivit cu mersul vremurilor și în strînsă legătură cu țelurile dreptății sociale a maselor, pentru încununarea lor prin unirea politică deplină. Ea adevărește că așa cum lupta de clasă este legată, tot asemenea mișcarea de eliberare națională și de unire națională este legată. Fără una din aceste două direcții de acțiune a popoarelor, a națiunilor, progresul istoric nu poate fi întreg și viabil.

Unitatea de facto s-a întruchipat, mai întâi, în structura perfect armonioasă a pământului strămoșesc al Daciei, în unitatea etnică, lingvistică, de cultură și economică a lumii geto-dace. Pe aceste fundamente s-a putut constitui, în urmă cu mai bine de două milenii, statul dac centralizat și independent, de sub conducerea lui Burebista, apoi a lui Decebal, care marca punctul culminant al unei organizări statale proprii, statornicindu-se tradiția unirii depline. Căci, prin statul dac centralizat, „*cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci*“ au alcătuit unul și același corp politic de sine stătător, una și aceeași cuprindere organic încheată.

Ceea ce s-a întemeiat prin Dacia în planul unității politice avea să ființeze ca simbol și mesaj, să fertilizeze strădaniile și luptele, ca și împlinirile de unire politică ale românilor. Țelul reîntregirii vetrei istorice, al refacerii Daciei — care existase aievea și se exercitase prestigios în lumea antichității, statornicind tradiția vieții statale, a întregimii aces-

tor meleaguri, tradiția unirii politice complete — s-a aflat, pe parcursul veacurilor, în centrul mișcării naționale a poporului nostru, fiind voință și crez moștenite din tată în fiu și încununându-se programatic în memorabilul ideal socialist : „*Voim Dacia așa cum ea fu*“. „*Spiritul centralizării* — 'remarca, în 1853, revista „Republica română“ — *a existat totdeauna în Dacia și românii n-au pierdut niciodată ideea de unitatea lor națională pe tărîmul întreg al Daciei*“.

În lumina acestor constante istorice de străfunduri, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că „*Ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului popor*“.

Formarea voievodatelor românești, apoi a statelor centralizate Țara Românească, Moldova și Transilvania se ilustrează ca momente cu implicite țeluri de unire politică a românilor, după cum luptele voievozilor noștri — oameni de orizont ai timpului lor — împotriva cotropitorilor străini au făcut posibile succesele de mai tîrziu în realizarea statului național modern român, au pregătit condițiile pentru dezvoltarea națiunii române. De aceea, luptele eroice în fruntea cărora s-au aflat Menumorut, Glad și Gelu, Basarab și Bogdan, Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și atîția alți faimoși conducători de stat și de oști, care și-au întemeiat acțiunea pe conștiința unității românești multilaterale, aparțin elementelor de soliditate la temelia edificiului Unirii Celei Mari. Să amintim, cu titlu de exemplu, ceea ce Bălcescu detașa în legătură cu valențele de unitate ale lucrării unor iluștri voievozi români. Marele gînditor și revoluționar scria că, încă sub Mircea cel Mare, „*vedem ideea de unitate a se arăta, idee care va fi idealul seculilor viitoare și a tuturor voievozilor noștri cei mari*“, iar „*Ștefan [cel Mare] ia proiectul lui Mircea și caută a uni țările*“.

Pe fundalul convergenței factorilor lăuntrici ai unității, al luptei aproape necontenite, duse în variate forme, fiecare mare epocă a istoriei noastre a înregistrat mult dorita împlinire a unirii național-statale întregi, în pofida împrejurărilor externe deloc sau puțin priincioase. Dacă, în vechime, s-a înfăptuit statul centralizat al înaintașilor de pe meleagurile carpato-dunărene-pontice, după 15 veacuri, în Evul Mediu românesc, iar apoi după alte trei veacuri, în timpuri moderne, oamenii acestor locuri au cunoscut — pentru o perioadă mai scurtă sau mai îndelungată — realitatea unirii tuturor în una și aceeași țară a lor, făurire care, venind din firea lucrurilor, din adevărul vieții, a dăinuit în ființa generațiilor și s-a exercitat ca o însemnată forță a mersului înainte.

Între toate aceste momente de însemnătate și ecou europene există o legătură de adîncime, o legătură a fundamentelor materiale și spirituale, o continuitate de cuget, de vrere și de acțiune. Unirea de la 1600, înfăptuită de poporul nostru sub scepтрul lui Mihai Viteazul, se revindică nemijlocit de la toate aceste valori. Gînditor și om politic de clarviziune, iscusit conducător de oști și diplomat, „*acel geniu militar și politic*“ — cum îl va numi Al. Papiu Ilarian —, Mihai Vodă Unificatorul vine să restabilească moștenirea de aur a unirii depline și a neatîrnării în circumstanțe în care alții socoteau un atare obiectiv de neîncăput. El are în ochii minții vatra istorică de viață a înaintașilor, statul dac, puternic și demn, existența, în aceleași date și cadre, materiale și spirituale, a românilor ; își întemeiază, deci, acțiunea pe conștiința unității

multilaterale, pe conștiința continuității de viață și a viitorului comun, pretutindeni aceleași în cuprinderea țării. Precum Burebista, care urmărise să slăbească forța romană ce stătea amenințătoare asupra Daciei, Mihai a căutat să anihileze primejdia otomană, să țină cât mai departe de țară pe vrăjmași. Ca și Burebista și Decebal, care cîrmuiseră o Dacie unită, Mihai a restaurat pe plan politic realitatea unității românilor, devenind „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei“, ceea ce semnifica împlinirea pînă la capăt a unirii. Operă de rezonanță continentală, testament politic pentru generațiile următoare, marea unire de la 1600 dărima mitul fărîmîțării și confirma capacitatea de dăinuire, de amplificare și exprimare în istorie a factorilor interni ai unității.

Depart, așadar, de a fi un „războinic“, un „condotier“, cum l-au calificat cei aflați în serviciul opresorilor străini, voievodul român se înscrie în comandamentele și drepturile legitime ale neamului său, în cerințele și linia de înaintare ale istoriei, aureolindu-se ca om al timpurilor noi. Nicolae Iorga îl și numește „om nou“, fiindcă, prin ceea ce a preconizat și a înlăptuit în planul unirii și libertății naționale, momentul Mihai Viteazul avea să lucreze la deschiderea vremurilor, la pregătirea epocii moderne, să ridice meleagurile românești în avanscena politică a continentului. *De aici au iradiat, atunci, idei și întemeieri politice care au contestat net mentalitățile perimate ale Europei medievale în domeniul național și au pregătit, la rîndu-le, orizonturile moderne, fiindu-le suport.* De îndată ce apare pe scena lumii — scrie A. D. Xenopol —, voievodul român „devine un factor însemnat în evoluția istorică a timpului său“.

Destrămată prin intervenția forțelor cotropitoare externe, dar viabilă prin ceea ce întemeia și exprima, unirea de la 1600 va lucra în conștiințe și va dinamiza energiile poporului român, fiind temei pentru reluarea și amplificarea, în noi condiții și împrejurări, a luptei pentru refacerea unității naționale integrale. Drumul spre această împlinire va fi punctat de momente și făuriri de relief.

Gîndirea politică, cultura românească din veacul al XVIII-lea și din prima jumătate a veacului al XIX-lea situează la loc de frunte reconstituirea unirii poporului român într-o aceeași formațiune statală a sa. Eruditul cărturar Miron Costin scria că „Locul dară acesta unde este acum Moldova și Țara Muntenească este drept Dachia, cum și tot Ardealul cu Maramoroșul și cu Țara Oltului“. Stolnicul muntean Constantin Cantacuzino pune în lumină, la rîndul său, identitatea românilor ca popor în orice parte de țară : „Însă rumâni înțăleg nu numai ceștia de aici [de la sud de Carpați], ce și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii și toți cîți și într-altă parte se află și au aceeași limbă... tot unii sînt“.

Cele trei revoluții ale epocii moderne românești vor afirma de la un cadru istoric nou idealul unirii. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Revoluția din Transilvania de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, și revoluția din 1821, din Țara Românească, condusă de Tudor Vladimirescu, au pus puternic în evidență atît marile resurse revoluționare ale maselor populare, cît și năzuința imperioasă spre unitate a celor trei principate românești“. Dacă Horea fusese numit de către contemporani „Rex Daciae“, precum Mihai a fost numit „Restitutor Daciae“, faptul denotă, prin el însuși, că Dacia era o realitate vie în conștiința românilor, și nu numai a lor. Iar Tudor Vladimirescu cerea să se țină legături apropiate cu moldovenii, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege... ca, fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Prințipaturi ajutorîndu-ne unii pe alții.“ În

Transilvania, Tudor Vladimirescu — *Todoruț, Todorăș*, „*crai nou*“, cum îl numeau românii de acolo — era admirat și așteptat ca soluție a libertății și a reunirii cu Țara.

Între 1821 și 1848 mișcarea națională a românilor se intensifică, își diversifică formele și modalitățile de acțiune, gândirea în domeniul unirii și independenței se amplifică de la datele epocii moderne. Apar acum o seamă de publicații care, prin însăși denumirea lor, proclamă ceea ce urmărea și cerea un întreg popor și ale căror idei-simbol sînt conținute în însuși titlul lor : „Dacia literară“, „Magazin istoric pentru Dacia“, „România“ ș.a. La aceste publicații colaborează români din toate părțile țării. Se întemeiază asociații cu mobilitate naționale : „Frăția“, „Asociația literară a României“, „Societatea studenților români de la Paris“, „Tinăra Dacie“, „Tinăra Românie“, se încheagă o tot mai puternică *Partidă națională*, care, programatic, se definește, în 1839, prin documentul semnificativ intitulat : *Act de unire și independență*. Au loc mișcări revoluționare, iar în Transilvania, cum observau agenții consulari, „românii trăiesc cu speranța de a se uni cu frații lor din Moldo-Valahia“.

Se învederează, astfel, că timpurile moderne nu reînvie idealul unirii, care este unul al permanenței, ci îi fac împlinirea și mai stringentă. Dar, contrar deschiderilor pe care le săvîrșeau, evoluțiile moderne nu aveau să ducă imediat la restabilirea îndreptățirilor naționale ale românilor, ca, de altfel, nici ale celorlalte popoare oprite. În prima jumătate a veacului trecut, ei erau confrunțați cu aceleași dramatice primejdii de ordin național proprii epocii anterioare, la care aveau să se adauge altele, cel puțin de aceeași gravitate. Provinciile istorice întregi erau încorporate de imperii feudale ale timpului. Dobrogea fusese transformată în pașalic, iar Muntenia și Moldova (aceasta din urmă înjumătățită teritorial în 1775 și 1812) acuzau efectele convergente ale suzeranității otomane și ale „protectoratului“ țarist.

Lupta pentru unire, de fapt pentru refacerea, pentru restabilirea ei, a cerut, de aceea, o supraîncordare a eforturilor. Idealul înfăptuirii ei avea să fie promovat, în această nouă epocă, de la altitudinile revoluției naționale și sociale de la 1848 — un popor ca al nostru nu se putea servi, în abordarea țărilor naționale, decît de idei dintre cele mai avansate. Revoluția sintetizează și fundamentează în plan programatic întreaga gândire și experiență de acțiune ale românilor în domeniul național, iar prin desfășurarea ei unitară la scara țării oferă marea lecție a abordării unirii politice prin lupta maselor largi, a întregului popor. Ea este, de altfel, imaginea unirii în luptă a poporului român pentru aceleași supreme idealuri naționale și sociale înaintea unirii politice de la 1859, pe care, de fapt, o propune și o anunță nemijlocit. Căci, în cadrul obiectivelor revoluției, întîiul și cel mai imperios a fost unirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național modern și independent. „*Unirea națională dar* — conchidea Nicolae Bălcescu — *e singurul principiu de viață, singurul principiu de mîntuire pentru noi*“.

Se cuprind în aceste cuvinte-mesaj crezul maselor și voința lor, transpuse în desfășurarea practică a revoluției. Dacă a fost posibil ca Blajul anului 1848 să reunească peste 40 000 de mesageri ai românilor, peste 40 000 de revoluționari — ceea ce nu cunoscuse Europa timpului, ridicată aproape în întregime la lupta pentru lichidarea unor anacronice rînduiri —, faptul s-a datorat dorinței arzătoare de unire și libertate, de dreptate pentru cei mulți. Atunci cînd, pe Cîmpul Libertății, s-a strigat, de către această veritabilă Adunare Națională Plebiscitară : „*Noi vrem să*

ne unim cu Țara !“, Blajul a fost centrul luptei unioniste a maselor, centrul națiunii, chemarea revoluționară adresându-se tuturor românilor și făcând înconjurul pământului românesc. I-au urmat, la aceleași cote înalte ale năzuinței spre unire, Islazul, Bucureștiul, Lugojul, apoi epopeea eroică a Apusenilor lui Iancu. În acest fel, revoluția a însemnat intrarea în linie dreaptă a luptei pentru restabilirea entității politice a românilor în vatra lor multimilenară de viață. Generația revoluționarilor de la 1848, care, în anii imediat următori, va fi în fruntea mișcării național-populare unioniste, a înțeles că argumentele și soluțiile viabile de acțiune pentru unire se aflau aici, căci Dacia exprima statornicia neclintită pe pământul propriu, evoluția noastră unitară ca neam, ca națiune.

Unirea Principatelor este întâia transpunere practică a revoluției de la 1848, în fapt continuarea acesteia pe terenul obiectivelor naționale. Fundamentată pe principii revoluționare, înfăptuită de masele largi, care i-au conferit valențe revoluționare, și avînd semnificația unui moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român, Unirea de la 1859 este astfel, cum o preconiza, de altminteri, Nicolae Bălcescu, *o revoluție pentru unitate*, expresia faptului că, în toate marile sale făuriri, poporul român s-a situat pe treptele de sus ale istoriei. Ea adăuga valori noi unei epoci noi, arătînd că orice asupraire sau opreliște străină e caducă și de prisos. Făurire crucială, cu nemijlocite efecte pe planul progresului social, al dezvoltării societății românești, Unirea Moldovei cu Muntenia a reprezentat o adevărată piatră de fundament în împlinirea integrală a țărilor naționale ale poporului nostru. Statul național modern român constituit atunci și care, în 1877, și-a cucerit independența deplină, a devenit centrul polarizator al luptei naționale a tuturor românilor și temelia de certitudine a înfăptuirii unirii naționale complete.

Toate aceste momente de relief, ca, de altfel, întreaga istorie a noastră, care le-a generat, se încorporează, astfel, în Marea Unire din 1918, împlinită prin eforturile întregului popor, ale muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, ale întregii suflări românești. Ea este, pe drept cuvînt, *sinteza și corolarul înfăptuirilor de unitate pe aceste meleaguri*. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, *„realizarea unității în 1918 trebuie înțeleasă în contextul întregii dezvoltări a poporului român, a cărui istorie... începe cu mii de ani în urmă“*.

Într-atîta lucraseră de viguros resorturile intime ale unității de fapt, încît, în apropierea consfințirii Marii Uniri, a făuririi României reîntregite, toată suflarea acestor locuri simțea, știa că evenimentul mult visat va să vină neapărat și numaidecît. *„Știam că va veni — scria ziarul „Dacia“ —. Așteptam numai ceasul binecuvîntat cînd acest măreț act național să iasă la lumină, împins ca de puterea legilor eterne ce conduc răsăritul soarelui“*. Îl pregătiseră toate marile permanențe ale istoriei românești, acele adevărate fundamente ale stabilității, continuității și ascensiunii acestui popor de-a lungul veacurilor, toate luptele, biruințele și jertfele sale.

În 1918, la capătul a doi ani de luptă eroică și de mari sacrificii pentru a apăra neatîrnarea și integritatea statului român, invadat de trupele Puterilor Centrale și de aliații lor, poporul român a putut realiza aspirația sa multimilenară, proces favorizat și de evenimente externe — prăbușirea imperiilor absolutiste, reacționare, victoria Revoluției Socialiste din Octombrie 1917, care a dat o puternică lovitură sistemului imperialist și a proclamat dreptul la autodeterminare al fiecărei națiuni, la dezvoltarea liberă și suverană a fiecărui popor. În adunări reprezen-

tative, democratic alese, românii din teritoriile aflate pînă atunci sub stăpînire străină și-au exprimat — în martie, noiembrie și decembrie 1918 — voința de a se uni cu frații din România.

Desăvîrșirea statului național unitar român, a cărei încununare este istorica atestare națională de la Alba Iulia — cetatea eternă a unirii noastre naționale — învederează astfel că Marea Unire nu a fost un dar dezinteresat al marilor puteri și nici un act spontan, ci rodul luptei întregimii românilor pentru un țel etern năzuit, în perfectă concordanță cu cerințele legităților obiective ale progresului istoric. Inițiativa convocării Marii Adunări Naționale a aparținut forului național unic care reprezenta voința poporului român — Consiliul Național Român Central, constituit la 18/31 octombrie 1918 din cîte șase reprezentanți ai Partidului Național Român și Partidului Social-Democrat, cele două mari partide politice ale românilor de peste munți. Odată cu aceasta, în fiecare sat și oraș de aici a avut loc o Alba Iulia, căci delegații pentru Marea Adunare Națională au fost aleși în cadrul unor adunări populare la lumina zilei, cu participarea tuturor categoriilor sociale, ceea ce le-a conferit un caracter funciarmente democratic. Fiecare ardelean, bănățean, crișan sau maramureșan a votat, în acest fel, pentru unire, întărind, prin semnaturi proprii, mandatul încredințat delegaților lor — țărani, muncitori, învățători, preoți, avocați, medici, studenți ș.a.

Toate îndemnurile și chemările, toate nădejile aveau acum un unic sens, un unic nume : *Alba Iulia*. „*Veniți cu toții la Marea Adunare Națională care se va ține la 1 decembrie în Bălgradul lui Mihai Viteazul*“ — scria, la 15/28 noiembrie 1918, ziarul intitulat semnificativ „Unirea“ —. *Veniți cu miile și zecile de mii, căci în această zi vom pune temelie unui viitor bun și fericit pentru întreg neamul românesc*“. Iar organul de presă al Partidului Social-Democrat din Transilvania, „Adevărul“, declara, la 17/30 noiembrie 1918, că, la Alba Iulia, „se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește de acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național“.

Încă din 27 noiembrie, spre Alba Iulia s-au îndreptat, neînterupt, delegații la Marea Adunare Națională, însoțiți de cei care îi investiseră deputați ai cauzei naționale.

1 Decembrie 1918. Pe Cîmpul lui Horea de la Alba Iulia au venit peste 100 000 de oameni din toate părțile meleagurilor noastre de peste Carpați, uniți în același gînd. Erau organizați în grupuri, avînd în frunte drapele naționale tricolore. Muncitorii purtau stindarde roșii cu panglică tricoloră. Aceasta înseamnă — a explicat un muncitor — „*că vrem dreptate socială, dar aceasta o vrem prin unire cu România*“.

Marea Adunare Națională a românilor din Transilvania, Banat și părțile ungurene (Crișana și Maramureș) își deschide lucrările. Sînt prezenți cei 1 228 de delegați, atît cei aleși în circumscripțiile electorale din toate județele de peste munți, cit și delegați ai tuturor organizațiilor politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive românești de pe toată cuprinderea acestei părți a țării. Participă toți cei 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd peste 70 000 de muncitori organizați din Abrud, Arad, Brad, Brașov, Caransebeș, Cluj, Deva, Gherla, Lugoj, Orăștie, Reghin, Rodna Veche, Sibiu, Timișoara, Turda, Săcărîmb ș.a. Alături de ei, syndicatele muncitorești din toate orașele și cîm-

trele industriale și miniere au trimis la Marea Adunare Națională 10 000 de muncitori, români și din rîndul naționalităților conlocuitoare. *Muncitorimea se înscrie astfel în rîndul marilor ctitori ai pecetluirii Unirii, operă pentru a cărei înfăptuire mișcarea muncitorească de la noi acționează cu toate forțele, demonstrînd că proletariatul, forțele socialiste, progresiste, revoluționare sînt apărătoarele cele mai fidele ale intereselor națiunii.*

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia s-a declarat „constituantă și deschisă”, alcătuită fiind, în primul rînd, din reprezentanți aleși de masa românilor din toate părțile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, împurterniciți cu mandate speciale să voteze Unirea. Ea a avut, deopotrivă, un puternic caracter *plebiscitar* prin forma de organizare, prin participarea largă a maselor, a delegaților aleși în mod liber prin votul unanimității al populației românești de peste Carpați, singura în drept să decidă asupra soartei sale.

În numele Consiliului Național Român Central a fost prezentată Adunării celor 1 228 de deputați o rezoluție, veritabilă *declarație a reîntregirii naționale românești*. Pe temeiul dreptății istorice, documentul făcea, la primul său punct, profesia de credință a fiilor acestei țări : „*Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească [Crișana și Maramureș], adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România*”. Erau expuse, apoi, principiile menite a sta la fundamentele statului național unitar român : egalitatea drepturilor politice, vot universal, reformă agrară, legislație muncitorească ș.a.

Într-o atmosferă de emoționantă vibrație patriotică, „*Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată... în întregimea ei și astfel unirea acestei provincii românești cu țara-mamă*”. Adusă la cunoștința mulțimii, istorica hotărîre a declanșat o uriașă și fierbinte manifestare de aprobare. Cei peste 100 000 de oameni de pe Cîmpul lui Horea au acreditat, prin revărsarea entuziasmului lor, Marea Unire. Erau clipe de neuitat. Istoria românilor se înălța pe culmile de sus ale împlinirii unității naționale.

Manifestare unică în Europa vremii, atît prin caracterul ei deopotrivă constituant și plebiscitar, prin amploare și nivel de reprezentare — nu doar a unei localități ori a alteia, ci a tuturor românilor din toate părțile meleagurilor de peste munți —, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a consacrat la cel mai înalt cadru de exprimare obștească posibil ceea ce toată suflarea românească voia și năzuia — *Unirea întreagă*. Atunci, poporul întreg și țara întreagă au fost una, căci toate valorile, trăsăturile și temeiurile unității de fapt a neamului, a națiunii, unitate care ne-a însoțit prin veacuri și milenii, s-au întruchipat în unirea politică deplină. Dorit și sperat dintotdeauna, 1 Decembrie 1918 a arătat cum nu se poate mai clar și mai direct că Unirea Cea Mare a fost, de la un capăt la altul — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „*Incununa-re a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul căroro rolul hotărîtor l-au avut masele populare*”.

Reîntregirea națională a dat împlinire identității de conștiință și de voință a tuturor românilor, a tuturor celor ce trăiesc și muncesc pe aceste meleaguri, a restabilit firea istoriei. În atare condiții, tratatele de pace

încheiate după terminarea primului război mondial n-au făcut decît să consacre o situație de fapt, realizată prin acțiunea energică a poporului român. „*Formarea statului național unitar român — relevă secretarul general al partidului — nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași*”.

Unirea național-statală completă și-a dovedit rolul funciar ca deschizătoare de etapă nouă în istoria României. Ea a creat condiții pentru dezvoltarea economică-socială a țării, pentru amplificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a maselor largi. Participantă activă, ca forță înaintemergătoare, în procesul desăvîrșirii unirii statale a poporului nostru, clasa muncitoare și-a făcut public crezul său politic : „*România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine*”. Pentru aceasta — se releva într-o Declarație a Partidului Socialist și Uniunii Sindicale din România — este necesară unificarea tuturor organizațiilor muncitorești din țara reîntregită, spre a se forma „*un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă mai înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist*”. Acesta avea să fie Partidul Comunist Român, rezultat al unificării politice-organizatorice înfăptuite la istoricul Congres din mai 1921. În mod semnificativ el era atunci singura forță politică ce acționa la nivelul României reîntregite, ca o mărturie a înțelegerii superioare, în noile condiții istorice, a rolului și menirii sale în transformarea revoluționară a societății românești, în apărarea și consolidarea unității, independenței și integrității noastre naționale.

Idealurile de unire națională și dreptate socială ale înaintașilor și-au găsit în clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, cel mai demn, consecvent și lucid apărător și promotor al progresului și civilizației. Dezvoltînd, pe o treaptă superioară, cele mai bune tradiții revoluționare ale poporului nostru, Partidul Comunist Român a condus, în anii ce au urmat, lupta maselor populare pentru înlăturarea exploatarei și asupririi, împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea libertății și integrității țării, a inițiat, organizat și asigurat succesul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, act energic de voință al întregii națiuni române, care a deschis epoca cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului inalienabil al poporului român de a fi deplin stăpîn în propria sa țară, a înlăturării vechii orînduiri și edificării societății socialiste pe pămîntul strămoșesc.

Astăzi, prin valorile și întemeierile noii orînduiri, România și-a consolidat, mai mult decît oricînd, libertatea și integritatea, făcînd dovada, prin ansamblul înfăptuirilor și certitudinilor sale, că numai socialismul poate garanta, deopotrivă, reala propășire socială, deplina libertate și unitate a națiunii. Socialismul victorios a asigurat unității național-statale baza de nezdruncinat a unității morale și social-politice a poporului în evul contemporan al istoriei sale, care se afirmă ca uriașă forță motrice a progresului nostru istoric. Ea întruchipează comunitatea de gînduri și simțiri, de voință și acțiune a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor pe baza acelorași interese și aspirații supreme, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri conștient viitorul liber, socialist și comunist. Această unitate nouă fruc-

tifică, într-un tot indestructibil, marile virtuți și împliniri ale coeziunii populare, practic multimilenare, realizând sinteza distinctivă a modului de a fi al poporului român în istoria sa contemporană, care ne pune în adevărata lumină, dînd largi temeieri unei continuități istorice marcante, semnificînd astăzi ascensiunea noastră pe făgașul socialist și comunist. *„Unitatea dintre muncitori, țărani și intelectuali — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a ridicat pe o treaptă superioară, constituind cheia înfăptuirii neabătute a Programului partidului, a ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, a sporirii bunăstării materiale și spirituale a poporului“.*

Coloană infinită a istoriei românești, unitatea moral-politică a întregului popor și-a confirmat, astfel, în chip pregnant, rolul ca fundament trainic al edificării tuturor marilor noastre înfăptuiri socialiste, al împlinirilor de neasemuit relief din aceste mărețe timpuri noi ale *„Epocii Nicolae Ceaușescu“*. Ea este, de aceea, bunul său cel mai de preț, stînd pivot de neclintit și puternic resort al abordării perspectivelor, uriaș suport al hotărîrii de a urma cu abnegație și devotament, în strînsă și indestructibilă unitate, partidul comunist, pe secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul marilor orizonturi ale istoriei noastre noi, în opera de făurire a cutezătoarelor programe pentru construcția prezentului, pentru ascensiunea noastră pe noi trepte de progres, de civilizație socialistă și comunistă.

ACȚIUNI ANTIREVIZIONISTE PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE A ȚĂRII DESFĂȘURATE DE MASELE POPULARE ALE NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE DIN ROMÂNIA (1933-1940)

VASILE BOBOCESCU

După făurirea statului național unitar român în cursul anului 1918, în cadrul României au trăit, alături de poporul român — care constituia imensa majoritate a populației țării —, și cetățeni români de origine maghiară, germană, evreiască, ucrainiană, bulgară, turco-tătară și de alte neamuri. Conform datelor recensământului din 1930, din totalul populației țării de 18 057 028 de locuitori, 12 981 324 erau români, 1 425 507 maghiari, 745 421 germani, 728 115 evrei, 582 115 ucraineni, 409 150 ruși, 366 384 bulgari etc.¹ În anul 1939, numărul românilor s-a ridicat la 14 850 000 (74,8%) din totalul populației României de 19 850 000, al maghiarilor la 1 447 000 (7,3%)*; de asemenea, mai trăiau circa 740 000 de germani (3,7%), 750 000 de evrei (3,8%), 600 000 de ruteni-ucraineni (3%), 400 000 de ruși (2%), 370 000 de bulgari (1,9%), 120 000 de turco-tătari (0,6%) și 573 000 de cetățeni de alte neamuri (2,9%).

Poporul român constituia majoritatea populației în toate provinciile românești, care în cursul anului 1918 s-au eliberat de sub stăpânirea străină și s-au unit cu România. Așa, spre exemplu, Transilvania (inclusiv Banatul, Crișana și Maramureșul) avea, în cursul anului 1930, 5 548 363 de locuitori, dintre care 3 207 880 (57,8%) români, 1 353 276 (24,4%) maghiari, 543 852 (9,8%) germani, 178 699 (3,2%) evrei și 264 656 (4,8%) de alte neamuri². În Crișana-Maramureș — care cuprindea județele Arad, Bihor, Maramureș și Satu Mare — trăiau 1 390 417 de

¹ *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. IX. Structura populației României, Editura Institutului central de statistică, București, 1940, p. 376.

* În rândurile celor 1 447 000 de maghiari din România erau incluși și cei 565 000 (2,8%) de secui, care trăiau în județe din estul Transilvaniei. Maghiarii din România însumau 882 000 (4,4%) de locuitori și erau dispersați pe cuprinsul Transilvaniei și Banatului.

² *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, p. 376, 400.

locuitori, dintre care 844 078 (60,7⁰/₀) români, 320 795 (23,1⁰/₀) maghiari, 67 259 (4,8⁰/₀) germani, 158 285 (11,4⁰/₀) evrei și alte neamuri ³.

Tuturor cetățenilor români de altă naționalitate li s-au asigurat, în baza Declarației Unirii de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, a Statutului naționalităților adoptat în 1919, a prevederilor Constituțiilor României din 1923 și 1938, precum și a altor legiuri adoptate ca urmare a luptei forțelor revoluționare, democratice și progresiste ale țării, drepturi și libertăți cetățenești, cu caracter general burghezo-democratic, egale cu cele ale poporului român majoritar. Spre exemplu, maghiarilor din România li s-au asigurat drepturi și libertăți politice, naționale, economice, sociale, culturale și confesionale mai largi chiar decât cele pe care le aveau conaționalii lor din Ungaria, supuși unei odioase oprimări din partea regimului fascisto-horthyst.

Prin reforma agrară din 1921 — care a expropriat moșiile magnatilor maghiari din Transilvania, îndeosebi ale celor ce au emigrat în mare parte în Europa Occidentală — au fost împrăștiți peste 46 000 țărani din rîndurile populației de naționalitate maghiară și alte zeci de mii de cetățeni de alt neam ⁴. Și aceasta în timp ce, în Ungaria, țăranii erau lipsiți complet de pămînt, cea mai mare parte a suprafeței agrosilvice din această țară aflîndu-se în posesia a 300 de familii de conți, baroni și magnați.

Prin legea de organizare a învățămîntului primar s-a asigurat funcționarea acestuia în limbile naționalităților conlocuitoare, îndeosebi pentru maghiari. Despre o asemenea libertate nici nu putea fi vorba în acea vreme pentru naționalitățile conlocuitoare din Ungaria horthystă, supuse unui crunt proces de deznaționalizare. Astfel, în timp ce în Ungaria, în cursul anului 1936, la o populație de 600 000 de germani, funcționau numai 40 de școli, în România, la 740 000 locuitori de naționalitate germană ființau 593 de școli cu limba de predare germană ⁵.

Pe de altă parte, în baza legii din 1925, statul român a admis funcționarea a 1 418 școli primare minoritare (dintre care 804 aveau limba de predare maghiară, 335 germană, 67 ebraică, 43 sîrbă și altele), frecventate de 181 500 de elevi, și a 160 de școli secundare minoritare (din care 52 maghiare, 39 germane, 15 evreiești etc) ⁶.

Garantîndu-i-se libertatea cuvîntului și a tiparului, populația maghiară din România a avut, ca și germanii, evreii și cetățenii de alt neam, o puternică presă și a cunoscut o bogată activitate editorială ⁷; de asemenea, maghiarilor li s-au asigurat crearea și funcționarea unor instituții și societăți cultural-artistice proprii. Un rol de prim ordin în viața lor spirituală l-au avut societățile „E.M.K.E.“, „Erdelyi Helikon“ și „Muzeul ardelean“ din Cluj, „Uniunea corurilor maghiare din România“ și altele, care dispuneau și de o avere uriașă.

³ *Ibidem*, p. 378, 401.

⁴ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 139.

⁵ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 245, vol. 2, fila 27; „Revista Institutului social Banat-Crișana“, nr. 31—32/1940, p. 409—420; „Observator“ (București), nr. 31 din 1 august 1936.

⁶ Vasile M. Theodorescu, *Transilvania sub maghiari și români*, București, 1941, p. 113—115.

⁷ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 2, fila 96; „România“ din 28 iunie 1938.

Populației maghiare din România, ca și celorlalte minorități naționale, i s-a asigurat libertatea religioasă, avînd organizare bisericească proprie, școli de pregătire a preoților și instituții de învățămînt superior teologic.

În baza legilor țării, în județele, plasele și comunele cu o populație majoritară maghiară și secuiască, administrația locală era numită din rîndurile acesteia, iar în cele în care era în minoritate își avea reprezentanți. După anexarea Transilvaniei de nord-est prin Dictatul fascist de la Viena, autoritățile horthyste de ocupație i-au destituit din funcții chiar și pe conaționalii lor, aducînd de la Budapesta funcționari anume pregătiți pentru aparatul administrativ.

Maghiarii și-au ales proprii reprezentanți în Adunarea deputaților și în Senat, iar la 3 august 1938 s-a constituit, prin decret regal, Comisariatul general pentru minorități, subordonat direct Președinției Consiliului de Miniștri⁸.

Marea majoritate a populației de naționalitate maghiară din România, ca și cea germană și evreiască, a avut o situație materială și condiții de trai incomparabil mai bune decît masele muncitoare din Ungaria. Aproximativ 80% din întreprinderile industriale și bancare din Transilvania se aflau în mîinile unor proprietari minoritari maghiari, germani, evrei și de alt neam. Muncile calificate din industria acestei provincii românești erau ocupate, îndeosebi, de muncitorii maghiari și germani, pentru care primeau salarii mari, în timp ce numeroși români continuau să fie încadrați în munci necalificate. Deși populația maghiară din Transilvania reprezenta numai 24,4% din totalul locuitorilor, numărul de muncitori industriali, funcționari administrativi, intelectuali, liberi profesioniști etc. din rîndurile sale era superior acestui procent, iar în unele domenii depășea chiar cifra ce ar fi trebuit să revină românilor, care constituiau marea majoritate a populației Transilvaniei⁹.

Populației maghiare și de altă naționalitate din România i s-au asigurat, în general, drepturi politice egale cu cele ale poporului român majoritar, și ele au fost lărgite, în anii 1938—1939, ca urmare a luptei forțelor democratice, în frunte cu P.C.R. Astfel, naționalitatea maghiară s-a putut organiza în partide și organizații politice proprii, dintre care un rol de seamă în viața politică a României l-a avut Partidul maghiar, al cărui președinte a fost, timp de mai mulți ani, György Bethlen. Dacă Partidul maghiar reprezenta pozițiile reacționare ale burgheziei și moșierimii maghiare, Partidul Micilor Agricultori Maghiari, Partidul Țărănesc Maghiar și, mai ales, Madosz-ul, constituite din țărani, intelectuali și muncitori maghiari, s-au situat pe poziții democratice, antifasciste și antirevizioniste. Muncitorii maghiari au avut o participare activă în cadrul Partidului Social-Democrat, a Partidului Comunist Român și a altor organizații democratice, antifasciste de masă.

Această realitate socială, politică și națională din România a fost apreciată pozitiv și de o serie de personalități ale vieții politice și culturale științifice a naționalităților conlocuitoare, precum și de numeroși publiciști. Referindu-se la situația cetățenilor români de altă naționalitate, publicistul secui György J. de Ferenczy, scria în lucrarea sa „Ardealul pămînt românesc !“ : „... Cetățenii României de azi sînt toți egali, fără

⁸ „Universul“ din 11 august 1938.

⁹ „România“ din 21 iunie 1938 ; A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 249, fila 87.

deosebire de rasă, religie sau naționalitate... Nicăieri în Europa n-a fost rezolvată atât de radical, atât de cinstit, atât de drept problema pământului ca în România...

Sintem datori față de adevăr să fixăm și faptul că de binefacerile reformei agrare și ale conversiunii au beneficiat egal toți agricultorii din România, fără deosebire de neam și religie..., țăranul maghiar a primit pământul întocmai ca țăranul român și german. Reforma agrară a împrietărit la fel pe Ion Abrudan, ca și pe Szekeres Iános sau pe Hans Müller.

Contrar tuturor afirmațiilor ce le-ar face apostolii revizionismului, contrar tuturor minciunilor lor : adevărul e acesta !!!¹⁰.

Aceleași aprecieri elogioase au venit și din partea scriitorului german Rudinger, care după ce a discutat cu diverse personalități culturale din rîndul populației de naționalitate maghiară din România, Iugoslavia și Cehoslovacia, cu prilejul vizitei ce a întreprins-o în aceste țări, a declarat, în timpul unei conferințe de presă ținută la München, că „România este țara cea mai liberă în ceea ce privește tratamentul naționalităților“¹¹.

Cetățenii români de origine maghiară, germană, evreiască și de alt neam și-au manifestat loialitatea față de statul român, sentimentele lor patriotice, integrîndu-se activ în viața social-economică și politică a țării. La rîndul său, poporul român, mișcarea muncitorească, forțele revoluționare și democratice în frunte cu P.C.R., precum și partidele politice burgheze nefasciste, au militat pentru relații de înțelegere și conviețuire pașnică cu masele populare ale minorităților naționale. Și aceasta în contrast cu activitatea naționalist-șovină a celor mai reacționare forțe ale vîrfurilor burgheziei și moșierimii române și, îndeosebi, a organizațiilor de extremă dreaptă, fasciste și profasciste, în frunte cu Garda de fier.

Apreciînd atitudinea loială a maselor populare ale naționalităților conlocuitoare, îndeosebi maghiară, față de statul român, o serie de oameni politici români ce dețineau funcții de răspundere în guverne, mai ales în conducerea Ministerului de Interne, au dat indicații autorităților de stat românești, organelor de poliție și jandarmeriei rurale să manifeste o comportare corectă și civilizată, în spiritul legilor țării, în raporturile cu populația minoritară. În timpul cît a funcționat ca subsecretar de stat la Ministerul de Interne, Victor Iamandi a dat ordine speciale autorităților administrative, poliției și jandarmeriei rurale să evite vexațiuni și abuzuri în raporturile cu minoritarii sau să-i șicaneze, recomandînd acestor organe o atitudine cît mai corectă și civilizată¹².

De asemenea, Armand Călinescu, în calitate de ministru de interne, a cerut, la 9 august 1938, prefectilor de județe să ordone organelor administrative românești să evite orice măsuri care ar putea „constitui o vexațiune sau un abuz împotriva minoritarilor“¹³.

În fața creșterii pericolului iminent al fascismului pe plan internațional — îndeosebi după instaurarea, în ianuarie 1933, a dictaturii hitleriste în Germania —, al revizionismului și războiului, care amenințau în modul cel mai grav unitatea statală și integritatea teritorială a României, masele populare ale naționalității maghiare și ale celorlalte naționalități conlocuitoare au repudiat ideile iredentiste promovate de cercurile națio-

¹⁰ György J. de Ferenczy, *Ardealul pământ românesc !*, Editura Asociația publicistilor români, București, 1941, p. 12—13.

¹¹ Silviu Dragomir, *La Transylvanie Roumaine et ses minorités ethniques*, Editura Imprimeriei Statului, București, 1934, p. 211—212.

¹² A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 1 908, vol. 2, filele 312—352.

¹³ *Loc. cit.*, fila 310 și verso.

nalist-șovine maghiare și acțiunile revizioniste ale Ungariei horthyste, alăturându-se luptei forțelor antifasciste din țara noastră, conduse de P.C.R., pentru menținerea și dezvoltarea libertăților democratice, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României.

Totodată, masele muncitoare ale minorităților naționale au participat, alături de oamenii muncii români, la marile bătălii de clasă desfășurate în România între cele două războaie mondiale împotriva exploatarei capitaliste, pentru îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de viață.

Imensa majoritate a populației maghiare din România, elementele democratice și, îndeosebi, masele muncitorești din rîndurile ei, au condamnat politica revizionistă a regimului fascisto-horthyst, și-au manifestat solidaritatea cu forțele antifasciste și antirevizioniste din Ungaria și din alte țări, pronunțându-se pentru o colaborare loială cu forțele democratice românești în direcția respectării drepturilor și libertăților cetățenești, amenințate de ofensiva forțelor de extremă dreaptă. Ele au răspuns cu înflăcărare apelurilor P.C.R. — forța politică cea mai înaintată și mai consecventă a mișcării antifasciste și antirevizioniste românești —, pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei. În propunerile adresate, în ianuarie 1936, conducerii P.N.Ț., partidul comunist avertiza : „Poporul român își va mobiliza toate slăvitele sale tradiții de luptă pentru independență și libertate și, în frunte cu proletariatul său, va sări la arme pentru a respinge pe cotropitorii imperialiști de sub semnul crucii încirigate hitleriste și al coroanei habsburgice horthyste și a-și apăra existența. Forțele poporului vor lovi fără milă pe acei trădători de neam care s-au făcut uneltele dușmanilor noștri“¹⁴.

Îngrijorați de amplificarea acțiunilor revizioniste ale statelor fasciste, după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania, circa 130 000 de reprezentanți ai maselor populare din întreaga țară, au organizat în Capitală, la 21 mai 1933, o mare adunare cetățenească antirevizionistă. Cu prilejul acestei manifestații, reprezentanții naționalităților conlocuitoare — maghiari, germani și de alt neam — „au făcut declarații de loialitate față de țara noastră“, dînd astfel un răspuns propagandei revizioniste de peste hotare¹⁵. La rîndul lor, oratorii români au declarat, în uralele nesfîrșite și entuziaste ale mulțimii, că „vor să trăiască în pace și înțelegere cu toți vecinii, dar că sînt gata pînă la cel din urmă om să apere cu piepturile lor hotarele actuale (ale României — *n. n.*), cîstigate prin jertfa celor 800 000 soldați români și prin unirea de bună voie a fraților noștri“¹⁶.

O concludentă expresie a sentimentelor antifasciste și antirevizioniste ce animau gîndul și fapta populației maghiare din România au reprezentat-o declarațiile de loialitate față de statul român și condamnarea fermă a revizionismului fascisto-horthyst din partea a numeroși reprezentanți ai vieții politice și culturale maghiare. În acest sens, publicistul antifascist Samuel Fenyés, emigrant din Ungaria din cauza terorii horthyste, declara că „hotarele de azi ale Ungariei (stabilite de Tratatul de pace de la Trianon din 4 iunie 1920 — *n. n.*) au fost fixate în baza dreptății istorice“¹⁷. De asemenea, printre punctele principale ale programului

¹⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arh. I.S.I.S.P.), cota Ab, XXII-9, inv. 101.

¹⁵ M. I. Costianu, *Regele Carol al II-lea și partidele politice*, București, 1933, p. 61—62.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ „Timpul“ din 25 august 1937.

Partidului Micilor Agricultori Maghiari, înființat în anul 1929, figurau : acceptarea situației politice existente, adică a apartenenței Transilvaniei la România ; colaborarea cu celelalte partide și forțe democratice românești etc.¹⁸.

Sub îndrumarea și conducerea P.C.R. s-a constituit, în urma Conferinței de la Tg. Mureș, din 19—20 august 1934, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz), care a jucat un rol activ în mobilizarea maselor muncitoare ale naționalității maghiare din România, alături de poporul român majoritar, la lupta împotriva pericolului fascist și pentru apărarea independenței naționale a țării în fața acțiunilor statelor revizioniste pentru modificarea prin forță a statu-quo-ului teritorial din Europa centrală.

Madosz-ul a fost printre primele organizații politice care au răspuns chemărilor P.C.R. pentru crearea unui cuprinzător front popular antifascist, implicându-se activ în campania electorală pentru alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara din 18 februarie 1936, precum și cele comunale și municipale din primăvara anului 1937, soldate cu o strălucită victorie a forțelor democratice, antifasciste. Numeroase documente de arhivă și articole din presa democratică a vremii stau mărturie neobositei activități desfășurate de Madosz pentru mobilizarea maselor populare maghiare la lupta antirevizionistă, pentru apărarea integrității teritoriale a țării. Într-un articol intitulat : *Muncitorii maghiari împotriva revizionismului — Un apel al Uniunii Muncitorilor și Țăranilor Maghiari din România*, ziarul „Dimineața” arăta că „revizionismul urmărește readucerea maghiarilor din România sub regimul de teroare feudală a ungurilor din Ungaria. De aceea, populația maghiară din România are datorită să apere, alături de frații români, libertatea și hotarele”¹⁹. Totodată, era susținută cu căldură activitatea desfășurată de marele diplomat român Nicolae Titulescu în cadrul Societății Națiunilor pentru apărarea independenței țării și a păcii în lume.

Cu prilejul adunării populare pentru pace de la Cluj, din 9 august 1936, Madosz-ul s-a exprimat, „în numele maselor populare maghiare din România, în favoarea formării unui front popular al păcii preconizat de d. Titulescu și împotriva violării tratatelor existente, care vor conduce la un nou măcel. Voim să spunem că organizația noastră luptă neîncetat pentru revendicările juste ale maghiarimii din țară, pentru drepturile ei naționale legale, dar totodată simțim solidaritatea deplină cu poporul român în lupta pentru apărarea independenței și libertății sale, în contra amenințărilor externe fasciste. Toate acestea, cu atât mai mult, cu cât sîntem convinși că popoarele mici din bazinul Dunării au aceleași interese de a elimina, într-un spirit democratic, contradicțiile existente între ele...”²⁰.

Ca o expresie a poziției ostile fascismului și revizionismului, a demascării și condamnării conducerii reacționare a Partidului maghiar, a fost apariția, în evantaiul vieții politice din România, în primăvara anului 1936, a unui nou partid democratic, antifascist al populației maghiare — *Partidul Țărănesc Maghiar*. Situîndu-se pe poziții ferme antirevizioniste, acest partid, cu numeroși aderenți în rîndurile secuilor, își propunea „să promoveze interesele populației maghiare înăuntrul fruntariilor noi

¹⁸ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 455, filele 133—134.

¹⁹ „Dimineața” din 18 decembrie 1936.

²⁰ „Dimineața” din 12 august 1936.

patrii (România — *n. n.*), în armonie și pace cu poporul român și mergînd mină în mină cu partidele democratice românești“²¹. Relevînd necesitatea luptei pentru înfăptuirea cît mai grabnică a unei conviețuiri frățești cu poporul român, acest partid considera necesar ca maghiarii să-și deschidă inimile spre cunoașterea limbii, istoriei, culturii și chemărilor istorice ale poporului român majoritar, adresînd, totodată, acestuia apelul: „Fraților! Ajutați-ne să vă putem înțelege și iubi cît se poate mai sincer“²².

Partidul Țărănesc Maghiar a militat pentru respectarea drepturilor și libertăților naționale înscrise în Declarația Unirii de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, și pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale maseilor muncitoare maghiare. Pronunțîndu-se împotriva iredentismului, dr. Emeric Réti, președintele partidului, declara într-un interviu acordat ziarului „Lumea Românească“ din 17 august 1937: „Masele muncitoare (maghiare — *n. n.*) nu sînt iredentiste și tendințele subversive nu găsesc ecou în sinul lor dacă nu se fac nedreptăți vădite împotriva-le... Țăranii maghiari luptă pentru aceleași idealuri ca și țăranii români. Plugarii trebuie să se unească și să lupte împotriva fascismului“.

Într-un alt articol, intitulat: *Un nou curent în politica minoritară maghiară*, protopopul reformat Toekes Ernest, fost deputat, a criticat vehement conducerea Partidului maghiar, care, prin propaganda iredentistă ce o întreținea, căuta să abată masele muncitoare de la adevăratele frămîntări social-politice. „În loc să încerce o politică sinceră și de colaborare leală cu populația majoritară a țării, în interesul superior al poporului maghiar — scria Toekes Ernest — conducerea partidului condus de dl. Bethlen continuă să provoace și azi o politică de protestare, de dușmănie și de permanente pretenții“²³. Această politică nu i-a împiedicat pe conducătorii Partidului maghiar să încheie înțelegeri electorale cu partidele burgheze din România, pentru a-și consolida pozițiile lor economice și politice.

Tineretul intelectual maghiar din Transilvania, grupat în jurul revistei „Tineretul Ardelean“ („Erdélyi Fiatalok“) a condamnat, la rîndul său, conducerea reacționară și iredentistă a Partidului maghiar, pronunțîndu-se pentru o colaborare sinceră cu forțele democratice și patriotice ale poporului român.

Numeroși fruntași politici și oameni de știință și cultură ai populației de naționalitate germană din România nu numai că au recunoscut legitimitatea împlinirii idealurilor naționale ale poporului român la sfîrșitul anului 1918, prin unirea Transilvaniei cu patria mamă, dar au condamnat cu fermitate acțiunile fascismului horthyst pentru revizuirea tratatelor de pace, în vederea modificării statu-quo-ului teritorial postbelic. În studiul intitulat *Problema ungară*, Ludz Korodi, fost deputat, preciza că „Românii (din Transilvania — *n. n.*) s-au unit cu România prin propria lor voință, iar în ce privește pe germani, ei s-au pronunțat în toate teritoriile țării, prin manifestațiile solemne ale organizațiilor lor naționale și politice competente, pentru alipirea cu România...“²⁴. În continuare, el adăuga: „Și aceiași germani, anul trecut (1933 — *n. n.*), spontan, au luat poziție împotriva revizuirii Tratatului de la Trianon în favoarea Ungariei. Pentru mai multă exactitate, contele Bethlen ar trebui să aducă la cu-

²¹ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 3, fila 168.

²² *Loc. cit.*

²³ „Adevărul“ din 1 martie 1936.

²⁴ „Prenssische Jahrbücher“ (Berlin), nr. 2 din mai 1934.

noștință auditorului din Londra aceste fapte de o importanță covârșitoare. Germanii din România nu vor să schimbe soarta lor cu aceea a conaționalilor lor din Ungaria și opinia publică din sud-estul Europei știe prea bine aceasta”²⁵.

Pe aceeași poziție s-a situat și prof. Karl Weisser din Satu Mare, precum și scriitorii Karl Herman Theil și dr. I. Stranbinger. Cu ocazia dezvelirii statuii luptătorului unionist român Vasile Lucaci, prof. Karl Weisser nu s-a sfiit să declare : „... Se știe, de asemenea, că frontierele de la vest ale României sînt nu numai bastioanele existenței națiunii și libertății române, dar și ale libertății noastre, ale șvabilor... (Acestia — *n. n.*), uniți în gînduri și în sentimente cu toate aspirațiile poporului românesc, nu vor face decît corp și suflet pentru apărarea acestor frontiere și vă dau asigurarea că atunci cînd goarna va suna, sîngele nostru se va vărsa pentru cauza dreaptă a românilor”²⁶.

La rîndul său, publicistul sas Karl Herman Theil a demascat și combătut, într-o revistă care apărea la Berlin, pretențiile teritoriale ale Ungariei horthyste la adresa României, pe care le considera absolut nejustificate, și a respins teza privind caracterul etnic „prioritar” maghiar al ținuturilor ce s-au unit cu România. „Din punctul de vedere al autodeterminării popoarelor — scria el — nu se poate cere ca, de dragul unei populații maghiare de un milion și jumătate cel mult, să separi trei milioane de români din Transilvania, spre a-i îngloba, împotriva voinței lor, la un alt stat”²⁷.

Atitudinea antirevizionistă și de solidaritate cu lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale a țării a fost exprimată cu vigoare și în hotărîrea adoptată de Congresul populației germane din România, desfășurat la Brașov în iunie 1934, în care se consemna : „Reprezentanții mișcării de renaștere națională a germanilor din România, delegați din Banat, Basarabia, Bucovina, Transilvania și vechiul Regat la adunarea generală de la Brașov, declarăm solemn că poporul român și coloniștii germani din sud-estul Europei găsesc între hotarele naturale ale României o patrie comună... Forțele noastre sînt în serviciul consolidării naționale și noi aducem contribuția noastră în edificiul comun, pentru prosperitatea României”²⁸.

În condițiile creșterii pericolului fascismului pe plan extern și intern, ale apropierii agresiunii statelor fascisto-revizioniste de granițele României, în urma anexării de către Germania hitleristă, în toamna anului 1938, a regiunii sudete din Cehoslovacia prin acordul de la München, masele muncitoare maghiare, alături de poporul român majoritar și de populația celorlalte naționalități conlocuitoare, și-au amplificat lupta lor antifascistă și antirevizionistă. Așa, spre exemplu, o delegație a populației maghiare din Transilvania, alcătuită din intelectuali, meseriași și plugari, s-a prezentat, la 12 noiembrie 1938, la Președinția Consiliului de Miniștri și la Comisariatul Minorităților pentru a înmîna un memoriu, în care se arăta că, față de amenințările războinice imperialiste din partea statelor fasciste revizioniste, alt răspuns nu putea fi dat decît prin înche-

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Vasile M. Theodorescu, *op. cit.*, p. 169.

²⁷ „Volk und Reich”, nr. 5 din 5 mai 1934.

²⁸ Ștefan Pascu, *O carte italiană despre dreptul românesc în Ardeal*, în „Revista istorică”, nr. 4—5/1940, p. 26.

garea solidarității întregului popor român și al naționalităților conlocuitoare în baza prevederilor Declarației de Unire de la Alba Iulia, opunînd la dreptul pumnului voința pașnică a maselor populare²⁹.

Partidul Comunist Român a demascăt și combătut tendințele de învrăjbire șovină a oamenilor muncii, ideile naționalist-șovine, rasiste și antisemite propagate de partidele, organizațiile și grupările politice fasciste și pronaziste. Măsurile îndreptate împotriva naționalităților conlocuitoare — scria „Scînteia” — „ușurează munca organizațiilor fasciste și iredentiste, primejduiește însăși existența României și libertatea națională a poporului român”³⁰. În același timp, apărarea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice ale naționalităților conlocuitoare au constituit obiective de seamă ale programului P.C.R. pentru mobilizarea tuturor forțelor politice patriotice ale poporului român la lupta împotriva pericolului fascismului extern și intern, pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a României.

Față de recrudescența acțiunilor teroriste ale Gărzii de fier din toamna anului 1938, o delegație alcătuită din reprezentanți ai Uniunii democratice și Madosz-ului a înaintat, la începutul lunii decembrie 1938, ministrului de interne, Armand Călinescu, un amplu memoriu în care se arăta : „Conștienți de îndatoririle noastre de cetățeni și români am combătut întotdeauna, cu energie, uneltirile străine neîngăduite, introduse în țara noastră prin mijlocirea fostei Gărzii de fier.

De ani de zile am denunțat opiniei publice românești rolul de trădătoare de țară al Gărzii de fier, rolul ei de spioană și agentură a statelor revizioniste și agresoare.

În aceste condiții, am fost adînc îngrijorați cînd, după dezmembrarea Cehoslovaciei, am văzut renăscînd, sub impulsul și conducerea acelorași state revizioniste, activitatea teroristă și destrămatoare de țară a Gărzii de fier.

Ne dăm seama că lanțul de atentate, făptuite tocmai în regiunile care sînt obiectul poftelor de pradă al statelor agresoare, aveau rostul să creeze în țară o stare prielnică numai intereselor revizioniste.

Ca atare, lichidarea bandei de asasini și spioni, în frunte cu Corneliu Codreanu, o considerăm ca o măsură curajoasă de salvare a independenței țării”³¹. În continuare, cele două organizații de masă aflate sub influența P.C.R. propuneau ministrului de interne o serie de măsuri pentru lichidarea pericolului pe care Garda de fier îl reprezenta pentru independența, suveranitatea și integritatea statului român.

Înțelegînd că numai prin unitatea de voință și de acțiune a întregului popor român, a tuturor forțelor politice și democratice, indiferent de origine socială, religie sau naționalitate, poate fi salvată unitatea statală și integritatea teritorială a României, Partidul Comunist Român — forța cea mai activă și mai conștientă a mișcării antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste — a acționat pentru mobilizarea maselor populare ale naționalităților conlocuitoare la lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale a țării. Într-un manifest din martie 1939, C.C. al P.C.R. adresa un fierbinte apel naționalităților conlocuitoare de a se ridica la luptă în frontul unic, alături de întregul popor român, pentru apărarea hotarelor țării, amenințate de agresiunea horthysto-hitleristă. „Trupele

²⁹ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 54, fila 36.

³⁰ „Scînteia” din 25 noiembrie 1938.

³¹ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 103, filele 47—48.

de asalt ale lui Hitler — glăsuia manifestul — au invadat Cehoslovacia și se găsesc în granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă !... Partidul Comunist din România a anunțat acest pericol cu ani înainte... Partidul Comunist din România dă alarma ! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român și toate popoarele (naționalitățile — *n.n.*) conlocuitoare pentru apărarea țării, împotriva cotropitorilor fasciști ! Hitler vrea să ne răpească griul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Fiți în gardă să nu aveți soarta popoarelor din Austria și Cehoslovacia“³². În calitatea sa de forță organizatoare și dinamizatoare a mișcării de rezistență antihitleristă, P.C.R. declara că „*comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionști...*“³³.

În primăvara anului 1939, cînd poporul român, în frunte cu comuniștii, s-au pronunțat categoric pentru respingerea agresiunii trupelor hitleristo-horthyste și pentru apărarea hotarelor de nord-vest ale țării, masele populare maghiare s-au solidarizat cu interesele națiunii române și au acționat în direcția apărării independenței țării. Grupuri importante de maghiari din Cluj, Brașov, Oradea și din alte centre ale țării, de diferite profesii și convingeri politice, au adresat memorii și telegrame primului ministru Armand Călinescu, prin care declarau categoric că „*Maghiarimea din Ardeal se solidarizează cu poporul român pentru apărarea frontierelor României*“³⁴. „Subsemnații, mici meseriași, muncitori, agricultori și intelectuali din Cluj, înscriși în Secțiunea maghiară a Frontului Renașterii Naționale — se arăta în memoriul adresat de maghiarii din Cluj primului ministru român —, urmărind cu justificată îngrijorare desfășurarea ultimelor evenimente, cu onoare ne permitem a ne solidariza cu hotărîrea Domniei Voastre, atitudine exprimată fără echivoc în discursul rostit la ședința Consiliului Superior al F.R.N. pentru apărarea independenței și integrității țării față de orice agresiune din afară. Considerăm că în momentele actuale apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și maghiar din țară, pe baza principiilor de libertate, a egalității de drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru realizarea unei conviețuiri fericite a popoarelor (naționalităților — *n.n.*) de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor din Bazinul dunărean și confrăților noștri din Ungaria. Extinderea cît mai largă a drepturilor și libertăților maselor maghiare din țară, dori-toare de frăție și de pace, este nu numai principiul constituțional, ci formează arma cea mai puternică contra acelor care încearcă, prin șovinisme străine de interesele noastre, să otrăvească sufletul maghiarimii din Ardeal, cu scopul de a slăbi rezistența țării. Convingerea noastră fermă este că față de pericolul comun, maghiarimea din țară trebuie să-și spuie cuvîntul răspicat, clar și fără șovăire, în interesul solidarității comune“³⁵.

La rîndul lor, maghiarii din București s-au declarat ostili amestecului statelor fasciste revizioniste în treburile interne ale României, ară-

³² 23 August 1944. Documente, vol. 1, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 7.

³³ Ibid.

³⁴ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 105, fila 31 ; „Timpul“ din 14 aprilie 1939.

³⁵ Loc. cit., vol. 68, filele 356—357.

tind că problema maghiarilor nu va fi rezolvată decît prin „solidaritatea noastră (cu poporul român — *n.n.*) pentru apărarea libertății și independenței noastre naționale față de orice forță străină... De aceea, protestăm în contra încercărilor de a învenina sufletul conaționalilor noștri din Ardeal și cerem ca conducătorii oficiali ai maghiarimii să ia atitudine pe față contra oricărei propagande demagogice îndreptate contra statului român, ce nu poate avea decît un efect catastrofal pentru soarta populației maghiare“³⁶.

Solidarizîndu-se cu memoriul conaționalilor din Cluj, cetățenii români de origine maghiară stabiliți în București își exprimau „hotărîrea lor de a apăra cu tot efortul independența și integritatea țării, în credința că prin aceasta servesc cauza națională comună a poporului român și maghiar“ și de a contribui cu tot ce le stă în putință „la apărarea pămîntului și tradițiilor noastre strămoșești față de orice atac străin“³⁷. Cetățenii români de naționalitate maghiară, se arăta în partea finală a documentului menționat, „vor fi alături de toată suflarea românească pentru apărarea independenței și integrității statului român, care — contrar oricăror propagande demagogice, de oriunde s-ar produce — formează azi o garanție serioasă a păcii și independenței tuturor statelor mici din Bazinul dunărean“³⁸.

Forțele democratice și antifasciste ale populației maghiare din România, cele mai reprezentative personalități ale științei și culturii din rîndurile acestei populații și ale emigrației antifasciste din Ungaria, stabilită în țara noastră, s-au pronunțat împotriva amestecului statelor fasciste-revizioniste în treburile interne ale României — sub pretextul rezolvării situației populației maghiare —, considerînd că această problemă nu putea fi soluționată decît prin tratative între guvernul român și reprezentanții populației maghiare. În acest sens, Ladislau Bányai, unul dintre fruntașii mișcării democratice și antifasciste a maghiarilor din România, arăta, într-o telegramă adresată la 30 ianuarie 1939 lui Silviu Dragomir, ministrul minorităților, că, „independent de orice sugestie din afară și rămîind credincios legilor țării, sper într-o rezolvare pașnică a problemelor legate de naționalitatea maghiară și întărirea unității sufletești a țării“³⁹.

În urma unor tratative purtate între guvernul român, prezidat de Armand Călinescu, și reprezentanți ai populației maghiare și de alte naționalități, în anii 1938—1940 a avut loc o lărgire a drepturilor și libertăților naționalităților din România.

Măsurile adoptate de guvernul horthyst în teritoriile anexate din Cehoslovacia în toamna anului 1938 și în primăvara anului 1939, de a anula reforma agrară și de a restitui magnaților unguri terenurile expropriate, au trezit sentimente de îngrijorare și în rîndurile țăranilor maghiari din România, care își vedeau periclitat dreptul asupra pămînturilor primite prin reforma agrară din 1921. La rîndul ei, muncitorimea maghiară din România — care cunoștea regimul de cruntă teroare horthystă împotriva maselor muncitoare din Ungaria —, privea cu îngrijorare acțiunile agresive ale Ungariei horthyste îndreptate împotriva

³⁶ *Loc. cit.*, fila 357.

³⁷ *Loc. cit.*, fila 356.

³⁸ *Loc. cit.*, fila 357.

³⁹ *Loc. cit.*, vol. 168, fila 142.

statului român. Cercuri însemnate ale intelectualității maghiare, care cunoscuseră o înfloritoare viață spirituală sub regimul românesc, se manifestau, de asemenea, potrivnice revendicărilor teritoriale ale Ungariei horthyste asupra României, susținute de statele fasciste. Se poate concluziona că marea majoritate a populației de naționalitate maghiară din România, ca și cea germană, evreiască și de alte neamuri, se pronunța împotriva pretențiilor teritoriale horthyste și se solidariza cu lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării.

Semnificative pentru starea de spirit a acestei populații sînt constatările militantului antifascist ungar dr. Samuel Fenyés, refugiat în România din cauza terorii fascisto-horthyste, care a întreprins călătorii de studii, informare și documentare atît în România, cît și în Cehoslovacia și Iugoslavia. Referitor la atitudinea ostilă a maselor populare din aceste țări împotriva politicii revanșarde horthyste și a ideilor naționalist-șovine propagate de cercurile conducătoare ale claselor exploatare ale naționalității maghiare, el remarcă, cu îndreptățit temei, că „...maghiarimea din România, ca și din alte state succesorale, nu este iredentistă, nici în întregimea ei, nici măcar într-o parte preponderentă.

Iată, de pildă, muncitorimea. O parte din ea este organizată. Aceasta este hotărît împotriva revizuirii. Dar nici partea neorganizată, adică partea cea mai mare a muncitorimii neprofesionale, nu se dorește îndărăt, în Ungaria. De ce s-ar dori ? Acolo șomajul este cu mult mai mare, iar aici salariile și cîștigurile muncitorilor sînt cu mult mai favorabile, în raport cu prețurile alimentelor, pe cînd, în Ungaria, traiul zilnic e mult mai scump ! Țărănimea ? Nici ea nu se dorește îndărăt (la Ungaria — *n.n.*), doar știe foarte bine cît de mare e mizeria proletariatului agricol de acolo, iar aici (în România — *n.n.*) i s-a dat pămînt și, deși prețurile produselor agricole sînt slabe, aici nimeni nu moare de foame. Copiii au ce mîncă pînă la seceriș, iar conversiunea, aplicată deja, i-a scăpat de grija datoriilor. Dacă îi arde cuiva de grofi, n-are decît să-i slujească și să-i îngrășe, că au rămas destui și aici. Secuii au fost totdeauna proprietari liberi, ei deci nu se sperie de latifundii, nici pămînt n-au prea căpătat, dar sînt cu mult mai treji și mai reali, să nu poată cumpăni lucrurile și să nu vadă că mai bine nu le-ar merge nicăieri decît aici (în România — *n.n.*)“⁴⁰. Cu îndreptățit temei aprecia dr. Samuel Fenyés că „dacă țărănimea și muncitorimea în masele lor largi — cu disparate excepțiuni — nu se doresc în Ungaria, aceasta spune că 70% din maghiarime nu dorește revizuirea...“⁴¹.

Ideile revizionist-iredentiste horthyste erau repudiate chiar și de cercuri însemnate ale burgheziei maghiare din România. „Comercianții și meseriașii, de asemenea, în partea lor cea mai mare — nota dr. Samuel Fenyés — nu doresc să fie realipiți, pentru că, oricît de amărită ar fi situația lor aici (în România — *n.n.*)..., totuși au mai multe posibilități de trai decît în Ungaria. Aici, în general, comerciantul este solvabil și micul meseriaș este viabil, pe cînd în Ungaria starea comerțului este cea mai tristă și, în tot cazul, mai tristă decît oriunde în Europa...“⁴².

Referindu-se la poziția ostilă revizionismului fascisto-horthyst a maselor populare secuiești — pe care propaganda fascistă ungară le

⁴⁰ Dr. Samuel Fenyés, *Ungaria revizionistă*, Excelsior, București, 1934, p. 159.

⁴¹ *Ibidem*, p. 160.

⁴² *Ibid.*

incita pe multiple planuri la acțiuni iredentiste împotriva statului român —, militantul antifascist ungur constata că „nu există săcui cu minte care să vorbească sau să vrea să se desfacă din legăturile de azi ale statului (român — *n.n.*)“⁴³.

În încheierea lucrării sale, dr. Samuel Fenyés afirma, „cu toată încrederea, că masa ungurească din statele successorale (Cehoslovacia, România și Iugoslavia — *n.n.*) nu aderează la revizuire“ și aducea critici vehemente presei reacționare maghiare, care, exprimând poziția vîrfurilor claselor exploatoare maghiare, propaga ideile revizioniste, în totală contradicție chiar cu opiniile cititorilor săi⁴⁴.

Deosebit de concludente pentru starea de spirit antirevizionistă ce caracteriza marea majoritate a populației de naționalitate maghiară din România, în perioada cuprinsă între 1 septembrie 1938 și 1 aprilie 1940, sînt și constatările Ministerului pentru minorități, consemnate în studiul întocmit în primăvara anului 1940, în care se preciza: „... populația maghiară din Transilvania... în genere e pașnică, bucurîndu-se de liniștea și mijloacele necesare pentru agonisirea traiului. Bărbații și femeile muncesc la lucrul pămîntului sau la întreprinderi industriale în ținuturile respective, tineretul gravitează pentru serviciu la orașe, cu preferință spre Capitala țării“⁴⁵. În pofida intensei propagande iredentiste desfășurate de cercurile conducătoare naționalist-șovine maghiare — se releva în studiu —, populația maghiară din România era ostilă acțiunilor revanșarde horthyste și pregătirilor de război ungare împotriva statului român, „deoarece acesta i-ar aduce și ei distrugerea bunurilor materiale, agonisite cu trudă de ea, și o jertfă mare de sînge“⁴⁶.

În studiul menționat se atrăgea atenția că se impune „o distincție categorică între masa maghiară și iredentiștii maghiari. Populația maghiară din România nu este stăpînită de repulsie față de statul român... căci interesele sale materiale sînt mai bine apărute aici (în România — *n.n.*) decît în Ungaria“⁴⁷. În ceea ce privește poziția ostilă față de regimul fascisto-horthyst a țărănimii maghiare din Transilvania, se preciza că „aceasta a căutat chiar o apropiere de țărănimea română, în urma acțiunii întreprinse de Bardos Petru, fostul președinte al Partidului Micilor Agricultori Maghiari“⁴⁸.

Muncitorimea maghiară din România — preciza studiul —, organizată îndeosebi în cadrul Madosz-ului, crescută și educată în spiritul ideilor marxiste, era ostilă țelurilor propagandei revizioniste horthyste și activității iredentiste a vîrfurilor claselor exploatoare din rîndurile ei, fiind preocupată mai mult de interesele profesionale, de grija asigurării unui trai corespunzător. Ca o reflectare a acestei stări de spirit era și faptul că în conducerea Comunității Maghiare din România au fost aleși numeroși muncitori ce se situau pe poziții antirevizioniste, iar cu diverse prilejuri muncitorii, țărani și meseriași maghiari au criticat conducerea acestei comunități, care, în frunte cu contele Miklós Bannfy, reprezenta interesele profilor și baronilor maghiari și mai puțin pe ale maselor muncitoare.

⁴³ *Ibidem*, p. 161.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 161—162.

⁴⁵ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 12, filele 111—112.

⁴⁶ *Loc. cit.*, fila 116.

⁴⁷ *Loc. cit.*

⁴⁸ *Loc. cit.*

Declanșarea de către Germania hitleristă a marii conflagrații mondiale, la 1 septembrie 1939, cotropirea Poloniei, iar, în primăvara anului 1940, a Danemarcei, Belgiei, Olandei și Franței, precum și înfrângerea trupelor britanice pe continent au încurajat Ungaria horthystă, care considera că a sosit momentul propice pentru realizarea, prin forța armelor, a pretențiilor sale teritoriale asupra României. Sprijinit de Germania hitleristă și Italia fascistă, guvernul horthyst și-a intensificat presiunile politico-diplomatice asupra României pentru a-i ceda teritoriile revendicate. În același timp, în vara anului 1940, serviciile secrete horthyste au organizat, pe teritoriul României, o serie de acțiuni teroriste, diversioniste și complotiste, folosind în acest scop pe membrii Gărzii Zdrencăroșilor care luptaseră, ca voluntari, pe frontul sovieto-finlandez de partea fascistilor finlandezi. Lipsite de sprijin din partea populației maghiare și de alte naționalități, acțiunile complotist-teroriste puse la cale de horthyști au fost, însă, imediat descoperite și lichidate de autoritățile de stat românești.

Amplificarea presiunilor politico-diplomatice și militare, precum și recrudescența acțiunilor terorist-diversioniste împotriva țării noastre, pentru anexarea prin forță și agresiune a unor teritorii românești, a îngrijorat nu numai poporul român, ci și pe cetățenii români de origine maghiară, germană, evreiască și de alte naționalități. Dînd glas sentimentelor sale patriotice, antirevizioniste, marea majoritate a maghiarilor din România s-a ridicat din nou, cu și mai multă vigoare, în vara anului 1940, împotriva acțiunilor revanșarde horthyste și a cedării Transilvaniei fascismului ungar. Semnificativă este, în acest sens, scrisoarea a trei cetățeni români de naționalitate maghiară din Reșița, adresată, la 28 iulie 1940, cancelarului Germaniei, Adolf Hitler, în care se arăta : „... Ascultînd postul de radio ungar ne-am distrus deja nervii din cauza multor minciuni pe care le transmite zilnic. Noi sîntem mulțumiți cu actuala noastră situație și nu dorim să fie modificate granițele. Au trecut deja peste 20 de ani de cînd Ardealul a fost alipit României și aceasta așa trebuie să rămînă pentru că așa vrea poporul. Ardealul (Transilvania — *n.n.*) nu s-a alipit la România în urma tratatului de la Trianon (din 4 iunie 1920 — *n.n.*), ci poporul român și-a cîștigat acest pămînt, la care avea drept, prin luptă și cu sacrificiul a multor vieți... Ardealul (Transilvania — *n.n.*) este leagănul poporului românesc, pentru că aici s-a născut, ori ungurii sînt originari din Asia. În timpul celor cîteva sute de ani cît Ardealul (Transilvania — *n.n.*) a fost sub stăpînirea ungară, au izbucnit nenumărate revoluții din cauza tratamentului unguresc“⁴⁹.

În încheierea acestei scrisori-memoriu, cei trei cetățeni români de naționalitate maghiară cereau cancelarului Hitler să nu admită ca „noi (maghiarii — *n.n.*) să fim smulși din nou de la această țară (România — *n.n.*), în care fiecare om se simte acasă“⁵⁰.

Comentînd cu îngrijorare rezultatele convorbirilor delegației române la Roma și Salzburg cu conducătorii statelor Axei, în vara anului 1940, pentru începerea tratativelor româno-ungare, intelectualii maghiari din București declarau că doresc să rămînă, în continuare, în România, unde au asigurată existența materială și să nu fie repatriați în Ungaria hor-

⁴⁹ *Loc. cit.*, vol. 5, filele 564—566.

⁵⁰ *Loc. cit.*

thystă sărăcită, unde posibilitățile lor de câștig ar fi îndoielnice⁵¹. Corespondenții de presă străini, inclusiv cei din Ungaria horthystă, prezenți la tratativele româno-ungare de la Turnu Severin, din 15—24 august 1940, aveau să constate că maghiarii din România nu doresc să treacă sub stăpânirea Ungariei horthyste ci să trăiască, în continuare, ca cetățeni liberi sub români⁵².

Îngrijorat de evoluția fără precedent a acțiunilor revanșarde horthyste din vara anului 1940 împotriva României, dr. Ludovic Daner, membru al Comitetului Societății Secuilor din Brașov, a confiat, într-un cerc de conaționali de aceeași orientare politică, că „intelectualii maghiari din Ardeal și, în special, cei tineri, nu sînt încîntați de perspectivele unei noi dominații a aristocrației ungare”; tot cu acest prilej, el preciza că cel puțin 60% din maghiarii din România doresc să trăiască pe mai departe în granițele statului român⁵³.

Chiar și unii lideri ai Comunității Naționale a Maghiarilor din România — care se situau pe poziții moderate și nu manifestau interes față de restabilirea dominației fascismului horthyst asupra Transilvaniei — au înțeles necesitatea realizării unei sincere conlucrări cu conducătorii politici ai românilor transilvăneni pentru apărarea unității și integrității teritoriale a statului român. Așa, spre exemplu, fostul senator, Elémer Gyarfás — conducător de seamă al populației maghiare din țara noastră, care, în anii dictaturii militare, va deține președinția Comunității Naționale a Maghiarilor din România — a discutat, în ziua de 5 august 1940, la Cluj, cu Romulus Boilă, nepotul fruntașului național-țărănist Iuliu Maniu, „problema relațiilor noastre cu Ungaria”⁵⁴. Cu acest prilej, dr. Elémer Gyarfás „și-a exprimat dorința de a comunica cercurilor competente românești că, în situația actuală, ungurii din Transilvania ar dori să se împace cu românii fără nici o cedare de teritorii, deoarece o altă soluție nu se poate găsi”⁵⁵. Exprimînd acordul față de această importantă propunere, Romulus Boilă l-a asigurat că „va comunica această dorință lui Iuliu Maniu, însă i-a recomandat lui Gyarfás să caute legături cu guvernul român din București, căruia urmează a-i aduce la cunoștință cele de mai sus”⁵⁶.

La rîndul lor, cetățenii români de origină evreiască — împotriva căroră se îndrepta agresivitatea organizațiilor și, mai ales, a statelor fasciste, în frunte cu Germania hitleristă —, cunoscînd bine teroarea antisemită a regimului fascisto-horthyst, s-au situat ferm pe poziții antifasciste, antirevizioniste, pentru apărarea independenței naționale a României și a integrității sale teritoriale. Prin memorii, telegrame, scrisori, articole în presă și alte mijloace ei s-au pronunțat cu hotărîre împotriva pretențiilor teritoriale ale Ungariei horthyste pe seama statului român.

Referitor la starea de spirit antihitleristă ce anima populația evreiască în primăvara anului 1939 și la hotărîrea ei fermă de a lupta pentru apărarea independenței naționale a țării, o notă a Chesturii poliției municipiului Iași către Inspectoratul de poliție al ținutului Prut, din 25 mar-

⁵¹ Loc. cit., fila 58.

⁵² Loc. cit., fila 271.

⁵³ Loc. cit., fila 621.

⁵⁴ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 390, fila 1.

⁵⁵ Loc. cit.

⁵⁶ Loc. cit.

tie 1939, informa că : „populația evreiască se arată indignată împotriva unei agresiuni a Germaniei asupra Țării Românești și relevă că este gata să facă orice fel de sacrificii pentru menținerea integrității teritoriale a țării...”⁵⁷. Animate de puternice sentimente patriotice, „contingentele tinere de soldați evrei sînt nerăbdătoare de a răspunde la prima chemare a unei mobilizări”, iar în cazul unui împrumut lansat de guvernul român pentru apărarea țării, la acesta va contribui cu tot entuziasmul populația evreiască, care se teme de o agresiune a Germaniei hitleriste împotriva României⁵⁸.

De asemenea, într-o telegramă adresată, la 11 iulie 1940, regelui Carol al II-lea și Președintelui Consiliului de Miniștri, populația evreiască din țara noastră respingea cu energie acțiunile revanșarde ale statelor revizioniste asupra României și se solidariza cu lupta poporului român pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării. „În aceste vremuri de vijelioasă încercare ce s-au abătut asupra scumpei noastre patrii (România — *n.n.*) — se arăta în telegramă —, evreii români, depunînd omagiile lor la picioarele Tronului, țin cu tot respectul să proclame solidaritatea lor nezdruccinată cu destinele poporului român. Ei împărtășesc soarta obștească, suferind cu suferința românească și nădăjduind cu nădejdea românească. Evreii din vechiul Regat, evrei pămînteni români, născuți și crescuți de generații pe pămîntul românesc, sînt și rămîn atașați cu toată dragostea de glia românească, glie din belșug udată de singele celor mai buni fii ai lor căzuți în războiul de neam — [1877—] 1878, în cel din 1913 și în războiul de întregire din 1916—1918. Idealurile lor s-au împletit întotdeauna cu cele ale românilor și orice s-ar întîmpla și orice ar suferi, așa cum au fost și așa cum sînt, înțeleg să fie de-a pururi alături de poporul român, înțelegîndu-și destinul indisolubil legat de acest pămînt”⁵⁹.

Evreii din provinciile ce s-au unit în anul 1918 cu România, îndeosebi din Transilvania și Bucovina — continua telegrama —, „și-au dovedit atașamentul față de patrie, îndeplinind cu tot devotamentul îndatoririle și obligațiile lor de cetățeni români”⁶⁰. Relevînd eroismul generațiilor care se odihnesc în pămîntul sfînt al țării și aportul martirilor care, fără deosebire de credință religioasă, și-au dat viața pentru ridicarea și propășirea României, semnatarii telegramei declarau că evreii români, cu nestrămutată hotărîre și cu oțelită voință, „se simt uniți cu poporul român, în solidaritatea și disciplina, în profunda credință patriotică și în adîncul devotament față de rege și țară”⁶¹.

Populația de naționalitate germană din România (sași, șvabi, germani etc.), aproape în unanimitatea sa, s-a pronunțat, de asemenea, categoric împotriva acțiunilor revizioniste ale Ungariei horthyste asupra României și a cerut să trăiască, în continuare, în granițele statului român. Sub diverse forme, ea a încercat să facă cunoscute cercurilor conducătoare de la Berlin voința și dorința sa și să le determine să nu dea satisfacție pretențiilor teritoriale horthyste asupra Transilvaniei.

⁵⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 389, fila 2.

⁵⁸ *Loc. cit.*

⁵⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 3 386, fila 1.

⁶⁰ *Loc. cit.*

⁶¹ *Loc. cit.*

Conducătorii naționalității germane din România, ce se situau pe poziții antirevizioniste, au organizat, în vara anului 1940, un plebiscit în rîndurile acestei populații, care, în marea ei majoritate, s-a pronunțat împotriva planurilor revizioniste horthyste, pentru menținerea unității statale a României. Într-o notă a organelor românești din 29 iulie 1940 se releva că, „în fața revendicărilor (revizioniste — *n.n.*) ungare, în rîndurile populației germane din Transilvania se formează în prezent un puternic curent împotriva guvernului de la Budapesta”⁶².

Dealtfel, asupra loialității germanilor din Ardeal față de statul român, însuși Hitler a atras atenția primului ministru ungar, Pál Teleky, și ministrului de externe horthyst Csaki, cu prilejul tratativelor de la München, din 11 iulie 1940, subliniind: „În afara maghiarilor, în Ardeal trăiesc și români și germani. Aceștia din urmă în nici un chip nu sînt interesați în schimbarea regimului; dimpotrivă, totdeauna au dat a înțelege că ei vor să rămînă în afara jocului politic și nu au alt scop decît să lucreze mai departe în liniște și pace și să-și poată păstra acea bunăstare și libertate culturală pe care, de-a lungul timpului, le-au dobîndit datorită capacității lor”⁶³.

Reprezentanții populației germane și-au intensificat contactele cu o serie de factori politici români în vederea întreprinderii unor acțiuni comune pentru a împiedica orice anexiuni teritoriale în favoarea Ungariei horthyste. Așa, spre exemplu, avocatul doctor Fleicher, conducătorul minoritarilor germani din județul Alba, a trimis, la sfîrșitul lunii august 1940, o scrisoare lui Iuliu Maniu, în care îl asigura că „sașii din Ardeal sînt decisi să nu admită niciodată încorporarea totală sau parțială a Ardealului la Ungaria”, relevînd, totodată, „necesitatea, în momentele actuale, a unei strînse cooperări între românii ardeleni și minoritatea săsească”⁶⁴.

În răspunsul său, „Iuliu Maniu și-a exprimat acordul față de propunerea lui Fleicher, deoarece astăzi, mai mult ca oricînd, se impune colaborarea românilor ardeleni cu minoritatea săsească din Ardeal, pentru a dejuca planurile ungarilor”⁶⁵.

Poziția ostilă revizionismului horthyst și dorința puternică a populației de naționalitate germană din vestul României de a trăi, pe mai departe, în granițele statului român, a fost clar afirmată de doi dintre reprezentanții săi — Joseph Schönborn din Tășnad, deputat în Parlamentul român, și profesorul Stephan Wieser — cu prilejul convorbirilor avute cu membrii unui grup de ziariști nord-americani, care, în cea de-a doua jumătate a lunii august 1940, au efectuat o călătorie de studii documentare și informare în județele Arad, Bihor, Satu Mare, Sălaj, Baia Mare și Someș (Cluj).

În jurnalul său de călătorie, ziarista americană Rosie Phillips, membră a delegației, consemna că Transilvania e curat românească și că în discuțiile avute cu conducătorii naționalităților conlocuitoare — germani, maghiari, evrei și de alte neamuri —, precum și cu români, aceștia și-au

⁶² A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 51, fila 36.

⁶³ *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României. Septembrie 1940—octombrie 1944*, Editura politică, București, 1985, p. 14.

⁶⁴ Arhivele Statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 17/1940, fila 76.

⁶⁵ *Loc. cit.*

exprimat îngrijorarea față de intensificarea acțiunilor politico-diplomatice, teroriste și militariste horthyste împotriva României și dorința lor sinceră de a nu se da satisfacție pretențiilor revanșarde fasciste ungare și de a trăi, alături de români, în cadrul statului român. Profund impresionată de frumusețea și acuratețea portului, folclorului și obiceiurilor poporului român de pe meleagurile vestice ale țării și înțelegând temerea românilor față de revenirea stăpînirii ungare, Rosie Phillips releva, în continuarea însemnărilor sale : „...Mă doare cînd mă gîndesc că poporul (român — n.n.), pe care l-am văzut dansînd și cîntînd astăzi de dimineată (în cursul zilei de 18 august 1940, în județele Cluj, Baia Mare și Satu Mare — n.n.), în costumele sale minunate, se va întoarce sub dominația ungurească, sub care li se va interzice să-și joace jocurile și să-și poarte costumele“⁶⁶. Ea s-a solidarizat cu lupta românilor, maghiarilor, germanilor și evreilor, pentru apărarea hotarelor României, îndemnîndu-i, totodată, la rezistență pentru a nu ceda Transilvania Ungariei horthyste.

Reflectînd asupra atitudinii populației germane din România față de pericolul cotorpirii Transilvaniei de către Ungaria horthystă, ziarista Rosie Phillips scria, la 19 august 1940, că, după constatările personale, această populație este ferm hotărîtă împotriva dezmembrării teritoriale a țării⁶⁷. Dealtfel, înseși Legația Ungariei din București a fost nevoită să recunoască, la 18 august 1940, că „sașii și șvabii se opun cu îndrjire de a ajunge sub stăpînirea ungară“.

În aceeași ordine de idei, Joseph Schönborn a declarat : „Am mai spus că nimic mai rău nu s-ar putea întîmpla celor 600 000 de germani care trăiesc în Banat și Transilvania decît să se reîntoarcă sub dominația ungară“, al cărei jug și, mai ales, politica de deznaționalizare o cunoscuseră în perioada dualismului austro-ungar⁶⁸. Deputatul german ținea să precizeze faptul că dacă Ungaria horthystă va ataca România, populația germană se va alătura luptei românilor pentru apărarea pămîntului strămoșesc.

Pentru cunoașterea adevăratei stări de spirit a populației de naționalitate germană din România, o altă delegație, alcătuită din ziariști germani și italieni, a efectuat, în aceeași perioadă, o călătorie de studii și informare într-o serie de localități din vestul țării noastre.

Cu prilejul vizitării șvabilor din județul Satu Mare, delegația a fost însoțită de deputatul Joseph Schönborn și de profesorul Stephan Wieser, care le-au dat explicațiile necesare. La Casa de cultură și la internatul german din Carei, membrilor delegației le-au fost prezentate diferite lucrări, memorii și schițe etnografice prin care se demonstra, pe bază de documente istorice, că populația minoritară a județelor Bihor, Sălaj și Satu Mare, situată de-a lungul frontierei românești, este de origine etnică germană și nu maghiară⁶⁹.

În cuvîntarea rostită în fața acestor publiciști, deputatul Schönborn a făcut o serie de precizări asupra situației și doleanțelor populației germane din vestul României de a nu fi ruptă din trupul statului român și predată Ungariei horthyste, a cărei cruntă politică de deznaționalizare și maghiarizare forțată din perioada stăpînirii austro-ungare o afectase în

⁶⁶ A.M.I., fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 51, fila 426.

⁶⁷ Loc. cit., fila 390.

⁶⁸ Loc. cit., filele 418—419.

⁶⁹ Loc. cit., fila 556.

cel mai înalt grad. „Populația pe care o vizitați acum — arăta Schönborn — este formată din țărani minoritari șvabi. Aceasta este organizată de noi cu concursul binevoitor al autorităților românești, trăiește în deplină libertate, muncește și se bucură de toate drepturile, iar dorința sa este de a trăi mai departe în cadrul statului român. Acest popor de origine germană nu vrea să mai fie încă odată supus stăpînirii ungare, după ce s-a bucurat, timp de 20 de ani, de toate drepturile și libertățile pe care le-a avut și le are în țara românească. Deci pentru cauza noastră și cea a dreptății, vă rog să aduceți, pe calea presei, la cunoștința lumii întregi, dorința acestui popor exprimată prin mine ⁷⁰.

La rîndul său, prof. Stephan Wieser declara, cu prilejul serbării școlare susținute în fața ziariștilor străini : „Ungurii, în timpul cît au stăpînit aceste locuri, nu au folosit școala și biserica pentru scopuri culturale sau religioase, ci numai pentru ungarizarea șvabilor. Tot astfel au procedat și cu celelalte naționalități pe care le-au stăpînit. Au întocmit recensăminte false ca cel din anul 1910.

Localitatea în care vă găsiți este pur germană, iar copiii prezenți sînt fii de germani. Aceștia vorbesc limba lor numai datorită libertăților de care ne-am bucurat în România.

Noi germanii de aici nu am avut de luptat cu românii pentru drepturile noastre, ci cu preoții unguri romano-catolici — forța șovinismului maghiar — care, chiar și sub dominația română, au căutat să continue procesul de deznaționalizare a poporului șvab.

Guvernul român ne-a dat școli germane fără să o cerem, ne-a acordat subvenții și tot sprijinul, pentru care sîntem de-a pururi recunoscători” ⁷¹.

Printre comunele din județul Satu Mare, vizitate de membrii delegației, s-a numărat și Moftinul Mic ; aici au poposit în gospodăria-model a unui țaran șvab și au vizitat cimitirul din localitate, examinînd cu atenție inscripțiile cu nume curat românești de pe morminte. Atenția le-a fost reținută de numele de șvabi și români maghiarizați, fapt ce i-a determinat să-și noteze atît numele real, cît și cel impus de unguri. Surprinsă de cele constatate, una dintre ziariste, care „se părea că susținea cauza maghiară, a declarat, la un moment dat, că acum este convinsă de realitate și de cine are dreptul de a stăpîni aceste plaiuri ale Transilvaniei” ⁷².

Masele populare ale naționalităților conlocuitoare — maghiari, germani, evrei și de alte neamuri — animate de profunde sentimente patriotice, s-au situat, în perioada interbelică, pe poziții ferme antirevizioniste, respingînd toate încercările cercurilor conducătoare fascisto-horthyste de a le atrage în acțiuni îndreptate împotriva integrității teritoriale a României. În atari condiții, cu prilejul impunerii României de către statele fasciste a odiosului Dictat fascist de la Viena, aceste cercuri n-au putut invoca faptul că revizuirea a fost cerută de populația „minoritară” din Transilvania. Opuînd un veto categoric acestor acțiuni revanșarde, masele naționalităților conlocuitoare și-au exprimat solidaritatea cu lupta poporului român, declarînd că sînt gata să apere cu arma în mînă independența națională și integritatea teritorială a României.

⁷⁰ Loc. cit., filele 556—557.

⁷¹ Loc. cit., fila 557.

⁷² Loc. cit.

70 DE ANI DE LA VICTORIA MARII REVOLUȚII SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE. VALORI TRINICE ALE PRIETENIEI ȘI COLABORĂRII MULTILATERALE ROMÂNÔ-SOVIETICE

VASILE BUGA

La 7 Noiembrie, oamenii muncii din Uniunea Sovietică, popoarele de pretutindeni au sărbătorit 70 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie — eveniment de răscruce în istoria națională și universală. Triumful revoluției a reprezentat încununarea luptei eroice a proletariatului, a maselor largi populare din Rusia, conduse de Partidul Comunist, în frunte cu V. I. Lenin, împotriva asupririi și exploatării țariste, pentru o viață liberă și demnă, deschizând calea făuririi primului stat al muncitorilor și țăranilor, a edificării orînduirii noi, socialiste pe pămîntul Rusiei. În același timp, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a inaugurat epoca revoluțiilor proletare victorioase, a trecerii omenirii de la capitalism la socialism, stimulînd lupta popoarelor de pe toate meridianele pentru eliberare socială și națională. Ea a arătat lumii, îndeosebi claselor exploatare și popoarelor subjugate, că vechea societate, bazată pe inegalitate și nedreptate națională și socială, nu este veșnică, ci a intrat în faza dispariției, inaugurîndu-se o nouă eră, era făuririi orînduirii socialiste, era eliberării naționale a popoarelor. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele României, la ședința solemnă de la Moscova prilejuită de aniversarea gloriosului jubileu, „Revoluția din Octombrie — realizată sub conducerea partidului comunist făurit de Lenin — a reprezentat un eveniment de importanță istorică mondială, care a dus la constituirea primului stat socialist al muncitorilor și țăranilor, a deschis calea revoluțiilor socialiste și a dat un puternic impuls luptei popoarelor, forțelor progresiste pentru eliberare națională și socială, pentru libertate, independență națională și pace”¹.

Sub conducerea P.C.U.S., în cei 70 de ani care au trecut de la Revoluție, oamenii muncii sovietici, muncind cu eroism și abnegație, învingînd numeroase greutăți, au lichidat pentru totdeauna greaua moștenire a țar-

rismului, au edificat cu succes societatea nouă, socialistă. Trăinicia noii orînduiri sociale a fost verificată în mod strălucit în anii grei ai intervenției imperialiste și ai războiului civil și — în mod deosebit — în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, cînd, dînd dovadă de un eroism fără seamăn și de un fierbinte patriotism, oamenii sovietici au adus contribuția hotărîtoare la înfrîngerea fascismului, la zdrobirea mașinii de război hitleriste, la eliberarea omenirii de robia nazistă.

Astăzi, Uniunea Sovietică a devenit un mare stat socialist, cu o puternică industrie modernă și o agricultură dezvoltată, cu un uriaș potențial tehnico-științific și cultural, cu un rol de cea mai mare importanță în viața internațională. Comparativ cu anul 1917, venitul național a sporit de 143 de ori, producția industrială de 318 ori, iar producția agricolă de 5,3 ori.

Într-o atmosferă de puternică angajare revoluționară, popoarele sovietice transpun în viață istoricele hotărîri ale celui de-al XXVII-lea Congres al P.C.U.S., din 1936. Urmînd acest curs, societatea sovietică cunoaște un proces amplu de reorganizare în toate sferele vieții politice, economice și sociale. În spiritul hotărîrilor Congresului și ale plenarelor ulterioare ale Comitetului Central al partidului, au fost inițiate o serie de acțiuni menite să ducă la accelerarea progresului economico-social, dezvoltarea democrației socialiste, asigurarea unei vieți mai bune oamenilor sovietici, întărirea echității socialiste. „Partidul Comunist Român și poporul român — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — dau o înaltă apreciere activității multilaterale desfășurate de popoarele sovietice pentru îndeplinirea hotărîrilor și obiectivelor stabilite de cel de-al XXVII-lea Congres al P.C.U.S., care vor consolida și mai puternic realizările istorice de pînă acum și vor asigura ridicarea Uniunii Sovietice pe noi culmi de progres și civilizație”².

Astăzi, noua orînduire a depășit granițele unei singure țări. Socialismul a triumfat într-o serie de țări din Europa, Asia și America, transformîndu-se în sistem mondial, pe ruinele colonialismului au apărut zeci de state independente, ale căror popoare își afirmă tot mai puternic voința de a trăi libere și suverane, de a fi deplin stăpîne pe propriile bogății naționale, de a-și clădi viața așa cum doresc, fără nici un fel de asuprire și împilare. Realizările importante ale țărilor socialiste demonstrează că socialismul este singura orînduire în stare să asigure înlăturarea exploataării și asupririi sociale și naționale, adevărata egalitate în drepturi a celor ce muncesc, prosperitatea și libertatea popoarelor.

Pe fundalul viguroasei lupte a clasei muncitoare, a maselor largi ale poporului nostru pentru dreptate socială și libertate națională, vestea despre triumful Revoluției din Octombrie a stîrnit un puternic ecou. Ea a fost salutăată cu multă însuflețire și entuziasm prin ample manifestații și acțiuni organizate pe tot cuprinsul țării. În România a luat naștere o amplă mișcare de solidaritate cu Revoluția socialistă din Rusia, care s-a manifestat cu putere, culminînd prin participarea nemijlocită a mii de fii ai poporului nostru, alături de ostașii Armatei Roșii, pe fronturile din Ucraina, Caucaz, de pe Volga, din Asia Centrală și Extremul Orient, la

² Ibid.

luptele împotriva reacțiunii interne și a intervenției imperialiste. Printre primele batalioane internaționaliste de voluntari constituite pe teritoriiul Rusiei în sprijinul tinerei puteri sovietice au fost cele românești de la Odessa.

Odată cu făurirea Partidului Comunist Român, tradițiile de solidaritate internațională româno-sovietice au fost ridicate pe o treaptă nouă, superioară. Semnificativ este faptul că Congresul de creare a P.C.R., din mai 1921, a adoptat moțiunea *Pentru proletariatul rus*, în care „consideră ca una din cele dintii și mai sfinte datorii ale sale să-și exprime adinca sa admirație față de proletariatul rus“, pentru „opera măreață ce a înfăptuit“³.

Consecvent spiritului de solidaritate revoluționară internațională, Partidul Comunist Român a militat cu perseverență, în pofida condițiilor grele ale ilegalității, ale prigoanei din partea regimului burghez, pentru stabilirea de relații de colaborare și bună vecinătate între țara noastră și Uniunea Sovietică, pentru reluarea și dezvoltarea legăturilor politice și economice între cele două state. Înțelegerea de la 9 iunie 1934 privind stabilirea de relații diplomatice normale între România și U.R.S.S., act cu profundă semnificație pentru evoluția ulterioară a legăturilor dintre cele două țări, a fost salutăată cu bucurie de comuniști, de forțele democratice din România.

În anii următori, Partidul Comunist Român și-a intensificat activitatea de popularizare a succeselor obținute de popoarele sovietice pe frontul muncii și al creației pașnice. În revistele și ziarele legale și ilegale, în diferite broșuri au fost publicate numeroase date, știri și informații despre succesele oamenilor sovietici în construcția societății socialiste. În această activitate au adus o contribuție însemnată personalități marcante ale vieții culturale românești cu vederi democratice și progresiste. Un rol de excepțională importanță au jucat organizațiile de masă legale, ilegale sau semilegale create din inițiativa și sub îndrumarea nemijlocită a P.C.R., în scopul stringerii legăturilor de prietenie cu Uniunea Sovietică, printre care un rol de frunte au avut *Asociația „Amicii U.R.S.S.“*, înființată în 1934, și *Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică*, constituită în primăvara anului 1935.

În fața pregătirilor tot mai intense de război ale Germaniei naziste, a pericolului grav pe care aceasta îl reprezenta pentru libertatea și pentru însăși ființa popoarelor, inclusiv a poporului nostru, Partidul Comunist Român, care s-a afirmat în arena țării ca forța cea mai înaintată și mai clarvăzătoare în problemele externe, ale relațiilor internaționale, a acționat pentru mobilizarea și cuprinderea într-un larg front național de luptă antifascistă, antihitleristă a întregului popor. Totodată, comuniștii, împreună cu alte forțe democratice și progresiste, s-au pronunțat pentru încheierea neîntârziată a unui tratat de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, înțelegând în toată complexitatea sa însemnătatea unui asemenea act. „Lupta contra războiului, pentru pace, pentru pactul de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică — sublinia ziarul „Scînteia“ — este pentru noi, comuniștii, sarcina cea mai mare în momentul de față. Lupta contra războ-

ului este lupta contra fascismului, pentru frontul de luptă antifascist, pentru drepturile poporului muncitor“⁴.

În anii grei ai ascensiunii hitlerismului, în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „Partidul Comunist Român a fost singura forță care a înțeles că întregul nostru popor trebuie să ia poziție fermă împotriva fascismului și războiului, să militeze pentru o politică de prietenie cu Uniunea Sovietică, cu toate forțele antifasciste“⁵.

În momentul în care a început agresiunea Germaniei naziste împotriva Uniunii Sovietice, Partidul Comunist Român s-a ridicat energic împotriva acestui război nedrept, chemând toate forțele patriotice la lupta pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste, pentru alăturarea țării coaliției antihitleriste, pentru apărarea intereselor naționale ale poporului.

Pe fondul creșterii rezistenței împotriva Germaniei naziste, al adâncirii crizei regimului dictatorial antonescian și al pierderilor mari suferite pe front, P.C.R. și-a intensificat lupta pentru făurirea unei largi alianțe a tuturor forțelor patriotice și progresiste din România, care se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea României din război, alăturarea ei Uniunii Sovietice, celorlalte forțe ale coaliției antihitleriste. În acest sens, crearea, în 1943, a Frontului Patriotic Antihitlerist și făurirea, în primăvara anului 1944, a Frontului Unic Muncitoresc au avut o deosebită importanță, sporind considerabil capacitatea de luptă și forța de acțiune a clasei muncitoare ca centrul de polarizare și de dinamizare a luptei antifasciste, antihitleriste a poporului român.

Constituirea, în vara anului 1944, a Blocului Național Democratic, atragerea unor cadre superioare ale armatei ce nutreau sentimente patriotice și antifasciste, stabilirea unor legături cu monarhia și cu cercurile din jurul palatului au fost rodul eforturilor neobosite ale P.C.R. pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru salvarea României. Partidul Comunist Român a ajuns la concluzia că, în împrejurările create atunci în țară, singura cale de înlăturare a regimului antonescian și de eliberare de sub dominația fascistă era lupta cu arma în mână, ridicarea insurecțională, înfăptuită de masele populare, împreună cu armata. Această orientare, unica viabilă, ținea seama de starea de spirit a maselor, ostile regimului antonescian și războiului antisovietic, de criza politică și militară în care intrase guvernul, precum și de condițiile internaționale favorabile, create de victoriile strălucite obținute pe front de armata sovietică, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane, precum și de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei.

La 23 August 1944, prin declanșarea insurecției, a început revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din țara noastră, act de voință supremă al întregii națiuni, decisă să-și clădească o viață liberă și demnă. România a întors armele împotriva Germaniei hitleriste, trecînd imediat la desfășurarea operațiunilor militare pentru alungarea trupelor germane.

Triumful revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a inaugurat o eră nouă în istoria României. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, ea „a deschis calea înfăptuirii revolu-

⁴ „Scînteia“, nr. 1—2 din ianuarie 1936.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 479.

ției democratice, a revoluției socialiste și trecerii la construcția socialismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare”⁶.

Odată cu victoria revoluției de eliberare socială și națională, în cronică relațiilor de prietenie și colaborare româno-sovietice s-a deschis o eră nouă. Dezvoltarea acestor relații pe o treaptă superioară și-a găsit, în acea perioadă, o strălucită reflectare în lupta comună dusă împotriva Germaniei hitleriste. Ostașii români, umăr la umăr cu ostașii sovietici, au înscris numeroase fapte de eroism în bătăliile pentru eliberarea deplină a României și au luptat, apoi, dînd jertfe grele, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, a unei părți a Austriei, pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste.

Prin curajul și bărbăția lor, ostașii români au demonstrat, o dată în plus, că poporul nostru nu a avut nimic comun cu războiul hitlerist și totodată, au afirmat, astfel, glorioasele tradiții de luptă pentru independența și suveranitatea patriei și de sprijinire a luptei altor popoare împotriva dominației străine. Referindu-se la înaltele virtuți ale ostașilor și ofițerilor români, la dîrzenia și spiritul lor de sacrificiu, mareșalul sovietic R. I. Malinovski, comandantul Frontului II ucrainean, consemna: „Unele divizii românești au stîrnit admirația noastră prin elanul lor de luptă, cît și prin spiritul lor de sacrificiu. Ele rezistau în cele mai grele lupte. Aceste calități valoroase, proprii trupelor armatei populare române, dovedeau că ea poate să lupte foarte bine și va fi un demn aliat al nostru”⁷.

Faptele de eroism dovedite de bravi ostășii români au fost consemnate în șapte comunicate de război ale Comandamentului Suprem Sovietic și în 21 de comunicate de război sovietice, peste 300 de mii de ofițeri și soldați români fiind distinși cu ordine și medalii militare românești, sovietice, cehoslovace și ungare. Diviziei românești „Tudor Vladimirescu”, constituită în octombrie 1943 pe teritoriul sovietic, i s-a adăugat pe steagul de luptă numele orașului ungar Debrețin, drept recunoaștere a meritelor deosebite avute în luptele pentru eliberarea acestui oraș.

Cronica relațiilor româno-sovietice înscrie la loc de seamă jertfa ostașilor sovietici care și-au dat viața pentru desăvîrșirea eliberării României și care, înfruntînd greutăți de nespus, au avut contribuția hotărîtoare la nimicirea Germaniei hitleriste, la salvarea omenirii de cumplitul flagel al fascismului. „Cea mai bună cinstire a memoriei ostașilor sovietici — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — este, de asemenea, aceea de a face totul pentru întărirea continuă a prieteniei și colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice în zidirea socialismului și comunismului, în lupta pentru creșterea prestigiului socialismului în lume, pentru securitate și pace internațională”⁸.

După cum este cunoscut, guvernul român format la 23 August 1944 și-a manifestat, din primul moment, dorința de a reglementa în mod echitabil raporturile statului român cu marile puteri ale coaliției antihitle-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 17.

⁷ *Istoriia vneșnei politiki SSSR, 1917—1945*, ediția a IV-a, Izdatelstvo „Nauka”, Moskva, 1981, p. 457.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 627.

riste. „În domeniul politicii externe — se sublinia în Declarația guvernamentală din 23 August 1944 —, prima măsură luată de guvern a fost acceptarea armistițiului cu Națiunile Unite”⁹. Convenția de armistițiu semnată la 12 septembrie 1944 între guvernul României și guvernele U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii consemna, în articolul 1, că „de la 24 august 1944, orele 4 a.m., România a încetat cu totul operațiile militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiunile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război și duce războiul alături de Puterile Aliate, împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României”¹⁰. Prin Convenție se declara nul și neavenit Dictatul fascist de la Viena. Prin semnarea ei se punea capăt stării de război a României cu puterile aliate, iar poporul român își putea consacra eforturile înfăptuirii unor profunde transformări democratice în țară, luptei pentru zdrobirea definitivă a Germaniei hitleriste.

Relațiile româno-sovietice aveau să consemneze, la puțin timp după semnarea Convenției de armistițiu, un eveniment bogat în semnificații — înființarea, la 12 noiembrie 1944, din inițiativa Partidului Comunist Român, a Asociației române pentru legăturile de prietenie cu U.R.S.S. (A.R.L.U.S.) — asociație cu caracter obștesc, avînd ca scop să contribuie la extinderea schimbului de valori cultural-artistice, la mai buna cunoaștere reciprocă, la întărirea prieteniei dintre România și Uniunea Sovietică.

Neîndoielnic, asupra evoluției evenimentelor interne din acea perioadă frământată care a urmat celui de-al doilea război mondial, un efect pozitiv au jucat condițiile internaționale, sprijinul deosebit al Uniunii Sovietice, faptul că într-o serie de țări europene se desfășura un proces revoluționar similar de instaurare a unor regimuri populare și democratice. Factorul decisiv, însă, în imprimarea cursului evenimentelor din România pe făgașul revoluționar l-a constituit voința fermă a maselor populare, în frunte cu Partidul Comunist Român.

Instalarea, la 6 Martie 1945, a primului guvern revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc din istoria țării, puternică expresie a voinței maselor largi de a făuri orînduirea socialistă pe pămîntul patriei, a permis imprimarea unui curs nou în relațiile româno-sovietice. „Guvernul român, pe care am deosebita cinste să-l prezidez — declara primul-ministru român dr. Petru Groza, în mai 1945 —, urmărește cu fermitate politica de apropiere strînsă cu Uniunea Sovietică și își face un titlu de severă îndatorire din așezarea relațiunilor cu această uriașă putere pe bazele celei mai sincere și mai loiale colaborări”¹¹.

În eforturile pentru consolidarea pozițiilor sale internaționale, guvernul român s-a bucurat, în acești ani, de sprijinul Uniunii Sovietice în a determina celelalte mari puteri din coaliția antihitleristă să privească în mod constructiv evenimentele din România și să se exprime corespunzător în actele lor de politică externă. În acest sens, un moment politic cu semnificații profunde pe planul întăririi poziției interne și internațio-

⁹ „România liberă”, anul II, nr. 11 din 24 august 1944.

¹⁰ *Convenție de armistițiu între guvernul român, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte*, Ministerul Afacerilor Străine, București, 1944 (Text paralel în limbile engleză, rusă și română).

¹¹ „Scînteia”, anul II, nr. 231 din 23 mai 1945.

nale a guvernului revoluționar-democratic l-a constituit recunoașterea acestuia de către Uniunea Sovietică, prin reluarea, la 6 august 1945, a relațiilor diplomatice cu România.

În condițiile favorabile create prin acest act, guvernul român a propus, la 31 august 1945, organizarea unei întâlniri bilaterale, în cadrul căreia să se procedeze la examinarea stadiului relațiilor româno-sovietice. În cursul tratativelor purtate la Moscova, au fost soluționate o serie de probleme ale colaborării bilaterale politice, economice și culturale.

Paralel cu eforturile depuse pentru refacerea economiei, România a desfășurat o largă activitate în vederea pregătirii participării la Conferința de pace de la Paris, unde nădăjduia să obțină, în mod justificat, aprecierea contribuției active aduse la înfrângerea Germaniei hitleriste și satisfacerea cerințelor sale legitime. În legătură cu aprecierea contribuției României, este semnificativă declarația lui V. M. Molotov, conducătorul delegației sovietice la Conferință, care arăta : „Știm că România a fost acel stat care, prin măsuri hotărâte, s-a eliberat de regimul fascist al lui Antonescu, s-a alăturat aliaților..., croindu-și un drum nou în rîndurile aliaților. După aceasta, noua Românie democratică, alături de noi, alături de trupele aliate, a dus lupta pentru zdrobirea lui Hitler, a adus în această luptă multe sacrificii și meritele poporului român în această privință sînt recunoscute de noi toți“ ¹².

Trebuie subliniat sprijinul acordat de Uniunea Sovietică, în cadrul lucrărilor Conferinței de pace, recunoașterii drepturilor inalienabile ale României asupra părții de nord-vest a teritoriului său, smuls din trupul țării în urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940. În cuvîntarea rostită la ședința plenară a Conferinței de pace de la Paris din 10 octombrie 1945, șeful delegației U.R.S.S. sublinia : „Este suficient să spunem că noi toți recunoaștem că este necesar și drept ca Tratatul de pace să rezolve problema Transilvaniei de nord într-un mod care să corespundă intereselor naționale vitale și dorințelor poporului român“ ¹³.

Abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare, la 30 Decembrie 1947, reprezintă un moment de o importanță deosebită în desfășurarea procesului revoluționar, marcînd cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, și trecerea la o etapă istorică nouă — etapa îndeplinirii sarcinilor revoluției socialiste. Proclamarea Republicii a inaugurat, totodată, o etapă nouă în afirmarea și consolidarea pozițiilor României pe arena internațională. În această etapă, s-au intensificat relațiile de prietenie și solidaritate ale României cu Uniunea Sovietică, cu celelalte țări socialiste, de care era legată prin comunitatea de orînduire și idealuri, prin unitatea de țeluri. „Odată cu apariția țărilor socialiste — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a creat în mod obiectiv necesitatea afirmării unui nou tip de relații interstatale, complet diferite de raporturile statornicite între țările lumii capitaliste — întemeiate pe inegalitate și asuprire națională, pe dominația celor puternici asupra celor slabi“ ¹⁴.

În acest context, o mare importanță a avut semnarea, la 4 februarie 1948, a *Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Re-*

¹² V. M. Molotov, *Probleme de politică externă. Discursuri și declarații. Aprilie 1945 — iunie 1948*, Editura de Stat, București, 1951, p. 215—216.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 916.

publica Populară Română și Uniunea Sovietică, primul tratat româno-sovietic, care s-a constituit într-un document de referință, menit să asigure cadrul politic-juridic prielnic ridicării pe o nouă treaptă a prieteniei și colaborării dintre cele două state și popoare. Potrivit Articolului 5 al Tratatului, cele două părți își exprimau hotărîrea de a acționa „în spiritul prieteniei și al colaborării, în scopul dezvoltării pe mai departe și al întăririi legăturilor economice și culturale dintre ambele state, urmînd principiile respectului reciproc față de independența și suveranitatea lor, precum și ale neamestecului în treburile interne ale celui alt stat”¹⁵.

În anii următori, relațiile dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre România și Uniunea Sovietică s-au îmbogățit și s-au amplificat, căpătînd noi valențe. Acțiunile de importanță majoră care au avut loc în această perioadă în evoluția relațiilor politice româno-sovietice s-au înscris ca o contribuție meritorie la extinderea colaborării multilaterale dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre România și U.R.S.S., la adîncirea prieteniei și înțelegerii între popoarele celor două țări.

Continuînd cele mai înaintate tradiții de solidaritate internațională ale Partidului Comunist Român, ale forțelor revoluționare și progresiste din țara noastră, Congresul al IX-lea al P.C.R., care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu — militant și gînditor de excepțională virtute revoluționară și patriotică, personalitate proeminentă a lumii contemporane — a definit cu claritate, ca un obiectiv major al politicii externe a României socialiste, întărirea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele socialiste, amplificarea legăturilor cu tinerele state independente, cu țările în curs de dezvoltare și nealiniat, lărgirea raporturilor cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, pornind de la convingerea fermă că aceasta servește atît intereselor poporului român, cît și cauzei înțelegerii și păcii între toate popoarele lumii. Congresul a marcat începutul unei perioade de puternică intensificare a participării României la soluționarea marilor probleme ale contemporaneității, de dezvoltare pe o scară tot mai largă a legăturilor de solidaritate ale P.C.R. cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele revoluționare, progresiste și democratice de pretutindeni, de luptă neobosită pentru depășirea divergențelor între partide, pentru refacerea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale pe baza egalității depline în drepturi, respectării stricte a autonomiei și independenței fiecărui partid, neamestecului în treburile interne, colaborării și solidarității revoluționare internaționale.

Înaltul forum al comuniștilor români a reafirmat hotărîrea fermă a Partidului Comunist Român de a întări continuu relațiile de prietenie și colaborare cu partidele comuniste și muncitorești din toate țările socialiste, de a da noi dimensiuni raporturilor de solidaritate dintre România și toate celelalte țări socialiste. În acest sens, în Raportul prezentat Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „Țara noastră consideră ca o îndatorire a sa internaționalistă dezvoltarea continuă a relațiilor frățești cu toate țările socialiste, aducîndu-și contribuția activă la unitatea și coeziunea sistemului mondial socialist”¹⁶. Această orientare fundamentală a fost dezvoltată și aprofundată în documentele Congreselor X, XI, XII și XIII ale P.C.R., în *Programul Partidului Comunist Român de fău-*

¹⁵ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVII, nr. 1 039 din 7 februarie 1948.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 100.

rire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, aprobat de Congresul al XI-lea al partidului, din 1974, în magistrala operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Pe această bază rodnică au continuat să se dezvolte fructuos raporturile tradiționale de colaborare dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre România și Uniunea Sovietică.

În dezvoltarea relațiilor româno-sovietice un rol de cea mai mare însemnătate au avut și au întâlnirile între oamenii muncii, între conducătorii de partid și de stat, convorbirile la cel mai înalt nivel. Schimbul de informații în legătură cu preocupările referitoare la mersul construcției socialiste și comuniste în cele două țări, realizat cu aceste ocazii, a prilejuit efectuarea unor fructuoase schimburi de experiență privind metodele și formele folosite în edificarea noii orînduirii, evidențiind, în același timp, de fiecare dată, specificitatea condițiilor de activitate ale fiecărui partid în aplicarea legilor generale ale construcției noii societăți. Pe de altă parte, schimbul de opinii în legătură cu problemele actuale ale vieții internaționale și ale mișcării comuniste și muncitorești mondiale a permis evidențierea punctelor de vedere ale celor două partide în diverse probleme ale lumii contemporane, a afirmat hotărîrea lor de a contribui la triumful cauzei generale a socialismului, progresului și păcii.

Caracterul rodnic al întâlnirilor româno-sovietice la cel mai înalt nivel a confirmat încă o dată utilitatea unor asemenea contacte pentru promovarea unor raporturi de tip nou între statele socialiste, pentru extinderea conlucrării lor fructuoase, pentru adîncirea înțelegerii reciproce. Ele au permis discutarea problemelor într-un spirit de sinceritate, deschis, într-un climat de respect reciproc, luarea în considerare a opiniilor exprimate de fiecare parte, căutarea unor căi și modalități de rezolvare unanim acceptabile. Viața a validat pe deplin utilitatea acestor contacte atât pentru binele și în interesul conlucrării bilaterale, cît și pentru interesul general al cauzei socialismului și păcii.

Un eveniment cu semnificație politică majoră pentru continua întărire a raporturilor de prietenie și colaborare româno-sovietice l-a constituit semnarea, la 7 iulie 1970, a noului *Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste*. Dezvoltînd prevederile primului Tratat de prietenie româno-sovietic, din 1948, noul document, încheiat la București, a trasat cadrul și a definit obiectivul colaborării multilaterale dintre cele două țări și popoare în perspectiva noii etape de dezvoltare. Fundamentîndu-se pe tradițiile bogate ale bunelor relații, cu rădăcini adînci în trecutul istoric, Tratatul deschide noi și largi perspective întăririi continue a prieteniei și colaborării reciproc avantajoase româno-sovietice.

Cadrul legăturilor româno-sovietice a fost jalonat de înseși principiile așezate la temelia lor și consacrate în Tratat. Astfel, încă din primul Articol, se subliniază că România și Uniunea Sovietică vor dezvolta colaborarea dintre ele „pe baza ajutorului frățesc, avantajului reciproc, respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și neamestecului reciproc în treburile interne”¹⁷. Sint principii noi, care

114 ¹⁷ *Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste*, în „Scînteia”, anul XXXIX, nr. 8 479 din 8 iulie 1970.

intemeiază și asigură dezvoltarea colaborării reciproc avantajoase între două state socialiste, egale în drepturi și suverane. Aceste principii dau expresie relațiilor noi chemate să se instaureze în mod ferm între toate țările socialiste, reprezentând o însemnată contribuție la afirmarea unor relații interstatale de tip nou, socialiste.

Semnarea noului Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală reflectă eforturile comune de a conferi colaborării româno-sovietice noi valențe, evidențiază sentimentele deosebite de stimă și prețuire pe care le nutresc reciproc poporul român și popoarele Uniunii Sovietice, reprezentând, totodată, o contribuție importantă la întărirea unității și coeziunii țărilor socialiste.

„Încheierea și ratificarea noului Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre țara noastră și Uniunea Sovietică, întărirea continuă a solidarității, alianței și prieteniei româno-sovietice — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — se înscriu la loc central în politica de stat a României socialiste, constituie parte integrantă a activității internaționaliste desfășurate de partidul și guvernul țării noastre pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare frățească cu toate țările socialiste, pentru creșterea continuă a forței și unității întregului sistem socialist mondial“¹⁸.

Pe baza principiilor înscrise în Tratatul din 1970, în anii următori relațiile româno-sovietice au cunoscut o dezvoltare ascendentă pe toate planurile — politic, economic, tehnic-științific și cultural, pe arena internațională.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Ca partide de guvernământ a două state socialiste vecine, partidelor noastre comuniste la revine marea răspundere să construiască o prietenie și solidaritate de neclintit între popoarele celor două țări. Să facem astfel încât relațiile dintre țările, popoarele și partidele noastre să reprezinte un adevărat model de prietenie și bună vecinătate între două țări care făuresc în strînsă colaborare, pe pămîntul lor, cea mai dreaptă societate cunoscută în istorie — societatea socialistă și comunistă“¹⁹.

O nouă și elocventă mărturie a trăinicieii raporturilor româno-sovietice, a dorinței comune de a le conferi noi dimensiuni a constituit-o vizita prietenească de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu întreprinsă în Uniunea Sovietică la 16 mai 1986, la invitația Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. În cadrul convorbirilor care au avut loc între tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și tovarășul Mihail Sergheevici Gorbaciov, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, s-a exprimat hotărîrea comună de a întări și în viitor, pe toate căile, prietenia și colaborarea multilaterală dintre partidele și țările noastre. A fost relevată voința de a extinde și aprofunda colaborarea rodnică în domeniile economic, politic, ideologic, al științei și culturii, în alte domenii de activitate.

Dorința comună de a acționa, în continuare, pentru creșterea eficienței colaborării economice și tehnice-științifice dintre cele două țări

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, p. 122.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 617.

și-a găsit o elocventă expresie în semnarea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Mihail Gorbaciov a Programului de lungă durată privind dezvoltarea colaborării economice și tehnico-științifice dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste pe perioada pînă în anul 2000.

În cadrul convorbirilor, s-a evidențiat rolul important al raporturilor culturale și științifice pentru o mai bună cunoaștere reciprocă a realităților celor două țări. În acest sens, cu prilejul vizitei a fost încheiat Programul de aplicare a Acordului de colaborare culturală între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste pe anii 1986—1990.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Mihail Gorbaciov au subliniat voința celor două țări de a conlucra activ pe arena mondială, de a aduce, împreună cu celelalte țări socialiste, cu toate forțele democratice și progresiste, iubitoare de pace întreaga lor contribuție la promovarea politicii de destindere și dezarmare, la instaurarea în Europa și în lume a unui climat de securitate, înțelegere și largă colaborare internațională.

O puternică expresie a trăinicieii legăturilor dintre partidele, țările și popoarele noastre, a dorinței comune de a le conferi noi dimensiuni a constituit-o noua întâlnire la nivel înalt prilejuită de vizita oficială de prietenie întreprinsă în țara noastră, în zilele de 25—27 mai 1987, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, de către tovarășul Mihail Sergheevici Gorbaciov, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Convorbirile și înțelegerile la nivel înalt care au avut loc cu acest prilej au deschis noi perspective raporturilor pe multiple planuri româno-sovietice, conlucrării reciproc avantajoase. În timpul convorbirilor a fost reafirmată hotărîrea privind amplificarea conlucrării dintre România și Uniunea Sovietică, pe baza deplinei egalități în drepturi, respectului independenței naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și întrajutorării frățești, a solidarității internaționale, subliniindu-se rolul determinant al acestor raporturi pentru dezvoltarea continuă a prieteniei româno-sovietice.

„Noi apreciem stadiul înalt al acestor relații — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — întemeiate trainic pe deplină egalitate, stimă și respect reciproc, pe principiile și idealurile nobile ale socialismului și dorim ca ele să se dezvolte neconținut și să se afirme tot mai puternic ca un exemplu de raporturi între state socialiste, care colaborează și conlucrează activ pentru succesul construcției noi orînduiri în țările lor, pentru cauza generală a socialismului și păcii”²⁰. La rîndul său, tovarășul Mihail Gorbaciov declara : „Considerăm România socialistă un stat apropiat Uniunii Sovietice prin natura sa de clasă, unul din aliații și tovarășii noștri de luptă pentru cauza comună. Și sîntem ferm hotărîți să facem totul pentru ca, în toate sferele vieții sociale, cooperarea noastră să devină și mai puternică și mai rodnică”²¹.

În cadrul convorbirilor au fost stabilite importante măsuri pentru a se asigura, în continuare, o puternică dezvoltare a colaborării, cooperării și specializării în producție, a schimburilor economice dintre cele două țări. Totodată, s-a apreciat necesitatea folosirii posibilităților existente pen-

²⁰ „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 921 din 26 mai 1987.

²¹ „Scînteia”, anul LVI, nr. 13 922 din 27 mai 1987.

tru dezvoltarea și mai mult a colaborării și cooperării în înfăptuirea programelor convenite în cadrul C.A.E.R., în scopul soluționării, prin eforturi comune, a unor probleme importante ale dezvoltării economice a celor două țări, a tuturor țărilor membre. În același timp, a fost exprimată dorința celor două țări de a dezvolta legăturile în domeniile culturii, științei, învățământului, mijloacelor de informare în masă, pentru extinderea colaborării pe linia organizațiilor sindicale, de tineret, femei, a asociațiilor de prietenie, a diferitelor organizații obștești, pornind de la rolul acestor schimburi în mai buna cunoaștere reciprocă, în întărirea prieteniei româno-sovietice.

Un loc important în cadrul convorbirilor a ocupat schimbul de păreri asupra unor aspecte majore ale vieții contemporane, subliniindu-se că problema fundamentală a zilelor noastre o constituie trecerea hotărâtă la dezarmare, edificarea unei lumi fără arme nucleare și fără războaie. A fost reafirmată voința României și Uniunii Sovietice de a continua conlucrarea strânsă pe arena internațională, de a acționa, împreună cu celelalte state socialiste, cu forțele progresiste, iubitoare de pace din întreaga lume, pentru afirmarea fermă a politicii de dezarmare, colaborare și pace.

Viața a demonstrat că factorul dinamizator al legăturilor politice româno-sovietice, în ultimele patru decenii, l-au constituit relațiile trainice de prietenie, stimă și colaborare dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. În cadrul legăturilor pe linie de partid, P.C.R. pornește de la imperativul statornicirii unor relații noi între partidele comuniste și muncitorești, relații clădite în mod ferm pe deplina egalitate în drepturi, pe respectarea dreptului fiecărui partid de a-și stabili în mod independent linia politică, strategia și tactica revoluționară, fără nici o ingerință din afară, pe sprijin reciproc, colaborare și solidaritate internațională.

Realizate în forme multiple, relațiile dintre P.C.R. și P.C.U.S. au înregistrat, an de an, noi valențe, contribuind în mod decisiv la ridicarea pe trepte superioare a colaborării multilaterale româno-sovietice, deschizându-i noi orizonturi. Una din formele importante utilizate în cadrul legăturilor dintre P.C.R. și P.C.U.S. o constituie participarea reciprocă la congresele de partid, aniversările jubiliare ale unor importante evenimente din istoria celor două țări — expresie a atenției și stimei reciproce, prilej de evocare a tradițiilor de prietenie statornicite între cele două partide, de manifestare a dorinței de conlucrare, în continuare, spre binele și în interesul popoarelor celor două țări, al cauzei păcii și socialismului.

Între cele două partide au loc sistematic, pe baza planurilor de relații convenite, schimburi multiple de delegații de activiști de partid pentru studierea experienței muncii de partid și de stat în diferite domenii ale construcției socialiste și comuniste, schimburi frecvente de propagandiști pentru prezentarea de expuneri pe cele mai diverse aspecte ale politicii interne și internaționale a P.C.R. și P.C.U.S.

O contribuție importantă la extinderea relațiilor de prietenie dintre popoarele celor două țări aduc schimburile numeroase ce se realizează între organele locale de partid și de stat, organizațiile de masă și obștești, colectivele de oameni ai muncii din întreprinderi similare ca profil.

Toate acestea, la care se adaugă legăturile de colaborare între instituțiile ideologice și redacțiile revistelor și ziarelor celor două partide, cuprinzând schimburi de delegații pentru documentare și studierea experienței, participarea la conferințe teoretice, dezbateri, colocvii, seminarii,

mese rotunde, schimburile de ziariști și de publicații, de informații științifice, organizarea de expoziții sînt forme de colaborare care contribuie într-o măsură însemnată la mai buna cunoaștere a preocupărilor celor două partide, la îmbogățirea experienței reciproce, la întărirea prieteniei și înțelegerii între popoarele celor două țări.

Formele multiple de colaborare existente între P.C.R. și P.C.U.S. și-au dovedit utilitatea pentru opera de construcție a noii societăți în România și Uniunea Sovietică. Totodată, dezvoltarea colaborării și a prieteniei româno-sovietice în această perioadă a demonstrat în practică viabilitatea principiilor respectului egalității în drepturi, autonomiei partidelor, solidarității internaționale pe care se clădesc raporturile între Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.

Desfășurate atît în cadrul bilateral, cît și multilateral, legăturile între Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice au marcat, an de an, noi cote în dezvoltarea continuă a prieteniei și colaborării româno-sovietice, dovedindu-și rolul de forțe motrice în evoluția pe toate planurile a relațiilor româno-sovietice. Dînd glas hotărîrii Partidului Comunist Român de a acționa și în viitor pentru extinderea și adîncirea conlucrării frățești româno-sovietice, tovarășul Nicolae Ceaușescu declara: „Constituie o îndatorire de onoare pentru partidele noastre să lase generațiilor viitoare o prietenie trainică, indestructibilă, bazată pe principiile revoluționare comune, pe deplină egalitate, stimă și respect reciproc, pe o profundă solidaritate comunistă, care să dăinuie neștirbite peste veacuri”²².

O componentă majoră a colaborării politice dintre România și Uniunea Sovietică o reprezintă conlucrarea lor pe arena internațională, pentru soluționarea marilor probleme ale contemporaneității în interesul popoarelor, pentru împlinirea idealurilor de libertate, pace și progres ale întregii omeniri. Așa cum s-a subliniat în cursul convorbirilor de la București dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Mihail Gorbaciov, în condițiile erei nucleare-cosmice în care trăim, cînd omenirea se află în fața amenințării autodistrugerii, se impune o abordare nouă, plină de răspundere a problemelor războiului și păcii. Se poate spune că în tot ceea ce privește direct destinele omenirii — pacea, dezarmarea, securitatea, asigurarea dezvoltării libere și independente a popoarelor — între România și Uniunea Sovietică s-a realizat și se realizează o bună colaborare. Aceasta și-a găsit expresia în inițiative și acțiuni comune, în conlucrarea pentru găsirea de soluții juste și viabile unor probleme majore ale vieții internaționale în concordanță cu interesele și aspirațiile nobile ale întregii umanități. „Doresc să subliniez cu multă satisfacție, încă o dată — a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu —, colaborarea activă dintre România și Uniunea Sovietică în cadrul Organizației Națiunilor Unite și, în general, pe arena mondială, în lupta pentru dezarmare, pentru securitate, colaborare și pace în lume. Consider că interesele păcii, ale popoarelor noastre impun să întărim această colaborare între partidele și țările noastre, cu toate țările socialiste, cu toate forțele care se pronunță pentru pace”²³. La rîndul său, referindu-se la poziția celor două state în problemele internaționale, tovarășul Mihail Gorbaciov a declarat: „Vreau să subliniez că Uniunea Sovietică și România se situează pe o poziție comună în aceste

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 617.

²³ „Scînteia”, anul LVII, nr. 13 922 din 27 mai 1987.

probleme de mare actualitate. Prețuim contribuția tovarășilor noștri români la lupta comună a țărilor socialiste pentru consolidarea securității lor și menținerea păcii și vom conlucra strâns și de acum înainte în aceste probleme”²⁴.

România aduce, prin inițiativele și demersurile sale constructive, o contribuție proprie la înaintarea procesului de dezarmare în Europa și în întreaga lume, la adâncirea colaborării internaționale. Uniunea Sovietică a salutat și sprijină întru totul propunerea României și a Bulgariei îndreptată spre transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare și chimice. În ceea ce o privește, țara noastră a salutat și sprijină cu hotărâre propunerile Uniunii Sovietice privind lichidarea, pe etape, pînă în anul 2000, a tuturor armelor nucleare, eliberarea Europei de rachetele nucleare cu rază medie de acțiune și operativ-tactice, precum și alte propuneri în direcția dezarmării și păcii.

Experiența relațiilor româno-sovietice demonstrează că atunci cînd se pornește de la respectarea neabătută a principiilor noi de relații între partidele comuniste, între țările socialiste, de la luarea în considerare, în egală măsură, atît a intereselor naționale specifice, cît și a celor internaționale comune, este posibil să se asigure un curs neabătut, ascendent al raporturilor dintre partidele comuniste, dintre statele socialiste, egale în drepturi, suverane și independente.

În contextul actual al vieții internaționale, deosebit de complex și contradictoriu, relațiile româno-sovietice, cu vechi și îndelungate tradiții, întemeiate pe principiile de neclintit ale respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, întrajutorării tovarășești, avantajului reciproc și solidarității internaționale, au menirea de a contribui la creșterea prestigiului și a forței de influențare a socialismului în lume, la cauza colaborării și păcii.

²⁴ „Scînteia“, anul LVII, nr. 13 921 din 26 mai 1987.

**SIMPOZION ROMÂNNO-SOVIETIC PE TEMA :
„POLITICA DE PREGĂTIRE ȘI PERFECTIONARE
A CADRELOR ÎN LUMINA DOCUMENTELOR
CONGRESULUI AL XIII-LEA AL P.C.R.
ȘI CONGRESULUI AL XXVII-LEA AL P.C.U.S.
(București, 14—15 octombrie 1987)**

Pe baza convenției de colaborare științifică între Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., la București s-au desfășurat, în zilele de 14—15 octombrie 1987, lucrările Simpozionului româno-sovietic pe tema : „Politica de pregătire și perfectionare a cadrelor în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.". Este cel de-al nouălea simpozion pe problemele activității celor două partide care conduc, în țările lor, opera de făurire a socialismului și comunismului.

Delegația română, alcătuită din : dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — conducătorul delegației —, dr. Elena Mureșan și dr. Gheorghe Tudor, cercetători științifici la I.S.I.S.P., a prezentat comunicările : *Concepția P.C.R. privind rolul cadrelor în etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Sistemul de organizare a pregătirii și perfecționării cadrelor ; Activitatea P.C.R. pentru pregătirea cadrelor cu o înaltă conștiință revoluționară, competență profesională și ținută moral-politică ; Principii și criterii ale politicii P.C.R. de selectare, pregătire, repartizare și promovare a cadrelor.*

Delegația sovietică, formată din : dr. doc. Vasili Iakovlevici Bondar, șeful sectorului construcției de partid din cadrul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — conducătorul de-

legației, dr. Raisa Semionovna Șaravtova, Gleb Borisovici Vișinski, dr. Na-dejda Dimitrievna Okonova, dr. Boris Ivanovici Kudașkin — cercetători științifici principali la același Institut, a prezentat comunicările : *Politica de cadre a P.C.U.S. și bazele ei teoretice leniniste ; Democratizarea politicii de cadre în condițiile restructurării ; Sporirea exigențelor față de cadre, condiție importantă a consolidării unității partidului ; Participarea organizațiilor de bază în recrutarea, pregătirea și promovarea cadrelor ; Perfecționarea sistemului de pregătire și reciclare a cadrelor de partid în etapa actuală.*

În comunicarea sa, V. I. Bondar a prezentat pe larg principiile și criteriile leniniste în politica de cadre, care își păstrează deplina valabilitate în condițiile actuale ale dezvoltării Uniunii Sovietice. Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S., plenarele C.C. al P.C.U.S. din ianuarie și iunie 1987 — a arătat referentul — au pus în fața partidului și poporului sarcini grandioase privind dezvoltarea economică și socială a societății sovietice. Realizarea acestor sarcini a impus organizațiilor de partid să-și intensifice influența asupra tuturor laturilor economice, să asigure conducerea judicioasă a proceselor sociale, elaborarea unor noi abordări ale muncii de partid. Așa cum s-a subliniat la Plenara C.C. al P.C.U.S. din iunie 1987, a arătat referentul, transformările care se întâmplă nu sînt posibile fără munca activă a organelor locale de partid, din soviete, economice, a tuturor cadrelor de

conducere. Toate acestea imprimă o însemnătate deosebită activității P.C.U.S. în domeniul selecționării, repartizării și educării cadrelor ca factor important ce asigură îndeplinirea sarcinilor sale politice.

În cadre, în selecționarea oamenilor, a spus V. I. Bondar, V. I. Lenin vedea cheia succesului întregii munci. Lozinca militantă, „cadrele hotărăsc totul” a condus ridicarea țării pe treptele îndrăznețe ale primelor cincinale. Întreaga istorie a P.C.U.S. este istoria unui partid făurar autentic al cadrelor de revoluționari profesioniști, școală de pregătire a conducătorilor de partid, a tuturor membrilor săi pentru lupta consecventă spre victoria revoluției socialiste, spre construirea noii societăți.

În condițiile actuale, a subliniat referentul, cresc exigențele față de nivelul pregătirii ideologice, al competenței profesionale, maturității politice și morale a cadrelor. În acest sens, succesul depinde în mod hotărâtor de măsura în care cadrele sovietice vor percepe rapid și profund necesitatea transformărilor, de măsura în care ele vor aplica în mod creator și hotărât linia partidului. Îmbunătățirea muncii cu cadrele, respectarea cu strictețe a principiilor leniniste de selecționare, repartizare și educare este una din condițiile fundamentale ale rezolvării marilor și complicatelor sarcini care stau în fața popoarelor sovietice.

În rezolvarea politicii de cadre, în condițiile accelerării dezvoltării social-economice a țării, a menționat V.I. Bondar, C.C. al P.C.U.S. se adresează moștenirii leniniste. Această moștenire însumează exigențe deosebite față de calitățile politice, profesionale și morale ale cadrelor: fidelitate față de cauza partidului, socialismului și comunismului, capacitatea de a aplica politica partidului ținând seama de teoria revoluționară, de a acționa de pe poziții partinice, de a se sprijini pe mase, de a înțelege starea lor de spirit, de a asculta părerea lor; o înaltă profesionalitate, talentul de a organiza munca, calificare, experiență practică, capacitate de a colabora cu oamenii; spirit de inițiativă și de rațiune, spirit creator, posibilitatea unei orientări rapide în cadrul unor sarcini, probleme noi, independență în acțiuni; răspunderea pentru sarcina încredințată; unitatea între cuvânt și faptă; moralitate ireproșabilă, disciplină, cinste, modestie; autoexigență, spirit de dreptate ș.a.

Pentru realizarea acestor obiective, P.C.U.S. se preocupă de depășirea și înlăturarea manifestărilor negative din viața socială, din munca cu cadrele, urmând indicațiile leniniste cu privire la

promovarea în funcții de conducere a reprezentanților clasei muncitoare, repartizarea și transferarea cadrelor ținând seama de interesele statului, al cauzei socialismului; trecerea periodică a cadrelor dintr-o muncă în alta; atragerea mai largă a nemembrilor de partid în funcții de conducere, fapt care contribuie la creșterea încrederii în partid, la stringerea în jurul P.C.U.S. a maselor populare; împletirea justă a experienței celor mai vîrstnici cu atragerea și promovarea unor organizatori tineri, energici în munci de conducere; înnoirea sistematică a corpului de cadre de conducere cu oameni capabili.

În munca cu cadrele — a relevat, în încheiere, V. I. Bondar — P.C.U.S. a urmat și urmează principiul leninist al egalității cadrelor de diverse naționalități, dintr-o republică sau alta, care să fie reprezentate corespunzător în diversele verigi ale organelor de partid, din soviete și economice.

La rîndul său, R. S. Șaravatova a subliniat, în comunicarea ținută, că, în condițiile actuale ale lărgirii democrației socialiste, P.C.U.S. acordă o atenție deosebită perfecționării și democratizării politicii de cadre, pe care o consideră drept un mijloc hotărâtor în realizarea sarcinilor sale programatice, ca un instrument al înfăptuirii conducerii politice a societății, al elaborării și aplicării liniei strategice de dezvoltare a socialismului.

Referența a arătat că democratizarea politicii de cadre în etapa actuală înseamnă afirmarea și înfăptuirea consecventă a principiilor leniniste cu privire la selecționarea, repartizarea și educarea acestora; depășirea stereotipurilor și a fenomenelor de stagnare; aplicarea unor măsuri care să asigure procesul dezvoltării accelerate a socialismului, obiectiv condiționat de potențialul de cadre existent și de viitor.

În continuare, R. S. Șaravatova a menționat că P.C.U.S. își realizează politica de cadre astfel încît să folosească efectiv potențialul puternic creat în anii construcției socialiste, care asigură, necondiționat, condiții favorabile completării și înnoirii acestora. În acest sens, s-a exemplificat faptul că în perioada 1970—1985 a crescut de două ori numărul specialiștilor cu pregătire superioară și medie ocupați în economia națională. La sfîrșitul anului 1986, numărul lor era de 35 milioane, din care 15 milioane specialiști cu pregătire superioară. În prezent fiecare a patra persoană ocupată în economia națională are pregătire superioară sau medie. U.R.S.S. dispune, de asemenea, de un număr crescînd de cercetători științifici.

În contextul referatului său, R. S. Şaravatova a subliniat că direcţia principală a democratizării politicii de cadre şi un puternic instrument al rezolvării problemelor de cadre este aplicarea generală a principiului eligibilităţii acestora. Totodată, democratizarea politicii de cadre este legată nemijlocit de întărirea controlului asupra activităţii organelor de conducere. Plenara C.C. al P.C.U.S. din ianuarie 1987 a subliniat necesitatea creşterii eficienţei controlului asupra cadrelor, a realizării consecvente a cerinţei leniniste ca munca organelor de conducere să se desfăşoare în văzul maselor. Un rol important în viaţa partidului şi a societăţii îl are, în acest sens, prezentarea dărilor de seamă asupra activităţii de către conducătorii aleşi şi numiţi în faţa colectivelor de muncă. În acest cadru oamenii muncii îşi realizează plenar dreptul de a face aprecierea activităţii conducătorilor, mergând pînă la propunerea eliberării din funcţie a celor incapabili, compromişi.

S-a menţionat, de asemenea, că procesul democratizării, inclusiv în politica de cadre, este un proces complex, contradictoriu, aflat abia la începuturi. Încă există cadre care nu au înţeles, pînă în prezent, esenţa restructurării, care se tem de tot ce este nou, care se crampo-nează de stilul vechi de muncă şi de viaţă. Dezvoltarea largă a democraţiei este un mijloc eficient pentru rezolvarea contradicţiei dintre cerinţele înnoirii, iniţiativei creatoare, pe de o parte, şi conservatorism, pe de altă parte.

În încheiere, referenta a arătat că Plenara C.C. al P.C.U.S. din ianuarie 1987 a subliniat încă odată: cadrele partidului, statului, organizaţiilor obşteşti trebuie să înveţe să lucreze în condiţiile democraţiei desfăşurate, ale creşterii activismului politic, să-şi însuşească noi forme şi metode de muncă, să privească în mod creator noua situaţie din societate.

În comunicarea susţinută de G. B. Vişinski, s-a arătat că, în momentul de faţă, în politica de cadre a P.C.U.S. se pune problema „nu doar a îmbunătăţirii muncii cu cadrele, ci a schimbării ei radicale”. Acest proces este necesar, după cum a remarcat referentul, deoarece partidul porneşte de la realitatea care arată că stilul de muncă al unui număr considerabil de lucrători de partid, de stat şi din soviete s-a format în condiţiile dezvoltării extensive a economiei şi din această cauză în activitatea lor au fost împinse pe ultimul plan asemenea calităţi ale conducătorilor cum sînt: capacitatea de a analiza realist situaţia creată, de a genera, pe baza unor profunde cunoştinţe teoretice şi practice, noi

idei şi abordări; iniţiativa creatoare; calitatea de a susţine propriile poziţii prin metoda muncii de lămurire, de a mobiliza oamenii în numele unui scop unic, propus în mod democratic.

Analizînd caracteristicile calitative ale cadrelor noi, referentul a precizat că acestea au un nivel de pregătire ridicat. Acest lucru este deosebit de important, deoarece trecerea la o economie intensivă necesită un profesionalism profund, o cultură economică şi tehnică înaltă. Cultura politică a cadrelor nu este un dat constituit odată pentru totdeauna. Criteriile de apreciere a acestora se modifică mereu, deoarece, pe de o parte, cresc exigenţele manifestate faţă de cadre, iar, pe de altă parte, se dezvoltă baza de informare a culturii politice — învăţătura marxist-leninistă.

Pornind de la raportul dialectic existent între unitatea partidului şi activitatea pe care o desfăşoară cadrele de partid în vederea întăririi continue a unităţii, autorul a arătat, în încheiere, că este necesar ca toate cadrele de partid să înţeleagă că întărirea unităţii partidului este un proces dialectic care — în condiţiile sporirii constante a exigenţelor manifestate faţă de partid în calitate de forţă politică conducătoare în societate — trebuie să se înnoiască neîntre-rup, să se ridice pe o treaptă superioară.

Cel de-al patrulea referent sovietic, N. D. Okonova, a arătat că, în etapa actuală, creşte responsabilitatea organiza-ţiilor de bază ale partidului în selecţionarea, repartizarea şi educarea cadrelor. Organizaţiile de partid poartă răspun-derea pentru îndeplinirea prevederii constituţionale, conform căreia „colec-tivele de muncă participă la pregătirea şi repartizarea cadrelor”. De fapt, în colec-tivele de muncă, de regulă, începe for-marea cadrelor de conducere de toate rangurile, nu numai din economie, ci şi a celor de partid, sindicale, comsomo-liste şi din alte organizaţii obşteşti.

Congresul al XXVII-lea al P.C.U.S. — s-a subliniat în referat — a comple-tat substanţial prevederile Statutului cu privire la organizaţia de bază ca nucleu politic al colectivului de muncă. Pentru prima dată în Statut a fost introdusă pre-vederea potrivit căreia organizaţia de bază participă activ la înfăptuirea poli-ticii de cadre. În condiţiile trecerii între-gii economii sovietice pe principiile au-toconducerii şi autofinanţării se cer con-ducătorilor nu numai o instruire multi-laterală, cunoştinţe profunde, o compe-tenţă deplină în problemele de produc-ţie, ci şi un nivel nou al gândirii econo-mice, cunoştinţe în domeniul pedagogiei, psihologiei, căutarea şi folosirea unor forme şi metode de activitate care să

corespundă în mod maximal condițiilor accelerării social-economice.

Ocupându-se pe larg de mijloacele pe care organizațiile de bază, colectivele de muncă le au la îndemână pentru a înfăptui o temeinică politică de cadre, în referat s-a înfățișat importanța eligibilității cadrelor la toate nivelele de activitate politică, economică, socială și culturală. Lărgirea bazelor eligibilității cadrelor este privită, însă, ca un proces complex, cu largi implicații și răspunderi și, de aceea, ea trebuie însoțită de o intensă activitate politico-organizatorică a organelor și organizațiilor de partid, de înțelegerea justă a faptului că eligibilitatea cadrelor de conducere în colectivele de muncă nu înseamnă slăbirea ci, dimpotrivă, întărirea principului conducerii unice, creșterea prestigiului conducătorilor și, totodată, creșterea responsabilităților pentru munca încredințată.

Pornind de la aceste exigențe au fost prezentate principalele mijloace prin care organizațiile de partid, colectivele de oameni ai muncii își exercită controlul asupra cadrelor de conducere. Între acestea o importanță deosebită o reprezintă obligativitatea conducătorilor de a prezenta, periodic, rapoarte de activitate, confirmarea de către colectivele de muncă a caracterizărilor asupra activității desfășurate de cadrele de conducere, stabilirea listelor de funcții pentru care este obligatoriu acordul organizațiilor de partid și al colectivelor de muncă în promovarea și menținerea în funcție, punerea în discuția adunărilor de partid și a colectivelor de muncă a acelor conducători din vina cărora nu sînt îndeplinite sarcinile de plan, introducerea practicii ca organele de partid și administrative de la nivel superior să informeze organizațiile de partid și colectivele de oameni ai muncii asupra motivelor pentru care au decis schimbarea unor conducători din unitățile respective.

În încheiere, referenta a subliniat că, în prezent, viața ridică cerințe sporite față de activitatea cadrelor. Aprecierea conducătorului trebuie să se facă nu atît din punctul de vedere al faptului dacă corespunde postului ocupat, cît din punctul de vedere al capacității și posibilităților potențiale de a asigura, în viitor, dezvoltarea rapidă a întreprinderii, de a mobiliza oamenii muncii la atingerea celor mai înalte obiective.

În referatul său, B. I. Kudașkin a făcut o prezentare a evoluției organizării învățămîntului politic de partid în Uniunea Sovietică. În acest sens, el a arătat, ca momente principale: crearea de către V. I. Lenin, în anul 1911, în loca-

litatea Lanjumansi de lângă Paris, a primei școli de partid pentru cadrele P.C. (bolșevic); dezvoltarea, încă din primii ani ai construcției socialiste, a rețelei instituțiilor pentru învățămîntul de partid; constituirea, în 1946, pe baza hotărîrii C.C. al P.C.U.S., a Academiei de științe sociale, precum și a școlilor de partid republicane, de ținut și regionale; introducerea, în 1967, a sistemului cursurilor de reciclare a lucrătorilor din activul de partid și de stat. Un moment important în reorganizarea învățămîntului de partid și în legarea lui mai strînsă de practică îl reprezintă adoptarea, de către conducerea P.C.U.S., a documentului intitulat: „Despre perfecționarea studiilor politice de partid ale cadrelor de conducere în lumina hotărîrilor Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.”.

În continuare, referentul a prezentat formele organizatorice în care se va desfășura învățămîntul superior de partid, insistînd, în special, asupra formelor noi de pregătire și reciclare introduse încă din acest an. Astfel, la Academia de științe sociale s-a introdus o formă nouă de pregătire a cadrelor de conducere: în locul secțiilor cu doi și respectiv trei ani de cursuri s-a înființat secția fără frecvență și cu frecvență. Primii doi ani de învățatură se desfășoară fără frecvență, al treilea an cu frecvență, dar fără eliberarea din funcție a cursanților. Trecerea în ciclul cu frecvență este însoțită de aprecierea rezultatelor obținute la cursuri și la locul de muncă de către lucrătorul respectiv. Principala sarcină de muncă a secției fără frecvență și cu frecvență constă în pregătirea rezervei pentru munca de conducere la nivel republican, de ținut, regional, cît și la nivelul aparatului C.C. al P.C.U.S., al organizațiilor ideologice centrale.

De asemenea, au fost înființate, tot în cadrul Academiei de științe sociale, Institutul de cercetare științifică și generalizare a experienței muncii de partid, menit să coordoneze activitatea școlilor superioare de partid și să desfășoare cercetări sociologice în planul întregului partid, o editură pentru satisfacerea cerințelor de manuale, de literatură științifică și metodologică, precum și Centrul de calcul pentru învățămînt și cercetare. Importante transformări, s-a subliniat în referat, s-au produs și în conținutul activităților desfășurate de Universitățile de marxism-leninism, organizate pe lângă comitetele de partid raionale și orășenești, punîndu-se accent pe analiza problemelor teoretice, în strînsă legătură cu viața, cu realitățile din Uniunea Sovietică.

Referatele delegației române și-au propus să înfățișeze, pe larg, experiența

dobândită în anii revoluției și construcției socialismului în problemele privind pregătirea, repartizarea și promovarea cadrelor, noile cerințe și exigențe stabilite de Congresul al XIII-lea în acest important domeniu de activitate. În acest cadru, Gheorghe Surpat a prezentat concepția P.C.R. privind rolul cadrelor în etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, precum și sistemul instituționalizat de organizare și pregătire a cadrelor de partid, de stat și ale organizațiilor de masă și obștești.

Subliniind că în procesul construirii socialismului au fost formate numeroase cadre de conducere de partid și de stat, în economie și în întreaga viață social-politică, referentul a prezentat politica de cadre a P.C.R., înscrisă în Programul și Statutul P.C.R., în documentele congreselor și conferințelor naționale ale partidului, ale plenarelor C.C. al P.C.R., în Legea cu privire la pregătirea profesională, la încadrarea și promovarea lucrătorilor din unitățile socialiste. În acest context s-a arătat preocuparea permanentă a P.C.R. pentru asigurarea unei compoziții sociale corespunzătoare a cadrelor, care să exprime rolul și poziția fiecărei clase și categorii sociale în societate, pentru ca toate cadrele să corespundă exigențelor profesionale, politice, ideologice, etico-morale cerute de actuala etapă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, să se aple permanent sub controlul partidului, al maselor și să răspundă în fața acestora de felul în care își îndeplinesc sarcinile încredințate.

Elena Mureșan a înfățișat rolul pe care îl îndeplinește învățămîntul politico-ideologic în cadrul activității desfășurate de P.C.R. pentru pregătirea cadrelor cu o înaltă conștiință revoluționară, competență profesională și ținută moral-politică. Pe această bază a fost arătată contribuția pe care învățămîntul politico-ideologic o aduce la asigurarea însușirii de către cadrele de partid și de stat, de toți oamenii muncii a liniei politice a P.C.R., a hotărîrilor de partid și de stat, a legilor țării, a programelor speciale și prioritare adoptate pentru fiecare domeniu de activitate privind modernizarea proceselor de producție și îmbunătățirea organizării muncii, a cunoașterii factorilor intensivi ai dezvoltării economice. De asemenea, tot prin intermediul învățămîntului politico-ideologic, după cum a subliniat referentul, cadrele, membrii de partid, ceilalți oameni ai muncii dobîndesc convingeri comuniste de muncă și viață, atitudini sociale înaintate, combativitate față de unele manifestări retrograde.

În cadrul ultimului referat, Gheorghe Tudor a expus principiile folosite de P.C.R., în etapa actuală, în politica sa de selecționare, pregătire și promovare a cadrelor. În acest context au fost subliniate: conducerea de către P.C.R. a întregii politici de cadre, selecționarea și promovarea cu prioritate a cadrelor provenite din rîndul clasei muncitoare, îmbinarea judicioasă în politica de cadre a experienței și maturității cadrelor vîrstnice cu elanul celor tînere, promovarea în munci de răspundere a unui număr mare de femei, proporțional cu ponderea lor în societate, asigurarea unei compoziții naționale juste în politica de cadre și a unei largi democrații în politica de selecționare și repartizare a cadrelor, aplicarea cu strictețe a principiului rotației cadrelor, constituirea rezervelor de cadre și a activului de partid.

Pe marginea comunicărilor românești și sovietice expuse în cadrul Simpozionului, au avut loc dezbateri, care au adus completări, precizări, precum și elemente noi. Dezbaterile s-au desfășurat într-o atmosferă de lucru, proprie spiritului colaborării apropiate.

Delegația sovietică a fost primită, atît la începutul cit și la sfîrșitul desfășurării Simpozionului, de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., care a apreciat utilitatea simpozionelor bilaterale româno-sovietice. Întîlnirea a prilejuit evidențierea rezultatelor valoroase ale reuniunii științifice româno-sovietice, care se înscrie în linia tradițională a relațiilor bune stabilite între Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., aducînd noi contribuții în această direcție.

Fiecare etapă a amplului proces revoluționar de făurire a societății socialiste — a arătat directorul Institutului — a avut trăsăturile ei caracteristice, izvoarele din condițiile concrete ale momentului istoric respectiv. Trecerea la o nouă etapă, superioară, cum se întîmplă în momentul de față în țările noastre arată că unele metode și practici nu mai corespund și trebuie să fie înlocuite cu altele care să corespundă realităților concrete noi. Aceste procese înnoitoare, deși sînt numite în diverse feluri — restructurare, modernizare, perfecționare etc. —, exprimă în fond același fenomen. Esențial pentru noi, istoricii, este să punem în evidență trăsăturile care exprimă superioritatea socialismului asupra capitalismului.

Simpoziunile noastre au rolul de a ne informa reciproc asupra problemelor care se pun în dezbateri, pentru ca, apoi, prin

Intermediul revistelor „Anale de istorie“ și „Voprosi istorii KPSS“, să informăm cadrele partidelor noastre, realizând astfel un larg schimb de experiență util tuturor.

Problema cea mai actuală și cea mai generală, a spus în continuare tovarășul Ion Popescu-Puturi, este cooperarea nu numai între țările socialiste, ci și cu lumea capitalistă. Omenirea a ajuns într-o etapă când destinele țărilor și popoarelor nu mai pot fi privite separat, în funcție de orînduirea socială, ci global, planetar. Atît nivelul relațiilor economice, care au creat asemenea interferențe în economia mondială încît nici un sistem nu mai este independent de celălalt, cît mai ales forța de distrugere pe care o înmagazinează arsenalele nucleare, cer cu necesitate un nou mod de abordare a problemei relațiilor, a conlucrării între state, un nou mod de gîndire. Această nouă gîndire și acțiune trebuie să ia în considerare nu căutarea de noi mijloace de distrugere, ci căutarea căilor de largă cooperare între toate statele și popoarele. În acest context, directorul Institutului a amintit aprecierea fondatorilor socialismului științific potrivit căreia tehnica militară va ajunge la un asemenea nivel încît va face războiul imposibil. Astăzi, uriașele cantități de arme nucleare impun cu necesitate abordarea problemelor păcii și a războiului într-o

viziune realistă, pornindu-se de la faptul că existența armelor nucleare reprezintă un mare pericol pentru viața pe planeta noastră.

În etapa contemporană, soluționarea globală a problemelor economico-financiare necesită realizarea unei noi ordini economice și politice internaționale. Este cunoscut că partidul nostru militează de mulți ani în această direcție, atît pe planul relațiilor economice, cît și al celor politice, menite să asigure stabilitatea și dezvoltarea armonioasă a economiei mondiale, a vieții internaționale.

Referindu-se la criticile aduse de către ideologii lumii capitaliste socialismului, directorul Institutului a arătat că realitățile din țările a căror orînduire socială este bazată pe exploatare duc la concluzia trecerii — ca o necesitate istorică — la făurirea societății socialiste, potrivit condițiilor specifice din fiecare țară, socialismul reprezentînd singura orînduire care asigură în mod real progresul.

În ce privește tema viitorului nostru simpozion, ea trebuie să ne ofere posibilitatea prezentării politicii partidelor noastre, a rolului pe care îl îndeplinesc în actuala etapă de accelerare a dezvoltării economice intensive a țărilor noastre.

GHEORGHE SURPAT

STELIAN NEAGOE,
ISTORIA UNIRII ROMÂNILOR, vol. I.
DE LA ÎNCEPUTURI LA CUZA VODĂ,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 696 p.



A scrie o istorie a unirii românilor, îmbogățind-o și actualizând-o, este datoria sacră a fiecărei generații de istorici. Este o nobilă datorie și o luminoasă virtute, deschise și impuse de toate numele mari ale istoriei române, de la Grigore Ureche și Miron Costin, stolnicul Cantacuzino și Dimitrie Cantemir, la Gheorghe Șincai, Nicolae Bălcescu și A. D. Xenopol, cel dintâi mare istoric care a cuprins, într-o masivă lucrare, povestea vieții poporului român, desfășurată pe întregul teritoriu pe care-l locuiește de milenii. Acești mari înaintași au stat la temeiul muncii titanice a lui N. Iorga, cel care a reluat istoria poporului în cadrul statului reîntregit.

În noile condiții, deschise de revoluția de eliberare socială și națională declanșată la 23 August 1944, nobila și necesara muncă de a relua și scrie din nou istoria ni s-a impus ca un dat științific, ca o îndatorire ideologică și patriotică și ca un instrument pledant pentru drepturile noastre, așa după cum ne recomandă și ne cer documentele partidului nostru. Și e o mândrie să constăți că noile generații de istorici realizează opere de mare necesitate științifică, de adâncă vibrație patriotică și într-o întruchipare artistică remarcabilă.

Am simțit nevoia acestor gânduri introductive când am luat condeiul să însemnăm câteva considerații despre primul volum al cărții lui Stelian Neagoe — *Istoria unirii românilor* —, pentru că, străbătându-i cele aproape șapte sute de pagini, ne-am întărit convingerea, cu noi argumente, că istoria poporului român a fost, este și va fi o luptă, o permanență și înverșunată luptă pentru realizarea unității naționale, pentru consolidarea și păstrarea ei, ca o coordonată a existenței neamului și statului însuși. Stelian Neagoe a izbutit să alcătuiască, trebuie spus de la început, o merituoasă operă științifică despre un fapt, un eveniment, un ideal și un vis de milenii ale întregului popor român: Unirea.

Este vorba de o lucrare în care documentul istoric, rânduirea capitolelor, relevarea rolului poporului și al personalităților făptuitoare, interpretarea, surprinderea măreției unor momente, discernarea proceselor în vîltoarea devenirii lor, analiza critică sau descrierea, toate ni se prezintă în cea mai simplă, mai corectă și mai artistică haină stilistică. Toate acestea fac ca, oricît de voluminoasă și de densă, lucrarea să captiveze

și să creeze adevărată satisfacție prin știința, prin bogăția datelor și prin dragostea cu care toate aceste evenimente istorice au fost scrise. De altfel, observăm că autorul dispune de un adevărat simț artistic și în ceea ce privește concepția și aranjarea materialului, a capitolelor, a titlurilor pentru a face vie, cât mai vie, istoria marelui idei de unitate românească și a mult râvnitului vis de Unire.

Urmărind geneza și necesitatea vitală a Unirii, Stelian Neagoe o prezintă din ipostaza geto-dacă, din sinteza daco-romană, din trudnica epocă a năvălirilor populațiilor migratoare și a primelor înjghebări statale feudale, ca să marcheze ceea ce este mai interesant și mai adevărat istoric din epoca formării celor trei voievodate: Transilvania, Țara Românească și Moldova și din formele de colaborare și intrajutorare românească în lupta împotriva invaziei otomane în vremea lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare ori Petru Rareș, ca să închine un capitol lui „Mihai Voievod unificatorul”, cel care a devenit model și călăuză în lupta pentru Unire.

Secolul al XVII-lea este vremea cînd „biruit-au gîndul” întru scrierea istoriei și pionieriei în slujba ideii de luptă pentru unitate și libertate. Cronicarii încercau a sluji cu pana întru întărirea conștiinței și cugetării, într-o epocă în care trebuiau întărite conștiințele prin cunoașterea de sine a neamului și a drepturilor lui fundamentale.

În veacul următor, al fanarioților impuși de sultan la răsărit și la miazăzi de Carpați, veac în care operează și ocupația austriacă în Transilvania, lupta pentru unitate se manifestă mai viguros în domeniul colaborării economice și mai ales culturale, ajutată indirect de domnitorii care treceau din scaunul domnesc ieșean în cel bucureștean, realizînd o unitate administrativă utilă în felul ei; principiul de unitate se clarifica, se conștientiza ajutat, propulsat de sumedenia de fapte militare, politice, economice, culturale specifice, impuse de solida și sănătoasă magmă românească, biruitoare a tuturor greutăților. Pentru această epocă, Stelian Neagoe aduce drept mărturie documentele și faptele cele mai grăitoare pentru relevarea ideii și a luptei pentru unitate. Revoluția lui Horea este înfățișată în capitolul intitulat: *Resurecții de gînd și faptă românești în Ardeal*, în care intră și *Supplex Libellus Valachorum* și marea pleiadă de cărturari

de la Blaj, ca să se vadă consecințele muncii lor cultural-educative în capitolul despre *Tudor Vladimirescu și Gheorghe Lazăr — precursori ai renașterii naționale*.

Apoi, la începutul veacului al XIX-lea, epoca domniilor pămîntene a dezvoltat, în toate direcțiile și în toate sensurile vieții sociale, politice, economice, culturale, ideea de Unire, transformînd-o, prin conștientizarea maselor, într-o forță de nebiruit. Autorul analizează succint, pertinent, aceste fapte politice, militare și culturale, desprinzînd din ele aura ideologică a Unirii naționale. Florian Aaron, neobosit dascăl, își educa ucenicii în ideea că Mihai Viteazul, „unind pe toți românii într-un tot, făcu o nație mare, vrednică de recunoașterea altor nații, destoinică de a se apăra și în stare a se civiliza”. Crescînd sub ocrotirea spirituală a unor generoși dascăli, precum Eliade și Eftimie Murgu, s-a înscris în istorie generația lui Bălcescu și Kogălniceanu, generația de aur a pașoptiștilor, care, preluînd steagul renașterii naționale, îl poartă cu energie și pricepere în lupta revoluționară pentru unitatea și libertatea românilor. Autorul scoate în lumină avîntul spiritului național și patriotic în anii de după revoluția lui Tudor, manifestat prin numărul mare de publicații scoase de tinerii și inimoșii intelectuali — Eliade și Asachi, Kogălniceanu și Alecsandri, Bălcescu și Laurian —, care au făcut din cuvîntul tipărit hrană sufletească și îndemn energetic în lupta tot mai intensă privind culturalizarea nației și conștientizarea ei, pentru bătălia cea mare a unirii și independenței. Se remarcă, totodată, pregnant unitatea de acțiune cu Transilvania, unde cu hărnicie și dîrzenie lucrează Barițiu sau Bărnuțiu.

Folosind, cu pricepere, materialul cules din aceste ilustre publicații și mai ales corespondența dintre corifeii luptei pentru renașterea României, Stelian Neagoe reușește să reînvie atmosfera de epocă și să ilustreze țelurile și condițiile concrete de luptă pentru împlinirea marelui ideal. De altfel, credem că unul dintre meritele acestei lucrări stă în felul cum descoperă și folosește, ca document istoric, presa, corespondența dintre reprezentanții generației pașoptiștilor. În acest chip, atît revoluția de la 1848, în care Unirea devine o idee-program, cît și înfăptuirea Unirii din 1859 capătă o lumină nouă, expresivă, încărcată de realitatea vieții.

În capitolul *Pașoptiștii și Unirea*, autorul urmărește, cu stăruință și cu o deosebită bogăție documentară, felul cum generația lui Bălcescu și Kogălniceanu a pus problema Unirii în cadrul revoluției de la 1848 și care au fost piedicile insurmontabile de a se înfăptui. Așa cum e firesc, urmărește această problemă pe tot spațiul românesc de la Iași, Blaj, Brașov și Cernăuți, pînă la Islaz, Craiova și București, lăsînd adesea pe conducători să vorbească ei înșiși prin ceea ce au publicat în presă, au rostit în adunări sau au notat în vasta și entuziasta lor corespondență. Cu dibăcie, autorul folosește aici și beletristica, apreciindu-i valoarea în înflăcărarea luptei: clasicele *Un răsunet* sau *Hora Unirii*, precum și alte producții ocazionale.

Revoluția, deși înăbușită, a deschis larg calea spre înfăptuirea primului pas spre Unirea română. Lupta revoluționară propulsează în frunte pe cei mai curajoși și mai energici, mai luminați și mai clarvăzători: Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri și Golești, C. A. Rosetti și Simion Bărnuțiu, Avram Iancu și Gheorghe Magheru, în portretizarea cărora sînt folosite cele mai noi aprecieri și revelații documentare, alături de temeiurile puse de cei mai de seamă istorici, de un veac încoace. Bălcescu este prezentat într-un capitol aparte, intitulat grăitor *Un martir al luptei pentru unitatea național-statală*, capitol în care, în fapt, se mișcă toți fruntașii revoluției de la 1848, fiecare cu personalitatea lui, cu contribuția adusă la luminarea dreptului la libertate și unitate al tuturor românilor.

În capitolul „*Chestiunea românească*” în *dezbaterile areopagului păcii de la Paris* este tratată lupta neobosită, viguroasă a românilor din țară și din emigrație în fața Congresului de pace din 1856, care încheia războiul Crimeii — o luptă pentru împlinirea secularelor năzuințe de unitate națională. Și aici abundă documentația judicioasă selectată și bine grăitoare, drumul dificil spre recunoașterea dreptului românilor la Unire fiind urmărit și descris cu amănunțime, pas cu pas, semnalîndu-se multitudine de tribulații și de piedici, expresii ale intereselor fiecăreia din cele șapte mari puteri participante la acest Congres.

Desele referiri la cele publicate în „*Steaua Dunării*” și utilizarea lor ca documente istorice dau lucrării o notă de

originalitate, dînd impresia că înșiși făptuitorii Unirii din 1859 grăiesc, exprimîndu-și planurile și narînd modalitățile prin care au putut izbîndi în nobila lor misiune. Textul lucrării este, în limitele utilului, colorat și cu producții literare ieșite din pana lui Vasile Alecsandri, George Sion, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu. Iar capitolul *Căimăcămii și... caimacami* se recomandă printr-o analiză adîncă a situației Principatelor Române și, mai ales, a celei din Moldova, unde lupta pentru alegerea Adunării ad-hoc a căpătat accente dramatice, această parte a țării fiind aleasă de adversarii redutabili ai Unirii, imperiile otoman și austriac, drept arenă principală de intervenții insolite, cu încredințarea fermă că, prin ingerințe, prin falsificări electorale, caimacamii Teodor Balș și apoi Nicolae Vogoride, vor scoate o adunare antiunionistă. Am putea spune că acest amplu capitol ar merita singur o discuție amplă, pentru că autorul expune o impresionantă multitudine de fapte și idei, care aduc lumini noi asupra evenimentelor, asupra oamenilor implicați, români și străini. Este amplu prezentată perfidia guvernului otoman, al cărui slujitor și expresie a fost Vogoride, cu numeroasele lui rude, în trei capitale europene; se stăruie asupra înțelegerii de care au dispus fruntașii unioniști: M. Kogălniceanu, C. Negri, V. Alecsandri, care au sfătuit țara să nu răspundă cu violențe la violența practică de caimacam și să se străduiască în demascarea ilegalităților și în informarea puterilor garante care, convinse de adevăr, să anuleze primele alegeri măsluite și, prin această intensificare a propagandei și a agitației, ideea de Unire să cîștige în profunzime, în popularitate, în eroism; rolul presei unioniste și, îndeosebi, al publicațiilor „*Steaua Dunării*” și „*Zimbrul*”, este ilustrat prin selectarea unor fragmente de articole din cele mai ilustrative, mai pline de înțeles și de consecințe în conștiința contemporanilor, care, fără doar și poate, mare nevoie de îndrumare și încurajări a avut.

Dezbaterile din ședințele Adunărilor ad-hoc, prezentate mai ales după procesele verbale, sînt redată amplu, prin înfățișarea celor mai semnificative momente, idei, opinii. Acest mod de prezentare a fiecărei ședințe ale Adunărilor ad-hoc, multitudine de probleme puse și confruntarea de opinii sporesc și argumentează pînă la identitate a caracterului de parlament al acestor adu-

nări. Astfel, merită a fi subliniate discuțiile purtate în termeni identici, în legătură cu chestiunea cardinală a Unirii, problema socială și țărănească.

Semnăind legătura permanentă și sincronizarea mersului lucrărilor și a problemelor dezbătute în cele două Adunări, autorul adaugă încă un element la unitatea de vederi în marea și vitala problemă a Unirii moldo-muntene, unire existentă în toate elementele principale ale vieții și care nu aștepta decît o confirmare oficială și o recunoaștere internațională. De altfel, așa cum reiese și din acest vast studiu, calea consultării poporului prin reprezentanți aleși din toate straturile societății, inclusiv ai țărănimii, a reprezentat un fapt nou, propriu, original românesc, care a dus la efectuarea primului pas în marea problemă a Unirii, fără război, ceea ce nu s-a întîmplat nici în unificarea Italiei, nici în cea a Germaniei, nici chiar în eliminarea diferendelor nord-sud în Statele Unite ale Americii. Și din acest punct de vedere se adevărește zisa lui Kogălniceanu: „Unirea, națiunea a făcut-o!”. Este meritul și demnitatea generației pe care o numim „de la 1848”, aflată în fruntea poporului, că a știut să folosească toate împrejurările politice-diplomatice ale vremii, că a dispus de înțelepciunea de a menaja interesele potrivnicilor și, în același timp, de a le demasca turpitudinile și de a înfăptui Unirea fără a trage un glonț. Adică o unire a dreptății naționale, a rațiunii politice internaționale și a păcii.

Meritul lucrării în discuție stă și în faptul că adîncește, cu un plus de documentare și de analiză, pozițiile țărilor, a guvernelor care își arogaseră dreptul de a hotărî soarta poporului român. Sînt prezentate judicios și adesea subtil analizate interesele guvernelor opozante, cele ture și austriac, apoi cel ezitant al Angliei. Așa după cum sînt subliniate, cum se cuvine, constanța și fermitatea întru sprijinirea Unirii manifestate de Franța, Rusia, Sardinia, Prusia. Dar din această analiză reiese indiscutabilul adevăr că nici un guvern, nici o țară, oricît de pro-unionistă, nu ne-a putut da nimic afară de bunăvoință și că totul a trebuit să facem noi înșine.

Este interesant, de asemenea, cum rezolvă autorul aducerea în prim-plan a colonelului Alexandru Ioan Cuza, a omului nou, pentru vremurile noi. O rezolvare firească, fără ostentație, lăsînd documentele să grăiască. Astfel, demisia

răsunătoare din părcălăbia Covurluiului, dezbaterile din Adunările electivă din Iași și București, apar ca niște recipiente în care, la focul pasiunilor politice și al luptei poporului, se limpezește piatra scumpă a unei personalități strălucite, adică tocmai omul de care avea nevoie acel moment hotărîtor pentru destinul României. Capitolele *La legi nouă — om nou și Unirea românilor sub Cuza Vodă*, care încheie această lucrare, reprezintă o adevărată demonstrație a modului cum autorul, fără a știrbi nimic din graiul documentelor, izbutește să învie istoria, să-i redea, cu pricepere, tensiunea dramatică prin judicioasă prezentare a momentului și a faptelor.

Ca adept al unei istorii înfățișate viu, dinamic, folosind în mod rațional stilul și construcția literară, simțim nevoia de a aprecia descrierea faptelor care au dus la alegerea lui Cuza, de la 5 și 24 ianuarie, deosebit de reușită, în toate valențele ei. Este rezultatul firesc, logic al înțelegerii, al inteligenței politice, al efervescenței patriotice, care au dus la izbînda unionismului. Momentul dublei alegeri a lui Cuza este, astfel, apoteoza tuturor strădaniilor, în care și-a arătat rodul iscusita, dreapta și măreața luptă a poporului român pentru Unire. Stelian Neagoe ține să evidențieze că bărbății de la 1859 au săvîrșit totul cu dragoste și pasiune, rezultate din cel mai fierbinte sentiment patriotic și din cea mai calmă, mai chibzuită rațiune și înțelegere a evenimentelor, a faptelor, a oamenilor, a poporului, a destinului națiunii române. Ei au avut conștiința că această Unire este un pas energic, temeinic pentru Unirea cea mare.

S-ar putea obiecta că, în structura lucrării, autorul a făcut oarecare abuz de utilizare a unor documente grăitoare despre aceeași problemă, obosind deci prin repetiție, că modalitatea cvasi-reportericească a tratării sedințelor din Adunările ad-hoc și electivă nu concordă cu stilul sobru și concis al științei istorice. La asemenea obiecții, poate îndreptățite uneori, aș răspunde cu bucuria și plăcerea pentru sporul informațional și pentru influența binefăcătoare a unei opere bine gîndite, judicioase și, de multe ori, entuziasmant scrise. Așteptăm cu deplină încredere tomul următor pe care îl anunță prezenta operă, ca pe o fi-rească și necesară continuare.

CONSTANTIN PETCULESCU,
**ISTORIA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE
DE TINERET DIN ROMÂNIA. REPERE CRONOLOGICE,**

Editura politică, București, 1987, 448 p.



Editată cu prilejul aniversării, în acest an, 1987, a șase decenii și jumătate de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist, lucrarea de față, elaborată de Constantin Petculescu, se constituie într-o nouă contribuție la realizarea, în diferitele ei modalități, a literaturii de specialitate, pe o temă atât de importantă. Contribuția este valoroasă, înainte de toate, datorită caracteristicii lucrării de a cuprinde — după cum însuși titlul anunță — *reper cronologice*. Avem în vedere faptul că o operă de acest gen presupune un grad superior de rigurozitate și de evidență sistematică, tinzând spre completitudine sintetică, grupată în serii succesive de enunțuri; mai ales, dacă asemenea lucrare, pe o temă atât de vastă, este realizată nu în fazele inițiale ale cercetării, ci după ce deja, în domeniul respectiv, s-a acumulat o relativ bogată cunoaștere.

O lucrare de *cronologie* este ea însăși, în felul ei, o *sinteză*, care îndeamnă cercetarea spre o altă treaptă, mai înaltă, ca documentație, dar — nu în ultimul rând — ca nivel de interpretare teoretico-istorică. Într-un asemenea moment a apărut *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice*.

Faptul că în țara noastră, în etapa actuală, există un asemenea stadiu al literaturii istorice despre tineret este ușor de argumentat; așa cum am afirmat și

cu alte prilejuri, România se află printre puținele țări din Europa și, mai larg, de pe plan universal, în ceea ce privește crearea — odată cu literatura general-educativă, ideologică, propagandistică, (mai răspândită) — a unei literaturi istorice referitoare la tineret bine conturate. Din însăși recenta lucrare a lui Constantin Petculescu — în care au fost incluse și evenimentele editoriale — rezultă că, începând din 1956 și până în 1986, au văzut lumina tiparului circa 280 de lucrări cu caracter social-politic dedicate tinerei generații, dintre care 20 au un nemijlocit profil de istorie. Autorul a avut însă în vedere numai cărțile, precum și unele sesiuni științifice, nu și celelalte forme de valorificare a rezultatelor cercetării; un mare număr de studii, articole, mese rotunde, dezbateri științifice, documente, evocări sau amintiri publicate în reviste de specialitate — îndeosebi în „Anale de istorie” și „Revista de istorie” —, în ziarele și revistele centrale și locale cu profil social-politic sau cultural, precum și numeroasele simpozioane sau sesiuni științifice desfășurate pe plan județean. Aș mai adăuga că la Universitatea din București și la Academia de Științe Sociale și Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în diferite etape, au funcționat cercuri științifice studențești de istorie a Uniunii Tineretului Comunist; nu în ultimul rând ca semnificație în ceea ce privește atenția acordată istoriei tineretului, este susținerea pe o asemenea tematică de teze pentru titlul științific de doctor în istorie, în filosofie sau în științe politice. Există, așadar, o bogată literatură, o extinsă cercetare științifică de tip istoric, în formule felurite; lipsea o lucrare de tip cronologic, dar această lacună a fost înlăturată prin munca intensă, stăruitoare, migăloasă depusă de Constantin Petculescu, în mediul de largă concepție înnoitoare al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

După *Cuvint înainte*, faptele, evenimentele, sint expuse succesiv, pe ani, de la 1821 (23 ianuarie) și până la 1986 (20 decembrie). Cea mai mare încărcătură de fapte este repartizată — cu unele mici excepții — pe măsură ce ne apropiem de noul ev istoric al țării; procedura este firească, pentru că reflectă, cu fidelitate, adevărul istoric, istoria densă și tumultuoasă, trepidantă a uriașelor

transformări socialiste pe pământul României; în același timp, și pentru că autorul a fost animat de dorința ca, în cuprinsul întregului tablou, să pună în evidență cu tot mai multă pregnanță contribuția marcantă a tinerei generații, a organizațiilor sale revoluționare — Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști și Organizația Pionierilor — la făurirea istoriei contemporane, a istoriei României socialiste.

Din totalul de 2 540 de fapte și date relatate în paginile lucrării (nu am inclus în calcul enunțurile generale, de pildă, exprimarea cantitativă a relațiilor internaționale), 1 750, adică peste două treimi, aparțin perioadei contemporane, marcată — în accepțiunea tot mai insistentă a istoriografiei noastre — de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944. Așadar, anii cei mai încărcăți de fapte selectate sînt anii în care au avut loc prefaceri cardinale în istoria României, cînd s-a acționat amplu și viguros pentru democrație și cultură, independență și unitate național-statală, pentru clădirea României socialiste de azi, comuniste de mâine. Este și această imagine o ilustrare elocventă a împrejurării că istoria revoluționară, democratică a tineretului s-a desfășurat în organică conexiune cu istoria generală a țării, a clasei muncitoare, a partidului comunist, că tinăra generație — în ansamblul ei sau, uneori, partea ei mai înaintată social-politic — a fost prezentă în modul cel mai angajat tocmai în asemenea momente, în asemenea etape de referință ale istoriei patriei. De altfel, Constantin Petculescu are meritul — constatat încă de la primele sale contribuții istoriografice — de a fi descoperit și pus în evidență rădăcinile adînci ale fenomenelor pozitive studiate, de a reflecta în scris apartenența reală a istoriei tineretului la istoria țării. Și în recenta sa lucrare pe care o avem în atenție, autorul relevă — în Cuvînt înainte — că izvorul resorturilor de gîndire și acțiune revoluționară, patriotică ale tineretului „l-au constituit condițiile vieții sociale și politice ale timpului, lupta aspră și eroică — generatoare de progres — a poporului român pentru dreptate socială, independență și unitate națională, pentru apărarea dreptului sacru de a se rîndui în istorie potrivit cu vocația sa, de a fi stăpîn în propriul edificiu național“ (p. 6).

În cartea despre care scriem aceste rînduri istoria tineretului este încadrată în istoria generală a țării (pentru perioadele modernă și contemporană de care se ocupă) la fiecare pas și în diferite modalități, inclusiv prin includerea de re-

pere de referință ale istoriei patriei, a clasei muncitoare și a partidului său politic, adevărate momente-jalon, sub înrîurirea cărora tinăra generație și-a desfășurat întreaga activitate revoluționară, patriotică, și față de care și-a exprimat, de fiecare dată, opțiunea sa politică fermă și a acționat în consecință.

Primele pagini cuprind fapte referitoare la *începuturile* mișcării moderne a tineretului, intrarea și afirmarea în acțiunea revoluționară, democratică, a diferitelor categorii socio-profesionale ale tinerei generații: studenți, elevi, ucenici, muncitori, țărani, militari; datele din această etapă, precizează autorul, „pun în evidență preponderența inițiativei organizatorice și acțiunii politice, atît pe plan social, cît și național, ale tineretului intelectual — elevi și studenți“ (p. 7—8). Aceasta, pentru că în timp ce intelectua-litatea, cu diferitele ei orientări ideologice, de la cele democrat-burghize la cele socialiste, se manifesta drept exponent public al tradițiilor și năzuințelor de mai bine ale maselor populare, ale națiunii române, clasa muncitoare se afla încă în faza de formare și de organizare, „corespunzător stadiului de dezvoltare a relațiilor de producție capitaliste în economia României“ (p. 8). Odată cu mai rapidă creștere numerică, profesională și politică a proletariatului industrial, s-au conturat fizionomia tineretului muncitoresc, de fabrică, forța și capacitatea sa de a fi, în mișcarea general-progresistă a tineretului, nervura principală de atitudine și acțiune. Lucrarea surprinde — prin date și fapte semnificative — procesul, mereu ascendent, al organizării și al acțiunii din mișcarea social-politică a tineretului, care, de fapt, au constituit antecedentele, premisele, rădăcinile mai îndepărtate ale Uniunii Tineretului Comunist.

Oglindind în mod veridic, obiectiv adevărul istoric, autorul pune la dispoziția cititorului pilduitoare date, fapte, evenimente ale istoriei mișcării revoluționare și democratice a tinerei generații de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești: din România liberă — cum cărturarii de seamă ai epocii numeau statul român din configurația de dinainte de 1918 —, dar și din Transilvania ori Bucovina, unde, în întregul interval de timp cercetat, dar, mai ales, după 1867 — cînd a fost înjghebată monarhia dualistă austro-ungară — lupta politică, culturală, ideologică împotriva politicii de deznăționalizare a românilor (de altfel, ca și a sîrbilor, croaților etc.), lupta lor de eliberare și unire cu țara a înregistrat, de la un an la altul, un curs ascendent. Sînt inserate acțiuni ce au avut loc pe teritoriul românesc, dar și din alte țări, în

care tineri români se aflau la studii. Cartea probează, astfel, existența unui orizont de largă vedere a tineretului român revoluționar, democrat, participarea lui la universalitate; căci a fost reflexiv față de marile idei și evenimente ale lumii întregi, și a asimilat însemnate cunoștințe și învățăminte, după cum, la rîndul său, și-a adus contribuția recunoscută la dezvoltarea și întărirea mișcării internaționale a tineretului revoluționar, democrat.

Pentru anii de după 1918 (pînă în 1944), Constantin Petculescu s-a aflat desigur și mai mult în situația de a selecta, și mai masiv, din noianul de date și fapte pe cele mai relevante; și aceasta pentru că, sub înfrîngerea Marii Uniri, istoria economică, socială, politică, culturală, organizatorică s-a amplificat, s-a aprofundat, s-a ridicat, într-o seamă de direcții, la înțelesuri noi, deosebit de complexe. La prima vedere se pare că avantajul de fapte general-democratice, mai ales de ordin cultural, era mai restrîns; o evaluare mai atentă, însă, ne conduce la concluzia că situația era firească, întrucît acțiuni intruchipînd cîndva poziții burgheze, atunci înaintate, progresiste, cu timpul au căpătat înfățișări noi și au fost exprimate în chiar practica politică proletară, a partidului comunist, politică rezumînd, prin înseși formele și terminologia ei, componentele general-democratice ale societății românești. Acestea au subzistat, și, mai mult, s-au dezvoltat, bunăoară, în idei și atitudini antifasciste, antihitleriste, pentru salvarea păcii, a culturii înaintate, a civilizației umane, a independenței și integrității țării. Totodată, natural, pentru anii imediat următori Marii Uniri, autorul a urmărit să acorde un loc prioritar mișcării socialiste de tineret, care, aidoma mișcării socialiste a partidului clasei muncitoare, a intrat într-o etapă nouă, a dezvoltării și afirmării sale; o nouă treaptă exprimată de unificarea sa la scara României reîntregite și, concomitent, de reorganizarea și situarea pe temeiuri comuniste. Este vorba de însăși procesualitatea istorică de făurire a Uniunii Tineretului Comunist. Dedicată celei de-a 65-a aniversări, cartea reliefează, între momentele mai importante ale acestei procesualități, Conferința generală a tineretului socialist din 19—20 martie 1922, „care reunește, la București, pentru prima dată în istoria mișcării revoluționare de tineret, delegați ai organizațiilor locale din toate provinciile istorice ale României. Conferința pune bazele politice și organizatorice ale organizației comuniste de tineret unificată pe plan național“ (p. 67).

Datele înscrise pentru anii care urmează confirmă în mod peremptoriu

ceea ce autorul enunță, anticipativ, în *Cuvînt înainte*: existența Uniunii Tineretului Comunist a însemnat „ani de luptă, jertfe și izbînzii, alături de Partidul Comunist Român și sub conducerea sa directă, pentru cauza nobilă a dreptății și libertății sociale, a demnității și independenței naționale; ani de neșovăită angajare pentru făurirea unui nou destin patriei noastre, ani de măreț tumult revoluționar“ (p. 8). Odată cu faptele Uniunii Tineretului Comunist, pînă în 1936, apoi după reconstituirea sa, în 1939, pînă în 1944, în lucrare au fost consemnate și contribuțiile celorlalte organizații de tineret: ale partidelor socialist și social-democrat, dar și ale unor partide burgheze (radical-tărănesc, național-tărănesc etc.) în măsura în care toate acestea s-au aflat pe platforme politice identice ori asemănătoare.

În densa și interesanta țesătură de repere, pe parcursul lecturii se distinge momentele remarcabile, emoționante, ale afirmării, încă de la fragedă vîrstă, a personalității de excepție a tînărului revoluționar și patriot Nicolae Ceaușescu; un prim și foarte bine cunoscut moment, înscris în lucrare, este constituirea, în iunie 1933, a Comitetului Național Antifascist, cînd „Pentru a aduce în activitatea C.N.A., alături de experiența celor vîrstnici, entuziasmul și suflul proaspăt al tineretului muncitoresc, C.C. al P.C.R. trimite în conducerea organizației pe tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, a cărui strălucită capacitate organizatorică, dirigenție, fermitate și combativitate revoluționară, patriotism înflăcărat l-au situat, în scurt timp, în primele rînduri ale mișcării antifasciste românești“ (p. 91).

Am remarcat, în rîndurile de început ale acestei recenzii, că un merit demn de evidențiat al lucrării lui Constantin Petculescu este preocuparea masivă pentru istoria contemporană, în care tînăra generație s-a implicat plenar „cu uriașul său potențial revoluționar, de gîndire și creație, în noua eră din istoria țării inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944, pe fîgașul transformării radicale a fizionomiei patriei, iar, apoi, în vasta operă a națiunii de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul României“ (p. 9). În cele peste două treimi din totalitatea faptelor — perioada 1955—1964 a fost elaborată de Elena Cristescu — se înfățișează, an de an, și în cuprinsul fiecărui an, modul cum tinerii muncitori, țărani, studenți, elevi, militari, de la un timp (pe măsura creșterii procesului de omogenizare social-politică) întregul tineret al țării, organizația sa comunistă,

au participat și participă la grandioasa ctitorie de istorie nouă, socialistă în patria noastră. Și, cu deosebire, în epoca de mărețe înfăptuiri și împliniri revoluționare inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — epocă ce a intrat în conștiința noastră, a tuturor, drept „Epoca Nicolae Ceaușescu” — cînd tînăra generație s-a afirmat ca o puternică forță socială, „viitorul însuși al națiunii noastre socialiste”, punîndu-și neconținut semnătura pe tot ceea ce s-a construit și se construiește, pe tot ceea ce a reprezentat și reprezintă efectul roditor al muncii și creației poporului român.

Din lucrare mai rezultă că, în aceste condiții, mai mult decît oricînd, tineretul român, organizația sa comunistă, asociațiile de studenți — membri colectivi ai U.T.C. — s-au manifestat prodigios pe plan mondial în abordarea și soluționarea problemelor majore ale epocii contemporane, în cel mai deplin consens cu politica externă a partidului și statului nostru, cu inițiativele și contribuțiile remarcabile, cu puternică rezonanță internațională, ale președintelui României socialiste, pentru instaurarea unui climat de pace, securitate și colaborare între toate națiunile lumii. În cîteva enunțuri generale date numai prin ani, se arată situația relațiilor internaționale ale U.T.C., amploarea și stadiul lor actual; ultima exemplificare este din 1985: „Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România întrețin relații de prietenie și colaborare cu peste 550 de organizații, asociații și mișcări naționale, regionale și internaționale ale tinerei generații de pe toate continentele” (p. 389).

Seria de *reper*e a lucrării lui Constantin Petculescu se încheie cu data de 20 decembrie 1986; o întrerupere nu putea să nu fie pentru a se lăsa timpul necesar editării antecedent aniversării; după această dată, desigur, șirul de fapte a continuat și continuă. Dintre acestea numai două, însă dintre cele mai semnificative, le evidențiez aici, fiind în nemijlocită legătură cu sărbătorirea Uniunii Tineretului Comunist: 1986, decembrie 29. Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în care arată: „Mă adresez tineretului cu chemarea de a urma în toate împrejurările Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii —, de a fi totdeauna buni U.T.C.-iști, de a se afla în primele rînduri ale luptei pentru transformarea revoluționară a patriei noastre, de a sărbători 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist din România prin

fapte de muncă și realizări în toate domeniile de activitate...” ; 1987, martie 21. Adunarea solemnă consacrată împlinirii a 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a rostit o magistrală cuvîntare, în care a înfățișat condițiile istorice ale apariției și dezvoltării mișcării tineretului revoluționar, ale Uniunii Tineretului Comunist. „Partidul și statul nostru, întregul popor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — dau o înaltă prețuire activității revoluționare a Uniunii Tineretului Comunist, care, din primele momente ale constituirii sale, a acționat neabătut, sub conducerea eroicului și gloriosului nostru partid comunist, pentru apărarea intereselor fundamentale ale tineretului, ale națiunii române, a independenței și suveranității țării, pentru cauza socialismului și comunismului în România”.

Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice este o carte de plăcută lectură, dar pentru că profilul ei este structurare cronologică ea se constituie într-un important *instrument de lucru*, deosebit de util cercetătorilor, profesorilor, publiciștilor, tuturor celor ce vor să se informeze rapid și riguros. Numai din acest motiv, am atrage atenția asupra citorva imprecizii, venind în sprijinul cititorilor care vor consulta lucrarea ca pe un *dicționar*. În primul rînd, două datări de an sînt greșite, evident dintr-o eroare de corectură: 1886 în loc de 1868 (p. 20) și 1868 în loc de 1886 (p. 32). De asemenea, este neîndoielnic faptul că autorul s-a confruntat cu unele dificultăți în datarea faptelor din cadrul perioadei de pînă la 1 aprilie 1919, deoarece se foloseau „stiluri” calendaristice diferite. În aceste condiții, Constantin Petculescu a adoptat soluția de a înscrie faptele în ambele „stiluri” — iulian („stil” vechi) și gregorian („stil” nou); în cîteva locuri, însă, au rămas inconsecvențe, dar cititorul poate intui că, bunăoară, datele din 1821 din Țara Românească sînt după „stilul” iulian, iar data referitoare la Comuna din Paris (1871, mart. 18), — după stilul gregorian. Imprecizii, eventual, sînt ascunse în datarea unor evenimente numai prin *lună* (datorită unor lacune documentare), și acestea se vor afla cînd va fi posibilă completarea și a *zilei* și calcula diferența de 12 zile (pentru intervalul: 18 februarie/1 martie 1800 — 16/28 februarie 1900) și de 13 zile (pentru

intervalul : 17 februarie/1 martie 1900 — 15/28 februarie 2100).

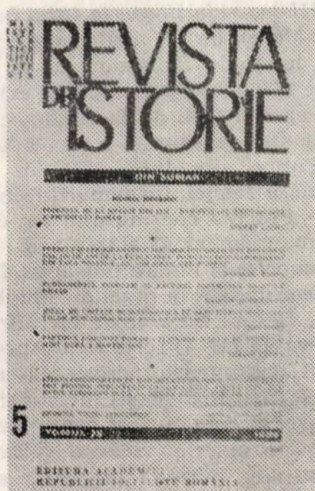
Pe alocuri lectura întâlnește unii termeni care pentru o seamă de situații ar merita o analiză critică, dacă, fiind în textul documentelor sau în titulaturi, nu au putut fi evitați. De pildă, *Garda roșie a tineretului moldovean* (p. 85), *Lupta ostășească*, organ „antimilitarist al ...” (p. 85). De altfel, în literatura istorică despre tineret au fost sesizate erorile pe care formulările de acest gen le comportau (avem în vedere lucrarea lui Ilie Ceaușescu : *U.T.C. și tineretul din armată. 1922—1944*, Editura militară, București, 1974).

Aceste citeva sugestii nu diminuează nici pe departe valoarea deosebită a lucrării la care ne-am referit, lucrare ce reprezintă o realizare științifico-publicistică de înalt nivel, întemeiată pe o vastă informație și orientată potrivit unei optici de largă concepție asupra componentelor istoriei tineretului și în același timp, asupra locului ei în istoria unică și unitară a țării. Ea este, prin forma ei

— așa cum am mai spus — o așteptată adăugire în evantaiul, tot mai extins, al feluritelor formule de organizare și explicare a materialului științific ; evantai în care, odată cu finalizarea seriei volumelor de documente (ultimul apărut cuprinde perioada 1922—1933), ar mai fi nevoie de unele lucrări memorialistice de istorie noțional-terminologică, de corelație a istoriei tineretului din România cu istoria mișcării internaționale a tineretului și, nu în ultimul rînd, de analiză istoriografică. Parcurgerea cu plăcere și atenție, cu atitudine reflexivă, creatoare, a *Istoriei mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice* îndeamnă spre asemenea gânduri, care, în fond, toate converg spre ideea fundamentală de a oferi tinerei generații o cit mai bogată și cuprinzătoare literatură social-politică, instrument indispensabil în educarea sa revoluționară, patriotică.

CONSTANTIN MOCANU

REVISTA DE ISTORIE, nr. 1—12/1986



Mai echilibrată a fost revista anul trecut în conținutul numerelor sale. Față de alți ani, istoriei vechi i s-a consacrat un spațiu mai mare și cercetători de primă mână au venit cu contribuțiile lor. Un întreg număr (nr. 9) este consacrat împlinirii a 2 500 de ani de la primele lupte ale poporului geto-dac pentru libertate și independență. Dumitru Berciu (*2 500 de ani de la lupta geților pentru apărarea libertății și independenței*, nr. 12) și Con-

stantin Preda (*Geto-dacii, istorie și civilizație*, nr. 12) punctează elementele principale a ceea ce se știe, până astăzi, despre lumea și civilizația geto-dacilor. Alexandru Vulpe analizează *Primele mențiuni antice despre geto-daci, în lumina unei analize istorico-arheologice* (nr. 9). Foarte interesante sînt considerațiile sale asupra agatîrșilor, acești strămoși ai dacilor, priviți, prin analogie, cu dacii (așa cum îi privise Herodot) și căroră le pune în evidență dezvoltarea lor politică și materială. O bogată documentație arheologică îi permite autorului să considere mult mai extinsă aria de difuziune a culturii materiale geto-dacice, cum și evoluția ei neîntreruptă din sec. al VIII-lea pînă în al VI-lea secol î.e.n. Gheorghe Bichir scrie despre *Continuitatea dacilor la granița de sud-est a Daciei romane* (nr. 9), o sinteză a rezultatelor descoperirilor arheologice făcute în cadrul ultimelor două decenii în Muntenia vestică, între *Limes Alutanus* și *Limes Transalutanus*, demonstrînd locuirea acestei zone, în sec. II—III e.n. (descoperirea pînă acum a 30 de localități), de către o populație identică cu aceea din stînga Oltului. Documentarul lui Constantin Petolescu, *Administrația Daciei Romane* (nr. 9) prezintă pe toți legații propraetore și procuratorii imperiali ai Daciei Romane, portretizîndu-le cariera și indicînd sursa de documentare în fiecare caz în parte. Interesant este studiul lui Alexandru Madgearu: *Ele-*

mente de istoricitate în memoria populară. Amintirea dacilor și a romanilor (nr. 9), un studiu de etnoistorie, care, pornind de la mitologia introdusă de Jan Vensina (*Oral Tradition. A Study in Historical Methodology*, London, 1965), dar și de la cercetările lui Mircea Eliade, Alberto Cirese, M. Vovelle, sau N. Densușianu, I. Oprea, O. Papadima, stabilește mai multe elemente ale amintirilor populare românești despre strămoșii poporului român.

Studiile de istorie medievală sînt cu deosebire dedicate personalității lui Mircea cel Mare, de la a cărui urcare pe tron s-au împlinit anul trecut 600 de ani. Dimensiunile personalității marelui bărbat de stat și comandant de oști sînt fixate în cadrul epocii sale și dincolo de ea în studiul lui Ștefan Ștefănescu : *Mircea cel Mare — personalitate de seamă a istoriei poporului român* (nr. 7). Nicolae Stoicescu analizează *Organizarea statală în vremea domniei lui Mircea cel Mare* (nr. 7), luînd în dezbateră cîteva elemente esențiale : întinderea statului, titlul și puterea domnului, sfatul domnesc și marii dregători, organizarea administrativ-teritorială, organizarea armatei, organizarea fiscală, organizarea judecătorească. Un foarte bun studiu de sinteză, care demonstrează cît de importante au fost reformele lui Mircea cel Mare în consolidarea organizării statale a Țării Românești. Iolanda Tighilîn se ocupă de *Situația internă a Țării Românești, 1386—1418* (nr. 7), adică perioada domniei lui Mircea cel Mare, sintetizînd ceea ce se cunoaște pînă azi din dezvoltarea economică (agricultură și creșterea vitelor, pescuit, minerit și meșteșuguri, comerț și circulație monetară, dezvoltarea orașelor), din situația demografică (populație, clase și relații sociale). Un studiu bine documentat și foarte util. Profesorul Damian P. Bogdan, în *Cancelaria lui Mircea cel Mare* (nr. 7, 8) reia și duce mai departe cercetarea sa din 1934 (*Despre cancelaria slavă a voievodului muntean Mircea cel Mare*), lăudată de Nicolae Iorga („un catalog critic foarte îngrijit”). Cercetare de erudiție și de dăruire. Constantin Rezachievici, asiduu cercetător și constant colaborator al revistei, scrie despre *Mircea cel Mare și Moldova* (nr. 8), demonstrînd că legăturile strînse și eficiente ale lui Mircea cu Petru I (circa 1375—1392), sau cu Alexandru cel Bun (1400—1432) n-au fost deloc întîmplătoare, ci „rezultatul a ceea ce am putea numi, fără teamă de exagerare, un adevărat program politic”. A fost pier-

dută Dobrogea de Mircea cel Mare ? (nr. 8) se întreabă Radu-Ștefan Ciobanu. O amplă documentare, cu apel la examinarea situației internaționale, a proiectelor împăratului Sigismund de Luxemburg, a titlurilor lui Mircea și ale fiului său Mihail (1418—1420), a poziției forțelor ridicate din porunca voievodului, a argumentelor de ordin numismatic demonstrează că această provincie românească n-a intrat sub stăpînirea otomanilor decît după 1418. Radu-Ștefan Ciobanu este, în această privință, în acord cu concluziile lui Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu din cartea lor închinată Dobrogei. Nagy Pienaru scrie despre *Relațiile lui Mircea cel Mare (1386—1418) cu Mehmed I Celebi (1413—1421)*, (nr. 8) și, punînd în valoare surse orientale mai puțin cunoscute, el stabilește mai exact atît momentul, cît și desfășurarea campaniei sultanului la Dunărea de Jos din 1416—1417, ca și rezistența românilor ce l-a împiedicat pe Mehmed I să traverseze el însuși Dunărea și să intre în Țara Românească.

Marieta Chiper (*Mit sau adevăr ? Pe marginea unor însemnări din secolul al XVIII-lea referitoare la titlul lui Mircea cel Mare*), (nr. 7) analizează o însemnare a lui Radu Bălăceanu de la 10 noiembrie 1776, descoperită pe un exemplar al *Îndreptării legii* de la Biblioteca centrală de stat, precum și o alta a lui Dionisie Fotino, din 1818—1819, în *Istoria Generală a Daciei*. Însemnările sînt interesante. Potrivit conținutului lor, domniitorul muntean ar fi stăpînit și Odriul (Adrianopole) și Banatul de apus. Dar totul e deocamdată la nivel de simplă prezumție. Despre *Stăpînirile lui Mircea în Transilvania* (nr. 7) scrie Ioan Aurel Pop. Autorul delimitează posesiunile anterioare ale Țării Românești în Transilvania și precizează cum au fost consolidate sau extinse de marele voievod. Mărturiile concrete sînt puține ; de aceea analiza semnificațiilor titlurilor voievodale rămîne principala sursă de concluzii. Valoroasă este contribuția lui Șerban Papacostea (*Mircea la Nicopol (1396) : o mărturie ignorată*), (nr. 7). Mărturia călugărului german Johann Tritheim (Tritheimius), intitulată *Annales Hirsauigienses*, asupra desfășurării bătăliei de la Nicopol, întărind amintirile germanului Johann Schiltberger, este revelatorie în sensul evidențierii dimensiunilor personalității lui Mircea cel Mare.

Remarcabil este studiul statistic-sociologic al lui Louis Roman (*Populația Țării*

Românești în secolele XIV—XV, (nr. 7). Pe baza investigării comunităților de rudenie și a unităților fiscale autorul stabilește, cu aproximația respectivă, numărul populației românești în secolele de mijloc. Are în vedere, tot timpul, specificul fiscalității muntene, moldovene și din unele ținuturi vecine, face corelarea cu Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, compară creșterea demografică munteană și general-românească cu cea continental-europeană. Potențialul demografic muntean (și al țărilor române în ansamblu) era apreciabil. Dirza ripostă antiotomană din secolele XIV—XVI se baza pe o populație relativ însemnată.

Dintre studiile dedicate veacurilor de mijloc este de semnalat, cu deosebire, cel al lui Ștefan Andreescu (*Radu Mihnea Corvin, domn al Moldovei și Țării Românești*), (nr. 1, 2), care, pe baze documentare noi și cu noi interpretări, reduce în prim plan, personalitatea lui Radu Mihnea (rămîne neclar de ce autorul folosește și adaosul de Corvin în titlu, el însuși neîntrebuințindu-l niciodată în text și nici explicînd opțiunea). O frază frumoasă și o construcție impecabilă a structurii fac din studiul lui Ștefan Andreescu o pildă de scriere istorică.

Bogată, ca și în anii precedenți, este reprezentarea istoriei moderne contemporane românești. În studiul său : *Trăsături ale revoluției române de la 1848* (nr. 2), Apostol Stan concentrează aceste trăsături într-una singură, în stare să le exprime pe toate : hotărîrea revoluției de a instaura, în teritoriul românesc, un larg spirit liberal și autorul demonstrează aceasta atît programatic, cit și prin activitatea guvernului revoluționar. Nu faptul istoric nou îl preocupă pe autor, ci schimbarea unghiului de abordare care să îngăduie o privire istorică mai adîncă. O tratare comparativă ar fi putut conferi studiului o concluzie și mai largă : spiritul liberal a fost trăsătura dominantă a tuturor revoluțiilor europene de la 1848 și aplicarea sa a luat formele concrete ale locurilor de desfășurare (aceste forme sînt și ele asemănătoare).

Damian Hurezeanu scrie, de această dată, despre *Participarea țăranimii la războaiele cu caracter național ale României în epoca modernă (1877—1878 ; 1916—1918)*, (nr. 2, 3). Concluzia autorului este că cele două războaie naționale s-au sprijinit, hotărîtor, pe aportul țăranimii, pe efortul și sacrificiul acesteia. O concluzie de la sine, am zice. Pentru că era normal să fie așa din moment ce imensa

majoritate a populației României, în epoca modernă, era rurală. Interesant ar fi fost o abordare din alt unghi. De pildă, în ce măsură armata a fost influențată de mentalitatea țărănească, sau cum s-au împăcat spiritul rural cu necesitatea ordinii militare, nivelul de pregătire rural cu tehnica militară ș.a. La începutul studiului său, Damian Hurezeanu revine asupra sensului dezvoltării modernității românești, insistînd, cum a mai făcut-o, asupra contradicțiilor acesteia, serioasele „disfuncțiuni” care au marcat-o. Ele sînt, într-adevăr, reale dar, din păcate, istoriografia noastră aproape numai pe ele le-a evidențiat, nu și dezvoltarea ca atare.

Aspecte ale politicii economice liberale după cucerirea independenței (nr. 1) este titlul studiului lui Mircea Iosa, în care se precizează măsurile legislative liberale din primul deceniu de după războiul de independență. Dezbaterea în jurul acestor măsuri ar putea fi lărgită prin analiza felului în care ele s-au aplicat în lipsa unei burghezii puternice, a capitalului autohton și în prezența unei bine simțite concurențe străine. Aceste măsuri nu s-au pus în practică întocmai. Totodată, nu se poate afirma că politica de dezvoltare „prin noi înșine”, era numai a liberalilor, ci a întregii clase guvernante ; chiar dacă liberalii o exprimau cel mai tare, ea ar fi rămas fără efecte vizibile asupra maselor largi (p. 41). Politica de protejare industrială presupunea sacrificii. În primul rînd țăranimea era aceea care ținea în spinare această dezvoltare.

Foarte competent este studiul lui Constantin Parascăv : *Incidentul de la Ialina (1905) — un episod al relațiilor româno-turce* (n. 10). Autorul pleacă de la acest moment pentru a judeca o chestiune întreagă, aceea a politicii statului român în Peninsula Balcanică la începutul veacului, aceea a aromânilor, această ramură sud-dunăreană a poporului român despre care s-a scris puțin în istoriografia noastră. Cercetarea de față se adaugă alteia, asupra diplomației României și criza bosniacă, publicată în volumul ieșean „Români în istoria universală”, ambele fiind contribuții reale în cunoașterea unei importante realități trecute.

Parascăv Cîncea folosește din nou literatura ca izvor pentru cunoașterea istorică (*Situația moșierimii din secolul al XIX-lea reflectată în literatura epocii*),

(nr. 6), dar, ca și în anul trecut, când a scris despre țărănime în literatură, cercetarea sa e neconvingătoare. Autoarea nu are în vedere întreg scrisul literar (caută moșierul doar în câteva romane, nu și în nuvele, schițe, povestiri, reviste literare) și investigația sa rămâne lineară și pur consemnativă, de mult prea puțin folos pentru istorie și de nici unul pentru istoricul literar.

Natalia Tampa scrie despre *Preocupările programatice ale mișcării socialiste din România. 100 de ani de la publicarea primului program marxist din țara noastră. „Ce vor socialiștii români !“* (nr. 5), iar Georgeta Tudoran vine cu trei contribuții, dintre care reținem : *Din lupta socialistă pentru afirmarea politică a femeii la începutul secolului al XX-lea* (nr. 2). Elisabeta Ioniță, pe linia unor mai vechi preocupări, scrie, de data aceasta, despre *Cercul femeilor muncitoare de pe lângă Sindicatele Unitare* (nr. 3), înfățișându-i activitatea între anii 1923—1929. Sprijinindu-se pe un bogat material de arhivă și de presă, Ion Iacoș dezvoltă *Ideea de unitate muncitorească în activitatea organizațiilor funcționarilor publici (1935—1937)*, neabordată de istoriografie pînă acum, analizînd activitatea Frontului Unic al salariaților publici, creat în martie 1937. Cu mai multe contribuții vine Traian Udrea, un asiduu colaborator al revistei : *Partidul Comunist Român — principal partid de guvernămînt după 6 martie 1945* (nr. 5) ; *Victoria forțelor revoluționar-democratice în alegerile din noiembrie 1946 — moment decisiv în lupta pentru cucerirea deplină a puterii* (nr. 10) și *Modificări în structura agriculturii și în relațiile agrare din România în anii 1939—1944* (nr. 3), acest din urmă studiu, mai ales, fiind important pentru cunoașterea evoluției proprietății, ca și a raporturilor de muncă și schimbărilor sociale din anii celui de-al doilea război mondial.

Vasile Budrigă tratează *Evoluția legislației electorale din România. 1946—1985* (nr. 4), evidențiînd caracterul ei larg democratic, în permanentă manifestare și perfecționare. Foarte utile sînt contribuțiile Elisabetei Petreanu : *Aspecte noi ale politicii României privind dezvoltarea relațiilor de pace, prietenie și colaborare cu toate statele din sud-estul european (1965—1985)*, (nr. 11) și *Cîteva considerații pe marginea propunerii românești din 1957 privind îmbunătățirea climatului politic din sud-estul european după al doilea război mondial* (nr. 5), cele două studii dovedind cît de activă era diplo-

mația românească într-o epocă în care posibilitățile sale de manifestare au fost mai restrînse. În studiul său, intitulat : *Transformările în structura populației, socială și de clasă, în procesul construirii socialismului în România* (nr. 3 și 4), Gheorghe Surpat demonstrează aceste transformări atît pe bază de date statistice, cît și prin mutațiile calitative, evidențiînd factorii care favorizează omogenizarea socială și unitatea socio-politică și morală a poporului român în epoca actuală.

Revista cuprinde și cîteva studii de istorie universală, în strînsă legătură cu istoria românească. Nicolae Dascălu, în articolul : *Situația internă din Germania în vara anului 1934 în viziunea diplomației românești și a S.U.A.* (nr. 10), descrie „Noaptea cuțitelor lungi“, în viziunea diplomaților români și americani acreditați atunci în Germania. De ce în această viziune și nu a altora ? Pentru că asupra acestora autorul are informații de detaliu. În orice caz, se observă, odată în plus, valoarea școlii diplomatice românești, capabilă să surprindă direcția și esențialul evenimentelor, să fie alături și, adeseori, deasupra nivelului de interpretare al diplomației unei mari puteri ca S.U.A. Studiul lui Ion M. Oprea : *Concepția României și Cehoslovaciei asupra securității colective europene și colaborarea lor împotriva fascismului (1930—1939)*, (nr. 11—12) este și el comparativ. De data aceasta o comparație între două state europene, a căror situație interbelică este de o izbitoră asemănare, și care s-au străduit, împreună, să găsească și să susțină soluții de menținere a păcii și a statu-quo-ului. Un articol de istorie universală, în sensul propriu al termenului, este acela al lui Mihai Manea : *Poziția Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814—1815)*, (nr. 1), un studiu bine scris, care prezintă Congresul nu ca un tot unitar (toți contra Franței), ci reține contradicțiile dintre marile puteri, în special acelea dintre Marea Britanie și Rusia, pentru că, și una și cealaltă, voiau să înlocuiască hegemonia franceză în Europa cu una proprie, dar numai cea dintîi avea mijloacele s-o impună, și nici ea pe deplin.

La rubrica de Documentare, Paul Binder, scrie despre lista lui Ioan Czementer din Cluj despre minele și spălătoriile de aur la 1560 (nr. 1), Dumitru P. Ionescu ne amintește cum s-a construit atît de frecventata azi, dar și atunci, cale ferată Ploiești-Predeal (nr. 1). Tudor Vladimirescu și revoluția

de la 1821 au avut un ecou puternic și în conștiința românilor din Banat și Transilvania, cum ține să ne documenteze Virgil Joiță (nr. 8). Despre Banat scrie și Dan Popescu, înfățișând frământările și mișcările țărănești de aici, din primele decenii ale secolului al XIX-lea (nr. 6). Țara Moților, cu problemele ei din epoca interbelică, este teritoriul asupra căruia își îndreaptă cercetarea sa istorică Traian Rus (nr. 6), în vreme ce Radu-Dan Vlad se oprește asupra personalității lui P. S. Aurelian, un om al epocii moderne românești, mare prin faptele sale și căruia și învățămîntul agronomic îi datorează modelele începutului (nr. 8).

Inteligență investigație întreprinde Florin Constantiniu în studiul său: *Război și pace în Europa secolului al XVIII-lea; o tipologie posibilă* (nr. 11). Modelele analizate sînt cele propuse de Gheorghe Brătianu și Raymond Aron. Pe baza lor, autorul se întoarce în secolul al XVIII-lea, aplicîndu-le realităților acestuia și conchizînd că formula de pace caracteristică acum două sute de ani a fost *pacea de echilibru*. Despre pace și război, noțiuni esențiale în viața omenirii, scrie și Marin Badea, analizînd cele două noțiuni în gîndirea și practica politică ale clasei muncitoare și ale Partidului Comunist Român (nr. 11). Analiza sa se referă la întreaga perioadă istorică de cînd, pe scena vieții politice românești, a apărut partidul clasei muncitoare, subliniind contribuția actuală a României, a președintelui ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la apărarea păcii, la lupta pentru eliminarea războiului din viața omenirii.

O incitantă dezbatere propune Damian Hurezeanu (*O abordare sociologică a problemelor civilizației moderne românești*), (nr. 11) pe marginea lucrării lui Ilie Bădescu: *Sincronism european și cultură critică românească*. D. Hurezeanu amendează această scriere cu mijloacele și concluziile istoricului. La fel procedează și cu opera politică a lui Mihai Eminescu, de la care Ilie Bădescu pleacă, și la concluziile căreia rămîne. Dar, multe din afirmațiile eminesciene, Damian Hurezeanu le preia ad litteram, fără a le observa sensul. De pildă, nu neapărat numărul funcționarilor trebuie avut în vedere, ci tendința creșterii lor rapide, efort al modernizării. Sau, nu numărul comercianților evrei avea importanță, în primul rînd, ci ponderea lor în principalele ramuri comerciale. Sau, de asemenea, a spune că, în secolul al

XVIII-lea, dregătoriile erau ocupate de boierii autohtoni în proporție de 81% în Moldova și 78% în Țara Românească și numai restul de greco-fanarioți nu înseamnă a ridica blamul de pe regimul fanariot. Sînt de avut în vedere criteriile (Dan Berindei și Irina Gavrilă dau cifre mai apropiate de adevăr) și ponderea dregătoriilor ocupate în stat, funcțiile cele mai importante nefiînd ale autohtonilor ș.a.

Ștefan Deloreanu, foarte bunul italianist, prezintă *Bibliografia selectivă Garibaldi din anii 1982—1985*, altfel spus principalele manifestări omagiale și științifice prilejuite de centenarul morții lui Garibaldi, acest personaj universal și „universal simpatic”, cum îl consideră, pe bună dreptate, Ștefan Deloreanu.

Rubrica *Memorii, corespondență, însemnări* a revistei prezintă, în anul care a trecut, „Dosarul albastru”, memoriile generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General Român în primul război mondial, o personalitate despre care se știau puține. Constantin Prezan a fost unul din factorii de decizie în desfășurarea primului război mondial pe frontul românesc. Importante decizii militare nu-și găseau pînă acum explicarea. Alexandru Averescu, celălalt mare protagonist, își publicase memoriile. Constantin Prezan n-a făcut-o însă. Este meritul a doi pasionați istorici și arhiviști, cu adevărat îndrăgostiți de meseria lor, Adrian Pandea și Eftimie Ardeleanu, care au descoperit „Dosarul albastru” al generalului și care, împreună cu publicistul Ion Pavelescu, l-au dat publicității prin intermediul revistei. Nu în extenso (de fapt sînt doar 23 de pagini), ci comentat. Un comentariu foarte competent și foarte bine scris, un adevărat model.

Ca și în alți ani, revista are o bogată rubrică de cronică a vieții științifice, unde sînt prezentate principalele manifestări și simpozioane din domeniul istoriei sau din domeniile apropiate acesteia, care s-au desfășurat în 1986. Tot aici și rapoarte de călătorii de studii ale diferiților cercetători.

Revista are și mai multe prezentări de carte de istorie, străină sau românească. Ele țin la curent cititorul de istorie cu evoluția domeniului său preferat, marchează discuțiile și noile cuceriri în cercetarea istorică. Nota lor de dezvoltare ne pare însă destul de redusă. Poate n-ar strica o schimbare care să învieze această rubrică.



Între publicațiile destinate propagandei peste hotare, revista „România — file de istorie“ (publicație trimestrială, editată în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă) ocupă, după mai bine de un deceniu de la apariție, un loc din ce în ce mai important. Revista, editată de Agenția Română de Presă „Agerpres“, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice, oferă, și în anul 1986, o imagine sintetică asupra trecutului poporului român, asupra luptei mult milenare pentru independență, libertate și unitate națională a locuitorilor din spațiul carpato-danubiano-pontic.

Revista continuă să publice, constant, aprecieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra fenomenelor istorice, asupra rolului științei istorice în contemporaneitate. Este inserată Cuvântarea rostită de secretarul general al partidului (nr. 2—3/1986) cu ocazia celei de a 65-a aniversări a creării Partidului Comunist Român. Relevind că P.C.R. este „continuatorul logic al mișcării revoluționare și socialiste în România“, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia, cu acel prilej: „Mișcarea muncitorească revoluționară, Partidul Comunist Român și-au asumat misiunea istorică de apărare a intereselor naționale, independența și suveranitatea țării și, totodată, de lichidare pentru totdeauna a opresiunii și exploatații burghezo-moșierești, de realizare a unei societăți a dreptății so-

ciale și naționale, a socialismului și comunismului în România“.

Acest moment deosebit al istoriei românilor — aniversarea a 65 de ani de la crearea P.C.R. — a prilejuit publicarea unor studii deosebit de interesante (nr. 1/1986). Mircea Mușat relevă — în articolul *Un eveniment important* — tradițiile de luptă ale clasei muncitoare din România, formele sale de organizare politică, activitatea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, condițiile istorice ale transformării partidului socialist în partid comunist, semnificațiile politice ale făuririi Partidului Comunist Român. „Făurirea partidului comunist, eveniment de însemnătate istorică în viața clasei muncitoare, a întregului popor — subliniază autorul — a marcat o etapă nouă, superioară, în mișcarea revoluționară și democratică din România, comuniștii preluând și ducând mai departe idealurile luptei de eliberare națională și socială ale poporului român, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste“ (nr. 1/1986). Continuând această idee, Ion Popescu-Puțuri, în studiul său *Ani de luptă* (nr. 1/1986) evidențiază contribuția socialiștilor la marile evenimente din anul 1918, care au dus la desăvârșirea unității statale, lupta comuniștilor, a muncitorilor împotriva revizionismului și fascismului. În acest context, autorul relevă activitatea Comitetului Național Antifascist care, ca organizație deschisă tuturor patrioților români, a constituit „momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă ce a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională“. Marile manifestații și demonstrații politice împotriva fascismului din anii 1935—1939 — relevă autorul — reprezintă tocmai expresia acestei orientări inaugurate de activitatea Comitetului Național Antifascist, ele ilustrând, odată în plus, rolul activ al maselor populare în istoria României, în perioada anterioară declanșării celui de-al doilea război mondial. Printr-o asemenea atitudine, P.C.R. și-a extins tot mai mult influența în rindul maselor, în viața politică a țării, și-a lărgit contactele cu grupările și cu organizațiile democratice, a stabilit legături cu lideri ai principalelor partide burghezo-democratice, cu diferite cercuri și fracțiuni ale forțelor politice animate de sentimente patriotice, lansând lozinca formării unui front național. Momentul de maximă amplitudine al ma-

nifestațiilor și demonstrațiilor antifasciste l-a constituit marea demonstrație patriotică antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939, în organizarea căreia militantul comunist Nicolae Ceaușescu a avut un rol deosebit.

Relevând contribuția P.C.R. la realizarea consensului politic al tuturor forțelor patriotice, antirevizioniste și antifasciste din perioada interbelică, Ion Ardeleanu evocă, în articolul *Procesul de la Brașov* (nr. 1/1986), curajul și demnitatea tinerilor antifasciști, în fruntea cărora s-a aflat tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul Comitetului regional Prahova al U.T.C.

Revista consacră un număr dublu (nr. 2—3/1986) ideii de unitate națională în evul mediu. Astfel, este evidențiat rolul de convergență al românilor de pe ambele versante ale lanțului muntos care străbate teritoriul național (Ștefan Ștefănescu, *Carpații în istoria poporului român*), marele act politic al voievodului Mihai Viteazul care a avut la bază conștiința unității de neam a locuitorilor acestui spațiu din sud-estul Europei (Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Unirea politică din anul 1600 — simbol al unității de neam*), importanța particulară a secolului al XVIII-lea pentru procesul de refacere a unității naționale (Nicolae Stoicescu, *De la conștiința unității de neam la conștiința națională*; Ștefan Lemny, *Patria în gîndirea românească din secolul al XVIII-lea*). În același număr este marcată împlinirea a 2 500 de ani de la primele lupte ale getodacilor pentru libertate și independență.

Numărul 4 este consacrat, aproape integral, domniei Marelui Mircea Voevod. Conducînd țara într-o perioadă de mari și rapide schimbări în raportul de forțe pe plan internațional, cînd popoarele din Balcani cădeau, unul după altul, sub loviturile Imperiului otoman, ce viza cucerirea întregii Europe, Mircea cel Mare s-a afirmat ca o proeminentă personalitate a epocii sale, strateg iscusit și conducător neînfricat al poporului, care a înfruntat cu curaj pe invadatori.

Revista înserează mai multe studii care relevă personalitatea marelui voievod (Ștefan Ștefănescu, *Mircea cel Mare în conștiința poporului român*), înflorirea economică și culturală pe care a cunoscut-o Țara Românească în vremea sa (Adina Berciu-Drăghicescu, *Crearea și consolidarea unor noi structuri social-economice*; Nicolae Stoicescu, *Organizarea statului*; Răzvan Theodorescu, *O epocă de statornicie culturală*), strînsa colaborare a celor trei țări românești și efortul domnitorului român pentru realizarea unei alianțe interromânești (Costa-

che Cihodaru, *Relațiile Țării Românești cu Moldova*; Ștefan Pascu, Nicolae Edroiu, *Relațiile Țării Românești cu Transilvania*), precum și rolul său în conducerea marii ofensive antiotomane (Tahsin Gemil, *Efortul politico-diplomatic pentru blocarea ofensivei otomane*; Alexandru V. Diță, *Bătălia de la Rovine*; Sergiu Iosipescu, *Ecoul european al efortului românesc*).

În toate numerele din anul precedent, la rubrica „Civilizație românească”, revista a inclus numeroase articole care evidențiază marile valori culturale realizate de poporul român de-a lungul istoriei sale multimilenare, contribuția sa la schimbul mondial de valori, continuitatea de viață a românilor în spațiul vechii Dacii, demonstrată de numeroase elemente de cultură: (Nicolae Stoicescu, *Epoca lui Matei Basarab, epocă de înaltă cultură*; Dan Drăguș, *Tezaurul de la Turnu Măgurele*; Ion Cherciu, *Arhitectura românească tradițională* (nr. 1/1986); Virgil Cîndea, *Comori de artă românească la Pierpont Morgan Library*; Vasile Ursache, *Tezaurul de la Brad* (2—3/1986); Alexandru Dobre, *Un secol de la întemeierea Academiei Române*; Ion Dumitriu-Snagov, *Un manuscris românesc în arhivele Vaticanului* (nr. 4/1986).

În cadrul rubricii intitulată „Accente”, revista ia poziție împotriva unor denaturări apărute în unele articole sau cărți tipărite peste hotare, denigratoare la adresa istoriei poporului român. Ioan Talpeș, în studiul *Continuitate în politica externă a României. 1936—1937* (nr. 1/1986), analizînd documentele diplomatice ale vremii, ajunge la concluzia că, după înlăturarea lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, nu a existat o schimbare în orientarea politicii externe românești; ea s-a menținut pe linia net antirevizionistă, încercînd, în eventualitatea încheierii unor tratate între Franța, Mica Înțelegeră și Uniunea Sovietică, să contribuie la crearea unui front puternic împotriva expansionismului german.

În același număr sînt inserate articolele semnate de Constantin Șerban, *Ideea de unitate politică în conștiința medievală românească*; Vasile Cristian, Augustin Deac, Nicolae Edroiu, *Jocul periculos al falsificării istoriei*; Francisc Păcurariu, *Trecutul trebuie mărturisit*; Florin Constantin, *„Rectificarea istoriei sau rectificarea frontierelor?”*. În numărul 2—3/1986 Mircea Mușat, în articolul *Dualismul austro-ungar — o nefastă experiență pentru poporul român*, arată consecințele economice, sociale și politice ale alianței austro-ungare asupra românilor din Transilvania în perioada 1867—

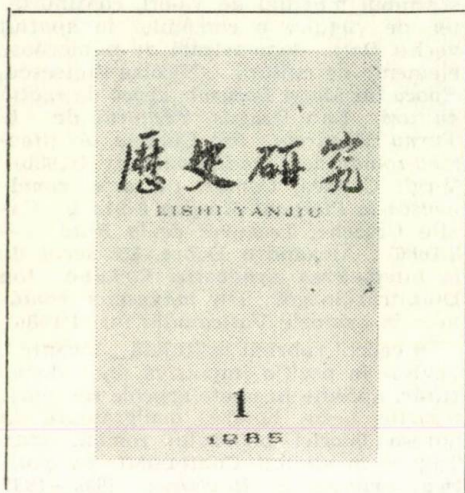
1918, lupta românilor pentru recunoașterea drepturilor lor politice și pentru unirea Transilvaniei și Banatului cu patria mamă — România.

Revista „România — file de istorie“, prin tematica deosebit de bogată, aduce o contribuție meritorie la afirmarea, peste hotare, a punctului de vedere ro-

mănesc în domeniul istoriei. Apariția sa în condiții grafice excelente, având numeroase fotografii alb-negru și color, face să fie apreciată de iubitorii de istorie ca și de specialiștii de pe toate meridianele lumii.

CONSTANTIN GHEORGHE

„LISHI YANJIU“, nr. 1—6/1985 ; nr. 1—6/1986



Parcurea celor 12 numere din anii 1985 și 1986 ale revistei „Lishi Yanjiu“ pune pregnant în evidență preocupările istoricilor chinezi consacrate elucidării unor probleme teoretice majore, orientarea actuală a istoriografiei chineze și temele prioritare de cercetare și, nu în ultimul rând, cele mai noi cuceriri ale muncii de investigație științifică concretizate în studii și articole referitoare la aspecte fundamentale ale istoriei Chinei și ale celei universale.

Deosebit de relevant este, din acest punct de vedere, editorialul numărului 1 al revistei pe anul 1986, consacrat dezbatelor ce au loc în rândul istoricilor pe marginea „așa-numitei crize a științelor istorice“ în China, dezbateri considerate drept „o cotitură spre bine în domeniul istoriografiei, o dovadă a frământărilor îndreptate spre găsirea unor reforme de înnoire a conținutului și forme, apte să conducă la o deschidere mai largă și, implicit, la atingerea unui nivel mai înalt în domeniul cercetării“. Aceste dezbateri — care vizează, cu precădere,

științele istorice, metodologia, critica stadiului actual al cercetării și a moștenirii istoriografice din China — sînt menite să lanseze opinii și propuneri valoroase și creatoare pentru impulsinarea dezvoltării științelor istorice. Prin intermediul concepției marxiste, care a pătruns în sfera științelor istorice din China în primele decenii ale secolului al XX-lea — apreciază redacția revistei — se ajunsese la „abstractizarea concretului“ fără a dispune însă de timpul necesar „de a concretiza abstractul și, prin sintetizarea multitudinii formulelor, să se ajungă la înțelegerea unității în diversitate a istoriei Chinei“. Datorită acestui fapt — se arată în editorial — „în prezent, cînd partidul a trecut de la etapa revoluționară la cea constructivă, este normal să se constate o distanțare din ce în ce mai accentuată a experienței istorice de cerințele construcției socialiste, precum și de imperativele dezvoltării concepției marxiste“. Pentru depășirea acestei stări de fapt, revista își propune să sprijine dezbaterile în jurul „așa-numitei crize a științelor istorice“, valorificînd, în coloanele sale, cele mai noi demersuri științifice.

Aceleași preocupări majore i se circumscriu și articolele *Importanța întăririi cercetării metodologiei istoriei*, de Wu Tingjia (nr. 1/1986) ; *Modelul stratificării și pluralismului teoriei istoriei*, de Li Kaiyuan (nr. 1/1986) ; *Contribuții la teoria celor cinci moduri de producție*, de Hu Zhongda (nr. 1/1986) ; *Teoria modernizării și cercetarea istorică*, de Luo Rongqu (nr. 3/1986) ; *Cuantificarea științelor istorice pe calea metodelor științifice sistematice*, de Qian Xuesen, Shen Dade și Wu Tingjia (nr. 4/1986) ; *Cu privire la obiectul cercetării istoriei*, de Liu Danian (nr. 3/1985) ; *Ierarhii în evoluția istorică și în cercetarea comparată a istoriei*, de Pang Zhouheng (nr. 5/1985) ; *Scurtă privire asupra schimbărilor in-*

tervenite în metodologia cercetării istoriei Chinei, de Tian Jujian (nr. 2/1986) și altele.

În articolul *Cu privire la obiectul cercetării istoriei* (nr. 3/1985), profesorul Liu Danian încearcă să delimiteze elementele esențiale ale acestei teme fundamentale a științelor istorice, exprimându-și dezacordul atît față de cei care opinează, asemenea lui B. Croce, că istoriei îi lipsește în mod obiectiv obiectul cercetării, cît și față de cei care afirmă că toate evenimentele trecutul constituie obiectul cercetării istoriei, față de structuraliști și de reprezentanții altor curente. Urmărind să stabilească care sînt elementele care trebuie să stea la baza definiției, Liu Danian apreciază că „din conținutul de o bogăție infinită și complexă (al istoriei — *n.n.*) trebuie să se găsească acele elemente indispensabile, fundamentale capabile să reflecte particularitățile istorice” (p. 7), și anume cele temporale cu caracter continuu, cele ce relevă multilateral și concentrat făurirea istoriei de către om și cele în mod obiectiv reale. Investigînd aceste elemente în activitatea fundamentală a oamenilor — procesul de producție și relațiile care se stabilesc în acest cadru —, autorul ajunge la concluzia că „obiectul cercetării istoriei îl constituie relațiile și legăturile sociale, în permanentă mișcare și schimbare, determinate de anumite forțe de producție” (p. 15).

Redactorul șef al revistei, Tian Jujian își expune concluziile unor studii inedite în articolul intitulat *Scurtă privire asupra schimbărilor intervenite în metodologia cercetării istoriei Chinei* (nr. 2/1986). Deși China are o istorie de peste 4 000 de ani (numai catalogul lucrărilor istorice înscrise în *Marea Enciclopedie* editată în timpul împăratului Qian Long cuprinde 38 264 de volume — *n.n.*) — relevă autorul —, aceasta totuși „nu s-a constituit încă, dacă privim în ansamblu și în strictul înțeles al cuvîntului, într-o adevărată știință a istoriei” (p. 20). Și asta, opinează Tian Jujian, datorită faptului că în activitatea istoricilor din antichitate și evul mediu a preocupănit cercetarea detaliilor în detrimentul cercetării macrostructurii, munca de sistematizare, organizare, adnotare și interpretare a textelor în detrimentul analizei dialectice și sistematice a materialului istoric. Apreciind în mod pozitiv realizările istoriografiei burghize, autorul constată, totuși, că nici aceasta n-a reușit să determine o cotitură esențială în metodologia cercetării istoriei Chinei și că acest merit revine marxistilor de talia lui Li Dazhao, fondatorul Partidului Comunist Chinez, lui Guo Moruo și altor istorici de seamă.

Rezultatul activității lor s-a concretizat, în special în anii de după 1949, în lucrări deschizătoare de drumuri în metodologia cercetării istoriei, ceea ce a condus la evidențierea interdependenței dintre factorii politici, economici și culturali ai fiecărei orînduirii sociale, conferind istoriei consistență structurală și spirituală și marcînd, totodată, începutul etapei de abstractizare a concretului în procesul de cercetare a istoriei.

Față de această stare de lucruri — apreciază Tian Jujian —, cercetătorilor istoriei anilor '80 le revin sarcini importante, deosebit de complexe: pe de o parte, să continue și să dezvolte realizările istoriografiei chineze în domeniul metodologiei cercetării, iar, pe de altă parte, să reevalueze și să aprofundeze înțelegerea adevărurilor generale ale marxismului și, pe baza lor, să explice în mod științific realitatea istorică a Chinei, punînd astfel baze noi pentru desăvîrșirea sarcinilor nerealizate de înaintași în privința „abstractizării concretului” (p. 22). Concomitent cu cercetarea unor legități cu caracter general (de pildă, cele care au determinat schimbarea formațiunilor economice în antichitatea chineză, forțele motrice ale istoriei Chinei, durata excesiv de lungă a feudalismului chinez și evoluția lentă a capitalismului în China și altele) — sugerează autorul —, se impune organizarea unor ample dezbateri cu privire la legile care guvernează diferitele perioade ale istoriei Chinei, extinzînd aria cercetării — limitată pînă acum, cu precădere, la economie politică și cultură — și asupra unor teme considerate periferice, privind, de exemplu, locuințele, îmbrăcămintea, alimentația, obiceiurile, viața de familie sau transporturile din epoca antică, prin elaborarea de ample și documentate monografii.

În articolul: *Părerii cu privire la teoria celor cinci moduri de producție* (nr. 1/1986), Hu Zhongda încearcă să găsească răspuns la întrebarea de ce istoricii și teoreticienii chinezi nu au reușit, după aproape opt decenii de dezbateri, să clarifice problema periodizării societăților sclavagiste și feudale chineze, deși „China, un stat cu o îndelungată civilizație — lipsită aproape total de legături mai substanțiale cu lumea de afară —, în mod necesar dispunea de caracteristici distincte în evoluția sa istorică din antichitate” (p. 33). Premisele lămuririi problemei periodizării — opinează autorul — sînt legate de teza celor cinci moduri de producție atribuită lui Marx și Engels, deși cei doi clasici ai marxismului „nu au elaborat nici o teză sistematică completă cu privire la această problemă, ci doar citeva referiri în ca-

drul concepției lor, cu privire la dezvoltarea și schimbarea orînduirilor socio-economice de-a lungul istoriei omenirii" (p. 34). El își argumentează această afirmație pe constatarea că, pe vremea lor, Marx și Engels dispuneau de un material documentar limitat, incomplet, în marea majoritate a cazurilor întocmit de persoane lipsite de competența necesară, care denaturau realitatea obiectivă din Orient, și nu dispuneau „de documente și vestigii proprii ale popoarelor orientale înseși” (p. 35). Aflindu-se, deci, în mod obiectiv, în imposibilitatea de a ajunge „la concluzii științifice apropiate realităților istorice cu privire la societatea antică și, cu precădere, la caracterul societății țărilor din Orient” (p. 35), concluziile lor nu pot fi luate drept adevăruri imuabile. Nici în timpul lui Lenin — constată, în continuare, autorul — nu au intervenit schimbări fundamentale în cercetarea istoriei antice a Orientului; așa, spre exemplu, afirmația acestuia că întreaga civilizație europeană și „majoritatea covârșitoare a națiunilor de pe alte continente au trecut prin sclavagism” (p. 36) este vulnerabilă, cu atât mai mult cu cât încă de atunci se știa că goții și slavii nu cunoscuseră sclavagismul.

Fără a renunța la principiile fundamentale ale materialismului istoric, în privința cărora nu există și nici nu trebuie să existe nici o îndoială, totuși, „împărțirea societăților precapitaliste în societăți sclavagiste și feudale nu poate fi tratată decât ca o ipoteză științifică, care își așteaptă confirmarea prin rezultatele unor cercetări științifice” (p. 36) și, deci, nu poate fi luată drept premisă în dezbaterile legate de problema periodizării istoriei antice a Chinei. După apariția claselor sociale și pe calea deschisă de revoluția industrială capitalistă — opinează Hu Zhongda — societatea umană poate fi împărțită în societăți precapitaliste, care aveau la bază relațiile de interdependență umană, și cele capitaliste propriu-zise, care aveau la bază relațiile de interdependență materială. Argumentîndu-și opinia cu un bogat material documentar din istoria chineză și din cea universală, autorul afirmă, în concluzie, că atât timp cît nu se va acorda atenția cuvenită analizei, cu precădere, a nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, dînd înfietate relațiilor de producție din antichitate, nu se va putea ajunge la o concluzie științifică în dezbaterile cu privire la trasarea unei linii distincte între sclavagism și feudalism în China.

Revista reflectă, în coloanele sale, preocuparea istoricilor chinezi de a cerceta societatea feudală chineză atât sub

aspect general, cît și particular, de a explica menținerea acestei orînduiri o perioadă de timp atît de îndelungată în China. Astfel, în articolul intitulat: *Caracteristicile societății feudale chineze* (nr. 1/1985), Wang Zhongluo comunică considerațiile sale asupra trăsăturilor distincte ale orînduirii feudale chineze, care au deosebit-o de cea europeană: în China exista o proprietate moșierească feudală și pămîntul putea fi vîndut, iar trecerea de la societatea sclavagistă la cea feudală s-a realizat prin moștenirea proprietății particulare asupra pămîntului; în schimb, în timp ce în China perioadei sclavagiste economia de mărfuri nu ajunsese la nivelul celei din Grecia și Roma antică, în primele două etape ale societății feudale aceasta a fost mult mai dezvoltată decît în Europa Occidentală; în China orașele medievale aveau mai mult un rol politic și militar decît unul economic, ele fiind dominate de moșierimea feudală, interesată doar în menținerea și lărgirea proprietăților feudale asupra pămîntului și nu în dezvoltarea manufacturilor și comerțului, astfel că ele nu au putut deveni un leagăn al producției capitaliste; spre deosebire de Europa, unde statul național s-a constituit prin intermediul puterii regale și cu sprijinul stărilor a treia din orașe, în China, puterea regală — expresia concentrată a puterii moșierimii feudale ce dispunea de o impresionantă forță — juca un rol de seamă în apărarea statului, fiind un factor stabilizator în menținerea unității statale; puterea autocratică devenea însă un factor determinant pentru consolidarea dominației feudale și a pierdut, în special spre sfîrșitul acestei orînduiri, orice capacitate de a stimula dezvoltarea societății, transformîndu-se chiar într-o piedică în calea acesteia, lipsind-o de o perioadă de renaștere asemănătoare celei din Europa; în China, marile latifundii feudale nu s-au transformat decît în condiții speciale și în mod izolat, deoarece pămîntul putea fi înstrăinat, iar proprietatea se fărîmița și datorită împărțirii consecutive tuturor moștenitorilor; marii moșieri nu dispuneau de drepturi juridice și politice autonome, ei fiind supuși, împreună cu țăranii, organelor judiciare și politice ale organismelor statale centrale, cărora le plăteau impozit pe pămînt; chiar la începutul orînduirii feudale au izbucnit adevărate războaie țăărănești de mare amploare îndreptate împotriva puterii regale autocratice, ca exponent principal al exploataării feudale, ce monopoliza nu numai puterea politică, ci și pe cea economică și obstrucționa dezvoltarea care ar fi putut da naștere germinilor capitalismului.

În articolul intitulat: *Cîteva caracteristici ale economiei moșierești din provincia Fujian în prima perioadă a dinastiei Qing* (nr. 1/1985), Lin Xiangrui întreprinde o analiză atentă a evoluției proprietății funciare, a schimbărilor intervenite în administrarea moșiilor și a relațiilor dintre noua categorie de moșieri, proveniți din rîndul oamenilor simpli și vechii moșieri, pe de o parte, și țărănimea, pe de altă parte, în această provincie de coastă din sud-estul Chinei, exprimînd concluzia că, „pînă la începutul dinastiei Qing (1644—1911), economia moșierească din China continua să dovedească o puternică vitalitate“ (p. 72), ceea ce a constituit unul din factorii majori datorită cărora s-a perpetuat orînduirea feudală în China.

Dintre articolele consacrate aceleiași problematici mai amintim pe cel intitulat *Relațiile de dependență personală a iobagilor în timpul dinastiilor Wei, Jin și celor din Nord și Sud* (nr. 2/1985), în care Huang Peijin analizează trăsăturile distincte ale feudalismului chinez într-o perioadă istorică de importanță hotărîtoare pentru omogenizarea și formarea națiunii chineze. El apreciază că în societatea feudală chineză direcția principală de dezvoltare a sistemului economic a constituit-o economia moșierească iobăgistă, bazată pe proprietatea privată. Pentru formarea și dezvoltarea acestuia perioada cuprinsă între secolele III și VI e.n. este considerată de autor ca o „etapă cheie“ (p. 91), iar cea a dinastiilor Sui și Tang (581—907) — etapa de generalizare a economiei feudale, urmată de etapa de decădere în secolele XI—XIII.

Dintre studiile consacrate istoriei moderne a Chinei se impune atenției cel intitulat: *Cîteva păreri cu privire la firul călăuzitor fundamental al istoriei moderne a Chinei* (nr. 6/1985), de Qi Qizhang, o certă contribuție la ampla dezbateră ce are loc în rîndul istoricilor chinezi atît pentru cunoașterea și înțelegerea marilor evenimente ale acestei etape, cît și pentru stabilirea structurii istoriei moderne a Chinei. Autorul argumentează că nici „procesul de transformare a Chinei într-o semicolonie și colonie și lupta poporului chinez îndreptată împotriva imperialismului și lacheilor săi“ (p. 73), după cum susțin unii autori, și nici „lupta antiimperialistă și antifeudală“ (p. 76), după cum susțin alții, nu constituie caracteristica fundamentală a istoriei moderne a Chinei. În stabilirea acesteia Qi Qizhang consideră că trebuie evidențiate elementele definitorii apte „să indice perspectiva dezvoltării societății moderne chineze“ și „legile dezvoltării istoriei moderne a Chinei“ (p. 83). În concluzie, „numai

acele lupte de clasă din interiorul țării, care impulsionează transformările sociale, pot întruchipa liniile fundamentale ale istoriei moderne a Chinei“ (p. 83). În acest sens, autorul dă ca exemplu revoluția Taiping Tianguo, mișcarea reformistă din 1898 și revoluția din 1911 — evenimente care jalonează trei etape cruciale și consecutive în dezvoltarea istoriei moderne a Chinei.

În studiul intitulat *Schimbări intervenite în structura culturii moderne chineze* (nr. 1/1985), Ye Xiaoping realizează o scurtă incursiune în evoluția istorică a noțiunii de „cultură“ în concepția intelectuală chineză, apoi analizează mutațiile înregistrate de cultura tradițională, sub impactul pătrunderii elementelor de cultură occidentală, pe care le apreciază drept pozitive, deoarece au marcat progres și dezvoltare prin faptul că „ideologia și metodologia burgheză a cercetării au deschis noi domenii, au dat naștere la noi discipline, conferind culturii chineze moderne complexitate și un conținut mult îmbogățit“ (p. 113), incomparabile cu cele ale culturii din antichitate. În continuare, autorul expune modul cum au înțeles, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cercurile conducătoare și intelectualitatea cu pregătire de bază confucianistă să accepte cuceririle științei și tehnicii străine doar cu scopul de a apăra vechile stări de lucruri din China, ceea ce a făcut ca în structura culturală tradițională să nu intervină nici o schimbare fundamentală. Treptat însă, în special după războiul chino-japonez (1895), s-a desfășurat, în cadrul amplei mișcări patriotice pentru salvarea Chinei, o activitate susținută pentru o nouă cultură, în fruntea căreia s-a afirmat intelectualitatea burgheză, activitate care atinge apogeul în timpul acțiunii patriotice a tineretului de la 4 mai 1919. În acești ani, afirmă autorul, s-a constituit noua structură burgheză a culturii, care s-a angajat în luptă cu vechea cultură feudală și a început cercetarea culturii înseși ca o disciplină; totodată, au apărut concepții și curente distincte, înregistrîndu-se un salt prin inaugurarea unei epoci de înflorire a culturii chineze moderne. Ca o caracteristică a noii culturi, autorul evidențiază faptul că aceasta a fost, de la început, strîns legată de activitatea politică a cărei amplitudine a impulsionat evoluția culturii moderne, iar aceasta, la rîndul ei, s-a pus în slujba unui anumit curent politic și era mereu impregnată de un profund sentiment patriotic.

Articolele, studiile și comunicările ce abordează probleme din domeniul istoriei universale se înscriu în preocuparea generală a revistei de a cerceta și

înțelege specificul orînduirii feudale. Dintre acestea amintim : *Discuții preliminare cu privire la orașele feudale din Europa Occidentală* (nr. 1/1985), de Ma Keyao ; *Corelația dintre condițiile de viață ale țăranilor în societatea feudală franceză și dezvoltarea socială* (nr. 5/1985), de Wang Yuanming ; *Unele probleme privind prevederile legii cumpărării pămîntului în Anglia din 1920* (nr. 3/1985), de Zhang Yunhe ; *Problema formării pieții interne din America* (nr. 6/1986), de He Shunguo ; *Relațiile țăranimii engleze în evul mediu cu organele administrative judiciare și parohiale rurale* (nr. 1/1986), de Xu Hao.

Aniversarea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului a fost marcată în paginile revistei de studiu: *Locul și rolul războiului de rezistență anti-japoneză din China în desfășurarea celui de-al doilea război mondial* (nr. 4/1985), în care Qi Shirong aduce în circuitul istoriografic date și cifre inedite care pun în evidență contribuția poporului chinez, a forțelor sale armate la înfrîngerea militarismului japonez și, implicit, la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial. Lupta susținută a poporului chinez — arată autorul —, începută în 1931, și care a dobîndit amploarea unui război total în 1937, „a întîrziat izbucnirea războiului în Pacific“ (p. 131), iar după 1942 a redus mult posibilitățile Japoniei militariste de a-l escalada. Pe frontul chinez a fost blocată, în tot timpul războiului, circa 50% din întreaga forță militară japoneză dislocată în afara granițelor. Contribuția Chinei este ilustrată și prin faptul că, din totalul pierderilor umane japoneze suferite în timpul războiului, 39% s-au înregistrat pe frontul chinez, iar 35%

din totalul cheltuielilor militare au fost consumate în operațiunile de război din China. Autorul acordă atenția cuvenită și relevării importanței războiului de partizani, în fruntea căruia s-a aflat Partidul Comunist Chinez, subliniind că aceste forțe au imobilizat între 50 și 60% din efectivele umane ale armatei japoneze angajate pe teatrul operațional din China.

Prin intermediul rubricii *Viața științifică*, revista „Lishi Yanjiu“ informează cititorii despre desfășurarea a 14 sesiuni academice cu o tematică foarte variată, ca, de pildă : Cercetarea comparativă a condițiilor de muncă și viață ale claselor muncitoare din societatea feudală din China și din alte țări ; Prima sesiune științifică consacrată istoriei culturii Chinei moderne : *Dezbaterea academică neîngrădită în scopul îmbogățirii științelor istorice* ; Cea de-a IV-a Sesiune științifică a Asociației istoricilor care cercetează istoria contemporană a Chinei, cu tema : *Unele probleme ale cercetării istoriei războiului anti-japonez* ; Prima sesiune științifică consacrată dezbaterii problemelor legate de guvernul marionetă Wang Jingwei ; Sesiunile științifice, cu participare internațională, cu teme : *Istoria bazelor anti-japoneze din China, Istoria Dinastiei Song și altele.*

În rubricile permanente ale revistei — *Critica de carte, Note ale cititorilor și Miscelanea* —, cititorul găsește informații interesante despre noile apariții editoriale, precum și idei și opinii originale în legătură cu diverse lucrări publicate.

ANA BUDURA

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1987 (I)



*** *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 17. Coordonator de ediție: general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, Editura militară, București, 1987, 306 p.

Valoroasă publicație istoriografică, „File din istoria militară a poporului român” înmănunchează, în acest al 17-lea volum, studii referitoare, în principal, la istoria și civilizația strămoșilor geto-daci, la luptele lor eroice în slujba salvării libertății și a integrității patrimoniului teritorial.

Într-un studiu amplu — *Unitatea și continuitatea: trăsături fundamentale ale dezvoltării istorice a poporului român* —, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu dezvăluie, pe marile coordonate ale istoriei patriei, legătura indestructibilă a poporului nostru cu vatra străbună, cu pământul pe care s-a născut și dezvoltat, caracterul unitar al evoluției civilizației românești, unitatea în evoluția politico-statală la români. „Într-o continuitate remarcabilă, pe un foarte lung interval de timp, organizarea social-politică a poporului nostru — con-

chide autorul — înfățișează astfel un autentic caracter unitar. Existența instituției statului a fost expresia cerințelor obiective ale dezvoltării multilaterale a societății din spațiul carpato-danubian-pontic și ea demonstrează — pe firul unei continuități marcante — excepționala creativitate politică a poporului român. Această realitate incontestabilă — fundată pe temeiul nezdruccinat al surselor documentare — are o însemnătate deosebită. Ea vădește, fără putință de tăgadă, drepturile legitime ale poporului român asupra vetrei sale strămoșești, statornicește caracterul inalienabil al patrimoniului său teritorial. În același timp, ilustrează vechimea poporului român în raport cu alte popoare europene, vecine sau mai îndepărtate, calitatea sa proeminentă de a făuri propria istorie conform voinței sale” (p. 41—42).

Alte studii abordează aspecte marcante privind civilizația geto-dacilor, evoluția lor istorică, epopeea rezistenței străbunilor împotriva unor agresori superiori numeric și ca înzestrare, împletirea civilizațiilor dacică și romană, organizarea social-economică în timpul luptelor împotriva migratorilor: *Civilizația geto-dacilor. Originalitate, continuitate, tradiție*, de dr. Constantin Preda; *Getodacii în secolele VII—I î.e.n. Relațiile cu vecinii*, de dr. Adrian Rădulescu, Mihai Irimia; *Statul la geto-daci (secolele I*

i.e.n. — I e.n.), de prof. univ. dr. Ion Horațiu Crișan; *Rezistența geților împotriva armatei persane în anul 514 i.e.n.*, de prof. univ. dr. doc. Dumitru Berciu; *Mari conducători și comandanți ai lumii geto-dace: Dromichaites, Burebista, Decebal*, de colonel dr. Gheorghe Romanescu; *Implicațiile politice și militare ale războaielor dintre daci și romani din anii 101—102 și 105—106*, de colonel dr. Cristian M. Vlădescu; *Dacii în provinciile Dacia și Moesia Inferior*, de cercetător științific Mihail Zahariade; *Viața social-politică și statală în Dacia liberă*, de dr. Ion Ioniță; *Sinteza civilizațiilor dacă și romană: repere istorice generale*, de academician Emil Condurachi; *Geto-*

dacii în conștiința poporului român, de academician Ștefan Pascu; *Apărarea vetrei și moșiei obștilor sătești românești în feudalismul timpuriu*, de dr. Romulus Vulcănescu. Ultimele două studii — 2 500 de ani de lupte necurmăte pentru libertate și independență, de maior dr. Mihail E. Ionescu și *Doctrina militară a României socialiste — moștenitoare și continuatoare în noile condiții a celor mai înaintate tradiții de luptă ale strămoșilor noștri*, de colonel dr. Constantin Toderașcu — surprind coordonatele esențiale ale luptei pentru libertate și independență a poporului nostru, reliefind corelația, legătura indisolubilă dintre tradiție și actualitate.



PSEUDO-ENACHE KOGĂLNICEANU ; IOAN CANTA, *Cronici moldovenești*, Editura Minerva, București, 1987, XCI + 266 p. + 16 p. planșe.

Seria „Restitutio” a Editurii Minerva pune la dispoziția cercetării științifice ediția critică, realizată de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, a două izvoare de valoare documentară incontestabilă pentru adâncirea cunoașterii situației țărilor române în secolul al XVIII-lea. Este vorba de *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâi și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733—1774)*, cronică transmisă într-un manuscris semnat de boiernașul Enache Kogălniceanu, și de *Letopisețul Țării Moldovei de la a doua și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1741—1769)*, de spătarul Ioan Canta (în studiul introductiv, Aurora Ilieș argumentează ca autentic autor al cronicii pe arhimandritul Vartolomei Măzăreanu).

Faptele pe care le cuprind letopisețele — este adevărat, prezentate în formă nudă, fără comentarii, fără participare sufletească, departe de măiestria marilor noștri cronicari — consemnează istoria unor vremuri de apogeu ale fanariotismului. Sint vremuri în care o ploaie de dări pe capul bieteii țării dădea contur

unei fiscalități apăsătoare, excesive, suportată de cei mulți. Săracilor „le era greu, căci nu înceta birurile, și tot mai mari” (p. 50). Dominația otomană cunoaște un spor al împovărilor de tot felul. Dregătorii otomani, infumurați și disprețuitori, se comportau după bunul lor plac, umilind boierii și chiar pe domn. Instabilitatea politică internă, devenită cronică, avea grele consecințe în plan social. „Obligativitatea originii domnești pentru a năzui la tron nu se mai impunea în această vreme. Mavrocordații, mai ales Nicolae, dar și Constantin, au căutat o justificare a aspirațiilor lor la tronurile celor două țări românești. Legitimitatea la domnie era motivată de apartenența lor la vechea dinastie a Moldovei, ai cărei descendenți se socoteau. Către mijlocul secolului al XVIII-lea, alte criterii jucau rolul preponderent. Dragomanatul era treapta de la care se putea face saltul spre domnie. Tronul de la București sau cel de la Iași era culmea cea mai înaltă pe care o putea atinge un creștin din Imperiul otoman... Voievozii erau acum doar slujbași smeriți ai Porții. Strădania lor de a răspunde cu promptitudine la ordinele și cererile sultanului constituia un merit” (p. LXIII). Constantin Mavrocordat declara, în ultima sa domnie, că „este dator ca să se silească la toate poruncile Împărăției, ca o slugă veche ce este” (p. 141—142). Sint, de asemenea, vremuri în care, la nefericiri naturale, ca invazii ale lăcustelor, se adaugă întregul cortegiu de suferințe adus românilor de confruntările militare între imperiile otoman, habsburgic și țarist desfășurate pe pămîntul țării.



LIVIU MĂRGHITAN, *Decebal*, Editura militară, București, 1987, 200 p. + 16 p. planșe

Cartea reconstituie figura mărețului Decebal, regele-erou intrat în conștiința neamului ca simbol al neînfricării, al jertfei de sine în apărarea libertății și independenței poporului său, insistând asupra virtuților unui eminent strateg, ale unui strălucit comandant de oști.

Întreaga demonstrație este întemeiată pe contextul bogat în date furnizate de investigațiile arheologice, care dezvăluie „o foarte evoluată civilizație materială și spirituală, o temeinică închegare de cetăți construite după toate regulile arhitecturii militare antice, fortificații fără de care Dacia nu ar fi putut opune

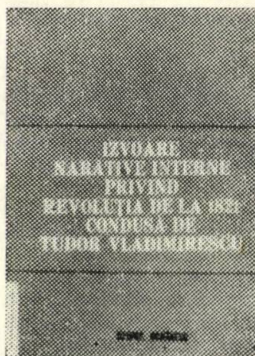
o rezistență atât de tenace și îndelungată masivului efort militar roman de înstăpînire la nord de Dunăre“ (p. 8). Construirea marilor fortificații autohtone încă din prima epocă a fierului și dezvoltarea lor pe măsura întăririi statului geto-dac reprezintă o dovadă concludentă a legării geto-dacilor de vatra strămoșască, acestea fiind concepute ca locuri de refugiu și de apărare. Treptat, s-a ajuns ca, în vremea lui Burebista, statul independent și unitar al Daciei să dispună de un complex defensiv la scara întregii țări, un sistem de apărare care va fi amplificat la cote de mare anvergură de regele Decebal. „Ansamblul fortificațiilor din Dacia, ajuns la maxima sa dezvoltare și modernizare în anii domniei lui Decebal, *era cel mai complex și extins sistem defensiv pe care armatele romane l-au întâlnit în drumul lor de cucerire a continentului european*“ (p. 82). Acest veritabil bastion carpatic, acest sistem ingenios de cetăți, amplasate astfel încît să protejeze marele centru politico-militar și cultural-religios care era Sarmizegetusa, a constituit temelul legendarei rezistențe dacice, condusă cu măiestrie de Decebal, opuse legiunilor Romei.



CORNELIU POPA, GHEORGHE DARAGIU, *Monumente și locuri istorice din Dobrogea medievală. Secolele X—XV*, Editura Sport-turism, București, 1987, 164 p. + 16 p. ilustrații + 1 hartă.

Cartea se deschide cu o incursiune în istoria meleagurilor dintre Dunăre și Marea Neagră de la sfîrșitul veacului al X-lea pînă în veacul al XV-lea, care prezintă stăpînirea bizantină pe acest străvechi pămînt românesc (secolele X—XII), statele românești dobrogene în secolele XIII și XIV, unirea teritoriilor locuite de românii dobrogeni cu Țara Românească și Moldova. În acest răs-timp — relevă Mircea Mușat în *Cuvînt înainte* — „toate ciocnirile de interese între statele, popoarele și populațiile din

această zonă a Europei, într-o epocă de mișcări istorice aproape neconținute, au avut foarte adesea în Dobrogea un loc de întîlnire și manifestare și s-au răsfrînt dramatic asupra localnicilor, asupra românilor, totdeauna majoritari în rîndurile locuitorilor ținutului danubiano-pontic. Ca și frații lor din nord și vest, românii dobrogeni s-au adaptat împrejurărilor, au suferit și îndurat, dar și-au păstrat ființa etnică și limba și și-au sporit cultura și civilizația cu toată nespusa vitregie a vremurilor ce au trecut peste ei în primele secole medievale“ (p. 6). Monumentele și locurile istorice pe care ni le descriu autorii în itinerarul lor dobrogean se constituie în mărturii vii ale acestui trecut. Iată de ce lucrarea, scrisă cu dăruire profesională, e foarte utilă oricui vrea să cunoască trecutul acestor ținuturi și, implicit, să înțeleagă mai bine bogăția prezentului dobrogean.



* * * *Izvoare narative interne privind revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, reeditate de : G. D. Iscriu (coordonare), Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă și Ilie Cristian, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1987, 218 p.

Cu pasiune și pricepere, colectivul de cercetători, avînd în frunte pe istoricul G. D. Iscriu, a întreprins o muncă migăloasă, dar extrem de folositoare, de reeditare a unor izvoare importante ale revoluției din 1821. Sint adunate, astfel, în acest volum, șase izvoare narative, a căror semnificație deosebită este conferită de faptul că au fost elaborate de martori oculari, unii chiar trăitori ai evenimentelor.

Volumul se deschide cu scrierile lui Naum Rîmniceanu : *Correspondența moldoveanului cu munteanul și Izbucnirea și urmările zăverei din Valahia*, într-o traducere, revizuită, din grecește. Cleric, dascăl în case boierești și în școli publice, bun cunoscător al limbii grecești, Naum Rîmniceanu (1764—1838), deși nu a manifestat o atitudine favorabilă lui Tudor, scria, relevînd semnificația majoră a evenimentelor revoluționare : „O anule cu leat 1821 ! Tu, cu adevărat prin intrare-ți, de ai și pricinuit românilor amărăciune, dar deodată și deșteptarea.

Lunile tale, Academiei s-au închipuit pentru români. Zilile tale, învățăturile s-au făcut pentru români. Ceasurile tale, dascăli s-au așezat pentru români, iar minuterile tale, ca niște sori luminători, s-au înfipt în simțirile românilor ! Drept aceea fieșcare trup care poartă într-însul suflet românesc este dator ție să-ți hărăzească cele mai dulci minuteri ale vieții sale. Neamul românilor are sînta datorie ca în mijlocul Patrii lor să ridice spre pomenirea ta un monument spre vecinica ținere de minte, pentru că întru adevăr tu ești anul *bunătății Domnului* !” (p. 96).

De asemenea, se publică *Jalnica cîntare a lui Zilot*, datorată lui Ștefan Ioan Fănuță (1787—1853), cel care a fost cunoscut sub numele de Zilot Românul, adică „românul zelos”. Editorii reconfirmă identificarea acestui pseudonim pe care, pentru prima dată, Gr. Tocilescu a făcut-o în anul 1890. Despre sfîrșitul conducătorului revoluției române, Ștefan Ioan Fănuță nota : „Atîta știm că pe Tudor l-au omorît Ipsilant cu ficleșug, din care poate pricepe fieșcine că *n-au fost amîndoi într-un cuget*” (p. 142).

Mai pot fi citite scrierile : *Pre scurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești*, de boierul cărturar și patriot Iordache Goleșcu (1768—1848) ; *Memoriu asupra Eteriei*, de arhimandritul Andronic Badenschi (1820—1893) și un fragment de cronică datorat lui popa Ilie de la mănăstirea Butoiu (lingă Tîrgoviște), un apropiat al episcopului Ilarion.



GABRIEL BĂDĂRĂU, *Academia Mihăileană (1835—1848). Menirea patriotică a unei instituții de învățămînt*, Editura Junimea, Iași, 1987, 192 p.

fost înfăptuită Academia Mihăileană, cea mai importantă ctitorie a învățămîntului românesc din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Disponînd de o bogată documentație, monografia supune dezbaterei — ținînd permanent seama de contextul general al epocii, marcat de tendințele spre modernizare, spre unitate și independență — organizarea și conținutul activității de învățămînt ale Academiei, reliefind cadrele normative, programele, metodele de instruire, manualele, concepțiile, orientările politicii școlare, inițiativele și acțiunile oamenilor școlii — între care s-au aflat spirite luminate, precum Eftimie Murgu, Ch. Flechtenmacher, Damaschin Bojinca, Ion Ionescu de la Brad, Ion

Pe fondul crizei de sistem a societății feudale din țările române, al ivirii noilor orizonturi în toate sectoarele vieții social-economice și cultural-ideologice, a

Ghica, Mihail Kogălniceanu, frunțași, în același timp, ai mișcării revoluționare și culturale naționale — adversitățile pe care le-a întâmpinat, reorganizările etc. O atenție deosebită este acordată educației național-patriotice, ca aspect dominant în activitatea de educație și instruire în cadrul Academiei, ilustrată de interesul conferit istoriei naționale, geografiei, dreptului românesc. Din rîndurile promotorilor de absolvenți ai Academiei, ale profesorilor acestora s-au recrutat, în anul revoluționar 1848, frunțași ai luptei pentru emancipare socială și libertate națională a românilor. „Finalitatea activității Academiei Mihăilene din ajunul revoluției române de la 1848 — remarcă autorul — a depășit, cu mult, prin latura ei socială, obiectivul imediat al instrucțiunii tinerei generații, chiar ne-

cuprinzătoare cum a fost, încadrîndu-se în zona marilor aspirații ale poporului, acționînd în frontul realizării acestora. Meritul suprem nu reiese atît din analiza comparativă sau cantitativă, ci din realitatea faptului că a existat și funcționat în societatea românească, în revoluționară preschimbare, din concretul rezultatelor și efectelor de durată, din faptul că au fost preocupări și realizări românești în slujba edificării unui stat românesc modern și consolidării națiunii române. Această germinare și cultivare în interiorul Academiei moldovene, în anii premergători revoluției române de la 1848, a idealurilor prezente și viitoare i-au asigurat perenitatea. Sînt trăsături pozitive, care i-au determinat geneza și au dovedit durabilitatea operei“ (p. 174).



VISTIAN GOIA, *B. P. Hasdeu și discipolii săi*, Editura Minerva, București, 1987, 218 p.

întrebării : dacă Hasdeu a fost și în ce măsură șef de școală, dacă a existat o astfel de «școală» în cultura vremii care să poarte marca personalității sale și în ce domenii s-a manifestat“ (p. 8).

Prin școala lui Hasdeu, făcută cunoscută prin publicații ca „Revista contemporană“ (1873—1876) și „Revista nouă“ (1887—1895), autorul înțelege un curent de idei, o stare de spirit care a condus la cristalizarea unei mentalități culturale deosebite, în raport cu cea exprimată de „Convorbirile literare“, pe de o parte, și de „Contemporanul“, pe de altă parte. Caracteristicile ei au fost românismul, romantismul funciar și aspirația spre universalitate. O școală, e adevărat, dar trebuie spus, o școală al cărei mentor nu a avut discipoli de aceeași înălțime și forță.

După cum se relevă în lucrare, principalul teritoriu de manifestare a hasdeienilor a fost istoria, ei văzînd în trecutul românilor un mijloc sigur pentru cunoașterea națiunii. „Ispita“ istoriei este evidentă în înclinația lor pasionantă, neobosită, în a explora arhive din țară și străinătate, de a strînge și publica cît mai multe mărturii ale trecutului, activitate febrilă care îi cuprinde pe V. A. Urechia, Gr. G. Tocilescu, G. I. Ionescu-Gion. Romantismul lor congenital i-a determinat să caute în trecut individualități ce întruchipează virtuți naționale cu care să ne putem

Personalitate proteică, plurivalentă, B. P. Hasdeu s-a înscris ca un adevărat ferment creator în spiritul românesc al veacului al XIX-lea. Istoric, gazetar, poet, dramaturg, prozator, el a deschis pîrtii fertile în varii domenii — lingvistică, istorie, folcloristică, literatură —, atras mereu de drumurile neumbrate, aspirînd neobosit spre „monumental“, spre opere grandioase. Este adevărat, de la Hasdeu „au rămas multe șantiere și foarte puține monumente. Dar — remarca Mircea Eliade — planurile acestor șantiere sînt suficiente să acorde semnificație istorică unei întregi epoci“. Printre multele opere plănuite, dar neîmplinite pe deplin, „se consideră a fi și aspirația lui Hasdeu de a fi șef de «școală», director de conștiințe, modelator de mentalități“. Tocmai asupra acestor aspecte se oprește Vistian Goia, „pentru a elucida o ipoteză pusă mereu sub semnul

mîndri și compara cu alte popoare. Însuși B. P. Hasdeu a oferit „modelul“, elaborînd monografia despre Ioan Vodă cel Viteaz (1865), operă istorică și creație literară în același timp. După el, Gr. G. Tocilescu a scris un studiu despre Petru Cercel (1784) — despre care conchidea că „duse o viață balotată mai rău decît o navă pe o mare furtunoasă, trecînd subitamente de la cele mai cumplite dureri la cele mai dulci fericiri, de la cea mai umilită pozițiune la cea mai înaltă, din purpura de principe în gheba țărănească, din palatul domnesc în bor-

deiul unui țigan, suferind răul ca și binele deopotrivă, și nepierzînd niciodată speranța“ — și un altul despre Nicolae Bălcescu (1876); V. A. Urechia s-a oprit asupra lui Tudor Vladimirescu în cel de-al XII-lea volum al *Istoriei românilor* (1901). Fascinația „începuturilor“, căutarea fenomenului „original“, a „rădăcinilor“ l-au făcut pe Hasdeu să dea la iveală studiul erudit și îndrăzneț *Pierit-au dacii?* (1860) și să realizeze monumentală *Istorie critică a românilor* (1875); iar pe Tocilescu să scrie cartea *Dacia înainte de romani*.



GHEORGHE LĂZĂRESCU, *Civilizație italiană*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 294 p. + 20 p. planșe.

Pe fundalul dezvoltării sale istorice, volumul expune valorile civilizației italiene, complexe, plurivalente, deschideri îndrăznețe spre noi orizonturi, rodul virtuților unui întreg popor.

Pagini distincte ale cărții se referă, de pildă, la cultura în timpul lui Teodoric, la evoluția artelor după Edictul din Milano din anul 313, la arta romanică și cea gotică, la înfiriparea și înflorirea literaturii italiene începînd cu secolul al XIII-lea. De o prezentare distinctă beneficiază Umanismul și Renașterea, cu multiplele și efervescentele lor manifestări. „Frenezia cu care marii artiști ai Evului mediu — umaniștii — au pornit în căutarea operelor confracților lor de odinioară (din antichitate), fanatismul dovedit în însușirea acestor opere din care s-au hrănit cu aviditate prețuindu-le nespus, a fost un impuls caracteristic unei epoci în care emanciparea conștiințelor se impunea cu orice preț. Misticismul medieval și opresiunea feudală se cereau depășite cît mai repede fiindcă ele se identificau cu o perioadă barbară care însemna negarea rațiunii, a individualismului, a naturii însăși a omului. Dreptul uman trebuia reafirmat

și odată cu el principiul autorității. Cunoașterea mai profundă a ființei umane, dialogul direct cu semenii, într-o viață activă, dinamică, comunicarea liberă prin opere ale căror semnificații să fie o revelație a unei gândiri tot atît de eliberate de orice prejudecăți, toate acestea formează o nouă mentalitate, o nouă încredere în sine și în cei din jur“ (p. 99). Fenomen caracteristic, încă de la începutul secolului al XV-lea — *il Quattrocento* — „au apărut firesc oamenii universali, a căror cultură enciclopedică și însușiri naturale, rod al unor condiții propice, au provocat un reviriment hotărîtor în toate domeniile; secolul acesta a excelat într-adevăr prin versatilitatea și multilateralitatea virtuților: negustorul și omul de stat sînt adesea filologi de mare erudiție, fiii și fiicele lor sînt instruite cu *Politica* și *Etica* lui Aristotel; teoria este completată cu practica: cine studiază pe Plinius, își creează un muzeu de științe naturale; cine traduce pe Plaut, regizează reprezentarea comediilor lui. Exemple de oameni multidotați abundă nelimitat, și dintre aceștia se impun, ca adevărate fenomene, un Leon Battista Alberti, un Leonardo da Vinci, un Michelangelo Buonarroti, ale căror nume sînt suficiente pentru a demonstra adevărul cuvintelor rostite de Alberti că «oamenii, dacă vor, reușesc orice»“ (p. 100).

De asemenea, un real interes trezește prezentarea operei istorice a lui Niccolò Machiavelli, Francesco Guicciardini, Giambattista Vico ș. a., precum și evoluția, pînă în secolul al XX-lea, a literaturii și criticii literare, a muzicii și teatrului, a artelor figurative.



N. IORGA, *Conferințe. Ideea unității românești*. Ediție îngrijită de Ștefan Lemny și Rodica Rotaru. Postfață, note și bibliografie de Ștefan Lemny, Editura Minerva, București, 1987, 360 p.

Ideea unității, exprimată în necesitatea fundamentală a făuririi Marii Uniri, și, apoi, în cerința consolidării statului național unitar român, i-a însoțit gândurile cărturarului și luptătorului N. Iorga, i-a trasat direcțiile acțiunii sale politice și culturale. „Viața marelui savant — scrie, cu îndreptățire, Ștefan Lemny — s-a identificat astfel în chipul cel mai strins cu ideea de unitate, el fiind unul dintre militanții cei mai energici pentru realizarea idealului de la 1918. Faptele sale pe acest tărâm, în cadrul «Ligii Culturale» sau în «Frăția bunilor români», înființată de el, se cunosc. Ele au avut o intensitate deosebită în anii din ajunul Marii Uniri, când, în presă sau în Parlament, istoricul și-a exprimat încrederea în victoria finală și în desăvîrșirea statului național unitar, însușindu-și compatrioții la acțiune și fortificînd conștiințele. Pe drept cuvînt, contemporanii l-au considerat un veritabil

«factor al dezvoltării conștiinței naționale», cu merite însemnate și în lupta pentru unire. Efortul său nu s-a încheiat nici după 1918, fiindcă istoricul, asemenea multora din generația sa, a înțeles necesitatea de a întări opera proaspăt realizată printr-o întreagă politică de reforme și printr-o nouă pedagogie națională» (p. 342).

Acest crez de viață este exprimat cu deosebită forță și în manifestarea năvalnică a tribunului dotat cu un remarcabil talent oratoric. Din această vastă activitate, operă de erudiție și de înaltă simțire patriotică destinată publicului larg, antologia de față ne oferă cu generozitate o însemnată parte din conferințele vestitului învățat, circumscrise tematic în jurul ideii de unitate în istoria românilor. Alături de cuvîntările și conferințele propriu-zise, prezentate potrivit criteriului cronologic, sînt cuprinse și lecțiile lui N. Iorga la Universitatea din București, apărute sub titlul: *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor* (1915) — text de referință pentru tema în discuție —, precum și comunicările: *Note despre unirea românească* (1920) și *Individualism și solidarism în dezvoltarea istoriei* (1940). Toate se constituie în pagini memorabile istoriografice, în pagini minunate de elocință și creație literară.

ION MAMINA

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1987

SĂRBĂTORIREA TOVARĂSULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI OMAGIERII INDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al
C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guver-
nului Republicii Socialiste România . II/3 *

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU II/9

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al
C.C. al P.C.R. adresată tovarășei ELENA
CEAUȘESCU cu prilejul aniversării zilei de
naștere II/16

★

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la adu-
narea solemnă consacrată aniversării a 65 de
ani de la crearea Uniunii Tineretului Comu-
nist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii
Asociațiilor Studenților Comuniști din Româ-
nia, 21 martie 1987 III/3

ARTICOLE — COMUNICĂRI

MIRCEA BOTA : Viitorul poporului român —
obiectiv strategic fundamental al politicii
P.C.R. în „Epoca Nicolae Ceaușescu” I/47

IOAN ȘT. OPREA, GHEORGHE TUDOR :
Evoluția funcției economico-organizatorică a
statului român în anii construcției socia-
liste I/67

ELISABETA PETREANU : Contribuția Partidu-
lui Comunist Român la definirea concep-
tului de solidaritate internațională în epoca
contemporană I/85

VALENTINA POPOVICI : Opera președinte-
lui Nicolae Ceaușescu pe meridianele lumii
. II/18

Acad. ȘTEFAN PASCU, dr. MIRCEA MU-
ȘAT, dr. FLORIN CONSTANTINIU : Falsifi-
carea conștiință a istoriei sub egida Acade-
miei Ungare de științe II/103

PAMFIL NICHITELEA : Unitatea de mono-
lit a comunistilor, a întregului popor în ju-
rul partidului, al secretarului său general,
tovarășul Nicolae Ceaușescu, cheazășie a ina-
intării neabătute a României pe drumul so-
cialismului și comunismului III/14

IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU : Industriali-
zarea României: opinii și controverse în pe-
rioda interbelică III/30

NICOLAE RAUS : Gîndirea revoluționară de
la 1848, precursora a mișcării socialiste din
România III/47

TITUS POPOVICI : Metode și stiluri în ser-
viciul falsificării intenționate a istoriei III/67

Dr. OLIVER LUSTIG : Denaturări și falsifi-
cări care jignesc și profanează memoria vic-
timelor terorii horthyste III/77

Actul istoric din August 1944 și contribuția
României la înfrîngerea Germaniei naziste —
încununare a luptei antifasciste a poporului
român IV/3

MIRCEA MUȘAT : 1 Decembrie 1918 — o zi
pentru eternitate V/3

ELISABETA IONIȚA : Mișcarea revoluționară
și democratică de femei din România în
perioada 1918—1944 (II) V/21

IOAN TALPES : Criza renanșă și politica ex-
ternă a României V/40

NICOLAE CIACHIR : România în contextul
sud-estului Europei, 1900—1914 V/55

„Epoca Nicolae Ceaușescu” — epoca celui
mai înalt progres economic și social din is-
toria patriei VI/3

Marea Unire din 1918 — corolarul înfăptuirilor
de unitate națională la români VI/77

80 DE ANI DE LA MAREA RĂSCOALĂ A ȚĂRANILOR DIN 1907

ION POPESCU-PUTURI : Semnificația isto-
rică a marii răscoale a țăranilor . I/3

ION ILINCIOIU : Solidaritatea clasei munci-
toare, a intelectualității și a altor categorii
sociale cu lupta eroică a țăranimii . I/15

GHEORGHE SURPAT : Concepția partidului comunist cu privire la noua revoluție agrară în România I/32

110 ANI DE LA CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT DEPLINE A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUTURI : 1877 - moment de excepțională însemnătate în lupta poporului român pentru libertate și independență națională II/36

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE : Caracterul național și popular al războiului neatinării II/50

65 DE ANI DE LA FĂURIREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST

CONSTANTIN PETCULESCU : Martie 1922 - moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România II/68

GHEORGHE PRISĂCARU : Tineretul și problemele dezarmării, securității și păcii în Europa II/86

MĂRĂȘTI-MĂRĂȘEȘTI-OITUZ (1917-1987)

ION POPESCU-PUTURI : Semnificația istorică a marilor victorii repurtate de armata română în vara anului 1917 III/19

Col. GHEORGHE TUDOR : Pagini de înalt eroism românesc în legendarele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz IV/36

VASILE BOBOCESCU : Lupta maselor populare din teritoriul cotopt împotriva ocupanților străini în anii 1916-1918 IV/55

VASILE ALEXANDRESCU, GRIGORE ALEXANDRESCU : Ecoul internațional al eroismului ostașilor români în luptele din 1917 IV/73

40 DE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII

ION POPESCU-PUTURI : Semnificația istorică a actului politic revoluționar de la 30 Decembrie 1947 VI/22

ION IACOȘ : Ideea de republică în gândirea mișcării revoluționare și democratice din România VI/37

ȘTEFAN PĂSLARU : Atașamentul armatei române față de proclamarea Republicii VI/48

ȘTEFAN LACHE : Ecoul internațional al proclamării Republicii VI/61

STUDII DOCUMENTARE

ION ARDELEANU : Lupta forțelor revoluționare, democratice și patriotice din România împotriva revizionismului I/100

VASILE BOBOCESCU, TRAIAN BARA : Împotrivirea populației maghiare față de regimul de ocupație fascisto-northyst asupra nord-vestului României (30 august 1940-25 octombrie 1944) II/116

MIRCEA MUȘAT, VASILE BOBOCESCU, HORIA BRESTOIU : Politica naționalist-șovină a cercurilor conducătoare din Ungaria de deznationalizare și maghiarizare forțată a românilor din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar III/89

VASILE SERBAN, TRAIAN BARA : Acțiuni revizioniste ale regimului fascisto-northyst împotriva României și a altor state (1938-1940) IV/113

HORIA BRESTOIU, VASILE BOBOCESCU : Acțiuni ostile ale poporului ungar împotriva revizionismului fascisto-northyst, pentru relații de colaborare cu statele vecine V/80

VASILE BOBOCESCU : Acțiuni antirevizioniste pentru apărarea independenței naționale a țării desfășurate de masele populare ale naționalităților colocoitoare din România (1933-1940) VI/87

MĂRTURII ISTORICE

Relațiile României cu Aliații (decembrie 1916-iunie 1917) : Dumitru Preda IV/89

Unele considerații istorico-statistice privind efortul militar depus de poporul român pentru susținerea cauzei naționale în anii primului război mondial : Ilie Schipor IV/95

Cadrele didactice și ofițerii-elevi ai Școlii Superioare de Război în marea epopee a războiului de reîntregire : Ioan Sorescu IV/99

Contribuția eroică a militarilor genști la apărarea patriei în primul război mondial : Teofil Oroian IV/102

Considerații cu privire la cooperarea forțelor navale cu cele terestre în timpul războiului din anii 1916-1918 : Mariana Păvăloiu IV/107

„Săptămîna” - o curajoasă publicație în lupta împotriva ocupației horthyste a nord-vestului României : Traian Rus V/69

Acțiunile întreprinse pentru repatrierea diplomaților și trimișilor români aflați în Germania și țările aliate ei și ai acestora în România după actul de la 23 August 1944 : Paul Abrudan V/73

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

KIM IR SEN (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere) III/111

ERICH HONECKER (cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere) V/124

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Miscarea muncitorească internațională în anii 1919-1923. Făurirea partidelor comuniste V/99

70 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Valori trainice ale prieteniei și colaborării multilaterale româno-sovietice : Vasile Buga VI/106

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Manifestări științifice pe plan internațional în domeniul istoriei (Simpozion al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G. - București, 5-6 noiembrie 1986) : Elena Mureșan I/117

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1986 : Gheorghe Unc, Ion Mamina II/135

Simpozion româno-sovietic pe tema : *Legăturile partidului cu masele. Dialectica relațiilor reciproce* (Moscova, 25-26 noiembrie 1986) : Gheorghe Tudor III/115

Aniversarea semicentenarului Brigăzilor Internaționale din Armata Populară Spaniolă : Mihail Florescu IV/132

Simpozion științific internațional de istorie pe tema : *România și Italia. Crearea statelor lor unitare și cucerirea independenței române*. 9 mai 1877-9 mai 1987 (Roma, 10 aprilie 1987) : Nicolae Rauș V/127

Simpozion româno-sovietic pe tema : *Politica de pregătire și perfecționare a cadrelor în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.* (București, 14-15 octombrie 1987) : Gheorghe Surpat VI/120

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- Istoria militară a poporului român. Vol. II, Editura militară, București, 1986, XVI + 638 p. + 24 p. planșe : Constantin Căzănișteanu I/127
- ILIE CEAUȘESCU, *Independența poporului român - obiectiv fundamental al politicii Partidului Comunist Român. Tradiție-Actualitate-Perspectivă*, Editura militară, București, 1986, 366 p. : Vasile Mocanu I/132
- V. CRISTIAN, *Contribuția istoriografiei la pregătirea ideologică a revoluției române de la 1848*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985, 208 p. : Ion Babici I/135
- ION POPESCU-PUTURI, *Pe teme de istorie*, Editura Albatros, București, 1986, 272 p. : Cristian Popișteanu III/122
- Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, 1918. Documente interne și externe. Vol. III (august 1918-iunie 1919), CXIV + 814 p. ; vol. IV (iulie 1919-octombrie 1919), XXVIII + 548 p. ; vol. V (noiembrie 1919-ianuarie 1920), XX + 598 p. ; vol. VI (februarie 1920-decembrie 1920), XVI + 528 p., Editura științifică și enciclopedică, București, 1986 : Ion Calafeteanu III/129
- GHEORGHE ZAHARIA, *Unitatea național-statală, independența și progresul social - esența vieții poporului român*, Editura militară, București, 1986, 416 p. : Nicolae Petreanu III/133
- C. G. COSTA-FORU, *Din viața și opera unui mare democrat român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 12 p. foto : Vasile Petrișor III/140
- Colonel dr. V. MOCANU, *Timp al îndrăgirii eroice. 1916-1917*, Editura Militară, București, 1986, 264 p. : Aurel Pentelescu IV/141
- AL. ZUB, *De la istoria critică la criticism (Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985, 312 p. : Marin Badea IV/145
- Colonel dr. GHEORGHE TUDOR, *Armata geto-dacă*, Editura militară, București, 1986, 224 p. : Vasile Mocanu V/134
- Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*, București, 1986, 662 p. : Gelcu Măcutovici V/137
- STELIAN NEAGOE, *Istoria unirii românilor*. Vol. I. *De la începuturi la Cuza Vodă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 696 p. : Dumitru Almaș VI/126
- CONSTANTIN PETCULESCU, *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice*, Editura politică, București, 1987, 448 p. : Constantin Mocanu VI/130

INSEMNAȚII

— Cărți de istorie apărute în anii 1986 și 1987 —

- A. D. XENOPOL, *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Vol. II. *De la întemeierea Țării Române până la moartea lui Petru Rareș. 1546*. Ediția a IV-a. Text stabilit de Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu. Note, comentarii, prefață, indice și ilustrația de Nicolae Stoicescu Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 502 p. + 4 p. color + 48 p. alb-negru I/143
- ALEXANDRU I. GONȚA, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 400 p. I/144

- FLORIAN DUDAȘ, *Manuscrise românești medievale din Crișana*, Editura Facla, Timișoara, 1986, 200 p. I/144
- Documente turcești privind istoria României*. Vol. III. 1791-1812. Intocmit de Mustafa A. Mehmet, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986, XX + 396 p. I/145
- G. I. IONESCU-GION, *Portrete și evocări istorice*. Ediție îngrijită, prefață, note, și glosar de Vistian Goia, Editura Minerva, București, 1986, XXXIV + 406 p. I/146
- TITU MAIORESCU, *Jurnal și epistolar*. Vol. VI (8/20 noiembrie 1866-17 aprilie 1870). Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheriu și Domnica Filimon, Editura Minerva, București, 1986, 650 p. I/147
- PETRE OPREA, *Itinerar înedit prin case vechi din București*, Editura Sport-Turism, București, 1986, 222 p. I/147
- Correspondența lui Cezar Petrescu*. Vol. I. Ediție îngrijită, cu o introducere, note și indice de Ștefan Ionescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 286 p. + 23 p. planșe I/146
- Pagini eroice din marea epopee*, Editura militară, București, 1986, 396 p. + 4 p. hărți I/149
- HORIA C. MATEI, *Mic dicționar al lumii antice. Țări-Popoare-Orase*, Editura Albatros, București, 1986, 416 p. I/150
- Dallas, 22 noiembrie 1963. *Un dosar deschis*. Introducere, selecție, traducere, comentarii și note de Stelian Turlea, Editura politică, București, 1986, 316 p. + 16 p. planșe I/151
- D. PRODAN, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*. Vol. I. *Supuși*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, VIII + 582 p. II/155
- N. BALCESCU, *Opere*. Vol. III. *Românii supt Mihai Voevod Viteazul*. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane. Volum îngrijit de Daniela Poenaru, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986, 368 p. + 1 planșă II/156
- ION HORATIU CRIȘAN, *Spiritualitatea geto-dacilor*. Repere istorice, Editura Albatros, București, 1986, 450 p. + 29 p. planșe II/156
- ALEXANDRU ANDRONIC, *Iași pînă la mijlocul secolului al XVII-lea. Geneză și evoluție*, Editura Junimea, Iași, 1986, 142 p. II/157
- Arthur Baligot de Bayne — *Correspondență cu Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri*. Studiu introductiv, selectarea și traducerea textelor, note, comentarii și indice de Emil Boldan, Editura Junimea, Iași, 1986, XXXVI + 404 p. + 23 p. planșe II/157
- Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii și articole*. Coordonații : acad. Ștefan Pascu, prof. univ. Ștefan Ștefănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 384 p. III/149
- Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*. Vol. I. Volum intocmit de Victor Eskenasy. Cuvint înainte dr. Moses Rosen. Prefață dr. Alexandru Vianu. Studiu introductiv Victor Eskenasy. București, 1986, XXXV + 164 p. + 20 p. planșe III/150
- CORNEL I. SCAFES, VLADIMIR ZODIAN, *Grigore al IV-lea Ghica (1822-1828)*, Editura militară, București, 1986, 224 p. + 8 p. planșe III/150
- VALERIU BRANIȘTE, *Correspondență*. Vol. II. 1895-1901. Ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Căliman și Gheorghe Iancu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 272 p. + 16 p. planșe III/151
- DAN BERINDEI, *Cultura națională română modernă*, Editura Eminescu, București, 1986, 502 p. III/151
- Documente privind marea răscoadă a țărânilor din 1907*. Vol. IV. *Desfășurarea răscoadei*. B. Muntenia-Oltenia, Editura Academiei Re-

publicii Socialiste România, București, 1986, 454 p. III/152

AUGUSTIN DEAC, *Contribuția clasei muncitoare la făurirea statului național unitar român*, Editura politică, București, 1986, 152 p. + 7 p. planșe III/153

Politica externă a României. Dicționar cronologic, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 416 p. III/154

Contribuții la studierea istoriei contemporane a României. Vol. II. Coordonatori: Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, Editura politică, București, 1986, 362 p. III/154

RODICA DUMITRESCU, *Mafia - filiera tăcerii. Violența și terorism, realități ale lumii capitaliste*, Editura politică, București, 1986, 256 p. + 16 p. foto III/155

GHEORGHE GHEORGHE, *Tratatul internațional ale României*. Vol. IV. 1965-1975. Texte rezumate, adnotate, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 502 p. III/156

EUGEN CIZEK, *Secvență romană. Mijlocul secolului I al erei noastre*. Prefață de acad. Emil Condurachi. Traducere de Sanda Chiose Crișan și Constantin Crișan, Editura politică, București, 1986, 430 p. III/156

STEFAN PASCU, *Volevodatul Transilvaniei*. Vol. III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 674 p. + 45 p. planșe IV/152

STEFAN LEMNY, *Originea și cristalizarea ideii de patrie în cultura română*, Editura Minerva, București, 1986, 238 p. IV/153

Documente privind istoria militară a poporului român. Ianuarie 1848-decembrie 1856. Volum întocmit de: colonel Constantin Căzănișteanu (coordonator), Maria Georgescu, dr. Dorina N. Rusu, Editura militară, București, 1986, LXX + 376 p. IV/153

Alexandru I. Philippide *în dialog cu contemporanii*. Vol. I. Ediție îngrijită, prefață, traducere, note și indice de I. Oprisan, Editura Minerva, București, 1986, 240 p. IV/154

RADU-ȘTEFAN CIOBANU, *Neagoe Basarab (1512-1521)*, Editura militară, București, 1986, 200 p. + 8 p. planșe IV/155

N. IORGA, *Correspondență*. Vol. II. Ediție note și indici de Ecaterina Vaum, Editura Meridiane, București, 1986, 422 p. IV/155

NICOLAE LASCU, *Călători și exploratori în antichitate*, Editura Sport-Turism, București, 1986, 318 p. + 40 p. planșe IV/156

ION D. ISAC, *Din zilele unui invățător de la țară*. Cuvânt înainte de L. Kalustian. Ediție, selecție, note și postfață de Octavian Ungureanu, Editura Eminescu, București, 1986, 304 p. IV/156

Diplomați iluștri. Vol. V, Editura politică, București, 1986, 432 p. IV/157

NICOLAE BOCSAN, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Editura Facia, Timișoara, 1986, 428 p. V/148

Românii în istoria universală. Vol. I. Coordonatori: I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1986, XLVIII + 728 p. V/149

GHEORGHE CRUTZESCU, *Podul Mogoșoaiei. Povestea unei străzi*. Prefață de Eugen Barbu. Note de Virgiliu Teodorescu, Editura Meridiane, București, 1986, 366 p. + 60 p. planșe V/150

LIVIU MAIOR, *Mișcarea națională românească din Transilvania. 1900-1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 196 p. V/150

MIRCEA IORGULESCU, *Spre alt Istrati*. Partea întâi, Editura Minerva, București, 1986, 250 p. V/151

FLORIN VASILIU, *De la Pearl Harbor la Hiroshima*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 432 p. + 16 p. planșe V/152

DAN A. LĂZĂRESCU, *Imaginea României prin*

călători. Vol. II. 1789-1821, Editura Sport-Turism, București, 1986, 350 p. + 16 p. planșe V/152

MIRCEA POPA, LUCIA POPA, NOROICA COJESCU, MIHAI MANEA, *O istorie a gândirii și mișcării socialiste internaționale în epoca modernă*, Editura Albatros, București, 1986, 452 p. V/153

VALERIU FLORIN DOBRINESCU, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1986, 190 p. V/154

M. TODOSIA, I. SAIZU, *Cultură și economie (Puncte de vedere din perioada interbelică)*, Editura Junimea, Iași, 1986, 304 p. V/154

LEONID BOICU, *Principalele Române în raporturile politice internaționale (secolul al XVIII-lea)*, Editura Junimea, Iași, 1986, 296 p. V/155

File din istoria militară a poporului român. Studii. Vol. 17. Coordonator de ediție: general-locotenent, dr. Ilie Ceaușescu, Editura militară, București, 1987, 306 p. VI/147

PSEUDO-ENACHE KOGĂLNICEANU, IOAN CANTA, *Cronici moldovenești*, Editura Minerva, București, 1987, XCI + 266 p. + 16 p. planșe VI/148

LIVIU MĂRGHITAN, *Decebal*, Editura militară, București, 1987, 200 p. + 16 p. planșe VI/149

CORNELIU POPA, GHEORGHE DARAGIU, *Monumente și locuri istorice din Dobrogea medievală. Secolele X-XV*, Editura Sport-Turism, București, 1987, 164 p. + 16 p. ilustrații + 1 hartă VI/149

Izvoare narative interne privind revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Reditate de: G. D. Iscru (coordonare), Natalia Trandafirescu, Marcel Ciucă și Ilie Cristian, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1987, 218 p. VI/150

GABRIEL BĂDĂRAU, *Academia Mihăileană (1835-1848). Menirea patriotică a unei instituții de învățământ*, Editura Junimea, Iași, 1987, 192 p. VI/150

VISTIAN GOIA, B. P. Hașdeu și discipolii săi, Editura Minerva, București, 1986, 218 p. VI/151

GHEORGHE LĂZĂRESCU, *Civilizație italiană*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 294 p. + 20 p. planșe VI/152

N. IORGA, *Conferințe. Ideea unității românești*. Ediție îngrijită de Ștefan Lemny și Rodica Rotaru. Postfață, note și bibliografie de Ștefan Lemny, Editura Minerva, București, 1987, 360 p. VI/153

OVIDIU DRIMBA, *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 2, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 670 p. + 42 p. planșe VI/153

REVISTA REVISTELOR

„Viitorul social”, nr. 1-6/1985; Florian Tănăsescu I/138

„Védecký bulletin”, nr. 1-4/1985; Milică Moldoveanu I/141

„Lupta întregului popor”, nr. 1 (7) - 4 (10)/1986; Vasile Nicolae III/144

„Revista arhivelor”, nr. 1-4/1986; Gheorghe Neacșu IV/149

„Viitorul social”, nr. 1-6/1986; Florian Tănăsescu V/142

„Voprosti istorii KPSS”, nr. 1-12/1986; Valentina Popovici V/145

„Revista de istorie”, nr. 1-12/1986; Ion Bulei VI/135

„România. File de istorie”, nr. 1-4/1986; Constantin Gheorghe VI/140

„Lishi Yanjiu”, nr. 1-6/1985; nr. 1-6/1986; Ana Budura V/142

СОДЕРЖАНИЕ

«Эпоха Николае Чаушеску» — эпоха величайшего экономического и социального прогресса в истории Родины

3

40-ЛЕТИЕ ПРОВозглашения РЕСПУБЛИКИ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Историческое значение революционного политического акта 30 Декабря 1947 г.

22

ИОН ЯКОШ: Республиканское мышление революционного и демократического движения в Румынии

37

ШТЕФАН ПЫСЛАРУ: Преданность румынской армии провозглашению республики

48

ШТЕФАН ЛАКЕ: Международный отклик провозглашения республики

61

*

Великое соединение 1918 г. — вершина всех осуществлений в достижении национального единства румын

77

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ОЧЕРКИ

ВАСИЛЕ БОБОЧЕСКУ: Антиревизионистские действия народных масс совместно проживающих национальностей в Румынии (1933—1940 гг.)

87

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

ВАСИЛЕ БУГА: 70-летие победы Великой Октябрьской Социалистической Революции — Прочные ценности дружбы и многостороннего румынско-советского сотрудничества

106

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Румынско-советский симпозиум на тему: «Политика подготовки и совершенствования кадров в свете решений XIII-ого Съезда РКП и XXVII-ого Съезда КПСС». Бухарест, 14—15 октября 1987 г.: *George Surpat*

120

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

СТЕЛИАН НЕАГОЕ, „Istoria unirii românilor“, vol. I: De la începuturi la Cuza Vodă (История объединения румын), Т. I.: От начал до Куза Водэ), Научное и энциклопедическое издательство, Бухарест, 1986, 696 стр.: *Dumitru Almaş*

126

КОНСТАНТИН ПЕТКУЛЕСКУ, „Istoria mişcării revoluţionare şi democratice de tineret din România. Repere cronologice“, (История молодежного революционного и демократического движения в Румынии. Краткая хронология), Политическое издательство, Бухарест, 1987, 446 стр.: *Constantin Mocanu*

129

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

„Revista de istorie“ (Исторический журнал), No. 1—12/1986 г.: *Ion Bulei* „România. File de istorie“ (Румыния. Страницы истории), No. 1—4/1986 г.: *Constantin George*

134

„Lishi Yangliu“. No. 1-6/1985; No. 1-6/1986 г.: *Ana Budura*

141

158

ЗАМЕТКИ

Исторические книги выходящие в 1987 г.

(I): *Ion Mamina*

146

Содержание номеров 1—6/1987 г.

154

SUMMARY

„The Nicolae Ceauşescu Epoch“ — the Epoch of the Greatest Economic and Social Progress in Romanian History

3

40 YEARS SINCE THE PROCLAMATION OF THE REPUBLIC

ION POPESCU-PUTURI: The Historical Significance of the Revolutionary Political Act of December 30, 1947

22

ION IACOS: The Idea of Republic in the Romanian Revolutionary and Democratic Thought

37

STEFAN PISLARU: The Romanian Army's Attachment to the Proclamation of the Republic

48

STEFAN LACHE: The International Echo of the Proclamation of the Republic

61

*

* * * The Great Union of 1918 — the Corollary of the Romanian People's Struggle to Achieve National Unity

77

REFERENCE STUDIES

VASILE BOBOCESCU: Anti-Revisionist Actions in Defending Romania's National Independence Undertaken by the Coinhabiting Nationalities Masses of the People (1933—1940)

87

PAGES OF WORLD HISTORY

VASILE BUGA: 70 Years since the Victory of the Great Socialist Revolution of October — Lasting Values of the Many-Sided Soviet-Romanian Cooperation and Friendship

106

SCIENTIFIC LIFE

Romanian-Soviet Symposium on: „The Personnel Training and Perfecting Policy in the Light of the Documents of Thirteenth Congress of the Romanian Communist Party and of the Twenty-seventh Congress of the Communist Party of Soviet Union (Bucharest, October 14—15, 1987): *Gheorghe Surpat*

120

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

STELIAN NEAGOE: „Istoria Unirii românilor“, vol. I: De la începuturi la Cuza Vodă (The History of the Romanians' Union, vol. I: From the Beginnings to Prince Cuza), Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1986, 696 p.: *Dumitru Almaş* ..

126

CONSTANTIN PETCULESCU: „Istoria mişcării revoluţionare şi democratice de tineret din România. Repere cronologice“ („The History of the Democratic and Revolutionary Youth Movement in Romania. Chronological Landmarks“). Political Publishing House, Bucharest, 1987, 446, p.: *Constantin Mocanu* ..

129

REVIEWS' REVIEW

„Revista de istorie“ („History Review“) nrs. 1—12/1986: <i>Ion Bulei</i>	134
„România. File de istorie“ („Romania. Pages of History“) nrs. 1—4/1986: <i>Constantin Gheorghe</i>	139
„Lishi Yanjiu“, nrs. 1-6/1985; nrs. 1-1/1986: <i>Ana Budura</i>	141

NOTES

Books on History Published in 1987 (I): <i>Ion Mamina</i>	146
Summary of the — 1-6/1986 issues	154

REVUE DES REVUES

„Revista de istorie“ („Revue d'histoire“), nos. 1—12/1986: <i>Ion Bulei</i>	134
„România. File de istorie“ („La Roumanie. Pages d'histoire“), nos. 1—4/1986: <i>Constantin Gheorghe</i>	139
„Lishi Yanjiu“, nos. 1—6/1985; nos. 1—6/1986: <i>Ana Budura</i>	141

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1987 (I): <i>Ion Mamina</i>	146
Le sommaire des nos. 1—6/1986	154

SOMMAIRE

„L'époque Nicolae Ceaușescu — l'époque du plus grand essor économique et social de l'histoire de la Roumanie“	3
---	---

QUARANTE ANS DEPUIS LA PROCLAMATION DE LA RÉPUBLIQUE

ION POPESCU-PUTURI: La signification historique de l'acte politique et révolutionnaire du 30 Décembre 1947	22
ION IACOS: L'idée de la république dans la pensée du mouvement révolutionnaire et démocratique de Roumanie	37
ȘTEFAN PÎSLARU: L'attachement de l'armée roumaine à l'égard de la proclamation de la République	48
ȘTEFAN LACHE: L'écho international de la proclamation de la République	61
* * * Le Grand Union de 1918 — le corollaire des accomplissements de l'unité nationale chez les Roumains	77

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

VASILE BOBOCESCU: Actions antirévionistes pour la défense de l'indépendance nationale du pays entreprises par les masses populaires des nationalités cohabitantes de Roumanie (1933—1940)	87
---	----

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

VASILE BUGA: Soixante-dix ans depuis la victoire de la Grande Révolution Socialiste d'Octobre — Valeurs durables de l'amitié et de la multiforme collaboration roumaine-soviétique	106
--	-----

LA VIE SCIENTIFIQUE

Symposium roumain-soviétique autour du problème: „La politique de préparation et perfectionnement des cadres dans la lumière des documents du Treizième Congrès du Parti Communiste Roumain et du Vingt-septième Congrès du Parti Communiste de l'Union Soviétique (Bucarest, le 14—15 octobre 1987): <i>Gheorghe Surpat</i>	120
--	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

STELIAN NEAGOE: „Istoria Unirii românilor“, vol. I: De la începuturi la Cuza Vodă („L'histoire de l'union des Roumains“, vol. I: Depuis le commencement jusqu'au prince Cuza)“, les Editions Scientifiques et Encyclopédiques, Bucarest, 1986, 696 p.: <i>Dumitru Almaș</i>	126
CONSTANTIN PETCULESCU: „Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice“ („L'histoire du mouvement révolutionnaire et démocratique de la jeunesse en Roumanie. Répertoires chronologiques“), les Editions Politiques, Bucarest, 1987, 446 p.: <i>Constantin Mocanu</i>	129

INHALT

„Die Epoche Nicolae Ceaușescu“ — die Epoche des höchsten wirtschaftlichen und sozialen Fortschritts	3
---	---

40 JAHRE SEIT DER AUSTRUFUNG DER REPUBLIK

ION POPESCU-PUTURI: Die historische Bedeutung des revolutionären politischen Akt von 30 Dezember 1947	22
ION IACOS: Das republikanische Idee in der revolutionären und demokratischen Bewegung in Rumänien	37
ȘTEFAN PÎSLARU: Die Ergebnisse der rumänischen Armee für Ausrufung der Republik	48
ȘTEFAN LACHE: Das Welt Echo der Ausrufung der Republik	61

* * * Die Grosse Vereinigung von 1918 — das Kronen des Kampfes für nationale Einheit der Rumänen	77
--	----

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

VASILE BOBOCESCU: Antirevisionistische Aktionen des Volksmassen der Nationalitäten in Rumänien für die Verteidigung der Unabhängigkeit des Landes	87
---	----

BLÄTTER FÜR WELTGESCHICHTE

VASILE BUGA: 70 Jahre seit dem Sieg der Grossen Oktoberrevolution. Dauernhafte Werte der rumänisch-sowjetischen Freundschaft und vielseitigen Zusammenarbeit	106
--	-----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Rumänisch-sowjetische Tagung mit Thema: „Die Politik für Vorbereitung und Vervollkommen der Kader in Licht des XIII. Kongresses der R.K.P. und der XXVI. Kongresses der KPdSU“ (Bukarest, 14—15 Oktober 1987): <i>Gheorghe Surpat</i>	120
---	-----

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

STELIAN NEAGOE: „Istoria unirii românilor“, vol. I: De la începuturi până la Cuza Vodă („Die Geschichte der Vereinigung der Rumänen“, Band I: Von Anfang bis Cuza Vodă)“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, S. 696: <i>Dumitru Almaș</i>	126
CONSTANTIN PETCULESCU: „Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret. Repere cronologice“ (Die Geschichte der revolutionären und demokratischen Jungbewegung Chronologische Daten), Editura politică, București, 1987, S. 446: <i>Constantin Mocanu</i>	129

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Revista de istorie“ („Zeitschrift für Geschichte“), Nr. 1—12/1986: <i>Ion Bulei</i>	134
„România. File de istorie“ („Rumänien. Blätter für Geschichte“), Nr. 1—4/1986: <i>Constantin Gheorghe</i>	139
„Lishi Yanjiu“, Nr. 1—6/1986, Nr. 1—6/1986: <i>Ana Budura</i>	141

ANNOTATIONEN

Geschichtliche Bücher des Jahres 1987 (I): <i>Ion Mamina</i>	146
Inhalt der Nummer der Zeitschrift 1—6/1987	154

SUMARIO

„Epoca Nicolae Ceaușescu“ — época de alto progreso económico y social de la historia del país	3
---	---

40 ANOS DESDE LA PROCLAMACION DE LA REPUBLICA

ION POPESCU-PUTURI: La significación histórica del acto político revolucionario de 30 de Diciembre de 1947	22
ION IACOS: La idea de republica en el pensamiento del movimiento revolucionario y democrático de Rumania	37
STEFAN PISLARU: La devoción del ejército rumano con relación a proclamación de Republica	45
STEFAN LACHE: El eco internacional de la proclamación de Republica	61
* * * La Gran Unión de 1918 — corolario de los cumplimientos de unidad nacional a rumanos	77

ESTUDIOS DOCUMENTALES

VASILE BOBOCESCU: Acciones antirevisionistas para la defensa de la independencia nacional del país, desarrolladas de las masas	
--	--

populares de las nacionalidades convivientes de Rumania (1933—1940)	87
---	----

PAGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

VASILE BUGA: 70 años desde la victoria de la Gran Revolución Socialista de Octubre — Valores duraderos de amistad y colaboración multilaterales rumano-soviéticas	106
---	-----

VIDA CIENTIFICA

Simposio rumano-soviético con el tema: „Política de formación y perfeccionamiento de los cuadros en la luz de los documentos del XIII Congreso del Partido Comunista Rumano y del Congreso XVII del P.C.U.S. (Bucarest, 14—15 de octubre de 1947: <i>Gheorghe Surpat</i>	120
--	-----

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

STELIAN NEAGOE, „Istoria unirii românilor“, vol. I: De la începuturi la Cuza Vodă“ („Historia de la unión de los rumanos“, vol. I: Desde los comienzos a Cuza Vaidoda) Editorial científico y enciclopédico, Bucarest, 1986, 696 p.r <i>Dumitru Almaș</i>	12
CONSTANTIN PETCULESCU, „Istoria mișcării revoluționare și democratice din România. Repere cronologice“. („Historia del movimiento revolucionario y democrático de juventud de Rumania. Referencias cronológicas), Editorial política, Bucarest, 1987, 446 p.r <i>Constantin Mocanu</i>	129

REVISTA DE LAS REVISTAS

„Revista de istorie“ („Revista de historia“), nr. 1—2/1986: <i>Ion Bulei</i>	134
„România. File de istorie“. „Rumania. Paginas de historia“, nr. 1—4/1986: <i>Constantin Gheorghe</i>	139
„Lishi Yanjiu“, nr. 1—6/1985, nr. 1—6/1986: <i>Ana Budura</i>	141

APUNTES

Libros de historia publicados en el año de 1987 (I): <i>Ion Mamina</i>	146
El sumario de los numeros 1—6/1987	157

Redactori : *Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș*

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prșfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.



1990

22 JUL 2015

97

61 / / / 2014

AU APĂRUT

